NOTITIA
ORBIS ANTIQVI,
SIVE
GEOGRAPHIA PLENIOR,
Ab Ortu Rerumpublicarum ad Conſtantinorum tempora
Orbis terrarum faciem declarans.

CHRISTOPHORVS CELLARIVS

Ex vetuſtis probatisque monimentis collegit,
&
NOVIS TABVLIS GEOGRAPHICIS,
ſingulari cura & ſtudio delineatis, illuſtrauit.
Alteram hanc editionem annotationibus varii generis partim e ſcriptis veterum, partim e recentiorum obſeruationibus illuſtrauit & auxit

L. IO. CONRADVS SCHWARTZ,
Eloq. & Græc. Ling. P.P.O. in Caſimiriano.

Adiectus eſt Index copioſiſſimus locorum & aliarum rerum Geographicarum.

LIPSIAE,
Apud IOH. FRIDERICI GLEDITSCHII, B. FIL.
M. DCC. XXXI.

BENEVOLO LECTORI CHRISTOPHORVS CELLARIVS.

GEographia historiarum atque omnis elegantioris doctrinæ lumen est. Vt vero rerum mutationes sunt, ita nec eadem est facies terrarum orbis, quæ alia antiquis fuit temporibus, alia nostra est ætate, & rursus medio, quod vocant, æuo erat alia. Ex quo consequitur, vt illa Geographia, quæ Orbem nostri temporis illustrat, non æque antiquioribus illuminandis sufficiat. Omnia mutantur decursione temporum, & vrbium plurimarum, quæ quondam florentissimæ fuerunt, nullum vestigium superest: ruinis aliæ de magnitudine veteri testantur: nouæ heic aliæ & illic surrexerunt, aut creuerunt ex ruderibus priorum. Regnorum quoque & prouinciarum mutati fines sunt, neque nomina nec distributiones conseruatæ. Alia ergo notitia rerum & locorum opus est, quæ priscis temporibus æquata, eo res ordine, quo fuerunt, & rerum nomina diuisionesque exhibeat, & tabularum imagine, tamquam lumine clarissimo, quæ obscura sunt, illustret, quæ deleta aut immutata, pristino habitu atque forma repræsentet. In quo stadio & olim ingenia, nec minus memoria nostra atque patrum, certauerunt. In illis STRABO antistat, tamquam princeps ceterorum, qui plura, quæ scripsit, peregrinabundus oculis subiecerat; parcus & modestus in ceteris. Quo instituto factum est, vt multa quoque prætereat: quædam leuiter tantummodo attingat. Succinctior est POMPONIVS MELA; laxior C. PLINIVS SECVNDVS; sed diffusus CLAVDIVS PTOLEMAEVS, ideoque suspectus sæpe. Mirari enim subit, vnde Aegyptius homo disiunctissimarum rerum tam certam, vt prodit, notitiam acceperit. Aeque enim in remotissimis, quo vixdum homines adierant, copiosus est, nec dubius; vt in propinquis & notissimis. Plurimi faciendum ITINERARIVM esset, quod ANTONINI præ se nomen fert, a quibusdam AETHICO tributum; si emendatius ad nostra tempora peruenisset: Sed multa locorum nomina incerta & prauata sunt, & numeri, distantiarum indices, corrupti adeo, vt earundem quoque vrbium interualla, diuersis itineribus repetita, sæpe aliter atque aliter referantur. De Characeno Dionysio, & Periplorum auctoribus, aliisque eadem breuitate geographis, iam nihil attinet commemorare; nec de Augustana Tabula, de qua infra plura dicemus. His si PAVSANIAE Periegesin Græciæ, & Bizantium STEPHANVM, scriptorem populorum & vrbium adnumeramus, eosque cum historicis

atque poetis aliisque vetustis componimus; habemus fere omnia, vnde notitia antiqui Orbis est colligenda. Hos enim duces clarissimi viri sequuti, Orbis veteris partes illustrauerunt, PHILIPPVS CLVVERIVS Germaniam, Italiam, Siciliam; in Italia postmodum ab LVCA HOLSTENIO adiutus & emendatus: HADRIANVS VALESIVS Galliam: IACOBVS PALMERIVS Græciæ magnam partem, & alii partes alias. Qui vniversum Orbem industria pari exposuerit, haud facile quemquam inuenimus. Ortelii enim conatus magis, quam successus ἀκριβέστερος laudandus est. Ego vero, quamquam impar superioribus ingenio, amore tamen litterarum impulsus tentaui, sustinui, perfeci quantum vides opus, quam feliciter, penes te, LECTOR, æquum sit iudicium. Non id quidem est æquale sibi, si ex partibus metiaris; nec vero aliter potest fieri, quia totum nititur antiquitatis testimoniis, quæ de Italia Græciaque diligentius sunt edita, quam de vlla vel prouincia, vel regione barbarorum. Quo factum est, vt vtriusque descriptio, si cum reliquis conferatur, pæne nimis quantum excreverit; in ceteris autem regionibus, de quibus pauciora sunt prodita, parcior etiam locorum & rerum sit nostra enarratio. Quid quæris? Antiqua Geographia res priscæ auctoritatis est, non præsentis cognitionis. Tantum autem de auctoritate habemus, quantum a Græcis Latinisque accepimus, qui res suas copiosius tradiderunt, modice aliorum, ad quos armis non penetrauerant.

Primus liber PRAECOGNOSCENDA huius disciplinæ habet, nec vero illa vltra limitem antiquitatis. Summa capita illorum sunt: Priscorum apparatus geographicus: Notitia rotunditatis terræ: Orbis habitabilis, seu οἰκουμένη, quantus antiquis fuerit, & quod illius medium siue vmbilicus: Terricolarum habitus cum inter sese mutuus, tum ab vmbræ diuersitate denominatus: Zonarum item vsus atque climatum: Ventorum vetus dispensatio, etiam Plagarum & Mundi laterum. Omnia hæc Antiquæ Geographiæ sunt ita accommodata, vt fines eius non excedant, neque aliis testimoniis, nisi antiquis, confirmentur.

Secundo libro EVROPA ita explicatur, vt veteres geographos cum historicis conferamus, & hos mutuo ex illis, illos ex hisce interpretemur & illustremus: quibus & alii scriptores varii, antiqui tamen & pari auctoritate, poetæ in primis, Græci & Latini, accedunt. Is enim vsus est Antiquæ Geographiæ, vt in priscis litterarum monimentis expedite, sine offensione, quam locorum ignoratio facit, quisquis legen-

legendo, interpretando poſſit progredi. Id enim munus eſt antiquarii geographi, ſcire quæ facies Orbis quondam fuerit, in quæ regna & imperia, in quas prouincias, respublicas, & regiones diuiſus, quibus ornatus oppidis & caſtellis, quæ montium, quæ camporum, quæ ſiluarum atque fluminum; ac marium quoque & inſularum nomina fuerint; qui fontes, qui lacus & paludes, & quæ alia ad geographorum diſciplinam pertinent. Hæc in tantum perſequuti ſumus, quantum vetuſtis litteris eſt proditum: vt tamen etiam poſteriorum, & recentium auctorum, iudicio & doctrinæ fama illuſtrium, cuiusque in terra qua verſatus eſt maxime, rationem idemtidem habeamus. Cuius ordinis nobis in Hiſpania ſunt Reſendius, Vaſæus, Mariana; & in citeriore, ſub Pyrenæo, vir ſummus Petrus de Marca: in Gallia ſupra laudatus Valeſius: In Britannia Camdenus & Buchananus: In Germania Cluuerius, cuius ingenium etiam per Italiam profectum eſt, Holſtenio comitante, ſicut antea comites & ſocii hi duo itinere fuerant Italico. Græcia quoque ſuos illuſtratores habet, quorum principes ſunt Ioannes Meurſius & Iacobus Palmerius: quamquam ille in ritibus maior, quam in geographia eſt; hic non omnem Græciam perluſtrauit. Hos duces, quoties ſequendi ſunt, honoris cauſſa adpellamus; nec illos colere obliti, qui minores partes attigerunt, aut de vno alteroque loco commentati ſunt.

Supereſt, vt de TABVLIS noſtris GEOGRAPHICIS, ære expreſſis, adiiciamus. Paucæ ſunt ſuperſtites tabellæ illuſtrando veteri Orbi antiquis temporibus adparatæ; nec tamen antiquiſſimis. AGATHODAEMON Alexandrinus geophraphicas Ptolemæi rationes in tabulas digeſſit, ſed, preſſe ſequutus auctorem ſuum, tantum habet fidei, quantum ipſe, de quo ſupra dixi, Ptolemæus. Exſtat & vetus Tabula, quam ex Conradi Peutingeri bibliotheca, in Auguſta Vindelicorum, Marcus Velſerus produxit, & æri incidi ac exprimi curauit, in octo ſegmenta oblonga diſtributam. Vnde PEVTINGERIANA vulgo adpellatur; item AVGVSTANA, & a quibusdam THEODOSIANA, quaſi ex æuo Theodoſii, vt eruditis videtur, reliqua. Sed multis hæc næuis quoque vel deſcribentis vitio, vel auctoris ipſius, eſt referta; certior autem diſtantiarum numeris, quam Aethici ſeu Antonini Itinerarium. Quod vero per lineas in ortum procurrentes cuncta tradit, & adhuc maria compreſſa habet, flumina diſtorta; dubios ſæpe & incertos relinquit, qui verum locorum ſitum atque naturæ faciem inquirunt. Patrum memoria geographus clarus, ABRAHAM ORTELIVS, antiqui Orbis tabulas

 deli-

delineauit, quem plerique ſequuti ſunt, quibus curæ adhuc vetus fuit geographia, vt in iis adquieſcerent quæ ipſe poſuiſſet. Sed quidquid eſt huius operis, non abſolutum id habendum eſt, ſed quod ipſe Ortelius CONATVS tantum GEOGRAPHICOS vocavit: cui ſi quis curam intenderit maiorem, illico perſpiciet, quæ addi ſane, vel immutari, vel abiici etiam poſtulent. Eadem ratio eſt PHILIPPI BRIETII minorum per Europam tabularum, quas Geographiæ Parallelæ ſuæ non minus pro veteri, quam noſtræ ætatis Orbe inſertas eſſe voluit. Nitide quidem expreſſæ ſunt; etiam cum cura quadam videntur delineatæ: Quod vero tota Parallela illa Geographia per ſe conciſa, abſtinet teſtimoniis & rationibus; fit vt poſitio locorum, in tabulis ſignata, ægre ab aliorum diſſenſione vindicetur. Anguſtiores etiam ſunt illæ tabulæ, quam vt omnia, quæ neceſſaria ſunt, capiant, aut illa etiam, quæ tenent, clare ac diſtincte oculis obiiciant: vt ita, qui veteres ſcriptores vult plenius interpretari, ſibi non poſſit ex illis proſpicere, quoniam innumera in iis fruſtra quæret, & quæ inuenit, multa dubio ſunt ita loco conſtituta, vt, quod probationes nullas in commentariis adpoſitas habent, tam incertus aliquis recedat inde, quam dubius tabellas conſuluerat. Alii ſingulares partes in tabulis demonſtrandas ſuſceperunt, vt Græciam Laurembergius, Palæſtinam Adrichomius: Sed vix quiſquam felicius & cura etiam maiori, quam Cluuerius in Germania, & Italia, & inſula Siculorum: Quem in his plerumque imitati ſumus; in nonnullis tamen, vbi meliora iam inuenta habemus, ab illo ſeceſſionem fecimus. In ceteris prouinciis plura emendanda, plura adiicienda erant, vt cum geographis antiquis tabulæ, maxime cum hiſtoricis & horum æqualibus conuenirent. Quo factum fuit, vt plane nunc nouas tabulas edamus, cum nullis ſuperiorum vbique congruentes; plures pleriſque locis ab illis diſcrepantes. Diuerſitatis rationem commentariis, qui cum tabulis vna prodeunt, explicamus. Nec vero ad ſingula commentariorum capita ſingulas etiam tabulas adiungimus, ſed in quibusdam plures, re ita exigente, vt in Italia & Græcia neceſſe erat fieri: Interdum vna tabula diuerſis capitibus ſatis eſt, quemadmodum iis, quæ de inſulis Græcorum & circa Italiam ſunt, ex vniuerſalibus Græciæ vel Italiæ tabellis proſpiciendum eſt, quarum altera totum Aegæum mare cum inſulis exhibetur; altera inſulæ Sardinia & Corſica, interiectis multis tabulis, ita ſpatio primæ in Tyrrheno mari poſtulante, illuſtrantur. Viginti & vnam nunc TABVLAS habes, LECTOR, cum primo Tomo,

quo,

quo, præter generalem partem, Europa omnis continetur: Propediem reliquas cum Tomo altero, complectente Asiam & Africam, videbis. INDICEM quoque adiecimus solito copiosiorem: Etiam magis perspicuum, quam vllum facile in geographia reperias. Quærenti per indices permolestum plerumque est, quod vnius πολυσήμυ vocabuli caussa, hoc est plura significantis, multæ paginæ reuoluendæ, perlegendæ sunt: Quo labore hic Index liberabit, plerisque nominibus (notissimis tantum prætermissis) adscriptum habens distincto charactere, cuius regionis illud, ant prouinciæ, aut gentis sit, ne quid frustra & alienis locis quæras, sed quod tuis curis, tuo instituto idoneum, primo intuitu deprehendas: idque non tantum iis, quæ vno vocabulo diuersa aut plura significant, sed aliis etiam, quæ rariora sunt & minus nota, ita adposuimus, vt non tantum indicem rerum & verborum habeas, sed breuem etiam dubiorum inter quærendum explicationem.

Vale & boni consule.

BENEVOLO LECTORI
L. IO. CONRADVS SCHWARTZ
Eloq. & Græcæ Ling. Prof. P. S. P. D.

IN lucem jam redit B. Cellarii liber Geographicus, qui ſimul ac primum editus erat, tanta literatorum gratia excipiebatur, ut apud exteros etiam recuderetur. Redit autem, vt vides, paulo alia indutus forma, quam cur præoptauerimus, rationes breuiter exponemus. Quum enim ego per officii rationem in perluſtrandis veterum græcorum & latinorum ſcriptis aſſidue verſer; neceſſe eſt, aliqua mihi occurſare identidem, quæ vel ad hiſtoriam perſpiciendam, vel ad geographiam perueſtigandam, vel ad linrum naturam meditandam, vel ad morum & conſuetudinum varietatem gua noſcitandam pertineant. Inde igitur obſeruationes aliæ poſt alias adhuc extiterunt, quas etſi primo ad meum vſum conſignaram, per occaſionem tamen cum eruditis communicare non dubitaui, ſi quid forte illorum deſideriis commodare poſſent. In iis igitur, quæ ad hunc Cellarii librum aſcripſeram, interdum ſpectaui originem vrbium. Quum enim civitates de antiquitate ſua fere glorientur atque etiam diſceptent: Operæ pretium viſum eſt originem vrbis cuiusque annotaſſe, prout cuiusque conditor ex veteribus libris forte mihi oblatus erat. Magnus ſaltem conatus eſt & magni animi, condere novum opidum, conquirere ciues, providere his præſidia vitæ, mederi communibus neceſſitatibus, munire poſteris perfugium & caram ſedem. Sed quando conſiliis & optationibus non ſemper euentus reſpondet, fortuna hic quoque dominante: Fata vrbium cum primis etiam intuenda ſunt viſa. Hæc enim ex Geographorum libris maxime requiri videntur, ſi præſertim ex hiſtoria illuſtrati eſſe dicantur. Omnino vrbium vel magnitudo, vel exiguitas, vel cetera aut ornamenta, aut ignominiæ, aut amplificationes aut excidia aut renouationes vt temporibus gubernantur, ita propter varietatem alias admirationem habent, alias voluptatem, alias moleſtiam & miſerationem. Hæc talia igitur pro re nata ad libri mei marginem itidem adieceram. Sæpe tamen etiam modo ad nomina opidorum, ſi quid haberent addubitationis, aliquid admonendum putaui. Eandem conſuetudinem in fluminibus tenui. Ex iis enim multa etiam detrimenta, non modo vtilitates ad finitimos agros & opida redundant. Quare ſi quid eorum vel nomina, vel natura, vel fata commemorabile haberent, id mihi prætereundum non putaram. Neque regionum vel vbertas vel ſterilitas vel peſtilentia aliunde fere exquiritur, quam ex Geographiis. Ex illis quidem rebus vrbium aut ſplendor ac felicitas, aut calamitates & miſeriæ cooriri videmus. Quamobrem harum quoque rerum ſæpe habui rationem, ut de ſeſſorum ingeniis, moribus ac fatis facilius exiſtimari liceret. Multa in antiquitatibus hiſce reperiuntur dubia & incerta, multa ſatis clara & magno omnium

con-

consensu probata. Ergo vt quisque veterum scriptorum suo rem quamque testimonio firmat, ita sententiam eius retinui, data lectoribus iudicii suffragiique licentia. Quare autoritatibus, quas Cellarius noster ad sententiam suam firmandam attulerat, nouas interdum addo. Nonnunquam tamen de opinionibus eorum, qui ad veritatem propius sibi accessisse videbantur, nec tamen eo peruenerant, sententiam dico. Quum autem vetustissima quæque fere sint obscurissima, neque certa nitantur fide: Prudenter hæc talia Cellarius præterire consueuit, quanquam in Geographia antiqua versari se meminerat. Ego vero quum non meam, sed antiquorum fidem hic agi viderem: Veterum de vetustissimis rebus autoritates simpliciter posui. Ipsi ergo fidem eorum quæ asseuerant, aut faciant aut præstent. Hac mente igitur & Ausonum & illorum Græcorum, quibus hoc nomen proprie quondam hæserat, designaui sedem. Ambronibus autem, Ambarris & parti cuidam Heluetiorum, aliisque populis per rationes patriam suam vindicaui. In hisce autem rebus vniuersis breuitati tantopere seruiendum putaui, vt nonnunquam loca modo, vnde quæque petenda essent, indicarem, nonnunquam ipsa scriptorum verba fideliter adderem. Cauendum enim existimaui, ne de vtilissimi libri gratia moles detraheret: quum præsertim libri, ex quibus autorum testimonia collecta sunt, in omnium versentur manibus, vnde suis quisque desideriis satisfacere possit. Ac non libros modo, sed capita quoque & versus librorum plerumque citavi, vnde res quæque repetitæ fuerunt. Easdem sectiones aut etiam paginas in margine sæpe ad illorum autorum nomina adieci, quos Cellarius sine loci designatione commemorarat, vt lectorum adiuuaretur euoluendi conatus. Nomina item gentilia quæ vocant, aspersi nonnunquam, quum aliquo se vtilitatis nomine commendare videbantur. Ne dissidere quidem ab autore nostro honestum mihi putaui, nisi vbi veritas ipsa locos quosdam obtulisset, per quos a communi errantium multitudine segregassent sese scriptores graues, circumspecti & falsitatis inimici. Ratio quidem & humanitas postulabat, ne vniversis tribueretur id, quod vel singulis vel maiori tantummodo scriptorum parti tribui iuberet veritas. Ignotiorum opidorum, fluminum, fontium, populorum nomina multis locis interspergi potuissent, sed ei rei vel in altero tomo huius geographiæ proprium locum assignabimus, vel alibi etiam lumen aliquod afferre conabimur. Hic Autoris nostri vestigia sequi maluimus. Ceteris quoque in rebus Autori fidem ac religionem illam, quo homines boni alienos libros tractandos censent, diligenter seruauimus. Neque enim vlli culpæ affinem me iudicabit quisquam, quod libri huius capita in minores partes numeris insignitas descripserim. Studui enim ea re commoditati lectorum consulere. Solent enim certius & facilius percurri oculis, quæ exiguis sunt quasi terminis circumscripta. Sed de insigni annotationum paucitate silere satius fuerit, quam plura dicere. Ergo vale.

Ordo

ORDO TABVLARVM HVIVS VOLVMINIS.

LIB. I.

LIB. II.

GEOGRAPHIA ANTIQVA.

ORbis terrarum antiquam faciem, in quantum cognita illis gentibus fuit, quæ monimentis litterarum & res ſuas & aliorum prodiderunt, deſcripturus ſum. Arduum opus, & magnitudine ſua ita vaſtum, vt vix animus complectatur, quia non Italia modo antiqua, aut ſola Græcia, ab aliis explanatæ regiones, quamuis in iis quoque multa confragoſa reſtant & aſpera; ſed, quantus orbis antiquis patuit, peragrandus nobis eſt, nec regionatim modo, ſed oppidatim etiam inſpiciendus. At quam multa illorum vetuſtas occultauit, obliuio ſuppreſſit, incuria hominum prætermiſit? præſertim in barbaris regionibus, quo duces, quos ſequimur, Græci Romanique, non penetrarunt; ſed, ſi quid produnt, incertæ famæ potius, quam curæ ac ſtudio ſuo debuerunt? Eruemus tamen, quoad poſſumus, vbique certiora, & documentis quæque ſuis, quantacumque reperire fas erit, illuſtrabimus, geographiam ex hiſtoriis, hiſtorias ex geographiæ monimentis interpretaturi.

II.

Modum operis definimus nobis, quem non facile egrediemur, vt perſpicua breuitas nobis lex prima ſit, qua nihil inexpoſitum relinquamus; nec vero ſuperfluis aut inutilibus abundemus.

III.

De præſtantia huius ſtudii nihil præmonemus, quam nemo negat, niſi auerſus ab omnibus liberalibus diſciplinis. Nullum enim ſtudiorum genus eſt, quod non lucem ſibi aliquam a geographia petat. Sancta & cælo delata doctrina non ſanctæ tantum terræ deſcriptionem, aut circumiacentium regionum deſiderat, ſed omne theatrum Apoſtolorum, quod cum orbe habitabili æquatur, & vbi vbi diſſeminata eccleſia fuit, hoc eſt, ad vsque mundi fines; ſibi explanari explicarique poſtulat. Ciuilis prudentia & peritia legum accuratior, ex Græcis Romanisque inſtitutis nata, quantum ex prouinciarum diuiſione ac præfecturis prætorii accipiat claritatis, non ignorant, qui ad vtriusque fundamenta interiora penitus in omnes partes introſpexerunt. Medicinæ origines & medicamentorum patrias terras, quis inueſtigabit lumine deſtitutus, quod ſola præfert geographia? Hiſtoria autem & poetice, & cetera humanitatis ſtudia, geographiæ ita coniuncta & intime ſunt innexa, vt ſine illa ne eſſe quidem posſint, quum communi vinculo & quadam quaſi cognatione inter ſe contineantur. Hæc autem vniuerſa ſunt eiusmodi, vt ex antiqui orbis deſcriptione, ſaltim ex facie illius, quæ medio æuo erat, illuſtramentum ſuum accipiant; notitia regionum & rerum publicarum, quæ nunc ſunt, parum perſpicuitatis, vel nihil omnino illis adfundat.

IV.

Quapropter, vt ſingula illuſtriora fiant, ſecundum tempora geographiam exponemus ita, vt orbis diſpenſationem veterem, quæ ab initio rerum ad Romani imperii magnitudinem, quæ amplisſima ſub Traiano fuit; & inde vsque ad Diocletiani tempora, qui multa in prouinciis mutauit, ſeparatim illuſtremus: tum demum ſpeciem, quam Conſtantinorum noua ætas induxit, & aliam, quæ ſub Gothis & Langobardis ac vltra fuit, ſeorſum exponamus. Antequam vero ad ſingula adgrediamur, de notitia veterum geographica in vniuerſum, ſiue generali eorundem contemplatione orbis terrarum, vt præmittamus aliquid, cum conueniens inſtituto noſtro erit, tum ſingularum partium pertractationi ad explanandum illuſtrandumque vtile.

LIBER I
SIVE
NOTITIA ORBIS ANTIQVI IN VNIVERSVM COMPREHENSI.
CAPVT I
DE
VETERVM APPARATV GEOGRAPHICO.

QVantum veteribus cognitum de orbe terrarum in vniuerſum ſiue generatim fuerit, prius eſt diſpiciendum, quam ad partium cognitionem nos comparandam conferamus. Non enim rudis in geographia fuit antiquitas, ſed quum primum ſtudia litterarum coli & exerceri inter homines cœperunt, locum in iis & GEOGRAPHIA habuit. Homerus vt primus eorum fuit, qui Græcis litteris inclaruerunt; ita etiam, vt Strabo lib. I pag. 5 cenſet, τῆς γεωγραφίας ἦρξε, *primus in geographiæ ſtudio verſatus eſt.* Quanta enim cura in catalogo vrbium & nauium, quæ pars ſecundi libri eſt Iliadis, omnem Græciam delineauit? quanto ſtudio Aſiæ partem iuxta Helleſpontum, ſiue Troadis oram? Sequuti ſunt præſtantisſimi quique ingenio, nec tantum Græciam ſuam, aut adiacentes regiones, ſed orbem terrarum complexi animo, eruditas deſcriptiones, prout cuique noſcendi facultas fuit, poſteritati reliquerunt, laudatas a Strabone, Plinio, Byzantio illo Stephano, & aliis: pleraſque vero, quæ temporum eſt iniuria, deperditas ita, vt vix nomina auctorum, aut operum, ad noſtram memoriam perlata fuerint, quæ omnia referre, diffuſi laboris foret, & pro noſtro inſtituto pæne nimii. Priſcorum induſtria ſatis ex tabulis, aut geographicis ſphæris, quas confecerunt, elucet, in quibus colligendis operæ pretium & maius nobis & iucundius erit, quam ſi omnium, qui quocumque modo in terra deſcribenda occupati fuerunt, non ſine tædio ignota nomina adferamus.

II.

Anaximander Mileſius, Thaletis, qui ex VII ſapientibus fuit, auditor, πρῶτος ἐτόλμησε τὴν οἰκουμένην ἐν πίνακι γράψαι, *primus orbem terrarum in tabula conatus eſt deſcribere,* quod Agathemerus Hypotypoſ. Geograph. lib. I cap. I refert: ſiue vt Laertius in Vita tradit, γῆς καὶ θαλάσσης περίμετρον πρῶτος ἔγραψε, hoc eſt, *primus terrarum orbem, terram & mare, in tabula depinxit.* Addit idem, καὶ σφαῖραν κατεσκεύασε, *etiam globum* (terreſtrem) *apparauit:*

rauit: quem, vt Strabo lib. II pag. 62 refert, Eratosthenes correxit, correctorem autem improbauit Hipparchus. Aegyptii vt inuentores fuisse geometriæ dicuntur; ita huius etiam disciplinæ, quam GEOGRAPHIAM appellamus, aut primi cultores, aut primis proximi feruntur exstitisse, quippe antiquis illis temporibus in terrarum orbe designando non tantum litteris, sed etiam figuris & tabulis posterorum memoriæ consuluerunt. Apollonius Argonaut. lib. IV. vers. 279

Οἱ δή τοι γράπτυς πατέρων ἕθεν εἰρύονται
Κύρβιας, οἷς ἔνι πᾶσαι ὁδοὶ καὶ πείρατ' ἔασιν
Ὑγρῆς τε τραφερῆς τε.

Quæ Ioannes Hartungus vertit: *Illi quidem inscriptas patrum supra seruant tabulas, in quibus omnes viæ & termini sunt maris & terræ.* Quas autem hic *tabulas* vertit, scholiastæ veteri sunt στῆλαι, *columnæ,* qui vero & ipse interpretatur ἄξονας, *tabulas,* puta columnis adfixas. Aristagoras, Milesiorum tyrannus, quum Spartam venisset concitandi belli caussa, dicitur ibidem ostendisse χάλκεον πίνακα, ἐν τῷ γῆς ἁπάσης περίοδος ἐνετέτμητο, *æneam tabulam, in qua totius terræ ambitus incisus erat,* Herodoto auctore lib. V cap. XLIX. Et Athenis Socrates Alcibiadi, quod Aelianus narrat Var. Hist. lib. III cap. XXVIII, πινάκιον ἔχον γῆς περίοδον, *tabellam* monstrauit, *quæ terræ descriptionem* continebat, cuius generis plures Theophrastus habuit, quas in porticu appendi testamento iussit. Has enim Diogenes in Vita eius, πίνακας, ἐν οἷς τῆς γῆς περίοδοί εἰσι, *tabulas, in quibus orbis situs descripti sunt,* appellat.

III.

Nec Romanis huius generis apparatus & instrumenta defuerunt. Italiam in æde Telluris pictam fuisse, de Re rustica Varro lib. I cap. II; & *capita fluminum, orbe terrarum chorographiis picta,* Vitruuius lib. VIII cap. II; & Metii Pomposiani *depictum orbem terræ in membranas,* Suetonius Domit. cap. X memorauit. Sub quod tempus quoque Marinus Tyrius γεωγραφικὸν πίνακα, *tabellam geographicam* confecit, vti est apud Ptolemæum lib. I cap. VI. Nec tantum tabulas regionum aut orbis illa tempora habuerunt, quarum modum consignandarum Ptolemæus eiusdem libri cap. XXIV tradit: verum etiam *globos* siue *sphæras,* terrarum orbem minuta forma adsimulantes, de quibus idem cap. XXII agit, cui præscriptus titulus est, τὴν οἰκουμένην ἐν σφαίρᾳ καταγράφειν, *terrarum orbem in globo describere.*

IV.

Ab Roma illud studium in prouincias fuit prolatum, quemadmodum Augustodunensis scholæ porticus, in Gallis Aeduis, eiusmodi tabulis ornatas fuisse, Eumenius rhetor oratione pro restaurandis scholis ad præsidem Galliæ, Constantii & Diocletiani æuo habita, cap. XX declarat. *Videat,* inquit, *in illis porticibus iuuentus, & quotidie spectet omnes terras, & cuncta maria, & quidquid inuictissimi principes vrbium, gentium, nationum aut pietate restituunt, aut virtute deuincunt, aut terrore. Siquidem illic, vt ipse vidisti,*

credo,

credo, instruendæ pueritiæ caussa, quo manifestius oculis discerentur, quæ difficilius percipiuntur auditu, omnium cum nominibus suis locorum situs, spatia, interualla descripta sunt, quidquid vbique fluminum oritur & conditur, quacunque se littorum sinus flectunt, quo vel ambitu cingit orbem, vel impetu irrumpit Oceanus. Huius generis sunt illa segmenta Theodosianæ Tabulæ, quæ ex Peutingerorum bibliotheca Marcus Velserus edidit: aut quæ secundum Ptolemæum ab Agathodæmone grammatico, ad quem Isidori Pelusiotæ aliquot epistolæ exstant, sunt exaratæ.

V.

Satis itaque de priscorum in geographiæ rebus industria constat, etsi de commentariis geographicis illorum, videlicet Anaximandri & Hecatæi Milesiorum, Hellanici Lesbii, Democriti, Eudoxi, Ephori, Dicæarchi, Onesicriti, Theophrasti, Eratosthenis, Timosthenis, Posidonii, Hipparchi, & plurium aliorum, quorum monimenta vetustas aboleuit, nihil adferamus. Quorum autem vel opera integra, vel fragmenta etiam supersunt, hos nominatim laudare vna serie recensitos, est superuacaneum, quia in omnium notitia sunt, quæ augendæ & conseruandæ posteritatis doctrinæ reliquerunt: & a nobis quoque non sparsim, sed frequentissime auctoritatis caussa laudabuntur.

CAPVT II

DE

ROTVNDITATE TERRAE.

NOn omnium eadem fuit de figura terræ sententia. Cleomedes κυκλικῆς θεωρίας lib. 1 tradit, παρὰ τοῖς παλαιοτέροις τῶν φυσικῶν, *in vetustis physicis fuisse*, qui terram πλατεῖ καὶ ἐπιπέδῳ τῷ σχήματι κεχρῆσθαι, *planam figuram habere* pronuntiauerint, quæ nimis plebeia est opinio, ab vniuersis eruditis, vt digna est, confutata. Alios, addit, credidisse, βαθεῖαν καὶ κοίλην τὸ σχῆμα εἶναι, *profundæ & cauæ figuræ* terram *esse*, hac inductos ratione, ὅτι διέμεινε τὸ ὕδωρ ἐπ' αὐτῆς, *quod aqua super ipsa maneat*. Sed hanc non minus, quam superiorem figuram posteriores reprobauerunt, qui, quo pacto aqua consistat, ne dilabatur aut effluat, liquidis argumentis & rationibus demonstrant. Absurdior illorum fuit opinio, qui κυβοειδῆ, *cubicam* quadrangulamque terram esse finxerunt, ipso sensu & communi ratione repugnante. Eruditorum autem in figura terræ consensionem sic idem Cleomedes dicto loco enuntiauit: οἱ δὲ ἡμέτεροι καὶ ἀπὸ τῶν μαθημάτων πάντες, καὶ οἱ πλεῖους τῶν ἀπὸ τοῦ Σωκρατικοῦ διδασκαλείου, σφαιρικὸν εἶναι τὸ σχῆμα τῆς γῆς διεβεβαιώσαντο, *nostrates vero, & omnes mathematici, & Socratici complures, globosam terræ figuram esse confirmauerunt*. Agathemerus quoque lib. 1 cap. 1 collegit, qui rotunditatem terræ negatum irent. Democritum ait censuisse, ὅτι προμήκης ἐστὶν ἡ γῆ, *terram oblongam esse* ita, vt longitudo ad latitudinem

dinem habeat rationem sesquialteram: cui sententiæ etiam Dicæarchus peripateticus accesserit. Eudoxum autem dixisse, longitudinem ad latitudinem esse in ratione dupla: sed Eratosthenem in maiore quam dupla. Cratem semicirculo adsimilasse, Hipparchum mensæ, Posidonium stoicum fundæ, cuius media latitudo ab austro in septemtrionem pateat, angustior pars circa orientem & occidentem procedat. Cum Posidonio facit Dionysius periegeta principio carminis de terra scribens:

> Ού μὴν πᾶσα διαπρὸ περίδρομος, ἀλλὰ διαμφὶς
> Εὐρυτέρη βεβαυῖα πρὸς ἠελίοιο κελεύθους
> Σφενδόνῃ εἰοικυῖα,

Hoc est: *Non tamen tota prorsus rotundum circuitum habens, sed vtrimque latior vergens ad solis vias, fundæ similis.* Dissentiunt grauiter docti homines in explicatione. Plerique, etiam Agathemerus, & in Dionysium Eustathius, tractum a septemtrione in austrum latiorem constituunt: at qui ab ortu in occasum est, angustiorem. Sed alia mens periegetæ fuit, & forsan etiam Posidonii, quos consentire ipse iudicavit Eustathius. Nam κέλευθοι ἠελίοιο, *solis viæ*, ab ortu in occasum feruntur, quo tractu εὐρυτέρα, *latior*, terra, hoc est, capacior ampliorque, saltim ex notitia veterum; quam a septemtrione in austrum. Nec εὐρύτερος heic ita strictim intelligatur necesse est, vti artifices solent, qui latitudinem orbis ab austro in septemtrionem referunt: sed amplitudinem significat, quæ etiam ab ortu potest in occasum esse, & antiquis vere fuit, quem vulgo tractum longitudinis appellamus. Ita sane Cicero, sub persona Africani, eandem rem interpretatus est de Somnio Scip. cap. VI. *Omnis*, inquit, *terra, quæ colitur a vobis, angusta verticibus, lateribus latior est.* Vertices enim polos vocat, vt paullo ante dixerat, *cæli verticibus subnixos* [circulos] *obriguisse pruina:* & Arateo versu, quem ipse Latine reddidit lib. II de Natura deorum cap. XLI

> *duplici de cardine vertex*
> *Dicitur esse polus.*

Latera vero ab ortu & occasu sunt, sicut plures gentes septemtrioni obuersæ, vt omnes sunt Europææ, in plagis mundi a dextris ortum solis constituunt. Figuræ vero in eo sita erat ratio, quia id solum pro terra habuerunt, quod habitatum hominibus videbant esse, οἰκουμένην videlicet γῆν, quæ ab occasu in ortum antiquis vtique notior erat, quam ab austro in septemtrionem. Inde oblonga figura, quam fingebant, exorta fuit, quæ nec alia facile, pro illorum notitia temporum, quam de habitabili terra habebant, si recte inquirimus, potuit esse. Ipse Strabo lib. II p. 79 de cognito illo tractu censet, πλέον ἢ διπλάσιόν ἐστι τοῦ πλάτους τὸ μῆκος, *duplo maiorem longitudinem esse* ab ortu in occasum, *quam latitudinem* ab austro in septemtrionem. Quod etiam Geminus sensit, Straboni vel æqualis auctor, vel paullo maior, Isagog. Astronom. cap. XIII.

II.

Non addam de vulgi opinione, a Cleomede supra etiam relata, qua terræ orbis planus, vt discus, cogitatus fuit, qui vndique in oris suis inclinatum magis-

magisque propinquum cælum, deflexa concauitate eius, haberet. Non equidem existimo, eruditorum quemquam ita ex animo credidisse. Vt vero sæpe cum vulgo loquuntur, poetæ præsertim, & solem ex mari emergere, dum oritur, finxerunt; in idemque, dum occidit, subire: ita perinde plebeium sensum de figura terræ nonnunquam imitatos esse, ipsa verba illorum, si penitus inspiciamus, persuadebunt. Horatius lib. I Carm. od. XXII

Pone sub curru nimium propinqui
Solis, in terra domibus negata.

Et Lucanus lib. IX Pharsal. v. 351

Terrarum primam Libyen. nam proxima cælo est,
Vt probat ipse calor.

Et Silius Italicus lib. III versu 654

Ad finem cæli medio tenduntur ab orbe
Squalentes campi,

Africæ videlicet. Nec poetis tantum ita vulgum imitari licuit, sed neque historici & alii scriptores a tali loquendi ratione se omni abstinuerunt. Plinius lib. II cap. LXXVIII *Aethiopes* ait *vicini sideris vapore torreri*. Sextus Rufus cap. X ad orientem quoque accommodat, *positas sub vicino sole prouincias* dicens, quas orientales intelligit, sicut poetico more Annæus Florus lib. II cap. XVII sect. 12 idem vel simile aliquid de occidentali plaga, non sine horrore occiduum solem in mare recipiente, confinxit. Quæ plagæ, ortus & occasus, sententiam nostram de scriptorum quorundam more, vulgi opinionem imitante, confirmant, ne quis verba poetarum, quod plures faciunt, de solis vnice via, quæ inter tropicos circulos est, interpretetur, quasi calidiores regiones vocentur, quæ propius ad torridam zonam accedunt. Nam ad longitudinis tractum etiam tales locutiones adhibentur, non ad illum solum, qui in austrum vergit. Nec in ipsa austri plaga bene sibi conueniunt, quæ pro alia, quam plebeia opinione adferuntur. Nam non *soli* tantum, aut eius *viæ*, siue tractui, qui zodiaco subiectus est, *vicinas* illas terras dicunt, sed *cælo* etiam *proximas*, vti ab Lucano scriptum habemus: neque incognitæ antiquis illæ partes erant, aut visæ inhabitabiles, quæ circa cancri tropicum in terra sunt. Sed quoniam de his dictum est alibi, nolo iam iis immorari, quum non opiniones vulgi de orbe terrarum, sed doctorum sapientiumque hominum sententias excutiamus.

III.

Horum qui præstantissimi fuerunt, non dubitauere de terræ rotunditate, inducti certis et immotis rationibus, * quas, pro diuersis locis, ab sideribus eisdem heic magis eleuatis, illic plus depressis; ibi conspicuis semper, alibi perpetuo occultatis; & a varia eclipsium apparentia, dierum inæ-

* Non tamen definitis & astrictis satis: nam easdem has rationes quum perspectas habeant eruditi nostræ memoriæ: tamen terram non sphæricam, sed σφαιροειδῆ esse putant. Vide Derhamum in libro Physico-Theology dicto II c. 1 pag. 39. Iurinum ad Varenii Geographiam, c. 3. Isaac. Newton libr. III prop. XIX. Christ. Huygenium differt. de causis grauitatis.

inæqualitate & noctium, & ab aliis phænomenis, * quæ idem probant, petierunt. Plato Phædone p. 43 de terra dixit, *ἐν μέσῳ ὀυρανῷ περιφερὴς ὄυσα, rotundam esse & cælo vndique conclusam.* Aristoteles lib. II de Cælo cap. vlt. rationibus propositis decernit: *σχῆμα δὲ ἔχειν σφαιροειδὲς, ἀναγκαῖον, necesse est,* terram *habere globosam figuram.* Et Strabo lib. I pag. 33 *σφαιροειδὴς γῆ ἡ ἅπασα, tota terra rotunda est.* Eadem Latinorum fuit sententia. De Cicerone postea dicemus, quum de mari agemus supra terram se vndique continente; & de antipodibus. Seneca Quæst. natural. lib. III cap. XXVIII, *In rotundum orbis* [terræ] *æquatus est. In parte autem eius & maria sunt, quæ in vnius æqualitatem pilæ coeunt.* Et Plinius lib. II cap. LXX, *Reliquorum, quæ miramur, caussa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas, iisdem intelligitur argumentis.* Sunt autem eadem argumenta, quæ supra dedimus, a siderum diuersis apparentiis, & eclipsibus non vbique visis, & similia; quibus euictis, ita tandem concludit: *Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesque non fierent inæquales. Ideo nec nox diesque quævis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem, aut ambitu diem adferente.*

IV.

Duo sunt, quæ vulgo rotunditati obiiciuntur, continentia maris, ne effundatur: & montium altitudo, depressis vallibus interdistincta. Ad id, quod de mari est, Cicero respondeat, quæ veterum sapientum & sua de eo sententia fuerit. *Si mundus,* inquit lib. II de Nat. deor. cap. XLV, *globosus est,* (esse autem probauit antea) *contingere idem terræ necesse est, vt, omnibus eius partibus in medium vergentibus, nihil interrumpat, quo labefactari possit tanta contentio grauitatis & ponderum. Eademque ratione mare, quum supra terram sit, medium tamen terræ locum expetens, conglobatur vndique æquabiliter, neque redundat vnquam, neque effunditur.* Alteri, quod de montium valliumque inæqualitate obiicitur vulgo, pererudite occurrit Seneca lib. IV Quæst. natural. cap. XI. *Excelsa,* inquit, *sunt ista* [cacumina montium] *quamdiu nobis comparantur: at vero vbi uniuersum respexeris, manifesta est omnium humilitas. Inter se vincuntur & vincunt. Ceterum in tantum nihil attollitur, vt collatione totius nulla sit vel maximis portio. quod nisi esset, non diceremus totum orbem terrarum pilam esse. Pilæ proprietas est, cum æqualitate quadam rotunditas: æqualitatem autem hanc accipe, quam vides in lusoria pila. Non multum illi commissuræ & rimæ earum nocent, quo minus par sibi ab omni parte dicatur. quomodo in hac pila nihil illa interualla officiunt ad speciem rotundi: sic nec in vniuerso quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mundi collatione consumitur.* Id quod etiam Græci multo ante intellexerunt. Eratosthenes apud Strabonem lib. I pag. 33 dixit terram rotundam esse, *ὀυχ ὡς ἐκ τόρνȣ δὲ, ἀλλ᾽ ἔχειν τινὰς ἀνωμαλίας, non ex torno quidem, sed habere quasdam inæqualitates.*

V. Sic

* Ex illis exclusam velim *umbram terræ in luna.* nam ex umbris, quæ a lumine finitimo facile absorbentur & immutantur, & corporum, in quæ incidunt, naturam imitantur, & alibi aliter variantur, nihil certi colligi posse putem.

V.

Sic recte senserunt antiqui de terræ rotunda figura, nec vero errarunt illi, qui habitatam terram oblongam esse tradiderunt, si illam habitabilem dixerunt seu οἰκουμένην, quæ non habitata modo illis temporibus, sed cognita etiam & perlustrata priscis illis hominibus fuit, qui de ea re memoriæ prodiderunt. Quid multa? dum *orbem* dixerunt & *orbem terrarum*, rotunditatem totius terræ confessi sunt, quam etiam globi figura in nummis significauerunt, cuius generis ille est, qui sphæram tenet, obuersis cingulis circumligatam, cum gemino oliuæ ramo; & inscriptus est: PAX ORBIS TERRARVM S. P Q. R. Minus autem excusari possunt, qui quæ illi de οἰκουμένῃ seu habitata terra dixerunt, de vniuersa terra errore grandi intellexere, quo fieri non potuit, quin aliter, quam res erat, de terræ figura cum ipsi sentirent, tum alios etiam turbata sensa sua & confusas opiniones edocerent.

CAPVT III

DE

ORBE HABITABILI.

VEteres quum orbem esse Terram, & globosam eius figuram, tradiderunt, omnem terrarum mariumque molem intelligebant, cuius vero vix quartam partem crediderunt habitari, quam οἰκȣμένην dicebant, id est partem orbis habitabilem. Agathemerus lib. I Geograph. cap. VI clare distincteque, Δέον εἰδέναι σε, ὡς ἡ οἰκȣμένη πᾶσα πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ὅλης γῆς ἀναλογιζομένη, τὸ τέταρτον ταύτης εὑρίσκεται, *Scire debes, omnem habitabilem terram ad magnitudinem totius orbis comparatam, reperiri quadrantem illius.* Quod si curatius examines, quanta illa habitata pars exstiterit, dissensiones veterum auctorum non leues inuenientur. Plerique in eo consentiunt, vt οἰκȣμένην, seu habitabilem terræ partem temperatæ zonæ, septemtriones spectanti, includant: torridam & frigidas inhabitabiles esse iudicent. Strabo lib. I p. 44 τῆς εὐκράτȣ καὶ καθ' ἡμᾶς ζώνης μέρος ἡ οἰκȣμένη ἐστί, *Temperatæ zonæ, in qua nos sumus, pars est* ἡ οἰκȣμένη *siue habitata terra.* In austrum quidem vsque ad tropicum citeriorem non ignorabant habitari: in septemtrione autem quousque habitatio pateret, incerti omnes erant, quod nec Romani neque Græci in illam plagam longius penetrauerunt, id quod postea, de climatibus acturi, ostendemus. Vnde est, quod μέρος, *partem* tantum temperatioris zonæ habitatam esse geographus scribebat: torridam autem atque frigidas ab vsu hominum pecudumque reduxit. Consentit Pomponius Mela cap. I. *Zonis*, inquit, *quinque* [terra] *distinguitur: mediam æstus infestat; frigus vltimas: reliquæ habitabiles paria agunt anni tempora, verum non pariter.* Nec in diuersum Sallustius iuit, Iugurthino B. cap. XIX scribens: *Super Numidiam Gætulos accepimus partim in tuguriis, alios incultius vagos agitare: post eos Aethiopas esse; dein loca exusta solis ardoribus.* qui sic Aethiopas citra zonam torridam credidit esse. At Ptolemæus lib. IV cap. VI & IX Aethiopes per torridas maxime plagas distribuit, nec tantum ad æquino-

ctialem vsque perduxit, sed nonnullos etiam vltra posuit, quamquam, cuius fide & auctoritate, aut quam certa fama, ignoramus. Hannonis certe periplus montem altissimum, θεῶν ὄχημα, *Deorum currum* appellatum, præteruectus triduo, in Noti cornu, sinu australi, ad Guineam, quam nunc dicunt, Africæ, cis æquatorem constitit. nam ipse Ptolemæus illum montem, & adiacentem sinum, aliquot gradibus citra æquinoctialem collocauit. Hæc de notitia veterum in tractu meridiali. De fabulosis enim Nili fontibus, infra in Africa dicturi sumus.

II.

Obscurior, quam auster, fuit *septemtrio* antiquioribus, qui quam incerti de iis fuerint, quæ supra Caspium mare sunt, exinde manifestum est, quod plures geographorum, ipse Strabo, periegeta Dionysius, Pomponius Mela, & Plinius, ac Solinus, a Patrocle forsan in errorem inducti, Macedonicæ classis præfecto, (de quo Plinius lib. VI cap. XVII consulatur) mare Caspium ex Scythico Oceano prorumpere, & sinum illius facere crediderunt, quum veriora vtique discere ex Herodoto potuissent, qui lib. I cap. CCIII tradidit: ἡ κασπίη θάλασσά ἐςι ἐπ' ἑωϋτῆς, οὐ συμμίσγουσα τῇ ἑτέρῃ θαλάσσῃ, hoc est, *Caspium mare est per se, non admistum alii mari.* Neque certiores rationes erant supra Euxinum Pontum, aut supra Germaniam in Scandinauia peninsula, & dubia pleraque ac fabulosa, quæ de Scythis interioribus a multis tradita fuerunt, nisi posteriores, Agathemerum & Ptolemæum, certiora forsan ab accolis accepisse credamus, quod in vna alteraque parte contigisse non est incredibile: sed vniuersam Scythiam innotuisse nondum persuademur, quia nec hodie omnis, orientalis maxime, siue Tartaria Magna, in Europa degentibus satis explorata est & cognita. Quousque Alexander in orientem penetrauit, notior facta pars Indicarum regionum: vltra terminos expeditionis eius, quæ scripta sunt a variis, vulgi rumore, lubrica fama, aut fictione potius nituntur pleraque. Vnde est, quod, qui tradiderunt illa, Megasthenes, Aristobulus, Eratosthenes, Hipparchus, Onesicritus, Nearchus aliique, raro consentiant, seque mutuo impugnent, quod ex Strabonis lib. II & XV obseruamus. Limes occidentalis in Mauretania, Hispania, Gallia, Britannicis insulis satis certus perspectusque fuit, Oceanus Atlanticus, Aquitanicus, & Britannicus: quæ vltra has regiones in septemtrionem vel meridiem excurrunt, æque incerta & incognita antiquis fuere, vt illa, de quibus prædiximus.

III.

Qualiscumque autem huius cognitæ οἰκουμένης figura fuit, vtique longior quam lata; *orbem* tamen *terrarum* non desinunt Latini appellare, quod minime miramur, quia iidem etiam *orbem* magnas partes habitabilis terræ per synecdoches tralationem sæpe numero appellant. Nec Romani tantum imperium suum *orbem terrarum* sæpe dixerunt, sed ipse quoque diuinus scriptor Lucas cap. II πᾶσαν οἰκουμένην, omnem habitabilem mundum, Augusti Cæsaris potentiæ subiectum tradit esse, quum ἀπογραφὴν, seu *censum* eius, in prouinciis actum, descripsit: quod eadem dicendi conuersione, siue

ſiue κατὰ συνεκδοχὴν interpretandum eſt. Illud vero Romanum imperium dixerunt *orbem Romanum* Eutropius lib. VIII cap. III & X, Trebellius in Gallienis cap. V, Ammianus lib. XXVI cap. XVI. (Valeſ. c. II) Imperatores lege vlt. Cod. Theod. de Fide Catholica, & Auguſtinus Civ. Dei lib. V cap. XXV, ac lib. XXII cap. VIII. Non deerat ratio tam glorioſe de Romanorum imperio loquentibus, quia maiorem illud & nobiliorem partem habitabilis mundi, quantus tum cognitus erat, complectebatur. Sed alias quoque terræ habitabilis ſiue totius partes, & quasdam quidem non maximas, Latini ſæpe *Orbes* appellauerunt. Sic non tantum eſt *Europæus orbis*, Ammiano lib. XVII cap. XVI; & *Africanus orbis* Saluiano lib. VII pag. 275; & Hyperboreus orbis Martiali lib. IX epigr. C. II; & *orbis geminus*, Europa & Africa, apud Claudianum Belli Gild. principio: & *orbis Perſicus*, in Prudentii Epiphaniæ hymno; verum etiam minores portiones *orbis* nominantur, vt *orbis Iberus*, Lucano lib. V verſ. 343, id eſt Hiſpania, quæ & *extremus orbis* eſt Silio lib. XVI verſ. 289, ac *Heſperius orbis*, ibidem v. 659: quo dignum eſt referri, quum Prudentii hymno IV Periſteph. ſiue de XVIII Cæſarauguſtanis martyribus v. 61 Carthago, metropolis Africæ propriæ ſiue proconſularis prouinciæ,

parens orbis populoſa Pœni

dicitur. Ad hunc modum ſcite Auguſtinus Chriſti eccleſiam, toto mundo diſperſam, *orbem Chriſtianum* dixit epiſt. XLVIII ad Vincentium. Hæc de orbe habitabili, & vocis *orbis* ſignificatu geographico.

CAPVT IV

DE

MEDIO SIVE VMBILICO TERRAE HABITABILIS.

SI rotunda Terra & globoſa eſt, ſicuti omnino eſt; nec principium illa, neque extremum, atque ita nec medium habebit, ſed omni ex parte, quæ eius ſunt, in ſe redeant neceſſe eſt, ſi lineas & tractus inter ſe comparaueris. Nihilominus frequens vox antiquis de *vmbilico* terræ eſt, ſiue medio loco, quem vero non omnes eumdem deſignant aut intelligunt. Græci de Delphis ſuis in Phocide ſitis iactauerunt, quod eſſet vmbilicus terræ non Helladicæ modo, ſed etiam vniuerſæ, tamquam medium punctum in orbe terrarum. Pindarus Pythiorum VI carmine ineunte

ὄμφαλον ἐριβρόμου χθονὸς
ἐς ναὸν προσοιχόμενοι,

hoc eſt: *vmbilicum horriſonæ terræ ad templum accedentes*, videlicet τὸν πύθιον ναὸν, *Pythium* ſiue Delphicum *templum*, vbi horrorem oraculi voces cum terræ tremore incutiebant. Euripides clarius Ione v. 223

ὄντως μέσον ὄμφαλον γᾶς
Φοίβου κατέχει δόμος,

id eſt, *vere medium vmbilicum terræ Phœbi continet domus.* Et eiusdem tragœdiæ v. 461

φοιβήϊος ἔνθα γᾶ
μεσόμφαλος ἑςία,

Phœbeia vbi terra, medio vmbilico ædes. Et Sophocles Oedipo Tyranno verſ. 488 τὰ μεσόμφαλα γᾶς μαντεῖα, *medium terræ tenentia oracula* dixit. Omnium autem clariſſime id Strabo illuſtrauit lib. IX, addito etiam ex fabulis, quod argumenti ſpeciem imperitioribus præbuerit. De Delphico templo ait p. 289, τῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ πώς ἐςι τῆς συμπάσης, τῆς δὲ ἐντὸς ἰσθμοῦ, καὶ τῆς ἐκτός· ἐνομίσθη δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης, καὶ ἐκάλεσαν τῆς γῆς ὀμφαλόν. *Eſt fere in medio totius Græciæ ſitum, quæ & extra Iſthmum & intra eſt: quin etiam in medio totius habitabilis orbis putarunt eſſe poſitum, ideoque vmbilicum terræ appellauerunt.* Agathemerus non minus perſpicue lib. I cap. I οἱ μὲν παλαιοὶ τὴν οἰκουμένην ἔγραφον ςρογγύλην, μέσην διηγεῖσθαι τὴν Ἑλλάδα, καὶ ταύτης Δελφούς· τὸν ὄμφαλον γὰρ ἔχειν τῆς γῆς. *Veteres orbem habitabilem effigiarunt rotundum, mediam vero ſitam eſſe Græciam, & eius Delphos; obtinere enim vmbilicum terrarum.* Delphi quoque candidum lapidem oſtenderunt, quem dicebant ὀμφαλὸν, *vmbilicum* eſſe, quod Pauſanias notauit Phoc. pag. 331.

II.

Græcos, vt in ceteris ſtudiis, Romani quoque opinione hac imitati ſunt. * Liuius lib. XXXVIII cap. XLVIII oratione Manlii: *Delphos quondam commune humani generis oraculum, vmbilicum orbis terrarum, Galli ſpoliauerunt.* Ouidius Metamorph. lib. XV v. 630

Auxilium cæleſte petunt, mediamque tenentes
Orbis humum Delphos adeunt, oracula Phœbi.

Opinionis ſuæ rationem non tam ex geometria, quam ex fabulis arceſſunt. Nec etiam certum aliquid geometrarum diſciplina in hoc genere adferre poteſt. Si enim *terrarum orbem*, vt Liuius appellauit, proprie interpreteris, globoſamque illam molem terrarum mariumque intelligas; ineptias aget, quisquis medium punctum velit aut vmbilicum in ſuperficie terræ inveſtigare. Quod enim rotundum eſt, æqualem vbique ſuperficiem habet, in qua nihil primum, nihil extremum, nihilque ſupernum infernumue appellari poteſt. Ex quo conſequitur, vt neque medium in orbe ſit, aut aliquid ſimile vmbilico. Sin partem totius globi, habitabilem terram, quam haud dubie veteres in animo habuerunt, intelligimus; neque ſic res expedita, aut facilis diiudicatu eſt. Nam etſi ab occaſu ſolis certum terminum habemus; vbi finietur in oriente, vbi in auſtro & ſeptemtrione ita, vt per gradus, millenosque paſſus, aut per ſtadia Græcorum more deſignemus, in quo puncto vndique deductæ pares lineæ concurrant? Fabulis ergo, vt ſolebant in incertis, quidquid huius traditionis eſt, tuebantur magis, quam geome-

* Non omnes tamen. Nam Varro L. L. VI c. 6 ad Poetæ verba *o ſancte Apollo, qui vmbilicum certum terrarum obtines*, addit continuo: VMBILICVM *dictum aiunt ab vmbilico noſtro: quod is medius locus ſit terrarum, vt vmbilicus in nobis. – Quod vtrumque eſt falſum. neque hic locus eſt terrarum medius, neque noſter vmbilicus eſt hominis medius. Præterea ſi quod medium, id eſt vmbilicus vt pila terræ: non Delphis medium eſt, terræ & medium non hoc. Sed quod vocant Delphis in æde foramen, adlatum eſt quiddam in theſauri ſpeciem, quod Græci* ὀμφαλὸν VMBILICVM *dixerunt.*

geometrica ratione. Fictum antiquitus erat, Iouem, vt medietatem terræ experiretur, duas aquilas, alteram ab ortu, ab occasu alteram vno tempore emisisse, quæ, continuo volatu agitatæ, Delphis, ut medio loco, conuenissent. Ita Strabo d. l. qui in Apollinis templo vmbilicum fasciis velatum, & *δύο εἰκόνας τοῦ μύθου*, *duas imagines huius fabulæ* ostendi tradit: & Pindari scholiastes ad verba Pyth. od. IV stroph. I *χρυσέων Διὸς αἰετῶν πάρεδρος ἱέρεια*, *quæ aureis Iouis aquilis adsidet sacerdos*, eandem fabulam de contrario aquilarum volatu repetiuit. Ex Pindari verbis autem habemus, quæ Strabonis *εἰκόνες*, *imagines*, fuerint, aquilæ videlicet aureæ, in eius rei memoriam in templo Delphico adseruatæ. Fabulam quoque Plutarchus attigit principio libri, Cur oracula edi desierint. E Latinis Claudianus, prologo Panegyrici de consulatu Mallii Theodori, luculenta imitatione:

Iuppiter, vt perhibent, spatium quum discere vellet
Naturæ, regni nescius ipse sui;
Armigeros vtrimque duos æqualibus alis
Misit ab eois occiduisque plagis.
Parnassus geminos fertur iunxisse volatus,
Contulit alternas Pythius axis aues.

III.

Hæc de vmbilico terræ apud Delphos: cui Græcorum opinioni consimilis est illa Christianorum veterum, qui de Hierosolymis, vel loco circa illam vrbem, crediderunt idem. Horum personam patriarcha Hierosolymitanus tueatur, qui apud Eutychium Tom. II Annal. Alexandrinorum, pag. 286, de loco quo Iacobus scalam cæli per quietem vidit (quem intra Aeliæ pomœria ponit) Omari, Saracenorum Caliphæ dixit وهي في وسط الارض *& hic locus in medio terræ.* Succinit Victorinus Pictauiensis principio carminis de Cruce, quod quidam Cypriano tribuunt,

Est locus, ex omni medium quem credimus orbe,
Golgatha Iudæi patrio cognomine dicunt.

Et alius Christianus poeta qui Tertullianus putatur esse, lib. II aduersus Marcionem v. 196

Golgatha locus est, capitis caluaria quondam
Lingua paterna prior sic illum nomine dixit.
Hic medium terræ est: hic est victoria Signum.

Accedit auctoritas Iudæorum, qui idem sentiunt de Hierosolymis. Dauid Kimchi in Psalmum LXXXVII comm. 3 כי היישוב נחלק לשבעה חלקים· ובחלק האמצעי היא ירושלים· והיא באמצע היישוב· *Terra habitabilis diuiditur in septem partes* (climata). *& in parte media est Ierusalem: & hæc est medio terræ habitatæ.* Non est pœnitenda hæc sententia, si cum geographorum rationibus, quæ per gradus fiunt, componatur, quorum sexaginta circiter ad occidentis limitem, Hispaniam vlteriorem, ab Hierosolymis numerantur, & totidem fere ad Gangem fluuium, Indiæ citerioris, & olim ab Alexandri expeditione notæ, terminationem: Phocis autem, in qua Del-

phi ſunt, viginti gradibus a Palæſtina, in occaſum verſus, eſt remota, vt vel hac de cauſſa Græcorum opinioni Chriſtiana & Iudaica ſit præferenda. Pondus adiiciunt oraculi ſortes, ad quas non Chriſtiani modo, ſed Iudæi etiam olim prouocauerunt, verum non pariter. Iudæus Kimchi Ezechielem & teſtem & interpretem aduocat, qui cap. XXXVIII. 12 dixerit, יושבי על טבור הארץ *habitantes in vmbilico terræ:* ex Chriſtianis Hieronymus in Ezechiel. cap. V comm. 5 commentatus eſt: *Pſalmiſta* (Pſalm. LXXIV. 12) *paſſionem* (Dominicam) *exprimens, Operatus eſt, inquit, ſalutem in medio terræ.* Bene res habet, ſi certa ſatis interpretatio ſit vtriusque. At nondum euictum, de Iudæa Ezechielem vaticinari: aut pſalmo illo de Chriſti ſupplicio Dauidem. Aliud præſidium ſententiæ confirmandæ quærendum eſt: id quod putamus Ezechielis cap. V commate 5 inueniri, vbi Dei verbis vir diuinus ait: *Iſta eſt Ieruſalem: in medio gentium poſui eam, & in circuitu eius terras.* Quid eſt IN MEDIO GENTIVM? R. Salomo Iſacides exponit, באמצע העולם *in medio mundo:* R. Dauid Kimchi באמצע היישוב *in medio habitabilis terræ.* Cur ita? non tam idcirco, quod אויר טוב וממוג *aer bonus ibi & temperatus eſt*, quod nemo negat: quam propter aliam eamque myſticam rationem, quam ita in commentariis in h. l. beatus Hieronymus interpretatus eſt: *Hieruſalem in medio mundi ſitam hic idem propheta teſtatur, vmbilicum terræ eam eſſe demonſtrans. A partibus enim orientis cingitur plaga, quæ appellatur Aſia: a partibus occidentis, eius quæ vocatur Europa: a meridie & auſtro, Libya & Africa: a ſeptemtrione, Scythia, Armenia atque Perſide, atque cunctis Ponti nationibus. In medio igitur gentium poſita eſt, vt quia erat notus in Iudæa Deus, & in Iſrael magnum nomen eius; omnes in circuitu nationes illius ſequerentur exempla: quæ gentium circa ſe poſitarum impietatem ſequuta, vicit etiam ipſas in ſcelere ſuo.* Præclare etiam in hanc rem Marcus Antonius Sabellicus Ennead. VII lib. I de Chriſto in Iudæa nato ſcripſit. *Natalis*, inquit, *terra multo aptior fuit ad myſterium in omnes gentes propagandum, quam ſi remotiore aliqua mundi plaga lux illa eſſet orta. Eſt Iudæa terrarum fere media.* Quæ ſi pie apud animum æſtimantur, non, vt anilis fabula, ridenda eſt illa antiquæ eccleſiæ opinio in medio mundo vrbem Hieroſolymitanam ſitam fuiſſe, & in eadem medietate natum, ſupplicio adfectum, a morte excitatum humani generis REPARATOREM: ſcilicet vt omnibus pateret tanta ſalus, & ex æquo adnuntiari omnibus applicarique diuina beneficia poſſent. Sed hæc laxe velimus intelligenda: faceſſat procul ſuperſtitio, quæ, vt punctum in circulo, ſic centrum οἰκουμένης quaſi digito demonſtret, quia nec extremitates eius ad geometricam rotunditatem exigi & adprobari accuratius a quoquam poſſunt.

CAPVT

CAPVT V

DE

ZONIS IN TERRARVM ORBE.

Conuicti ratione cum Græci tum Latini ſapientes, vt rotundam Terram & globoſam eſſe iudicarent; eosdem circulos in ea, qui in cælo ſunt, easdemque partium diuiſiones, cæleſtibus ſubjectarum, inſtituerunt. Sphæram primum in hemiſphæria, quæ æquator circulus vel horizon etiam faceret, diuiſerunt, quorum multa apud Strabonem lib. II, & Agathemerum lib. I cap. VI, & Melam cap. I explicatior eſt mentio facta. Polos & circulos æque, vt nobis hodie ſolemne eſt, nominant, quibus ſegmenta definiunt, quas *Zonas* appellamus, nec aliter veteres ipſi nominauerunt. videlicet duas frigidas circa polos ſiue vertices: indeque ad tropicos duas temperatas, εὐκράτȣς Græce: & inter has vnam torridam, διακεκαυμένην, *exuſtam*, quam plerique perinde ac frigidas, ἀοίκητον, *inhabitabilem* crediderunt. Pomponii verba cap. III attulimus: iam ſatis ſit Plinium adiungere, lib. II cap. LXVIII perſpicue de argumento hoc diſſerentem. *Quum ſint*, inquit, *cæli quinque partes, quas vocant zonas, infeſto rigore & æterno gelu premitur omne, quidquid eſt ſubiectum duabus extremis vtrimque circa vertices, hunc qui ſeptemtrio vocatur, eumque qui aduerſus illi, auſtrinus appellatur. Perpetua caligo vtrobique, & alieno molliorum ſiderum adſpectu maligna, ac pruina tantum albicans lux. Media vero terrarum, qua ſolis orbita eſt, exuſta flammis & cremata, cominus vapore torretur. Circa duæ tantum, inter exuſtam & rigentes, temperantur: eæque ipſæ inter ſe non peruiæ, propter incendium ſiderum. Ita terræ tres partes abſtulit cælum: Oceani rapina in incerto eſt.* Conſentiunt cum Plinio & Mela in numero Zonarum & in earumdem explicatione Virgilius lib. I Georg. v. 233. Ouidius Metamorph. lib. I verſ. 45. Tibullus lib. IV panegyr. Meſſalæ a verſu 152. Macrobius lib. II Somn. Scip. cap. V. & in Græcis Strabo lib. II, Cleomedes lib. I, Proclus in Sphæra, & Stoici apud Laertium in Vita Zenonis Cittiei. Quamuis autem quæ natura exuſtæ, quæ rigentium zonarum eſſet, quod remotiſſimæ erant, peruestigare & certo cognoſcere non potuerint: quidam tamen vel ratione vel coniecturis adſequuti ſunt quod res eſt. De rigentibus Varro lib. I R. R. cap. II, *Sunt regiones inter circulum ſeptemtrionalem, & inter cardinem cæli, vbi ſol etiam ſex menſibus continuis non videtur.* Et interiectis paucis: *illic in ſemeſtri die, aut nocte*, & reliqua: quæ vtique ſe recte habent, & experientiæ noſtrorum temporum concordant. Torridam *inhabitabilem* plerique dixerunt, quod ſecus eſſe, compertum nauigationibus multarum gentium habemus. Sed tamen Eratoſthenes, cui Polybius ὁμοδοξεῖ, *conſentiebat*, apud Strabonem lib. II pag. 66: dixit, ὑποπίπτȣσαν τῷ ἰσημερινῷ εἶναι εὔκρατον, *planam, æquinoctiali circulo ſubiectam, bene temperatam eſſe.* Cuius alter rationem dat, διότι ὑψηλοτάτη ἐςί. διόπερ καὶ κατομβρεῖται, *quum ſit altiſſima, ideo etiam pluuiis irrigatur.* Quod ita eſſe nemo iam dubitat, ſi altitudinem monta-

montanam, quæ summa ibi & frequens est, intelligamus. vnde pluuiæ sunt, & in vallibus subiectis temperies hominibus æque ac animantibus accommodata. Sed pauci fuerunt qui ita iudicarent: pluribus inhabitabilis est zona illa visa, & Posidonius quoque altitudinem illam, quam Polybius adseruerat, multis verbis reprehendit.

II.

Hic Posidonius est, qui, eodem Strabone auctore, ambustæ zonæ, quamuis inhabitabilis videatur, tamen πλέον ἢ τὸ ἥμισυ τοῦ πλάτους οἰκήσιμον εἶναι, *amplius quam dimidium spatium habitabile esse* prodidit, quod Aethiopum habitatione, qui supra Aegyptum sunt, probatum iuit. Ideoque septem ipse zonas distinxit, sicuti sex Polybius. Ille enim δύο ἄλλας στενὰς τὰς ὑπὸ τοῖς τροπικοῖς, *duas alias angustas zonas sub tropicis* constituit, habitabiles quidem, sed difficulter, & parum fructuosas; inter quas demum sit inhabitabilis torrida siue exusta. Atque ita sunt septem illæ zonæ, quas diximus Posidonium constituisse, cui male Achilles Tatius cap. XXXI extremo sex tantummodo attribuit. Sed maior fides Strabonis de Posidonio, quam summus vir Isaacus Casaubonus illustrauit. Polybius autem, qui sex zonas posuisse fertur, nihil noui attulit, quod a sententia recepta magnopere discreparet. Mediam enim siue torridam, sicut vere secta per æquatorem est, in duas ipse dissecuit, septemtrionalem, quæ inter æstiuum tropicum sit & æquinoctialem: & alteram meridialem, quæ ab æquatore ad hibernum tropicum pertineat, vt alterutrum hemisphærium, æquatoris circulo terminatum, tres integras zonas accipiat, frigidam, temperatam, & æstu nimio adustam. De cuius sententia ita Strabo iudicauit, τὴν διακαυμένην δίχα διαιροῦντα πρὸς οὐ φαύλην ἐπίνοιαν φαίνεσθαι κεκινημένον, *quod exustam zonam diuiserit bifariam, ad id argumento non inepto adductum esse videri.* Nihilominus Eratosthenes, Strabo, aliique, vulgarem sententiam de quinque zonis, cuius primum auctorem Posidonius Parmenidem dixit, non censent deserendam esse, quod & naturæ rerum & geographiæ sufficiat. Adi Strabonem lib. II pag. 65. 66, Achillem Tatium cap. XXXI.

CAPVT VI

DE
CLIMATVM DISTRIBVTIONE.

CLima, κλίμα, inclinatio est, vel id quod inclinatur: quemadmodum Philo lib. I de Vita Mosis τῶν ὀρῶν τὰ κλίματα, *accliuia montium* dixit, quum terræ Canaan fertilitatem, ab exploratoribus inuentam describit. Ad cæli partes transfertur, eisque subiectas regiones terræ, quia in rotundo corpore, vt non solum cælum concauum est, sed ipsa quoque terra, ad polos pedetentim partes inclinantur. Herodianus lib. II cap. XI sic vsus vocabulo, dixit, οὐδέ τι ἦν γῆς μέρος, ἢ κλίμα οὐρανοῦ, ὅποι μὴ Ῥωμαῖοι τὴν ἀρχὴν ἐξέτειναν, *neque vlla orbis terrarum pars, aut cæli tractus fuit, quo Romani imperium*

imperium non protulerunt. Latini ſcriptores *inclinationem, declinationem,* & *deuergentiam* vertunt. Vitruuius lib. I cap. I, *Architectum diſciplinam medicorum nouiſſe oportet propter inclinationes cæli, quæ Græci κλίματα dicunt; & aeres locorum, qui ſunt ſalubres aut peſtilentes.* Et Gellius, ex Fauorini perſona, aduerſus philoſophos ita diſputat lib. XIV cap. I, *Si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant, ſtellarum motus, & vias, & diſceſſiones, & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur, obſeruauerunt; procedat hæc ſane diſciplina, ſed ſub ea modo inclinatione cæli, ſub qua tunc Chaldæi fuerunt. non enim poteſt ratio Chaldæorum obſeruationis manere, ſi quis ea vti velit ſub diuerſis cæli regionibus. Nam quanta partium circulorumque cæli ex deuergentia & conuerſionibus mundi varietas ſit, quis non videt?* Columella quoque lib. III cap. I de Vite ait: *Omni pæne regione, & omni declinatione mundi (niſi tamen glaciali vel præferuida) curæ mortalium reſpondet.* Et ipſum quoque Græcum nomen Latinitate donatum eſt. Apuleius Triſmeg. ad Aſclep. *Impoſſibile, vnamquamque formam alteri ſimillimam naſci horarum & climatum diſtantibus punctis.* Vt rei agrariæ notionem, qua *clima quoquo verſus pedum eſt* LX, Columella auctore lib V cap I, taceamus. Ad Græcos reuertimur, quibus κλίμα laxe eſt quilibet tractus in terra. Zoſimus lib. II cap. XIV τοῖς Ἰλλυριῶν κλίμασι, *Illyricis regionibus:* quod repetitur lib. IV cap. XXXIV ineunte. In quem modum diuinus apoſtolus Corinthiis epiſt. II cap XI comm. 10 ſcripſit, ἐν τοῖς κλίμασι τῆς Ἀχαΐας· & ad Galatas cap. I comm. 21 εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας. Etiam *cardo* κλίμα ſeu *plaga cardinalis* eſt. Dionyſius Halicarnaſſeus lib. I pag. 8, ἀπὸ μεσημβρινοῦ κλίματος, *a meridiali plaga*, oſtiis fluminis Liris prope Minturnas, reſpectu oſtiorum Tiberis: id quod Dionyſii Vticenſis verbis confirmat Salmaſius Exercitat. Plin. pag. 882, ἀπὸ τῶν τεσσάρων κλιμάτων τέσσαρες αὐθεντικοὶ πνέουσιν ἄνεμοι.

II.

Hæ vulgares notiones ſunt vocabuli *climatis:* geographorum cura id ſtrictius comprehendit, vt duobus parallelis includat a celebri loco denominatis, quorum ſuperior notabili differentia cum aliarum rerum, tum longiſſimi diei vel noctis inferiorem ſuperet: ſeu ſpatium, his interceptum, ab aliis climatibus notabiliter eisdem rebus differat, maxime dierum noctiumve incremento. nam huius plerumque in diſcrimine notando mentionem fieri videmus. Geminus Rhodius Iſagoges in Phænom. cap. IV p. 20 ὥστε τὰ μεγέθη ἡμερῶν, καὶ τὸ κλίμα, καὶ τὰ πάντα φαινόμενα τὰ αὐτὰ διαμένειν, *vt magnitudines dierum, & clima, & omnes apparentiæ eædem permaneant.* Strabo lib. II pag. 60 de diſcrimine climatum, vt vir acutiſſimus Cl. Salmaſius emendauit (nam prauatus deſperatusque locus erat) ita tradit: Ἔστι τὸ πρὸς αἴσθησιν οὐχ ἁπλοῦν, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν πλάτει μείζονι, τὸ δ' ἐλάττονι. Μείζονι μὲν, εἰ αὐτῷ τῷ ὀφθαλμῷ πιστεύομεν ἢ καρποῖς ἢ κράσεσιν ἀέρων πρὸς τὴν τῶν κλιμάτων κρίσιν. *Eſt autem, quod ad ſenſum attinet, non ſimplex discrimen, ſed aliud maius, aliud minus: illud, quum ipſi oculo credimus de fructibus aut temperamentis aeris pro climatum diſcretione: hoc, quum gnomonica aut dioptrica adhibentur inſtrumenta.* Non ergo paria vbique climata, nec eisdem parallelis

de ſententia omnium determinabantur. Vulgo VII feruntur climata geographiæ veteris fuiſſe, quem numerum etiam Iudæus nobis commendauit, vt ſupra cap. IV ex ipſius verbis cognouimus: & hoc ordine conſtituta ſunt, vt primi circulus limitaneus tranſierit per Meroen Aethiopum: ſecundi per Syenem ſub Cancri tropico: tertii per Alexandream Aegypti: quarti per Rhodum: quinti per Romam: ſexti per Boryſthenem oſtiis propinquum: & quod ſeptimum eſt, per Riphæos montes. Vide ſis Paulli Merulæ Coſmograph. part. I lib. III cap. XXIII. A quo modo non nihil diſceſſit Iulius Firmicus Aſtrolog. lib. II cap. XIII, vt primum clima conſtituerit Aethiopiæ: ſecundum Babylonis, puta Aegyptiæ: tertium Alexandreæ: quartum Athenarum: quintum vrbis, id eſt Romæ: ſextum Helleſponti: ſeptimum ſeptemtrionis. Singulare illud eſt, quod Babylonem illam Aegyptiam ſecundo climati terminum appoſuit, ex quo enormis inæqualitas oritur, quum ab Aethiopia ad illam ſpatium intercedat ampliſſimum: exiguum aut mediocre inter illam & Aegypti Alexandream: nec quiſquam facile reperitur, qui in climatum dimenſione per Babylonem Aegyptiam parallelum terminatorem circumduxerit, ſed plerique per Syenen quæ ſub tropico eſt, vt Alexandrino parallelo in auſtrum ſuccedat proxime, illum circumferri voluerunt. In ceteris vbique conſentientes habet alios: quamuis, vt Strabo lib. II obſeruat, Athenæ & Roma horariis terminis non exactiſſime reſpondeant, qui propterea alios, vti ex ſchematis tabella clarum eſt, præfixit. Per Helleſpontum etiam Ptolemæus parallelum duxit lib. I cap. XXIII, qui fere cum illo Strabonis per Troadem Alexandream, concurrere videtur. Quam vero Strabo, ex incrementis dierum, diſtributionem parallelorum faciat ſiue climatum; ſchema, quod apponimus, perſpicue manifeſtabit. Diuiſit ille vergente II libro in ſemihoras: ſupra Helleſpontum etiam in quadrantes horæ, vt tamen & ſemihoræ differentiam, per Pontum ductam, non prætermiſerit. Ptolemæus autem dicto loco, & eum ſequutus Agathemerus lib. I cap. VIII, inter æquatorem & polarem circulum ſiue Thulen, XXI parallelos ita diſpoſuerunt, vt inter ſingulos differentia ſit quadrantis horæ: ſed paucos ducunt per loca nominatim expreſſa, vt Ptolemæus per Meroen, Syenen, Alexandream, Rhodum, Helleſpontum, Byzantium, per medium Pontum & Boryſthenem: Agathemerus climata ſimul adnumerat, exempli gratia, ad quartum parallelum notauit, τȣ̃τό ἐςι τὸ διὰ Μερόης πρῶτον κλίμα, *hoc illud eſt per Meroen primum clima:* & ſic in ſexto parallelo, δεύτερον κλίμα, *ſecundum clima:* in octauo, *tertium* Alexandreæ: in decimo parallelo *quartum clima* per Rhodum: in duodecimo, *quintum* per Helleſpontum: in decimoquarto, qui διὰ μέσου πόντου, *per medium Pontum* eſt, clima *ſextum:* in decimoquinto *ſeptimum,* per Boryſthenem, qui gradibus XLVIII, minutis XXX ab æquatore diſtet, differentiam longiſſimi diei habens ad horas quatuor. Vlteriores parallelos ſine mentione climatum per gradus & horas diſtinguit hoc modo:

XVI

XVI	parallelum	gr. 51	hor. 4,	minut. 30
XVII	parallelum	gr. 54	hor. 5	
XVIII	parallelum	gr. 56	hor. 5,	minut. 30
XIX	parallelum	gr. 58	hor. 6	
XX	parallelum	gr. 61	hor. 7	
XXI	parallelum	gr. 63	hor. 8	

De hoc vltimo parallelo ait: *ὁ διὰ Θούλης γραφόμενος, ὃ βορειότερον οὐδὲν ἐγνωρίσθη παρ' ἀνθρώπων, Hic eſt per Thulen ſcriptus: vltra quem nihil magis ſeptemtrionale hominibus compertum eſt.*

III.

Hæc de Climatibus & Parallelis veterum. Recentiorum climata vtrimque ab æquatore ad alterutrum polarem per intervallum ſemihoræ diei ſolſtitialis diſponuntur: & quia differentia dierum ad XII vsque horas adſurgit; in alterutro hemiſphærio XXIV fiunt climata ſemihoraria ſcilicet viginti quatuor ab æquatore ad polarem arcticum: & totidem ab eodem æquatore aduerſus antarcticum circulum polarem. Sed æque horum & veterum, niſi in incremento dierum, rarus noſtris temporibus vſus eſt; maior, & fere vnicus in hoc genere, latitudinis loci, ſiue, quæ gradibus eidem reſpondet, licet diuerſa per ſe ſit, eleuationis poli, per quam omnia metimur hodie & diffinimus, etiam ipſam dierum longitudinem ex illa intelligimus facillime. Hæc hodierno vſu pro climate diuiſio valet, cuius fundamentum, diſpenſatio circuli in CCCLX gradus, nec ipſis veteribus ignotum fuit, vtpote Ptolemæo & Agathemero vſurpata, & ab ipſo quoque Strabone ſub finem lib. II memorata. Laxe autem latitudinem loci per clima celebris & notæ vrbis, vel regionis, nonnunquam, poſt ſubtilioris etiam diſtinctionis inuentionem, deſcribi ſolet, vt eſt illud Achillis Tatii Iſagog. p. 148, *ἥυτη θέσις τῆς σφαίρας κατὰ τὸ κλίμα τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ τῆς Μακεδονίας ἐστὶ, καὶ τῆς Ἑλλάδος,* hoc eſt, *Is ſphæræ ſitus eſt, qui Helleſponti, Macedoniæ, & Græciæ climati reſpondet.*

CAPVT VII

DE

TERRICOLARVM HABITV TVM INTER SE, TVM RESPECTV SOLIS ET VMBRARVM.

QUamuis habitatio mundi omnis olim cognoſci non potuerit, & cognitus orbis ab vniuerſo terræ globo diſtingueretur: ſapientiores tamen qui fuerunt, ex figura orbis & totius mundi intellexerunt, ſi orbis terrarum rotundus eſſet ſeu globoſus, de quo iidem nihil dubitabant; & vbique habitaretur, quod quidem incertum erat; qualis tum ſi ita

eſſet,

esset, positio hominum aduersus solem foret, & in quam plagam vmbra casura esset: & quem habitum ac situm, qui ita diuersas partes terrarum orbis colerent, inter se ipsi habituri essent. Vmbræ autem ratione, quam positio ad solem pro diuerso situ & variatis modis facit, homines quidem *amphiscii*, alii *heteroscii*, rursus alii *ascii*, & quidam tandem *periscii* appellantur: respectu autem incolarum orbis & inclinationis eius, ipsi inter se *synæci*, *antæci*, *periæci*, *antichthones* & *antipodes* varie distinguuntur. Antiquorum descriptiones videamus, vt appareat quid de quouis genere habitationis iudicauerint. Ὀικήσεις enim, id est *habitationes* vocitarunt, quia τῶν οἰκούντων, siue *habitatorum*, mutuam ad se relationem atque habitum significant.

II.

Primum autem de *Vmbrarum* differentia, & inde varie denominatis terricolis agemus. Sunt eius intuitu vel *amphiscii*, vel *heteroscii*, vel *periscii*. Antiqua hæc diuisio, quam Strabo lib. II pag. 65 ex Posidonio aliisque ita proponit, vt integris zonis discernat qui vmbram ab aliis diuersam habeant. Duas zonas ait περισκίους, *periscias* esse, quæ nempe a polo alterutro ad proximum vtrimque polarem circulum pertingunt: duas ἑτεροσκίους, *heteroscias*, ab arctico circulo ad tropicum solstitialem alteram; alteramque ab antarctico circulo ad brumalem vsque conuersionem, extensas: & vnam ἀμφίσκιον, *amphisciam*, τὴν μεταξὺ τῶν τροπικῶν, *inter tropicos existentem*, siue torridam. Quo in solo tractu etiam ἄσκιοι, *ascii*, vmbra aliquando meridiana carentes, inueniuntur: de quibus mox plura dicemus ex Tatio. Extremo illo II libro periscios Posidonii putat Strabo οὐδὲν ὄντας πρὸς τὴν γεωγραφίαν, *ad geographiam minus pertinere*, quod illæ partes propter frigoris acerbitatem sint inhabitabiles. Id vero recte iudicauit Strabo, ibidem locorum gnomonis vmbram in orbem ambire, tametsi nesciat, aut neget etiam, regionem illam ab hominibus habitari. *Amphiscios* Strabo illos interpretatur, quorum gnomoni sub meridiem erecto sol adfulgens vmbram nunc in hanc, alio tempore in diuersam partem proiiciat, videlicet sole in oppositam priori regionem delato: quod iis tantummodo contingat, qui inter tropicos habitant. *Heteroscios* autem esse, quorum vmbra in alterutram partem semper feratur, vt septemtrionem versus in nostra zona: aut in meridiem semper, vt iis accidit, qui in altera temperata zona degunt.

III.

Achilles Tatius, Alexandrinus mathematicus, in Isagoge ad Arati Phænomena cap. XXXI, his a Strabone explicatis generibus addit *ascios*, *antiscios*, *brachyscios*, *macroscios*. Ἄσκιοι, vmbræ expertes, in torrida zona eo tempore sunt, quo in vertice illorum sol meridianus est: declinante sole a vertice, fiunt amphiscii. Rem exemplo illustrat. Qui sub æquatore colunt, quum sol in Arietis vel Libræ existit principio, esse ait vere ascios, radio omne spatium, quod circa corpus est vel gnomonem, adimplente: vbi vero in alia signa sol processerit, puta in Cancrum, vmbram eorum, qui æquatorem circumcolunt, sinistrorsum cadere siue in austrum: si Capricornum versus progrediatur, eorumdem vmbram dextrorsum proiici siue in septem-

ſeptemtrionem. Tamen & in aliis partibus, nec vero extra tropicos, certo tempore ſunt aſcii, vt in Syene, quæ ſub tropico ſita eſt, quando ſol in Cancri principio verſatur. Eadem ratione βραχυσκίους & μακροσκίους, eos qui breuem aut longam vmbram habent, intelligimus. *Brachyſcii* enim, ſiue breuis vmbræ ſunt, a quorum vertice ſol propius diſtat: *macroſcii*, ſeu longioris vmbræ, a quibus ſol receſſit longius. Sic ſub idem tempus, & in eadem temperata zona, breuior vmbra exiſtit in Africa proconſulari, aut Numidia, quam in Italia; & heic quoque breuior, quam in Dacia vel Scythia ſolet eſſe: & qui æquinoctiali ſubiacent, quum ſol in Cancro exiſtit; longiorem vmbram habent, quam quum eſt in Tauri ſigno. Atque ita de aliis quoque locis ac partibus iudicium eſto. *Antiſcii* autem, ἀντίσκιοι, borealibus ſunt auſtrales, quia contrarias vmbras habent, illi dextrum ad latus, hi ad ſiniſtrum, quoniam medius ſol ambobus interiectus eſt: & auſtralibus antiſcii ſunt ſeptemtrionales ob eaſdem, quas diximus, ex ſolis poſitu ſeu interuentu rationes Boreos autem & auſtrales eos hoc loco notamus, qui hemiſphæriis diſtincti ſunt, æquinoctiali circulo intercurrente: non illos, qui in eodem hemiſphærio vel propiores æquatori, vel longius ab illo reducti ſunt.

III.

Hæc de diſtinctione terrarum atque hominum, quam ex vmbræ diuerſa ratione antiqui deduxerunt, vel ideo non inutilia ad explicandum nobis viſa, vt non inuentum nouum eſſe, ita orbem per vmbras diſtribui, intelligatur: ſed quidquid geographi ætatis noſtræ de hoc diſcrimine per vmbram facto adferant, ex antiqua geographia repetitum eſſe cognoſcamus. Nunc de *habitationibus* dicemus, ſeu vario ſitu atque habitu, quem inter ſe terricolæ, aut vna gens ad aliam relata, obtinet.

IV.

Geminus, Rhodius mathematicus, cap. XIII Iſagoges, diuiſionem orbis aliam reſpectu habitationis proponit, qua incolæ, ad alios ratione habita, dicantur σύνοικοι, περίοικοι, ἄντοικοι, ἀντίποδες, *ſynœci*, vel *periœci*, vel *antœci*, vel *antipodes*. nam vſus vocabula Græca etiam in Latinum ſermonem adſumſit. *Synœcos* deſcribit τοὺς περὶ τὸν αὐτὸν τόπον τῆς αὐτῆς ζώνης κατοικοῦντας, *qui circa eundem locum eiuſdem zonæ habitant*, proximi ſcilicet & vicini: *Periœcos* autem, τοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ζώνῃ κύκλῳ περιοικοῦντας, *qui in eadem zona in circuitu circumhabitant*. Nihil mentionis facit de oppoſitione per diametrum, ſeu diremtione per ſemicirculum, quam recentiores addunt: nec plus Achilles Tatius cap. XXX pro periœcis requirit. Περίοικοι, inquit, ὅσοι τὴν αὐτὴν οἴκησιν οἰκοῦσιν, *Periœci ſunt quotquot eandem habitationem incolunt*: quos ipſe interpretatur, qui in eadem zona ſint, ſeu inter communes parallelos in circuitu, ideoque noctes & dies, & annuas tempeſtates eaſdem habeant. Ne quis vero exiſtimet, nouum plane eſſe de ſemicirculari oppoſitione additamentum; Cleomedis auctoritate oſtendam, illud nec antiquis ignotum penitus fuiſſe. Quum enim lib. I oſtendit quæ nobis cum periœcis ſint communia, videlicet eamdem zonam habitare, eamdemque habere hiemem ac æſta-

æſtatem, & incrementa & diminutiones dierum atque noctium; addit pag. 326, Διαφέρονται κατὰ τὰς ἡμέρας καὶ τὰς νυκτάς. παρ' ἡμῖν γὰρ ἡμέρας ὄσης, παρ' ἐκείνοις νύκτα εἶναι δεῖ. καὶ ἔμπαλιν ὁπόταν καταδύεται παρ' ἡμῖν ὁ ἥλιος, ἀρχὴν λαμβάνει τοῦ παρ' ἐκείνοις ἀνίσχειν. *Differunt diebus & noctibus. Nobis enim quum dies erit, illis noctem eſſe oportet: & viciſſim quum nobis ſol occiderit, ſumit initium apud illos ortus.* Quod ſi ita eſt, longius interuallum inter mutuos periœcos oportet eſſe, quod ſi non ipſum ſemicirculi ſit, ſiue per CLXXX gradus in eodem parallelo nobis oppoſitum, propius abſit ab illo, neceſſe eſt. nam quæ de noctis & diei, de ortus & occaſus oppoſitione in Periœcis dixit, ipſe Cleomedes πλατύτερον, *laxe* intelligendum eſſe cenſuit.

V.

Antœci, ex Tatii deſcriptione, ſunt zonæ auſtralis incolæ borealibus, & ſeptemtrionales auſtralibus, quia auſtrali oppoſita ſit borealis οἴκησις ſeu habitatio; & boreali auſtralis. Itaque antœci eandem inuicem noctem habent & diem, ſed diuerſa ſolſtitia. Nam ſol in Cancro poſitus vt æſtatem nobis, qui ad ſeptemtrionem accedimus; ſic illis, qui ad auſtrum vergunt, adfert hiemem. Viciſſim ad Capricornum delatus, hiemem nobis; antœcis æſtatem facit. Rurſus Arietem ſol attingens nobis vernum dat æquinoctium; antœcis noſtris autumnale: & verſa vice in Libra nobis autumnum inchoat; non item antœcis, quibus initium veris tum exſurgit. Et poſt æquinoctia quum ſol per ſigna videtur nobis adſcendere; apparet deſcendens antœcis, quibus tum demum adſcendendo fit altior, quum ſignis a Cancro ad Capricornum procedit, quæ nobis in noſtra ſphæra eſt deſcenſio; augetque dies illorum in tantum, quantum noſtris diebus detrahitur. Hæc plenius ex Tatio exſcribere viſum fuit, quia Geminus in hac parte cum conciſior per ſe eſt, tum etiam, ſecus ac alibi, non nihil obſcurus. Ex his autem perſpicue elucet, quos antiqui *antœcos* appellauerint.

VI.

Antichthones ſuperſunt & *antipodes*, quos multi pro iisdem habent: quidam etiam antichthonas & antœcos ita deſcribunt, vt nihil omnino differre videantur. Sed alia de iis antiquorum fuit ſententia. Tatius dicto loco tres hos ordines diſtinctos tradit, in ἀντίχθοσι explicandis non ita perſpicuus, vt ceteros, antœcos & antipodas, illuſtrauit. Caput XXIX. extremum latet in mendo: capite XXX ait antichthonas eſſe τοὺς κατὰ διάμετρον ἐν ταῖς ὁμοίαις ζώναις οἰκοῦντας, *e regione in ſimilibus zonis habitantes.* Pomponius Mela cap. I ſit interpretis loco. *Reliquæ*, inquit, *zonæ* (de temperatis loquitur) *paria agunt anni tempora, verum non pariter. Antichthones alteram: nos alteram incolimus.* Quæ qui antœcis forte commiſcent, negat Iſaacus Voſſius in hunc locum, cum Pomponio ſentire. Cui clariſſimo viro antichthones veterum omnes illi cenſentur, qui oppoſitam terram auſtralem inhabitare credebantur, etiamſi in ſuperiore noſtro degerent hemiſphærio, illo ſcilicet quod non per horizontem, ſed per æquatorem ſeu ardentis zonæ interuentu diremtum a noſtro eſt. Ita putat ſemper ab antœcis &

cis & antipodibus distingui. Nec διάμετρον Achillis ad eam vim & rigorem exigas velim, vt solet in antipodum descriptione, quos ipse segregatos vult ab antœcis.

VII.

Grauior de *Antipodibus* controuersia vetustis fuit temporibus, quos quidam plane negarunt, ineptæ hos absurditatis accusantes, qui illos velint defendere; alii ita de iis sentiebant, vt esse posse, geometricis rationibus persuaderent, quamlibet nunquam vel fando experti fuissent. Primum obstacula, quæ quidam veterum in argumento hoc posuerunt, remouebimus: deinde cordatiorum de eodem sententiam adiiciemus.

VIII.

Plutarchus de Facie in orbe Lunæ p. 780 illos acriter exagitat, qui Terram centrum mundi, & rotundam, & in ea antipodas credant, ὥσπερ θρίπας ἢ γαλεώτας τραπέντας ἄνω τὰ κάτω τῇ γῇ προσισχομένας, *instar teredinum, aut stellionum, imis corporum partibus sursum obuersis, terræ adhærescant.* Sed quid agit? negat ibidem τὴν ἐπὶ τὸ μέσον φορὰν, *lationem grauium ad commune centrum*, innumeris experimentis adhuc comprobatam, & olim a philosophis & geographis validissime defensam. Strabo lib. II pag. 75 ait: τὰ μὲν παρὰ τῶν φυσικῶν δεικνύμενα τοιαῦτά ἐστι. σφαιροειδὴς μὲν ὁ κόσμος καὶ ὁ οὐρανός ἡ ῥοπὴ δ' ἐπὶ μέσον τῶν βαρέων. περὶ τοῦτο δὲ συνεστῶσα ἡ γῆ σφαιροειδῶς ὁμόκεντρος μὲν τῷ οὐρανῷ μένει, *Quæ a physicis demonstrata in geographiam transumuntur, hæc sunt: mundum esse globi forma, itidemque cælum: grauia ad medium ferri: circa hoc terram constitutam esse globi in morem, idemque, quod cælum, habere centrum.* E priscis Christianis in antipodas inuecti sunt Lactantius & Augustinus, vterque sine ratione. nam quæ adfert Lactantius argumenta, ἀφιλοσόφως dicuntur omnia, nec possunt aliter, quia cæli æque ac terræ rotunditatem, tot experimentis comprobatam, omni modo negatum it. *Quid illi,* inquit lib. III cap. XXIV, *qui esse contrarios vestigiis nostris antipodas putant? num aliquid loquuntur? aut est quisquam tam ineptus, qui credat esse homines, quorum vestigia sint superiora, quam capita? aut ibi, quæ apud nos iacent, inuersa pendere? fruges & arbores deorsum versus crescere? pluuias, & niues, & grandines sursum versus cadere in terram? Et miratur aliquis hortos pensiles inter septem mira narrari; quum philosophi & agros, & maria, & vrbes, & montes pensiles faciant?* Quæ sequuntur, contra terræ cælique rotundam figuram struuntur, quam firmiter, experientia tot obseruationibus stabilita, documento est. Concludit enim: *Sic pendulos istos antipodas cæli rotunditas adinuenit.* Et quum sibi ipse obiecerat, *pondera in medium ferri, ad quod omnia sint connexa;* nihil habet quod respondeat, quam *fieri nullo modo posse, vt cælum terra sit inferius,* quasi fixæ sint illæ in rotundo relationes, quas *supra, infra* dicimus, nec potius variæ inter se hominum respectu commutentur. Quin potius, vt bene Cleomedes iudicauit lib. I cap. de Orbibus, τῆς γῆς σφαιρικῷ τῷ σχήματι κεχρημένης, κάτω τὸ μεσαίτατόν ἐστι, *quia terræ figura rotunda est, medium eius est infimum,* & quæ ad medium feruntur, deorsum tendunt, vndecumque etiam ex globi circumferentia deducuntur. Modestio-

destiora paullo sunt quæ Augustinus Civ. Dei lib. XVI cap. IX aduersus antipodas, nostro hemisphærio seu regioni obuersos, scripsit. *Quod antipodas, inquit, esse fabulantur, id est homines a contraria parte terræ, vbi sol oritur quando occidit nobis, aduersa pedibus nostris calcare vestigia, nulla ratione credendum est. Neque hoc vlla historica cognitione didicisse se adfirmant, sed quasi ratiocinando coniectant, eo, quod intra conuexa cæli terra suspensa sit, eundemque locum mundus habeat, & infimum & medium: & ex hoc opinantur alteram terræ partem, quæ infra est, habitatione hominum carere non posse. Nec attendunt, etiamsi figura conglobata & rotunda mundus esse credatur, siue aliqua ratione monstretur; non tamen esse consequens, vt etiam ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Deinde, etiamsi nuda sit, neque hoc statim necesse est vt homines habeat; quando nullo modo scriptura ista mentitur, quæ narratis præteritis facit fidem, eo quod eius prædicta complentur. Nimisque absurdum est, vt dicatur aliquos homines ex hac in illam partem, Oceani immensitate traiecta, nauigare ac peruenire potuisse: vt etiam illic ex vno illo primo homine genus institueretur humanum.* Hic vero terræ rotundam figuram non penitus negat, sed si ita sit, tantummodo non sequi putat, vt, in opposita parte, liberata terra ab aquis sit: & si ea sit libera, etiam ab hominibus incolatur: quod vtique pro temporum notitia, experimentis destituta, tolerari potest vt credibile, quum prisci sapientes demonstrare antipodas non potuerint, bene autem ratiocinando adsequi, vt posse esse, nihilque absurdi inferre & crederent ipsi, & aliis persuaderent. Id autem tamquam insolens, aut nimium quodammodo, in sancto viro notandum esse censemus, quod vehementissime negat, impugnat, absurdum appellat, nullaque ratione credendum, quod ipse tamen, concessa terræ rotunditate, vlla ratione incongruens esse nequaquam probauit, nec ausus fuit probare.

IX.

Quos vero scimus ab opinione, *esse forsan antipodas*, nec olim abhorruisse, quantumuis demonstrare non potuerint; nunc perinde sunt nobis commemorandi. Cicero, Scipionis somnio cap. VI, Africani maioris personam indutus, *Vides*, inquit, *habitari in terra raris & angustis in locis, & in ipsis quasi maculis, vbi habitatur, vastas solitudines interiectas: hosque qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, vt nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit: sed partim obliquos, partim auersos, partim etiam aduersos stare vobis.* Qui vero hi sunt *auersi, aduersi,* nisi ibi antœci, heic antipodes? Aequalis Ciceroni Geminus cap. XIII non solum ἀντίποδας nominatim recenset, sed ratione etiam tuetur, διὰ τὸ ἐπὶ μέσον εἶναι τὴν φορὰν τῶν σωμάτων, *quod corpora ad centrum tendant*, ideoque nullum esse periculum, nec metuendum, ne ruant illi, aut decidant. Plinius quoque minus de iis dubitauit, quum lib. IV cap. XII Hyperboreos ab aliis medios locari dicit *inter vtrumque solem, antipodum occasum, exorientemque nostrum.* At vero Macrobius lib. II Somn. Scip. cap. V fortissime antipodas defendit. *Cur*, inquit, *non & illic aliquos viuere credamus, vbi eadem semper in promtu sunt? nam qui ibi dicuntur morari, eandem credendi sunt spirare auram, quia eadem est in eiusdem*

zona-

zonalis ambitus continuatione temperies: idem sol illis & obire dicetur nostro ortu, & orietur quum nobis occidet: calcabunt æque, vt nos, humum, & supra verticem semper cælum videbunt. Idem etiam plebeiæ opinioni & vano metui respondet: *Nec metus erit, ne de terra in cælum decidant, quum nihil vnquam possit ruere sursum - - - Adfirmauerim quoque, & apud illos minus rerum peritos hæc æstimare de nobis, nec credere posse, nos, in quo sumus, loco degere: sed opinari, si quis sub pedibus eorum tentaret stare, casurum.* Satis ex hoc constare potest, quæ Romanorum Græcorumque de antipodibus fuerit opinio, vt nihil attineat, Achillis Tatii, aut Marciani Capellæ testimonia, quæ iam datis consonant, adferre. Hæc autem & superiora Geographiæ antiquorum prænotanda erant, vt, quanta illorum *περὶ οἰκήσεων, de habitationibus terræ* cognitio exstiterit, perspicue intelligatur, eoque antiqua notitia orbis a scientia recentiorum accuratius discriminetur.

X.

Ad situm terricolarum etiam pertinet, quam quæque gens aut prima, aut postrema, aut media lucem accipiat, aut opprimatur nocte. Nam qui ad orientem nobis habitant, eis prior, quam nobis, sol oritur: & nobis itidem prior, quam illis, qui longius remoti a nobis in plagam occidentalem sunt. Quod quia ex terræ rotunditate pendet, vt per quindecim quosque gradus longitudinis, in æquatore numeratos, horæ spatio accessus vel decessio solis & diei mutetur; prisci sapientes, qui terræ rotunditatem defenderunt, hoc quoque non potuerunt ignorare. Manilius id egregie de sole meridiano per orbem variante lib. I vers. 639 seqq. ita demonstrauit:

Quando aliis aliud medium est, volat hora per orbem,
Cumque loco terræ cælumque ac tempora mutat.
Atque vbi se primis attollit Phœbus ab vndis,
Illis sexta manet, quos tunc premit aureus orbis.
Rursus ad Hesperios sexta est, vbi cedit in vmbras.
Nos primam ac summam sextam numeramus vtramque.

Sic enim variat diei hora, vt nostra sexta, siue meridiana, sit summa seu vltima in orientem remotis: eadem prima habitantibus in occidentali terra. Atque sic per horas & gentes varie ostendi & declarari potest mutatio.

CAPVT VIII.

DE

PLAGIS ET VENTIS.

TAndem etiam in veteris geographiæ theoria, quousque de plagis mundi, & de ventorum discrimine, priorum notitia progressa sit, ostendendum est. Non autem multis verbis referemus, quod Strabo lib. I pag. 19. me-

memorauit, fuisse quondam qui *δύο τὰς κυριωτάτους εἶναι ἀνέμους, duos tantum principales ventos esse* crediderint, Boream & Notum, a quibus reliqui parua inclinatione dissideant. Nam & paucos fuisse, & eos non clarissimos, qui ita tradiderunt, ex eo satis manifestum est, quod plerique philosophorum, & doctissimus quisque in geographis, ab illorum opinione dissentiant. Quin potius antiquissimi scriptores ventos quatuor præcipuos, secundum quatuor mundi regiones, posuerunt. Et ipsa natura tot plagas constituit, vt duas æquator faciat, orientem & occasum, ad ductum æquatoris: & totidem axis mundi, nempe septemtrionem & meridiem. Quæ caussa est, vt communi plerorumque consensu quatuor venti principales, singuli in singulis cardinibus mundi (inde etiam *cardinales* dicti) collocentur, licet de nominibus illorum non omnes idem sentiant, de cuius diuersitatis caussa postmodo disserturi sumus. Plinius id nobis confirmat lib. II cap. XLVII. *Veteres,* inquit, *quatuor omnino* [ventos] *seruauere per totidem mundi partes, ideo nec Homerus plures nominat, hebeti, vt mox iudicatum est ratione,* hoc est, rudi Minerua & parum ingeniose. plures enim interponendos esse, a posteris iudicatum fuit. Quo numero poetæ sæpe adquieuerunt. Homerus, ad quem Plinius prouocabat, Odyss. E. v. 295

> Σὺν δ' εὖρός τε, νότος τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε δυσαὴς,
> Καὶ βορέης αἰθριγενέτης.

hoc est: *Simul Eurusque Notusque incidit, Zephyrusque vehemens, & Boreas serenus.* Hunc ducem Latini, vt solent, & numero & nuncupatione sequuntur. Ouidius Metamorphos. lib. I a vers. 61

> *Eurus ad auroram Nabathæaque regna recessit,*
> *Persidaque, & radiis iuga subdita matutinis;*
> *Vesper, & occiduo quæ littora sole tepescunt,*
> *Proxima sunt Zephyro: Scythiam septemque trionem*
> *Horrifer inuasit Boreas: contraria tellus*
> *Nubibus assiduis pluuioque madescit ab Austro.*

Quod idem lib. I Trist. eleg. II vers. 27 seqq. fecit, vt *Eurus ab ortu* ponatur: *Zephyrus vespere: Boreas bacchetur ab Arcto: & Notus aduersus hunc gerat prœlia.* Breuius eandem rem, nec minus ornate Manilius enuntiauit lib. IV vers. 589

> *Asper ab axe ruit Boreas: fugit Eurus ab ortu:*
> *Auster amat medium solem; Zephyrusque profectum:*

Recte se hæc habent, si principes ventos intelligamus, quos *cardinales* Seruius dixit in Aen. I vers. 131; *γενικωτάτους* Achilles Tatius cap. XXXII, id est *generales*: non autem iis sufficiunt, qui in mundi flatus curatius, & in illorum ortus ac regiones inquisiuerunt. Horum enim plerique octo ventos distinguunt, medio vno inter binos cardinales interiecto. Sic Aristoteles, Posidonius, Timosthenes apud Strabonem, cum quibus & ipse facit: sic Athenienses turri octogona ventorum situm atque numerum commendauerunt, vt refert & approbat Vitruuius: & Plinius desertis ceterorum sen-

ſententiis, qui vel plures vel pauciores poſuerunt, ad hanc octoni numeri tamquam commodiſſimam, accedit. Sic etiam ex Fauorini ore Gellius lib. II cap. XXII, & Apuleius de Mundo. Digniſſima ſunt Plinii verba, quæ præcipue ab omnibus recognoſcantur. Poſtquam dixerat lib. II cap. XLVII, vt ſupra recenſebamus, veteres quatuor omnino ventos per totidem mundi partes digeſſiſſe pergit, *Sequuta ætas octo addidit nimis ſubtili & conciſa ratione. Proximis inter vtramque media placuit, ad breuem ex numeroſis additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: ab oriente æquinoctiali Subſolanus; ab oriente brumali Vulturnus: illum Apelioten; hunc Eurum Græci appellant. A meridie Auſter, & ab occaſu brumali Africus: Noton, & Liba nominant. Ab occaſu æquinoctiali Fauonius; ab occaſu ſolſtitiali Corus: Zephyrum & Argeſten vocant. A ſeptemtrionibus, Septemtrio; interque eum & exortum ſolſtitialem Aquilo: Aparctias, & Boreas, dicti.* Schema ventorum & clarius & diſtinctius docebit omnia.

II.

De nominibus dubitatio eſt, quæ heic aliter diſponuntur, quam in conciſa quatuor cardinalium ratione. Ibi enim, ex Homeri, Ouidii, Manilii appellatione, qui eoi eſt cardinis, Eurus; & qui a ſeptemtrione, Boreas nominabatur: hi vero in altera diſpenſatione a cardinibus vterque declinant. Sed ita ſe res habet, vt poetæ aliique plures loquantur vulgari modo, quem Scaliger ad Manilium, eiusque verſus antea recitatos, vocat ἰδιωτισμὸν, quo Aquilo & Boreas ventum ſeptemtrionalem ſonant; Eurus orientalem, ab æquinoctiali ortu prouenientem: ceteri autem, qui octo numerant, nouis vocabulis, & a vulgi vſu alienis, ventum, ex oriente æquinoctiali venientem, Solanum dicunt, vt Vitruuius: vel Subſolanum, vt Plinius, Gellius, Apuleius; vel Græco more Apelioten, vt iterum Plinius: Eurum vero medium inter ortum & meridiem ponunt, quem Romani Vulturnum appellauerunt. Nec minus citra vſum eſt, quum ventum, ab axe mundi ruentem, vocant Septemtrionem, aut Græce Aparctiam, quum Græcis Latiniſque vſitatiſſimum ſit illum Boream & Aquilonem nominare. quam vulgi conſuetudinem in Schemate Climatum ex Strabone propoſito, ſequuti ſumus. Sententiæ vero de octo ventis conformandæ Athenienſis turris deſcriptionem, ad illam accommodatæ, ex Vitruuii lib. I cap. VI adiungendam ducimus. *Qui*, inquit, *diligentius perquiſiuerunt, tradiderunt eſſe octo* [ventos] *maxime quidem Andronicus Cyrrhoſtes* (Cypreſtes, Varr. R. R. I cap. V) *qui etiam exemplum collocauit Athenis turrim marmoream octogonon, & in ſingulis lateribus octogoni ſingulorum ventorum imagines exſculptas contra ſuos cuiusque flatus deſignauit, ſupraque eam turrim metam marmoream perfecit, & inſuper Tritonem æreum collocauit dextra manu virgam porrigentem: & ita eſt machinatus, vti vento circumageretur, & ſemper contra flatum conſiſteret, ſupraque imaginem flantis venti, indicem virgam teneret.* Atque ita collocati ſunt, inter Solanum & Auſtrum ab oriente hiberno Eurus; inter Auſtrum & Fauonium ab occidente hiberno, Africus: inter Fauonium & Septemtrionem Caurus, quem plures Corum vocant: inter Septemtrionem & Sub-

& Subſolanum Aquilo, Græcis Boreas. Cetera nomina tam Græca quam Latina, & ipſam poſitionem cognoſces ex figura, ventorum ordinem referente.

III.

Sed inter hos auctores noua diſſenſio apparet. Gellius enim dicto loco ventum, qui ab oriente verno ſiue æquinoctiali venit, Eurum vocat, quaſi ἀπὸ τῆς ἕω ῥέοντα, qui & ἀπηλιώτης ſiue ἀφηλιώτης Græcorum idem plane ſit inter ventos. At ceteris Eurus, Græce dictus, eſt Vulturnus Romanorum. Sed vel ipſe, vel Fauorinus, cuius verba refert, abreptus vulgari loquendi conſuetudine eo ſenſu fuiſſe videtur, quaſi Eurus ſit cardinalis, quia notius eius nomen eſt quam Apeliotæ, aut Latinum Subſolani: quod ipſe teſtatur *a Romanis nauticis* tantummodo nominari. Nec ſibi in ceteris conſtat Gellius, dum modo de Cauro dixit, aduerſus Aquilonem flare: poſt paullo eundem obarmat Euro. Scilicet generalem & qualemcumque oppoſitionem confundit cum ea, quæ κατὰ διάμετρον fit atque per centrum: qua ratione Caurus non ad Aquilonem, ſed ad Eurum proprii nominis, ſeu Vulturnum, dirigatur neceſſe eſt. Iſidorus quoque Hiſpalenſis lib. XIII Orig. cap. XI in Vulturno errat, quem non ſolum ab Euro diſtinguit, verum etiam a dextra Subſolani ponit. Plinius autem, & Seneca, & Gellius, ac Vegetius, Vulturnum ab oriente hiberno locant, quod ipſa origo nominis, hoc eſt ſitus oppidi Vulturni, ad Romam aut alias partes ſi referatur, poſtulat. Id quod Columella confirmauit, accuratus ſcriptor, lib. V de Re ruſt. cap. V. *Quædam*, inquit, *partes eius regionis infeſtantur Euro, quem incolæ Vulturnum appellant.* Quod vero cum Fauorino Gellius Apuleiusque tres ab ortu, totidemque ab occidente; at ſingulares ab ſeptemtrione & meridie conſtituunt, id ex opinione & arbitrio hominum accipiendum eſt, ſine qua ſi eſſet, æque poſſent tres ſeptemtrionales, Aparctias, Caurus, & Aquilo; aut tres meridiales, Notus, Africus, Eurus conſtitui, quia intermedii tam prope abſunt a cardine ſeptemtrionis aut meridiei, quam ab ortu vel occaſu æquinoctiali.

IV.

Sequitur ſententia tertia, duodecim ventos conſtituens, oppido quidem antiqua, vtpote a Plinio, nec vt noua, ſed tamquam priorum memorata; vt ſubtilior autem, reiecta: a Seneca vero, & poſterioribus, Agathemero, Vegetio, Iſidoro, approbata. Plinius poſtquam mediam ſententiam de ventis octo laudauerat, de tertia addit: *Numeroſior ratio quatuor his interiecerat, Thraſcian, media regione inter ſeptemtrionem & occaſum ſolſtitialem: itemque Cæciam, media inter Aquilonem & exortum æquinoctialem, ab ortu ſolſtitiali: Phœnicem media regione inter ortum brumalem & meridiem: item inter Liba & Noton compoſitum ex vtroque medium inter meridiem & hibernum occidentem, Libonoton.* Nec vero finis eſt. Alii *Meſen* nomine addidere inter Boream & Cæciam: & inter Eurum & Notum, *Euronoton.* Ita Plinius dicto loco refert. ſed fallitur, ſi Ariſtotelem audimus, cui lib. II Meteor. cap. VI Μέσης eſt μέσος Καικίȣ καὶ Ἀπαρκτίȣ, *medius inter Cæciam & Apar-*

Aparctiam siue *Septemtrionem*. Esse autem singularem ventum Mesen, & Cæciæ propinquum, etiam Tzetzes Chiliad. VIII versu 786 seq. de Scythis ostendit:

> Οἱ πέραν δὲ νεμόμενοι θαλάσσης Ὑρκανίας,
> Μετὰ τὸν Μέσην ἄνεμον, πρὸς τὸ Καικίε μέρος.
> *Qui autem habitant trans mare Hyrcanum,*
> *Post Mesen ventum, ad Cæciæ partem.*

Clarior, quam Plinius in distributione est Seneca lib. V Quæst. natur. cap. XVI. *Quidam*, inquit, *illos* [ventos] *duodecim faciunt. Quatuor enim cæli partes in ternas diuidunt, & singulis ventis binos subiectos dant. Hac arte Varro, vir diligens, illos ordinat.* Hoc autem ordine enarrauit: *Qui surgit ab oriente æquinoctiali, Subsolanus apud nos dicitur: Græci illum* ἀφηλιώτην *vocant. Ab oriente hiberno Eurus exit, quem nostri vocauere Vulturnum. Sed & Eurus iam ciuitate donatus est, & nostro sermoni non, tamquam alienus, interuenit. Ab oriente solstitiali excitatum Græci* καικίαν *appellant; apud nos sine nomine est. Aequinoctialis occidens Fauonium mittit, quem Zephyrum esse dicent tibi, etiam qui Græce nesciunt loqui. A solstitiali occidente Corus venit, qui apud quosdam Argestes dicitur. Mihi non videtur, quia Cori violenta vis est, & in vnam partem rapax: Argestes vero mollis est, & tam euntibus communis, quam redeuntibus. Ab occidente hiberno Africus furibundus & ruens, apud Græcos* λὶψ *dicitur. A septemtrionali latere summus est Aquilo; medius Septemtrio; imus Thrascias. Huic deest apud nos vocabulum. A meridiano axe Euronotus est; deinde Notus, Latine Auster; deinde Libonotus, qui apud nos sine nomine est.* Hæc Seneca de ventis duodecim: nec plures, in horizonte distributos, antiqui agnouerunt. Eundem numerum Agathemerus, Vegetius, & Isidorus, vt dictum est, tuentur. Et sicut turri Attica octonos ventos comprobamus; ita duodenos columnæ δωδεκαγώνε fragmentum, quod Caietæ visitur, cum ventorum nominibus, singulo latere suum ventum referente, confirmat. cuius rei Gruterus testis est Inscription. pag. 137.

V.

Sunt etiam venti quidam certarum regionum aut gentium, de quibus idem Seneca cap. XVII ita scripsit: *Quidam sunt quorumdam locorum proprii, qui non transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis a latere vniuersi mundi impetus. Atabulus Apuliam infestat, Calabriam Iapyx, Athenas Sciron, Pamphyliam Catægis, Galliam Circius, cui, ædificia quassanti, tamen incolæ gratias agunt, tamquam salubritatem cæli sui debeant ei. Diuus certe Augustus templum illi, quum in Gallia moraretur, & fouit & fecit. Infinitum est si singulos velim persequi. Nulla enim propemodum regio est, quæ non habeat aliquem flatum ex se nascentem, & circa se cadentem.* Primus, quem in his Seneca nominat, ATABVLVS est, quem Gellius dicto loco *Horatianum Atabulum* dixit, quia Horatius lib. I Serm. Satyr. V vers. 77 memorauit,

> *Incipit ex illo montes Apulia notos*
> *Ostentare mihi, quos torret Atabulus - -*

 Vetus

Vetus interpres ibi: ATABVLVS *ventus infestus Apuliæ*, ἀπὸ τῦ τὴν ἄτην βάλλειν, *hoc est ab eo, quod pestem immittat.* Alter Senecæ nominatus est IAPYX, quem Calabriam dixit infestare, inde etiam *Iapygiam* vel totam vel ex parte appellatam. Gellius, *ex ipsius Apuliæ ora proficiscentem* dixit; Apuleius autem de Mundo: *Apuli Iapygeum* [nomen] *ex Iapyge sinu, id est ex ipso Gargano venientem, de loco commutant. Hunc Caurum esse manifestum est.* Ex Apulia ergo in Calabriam fertur. Vnde est, quod Apulia quoque non numquam *Iapygia* vocetur, præsertim poetis & illorum interpretibus; quod ad Silii etiam Italici lib. I vers. 51 meminimus nos adnotare. Geographis vero distincta Iapygia ab Apulia est. Strabo quippe lib. VI pag. 191 Iapygiam dicit eandem, quam Græci Messapiam dixerunt, eique fines dat peninsulæ æquatos a Tarento ad Brundisium: incolas autem Salentinos & Calabros: μετὰ τῦς Καλαβρῦς, *post Calabros*, siue ὑπὲρ τῦτυς, *supra hos* esse, quam *Apuliam* indigenæ vocent, in Peucetios Dauniosque diuisam. Sed de hoc infra in Italiæ descriptione.

VI.

SCIRON succedit, Atheniensibus molestus ventus. Et hic occidentalis est, ex tractu Megarensi in Atticam profectus. nomen enim *Scironides* petræ, vnde oritur, dederunt. Strabo vbi eas descripsit sub initium libri IX, quod super illas via ex Isthmo Megaram & in Atticam ferat; subiungit: ἀπὸ τῶν ἄκρων τύτων καταιγίζοντα σκαιὸν τὸν Ἀργέστην, Σκείρωνα προσηγορεύκασιν Ἀθηναῖοι, *Ab his petris oblique flantem procellasque cientem Caurum Athenienses Scironem appellauerunt.* Plinius haud longe a Strabone discedens, addit aliud nomen huiusdem vel propinquioris venti, *Olympiæ* videlicet. *Sunt*, inquit dicto cap. XLVII, *quidam peculiares quibusque gentibus venti, non vltra certum procedentes tractum, vt Atheniensibus Sciron, paullum ab Argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior Olympias vocatur. Consuetudo omnibus his nominibus Argesten intelligit.* Videtur Aristotelem sequutus, qui lib. II Meteor. cap. VI tradit, ὃν καλῦσιν οἱ μὲν Ἀργέστην, οἱ δὲ Ὀλυμπίαν, οἱ δὲ Σκείρωνα, ἀπὸ δυσμῆς θερινῆς πνεῖ, *quem alii Argesten, alii Olympiam, alii Scironem vocant, ab occasu solstitiali flat.*

VII.

Annæi ordine Pamphylia succedit, quam CATAEGIS (καταιγὶς Græce est) conturbet. Procellam id nomen Græcis sonat, aut ventorum concussionem, sicut Zosimus lib. V cap. XXIV τὴν τῦ γενομένυ πνεύματος καταιγίδα dixit. Ab ἀΐσσω enim, seu καταΐσσω est, quæ *ruere, cum impetu ferri* significant. Hesychius: Καταιγὶς, ἐπιφορὰ ἀνέμυ σφοδρῦ. Apuleius de Mundo: *procellosus flatus Catægis dicitur.* Quæ satis clara notio ex verbo καταιγίζειν est, quod ex Strabone modo, quum Scironem ventum interpretabamur, cognouimus. Synecdoche ergo est, quum singulari vento Pamphyliæ vox generalior, procellam per se significans, accommodatur.

VIII.

Superest Gallorum CIRCIVS, Narbonensi prouinciæ ita damnosus, vt tamen beneficium quoque adferre visus fuerit. Senecæ verbis id antea expli-

plicatum satis fuit. Plinius de eo: *In Narbonensi prouincia clarissimus ventorum est Circius, nec vllo violentia inferior, Ostiam plerumque recta Ligustico mari perferens. Idem non modo in reliquis partibus cæli ignotus est, sed ne Viennam quidem, eiusdem prouinciæ vrbem, attingens, paucis ante limitibus, iugi monidici occursu, tantus ille ventorum coercetur.* Apuleius originem denominationis ostendit. *Galli*, inquit, *Circium appellant a turba eius & vertice.* nempe a κιρκος appellatur, quod gyret & circumagat quasi quidquid corripuerit. Nec aliter Gellius, vel Fauorinus, quam *a turbine eius ac vertigine* nomen duxit.

IX.

Hi a Seneca enumerati singulares venti; fatente tamen, infinitum quasi fore, si quis omnes vellet nominatim recensere. Addi enim potest HELLESPONTIAS, quem Cæcian ita vocari Plinius dicto loco tradidit, qui si Achillem Tatium audiamus, propria ratione certo loco contentus est, quippe Cæcian a Caïco, Asiæ amne, appellatum existimat. Sed plerique Cæcian pro vento habent generaliore, qui longius per orbem, quam in angusto Aeoliæ circa Caïcum campo spiret. Plura ventorum nomina, certis regionibus aut oppidis attributa, per omnes plagas reliquo apospasmatico ex libro Aristotelis περὶ σημείων, sunt enarrata, quæ quod ignota sunt historiæ & geographiæ, censemus prætereunda: sicut physicæ etiam sua ventorum genera *præsteres, typhones, ecnephias*, & quos alios habent, ex origine & caussis naturalibus interpretandos, nullam plagam geographiæ designantes, relinquimus.

X.

Denique sunt anniuersarii venti, & certis temporibus circumscripti, qui itidem per se ad geographiam non pertinent. Tales sunt *Ornithiæ, Prodromi, Etesiæ.* ORNITHIAS, etiam *Chelidonias* ab hirundinis apparitione dictus, ipse Fauonius est, certo adscriptus tempori, quod Plinius definit VIII calendas Martii, scilicet Neronis æuo, & in Italia. etenim hirundo,

- - - εἰαρινὴ Ζεφύρε πρωτάγγελος ὄρνις,

verna avis & Zephyri prima nuntia, vt Oppianus lib. III vers. 246 vocauit. Ptolemæus quoque, de Apparentiis mense Februario sub finem, ex Hipparcho & Euctemone: Ὀρνίθιαι ἄρχονται πνεῖν ψυχροί. χελιδόνι ὥρα φαίνεσθαι, *Ornithiæ incipiunt frigidiusculi flare. Hirundini aduenire tempus est.*

XI.

Maior de Prodromis & Etesiis contentio eruditis antiquioribus est. PRODROMI venti sunt aquilones, octo diebus exortum Caniculæ antecedentes, vt Plinius interpretatus est: immo ipsos ETESIAS anteueniunt, quorum *prodromi*, hoc est præcursores, appellantur. Geminus cap. XVI suæ Isagoges: *Die* XXVII (ab æstiua conuersione siue solstitio) *Eudoxo canis mane oritur*, καὶ τὰς ἑπομένας ἡμέρας νέ ἐτησίαι πνέουσιν, αἱ δὲ πέντε αἱ πρῶται πρόδρομοι καλοῦνται, *& per dies sequentes* LV *Etesiæ spirant; dies autem quinque primæ vocantur præcursores.* Dies quinque, id est venti illorum dierum, qui præcursores Etesiarum sunt. Sic Edo Hildericus edidit: at Petauius, ἑπομένας ἡμέρας ε΄, & vertit, *per dies sequentes quinque*, quod prauatum sit,

ſit, neceſſe omnino eſt. Si enim Prodromi Eteſiarum quinque diebus ſpirant, ipſos Eteſias diutius oportet flare. Et ne nimius ille Gemini vel Eudoxi numerus videatur, Ammianus Marcellinus hæſitantem poteſt dubitatione liberare, quam proxime ad illum numerum accedens. Libro enim XXII cap. XXXV [Valeſ. XV] *Opinio eſt*, inquit, *celebrior illa, quod ſpirantibus prodromis, perque dies quadraginta & quinque Eteſiarum continuis flatibus repellentibus eius* [Nili] *meatum, velocitate cohibita, ſuperfuſis fluctibus intumeſcit.* Sed quod de Nilo ille ait, id noſtrum non faciemus; temporis tantum & regionis ex illo rationem habentes. Seneca lib. V. Quæſt. natur. cap. X de Eteſiis conſonat. *A ſolſtitio*, inquit, *illis initium eſt, vltraque ortum Caniculæ non valent.* Sic de tempore auctores fere conſentiunt: de loco & regione ſunt impeditiores rationes.

XII.

Quod leniter refrigerant *Eteſiæ*, a ſeptemtrionibus venire vulgo creduntur: id quod non tantum opinio de Nilo, ante paullo ex Ammiano memorata, videtur confirmare; verum ipſe etiam Strabo lib. XVII pag. 545, Alexandream Aegypti dixit optime æſtatem tolerare, quia οἱ ἐτησίαι πνέουσιν ἐκ τῶν βορείων, καὶ τοῦ τοσούτου πελάγους, *Eteſiæ a borealibus partibus & tanto pelago adſpirent.* Et Lucretius aliquoties

- - - - *eteſia flabra Aquilonum*,

lib. V verſ. 741, & lib. VI verſ. 730, dixit.

XIII.

Apuleius autem de Mundo, in excurſu a verſione Græci libri περὶ κόσμου, dicit: *Sunt Eteſiæ & Prodromi ſpirantes ex omni parte, eo tempore æſtatis, quo Canis oritur.* Si ex omni parte, etiam ab oriente, a meridie, ab occaſu proueniunt. De occidentis plaga nequaquam res incerta videtur, vtpote multorum comprobata auctoritate. Cicero ad Atticum lib. VI epiſt. VII de reditu ſuo ex prouincia: *Rhodum volo puerorum cauſſa: inde quam primum Athenas, etſi Eteſiæ valde reflant.* REFLANT, id eſt aduerſi ſunt in occaſum verſus nauiganti. Addit Manutius, Paulli filius, Quæſitis per epiſtol. lib. II cap. VI, eiusdem tentatum iter in Græciam ex Italia, lib. XII epiſt. XXV ad Cornificium. *Ego*, inquit, *iratus temporibus, in Græciam, deſperata libertate, rapiebar: quum me Eteſiæ, quaſi boni ciues, relinquentem rempublicam proſequi noluerunt, Auſterque aduerſus maximo flatu me ad tribules tuos Rhegium retulit.* Scilicet Syracuſas venerat, vt inde traiiceret in Græciam transmiſſione faciliore, vt putabatur, quam Brundiſinas, quod ipſe dicit Philipp. I cap. III. At Auſter vehementior, quam venti occidentales, quibus vtendum erat, in Rheginum agrum ad Leucopetram promontorium reiecit. Cornelius Tacitus lib. II Hiſtor. cap. XCVIII, *Mare Eteſiæ flabant. Harum flatu in orientem nauigantibus ſecundum; inde, adverſum erat.* Quod etiam Liuius confirmat lib. XXXVII cap. XXIII. *Tardius*, inquit, *nauigauerunt regii, aduerſo tempore Eteſiarum, quod velut ſtatum Fauoniis ventis erat.*

XIV.

An vero etiam ab ortu, a meridie, ſi ex omni parte? Ita Plinius lib. II

cap.

cap. XLVII, *Etesiæ noctu desinunt fere, & a tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum: in Ponto ab aquilone: reliquis in partibus a meridie.* Et Posidonius apud Strabonem lib. III pag. 99 singulare hoc sibi, ab Hispania nauiganti, obtigisse ait, ὅτι οἱ εὖροι κατ' ἐκεῖνο τὸ πέλαγος, ἕως τοῦ Σαρδώου κόλπου, πνέοιεν ἐτησίαι, *in illo mari vsque ad sinum Sardoum Euros etesias spirare,* ideoque se tribus mensibus in Italiam ægre Gymnesias, & Sardiniam, & alia, e regione harum loca Africæ præteruectum. Aldus Manutius antea laudato loco, Plinium aberasse censet, quia Etesiæ a meridie numquam spirent, neque ab sole oriente, quod sibi e Ciceronis locis, antea explicatis, videtur satis approbasse: contra Casaubonus ad Strabonem Notis, narrationem Posidonii tueri Plinii sententiam posse existimat. Sed in vocabulo videtur lusus esse. Si laxe sumis, vt ἐτήσιος *anniuersarius* est, plures venti, certo anni tempore spirantes, possunt ἐτησίαι, *etesiæ* appellari, ex quacunque plaga vel cæli parte proficiscuntur. Quum vero singulares sint, & propter constantiam, quam anniuersarii seruant, notabiliores illi, qui ex cæli parte, quæ inter occasum & septemtrionem est, a solstitii tempore ad ortum canis spirant; hos proprie præcipueque Etesias appellari, non solum consuetudo iussit, verum etiam auctoritas confirmauit. Quos quum plures ex septemtrione adducant, Cicero ab occidente, quæ duæ nobiliores de hac re sententiæ sunt; scite Aristoteles loco sæpe indicato, lib. II Meteor. cap. VI extremo, ambas ita inter se conciliauit, vt vtrique ratio sua & veritas constaret. Sic autem infit: Οἱ ἐτησίαι περιΐστανται τοῖς μὲν περὶ δυσμὰς οἰκοῦσιν, ἐκ τῶν ἀπαρκτίων εἰς θρασκίας, ἀργέστας καὶ ζεφύρους ἀρχόμενοι μὲν ἀπὸ τῆς ἄρκτου, τελευτῶντες δὲ εἰς τοὺς πόῤῥω. Hoc est: *Etesiæ iis, qui ad occidentem habitant, e septemtrionibus in Thrascias, Argestas & Zephyros commutantur, initio facto ab Arcto, fine in iis, qui longinqua loca incolunt.* Et breuius idem vel quisquis auctor libri de Mundo est, cap. IV, οἱ ἐτησίαι λεγόμενοι, μίξιν ἔχοντες τῶν τε ἀπὸ τῆς ἄρκτου φερομένων, καὶ ζεφύρων, *Qui Etesiæ dicuntur, mixturam habent eorum qui ab Arcto feruntur, & Zephyrorum.* Eadem claritate & ratione Diodorus Siculus lib. I cap. XXXIX, τοὺς ἐτησίας ἰδεῖν ἐστὶν οὐδέν τι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἄρκτου πνέοντας, ἤπερ τῆς ἑσπέρας. Οὐ βορέαι γὰρ, οὐδ' ἀπαρκτίαι μόνοι, ἀλλὰ καὶ οἱ πνέοντες ἀπὸ θερινῆς δύσεως ἀργέσται κοινωνοῦσι τῆς τῶν ἐτησίων προσηγορίας, *Euidens est non magis a septemtrione, quam ab occasu Etesias spirare. nec enim soli Boreæ aut Aparctiæ, sed etiam Argestæ, ab occasu æstiuo flantes, nominis Etesiarum sunt participes.*

XV.

Hæc de veris certisque Etesiis intelligantur, eorumque situ & φορᾶ: qui ab ortu aut austro dicuntur accedere, per abusionem & improprie Etesiæ appellantur, qua Posidonium Pliniumque ratione interpretandum esse existimamus. Gellius incertior in sententia sua ita clausit hanc disputationem: *Quod supra dixi, Etesias ex alia atque alia cæli parte flare; haud scio an, sequutus opinionem multorum, temere dixerim.* Ἐτήσιος, vt diximus, *anniuersarius* est, non quod vno alteroque aut tertio etiam anno ad eumdem modum contigit. Plurium annorum experimento confirmatum sit oporter,

tet, quod vere *anniuersarium* appellari debet, cuius an crebro repetitam experientiam vel Posidonius habuerit, vel etiam Plinius, in ortiuis Etesiis designandis; quis spondere ausit, aut rationibus indubitatis demonstrare? Quod autem supra dictum est ex Plinio, noctu fere desinere Etesias, & a tertia diei hora oriri; eius caussam conatur Seneca inuestigare dicto lib. v Quæst. natur. cap. xi, additque ideo *somniculosos a nautis & delicatos vocari*, quod, vt Gallio frater eius dixerit, *mane nesciant surgere*. Sed rem narrare, geographi est, philosophi, indagare caussam, quam an inuenerit Seneca, alii iudicent & excutiant.

XVI.

Antequam de Ventis dissertationem finiamus, Vitruuii de iis opinionem, & varias ac nouas appellationes non inconueniens erit addidisse. Is lib. I cap. vi de vniuersis ita sentit: *Dextra & sinistra circa Austrum Euronotus & Altanus flare solet: circa Africum, Libonotus & Subuesperus: circa Fauonium Argestes, & certis temporibus Etesiæ: ad latera Cauri, Circius & Corus: circa Septemtrionem, Thrascias & Gallicus: dextra ac sinistra circa Aquilonem, Supernas & Boreas: circa Solanum, Carbas, & certo tempore Ornithiæ. Euri vero medias partes tenent: in extremis, Cæcias & Vulturnus. Sunt autem & alia plura nomina, flatusque ventorum, a locis, aut fluminibus, aut montium procellis tracta. Præterea auræ matutinæ, quas sol quum emergit de subterranea parte, versando, pulsat aeris humorem, & impetu scandendo trudens exprimat aurarum antelucano spiritu flatus, qui quum exorto sole permanserint, Euri venti tenent partes.* Sed ex antea dictis de his iudicare cuique est facillimum.

CAPVT IX.

DE
LATERIBVS MVNDI.

Reliquum est, vt etiam de lateribus mundi agamus, quo, quod dextrum in eo, quod sinistrum dicatur, quod summum item imumve sit, quod antrorsum tendat, aut lateat ab tergo, ex antiquorum opinione sententiaque appareat. Has σχέσεις & respectus mundi non vno modo sapientes ordinauerunt. Empedocles, vt apud Plutarchum est de Placitis philosophorum lib. II cap. x, censuit, δεξιὰ μὲν τὰ κατὰ τὸν θερινὸν τροπικὸν, ἀριστερὰ κατὰ τὸν χειμερινόν, *dextera* [mundi] *ad circulum æstiuæ conuersionis: sinistra ad hibernum* ordinauit. Quem Achilles Tatius Isagog. in Phænom. cap. XXIX sequutus videtur. Quod enim vmbræ nostræ ad dextram cadant, consequi dicit, vt sol nobis sinister sit: habitantibus in australi zona, dexter. Et cap. XXXI, λέγω δὲ ἐν δεξιᾷ τὸ βόρειον, *dextrum dico quod est septemtrionale.* Nec sine ratione videntur iudicasse. Vt enim in fluminibus solemne est, dextrum sinistrumque dici, quod cursus secundi respectu, seu currentis aquæ, tale existit, vt infra probaturi sumus; sic ad motum stellarum diurnum, qui ab

ab ortu in occaſum fertur, ſi corpus noſtrum componamus, dextrum ad ſeptemtriones ſit neceſſe eſt: ſiniſtrum ad auſtrinas partes. Quod contra in ortum ſolis contuenti ad læuam eſt ſeptemtrio, ad dextram meridiana plaga; in cauſſa fuiſſe videtur, vt Romanis borealia, eaque ſiniſtra, feliciora putarentur; auſtrina vero dextera, ſed in auguriis minus auſpicata: de quo Plutarchus Quæſt. Rom. LXXVIII conſulatur. Nihilominus & plures & nobiliores philoſophi non ad latitudinem ab auſtro in aquilonem; ſed ab ortu in occaſum, per longitudinem orbis, hanc laterum relationem poſuerunt. Vt rem compendii faciamus, ex Plutarcho referemus, quæ principum philoſophorum de hoc argumento fuerit ſententia. Libro antea dicto, eodemque capite *Pythagoras*, ait, *& Plato, & Ariſtoteles* δεξιὰ τοῦ κόσμου τὰ ἀνατολικὰ μέρη, ἀφ᾽ ὧν ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως· ἀριστερὰ δὲ τὰ δυτικά, *dextras mundi partes, quæ ad ortum ſunt, vnde motus eſt initium; ſiniſtras ad occaſum* ſtatuerunt. * Pulchra ratio & numeris ſuis perfecta: cui addimus non minus illuſtrem aliam, & ſua vtilitate comprobatam. Sedes ingeniorum in orbe habitabili cis æquatorem adhuc in temperata zona, ſeptemtriones ſpectante, fuit. Qui vero ibi degunt, polum arcticum, vt cardinem mundi, & Cynoſuram, principium cæleſtis contemplationis, ſuſpiciunt. quod quum ſit, oriens ipſis a dextris eſt: ad ſiniſtram, ſolis occaſus. Quam rationem etiam geographi veteres ſequuti omnes ſunt, qui orbem terrarum vel vniuerſum vel ex parte delineauerunt, vt, ſicut polus ſeptemtrionalis nobis ſemper eleuatus eſt, in ſuperiore etiam tabularum parte ſeptemtrionem collocarent: in ima auſtrum: ad dextram ortum ſolis: a ſiniſtra occaſum. Sic Ptolemæus fecit lib. I cap. XXII & XXIV: ſic ſegmenta Tabulæ Theodoſianæ, vt putatur, quam & Peutingerianam appellamus, a Marco Velſero edita, videmus conſtituta: quem morem, aut ſitum potius, præſtantiſſimus quisque geographorum adhuc ſeruauit, & hodieque doctiſſimi viri obſeruant, quia nihil verius, nihilque vtilius excogitari poteſt, quam machinas & inſtrumenta, quæ orbem terrarum referant, vel quamcumque eius partem, ad eum ſitum ac poſitionem ordinare, quem ipſa nobis natura in cælo terraque præſcripſit. Reprehendendi ergo ſunt artifices, qui a veteri conſuetudine deſciſcentes pro ſua lubidine, aut chartæ vel laminæ, quam putant, commoditate, plagas mundi peruertunt, & diſcentes confundunt ac impediunt, quum omnis charta geographica ex rei natura, & veteri diſciplina, conſtitui & collocari ita debeat, vt a dextra ortus ſit, a ſiniſtra occaſus; quia ſecus ſi habet, confuſionem locorum parit omnium, & ingeniorum ac profectuum vix ſuperabile impedimentum. Ita vero qui faciunt, digni ſunt vtique, ad antipodes vt transmittantur, vbi quam peruerſitatem amauerunt, & contrarias noſtris rationes, ſine vllius damno poſſint perſequi, aut non diſſimiles in orbis illius natura conſectari. Vt autem magis horum ineptiæ pateſiant, exemplo l oſtendamus, quam repugnans rebus & diuinæ poſitioni ſit,

 Pa-

* Varro, qui ex populari ratione loqui videtur, contra ſentit de L. L. VI. c. 2. *Eius templi* (id eſt cæli) *partes quatuor: Siniſtra ab oriente, dextra ab occaſu: antica ad meridiem, poſtica ad ſeptemtrionem.*

Palæſtinæ ſeu Terræ ſanctæ tabulam ſtatuere ita, vt mare Palæſtinum, extrema pars mediterranei, in ſummitate a ſeptemtrione ſuſpendatur: ſeptemtrionalis autem pars cedat ad dextram; quum tamen ipſe Deus diuinis litteris terminos Terræ ſanctæ ita fixos conſtituerit, vt limes occidentalis ſit ים הגדול *mare magnum*, hoc eſt mediterraneum, Numer. XXXIV, 6, Ioſuæ I, 4, XV, 12, XXIII, 4. quo poſito, non poteſt oriens non a dextra eſſe; in ſumma & eleuata parte ſeptemtrio; auſter contra in infima & cadente. Hinc non difficile ad iudicandum eſt, quam peruerſæ ſint tabulæ cum Adrichomii deſcriptione coniunctæ, aut pleræque ſanctis Bibliis hodie adnexæ; etiam aliæ multæ multarum regionum, quæ niſi ad mundi plagas reſtituantur, nequaquam id commodi adiumentique, quod ſperatur, perluſtrantibus poſſunt præſtare. Quod etiam de pluribus vulgatis aliarum regionum tabulis, nitide quamuis & eo loco impreſſis, vbi ſedes ingeniorum & artificum putatur eſſe, quod mireris, eſt adnotandum.

II.

De fluminibus etiam & eorum ripis eſt, quod in laterum diſcrimine obſeruetur. Diximus ſupra paucis verbis, ex ſecunda fluxione aquarum diſcrimen illud eſſe vnice repetendum: nunc pluribus paullo & verbis & exemplis illuſtrare non nullum fortaſſis eſt pretium. Etenim ita res eſt natura duce, vt ex ſecundo curſu ſeu fluxione diſcrimen laterum in ripis, & amnibus, & fretis etiam, capiamus, vt ſi prono flumine deueharis, quæ tibi dextrorſum occurrit, ſit etiam dextera ipſius amnis ripa: quæ ad ſiniſtram tibi erit, ſit etiam ejusdem ripa ſiniſtra. Planum & explicatum exemplum Eutropius præbet lib. IX cap. IX, ſiue in Aureliano principe. *Prouinciam*, inquit, *Daciam, quam Traianus vltra Danubium fecerat, intermiſit, vaſtato omni Illyrico & Mœſia, deſperans eam poſſe retineri: abductosque Romanos ex vrbibus & agris Daciæ, in media Mœſia collocauit: & eſt in dextera Danubio in mare fluenti, quum antea fuerit in læua.* Strabo quoque lib. II pag. 88 de Danubio ſiue Iſtro ſcripſit, ab occaſu in ortum ita deferri, vt a ſiniſtra Germaniam Geticamque relinquat: a dextra Thraciam Illyricumque prætereat. Quod etiam de interni maris oſtio, ſiue Herculeo freto, idem Strabo dicto libro p. 87, & Plinius lib. III cap. I conſtituerunt, quorum verba inferius capite XI de Magnis Terræ Continentibus adferemus.

CAPVT X

DE INGENIORVM CORPORVMQVE PRO SITV LOCI DIVERSITATE.

NOn recens obſeruatio eſt, ſub alio cælo & orbis inclinatione, vt ceterarum rerum naturam, ita hominum quoque ingenia & corporis habitum non leuiter immutari: ſed nec priſcis illud ſapientibus ignotum fu-

fuit. * In eo declarando Vitruuius in primis sollers fuit lib. VI cap. I *Sol*, inquit, *quibus locis mediocriter profundit vapores, in his conseruat corpora temperata: quæque proxime currendo deflagrat, eripit exsugendo temperaturam humoris. Contra vero refrigeratis regionibus, quod absunt a meridie longe, non exhauritur a caloribus humor, sed ex cælo roscidus aer, in corpora fundens humorem, efficit ampliores corporaturas, vocisque sonitus grauiores. Ex eo quoque sub septemtrionibus nutriuntur gentes immanibus corporibus, candidis coloribus, directo capillo & rufo, oculis cæsiis, sanguine multo, quoniam ab humoris plenitate, cælique refrigerationibus sunt conformati. Qui autem sunt proximi ad axem meridianam* (hyperbolice zonam torridam notat) *subiectique solis cursui, breuioribus corporibus, colore fusco, crispo capillo, oculis nigris, cruribus inualidis, sanguine exiguo, solis impetu perficiuntur.* Hæc de corporis habitu & dispositione. De animo idem addit, in meridianis regionibus *propter sanguinis exiguitatem timidiores nasci;* tolerantiores vero ardoris febrium, quod *membra illorum cum feruore sint nutrita.* Et interiectis nonnullis: *Propter tenuitatem cæli, meridianæ nationes, ex acuto feruore, mente expeditius celeriusque mouentur ad consiliorum cogitationes: septemtrionales autem gentes, infusæ crassitudine cæli, propter obstantiam aeris, humore refrigeratæ, stupentes habent mentes.* Et exemplo proposito serpentis, per brumale tempus immotæ stupore; mobilis autem maxime per calorem, subdit: *ita non est mirandum, si acutiores efficit calidus aer hominum mentes: refrigeratus contra, tardiores. Quum sint autem meridianæ nationes animis acutissimis, infinitaque sollertia consiliorum, simul ad fortitudinem ingrediuntur, ibi succumbunt, quod habent exsuctas ab sole animorum virtutes. Qui vero refrigeratis nascuntur regionibus, ad armorum vehementiam paratiores sunt, magnisque viribus ruunt sine timore, sed tarditate animi sine considerantia irruentes, sine sollertia, suis consiliis refringuntur.*

II.

Ita est videlicet, vt calidiores regiones breuitatem corporis, animique agilitatem proferant: tardiores mentes septemtrio gignat, sed maius robur & tolerantiam addat corporibus. Id quod autem in pluribus ita inesse videmus, non æque in omnibus aut singulis nationis alicuius esse credendum est. Vnde ad vitia virtutemve proniores quædam gentes sunt, vt tamen plus sæpe consuetudini aut imitamento, aut institutioni debeatur, quam cælo, aut loci, vbi sunt, ingenio. Quo fit, in vno climate vt diuersi mores reperiantur, nec aeris qualitates sub eodem cælo vbiqve sint persimiles: sed a montium iugis, paludosis locis, vicinitate marium, aliisque internis & propriis caussis sæpe miram varietatem accipiant. Quæ ergo ex situ & inclinatione loci pro moribus & ingenio argumenta petuntur, generalia cuncta sunt, quæ vel naturæ ipsius, vel artis aut educationis ope non raro infringuntur, vt tamen, quod plerumque in illis locis est, recte probent atque obtineant. Sic Pœnorum ex cælo agilitas propter calorem,

 quum

* Adde huc egregiam disputationem Hippocratis in libro de aeribus, aquis, locis c. 31. seqq. p. 345. seqq. Cicer. Natur. Deor. II. c. 6 & 16. & de leg. Agrar. Orat. II. c. 35.

quum ad virtutem adhiberi debuiſſet, plerisque in calliditatem vertit, in aſtutiam & fraudes, quod prouerbium, *Punica fides*, confirmauit. Thracum famoſa feritas, quid non Hæmi & Rhodopes aſperitati imputauit? quæ certe nec poſtea ita mitigata fuit, vt barbaries omnis pelleretur, quæ vel hodie ſupereſſe cernitur. Syros ſalubritas cæli, & ſoli adfluentia in voluptates & animi leuitatem pellexit, quod Græcis etiam poſterioribus euenit, quos non gradu, ſed præcipiti curſu a virtute ad vitia deſciuiſſe notum eſt. * Et ſic nulla natio exiſtit, cui non ex cælo ſuo character aliquis hæreat, qui, quamuis non omnium, multorum tamen animum, indolem, mores effingat atque formet; ſaltem propenſionem & procliuitatem indicet. Quæ per gentes ſingulas excutere non noſtrarum partium, ſed munus eſt hiſtoricorum.

III.

Supereſt quod Vitruuius Italiæ ſuæ & Romanæ vrbis encomium adiunxit, quam diuina mens, vt ait, egregia & temperata regione ita collocauit, vt orbis terrarum imperio potiretur. *Quum, inquit, omnes nationes immoderatis mixtionibus ſint diſparatæ; placuit, vt inter ſpatia totius orbis terrarum regionumque medio mundi populus Romanus poſſideret fines. namque temperatiſſimæ ad vtramque partem & corporum membris, animorumque vigoribus pro fortitudine ſunt in Italia gentes.* Non inuidenda eſt laus Italiæ, quam ex egregio aeris temperamento habet: nec vero eſt ei ſoli ſic pertribuenda, vt adiacentes regiones a ſocietate excludantur penitus. Græcia & Italia, cæli ſui genio adiutæ, ad ſummam gloriam virtutis, doctrinæ, humanitatis perductæ, aliis gentibus viam ad laudis theatrum perueniendi oſtentauerunt, quæ, quod natura non habuerunt, arte & induſtria conſequutæ ſunt, vt plures nunc Europæ nationes cum Italia, illa virtutis & litterarum cultrice, certent, Græciam fere omnes hodie ſuperent. Nulla itaque terra tam infructuoſa eſt, vt, ſi ſtudio impenſo percolatur, nullas artes & virtutes ferat, quas in iis regionibus miramur & laudamus, quæ naturæ benignitate ſub temperatiſſimo cælo & molliſſima inclinatione collocatæ ſunt. Quod enim cultiores gentes habent, non id omne natura habent, ſed ſi non primas partes, tamen proximas ars ſibi & exercitatio vindicant. Quod Strabonis ſententia quum illuſtrauero, finem huic argumento faciam. Is lib. II pag. 70 ait ſcite & vere; οὐ φύσει Ἀθηναῖοι μὲν φιλολόγοι; Λακεδαιμόνιοι δ᾽ οὔ, καὶ οἱ ἔτι ἐγγυτέρω, Θηβαῖοι· ἀλλὰ μᾶλλον ἔθει. οὕτως οὐδὲ Βαβυλώνιοι φύσει φιλόσοφοι καὶ Αἰγύπτιοι, ἀλλὰ καὶ ἀσκήσει καὶ ἔθει. *Quod Athenienſes ſtudioſi ſunt litterarum, Lacedæmonii non item, ac ne Thebani quidem iis viciniores; non natura fit, ſed magis more. Sic neque Babylonios natura philoſophos fecit, aut Aegyptios; ſed exercitatio & conſuetudo.*

* Sic Aſiæ delicias Romanis noxias Romani deteſtati ſunt. Cic. Muren. c. 5. & 9. & multi alii. Sic Capua ſuperbiæ & crudelitatis parens. Cic. Agrar. I. c. 6. & alii.

CAPVT

CAPVT XI

DE MAGNIS CONTINENTIBVS TERRARVM ORBIS.

PArtes maiores illas, in quas orbem terræ diuidimus, Græci ἠπείρȣς, *continentes* appellant, & tres plerique constituunt, Europam, Africam, Asiam. Fuerunt tamen ex antiquis (οἱ παλαιοὶ) qui duas partes numerarent, Asiam & Europam, τήν τε Λιβύην καὶ τὴν Εὐρώπην, ὥσπερ μίαν ȣ̃σαν, συναμφοτέρας ἐκάλουν ἑνὶ καὶ μόνῳ τῷ τῆς Εὐρώπης ὀνόματι, *& Africam & Europam, velut quæ vna esset, vtramque simul vno & solo Europæ vocabulo appellabant*, vti de illis Agathemerus refert lib. II cap. II. Hoc qui sentirent, seu duas tantum partes orbis, Europam & Asiam, dicerent, *pauci fuere*, * Sallustio iudice Iugurth. B. cap. XVII. plerique enim partem tertiam, quæ Africa est, distincta ab Europa, apposuerunt. Ex vtraque gente testes non nullos aduocare liceat. Dionysius periegeta vers. 7

- - - - - μίαν δὲ ἑ καίπερ ἐȣ̃σαν
Ἄνθρωποι τριστῆσι ἐπ' ἠπείροισι δάσαντο,

Vna autem quamuis sit terra, homines tres in continentes partiti sunt. Et Agathemerus dicto loco: Διαιρεῖται ἡ ὅλη οἰκȣμένη εἰς ἠπείρȣς τρεῖς, *Diuiditur vniuersus orbis in tres continentes*, quas etiam nominat, *Asiam*, *Africam* & *Europam*. Atque ita etiam Strabo, lib. I extremo, illas partes non semel ἠπείρȣς, *continentes* cum Eratosthene appellauit. CONTINENTES, quia non sunt insulæ, & quamquam maribus maiorem partem cinctæ sunt singulæ, tamen continuo aliquo tractu, saltem isthmo, inter se cohærent. Omnes tamen hæ tres continentes partes simul ab Oceano ambiuntur, ad quem collatæ, speciem magnæ præbent insulæ. Iterum Dionysius principio περιηγήσεως,

Μνήσομαι Ὠκεανοῖο βαθυῤῥόȣ· ἐν γὰρ ἐκείνῳ
Πᾶσα χθὼν, ἅτε νῆσος ἀπείριτος, ἐστεφάνωται.

Memorabo Oceanum profunde fluentem: illo enim tota tellus, tamquam insula immensa, est cincta. Geminus autem cap. XIII non *continentes*, sed μέρη τρία vocat, id est *tres partes*. Atque ita etiam Latini. Pomponius Mela lib. I cap. I *Hoc mari* [interno] *& duobus inclutis amnibus, Tanai & Nilo, in tres partes vniuersum diuiditur.* Nec non Plinius proœmio lib. III, *Terrarum orbis vniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam.* In quo numero consistunt omnes, nec plures Ptolemæus, Solinus, Capella, & quot-

* Neque illi quidem satis inter se congruere. Nam Varro L. Lat. IV. c. 6. *Vt omnis natura in cælum & terram diuisa est, sic cælum in regiones, terra in Asiam & Europam. Asia enim iacet ad meridiem & austrum: Europa ad septemtrionem & aquilonem. Asia dicta ab Nympha, ex qua & Iapeto trahitur Prometheus. Europa ab Europa Agenoris filia, quam ex Phœnicia Manlius scribit taurum exportasse.* Africam igitur Varro sub Asiæ nomine intellexisse videtur.

quotquot hoc argumentum tractarunt, agnoſcunt: vt quæ de quarta parte, quam recentes Americam dicunt, non nulli coniiciunt, quaſi non penitus ignota antiquis fuerit, meræ conjecturæ ſint, aut ſomnia vigilantium. Neque enim vel Atlantica id inſula Platonis, quæ ſimilior fabulæ eſt, quam chorographiæ; vel Pomponii Melæ *antichthones* euincunt, quos eo Turnebus lib. x x Aduerſar. cap. x i trahit: neque Carthaginienſium nauigationes in eam pertigerunt, quum ex Hannonis Periplo conſtet, quam non longe a litoribus, in Oceano præſertim, mortales veteres abſcedere auſi, fere ſemper oram legerint.

II.

Quum itaque certum exploratumque ſit, & tot luculentis teſtimoniis comprobatum, non plures, quam tres, orbis partes antiquis innotuiſſe; de limitibus, quibus iidem ſingulas crediderint diſcretas eſſe, nunc breuiter adiiciendum eſt. Certus limes occiduus tam Africæ quam Europæ eſt Oceanus Atlanticus & Gaditanus, & qui ſupra illas partes Aquitanicus ac Hibernicus appellatur: nec dubitatum de termino Aſiæ orientali, quamuis vix plene cognitum ab vllo fuerit, quouſque Aſia ad orientem ſolem recedat. In hoc autem conſenſus fuit omnium, quidquid terrarum ad ortum ſolis eſt; quod cum cognitis partibus cohæreat, id proprium eſſe Aſiæ, non alterius cuiusdam partis. In medio autem limite partium, id eſt Aſiæ & Europæ; itidemque Aſiæ atque Africæ communi termino magna vtique eſt veterum diſſonantia. Alii enim has partes fluminibus & fretis ſeiungunt, vt Europam & Aſiam Tanai ac Helleſponto; Aſiam ab Africa Nilo flumine: alii iſthmis & continentibus terris, vt iſthmo Aegyptiaco Africam & Aſiam: Europam vero ab Aſia alio iſthmo maiore, qui inter Caſpium mare & Pontum Euxinum intercedat. Vtramque ſententiam excutere non alienum erit ab inſtituto operis.

III.

Sit igitur prima diſcretio Europæ ab Aſia, quæ pluribus ſatis firma eſt per Tanaim & Helleſpontum, & quæ in illa linea continuantur, vt hodieque illas partes diſtinguere ſolemus. Dionyſius periegeta v. 14

Εὐρώπην δ' Ἀσίης Τάναϊς διὰ μέσσον ὁρίζει
Πρὸς βορέην· νότιον δὲ μεσούριον Ἑλλήσποντος.

Hoc eſt: *Europam ab Aſia diſterminat amnis Tanais ſeptemtrionem verſus: auſtrali autem parte Helleſpontus limes eſt.* Straboni etiam lib. 11 pag. 87 Europa ab columnis Herculis patet μέχρι τοῦ Ταναΐδος, *vsque ad Tanaim fluuium.* Et Mela lib. 1 cap. 1 *Quod terrarum iacet a freto ad ea flumina, ab altero latere Africam vocamus, ab altero Europen: ad Nilum Africam: ad Tanain Europen. Vltra quidquid eſt, Aſia eſt.* Et Arrianus Periplo pag. 11, *A Panticapæo ad Tanaim fluuium,* ὃς λέγεται ὁρίζειν ἀπὸ τῆς Ἀσίας τὴν Εὐρώπην, *qui ab Aſia Europam diſtinguere fertur.* *

Hunc

* Adde Paulum Oroſium lib. I. hiſt. c. 2. Ovid. de Pont. IV. ep. 10. v. 55. Paulo pinguiore Minerua Hippocrates de aeribus c. 34. p. 347. Περὶ δὲ τῶν ἐν δεξιᾷ τοῦ ἡλίου τῶν ἀνατολῶν τῶν θερινῶν μέχρι Μαιώτιδος λίμνης (οὗτος γὰρ ὅρος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίης) ὧδε ἔχει περὶ αὐτέων.

IV.

Hunc Europæ terminum diſturbant, qui Phaſidem pro Tanai malunt, aut de iſthmo inter Caſpium mare & Pontum neſcio quid iactitant. Herodotus lib. IV cap. XLV de mediis terminis terrarum orbis : οὐρίσματα αὐτῇ Νεῖλός τε ὁ Αἰγύπτιος ποταμὸς ἐτέθη, καὶ Φᾶσις ὁ Κόλχος, *Eius fines ponuntur Nilus, fluuius Aegyptiacus; & Phaſis in Colchide.* Quod Plato etiam in Phædone p. 43 ſignificaſſe videtur, ἡμᾶς οἰκεῖν μέχρις ἡρακλείων στηλῶν ἀπὸ Φάσιδος ἐν σμικρῷ τινι μορίῳ, *nos habitare*, dicens, *a Phaſide vsque ad Herculis columnas in exigua parte.* Phaſis cum Tanai nequaquam comparandus eſt, & hic vtique, quam ille, eſt aptior ad terminandas maiores illas terrarum orbis partes continentes. Et videntur quidam Phaſin illum pro termino appoſuiſſe, quod is notior ex Argonautarum decantata fabula vel hiſtoria erat, quam Tanais Scytharum, cuius curſum nec ipſe Strabo ſatis exploratum habuit, credens, a ſeptemtrione recta via in Mæotim paludem deferri: quæ etiam Pomponii Melæ cap. I fuit opinio, quum decurſio eius longe alia poſtmodum a peregrinantibus reperta fuerit. Forſitan hæc de Phaſi ſententia alteri, quæ de iſthmo eſt inter Caſpium & Ponticum mare, originem aut occaſionem dedit: quam ita Dionyſius a verſu 19 delineauit:

Ἄλλοι δ' ἠπείροισι διὰ χθόνα νοσφίζουσιν.
Ἰσθμὸς ἄνω τέταταί τις ὑπέρτατος Ἀσίδος αἴης,
Κασπίης τε μεσηγὺ καὶ Εὐξείνοιο θαλάσσης·
Κεῖνον δ' Εὐρώπης Ἀσίης θ' ὅρον ηὐδάξαντο.

Hoc eſt : *Alii autem continentibus terram ſeparant. Iſthmus ſurſum porrectus eſt quidam ſupremus Aſiæ, Caſpium inter & Euxinum mare. Illum autem Europæ & Aſiæ terminum dixerunt.* Meminit huius ſententiæ etiam Eratoſthenes apud Strabonem ſub finem libri I. Ait varias de continentium diſtinctione opiniones eſſe, καὶ τοὺς μὲν ποταμοῖς διαιρεῖν, τῷ δὲ Νείλῳ καὶ τῷ Ταναΐδι· τοὺς δὲ τοῖς ἰσθμοῖς, τῷ τε μεταξὺ τῆς Κασπίας καὶ τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, καὶ τῷ μεταξὺ τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τοῦ ἐκρήγματος, *alios eas* [continentes partes] *fluuiis diuiſiſſe, Nilo ac Tanai: alios iſthmis, qui ſunt inter Caſpium & Ponticum mare, & inter Erythræum & ecregma* Verum hæc rudi Minerua & multa vocis abuſione ita tradi, etiam Euſtathius, interpres Periegetæ, obſeruauit, quia iſthmus μεταξὺ δύο θαλασσῶν στενὸς τόπος, *anguſtus locus inter duo maria* ſit : at quod Caſpio & Euxino mari interiectum eſt ſpatium, tantæ eſt amplitudinis, vt tria regna aut tres integras nationes complectatur, ab ortu Albanos & ex parte Medos : ab occidente Colchos atque Lazos: medio ſitu Iberos cum Caucaſiis portis. Plinius lib. II cap. LXVIII Caſpium mare a Pontico CCCLXXV millibus diſtare tradit, qui modus ſane maior, quam pro anguſtia iſthmi eſt, quam hic natura ſua, quæ anguſta ſit, referre debet. Non eſt ergo quod miremur, cur plures geographorum veterum, aut quorum nobis reliqua ſunt monimenta, forte omnes hanc de Europæ Aſiæque limite opinionem deſeruerint, & in Tanai amne perinde, vt noſtræ ætatis homines, tamquam in termino vtriusque continentis conſentiant. Quod enim limitem ſuſtineat partium, in anguſto neceſſe

cesse est constituatur, vt, quasi linea ducta, monstretur vbi existat terminatio, quæ in tanta vastitate, quæ inter duo illa maria est, numquam prodita aut declarata ab vllo fuit. Vt autem veterum multi errores circa Pontum & Caspium mare fuerunt; ita quoque huius sententiæ auctores primi videntur ignorasse, quanta inter vtrumque mare, Ponticum Caspiumque, sit capacitas: credidisseque, exiguum illud & angustum esse spatium: quod vero secus per omnia, vt notum est, se se habet. Et tantum de Europæ & Asiæ discrimine, quod a Tanai per Bosporum vtrumque, Hellespontum, & quæ connexa his sunt maria, in mediterraneum mare vsque, propter Cnidiæ peninsulæ extremitatem, deducitur.

V.

Non minor est de Asiæ & Africæ termino constituendo controuersia, quem quidam in Catabathmo ponunt; alii in Nilo flumine: rursus alii in isthmo, qui inter Arabicum sinum & mare est mediterraneum. Sallustius Iugurthino Bello cap. XVII hos limites posuit: *Africa fines habet ab occidente fretum nostri maris & Oceani: ab ortu solis, decliuem latitudinem.* Pomponius Mela lib. I cap. VIII, qui idem sensisse videtur, interpres est Sallustii, vt liquido appareat, quæ sit latitudo illa decliuis, pro qua alii malunt, vna transposita littera *altitudo* legi. Is vero, *Catabathmus*, inquit, *vallis deuexa in Aegyptum, finit Africam.* Catabathmum ergo, locum Straboni, Plinio, Ptolemæo laudatum, interiectum Parætonio & Cyrenaicæ, terminum vtriusque continentis facit. Vnde est quod Plinius lib. V cap. V. *finem Cyrenaicum* Catabathmum appellet. At si hic est terminus inter vtramque orbis partem, tota Aegyptus, & Marmarica etiam, ad Asiam referendæ essent, quod contra naturam rerum est, quæ limitem notabiliorem, quam illa non longissima, contra in latitudinem protensa est decliuitas, maiorum orbis partium discrimini videtur vtique postulare. Quod quia ita se se habet, pauci admodum fuerunt, qui hanc sententiam sequerentur; & vix alii præter illos, quos modo nominauimus: nec Mela in eo constans est, sed alio loco, ostenso antea & paullo post repetendo, a Nilo disterminari tradit, in quo plures consentientes ex sua & priori ætate habuit. Dionysius Periegesi vers. 18

Σῆμα δ' ὑπερτέταται νοτιώτατον ἐς στόμα Νείλου,

quod Prisciano interprete est,

Sed magis australis sunt terminus ostia Nili,

scilicet, magis australis, quam superius nominati Tanais & Hellespontus. Strabo suffragatur lib. II pag. 87 Ἐκπλέουσι τὸν κατὰ στήλας πορθμὸν ἐν δεξιᾷ μέν ἐστι ἡ Λιβύη μέχρι τοῦ Νείλου ῥύσεως, *Enauigantibus freto iuxta columnas* [Herculis] *a dextra est Africa vsque ad Nili fluentum.* Sic vocem ῥύσιν, ab Aldo, Xylandro, Casaubono ita expressam, heic loci vulgo vertunt, quasi liberationem fluminis, vt de ἐκβολαῖς seu ostiis interpretari possis. Sed non tam suam, quam vulgi rationem sequutus, disterminatorem Nilum heic appellauit, quod ex lib. I est manifestius, vt postea ostendemus. Plinius autem lib. III cap. I INTRANTI [per fretum Herculeum in internum mare] *dextra*

Afri-

Africa est, læua Europa: inter has Asia. Termini amnes, Tanais & Nilus. Et ipse Pomponius lib. I cap. I *Hoc mari* [mediterraneo] *& duobus inclutis amnibus, Tanai & Nilo in tres partes vniuersum diuiditur.* Huic sententiæ apud Strabonem lib. I pag. 22 obiicitur, incongruentem limitem in Nilo poni, quia sic Aegyptus & Aethiopia distraherentur, & vtriusque pars altera in Asiam incideret, altera ad Africam referretur; quod vtique inconueniens est, & dignum vt reprehendatur.

VI.

Quam præstantius vero & ipsi aptius naturæ rerum est, vt terminus in isthmo Aegyptiaco & Erythræi maris oblongo sinu, quem Arabicum dicunt, id est, inter Arabiam & Aegyptum infusum, collocetur? Hunc hodie præstantissimus quisque geographorum ponit: hunc neque veteres geographi ignorauerunt, quamlibet de Nilo multi, quidam etiam de Catabathmo cogitavere. Strabo egregie lib. I pag. 24 οἱ χαριέστεροι τῶν διαιρούντων τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Λιβύης, ὅρον εὐφυέστερον ἡγοῦνται τοῦτον τῶν ἠπείρων ἀμφοῖν τὸν κόλπον, ἢ τὸν Νεῖλον· τὸν μὲν γὰρ διήκειν παρ' ὀλίγον παντελῶς ἀπὸ θαλάττης ἐπὶ θάλατταν. τὸν δὲ Νεῖλον πολλαπλάσιον ἀπὸ τοῦ ὠκεανοῦ διέχειν, ὥστε μὴ διαιρεῖν πᾶσαν τὴν Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Λιβύης. Id est: *Probatiores illorum, qui Asiam ab Africa disterminant, limitem naturæ ipsi conuenientiorem ponunt vtriusque huius continentis sinum potius, quam Nilum: quippe quod ille* [sinus] *propemodum ab vno mari ad alterum omnino penetrat, quum Nilus ab Oceano multis partibus longius absit, ideoque Asiam vniversam ab Africa non dirimat.* Hoc idem est quod supra, ex eiusdem libri extremo propemodum, diximus, cum sinu Arabico *isthmum* terminum constitui, τὸν μεταξὺ τῆς Ἐρυθρᾶς καὶ τοῦ ἐκρήγματος, *qui est inter Erythræum mare & rupturam siue ecregma.* Ille enim locus, ab eruptione maris dictus, postea obturatus, prope lacum Sirbonidem in confinio Aegypti & Palæstinæ est, vt idem Strabo lib. XVI pag. 523 tradidit. Huic sententiæ cum alii olim, quorum nomina expressa non sunt, vti ex Dionysio, & Eratosthene apud Strabonem lib. I extremo apparet; tum ex iis qui supersunt, Agathemerus accessit. Clare enim lib. II cap. II scripsit: χωρίζεται ἡ Ἀσία τῆς Λιβύης ἰσθμῷ στενῷ. τοῦτον δὲ ἡ ἀπὸ τῆς κατὰ τὸ Πηλούσιον θαλάσσης ἐπὶ τὸν μυχὸν ἀνιοῦσα τοῦ Ἀραβίου κόλπου. γραμμή. *Asia ab Africa diuiditur angusto isthmo, quem ducta a mari prope Pelusium ad intimam sinus Arabici partem designat linea.* Non secus etiam Ptolemæus lib. IV cap. V iudicauit, quam vt Aegyptum vsque ad Arabicum sinum extendat, eamque totam det continenti Africæ, nihil eius ad Asiam reiiciat.

CAPVT XII

DE

MENSVRIS GEOGRAPHICIS.

EST etiam, quod pro veteri geographia illustranda explicatius tradatur de priscis mensuris geographicis, vt distantiæ locorum, a veteribus no-

tatæ ac definitæ, ſine errore intelligantur. Viarum enim interualla pro ſitu gentium nominibus aliis atque aliis nominantur, in quibus Perſæ, Aegyptii, Græci, Romani, Galli, quod ad antiquam geographiam attinet, ſuas quæque gens menſuras, modos, & appellationes habuerunt. Hieronymus commentario in Ioelis cap. III, *Nec mirum*, ait, *ſi vnaquæque gens certa viarum ſpatia ſuis appellet nominibus: quum & Latini mille paſſus vocent, & Galli leucas, & Perſæ paraſangas, & raſtas vniverſa Germania.* De Perſarum paraſangis incipiendum eſt.

II.

Athenæus lib. III cap. XXXIV Περσικὰ ὀνόματα, *Perſica nomina* vocat τὰς παρασάγγας, καὶ τὰς ἀστάρας, καὶ τὴν σχοῖνον, ἢ τὸν σχοῖνον, *paraſangas, & aſtaros, & ſchœnon.* Primum nomen indubitato eſt Perſicum: medium ſcriptura ſuſpectum, cuius loco aliis ἀγγάρους aut ἀστάνδας placet: vltimum, quod σχοῖνος eſt, Herodotus lib. II cap. VI μέτρον Αἰγύπτιον, dicit *Aegyptiam menſuram*, & forſan etiam Aegyptiæ originis, quia is ante vſum Græcæ in Aegypto linguæ ſcripſit: niſi forſan æque Perſicum eſt vt paraſanga, quod voluit Athenæus, & firmare videtur Callimachi fragmentum, quod Plutarchus de Exſilio pag. 534 ſeruauit,

Μὴ μετρεῖν σχοίνῳ Περσίδι τὴν σοφίην,

Non debere nos ſapientiam ſchœno Perſica metiri.

III.

Paraſangæ menſuram nobis Strabo lib. XI p. 357 valde dubiam reddit. Ait enim, οἱ μὲν ἑξήκοντα σταδίων φασὶν, οἱ δὲ τριάκοντα, ἢ τετταράκοντα, *alii ſexaginta ſtadiorum eſſe dicunt, alii triginta aut quadraginta.* Eſto, variare paraſangas pro diuerſis locis, quod Plinius quoque lib. VI cap. XXVI ſignificat: id tamen pro metro videtur habendum eſſe, quod pleriſque locis valet, & in quo plures ſcriptores conſentiunt. Quum ergo Herodotus dicto loco, & Heſychius, ac Suidas, & Hero in Iſagoge, in τριάκοντα, *tricenis* ſtadiis conſentiant, hunc numerum pro veriore, ſaltem communiore putamus poſſe accipi. Rarus tamen in litterarum ſtudiis vſus paraſangarum eſt, * nec forſan niſi in hiſtoriis Perſarum, vt Xenophontis, & ſi qui alii eius generis ſuperſunt. Adi Suidam.

IV.

Aegyptiorum *Schœnus* Herodoto auctore, loco antea indicato, ἑξήκοντα στάδια, *ſexaginta ſtadia*, atque ſic duas eiusdem paraſangas, continet. Sed heic etiam quædam inæqualitas inuenitur, quippe Strabo dicto loco, quum in Nilo nauigationes per ſchœnos numerari dixerat, addit, ἀλλαχοῦ μὲν μείζω παρέχειν πλοῦν, ἀλλαχοῦ δὲ βραχύτερον, *alibi longioris, alibi breuioris nauigationis ſpatio* conuenire. Plinius lib. XII cap. XIV *Schœnus patet, Eratoſthenis ratione, ſtadia* XL, *hoc eſt paſſuum quinque millibus: alibi* XXXII *ſtadia ſingulis ſchœnis dedere.* Longe hæc diſtant a modo Herodoti. Sed Strabo ratio-

* Ratio ex ipſa nominis natura liquet. Eſt enim compoſitum ex פרס quod *Perſam* ſignat, & *anga*, unde ἀγγαρεύειν. Ergo Perſicis viarum dimenſionibus relinquebatur recte a veteribus. Nicetas autem de Manuel. Commen. libr. I. c. 5. in deſcribendo Conradi itinere orientali utitur vocabulo illo.

tionem etiam tantæ diſcrepantiæ loco alio, lib. XVII pag. 553, declarat. Aliam enim & aliam diuerſis locis ſchœnorum in ipſa Aegypto magnitudinem eſſe, atque ita παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἄστατον τὸ τῆς σχοίνου μέτρον, *apud ipſos Aegyptios inconſtantem ſchœnorum menſuram.* nam præterquam quod ſibi, in Nilo nauiganti, quadraginta ſtadiorum ſchœnos, aut plurium, κατὰ τόπους, *quibusdam in locis*, indicauerint; Artemidori fide refert, ab Alexandrea ad verticem τοῦ Delta, ſchœnum eſſe triginta ſtadiorum: a Peluſio ad eundem verticem, ſtadiorum viginti quinque: a Memphi a Thebaidem ſingulas ſchœnos habere ſtadia centum & viginti: a Thebaide vsque Syenem, ſexaginta ſtadiis ſchœnum vnamquamlibet definiri. At alibi locorum etiam quadraginta ſtadiorum ſchœnos eſſe, idem Strabo dicto loco lib. XVII dixit: & lib. XI fere extremo Armeniam a Theophane ita deſcriptam refert, vt longitudo ſit ſchœnorum centum; latitudo dupla: in quo ſpatio ne erretur, dicit, τιθέναι τὴν σχοῖνον τετταράκοντα σταδίων, *poſuiſſe ſchœnos* Theophanem *quadraginta ſtadiorum.*

V.

Diximus ſupra aliis Perſicum, & aliis Aegyptium nomen *ſchœnum* videri, aut Aegypto proprium: quod vero σχοῖνος *iuncum*, vnde funes fiunt, & σχοινίον funem ſiue funiculum ſonat; in Græcia vocabulum videri natum poterat, niſi Herodoti ætas obſtaret. Vertunt nihilominus, tamquam Græcum eſſet, *funiculum.* Hieronymus dicto loco in Ioelem: *In Nilo flumine, ſiue in riuis eius, ſolent naues funibus trahere, certa habentes ſpatia, quæ appellant funiculos, vt labori defeſſorum recentia trahentium colla ſuccedant.* Sed quantacumque ſchœnus menſura fuit, aut quoquo orta genere ſiue gente; vſus eius perrarus eſt, & vel rarior quam paraſangarum.

VI.

Græci vtebantur STADIIS, etiam quotquot vel a Græcis erant, vel ſocietate aut commercio coniuncti cum illis. Conſentiunt in eo plerique auctores, centum viginti quinque paſſibus ſtadium expleri: pedibus autem non plane conueniunt, dum alii ſexcentos ponunt, alii viginti quinque ſuperaddunt. Plinius lib. II cap. XXIII *Stadium centum viginti quinque noſtros efficit paſſus, hoc eſt pedes ſexcentos viginti quinque.* Cenſorinus de Die Nat. cap. XIII ſtadia non vnius generis memorauit. *Stadium,* inquit, *in hac mundi menſura id potiſſimum intelligendum eſt, quod Italicum vocant, pedum* IↃCXXV. *nam ſunt præterea & alia, longitudine diſcrepantia, vt Olympicum, quod eſt pedum* IↃC; *item Pythicum, pedum* CIↃ. Italicum vocat, quod eo Pythagoras vſus fuerit in corporum mundanorum diſtantiis emetiendis, quod Cenſorinus putat maius eſſe quam Græcorum Olympicum, quod Gellius etiam lib. I cap. I pedum ſexcentorum fuiſſe tradit: ſed obſeruatum vna ab eodem eſt, pedem Olympicum ſuperaſſe vulgarem, vtpote æqualem plantæ Herculis. Quo factum eſſe ſunt qui credant, vt ſexcenti pedes Olympici exæquarint viginti quinque ſupra ſexcentos, quod ſtadium fuit Italicum, a Plinio ſupra definitum.

VII.

Vſus ſtadiorum eſt omnino ampliſſimus, non Græcis modo, ſed ipſis etiam Romanis; nec tantum his, quando de Græcorum rebus agunt, ſed interdum etiam quum de ſuis. Cicero Quæſt. Acad. lib. IV cap. XXXI *Si iam ex hoc loco proficiſcatur Puteolos ſtadia triginta probo nauigio, bono gubernatore, hac tranquillitate.* Quid? cum Græcis etiam in Orientem translatum vocabulum fuit, nec aliis tantum nationibus, ſed ipſis etiam ſanctis Dei viris, diuino ſpiritu actis, non alienum ab vſu fuit, id quod omnibus eſt notiſſimum.

VIII.

Nunc Stadia Græcorum cum Romanorum menſuris ſunt comparanda, in quo auctores, quamuis parum diſſideant, non tamen omnino conueniunt. Dictum, Romanos *millenis paſſibus* metiri locorum diſtantias ſolitos, quod ſpatium raro veteres, vt Cicero ad Attic. lib. VIII epiſt IX, & Velleius lib. II cap. XXVII, Valer. Maximus lib I cap. VIII ſect. 4 vno verbo *milliarium* dixerunt; ſed *mille paſſus*, aut ſi plura, tot *millia paſſuum:* cuius rei ſunt obuia exempla. Quot autem ſtadia hoc ſpatium continuerit, quia non eadem omnium ſententia, pretium erit, excuſſis ſingulis, examinare. Heſychius in Μίλιον (ſic exprimunt Græci Latinum *milliarium*) id eſſe ait μέτρον ὁδοῦ ςαδίων ἑπτὰ, *menſuram viæ ſeptem ſtadiorum.* Plutarchus paullo largior, in Gracchis p. 838, τὸ μίλιον, inquit, ὀκτὼ ςαδίων ὀλίγον ἀποδεῖ, *Milliarium abeſt paullulum ab octo ſtadiis.* At plures alii, plene *octo* ſtadia milliario teneri dicunt. Polybius lib. III cap. XXXIX βεβημάτιςαι καὶ σεσημείωται κατὰ ςαδίους ὀκτὼ διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς, *interualla Romani per octona ſtadia diligenter dimenſi ſunt, & ſignis diſtinxerunt.* Et Strabo lib. VII p. 223 ὡς οἱ πολλοὶ, τὸ μίλιον ὀκτωςάδιον, *vt plurimi cenſent, milliarium octo eſt ſtadiorum.* Iſidorus Hiſpalenſis lib. XV Originum cap. XVI *Stadium octaua pars milliarii eſt, conſtans paſſibus* CXXV. Quod vero priores diſſentiebant, minorem ſtadiorum numerum ponentes, exinde videtur factum eſſe, quod Græci homines ad Græcorum pedem reſpexerunt, qui maior paullo erat, quam Romanus aut Italicus.

IX.

Idem ſpatium ſæpe LAPIDEM ſcriptores Romani appellauerunt, vt idem apud ipſos & *lapis* ſit & *milliarium*, ſiue *mille paſſus.* Florus lib. II cap. VI de Scipione: *iam non a tertio lapide* [vt Hannibal ad Romam] *ſed ipſas Carthaginis portas obſidione quatiebat.* Id quod Liuius lib. XXVI cap. X *tria millia paſſuum ab vrbe* dixit: & Velleius Paterculus lib. II cap. XXVII [Hannibalis] *intra tertium milliarium caſtra conſpicata.* Quod etiam leges Romanæ confirmant, ſcilicet idem voces, *lapis* & *milliarium*, valuiſſe. Vlpianus lege II § *Initio* Dig. de Offic. præf. vrb. *Si quid intra centeſimum milliarium admiſſum ſit, ad præfectum vrbi pertinet: ſi vltra ipſum lapidem, egreſſum eſt præfecti vrbi notionem.* Id inde manauit, quia per ſingulos mille paſſus Romani vias ſtratas erecto lapide diſtinguebant, ex cuius numero conſtaret iter facientibus, quot quiſque millibus paſſuum, quoquouerſus iret, ab vrbe Roma-

Romana abesset. Auctorem rei vtilissimæ Plutarchus in Gracchis indicauit, vbi quum de fratre Caio dixerat, ἐσπέδασε περὶ τὴν ὁδοποιΐαν, *muniendis viis studuisse*, paucis interiectis, quæ eiusdem argumenti sunt, adiecit p. 838, πρὸς δὲ τούτοις διαμετρήσας κατὰ μίλιον ὁδὸν πᾶσαν (τὸ δὲ μίλιον ὀκτὼ σαδίων ὀλίγον ἀποδεῖ) κίονας λιθίνους, σημεῖα τοῦ μέτρου, κατέστησεν. *Adhæc viam omnem per milliaria dimensus (capit autem paullo minus octo stadia milliarium) columnas lapideas spatii signandi gratia locauit.* Idem curatius, vt omnia solebat, Augustus Cæsar perfecit, columnam auratam in foro constituens, in quam omnes viæ Italiæ, per lapides distinctæ, desinebant. Plutarchus in Galba sub finem, de Othone: ἐβάδιζεν εἰς ἀγορὰν, οὗ χρυσοῦς εἱστήκει κίων, εἰς ὃν αἱ τετμημέναι τῆς Ἰταλίας ὁδοὶ πᾶσαι τελευτῶσιν, *progressus in forum, vbi aurea columna est posita, in quam viæ militares Italiæ omnes desinunt.* Dio Cassius lib. LIV pag. 526 χρυσοῦν μίλιον, & Tacitus lib. I Hist. cap. XXVII *milliarium aureum* appellat, singulari notione, qua non interuallum, sed columnam significat. Eius mentionem etiam Plinius fecit lib. III cap. V. sect. 9. *Eiusdem*, inquit, [vrbis] *spatium mensura currente a milliario, in capite Romani fori statuto, ad singulas portas, quæ sunt hodie numero triginta septem, efficit passuum per directum* XXX M. IↃCCLXV.

X.

Non possum quin adiungam, in prouinciis idem factitatum fuisse, vt non tantum vias munirent præcipuas, sed lapidibus etiam, siue milliariis, eo modo, quo in Italia fiebat, interualla discriminarent. Sic in Sicilia fuit *Via Valeria*, a Messana Lilybæum ferens, Straboni memorata lib. VI; in Thracia *vetus strata*, ab Eutropio descripta lib. IX cap. IX, in vita Aureliani imperatoris: maxime vero *Egnatia* siue *Ignatia*, Macedoniæ via, notabilis fuit, quia viarum per lapides discretionem clarissime illustrat. Strabo de ea lib. VII p. 223 Ἐκ τῆς Ἀπολλωνίας εἰς Μακεδονίαν ἡ Ἐγνατία ἐστιν ὁδὸς πρὸς ἕω βεβηματισμένη κατὰ μίλιον, καὶ κατεστηλωμένη μέχρι Κυψέλου, καὶ Ἕβρου ποταμοῦ. *Ab Apollonia* (ad Hadriaticum mare) *in Macedoniam Egnatia via est orientem versus, per passus distincta secundum milliaria, ad singula erecto lapide siue lapidea columna, vsque ad* (Thraciæ vrbem) *Cypselum, & Hebrum fluuium.* Nec minus illustris locus Polybii, antea quoque commendatus, pro Hispania Galliaque prouinciis est, ex lib. III cap. XXXIX, qui postquam vias a Columnis & Carthagine Noua vsque ad Rhodanum per stadia Græcorum more enumerarat, hæc digna notatu verba adiunxit: ταῦτα νῦν βεβημάτισται καὶ σεσημείωται κατὰ σαδίους ὀκτὼ διὰ Ῥωμαίων ἐπιμελῶς, *Hæc nunc omnia ab Romanis per octona stadia sunt descripta, & lapidibus milliaria distincta.* Vterque, Polybius & Strabo, vtuntur verbo βηματίζειν, quod est per passus emetiri & definire; βῆμα enim gradus siue passus est: quod autem hic κατασηλοῦν dixit, *columnis distinguere* siue lapidibus; ille σημειοῦν vocauit, *designare*, seu positis signis, qui lapides erant, discernere. Græci enim rerum Romanarum scriptores *milliaria* sæpe σημεῖα vertunt, de quo egregiæ Pæanius, Græcus Eutropii metaphrastes, lib. I cap. III in Tullo Hostilio ita commentatus est: Ἀλβανοὶ τῆς Ῥώμης δυοκαίδεκα διεστῶτες σημείοις· μίλια καλοῦσιν αὐτὰ Ῥω-

Ῥωμαῖοι· τὰ χίλια γὰρ βήματα οὕτως ὀνομάζουσι, τοσούτοις βήμασι συμμετρούμενοι. *Albani ab Roma absunt duodecim signis siue lapidibus. Milliaria hæc Romani vocant: mille enim passus sic nominant, totidem passibus* [milliarium] *metientes.* vbi omnem huius argumenti rationem habes, & quid βῆμα, quid μίλιον. quid σημεῖον sit, intelligis, nec minus verbum σημειοῦν, quod modo vidimus in Polybio atque Strabone, inde deriuatum. Et Herodianus perinde vsus est nomine σημείῳ lib. II cap. XIII, εἴ τις ἐντὸς ἑκατοστοῦ σημείου ἀπὸ τῆς Ῥώμης φανείη, *si quis intra centesimum ab vrbe lapidem conspiceretur.* Adde lib. VIII cap. IV principio.

XI.

Crebræ hinc Romanorum loquutiones illustrantur, quibus per lapides milliaria, seu millenos passus, significant; quarum paucæ ad exemplum nobis satis sint. Liuius lib. V cap. XXXVII de Alliensi prœlio: *ægre ad vndecimum lapidem* [Gallis] *occursum est.* Et Suetonius Tiberio cap. LXXII *Bis omnino toto secessus tempore Romam redire conatus, semel triremi vsque ad proximos Naumachiæ hortos subuectus est: iterum Appia vsque ad septimum lapidem.* Idem Claudio cap. XXIII, *vt vltra lapidem tertium vetaret egredi ab vrbe.* Et Marcianus iuris consultus lege XXI Dig. de Excusation. *ne vltra centesimum lapidem tutelam gerat.* Id Tacito cum primis frequens est adeo, vt nonnumquam, *lapidis* suppresso nomine, solum numerale ponat, nimirum lib. II Hist. cap. XXIV *ad duodecimum a Cremona:* & lib. III cap. XV *ad octauum a Bedriaco progressus:* quod etiam aliquando fit in *passus* vocabulo, vt subticeatur in spatio viæ designando, cujus exemplum mox ex Lactantii de Mort. Pers. cap. XLV producturi sumus.

XII.

Galli LEVCAS vel LEVGAS, (barbaris sæculis *leuvas*) in viarum mensuris proprias habebant, præsertim posteriores. nam antiqui scriptores non memorant. Hieronymi testimonium initio huius capitis de Mensuris Geographicis, adlatum fuit. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVIII de Araris & Rhodani confluente, vbi Lugdunum est: *Exinde non millenis passibus, sed leucis itinera metiuntur.* Paullus Warnefredus, vulgo Diaconus cognominatus, ad Eutropium adiecto libro XV. *Conuenitur ex vtraque parte in Campos Catalaunios, qui centum in longitudine leucis, & ex latitudine septuaginta, vt Gallis mos est, metiri feruntur.* Quanta fuerit vulgaris Leuca, Iornandes de Rebus Geticis cap. XXXVI exponit. *Leuga,* inquit, *Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur.* Excidisse ergo millenarium numerum ex Isidori Originibus, sub finem libri XV scribentis, *Leuca finitur passibus quingentis;* non est quod dubitemus.

XIII.

In Itinerariis etiam crebra est MANSIONVM mentio, quæ diuersoria sunt cum aliorum, tum ipsius principis, ad pernoctandum idonea, viis apposita publicis siue regiis. Inde ad mensuras adhibebantur, vt interualla mansionum, certis spatiis distinctarum, significarent. Lactantius de Mortib. Persequutorum cap. XLV, *Iam Licinius festinato itinere cum paucis Hadriano-*

anopolim venerat, quum ille accepta in deditione Perintho, aliquanto moratus, processit ad mansionem millia decem & octo. nec enim poterat vlterius Licinio iam secundam mansionem tenente, distantem millibus totidem. Habes sic distantias mansionum in publica aut militari via determinatas, decem octo videlicet millibus passuum. Nec noua hæc mansionis notio, sed Plinio etiam probata & Suetonio. Ille lib. XII cap. XIV *Caput regni Sabota in monte excelso, a quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera, Saba appellata.* Et post paullo, eodem cap. XIV *mansiones camelorum* memorat, quarum LXV inter Gazam & Thomnam ponit, idque spatium XLIV. XXXVI millia passuum complere adnotat. quod si est, & numerus incorruptus, quem Io. Harduinus ex MSS. edidit & explicauit; XVII milliaria Teutonica vnam camelorum mansionem efficient.

XIV.

Similis formula est, quum militum iter per *castra*, tamquam militares mansiones, distinguitur. Liuius lib. XLIV extremo: *profectus a Pella consul, quartis castris Amphipolim peruenit,* id est quarto die. Et Curtius lib. IV cap. IX *Alexander vndecimis castris peruenit ad Euphratem.* & alibi sæpe. Græci σαθμὲς vocant, & Herodianus lib. II extremo τῆς ὁδοιπορίας σαθμὲς, *itineris statiua* seu nocturnas mansiones.

XV.

Generalior modus, aut formula prope vulgaris est, quæ per *itinera diurna* seu ὁδὲς ἡμέρας, distantias locorum describit. Sæpe ita Procopius metitur, & lib. I Goth. bell. cap. XIV in Appia, mensuræ normam exemplo definit: ἔςι, inquit, ἡ Ἀππία ὁδὸς ἡμερῶν πέντε ἀνδρὶ εὐζώνῳ· ἐκ Ῥώμης γὰρ αὕτη ἐς Καπύην διήκει· *Viæ Appiæ longitudo est quinque dierum expedito homini. Roma enim pertingit Capuam.* Idem lib. II Goth. cap. X dicit, Ariminum Rauenna abesse μιᾶς ἡμέρας ὁδῷ, *vnius diei itinere,* quas vrbes Itinerarium Antonini XXXIII millibus passuum, si recte se numeri habent, diiungit: Romam autem a Capua M. P. CXLII.

XVI.

Sed ad Mansiones regrediamur, cum quibus sæpe in Legibus & Itinerariis *Mutationes* coniunguntur, sed diuersæ ab illis sunt, quia mansiones pernoctationi hominum iter facientium, & si in Romano imperio erant, ipsius quoque principis augusti, per se dicatæ destinatæque erant: mutationes autem vehiculorum erant & iumentorum: siue loca in viis regiis, vbi cursus publici animalia mutabantur. Nam illius cursus publici caussa certis interuallis iumenta & vehicula disposita ita erant, vt integra cum defessis ad festinandum iter permutarentur. Lege IX Cod. Theod. de Annona & trib. *Pabula ad mutationes mansionesque singulas animalibus, cursui publico deputatis, solebant conuehi.* Et altero Codice lege XVII de Cursu publico: *Nemo mulionem, mutationibus deputatum, vel per sollicitationem, vel per receptionem subtrahere audeat.* Et lege XVIII insequente: *vt nec pabula mutationibus desint.* Vetus Itinerarium ex æuo Constantinorum, quod iter Hierosolymitanum, a Burdegala describit, loca omnia distinguit in *ciuita-*

tes, mansiones, & *mutationes* Exempli gratia in Pannonia hoc ordine procedit a Cibali ad Sirmium:

Ciuitas	Cibalis	—	—
Mutatio	Celena	M.	XI
Mansio	Vlmo	M.	XI
Mutatio	Spaneta	M.	X
Mutatio	Vedulia	M.	VIII
Ciuitas	Sirmium	M.	VIII

Ex quibus & hoc apparet, inæqualiter mutationes distributas fuisse, vt nec per illas viarum interualla, sicut per mansiones, numerari facile potuerint. Quapropter eas prætermittendas ducimus, tamquam ad institutum nostrum, quod viarum mensuras inquirit, aut nihil forte aut parum adferentes.

XVII.

Tandem etiam de Germanorum veterum mensura viarum, quam *rastam* dixere, videtur aliquid dicendum esse. Principio huius de Mensura capitis, sanctus Hieronymus mentionem illius iniecerat, tamquam a cuncta vsurpatæ Germania. Quantum spatium comprehenderit, vetus Agrimensor, & venerabilis Beda nobis exponunt. Illius verba sunt: *Milliarius & dimidius apud Gallos leuvam facit, habentem passus mille quingentos: duæ leuvæ siue milliarii tres apud Germanos vnam rastam efficiunt.* Confirmat Beda de Numer. diuisione. *Duæ*, inquit, *leuvæ*, *seu milliaria tria rastam faciunt.* Plura de ea, & exempla scriptorum æui barbari, tradit Carolus Cangius Glossario mediæ & infimæ Latinitatis.

XVIII.

Et hæc de Mensuris geographicis, & cunctis, quæ prænotionis partes in Geographia antiqua, partim etiam in illa, quæ Medii æui est, exigere videbantur: nunc singulas partes Orbis antiqui perlustratum imus, veteri more initium ab Europa facturi, vt ab occasu, vt omnes prisci geographi, progrediamur in ortum, cuius rei caussa fuit, quod occidentales prouinciæ notiores, quam extremus oriens, antiquis Græcis Romanisque exstiterunt.

LIBER II DE EVROPA.

PRima regio ex magnis orbis terrarum continentibus EVROPA est, quia maxime ad occidentem solem recedit, vnde principium geographiæ sumendum esse, tam ratione, quam consuetudine antiquitatis lib. I cap. XI probauimus: cui dignitas & præstantia ingeniorum, imperii & rerumpublicarum, quibus Europa ante alias se partes effert, non paruum momentum accedit. Ibidem etiam terminos Europæ præstituimus, fixos ab occidente ac meridie: quodammodo dubios ex parte orientis, quos vero ad certiores rationes reduximus: a septemtrione incertos antiquis sæculis, quod vel nemo, vel pauci admodum ex illis gentibus, a quibus litterarum monimenta habemus, eo vsque in vlteriorem septemtrionem penetrauerunt. Et quum partium maiorum initium ab solis occasu faciamus, eandem viam in ipsis partibus sequendam constituimus, vt in Europa etiam ab occasu in ortum enarrando prouincias & vrbes, ceterasque res notabiles progrediamur. Sit igitur

CAPVT I DE HISPANIA.

HIspania Græcis scriptoribus est Ἰϐηρία, *Iberia*, ab Ibero fluuio denominata, & Hispani Ἴϐηρες, quasi *Ibêres*, quod in composito nomine *Celtiberorum*, qui nobilissimus populus fuit Hispaniæ, superfuisse obseruamus. Poeticas appellationes præterimus, tamquam lusus ingeniorum, præter *Hesperiæ vltimæ*, quæ geographicæ veritati respondet, quia vltimam noti orbis ad occasum solis regionem significat. Horatius lib. I Oda XXXVI

Qui nunc Hesperia sospes ab vltima
Caris multa sodalibus
diuidit oscula.

Terminos habet satis certos & vndique mare, Oceanum, fretum, & quod vocamus Mediterraneum siue Internum, præter partem, qua Galliæ adhæret, sed illam quoque perquam notabili limite, Pyrenæis montibus, ab ea, cum qua cohæret, separatam. Antequam Romani in ea bellum gesserunt, quorum prima cum Punicis coniuncta, aut iisdem implicata fuerunt; exigua illa-

illarum regionum notitia antiquis Græcis Romaniſque fuit, niſi quod Gades, Turteſſus; & his propinqua loca mercandi forſan cauſſa cognouerant, de Vliſipone finxerant audacter: inferiorem partem, quæ in auſtrum vergit, & mare mediterraneum ſpectat, a Pœnis poſſideri, quod etiam nomina oppidorum probarunt, non quidem ignotum, nec vero penitus perſpectum explicatumque habuerunt. Romani autem rerum in hoc tractu potiti, quidquid occupauerant, vel Carthaginienſibus ademtum, vel victis Hiſpanis in ditionem redactum, in duas prouincias diuiſerunt, vlteriorem citerioremque, a duobus regendas prætoribus. Liuius lib. XXXII cap. XXVIII id prodidit verbis quam clariſſimis. *Sex*, inquit, *prætores illo anno primum creati* (erat autem quintus a fine ſecundi belli Punici) *creſcentibus iam prouinciis & latius pateſcente imperio.* & paucis interiectis: *De prouinciis conſulum prætorumque actum. prius de prætoribus transacta res, quæ tranſigi ſorte poterat. vrbana Sergio, peregrina iurisdictio Minucio obtigit. Sardiniam Atilius, Siciliam Manlius, Hiſpaniam Sempronius citeriorem, Heluius vlteriorem eſt ſortitus.* Quæ exſcribere ſic viſum fuit plenius, quia ſtatum reipublicæ, qui illo tempore fuit, & fines imperii, quod victo Hannibale Romanorum erat, deſcribunt. Per Macedonicum autem bellum mutata res fuit, & duæ prouinciæ in vnam contractæ: finito bello rurſus diuiſæ. Idem Liuius lib. XLV cap. XVI *Q. Aelio, M. Iulio coss. de prouinciis referentibus, cenſuere patres, duas prouincias Hiſpaniam rurſus fieri, quæ vna per bellum Macedonicum fuerat.* In quo ſtatu ad Auguſtum Cæſarem vſque Hiſpania permanſit, in duas diuiſa prouincias, quarum quæ propior Romanis erat, *citerior*, altera *vlterior* vocitata. Cicero pro Fonteio cap. III id facit teſtatius. *Quum Galliæ*, inquit, *Fonteius præeſſet, ſcitis iudices, maximos populi Romani exercitus in* DVABVS *Hiſpaniis clariſſimosque imperatores fuiſſe.* Et pro Lege Manilia cap. XII *Duabus Hiſpaniis & Gallia Ciſalpina præſidiis ac navibus confirmata.*

II.

Auguſtus Cæſar tandem, vt nouam diſpoſitionem omnium prouinciarum induxit, vlteriorem Hiſpaniam in duas ſeparauit, Bæticam, quam populo reliquit, a proconſule adminiſtrandam; & Luſitaniam, quam ad ſuas ſeu Cæſaris prouincias adſumſit: citeriori etiam *Tarraconenſis* nomen impoſuit. Tradit id Strabo geographus extremo opere, ſed in Hiſpaniæ parte mutilus atque corruptus: plene autem Dio Caſſius lib. LIII pag. 503, qui, quum prouincias populi enarraſſet, & in iis Bæticam; addidit, τοῦ δὲ Καίσαρος ἥτε λοιπὴ Ἰϐηρία, ἥτε περὶ Ταῤῥάκωνα, καὶ ἡ Λυσιτανία, *Cæſaris autem prouinciæ ſunt, reliquum Hiſpaniæ, tam Tarraconenſis, quam Luſitania,* & reliqua. Sic tripartita Hiſpania, ſeu tres in ea prouinciæ conſtitutæ. Pomponius Mela lib. II cap. VI de Hiſpania: *Tribus eſt diſtincta nominibus, parsque eius Tarraconenſis, pars Bætica, pars Luſitania vocatur* Et Solinus cap. XXIII de eadem: *diuidua eſt prouinciis tribus.*

III.

Nec vero vetera nomina plane abolita fuerunt, ſed poſt Auguſtum etiam tam *citerioris*, quam *vlterioris* Hiſpaniæ non infrequens facta mentio.

Taci-

Tacitus sub Tiberio lib. IV annal. cap. XIII *Vibius Serenus proconsul vlterioris Hispaniæ de vi publica damnatus.* Non totius vlterioris proconsul, sed tantummodo nobilioris partis, id est Bæticæ, quæ populi erat, & proconsulem habebat, Lusitania in Cæsaris prouinciis relicta. Et Plinius aliquando Bæticam *vlteriorem Hispaniam* dicit & quasi cum illa exæquat. Libro enim III cap. I ait: *In eo prima Hispania terrarum est, vlterior appellata, eadem Bætica:* mox autem separauit. Paucis enim interiectis ait: *Vlterior in duas per longitudinem prouincias distinguitur.* Et post paullo: *Tarraconensis a Bætica & Lusitania distinguitur.* Stephanus, vrbium descriptor Byzantius, Lusitaniam μέρος τῆς Βαιτικῆς, *partem Bæticæ* appellat, quæ si salua scriptura est, quod dubitat Holstenius, τῆς Ἰβηρίας legendum esse persuasus; tantum ab eo, quod res est, errauit; quam falso testem Heracleotam Marcianum aduocauit, qui plus nihil dixit, quam Λυσιτανίαν περιορίζεσθαι ἀπὸ τῆς μεσημβρίας τῇ Βαιτικῇ, *Lusitaniam a meridie terminari Bætica,* non autem Lusitaniam esse partem Bæticæ. Distinctam enim & singularem prouinciam fuisse cum historiæ testantur, tum veteres inscriptiones. Tacitus annali XIII cap. XLVI *Otho postremo, ne in vrbe æmulatus ageret, prouinciæ Lusitaniæ præficitur.* Gruterus inscr. XIII pag. 31

CEST. ACIDIVS
PERENNIS
LEG. AVG
PROPR. PROV
LVSITANIAE.

Tantum ergo abest, vt pars prouinciæ sit Bæticæ, aut sub illa comprehendatur. *Citerioris* nomen post Augustum Plinio non semel restat, vt lib. III. cap. III ineunte, ac alibi, & multis inscriptionibus. Vide Reinesium Class. II Inscr. XXVI, Gruter. pag. 177 & seq. etiam 1091 num. 5. Hac posita sub Augusto diuisione, singulas prouincias nostrum est perlustrare, & ab vltima, vt legem nobis diximus, initium enarrationis facere. Sit itaque

SECTIO I
PROVINCIA LVSITANIA.
IV.

Non fixi semper & immutabiles fines Lusitaniæ fuerunt, sed vt vetustum limitem Strabo lib. III pag. 105 definit, τοῦ Τάγου τὰ πρὸς ἄρκτον ἡ Λυσιτανία, *a Tago in septemtrionem Lusitania patebat.* Scilicet veteres australem terminum in ripa Tagi fluminis ponebant, in septemtrione ad Oceanum Cantabricum protendentes, saltem ad promontorium quod Celticum, vel Nerium vel Artabrum appellarunt. Illa vero regio, quæ inter Anam & Tagum est media, *Celticorum* nomine noscebatur, quod etiam clarissimus vir, Isaacus Vossius, in Melam obseruationibus adnotauit. Postquam vero Romani tota Hispania potiti sunt, Augusto nouam prouinciarum formam inducente, sic constituta fuit Lusitania, vt Anas amnis eam in meridie, Durius in

ſeptemtrione terminaret, & omnis tractus, qui a Durio ad Oceanum Cantabricum procurrit, Tarraconenſi adiiceretur. Plinius lib. IV cap. XXI *A Durio Luſitania incipit*, quem limitem etiam Ptolemæus ſibi conſtituit. Nec interiores termini circa Vettones & Carpetanos populos ſunt omnibus iidem, quod inde crediderim emanare, quia prouinciam Luſitaniam, quæ amplius patet, multi cum propriis Luſitanis, vno populo, confuderunt. Præter hos enim prouincia alios populos complectebatur. Plinius ibidem: *Gentes, Celtici, Turduli, & circa Tagum Vettones.* Sub Turdulis *Turdetanos* Ptolemæi comprehendit, quia vna an diuerſæ gentes ſint, dubitatur. Polybius diſtinxit apud Strabonem: huius autem ætate ἐδεὶς φαίνεται διορισμός, *nullum diſcrimen apparuit*, lib. III pag. 96. Sed Turdetani etiam in Bætica Straboni. nam late gens vna diffundebatur. Maior contentio de *Vettonibus* eſt. Plinius dicto loco, circa Tagum Vettones Luſitaniæ ponit: at cap. XX Durio fluuio ab Aſturia diſterminari tradit. Vir illuſtriſſimus Petrus de Marca, Marcæ Hiſpanicæ lib. II cap. II ita conciliat, vt Vettones partim Luſitaniæ adſcribat, qui circa Tagum erant, partim Tarraconenſi Hiſpaniæ, qui Durium accolebant. Non dubitamus, quin ex Plinii mente vir ſummus diſtinctionem poſuerit; ſaltem ex parte illorum Vettonum, qui circa amnem Durium erant. quas enim vrbes Ptolemæus Vettonibus Luſitaniæ dat, propiores ripæ Durii quam Tagi ſunt, Salamantica, Auguſtobrica, Ocellum, Lancea Oppidana. Sed mutarunt principes in prouinciarum finibus, demendo, addendo, vt lubuit vel commodum viſum fuit temporibus. Sic fieri potuit, vt alii fines Luſitaniæ Plinii æuo eſſent, alii ætate Ptolemæi. Quid vero de tertia ripa, quam prætermiſit Plinius, Anæ fluminis dicemus? & hic invenimus Vettones. Prudentius Paſſione Eulaliæ v. 186

Nunc locus Emerita eſt tumulo,
Clara colonia Vettoniæ:
Quam memorabilis amnis Ana
Præterit.

Ita eſt vero: magna natio fuit Vettoniæ, vt a Durio ad Anam extenderetur, præſertim æuo poſteriore; neque credibile Prudentium, Hiſpanum genere, in locis patriæ terræ a vero aberraſſe. Certe tanta fuit Vettonia, vt prouinciam per ſe ipſa faceret, quemadmodum aliquando vt ſingularem prouinciam, cum Luſitania tamen coniunctam, videmus. Vetus inſcriptio apud Gruter. pag. 383 n. 7

PROC. PROVINCIAE LVSITAN
ET VETTONIAE.

Hinc *Vettones* per TT cum antiquis ſcribimus, non *Vectones*, nec Reſendius, ipſe dubius, diuerſos fuiſſe *Vectones & Vettones*, perſuaſerit.

V.

Fluuii maiores Luſitaniæ prouinciæ ſunt Durius & Anas, terminatores, ille a ſeptemtrione, hic ab auſtro: mediam ſecat Tagus, aurifer creditus, quod etiam de Durio celebratur. Vterque enim arenulas aureas voluere

uere, vt Pactolus Lydiæ, existimabatur. De Tago consentiunt plures. Pomponius Mela lib. III cap. I *Ostium Tagi amnis, aurum gemmasque gignentis.* Plinius lib. IV. cap. XXII *Tagus auriferis arenis celebratur.* Idem lib. XXXIII cap. IV *Aurum inuenitur apud nos tribus modis: fluminum ramentis, vt in Tago Hispaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Asiæ, Gange Indiæ.* Reliquos modos ibidem videas. Ouidius Metamorph. lib. II. vers. 251 de æstu ex Phaethontis incendio:

Quodque suo Tagus amne vehit, fluit ignibus aurum.

Durium in societatem adlegit Silius Italicus lib. I. v. 234

Heic certant, Pactole, tibi Duriusque Tagusque.

Non possumus, quin egressi propositum nostrum, quid de tanta fama credendum sit hodieque, ex doctissimi Lusitanorum, Laurentii Andreæ Resendii, Antiquitatum lib. II, quo de fluminibus Lusitaniæ agit, repetamus. *At celebris*, inquit, *illa auri fama, per omnes poetas vulgatissima, obscurior modo ac prope exstincta est, cautione legum, ne commotæ arenæ depressiores frumentarios agros nocumento adficiant. In testimonium tamen cantatæ gloriæ, regum Lusitanorum sceptrum ex Tagano auro, quo purius reperiri nullum potest, factum & scimus & non semel vidimus.*

VI.

De Ana Plinius lib. III cap. I *Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispaniæ, & modo se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpius nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur.* Quæ iusto largius dicta originem opinioni de iis, quæ circa Metellinum euenire traduntur vulgo, videri possunt dedisse. Minores amnes sunt inter Tagum & Durium tractu medio *Monda*, Conimbricam adluens. Scribitur *Munda* a Plinio: *Monda* Pomponii Melæ est & Ptolemæi. Inter hunc & Durium *Vacus*, vt Ptolemæus scribit; *Vacua*, vt Strabo: Plinio *Vacca*, incertis tamen manuscriptis codicibus. Caue vero hinc *Vaccæos* deriues, populum ab amne intra Lusitaniam nato, longe remoto in citeriore prouincia. Inter Tagum & Anam *Callipodis* fluenta Ptolemæi solius sunt.

VII.

Promontoria tria sunt Lusitaniæ, quæ fama præ ceteris celebrantur. Sacrum in austrino angulo Gaditani sinus & Oceani occidentalis, hodie S. Vincentii: quod Straboni sub initium lib. III est δυτικώτατον ὀ τῆς Ευρώπης μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκεμένης ἁπάσης σημεῖον, *non Europæ modo, sed totius orbis habitabilis extremum ad occasum solis monimentum.* Alterum *Barbarium*, vt Strabo pag. 104. & Ptolemæus vocant, septemtrionem versus situm, intra Tagum tamen, & prope illius ostium: hodie Cabo de Espichel. Medium quoddam Plinius ponit lib. IV cap. XXII, quod *Cuneum* vocat, quo nomine Mela agrum, qui inter Anam & Sacrum promontorium est, appellat, a quo forsan nomen promontorio inhæsit. Hodie S. Mariæ nomen dicitur præferre. Tertium est Magnum & Olisiponense (hodie Capo di Rocca Sintra) vt Plinius lib. IV cap. XXII ait, *terras, maria, cælum disterminans:* vbi Harduinum interpretem velim adeas.

VIII. Nunc

VIII.

Nunc vrbes Lusitaniæ & oppida perlustrabimus. A Durio (quem Dorium Ptolemæus vocat) in littore meridiem versus descendenti nihil memorabile occurrit, nisi ostia fluuiorum *Vaci* primum, dein *Mondæ:* vltra quem, Tagum versus in ora Oceani, *Lunæ* montis *promontorium*, Σελήνης ὄρος ἄκρον, a Ptolemæo memoratum. Inter Mondam & Tagum Plinio sunt *Collippo* & *Eburobritium*, quam longe a mari, dubitatum. Prioris plerique rudera in Leiriensi agro quærunt, cuius inscriptione quadam COLLIPPONENSIVM, est apud Gruter. p. 323. Municipium fuisse, ex cippo Romano liquet,

EX LVSITANIA MVNICIP
COLLIPRONENSI

Sic Gruterus pag. 1155 edidit, forsan etiam incisum fuit, sed *Collipponensi* legendum esse, prior lapis & Plinius non sinunt dubitare. Ad æstuarium Tagi *Olisipo* est, vetus oppidum adeo, vt *Vlyssi conditum* Solinus cap. XXIII crediderit, qui quos auctores habuit, parili sono vocis fortean inducti sunt. Straboni non incredibile videtur Vlyssem in Hispania fuisse, quod ex oppido, nescio quo, Ὀδυσσείας nomen præferente p. 108 cum Posidonio & Asclepiade Myrleano, qui grammaticam in Turdetanis professus fuerat, putat confirmari. Sed nugæ sunt, quæ de Vlysse conditore adferuntur: & qui doctiores erant, inutilem quæstionem iudicarunt, quam ita Seneca epist. LXXXVIII proponit, *vtrum Vlysses intra Italiam & Siciliam iactatus sit, an extra notum nobis orbem;* siue, vt Gellius eam Græcis verbis lib. XIV cap. VII informauit, *vtrum* ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ *errauerit secundum Aristarchum, an* ἐν τῇ ἔξω secundum *Cratetem.* Mela, vt errori forsan faueat, non minus quam errans Solinus in vulgatis libris, *Vlyssippo* scribit. Praue. nam *Olisipo* verum nomen est, quod Plinius habet & Antonini Itinerarium, quod etiam, quæ prauari nesciunt, antiquæ inscriptiones apud Gruterum, in ipsa vrbe Olisiponensi repertæ, confirmant. nam pag. 252 num. 5 est plenis litteris expressum

FELICITAS IVLIA OLISIPO,

& pag. 261 num. 6 præcisius FEL. IVL. OLIS.
ac pag. 273 num. 2 FEL. IVL. OLIS. IPO.

Id enim cognomen vrbis fuisse, a Cæsare Augusto liberaliter concessum, Plinius etiam lib. IV. cap. cap. XXII adseuerat. *Municipium*, inquit, *ciuium Rom. Olisipo, Felicitas Iulia cognominatum.* Ptolemæus corrupte Ὀλιος ἱππῶν, seu, vt cod. Palat. habet, Ὀλιοσείπων, quod Claudius Salmasius, vir eminentis iudicii, in Ὀλισίππων restituendum esse, Exercit. Plin. pag. 196 non dubitat. Hæc in maritima ora inter Durium & Tagum amnes.

IX.

Reductiora a mari sunt Antonini *Langobriga*, & eiusdem ac Plinii *Talabrica*, non incelebris ciuitas. Appianus Alexandrinus Bell. Hisp. de Bruti Gallæci expeditione p. 501 ἐπὶ δὲ Ταλάβριγα πόλιν ἐλθὼν, ἣ πολλάκις μὲν αὐτῷ συνετέθειτο, πολλάκις δὲ ἀποστᾶσα ἠνόχλει, *ad Talabrigam venit, quæ, sæ-*

pe

pe iuncto fœdere, sæpius rebellauerat. Vox BRIGA autem, vel BRICA, veteri Hispanorum lingua *vrbem* significat, vt Resendius Antiquit. Lusit. lib. IV in *Cetobriga* demonstrauit. Fuit etiam eodem tractu *Ara ducta* Ptolemæi, quæ, vt acuto viro Thomæ Reinesio placebat, id quod in schedis eius inueni, *Ara Traducta* rescribenda videtur: *Aeminium* Plinii & Ptolemæi adiacet supra Mondam, & ad eundem fluuium *Conimbrica* Plinii, e cuius ruderibus Coimbra, quæ nunc est, in propinquo loco nata. Inde Tagum versus *Arabriga* Ptolemæi: *Sellium* Antonini: *Concordia* itidem Ptolemæi: vnde ad Olisiponem non expeditæ rationes sunt, vt explicemus qua sede, quo ordine tres ciuitates, *Scalabis, Aritium Prætorium*, & *Hierabriga*, sint imponendæ. Vicina oppida fuisse, antiquum Itinerarium, quod Antonini vulgo vocatur, gemino itinere, quod Olisipone Emeritam ferebat, ostendit, quæ ambo ita fuerunt disposita:

Iter ab Olisipone Emeritam.

Aritium Prætorium	M. P.	XXXVIII
Abelterim	M. P.	XXVIII
Matusaronem	M. P.	XXIIII
Ad septem Aras	M. P.	VIII
Buduam	M. P.	XII
Plagiariam	M. P.	XII
Emeritam	M. P.	XXX

Item alio itinere ab Olisipone Emeritam.

Hierabrigam	M. P.	XXX
Scalabin	M. P.	XXXII
Tubucci	M. P.	XXXII
Fraxinum	M. P.	XXXII
Mundobrigam (Meidobrigam)	M. P.	XXX
Ad septem Aras	M. P.	XIIII
Plagiariam	M. P.	XX
Emeritam	M. P.	XXX.

Insignis autem vrbs *Scalabis* Plinio, & quinta Lusitaniæ colonia est, *Præsidium Iulium* cognominata, quæ vnum ex tribus prouinciæ conventum habebat. Hæc si *Scalabiscus* Ptolemæi est, nimis in septemtrionem vltra Mondam fluuium reduci debet: quod si fides Hispanis scriptoribus est habenda, ipsa magno illorum consensu Sancta Irene est, vulgo Santarem in Tabulis dicta, in ripa dextra Tagi fluminis, quinque leucis ab Olisipone posita. Quæ fluctuatio nos primum retinuit, ne temere adscriberemus: in qua nunc omnino Hispanorum consensioni cedimus: etiam *Hierabrigam* cis flumen propius Olisiponensem vrbem, collocamus.

X.

Aduerso flumine si proficisceris, opus admirandum, Traiano principi dedicatum, occurrit, *Pons* lapideus *in Tago* flumine, qui solus ne sine vrbe

be fuerit, militari viæ adſtructus; an vrbem, Norbenſem coloniam, quam Plinius laudat, coniunctam habuerit, diſſentiunt peritiſſimi etiam auctores. Ptolemæus *Norbam Cæſaream,* quæ ipſa Plinii *colonia Norbenſis* eſt, a fluuio in auſtrum reduxit. Ipſi Hiſpani, qui negant pontem vrbis fuiſſe, nouitatem Alcantaræ, quæ in loco illo eſt, vrbis a Saracenis conditæ, obiiciunt, nec non neglectum inſcriptione nomen Norbæ, quod ponti cum aliis multis nominibus ciuitatum, non adſcriptum viſitur, quum primo loco fuiſſet adſcribendum. Contra ſunt æque docti homines, itidemque Hiſpani genere nec patriæ antiquitatum imperiti, qui in dubium vocant, ſitne Alcantara plane nouum opus, an ex euerſæ vrbis ruderibus inſtauratum: quibus Norbanum in ponte nomen non omiſſum, ſed, quæ temporum iniuria eſt, deperditum videtur, quia tres tabulæ marmoreæ ereptæ ſunt, relictis ſolis illarum veſtigiis: quarta vnice ſuperſtes, ad quam diſſentientes prouocant, inſcriptionem habet reliquam. Exſtat illa a multis delineata, Nonio, Vaſæo, aliisque Hiſpanis; etiam Grutero pag. 162. Ciuitates, quæ pontem conlata ſtipe perfecerunt, in illa tabula nominantur, *Icæditani, Lancienſes Oppidani, Talori, Interamnienſes, Colarni, Lancienſes Tranſcudani, Araui, Meidubrigenſes, Arabrigenſes, Banienſes, Pæſures.* Perdifficile eſt his ſingulis locum certum debitumque ordinare, nec ex iis Ptolemæus ſignauit præter Arabrigam, Lanciam Oppidanam, & Colarnum. Plinius quoque Colarnos habet, & Medubricenſes, & geminos Lancienſes, quorum alteros & *Ocelenſes* appellari tradidit. Quod ſi eſt, vtramque Lanciam in Ptolemæo habemus, quia Oppidanam nominatim poſuit, alteram per aliud nomen *Ocellum* definiuit. *Meidubrigæ* locum Reſendius oſtendit, in Antonini Itinerario, eiusque tertio itinere ab Oliſipone Emeritam, *Meidubrigam* legens, non Mundobrigam, quæ quum trans flumen ſit, vbi ventum eo fuerit, luculentius de illa diſſeremus. Id vero ex ponte hoc cognoſcimus, Luſitaniam longe inter amnes illos, Durium Tagumque, in orientem patuiſſe, quia adſcriptum marmori eſt MVNICIPIA PROVINCIAE LVSITANIAE STIPE CONLATA OPVS PONTIS PERFECISSE. Omnes ergo antea dictæ ciuitates Luſitaniæ fuerunt, in iisque *Lancia Oppidana, Ocellum, Icædita,* quæ partim æquali ſitu ſunt cum Salmantica, partim vlteriori.

XI.

Digna Lancia, digna Icædita & forſan aliæ, vt aliquid de iis adiiciamus, antequam flumen Tagum in auſtrum verſus transgrediamur. Lancia *validiſſima ciuitas* laudata Floro eſt lib. IV cap. XII ſect. 56, ſed illa videtur in Aſturia fuiſſe, non in Vettonibus Luſitaniæ, quia bellum cum Aſturibus, reliquias Cantabrici, deſcribit. Dio Caſſius eodem bello lib. LIII pag. 514 de Cariſio, Auguſti legato, *τήν τε Λαγκίαν τὸ μέγιςον τῶν Ἀςύρων πόλισμα ἐκλειφθὲν εἷλε, Lanciam, quæ eſt vrbs maxima Aſturiæ, deſertam occupauit.* Ptolemæus quoque lib. II cap. VI in Aſturia ponit *Λαγκίατον, Lanciatum,* quæ alia eſſe non poteſt a Dionis & Flori *Lancia.* Quæ quod in Tarraconenſi Hiſpania ſita fuit, ad Luſitaniam, quam perluſtramus, nihil vtique poteſt adferre. Diuerſæ ab hac ſunt *Lanciæ,* quæ in pontis inſcriptione notantur,

nec

nec minus celebres forte, quam illa Asturum iam commendata. *Trascudanæ* quidem Lanciæ, vt Gruterus scribit; vel *Transcudanæ* vt Vasæus, præter pontis significationem, non facile monimentum inuenimus. *Oppidanæ* vero, quæ Ptolemæo Λαγκία Οπιδάνα est, illustre ex Augusti sæculo exstat apud eundem Gruterum pag. 199 n. 3

TERM. AVG. INTER
LANC. OPP. ET IGAEDIT.

XII.

Igædita illa est, quæ in ponte *Icædita* scribitur, etiam alio apud Gruterum marmore *Icedita* pag. 31 n. 8.

P. POPILIVS AVITVS P. F. INDVL
GENTIA PONTIFI. ICEDITA
NOR. LOCVM SEPVL.
ACCEPI ANTE AED. DEAE
MAGNAE CYBELES.

XIII.

Nunc reliquas Lusitaniæ vrbes, quæ ab ortu solis Durio & Tago fluviis continentur, prosequemur. *Bletisa* sub Durio est, confinis Salmanticæ per se notæ, & eiusdem tractus *Mirobrigæ*. Gruterus pag. 199 n. 2 ex antiquo lapide æui Augustei:

TERMINVS AVGVSTAL. INTER
BLETISAM ET MIROBR. ET SALM.

Bletisa autem hodie est Ledesma, Mariana iudice lib. VII cap. IV: *Salmantica*, Salamanca nunc vocatur, litterarum studiis, quæ sinu fouet, celebrata: nec audiendi sunt, qui *Hermanticam* Liuii lib. XXI cap. V, aut potius *Helmanticam*, vt Polybius, quem Liuius exscripsit, lib. III. cap. XIV legit, huc pertrahunt, in quibus & Ludouicus Nonius cap. XXXVIII Descript. Hisp. est, & Latinus interpres Polybii posterior (nam Nicol. Perottus *Ermandicam* scripsit) *Salmanticam* clare vertens. Polybii enim oppidum, vt ipse testatur, in Vaccæis est, quod nomen etiam corrupit Liuius; vbi & Arbucala Ptolemæo superest, quam Polybius coniunxit: Salmantica autem est in Vettonibus, vbi etiam Ptolemæus collocauit. *Mirobriga* non est illa, quam Ptolemæus e regione promontorii Barbarii, in Celticis suis, ponit, sed alia in confinio Bletisæ & Salmanticæ, quam ipsi Hispani vel Rodericopolim putant esse, aut, si hæc nimis declinat, locum inter eam & Salmanticam. Alia Bæticæ est in Cordubensi conuentu, Plinio *non ignobile oppidum* lib. III cap. I dicta. Est etiam MIROBRICENSIVM MVNIC. apud Gruterum pag. 257, id est municipium Mirobrica, quo iure prædicta Ptolemæi non videtur digna: sed vtra dignior ambarum, quæ in Bætica & Lusitania orientali sunt, in tanta ambiguitate quis discernet? Regressis ab hac tripoli media inter Durium & Tagum est Ptolemæi *Capara*, Antonino *Cappara*, sed etiam in lapide apud Gruterum pag. 154 CAPARA, P simplici, vnde Plinii *Caperenses*: & *Augustobriga* Ptolemæi circa Mondæ amnis fontes. Est & alia Antonino *Augustobrica*, medio inter Emeritam & Toletum itinere, cis Tagum

 vero,

vero, an trans illum, est incertum, ipsis Hispanis dissentientibus. Trans flumen crediderim, propter pontis commoditatem in loco, qui Puente de Arcopisco vocatur. Hæc Augustobrica, quam itineris rationes tuentur, Ptolemæi alteram propinquitate suspectam facit, cui etiam numerus obest. nam & tertiam idem Ptolemæus in Pelendonibus locauit. Plinii *Augustobrigenses* lib. IV cap. XXII ad Antoninianam Harduinus reducit; nos eodem inscriptionem antiquam AB AVGVSTOBRIGA M.P. X, apud Gruter. pag. 155 num. 9. Ad Tagum *Rusticiana* Antonini erat, XXII M.P. a Capara seiuncta: Ptolemæo eadem quatuor syllabis est Ρȣςικάνα.

XIV.

Tagum inter & Anam ab ortu solis sunt pauca huius prouinciæ memorabilia, vsque ad pontem Traiani, vbi clariora incipiunt, *Norba Cæsarea*, seu *Norbensis colonia*, siue Alcantara est, siue, vt Ptolemæus statuit, remotior ab amne, de qua supra in Ponte diximus: & ad Anam *Augusta Emerita*, caput prouinciæ, emeritis militibus ab Octauiano Augusto in eam deductis. Dio Cassius lib. LIII pag. 514 Παυσαμένȣ δὲ τȣ̃ πολέμȣ τȣ́τȣ, ὁ Αὔγουςος τȣ̀ς μὲν ἀφηλικεςέρȣς τῶν ςρατιωτῶν ἀφῆκε, καὶ πόλιν ἀυτοῖς ἐν Λυσιτανίᾳ τὴν Ἀυγοῦςαν Ημερίταν καλȣμένην κτίσαι ἔδωκε· *Finito hoc bello, Augustus emeritos milites dimisit, vrbemque eos in Lusitania, Augustam Emeritam, condere iussit.* Hæc nobilissima colonia, quam nummi & lapides collaudant. Augusti nummus, IMP. CAESAR AVGVSTVS. ex parte altera, P. CARISIVS LEG. PRO PR. EMERITA. Carisius, legatus Augusti pro prætore in Lusitania, cuius prænomen *Publius* est, vti ex hoc & alio nummo videmus; non Τίτος, vt Dio Cassius verbis modo in *Lancia* productis appellabat: nisi cum Fulv. Vrsino de Famil. Rom. pag. 64. fratres Carisios sub Augusto res in Lusitania gessisse credas. Alius nummus Tiberii, DIVVS AVGVSTVS PATER, capite Augusti radiato: & in postica, COL. AVGVSTA EMERITA. Et lapis apud Gruter. pag. 13 num. 16 COL. EMERITENSIS. Emerita autem olim Turdulorum erat, quibus Strabo adscribit: post Vettonum facta, vt supra a Prudentio accepimus. Ludouicus Nonius cap. XXXI caussam fert, quia Vettones Turdulis potentiores facti, illos tandem oppresserint.

XV.

Recedunt a colonia in occasum quæ in Olisiponensi itinere, Emeritam directo, memorantur, *Plagiaria, Budua, Ad septem Aras:* & tandem oppida in Ponte Tagi adscripta, *Meidubriga* & *Colarnum*, hoc ex Ptolemæi positione; illud Laurentii Andreæ Resendii, doctissimi viri, cum ratione, tum auctoritate, qui in Antonini tertio itinere ab Olisipone Emeritam, vbi Aldus, And. Schottus, P. Bertius *Mundobrigam* legunt; ipse Antiquit. Lusitan. lib. I p. 914, antiquo forsan codice adiutus, legit *Meidobrigam*: nec sine ratione. Hirtius enim, vel Oppius, Alexandrino bello aliquid rerum Hispanicarum interponens, de Cassio Longino cap. XLVIII ait: *Nec multo post, quum in Lusitania Medobregam oppidum, montemque Herminium expugnasset, quo Medobregenses confugerant*, & cetera. Iam vero montis nomen superest *Arminno*, eo fere loco, vbi *Mundobrigam* Antoninus colloca-

locauit, ad eiusque radices ruinæ vrbis conspicuæ, etiam plumbi fodinæ, vnde Plinio Medobrigenses *Plumbarii* cognominati; quis ergo dubitabit, hoc tractu Medobrigam vel Meidobrigam fuisse, & in Itinerario legendam esse?

XVI.

Supra Colarnum, de quo diximus, *Caurium* est Ptolemæi, qui Plinii *Caurenses* sunt lib. IV cap. XXII de Lusitania, quos cum *Colarnis*, tanquam finitimis, componit. A Colarno in occasum hibernum breui interuallo abest *Meribriga* Ptolemæi, Μερίβριγα, siue *Merobrica* Plinii, discreta ab eorundem Mirobriga, in occasum hinc remota: vtraque in Celticorum populo ex Ptolemæi descriptione. Lapides etiam *Merobrigenses* a Mirobricensibus distinguunt. Gruterus pag. 442 num. 9 ORD. MEROBRIG. Et Plinius dicto cap. XXII *Oppida memorabilia a Tago in ora, Olisipo, Salacia, Merobrica.* Sed hæc Ptolemæo non in ora maritima est; bene autem ibi eiusdem Mirobriga est, vt rursus dubitare de distinctione possis. Non insolitum quidem Plinio turbare interdum & confundere similia: sed forte aliam Merobrigam, quam infra Barbarium promontorium posuimus, vbi etiam Celticorum limes erat, respexit, vt ita suspicio erroris in Ptolemæum potius, quam in hunc recidat. *Mirobriga* autem Celticorum, vt dixi, a Ptolemæo posita modico a mari interuallo, e regione promontorii Barbarii: supra eam *Cepiana* Ptolemæi; in Palatino Cod. Καιπιάνα: infra ad ostium, *Cetobrix* eiusdem, Καιτόβριξ, in Itinerario corrupte Catobriga; Resendius lib. IV scribit *Cetobriga*, quasi a cetis & captura piscium dicta. Euersum oppidum esse ait, restare fanum peruetus, Mariæ semper virgini nunc dicatum. Durare etiam in illo litore cetaria, signino opere antiquitus fabricata, quæ nomen vrbis dirutæ illustrent. Non procul hinc nouum oppidum *Setubal*, quod vulgo, etiam Nonius cap. XXXVIII, Cetobrigam esse existimant. Intus *Arcobriga* Ptolemæi, cuius nominis nobilior Celtiberorum in Tarraconensi est.

XVII.

Inter Cetobrigam & Salaciam *Cæciliana* sunt Antonini. Plinio *Castra Cæcilia*, forte Cæcilii Metelli, quæ & originem & nomen oppido dederunt. Nobilior *Salacia*, hodie Alcacer do Sal, vt plures censent. Plinius sæpe dicto loco: *Salacia, cognominata vrbs imperatoria.* Municipium fuisse prodit inscriptio vetus apud Gruter. p. 13 num. 16 FLAMINICA COL. EMERITENSIS ET MVNICIPI SALACIEN. Post flexum Anæ *Ebora* est, inter Salaciam & amnem, non quidem colonia, magnis autem dignitatibus aucta. Plinius sæpe dicto loco: *Oppida Iuris Latii: Ebora, quod item Liberalitas Iulia.* Confirmat lapidis inscriptio apud Gruter. pag. 489 num. 9 LIB. IVL. EBORA, quod quomodo legendum sit, iam Plinius indicauit, & luculentius demonstrant nummi Augusti æuo cusi, cum his litteris: LIBERALITATIS IVLIAE EBORAE: & alius, LIBERALITATIS IVL. EBORAE PERM. CAES. AVG. P. M. id est, *permissu Cæsaris Augusti Pontificis maximi.* Et itidem alius,

alius, MVN. LIBER. IVLIA, hoc eſt, *Municipium Liberalitas Iulia.* Vide clariſſimi viri Ioannis Harduini de Numm. populor. & vrbium.

XVIII.

In auſtrum inde *Pax Iulia* recedit, Plinio dicta *Pacenſis colonia*; Straboni lib. III pag. 104 Πεζαυγῶςα praue, quod vero non dubitatur quin legendum ſit *Pax Auguſta*, forte quia Iulii coloniam Auguſtus nouis ornamentis auxit, quod nomen vero non diu hæſit, ſed vetus conditoris reuocatum, & *Pax Iulia*, etiam poſt Auguſtum a Ptolemæo lib. II cap. V, & Antonino in Itinerario appellata. Contra ſunt, qui ſeparent Pacem Auguſtam a Pace Iulia, eamque in Bætica ad Anam ponunt, credentes Maurorum vitio linguæ illius nomen in *Badaiox* degeneraſſe vel *Badaxos*; cuius ſententiæ præcipuus patronus Geneſius Sepulueda fuit, qui id Ioannem Vaſæum admonuit, vt hic in Catalogo Epiſcopatuum Hiſpaniæ refert. Nam argumentum eius principale fuit, quod *Pacenſis* Epiſcopus hodieque vocetur, qui Badaioſi eſt, non Beiæ in Luſitania, quæ Pax Iulia quondam dicta eſt, vt cum aliunde, tum ex multis inſcriptionibus ibidem repertis manifeſtatur. Hanc vero ſententiam doctiſſima ad Vaſæum epiſtola Reſendius confixit, his fere vſus telis, quibus noſtra & aliorum coniungimus: quod primum Pacenſis colonia in Luſitania fuerit, auctoribus Plinio lib. IV cap. XXII, & Paullo Lege VIII Dig. de Cenſibus, & inſcriptione vetere apud Gruterum pag. 199 num. 4 prope Eboram Oreolæ inuenta: TERMINVS INTER PACENS. ET EBORENS. Quod ſi confines fuerunt reſpublicæ Eborenſis & Pacenſis, & Eborenſis in Luſitania fuit, quod nemo negat; neceſſe eſt Pacenſem quoque in eadem fuiſſe prouincia. *Pacenſe* autem nomen ciuitatis a *Pax* deductum eſſe quis ignorat? quam heic vel Iuliam oportet eſſe, vel Auguſtam, vel vtriusque denominationis. Iam vero Pax Iulia eſt in Luſitania, vt teſtes ſunt Ptolemæus & Antoninus & multæ apud Reſendium inſcriptiones in Beia Portugalliæ, v. gr. COL. PAX IVLIA: item CVRIAE PONT. FLAM. PACIS IVLIAE, quæ apud Reſendium & Gruterum leguntur. Badaiox autem, quæ Pax Auguſta fingitur, in Bætica extra limitem Luſitaniæ. Agnoſcit Sepulueda, & contributam vult Auguſtam ſuam Luſitaniæ, quamlibet extra illius limitem poſita ſit, vt Metallinenſis apud Plinium colonia. Sed nec ita ſe facile extricat, quum incertiſſima contributio ſit, neque ſi ſit certior, in hac vrbe vllum eius eſt veſtigium. Deinde cognomina *Iulia, Auguſta* inſignem coloniam arguunt, quæ ſi diuerſarum ciuitatium ſunt, & Pax Auguſta Luſitaniæ fuit contributa, ſequitur vt ſex Romanæ coloniæ in Luſitania exſtiterint. At vero Plinii rationibus tantum *coloniæ ſunt quinque:* & ſi ſexta, tam illuſtre Auguſti nomen præ ſe ferens, adiecta fuerit, qui fieri poteſt, vt nemo poſt Strabonem eam memorauerit, quum Plinius, Ptolemæus, Antoninus in longe minoribus enarrandis fere nimis diligentes ſint, & moleſte ſæpe ſeduli? Pax ergo Auguſta Strabonis non alia eſt, quam Pax Iulia Ptolemæi & Antonini, aut Plinii colonia Pacenſis: quod Strabone auctore, Pax Auguſta in Celticis fuit, qui populus Luſitaniæ inter Tagum & Anam eſt, & ad Turdetanos vergit: Ptolemæi Pax Iulia in Turdetanis quidem

dem memoratur, sed extrema, seu in confinio Turdetanorum Celticorumque. Nec nomen Pacensis Episcopatus, qui nunc est Badaiosi, officit, quia fata sunt ciuitatium nota, & Pace Iulia vel euersa, vel imminuta, episcope in vicinam vrbem tum florentiorem collata fuit, vt multis aliis euenit, seruato nomine quod olim habuerat in Lusitania. In ora maris vel aliam vel veram *Merobrigam* ponimus, si forte superior locus ex Ptolemæo signatus illi minus conueniat, quia Plinius *in ora* dixit positam.

XIX.

Quod reliquum est spatii inter Oceanum & Anam, *Cuneus* a figura dicebatur. Strabo lib. III ineunte, vbi de termino & promontorio sacro dixerat, addit καὶ δὴ καὶ προσεχῆ τῦτο χώραν τῇ Λατίνῃ φωνῇ καλῦσι κύνεον, σφῆνα σημαίνειν βυλόμενοι· *Et quidem adiacentem ei regionem Cuneum Latina voce appellant.* Pomponius Mela lib. III cap. I *Lusitania, qua prominet, bis in semet recepto mari in tria promontoria dispergitur. Anæ proximum, quia lata sede procurrens paullatim se ac sua latera fastigat, Cuneus ager dicitur: sequens Sacrum vocant: Magnum quod vlterius est. In Cuneo sunt Mirtylis, Balsa, Ossonoba; in Sacro, Lacobriga, & Portus Hannibalis.* Ex quibus intelligimus, quæ oppida in Cuneo fuerint, de quibus singulis postea. Isaacus Vossius ad Melam huc Liuium quoque trahit, quasi locum post Gades vocarit *Cuneos*, numero multitudinis, id quod ex Puteano se codice accepisse refert, vbi vulgati *Cimbim* legunt lib. XXVIII cap. XXXVII. Sed valde dubitandum est, quia is Liuii locus, *haud procul a Gadibus abest*, Melæ autem & Strabonis Cuneus longe hinc vltra Anam est remotus. Idem Vossius improbauit, a Mela & Strabone ad figuram id nominis referri, quod corruptum putat ex Κύνης esse, vnde Κύνητες, *Cynetæ* populi fuerint. Herodotus lib. IV cap. XLIX Ἴστρος ἀρξάμενος ἐκ Κελτῶν, οἳ ἔσχατοι πρὸς ἡλίου δυσμέων μετὰ Κύνητας οἰκέουσι, *Danubius oritur ex Celtis, qui vltimi ad solis occasum post Cynetas habitant.* Sed quam late hi Celtæ patent, & tamen post Cynetas ad occasum dicuntur esse? nihil inde ad Cuneum. Propius videri Κυνητικὸν Byzantii scriptoris populorum vrbiumque, qui Ἰβηρίας τόπον πλησίον Ὠκεανῦ, *Hispaniæ locum, prope Oceanum* interpretatur, vsus Herodori de rebus Herculis auctoritate.

XX.

Oppida Cunei secundum Melam hæc sunt: A septemtrione prima est *Mirtylis*, vt ipsum scripsisse meliorum editionum constantia probat, Andr. Schotti, Is. Vossii, & Iac. Gronouii: siue vt Plinius & Antoninus, *Myrtilis*. Hodie Mertola ad Anam: Vulgo *Iulia Myrtilis*, incertum quo auctore. nec Resendius de cognomine habet, qui plura lib. IV Antiquit. de Myrtili. Credo ex Ptolemæi Latina versione esse, vbi post Pacem Iuliam in Græco iterum Ἰυλία est, sine Myrtilis tamen nomine, quod interpres adiecit. Sic sane in Petri Bertii præclaro opere Græcus & Latinus discrepant. *Balsa* vrbs Cunei secunda est, hodie, Resendii iudicio, Tauilla, maxima Algarbiæ ciuitatum. Tertia *Ossonoba* Plinii, vel Ossonaba Ptolemæi, iacet diruta, cuius priscæ nobilitatis exstant vestigia, præcipue in muris Phari, propinquæ ciuita-

uitatis, magisque litoralis. Ita Resendius, quem ducem sequimur: alii paullo longius reducunt, fere in locum Silues. Strabo corrupte Σόνοϐα pag. 99, nisi de alio ibidem loco agit. Nostra scriptura certa est, quam inscriptio antiqua apud Gruterum p. 274 confirmat, RESP. OSSON. id est *Respublica Ossonobensis.* Sub promontorio Sacro est *Lacobriga,* Mela solo inter antiquos auctore, cuius nominis alia in Tarraconensi prouincia in Vaccæis est. De hac autem Vasæus in Episcopatuum Catalogo: *Duas inuenio Lacobrigas, alteram in promontorio Sacro, quod vulgo promontorium D. Vincentii appellatur, cuius nunc ruinæ & antiquorum ædificiorum vestigia exstant prope Lagos, Algarbiorum urbem, in vico qui Lusitanica lingua dicitur a Lagoa.* Nec *Hannibalis Portum* forte alius, præter Melam, memorauit, qui iuxta promontorium fuit.

XXI.

Hæc de Lusitania, extrema Romanorum prouincia, cuius formam reipublicæ Plinius dicto cap. XXII lib. IV cum cura delineauit. *Vniuersa,* inquit, *prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritensem, Pacensem, Scalabitanum. Tota populorum* XLVI. *in quibus coloniæ sunt quinque: municipium ciuium Romanorum vnum: Latii antiqui tria: stipendiaria* XXXVI. *Coloniæ, Augusta Emerita, Anæ fluuio apposita; Metallinensis, Pacensis, Norbensis, Cæsariana cognomine. Contributa sunt in eam Castra Iulia, Castra Cæcilia. Quinta est Scalabis, quæ Præsidium Iulium vocatur. Municipium ciuium Romanorum Olisipo, Felicitas Iulia cognominatum. Oppida veteris Latii, Ebora, quod item Liberalitas Iulia; & Myrtilis ac Salacia, quæ diximus.* Postea ipsum non piget etiam stipendiaria oppida enumerare, quorum repetitio nunc nimia foret, quia numero plura sunt, aut prouinciæ omnia, præter iam laudata ob dignitates. De singulis actum, de sola *Metallina colonia* dicendum restat, quæ quod cum hodierna *Medelin* & nomine situque conueniat, quia noua vrbs Medelin, vt in tabulis exhibetur, in dextra Anæ ripa posita, siue in Lusitania fuit, cuius etiam Metallinensis colonia erat; videtur res in vado esse, nec quidquam restare difficultatis. At non adeo facilem aut expeditam hanc caussam esse, doctissimi Hispanorum confitentur, qui rudera coloniæ contemplati sunt oculis. Vnde est quod Sepulueda hanc coloniam *contributam* Lusitaniæ dixit, non in ipsa vere sitam: & Resendius, inspectis ruderibus, alium & veterem alueum Anæ inuestigauit, quo, tamquam termino, Metallinensis in Lusitania constituatur. Non possum mihi temperare, quin quæ ille doctissimus vir L. A. Resendius ad Vasæum scripsit, illustrandæ caussæ gratia, integre huc transscribam. Dixerat miratusque erat, Metallinensem coloniam *in eadem Anæ ripa sitam esse, quæ ad Bæticam spectat,* & tamen inter quinque Lusitaniæ colonias numerari. Ipse ergo vestigandæ antiquitatis caussa Metallinense oppidum deuenit, quod quum cerneret situm esse ex parte Bæticæ; *magnopere,* inquit, *admirabar, hæsitabamque, essetne ea Metallinensis olim colonia. Inde conscensa arce subiectum agrum circumspiciens, aduerti longo limite depressum locum, in speciem sicci aluei, ad australe ipsius oppidi latus. Supra qua re rogati commonstratores responderunt, vbi paullum*

lum excreuisset amnis, redundantia illac etiam meare. Evestigio subiit animum illud Horatii nostri,

- - cursum mutauit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius.

Idque quum apud me pro non ambiguo iam esset, non audebam tamen adseuerare, donec e re natam sententiam eam corroboraui. Ex eodem enim latere a medio arcis colle ad imam planiciem, brachium duplici muro ac opere fornicato ductum olim, nunc ruderibus pæne obrutum, inueni, per quod ii, qui in arce essent, tecti & inuisi aquarentur. Manifestum indicium, illa parte fluxione perenni antiquitus iuisse fluuium, oppidumque ipsum reuera in prouincia fuisse Lusitania, quod nunc, mutatione fluenti, Bæticæ parua quædam est accessio. Hæc Resendius ad amicum Vasæum.

XXII.

Quid vero de *Metellino* Antonini iudicandum, itinere a Corduba Emeritam? quod Metallinensis æque apposita Anæ fuit, vt est Emerita, qui potest Metellinum XXIIII M. P. ab Emerita, atque ita ab Ana abesse? Sed bene se res habet, & ex Antonini Itinerario illas Hispaniæ tabellas geographicas, quæ recto cursu amnem a Metallinensi colonia ad Emeritam deducunt, corrigendas esse videmus, & inter vtramque vrbem Anæ fluuium in austrum deflectendum, quod etiam in recentioribus quibusdam tabulis factum esse intelligimus. Sic bene rationes passuum millenorum Antonini constabunt, & idem oppidum sunt Metallensis colonia Plinii, Metellinum Antonini, & quod hodie visitur, Medelin vel Medelino. Vtrum vero rectius *Metallinum* Plinius prima vocali, an *Metellinum* secunda Antoninus scripserit, antequam nummus inueniatur aut lapidis antiqui inscriptio, difficile est iudicare. Metallifera enim Hispania est, & Cæcilius Metellus res præclare in illa prouincia gessit, vt ex Appiani Hispaniensi extremo constat, & *Cæcilia Castra* Plinii, siue *Cæciliana* Antonini, descripta supra, probant. Est quidem apud Reinesium Class. II num. 31 POPVLVS METELLINORVM, sed loco alieno, & inscriptione suspecta.

SECTIO II.

PROVINCIA BAETICA.

XXIII.

Bætica, altera pars Vlterioris Hispaniæ, sic a flumine dicta, ab incolis antiquis vel tota vel magnam partem *Turdetania*, Strabone auctore lib. III pag. 90, inter Anam & mare australe comprehensa est. Mediam diuidit Bætis fluuius, a quo ad Anam regio, præcipue ad orientem & Oretanos vergens BAETVRIA separatim appellatur; inferior, quæ fretum spectat, a Bastetanis, Bastulis, & Turdetanis culta, nomen traxit TVRDETANIAE. Sed minus hoc tritum, quam Bæturiæ; & vel solius Strabonis si omnem vel plurimam sonet Bæticam regionem. Limes orientalis non omnibus æque certus, quod principes sæpe in prouinciis addendo, demendo aliquid immutaue-

tauerunt. In maritimis Ptolemæo lib. II cap. IV Βαρεία, *Barea* vel *Baria*, post Portum Magnum & Charidemi promontorium sita, vltima est prouinciæ: Plinio Murgis est terminus Bæticæ, sed litoralis Murgis, non altera mediterranea Ptolemæi: sita in sinu Virgitano, inter Vrgi vel Vrce, & Baream. Ad septemtriones inter Ostigi & Castulonem, & vlterius circa Sisaponem terminus constituitur ita, vt Sisapon, vel Sisapona, & Ptolemæo Tarraconensi adscribatur, ab aliis relinquatur in Bætica.

XXIV.

Hæc *cunctas prouinciarum*, vt Plinius laudat lib. III cap. I, *diuite cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit.* Iuridicos conuentus habuit quatuor, Gaditanum, Cordubensem, Astigitanum, Hispalensem: colonias VIIII; municipia VIII; Latio antiquitus donata XXIX; libertate VI; fœdere III; stipendiaria CXX. Ex quibus & amplitudo prouinciæ, & nobilitas ciuitatium cognoscitur. Ex superiori parte, quæ longius obtenditur Lusitaniæ, initium enarrandi facturi sumus. Pars, Bæti amne ab altera separata, *Bæturia* vocatur, inter Anam & Bætim comprehensa, & *in duas*, vt Plinius refert, *partes diuisa, totidemque gentes. Celticos, qui Lusitaniam attingunt, Hispalensis conuentus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, iura Cordubam petunt.* Inter Anam & Bætim pars litoralis minus frequentata, nec inter vtriusque ostia Ptolemæus habet quidquam, præter obscurum nomen *Onobalisturiam*, quod corruptum est ex Plinii *Onoba Aestuaria.* Hanc enim ibidem ponit eodem cap. I lib. III *A flumine Ana*, inquit, *litore Oceani, oppidum Onoba, Aestuaria cognominatum.* Hanc supra, intus quodammodo *Seria*, post cognomento *Famæ Iuliæ* ab Romanis ornata. Ibidem Plinius: *Seriæ adiicitur Fama Iulia*, puta cognomen. Memorat & Ptolemæus, cui situm & positionem debemus. Paullo longius a mari aberat *Ilipa* Liuii (lib. XXXV cap. I) ad quam P. Scipio, Cn. F. pro prætore Lusitanos vicit; quæ eadem & Ptolemæi *Illipula* est. *Tucci* Antonini succedit, medium inter Ilipam & Italicam: sed tam clarum non est quam alterum inter Cordubam & Castulonem, de quo postea dicemus. Illustrior fama *Italicæ*, in qua P. Scipio, Punico bello, debilitatos milites deposuit, qui quod sociûm & Italici nominis erant, oppido nomen Italicæ dederunt. Appianus Alexandrinus Bell. Hisp. pag. 463 συνώκισε τοὺς τραυματίας ἐς πόλιν, ἣν ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ἰταλικὴν ἐκάλεσε, *milites* [Scipio] *vulneribus debiles in vnam vrbem compulit, quam ab Italia Italicam nominauit.* Principio municipium erat, quod constat ex nummo Augusti: MVN. ITAL. PERM. AVG. & nummo Liuiæ Augustæ MVNICIP. ITALIC. PERM. AVGVSTI, quod itidem in nummis Tiberii, Drusi, Germanici legitur. Adi Vaillantium de Nummis Coloniarum. Post colonia facta: quod miratur imperator Hadrianus, quum meliori iure, quam coloniæ municipia fruantur. Gellius lib. XVI cap. XIII. *Sic adeo & municipia quid, & quo iure sint, quantumque a colonia differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse colonias, quam municipia. De cuius opinionis tam promiscæ erroribus D. Hadrianus, in oratione, quam de Italicensibus, vnde ipse*

ortus

ortus fuit, in Senatu habuit, peritissime disseruit, mirarique se ostendit, quod & ipsi Italicenses, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Vticenses nominat, quum suis moribus legibusque vti possent, in ius coloniarum mutare gestiuerint. Nec gestiuerunt modo, sed impetrarunt quoque quod concupiuerant. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 385. COLON. ITALICENSIS IN PROV. BAETICA PRAET. Clara Augustis alumnis fuit, Traiano & Hadriano. De illo Eutropius lib. VIII cap. II. *Natus Italicæ in Hispania:* de hoc præter Gellium, quem modo cognouimus, Spartianus in Vita, itemque Eutropius cap. III *natus & ipse Italicæ in Hispania.*

XXV.

Ripa Bætica Anæ habet *Serpam* & *Arucci*, vtrumque Itinerario notam, Serpam etiam inscriptione. Gruterus pag. 682. num. 7 ex lapide ibi reperto, FABIA PRISCA SERPENSIS. Nomen hodieque seruat. Supra hæc, eadem ripa, sunt Ptolemæi *Cæriana* & *Curgia*, & *Arunda* eiusdem ac Plinii: & tandem ad flexum fluminis *Badia*, nec vero hæc Ptolemæi, sed a Valerio Maximo lib. III cap. VII n. I nominata, vbi de Scipione dixit, *quum oppidum Badiam circumsederet*, quo etiam die postero potitus est. Nomen seruauit etiam Plutarchus Apophtheg. Rom. p. 144 πολιορκῶν δὲ πόλιν Βαθεῖαν, *Quum vrbem Batheam obsideret.* Dubius hoc pono, *Badiam* vel *Bathiam* esse, vbi nunc est vrbs Badaios siue Badaxos; nec vero sine duce Hispano in opinionem hanc ingressus sum. Is Iacobus Degaldus est Epistola de hac re ad Benedictum Ariam Montanum, a quo, amicitiæ officio, accepit Abraham Ortelius. Siue ergo aliis rationibus inductus Degaldus est, vt ita sentiret; siue tantummodo conuenientia nominis; idem tamen iuris habet, idemque præsidii, aut maius etiam, quam Genesius Sepulueda, qui Pacis Augustæ illustre nomen Badaiaso vindicare conatus est. Nititur enim Maurorum deprauatione nominis, qua ex *Pax Augusta*, sit primum *Paxaugus*, deinde, transposita littera, *Badaxos* factum; heic vero sine transpositione prior pars antiqui nominis integra conseruatur. Deinde fuisse in illis partibus vrbem Badiam, gemino testimonio adfirmatum fuit: Pacem Augustam autem separatam ab Iulia colonia vmquam exstitisse, nullo signo aut vestigio probari adhuc potuit. Si ergo Badaios est vetus aliqua ciuitas, nec a Gothis vel Mauris primum condita, malim ad Romani belli Badiam, quæ certa est, referre, quam ad dubiam aut confictam illam in Bætica Pacem Augustam. Quod nomen, quum a solo Strabone significatum sit, vbi sita illa fuerit, & quibus aliis vsa nominibus, in Lusitania abunde est expositum.

XXVI.

Medio situ inter Emeritam & Astigi colonias sunt multa minora, quæ ordine & loco suo dare non est facillimum. Sunt autem *Iulia Contributa* Plinii, siue *Contributa* Ptolemæi, posthabito illustri cognomine, qui sedem vtcumque & dubie ostendit. Inscriptiones tamen plures effosæ IVLIAE CONTRIB. splendidum cognomen repetentes. Vide Harduinum ad Plinium. *Corticata* eiusdem Ptolemæi, quam inter Curgiam & Italicam media

dia via locavit: inter Corticatam & Italicam ab occaſu *Lælia* eiusdem, a C. Lælio, comite Scipionis, vicinæ Italicæ auctoris, nomen & originem trahens, etiam in nummo Lucii Cæſaris laudata hac epigraphe L. CAES. cum capite ſine laurea: in altera parte LAELIA cum ſpica, quæ agri circumiacentis fertilitatem & frumenti copiam ſignificat. *Regina* Plinii & Ptolemæi, &, quæ eadem ex ſitu eſt, *Regiana* Antonini, huc quoque in itinere ab Hiſpali Emeritam, eſt reponenda. Fuit ciuium Romanorum oppidum. Et *Nertobriga* cum cognomine *Concordiæ Iuliæ*, itidem Plinii ac Ptolemæi, qui inter Arundam & Reginam locat: & *Segida* Plinii, quæ eadem *Reſtituta Iulia* eſt; poſt quam orientem verſus ſub eodem flumine *Arſa* Plinii & Appiani, quam Cæpio Viriati bello, Romanis legibus ſubiecit; & *Siſapo*, ad quem minii præſtantis fodinæ erant, Plin. lib. XXXIII cap. VII, quo & Ciceronis *Siſaponem* Philipp. II cap. XIX per adluſionem Turnebus refert in Aduerſariis lib. X cap. XII. Ptolemæus autem *Σισαπώνην*, *Siſaponam* in prouincia Tarraconenſi ſcribit, in cuius limite in Oretanis ſita fuit. His in auſtrum obuertitur *Setia* Ptolemæi: *Ilurgis* eiusdem: *Vergentum* Plinii, quod *Iulii Genius*: *Artigi* Antonini in itinere a Corduba Emeritam: & in eodem inter Artigi & Cordubam, *Mellaria* Turdulorum, Cordubenſis Conuentus non ignobile oppidum, vt Plinius cenſet, qui ei *Mirobrigam* quandam adiungit, quam Ptolemæus inter Nertobrigam & Italicam locauit, inter quam & Læpam Magnam eiusdem Ptolemæi *Spoletinum* eſt.

XXVII.

Nunc quæ in dextra Anæ ripa ſunt, perluſtrabimus. Inter Italicam & Cordubam eſt ad Bætim *Ilipa* Strabonis, quæ *Ilia* cognominatur ſecundum Plinium, non Italica, vt Frobenius eiecta vocula, doctis etiam hominibus perſuaſit, & in his quoque doctiſſimo viro Samueli Bocharto, qui Plinium erroris accuſat, quod Ilipam & Italicam vnam vrbem faciat, quas Strabo & Ptolemæus diſtinguant. Huius enim Læpa Magna Bocharto eſt eadem, quæ Ilipa Straboni, in quo certe ſentit, quod res eſt, & æquo cælo iudicat. Error autem Plinio adfictus, qui adhuc multos tenuit, ex eo eſt, quod in MSS. legitur *Ilipa cognomine illa Italica*, quod pronomen, vt apparebat, tamquam ſuperfluum eiecit Frobenius, quem plures poſtea ſequuti ſunt. Harduinus vna litterula mutata reſtituit *Ilipa cognomine Ilia Italica*; monitus veteri inſcriptione apud Gruter. pag 351 n. 5. IMMVNES ILIENSES ILIPONENSES, qui ſine cognomine pag. 246. num. 7 ſunt MVNICIPIVM INLIPENSE. Cognomen autem hæc Ilipa accepiſſe videtur, vt ab aliis ciuitatibus diſtinguatur, quia plures in Bætica & Hiſpania Carthaginienſi vrbes ſunt eiusdem nominis, quod acute Bochartus ex Punica lingua, quaſi עילית פאת *celſa plaga* deducit, Geogr. S. Part. II lib. I cap. XXIV.

XXVIII.

Poſt Ilipam Iliam eſt vrbs clariſſima *Corduba*, in eadem ripa, Marcelli opus, vt Strabo prodit, ſed cuius? incertum. Vaſæo videtur Marcelli illius, qui ciuili Cæſaris & Pompeii bello interfuit, quod Cordubæ ante illud tempus nulla fiat mentio. Mauult Nonius cap. XIX priorem, quod

Strabo

Strabo eam πρώτην ἀποικίαν, *primam coloniam* vocat, quam Romani ἔςειλαν, *miserint* in loca illa. Etiam Silius lib. III v. 401 Cordubæ in secundo Punico bello meminit,

Nec decus auriferæ cessauit Corduba terræ.

Colonia Corduba, *Patricia* cognominata, quod Plinius tradit, & confirmant inscriptiones. Gruterus pag. 323 num. 12.

VALERIAE C. F. ATINAE
TVCCITANAE SACERDOTI
COLONIAE PATRICIAE
CORDVBENSIS.

Nummus Augusti æuo in corona querna: COLONIA PATRICIA. Eius coloni absolute *Patricienses* dicti. Gruterus pag. 460 num. 10. PYRAMVS II VIR PATRICIENSIS. Cognominis caussam reuelauit Strabo lib. III pag. 97 ᾤκησαν ἐξ ἀρχῆς Ῥωμαίων τε καὶ τῶν ἐπιχορίων ἐπίλεκτοι ἄνδρες, *inhabitarunt* [Cordubam] *initio delecti Romanorum & indigenarum viri*, atque ita a conditu coloniæ nobilium fuit & patriciorum. Ciceronis ætate iamdum studiis litterarum fuit dedita, quamvis vt solent initia, non admodum feliciter, vt Cordubæ nati poetæ probant, quos pro Archia poeta cap. X dicit *pingue quiddam atque peregrinum sonare*: breui post feracissima ingeniorum facta, vt ambo Senecæ & Lucanus exemplo sunt illustrissimo. Martialis lib. I epigram. LXII

Duosque Senecas, vnicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

In proxima aduersi fluminis ripa fuit *Calpurniana* Ptolemæi & Antonini, distans a Corduba M. P. XXV. Inde Illiturgi, fere in loco Anduxar, Plinio & Liuio commemoratum: tum *Ossigi*, vt Plinius ait, circa flumen ipsum, cognominatum *Laconicum*, siue vt in MSS. est *Latonium*: ciuitas *Ossigitania* dicta apud eundem. Finis heic Bæticæ fuit, quod Plinii verba significant dicto lib. III cap. I de Bæti fluuio dicentis: *Bæticæ primum ab Ossigitania infusus, amœno blandus alueo, crebris dextra læuaque accolitur oppidis.* Ergo vltra Ossigitaniam amnis ille extra Bæticam fluit, id est in Tarraconensi.

XXIX.

Altera pars prouinciæ, quæ inter mare & Bætim est, ab solis occasu habet fluminis Bætis ostia. nam duobus olim effundebatur, sed alterum postea oblimatum fuit. Inter ostia tamquam in insula fertur celebris vrbs *Tartessus* fuisse. Strabo lib. III pag. 102, Δυοῖν δὲ οὐσῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, πόλιν ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ κατοικεῖσθαι πρότερόν φασιν, ἣν καλεῖσθαι Ταρτησσόν, *Quum Bætis duobus ostiis in mare exeat, aiunt olim in medio horum vrbem fuisse, appellatum Tartessum.* Addit regionem Ταρτεσσίδα, *Tartessidem* vocatam fuisse. Pomponius Mela lib. II cap. VI: *Sinus vltra est, in eoque Carteia, vt quidam putant, aliquando Tartessus.* Sed hic de alio situ loquitur, quo Carteia est proxima monti Calpæ ad fretum: atque sic etiam multis eadem Carteia & Tartessus, quod aliis plerisque secus videtur. Sed non infre-

frequens antiquis Carteiæ, Tartesſi, Gadium nomina permiſcere, * quod doctisſimi etiam viri Salmaſius atque Bochartus queruntur, quia non parum obſcuritatis peperit. Quoquo modo autem ſe vrbs Tarteſſus habuit, illius nomen poetis extremi occidentis plagam ſignificat. Silius III verſ. 399

Tarteſſos ſtabulanti conſcia Phœbo:

& lib. VI principio idem:

Iam Tarteſſiaco quos ſoluerat æquore Titan
In noctem diffuſus equos, iungebat Eois
Litoribus.

Et Ouidius Metamorphoſ. lib. XIV. verſ. 416

Preſſerat occiduus Tarteſſia litora Phœbus.

XXX.

Ab oſtiis proxima ſunt *Gades*, inſula Græcis Γάδειρα, vt Punice eſt, appellata, cum frequenti oppido eiusdem nominis. Solinus cap. XXIII de Hiſpania: *In capite Bæticæ, vbi extremus eſt noti orbis terminus inſula a continenti ſeptingentis pasſibus ſeparatur, quam Tyrii, a Rubro profecti mari, Erythræam, Pœni lingua ſua Gadir, id eſt ſepem nominarunt.* גדר enim ſepimentum eſt. Ex Plinii lib. IV extremo hauſit, qui eadem de nomine, de conditoribus, de freti anguſto ſpatio narrauit. Veteres crediderunt, vt Scylacis Periplo eſt, *δύο νῆσοι Γάδειρα, binas inſulas Gades*, ſed vnam oppidum habere. Altera eſt quam Erythiam Strabo vocat, exiguam & proximam Gadibus, quæ vero difficulter hodie oſtenditur. Tam propinqua ergo continenti, & tanto cum Hiſpanis commercio quum ſit; non cum inſulis narramus, ſed quaſi continenti cohæreat, cum ceteris partibus, quæ in continente ſunt, exponimus. Pergit Plinius: *Habet oppidum ciuium Romanorum, quod appellatur Auguſta vrbs Iulia Gaditana.* Vetus inſcriptio, Gadibus reperta apud Gruter. pag. 358 num. 4 MVN. AVG. GAD. Etiam conuentum Iuridicum habuit, vt adiacentes populi ibidem ius peterent, ut ſupra ex Plinio cognouimus. Creuit ſub Romanis, nouam vrbem Balbo Gaditano, conſulari viro, adſtruente. Hanc *νέαν, Nouam* appellauerunt; vtramque *διδύμην, Geminam,* vt apud Strabonem eſt lib. III pag. 116.

XXXI.

Proxima eſt Peræa Gaditanorum, parua regio, quam Gaditani in continente poſſederunt. Heic *Meneſthei portus* erat ὁ Μενεσθέως καλούμενος λιμὴν Straboni pag. 96, qui ibi & *μαντεῖον τοῦ Μενεσθέως, oraculum Meneſthei* ponit. Ptolemæus quoque portum laudauit. Plinio non plane eodem, at propinquo loco *Portus Bæſippo* eſt, & oppidum *Bæſippo* Gaditani conuentus, quæ videtur *Carteia* Liuii eſſe extra fretum & columnas poſita. ** Libro enim XXVIII cap. XXX, *Lælius*, inquit, *freto in Oceanum euectus ad Carteiam claſſe acceſſit. Vrbs ea in ore Oceani ſita eſt, vbi primum e faucibus anguſtis*

* Pciſcian. V. ex Salluſt. II hiſtor. *Tarteſſum Hiſpaniæ ciuitatem, quam nunc Tyrii mutato nomine Gaddir habent.*

* Refutare ſtuduit hoc John Conduitt in libro qui dicitur *a diſcourſe tending to ſhero the ſituation of the ancient Carteia*, ubi *Carteiam* eſſe hodie *Rocadillo*, locum IV. milliaribus a Gibraltaria remotum, ex Liuii XXVIII. c. 30 & XLIII. c. 3. probare contendit.

stis panditur mare. Diligens descriptio, nec vero ab aliis vrbs eo loco obseruata quam Gades, Liuio alibi suo nomine appellatæ; aut inter Gades & fretum, quam *Bæsippo* seu *Besippo*, quod præter Plinium dicto loco etiam Pomponius Mela lib. II cap. VI extremo memorauit: & vltra illam *Iunonis promontorium* & templum eiusdem Melæ & Ptolemæi. Rauennas anonymus lib. IX postquam cap. XLIII extremo oppida freto apposita recensuerat vsque Mellariam & Bælonem, pergit cap. XLIII, *Item super fretum Septem sunt ciuitates, id est Bepsipon.* Nemo non videt, *Bæsipponem* Melæ, Plinii, Ptolemæi, Antonini, voluisse dicere. Hanc autem post Bælonem & Mellariam, quas in extrema freti ora ponit, *super fretum*, id est extra fretum in Oceani ora primam collocauit, cuius nomen ridicule ἑπτάπολιν, *septem ciuitates* interpretatur. Aliam heic pro Liuio Carteiam non inuenio, isque sequutus veterum morem, quo Carteia, Tartessus & Gades, in extrema occidentis vrbe notanda ab imperitis confundebantur. Alii omnes Carteiam cum Calpe coniungunt, Mela, Plinius, Ptolemæus, Antoninus, Rauennas.

XXXII.

Patria Melæ in his oris fuit, vnde confidas eum minus in ora freti errare, quam ita progressus ab ortu in occasum delineauit. Dixerat de Calpe: pergit, *Sinus vltra est, in eoque Carteia, vt quidam putant, & quam transuecti ex Africa Phœnices habitant, aliquando Tartessos: atque vnde nos sumus Tingitera. Tam Mellaria, & Belo & Besippo, vsque ad Iunonis promontorium oram freti occupat.* In plerisque Ptolemæus consentit. it contra ab occasu in ortum, & a Menesthei portu Iunonis promontorium ponit, ἀφ' οὗ πορθμὸς, *vnde initium freti sit:* tum est Bælon fluuius & oppidum, Menralia, (scribe *Mellaria*,) Transducta, Barbesola, Carteia, Calpe mons. Isaacus Vossius *Barbesolam* abundare putat, & ad flumen cognomine extra fretum, in oram maris Iberici, reducendam. Non recens vero irrepsit, quia Marcianus Heracleota, qui Ptolemæum presse Periplo sequutus est, illam Barbesolam etiam legit. Antonini Itinerarium post Calpen Carteiam, Portum Album habet, deinde Mellariam, * tum Bælonem Claudiam, & tandem Bæsipponem. Rauennas geographus hoc ordine: Cartegia, (*Carteia*) Transducta, Cetraria, Mellaria, Bælone, ** Bepsipon siue Bæsippon. *** E quibus apparet plenissime Pomponium, vt in his oris natum, scripsisse, cuius ductum in ordinanda ora freti vt sequamur, omnino æquum esse putamus, quod peritiorem eius regionis vix inueniemus.

XXXIII.

Itaque post Bæsipponem ad initium freti ex Oceano excurrentis *Bælo, Bælon*, vel *Belo* fuit, ad flumen eiusdem nominis, *Claudia* apud Antoninum cognominata, vnde breuissimus traiectus in Tingin Africæ, Strabone obseruante pag. 96. Tum *Mellaria*, alia ab illa, quæ in Bæturia fuit, Pto-

* Hæc hodie esse videtur *Val de Vaca*, si assentiaris Jo. Conduitt in libro modo citato.
** Est hodie *Bælonia*, de sententia auctoris modo laudati.
*** Eidem videtur hodie *Aguas de Mecca*.

Ptolemæo Μενραλία corrupte in nostris libris: quod haud dubie Μενλαρία fuit, vt Heracleota pag. 70 excerpsit, vnde ceteri omnes, euphoniæ rationem habentes, *Mellaria*. Hanc proxime consequitur Melæ patria, siue *Tingentera*, siue *Tingi Cetraria* appellanda, de quo postea disseremus. Inde, si non eadem, *Transducta* fuit, in quam Phœnices ex Africa transuecti: de cuius nomine & auctore post paullo pluribus dicemus. Denique Carteia cum Calpe est, indeque initium Interni maris. Marcianus Heracleota dicto loco pag. 70 Ἀπὸ Κάλπης τοῦ ὄρους καὶ στήλης, ἥτις ἐστὶν ἐν ἀρχῇ τῆς ἐντὸς θαλάσσης, *a Calpe monte & columna, qui est in initio maris interni.* Vnde suppleri forsan Ptolemæus potest, qui mutile, vt videtur, Κάλπη ὄρος καὶ στήλη τῆς ἐντὸς θαλάσσης. Et Plinius Calpen extremum freti facit iuxta mare mediterraneum, hoc ordine, quæ diximus, lib. III cap. I enarrans: *Promontorium Iunonis, Portus Bæsippo. Oppida: Bælon, Mellaria: fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tartessos a Græcis dicta. Mons Calpe. Dein litore interno oppidum Barbesula cum fluuio.*

XXXIV.

De *Calpe* est quod dubitant eruditi. Plinius enim, Ptolemæus, Marcianus Heracleota *montem*, ὄρος nude appellant, & Mela tantum vt montem, & pæne totum prominentem in mare, describit: nec aliud oppidum iuxta eum, quam Carteiam agnoscunt. Quæ caussa fuit, vt Casaubonus & Bochartus, principes ingenii atque doctrinæ, in Strabone pro vrbe Κάλπη legendum Καρτεία censuerint. Sub initium enim libri III Strabo, postquam Calpen montem & columnam descripserat, addidit, πρὸς αὐτὸ Κάλπη πόλις ἐν τετταράκοντα σταδίοις ἀξιόλογος καὶ παλαιά, ναύσταθμόν ποτε γενομένη τῶν Ἰβήρων, *Iuxta eum* [montem] *vrbs Calpe a quadraginta stadiis est memorabilis & vetusta, nauale quondam Hispanorum.* Heic censent duumuiri illi, Καρτεία πόλις scribendum esse. At nulla correctione Strabonem indigere, alii summi & illustres viri obseruarunt, Ezechiel Spanhemius de Præstant. & Vsu Numism. pag. 766, & Henricus Noris Cenotaph. Pisan. pag. 207. Ex nummo enim augustæ Christinæ Suecicæ inscriptionem non dubitandam proferunt C. I. CALPE, id est, *colonia Iulia Calpe.* Accedit non parui momenti argumentum ex Nicolai Damasceni libello de Institutione Augusti, quem cum excerptis aliis Henricus Valesius vulgauit, pag. 482, Ἀφίκετο δὲ εἰς Ἰβηρίαν πρὸς Καίσαρα περὶ πόλιν Καλπίαν, *Adsequutus tandem est* [Octauius] *Cæsarem circa vrbem Calpiam.* Plures ergo ad fretum vrbes exstiterunt opportunitate loci ad habitandum inuitante. Aut ita sentiendum est fortasse, ipsam vrbem Carteiam, quod iuxta promontorium Calpen fuit, fuisse etiam *Calpen* & *Calpiam* appellatam, quemadmodum idcirco Antonini Itinerario, a Malaca Gades itinere coniunguntur, vt vna vrbs *Calpecarteia.* Sic nihil mutandum in Strabone, qui & alibi eodem libro pag 124 Carteiæ nomen vsurpauit: & vna nummo laudato & Nicolao Damasceno sua auctoritas stabit, nec coloniæ & ciuitates in angusto loco coaceruantur. Sed nihil adfirmamus, cuique integrum, vtram sententiam sequatur, relinquentes.

XXXV.

A Calpe ad patriam Pomponii Melæ reuertendum est, & de nomine eius despiciendum. Mela vbi dixit, *atque vnde nos sumus;* sequitur in manu exaratis libris, *Cingenteratum*, vel *Tingenteratum*, vel *Tingenteria tum;* vel *ingente ratum.* Liberior Isaacus Vossius, vestigia Rauennatis sequutus, legit: *atque vnde nos sumus, Tingi Cetrariam.* quia anonymus ille semibarbarus scripsit, vt supra vidimus, hoc ordine: *Cartegia, Transducta, Cecraria, Melaria, Bælone;* ex quibus leue est Carteiam, Cetrariam, Mellariam, Bælonem, antiqua nomina restituere. Sed quod Cetrariæ nomen a manuscriptis recedit, vir clarissimus Iacobus Gronouius, vnice membranarum ductum sequutus, expressit, *atque vnde nos sumus, Tingentera. Tum Mellaria*, & reliqua. Quicumque locus Tingentera fuit, obscuriorem fuisse & forte vicum necesse est, latitaturum obliuione, nisi, quem genuerat, Pomponius leviter indicasset. Isaaco Vossio, Henrico Norisio, Io. Vaillantio, quos honoris caussa nominamus, hæc Tingi Cetraria siue Tingentera est ipsa Iulia Traducta: diuersæ & distinguendæ sunt Iacobo Gronouio. Lis e grammatica distinctione pendet, prout grauius, leuiusue post Melæ verba, *Phœnices habitant*, velis incidere.

XXXVI.

Maior concertatio de ipsa *Iulia Traducta* * est. Sunt Augusti nummi & Caii Luciique Cæsarum, quibus expressum singulis est IVL. TRAD. hoc est, *Iulia Traducta*, quæ eadem est & *Transducta* Ptolemæi & Rauennatis, & Strabonis *Iulia Ioza* libro III post principium. Nam יצא participium *egressa* sonat, idem videlicet quod *traducta.* Originem his verbis idem Strabo reuelauit: Ἦν δὲ καὶ Ζέλης τῆς Τίγγιος ἀστυγείτων, ἀλλὰ μετῴκισαν ταύτην εἰς τὴν περαίαν Ρωμαῖοι, καὶ ἐκ τῆς Τίγγιος προσλαβόντες τινὰς, ἔπεμψαν δὲ καὶ παρ᾽ ἑαυτῶν ἐποίκους, καὶ ὠνόμασαν Ἰουλίαν Ἴοζαν τὴν πόλιν. Hoc est: *Fuit & Zeles vicina Tingi vrbs* [in Mauritania:] *sed eam Romani in oppositam* [transfretanam] *transtulerunt, additisque a Tingi nonnullis, colonos alios ipsi ex Italia miserunt, vrbique nomen Iuliæ Iozæ indiderunt.* Non ipsi hoc nomen Romani dederunt, sed Tingitani & Zelitani suæ linguæ nomine Romanum *Traducta*, quod in nummis est, reddidere. De cetrariis cohortibus, ab Iulio Cæsare Tingin traductis, indeque reductis in Bæticam, res dubia & incerta est, quia Pompeium illæ sequutæ fuerant, *Cæsar* I. *Civ. B. cap.* XXXIX; nec ornari a Cæsare potuerunt, præsertim eo tempore, quo de præmio suis militibus tribuendo nondum cogitauerat. Plinius etiam in Africa *Traductam Iuliam Tingin* habet, sed a Claudio traductam, in quo a multis notatur, quasi Mauretaniæ attribuat, quod debetur Bæticæ: etiam Claudio, quod C. Iulio Cæsari. nam & Augusti & Cæsarum fratrum Caii atque Lucii nummos iam tum nomen Iuliæ Traductæ, longe ante Claudii tempora præferre. Plinium Ioannes Harduinus, vt in ceteris mirifice ornauit, ita quoque hanc caussam eius suscepit defendendam, Emend. I libri V. Iulium Tingitanos in Bæticam traduxisse censet, & id

* *Ta riffa* videtur esse Io. Conduitt.

nummos laudatos loqui: poſtea Claudium, quum prouincias in Mauretania conſtitueret, colonos illos reduxiſſe Tingin, priſtinæ iis Iuliæ Traductæ nomine ſeruato, nouo non impoſito. Hinc eſſe quod Plinius, quum Bæticæ oram, quam pro prætore rexerat & exploratam habebat, in geographica ſua hiſtoria enarraret, *Traductæ* nullam rationem habuerit, quæ tum nulla eſſet, aut exigua admodum: in Africa vero, quo tranſierat, eam omnino commemorauit. Speecioſa ratio, ſed cui id ſolum obeſt, quod Ptolemæus, Heracleota Marcianus, & Rauennas anonymus *Transductæ* mentionem poſt Plinium etiam non prætermittendam putauerunt. Atque hæc Baſtetanorum, a Gadibus ad Calpen ex Strabonis diſpoſitione habitantium, ora maritima: inde quæ reliqua eſt, usque ad Tarraconenſis terminum proſequemur.

XXXVII.

Poſt Calpen promontorium Ptolemæo prima ſunt oſtia amnis *Barbeſolæ:* Plinio oppidum *Barbeſula* cum fluuio huius nominis: Melæ *Barbeſul*, itidem oppidum. Colonia fuit. Nummus Galbæ e Golzii theſauro, etiam ab Harduino commendatus, COL. BARBESVLA LEG. XVIII. Eodem tractu Antonino ſunt *Barbariana* & *Cilniana.* Deinde *Salduba.* Melæ & Plinii; poſt eam *Suel* eorumdem & Antonini. Inſcriptione veteri, Fuengirolæ, quæ in loco Suelis eſt, reperta, quam clariſſimi viri, Thomas Reineſius claſſe I num. 99. & Iacobus Sponius Miſcell. erud. Antiq. p. 189 exhibuerunt, legitur IN MVNICIPIO SVELITANO. Tum ſequitur *Malaca* cum fluuio, *fœderatorum*, vt Plinius lib. III cap. I cognominat. quam etiam hoc ſitu Mela, Ptolemæus, Antoninus poſuerunt. Punica Straboni colonia atque emporium: dicta a מלח *ſal*, quia ταριχείας ἔχει μεγάλας, *multa ſalſamenta habet*, quod idem adnotauit, qui etiam tantum a Calpe abeſſe tradit, quantum hæc abeſt a Gadibus. *Mænoba* ſequitur, ſiue *Menoba*, (praue Ptolemæus *Manoba*) quod Mela, Plinius, Antoninus ponunt: inde *Ex*, *Sex*, *Sexi* vel *Sexti* [varie enim ſcribitur] cum cognomento *Firmi Iulii* apud Plinium. Sine ſibilo Mela & Strabo ſcripſerunt, ille *Ex*, hic pag. 108. Ἐξιτανῶν πόλις, ἐξ ἧς καὶ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεται, hoc eſt, vt Latinus interpres ſcripſit, *Exitanorum vrbs, vnde ſalſamentis Exitanis nomen.* Quod ἓξ cum adſpiratione *ſex* Latinis eſt, hi *Sex*, *Sexi* aut ſimili modo expreſſerunt: Antoninus *Sexitanum:* Plinius, vt dictum, *Sexti Firmum, cognomine Iulium.* Hinc poſt *Selambinam* Plinii ac Ptolemæi in hoc litore eſt *Abdera*, Stephano Ἄβδηρα, Straboni Ἄυδηρα, Ptolemæo Ἄβδαρα, ſed in nummo Tiberii ABDERA Latinis litteris, quæ arguunt Hiſpanicæ Abderæ nummum eſſe, non illius, quæ fuit in Thracia, cuius nomiſmata inſcripta Græce ſunt. Fuit ipſa quoque Φοινίκων κτίσμα *Cathaginienſium opus*, vt Strabo iudicauit. Alia aliis hodie civitas videtur; illuſtriſſimo viro Petro de Marca, Almeria. Ex modico interuallo abeſt Portus Magnus Ptolemæi: vnde in receſſu maris Charidemi promontorium diſtat, & tandem in Virgitano ſinu *Baria* ſiue *Barea*, Βαρεία πόλις, quæ vltima Bæticæ Ptolemæo eſt, ſicut Plinio *Murgis Bæticæ finis*, & initium Tarraconenſis. Eſt

enim

enim proxima post Baream, vt limes per alterutram ductus Bæticam prouinciam a Tarraconensi exigua discrepantia distinguat.

XXXVIII.

Ex ora maritima introrsum progredimur, & quod mediterraneum a mari ad Bætim fuit, perlustramus. Ad ostium oblimatum Bætis supra Gades insulam *Asta* est, quæ *regia* dicitur auctore Plinio, a *Gaditano portu* sedecim M.P. remota, vt Antoninus tradit; etiam colonia, vt Pomponius lib. III cap. I: ad æstuarium sita, quod Ptolemæo est ἡ κατὰ Ἄςαν ἄχυσις lib. II cap. IV. Inter ostia Bætis (nunc VIII M.P. ab amne, postquam alterum ostium oblimatum est) *Nebrissa* erat, cognomine *Veneria*, Plinio laudante, nunc Lebrixa. Nummus Claudii Imperatoris teste P. Ligorio COLONIA VENEREA NABRISSA AVGVSTA. Inde *Vgia* Antonini, & *Orippo* in itinere ad Hispalim iuxta flumen Bætim: & ipsa tandem *Hispalis*, vetus emporium, nauigabili amne adhuc ex mari onerarias naues ferente, & inde ad Cordubam lembos fluuiales, quod diligentissime Strabo adnotavit. *Colonia Romulensis* dicta apud Plinium, quod nummi Iuliæ Augustæ & Germanici confirmant, signati COL. ROM. PERM. DIVI AVG. *Colonia Romulea permissu diui Augusti.* Vetus inscriptio in foro Hispalensi apud Gruterum pag. 257 num. 12 sub Aurelio Vero: QVI IVLIAE RVMVLEAE NEGOCIANTES, quod scriptum pro *Romulea* vt in nummis est. Et tribus syllabis *Romula*, inscriptione alia Hispalensi eiusdem ætatis apud Reines. class. III, 26 SCAPHARII QVI ROMVLAE NEGOTIANTVR. Habuit etiam Iuridicum conuentum, vt supra ex Plinio adnotauimus. Hodie dicitur Seuille. Vlterior, prope *Singulis* confluentem, *Obucula* Ptolemæi & Antonini, in itinere ab Hispali Cordubam, eadem *Obulcula* Plinii: cum qua is *Oningin* coniungit, quæ Ambrosio Morali *Oringis* Liuii est lib. XXVIII cap. III. *Scipio*, inquit, *L. Scipionem fratrem ad oppugnandam opulentissimam in iis locis vrbem (Oringin barbari appellabant) mittit.*

XXXIX.

Supra fretum *Munda* est, ad quam Cæsar Pompeii filios vicit, in belli illius historia sæpe numero memorata. Lucanus lib. I vers. 40

Vltima funesta concurrant prœlia Munda.

Inde, in occasum paullo, *Saguntia* Plinii & Ptolemæi, siue *Segontia:* in ortum *Salduba* oppidum, & fluuius: & Bætim versus *Vrso*, *Orso*, siue *Vrsaon*, vt Hirtius scripsit. Gruterus pag. 259 num. 2 RESP. VRSONENSIVM. Plinius cognomen addit: *Vrso, quæ Genua Vrbanorum.* Nec procul *Attubi* distabat, *Claritas Iulia* cognominata, quod etiam Plinius narrauit: inter quæ, vt idem notat, *Munda* fuit, quod laxo situ capiendum. Ad dextrum latus *Ostippo* Plinii & Antonini, itinere a Gadibus Cordubam: & *Singili*, Plinii, quæ Antonini videtur *Antiquaria* esse, nunc Antequera. Inscriptio ibi reperta apud Gruterum pag. 437 num. 4.

GALLO MAXVMIANO

PROC. AVGG.

ORDO SINGILIENSVM OB

MVNICIPIVM DIVTINA
BARBARORVM OBSIDIONE
LIBERATVM.

Et alia itidem Antiquariæ reperta, pag. 395 num. 7.

ORDO M. LIB. SING.

XL.

Sequitur ad Singulim fluuium, Bætim versus ruentem, *Astigi*, colonia & conuentus iuridicus. Plinius sæpe dicto lib. III cap. I *Singulis fluuius in Bœtin, quo dictum est ordine irrumpens, Astigitanam coloniam adluit, cognomine Augustam Firmam, ab ea nauigabilis.* Hodie Ecya, inter Hispalim & Cordubam, quo itinere fere medio etiam Antoninus Astigi posuit. Inscriptio apud Gruterum pag. 101 num. 8 COL. AVG. FIRM. Et alia apud Mart. de Roa in Hist. Astig. COL. IVL. AVG. FIR. Nummus Augusti huc referendus videtur COL. AST. AVGVSTA inscriptus, quem vir clarissimus Io. Vaillantius de Nummis Coloniarum libro pag. 14 mauult ad Asturicam coloniam reductum. Hinc *Vlia* non procul abest, ab Mirtio, Dione & Mela *Vlla* dicta, nisi scribarum is lapsus est. Veram scripturam nummus prodit a Spanhemio, illustri viro, pag. 901 productus, in quo est VLIA: & inscriptio vetus apud Gruterum pag. 271 num. I ORDO REIP. VLIENSIVM. Sed *Attegua* Dionis lib. XLIII, siue *Ategua*, vt ab Hirtio Hispaniensi bello scribitur, ambigui situs apud ipsos Hispanos est. Quidam in via ponunt ab Antiquaria, Hispalim: alii prope Alcala Real, quod veri similius videtur, quia *flumen Salsum* in propinquo fuit, notante Hirtio cap. VII, quod & Salado est, aut proximum aliquod, in Singulim a dextra se infundens. Eodem situ vrbs *Vcubis* fuit, inter quam & Ateguam Pompeius castra constituit trans flumen Salsum, liberaturus Ateguam obsidione Cæsaris. Prope Cordubam ad Bætin erat *Ianus Augustus*, tribus inscriptionibus, quæ Corduæ exstant, & a Grutero p. 153 exhibentur, memoratus, A BAETE ET IANO AVGVSTO AD OCEANVM: & altera, AB IANO AVGVSTO QVI EST AD BAETEM, VSQVE AD OCEANVM; & sic etiam tertia.

XLI.

Post Cordubam in altera ripa *Axati* fuit, ortum hibernum versus, municipium Romanum, cuius vetus inscriptio mentionem facit apud Gruterum pag. 432 num. 7 IN MVNICIPIO FLAVIO AXATITANO. Inde *Epora* succedit, elemento P ab Ebora Lusitaniæ distincta. Eodem loco inscriptio reperta, quam Gruterus pag. 499 præbet, RES PVBL. EPORENSIS. Et alia pag. 162 num. 5 EPORENSI MVNICIPIO. Plura pag. 105. leguntur. Nunc Montori dicta, XXVIII M. P. a Corduba distat, vt itinere Antonini est a Corduba Castulonem. Aut eadem fuit, aut vicina *Ripepora* Plinii, quasi *in ripa Epora*. Et *Illurco* illa regione fuit, distincta ab Ilurgi & Illiturgi; etiam ab Ilorci, nunc Lorca in Murciæ regno; quemadmodum & Plinius distinxit. Inscriptio antiqua apud Gruterum pag. 406 ad Pontem Pinorum, DECRETO ORDINIS ILLVRCONENSIS. Non minus *Obulco* Plinii, siue *Obulcum* Ptolemæi, cum *Pontificensis* cognomine huc pertinet

tinet. Plinius III cap. I, postquam de *Sitia* huius regionis dixerat, quæ Ptolemæi Σέτια est, ait: *& XIV M. passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificense appellatur.* Apud Gruterum pag. 105 num. 12 FLAMEN II VIR MVNICIPI PONTIFICIS. Et pag. 458 n. 5 ORDO PONTIFICIENSIS OBVLCONENSIS. Clarissimus vir Andreas Morellius ex Schwartzburgico thesauro nummum Tabula XXVI ostendit, vna parte barbaris Hispanorum litteris cum spica vbertatis signo; altera Latinis OBVLCO signatum. Porcuna esse inter Cordubam & Iaenam videtur, propter plures huius nominis inscriptiones ibidem inuentas. Adiacet *Vrgao*, Plinii & Antonini, quæ & *Alba* eodem Secundo auctore: plene *Alba Vrgaon.* Gruterus pag. 234 num. 6 inscriptione Lucio Cæsari, Augusti filio, dicata: MVNICIPIVM ALBENSE VRGAONENSE. Et pag. 249. n. 3 MVNIC. ALBENGENSE VRGAVONEN. ex æuo Hadriani. Eodem tractu *Ilipula Magna* Ptolemæi, siue *Ilipula* Plinii, *Laus* cognominata, in loco fere vrbis regiæ, vt multi putant, Granadæ fuit. *Tucci* quoque Plinii, quæ *Augusta Gemella* cognominatur, huius regionis. Ptolemæo lib. II cap. IV Τȣ̃κι, Appiano iam tum Viriati bello Γέμελλα simpliciter, pag. 496, sed anticipando dicta est, quia Gemellæ aut Geminæ legionis nomen ex Cæsarum fuit temporibus, ideoque nostra alibi non simpliciter *Gemella*, sed *Gemella Augusta* vocitata. Plinii testimonium inscriptio antiqua iuuat apud Gruterum pag. 323 num. 12 FLAMINICA COLONIAE AVG. GEMELLAE TVCCITANAE. Hispanorum opinione hodie Martos inter Cordubam & Giennum siue Iaenam est.

XLII.

Ad *Iliberi* reflectamus, de quo Plinius, *Iliberi, quod Liberini*, quasi vtroque nomine appellatum. Dicitur & *Eliberi:* Ptolemæo Ἰλλίβερις eique vltima Turdulorum. Huius concilium Eliberinum siue Eliberitanum fuit: non alterius in Ruscinonensi agro, quod Mariana lib. IV cap. XVI Hist. Hispan. & Petrus de Marca Hispan. lib. I cap. VI probauerunt. Duabus leucis a Granada afuit, vt Vasæus tradit: olim diruta, nominis tamen nobilitatem seruans. Ad *Sacilim* reuocor, Plinio *Sacili*, tamquam ἄκλητον: Ptolemæo Σακιλὶς, *Sacilis*, quam formam nummus a Golzio descriptus probat, MVN. SACILIS. Inter Sacilim & Iliberim Ptolemæus *Lacippo* ponit, cuius nominis Plinius inter Barbesulam & Bæsipponem habet. Adeo incerta & turbata multa sunt, ideoque cetera vel obscura, vel ignoti situs, prætermittimus. Si scire cupis, lege Plinium & Ptolemæum. Sunt enim eius generis pleraque, vt certo loco vix adscribi possint, quo etiam Strabonis γνωριμωτάτη Κονίςωρσις, *notissima vrbs Conistorsis* pertinet, quam ait in Celticis sitam pag. 97: Appianus autem pag. 484 in Cuneis Κουνίςοργιν πόλιν μεγάλην, *Cunistorgin vrbem magnam* laudat, quam Lusitaniæ fuisse non dubitamus, quia in illius angulo australi & promontorium Cuneum, & ager Cuneus situs fuit. Hanc & Strabonis Conistorsin eandem esse videtur: an vero eadem etiam sit Liuii *Anitorgis* lib. XXV cap. XXXII, non desit forsan cur dubitemus.

XLIII.

Supereſt antequam in prouinciam Tarraconenſem procedamus, vt de *Bætis* amnis nomine, quod varie inclinatur, & de montibus illius prouinciæ nobilioribus pauca adiiciantur. Amnis in Tarraconenſis prouinciæ Tugienſi ſaltu, vt Plinius refert, exoritur, valde pronum ad fidem qui *Bætis* & *Bætes* dicitur: illa vulgaris eſt, hæc forma inſolens & rara. Silius lib. III verſ. 405

Palladio Bætes vmbratus cornua ramo.

Rariſſime ſine diphthongo *Betis:* atque ſic BETICA ſemel forſan in inſcriptione Gruter. pag. 168 num. 4, VICE SACRA BETICAM GVBERN. ex Antoninorum ſæculo. Vnde corripiendi licentiam poetæ quidam ſumſerunt, quaſi fracta diphthongo & diminuta. Paullinus Nolanus Carm. X ad Auſonium verſ. 236

Qua Betis Oceanum, Tyrrhenumque auget Hiberus.

Græci Βαῖτις, quos quarto caſu plerique imitantur *Bætin* flectentes, non tantum poetæ, vt Martialis lib. IX epigram. LXII

Qua diues placidum Corduba Bætin amet:

& Statius Genethliaco Lucani lib. II Silv. VII verſ. 34

Graio nobilior Melete Bætis.

Bætin Mantua prouocare noli;

verum etiam Plinius lib. III cap. I *Singulis fluuius in Bætin irrumpens.* Hirtius tamen Latino ore *Bætim* dixit, non tantum Hiſpanienſi bello, ſed Alexandrino etiam, vbi de rebus vna agit Hiſpanicis: & Livius lib. XXVIII cap. XXX bis, *ad Bætim fluuium.* Ex altera forma *Bætes,* quarto caſu *Bætem* ſupra inſcriptione de Iano Auguſto vidimus, vnde ſextus etiam ibidem caſus *Bæte* legitur, qui aliis *Bæti* eſt, ex quarto IM vel IN Grammaticorum lege factus.

XLIV.

Alterum, quod reſtat, de montibus eſt Bæticæ, quos duo Ptolemæus poſuit lib. II cap. IV extremo, τό τε ὄρος Μαριανὸν, καὶ τὸ καλούμενον Ἰλίπυλα, *Marianum, & qui Ilipula vocatur.* Mariani parallelus ſecundum Ptolemæum inter Hiſpalim fere & Italicam tranſit: Ilipulæ, cum Cordubenſi prope conuenit: aut intra Cordubenſem cadit: eiusque meridianus idem quæ Calpes eſt, ſiue Herculis columnæ, a quo Mariani meridianus per gradum & ſextantem ad occaſum verſus recedit. De Ilipula vix alius præter Ptolemæum: de Mariano pauci, nec hi omnes intemerato nomine. Plinii enim *montes Arianos* ex lib. III cap. I huc multi trahunt, a Marianis vna littera differentes, qua vel ille addita, vel hic detracta commiſerit, quod leuem errorem arguat, a quo Ptolemæum inſcriptio Hiſpali adſeruata, & ab induſtrio viro Iacobo Sponio Miſcell. erud. Antiq. pag. 191 producta, liberare poteſt, in qua eſt PROC. MONTIS MARIANI, id eſt, procurator rei metallicæ in illo monte. Plinio Antoninus aduocare poteſt, qui itinere ab Anæ oſtio Emeritam, poſt Italicam proxime *Montem Ariorum* ponit, in illo fere parallelo, quem modo ex Ptolemæo deſignauimus, vt ſi qua ſupereſt erroris

ris forte suspicio, vel deprauationis, in hos potius, quam in Ptolemæum, recidat. Sic Antonino cum Ptolemæo convenit, non autem cum Plinio, qui montes suos prope Onobam Aestuariam & Bætis ostia collocauit. Hispani quoque dissentiunt. Resendius de Pacensi colonia commentario, *Esurim* Antonini, quam circa Anæ ostia fuisse ex itineribus non obscurum est, ad Marianos montes pertinuisse adfirmat. Quo genere Pliniana sententia non mediocriter adiuuatur. Ambrosius autem Moralis, Descriptionis Cordubæ principio, ita differit: *Qua parte septemtrionem Corduba spectat, posita est ad ipsas Marianorum montium radices, quos nunc Hispani prisco nomine Sierra Morena, hoc est Morenos montes dicimus. Ea vero horum montium pars, quæ Cordubæ imminet, aut saltus Castulonensis est portio, aut cum eo ad ortum coniungitur.* Quid in tanta dissensione constituendum? nisi dicamus, Bæturiæ longa iuga ab ostio vsque ad fontes pæne fluminis porrecta, *Marianos* forsan, siue *Arianos* montes fuisse, qui Bæticam secundum Bæturiæ limitem & Bætis fluminis cursum prope omnem, (quamuis non tam notabiliter, vt Apenninus Italiam) diuiserint, certis vero locis, ad ostium Anæ & Bætis secundum Plinium; aut circa Italicam secundum Ptolemæum & Itinerarii auctorem, præcipue id nominis habuisse: in ceteris partibus aliter atque aliter, & forsan etiam alicubi *Ilipulæ* appellatione nominatos esse, atque ita inter sese aut in partibus suis distinctos. Addo, vbi vbi fuerunt Mariani montes, metalli fodinis diuites fuerunt, quod ante laudata inscriptio probat, quam confectores æris procuratori montis & fodinarum honoris caussa posuerunt, quæ quod breuis est, integram huc referre non alienum a loco & instituto nostro est.

T. FLAVIO AVG
LIB. POLYCHRYSO
PROC. MONTIS
MARIANI PRAES
TANTISSIMO
CONFECTORES AERIS.

XLV.

De monte *Calpe*, quem columnarum fabula nobilitauit, supra satis actum fuit, neque is inter iuga a geographis notanda, quæ protractiora sunt pleraque, referri poscit. nam τῇ περιοχῇ ἐ μέγα, τῷ δ' ὕψει μέγα καὶ ὄρθιον, *ambitu quidem non magnus, in altitudinem vero magnam erectus* est, vt Strabo lib. III pag. 96. delineauit. Quæ forma montis, & oppositi alterius in Africa, inter quos se fretum infert, origo fabulæ de Herculis columnis vbique decantatis est.

SECTIO III
PROVINCIA CITERIOR
SIVE
TARRACONENSIS.

XLVI

XLVI.

Citerior Hispania ab Augusti temporibus etiam *Tarraconensis* dicta fuit, quia Tarracone, tamquam præcipua vrbe, Romanis certe percommode sita, præses prouinciæ sedem habebat. Termini ex ceterarum explicatione noti sunt, quia vbi Bætica & Lusitania desierunt, Tarraconensis incipit, & quidquid reliquum Hispaniæ est ad Pyrenæos vsque montes sibi vindicat; ceteris terminis satis certa, quia illic Oceano, hic mediterraneo mari est conclusa. Supra dictis vnum addo de Bæticæ & Tarraconensis ad mare limite, qui non satis explicatus est omnibus, vt ipse Plinius in eo statuendo repugnare sibi videatur. Libro enim III cap. I, *a fine Vrgitano citerior:* mox ait eodem capite, *Murgis Bæticæ finis.* Non autem erat, quod quidam verbum sollicitarent, in locum eius *a sinu* supponentes. Sinus enim propter latitudinem non potest terminare, neque Plinius secum ipse in his partibus pugnat. Nam *Murgi* vel *Murgis* vere finis erat Bæticæ, & in Bætica ex Plinii sententia oppidum extremum: *Vrgi* autem vel *Vrci* principium Tarraconensis & prima in ea vrbs, hodie Muxara, vt accuratiores censent, appellata.

XLVII.

Vt vero maior hæc Tarraconensis, quam vel Bætica, vel Lusitania, erat; ita plures etiam in ea gentes nominantur, quæ singulæ suas vrbes & ciuitates habuerunt, pleræque secretæ distinctius, quam Bastuli, Bastetani, Turduli, & Turdetani, ac Celtici in Lusitania ac Bætica fuerunt, in quorum discriminatione Ptolemæus, Strabo atque Plinius non vbique, si comparantur, conueniunt, quarum gentium etiam aliquæ in Tarraconensem sese extendunt: ceteræ vero, eæque plurimæ, sunt propriæ huius prouinciæ, & a nobis singulæ suis locis enarrabuntur, & quas vrbes ac oppida possederint, ex librorum & inscriptionum monimentis explicabitur.

XLVIII.

Nobiliores fluuios plures cum Bætica & Lusitania communes habet Tarraconensis prouincia, *Bætin*, *Anam*, *Tagum*, *Durium*, ortos omnes in Hispania citeriori: proprios *Iberum*, *Minium*, *Rubricatum*, aliosque multos minores. Iberum etiam *Hiberum* veteres scripserunt. Romæ in marmorea vrna maiore apud Gruterum pag. 690 num. 5

ILLIC VNDE TAGVS ET NOBILE FLVMEN HIBERVS

Plurimi tamen *Iberus* sine adspiratione. Montes præter *Pyrenæos*, qui a Gallia separant, sunt *Orespeda*, *Idubeda*, & qui connexi his, a saltibus nominantur, *Saltus Tugiensis*, *Castulonensis*, & alii. Non possum mihi temperare, quin ex Marianæ lib. I cap. III huc de montibus Hispaniæ transscribam breuiter excerpta. *Montes*, inquit, *ex Pyrenæi iugis præcisi, rectaque in occasum delati, Cantabris Asturibusque ad dexteram septemtrionem versus relictis, Calæcosque medios secantes, Nerium promontorium, quod longissime procurrit in mare, in extrema Hispania constituunt, Citramontanorumque appellationem ab Vltramontanis vulgo in Hispania secernunt. Ex his montibus Idubeda mons austrum versus ad Iberi fontes in Pelendonibus deriuatur, & per Viruescam Areuaces-*

vacesque, vbi Orbionis cacumina surgunt, neque procul Cauno, qui hodie Moncaius est, Bilbilim Darocamque præteruectus, mare mediterraneum attingit, non procul Dertusa vrbe, vnde extremæ eius montis partes hodie etiam nomen habent. Iberum amnem, contra quam alii insigniores Hispaniæ faciunt, ad occasum ire Idubeda mons prohibet, duobus ostiis sese confundentem mari mediterraneo. Paullo infra Caunum ex Idubeda emissus Orospeda mollioribus iugis vix adsurgere videatur: sensim tamen sese efferens, vlteriusque progressus, Molinæ primum montes erigit, Conchæ deinde, vbi Sucronem ad læuam: ad dextram Tagum emittit. Inde Consaburonis seu Consuegræ montibus constitutis, & in campis Laminitanis Anæ fontes enixus, ad Alcarassum Seguramque procedens in diuersas partes, mariaque diuersa, Taderem [hic hodie Segura fluuius est] Bætimque in saltu Tigensi non longe a Casorla oppido fundit, ab Anæ fontibus amplius centum millibus passuum. vnde in duo brachia scissus parte vna e regione Murciæ factus ad Murgim, hoc est Muxacram, mareque terminatur, relictis ad occasum Bastetanis, a Basta vrbe, quæ hodie Baza est; at ortum vero Contestanis, veteris Hispaniæ populis: parte altera porrectus Malacam versus, & Eliberitanis iugis sese adnectens, vltra Calpem, vltraque Tartessum tanta procurrit auiditate, vt, penetrato mari fretique angustiis Africæ complexum non semel appetere videatur. Ex Orospeda prope Alcarassum Mariani montes (nostris Serramorena) surgunt. quorum radices perpetuo ferme vsque ad Oceanum Bætis ad læuam adluit, ab Iliturgi Bæticam mediam secans, Cordubam, Italicam atque Hispalim præterlabens, demum in Oceanum euoluitur, ad oppidum quod antiquis Luciferi templum erat. Hactenus accuratissime Mariana. Magnitudinem prouinciæ & illustrem claritatem Plinius lib. III cap. III ita distincte proposuit: *Vniuersa prouincia diuiditur in conuentus septem: Carthaginiensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Prouincia ipsa continet oppida* CLXXIX; *in his colonias* XII: *oppida ciuium Romanorum* XIII: *Latinorum veterum* XVIII: *fœderatorum vnum: stipendiaria* CXXXV. Ab occasu solis extremo, vt institutum est geographiæ, etiam in Tarraconensi prouincia incipiemus.

XLIX.

Supra Durium amnem, quidquid est in septemtrionem versus, ab Augusti temporibus Tarraconensi prouinciæ adscriptum fuit. Proxime flumen *Callæci* habitarunt, qui etiam *Callaici*, praue *Gallæci* vel *Gallæci* scribuntur. Nec enim a *Gallis* nomen habent, sed a *Calle*, oppido antiquo, ad Durii amnis ostium in colle sito, qui flumini imminebat, cuius portus erat in ostio, qui in dies magis ædificatus in vrbem excreuit, quæ hodieque *Porto*, *Puerto*, vel Belgis *Port a Port* appellatur: vnde etiam nomen *Portugalliæ* est, tamquam a portu Calle. Vide Duardi Nonii Censuram I in Iosephi Teixeræ de Originibus Regum Portugalliæ libellum. Mirum vero, Callen illam a vetustis geographis, Strabone, Plinio, Ptolemæo præteriri: a solo fere Antonino memorari, itinere a Lisipone Bracaram Augustam, XXXV M. P. ab illa remotam, quum tamen populi Callæci nomen sit antiquissimum: nisi credas intercidisse illam, aut exiguam fuisse geographorum tempori-

 bus,

bus, postea instauratam amplificatamque, vt Itinerarium probat: tandem Portus nouum nomen, abrogato prisco, induisse. Græci populi Καλλαικὺς appellant, & in Strabonis libris diuulsa diphthongo Καλλαϊκὺς, quem modum e Latinis Silius imitatus est lib. III vers. 352

quidquid duro sine Marte gerendum est,
Callaici coniux obit irrequieta mariti.

Alias Latini *Callæci* dicunt, & regionis nomen *Callæcia* cum diphthongo. Gruterus pag. 402 num. 5 ASTVR. ET CALLAEC. Vulgo G adsumunt, vt *Brutus Gallæcus*, Vellei. Paterc. lib. II cap. v, qui Straboni pag. 105 est ὁ Καλλαϊκός. Atque ita etiam vetus inscriptio in Gruteri Opere pag. 193 ASTVRIAE ET GALLAECIARVM.

L.

Sub his Callæcis siue Callaicis plures populi continebantur, *Bracari, Cælerini, Grouii, Limici, Querquerni, Artabri*, & alii obscuriores, quibus singulis suos fines dare, quia difficillimum est; contenti sumus in vniuersum cum Ptolemæo in duo genera distribuisse, *Callaicos Bracarios*, a Durio ad Minium pertinentes; & *Callaicos Lucenses*, qui a Minio sunt ad Astures: vt tamen, quantum compertum est, & vbi dederit occasio, minorum quoque gentium rationem habeamus. Propinqui Durio sunt *Bracari*, vel *Bracares* Plinii, (siue *Bræcarii*, diphthongo, Βραικάριοι Ptolemæi, quam vero falsam scripturam esse, inscriptiones, quæ sequuntur, comprobabunt. nam gentis & vrbis adfine nomen est) Horum enim erat *Bracara*, semel inscriptio Gruteri pag. 158 c gemino BRACCARA: sæpius cum cognomine *Bracara Augusta*, aut vna voce *Bracaraugusta*. Eodem Gruteri Opere pag. 156 num. 3. BRACARA AVG. & pag. 324 num. II BRAC. AVG. ac pag. 465 & 562 BRACARAVG. Ptolemæus etiam haud dubie coniunxit, quod separatim editum est Βράκαρ Αυγὺςα. Plinius lib. IV cap. XX *Bracarum oppidum Augusta, quos super Gallæcia.* Io. Harduinus huc nummum Caii & Lucii Cæsarum refert, quo cusum est COL. B. A. quod interpretatur *Colonia Bracara Augusta.* Conuentum iuridicum habuit, vt supra ex Plinio cognouimus. Confines sunt Bracaris *Cælerini* Ptolemæi & Plinii. Hic lib. III cap. III *Bracarum* XXIV *ciuitates*, CLXXV M. *capitum, ex quibus præter ipsos Bracoros Bibali, Cælerini, Gallæci, Hequæsi, Limici, Querquerni, citra fastidium nominentur.* Cœlerinis Ptolemæus oppidum dat Κοιλιόβριγαν, *Cæliobrigam*, quod putant hodie oppidum Barcelos esse. Illustris vir E. Spanhemius de vrbe hac nummi epigraphen AEL. MVNICIP. COEL. de Præst. & Vsu Num. pag. 772 interpretatur, quasi ab Hadriano ornata, id augustum nomen acceperit. Bibalorum fuit *Forum Bibalorum* Φόρος Βιβαλῶν Ptolemæo: & Querquernorum Antonini *Aquæ Querquernæ*: ac Limicorum, *Forum Limicorum*, Ptolemæi Φόρος Λιμικῶν, siue *Limia* Antonini, quarto itinere a Bracara Asturicam; ad amnem *Limeam* Melæ, seu *Limium* Ptolemæi, siue *Limæam* Strabonis, qui & *Lethes* seu *Obliuionis* est. Strabo pag. 105 Δύριος, - - - - εἶτ' ἄλλοι ποταμοὶ, καὶ μετὰ τύτυς ὁ τῆς Λήθης, ὅν τινὲς Λιμαίαν, οἱ δὲ Βελιῶνα καλῦσι. *Durius, - - - - deinde alii fluuii: & post hos, Obliuionis, quem nonnulli Limæam, alii Belionem vocant.* Pomponi-

nius Mela dicto loco: *Fluunt per eos* [Grouios] *Auo, Celadus, Nebis, Minius, & cui Obliuionis cognomen est, Limias.* Hic est famosus ille Obliuionis fluuius, τῆς Βρούτου στρατείας ὅρος, *terminus expeditionis D. Bruti,* vt Strabo dicit pag. 106, cuius caussam Epitoma Liuii LV ita narrat, vt tamen transgressum, sed forsan non longe vltra progressum referat. *D. Iunius,* inquit, *Lusitaniam triginta vrbium expugnationibus vsque ad occasum & Oceanum perdomuit: & quum fluuium Obliuionis transire nollent milites, ereptum signifero signum ipse transtulit, & sic, vt transgrederentur, persuasit.* Idem fere Appianus tradit pag. 500, nec vero id plane adfirmat. De Decimo Bruto enim, quem perperam Σέξτον, *Sextum* contra omnium consensionem nominauit, refert, ἐπὶ Λήθης μετήει. πρῶτος ὅδε Ῥωμαίων ἐπινοῶν τὸν ποταμὸν τόνδε διαβῆναι, *ad Obliuionis* [flumen] *progressus est, eumque Romanorum primus transire cogitauit.* Florus lib. II cap. XVII sect. 12 vocat, *formidatum militibus flumen Obliuionis.* Caussam appellationis Strabo dicto loco manifestat. *Ferunt,* inquit, *inter Celticos & Turdulos, quum fecissent expeditionem eo, Limæo flumine transito ortam seditionem, ad quam quum obitus ducis accessisset,* καταμεῖναι σκεδασθέντας αὐτόθι· ἐκ τούτου δὲ καὶ τὸν ποταμὸν Λήθης ἀγορευθῆναι, *mansisse ibidem dispersos, & hinc flumen* OBLIVIONIS *appellatum.* Et tantum de maritimis Bracararum Callaicorum.

LI.

Intus in hoc tractu nobiles erant *Aquæ Flauiæ*, ignobilis hodie vicus Chiaues, pontis tamen ruderibus pristinam magnificentiam contestans. Exstant de iis & ponte earum inscriptiones multæ. Ipsa veteri sede in columna, apud Resendium Antiq. Lusit. lib. I cap. XXI & Vasæum pag. 254, legitur

CIVITATES X
AQVIFLAVIENSES, AOBRIGENS
BIBALI, COELERINI, EQVAESI
INTERAMICI, LIMICI, AEBISOC
QVARQVERNI, TAMAGANI.

Et indidem Gruterus pag. 162 num. 4 adfert:

IMP. CAES. NERVAE
TRAIANO AVG. GER
DACICO PONT. MAX
TRIB. POT. COS. V. P. P.
AQVIFLAVIENSES
PONTEM LAPIDEVM
DE SVO F. C.

Et pag. 156 num. 4 in via ab Aquis Flauiis Bracaram:

IMP. CAES. TRAIANVS
HADRIANVS AVG.
P. M. TR. POT. XX REFECIT
AQVIS FLAVIS
M. P. II

quod iisdem verbis alio loco propinquo repetitum inuenitur, præterquam quod subscriptum M. P. V.

LII.

Callaici Lucenses a Minio fluuio incipiunt secundum Ptolemæum, quibuscum *Grouii*, tum *Artabri* continentur. De Grouiis res difficilior. Vulgo in Melæ lib. III cap. I lectum fuit: *a Durio ad flexum Gronii.* Vnde opinio manauit, *Gronios* alios esse a *Grauiis*, quos Plinius per A scripsit, & Silius pro *Graiis* origine siue Græcis habet lib. III vers. 366

Et quos nunc Grauios violato nomine Graiûm
Oeneæ misere domus, Aetolaque Tyde.

Ptolemæus Γρόυϊοι, vnde Isaacus Vossius in Mela *Grouii* scripsit, per O, quem Iac. Gronouius, recentissimus editor, sequutus est. Nec Vossius tolerare *Grauios* potest, quos Plinius nominauit, quia iidem sint, qui *Grouii*, atque ita etiam scribendi. Quod confirmat oppidi Tydes situs supra Minium amnem, quod Silius Grauiis, Ptolemæus Grouiis suis adsignat. *Tyde* Ptolemæo Τοῦδαι, Plinio *castellum Tyde*, Antonino *Tude*, hodie Tuy in Gallicia.

LIII.

Strabo dicto lib. III pag. 106 ἔσχατοι οἰκοῦσιν Ἀρταβροι περὶ τὴν ἄκραν, ἣ καλεῖται Νέριον, *Vltimi habitant Artabri, ad promontorium, quod vocatur Nerium.* Vocant idem *Celticum* promontorium, vti ex Plinio lib. IV cap. XXII obseruatur, quia, vt Strabo dicto loco notauit, περιοικοῦσι Κελτικοί, *Celtici iuxta illud habitant*, cognati eorum, qui ad Anam fluuium colebant. *Artabrum* etiam a gente dicitur, quamuis id nomen cum appellatione Olisiponensis promontorii, Plinius confundit, qui etiam Artabros nescio quo reiicere videtur, propterea merito notatus a Resendio lib. I cap. XX Antiq. Lusitanicarum. Artabros sua ætate Strabo Αρετρέβας, *Aretrebas* dictos refert. At Mela quoque *Artabros* appellat, in iisque *Abobricam vrbem* ponit, quæ Plinio *insigne oppidum Abobrica* est, in inscriptione supra data *Aobriga:* hodie Bayona ad Oceanum, vt Harduino in Plinium & aliis videtur. Infra Nerium promontorium, quod nunc Caput Finis Terræ est, Ptolemæus *Artabrorum Portum* locat: supra illud, paullo intus, *Claudomerium;* etiam *Nouium* aliud oppidum: & ad latus Cantabricum *Flauium Brigantium* est eiusdem Ptolemæi, in loco quo hodie est celebris portus Corugna siue Corunna: quod Dio Cassius etiam *Brigantium* lib. XXXVII pag. 54 dixit, de Cæsare narrans Βριγάντιον πόλιν Καλαικίας παραπλεύσας, *Brigantium vrbem Callæciæ præteruectus*, id quod maritimum situm arguit, qualis non est Compostellæ, quam vulgo, vt Tarapha refert, interpretantur. Interiora ad Minium *Nemetobriga*, & *Aquæ Celeniæ* vel *Cilinæ*, vtræque Antonini, prior etiam Ptolemæi, quæ in posteriorum fere loco habet *Aquas Quintianas*. Supra flumen *Iria Flavia*, *Flauia Lambris*, *Lucus Augustus*, vnde pars Bracarorum Lucenses nominati. De Flauiis plura sunt digna, quæ excutiantur. Inscriptio Astigitana apud Gruterum pag. 305 n. 8 CONCILII IRIENSIS meminit, quod non dubito Iriæ Flauiæ Ptolemæi esse, quam Mariana lib. IV cap. II Padrono interpretatur; Isaacus Vossius ad Melam pag. 131 in Compostellæ, S. Iacobi exuuiis, vt creditur, celebratæ locum refert: aliis est S. Maria

Maria Finis terræ. Hinc in ortum recedit *Flauia Lambris* Ptolemæi in Asturum finibus: medio inter has Flauias loco *Lucus Augusti*, de quo diximus. Addo conuentum iuridicum habuisse, vt supra ex Plinio est demonstratum, qui *Lucensem conuentum* appellabat. Ptolemæus & Antoninus sedem designant, vt minus dubitetur Lugo vrbem, quæ hodie est, in eius loco existere.

LIV.

Hinc in fines Asturum, qui Callæcis proximi sunt progredimur. Populus *Astures*, regio *Asturia*. Gruterus pag. 193 num. 3 PROVIN. HISPANIAE CITER. ASTVRIAE ET CALLAECIARVM: & pag. 426 num. 5 PER ASTVRICAM ET GALLAECIAM. Caput gentis *Asturica Augusta*, Ptolemæo Ἀςȣ́ρικα Ἀυγȣ́ςα. Approbat nummus sub Augusto cusus cum epigraphe COL. ASTVRICA AVGVSTA. Ita Harduinus ex Golzio profert: Holstenius ad Ortelium, vel huic vel simili nummo interponit verbum, COL. ASTVRICA AMAKVR AVGVSTA, quod vel nomen pristinum vrbis est, vel gentium minorum alicuius, in quas Astures diuisi erant. Ptolemæus certe Asturicam Augustam in gente Ἀμακῶν, *Amacorum* scripsit, quod proxime accedit ad nomen in nummo Holstenii significatum. Conuentum iuridicum etiam in hac vrbe fuisse, supra auctore Plinio probatum est, quo antiqua inscriptio referenda GENIO CONVENT. ASTVRICENSIS, Gruter. pag. 110. Sita in extrema fere Asturiæ parte, in ortum hibernum versus, nec hodie ignobilis vrbs Astorga. Ex nomine vrbis huius Augustæ diuiduntur Astures in *Augustanos*, & *Transmontanos*, quorum illi australes sunt, hi septemtrionales. In Transmontanis *Lucus Asturum* Ptolemæi, nunc Ouiedo; & *Libunca* eiusdem, etiam Pomponii Melæ, si salua lectio, quam Vossius proscripsit, nec reuocauit Gronouius, vtroque *Iuia* substituente, quod fluuii nomen est, hodie Iuuia apud Ferrolium portum in mare se effundentis. Mela *Nægam* addit, *in Asturum litore*; & *Tres Aras*, quas *Sestianas* dicant, in peninsula Augusti nomine sacratas. Et Plinius ibi *Nœgam* habet, quam Nouiam interpretantur: Ptolemæo Νοίγα Ουκεσία, *Nœga Vcesia* in Cantabris est maritimis: sed maior auctoritas Melæ.

LV.

Clariora sunt cis montes in Augustanis. Post Augustam coloniam quæ Asturica est, fuit *Legio* VII, sed quo cum cognomine? Ptolemæus Λεγιὼν ζ' Γερμανικὴ Βριγαικινῶν, *Legio* VII *Germanica Brigæciorum*. Verum, quod etiam Vasæus a Didaco Neila monitus obseruauit Chron. Hisp. ad ann. Chr. CVI, nusquam *Legionis* VII *Germanicæ* in titulis & inscriptionibus facta mentio: sæpe autem *Legionis* VII *Geminæ*. In iis ipsis oris, duabus leucis a Legione, in lapide incisum est LEG. VII GEM. & Aquis Flauiis LEG. VII GEM. FEL. Vix ergo dubitare licet, quin corrigendus Ptolemæus sit, & *Geminæ* pro *Germanica* legendum. Est illa vrbs regia Leon vel Legio, nominis prisci adhuc custos & conseruatrix. Ab hac in austrum *Lancia* siue *Lanciatum* fuit, supra in Lusitania, quum de Oppidana Lancia & alia ageremus, satis declarata: Adiacent *Vallata* & *Interamnium Flauium*, & *Brigæcum*, seu *Brigecum*,

cum, vnde modo regioni nomen Ptolemæus tribuebat; & ab occasu *Bergidum*, singula ex Antonini noscenda itineribus, a Bracara Asturicam, & ab hac Tarraconem vel Cæsaraugustam institutis.

LVI.

Ab Asturibus sub mari *Cantabria* procurrit, quæ nomen cum *Cantabrico Oceano* communicat. Ptolemæus ante Cantabros posuit *Pæsicos*, quos Plinius lib. IV cap. XX *in peninsula* sedere dicit. Pæsicorum oppidum *Flavionauia*, quod S. Andreæ fanum & portum Hispani interpretantur. Post hos Cantabris *Nægam Vcesiam*, vt diximus, adiudicat: *Autrigonibus* autem inde sequentibus *Flauiobrigam*, quæ Marianæ lib. IV cap. IV vel Vermeo (Bermeus) est, vel prope sita Bilbao: sed Arnaldo Oihenarto Notit. Vascon. lib. II cap. VIII, cui Bilbao recentius opus est, citra dubitationem Vermeo in Ipuscoa: tum *Vardulorum* populi *Menosca*, post quos sunt *Vascones*, quorum est *Olarso* Plinii, eademque Ptolemæi *Oeaso*, oppidum & promontorium, ad radices Pyrenæi, nunc pagus Oiarso, duabus leucis a Fontarabia.

LVII.

In mediterraneis Cantabriæ *Concana* Ptolemæi, perperam Κόυκανα in editis scripta, recte in Palatino codice Κόνκανα. nam *Concani*, populus sunt Scythica feritate in Hispania. Horatius lib. III oda IV vers. 34

Et lætum equino sanguine Concanum,

quem frustra Torrentius vult ex Hispaniis exterminatum, defendente Silio Italico, lib. III vers. 361 in recensione Hispaniæ populorum etiam Concanorum rationem ita habens,

Cornipedis fusa satiaris, Concane, vena.

Præterea fuit *Vellica* Ptolemæi, quæ etiam Io. Georgio Græuio, viro accuratissimo, monente, in Flori lib. IV cap. XII legenda est, ab Augusto capta, vbi male editores *Belgicam* intrudunt, quæ nulla fuit in Hispania. Infra eam *Iuliobrica*, siue *Iuliobriga*, Plinii & Ptolemæi, prope fontes Iberi. Plinius enim lib. III cap. III *Iberus amnis ortus in Cantabris, haud procul oppido Iuliobrica.* vnde quibusdam oppido Fuente d' Iuero videtur respondere. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 354

C. ANNIO L. F.
QVIR. FIAVO
IVLIOBRIGENS
EX GENTE CANTA
BRORVM PROVINCIA HISPA
NIA CITERIOR.

Hanc solam Plinius in Cantabricis septem populis memorabilem dixit. Cetera Ptolemæi, *Octauiolca*, *Camarica*, minus nota sunt: *Aracillum* Flori & Orosii in bello Cantabrico, incertæ positionis est, nisi *Aracœlis* Antonini Itinere ab Asturica Burdigalam, XXIIII M.P. ante Pompelonem sita, est eadem. *Murbogii*, Ptolemæi populus, *Deobrigulam* habebant, etiam ab Antonino, dicto Itinere, memoratam XV M.P. post Segisamonem. *Autrigones* Ptolemæi sequuntur, male *Aurigones* a Floro scripti, aut ab alio descriptore prauati, qui-

quibus is *Gurgonios* coniungit, non minus nominis corruptione suspecti, saltem in historiis & geographia incogniti. In mediterraneis Autrigonum, prætermissis obscuris, Ptolemæus ponit *Viruescam*, *Deobrigam*, *Vendeliam*, quæ Antonini eodem Itinere sunt, *Virouesca*, *Vindeleia*, *Deobriga*, cohærentes hoc ordine & pæne æquali distantes interuallo. Sub Autrigonibus *Berones*, Βήρωνες erant, quorum *Tritium Metallum*, Ptolemæo teste, fuit, quod Antoninus dicto loco simpliciter *Tritium* nominauit, positum inter Deobriculam & Virouescam, ab illo XXI M. P. in occasum: ab hoc in ortum M. P. XV.

LVIII.

Ad Pyrenæum pertingunt *Vascones* Hispani (nam etiam in Galliam trans montes procurrunt) quorum ex Ptolemæi relatione extra maritimam oram, quam supra attigimus, fuit *Iturisa*, seu, vt Pomponius scripsit lib. III cap. I extremo, *Iturissa*, quæ Antonini *Turissa* est, posita inter Pompelonem & Summum Pyrenæum. *Pompelon*, vt nobilissimum haud dubie oppidum, ita, quod ad nomen originemque attinet, non mediocriter est controuersium. Hispani plerique Pompeio vindicant, vt belli Sertoriani monimentum. Ioannes Mariana lib. III cap. XVI de Pompeii rebus in Hispania: *In Vasconibus condendæ vrbis nouæ & cognomento suo appellandæ gloriam aucupatus, Pompelonem fundauit, (ex eo quidam Pompeiopolim vocant. Strabo Pompelonem, quasi Pompeiopolim dictam ait) Nauarræ hodie metropolim.* Io. Vasæus Chron. Hisp. ad A. C. IↃC LXXXIV *Cn. Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans Pompelonem siue Pompeiopolin de nomine suo condidit, vt ex D. Hieronymo patet.* Franciscus Tarapha de Reg. Hisp. pag. 607 *Pompilos, ciuitas regni Nauarræ primaria, per hoc tempus a Pompeio Magno condita est, Strabone teste.* Arnaldus Oihenartus Notit. Vascon. lib. II cap. II inscriptionem æneæ tabulis adfert, in eius gentis vico Arre non ita pridem repertæ,

NERONE CLAVDIO CAESARE
AVG. GER. II
CAESIO MARTIALE COS. VIII
IDVS DECEMBRIS CIVITAS POM
PEIONENSIS HOSPITIVM RENOVA
VIT CVM L. POMPEIO I. F. & reliqua.

Heic L in I mutato, non Pompelon, sed *Pompeion*, scriptum videmus, quæ vox, Oihenarti opinione, a nomine Pompeii & a Vasconica dictione *One* vel *Vne*, id est, locus, composita est.

LIX.

Operæ pretium erit singula in hanc sententiam conlata examinare. Primum auctoritate Strabonis nituntur. Sed ait ipse Oihenartus: *Apud Strabonem haud quaquam conditoris nomen legitur, sed id tantum, dictam Pompelonem* TANQVAM POMPEII VRBEM. Strabonis verba sunt lib. III pag. III ὑπέρκειται δὲ τῆς Ιακκητανίας πρὸς ἄρκτον τὸ τῶν Οὐασκώνων ἔθνος, ἐν ᾧ πόλις Πομπέλων, ὡς ἂν Πομπηϊόπολις, *Supra Iaccetaniam, septemtrionem versus, habitat gens Vasconum, in qua vrbs est Pompelon, quasi vrbs Pompeii.* Fateor dubie

dixisse

dixisse Strabonem, quidquid in hac caussa dixit; incertumque esse, vtrum adluserit ad nomen Pompeii, an ipsum pro conditore oppidi habuerit. Si habuit, cur non clarius exposuit, vti in aliis vrbium conditoribus fecit? cur non solum nomen Pompeiopolis ponit, vt in Cilice & Ponticis Pompeii momimentis geographi faciunt? cur nemo posteriorum repetiit, sed Plinius, Ptolemæus, Antoninus constanter *Pompelonem* nominarunt? An vero de Strabone, diligentissimo scriptore peritissimoque, credi potest, ignorasse quas vrbes Pompeius condiderit, aut de fama dubitasse, quæ non antiqua erat, sed intra sæculum conclusa, aut breuiori contenta spatio? Sed quoquo modo res Pompelonis habet, Strabonis verba nolim sollicitare, aut glossæ mouere suspicionem: quin credam potius, ὡς voculam, non similitudinis aut adlusionis, sed veritatis, vt sæpe solet, notam esse.

LX.

Deinde quod Vasæus ad Hieronymum prouocauit, velim locum certum eius auctoris, aut verba ipsa indicasset. Vix autem dubium cuipiam potest esse, Hieronymi libellum aduersus Vigilantium, subiunctum epistolæ LIII ad Riparium, quam quidam lib. I aduersus eundem vocant, respexisse, quia creditum nonnullis fuit, de Pompeiopoli Vasconum in eo aliquid dictum esse, quod etiam in Indicem Operum Hieronymi ita insertum est. Verba autem sancti viri ita habent: *Nimirum respondet generi suo, vt qui de latronum & conuenarum natus est semine, quos Cn. Pompeius, edomita Hispania, & ad triumphum redire festinans, in Pyrenæi iugis deposuit, & in vnum oppidum congregauit: vnde & Convenarum vrbs nomen accepit. Hucusque latrocinetur contra ecclesiam Dei, & de Vettonibus, Arebacis, Celtiberisque descendens, incurset Galliarum ecclesias, portetque nequaquam vexillum Christi, sed insigne diaboli.* Quis non videt de Gallorum Conuenis, seu Lugduno Conuenarum dici, non de Pompelone Hispaniæ? Ait enim Pyrenæi latrones incursasse Galliam, & in Conuenarum vrbem, quæ in australi Aquitania est, compulsos esse a Pompeio. Nec illud officit sententiæ nostræ, quod de Vettonibus, Arebacis, Celtiberisque dicit descendere. Oratorio enim more transgressus fines, augendæ rei caussa iusto longius arcessit, quasi & illi sub Pyrenæis prædones habitassent. Hadrianum Valesium, virum doctissimum, consentientem habemus, eodem quo nos modo Hieronymi verba Notit. Gall. in *Conuenæ*, interpretatum. Quod si ergo Vasæus non aliud Hieronymi, quod proprium sit, protulerit, in his nihil præsidii inueniet, quo Hispanorum Pompeiopolim, vt credebat, tueatur.

LXI.

Oihenarti inscriptioni, si sana est, quod dubitari ex signis forsan quibusdam possit, inscriptio alia in Gruteri Opere, eaque gemina pag. 325 num. I, & 455 num II: illa Tarracone, hæc Barcinone visenda opponatur, qua si non profligari, tamen sustineri possit vis & impetus illius. In vtraque enim est POMPAELONENSI, & per diphthongum quidem, scriptum est, sicut in priore Strabonis loco, vbi Casaubonus κατὰ Πομπελῶνα habet, Aldus Manutius Venetiis ediderat κατὰ Πομπαιλῶνα· Quæ in vtramque partem plene

plene integreque adferre placuit, vt eligat quisque, vtri sententiæ de origine & nomine Pompelonis vel Pompeiopolis accedere velit, quia vtraque habet, quod probabile videtur; neutra autem ita certa est & confirmata, vt nihil, quod dubitares, relinquatur.

LXII.

Præter Iturissam & Pompelonem Ptolemæus in mediterraneis Vasconum scribit *Iaccam*, *Graccurim*, *Calagorinam*, *Cascantum*, *Ergauiam*, *Alauonam* & alia obscuriora, quibus *Aracœlis* Antonini addenda, a qua, quod proxima Cantabris & Autrigonibus fuit, initium enarrationis faciemus. *Aracœlis* Antonini a Pompelone quinque vel sex leucis in solis occasum recedit, nunc Huarte Araquil: quos *Arocelitanos* Plinii esse lib. III cap. III non est quod dubitemus, & consentit nobiscum Oihenartus lib. II cap. II extremo. *Iacca* nomen hodieque retinet, Iaca, inter Oscam & Pyrenæum posita. Circumiacens ager *Iaccetania* Strabonis est, antea in Pompelonis descriptione memorata, de qua tantum illud adnotamus, Strabonem ampliores iusto Iaccetanorum fines facere vsque ad Ilerdam, quod etiam vir maximus Petrus de Marca lib. II cap. XXVII principio obseruauit. *Ergauia* super Iberum etiam Vasconum fuit, & hæc nempe, quam Ptolemæus nominavit, distinguenda ab Ergauica Celtiberorum, cuius nomen elemento C vel K est auctius, de qua infra dicturi sumus. Trans Iberum est *Calaguris*, cognomine, quo Plinius distinguit, *Nascica*, in dextra ripa Ptolemæi *Calagorina*, hodie Calahorra. Huius exsecranda fames Sertoriano bello a Valerio Maximo lib. VII cap. VI extremo descripta est, cuius verba referre abominor. Attigit Florus lib. III cap. XXII, & Iuuenalis Satyr. XV vers. 93. Vrbs eximia & illustris, quod etiam nummi testantur, quibus cognomento *Iuliæ* ornatur, & municipii honore, & tandem coloniæ. Augusti nummus MVN. CALAG. IVL. & alius eiusdem, MVN. CAL. IVLIA. & concisius in nummo Tiberii: M. C. I. C. CELERE C. RECTO IIVIR. id est, *Municipium Calaguris Iulia, Caio Celere, Caio Recto duumuiris.* Ambrosius Morales ex veteri inscriptione MVN. CALAGVRIS IVL. NASCICA. Hactenus municipium Calaguris: deinceps coloniam factam Plinius auctor est, sæpe dicto lib. III cap. III. Quum enim dixisset, Cæsaraugustanum conuentum CLII populos recipere, addit: *Ex his ciuium Romanorum Belitanos, Celsenses: ex colonia, Calaguritanos, qui Nascici cognominantur: Ilerdenses, Oscenses, Turasonenses.* Non equidem ignoro, doctissimos viros esse, qui Calagurim Nascicam cis Iberum ponant, quatuor leucis ab Osca in septemtrionem: alteram vero, quæ Fibularensis cognominatur apud Plinium, trans flumen in ripa dextra: ego vero, summo duce fretus, Petro de Marca, hæc prorsus inuertenda esse statuo. Nascica enim, vt ex inscriptione Morales docuit municipium primo, dein colonia, æque vt Osca, Ilerda, Turiaso, quod Plinius adnotauit. Fibularensis autem a fibularum, vt videtur, opificio dicta, multo deterior erat, contributa cum Oscensibus, & ab iis pendens, vt ex Cæsaris lib. I B. Civ. cap. LX constat, ideoque Oscæ vicina, &, quod Plinius addit, stipendiaria. Ipsius loci etiam vestigia & ambitus ostendunt, vrbem in ripa maiorem,

quam mediterraneam cis Iberum fuisse, quantum nempe inter Calahorram interest & montanum oppidulum Loharram. Non pœnitebit laudati Archiepiscopi verba ex lib. II cap. XXVIII de Marca Hispanica relegisse: *Non puto, inquit, dubitari posse, quin eorum urbs* [Caliguritanorum Cæsaris lib. I Civ. cap. LX] *referenda sit ad eam, quæ hodie* XII M. P. *interuallo ab Osca visitur, vulgo Loharre dictam, vbi Romanorum ædificiorum vestigia superfuisse adhuc ætate sua, testatur Hieronymus Blanca in initio commentariorum suorum de Rebus Aragonensibus, vbi istius quoque opinionis, quam nos præferimus, se præstat auctorem. Sed qui sententiam illius sequimur in hoc loco, ab illius & ab Antonii quoque Augustini & Hieronymi Suritæ opinione discedere cogimur, existimantium, hanc Calagurim Oscæ vicinam, illique contributam, atque adeo Ilergetibus adscriptam, eam esse, quæ a Plinio vocatur cognomine Nascica, non autem Fibularensem. Duplex enim Calaguris a vetusto hoc scriptore commemoratur, Fibularensis nempe & Nascica. Calaguritanos qui Fibularenses, vt ille ait, cognominantur, fortassis a fibularum opificio, omnino arbitramur esse eos, qui contributi erant Oscensibus. Calagurim vero Nascicam inter colonias vna cum Ilerda & Osca diserte recenset idem Plinius, æquior haud dubie erga tres illas ciuitates, quam fuerunt recentiores quidam, qui videntur illis inuidisse coloniæ dignitatem. Adeo altum est de illis silentium in eorum scriptis.* Nec alia quam Nascica Calaguris & flumine Iberi adfusa Sertoriano bello, quid vltimum in fame esset, experta fuit. nam Strabo lib. III pag. III distincte prodit, postremum belli Sertoriani gestum esse præter alia loca καὶ ἐν Καλαγκρι τῶν Οὐασκώνων πόλει, *etiam in Calaguri, Vasconum vrbe,* non illa quæ fuit Ilergetum. Sic Græci scribunt ρ simplici: & vno R in veteri inscriptione, quam Morales, vt dictum, edidit: quam scripturam ita præferendam ducimus, vt syllaba, quasi geminatum R fuisset, perinde producatur. Quod ex poetis manifestum est. Prudentius Passione Cæsaraugustanorum XVIII Martyrum versu 31 Sapphico

Nostra gestabit Calaguris ambos.

Et Paullinus Nolanus Carm. X ad Ausonium vers. 231

Bilbilis huic tantum, Calaguris, Ilerda notatur.

LXIII.

Superest *Graccuris* ex Ptolemæi vrbibus Vasconiæ. Origo satis clara: non æque situs & positio. Epitome Liuii XLI *Ti. Sempronius Gracchus proconsul Celtiberos victos in deditionem accepit, monimentumque operum suorum Gracchurim oppidum in Hispania constituit.* Idem adfirmat Festus Pompeius, & vna vetus oppidi nomen ostendit. *Gracchuris,* inquit, *vrbs Iberæ regionis dicta a Graccho Sempronio, quæ antea Illurcis nominabatur.* Scribitur Gracchuris & Graccuris. Nummus Tiberii MVNICIP. GRACCVRIS; & alio cum boue vittato MVNICIP. GRACCVR. Ptolemæus Γρακχουρὶς, qui cis Iberum situm dat, procul amotum a flumine, a quo in occasum solis tantumdem spatii aut amplius Antoninus vel quisquis auctor est, reducit. Itinere enim ab Asturica Tarraconem, hoc ordine collocatur:

Grac-

Graccurim — —
Balsionem M. P. XXVIII
Cæsaraugustam M. P. XXXVI

Ergo LXIIII M. P. ab Ibero & Cæsaraugusta afuit Asturicam versus & Palantiam. Hodie Agreda est prope Tariasonem : vnde martyres Graccuritanos in Martyrologio *Martyres de Agreda* appellari vir doctissimus Io. Harduinus obseruauit. Etiam *Cascantum* oppidum ex numero illorum est, quæ Vasconibus a Ptolemæo adscribuntur. Sic autem in Palatino codice legitur Κάσκαντον, quod male editum Βάσκοντον fuerat. Plinius lib. III cap. III : *Latinorum veterum, Cascantenses, Ergauicenses, Graccuritanos, Leonicenses, Ossigerdenses.* Nummus Tiberii MVNICIP. CASCANTVM. Non difficilis inuentu eius positio est, quia nomen in oppido Cascante, inter Tutelam & Turiasonem sito, seruatur. *Tutelæ* autem incerta antiquitas, nec quidquam de ea in vetustis libris aut monimentis. Hoc solum constat, quando Mauris erepta sit, nec priorem eius mentionem superesse in Notitia Vasconiæ vir industrius & sæpe a nobis laudatus Arnaldus Oihenartus pag. 84 adnotauit. Huic *Tarraga* Ptolemæi, vnde Plinii *Tarragenses*, est ipsa Larraga, inter Pompelonem & Iberum fere media ad Argam fluuium: quæ verisimilior est opinio, quam illa Harduini, qui Tarregam, leucis quinque ab Ilerda Barcinonem versus, interpretatur, vbi nihil Vasconiæ possessionis erat. Cetera, vt ignobiliora, prætermittamus, de nomine tantum *Vasconum* hoc notasse non alienum sit, Strabonem & Ptolemæum per ω scribere, media syllaba porrecta: quam contra Latini poetæ corripiunt. Iuuenalis Satyra XV vers. 93 de fame Caluguritana:

Vascones, hæc fama est, alimentis talibus olim
Produxere animas,

id est, carne humana. Prudentius Peristephan. I, seu Calaguritanorum Passione vers. 93

Iamne credis bruta quondam Vasconum gentilitas.

Et Paullinus Nolanus Carm. X ad Ausonium vers. 212

Sic Vascone saltu
Quisquis agit purus sceleris vitam inter iniquos.

LXIV.

Antequam per Pyrenæos montes ad alterum litus seu mediterraneum mare progrediamur, necesse est, etiam illas gentes Tarraconensis prouinciæ expediamus, quæ Callæciæ & Lusitaniæ a tergo in mediterraneis ad Iberum vsque fluuium obiiciuntur. Magna nomina in Romanis historiis sunt *Vaccæi, Pelendones, Areuacæ, Carpetani, Lusones, Oretani, Lobetani, Contestani, Edetani, Illercaones,* & imprimis *Celtiberi,* quibus nunc amplos, nunc angustiores terminos constituunt. Bellicosissimi enim fuerunt, atque multis sæpe populis imperauerunt, vt Celtiberia interdum maiorem Hispaniæ partem, a principe populo denominatam, comprehendat. Strabo lib. III pag. 88 αὐξηθέντες οἱ Κελτίβηρες ἐποίησαν καὶ τὴν πλησιόχωρον πᾶσαν ὁμώνυμον ἑαυτοῖς, *Celtiberi, aucti potentia, a se etiam regionibus circumiacentibus*

tibus nomen fecerunt. Cladibus vero Romani belli factum, vt ad eos fines, aut iis similes, redigerentur, quos Ptolemæus describit; & ceteris populis sui limites redirent. Strabo & Plinius in quatuor gentes diuisos fuisse tradiderunt: neuter plures quam vnam illarum nominauit, & Strabo quidem *Arevacas*, Plinius *Pelendones:* Vtrosque vero Ptolemæus a Celtiberis separauit. Ceteros duos Appianus nobis detexit, *Bellos* nempe & *Titthos*, parum clara nomina. Nos Ptolemæi vestigia ita legemus, vt in oppidorum enumeratione consensum historicorum, vbicumque haberi potest, coniungamus, & eum in dubiis rebus malimus sequi, quam vnius peregrini geographi, qui Ptolemæus est, auctoritatem.

LXV.

Callæcis siue Gallæcis ad ortum solis adiacebant *Vaccæi*, ab Liuio sæpe commemorati, quorum ex Ptolemæi dispositione fuit primum *Intercatia*, a pluribus memorata. Epitoma Liuii XLVIII *L. Lucullus cum Claudio Marcello, cui successerat, quum lacessere omnes Celtiberiæ populi viderentur, Vaccæos & Cantabros & alias incognitas adhuc nationes in Hispania subegit. Ibi P. Cornelius Africanus, Scipio Aemilianus, L. Paulli filius, Africani nepos, sed adoptiuus, prouocatorem barbarum tribunus militum occidit: & in oppugnatione Intercatiæ vrbis maius multo periculum adiit. nam murum primus omnium transcendit.* Singularis illa cum barbaro pugna apud eandem vrbem commissa fuit. Aurelius Victor de Viris illustribus in Scipione Aemiliano: *apud Intercatiam oppidum prouocatorem singulari prælio vicit.* Adde Appianum in Ibericis. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 324 num. 10 MODESTVS INTERCAT. EX GENTE VACCAEORVM VXORI PIENTISSIMAE. Situm Antonini Itinerarium describit, itinere ab Asturica per Pintiam & Cluniam ad Turiasonem & Cæsaraugustam, ita vt LX M. P. afuerit ab Astorga, vno interiecto oppido Brigeco. *Portam Augustam* nemo præter Ptolemæum memorauit. neque est yt credamus Plinii Nouam Augustam esse. hæc enim in Areuacis fuit, & in iis ab ipso Ptolemæo nominatim recensetur Νȣδαυγȣ́στα appellata. Circumiacentia proxima tria oppida eiusdem Ptolemæi *Viminacium, Lacobriga, Segisama,* continenti sic serie etiam Itinerario traduntur, ab Asturica Burdigalam versus itinere. *Viminacium* XXXI M. P. a Pallantia: XV a *Lacobriga*, inter quæ medium est. Ptolemæi quidem Græcus codex corruptus in hoc nomine: Latina autem versio *Lacobriga*, qui sunt *Lacobricenses* a Plinio lib. III cap. III memorati: iidem forte Plutarchi Λαγγοϐρῖται in Sertorio pag. 574. nam etiam geminata littera in nummo Galbæ scribitur LACCOBRIGA MVN. id est *Laccobriga municipium.* Alia vero Lacobriga in Lusitanis est, de qua supra diximus. A Lacobriga itidem M. P. XV abest *Segisamo*, quæ vrbs poterat Ptolemæi *Segisama Iulia* videri, nisi Plinius dicto loco distinguat *Segisamonenses* & *Semisameiulienses.* Segisamonis situm habemus ex Itinerario: Segisama si diuersa fuit, nobilioris vtique famæ fuit, quam situs nunc certus & definitus est: nisi in Ptolemæi numeris adquiescemus, qui eam Palantiæ a septemtrione opponit. Nobilitat autem ciuitatem & coloniæ di nitas,

g & *Ia-*

& *Iuliæ* agnominatio. Nummus Tiberii, COL. IVL. SEGISAMA. Accedit in historiis eiusdem clara mentio, Flori lib. IV cap. XII, Augustum Cantabrico bello in eam deuenisse: & Polybii apud Strabonem.

LXVI.

Reliqua Vaccæorum oppida secundum Ptolemæum, eaque memorabilia, sunt *Palantia, Cauca, Pintia.* Prima *Palantia,* Appiano & Ptolemæo Παλαντία, cuius ciues Plinio *Pallantini*; (nam Pallantia & Palantia scribitur) cum per se nota est, quia nomen hodieque seruat in Legionis regno Palencia; tum ex Itinerario Antonini de situ eius constat. Claram antiquitus fuisse Pomponius Mela lib. II cap. VI testis est. *Vrbium,* inquit, *de mediterraneis in Tarraconensi clarissimæ fuerunt, Pallantia & Numantia: nunc est Cæsaraugusta.* Appianus in Iber. pag. 482 Ἐπὶ δὲ Παλαντίαν ᾔει πόλιν, ἣ δόξαν τε ἀρετῆς εἶχε μείζω, *Inde Pallantiam itum est, vrbem virtutis fama clariorem,* quam Intercatia, vnde egressi fuerant. *Cauca* etiam nobilior vrbs, sed positionis dubiæ. Plures putant Cocam esse nominis inducti consonantia: quod vero hæc trans Durium, ceteræ omnes Vaccæorum vrbes quas enumerauimus, cis illud flumen sunt; suspecta interpretatio videri potest. Sed iuuat Appianus sententiam receptam, quia Lucullum Celtiberico bello ex inferiori Hispania aduersus Caucæos profectum, flumen Tagum dicit, pag. 478, non Durium traiecisse. Nempe περάσας τὸν ποταμὸν, τὸν καλούμενον Τάγον, ἀφίκετο πρὸς Καύκαν πόλιν, καὶ παρεστρατοπέδευσεν, *traiecto amni, quem Tagum appellant, ad Caucam vrbem peruenit, & eam circumsedit.* Ex quo non dubie probatur, quod tantummodo Tagi traiectus memoratus est, antequam ad Caucam perueniret; adeunti Lucullo non trans Durium vrbem, sed citra illum, hoc est, inter Durium, & Tagum sitam fuisse, Durio tamen propiorem quam Tago, vt situs Cocæ, quæ hodie est, ostendit. Calamitatem vrbis a Lucullo contra fœdus illatam, & inde ortam Romanis infamiam, siue, vt Appianus appellat, δόξαν κακὴν; ex eiusdem descriptione intelligimus. Hanc de Cauca opinionem plus Zosimus perturbat, quum de Theodosio, qui inde ortus fuit, lib. IV cap. XXIV scripsit: αἱρεῖται τῆς βασιλείας κοινωνὸν Θεοδόσιον, ἐκ μὲν τῆς ἐν Ἰβηρίᾳ Καλλεγίας, πόλεως δὲ Καύκας ὁρμώμενον, hoc est [Gratianus] *imperii socium Theodosium legit, ex Hispanicæ Callegiæ vrbe Cauca ortum.* Nemo non videt, Callæciam corrupto illo vocabulo notari, in qua si Cauca sita fuit, frustra ad Vaccæos illa, qui multo citeriores sunt, refertur. Sed tanti non est in hac caussa Zosimus, vt de Plinii nos sententia & Ptolemæi, qui in Vaccæis ponunt, depellat: quin potius Zosimum, si non errasse, tamen singulari opinione fuisse iudicamus, dum ampliores Gallæciæ fines, quam ceteri solent, adsignauit, vt Vaccæorum quoque contineat regionem. Facilis etiam error in vicinis, quia Vaccæi & Gallæci sunt ὁμόρισι. Præterea *Pintia* Ptolemæi est, quam plures ponunt in loco eximiæ nunc vrbis Vallisoleti siue Valladolid. Mariana lib. X cap. VII *Pincia, quæ nostris Vallisoletum esse creditur in Vaccæis:* alii ad latus paullo ab illa vrbe deducunt. Antonini Itinerarium inter Cluniam & Intercatiam ponit mediam, itinere ab Asturica Cæsaraugustam per Cantabri-

am: estque ab Asturica CVI M. P. Tandem *Rauda* quoque Vaccæorum fuit, quam idem Itinerarium inter Pintiam & Cluniam constituit, vtrique proximam, nulla vrbe interiecta. Et hactenus de Vaccæis.

LXII.

Sequuntur *Areuacæ* Strabonis & Ptolemæi, de quibus ita Plinius lib. III cap. III, *Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum sex oppida: Saguntia & Vxama; præterea Segouia, & Noua Augusta; Termes, ipsaque Clunia, Celtiberiæ finis.* Ptolemæus prætermissa Saguntia addit *Numantiam* & *Velucam*, & alia quædam obscuriora. De singulis breuiter, quæ inueniri possunt, adferemus. *Saguntia*, quæ & *Seguntia* ac *Segontia* dicitur, illa vrbs est, de qua Liuius lib. XXXIV cap. XIX, *Consul audito Seguntiæ Celtiberum omnes sarcinas impedimentaque relicta, eo pergit ducere ad oppugnandum.* Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 324 num. 2.

C. ATILIO C. F. QVIR. CRASSO SEGONTINO.

Itinerarii auctor duas Segontias vno itinere ab Emerita Cæsaraugustam tradit, vnam inter Complutum & Bilbilim; alteram inter Bilbilim & Cæsaraugustam. Prior illarum est, quæ Areuacis vindicatur. Qui locorum periti sunt iudicant esse vrbem Siguenzam, ad fontes amnis, Complutum adluentis, qui hodie vocatur Henarez. Aliam Segontiam in Bætica supra exposuimus; & iterum aliam *Segontiam Paramicam* Ptolemæus ponit in Vardulis. Hoc de prima Plinii vrbe. Secunda est *Vxama*, Ptolemæo ὄυξαμα Ἀργέλλαι, vel vt Palatinus codex habet, Ἀργαῦλαι: in Itinerario inter Cluniam & Numantiam posita, itinere ab Asturica Cæsaraugustam. Floro est *Auxima* lib. III cap. XXII extremo corrupte. nam veram scriptionem vetus lapis Compluti conspectus, ostendit apud Gruterum pag. 693 num. 8

LICINIVS IVLIANVS
VXAMENSIS
ANN. XX. H. S. EST
IVLIA MATER F. C.

Hodie el Borgo d' Osma dicitur, nomine veteri non penitus exstincto; & adiacet amni Durio.

XVLIII.

Illustre nunc nomen *Segouiæ* siue *Segobiæ*, quæ Γεγȣβία Ptolemæi est, ad se nos aduocat, nisi retrahet Harduinus, qui Areuacarum Segouiam, Plinio & Ptolomæo memoratam, dicit non illam esse mediam inter Madridum & Vallisoletum, quæ mirabiles aquæductus cum Segouiæ nomine conseruat: sed vrbeculam, quæ sub eadem cæli parte atque Numantia, eodemque situ a Ptolemæo collocetur. Hæc numeris confisus Ptolemæi scripsit, qui si recti sunt, eadem longitudo Segubiæ est & Numantiæ; latitudo in septemtrionem, quam Numantiæ, eleuatior. Quum vero numeri illi sæpe fefellerint, & plura in Hispania conturbet alibi Ptolemæus, nolim sola illius iussione a celebriori Segouia ad ignobilem obscuramque diuerti. Fateor, celebrem illam vrbem pæne extra fines Areuacarum esse: sed esto, quod satis sit, in limine fuisse, id quod vt credam, facilius adducor, quia & Plinius & Ptolemæus & Itinerarii auctor tantum vnam Segouiam habent, nec ipsi

Hispa-

Hiſpani aliam in his circa Durium oris oſtendunt, aliam demum prope Cordubam ad Bætin, de qua Vaſæus pag. 91 conſulatur; quæ nihil cum noſtra, vt alieno ſitu, commune habet. Quod ſi omnino etiam poſitio repugnaret, quæ vero non plane aliena eſt: tamen vel nominis & famæ cauſſa illuſtre opus explicaremus, quod nihil certi conſtat, cui alii hoc genti ſit adſcribendum, nec alia forſan ſe offert ad prædicandum illud occaſio. Eſt enim hæc Segobia vel Segouia hodieque conſpicua, cum ob alias rationes, tum maxime propter mirandum aquæductum, ex Traiani æuo, vt putatur reliquum, de quo Marineus Siculus lib. I Rer. Hiſp. tradit, ſe vltra ſeptingentos in Hiſpania pontes numeraſſe, ſed nihil vidiſſe, quod cum hoc arcu ſeu aquæductu & ponte Alcantarenſi conferri poſſit.

LXIX.

In Plinianis Areuacarum oppidis *Noua Auguſta* ſuccedit, nec alii memorata, niſi Ptolemæo, quamuis ille in nomine aliquid corrupit, Νουδαυγόυςαν ſcribens, pro Νεοαυγȣ́ςα, vel Νέα ἀυγȣ́ςα. Ad *Termeſtinam* ergo vrbem progredimur, cuius *Termes* nomen eſt apud Plinium & Florum; & Τέρμες quoque apud Ptolemæum: Τερμισὸς, μεγάλη πόλις, *Termiſus, magna vrbs,* Appiano pag. 535. Hodie multis Lerma eſt, ſita ad fluuium Areuam, qui nunc Arlanza: aliis ad Durium, Nueſtra Sennora de Tiermes. Ciues *Termeſtini* vocantur, ſocii Numantinorum. Liuii epitoma LIV *Q. Pompeius conſul in Hiſpania Termeſtinos ſubegit: cum eiſdem & Numantinis pacem ab infirmitate fecit.* Et Tacitus annali IV cap. XLV *nationis Termeſtinæ* dicit fuiſſe, qui prætorem Hiſpaniæ citerioris L. Piſonem ex improuiſo in itinere adortus, vno vulnere in mortem adfecerit. An eadem ſit *Termantia* Appiani, quæ Plinii Termes: & *Termantini* apud eundem, qui Liuii Termeſtini, non liquido conſtat. Termantini prope Numantiam fuerunt. De eodem Q. Pompeio, quum nihil ad Numantiam perficeret Appianus dicit pag. 506, μετέβαινεν ἐπὶ Τερμαντίαν ὡς ἐυχερέςερον ἔργον, *Termantiam caſtra promouit, tamquam ibi minus negotii habiturus:* & pauciſſimis interiectis; τὴν ἀγορὰν ἀυτῷ φέροντα χιλίαρχον οἱ Τερμαντεῖς ἐτρέψαντο, *tribunum militum, qui commeatum aduehebat, Termantini in fugam verterunt.* Multis ergo iidem ſunt, qui Termeſtini; & eadem Termes, quæ Termantia. Hoc autem me dubium reddit, quod non credibile, vnum auctorem eodem libro, & eiusdem belli deſcriptione, vnam vrbem nunc Τερμαντίαν, nunc Τερμισὸν appellare.

LXX.

Vltima vrbium in Areuacis in Celtiberiæ conlimitio poſita, fuit *Clunia,* omnium poſt Numantiam deletam clariſsima, Romana colonia, & iuridici conuentus ampliſſimi ſedes. Hæc de ea ex Plinio. Situm Antonini Itinerarium monſtrat, inter Raudam & Vxamam fere medium, ab illa XXVI M. P. ab hac XXIV, quo loco nunc pagus ſupereſt ad Durium amnem. In hiſtoriis rarum nomen, nec fere niſi Dionis Caſſii lib. XXXIX pag. 115 referentis de rebellibus Hiſpanis, quod Metello Nepoti, πολιορκȣ̃ντι Κλȣνίαν, ἐπελθόντες ἀμείνȣς ἐγένοντο καὶ ἐκείνην μὲν περιεποιήσαντο, *obſidenti Cluniam ſuperve-*

venientes, vicerint ipsum, ac vrbem in suam redegerint potestatem. Crebrior mentio in nummis. Vaillantius tres promit cum nominibus quartumuirorum CLVNIA inscripti: Golzius autem habet signatum COL. CLVNIA: & alium MVN. CLVN. id est, *municipium Cluniense.* Hæc de sex vrbibus Plinii in Areuacis.

LXXI.

Ptolemæus addit *Numantiam & Velucam.* Nobilissima Numantia, *Hispaniæ decus,* vt Florus vocat, quod ex bello Numantino constat: quam licet deleuerint Romani Scipione Aemiliano duce; non tamen dubitandum est, quin postea instaurata fuerit, quia non tantum Ptolemæus eam memorauit, sed Antoninus quoque, itinere ab Asturica Cæsaraugustam; qui etiam situm determinat, inter Vxamam & Turiasonem, interiectis tamen aliis. Durius præterfluit, vt Strabo dicit lib. III pag. 112, sed recens ille & fontibus suis propinquus. Florus Bello Numantino & situm & virtutem ita describit: *Sine muro, sine turribus modice edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit: nec sustinuit modo, sed sæpius aliquando perculit, pudendisque fœderibus adfecit.* Quod instar Spartæ *sine muro* fuisse dicit, forte solus dicit, & Strabo dicto loco videtur τὸ τεῖχος, *murum* meminisse, sed obscuris ceteris: & Appianus ἐπιτείχισμα, sed ita dubie, vt, vrbisne fuerit an castrorum Scipionis, non facile diiudicetur. Paullus Orosius lib. v cap. VII explicatius proponit, quæ breuius superiores. *Numantia,* inquit, *haud procul a flumine Durio tria millia passuum in ambitu muri amplexabatur: quamuis aliqui adserant, eam & paruo situ, & sine muro fuisse. Vnde credibile est, quia hoc spatii cura alendorum custodiendorumque pecorum, vel etiam exercendi ruris commodo, quum bello premerentur, incluserint: ipsi arcem paruam, natura munitam obtinentes. Alioqui tantam paucitatem hominum tam amplum vrbis spatium non munire magis, quam prodere videbatur.* Commentarii loco possunt esse, quæ Ioannes Mariana lib. III ineunte tam de muro, quam de situ vrbis & vestigiis a se inspectis prodidit: *In extremo,* inquit, *Celtiberiæ ad septemtrionem angulo sita fuit, atque in Areuacis, quatuor amplius millibus supra Soriam ad Garai pontem, non procul ab ortu Durii fluminis eius vrbis vestigia monstrantur. Natura loci, quam arte munitior fuit, in cliuo posita molli quidem adscensu, aditu tamen difficili, quod, tribus ex partibus, montibus ambiatur, vno tantum latere in planiciem desinente, prouentu fertilem, & secundum Teram amnem duodecim millia, quousque in Durium profluit, protensa. Lacedæmoniorum instituto nec mœnibus munita erat, nec turribus circumvallata, & ad gregum pascendorum commoditatem regionibus aliquanto latior, quam vt perpetuo muro includi posset. Arce tantum munita erat, vnde lacessenti hosti repugnare soliti erant, in eamque fortunas omnes in belli discrimine conferre.* Præterea Ptolemæus etiam *Velucam* adiecit, quam Antoninus *Volucem* dixit, XXV M. P. a Numantia in occasum remota, eodem itinere, quod ab Asturica Cæsaraugustam per Cantabriam ferebat.

bat. Hæc de Areuacis, qui primo casu *Areuaci* & *Areuacæ* appellantur, illo modo a Strabone & Plinio; hoc, a Ptolemæo.

LXXII.

Proximi Areuacis supra Numantiam erant *Pelendones*, quem populum vetus inscriptio apud Gruterum pag. III num. 5 littera duplici notat:

GENIO LOCI
PELLENDONES
AREACON.

Plinius & Ptolemæus scribunt L simplici. Ille [Plinius] lib. III cap. III vocat *Pelendones Celtiberorum*: & lib. IV cap. XX *Durius amnis ex maximis Hispaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiam lapsus: dein per Areuacos Vaccæosque, disterminatis ab Asturia Vettonibus, a Lusitania Gallæcis, ibi quoque Turdulos a Bracaris arcens.* Ptolemæus tres vrbes illis tribuit, *Visontium, Augustobrigam,* & *Sauiam.* Idem *Visontium* paullisper deducit ab Augustobriga & Sauia in austrum, *Sauiam* ab vtraque nonnihil in ortum: *Augustobriga* itinere Antonini ab Asturica Cæsaraugustam inter Numantiam & Turiasonem media locatur, ab illa XXIII; ab hac XV M. P. reducta. Plinius Numantiam in Pelendonibus scribit, quæ ceteris est in Areuacis.

LXXIII.

Areuacorum ab austro vicini *Carpetani*, Plinio *Carpetani ad Tagum* lib. III cap. III: Polybio lib. III cap. XIV Καρπήσιοι, qui an iidem sint, qui Liuii *Carpesii* lib. XXIII cap. XXVI, dubitat Ludouicus Nonius in sua Hisp. cap. XLV. Regio *Carpetania*: maior gens, quam Pelendones, & pluribus oppidis exculta. Caput secundum Plinium *Toletum* est lib. III cap. III. Seruat nomen vrbs incluta ad Tagum, ideoque certæ sedis, etiam ex Antonino nota & Ptolemæo. Incolæ Plinio *Toletani*, & inscriptionibus. Adiacet *Complutum* Ptolemæi ac Antonini, quod nemo dubitat Alcalam de Henarez esse. ciues *Complutenses* Plinio dicto loco. Martyres eius Iustum & Pastorem laudat Prudentius hymno IV Peristeph. vers. 41

Sanguinem Iusti, cui Pastor hæret,
Ferculum duplex, geminumque donum,
Ferre Complutum gremio iuuabit
Membra duorum.

LXXIV.

Inter Complutum & Toletum *Titulcia* Antonini, itinere ab Emerita Cæsaraugustam. Ad latus occiduum Compluti *Mantua* Ptolemæi, in loco fere vbi hodie regia Hispanorum Madrid: aut proxime eam in pago exiguo Villamanta, teste eodem Ludouico Nonio cap. LXXI. Durium versus *Ilurbida* & *Etelesta* fuerunt eiusdem Ptolemæi; qui Plinii *Egelestani* lib. III cap. III: Prope Tagum *Aebura* Liuii lib. XL cap. XXX & XXXIII, & Stephani Αἴβυρα ex Strabone: forsan eadem, quæ *Libora* Ptolemæi. Et *Hippo* Liuii in his oris fuit. Libro XXXIX enim, cap. XXX dicit, *Haud procul Hippone & Toleto vrbibus inter pabulatores pugna orta est.* Ergo hæ finitimæ vrbes fuerunt Hippo & Toletum.

LXXV.

Celebratior *Contrebia* eiusdem Liuii lib. XL cap. XXXIII, quam & Velleius lib. II cap. V, Valerius Maximus lib. II cap. VII exempl. 10, & Florus lib. II cap. XVII memorauerunt. In limite Celtiberorum fuit, vti ex Liuio coniicitur. *Sauciis,* inquit, *in oppidum Aeburam deuectis, per Carpetaniam & Contrebiam ductæ legiones. Ea vrbs obsessa, quum a Celtiberis auxilia arcessisset,* & reliqua. Videtur etiam in Valer. Maximi lib. V cap. I exemplo 5 pro Centobrica *Contrebia* legendum, quia eandem historiam Velleius & Florus dictis locis Contrebiæ tribuunt.

LXXVI.

Nec *Laminium* ignobile fuit, quod vltimum Ptolemæus in Carpetanis ponit. Situm dat Antonini Itinerarium VII M.P. a capite Anæ, vnde per duas mansiones Toletum iter est. Idcirco Plinius lib. III cap. I dixit: *Ortus Anas Laminitano agro citerioris Hispaniæ.* Idem cap. III *Laminitanos* ad Carthaginiensem conventum transcribit, quamlibet longius inde remotos; nec tamen hi vltimi, qui ius inde petebant. Inter Laminium & Toletum est *Consabrum* Antonini, qui Plinii sunt *Consaburenses* lib. III cap. III in conuentu, quem modo dixi, Carthaginiensi. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 402 num. 5: IIVIR MVNIC. CONSABVRON. & alia pag. 909 num. 14

Q. DOMITIVS Q. F. MACER
CONSABVRENSIS
L. P. IN FRONT. XV IN
AGR. P. XX

Addit Ptolemæus *Ilarcurin,* obscurum oppidum, quod vero etiam Antonini itinere ab Emerita Cæsaraugustam, inter Sisaponem & Laminium inuenitur, vna littera truncatum *Larcuris.* Hæc quoque de Carpetanis, quos Polybius lib. III cap. XIV *σχεδὸν ἰσχυρότατον ἔθνος τῶν κατ' ἐκείνους τοὺς τόπους, totius illius tractus fere validissimam gentem* laudauit.

LXXVII.

Carpetanos attingunt *Oretani* inter Anam & Bætin fere extensi, sed vtrumque fontibus propinquiorem. Nomen dat *Oretum,* *Ὦρητον Γερμανῶν, Oretum Germanorum* Ptolemæo: quæ & *Ὠρία Oria* est, & regio *Oretania.* Strabo lib. III pag. 105, *τῆς Ὠρητανίας κρατιστεύουσα ἐστὶ πόλις Κάστουλον, καὶ Ὠρία, Oretaniæ princeps vrbs est Castulo, & Oria.* Dicitur etiam *Orisia.* Stephanus Byzantinus *Ὠρισία πόλις Ἰβηρίας. τὸ ἐθνικὸν, Ὠριτανός, Orisia vrbs Hispaniæ: gentile, Oritanus.* Addit ex Artemidoro easdem vrbes, quas Strabo, *Orisiam & Castulonem,* nominibus leuiter prauatis, quæ restituimus. Tarapha *Oretum* Calatrauam interpretatur, de quo dubitat Ludouicus Nonius in Hispania cap. LXII.

LXXIIX.

Celebrior *Castulo* ad Bætim amnem, bello Punico clarissima, patria Imilces, quæ vxor fuit Hannibalis, quod ex Liuii lib. XXIV cap. XLI clarum est. Silius Italicus lib. III vers. 391

Fulget

Fulget præcipuis Parnassia Castulo signis:

Idem ante paullo vers. 97

Cirrhæi sanguis Imilce
Castalii, cui materno de nomine dicta
Castulo, Phœbei seruat cognomina vatis.

Parnassia ideo & Castalia origo nominis, quia fingunt, Phocensium coloniam esse, de quo plura ad Silii locum notauimus. Siue vere ita fuit, siue fictum est a poetis; non tamen ratione caruit illa fictio, siue fama fuit & opinio. Nam, vt Ludouicus Nonius cap. LXIV tradit, mons vrbis biuertex est, vt Parnassus: ab vno latere tenuis scaturigo, non impar Castalio fonti: etiam numismata ibi reperta, quæ alatum Pegasum referebant. Sed lusum ita esse, vera nominis origo, a Bocharto tradita, ostendit, quippe a crepidine fluvii (Arab. קשטלו) deriuat, & ex Strabone confirmat, qui Bætim ad hanc vrbem propter ῥάχεις ὀρῶν *rupes amni imminentes*, negat esse nauigabilem. Vrbs valida fuit & municipium. Vetus inscriptio apud eundem Nonium: SACERDOTI MVNICIPII CHASTVLONENSIS. Plinius lib. III cap. III de conuentu Carthaginiensi: *ex colonia Salariensi oppidani Latii veteris Castulonenses, qui Cæsari Venales appellantur.* Ex hoc Harduinus reprehendit Ptolemæum, qui duo diuersa Oretanorum oppida Salariam & Castulonem fecerit. Mox enim in Bastulis sequetur *Salaria*, ex qua colonia videntur quidam Castulonenses deducti. Ad situs *Castulonensis saltus* a Liuio non semel memoratus. Lib. XXVI cap. XX *supra Castulonensem saltum:* & lib. XXVII cap. XX, *quum Scipio saltu Castulonensi excessisset.* Mariano monti cohærere inde a Corduba huc procurrenti, supra dictum est.

LXXIX.

In ortum paullo a Castulone recedit *Mentissa* Liuii. Lib. XXVI cap. XVII *Is locus inter oppida Illiturgim & Mentissam*, locus scilicet castrorum Asdrubalis. Ptolemæi est Μέντισα. Plinio *Mentesani qui & Oritani*, distincti a *Mentesanis* Bastulis. Ergo & *Mentesa* scribitur. Recte. nam sic etiam veteri inscriptione apud Gruterum pag. 384 num. 2

D. M. S
CALPHVRNIAE L. F. SCVNDVRAE
HVIC ORDO MENTESAN. FVN
DVM PATRIAE PVB. OB MER.
DEDER.

LXXX.

A Mentesa non longe *Tugiensis saltus* distat, ab oppido *Tugia* dictus, in quo fontes sunt Bætis fluuii. Plinius lib. III cap. I *Bætis in Tarraconensis prouinciæ, non vt aliqui dixere, Mentesa oppido, sed Tugiensi exoriens saltu.* Oppidi *Tugiæ* meminit Antoninus itinere a Castulone Malacam, XXXV M. P. a Castulone distantis. Vltra erat *Ilorci*, hodie Llorca vel Lorqui, ad *Taderem* fluuium. Plinius dicto loco: *Iuxta quem* (Tugiensem saltum) *Tader fluuius, qui Carthaginiensem agrum rigat, Ilorci refugit Scipionis*

rogum, versusque in occasum Oceanum Atlanticum, prouinciam adoptans, petit. Ob flexum illum, quidam in Bæticam transsumunt.

LXXXI.

Eodem tractu quamquam incerto loco, in Oretanis fuit *Biatia* Ptolemæi, qui sunt *Viatienses* Plinii. In Thesauro Brandenburgico nummus est, inscriptus BIATE, quem huc refert nobilissimus vir Laurentius Beger p. 522, secus ac clari viri Io. Harduinus & Iacobus Wildius ad Messeniam, in qua fluuius eius nominis est, reducunt. Ignota sunt Ptolemæi *Ceruaria*, *Bergula*, *Lacuris*, *Lusparia*, quæ idcirco prætermittenda censemus. In septemtrionem & ad Anæ fontes reuertimur, vbi oppida Ptolemæi sunt *Libisoca*, *Aemiliana*, *Salica*, & *Merobriga*, omnia in Oretanis recensita. Λιβισώκα, *Libisoca* Ptolemæi, est *Libisosa* Antonini, itinere a Laminio Cæsaraugustam, distans ab Anæ capite VII M. P. Eadem Plinii est *Libisosona*, quod vt plenius est vocabulum, ita quod genuinum oppidi nomen sit, non difficulter inuenitur. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 260 num. 3 imperatori Marco Antonino sacra, COLONIA LIBISOSANORVM plenis litteris exscriptum habet. *Libisosanus* autem ex media forma, quæ Antonini Itinerarii erat, est deductum, ideoque illa præferenda: Ptolemaica autem emendanda, quia κ in locum σ manifesto errore irrepsit. Situs iam ante ex Itinerario remonstratus est. *Aemiliana* (puto *Castra* subaudiri) a Ptolemæo in occasum versus ponuntur a Libisosa, quæ prope fontes Anæ erat; *Salica* inter vtrumque oppidum in austrum declinat. De *Merobriga* autem, siue *Mirobriga*, vt Palatinus præfert, vereor, ne illarum vna sit, in Lusitania quæ describuntur: aut si diversa est, nominum æqualitate dubitatur, vbi quæque sita fuerit, & quæ ex multis sit illustrior, cui antiquæ inscriptiones & aliæ laudes possint accommodari. Tales sunt quæ partim supra sunt productæ pag. 76: ORD. MEROBRIG. & quam Gruterus pag. 257 num. 2 commendat MIROBRICENSIVM MVNIC. dicato Aelio Adriano Antonino. Et de Oretanis hactenus.

LXXXII.

Nunc *Olcades*, alium populum, accedimus, a Polybio, Liuio, Stephanoque Byzantio commendatos. Sed de his quoque quod dubitemus non deest, quum ne id quidem certo sciamus, ex quo latere Oretanis aut Carpetanis appositi fuerint. Liuius lib. XXI cap. V de Hannibale: *In Olcadum fines prius (vltra Iberum ea gens, in parte magis quam in ditione Carthaginiensium erat) induxit exercitum, vt non petisse Saguntinos, sed rerum serie finitimis domitis iungendoque tractus ad id bellum videri posset.* Victi ab Hannibale, Carpetanes concitant, eisque contra communes hostes se coniungunt. Polybius eandem historiam texens lib. III cap. XIII seq. primum ὀλκάδων ἔθνος *Olcadum gentem*, dein Vaccæos, & postea omnes vltra Iberum populos adgressum Hannibalem, Carthaginiensium potestati subiecisse tradit, vt omnibus in ditionem redactis, soli Saguntini restarent, bellorum nexu ex finitimis subiugandi. Nihil ex his de sede certa cognosci potest. Nec plus addit Stephanus ille vrbium & populorum descriptor, quam ex Polybio, ad

quem

quem prouocat, *ἔθνος Ἰβήρων, τῶν ἐντὸς Ἴβηρος τοῦ ποταμοῦ, gentem esse Hispanorum; qui intra Iberum habitent.* Quum vero primariam eorum vrbem exponit, quam *Althæam* Polybius vocat, ex quo Liuius dicto loco corrigendus est, * in quo *Carteia* legitur; Olcades *πλησιοχώρους Καρχηδόνος, finitimos Carthagini Nouæ* esse pronuntiat. Sic ab austro essent Oretanis adiiciendi. At peritissimi rerum Hispanicarum Aelius Antoninus Nebrissensis, & Io. Mariana, quem Ludouicus Nonius in sua Hispania cap. XLVII sequitur, *Althæam* in regno Toletano ponit prope vrbem *Ocanna* hodie dictam, decem circiter leucis a Toleto in ortum remotam. Nec id alienum a Liuii descriptione est, quæ magis in media Hispania, quam in ora eius videtur Olcades locare. Præter Althæam autem de Olcadibus nihil memoriæ est proditum.

LXXXIII.

Expositis his nationibus quæ principi genti *Celtiberis* a tergo sunt, id est ab occasu solis; ad ipsam *Celtiberiam* explicandam adgredimur. Supra autem diximus, non ab omnibus eosdem limites Celtiberiæ constitui, sed pro potentia gentis & felicitate nunc amplioribus extendi, nunc includi post Romanum bellum angustioribus, quos in præsenti etiam, vti a Ptolemæo definiti sunt, persequemur. Caput Celtiberiæ, vt Plinius dixit lib. III cap. III, est *Segobriga*, quæ vt ex Strabone pag. 112 & Ptolemæo apparet, haud longe illinc a Numantia fuit, hinc a Bilbilitano oppido. Nec vero Hispani in situ consentiunt, aliis aliam respicientibus. Nummi & inscriptiones an huc pertineant, incertum æque est, Vaillantio falsum; quia hæc vrbs, quamlibet clara gentis suæ & magna, tamen ab Romanis, haud dubie gentis odio propter diuturnum bellum in stipendiariis relicta sit, quibus ius monetæ cudendæ permissum nunquam fuerit. Plinius enim lib. III cap. III in Carthaginiensi conuentu: *Stipendiariorum autem celeberrimi, Alabanenses, Bastitani, Consaburenses, Dianenses, Egelestani, Ilorcitani, Laminitani, Mentesani, qui & Oritani, Mentesani qui & Bastuli, Oretani qui & Germani cognominantur; caputque Celtiberiæ Segobrigenses.* Ex dissensione autem de loco Segobricæ duas Segobricas Io. Vaillantius ad nummum Tiberii, quo SEGOBRICA in querna scriptum est, distinguit, alteram Plinii stipendiariam, de qua diximus: alteram incerto loco, veteris Latii iure donatam. *Segobriga,* inquit, *vrbs gemina Hispaniæ Tarraconensis, altera in Valentino regno ad Turulim fluuium; altera in regno Castellæ ad montis Orospedæ radices & Duratonam fluuium: hæc Sepulueda quibusdam: illa Cabbezza del Griego, aliis Segorve. Sed quæ Celtiberorum vrbs, immo ipsorum caput a Plinio lib.* III *cap.* III *dicitur; & a Strabone lib.* III, *& a Ptolemæo lib.* II *cap.* VI *Numantiæ proxima ponitur. - - - - De vtrisque Segobrigæ situ ambigitur, & non parua inter recentiores de ipsa contentio.* In dubiis itaque res, dum certiora inuenientur, relinquenda est, tantum hoc addito, vrbem Segorue in Valentino esse ad flumen Mouedre; Cabezza del Griego vicum in Castella Noua.

N 3 LXXXIV.

* Fortasse correctione supersedere possumus. nam nomen *Carteiæ* potuit natum esse e Phœnicio vocabulo, vrbem signante, propter Althææ excellentiam. Sic ἄστυ pro *Athenis, vrbs* pro *Roma* vulgò ponebatur.

LXXXIV.

In Celtiberiæ oppidis, quæ certiora sunt, est *Turiaso* vel *Turiasso*, Ptolemæo Τυριασὼ: Plinio *Turiasonenses* in Cæsaraugustano conuentu. Augusti nummus, MVN. in querna, supra quam TVRIASO: & Tiberii, MVN. TVR. DIVVS AVGVSTVS, hoc est, *municipium Turiaso*. Situs certus, quia hodieque superest, nomine non penitus abdicato, *Tarazona*, vt constanter Hispani tradunt, & Antonini Itinerarium confirmat, itinere ab Asturica Cæsaraugustam. Nobilis, ferri gloria, quam aquæ suæ debet, perinde ac Bilbilis, quas idcirco Plinius lib. XXXIV cap. XIV æquauit.

LXXXV.

Celebratior tamen *Bilbilis*, alumni ingenio, Martialis poetæ, illustrata. Hic lib. x epigrammate CIII

Municipes, Augusta mihi quos Bilbilis acri
Monte creat, rapidus quem Salo cingit aquis.

Cognomen *Augustæ* etiam in nummis est Tiberii: M. AVGVSTA BILBILIS TI. CAESARE III, id est, *municipium Bilbilis Tiberio Cæsare tertium consule.* Et alio eiusdem: M. AVGVSTA BILBILIS TI. CAESARE V. L. AELIO SEIANO. Iterum Martialis eiusdem libri epigrammate vltimo ad librum suum:

Et cursu facili, tuisque ventis
Hispanæ pete Tarraconis arces.
Illinc te rota tollet, & citatus
Albam Bilbilin, & tuum Salonem
Quinto forsitan essedo videbis.

Flumen igitur, quo ferrum temperatur, ille *Salo*, qui præterfluit; inde etiam *Bilbilis* dictus ab Iustino lib. XLIV cap. III. *Nec vllum,* inquit, *apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluuio, aut Chalybe tinguatur.* Eundem enim Salonem & Bilbilim esse censet etiam Hieronymus Paullus, Barcinonensis de Flum. Hisp. Nec gloriam illam ex fodinis habet. Plinius dicto lib. XXXIV cap. XIV de ferri differentia: *Summa differentia in aqua* est, *cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi vtilior nobilitauit loca gloria ferri, sicut Bilbilin in Hispania & Turiasonem, Comum in Italia, quum ferraria metalla in his locis non sint.* Quanta autem ferri Bilbilitani siue chalybis præstantia fuerit, idem lib. IV epigram. LV prædicauit:

Nostræ nomina duriora terræ
Grato non pudeat referre versu:
Sæuo Bilbilin optimam metallo,
Quæ vincit Chalybasque Noricosque.

LXXXVI.

Inde absunt XXIV M.P. in occasum solis *Aquæ Bilbilitanæ*, Antonini itinere ab Emerita Cæsaraugustam, quæ, vt solent huius nominis, ægrotantibus salutares sunt: quum ipsa *Bilbilis* a Cæsaraugusta distet M.P. LI. Circa Bilbilim sunt itidem ex Itinerario nota oppida *Balsio*, XX M.P. a Turiasone, quod

quod videtur *Belsinum* Ptolemæi esse, si per numeros eius licet: *Nertobriga* Ptolemæi eiusdem & Antonini, nisi forsan *Nergobriga* legendum est. nam Appianus in Ibericis sæpe habet Νεργόϐριγες, quam vetustam lectionem esse, ex Suida constat, qui, in μετριοπαθεῖν eodem modo Appiani verba pag. 475 ed. Toll. refert: Νεργόϐριγες δ' αὐτοῦ περὶ τῆς μετριοπαθείας πυθόμενοι. *Nergobriges, cognita Marcelli moderatione*, ac reliqua. Quod vero Itinerarium Ptolemæo consentit, nihil mutandum in nomine censemus. Vrbem non mediocrem fuisse, ex Appiani historia apparet. A Bilbili aberat XXI M. P. Cæsaraugustam versus, quod ex Antonini itineribus ab Emerita Cæsaraugustam est perspicuum. Hodie *Ricla* censetur esse, media inter Bilbilim & Calonis ostium, quod etiam Io. Franciscus Andreas de Patria S. Laurentii approbauit. *Arcobriga* autem, itidem Ptolemæi, recedit a Bilbili Complutum versus, quod ex Itinerario liquet, quo hoc ordine posita oppida sunt, itineribus ab Emerita Cæsaraugustam:

Complutum	— —	
Arriacam	M. P.	XXII
Cæsatam	M. P.	XXIIII
Segontiam	M. P.	XXVI
Arcobrigam	M. P.	XXIII
Aquas Bilbilitanorum	M. P.	XVI
Bilbilim	M. P.	XXIIII.

Ex quibus etiam *Cesatam* intelligimus quo loco sita fuerit, quam Ptolemæus Κέσαδαν, siue vt Palatino est, Καίσαδαν, *Cesadam* vel *Cæsadam* appellat.

LXXXVII.

Nobilior *Valeria* Celtiberorum, Ptolemæi; Plinii *Valerienses*, lib. III cap. III, qui in coloniis recenset: Ortelius cognomen *Iuliæ* addit, nescio ex quo nummo. Quem quod diligentissimi viri Harduinus & Vaillantius ignorant, error haud dubie est, & ex notiore nummo legendum COL. IVLIA VALENTIA, itidem in citeriori Hispania, quam postea perlustrabimus. Sita erat Valeria, Vasæi opinione, ad fontes *Sucronis*, vt ipsa vrbs Cuença sit: vel quod Morales mauult, septem inde leucis reducta ad eundem amnem. Supra hanc *Parietinæ* Antonini, itinere a Laminio Cæsaraugustam, XXII M. P. a Libisosa.

LXXXVIII.

Nobilis præ ceteris *Ergauica* Celtiberum, diuersa ab Ergauica Vasconum, de qua supra dictum est. Vtramque Ptolemæus distincte posuit, vt gente, ita & situ diuersam. Augusti nummus MVN. ERGAVICA. Et alius Tiberii, ERGAVICA. Inscriptio vetus apud Gruterum pag. 382 num. 9

M. CALP. M. F
LVPO FLAM. P. H. C
EX CONVEN
CAESAR. ERCAVIC.

hoc est, *Marco Calpurnio, Marci filio, Lupo flamini prouinciæ Hispaniæ citerioris: ex conuentu Cæsaraugustano, Ercauicensi*, per C loco G. Et Plinius in Cæ-

Cæſaraugustano conuentu *Ergauicenſes* lib. III cap. III ſcripſit. Quibus inducti, minus dubitamus, quin apud Liuium quoque lib. XL cap. L *Ergauica* ſcribendum ſit, non *Ergauia*, quia *nobilem & potentem ciuitatem* vocat, quod Ergauicæ potius, quam obſcuræ Vaſconum *Ergauiæ*, tribuendum videtur, quod etiam Carolo Sigonio, viro doctiſſimo, viſum fuit. Situm Hiſpani in loco *Alcannis*, ſeptem leucis a Dertoſa in occaſum æſtiuum, adnotant. Vide Ortelium & Holſtenium in *Ergauica*. Cetera Ptolemæi in Celtiberia, *Candabora*, *Burſada*, *Laxta*, *Alaba*, *Libona*, *Vrceſa*, *Mediolum*, *Attacum*, cum per ſe obſcura, tum ignotæ etiam poſitionis omnia, prætermittuntur, quibus addimus *Segedam* Appiani in Bellorum confinio, quæ Morali *Segeſtica* Liuii eſt lib. XXXIV cap. XVII: & eiusdem *Certimam* lib. XL cap. XLVII; *Tutiam* Flori & Plutarchi in Sertorio.

LXXXIX.

Celtiberorum finitimi erant ad Iberum *Edetani* ſiue *Hedetani*, qui Strabonis Σιδητανοὶ, *Sidetani* ſunt lib. III pag. 112, & Liuii *Sedetani* lib. XXVIII cap. XXIV; item lib. XXIX cap. II, & lib. XXXIV cap. XX, niſi obſtabit forte, quod vbique Liuius cum populis cis Iberum ſitis coniungit. Sed tamen etiam ſummus vir Petrus de Marca lib. II cap. VII ſect. 3 ita cenſet, *Edetanos a Strabone & Liuio Sedetanos dici, perſpicuum manifeſtumque eſſe.* Regio *Edetania* Plinio lib. III cap. III dicta. *Sucro fluuius*, inquit, *& quondam oppidum, Conteſtaniæ finis. Regio Edetani, amœno prætendente ſe ſtagno ad Celtiberos recedens.* Eadem Appiani Σηδητανία, *Sedetania* pag. 507. Fines ergo ex maritima parte ponit Plinius a Sucrone ad Iberum fere; in aliis ad ipſum flumen. A Sucrone etiam Silius eos deducit lib. III verſ. 371:

Hos inter clara thoracis luce nitebat
Sedetana cohors, quam Sucro rigentibus vndis,
Atque altrix celſa mittebat Sætabis arce.

Strabo dicto libro pag. 108 *Aeletanos* omnes vocat, qui a Carthagine vſque Iberum habitabant, ſub quibus tam Edetanos, quam Conteſtanos & Ilercaones comprehendit. Sidetanos autem ſuos, ſiue Sedetanos Strabo a Carthagine ad Sucronem ducit, nulla Conteſtanorum habita mentione, quos numquam memorauit. Hæc longitudo Editaniæ: latitudo ſecundum Ptolemæum eſt a Cæſaraugusta vſque Saguntum. Nunc vrbes & oppida ſingula perluſtramus.

LXXXX.

Caput Edetanorum *Cæſarauguſta* eſt, Ibero adiacens colonia, antea dicta *Salduba*. Sic enim Plinius dicto loco: *Cæſarauguſta colonia immunis, amne Ibero adfuſa, vbi oppidum antea vocabatur Salduba, regionis Edetaniæ, recipit populos* CLII, id eſt, tot populi ius ab ea petunt, quia conuentum habuit iuridicum. Ptolemæus diuiſe Καισάρεια Ἀυγοῦστα *Cæſarea Auguſta*: Strabo pag. 104 coniuncte ἡ περὶ τοὺς Κελτίβηρας Καισαραυγοῦστα, *Cæſarauguſta apud Celtiberos*, quorum fines attingebat. Atque ſic vulgo Latini, vt Plinius, quem modo cognouimus, & Mela lib. II cap. VI, *Vrbium de mediterraneis in Tarraconenſi clariſſimæ fuerunt Pallantia & Numantia: nunc eſt Cæſar-*

Cæsaraugusta. Sic etiam multis locis Antonini Itinerarium. Posſis dubitare, an primis coloniæ temporibus compoſito vocabulo nominata fuerit. In nummis enim huius vrbis, quotquot deſcriptos vidimus, diremtio eſt conſpicua. Plurimi notis tantum ſignant C. C. A. hoc eſt, *colonia Cæſarea Auguſta:* multi, CAESAR. AVGVSTA inciſionis puncto interiecto: quidam CAES. AVGVSTA, quod vtrumque legendum eſt *Cæſarea Auguſta.* Vide Vaillantii Nummos Auguſtorum in Coloniis & Municipiis. Vnde ſuſpicari poſſis, mediam formam CAESAR. AVGVSTAM, eiecto puncto, ita coaluiſſe. Tamen poetæ compoſitionem iuuant, qui neglectæ aut expulſæ interpunctionis non poſſunt accuſari. Prudentius hymno IV Periſteph. de Cæſarauguſtanis Martyribus:

Tu decem ſanctos reuehes & octo,
Cæſarauguſta ſtudioſa Chriſti,
Verticem flauis oleis reuincta
Pacis honore.

Etiam inſcriptio Gruteri pag. 324 num. 12, ſi recte deſcripta eſt, aliquid adferre poteſt:

POSTVMIAE MARCELLINAE
EX CAESARAVG. KARENSI

hoc eſt, illuſtri interprete Petro de Marca lib. II cap. X num. 5 *Poſtumiæ origine Carenſi ex conuentu Cæſarauguſtano.* Plinii *Carenſes* ſunt lib. III cap. III. in eodem conuentu. *Cares* oppidum quatuor leucis a Pompelone in meridiem, nunc Puente de la Reyna. Hæc de nomine, quod vna auctorem vrbis ſeu amplificatorem commendat: nobilitatem ſupra Pomponius commendauit: de ſitu eius, quia ſuperſtes eſt, nemo dubitat.

XCI.

Circumiacent coloniam, *Segontia* Antonini a XVI M. P. Bilbilim verſus: *Belia*, Βέλεια, Ptolemæi, vnde Plinii *Belitani* videntur dicti lib. III cap. III, niſi cum Thoma Reineſio, magni iudicii viro, lib. I var. Lect. cap. XXV *Bilbilitanos* velis legere. quod non improbabile videtur, quia de Plinio non credi poteſt, in recenſione Hiſpaniæ, & conuentus Cæſarauguſtani, Bilbilim, tam clarum municipium, prætermiſiſſe, qui minora etiam perſequutus eſt. Adiacebat etiam *Leonica* eiusdem Ptolemæi, in occaſum paullo recedens. Plinio Latinorum veterum *Leonicenſes.* In Golzii nummo MVN. LEONICA. A Leonica auſtrum verſus retracta *Etouiſſa*, quam quidam ex male diſpuncto Liuii loco lib. XXI cap. XXII flumini Ibero apponunt, quum longius inde in occaſum, Ptolemæo auctore, quorum conſonat hiſtoricus recte diſpenſatus, reducenda ſit. Liuii verba ſunt: *Ab Gadibus Carthaginem ad hiberna exercitus rediit. atque inde profectus præter Etouiſſam vrbem, ad Iberum maritimamque oram ducit.* Ptolemæus in Edetanis ſcribit Ἠτόβημα, *Etobema*, ſed dudum a ſummis ingeniis obſeruatum eſt, Ἠτόβησα legendum, idemque oppidum eſſe *Etobeſam* & *Etouiſſam.* Vide Sigonium ad Liuium, & P. de Marca lib. II cap. VII extr.

XCII.

Mare versus Ptolemæus ponit *Edéta*, quæ & *Leria* dicta fuerit; ἤδητα ἡ καὶ λείρια; vnde nomen Edetanorum est siue Hedetanorum: & sub ea, siue propius mare *Saguntum*, fida Romanis ciuitas, sita passus mille ferme a mari, vt Liuius notauit lib. XXI cap. VII; aut tribus millibus, vt Plinius; cuius iniusta oppugnatione secundum Punicum bellum Hannibal accendit, post octo annos Pœnis erepta (Liv. lib. XXIV cap. XLII) & ciuium Romanorum facta oppidum. Plinius sæpe dicto lib. III cap. III, *Valentia colonia* III M. *passuum a mari remota: flumen Turium: & tantumdem a mari Saguntum, ciuium Romanorum oppidum, fide nobile.* Maritimum situm etiam nummus Tiberii expressa triremi testatur, cui SAG. adscriptum cum duumuirorum nominibus: & alius cimelii regii SAGVNT. itidem cum triremi, apud Harduinum. Scribitur *Saguntum* & *Saguntus*; illud Liuii, Strabonis, Plinii & Ptolemæi: hoc Melæ, Flori & inscriptionis antiquæ apud Gruterum pag. 499 num. 2 SAGVNTVS PATRONI SVI. Silius quoque lib. I vers. 502

Conclamant vtrimque acies, ceu tota Saguntos
Igne micet.

Vrbs antiquissima, vt etiam Hercules crederetur fundamenta iecisse. Ibidem vers. 505 Murrus Saguntinus precatur:

Conditor Alcide, cuius vestigia sacra
Incolimus, terræ minitantem auerte procellam.

Quod vero hoc nimis fabulosum, ad Zacynthios originem plerique referebant. Strabo lib. III pag. 110 Σάγουντον κτίσμα Ζακυνθίων, *Saguntum a Zacynthiis conditum.* Aucta ab Ardeatibus colonis Rutulorum. Idem Silius lib. II vers. 603

Armaque Dulichia proauis portata Zacyntho,
Et prisca aduectos Rutulorum ex vrbe penates.

Adde Liuium lib. XXI cap. VII. Gleba & argilla præstabat, vnde pocula laudatiora. Martialis lib. VII epigram. VI

Ficta Saguntino pocula malo luto.

Et lib. XIV epigram. CXIV

Sume Saguntino pocula ficta luto.

XCIII.

Superest ex Ptolemæi numero in Edetanis *Valentia*, III millibus passibus a mari secedens ad flumen *Turiam*, quæ hodieque nomen cum regio splendore seruat. Originem describit Liuii epitoma LV, *Iunius Brutus consul in Hispania iis, qui sub Viriato militauerant, agros oppidumque dedit, quod Valentia vocatum est.* Deleuit Sertoriano bello Pompeius, vt ipse ad senatum scribit in fragmentis Sallustianis, *Dux hostium C. Herennius cum vrbe Valentia & exercitu deleti.* Instaurata ab Iulio Cæsare. Nummus Augusti, quem Harduinus vidit: COL. IVL. VALENTIA. In ceteris, quos & Vaillantius exhibet, per notas & signa tantum est C. I. V. id est, *Colonia Iulia Valentia*, cum prætoria naue. Coloniam fuisse etiam Plinius testis est verbis

supra

supra in Sagunto productis. Non ergo Hieronymus Surita in Antonini Itinerar pag. 549 audiendus est, qui Liuii locum de Valentia quadam Lusitaniæ, quæ nusquam fuit, interpretatur, quod hæc Edetanorum nimis longe a Viriato Lusitano afuerit, quasi is arma non per omnem Hispaniam circumtulerit. Adi Ludouicum Nonium in Hispan. cap. LXIX.

XCIV.

Post *Sucro* est flumen, Edetanorum finis, quem laxius, vt solent poetæ, Silius Italicus ponit, vt *Sætabin,* Xatiua, Sedetana cohorte sua comprehendat, de qua supra dictum abunde est. Si ad Sucronem *Sætabis,* quod censet Nonius, excusatior est poeta Silius, dum in Edetanis eos scribit, qui adiacent illorum termino. *Sucro* autem, oppidum ad ostium amnis, quod prætermisit Ptolemæus, ex Strabone addendum est. Is enim lib. III pag. 109 Sucroni fluuio πόλιν ὁμώνυμον, *vrbem cognominem* iuxta ostium statuit, cuius etiam Liuius meminit lib. XXVIII cap. XXVI & cap. XXIX extremo, quia seditio militum, quam Scipio sedauit, cœpta apud Sucronem vrbem erat. Plinius verbis supra editis, *Sucro fluuius & quondam oppidum.* Ergo excisum fuit ipsius & Ptolemæi temporibus. Reliqua Edetanorum, quæ Ptolemæus dat, *Ebora, Damiana, Larissa,* obscuriora sunt: *Osicerdam* in Ilercaonibus referemus: *Dianium* in Contestanis.

XCV.

Ab occasu Edetanos attingebant *Lobetani,* quorum *Lobetum* Λώβητον fuit, Ptolemæi: & supra hos *Lusones,* Λούσωνες Strabonis lib. III pag. 112, συνάπτοντες ταῖς τοῦ Τάγου πηγαῖς, qui ad Tagi fontes pertingunt: de quorum oppidis nihil certi notum est: & pars *Turdetanorum,* finitimi Saguntinorum, qui contraxerant eis cum Carthaginiensibus bellum, controuersiam fingentes, Hannibale instigante, ferenteque auxilium. Quam ob caussam postmodo Romani *Turdetanorum vrbem,* cuius nomen non memoratur, deleuerunt. Hæc Liuius lib. XXI cap. VI, & lib. XXIV cap. XLII. Hanc Turdetanorum vrbem Hispani censent *Teruel* supra fontes Turiæ esse. Nunc quæ in maritima ora sunt a Bæticæ limite ad amnem Iberum, persequemur.

XCVI.

Primi, ex Bætica reliqui, sunt *Bastitani,* quibus ad mare Ptolemæus solum Οὔρκη, *Vrce* dat; longum vero in mediterranea excursum, in quo sunt *Acci,* Ἄκκι, in Bæticæ confinio colonia, ex plurium Hispanorum consensu nunc Guadix in regno Granatensi. Plinius lib. III cap. III in Carthaginiensi conuentu: *Ex colonia Accitana Gemellenses.* Scilicet ciues coloniæ *Gemellenses* vocantur. Inscriptio vetus apud Marianam & Gruterum pag. 271 num. 6 COL. IVL. GEM. ACCITANA, id est, *Colonia Iulia Gemella Accitana.* Id nummi confirmant, Augusti COL. ACCI. LEG. VI id est, *Colonia Accitana legionis sextæ:* & Tiberii, C. I. G. ACCI. L. III, siue *Colonia Iulia Gemella Accitana legionis tertiæ:* qui conlati inter se, ostendunt rationem, cur *Gemella* illa colonia appelletur, videlicet, quod ex duabus legionibus, VI & III, colonos accepit. Post hunc *Vergilia,* Ptolemæi Οὐεργιλία, Plinii

Plinii *Virgilienses*. Sed etiam inscriptio in Gruteri opere pag. 324 num. 5 VERGILIENSes, per E. Quidam Hispani, etiam Harduinus, in loco Murciæ, regiæ vrbis, ponunt: Ludouicus Nonius autem cum aliis Murciam *Menlariam* Ptolemæi in Contestanis sitam interpretatur. *Orcelis* proxima est Ptolemæi, Hispanorum nunc iudicio Origuella supra Murciam, ad *Seguram* fluuium: an eadem *Ocilis* Appiani, non liquet. *Bigerram* autem Ptolemæi etiam Liuius laudauit lib. XXIV cap. XLI, sociam Romanorum ciuitatem, ideo oppugnatam a Carthaginiensibus, liberatam a Scipione. Situs eius parum certus. Clusio videtur Villena esse inter Murciam & Valentiam fere media. *Turbula* Ptolemæi, forsan *Turba* Liuii est lib. XXXIII cap. XLIV, ad quam Q. Minucius aduersus duos imperatores Hispanos prospere pugnavit, alterum etiam viuum cepit. *Abula* quoque in Bastitanis his a Ptolemæo numeratur, quam perperam quidam Auilam putant esse, non ignobilem vrbem medio itinere inter Salmanticam & Madritum. Longius enim abest illa, quam vt huc reduci ad Bastitanos nostros possit. Forsan & ibidem eius nominis oppidum fuit, ex quo illa Auila fuit enata. Missis obscurioribus *Segisa, Arcilaci, Illuno, Bergula, Saltiga*, & aliis, de *Salaria* aliquid addimus, quam fere extremam Bastitanorum Ptolemæus collocauit. Posuit idem *Salariam* in Oretanis inter Tagum & Anam supra Castulonem, vt vereri subeat, ne eadem vrbs, quod non insolens Ptolemæo, bis posita ab illo fuerit. quamuis nec ignotum sit, salinis Hispaniam abundare. Hispani Cazorlam suam in loco illo tradunt esse; alii inde in occasum reductam, tribus leucis supra Vbedam a septemtrione ponunt, & de illa inscriptionem interpretantur COL. IVL. AVG. SALARIENSIS, quæ tamen ad Oretanos referri poscit, quia Plinius cum Castulone, vt eandem fere, coniunxit lib. III cap. III, in Carthaginiensi conuentu Salariensem coloniam ita recensens: *ex colonia Salariense oppidani veteris Latii Castulonenses*. Sic Frobenius, Harduinus, alii ediderunt. Sed satis de Bastitanis prouinciæ Tarraconensis, qui nomen a *Basti* oppido habent, prætermisso a Ptolemæo: Plinius autem ciues *Bastitanos* habet, & Antonini Itinerarium *Basti*, inter Carthaginem & Acci, itinere a Tarracone Castulonem.

XCVII.

Bastitanos excipiunt *Contestani*. In ora, cui Strabonis *Spartarius campus* prætenditur, est *Carthago Noua* in sinu Virgitano, hodie Golfo de Cartagena, excurrenti paruo sinui apposita, vrbs noua & primaria Carthaginiensium in Hispania, ab Asdrubale condita, eo qui Barcæ, Hannibalis patri, successit; vt Strabo notauit p. 109; a Scipione expugnata, cuius situs & dignitas accurate a Liuio lib. XXVI cap. XLII describuntur. Antonini Itinerario differentiæ caussa *Carthago Spartaria* cognominatur, a campis, quos modo Strabo a sparti prouentu ita vocari tradit. Conseruarunt Romani dignitatem eius colonia in eam deducta, & conuentu iurisdictionis, ubi LXV populi disceptabant, quod Plinius dicto loco narrauit; & iure concesso cudendi monetam. Nummus Augusti C. I. N. C. EX. D. D. & alius C. I. N. C. hoc est, *Colonia Iulia Noua Carthago, ex decreto decurionum*. Proxima in litore

tore

tore *Alone* Pomponii Melæ, Ἀλωναὶ Ptolemæi, quam vulgo Alicantam credunt esse, sed falso, quia Alone a salinis nomen habet, quales nullæ ad Alicantam sunt, de quo Isaacus Vossius ad Melam pag. 192 consulatur.

XCVIII.

Hanc sequitur *Lucentum* Plinii, *Lucenti* Λουκεντοὶ Ptolemæi, *Lucentia* Melæ, quæ verius *Alicante* emporium est, consonante ipso nomine, articulum more Arabum præferente. Latinorum ciuitas fuit, siue iure Latii donata, vt Plinius memorauit. His *Portus Illicitanus* Ptolemæi (*Illicitatus* corrupte scribitur) interponendus est. Ipse geographus in hac ora turbat omnia, ob id merito a doctis viris castigatus; vt ex illo locum & ordinem non liceat designare. Vossius dicto loco inter Carthaginem & Alonem locat. Quod vero Elche, quam plurimi dicunt *Illicem* esse, vnde sinui nomen & portui; haud procul emporio Alicante est, saltem ex regione illius; Illicitanorum portum inter Lucentum & Alonem fuisse lubentius crediderim, si per Antoninum liceret, quia ipse Vossius Alonam dicit in loco Guardamar esse ad ostium *Taderis* fluuii, nunc Segura dicti. Antoninus quidem itinere a Tarracone Castulonem vnam mansionem ponit inter Ilicim & Carthaginem Spartariam, sed spatio satis longo LII M.P. vt ab eo in tantis anfractibus maris nihil nostræ sententiæ metuendum sit. Accedit quod Guardamar, *Alone,* cis Seguram siue Taderem est, in dextera ripa ostii: Elche, id est *Ilice,* longe trans fluuium. Mediterraneis Contestanorum Ptolemæus dat *Illiciadem,* quæ Plinio *Illici*, Melæ *Illice* est, hodie Elche, vt iam diximus. Hinc & a portu illorum Sinui Illicitano apud Plinium & Melam nomen est, qui hodie Golfo d' Alicante vocatur. Plinius sæpe dicto lib. III cap. III *colonia immunis Illici,* quod confirmant nummi Augusti & Tiberii C. I. ILL. A. id est, *colonia immunis Illice Augusta.* Paullus autem Lege VIII de Censibus: *Emeritenses iuris Italici sunt. Idem ius Valentini & Licitani habent.* Licitani errore scribarum manifesto pro Ilicitani siue *Illicitani.*

XCIX

Succedit in Ptolemæi Contestanis *Sætabis* oppidum prope Sucronem amnem in edito loco, quod Silius lib. III vers. 373 probat:

- - - - celsa mittebat Sætabis arce,
Sætabis & telas Arabum spreuisse superba,
Et Pelusiaco filum componere lino.

Linificio & subtilibus textis operam hæc ciuitas dabat, vnde *sudaria Sætaba* Catullo epigrammate XXV dicta, cuius rei caussa fuit in lini præstantia ibi nati. Plinius lib. XIX cap. I *a Sætabi tertia in Europa lino palma.* Idem lib. III cap. III honorifico cognomine, Sætabitani, qui Augustani. Strabo E simplici Σέταβις scripsit. Sed præstat diphthongus, quia in nummis SAETABIS teste Antonio Augustino. Multi Xatiua interpretantur, quod oppidum paullo reductum a Sucrone est: Ludouicus Nonius autem cap. LXVIII dicit collem eius adlui a Sucrone. nisi fortassis ille latior, aut ex ruinis illius Xatiua in loco paullisper remoto ab amne resurrexit. *Dianium* Ptolemæus in Edetanis falso scripsit, quia trans Sucronem est, illorum termina-

minatorem amnem. Conteſtanis ergo reſtituimus, quorum reuera fuit. Hiſpanorum conſenſione eſt *Denia* in ora maris. Dicitur etiam *Hemeroſcopium*, a ſpecula in promontorio. Strabo pag. 109 γνωριμώτατον τὸ Ἡμεροσκοπεῖον, ἔχον ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ τῆς Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος ἱερὸν σφόδρα τιμώμενον, *Celeberrimum eſt Hemeroſcopium, habens in promontorio Epheſiæ Dianæ templum valde religioſum*, a quo *Dianium*, vt idem Strabo obſeruat, appellatur, Sertorii ὁρμητήριον κατὰ θάλασσαν, *arx belli ad res mari gerendas.* Cicero in Verrem * VII cap. LIX *Oſtendito illos cum Sertorio fuiſſe: a Dianio fugientes ad Siciliam eſſe delatos.* Plinius loco ſæpiſſime indicato: *Dianium ſtipendiarium.* Alterum nomen, quod Strabonis erat, Feſtus Auienus Latine expreſſit

- - - - *Hemeroſcopium quoque*
Habita pridem heic ciuitas, nunc iam ſolum
Vacuum incolarum languido ſtagno madet.

C.

Inter Edetanos & Iberum in ora ſunt *Ilercaones*, qui etiam aliquantum vltra amnem extenduntur. Liuius lib. XXII cap. XXI *agrum Ilercaonenſium* illum tractum dixit, quæ Plinio lib. III cap. III eſt *Ilergaonum regio*. Cæſari lib. I Civ. B. cap. LX *Illurgauonenſes*. In ora cis flumen Edetaniam verſus Ptolemæus *Tenebrium promontorium* & *portum* habet: intus obſcuriora *Adebam* & *Theanam*, nobiliorem *Biſcargim*, cuius ſunt Plinii *Bisgargitani* lib. III cap. III, & nummus Golzii MVN. BISCARGIS. Ptolemæus in dextra ripa aliquanto longius a mari reduxit, cui doctiſſimi viri adſentiuntur, ad radices Idubedæ montis Morellam, quæ nunc eſt, in eius locum ſubſtituentes, a qua non procul *Sigarra* fuit, vt ex nomine, quod ibidem ſupereſſe fertur, Hiſpani quidam coniiciunt. His addimus *Ildum* & *Intibili* ex Itinerario Antonini, quæ quamuis longius ab Illiturgi abſint, non dubitamus tamen, quin alterum ſit Liuii *Incibili* lib. XXIII extremo. *Illiturgi*, inquit, *obſidione liberato ad Incibili oppugnandum Punici exercitus traducti.* Frontinus autem lib. II cap. III ineunte *Indibile* ſcripſit *oppidum*, ad quod Hannonem Scipio obliqua acie in fugam compulit, Hiſpanos in deditionem accepit. Diſtantia a Dertoſa XXVII M. P. apud Antoninum, oſtendit hodie eſſe oppidum San Mattheo in publica illa via ſitum. Vide ſæpe laudati Petri de Marca lib. II cap. VIII num. 7.

CI.

Clarior his *Oſigerda*, quam fruſtra Ptolemæus in Edetanis poſuit, quum propior oſtiis ſit Iberi, vt non poſſit in Ilercaonenſem agrum non incidere. Plinio in tractu illo ſunt *Oſſigerdenſes*, conuentus Cæſarauguſtani. Tiberii nummus: MVN. OSICERDA. Et Barcinonenſem inſcriptionem apud Gruterum pag. 321

PORCIAE M. F.
MATERNAE
O. SACER. DESI. P. H. C.

Vir ſummus quem modo laudauimus P. de Marca legit *Porciæ Maternæ Oſicer-*

* Adde Aſconium Pedian. pag. 93.

cerdensi. Huius, & doctissimi cuiusque Hispani sententia, est hodie Xerta dicta prope Dertosam interfluente Ibero. De Liuii opulentissima vrbe *Ibera*, lib. XXIII cap. XXVIII, a propinquo flumine appellata, quam transito amne Romani oppugnatum ibant, nihil compertum habemus: neque de ea ὁ πάνυ de Marca adfert, quam vt probet, non esse Dertosam, vt falso quidam suspicati fuerant.

CII.

Trans flumen Ptolemæus duas insignes vrbes Ilercaonibus adscribit Dertosam & Carthaginem Veterem. *Dertosa* vt nobilissima, ita haud dubie caput Ilercaoniæ fuit, quæ nomen seruat, vt de situ non liceat dubitare. Nummus Tiberii M. H. I. ILLERGAVONIA DERT. qui iudicio peritissimi antiquitatum viri Ezechielis Spanhemii pag. 766 legatur *Municipium Hibera Iulia Illergauonià Dertosa*, quod cognomen ideo inditum P. de Marca censet, quia caput fuerit gentis Ilercaonum. Non ergo virum clarissimum Io. Vaillant sectari in hac caussa possumus, qui ex eodem nummo nouam vrbem *Illergauoniam*, ad vtramque ripam Iberi positam, diuersamque ab Dertosa, vult ædificare, neque DERT. inscriptionis *Dertosa* legit, sed Dertosanorum. cuius opinionis nullum præsidium in antiquitate est, atque inualidum quo confidit, quod hæc municipium appelletur: Dertosa alibi colonia. nam sæpe eadem vrbs municipium & colonia dicta, vt supra exemplis cognouimus, & in Golzii alio Tiberiano nummo MVN. DERTOSA expressum est, vt dubitare possis de Augusti nummo C. I. A. D inscripto, quem Vaillantius *colonia Iulia Augusta Dertosa* legit; Harduinus autem ad Dertonam refert Liguriæ. Transitus heic Iberi erat, quod a Strabone proditum: & maris commercium, quod nauis in priore nummo, *Illergauonia Dertosa* præscripto, significat.

CIII.

Altera vrbs nomine, quam historia & monimentis nobilior *Carthago Vetus* est Καρχηδὼν παλαιά, a nemine præter Ptolemæum, memorata, cuius numeri haud longe a ripa sinistra Iberi, cis Sicoris tamen confluentem cadunt: alii longius producunt ad Villam Francam, quæ prope Barcinonem est. Ortelius *Pœnorum* cognomen addit, ex Plinii verbis lib. III cap. III *Colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum;* quæ etiam Harduini est sententia. At malim credere principes vrbes a Plinio comparari, ab Romanis ita Tarraconem conditam, vt caput rerum gerendarum in Hispania esset; quemadmodum Carthaginem Nouam in illum vsum condiderint Pœni ad sinum Virgitanum. Atque ita Plinii verba Solinus quoque interpretatus est cap. XXIII de Hispania ita sublegens: *Carthaginem apud Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt; Tarraconem Scipiones: ideo est caput prouinciæ Tarraconensis.* Aeque deceptus est Ortelius, vir cetera diligentissimus, quum Ciceronem Agrar. I cap. II eius Carthaginis Veteris meminisse prodit. Verba oratoris sunt: *Agros in Hispania apud Carthaginem Nouam duorum Scipionum eximia virtute possessos; tum vero ipsam veterem Carthaginem vendunt.* Verum ipse in Agrar. II cap. XIX sui interpres, quam vete-

veterem Carthaginem intellexerit, Africanam ſcilicet, non Hiſpanienſem, exponit. *Agros*, inquit, *in Hiſpania propter Carthaginem nouam, & in Africa ipſam veterem Carthaginem vendit.* Plura non habemus, quæ de hac Ptolemæi Carthagine adferamus. Supereſt eiusdem *Tiariulia*, a qua Plinio ſunt *Teari, qui Iulienſes*, quæ niſi *Traia Capita* Antonini ſunt, inter Tarraconem & Dertoſam ſita, vt Hieronymus Surita ad illum auctorem ſuſpicatus eſt, vix erit, vt in certo loco poſſimus conſtituere.

CIV.

Tranſito ſic amne Ibero, quæ inter illum & Pyrenæum reſtant, explicamus. Ab illo maiore fluuio Pyrenæum verſus, vsque ad *Rubicatum* amnem, nunc dictum Lobregat, ſunt *Coſitani*, Ptolemæo Κοσιτανοὶ, *Coſetani*; Plinii *regio Coſſetania.* Inſcriptio vetus apud Gruterum pag. 499 num. 10. TARRAC. VRBS COSITANORVM. Scribitur enim per I & E, *Coſitani* & *Coſetani*, & ſecundum Plinium *Coſſetani*, ſibilo geminato. In his *Tarraco* a Ptolemæo locatur, & in prædicta inſcriptione. Tarraco nempe opus Scipionum fratrum, Cnei & Publii, colonia, etiam iuridico conuentu XLIII populorum ornata, ſecundum Plinium, & caput Hiſpaniæ Romanæ, non quidem inſigni portu prædita, quod Strabo obſeruauit, percommoda tamen Romanis, ſiue terra ſiue mari in Hiſpaniam euntibus. Paullinus Nolanus carm. X verſ. 232 & ſitum & dignitatem deſcribit breuiſſime,

Et capite inſigni deſpectans Tarraco pontum.

Multi nummi eius gloriam commendant. Caii & Lucii Cæſarum, C. V. T. C. L. CAES. AVG. F. hoc eſt: *Colonia victrix Tarraco, Caius & Lucius Cæſares, Auguſti filii.* Et alius Tiberii, C. V. TI. CAES. Et iterum alius cum Auguſti conſecratione AVGVSTO DEO; in poſtica C. V. T. T. AETERNITATIS AVGVSTAE, id eſt, *Colonia victrix togata Tarraco.* Victricis cognomen ſolemne vrbibus de Iulio Cæſare bene meritis, a quo colonia videtur deducta. Scipiones enim tantum ædificiis ornarunt, quorum temporibus nullæ coloniæ extra Italiam erant, vti ex Velleii Paterculi lib. I cap. XV liquet. Hinc *Iuliæ* auguſtum cognomen inuenitur additum inſcriptione Tarraconenſi apud Gruterum pag. III num. 3

GENIO COL. I. V. T. TARRAC.

id eſt, *Iuliæ victricis togatæ Tarraconenſis.* Heic deſinunt Coſetani Harduino: Petro de Marca lib. II cap. XI ſect. 2 ad Rubricatum vsque pertingunt, ad cuius ripam oſtio coniunctam *Subur* fuit, a Mela in paruis oppidis, quæ iuxta Tarraconem erant lib. II cap. VI numeratum. Plinius reducere a mari videtur ſæpiſſime dicto loco: *Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum.* Ptolemæus autem Σȣ́βȣρ in Læetanorum maritimis ponit. Ciues *Suburitani* dicti. Inſcriptio ad Tarraconem eruta apud Gruter. p. 414

L. FVRIO L. F.
FAVENTINO
SVBVRITANI
PVBLICE.

Quo

Quo Thomas Reinesius Class. VI inscr. 84 refert ex Hispanico lapide PLEBS C. I. P. S. quod interpretatur, *Plebs coloniæ Iuliæ Paternæ Suburitanæ.*

CV.

Cosetanorum pars *Suessitani* erant, ab Liuio sæpe commemorati, a mari ad interiora recedentes. Virum ingenio non minus quam dignitate illustrem P. de Marca, vt sæpe a nobis laudatum, ita numquam laudandum satis, de Suessitanis audiamus lib. II de Marca Hisp. cap. IX erudite differentem: *Non dubito,* inquit, *quin populos Cosetanos, vel potius aliquam eorum partem, existimare debeamus eosdem esse, qui apud Liuium Suessetani. Hi socii populi Romani quum essent, cohortes suas exercitu Romano adiunxerunt ad expugnandum Vergium castellum Lacetanorum, qui e vicino Suessetanorum agros depopulati fuerant. Nulli alterigenti, præter Cosetanam & Ilergetum competit hæc agrorum vicinia cum Lacetanis. Quare omissis Ilergetibus, quæ ibidem* [lib. XXXIV cap. XX] *a Liuio commemorantur; reliqui sunt Cosetani, quorum pars aliqua Suessetania olim dicta fuit.* Nec *Vergium* tantum castellum iis erat, cap. XXI ineunte; sed *oppidum* etiam *longum, in latitudinem haudquaquam tantumdem patens* cap. XX, quod an idem & *Corbio* fuerit, certe non habemus dicere. Lib. XXXIX cap. XLII de Corbione: *A. Terentius in Suessetanis oppidum Corbionem vineis & operibus expugnauit, captiuos vendidit.* Alii oppidum illud longum Solsonam ex situ interpretantur.

CVI.

A Rubricato fluuio Pyrenæum versus incipiunt *Laletani,* vt Plinius vocat, Ptolemæo corrupte *Læetani.* Fines sunt vsque ad *Blandam* oppidum. Ceterum *Laletanos* recte hanc gentem dici, probat Martialis versus lib. I epigrammate L

Aprica repetes Tarraconis litora,
Tuamque Laletaniam.

Caput gentis *Barcino,* correpta media. Ausonius epist. XXIV ad Paullinum vers. 89

Tarraco, & ostrifero superaddita Barcino ponto.

Mela in minoribus scribit. At iam olim insignis colonia fuit, licet minor quam Tarraco. Plinius lib. III cap. III *In ora colonia Barcino, cognomine Faventia.* Idem confirmat Galbæ nummus apud Golzium COL. BARCINO FAVENTIA. Ornamenta etiam a Flauiis accepisse videtur, inscriptione teste, si diis placet, in Gruteri Opere pag. 429 num. 5.

COL. I. V. T. TARRACON.
ET COL. FLAV. P. BARC

quod vero eadem pagina iterum iterumque, hoc est sexies significatur COL. F. I. A. P. BARC. id est, *colonia Fauentia, Iulia, Augusta, Pia Barcino,* litteras FLAV. ita emendat & in ordinem restituit felix ille antiquitatis indagator Petrus de Marca, vt F. I. A. P. ex aliis inscriptionibus, & ibidem legat, perperam ab imperito descriptore, qui pro vna voce habebat, quum nihil sonaret, mutata in FLAV. quæ vox notior ipsi & consuetior videbatur. Harduinus autem

autem vulgari opinioni insistit, & vtrobique legit *Flauia*, quasi ad Flauiæ gentis imperatores pertineat.

CVII.

Barcinoni proxima in maris ora est Plinii *Bætulo*, siue *Betulo*; Melæ *Bætullo*, nunc Badalona. Scribitur dubie per AE & E in lapidibus, quos Petrus de Marca exscriptos sic exhibet:

DEIS MANIBVS
C. PICARII C. F. PVB. NOVATI
HVIC ORDO BETVLON. LOCVM
SEPVLTVRAE EIVS IMPENSA
FVNERIS PVBLICA ET OMNES
HONORIS DEDIT.

Et alius lapis apud eundem Tranquillinæ Gordiani sacer:

SABINIAE TRANQVILLINAE
SANCTISSIMAE AVG. CON
IVGI D. N. M. ANTONINI
GORDIANI PII FELICIS AVG.
ORDO BAETVLONENS. DE
VOTISSIMVS NVMINI MA
IESTATIQVE EORVM.

Ptolemæus nullum heic oppidum habet, populum autem Βαιτȣλῶν, *Bætulorum* memorat, vt oppidum excidisse videatur. Caue vero hanc *Bætulonem* confundas cum *Bæcula* Ptolemæi, quæ mox sequetur; aut *Betula* Liuii lib. XXVII cap. XVIII, quæ in ora Bæticæ est, & nonnullis eadem videtur, quæ Βαίκυλα Stephani, & *Obucula* Hirtii ac Ptolemæi. Tandem *Blandæ* Plinii in hac gente erant, siue *Blanda*, singulariter, Ptolemæi, hodie Blanes. Ciuium Romanorum fuit æque vt *Bætulo* & *Iluro*, Plinio auctore, quod postremum oppidum varie scribitur, *Eluro* Melæ, *Iluro* Plinio, & praue Διλȣρῶν, *Diluro*, Ptolemæo. Inter Blandam & Bætulonem est prope Ptolemæi *Lunarium* promontorium. Hactenus ora Laletaniæ. Intus *Rubricatum* oppidum solius Ptolemæi, fluuio, a quo nomen est, adfusum. Doctissimis viris videtur *Aulesa*, quæ nunc est, in eius loco esse. In quo tractu & *Egara* municipium fuit, cuius nemo geographorum mentionem fecit: inscriptiones autem duæ, ibidem loci repertæ, non sinunt ignorari: quas Puiadesius descripsit, & ex illo Petri Marcani diligentia repetiit. Altera Antonino Pio dicata habet MVNICI ... F. EGARA: alteram vxor marito posuit

Q. GRANIO Q. FIL. GAL
OPTATO IIVIR
EGARA. TRIBVNO
MILITVM.

Locorum periti censent ibi fuisse, vbi nunc Terracia siue Terrassa est, in ortum paullo recedens ab Aulesa. In valle illa Tarraciensi sunt aquæ calidæ, qui *Aquicaldenses* Plinii, olim magni pretii, & publicum balneum, cuius ruinæ de nobili & Romanis digna structura testantur.

CVIII.

CVIII.

Indigetes ſequuntur poſt Laletanos, quorum fines a Blanda vsque Ceruariam in Gallico limite. Plinius dicto loco: *Rubricatum: a quo Laletani & Indigetes.* Straboni Ινδικῆται: Ptolemæo Ενδιγέται. *Bætullo* fluvius Melæ, eſt *Sambroca* Ptolemæi; *Alba* Plinii, poſtea Tezerus dictus, nunc vulgo *Ter*, inter Blandam & Emporias decurrens. *Scalæ Hannibalis*, quas Mela ponit, non in maritimis, ſed in iugis ſunt quærendæ. *Emporiæ*, Straboni δίπολις, *gemina vrbs*, muro diuiſa, quo modo etiam Liuius deſcripſit lib. XXXIV cap. IX de Catonis maioris ſiue cenſorii expeditione. *Iam tunc Emporiæ,* inquit, *duo oppida erant, muro diuiſa, vnum Græci habebant a Phocæa; vnde & Maſſilienſes oriundi: alterum Hiſpani. ſed Græcum oppidum, in mare expoſitum, totum orbem muri minus quadringentis paſſus patentem habebat: Hiſpanis retractior a mari trium millium paſſuum in circuitu murus erat. Tertium genus Romani coloni a diuo Cæſare poſt deuictos Pompeii liberos adiecti.* Et Plinius veteres & Græcos incolas Phocæenſium ſobolem appellat. Silius quoque Italicus lib. III verſ. 369

Phocaicæ dant Emporiæ, dat Tarraco pubem.

At Strabo lib. III pag. 110 vocat Μασσαλιωτῶν κτίσμα, *opus Maſſilienſium*, quod repetitum a Stephano, qui cum Scylace vrbem non pluraliter, ſed Εμπόριον; & Strabo ac Polybius lib. III Εμπορεῖον vocarunt: Ptolemæus autem, vt Latini Εμπορίαι. Sed facilis in origine conſenſus, quia Maſſilienſes quoque Phocæa oriundi: aut Maſſilienſium ſtudio noua iuuentus fuit ex Phocæa Ioniæ aduecta. Etiam ante aduentum Græcorum videtur oppidum cum *Indicæ* nomine ibidem fuiſſe. Stephanus Byzantinus vrbium enarrator: Ινδική πόλις Ιβηρίας πλησίον Πυρήνης. τὸ ἐθνικὸν Ινδικῖται, *Indica vrbs Hiſpaniæ prope Pyrenæum. Gentile Indicitæ.* quod conuenit cum Strabonis Ινδικῆται, vt ſuſpicari poſſis *Indigetum* gentem, quam illo nomine ſignificauit Strabo, ab Indica oppido nomen habuiſſe.

CIX.

Rhoda hinc propior Pyrenæis, forte in Rhodi memoriam a Græcis Emporienſibus condita, quam *Ticer* Melæ, *Tichis* Plinii, ex Pyrenæis amnis adluit. Heic Cato cum in prouinciam iret, expoſuit exercitum, vt Liuius lib. XXXIV cap. VIII iter eius deſcripſit. Nunc Roſes nominatur. Incolæ non *Rhodii*, qui inſulares ſunt, ſed *Rhodenſes* dicti. Gruterus Inſcript. pag. 404 num. 4 ex lapide ad Rhodam Hiſpaniæ exſtante:

Q. EGNATVLO Q. F. EQVO PVB. DON. AB
AELIO HADRIANO CAES. NERVAE TRAIA
NI F. RHODENSES OB PLVRIM. LIBERAL.
ET MVLTA IN REMP. S. BENEFAC.
EQVESTR. E MARMORE STATVAM
PRO AEDE MINERVAE
CONSTITVER.

CX.

Tandem *Iuncaria* est proxime Pyrenæum, nec Antoninus inter eam ac *Summum Pyrenæum* aliquid interposuit. Ibidem *Campus Iuncarius*, qui oppido nomen dedit. Strabo lib. III pag. 110 Εμποριται χώραν την μεσόγαιαν εχουσι τὴν μὲν ἀγαθὴν, τὴν δὲ σπαρταφόρον - - - - καλουσι δὲ Ιουγγάριον πεδίον, *Emporienses mediterranea habent partim bona, partim iunci feracia. Vocant autem Iuncarium Campum.* Hodie vicus ibi est nomen retinens V M. P. a Summo Pyrenæo: sed alium oportet esse a veteri Iuncaria, quia secundum Antonini Itinerarium & Tabulam Peutingerianam XVI M. P. ab illo vertice montis aberat, quæ distantia cadit potius in oppidum *Figueras* siue Ficaria, sita in extremo Iuncarii campi meridiano, sicut vicus eius nominis in campi borea extremitate, eo loco fere, quo est *Deciana* Ptolemæi & Peutingerianæ. Antoninus ab Iuncaria Barcinonem versus ponit *Cinnianam* ignotam, deinde *Aquas Voconias*, hodie Caldes de Malauella.

CXI.

Hæc de maritima ora, e qua in mediterraneam ingrediemur, si prius de *Pompeii Tropæis* aliquid adiecerimus. Lapidea monimenta erant victoriæ e bello Sertoriano, vere limes Hispaniæ atque Galliæ. Strabo lib. IV sub initium de Narbonensi: Εντευθεν ἡ παραλία παρατείνει μέχρι του ἱερου της Πυρηναίας Αφροδίτης. καὶ τουτο δ᾽ ἐστὶν ὅριον ταύτης τε της ὑπαρχίας καὶ της Ιβηρικης. ἔνιοι δὲ τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐστὶ τὰ πομπηίου τρόπαια, ὅριον Ιβηρίας ἀποφαίνουσι καὶ της Κελτικης. *Hinc ora maritima protenditur vsque ad templum Veneris Pyrenææ, limitem huius prouinciæ atque Hispaniæ. Quidam vero eum locum, in quo Pompeii Tropæa sunt, Hispaniæ atque Galliæ terminum dicunt.* Idem lib. III non τρόπαια, vt hoc loco, sed bis terue ἀναθήματα του Πομπηίου, a fixis ibi spoliis & honorariis appellat. In via publica fuerunt, vt ab omnibus conspicerentur, qui iter per Pyrenen facerent. Strabo lib. III pag. 110, quum de Iuncario campo dixisset: *Quidam*, inquit, *extrema Pyrenes accolunt* μέχρι των ἀναθημάτων του Πομπηίου, δι᾽ ὧν βαδίζουσιν εἰς τὴν ἔξω καλουμένην Ιβηρίαν ἐν της Ιταλίας, καὶ μάλιστα τὴν Βαιτικήν. αὕτη δ᾽ ἡ ὁδὸς ποτὲ μὲν πλησιάζει τῃ θαλάττῃ, ποτὲ δ᾽ ἀφέστηκε, καὶ μάλιστα ἐν τοις πρὸς ἑσπέραν μέρεσι, *vsque ad Tropæa Pompeii: per quæ iter est ex Italia in vlteriorem Hispaniam, maxime Bæticam. Hoc iter aliquando appropinquat mari, aliquando recedit, maxime in occiduis partibus.* Ex quibus intelligitur ad vtrumque viæ latus tropæa fuisse erecta, vt per media transiretur. Eorum etiam meminit Sallustius apud Seruium in Aeneid. XI vers. 6 de Pompeio dicens: *Deuictis Hispanis tropæa in Pyrenæis iugis constituit.* Plinius lib. III cap. III *Pompeius Magnus tropæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo,* IↃCCCLXXVI *oppida ab Alpibus ad fines Hispaniæ vlterioris in ditionem a se redacta testatus est.* Quod repetitum est lib. VII cap. XXVI.

CXII.

Post Indigetes in mediterraneis sunt *Ausetani* Plinii. Pars illorum *Castellani.* Duæ hæ gentes cingunt Cerretanos ex parte occidentali. Diversi hi ab *Ausetanis* Liuii, qui ad Iberum erant. Castellanorum a Ptolemæo

mæo quatuor oppida recensentur, in quibus *Basi* deletum est; *Engosa* siue *Egosa* videtur esse Camprodon, id est Campus rotundus : *Bedesa* corruptum in Badesa, hodie S. Ioannes de las Badesas. *Besendunum* vero, siue *Beseldunum* est Besalu ad flumen *Clodianum.* Plinii autem *Ausetani* sunt *Authetani* Ptolemæi, quorum oppida fuerunt *Ausa*, vnde nomen *Ausetanorum;* medio æuo *Ausona* episcopalis, nunc Vicus Ausonensis (Vic de Osona, vulgo *Vich*, inter Gerundam & Manresam) a Ludouico Pio post euersionem Saracenicam mediocriter restitutus. Altera vrbs Ptolemæi est *Gerunda* ad *Sambrocam* fluuium, hodie Girona: vnde Plinii *Gerundenses*, veterum Latinorum in conuentu Tarraconensi : & C. MARIO - - - GERVNDENSI in Tarraconensi lapide. Non amplam fuisse Prudentii versus ostendit Peristeph. hymno IV num. 29

Parua Felicis decus exhibet
Artubus sanctis locuples Gerunda.

CXIII.

Tertia vrbs Ausetanorum apud Ptolemæum *Bæcula* Βαικύλα, vnde *Bæculonenses* Plinii, in stipendiariis scripti, ideoque distinguendi a Bætulonensibus, qui ciuium erant Romanorum in eadem prouincia, in maritima ora Laletaniæ, de quibus paullo ante diximus. *Aquæ* quoque *Calidæ*, ὕδατα θερμὰ Ptolemæi in his mediterraneis, sunt ipsæ *Aquæ Voconiæ* Antonini : hodie Bagnolas, inter Gerundam ab austro & Clodianum flumen a septemtrione. *Gessorienses* Plinii etiam ad Ausetanos pertinuisse vero non absimile est.

CXIV.

Cum Ausetanis apud Plinium lib. III cap. III coniunguntur *Itani* & *Lacetani* : illi obscuri, & ab Harduino expuncti, tamquam vane repetiti ex superiore vocabulo; cuius consilii sui rationem reddit Emendatione XX; hi nobiliores, & ab Liuio etiam memorati lib. XXI cap. LX, qui situm non obscure significauit. *Quum*, inquit, *ab ostio Rhodani profectus, Pyrenæosque montes circumuectus* [Scipio] *Emporiis appulisset classem, exposito ibi exercitu orsus a Lacetanis omnem oram vsque ad Iberum flumen partim renouandis societatibus, partim nouis instituendis Romanæ ditionis fecit.* Hi sunt Ptolemæi *Iaccetani*, a cognominibus Strabonis, de quibus supra in Vasconia actum est, distincti. Oppida Ptolemæi in Lacetania, siue illius Iaccetania, de quibus coniici potest, sunt *Lissa*, excisa prope Manresam : *Vdura*, quæ videtur Cordona esse : *Setelsis*, forte Solsona : *Telobis* in ripa Rubricati vlteriore, nunc Martorellum : *Bacasis*, hodie Manresa. *Scissum* autem Liuii lib. XXI cap. XX, siue *Cissum* potius, quia Polybii Κίσσα est lib. III cap. LXXVI, vbi primum Carthaginienses a Scipione superati sunt; putatur esse Guissona. Quæ omnia laudatissimus Petrus de Marca lib. II cap. XXIII latius persequutus est.

CXV.

Amnis *Sicoris*, nunc Segre diuidit *Ilergetes*, celebrem populum, a Lacetanis. Thucydides, quum ineunte lib. VI Sicanos Siciliæ ἀπὸ τοῦ Σικανοῦ ποτα-

ποταμȣ τȣ̃ ἐν Ἰϐηρίᾳ, *a Sicano fluuio Hispaniæ* deducit, haud dubie hunc *Sicorim* in animo habuit. Is nobilior ciuili bello factus per castra Cæsaris & legatorum Pompeii, quæ circa illum erant. Lucanus principio libri IV

Colle tumet modico, lenique excreuit in altum
Pingue solum tumulo: super hunc fundata vetusta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur vndis
Hesperios inter Sicoris non vltimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hibernas passurus aquas.

CXVI.

E quibus simul *Ilerdæ* situm, principis vrbis Ilergetum, cognoscimus. Municipium fuit, quod nummus Augusti probat, MVN. ILERDA inscriptus. Plinius vero inter populos ciuium Romanorum recenset. In lapide apud Gruterum pag. 407 num. 6. ILERDENSES. Infelix ciuitas plerisque bellis vtpote in aditu hostium ex Galliis irrumpentium opportuno loco posita: sæpe oppugnata, capta: aliquando etiam a Germanis sub Gallieno euersa, quod de illa Paullinus refert Carm. X ad Ausonium vers. 222

- - - - *Et deserta tuo legis oppida versu,*
- - - - - - *collemque iacentis Ilerdæ.*

quale fatum Tarraconis etiam eodem tempore fuisse Eutropius lib. IX cap. VI, & significantius metaphrastes eius Pæanius verbo κατασκάψαι adnotauit. Instaurata, nunc Lerida vocatur. Ad populum inde redimus, qui *Ilergetes* & *Ilergetæ*, Ptolemæo Ἰλέργητες vocantur. Inscriptio antiqua apud Gruterum pag. 519 num. 9. VICTORIS CONTRA ILERGITAS. Aliud eorum oppidum *Octogesa* fuit, quod ita Cæsar Civ. B. lib. I cap. LXI describit: *Toto flumine Ibero naues conquirere, & Octogesam adduci iubet. Id erat oppidum positum ad Iberum, milliaque passuum a castris* [ad Ilerdam] *aberat* XX. Eo loco hodie Mequinensa est, ad confluentem Sicoris & Iberi. Medio æuo Octogesa corrupte *Ictosa* dicta, vt in Notitia Episcopatuum sub Gothis est. *Gallica Flauia*, Ptolemæi, videtur plurimis esse Fragua, ad *Cingam* fluuium, (qui Sicori prope confluentem miscetur) ex eodem ciuili bello notum. Cæsar dicto lib. I cap. XLVIII *Castra quum essent inter flumina duo, Sicorim & Cingam, spatio millium* XXX, *neutrum horum transiri poterat, necessarioque omnes his angustiis continebantur.* Lucanus lib. IV vers. 20

- - - - - - *camposque coercet*
Cinga rapax.

Præterea in Sicorim, ante Cingam, duo flumina infunduntur, ambo *Nucariæ* nomine, cognominibus distincta. Orientalior *Nucaria Palliarensis*, vulgo Noguera Palleresa: occidentalior *Nucaria Ripacurtia*, vulgo Noguerra Ribagorçana. Cursus vtriusque a septemtrione in austrum, æquali inter se distantia.

CXVII.

Inter Sicorim & Nucariam *Iesona* siue Iessona, vel *Aesona* fuit, quo loco multi Romanis litteris inscripti lapides inueniuntur; in quorum vno est

FVL-

FVLVIO FILIO F. RESTITVTI
FILIO CATVLAE P. AESONENSI,

quod illuſtris vir P. de Marca interpretatur, *patria Aeſonenſi.* Nec minus antiquitatis ſtudio clarus Iacobus Sponius Miſcell. Erud. Antiq. pag. 188 hanc inſcriptionem Romæ repertam adiecit

IESSONIA CN. F
PROCVLA
EX HISPANIA CITERIORE
IESSONENSIS ANN
XXIII H. S. E.
IVLIVS NATALIS VXORI
OPTIMAE DE SE MERITAE.

CXVIII.

Ilergetes latius ſe diffuderunt, & in ipſam *Veſcitaniam*, vbi originis eorum erat *Oſca*, antiqua vrbs & diues. Quo Liuii *Oſcenſe argentum* lib. XXXIV cap. XI, in triumpho M. Heluii prælatum, referunt. In nummis Tiberii & Germanici V. V. OSCA, quod in aliis Auguſti & eiusdem Tiberii ſic plenius expreſſum eſt, VRBS VIC. OSCA D. D, *Vrbs Victrix Oſca, decreto decurionum.* Plinius in Cæſarauguſtano conuentu: *Oſcenſes regionis Veſcitaniæ.* Etenim Ilergetum diuerſæ regiones erant, & vt *Ilerdenſes, Surdaonum* ibidem dicuntur, ita *Oſcenſes Veſcitaniæ.* Plutarchus in Sertorio pag. 575 πόλιν μεγάλην vocat, *vrbem magnam*, in qua Sertorius ludum Ἑλληνικῶν καὶ Ρωμαϊκῶν μαθημάτων, *Græcarum Romanarumque litterarum* inſtituit, quibus nobilium pueri imbuerentur, quod præſtat ad hanc vrbem Ilergetum referre, quam cum Mariana ad obſcuriſſimam quamdam Bæticæ. Hodie *Hueſca* eſt, non minus clara ciuitas. Hanc doctiſſimi viri in Velleii lib. II cap. XXX pro *Etoſca* legunt, & Oſcæ oppreſſum Sertorium volunt, inuito, quem adhuc ducem ſequuti ſumus, Petro de Marca, cui Velleii Etoſca, locus cædis Sertorianæ, eſt Strabonis *Ileoſca*, Ilerdæ vicina, quam ipſe eadem pag. 111 ab *Oſca* diſtinguit: & ſicut acute Puteanus pravatum ἐτελεύτα νόσῳ, emendat ἐν Ὄσκῃ, ita hic ἐν Ἰλεόσκῃ mauult ſubrogari. Nihil definimus in tanta diſſenſione, quum vtrimque rationes ſint minime pœnitendæ.

CXIX.

De *Celſa* non minor lis eſt, quam Strabo ad Iberum locat, lapideo ibi ponte coniunctum: Ptolemæus ad radices Pyrenæi, procul ab Ibero remouet. Vnde quidam duas *Celſas* citra Iberum fuiſſe exiſtimant; alii deſerentes Ptolemæum, vt ſæpe falſum in Hiſpania, vnam & Ibero appoſitam Strabonis *Celſam* agnoſcunt, quorum certior vtique ſententia eſt, quia alterius nulla veſtigia ſuperſunt, neque ex hiſtoricis monimentis vlla vetera oſtendi poſſunt; hæc, iuxta Iberum ſita, in Xelſa nomen priſcum nemine contradicente tuetur. Hinc ergo nummos vindicari videmus Auguſti & Tiberii C. V. I. CELSA ſignatos, id eſt, *Colonia Victrix Iulia Celſa:* & alium Hadriani, COL. V. IVL. C. quem Triſtanus Calaguri dat; Harduinus itidem

dem Celsæ, quod de Calaguritana colonia nihil apud antiquos scriptores inueniatur, Pliniusque, qui pro illo stare videbatur, leui interpunctione sit castigandus; *Cæsaraugusta - - - - recipit populos* CLII. *Ex his ciuium Romanorum Belitanos,* [Bilbilitanos;] *Celsenses ex colonia: Calaguritanos, qui Nascici cognominantur: Ilerdenses, Surdaonum gentis, iuxta quos Sicoris fluuius: Oscensis regionis Vescitaniæ.*

CXX

Præterea Ptolemæus in Ilergetibus scribit *Bergidum* & *Bergusiam.* Hoc, *Bergium*, inter Oscam ponit & Nascicam Calagurim: quod quibusdam videtur *Vergium* esse, supra in Lacetanis ex Liuii lib. XXXIV cap. XXI expositum, nomine sane non abludente, forsan autem minus ferente situ. In Ripa Curtia videtur fuisse, aliis quidem Benauarri, aliis Rota, aut aliud inter Balbastro & Vrgelam situm oppidum. Mentio est etiam in antiqua inscriptione apud Gruterum pag. 478

C. VALESIO ALBINO

FLAMINI E BERGIDO.

Bergusia denominat *Bergusios*, gentem Polybio, Liuio, & Stephano commemoratam. Situm Stephanus ostendit: Βαργούσιοι ἔθνος δυτικὸν πρὸς τῷ Ἴβηρι ποταμῷ: *Bargusii gens occidentalis ad Iberum fluuium.* nempe cis fluuium, aut ad sinistram eius ripam, quia Polybius de Hannibalis profectione in Italiam lib. III cap. XXXIV dicit, traiecto amne Ibero Ilergetes & Bargusios subegisse. Eadem Liuius lib. XXI cap. XXIII, *Iberum copias traiecit, - - - - Ilergetes inde, Bargusiosque, & Ausetanos subegit.* Horum ergo finitimos verisimile est fuisse. Quorum quod nulla posthæc est mentio facta, caputque Bergusiam in Ilergetibus scripsit Ptolemæus; videntur cum Ilergetibus vicinis suis coaluisse. Bergusiæ, dicit P. de Marca, nullum oppidorum, quæ supersunt, respondere quam Balbastro: & *Burtinæ* eiusdem Ptolemæi ac Antonini, quam, Suritæ iudicio, Almuderar. etenim XII M. P. *Bortina* ab Osca est, itinere a Cæsaraugusta Tarraconem. Vt vero diuersis locis Turdetani, & Celtici & Bastitani habitarunt: ita etiam *Bargusii* quidam trans Iberum ad mare videntur coluisse, quos Romani legati, Carthagine regressi, primum adierunt. Liuius lib. XXI cap. XIX *Legati Romani ab Carthagine, sicut his Romæ imperatum erat, in Hispaniam, vt adirent ciuitates, & in societatem pellicerent, aut auerterent a Pœnis, traiecerunt. Ad Bargusios primum venerunt, a quibus benigne excepti, quia tædebat imperii Punici, multos trans Iberum populos ob cupidinem nouæ fortunæ erexerunt.* Quo autem loco, aut cui populo intermixti fuerint, nostrum non est definire.

CXXI.

Alii a Bargusiis *Bergistani*, siue *Bergitani*, itidem cis Iberum populus, fuerunt, ab tergo videlicet Lacetanorum, siue in ortum solis ab illis habitantes. Liuius lib. XXXIV cap. XVI *Bergistanorum ciuitatis septem castella defecerunt.* Ciuitatis, id est societatis, reipublicæ. Vir eminens, quem toties laudauimus lib. II de Marca Hisp. cap. XXIII sect. 8 ita sedem illorum describit: *Lacetanos Bergitanis ad orientem: Ausetanis & Suessetanis ad meridi-*

ridiem & occidentem; Ilergetibus ad occidentem & ſeptemtrionem concludemus. Et ſectione 7, *Ad montes Bergitanos eſt Vergium.* Vergium, inquam, de quo ſupra actum ex Liuio eſt.

CXXII.

Sic omnibus perluſtratis, quæ Ilergetum fuerunt; tandem ad id, quod præcipuum in iis, inueſtigandum accedimus. Oppidum illud *Athanagia* eſt, caput gentis, Liuio auctore lib. XXI cap. LXI. *Excito*, inquit, *Scipione hibernis*, [Asdrubal] *toto cis Iberum rurſus cedit agro. Scipio relictam ab auctore defectionis* [Asdrubale] *Ilergetum gentem, quum infeſto exercitu inuaſiſſet, compulſis omnibus Athanagiam, vrbem, quæ caput eius populi erat, circumſedit.* Vbi vero locorum fuit, in tam late patente populo? ſuperatne an euerſa eſt? Scipio ſane non deleuit, ſed in fidem recepit deditione. Taraphæ Tarraga videtur eſſe: pluribus Manreſa. Sed hæc in Lacetanis ſita, non in Ilergetibus. Aliorum miſſis opinionibus, Petro de Marca, ſummi iudicii viro, accedimus, qui lib. II de Marca Hiſp. cap. XXVI rationibus omnibus circumſpectis, quod nulla alia vrbs occurrit, quæ ob ſitus firmitatem, & ſui amplitudinem, ſolique præſtantiam caput Ilergetum dici potuerit, præter Ilerdam; ipſam hanc putat aliquando *Athanagiam* vocatam fuiſſe. Nomen Græcæ originis eſt, & quaſi *Athanaſiam*, id eſt, æternam vrbem ſignificat. A Græcis ergo oportet impoſitum, aut priſco *Ilerdæ* nomini eſſe ſuperadditum.

CXXIII.

Supra de *Sicano* fluuio, qui Sicoris ſit, & de Sicanis ex Hiſpania in Siciliam delatis ex Thucydidis lib. VI ineunte prædiximus. Cauſſam migrationis Dionyſius Halicarnaſſeus aperit lib. I pag. 17 de Sicilia: Κατεῖχον αὐτὴν Σικανοὶ, γένοις Ἰβηρικὸν, οὐ πολὺ πρότερον συνοικισάμενοι, Λίγυας φεύγοντες, *Sicani eam* [inſulam] *tenebant, gens Hiſpanica, quæ pulſa ab Liguribus, paullo ante ibi habitare cœperat.* Hi vero Ligures non tam in Italia erant, quam trans Alpes in Gallia, *Salyes* dicti, & Maſſilienſibus Græcis permixti. Strabo lib. IV pag. 140 Καλοῦσι τοὺς Σάλυας οἱ μὲν παλαιοὶ τῶν Ἑλλήνων Λίγυας, καὶ τὴν χώραν, ἣν ἔχουσι, οἱ Μασσαλιῶται, Λιγυστικὴν, *Salyas veteres Græci appellant Ligures, & regionem, quam Maſſilienſes tenent, Liguſticam.* Et gens illa Ligurum οἰκεῖ ἀναμὶξ τοῖς Ἕλλησι, *habitat permiſta Græcis.* Hinc Græcum nomen *Athanagiæ* a Liguribus in Hiſpania: quo poſtea depoſito, vetus *Ilerdæ* rurſus receptum fuit.

CXXIV.

Ad Pyrenæum rurſus & limitem Gallicanum procedimus. De Bergiſtanis hactenus, qui a tergo erant Lacetanorum. *Lacetania* autem (ſic bene Sigonius emendat) *ſubiecta Pyrenæis montibus eſt*, cenſente Liuio lib. XXI cap. XXIII. Et apud Salluſtium epiſtola Pompeii, loco quem ſupra attigimus, vbi vulgo *Laletaniam* legunt, Sigonius & alii Lacetaniam hoc modo ſubſtituunt: *Recepi Galliam, Pyrenæum, Lacetaniam,* videlicet regiones ſe proxime contingentes. Ab horum tergo *Bergiſtani* erant, ad quorum fines amnis *Clodianus* oritur, qui inter Emporias & Rhodam in mare decurrit,

rit, nunc Fluuià Hiſpanis dictus. Mela lib. II cap. VI *Deinde Ticer flumen ad Rhodam: Clodianum ad Emporias.* Quod probat & clarius proponit Ptolemæus in Indigetum deſcriptione hoc ordine ſeruato:

Εμπορίαι	*Emporiæ.*
Κλωδιανȣ̃ ποτ. ἐκϐολαὶ	*Clodiani fl. oſtia.*
Ρωδὴ πόλις (ed. Ρωδίπολις)	*Rhoda ciuitas.*
Μεθ' ἣν τὸ εἰρημένον Αφροδίσιον ἱερόν.	*Poſt quam Veneris templum.*

Hoc eſt *Veneris templum* in promontorio, quod Galliam ab Hiſpania diiungit, aliquando ſimpliciter *Venus Pyrenæa* appellatum. Plinius lib. III cap. III *Flumen Tichis: ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorii altero,* XI M. Sic P. de Marca emendat: vulgo lectum XL M paſſuum, quod nimis longum interuallum eſt. In ſiniſtro promontorii latere in Galliam vergente fuiſſe illud templum, ex Plinii verbis non obſcure coniicitur. *Tichis* amnis autem eidem eſt, qui Rhodam veterem præterfluebat. Strabo itidem hunc Galliæ terminum ponit poſt principium libri quarti: Εντεῦθεν ἡ παραλία παρατείνει μέχρι τȣ̃ ἱερȣ̃ τῆς Πυρηναίας Αφροδίτης. καὶ τȣ̃το δ' ἐςὶν ὅριον ταύτης τε ὑπαρχίας καὶ τῆς Ιϐηρικῆς. *Hinc* [a Varo flumine] *ora maritima* [Galliæ Narbonenſis] *protenditur vſque ad templum Veneris Pyrenææ, quod limes eſt huius prouinciæ atque Hiſpaniæ.* Mons etiam poſt paullo pag. 125 vocatur τὸ Αφροδίσιον, τὸ τῆς Πυρήνης ἄκρον, *Aphrodiſium, quod eſt Pyrenæ promontorium.* Male hoc quidem cum *Portu Veneris*, qui inde retractior in ſeptemtrionem eſt, confundunt. Pomponius Mela lib. II cap. V. extremo: *Colonia Ruſcino, vicus Eliberri magnæ quondam vrbis, & magnarum opum tenue veſtigium. Tum inter Pyrenæi promontoria Portus Veneris inſignis fano, & Ceruaria locus finis Galliæ.* Portus Veneris eſt poſt Caucoliberum, auſtrum verſus, in Gallia incluſus duobus paruis promontoriis: vltra Ceruariam vero ex Gallia proficiſcenti promontorium maius eſt, ex Pyrenæis procurrens, veteribus *Aphrodiſium* a Veneris templo, quod habebat, dictum, nunc *Crucianum,* ſiue Capo de Creus. Huius promontorii vertex, non ille portus, limitem Hiſpaniæ conſtituit, vt Ceruaria vltima Galliarum ſit: ſicut ex altera Pyrenæi parte ad Oceanum nunc fluuius Vidaſſo eſt, non memoratus ab antiquis, quibus finis Hiſpaniæ, vt apud Ptolemæum eſt, in Vaſconum promontorio *Oeaſo* ſiue *Oiarſo*, iuxta oppidum eiuſdem nominis: initium Galliæ Aturii fluuii oſtia fuerunt, quo tempore Vidaſſo, vtpote ex boreali latere ſummi Pyrenæi ortus, ſecundum Petrum Marcanum in veteri Aquitania extra antiquæ Hiſpaniæ limitem in mare ſe exonerauit. Vide illius Marcam Hiſpan. lib. I cap. XIV.

CXXV.

Inter hos terminos & promontoria ſub Pyrenæis hinc Vaſcones coluerunt: illinc Indigetes & Lacetani, quibus propius ad montes accedunt, aut intrant verius, & ex parte tranſeunt limitem *Cerretani* ſiue *Ceretani.* Plinius ſæpe dicto cap. III lib. III *Poſt eos* [Laletanos & Indigetes] *quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Auſetani, Lacetani, perque Pyrenæ-*

renæum Cerretani : dein Vascones. Ibidem in Tarraconensi conuentu, illorum duo genera facit. *Cerretani,* inquit, *qui Iuliani cognominantur, & qui Augustani.* Iuliani ab ortu *Iulia Libyca,* quam solam Ptolemæus in suis Cerrœtanis (sic scripsit cum diphthongo) memorauit. An vero Augustani pariter ab vrbe *Augusta* nominantur? Ita censet Harduinus, sed quænam illa fuerit, non exponit. Nihil de ea geographi, &, vt diximus, Ptolemæo sola Iulia in Cerretanis est: Strabo Iulianos non attingit, solis Augustanis contentus, sine tamen nomine. Dicit enim τὰ μέσα περιέχει καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένους αὐλῶνας. ἔχουσι δ' αὐτοὺς Κερρητανοί, τὸ πλέον τοῦ Ἰβηρικοῦ φύλου. *Media* [Pyrenæi] *conualles continent habitationibus opportunas. Tenent illas Cerretani maiori ex parte, Hispanicæ gentis.* Nullius oppidi mentionem facit: vnius *Iuliæ Liuiæ* Ptolemæus, quæ nunc exiguus locus ad Sicorim fontibus propinquum: at in vicino trans flumen vrbs recens enata *Podium Ceretanum* dictum, vulgo *Puigcerda.* Vt ergo vtrumque cognomen eluceat manifestius, ex Marca Hispanica laudatissimi Archiepiscopi pauca excerpemus. *Ceretani,* inquit lib. I cap. XII *comprehendebant frequentissimas valles tum comitatus hodierni Ceritaniæ, tum etiam Vrgellensis, Palliarensis, & Ripacurciensis, vsque ad Sobrarbium & Aynsam oppida, Iaccæ contermina. Veteres Ceretani, qui Iuliani dicti, non adeo late patebant ; Augustanorum adiectio prouinciam fecit ampliorem. - - - Iuliani sunt veteres Ceretani, qui Latii iure potiebantur. Istud vero videntur adsequuti beneficio Iulii Cæsaris. vnde eorum oppidum Iulia Liuia dictum. Illis aliquot populos vicinos adiunxit Augustus vsque ad limites Vasconum, quo Ceretaniam faceret ampliorem. Solemne enim erat huic principi, vt obseruat Dio Cassius, eas prouincias sua auctoritate augere & amplificare, quæ contractiores illi videbantur, eisque vicinos populos adiiciebat, qui in vnum corpus coalescerent.* Et post paullo sectione III, *Iuxta genuinum Strabonis sensum Ceretani, qui ex instituto Augusti valles omnes complectebantur, expansas vsque ad Vasconum limites, maiore sui parte inter Hispanas gentes accensebantur. Quod manifeste significat, partem superiorem Ceretanorum, vbi est Liuia & Podium Ceretanum cum vicinis pagis, id est integrum fere comitatum Cerdaniæ ad Gallos pertinere.* Et sectione IV, *Ptolemæus, omisso instituto Augusti, solos Ceretanos Iulianos descripsit, recensens Augustanos inter Ilergetes ; docetque Ceretanorum caput esse Iuliam Libycam. Rectius scribitur* LIBIA *siue* LIVIA, *de qua ita Iulianus Toletanus in expeditione Wambæ regis :* CASTRVM LYBIAE, QVOD EST CIRRITANIAE CAPVT. Silius etiam Italicus huius gentis meminit lib. III vers. 357

Nec Cerretani, quondam Tirynthia castra.

Scilicet Herculem hac transiisse, & montibus nomen a Pyrene, regis Bebrycum filia, quam amauerat, dedisse, fabulatur : alias de termino, quem montes faciant, recte iudicauit vers. 417

Pyrene celsa nimbosi verticis arce
Diuisos Celtis late prospectat Iberos :

qui montes quod ab Oceano ad mediterraneum mare pertingunt ; idcirco Ausonius epist. XXIV ad Paullinum vers. 69 dixit

- - - bimaris iuga ninguida Pyrenæi,

quæ iuxta vtrumque mare angustam viam transeuntibus præbent, ideoque *claustra* ab Orosio lib. VII cap. XL, & *clausuræ* Lege IV Cod. de Offic. mag. officior. & Lege II de Offic. præf. præt. per Afric. sect. 4 vocantur, quæ nomina ad medii æui geographiam potius, quam ad hanc nostram pertinent. Altera via iuxta internum mare, vtebantur Romani, & ante hos Hannibal vsus fuerat: altera, Aquitanica, posteriores barbaros & Francos ex Aquitania in Hispaniæ superiores partes irrupisse, alibi subnotabimus.

SECTIO IV

INSVLAE HISPANICAE.

CXXVI.

In Oceano extra columnas est parua, sed celebratissimæ famæ insula *Gades*, pluratiuo numero, etiam singulariter *Gadis* apud Liuium lib. IV extremo, appellata, de cuius nomine, & origine, & incrementis aliquid supra diximus pag. 70, quia ita propinqua continenti est, vt cum ea cohærere videatur. Quæ restant dicenda de illa, breuissime adiiciemus. Nominibus initiæ addimus antiquum, quod ante deductam Tyriorum coloniam fuit, a Festo Auieno Descript. Orb. vers. 610 seqq. memoratum:

Gadir prima fretum solida supereminet arce
Attollitque caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinussa prius fuerat sub nomine prisco,
Tartessumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat,
Pœnus quippe locum Gadir vocat vndique septum
Aggere præducto.

Eadem fere Plinius tradit lib. IV extremo: *Maiorem* [insulam Gades respectu Erythiæ] *Timæus Continussam apud eos vocatam ait : nostri Tartesson appellant: Pœni Gadir, ita Punica lingua sepem significante.* Insula non multo longior est centum stadiis secundum Strabonem: latitudine autem admodum angusta, III fortasse M. P. vt ex Polybio Plinius refert, in cuius occidua parte *Gades* sitæ, vrbs frequentissima, nec vero multi eam habitare videbantur, διὰ τὸ πάντας θαλαττεύειν τὸ πλέον, *quia omnes plerumque in mari mercaturam exercebant.* Equites sua ætate quingentos habuisse Strabo, cuius & superiora sunt, lib. III p. 116 notauit, quot nullius, vel Italicæ vrbis censi sunt, præter Patauinam. In ortum ab vrbe XII M. P. templum Herculis aberat, tanto scilicet interuallo, vt milliariorum numero labores Herculis significati fuerint, itidem Strabone obseruante pag. 117, quamuis is paullo longius illud spatium esse iudicet. Templum Herculis, quo Tyrios conditores suos Gaditani sunt imitati, summæ semper religionis fuit, vt Romani etiam voti caussa adirent, tradente Diodoro Siculo lib. V cap. XX, quod de Hannibale etiam memorauit Liuius lib. XXI cap. XXI. Plura de templo illo Silius lib. III sub initium.

CVII.

CXXVII.

Insula *Erythia*, Ερύθεια, quam proximam veteres adiungunt Gadibus,* vel demersa est, vel in scopulis quærenda, vel pars est ipsarum Gadium, ** neque hodie eius formæ aliqua, vti descripta est, fertur superesse. Hanc fabulosum Geryonem inhabitasse poetæ fingunt. Hesiodus Theogon. v. 289,

Γηρυονῆα
Τὸν μὲν ἄῤ ἐξενάριξε βίη Ηρακληείη
Βουσὶ παῤ εἰλιπόδεσσι, περιῤῥύτῳ εἰν Ερυθείη,

Geryonem quem armis exuit vis Herculana boues apud flexipedes in insula Erythea. Eustathius vero ad Dionysii vers. 558 Geryonis Erythiam vbi in Atlantico mari reponat, plane dubius & incertus est.

CXXVIII.

Nec minus obscura res est *Cassiteridum* insularum, quas decem numero Strabo & Ptolemæus in occidentali Oceano post Nerium siue Artabrum promontorium Hispaniæ opponunt. Quod plumbo & stanno abundare scribuntur, in suspicionem venerunt, qui Britannicas insulas minores (Sörlinges vocant) per errorem huc forsan retractas esse opinentur. Alii mitius de tantis geographis censent, freti consensu plurium, Melæ lib. III cap. VI, Plinii lib. IV cap. XXII & lib. VII cap. LVI, & in primis Diodori Siculi, qui lib. V cap. XXXVIII clarissime ait: ὑπεράνω τῆς τῶν Λυσιτανῶν χώρας ἐςὶ μέταλλα πολλὰ τοῦ Κασσιτέρου, κατὰ τὰς προκειμένας τῆς Ιβηρίας ἐν τῷ Ωκεανῷ νησίδας τὰς ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος Κασσιτερίδας ὠνομασμένας, *Supra Lusitanorum prouinciam multum stannei est metalli, in insulis videlicet Oceano obiacentibus, quas idcirco Cassiterides nuncupant.* Malunt ergo incultas insulas cum scopulis quidam conquirere, vt numerum suppleant: non tamen stanni tantam copiam inueniunt, quantam inde exportatam fuisse veteres prodiderunt. Dionysius periegeta vers. 62 locat

ὑπ ἄκρην
Ἱρὴν, ἣν ἐνέπουσι κάρην ἔμεν Ευρωπείης
Νήσους θ᾽ ἑσπερίδας, τόθι κασσιτέροιο γενέθλη

sub promontorio sacro, quod dicunt caput Europæ esse, insulas occidentales, vbi stannum gignitur. Adeo incerti veteres sunt, ex qua plaga Hispaniæ suas Cassiterides apponant. Ingenue ergo & caute Herodotus lib. III cap. CXV, οὔτε νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας, ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ, *Neque ego insulas noui Cassiterides, vnde stagnum nobis venit:* quæ circa Hispaniam nullæ sunt.

* Variant veteres, Apollodorus Bibl. I. c. 6. §. 1. Οὗτος δὲ καὶ τὰς Ηλίου βόας ἐξ Ερυθείας ἤλασε, Halcyoneus etiam solis boues ex Erythia abegit. Id. libr. II. c. 5. s. 10. p. 114. Δέκατον δὲ ἐτάγη ἆθλον τὰς γηρυόνου βοῦς ἐξ Ερυθείας κομίζειν. Ερύθεια δὲ ἦν Ωκεανοῦ πλησίον κειμένη νῆσος, ἣ νῦν γάδειρα καλεῖται. *Decimum ei certamen statutum est, ut Geryonis boues ex Erythia adduceret. Erythia autem est insula Oceano propinqua, quæ nunc Gades appellatur.* Herodotus IV. c. 8. τὴν ἕλληνες λέγουσι Ερύθειαν νῆσον, τὴν πρὸς Γηδείροισι τοῖσι ἔξω ἐπὶ Ηρακλήιων στηλέων ἐπὶ τῷ Ωκεανῷ *Quam Græci dicunt insulam Erythiam, quæ iacet ad Gades vltra columnas Herculis ad Oceanum.*

** Inclinat huc pene narratio Strabonis pag. 221 & 257.

CXXIX.

Ptolemæus addit θεῶν νῆσοι δύο, *duas Deorum insulas*, quarum numerum, si eædem sunt, auxit Plinius lib. IV cap. XXII extremo. *Ex aduerso*, inquit, *Celtiberiæ complures sunt insulæ, Cassiterides dictæ Græcis a fertilitate plumbi: & e regione Arrotrebarum* (quod Celticum siue Nerium est) *promontorii, Deorum sex, quas aliqui Fortunatas appellauere.* Quod si *Fortunatas* intelligit, in Africa lib. IV, quo referre illas satius est, exponemus.

CXXX.

In mediterraneo mari, e regione Dianii, Strabo pag. 109 νησίδια paruas insulas, *Planesiam* & *Plumbariam* ponit. Tres vtique Strabo Planasias siue Planesias tradit, hanc Hispanicam, quam præter illum, nemo veterum quantum constat, agnoscit: & Gallicam ante Massiliense litus: & denique Italicam, notissimam Romanis, Etruriæ obiacentem. Nostri chorographi nullas hoc loco insulas ostendunt, paullo inferius autem siue in austrum reductas habent, de S. Pola, infra Lucentum siue Alicantam e regione Orcelis: & alias paruas Carthagini Hispanicæ obuersas. Sed ipse Strabo proxime Carthaginem, id est XXIV stadiis ab illa, ponit *Insulam Herculis*, quæ & *Scombraria*, a captis ibi scombris, appelletur. Memorabiliores habet *Balearicum mare*, & maiores etiam, *Pityusas* duas, & totidem *Gymnesias*, quarum illæ his ad occasum sunt obiectæ. De vtrisque, quod crebra illarum mentio occurrit, operæ pretium erit diligentius enarrare.

CXXXI.

Pityusæ duæ sunt, a pini prouentu Græcis dictæ, quarum maior *Ebusus*; minor *Ophiusa* appellatur. Sic Strabo & Ptolemæus. Latini copiosius de illis tradunt. Pomponius Mela lib. II extremo: *Ebusus e regione promontorii, quod in Sucronensi sinu Ferrariam vocant, eodem nomine vrbem habet, frumentis tantum non fecunda, ad alia largior, & omnium animalium, quæ nocent, adeo expers, vt nec ea quidem, quæ de agrestibus mitia fiunt, aut generet, aut si inuecta sunt sustineat.* Plinius lib. III cap. V extremo: *Insulæ per hæc maria primæ omnium Pityusæ a Græcis dictæ, a frutice pineo: nunc Ebusus vocatur, vtraque ciuitate fœderata, angusto freto interfluente: patent* XLVI M. *passuum: absunt a Dianio septingentis stadiis. Tantumdem a Pityusis in altum Baleares duæ, & Sucronem versus Colubraria.* Ex his intelligimus, quæ olim Pityusæ diuersis nominibus appellatæ *Ebusus* & *Ophiusa* sunt, post vno nomine *Ebusi* comprehensas esse, vel quod freto diremtæ sunt exiguo, vel quod minoris, tamquam desertæ, nulla habita fuit ratio. Strabo enim dicto loco pag. 115, ἡ δ' Ὀφιοῦσσα ἔρημος, καὶ πολλὴ ἐλάττων, ταύτης πλησίον κειμένη, *Ophiusa autem deserta, & multo minor* [quam Ebusus] *& huic proxime adiacet.* Et Liuius lib. XXVIII cap. XXXVII *nauibus ad Pityusam insulam traiecit*, tamquam vna esset, maiorem seu præcipuam intelligens. Nos de vtraque distincte.

CXXXII.

Ebusus maior Pityusarum, habuit πόλιν ὁμώνυμον, *cognomine oppidum*, vt Strabo & Ptolemæus referunt. Si antiqua monimenta inspicimus, *Ebusus* nomen

nomen insulæ, *Ebusium*, leuiter mutata terminatione, oppidi in ea nomen fuit. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 277 num. 5 imperatori Caro dicata, ORDO EBVSII: & alia pag. 868 num. II R. P. EBVSII, id est, *respublica Ebusii*. Insula fertilis pascendo pecori. Festus Auienus Descript. Orb. vers. 621

Ac dilecta vago pecori consurgit Ebusus.

Fici quoque, & si Ludouico Nonio credimus, etiam sacchari prouentu dives fuit, qui cap. XCIV huc Statii versum 15 lib. I Silv. VI trahit hendecasyllabum:

Et quas percoquit Ebusia cannas.

Ebusia autem vel vt alii legunt *Ebosia* interpretum consensu est eadem, quæ Ebusus. Barthius cum Geuartio legi vult *Ebusita*, incola Ebusi insulæ, metri facilioris caussa: multi etiam *præcoquit*: Claudius Beraldus *Caunas* non Cannas, quas ἰσχάδας, ficus siccatas interpretatur, quæ ita dicantur, quia ex Cauno vrbe aduectæ sint, sicut *caricæ*, quia ex Caria. Plinius lib. XV cap. XIX *Ficis mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus: succus maturescentibus lactis: percoctis mellis: - - - Siccas honos laudatas seruat in capsis Ebuso insula præstantissimas amplissimasque; mox in Marrucinis.* Ciuitas *Ebusus*, siue *Ebusium*, colonia Pœnorum fuit, Silio idcirco *Phœnissa* cognominata. Libro III enim vers. 362

Iamque Ebusus Phœnissa mouet, mouet Artabrus arma.

Corripuit mediam, secus ac supra Dionysius. Est enim etiam Ἔβυσος, sicut Ptolemæus Ἔβυσσος littera scripsit geminata.

CXXXIII.

Altera & minor Pityusarum dicitur *Ophiusa*, Græco vocabulo, quam multi putant eandem esse, quæ Latine *Colubraria* appellatur. At si Melæ & Plinio attendimus, diuersæ sunt insulæ, quamlibet vi vocis idem plane referant. Plinius enim verbis modo prolatis *tantumdem*, id est septingentis stadiis, a Pityusis Colubrariam distare dixit Sucronem versus, quod spatium insulæ paruæ inter scopulos, septemtrionem versus ab Ebuso sitæ, conuenit, quæ nunc *Mont colobre* appellatur. nec enim Ophiusam nominauit distincte, sed sub *Ebusi* communi nomine comprehendit. Colubraria ergo ipsi alia ab Ophiusa est, nec interuallum, quod definiit, Ophiusæ competit. Eodem modo sunt Melæ verba interpretanda, *Contra est Colubraria*, id est, non adiacens, sed ex longinquo opposita: quod pluribus declarat, quem toties honoris caussa nominauimus, Petrus de Marca lib. II cap. XII.

CXXXIV.

A Pityusis in ortum tanto spatio, quanto ab illis Colubraria abest, *Baleares* insulæ, Maior præcipue (nam minor longius recedit) distant, ampliores quam Pityusæ, & pluribus oppidis habitatæ. Dicuntur Baleares Latine Liuio, Plinio, Melæ: Græce autem Βαλεαρίδες plerumque, vt a Strabone & Ptolemæo: raro Βαλεάριαι νῆσοι, ab Agathemero: a Diodoro Βαλιαρεῖς. Id nominis vulgo a βάλλειν, *iaculando* deducunt, quia præstantissimi funditores Balearici erant. Quibus præiuit Diodorus Siculus lib. V cap. XVII de his insu-

insulis tradens: *ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων καὶ Ῥωμαίων προσαγορεύονται Βαλιαρεῖς ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλλιστα ἁπάντων ἀνθρώπων, ab indigenis & Romanis Baleares vocantur a βάλλειν iaciendo funda magnos lapides peritissime omnium.* In eo omnes conueniunt, iaculatores funditoresque hoc nomine significari: an vero ita a *βάλλειν*, vt Diodorus dixit, nominentur, aliorum non minori auctoritate dubitatur. Strabo lib. XIV pag. 450 *φασὶ τοὺς Γυμνητὰς ὑπὸ Φοινίκων Βαλεαρίδας λέγεσθαι, διότι τὰς γυμνασίας Βαλεαρίδας λεχθῆναι, Gymnetas aiunt a Phœnicibus Balearides vocatos, idcirco exercitationes Balearidas appellari.* Eustathius ad Dionysii vers. 457 *διὸ καὶ Βαλιαρεῖς λέγονται, ὅ ἐστι σφενδονῖται, κατὰ τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν, ideo Baleares dicuntur, hoc est funditores, secundum ipsorum vernaculam linguam.* Quod si est Punicæ originis hoc vocabulum, vt tres hi auctores confirmant; non a *βάλλειν*, Græco verbo, potest esse, sed in Punica lingua aut Phœnicia natales eius quærendi: quos vir doctissimus Samuel Bochartus non inepta coniectura invenisse videtur, dum a בעל, quod & *dominus* & *peritus* est, ac ירה *iecit*, quasi peritus iaculandi significetur, deriuat. Alterum nomen, ex Græcia petitum, est *Gymnesiarum*, * siue *Gymnasiarum.* Strabo pag. 115, *τὰς Γυμνασίας δύο καλοῦσι Βαλεαρίδας*, quod Plinii verbis ex lib. III cap. V interpretamur: *Baleares, funda bellicosas, Græci Gymnasias dixere.* Diodorus Siculus dicto loco idem tradit, & simul rationem appellationis manifestat: *ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὀνομαζόμεναι Γυμνήσιαι, διὰ τὸ τοὺς ἐνοικοῦντας γυμνοὺς τῆς ἐσθῆτος βιοῦν κατὰ τὴν τοῦ θέρους ὥραν, a Græcis* [Baleares insulæ] *vocantur Gymnesiæ, quia incolæ æstiuo tempore nudi degunt.* Consentit Liuius, ex cuius LX libro hæc epitoma superest: *Præterea res a Q. Metello consule aduersus Baleares gestas continet, quas Græci Gymnesias appellant, quia æstatem nudi exigant.* Hæc de nominibus.

CXXXV.

Diuiduntur *Baleares* in *Maiorem* & *Minorem*, vnde nomina hodieque seruantur. Mela pluraliter, *Maiores*, *Minores* dixit: verba mox exhibebuntur. In Maiore duo oppida Strabo & Ptolemæus nominant, *Palmam* & *Pollentiam*, hanc in orientis litore; illam ad occasum: Plinius plura addit, sed minus cognita: *Maior*, inquit, *oppida habet ciuium Romanorum Palmam & Pollentiam: Latina, Cinium & Cunici: & fœderatorum Borchorum fuit.* Palmæ & Pollentiæ situm a Strabone & Ptolemæo designatum habemus: Plinius aliſe superadditis certum locum non addixit. Mela *colonias* dixit a Strabone laudatas Palmam & Pollentiam. *In Maioribus*, inquit, *Palma & Pollentia coloniæ.* Palma in loco censetur esse, vbi nunc vrbs Mallorca est. In Minore insula Baleari Mela duo *castella* ponit; quas Plinius *ciuitates* vocat, Ptolemæus etiam *πόλεις*, quæ sunt *Iamno & Mago;* alterum nomen in celeberrimo portu Maon superest. Et Strabo portus vtriusque insulæ laudauit: *ἄμφω εὐδαίμονες καὶ εὐλίμενοι, ambæ*, inquit, *insulæ sunt fortunatæ & bonis portubus præditæ.* Plinius & huic adiecit oppidum, sed æque ignotum, vt erant Maiori addita: Ceterum totam insulam ita plenius describit: *A Maiore* XXX M. P. *distat Minor, longitudine* XL M. *circuitu* CL M. P. *Ciuitates habet Iamnonem,*

* Videatur Tzetzes ad Lycophronem v. 633.

nem, Saniseram, & Magonem. Fuerunt autem Gymnesiæ in Carthaginiensium potestate, antequam Romani suæ illas ditionis fecerunt. Strabo pag. 116 φοίνικες κατέχον τὰς νήσους, *has insulas Phœnices* (siue Pœni) *possederunt.* Romanis subiecit Q. Metellus, inde *Balearicus* cognominatus. Lege Strabonem dicto loco, & Florum lib. III cap. VIII.

CXXXVI.

Tandem quæ circa Baleares sunt, paruas has insulas Plinius addit: *A Maiore* XII M. P. *in altum abest Capraria, insidiosa naufragiis; & e regione Palmæ vrbis, Mænariæ, ac Tiquadra, & parua Hannibalis.* Capraria nunc *Cabrera,* Maiori Gymnesiæ in austrum subiecta; ceteræ ita sunt incognitæ, vt Harduinus mari demersas existimet. Hæ insulæ, tam Baleares, quam Pityusæ, & vtrisque adiacentes, prouinciæ citerioris siue Tarraconensis pars fuerunt, quod Plinius lib. III cap. III ineunte indicauit: *Nunc vniuersa provincia* [citerior] diuiditur *in conuentus septem: - - - Accedunt insulæ.* Etiam post paullo Conuentum, cui adscriptæ fuerant, designat. *Carthaginem,* inquit, *conueniunt populi* LXV, *exceptis insularum incolis.* Ergo & hi Carthagine Noua ius suum petierunt.

CAPVT II
DE
GALLIA TRANSALPINA.

I.

GAllia vniuersa Romanis erat vel *Citerior* & *Cisalpina;* vel *Vlterior* siue *Transalpina.* Citerior proprie pars erat Italiæ, & in Italia quoque a nobis explicanda; quippe *Gallia,* tantum a Gallis colonis, qui occupaverant, appellata. Vlterior autem siue Transalpina est propria huius loci, quam in præsenti illustrabimus, quum de ipsa diuisione in *Citeriorem* & *Vlteriorem* aliquid præfati fuerimus. Cicero de Prouinciis consular. cap. XV *Illæ sententiæ virorum clarissimorum minime probandæ sunt, quorum alter vlteriorem Galliam decernit cum Syria: alter citeriorem.* Idem Philippica VII cap. I de Antonio: *remittere eum nobis Galliam citeriorem: illam vltimam postulare.* Et lib. VIII ad Attic. epist. III *Ille Galliæ vlterioris adiunctor,* Pompeius scilicet, qui effecerat vt Cæsari decerneretur. Eadem diuisio est in *Cisalpinam* & *Transalpinam.* Pro Lege Manilia cap. XII *Gallia Cisalpina præsidiis ac nauibus confirmata.* Et pro Murena cap. vlt. *An se in contrariam partem terrarum abdet, vt Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissime viderit, eundem nunc lugentem, mærentem, exsulem videat?*

II.

His tertia denominatio a vestibus & habitus diuersitate hæsit. Quod enim post Sociale bellum omnis citerior Gallia ius ciuitatis fuit adepta, ideoque qui incolebant, vt ceteri Romani ciues, toga vtebantur; ipsa inde prouincia *Togata Gallia* appellata est. Vlterioris autem incolæ quod cri-

nes alebant, quos tum tondere soliti erant Romani; factum inde est, vt Transalpina *Comata* diceretur: pars etiam australis, quæ postea Narbonensis dicebatur a braccarum vsu, Romanis insolito, *Braccata*. Cicero Philipp. VIII cap. IX de Antonio: *Galliam, inquit, Togatam remitto: Comatam postulo*, quas oratione VII, cuius verba modo proferebamus, dixerat *citeriorem & vltimam*. Dio Cassius lib. XLVI extremo, quum de Triumuiris prouincias inter se primo consilio diuidentibus dixisset, Cæsarem Africam vtramque, Sardiniam & Siciliam sortitum esse: Lepidum omnem Hispaniam & Galliam Narbonensem; ait Antonio obtigisse τὴν λοιπὴν Γαλατίαν, τήν τε ἐντὸς τῶν Ἄλπεων, καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτὰς οὖσαν. Ἐκαλεῖτο δὲ ἐκείνη μὲν Τογάτα, ὅτι εἰρηνικωτέρα παρὰ τὰς ἄλλας ἐδόκει εἶναι, καὶ ὅτι καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ Ρωμαϊκῇ τῇ ἀστικῇ ἐχρῶντο ἤδη· αὕτη δὲ δὴ Κομάτα, ὅτι οἱ Γαλάται οἱ ταύτῃ, ἐς κόμην τὸ πλεῖστον τὰς τρίχας ἀνιέντες, ἐπίσημοι κατὰ τοῦτο παρὰ τοὺς ἄλλους ἦσαν, *obtigisse*, inquam, *Antonio reliquam Galliam, tam Cisalpinam quam Transalpinam. Vocabatur autem illa Togata, quod reliquis videretur esse pacatior, quodque iam tum vrbanum Romanorum vestitum vsurparet: altera Comata, quod Galli isti Coma, quam prolixam gerebant, a ceteris dignoscebantur.* Consentiunt Latini scriptores alii. Pomponius Mela lib. II cap. IV *sinistra parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam.* Plinius lib. III cap. XIV *Ab Ancona Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine.* Ergo hæc cis Alpes in Italia. Tacitus lib. XI cap. XXIII *A. Vitellio, L. Vipsanio consulibus, quum de supplendo senatu agitaretur, primoresque Galliæ, quæ Comata appellatur, fœdera & ciuitatem Romanam pridem adsequuti, ius adipiscendorum in vrbe honorum expeterent, multus ea super re variusque rumor & studiis diuersis apud principem certabatur.*

III.

Hæc Comata Gallia tres prouincias, vt postea diuidebantur, complexa fuit, *Aquitaniam, Lugdunensem, & Belgicam.* Narbonensis autem *Braccata* olim dicta fuit. Diodorus quidem Siculus lib. II cap. XXX videtur omnibus Gallis transalpinis ἀναξυρίδας, ἃς ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσι, *femoralia, quas illi* BRACCAS *appellent*, tribuere: sed in *Braccatæ* nomine Romanis potius, quam Siculo homini credendum est. Pomponius Mela lib. II cap. IV *Pars nostro mari apposita, fuit aliquando Braccata, nunc Narbonensis.* Et Plinius lib. III cap. IV ineunte: *Narbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari adluitur, Braccata antea dicta, amne Varo ab Italia discreta.* Quæ ipsa, hunc imitatus, Martianus Capella lib. VI iisdem pæne verbis repetiit, & pariter hoc nomen Narbonensi prouinciæ vindicauit. Dicta autem a *braccis* fuit, id est a femoralibus, quod vestimenti genus Romanis inusitatum, ab iis primum in Gallia Narbonensi visum fuerat, quam inde Braccatam cognominauerunt.

IV.

Græci Galliam Γαλατίαν, & Gallos Γαλάτας vt plurimum appellant, atque sic Polybius, Siceliota Diodorus, Dio Cassius, Iosephus, Pausanias, alii; posteriores autem cum Latinis Γάλλους, & regionem Γαλλίαν dixerunt, qua vocabuli Latina forma passim Pæanius, Græcus Eutropii metaphrastes;

etiam

etiam ecclesiastici scriptores Eusebius lib. v cap. vi, & Socrates i cap. xxxv, ac Theodoritus lib. i cap. xxxi vsi sunt. Agathemerus vero lib. ii cap. iv diuersorum casuum nomina videtur hisce conciliare; τῶν Γαλλιῶν ἃς πρότερον Γαλατίας ἔλεγον, ἑξῆς κειμένων, *deinceps sitæ sunt Galliæ, quas antea Galatias dixerunt.* Scilicet Γάλλους & Γαλλίας non nisi posteriores dixisse iam accepimus. Plutarchus in Cæsare Κελτῶν & Γαλατῶν vocabula promiscue vsurpat, licet *Celtæ* secundum Cæsarem principio Operis partem tertiam, distinctam a Belgis & Aquitanis, constituant, quam posteri Lugdunensem appellauerunt. Sed laxior alibi vsus vocabuli *Celtarum* est; quemadmodum Ptolemæus lib. ii cap. vii, eumque sequutus Heracleota Marcianus, Κελτογαλατίαν; etiam Strabo lib. iv. τὴν ὑπὲρ τῶν Ἄλπεων Κελτικὴν, non partem, sed vniuersam trans Alpes Galliam, in quatuor partes diuidendam, nominarunt. Et quos Cæsar indigenarum lingua *Celtas*, tertiam partem Gallorum, appellari dixit, id nominis Herodianus vniuersis tribuit, πᾶσαν τῶν Κελτῶν καὶ Ἰβήρων χῶραν, *omnem*, dicens, *Celtarum & Hispanorum regionem.* Trans Rhenum quoque in Germaniam Celtarum nomen prolatum fuit. Suidas, Κελτοὶ, ὄνομα ἔθνους, οἱ λεγόμενοι Γερμανοὶ, οἱ ἀμφὶ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν εἰσιν, *Celtæ gentis nomen: qui Germani dicuntur, utrimque Rhenum accolentes.* Nec tantum Rhenani Germanorum Celtæ, verum etiam interiores. quid? quod Philippus Cluuerius lib. i Germaniæ Antiquæ operosus in eo est, vt Illyricos quoque, & Britannos & Hispanos Celtarum nomine comprehensos, & communi Celtica lingua vsos esse, dialectis tantummodo distincta, approbet. Maxime tamen sic Gallos appellauere veteres, idque ex propria indigenarum lingua. Pausanias Attic. cap. iii ὀψὲ αὐτοὺς καλεῖσθαι Γαλάτας ἐξενίκησε. Κελτοὶ γὰρ κατά τε σφᾶς τὸ ἀρχαῖον καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ὠνομάζοντο, *Sero vsus obtinuit, vt Galatæ* [siue Galli] *appellarentur. Celtas enim cum ipsi se, tum alii eos nominarunt.* Fabulosum autem est, quod Diodorus Siculus lib. v cap. xxiv tradit, Herculis filium Γαλάτην, *Galatam*, ex Celtici principis filia susceptum, omnes sibi subiectos Γαλάτας ex suo nomine appellasse, & regnum suum Γαλατίαν *Galatiam*, id est Galliam.

V.

Hactenus de nomine & nominis diuisione, aut si plus aliquid dictum fuit, de generali & interiectu Alpium facta diuisione in Citeriorem Vlterioremque, seu Cisalpinam & Transalpinam Galliam. Nunc de diuisione huius Transalpinæ. Diuidi autem nequaquam potest, nisi de finibus Galliæ vniuersæ, & partium limitibus, quæ flumina plerumque sunt, aut montes etiam, recte prius nobis, quod opus est, constiterit. Quare quæ de iis prius dicenda sunt, iam adgrediemur. Gallia vniuersa quæ trans Alpes Romanis erat, a Pyrenæis montibus intra Oceanum, internum mare, & Alpes, vsque ad Rheni ripas expandebatur. De ceteris terminis inter omnes conuenit: de Rheno Plinius nos quodammodo dubios possit facere, qui lib. iv cap. xvii principio: *A Scalde ad Sequanam Gallia Belgica.* & mox: *a Scalde incolunt extera Toxandri*, quasi extra limitem Galliarum positi. At Cæsar, Strabo, Mela, Ptolemæus ad Rhenum Belgarum fines, tamquam vltimos Gallorum

rum terminos, proferebant. Cæsar lib. I cap. I *Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.* PERTINENT, id est pertingunt. Metaphrastes διήκει μέχρις ἐπὶ τὰ κάτω τοῦ Ῥήνου. Strabo lib. IV initio; τὴν Κελτικὴν ὁρίζει ἀπὸ τῶν ἀνατολῶν ὁ Ῥῆνος, *Galliam terminat ab ortu Rhenus.* Pomponius Mela lib. III cap. II *A Pyrenæo ad Garumnam Aquitania: ab eo ad Sequanam Celtæ: inde ad Rhenum pertinent Belgæ.* Plinius autem sibi non constat, quia eodem capite in Belgicæ populis numerauit etiam *Rhenum accolentes, Germaniæ gentium in eadem prouincia, Nemetes, Triboccos, Vangiones; hinc Vbios, Batauos, & quos in insulis Rheni* dixerat. De partium limite antequam agamus, de fluminibus singulis aliquid prædicendum est, quia sine illis partes nec internosci neque distingui accurate possunt.

VI.

Præter Rhenum ergo *Garumna* nobilis fluuius est & nauium patiens, qui ex Pyrenæo demissus Aquitaniam olim terminabat a septemtrione: post id tempus, ex Augusti dispensatione, mediam illam discreuit, supra Burdegalam, quam adluit, in Aquitanicum Oceanum se exonerans. Ausonius Mosella extrema *æquoream* dixit,

æquoreæ te commendabo Garumnæ,

scilicet propter marinos æstus, quos refert: quia vt Claudianus lib. II in Rufinum vers. 113 scripsit,

retro pernicior vnda Garumnæ
Oceani pleno quoties impellitur æstu.

VII.

Recipit Garumna & in mare defert duos celebres fluuios, *Tarnem* & *Duranium:* illum Albam Heluorum adluentem; hunc inde in boream nonnihil remotiorem. Tarnem olim arena aurifera commendauit. Ausonius iterum in Mosella vers. 465

auriferum postponet Gallia Tarnem.

De Duranio idem vers. 464

Concedes gelido, Durani, de monte volutus Amnis.

nunc la Dordogne corrupto nomine dictus. Miscetur Garumnæ iam πελαγίζοντι, commune cum illo faciens æstuarium. Sidonius Apollinaris Carm. XXII vers. 101

Est locus, irrigua qua rupe Garumna rotate,
Et tu qui simili festinus in æquora lapsu
Exis curuata, Durani muscose, saburra,
Iam pigrescentes sensim confunditis amnes.
Currit in aduersum heic pontus, multoque recursu
Flumina quas voluunt & spernit & expedit vndas.

Ceteri amnes in Garumnam infusi, *Veronius* & *Oldus:* aut in Duranium, vt *Illa,* quasi obscuriora nomina, prætermittuntur.

VIII.

Inter Garumnam autem & Pyrenæos, aut proxime hos montes, *Aturus* exit

exit siue *Aturrus*, Ptolemæi Ατȣ́ριος, de quo Ausonius dicto Carmine vers. 468

Tarbellicus ibit Aturus,

quia Tarbellos populos percurrit, & Aquas Tarbellas, non ignobile oppidum, præterfluit.

IX.

Supra Garumnam, septemtrionem versus, per Santones labitur *Carantonus* fluuius, hodie Charente, Ptolemæi Κανέντελος, *Canentelus*. Ausonius itidem Mosella vers. 463

Santonico refluus non ipse Carantonus æstu.

nam & ipse Oceani æstu repellitur.

X.

Tandem *Liger* longissimo cursu & quasi rex fluuiorum Galliæ, vt Valesius appellat, ex Augusti descriptione determinator Aquitaniæ, qui antea Garumna fuerat, mediam secat Galliam. Iterum vers. 461 de Mosella Ausonius:

Non tibi se Liger anteferet.

Sic omnes veteres nominandi casu *Liger* scribunt, non *Ligeris*, vt recentiores. Cæsar lib. VII cap. LV *Liger ex niuibus creuerat.* Fortunatus lib. VI carm. VII

vitrea Liger algidus vnda.

Ibidem Cæsar, *ad ripas Ligeris*, eodemque casu Lucanus lib. I vers. 439

Andus iam placida Ligeris recreatur ab vnda.

Quarto casu Cæsar semper *Ligerim*: & Sidonius Maioriani panegyrico vers. 209

Ligerimque bipenni
Excisum per frustra bibit.

Sexto Cæsar ambigue, lib. III Gall. cap. IX *in flumine Ligeri*: & lib. VII cap. LIX *interclusum itinere & Ligere Cæsarem.*

XI.

Tam longo cursu, quem diximus, multos amnes recipit, etiam in his nauigabiles. Ab austro confluit *Elauer*, non minus nauium patiens flumen, quam ipse Liger. Cæsar dicto lib. VII cap. LIII *ad flumen Elauer pontem refecit.* Patrius casus *Elaueris*, Cæsar lib. VII cap. XXXIV *interruptis pontibus ab altera Elaueris parte iter facere cœpit.* Posterioribus *Elaris* vel *Elauris*. Sidonius dicto Panegyrico vers. 209

Clitis, Elaris, Atax, Vahalis, - - -

Et Theodulfus Aurelianensis Parænesi ad Iudices vers. III

Rhodanus quas adluit acer,
Elauris, siue his connumerandus Atax.

XII.

Infra flumen Elauer, in Ligerim *Caris* Bitugerum, & *Vigenna* Pictonum effunduntur, vterque ex medii æui scriptoribus, quam antiquis, nobilior. Gregorius Turonensis lib. V cap. XLII *Liger fluuius maior ab anno supe-*

ſuperiore fuit, poſtquam ei Carus torrens ſe adiunxit. Legitur idem *Chares*, vt Browerus edit, apud Fortunatum Venantium lib. VII carm. IV, quod cum *le Cher*, huius temporis nomine apprime congruit. Guilielmo Britoni *Carus* alia forma dictus eſt lib. III Philippid. verſ. 708

Planities, caſtris ſedes aptisſima, cuius
Lambit vtrumque latus Ligeris Carique fluentum.

Idem lib. V eiusdem Philippidos verſ. 101

latus inde ſiniſtrum
Lene fluens per prata virentia Carus amœnat.

Vigenna vlterior eſt, in Pictonibus ad Ligerim, cui inſinuat ſe decurrens. Iterum Fortunatus lib. VI carm. VII

Vigennæ volucer transmittitur alueus alno.

Gregorius Turonenſis *Vingenna* ſcribit Hiſt. Franc. lib. I extremo *Turonici per Vingennam fluuium deſcendunt.* His nos vti teſtimoniis oportet, vbi deficiuntur vetuſtiora.

XIII.

Dextrum latus Ligeris poſt Andium vrbem ſiue Andegauum inuadunt *Lidericus* ſiue *Lædus* & *Sarta* & *Meduana*, omnes prius coniuncti in vnum. *Lidericus*, nunc le Loir, a Guilielmo Britone Armorico vocatur lib. III verſ. 73, quum de caſtro Vindocino, nunc Vendosme, ſcribit:

Quod Lidericus aqua ſubterfluit amnis amœna.

Hunc Caſpar Barthius, Michael Baudrandus & Papirius Maſſonus putant Sidonii & Theodulfi *Ledum* eſſe ſiue *Lædum*, quod negat Hadrianus Valeſius, quia exſerte Mela Ledum in Narbonenſis fluminibus numeret, vt neceſſe non ſit, alium huius nominis Sidonio & Theodulfo vindicare, præſertim, quum laxe illi loquantur, nec certæ prouinciæ id nomen fluenti adſignent. Vterque enim plures diuerſarum nationum fluuios ſine ordine prouinciarum componit. Sidonius dicto loco verſ. 208

Rhenus, Arar, Rhodanus, Moſa, Matrona, Sequana, Ledus,
Clitis, Elaris, Atax, Vahalis.

Theodulfus, itidem prædicto ſuo carmine verſ. 105, vagatur latius:

Rura, Moſella, Liger, Vulturnus, Matrona, Ledus,
Iſter, Atax, & reliqui:

quippe non tam prouinciarum, ſed metri rationem vnice habuerunt. Sit ergo le Loir *Lidericus* Armorici, quia neque certius nomen, neque antiquius, quantum nobis licet cognoſcere, reperimus. Is in *Sartam* influit prope Meduanæ confluentem, & vrbem Andium Iuliomagum ſeu Andegauum: Sarta autem nomen ſeruat, hodieque *la Sarte* appellatur, decurrens per Cenomanos, a Meduana hauſtus proxime Ligeri infertur. Antiquum nomen Sarta eſt & prioribus Gallis vſurpatum: vix tamen apud antiquiorem Aurelianenſi Theodulfo reliquum, qui vocis originem & fluminis curſum ita deſcripſit lib. IV carmine VI

Eſt fluuius, Sartam Galli dixere priores,
Perticus hunc gignit, & Meduana bibit.

Flu-

Fluctibus ille suis penetrans Cenomanica rura,
Mœnia qui propter illius vrbis abit.

Idem lib. II carm. III de vrbe Andegauensi:

Quam Meduana morans fouet & Liger aureus ornat
Qua rate cum læui Sarta decora iuuat.

XIV.

His relictis ad *Sequanam*, & quos accipit ille amnes, progressum facimus. A sinistra confluunt in Sequanam *Autura*, siue *Audura*, tantum ex Vitis Sanctorum notus, illaudatus apud antiquos, vulgo Eure, & longe supra hanc inter Parisios & Senones *Icauna*, sed neque hic vetustioris famæ, quam quæ ex Vitis Sanctorum & eiusdem ætatis monimentis est: Guilielmo Aremorico *Itumna* dictus, siue *Ytumna*, nisi *Icumna* forsan, quod Valesio probatur, legendum est. lib. x Philippid. vers. 646

At Senones & terra ferax a flumine Ytumna
Vsque locum quo Sequanio Lupa confluit amni.

XV.

In dextram ripam nobiliores amnes cum Sequana conueniunt, *Axona* & *Matrona*, vtroque vocabulo corripiente mediam, perinde, vt *Sequana* in carminibus. Ausonius Mosella vers. 461

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps,
Matrona non Gallos Belgasque intersita fines.

Recte. nam Matronæ Sequanæque fluentis Belgica a reliquis Gallis discernitur, quod etiam Cæsar testatus est lib. I cap. I. *Gallos*, inquit, (id est Celtas) *ab Aquitania Garumna fluuius: a Belgis Matrona & Sequana diuidit.* De Sequana Sidonius supra memorato versu 208 panegyrici Maioriani dixit

Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus.

Vterque fluuius, Matrona & Axona, multos minores accipiunt, deferuntque in Sequanam, sed minus nobiles in historiis, præter *Isaram* amnem Belgicum, ab Antonino siue Aethico non obscure significatum itinere ab Cæsaromago Lutetiam, quibus oppidis *Briuam Isaræ*, aut sicut scriptum est, *Briuanisaram* interiecit. Reliquos Belgarum fluuios in prouincia Belgica exponemus.

XVI.

Ad illos nunc fluuios venimus, qui ex Gallicis in mediterraneum se mare effundunt, in quibus præcipuæ famæ est *Rhodanus*, Alpinus fluuius, qui plures alios, eosque maiores accipit, *Ararim* videlicet, & *Isaram* Allobrogicam & *Druentiam*, vt minores prætereamus. De Arari, qui nunc Saone est, * ex Vogeso ortus, lib. I cap. XII Cæsar: *Flumen Arar per fines Aeduorum & Sequanorum in Rhodanum influit incredibili lenitate, ita vt oculis, in vtram partem fluat, iudicari non possit.* Ideoque *segnis* Plinio dictus est lib. III cap. IV *Rhodanus*, inquit, *segnem deferens Ararim.* Et Eumenio in Constantini Panegyrico cap. XVIII itidem *segnis* est & *cunctabundus.* Etiam Silius lib. III vers. 451 de Rhodano, in quem influit Arar:

* Ammian. Marcellin. XV c. *Ararim quem Sauconnam appellant.*

Au-

Auget opes ſtanti ſimilis tacitoque liquore
Mixtus Arar. quem gurgitibus complexus anhelis
Cunctantem immergit pelago, raptumque per arua
Ferre vetat patrium vicina ad litora nomen.

Genuinum nomen *Arar*, quod Cæſar, Silius, Sidonius, ſinguli verbis modo adlegatis; etiam Strabo lib. IV pag. 129 & Ptolemæus lib. II cap. V, quibus ὁ Ἄραρ eſt, confirmant. Primus Dio Caſſius lib. XLIV pag. 262 Ἄραρις, recto caſu, formauit; quem dubie Claudianus ſequutus eſt, qui quamuis antiquo more de Conſ. Mall. Theod. verſ. 53 dixerat

Lentus Arar Rhodanusque ferox:

& lib. II in Eutropium verſ. 169

Quam Rhodano ſtimulatus Arar,

tamen etiam mutata forma lib. II in Rufinum verſ. 111 dixit

Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit:

Et lib. I in Eutropium verſ. 405

Cinyphiisque ferax Araris ſucceſſit ariſtis.

Quarto caſu *Ararim* formant. Plinio auctore iam ſupra vſi ſumus: Lucanum addo lib. I verſ. 433

Rhodanus raptum velocibus vndis
In mare fert Ararim.

Nauigabilis æque eſt Arar ac Rhodanus; & Dio Caſſius dicto loco πλεῖται Ἄραρις, *nauigatur Araris*, ideoque Cabillonenſem portum (quod oppidum adfunditur hoc amne) Eumenius dicto loco memorauit: & inſcriptio vetus apud Gruterum pag. 375

PATRONO NAVTARVM
ARARICORVM ET RHO
DANICORVM.

Augetur Arar flumine *Dubi*, qui ex Iura monte demiſſus, Veſontionem atque Dolam præterlabitur, corrupte in Cæſaris libris Alduabis, vel Alduadubis ſcriptus, quum genuinum nomen a Strabone, Ptolemæo aliisque Δοῦβις, *Dubis*, duabus ſyllabis ſcribatur: hodie le Doux.

XVII.

IpſeRhodanus, in Alpibus natus, per Valeſiam decurrens, tranſito Lemano lacu, nobiles vrbes adluit, Geneuam ad lacum, Lugdunum ad Araris confluentem; Viennam, Auguſtam Tricaſtinorum, Auenionem, Arelate: notus ex Punico Hannibalis bello, & quam multis aliis ſcriptoribus, etiam ex poetis, quos ſupra nominauimus, Silio maxime, qui de Hannibalis itinere lib. III verſ. 446 tradit:

Accedit Rhodani feſtino milite ripas.
Aggeribus caput Alpinis & rupe niuali
Proſilit in Celtas, ingentemque extrahit amnem
Spumanti Rhodanus proſcindens gurgite campos.

Infra Araris confluentem, & poſt Viennam vrbem, *Iſara*, itidem Alpinus amnis, infunditur, in epiſtolis Planci ad Ciceronem laudatus, quippe XV epiſto-

piſtola lib. x ſcripſit: *In Iſara, flumine maximo, quod in finibus eſt Allobrogum, ponte vno die facto, exercitum a. d.* IIII *Idus Maii traduxi.* Sic & Plinius vocat lib. III cap. IV. Et Lucanus lib. I verſ. 399

Et vada liquerunt Iſaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa ſuo famæ maioris in amnem
Lapſus ad æquoreas nomen non pertulit vndas.

Græci autem, Strabo & Ptolemæus, ὁ Ἴσαρ, *Iſar* in recto formant; & Dio Caſſius lib. XXXVII pag. 51 παρὰ τὸν Ἴσαρα οἰκοῦντες, *Iſaram accolentes*, quod ab eadem forma eſt.

XVIII.

Rhodanus propior oſtiis, hoc eſt inter Auenionem & Arelate *Druentiam* flumen accipit, quod Liuii verbis lib. XXI cap. XXXII notabiliter ita in Hannibalis tranſitu deſcriptum eſt. *Ad Druentiam flumen peruenit. Is & ipſe Alpinus amnis, longe omnium Galliæ fluminum difficillimus tranſitu eſt. nam quum aquæ vim vehat ingentem; non tamen nauium patiens eſt, quia nullis coercitus ripis, pluribus ſimul, neque iisdem alueis fluens, noua ſemper vada, nouosque gurgites faciens, & ob ea pediti quoque incerta via eſt; adhæc ſaxa glareoſa voluens, nihil ſtabile, nec tutum ingredienti præbet, & tum forte imbribus auctus, ingentem ingredientibus tumultum fecit.* Eadem Silius Italicus de ipſo narrat lib. III verſ. 468

Turbidus hic truncis ſaxisque Druentia lætum
Ductoris vaſtauit iter. namque Alpibus ortus
Auulſas ornos, & adeſi fragmina montis
Cum ſonitu voluens fertur latrantibus vndis,
Ac vada tranſlato mutat fallacia curſu.
Non pediti fidus, patulis non puppibus æquus.
Et tunc, imbre recens fuſo, correpta ſub armis
Corpora multa virûm ſpumanti vertice torquens
Immerſit fundo laceris deformia membris.

Vterque vt nauium impatientem deſcribit. Videtur tamen poſtea ab Romanis nauigabilis hic amnis factus eſſe. In Notitia enim Imperii, Præpoſitura militum præſentalium, in prouincia Gallia Ripenſi, mentio fit *Præfecti claſſis Bracariorum Ebruduni Sapaudiæ*, quam ad hunc amnem pertinuiſſe neceſſe eſt, ad quem ſitum eſt oppidum *Ebrodunum*, hodie Embrun. Eſt & antiqua inſcriptio apud Gruterum pag. 413 num. 4

PATRONO NAVTAR. DRVENTI
CORVM ET VTRICLARIORVM.

XIX.

Minora flumina cis Rhodanum multa ſunt, plura autem illorum ab hiſtoricis geographisque ſine nomine prætermiſſa. De quorum nominibus aliquid conſtare poteſt, ſunt *Dracus*, qui Iſaræ miſcetur ad Cularonem, quæ poſtea Gratianopolis dicta fuit: *Druna*, quæ infra Valentiam in Rhodanum illabitur. Auſonius eius mentionem fecit in Moſella verſ. 479 *Te*

Te Druna, te sparsis incerta Druentia ripis
Alpinique colent fluuii.

Et Strabonis *Sulgas* lib. IV pag. 128, nunc la Sorgue, itidem in Rhodanum supra Auenionem immissus. Videtur *Vindalicus* Flori esse lib. III cap. II a Vindalio oppido in Epit. Liuii LXI, Strabonis Οὐνδάλῳ ad confluentem Sulgæ posito, fortassis nominatus. Inter Druentiam & mare sunt cis Rhodanum *Varus*, a cursu obliquo dictus, qui quod Italiam finit, vt Mela ait lib. II cap. IV, idcirco notior existit. Plinius quoque lib. III cap. IV *amne Varo*, inquit, *ab Italia discreta Narbonensis prouincia.* Lucanus lib. I vers. 404

Finis & Hesperiæ promoto limite Varus:

quod cur dicat, *promoto limite* demum finem Varum esse constitutum, ignorare se fatetur Hadrianus Valesius. Certe non tantum quos laudauimus, sed Strabo etiam & Ptolemæus, & quos alibi nominamus, Varo distinguunt a Narbonensi prouincia Italiam.

XX.

Ad Forum Iulium in mare exit *flumen Argenteum,* nunc Argens, iuxta quod castra Marcus Lepidus posuerat, vt ipse Ciceroni lib. X epist. XXXIV perscripsit. *Ad Forum,* inquit, *Voconium veni, & vltra castra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci.* Data est illa epistola ex castris ex *Ponte Argenteo,* qui locus vel vicus fuit cum ponte in illo fluuio. *Fossa Mariana* etiam huc referenda est ex Rhodano, cuius ostium difficulter adibatur, ideo per Campum Lapideum in lacum Mastramelam, qui prope Massiliam est, Cimbrico bello deducta, & Massiliensibus, quod Strabo addit, ob fidem Romanis præstitam donata. Pomponius Mela lib II cap. V *Fossa Mariana partem eius amnis nauigabili alueo effundit, alioquin litus ignobile, & Lapideus, vt vocant Campus.* Strabo lib. IV pag. 127 de Rhodano: Μάριος ὁρῶν τυφλόστομον γινόμενον ἐκ τῆς προχώσεως καὶ δυσείσβολον, καινὴν ἔτεμε διώρυχα, καὶ ταύτῃ δεξάμενος τὸ πλέον τοῦ ποταμοῦ, Μεσσαλιώταις ἔδωκεν ἀριστεῖον κατὰ τὸν πρὸς Ἄμβρωνας καὶ Τωϋγενοὺς πόλεμον ἐξ οὗ πλοῦτον ἠνέγκαντο πολυτελῆ. *Marius videns adgestione limi ostium obturari, intratuque reddi difficile, nouam duxit fossam, qua maiorem amnis partem exciperet, eamque Massiliensibus ob nauatam contra Ambrones & Tugenos operam, præmii loco donauit, vnde multum lucri acceperunt.* Hi duo fossam vnam memorant. Plinius *fossas* nominat pluratiuo. *Vltra fossæ,* inquit, *Rhodano C. Marii opere & nomine insignes: stagnum Mastramela, oppidum Maritima Auaticorum: superque Campi Lapidei, Herculis prœliorum memoria.* Hinc ipsa Rhodani ostia aliis plura numerata, aliis pauciora Scilicet quia in ipso æstuario ostia diuidebantur, & paruas insulas faciebant, numerus non idem illorum fuit omnibus. Plinius tria nominat lib. III cap. IV *Libyca,* inquit, *appellantur duo eius* [Rhodani] *ora modica: ex his alterum Hispaniense, alterum Metapinum: tertium idemque amplissimum Massalioticum.* Vox *Libyca* non omnibus videtur sincera, & sunt qui *Ligyca* vel *Ligya,* id est Ligustica, malunt, quia Ligures in illis oris coluerunt.

XXI.

XXI.

Inter Rhodanum & Pyrenæos hæc flumina Pomponius lib. II cap. V enarrat: *Vltra sunt stagna Volcarum, Ledus flumen, - - - - tum ex Gebennis demissus Arauris iuxta Agathan: secundum Beterras Orbis fluit. Atax ex Pyrenæo monte digressus, qua sui fontis aquis venit, exiguus vadusque est, & ingentis alioquin aluei tenens, nisi vbi Narbonem attingit, nusquam nauigabilis: sed quum hibernis intumuit imbribus vsque eo solitus insurgere, vt se ipse non capiat. Lacus accipit eum Rubresus nomine, spatiosus admodum, sed qua mare admittit, tenuis aditu. Vltra est Leucata litoris nomen, & Salsulæ fons, non dulcibus, sed salsioribus etiam, quam marinæ sunt, aquis defluens. - - - - Inde est ora Sardonum, & parua flumina, Tetis & Tichis: vbi accreuere, persæua. Colonia Ruscino vicus Eliberri,* & cetera, vsque Ceruariam, finem Galliæ. De singulis breuiter. *Ledus* hoc loco suam patriam habet, non trans Ligerim, vbi cum Liderico a nonnullis confundebatur. Respondet nomini haud procul a Montepessulano decurrens *le Lés* siue *le Lez.* Et de hoc cum Sidonii, tum Theodulfi carmina, supra recitata, vt intelligantur, conueniens est. Accedit Auienus, quem mox producturi sumus. *Arauris* Ptolemæi Ἀραύριος, Plinio etiam *Arauris*, vt bene Harduinus emendauit, quod perperam editum erat *Araris.* nunc Airau vel Erhau. Locum, quo defluat, Mela designauit, iuxta Agathan videlicet. *Orbis* vel *Obris* sequitur in Beterrensi agro, qui & *Orobis* dicitur, vt Festus Auienus in Ora Maritima legit:

At nuncce Ledus, nunc & Orobis flumina
Vacuos per agros & ruinarum aggeres
Amœnitatis indices priscæ meant.

Atque ita Ptolemæus etiam ὄροβις. Plinii *Liria* in mendo latet: contra ille nec Ledum nec Orobim habet. Nobilior ceteris *Atax*, nunc l' Aude est. Plinius lib. III cap. IV *Atax e Pyrenæo Rubrensem permeat lacum.* Lucano *mitis Atax.* Libro enim I vers. 403

Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas.

Ptolemæus Ἄταγος ποταμοῦ ἐκβολαὶ, obliquo casu, *Atagis fluuii ostia*, quem imitatus est Auienus, nomen per G formando,

Heic salsum in æquor amnis Attagus ruit:

At Strabo pag. 125 τοῦ Ἄτακος declinauit, id est *Atacis* Latine. Minora flumina quæ sequuntur, Melæ sunt *Tetis* & *Tichis*, Plinio inuerso ordine, quia ex Hispania progreditur, *Tecum* & *Vernodubrum.* Melæ *Tetis*, (sic scribo cum Petro de Marca, non Telis, vt editum) est hodie la Tet, apud Perpinianum delabens in sinum Gallicum: & si Harduinum sequemur, idem & Plinii Vernodubrum est. *Tecum* autem Plinii, est *Tichis* Melæ, hodie Tec, iuxta Eliberim siue Helenam decurrens in mare. Atque hæc de Galliæ fluminibus satis dicta sunt: * ad *montes* quoque illustrandos properamus.

* Illud fortassis hic addendum fuit vnum, olim ex multitudine amnium Galliæ amœnitatem partim æstimatam fuisse. Mela III c. 2. *Terra est frumenti præcipue & pabuli ferax & amœna lucis & amnibus.* Sic enim legendum esse docui in Monumentis ingeniorum tom. III. monum. 16. §. 14, 15, 16. pag. 173, 174.

XXII.

Præter Pyrenæum & Alpes, aliunde notos montes, tria sunt præcipua iuga montium, quibus Gallia exsurgit, & se cum ab aliis regionibus, tum inter se discernit, *Cebenna* siue *Gebenna*, *Iura*, & *Vogesus*, siue *Vosagus*. Primus *Cebenna* verius scribitur, quam per G, vt vulgo fit, *Gebenna*, quia & Græci, præsertim Strabo, Κέμμενος appellant, K in fronte posita, non Gamma littera, quamuis Metaphrastes Cæsaris Γεβέννα vulgare retineat. Cæsar lib. VII cap. VII *Mons Cebenna, qui Aruernos ab Heluiis discludit, durissimo tempore anni, altissima niue iter impediebat.* Et cap. LVI eiusdem libri: *oppositus mons Cebenna, viarumque difficultas impediebat.* Melæ lib. II cap. V ineunte sunt *Gebennici montes.* Longo tractu a Garumna fere ad Rhodanum per Vellauos & Aruernos protenduntur. Hodie les Ceuennes. Galliam quasi in duo latera, septemtrionale & austrinum separant, id quod Pomponius Mela dicto loco obseruat: *Gallia*, inquit, *Lemano lacu & Gebennicis montibus in duo latera diuisa, atque altero Tuscum pelagus attingens, altero Oceanum, hinc a Varo, illinc a Rheno ad Pyrenæum vsque promittitur.* Narbonensi prouinciæ etiam limitem hi montes ponunt. Plinius lib. III cap. IV *Narbonensis a reliqua Gallia latere septemtrionali montibus Gebenna & Iura discreta.* Lucanus lib. I vers. 434

qua montibus ardua summis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.

Sed quod longiora iuga vix dici possunt *a cana rupe pendere*; sæpe laudatus Valesius non de toto illo montano tractu, sed de parte eius præcipiti ac summa, in qua Velauniæ caput Anicium siue Podium sedet, nunc le Puy, interpretatur.

XXIII.

Mons *Iura* quoque in altissimis Gallicorum numeratur, Ptolemæi Ἰουράσσος, *Iurassus* lib. II cap. IX. Cæsar lib. I B. Gall. cap. II *Vndique loci natura Heluetii continentur; vna ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Heluetium a Germanis diuidit: altera ex parte monte Iura altissimo, qui est inter Sequanos & Heluetios.* Et paullo post cap. VI, *Iter per Sequanos angustum & difficile inter montem Iuram & flumen Rhodanum, quo vix singuli carri ducerentur.* Et cap. VIII libri eiusdem: *A lacu Lemano, quem flumen Rhodanum influit, ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Heluetiis diuidit, millia passuum decem nouem murum in altitudinem pedum sexdecim, fossamque perducit.* E quibus facile de situ Iuræ montis cognoscitur. Sunt ergo montes qui Heluetiæ ab occasu obiacent, eamque a Burgundiæ finibus discludunt, in variis partibus, aliis atque aliis nominibus insigniti.

XXIV.

Tandem *Vogesus* mons in Belgicam magis procurrit, siue in Superiorem Germaniam. Inter Lotharingiam & Alsatiam protensus Austriam a Burgundia diuidebat. Expandit enim iuga sua, ita vt quorundam sententia ad Rhenum vsque, in Rauracos, Triboccos, ac in Nemetes, Vangionesque certis locis proferantur, a Treuiris in Lingonas Sequanosque dorso lon-

longiſſime exporrecto. Nam & Cæſar a Lingonibus eos montes ducit lib. IV cap. X, *Moſa*, inquit, *profluit ex monte Vogeſo, qui eſt in finibus Lingonum.* Lucanus lib. I verſ 397 veram nos pronuntiationem docet, ſi, vt editum eſt, antiqua lectione firmatur, cui ſane non deſunt manu exarati libri. Ait vero

Deſeruere cauo tentoria fixa Lemano,
Caſtraque, quæ Vogeſi curuam ſuper ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Medio æuo transpoſitis litteris non *Vogeſus*, ſed *Voſagus* dixerunt. Venantius Fortunatus lib. VII carm. IV

Ardenna an Voſagus cerui, capræ, ilicis, vrſi
Cæde ſagittifera ſilua fragore tonat.

quæ metri ratio, quamlibet traiectis vocabuli elementis, receptam Lucani lectionem non mediocriter confirmat. *Voſacum ſiluam* etiam appellauerunt. Turonenſis Gregorius lib. X cap. X *dum ipſe Guntheramnus rex per Voſacum ſiluam venationem exerceret.* Quam vocabuli formam metaphraſtes Cæſaris haud dubie reſpexit, Βοσήκε vertendo, vt ſuæ ætatis genio ſeruiret, & quod omnes nominabant, exprimeret. Supra enim adlata de Moſa verba ita reddidit: ὁ δὲ Μόσης ποταμὸς ἀπὸ μὲν τοῦ Βοσήκου, ὄρους τῆς Λιγγονικῆς, καταῤῥεῖ.

XXV.

Expoſitis ſic & fluminibus Gallorum, & qui præcipui illorum ſunt, montibus, ad ipſam diuiſionem, partiumque limites explicandos accedimus. C. Iulio Cæſare Galliæ præfecto ex conſulatu, primum Romanis, quam longe pateat, & quibus terminis contineatur, innotuit. Armis tum & victoriis compertum fuit, in quam ſinuoſos tractus Armorici recedant, & quinam fretum Britannicum accolant, & quot gentes Rheni ripæ a fontibus ad oſtia vsque prætendantur. Primus itaque Iulius Cæſar eſt, qui populos tam diuerſos, tam late habitantes in certas nationes deſcriptos, vti antea fuerant, Romanis patefecit. Quorum prouincia excepta, quæ ab Italia Narbonem & ad Pyrenæos patebat, reliquam omnem Galliam in tres partes deſcripſit, Aquitaniam, & Galliam propriam ſiue Celtarum regionem, & tandem Galliam Belgicam. Singulis partibus quos terminos conſtituerit, ipſius verbis ita breuiter declaramus. *Gallia omnis*, inquit, *diuiſa eſt in tres partes: quarum vnam incolunt Belgæ, aliam Aquitani, tertiam, qui ipſorum lingua Celtæ, noſtra Galli appellantur.* Exemtam igitur voluit prouinciam Romanam, vtpote qui de illa Gallia, quam ipſe armis ſubegerat, non quam deuiciſſent maiores, ſcribere quod res erat, apud animum conſtituerat: prouinciæ autem rationes, præſertim tam propinquæ, ſatis exploratæ perſpectæque erant. De terminis partium ſingularum ita tradit: *Gallos ab Aquitania Garumna flumen; a Belgis Matrona & Sequana diuidit.* GALLOS, inquam, quos proprie tales appellauerat, ipſorum lingua Celtas, diuiſos a Belgis & Aquitanis, qui etiam Galli erant, ſed laxiore vocis ſignificatione. Addit interiectis paucis pro Celtica parte illuſtranda: *Vna pars, quam Gallos obtinere*

nere dictum est, initium capit a flumine Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum: attingit etiam a Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum. Hæc præcipua & propria pars Galliæ: etiam ex hac limitum descriptione, omnium partium amplissima. At Belgæ *ab extremis Galliæ* [propriæ seu Celticæ] *finibus oriuntur:* (id est, a Sequanæ Matronæque ripis) *pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni.* nam superiorem partem Celticæ adiudicauerat, quum Sequanos Heluetiosque, quos Celticarum parti transcribit, Rhenum flumen dixit attingere. Arctiores limites *Aquitanis* ponit. *Aquitania,* inquit, *a Garumna flumine ad Pyrenæos montes, & eam partem Oceani, quæ ad Hispaniam pertinet, spectat, inter occasum solis & septemtriones.* Quod reliquum vsque ad Alpes erat, cedebat prouinciæ Romanæ, quam ita simpliciter appellabant, quia & prima illa & sola eis transAlpes erat. Hæc diuisio Galliæ temporibus Iulii Cæsaris, qui primus eam in potestatem Romanorum, saltem maximam eius partem redegerat.

XXVI.

Augustus autem Cæsar sicut vbique prouincias Orbis Romani ordinauit: ita etiam in Gallia inæqualitatem correxit, demtis maximæ, hoc est Celticæ, quibusdam regionibus, quas Aquitaniæ partim, partim Belgicæ adiecit. Aquitaniæ enim limitem ad flumen Ligerim perduxit: Heluetios atque Sequanos, qui in eadem Celtica censi erant, in Belgicam prouinciam transcriptis: Narbonem & Lugdunum capita prouinciarum constituit, vt inde prima & antiqua prouincia *Narbonensis Gallia,* media vero siue Celtica, *Lugdunensis* appellarentur: & nisi sub idem tempus, tamen non longe post, pars Belgicæ Rhenana ab incolis Germanis nouarum quasi prouinciarum Germaniæ Superioris & Inferioris nomina accepit. Strabo primus hanc Augusti reformationem prodidit lib. IV sub initium: cuius interpretes per exempla sunt Plinius & Ptolemæus, qui nouam Augusti diuisionem populorum & prouinciarum presse persequuntur. Mirum vero, Pomponium Melam, sine dubio posteriorem Augusto, quasi nescium illius renouationis, veterem Iulii Cæsaris diuisionem sequutum esse. Comatam enim Galliam non aliter quam Cæsar per Garumnam & Sequanam hoc modo distribuit: *A Pyrenæo ad Garumnam Aquitani: ab eo ad Sequanam Celtæ: inde ad Rhenum pertinent Belgæ.* Nos auctorem Augustum, scriptores Plinium & Ptolemæum per singulas partes sequemur, vt initium ab Aquitania faciamus, tamquam maxime occidentali & Hispaniæ limiti, quem continuamus, proxima: inde ad Lugdunensem progressuri siue Celticam: tandem ad Narbonensem, in vsque Italiæ fines se proferentem: Belgicam autem insequenti capiti & nouæ tractationi relinquemus, in quo itidem non discedemus a more veteri, quo & alibi a tribus reliquis Romani Belgicam prouinciam diiunctam separatamque voluerunt. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 440 num. 3

TRIVM PROV. GALL. LVGDVNENS
NARBONENS. ET AQVITANENS

& sæpius sine expressis nominibus ita, TRES PROVINC. GALL. Vid. pag. 476

476 num. 4 & aliis multis locis. Pari modo & nobis liceat expositionem specialem Galliæ in duo capita distribuere, & tres prouincias seorsum enarrare, antequam nouo capite nouoque tractatu adgrediamur quartam, quæ, vt remotissima erat ab Italia, & plures populos insignes atque nobiles & in historiis memoratos continet, ita digna vtique videtur, quæ singulari enumeratione gentium vrbiumque proponatur.

XXVII.

Sit ergo nunc primo ordine expedienda

SECTIO I

AQVITANIA

SIVE

GALLIA AQVITANICA.

Aquitania, quæ & Plinio lib. VI extremo dicta est *Gallia Aquitanica*, & in Notitiis veteribus *prouincia Aquitanica* hodie ex parte Guienne, quod ex *Aquitaine* corruptum videtur: Hæc, inquam Aquitania latitudinem, Augusto Cæsare dante, habet a Pyrenæis ad flumen Ligerim, sed propinquum Rhodano, *μέχρι τοῦ κεφαλῆς αὐτοῦ*, *vsque ad caput eius*, siue fontes, vt Ptolemæus definiuit lib. II cap. VII. Sæpe Aquitania ita distincta a ceteris Galliarum partibus fuit, vt tamquam separata prouincia poneretur, quod credo inde ortum esse, quia non vna cum cæteris prouinciis deuicta fuit, sed ab Augusto tandem in potestatem Romanorum redacta, quo tempore Vitruvius lib. II cap. I scripsit: *Ad hunc diem nationibus exteris ex his rebus* [fronde, arundine, luto inductis] *ædificia constituuntur, vt in Gallia, Hispania, Aquitania scandulis robusteis aut stramentis.* Inde est, quod Sextus Rufus cap. VI totam Galliam descripturus, vt integram præfecturam prætorii per Gallias, distinctam mentionem Aquitaniæ, separatæ aliquando partis, faciat. *Sunt*, inquit, *in Gallia cum Aquitania & Britanniis decem & octo prouinciæ.* Ad quem locum vide sis, quæ editione secunda commentati sumus. Prius Aquitaniam veterem, Garumna definitam, exponemus, postea demum adiectam ab Augusto addituri.

XXVIII.

Limes, quo cum Hispania cohæsit ad Oceanum, ponitur a Ptolemæo flumen *Aturis*. Sic ille recto casu appellat, Ἄτουρις, τοῦ Ἀτούριος. Sed *Aturus* alii, in quo vocabulo Lucanus secundam corripuit lib. I vers. 420

Qui tenet & ripas Aturi, quo littore curuo
Molliter admissum claudit Tarbellius æquor:

adrexit Ausonius Mosellæ versu 468

In mare purpureum domini tamen ante Mosellæ
Numine adorato Tarbellicus ibit Aturus.

nisi ideo duplicatur littera, quippe in libris *Aturrus* est. Hodie prope ostia nobilis vrbs Baiona: medio æuo *Lapurdum* dicta, sed ignorata cunctis antiquio-

quioribus, neque prior Lapurdi mentio occurrit, quam in Notitia imperii, & apud Sidonium Apollinarem lib. VIII epist. XII, ideoque ad illorum temporum geographiam a nobis reseruatur. Plures populi sunt Aquitaniæ, sed de quibus vere Strabo dixit lib. IV pag. 131 ἔθνη μικρὰ καὶ ἄδοξα, *& exiguas & ignobiles gentes* esse, vt obscura & pæne monstrosa nomina, quæ a Plinio referuntur, ostendunt, quorum qui inter Garumnam, qui extra fuerint, quod discerni facile non possunt; vel solius Cæsaris, qui intra Garumnam Aquitanos concludit, ignoti populi, *Preciani, Vocates, Tarusates, Sibuzates, Garites*, argumento nobis sunt, multa nostris temporibus in Aquitaniæ cognitione nobis deesse.

XXIX.

Ergo nobiliores sectabimur & notiores in historiis, e quibus præcipui *Tarbelli* sunt, quos Cæsar lib. III B. Gall. cap. XXVII primo loco numerat in gentibus Aquitanis. A Pyrenæo ad Aturum & circa eum sub Oceano habitabant. Pyrenæum attigisse, Tibullus docet, quum lib. I elegia VIII vers. 9 dixit,

Tarbella Pyrene
Testis, & Oceani littora Santonici.

Esse autem παρωκεανιτικὰς præcipue, quod de plurimis Aquitanorum Strabo lib. IV pag. 131 dixit, hoc est Oceano proximos, antea prolatus Lucani versus 421 libri I demonstrat,

Molliter admissum claudit Tarbellius æquor,

Tarbellius, id est, *Tarbellus*, poetice, non *Tarbellicus* vt vulgo est editum. Cognominantur apud Plinium lib. IV cap. XIX *Tarbelli Quatuorsignani*, forte quod quatuor signa militum præsidio tenuerunt, vt Cocossates *sexsignani* ibidem, quibus sex vexilla præsidiariorum fuerunt. Oppidum Tarbellorum ad idem flumen *Aquæ Augustæ*, ὕδατα Αὐγοῦστα, vt Ptolemæus appellat; *Aquæ Tarbellicæ* Antonini; *Tarbella ciuitas* Vibii Sequestri in *Atur:* & *Aquensis ciuitas* in Notitia ciuitatum Galliæ. Hodie Acqs siue Dax.

XXX.

Extra limitem forte Tarbellorum, ad idem vero flumen Aturum, oppidum aliud fuit, vt apparet, satis antiquum, intactum autem vetustioribus geographis. Notitia ciuitatum Galliæ *Aturensium ciuitatem* nominat in Nouempopulana sitam: & si Hadrianum Valesium sequimur, hic *Vicus Iulii* est antiquo nomine, a Gregorio Turonensi lib. VII cap. XXXI tamquam episcopalis ciuitas nominatus; eædem *Aturæ* vel *Aturres* Sidonii lib. II epist. I, vbi Iacobo Sirmondo notata legas velim, qui consentit Valesio Hadriano: prauius postea *Aduris* scriptum & tandem *Aire*, vt nunc nomen sonat non ignotæ ad id flumen ciuitatis. *Atures* autem & *Aturenses* dictos fuisse, qui iuxta flumen Aturum colebant, Tibullus quoque dicto carmine de Messalæ victoria approbare potest. Canit enim principio

Hunc [diem] *fore Aquitanas posset qui fundere gentes,*
Quem tremeret forti milite victus Atur.

Cæsaris *Sottiates* lib. III cap. XX seq. sunt ille ad Aturum populus, quibus illu-

lustris vir P. de Marca pag. 191 Marcæ Hispan. tribuit conciliorum & Turonensis historici *Vicum Iulium*.

XXXI.

Idem Cæsar lib. III cap. XXVII Tarbellis apponit *Bigerrones*, siue *Bigerros*, (Plinii *Begerros*) itidem ad Pyrenæum vergentes. ideo *pelliti* ob cæli asperitatem, quæ sub Pyrena est, ab habitu seu vestitu dicuntur. Paullinus Nolanus Carm. x ad Ausonium vers. 246

Dignaque pellitis habitas deserta Bigerris.

Horum *Turba* fuit oppidum ad Aturum, nunc Tarbe, cum castro *Bigorra*. Vetus Notitia Ciuitatum Galliæ in Nouempopulana: *Ciuitas Turba cum castro Bigorra*. In eo tractu *Beneharnum* fuit, sed dubium an ad veterem geographiam, in qua versamur, vere pertineat, quia nullum eius vel leue monimentum, ante auctorem Itinerarii, quod Antonini vel Aethici vocatur, superest. Sunt etiam sub Pyrenæi montibus, quas Strabo laudat, *Onesiæ Thermæ*, τὰ τῶν Ὀνησιῶν θερμὰ κάλλιστα ποτιμωτάτου ὕδατος, *præstantissimæ thermæ saluberrimis aquis*, lib. IV pag. 132. Coniungit cum Conuenarum Lugduno, quod aliquam fidem facit aut in Conuenis, qui Bigerrones ab ortu attingunt; aut in ipsis Bigerronibus extitisse. Est ibi iuxta Aturum amnem, oppidum Bagneres, aquis salubribus nobilitatum, quæ videntur ipsæ fuisse, quas Strabo vocat, ignotum vnde, *Onesias*. Quos autem iam *Conuenas* dixi, is populus erat ad Pyrenæi radices, ab Aturo ad Garumnam & vltra, quorum caput *Lugdunum Conuenarum* fuit, quod Strabo, Ptolemæus, & Itinerarii auctor commendant, hic etiam ita situm designauit, vt cum oppido S. Bertrandi plurimorum opinione conueniat. Origo huius Luguduni (sic Itinerario scriptum est: Græci autem auctores, quos nominauimus, Λούγδουνον) origo, inquam, illius ex Pompeii bello Sertoriano est, qui Pyrenæi prædones ac fugitiuos in hanc vrbem fertur compulisse, de quo pretium erit relegere, quæ supra pag. 88 ex S. Hieronymi aduersus Vigilantium libello attulimus. Idcirco Plinius lib. IV cap. XIX *in oppidum contributi Conuenæ*, nempe a Pompeio. Ad eamdem rem gestam P. Vatinius iussu Cæsaris lib III B. Civ. cap. XIX prouocauit, quum ex Pompeianis trans Apsum castra habentibus, quæsiuit, *liceretne ciuibus ad ciues de pace legatos mittere, quod etiam fugitiuis ab saltu Pyrenæo prædonibusque licuisset?* Eodem itinere Antonini ab Aquis Tarbellicis Tolosam, inter Beneharnum & Lugdunum ponuntur *Aquæ Conuenarum*, quæ nisi sunt ipsæ Onesiæ Strabonis, quas in S. Bertrandi fano hodie plurimi inquirunt; difficulter sane inueniuntur. Sunt tamen clari viri, qui in vico Bagneres in valle Arbusia, duabus leucis a fano S. Beati, se illas inuenisse opinantur, eoque applicant inscriptionem apud Gruterum pag. 112 num. 7 NOMINE VICANORVM AQVENSIVM, quam vero, quod lapis ille Tarbellicis Aquis repertus fuit, vt Gruterus adnotauit, dubito huc referri posse.

XXXII.

Supra Conuenas septemtrionem versus, itidem inter Aturum & Garumnam sunt *Ausci*, Ptolemæo *Auscii*, Mela censente lib. III cap. II *clarissimi*

mi Aquitanorum, quorum nobilissimum oppidum vocat *Climberrum*, quo nomine etiam ab Antonino itinere ab Aginno Lugdunum Conuenarum, commemoratur, quæ haud dubie Ptolemæi *Augusta* est, mutata appellatione, vt in pluribus aliis, Augusti Cæsaris benignitate; pro quo tandem, vt in Itinerario est, exoleta beneficiorum memoria, priscum nomen resumtum est. Sed auspicatius vocabulum non minus celebri gentis nomine, vt solemne medio æuo erat, pensatum, & *Ausci* ciuitas appellata fuit, vt apud Ammianum est lib. XV cap. XXVIII, vnde *Auscenses* Sidonii sunt lib. VII epist. VI, id quod nomen corrupte in *Aux* vel *Ausch* hodieque conseruatur.

XXXIII.

Finitimi horum erant *Elusates* Cæsaris & Plinii, locis sæpe dictis; siue *Elusani* Apollinaris Sidonii lib. VII epist. VI ab *Elusa* oppido dicti, patria Rufini illius, in quem duos inuectiuos libros Claudianus scripsit. Libro I enim vers. 137 de Megara furia, Rufinum instigante, vt orbem perdat terrarum, dicitur:

Inuadit muros Elusæ, notissima dudum
Tecta petens.

XXXIV.

Elusatibus proximi iuxta Garumnam *Lactorates* fuerunt, vel ipsi pars Elusatium: quorum oppidum in Itinerario Antonini *Lactura*; in Theodosiana Tabula, quam Peutingerianam vocamus, *Lactora*: in Notitia Galliæ, in Nouem populis *Ciuitas Lactoratium*: nunc Lectoure. Oppidum præclarum, nec non antiquum fuisse, multorum lapidum inscriptionibus, ex Antoninorum sæculo ibidem repertorum probatur, quarum aliquas a Grutero pag. 29, 39, 31 ita excerptas huc attulisse non pœnitebit.

PRO SALVTE IMP. M.
ANTON. GORDIANI PII FEL.
AVG. ET SABINAE TRANQVILLINAE
AVG. TOTIVSQVE DOMVS DI
VINAE PROQVE STATV CIVI
TATIS LACTORATEN
TAVROPOLIVM FECIT ORDO
LACT.

Et alio lapide idem breuius notatum

PRO SALVTE ET INCO
LVMITATE DOMVS DI
VINAE R. P. LACTORAT
TAVROP. FECIT

Est etiam in quodam (pag. 29 num. II) LECTOR. secunda vocali, sed in aliis cunctis lapidibus & Itinerario vtroque, etiam in Notitia antiqua, vocali prima.

XXXV.

Sequuntur in eodem tractu sub Garumnæ ripa Burdegalam versus, *Vasates*, non ignobilis populus, Cæsaris forte *Vocates*, quod describentium

lapsu

lapſu prauatum putarem, niſi & Plinius Baſabocates haberet, quæ vox ex gemina lectione videtur eſſe commixta. Ptolemæus emendandus eſt, & ex ὀυασάριοι ſcribendi ὀυασάτιοι, Valeſio etiam admonente. Verum autem nomen *Vaſates* ab Auſonio & Sidonio habemus. Illius verba poſtmodo adferemus: hic lib. VII epiſt. VI *Eluſani, Vaſates, Conuenæ, Auſcenſes.* Alia forma *Vaſatæ* dicti, quod nomen poſtea eorum oppido, perinde vt *Vaſates*, hæſit. Proprium & antiquum nomen oppidi fuit *Coſsio* primo caſu, non Κόσσιον *Coſsium*, vt in Ptolemæo ſcriptum eſt, quod Κοσσιών per Ω legendum eſt. Auſonius Parental. XXIV de ſororis genero Paullino:

Stirpis Aquitanæ mater tibi. nam genitori
Coſsio Vaſatum, municipale genus.

Vt vero ſolemne illis temporibus fuit, vrbs populi nomine vtriusque formæ appellabatur. Idem Auſonius Epicedio patris, quod II idyllium eſt

Vicinas vrbes colui patriaque domoque,
Vaſates patria, ſed lare Burdigalam.

Et Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVIII *Nouem populos Auſci commendant & Vaſatæ*, quæ oppidorum ibi, non gentium ſunt nomina. Dicitur etiam *Ciuitas Vaſatium.* Sidonius lib. VIII epiſt. XII ineunte ad Trigetium: *Tantumne te Vaſatium ciuitas, non ceſpiti impoſita, ſed pulueri?* In Notitia Ciuitatum Galliæ eſt *Ciuitas Vaſatica:* hodie Bazas.

XXXVI.

Tandem in angulo, quem Garumna cum Oceano facit, *Bituriges* fuerunt *Viuiſci*, vel *Vibiſci* cognomine, peregrina gens inter Aquitanos, Biturigibus Celticis orta, quos Cubos denominarunt; quod a Strabone obſeruatum eſt. Ipſe vero cognomen corrupte Ἰόσκους, *Ioſcos* tradit: nec id ſaluum apud Plinium, qui *Vbiſcos* vocat: ſincerius apud Ptolemæum, cuius ſunt Ὀυίβισκοι, *Vibiſci*, quia B & V litteræ ſæpius permutantur. Vera autem & antiqua ſcriptura *Viuiſcorum* eſt, videlicet per V, quod auctore Auſonio probatur, qui de ſe in Moſella verſ. 438 dicit,

Hæc ego, Viuiſca ducens ab origine gentem.

Burdigalenſis enim fuit, vt poſtea cognoſcetur, atque ita in illis Biturigibus natus. Confirmat inſcriptio aræ Burdigalenſis apud Gruterum pag. 227 n. 4

AVGVSTO SACRVM
ET GENIO CIVITATIS
BIT. VIV.

Nec vero deeſt, quod pro Plinii ſcriptura *Vbiſci* adferatur. Nam lapide alio, Burdigalæ & ipſo eruto, apud eundem Gruterum pag. 731 num. 3 legitur

IVLIVS LVPVS C.
BITVRIX VB
DE ANN. XXXV
FIL. EIVS. F. C.

Sed malo priorem ſcripturam ſequi, quod de lapide non ſatis certi ſumus, verene ſic ibi, an lapſu opificis inciſum; etiam an inde curatius ſit exſcriptum. His Biturigibus Ptolemæus duo oppida dat, *Nouiomagum*, proximum Ocea-

Oceano, quod intercidit: & Βουρδίγαλα, *Burdigalam*, quod ita etiam Strabo ſcripſit, qui emporium vocat, & ſitum ita accurate deſignat lib. IV pag. 131, Μόνον τὸ τῶν Βιτουρίγων τούτων ἔθνος ἐν τοῖς Ἀκουϊτανοῖς ἀλλόφυλον ἵδρυται, καὶ οὐ συντελεῖ αὐτοῖς· ἔχει δὲ ἐμπορεῖον Βουρδίγαλα ἐπικείμενον λιμνοθαλάττῃ τινὶ, ἣν ποιοῦσιν αἱ ἐκβολαὶ τοῦ ποταμοῦ, *Sola hæc Biturigum gens in Aquitanis peregrina degit, nec illis contribuit. Habet autem emporium Burdigala, appoſitum paludi marinæ, quam fluminis oſtium efficit.* Latini ſæpe ſcribunt *Burdegala*, ſecunda vocali; neque vero minus etiam tertia. Dubitationis cauſſa eſt, quod adhuc neque marmora, neque alia monimenta, quæ id nomen ferant, facile ſunt reperta, ut antiquitatis teſtimonio leuis diſcrepantia componatur. Patria Auſonii poetæ fuit, qui ſingulari eam carmine claris vrbibus, a ſe laudatis, adſociauit. Ex quo hæc protuliſſe breuitati noſtræ ſufficiat:

Burdigala eſt natale ſolum: clementia cæli
Mitis vbi & riguæ larga indulgentia terræ;
Ver longum brumæque breues iuga frondea ſubſunt.

Et Sidonius Apollinaris Carmine, lib. IX epiſtolæ XIII inſerto,

Declamans gemini pondere ſub ſtili
Coram diſcipulis Burdegalenſibus.

Fuit enim illa vrbe ſedes incluta litterarum, quod Auſonii liber PROFESSORES inſcriptus, exemplis eruditiſſimis demonſtrat in omnibus diſciplinis. Atque hæc de veteri Aquitania inter Garumnam & Pyrenæos contentam nota ſunt. Sequitur

XXXVII.

Aquitania ab Auguſto adiecta, id eſt omnis Aquitania Prima & Secunda, vt medio æuo diuidebatur: ſiue quidquid ſpatii inter Ligerim & Garumnam comprehenditur, ſedes quatuordecim populorum, qui auulſi a Celtica ſeu Lugdunenſi prouincia, Aquitaniæ ab Auguſto ad æquandas prouincias adſcripti ſunt. Strabo lib. IV pag. 131, Ἑξῆς περὶ τῶν Ἀκουϊτανῶν λεκτέον, καὶ τῶν προσωρισμένων αὐτοῖς ἐθνῶν τεσσερακαίδεκα Γαλατικῶν τῶν μεταξὺ τοῦ Γαρουμνᾶ κατοικούντων καὶ τοῦ Λείγηρος, *Deinde dicendum eſt de Aquitanis & eorum conterminis Celticis quatuordecim gentibus, habitantibus inter Garumnam & Ligerim.* Ad quem numerum XIV gentium etiam reducenda ſunt, quæ ſub initium huius libri praue ſcribuntur ἑπτάρας καὶ δέκα ἔθνη, & vtique etiam ibi cum Caſaubono legendum τέσσαρας καὶ δέκα, *quatuordecim* gentes, non *decem*.

XXXVIII.

Ex illis autem Oceanum attingunt *Santones* atque *Pictones*; illi a Garumna extenſi in medium ſpatium, quod inter duo illos amnes comprehenſum eſt: hi exinde ad ripam vsque Ligeris. *Santones*, ſiue *Santoni*, vtroque modo dicuntur, vt Andes & Andi, Turones & Turoni. Plinius & Ptolemæus *Santones*. ille dicto capite de Aquitania, *Santones liberi*: hic Σάντωνες, perperam cum O magno, quod poetæ Latini eleuant, etiam Strabo Græce. *Santonus* autem, *Santoni*, forma altera, Pomponii Melæ eſt & Lucani, pluri-

umque posteriorum. Mela lib. III cap. II *ab Santonis ad Osismios:* Lucanus lib. I vers. 422

gaudetque amoto Santonus hoste

Tacitus lib. VI cap. VII *Iulius Africanus e Santonis Gallica ciuitate:* quod de gente malim, quam de vrbe cum aliis & ipso Valesio, interpretari. Taciti enim ætate mos nondum inualuerat, vt principes vrbes suarum gentium nominibus appellarentur. Ausonius epist. XXIV vers. 79

Santonus vt sibi Burdigalam mox iungit Aginnum
Illa sibi.

Santonus, non ipsa vrbs (quæ *Santoni* vel *Santones* illo æuo, multitudinis numero, appellanda fuisset) sed incola vrbis Santonicæ, qui vtramque vicinam habebat Burdigalam & Aginnum, sed ita vt media esset Burdigala inter Santonicam & Aginnum.

XXXIX.

Santonibus Strabo & Ptolemæus Μεδιολάνιον, *Mediolanium*, sex syllabis, tribuunt, quod *Mediolanum* Latino ore cum Antonino ac Tabulæ Peutingerianæ auctore, etiam Græco Stephano, demta syllaba, dicimus, sita ad Carantonum flumen. Eadem *vrbs Santonica* nominata. Ausonius epist. VIII principio:

Tandem reluctati retinacula blanda morarum
Burdigalæ molles linquimus illecebras:
Santonicamque vrbem vicino accessimus agro.

Ipsa etiam temporum illorum consuetudine nomen gentis induit, *Santoni* & *Santones* pluraliter dicta. Ausonius Epist. XI

Vinum quod biiugo parabo plaustro
Primo tempore Santonos vehendum.

Et Epistola XV ad Tetradium vers. II

Cur me propinquum Santonorum mœnibus
Declinas?

vbi tam vrbis nomen potest, quam etiam gentis ad περίφρασιν vrbis, intelligi. Altera forma vsus est Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVIII. *Prima,* inquit, *prouincia est Aquitanica, amplitudine ciuitatum admodum culta: omissis aliis multis, Burdegala & Aluerni excellunt, & Santones & Pictaui.* Ptolemæus etiam *Portum Santonum*, & *Promontorium* eorumdem memorauit. *Portus* ille hodie qui sit, non est apertissimum. Valesius existimat oppidum Broüage nunc appellari: at Ptolemaici numeri longius inde boream versus remouent supra ostium Canenteli fluminis.

XL.

Tandem etiam *Blauiæ*, ad dextram æstuarii Garumnæ sitæ infra Duranii confluentem, aliqua mentio facienda est. *Militarem* cognominat Ausonius Epist. X ad Paullum, quia præsidium militare habuit: qui & situm cum cura delineauit his versibus:

Te quoque ne pigeat consponsi fœderis: & iam
Citus veni remo, aut rota.

Aequoris vndosi qua multiplicata recursu
Garumna pontum prouocat.
Aut iteratarum qua glarea trita viarum
Fert militarem ad Blauiam.

Videlicet a Burdigala, vbi Ausonius erat. Antonini Itinerario, a Burdigala Augustodunum itinere, *Blauutum* appellatur, corrupte puto, quia æqualis auctor Tabulæ Peutingerianæ *Blauiæ* nomen conseruat: &, Simlero teste, in antiquo Antonini libro *Blauium* est. Bene. Hodie Blaye.

XLI.

Pictonum fines descripti sunt antea. Latius patebant, quam Santonum, sed in littore arenoso, ideoque sterili & inculto. Strabo pag. 131, ἔστι ἡ παρωκεανῖτις τῶν Ἀκουϊτανῶν ἀμμώδης ἡ πλείστη καὶ λεπτὴ κέγχρῳ τρέφουσα, τοῖς τε ἄλλοις καρποῖς ἀφορωτέρα, *Aquitaniæ litus arenosum est & tenue, milio alens, reliquarum frugum minus ferax.* Quod cumprimis de Pictonum terra dictum crediderim, quæ tam inculta ad mare fuit, vt in longo litore Ptolemæus nihil habuerit, quod memoraret, præter obscurum portum *Secor*, & vnicum *promontorium Pictonicum.* Intus duas in hac gente vrbes ponit, Αὐγουστόριτον, *Augustoritum*; & Λίμωνον, *Limonum.* Quod primo loco *Augustoritum* nominatur, clarissimi viri persuasum habent, esse eam primariam Pictonicæ gentis ciuitatem, quæ *Pictauorum* nomen postea sibi vindicauit, nunc Poictiers. Sed Antonini itinere a Burdigala Argantomagum, id est Argenton, vt plurimi interpretantur, non alia potest Augustoritum esse, quam vrbs Lemouicum præcipua, Limoges vulgo, sita inter Vesunam Petrocoriorum, & Argantomagum. Ordo itineris hic est, omissis ignotis mansionibus ad Aginnum vsque:

Burdigala	—	—	—
Aginnum	M.	P.	LXXI
Traiectum	M.	P.	XXXIIII
Vesunnam	M.	P.	XVIII
Fines	M.	P.	XXI
Augustoritum	M.	P.	XXVIII
Argantomagum	M.	P.	XXI

Iter Aginnum primum ferebat, vt quilibet videt, fluminis caussa. Quis vero ex hoc loco Argantomagum profecturus deflectet prius in septemtrionem pæne ad Ligerim vsque, atque inde in ortum hibernum, quum posset recta ire per Petrocorios atque Lemouices. Vulgaris interpretatio vrbium Ptolemæi in hoc tractu talis est, vt *Augustoritum* sit Pictauium: *Limonum*, propter nominis conuenientiam, Lemouices; quamuis alii *Ratiastum* Ptolemæi pro oppido habeant Lemouicum. At Magno, qui Notas Iuris Romani regi Karolo dedicauit, ante nongentos circiter annos ita has vrbes interpretatus est, vt ei propius cum Antonino quam ceteris conueniret. Dicit enim: *Lemosex, Augustoretum*: & *Pictauus, Lemonum*: quem etiam in tabula nostra sequuti sumus, nec adhuc induci possumus, vt deseramus: præsertim quum Limonum, quod concedit Valesius, non sit in Lemouicibus,

bus, ſed, cum Antonino etiam, in Pictonum gente quærendum. Itinere enim a Burdigala Auguſtodunum hunc ordinem nobiliorum ciuitatum, omiſſis minoribus, inuenimus:

Burdigala	—	—	
Blauutum ſiue *Blauium*	M.	P.	XVIIII
Mediolanum Santonum	M.	P.	XLIII
Limonum	M.	P.	LVII
Argantomagum	M.	P.	XLII
Auaricum	M.	P.	XL
Auguſtodunum	M.	P.	LXXVIII

Heic ab Mediolano Argantomagum iter per Limonum, a curſu longius abſunt Lemouices, Santonibus ab ortu æquinoctiali oppoſiti: a quibus recta in ſeptemtrionem remotum eſt Argantomagum. Quo vero *Ratiaſtum* Ptolemæi referemus, vrbem & caput Λαμουΐκων, quos omnes putant Lemovicum gentem eſſe? Quod ſi Auguſtoritum vrbs eſt Lemouicum, vti cum Antonino & Magnone poſuimus; non poteſt Ratiaſtum in illum locum reduci, ſed a latere inueſtigandum eſt, nec vero facile, quia ſolius Ptolemæi eſt, quoquo reſpicis, inuenitur. Recentiores Galli *Enguliſma*, ad Carantonum vrbem, quod alia memorabilis non ſupereſt, Ptolemæi Ratiaſtum eſſe exiſtimant, quos, quia meliores non videmus, omnino ſequendos duces eſſe exiſtimamus. Nec vero diuturnum illud nomen fuit, ſed ætate Romanorum nondum ſuprema aut decrepita, in *Iculiſma* immutatum. Auſonius Epiſt. XV ad Tetradium verſ. 21

Quondam docendi munere adſtrictum graui
Iculiſma quum te abſconderet.

Siue *Iculiſma*, ſiue, vt in libris vetuſtis eſt, *Iculiſna* ſcripſeris, nemo dubitat Enguliſmam illam ſiue Angouleſmes eſſe, vrbem inſignem, Canentelo flumine adfuſam. Hæc ſi Ptolemæi *Ratiaſtum* eſt, non tamen antiquiſſimum id nomen fuit, ſed fortaſſe, ſi coniecturis locus eſt, *Ageſina* Plinii ibidem conſtituenda. *Cambolectri*, inquit, *Ageſinates, Pictonibus iuncti*, lib. IV cap. XIX. Ageſinates Iculisnenſes clari viri interpretantur, quaſi in nomine aliquid inſit conuenientiæ. Id vero vrbisne nomen, an gentis cognomen ſit, incertum, quia eo ab aliis Cambolectris, Atlanticis ſcilicet, prouinciæ Narbonenſis, lib. III cap. IV diſcriminatur.

XLII.

Sequuntur *Petrocorii* Cæſaris, Strabonis, & aliorum, quorum *Veſunna* fuit, Ptolemæi Οὐέσουνα, clara ciuitas, & Auguſto cognomine digna. Vetus inſcriptio apud Gruterum pag. 105 num. I

TVTELAE AVG
VESVNNAE
SECVNDVS
SOTER D. S. D

Sic

Sic Valesius versum vltimum emendat, praue descriptum a Grutero. Locum vrbis auctor Itinerarii, vt supra vidimus, signat M.P.LII ab Aginno Nitiobrigum. Et hic etiam *Vesunnam* vocat; auctor Peutingerianæ tabulæ *Vesonnam:* ciues Sidonius lib. VIII epist. XI ineunte *Vesunnicos*, vt sero gentis nomen vrbi impositum esse oporteat. Caroli M. ætate Magno, qui cuique ciuitati antiquum nomen adiungit, *Petragorius, Vesonna.* Aimoinus lib. III cap. XXXIX *Chilpericus Desiderium ducem ad perdendas Petrogoricum & Agennum, Aquitaniæ vrbes, cum instructis dirigit copiis.* Valesius quidem Sidonium etiam auctorem laudat, qui lib. VII epist. VI dixerit, *Burdigala, Petrocorii:* quod vero subnectit idem, post alios, etiam *Auscenses;* ciuium potius, quam vrbis nomen videtur significari. A gente in Notitia Ciuitatum περιφραστικῶς nominatur *Ciuitas Petrocoriorum.* Hodie Periguex.

XLIII:

Proximi his in austrum sunt *Nitiobriges* Cæsaris lib. VII cap. LXXV, quibus Ptolemæus oppidum *Aginnum* dat, cuius situs tam ex reliquo nomine *Agen*, in dextra ripa Garumnæ vrbis, quam ex Itinerario & Peutingeriana Tabula notus est. Supra quoque Ausonii versum ex Epistola XXIV produximus:

Santonus vt sibi Burdigalam: mox iungit Aginnum
Illa sibi,

quo par distantia trium harum vrbium significatur. Scribitur etiam *Agennum*, non tantum a posterioribus, vt de Aimoino Rer. Franc. scriptore, modo vidimus; verum etiam Hieronymus de Scriptor. Ecclesiast. in Sœbadio (al. Phœbadio) *Agenni Galliarum Episcopus.*

XLIV.

Hos Nitiobriges attingunt *Cadurci* Cæsaris & Strabonis, circa Oldum fluuium, qui Garumnæ miscetur. Ptolemæus illis vrbem tribuit Δουήωνα, *Duionam*, quod peruerse scriptum pro Διούωνα, vt *Diuona* vel *Deuona* legatur. Tabula Peutingeriana corrupte *Bibona*, lege *Dibona:* & Magno, *Cadurcus, Divonna.* Ergo caput gentis fuit, quod moris est Ptolemæo hoc capite, atque Magnoni, primas vrbes nominare. Hæc tandem gentis nomen illorum tempore consuetudine adsumsit, & *Cadurci, Cadurcum*, nec non *Cadurx*, & denique *Caors* siue *Cahors*, quod hodieque obtinet, appellata est.

XLV.

Alterum oppidum Cadurcorum *Vxellodunum* fuit, natura loci egregie munitum, cuius situm & expugnationem Hirtius lib. VIII B. Gall. cap. XXXIII seqq. describit. Sunt qui hanc primariam vrbem Cadurcorum dicant, siue Cahors, vt hodie vocatur: sed Diuonam illam esse, iam satis probatum fuit. Accedit quod Hirtius dicto loco dixit, *Vxellodunum in clientela Luterii*, principis Cadurcorum, *fuisse*, quod infra dignitatem vrbis primæ esset, quæ caput totius gentis sit. Quod si ergo diuersum est oppidum vel nominis indicio, in Peuch d' Vssélou, vel le Peuch d' Vsseldun, tribus leucis a Cadenaco, ad eumdem amnem Oldum, cui Diuona adposita est, inueniri non dubitamus.

XLVI.

Pars Cadurcorum cognominantur *Eleutheri*, id eſt liberi, apud Cæſarem lib. VII cap. LXXV. Horum quibusdam videtur *Albiga* fuiſſe, ad flumen *Tarnem*: hodie *Alby*, quæ *ciuitas Albigenſium* in Notitia vrbium Galliæ; *vrbs Albigenſis* apud Gregorium Turonenſem lib. VII cap. I. Eſt etiam in litteris pactionis apud Gregorium Turonenſem lib. IX cap. XX *Albige* ſexto caſu, quaſi *Albix* in primo. Hinc *Albigenſes* & *Albienſes* in Notitia Imperii ſub diſpoſitione Magiſtri mil. per Thracias, *Equites cataphractarii Albigenſes*, quos Pancirolus ex Albinga Liguriæ duxit: malumus cum Valeſio ex Aquitania.

XLVII.

Succedunt Cæſaris *Ruteni* lib. I & VII ſæpe. Ptolemæus *Rutanos* vocat, eisque vrbem adſcribit *Segedunum*. Sed Strabo etiam Ρουτηνοὺς appellat, ac Plinius *Rutenos*: & Lucanus lib. I verſ. 401

Soluuntur flaui longa ſtatione Ruteni.

Nomen vrbis *Segedunum* apud Ptolemæum, vt diximus, etiam in Tabula Peutingeriana: poſtea *Ruteni*, gentis nomine, & ipſa nominata, & *vrbs Rutena*: hodie Rodes. Pars Rutenorum ad prouinciam vergebat, eratque ditionis Romanæ iam Cæſaris temporibus, ideoque ab ipſo lib. VII cap. VI *Ruteni prouinciales* dicti.

XLVIII.

Contermini his & Narbonenſi prouinciæ *Gabali*, itidem Cæſaris lib. VII cap. LXXV; & Ptolemæi, & vrbs illorum Ἀνδέριδον, *Anderidum*, apud eumdem Ptolemæum, vbi Scaliger *Anderedon*, Ἀνδερηδῶν legit: in eadem Tabula Peutingeriana *Anderitum*: in Conciliis *Gabalitana Eccleſia* & *ciuitas*. Sidonius Carm. XXIV, Propemptico ad libellum, verſ. 23

Tum terram Gabalum ſatis niuoſam,
Et quantum indigenæ volunt putari,
Sublimem in puteo videbis vrbem.

id eſt, ex profunda valle celſam vrbem adſpicies. Iacobus Sirmondus ad illum locum inſcriptionem adfert, in finibus Aruernorum Gabalorumque effoſſam:

IMP. CAES
M. CAS. LAT
POSTVMO
P. F. AVG. COS
M. P. GABALL. V

Populum Strabo lib. IV pag. 132 Γαβάλεις, *Gabales*: regionem Gabalitanam Plinius lib. XI cap. XLII *pagum Gabalicum* vocat; poſteriores *Gaualdanum* pagum, vnde *Geuaudan* hodie; & ex Gabalis, vrbis nomine, *Javols*, ſiue *Javouls*, & *Javoux*, quatuor leucis a Mende. Huc Valeſius refert quoque *milites Anderetianos* ſub diſpoſitione Ducis Mogontiacenſis, Notit. Gall. pag. 213.

XLIX.

Omnium maxime in ortu ex Aquitanis *Aruerni* recedunt, nobilissimæ famæ populus, a Cæsare, Strabone, Plinio, Ptolemæo, & inter recentiores a Sidonio, qui episcopus eorum fuit, multum commemoratus. Potentia illorum ex bellis contra Romanos gestis elucet. Plinius lib. IV cap. XIX *Aruerni liberi,* quibus auitam libertatem Romani etiam victis seruauerunt, propter præstantiam virtutis. Tanta enim antiquitate erant, vt genus æque a Troianis per Antenorem, quam Romani per Aeneam deriuarent. Lucanus lib. I vers. 427

Aruernique ausi Latio se fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi.

Quæ repetit & sua facit Sidonius lib. VII epist. VII. Primariam vrbem Strabo Νεμωσσὸν, *Nemossum* vocat; Ptolemæus, & per notas auctor Tabulæ Peutingerianæ *Augustonemetum*, quod Casaubonum induxit, vt de emendando Strabone cogitaret, quasi ille non Νεμωσσὸς, sed Νεμετὸς vel Νεμεττὸς scripsisset, cui vocabulo ex Augusti nomine, vt multis aliis accessio facta fuerit. Cito fuit, quum vrbs, deposito prisco nomine, gentis sibi nomen aptauit. Sidonius lib. VII epist. II *Aruerni huic patria: parentes natalibus non superbis, sed absolutis:* qui etiam lib. III epist. XII *vrbem Aruernam* vocat. Notitia Ciuitatum Galliæ est *Ciuitas Aruernorum.* Magno, ille Notarum collector & explicator: *Aruernus, Agustanemetum*, id est, Augustonemetum. Atque eadem vrbs a mille prope annis, vt probat Valesius, ex situ cœpit *Clarus Mons* vocari, quam hodieque nominationem tenet.

L.

Diuersa ab hac, attamen vicina, *Gergouia* Aruernorum erat, in editiore monte, iuxta Elauer flumen sita, & validissime munita; distincta etiam a Gergobia Boiorum. Strabo clare distinxit inter *Nemossum* siue *Nemetum*, & inter Γεργουΐαν πόλιν Ἀρουέρνων, *Gergouiam oppidum Aruernorum.* Hæc omnes aditus tam difficiles habebat, vt Cæsar de expugnatione desperaret. Cladem, inter oppugnandum acceptam, ipse descripsit lib. VII cap. L, LI. Vnde Sidonius de virtute Aruernorum gloriabundus iudicat Panegyrico Auiti soceri, vers. 150

testis mihi Cæsaris esto
Heic nimium fortuna pauens, quum colle repulsus
Gergouiæ castris miles vix restitit ipsis.

Excisa iacet Gergouia, sed rudera in monte Gorgoie nomine, quod seruant, vna leuca ab Elaueri flumine, nec multo longius a Claro Monte, testantur de sede genuina. Vt autem de Aruernorum vocabulo eiusque scriptura antiqua certiores simus, ex Appendice Reinesii inscriptionem vreferemus:

GENIO ARVERNORVM
SEX. ORCIVS SVAVIS
AEDVVS.

LI.

Subesse Aruernis *Vellaui*, siue *Velauni* consueuerant. nam vtroque modo scribuntur. Strabo οὐελλάϊοι, qui *Vellaui* sunt Latine; Ptolemæus οὐέλαυνοι, *Velauni*. Cæsaris codices variant lib. VII cap. LXXV. Vulgo ita editum: *Parem numerum* (imperat Vercingetorix) *Aruernis, adiunctis Eleutheris Cadurcis, Gabalis, Velaunis, qui sub imperio Aruernorum esse consueuerunt.* Oppidum Velaunis Ptolemæus tribuit *Ruesium:* mauult Valesius *Ruessionem*, quia *Reuessione* in Tabula Peutingeriana est. Sunt qui in Anicio siue Podio (le Puy) illud quærant, sed propius afuisse ab illo *Vellauam vrbem*, vt Turonensis vocat, siue *Vellauorum ciuitatem*, vt vocatur Notit. Ciuit. Galliæ, ex eiusdem Gregorii Turonici verbis lib. x cap. XXV intelligimus: *Ingressus Vellauæ vrbis terminum, ad locum, quem Anicium vocitant, accedit.*

LII.

Supra Aruernos ad Ligerim in angulo flectentis fluminis sunt *Bituriges, Cubi* a Strabone, Plinio, Ptolemæo cognominati. Plinius lib. IV cap. XIX *Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellantur.* Ptolemæus: Βιτούριγες οἱ Κοῦβοι, atque ita etiam Strabo. Cæsar *Bituriges* simpliciter siue cognomine appellat: cognomine autem a Viuiscis Biturigibus discernuntur, qui ad Garumnæ ostium erant. Inscriptio LXXXIV Reinesii Class. I, in Biturigibus reperta, subiecta statuæ Martis:

FLAVIA CVBA FIRMANI FILIA
COSOSO DEO MARTI SVO HOC
SIGNVM DICAVIT AVGVSTO

Oppidum illorum *Auaricum* nominat Ptolemæus, * notum satis ex Cæsaris bello, qui ita de eo lib. VII cap. XIII scripsit: *Cæsar ad oppidum Auaricum, quod erat maximum munitissimumque in finibus Biturigum, atque agri fertilissima regione, profectus est, quod, eo oppido recepto, ciuitatem Biturigum se in potestatem redacturum confidebat.* Quod etiam expugnauit, vt cap. XXVII seq. ab ipso est perscriptum. Dictum *Auaricum*, a flumine *Auara*, quem postea *Aueram* vocauerunt, præterfluente: nunc ille Evre siue Yevre appellatur. Vrbis nomen cum gentis vocabulo postmodum, vt solemne erat, commutatum fuit. In Tabula tamen Peutingeriana & Antonini Itinerario vetus nomen retinetur: Sidonio autem *Bituricæ* sunt vrbis nomen lib. VII epist. V ineunte. *Bituricas*, inquit, *decreto ciuium petitus, adueni.* Adde epist. IX eiusdem libri. Apud Magnonem: *Biturex*, *Auaricum.* Ex illo gentis nomine *Bituriges*, siue *Bituricæ*, & in dies prauato magis, tandem *Bourges* natum est, nunc vrbis nomen istius celeberrimæ. Non enim aliud Auaricum fuisse iter Antonini a Burdigala Augustodunum, quod supra excerpsimus, euidenter demonstrat, idque magna consensione recentiores Galli approbant.

LIII.

Atque hæc etiam de Aquitania noua, siue XIV gentium, Iulianæ ab Augusto Cæsare adiecta, quæ inter Garumnam, Ligerim & Cebennam

* De *Nouioduno* vide infra §. 84.

 mon-

montem ſita omnis eſt. Plurimas etiam illarum XIV gentium expoſuimus, quas quidem Strabo non plene omnes enumerauit, ſed tantum pag. 132 *Aruernos, Vellauos, Lemouices, Petrocorios, Nitiobriges, Cadurcos, Bituriges Cubos, Santones, Pictones, Rutenos, Gabalos.* Addit primo loco Ἐλϐοὺς ἀπὸ τοῦ Ῥοδανοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντας, *Eluos*, ſiue *Heluios*, Rhodanum accolentes: ſed illos Cæſar prouinciæ Romanæ contribuit: Plinius & Ptolemæus in Narbonenſi cenſent, quæ Prouinciæ reſpondet. Ergo vndecim tantummodo enumeratos populos habemus: duodecimum *Eluos* condonamus Strabonis errori: reliquos duos ignoramus, forſan in obſcuris Plinii quærendos.

LIV.

Sed vbi Gallica *Vaſconia* cenſenda eſt, vnde Gaſcogne hodie pars magna Aquitaniæ nominatur? Eſt in Gallis quædam Vaſconia, ſed illa non eſt eius ætatis, cuius nos geographiam paramus, verum æui multo recentioris. Vaſcones veteres omnes in Hiſpania fuerunt, quamdiu Romanum in ea imperium ſtetit. Exſtincta autem Romanorum dominatione turbatisque rebus prouinciarum, in Tranſalpina citeriore Francis iam regnantibus, & Alanis, Vandalis, Sueuis in Hiſpaniam effuſis; coacti Vaſcones, ſeu pars illorum, nouas ſedes circumſpicere, & tranſcenſis Pyrenæis in Aquitaniam, a Romanis deſertam, a Francis adhuc intactam, demigrarunt. Auſonii autem ætate, quod ex eius epiſtola XXIII & XXV, & Paullini ad Sidonium carmine X conſtat, ſuis in Hiſpania terminis immoti Vaſcones continebantur. Poſt illa tempora eruptiones fiebant, in illam partem Galliæ, quam tandem occupatam poſſederunt. Venantius Fortunatus lib. X carm. vltimo ad Galactorium, Comitem vlterioris Galliæ:

Vt patriæ fines ſapiens tuearis, & vrbes
Adquiras vt ei, qui dat opima tibi.
Cantaber vt timeat, Vaſco vagus arma paueſcat,
Atque Pyrenææ deſerat Alpis opem.

Et Gregorius Turonenſis lib. IX cap. VII *Vaſcones de montibus prorumpentes in plana deſcendunt, vineas agrosque depopulantes, domos tradentes incendio, non nullos abducentes captiuos cum pecoribus.* Tum temporis Gothi adhuc agebant in Septimania. Poſt demum Vaſcones ex prædatoribus facti ſunt poſſeſſores. Sic expedita Aquitania ad Celticam Galliam ſeu Lugdunenſem vt progrediamur, inſtituti ratio poſtulat.

SECTIO II.

GALLIA CELTICA
SIVE
LVGDVNENSIS.

LV.

Pars altera Galliæ, a Gallis proprie dictis ſiue Celtis habitata, antea *Celtica* dicta, poſt *Lugdunenſis* a metropoli Lugduno, præfecti ſede, eſt appellata

lata. Plinius lib. IV cap. XVII *A Sequana ad Garumnam Celtica eademque Lugdunensis.* Facilioris expeditionis caussa diuidimus hanc rursus in tres partes, primum exposituri Armoricum tractum, qui peninsulam Britannicam cum reliquo litore vsque ad ostium Sequanæ tenet: deinde tractum qui inter Armoricum, Ligerim & Sequanam est comprehensus: & tandem illum, qui est inde a Sequana, & circa Ararim, vsque ad huius & Ligeris confluentem.

LVI.

Primum igitur de *Armoricis* siue *Aremoricis*, (nam vtroque modo scribitur) id est de populis maritimis inter Ligerim & Sequanam, dicendum est. Vt Cæsar definit, ad Oceanum habitarunt, Celtica lingua quasi *maritimi* dicti, quia *ar mœr* est *ad mare*, Celtis æque ac Teutonibus *mœr* mare appellantibus. Cæsaris verba sunt lib. VII cap. LXXV, *Vniuersis ciuitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine* ARMORICAE *appellantur, quo sunt in numero Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Osismii, Veneti, Vnelli.* Nec minus Hirtius continuator librorum Cæsaris cap. XXXI eos ad eundem modum describit. *Ceteræ*, inquit, *ciuitates positæ in vltimis Galliæ finibus Oceano coniunctæ, quæ Armoricæ appellantur, imperata faciunt.* Plinius quidem lib. IV cap. XVII *Aquitanica*, ait, *Aremorica antea dicta:* sed nemo, præter eum, hoc vnquam dixit. Quin potius Santones Pictonesque, nobilissimos populos Aquitaniæ, ab Armoricis distinxit Ausonius epist. IX vers. 35

Sunt & Armorici qui laudent ostrea ponti,
Et quæ Pictonici legit accola litoris:

quibus paullo ante præcesserant,

Santonico quæ tecta salo.

Neque quas antea Cæsar nominauit Armoricas ciuitates, in Aquitania, aut in Belgica sitæ sunt, sed omnes inter has prouincias interceptæ. Non ergo proprie dictum in Notitia Imperii est, quum capite *de Duce tractus Armoricani*, eius limes extendi dicitur *per quinque prouincias, Aquitaniam vtramque, Senoniam, Secundam & Tertiam Lugdunensem.* Non, inquam, nisi improprie & vocabulorum abusione hæc dicta sunt, quod tractus illius Dux plures prouincias, quam Armoricas, vna rexit. nam multæ illarum in mediterranea incurrunt, a quibus Armoricæ seiunctæ fuerunt, vt non modo Celtici vis vocabuli ostendit, quod maritimum sonat; verum etiam Rutilius Numatianus, quum lib. I vers. 213 notanter scripsit,

Cuius Aremoricas pater Exsuperantius oras
Nunc postliminium pacis amore docet.

ORAS dum dicit, extremitates siue litoralem tractum, non mediterraneum, significat. Aliæ autem oræ non sunt Oceani in Gallia, nisi inter Ligerim Aquitaniæ terminum; & Sequanam finitorem prouinciæ Belgarum. Hinc est, quod Ericus, Altisiodorensis monachus, lib. V. de Vita S. Germani dixit:

Gens

Gens inter geminos notissima clauditur amnes,
Armoricana prius veteri cognomine dicta.

INTER GEMINOS AMNES, hoc est inter Ligerim Sequanamque, amnes Galliarum nobilissimos. Ora illa, siue maritima regio, sæpe *Tractus Armoricus* siue *Armoricanus* appellatur, vt iam vidimus in Notitia Imperii Occidentalis: quod etiam absolute dicunt, virili genere suppresso *tractus* vocabulo. Venantius Fortunatus lib. III Opusculorum, carmine VI sub initium,

Vltima sit quamuis regio Armoricus in orbe,

accentu contra morem traiecto, quod non insolens huic auctori est: & Græcus etiam Zosimus lib. VI cap. V eodem ὁ Ἀρμόριχος ἅπας καὶ ἕτεραι Γαλατῶν ἐπαρχίαι. quod Leunclauius vertit: *totus ille tractus Armoricus, ceteræque Gallorum prouinciæ.* Nec vero minus femineo sexu *Armorica* simpliciter dicebatur, vt ora, prouincia, regio, aut simile subaudiretur. Eutropius lib. IX cap. XIV. *Carausius quum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant; - - - purpuram sumsit.* Cæsar non semel vocat *Armoricas ciuitates* loco supra dicto; & lib. V cap. LI *Certior factus, magnas Gallorum copias earum ciuitatum, quæ Armoricæ appellantur, oppugnandi sui caussa conuenisse.* De singulis ergo earum ciuitatum, a Ligeris ostio progrediendo, qui Aquitaniæ explicatæ limes est, ad Sequanam seu initium Belgicæ maritimæ, nunc distincte & perspicue dicturi sumus.

LVII.

Primi Armoricorum in Aquitanico limite *Namnetes* sunt, siue *Nannetes*, inter quos & Pictones Liger amnis, vt Strabo lib. IV pag. 131 obseruat, effluit. Cæsar Gall. B. lib. III cap. IX *Socios sibi ad id bellum Osismios, Lexobios, Nannetes, Ambialites, Marinos, Diablintes, Menapios adsciscunt.* Plinius lib. IV cap. XVIII *Vltra peninsulam* (hodie Britanniam minorem) *Namnetes.* Ptolemæo Ναμνῆται, *Namnetæ sunt*, ὧν ἡ πόλις Κονδιέικνον, *quorum oppidum Condiuicnum* est. Vrbs ergo *Condiuicnum* est illa primaria gentis ad Ligerim sita, quæ hodie Nantes appellatur. Vt enim solemne fuit medio æuo, abolito veteri nomine, gentis vocabulum principi illius vrbi impositum est, nec tantum, vt in Notitia prouinciæ Lugdunensis III habetur, *ciuitas Namnetum*, vt apud Gregorium Turonensem lib. VI cap. XV ineunte est, *Ciuitas Namnetica* vocatur; verum etiam *Namnetes* simpliciter, siue Ptolemæi forma *Namnetæ*. Idem Turonensis lib. VIII cap. XLIII *Antestius Namnetas accessit.* Et Venantius Fortunatus lib. III epistola solutæ orationis ad episcopum Namneticum Felicem: *Si Ligerim vobiscum adscendissem, secundis flatibus Namnetas occurrissem.* Inde vulgari ore *Nantes* factum, vt hodie appellatur.

LVIII.

Proximi Namnetibus, in peninsula autem primi erant *Veneti*, antiquus populus & nautica exercitatione clarus. Cæsar lib. III Gall. cap. VIII *Q. Velanius missus in Venetos. Huius ciuitatis est longe amplissima auctoritas omnis*

oræ

oræ maritimæ regionum earum, quod & naues habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam nauigare consueuerunt: & scientia atque vsu nauticarum rerum ceteros antecedunt: & in magno impetu maris, atque aperto paucis portubus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eodem mari vti consueuerunt, habent vectigales. Capite x insequenti: regionem illorum vocat *Venetiam.* Regionem, inquam, non vrbem quam nusquam Cæsar nominauit: nec *ciuitas* superioribus verbis vrbem, sed, vt vbique apud Cæsarem, populum & societatem significat. Ptolemæus autem vrbem illorum nominat Δαριόριγον, *Dariorigum*, quam non dubitamus primam fuisse & præcipuam, vt solitus est Ptolemæus, vbi vnam tantummodo in gente nominat. Hæc in Notitia Lugdunensis tertiæ, *ciuitas Venetûm:* & apud Gregorium Turonensem *ciuitas Venetica*, eo modo vt *Veneticum bellum* dixit Cæsar lib. IV cap. XXI. Medio æuo gentis nomen vrbi pro more datum. Notitia Imperii sub dispositione Ducis Tractus Armoricani: *Præfectus militum Maurorum Venetorum Venetis.* VENETIS, sexto casu, vt solent pluralia vrbium. Additur autem hospitii locus eo casu apud singulos præfectos militiæ, vti statim ibidem sequuntur, qui Constantia, Aleto, Rothomago stationes habebant: interdum casu quarto, vt *apud* subaudiatur. Sed de his proprie in medii æui geographia: nunc prælibare tantum lubuit, vt etiam ex nomine *Vennes*, quamlibet prauato, quod hodie obtinet, demonstretur, veterem Venetorum vrbem primariam in eo loco exstitisse. Portus in illo tractu est *Vindana*, quem Ptolemæi numeros sequuti Venetiæ tribuimus, quamuis Valesius ad Gobæum promontorium, & vltimum angulum peninsulæ, quod nihil interposuit Ptolemæus, reductum velit, quem videas in *Briuates.*

LIX.

Extremi, in latere australi peninsulæ illius, *Curiosolites* Cæsaris, *Curiosuelites* Plinii, erant. Gemina forma Cæsar *Curiosolitæ* & *Curiosolites:* illa, lib. III cap. VII *missus Trebius Gallus in Curiosolitas: Q. Velanius in Venetos:* hac, lib. VII cap. LXXV *Curiosolites, Rhedones, Osismii, Veneti, Vnelli.* Plinii vox mendosa Hadriano Valesio videtur, legendumque putat *Curiosulites.* Posteriori æuo liquida mutata *Coriosopites* dixerunt. Sic vrbs eorum, cuius vetus nomen nemo superstitum scriptorum tradidit, in Notitia Ciuitatum Galliæ Lugdunensis III dicitur *Ciuitas Curiosopitum*, quam indidem ortus Io. Harduinus in Plinium Notis, eam esse, quæ nunc Quimper * vocatur, adseuerat.

LX.

Vltimi in septemtrionali latere *Osismii*, prope *Gobæum* promontorium. Ptolemæus τελευταῖοι, οἱ μέχρι τοῦ Γοβαίου ἀκρωτηρίου Οσίσμιοι, *extremi vsque ad Gobæum promontorium Osismii.* Cæsar lib. II cap. XXXIV *Miserat ad Venetos, Vnellos, Osismios, Curiosolitas.* quos socios etiam lib. VII cap. LXXV coniungit. Strabo Venetis proximos facit *Osismios.* ἐνθένδε, *hinc*, id est post Venetos, *Osismii*, quos ἐπί τινος προπεπτωκυίας ἱκανῶς ἄκρας εἰς τὸν ὠκεανὸν, *super*

* Aliis potius videtur vicus *Corseult* propinqua Dinantio orientem versus. Ibi enim indicia sunt magnæ & veteris vrbis, & hæ nominis reliquiæ vestigia; ipsa sunt clarissima veteris nominis *Curiosolitæ.* Videatur histoire de l'academie Royale des Inscriptions pag. 401-407. tomi I.

per quodam satis longe in Oceanum procurrente promontorio locauit, quod Gobæo Ptolemæi a pluribus tribuitur. Est ibi etiam portus *Briuates* eiusdem Ptolemæi collocandus, quamuis idem illum multo citeriorem posuerit. Gallorum enim consensu nomen suum, sed vulgi ore contractius, in *Brest*, nobili oppido & capacissimo portu, conseruat. Sed tantum *λιμένα, portum* ille vocat; oppidum Osismiorum nominat *Vorganium*, quod breuiata scriptura *Vorgium* in Tabula Peutingeriana est. Gentis quoque nomen pro temporum illorum consuetudine adsumtum, & Notitia Imperii etiam vrbem *Osismios appellat*. Sub Ducis enim Armoricani dispositione habet *Præfectum militum Osismiacorum Osismiis*, id est, illi oppido præsidii caussa impositorum: Cui illa nostrorum temporum ciuitati, vtrum Lantriguet, an S. Pol de Leon, aut alii respondeat, incertum est Hadriano Valesio.

LXI.

Inde plus in ortum eodem litore situm fuit *Aletum*, non obscura quondam vrbs & præsidio munita, etiam Christianis temporibus ornata episcopatu. Notitia Imperii Occidentalis sub dispositione Ducis tractus Armoricani: *Præfectus militum Martensium Aleto.* Vetustiorem, qui memorauerit, non cognouimus, neque eius nominis hodie oppidum, vel in tractu isto castrum superest. Fuisse autem ferme in loco, vbi nunc fanum S. Maclouii est, vulgo S. Malo; non sinit nos dubitare Robertus de Monte ad annum CIↃCLXXXII. *Obiit*, inquit, *venerabilis vir Albertus, Aletensis episcopus, quem moderni de sancto Madomo vocant, cuius episcopatus antiquitus ciuitas Alita vocabatur.* Eodem manente litterarum ductu, separatis tantum quæ coniuncta sunt perperam, pro *Madomo* legas velim *Maclouio*; vt etiam legit Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum, qui S. Maclouii fanum circiter mille passus in mare seu paruam peninsulam magis reductam esse tradit, quam Aleti vetusti oppidi sint vestigia. Cui vero populo adscriptum quondam Aletum fuerit, Rhedonibusne, an Abrincatuis, an ab vtrisque diuerso alicui, in tanta veterum monimentorum paucitate non facile forsan ab vllo demonstrari poterit.

LXII.

Intus, ab ortiua plaga peninsulæ, *Rhedones*, siue *Redones* coluerunt. Cæsar lib. VII cap. LXXV *Curiosolites, Rhedones, Ambibari, Cadetes, Osismii, Veneti, Vnelli:* ex quo numero Ambibari & Cadetes ignorantur. Ptolemæus etiam Ῥήδονες, *Rhedones* habet, sed loco alieno, *παρὰ τὸν Λίγειρα ποταμὸν, ad Ligerim fluuium, ὧν πόλις Κονδάτε, quorum vrbs Condate sit.* Vrbis nomen etiam in Itinerario Antonini est, itinere ab Alaunio ad Condate, hoc ordine positum

Alaunium	—	—	—
Cosedias	M.	P.	XX
Fanum Martis	M.	P.	XXXII
Ad Fines	M.	P.	XXVII
Condate	M.	P.	XXIX.

Est & *Condate* in alio itinere a Iuliobona Durocasses, & in Theodosiana Tabula,

bula, ſed diuerſum a noſtro eſſe oportet, forſan ſitum in Carnutibus, non apud Rhedones, vt noſtrum. nam nomen illud, ſi Valeſio credimus, commune eſt, & *confluentem* Celtica lingua ſignificat. Ex itinere autem iam explicato conſtat, oppido *Condate* Antonini cum Rennes, præcipua vrbe Britanniæ, vt nunc peninſula Armorica vocatur, bene conuenire, quod quidem non ad Ligeris, ſed ad cuiusdam fluuioli & Vicinoniæ confluentes eſt poſitum. In Notitia Ciuitatum Galliæ Lugdunenſis III dicitur *Ciuitas Redonum.* Inde poſtea gentis nomen ipſi vrbi hæſit, dictaque *Redonæ.* Notitia Imperii Occidentalis pag. 147 ed. Panciroli: *Præfectus Lætorum Francorum Redonas Lugdunenſi tertiæ.* Inde contractum magis illud Rennes, quod nunc vulgare nomen eſt. Ager circumiectus *regio Redonica* apud Turonenſem Gregorium lib. V cap. XXX dicitur. Et hæc de peninſula illa Armorica, quam ita Plinius lib. IV cap. XVIII laudauit: *Lugdunenſis Gallia habet peninſulam ſpectatiorem, excurrentem in Oceanum a fine Oſiſmiorum, circuitu* IↃCXXV M. *paſſuum: ceruice in latitudinem* CXXV M. *Vltra eam Nannetes.*

LXIII.

Extra peninſulam in ſeptemtrionem *Abrincatui* vergebant, quos Plinius cum Venetis & Oſiſmiis loco dicto coniungit: Ptolemæo Ἀβριγκάτουοι, quos producit μέχρι τοῦ Σηκοάνα ποταμοῦ, *vsque ad Sequanam amnem,* quod autem iuſto longius eſt, interiectis Biducaſſibus, Aulercis & Lexouiis. Nomen in oppido Avranches nondum abolitum, indicium eſt genuinæ ſedis, atque ibidem Ptolemæi oppidum Ἴγγενα, *Ingenam* collocamus, cui medio æuo nomen *Abrincatarum* acceſſit, (primo caſu *Abrincatæ*) deſumtum pro temporum conſuetudine ex gentis nomenclatura. Notitia Imperii in eodem tractu Armoricano, de cuius Duce ſæpe diximus: *Præfectus militum Dalmatarum Abrincatis.* Inde tandem Avranches natum, quod his temporibus vrbis nomen eſt.

LXIV.

Ab his in angulum ſupremum ſeptemtrionem verſus *Vnelli* ſe proferebant, ex Cæſare ſupra memorati ſæpius, qui cum Oſiſmiis & Venetis ac Rhedonibus componit. Vide vel ſolum caput LXXV libri VII. Addi poteſt lib. II cap. XXXIV, & lib. III cap. XI & XVII. Ptolemæus *Venelos,* Οὐενέλους vocat, iisque portum tribuit *Crociatonum,* Κροκιατονὸν in Palatino codice, qui in Peutingeri Theodoſiana ſcribitur *Croucia connum,* ſupra quem in eadem ſeptem millibus diſtat *Alauna,* in Itinerario *Alaunium,* vt ante oſtendimus: infra, *Coſedia,* in eadem Tabula; in Itinerario *Coſediæ* pluraliter: quas Brietius *Coutance* interpretatur.

LXV.

Excipiunt *Biducaſſes,* Plinii *Viducaſſes,* Ptolemæi Βιδουκέσιοι, quorum oppidum an nominatim ſignificauerit, non manifeſtum eſt. Vbi oram & flumina delineauit, in Biducefiis vox vna addita Αργένους, quam Latinus interpres vertit *Argenis fluuii oſtia:* Valeſius, neſcio ex quo codice, ſupplet pag. 74 ὧν πόλις Αργένους, *quorum vrbs Argenûs eſt.* Non vana eſt hæc vel repertio

pertio vel coniectura, quia in Peutingeriana conſpicitur oppidum *Araegenue*, quod laudatus Valeſius *Aræegenus* legit. Notitiæ Ciuitatum Gallicarum hoc oppidum eſt *Ciuitas Baiocasſium* in Lugdunenſi II, quippe & *Baiocaſſes* dicebantur, qui prius erant Biducaſſes, ſeu Biduceſii. Idem etiam vrbis nomen factum ex more illorum temporum. Auſonius Profeſſoribus num. IV in Auito Patera:

Doctor potentum Rhetorum,
Tu Baiocasſis ſtirpe Druidarum ſatus:

Baiocaſſis, ſexto caſu, primo Baiocaſſi & Baiocaſſes, tum vrbis & populi commune nomen: quod truncatum in Notitia Imperii Occidentalis pag. 147 ita legitur: *Præfectus Letorum Batauorum & Gentilium Sueuorum Baiocas, & Conſtantiæ Lugdunenſis ſecundæ.* Inde eſt, quod vulgo nunc dicitur nomen vrbis *Bayeux.*

LXVI.

Tandem ad oſtium Sequanæ *Lexouii* erant ſiue *Lexobii*, quos vtroque modo Cæſar ſcripſit lib. III cap. IX: *Socios ſibi ad id bellum Oſiſmios, Lexobios, Nannetes adſciſcunt.* Idem lib. VII cap. LXXV *Bellocasſis, Lexouiis, Aulercis.* Plinius itidem *Lexouii:* Strabo pag. 134 Ληξοϐιοι, παρωκεανῖται ἐισι, *Lexouii in Oceani ora:* Ptolemæus Λεξουϐιοι, *Lexubii*, quorum eſt Νοιόμαγος, *Næomagus:* in Palatino additur λιμὴν *portus.* Verum etiam oppidum fuit *Nouiomagus* itinere Antonini ab Iuliobona Duriocaſſes: Valeſius autem ſubdubitat de illo itinere, an forſan propter ambages *Nouigentum*, hoc eſt Nogent ſur Andelle legendum ſit. Notitiæ Ciuitatum Galliæ in Lugdunenſi II eſt *Ciuitas Lexouiorum.* Inde *Lexouii* gentile, nomen vrbis factum, cuius veſtigia in hodierno *Liſieux* non obſcura relinquuntur.

LXVII.

De Armorico hactenus, ſiue maritima ora Lugdunenſis Galliæ. Ad interiora progredimur, quæ Ligeri in occaſum verſo, ac Sequana & Oceano concluduntur. Namnetes ſupra perluſtrauimus, quum de exitu Ligeris ageremus, quia ex parte ſunt maritimi: quamuis maiore mediterranei. Hos attingunt *Andes, Andi, Andegaui,* ſiue *Andicaui.* tot modis enim idem ſcribitur gentis nomen. Cæſar lib. II extremo: *in Carnutes, Andes, Turones.* Et lib. III cap. VII *proximus mare Oceanum in Andibus hiemabat.* Altera forma Lucanus lib. I verſ. 438

In nebulis Meduana tuis marcere peroſus
Andus, iam placida Ligeris recreatur ab vnda.

Plinius lib. IV cap. XVIII *Andegauos* nominat. Tacitus Annal. III cap. XLI *Andecauos:* Ptolemæus Ονδικᾶυαι, corrupte, quod in Ανδικᾶυοι reſtituendum. Idem vrbem eorum vocat *Iuliomagum*, quod nomen etiam in Theodoſiana Tabula repetitum eſt. Notitia Lugdunenſis tertiæ, *Ciuitas Andicauorum.* Poſt gentis ſuæ vocata nomine. Gregorius Turonenſis lib. VIII cap. XLII *Andegauos veniens, multa mala ibidem geſſit.* Et ſingulariter Magno: *Andicauus, Iuliomagum.* Et rurſus Turonenſis lib. II cap. XVIII *Odovacrius de Andegauo & aliis locis obſides accepit.* Hodie Angers, cuius ſitus

cum

cum per se notus, tum supra in fluminibus Meduana & Sarta demonstratus est.

LXVIII.

In ripa Ligeriana progressis, ortum versus, *Turones* vel *Turoni* occurrunt. *Turones* Cæsar lib. II extremo dixit: at lib. VII cap. LXXV *Pictonibus & Turonis:* vt Teutones & Teutonos Germaniæ populum promiscue Romani appellabant. Lucanus lib. I vers. 437

Instabiles Turonos circumsita castra coercent.

Et Sidonius in panegyrico Maioriani vers. 210

quum bella timentes
Defendit Turonos, aberas.

Vrbem habuere Ptolemæo indicante *Cæsarodunum*, in Aquitanica ripa Ligeris, Celticæ tamen contributam. In Notitia Lugdunensis III, *Metropolis ciuitas Turonorum.* Et Gregorius Turonensis lib. X cap. XXXI *intra vrbem Turonicam.* Etiam gentis vocabulo vrbs insignita. Sulpicius Seuerus Dialogo III cap. VIII *qui quum in cunctis vrbibus ederet crudelitatis suæ infanda monimenta, Turonis tantum innocens erat.* Idem Gregorius lib. X cap. XXIX *Aduenit Turonos post festiuitatem S. Martini.* Ex qua forma contractum est nomen, quod hodie illa metropolis tenet, *Tours* videlicet, quasi Turones, quod gentis quondam proprium erat.

LXIX.

Superiori ripa *Carnutes* Ligerim attingunt in septemtrionem inde iuxta Sequanam protensi latius. Cæsar lib. II extremo: *Carnutes, Andes, Turones, quæ ciuitates propinquæ his locis erant vbi bellum gesserat.* Idem lib. V cap. XXV *Erat in Carnutibus summo loco natus Tasgetius.* Et mox: *in Carnutes proficisci iubet, ibique hiemare.* Liuius lib. V cap. XXXIV in Gallis, qui Italiam inuaserunt, numerat etiam *Carnutes.* Plinio *Carnuti*, siue, vt in MSS. est, *Carnuteni:* Plutarcho in Cæs. pag. 720 Καρνουτῖνοι: Ptolemæo Καρνοῦται, *Carnutæ*, quibus duas vrbes attribuit, Ἄυτρικον, *Autricum*, quæ prima gentis erat; & Κήναβον, *Cenabum*, Cæsari *Genabum* lib. VII cap. III, & *Genabum Carnutum* ibidem cap. XI. De prima pauciora reperiuntur, quam de altera, quæ emporium habebat. Præter nomen enim *Autrici* apud Ptolemæum vix antiquum scriptorem testem nominis habemus. Magno tandem: *Carnotenus, Autricum.* Scilicet posteriores, dimisso proprio nomine, periphrasi delectabantur. In Notitia Lugdunensis Senoniæ, *Ciuitas Carnotum:* Et Sulpicius Seuerus Dialogo III cap. II *Carnotena ciuitas:* & Paullinus Aquitanus de Vita Martini lib. IV vers. 255

Carnotena iacent patulis qua mœnia campis.

Hinc Magnonis *Carnotenus* est, quod *Autricum* veteri vocabulo explicabat. Ex gentis nomine simpliciter etiam *Carnotum* vel *Carnutum* dictum fuit. Notitia Imperii Occidentalis pag. 147: *Præfectus Lætorum Teutonicianorum Carnuto Senoniæ Lugdunensis.* Conspirant Galli non aliam vrbem esse, quam quæ *Chartres* hodie appellatur. Alterum oppidum licet dignitate inferius, fama tamen, vt emporium, vtique nobilius fuit. Strabo lib. IV pag. 132 de Ligeri:

Ligeri: *ῥυεὶς δ᾽ οὗτος παρὰ Γήναβον, τὸ τῶν Καρνούτων ἐμπορεῖον, κατὰ μέσον που τὸν πλοῦν συνοικούμενον, hic præterfluit Genabum Carnutum emporium fere ad medium fluminis conditum.* Cæſarem ſupra de eo cognouimus. Hirtius lib. VIII cap. V *in oppido Carnutum Genabo:* & cap. VI *in hibernis Genabi collocauit.* Antonini itinere ab Auguſtoduno Luteciam, & Theodoſiana Tabula *Cenabum.* Sed ab reſtitutore Aureliano etiam aliud nomen *Aurelianorum* acceperat. Notitia Lugdunenſis Senoniæ: *Ciuitas Aurelianorum.* Et Sidonius Apollinaris lib. VIII epiſt. XV *Aurelianenſis vrbis obſidio.* Mirum de inſtauratione noui nominis cauſſa, nihil in hiſtoriis ſupereſſe. Nunc *Orleans* dici nemo eſt qui ignoret.

LXX.

Supra Carnutes *Aulerci* habitabant, a Sequana in Armoricam vsque peninſulam extenſi. In tria genera diuiſi erant, Eburouices, Diablintes, Cenomanos. Antiquum nomen *Aulercorum* etiam a Liuio lib. V cap. XXXIV in Gallis inuaſoribus Italiæ numeratum. Diuiſio eſt ex Cæſare, Plinio, & Ptolemæo. *Aulerci Eburouices* plene & clare nominantur a Cæſare lib. III cap. XVII, vbi cum Lexouiis coniungit. *Aulerci*, inquit, *Eburouices Lexouiique.* Et hi Sequanæ propiores, quibus Ptolemæus oppidum *Mediolanum* dat, ideo in Peutingeriana Theodoſii Tabula & Antonini itinere a Rotomago Luteciam *Mediolanum Aulercorum* dictum. Situm eius illud iter declarat, XXIII M. P. a Rotomago: XVII a Durocaſſibus: a Lutecia XXXVII. Nobilitatem Ammianus oſtendit, quum lib. XV cap. XXVII inter vrbes ponit, quæ ſecundam Lugdunenſem (duæ tantum illius æuo erant) nitore ſuo illuſtrent. Gentis nomen poſtea, vt ſolent, vrbi acceſſit, & in Notitia Galliæ *Ciuitas Ebroicorum*, quod ex *Eburouicum* prauatum eſt. Inde Ebroicæ, & tandem, vt nunc eſt, Evreux. *Durocaſſes* vel *Durocaſſæ* in finibus Carnutum & huc referendæ ſunt, in Itinerario *Durocaſes*, & in Peutingeriana Tabula *Durocaſſium*, quod nunc eſt Dreux, ſupra quod oppidum X M. P. aliud *Condate* Antonini, itinere ab Iuliobona Durocaſes, quod eodem ſitu etiam in Peutingeriana locatur. Hæc de Aulercis Eburouicibus, qui praue *Eburones* apud Cæſarem lib. VII cap. LXXV cognominantur, gentis nomine longius hinc remotæ, quum potius ex lib. III cap. XVII *Eburouices* reſtituendi ſint. At *Aulerci Cenomani*, non ſecus ac Senones & Boii, ex coloniis, in Italiam antiquitus deductis, noti ſunt, vbi multa cum Romanis bella geſſerunt, poſtquam Inſubriæ partem occupauerant. Vide Liuium lib. XXXIII cap. XXIII & alibi. Antiqua ſedes in Lugdunenſi Gallia circa flumen Sartam & vltra fuit. Cæſar lib. VII cap. LXXV: *Aulercis Cenomanis totidem imperant*, puta milites in bellum aduerſus Romanos. Plinius ſæpe dicto loco: *Aulerci, qui cognominantur Eburouices, & qui Cenomani.* Ptolemæus Αὐλίρκιοι οἱ Κενόμανοι. Et quia Eburouices in extrema Lugdunenſi ad Sequanam flumen inuenimus; altera Aulercorum pars non poteſt alibi ſedem habuiſſe, niſi proxime hos, ab occaſu ſolis; & πρὸς ἀνατολὰς, *ab ortu* Andegauorum, vt Ptolemæus adnotauit. Idem vrbem illis adſignat Οὐίνδινον, *Vindinum*, quod Valeſius putat *Suindinum* legendum eſſe, quia in Peutingeriana ſit huius

ius tractus oppidum *Subdinnum.* Sed nolumus in veteri nomine, quod abolitum est, difficiliores esse, quum alterum, quod commune cum gente fuit *Cenomani*, ad locum inuestigandum sufficiat. In Notitia Galliæ Lugdunensis III est *Ciuitas Cenomannorum*, & Gregorius Turonensis lib. II cap. XLII *apud Cenomaniam ciuitatem.* Sed hæc κατὰ περίφρασιν. Pure gentile nomen vrbi impositum est in Notitia Imperii pag. 147. *Præfectus Lætorum Gentilium Sueuorum Cenomanos Lugdunensis tertiæ.* Id quod argumento est, in truncato *Mans*, quod clarum nunc oppidum ad Sartam est, Cenomanos, vrbem veterem, latere, nec alibi locorum inquirendam esse.

LXXI.

Tertium Aulercorum genus, si quod fuit, superest inuestigandum, illud nempe, quod *Diablintes* cognominetur. Nusquam hoc clare indicatum est, & Cæsar ac Plinius duo tantum genera agnoscunt, Eburouices & Cenomanos. Sunt quidem *Diablintes* lib. III cap. IX & apud Plinium lib. IV cap. XVIII *Diablindi*, sed neuter cum nomine *Aulercorum*, quod vero vterque Eburouicibus & Cenomanis addiderunt. A Ptolemæo demum coniunctura *Aulercorum Diablintum* videtur esse, qui in Lugdunensi præter Aulercos geminos, Cenomanos & Ἐβουραϊκοὺς *Eburaicos*, qui ipsi sunt Eburovices; de tertio genere ita scripsit: ἐν τῇ μὲν μεσογαίᾳ τῶν Οὐενετῶν εἰσὶν δυσμικώτεροι (Palat. ἀνατολικώτεροι) Αὐλίρκιοι Διαυλῖται, ὧν πόλις Νοιόδουνον. *In mediterraneo Venetorum sunt* (magis orientales, an occidentales, incertum ambigua lectione) *Aulerci Diaulitæ, quorum vrbs Nœodunum.* Hic putant *Diaulitæ* corruptum esse ex *Diablintæ*, quod pronum quidem est ad fidem faciendam, non autem omnino certissimum. Quid enim, si error sedeat in altera voce Αὐλίρκιοι? sane si recepta lectio est tuenda, qua *occidentaliores* sunt Venetis; quam distracta erit, & quot populorum intercursu diremta gens vna Aulercorum? Andes, Rhedones, alii & ipsi Veneti discludent illos a cognatis Cenomanis, ne cum iis cohæreant, sicut hi cum Eburouicibus. Quæ caussa fuit, vt multi recentium *Nouiodunum*, vrbem horum a Ptolemæo proditam, malint in Nouigento Rotrudo, *Nogent le rotru*, quam in vllo oppido Britanniæ minoris quærere. Vide Philippum Brietium in Geograph. parallela pag. 357, & Mich. Antonium Baudrandum in *Diablintes* & *Nouioduno.* Et illos quoque duces in Tabula nostra sequuti sumus.

LXXII.

Quæ reliquæ sunt partes ex Lugdunensi, vsque ad ipsam metropolim Lugdunum, nunc pari modo persequendæ sunt. A Sequana autem incipiendum: nec vero iam multis attingemus, quæ in dextera ripa, infra Matronæ confluentes, ex Velocassibus & Caletibus principum arbitrio contributa Lugdunensi prouinciæ fuerant, præter vrbem *Rotomagum*, in ripa sedentem, a Ptolemæo in Veliocassibus scriptam, in Notitia Imperii Armoricis adnumeratam. Sub Duce enim tractus Armoricani dicitur fuisse *Præfectus militum Vrsariensium Rotomago.* Itinere Antonini a Carocotino Augustobonam, ponitur inter Iuliobonam & Luteciam, ab illa M. P. XIX, ab hac XXXIV, vt dubitare non liceat, quin celebre emporium ad Sequanam sit, quod

quod Rouen appellitamus. Iam tum Theodosii & Gratiani ætate illustris vrbs & decus suæ prouinciæ fuit Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVIII *Secundam Lugdunensem Rotomagi, Turoni, Mediolanum ostendunt.* Rotomagi, male plurali numero posuit, quasi perinde genti & vrbi commune nomen sit vt Turoni. Gentiles enim non *Rotomagi*, sed *Rotomagenses* dicuntur. Notitia Galliæ Lugdunensis secundæ: *Metropolis ciuitas Rotomagensium.* Quamquam autem in ripa Belgica Rotomagus fuit, tamen in Lugdunensi prouincia principum voluntate & iussione censebatur.

LXXIII.

Ad Sequanam, circa Matronæ confluentem, sunt *Parisii*, etiam Iulii Cæsaris temporibus cum Lutecia oppido non ignoti, qui lib. VI cap. III concilium Galliæ quod indixerat, *Luteciam Parisiorum transfert. Confines hi erant Senonibus, ciuitatemque patrum memoria coniunxerant.* De oppidi situ plenius lib. VII cap. LVII *Labienus cum IIII legionibus Luteciam proficiscitur. Id est oppidum Parisiorum positum in insula fluminis Sequanæ.* Strabo lib. IV pag. 134 περὶ τὴν Σηκουάναν ποταμὸν εἰσὶ καὶ οἱ Παρίσιοι, νῆσον ἔχοντες ἐν τῷ ποταμῷ· καὶ πόλιν Λουκοτοκίαν, *Circa Sequanam fluuium sunt etiam Parisii, insulam habentes in flumine, & vrbem Lucotociam,* id est Luteciam. Nondum illa ad vrbis magnitudinem excreuerat: intra oppidi mediocritatem continebatur, munita tamen, vt videtur; ideo *castellum* potius, quam oppidum ab Ammiano lib XV cap. XXVII appellata. *A Belgis,* inquit, *eandem gentem* [Celtarum] *Matrona discindit & Sequana, amnes magnitudinis geminæ, cui fluentes per Lugdunensem post circumclusum ambitu insulari Parisiorum castellum, Luteciam nomine, consociatim meant.* quamuis tribus millibus supra Luteciam hi omnes confluant. Itinerarii Antoniniani auctor adhuc veteri nomine Luteciam, vel *Luticiam* quoque, appellat. Notitia Senoniæ: *Ciuitas Parisiorum,* quæ inter Senonias est penultima. Iulianus imperator Misopogone pag. 340 τὴν Παρισίων πολίχνην, *Parisiorum mediocre oppidum* inter laudes vocat. Sub idem tempus nomen gentis inhæsit, quod hodieque obtinet. Zosimus lib. III cap. IX ineunte: Ἰουλιανοῦ ἐν τῷ Παρισίων διατρίβοντος, *Iuliano Parisii commorante:* quod ne tractum siue agrum interpreteris, ipse addit, esse id πολίχνην, *paruum oppidum* Lugdunensis Galliæ, non vt scriptum est, Germaniæ, quod etiam Iacobus Godofredus notauit: vt prouinciæ nomen in Zosimo emendandum sit.

LXXIV.

Fuit & aliud oppidum Parisiorum quatuor millibus passuum infra Luteciam, ad idem flumen positum, *Metiosedum*, a solo Cæsare lib. VII cap. LXI memoratum. Labienus enim in Parisios, oppugnaturus Luteciam, profectus, quum nihil propter paludem proficeret, eodem quo venerat itinere, (venerat autem Agendico) ad Melodunum rediit. Inde rursus secundo flumine ad Luteciam iter facere instituit, cap. LVIII. Quo cum peruenit, vt hostem deciperet, *naues quas a Meloduno deduxerat, singulas equitibus Romanis attribuit, & prima confecta vigilia, IIII millia passuum secundo flumine progredi silentio, ibique se exspectari iubet. Ipse post paullo silentio*

lentio

lentio egressus cum III *legionibus eum locum petit, quo naues appelli iusserat.* Iussi interea alii cum sonitu aduerso flumine Melodunum versus referri, quibus hostes auditis præsidio e regione castrorum, quæ ad Luteciam erant, relicto, *parua manu* METIOSEDVM *versus missa, quæ tantum progrederetur, quantum naues processissent, reliquas copias contra Labienum duxerunt.* Quo ergo naues a Labieno IIII M. P. a Lutecia præmissæ secundo flumine fuerant, eum locum appellat *Metiosedum.* Magnas heic turbas editores Cæsaris, sed recentes tantum, concitarunt, dum ex tribus locis cap. LVIII & LX eiecere vrbis nomen Melodunum, & contra veterum librorum fidem *Metiosedum* substituerunt, inducti plerique auctoritate Scaligeri, cui vrbs eadem Metiosedum & Melodunum est, quas vero ita Cæsar disparatas esse scripsit, vt Melodunum sit supra Luteciam in Senonibus situm; Metiosedum IV M. P. infra Luteciam eandem in Parisiis. Raimundus Marlianus distinxit quidem oppida, Metiosedum autem in loco Corbelli, quod inter Luteciam & Melodunum est, ponit, quem aliquando, etiam in Tabula cum multis aliis sequuti sumus: post vero Cæsaris verba curatius expendentes vtrumque oppidum, eo loco, quo narratum iam fuit, constituimus, in quo præiuit nobis, quem honoris caussa nominamus, vir exactissimus Hadrianus Valesius.

LXXV.

Ad latus Parisiorum sub Matrona Meldi sunt, Strabonis Μέλδοι, Plinii *Meldi liberi*; Ptolemæi Μέλδαι, *Meldæ*; nec Cæsari ignoti. Lib. v. enim cap. v. dicit: *naues quæ in Meldis factæ erant, cursum tenere non potuisse.* Ptolemæus attribuit oppidum Ἰάτινον *Iatinum*, quod in Notitia Lugdunensis Senoniæ *Ciuitas Meldorum* est, sita ad Matronam, nunc *Meaux* dicta, ex gentis nomine *Meldi*, post vrbi tributo, pro linguæ Gallicanæ indole vocabulo deducto.

LXXVI.

Supra Parisios ad Sequanam circa Icaunæ confluentes sunt *Senones*, omnium notissimi propter Italiæ inuasionem & Romam in ea captam exustamque. Sed id damni colonia Senonum, dudum transducta Alpes & ad superum mare collocata, reipublicæ Romanæ intulit; non qui domicilium in Transalpina habebant. Strabo Σένωνες porrecta media: melius Σένονες Ptolemæus O breui scripsit, quia Latini poëtæ corripiunt. Silius Italicus lib. VIII vers. 454

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Senæ.

Et Sidonius Apollinaris Panegyrico Maioriani vers. 82

sed reppulit vnus
Tum quoque totam aciem, Senones dum garrulus anser
Nuntiat, & vigilat vestrum sine milite fatum.

Ptolemæus illorum trans Alpes Senonum vrbem principem Ἀγηδικόν, *Agedicum* nominat, Cæsar semper *Agendicum*, vt lib. VII in Labieni expeditione: idque in Senonibus censet lib. VI extremo. *Legiones*, inquit, IIII *reliquas in Senonum finibus Agendici in hibernis collocauit.* Alii malunt *Agedin-*

dincum dicere, & in Antonini itinere a Carocotino Auguſtobonam, veteres libri, etiam Aldi, *Agredicum*, habent, ex quo *Agedincum* Surita fecit. In Notitia Senoniæ ſiue Lugdunenſis quartæ: *Metropolis ciuitas Senonum.* Per idem tempus gentis nomen etiam vrbi conceſſum. Ammianus lib. XV cap. XXVII *Lugdunenſem primam* (tum duæ ſolum erant) *Lugdunus ornat, & Cabillones, & Senones, & Biturigæ.* Omnia enim hæc vrbium nomina. Et Eutropius lib. X cap. VII *Magnentius vim vitæ ſuæ apud Lugdunum attulit: frater quoque eius Senonis.* de qua voce aliquando dubitauimus: ſed bene ſe habet. Sicut enim dicimus Santoni & Santones, Turoni & Turones; ita quoque *Senoni* & *Senones*, a qua altera forma ſextus caſus, quo opus eſt in pluralibus vrbium, *Senonis* factus, id eſt in vrbe Senonum. Hodie contractius *Sens* appellatur, vrbs non ignobilis, adpoſita flumini Icaunæ, nunc Yonne, quod aliquot millibus infra eam vrbem flumini Sequanæ miſcetur.

LXXVII.

Erant & alia oppida ditionis Senonum: *Vellaunodunum*, de quo Cæſar lib. VII cap. XI & ſequentibus. *Altero*, inquit, *die, quum ad oppidum Senonum Vellaunodunum veniſſet, oppugnare inſtituit.* Multorum iudicio eſt Chaſteau Landon, in occaſum a Senonibus reductum: & *Melodunum* reſtituendum Cæſari lib. VII cap. LVIII & LX, quod multi nuper abſtulerant, *Metioſedum*, quaſi idem eſſet, ſubſtituentes. Id enim & ſcripti & olim impreſſi codices Cæſaris cum metaphraſta conſeruant. Situm ipſe dicto lib. VII cap. LVIII deſcribit in Labieni obſidione Pariſiorum. *Silentio*, inquit, *e caſtris III vigilia egreſſus, eodem quo venerat itinere* (Agendico autem venerat) *Melodunum peruenit. Id eſt oppidum Senonum in inſula Sequanæ poſitum, vt paullo ante Luteciam diximus.* Decem leucis abeſt auerſo flumine, a Lutecia. Cuius quamuis nemo veterum, præter Cæſarem, quod mireris, mentionem fecit; non obſcure tamen nomen antiquum, ſed conſtrictius, ſeruatur in *Melun*, quod eodem ſitum loco eſt, quem ſupra Cæſar deſignaverat. Etiam *Antiſiodorum*, vt vulgo dicitur, etiam *Altiſiodorum*, ſed vtroque rectius Auteſiodorum, vt in Antonini itinere a Mediolano per Alpes in Galliam; & in Tabula Theodoſiana eſt; hoc, inquam, Autiſiodorum etiam in Senonum oppidis fuiſſe videtur, quamuis alii Aeduis attribuant: neſcimus autem quam antiquum ſit, quia priores iis, quos diximus, non habemus qui memorauerint: Ammianus autem Marcellinus eiuſdem ferme ætatis, qui lib. XVI cap. II de Iuliano Cæſare dixit, *percurſo eodem itinere, Autoſidorum peruenit*; & Antonini *Auteſiodorum*, idem eſt oppidum Henrico Valeſio, quia quæ itinerario coniunguntur Sidolaucum & Aballo, ipſe quoque ex Regio & Colbertino codicibus Ammiano ſuo reſtituit. Abeſt ab Auguſtoduno M. P. LXXXIIII, ab Tricaſſibus LI, quæ diſtantia in oppidum Auxerre, vt nunc vocatur, incidit, Icaunæ flumini adpoſitum.

LXXIIX.

Senonibus ab ortu proximi erant Tricaſſes Plinii, Τρικάσιοι Ptolemæi, inter Sequanam ferme Matronamque poſiti. Scribuntur etiam *Trecaſſes*; item

item *Tricases*, & *Trecases*, nec non *Tricassini*. Ammianus iam dicto lib. XVI cap. II *Cæsar, percurso eodem itinere, Autosidorum peruenit. vbi breui, sicut solebat, otio cum milite recreatus, ad Tricassinos tendebat. - - - Proinde certiore iam spe ad resistendum ingruentibus confirmatus, per multa discrimina venerat Tricassas adeo insperatus*, & reliqua, quæ post paullo recensebimus. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 371 num. 8

AETE. MEMORIAE. AVRELI
DEMETRI ADIVTORI
PROCC. CIVITATIS SENONVM
TRICASSINORVM MELDO
RVM. PARISIORVM. ET. CI
VITATIS AEDVORVM.

Ex quibus vna videmus, ratione procurationis Senonum & Aeduorum civitates fuisse præcipuas & singulares: Tricassinorum, Meldorum, Parisiorum aliquando cum Senonibus coniunctas. Sed hæc ἐν παρόδῳ. Tricassium vrbem Ptolemæus vocat Ἀυγουστόμανα, *Augustomanam*, quæ eadem est *Augustobona* Antonini siue Aethici, itinere a Carocotino portu Augustobonam. Vtriusque enim vocabuli idem sensus, idem omen est, quia quod Varro prodit lib. v de Latina Lingua cap. II *Bonum antiqui dicebant Manum.* Notitiæ Galliarum in Senonia est *Ciuitas Tricassium*, quæ deinde gentis nomen, vt solemne erat, accepit. Sidonius Apollinaris lib. VI epist. IV de Prudente quodam: *hoc viro nomen, quem nunc Tricassibus degere fama diuulgat.* Auctor Itinerarii dicto itinere a Mediolano per Alpes, *Tricases* scripsit, & hoc ordine posuit:

Autesiodorum	— —	
Eburobricam	M. P.	XVIII
Tricases	M. P.	XXXIII
Artiacam	M. P.	XVIII
Durocatelaunos	M. P.	XXXIII
Durocortorum	M. P.	XXVII

Ammianus alia forma *Tricassas* dixit lib. XVI cap. III. *Per multa*, inquit, *discrimina venerat adeo insperatus, vt eo portas pæne pulsante, diffusæ multitudinis barbaræ metu aditus vrbis non sine anxia panderetur ambage.* Posteriores, truncata voce, *Trecæ* vel *Treci* dixerunt; ex eoque tandem, vt nunc est nomen, *Troyes* ortum. Iam enim ex Itinerario clarum fuit, hanc ipsam esse, quam veteres primum Augustomanam siue Augustobonam dixerant: deinde Tricasses, Tricases, & ciuitatem Tricassium.

LXXIX.

Supra Senones in austrum vergunt *Mandubii*, ex altera parte finitimi Aeduorum, a Cæsare atque Strabone memorati, quorum munitissimum oppidum *Alesia* fuit, quod Cæsar expugnauit & forsan etiam deleuit. De gente & oppido sic scripsit lib. VII Belli Gall. cap. LXVIII *Vercingetorix protinus Alesiam, quod est oppidum Mandubiorum, iter facere cœpit. - - - Cæsar altero die ad Alesiam castra fecit. Prospecto vrbis situ adhortatus ad laborem milites*

milites, Alesiam circumuallare instituit. Ipsum erat oppidum in colle summo, admodum edito loco, vt, nisi obsidione, expugnari non posse videretur. cuius collis radices duo duabus ex partibus flumina subluebant. Strabo lib. IV pag. 132 tradit eadem, Gallos contra Cæsarem pugnasse περὶ Ἀλεσίαν, πόλιν Μανδουβίων, ἔθνους ὁμόρου τοῖς Ἀρουέρνοις, καὶ ταύτην ἐφ᾽ ὑψηλοῦ λόφου κειμένην, περιεχομένην δ᾽ ὄρεσιν καὶ ποταμοῖς δυσὶν, *circa Alesiam oppidum Mandubiorum, gentis finitimæ Aruernis* (Aeduis mauult Valesius) *quod in excelso colle situm, montibus & duobus fluminibus cingitur.* Ardua & operosa eius obsidio, si qua fuit alia. Velleius Paterculus de Cæsare lib. II cap. XLVII *Circa Alesiam tantæ res gestæ, quantas audere vix hominis, perficere, pæne nullius, nisi DEi fuerit.* Tantæ quoque antiquitatis fuit Alesia, vt ab Hercule, quum in Hispaniam iret aduersus Geryonem, crederetur condita, quod Diodorus Siculus refert lib. V cap. XXIV. * Florus dicit lib. III cap. X Cæsarem *flammis adæquasse*, sed ipse Cæsar silet de euersione, nec alius quisquam historicorum de illa memoriæ prodidit. Scribunt veteres *Alesia* per S, simplicem sibilum, Cæsar videlicet, Diodorus Siculus, & Strabo, ac Velleius, etiam Liuius Epit. CVIII ed. Gronouii (nam Vinetus & Gruterus *Alexia*) Dio Cassius, Polyænus, & Orosius; non *Alexia*, vt Metaphrastes Cæsaris & Florus, quamuis etiam hic vetustis editionibus, vt Io. Petiti Parisiensis est, *Alesiam* præ se ferat. Possit aliquid inscriptio in Delphinatus triuiali columna prostans, apud Reinesium Class. II num. XV adferre, si certior illa & diligentius sit descripta, aut magno iudicio viri Th. Reinesii interpretatio satis tuta, cuius versus vltimus est

C. M. NOBILISSIMVS SALEX. M. P. M.

Putat enim vir summus, Alexiam notari, prioris vocis littera extrema describentis oscitatione perperam repetita. Brietio & Marliano testibus nunc vicus est *Alise* in Burgundiæ Ducatu. Haud longe abest *Diuio*, siue *Diuionum*, nunc Dijon: olim castrum, ab Aureliano imperatore, vt fama est, vel conditum, vel emunitum ac ornatum, quod, quia Lingonicæ diœcesi Aimoinus lib. II cap. XXIV subiecit, cum Lingonibus in Belgica prouincia considerabimus.

LXXX.

His subiungit Ortelius aliique, aut Aeduis coniungunt *Vadicassios* Ptolemæi; *Vadicasses* Plinii, de quibus, quid dicam, vix habeo. Philippus Brietius pag. 355 dicit partem Aeduorum fuisse, ipsisque attribuit Nouiodunum Aeduorum, seu Niuernium, nunc Neuers. Sed vnde firmari possint, quæ dixit, ne verbum quidem profert. Frobenius, & alii inde ab Hermolao editore, in Plinio legunt coniunctos, diuersos tamen populos, *Viducasses*, ** *Vadicasses* cap. XVIII lib. IV; sed posteriores ex MSS Harduinus nominat *Bodiocasses*, sedem eorum non designat. Ptolemæus *Vadicassios*

* Adde libr. IV. p. 227.

** *Viducassium ciuitas* hodie reliquias habet vicum *Vieux*, duobus milliaribus dissitum a Cadomo oppido Normandiæ inferioris. Vide histoire de l' Academie Royale des inscriptions pag. 396.-401 tom. I.

caſſios ſuos poſt Meldos ponit πρὸς τῇ Βελγικῇ, *ad Belgicam*, vt ita Matronam accoluiſſe oporteat. Sed nemo ibi Viducaſſes vidit, nemo ibi eorum oppidum *Nœomagum* ſiue *Nouiomagum*, quod Ptolemæus dat, cognouit.

LXXXI.

Clariores ſunt certioresque *Aedui* ſiue *Hedui*, populus antiquo fœdere Romanis coniunctiſſimus, cuius vbique multa & frequens occurrit mentio. Plinius ſcribit *Hedui*, Strabo & Plutarchus Ἐδοῦοι, ſemel Strabo Αἴδουοι pag. 129 Caſaub. edit. atque ſic etiam in Aldina: Ptolemæus & Dio Caſſius Αἴδουοι, & ſic etiam Cæſar ac Mela *Aedui*, quæ vtique genuina & antiqua ſcriptura eſt, antiquis monimentis comprobata, cuius generis modo lapidem in *Tricaſſinis* produximus; addimus nunc alium ab Reineſio deſcriptum Claſſ. I num. 146

TI. CL. PROFESSVS NIGER OMNIBVS
HONORIBVS APVD AEDVOS ET
LINGONAS FVNCTVS.

Situm gentis ita Strabo deſignauit: Μεταξὺ τοῦ Δούβιος καὶ τοῦ Ἄραρος οἰκεῖ τὸ τῶν Ἐδούων ἔθνος, *Inter Dubim & Ararim amnes habitant Aedui*: fœdus Romanum memorat Plutarchus in Cæſare pag. 120, &, vbi eos rebellantibus Gallis ſociatos dixerat, addit οἱ τὸν ἄλλον χρόνον ἀδελφοὺς ἀναγορεύσαντες αὑτοὺς Ῥωμαίων, *qui alio tempore ſe fratres Romanorum appellauerant*. Et Tacitus lib. XI cap. XXV *Primi Aedui ſenatorum in vrbe eius adepti ſunt. Datum id fœderi antiquo, & qui ſoli Gallorum fraternitatis nomen cum populo Romano vſurpant.* Potentiam Aeduorum Cæſar lib. VI cap. XII notauit. *Summa*, inquit, *auctoritas antiquitus erat in Aeduis, magnæque eorum erant clientelæ.* Vrbes Ptolemæus illis attribuit *Auguſtodunum*, *Caballinum* & *Lugdunum*, ſed proſtremam cum Strabone & Plinio in Seguſianis ſcribemus. Addi vero Aeduis debent *Bibracte, Nouiodunum* & *Matiſco*. Præcipua autem gentis *Auguſtodunum* fuit. Tacitus lib. III annal. cap. XLIII de Aeduis: *Auguſtodunum caput gentis.* Primus eorum, qui ſuperſunt, eo nomine Pomponius Mela vſus eſt lib. III cap. II vna vrbis & gentis dignitatem ita collaudans, vt cum nobiliſſimis ea conferatur. *Aquitanorum*, inquit, *clariſſimi ſunt Auſci: Celtarum Aedui: Belgarum Treuiri: vrbesque opulentiſſimæ in Treuiris Auguſta; in Aeduis Auguſtodunum; in Auſcis Climberrum.* Tacitus dicto loco addit, quod in præcipuis ornamentis numeramus, *nobiliſſimam Galliarum ſobolem liberalibus ſtudiis ibi operatam.* Id quod ſub ſequentis æui principibus non mutatum, ſed auctum adeo mirifice fuit, vt Mœniana ædificia in ipſo ore ciuitatis ac tranſitu aduenientium inter auguſtiſſima deorum templa ſacræ Muſæ poſſiderent. Quod Conſtantius Cæſar, Conſtantini pater, epiſtola ad Eumenium, rhetoricæ ibidem profeſſorem, liberaliter confirmauit. *Merentur*, inquit, *Galli noſtri, vt eorum liberis, quorum vita in Auguſtodunenſium oppido ingenuis artibus eruditur, & ipſi adoleſcentes, qui hilari conſenſu meum ſuſcepere comitatum, vt eorum indoli conſulere cupiamus.* Plura in hanc rem in Eumenii oratione pro reſtaurandis ſcholis:

lis: & in eiusdem gratiarum actione ad Constantinum augustum. Ab vtroque principe, qui ex Flauia gente suum genus deducebant, ornamentis nouis post Bagaudicam calamitatem aucta Augustunensis vrbs *Flauiæ* nomen, & ciues *Flauiensium* acceperunt, quod ex eisdem Eumenii orationibus manifestum est. Nunc contracte *Austun* vel *Autun* appellatur.

LXXXII.

Vetus vrbis nomen, antequam Augustus suum dedit, ignoratur: Sunt quidem clarissimi viri, in quibus & Lucam Holstenium numeramus, in Ortelium obseruationibus, &, quem is sequitur, Thomam Augustodunensem, qui eamdem vrbem *Bibracte* & Augustunum putant, quasi illud vetus nomen sit apud Cæsarem, hoc nouum ab Augusto amplificatore inditum, quod inde videtur probari posse, quia vtraque in Aeduis posita, & post Augustum nemo geographorum *Bibracte* memorauit, vltimusque Strabo eius mentionem fecit, qui vero Augustoduni nomen nouum prætermisit. Digna verba eius lib. IV pag. 133, quæ memoriæ subiiciamus. Μεταξὺ, inquit, τȣ̃ Δȣ́βιος καὶ τȣ̃ Ἄραρος οἰκεῖ τὸ τῶν Εδȣ́ων ἔθνος, πόλιν ἔχον Καβυλλῖνον ἐπὶ τῷ Ἄραρι, καὶ Φρȣ́ριον Βίβρακτα, *Inter Dubim & Ararim colit gens Aeduorum, vrbem habens Cabillonum & munimentum Bibracta.* Nec castellum hoc Φρȣρίῳ notatur, sed oppidum bene munitum, quippe *Bibracte oppidum Aeduorum longe maximum & copiosissimum* fuit, auctore Cæsare lib. I de B. Gall. cap. XXIII; & *maximæ apud eos auctoritatis* lib. VII cap. LV, vbi in Vercingetorigis tumultu *totius Galliæ concilium indicitur*, ibidem cap. LXIII, & *ipse Cæsar Bibracte hiemare constituit.*

LXXXIII.

Quamuis autem nihil sit, quod de dignitate vrbis *Bibracte*, aut de amplitudine dubitemus; eo tamen nondum adprobatum est, primariam gentis vrbem, & eandem, quæ Augustodunum postea dicta est, fuisse. Eumenius enim rhetor non obscure eas extrema gratiarum actione ad Constantinum distinxit. *Omnium*, inquit Flauiensium nomine, *sis licet dominus vrbium, omnium nationum: nos tamen etiam nomen accepimus tuum iam, non antiquum. Bibracte quidem hucusque dicta est Iulia; Pola, Florentia; sed Flauia est ciuitas Aeduorum.* Hoc est: Bibracte quidem in Aeduis, & Pola Istriæ, & Florentia Tuscorum ab Iulio Cæsare cognomen accepere, & *Iuliæ* sunt cognominatæ: At ciuitas Aeduorum primaria, Augustodunum, a Flauio Constantio & Flauio Constantino Maximo augustis, restitutoribus suis, *Flauia*, nunc non minus illustri nomine appellatur, & eius incolæ *Flauienses*. Nobiscum sentiunt & diuersa oppida statuunt *Bibracte* & *Augustodunum*, doctissimi viri Raimundus Marlianus & Hadrianus Valesius: & nomen corruptum *Beureét*, quatuor M. P. in septemtrionem ab Augustoduno, in loco iam desolato conseruari, Ortelius ab Ioanne Macario accepit.

LXXXIV.

Cetera oppida Aeduorum sunt Nouiodunum, Cabilonum, Matisco. *Nouiodunum* iis clare attribuit Cæsar, simul situ eius adnotato, lib. VII cap. LV *Nouiodunum*, inquit, *erat oppidum Aeduorum, ad ripas Ligeris opportuno*

loco positum. Plura ibidem, quæ ad laudem oppidi pertinent. Non dubitatur *Niuernum* vel *Neuirnum* Antonini esse, itinere ab Augustoduno Luteciam: & quod truncatum in Peutingeriana est Tabula, *Ebirnum,* id est Nebirnum. Posteriores enim idem confirmarunt. Hugo Floriacensis monachus lib. III Hist. Eccles. *Niuodunus, quæ & Niuernis:* & Robertus Autisiodorensis in Chronico: *Ciuitas Niuodunum quæ & Niuernis.* Vterque corrupte *Niuodunum,* vbi *Nouiodunum* dicendum erat: forsan ad flumen *Niveris* respicientes, quod ibi in Ligerim effluit, &, quod huius temporis est, nomen *Nevers* ex sese progenerauit. Quod dum ita censemus, non possumus, quin aliud *Nouiodunum,* in Biturigibus situm, & quia tam clarum non est, supra in loco suo prætermissum, nunc apponamus. De eo Cæsar itidem lib. VII cap. XII *Vercingetorix obuiam Cæsari proficiscitur. Ille oppidum Biturigum, positum in via, Nouiodunum oppugnare instituerat.* IN VIA, quæ Genabo Carnutum siue Aurelianis Auaricum Biturigum ferebat. eo enim tendebat Cæsar. Qui periti locorum sunt, aiunt *Neuve sur Baranion* nunc dici. Baranio autem amnis in Auaram *(Eure)* influit: Auara in Carim siue Carum; hic in Ligerim. Et hæc de vtroque *Nouioduno* Cæsaris, altero nobiliore Aeduorum: altero minus nobili Biturigum.

LXXXV.

Supersunt ad Ararim sita oppida Aeduorum *Cabilonum* & *Matisco.* Cæsar de se lib. VII extremo: *Q. Tullium Ciceronem, & P. Sulpicium Cabiloni & Matiscone in Aeduis ad Ararim rei frumentariæ caussa collocat.* Non aliud nomen vrbis, quam huius, quod etiam Valesius conqueritur, peius fuit acceptum. Strabonis est Καβυλλῖνον, *Cabyllinum:* Ptolemæi Καβάλλινον. *Caballinum;* Tabulæ Theodosianæ, quam sæpe ab editore Peutingerianam cum vulgo diximus, *Cabillio:* in Itinerario Aethici, vulgo Antonini, itinere a Mediolano per Alpes *Cabellio,* praue, quia hoc oppidi in prouincia nomen est, nec vero illud ibidem accipiendum, quia in Lugdunensi versatur auctor, inter Matisconem & Augustodunum: in Notitia Imperii pag. 147 *Caballodunum.* Ibi enim memoratur *Præfectus classis Araricæ Caballoduno:* apud Ammianum lib. XIV cap. XXXI *Cabillo:* & lib. XV cap. XXVI *Cabillones* numero pluratiuo. Sed verum nomen est, quod ex Cæsaris commentariis habemus, idque comprobatur nummis veterum Francorum regum, qui a Merouео genus duxerunt, quibus *Cabillonnum,* Valesio teste, expressum est. Hodie, quod nemo dubitat, *Challon* appellatur.

LXXXVI.

Matisconem supra in Cæsaris verbis cognouimus. Post Cæsarem longo tempore neminem illius oppidi meminisse, vtique, quod miremur, est. Proximi enim sunt auctores Itinerarii, dicto itinere per Alpes a Mediolano: & modo laudatæ Tabulæ Theodosianæ. Notitia Imperii, sub dispositione Magistri officiorum, habet in Galliæ fabricis *Matisconensem Sagittariam.* Hodie *Mascon* vocatur.

LXXXVII.

Boii ab occasu habitabant, populus vnde Boii Galliæ Cisalpinæ siue Italicæ originem habuerunt, de quorum migratione Liuium videas lib. v cap. XXXV. In limite fuerunt Aquitaniæ circa Elaueris æque & Ligeris ripas: Plinius tamen in Lugdunensi inter Carnutos & Senones numerat. Multa illorum mentio apud Cæsarem, qui *Gergouiam* siue *Gergobiam* oppidum illis tribuit lib. VII cap. IX. *Vercingetorix*, inquit, *rursus Bituriges exercitum reducit, atque inde profectus Gergobiam, Boiorum oppidum, quos ibi Heluetico prælio victos Cæsar collocauerat, Aeduisque attribuerat.* Quod vt obsidione liberaret, Cæsar ex Senonibus in Carnutes profectus, Genabi exercitum Ligerim transduxit, vt per Biturigas in Boios deueniret. Vide cap. XI. Quæ narratio habitationem gentis non obscure ostendit, Burbonensem scilicet regionem esse, qui olim ager Boiorum, Aeduis attributorum, fuerat. Esse Boiorum *Gergobiam*, a Gergouia Aruernorum diuersam, facile est, Cæsare auctore, adprobare. Aruerna enim vrbs in monte sita hostilis fuit erga Romanos: Boia autem amica, quia Boios, post Heluetium prœlium in fidem receptos, ipse Cæsar ibi collocauerat, vt attributi Aeduis, fœderatis Romanorum, essent. Ex quibus intelligitur, vt diuersæ gentes Boii & Aruerni erant, sic etiam oppida illorum atque horum duas distinctas Gergouias fuisse, nihil commune habentes præter nomen. *

LXXXVIII.

Tandem ad *Segusianos* venimus, populum, in quo caput prouinciæ *Lugdunum* fuit. Plinius lib. IV cap. XVIII extremo: *Secusiani* (sic scribit) *liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.* Et Strabo pag. 129 de Rhodano: συμβάλλει τῷ Ἄραρι κατὰ Λούγδουνον πόλιν τῶν Σεγοσιάνων, *cum Arari concurrit apud Lugdunum, vrbem Segusianorum.* Cæsar lib. I B. Gall. cap. X *ab Allobrogibus in Segusianos exercitum ducit.* Et lib. VII cap. LXIV *His constitutis rebus, Aeduis Segusianisque, qui sunt finitimi prouinciæ,* X *millia peditum imperat.* Situm vrbis iam ostendit Strabo dicto loco, & pag. 132 ac sequenti repetit, adiectis laudibus vrbis illius præstantissimæ. Ait ἐπὶ τῇ συμβολῇ τῶν ποταμῶν *ad confluentes fluuiorum*, Rhodani & Araris, ἐπὶ λόφῳ *in colle*, quod & Celtica vox *dunum* significat, conditam esse, post Narbonem omnium Gallicarum vrbium εὐανδρεῖ μάλιστα, *frequentissimam*, qua præsides Romani vtantur, ibique monetam habeant, qua aurei argenteique nummi percutiantur: præterea

* Hic interponendi sunt & quidem cis Ararim *Ambarri*, quos Cellarius ad Cæsaris B. Gall. I. c. II. §. 4. *ignotos* appellat, *Aeduis tamen qui inter Ararim & Ligerim coluerint, vicinos.* Sed ignoti vix dici possunt. Ipsum nomen die *am Aar* satis eos insignit. Vt enim *Sequani* ad *Sequanam* accolæ dicebantur: ita *Ambarri* qui ad *Ararim* consederunt. Sic *ab hoc qui circa Aternum habitant amnem*, Arniternini *appellati* apud Varron. L. L. IV. c. 5. Inter Sequanos quidem & Segusianos ad Ararim interponendi videntur. Nam quum Aedui trans Ararim quererentur de iniuriis Heluetiorum in Santones proficiscentium: eodem tempore Ambarri *Cæsarem certiorem faciunt, sese, depopulatis agris, non facile ab oppidis vim hostium prohibere, item Allobroges, qui trans Rhodanum vicos possessionesque habebant, fuga se ad Cæsarem recipiunt, & demonstrant, sibi præter agri solum nihil esse reliqui.* Atqui, vt ex Cæsaris sermone insequente liquet, Heluetii tum & cis & trans Ararim vagabantur. *Ambarri* autem etiam a Liuio V c. 34. memorantur, & Biturigibus, Aruernis, Senonibus, Heduis item vt Carnutibus & Aulercis interseruntur.

terea admirandum templum extra portam ad confluentes habere, ab omnibus Gallis communi ſententia Auguſto Cæſari dedicatum, cum ara LX gentium nominibus inſcripta. Aræ huius plures meminere, Suetonius Claud. cap. 11, Dio Caſsius lib. LIV ſub finem, & Iuuenalis Satyr. 1 verſ. 44

Aut Lugdunenſem rhetor dicturus ad aram:

& vetus inſcriptio apud Gruterum pag. 13 num. 15

SACERDOS ROMAE ET AVG
AD ARAM AD CONFLVENTES
ARARIS ET RHODANI
FLAMEN.

LXXXIX.

Originem Lugdunenſis vrbis & coloniæ habemus ex ciuili bello, tempore inter Cæſaris necem & Octauiani triumuiratum medio, quum L. Munatius Plancus illi parti Galliæ præeſſet, quem, veritus ſenatus, ne cum Antonio ſe coniungeret, apud Dionem lib. XLVI pag. 323 iuſsit Viennenſes, ab Allobrogibus expulſos, qui ad confluentes Rhodani & Araris conſederant, *συνοικίσαι*, hoc eſt in coloniæ formam ordinare, quod ille etiam fecit, & coloniam eo deduxit. Inſcriptio enim in Gruterianis pag. 439 num. 8 proſtat

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON
PLANCVS COS. IMP. ITER.
IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT
LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Miraris autem Auſonium inter claras Galliæ vrbes Lugduni rationem non habuiſſe? quod ibi Gratianus imperator, diſcipulus eius, interfectus fuerat, ſilentio vt infauſtum locum inuolutum voluit: Aquileiam contra laudauit, ad quam Maximus Gratiani interfector perierat, quam ita vltione refectus adloquitur:

Felix quæ tanti ſpectatrix læta triumphi
Puniſti Auſonio Rutupinum Marte latronem.

Rutupinum latronem, Magnum Maximum, Britanniæ, vbi Rutupiæ ſunt, tyrannum. Recens colonia adeo celeriter creuit, vt etiam Auguſti ætate ampliſsima eſſet, & metropolis fieret, ac ſedes præfectorum. Claudius Cæſar ibi natus eſt Suetonio teſte, a quo alumno plura ornamenta accepit, & propter illa nouum nomen *Coloniæ Claudiæ Copiæ Auguſtæ*. Id quod lapidis fragmentum, in Rhodani ripa repertum, probat apud Gruterum pag. 30

\- - - - - - - DOMVSQ. DIVI
COLON. COPIAE CLAVD. AVG. LVGD
TAVROBOLIVM FECIT Q. AQVIVS
ANTONIANVS PONTIF. PERPETVVS

Ex quo eruditi viri etiam alios lapides, compendio ſcripturæ inciſos, interpretantur, cuius generis ſunt, quem Sponius exhibet Miſcell. erud. Antiq. pag. 170

D. M.

D. M. MEMORIAE AETERNAE
C. VLATTI MELEAGRI IIIIII VIR AVG
C. C. C. AVG. LVG. PATRONO EIVSDEM
CORPORIS ITEM PATRONO OMNIVM
CORPOR. LVG. LICITE COEVNTIVM

id eſt, *Sextumuiri coloniæ Claudiæ Copiæ Auguſtæ Lugduni*, ſiue *Luguduni:* vbi *Claudiæ* nomen beneficiorum auctorem; *Copiæ* abundantiam omnium rerum, & frugum maxime, ſignificat. Sunt id generis exempla plura apud Gruterum, vt pag. 388 num. 6 C. C. C. LVGVD. & pag. 488 num. 8 IIIIII VIRI AVG. C. C. C. AVG. LVGVDVNI. Ammiano non Lugdunum, ſed *Lugdunus* dicitur lib. XV cap. XXVII. *Lugdunenſem*, inquit, *primam Lugdunus ornat, & Cabillones, & Senones.* Veteres etiam *Lugudunum* quatuor ſyllabis dixerunt. Dio Caſſius lib. XLVI pag. 323 τὸ Λουγούδουνον μὲν ὀνομασθὲν, νῦν δὲ Λούγδουνον καλούμενον, *quod olim Lugudunum vocatum fuit, nunc autem Lugdunum.* Soloturenſis lapis apud Sponium pag. 171

MERCVR. AVG. VALER. HISPA
NVS IIIIII VIR AVG. LVGVD.
EX S. VOTO

plura apud Gruterum ſunt, vt pag. 390 IIIIII VIRI AVG. LVGVD. & pag. 388, quæ verba paullo ante, quum de notis C. C. C. ageremus, produximus.

XC.

Seguſianis Ptolemæus duo oppida extra Lugdunum metropolim, quam in Aeduis ſcripſerat, attribuit, *Rodumnam* & *Forum Seguſianorum*, vtrumque Ligeri adpoſitum, quæ etiam in Theodoſiana Tabula inueniuntur, ſed corrupte ſcripta, *Roidomna* & *Furoſeguſtanarum*, quæ vero facile, Ptolemæo doctore, emendari poſſunt. Adhuc ſeruantur nomina, ſed magis prauata. Illa enim *Roane* ſiue *Rohane;* hoc *Feurs*, abiecta altera voce præter primam litteram, appellatur. Et tantum de Lugdunenſi Gallia, eiusque populis nobilioribus. Ignobiles & ignotos, quibus ſedem certam definire non poſſumus, valere iubemus, in quibus ſunt *Ambibari*, * *Ateſui*, *Bodiocaſſes*, & alii eiusdem ordinis ac notionis.

SECTIO III

GALLIA NARBONENSIS

SIVE

PROVINCIA ROMANA.

XCI.

Narbonenſis Galliæ prouincia a Pyrenæo, Hiſpaniæ termino, ad Alpes & Italiam, inter mare mediterraneum, Cebennas montes & Rhodanum Arari nondum permixtum, ac lacum Lemanum extenſa fuit. Dicta ante Auguſti tem-

* Mi videntur *Ambarri* eſſe, de quibus ſuo loco.

tempora *Prouincia Romana* & a Cæsare sæpe *prouincia*, item *prouincia nostra*, quia ad id temporis illa prima & sola Romanorum trans Alpes in Gallia fuerat prouincia. Cæsar lib. I cap. I *Belgæ a cultu atque humanitate prouinciæ longissime absunt.* Et cap. VII, *quum nuntiatum esset Heluetios per prouinciam nostram iter facere conari.* Et cap. X *Tolosatium ciuitas est in prouincia.* Plinius lib. III cap. IV sic terminos prouinciæ constituit: *Narbonensis prouincia pars Galliarum, quæ interno mari adluitur. Braccata antea dicta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiumque vel saluberrimis Romano imperio iugis: a reliqua vero Gallia latere septemtrionali montibus Gebenna & Iura.* Tam culta coloniis Romanis & oppidis Latini iuris fuit, vt idem Plinius dicto loco censeat, Italiam verius quam prouinciam esse, ideoque nulli prouinciarum postferendam. Tacitus oratione Claudii lib. XI cap. XXIV *Num pœnitet Balbos ex Hispania, nec minus insignes viros e Gallia Narbonensi transiuisse?* nam Plinius etiam dicto loco ait, *virorum morumque dignatione & amplitudine opum* illam prouinciam abundasse.

XCII.

Varias gentes continebat *Bebryces, Volcas Tectosages, Tolosates, Volcas Arecomicos, Heluios, Salyes, Cauares, Deciates, Tricastinos, Vocontios, Tricorios, Centrones, Veragros, Sedunos, Segalaunos* siue *Segouellaunos, Allobroges,* & plures alios incerti situs ac obscuriores, quorum nomina Plinius lib. III cap. IV notauit. Initium ducimus a fabula *Bebryciæ aulæ* & *Bebrycum* populi, quia Pyrenæo monti ab regis filia Pyrene, quam ab Hercule vitiatam feræ in illo saltu dilacerassent, nomen hæsisse fingitur. Silius Italicus lib. III vers. 420

Nomen Bebrycia duxere a virgine colles
Hospitis Alcidæ crimen,

Patrem enim sæuum hominem, partum enixa fugiens

plangebat in antris
Et promissa viri siluis narrabat opacis
Donec mœrentem ingratos raptoris amores
Tendentemque manus atque hospitis arma vocantem
Diripuere feræ.

Reuersus ex Hispania Hercules, membris Pyrenæ inuentis, magno clamore & cum lacrymis Pyrenen vocauit,

Defletumque tenent montes per sæcula nomen.

Quæris forsan, qua in parte montium illa *sæua Bebrycis aula* fuerit? Non certe in Hispaniæ ora, sed vltra illius limitem, in finibus Volcarum, Gallicani populi. Idem Silius dicto libro vers. 442

Bebryciæ Pœnus fines transcenderat aulæ
Inde ferox quæsitum armis per inhospita rura
Volcarum populatur iter.

Stephano quidem vrbium & populorum scriptori *Bebryces* sunt populus παρὰ τοῖς Ἴβηρσιν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, *iuxta Iberos Europæos*, id est Hispanos. Sed παρὰ si *prope*, *iuxta* & vicinitatem sonat, dixit chorographus quod verum est:

est: sin Bebryces Hispaniæ includit, alios, itidem Græcos auctores, quam Byzantium illum, est tutius sequi. Tzetzes Lycophronis Scholiastes ad vers. 1305 ἕτεροι Βέβρυκες ἔθνος Γαλατῶν, οἱ καλοῦνται Ναρβωνήσιοι, * *Alii Bebryces* [diuersi ab Asiaticis in Mysia] *populus Gallorum sunt, qui Narbonenses vocantur.* Et Zonaras Tom. II de initio Belli Hannibalici pag. 70 ἡ θάλασσα, ἡ πάλαι μὲν Βεβρύκων, ὕστερον δὲ Ναρβωνησίων, *mare quod olim Bebrycium, post Narbonense dictum fuit.* Et Festus Auienus in Ora Maritima

Gensque Bebrycum prius
Loca hæc tenebat: atque Narbo ciuitas
Erat ferocis maximum regni caput.

Ex quibus clarum est Bebryciam regionem a Gallico latere Pyrenæorum Narbonem versus, vbi *Sardones* in ora locauit Plinius, aut paullo vltra fuisse, qui tractus postea Volcis Tectosagibus, finitimis illorum, attributus fuit. Intus Plinius ponit *Consuaranos*, qui vt nomen etiam ostendit, nunc habitant *les païs de Foix & de Conserans.* Ceteri omnem illum tractum adsignant Volcis, qui discriminis caussa *Tectosages* appellantur, atque ita Strabo & Ptolemæus. Ille lib. IV pag. 129 Οὐολκῶν οἱ Τεκτοσάγες καλούμενοι τῇ Πυρήνῃ πλησιάζουσιν, *Volcæ, qui Tectosages vocantur, proximi sunt Pyrenæo:* hic lib. II cap. V ab *Iliberi* & *Ruscinone* incipit eosdem Tectosages Volcas enumerare. Ergo ad ipsum Hispaniæ terminum in ora maris Narbonensis pertinuerunt, & Tectosagarum primus ab Hispania locus *Ceruaria* Pomponii Melæ fuit, quod promontorium tum sine oppido videtur fuisse: ideoque *locus* tantummodo vocatur. Ait enim Mela lib. II cap. V extremo: *Tum inter Pyrenæi promontoria Portus Veneris insignis fano, & Ceruaria locus, finis Galliæ.* Hodie *Ceruera*, prisco nomine leuiter mutato, appellatur.

XCIII.

Propinquus in septemtrionem est *Portus Veneris*, iam a Mela cum fano laudatus, duobus paruis promontoriis inclusus, diuersis a promontorio Veneris, seu fano eiusdem in Hispania. Nunc Porto Vendres. Hunc emensis locum occurrit, qui *Caucoliberum* medio æuo, nunc Colibre siue Colliovre vocatur, quem perperam multi, etiam Hadr. Valesius, cum Illiberi, siue Eliberri confundunt, quæ reductior a mari: illud vero in extrema eius ora est, nec idoneum castris Hannibalis, vt campus iuxta Tecum & Elnam: etiam dubiæ antiquitatis, quia in monimentis, quibus vtimur, nulla eiusdem prostat mentio: Martyrologium Romanum XIII kalend. Maii, *Caucoliberi in Hispania Tarraconensi passio sancti Vincentii martyris.* Vide Petrum de Marca, virum accuratissimum in Marca Hisp. pag. 23, 24. Post illud deinde *Eliberri* Melæ, *Illiberi* Liuii neutro genere: *Illiberis* Plinii: Ἰλίβερις Iliberis Ptolemæi: Strabonis *Ilybiris* (Ἰλυβιρρίς) olim insignis vrbs, etiam Hannibalis tempore, qui ibi castra habuit. Liuius lib. XXI cap. XXIV *Cum reliquis copiis Pyrenæum transgreditur, & ad oppidum Illiberi castra locat.* Postea temporis iniuria imminutum. Plinius dicto cap. IV *Illiberis magnæ quondam vrbis tenue vestigium.* Hausit ex Mela, qui dicto loco: *Vicus Eliberri, magnæ*

* Addatur idem Tzetzes ad v. 516.

gnæ quondam vrbis & magnarum opum tenue vestigium. Non memoratur ante restitutum oppidum, quam Constantinus Magnus cum oppido etiam castrum in illo loco posuit, & vtrique *Helenæ*, matris nomen indidit, cuius multa mentio apud historicos est, qui Constantis augusti, a Magnentio oppressi, necem describunt. Eutropius lib. x cap. v de Constante: *factione Magnentii occisus est. Obiit haud longe ab Hispaniis in castro, cui Helenæ nomen est.* Huius verba Hieronymus in Chronico, vt solet, repetiit. Zosimus lib. II cap. XLII πρός τινα πολίχνην ὡρμήθη τῆς Πυρηναίας πλησίον ᾠκισμένην, Ἑλένη δὲ τοὔνομα τῷ πολιχνίῳ, *fugit* [Constans] *ad oppidum, cui Helenæ nomen est.* Orosius quoque & Epitoma Victoris *oppidum* vocant, cui haud dubie castrum munitius adpositum fuit, in quod Constans, percussorem fugiens, se recepit. Tabula tamen Theodosiana, vt sæpe solet, etiam hoc loco antiquum nomen præfert, cuius hic ordo est: *In summo Pyrenæo* v. *Ad Centenarium* XII *Iliberre* VII. *Ruscinone* VI. Concordant numeri cum Antonini Itinerario, in quo etiam sunt XXV M. P. inter Summum Pyrenæum & Ruscinonem, itinere ab Arelate Tarraconem sic:

Combustam	—	—	
Ruscinonem	M.	P.	VI
Ad Centuriones	M.	P.	XX
Summum Pyrenæum	M.	P.	V

Ergo *Ad Centuriones* locus idem, quem Tabula dixit *Ad Centenarium.*

XCIV.

Ex quibus situs *Ruscinonis*, veteris oppidi, apparet. Liuius lib. XXI cap. XXIV *Galli quamquam Italiæ bellum inferri audiebant; tamen Ruscinonem aliquot populi conueniunt.* Et mox: *capti donis cum bona pace exercitum per fines suos præter Ruscinonem oppidum transmiserunt.* Mela lib. II cap. V *colonia Ruscino: vicus Eliberri.* Plinius lib. III cap. IV, *Ruscino, Latinorum.* Ergo ius Latii postea consequuta est. Strabo etiam & Ptolemæus meminere eius, qui id peculiare habent, quod huius & Illiberis cognomines tradunt amnes præterfluentes, quos Latini singulos suis nominibus appellant. Strabo lib. IV pag. 126 vbi de Pyrenæi & Gebennæ fluminibus agit: ἐκ μὲν τῆς Πυρήνης, ὅτε Ῥουσκίνων, καὶ ὁ Ἰλυβίῤῥις, πόλιν ἔχων ὁμώνυμον ἑκάτερος αὐτῶν. *E Pyrena fluunt Ruscino & Illiberis, vterque vrbem habens cognominem.* Auienus in Oræ Maritimæ lib. I dixit alia terminatione *Roschinum* flumen cognomine oppidi,

Post Pyrenæum iugum
Iacent arenæ litoris Cynetici,
Easque late sulcat amnis Roschinus.

Ex quo, quamuis prauato nomine, de accentu *Ruscinonis* iudicare procliue est. Nihil ex eo superest præter turrim: cetera in ruinis iacent, dimidio leugæ a Perpiniano, quod indidem resurrexit.

XCV.

Vltra est *Leucata* litus, & fons *Salsulæ.* Pomponius Mela lib. II cap. V a Narbone progrediens & lacu Rubreso: *Vltra est Leucata, litoris nomen, & Sal-*

Salsulæ fons, non dulcibus, sed salsioribus etiam quam marinæ sint, aquis defluens. Itinere Antonini a Mediolano in Hispaniam:

Narbonem	—	—	
Salsulas	M.	P.	XXX
Ad Stabulum	M.	P	XLVIII
Ad Pyrenæum	M.	P.	XVI

XCVI.

In eisdem Tectosagibus Volcis ad Atacem fluuium est *Carcaso* siue *Carcasum*, quod & *Carcasso*, & *Carcassio* a posterioribus scribitur. Cæsar lib. III Gall. cap. XX *viris fortibus Tolosa, Carcasone & Narbone euocatis*. Ptolemæus in Tectosagum mediterraneis Καρκασὼ, *Carcaso*. Plinius lib. III cap. IV *Carcasum Volcarum Tectosagum*. Itinere Hierosolymitano sexto casu *Carcassone*; & in Peutingeriana, *Carcassione*. Hodie *Carcassonne*, nomine prisco retento. Inter Carcassonem & Narbonem *Redæ* fuere, quarum nihil reliquum est. Inde *Pagus Redensis*, & *Comitatus Redensis* nominantur. Theodulfus Parænesi ad Iudices vers. 141

Inde reuisentes te Carcassona Redasque
Mœnibus inferimus nos cito Narbo tuis.

XCVII.

Vlteriores in Aquitanico limite *Tolosates* sunt; pars Tectosagum Volcarum, quibus etiam Tolosam Ptolemæus adscripsit. Cæsar lib. I B. Gall. cap. X *nuntiatur iter in Santonum fines facere, qui non longe a Tolosatium finibus absunt, quæ ciuitas est in prouincia.* Et Plinius sub finem capitis dicti: *Tolosani Tectosagum, Aquitaniæ contermini.* Eorum vrbem Cæsar dicto loco nominauit, quum *Tolosa, Carcasone & Narbone* viros fortes a P. Crasso, quem in Aquitanos miserat, euocatos scripsit. Ptolemæus, Τολῶσα κολώνια, *Tolosa colonia.* Sidonius lib. IV epist. XXII ineunte, *vrbs Tolosatium*, sicut in Notitia Galliæ est *ciuitas Tolosatium.* Ampla & olim fuit, ideoque Ausonius epist. XXIV vers. 83

Quincuplicem socias tibi Martie Narbo Tolosam,

id est, in quinque partes diuisam, quo modo vers. 81

Vtque duplex Arelas,

propter nouam vrbem in altera ripa adpositam. Proprium cognomen habet *Palladiæ*, nec vero certum satis, vtrum a Palladis cultu, an a prouentu oliuæ, quæ *Palladia arbor* apud Silium Italicum est lib. I vers. 238: an potius a studiis litterarum, quod pluribus interpretibus placet. Martialis lib. IX epigram. CI

Marcus Palladiæ non inficianda Tolosæ
Gloria, quem genuit pacis alumna quies.

De studiis litterariis agit, vt primus versus ostendit,

Marcus amat nostras Antonius, Attice, Musas.

Martialem posteriores imitati sunt. Ausonius Parental. carm. III

Te sibi Palladiæ antetulit toga docta Tolosæ:

&

& in Professoribus idem carm. XVII

Palladiæ primum toga te venerata Tolosæ.

Et Sidonius Apollinaris Panegyrico, quem Auito socero dixit vers. 436

Palladiam implicitis manibus subiere Tolosam.

Interpretantur Ioannes Sauaro ad hunc locum, & ad Martialem Vincentius Colesso de studiis litterarum, ibidem ad magnum prouentum excultis, in quo plurimi adquiescunt. Sed nec prima ratio de Palladis seu Mineruæ in ea vrbe singulari cultu videtur contemnenda. Ipse Sidonius Sapphico in vltima epistolarum de Saturnino martyre Tolosæ crudeliter necato:

Quem negatorem Iouis ac Mineruæ
Et crucis Christi bona confitentem
Vinxit ad tauri latus iniugati
plebs furibunda.

Magnificam vrbem fuisse ex eo liquet, quod Capitolium habuit. Idem cultus Mineruæ argumentum, vtpote sociæ Ioui Capitolino. Sidonius eodem carmine

E quibus primum mihi psallat hymnus
Qui Tolosatem tenuit cathedram,
De gradu summo Capitoliorum
Præcipitatum.

Templum ibi antiquum fuit summæ religionis, de quo Strabo lib. IV pag. 130 Εν τῇ Τολώσσῃ τὸ ἱερὸν ἦν ἅγιον τιμώμενον σφόδρα ὑπὸ τῶν περιοίκων, καὶ τὰ χρήματα ἐπλεόνασε διὰ τοῦτο, πολλῶν ἀνατιθέντων, καὶ μηδενὸς προσάπτεσθαι θαῤῥοῦντος, *Tolosæ templum fuit sacrosanctum, quod valde venerabantur vicini, ideoque abundabat thesaurus, multis donaria dedicantibus, & nemine attingere auso.* Ausus vero id est sacrilega manu Seruilius Cæpio, qui postea calamitatibus suis prouerbio *Aurum Tolosanum* locum dedisse fertur. Vide Gellium lib. III cap. IX, & Iustinum lib. XXXII cap. III, qui paullo aliter recenset.

XCVIII.

Superest *Narbo*, caput prouinciæ in maritimo tractu Volcarum, sed dubium videri possit, Tectosagum, an Arecomicorum. Strabo enim pag. 129 videtur Arecomicis tribuere, *quorum* ἐπίνειον ἡ Ναρβὼν λέγεται, *nauale dicatur Narbo esse.* Sed dum ibidem dicit μητρόπολις τῶν Αρικομικῶν ἐστὶ Νέμαυσος, *caput Arecomicorum Nemausum esse*, quæ vero vt ipse censet, cum Narbone non conferenda erat; istum extra Arecomicos positum esse, non obscure subindicauit, quod Ptolemæus clarius adfirmat in Volcarum Tectosagum vrbibus *Narbonem* numerans *coloniam.* Antiquum emporium ad Atacem fluuium, ibi per *Rubresum* lacum vt Mela, siue *Rubrensem*, vt Plinius vocat, in mare se effundentem: & postquam Romanis cessit (cessit autem diu ante Cæsarum tempora) eo colonia deducta fuit. Velleius lib. I cap. XV *Narbo Martius in Gallia M. Porcio & Q. Marcio* COSS. *abhinc annos circiter* CLIII deducta colonia est. hoc est anno V. C. IↃCXXXV qui est annus ante consulatum Cæsaris LIX; Ciceronis LV. Cognomine orna-

ornatur, & *Narbo Martius* dicitur apud Melam atque Plinium, a Marte potius aut legione Martia, quam a Marcio consule, qui coloniam deduxit. Quod Valesius ex Ausonio: Sirmondus ex Apollinari Sidonio confirmari ostendunt. Ille enim in Claris Vrbibus dixit

Nec tu Martie Narbo silebere,

qua lege a *Marcius* non possit deduci: hic epistola carmini XXII præfixa: *Dum apud Narbonem quondam Martium dictum, sed nuper factum, moras necto.* NVPER FACTVM, obsidione Gothica. Plinius sæpe dicto loco: *Narbo Martius, Decumanorum colonia* XII M. P. *a mari distans.* Idem in Tiberii nummo apud Golzium dicitur COL. NARBO MART. DECVMANOR. Et Pomponius Mela: *Antestat omnes Atacinorum Decumanorumque colonia, vnde olim terris auxilium, nunc & nomen & decus est, Martius Narbo.* Aucta colonia e Decumanis, id est decima legione, cuius veterani cum Atacis accolis huc ab Iulio Cæsare deducti fuerunt, ad quod negotium Nero Claudius, Tiberii augusti pater, missus est, quod Suetonius Vita Tiberii cap. IV obseruauit. *Martii* autem cognomen antiquius fuit, quam illud Cæsaris supplementum, & haud dubie ex prima deductione. Cicero pro Fonteio cap. I *Est in eadem prouincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium, specula populi Romani ac propugnaculum.* Sidonius carm. XXIII in laudes eius latius excurrit:

Salue Narbo potens saluberrime,
Vrbe & rure simul bonus videri,
Muris, ciuibus, ambitu, tabernis,
Portis, porticibus, foro, theatro,
Delubris, capitoliis, monetis,
Thermis, arcubus, horreis, macellis,
Pratis, fontibus, insulis, salinis,
Stagnis, flumine, merce, ponte, ponto.

Nihil ergo defuit, quod vrbem eximiam & opulentam possit condecorare. Ad ornamenta etiam pertinent noua ab Iulio Cæsare conlata cognomina, quæ in marmorea tabula dedicatæ Augusto aræ apud Gruterum sunt, pag. 229

COL. IVL. PATERN. NARB. MART.

quod in aliis lapidibus, Narbone effossis, per notas ita signatum est C. I. P. N. M. quæ æque sic legi postulant *Colonia Iulia Paterna Narbo Martius.* Sirmondus talem inscriptionem profert ad Sidonii carmen XXII. Ab Augusti ætate maior dignitas accessit, vt prouinciam quoque, cuius metropolis erat, denominaret.

XCIX.

Tectosagum oppidis a Ptolemæo adnumerantur quoque Βαιτίραι, *Bætiræ*, quæ *Beterræ* sunt Plinii: *Bæterra* Melæ, vtrobique cum *Septimanorum* cognomine, quod coloniam septimam eo deductam arguit. Itinere Antonini ex Italia Hispaniam etiam *Beterræ*: apud Stephanum, Vrbium periegetam Βαιτάῤῥα. Lucas Holstenius, ad Ortelium obseruationibus, num-

nummum deſcribit a Peireiſcio acceptum, cuius ſimilem illuſtris Spanhemius apud Harlæum æque illuſtrem virum vidit, in quibus legitur ΒΗΤΗΡΡΑΤΩΝ, ex quo vera ſcriptura, quæ Plinii fuit & Antonini, *Beterra* vel *Beterræ*, luculenter adprobatur: contra vulgaris, *Bliterra*, reiicitur, quamvir ſummus ille, Lucas Holſtenius, ex errore ortam putat, quo, in diphthongo, Λ pro Α acceptum fuerit. Nam cum diphthongo etiam ſcriptum id nomen inuenitur, vti ex Ptolemæo & Stephano oſtenſum fuit, quod etiam lapide Narbonenſi probatur, quo inciſum eſt apud Gruterum pag. 270 num. 10

M. IVLIO PHILIPPO
NOBILISSIMO CAESA. PRINCIPI
IVVENTVTIS SEP. BAETERR. & reliqua.

In Notitia Galliæ eſt *Ciuitas Beterrenſium*, nunc *Beziers*, in ſiniſtra ripa *Obris*, nunc Orbis, fluminis ſita.

C.

Erat etiam Volcarum Tectoſagum vrbs *Agatha*, ſiue *Agathe*, Græce Ἀγάθη, quamquam Ioſephus Scaliger Arecomicis hanc & Beterram tribuat, quod improbat Valeſius: *κτίσμα Μασσαλιωτῶν, a Maſſilienſibus condita*, vt Strabo refert pag. 126. Inde eſt quod Marcianus Heracleota Perieg. pag. 9. dicit

οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔχον Φωκιεῖν
Ἀγάθην.

id eſt, *Maſſiliæ conditores Phocenſes* (qui Maſſilienſis ſunt) *Agatham tenuere.* Et Plinius lib. III cap. IV *Agatha quondam Maſſilienſium.* Dum *quondam* dixit, ad ſua tempora reſpexit, poſtquam ciuili bello Iulius Cæſar, vt Dio Caſſius tradit lib. XLI pag. 165, λοιπὰ πάντα πλὴν τοῦ τῆς ἐλευθερίας ὀνόματος, *omnia præter libertatis nomen, ademerat.* Pomponius Mela lib. II cap. V *Tum ex Gebennis demiſſus Arauris iuxta Agatham.* Vibius autem Sequeſter de Fluminibus libello: *Cyrta Maſſilienſium ſecundum Agatham vrbem.* Quos ita conciliat Valeſius, vt *Cyrta* nomen Græcum ſit, a Maſſilienſibus, conditoribus Agathæ ad illud flumen, impoſitum: *Arauris* nomen antiquum Celtarum. Agatha hodie *Agde*, præiacentibus ſtagnis ſupra inſulam, quam Ptolemæus etiam Ἀγάθην nominat, *κατὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν*.

CI.

Supra Agatham ad idem flumen *Araurim* cognominis vrbs *Araura* eſt, antiquiore nomine *Ceſſero* appellata. Plinius dicto loco: *Carcaſum Volcarum Tectoſagum, Ceſſero.* Ptolemæus in eiſdem Tectoſagibus, Κεσσερῶ, *Ceſſero.* Antoninus, vel Aethicus, itinere a Mediolano Italiæ in Hiſpaniam, *Ceſſeronem* & *Arauram* eamdem eſſe docet, & locum ſimul ac diſtantiam ita demonſtrat:

Ne-

Nemausum	—	—	—
Ambrussum	M.	P.	XV
Sextationem	M.	P.	XV
Forum Domitî	M.	P.	XV
Arauram siue Ceseronem	M.	P.	XVIII
Beterras	M.	P.	XII
Narbonem	M.	P.	XVI.

CII.

Hæc de Volcis Tectoſagibus, quorum colonia *Tectoſages* in Gallogræcia fuerunt, quod Strabonis teſtimonio clarum eſt. Alterum genus Volcarum eſt Arecomicorum, Strabonis ὀυῶλκαι, ὃς Αρικομικὸς προσαγορέυουσι, *Volcæ, quos Aricomicos nominant*: Ptolemæi Ουόλκαι Αρικόμιοι: Melæ & Plinii *Volcæ Arecomici*. Ad Rhodanum vſque pertinuerunt: non autem vltra illum, Strabone clare dicente pag. 129. ἐπὶ θάτερα μέρη τοῦ ποταμοῦ, *ad alteram ripam fluminis* habitare, non *ad vtramque*, vt Liuius dixit lib. XXI cap. XXVI. Ptolemæus duas illis in mediterraneis vrbes dat, *Nemauſum* coloniam & *Vindomagum*. Vrbs inſignis *Nemauſus*, & caput Arecomicorum. Strabo ibidem: Μητρόπολις τῶν Αρικομικῶν ἐςὶ Νέμαυσος, *metropolis Aricomicorum Nemauſus eſt*. Et Mela *Arecomicorum Nemauſus*: ac Plinius dicto cap. IV *Nemauſum Arecomicorum*. nam vtroque genere nominatur. Nummus cum capitibus Augusti & Agrippæ, inſcriptus COL. NEM. apud Vaillantium pag. 81, id eſt *colonia Nemauſus* ſiue *Nemauſenſis*. Meruit etiam *Auguſtæ* nomen, quod non datum eſt niſi ampliſſimis ciuitatibus. Inſcriptio cippi Nemauſenſis apud Gruterum pag. 323 num. 5

D. M.
T. INDESII TERTII
AED. COL. AVG. NEM
DOMITIA EORTE SIBI
ET VIRO DE SE BENE
MERITO V. F.

Amphitheatrum, antiquitatis Romanæ teſtimonium, pæne integrum Nemauſus ſeruat, ex quo forma & ſtructura Romanorum operum cognoſcitur. In Notitiis Galliæ *Ciuitas Nemauſenſis* eſt: hodie *Niſmes*.

CIII.

Altera vrbs Ptolemæi, Arecomicis Volcis tributa, eſt *Vindomagus*, cuius nominis nulla mentio apud alios eſt: ideo difficile de eius loco & ſitu iudicium. Hadr. Valeſio, viro doctiſſimo, videtur eſſe, quæ poſtea *Vcecia*, ſiue *Vcetia* dicta fuit; in Notitia ciuitatum Narbonenſis primæ *Caſtrum Vcecenſe*: hodie *Vzes*, tribus leucis a Nemauſo in ſeptemtrionem. Addo Ptolemæi vrbibus *Luteuam*, quæ in occaſum & ſeptemtrionem recedit; in Notitia prouinciarum *Ciuitas Luteuenſium, id eſt Luteua caſtrum*. Non poſterioris æui eſſe oſtendit Plinius in Narbonenſi. *Luteuani*, inquit, *qui & Foroneronienſes*. Cognomen autem *Forum Neronis*, caue cum alio huius nominis,

nominis, quod cis Rhodanum prope Druentiam eſt, confundas. Hodie notum oppidum *Lodeve*.

CIV.

Rurſus in maritima diuertamur, vbi *Forum Domitii* eſt ex itinere Antonini paullo ante enumerato, & alio eiusdem ab Arelate Narbonem: & ex Tabula Theodoſiana. Antiquum fuiſſe ab Ahenobarbo Domitio, qui res in his oris geſſit, conditum, non eſt facile quod deuocet in dubitationem, licet antiqui ſcriptores illud non prodiderint. Sæpe laudati Valeſii iudicio, & ratione itinerum poſtulante, fuit in Frontignani loco, quod ſupra Volcarum longiſſimum lacum inter Montem Peſſulanum & Beterras eſt, vini generoſi prouentu nobilitatum oppidum, nec dubitat multum Valeſius, quin *Frontignan* corruptum malo fato linguarum ſit ex *Forum Domitianum.* Quæ in inſula ſita eſt *ciuitas Magalonenſium*, vt in Notitia vocatur; ſiue *Magalona*, vt ſeparatim appellatur a Theodulfo Parænesi ad Iudices verſ. 133, magis ad medii æui geographiam pertinet, quam temporum antiquorum, in quibus nulla eius mentio reperitur. Moniti Theodulfi nomine, Aurelianenſis episcopi, non poſſumus nobis temperare, quin omnem pæne Volcarum tractum, eiusdem verſibus pro temporum illorum doctrina eleganter in dicta parænesi deſcriptum, quia itineris rationem habet, a verſu 131 repetamus:

Inde Nemauſiacas ſenſim properamus ad arces,
Quo ſpatioſa vrbs eſt, resque operoſa ſatis.
Hinc Magalona habuit læuam, Sextantio dextram
Hic ſcabris podiis cingitur, illa mari.
Queis bene tranſitis, Agathem mox parte ſiniſtra
Linquimus & nosmet tecta Beterris habent.
Mox ſedes, Narbona, tuas vrbemque decoram
Tangimus.

De *Sextantione*, quem ſupra etiam in Itinerario *Sextationem* dictum vidimus, & *Ambruſſo*, ibidem coniuncta, quæ plura iam dicamus non habemus, niſi quod vtrumque etiam in Theodoſiana Peutingeri Tabula notatur. Situs ex Itinerario accurate cognoſci poteſt.

CV.

Vgernum vero in eadem Peutingeriana inter Nemauſum & Arelate poſitum, certioris antiquitatis eſt, vt iam tum a Strabone memoratum. Poſt initium enim lib. IV pag. 123 ait, ἐκ Νεμαύσȣ διὰ Οὐγέρνȣ καὶ Ταράσκωνος εἰς τὰ θερμὰ ὕδατα τὰ Σέξτια καλȣ́μενα, *a Nemauſo per Vgernum & Taraſconem ad Aquas Sextias.* Heic Auitus, Sidonii ſocer, Auguſtus ab exercitu proclamatus, vt eſt in Panegyrico eiusdem verſ. 571

\- - - - - - - - *fragor atria complet*
Vgerni.

CVI.

Tandem & oppidum veteres adpoſitum Rhodano tradiderunt, Rhodiorum opus, vnde nomen fluuius acceperit. Plinius lib. III cap. IV *vbi Rhoda Rhodiorum fuit, vnde dictus multo Galliarum fertiliſſimus amnis, ex Alpibus*

pibus ſe rapiens per Lemannum lacum, ſegnemque deferens Ararim, nec minus ſe ipſo torrentes Iſaram & Druentiam. Hæc diuerſa *Rhoda* ab Hiſpanica, eoſdem autem, quos illa, conditores nacta. Marcianus Heracleota Periegeſi pag. 9 vocat *Rhodanuſiam.*

Οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔχον Φωκιεῖς
Ἀγάθην, Ῥοδανουσίαν τε, Ῥοδανὸς ἣν μέγας
Ποταμὸς παραῤῥεῖ.

id eſt, *Phocæenſes Maſſiliæ conditores, tenuerunt etiam Agatham, & Rhodanuſiam, quam magnus fluuius Rhodanus præterfluit.* Dum vero Plinius dicit FVIT, oſtendit nihil eius oppidi ſuperfuiſſe ſuis temporibus. Si fuit quondam tale oppidum, ad oſtium Rhodani occidentale fuiſſe veri non eſt abſimile.

CVII.

Vna gens ſupereſt in Prouinciæ parte, quæ Romanis trans Rhodanum erat, *Heluiorum* ſcilicet, ſiue *Heluorum,* qui & *Elui, Ilui* in quibuſdam Cæſaris libris, Valeſio teſte, appellantur. Hi *contingebant Aruernos*, vt Cæſar eos locat lib. VII cap. VII, (id eſt pagos Aruernis ſubiectos, Vellauos, Gabalos) *Cebenna monte eos ab Aruernis diſcludente*, quod additur ibidem cap. VIII. Male ergo Strabo Ἐλουΐους, *Heluios*, in quatuordecim gentibus, ab Auguſto Aquitaniæ adiectis, numerat, a quibus Gebennæ iugis ſeparantur, vt ſupra probauimus. Cæſar autem, & Plinius, & Ptolemæus, ille in Prouincia; hi in Narbonenſi, quæ eadem eſt, ſcripſerunt. Coluerunt ad Rhodanum ſupra Arecomicos. Plinius in mediterraneis prouinciæ Narbonenſis vrbem illorum *Albam* nominat, *Albam* nempe *Heluorum.* nam *Heluos* ille vocat, non *Heluios*, vt alii. Ptolemæus corrupit Heluiorum nomen in *Elicocos*, quos perperam in altera ripa ponit, eorumque vrbem laudat *Albauguſtam*, id eſt, *Albam Auguſtam*, quod argumento eſt, non ignobilem vrbem *Albam* Heluiorum fuiſſe, ſed quæ Auguſti cognomen dignitate ſua ſuſtinere potuerit. Ab *Alba* capite poſteriori æui *Albenſes* dicti Helvii, & vrbs eorum in Notitiis Galliæ *Ciuitas Albenſium;* in quibuſdam additur *Viuarium*, aut *nunc Viuarium:* & in veteri Chronico apud Valeſium, *Ciuitas Albenſium, quæ & Viuarium.* Hæc ſatis oſtendunt *Albam* Heluiorum *eſſe*, quæ nunc *Viuiers* vocatur in tractu Viuarienſi, vulgo *le Viuarois.* Supra Heluios in limite Aruernorum prope Rhodanum Ortelius in Tabula Galliæ Antiquæ poſuit *Maximi Aemiliani Tropæum*, quod ſolus Strabo lib. IV pag. 128 ita delineauit: Καθ᾽ ὃ συμπίπτουσιν ὁ Ἴσαρ ποταμὸς καὶ ὁ Ῥοδανὸς καὶ τὸ Κέμμενον ὄρος, Κόϊντος Φάβιος Μάξιμος Αἰμιλιανὸς, οὐχ ὅλαις τρισὶ μυριάσιν, εἴκοσι μυριάδας Κελτῶν κατέκοψεν. καὶ ἔστησε τρόπαιον αὐτόθι λευκοῦ λίθου. *Quo loco Iſara & Rhodanus confluunt, prope Cemmenum* (Gebennam) *montem Q. Fabius Maximus Aemilianus* XXX *millium non integrorum exercitu* CC *millia Gallorum cecidit, ibique tropæum ſtatuit ex albo lapide.* Deſcribit ibi ſiniſtram ripam Rhodani, vt & prœlii locum & erectum tropæum credas cis flumen exſtitiſſe. At pag. 132 in Aruernis idem prœlium commemorat κατὰ τὴν συμβολὴν, *ad confluentes Iſaræ & Rhodani*, καθ᾽ ἣν καὶ τὴν Κέμμενον ὄρος πλησιάζει τῷ Ῥοδανῷ.

Ροδανῷ, *vbi Gebenna mons appropinquat Rhodano:* quibus dextrum Rhodani latus videtur indicari. Id quod Ortelium in Tabula puto respexisse. Consentit Philippus Brietius, qui quamuis in Segalaunis Aemilii tropæum referat, tamen *vltra Rhodanum ad radices Cemeni montis* fuisse scripsit. Nec vero repugnabimus, si quis tropæum cis flumen requisierit.

CVIII.

Hactenus de prouincia Narbonensi vltra Rhodanum: nunc citeriora, id est inter Rhodanum & Alpes comprehensa enarramus. Ab orientali ostio Rhodani vrbs prima est *Maritima Auaticorum.* Pomponius Mela lib. II cap. V *Inter eam* [Massiliam] *& Rhodanum Maritima Auaticorum stagnum obsidet. Fossa Mariana partem eius amnis nauigabili ostio effundit.* Ergo intra fossam est *Maritima* oppidum. Plinius lib. III cap. IV, *Vltra, fossæ ex Rhodano C. Marii opere & nomine insignes: stagnum Mastramela: oppidum Maritima Auaticorum, superque Campi Lapidei, Herculis præliorum memoria: regio Anatiliorum.* Ptolemæus *Anatilios* finitimos cum *Auaticis* confundit: Ait enim Μετὰ τὸν Ροδανὸν ἐπὶ θαλάσσῃ κεῖται Ανατίλων πόλις Μαριτίμα Κολώνια. *Post Rhodanum super mare sita est vrbs Anatilorum, Maritima colonia.* Oppidum etiam lacus nomine, cui adiacebat, fuit appellatum. Stephanus de Vrbibus: Μαςραμέλλη πόλις καὶ λίμνη, *Mastramela oppidum & lacus.* Et Festus Auienus in Ora Maritima:

- - - - - - *oppidum Mastramelæ*
Priscum paludis.

Nec vero diuersa *Mastramela* oppidum & *Maritima*, etiam iudicio Isaaci Vossii ad Melam. Ex situ colligitur *Maritimam* coloniam esse quod hodie est oppidum *Martegue:* & *Mastramelum* lacum *Mer de Martegues.* Nec est quod Ptolemæum corruptum putes, quum utique etiam populus, *Anatilii*, in hac ora fuerit, vt Plinio auctore constat, & inscriptione San-Remigiana, in qua ANATILII sunt, Harduino ad Plinium testante.

CIX.

Hinc proxima est *Massilia*, Phocæensium, * Ioniæ ciuitatis, colonia, ab omnibus laudata, quia non tantum portu & commerciis aut munimentis suis, verum maxime etiam morum humanitate & litterarum studiis fuit nobilissima. Conditores supra Heracleota nominauit. Consentiunt Mela ac Plinius, & cetera etiam quæ diximus, confirmant. Mela sæpe dicto lib. II cap. V *Massilia, a Phocæis oriunda, & olim inter asperas posita, nunc vt pacatis, ita dissimillimis tamen vicina gentibus, mirum quam facile & tunc sedem alienam ceperit, & adhuc morem suum teneat.* Plinius lib. III cap. IV *In ora Massilia Græcorum Phocæensium fœderata.* Et Tacitus Agricolæ vita cap. IV. *Sedem & magistram studiorum Massiliam habuit, locum Græca comitate & prouinciali parsimonia mistum ac bene compositum.* Plenius hæc Strabo exsequitur lib. IV pag. 125, dicitque barbaris παιδευτήριον fuisse, *ludum* quasi *litterarium:* item, φιλέλληνας κατεσκεύασε τοὺς Γαλάτας, *studium Græcarum litterarum in Gallis excitasse* adeo, vt etiam τὰ συμβόλαια *contractuum formulas* Græce

* Liuius V. c. 34. *Massilienses erant hi nauibus a Phocide profecti.* Lege *Phocæa.*

cæ conſcriberent. Addit ἐν δὲ τῷ παρόντι καὶ τοὺς γνωριμωτάτους Ρωμαίων πέπεικεν ἀντὶ τῆς εἰς Αθήνας ἀποδημίας, ἐκεῖσε φοιτᾶν φιλομαθεῖς ὄντας. *Et hodie nobiliſſimis etiam Romanis perſuaſit, vt diſcendi ſtudio pro Athenienſi peregrinatione Maſſilienſem amplecterentur.* Portus vrbi proximus *Lacydon* dictus, ὁ Λακύδων, vt Euſtathius ad Dionyſii verſum 75 obſeruat. Adde Melam infra. Ciuili bello ſua in rempublicam fide, damnum paſſa, & a Cæſare armis, oppidis, agro, & ceteris, præter nomen libertatis, exuta, vt ſupra in *Agatha* prædiximus.

CX.

In Antonini Itinerario maritimo per portus, itinere ab Vrbe ad Arelate, poſt Maſſiliam occurrit *Cithariſta* portus, quod ἄκρον *promontorium* vocat Ptolemæus: dein *Taurentus* portus, pro *Tauroëntus*; Melæ *Taurois*, vt Voſſius emendauit, Straboni & Ptolemæo oppidum, illi Ταυρέντιον *Taurentium*, huic Ταυροέντιον *Tauroëntium*: Cæſari lib. II Civ. cap. IV *Tauroenta*, pluraliter, caſtellum. *Nacti*, inquit, *idoneum ventum ex portu exeunt, & Tauroënta, quod eſt caſtellum Maſſilienſium, ad Naſidium perueniunt.* Tum demum *Telo Martius* ſequitur XII M.P. a Tauroënto remotus: cuius antiquior, quam ex hoc per portus itinerario, non habetur memoria. In Conciliis epiſcopus *Telonenſis* ſubſcripſit, aliquando corrupte *Tolonenſis* ſubſcripſit, aliquando corrupte *Tolonenſis*, vnde *Toulon* hodiernum nomen portus celeberrimi. Plinius dicto loco memorat *Athenopolin Maſſilienſium*, quam Harduinus ſuſpicatur Telonem Martium eſſe. Mela etiam *Athenopolis* illius meminit. Ab Alpibus progreſſus, *Deinde*, inquit, *Forum Iulii, Octauanorum colonia. Tunc poſt Athenopolin & Olbiam, & Tauroin, & Cithariſten, eſt Lacydon, Maſſilienſium portus, & in eo ipſa Maſſilia.* Non abludit a loco & ordine Melæ, coniectura Harduini. Aliorum opiniones varias vide apud Baudrandum. Sed ſic *Olbia* oppidum, quod Ptolemæus prope oſtium amnis *Argentei* locat, reducendum eſt vltra Telonem. Nec vero Ptolemæus in hac ora ſatis certus; propter id etiam ab Iſaaco Voſſio notatus. *Argenteum flumen*, quod Αργέντιον, *Argentium* Ptolemæus vocat, expoſuimus ſupra in fluminibus Galliæ, Planci epiſtola XXXIV ad Ciceronem vſi, qui ſecundum optimos libros per E vocalem ſcripſit, non per I, vt Ptolemæus. Adde Plinii verba mox proferenda.

CXI.

Poſt oſtium eius amnis *Forum Iulium* eſt, nobilis colonia: Tacito in Agricola cap. IV *illuſtris Foroiulienſium colonia:* Plinio in Narbonenſis deſcriptione, *Forum Iulii, Octauanorum colonia, quæ Pacenſis appellatur, & Claſſica: amnis in ea Argenteus.* Cur *Claſſica* dicatur, Strabo oſtendit pag. 127, τὸ ναύσταθμον τὸ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, ὃ καλοῦσι Φόρον Ἰούλιον. *nauale Cæſaris Auguſti, quod Forum Iulium vocatur.* Nec vero ab Auguſto demum in Iulii honorem ita appellatum eſt, ſed ab ipſo Iulio deducta colonia fuit. Plancus enim iam tum Mutinenſi bello *Forum Iulii* appellauit ad Ciceronem epiſtolis XV & XVII. Rari nummi vrbium Gallicarum: huius tamen aliquot ſuperſunt apud Golzium: Auguſti, COL. IVLIA OCTAVIANORVM & Neronis,

ronis, COL. PACENS. CLASS. vtriusque explicator Plinius eſt, qui vero cum Mela *Octauanorum* refert, tamquam legionis Octauæ, ſicut ſupra Beterræ Septimanorum: Narbo Decumanorum erant. Si nummus recte deſcriptus eſt, ad Octauii Cæſaris nomen vel honoris cauſſa vel errore credamus adluſum eſſe.

CXII.

Ad Italiæ limitem in ora pertingebant *Oxubii* & *Deciates*, vtrique a Plinio dicto loco, & Polybio Excerpt. Legat. CXXXIV; & Floro lib. II cap. III; hi etiam a Mela memorati. Ptolemæus Deciatibus, quos Δεκιατίους vocat, *Antipolin* vrbem, Maſſilienſium coloniam, nunc *Antibe*, prope flumen *Varum*, attribuit. Mela Antipolin a *Deciatum oppido* diſtinguit. Ait enim, *Nicæa tangit Alpes, tangit oppidum Deciatum, tangit Antipolis.* Quod ſi eſt, inter Antipolin & Nicæam *Deceatum* oppidum fuit. Stephanus tamen Δεκίητον, *Decietum*, (nam etiam Polybii Δεκιῆται per η, qui aliis *Deciatæ*) πόλιν Ἰταλίας, *vrbem Italiæ* dixit, quaſi in Ciſalpinis Liguribus ſitum, quum ad Tranſalpinos ſeu Gallicos vtique pertinuerit. *Varus* amnis terminus Galliæ ſupra expoſitus, vltra quem *Nicæa* eſt, itidem Maſſilienſium opus, ſed in Italiæ ora; nihilominus a Mela & Stephano in Narbonenſi Gallia numeratur. Plinius autem lib. III cap. V & Ptolemæus lib. III cap. I Italiæ vindicarunt, etiam Strabo pag. 127 ἡ Νίκαια τῆς Ἰταλίας γίνεται κατὰ τὸν νῦν δεδειγμένον ὅρον, καίπερ οὖσα Μασσαλιωτῶν, *Nicæa ſecundum iam demonſtratum limitem* (qui Varus eſt) *Italiæ adſcribitur, quamquam eſt Maſſilienſium.*

CXIII.

Maritima ora explicata in mediterranea progreſſum facimus, iterum ab Rhodano incipientes, vt ab occaſu in ortum, geographorum more, ſuccedamus. Rhodanum accolebant *Salyes* Strabonis, * ſiue *Salyi*, vt Florus vocat, qui etiam *Saluii* in Epitoma Liuii, & *Salluuii* apud Plinium appellantur, quod poſtremum nomen videtur antiquiſſimum. Ex vetuſto lapide Gruterus pag. 298 num. 3

C. SEXTIVS C. F. CALVIN. PRO CO
DE LIGVRIB. VOCONTIEIS SALLVVIEISQ.

& reliqua. Hi *Salyes*, potentiores ceteris, fere omnem regionem ab Rhodano, vnde Ptolemæus initium ſumit illorum, vsque ad Italiæ fines tenuerunt. Strabo lib. IV poſt principium: παραλίαν ἔχουσιν οἵ τε Μασσαλιῶται καὶ οἱ Σάλυες μέχρι Λιγύων, ἐπὶ τὰ πρὸς Ἰταλίαν μέρη, καὶ τὸν Οὔαρον ποταμόν. *Maritima tenent Maſſilienſes & Salyes, vsque ad Liguriam & Italiæ fines ac Varum fluuium.* Nec tantum in maritimis erant, verum etiam ἡ τῶν Σαλύων ὀρεινὴ πρὸς ἄρκτον ἀπὸ τῆς ἑσπέρας κλίνει μᾶλλον, καὶ τῆς θαλάττης ἀφίσταται κατὰ μικρόν, *montana regio Salyum in ſeptemtrionem ab occaſu inclinat, & paullatim a mari recedit*, quod Strabo poſt paullo pag. 125 adiecit. Liuius lib. XXI cap. XXVI *P. Cornelius profectus ab vrbe ſexaginta longis nauibus præter oram Etruriæ Ligurumque & inde Salyum montes peruenit Maſſiliam.* Sæpe tamen fines eis arctiores ponuntur, vt ad Rhodanum ab Auaticis & Anatiliis; ad Varum

* Sic Liuius V. c. 34. *Allatum eſt, aduenas quærentes agrum ab Salyuum gente oppugnari.*

rum a Deciatibus & Oxubiis, alibi ab aliis diſtinguantur, quibus etiam non omnem tractum Ptolemæus dat, ſed ab Arelate non vltra Aquas Sextias. Florus lib. III cap. II *Prima trans Alpes arma noſtra ſenſere Salyi, quum de incurſionibus eorum fidiſſima atque amiciſſima ciuitas Maſſilia quereretur.*

CXIV.

Prima vrbs Rhodano impoſita eſt *Arelate* ſiue *Arelatum*, quæ quod coloniam ſextæ legionis acceperat, *Arelate Sextanorum* a Plinio & Mela appellatur. Nummus Caii Cæſaris apud Golzium: COL. ARELAT. SEXTAN. Et inſcriptio vetus apud Gruterum pag. 257

DIVAE
FAVSTINAE
AVG.
SEXTANI
ARELATENSES.

Ptolemæus Αρελᾶτον κολώνιαν, *Arelatum coloniam* vocat, plures vero *Arelate* dicunt, quaſi ἄκλιτον. Cæſar Ciuil. I cap. XXXVI *naues longas Arelate facere inſtituit.* Suetonius Tiberio cap. IV *Pater ad deducendas in Galliam colonias, in queis Narbo & Arelate erant, miſſus eſt.* Eumenius Panegyr. Conſtantini cap. XVIII *Rhodanus parum illis videbatur ruere, minus ſolito Arelate properare.* Et paucis interiectis: *quum illum, Arelate deſerto, comperiſſent abiiſſe Maſſiliam.* Ita de ſingulis fere caſibus huius nominis ex productis iam exemplis iudicare licet. Dicunt etiam primo caſu *Arelas* præſertim poetæ. Prudentius hymno Periſteph. IV de XVIII Cæſaraug. martyr. verſ. 35

Teque præpollens Arelas habebit
Sancte Geneſi.

Et ſingulari carmine Auſonius de laudibus huius vrbis:

Gallula Roma Arelas:

qui vero proximo verſu etiam *Arelate* dixerat vocandi caſu,

Pande, duplex Arelate, tuos, blanda hoſpita, portus.

Eidem etiam epiſt. XXIII verſ. 81 *duplex Arelas* eſt, quia primum in ſiniſtra ripa fuit condita: poſt Conſtantinus, vt putatur, in ripa altera vrbem novam quaſi adpoſuit, ponte nauali coniunctam. Auſonius ibidem in Clar. Vrbibus de hac ipſa:

Præcipitis Rhodani hic interciſa fluentis
Vt mediam facias nauali ponte plateam.

Sed hoc medii æui eſt, quo reſeruamus; noſtro vocatur *Arles*, quod eſt in veteri ſiniſtræ ripæ loco. Quod vero Iulius Cæſar, vt modo ex Suetonio diximus, coloniam huc per Tiberii patrem deduxit, nomen inde coloniæ inditum *Iuliæ Paternæ.* Iac. Sponius vir ſolertisſimus in Erud. Antiq. Miſcell. pag. 165 lapidem ex ſæculo Antonini Pii, quatuor leucis ab Aquis Sextiis repertum, exſcripſit, in quo eſt

COL. IVL. PATERNA ARELATE.

Nam eo vſque potentis vrbis Arelatenſis fines patuiſſe non mirum eſt, quia etiam tribus millibus paſſuum ab Aquis lapis inuentus fuit, ex vna parte inſcri-

ſcriptus FIN. AQ. ex altera FIN. AREL. Sed plura de hac vrbe in Geographia medii æui forſan dicturi ſumus.

CXV.

Supra Arelate in ripa *Taraſco* fuit Strabonis, quem in via a Nemauſo ad Aquas Sextias ponebat. Ptolemæus praue Ταρούσκων, *Taruſco* ſcripſit, quia hodieque *Taraſcon* vocatur, nomen oppidi e regione Belloquadri. Inter Arelate & Cabellionem, qui ad Druentiam eſt, interiacent *Ernaginum* Ptolemæi, & *Glanum* eiusdem, vtraque oppida Salyorum, illud in itinere Antonini a Mediolano Arelate, VIIM. P. ab Arelate; hoc XVI a Cabellione; XII ab Ernagino. Ex quo apparet in loco *Glani*, quod Plinius *Glanum Liuii* cognominat, eſſe S. Remigii fanum, vulgo Saint Remy. Vtrumque etiam habetur in Tabula Theodoſiana: alterum etiam in antiqua inſcriptione apud Gruterum pag. 413 num. 4

CORP. ERNAGINENSIVM.

CXVI.

Sed omnium illuſtriſſima in hoc tractu, & Salyum gente antiquis temporibus colonia erat, quæ *Aquæ Sextiæ* a conditore Sextio Caluino, victore illius gentis nominantur. Epitoma Liuii LXI, *C. Sextius proconſul, victa Salviorum gente coloniam Aquas Sextias condidit, ab aquarum copia & calidis & frigidis fontibus, atque a nomine ſuo ita appellatas.* Et Velleius Paterculus lib. I cap. XV *Caſſio Longino & Sextio Caluino, qui Sallues apud Aquas, quæ ab eo Sextiæ appellantur, deuicit, conſulibus*, & cetera. Strabonis appellationem ſupra in Vgerno cognouimus: Ptolemæo ſunt ὕδατα Σέξτια κολώνια, *Aquæ Sextiæ colonia.* Eleganter Sidonius in Narbone ſuo verſ. 13 Baiarum Campaniæ nomine decorauit, ad v. c. Conſentium Narbonenſem:

Nuper quadrupedante quum citato
Ires Phocida, Sextiasque Baias,
Illuſtres titulisque prœliisque
Vrbes per duo conſulum tropæa.

Phocida, id eſt Maſſiliam, a Phocæis conditam. Eſt in lapide, quem Scaliger vidit, & ab eo deſcripſit Gruterus pag. 413 num. 4, COL. IVL. AVG. AQVIS SEXTIS, ex quo manifeſtum eſt, veterem coloniam C. Sextii ab Auguſto Cæſare auctam aut renouatam fuiſſe. Nummus Veſpaſiani apud Golzium COL. AQVAE SEXTIAE LEG. XXV. In Notitia ciuitatum & prouinciarum Galliæ *Metropolis ciuitas Aquenſis.* Hodie contracto nomine *Aix*, vrbs ſplendida & archiepiſcopalis. Atque hæ ſunt quinque illæ vrbes, quas Salyum genti attribuit Ptolemæus.

CXVII.

Vlterius inter Maſſiliam & Antipolim medio loco a mari longius recedit *Forum Voconii*, prope flumen *Argenteum* ſitum; de quo Plancus Ciceroni epiſtola XVII *Lepidus ad Forum Voconii caſtra habet, qui locus a Foro Iulii quatuor & viginti millia paſſuum abeſt.* Et ipſe Lepidus epiſt. XXXIV eiusdem libri X ad Plancum, ſic Ciceroni ſcripſit: *Continuis itineribus ad Forum Voconium veni, & vltra caſtra ad flumen Argenteum contra Antonianos feci.*

Pli-

Plinius quoque meminit in Narbonensis descriptione ; & Tabula Peutingeriana XVII M. P. a Foro Iulii remouet, quod forte XXII legendum est, vt cum Plancianis numeris, quos modo proposuimus, magis conueniat. Ipsi vero Galli magnopere dissentiunt in huius oppidi loco designando ; sed paullo supra flumen fuisse Argenteum, ex epistola, quam diximus, non obscurum esse potest.

CXVIII.

Inde in septemtrionem distant *Rei Apollinares*, colonia, veteri nomine *Alebece*, aut, vt Harduinus suspicatur, *Albiœce* dicta. Plinius de hac lib. III cap. IV, vt Harduinus ex Reg. & Colbert. codicibus expressit, *Alebece Reiorum Apollinarium*, quod ante illum etiam Sirmondo ad Sidonii lib. VI epist. XII suboluerat. Nec nulla aut inepta est illa de Albiœce coniectura. Nam Strabo lib. IV pag. 140 Ἀλβιοίκους, *Albiœcos* cum Salyibus & Vocontiis coniungit, quos & Alebeceros Philippus Brietius eosdem putat Geogr. Parall. pag. 346, quorum oppidum potuit Albiœce esse. Rara in historiis est oppidi huius, in vetustis chorographiis, præter Plinii, vix vlla mentio. Posteriores autem non siluerunt, neque inscriptiones lapidum. Tabula Peutingeriana *Reiis Apollinaris*, id est Apollinaribus, sexto casu. Notitia Galliæ, *Ciuitas Reiensium*. Sidonius Apollinaris lib. VI epist. XII *Arelatenses, Reienses*. Coloniam Romanam fuisse, quamquam Plinius in oppidis Latinis censet, testatur inscriptio apud Sirmondum dicto loco, & Gruterum pag 428 num. 9

COL. REIOR. APOLLINAR.

Et alia apud Sponium Miscell. Erud. Antiq. pag. 178 ex lapide Massiliensi :

FLAM. IN

COL. REIOR. APOLL.

Cognomen vrbs ab Apollinis cultu, religiosius in ea celebrato, haud dubie accepit. Scribitur aliquando etiam *Regium* id vrbis nomen, ex soni puto similitudine. Gennadius de Scriptor. Eccles. cap. LXXXV *Faustus ex Abbate Lerinensis monasterii episcopus apud Regium Galliæ factus:* qui vulgo, etiam recte, *Faustus Reiensis* appellatur, quia illud *Regium* est Reiensis ciuitas, nunc *Riez*.

CXIX.

Hinc magis in septemtrionem vergit *Dinia* Plinio in *Bodionticis* sita, quos Narbonensis formulæ ex inalpinis Galba adiecit : Ptolemæo est in *Sentiis*. Sunt enim hi obscuri populi confines & male distincti. Notitia Galliæ in prouincia Alpium Maritimarum : *Ciuitas Diniensium*. Hodie *Digne*.

CXX.

Hinc Varum versus *Suetri*, populus Plinii, etiam ex inalpinis Ptolemæi lib. III cap. I Σουήτριοι, *Suetrii*, ἐν παραλίοις Ἄλπεσι, *in maritimis Alpibus*, quorum oppidum Σαλῖναι *Salinæ*, quod doctissimi viri Lucas Holstenius ad Ortelium, & Hadrianus Valesius in Notitia Galliæ, putant esse *Sollinensium ciuitatem*, quæ in Notitia prouinciarum sub Maritimis Alpibus reperitur. Situm dant inter Vintium & Sanitium, fere in loco vbi nunc Prouinciæ oppidum

dum Chaſtelane, in quo v.c. Iacobus Sponius pag. 198 inſcriptionem inuenit

DECC. CIVITATIS SALIN.

id eſt, *Decurionum ciuitatis Salinarum* ſiue *Salinenſis* : nec longe abhinc ad Varum fluuium vidit aliam

Q. VIBIVS Q. F. SALIN.

qua patria Vibii ſignificatur.

CXXI.

Suetriis Ptolemæus ſubiungit *Veſdiantios*, quibus duo oppida attribuit *Sanitium* & *Cemeneleum*. Illud non incertum eſt, quia nomen quodammodo conſeruat, *Senez*, quod etiam *Sanecium* poſteriores ſcribebant. Notitiæ prouinciarum in Alpibus maritimis eſt *Ciuitas Sanicienſium, id eſt Sanicio*. Situm eſt oppidum in auſtrum a Dinia. Alterum vero *Cemeneleum*, quia nihil eius ſuperat, incertioris poſitionis eſt. Apud Nicæam Prouinciæ ex lapide reperto laudatus Sponius pag. 104 exſcripſit

CL. PATERNVS CEMENELENSIS

& ex duobus aliis pag. 163 ORDO CEMENEL. Plinius lib. III cap. V *Cemelion*, elapſa ſyllaba habet, & *Vediantiorum* pro *Veſdiantiorum* Ptolemæi, quos Italiæ quidem adſcribit, tamquam cis Varum poſitos: quod vero Ptolemæus oppidum *Sanitium* adiungit, idque vltra Varum ſitum eſt, non poterat vel illius cauſſa non in Gallia etiam attingi, præſertim quum incertus locus Cemenelei ſit, cuius rudera volunt in loco quodam Cimies dicto oſtendere. Ptolemæus quoque, turbatis terminis non tantum Sanitium & Cemeneleum, verum etiam Eborodunum & Vintium, quæ omnia, excepto Cemeneleo, cuius ſedes ignoratur, manifeſto trans Alpes & vltra Varum in Gallia ſunt, lib. III cap. I ad Italiam pertraxit.

CXXII.

De *Glanateua* in dextra Vari ripa, nunc Glandeue, non certum habeo, ſitne antiquum oppidum, an medio æuo excitatum, quia, qui ante Notitiarum auctorem nominauerit, non occurrit. In iis autem varie ſcribitur, *Ciuitas Glamnateua*, & *Glannateua*, item *Glannatiua*, *Glannatera* & *Glannatina*: etiam in recentioribus *Glandetum* & *Glandatum*. In auſtrum certioris antiquitatis oppidum *Vintium* ſubiunctum eſt, quod *Neruſiorum* genti Ptolemæus lib. III cap. I adſignat, qui Plinio lib. III cap. XX *Neruſi*, Alpinus populus, ſunt. Nemine autem dubitante *Vintium* Ptolemæi eſt id oppidum, quod hodie *Vence* in Prouincia dicitur cis Varum Gallis, trans eumdem Italis. Inſcriptio in oppidi Vence ſuburbio exſtat, Gordiano dicata,

CIVITAS VINT. DEVO
TA NVMINI MAIES
TATIQVE EIVS

Et alia ibidem Traiano Decio imperatori, claudit ita:

P. P.
CIVIT. VINT.

In Notitia Prouinciarum *Ciuitas Vintienſium*. In alia *Ciuitas Vencienſium, id eſt Ventio*. Vnde propius deductum nomen eſt *Vence*, quod hodieque ob-

obtinet. Gregorius Turonensis lib. IX cap. XXIV *Obiit Deutherius, Vinciensis episcopus.*

CXXIII.

Hactenus de Narbonensis prouinciæ parte, quæ inter mare & Druentiam est: nunc etiam expediemus, quæ Druentia & Isara fluminibus continetur. Ad Rhodanum in ea sunt *Cauares* siue *Cauari.* Illa forma Mela & Plinius: hac Ptolemæus vtitur, qui quatuor vrbes huic populo adscribit, duas in ripa, *Auenionem* & *Arausionem*: vnam inde in ortum paullo reductam, *Cabellionem*: quartam dubitati iuris & situs *Acusionem* coloniam. *Auenio* in Cauaribus a Mela, Plinio & Ptolemæo scribitur. Mela in opulentissimis vrbibus Narbonensis prouinciæ posuit. Memoratur etiam Straboni Αυενιων, *Auenio* lib. IV pag. 128, & Stephano Ἀυενίων πόλις Μασσαλίας πρὸς τῷ Ροδανῷ, *Auenio vrbs Massiliæ est ad Rhodanum.* Quod si verum, ad Rhodanum vsque illum tractum Massiliensibus paruisse probatur, quod etiam de Cabellione dixit, πόλις Μασσαλίας, *Massiliæ*, seu Massiliensis regionis, *vrbem* esse. Sita est ad Rhodanum inter Druentiam & Sulgam, colonia Ptolemæo, Latinum oppidum Plinio, quæ iura sæpe coniuncta in vna ciuitate fuerunt. Posteriores *Auennio* scripserunt N geminato, & inde gentile formarunt *Auennicus.* Tabula Peutingeriana *Auennione*, vt solet sexto casu refert vocabulum. Sidonius lib. VI epist. vlt. *Auennicus & Arausionensis possessor.* Gregorius Turonicus lib. VI ineunte: *Mummolus se intra murorum Auennicorum munitionem concludit.* In Notitia Viennensis prouinciæ *Ciuitas Auennicorum.* Hodie, quod omnes sciunt, *Auignon.*

CXXIV.

Secunda ex situ, at prima dignitate vrbs Cauarum ad idem flumen est *Arausio*, colonia *Secundanorum*, vt Mela & Plinius tradunt, quod secundæ legionis veterani in eam deducti fuere. Nummus Neronis apud Golzium COL. ARAVSIO SECVNDANOR. COH. XXXIII VOLVNT. id est *colonia Arausio Secundanorum cohortis* XXXIII *voluntariorum*, puta legionis sextæ cohortem XXXIII, quæ voluntariorum erat, in eam fuisse immissam. Censetur caput Cauarum, quia in omnibus Notitiis præfertur Auenioni, etiam Cabellioni. In iisdem vocatur *Ciuitas Arausicorum:* * nunc *Orange*, quod omnibus notum est. Ab Rhodano recedit vrbs *Cabellio*, Durantiæ fluuio adposita. *Cabellio* dicitur Plinio, Ptolemæo, Stephano, & Itinerarii auctori: at Straboni *Caballio*, etiam in Peutingeriana. Ptolemæo colonia est: Plinio numerata in Latinis. In Notitiis *Ciuitas Cabellicorum*, nunc Cauaillon.

CXXV.

Quarta vrbs Cauarum ex Ptolemæi distributione est *Acusio*, itidem colonia, quæ an in Cauaris ponenda sit, quum præter Ptolemæum nemo illius meminerit, difficile ad iudicandum est. Latinus interpres male *Acusiorum colonia*, quum Ἀκȣσίων rectus casus sit singularis numeri; non pluratiui patrius. Sansoni est Vasio: Ortelio Gratianopolis. At Vasio Vocontiorum

* Gentile aliud est apud Sponium in Miscellan. erudit. antiq. Sect. 5. pag. 156. *Arausiensis* ciuis.

rum est secundum Melam, eorumque caput secundum Plinium: Cularo, quæ post Gratianopolis dicta, Allobrogum fuit, docente Planco epist. XXIII ad Ciceronem. Non dubitanter Lucas Holstenius, vir magno iudicio & doctrina, in Ortelium adnotationibus, definit locum huius coloniæ. *Nunc,* inquit, *Ancone est, medio loco inter Arausionem & Valentiam, prope Montelimart ad ripam Rhodani.* Tantum ducem in nostra Tabula non dubitauimus sequendum esse.

CXXVI.

Quamuis vero excidat *Acusio* ex vrbibus, quas Cauares possederunt; tamen alias illis ad numerum supplendum, immo ad augendum, vindicamus, quæ sunt *Vindalum* & *Aëria,* vtraque a Strabone commendata. *Vindalum* vel *oppidum Vindalium,* Straboni lib. IV pag. 128 ὄυνδαλον, *Vndalum*, elapsa littera, eodem monstrante ad *Sulgæ* ostium, hoc est μεταξὺ, *inter* Auenionem Arausionemque situm fuit, vt ipse clarissimis verbis adiecit. Iuxta id oppidum ab Domitio Aenobarbo ingentem vim Gallorum dicit prostratam esse. De quo bello ita Liuius epitoma LXI *Cn. Domitius proconsul contra Allobroges ad oppidum Vindalium feliciter pugnauit.* * Idem ergo oppidum *Vindalum* siue *Vindalium* Liuii, & *Vndalum* Strabonis, vt alter ex altero corrigendus sit. Sed Liuium tuetur Florus lib. III cap. II, qui eiusdem belli Allobrogici testes adlegat, poetarum more, *Varum, Isaram, Vindalicum* & *Rhodanum* fluuios. Sic enim legendum ibi, non *Vindelicus*, vt adhuc perperam vulgatum est, quia longius Vindelici remoti sunt, quam vt flumen inter Isaram, Rhodanum & Varum denominare possint. Quem ergo *Sulgam* Strabo amnem dixit, hunc Florus ab oppido, quod adluit, & iuxta id Rhodano miscetur, *Vindalicum* appellat, qui hodie *Sorgue* est, vt supra etiam de fluminibus prædictum fuit.

CXXVII.

Altera, quam addemus Cauaribus vrbem, est Aëria, Αερία Strabonis dicto loco, ita dicta, διὰ τὸ ἐφ' ὕψους ἱδρύσθαι μεγάλου, *quod in celsissimo loco sit posita.* Philippus Brietius Part. II lib. VI *Vasio sita in edito loco, vnde & Aëria dicta.* Sunt apud Ortelium, qui & hanc Gratianopolim interpretentur. At vero Plinius *Aëriam* lib. III cap. IV a *Vasione* distinxit. Præterea Vasio Vocontiorum fuit, Gratianopolis autem in Allobrogum finibus est, & sic neutra in Cauaribus, in quorum regione *Aëriam* Strabo collocauit. Vt vero Vindalum, vicinum Aëriæ oppidum, excisum est, ita nihil impedit, quo minus idem fatum Aëriæ contigisse credamus, si forte in tractu illo, extra Vasionem, nullus locus excultus est, cui illam possimus vindicare.

CXXVIII.

Supra Cauaros *Tricastini* ad Rhodanum fuerunt, quorum vrbs *Augusta Tricastinorum* a Plinio laudatur. Ptolemæus illis tribuit Νοιόμαγον, *Nouiomagum* vel *Nœomagum,* quam Philippus Brietius & Hadrianus Valesius pag. 60, putant eamdem esse, quæ Plinii Augusta sit, illudque vetus vrbis nomen; hoc

* Orosius V. c. 13. *Cn. Domitius Procos. Allobroges Gallos iuxta oppidum Vindalium grauissimo bello vicit.*

hoc ab Augusto superadditum. At magni viri Lucas Holstenius & Ios. Scaliger, quos Io. Harduinus in Plinium sequutus est, separauerunt, illamque hodie S. Pauli Tricastini fanum, vulgo S. Pol de trois Chasteau: hanc Nions vel Nyo in Delphinatu vrbem esse, sex leucis a fano Pauli in ortum distantem, adseuerant, quod vtique non improbabile videtur, quia neutrius vel locus repugnat, vel nomen abhorret. Princeps vrbs in itinerariis Antonini & Burdigalensi, etiam in Tabula Peutingeriana, tantummodo *Augusta* vocatur, sine gentis cognomine: contra in Notitia prouinciarum, Augustæ si neglecto nomine, *Ciuitas Tricastinorum* appellatur. Huius populi etiam Silius in Hannibalis itinere lib. III vers. 466 rationem habet, post traiectus Rhodanici descriptionem canens:

Iamque Tricastinis incedit finibus agmen,

vnde etiam verus accentus discitur: & Liuius lib. XXI cap. XXXI *quum iam Alpes peteret, non recta regione iter instituit, sed ad læuam in Tricastinos flexit.* *

CXXIX.

Inferius, & iuxta Cauares, *Memini* populus, vt Plinius vocat, seu Μιμηνοι *Mimeni*, vt a Ptolemæo dicti, habitauerunt. Plinius dat suis oppidum *Carpentoracte*: Ptolemæus *Forum Neronis*. Vnde colligit Hadrianus Valesius, quod oppidum Celtarum lingua *Carpentoracte* dictum fuerit, ab Romanis *Forum Neronis* appellari, nec id diuersum a Carpentoracte esse. Contra Brietius & Baudrandus *Forum Neronis* in loco ponunt, qui nunc *Forcalquier* vocatur, situs inter Segusteronem & Aptam Iuliam, in ortum nonnihil a Carpentoracte remotus. Nec incredibile videtur Neronem, ambitiosum hominem, plura oppida de suo nomine appellari voluisse, sicut supra alios *Foroneronienses* in Luteua vidimus. Carpentoracte autem noti situs est, quia nomen suum in *Carpentras* notabiliter conseruat. Brietius quoque *Segusteronem*, nunc Sisteron, ad Druentiam situm oppidum, adscribit Meminis, idque illorum caput fuisse Baudrandus censet, quod vero minus est credibile, quia *Segusteronis* non priorem mentionem inuenimus, quam in Antonini itinere a Mediolano Arelate, vbi inter Vapincum & Aptam Iuliam collocatur. Fieri autem vix potuit, vt caput gentis a prioribus numquam, quum minora nominarent, commemoratum fuerit. Ceterum, Meminorum fuisse, facile vt credam adduci possum, quia qui alii genti attribuerit, memoriæ meæ non succurrit. In Notitia prouinciarum in Narbonensi secunda vocatur *Ciuitas Segesterorum*.

CXXX.

Infra Meminos ad latus Cauarum oportet *Vulgientes* coluisse, quibus Plinius *Aptam Iuliam* adsignat, cuius situs ex seruato nomine *Apt* non ignotus est, esseque illud nostrorum temporum oppidum ipsam veterem *Aptam Iuliam*, etiam Auctor Itinerarii iam dicto itinere demonstrat, quum inter Segu-

* Add. Liuius V. c. 34. *Is* Bellouesus *Bituriges, Aruernos, Senones, Heduos, Ambarros, Carnutes, Aulercos exciuit. profectus ingentibus peditum equitumque copiis in Tricastinos venit. Alpes inde oppositæ erant.*

Segusteronem & Cabellionem ponit *Aptaiuliam,* huic tamen quam illi nonnihil propiorem. In prouinciarum Notitiis *Ciuitas Aptensium* nominatur. In Latinis oppidis Plinius numerauit: coloniam fuisse, Arelatensis lapis probat, quem Sirmondus ad illa Sidonii verba lib. IX epist. IX ineuntis, *qui tunc Aptæ fuistis, aptissime defuistis;* exscriptum protulit:

IVL. C. F. TERTVLIN
FLAM. COL. APTA
L. VALLIVS ATILAN
NEPOS.

CXXXI.

Tricastinis ad latus ab ortu sunt *Vocontii*, populus clarissimus & plurium oppidorum possessor. Sedem ostendit Hannibalis iter, quod ita Liuius lib. XXI cap. XXXI dixerit: *quum iam Alpes peteret, non recta regione iter instituit, sed ad læuam in Tricastinos flexit: inde per extremam oram Vocontiorum agri tetendit in Tricorios.* Quæ Silius Italicus lib. III vers. 466 ita expressit:

Iamque Tricastinis incedit finibus agmen
Iam faciles campos, iam rura Vocontia carpit.
Turbidus heic truncis saxisque Druentia lætum
Ductoris vastauit iter.

Straboni sunt & ὀυοκόντιοι, *Vocontii* pag. 128, & ὀυοκέντιοι, *Vocuntii* pag. 140, vbi ait νέμονται μέχρι Ἀλλοβρόγων, *habitare vsque ad Allobroges*, & τάττονται, καθ᾽ αὐτοὺς, *sui iuris esse*, exemtos, Romanorum liberalitate, ab iurisdictione præsidis prouinciæ. Vnde est, quod Plinius lib. III cap. IV extremo, eorum gentem *ciuitatem fœderatam* dixit. *Vocontiorum,* inquit, *ciuitatis fœderatæ duo capita, Vasio & Lucus Augusti: oppida vero ignobilia* XIX. Etiam Melæ lib. II cap. V *Vasio Vocontiorum* vrbs clarissima est, in opulentissimis Galliæ Narbonensis numerata. Hoc ergo antiquum gentis caput fuit, cui Augustus *Lucum* ornamentis & dignitatibus æquauit, vt duo fierent, quæ Plinius laudauit, Vocontiorum capita. Sidonii lib. VII epist. II extrema est *Vasionense oppidum.* quod postea ita defecit, vt in vicum pæne ex ingenti vrbe redigeretur. Hodie *Vaison*, vrbs semiruta. *Lucus* autem *Augusti*, nunc *le Luc* in Delphinatu auctorem suum, vel eum, cui dedicatus fuit, cognominis splendore prodidit. Tacitus lib. I Hist. cap. LXVI *Lucum* appellat, suppresso *Augusti* nomine. Sic enim de Fabio Valente, Vitellii legato: *Lento agmine per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus* - - - - - *adeo minaciter, vt Luco (municipium id Vocontio est) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur.* Miratur inde Valesius, cur *Lucum* Plinius caput alterum dixerit, quum id honoris potius *Deæ*, tertiæ vrbi, prope illum Lucum, debeatur.

CXXXII.

Accedit enim memoratis oppidis vrbs clara & insignis *Dea Vocontiorum*, priscis geographis quidem ignorata, quod miratur Valesius; nec vero recens aut noua, sed vt *Lucus* Augusto a Vocontiis sacratus fuerat; ita *Dea*

Vocontiorum, oppidum, eiusdem Valesii iudicio, Liuiæ Augustæ, quæ in nummis quoque *Dea* appellatur. quo prisci marmoris inscriptionem refert LIVIAE AVG. DEAE MVNICIPIVM. Id enim videtur certum, *Deam* in oppidi nomine diuam seu numen significare, ac vere Latinum vocabulum esse: ideoque in Peutingeriana Tabula legitur: *Ad deam Bocontiorum*, id est ad templum deæ Vocontiorum. Memoratur prisco lapide Arelatensi, quo *colonia* & *Augusta* vocatur, apud Gruterum pag. 323 num. 2

CAECILIAE D. F. APRVLLAE FLAM
DESIGNATAE COL. DEA AVG. VOC.

quam inscriptionem etiam Sirmondus ad Sidonii lib. V epist. VI de *Dea*, Vocontiorum vrbe, interpretatur. Præterea nemo veterum illius mentionem fecit, in Itinerariis autem & Notitiis prouinciarum crebro memoratur. Antonini itinere Mediolano per Alpes Cottias Viennam, ita rationes sunt positæ:

Eburodunum	—	—	—
Caturigas	M.	P.	XVI
Vapincum	M.	P.	XII
Montem Seleucum	M.	P.	XXIIII
Lucum	M.	P.	XXVI
Deam Vocontiorum	M.	P.	XII
Augustam	M.	P.	XXIII
Valentiam	M.	P.	XXII

Atque hic ordo, sed inuersa via etiam in Itinerario Burdigalensi habetur, poniturque *Dea Vocontiorum* inter *Augustam*, quæ Tricastinorum est, & *Lucum*, & ab hoc quidem perinde XII M. P. interuallo. In Notitiis prouinciarum est *Ciuitas Deensium*, hodie *Die*.

CXXXIII.

Vocontiis Sirmondus dicto loco pag. 55 *Montem Seleucum* addit, in modo productis itineribus Antonini & Burdigalensi laudatum, inter Vapincum & Lucum situm, qui clade Magnentii memorabilis est. Tripartita Historia lib. V cap. X de Magnentio tyranno: *Sequentibus Constantii militibus, circa Montem Seleucum facta congressione, solus fugiens venit in Lugdunensem vrbem - - - - interfecit semetipsum.* Ex Socratis Hist. Eccles. lib II cap. XXXII compilator decerpsit, vbi editum quidem Μιλτοσέλευκος corrupte; in Allatii autem codice Μοντοσέλευκος, perinde vt in Itinerariis, quorum hæc sola differentia est, quod Antoninianum habet *Montem Seleucum:* Burdigalense casu patrio *Monte Seleuci.* Et tantum de Vocontiis.

CXXXIV.

Ex Vocontiorum oris Hannibal in *Tricorios* veniebat, vt ex Liuio supra cognouimus: quos & Strabo lib. IV pag. 140 μετὰ Οὐοκοντίους, *post Vocontios* locauit. *Tricoriis* Valesius oppidum *Vapincum* tribuit, id persuasus ex itinerariis sæpe laudatis, & itinere Hannibalis. Hoc enim ex Vocontiorum ora per Tricorios ad Druentiam tendebat, quo spatio Itinerarium vtrumque *Vapincum* ponit, vt dubitare non liceat, id oppidum fuisse Tricorio-

riorum. Priſcis geographis ignotum aut prætermiſſum eſt, vt de ætate eius nihil certi conſtet. In prouinciarum Notitia eſt *Ciuitas Vappincenſium.* Situs ex Itinerario vtroque, Antonini, quod vocatur, & Burdigalenſi; etiam ex Theodoſiana Tabula perſpicuus eſt, & conuenit cum oppido, quod nunc vocatur *Gap.*

CXXXV.

Inter hæc & Eburodunum Itineraria eadem *Caturigas* ponunt ab illo XVI, a Vapinco XII M. P. reductos, quæ haud dubie gentis *Caturigum,* qui Κατόριγες Straboni ſunt pag. 141, cum Veragris & Centronibus coniuncti, & *Caturiges* Cæſaris lib. I Gall. cap. X, ac Plinii lib. III cap. XX: Ptolemæi lib. III cap. I corrupto nomine Κατȣρίγιδες *Caturigides,* in Graiis Alpibus, qui ipſis aliud oppidum Ἐϐορόδȣνον. *Eborodunum* adſignat, quæ in Notitiis prouinciarum *Metropolis Eborodunum* eſt. Itinere Antonini a Mediolano Arelate, *Eburodunum:* in Peutingeriana *Eburunum,* forte compendio ſcripturæ pro *Eburodunum,* ſicut in eiusdem temporis eſt Itinerario: in Notitia prouinciæ Maximæ Sequanorum *Caſtrum Ebredunenſe.* Nunc *Embrun,* ſitum in monte, cuius radices ab auſtro Druentia præterlabitur.

CXXXVI.

Caturigibus adiungunt a latere ex Alpinis cum Cæſar, tum Plinius dictis locis *Centrones,* qui Strabonis & Ptolemæi Κέντρωνες ſunt, quibus hic duo oppida attribuit *Forum Claudii,* & *Aximam.* Hæc in Theodoſiana Tabula vitioſe *Axuna* ſcribitur, & exiguus vicus ſupereſt, corruptum nomen conſeruans Eſma ſiue Aime: *Forum* autem *Claudii,* caput Centronum ab Romanis teſte Ptolemæo vocatum, poſtea, ignotum quam ob cauſſam, in Itinerariis dicitur *Darantaſia:* in dicta Tabula X millibus ab Axima in occaſum: in Antonini itinere ab Mediolano per Alpes Graias Viennam, ſita eſt inter *Lemincum* & *Auguſtam Prætoriam,* ſed propior Leminco. In Notitia prouinciæ Alpium Graiarum & Peninarum, *Ciuitas Centronum Darantaſia.* Nunc Mouſtier ſeu Môtier en Tarantaiſe, vocatur.

CXXXVII.

His finitimi ſunt *Veragri,* itidem Alpinus populus, quorum magnus vicus erat *Octodurus* ſiue *Octodorus,* vt Cæſar refert lib. III Gall. cap. I, a quo gens illa, vel pars eius, *Octodurenſes* apud Plinium lib. III cap. XX nominantur. Vicus ille ex plurium ſententia eſt Martiniacum, id eſt *Martigni,* ſiue vt noſtri enuntiant, *Martinach,* in valle Pennina, quæ *Veragris* Cæſaris atque Plinii, poſtea aliud nomen dedit, vt *Vallenſes* appellarentur. Notitia modo laudata *Ciuitas Vallenſium Octodoro.* Vallis autem Pennina a fontibus Rhodani vsque ad eiusdem & Dranſæ confluentes, ſiue ad Octodurum pertinuit. Aethici vel Antonini itinere a Mediolano per Renninas Alpes Maguntiacum:

Auguſtam Prætoriam	—	—	—
Summum Penninum	M.	P.	XXV
Octodurum	M.	P.	XXV

inde

inde per ignobiles mansiones fertur *Auenticum Heluetiorum.* Ex vico ergo ciuitas facta, cuius episcopatus postea *Sedunos* translatus est, sed post veteres conscriptas Notitias. *Seduni* autem populus ad Rhodanum in iisdem vallibus ponuntur.

CXXXVIII.

Cæsar ineunte lib. III de B. Gallico: *Galbam in Nantuates, Veragros, Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum & lacu Lemano, & flumine Rhodano ad summas Alpes pertinent.* Plinius quoque in tropæo Alpinarum gentium, a Cæsare victarum, tamquam finitimos numerat *Nantuates, Sedunos, Veragros, Salassos.* Oppidum eorum a priscis, quod sciam, nusquam memoratum est. Prisca quidem inscriptione, quam Casaubonus ad Suetonii Aug. cap. LVIII correxit & suppleuit, CIVITAS SEDVNORVM est, verum Augusti æuo non ita oppidum, sed populus & societas significabatur. Medio æuo nomen gentis *Seduni* oppido adsumtum; post singulariter *Sedunum;* in Martyrologio Romano V kalend. Octobris, *Seduni in Gallia* [natalis] *S. Florentini martyris:* in aliis libris Valesio testante est: *in castro Seduno.* Nunc Gallis *Sion,* nostris *Sitten.* Ceterum *Nantuates* Cæsaris & Plinii, Ναντȣᾶται Strabonis, *Nantuani* Tabulæ Peutingerianæ, vbi inquiramus, incertum plane est, nisi exinde aliquid iudicauerimus, quod Cæsar lib. III cap. I cum Veragris & Sedunis coniungit: cap. VI inde in Allobroges proxime iuit: lib. IV cap. X cum Heluetiis componit. *Salassi* ad Italiam referendi. Ptolemæus quidem omnes Alpinas gentes ad Italiam trahit, etiam quasdam trans Varum sitas: sed de his omnes repugnant, a limite Vari non recedentes: de Veragris, Sedunis, Centronibus reclamat Cæsar lib. III ineunte dicens, eos a finibus Allobrogum & Lemano lacu & flumine Rhodano ad summas Alpes [qui verus terminus est] *pertinere,* id est pertingere. Ergo in Galliæ finibus fuerunt.

CXXXIX.

Ad Isaræ & Rhodani confluentes *Segalauni,* vt Ptolemæus vocat lib. II cap. V, siue *Segouellauni,* inter Vocontios & Allobroges habitauerunt. Plinius lib. III cap. IV *Intus regio Vocontiorum & Segouellaunorum, mox Allobrogum.* Horum, Ptolemæo censente, fuit *Valentia,* * eaque *colonia,* quam multi in Cauaribus scripserunt, mala incisione verborum Plinii inducti. Sed Cauares longe remoti ab Isara Tricastinis & Vocontiis interiectis. Plinii lib. III cap. IV ita vulgo, etiam ab Harduino, editum: *In mediterraneo coloniæ: Arelatæ Sextanorum, Beterræ Septimanorum, Arausio Secundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum.* Quin potius cum Valesio pag. 581 ita legamus: *Arausio Secundanorum in agro Cauarum, Valentia, Vienna Allobrogum.* Non est ergo quod Cauaribus tam longum aut multiplex territorium tribuamus, quum *Valentia,* non inuito Plinio, sit & maneat penes Segalaunos. Ex itinerario *Valentiam* supra vidimus, itinere Viennam a Mediolano, & quia nomen seruat, per se nota est, sita paullo infra confluentes Isaræ Rhodanique. In Notitia prouinciarum *Ciuitas Valentinorum* appellatur.

CXL.

* Adde Sponii Voyage pag. 4. vbi *Valentiam* coloniam fuisse dicit.

CXL.

Atque ita quæ inter Druentiam sunt & Isaram, atque huic tractui in Alpinis adiacent, omnia exposuimus: supersunt ex Narbonensi prouincia, quæ Isara, Rhodano & lacu Lemano continentur. quem tractum *Allobroges*, gens nobilissima, possidebant. Nota sunt bella cum Allobrogibus ex iisque victoriæ & cognomina, apud Liuium epitoma LXI, Velleium lib. II cap. X, Florum lib. III cap. X. Laudat fidem eorum Cicero Catilinaria III: quam Horatius Epod. XVI incusat aliam ob rationem:

Nouisque rebus infidelis Allobrox.

Ptolemæus vocat Ἀλλοβρύγες per Υ, sed praue, quia post tantum consensum Latinorum genuinæ scripturæ testes etiam marmora habemus. Gruter. pag. 225 DE GALLEIS ET ALLOBROGIB. & pag. 298 aliud, ob victoriam Ahenobarbi positum, DE ALLOBRO - - - - Horum caput fuit *Vienna*, adfusa Rhodano. Cæsar lib. VII cap. IX *qua maximis potest itineribus Viennam peruenit.* Strabo lib. IV pag. 128 Οὐϊέννα ἡ τῶν Ἀλλοβρόγων μητρόπολις, *Vienna Allobrogum metropolis.* Laudant etiam Mela & Plinius, ille in *opulentissimis* vrbibus ponit, hic in coloniis *Viennam Allobrogum:* & Ptolemæus solam adscripsit Allobrogibus, saltem vt præcipuam & caput. Ausonius de Clar. Vrb. in Arelate,

Accolit Alpinis opulenta Vienna colonis.

Studia litterarum coluit, vt etiam Romanorum poemata in pretio & deliciis haberet. Martialis lib. VII epigr. LXXXIII de suis:

Fertur habere meos, si vera est fama, libellos
Inter delicias, pulchra Vienna suas.

Nec minor laus eius æuo medio, quo ei, tamquam metropoli, integra prouincia contributa fuit, vt passim in Notitiis antiquis & apud Sextum Rufum est.

CXLI.

Alia vrbs Allobrogum fuit *Cularo* ad Isaram flumen. Plancus ad Ciceronem epist. XXIII extrema libri X, *Cularone ex finibus Allobrogum.* EX FINIBVS ait, quia ad dextram ripam Isaræ vrbs posita, quod flumen claudit Allobroges & a Vocontiis separat. Nominatur item in Tabula itineraria Peutingeri, & in Notitia Imperii (in prouincia Gallia Ripensi pag. 147) quæ *tribunum cohortis primæ Flauiæ Sapaudicæ, Cularonæ* stationem habuisse indicat. *Cularona* posteriori æuo, sicut ex Narbo, Narbona. Situm ostendunt duæ inscriptiones Diocletiano augusto & Cæsari Maximiano Galerio dicatæ, quæ Gratianopoli in porta & ad episcopium visuntur. Post principum enim titulos in vtraque legitur apud Gruterum pag. 167

MVRIS CVLARONENSIBVS CVM IN
TERIORIBVS AEDIFICIIS PROVIDENTIA
SVA INSTITVTIS ATQVE PERFECTIS

quæ dubitare non sinunt, *Cularonem* olim fuisse, quam Gratianus augustus suo de nomine *Gratianopolim* iussit nominari. In quo doctissimi viri Sirmondus, Valesius & Scaliger consentiunt.

CXLII.

Quemadmodum vero Cularo in auſtrinis partibus extremus fuit Allobrogum, ita vltima illorum in parte borea vrbs *Geneua* erat, ad lacum Lemanum, vbi Rhodanum emittit, condita. Cæſar lib. I B. Gall. cap. VI *Extremum oppidum Allobrogum eſt, proximumque Heluetiorum finibus, Geneva : ex quo oppido pons ad Heluetios pertinet.* Mirum, vsque ad Itineraria & Theodoſianam Tabulam, neminem fuiſſe geographorum, qui poſt Cæſarem oppidi huius habuerit rationem. Poſteriores autem illi *Genaua, Gennaua,* aut alia leui mutatione ſcripſerunt, de qua in medii æui geographia forte plura proferentur. Sunt quoque in Antonini itinere, quod per Alpes Graias Viennam fert ex Italia, plura oppida inter Darantaſiam & Viennam, ſed ignobiliora omnia, quibus vix aliquis certum locum adiudicaverit. Medium ferme in iis eſt *Lemincum,* quod quidem Chambery Sabaudiæ eſſe ſuſpicantur, ſed certo adfirmare non poſſunt.

SECTIO IV

INSVLAE CIRCA GALLIAM.

CXLIII.

Inſulæ circa Galliam in Oceano partim, partim in Mediterraneo mari ſunt. In Aquitanico mari ſeu Oceano, ante oſtium Garumnæ, aut in ipſo oſtio ſiue æſtuario, eſt *Antros,* parua inſula, a Mela deſcripta lib. III cap. II, *In eo,* inquit, [Garumna cum mari iam commiſto] *eſt inſula Antros nomine, quam pendere & attolli aquis increſcentibus ideo incolæ exiſtimant, quia quum videantur editiora queis obiacet; vbi ſe fluctus impleuit, illa operit, hæc, vt prius tantum ambitur.*

CXLIV.

Supra hanc Santonibus obiecta inſula *Vliarus*, vt Plinius vocat lib. IV cap. XIX extremo, quæ poſtea *Olarion* videtur dicta. Sidonius enim Apollinaris lib. VIII epiſt. VI de Nammatii, cui ſcribit, venationibus dicit, *inſidiari lepuſculis Olarionenſibus,* vbi Ioannes Sauaro commentatur : *Olarion inſula, conferta leporibus : vulgo Oleron.*

CXLV.

Quæ vlteriores hinc ſeptemtrionem verſus ſunt, & circa Ligeris oſtia a potentiore populo, qui haud dubie poſſedit, *Veneticæ* appellatæ ſunt. Plinius dicto loco : *Inſulæ complures Venetorum, quæ & Veneticæ appellantur: & in Aquitanico ſinu Vliarus.* An eædem, aut pars illarum, etiam dictæ fuerint *Namneticæ,* non equidem certum habeo dicere. Sunt qui ex Dionyſii Periegeſi verſ. 570 probant, vbi mulieres *Amnitarum,* quos Namnetas putant præciſa littera, in paruis inſulis, quæ ἄγχι, *iuxta* Britannicas ſint, Bacchi ſacra celebraſſe feruntur. Propinquitatem ἄγχι arguit, quam dubito Britanniæ reſpectu, in Aquitanico ſinu reperiri.

CXLVI.

CXLVI.

Inter Galliam Britanniamque plures ſunt, nec vero nominatæ a veteribus, quæ Lugdunenſi parti obiacent, niſi quod auctor Itinerarii maritimi, quod cum Antoniniano coniunctum eſt, plures Oceani, Britanniam & Galliam interfluentis, vna ſerie, ſed indiſtincte, nominat, vt nemo facile ex illius narratione diſcreuerit, quod huic nomen, quod illi nunc conueniat. Has autem poſt *Vectam*, quæ Britanniæ proxima eſt, enumerat: *Riduna, Sarmia, Cæſarea, Barſa, Liſia, Andium, Sicdelis, Vxantiſina, Vindilis, Siata, Arica.* E quibus plerique putant, nominis inducti ſimilitudine, quæ nunc Garſey ſiue Iarſey eſt, veterem *Cæſaream* eſſe: quæ vero Granſey, maior altera, eſſe *Sarniam* ſiue *Sarmiam*, quæ Aldina editione eſt *Armia.* Ceteras inueſtigare, & priſca nomina componere recentioribus, ſupra notitiam noſtram eſt, & ab illis exſpectandum, qui mare illud nauigauerunt, & obſcuriorum inſularum nomina & ſitum ſingulari cura & induſtria examinarunt.

CXLVII.

In mari mediterraneo Ptolemæus lib. II cap. X exponit inſulas Agatham, Blaſconem, Stœchades, Leronam. *Agatha,* inquit, κατὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν, *iuxta cognominem vrbem.* At vero iam nulla inſula vrbi Agathæ (nunc Agde) adiacet præter Blaſconem, quæ vulgo dicitur Briſcou. Valeſius ergo ſuſpicatur, Ptolemæum duas de vna inſula feciſſe, nominibus duobus deceptum, Celtico altero, quod Blaſco ſit; & altero Agatha, impoſito a Maſſilienſibus. *Blaſconis* ſitum male Plinius inter oſtia Rhodani & Stœchadas, Maſſiliæ obuerſas, adſignat. Verba Plinii ſunt lib. III cap. V extremo: *In Rhodani oſtio Metina: mox quæ Blaſcon vocatur: tres Stœchades a vicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinem.* At Blaſco inter Pyrenæum & Rhodanum iacet ſub vrbe Agatha, non inter Stœchades & illum amnem. Nunc *Blaſco*, vt Valeſius tradit, continenti adiuncta eſt, iniecta mari mole, & Agathenſibus eſt pro portu.

CXLVIII.

De *Magalona*, quæ medio æuo cognominem vrbem habuit, ſupra diximus. *Metina* in MSS. Plinii eſt *Metania*, vnde ſuſpicatur Harduinus, nomen ex *Metapina* eſſe, oſtio Rhodanico, in quo olim fuit. In Rhodani oſtio fuit, vt Plinius modo dixit. Ergo alii amnicam *Camargue*, id eſt, Camarariam; alii maritimam *l' Anguillade*, vt Valeſius obſeruat, intelligunt.

CXLIX.

Stœchades πέντε τὸν ἀριθμὸν, *quinque numero* cenſet Ptolemæus, nec vero nominat: Strabo etiam quinque habet, tres autem memorabiles. Ait enim pag. 128 αἱ Στοιχάδες νῆσοι, τρεῖς μὲν ἀξιόλογοι, δύο δὲ μικραὶ, *Stœchades inſulæ, tres quidem memorabiles: duæ autem paruæ.* Plinius illas memorabiles nominat, *Proten*, id eſt Primam ab Rhodano, nunc Porqueyroles: *Meſen*, ſiue Mediam hodie Portecroz; quæ & *Pomponiana* vocata fuerit: tertiam *Hypæam*, nunc l' isle du Levant, ſiue, du Titan, quæ maxima omnium in ortum vergit. Plinius addit: ab his *Sturium, Phœnice, Phila: Lero*

& Lerina aduersum Antipolim. priores parum nobiles sunt, in iisque Strabonis duæ paruæ latent: *Lero* & *Lerina* nobiliores. Idem Strabo: μετὰ τὰς Στοιχάδας ἡ Πλανασία καὶ Λήρων, ἔχουσαι κατοικίας, *Post Stœchades Planasia est & Lero, in quibus pagi sunt.* Eadem ergo *Planasia,* quæ Plinii *Lerina.* Mela lib. II cap. VII & has sub Stœchadibus comprehendit. *In Gallia,* inquit, *quas referre conueniat, solæ sunt Stœchades, ab ora Ligurum ad Massiliam vsque dispersæ.* Sed præstat cum Strabone, Plinio & Ptolemæo distinguere. Hic vero, Ptolemæus puto, vnam tantum ponit, cui *Leronæ* nomen sit. Ait scilicet ὑπὸ τὸ Οὔαρον ποταμὸν Ληρώνη, *sub Varo flumine Lerona.* Sed reuera duæ sunt, longitudinem communem habentes, non autem latitudinem, quia altera in septemtrionem, altera in austrum tendit. Cum Plinio facit auctor maritimi Itinerarii, quod ita habet:

A Nicia Antipolim	M. P. XVI
Ab Antipoli Lero & Larina insulæ	M. P. XI
A Lerone & Lerina Forum Iuli	M. P. XXIV.

Coniungit Leronem & Lerinam, diuersas insulas, sub vno numero milliariorum, quia, vt dixi, eamdem habent longitudinem. Bene etiam Plinius, *aduersum Antipolim,* cui oppido vicinæ sunt. *Lero* est superior, aquilonem spectans, propiorque Antipoli, quæ nunc vocatur de S. Margarita: *Lerina,* inde freto IOC passuum diremta, in austrum vergit, Straboni *Planasia* a planitie ita dicta, quo Sidonius respexit Eucharistico ad Faustum Reiensem vers. 109

- - - - - - quantos illa insula plana
Miserit in cælum montes.

Loquitur autem de Lerina, quam vers. 105 *Lirinum* vocauit,

Seu te Lirinus priscum complexa parentem est.

Eadem quæ Sidonius, quasi verba ipsius sublegisset, Ennodius tradit Ticinensis episcopus Vita S. Epiphanii pag. 385 ed. Sirmondi: *Medianas insulas Stœchadas, Lerum, ipsamque natricem summorum montium, planam Lerinum adiit.* Atque ita Lerum & Lerinam cum inter se, tum a Stœchadibus distinguit, & *Lerus* quidem eadem quæ Strabonis Λήρων, & Plinii *Lero,* nunc Sanctæ Margaritæ: *Lerina* autem siue *Lerinus* hodie nomen S. Honorati habet, qui celeberrimi quondam totius Galliæ monasterii in illa insula auctor fuit & conditor.

CAPVT III

DE GALLIA BELGICA.

I.

QVarta pars Galliarum est BELGICA, quæ inter Oceanum a septemtrione, & fluuios Sequanam Matronamque ab occasu; ab ortu Rheno continetur. Ab austro non iidem semper limites fuerunt. Cæsar

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
OCEANVS GERMANICVS
OCEANVS BRITANNICVS
FRETVM BRITANNICVM
BRITANNIAE PARS
GERMANIAE MAGNAE PARS
GERMANIA INFERIOR
GERMANIA SVPERIOR
GALLIA BELGICA.
FINES GALLIAE LVGDVNENSIS
HELVETIA
Venta
Villa Faustini
Camulodunum
Londinium
Tamesis flu.
Dubris
Nouus Portus
Magnus Portus
Caninefates
Batauorum
Insula
Helium Ostium
Toxandri
Menapii
Aduatici
Morini
Suessoni
Betasii
Atrebates
Ambiani
Caletes
Velocasses
Bellouaci
Veromandui
Suessones
Siluanectes
Rhemi
Parisii
Lutetia
Meldi
Tricasses
Senones
Lingones
Leuci
Mediomatrici
Treuiri
Sunici
Eburones
Arduenna Silua
Vangiones
Nemetes
Tribocci
Rauraci
Sequani
Mandubii
Tigurini
Tugeni
Ambrones
Geneua
Cabilonum
Matisco
Augustodunum
Bibracte
Durocortorum
Catalaunum
Rotomagus
Gessoriacum
Teruana
Tornacum
Bagacum
Colonia Agrippina
Bonna
Rigomagus
Mattium
Sigedunum
Argentoratum
Alta Ripa
Augusta Rauracorum
Vindonissa
Salodurum
Aventicum
Dola
Vesontio
Tullum
Virodunum
Diuodurum
Luppia
Castellum Cattorum

ſar Heluetios & Sequanos Celticæ parti, quæ poſtea Lugdunenſis dicta fuit, attribuit. Ait enim lib. I de Bello Gall. cap. I, *Gallos* (ſic Celtas vocat) *ab Aquitania Garumna flumen; a Belgis Matrona & Sequana diuidit. Horum omnium fortiſſimi ſunt Belgæ, propterea quod a cultu atque humanitate Prouinciæ longiſſime abſunt, minimeque ad eos mercatores ſæpe commeant, atque ea quæ ad effeminandos animos pertinent, important. Proximi ſunt Germani, qui trans Rhenum incolunt, quibus cum continenter bellum gerunt. qua de cauſſa Heluetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quod fere quotidianis prœliis cum Germanis contendunt, quum aut ſuis finibus eos prohibent, aut ipſi in eorum finibus bellum gerunt. Eorum vna pars, quam Gallos obtinere dictum eſt, initium capit a flumine Rhodano: continetur Garumna flumine, Oceano, finibus Belgarum; attingit etiam a Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum: vergit ad ſeptemtriones. Belgæ ab extremis Galliæ finibus oriuntur: pertinent ad inferiorem partem fluminis Rheni: ſpectant in ſeptemtriones & orientem ſolem.* Ex quibus manifeſtum eſt, Sequanos Cæſari Heluetiosque a Belgis ſeparari, tamquam adſcriptos parti Celtarum, quæ media eſt inter Belgicam & Aquitaniam.

II.

Vt Auguſtus Cæſar autem nouam partitionem prouinciarum vbique fere inſtituit, qua etiam Aquitaniam ampliauit quatuordecim populis, Celticæ parti, cuius fuerant, detractis; ita etiam, vt æqualitas prouinciarum eſſet, Sequanos Heluetiosque, qui Celticæ adhuc contributi fuerant, ad Belgicam transſcripſit, cuius mutationis ſatis fidos teſtes Plinium & Ptolemævm habemus, qui vtrumque populum, Sequanos & Heluetios, in Belgis enumerarunt, quod vtique ex Auguſti diuiſione neceſſe eſt habuiſſe. Vide Plinium lib. IV cap. XVII, vbi in Belgarum recenſione vltimos ponit *Mediomatricos, Sequanos, Rauricos, Heluetios.* Ptolemæo quoque lib. II cap. IX poſtremi in Belgica ſunt *Heluetii* atque *Sequani:* poſtremi, inquam, quia ab altero limite Scaldi & Toxandris Plinius; Morinis Batauisque Ptolemæus initium enarrationis populorum inſtituerunt.

III.

Maior controuerſia de Rheno inferiore eſt poſt diuortium eius fluminis. Quia enim in plures alueos diuiſus in Oceanum exoneratur, quæſtio eruditorum, aut dubitatio potius enata eſt, quisnam ex illis alueis ſit limes inter Belgicam Germaniamque. Quod vt plenius intelligatur, de fluminibus Belgicæ aliquid præfari nos oportet, præſertim quum inſtituti ratio, in ſuperioribus ſeruata, ita exigat, vt de fluminibus agamus ante, quam prouincias exponamus, quia hæ per illa tam inter ſe & partes ſuas, quam ab aliis prouinciis plerumque diſtinguuntur. Explicationi autem alueorum perquam commode de limite diſceptatio adiungi poteſt, & facilius etiam intelligi.

IV.

Rhenus notiſſimus fluuiorum, ortus in Alpibus Lepontiorum, primum Rhætos Vindelicosque ab Heluetiis, deinde Germanos a ceteris Gallis

Gallis siue Belgis discludit. Primum singulorum verba, quorum aliqua auctoritas est, de Rheno proferemus. Cæsar lib. IV cap. X *Rhenus oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt, & longo spatio per fines Nantuatium, Helvetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Treuirorum citatus fertur: & vbi Oceano adpropinquauit, in plures diffluit partes, multis ingentibusque insulis effectis, quarum pars magna a feris barbarisque nationibus incolitur: ex quibus sunt qui piscibus & ouis auium viuere existimantur; multisque capitibus in Oceanum influit.* Pomponius autem Mela lib. III cap. II ita de Rheno disserit: *Rhenus ab Alpibus decidens, prope a capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium. Mox diu solidus, & certo alueo lapsus, haud procul a mari huc & illuc dispergitur, sed ad sinistrum amnis, etiam tum & donec effluat, Rhenus; ad dextram primo angustus & sui similis; post, ripis longe & late recedentibus, iam non amnis, sed ingens lacus, vbi campos impleuit, Fleuo dicitur, eiusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluuius emittitur.* Plinius extrema tantum huius fluminis persequutus, lib. IV cap. XV ita diuortia Rheni & comprehensas insulas describit: *In Rheno ipso prope centum M. passuum in longitudinem, nobilissima Batauorum insula & Cannenufatum: & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita adpellantur ostia, in quæ effusus Rhenus ab septemtrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alueum.* Tandem Cornelius Tacitus lib. II Annal. cap. VI de alueis Rheni & ostiis hæc refert: *Rhenus vno alueo continuus, aut modicas insulas circumueniens, apud principium agri Bataui velut in duos amnes diuiditur, seruatque nomen, & violentiam cursus, qua Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur: ad Gallicam ripam latior & placidior adfluens. verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.*

V.

Ex quibus luculenter clarum est, tria Rheno ostia vindicare Plinium, occidentale siue *Helium*: septemtrionale siue *Fleuum*; & inter hæc medium quod nomen *Rheni* custodiat. Consentit Ptolemæus itidem tria constituens, τὸ δυσμικὸν ςόμα, *occidentale ostium*: τὸ μέσον ςόμα τȣ̃ ποταμȣ̃, *medium amnis ostium*: & τὸ ἀνατολικὸν ςόμα, *orientale ostium.* Mela & Tacitus duos alueos memorant & totidem ora: ille sinistrum atque dextrum, hic latum ad Gallicam ripam, & alterum qua Germaniam præuehitur. Atque ita etiam Asinius Pollio apud Strabonem lib. IV, cuius verba post paullo producemus: & Virgiliua Aeneid. VIII vers. 727

Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.

quem Claudianus imitatur de bello Getico vers. 336

te Cimbrica Thetys
Diuisum bifido consumit, Rhene, meatu.

De Virgilio res certa est, quia loquitur vt suo tempore Rhenus erat, antequam Drusus, fossa in Salam ducta, adiecisset alueum nouum, qui per lacus

cus ad septemtrionem versus in Oceanum ad Fleuum insulam deferret. Virgilium, vt principem poetarum, Claudianus imitatus est, aut cum Mela & Tacito medium flumen posthabuit. Hi enim perinde duos tantum, quos memorent, alueos dignos habent, quod tertius, qui medius est Plinii ac Ptolemæi, permodicus erat, aliorsum Rheno fossa Drusiana deriuato. Veterem enim Plinius *modicum alueum* adpellauit. Vnde vero Iulio Cæsari, longe ante Drusiana tempora, sunt *plures partes*, in quas Rhenus, Oceano adpropinquans diffluat? vnde *multa* illa *capita*, quibus influat in Oceanum? Plures, quam duos, maiores alueos Rheni, & nauigabiles, Iulii Cæsaris temporibus fuisse, credibile non est: ex illis autem riuos deductos natura sua, & elices, adeo non negandum esse putamus, vt aliter *multitudinem* Cæsaris non censeamus explicari posse, qui quidem nonnullis incertus de his oris videtur, quasi non vbique ad ostia ipse adfuisset: secundum alios autem vere scripsit, vtpote versatus in locis illis, & qui Rheni fluenta perspecta oculis, & explorata, si quis alius, habuerit. Io. Isacius Pontanus de Rheni divortiis Disceptat. III pag. 14 nobiscum sentit. *Sane*, inquit, *perquam simile vero videtur, Cæsarem, in ostiorum Rheni descriptione, & elices & lacus aliaque eiusmodi spectasse.* Confirmatur, quia Cæsaris æuo Asinius apud Strabonem lib. IV pag. 133 scripsit, Rhenum δίςομον εἶναι, μεμψάμενος τὓς πλείω λέγοντας, *duobus ostiis effluere, reprehendens eos, qui pluribus, dicant:* in cuius sententia & Strabo adquiescit. Vtrumque maiora ostia intellexisse, quæ maiores alueos emittant; non est quod dubitemus. De singulis ostiis alueisque vt agamus, & dignitas rei, & varietas opinionum monet.

VI.

Rhenus, vbi agrum Batauorum attingit, in duos quasi amnes diuisus, alueum sinistrum in Galliam demisit; dextrum, vt limitem inter Batauos Germanosque ad Oceanum vsque continuaret. Sinister ille alueus nomen *Vahalis* antiquitus adsumsit. Cæsar dicto lib. IV cap. X *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, quæ appellatur Valis, insulam efficit Batauorum.* Sic Glareanus testatur in libris vetustis esse, in aliis *Vacalos:* Gryphius *Vualis* edidit, vnde recentiores *Walis* in Cæsaris libro scripserunt, quasi W littera Latinis antiquis cognita fuisset. Tolerabilior hæc scriptura in Aurelianensi Theodulfo est, quam in Iulio Cæsare. Ille vero Parænesi ad Iudices vers. 103 scripsit:

Cui parent Walis, Rhodanus, Mosa, Rhenus, & Oenus.

Quod plures *Vacalos* habent, etiam metaphrastes Βάκαλος; Ioachimus Camerarius existimat, veram scripturam Cæsaris *Vaalos* fuisse, cui vocabulo errore postmodum c vel κ insertum fuerit: nisi forte, quod credibilius videtur, ille æque, vt Tacitus, *Vahalis* vel *Vahalos* scripsit (terminatio enim Romanorum additamentum est) ex quo sequiori tempore *Vachalos* factum, vt corrupte *michi* pro *mihi*; & tandem adspiratio eiecta, quum extrudi accessio aliena c debuerit. Confirmant libri omnes Sidonii Apollinaris a Savarone, Sirmondo, Wowerio vulgati, quia constanter præferunt non *Vahalis*, vt Tacitus, sed *Vachalis*. Carm. XIII vers. 31

Deton-

Detonsus Vachalim bibat Sicamber.

Et Narbone, siue Carm. XXIII, vers. 244

Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgin, Albin,
Francorum & penitissimas paludes Intrares.

Sed præferenda Taciti scriptura *Vahalis*, quam & Paca-Panegyr. Theodos. cap. V seruauit. *Quæ Rhenus*, inquit, *aut Vahalis vidit.*

VII.

Quum vero Cæsar *Mosam* dicit, *recepta quadam Rheni parte, quæ Vahalis adpellatur, efficere insulam Batauorum;* id arguit & illis temporibus confluentem Mosæ & Rheni exstitisse, eumque longius paullo ab ostio communi in citeriora reductum, id quod est, quod contra Cluuerum Pontanus Disceptatione IX propugnat. Nec vero ita ille alueus, ex Rheno emissus, sibi proprium nomen *Vahalis* fecit, vt pristinum, quod ante diuortium habuit, numquam sibi reuocatum vindicauerit. Pomponius enim Mela Vahalim amnem siue alueum aperte *Rhenum* appellat. *Ad sinistram*, inquit, *amnis* (qui Vahalis est Cæsaris atque Taciti) *etiam tum, & donec effluat, Rhenus; ad dextram* (dexter alueus, qui lacum facit) *Fleuo dicitur.* Qui secus sentiunt, eos oportet negare, Melam vsquam rationem Vahalis habuisse.

VIII.

Alter alueus, isque dexter, Pomponio ille est, qui post Cæsaris Iulii tempora, Druso Nerone auctore, ex dextro diuortii alveo, fossa ab Rheno ad Salam ducta, effectus est, atque per lacus in Oceanum egestus. Clare Pomponius Mela: *ad dextram primo angustus, & sui similis; post, ripis longe & late recedentibus, iam non amnis, sed ingens lacus, vbi campos impleuit, Fleuo dicitur: eiusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur.* Medium igitur alueum, quem hic nouus exhausit, tamquam indigniorem videtur præteriisse, duos maiores celebrioresque commemorasse contentus. Vt vero Vahalim Pomponius non proprio, sed veteri & natiuo nomine *Rhenum* adpellauit: ita vicissim alteram partem, quæ Pomponio *Fleuo* est, itidem *Rhenum* Cornelius Tacitus dixit, quum *seruare nomen, & violentiam cursus, qua Germaniam præuehitur, donec Oceano misceatur*, loco supra dicto adnotauit. De extimo enim alueo, qui ex fossa Drusiana in septemtrionem fertur, ibidem Tacito sermonem esse, non de *modico* Plinii interiacente, vel sola *cursus violentia* euincere videtur, quæ nulla illius medii est, extremorum autem notissima. Quæ si ita sunt, & medius quoque alueus nomen *Rheni*, vt Plinius dixit, custodiuit olim, & hodieque conseruat; manifesto argumento est, Romanis singulos alueos, præter cognomenta propria, ab accolis imposita, *Rheni* etiam nomine adpellauisse, licet aliquando etiam illis propriis denominationibus vsi, sinistrum Vahalem; dextrum latiorem vel Fleuum vel Salam, sicut hodie Isalam, cum quo coniunctus est, adpellauerint.

IX.

De medio superest vt pauca adiiciamus. Is alueus, ante Drusi effossionem, olim genuinus, & dexter solus, ac par Vahali siue sinistro erat, nauigabilem

bilem aquam præter Traiectum & Lugdunum in Oceanum emittens. Rheno autem per Drusi fossam & Fleuum, siue Salam, in septemtrionem effuso; fieri non potuit, quin vetus alueus, postea dictus medius, exhauriretur, adeo, vt ostio tandem & exitu priuaretur. Plinii autem ætate, etiam Ptolemæi, quamuis exiguus, tamen in mare effluebat. Ille enim supra de Rheno dixit: *medio inter hæc ore modicum nomini suo custodiens alueum.* Vnde credibile est, huic alueo nullum proprium aut singulare nomen, sicut ceteris erant, præter commune Rheni, fuisse. Dum *μέσον ςόμα. medium ostium* fluuii Rheni Ptolemæus dixit, suo æuo illum alueum nondum exitu destitutum fuisse probauit. Præter hos duos, Ptolemæum atque Plinium, qui huius aluei, vt tertii, meminerit, non succurrit: vtique vero qui in bifida diuisione, vt Asinius & Virgilius, eius rationem habuerint, quum illorum ætate tertius alueus, a Druso factus, nondum exstiterit. Virgilius enim ante defunctus vita fuit, quam Drusus in Germaniam & Rheni ripam ab Augusto mitteretur: Asinius autem æqualis prope C. Cæsari fuit, & Tullio Ciceroni.

X.

Sic de medio Rheni alueo Io. Isacius Pontanus censet, sic etiam Hadrianus Iunius, qui Hist. Batav. cap. VIII ait, Taciti æuo *habitum fuisse loco riui ex illo flumine deducti.* Secus iudicat insignis geographus Philippus Cluuerius, & qui hunc hodie non pauci insequuntur, in quibus etiam vir amplissimus est Menso Alting, Notitia Batauiæ, siue Descriptione Agri Batauini, opere vt recentissimo, ita perquam etiam erudito. Hi & Melæ & Tacito descriptionem medii aluei vindicatum eunt, de eo tam illius verba, *ad sinistrum amnis donec effluat;* quam, quæ huius sunt, *seruat nomen & violentiam cursus, qua Germaniam præuehitur,* interpretantes. Nec hi de sententia sua verbo Plinii dimouentur, qui *modicum* illum medium Rheni alueum dixit, quia *modicus* non sit omnino exiguus, sed minus latus, quam qui ad Gallicam ripam adfluit, vt tamen cursus violentia conseruetur. Quod si est, Pomponium Melam neglexisse Vahalem oportet, quod de illo, qui Cæsarem sublegit, a quo nominatim is alueus descriptus est, non vtique pronum ad fidem videtur. Idem de Tacito iudicium esto, qui tot nauigationes per lacus & Drusi fossam, quæ Rheni pars nulli secunda est, descripsit, vt mirari subeat, si nullam illius aluei rationem in partitione Rheni fluminis habuerit. Qui secus de vtroque sentiunt, & illum Vahalem, hunc Isalam posthabuisse in Rheni dispensatione credunt, ex nomine ratione petita in eam sententiam inducti videntur, quum id hodieque medii aluei sit, & de ambiguis Melæ ac Taciti referatur, quod ille *Rhenus* sit *donec effluat;* & hic *nomen seruet donec Oceano misceatur.* Quod si vero admiseris, vtrumque alueum, Vahalem & Isalam, præter proprium nomen, ab accolis forsan impositum, ab Romanis etiam natiuo nomine illius fluminis significari, cuius aquam deuehebant; aliter forte rationes, quam dispositæ erant, in hoc argumento possunt institui. Sane Tacitus Histor. lib. V cap. XXIII Vahalem alueum aperte *Rhenum* vocauit. *Spatium,* inquit, *velut æquoris electum, quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano adfundit.* Nec aliter de dextro alueo, qui per

lacus fertur, videtur sensisse annal. IV cap. LXXIII. *Exercitum*, inquit, *Rheno deuectum, Frisiis intulit.* Non enim tam superiori prouincia accitum exercitum intelligit, quam *vtrumque exercitum*, vt diserte ait. Inferior autem ad Vetera, prope diuortium iam tum stationem habuerat. Clarior res est ex Melæ verbis, quæ supra proposuimus. Sed nostrum non est ipsorum Belgarum, & tanto ingenio virorum, Cluueri, Pontani & Iunii dissensiones ac controuersias diiudicare, quum vtraque pars rationibus haud pœnitendis innitatur. Ex quibus, quam quisque velit, sequatur licet opinionem, dum nobis etiam in hanc vel illam propendere concessum sit. Ad fossam nunc, Drusi opus, explanandam progrediendum est.

XI.

De *Drusiana fossa* agunt Tacitus, Suetonius, & dubie Dio Cassius. Tacitus lib. II Annal. cap. VIII de Germanico, Drusi filio: *Iamque classis advenerat, quum præmisso commeatu* [ex Gallia, per Mosæ os & Vahalem, vt Cluuerus p. 564, haud dubie ex Taciti lib. v Hist. cap. XXIII sect. 3 suppleuit] *& distributis in legiones ac socios nauibus, fossam, cui* DRVSIANAE *nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, vt se eadem ausum, libens placatusque exemplo ac memoria consiliorum atque operum iuuaret; lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen, secunda nauigatione peruehitur.* Dum per *lacus* duxit in Oceanum; simul etiam fossam ex Rheno indicauit, non aliam illam esse, quam quæ inter Rhenum & veterem Isalam est, fossa VIII M. passuum: a qua tota illa nauigatio *per Rhenum* fieri dicebatur, vti vere etiam Rheni pars nauigabilis per eam & lacus in Oceanum effusa est. Idem annali IV cap. LXXIII *vtrumque exercitum,* [non solum superioris prouinciæ; verum etiam inferioris, qui prope diuortium statiua habuit] *Rheno deuectum, Frisiis intulit.* Et vt opus necessarium, saltem percommodum Germanicis bellis, esset firmum perpetuumque, sicuti est; illud aggere muniuit, qui an idem sit, quem, inchoatum a Druso, Paullinus Pompeius absoluit, apud Tacitum lib. XIII cap. LII; incertum est. Aiunt Iunius, Tillemonius, Freinshemius: negat, saltem dubitat, ad eum locum Lipsius, qui Paullini laborem mauult in ripam Gallicam referre ad diuortium Rheni, seu Vahalis initium, vt *moles* sit, quam Ciuilis deiecit, lib. v Histor. cap. XIX apud eumdem.

XII.

Alter, qui auctoris nomen memorauit, est Suetonius principio Vitæ Claudii, cuius pater hic Drusus fuerat. *Is Drusus,* inquit, *in quæsturæ præturæque honore dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum septemtrionalem primus Romanorum ducum nauigauit, transque Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc* DRVSINAE *vocantur.* Fossas, tamquam plures, vocat, multitudinis numero, non eam tantum respiciens, quam Tacitus vt vnam nominauit, breuiorem illam, sed latam, quæ inter Rhenum est & Isalam, a Doesburgo ad Isseloort, vt hodie loca adpellantur; neque enim hæc *immensi operis* fuit; verum etiam alias vltra illam, aut illius longiorem prorogationem, quia etiam antiquum Salæ alueum, qui modicus erat, vt caperet partem Rheni, in lacum & Oceanum vsque ampliauit, quæ Cluueri est

sen-

ſententia: aut nouas iuxta eum foſſas duxit, quod non deſunt, qui veteris Salæ aluei veſtigia ſeorſum inueniſſe, ſeparatumque ab Iſala, qui hodie eſt, videntur. Quem iterum honoris cauſſa nominamus, Menſo Altingius pag. 115. *Tanto ſtudio Druſus Rheni aquas per Salam effuſas, ex lacu in Fleui alueum coegiſſe & collegiſſe videtur; vt vix amplius quidquam veteri Salæ reliquum remanſerit. Hodie tamen, ingentem licet in maris ſinum conuerſus, non modo vetus ductus, ſed ipſum quoque oſtium, ni fallor, veteri iterum nomine cognoſcitur,* Teſſelſtroom & Teſſelgat, *id eſt, alueus & oſtium amnis Salæ.*

XIII.

Dixi ſupra, dubie Dionem pro Druſiana foſſa adlegari. Id fit a Grutero pag. 564. Sed non tam foſſa dubitatur, quam cuius Dio lacus faciat mentionem. Verba ſunt ex lib. LIV pag. 544 de Druſo: ἐς δὲ τὸν Ὠκεανὸν διὰ τοῦ Ῥήνου καταπλεύσας, τοὺς τε Φρισίους ᾠκειώσατο, καὶ ἐς τὴν Χαυκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν ἐκινδύνευσεν, *Inde ſecundo Rheno in Oceanum deuectus, Friſios ſubegit, ac per paludem in Chaucorum fines profectus, in periculo fuit.* Dubium, inquam, quæ hæc λίμνη ſit, Fleuo, an ſinus ad Amiſiam Stationem. Illud Grutero videtur; hoc non minus laudato viro, Menſoni Altingio p. 86. Interea id certum eſt, ex Rheno in Oceanum per foſſam ſuam & Fleuonem deuectum Druſum eſſe, licet non omnino certum, per quem lacum ex Friſiis in Chaucos promouerit.

XIV.

Quod vero in huius curſus deſcriptione Tacitus plurali numero *lacus* nominat, vt lib. I annal. cap. LX *per lacus vexit;* & lib. II cap. VIII *lacus & Oceanum peruehitur:* quos & *æſtuaria* dixit lib. XI cap. XVIII; id pluralitatem arguit, ſed quam numero non poſſimus definire. Vis enim & inundatio Oceani regionis faciem mutauit, & in vnum lacum ingentem ſiue Auſtrinum mare, vt vocatur, lacus & paludes plures coegit & coniunxit. Mela tantum vnius meminit, ſed *ingentis*, qui maximus illorum fuit, & ad quem foſſa propius pertinuit.

XV.

Quid vero de *Lecca* alueo dicemus? vel par vel maior de illo, quam de ipſis oſtiis Rheni, eſt diſſenſio. Cornelius Aurelii lib. I Batauiæ pag. 94, & Hadrianus Iunius Hiſtor. Batav. cap. VIII ex annalibus Traiectinis referunt, circa Chriſtianorum annum IↃCCCLX Batauos ſuperiores, inundationibus vexatos, vt futuris periculis præcauerent, ſtillantem riuum tamquam ducem ſequutos, obliquam illam foſſam & aggeres, quibus Lecca nunc continetur, manu adparaſſe. Quantum fidei habendum ſit huic hiſtoriæ, illi videant, quibus copia eſt illos chronicos libros inſpiciendi, quos laudati viri adlegant, & qui eosdem cum aliis componunt monimentis. Alii certe clariſſimi viri, non contenti narratione illa, manu quidem & induſtria factum Leccam eſſe non dubitant, ſed antiquiorem ei originem arceſſunt, quam ex Romanorum ſæculo repetunt.

XVI.

Sed & hi in diuerſas ſententias abeunt. Abraham Ortelius, cui Io. Iſacius

cius Pontanus Diſceptat. XIII conſentit, de *Corbulonis foſſa*, a Tacito & Dione memorata, interpretatur: Philippus Cluuerus, quem ſequitur laudatus Menſo Altingius p. 110, de *Ciuilis abactione* fluminis Rheni, itidem a Tacito deſcripta. Operæ pretium eſt, vtriusque verba, Taciti & Dionis, & de vtroque opere referre, vt quisque libere, quam ſequi velit ſententiam, ex diuerſis eligat atque diiudicet. Tacitus lib. XI cap. XX de Cn. Domitio Corbulone, Claudii Cæſaris in Inferiori Germania legato: *Vt miles otium exueret, inter Moſam Rhenumque trium & viginti millium ſpatio foſſam produxit, qua incerta Oceani vetarentur.* Dio Caſſius lib. LX pag. 685 de eodem: Πιϛευθὴς δὲ πάλιν τὸ ϛράτευμα, καὶ ὐδὲν ἧτΊον ἤσκει αὐτὸ, καὶ ἐπειδή γε εἰρήνουν, διετάφρευσε δὶ αὐτῶν πᾶν τὸ μεταξὺ τῦ τε Ρήνυ καὶ τῦ Μόσυ, ϛαδίυς ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιϛα, ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τῦ Ωκεανῦ πλημμυρίδι ἀναῤῥέοντες πελαγίζωσιν, hoc eſt: *Iterum præpoſitus exercitui, nihil minus illum in exercitio habuit: quumque pax eſſet, eorum opera foſſam a Rheno ad Moſam perduxit, longam ad millia paſſuum* XXI (*ſiue ſtadia* CLXX) *ne ii fluvii, æſtuante Oceano, refluentes ſtagnarent.* Ex quibus hæc certa ſunt, primum pacis id opus fuiſſe, quo otium militi excuteretur: deinde Oceano æſtuanti oppoſitum fuiſſe, vtique maiori cum commodo, ſi & propinquum Oceano, & in transuerſum obductum fuit, quam ſi abeſſet longius, aut oblique fuiſſet actum. Quæ quum ita ſint, vti eſſe nemo forſan dubitabit; probabilior ſane illorum eſt opinio, qui Corbulonis foſſam a Lugduno ad oſtivm Moſæ ducunt, quam qui in Leccæ alueo, non antiquiſſimo forſan, inquirunt. Quod ſi minus ſpatii inter ambo fluuios videtur eſſe, quam pro numero millenorum paſſuum, quos Tacitus deſignauit; ſciendum eſt, nunquam locorum naturam ita ferre, vt foſſa recto tramite vbique deprimatur, nec vsquam declinet ad latera. Si vero leniter illam foſſam inflectamus, ad eum modum, quem Altingianæ nuper Tabulæ expreſſerunt; & ſpatio ſui numeri paſſuum vel ſtadiorum, & ceteris rationibus, quas produxi, ſua veritas conſtabit. In eius ergo doctiſſimi viri, auctoris tabularum, ſententia & ductu foſſæ perſtamus & adquieſcimus.

XVII.

Supereſt Rheni *abactio*, illa, quæ *Claudium Ciuilem*, principem Batavorum, aduerſus Romanos res nouas molientem, auctorem habebat, an fortaſſis immiſſione illa fluminis, vt Cluuero videtur, Lecca, nouus alueus, natus fuerit. Taciti de molimento Civilis hæc verba lib. V Hiſtor. cap. XIX ſunt: *Non auſus oppidum Batauorum armis tueri raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igne in inſulam conceſſit, gnarus deeſſe naues efficiendo ponti, neque exercitum Romanum aliter transmiſſurum. quin & diruit molem a Druſo Germanico factam, Rhenumque prono alueo in Galliam ruentem, disiectis quæ morabantur, effudit. Sic, velut abacto amne, tenuis alueus inſulam inter Germanosque continentium terrarum ſpeciem fecerat.* Id ergo abigendo amnem Ciuilis intendebat, vt Romanis hoſtibus difficiliorem acceſſum auctu aquarum faceret, quibus naues ponti efficiendo deeſſe intelligebat: Germanorum contra auxiliis perfacilem aditum pararet; ſuisque ad illos tran-

transitum, si quid aduersi accidisset. Quod si vero Leccam ex medio Rheno emisisset, suis in insula damnum inundatione, non Romanis in Gallia, intulisset. Ait Tacitus, *prono alueo in Galliam effudisse Rhenum*, quod per Vahalem alueum efficiendum erat, qui Galliam ab insula terminabat. Qui vero alueus extenuatus est abacto amne? Cluuero est medius Rhenus: Pontano septemtrionalis, ex dextro ad Fleuum ostium deductus. Tacitus dicit, *insulam inter Germanosque* illum fuisse. Caussa ergo ex limite inter Gallos Germanosque diiudicanda. In Cæsaris æuo erat medius Rhenus Traiectum & Lugdunum præterlabens: Rheno autem per fossam effuso, quod Drusi opus fuit, limes ad Fleuum, amnem & ostium, est prorogatus, quod etiam auctores qui post Drusi ætatem scripserunt, Plinium, Tacitum, Melam ita obseruasse, supra notatum fuit. Sed de hoc pluribus infra in Batauia.

XVIII.

Moles etiam inspicienda est, tam illa Drusi, quam diruit Ciuilis, quam altera, ab eodem Ciuili oblique ducta in Rheno, *cuius obiectu reuolutus amnis adiacentibus superfunderetur*, Tacito explicatore lib. v Hist. cap. XIV. Si Ciuilis Vahalem auxit, & per illum in Gallicam ripam effudit Rhenum; non alibi moles illa, quam ad diuortium, videtur quærenda, a Druso adstructa propterea, ne plurimum Rheni per Vahalem delaberetur, sed, quantum opus erat, de illo per fossam emitteretur, vt classis per eam exire in Oceanum, & inde redire in prouinciam posset. Quem commeatum vt Civilis impediret, abegit flumen, deiecta mole, quæ aquam dispensabat; exstructa noua, & oblique in Rhenum producta, qua illum omnem aut plurimum, tamquam obex, cogeret in Gallicam ripam sinistro alueo, qui Vahalis est, deferri. Hoc visum nobis de vtraque mole narrare. Quibus vero Lecca alueus ex Ciuilis abactione est, aliter necesse est de vtraque mole, vel alterutra saltem, censeant, & inferius eam ad Leccæ emissionem ponant. Quibus Pontanus obuertit, nouos alueos facere, non tam abactionis rem, sed fossionis esse præcipue: idque Romanorum opera, Drusi & Corbulonis fossas perdocere. Quum vero diuersis locis de illis molibus agat, cap. XIV de Ciuilis noua obliqua: cap. XIX de diruta Drusiana; non ineptum erit eas & loco distinguere, vt ad Drusi fossam altera fuerit, altera ad diuortium Rheni & initium Vahalis. Adi Lipsium ad Taciti lib. XIII cap. LIII. Victo Ciuile, & Batavia recepta; Rheni cursus ad illum modum reuocatus est, quem Drusus mole, fossis, aggere instituerat: nec dubitatur, quæ diruerat Ciuilis, illico reparata; & quæ posuerat ipse, destructa euersaque fuisse omnia.

XIX.

Tandem etiam de *Nabalia* Taciti, extremo libro v Historiarum, heic loci vel hac de caussa agendum est, quia multi ad vnum ex Rheni alueis id ignotum ceteris flumen referri volunt. Lipsius, & alii, ex *Vahalis* corruptum autumant. Sed præterquam quod expunctio violenta, pugnat id cum historia, quia Ciuilis trans Rhenum ex prœlio concesserat: Romani agebant

bant in insula Batauorum. Redeundum ergo ipsi ad Vahalem per medias legiones Romanas fuisset, quibus adeo non fidebat, vt, nisi in scisso ponte, interiecto flumine, cum Romano colloqui non auderet. Tacitus dicto loco: *Petito colloquio, scinditur Nabaliæ fluminis pons. In cuius abrupta progressi duces*, ac cetera. Pontano *Naua* Superioris prouinciæ videtur intelligendus: sed hic nimis remotus a castris Romanorum in insula dicta. Iunius Hadrianus ad *Naualia,* Ptolemæi oppidum, suspicatur fuisse, atque ita ad Isalam. Sed quanta fides Ptolemæi in his oris sit, quem fugit? Nihilominus & Cluuerius, & Altingius, clari nominis viri, ad fossam Drusianam referunt, putantque historiæ hoc ordinem suadere. Iuuant sententiam etymologia, quasi *Nabalia* Celtica lingua sit *Nach-Wale*, id est posterior Vahalis. Quæ opinio adhuc, vt probabilior, a plerisque recepta. Refellere facilius aliena possum: firmare adhuc ipse nihil.

XX.

Hæc de Rheno satis sint: de ceteris fluminibus breuiter, & primum de *Mosa,* æmulo Rheni, & partis interceptore. Cæsar de eo lib. IV cap. X *Mosa profluit ex monte Vogeso, qui est in finibus Lingonum, & parte quadam Rheni recepta, quæ adpellatur Valis* (siue Vaalis) *insulam efficit Batauorum, neque longius ab eo millibus passuum* LXXX *in Oceanum transit.* Et Tacitus Annali II cap. VI *Ad Gallicam ripam Rhenus latior & placidior adfluens, verso cognomento Vahalem accolæ dicunt: mox id quoque vocabulum mutat Mosa flumine, eiusque immenso ore eumdem in Oceanum effunditur.* Vterque ita sentire videtur, quasi Mosa excipiat Rhenum vel Vahalim, eiusque abolito nomine suum impertiat, & suo immenso ore in Oceanum effundat. Sed idem Tacitus de Rheno aliter loco alio, eumque, vt nobiliorem amnem, etiam post confluentem, & in ostio illo immenso præfert. Libro V enim Historiarum cap. XXIII de Ciuilis nauali pugna: *Spatium velut æquoris electum, quo Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano adfundit.* Ex quo colligitur, ambigue Romanos de Mosa loquutos esse, nunc ferri ab Rheno, nunc Rhenum ab ipso deferri. De ostio Mosæ magno & patente diximus supra in Rheno, cuius partem Vahalem simul effundit: & id est, quod *Helium* Plinius nominauit, quam vocem *inferius* sonare, opinio quorumdam est Batauorum. De confluente itidem in *Rheno* supra diximus, quem qui negant olim fuisse citra ostium, nescio quo pacto verba Cæsaris lib. IV cap. X interpretari velint. Ait enim clare, *Mosa, parte quadam Rheni recepta, quæ adpellatur Vaalis, insulam efficit Batauorum;* quod sine confluente non potest fieri. Nec demum in ostio efficitur insula, sed citra illud longiore tractu, vt cum Vahali australe insulæ latus claudat. Neque scriptura Cæsaris sollicitanda est, quam non tantum consensus librorum, verum etiam metaphrasis Græca confirmat. Quo posito, nequaquam ad Vahalem referri potest, quod Cæsar Mosæ adsignauit, *efficere insulam Batauorum,* licet Mosa per receptam Rheni partem, quæ Vahalis est, non per se, illud efficiat.

XXI.

Tertius in Belgicæ maioribus fluminibus *Mosella* est, qui ortus in Vogeso monte, per Leucos, Mediomatricos, Treuerosque decurrens, inter Vangiones Vbiosque se Rheno commiscet. Nomen a *Mosa* trahit ὑποκοριστικῶς, quasi paruus Mosa, cui post ortum propinquus, & velut æmulus illius decurrit. Guilielmus Brito lib. x Philippid. vers. 385

Millibus a Mosa distans, vbi Mosula paucis
Leucos & Metes speciosis irrigat vndis.

Nam etiam *Mosula* adpellatur, non modo a posterioris æui scriptoribus; verum etiam a Floro lib. III cap. x. *Cæsar*, inquit, *infra Mosulam nauali ponte transgreditur ipsum Rhenum.* Sic Vinetus vocem emendauit. nec est quod *Mosellam* ex vno Palatino substituas, quum æque Latine & *Mosula* & *Mosella* per modum deminutæ rei, vt in aliis exemplis, dicamus. Eius laudes singulari carmine Ausonius scripsit, quod in Idylliis eius est decimum. quo post principium ita Mosellam adloquitur:

Salue amnis laudate agris, laudate colonis,
Dignata imperio debent cui mœnia Belgæ:
Amnis odorifero iuga vitea consite Baccho,
Consite gramineas amnis viridissime ripas.
Nauiger, vt pelagus; deuexas pronus in vndas,
Vt fluuius; vitreoque lacus imitate profundo.

Venantius Fortunatus *Musella* dixit lib. VII carm. IV ad Gogonem vers. 73

Insuper vuiferæ Musellæ obambulat amnem,

vt puto, porrigendæ syllabæ caussa, quamuis sæpe negligentior idem eius legis sit. Ausonius corripuit primam dicti carminis vers. 108

ne lata Mosellæ
Flumina tam celebri defraudarentur alumno.

Addo ex eodem idyllio, quæ laudes augent, a versu 374

Quod si tibi, dia Mosella,
Smyrna suum vatem, vel Mantua clara dedisset;
Cederet Iliacis Simois memoratus in oris,
Nec præferre suos auderet Tibris honores.

XXII.

Quid Ptolemæus animo volutauerit, quum celebri nomine fluuium, vt plerique interpretantur, *Obringam*, ὁ Ὀβρίγγα, lib. II cap. IX adpellauerit, diuinare non possum, præsertim quum ante ipsum Tacitus *Mosellam* nominasset. Sed solemne ipsi est in Belgica, inusitatis fluuiorum nominibus vti, vbi Scaldim *Tabudam*; Samaram *Phrudin* vocauisse, ex situ & loco manifestum videtur. Quamuis vero etiam doctissimus vir Hadrianus Valesius p. 363 in ea sententia est, vt Ptolemæo Mosellam *Obringam* dictum esse sibi persuadeat: tamen, quia Ptolemæus Obringam suum constituit limitem vtriusque prouinciæ, Germaniæ Superioris & Inferioris, nec vero Mosella is limes est; non desino cum Cluuero dubitare, aut minorem fluuium, ignobilioremque circumspicere, quo vtraque prouincia, tamquam com-

communi termino, diuisionis caussa vtatur. Sed de hoc infra, quum Germaniam Cisrhenanam explicabimus. Haud quoque tacendus est præclarus L. Veteris conatus, vt Mosellam fossa cum Arari coniungeret, de quo sic Tacitus lib. XIII cap. LIII *Vetus Mosellam atque Ararim, facta inter vtrumque fossa, connectere parabat, vt copiæ per mare, dein Rhodano & Arare subuectæ, per eam fossam, mox fluuio Mosella in Rhenum; exin Oceanum decurrerent, sublatisque itinerum difficultatibus nauigabilia inter se occidentis septemtrionisque litora fierent.* Egregium opus, & Romanis dignum, si perfectum fuisset! quod quo minus fieret, inuidia Aelii Gracilis, Belgicæ legati, impediuit, quod idem Tacitus subnotauit. An etiam Cæsar *Mosellam* memorauerit, dubium primus Cluuerus fecit lib. II Germ. Antiq. cap. XIV, Cæsaris verba ex lib. IV cap. XV, *quum ad confluentem Mosæ & Rheni peruenissent*, legens ita, vt in *Mosæ* locum *Mosellam* inducendum esse contendat, sed inuitis libris omnibus. Cæsaris locum, a violenta correctione seruatum, interpretatur Pontanus Disceptatione IX, qui consuli potest. Confluentes Mosellæ & Rheni tam nobiles sunt, vt etiam vrbi adpositæ nomen impertiuerint.

XXIII.

Pergimus ad *Scaldim*, vt Cæsar, Plinius, Antoninus, Fortunatus vocant: solius Ptolemæi, vt diximus, est ille amnis *Tabuda.* Oritur in Veromanduis, & per Neruios aliosque populos delapsus, quum Oceano adpropinquauit, in plures diffluit partes. Eius riuus, qui Bergam attingit, olim Mosæ adiungebatur. Hinc est, quod apud Cæsarem lib. VI cap. XXXIII legitur: *ipse cum reliquis tribus* [legionibus] *ad flumen Scaldim, quod influit in Mosam, ire constituit.* Cetera ostia in Oceanum ferebantur, sed incertum quo modo & ordine, quum vis Oceani, & casus, & ipsa natura in huius fluuii, etiam in Mosæ & Rheni exitu, multum immutauerint. Plinius lib. IV cap. XVII *A Scalde ad Sequanam Belgica.* & mox: *A Scaldi incolunt extera Toxandri.* Et cap. XIII, *Toto hoc mari ad Scaldim vsque fluuium Germanicæ accolunt gentes.* Ex quo intelligitur, quare Scaldim finem Belgicæ loco antea dicto constituerit, qui aliis, & ipsi non nunquam Plinio, sed alio respectu, Rhenus est. Venantius Fortunatus paullo ante nominato carmine IV libri VII ad Gogonem

Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura.

XXIV.

Vltra Morinos, in Ambianis est *Samara*, cuius nomen separatim in antiquis monimentis, quæ reliqua sunt, non exstat: vtique vero in adposito oppidi nomine *Samarobriuæ*, quod Cæsaris & Ciceronis est. Ille lib. V de B. Gall. cap. XXIV *concilio Gallorum Samarobriuæ peracto.* & cap. XLV *Crassum Samarobriuæ præficit:* hic lib. VII epist. XI ad Trebatium: *Vna mehercule collocutio nostra pluris erit, quam omnes Samarobriuæ.* Quod nomen *Pontem Samaræ*, vt Valesius interpretatur, significat. Oppidum postea *Ambiani* dictum, gentis nomine, nunc *Amiens:* fluuius autem medio æuo *Somena* vel *Sommena*, vt modo ex Fortunati versu vidimus: vel *Sumina*, vt

scripsit

ſcripſit Gregorius Turonenſis lib. II cap. IX extremo, *vsque Suminam fluvium occupauit.* Ptolemæo *Phrudis* eſt: hodie *la Somme,* qui ex Ambianis in Oceanum defertur.

XXV.

Ex ora Oceani ad Moſam redimus, qui *Sabin* flumen recipit: is nunc *Sambre* eſt, ſatis notus: Fortunato *Saba,* vti ex prædicto verſu lib. VII carm. IV modo viſum fuit. Antiquum autem nomen *Sabis* erat. Cæſar lib. II de Bello Gall. cap. XVI *inueniebat ex captiuis, Sabin flumen ab caſtris ſuis non amplius millia paſſuum* X *abeſſe.* & cap. XVIII *collis de ſummo æqualiter decliuis ad flumen Sabin.* In altera ripa, ſed inferius, Moſa *Ruram* accipit, a Tolpiaco, Marcoduro, Iuliaco delatum amnem, ſed in vetuſtis hiſtoriis minus memoratum, nec prior, qui meminerit, ad manum eſt, quam Theodulfus Aurelianenſis, cuius, Parænesi ad Iudices, hic verſus eſt num. 105

Rura, Moſella, Liger, Vulturnus, Matrona, Ledus.

Eſſe vero ipſum amnem, quem deſcripſimus, etiam Valeſius conſentit.

XXVI.

In Moſellam vero memorabilior *Sarauus* influit, vt Auſonius in Moſella verſ. 367 id nomen ſcripſit,

Nauiger vndiſona dudum me mole Sarauus
Tota veſte vocat: longum qui diſtulit amnem,
Feſſa ſub Auguſtis vt volueret oſtia muris.

nam paullo ſupra Auguſtam Treuerorum in Moſellam ſe infundit. Hi ſunt illi *Auguſti Muri,* quos poeta dixit. Tabulæ Theodoſianæ eſt *Ponte Saraui,* quod nomen praue in Itinere Antonini a Lugduno capite Germaniarum Argentoratum, ſcribitur *Saruix,* errore ex compendio ſcripturæ orto, quum vtique *Saraui,* ſicut in Tabula, hoc ordine legendum ſit:

Nouiomagum	—	—	—
Treueros	M.	P.	XIII
Diuodurum	M.	P.	XXXIIII
Pontem Saraui	M.	P.	XXIIII
Argentoratum	M.	P.	XXII.

Vnde apparet, oppidum illud eſſe, quod nomen pontis in Sara hodieque ſeruat, vt eo minus dubitemus, *Sarauum* fluuium eſſe qui hodie *Sara* ſiue *Saara* eſt. An vero *Saraui* nomen antiquiſſimum huius amnis fuerit, antiqua inſcriptio apud Gruterum pag. 225 facit vt dubitemus, quæ ita habet:

CAES. PRO EXER. IMP. P. P.
S. C. AV. TREVE. INGR
ESSVM H. CASTRA SARRAE
FLV. PRO MIL. CVSTODIA
BIENN. POTITVS EST.

Hic fluuius *Sarra,* cum Auguſta Treuerorum in hoc lapide coniunctus, non alius eſt, quam qui ceteris dictus eſt *Sarauus,* quod eo certius videtur, quia is hodieque *Saar* vocatur, & a Venantio Fortunato *Sara,* in ſupra oſtenſo verſu

Ee

versu ex lib. VII carm. IV ad Gigonem, quem propter amnem, qui insequitur, & heic loci repetendum esse duximus,

Isara, Sara, Chares, Schaldis, Saba, Somena, Sura

XXVII.

Qui ergo in versu vltimus est fluuius *Sura*, nunc proximus erit vt explicetur. Is vero perinde vt Sara, sed in opposita ripa, ad vicum Aquæbellicum (*Wasserbillich*) octo millibus passuum supra Treuerorum Augustam, Mosellæ fluentis miscetur. Conuenit nomen, quod hodieque est *Saur*, Gallis le Sour. Laudatur etiam ab Ausonio in Mosella vers. 354

Pronææ Nemesæque adiuta meatu
Sura tuas properat non degener ire sub vndas,
Sura interceptis tibi gratificata fluentis.

Minora ergo flumina, quæ in Suram exeunt, sunt *Pronæa* & *Nemesa*, quorum nomina parum mutata conseruantur, illius *Prum* vel *Pruym*; huius *Nyms*, quod flumen præter Schönekium, & Bidburgum, ac Villarium (*Villers*) delapsum, ad Suram, cui ingerit se, deuoluitur ab septemtrione.

XXVIII.

Et *Alisontiam* flumen Mosella excipit, eodem Ausonio auctore vers. 370. Post Saraui enim descriptionem ait:

Nec minor hoc, tacitum qui per sola pinguia labens
Stringit frugiferas felix Alisontia ripas.

Dissentiunt interpretes. Frehero est *Eltz*, apud vicum cognominem Mosella exceptum flumen. Sed paruitas fluuioli obstat, quum maiorem describat Ausonius. Valesio videtur *Alsitz* esse, amnis qui Luzzelburgum præterlabitur; sed hic in Suram, non in Mosellam proxime, infertur. At Sura exceptos fluuios iam ante poeta narrauerat: iam eos tangens, qui in Mosellam infunduntur. Scaliger refert ad *Alf* vel *Alb*. Id autem nominis Latine *Alba* potius, quam *Alisontia* esset. Adeo nihil definiri potest in re dubia.

XXIX.

In superiora Mosellæ recedamus ad Diuodurum & vltra, vbi cum lusu aduenientem *Salliam* vel *Saliam* exceptat. Oritur is amnis ex lacu Lindrensi, Decem Pagis vicino, quod oppidum recens natus adluit: indeque per viginti millia prolapsus, Diuoduri, quæ Mettis est, post gyros & circumductiones se condit in Mosellam. Venantius Fortunatus lib. III carm. XII ad Villicum, Metensem episcopum:

Hinc dextra de parte fluit, qua Salia fertur,
Flumine sed fluctus pauperiore trahit.
Hinc vbi perspicuis Mosellam cursibus intrat,
Alterius vires implet, & ipse perit.
Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans,
Piscibus obsessum gaudet vtrumque latus.

A sale

A *sale* putatur nomen habere, quod ipse Fortunatus lib. VII carm. IV docet, post fluuios ante enumeratos repetito versu, subiungens,

Seu qui Mettin adit de sale nomen habens.

Hodie *la Seille* nuncupatur. Hæc fere paullo maiora & nobiliora flumina, quæ in Mosellam inlabuntur: minora & obscura verbo attingemus. Cuius generis sunt quæ eodem idyllio Ausonius addit vers. 359 & sequentibus:

Te rapidus Gelbis, te marmore clarus Erubrus
Festinant famulis quam primum adlambere lymphis.

Et paucis interiectis versibus:

Prætereo exilem Lesuram, tenuemque Drahonum,
Nec fastiditos Salmonæ vsurpo fluores.

Sunt plures, qui a sinistra Mosellæ, & sinistram eius ripam petunt, paullo infra augustam, *Gelbis* scilicet, *Salmona*, & *Lesura*, nunc Kyle, Salm & Lesera: pars citra flumen sunt & dextram ripam accedunt, *Erubrus* siue *Erubris*, & *Drahon* siue *Drahonus:* qui nunc Rouver & Dron nuncupantur. Sunt omnes inter se vicini, nec longius absunt a metropoli.

XXX.

Tandem *Naua*, amnis nobilis, in Gallica ripa Rheno adfunditur, ad oppidum *Bingium*, quod nomen seruat, IX millibus passuum infra Magontiacum. Nec fluuii nomen deletum, sed vnius litteræ conuersione leuiter immutatum. *Nahe* enim & *Naha* nunc adpellatur. Primus qui mentionem eius cum ponte imposito & adiacente oppido fecit, est Tacitus Hist. lib IV cap. LXX. *Tutor*, inquit, *Treueris comitantibus, vitato Magontiaco, Bingium concessit; fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat.* Ausonius etiam hinc idyllium Mosellam ita orditur:

Transieram celerem nebuloso lumine Nauam,
Addita miratus veteri noua mœnia vico.

Vicus ille, nouis mœnibus ornatus, interpretum consensu oppidum *Bingium* est. Oppidi nomen etiam Itinerarium Antonini habet & Tabula Theodosiana.

XXXI.

Quæ heic plures fluuii minores memorandi essent, in Rhenum, in Mosam, in Scaldim inruentes, quod nominati non sunt in antiquis monimentis, silentio prætermittuntur. In limite australi Belgicæ, qui Matrona est, addendus amnis *Axona*, nunc Aisne vel Esne, in extremis Rhemorum, vnde ad Augustam Suessionum delatus, coniunctusque cum alio, cui Esiæ nomen dicunt esse, in Sequanam se infundit. Cæsar Belli Civ. lib. II cap. V *Flumen Axona, quod est in extremis Rhemorum finibus.* Et Ausonius Mosella vers. 461

Non tibi se Liger anteferet, non Axona præceps.

Hinc ortum versus in Heluetiis præcipuus amnis *Arola*, qui nomen, contractius tamen, retinet: quod vero non succurrit qui ex antiquis memorauerit, nihil de eo, quod antiquæ geographiæ sit, referre ad explicandum pos-

possumus, atque ita de fluminibus Belgicæ, quam instituimus tractationem, pro lege breuitatis nostræ ad alia adgressuri, finimus.

XXXII.

De *montibus* etiam & *saltibus* dicemus pauca. De Vogeso enim siue *Vosago*, qui in Belgicam excurrit, superiori capite actum fuit, quia initium sumit in prouincia alia. Eadem de Iura velimus obseruari. Sola ergo *Arduenna* est reliqua, nostræ propria prouinciæ tantæ longitudinis, vt nullus maior saltus in cunctis Galliis inueniatur. Cæsar lib. v cap. III *Indutiomarus iis, qui per ætatem in armis esse non poterant, in siluam Arduennam abditis, quæ ingenti magnitudine per medios fines Treuerorum a flumine Rheno ad initium Rhemorum pertinet, bellum parare instituit.* Et lib. VI cap. XXIX idem Cæsar: *ipse quum maturescere frumenta inciperent, ad bellum Ambiorigis, per Arduennam siluam, quæ est totius Galliæ maxima, atque ab ripis Rheni finibusque Treuerorum ad Neruios pertinet, millibusque amplius* IↃ *in longitudinem patet, L. Minucium Basilum cum omni equitatu præmittit.* Nimia longitudo IↃ M. passuum, ideoque doctissimis viris videtur L siue *quinquaginta*, quod in Orosii vetustis libris (nam recentiores ad Cæsaris lectionem vulgarem demutati sunt) & in Miscella Historia legitur, restituendum. Vide Hadrianum Valesium in *Arduenna*, & Dionysium Vossium in Cæsarem. At nec *quinquaginta* M. P. longitudo maxima siluarum videtur esse, quum non desint longiores, vt adeo vix certi aliquid definiri possit, in siluis maxime, quæ cæduntur, interlucantur. Græcus metaphrastes hæc omnia ignorat, vt ex Orosio inserta suspicari possis, præsertim quod eamdem rem Cæsar iam supra lib. v tradiderat, quamquam neque hæc verba, de quibus dubitatur, a genio & stilo Cæsaris abhorreant. Missa de numero passuum disceptatione, id certum nobis relinquitur, *Arduennam* ab Rheno Treuerorum ad Scaldim & Neruios; etiam inferius, ad Rhemos vsque pertinuisse, &, præter hos, alias multas gentes complexam esse, saltem attigisse, in quibus Condrusi sunt & Leodici & Namurci, cum Atrebatibus & Veromanduis: cohæsisseque cum Vogaso saltu. Vnde est quod Fortunatus quoque Venantius tamquam vicinos & coniunctos in sæpe dicto ad Gogonem IV carmine libri VII coniungat,

Ardennæ, an Vosagi, cerui, capræ, helicis, vrsi
Cæde sagittifera silua fragore tonat?

Tacitus quoque pluratiue, vt multos & continuos saltus, nuncupat lib. III Annalium cap. XLII *Aliud,* inquit, *vulgus obæratorum aut clientium arma cepit: petebantque saltus, quibus nomen Arduenna.* Atque hæc etiam de Arduenna præsignificasse satis sit: nunc ad populos Galliæ Belgicæ enumerandos accedimus, initium ab illa ora facientes, qua Belgica Lugdunensem Narbonensemque contingit.

SECTIO I.

SECTIO I

HELVETII.

XXXIII.

Primi nobis in Belgicæ populis ſint *Heluetii*, finitimi Allobrogum & prouinciæ Romanæ, clari virtute & ſtudio bellorum. Cæſar lib. I Gall. B. cap. II vocat *homines bellandi cupidos*, ſed qui *pro gloria belli & fortitudinis anguſtos ſe fines habere arbitrati* ſint. Fines autem illorum ita ibidem deſcribit: *Vndique loci natura Heluetii continentur: vna ex parte flumine Rheno latiſſimo atque altiſſimo, qui agrum Heluetium a Germanis diuidit: altera ex parte monte Iura altiſſimo, qui eſt inter Sequanos & Heluetios: tertia, lacu Lemano, & flumine Rhodano, qui prouinciam noſtram ab Heluetiis diuidit.* Rheni igitur contenti flumine, ad Gallos pertinebant, diuiſi a Germanis eodem amne: ideo *gens Gallica* a Tacito dicti lib. I Hiſt. cap. LXVII, & de Morib. Germ. cap. XXVIII: etiam a Cæſare, Strabone, Plinio, Ptolemæo pro Gallis habiti, olim pars Celticæ, poſt ab Auguſto Cæſare in Belgicam transſcripti, vt ſupra ſub initium huius capitis tradidimus. Habuerunt quondam, vt idem Cæſar cap. V notauit, *oppida numero ad duodecim; vicos, ad quadringentos*, quibus omnibus incenſis, quum nouas ſedes quærerent, a Cæſare repulſi, & oppida reædificare coacti ſunt.

XXXIV.

Illa, vt Cæſar eodem libro, cap. XII vocat, *Heluetia ciuitas*, id eſt ſocietas atque natio, in quatuor *pagos*, hoc eſt populos ſingulares minoresque diuiſa fuit. Itidem Cæſar dicto loco: *Omnis ciuitas Heluetia in quatuor pagos diuiſa eſt.* Ex quibus ipſe tantum duos nominauit, *Tigurinum* & *Vrbigenum;* ceterorum nomen & notitiam aliunde ſupplere ſatagemus. Dicto cap. XII Cæſar de Tigurinis: *Vbi per exploratores Cæſar certior factus eſt, tres iam copiarum partes Heluetios id flumen traduxiſſe, quartam vero partem circa flumen Ararim reliquam eſſe; de tertia vigilia cum legionibus tribus e caſtris profectus ad eam partem peruenit, quæ nondum flumen tranſierat: eos impeditos & inopinantes adgreſſus, magnam partem eorum concidit; reliqui ſe fugæ mandarunt, atque in proximas ſiluas abdiderunt. Is pagus adpellabatur* TIGVRINVS. De altero, quem nominatim memorat, eodem libro, cap. XXVII ita refert: *Dum ea conquiruntur & conquiruntur* [obſides nempe & arma tradenda] *nocte intermiſſa, circiter hominum millia* VI *eius pagi, qui* VRBIGENVS *adpellatur, ſiue timore perterriti, ne, armis traditis, ſupplicio adficerentur: ſiue ſpe ſalutis inducti, quod in tanta multitudine dediticiorum ſuam fugam aut occultari, aut omnino ignorari poſſe exiſtimarent; prima noctis vigilia ex caſtris Heluetiorum egreſſi, ad Rhenum fineſque Germanorum contenderunt.* Ita legimus cum Philippo Cluuerio, quamquam non ignoramus, libros omnes Cæſaris *Verbigenus* exhibere, errore ſane, vt videtur perantiquo, quia metaphraſtes etiam Βερβιγύνη φυλὴ expreſſit. Quum vero in Antonini Itinerario oppidum *Vrba* eius regionis reperiatur, quod hodieque, & fluuius etiam præterlabens *Orbe* appelletur; non eſt quod dubite-

bitemus, *Vrbigenus* antiquum & genuinum nomen esse, quod, qui Cæsarem exscripserunt, in *Verbigenus*, Christianis non ignotum vocabulum, transformauerunt. Itinerarii Antoniniani rationes hæ sunt, itinere a Mediolano Argentoratum:

Equestrim	—	—	—
Lacum Lausonium	M.	P.	XX
Vrbam	M.	P.	XVIII

vnde situs *Vrbæ* non obscurus est; quem certiorem facit superstes, vt diximus, oppidum *Orbe* in eo tractu, ad fluuiolum cognominem, id est *Orbe* positum. Quis ergo nunc *Verbigenus* Cæsari in animo fuisse credet, quum medio æuo & nostro oppidum cum fluuio, *Vrba* vel *Orba*, tam manifestum sit?

XXXV.

Sic ergo duos pagos Heluetiorum nominatos habemus a Cæsare: reliquos duos Strabo nobis & scriptores belli Cimbrici manifestent. Strabo lib. IV pag. 127 de C. Mario, victore Cimbrorum sociorumque, qui Heluetii erant: Μασσαλιώταις ἔδωκεν ἀριστεῖον κατὰ τὸν πρὸς Ἄμβρωνας καὶ Τωΰγενὰς πόλεμον, *Massiliensibus præmium dedit pro nauata in bello contra Ambrones & Tugenos opera.* Eutropius lib. v ineunte: *M. Manilius & Q. Cæpio a Cimbris & Teutonibus, & Tigurinis, & Ambronibus, quæ erant Germanorum & Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum.* Cimbri scilicet & Teutones Germanorum: Ambrones vero & Tigurini Gallorum. Plutarchus in Mario ex Cimbrorum & Teutonum sociis tantummodo *Ambrones* nominat, & sæpius nominat, vt pag. 414, 416, quod argumento est, illum pagum præ cæteris insignem, validum, & bellicosum in Heluetiis exstitisse. Epitome Liuii LXV sub initium Cimbrorum belli: *L. Cassius consul a Tigurinis Gallis, pago Heluetiorum, qui a ciuitate secesserant, in finibus Allobrogum, cum exercitu cæsus est.* Et Epitome LXVIII eiusdem: *C. Marius consul summa vi oppugnata a Teutonis & Ambronibus castra defendit: duobus deinde prœliis circa Aquas Sextias eos hostes deleuit.* Hæc de Ambronibus Heluetiis sententia vtique nobis firmior probabiliorque ob connexionem in laudatis historiis videtur, quam altera Reineri Reineccii, cui etiam illustrissimus auctor Paderbornensium Monimentorum subscripsit; qui *Ambrones*, Cimbrorum in Romano bello socios, a Westphaliæ fluuio *Emmer* deducunt, quam *Ambram* putant Latinis fuisse, qua opinione auctoribus suis relicta, in veteri & pluribus recepta sententia manemus. *Ambronicus* ergo pagus a Strabone, Liuio, Plutarcho & Eutropio in illo bello laudatus, ad quatuor illos Heluetiorum pagos vtique, vt validus & bellicosus, referri debet, quibus si *Tougenos* siue *Tugenos* Strabonis adnumeramus, * quos ille cum Ambronibus in eadem caussa coniunxit; habemus quatuor a Cæsare distributos Heluetiorum pagos siue populos, *Tigurinum, Vrbigenum, Ambronicum,* & *Tugenum.* Horum inter se fines atque terminos quod nemo designauit, Cluuerii coniecturam ** in enarratione vtplurimum insequemur. Id vero prænotandum est, Heluetio-

* Sed quo iure & quatenus id fieri debeat, infra ad Tugenorum pagi explanationem docebimus.

** Sed ego eadem in re malim Guillimanni auctoritatem fere sequi, scriptoris probatissimi.

vetiorum quondam agrum non iisdem vbique limitibus contentum, * quibus hodie Suizerorum regiones terminantur: quum *Rauraci*, ad Rhenum populus, seiuncti olim essent ab Heluetiis; contra accesserint Vrbigenis fortasse ad Iuram montem, quæ extra fœderatam sunt horum temporum Rempublicam.

PAGVS VRBIGENVS. XXXVI.

Proximi prouinciæ Romanæ VRBIGENI erant, ab *Vrba* oppido, quod ex Itinerario ostendimus, nominati, haud dubie antiquiore ceteris, aut maiori etiam potentia, quam vero postmodum amisit, quum splendidius valentiusque factum esset *Auenticum*, vsque adeo, vt non pagi tantum Vrbigeni, verum etiam totius ciuitatis Heluetiæ caput censeretur. Tacitus lib. I Histor. cap. LXVIII de Cæcina, Vitellii duce: *Quum direptis omnibus Auenticum, gentis caput, iusto agmine peteretur, missi qui dederent ciuitatem; & deditio accepta.* Nec est quod caput vnius pagi intelligas. nam citra diuisionem Tacitus ibidem vniuersos Heluetios commemorat. *Plus prædæ*, inquit, cap. LXVII, *ac sanguinis Cæcina hausit. Irritauerant turbidum ingenium Helvetii, Gallica gens, olim armis virisque, mox memoria nominis clara, de cæde Galbæ ignari, & Vitellii imperium abnuentes.* Hos ergo Heluetios intelligit, & horum caput Auenticum esse dicit, qui Marii & Cæsaris temporibus tam clade quam pugnis memoriam nominis consequuti erant, qui non tam Vrbigeni, quam Ambrones, quam Tugeni, quam Tigurini etiam fuerunt. Dignitatem illam Auenticum ab Romanis accepit, qui cum aliis ornamentis, tum colonia auxerunt. Flauiorum sæculo id Fredegarius imputauit, quasi Vespasianus, Germanis rebellibus superatis, reparari iusserit, & inchoatum splendorem reliquerit filiis perficiendum. Quo auctore id tradiderit, non liquidum est: nec vero de tempore dubitamus, quia Traiani æuo coloniam fuisse inscriptione probatur, apud Gruterum pag. 427, quam Caio Lælio imperatorum Neruæ & Traiani legato posuit,

COLONIA PIA FLAVIA CONSTANS EMERITA
AVENTICVM HELVETIORVM FOEDERATA.

Cognomen *Flauiæ* non sinit nos de tempore dubitare. Nec nummus Domitiani aduersatur, inscriptus, vt Valesius refert, COLONIA IVLIA AVANTICORVM, quum possit etiam in gratiam *Iuliæ*, fratris Titi filiæ, quam amavit

* Legendus ad hanc rem etiam Cluuerius in German. Antiq. II. cap. 4, qui tamen Cæsaris verba lib. I. Bell. Gall. c. 2. f. 5. & f. 3. minus recte interpretatur. Nam quum Cæsar ait: *Heluetii vna ex parte flumine Rheno latissimo atque altissimo, qui agrum Heluetium a Germanis diuidit, - - - continentur:* Cluuerius Rheni etiam eam partem, qua Vindelici & Ræti ab Heluetiis distinguuntur, intelligit. Id quod Cæsaris menti prorsus repugnat. nam Vindelici & Ræti non pertinebant ad Germaniam istis temporibus, vt Cluuerius ipse nouit. Verum Heluetii tum ad Aenum vsque pertingebant vltra Rhenum. Id quod ex Taciti German. c. 28. f. 1. clarum est. *Igitur*, inquit, *inter Hercyniam siluam Rhenumque & Aenum amnes Heluetii, vlteriora Boii, Gallica vtraque gens, tenuere.* Boiorum vero pars quædam intra Isarum & Aenum & Danubium incolebat, quæ Cæsaris ætate in Noricum transierat, sed ab Heluetiis nouas sedes quæsituris in societatem migrationis adsciscebatur. Vid. Strabo Geogr. V. pag. 325, 326. Cæsar B.G. I. c. 5. f. 4. Hæc quæ dixi, copiosius probaui & luculentius demonstraui in libello, cui nomen est *noua designatio veteris Heluetiæ finium longius, quam vulgo fieri solent, protrahendorum.*

vit Domitianus, id cognomen esse additum. Vide Suetonium cap. XVII & XXII. *Auanticorum* autem, vocali prima scriptum nomen, minus habet quod deuocare nos ab hac opinione possit, quum & Ptolemæus Ἀυάντικον scripserit; & forsan vtrumque receptum fuit, vsitatius tamen per E vocalem secundam, qua etiam in alia inscriptione pag. 110 num. 3 expressum est INCOLAE AVENTICENS. qui curatori coloniæ TABVLAM ARG. POSVER. quod opes & splendorem illorum potest comprobare. Male vero in Sequanis Ptolemæus hanc vrbem posuit, & vtique maior nobis est Tacitus, qui Heluetiis adscripsit ita, vt caput etiam gentis esset. Quod vetera Itineraria confirmant, Antonini, itinere a Mediolano Magontiacum; & Tabulæ Peutingerianæ. vtrobique enim *Auenticum Heluetiorum* * adpellatur; & quidem eo situ ac ordine, vt non possit extra Heluetiorum fines esse. ** Testatur & ipsum nomen, quod Galli nostri ei loco conseruarunt, *Avenches*, in quo prisci nominis non obscura insunt vestigia. Amisit splendorem Germanorum irruptione, Gallieno imperium deserente. Vnde est, quod Ammianus lib. XV cap. XXVII *Auenticum, desertam ciuitatem*, dixit, *sed non ignobilem quondam, vt ædificia semiruta nunc quoque demonstrant.* Illud QVONDAM longius tempus respicit, quam vastationes erant, quas Iulianus cæsar sub augusto Constantio; aut Constantius, pater Constantini, necdum augustus, sub Diocletiano & Herculio, vltus fuit. Hodie a nostratibus vocatur *Wiflisburg*, quasi Wiuilonis burgus, quia is comes fertur post diuturnas ruinas restaurasse.

XXXVII.

Alia vrbs huius pagi ad lacum Lemanum antiqua & nobilis fuit *Colonia Equestris.* Plinius lib. IV cap. XVII de Belgica post alios populos: *Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetii. Coloniæ, Equestris, & Rauriaca.* Tabula Theodosiana, Peutingeri vulgo dicta,

Condate, Gennaua XII. *Colonia Equestris* XII.

Antonini Itinerarium, itinere a Mediolano Argentoratum:

Darantasia			
Casuariam	M.	P.	XXIIII
Bautas	M.	P.	XVIII
Genauam	M.	P.	XXV
Equestrim	M.	P.	XVII
Lacum Lausonium	M.	P.	XX
Vrbam	M.	P.	XVIII.

Inscriptio vetus, in Geneuatis agri pago Versoy reperta, apud Gruterum p. 478 num. 3

D. VALERIO ASIATICI LIBERT
SISSI IIIIII VIRO COL. EQ.

Hæc

* *Auenticum Heluetiorum* olim *Forum Tiberii* vocatum fuisse contendit Autor libelli Amstelodami 1709. editi, qui dicitur *la decouuerte entiere de la ville d' Antre en Franche Comté*, vbi simul *Auenticum Sequanorum* ad Antrensem lacum situm fuisse demonstrat. Vid. Acta Erud. Lips. Ann. 1710. pag. 268

** Adde heic Marq. Wildium libro Apologie pour la vieille cité d' Avenche, quo per inscriptiones quoque circa Auenticum repertas res eadem confirmatur.

Hæc ſunt antiqua monimenta quæ Coloniam Equeſtrem Heluetiorum nominatim ſignificant. Opus videtur Iulii Cæſaris eſſe qui equites ibi depoſuerat limitaneos. Et ad hanc coloniam referuntur a doctiſſimis viris poetæ Lucani verba lib. 1 Pharſal. verſ. 394 de Cæſare:

ſparſas per Gallica rura cohortes
Euocat, & Romam motis petit vndique ſignis.
Deſeruere cauo tentoria fixa Lemano.

Quod ſi enim ductum Itinerarii ſequimur, inter Geneuam & Lauſonam *Equeſtris colonia* ſita fuit, XII millibus paſſuum a Geneua ſecundum Theodoſianam Tabulam, ex qua Itinerarii numerus XVII corrigendus eſt, inducto v, quinarii ſigno. Iam vero quatuor leucis ſiue XII millibus paſſuum a Geneua abeſt oppidum *Nyon*, poſitum *in cauo Lemano*, vt Lucanus dixit, hoc eſt in ſinu & angulo lacus. Confirmat Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliæ, cuius in Maxima Sequanorum eſt *Ciuitas Equeſtrium Noiodunum*. Antiquum ergo nomen fuit *Noiodunum*, quod poſtea, coloniæ nomine ac memoria ſenſim obſoleſcente, reductum, & linguæ fato in breuiorem formam deprauatum fuit, vt fieret *Nion* ſiue *Nyon*. * Ptolemæo Εκουεστρὶς in Sequanis eſt, quod non miramur, quum eodem errore Auenticum etiam Sequanis, a quibus longius abeſt, adſcripſiſſet.

XXXVIII.

Qui vero in Antonini itinerario eſt *Lacus Lauſonius*; & in Tabula Peutingeri Lacus Loſanne; ipſa vrbs *Lauſanna* eſt, a lacu, cui adiacet, nominata, XIII millibus ſecundum Tabulam ab Equeſtri diſtans colonia; ſecundum Antoninum, XX, quarum alter numerus ex altero corrigendus eſt. Reliqua oppida pagi Vrbigeni ex Tabula & Itinerario conſpiciuntur. Huius auctori proxime ad Auenticum ab auſtro *Minnidunum* eſt, in Tabula compendio ſcripturæ *Minodum*; quod videtur eſſe *Milden*, Gallis *Mouldon*, medio loco inter lacum & Auenticum ſitum oppidum: inter idem Auenticum & Salodurum ponit *Peneſticam*, quæ *Peteniſca* in Tabula eſt, cui ex Cluuerii opinione reſpondet oppidum *Biel*: eiuſdem Tabulæ *Eburodunum* & ſitu & nomine cum *Yuerdon*, quod in ora auſtrali lacus Neocomenſis eſt, conuenire non dubitamus. In Notitia ciuitatum prouinciæ Maximæ Sequanorum eſt *Caſtrum Ebredunenſe*, quod idem eſt.

PAGVS AMBRONICVS.

XXXIX.

Supra Vrbigenum pagus eſt *Ambronicus*, cui Cluuerius duo oppida adſignat, *Salodurum* & *Vindoniſſam*, quorum prius quam antiquum ſit, incertum eſt, quia antiquiorem eius memoriam, quam in Theodoſiana Tabula, & Itinerario eiuſdem forte ætatis, quod Antonini vulgo adpellatur. In eo enim hoc ordine collocatum eſt, vt iter ab *Auentico Peteniſcam*, quam diximus Biel videri, ferat; inde *Salodurum*; ab hoc *Auguſtam Rauracorum* ſpatio XXII M. P. deducat. Quum ergo nomen vrbis non ignobilis ad Arolam,

* Autor libri Gallici *La decouverte de la ville Antre* ſedem *ciuitatis Equeſtrium* haud procul Polinio quærit, nequaquam ad lacum Lemanum. Vid. etiam Acta Erud. Lipſ. A. 1710. pag. 270.

lam, *Solothurn* nempe, siue vt Galli vocant, *Soleurre*, superſit, non eſt quod plura verba de *Saloduro* veterum faciamus, quia ſic deprehenſum in Soleurre eſt, vt dubitare de ſitu non liceat.

XL.

Oppidum alterum, *Vindoniſſa*, certioris eſt antiquitatis, vtpote etiam a Tacito memoratum lib. IV Hiſt. cap. LXI. *Hiberna*, inquit, *ſubuerſa cremataque, iis tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindoniſſæ ſita ſunt.* Et cap. LXX, *Tutor maturauit ſuperiorem Germaniæ ripam & ardua Alpium præſidiis claudere. Atque interim vna & viceſima legio Vindoniſſa; Sextilius Felix cum auxiliaris cohortibus per Rhætiam irrupere.* Situm oſtendit Itinerarium Antonini & Tabula Theodoſiana. Illud itinere de Pannoniis in Gallias per mediterranea:

Brigantiam	—	—	—
Arborem Felicem	M.	P.	XX
Ad Fines	M.	P.	XX
*		*	
Vindoniſſam Leg.	M.	P.	XXX

Quod deeſt ſuppletur ex ſequenti itinere a Tauruno per ripam, ita

Fines	—	—	—	
Vitudorum	M.	P.	XXII	*Leg.*
Vindoniſſam	M.	P.	XXIIII	*Leg.*

Ex quo adparet, etiam nomine conſonante, nunc vicum Bernatium *Windiſch* eſſe, quæ olim fuit Vindoniſſa. In Notitia Galliæ ciuitatum *Caſtrum Vindoniſſenſe* eſt in Maxima Sequanorum: & *Campi Vindoni*, in Eumenii Panegyrico, Conſtantino dicto, cap. IV & VI, in quibus pater Conſtantius *bella plurima* aduerſus Germanos geſſerat. Quod autem in Tabula interponebatur *Vitudorum*, de eo in Tigurino pago videbimus. Inter Salodurum & Vindoniſſam trans Arolam fluuium *Iura* mons procurrit, cuius pars aſperrima nunc *Bözen* vel *Bözberg*, quod nomen ſonat, videtur *mons Vocetius* eſſe, in quem victi & diſperſi a Cæcina Heluetii refugerunt. Tacitus lib. I Hiſt. cap. LXVIII *Ipſi in medio vagi, abiectis armis, magna pars ſaucii aut palantes, in montem Vocetium perfugere.*

PAGVS TIGVRINVS.

XLI.

Tigurinus pagus a *Tiguro* nominatur, quod oppidum nemo veterum ſcriptorum memorauit: haud vero dubie e duodecim fuit, quæ migraturi in interiorem Galliam, vt apud Cæſarem lib. I cap. V eſt, ipſi Heluetii exuſſerunt. Quod pronius ad fidem fit, quia vrbs nobilis eius nominis *Zürch* hodieque ſupereſt, quod ipſum *Tigurum* cum Germanorum præpoſitione *zu* eſt, * ſicut cum eadem vocula ex Taberna fit *Zabern*; ex Tolbiaco, *Zülpich*. Ptolemæi in hoc tractu eſt Φόρος Τιϐερίꙋ, *Forum Tiberii*, quod vi nominis ſuadente

* Equidem non putem præpoſitionem *zu* appoſitam eſſe, ſed permutationem litterarum præoptem. Nam *s* & *z* Germanorum Romani verterunt in *t*. Sic Germanorum *Heſſen* in *Cattos*, *Meſſer* in *Matara* commutare ſolebant.

dente est oppidum Rheno adpositum *Keyserstul*, quasi tribunal Tiberii, quod, quum imperator in Rhætorum bello esset, ibidem videtur habuisse.

XLII.

Huius pagi etiam sunt, quæ Antonini Itinerario supra dictis itineribus inter Brigantiam & Vindonissam ponuntur, *Arbor Felix*, & *Ad Fines*. Vtriusque non obscura vestigia in oppidis, quæ nomen corrupte conseruant, videlicet illius in *Arbon*, quod lacui Brigantino est adpositum: huius in *Pfin*, quod supra flumen est Durum. *Vitudorum* autem eiusdem itineris, inter Fines & Vindonissam, in illum locum incidit, quo hodie est oppidum *Winterthür*, quasi Vintodurum aut Vinterdurum Romani olim pronuntiauerint. Etiam in hunc tractum cadit Γανόδουρον, *Ganodurum* Ptolemæi, de quo nihil certi constat. Plures autumant in loco Constantiæ fuisse ad lacum: Cluuerio videtur nomen ex Σαλόδουρον, *Salodurum*, corruptum: sed numeri Ptolemaici ab illo longius in ortum solis nos reducunt. *Constantia* vero, quia in altera ripa effluentis lacus est, ad Germaniam potius, quam Galliam aut Heluetiorum ciuitatem pertinuit, idcirco in subscriptionibus episcoporum quondam dicta *Constantia Alemanica*. Vide Valesii Notitiam.

PAGVS TVGENVS.

XLIII.

Tugenorum nomen a Strabone est, qui Τωΰγενοὺς vocauit, vt supra commemorauimus. Nomen ab oppido habuisse non dubitamus, quod *Tugum* fuisse vel *Tugium*, probabile ex analogia est: etiam celebri oppido nostra ætate *Zug* respondere, quia quæ vrbium nomina Romanis ex T incipiebant, Germani adposito *zu*, pronuntiauere, vt supra in Tiguro ostensum fuit. Nusquam sic oppidi nomen in antiquis monimentis occurrit: nec vero nouum censemus esse, quum *Tugenorum* * nomen sit satis antiquum, quamuis nec alium auctorem illius, quam Strabonem, possimus nominare.

XLIV.

Præterea huc Cluuerius locum Taciti refert, in modum municipii exornatum, & salubrium aquarum vsu frequentatum, lib. I Hist. cap. LXVII, *Cæcina*, inquit, *belli auidus, proximam quamque culpam, antequam pœniteret, vltum ibat. mota propere castra: vastati agri: direptus, longa pace in modum municipii exstructus locus, amœno salubrium aquarum vsu frequens.* Sic locum plane Tacitus describit, etiamsi nomine abstinet. Quod vero is intra

* Hi *Tugeni* illi ipsi esse videntur, qui *Ambrones* vocantur. Nam Liuius Epitom. LXVIII. modo *Teutonos* & *Ambrones* nominat eos, qui Marii castra oppugnarant. Orosius libro V. c. 16. *Teutones, Cimbros & Tigurinos & Ambrones* appellat, qui hoc idem facerent. Idem paullo post ita ait: *Hæc de Tigurinis & Ambronibus gesta sunt. Teutones autem & Cimbri integris copiis alpium niues emensi Italiæ plana peruaserunt.* Ergo Cimbri & Teutoni eiusdem, hoc est, Germanicæ, Tigurini & Ambrones itidem eiusdem, hoc est, Gallicæ gentis fuerunt. Marius igitur, quum Massiliensibus præmium fortitudinis tribuisse dicitur a Strabone lib. IV. pag. 279. ob præclaram operam aduersus *Ambrones* & *Tugenos* nauatam, *Tigurinos* intellexit, non *Tugenos*. Ergo Strabonis ille locus corruptus est. Contra quia idem Strabo libr. VII. pag. 451. Teutonis & Cimbris Tigurinos & Tugenos adiunctos esse dicit: apertum est, *Ambrones* & *Tugenos* eosdem esse. *Tugeni* a loco, Ambrones itidem a loco *brunnen*, qui in pago Suitiæ iacet, nomen habuisse videntur.

fines Heluetiorum ſit, non difficiliter in perculto oppido *Baden*, conſenſu omnium, invenitur: neque nomen eius poteſt dubium, minus ignotum eſſe, quia Romani ſalubrium aquarum loca plerumque *Ad aquas*, adpellauere, adiecto regionis cognomine, vt ab aliis locis, ſalubritate ſimili celebratis, diſcerni facilius poſſint. Qua ratione Taciti in Heluetiis locum, ſalubritate aquarum præditum, *Ad aquas Heluetias* dictum fuiſſe, nihil quidquam eſt, quod credere nos prohibeat. Hæc ſunt quæ de Heluetiis & chorographia illorum in antiquis monimentis inuenimus.

XLV.

Heluetios ab auſtro multæ gentes vel attingebant, vel ſubiacebant, *Veragri, Seduni, Nantuates*; quibus *Latobrigos* & *Tulingos* adiungerem, ſi certius aliquid de illorum ſede conſtaret. Cæſar ſane cum Heluetiis coniungit lib. I Belli Gall. cap. v, ſed a quo latere aut plaga cum illis cohæreant, non exponit. Priores itaque, *Veragros, Sedunos, Nantuates* Prouinciæ Romanæ ſiue Narbonenſi vindicamus, duplici ratione inducti, primum quia Cæſar ineunte lib. III de Bello Gallico, eosdem cum Allobrogibus coniungit, a quorum finibus ad ſummas Alpes pertinebant. Deinde quia Ptolemæus omnes illos populos adſcribit Italiæ, quamlibet trans ſummas Alpes ſitos. Si ergo inter Allobrogum fines & ſummas Alpes fuerunt, adeo, vt reuocari quodammodo ad Italiam potuerint; non poſſunt ad Heluetios, & cum ipſis ad Belgas transferri, ſed Narbonenſi relinquendi ſunt, quæ inter Italiam Belgicamque ex Heluetiorum parte interiacet: quamuis nec Nantuatibus certiorem ſedem adiudicare potuerimus. *Latobrigos* Cluuerius in Valleſiæ pago *Brige* quærit, certo autem & ſine dubitatione non inuenit. Leuior eſt Nic. Sanſonis coniectura, qui ex *Bri*, ſyllaba, ad Briſiacos refert. Nec ipſa etiam ſyllaba ſatis certa eſt, quia Oroſius lib. VI cap. VII *Latobrogios* ex Cæſare ſublegit. Modeſtior Hadrianus Valeſius eſt, qui imbecillitatem coniecturæ vtriusque oſtendit: ipſe a loco definiendo abſtinet, quem potius nobis, quam illos, imitandum ducimus. *Tulingos* multi trans Rhenum & ſupra Brigantinum lacum quærunt in Germania. De ceteris in Prouincia ſeu Narbonenſi Gallia actum eſt.

XLVI.

Tandem de hoc lacu, qui Heluetios a Vindelicis & Germanis ſeparat, aliquid addere pretium eſt. Plinius lib. IX cap. XVII vocat *lacum Rhætiæ Brigantinum*, quia & Rhætos attingit, ſaltem Vindelicos, a Tacito quoque ſub Rhætorum nomine comprehenſos. nam ſecundum Strabonem lib. IV pag. 142 καὶ Βριγάντιοι τῶν Οὐινδελικῶν εἰσι, *Brigantii quoque Vindelicorum ſunt*, illorumque oppidum Βριγάντιον, *Brigantium*, in ora lacus poſitum, ſupereſt. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. VI ipſum lacum *Brigantiam* vocat, communi cum oppido nomine. *relegens*, inquit, *margines lacus Brigantiæ.* & paucis interiectis: *Rhenus lacum inuadit, quem Brigantiam accola Rhætus adpellat.* In eo vero errat Ammianus, quod lacum hunc *rotundum* dicit, & *pari pæne ſpatio late diffuſum*, vti longus eſt; quod ſecus ſeſe habet. Pomponins Mela lib. III cap. II duos lacus memorat, per quos Rhenus trans-

transmittatur, *Venetum* & *Acronium*, quamquam nominum originem non exponat. *Rhenus*, inquit, *ab Alpibus decidens, prope a capite duos lacus effi- cit, Venetum & Acronium*. Ex quo ordine apparet, *Venetum* esse longiorem illum, qui a Brigantia incipit & longe procurrit ad Constantiam, & vlterius ad oppidum, quod hodie est, Bodmen vocatur. Vnde idem lacus est Venetus, Brigantinus, Constantiensis & Bodamicus: *Acronius* autem est minor & inferior, quem Rhenus inuadit, quum præter Constantiam, elapsus iam e maiore, in occidentem supra Heluetios defertur ad Rauracos, qui nunc proximi succedunt Heluetiis.

SECTIO II.

RAVRACI siue RAVRICI.

XLVII.

Hunc populum Cæsar & Itineraria *Rauracos*, prima vocali, vocant: Plinius, Ptolemæus, & inscriptio vetus, tertia, *Rauricos*. Vt finitimi sunt Heluetiorum, ita etiam socii fuerunt Romano bello. Cæsar lib. I cap. V *Persuadent Rauracis, & Tulingis, & Latrbrigis finitimis, vti eodem vsi consilio, vna cum iis proficiscantur*. Et cap. XXIX in tabulis repertis quibus ratio confecta erat qui numerus domo exisset: *summa erat capitum Rauracorum millia* XXII. Vnum his præ ceteris eximium oppidum fuit, quod Plinius lib. IV cap. XII *Rauricum Galliæ oppidum* adpellat. De Danubii siue Istri fonte agens, *Ortus hic*, inquit, *in Germaniæ iugis montis Abnobæ, ex aduerso Raurici Galliæ oppidi*. In hoc L. Munatius Plancus, olim Ciceronis discipulus & amicus, vti ex lib. X epistolarum notum est, post Antonium sectatus, & inter adparatum Actiaci belli regressus ad Octauianum Cæsarem, a quo ad censuram & præfecturam Rhætiæ euectus fuit; hic, inquam, Munatius Plancus Augusti auspiciis coloniam deduxit, cuius rei superest inscriptio honorifica apud Gruterum pag. 439 num. 8

L. MVNATIVS L. F. L. N. L. PRON.
PLANCVS COS. CENS. IMP. ITER. VII VIR
EPVL. TRIVMPH. EX RAETEIS AEDEM SATVRNI
FECIT DE MANVBIIS AGROS DIVISIT IN ITALIA
BENEVENTI IN GALLIA COLONIAS DEDVXIT
LVGDVNVM ET RAVRICAM.

Supra in Lugduno pag. 218 partem quoque huius inscriptionis protulimus, Dione duce ac auctore in eam opinionem ingressi, vt *Lugdunum* ante triumuiratum deductam censeremus, quam nec nunc sententiam mutamus; de *Raurica* autem vt aliter iudicemus, sub Augusto ab eodem esse deductam; cum alia argumenta, tum ipsum Augustæ nomen, quod vel eodem tempore vel postea accessit, non vanis significationibus persuadent. Plinius alio loco, eodem lib. IV cap. XVII, vocat *coloniam Rauriacam*: Ptolemæus Ραυρικῶν Ἀυγȣ́στα, *Augustam Rauricorum*: Theodosiana Tabula *Augusta Rauracum*, quod vel syncope est *Rauracûm*, vel, vt sæpe in illa Tabula, compendium

dium scripturæ pro *Rauracorum:* eodem modo auctor Itinerarii, itinere a Mediolano per Penninas Magontiacum:

Auenticum Heluetiorum	—	—	—
Penesticam	M.	P.	XIII
Salodurum	M.	P.	X
Augustam Rauracum	M.	P.	XXII

Quod itidem *Rauracorum* lego. Vt vero mos illorum temporum fuit, etiam gentile nomen vrbi est impositum. Itinere alio, a Tauruno in Gallias per ripam Pannoniæ,

Vitodurum	—	—	—
Vindonissam	XXIIII		
* *	*		
Rauracos	XXVII.		

Et Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Apud Sequanos Bisontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis.* Bisontii vel Visontio quidem in Sequanis, non autem Sequani sunt ipsi Raurici, sed in prouincia Maxima Sequanorum, quæ & Rauracos, & Heluetios vna cum Sequanis complectebatur. Sic Eutropius lib. VI cap. XIV *Cæsar vicit Heluetios, qui nunc Sequani adpellantur,* id est, in Maxima Sequanorum prouincia continentur, Sequanis contributi, & nominis illorum, si laxe id de toto ambitu intelligatur, interdum participes. In Notitia prouinciarum vocatur *Castrum Rauracense.* Hodie nomen priscum Augustæ, vulgo *Augst,* * conseruat exiguus vicus ad curuaturam Rheni, vbi ab occasu in septemtrionem inflectitur, sed ruinis & ruderibus, quæ ibi visuntur, clarissimæ quondam coloniæ magnitudinem prodit, situs VI millibus passuum a Basilea, quæ ex fato illius incrementa maiora cepit.

XLVIII.

Præterea in Rauracis Ptolemæus scribit *Argentuariam* (Græce Ἀργεντουαρία est) quæ si recte est posita, & Rauracis vere attributa, oportet horum fines in septemtrionem longius procucurrisse, & in ipsam Superiorem, quæ ab Romanis dicta fuit, Germaniam. Tabula Theodosiana *Argentuariam* ponit inter Helellum & Cambete: aut si longius fines ex Antonini Itinerario (itinere a Mediolano Magontiacum) repetere volumus, sita fuit inter Augustam Rauracorum & Argentoratum. Ordo ibi talis est

Augustam Rauracûm	—	—	—
Cambetem	M.	P.	XII
Stabula	M.	P.	VI
Argentuariam	M.	P.	XVIII
Elcebum	M.	P.	VI
Argentoratum	M.	P.	XII.

Ex quo situ alii Colmar, alii Horburg vel Arburg interpretantur. Hæc etiam *Argentaria,* eiecta littera, ab Ammiano & Aurelio Victore scribitur, no-

* Autor libri *de la decouverte entiere de la ville d' Antre* putat esse *Mandeurre.* Vid. Acta Erud. Lips. m. Jun. 1710. p. 270.

nobilis ille locus, apud quem Gratianus Alemannos vicit. Ille lib. XXXI cap. XXVII *Primum apud Argentariam, signo per cornicines dato, concurri est cœptum: - - - barbari ita sunt cæsi, vt ex prædicto numero* [XL M.] *non plus quam quinque millia, vt æstimabatur, euaderent:* hic [Aurel. Victor in Epitoma] de Gratiano: *apud Argentarium oppidum Galliæ triginta Alemannorum millia in bello exstinxit.* Nec audiendus Andreas Schottus, qui ad Argantomagum [*Argenton*] in agro Lemouicum vult relatum.

XLIX.

Quod si Argentuaria fuit Rauracorum, vti videtur antiquitus fuisse; eorumdem fuerunt etiam, quæ inter illam & Augustam interiecta fuerunt, *Cambes* siue *Cambete* Itinerarii & Tabulæ, nunc vicus Kems; & *Arialbinum* eiusdem Tabulæ Theodosianæ, quod in Antonini itinere a Tauruno per Pannoniæ ripam, *Artalbinum* scribitur, positum inter Rauracos siue Augustam, & Vruncim. Id quibusdam videtur Mulhusa Sequanorum esse: verum non conuenit cum itinere quod tanto spatio non potest ab Rheno recedere, sed ab Augusta per Vruncim ad Montem Brisiacum, qui ad Rhenum est, fertur, & inde Argentoratum. Cluuerius pag. 350, nescio qua coniectura, *Basel* interpretatur, quod itidem dubitandum aut negandum est, quia Theodosii ætate, qua Tabula Peutingeri conscripta putatur, etiam Basilea iam tum fuit, Ammiano testante lib. XXX cap. VIII. *Valentiniano*, inquit, *post vastatos aliquos Alemanniæ pagos, munimentum ædificanti prope Basileam, offertur præfecti relatio, docentis Illyrici clades.* Sed de hac plura in medii æui Geographia. Nihil ergo certi habemus quod de *Arialbino* dicamus: sicut neque Hadrianus habuit Valesius. Ad *Sequanos*, nobilissimam gentem properamus.

SECTIO III.

SEQVANI.

L.

Sequani, olim pars Celticæ, vti ex Cæsaris lib. I cap. I supra demonstrauimus; postea Belgicæ ab Augusto contributi sunt, quod ex Plinio & Ptolemæo notum, & sub initium huius capitis probatum est. Iura mons Sequanos ab Heluetiis diuisit, Cæsare definiente, eodem lib. I Belli Gall. cap. VIII. *A lacu Lemano*, inquit, *ad montem Iuram, qui fines Sequanorum ab Heluetiis diuidit, millia passuum decem nouem murum fossamque perducit.* Altera parte ad Rhenum vsque fines protulisse Strabo auctor est lib. IV pag. 133, ἔθνος Σηκουανῶν συνάπτον Ῥήνῳ πρὸς ἕω, *Gens*, inquit, *Sequanorum attingit ab oriente Rhenum;* quod pro more forsan ex Cæsare hausit, qui dubie lib. I cap. I *Galli* [Celtæ] *attingunt a Sequanis & Heluetiis flumen Rhenum.*

LI.

Quid vero est A SEQVANIS? an *post?* an *per?* metaphrastes vertit κατὰ τοὺς Σηκουανοὺς, quod itidem dubiæ interpretationis est. Apertius idem lib. IV cap. X *Rhenum per fines Sequanorum, Mediomatricorum* dixit *citatum*

tatum ferri; de quo plus infra in *Mediomatricis* dicemus. Ex altera parte Tacitus annali III cap. XLV *pagos Sequanorum contermino Aeduis* dixit. nam late habitarunt non tantum ad horum vsque fines, verum etiam ad Lingonum, Segusianorumque. An vero etiam ad Rhenum vsque; res est dubitatior, quia Rauraci & Tribocci, Rheni accolæ, ex illa parte obstabant, qua Sequani possent ad Rhenum forte pertinere. nisi pulsi inde a Germanis gentibus fuere, sicut de Ariouisto constat, tertiam partem eorum agri eamque optimam occupauisse, quæ haud dubie propior Rheno atque Germaniæ fuit. Cæsar lib. I cap. XXXI Diuitiaci Aedui oratione: *Peius victoribus Sequanis, quam Aeduis victis accidisse, propterea quod Ariouistus rex Germanorum in eorum finibus consedisset, tertiamque partem agri Sequani, qui esset optimus totius Galliæ, occupauisset.* Ammianus quidem Sequanos ad Rhenum vsque perducit lib. XV cap. XXVII. *apud Sequanos*, inquit, *Bisontios vidimus, & Rauracos, aliis potiores oppidis multis.* Rauraci vero, siue Augusta Rauracorum, ad Rhenum sunt. Sed Ammianus ex more suorum temporum dixit, quibus prouincia Maxima Sequanorum constituta erat, qua non Sequani modo, verum etiam Heluetii & Rauraci continebantur.

LI.

Nullum autem certum oppidum Sequanorum nominatur, nisi *Vesontio*, quod illis nominatim Cæsar tribuit lib. I cap. XXXVIII. *Nuntiatum est ei, Ariouistum cum suis omnibus copiis ad occupandum Vesontionem, quod est oppidum maximum Sequanorum, contendere.* Et Dio Cassius lib. XXXVIII pag. 8 τὸν Ὀυεσοντίωνα, τὴν τῶν Σηκωανῶν πόλιν, *Vesontionem, Sequanorum vrbem* vocat. Et Magno: *Sequanus, Vesontio.* Posteriori enim æuo etiam gentis nomine dicta fuit. Antonini itinere a Mediolano per Graias Argentoratum, *Visontio* scribitur, & sic recto tractu ab Lemano in septemtrionem locatur:

Lacum Lausonium	—	—	—
Vrbam	M.	P.	XVIII
Arioricam	M.	P.	XXIIII
Visontionem	M.	P.	XVI

Nummos etiam adferunt Augusti & Galbæ, impressos MVN. VISONTIVM; verum quod hic casus magis conuenit Hispaniæ oppido in Pelendonibus, supra pag. 121 descripto; eo cum Harduino referri volumus. Ptolemæus quidem etiam *Visontium*, Græce Ὀυισόντιον, dixit, quo duce Hadrianus Valesius Galbæ nummum, VISONTIVM MVN. id est *Visontium municipium*, ad Sequanos adplicuit; sed ipse simul de fide sui ducis dubitat, annon forte Ὀυισοντίων *Visontio*, virili genere, in eo, vt in Cæsare & Dione, legendum sit: qua admissa dubitatione, incerta & huius nummi ratio erit. Notitia prouinciarum in Maxima Sequanorum: *Metropolis ciuitas Vesontiensium.* Nunc, quod nemo dubitat, *Besanco* est, nostris *Bisanz*, vrbs incluta ad Dubim fluuium. Id quoque non prætereundum est, quum cultior ab Romanis Gallia fuit facta, Vesontionem habuisse municipalem scholam & oratoriæ artis professores. Ausonius Gratiar. act. ad Gratianum cap. XIII *Quomodo Titianus magi-*

magister? sed gloriosus ille municipalem scholam apud Visontionem Lugdunumq; variando, non ætate quidem, sed vtilitate consenuit. Titianus autem ille magister est ille, quo Maximinus Iunior, Maximini Thracis filius, *Oratore* vsus est, id est oratoriæ præceptore: de quo Capitolinus.

LIII.

Alterum oppidum, quod multi credunt a Cæsare tributum Sequanis, & nomine & situ suspectum est doctissimis viris. Lib. I cap. XXXI Cæsar Divitiaci oratione: *Ariouistum, vt semel Gallorum copias prælio vicerit, quod prælium factum sit Amagetobriæ, superbe & crudeliter imperare.* Sed inde colligi haudquaquam potest, vbi locorum prælium commissum fuerit, in Sequanis, an Aeduis, an in aliarum gentium finibus: nec, genuinum sit, an mendosum vocabulum, quia nemo alius id nomen memorauit, & Cæsaris codices variant vel *Amagetobriam*, vel *Amagetobrigam*, alii *Magetobrigam*, vel aliter referentes. Quod vero Ioannes Goduinus ad Bingium superioris Germaniæ refert, eodemque adplicat Ausonianos versus principio Mosellæ,

Transieram celerem nebuloso flumine Nauam,
Addita miratus veteri noua mœnia vico
Aequauit Latias vbi quondam Gallia Cannas;

id longe nimis petitum est, vti, quum ad Bingium deuentum fuerit, plurium iudicio doctorum hominum demonstraturi sumus.

LIV.

Ptolemæus præter Visontium vel Visontionem, & Heluetias vrbes, quas perperam huc reduxit, Equestrem & Auenticum; etiam in Sequanis *Didattium*, * Διδάττιον, locat, quod vero æque obscurum & ignotum est, vt Cæsaris Amagetobria. Esto, vtrumque in Sequanis fuisse, quis vero locum in tam amplis finibus vel huius vel illius oppidi demonstrabit, vbi neque nomen aliquod vestigia nobis prodit, neque itineraria vetera nos ductu suo confirmant? Vere ergo de Amagetobrigæ loco Cluuerius dixit: *Frustra sunt, semperque erunt, qui eum peruestigare laborant:* quod idem etiam de Didattio Ptolemæi iudicamus.

SECTIO IV.

LINGONES.

LV.

Lingones quoque in Belgica ponit Plinius lib. IV cap. XVII, eosdemque *fœderatos* Romanorum fuisse dicit. Ptolemæus corrupto nomine Λόγγωνες *Longones*; sed etiam Belgicæ adscribit. In collimitio autem Belgicæ Celticæque fuerunt, quia ad caput Matronæ fluuii habitarunt, qui terminus gentis vtriusque fuit. Straboni sunt iidem & Λίγγονες, *Lingones*, & Λιγκάσιοι, *Lincasii*, altero nomine corrupto. Exempla mox proferemus. Mosa amnis in finibus Lingonum, vt Cæsar ait lib. IV cap. X, nascitur, ex Vo-

* Est vrbs *Dola*. Vid. Autor libri la decouverte entiere de la ville d' Antre. in actis Erudit. m Jun. 710 p. 270.

geſo monte erumpens: de quo ſupra in fluminibus dictum. Arar flumen Lingones & Aeduos a Sequanis diſtinguit. Strabo lib. IV pag. 129 ὁ Ἄραρ ὁρίζων Σηκουανὺς τε καὶ Αἰδὺϊὺς, καὶ Λιγκασίὺς, *Arar terminus Sequanorum, Aeduorum, & Lincaſiorum* ſiue Lingonum. Et pag. 134 ὑπὲρ τῶν Ελουητίων καὶ Σηκὑανῶν Εδὖοι καὶ Λίγγονες οἰκὖσι πρὸς δύσιν, *Super Heluetios & Sequanos occaſum verſus habitant Aedui & Lingones.* Quamuis autem ad Vogeſum montem ex parte pertinebant; tamen vber illorum ſolum & eximiæ fertilitatis fuit. Claudianus Conſulatu II Stilich. verſ. 94

Vexit Lingonico ſudatas vomere meſſes.

LVI.

Vrbem Longonibus ſuis, id eſt Lingonibus, Ptolemæus attribuit *Andomatunum*, Ανδομάτουνον, τ forte pro δ errore ſcribarum poſito, quia videtur ex *dunum* eſſe, plurium oppidorum terminatione, qua montanus ſitus ſignificatur. Sed nihil definio, quia etiam Antoninus iter ab *Antematunno* Tullum ducit, vtrimque τ recepto in vocabulum. Et quia ſolam hanc ponit Ptolemæus, ſine dubitatione gentis illius vrbs primaria fuit, quæ poſteriori æuo, vt moris erat, ipſius gentis vocabulum adſumſit, & *Lingones* ipſa vrbs adpellata. Eutropius lib. IX cap. XV *Per idem tempus a Conſtantio cæſare in Gallia pugnatum eſt circa Lingones: die vna aduerſam & ſecundam fortunam expertus eſt. Nam quum repente barbaris ingruentibus intra ciuitatem eſſet coactus tam præcipiti neceſſitate, vt clauſis portis in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis, aduentante exercitu,* LX *fere millia Alamannorum cecidit.* Quæ integra verba recitaui, vt conſtet non de gente, ſed oppido ſermonem eſſe. In Notitia prouinciarum *Ciuitas Lingonum* pro vrbe eſt. Taciti quidem etiam eſt *ciuitas Lingonum*, lib. I Hiſt. cap. LIX & LXIV: ſed ibi *ciuitas* populus, non id oppidum eſt, quod hodie *Langres* nuncupatur. Eius gentis vnus & ſingularis homo *Lingon* a Tacito dicitur lib. IV Hiſt. cap. LV.

LVII.

In Lingonico agro etiam *Diuio* fuit, quod *Diuionenſe caſtrum* Gregorius Turonenſis lib. III cap. XIX, & ex illo Aimoinus lib. II cap. XXIV accurate deſcribunt. Agunt de Gregorio Lingonenſi epiſcopo, quem ibi *maxime moratum eſſe* Aimoinus, ſiue *maxime aſſiduum in eo fuiſſe*, Gregorius hiſtoricus teſtantur. Cuius ſedis & commorationis cauſſa deſcriptionem caſtri inſtituerunt. *Eſt caſtrum*, inquit Gregorius, *firmiſſimis muris, in media planitie & ſatis iucunda compoſitum. Terra valde fertilis atque fecunda. - - - - - A meridie habet Oſcarum fluuium, piſcibus valde prædiuitem: ab aquilone vero alius fluuiolus venit, qui per portam ſubueniens ac ſub pontem decurrens, per aliam rurſus portam egreditur, totum munitionis locum placida vnda circumfluens; ante portam autem molinas mira velocitate diuertit. Quatuor portæ a* IV *plagis mundi ſunt poſitæ, totumque ædificium* XXXIII *turres exornant. Murus vero illius de quadris lapidibus vsque in* XX *pedes, deſuper a minuto lapide ædificatus habetur; habens in altum pedes* XXX; *in latum pedes* XV. *Quæ cur non ciuitas dicta ſit ignoro. - - - Veteres ferunt ab Aureliano hoc impera-*

ratore fuisse ædificatum. Valesio videtur antiquius fuisse vel oppidum vel vicum, Aurelianum demum munimenta noua addidisse. Repetere autem hæc integra ex Gregorio visum fuit, quia *Castrorum* formam nobis describunt, quæ non arces solæ aut nuda munimenta fuerunt, sed oppida etiam ampla munimentis circumdata, quæ notio frequens in Notitia prouinciarum & ciuitatum est. Scribitur etiam alia forma *Dibio.* Marmor Romanum nostra memoria effossum, DIBIONE CONSISTENTES. & inscriptio apud Reinesium class. I num. CCLXIII

ARAM POSVERVNT FABRI
FERRARI DIBIONENSES.

Hodie *Dijon* vocatur, vrbs bene culta & caput Ducatus Burgundici.

SECTIO V.

L E V C I.

LVIII.

Lingonibus proximi in septemtrionem *Leuci* erant, circa Mosellam colentes, aut inter Mosellam & Mosam. Cæsar lib. I cap. XL *Hæc sibi curæ esse: frumentum Sequanos, Leucos, Lingones subministrare.* Strabo lib. IV pag. 134 ὑπὲρ τῶν Μεδιοματρικῶν Λεῦκοι καὶ τῶν Λιγγόνων τι μέρος. *supra Mediomatricos sunt Leuci & pars Lingonum.* Plinius lib. IV cap. XVII *Leuci liberi.* Laudantur a iaculandi peritia. Lucanus lib. I vers. 424

Optimus excusso Leucus Rhemusque lacerto.

Tacitus lib. I Hist. cap. LXIV *Nuntium de cæde Galbæ, & imperio Othonis, Fabius Valens in ciuitate Leucorum accepit.* Vbi non vrbs intelligenda, Leucorum caput, sed ager cum inhabitante populo.

LIX.

Oppida autem Ptolemæus Leucis duo tribuit. Τοῦλλον, *Tullum* & Νάσιον, *Nasium.* Prioris nomen quia seruatur episcopali ad Mosellam ciuitati, vulgo *Toul* dictæ, quæ in Notitia prouinciarum, in Belgica prima est *Ciuitas Leucorum Tullo;* de situ nulla est dubitatio. Confirmat Itinerarium Antonini, quod habet *Iter ab Antematunno Tullum Leucorum vsque.* In ipsis autem vrbium vocabulis, tam hoc itinere, quam alio, a Durocortoro Diuodurum, simpliciter *Tullum* vocatur, vt tamen milliariorum numerus, in Leucos id oppidum incidere probet, vt rationes ostendent, in altero Ptolemæi oppido vel castro proferendæ.

LX.

Illud est *Nasium,* quod ob nominis similitudinem multi adhuc crediderunt Nanceium siue Nancy esse, splendidam vrbem Lotharingiæ. Quod secus esse, iter a Durocortoro Diuodurum, id est a Rhemis Mettim, ostendit, cuius hæ rationes sunt:

Durocortorum	—	—	—
Fanum Mineruæ	M.	P.	XIIII
Ariolam	M.	P.	XVI
Caturigas	M.	P.	IX

 Nasi-

Nasium	M.	P.	IX
Tullum	M.	P.	XVI
Scarponam	M.	P.	X
Diuodurum	M.	P.	XII.

Heic proficiſcentibus a Rhemis citerius eſt *Naſium*, quam Tullum, XVI millibus paſſibus: at Nanceium Lotharingiæ eſt vltra Tullum fere totidem millibus: vt alius omnino locus Naſio quærendus ſit, qui Valeſio videtur Grand Nanci, quaſi Nancium maius, vicus, qui non longe a fluuiolo Orna, & a Commerciaco & flumine Moſa quatuor circiter leucis abeſt. Fredegarius quoque eodem loco & ordine ponit, & *Caſtrum Naſium* adpellat: cuius verba etiam Valeſius in *Tullo* recitauit.

SECTIO VI

MEDIOMATRICI.

LXI.

Cæſar & Strabo *Mediomatricos* ad Rhenum vsque perducunt, de quo ſitu recte dubitat Hadrianus Valeſius in *Rhenus*, quum ad Moſellam potius reducendi videantur. Cæſaris verba ſunt lib. IV cap. X de Rheno: *longo ſpatio per fines Nantuatium, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Triboccorum, Treuerorum citatus fertur.* Strabo Cæſarem ſequutus, vt ſolet, lib. IV pag. 133 μετὰ τοὺς Ἑλουηττίους Σηκουανοὶ, καὶ Μεδιοματρικοὶ κατοικοῦσι τὸν Ῥῆνον, *poſt Heluetios Sequani & Mediomatrici habitant ad Rhenum.* Sicut autem ſupra de Sequanis non ſine cauſſa dubitauimus, ita nunc magis de Mediomatricis, quum nimis diſtet a Rheno Moſella eo tractu, vbi Diuodurum eſt, caput Mediomatricorum: niſi velis dicere, quod Straboni videtur in animo fuiſſe, Triboccos, Germanicam gentem, occupaſſe partem Mediomatricorum: Cæſarem autem & Strabonem reſpexiſſe tempora ante horum inuaſionem. Addit enim modo dictis Strabo: ἐν οἷς ἵδρυται Γερμανικὸν ἔθνος περαιωθὲν ἐκ τῆς οἰκείας, Τριβόκχοι, *in quibus* [Mediomatricis] *locata eſt Germanica gens, ex ſua ſede huc translata, Tribocci.* Sed hi ad ſuperiorem Rhenum fuere: Nemetes & Vangiones magis oppoſiti Mediomatricis, qui Rhenanum illum in Belgica tractum ætate Plinii tenuerunt: incertum, an etiam temporibus Cæſaris, quos ille cum Transrhenanis lib. I cap. LI videtur numerare. Quod ſi poſt Cæſaris tempora in Cisrhenana ſedem occupauerunt, conſtant & Cæſari & Straboni de Mediomatricis ſuæ rationes: etiam ſupra de Sequanis.

LXII.

Quod ad nomen attinet fere omnes ſecunda forma inflectunt, *Mediomatrici, Mediomatricorum*, Cæſar videlicet, Strabo, Plinius, Ammianus, auctor Tabulæ Peutingerianæ: ſolius Ptolemæi eſt alius caſus Μεδιομάτρικες, *Mediomatrices.* Plinius neque liberos neque fœderatos dixit: at fuiſſe illo tempore fœderatos atque ſocios Romanorum, ex Taciti lib. IV Hiſtoria-

riarum cap. LXX liquet. *Legiones*, inquit, *in Mediomatricos, sociam ciuitatem, abscessere.*

LXIII.

Ptolemæus vnum his oppidum Διουόδουρον, *Diuodurum* tribuit. Hoc autem fuisse Mediomatricorum, consentit Tacitus lib. I Hist. cap. LXIII. *Diuoduri*, inquit, (*Mediomatricorum id oppidum est*) *quamquam omni comitate exceptos, subitus pauor exterruit.* Et Peutingeriana Tabula, *Diuoduri Mediomatricorum.* Eadem Tabula & Itinerarium Antonini docent, Diuodurum ad Mosellam esse, in loco vbi Metti, vel Metis est, vulgo Metz. Dubitat de eo Christophorus Brovverus ad Venantii Fortunati lib. III carm. XII pag. 90: confirmat autem Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliæ, cuius in prima Belgica est, *Ciuitas Mediomatricorum Mettis*: in alia, *Ciuitas Mediomatricorum, id est Mettis.* Medio æuo, vt solemne pluribus ciuitatibus fuit, nomen gentis huic vrbi tributum est, id est, dicta *Mediomatrici.* Ammianus lib. XV cap. XXVII *Belgica prima Mediomatricos prætendit & Treuiros.* Et lib. XVII ineunte: *cum captiuis omnibus prædam Mediomatricos, seruandam ad reditum vsque suum, duci præcepit.* Postea *Meti, Metorum*, pluraliter, vel *Metti*, dici cœpit. In Notitia Imperii sub dispositione Magistri peditum Præsentalis, in Legionibus pseudocomitensibus: *Prima Flauia Metis*, id est quæ Metis præsidet. Et singulari forma *Mettis.* Fortunatus Venantius lib. III carm. XII ad Villicum, episcopum Mettensem, de situ huius vrbis:

Hinc dextra de parte fluit qui Salia fertur,
Flumine sed fluctus pauperiore trahit.
Hinc vbi perspicuis Musellam cursibus intrat,
Alterius vires implet & ipse perit.
Hoc Mettis fundata loco, speciosa, coruscans
Piscibus obsessum gaudet vtrumque latus.

Satis hoc amœnitatis, quam etiam supra in flumine Salia vel Sallia ostendimus, eodem Fortunato præeunte. Nunc ex eodem carmine de vberiore loci voluptate, cum munitionibus, excerpendum ducimus. Pergit poeta,

Deliciosus ager ridet vernantibus aruis:
Hinc sata culta vides, cernis & inde rosas.
Prospicis vmbroso vestitos palmite colles,
Certatur varia fertilitate locus.
Vrbs munita nimis, quam cingit murus & amnis,
Pontificis merito stas valitura magis.

Valide munitam vrbem fuisse, ex eo etiam cognoscimus, quod Iulianus, vt modo ex lib. XVII enotauimus, aduersus Germanos trans Rhenum iturus, in eam cum captiuis prædam omnem ex prœlio seruandam abduci iussit.

LXIV.

Hæc princeps vrbs Mediomatricorum, quæ sola digna visa Ptolemæo est, quam in populo hoc & agro memoraret. Alia oppida minora huius gentis, quantum ex situ iudicare possumus, fuerunt, *Virodunum, Ibliodurum, Scar-*

Scarpona, Decem Pagi, Totonis villa. A Mosa incipimus, cui *Virodunum* impositum est, quod Antonini primo itinere a Durocortoro Diuodurum hac serie, pro situ notando, collocatur:

a Durocortoro			
Virodunum	M.	P.	XXXIX
Fines	M.	P.	VIIII
Ibliodurum	M.	P.	VI
Diuodurum	M.	P.	VIII

Ex quibus colligitur, non aliud esse, quam *Verdun*, ad Mosam situm oppidum episcopale. Gregorius Turonensis lib. III cap. XXXIV vocat *vrbem Viridunensem:* alii *Veredunum* scribunt. Fortunatus lib. III carm. XXVII ad Agericum, episcopum huius ciuitatis:

Vrbs Vereduna breui quamuis claudaris in orbe,
Pontificis meritis amplificata places.

LXV.

De oppido *Ibliodurum* non habemus quod dicamus, præter distantiam ex prædicto itinere. Nobilius castrum *Scarpona*, vel *Scarponna*, ex itinere supra in *Nasium* enumerato, inter Tullum & Diuodurum loco fere medio situm. Ammianus lib. XXVII cap. II *venit prope locum Scarponna.* Tabula Peutingeriana: *Tullio,* [lege *Tullo*] *Scarponna.* Videtur pluraliter Ammiano dici: in Itinerario autem est quartus casus *Scarponam.* Castrum Paullus Diaconus de Mettensibus episcopis libello dixit. Hodie vicus est *Charpeigne* ad Mosellam.

LXVI.

Duodecim circiter millia passuum a Mediomatricorum vrbe abest oppidum, quod *Decem Pagos* dixere, vulgo nunc *Dieuze* in Lotharingia. Antonini itinere de Pannoniis in Gallias per mediterranea, inter *Tabernas* & *Diuodurum* ponitur, vtrimque distans XX M. P. Est etiam in Peutingeriana Tabula hoc ordine:

ad Decem Pagos, Ponte Saraui, Tabernis, Argentorato.

Tandem etiam huc referunt *Theodonis Villam*, nescio quam antiquam, quæ verius forsan ad medii æui Geographiam referretur. *Palatium Theodonis* annales vocant: contracto vocabulo *Totonis Villam* Paullus Diaconus de Gestis Langobard. lib. I cap. V. *Ego,* inquit, *in Gallia Belgica, in loco, qui Totonis villa dicitur, constitutus.* Gallis est *Thionville:* nostratibus, *Diedenhofen,* situm ad Mosellam, infrà Mettim, oppidum.

SECTIO VII.

TRIBOCCI, NEMETES, ET VANGIONES.

LXVII.

Iam Rheni ripa decurremus, eas gentes perlustraturi, quæ nomen vtrique prouinciæ, Germaniæ Superiori & Inferiori, dederunt. Ab Rauracis & Sequanis incipientes, primum *Tribocos, Nemetes, Vangiones* obuios habe-

habemus, quos ex Germania magna in citeriorem ripam Rheni transiisse, eamque ad possidendum occupauisse, omnino certum ex Plinio atque Strabone est: quo tempore accesserint, & quibus finibus possessiones nouas distribuerint, incertum. Plinius lib. IV cap. XVII ait: *Rhenum accolentes, Germaniæ gentium in eadem prouincia* [Gallia Belgica] *Nemetes, Tribochi, Vangiones: hinc Vbii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Bataui.* Strabo ex tribus tantum vnam gentem nominat lib. IV pag. 134, Tribocos, qui in Mediomatricis sedem occupauerint. Quum enim dixisset Σηκουανοὶ καὶ Μεδιοματρικοὶ κατοικοῦσι τὸν Ῥῆνον, *Sequani & Mediomatrici habitant iuxta Rhenum*; continuo subdit, ἐν οἷς ἵδρυται Γερμανικὸν ἔθνος, περαιωθὲν ἐκ τῆς οἰκείας, Τριβόκχοι, *in quibus Germanica gens habitat, translata ex sede sua, Tribocci.* Vangiones, Nemetes nusquam memorat, vt dubitare possis, vtrum sub Triboccis comprehendat, an forte illius ætate non traiecerint amnem, occupaturi partem Mediomatricorum.

LXVIII.

Hæc ergo grauior est illa de transitionis tempore inter eruditos disceptatio, de qua supra in Sequanis & Mediomatricis dubitanter loquuti sumus, in hunc locum, quo de ipsis populis acturi sumus, quidquid controuersiæ est, reseruantes. Philippus Cluuerius lib. II Germ. Antiq. cap. X breui ante Cæsaris bellum, & Ariouisti in Galliam aduentum, eas gentes in alteram ripam migrasse iudicat. Hinc ob recentem memoriam pristinorum finium Cæsarem & Strabonem Mediomatricos Sequanosque vsque ad Rhenum extendisse, quamquam illo tempore partem illorum agri peregrinæ gentes occupassent. Cui sententiæ etiam Hadrianus Valesius in *Nouiomago Nemetum* accedere videtur. *Ea triga,* inquit, *populorum* [Tribocorum, Vangionum, Nemetum] *paullo ante Cæsaris in Gallias aduentum in parte Belgicæ Rheno flumini proxima consederat, ex Germania in Galliam vel translata, vt de Tribocis ait Strabo, vel sponte profecta.* Contra idem Valesius in *Mediomatricis* magno iudicio censet, si vere dixerint vterque, Cæsar & Strabo, Mediomatricos ad Rhenum vsque habitasse; conuenire vt credamus, Nemetes Vangionesque, Germaniæ gentes, Mediomatricorum fines paullo post occupavisse, atque in illorum locum ad Rhenum successisse, priusquam C. Plinius Secundus Historiæ naturalis libros componeret, in quibus Mediomatricos inter populos Rhenum accolentes non recensuit, vtique vero Nemetes, Tribocos & Vangiones. Vide lib. IV cap. XVII de Belgica. Ergo caussam omnem eo deferri videmus, vt excutiatur, quis status ripæ Rheni, & qui habitatores tempore Cæsaris, in Gallia res gerentis, fuerint. Is vero perspicue lib. IV cap. X ait, *Rhenum longo spatio per fines Nantuatium, Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Treuirorum, citatum ferri.* Et lib. I cap. I dixit, *Celticam Galliam a Sequanis* [qui ante Augustum in illa parte censebantur,] *flumen Rhenum attingere,* quod verum potest esse, si vel angusto spatio inter Rauracos Tribocosque Sequanorum fines ad Rhenum vsque protensi fuerint. De Mediomatricis vero & Treueris idem adseuerare difficilius est, quia Triboci, Nemetes, Vangiones continuas sedes habuerunt,

runt, nullo interiecto spatio, quo Gallicæ gentes ad Rhenum pertinerent. Quæ si inter se concilianda sunt, vtique censendum videtur media inter Cæsarem & Plinium tempestate Vangiones Nemetesque in Ripensem Galliam traiecisse, expulsis qui oram illam tenebant Mediomatricis atque Treueris; Tribocos autem, quos non Strabo solus, verum etiam Plinius Germaniæ gentem vocat, paullo ante Cæsarem in ripam illam, quam postea tenuerunt, euasisse.

LXIX.

At Lucanus lib. I inter Belgicas gentes, quæ ciuili bello castra Cæsaris sequutæ fuerint, vers. 431 etiam *Vangiones* censet. Quod si historicam fidem poeta, vt plerumque facit, sequutus est, accedit aliquid Cluuerii sententiæ, quod non contemnendum robur habet, qui etiam hoc vrget, post Cæsaris tempora, ante inclinationem imperii, non credibile esse, nouas gentes ex Germania in Galliam transmigrasse, quas terror legionum Romanarum intra Rhenum continebat, bene secum agi credentes, si Romani nulla arma in finibus suis haberent. Auget dubitationem non mediocriter Ariouisti acies, de qua Cæsar narrat lib. I cap. LI, *Germani suas copias castris eduxerunt, generatimque constituerunt paribusque interuallis Harudes, Marcomanos, Tribocos, Vangiones, Nemetes, Sedusios, Sueuos.* Transrhenanis sic immixti sunt, de quibus disputamus, vt nondum sedem in Cisrhenana habuisse crediderim, si *Triboci* lib. IV cap. X (verba supra protulimus) non inter Cisrhenanos legerentur. Quod enim de Tribocis in acie Transrhenanorum statuemus, idem verendum est, ne de Nemetibus etiam & Vangionibus nobis obiiciatur.

LXX.

Quæ quum ita sint, tandem aliquando, in quam sententiam propendeamus, aperiendum est. Qua vero modestia vsus est supra Valesius, eadem & nobis vti liceat, vt nihil simpliciter, cum conditione omnia dicamus. Si ergo vera sunt quæ Cæsar scripsit, Sequanos Mediomatricosque & Treveros Rhenum accoluisse: si etiam Tribocorum mentio cum Cisrhenanis populis, quorum Rhenus fines pertranseat, lib. IV cap. X recte facta fuit; ante Cæsaris & Ariouisti bellum Germanos in his oris consedisse credibile est, sed laxe primum habitasse, intermixtos Gallis, aut his non penitus expulsis, vt ius & nomen priscarum gentium in ipsa ripa quodammodo conseruaretur: quod euanuisse videtur, quum Germani aduenæ in dies inualescerent, opprimerentque inter quos habitabant Gallos, aut hi pertæsi inter truces colere, ad interiora refugissent.

LXXI.

Nunc de ordine aduenarum & finibus dispiciendum est. Cæsar dicto lib. IV cap. X in accolentibus Rhenum videtur ordinem non negligere, dum Nantuates primum, deinde Heluetios, & post illos, Sequanos enumerat. Quum vero ad vlteriora pergit, Tribocos medios facit inter Mediomatricos & Treueros: quem imitatus Strabo libro IV pag. 134 Μετὰ τοὺς Μεδιοματρικοὺς καὶ Τριβόκχους παροικοῦσι τὸν Ῥῆνον Τρεοῦιροι, *Post Mediomatricos & Triboccos iuxta*

iuxta Rhenum colunt Treuiri. Plinius in Belgica Germanicas gentes, quæ Rhenum accolunt, ita locauit: *Nemetes, Tribochos, Vangiones: hinc Vbios;* vt videantut Tribochi siue Tribocci infra Nemetes; at supra Vangiones coluisse. Tacitus Germ. cap. XXVIII *Ipsam Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes,* eodem quo Plinius ordine, nisi quod ille secundo flumine, hic aduerso, dum enarrat, progreditur. Verum omnes hi auctores magis numeri populorum, quam situs rationem habuerunt. Nam vt de Cæsare & Strabone prius dicamus, breue interuallum inter Mediomatricos est & Treueros, vt se non possint non contingere. Vbi ergo medios interseremus gentem haud exiguam Trebocorum? Eadem ratio est Nemetum & Vangionum, quos Plinius & Tacitus Tribocis vtrimque adposuerunt, vt ne locus quidem inter eos sit, qui tam numerosam gentem capiat. Quare partim Ptolemæum, quamquam & heic turbatum, sed vbi sanus est, sequuti; partim Notitiis prouinciarum non nihil inluminati; harum gentium positionem atque ordinem ita indagamus, vt, quia Notitiarum plures Nouiomago Nemetum siue Nemetibus, vt medio æuo vrbs gentis nomine vocata fuit, adscribunt vocabulum *Spira;* & Vangionum ciuitati nomen *Warmatiæ* vel *Guarmatiæ*, vt infra videbimus, illæque vrbes atque gentes satis inter se propinquæ sunt, vt interponi gens alia non possit; præterea Ptolemæi vrbs altera, quam Tribocis dat, *Breucomagus*, siue vt in Tabula Peutingeriana est, *Brocomacus*, ad superiorem Rhenum prope Argentoratum sita est; & altera, *Elcebus*, secundum Antonini iter a Mediolano Magontiacum, sit supra Argentoratum; vtique supra Nemetes & Vangiones ad superiorem Rhenum, infra Rauracos, habitasse Tribocos iudicemus. Nunc de singulis distinctius agemus.

TRIBOCCI siue TRIBOCI.

LXXII.

Iulius Cæsar primus est qui huius gentis nomen prodidit lib. I cap. LI, & lib. IV cap. X, in cuius libris *Triboci*, & *Triboces*, c simplici scribuntur. Strabo post illum Τριβόκχοι, corroborata syllaba, litteræ adiectione: Plinius Frobenii & Harduini, *Tribochi:* Tacitus Hist. IV cap. LXX, & Germ. cap. XXVIII *Triboci;* etiam marmor antiquum apud Sponium, post paullo proferendum: Ptolemæus littera duplicata Τριβόκκοι, *Tribocci:* quam scripturam vulgo imitantur, & id rationis habet, quod etiam Strabo litteram, & Plinius adspirationem addiderunt, quæ argumento sunt, c durius olim in hoc vocabulo pronunciatum fuisse. Quod Germanicæ originis esse in Gente Germanica, non dubitamus. An vero a *tribus fagis*, quæ veteri dialecto fuerint *try boken*, vt Cluuerius suspicatur, monitus vico Alsatatici nomine *zu dreien buchen;* in medio relinquimus, quum nec adfirmare certo, neque fortiter refutare possimus.

LXXIII.

Oppida Ptolemæus, vt diximus, duo Triboccis suis tribuit, Βρευκόμαγον, & Ἔλκηβον, *Breucomagum*, & *Helcebum.* In Tabula Theodosiana prius *Brocomacum*, quod *Brocomagus* est, adpellatur, & VII millibus passiuum infra

 Argen-

Argentoratum ponitur. Ex qua distantia cognoscitur esse, quod hodie *Brumt* & *Brumat* contracte, forte ex Brückmag, ita dicitur. Apud Ammianum Marcellinum lib. XVI cap. III perperam scriptum bis erat *Brotomagus* Lindenbrogii editione & superioribus aliquot, quum Ptolemæi ac Tabulæ auctoritate C pro T constituendum sit. Ipse vero etiam Argentorato proximum locat. *Audiens*, inquit, [cæsar Iulianus] *Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisonem, Nematas & Vangionas, & Magontiacum ciuitates barbaros possidentes, territoria eorum habitare, primam omnium Brocomagum occupauit.* Sic etiam verum oppidi nomen Henricus Valesius restituit.

LXXIV.

Alterum Ptolemæi oppidum Ἕλκηβος, *Helcebus*, supra Argentoratum in prædicto Antonini itinere est, siue inter Argentouariam & Argentoratum, ab illa VI millibus passuum distans; ab hoc XII millibus. In Tabula Theodosiana (vt Peutingeriana ab eruditis vocatur) pari interuallo ab Argentorato, Argentouariam versus, distat *Helellum*, quod Cluuerius contendit esse vicum *Ell*, ad amnem *Illum* situm, in via ab Argentorato Argentuariam. Aliis Helellum Tabulæ idem & Ptolemæi *Helcebus* est, corrupta syllaba media seu λ in κ prauato & transposito, quod situs vtriusque, & distantia XII M. passuum vtrobique æqualis, videtur confirmare. Sed superiore eiusdem itinere, quod a Mediolano per Alpes Graias institutum est, ab Elcebo Argentoratum XXX millia passuum numerantur, vt alterius numerum corruptum esse oporteat. Sed nec certum, an hic numerus satis saluus sit, qui iusto maior apparet. Beato Rhenano enim & Iosiæ Simlero *Helellum* Tabulæ & Itinerarii *Heluetum* (sic enim ex MSS. quibusdam legunt) vnus locus est, & quidem, vt ipsi interpretantur, oppidum Alsatiæ quod *Sletstadium* nunc vocatur, superius ad Illum flumen situm. *Heluetum* autem in *Heluelum*, T in L facilius restituitur. Quod si ita est, *Elcebi* in aliis codicibus nomen videtur ex Ptolemæo, interpolatoris manu, intrusum esse.

LXXV.

Sed siue *Helcebus* vel *Elcebus*, siue *Heluetus* vel *Heluelus*, siue etiam *Helellum* legatur, certum tamen ex Tabula est & Itinerario, supra Argentoratum fuisse, sicut Brocomagus infra illam vrbem fuit: certum etiam ex Ptolemæo, vtrumque oppidum *Helcebum* & *Brocomagum* in Tribocorum agro positum fuisse, vt adeo mirari satis non possimus, quid Ptolemæo in mentem venerit, vt *Argentoratum*, quod inter vtrumque Tribocorum oppidum loco medio situm est, non Triboccis, sed Vangionibus adscripserit, qui a Tribocis longius, Nemetibus interiectis, dirimuntur. Nec est quod in Vangionum gente Argentoratensem vrbem quæras, quum satis fidi duces, auctores Tabulæ Peutingerianæ & Itinerarii Antoniniani, inter Tribocorum Ptolemæi ciuitates constituant. Ammianus quoque, cui *Argentoratus* est, feminea forma, eaque *barbaricis cladibus nota*, lib. XV cap. XXVII, luculente illum locum significat, vbi Germani ab Iuliano fusi erant, quod in Tribocis potius, quam Vangionibus, factum fuit. Idem lib. XVI cap. III Rhenanas vrbes Germaniæ Primæ enumerans, ab *Argentorato* incipit, in *Magontiaco* desinit,

ſinit, interponens *Brocomagum, Tabernas, Saliſonem, Nemetas,* & *Vangionas*; cuius verba paullo ante recitauimus. Primus quidem, qui *Argentorati* mentionem fecerit, Ptolemæus eſt, ſed non illius demum ætate natum credamus, verum quia ille nobiliores tantum vrbes ſolitus eſt nominare, haud dubie antiquius munimentum Romanorum fuit, & forte ex quinquaginta illis, quæ Druſus per Rheni ripam ædificauerat. Florus lib. IV cap. XII *Victor Druſus in tutelam prouinciarum præſidia atque cuſtodias vbique diſpoſuit per Moſam flumen, per Albim, per Viſurgim. Nam per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius caſtella direxit.*

LXXVI.

Nomen *Argentoratum* haud dubie ex Germania eſt, ab Romanis, Germanicæ linguæ ignaris, in Latinam formam detortum, cuius vim in altero, quod ſucceſſit, ex parte reliquam, intelligimus. In Notitiis enim prouinciarum & ciuitatum Galliæ nunc *Ciuitas Argentoratenſium Strateburgo*; nunc *Ciuitas Argentoratenſium, id eſt Strazeburg*; modo *Argentora, id eſt Strateburgo*; modo *Ciuitas Argentina, id eſt Strazburgis,* nuncupatur, quo oppidum in via regia & militari, quæ Germanis *ſtraſſe,* & veteri dialecto *ſtrate* eſt, (quod Latinis etiam *ſtrata* apud Eutropium in Aureliano lib. IX cap. IX ſonat) nemo non videt ſignificari. An ergo, quod multi coniiciunt, *Argentoratum* eſt maligna & intuta ſtrata ob præſidiariorum excurſiones? an aliunde pars prior vocabuli repetenda? cuilibet integrum, quod de his iudicet, relinquimus.

LXXVII.

Græce Ptolemæus Ἀργεντόρατον ſcripſit: Zoſimus autem lib. III cap. III Ἀργέντορα, breuiori forma. Ἀγγειλάντων, inquit, *τῶν κατασκόπων, ὡς περὶ πόλιν Ἀργέντορα, τὴν πρὸς τῇ τοῦ Ῥήνου κειμένην ὄχθῃ, πλῆθος ἄπειρον ἐπεραιώθη βαρβάρων, Quum nuntiaſſent exploratores, circa vrbem Argentora, in ripa Rheni ſitam, infinitam barbarorum multitudinem traieciſſe:* quæ haud dubie Ammiani illa *Argentoratus* eſt, *barbarorum*, qui iam traiecerant, *nota cladibus,* vt paullo ante referebamus: quia vterque de Iuliano agit, qui ibidem barbaros ad internecionem ingenti victoria deleuit. An vero illa Zoſimi truncato nomine Ἀργέντορα, *Argentora,* ſint eadem quæ Ἀγέντορα Iuliani, Epiſtola ad Athenienſes p. 279, vt putat Petauius, quaſi ρ littera excidiſſet; non ſine cauſſa addubitamus. Non enim *πόλιν, vrbem*, vt Zoſimus, vocat, ſed tantummodo *τεῖχος, murum, caſtellum*; nec ſitum in Rheni ripa dicit, ſed πρὸς ταῖς ὑπωρείαις αὐτοῦ τοῦ Βαρστέγου, *ad Voſegi* (ſic interpres corruptam vocem emendat) *radices*. Nec vero admodum longe ab Argentorato afuiſſe, hiſtoria illius pugnæ oſtendit, quæ *Argentoratenſis* a nobiliore loco nominatur, licet non proxime illum facta eſſet, ſicut Alexandri Gaugamelenſis ab Arbelis. ſi vera ſunt, quæ tradit Cluuerius lib. II Germ. Antiq. cap. XII p. 373, ob id tamen notatus ab Henr. Valeſio ad Ammiani lib. XVI p. 150 [ed. Pariſ. in fol.]

LXXVIII.

Eximiam & olim vrbem *Argentoratum* fuiſſe, ex Peutingeriana conſtat Tabula,

Tabula, quæ insignibus vrbis principis notauit: & ex Antonini Itinerario, in quo itinera ex variis locis, a Mediolano, a Lugduno Batauorum, a Treuiris, a Tauruno ad Argentoratum directa (quod tantum vrbibus fama nobilitatis contigit) describuntur. Ammianus quoque, vt supra vidimus, in præcipuis Germaniæ Primæ ciuitatibus numerauit, dicto lib. XV cap. XXVII.

LXXIX.

In Tribocis etiam erat *Lucus Augusti*, non ignobilis locus, ex nullo quidem geographico libro, at vero ex vetusta inscriptione, quam Gruterus pag. 850 num. 10 exhibet; correctiorem Iacobus Sponius Miscell. Erud. Antiquit. pag. 188

D. M
T. NIGRIO
SIMILI TRIBOCO
EX GERMANIA SVPERIORE
LVCO AVGVSTI NIGRIVS
MODESTVS FRATRI OPTIMO
ET PIISSIMO CINERARIVM
FECIT.

Duos geographi *Lucos Augusti* memorant, vnum in Hispania, alterum in Gallia Narbonensi: tertium in Germania Superiore, in Tribocis, addendum esse, hoc marmor docet, quod exscriptum est. Tandem de *Tabernis* aliquid memorandum, quæ plures in hoc tractu fuerunt, vnæ vero Tribocorum, ad montana versus, de quibus plura, quum reliquas recensebimus, vt ex discrimine magis intelligantur.

LXXXX.

Quousque in austrum Triboci habitarint, an ad Rauracorum fines; non plane, aut sine temporum discretione, putamus iudicandum esse. Initio quum ex Germania Triboci in Galliam venissent, videntur Sequani inter hos & Rauracos antiquo iure aliquid possedisse, quos ideo Cæsar atque Strabo ad Rhenum vsque extenderunt. An semper vero possederint, id est quod dubitemus, quia Germanicæ gentes in Rheni ripa suas sedes ita dilataverunt, vt nulla postea priorum gentium in tractu illo mentio fiat, & omnis ripa Germanis, tamquam propria concedat. Dubium ergo, quæ media erant, Tribocis an Sequanis adiudicemus, *Argentuariam* scilicet, siue *Argentouariam*, vt in Itinerariis est, quæ Ammiani *Argentaria*: & *Rufianam* Ptolemæi. In dubia ergo caussa sententiam diuidemus, & sicut supra, quum de Sequanis ageremus, Argentuariam illis relictam voluimus; * ita *Rufianam* Tribocis nunc vindicabimus. Ptolemæus quidem *Rufianam* (Ῥȣφιάνα Græce est) Nemetibus adsignat, sed non maiori iure, quam Argentoratum Vangionibus. Nullum enim huius vestigium in Nemetibus est: non obscurum autem in Alsatia superiore, in oppido *Rufach*, quod putares Ῥȣφιάκον,

* Ab hoc oppido diuersum est *Castrum Argentariense*, quod *Montem Pessulanum* putat Autor libri *de la decouverte entiere de la ville d'Antre*. Vid. Acta Erud. Lips. pag. 270. Ann. 1710.

κον, *Rusiacum* & *Rusacum* olim ſcriptum fuiſſe, vnde noſtrorum temporum *Rusach*, oppidi non ignoti nomen factum.

LXXXI.

Antequam a Tribocis ad Nemetes progrediamur, de Taciti CARACATIBVS aliquid dicendum eſt, quos Cluuerius pro Nemetibus habet: Valeſius Tribocis admiſcet. Taciti de illis verba ex lib. IV Hiſt. cap. LXX ſunt: *Tutor Treuerorum copias, recenti Vangionum, Caracatium, Tribocorum delectu auctas, veterano pedite atque equite firmauit, corruptis ſpe, aut metu ſubactis legionariis. qui primo cohortem præmiſſam a Sextilio Felice interficiunt: mox vbi duces exercitusque Romani propinquabant, honeſto transfugio rediere; ſequutis Tribocis, Vangionibusque & Caracatibus.* Ita Tribocis & Vangionibus tamquam vicini & propinqui, adiunguntur. MSS *Cæracatium* & *Ceracatium* habent, quod Theodorus Ryckius, vir clariſſimus, probat, vero propius exiſtimans, *Cæræſos* Cæſaris intelligi, qui cum Eburonibus, Condruſis, & Pæmanis vno nomine Germani appellati, lib. II de Bello Gall. cap. IV memorantur. At quod ex ſociis cognoſcitur, iam nominatis, *Cæræſi* in inferiore prouincia fuerunt: Cæracates autem in ſuperiore cum Tribocis, qui ſummi in ea & ab auſtro vltimi, multis numeroſisque gentibus interiectis, coniunguntur. Cluuerius lib. II cap. XII ipſum vocabulum vt inauditum alias, atque ideo ſuſpectum ſollicitat. *Haud dubito*, inquit, *quin mendum ſit in duabus vocibus* CARACATIVM & CARACATIBVS: *pro quibus repono* NEMETVM & NEMETIBVS. Acre & violentum remedium, vocem tollere, aliam in locum ſufficere. Nec multo mollior medicina eſt, quam ὁ πάνυ Gronouius ex coniectura adferebat, ſuſpicatus *Tabernatium* & *Tabernatibus* legendum. At cetera *gentium* nomina ſunt: Triboci, Vangiones; cum quibus minus conuenit nomen vnius *oppidi* ſeu ciuitatis, Tabernatium. Hadrianus autem Valeſius in Notit. Gall. in *Argentoratum* ſub finem: *Quare quidam forte non credent Ptolemæo, Argentoratum vna cum Borbetomago Vangionibus adſcribi oportere: quum inter Borbetomagum Vangionum & Argentoratum Nemetes medii intercedant, nec veroſimile ſit, agrum Vangionum agro Nemetum ſic interruptum eſſe. Argentoratum itaque potius Caracatibus, quos Tacitus in lib. IV Hiſtoriarum Tribocis Vangionibusque vltimos adiungit, adſignandum videri.* Siue ex animi ſententia, ſiue aliorum mente ſic vir doctiſſimus ſcripſit; ſupra abunde oſtendimus, Argentoratum vrbem, quæ media ſitu inter duo oppida Tribocorum, Brocomagum & Helcebum, ſiue Heluelum eſt, non longiſſime disiuncta, non poſſe alii populo, quam Triboco vindicari: quum inconueniens ſit, in tam anguſto ſpatio quod ſuperius & inferius, ſecundum ipſum Ptolemæum Tribocorum eſſe: quod interiacet medium, alius gentis, Vangionum, interpoſitu Nemetum a Tribocis diremtæ ac ſeiunctæ. Nihil ergo *Caracatibus* in illo tractu relinquitur, nec deſinit illorum nomen, nusquam alibi memoratum, ſuſpectum nobis eſſe, ſaltem ita obſcurum, vt nihil quidquam de eo certi a quoquam putemus proferri poſſe.

NEMETES.

LXXXII.

Nemetum nomen primus Cæſar in Ariouiſti acie lib. I cap. LI oſtendit. Sedem *Nemetibus* in ripa Gallica, tamquam aduenis ex Germania, Plinius adſignat lib. IV cap. XVII, quod Tacitus Germ. cap. XXVIII confirmat. *Ipſam*, inquit, *Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt, Vangiones, Triboci, Nemetes.* Idem Annali XII cap. XXVII caſu quarto *Nemetas* dixit, quaſi in primo *Nemetæ* ſint: (neque enim Græcus caſus in peregrino vocabulo locum habet) quam formam etiam Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII imitatus eſt, *Vangiones & Nemetæ*, Valeſii editione, (aliter enim heic Lindenbrogius) quamuis oppidorum ibidem vocabula ſunt, communia tamen, pro temporum illorum conſuetudine, cum ipſis gentibus: & lib. XVI cap. III vterque, Lindenbrogius & Valeſius, *Nemetas* caſu quarto. Ptolemæus Νέμητες, Nemêtes, porrecta media: & Zonaras in Nicephoro Botaniate p. 233 Νέμετζοι, *Nemetzi.* ait enim, ἔθνος οἱ Νέμετζοι Κελτικόν, *Gallica gens Nemetzi:* idcirco Valeſius exiſtimat, etiam Latine mediam ſyllabam in *Nemetes* attollendam eſſe. Sed primum dubitamus, an *Nemetzi* Zonaræ ſint ipſi veterum Nemetes, quum vetuſta nomina gentium eo vſque vix conſeruari potuerint. Deinde ſi producta media ſyllaba fuit, cur non vel ſemel aliquis veterum T duplicauit, vt ſolemne Romanis fuit. Nec Ptolemæi tanta fides eſt, vt tute in illo inniti poſſimus. Quod ergo poetæ in hoc vocabulo nos deſtituunt, nihil certi de quantitate mediæ ſyllabæ pronunciari poſſe cenſemus.

LXXXIII.

Ptolemæus Nemetibus primariam vrbem tribuit Νοιόμαγος, id eſt *Nouiomagum*, vt Latini adpellant. In Tabula Theodoſiana *Nouiomagus* eſt inter Tabernas & Borgetomagum, vel potius Borbetomagum, fere medio loco, ab illis XI, ab hac XII millibus paſſuum diſtans: quem poſteriorem numerum auxit auctor Itinerarii, quod Antonino tribuitur, & recte auxit, itineribus a Mediolano Magontiacum, & a Treueris Argentoratum. Ex quo ſitu non difficile intellectu eſt, eſſe illam vrbem, quæ *Spira* poſtmodum dicta eſt. In Notitia Imperii ſub Duce Mogontiacenſi *Præfectus militum Vindicum Nemetes*, vbi gentis nomen ipſi vrbi impoſitum eſt pro illius æui conſuetudine: quod etiam in Ammiani verbis videmus lib. XV cap. XXVII *Prima Germania, vbi præter alia municipia Magontiacus eſt, & Vangiones, & Nemetæ, & Argentoratus barbaricis cladibus nota.* Lindenbrogius ibi *Nemetes.* In Notitiis prouinciarum & ciuitatum Galliæ *Ciuitas Nemetum.* In quibusdam Notitiis recentius nomen, explicationis cauſſa, adiicitur, *Ciuitas Nemetum Spira.* aut ſic: *Ciuitas Nemetum, id eſt Spira.* Nam neque hoc nomen recentiſſimum eſt, ſed medio æuo vſurpatum. Anonymus Rauennas, geographus ſemibarbarus, lib. IV cap. XXVI, *Iuxta ſupraſcriptum Rhenum ſunt ciuitates, id eſt Gormetia, quæ confinalis eſt cum prænominata Maguntia, ciuitate Francorum, item ciuitate Altripe, Sphira, Porca, Argentaria, quæ modo Stratisburgo dicitur.* Non ergo dubitandum eſt, *Nouiomagum* in Nemetibus

Pto-

Ptolemæi, & in Itinerariis esse *Spiram*, nobilem ad Rhenum vrbem, quum ipsa veterum Notitiarum interpretatio edoceat, & rationes itinerum etiam persuadeant.

LXXXIV.

Cetera, quæ Nemetibus oppida debebantur, difficile est determinare, id est inter ipsos & Tribocos ab austro; & inter eosdem & Vangionas a septemtrione limitem ponere. Diximus supra, in tam incerta re Cluuerii nos coniecturam sequuturos esse, quem etiam iam sequemur ita, vt si quos aliter sentire videamus, illud quoque commemoremus. Ex illius autem distributione primum Nemetum oppidum post Tribocorum fines, *Concordia* est, quod Henricus Valesius in Tribocis situm fuisse, ad Ammianum Notis censuit. In limite ergo vtriusque gentis fuit, vt incertum sit, cui adscribi verius conueniat, quod etiam nostræ expositioni nihil derogat. *Concordia* autem illa munimentum Romanorum fuit. Ammianus lib. XVI cap. XXXIII, *Rex Chnodomarius reperta copia discedendi, lapsus per funerum strues, cum satellitibus paucis celeritate rapida properabat ad castra, quæ prope Tribuncos & Concordiam, munimenta Romana, fixit intrepidus, vt adscensis nauigiis, dudum paratis ad casus ancipites, in secretis secessibus euaderet.* Egit de Argentoratensi prœlio & fuga ex illo Chnodomarii, quod situm, haud longe ab Argentorato, nobis indicat: qui distinctius in Antonini itinere a Tauruno per ripam, ita designatur:

Argentoratum	—	—	—
Brocomagum	M.	P.	XX
Concordiam	M.	P.	XVIII
Nouiomagum	M.	P.	XX.

Sita ergo *Concordia* fuit inter Brocomagum Tribocorum, & Nemetum caput *Nouiomagum*, quæ *Spira* postea dicta est; & quia cetera, quæ nominantur oppida, in ripa Rheni sunt, hanc quoque in eadem fuisse necesse est. Quod ad nomen attinet, ob casum nobis ignotum & incompertum ab Romanis rerum dominis fausto hoc nomine donata fuit. Iosias Simlerus interpretatur *Köchersberg*, quod impugnat Cluuerius lib. II cap. XII, quod id longius a Rheno reductum sit, & ad quod tendenti a Brocomago Nouiomagum, recedendum potius sit, quam promouendum in via. Nam vt supra diximus, Brocomagus Cluuerio est oppidum Brumt, situm ad Sorram fluuium qui apud *Drusenhemium* (de quo nullum monimentum, præter nomen in hoc vico superest, a Drusi statiuis, vt videtur, nuncupato) in Rhenum effluit. Sed, si ex nomine minus claro, verum praue corrupto, coniecturas, quæ imbecillæ sunt, deserimus; & Brocomagum & Concordiam magis ad ripam Rheni referre forsan æquius erit, in qua Romani sueuerant sua munimenta collocare.

LXXXV.

Magis vexatum est, quod Ammianus prædicto loco cum Concordia coniungit Romanum munimentum *Tribuncos*, quod nomen gentis est Cluverio, *Triboccos* legenti: id quod vero nec cum Ammiano, neque cum ipsa lo-

loquendi ratione congruit. *Munimenta* enim, vt plura, dixit, non *munimentum* vnum: vt necesse sit, non Concordiam solam, sed alterum etiam, quod nominat, Romanum munimentum exstitisse. Neque conueniens est castra designari per gentis nomen & oppidi pari seu eodem casu, sed si id animo Ammianus cogitasset, scribendum ipsi fortassis fuisset, *ad castra, quæ in Tribocis prope Concordiam fixit*, aut simili aliquo modo. Non dubitamus igitur oppidum vel castellum Romanum fuisse, cuius nomen ab Ammiano *Tribunci* vel *Triburci* scribitur: codices vero, Regius & Colbertinus, legunt *Tribunos*, quod nolim sperni, quia etiam in prouinciæ Narbonensis finibus inter Ruscinonem & summum Pyrenæum est Antonini Itinerario locus *Ad Centuriones*, simili denominatione, de quo etiam Iosias Simlerus *Tribonos* legit, simplici N, sine consonante alia, in medio retenta. Vbi vero situm illud munimentum fuerit, supra Concordiam, an infra illam, non habemus quod definiamus. Id vero certum ex Ammiano est, prope Concordiam fuisse, vt castra regis, quæ in ripa erant inter vtrumque locum media, ab vtroque denominari potuerint. Hæc de limite Nemetum & Tribocorum, vt alterutri genti, prout visum cuilibet erit, adiudicari sine errore possint, quia terminus ille ex coniectura ponendus est, deficiente antiquorum auctoritate.

LXXXVI.

Inde in ripa descendenti proximus locus est *Saletio*, memoratus in Antonini Itinerario & in Tabula Theodosiana. Hæc tali ordine descendit in ripa:

Argentorate	
Brocomagus	VII
Saletione	XVIII
Tabernis	XI
Nouiomagi	XII;

illud, in itinere a Mediolano Mogontiacum per Penninas, mutilatum est, quia Argentoratum & Saletio proxime, VII millium interuallo, coniunguntur, quod falsum est, & sine dubio exciderunt quædam loca, *Brocomagus* & *Concordia*. Exstat etiam in Imperii Notitia, vbi sub dispositione Ducis Mogontiacensis est *Præfectus militum Pacensium Saletione*: cui proximus in eadem Notitia est *Præfectus militum Menapiorum Tabernis*, tamquam in vicinia positus. Ex quo præsidio apparet, non exiguum aut ignobilem fuisse locum. Id oppidum Saletio videtur ab Ammiano lib. XVI cap. III *Saliso* nuncupari, de quo infra plura dicemus. Ductu nominis & Tabulæ itinerariæ inuenimus in oppido *Selz* ad exitum cognominis fluenti. Caue vero cum Antonini *Salissone*, oppido infra Bingium, quod Cluuerius facit, confundas, quia longe a Saletione remotum est.

LXXXVII.

Tabernæ, quæ in Tabula Peutingeriana & Notitia Imperii cum Saletione coniunguntur proxime, sunt Tabernæ Rhenanæ, *Rhein-Zabern*, distinguendæ a *Tabernis Tribocorum*, vulgo nunc *Elsas-Zabern*, longius a Rheno

noLotharingiam versus remotis. Sunt & tertiæ in hocRhenano tractu *Tabernæ*, Montanæ vulgo cognominatæ, *Berg-Zabern*, quas vero nescio, an in quodam veteri litterarum monimento reperiantur. Reliquæ autem duæ sunt illustres, alteræ Tribocorum, in itinere Antonini de Pannoniis in Galliam per mediterranea, hoc ordine:

Argentoratum	—	—	—
Tabernas	M.	P.	XIIII
Decem Pagos	M.	P.	XX
Diuodorum	M.	P.	XX:

Hæ sunt etiam, quas Ammianus lib. XVI cap. XXI *Tres Tabernas* vocat, quas maleCluuerius ad Rhenum trahit: verius de Tribocis seu Alsaticis interpretatur Lindenbrogius & Henricus Valesius: & ipse Ammianus ita describit, vt ad Ripenses referri nequeant. *Conuersus*, inquit, *hinc Iulianus ad reparandas Tres Tabernas, munimentum ita cognominatum, haud ita dudum obstinatione subuersum hostili, quo ædificato constabat, ad intima Galliarum vt consueuerant adire, Germanos arceri.* Dum dicit oppositum munimentum fuisse, quo barbarorum excursiones IN INTIMA prohiberentur, aperte significat, non in ripa, sed interiora versus conditum fuisse, vt ab *intimis* inuadentes hostes arceret. Quod pluribus contra Cluuerium Dionysius Petavius in Iuliani Epistolam ad S. P. Q. Atheniensem pag. 100 persequutus est. Cur vero hæ Tabernæ *Tres* vocentur, fatetur Lindenbrogius non liquere: quod forsan ad imitationem *Trium Tabernarum*, loci in Italia ad Viam Appiam haud procul Roma siti, ita factum fuit.

LXXXVIII.

Alteræ Nemetum, siue Rhenenses Tabernæ, in eiusdem itinere a Mediolano per Penninas Mogontiacum sic positæ:

Argentoratum	—	—	—
* *		*	
Saletionem	M.	P.	VII
Tabernas	M.	P.	XIII
Nouiomagum	M.	P.	XI.

Et hæ sunt, quas paullo ante, quum de Saletione ageremus, ex Tabula Theodosiana, & Notitia Imperii memorauimus. Harum quoque mentionem fecit Ammianus lib. XVI cap. III, Rhenanas ciuitates hoc ordine enumerans: *Audiens, Argentoratum, Brocomagum, Tabernas, Salisonem, Nemetas, & Vangionas, & Mogontiacum ciuitates barbaros habitare.* Rectius vero *Salisonem*, seu *Saletionem* potius, ante Tabernas posuisset. Nunc, vt diximus, hæ Tabernæ vocantur ab amnis propinquitate *Rhein-Zabern*, id est Rhenanæ siue Rhenenses.

LXXXVIIII.

Post Tabernas, vt in Tabula & Itinerario vidimus, est ipsa *Nouiomagus*, caput Nemetum, quam supra exposuimus. Interponendus videtur *Vicus Iulius*, cuius in Notitia Imperii fit mentio sub Duce Mogontiacensi, & inter

Tabernas ac Nemetes, hoc eſt Nouiomagum ponitur, tota diſpoſitione præſidiorum in Nemetum agro vſque ad Vangiones hoc ordine facta:

Præfectus	*militum*	*Pacenſium*	*Saletione.*
Præfectus	*militum*	*Menapiorum*	*Tabernis.*
Præfectus	*militum*	*Anderecianorum*	*Vico Iulio.*
Præfectus	*militum*	*Vindicum*	*Nemetes.*
Præfectus	*militum*	*Martenſium*	*Alta Ripa.*
Præfectus	*militum*	*ſecundæ Flauiæ*	*Vangiones.*

Quum ergo in ceteris ordo ſit recte obſeruatus; non dubitemus, quin etiam *Vicus Iulius* recte inter Tabernas & Nemetes ſiue Spiram collocatus ſit. In quo tractu medio loco eſt *Germersheim*, quod oppidum *Vicum Iulium* eſſe Cluuerius perſuadet, nec difficulter adducimur, vt in cauſſa probabili adſentiamur.

XC.

Vltimum oppidorum ditionis Nemetum eſt *Alta Ripa*, inter Nouiomagum ſiue Spiram & Vangionum Borbetomagum, paullo infra confluentem Nicri, poſita. Quod illa nomen ſuum ſervat, *Altrip*, locus & ſitus facillime inuenitur. Præfectum militum & præſidium habuit, vt modo ex Notitia Imperii cognouimus. Ibidem data eſt lex XIV Cod. Theodoſ. de Reparationibus adpellationum, quæ ita ſubnotata eſt: *Dat.* XIII *kal. Iul. Altaripa, Valentiniano* N. P. *& Victore* COSS.

VANGIONES.

XCI.

Infra Nemetes in Rheni ripa *Vangiones* habitarunt, memorati lib. I. B. Gall. cap. LI, vbi in exercitu Arioiuiſti numerat *Tribocos, Vangiones, Nemetes, Seduſios*, quorum illi, ſi iam tum Rhenum transiecerant & ripam Galliæ colebant, regem Germanorum ſocietate & amicitia ſequuti videntur. Lucanus lib. I verſ. 430

Et qui te laxis imitantur, Sarmata, braccis,
Vangiones:

Tacitus German. cap. XXVIII *Rheni ripam haud dubie Germanorum populi colunt Vangiones, Triboci, Nemetes:* quibus clare origo illorum ſignificatur. De tranſitionis tempore ſupra diſputauimus. Ptolemæo ſunt οὐαγγίονες, correpta penultima, vti Lucanus modo corripuerat. Habitarunt, Cluuerio cenſente, a Nemetibus vſque ad amnem Nauam. Poſt Nemetum caput Nouiomagum in Tabula Peutingeriana ſequitur in ripa amnis ſecundi *Borgetomagus*, Ptolemæi Βορβητόμαγος, ad quam ſcripturam in Antonini optimis membranis, itinere a Mediolano Magontiacum, proxime accedit *Borbitomagus*, quæ corrupta in aliis in *Bormitomagus* eſt. Maior deprauatio videtur itinere a Treueris Argentoratum, vbi *Brotomagus* inter Magontiacum & Nouiomagum diſtantia media in editis conſpicitur. Poſteriori æuo, vt ſolemne erat, ipſa vrbs gentis nomine donata & *Vangiones* dicta eſt. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Dein Prima Germania, vbi præter alia municipia, Mogontiacus eſt, & Vangiones, & Nemetæ.* Lege III Cod. Theodoſ.

dos. de Prædiis nauiculariorum a Valentiniano & Valente augustis data est *Vangionibus*. Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi, *Præfectus militum secundæ Flauiæ Vangiones*, id est apud Vangiones, siue Vangionibus. Et Hieronymus Epist. XI ad Ageruchiam viduam, sub finem: Vangiones longa obsidione deleti. Esse autem nostram *Wormatiam* siue *Worms*, cum situs ostendit & itinerariorum rationes, tum prouinciarum & ciuitatum Notitiæ, quarum quibusdam simpliciter est *Ciuitas Vangionum*: in aliis autem *Ciuitas Vangionum Warmatia*; in aliis *Ciuitas Vangionum, id est Warmatia*, vel *Garmatia*, aut *Guarmatia*: & *Ciuitas Vangionum, id est Warmacia*, per c litteram pro T. Circa Caroli Magni ætatem annales *Wormacia* vel Wormatia referunt. Ad Teutonicum W exprimendum veteres Latini V adhibuerunt, quod elementum quia sæpe cum B permutatur, inde factum vt plures *Borbetomagus*, *Borbitomagus*, quasi *Vorbetomagus* scriberetur.

XCII.

Hanc inter Vangionum vrbem & Magontiacum in Tabula Theodosiana est *Bonconica*, quæ in dicto Antonini itinere a Mediolano Magontiacum, dicitur *Bauconica*, vt videtur corrupte; medio prope interuallo sita inter vtramque, quam diximus, vrbem. Rationes Itinerarii sic habent:

Nouiomagum	—	—	—
Borbitomagum	M.	P.	XIIII
Bauconicam	M.	P.	XIII
Maguntiacum	M.	P.	XI.

Tabula habet VIIII millia ad *Mogontiacum*: XI ad *Borgetomagum*, vti per G pro aliorum B scriptum habet. Si bene perspexeris, nihil in illo tractu est & in tali distantia, quam oppidum *Oppenheim*, quod non dubitat Cluuerius, esse ipsam veterum *Bonconicam*.

XCIII.

Principem vrbem Germaniæ Primæ, Mogontiacum, Cluuerius etiam sub Vangionibus censet, quorum fines ad *Nauam* amnem deducit. Dubitare possis, quia non huic vrbi, sed Borbetomago siue Wormatiæ, nomen gentis, quod primariæ tantum vrbi contingebat, media ætate fuit impositum, *Vangiones* scilicet, quod potius nobiliori Mogontiaco, si Vangionum gentis fuisset, reddi debuisset. Sed forte Cluuerium induxit, quod alia gens post Vangionas & Treueros in illo tractu ab antiquis non memoretur, ob quam caussam nos etiam, quum aliam gentem nominare non possimus, Cluuerii ordinem non sustinemus immutare. Scribitur varie hoc nomen: apud Tacitum, qui forte antiquissimus est, qui ex reliquis scriptoribus nominauit, *Magontiacum*, Lib. IV Histor. cap. XV *Batauorum cohortes, missæ in Germaniam, ac tum Magontiaci agentes*: & cap. XXXIII *aliis a Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus*: & alibi sæpe. In Antonini Itinerario *Maguntiacum* & *Magontiacum*, illud itinere a Mediolano ad hanc vrbem; hoc, a Treueris Argentoratum. Ceteri fere *Mogontiacum* scripsere, auctor Tabulæ Peutingerianæ ex Theodosii æuo: Eutropius lib. VII cap. VIII; Notitia Imperii sub Duce Mogontiacensi: etiam interdum *Moguntiacum*

cum, vt in Notitia prouinciarum & ciuitatum est. Ptolemæus Μοκοντίακον, κ in locum γ admisso, quod leue est: id vero castigatione dignum, quod in Germania Inferiore scripsit, quum caput Superioris fuerit. Ammianus casu femineo format *Mogontiacus* lib. XV cap. XXVII, vt supra sæpe vidimus. Postea truncatum fuit vocabulum, poetis præsertim, quorum metro *Mogontia* vel *Moguntia* visa aptior. Fortunatus lib. IX carm. IX ad Sidonium episcopum Mogontiacensem:

Reddita ne doleas felix Maguncia casus,
Antistes rediit qui tibi ferret opem.

Güntherus Ligurino lib. I vers. 384 a *Mogo*, id est Mœno flumine, haud procul vrbe, in Rhenum effluente, nomen deducit,

Nomen ab infuso recipit Moguntia Mogo.

Sed vocis hanc originem auctori suo relinquimus, quia flumen illud *Mogum* nuncupatum fuisse, inauditum est, cui *Mœno* vel *Mæno* ab antiquis Romanorum temporibus ad nostram memoriam nomen fuit, vt in Germania trademus. Quod ergo princeps vrbs Romanorum fuit in Germania Superiore; ibi plerumque sedes præsidis; ibi vir spectabilis Dux militiæ per prouinciam; ibi præfectus militum & statiua. Tacitus Hist. lib. IV cap. XXXIII *a Magontiaco vniuersas copias aduenisse*: & cap. LXI de Ciuilis tumultu: *Cohortium, alarum, legionum hiberna subuersa cremataque: iis tantum relictis, quæ Magontiaci ac Vindonissæ sita sunt.* Et Notitia Imperii sub dispositione viri spectabilis Ducis Mogontiacensis: *Præfectus militum Armigerorum Mogontiaco.*

XCIV.

Sub ostium *Nauæ* amnis, qui nunc Naha vocatur, in citeriore ripa, siue Mogontiacum versus, situm est antiquus vicus vel oppidum *Bingium.* Tacitus lib. IV Histor. cap. LXX *Tutor, Treueris comitantibus, vitato Magontiaco Bingium concessit, fidens loco, quia pontem Nauæ fluminis abruperat.* Notitia Imperii sub dispositione V. SP. ducis Mogontiacensis: *Præfectus militum Bingensium Bingio.* Tabula Theodosiana hoc ordine:

Vosauia VIIII. *Bingium* XII. *Mogontiaco* — —

Antonini itinere a Tauruno Pannoniæ per ripam in Gallias:

Nouiomagum	—	—	—
Bingium	M.	P.	XXV
Antunnacum	M.	P.	XXXII

Et alio itinere a Treueris Argentoratum:

Baudobricam	—	—	—
Salissonem	M.	P.	XXII
Bingium	M.	P.	XXIII
Magontiacum	M.	P.	XII

Itinere a Lugduno capite Germaniarum; corrupte *Vincum* scribitur, non tam propter *V*, quod cum *B* sæpenumero commutatur, quam propter elisum *I*, & *C* cum *G* confusum. Esse autem ipsum Bingium, ex rationibus milliariorum apparet, quæ sunt

Con-

Confluentes	—	—	—
Vincum	M.	P.	XXVI
Nouiomagum	M.	P.	XXXVII [Treueror.]
Treueros	M.	P.	XIII.

Ammianus nouo casu *Bingio* siue *Vingio*, vt in quibusdam codicibus est, formauit lib. XVIII cap. II. *Ciuitates*, inquit, *occupatæ sunt septem: Castra Herculis, Quadriburgium, Tricesimæ, Nouesium, Bonna, Antunnacum, & Bingio.* Ausonius principio Mosellæ situm & munitiones ita describit, vt sæpe memorauimus:

Transieram celerem nebuloso lumine Nauam,
Addita miratus veteri noua mœnia vico.

Transierat ponte, quem supra ex Tacito cognouimus: & dum transit, veteris vici vel oppidi noua mœnia miratur, quæ magna doctorum consensione munimenta Bingii erant, non quod vicus immunitus fuerit, sed quia bellorum impetu euersum oppidum, in vicum redactum fuerat: tum autem principum liberalitate instauratum.

XCV.

Cui genti *Bingium* adscriptum fuerit, non vsque quaque est liquidum. Cluuerius, quamuis Mogontiacum Vangionibus adsignet, quorum limitem in Naua flumine ponit: tamen *Bingium*, cis Nauam situm, attribuere Treueris, quam Vangionibus, mauult, quia Tutor, qui Treuir fuit, quum ab Romanis defecisset, se Bingium, præterito Mogontiaco, recepit, abrupto ponte se tutum fore confisus, in quo autem falsus fuit, vt ex Taciti IV Hist. cap. LXX notum est. Mihi vero id inde, quod Cluuerius putat, nondum videtur consequi, quia in tumultu & bello quisque occupat, quod sibi præsidio existimat fore; legum atque limitum nullam rationem habet. Cuiuscunque ergo populi Magontiacum fuit, probabile maxime est, in Naua fluuio territorium eius finitum fuisse, citra quem quum Bingium fuerit, eiusdem ditionis fuisse, cuius erat Mogontiacum, plane est credibile.

SECTIO VIII.

TREVIRI seu TREVERI.

XCVI.

TREVIRI siue TREVERI, antiquus & potens populus, longe, late inter Mosam & Rhenum habitauerunt, a quibus Mosa Remos separauit ex occasu solis: a meridie communes cum Mediomatricis fines habuere. Cæsaris æuo orientalis limes Rhenus erat: post, traductis Vbiis in citeriorem ripam, in tantum angustior, quantum illi Augusti liberalitate ex Gallico solo acceperunt. Scribunt *Treuiri*, vocali tertia, Cæsar variis locis ac pæne innumeris: & Cicero lib. VII epist. XIII ad Trebatium, *Sed vt ego quoque te aliquid admoneam de nostris cautionibus; Treuiros vites censeo: audio capitales esse.* Peribit iocus Ciceronis, si *Treueros* substituas, quia ad III viros Romanorum

norum capitales adludit. Hos Ptolemæus imitatur, Τρήβιροι scribens: quæ ratio etiam in nummo Vespasiani, si recte transscriptus a Golzio est, obseruata fuit, COL. AVG. PAT. TREVIROR. id est, *Colonia Augusta Paterna Treuirorum*. Ceteri plerique vocali secunda *Treueri* scribunt, atque ita in multis marmoribus legitur, quasi consuetudine Romani & commerciis experti essent postea, non a *vir*, sed ex Germanica origine id vocabuli esse; eiusque ideo mutassent pronuntiationem. Pomponius Mela lib. III cap. II *Belgarum clarissimi sunt Treueri.* * Plinius lib. IV cap. XVII *Treueri, liberi antea*, id est ante Ciuilis tumultum, ob quem libertatem ademit Vespasianus, sub quo Plinius scripsit. Tacitus innumeris locis, præsertim lib. IV Historiarum eorum mentionem fecit, & semper *Treueros* scripsit, verbi gratia, lib. IV cap. LXX sæpe, *Tutor, Treueris comitantibus, Bingium concessit*: & iterum, *Ea clade perculsi Treueri*: item, *Legiones a Nouesio Bonnaque in Treueros traductæ*. Semel, at singulariter ac sine numero, *Treuir* dixit. Lib. III Histor. cap. XXXV *In Galliam Iulium Calenum tribunum; in Germaniam Alpinum Montanum præfectum cohortis, quod hic Treuir, Calenus Aeduus, vterque Vitelliani fuerant, ostentui misere.* Qua forma etiam Lucanus vsus est lib. I v. 441

Tu quoque lætatus conuerti prœlia Treuir.

Maxime vero notabiles sunt lapidum inscriptiones. Gruterus pag. III num. 9 COL. AVG. TREVER. Et pag. 225 num. 4 S. C. AV. TREVE. Et pag. 482 num. 5 CIVITAS TREVERORVM OPTIMO PRAESIDI. Germanicam originem præ se Treueri ferebant. Tacitus de German. cap. XXVIII *Treueri & Neruii circa adfectationem Germanicæ originis vltro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam a similitudine & inertia Gallorum separentur.* Vnde minus est, quod de Germanico illorum nomine dubitemus.

XCVII.

De finibus supra dictum: de Rhenano latere, quod primum imminutum fuit, adiicere non nulla, pretium erit. Iulii Cæsaris temporibus ad Rhenum habitasse, ex illius commentariis manifestum est. Lib. IV cap. X de Rheno dixit, *per fines Heluetiorum, Sequanorum, Mediomatricorum, Tribocorum, Treuirorum citatus fertur.* Et commentario V cap. III *Hæc ciuitas* [Treuirorum] *longe plurimum totius Galliæ equitatu valet, magnasque habet copias peditum, Rhenumque, vt supra demonstrauimus, tangit.* Et lib. VI cap. XXVIII *per Arduennam siluam, quæ est totius Galliæ maxima, atque ab ripis Rheni, finibusque Treuirorum, ad Neruios pertinet.* Eiusdem commentarii VI cap. VIII *Firmo in Treuiris præsidio ad pontem relicto, ne quis ab iis subito motus oriretur; reliquas copias equitatumque transducit.* Quum vero Vbiorum genti, qui Cæsaris tempore Transrhenani erant, Augustus Cæsar concesserit, vt Rhenum transgrederentur, ripamque Gallicam custodirent, & veteres hostes suos Cattos, a quibus pulsi fuerant, a transitu arcerent; in controuersiam venit, vtrum Treueris aliquid ad Rhenum, & quantum relictum fuerit. Plinius quidem, quum lib. IV cap. XVII gentes Rhenum accolentes describit, post

* Vt accentus appareat, annotandi sunt loci Dionis Cassii lib. XL. pag. 140. Τρηυήριοι. Sed pag. 150. edit. Plantin. Τριυήρων Χώρα, & pag. 151. Τριυήροις βοηθῆσαι. Strabo autem pag. 296. edit. Almelou. Τῶν δὲ Τρηυίρων καὶ Νερβίων &c.

post *Vangiones*, statim *Vbios* nominat: hinc *Gubernos*, *Batauos*, vt supra productis verbis demonstrauimus. Nihilominus eiusdem Plinii auctoritate superiorem partem ripæ, quam possederant, relictam esse Treueris censemus; inferiorem cessisse Vbiis. Suetonius Caligulæ Vita cap. VIII ita de natali eius solo refert: *Vbi natus sit, incertum diuersitas tradentium facit. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum scribit: Plinius Secundus, in Treueris, vico Ambitarino, supra Confluentes: addit etiam pro argumento, aras ibi ostendi inscriptas* OB AGRIPPINAE PVERPERIVM. Ex quibus intelligimus, quia vicus ille *supra confluentes* celebres Rheni & Mosellæ fuit, ad Rhenum exstitisse: & quod idem *in Treueris* fuit, Treueros extremis Augusti temporibus in Rheni ripa adhuc partem possedisse, quum multis ante annis traductio Vbiorum, & vel in ipso triumuiratu, vt Cluuerius ex Dionis lib. XLVIII putat colligi posse, præcessisset. Quanta vero fuerit illa portio Treuericæ in ripa possessionis, non puto demonstrari certo posse: nec vero improbabile videtur, quod sentit Cluuerius, duobus confluentibus cum Rheno, Naua & Abrinca, definitam fuisse. Certe aliam ignoramus gentem, cui, quæ vtrumque amnem interiacent, attribuamus: nec interest geographiæ, cuius gentis ille tractus fuerit, nosse curatius determinatum; quum sufficiat non nescire, cuius Romanæ prouinciæ fuerit, & quam distantiam inter se loca habuerint.

XCVIII.

Inter Rhenum ergo & Mosam, circa Mosellam maxime, gens Treuerica habitauit. Oppidum gentis primarium ad Mosellam illud, quod hodieque clarum est, etiam antiquitus fuit, & ante Cæsarem ac Augustum, id quod principatus dignitas ostendit, quia statim, vbi primum memoratur, fuit amplum & potens. Quod nomen eius fuerit, antequam coloniam acciperet, nusquam est proditum: neque quo anno deducta colonia fuerit; nisi quod Augusti auspiciis deductam, nomen ostendit. Tacitus simpliciter *coloniam Treuerorum* vocat lib. IV Hist. cap. LXII & LXXII. Primus, qui nouo *Augustæ* nomine adpellauerit ex scriptoribus, quos habemus, Pomponius Mela est lib. III cap. II de Gallia. *Vrbes*, inquit, *opulentissimæ, in Treueris Augusta; in Aeduis Augustodunum; in Auscis Climberrum.* Alter est Ptolemæus, a quo Αὐγȣ̃ςα Τρηβιρῶν, *Augusta Treuirorum* vocatur. Addo lapidum inscriptiones supra memoratas, quibus est COL. AVG. TREVER. item C. AV. TREVE ex Gruteri thesauro p. III & 225. Consonat nummus Vespasianus, itidem *Augustæ* nomen præferens, quem supra quoque ostendimus inscriptum COL. AVG. PAT. TREVIROR. Postea, recepto vbique more, gentis suæ vocabulo vrbs *Treueri* vel *Treuiri* nominata. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Belgica prima Mediomatricos prætendit, & Treuiros, domicilium principum clarum.* Diuiso enim Romano imperio, qui Transalpinas partes tenebant Treueris plerumque sedem fixerunt, Constantius, Constantinus, Constantinus filius, & Constans, & huius percussor Magnentius, & sæpe Gratianus, & qui eum interfecit, Magnus Maximus. Ambrosius epistola LVI ad Valentinianum II augustum, de sui ad Maximum legatione:

tione: *Quum peruenissem Treuiros, postridie processi ad palatium.* Poetæ circumscribunt nomen, nunc *Treuericam vrbem*, nunc *vrbem Treuerûm* nuncupantes. Ausonius de Claris Vrbibus cap. IV

Treuericæque vrbis solium, quæ proxima Rheno,

qui vna situm & commoda vrbis his verbis describit:

Lata per extentum procurrunt mœnia collem,
Largus tranquillo prælabitur amne Mosella,
Longinqua omnigenæ vectans commercia terræ.

Venantius Fortunatus de nauigatione sua lib. x carm. XII

Perducor Treuerûm qua mœnia celsa patescunt,
Vrbs quoque nobilium nobilis, atque caput.

Tanta vero felicitas mox quadruplici clade prostrata est. Saluianus Massiliensis lib. VI de Gubernat. Dei pag. 211 *Treuerorum vrbs excellentissima, quadruplici est euersione prostrata.* Et eodem libro pag. 227 *Expugnata est quater vrbs Gallorum Treuer opulentissima.*

XCIX.

Hæc de capite, vrbe Treuerorum Augusta. Circumiecta oppida partim in ripa vtriusque amnis, partim in mediterraneis fuerunt. Amne secundo XIII millibus, in dextra Mosellæ ripa, fuit oppidum *Nouiomagus*, siue *Nouiomagus* siue *Nouomagus* vel *Niuomagus*; tot modis enim scribitur. Itinere Antonini a Lugduno capite Germaniarum hæc series proposita est:

Antunnacum	—	—	—
Confluentes	M.	P.	IX
Vincum [Bingium]	M.	P.	XXVI
Nouiomagum	M.	P.	XXXVII [Vales. XXXIIII]
Treueros	M.	P.	XIII.

Esse autem hanc non Nouiomagum Nemetum, tam ex itineris directione, quam distantiis locorum liquet, quam a Bingio in Nemetûm vrbem sint ad XLVIII millia. In Tabula Theodosiana, itinere ab Augusta Treuerorum ad Bingium, etiam *Nouiomago* legitur, x millibus passuum ab Augusta. Et eodem tractu posita *Niuomagus* vel *Nouomagus* contracte, ab Ausonio, Mosellæ versu 10

Et tandem primis Belgarum conspicor oris
Niuomagum, diui castra incluta Constantini.

Constantinus enim Maximus heic bello, aduersus Francos gesto, videtur castra habuisse. Quidam in mediterranea trahunt, quod Antonini itineri non repugnat; verum quia ad Mosellam eius loci vicus superstat, *Nümagen* dictus, & in Tabula Theodosii *Nouiomagus* prope Mosellam locata conspicitur; non dubitamus, eum vicum *Treuerorum Nouiomagum* esse, cui neque distantia Itinerarii Antoniniani aduersatur.

C.

Eadem Tabulæ Theodosianæ via duo oppida inter Nouiomagum Treuerorum, & Bingium ponuntur, *Belginum* & *Dumnus* hac serie atque distantia:

Aug.

Aug. Treuiror.	VIII [Cluv. XIII]
Nouiomago	X
Belginum	VIII
Dumno	XVII
Bingium	— — —

Prius oppidum incidit fere in locum, qui non dissimili prorsus nomine nunc *Baldenau* vocatur, quasi Beldinum forsan antiquum nomen fuerit: alterum, *Dumnus*, videtur Cluuerio vicus esse infra oppidum Kirchberg, qui *Densen* vocatur. Dumno etiam nomen *Dumnisso* fuit, apud Ausonium, eodem itinere a Bingio Nouiomagum, in Mosellæ descriptione, post initium:

Vnde iter ingrediens nemerosa per auia solum,
Et nulla humani spectans vestigia cultus,
Prætereo arentem sitientibus vndique terris
Dumnissum, riguasque perenni fonte Tabernas.
Aruaque Sauromatum nuper metata colonis:
Et tandem primis Belgarum conspicor oris
Niuomagum, diui castra incluta Constantini.

Dumnissus ergo Ausonii est *Dumnus* Tabulæ. *Tabernas* autem *fonte perenni riguas* suspicatur Cluuerius diuersoria fuisse iuxta egregium fontem in illa via, mille quingentis circiter passibus supra arcem Baldenau, Dumnissum versus: ex quo riuulus limpidissima aqua profluens Mosellæ redditur paullo infra Nouiomagum.

CI.

Ab hac via declinauit alia Antonini, quæ itidem Treueris Bingium ferebat, indeque Argentoratum. Rationes eius ita habent:

Treueri	—	—	—
Baudobricam	M.	P.	XVIII
Salissonem	M.	P.	XXII
Bingium	M.	P.	XXIII
Magontiacum	M.	P.	XII.

Clarissimo viro Hadriano Valesio Notit. Gall. in *Saletione*, videtur *Baudobrica* Itinerarii esse eadem, quæ Peutingerianæ Tabulæ est *Bontobrice*, quod, si nomina intuemur persimilia, valde probabile adparet: si numeros & rationes itinerum, nimis quantum dissonat. *Bontobrice* enim VIII millibus passuum a Confluentibus abest: *Baudobriga* vero XVIII a Treueris, a quibus ad Bontobricam Tabulæ sunt circiter XL millia passuum. nec adparet ratio, quare, qui Treueris proficiscatur Bingium, tam longa ambage prope ad Confluentes accedat, vt VIII millibus tantum ab illis absit. Quum vero *Baudobricæ* nomen etiam alio itinere, a Tauruno Pannoniæ per ripam occurrat, positum inter Bonnam & Antunnacum; non sine caussa aliquis de Baudobrica altera, quæ inter Treueros & Bingium sita sit, dubitare cœperit, quia non credibile est, in illo tractu non amplissimo, qui inter Bonnam, Bingium & Treueros existit, duas Baudobricas, oppida eiusdem nominis fu-

 isse,

isse. Aliud ergo quoduis nomen, quam *Baudobricam* inter Treueros & Salissonem malim legi, vt & Tabulæ Theodosii suæ rationes, & Antonini Itinerario etiam suæ constent. Quare & *Salissonem* Itinerarii, & quodcumque sub *Baudobricæ* nomine antecessit, in mediterraneis fuisse autumo: & quia Tabulæ ac Ausonii via in septemtrionem declinabat; hanc Itinerarii viam in austrum plus recessisse puto, quod neutram in alteram videmus incidisse. Caue vero, quod supra etiam monuimus, ne hunc Itinerarii *Salissonem*, cum Ammiani Marcellini *Salisone*, qui *Saletio* est, confundas.

CII.

Reliquum est, vt ad Rhenum quæ ditionis Treuericæ, saltem inter Vbios & Vangiones fuerunt, consideremus. A Bingio & Nauæ confluente secundum Peutingerianam Tabulam proxima per XII millia passuum est *Vosauia*, quæ omnium consensu est *Ober-Wesel*, iam tum Hrabani ætate *Wasalia* (in eius Martyrologio prid. kalend. Iulii) dicta, vt facilis coniectura sit, in Tabula forte etiam *Vosalia* vel *Vosallia* legendum esse. Inde post XI millia est Tabulæ *Bontobrice*, quæ, & Notitiæ Imperii *Bodobriga*, est eadem, vt postea probabimus: cui quod nomine consonat, sed ex alieno loco reducenda, Antonini *Baudobrica*; non inepta Cluuerii coniectura est, in Tabula quoque *Bautobrice* legendum esse: vt cum *Bodobriga*, quæ in eodem loco est, vt mox probabimus, propius pleniusque conueniat. Notitia Imperii sub dispositione Mogontiacensis Ducis, præsidia Romanæ militiæ Rhenanis oppidis imposita accurato ordine, & habita geographiæ ratione, sic enarrat, vt post præfectos militum, Saletione, Tabernis, Vico Iulio, Nemetibus, Alta Ripa, Vangionibus, Mogontiaco, Bingio; *Præfectus* sequitur *militum Ballistariorum Bodobriga*: tum demum *Præfectus militum Defensorum Confluentibus*: & tandem *Præfectus militum Acicensium Antonaco*. Ex quo accuratissimo ordine intelligimus, *Bodobrigam* inter Bingium & Confluentes sitam fuisse, quo tractu etiam *Bontobrice* in Tabula Peutingeriana est, cuius numeri nos in locum ducunt, qui nunc oppidum *Boppartum* habet, quod nomen a vocabulo *Bodobrigæ* non plane est alienum.

CIII.

Antequam ad Confluentes abeamus, dispiciemus de *Ambitarino vico*, quem Plinius apud Suetonium Caligula cap. VIII, vt supra demonstrauimus, *in Treueris supra Confluentes* posuit. Quæ formula ostendit, haud longe illum a Confluentibus abfuisse, & quidem ad Rheni ripam situm, vbi castra Romanorum haberi solita. Quum vero Caius, Germanici Cæsaris filius, auctore Plinio in hoc vico natus, feratur *in castris* natus esse, quod etiam versus diuulgatus apud Suetonium confirmat,

In castris natus, patriis nutritus in armis;

vtique verosimile est, vicum iuxta Rhenum fuisse, quod ipsa etiam verba *supra Confluentes*, non obscure arguunt, & quia nihil additum, quod ad aliam restringat, de nobiliore Rheni ripa explicari postulant: vt adeo in Cluuerii sententiam ire minus dubitemus, qui inter Bontobricam Tabulæ & Confluentes *Vicum Ambitarinum* medium, in loco fere, vbi nunc castrum *Capel-*

la

la est, perſuaſum ſibi habet. In MSS. *Ambitarinus* vicus vocatur: in vulgatis *Ambiatinus*; etiam in non nullis *Ambiatiuus*, quod Cluuerio placet propter Pipini diploma, de quo infra dicturi ſumus. De ſitu hoc dubitationem Chriſtophorus Browerus mouet, Annal. Treuerenſ. lib. I pag. 136, vicum noſtrum ab Rheno vltra Moſellam in pagum ſiue campum Meginenſem, qui nunc Meyenfeld dicatur, traducens, cuius indicium non ſpernendum, vt ait, in Pipini & Caroli M. donationum tabulis ſe inueniſſe arbitratur. Libro VII pag. 378 ex Pipini donatione refert S. Martini eccleſiam *in Ambitivo pago* Treuerenſibus contributam; & pag. 380 ex Caroli diplomate, S. Martini eccleſiam, Treuerenſi eccleſiæ donatam eſſe, in *pago Meginenſi.* Vnde pronum videtur colligere, Ambitiuum pagum ipſum Meginenſem eſſe; hunc autem ob ſoni nonnullam conuenientiam eum, qui nunc Meinfeld vel Meyenfeld adpelletur; vt S. Martini eccleſia ſit Monaſterium Meinfeldenſe, ſiue *Münſter in Meyenfeld.* Quod ſi eſt, ampliores fines illi pago oportet conſtituantur. Regino enim, Chronicorum auctor, ad annum IↃCCC LXXVI dicit, *Meginenſem campum non longe ab Andernaco caſtello* abeſſe. Andernacum autem infra Confluentes VIIII millibus paſſuum ſitum eſt; & vicus natalis C. Cæſaris *ſupra* eoſdem, Plinio auctore: quæ, niſi multum ampliatis finibus, non facile inter ſe conciliantur. Cardo ergo totius cauſſæ in eo verti videtur, vt pagus Meginenſis per fines ſuos deſcribatur, & Pipini diploma bene inſpiciatur ad interpretandum: quod iis vtrumque relinquemus, quibus vtriusque perficiendi copia non negata, vt nobis, eſt. Interea Cluuerium in Tabula noſtra & expoſitione ſequuti ſumus.

CIV.

Iam ad *Confluentes* accedamus, qui a fluuiis aquam confundentibus nominantur: heic autem videtur vna oppidum ſignificari. Plinius apud Suetonium dicto loco: *Vico Ambiatino, ſupra Confluentes.* Quum enim Druſus quinquaginta amplius caſtella in Rheni ripa condidiſſe feratur; quis eum credet hunc omnium opportuniſſimum locum inter duos maximos amnes ſine caſtro, ſine munimentis exſtructis præteriiſſe? Ait Ammianus lib. XVI cap. III ibi *oppidum eſſe, vbi amnis Moſella confunditur Rheno:* quamquam aberrare in illius nomine videatur, vt poſtea demonſtraturi ſumus. Notitia Imperii ſub Duce Mogontiacenſi *Confluentes* quoque, vt oppidum præſidio munitum, deſcribit. *Præfectus,* dicitur ibi, *militum Defenſorum Confluentibus.* Tabula Theodoſii Peutingeriana, & Antonini Itinerarium itinere a Lugduno capite Germaniæ inter oppida *Confluentes* recenſent. Illa hoc modo:

Antunnacum	VIIII
Confluentes	VIII
Bontobrice	VIIII
Voſauia	IX
Bingium	XII
Mogontiacum	

Itinerario autem Antonini hæc series est:

Bonna	—	—	—
Antunnacum	M.	P.	XVII
Confluentes	M.	P.	IX
Bingium	M.	P.	XXVI

Hodie vrbs clarissima, nomen priscum corrupte seruans: *Coblens*. Ipsam amnium commixtionem Venantius Fortunatus lib. x carm. XII de Nauigio suo seu Musellana nauigatione, ita descripsit:

Tum venio, qua se duo flumina conflua iungunt,
Hinc Rhenus spumans, inde Musella ferax.

CV.

Infra Confluentes, Treuerorum vltimum vel oppidum vel castellum ad Rhenum fuit *Antunnacum*, cuius nomen iam & situm in Tabula & Itinerario vidimus, vt aliud non possit esse, quam quod postea *Andernacum* nuncupatum fuit. In Notitia Imperii vocatur *Antonacum*, eique militum Acicensium præfectus impositus erat. Nec recens est nomen alterum, sed ab Reginone etiam, vt paullo ante vidimus, vsurpatum; qui *castellum* perinde, ac sub veteri nomine Fortunatus Venantius ante dicto de Nauigio suo, carmine dixit:

Antonnacensis castelli promtus ad arces
Inde prope accedens sarcina pergo ratis.

Arces laudat, quia aliquando Austrasiæ regibus sedem præbuit. Pergit ibidem Venantius:

- - - - *Præsunt reges in sedibus aulæ,*
Ac mensæ officio prandia festa colunt.

Hodie oppidum non incelebre est, *Andernach*; nec dubitamus oppidum & ciuitatem olim fuisse. Ammianus enim Marcellinus lib. XVIII cap. II in ciuitatibus, id est claris vrbibus numerat. *Ciuitates*, inquit, *occupatæ sunt septem; Castra Herculis, Quadriburgim, Tricesimæ, Nouesium, Bonna, Antunnacum, & Bingio.*

CVI.

Vltra fluuius *Abrinca* est siue *Obringa*, qui vt terminus & limes vtriusque Germaniæ est; sic etiam ex Cluuerii opinione finis Treuerensis ad Rhenum territorii fuit. Quæ si ita se se habent, oportet Treuerensem agrum in diuersis prouinciis fuisse. Ipsa enim colonia siue metropolis fuit in Belgica Prima: tractus illius Rhenanus in Germania Prima siue Superiore. Sed recentior est illa multiplicatio prouinciarum, nec forsan ante Diocletianum audita: nec vero ab eodem tempore sciri distincte potest, cui populo aut prouinciæ adscribi ille tractus debuerit, quia Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliæ nullam illius rationem habet, quia tantum ciuitates episcopales enumerat, cuius dignitatis equidem nullæ in illo tractu fuerunt.

CVII.

Ad Mosellam reuertamur eiusque confluentem: indeque ad ipsius coloniæ

loniæ confinia. Ad vtrumque locum nos oppidum *Rigodulum* deducit, quod supra prætermisimus, quia, quæ de situ eius controuersia est, non potest explanari commode, nisi cetera illius Mosellani tractus, & partim etiam Rhenani, explicata fuerint. Alia positio eius oppidi apud Ammianum credita fuit: alia est apud Cornelium Tacitum. Ammianus lib. XVI cap. IV de vastatione Germaniæ, in Gallico solo prouinciæ, loquutus, *per quos tractus*, inquit, *nec ciuitas vlla visitur, nec castellum: nisi quod apud confluentes, locum ita cognominatum, vbi amnis Mosella confunditur Rheno, Rigodulum oppidum est, & vna prope ipsam coloniam* [Aggrippinam] *turris.* Ita vulgo legebatur. Obseruauit autem Fridericus Lindenbrogius, in MS. *Rigomagum* esse, quod etiam Valesius editione sua expressit. Quum vero Theodosiana Tabula *Rigomagum* inter Antunnacum & Bonnam fere medio loco constituat, & recte ita constituat, quia nomen in *Rimagen* ibidem conseruatur; ad confluentes non potuit situm esse, sed vltra Obringam fluuium, in principio Germaniæ Inferioris. An ergo quod vulgo legitur, *Rigodulum*, ad confluentes hos amnes fuisse censeamus? suadere videtur Ammianus, nec Tacitus repugnare, qui lib. IV Histor. cap. LXXI hæc de Rigodulo tradidit: *Cerialis, contracto quod erat militum Magontiaci, quantumque secum transuexerat, tertiis castris Rigodulum venit. quem locum magna Treuerorum manu Valentinus insederat, montibus & Mosella amne septum.* Nihil videtur impedire, quo minus ad confluentes Rigodulum statuamus, quia & sic tertiis castris a Magontiaco abesset; verum, si, quæ sequuntur eiusdem libri cap. LXXII, consideramus, fieri nequaquam potest, vt Taciti *Rigodulum* ad confluentes fuisse credamus, quia Cerialis, capto Rigodulo, dicitur *postero die coloniam Treuerorum ingressus*, a quo longius confluentes remoti sunt per XIII milliaria Germanica, quam vt altero inde die coloniam ingredi potuisset. Quum ergo intra milliarii Teutonici spatium ab Agrippina sit vicus *Rigol*, non dubitare licet, esse illum, quod Tacitus memorauit, Treuerorum *Rigodulum.* Quæ quum ita sint, & neque Rigodulum illi Ammiani loco, neque Rigomagum etiam conueniat; Cluuerius vtroque reiecto, *exiguum* censet legendum esse, quasi Marcellinus significari velit, oppidum Confluentes clade illorum temporum tenue ac exiguum oppidum factum esse. Miror doctissimos fratres, Henricum & Hadrianum Valesios, heic nihil adnotasse, quum eos nequaquam fugerit, quam acrem medicinam Cluuerius adhiberet: vt consilium medendi defuisse illis pæne crediderim. Violenta, fateor, medela est Cluuerii, qua mitiorem vtique optamus, quam nescio, an traiectione verbi EST, & adpositu copulæ ET, obtinere hoc modo possimus: *per quos tractus nec ciuitas vlla visitur, nec castellum, nisi quod est apud Confluentes, locum ita cognominatum, vbi amnis Mosella confunditur Rheno: & Rigomagum oppidum, & vna prope ipsam coloniam turris.* Sic nihil violentum est, sola vocula ET adiecta, quæ facile potuit excidere; & τῷ EST in citeriorem locum transposito. Castellum autem Confluentes potius eo tempore, quam oppidum fuisse, verisimile videtur, & loci suadet opportunitas. Quibus admissis, & Marcellino sua veritas constabit, & librorum MSS. conseruabitur auctoritas.

CVIII.

Quæ alia minora circa metropolim Treuerorum restant, paucis verbis attingemus. Antoninus itinere a Durocortoro, quod in Remis est Campaniæ, in Treueros vsque, ponit *Yungum* vicum, qui Ligny est Cluuerio: deinde *Epoissum*, nunc Yvoix, nostris Ipschs in finibus Lüzelburgicis: quæ videtur Notitiæ Imperii *Epusus* esse pag. 147, vbi *Præfectus* commendatur *Lætorum Actorum Epuso Belgicæ Primæ*: at vicus *Andethannalis* Cluuerio est Echternach: & a Treueris Agrippinam versus *Beda vicus*, nunc Bidburg, vel Bietburg, XII millibus passuum in septemtrionem distans, & totidem fere a Rheno, Mosam amnem versus. Addit Peutingeriana Tabula inter Mediomatricos & Treueros *Caranuscam*, pro qua Cluuerius *Saranuscam* legit, & Saarburg interpretatur: & *Ricciacum*, quod secus ac in Tabula est, infra Saranuscam transponit, vt loco *Riezingen* respondeat, qui inter Saarburg & Mettim situs est.

SECTIO IX.

VBII TRANSDVCTI.

CIX.

Transductos hos cognominamus Vbios, quod non tam in veteri sede constitutos considerabimus, quam vt transducti ab Octauiano Cæsare ex dextra Rheni ripa in sinistram fuerunt. Quum Iulius Cæsar in Galliis pro consule esset, Transrhenani omnes *Vbii* fuerunt, ab Sueuis siue Cattis grauiter adflicti, a quorum vt se iniuriis tuerentur, Cæsaris auxilium & amicitiam rogabundi impetrauerunt. Id quod ex Cæsaris commentariis nunc demonstrandum est Lib. IV cap. III *Ad alteram partem succedunt Vbii, quorum fuit ciuitas ampla atque florens, vt est captus Germanorum, & paullo, qui sunt eiusdem generis, etiam ceteris humaniores, propterea quod Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus adsuefacti.* Et cap. XVI eiusdem commentarii: *Vbii, qui vni ex Transrhenanis ad Cæsarem legatos miserant, amicitiam fecerant, obsides dederant; magnopere orabant, vt sibi auxilium ferret, quod grauiter ab Sueuis premerentur: vel si id facere occupationibus reipublicæ prohiberetur, exercitum modo Rhenum transportaret. id sibi ad auxilium, spemque reliqui temporis, satis futurum.* Quorum precibus etiam hoc Cæsar dedit, vt ponte facto arma Romana Germanis in ipsorum solo ostentaret.

CX.

Quum in fide erga Romanos Vbii mansissent, grauiusque a Germanis premerentur, etiam propter Romanum fœdus & amicitiam; vel sponte transgressi sunt Romanis permittentibus; vel non inuiti a duce Romanorum in alteram ripam, vt tutiorem sedem, transducti fuerunt, quo anno, non satis clarum est historia tacente: nec vero dubitatur, recenti Augusti imperio, aut ipso triumuiratu migrationem illam factam fuisse. Tacitus de Mori-

Moribus German. cap. XXVIII *Vbii transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, vt arcerent, non vt custodirentur.* Quum OLIM dicit, ad longinqua tempora respicit: quum TRANSGRESSOS, coactam traductionem excludit. Solus Strabo rem obscuram potest illustrare, qui lib. IV pag. 134, quum de Treueris, Rhenum accolentibus egisset, addit, πέραν δὲ ὤκουν Οὔβιοι· κατὰ τοῦτον τὸν τόπον οὓς μετήγαγεν Ἀγρίππας ἑκόντας εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου, *Trans fluuium ad ista loca habitabant Vbii, quos non inuitos Agrippa intra Rhenum transduxit.* Iam vero duas expeditiones Gallicas Agrippæ scimus, vtramque a Dione Cassio descriptam, primam primo eius consulatu factam, lib. XLVIII; alteram octauo decimo post priorem anno, C. Sentio & Q. Lucretio COSS. lib. LIV. Quarum quod prior illustrior fuit, & operosior etiam, & diuturnior, vt videtur; vtique illam Vbiorum transductioni damus, quia Rhenum in ea ponte Agrippa iunxit, per quem tunc Vbii haud dubie a dextra in sinistram Rheni ripam transierunt. Dio Cassius lib. XLVIII pag. 387 de his ita refert: τοὺς Γαλάτας αὐτὸν τοὺς νεωτερίσαντας προσπολεμοῦμενον, ὅτεπερ καὶ τὸν Ῥῆνον δεύτερος δὴ τῶν Ῥωμαίων ἐπὶ πολέμῳ διέβη, μετεπέμψατο. - - - ὑπάτευε δὲ μετὰ Λουκίου Γάλλου. Id est, *Contra Gallos quoque rebellantes* [Agrippam] *bellum gerentem, cuius caussa secundus Romanorum Rhenum transiuit, quum is consul esset cum L. Gallo, euocauit* Octauianus, scilicet ad classem fabricandam, & militem naualem exercendum, aduersus Sextum Pompeium, Pompeii Magni filium. Consulatus is M. Vipsanii Agrippæ & L. Caninii Galli incidit in octauum annum a nece Iulii Cæsaris. Altera expeditio descripta a Dione est lib. LIV, nec, quia breuior fuit, illustre aliquod monimentum habet.

CXI.

Transducti *oppidum* in ripa condiderunt: etiam *Aram*, haud dubie in honorem Cæsaris Augusti, vt plures prouinciales fecerunt. Illius quale nomen prius fuerit, ante acceptam coloniam, non puto vsquam reperiri. Tacitus annali I cap. XXXVI simpliciter *oppidum Vbiorum* vocat, præcipuum videlicet, & maius ceteris, si plura condiderunt. In id coloniam Agrippina, Germanici filia, Claudii augusti coniux, tamquam in patriam suam deduci curauit. Tacitus lib. XII cap. XXVII *Agrippina, quo vim suam sociis quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum, in quo genita erat, veteranos coloniamque deduci impetrat, cui nomen inditum est ex vocabulo ipsius.* Dicta quippe fuit *Agrippinensis colonia.* Plinius lib. IV cap. XVII extremo: *Hinc Vbii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Bataui.* Tacitus Hist. lib I. cap. LVII *Fabius Valens die postero coloniam Agrippinensem cum equitibus legionis auxiliariorumque ingressus.* Ptolemæus quoque in Germania Inferiore, Belgicæ Galliæ parte, post Batauodurum & Vetera, εἶτα Ἀγριππινησὶς, *postea Agrippinensis*, suppresso *coloniæ* vocabulo. Atque ita fere veteres: recentiores etiam *Agrippinam* dixerunt. Auctor Itinerarii sub Antonini nomine, tribus itineribus, a Tauruno Pannoniæ per ripam; a Lugduno capite Germaniarum; & a Colonia Traiana, *Coloniam Agrippinam* vocat: alio a Treueris itinere, *Agrippinam ciuitatem:* Tabulæ Theodosianæ auctor

ctor, simpliciter *Agrippinam:* Fortunatus autem Venantius plene, nisi quod litteram eiecit metri caussa, lib. III carm. XVII ad Charentinum, episcopum Coloniensem,

Pontificem pollens Agripina Colonia præfert.

Nummus Neronis e thesauro Golzii, AGRIPPINA COL. Et alius Claudii apud Harduinnm, COL. AGRIPPINA VBIOR. Si genuini hi nummi sunt, de altera forma nominis, *Agrippinæ,* de cuius vetustate non nulli dubitauerunt, *Agrippinensis* præferentes; etiam certi esse possumus.

CXII.

Nec prætereundum hoc loco est, fuisse qui de auctore coloniæ dubitarent, vtrum Agrippina, Germanici filia, fuerit, an M. Vipsanius Agrippa, qui in Galliam Vbios transduxit: id quod etiam dubium doctissimum virum Christophorum Browerum habuit, dum Iustus Lipsius per litteras illi dubitationem eriperet. Caussa dubitandi erat, quod Cornelius Tacitus, qui id de Agrippina narrauit, sibi ipse non constare videbatur. Libro enim de Moribus Germanor. cap. XXVIII *Vbii,* inquit, *quamquam Romana colonia esse meruerint, ac libentius Agrippinenses, conditoris sui nomine vocentur, origine erubescunt, transgressi olim, & experimento fidei super ipsam Rheni ripam collocati, vt arcerent, non vt custodirentur.* Respondit Lipsius, vim Taciti verbis inferens, legendo *conditoris suæ,* cum femineo pronomine, sicut Virgilius dixerit *auctor ego* Iuno; & Ouidius *sponsor dea.* Sed dubito, his duritiem emolliri: malim censere, generatim Tacitum loquutum esse, vt nec Claudium maritum, cuius auspiciis colonia vxoris nomine deducta fuit, excluderet. Inde est, quod supra idem Tacitus de Agrippina dixit (lib. XII cap. XXVII) *coloniam deduci impetrat.* Ergo non suis auspiciis deduxit, quia precibus *impetrauit* a marito. Non autem Agrippam auum conditorem coloniæ fuisse, ex eo etiam probari potest, quia ab Agrippa *Agrippensis,* non *Agrippinensis,* dicenda fuisset, quod recte etiam Lipsius obseruauit.

CXIII.

Ad *Aram Vbiorum* pergimus, quam cum castro vel oppido coniunctam fuisse, non obscure descriptione Taciti videtur indicari. Annali I cap. XXXIX *Interea legati ab senatu, regressum iam, apud Aram Vbiorum Germanicum adeunt. Duæ ibi legiones, prima atque vicesima, veteranique nuper missi, sub vexillo hiemabant.* Et cap. LVII eiusdem libri, *quo anno Germaniæ desciuere, sacerdos apud Aram Vbiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles.* Iacobus Campius in Francisci Modii Nouantiq. epist. III, & Philippus Cluuerius existimant, Aræ locum postmodum *Bonnæ* nomen induisse. Vterque hoc probari aiunt ex Taciti annali I cap. XXXIX. si componatur cum lib. IV Histor. cap. XIX, quia, quæ ibi legio prima ad Aram Vbiorum castra habere dicatur; eadem hibernarit Bonnæ, teste Tacito in altero loco. Vrget quoque Campius distantiam a Veteribus ad *sexagesimum lapidem* a legionis primæ sede, auctore itidem Tacito annali I cap. XLV. Tantum autem interualli inter Bonnam esse & Vetera, vbi altera castra. Cluuerius Florum addit, qui lib. IV cap. vlt. *Bonnam* sub Augusto memoret; Tacitum vero

ro *Bonnæ* nomen ſub prioribus Cæſaribus ne ſemel quidem memoraſſe; vtique vero *Aræ Vbiorum:* hinc putat conſequens eſſe, vt Ara Vbiorum ſit ipſa Bonna : quod vero quam fortiter ita colligatur, fatemur nos nondum penetrare. De Floro infra dicturi ſumus, quum ad Bonnam acceſſerimus. Fortiora Campii argumenta ſunt, nec vero ita valida atque inuicta, vt nihil relinquant dubitationis. Inter Taciti enim duo teſtimonia multum temporis interceſſit, quantum videlicet inter Tiberium, recentem principem, & Veſpaſianum fuit: nec forma caſtrorum eadem. In millenis etiam paſſibus quantum differentiæ ſit, non poteſt ignotum ei eſſe, qui rationes ex illis confecit. Quapropter non ſpernendum Iuſti Lipſii iudicium putamus, non videri aram illam longius ab oppido Vbiorum præcipuo, poſt colonia, abfuiſſe, quam opinionem etiam in Tabula noſtra ſequuti ſumus. Iulianus Pichon ad Taciti annal. I cap. LVII rem expeditam putat, ſi caput XXXVII annalis primi cum capite XXXIX comparetur. Ibi enim primam & viceſimam legiones in oppidum Vbiorum reductas, dici, quæ altero loco ad Aram Vbiorum fuiſſe perhibeantur: unde colligi putat, Aram ipſum oppidum Vbiorum fuiſſe. Colligerem etiam ita, ſi Tacitus *in oppidum* reductas dixiſſet: at quum dixerit *in ciuitatem*, (quod Pichonis metaphraſis *in oppidum* vertit) ager potius Vbiorum, ſeu populus & ſocietas, pro more Latine loquentium, ſignificatur, quam certa vrbs & oppidum. Reductæ enim legiones ſunt ex Veteribus, quæ extra agrum Vbiorum erant; vbi quintani & vnetuiceſimani ſua caſtra habebant. Adde cap. XLV. Quidquid ergo huius cauſſæ eſt, in medio relinquo, vt ex ingenio ſuo quisque demat vel addat quantum velit fidei: credibilius tamen exiſtimo, non longe a principe oppido Vbiorum aram illam reductam fuiſſe.

CXIV.

Ipſam nunc *Bonnam*, ſiue Ara fuerit Vbiorum olim, ſiue ſecus ſe res habeat; accedimus perluſtrandam. Primus, de quo certi ſumus, eius mentionem Tacitus fecit, nec vero illam ſub primis Cæſaribus memorauit, ſed poſt mortem Neronis, & libris Hiſtoriarum, non Annalium. Lib. IV cap. XIX, *ſcripſit Herennio Gallo, legionis primæ legato, qui Bonnam obtinebat, vt arceret tranſitu Batauos.* Et proximo cap. XX *Bataui quum caſtris Bonnenſibus propinquarent.* Et cap. XXV *Sic mitigatis animis, Bonnam, hiberna primæ legionis, ventum:* ac cap. LXXVII *palantes captarum apud Noueſium Bonnamque legionum.* Idem lib. V Hiſtor. cap. XXII *Cerialis profectus Noueſium Bonnamque ad viſenda caſtra, quæ hiematuris legionibus erigebantur.* Ptolemæus poſt Vetera & coloniam Agrippinenſem, ἄτα Βῶννα, *deinde Bonna.* Situs vrbis inclutæ per ſe notus eſt, nomine adhuc durante. An vel nomen vel oppidum etiam antiquius ſit, non poſſumus pro certo dicere. Florus quidem lib. IV cap. XII Druſi hiſtoriam ſub Auguſto perſequens, poſtquam dixerat, per Rheni ripam quinquaginta amplius caſtella direxiſſe, addit: *Bonnam & Geſoniam cum pontibus iunxit.* Sic in MSS codicibus: ſic ex illis Freinſhemius & Græuius ediderunt. Quum ignota *Geſonia* ſit, & æque *Genoſia*, vt in aliis libris ſcribitur; Cluuerius *Magontiacum* ſubſtituit lib. II

Germ. Antiq. cap. XIII; quod, quamlibet claris viris adprobatum cerno, tamen durum nimis, & alienum a vestigiis membranarum est. Hadrianus ergo Valesius Notit. Gall. in *Bonna*, mauult *Nouesiam* inde conficere, quod propius quidem ad *Gesoniam* accedit, nec vero omnem dubitationem tollit. Quid enim est *vrbes* CVM *pontibus iungere?* Dicimus *flumen ponte iungere*, *partem ponte vrbi coniungere*, vt Ianiculum Romæ, apud Liuium lib. I cap. XXXIII. *vrbes* autem CVM *pontibus iungere*, eo nempe sensu, quem heic Freinshemius exponit, *ædificare pontem apud vrbem;* ne Latinum quidem satis videtur. Quum ergo illud CVM otiosum plane in illa formula sit, quid obstat, quo minus ex *Gesoniam cum*, Elia Vineto præeunte, faciamus *Gesoriacum?* expeditæ sic rationes vnius vocis, non autem alterius? quid enim ex *Bonna* faciemus? an Bononiam? & ex pontibus eos, qui paludes inter vtramque sternant, quæ mens erat Vineti? at recentius *Bononiæ* vocabulum est, & ipsum Gesoriacum *Bononia* posteriori æuo dictum, vt ex Vita Constantini, ab Henrico Valesio euulgata, clarum est. Nihil ergo reliquum habemus, quo Florum probabilius expediamus, quam vt, quod Hadrianus Valesius fecit, deleamus CVM, & *Nouesiam* vel *Nouesium* pro Gesonia vel Genosia substituamus, præsertim quod Tacitus, vt modo vidimus ex Hist. lib. IV cap. LXX & LXXVII, & lib. V cap. XXII, *Nouesium Bonnamque*, vt castrorum loca coniungat: vt & Bonnam Drusus Transrhenanæ terræ ponte, & alio Nouesium, ad terrendos Germanos iunxisse sentiamus. Id si Florus a veteri scriptore accepit, nec rem antiquam sui temporis vocabulo expressit, vtique *Bonnæ* nomen tam antiquum erit, quam Ara Vbiorum fuit; & speciosius argumentum redderet, quo Lipsius, ac alii, ab Ara Bonnam seiunctam voluerunt. Est & *Bonnæ* mentio facta in Antonini Itinerario, & in Tabula Theodosiana: nec non ab Ammiano Marcellino, qui lib. XVIII cap. II cum aliis ad Rhenum *ciuitatibus*, vt vocat, numerauit.

CXV.

Supra Bonnam *Rigomagus* fuit eiusdem Tabulæ, ad Rhenum oppidum, de quo supra diximus: deinde fluuius *Obringa*, terminus, vt Cluuerius censet, inter Vbiorum agrum & inter tractum Rhenanum Treuerorum. Infra Bonnam nobilius nihil quam *Nouesium* est, quod iam ostendimus quoties cum Bonna ab Tacito coniungatur. Alia addimus eiusdem Taciti testimonia. Lib. IV Hist. cap. XXXIII *aliis a Nouesio, aliis a Magontiaco vniuersas copias aduenisse credentibus.* Et cap. XXXV *impedimenta legionum cum imbelli turba Nouesium missa, vt inde terrestri itinere frumentum adueherent.* Ergo castra legionum habuit, & munitus locus fuit, isque adpositus ad Rhenum. Eodem libro cap. XXVI *Ingressis Nouesium, tertia decima legio coniungitur:* & cap. LXII *Legio* XIII *cum auxiliis simul deditis a Nouesio in coloniam Treuerorum transgredi iubetur.* MS. Itinerario est *Nouensio*, itinere a Tauruno per ripam: at itinere alio, a Lugduno Germaniarum capite est *Nouesium* in omnibus libris; vt superiorem corruptum esse oporteat. Ex his itineribus & Tabula Theodosii, & ipso vocabulo, non incertum est, esse oppidum, quod hodie *Nüs* vel *Nuys* adpellatur.

CXVI.

Inter Nouesium & Coloniam Agrippinensem dicto itinere a Tauruno per ripam, duo oppida ponuntur, *Durnomagum* & *Buruncum* hoc ordine,

Coloniam Agrippinam	—	—	—
Durnomagum	LEG.	VII	ALA
Buruncum	LEG.	V	ALA
Nouesium	LEG.	V	ALA.

Ex quo situ & ipsis nominibus apparet, illud esse vicum *Dürsmagen*; hoc oppidum quod dicitur *Wuringen.* Sed male in Itinerario *Durnomagus* præponitur *Burungo* vtpote quod Coloniæ propius est.

CXVII.

Vltimus in Vbiorum ripa locus fuit *Gelduba.* Tacitus lib. IV Hist. cap. XXVI *Ingressis Nouesium, tertiadecima legio coniungitur. Additus Voculæ in partem curarum Herennius Gallus, legatus: nec ausi ad hostem pergere, loco, Gelduba nomen est, castra fecere.* Et cap. XXXII *Mox adlatis Geldubam in castra nuntiis:* & cap. XXXV *Cohortes Geldubam perrexere, manentibus, vt fuerant, castris.* Castellum fuisse ex Plinii verbis probatum est lib. XIX cap. V. *Siser,* inquit, *ipsum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis e Germania. Gelduba adpellatur castellum Rheno impositum, vbi generositas præcipua.* Ex quibus elucet, *Geldubam* ad Rhenum fuisse castellum, prope Novesium, quod etiam ex dicto itinere a Pannonia in Galliam, manifestum est, quo is ordo redditur:

Nouesium	LEG.	V	ALA
Geldubam	LEG.	IX	ALA
Calonem	LEG.	IX	ALA.
Vetera castra	—	—	

Qui ordo nec obscure ex Taciti cap. XXXVI apparet. Quod in vico *Gelb* ad Rhenum, IX millibus passuum a Nouesio, prisci vestigia nominis adparent, cum eoque descripta positio conuenit; non dubitamus illum veterem *Geldubam,* vel castellum vel oppidum etiam fuisse, idque in Drusi ad Rhenum positis castellis adnumeramus.

CXVIII.

Hactenus de ripa Vbiorum: obiacent in mediterraneis *Tolbiacum, Marcodurum, Iuliacum,* & hæc fere iuxta *Roram* fluuium: medio loco *Tiberiacum* & *Belgica.* Primus locus, vt ab austro in septemtrionem progrediamur, est *Tolbiacum* vel *Tolpiacum,* quod etiam *Tulpiacum* aliquando scribitur. Tacitus lib. IV cap. LXXIX *flagrantissima cohortium* [Ciuilis] *Tolbiaci in finibus Agrippinensium agebat,* id est Vbiorum. Etenim transducti illi *Agrippinenses,* quam *Vbii,* malebant adpellari, quod ex libri huius cap. XXVIII constat, & de Morib. German. itidem cap. XXVIII. Itinere Antonini a Treveris Agrippinam ita collocatur:

Marcomagum	LEG.	VIII
Belgicam	LEG.	VIII
Tolpiacum vicum Supenorum	LEG.	X
Agrippinam ciuitatem	LEG.	XVI.

Ex quo ordine adparet, ſucclamante vocabulo, eſſe illud oppidum, quod hodie *Zülpich* nuncupatur eo modo, quem in *Tabernis* diximus & in *Tiguro*, vt Germanica præpoſitio cum oppidi nomine, a *T* incipiente, cohæreat. Gregorius Turonenſis lib. III cap. VIII *ciuitatem Tulbiacenſem* dixit.

CXIX.

Proximum ad Roram amnem eſt *Marcodurum* ſiue *Marcomagum*. nam idem oppidum eſſe, etiam exinde conſtat, quia *düren* & *magen* lingua Celtica idem ſonabant, tranſitum nempe fluminis. Tacitus ſæpe dicto lib. IV Hiſt. cap. XXVIII *Cæſæ cohortes Agrippinenſium in vico Marcoduro, incurioſius agentes, quia procul ripa aberant.* Ripam Rheni intellige, vbi reliquæ, & maiores ipſorum copiæ. Vel ſolum hoc nomen nobis ſitum prodit ac poſitionem; quia eo tractu ad Roram flumen ſupereſt oppidum *Düren*, quod haud dubie eſt Taciti *Marcodurum*. Poſteriores *Marcomagum* dixere, quod idem ſignificat; auctor Itinerarii, vt iam oſtendimus; & auctor Tabulæ Theodoſianæ, in via ab Agrippina Treueros.

CXX.

Infra Marcodurum, ad idem flumen Roram eſt *Iuliacum*, aliquoties in Itinerario Antonini memoratum. Itinere a Caſtello Coloniam:

Aduacam Tungrorum	—	—	—
Corioullum	M.	P.	XVI
Iuliacum	M.	P.	XVIII
Coloniam	M.	P.	XVIII

Alio ibidem itinere, a Colonia Traiana Coloniam Agrippinam, ita diſponuntur oppida, vt Tiberiacum interiiciatur:

Theudurum	—	—	—
Corioullum	M.	P.	VII
Iuliacum	M.	P.	XII
Tiberiacum	M.	P.	VIII
Coloniam Agrippinam	M.	P.	X.

Et Ammianus Marcellinus Remenſi itinere ab Rheno, Iuliaci quoque rationem habet lib. XVII cap. IV. *Remos*, inquit, *Seuerus, magiſter equitum, per Agrippinam petens & Iuliacum, Francorum validiſſimos cuneos offendit.* Etiam in Peutingeriana Tabula commemoratur, via ferente ab Atuaca ſiue Aduaca, quæ Tungrorum eſt, Agrippinam, hac ſerie:

Atuaca	XVI
Coriouallio	XII
Iuliaco	XVIII
Agrippina.	

Ex hoc poſitu, & ipſo vocabulo, luculentum eſt, *Iuliacum* oppidum *Iülich* eſſe, quod Ducatum noſtris temporibus denominat. Nomen autem ipſum ab

ab Romanis esse, non dubitatur: a quo autem illorum sit, hoc vero incertum plane est. Quod nemo veterum illius mentionem fecit, credibile non est, ab Iulio Cæsare originem habere. An vero ab Agrippina, Coloniæ Vbiorum conditrice, cui etiam *Iuliæ* nomen fuit, auctore Tacito lib. XII cap. I? Hoc Cluuerio non improbabile videtur: cui vero idem, quod superiori origini, forte opponi potest, mirum videlicet esse, antiquitatis tantæ oppidi ante Antonini Itinerarium & Theodosii Tabulam, nullum indicium in veteri scriptore reperiri. Ergo alius fortassis Iulius, nobis ignotus fuit, qui condidit.

CXXI.

Tiberiacum superest, & *Belgica*, medio situ inter Rhenum & Roram fluvios posita oppida, ex productis antea Itinerarii rationibus, quod ad situm attinet, cognita & perspecta. Ex quo Cluuerius collegit, *Tiberiacum* nunc *Berchem* esse: *Belgicam* autem, vicum *Balchusen*, nomine etiam simul addicente.

SECTIO X.

GVGERNI TRANSDVCTI, olim SICAMBRI.

CXXII.

Post Vbios siue Agrippinenses in ripa Rheni ab Augusti temporibus *Gugerni* vsque ad diuortia habitauerunt. Sic vulgo scribuntur: Taciti codices non eodem modo, sed vel *Gugerni*, vel *Cugerni*. Plinius Harduini *Guberni*: aliorum etiam *Gugerni* cum pluribus. Sedem in ripa inter Vbios & Batauos tenuisse, clare docet Plinius lib. IV cap. XVII. *Vangiones*, inquit; *hinc Vbii, Colonia Agrippinensis, Guberni, Bataui.* Et Tacitus tradit lib. IV Histor. cap. XXVI, Voculam, Romanum ducem, exercitum ex castris apud Geldubam, quæ vltima Vbiorum fuit, *in proximos Gugernorum pagos* duxisse. Sed ita coluerunt ab Augusti temporibus. Quum Iulius Cæsar bellum in Galliis gereret, hunc tractum tenebant *Menapii*, amplissima ciuitas, qui inde a Morinis & a Scalde ad Rhenum vsque, & trans illum etiam habitauerunt, sic Semibelgæ & Semigermani, maiori tamen ex parte Belgæ. Cæsar sæpe *Menapios* cum Morinis coniungit, lib. II cap. IV, lib. III cap. XXVIII & lib. IV extremo. Sed eodem libro IV cap. IV de Rhenanis illorum possessionibus ita prodidit: *Vsipetes & Tenchteri complures annos Sueuorum vim sustinuerunt; ad extremum tamen agris expulsi, & multis locis Germaniæ triennium vagati, ad Rhenum peruenerunt: quas regiones Menapii incolebant, & ad vtramque ripam fluminis agros, ædificia vicosque habebant.* In dextra ripa etiam erant *Sicambri*, siue *Sigambri*, qui ab Romanis transducti, Menapiorum sinistram Rheni ripam occupauerunt, istis ad angustiores fines, & plerisque vltra Mosam fluuium redactis. Transductis autem, ignotum qua caussa, mutatum nomen in *Gugernos* siue *Cugernos* fuit.

CXXIII.

Translationem gentis dixi ſub Auguſto factam, quod ex Suetonii verbis cap. XXI manifeſtum eſt. *Germanos, inquit, vltra Albim fluuium ſubmouit, ex quibus Vbios & Sicambros, dedentes ſe, traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocauit.* De Vbiis ſupra dictum, Auguſti auſpiciis, Agrippæ ductu vel transmiſſos, vel, ſi ſponte venerunt, collocatos ordinatosque eſſe in Gallia. *Sicambrorum* autem transductio haud dubie ad illam maiorem pertinet, quam ſub eodem principe Tiberius, poſt fratris Druſi mortem Germanico bello ſubfectus, perfecit. Idem Suetonius Tiber. cap. IX *Germanico bello quadraginta millia dedititiorum traiecit in Galliam, iuxtaque ripam Rheni ſedibus adſignatis collocauit.* Eutropius auget numerum, *quadringenta* legens *millia*, lib. VII cap. V, qui numerus pro longitudine Germaniarum, ſiue vtriusque prouinciæ, Superioris & Inferioris, præſertim ſi mulieres & liberi adnumerati fuerint, non incredibilis videtur. Sed nondum res certa eſt de Superiori prouincia, quæ videtur antea colonos accepiſſe: certiſſima vero de Inferiore, in quam Sicambri ex Germania Transrhenana inducti fuerunt. Id quod clarius, & nominatim etiam, epiſtola Tiberii ad Germanicum explicatur apud Tacitum annali II cap. XXVI qua *ſe nouies a diuo Auguſto in Germaniam miſſum*, ſcribit, *plura conſilio, quam vi perfeciſſe. Sic Sugambros in deditionem acceptos, ſic Sueuos, regemque Maroboduum pace obſtrictum.* Sicambri itaque, qui & *Sigambri* ſeu *Sugambri* ſunt, deditione in fidem accepti, in alteram ripam abducti ſunt, vt vel cuſtodirent illam, vel ipſi cuſtodirentur, quod probabilius videtur, quia *exciſi* ex patria & *traiecti in Gallias*, loco mox indicando apud Tacitum dicuntur. De reliquis Sicambris dicemus in Germania.

CXXIV.

Sed deleti & exſtincti Sicambri videntur, non transportati. Oſtorius enim, Romanus Britannico bello imperator, apud Tacitum lib. XII cap. XXXIX dixiſſe fertur, *vt quondam Sugambri exciſi, & in Gallias traiecti forent: ita Silurum nomen penitus exſtinguendum.* Sed ſalua res eſt: quia *traiecti*: non ſunt exſtincti aut occiſi. *Exciſi* autem & quaſi explantati ſunt, vt in alio ſolo collocarentur, nomenque priſtinum amitterent, *Gugerni* in poſterum dicendi: ſic Siluribus non internecionem, ſed exſtinctionem *nominis* minatur, vt translocati peregrinæ genti immiſceantur, a quo nouum nomen, abolita memoria veteri, accipiant.

CXXV.

Oppida Gugernorum in ripa poſt Vbios fuerunt *Calon*, *Aſciburgium*, *Vetera*, *Colonia Traiana.* Antoninus itinere a Lugduno capite Germaniarum, poſt Batauorum oppida nominat *Coloniam Traianam, Vetera, Calonem*; inde quod Vbiorum fuit, *Noueſium.* Primarium locum alio itinere ex Pannonia per ripam, adpellat *Vetera caſtra*, quod nomen tum demum accepiſſe neceſſe eſt, quum alia & noua caſtra proceſſu temporis in Vbiis vel Vangionibus fuerunt conſtituta. Nec vero id nouum nomen aut recens ætate Taciti fuit, ſed iam tum ſub Auguſto conſtat inualuiſſe. Tacitus ſub initium Tibe-

Tiberiani imperii, lib. I Annal. cap. XLV, *Compositis præsentibus haud minor moles supererat, ob ferociam quintæ & vnetuicesimæ legionum, sexagesimum apud lapidem (loco* VETERA *nomen est) hibernantium.* Crebrior mentio apud eumdem in Batauorum Treuerorumque tumultu. Lib. IV Histor. cap. XVIII *Fuit interim effugium legionibus in castra, quibus* VETERVM *nomen est.* Et cap. XXI *in Vetera castra concesserant.* Nec nuda castra fuerunt & militum tabernacula; sed, vt fieri solet tam diuturna legionum commoratione, ædificia exstructa, vt oppidum non contemnendum fierent. Quæ quum a superioribus castris, quæ inter Agrippinensem coloniam & Bonnam erant, ad *sexagesimum lapidem* modo Tacitus afuisse dixit, & ratio itinerum quoque comprobat; Cluuerius in oppido *Santen* se verum locum castrorum *Veterum* persuasus est inuenisse, cum quo plurimi nunc consentiunt. Etiam loci ingenium bene respondet, vt periti eius aiunt, quod Tacitus eodem libro IV cap. XXIII ita descripsit: *Pars castrorum in collem leniter adsurgens, pars æquo adibatur: quippe illis hibernis obsideri premique Germanias Augustus crediderat.*

CXXVI.

Itinerarium Antonini inter Vetera & Geldubam ponit *Calonem* obscurum locum, cuius vestigia Cluuerius in vico *Kalenhusen* ostendit: & nobiliorem propioremque Veteribus, *Asciburgium,* prætermissum in Itinerario, non autem in Tabula Theodosii; etiam a Tacito laudatum, vt ex quinquaginta Drusi castellis, in ripa Rheni positis, & hoc fuisse credi possit. Fabula enim est quam quidam de Vlysse conditore, vt Tacitus de Moribus Germ. cap. III refert, crediderunt. Positionem ibidem ita delineauit: *Asciburgium, quod in ripa Rheni situm, hodieque incolitur.* Et heic castra ac præsidium fuit. Idem lib. IV Histor. cap. XXXIII *Rapiunt in transitu hiberna alæ, Asciburgii sita.* Positioni vicus paruus congruit, nomine *Asburg,* quod magis locum veterem designat, situm haud procul Mursia oppido, in via a Novesio ad Vetera.

CXXVII.

Vltra Vetera, in Batauos versus, sed paullo reductum ab Rheno, *Mediolanum* erat, itinere Antonini a Colonia Traiana Agrippinam, memoratum, nunc vicus *Moyland,* Cluuerio teste. Ignobilia plura eodem itinere referuntur, a Colonia Traiana

Mediolanum	M.	P.	VIII
Sablones	M.	P.	VIII
Mederiacum	M.	P.	X
Theudurum	M.	P.	IX
Coriouallum	M.	P.	VII
Iuliacum	M.	P.	XII,

e quibus *Sablones* in vico latent *in t' Sand:* *Mederiaci* nominis ne inter vicos quidem aliquid superesse dicitur: *Theudurum* oppidulo vel vico *Tudder* respondet, Cluuerio indicante. Sed hæc Mosam versus, immo propius illum amnem sita sunt, longe remota ab Rheno.

CXXVIII.

Vltimus locus Gugernorum, proxime diuortium Rheni, fuit *Colonia Traiana*, vti Itinerarium & Tabula Peutingeriana adpellant, quæ ſitum ita deſignant, vt in vicum *Kellen* incidat, tribus millibus paſſuum a diuortio. Sicut enim Colonia Agrippina nunc *Cöllen* ſiue contracte *Cölln* vocatur; ita non diſſimili ratione *Kellen* eſt Colonia Traiana. Vocata etiam fuit *Tricesimæ*, quia eius numeri legio ibi hiberna vel ſtatiua habuit. Ammianus Marcellinus lib. XVIII cap. II *Ciuitates occupatæ ſunt ſeptem, Caſtra Herculis, Quadriburgum, Triceſimæ, Noueſium, Bonna, Antunnacum, & Bingio.* Eſſe autem *Triceſimæ* oppidum, ipſam coloniam Traianam, non difficile ex Antonini Itinerario eſt probare. Duobus itineribus illum tractum deſcriptum habet; primum a Tauruno Pannoniæ per ripam eſt: alterum a Lugduno capite Germaniarum. Prius ita habet:

Noueſium	—	—	—
Geldubam	LEG.	IX	ALA
Calonem	LEG.	IX	ALA
Vetera caſtra			
Leg. XXX *Vlpia*			
Burginacium	LEG.	VI	ALA
Harenacium	LEG.	X	ALA.

Alterum iter, quod a Lugduno Batauorum eſt, diuerſo ordine ita procedit:

Harenacium	—	—	—
Burginacium	M.	P.	VI
Coloniam Traianam	M.	P.	V
Vetera	M.	P.	[XV]
Calonem	M.	P.	XVIII
Noueſium	M.	P.	XVIII.

Videmus hinc eumdem locum eſſe, qui priore itinere *Legio* XXX *Vlpia*: poſteriore *Colonia Traiana* adpellatur. Eadem eiuſdem Marcellini libro XX cap. XXV *Obtricenſimæ oppidum*, vt in MSS. eſt, vel *Tricenſimæ*, vt Valeſius edidit, eiecta ſpuria lectione *Obtrincenſi Moſæ oppido*, quod nihil eſt; vocitatur.

SECTIO XI.

EBVRONES, CONDRVSI, SEGNI, CAERAESI, PAEMANI.

CXXIX.

Ad limen Batauorum conſtitimus, quum Coloniam Traianam demonſtraremus, adſitam diuortio Rheni, vnde Batauorum initium eſt. Antequam vero ad illos tranſeamus, vltimos Rheni accolarum; perluſtrabimus quos ad latus Vbiorum Gugernorumque populos reliquimus, ſi forſan & ipſi aliquid ad Germanias prouincias, quas deſcripturi ſumus, poſſint adferre. Illos coniungit Cæſar commentario II cap. IV *Condruſos, Eburones,*

Cære-

Cæresos, Pæmanos, qui vno nomine Germani adpellantur, arbitrari ad XL *millia.* Germanicæ ergo originis omnes fuerunt, olim transgressi Rhenum, vt in Gallia habitarent. Ex his populis potentiores ceteris *Eburones* erant, quorum situm & nouam sedem Cæsar ita descripsit, vt eorum *partem maximam inter Mosam & Rhenum* fuisse tradat. Idem Cæsar commentario VI cap. XXXI & XXXIV vnum illorum castellum nominat, *Atuatucam*, quod quia Ptolemæus & Antoninus in *Tungris* censent, ex vrbe olim præcipua illorum, quæ nomen custodit, *Tongern*, de septemtrionali situ Eburonum inter has gentes iudicare possumus. Eodem cap. XXXI libri VI *Segnos* & *Condrusos* ita locatos Cæsar scripsit, vt Eburones non possint septemtrionale latus non obtinuisse. *Segni*, inquit, *Condrusique ex gente & numero Germanorum, qui sunt inter Eburones Treuirosque, Legatos ad Cæsarem miserunt.* Treveri autem in austrum habitarunt, & quia dictæ gentes mediæ fuerunt, vtique Eburones septemtrionem versus, ceterarum respectu, coluisse oportet.

CXXX.

Oppidum vel castellum Cæsar vnum memorat in Eburonibus, *Atuatucam*, vt dictum est ex lib. VI cap. XXXI. *Copiis*, inquit, *in tres partes distributis, impedimenta omnium legionum Atuatucam contulit. Id castelli nomen est.* Hoc autem Eburonum fuisse, cum quæ præcedunt verba demonstrant; tum maxime quæ cap. XXXIV insequuntur. Germani enim Eburonum fines ingressi, procedunt longius in iis, & quum se III horis abesse ab Atuatuca cognouerunt, ipsi Atuatucam contendunt. Primum ergo castellum fuit, deinde amplum, nec incelebre oppidum factum, cuius situm Ptolemæus & Antoninus prodiderunt. Ille lib. II cap. IX Εἶτα μετὰ τὸν Ταβούδαν ποταμὸν Τούγγροι, καὶ πόλις Ἀτουάκουτον· εἶτα μετὰ τὸν Μόσαν ποταμὸν Μενάπιοι. *Deinde post Tabudam fluuium Tungri, & oppidum illorum Atuacutum: deinde post Mosam fluuium Menapii.* Errore transpositæ litteræ, scribendumque Ἀτουάτουκον. Quod ergo castellum Cæsar in Eburonibus, id, postea oppidum factum, in Tungris censet Ptolemæus. Et auctor Itinerarii, vt mox dicemus, *Aduocam Tongrorum* narrat. *Tungri* ergo sunt qui *Eburones* erant, nec Cæsar Tungros memorat, quia ei sunt Eburones: nec Plinivs lib. IV cap. XVII Eburones in populis Belgicæ recensuit, qui in illis recenset Tungros.

CXXXI.

Oppidum ergo *Atuatuca*, bene munitum, quia castellum fuerat: postea breuiori & contracta forma *Atuaca* dictum, vt in Tabula Peutingeriana est; vel *Aduaca*, vti est in Itinerario Antonini, quo situs, itinere a Castello Coloniam, hoc ordine oppidorum designatus est:

Camaracum	—	—	—
Bagacum	M.	P.	XVIII
Vodgoriacum	M.	P.	XII
Geminiacum	M.	P.	X
Perniciacum	M.	P.	XXII

Aduocam Tongrorum	M.	P.	XIV
Coriouallum	M.	P.	XVI
Iuliacum	M.	P.	XVIII
Coloniam	M.	P.	XVIII.

Sub idem tempus etiam gentis nomen adſumſit, & vrbs ipſa *Tungri* dicta. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Secunda Germania, Agrippina & Tungris munita, ciuitatibus amplis & copioſis.* Ex quo ſimul claritas vrbis intelligitur, quæ etiam in Tabula Peutingeriana ſigno illuſtrium vrbium ſignificatur. Decreuit quidem ſplendor ille in noſtri temporis oppido *Tongern*, at fama & gloria priſca non decreſcit, ſed litterarum monimentis conſeruatur & alitur.

CXXXII.

Præterea ſalubres aquæ, *fons Tungrorum*, dignæ ſunt quæ laudentur. Plinius lib. XXXI cap. II ſic de illis tradidit: *Tungri, ciuitas Galliæ, fontem habet inſignem, plurimis bullis ſtellantem, ferruginei ſaporis: quod ipſum non niſi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora, tertianas febres diſcutit, calculorumque vitia. Eadem aqua igne admota turbida fit, ac poſtremo rubeſcit.* Non dubitant interpretes eruditi, Spadanas aquas, ſalubritate celebratas, notari, quarum fons in vico *Spa* Leodicenſis diœceſeos, quinque leucis a Leodico in ortum hibernum, Treueros verſus poſito.

CXXXIII.

Cetera quæ Cæræſorum, quæ Condruſorum, quæ Segnorum fuerint aut Pæmanorum, non facile quiſquam eſt qui diſtincte poſſit exponere, quorum ne nomina quidem longe vltra Cæſaris tempora conſeruata ſunt, vt videantur cum Tungris coaluiſſe, & ſub illorum deinceps inualeſcente nomine comprehenſi eſſe. Horum forſan non nulla ex illis fuerunt quæ modo ex Itinerario oppida ſunt enarrata, in quibus ne quis hæſitet interpretando, vulgarem ſingulorum expoſitionem adnotamus, qua *Bagacum* putatur Bauay oppidulum eſſe; *Geminiacum*, Gemblour; *Perniciacum*, aut potius *Peruiciacum*, Pervis; ſed hæc forſan Tungris manſerunt, aut qui ſupra illos erant, Aduaticis, de quibus poſtea dicturi ſumus. *Coriouallum* autem ſiue *Coriouallium*, & quæ circumiacent, obſcuris illis, nec ſatis diſtinctis per litteraria monimenta populis videntur tribuenda, quorum illud *Coriovallium* Cluuerius & alii in oppido *Falckenburg* inueniri exiſtimant: quod Menſo Altingius reiicit, & ad vicum *Keyer* trahit, IV M. P. diſtantem a Traiecto Moſæ. Neque vero certum plane, vtrum in aliqua nominatarum gentium id oppidum poſitum fuerit; an forte cum Cluuerio nouæ SVNICORVM genti, & Plinio & Tacito memoratæ, tam *Theudurum*, quod ſupra diximus, quam *Coriouallium* adſignari debeant. quæ gens æque ac ſuperiores, incertæ eſt poſitionis.

CXXXIV.

Tacitus de SVNICIS ita refert lib. IV Hiſt. cap. LXVI, *Ciuilis ſocietate Agrippinenſium auctus, proximas ciuitates adfectare, aut adverſantibus bellum inferre ſtatuit. Occupatisque Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes compoſita;*

ta; quo minus vltra pergeret, Claudius Labeo Bethasiorum Tungrorumque & Neruiorum tumultuaria manu restitit, fretus loco, quia pontem Mosæ fluminis anteceperat. Ex quibus Cluuerius coniecit, inter Roram & Mosam sedes habuisse. Plinius lib. IV cap. XVII nudum nomen refert, quod in MSS eius *Sunuci,* Harduino testante, legitur. Sed hæc neque confirmari argumentis, neque refelli satis possunt, verum vt dubia & incerta in medio sunt relinquenda. Neque de *Leodico & Traiecto Mosæ* certiores sumus, quia non constat, quam antiquæ sint illæ ciuitates: nisi fortassis *Pons Mosæ,* apud Tacitum prædicto loco, alterutram harum vrbium, saltem initium alterius vtrivs coniunctum habuit. In quo mihi gratulor, quod, hanc opinionem ingressus, laudatum virum Mensonem Altingium consentientem mihi video, qui & ipse pag. 106 mecum iudicauit, oppidum *Maastricht* Romanis vel plane incognitum, vel nullo nomine memoratum fuisse: *nisi forte Pontis Mosæ, de quo Tacitus.* Quæ enim Cluuerius ex Ammiani, vt putabat *Obtricensi Mosæ oppido* ad Traiectum Mosæ adferebat, ex MSS dudum a fratribus Valesiis reiecta & confutata sunt, vt supra in *Colonia Traiana,* quæ & *Tricesimæ* nomen habuit, in Gugernorum gente ostendimus. De vtroque autem oppido ad Mosam, Leodico & Traiecto, plura in medii æui Geographia dicturi sumus.

SECTIO XII.

BATAVI, EORVMQVE INSVLA.

CXXXV.

Batauorum nobilissima gens succedit, extrema Rhenanarum, ad Oceanum & ostia pertingens. Hanc Hadrianus Iunius, Historia Bataviæ cap. IV, ademtam Galliæ, Germaniæ vindicatum iuit, sed plus nihil vir doctissimus profecit, quam vt Germanicam originem Batauorum, quam nemo negauit, comprobaret. Ortum enim illorum clarissimis verbis, vt nefas sit dubitare, descripsit Tacitus lib. IV Histor. cap. XII. *Bataui,* inquit, *donec trans Rhenum agebant pars Cattorum, seditione domestica pulsi, extrema Gallicæ oræ, vacua cultoribus, simulque insulam inter vada sitam, occupauere, quam mare Oceanum a fronte, Rhenus amnis tergum ac latera circumluit.* Fuisse autem post migrationem *Batauos* partem Galliæ siue Belgicæ, nec amplius Germaniæ; testes fide digni sunt Plinius & Ptolemæus, qui in Belgicæ descriptione *Batauos* recensuerunt: nec non Tacitus lib. IV Hist. cap. XXXII, *Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio.* Quibus addi possunt, quæ modo ex cap. XII eiusdem libri protulimus, pulsos patria Batauos *extrema Gallicæ oræ, vacua cultoribus, occupauisse.*

CXXXVI.

Vocabulum ex Germania attulerunt, cuius in Cattorum finibus vestigium quædam oppida seruant *Battenberg & Battenhausen;* Romanis ambiguo accentu, poetis maxime. Lucanus lib. I vers. 431

Vangiones, Batauique truces, quos ære recuruo
Stridentes acuere tubæ.

Plures porrigunt mediam. Silius Italicus lib. III verſ. 607

At tu tranſcendens, Germanice, facta tuorum,
Iam puer auricomo performidate Batauo.

Et Iuuenalis Satyra VIII verſ. 51

Hic petit Euphratem iuuenis, domitique Bataui
Cuſtodes aquilas, armis induſtrius.

Etiam Martialis lib. VIII epigram. XXXIII ad Paullum:

Et mutat Latias ſpuma Batava comas.

CXXXVII.

Virtutem Batauorum Tacitus dicto cap. XII libri IV Hiſtoriarum laudauit. *Nec opibus,* inquit, *Romanis. ſocietate validiorum attriti, viros tantum armaque imperio miniſtrant, diu Germanicis bellis exerciti: mox aucta per Britanniam gloria, transmiſſis illuc cohortibus, quas vetere inſtituto nobiliſſimi popularium regebant. Erat & domi delectus eques, præcipuo nandi ſtudio, arma equosque retinens, integris turmis Rhenum perrumpere.* Quæ illuſtrantur luculenta inſcriptione, Romæoburgi, vt aiunt, reperta, in Cornelii Aurelii Batauia lib. I pag. 100, & Petri Scriuerii Antiquit. Batav. pag. 194 conſpicua,

GENS BATAVORVM AMICI ET
FRATRES ROMANI IMPERII.

Et alia apud Gruterum pag. 73 num. 9

CIV BATAVI
FRATRES ET AMICI P. R.

CXXXVIII.

Inſulam Batauos habitaſſe, Tacito auctore, modo accepimus. Et Cæſar idem dixit & Plinius, niſi quod ille etiam Moſam inter latera referat, quum ceteri Rheni alueis contenti ſunt. Libro IV enim de Bello Gall. cap. X ait: *Moſa, parte quadam Rheni recepta, quæ adpellatur Valis, inſulam efficit Batauorum.* quod difficile ad explicandum eſt, mutato temporibus Moſæ alueo, qui longius citra oſtium, quam nunc eſt, cum Vahali videtur confluxiſſe. Plinius lib. IV cap. XV *In Rheno ipſo prope centum millia paſſuum in longitudinem, nobiliſſima Batauorum inſula & Cannenufatum: & aliæ Friſiorum, Chaucorum, Friſiabonum, Sturiorum, Marſaciorum, quæ ſternuntur inter Helium & Fleuum.* Et Zoſimus lib. III cap. VI τὴν Βαταβίαν δίχα σχιζόμενος ὁ Ῥῆνος νῆσον ποιεῖ, πάσης ποταμίας μείζονα νήσου, - - - τότε ὑπὸ Σαλίων κατείχετο. *Batauiam bipartito Rhenus diuidens, inſulam facit, omnibus amnicis maiorem - - - quam tum Franci Salii tenebant.* Hi fere ſunt qui *Inſulam Batauorum* nobis deſcriptam reliquerunt: ſed quantam? hæc magna lis & controuerſia eſt, qua plures alias inuolutas videmus, quam laxe habitauerint Batavi, & quinam ex tribus Rheni alueis ſeparauerit Galliam a Germania.

CXXXIX.

De Cæsaris temporibus res certa est, quum duo tantum aluei essent in Rheno flumine; insulam Batauorum fuisse tantam, quantum spatium illi aluei comprehendunt. Et tum Bataui plerique intra insulam habitabant: pars etiam extra illam, Mosam versus, vbi oppidum habuerunt, de quo postea dicturi sumus: nec vero soli insulam tenuere, sed *Caninefates* etiam socii possessionis fuere, vt Plinius dicto loco, & Tacitus Hist. IV cap. XV prodiderunt, si modo de veteri insula, quam Cæsar nominauit, illi duumuiri loquuti sunt, de quo post disquiremus. Ex duobus ergo alueis qui dexter & septemtrionalis erat, & insulam & Galliam a Germanis, temporibus Cæsaris, separauit. Posteaquam vero Drusus, fossa ducta, nouum alueum ad Fleuum ostium adiecit, illa quoque inter lacus pars, Batauiæ videtur accessisse, & recedentibus ripis, vt Mela ait lib. III cap. II, dexter alueus, exhausto medio, ampliorem effecisse insulam, quæ ideo, quod Zosimus obseruauit, *μείζων πάσης ποταμίας νήσȣ*, *maxima amnicarum* facta est. Hinc illud est, quod Hadrianus Iunius, vir doctissimus, duas quasi Batauorum insulas distinctas posuit, veterem Cæsaris, Vahali & medio alueo Plinii contentam, & nouam Plinii ab illo medio alueo ad fossam Drusianam & Fleuum ostium: quem licet acriter Philippus Cluuerius impugnet; non contemnenda tamen sunt quæ tuendo illi & explicando Io. Isacius Pontanus Disceptat. Chorograph. pag. 43 seqq. attulit. Quod ante ipsos etiam Cornelius Haemrodius sensit, Batauiæ Descriptione pag. 6. *Nec in tantam,* inquit, *olim angustiam contractam fuisse insulam, vt nunc sibi quidam persuasum habent, abunde ex sequentibus verbis demonstratur; Quum enim* [Plinius] *dicat,* NOBILISSIMAM BATAVORVN INSVLAM, ET CANNINEFATVM, ET FRISIORVM ET|C. *inter duo Rheni ostia comprehensas; quid aliud significat, quam has insulas Batauis adnumeratas, & a primaria insula communi etiam nomine Batauos appellatos; peculiariter autem alios Batauos, olios Canninefates, alios Frisios &c. dictos.*

CXL.

Quibus diligentius examinatis, sic animum induco, vt nomen *Batauorum insulæ* per se & proprie deberi illi censeam, quam Cæsar intellexit, & Lugdunensi alueo, quem medium Plinius dicit, eiusque ostio finita fuit. An vero idem senserint, qui post Drusi tempora, eiusque effusionem amnis Rheni scripserunt, adfirmare equidem non possum, quod valde probabile videtur, noua illa fossa nouos terminos, eosque ampliatos, Romano imperio in Gallico limite statuere voluisse, vt Batauorum insulæ atque territorio contigerit, quod multis aliis regionibus, quæ auctæ prolatis finibus fuerunt: & quod adiectum fuit, in societatem venit nominis, quo vetus regio vsa erat. Sic Latio veteri additum fuit *nouum*, quod *adiectum* Plinius vocauit: sic Phrygiæ magnæ in Asia accessit *ἐπίκτητος* ad Hellespontum, Strabone auctore lib. XII, quam non minus *adiectam* Latine dixerim. Cum primis autem Macedoniæ illustre nobis exemplum est, quam olim a Thracia

cia fluuius Strymon ſeparabat: poſt terminum ad Neſtum fluuium reges produxerunt, vt Philippi, nobilis vrbs, trans Strymonem ſita, magna ſcriptorum conſenſione, in quibus etiam ſacri & diuini ſunt, Macedoniæ contribuatur. Sic puto etiam Batauiæ eueniſſe, cuius nomini & pœmœriis accreuerit aliquid ex Druſi liberalitate, id eſt promotis Belgicæ finibus ad Fleuum vsque oſtium: vt gentes tamen adiectæ, per ſe diſtinctæ manſerint, ſuisque diſcretæ nominibus, quemadmodum in adiecta illa Macedonia Thracicarum gentium nomina haudquaquam ſunt abolita, ſed integre conſeruata. Minus autem mihi dubitandum videtur, nouos ductus Rheni, a Druſo factos, communem terminum inter Belgas Germanosque ab illis temporibus habitos fuiſſe, quum Romanorum mos & conſuetudo fuerit proferre limitem prouinciarum; non, in anguſtias breuiores cogere. Nunc de Veteri Batauia, a Cæſare definita, agemus: tum demum de partibus eidem inſequenti tempore adiectis.

CXLI.

Batauiæ nomen, vt regionis, apud antiquisſimos ſcriptores non memini me inuenire, quibus eiusdem loco eſt *inſula Batauorum*, vt ſupra demonſtrauimus; vel *ager Batauorum*, vt Tacitus dixit lib. II Annal. cap. VI: populi autem nomen vtique antiquisſimum & vbique celebratum eſt. Zoſimus regionem dixit Βαταβίαν, *Batauiam*, vt paullo ante oſtendimus: longe ante illum Dio Casſius lib. LV pag. 565 Βαταούαν, *Batauam*, id eſt *Batauiam*. Ait enim, ξένοι τε ἱππεῖς ἐπίλεκτοι, οἷς τὸ τῶν Βαταούων ἀπὸ τῆς Βαταούας, τῆς ἐν τῷ Ῥήνῳ νήσου, ὄνομα, *peregrini equites lectisſimi, quibus Batauorum nomen a Batava, Rheni inſula eſt.* Eumenius pro reſtaurandis ſcholis extrema oratione: *Singula intuentium animus adſingit - - - - ſub dextera tua, domine Conſtanti, Batauiam, Britanniamque, ſqualidum caput ſiluis & fluctibus exſerentem.* Idem Panegyrico Conſtantii cap. III *deſtinata Batauiæ Britanniæque vindicta.* Et Pacatus Panegyrico, quem Theodoſio dixit, cap. V *Attritam pedeſtribus prœliis Batauiam referam?* In Tabula Peutingeriana ſcribitur *Patauia*, dura prima littera; & fluuius inferior, qui vel Vahalis vel Moſa eſt, *Fl. Patabus.* Longitudo Batauiæ eſt a diuortio Rheni vſque ad oſtia. Tacitus annali II cap. VI *Rhenus vno alueo continuus, aut modicas inſulas circumueniens, apud principium agri Bataui velut in duos amnes diuiditur.*

CXLII.

Oppidum Bataui videntur vnum æuo Veſpaſiani habuiſſe, idque extra inſulam, (nam partem etiam agrorum inter Vahalem & Moſam poſſediſſe ſupra dictum eſt) quod Tacitus ſimpliciter vocat *oppidum Batauorum*, vti ſolet, vbi vnum eſt, nec proprio & ſingulari nomine ab aliis diſtinguendum. Lib. V Hiſtor. cap. XIX ait: *Ciuili Chaucorum auxilia venere. non tamen auſus oppidum Batauorum armis tueri, raptis quæ ferri poterant, ceteris iniecto igni, in inſulam conceſſit.* Sic ergo de oppido loquitur, tamquam de vnico, ſaltem præcipuo & inſigni: quemadmodum alibi, Annali lib. I cap. XXXVI & lib. XII cap. XXVII *Vbiorum* dixit *oppidum.* Nomen proprium illius

quod

quod fuerit, non plane eſt certum. Hadrianus Iunius *Nouiomago* ad Vahalim id honoris tribuit, vt tamquam antiquiſſimum oppidum (quod putat a Cattorum duce, qui pulſi huc refugerant, ad latus inſulæ conditum eſſe) a Tacito *Batauorum oppidum* adpelletur, quia extra inſulam poſitum ita ſit, vt Ciuilis, incenſo illo, ſtatim in inſulam potuerit traiicere: etiam in Theodoſiana Tabula nobilioris & primæ vrbis figura depictum. Cluuerio autem non videtur Nouiomagus tanta antiquitate eſſe, quia nulla eius mentio ante auctorem Tabulæ illius, quam Theodoſianam, etiam ab ætate dicunt, vſquam reperiatur. Idcirco mauult illud oppidum ad Moſam referre, vbi caſtrum ſuperſit *Batenburg*, quaſi Batauoburgum. Ptolemæus quidem lib. II cap. IX *Batauodurum* in mediterraneis inter Vahalim & Moſam ponit, quod videri poſſit *oppidum Batauorum*, a Tacito nominatum: verum quia Tacitus id nomen vico dat intra inſulam, ſitus quem Ptolemæus definiuit, aut is qui tabulam addidit, non ſine cauſſa ſuſpectus eſt: neque alium vicum eius nominis intra inſulam, aliud eodem nomine oppidum Batauodurum extra illam fuiſſe, eſt probabile.

CXLIII.

Præter illud oppidum, quod vulgo putatur Batenburgum ad Moſam eſſe; Tacitus in inſula Batauorum quatuor vicos modicos aut maiores, præſidiis munitos, memorat eodem libro, cap. XX. *Tantum belli*, inquit, *ſuperfuit, vt præſidia cohortium, alarum, legionum, modicis vicis quadripartita, Ciuilis inuaſerit: decimam legionem Arenaci; ſecundam Batauoduri; & Grinnes Vadamque, cohortium alarumque caſtra.* Primus ex his vicis *Arenacus* vel *Arenacum* a Tacito vocatur, quod Antonini eſt *Harenacium*, Peutingerianæ *Arenatium.* Vulgaris opinio eſt, in quam nominis induxit aut ſyllabæ ſimilitudo, *Arenacum* illud *Arnheim* eſſe, aut quia hoc extra inſulam in ripa dextera eſt, ei in inſula oppoſitum fuiſſe; & poſt caſum aliquem, non ſatis notum, trans flumen inſtauratum. Sed Tabula & Itinerarium repugnant. Hoc enim, itinere a Lugduno capite Germaniarum, hunc ordinem fert:

Traiectum	—	—	—
Mannaricium	M.	P.	XV
Caruonem	M.	P.	XXII
Harenacium	M.	P.	XXII
Burginacium	M.	P.	VI
Coloniam Traianam	M.	P.	V.

Tabella autem Theodoſii *Arenatium a* Nouiomago X M. P. abeſſe oſtendit: a Burginatio VI; & hoc a Colonia Traiana V M. P. æque vt in Itinerario. Ex quo conſenſu luculentum eſt, medio fere loco inter Nouiomagum & Coloniam Traianam, cuius veſtigia in vico Kellen, ſeu Köln, proximo arci *Cleue ſunt*, exſtitiſſe, atque ita VIII circiter M. P. infra ipſum diuortium. Seiunctum ergo Arnhemium a veteri Arenaco per X M. P. eſt, interueniente etiam principe fluuiorum: quod pluribus vide a doctiſſimo viro Menſone Altingio demonſtratum.

CXLIV.

CXLIV.

Nec certior est vulgaris reliquorum vicorum, quos Tacitus nominavit expositio. *Vadam, Grinnes, Batauodurum* locant ita, vt istud sit *Wageningen*, illud *Rhenen*, hoc *Duerstede.* Sed præterquam quod duo etiam in ripa vlteriore sunt, ne nominis quidem nos sonus inuitat, vt ita sentiamus de Vada & Grinnibus. Solum *Batauodurum* videtur partem nominis in *Durstede* conseruare, cui *vici* Latinum nomen, quo Tacitus censet, videtur cognomen *Wyck* addidisse, vt vulgo dicatur *Wyck te Duerstede,* quæ vero, vt oppidum ab arce, distinguuntur. Pontem habuit inchoatum, quem *Germanorum manus* irrumpere nitebantur, vt ibidem refert Tacitus. Proxime Batauodurum vicum, aut in ipso vico, fuit *Læuefanum,* id est fanum Batauorum deæ Leuæ dicatum, quem locum sola Tabula Peutingeriana habet. Id idolum etiam ab accolis insulæ Batauorum cultum fuisse, locus trans amnem *Leuendaal,* id est Vallis Leuæ, ostendit.

CXLV.

Grinnibus locum designat Peutingeriana Tabula, inter Leuæfanum & Caruonem, atque adeo octo circiter, vel nouem millibus supra Batauodurum, cui vt propiores quodammodo fuere, ita certe probabile, *Vadam* Arenaco propiorem exstitisse, hoc est inter Caruonem & Arenacum. *Caruo* autem nequaquam est Grave oppidum, vt vulgo putatur, quia itineraria in Rheni tractu & in insula Caruonem referunt, non ad Mosam, cui Grave adiacet: Antoninianum quidem XXII M. P. infra Harenacium: Peutingeri autem Tabula XIII M. P. infra Castra Herculis; adeo, vt secundum Rheni ripam *Castra Herculis* IX M. P. sint infra Arenacum, quia sunt XIII supra Caruonem. Illa autem *Castra Herculis* etiam ab Ammiano lib. XVIII cap. II in *ciuitatibus*, ad Rhenum sitis, referuntur. *Ciuitates*, inquit, occupatæ sunt septem: *Castra Herculis, Quadriburgium, Tricesimæ, Nouesium,* & reliquæ. Vt autem Tricesimæ legionis castra vel oppidum in extremis Gugernis erat: ita *Quadriburgium* in principio Batauorum fuisse necesse est, cui in Itinerario *Burginacium* respondet, V millibus a Tricesimæ castris Vlpiis, quæ ipsa Colonia Traiana est, vt supra demonstrauimus. Vtrumque laudatus vir, Altingius, interpretatur *Burgum ad aquas,* siue Teutonica voce *Waterburg*, quæ cum Ammiani Quadriburgio, aut Vatriburgio, in locum W, Latinis ignoti, V vel Q adsumto, concordat. Quod vero ad Vahalim extra insulam, in sinistra ripa Cluuerius ponit; consentire non possumus: quum itinerum nos rationes in angulum insulæ deducant, quæ etiam Altingii, viri iterum honoris caussa nominandi, est sententia, Cluuerianæ vtique præferenda.

CXLVI.

Sic ea, quæ partim ex Tacito, partim ex Itinerariis de citeriore parte insulæ nouimus, hoc est a principio & diuortio vsque ad Batauodurum siue Duerstadium; exposita cuncta sunt, & suis rationibus declarata, quæ secus ac vulgo solent, ac nos ipsi in Tabula Belgicæ, Cluuerium sequuti, posuimus; hoc ordine dispensanda sunt:

Colo-

Leuæfanum & Batauodurum	VI	*Grinnes*	VIII	*Caruo*	XIII *Vada* Taciti interiacet	*Castra Herculis*	IX VIII *Nouiomagus.*	*Arenacum*	VI	*Burginacium*	V	*Colonia Traiana*

CXLVII.

Nunc ad vlteriorem partem insulæ, quæ a Batauoduro ad Oceanum est, adgredimur explanandam. Nihil heic Tacitus habet: Ptolemæus solum Λουγόδεινον, *Lugodinum,* quod ex *Lugdunum* vel *Lugodunum* corruptum est: Antonini Itinerarium *Lugdunum, Albiniana, Traiectum, Mannaricium:* Tabula Peutingeriana addit ad Rhenum, *Prætorium Agrippinæ, Nigrum Pullum, Lauros, & Fletionem;* & infra hæc, Vahalim seu Mosam versus, *Forum Adriani, Flenium, Tablas, Caspingium:* inde in citeriorem partem ad Noviomagum venitur.

CXLVIII.

Proximum a Batauoduro est *Mannaricium* Itinerarii, a Caruone distans XXII M. P. Caruo autem a Leuæfano, quod ad Batauodurum erat, XIIII, quibus demtis a XXII, relinquuntur distantiæ inter Batauodurum & Mannaricium VIII millia. Et quod iter illud Lugdunum fert, haud longe a Rheno afuisse probabile est. Cluuerius in vico ad sinistram Leccæ quærit, cui nomen Maurik sit: sed præterquam quod longius a via recedit, nulla ibi antiquitatis Romanæ signa superesse, testis est, quem sæpe laudauimus, Menso Altingius; vt præstet differre cum recentibus locis comparationem, quam incertum aliquid pro vero constituere.

CXLIX.

A Mannaricio, Antonini eodem itinere, abest *Traiectus* non XV millibus, vt editum est, sed vix XVI millibus passuum. Huius & nomen & situs evincunt non aliud oppidum esse, quam quod hodie vocatur *Vtrecht,* olim episcopatu, nunc academia clarissimum. Est enim a *Vetere Traiectu,* vt Caroli Magni ætate dicebatur, id nomen, in quo *Alt,* seu alia dialecto *Old,* ad *Traiectus* vocabulum accessit. Ex quo praue *Vltraiectum* non nulli vocant, quem elegantius & magis Latine dicerent *Traiectum Rheni,* siue *ad Rhenum.* At præter auctorem Itinerarii nemo antiquorum hoc oppidum nominauit, vt de vlteriori antiquitate nihil certum sit quod statuamus.

CL.

Exinde Itinerario nihil est vsque ad *Albiniana* castra, quo spatio in Tabula *Fletio, Lauri, Niger pullus* interponuntur. *Fletio* XVI millibus abest a Leuæfano; hoc a Traiectu XIIII, ex quo situs *Fletionis* non incertus est, nempe II millibus passuum infra Traiectum, in curuatura, quam vocant, Rheni amnis. Vlteriora Tabulæ, *Lauri & Niger pullus* obscuriora sunt, & fortasse diuersoria & mansiones: *Albiniana* autem Itinerarii, corrupte

pte in Tabula ſcripta *Albamana*, ſiue *Albaniana*, ſunt clariora. Caſtra haud dubie intelliguntur, ſed cuius Albani vel Albini? Si ſtat *Albiniana* legere, ad *Albinum* auctorem referantur. An is vero ſit Clodius Albinus, Seueri imperatoris æmulus, non poſſum definire. Credibile tamen eſt admodum, quia de ipſo Capitolinus in Vita cap. VI refert, *per Commodum ad Gallias tranſlatum eſſe, in qua, fuſis Friſiis Transrhenanis, celebre nomen ſuum & apud Romanos & apud barbaros fecerit.*

CLI.

Inde *Lugdunum* X millibus abeſt, tanta antiquitate oppidum, vt etiam Ptolemæus illius rationem habuerit. Treuerorum tumultu exſtitiſſe, probari ex Tacito non poteſt: nec vero longe poſt ortum eſſe, Ptolemæi teſtimonium confirmat. Eius vero *Lugodinum* non aliud quam Antonini & Tabulæ *Lugdunum* eſſe, non eſt quod dubitemus, quia in Batauis & prope Oceanum ponit, licet cum occidentali oſtio, quod commune cum Moſa Rhenus habet, non cum medio, ad cuius alueum ſitum eſt, componat: quanta deceſſio a vero loco non inſolens Ptolemæo eſt, præſertim in Occidente. In dicto Itinerario legitur: *A Lugduno Capite Germaniarum Argentoratum*, vt ſæpe ad illud iter prouocauimus. Io. Iſ. Pontanus Diſcept. Chorograph. pag. 154 exiſtimat legendum eſſe *caput Germaniarum*, vt ad Argentoratum referatur, quia Lugdunum illa ætate non tantæ dignitatis erat, vt *caput* prouinciarum nuncupari potuiſſet. Verum non eſt quod quidquam immutemus. *Caput* enim heic *principium* eſt, quod reuera Lugdunum eſt Germaniarum, ſi ab Oceano, aut Inferioris prouinciæ extremo, incipias Cisrhenanæ Germaniæ prouincias perluſtrare. Interea non negamus, minorem tum temporis ſplendorem huius vrbis, quam nunc eſt, exſtitiſſe, ad quam auorum memoria cum alia multa ornamenta, tum maxime inſigne decus & incomparabilis gloria ex litterarum ſtudiis acceſſit.

CLII.

Duobus millibus paſſuum ſupra Lugdunum in Tabula Theodoſiana eſt *Prætorium Agrippinæ*, quod illa, quum in Claudii matrimonio eſſet, videtur exſtruxiſſe, exemplo fratris Caii, qui vt Suetonius cap. XXXVII refert, *in exſtructionibus prætoriorum atque villarum, omni ratione poſthabita, nihil tam efficere concupiſcebat, quam quod poſſe effici negaretur.* Situs & diſtantia oſtendit, fuiſſe in loco, qui hodie *Roomburg* vocatur, quod quidam interpretantur *Arx Romana*, quaſi ipſum prætorium hoc nomine ſignificaretur. Eodem loco etiam aliud ædificium publicum fuit, quod *Armamentarium* Romani adpellauerunt. Alium teſtem illius non habemus, niſi vnicum lapidem, ante ducentos circiter annos repertum, & a variis deſcriptum, intortis admodum litteris & inter ſe, præter morem, connexis, notatum, quas vt Petrus Scriuerius Antiquitat. Batauicis pag. 182 exhibet, ſeparatas & iuſto diſpoſitu ſic exſcriptas damus:

IMP

IMP. CAES. L. SEPTIMIVS SEVERVS AVG. ET
M. AVRELIVS ANTONINVS CAES. COH. XV
VOL. ARMAMENTARIVM VETVSTATE
CONLABSVM RESTITVERVNT SVB
VAL. PVDENTE LEG. AVG. PR. PR. CVRANTE
CAECILIO BATONE PRAEFECTO.

Sed idem Scriuerius, & Hadrianus Iunius, Histor. Batav. cap. x, quidquid huius armamentarii est, ad litus Oceani referunt, vt eadem sit *Arx Brittannica*, cuius fundamenta interdum, Oceano refugiente, conspecta sunt, quod ita clarissimi viri crediderunt, quia persuasi ab aliis erant, ex ruderibus illis, sub mari latentibus, extractum hunc lapidem, quem descripsimus, fuisse. Alii vero fide digni homines, & antiquiores etiam perhibent, aratro effossum prope Roomburg in agro Lugdunensi esse, ideoque *Armamentarium* illud, si in loco, quo lapis inuentus est, olim fuit, cum ipso Prætorio Agrippinæ coniunctum fuisse, doctissimorum iam virorum est sententia. Inter hoc Prætorium & Albiniana castra, in Tabula etiam *Matilo* collocatur, obscurus locus, & nemini præter auctorem Tabulæ, cognitus; de quo nihil habemus, quod referatur.

CLIII.

Tandem etiam aliquid de Arce siue Castello litorali, quod inundans Oceanus texit, dicendum est. Huius arcis vestigia mari adobruta latent, nisi quando post Africi venti furorem subita tempestas, a Cauro concitata, nudatum arenis litus retexerit. Tunc a fundamentis reliquias, recedente maris æstu, prope medii Rheni vetus ostium, adeo spectare & numerare licuit, vt eruditi viri ichnographiam etiam illius castelli delineauerint, qualem ab Iunio Scriuerioque dictis libris expressam explicatamque habemus. Sunt qui Caligulæ *Pharum* seu *altissimam turrem*, vt Suetonius cap. XLVI vocat, ibi excitatam credant, quod negant alii, quia ex Morinis Romani, non ex Batauis in Britanniam traiiciebant. Turrem autem illam *indicium victoriæ* Britannicæ, vt Suetonius ait, sed adfectatæ modo, aut simulatæ, voluisse a posteris credi, quasi ibidem in Britanniam traiecisset, aut victor inde regressus ibi esset. Alii Druso in illo litore monimentum conditum & aram positam fuisse autumant, contusi lapidis inscriptione ad id persuasi, quem ex ipsis ruinis illis extractum esse adfirmant. Conditam aram a Claudio dicunt, a Seuero & filio Antonino restitutam. Reliqua hæc in lapide verba exstant:

.... TANNIC. GERMANIC. PIVS FELIX AVGVST
.... MAX. TRIB. POT. XVIII COS. III P. P. IMP. III
.... RAM A DIVO CLAVDIO ET POSTEA
.... ERO PATRE SVO RESTITVTAM

Quæ supplentur ita, vt præmittatur nomen *Imp. Cæs. M. Aurel. Antoninus Britannicus*, ac reliqua: addantur *Pont.* id est Pontifex; item *aram* & *Seuero.* Ortelius suspicatur, expeditione Britannica ibidem Claudium *arcem* condidisse, in commodiorem legionum cohortiumque transuectionem; aut quo milites ibidem hibernarent. Sed, quod antea, dubitari & heic loci

 potest,

poteſt, an tum Romani alia via in Britanniam profecti ſint, quam ex Morinis, videlicet ea, quam Iulius Cæſar præmonſtrauerat. Quid? quod ne de re hac dubitandum quidem eſt, quum Suetonius cap. XVII aperte dicat, *Maſſilia Geſſoriacum vsque pedeſtri itinere confecto, inde transmiſiſſe.* Geſſoriacum autem in Morinis eſt, eorumque caput atque portus fuit, vt infra oſtendemus. Quod ſi autem verum eſt, ex marinis illis ruderibus extractum illum lapidem fuiſſe, illuſtre Romanorum opus & monimentum, qualecumque etiam fuit, is arguit & probat. Ibi vero *Armamentarium* locare, quaſi & illius lapis alius ex ruinis illis, ſub mari abſconditis, teſtis ſit protractus, vt clariſſimis viris perſuaſum erat; hoc eſt quod ante paullo non minori aliorum auctoritate refutauimus. Nec nomen vetus huius arcis mari obrutæ vsquam indicatum fuit, quod vulgo nunc *t' huys te Britten,* ſiue *Brittenburg,* id eſt Arcem Britannicam, neſcio vnde, ſiue quo auctore, adpellant, falſa fortaſſis fama inducti, quaſi ex illo loco Caligula ſimulando tentauerit, vel poſt illum Claudius Cæſar vere traiecerit in Britanniam.

CLIV.

De iis hactenus, quæ ad medium Rheni alueum eiusque ſiniſtram ripam ſita erant: nunc de illis quoque addemus, quæ in auſtrum inde & ad Moſam vergunt, a ſolo auctore Peutingerianæ Tabulæ notata. Primum & præcipuum eſt *Forum Adriani,* vt ille ſcripſit, VII millibus a Lugduno recedens, vt accurate Menſo Alting, V ex X facto, emendauit. Auctorem & vſum oppidi ipſum nomen manifeſtat: ſitum, emendata diſtantia & reliquiæ nominis in *Vorburg:* dignitatem & amplitudinem ruinæ circumiectæ & ſubterraneæ ſubſtructiones, in quibus etiam, qui hæc curatius inueſtigant, *Elinum* prætorium vel arcem aiunt inueniri, nomen nummis monſtrantibus, qui ibidem reperiantur: quod prædictus antiquitatum ſcrutator Altingius ab *Aelius,* Hadriani nomine, deducit, ſed ab adoptato per Pium Marco nepote impoſitum, quia in iisdem nummulis AVRELI ANT. id eſt *Aurelii Antonini* nomen, non AVRELIANI, vt creditum fuerat, legatur. Accedit inſcriptio vetuſti lapidis, ſiue columellæ milliariæ, apud vicum *Monſter* repertæ, deſcriptæ ab Scriuerio pag. 214, Grutero p. 156, cuius vltimæ notæ ſunt

A. M. A. F. C. M. XII

quas docti viri non vno modo interpretantur, *A municipio,* ſi quod in illis locis fuit; aut *a mari,* quia lapis inter Delphos & Hagam repertus, vbi Monaſterium fuit; vel *a Moſa* denique, aut aliter; plerique autem inſequentes litteras A. F. *ad Forum,* (vel *a Foro,* ſi priores *ad municipium,* vel *ad mare,* vel *ad Moſam,* ſignificant) conſentiunt legendas eſſe, vt *Forum Hadriani* intelligatur, quod etiam *conſtituta millia paſſuum* XII, quot a dicto loco ad Vorburgum ſunt, numero ſuo recte poſito comprobant.

CLV.

Cetera Tabulæ Peutingerianæ inter Forum Hadriani & Nouiomagum, ignobiliora ſunt, *Flenium* XVIII M. P. a Foro; cuius & nomen & numeros Cluuerius immutat, licentia, vt videtur, non toleranda: inde poſt XII millia *Tablæ;* & rurſus interuallo XVIII M. P. *Caſpingium,* de quibus præter nomina

mina nihil habemus quod adferamus, nisi quod *Caspingium* per numeros suos in locum *Asperen* aiunt incidere. *Grinnes*, quæ sequuntur in Tabula, ad superius Rhenanum iter, vnde errore exciderant, reduximus supra, Tacito auctore, cui illæ cum reliquis vicis ad Rhenum sunt: *Ad duodecimum* autem, signum diuersorii vel mansionis est.

CANINEFATES.

CLVI.

Populi huius nomen non vno modo est proditum. Velleius Paterculus & Cornelius Tacitus scripserunt *Caninefates:* ille lib. II cap. CV *Intrata protinus Germania, subacti Caninefates, Attuarii, Bructeri: recepti Cherusci, & transitus Visurgis.* Taciti exempla mox postea proferemus. Plinius lib. IV cap. XV *Cannenufates* dixit, vt Harduinus legit; vt Menso Altingius pag. 12, *Cannunefates:* quod prope conuenit cum veteri inscriptione apud Gruterum p. 385

PRAEF. EQ. ALAE PRIMAE CANNANEFATVM.

Origo gentis ex Germania est perinde ac Batauorum. Tacitus lib. IV Hist. cap. XV *Missi ad Caninefates qui consilia sociarent. Ea gens partem insulæ colit, origine, lingua, virtute par Batauis: numero superantur.* Ex quo & situm intelligimus, hoc est insulam habitasse; eamdem puta quam Bataui. Plinius id plenius exponit dicto lib. IV cap. XV, *In Rheno ipso, prope centum millia passuum in longitudinem, nobilissima Batauorum insula & Cannenufatum: & aliæ Frisiorum, Chaucorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum, quæ sternuntur inter Helium & Fleuum. Ita adpellantur ostia, in quæ effusus Rhenus ab septemtrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit.*

CLVII.

Hæc fere veterum sunt testimonia, quæ de Caninefatum nos sede & loco possint instituere. Velleius in Germania locat cum Bructeris atque Cheruscis, Transrhenanis populis: nec vero quisquam alius eorum reliquias in Germania hoc nomine nuncupauit: & Ciuilis ipse apud Tacitum tam Caninefates quam Batauos adscribit Galliæ lib. IV cap. XXXII. *En ego*, inquit, *præfectus vnius cohortis, & Caninefates Batauique, exigua Galliarum portio, vana illa castrorum spatia excidimus.* Quod si ergo cis Rhenum positos intelligit, vix tamen eos intermistos Batauis intelligere potuit. Id est quod Cornelius Haemrodius & Hadrianus Iunius ex Plinio quoque & Tacito vrgent, sed dispari conatu & processu. Hic enim, Iunius, Historia Batauiæ cap. III pag. 47 singularem eis insulam, separatam a Batauorum sede, tribuit, forsan lacubus & æstuariis, saltem ex parte remota ab Oceano circumdatam. *Sequitur*, inquit, *Caninefatum insula, quarum ego terminos non multum euariare a vetustis suspicor, bonaque coniectura ducor; siquidem insula fuit (id quod expresse loquitur Plinius) eos a secundo Rheni siue medio ostio apud Cattorum vicum initium capere, longoque terrarum tractu secundum colles arenarios sedes suas habuisse Harlemo tenus, ita vt Oceanum Britannicum, iniquum vicinum, cum prædictis collibus habuerint ab occidente; a nascentis vero solis plaga diuisi fuerint alueo vno ex elicibus Rheni.* Rem non mouemus: de insula

ſeparata dubitamus, præſertim ex Plinii verbis adprobanda. Is enim indiſtincte dicto loco ait: *In Rheno ipſo nobiliſſima Batauorum inſula & Cannenufatum, & aliæ Friſiorum:* quæ verba quidem ambigua videri poſſunt, quaſi dicant, *Batauorum inſula, & Cannenufatum,* ſubaudi rurſus, *inſula;* vel vt vna ſit inſula & Batauorum & Cannenufatum. Illud Hadr. Iunio videtur; hoc Taciti comprobatur auctoritate, qui dicto locto ait: *Ea gens* [Caninefatum] *partem inſulæ colit, origine, lingua, virtute par Batauis; numero ſuperantur:* quæ inſula non poteſt alia eſſe quam Batauorum, quod non tantum comparatio illa cum Batauis, quam quæ cap. XII de illa inſula anteceſſerant, confirmant. Nec licet magnam inſulam Batauorum inter Helium & Fleuum comprehenſam intelligere, quia Plinius ALIAS, Friſiorum nempe ac ceterarum gentium, eiſdem oſtiis, vt ſeparatas ab illa Caninefatum, incluſit.

CLVIII.

Hæc dubitantur de ſingulari inſula in verbis Hadriani: poſitionis cauſſam & ſedis non definimus, ſed differimus. Conſtans enim multorum eſt ſententia, Caninefates ſeptemtrionalem Hollandiam coluiſſe, ita prorſus, vt Cornelius Aurelius lib. I Batauiæ cap. IV *Harlemum nominatiſſimam Caninefatum vrbem* dicat: & Cornelius Haemrodius Batauiæ Deſcriptione pag. 13, *Caninefates terram a Rheno veteri ſeptemtrionem verſus, propter litus Oceani aduſque ferme Marſaciorum ſedes obtinent, vulgoque dicuntur die Kennemerlanders.* Et quod idem pag. 9 præter illud Cattouicenſe veteris Rheni, plura interna oſtia indicauit, illorumque vnum alueum præter Enkhuſam ducit & Alkmariam; probabile non minus Io. Iſacio Pontano Diſcept. cap. XX, quam ipſi Haemrodio videtur, quia ille alueus vere medius inter Helium Fleuumque ſit, eſſe fortaſſis illum, qui ſeptemtrionale latus inſulæ Batauorum clauſerit. id quod neque confirmare argumentis, neque refellere animus eſt. Plura tamen fuiſſe Rheni oſtia etiam ante, quam Druſus per lacus nouo alueo deriuaret; illa Cæſaris verba lib. IV cap. X haud obſcure videntur probare, *Vbi Oceano adpropinquauit, in plures diffluit partes.* Quod ſi vere ita ſe habet, vt probabile illis doctiſſimis viris videbatur: omnis difficultas controuerſiæ ſublata erit, & recentioribus cum Tacito Plinioque bene conueniet. Interea plures in Cluuerii ſententia adquieſcunt, qui vt veteris Rheni alueo præter Traiectum & Lugdunum ducto, & inſulam Batauorum & omnem Galliam finiri exiſtimat, ita in ſeptemtrionali inſulæ parte ad alueum illum & intus, a Batauoduro ad Lugdunum fere, omnes Caninefates deponit, ita tamen, vt ad Oceanum non pertineant, neque Lugdunum, quia *Batauorum* dicitur, poſſederint vmquam. quo quia meliorem Batauiæ partem ſubducit, & Batauos maritimos a ſuperioribus ſecludit; non deſinunt alii de finium illa deſcriptione dubitare.

CLIX.

De ceteris gentibus, quarum inſulas Plinius inter Helium & Fleuum ſternit, meræ ſunt coniecturæ doctorum hominum: argumentis & rationibus vix quidquam probari poteſt, quia facies illorum locorum inundationibus

bus fuit ita immutata, vt vbi populi coluerant, nunc ingens lacus sit siue *mare Austrinum.* Pontanus Disceptat. Chorograph. cap. XXI p. 65, *Ceteras Plinio nominatas gentes sinus fere & mare Austrinum aboleuit.* Varie autem vocabula illarum a variis torquentur, nec vllum fere intactum relinquitur. Quidam integros populos, quos minus nouerunt, eiiciunt, vt Cauchos & Sturios; alii Sturios in *Vrios* conuertunt, & in Austrini insula Vricha inuestigant: Cluuerius Frisiabones Frisiosque, hoc loco obuios, in *Frisios maiores minoresque* commutat: sed retentis ceteris cunctis, solos *Cauchos* clarissimus vir Menso Altingius sollicitat, ratus *C* elementum abundare in eo nomine, ortum ex signo παρενθέσεως, quæ post *Marsaciorum* claudenda sit. Ita enim pag. 12. sententiam Plinii distribuendam legendamque autumat: *In Rheno ipso, prope centum* M. P. *in longitudinem, nobilissima Batauorum insula & Cannunefatum. Et aliæ Frisiorum (Auchorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsaciorum) quæ sternuntur inter Helium & Fleuum.* Scilicet omnes vult Frisios esse origine, siue coloniam Frisiorum Transrhenanorum; sed rursus diuisos in minores populos, vti parenthesi distincte nominentur. Hos ita distribuit & quibuslibet suas sedes adsignat, vt *Auchos* ponat proximos Fossæ, quæ a Druso nomen habet: *Frisiabones* in illo tractu, vbi regina emporiorum Ambstelodamum est, & Horna, & Enkhusa cum Medemelaco: his ad Oceanum obducat *Marsacios:* in septemtrionem & supra Fleuum lacum *Sturios* reiiciat. Sed ita doctis quidem coniecturis locantur: argumentis destituitur positio.

CLX.

Plures in ea regione, quam vnum lacum fuisse, ex multitudinis numero, quo Tacitus vtitur, pronum est colligere. Annali I cap. LX *impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit* Germanicus: & lib. II cap. VIII *Fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem; lacus inde & Oceanum vsque ad Amisiam flumen, secunda nauigatione peruehitur.* Hos vero lacus in vnum coaluisse, eumque auctum inundationibus, magnus Austrinus lacus argumento est. Quæ circa illum oppida notantur, quam antiqua sint, certo explicari non potest. Hadrianus quidem Valesius Rerum Francicar. lib. I pag. 6 scripsit, *Postumum Macusam, oppidum Batauorum ab Francis captum, quod hodieque Ancusam appellant, recepisse indicant Postumiani nummi,* HERCVLI MACVSANO *inscripti:* sed vnde certo probetur, *Macusam* siue *Magusam*, esse oppidum Enkhusam, siue Ancusam vt ipse scripsit; equidem hariolari non possum. Est lapis circa ostia Scaldis repertus, quem Ortelius inspexit; & alius in Gelria exstare dicitur, quibus vtrisque inscriptum est HERCVLI MAGVSANO. Sed neque heic perspicio, qua ratione ad Ancusam oppidum referri, aut eius nomen inde deriuari possit. Si ex nomine iudicandum est, mallem ad *Castra Herculis*, supra ex Tabula Peutingeriana & Marcellino demonstrata, reducere. Vnde vero cognomen *Magusani* sit, vix quisquam diuinando poterit ita, vt persuadeat, interpretari. Et hæc de Caninefatibus, quos a pluribus dixi circa Enkhusam & Alkmariam collocari, saltem ibi finem illorum sedibus imponi.

SECTIO XIII.

POPVLI INTER MOSAM ET SCALDIM.

CLXI.

Vt Germanias, prouincias Romanorum in Gallia Cisrhenana, possimus definire, necesse est, vt omnes cis Rhenum Germanicas gentes, quas adhuc ab Heluetia ad Oceanum vsque persequuti sumus, perlustremus. Pars illarum superest, quæ inter Mosam & Scaldim sedes occupauerant. Plinius lib. IV cap. XVII *A Scalde ad Sequanam Belgica.* Ergo quia Scaldi flumine finit Galliam, vltra illud flumen non Gallos, sed Germanos credidit coluisse. Tacitus German. cap. II *Qui primi Rhenum transgressi Gallos expulerint, nunc Tungri, tunc Germani vocati sunt.* Rursus Plinius dicto loco: *A Scaldi incolunt extera Toxandri, pluribus nominibus.* EXTERA, hoc est regionem vltra Scaldim, extraque Gallias, Scaldi finitas, positam, ad Mosam vsque. Præterea in hoc tractu gentium clara nomina sunt *Menapii, Tungri, Aduatici, Bethasii*, qui quantum discrimen inter se habuerint, nunc ostendendum est. De *Eburonibus* supra diximus.

MENAPII.

CLXII.

Menapii Cæsaris æuo vtramque Rheni ripam coluerunt: sed sub idem tempus vlteriorem siue Germanicam, expulsi a Tencteris & Vsipetibus, amiserunt. Sic enim ille lib. IV cap. IV de Bello Gallico: *Vsipetes & Tencteri complures annos Sueuorum vim sustinuerunt: ad extremum tamen agris expulsi, ad Rhenum peruenerunt, quas regiones Menapii incolebant, & ad vtramque ripam fluminis agros, ædificia, vicosque habebant: sed tantæ multitudinis aduentu perterriti, ex his ædificiis, quæ trans flumen habuerant, demigrauerunt, &, cis Rhenum dispositis præsidiis, Germanos transire prohibebant.* Pars regressi in desertas sedes trans Rhenum sitas, quum inuasores recessisse simulassent, inopinantes omnes oppressi sunt: etiam Cisrhenani, antequam de suorum clade audissent, ab eisdem Vsipetibus Tencterisque pulsi, qui *occupatis illorum ædificiis reliquam partem hiemis se eorum copiis aluerunt*, vt ibidem Cæsar enarrauit. Ex quibus habitatio illorum ripensis siue Rhenana, quæ olim fuit, satis abundeque intelligitur. Nec vero hæc sola fuit, sed eodem tempore inter Mosam & Scaldim sedes habuerunt, atque ita latissime habitauerunt. Id quod ex eo non obscurum est, quia Cæsar cum *Morinis* eos plerumque coniungit. Idem lib. II cap. IV de bello Gall. hoc ordine ab Rhemis sibi Belgarum adparatum enarratum dicit, *Ambianos* X *millia, Morinos* XXV *millia: Menapios* IX *millia: Caletes* X *millia.* Et lib. III cap. XXVIII, *Cæsar, quod omni Gallia pacata, Morini Menapiique supererant qui in armis essent, neque ad eum vmquam legatos de pace misissent; eo exercitum adduxit: - - - qui quod continentes siluas ac paludes habebant, eo se suaque omnia contulerunt.* Et lib. VI cap. II *Cæsar quum vndique bellum parari videret, Nervios,*

vios, Aduaticos ac Menapios, adiunctis Cisrhenanis omnibus Germanis esse in armis; maturius sibi de bello cogitandum putauit. Et cap. v eiusdem libri: *Ipse cum legionibus expeditis quinque in Menapios proficiscitur. Illi, nulla coacta manu, loci præsidio freti, in siluas paludesque confugiunt, suaque eodem conferunt. Cæsar partitis copiis cum C. Fabio legato, & M. Crasso quæstore, celeriterque effectis pontibus, adiit tripartito: ædificia vicosque incendit*, ac reliqua. Nihil heic ad Rhenum gestum: intus & intra Mosam omnia. Dio Cassius confirmat idem lib. XXXIX pag. 111 de Cæsare: Μετὰ τοῦτο ἐπί τε Μορίνους καὶ ἐπὶ Μεναπίους, ὁμόρους σφίσιν ὄντας, ἐστράτευσε, *Posthæc in Morinos, eorumque finitimos Menapios arma conuertit.* & paucis interiectis, de eisdem, οὔτε πόλεις ἔχοντες, ἀλλ' ἐν καλύβαις διαιτώμενοι, *Non in oppidis habitant, sed in tuguriis.*

CLXIII.

Strabo lib. IV pag. 134 τοῖς Μεναπίοις εἰσὶ συνεχεῖς ἐπὶ τῇ θαλάττῃ Μόρινοι, *Menapiis contermini sunt ad mare Morini*; atque idcirco paullo ante dixit τελευταίους, *vltimos*, ad Oceanum videlicet, quemadmodum finitimi illorum Morini, poetæ Aeneid. VIII verſ. 727 *extremi hominum* censentur. Quod vero ibidem ait, Μενάπιοι τῶν ἐκβολῶν ἐφ' ἑκάτερα τοῦ ποταμοῦ κατοικοῦντες ἕλη, *vtrimque ad ostia Rheni habitare paludes*, videtur Cæsarem, quem plerumque sequutus est in Galliis, de vtraque ripa, sed longe supra ostia, scribentem, non bene intellexisse. Si enim vtrimque ad ostia coluerunt, immistos Batauis fuisse necesse foret, quod minus est credibile. Quid? quod Augusti ætate reiecti omnes ab Rheno videntur, transductis e Germania, qui loca illa possiderent; ipsique vltra Mosam & ad Scaldim redacti, angustius postmodum habitauerunt. Tacitus certe, Vespasiani æuo, Cismosanos solos nouit, lib. IV Histor. cap. XXVIII. *Ciuilis*, inquit, *vt cuique proximum, vastari Vbios Treuerosque, & alia manu Mosam amnem transire iubet, vt Menapios, & Morinos, & extrema Galliarum quaterent.* Plinius autem suæ ætatis populos Belgas lib. IV cap. XVII recensens, ambiguus est, nec satis declarat, a qua parte Scaldis habitauerint. *A Scaldi*, inquit, *incolunt extera Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapii, Morini.* Videtur tamen, relictis exteris, ad citeriora, vbi Morini erant, reuerti. Quæ caussa est, vt Harduinus Menapios in Flandria ponat. Quod si ita habet, non erat quod Hadrianus Valesius Theodosianam Tabulam erroris incusaret, quod *Castellum Menapiorum* inter Gessoriacum, quæ nunc Bononia est, & Teruanam medium habeat; legique vellet *Castellum Morinorum.* Sed de hoc in Morinis postea dispiciemus. Aliud tamen *Castellum Menapiorum* ad Mosam fuit. Ptolemæus in Belgica: Μετὰ τὸν Μώσαν ποταμὸν Μενάπιοι, καὶ πόλις αὐτῶν Κάστελλον, *Post Mosam* (malim *cis Mosam.* nam ab Ambianis per Morinos progressus est) *Post amnem*, inquit, *Menapii & oppidum illorum Castellum*: quod omnium consensione est *Cassel* siue *Kessel* ad Mosam, inter Traiectum huius amnis & Graven medio loco situm. Cæsaris autem ætate nulla oppida habuere, sed tuguria tantum & vicos, vt cognouimus, coluerunt.

ADVATICI siue ATVATICI.

CLXIV.

Aduaticos Cæsar ex Cimbris Teutonisque procreatos scribit lib. II Belli Gall. cap. XXIX *Ipsi*, inquit, Aduatici, *erant ex Cimbris Teutonisque prognati: qui quum iter in prouinciam nostram atque Italiam facerent, his impedimentis, quæ secum agere ac portare non poterant, citra flumen Rhenum depositis, custodiæ ex suis ac præsidio* VI *millia hominum vna reliquerunt. Hi post eorum obitum, multos annos exagitati, quum alias bellum inferrent, alias inlatum defenderent, consensu omnium pace facta, hunc sibi domicilio locum delegerunt.* Locum non designauit, nisi quod Neruiis propinquos fuisse dixit. Dio Cassius lib. XXXIX pag. 94 de Cæsare: οὐδὲν μέγα ἔργον τοὺς λοιποὺς Νερουίους χειρούμενος ἔσχε, κἂν τούτῳ Ἀτουατικοὶ, πλησιόχωροί τε αὐτοῖς ὄντες, καὶ τὸ γένος τό τε φρόνημα τὸ τῶν κίμβρων ἔχοντες, ὥρμηταν μὲν ὡς καὶ βοηθήσοντες σφίσιν, *Non difficile opus restabat in subigendis Neruiorum reliquiis, quamquam Atuatici, finitimi illis, qui & genere & animis Cimbri erant, auxilio venerunt.* Nimirum succreuit gens inde a Cimbrici belli temporibus, vt credas, quos vicerant, in nomen suum adoptasse. Ad commune enim bellum Romanorum profligandum dicuntur apud Cæsarem lib. II cap. IV militum XXIX millia contulisse, quum aliæ numerosæ gentes vix X aut XV contulissent, soli Neruii L, Morini XXV. Et ne lapsos esse scribentes in numeris putes, metaphrastes etiam μυρίους καὶ ἐννακισχιλίους transtulit. Oppida & vicos plures habuisse, sed vnum egregie munitum, Cæsar tradit dicto libro II cap. XXIX: *Cunctis*, inquit, *oppidis castellisque desertis, sua omnia in vnum oppidum, egregie natura munitum, contulerunt: quod quum ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes despectusque haberet, vna ex parte leniter accliuis aditus, in latitudinem non amplius* CC *pedum relinquebatur; quem locum duplici altissimo muro munierant.* Hoc oppidum, quodnam, aut quo tractu fuerit, haud equidem facile definitur. Sunt qui Bellum Montem in finibus Hannoniæ: alii Duacum; cum Sansone non nulli *Namurcum* interpretantur. Capacissimum fuisse, ex numero captiuorum quos vendidit Cæsar, oppido potitus, LIII millia hominum, abunde constare potest.

CLXV.

Id vero non incertum potest ex Cæsaris commentariis esse, inter Menapiorum, Eburonum & Neruiorum fines sedem delegisse, id est in Flandriæ finibus, ac parte Brabantiæ atque Hannoniæ: quo tractu duo oppida, nescimus quam antiqua, Antonini itinere a Castello Coloniam, memorantur, *Geminiacum*, & post XXII M. P. *Peruiciacum*, quorum illud *Gemblour*, & antea *Gemblacum*; hoc *Peruis*, multorum opinione videtur esse. Nec vero existimandum est, *Aduatucam* oppidum, quod in Eburonibus supra vidimus, ad Aduaticorum populum pertinuisse. Nihil enim præter nomen commune habent, & vel ex vno Cæsare manifestum est, Aduaticos ab Eburonibus Tungrisue, vt nomine, sic & sedibus differre, nec eosdem, sed alteris finitimos tantum fuisse.

CLXVI.

Vt vero aliæ Cisrhenanæ gentes noua nomina illo æuo induerunt,

Agrip-

Agrippinensium, Gugernorum, Sunicorum, Tungrorum: ita *Aduaticos* Cæsaris postea BETASOS vel BETASIOS a Plinio & Tacito dictos esse, exinde coniecit Philippus Cluuerius, quod, sicut Cæsar in populorum enumeratione *Aduaticos* suos Eburonibus & Neruiis, vt finitimos, coniungit; ita pariter Tacitus & Plinius *Betasios* iisdem gentibus, vt proximos finitimosque, admisceant. Plinius lib. IV cap. XVII *Introrsus Atrebates, Neruii liberi, Veromandui - - - Tungri, Sunici, Frisiabones, Betasi, Leuci liberi, Treveri liberi*, & ceteri, turbato positi ordine. Tacitus lib. IV Histor. cap. LVI *Claudius Labeo nihil apud Batauos ausus, quosdam Neruiorum Betasiorumque in arma traxit.* Et cap. LXVI *Ciuilis, occupatis Sunicis, & iuuentute eorum per cohortes composita; quo minus vltra pergeret, Claudius Labeo Betasiorum Tungrorumque & Neruiorum tumultuaria manu restitit.* Et paucis interiectis: *Ciuilis Betasios quoque & Neruios in fidem acceptos, copiis suis adiunxit.* Scribunt vulgo *Bethasii*, adiecta adspiratione, quæ ab editione Taciti, a Lipsio profecta, vnice est: antiquiore quoque libro halitum negligente. Atque ita etiam vetus inscriptio apud Gruterum pag. 520 num. 9 CIVES BETASII. Plinius tribus syllabis *Betasi*, quemadmodum Tacito sunt *Marsaci*, qui ceteris adiecta syllaba *Marsacii.* In Notitia Imperii sub dispositione Comitis litoris Saxonici per Britanniam p. 109 est *Tribunus cohortis primæ Vetasiorum Regulbio:* V pro B, solemni illorum temporum more.

NERVII.
CLXVII.

Et Neruii, Strabone auctore lib. IV pag. 134 fuerunt ἔθνος Γερμανικὸν, *Germanica gens*; iique Treueris συνεχεῖς, *finitimi* a septemtrione. Quam originem adeo ipsi non negauerunt, vt gloriæ etiam sibi illam ducerent. Tacitus de Morib. Germ. cap. XXVIII *Treueri & Neruii circa adfectationem Germanicæ originis vltro ambitiosi sunt, tamquam per hanc gloriam sanguinis a similitudine & inertia Gallorum separentur.* A Cæsare multum celebrantur, vt qui *quinquaginta millia* ad commune bellum possint armatorum dare, lib. II de Bello Gall. cap. IV. Tam ampla enim eorum fuit ciuitas, vt a Treveris, cum quibus modo Strabo coniungebat, ad vsque Bellouacos pertineret, quod Cæsar dixit eodem libro II cap. XV. Præterea Ambianis, Atrebatibus, Veromanduis, finitimi, vt qui hos & Remos a meridie habuerunt, a septemtrione Aduaticos, ab ortu solis Mosam fluuium. Ibidem Cæsar cap. XV & XVI *Bellouacorum fines Neruii attingebant, quorum de natura moribusque Cæsar quum quæreret, sic reperiebat: Nullum aditum esse ad eos mercatoribus: nihil pati vini, reliquarumque rerum ad luxuriam pertinentium inferri, quod his rebus relanguescere animos eorumque remitti virtutem existimarent: esse homines feros magnæque virtutis - - - Quum per eorum fines triduo iter fecisset, inueniebat ex captiuis, Sabin flumen a castris suis non amplius millia passuum X abesse: trans id flumen omnes Neruios consedisse, aduentumque ibi Romanorum exspectare vna cum Atrebatibus & Veromanduis, finitimis suis. nam his vtrisque persuaserant, vt eamdem belli fortunam experirentur. Exspectari etiam ab his Aduaticorum copias, atque esse in itinere.* Ex quibus

bus tam virtutem ipsorum & abstinentiam, quam fines atque limites, & quibus gentibus cincti fuerunt, intelligimus. Plinius dicto sæpe loco *Neruios liberos* vocat. Batauorum tumultu primum in auxiliis Romanorum fuerunt; post a Ciuili in partes inlecti, vt Tacitus lib. IV Histor. cap. LXVI notavit. At cap. LXXIX *Legionem Fabius Priscus legatus in Neruios Tungrosque duxit, eæque ciuitates in deditionem acceptæ.*

CLXVIII.

Ex finibus Neruiorum, antea monstratis, coniicere licet de oppidis illorum ita, vt caput *Camaracum* fuisse videatur, nunc Gallis Cambray, nostris Cammerik; quamquam a nemine scriptorum ante Tabulam Peutingerianam, & auctorem Itinerarii, quod Antonini dicitur, nominatum. Itinere a Castello Coloniam hic ordo seruatur:

Castello			
Minariacum	M.	P.	XI
Nemetacum	M.	P.	XVIIII
Camaracum	M.	P.	XIIII
Bagacum	M.	P.	XVIII
Vodgoriacum	M.	P.	XII
Geminiacum	M.	P.	X
Peruiciacum	M.	P.	XXII
Aduocam Tongrorum	M.	P.	XIIII.

Et itinere alio a Taruenna Durocortorum sic:

Taruenna			
Nemetacum	M.	P.	XXII
Camaracum	M.	P.	XIIII
Augustam Veromanduorum	M.	P.	XVIII.

CLXIX.

Ex quo etiam situm *Bagaci* cognoscimus, quod itidem Neruiorum oppidum fuisse, ostendit inscriptio in eodem Itinerario: *Iter a Bagaco Neruiorum, Durocortorum, Remorum vsque.* In Tabula Peutingeriana est *Bacaco Neruiorum,* hoc ordine dispositum:

Turnacum	
Ponte Scaldis	XII
Bacaco Neruior.	X.

Quæ rationes & nomen vna ostendunt idem esse, quod nunc *Bavay* in Hannonia nuncupatur. Ptolemæus vitiose Βάγανον scripsit, *Baganum*, quum potius, vtroque Itinerario consentiente, Βάγακον, *Bagacum*, & ibi legi oporteat.

CLXX.

Pons Scaldis, quem & Antonini iter a portu Gessoriacensi Bagacum vsque, itidem inter Turnacum & Bagacum habet, per rationes & numeros suos in locum celebrem incidit, qui nunc *Condè* vocatur, quod ex *Condate*, non vnius in Gallia oppidi nomine, contractum est.

CLXXI.

CLXXI.

Cluuerius addit *Valentinianas*, quæ hodie sint *Valenchiennes*, idque nomen exinde coniectura ducit, quia in Notitia Imperii sæpe dicantur milites *Valentinianenses*, tamquam a loco præsidii, quem insedere, cognominati. Verum mallem aliter vir eruditissimus censuisset. Milites enim illi non a loco, cui præsidebant, sed a principe *Valentiniano*, a quo instituti fuerant, cognomen suum consequuti sunt, sicut in eadem Notitia Valentinianenses coniuncti sunt *Gratianensibus*, & *Honorianis*, quos non facile a loco adpellatos dixeris. Oppidum vero illud in medii æui historia (nam incertæ originis ac antiquitatis est) non *Valentinianæ*, sed *Valentianæ*, a Valente quodam conditore nominatur. Sigebertus Gemblacensis ad annum CIↃVI *Castrum Valentianas, situm in marchia Franciæ & Lotharingiæ, imperator Henricus obsidet.* Et Valesius litteras Chlodouei III memorat *Valentianis datas.* Ac Eginhardus in Annalibus: *Anno* IↃCCLXXI *peracto, secundum morem generali conuentu super fluuium Scaldam, in villa Valentiana, rex Karolus ad hiemandum proficiscitur.* Idem lib. IV de translatione SS. martyrum Marcellini & Petri: *Monasterium S. Saluii martyris, quod in pago Fanomartensi, in vico Valentianas adpellato, in ripa Scaldis fluuii situm est.* Ad medii æui ergo geographiam potius, quam ad antiquam, pertinet.

CLXXII.

Certiores non nihil rationes *Fani Martis* sunt, vnde iam *pagus Fanomartensis* ab Eginhardo nominabatur. In Notitia enim Imperii sub Præpositura Magistri militum præsentalium pag. 147 est *Præfectus Lætorum Neruiorum Fano Martis Belgicæ Secundæ.*

CLXXIII.

Plures etiam Neruiorum clientes, & sub imperio illorum minores populi fuerunt. Cæsar lib. V cap. XXXIIX *Facile hac oratione* [Ambiorix] *Nerviis persuadet. Itaque confestim dimissis nuntiis ad Centrones, Grudios, Leuacos, Pleumosios, Gordunos, qui omnes sub eorum imperio sunt, quam maximas manus possunt, cogunt.* Nec vero apud alium scriptorem ignobilia hæc nomina reperiuntur. Vnde facile ad credendum erit, vel in aliud nomen transiisse, vel generali *Neruiorum* adpellatione comprehensos fuisse ab aliis. Cluuerius opinatur hos Neruiorum clientes in vnum nomen *Sueconorum*, quos solus Plinius in Belgica lib. IV cap. XVII nominauit, coaluisse, iisque oppidum *Tornacum* siue *Turnacum* tribuit. Verum, non dicam, Sueconos Plinianos suspectos Harduino esse, tamquam ex insequenti nomine *Suessionum* corrupta repetitione natos; sed in incertis potius relinquam. *Turnacum* vero Itinerarii, cum Hadriano Valesio, ipsis Neruiis malo, quam alii genti, attribuere, quia situs & ordo in Itinerariis ita videtur postulare. Itinere a portu Gessoriacensi Bagacum vsque hæ sunt rationes:

Gessoriaco	
Taruennam	M. P. XVIII
Castellum	M. P. VIIII
Virouiacum	M. P. XVI

Turnacum	M.	P.	XVI
Pontem Scaldis	M.	P.	XII
Bagacum	M.	P.	XII

Nec aliæ rationes in Peutingeriana sunt Tabula, quæ itidem XII millia inter *Turnacum* & *Pontem Scaldis* habet. In Notitia Imperii sub dispositione Comitis litoris Saxonici per Britanniam, est *Præpositus numeri Turnacensium Lemannis.* Hæc antiquissima huius oppidi munimenta sunt: quibus Notitiam prouinciarum & ciuitatum Galliæ addo, quæ in Belgica Secunda connumerat *Ciuitatem Turnacensium.*

T V N G R I.

CLXXIV.

Tungros, quamlibet supra in Eburonibus expositos, tamen ne quos inter Scaldim & Mosam populos præteriisse videamur, iuuat breuiter heic repetere. Qui Cæsari Eburones dicebantur, castellum habentes *Atuatucam*, lib. VI Belli Gall. cap. XXXI & XXXIV; ii Ptolemæo sunt *Tungri*, quibus & ipse oppidum Ἀτȣάκȣτον, siue vt Valesius emendat, Ἀτȣάτȣκον adsignat, quod in Itinerario Antonini est *Aduaca Tongrorum:* quæ vrbs etiam nomen gentis adsumsit, vt *Tongri* vel *Tungri* vocaretur ab Ammiano Marcellino lib. XV cap. XXVII, & lib. XVII cap. XVII; quod nomen hodieque seruat. *Eburonum* autem nomen nec Tacitus neque Plinius habet, sed vterque *Tungrorum:* ille etiam de Moribus Germ. cap. II eos primos fuisse tradit, qui ex Germanis Rhenum transgressi in Gallico solo consederint: tum *Germani* adpellati in ea regione; postea *Tungri.* Crebra eorum mentio est in Claudii Ciuilis tumultu apud Tacitum Historiarum lib. IV: etiam lib. II cap. XIV in partibus Vitellianis sunt *Tungrorum cohortes:* & in exercitu Agricolæ legati in Britannia, quod idem Tacitus in Vita cap. XXXVI memorauit. Notitia Imperii sub Comite Saxonici per Britanniam litoris, laudat *Præpositum militum Tungricanorum Dubris.*

TOXANDRI siue TAXANDRI.

CLXXV.

Tandem etiam ad *Toxandros* accedimus gentem nomine satis claram: sede & habitatione dubiam. Primus id nomen nobis tradidit Plinius lib. IV cap. XVII in Belgicæ descriptione. *A Scaldi*, inquit, *incolunt extera Toxandri pluribus nominibus.* Philippus Cluuerius in Seelandiam Toxandros remittit, quasi is populus sint, quem Cæsar commentario VI cap. XXXII describit sine nomine. *T. Labienum*, inquit, *cum legionibus* III *ad Oceanum versus in eas partes, quæ Menapios attingunt, proficisci iubet.* Et paullo ante cap. XXX, *Qui proximi Oceano fuerunt, ii in insulis se se occultauerunt, quas æstus efficere consuerunt.* Has putat esse Seelandiam, nec aliam Marcellini *Toxiandriam*, qui lib. XVII cap. XVII de Saliis Francis dicit, *ausos olim in Romano solo apud Toxiandriam locum habitacula sibi figere prælicenter.*

CLXXVI.

Contra sunt clarissimi viri, qui dubitant, aut negant Toxandros Seelandicas insulas incoluisse. Neque de ipsa Seelandia satis certum est, quam

quam olim faciem, quem ſitum inſularum fretorumque intercurrentium habuerit, quum temporis diuturnitate partim vis Oceani, partim fluuius Scaldis, a quo inſulæ initium habebant, vtique aliquam rerum mutationem induxiſſe videantur. Cæſar certe aliter ducit Scaldis alueum, quam hodie eſt. Ait enim lib. VI cap. XXXII. *Ipſe cum reliquis tribus legionibus ad flumen Scaldim, quod influit in Moſam; extremasque Arduennæ partes ire conſtituit.* Quapropter citeriores Toxandros & Moſam verſus conſtituunt Pontanus, Browerus, Valeſius, conſentientes in eo, quod veſtigia ſedis Toxandrorum ſuperſint in *Teſſenderloo*, Leodicenſis vico diœceſeos. Quod Christophorus Browerus ad Venantii Fortunati lib. III carm. XII his verbis expoſuit: *Toxiandria, vel vt poſteri appellarunt, Taxandria Leodiſibus & Brabantiæ finitima olim fuit regio, cuius adpellationis etiamnum veſtigia manent. Sunt qui S. Trudonis oppidum vicinumque ſolum pro ipſo Taxandriæ capite vſurpant: ſed minime fallunt, qui in* TESSENDERLO, *pago Leodicæ ditionis extremo, haud procul Dieſta, non obſcuro Brabantiæ oppido, oſtendunt imaginem priſcarum ſedium; apteque* LO *particula quadrat, quæ loca alta ac in palude ſita notat, ceu diceres Taxandrorum paluſtria, cuiusmodi compoſitio eſt in Venelo Gelriæ, Borkelo, Beuerlo.* Adde Pontani Diſceptationem III. Nec minus perſpicue Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum p. 558 diſſeruit: *Toxandria,* inquit, *ad tertium lapidem ab oppido Tungrorum Traiecto incipiens, ad Moſæ Vacaliſque confluentes expandebatur, regio magna ex parte vaſtis paludibus inuia, ac ob id ne finitimis quidem ſatis nota. Moſa auctus parte Rheni, quæ adpellatur Vacalis, non procul ab Oceano Britannico Toxandros ceterasque eius tractus nationes a Friſiis citerioribus diuidebat.* Id quoque notari dignum eſt, Ammiani Marcellini *Toxiandriam,* ſi bene inſpexeris verba illius, ad Seelandiam, illam inſularem regionem, haud pertinuiſſe, neque partem ab eo prouinciæ nominari, vel integram regionem, ſed *locum* aliquem regionis, qua voce oppidum, vel vicus, vel caſtellum, non ſatis notum, ſignificatur: vt, tamquam oppidum aut caſtellum, in ipſo loco vici *Teſſenderlo* fuiſſe potius, quam nomen illud ſuum toti regioni dediſſe videatur. Quem vero ſæpe honoris ergo nominauimus, Menſo Altingius pag. 122 in Cluuerianam ſententiam ita inclinat, vt tamen acriter illam tueri nolit. *Quod,* inquit, *Am. Marcellinus per Taxandriam innuerit hanc Zelandorum regionem; Cluuerio noſtro credere malim, quam ambitioſius inquirere. Quum vtique certum ſit, ad Teſſenderlô, qui hodie Menapiorum vicus, haud procul Demera fluuio finitore, Taxandrorum fines numquam pertigiſſe, vndecumque demum illi hoc nomen quæſitum. Licet negare nolim, quod adfirmare nequeo; Taxandros noſtros aliquid agrorum trans Euripos in Menapiis, forte & in Morinis, aliquando poſſediſſe.* Non noſtrum eſt, inter tam claros viros litem componere. Vt vero ingenue dicam quæ ſentio, malim in mediterraneis Toxandros quæri, quam in inſulis Seelandicis, quarum nec facies nec ſitus, qualis antiquis temporibus fuerit, cognoſci plane poteſt, præſertim Scaldis oſtio, vt vidimus, immutato. Nec qui de Toxandris ſcripſere veteres, hoc eſt Plinius & Ammianus, vel verbo ſignificauerunt

runt, vnde de insulari sede ac situ quicquam possis coniicere. Quin potius quum *pluribus nominibus*, id est in plures gentes minores diuisos fuisse Plinius tradat, probabile est latius habitasse, quo fieri potuit, vt etiam in insulas, qualescumque tum erant, extensi fuerint; maior tamen pars in mediterraneis & Mosam versus consederit. Nec eius rei vestigium habent, qui medio æuo de Taxandria scripserunt: vt potius mediterraneam positionem claris verbis significent. Ex Vita Landeberti, qui primus in Toxandris ecclesias dicitur condidisse, Hadr. Valesius profert, *regionem Taxandriam a Traiectensi oppido, septemtrionem versus, vix* III *millibus disparari.* Traiectus ille ad Mosam est, vulgo *Mastrich*, qui tractus a Seelandia longe vtique est disiunctus.

SECTIO XIV.

GERMANIA CISRHENANA.

CLXXVII.

Expositis gentibus, quæ ex Transrhenana gente originem suam habuere, de ipsa nunc *Cisrhenana Germania*, in solo Gallico sita, iudicari verius potest. Quamuis vero gentes nonnullæ, Rhenum transgressæ, Germanorum nomen in ipsis Galliis aliquamdiu conseruarunt, vt de Tungris ostendit Tacitus de Morib. Germ. cap. II; quædam etiam cum origine ambitiose id nomen adfectarunt, tamquam gloriosius sibi, quam Gallorum; quod ibidem de Treueris Neruiisque cap. XXVIII demonstratur; quædam etiam indubitato Germanicæ erant, de quarum transgressu manifestius constabat, quod idem Tacitus dicto loco de Vangionibus, Tribocis & Nemetibus adfirmat: tamen ipsum nomen *Germaniæ Cisrhenanæ*, tamquam prouinciæ vel separatæ, vel cum Belgica coniunctæ (de quo postea dispiciemus) circa Augusti tempora, non antea, initium cepit: postquam, transductis ab Agrippa Vbiis, per Tiberium, priuignum Augusti, ingens captiuorum numerus ex Germania translatus, & supra Rheni ripam in Gallia collocatus fuit. Dio Cassius lib. LIII pag. 503, quum partitionem prouinciarum, inter Augustum & populum factam, describit, de Gallia hoc adiicit: Κελτῶν τινὲς, ὓς δὴ Γερμανὺς καλῦμεν, πᾶσαν τὴν πρὸς τῷ Ῥήνῳ Κελτικὴν κατασχόντες Γερμανίαν ὀνομάζεσθαι ἐποίησαν, τὴν μὲν ἄνω, τὴν μετὰ τὰς τῦ ποταμῦ πηγάς· τὴν δὲ κάτω, τὴν μέχρι τῦ Ὠκεανῦ τῦ Βρεττανικῦ ὖσαν. Hoc est: *Celtæ quidam, quos Germanos vocamus, quum omnem Celticam regionem, quæ ad Rhenum est, occupassent, effecerunt, vt ea Germania vocaretur: Superior, quæ Rheni fontibus propior est: Inferior, quæ ab hac vsque ad Oceanum Britannicum se extendit.*

CLXXVIII.

Non pro sua Dionem ætate loqui, sed de æuo Augusti, etiam ex Tacito probari potest, qui in Tiberii historia vtriusque prouinciæ, vt antea constitutæ, mentionem fecit. Annali enim III cap. XLI dicitur Visellius Varro *Inferioris Germaniæ legatus:* & lib. IV cap. LXXIII, *Quod vbi L. Apronio Inferioris Germaniæ proprætori cognitum, vexilla legionum e Superiore pro-*

prouincia acciuit. Atque ita etiam ſub Nerone & Flauiis, inſequentibusque imperatoribus, gemina Germania Cisrhenana fuit. Suetonius Vitellio cap. VII *A Galba inferiorem Germaniam contra opinionem miſſus:* & Domitiano cap. VI *Bellum ciuile, motum a L. Antonio, Superioris Germaniæ præſide, confecit abſens felicitate mira.* Ex quibus adparet, duas fuiſſe Germanicas cis Rhenum prouincias, *Superiorem*, quæ a Rauracis initium ſumebat; & *Inferiorem*, quæ per Vbios, Gugernos ad Oceanum vſque protenſa fuit. Hinc eſt quod veteres inſcriptiones *duarum Germaniarum*, & aliæ *vtriusque Germaniæ* in prouinciis Romanis mentionem faciant. Gruterus pag. 482 num. 4

PROC. PROVINC. BELGICAE
ET VTRIVSQ. GERMANIAE.

& eodem Opere pag. 375 num. 1

PROC. A RATIONIB. PROVINCIARVM
BELGICAE ET DVARVM GERMANIAR.

cuius gemella in Opere Reineſii exſtat claſſ. VI num. 123.

CLXXIX.

SVPERIORI Germaniæ Ptolemæus oppida adſignat, Vangionum *Borbetomagum*, Nemetum *Nouiomagum*; in Tribocis *Argentoratum*, *Breucomagum*, *Elcebum:* in Rauracis, *Auguſtam* & *Argentuariam:* INFERIORI, *Batavodurum*, *Vetera*, *Agrippinenſem*, *Bonnam*, *Magontiacum:* terminum inter vtramque *Obringam* ſiue *Abrincam* fluuium conſtituit, qui nunc *Are* eſt, inter Bonnam & Andernacum in Rhenum ſe infundens. Libro II enim cap. IX ait: Τῆς παρὰ τὸν Ῥῆνον χώρας, ἡ μὲν ἀπὸ θαλάσσης μέχρι τοῦ Οβρίγγα ποταμοῦ, καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω· ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Οβρίγγα ποταμοῦ πρὸς μεσημβρίαν καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω. Id eſt, *Pars regionis, quæ Rheno adiacet, a mari ad Obringam flumen, Germania dicitur Inferior: pars autem ab Obringa ad meridiem verſus, vocatur Germania Superior.* Eadem Marcianus Heracleota, Ptolemæum haud dubie ſequutus, tradidit pag. 82, Ἀπὸ μὲν θαλάσσης μέχρι τοῦ Αβρίκκα ποταμοῦ καλεῖται Γερμανία ἡ κάτω· ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ Αβρίκκα ποταμοῦ καλεῖται Γερμανία ἡ ἄνω. *A mari ad vſque Abriccam flumen vocatur Germania Inferior: ab Abricca flumine dicitur Germania Superior.* Hinc rationem habemus vtriusque adpellationis, qua finitor prouinciarum fluuius ſignatur, *Obringa* auctore Ptolemæo; *Abrinca* vel *Abricca*, præeunte Marciano Heracleota. Et quia vtriusque prouinciæ vrbes ita diſtinxit Ptolemæus, vt Vbios ad Inferiorem, Vangiones ad Superiorem referat; nec vero hos populos amnis maior notabiliorque interfluat, quam qui nunc *Are* dicitur, ſupra Rimagen, e regione Entziæ, quæ ſupra Vnkelium eſt, ſe Rheno adfundens; conſequens omnino eſt, vt ille amnis *Are* ſit veterum *Obringa* ſiue *Abrinca*.

CLXXX.

Sic certa longitudo vtriusque prouinciæ ſecundum Rheni ripam eſt: latitudinem ab occaſu ſolis (nam ab ortu Rhenus finit) non facile quisquam determinauerit. Nec certum omnino, *Superiorem*, ac, vt poſtea dicebatur, *Primam Germaniam* iisdem finibus fuiſſe vbique circumſcriptam; & iisdem

Secundam ac *Inferiorem* prouinciam fuiſſe. Quod ſi eſt eadem, vt plerique credunt, Prima & Superior Germania; item Secunda & Inferior; a ripa longius Inferior receſſit, quia Ammianus lib. XV cap. XXVII Secundæ *Tungros & Agrippinam* ciuitates adſignat, quod etiam in Notitia prouinciarum fit; Tungri autem, ſiue Tungrorum oppidum procul a Rheni ripa trans Moſam ſitum eſt. Fieri itaque potuit, vt Superior Germania latior aliquantum, quam Prima eſſet, & in Belgicam Primam excurreret, quia quum *Superioris* & *Inferioris* nomina obtinerent, nondum in tot partes, vt poſtea factum eſt, diuiſa fuit Gallia. Sed quidquid huius rei eſt, neque adfirmari argumentis poteſt, neque etiam negari.

CLXXXI.

Cum his grauior connexa diſputatio eſt, fuerintne duæ hæ Germaniæ abruptæ & ſeparatæ prouinciæ a Gallia Belgica, an ſub eadem comprehenſæ? ſiue, quod idem eſt, habuerintne ſeparatam iurisdictionem ab illa, quæ fuit Belgicæ præſidis? Cauſſa dubitandi eſt, quia Plinius in Belgica prouincia enumerat omnes illos populos, qui in vtraque Germania fuerunt, quarum ille neque rationem habet, nec facit vllam mentionem. Ptolemæus quoque vtramque Germaniam includit ſuæ Belgicæ, nec in plures partes vniuerſam Galliam diſtribuit lib. II cap. VII, quam εἰς ἐπαρχίας δ', *in prouincias quatuor*, Aquitaniam, Lugdunenſem, Belgicam, & Narbonenſem: qua poſita diuiſione, non poſſunt Germaniæ duæ ſub Belgica iurisdictione, quam vnus præſes Belgicæ exercebat, non comprehendi. Nihilominus vterque & Plinius & Ptolemæus, diuiſionem primam, quam Iulius Cæſar in Galliis inuenerat, quadripartitam ſequutus eſſe cenſendus eſt, in partium autem populis enarrandis Auguſti diſtributionem obſeruaſſe, qui populos Lugdunenſi ſiue Celticæ detractos adiecit partim Aquitaniæ ad Ligerim vſque: partim, qui ad auſtrum erant, Belgicæ; vt adeo in numero partium ſequuti ſint Iulium; in partium expoſitione reſpectu populorum, non autem iurisdictionis, Octauianum Auguſtum. Pomponius autem Mela, quod mireris, vnice diuiſionem a Cæſare Iulio delineatam, lib. III cap. II ſubſequutus eſt, quaſi nihil quidquam de noua Auguſti diſpenſatione inaudiuiſſet. Separata enim Narbonenſi, quod etiam Iulius fecit, ſub prouinciæ Romanæ nomine; *populorum*, inquit, *tria ſumma nomina ſunt, terminanturque fluuiis ingentibus. nam a Pyrenæo ad Garumnam, Aquitani: ab eo ad Sequanam Celtæ: inde ad Rhenum pertinent Belgæ.*

CLXXXII.

Sed miſſo Mela, qui Iulii veſtigiis contra ſæculi ſui notitiam inhæret; aduerſus Plinium & Ptolemæum, & Iulii & Auguſti diuiſionem confundentes, ſiue Iulianæ diuiſioni ex Auguſtea aliquid adiicientes, vt illam corrigerent; non autem plene illam perſequentes, diſputabimus. Vt ita cenſemus, auctoritas Taciti potiſſimum inducit, cui magnum momentum ex antiquis inſcriptionibus addi ad confirmanda quæ ſcripſit, videmus. Ita autem ille Belgicam ab vtraque Germania diſtinguit, vt ſingulis ſuos præſides nominatim adſignet, &, quæ inde conſequitur, diſtinctam ſeparatamque a cete-

a ceteris, iurisdictionem. Annali XIII cap. LIII legatum Belgicæ Aelium Gracilem dicit, qui L. Veterem, exercitui Germaniæ Superioris præfectum, qui Ararim fossa Mosellæ coniuncturus erat, deterruit, *ne legiones* ALIENAE PROVINCIAE *inferret.* Idem Histor. I cap. LIX *Valerium Asiaticum Belgicæ prouinciæ legatum* memorat, generum mox Vitellii. Germaniarum autem præsides supra cognouimus, *Visellium Varronem Inferioris legatum*, ex Annali III cap. XLI; & *L. Apronium* eiusdem *Inferioris Germaniæ proprætorem*, ex Annali IV cap. LXXIII: & Suetonius Domitiano cap. VI *L. Antonium Superioris Germaniæ præsidem* commemorauit. Addo inscriptiones illustrissimas ex Gruteri Opere, pag. 375 num. 1

PROC. A RATIONIBVS PROVINCIARVM
BELGICAE ET DVARVM GERMANIARVM.

Et alia eodem Opere pag. 389 num. 2

PROC. XX HERED. PER
GALLIAS LVGDVNENSEM ET BEL
GICAM ET VTRAMQ. GERMANIAM
PRAEPOSITO COPIARVM EXPEDITI
ONIS GERMANICAE SECVNDAE.

Et rursus Gruterus pag. 381 num. 1 sub Alexandro Seuero:

LEG. AVG. PR. PR. GERMAN. SVPERIORIS.

Et pag. 457 num. 6 sub Antonino Pio:

PROPR. GERMANIAE SVPER. ET
EXERCITVS IN EA TENDENTIS.

Nec aliter de Inferiore prouincia pag. 502 num. 6

L. DOMITIO GALLICANO PAPINIANO
C. V. LEG. AVG. PR. PR. PROVINCIAE
GERMANIAE INFERIORIS.

Dignus ergo Ammianus Marcellinus non vna castigatione, quod lib. XV [cap. XXVII Grut. siue XI Vales.] scripsit: *Regebantur omnes Galliæ iam inde, vti crebritate bellorum vrgenti cessere Iulio dictatori, potestate in partes diuisa quatuor: quarum Narbonensis vna Viennensem intra se continebat, & Lugdunensem: altera Aquitanis præerat vniuersis: Superiorem & Inferiorem Germaniam, Belgasque, duæ iurisdictiones iisdem rexere temporibus.* Non Iulii temporibus ita Gallia regebatur, quia Aquitaniam non ille, sed Augustus perdomuit: deinde Lugdunensis numquam intra Narbonensem fuit, neque vel Iulii vel Augusti ætate Viennensis prouinciæ nomen auditum fuit: nec ab Augusti temporibus duæ tantum in Gallia Belgica iurisdictiones fuerunt, sed tres, duæ in Germaniis; & vna in Belgica reliqua siue propria. Nec doctissimus Ammiani reparator & interpres Henricus Valesius heic nobis satisfacit. Postquam enim recte improbauerat, quæ alienis temporibus Iulii Marcellinus tribuerat, adiecit: *Augustus, noua Galliæ diuisione facta, quatuor iurisdictiones constituit.* *Sed ne tum quidem Belgicæ iurisdictio ab iurisdictione vtriusque Germaniæ separata est, vt docet Dio lib.* LIII, *nec diu postea; quod ex Plinio & Ptolemæo colligitur, qui sub Belgica prauincia vtramque Germaniam*

am comprehendunt. Sed Dio prouincias distinguit, Superiorem ab Inferiore: de iurisdictione nihil addit. De Plinio & Ptolemæo supra vidimus. Solus numerus *quatuor* iurisdictionum, & respectu illarum comprehensio Germaniarum cum Belgica, sunt, quæ aliter velimus, vir clarissimus disposuisset, vt Tacito, & inscriptionibus antiquis propius conuenirent. Quam verius frater Henrici, Hadrianus Valesius, iterata Ammiani editione subdidit: *Non quatuor, vt ait Ammianus, primum fuere toti Galliæ iurisdictiones seu potestates - - - sed sex omnem Galliam tum rexere magistratus, Narbonensem prouinciam vnus, Aquitanicam alter, tertius Celticam vel Lugdunensem, quartus Belgicam, quintus Superiorem Germaniam, sextus & vltimus Inferiorem.* In qua verissima sententia, ex Tacito antea, Suetonio, & vetustis inscriptionibus firmata, eo lubentius adquiescimus, quo maior illi ex summi viri Vlrici Obrechti iudicio, in Prodromo Rerum Alsat. cap. I V idem adseuerantis, auctoritas accedit.

CLXXXIII.

Caput Superioris Germaniæ *Magontiacum* fuit: Inferioris, *Colonia*, postquam deducta fuit, *Agrippinensis*. Ibi enim exercitus, duces, præsides vt plurimum fuisse memorantur. Nec vanum argumentum est, quod in his ciuitatibus ecclesiæ primæ & metropolitanæ fuerunt constitutæ. Id enim a doctis viris obseruatum est, vbi sedes præsidis fuit in prouincia, ibi primæ dignitatis etiam episcopum fuisse. Accedit quod in Imperii Notitia sub dispositione Ducis Magontiacensis dicuntur omnia præsidia fuisse & vrbium & castellorum Germaniæ Primæ, quæ iisdem, quibus Superior, putatur finibus terminari, præter tractum Argentoratensem, Comiti suo subiectum.

SECTIO XV.

MORINI.

CLXXXIV.

Expositis quæ ad prouincias Germanicas, solo Gallico impositas, pertinebant, ad reliquos Belgas perlustrandos nunc accedimus: in quibus proxima est ciuitas *Morinorum.* Ad mare Oceanum, vt nomen etiam arguit, inter Scaldim & Samaram fluuios habitauerunt, dicti quasi marini vel maritimi, a *Mor* siue *Mœr*, quod Celtica lingua mare est. Mediam syllabam Virgilius corripuit lib. V I I I. 727

Extremique hominum Morini, Rhenusque bicornis.

CLXXXV.

Propius situm Morinorum designat fretum Britannicum. Cæsar lib. IV cap. X X I *Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat breuissimus in Britanniam traiectus.* Et Pomponius Mela lib. I I I cap. I I *Ab Osismiis iterum ad septemtriones frons litorum respicit, pertinetque ad vltimos Gallicarum gentium Morinos.* Gallicarum, inquit, gentium: quia & Plinius a Scaldi incipit, quamlibet in Gallia, Germanicæ originis gentes locare. Cæsaris ætate Morinos πόλεις ȣ̓κ ἔχοντας, ἀλλ' ἐν καλύβαις διαιτωμένȣς, *vrbes nullas habuisse,*

buisse, in tuguriis habitasse, dixit Dio Cassius lib. XXIX pag. III. Post coluisse oppida, ex Ptolemæo & Itinerariis constabit proxime. Portus tantummodo veteres laudant, Cæsar tres, in iisque quo præcipue, traiectu in Britanniam, vsus est, *Itium* siue Icium. Primo traiectu non nominauit: altero, bis. Lib. IV cap. XXI *Cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur.* Cap. XXIII *nactus idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia fere vigilia soluit.* Ex *Itio* cum legionibus soluisse, Strabo lib. IV pag. 138 ostendit, quum dixit, παρ' οἷς [Μορινοῖς] ἐστὶ τὸ Ἴτιον, ᾧ ἐχρήσατο ναυστάθμῳ Καῖσαρ ὁ θεὸς διαίρων εἰς νῆσον, *Apud Morinos est Itium, quo vsus est nauali diuus Cæsar, in insulam transmittens.* De primo autem transitu loqui, hora, qua adpulit, *quarta* diei comprobat. Pergit enim, νύκτωρ ἀνήχθη, καὶ τῇ ὑστεραίᾳ κατῆρε περὶ τετάρτην ὥραν, quo Cæsaris in primo traiectu verba ex lib. IV cap. XXIII expressit: *tertia fere vigilia soluit: hora circiter diei* IV *cum primis nauibus Britanniam attigit.* Libro autem V aperte Cæsar cap. II, *Omnes ad portum Itium conuenire iubet: quo ex portu commodissimum in Britanniam transiectum esse cognouerat, circiter millium passuum* XXX *a continenti.* Et cap. V *Cæsar ad portum Itium cum legionibus peruenit.* Ptolemæus lib. II cap. IX habet Ἴκιον ἄκρον, *Icium promontorium.* Vnde duplex scripturæ ratio, per *T*, auctore Strabone: & per *C*, cum Ptolemæo: quod nonnulli geminant, quia Remorum legatus ad Cæsarem lib. II cap. III & VI *Iccius*, quasi hinc originem duxisset, nominatur. Cæsaris codices variant: metaphrastes Ἴκτιον reddit cap. V: priore loco praue scriptum Ὄκτιον.

CLXXXVI.

Hic primus portus Cæsaris, isque præcipuus: alter vltra hunc fuit, vt ipse describit lib. IV cap. XXIII. *Nactus*, inquit, *idoneam ad nauigandum tempestatem, tertia fere vigilia soluit, equitesque in vlteriorem portum progredi, & naues conscendere, ac se sequi iussit.* Quem heic portum *vlteriorem* dixit, post paullo *superiorem* vocat cap. XXVIII. *Post diem* IV, inquit, *quam est in Britanniam ventum, naues* XVIII, *de quibus supra demonstratum est, quæ equites sustulerant, ex superiore portu leni vento soluerunt.* Idem ergo hic *superior* est, qui ante paullo dicebatur *vlterior*, ex quo equites transmiserunt. Tertius portus eodem libro in reditu Cæsaris cap. XXXVI designatur, quod *infra paullo* illum portum, in quem Cæsar reuertit, situs fuerit. Ait enim, quum *omnes naues incolumes in continentem peruenissent, ex his onerarias duas eosdem portus capere non potuisse, sed paullo infra delatas esse.* Dum dicit *eosdem portus* non tenuisse, arguit vtramque partem exercitus in portum, ex quo egressa fuerat, ex insula reuertisse: legiones cum Cæsare in Icium; equites in vlteriorem: quæ vero aberrauerant, in inferiorem, qui citra Icium erat; vt superior, ipso Cæsare interprete, vltra illum.

CLXXXVII.

Nunc ad inuestigationem portus *Icii*, quæ multitudine sententiarum fit difficillima, adgrediamur. Nullus enim vel mediocris portus est Flandriæ & Bononiensis litoris, in quo non quidam *Icium* Cæsaris portum se inuenisse opinentur. Nimium foret opiniones omnium huc adferre: nobilio-

biliores auctorum claritate, sufficiat enumerasse. Philippus Cluuerius, magnæ famæ geographus, portum *Icium* Cæsaris Iulii, & *Gessoriacum* Melæ, Suetonii, Flori, eundem esse contendit: quod si est, indicio Peutingerianæ Tabellæ de situ non possumus incerti esse, quia in illa sic proditum est, *Gesoriaco, quod nunc Bononia,* * vt idem vel portus vel oppidum tria nomina habuerit, primum *Icii*, temporibus Cæsaris: deinde *Gesoriaci* siue *Gessoriaci:* ** tandem Constantinorum ætate, aut paullo ante, *Bononiæ*. Argumentis instructus Cluuerius est non contemnendis. Primum sit & validissimum, quod Cæsar vtique portu optimo & præcipuo Morinorum vsus fuerit, traiecturus exercitum in Britanniam. *** Iam vero vnum tantummodo insignem portum in hac gente veteres scriptores memorasse. Plinius lib. IV extremo de mensura Galliæ: *Vnde* [ab Alpibus] *per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, qua videtur mensuram agere Polybius,* XIII M. XVIII, id est tredecies centena & decies octies millia. Dum *portum Morinorum Britannicum* dicit, vnum significat & celebrem Romanorum aliorumque traiectu. Illum vero esse Gessoriacum, ex Pomponii Melæ lib. III cap. II videtur constare. *Ad septemtriones,* inquit, *frons litorum respicit, pertinetque ad vltimos Gallicarum gentium Morinos, nec portu, quem Gesoriacum vocant, quidquam habet notius.* Suetonius, de Claudii Britannica expeditione, cap. XVII *Massilia Gessoriacum vsque pedestri itinere confecto, inde transmisit.* Iam vero, inquit, nihil probabilius, quam Claudium ex eodem voluisse portu soluere, quem quondam Iulius transmittendo exercitui commodissimum expertus fuerat: quod etiam posteriores Romani sic obseruasse ex Olympiodori historia a Photio excerpta cod. LXXX, probat, qui Constantinum, tyrannum, Honorio æqualem, ex Britannia, vbi purpuram sumserat, traiecisse dicit ἐπὶ Βονωνίαν, πόλιν οὕτω καλουμένην, παραθαλασσίαν, καὶ πρώτην ἐν τοῖς τῶν Γαλατῶν ὅροις κειμένην, *in Bononiam, vrbem ita nominatam, maritimam, & primam in Gallorum finibus positam.* Bononiam autem Gessoriacum esse, antea ex Tabula Theodosiana demonstratum est.

CLXXXVIII.

Quod vero Ptolemæus promontorium Ἴκιον, *Icium*, haud dubie cum portu eius nominis coniunctum, & Γισοῤῥίακον ἐπίνειον, *Gisoriacum nauale* Morinorum, longitudine per dimidium gradum separauit; fit, vt alii portus, Icium & Gessoriacum, diuersos & interuallo quodam notabili seiunctos fuisse existiment. Sed hi rursus inter se dissentiunt. Io. Iacobus Chiffletius geminum portum Icium facit, vlteriorem & citeriorem: illum in vico *Mar-*

* Add. Iac. Nicolaus Loënsis Miscellan. Epiphyll. V. c. 25. & Eccardus infra citandus.

** Turnebus cum Petro Gallandio *Gessoriacum* putat esse *Sociacum*, libr. VIII. Aduersar. c. 21. pag. 248.

*** Portum, ex quo Cæsar in Britanniam nauibus abierit, *Wic*, seu *Quentouic*, seu *Stapulas* (quibus nominibus eundem locum signari dicit) esse asseuerat Cl. Eccardus. Primum quia nomen *Wic* in *Iccius* apud Romanos commutetur: Deinde Quentouicus sit locus, vbi *Cantii* ex Anglia venientes commercia olim exercuerint, vti *Danzig* vocetur locus, vbi *Danorum* mercatorum *vicus* sit. *Stapularum* autem nomen coortum dicit ex mercibus ibi iam antiquitus depositis. Vid. eius dissertat. de *Portu Iccio* in tom. VIII. Miscellan. Lipsiens. obseru. CLXXV. pag. 255-316.

Mardik prope Grævelingiam; hunc ad *Sithiu*, quod poſtea S. Audomari fanum (Saint Omer vulgo) dictum eſt, conſtituit, vnde per lacus, aut longe excurrentem ſinum, in Oceanum nauigatum ſit. Aduerſus quem eruditam Diſſertationem ſcripſit Guilielmus Somnerus, Anglus, ipſe in prædictam Cluuerii ſententiam concedens. Addo, Audomari fanum in Atrebatibus eſſe: portum autem Icium in Morinis quærendum. Carolus du Freſne Commentario in Vitam S. Ludouici pugnat pro loco *Witſand*, inter Ambleteolium & Sangatam; aut ſi notiores vrbes, vtrimque autem remotiores mauis, inter Bononiam & Caletum ſito, de quo conſtet ex Anglorum æque & Gallorum hiſtoriis, inde a ſexto Chriſtianorum ſæculo fuiſſe portum maximopere frequentatum: indeque probabile fieri, nec antea inſolentem ex eo loco nauigationem fuiſſe. Nec nomen multo abludere perſuaſum idem habet Carolus Freſnius. Si vias militares vrget Cluuerius, quæ omnes Geſſoriacum ferant, non ad alium locum litoris; nec veſtigia viæ ſtratæ, quæ Bononia Witſandum duxerit, deeſſe reſpondet, quamuis forſan via illa poſteriori ætate minus fuerit, quam antea, frequentata: aut quum Itineraria conficerentur, plane etiam deſerta. Pondus huic ſententiæ addit Edmundus Gibſonius, Noua Diſſertatione quam Somnerianæ de Portu Iccio, & Freſnianæ, a ſe in Latinum conuerſis, adiunxit. *Ex Guilielmo*, inquit, *Pictavienſi diſcimus, Aluredum, S. Edwardi Anglorum regis fratrem, e Gallia in Britanniam redeuntem, Doroberniam veniſſe, tranſuectum* EX PORTV ICCIO. *Guilielmus vero Gemeticenſis eundem tranſitum referens, verbis diſertis adfirmat, Aluredum* PORTVM WISANTI petiiſſe, *& hac transfretantem Doroberniam veniſſe.*

CLXXXIX.

Non longe ab hac ſententia recedit Iacobus Malbrancquius, Hiſtoriæ Morinorum lib. I cap. IX portum Icium inter Caletum & Sangatam ita conſtituens, vt ad promontorium Sangatenſe, quod in angulum recedit, portum credat Cæſaris vlteriorem exſtitiſſe. Abraham Ortelius fluctuat inter variorum ſententias ita, vt Caleto primas videatur tribuere; quod Hadriano etiam Iunio lib. III Animaduerſ. cap. I placuit. * Hadrianus autem Valeſius in Notitia Galliarum, Icium portum, cum promontorio cognomine, a Cæſare & Strabone ac Ptolemæo commemoratum, arbitratur eſſe *Stapulas* (Eſtables en Boulonnois) qui eſt portus in Morinis ad os Quantiæ fluminis: ex eoque portu bis ſoluiſſe in Britanniam Cæſarem: eum autem portum, quem *vlteriorem* Cæſar, & *ſuperiorem* vocat, & ex quo in ſuperiore nauigatione ſoluiſſe equites docet, eſſe Geſoriacum ſiue Bononiam, & vltra & ſupra Stapulas poſitam.

CXC.

Tanta diſſenſio eruditorum hominum de portu eſt *Icio*, & tam variis in locis

* Item Marcello Donato Dilucidat. in Sueton. cap. 17. pag. 652. ſeqq. & quos Cl. Eccardus addit, Paullo Aemilio, Marliano, Lhuydo, Oudegerſto, Ortelio, in diſſert. de portu Iccio §. 5. pag. 269. Verum Caleti portus circa ſæculi duodecimi finem ſub Comitibus Bononienſibus frequentari demum cœpit, eodem Eccardo docente.

locis ille quæritur. Notas in Cæsaris descriptione duas inuenimus, & ad angustiam freti fuisse, & inter alios duos portus constitutum. Vtraque nota tam Gessoriaco siue Bononiæ conuenire potest, quam Witsando. Angustius quidem mare ad Witsandum est, quam ad Bononiam: nec vero, quod Cæsar *circiter* XXX M. P. dixit tanto rigore numerorum accipiendum est, vt nihil plus minusue liceat intelligere. Vterque etiam locus inter duos portus sedet, *Gessoriacum*, inter Ambleteolum, vlteriorem superioremque; & Stapulas, inferiorem: nec minus *Witsandum* duobus aliis inclusum est portubus, Bononiæ & Caleti. Vix ergo aliquid certi inter tantos sententiarum fluctus definitur. Si certum esset Pictauiensem Guilielmum firmis argumentis persuasum, non incerta inductum opinione, Witsandiensem portum adpellasse *Iccium*, vtique robur aliquod sententiæ alteri accederet; sed dum illud non confirmabitur, in dubio controuersiam relinquemus. Neque Ptolemæi numeri tam solidi & certi sunt, vt possint omnem dubitationem tollere: neque repugnat tria vnius loci, sed progressu temporum, non simul; fuisse nomina: quamquam & duo sæpe simul inhærere non ignoramus.

CXCI.

Hæc de portubus Morinorum. De *Gessoriaco* dubitatur, vtrum solus ille fuerit, an cum oppido coniunctus. * Sed alterum videtur verosimilius, quamuis Dio Cassius negauerit, vt supra demonstratum est, Morinos oppida coluisse. Esto enim, Cæsaris ætate, de qua loquitur Dio, non formam iusti oppidi habuisse, id vero non impedit, quo minus post paullo acceperit, quam Claudius Cæsar in Britanniam iter renouasset. Florus certe lib. I cap XI de illo tamquam de oppido loquitur, idque cum Fregellis, Italiæ oppido comparat: etiam genere significat, non sibi tam portum in animo fuisse quum scriberet, quam oppidum. *Idem tunc Fæsulæ*, inquit, *quod Carræ nuper: Idem nemus Aricinum, quod Hercinius saltus: Fregellæ, quod Gessoriacum: Tiberis, quod Euphrates.* Non ergo erat, quod Malbrancquius lib. I de Morinis cap. XI & XIV Gessoriacum nauale a Bononia disiungat, & ad oppidum S. Audomari reducat propterea, quod Mela & Ptolemæus tantummodo *portum* & *nauale*; Plinius lib. IV cap. XVII *pagum*, quod territorium interpretatur, adpellet. Ex Floro enim iam demonstrauimus, cum oppidis comparari, & oppidum, saltem a Claudii temporibus haud dubie fuisse. Quid? quod Eumenius Panegyrico, quem Constantio Cæsari dixit, cap. VI *Gesoriacenses muros* memorauit. Ergo auctorem potius Tabulæ Theodosianæ sequendum censemus, qui clare dixit, *Gesoriaco, quod nunc Bononia.*

CXCII.

Noui nominis autem *Bononiæ* antiquiorem auctorem non habemus, quam ex sæculo Constantiniano, quo Eumenius panegyrica oratione Constantino dixit cap. V de patre Constantio: *exercitum illum, qui Bononiensis oppidi*

* Eccardus loco citato legendus videtur pag. 306, 307, qui *Gessoriacum* inferiorem, *Bononiam* superiorem eiusdem oppidi partem dictam fuisse existimat.

oppidi litus insederat, terra pariter ac mari sepsit. Et Eutropius in Diocletiano lib. IX cap. XIII *Carausius quum apud Bononiam per tractum Belgicæ & Armoricæ pacandum mare accepisset.* Zosimus lib. VI cap. II de Constantino tyranno: ἐπεραιώθη, τὴν Βρεττανίαν καταλιπών· ἐλθὼν δὲ εἰς Βονωνίαν· πρώτη δὲ αὐτὴ πρὸς τῇ θαλάσσῃ κεῖται, *Britannia relicta transmisit: venitque Bononiam, quæ prima vrbs ad mare est.* Quibus gemella Olympiodorus de eodem tyranno, vt supra demonstratum est, tradidit. Nec vero ita nouum nomen inductum, vt vetus illico euanesceret. Idem enim Eumenius, qui modo *Bononiensis oppidi litus* dixerat, Panegyrico Constantii cap. XIV etiam *Gesoriacense litus* dixit, & vt supra paullo vidimus, *Gesoriacenses muros.*

CXCIII.

Ptolemæus Morinis attribuit mediterraneum oppidum Ταρουάνναν, *Taruannam*, quæ haud dubie caput illorum fuit. Antonini Itinerario est *Taruenna.* Itinere a portu Gessoriacensi Bagacum vsque,

Gessoriaco			
Taruennam	M.	P.	XVIII
Castellum	M.	P.	VIIII
Virouiacum	M.	P.	XVI
Turnacum	M.	P.	XVI, & reliqua.

Ibidem etiam itinera diriguntur a *Taruenna* Turnacum: & aliud, Durocortorum. In Tabula Theodosiana scribitur *Teruanna.* In Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliæ vocatur simpliciter *Ciuitas Morinûm,* in alia, *Ciuitas Morinûm Taruanna Pontium*: rursus in alia, *Ciuitas Morinorum, id est Ponticum.* Vnde cognomen sit *Ponticum*, fatetur Valesius se ignorare. Quod fatum subierit auorum memoria, Caroli V bello Gallico, notissimum est. Ceterum notauit idem Valesius Cluuerium, quod *in Atrebatibus ad Legiam flumen*, VII lapide a fano Audomari, *exstare Taruennæ vestigia*, scripserit. Non enim Atrebatum, sed Morinorum coloniam semper fuisse.

CXCIV.

Deinde in Tabula Theodosii Peutingeriana *Castellum Menapiorum* in tractu Morinorum ponitur: vnde Harduinus ad Plinii lib. IV cap. XVII existimat, eo vsque sedes Menapiorum pertinuisse, qui a Rheno non Mosam tantum, sed Scaldim etiam transgressi habitationes suas dilatauerint. Hadrianus autem Valesius in v. *Menapii*, non veretur mendi arguere auctorem vel descriptorem *Tabulæ*, & *Castellum Morinorum* legendum esse iudicat, quum aliud *Menapiorum castellum* supra viderimus, ad Mosam positum, nunc Kessel dictum. Etiam Malbrancquius in Tabula sua *Castellum Morinorum* scripsit, & de situ eius tradidit, speculam Morinorum fuisse, in monte excelso exstructum, qui largas aquas viui fontis in vertice habeat. Hoc est quod in itineribus Antonini simpliciter *Castellum* dicitur, vt modo in illo vidimus, quod a Gessoriaco ferebat Bagacum: cui addi possunt quæ ab ipso *Castello* ducunt Turnacum & Coloniam. Distat XXVII M. P. a Bononia [Tab. Peuting. XXIIII] Tornacum versus, a quo abest XXXII M. P. Hodieque nomen

men seruat *Cassel*, & *Mont Cassel*, in Flandria. Guil. Brito pro sæculi consuetudine *Cassellum* vocat, non Castellum, Philippid. lib. IX vers. 403

Mox subduntur ei sola formidine summo
Mœnia Casselli pendentia vertice montis.

CXCV.

Denique de *Colonia Morinorum* aliquid dicendum est. Vetus nummus, in Golzii thesauro, inscriptus est COLONIA MORINORVM, quem Hadrianus Valesius de Taruenna interpretatur, principe ciuitate Morinorum. Est ad Neomagum Geldriæ lapis inuentus, quem etiam Gruterus pag. 80 num. 6 exscriptum dat, qui itidem Coloniæ Morinorum mentionem facit:

MINERVAE
CVR. LADAE
T. PVNICIVS CE
NIALIS II VIR CO
LON. MORINO
RVM SACERDOS
ROMAE ET AVG.

Iacobus Malbrancquius lib. I Hist. Morin. cap. XVI existimat, quemadmodum Menapii etiam inter Morinos, transgressi Scaldim, habitauerint: ita vicissim Morinos in propriam Menapiorum terram, hoc est in Geldriam, coloniam deduxisse, idque ex hoc lapide, in Geldria inuento, credit confirmari. Sed potuit alia caussa esse, cur duumuiro Morinorum coloniæ honos in Geldria haberetur, quia & Romæ dignitatem obtinuit, vt cum exercitu Rom. in illas oras venisse videatur, & hunc ab incolis ob merita & beneficia accepisse honorem. Malim ergo in Morinis, quam alia in gente, *Coloniam Morinorum* inuestigari: nec alienum a more Romano est, in primariam illorum vrbem fuisse deductam.

CXCVI.

Cum Morinis Plinius lib. IV cap. XVII iungit *Oromansacos*, siue vt in MSS. est, *Oromarsacos*, obscuram gentem, cuius nulla alibi reperitur memoria. *Deinde*, inquit, *Menapii, Morini, Oromansaci, iuncti pago qui Gessoriacus vocatur*. Sed vt obscuros & ignobiles prætermittimus. An vero Menapii etiam inter Morinos habitauerint, alia, nec explicatissima quæstio est. Plures aiunt, non tam propter Peutingerianæ Tabulæ *Castellum Menapiorum*, de cuius cognomenti sinceritate nonnulli dubitant; quam quod sæpe Morini Menapiique a Cæsare coniungantur, lib. III cap. XXVIII, lib. IV cap. XXII, & alibi. Contra Valesius pag. 336 ex medii æui historiis euinci arbitratur, Flanderes, id est Morinos, a Menapiis, & Flandriam a Menpisco, id est Menapiorum pago, distingui ac separari. Sed facile conciliantur. Coniunctio Cæsaris vicinitatem arguit, non confusam habitationem, quam ipse lib. IV cap. vlt. confutat. Morini autem vt circa Bononiam Flandrorum fines transgrediuntur, ita nihil obstat quo minus, Scaldim versus, irruentibus Menapiis aliquid finium concesserint: vt nihilominus Menapiorum trans Scaldim ager a Morinorum ampliore terra, siue Flandria, distinctus fuerit.

S E-

SECTIO XVI.

ATREBATES.

CXCVII.

Morinis in austrum *Atrebates* proximi erant. Scribitur id nomen varie. Cæsari sunt *Atrebates*. Commentario II de Bello Gall. cap. IV ad commune bellum XV *millia Atrebates* pollicentur. Cap. XVI *trans flumen Sabin omnes Neruios consedisse cum Atrebatibus & Veromanduis, finitimis suis.* Cap. XXIII *vulneribus confectos Atrebates in flumen compulerunt.* Plinius quoque lib. IV cap. XVII hac forma vsus est, *Atrebates, Neruii liberi, Veromandui.* Sidonius Apollinaris Panegyrico Maioriani vers. 212

qua Cloio patentes
Atrebatum terras peruaserat.

Straboni lib. IV pag. 134 sunt Ἀτρέβατοι, *Atrebati:* Ptolemæo lib. II cap. IX Ἀτρεβάτιοι, *Atribatii:* in Notitiis non nullis prouinciarum *Atreuates, Atrabates,* & *Atrauates.* Fuit & forma *Atrebatæ, arum,* quæ a populo ad vrbem, pro sæculi more, in Notitia Imperii transfertur, vt postmodum videbimus. Nec singularis inusitatus est. Cæsar commentario IV cap. XXXV *quos equites Comius Atrebas secum transportauerat.* Et lib. V cap. XXII *legatos Cassiuellaunus per Atrebatem Comium de deditione ad Cæsarem mittit.* Nunc *Artesii,* Gall. *l' Artois.*

CXCVIII.

Ptolemæus suis Atribatiis tribuit oppidum Ὀριγιακὸν, *Origiacum,* tamquam caput gentis, quod solemne ipsi est primarias tantum vrbes nominare. Præter illum vero hoc nomen a nemine est commemoratum. Celebre hoc tractu in Itinerariis est *Nemetacum,* quæ eadem *Nemetocenna* Hirtii lib. VIII cap. XLVII & LII videtur esse, de qua infra in *Belgio* Cæsaris dicemus: vt hoc potius capitis nomen fuisse videatur. In vtroque, Itinerario & Tabula, *Nemetacum* medium est inter Taruennam & Turnacum, nullo interiacente oppido alio. Sed itinere a Castello Morinorum Coloniam Agrippinensem, hic ordo obseruatur:

Castello			
Minariacum	M.	P.	XI
Nemetacum	M.	P.	XVIIII
Camaracum	M.	P.	XIIII
Bagacum	M.	P.	XVIII, ac reliqua.

Qui situs non aberrat a loco primariæ vrbis, quæ vulgo Arras, nostris *Atrecht,* medio æuo *Atrebatæ,* vt in Notitia Imperii est, nuncupatur. Recentia vero illa vocabula ex *Atrebatæ* sunt deprauata. Sed idem videtur disiunctum a Nemetaco fuisse. Nam in dicta Imperii Notitia pag. 147 in Lætorum ordinibus habetur *Præfectus Lætorum Batauorum Nemetacensium Atrebatis Belgicæ Secundæ.* Si idem oppidum esset, videtur dicendum fuisse *Nemetacensium Nemetaco,* sicut paullo ante legitur, *Præfectus militum Bingensium*

ſium Bingio. Hoc dubium nectit Valeſius: quod vero non inſolubile eſt. Alia enim eſt ratio oppidorum vno nomine, alia duobus vtentium. Et ſicut nihil peccat, qui dixerit Spartanos Lacedæmone coluiſſe : ita etiam nihil abſonum eſt, ſi milites Nemetacenſes dicantur Atrebatis fuiſſe, præſidii cauſſa. Nihil ergo obeſſe videmus, quo minus *Nemetacum* caput Atrebatum fuerit, ſiue illa vrbs quæ hodieque *Atrebatæ*, gentis nomine, & prauatione admiſſa *Atrecht* ac *Arras* adpellatur. An vero eadem vrbs *Origiacum* Ptolemæi fuerit, idque vetuſtius fortaſſe oppidi nomen, *Nemetacum* poſterius, non poſſumus pro certo dicere, quia præter Ptolemæum, nemo illud nomen prodidit. Textrinis abundaſſe vrbem, ex *Atrebaticis ſagis* apud Trebellium Pollionem in Gallienis cap. VI, & *Atrebatum birris* apud Vopiſcum in Carino cap. XX intelligimus.

SECTIO XVII.

AMBIANI.

CIC.

Ambiani, Belgicæ populus nobilis, ad Oceanum habitant inter Caletos ab occaſu, & Morinos ab ortu : intus Cæſar lib. II B. Gall. inter Bellouacos cap. XIII, & Neruios ſiue Camaracenſes cap. XV conſtituit. *Exercitum,* inquit, *in Bellouacos duxit: - - - ab eo loco in fines Ambianorum peruenit, qui ſe ſuaque omnia ſine mora dediderunt. Eorum fines Neruii attingebant.* Eodem libro cap. IV ad commune bellum dicit pollicitos *Ambianos* X *millia.* Strabo lib. IV pag. 134 τοῖς Μεναπίοις εἰσὶ συνεχεῖς ἐπὶ τῇ θαλάττῃ Μόρινοι, καὶ Βελλόακοι, καὶ Αμβιανοὶ, καὶ Σουεσιῶνες, καὶ Καλέτοι μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σηκουάνα ποταμοῦ, *Menapios ad mare contingunt Morini, dein Bellouaci, & Ambiani, & Sueſſiones, & Caleti vſque ad oſtium Sequanæ.* Ptolemæus lib. II cap. IX Μετὰ Βελλουάκους Αμβιανοὶ, καὶ πόλις αὐτῶν Σαμαρόβρίουα, *Poſt Bellouacos ſunt Ambiani, & oppidum illorum Samarobriua.*

CC.

Hoc oppidum tam apud Cæſarem, quam Ciceronem celebratum eſt. Ille commentario V cap. XXIV *concilio Gallorum Samarobriuæ peracto.* Et cap. XLV *Craſſum Samarobriuæ præficit, legionemque ei attribuit.* Et cap. LI *Ipſe cum* III *legionibus circum Samarobriuam trinis hibernis hiemare conſtituit.* Non ergo exiguum oppidum fuit, quo totius Galliæ concilium Cæſar egit, eique legionem præſidio dedit. Cicero lib. VII epiſt. XI ad Trebatium, qui tum cum Cæſare in Galliis erat, *Vna mehercule collocutio noſtra pluris erit, quam omnes Samarobriuæ.* Et epiſtola XII iocatur cum eodem ita : *Indicauit mihi Panſa meus, Epicureum te eſſe factum. O caſtra præclara! quid tu feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobriuam miſiſſem?* Ad eumdem epiſt. XVI extrema : *Conſtat inter omnes, neminem te vno Samarobriuæ iuris peritiorem eſſe.* Nomen vrbis a *Samara* amne eſt, medio æuo Somena vel Sumina, nunc *Somme* dicto; & *briua*, ſeu *briga*, quod pontem Celtis ſignificabat. Vt vero ſolemne fuit, neglecto veteri vocabulo, primaria

vrbs

vrbs gentis nomen adſumſit, & ipſa *Ambiani* Latine dicta, vt mox ex Antonini itinere a Mediolano Geſſoriacum intelligemus. Et Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Adnexa eſt Secunda Belgica, qua Ambiani ſunt, vrbs inter alias eminens.* In Notitia Galliæ prouinciarum & ciuitatum dicitur *Ciuitas Ambianenſium.* Ex nomine *Ambianis* corruptum eſt, quod nunc obtinet, vulgare nomen *Amiens*, ſatis notæ vrbis inter nobiliores Galliæ ciuitates.

CCI.

Nec vero ita gentis nomine illis temporibus vrbs vſa eſt, vt vetus nomen penitus abolitum fuerit. Nam & in Antonini Itinerario idem conſeruatum eſt, quo *iter per compendium a Nemetaco Samarobriuam* M. P. XVI ſignificatur : & aliud *a Samarobriua Sueſſonas vſque* hoc ordine :

Samarobriua			
Curmiliacam	M.	P.	XII
Cæſaromagum	M.	P.	XIII
Litanobrigam	M.	P.	XVIII
Auguſtomagum	M.	P.	IIII
Sueſſonas	M.	P.	XXII

Tabula etiam Theodoſiana *Samarobriuam* nominat veteri vocabulo, eique proximam ab occaſu adpoſitam habet *Teuceram*, quæ nunc Tieure, vel Tieſure, vicus in Picardiæ limite. Alia loca Ambianorum in Itinerariis ſunt *Ad Lullia*, & *Pontes*. Illa Cluuerius interpretatur *Argoulles :* hos, *Pont a Selane*, aliis *Pont Aſſelane*, ad oſtium *Alteiæ* fluminis, quem ipſe *Autæum* vocat. Tractum autem illum inter hunc amnem & Sarmaram a *Pontibus* illis dici putant *le Pontieu*, ſeu *Pagum Pontiuum.* Vterque locus obſcurus eſt, ideoque ſitus eorum in ordine, quem ad alia oppida vel vicos habent, ex Itinerariis antiquis oſtendendus. Antonini itinere a Mediolano Geſoriacum,

Sueſſonas	—	—	—
Nouiomagum	M.	P.	XXVII
Ambianos	M.	P.	XXXIIII
Pontes	M.	P.	XXVI
Geſſoriacum	M.	P.	XXXIX

Et Tabula Theodoſiana gemino itinere :

Geſſoriaco quod nunc Bononia		*Teruanna*	
Luttomagi	XIII	*Nemetaco*	XXII
Adlullia	VII	*Teucera*	XIII
Duroico Regum	XII	*Samarobriuæ*	XII
Samarobriua	XIIII		

SECTIO XVIII.

BELLOVACI.

CCII.

Ciuitatem *Bellouacorum* Cæſari commentario II cap. IV, qui ab Remis ad

ad illum legati erant, ita laudauerunt, *plurimum inter eos* [Belgas] *Bellouacos & virtute, & auctoritate, & hominum numero valere: hos posse conficere armata millia centum: pollicitos ex eo numero lecta millia* LX, *totiusque belli imperium sibi postulare.* Frequens illorum mentio est in Cæsaris commentariis aliis; & Hirtius lib. VIII cap. VI non minus ad laudem illorum attulit. *Bellouaci*, inquit, *belli gloria Gallos omnes Belgasque præstabant.* Strabo Βελλοάκες *Belloacos* vocat, vt supra vidimus: Ptolemæus Βελλουάκους, *Bellouacos.* Habent Bellouaci ab oriente Veromanduos & Suessiones, a meridie Parisios; ab occidente Caletes & Veliocasses; ad septemtrionem Ambianos. Vrbem illorum Ptolemæus nominat Καισαρόμαγον, *Cæsaromagum:* Cæsar, plurimorum opinione, *Bratuspantium.* Ptolemæum pro more suo oppidum præcipuum, caput gentis, nominasse, quia id solum nominauit; non est quod dubitemus: at vero *Bratuspantium* videtur Bellouacorum Cæsaris temporibus oppidum primarium fuisse. Nam lib. II cap. XIII *Cæsar exercitum in Bellouacos duxit: qui quum se suaque omnia in oppidum Bratuspantium contulissent, atque ab eo oppido Cæsar cum exercitu circiter millia passuum* V *abesset; omnes maiores natu ex oppido egressi, manus ad Cæsarem tendere, & voce significare cœperunt, se se in eius fidem ac potestatem venire, neque contra populum Rom. armis contendere.* Quum ergo nec Ptolemæus aliud gentis oppidum, quam *Cæsaromagum* memoret, neque Cæsar aliud quam *Bratuspantium*, quod nomen post Cæsaris tempora exspirauit; vero plane est simile, Bratuspantium ipsum esse Cæsaromagum, illudque vetus Gallicum nomen; hoc ab Iulio Cæsare propter beneficia, quibus ornauit vrbem, vel ab Augusto, superinductum. Supra in Ambianis iter Antonini a Samarobriua Suessonas vsque enarrauimus, quo Cæsaromagus medio prope situ inter Samarobriuam Ambianorum & Augustomagum Siluanectum collocatur. Alio itinere a Cæsaromago Luteciam, interuallum ponitur XLVI M. P. Et in Tabula Theodosiana *Cæsaromagus* prope Augustomagum ponitur. In Notitia autem prouinciarum Galliæ est *Ciuitas Bellouacorum.* Medio æuo gentis nomine *Bellouaci:* inde corruptione admissa *Beluacus*, siue *Beluagus*, & tandem *Beauvais*, vti nunc sonat. Alia oppida Bellouacorum veterum ignota nobis sunt. Valesius in hoc tractu recenset *Bellum Montem* ad Isaram Belgicum, nunc *Beaumont*; & *Credilium*, nunc *Creil*, & non nulla alia: quod vero ex antiquis scriptoribus non habet, quod pro illis testimonium adferat; cum aliis incertæ antiquitatis prætermittimus. In Bellouacis etiam vel solis, vel tamquam in præcipua parte, doctissimus quisque Cæsaris *Belgium* quærit, de qua regione postea, quam circumiacentes fuerunt expositæ, dispiciemus.

SECTIO XIX.

SILVANECTES.

CCIII.

Bellouacis proximi circa Isaram amnem, sed alium ab eo qui in Narbonensi erat, fuerunt *Siluanectes*, quod nomen vel prætermissum est a veteri-

bus,

bus, vel in libris illorum notabiliter deprauatum. Plinius in Belgica: *Sueßiones liberi, Vlmanetes liberi.* Ita MSS omnes, & editi ante Hermolaum, qui *Vlbanectes* rescripsit. Ptolemæus post Neruios habet Σεμανέκτες *Sumanectos*, vt in Palatino codice, lacunam aliorum Græcorum supplente: Latinus autem interpres *Subanectos*, qui pluribus videntur Siluanectes esse, non autem Hadriano Valesio, quamuis ipse non explicet, quorsum alio transferri illos cupiat. Ptolemæus suis oppidum Ρατόμαγον attribuit, quod an Itinerariorum *Augustomagus* sit, in incerto tamdiu erit, donec gentis nomen, vt apud Ptolemæum est, idem quod *Siluanectes* esse euictum fuerit. Itinera autem ostendunt, *Augustomagum* inter Cæsaromagum & Sueßiones positam vrbem esse, quæ hodie *Senlis* vocatur. Vide supra designatum iter a Samarobriua Sueßionas. Est etiam in Peutingeriana Tabula *Augustomagum* prope Cæsaromagum. In Notitia prouinciarum *Ciuitas Siluanectum*: in alia, *Ciuitas Siluanectensium*. In Notitia Imperii pag. 147 *Præfectus Lætorum gentilium Remos & Siluanectas Belgicæ Secundæ*: vbi vt *Remi* nomen oppidi sunt in Remis; ita etiam *Siluanectes*, siue *Siluanectæ*, nomen gentis, ad vrbem Siluanectum primariam, *Augustomagum*, iam *Senlis*, significandam, consueto temporum illorum more translatum est. Guntheramnus rex Gregorio Turonensi, ad se legato, respondit: *Pars mea de vrbe Siluanectensi non redditur*, lib. IX eiusdem Gregorii cap. XX.

SECTIO XX.

VEROMANDVI.

CCIV.

Supra Isaram, nunc Oyse, Belgicum amnem, *Veromandui* erant, qui & *Viromandui* & *Veromandi* dicti fuerunt, inter Neruios a septemtrione, & Sueßiones a meridie sedem habentes. Cæsar commentario II cap. IV *Veromanduos* ad commune bellum X millia armatorum pollicitos refert: & cap. XVI, *trans id flumen* [Sabin] *Neruios consedisse cum Atrebatibus & Veromanduis, finitimis suis.* Consedisse, id est castra posuisse, vt Romanos ibi exspectarent. Liuius epitoma CIV *Viromanduos* dixit, vt Vinetus & Gruterus ediderunt: Gronouius autem etiam ibi *Veromanduos*. Antonini Itinerario *Veromandi* scribuntur. Nomen hodieque custodiunt *Vermandois*. Caput gentis *Augusta Veromanduorum* fuit, auctoribus Ptolemæo & Antonino in Itinerario. Itinere enim a Taruenna Durocortorum hic ordo oppidorum tenetur:

Taruenna			
Nemetacum	M.	P.	XXII
Camaracum	M.	P.	XIV
Augustam Veromandorum	M.	P.	XVIII
Contra Aginnum	M.	P.	XIII
Augustam Sueßonum	M.	P.	XIII.

Hanc *Augustam* vrbem Cluuerius, Baudrandus, alii, in vico *Vermand*, qui Abba-

Abbatiam habet; aut rudera potius vrbis, ab Hunnis euersæ, quærenda censent, duobus leucis a fano S. Quintini: Hadr. Valesius autem ipsum fanum Quintini, vulgo *Saint Quentin*, illam *Augustam Veromanduorum* esse, ex Sigeberti Gemblacensis chronico ad annum IↃCCCCLVI, probat, quo traditur, Eusebiam, Romanam matronam, S. Quintini, qui martyrium anno CCCXXXII passus erat, LV post passionem anno corpus inuenisse, *atque in superiore loco oppidi, quod antiquitus Augusta Viromandorum vocabatur, collocasse.* Et ex Annalibus Bertinianis ad annum IↃCCCLII, *Carolus fratrem Lotharium ad sui conloquium inuitans, apud Augustam Viromanduorum, quæ B. Quintini martyris corpore insignitur, fraterne suscipit.* Gregorius quoque Turonicus de Gloria Martyrum rem paucis conficit: *Apud Virmandense oppidum Galliarum Quintinus martyr quiescit.* Non ergo est quod alibi Augustam Veromanduorum, quam in ipsa S. Quintini vrbe, quæramus. Sita vrbs ad Suminam siue Samaram (nunc Somme) fontibus suis propiorem.

CCV.

In Veromanduorum finibus etiam fuerunt *Duronum*, ad Neruios versus; & *Verbinum*. Illud arx *la Capelle:* hoc oppidulum *Veruins*, pacificatione non ignobile. Antoninus itinere a Bagaco Neruiorum vsque Durocortorum Remorum sic procedit:

Bagaco			
Duronum	M.	P.	XII
Verbinum	M.	P.	X

a quo Durocortorum abest, minoribus interuallis obscuriorum locorum in summam collectis, M. P. XLI.

SECTIO XXI.

REMI siue RHEMI.

CCVI.

Vulgo cum adspiratione scribunt, quam veteres neglexerunt, vt auctores Itinerarii & Notitiæ Imperii: etiam antiqua inscriptione apud Gruterum est pag. 158, num. I CIVITATI SVAE REMORVM. Habitauerunt ad *Axonam* fluuium, atque inde ad Matronam vsque, qui fines illorum tangunt, siue peruadunt in ora. Cæsar lib. II B. Gall. cap. V *flumen Axonam, quod est in extremis Remorum finibus, exercitum transducere maturauit.* Ibidem cap. III *Remi proximi Galliæ* [Celticæ] *ex Belgis sunt.* Caput illorum *Durocortorum.* Cæsar lib. VI extremo: *exercitum Cæsar Durocortorum Remorum reducit: concilioque in eum locum Galliæ indicto, de coniuratione Senonum & Carnutum quæstionem habere instituit.* Strabo lib. IV pag. 134 Ἀξιολογώτατόν ἐστι ἔθνος τῶν ταύτῃ, Ῥῆμοι, καὶ ἡ μητρόπολις αὐτῶν Δουρικόρτορα μάλιστα συνοικεῖται, καὶ δέχεται τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἡγεμόνας. *Inter istas gentes Remi nobilissimi sunt, & eorum vrbs primaria Duricortora maxime incolitur, & Romanorum præfectis hospitium præbet.* Ptolemæus in Belgica, οἱ Ῥῆμοι, καὶ πόλις αὐτῶν

αὐτῶν Δουροκόρτορον, Remi, & vrbs illorum Durocortorum. Sic etiam in Tabula Theodosiana adpellatur. Antoninus aliquot itinera refert, quæ Durocortorum diriguntur, a Taruenna vnum, alterum a Bagaco Neruiorum. Prioris rationes paullo ante ad Augustam Suessionum vsque deduximus: quod nunc persequimur ita exscribendo:

Augusta Suessonum			
Fines	M.	P.	XIII
Durocortorum	M.	P.	XII

Hæc vrbs in primis fuit, quæ cum suo gentis nomen commutauit. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. XXVII *Secunda Belgica, qua Ambiani sunt, vrbs inter alias eminens: & Catelauni, & Remi.* An etiam antiquioribus hæc vrbs ita nuncupata fuerit, in disceptationem venit. Ait hoc Hadrianus Valesius, Tacito auctore, vt persuasum habet, qui lib. IV Histor. cap. LXVIII scripsit: *Venientis exercitus fama, & suopte ingenio ad mitiora inclinantes Galliarum ciuitates, in Remos conuenere.* Vt autem *ciuitates* ibi non vrbes sunt, sed populi & societates; ita nihil impedit, quo minus *Remos* etiam Remorum populum ac ciuitatem interpreteris. Clarioribus documentis opus erit, si quis probare adnitatur, illam consuetudinem vrbes populorum nominibus adpellandi iam tum Traiani æuo obtinuisse. In Notitia prouinciarum vocatur *Ciuitas Remorum,* & Belgicæ secundæ metropolis constituitur.

CCVII.

Dignitatem vrbis Remorum *Durocortori* supra ex Strabonis descriptione cognouimus: addimus aliam, aut parem superiori, aut illustriorem etiam, quam ex studiis literarum habuit. Cornelius Fronto, ex Hadriani sæculo rhetor & grammaticus, referente P. Consentio, itidem vetere grammatico, dixit, ILLAE VESTRAE ATHENAE DVROCORTORO. Quid gloriosius, quam Athenis, matri artium liberalium & disciplinarum, comparari? Sic Mediolanum quoque, antiqua sedes studiorum, inscriptione eiusdem sæculi, sub Antonino Pio facta, apud Gruterum pag. 177 num. 4 NOVAE ATHENAE adpellantur: vt adeo in summis laudibus prouinciarum censeatur, si studio sapientiæ & doctrinæ Athenienses, principem in litteris populum, æmulati fuerint.

CCVIII.

Remorum etiam fuit *Bibrax*, diuersum ab eiusdem nominis oppido Aeduorum. Cæsar commentario II cap. VI *Ab ipsis castris, oppidum Remorum, nomine Bibrax, aberat millia passuum VIII: id ex itinere magno impetu Belgæ oppugnare cœperunt: ægre eo die sustentatum est.* Quod quo loco positum fuerit, non apud omnes est certissimum. Sunt qui *Braye en Retelois* interpretantur; alii *Fines* Itinerarii in hunc locum trahunt: iterum alii *Laudunum Clauatum* volunt, nec desunt qui *Braium* Laudunensis pagi ceteris nominatis præferunt.

CCIX.

An vero etiam *Catalauni* huc referendi sint, qui nunc *Chalons* vocantur, itidem parum est liquidum. Veteres geographi atque historici neque op-

oppidum *Catalaunos* memorarunt, neque gentem CATALAVNORVM, a qua oppido nomen posteriori æuo sit inditum. Videntur ergo sub proximis Remis *Catalauni*, quoquo nomine antiquitus adpellati fuerunt, vel latitasse, vel comprehensi fuisse, vna cum oppido, quod habuerunt. Non repugnat situs in dextero amne Matrona, seu Belgarum latere: succlamat etiam Marcellinus, qui sæpe dicto lib. XV cap. XXVII Belgicæ Secundæ *vrbes eminentes* enarraturus primo loco *Ambianos* nominat; deinde *Catelaunos*, (sic enim etiam lib. XXVII cap. II scripsit vocali secunda:) tandem adiungit, quæ post metropolis facta est, *Remos*. Primus, qui huius nominis mentionem fecit, Eumenius rhetor est, panegyrico Constantini cap. IV. *Si*, inquit Flauiensium nomine, *ille reipublicæ restitutor implorantibus nobis subuenire potuisset, sine vllo detrimento Romanarum virium, sine clade Catalaunica, compendium pacis, reconciliatis prouinciis, attulisset fraternitas Aeduorum*. Ad Aurelianum haud dubie respexit, de quo Eutropius lib. IX cap. IX, *Superavit in Gallia Tetricum apud Catalaunos:* vbi oppidum æque ac apud Ammianum significatur, quod vox *apud* ostendit, quum de gente *in Catalaunis* dicturus fuisset. In Notitia prouinciarum & ciuitatum Galliæ tertio loco est *Ciuitas Catellaunorum*, vt vel ordo dignitatem auxerit. Antonini itinere a Mediolano Gessoriacum *Durocatellauni* vocantur, hac serie dispositis oppidis:

Tricases	—	—	—
Artiacam	M.	P.	XVIII
Durocatelaunos	M.	P.	XXXIII
Durocortorum	M.	P.	XXVII
Suessonas	M.	P.	XXXVII,

nisi forte additamentum *Duro* ex sequenti vocabulo *Durocortoro* ad *Catelaunos* etiam, errore describentis, retractum fuit.

CCX.

Hadrianus Valesius in ea opinione est, vt posteriorum *Catalaunos*, putet *Vadicasses* Plinii ac Ptolemæi esse, eorumque oppidum, antequam gentis posterius nomen adsumeret, *Nouiomagum* nuncupatum fuisse. Plinius quidem lib. IV cap. XVIII *Vadicasses* suos, siue, vt Harduinus legit, *Bodiocasses*, quod ex *Badicasses* videtur corruptum; in Lugdunensem prouinciam transscripsit; quo etiam Ptolemæus lib. II cap. VIII suos *Vadicassios* referebat: addidit vero idem πρὸς τῇ Βελγικῇ, *iuxta Belgicam*, seu in confinio Belgarum habitasse, vt facile Ammiani & Notitiæ temporibus ad Belgicam Secundam referri potuerint. Gentis enim & oppidi situm ita Ptolemæus delineauit: Μετὰ Μέλδας πρὸς τῇ Βελγικῇ Ουαδικάσσιοι, καὶ πόλις Νοιόμαγος, *Post Meldas ad Belgicam Vadicassii, & oppidum Nouiomagus*. Confirmat sententiam suam Valesius, quia quod oppidum in ante monstrato itinere *Durocatelaunos* vocari cognouimus, XXVII millibus passuum a Durocortoro remotum est; videtur idem esse, quod in Peutingeriana Tabula *Nouiomagus* nominatur, ab eodem Durocortoro distans millibus XXV, leui discrimine numerorum, quale plurimis locis deprehenditur. Speciosa sententia, nisi, inspecta Tabula,

bula, *Nouiomagus* cis Durocortorum, Moſam verſus, deprehendatur; Itinerarii vero *Durocatelauni* ſunt vltra Durocortorum, Tricaſſes & ipſum caput verſus Lugdunum. In ipſo quidem Itinerario *Nouiomagus* eo tractu, vna cum Durocortoro, apparet, ſed inter Sueſſonas & Ambianos, vt ad Noiomum potius, quam de quo agimus, referendum videatur. Nihil ergo in re dubia definimus, &, vt ſupra pag. 170 de *Vadicaſſibus* cœptum eſt dubitari; nec dum hiſce tationibus, vt deſinamus, perſuaderi poſſumus.

SECTIO XXII.

SVESSIONES.

CCXI.

Hirtius lib. VIII Belli Gallici cap. VI *Sueſſiones* Remis attribuit. *In fines*, inquit, *Sueſſionum, qui Remis erant attributi.* Cæſari quoque Remorum legati commentario II cap. III Sueſſiones dicunt *fratres conſanguineosque ſuos, qui eodem iure, iisdem legibus vtantur, vnum imperium, vnumque magiſtratum cum ipſis habeant.* Recte ergo & ordine facimus, quod poſt Remos proxime *Sueſſiones* explicamus. Nomen varie & ſcribitur & pronuntiatur. Cæſaris libris recentioribus editum *Sueſſones*, tribus ſyllabis commentario II cap. III & XIII: at Lugdunenſi Gryphiana & æqualibus *Sueſſiones*, quod verius videtur, quia metaphraſtes Σȣεσσίονες, quatuor ſyllabis, reddidit; quot etiam in Hirtii VIII libro apparent. Plinius in Belgica, *Sueſſiones liberi*, totidem ſyllabis. Sic etiam epitoma Liuiana CIV *Sueſſiones.* Strabonis editiones variant. Adlegat Valeſius Σȣεσσῶνες: at Aldina Σȣεσσιῶνες: Caſauboniana modo Σȣεσιῶνες pag. 134, modo Σȣεσσίονες pag. 135. Videtur Lucanus lib. I verſ. 423 litem dirimere poſſe, quum dicit,

Et Biturix, longisque leues Sueſſones in armis:

ſed dubia prorſus & inſtabilis eſt lectio, dum aliis editis libris *Sueſſiones* eſt: antiquiores codices *Axones* referunt, vnde quidam *Saxones* inepte legerunt. Ptolemæus ſine ſibilo Οὐέσσονες *Sueſſones*, correpta media: auctor Itinerarii, paullo ante indicato itinere, *Sueſſones*, etiam tribus ſyllabis. Ex quibus tandem colligimus, plures quatuor, quam tribus, ſyllabis exprimere: & vtriusque formæ pænultimam conſtantius accelerari. Poſteriores æque ambigui. Guilielmus Brito lib. IX Philippidos verſ. 60

Valle Sueſſonica quam fortia corpora ſurgunt.

Et, paucis interiectis, verſu 77

Impatiens Sueſſona phalanx.

In Peutingeriana Tabula eſt *Auguſta Sueſſorum*, niſi forſan *Sueſſonum* legendum. Tamen & poſteriores temporibus barbaris *Sueſſi*, *Sueſſos*, ſecunda flexione dixiſſe, a Valeſio obſeruatum eſt.

CCXII.

Vrbem illorum Ptolemæus vocat Αὐγȣ́σαν Οὐεσσόνων, *Auguſtam Sueſſonum* ſiue *Sueſſionum.* nam Σ videtur excidiſſe, niſi forte σ cum ο deſcribentis oſci-

oſcitatione commutatum fuit. Id nomen plenius itinere a Taruenna Durocortorum, habemus tali oppidorum diſpoſitione:

Camaracum	—	—	—
Auguſtam Veromanduorum	M.	P.	XVIII
Contra Aginnum	M.	P.	XIII
Auguſtam Sueſſonum	M.	P.	XIII

Ab Auguſto hoc illuſtre nomen eſt: quod antea, & Iulii temporibus fuerit, non plane eſt certum. Nec tamen inprobabilis eorum eſt ſententia, qui *Nouiodunum* vetus nomen Auguſtæ Sueſſionum fuiſſe perſuaſi ſunt. Habent enim in commentariis Cæſaris, quo tueri ſe poſſe videantur. Libro enim II cap. XII de ſe dixit: *Poſtridie Cæſar in fines Sueſſionum, qui proximi Remis erant, exercitum duxit: & magno itinere confecto ad oppidum Nouiodunum contendit. Id ex itinere oppugnare conatus, quod vacuum a defenſoribus eſſe audiebat, propter latitudinem foſſæ, murique altitudinem, paucis defendentibus, expugnare non potuit. Interim omnis ex fuga Sueſſionum multitudo in oppidum proxima nocte conuenit. Celeriter vineis ad oppidum actis, aggere iacto turribusque conſtitutis, magnitudine operum, quæ neque viderant antea Galli, neque audierant, & celeritate Romanorum permoti, legatos ad Cæſarem de deditione mittunt: &, petentibus Remis vt conſeruarentur, impetrant.* Ex quibus non obſcure intelligitur, in Sueſſionibus fuiſſe oppidum, quia hi noctu in illud conueniunt vt defendant: deinde munitum valide fuiſſe, vt primæ vrbes & capita gentium ſolebant: tandem conſeruatum Remorum precibus eſſe, qui Sueſſionum fratres & amici erant; vt dubitari facile non poſſit, huic Auguſtum ornamenta addidiſſe, & *Auguſtam* de ſuo nomine adpellaſſe. Neque enim aliud in tractu illo oppidum habetur, cui vel ſitus, vel amplitudo & munimenta, a Cæſare deſcripta, competant, præter *Auguſtam Sueſſionum*, nunc corruptius *Soiſſons* vocitatam: quod nouum nomen ex *Sueſſiones* eſt, communi gentis & oppidi, vt mos ferebat, adpellatione. Vt vero *Atrebates* & *Atrebatæ*, ac *Siluanectes* & *Siluanectæ*; item *Nemetes* & *Nemetæ* medio æuo dicebatur: ſic etiam *Sueſſiones* & *Sueſſionæ*; ac breuiori forma *Sueſſones* ac *Sueſſonæ* dictum fuit. Gregorius Turonenſis lib. IV cap. IX *Sanctus Dei, Medardus epiſcopus, diem obiit: quem Chlotarius rex cum ſummo honore apud Sueſſionas ciuitatem ſepeliuit.* Etiam itinere a Mediolano Geſſoriacum, ſupra vidimus *Sueſſonas*, quarto caſu, vrbis nomen ſcriptum eſſe.

CCXIII.

Contra hanc ſententiam, quod Nouiodunum Auguſta ſit Sueſſionum, Raymundus Marlianus, Chriſtophorus Browerus, & multi alii depugnant, *Nouiodunum* Cæſaris finitimum quidem Sueſſionibus, non in ipſis Sueſſionibus ſtatuentes: idque *Nouiomum*, ſiue, vt nunc pronuntiatur, *Noyon* interpretantur. Verum Nouiomum illud ſiue *Noiomum* non Nouiodunum, ſed *Nouiomagum* veteres dixerunt, ſitum inter Durocortorum & Ambianos, vti ex dicto itinere a Mediolano Geſſoriacum vsque, manifeſtum eſt: quod oppidum etiam in Notitia Imperii inter Belgicæ Secundæ præſidia *Nouiomagus*

magus adpellatur. Nec Nouiomo, si inſpicias recte, cum Cæſaris itinere conuenit, vt qui ex Remis in fines Sueſſionum progreſſus, magno itinere ad Nouiodunum venit: *Nouiomum* vero ſiue *Noyon* non in Sueſſionibus, ſed in Veromanduis cenſetur, & Veromanduorum epiſcopatum, deleta Auguſta ab Attila, antequam inſtauraretur, accepit, & hodieque poſſidet.

SECTIO XXIII.

CALETI ſiue CALETES.

CCXIV.

Ad Oceanum rurſus reuertimur, vt populos qui ſuperſunt ibi, *Caletos* & *Veliocaſſes*, expediamus. Cæſar de Belgarum adparatu bellico lib. II cap. IV *polliceri Menapios* IX *millia: Caletos* X *millia: Velocaſſes & Veromanduos totidem.* Sic veteres libri: recentiores, *Caletes.* Quod etiam de Hirtii libro VIII commentariorum notandum eſt, in quo itidem *Caletos* vetuſtioribus; *Caletes* nouis libris expreſſum eſt. Cap. VII enim *conueniſſe* refert *Ambianos, Aulercos, Caletos, Vellocaſſes.* Cæſar itaque Belgis adnumerat, vti reuera ſunt, cis Sequanam colentes, qui terminus eſt Belgarum. Auguſtus vero, ignotum qua cauſſa, cum Velocaſſibus Lugdunenſi Galliæ attribuit, ideoque Plinius & Ptolemæus in Lugdunenſi recenſent: ille lib. IV cap. VIII *Galletos* vocat, vti in MSS. omnibus eſſe Harduinus teſtatur. Sed verius per *C* ſcribuntur, quia & Græci, Ptolemæus & Strabo, per κ expreſſerunt. Hic enim lib. IV pag. 134 Ἀμβιανοὶ, καὶ Συεσιῶνες καὶ Καλέτοι, μέχρι τῆς ἐκβολῆς τοῦ Σηκουάνα, *Ambiani, & Sueſſiones, & Caleti, vsque ad oſtium Sequanæ*: ille lib. II cap. VIII in Lugdunenſi: Κατέχουσι τὴν μὲν ἀρκτικὴν παράλιον ἀπὸ τοῦ Σηκουάνα ποταμοῦ Καλεταὶ, ὧν πόλις Ἰουλιόβονα, *Tenent latus ſeptemtrionis litorale a Sequana fluuio Caletæ, quorum oppidum eſt Iuliobona.* Vterque ergo E ſimplici ſcripſerunt, pænultimam corripientes. Valeſius autem, neſcio quo libro vſus, Ptolemæum Καλῆτας vocare, in Galliarum Notitia retulit. Atque etiam metaphraſtes Cæſaris lib. II cap. IV τοὺς Καλῆτας reddidit: vt ita etiam huius vocabuli accentus ſit ambiguus.

CCXV.

Marlianus apud Bononiam ſeu Geſſoriacum *Caletes* ponit, vbi breuiſſimus in Britanniam traiectus eſt: ſed errorem iam a Strabone & Ptolemæo refutari cognouimus, qui ad oſtium Sequanæ vterque conſtituerunt. Nihilominus ex eodem errore reliquum eſt, vt nobilem vrbem & emporium *Calais* Latine *Caletum* permulti adpellent, quos ſupra aliquando & ipſi ſequuti ſumus; quam verius forſan *Caleſium* cum Guilielmo Britone nuncupare poſſimus. Ille enim lib. IX Philippidos verſ. 351

Claſſis prima quies Caleſi fuit: altera portu
Fit Grauelinga tuo.

CCXVI.

De oppido etiam Caletorum controuerſia eſt, quod Ἰουλιόβοναν Ptolemæus dixit, ſiue vt Valeſius, neſcio ex quo codice, adlegat, Ἰουλιόβωναν, *Iuliobonam.*

bonam. Idem Valeſius cum Cluuerio *Deppam* (vulgo *Dieppe*) putant eſſe: Harduinus vltra flumen remouet. Sed vt populus citerior eſt, ita & oppidum oportet eſſe: nec vero per Ptolemæi numeros ab oſtiis Sequanæ velim longius abduci. Alii ad *Lillebonne* ſiue *Ilebone* referunt, ad æſtuarium Sequanæ ſitum inter Portum Gratiæ & Caldebeccum, quos ſequuti in Tabula noſtra ſumus. Vtriusque ſententiæ rationes & documenta breuiter dabimus. Qui ad Sequanam locant, in Ilebone veſtigia quærentes, auctorem, præter Ptolemæum, habent Robertum de Monte, Append. ad Chron. Sigeberti, ad annum CIↃCLXIII. *Iuliabona,* inquit, *in Caletenſi pago iuxta Sequanam eſt ſedes regia, a dominis Normannorum multum amata & frequentata.* Agit de Henrico II Angliæ rege, qui Normannorum comitia Rotomago, vbi conuentum erat, iuſſit Iuliabonam transferri. Qui ſecus ſentiunt, & Deppæ hoc nomen tribuunt, id ex Antonini itinere, Carocotino Auguſtobonam, tueri conantur, quod ita habet:

Carocotino			
Iuliobonam	M.	P.	X
Lotum	M.	P.	VI
Latomagum	M.	P.	XIII
Rotomagum	M.	P.	IX.

Perſuaſi autem ſunt, principium itineris *Carocotinum* eſſe *Crotoy*, ad oſtium Samaræ in Ambianis ſitum, vnde Rotomagum ituri Deppam ſine ambage ferri poſſint. Verum longius Crotoy a Deppa abeſt, quam numerus Itinerarii, hoc eſt x millia paſſuum patiuntur, quia interuallum pæne XXX eſt millium. Vero ſimilius ergo alii *Carocotinum* in Portu Gratiæ (*Havre de Grace*) conſtituunt, quocum numeri in Itinerario poſiti, propius vtique conſentiunt.

SECTIO XXIV.

VELIOCASSES.

CCXVII.

Et hi varie ſcribuntur. Cæſar lib. II cap. IV *polliceri Caletos* X *millia: Velocaſſes & Veromanduos totidem.* Hirtius lib. VIII cap. VII *conueniſſe Caletos, Bellocaſſes, Atrebates:* pro quo recentioribus libris *Vellocaſſes.* Plinius lib. IV cap. XVIII *Lugdunenſis Gallia habet Lexouios, Vellocaſſes, Galletos, Venetos.* Nam & hos Auguſtus ex Belgica, vbi Iulius cenſuerat, in Lugdunenſem transſcripſit. Ptolemæus itidem in Lugdunenſi: Οὐενελιοκάσιοι, ὧν πόλις Ῥωτόμαγος, *Veneliocaſii, quorum oppidum Rotomagus.* Redundat ſyllaba, & Valeſio iudice legendum Οὐελιοκάσιοι, qui genuinam ſcripturam *Veliocaſſes* exiſtimat fuiſſe, quia Magnoni etiam *Viliocaſſus* ſit; vocalem vero *i* a multis in *l* conuerſam eſſe propter ſimilitudinem.

CCXVIII.

Rotomagum illorum vrbem fuiſſe, modo ex Ptolemæo intelleximus. Ammianus lib. XV cap. XXVII pluraliter enuntiat, *Rotomagi,* quaſi commune cum

cum gente vocabulum habeat, quod falsum est, quum vrbis id proprium sit, nec ciues *Rotomagi*, sed *Rotomagenses* adpellentur. *Secundam*, inquit, *Lugdunensem Rotomagi ostendunt*, id est ornant. In Notitia Imperii sub dispositione Ducis Tractus Armoricani, *Præfectus militum Vrsariensium Rotomago.* Paullinus Nolanus epist. XVIII ad Victricium, episcopum Rotomagensem, cap. V *Nunc Rotomagum, & vicinis ante regionibus tenui nomine peruulgatum, in longinquis etiam prouinciis nominari, venerabiliter audimus, & inter vrbes, sacratis locis nobiles, cum diuina laude numerari.* In Notitia prouinciarum est *Ciuitas Rotomagensium*, metropolis Secundæ Lugdunensis. Et quamuis vrbs Rotomagus longius absit a mari, Sequanæ fluuio adposita: tamen per nauigabilem amnem ita mari vtebatur, vt illud etiam ab vrbe hac & illius commerciis nomen indeptum sit *maris Rotomagensis.* Venantius Fortunatus lib. VI carm. VIII de Gelesuinta regina:

Peruenit qua se piscoso Sequana fluctu
In mare fert cuncto Rotomagense sinu.

Rotomagum hodie *Roüen* siue *Roan*, celebrem ad Sequanam ciuitatem esse, nemo facile ignorat: idque etiam iter Antonini a Carocotino Augustobonam ostendit, quo, quamuis numeris iusto minoribus, hic ordo seruatur, vt a *Rotomago* per *Petromantalum*, id est Mante, veniatur *Luteciam.*

SECTIO XXV.

BELGIVM CAESARIS.

CCXIX.

Tandem etiam de *Belgio*, quod Cæsar manifesto a *Belgica*, vt partem eius, distinguit, dicendum est, & error illorum refellendus, quibus *Belgium* idem est quod *Belgica*. Cæsar commentario V cap. XXIV de hibernorum distributione ita scripsit: *Quod eo anno frumentum in Gallia propter siccitates angustius prouenerat, coactus est aliter, ac superioribus annis, exercitum in hibernis collocare, legionesque in plures ciuitates distribuere. ex quibus vnam in Morinos ducendam C. Fabio legato dedit, alteram in Neruios Q. Ciceroni, tertiam in Aeduos L. Roscio, quartam in Remis cum T. Labieno in confinio Treuirorum hiemare iussit: tres in Belgio collocauit: his M. Crassum quæstorem, & L. Munatium Plancum & C. Trebonium legatos præfecit. Vnam legionem, quam proxime trans Padum conscripserat, & cohortes quinque, in Eburones misit. His militibus Q. Titurium Sabinum, & L. Aurunculeium Cottam, legatos, præesse iussit.* Ex quibus manifestum est, multas & potentes Belgarum gentes a Belgio suo Cæsarem exclusos velle, Morinos, Neruios, Remos, Treviros, Eburones.

CCXX

Nec ipse Cæsar obscure monstrauit, in qua parte Belgicæ sit *Belgium* quærendum. Cap. XLV enim eiusdem libri, quum de obsidione castrorum Ciceronis audiuisset, de se dicit: *statim nuntium Bellouacos ad M. Crassum quæstorem mittit, cuius hiberna aberant ab eo millia passuum* XXV. Quem ergo Crassum in *Belgio* cum legione collocauerat cap. XXIV, ad eundem in

Bel-

Bellouacos nunc nuntium mittit: ergo Bellouaci in Belgio fuerunt. Nec id difficile est ex cap. XXV colligere. Tasgetio enim rege, quem Carnutibus imposuerat, a suis interfecto, *veritus* Cæsar, *quod ad plures res pertinebat, ne ciuitas eorum impulsu deficeret; L. Plancum cum legione ex Belgio celeriter in Carnutes proficisci iubet.* Quia celeriter mittenda erat legio, ex proximis hibernis misit vnam ex tribus in Belgio collocatis. Bellouaci autem, aut quod Brietio videtur, Siluanectes, Bellouacis proximi & attributi, quod ad Sequanam pertinebant, propiores erant Carnutibus, quam alii, in quibus legiones hiemabant. Ergo iterum adparet, in Belgio Bellouacos cum contributis fuisse, & ex his Plancum cum legione missum in Carnutes.

CCXXI.

An vero soli Bellouaci *Belgium* ita expleuerunt, vt alias omnes excluserint ciuitates? Non videtur: & si non alios, tamen *Atrebates* vna in Belgio fuisse, ex A. Hirtii lib. VIII cap. XLVI & XLVII constare potest. Ibi dicitur Cæsar *cum equitum præsidio Narbonem profectus, exercitum per legatos in hiberna deduxisse: IV legiones in Belgio collocasse* cum totidem legatis: reliquas in Aeduis, Turonis, Lemouicibus. *Paucos dies in Prouincia moratus, ad legiones in Belgium se recepit, hibernauitque Nemetocennæ,* quod caput est Atrebatum, alibi *Nemetacum* nuncupatum. Ibi cognoscit, *Comium Atrebatem prœlio cum equitatu suo contendisse,* interceptis commeatibus, qui comportabantur in hiberna Romanorum. Ex quibus elucet, *Atrebates* quoque in Belgio sedem habuisse: quod contra Cluuerium notari velimus, qui solos Bellouacos in Belgio constituit: quibus *Atrebates* addendos esse Hadrianus Valesius censuit, sed ita, vt primæ & præcipuæ partes Bellouacis, tamquam proprie dictis Belgis, relinquantur.

CCXXII.

Quum vero *Ambiani* interiecti sint Bellouacis & Atrebatibus, & Belgium vna & continua regio fuerit; consequens est, vt *Ambiani* quoque in illo contineantur, per quos mare a Belgio attingitur. nam lib. V cap. XII refertur, maritimam partem Britannorum *ex Belgio transiisse*; quod ad mare illam regionem pertinuisse arguit. Nicolaus Sanson & Philippus Brietius *Siluanectes* addunt & *Veromanduos*, quod de Siluanectibus, qui attributi videntur Bellouacis fuisse, facile equidem concesserim; de Veromanduis autem id minus certum est, nisi ita forsan collegeris; Cæsarem tres legiones imposuisse Belgio cum tribus legatis M. Crasso, L. Planco, & C. Trebonio, lib. V cap. XXIV. At Crassus in Bellouacis hibernauit cap. XLV: Plancus forte in Siluanectibus, quia inde breuissima via in Carnutes est, in quos celeriter missus fuit a Cæsare, cap. XXV: ergo Veromandui supersunt, qui C. Trebonii legioni, si per populos in Belgio separatæ fuerunt legiones, hiberna præbuisse videri possint. Addit Brietius Part. II lib. VI cap. VII ex situ argumentum, quod vero nescimus quam firmum sit. Certa autem res est de Bellouacis, Atrebatibus & Ambianis: de ceteris dubitanda, nec vero inprobabilis. Hi vero Belgii incolæ quasi proprie Belgæ erant & *γνήσιοι*; ceteri ex aliis gentibus in Belgicam profecti, maxime ex Germanis.

CCXXIII.

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
INSULARUM BRITANNICARUM FACIES ANTIQUA.
Ultima Thule
Orcades Insulæ
supra quas Thule est
OCEANUS
DEUCALEDONIUS
Orcades Insulæ
Pictorum Regio
MARE CALEDONIUM
EBUDÆ INSULÆ
BRITANNIA BARBARA
Caledonii
Vecturiones
Texali
Venicontes
Texalum promontorium
Castra Alata
Seueri vallum
Selgouæ
Damnii
Horesti
Ottadini
Bremenium
Segedunum
Adriani Vallum
Antonini vallum
Trimontium
Tina fl.
Vedra flu.
Itunæ æstuarium
Luguuallum
Epiacum
Mona Cæsaris
Mona Taciti
INFERIOR
Brigantes
Eboracum
Petuaria
Prætorium
Alone
Rigodunum
Cambodunum
Lindum
Coritani
Deua
Legio XX Victrix
Segontium
Cornauii
Mediolanum
Ordouices
Sabrina flu.
ALBION
BRITANNIA
SUPERIOR
Durobriuis
Benna
Iceni
Venta
Villa Faustini
Brannogenium
Bullæum
Silures
Venta
Maridunum
Demetæ
Verulamium
Camulodunum
Trinobantes
Londinium
Corinium
Calleua
Regni
Atrebatii
Aquæ calidæ
Venta
Belgæ
Magnus Portus
Noviomagus
Durouernum
Cantii
Dubris
Nouus portus
Durotriges
Isca
Dunium
Damnonii
Tamara
Vxella
Herculis prom.
Bolerium prom.
Ocrinum prom.
Vectis Insula
Siliniæ Insulæ
siue Cassiterides
Sabrinæ æstuarium
Vxellæ æstuarium
Cantium prom.
Tanatos Insul.
Rutupiæ Portus
FRETUM BRITANNICUM
OCEANUS GERMANICUS
BELGICAE
GALLIAE
PARS
Fleuum Ostium
Ostium medium Rheni
Arx Britannica
Helium ostium
Scaldis ostium
Morini
Gessoriacum
OCEANUS OCCIDENTALIS
IVERNIA
seu
HIBERNIA
Robogdii
Robogdium prom.
Rigia
Eblani
Eblana
Dunum
Oboca flu.
Rigia altera
Iuernis
Notium prom.
Promontorium Sacrum
MARE HIBERNICUM
59
58
57
56
55
54
53
52
51

CCXXIII.

De *insulis* Belgicæ nihil fere est quod proferamus, quia pauca de illis prodita: & quædam forsan aliam faciem induerunt, quam olim habuerant, quod tempori & Oceano imputandum est.

CAPVT IV

DE

INSVLIS BRITANNICIS.

I.

GAlliis obiectæ in septemtrionem sunt *insulæ Britannicæ*, plures numero, sed duæ maiores ceteris. Vnde est quod *duas* tantum insulas, sed maiores & notabiliores quidam memorant. Agathemerus lib. II cap. IV Νῆσοι ἀξιόλογοι ἐν μὲν τῇ ἐκτὸς θαλάσσης αἱ Βρεταννικαὶ δύο, Ἰουερνίας τε καὶ Ἀλουίωνος, *Insulæ memoratu dignæ in extimo mari duæ Britannicæ, Hiberniæ & Albionis.* Sic enim, *Albionem*, veteres maiorem illarum adpellauerunt. Plinius lib. IV cap. XVI Ex *aduerso huius situs* [ostiorum Rheni] *Britannia insula, clara Græcis nostrisque monimentis inter septemtrionem & occidentem* [respectu Romæ] *iacet: Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus, magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit, quum Britanniæ vocarentur omnes.* Ptolemæus etiam Britanniam illam maiorem descripturus, titulum capitis III libro II fecit, Ἀλουίωνος νήσου Βρεττανικῆς θέσις, *Albionis, insulæ Britannicæ, positio.* Quod vero hæc maxima omnium Britannicarum est, simpliciter a plerisque *Britannia* adpellatur, & *Albionis* nomen in obsoletis habitum. Idcirco Plinius, vt vidimus, dixit, *Albion ipsi nomen* FVIT. Cæsar sane non aliter nominat quam *Britanniam*, quasi vnam huius nominis, distinguitque ab Hibernia, altera maiore, ab occasu solis maximæ obiacente. Lib. V cap. XIII ait: *alterum latus vergit ad Hispaniam, atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, vt existimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia est in Britanniam.*

II.

Græci scribunt Βρετανία & Βρεττανία. Alabandensis nummus apud Tristanum & Harduinum ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ. Strabo autem Lib. IV ἡ Βρεττανική, quo modo & Ptolemæus scripsit, τ geminato, ν simplici; & Diodorus Siculus lib. V cap. XXI, ac Dio Cassius locis infra indicandis. Periegeta autem Dionysius, Βρετανοὶ, vtroque elemento simplici, versu 284

ἧχε βορείου
Ὠκεανοῦ κέχυται ψυχρὸν ῥόος ἔνθα Βρετανοὶ.

Vbi borealis Oceani effusum est frigidum fluentum: vbi Bretani, id est *Britanni.* Sed Eustathius in hunc locum scripturam ex metri necessitate excusat. Βρεττανοὶ, inquit, διὰ δύο τ̄ ὡς ἐπὶ πολύ· ἐνταῦθα δ' ἐν τῷ, ἔνθα Βρετανοὶ, τοῦ μέτρου ἐπιτάξαντος ἀπεχώρισε τὸ ἓν τ. *Brettani per duplex* τ̄ *vt plurimum: heic*

vero in verbis, ἔνθα Βρεταναὶ, *metro postulante, abiecit vnum Tau.* Latini vero constanter *Britannus* & *Britannia.* Nummi multorum principum, Claudii, Antonini Pii, Commodi BRITANNIA: & alius Claudii DE BRITANNIS: & Hadriani, RESTITVTORI BRITANNIAE: & eiusdem alius EXERC. BRITANNICVS: & Septimii Seueri, VICTORIAE BRITANNICAE. Rarum ergo, nisi lapidicidæ error est, quum in saxo vrbis Grætz in Stiria legitur apud Grut. p. 482

PRAEF. EQVIT. AL. BRITTANNICAE.

Est & alia forma nominis *Brito,* vel potius *Britto,* quo posteriores frequenter vsi sunt. Ausonius epigram. CX

Siluius hic bonus est. Quis Siluius? iste Britannus.
Aut Britto hic non est Siluius, aut malus est.

nam male illo tempore Britanni audiebant: ideo epigrammate CXII idem, *Nemo bonus Britto est.* Sunt qui propterea aliquid discriminis inter Brittonem & Britannum quærunt, in qua opinione etiam Christophorus Browerus est ad Fortunati lib. III carm. VI pag. 69: quod verius Elias Vinetus negat ad dictum locum Ausonii, & illos confutat, qui *Britones* non in insula, sed in Armorica Galliæ regione ponunt. nam Iuuenalis ætate nulli Britanni in Gallia; nihilominus ille satyra XV vers. 124 dixit

Qua nec terribiles Cimbri, nec Brittones vnquam

scilicet, rabie sæuiunt. Geminato *Tau* non tantum metri caussa, sed etiam alibi hæc forma scribitur. Vetus inscriptio apud Gruter. pag. 569 n. 5 NATIONE BRITTO. Media ambigua est. Quam enim Iuuenalis corripuit dicto iam loco; porrexit Martialis lib. XI epigram. XXI

Quam veteres braccæ Brittonis pauperis. - - -

III.

Hodie *Britannia Magna* est, duo regna complectens, Angliæ, ad austrum, & Scotiæ, septemtrionale.

Quod in Oceano sita insula est, vt alium orbem Romani adspexerunt. Virgilius ecloga I

Et penitus toto diuisos orbe Britannos.

Et Dio Cassius lib. LX pag. 677 de A. Plautio, quem Claudius primum post Iulii Cæsaris expeditionem in Britanniam misit, τὸ μεν ςράτευμα χαλεπῶς ἐκ τῆς Γαλατίας ἐξήγαγεν· ὡς γὰρ ἔξω τῆς οἰκȣμένης ςρατέυσοντες ἠγανάκτουν, *difficulter exercitum e Gallia abduxit, indigne ferentem, quod extra orbem terrarum bellum esset gerendum.* Augustus bis expeditionem in Britannos suscepturus erat, sed primam legatio supplex Britannorum impediuit, Dio Cass. lib. LIII pag. 512; alteram tumultus Salassorum & Cantabrorum, ibidem pag. 513. Strabo lib. II pag. 79 adfert alias rationes, quod Romani spreuerint Britanniam sibi subiicere, primum quia nullus ex ea metus esset; deinde si occupassent, ȣ̓τ' ὠφέλεια τοσάυτη τις, *tanta non foret vtilitas.* Sic factum est, vt vsque ad Claudii tempora, & amplius, non penitus Britannia cognosceretur. Cæsar quidem lib. V cap. XIII *insulam* vocat, *natura triquetram,* sed magis fama ductus, quam experientia, quia in Cantio tantum inter fretum

&

& Tameſin res geſſit; neutra expeditione ad interiora venit. Dio Caſſius lib. LXVI in Xiphilini epitoma de Iulio Agricola Titi Cæſaris legato: πρῶτος Ῥωμαίων ἔγνω τοῦθ' ὅτι ἡ Βρεττανία περίῤῥυτός ἐστι, *primus Romanorum cognouit, Britanniam vndique mari circumfuſam eſſe.* Quod etiam Tacitus Vita Agricolæ cap. x confirmat. *Hanc oram,* inquit, *nouiſſimi maris tunc primum Romana claſſis circumuecta, inſulam eſſe Britanniam adfirmauit.* Iterum Dio Caſſius lib. XXXIX pag. 114 πρώτοις καὶ Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων οὐδ' ὅτι ἐστὶν, ἐγιγνώσκετο· τοῖς δὲ ἔπειτα ἐς ἀμφισβήτησιν, εἴτε ἤπειρος, εἴτε καὶ νῆσος εἴη, ἀφίκετο. *Primis Græcorum Romanorumque, ne eſſe quidem eam, compertum fuit; poſteriores in controuerſiam adduxerunt, continensne ea terra, an vero inſula eſſet.* Addit, multa de vtraque opinione conſcripta ab iis eſſe, qui coniecturis tantum niterentur; donec πρότερόν τε ὑπ' Ἀγρικόλου - - - νῆσος οὖσα σαφῶς ἐλήλεγκται, *primum ſub Agricola inſulam eſſe manifeſto deprehenſum eſt.*

IV.

Ex pluribus inſulis Britannicis quæ maxima eſt, nunc regna Angliæ & Scotiæ tenens, præcipue *Britannia* dicitur, cuius iam *flumina* pro inſtituto noſtro, quæ antiquis fuerunt cognita, enarrabimus, antequam ad terrarum expoſitionem veniamus.

FLVMINA BRITANNIAE.

V.

Cæſar vnum flumen *Tameſim* memorauit lib. v cap. XI *Caſſiuelauni,* inquit, *fines a maritimis ciuitatibus flumen diuidit, quod adpellatur Tameſis.* Et cap. XVIII *Cæſar ad flumen Tameſim, in fines Caſſiuellauni, exercitum duxit: quod flumen vno omnino loco pedibus, atque hoc ægre, tranſiri poteſt.* Tacito dictum *Tameſa* lib. XIV cap. XXXII. *Viſam ſpeciem,* ait, *in æſtuario Tameſæ ſubuerſæ coloniæ;* qua forma etiam Dio Caſſius lib. XL pag. 122 vſus eſt, πρὸς τὸν Ταμέσαν, dicens, ἀνεχώρησαν, *Ad Tameſam* [Britanni] *reuerterunt.* Hodie *Temſe* vocatur, notiſſimum flumen totius Angliæ.

VI.

Tacitus addit duo lib. XII cap. XXXI, *Altonam & Sabrinam:* & aliquot æſtuaria, quæ fluuios recipiunt. De Oſtorio, legato Claudii dicit: *Detrahere arma ſuſpectis, cinctoſque caſtris Antonam & Sabrinam fluuios cohibere parat.* Alterum, *Sabrinam,* nobis Ptolemæus manifeſtat, lib. II cap. III Σαβριαναν εἴσχυσιν, *Sabrianam æſtuarium* eo loco commemorans, qui hodie *the Severn,* leuiter mutato nomine, adpellatur, quod tam æſtuarii, quam ipſius fluminis, æſtuarium facientis, eſt vocabulum. Obſcurior *Antona* & difficilior inuentu. Facile vero in ſententiam doctiſſimi Anglorum chorographi Guilielmi Cambdeni concedimus, cui in Tacito *Auuona* ſiue *Auſona* legendum videtur, quia in illo tractu hodieque fluuius *Avon* vel *Avona* vocatur, alter qui Sabrinæ ab ortu adfunditur; alter maior, quem *primarium Auſonam* Cambdenus pag. 404 vocat, in ortum æſtiuum delabens, qui a Tacito notatus videtur, vt latius barbari diſcluderentur: ad quem Bennaventa fuit, nunc Northamton & Peterburg. Hæc ergo illa flumina erant,

quæ vlteriores Britannos a prouincialibus & sociis Romanorum, Claudii temporibus, ideonea satis erant vt separarent, præsidiis scilicet & castris munita. Id enim Tacitus omnino dixit, cuius verba ita Cambdenus p. 402 interpretatur: *Munimentis ad fluuios dispositis statuit coercere Britannos vlteriores, & prouinciales, ne mutuas operas in Romanos traderent.*

VII.

Reliqua fluuiorum nomina ab solo Ptolemæo sunt prodita. In australi latere post Dubrim & Daruernum, vbi Romani in insulam ingressi sunt, est *Trisanto* fluuius, cuius ostia [Τρισάντωνος ἐκβολαὶ] ibidem memorauit; deinde *Alaunus*, Græce Αλαύνȣ ἐκβολαὶ, prope Vectim insulam: post quem Ισάκα, *Isaca* seu potius *Isca* fluuius: vlterior *Tamarus*, qui nomen retinet *Tamer*; & tandem occasum versus *Cenio*, Κενίωνος ἐκβολαὶ, *Cenionis ostia.* Sed in situ videtur aliquid turbatum esse. nam ad *Tamari* ostia Pleymuthum est: & *Trisantonis* portum Cambdenus interpretatur, quod cum Ptolemæi numeris & rationibus non vsquequaque conuenit. In sinum Bristoliensem proxime æstuarium Ptolemæus flumen ducit *Ratostathybium*, & deinde *Tobium:* illud Cambdenus *Taf*; hoc *Touy* iam vocari dicit. In Hibernici maris latere obscuriora sunt nomina *Tuerobis*, *Tisobis* siue *Toisobis*, & inter hos *Stuciæ*, & vltra *Seteia* & *Belisama* æstuaria, quorum illud iam Deemuth; hoc Ribel dici idem Cambdenus auctor est. Super quæ *Ituna* fluuius & æstuarium, nunc *Eden* in Cumberlandia: & tandem *Glota* æstuarium, a Tacito etiam memoratum, supra quod nihil Romanis cognitum fuit. Ille vero Vita Agricolæ cap. XXIII, *Glota*, inquit, *& Bodotria diuersi maris æstu per immensum reuecti, angusto terrarum spatio dirimuntur.* Glota autem fluuius, nunc Cluyd vel Cluda in Scotia, Glasquum vrbem interluens, in æstuarium, cui nomen dat, infunditur.

VIII.

Huic, vt Tacitus iam monstrauit, in orientali latere opponitur æstuarium *Bodotria*, qua parte insula angustissima est. Inde in austrum versus *Tauus* fluuius est, nunc Tuwe, qui æstuarium *Tauum* siue *Taum* facit. Tacitus Agricola cap. XXII *Tertius expeditionum annus nouas gentes aperuit, vastatis vsque ad Taum (æstuario nomen est) nationibus.* Tum demum amnis *Tina* sequitur, qui nomen seruat: & proxime *Vedra*, hodie Were vel Tees: *Vrus* autem, hodie Youre, qui Eboracum vrbem interfluit, *Abum* fluuium, ab austro adcurrentem, recipit, cum quo æstuarium *Abum* facit, nunc *Humber* adpellatum. Inter quod & Tamesim duo tantum flumina Ptolemæus memorauit, *Garryenum*, Γαρρύενον, hodie Yare, qui iuxta Yarmuth effunditur: & *Idumaniam* (Ειδȣμανία Græce) qui coloniam Camalodunum adluebat, si vel Chelmer est vel Blakewater, vt Cambdenus censet: aliis videtur paullo septemtrionalior aliquis fluuius fuisse. Inter quos amnes & Abum, aliud æstuarium *Metaris* Ptolemæo est, qui sinus videtur esse medio inter Lincolniam & Noruicum loco situs, qui plures amnes in se recipit, sed, præter *Antonam*, de quo diximus, a geographis antiquis quod sciam, numquam nominatos. Hæc de fluminibus.

DIVISIO BRITANNIAE.

IX.

Maxima insula Britannicarum, siue Britannia, postquam Romani partem adquisiuerant, in Romanam & Barbaram commode diuidebatur, quae vero non iisdem semper terminis, sed cum tempore mutatis definiebantur. Hanc diuisionem Spartianus docet, in Hadriano cap. XI. *Murum,* inquit, *per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque divideret.* Romana Britannia imperatoris Claudii temporibus angustis finibus, Altona & Sabrina fluminibus descripta fuit, post longius progressi Romani sub Flauiis, in vlteriora repulerunt barbaros; non tamen pari constantia, quae armis occupauerant, possidere etiam potuerunt. Agricola, Domitiano principe, vsque ad Bodotriam & Glotam progressus, *angustum* illud *terrarum spatium praesidiis firmauit, omnemque propiorem sinum tenuit, submotis velut in aliam insulam hostibus.* Sed non diu illa vltima obtenta fuisse, valla Hadriani & Antonini probant, citeriora illis aestuariis. Quod enim Hadriani murus, siue vallum potius, octoginta millia passuum fuit ductum, vti Spartiano iam auctore est demonstratum; non alio loco per intervalla esse potuit, quam inter Itunae aestuarium & Tinae amnis ostia. Antonini Pii auspiciis murum alium, & vlteriorem duxit legatus Lollius Vrbicus, sed itidem cespiticium, de quo Capitolinus in Pio cap. V ita tradit: *Britannos per Lollium Vrbicum legatum vicit, alio muro cespiticio, submotis barbaris, ducto.* Dum *alium* dicit, diuersum arguit a muro Hadriani. Neque enim est, quod contra librorum fidem cum Liuineio *alto* legamus. Vbi vero ille alius murus Antonini fuerit, difficile est ostendere. Cambdenus ex antiqua charta chorographica vallum a Seueri muro & Hadriani diuersum ostendit, quod auctore illo, Philippus Brietius oblique duxit ab Esca, in Escia regione, ad Twedae ostium, quod Tacitus vocat Taum aestuarium. Cambdeni verba sunt: *Charta Angliae chorographica satis antiqua, inter praetenturam ad Edenborrow-Frith & Vallum Seueri, heic tertium murum, qui ad Escam pertingit, interponit, quem eumdem fuisse qui a Lollio Vrbico, Antonini legato exstructus fuerit, non absurde colligimus, quum hinc Antoninus Itinerarium, tamquam ab vltimo, id tempus, imperii limite inceperit.* Hunc ducem, & supparem Brietium, sequuti in Tabula nostra sumus.

X.

Tertius murus, isque in septemtrionem vltimus, imperatoris Seueri est, vt infra probabimus, quantumlibet contradicat Cambdenus, cui citimus Seueri murus est: sed de illo Spartianus in Vita eius cap. XVIII *Britanniam, quod maximum imperii eius decus est, muro per transuersam insulam ducto, vtrimque ad finem Oceani muniuit.* Sed & hunc fuisse cespiticium, vt superiores, ex eiusdem Spartiani cap. XXII credas apparere, vbi dicit, *post murum aut vallum:* quamquam aliud Buchanano probabile videatur, vt infra dispiciemus. Beda autem Histor. eccles. Gentis Angl. lib. I cap. V de Seuero: *receptam partem insulae a ceteris indomitis gentibus non muro, vt quidam*

dam æstimant, sed vallo distinguendam putauit. Murus etenim de lapidibus; vallum vero quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus, quibus circumcisis e terra velut murus exstruitur altus super terram, ita vt in ante sit fossa, de qua leuati sunt cespites, supra quam sudes de lignis fortissimis præfiguntur. Tamen etiam *murum* Aurelius Victor Schotti nominauit: alter Victor autem, siue auctor epitomes cum Eutropio, quem sublegit, *vallum.* Locum & situm valli Eutropius quoque designauit lib. VIII cap. X. in Seuero: *vt receptas*, inquit, *prouincias omni securitate muniret, vallum per* XXXII *duo millia passuum a mari ad mare deduxit.* quæ iisdem verbis transscripsit Victor iunior. Inepte quidam in Eutropio centenarium numerum adponunt, Pæanium forte metaphrastam Græcum imitati, qui χάρακα, *vallum* illud ἐπὶ δύο καὶ τριάκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν σημείοις *triginta duobus supra centum milliaria* extendi scripsit. At vero tanto spatio nec maria in septemtrionali insula distant, nec consultum est, tanti laboris onus suscipere, vbi non desint breuiora interualla, quibus munitis arceri hostes & excludi a prouincia possint. Hæc de termino Britanniæ Romanæ, diuerso pro diversitate fortunæ Romanæ, nunc propius aduersus barbaros munito, nunc in partes vlteriores prolatis munimentis.

XI.

Eadem Romanis subiecta Britannia in *Superiorem* & *Inferiorem* diuisa fuit. Quod vulgo interpretantur, quasi australis sit Superior, & propinquior Romanis: Inferior, septemtrionalis, vbi nunc est regnum Scotiæ: sed inuitis Musis & geographis ita sentiunt, quia aliter veteres, alter geographus, alter historicus prodiderunt. Dio enim Cassius lib. LV pag. 564 de legionibus Romanis earumque sedibus: τό, τε δεύτερον τὸ Αὐγούστειον [στρατόπεδον] τὸ ἐν Βρεττανίᾳ τῇ ἄνω χειμάζον, *Legio secunda Augusta, in Britannia Superiore hibernacula habet.* At vero Ptolemæus lib. II cap. III Iscæ illam eamdem legionem collocauit. Ἴσκα, λεγιὼν δευτέρα Σεβαστή, *Isca, legio secunda Augusta.* Isca ergo, vbi legio secunda Augusta hiberna sua habuit, in Britannia fuit Superiore, Ptolemæo & Dione consentientibus. Ptolemæus quidem in eo falsus est, quod Iscam Silurum cum Isca Dumnoniorum siue Danmoniorum confudit. At nomen superstes, corruptum quidem, reliquias prisci nominis *Legionis* conseruat, dum in Siluribus adhuc oppidum ad Vscam fluuium, qui vetus Isca est, situm inuenitur, cui nomen est *Caer Leon ar VsK*, id est, vrbs legionis ad Iscam, quatuor millibus a Sabrinæ æstuario, in septemtrionem distans.

XII.

Alterum argumentum definiendæ Superiori Britanniæ *Legio* XX, cognominata *Victrix*, præbet auctore eodem Dione in Legionum syllabo. Ait, οἱ εἰκοστοὶ, οἱ καὶ Οὐαλέριοι καὶ Νικήτορες ὠνομασμένοι, καὶ ἐν Βρεττανίᾳ τῇ ἄνω ὄντες, *Vicesimani, qui & Valeriani & Victores cognominantur, & in Britannia Superiore sunt.* Hoc est: Legio XX Victrix hiberna & statiua castra in Britannia Superiore habet. Locum & sedem designat Ptolemæus in Cornauiis, quorum esse dicitur πόλις Δηοῦνα καὶ λεγιὼν κʹ νικηφόρος, *oppidum Deuna & legio*

legio XX *Victrix.* Et clarius Antoninus Itinerario: *Deua, Legio* XX *Victrix*, quod verum nomen fuit, corrupto Ptolemæi præferendum, a flumine *Deua* impositum, qui hodieque vocatur *Dee*, Ptolemæo *Seteia*, æstuarium pro *Teia*, superfluente syllaba. Ex quibus colligitur *Deuam* esse oppidum quod hodie *Chester*, aut *Westchester* adpellatur, flumini & æstuario Dee adpositum, in Wallia septemtrionali. Superior ergo Britannia ex parte fuit, quam nunc Walliam nominamus, vt ex duobus locis binisque castris legionum, II Augustæ, & XX Victricis iam probatum est. quarum illa australi parte prope fretum & æstuarium Sabrinæ; hæc in plaga septemtrionali illius tractus in ora æstuarii Devæ ad flumen cognomine posita fuit.

XIII.

Constituta sic parte Superioris Britanniæ Dionis Cassii auctoritate; quantum de Inferiore in antiquis monumentis reliquum sit, nunc inuestigabimus. Idem Dio Cassius dicto loco: ἕκτα δύο [στρατόπεδα] ὧν μὲν ἐν Βρεττανίᾳ τῇ κάτω, τὸ τῶν Νικητόρων, τὸ δὲ ἐν Ἰουδαίᾳ, τὸ Σιδηρῶν, τέτακται. Id est, *Sextæ duæ legiones, vna in Britannia Inferiori, Victrix: altera in Iudæa, Ferreæ cognomento, posita.* Hæc autem Sexta Victrix Eboraci sedem habuit. Ptolemæus: Ἐβόρακον, λεγιὼν ϛ′ νικηφόριος, *Eboracum, Legio* VI *Victrix.* Et Antoninus itinere primo Britannico, a limite siue vallo Prætorium vsque, *Eboracum, Leg.* VI *Victrix.* Eboracum autem in ortum æstiuum situm est respectu legionum in Wallia positarum, hoc est ita in ortum, vt in septemtrionem etiam, quod præcipuum est, recedat.

XIV.

Tantum de diuisione illa certis argumentis constat: cetera coniecturis sunt diiudicanda. Doctissimus vir Guil. Cambdenus, qui hæc adprobat, quæ Dionis & Ptolemæi auctoritate diximus; nihilominus partem citeriorem cum Wallia, *Superiorem* dictam; vlteriorem & septemtrionalem *Inferiorem*, existimat: limitem autem vtriusque non ostendit, qui in occidente haud dubie in proximo supra Deuam æstuario, quod *Merseium* nunc, a *Mersey* fluuio dictum, videtur *Seteia* Ptolemæi esse, constitutus fuit; vtrum vero in orientale latus per rectam inde lineam ad Abum æstuarium, an oblique ad sinum, inter Coritanos & Icenos situm, ductus fuerit, non habemus dicere: & quamquam alterum de obliquo ductu limitis adpareat probabilius esse, certo tamen id confirmare non possumus. Barbara autem Britannia ad hanc diuisionem non est referenda, quia inter Romanas prouincias ita diuidere solemne erat; non inter prouinciam & barbarorum regionem.

XV.

Auctor diuisionis haud dubie imperator Seuerus fuit, cuius temporibus fines prouinciæ quam longissime fuerunt prorogati, barbaris vltra Glotæ & Bodotriæ æstuaria submotis. Ante Seuerum autem videtur Britannia Romana vna & simplex prouincia fuisse. Herodianus lib. III cap. VIII de Seuero: διοικήσας τὰ κατὰ τὴν Βρεττανίαν, καὶ διελὼν εἰς δύο ἡγεμονίας τὴν τοῦ ἔθνους ἐξουσίαν, *ordinatis rebus Britanniæ, bifariam illam in duas præfecturas diuisit,*

visit, quæ duæ sunt prouinciæ, a duobus præsidibus, quos ἡγεμόνας Græci vocant, separatim administratæ. Ante Seuerum nulla diuisionis mentio, neque Ptolemæus, qui Germanias cis Rhenum, item Pannonias & Mœsias in *Superiorem* & *Inferiorem* diuisit, quidquam talis separationis in Britannia fecit, quod argumento est, Marco Antonino imperante, cuius temporibus Ptolemæus scripsit, vt Suidas auctor est; Britanniam in Superiorem & Inferiorem nondum fuisse dispensatam.

POPVLI ET OPPIDA
BRITANNIAE ROMANAE.

XVI.

Populi pauci a Cæsare nominantur, quia nec is longius in insulam progressus fuerat; sed hi tantummodo, *qui Cantium incolunt*, lib. v cap. xiv, Ptolemæo *Cantii*, κάντιοι; & *Trinobantes* cap. xx, Ptolemæo τρινόαντες, *Trinoantes*: ceteri, quos cap. xxi recenset, sunt obscuri & incerti, *Cenomagni Segontiaci*, *Ancalites*, *Bibroci*, *Cassi*. Qui primi nominantur *Cenomagni*, suspecti sunt Lipsio in Taciti xii cap. xxxii, qui diuisos mauult in *Iceni*, *Cangi*, populos a Tacito memoratos. Etiam Cambdeno inuisi sunt & alieni Cenomagni, qui priori nominis parte consentit cum Lipsio, *Icenos* itidem substituens: at in alteram subficiens *Regnos* potius, quam *Cangos*, fortassis quod Cangi a Cæsaris expeditione remotiores fuerunt, quam vt vltro, missis legationibus, Romanis se dedidisse credi possint. *Segontiaci* Cæsaris videntur Thomæ Sauilio, epistola xiii ad Cambdenum, iidem esse qui Ptolemæo sunt *Atrebatii*, in Barkeshire; sed quo argumento in opinionem inductus sit, non plane declarat. nam *Segontium* Antonini, vti ex ipsius itinere *a Segontio Deuam* vsque, manifestum est, in Walliæ septemtrionali parte, ad fretum Monæ insulæ siue Anglesey, fere in loco Caernarvan, fuit positum, ex quo angulo in deditionem Cæsari, qui iuxta Tamesim erat, vltro aduenisse, nondum vt credam adduci possum. Et ceteros Cæsaris in Barkeshire quærunt eruditi, *Ancalites* in montibus Henley supra Tamesim e regione Windsor, suspicione ducti: *Bibrocos* in eodem comitatu, per vestigia nominis *Bray*, quod ex Bibracte vel Bibroco putant contractum esse. Vide Cambdenum pag. 211 & 297.

XVII.

Tacitus paullo plures populos memorat, *Icenos*, ortum versus sitos, in Suffolke & Norfolke, comitatibusque Cantabrigiensi & Huntingdonensi; lib. xii cap. xxxi, & lib. xiv itidem cap. xxxi: *Cangos*, in quos quum exercitum M. Ostorius duxit, *ventum haud procul mari est, quod Hiberniam insulam adspectat*, lib. xii cap. xxxii, vnde de sede illorum iudicari potest: post quos *Brigantes* ibidem nominauit, qui inde longius in Eboracensem comitatum & Cumberlandiam excurrunt; quibus propinqui sunt *Ordovices* cap. xxxiii, quos Nordwales Cambdenus interpretatur; & tandem in vltimo septemtrione, inter muros postea structos, *Horesti*, Agricolæ Vita cap.

cap. XXXVIII; & infra Ordouices, austrum versus, *Silures*, lib. XII cap. XXXII & Agric. cap. XVII. De *Trinobantibus*, quorum etiam mentio lib. XIV cap. XXXI occurrit, supra ex Cæsare aliquid dictum est. Reliquas gentes ex Ptolemæi lib. II cap. III supplebimus, vbi etiam vrbes, quas cuique populo attribuit, vna recensebimus, addituri ex coniectura, quas ille prætermisit, in historiis tamen, aut Itinerario Antonini memoratas.

XVIII.

De oppidis autem dicturi, ne quis Strabonis auctoritate conturbetur, quod ipse censuit, aut male intellexit a Cæsare traditum, discutiendo amoliemur. Is vero geographus lib. IV pag. 138 de Britannis scripsit, πόλεις αὐτῶν εἰσιν οἱ δρυμοὶ, *Vrbium loco ipsis sunt nemora.* Quamquam vero rara oppida in Britannia fuerunt, antequam Romani in eam classibus venirent: tamen non ita rudes aut extreme barbaros fuisse, censeamus, vt oppidis omnino nullis vterentur. Vt sua Strabo de Gallia Britanniaque ex Cæsaris commentariis pleraque hausit; ita hoc loco etiam verba Cæsaris ex lib. V cap. XXI haud dubie expressit, *Oppidum Britanni vocant, quum silvas impeditas vallo atque fossa munierunt, quo, incursionis hostium vitandæ caussa, conuenire consueuerunt.* Quibus munimenta tutiora belli temporibus significantur: oppida minus munita, aliæque cohabitationes non negantur. Neque existimandum est, *Londinium* Neronis primum aut Claudii æuo coaluisse ita, vt statim in ortu suo *negotiatorum copia & commeatuum maxime celebre* fieret, quemadmodum de illo tempore Cornelius Tacitus lib. XIV cap. XXXIII dixit: sed *vetus oppidum* fuit, vt Ammianus lib. XXVII cap. XVIII notabiliter testatus est. Neque illa *viginti* & plura *oppida*, quæ sub Claudio imperatore Vespasianus legatus, Suetonio teste cap. IV, in ditionem redegit Romanorum, meras siluas fuisse crediderim, neque ad formam aliorum oppidorum exædificata. Sed de singulis nunc populis, & singulorum oppidis acturi, a *Cantiis*, quos primos Cæsar adiit, initium faciemus.

CANTII.

XIX.

Cantii primi sunt, quos Cæsar adiit in Britanniam traiiciens; Ptolemæo Κάντιοι, quod populi nomen; a promontorio *Cantio* deductum, quod eidem est Κάντιον ἄκρον: nisi dicere velis, promontorium regioni nomen dare, regionem populo. nam *Cantium* etiam regio est, Bedæ *Cantia*, lib. I Hist. eccles. cap. XXVI, & lib. II cap. III; vulgo *Kent:* & supra ex Cæsaris lib. V cap. XIV ita Cantios descriptos vidimus, *qui Cantium incolunt:* quod plenius nunc repetere cum addito *regionis* vocabulo haud pœniteat. *Ex his omnibus*, inquit, *humanissimi, qui Cantium incolunt: quæ regio est maritima omnis; neque multum a Gallica differunt consuetudine.* Apud illos facillimus & frequentissimus traiectus ex Gallia Belgica in Britanniam. Idem Cæsar lib. V cap. XIII *Insula natura triquetra, cuius vnum latus est contra Galliam. Huius lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quo fere ex Gallia naues adpelluntur, ad orientem solem; inferior ad meridiem spectat.*

XX.

Ptolemæus Cantiis oppida tria attribuit, *Londinium*, *Daruernum*, & *Rutupias*: sed in Londinio errat, quod Trinobantum, non Cantiorum fuit, vt postea ostendemus. Nam angulo, quem Tamesis ostium cum freto facit, omne Cantium continetur: ad Londinium vsque non porrigitur. Oppidum eius primarium *Durouernum* fuit, vt Antoninus nominat, Ptolemæo Δαρȣ́ερνον, *Daruernum*; Peutingerianæ Tabulæ *Durauerus* corrupte: Bedæ lib. II cap. XVIII *Dorouernum*: hodie Cantuaria, vulgo Canterbury. Quam ipsum vetus Durouernum esse, ex Bedæ historia constare potest, qui non modo *Dorouernensem* illam ecclesiam vocat, quæ prima in Anglia ab Augustino monacho, Gregorii pontificis legato, instaurata fuit: verum etiam lib. I cap. XXVIII *Cantuariorum ecclesiam*: quod etiam itinera Antonini confirmant, quibus distantia a portu Rutupis, portu Dubri, portu Lemanis descripta est.

XXI.

Secunda vrbs, quæ episcopalis facta est, Londinium versus sita, *Durobriuis* est, Itinerario Antonini XXV M. P. a Durouerno in occasum remota, ex qua distantia cognoscitur Roffam esse siue Rochester; quod charta fundationis ecclesiæ Roffensis confirmat, qua *Durobreuis* adpellatur. Iter, a Londinio Dubrim, has rationes habet;

Londinio			
Durobriuim	M.	P.	XXVII
Durouernum	M.	P.	XXV
Ad portum Dubris	M.	P.	XIIII

Idem etiam venerabilis Beda Hist. ecclesi. lib. II cap. III testatur. *Iustum*, inquit, *in ipsa Cantia Augustinus ordinauit episcopum in ciuitate Durobreuis* [sic in MS. legitur] *quam gens Anglorum a primario quondam illius, qui dicebatur Rhofrosescester* [alii Rotschester] *cognominat. Distat autem a Dorouerni millibus passuum ferme viginti quatuor ad occidentem.* Hanc esse Roffam, etiam ex cap. VI probatur, quo de eodem Iusto episcopo dicit, *Iustus ad ciuitatem Rhofi, cui præerat, rediit.* Et mox cap. VII *Iustus adhuc superstes Rhofensem regebat ecclesiam.*

XXII.

In austrum ab vtraque ciuitate, Durouerno & Durobriui, pari fere interuallo *Durolenum* vergit, quod vulgo nunc *Lenham* vocitatur. ad quod non tantum nominis reliquiæ, sed distantia etiam a Cantuaria & Roffa nos deducunt. Itinere Antonini a Vallo ad portum Ritupas:

Durobriui			
Durolenum	M.	P.	XIII
Durouernum	M.	P.	XII
Ad portum Ritupas	M.	P.	XII.

Sic autem per N scribendum est *Durolenum*: male in vulgatis libris *Durolevum* exaratur: quod etiam Cambdenus obseruauit.

XXIII.

XXIII.

Hæc oppida intus posita. Ad mare metropoli proximus est *Portus Rutupiæ*, quem iam *Ritupas* ab Antonino adpellari vidimus. Ptolemæo sunt Ρϰτϰ́πιαι, *Rutupiæ*, reductæ paullo a mari, quia in mediterraneis scribit, quod de oppido intelligas, quamquam & ipsum mari satis est propinquum, nunc Richborow dictum. Clarior olim portus fuit, & forte vtilior etiam, quam nunc est, a variis laudatus scriptoribus cum adiacente suo litore. Lucanus lib VI cap. 67

Aut vaga quum Tethys, Rutupinaque litora feruent,
Vnda Caledonios fallit turbata Britannos.

Et Iuuenalis Satyra IV vers. 140

Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinoue edita fundo
Ostrea.

Et Ausonius Parental. XVIII de Flauio Sancto,

Præside lætatus quo Rutupinus ager,

id est Britannia. Idem de Claris Vrbibus in Aquileia:

Felix, quæ tanti spectatrix læta triumphi
Punisti Ausonio Rutupinum Marte latronem,

Rutupinum latronem, hoc est Magnum Maximum, Gratiani percussorem, qui *apud Britanniam*, vt Victoris Epitoma refertur, *tyrannidem adripuerat:* &, oppresso in Gallia Gratiano, apud Aquileiam a Theodosio & imperio & vita exutus fuit: de quo Zosimus lib. IV cap. XXXV & XLVI potest consuli. Hic scilicet *Rutupiensis portus* erat, quem ex Bononia, id est Gessoriaco soluentes, directo cursu Romani petierunt. Ammianus lib. XX cap. I de Lupicino magistro armorum: *obseruato flatu secundo ventorum ad Rutupias, sitas ex aduerso, defertur, petitque Lundinium.* Et lib. XXVII cap. XVIII [VIII Vales.] de Theodosio comite, contra rebelles Britannos a Valentiniano misso: *Quum venisset ad Bononiæ litus, exinde transmeato lentius freto, defertur Rutupias, stationem ex aduerso tranquillam.* In Notitia quoque Imperii sub Comite litoris Saxonici per Britanniam memoratur *Præpositus Legionis II Aug. Rutupis*, quæ legio antea Iscæ Silurum imposita fuerat, nunc, propinquiore periculo, in hoc litus reuocata. Est & in Taciti Agricola *portus Trutulensis* mentio cap. XXXVIII, qui quod nusquam alibi in Britanniæ descriptione memoratur, magno consensu interpretes in hanc opinionem ingressos videmus, vt *Rutupensem* legendum esse censeant, quos suffragio suo peritissimus Britannicarum antiquitatum Guil. Cambdenus quoque adiuuit.

XXIV.

Celebrior postea *Portus Dubris* factus est, & Rutupensis vsum pedetentim deminuit. Antiquiorem eius mentionem non habemus, quam in Antonini Itinerario, itinere supra in *Durobriui* descripto Memoratur etiam in Notitia Imperii, dicto loco, sub dispositione Comitis litoris Saxonici per Britanniam, *Præpositus militum Tungricanorum Dubris.* Sexto casu sic

exprimitur, quasi *Dubræ* vel *Dubri* nominantis fuissent. Antoninus vero *Dubris Dubrim*, vt ostendimus, formauit. Nunc *Douer* est, satis notus portus traiicientibus ex Belgica in Angliam.

XXV.

Itinerarium etiam *Portum Lemanis* laudat, ad quem hoc ordine a Londinio iter est directum:

Londinio			
Durobriuim	M.	P.	XXVII
Durouernum	M.	P.	XXV
Ad Portum Lemanis	M.	P.	XVI.

Notitiæ Imperii dicto loco est *Præpositus numeri Turnacensium Lemannis.* Ex Itinerarii numeris colligitur, eumdem portum esse qui Ptolemæo dictus Καινὸς λιμὴν, *Nouus Portus.* Hodie, Cambdeno iudice, *Lime* est. Quamuis autem Portus Lemanis & Dubris a vetustioribus non sint memorati; tamen non dubitamus, antiquiores quodammodo fuisse, quia credibile non est, in litus illud vno tantum portu, Rutupiensi, aditum fuisse, quum ipse Cæsar lib. v cap. VIII diuersos egressus obseruarit, sed alterum altero commodiorem.

XXVI.

Tandem in Notitia sub Comite litoris Saxonici per Britanniam, locus præsidii, qui *tribunum cohortis primæ Betasiorum* habuit, nominatur *Regulbium* siue *Reguluium*, quod nunc *Reculver* est, seruato nomine, vicus maritimus, prope Tanetum insulam situs, Tamesim versus, in septemtrionem a Cantuaria. Alibi non memoratus est, vt de antiquitate eius ante Notitiam Imperii non possimus iudicare.

R E G N I.

XXVII.

Cantiis proximi *Regni* erant, qui a Tamesi ad mare pertinebant. In ora maris prima *Othona* fuit, in eaque statio militum Fortensium. Notitia imperii sub dispositione Comitis litoris Saxonici per Britanniam, *Præfectus numeri Fortensium Othonæ*, primo loco memoratur. Cambdenus existimat fere in loco fuisse, vbi nunc *Hasting* sit. Inde per XXX millia passuvm aut amplius abest *Portus Adurni*, in eadem Notitia nominatus, quum *Præpositus numeri Exploratorum Portus Adurni* memoratur. Hodie portus Ederington cum vico modico.

XXVIII.

Intus *Nouiomagus* fuit, Νοιόμαγος, quam solam nominat in gente hac Ptolemæus, ideoque primam & caput fuisse non dubitandum est. Antiqua satis, quia vetus geographus, Marinus Tyrius, in Parallelis, etiam eius rationem habuit, apud Ptolemæum lib. I cap. XV. Antoninus itinere a Vallo ad portum Ritupas, hoc situ ponit:

Lon-

Londinio			
Nouiomagum	M.	P.	X
Vagniacim	M.	P.	XVIII
Durobriuim	M.	P.	VIIII
Durolenum	M.	P.	XIII
Durouernum	M.	P.	XII
Ad portum Ritupas	M.	P.	XII

Nunc in ruinis iacere, nec audiendos esse qui Guildfort aut aliud interpretentur, αὐτόπτης Cambdenus nos certiores facit, qui vestigia vrbis, quæ in paruo nemore editi collis vidit, distantiæ, in Itinerario definitæ, respondere adfirmat.

XXIX.

Præterea in eodem Itinerario describitur iter a *Regno* Londinium, quod per Ventam Belgarum, & Calleuam Atrebatiorum ducit. Vt nomen fert, Regnorum fuit oppidum: vt rationes itineris, in finibus Belgarum situm fuit, in loco, quem *Ringwood* nominant, ad flumen *Auenam*, quod a Salesburio decurrit, tenue oppidum, a mari decem millibus fere passibus aut amplius remotum.

B E L G A E.

XXX.

Regnis *Belgæ* succedunt, a mari ad Sabrinæ æstuarium extensi. Ad mare est Ptolemæi Μέγας λιμὴν, *Magnus Portus*, qui ex distantia coniicitur Portsmuthum esse, vt hodie adpellatur. Supra quem ad excursum æstuarii, in quod amnis *Trisanto* effluit, alius portus, quem *Trisantonis portum* dixeris, ad ipsum amnis ostium, quod Ptolemæus describit, cui adiacet nunc oppidum Southamton: in cuius proximo, ad ortum æstiuum, *Clausentum* Antonini, ex distantia tam hinc a Regno, quam inde a Venta, iudicatur exstitisse: cuius hæ itinere ab Regno Londinium sunt rationes:

Regno			
Clausentum	M.	P.	XX
Ventam Belgarum	M.	P.	X
Calleuam Atrebatum	M.	P.	XXII
Pontes	M.	P.	XXII
Londinium	M.	P.	XXII

Intus est ipsa *Venta* cum *Belgarum* cognomine, a Ptolemæo laudata, & Antonino, cuius nomen in Wintchester superest, quod oppidum cum situ, quem in Venta sua vterque monstrauit, congruit.

XXXI.

Inde Sabrinam versus Ptolemæi sunt ὕδατα θερμὰ *Aquæ calidæ*, Antonini *Aquæ Solis*, eo loco, quo nunc episcopale oppidum est, itidem ab aquarum salubritate Latine loquentibus Bathonia, vulgo *Bath* nominatum. A quo longius in austrum recedit Ptolemæi Ἴσχαλις, *Ischalis* vel *Iscalis*, nunc

nunc doctorum iudicio Ilchester, siue Iuelchester, ad flumen Il vel Euel situm oppidum. Ipse amnis in Sabrinæ fretum se effundens facit nouum æstuarium, quod Ptolemæo οὐέξαλα εἴσχυσις, *Vexala æstuarium*, vulgo Euelmouth adpellatur; Ceterum *Belgarum* nomen in Britannis a colonia Belgica esse vel ex Cæsaris testimonio constare potest, qui commentario v cap. XII de Britanniæ incolis ita censuit: *Britanniæ pars interior ab iis incolitur, quos natos in insula ipsa memoria proditum dicunt: maritima pars ab iis, qui prædæ ac belli inferendi caussa ex Belgio transierant: qui omnes fere iis nominibus ciuitatum adpellantur, quibus orti ex ciuitatibus eo peruenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros colere cœperunt.* Quod etiam de Atrebatum vel Atrebatiorum nomine, quos mox expositūri sumus, sine dictorum repetitione iudicandum sit.

ATREBATII.

XXXII.

Belgis finitimi erant Britanni *Atrebatii*, siue *Atrebates*, aduenæ itidem ex Gallorum Belgica. Ptolemæus in Britanniæ populis etiam Ατρεβατίους, *Atrebatios* numerauit, iisque vnum oppidum adsignat corrupto nomine Ναλκύαν, siue secundum Palatinum codicem Καλκύαν, *Calcuam*, quod nec ipsum satis sanum est, eique præferendum quod apud Antoninum exstat, *Calleua Atrebatum*, quamquam pro illo etiam Cambdenus *Callena* malit, vt eo propius cum recenti nomine Wallingford, id est Wallenford siue Wallenenford aut Wallengaford, conueniat. Situm est ad Tamesin hoc oppidum, supra Windsorium, Oxoniam versus. Supra in Clausento Belgarum rationes Antonini etiam pro hoc oppido fuerunt expositæ & demonstratæ.

XXXIII.

Hinc *Spinæ* XV millibus passuum abfuerunt, vt ex itinere, ab Isca Calleuam, adparet, cuius rationes contractæ, prætermissis ignobilioribus locis, tales sunt:

Isca Silurum, Leg. II *Aug.*			
Ventam Silurum	M.	P.	IX
Aquas Solis	M.	P.	XXIV
Spinas	M.	P.	L
Calleuam	M.	P.	XV.

Cambdenus tradit, iam viculum esse, prisci nominis tamen non penitus expertem, qui *Spene* vulgo vocetur: ex oppido autem in vicinia Nouum burgum, Anglice Newbury, enatum esse.

DVROTRIGES.

XXXIV.

A Tamesi ad australe mare reuertimur, vbi Ptolemæus *Durotriges*, finitimos Belgis australioribus posuit. Oppidum eis dat *Dunium* prope mare,

mare, quod haud dubie *Durnium* legendum est, quia Antoninus itinere a Muridono Viroconium, eo loco *Durnouariam* habet, & in hodierno nomine R littera est reliqua, quia consentiunt eruditi homines, illud oppidum esse, quod nunc *Dorchester* adpellatur. Plura de *Durotrigibus* non habemus, quæ ex antiquis monimentis adferamus.

DVMNONII siue DAMNONII.

XXXV.

Sic Ptolemæus *δυσμικωτάτυς*, maxime occidentales Britannorum vocat, Δυμνονίυς, *Dumnonios*, quod nomen Salmasius etiam Solino vindicat: & ab Antonino siue Itinerarii auctore conseruatum est, qui aliquot itineribus *Iscam Dumnoniorum* memorauit. Alibi eodem Ptolemæi capite III lib. II de Britannia scribuntur *Damnonii*, vt necesse sit alterutro loco lapsos describentes esse. Nescio quo auctore, aut quo adiutus codice, Cambdenus malit *Danmonios*, quam *Dumnonios* adpellare. Incipiunt a freto Sabrinæ, & in vltimum angulum occidentis proferuntur, sic totam illam chersonesum occupantes. Ad *Sabrinæ fretum* Ptolemæus nihil habet præter Οὐέξαλαν εἴχυσιν, *Vexallam æstuarium*, vt Latinus interpres scripsit: id quod amplo ore coniuncti amnes Pedredus (vulgo Parret) & Iuellus, siue Ill, efficiunt. Medio fere loco inter æstuarium illud & vltimum promontorium est Ηρακλέυς ἄκρον, *Herculis promontorium*, quasi & heic loci ille orbis peregrinator monimentum posuisset. Vltima promontoria, in extremo occidentis angulo, duo notauit Ptolemæus, *Antiuestæum* siue *Bolerium*, septemtrionem versus, Diodori Siculi *ἀκρωτήριον καλύμενον Βελέριον*, *promontorium Belerium dictum*, lib. V cap. XXII; & alterum ei ab austro oppositum, quod Δαμνόνιον καὶ ὄκρινον ἄκρον adpellat, *Damnonium* siue *Ocrinum*. Illud vulgus vocat *the Lands End*; hoc, *Lizard*, siue *Lesard*, in parua peninsula quæ in meridiem propendet. Post quam sequitur in australi latere *Voliba*, Οὐολίβα, Ptolemæi, nunc Falemuth, quasi Volemuth, oppidum cum portu capaci: deinde Κενίωνος ἐκβολαὶ, *Cenionis ostium*, ad quod nunc oppidum Tregenie adiunctum est: vltra qnod ex interuallo non modico Ταμάρυ ἐκβολαὶ, *Tamaræ ostium*, hodie, seruato vocabulo *Tamar* siue *Tamer*: ad cuius æstuarium est nobilis portus cum oppido Pleymuth. Vltimæ Dumnoniorum, in ortum versus, in hoc litore, sunt Ptolemæo Ισάκα ποταμῦ ἐκβολαὶ, *Isacæ fluuii ostium*, quem *Iscam* verius dici, eiecta littera, Cambdenus censet: nunc *Ex* ille amnis vocitatur.

XXXVI.

Hæc in litore. Intus ad idem flumen Iscam sita est *Isca Dumnoniorum*, in Itinerario Antonini laudata: etiam apud Ptolemæum, qui vero perperam huic adscripsit, λεγιὼν δευτέρα Σεβαστὴ, *Legio* II *Augusta*; quod illustre cognomen Iscæ Silurum, vt infra ostendemus, vindicandum est. Dumnoniorum autem Isca hodie vocatur *Excester*. Fluuio Tamaræ in mediterraneis adpositum oppidum Ταμάρη, *Tamare*, nunc Tamerton: & supra illud, septemtrionem versus Οὔξελα, *Vxella*, nunc, Cambdeno testante, Lestuthiell, situm in monte oppidum. Atque ita omnia quæ Tamesi, Sabriniano

no freto & auſtrali mari ſiue Britannico freto continentur expediuimus: in vlteriora progrediendum eſt.

TRINOBANTES.

XXXVII.

Trans flumen Tameſin primi *Trinobantes* occurrunt, a Cæſare, Tacito, &, corrupto quamuis nomine, etiam a Ptolemæo commemorati. Hi inter Tameſin, quem attingebant, & Icenos, a ſeptemtrione oppoſitos, late habitarunt. Flumini impoſitum iam tum Romanorum temporibus *Londinium* erat, *cognomento quidem coloniæ non inſigne, ſed copia negotiatorum & commeatuum maxime celebre*, vt Tacitus lib. XIV cap. XXXIII prodidit. Mentionem eius etiam Marius Tyrius fecit apud Ptolemæum lib. I cap. XV, & ipſe Ptolemæus in Cantiis quidem poſuit, a quibus vero longius abeſt, etiam diremtum flumine. Antoninus inde itinera deduxit, & eodem direxit alia. Quæ documento ſunt, celebre omnino municipium & frequens emporium fuiſſe, licet coloniæ Romanæ cognomen non haberet. An poſtea acceperit, non planum & expeditum eſt protinus. Ammianus lib. XXVII cap. XVIII videtur adfirmare, dum *Lundinium vetus oppidum* dixit, *quod Auguſtam poſteritas adpellauit.* Quod ſplendidum cognomen vix aliis, quam coloniis, datum fuit. Sed eſto etiam aliis, vti *Cæſareæ* vocabulum, permittente auguſto imperatore; qui quiſnam illorum fuerit, nuſquam proditum inuenimus. Cambdenus refert, annalibus Britannorum prodi, Conſtantinum Magnum muro Londinium circumdediſſe; quod ſi eſt, cognomen *auguſtum* ab eodem habere potuit, qui munimenta ei, & haud dubie ornamenta etiam, addidit. Bedæ eſt *Lundonia* lib. II cap. IV & VII; & *ciuitas Lundonia*, ibidem cap. III. vnde nunc quoque *London* vocatur vrbs regia & emporium celeberrimum: Tacitus vero, Ptolemæus & Antoninus conſtanter adpellant *Londinium.*

XXXVIII.

Quinto lapide diſtabat ab illo *Durolitum*, in itinere Antonini a Venta Icenorum Londinium vſque, memoratum: male vero & deſcribentium errore addita XV millia paſſuum, pro diſtantia ab Londinio; quum quinque millibus tantum ab vrbe illa remotum ſit, Cambdeno docente, quod nomen nondum penitus obliteratum, *Leiton* confirmat, nunc exigui vici ad flumen *Ley*, quod *Litum* videtur dictum antiquitus fuiſſe. *Duro* autem, frequens in nominibus Britannicarum vrbium, vetere gentis lingua *aquam* ſignificauit.

XXXIX.

A Durolito XVI millibus in ſeptemtrionem, Camalodunum verſus, *Cæſaromagus* eiuſdem itineris diſtabat, qui nunc vilis locus eſt Burghſtede, vel contracte Burſtet dictus, itidem Cambdeno auctore, cuius diligentiæ plus fidei, quam aliis, in rebus Britannicis habendum eſt. Inde per *Cononium*, nunc vicum Cannonden, XXI millibus in ipſam coloniam Romanam

nam *Camalodunum* veniebatur, quæ prima colonia Romanorum in Britannia fuit, veteranis militibus sub Claudio imperatore in eam deductis. Tacitus lib. XII cap. XXXII *Id quo promptius veniret, colonia Camalodunum valida veteranorum manu deducitur in agros captiuos, subsidium aduersus rebelles, & imbuendis sociis ad officia legum.* Et lib. XIV cap. XXXI *Iceni rapiunt arma, commotis ad rebellationem Trinobantibus, & qui alii nondum seruitio facti, resumere libertatem occultis coniurationibus pepigerant, acerrimo in veteranos odio. quippe in coloniam Camalodunum recens deducti, pellebant domibus, exturbabant agris,* & reliqua. Itinerum rationes ostendunt in eo loco fuisse, vbi nunc est *Maldon*, nomine nouo ex veteri facto, resectis syllabarum prima atque vltima. Corrupte & transpositis litteris Ptolemæus Καμȣδόλανον, *Camudolanum*, nisi error is est describentium; pro *Camulodunum*, vti in Antonini legitur Itinerario. Sed verior scriptura Taciti, quam nummus Claudii confirmat COL. CAMALODVN. inscriptus : etiam vetus inscriptio, quæ & *Victricensis* cognomen addit, apud Gruterum pag. 439 num. 5

CN. MVNATIVS M. F. PAL
AVRELIVS BASSVS
PROC. AVG.
PRAEF. FABR. PRAEF. COH. III
SAGITTARIOR. PRAEF. COH. II
ASTYRVM. CENSITOR CIVIVM
ROMANORVM COLONIAE VICTRICENSIS
QVAE EST IN BRITANNIA CAMALODVNI. &c.

Erat colonia nullis munimentis septa, ducibus Romanis tamquam in pace, amœnitatibus prius quam vsui consulentibus : ideoque, rebellione Britannorum facta, facile inuadi & euerti, cæsis veteranis, potuit. Aliis autem splendidis operibus destituta non fuit, vt theatro, & templo Claudii, quod Britanni *quasi arcem æternæ dominationis adspiciebant*, & ipsam coloniam, *vt sedem seruitutis.* Hinc motus & seditio, de qua Tacitus lib. XIV cap. XXXI seq. & Agric. cap. XVI consulatur.

XL.

Locus paullo supra Camalodunum, itinere a Londinio Luguuallum, *Colonia* vocatur, inter Cæsaromagum & Villam Faustini, quam diuersam a Camaloduno, vt etiam ex numero passuum adparet, distinguit Antoninus. Hanc *Coloniam* Antonini Cambdenus *Colchester* interpretatur, dictam, vt putat, non tam a colonis eo deductis, quam a *Colne*, eius tractus fluuio : vt de vero nomine, si ita est, fortasse dubitari possit. Iter sic se habet:

Londinio			
Cæsaromagum	M.	P.	XXVIII
Coloniam	M.	P.	XXIV
Villam Faustini	M.	P.	XXXV.

Quibus subsidiis Cambdenus instructus, in Trinobantibus argumentatur: *Colne fluuius Coloniam, cuius meminit Antoninus, quam & aliam esse a colonia Camaloduno facit; accedit. An a colonia huc deducta, vel a Colne flumine nomen*

ſit factum, Phœbus dixerit : a flumine malim ego, quum viderim oppidula plura illa impoſita Colne *dici*, quorum exempla quatuor adiungit. *Villa* autem *Fauſtini*, quæ vltima in dicta itineris parte memoratur, propter diſtantiam ad Icenos potius, quam Trinobantes, videtur pertinere.

CATYEVCHLANI.

XLI.

Hoc gentis vocabulum a Ptolemæo eſt, qui *Catyeuchlanis* (quibusdam libris, *Cattieuchlanis*) quo oppida adſignat *Salenas* (Σαλῆναι Græce) & *Vrolanium*. Illæ non ſatis notæ ſunt, niſi quod circa Vſam fluuium videntur fuiſſe: hoc celebre, laudante Tacito & Antonino. Ille lib. XIV cap. XXXIII *Verulamium* adpellat, & *municipii* honore ornat: Antoninus diuerſis itineribus *Verolamum* & *Verolamium*. Reſurrexit ergo ex clade, quam Tacitus deſcribit, Icenorum tumultu accepta, vt Ptolemæi iam & Antonini teſtimoniis cognouimus : tandem euerſum Saxonum bello, vt putatur, cuius ruinæ ſunt, cum reliquo nomine *Verulam*, prope Fanum S. Albani. Cambdenus putat *Verulamium* fuiſſe munitum illud Caſſiuellauni oppidum, quod Cæſar expugnauit lib. V cap. XXI, idque ex paludibus, quibus munitum fuiſſe Cæſar tradit, tamquam ex ſignis, non alibi in eo tractu reperiendis, coniecit.

XLII.

Itinerario Antonini in hac regione adduntur *Lactodorum* ad Vſam fluvium, nunc Bedford : & inde Londinium verſus *Durocobriuis*, vel *Durocobriuæ*, hodie Hertford ſeu Harford dictæ : ſed inter Lactodorum & Durocobriuim, *Magiouinium*, quod dici fertur Ashwell : tandem *Pontes* inter Calleuam & Londinium, ab vtroque XXII millibus paſſuum ſeiuncti, itinere a Regno Londinium. Ceterorum diſtantiam iter a Vallo Ritupas ſic declarat :

Bennauenna			
Lactodorum	M.	P.	XII
Magiouinium	M.	P.	XVII
Durocobriuim	M.	P.	XII
Verolamium	M.	P.	XII
Sulloniacim	M.	P.	IX
Londinium	M.	P.	XII.

Hæc de Catyeuchlanis ſiue Cattieuchlanis : ad vicinos ab occaſu Dobunos accedamus.

DOBVNI.

XLIII.

Ptolemæus in Britannicis gentibus numerat etiam *Dobunos*, quibus vnum oppidum dat *Corinium*, quod idem Antonini itinere, ab Iſca Calle-

vam,

vam, videtur *Durocornouium* vocari: hodie illo situ est *Circester*. Itinere præcedit *Cleuum* XIIII millibus passuum, quo loco nunc *Glocester* est. * Etiam *Traiectus*, itinere altero ab Isca Calleuam, inter Ventam Silurum & Aquas Solis, quo Sabrinæ æstuarium transmittebatur, in hac gente fuit, sed numeri apud Antoninum corrupti sunt, vt verus locus, inferior, superiorne fuerit, designari certo non possit. Quæ vero præcipua nunc tractus eius est *Oxonia*, vulgo *Oxford*, Athenæ Anglorum, incertum, cuius antiquitatis sit, aut quo olim vsa nomine, quia antiqua illius memoria in historiis antiquis, aut veterum geographorum lucubrationibus nulla reperitur.

I C E N I.

XLIV.

Ad ortum Britannia terrestri sinu in Germanicum Oceanum excurrit, quas partes nunc Suffolciam & Nortfolciam adpellant, quibus prætenduntur Cantabrigiensis & Huntingdoniensis regiones. Omnes has partes *Iceni* possederunt, gens valida, qui Romanorum societatem volentes accesserant: post primi rebellantium, quod a Tacito lib. XII cap. XXXI obseruatum est. Hi ergo sine dubio ex illis fuerunt, qui vltro se Cæsari, legationibus missis, se se olim dediderant, vt ipse lib. V cap. XXI prodidit, latitantes forsan in dubiis illis & suspectis *Cenimagnis*, vt supra p. 328 cum Lipsio & Cambdeno ostendimus.

XLV.

Oppida Icenorum fuerunt *Villa Faustini* ex proxime demonstrato itinere per Trinobantes, non ignota, quæ Talbotto & Cambdeno *S. Edmundsbury*, aut simpliciter *Bury* videtur esse: deinde *Cambretonium* Antonini in itinere a Venta Icenorum Londinium, vt nominis reliquiæ videntur indicare, nunc Bretenham: *Sitomagus* eiusdem Antonini, indicatur esse Thetford in Nortfolk: *Venta* autem *Icenorum* nunc in ruinis iacet, ex quibus in proximo loco vrbs Norwich surrexit: *Garienis ostium* (Garryeni, Γαῤῥυένυ ἐκβολαὶ Ptolemæo) olim portum & oppidum *Garianonum*, videtur habuisse. Equitum enim præpositus sub Comite litoris Saxonici per Britanniam, vt in Notitia Imperii est, in statione & præsidio ibidem fuit: nunc, mutato alueo, vt Cambdenus tradit, in proximo est oppidum & portus Yarmuth, cui itidem Latine nomen additur Ostiorum Garienis. Flumen autem illud inde a Venta siue Norwico decucurrit. *Iciani* Antonini Talbotto sunt Icborow. In ora septemtrionali Nortfolciæ prope Metaris æstuarium siue sinum, *Brannodunum* fuit, ex Notitia Imperii notum, vbi præpositus equitum Dalmatarum præsidio fuit: nunc videtur vicus Brancaster esse. Ab his omnibus in ortum recedit *Camboritum* Antonini, quasi Cami vadum, in loco fere Cantabrigiæ, celeberrimæ sedis studiorum liberalium. *Durobriuas* in Coritanis, ad quos pertinent, explicabimus. Vt

*Appellata esse putatur Galeo v. c. quasi *Glouicestre*. *Gloui* autem Britannice *Flauium* sonat.

vero diſtantia oppidorum, quæ Icenis iam attribuimus, eorumque ſitus perſpicue adpareat, pretium erit ex itineribus Antonini, vel quisquis ille auctor eſt, demonſtrare.

I. Iter a Londinio Luguuallum ad Vallum:

Londinio			
Cæſaromagum	M.	P.	XXVIII
Coloniam	M.	P.	XXIIII
Villam Fauſtini	M.	P.	XXXV
Icianos	M.	P.	XVIII
Camboritum	M.	P.	XXXV
Duroli pontem	M.	P.	XXV
Durobriuas	M.	P.	XXXV

Inde per Lindum & Eboracum dirigitur ad Vallum.

II. Iter a Venta Icenorum Londinium:

Venta Icenorum			
Sitomagum	M.	P.	XXXII
Cambretonium	M.	P.	XXII
Adanſam	M.	P.	XV
Camulodunum	M.	P.	VI

& reliqua. Quæ de Icenis ſufficiant: ad Coritanos progreſſum inſtituimus.

CORITANI.

XLVI.

Sequitur tractus a Northamton ad Lindum ſiue Lincolne, quem Ptolemæi *Coritani* dicuntur poſſediſſe. Extremum in auſtrali parte fuit *Tripontium* Antonini, itinere a Londinio Lindum, nunc Torceſter, in auſtrum vergens a Northamtonia, Oxoniam verſus. Deinde in ſeptemtrionem adſurgunt *Bennauenta* ſiue *Bennauenna* eiusdem, ſed itinere a Vallo ad portum Ritupas, ex coniectura forte ipſum Northamton eſt ad flumen Aufonam, Taciti Altonam; aut non longe ab eo recedit. *Durobriuæ* ad eumdem amnem inter Northamton & Peterbourg, ab eodem Antonino, itinere a Londinio ad Vallum commemoratæ. *Ratæ* autem Antonini diuerſis itineribus videntur Ptolemæi *Rage* eſſe. nam & hanc in Coritanis Ptolemæus ſcripſit. Locus autem nunc obſcurus, niſi quod circa oppidum Leiceſter inueſtigandum eſſe ex vtriusque numeris non difficile eſt probare. In quo tractu etiam *Verometum* fuit Antonini, itinere a Londinio, Lindum, deſcriptum, quod alio itinere ab Eboraco Londinium, corrupte forſan *Vernemetum* vocatur, XIII millibus paſſuum ſupra Ratas, Lindum verſus. Hodie locus dicitur Burowhill adpellari.

XLVII.

Vlteriora in ſeptemtrionem eodem itinere narrantur tria, *Margidunum* XIII millibus a Verometo; nunc Margedouerton: & *Ad Pontem*, VII

inde

inde millibus remotum, nunc Pauton: & *Crococalanum*, XII millibus a *Lindo* siue Lincolnio. *Lindum* enim vrbem illam esse, quæ nunc Lincoln vocatur, nemo est qui dubitet, & itinerum rationes satis persuadent. Ptolemæo quoque *Lindum*, Λίνδον, nominandi casu est, quod itidem in Coritanis posuit tamquam vrbem præcipuam, & alteri, *Rage*, prælatam. Beda lib. II Hist. eccl. cap. XVI *Lindocolinam ciuitatem* vocat, & regionem *Lindissi*, ac cap. XVIII agrum *Lindocolinum*: a quo nomen hodiernum est. Supra Lindum XIIII millibus passuum, Eboracum versus, Antonini itinere ab Eboraco Londinium, est *Agelocum*, quod Cambdenus mauult *Adelocum* legere, quia in vicum incidere videtur, qui Idleton hodie vocatur. Atque hæc etiam sunt, quæ de Coritanis in antiquis libris reperiuntur, quibus illustrandis & iuste dimetiendis ex Antonini itineribus hæc pauca damus excerpta.

I. Ex itinere a Londinio Lindum, quod per Verolamium & Lactodorum ducitur:

Tripontio			
Vennonim	M.	P.	VIIII
Ratis	M.	P.	XII
Verometum	M.	P.	XIII
Margidunum	M.	P.	XIII
Ad Pontem	M.	P.	VII
Crococalanum	M.	P.	VII
Lindum	M.	P.	XII

II. Ex itinere ab Eboraco Londinium:

Agelocum	—	—	—
Lindum	M.	P.	XIIII
Crococalanum	M.	P.	XIIII

Atque ita reliqua, vt in superiore itinere, retro subsequuntur.

CORNAVII.

XLVIII.

In meditullio Britanniæ *Cornauii* incipiunt, & vergunt ad Deuæ æstuarium, a Ptolemæo commemorati, qui duo illis oppida adsignauit, *Deuam* æstuario adpositam seu flumini, stationem legionis XX Victricis; & *Viroconium*. Sed a finibus Coritanorum incipiendum. Primum ab austro est *Branogenium* Ptolemæi, siue *Branonium* Antonini, itinere a Muridono Virocomium, quod ex situ & distantia probatur Vigornia esse, vulgo Worchester. Inde in ortum, ad occidentalem Ausonam siue Auonam fluuium, coniicitur *Præsidium* fuisse, quem locum Notitia Imperii, sub Duce Britanniarum, tradit præfectum equitum Dalmatarum habuisse. Coniicitur, inquam: nec enim certum argumentum, sed coniecturam Cambdenus sequutus, Warwicum interpretatur. Prope Stafford, ab austro tamen, *Pennocrucium* Antonini erat, itinere a Vallo Ritupas; hodie Penkridge dictum. *Viroconium* autem, Ptolemæi & Antonini, videtur esse Salopia, vulgo *Schrowesbury*

ry dicta, ad flumen Sabrinam, antequam in austrum id cursum suum deflectit. In Warwicensi tractu etiam *Manduessedum* fuit Antonini, quod, vt nomen indicat & distantia, hodie viculus Manchester est, distinguendus ab oppido eius nominis in Lancastria. Ad æstuarium Dee, vbi se flumen immittit, *Deua* eiusdem Antonini, siue Δηοῦνα, *Deuna* Ptolemæi; quod posterius nomen haud dubie deprauatum est; prius, genuinum, quia cum fluuii illius nomine *Dee*, quod hodie obtinet, quam proxime consentit. Vterque addit quasi cognomen, a legione XX *Victrice*, quæ ibi stationem habuit, petitum. Hodie vocatur Chestria. Vnde per XX millia passuum *Condate* eiusdem Antonini aberat, Eboracum versus, quod fertur hodie Congleton adpellari. *Rutunium* tandem, eiusdem itineris, inter Mediolanum & Viroconium medio loco fuit: nunc Routon, vt aiunt, dictum. Rationes singulorum ex itinere a Vallo Ritupas, sunt tales; sed contractæ:

Eboracum	—	—	—
Cambodunum	M.	P.	XXIX
Mamucium	M.	P.	XVIII
Condate	M.	P.	XVIII
Deua, Leg. XX *Victrix,*	M.	P.	XX
Mediolanum	M.	P.	XXX
Rutunium	M.	P.	XII
Viroconium	M.	P.	XI
Pennocrucium	M.	P.	XXIII
Manduessedum	M.	P.	XVIII
Venonim	M.	P.	XII
Bennauentam	M.	P.	XVII.

SILVRES ET DEMETAE.

XLIX.

Cornauios excipiunt *Silures*, Hibernico mari & Sabrinæ flumini ac æstuario prætensi: qui interiore angulo, quem Sabrinæ fretum cum Hibernico mari facit, *Demetas* includunt. Plinius Silures ad mare vsque Hibernicum extendit, lib. IV cap. XVI dicens, Hiberniam a Britannia abesse, *a Silurum gente* XXX M. *passuum*. Demetæ enim tamquam pars Silurum æstimantur. Silurum oppida sunt *Ariconium* Antonini, quod Cambdenus Hereford, vrbem primam comitatus sui interpretatur. Quod si est, iter ab Isca Calleuam, per anfractus, vt multa alia, inspiciendæ rei publicæ caussa, oportet ductum esse. *Bullæum* Ptolemæi, nunc Buelth, fertur nomine suo prodi. *Isca Silurum*, quod statio *Legionis* II *Augustæ* erat, vt addidit Antoninus, neque nunc nomen suum abscondit, dicta *Caer lion*, id est vrbs legionis. Ex quo vel solo manifestum est, etiamsi itinerum rationes abessent, quæ vero adsunt luculentæ; Ptolemæum errore implicitum esse, qui legionem illam Iscæ Dumnoniorum imposuit. Media sedet hæc Isca inter *Burrium* per IX M. P. & *Bouium* per XV, quorum illud in septemtrionem vergit; hoc oblique

&

& a latere in meridiem: illud euersum est; hoc, quod idem sonare Britannis aiunt, Cowbridge nunc vocatur. *Gobannium* etiam Antonini in illo tractu est, quod deprehenditur in Abergevennew, loco in occasum declinante a Monmutho.

L.

Itinere altero Antonini ab Isca Calleuam, ab Isca proxime post IX passuum millia occurrit *Venta Silurum*, nunc excisa, sed nomine reliquo in loco Caer Went. Est etiam XXII M. P. a Gobannio locus *Magni* in Itinerario dictus; in Notitia Imperii sub Duce Britanniarum nunc *Magi*, & alius *Magni*, e quibus quod cum Itinerario consentit, præferendum, quamuis alterum placeat Cambdeno. Sub dispositione enim illius Ducis fuisse dicuntur & *Præfectus numeri Pacensium Magis*, & *Tribunus cohortis* II *Dalmatarum Magnis*.

LI.

DEMETARVM, quos Ptolemæus nominat, eodem auctore duo oppida fuerunt, Λεέντινον, *Luentinum*, vel *Louentinum*, quod ipse prope ostia amnis *Tuerobis* locauit; & *Maridunum*, quod est Caer Mardin; & promontorium *Octapitarum*, Οκταπίταρον ἄκρον, quod nunc S. Dauidis adpellatur.

ORDOVICES.

LII.

Vt Silures & Demetæ sunt infra Cornauios, in austrum vergentes; sic supra illos in septemtrionem *Ordouices* adsurgunt, a Tacito & Ptolemæo, vt supra vidimus, nominati. Hi freto insulæ Monæ propinquiores sunt, ab illo ad æstuarium Dee in maritimis maxime habitantes. Fontes Sabrinæ tenent, & promontorium *Canganum*, Καγκανῶν ἄκρον, quod inter *Tisobim* & *Stucciam* fluuios ponit Ptolemæus. Ad fretum Monæ, aut prope illud, Antonini *Segontium* fuisse, fluuius ex lacu decurrens *Seiont*, & ibidem loci præfluens, ostendit, cui haud dubie commune nomen cum adiacente oppido fuit. Etiam iter a Segontio Deuam, confirmat idem, quod ita habet:

Segontio	
Conouium	M. P. XXIV
Varim	M. P. XIX
Deuam	M. P. XXXII

Quæ interiacent, *Conouium*, est nunc Conwey, ad fluuium, quem Ptolemæus *Tisobim* adpellat, Cambdenus Toisobium adpellari mauult: *Varis* autem, vrbis excisæ, vestigia in loco Bodvari superesse Cambdenus testis est. Tandem *Mediolanum*, quod Ptolemæus & Antoninus habent, etiam Ordouicum fuisse, non est quod dubitemus, quia non solum Ptolemæus ibi collocauit, verum etiam itineris rationes, quod a Vallo est Ritupas, eodem nos adducunt. Inter Bonium enim ad Deuam, & Rutinium, quod nomen seruat, positum fuit, ab illo XX, ab hoc XII millibus passuum seiunctum, licet nullum hodie vestigium supersit, vbi certo illud exstitisse monstrari possit.

BRI-

BRIGANTES.

LIII.

Supra Ordouices & Deuæ æstuarium *Brigantes* erant, a Tacito sæpius notati, a Ptolemæo ita distributi, vt a mari ad mare, quam lata est insula, pertinerent. Ab Itumæ enim æstuario vsque ad Abi æstuarium extensi erant Brigantes. Prope vallum iuxta promontorium & æstuarium Itunæ *Blatobulgium* erat, *castra* tenens *exploratorum*, vti Antonini secundo itinere describuntur: inde XII millibus aberat *Luguuallum* eodem itinere designatum, nunc Carlile, Latine Carleolum dictum: & *Voreda* Antonini, Cambdeno interprete Old Carlile, id est vetus Carleolum. Ad mare versus Hibernicum, *Epiacum* Ptolemæi fuit, nec hoc remotum multo ab Ituna: post quod apud eumdem *Moricambe* æstuarium. Inter vtrumque æstuarium in mediterraneis *Aballaba*, cui sub Ducis Britanniarum dispositione *Præfectus numeri Maurorum Aurelianorum* impositus fuit, vt in Imperii Notitia est proditum; nunc Appleby vocatur: quo in tractu forsan & alia præsidiorum loca eiusdem Notitiæ fuerunt, vt *Morbium*, vbi præfectus cataphractariorum erat; nunc Moresby in Cumbria: & iuxta Vallum, siue, vt in Notitia dicitur, *per lineam Valli* citerioris, plura, in eadem Notitia sub Duce Britanniarum enumerata, ex quibus sunt Cambdeno iudice, *Procolitia*, *Cilurnum*, *Tunnum*, *Condercum*, *Pons Aelii*, opus Hadriani haud dubie; & *Axelodunum*, quod Cambdeno videtur nostræ ætatis Hexham esse; & tandem ad *Tinam* fluuium *Vindobala*, id est Finis valli, qui locus Antonini itinere primo *Vindomora*, id est, Cambdeno interpretante, Finis muri adpellatur. Neque enim certum est, an murus ad Oceanum Germanicum pertinuerit: neque opus fuit, quia Tina, Oceano adpropinquans, altitudine sua, qua naues magnas fert, satis munimentum fuit prouinciæ. Ad ostium tamen videtur etiam præsidium Romanum fuisse, sed classicum siue nauale. In Notitia enim Imperii dum sub Ducis Britanniarum dispositione etiam *Tribunus cohortis primæ Aeliæ classicæ Tunnocello* constitutus legitur, Cambdeno adsentimur, qui *Tinnocello* legi iubet, & Tinmouth siue ostium Tinæ interpretari.

LIV.

Inter Moricambe æstuarium & *portum Setantiorum* ad latus Hibernicum interiacebat Ptolemæi *Vinnouium*, Οὐιννόβιον; Antonini, itinere primo, *Vinouia*, nunc Binchester: & itinere secundo illius tractus sunt *Brouoniacum*, quod dicitur Brugham esse; & *Verteris*: a quibus *Eboracum* via per *Cataractonem* & *Isurium* ferebat proxime: vtrumque locum etiam Ptolemæus habet, priorem vocans *Caturactonium*, Κατȣῤῥακτόνιον, quod nunc Catarick in Eboracensi comitatu est: alter, vicus hodie exiguus. Aliud iter ex hoc boreali tractu a *Clanouenta* Mediolanum ducit, in quo *Alone* est, in Notitia *Alione*, quæ hodie *Lancaster* est: deinde *Galacum*, Ptolemæi *Calatum*: post illud *Bremetonacum*; quod est Notitiæ *Bremeturacum*; quo in loco fere Ptolemæi *Rigodunum* est: inde *Coccium*, & a XVII millibus passuum *Mancunium*, plurium confessione Manchester: a quo per *Condate* itur *Mediolanum*.

Quod

Quod autem initium itineris erat, *Clanouenta*, eius nullum supereſt veſtigium: in Notitia Imperii autem eſt *Glannobanta*, quæ cohortem primam Morinorum præſidio tenebat. Et rurſus alio itinere inter Eboracum & Mancunium (falſo *Mamucium* ſcriptum) quod Lancaſter eſt, interponuntur *Calcaria*, & *Cambodunum*, hoc ordine:

Eboraco			
Calcariam	M.	P.	IX
Cambodunum	M.	P.	XX
Mancunium	M.	P.	XVIII
Condate	M.	P.	XVIII
Deuam, Leg. XX.	M.	P.	XX.

e quibus *Cambodunum*, quod perperam a Ptolemæo *Camulodunum* ſcribitur, nunc in ruinis eſt prope Almonbury.

LV.

Hæc in occidentali latere fuerunt, aut ad illud verſus ferebant: in latere orientali oppida Eboracum vſque perluſtrauimus: vnde ad æſtuarium *Abi*, quod nunc Humber Flut vocatur, ordo talis oppidorum eſt itinere Antonini primo:

Cataractione			
Iſurium	M.	P.	XXIIII
Eboracum, Leg. VI *Victrix,*	M.	P.	XIIII
Deruentionem	M.	P.	VII
Delgouitiam	M.	P.	XIII
Prætorium	M.	P.	XXV

Aliud iter ab Eboraco Londinium, ita dirigitur:

Eboraco	M.	P.	XXI
Lagecium	M.	P.	XXI
Danum	M.	P.	XVI
Agelocum	M.	P.	XXI
Lindum	M.	P.	XIIII, & reliqua.

Nunc ſingula interpretamur, quantum de iis cognitum habemus. De *Cataractone* ſiue *Caturactonio*, & de *Iſurio*, quæ vltra Eboracum ſunt, modo diximus. Vrbs autem *Eboracum*, nunc *Yorck* & ſecunda regni, etiam olim fuit clariſſima, & ſedes principum Septimii Seueri & Conſtantii Chlori, in qua vterque diem obiit. Ptolemæus quoque perinde vt Antoninus, *Legionem* VI *Victricem* ibi locauit. Quod etiam nummus Seueri confirmat, qui COL. EBORACVM LEG. VI VICTRIX præ ſe fert. nam coloniam Romanam fuiſſe, in ipſa vrbe Eboracenſi inuentus lapis probat, apud Gruter. pag. 485 num. 1, cui inciſum eſt IIIIII COL. EBOR. id eſt, *Seuir coloniæ Eboracenſis.* * Sed ad reliqua explicanda itineris reuertamur. *Deruentio*, nunc Derwent, in Notitia Imperii etiam præſidiorum locis numeratur. Fuit enim ſub diſpoſitione Ducis Britanniarum *Præfectus Numeri Deruentionenſis Deruentione.*

Xx

* *Eboracum* etiam *municipium* dictum fuiſſe, Gele oſtendit in Commentariis ad Antonini iter Britannicum pag. 19. ſeqq.

tione. Quæ sequitur *Delgouitia*, Cambdenus Godmundham interpretatur. *Prætorium*, quod in angulo æstuarii & maris est, hodie vocatur Paterington. In altero itinere *Lagecium*, superiore, a Londinio Luguuallum, *Legeolium* scribebatur, inter Eboracum & Danum medius locus, vt dubites, vtra lectio sit melior. *Danum* autem est Dancaster. *Agelocum* & *Lindum* supra exposuimus.

OTTADINI.

LVI.

Expositis omnibus, quæ intra primum murum fuerunt, nunc extra illud vallum egressi, quæ vsque ad Bodotriam & Glotam æstuaria Romani possederunt, dispiciemus. Post finem Valli & Tinæ ostium in litore orientali, septemtrionem versus, proximum *Segedunum* erat, cui, vt in Notitia est, Tribunus cohortis IV Lergorum præsidio fuit: nunc dicitur Seton, contracto veteri vocabulo, nominari. Non procul abest locus Morpeth seu Morpit, quem Cambdenus putat Antonini *Corstorpitum* esse, itinerum Britannicorum principium, quod ideo *Morstorpitum* scribendum suspicatur. Vlterior *Alaunus* fluuius Ptolemæi, Alne dictus hodie: & eiusdem *Bremenium*, quod videtur Bramton esse, haud longe situm ab hoc fluuio. A quo oppido antiquissima charta chorographica Vallum oblique ad Escam perducit, quod non dubitatur Antonini vallum esse, a Lollio Vrbico, ipsius legato, exstructum, vt litus illud orientale imperio Romano adiungeretur: de quo supra dictum fuit. Hæc de *Ottadinorum* regione, quæ Northumbria ætate nostra adpellatur. Ottadinos Ptolemæus Ωταδηνὰς, *Otadenos* scribit, sed mauult *Ottadinos* siue *Ottatinos* Cambdenus, quod sic Britannice significat *vltra Tinam* habitantes.

SELGOVAE, HÖRESTI, ET DAMNII.

LVII.

Tandem fines Romanorum vsque ad *Glotam* & *Bodotriam*, vtriusque maris æstuaria, insulam in angustias constringentia, prorogati, & nouo vallo siue muro communiti sunt: qua finitione litus occidentale etiam, quod inter Itunam & Glotam est, adiectum fuit. In litore illo post Itunam *Selgouas* populum Ptolemæus constituit, quibus *Trimontium* & *Oxellum* oppida adsignat: & supra hos, *Nouantas*, Νϰάντας, cum oppidis ignobilioribus, intus & ortum versus inter Selgouas & Ottadinos, *Damnios*, quibus oppida vel castella attribuit *Colaniam*, *Coriam*, *Alaunam*, *Victoriam*: Quibus populis etiam *Horestos* Taciti interfuisse, prorsus est credibile. Etenim extra domitam Britanniam fuerunt, & in fines eorum exercitum duxit Agricola, obsidibusque acceptis, ibi præfecto classis circumuehi Britanniam præcepit. In ora ergo fuerunt & ad æstuarium. Cambdenus locat in Escia, quæ regio supra Itunam est, in quo æstuario tum classis videtur fuisse, vnde circumuecta insulam in Trutulensem portum rediit.

LVIII.

LVIII.

Supra Ottadinos *Taum* æstuarium in latere orientali est, vt Tacitus Agric. cap. XXII adpellat, in quo *Tai* vel *Taui* fluminis (nunc Twede, Scotiam ab Anglia separantis) est ostium. Sub *Bodotriæ* æstuario *Alata castra* Ptolemæi sunt locanda, Græce Πτερωτὸν ϛρατόπεδον, quod non dubitatur *Edenburgum* esse, Scotorum regia, quia *Edenborow* Britannice idem sonat quod Burgus alatus vel alarum: nec numeri etiam, quos Ptolemæus ponit, ab hoc loco abhorrent: atque hoc in vltimis castris Romanorum fuit. Quos ergo circa primum vallum, aut circa vltimum, populos enarrauimus, pars *Mæatarum* fuerunt, prouinciæ nouis victoriis & prorogatis finibus, adiecti, quorum reliqui extra valla in Scotia habitarunt. Omnes enim Britannos barbaros, distinctos a prouincialibus Dio Cassius apud Xiphilinum in Seuero in Mæatas & Caledonios diuisi erant, Μαιάται πρὸς αὐτῷ τῷ διατειχίσματι, ὃ τὴν νῆσον διχῇ τέμνει· Καληδόνιοι δὲ μετ' ἐκείνους, *Mæatæ sunt iuxta murum, qui insulam in duas partes diuidit: Caledonii post illos.*

LIX.

Denique quia ad valla siue muros iam progressi fuimus, præter illa, quæ supra in *Diuisione Britanniæ* de eisdem diximus, de auctoribus singulorum, etiam ætate, ordine ac temporibus aliquid adiiciendum est. Tria valla siue muros historia antiqua tradit in Britannia: tres etiam structores nominat Hadrianum, Antoninum, Seuerum: trium etiam vestigia non obscura inveniuntur: sed quo ordine singula, & a quo hoc, illud vallum, siue hic, ille murus constructus fuerit, difficile sane ad expediendum est. Vir rerum Britannicarum peritissimus Guilielmus Cambdenus Cap. *de Muro Pictico*, in hanc opinionem ingressus est, vt murum citeriorem, qui Itunæ æstuario & Tinæ prope ostio interceptus fuit, a Seuero imperatore exstructum, aut ab Hadriano inchoatum, a Seuero consummatum esse censeat: medium vallum, quod Ottadinos inclusit, ab Antonino Pio: extremum inter Bodotriam & Glotam ab Alexandro forte Seuero, sub quo fines eo vsque prolatos esse Lampridius testetur. Quamquam enim & olim Agricola ad Glotam vsque & Bodotriam, Tacito teste, progressus fuerit, earumque angustias muniuerit præsidio: tamen *Seuerus*, inquit Cambdenus, *posthabita vlteriori illa & ingenti regione murum per transuersam insulam ab Itunæ æstuario siue Solwey firth ad Tinæ ostium siue Tinmouth duxit, & receptas prouincias omni securitate muniuit.*

LX.

Philippus Brietius in eo consentit cum Cambdeno, vt citeriorem murum siue vallum, quod ab Ituna ad Tinæ ostium fuit, Seuero conditori attribuat; vltimum vero inter Glotam & Bodotriam exserte adiudicat imperatori Hadriano. Contra, Georgius Buchananus, Scotus, non minus, quam Cambdenus, harum regionum peritus; & Abrahamus Ortelius, quod citimum vallum est, Hadriano vindicant; extremum, Seuero. quod eo adparet probabilius, quia processu temporis fines imperii sunt in maius & in longius prolati. Vt ergo in repugnantibus sententiis intelligamus, vtra verior

ſit, aut procliuior ad fidem; vtriusque rationes, quibus innituntur, diligentius excutiemus.

LXI.

Duo præſidia Cambdeno ſunt, primum ex vulgari Britannorum adpellatione petitum eſt; alterum ab auctoritate venerabilis Bedæ. Britannos Anglos ait illud citimum vallum, ſeu reliquias & veſtigia eius, adpellare *Gual Seuer*, hoc eſt, Seueri vallum; quaſi ex vetuſta traditione habeant quod res ſit, quodque conſonans hiſtoricæ veritati. Quid ſi vero vulgaris hæc nomenclatura in gloriam gentis conficta & adrogata eſſet? Famoſius Seueri vallum, quam vel Antonini vel Hadriani fuit; etiam res illius Britannicæ, quam horum, clariores, vt fieri vtique potuerit, quo, quod Seueri erat, ſibi natio æmula vindicaret. Ipſe Cambdenus fatetur, *Scoticos ſcriptores ſemper Hadriani Murum* illud ad Itunam Tinamque vallum *adpellaſſe:* quinam verius dixerint quod res poſtea examinabimus.

LXII.

Alterum argumentum Cambdenus ab auctoritate Bedæ ſumit, qui lib. I Hiſtor. eccleſ. Britan. cap. XII ſcripſit, aut potius ex Gildonis Sapientis de Excidio & conqueſtu Britanniæ, transſcripſit de legione, quæ Britannis vltimo auxilio miſſa Valentiniani III temporibus fuerat: *Tum Romani denuntiauere Britonibus, non ſe vltra ob eorum defenſionem tam laborioſis expeditionibus poſſe fatigari: ipſos potius monent arma corripere, & certandi cum hoſtibus ſtudium ſubire. - - - quin etiam, quod & hoc ſociis aliquid commodi adlaturum putabant, murum a mari ad mare recto tramite inter vrbes, quæ ibidem ob metum hoſtium factæ fuerant, vbi & Seuerus quondam vallum fecerat, firmo de lapide locarunt. Quem videlicet murum, hactenus famoſum atque conſpicuum, ſumptu publico priuatoque, adiuncta ſecum Britannorum manu, conſtruebant, octo pedes latum, & duodecim altum, recta ab oriente in occaſum linea, vt vſque hodie intuentibus clarum eſt.*

LXIII.

Duo ſunt huius argumenti capita: primum, vltimos illos Romanos lapideum murum ab Itunæ æſtuario vſque ad oſtium Tinæ exſtruxiſſe, qui adhuc Bedæ temporibus clarus fuerit intuentibus: deinde, eodem loco Seuerum quondam vallum feciſſe. Prius vt nolumus negatum ire, eſt tamen in illo, quod vel mireris, vel omnino dubites, qui fieri potuerit, vt tam altus murus, tam latus per tantum ſpatium, quod non infra LXXX millia paſſuum eſt, ab vna legione, & redire feſtinante, quamlibet adiuuantibus Britannis, tam breui tempore duceretur. Sed veſtigia ſuperſunt muri ſaxei, ad quæ Cambdenus prouocat. Superſunt etiam alterius muri ad Bodotriam a Glota vſque, Buchanano Scoto teſte, qui labor multo breuior fuiſſet, & temporibus accommodatior, quam alter ad Itunam & Tinam. Quod probabilius fieret, ſi de *Valentia* prouincia, quam Theodoſius, Theodoſii M. pater, fecerat, certius conſtaret, ad id tempus vſque conſeruatam eſſe, quod non eſt incredibile, quum anni haud plures, quam quinquaginta circiter intercedant. Secundum vero, quod de Seueri vallo erat, non exſtat

in

in epistola Gildonis, cuius fide, vt conferentibus manifestum est, vsus Beda fuerat: sed, nisi glossa est, ipse de suo addidit, bene, si ex probata historia hausit: secus, si gentis suæ amor & credulitas ipsum decepit. Quod vt verius diiudicetur, repetamus, quæ de vtroque muro siue vallo, Hadriani & Seueri, scriptores veteres prodiderunt.

LXIV.

Spartianus cap. XI de Hadriano: *murum per octoginta millia passuum primus duxit, qui barbaros Romanosque diuideret.* Quod si per *octoginta* millia duxit, ruit opinio ante dicta Brietii, qui Glotæ & Bodotriæ adposuit, quod Hadrianus vallum per insulam traduxerat, quod angustiæ illius loci ne dimidium quidem tanti valli possunt capere. Si ergo non est Hadriani, neque Antonini, cuius vallum tam Cambdenus quam Brietius a Bremenio ad Escam oblique duxerunt; consequens est, vt Seueri opus vallum illud extremum sit. Quod Eutropius confirmat lib. VIII cap. X, Seueri vallum XXXII millia passuum a mari ad mare perducens: quod spatium nulli parti insulæ, quam quæ inter Bodotriam & Glotam est, ob angustiam suam conuenit. Sed forte factum illud vallum sub Alexandro imperatore est. Id Cambdenus sibi probari non obscure significauit, Lampridii verbis ex illius Vita cap. LVIII vsus, quæ vero nihil de vallo aut prætentura notificant, ac ne Britanniæ quidem mentionem faciunt. Dixit tantummodo Lampridius: *Sola quæ de hostibus capta sunt, limitaneis ducibus & militibus donauit, ita vt eorum essent, si heredes illorum militarent; nec vmquam ad privatos pertinerent, dicens, attentius eos militaturos, si etiam sua rura defenderent.* Accedit quod Xiphilinus ex Dione refert, Seuerum expeditione illa non circa citeriora obhæsisse, posthabitis vlterioribus, sed ἐσέβαλεν ἐς τὴν Καληδονίαν, καὶ διιὼν αὐτὴν, ἀμύθητα πράγματα ἔσχε, τάς τε ὕλας τέμνων, καὶ τὰ μετέωρα κατασκάπτων, τά τε ἕλη χωννύων, καὶ τοὺς ποταμοὺς ζευγνύων, *in Caledoniam ingressus est, eamque pertransiens, incredibilem laborem tulit, siluas cædendo, loca alta perfodiendo, paludes obruendo aggeribus, & pontes in fluminibus faciendo.* Cupidior etiam gloriæ erat Septimius Seuerus, quam vt ea quæ Agricola obtinere cœperat, quæ Antoninus vt partem Romanæ prouinciæ præsepserat; post tot victorias, quum territi & fracti ipsi Caledonii essent, desperabundus desereret, nulla cogente necessitate, & fines imperii contractiores faceret. Hæc veteres scriptores de Seuero & Hadriano prodiderunt, ad quæ vtique exigenda & reformanda sunt, quæ posteriores de vtriusque vallo siue muro commentati sunt.

LXV.

Finem facio Buchanani verbis ex lib. IV Rerum Scot. sub Rege XXVII, de Seuero imperatore: *Finem Romani Imperii vallum duxit inter Bodotriæ & Glotæ æstuaria, vbi ante Agricola finire prouinciam decreuerat. Id vallum, qua Carrontem amnem attingit, præsidium habuit eo situ & viarum descriptione, vt modicæ vrbis instar esset. - - - Paucis, antequam hæc scriberemus, annis, vestigia fossarum & murorum, item vicorum apparebant, nec adhuc muri diruti omnino ita confusa sunt indicia, vt non interim se multis in locis prodant,* ter-

terraque leuiter effossa quadrati lapides eruuntur, quibus vicini agrorum domini ad ædium suarum substructiones vtuntur. Indicant autem inscripti lapides, qui interim inueniuntur, id opus Romanorum fuisse. Magnitudinem molitionis eius ostendunt hæc Aelii Spartiani verba, BRITANNIAM (QVOD MAXIMVM EIVS IMPERII DECVS) MVRO PER TRANSVERSAM INSVLAM DVCTO, VTRIMQVE AD FINEM OCEANI MVNIVIT. *Quibus verbis mihi indicare videtur, non vallum, quod Beda vult, sed murum fuisse, præsertim quum opus, quod vallo Hadriani plus quam dimidio breuius sit, tali elogio prosequatur. Distat autem, vbi mininum, hæc munitio plus octoginta millibus passuum a vallo Hadriani.*

BRITANNIA BARBARA.

LXVI.

Vltra muros quidquid reliquum insulæ maioris fuit Britannicæ, a Barbaris tenebatur, in quorum fines licet semel, iterum Romani excursiones fecerint, nihil tamen ita subegerunt, vt possiderent; sed muro siue vallo, propugnaculis instructo, diuisos barbaros ab Romanis esse voluerunt. Pauca sunt, quæ de illa parte referre possumus, quia & ipsis Romanis ignota fuit, ignotior Græcis vt remotioribus.

LXVII.

Præcipua gens fuerunt *Caledonii*, siue *Calidonii*, vnde tota regio sæpe *Caledonia* vocatur, & mare ab occidente adluens Oceanus *Caledonius*: qui Ammiano Marcellino lib. XXVII cap. XVIII sunt *Dicalidones*, si scriptura salua est. Tacitus Agricol. cap. XI *Rutilæ Caledoniam habitantium comæ; magni artus, Germaniæ originem adseuerant.* Et cap. XXV *ad manus & arma conuersi populi, paratu magno, maiore fama, vt mos est de ignotis.* Ptolemæo etiam sunt *Caledonii*, & Καληδόνιος δρυμός, *silua Caledonia*, quod vocabulum etiam Florus de Britannia citeriore vel errore vel grandi abusione vsurpauit. De Cæsare enim vix Tamesim transgresso, lib. III cap. X dixit, *Britannos, Caledonias sequutus in siluas, vnum quoque de regibus Cauelanis in vincula dedit.* Hæ autem siluæ circa Tamesin erant. In poetis tolerabilius est. Martialis lib. X epigram. XLIV ad Q. Ouidium in Britanniam iturum:

Quinte Caledonios Ouidi visure Britannos.

De Vespasiano autem agentes, propiores vero sunt. Silius Italicus lib. III vers. 598

Inque Caledonios primus trahet agmina lucos.

Et Valerius Flaccus lib. I vers. 7 de eodem:

Tuque o, pelagi cui maior aperti
Fama, Caledonius postquam tua carbasa vexit
Oceanus, Phrygius prius indignatus Iulos.

Ptolemæus hoc loco incertus est, vt rerum parum gnarus, & formam insulæ peruertit, eius cuspidem non in septemtrionem ducens, quem re vera spectat, sed *in orientem* reflectit: nisi id Agathodæmoni potius imputandum est

est, qui Tabulas ex illius descriptione confecit, quum ipse in hac parte insulæ nullos numeros, quos ipse ignorauit, nec potuit scire, finibus & æstuariis adposuerit. Videntur tamen Caledonii partem sinistram insedisse, quia ab illo latere Oceanus *Caledonius* adpellatur, & Agathodæmon, vnde incipit Ptolemæus Caledonios, *sinum Lælamnonium* proxime supra Glotam constituit: licet æstuarium *Varar*, vbi illos Ptolemæus terminauit, collocet in latere obuerso. Eumenius panegyrico Constantini cap. VII *Caledones* dixit, non *Caledonios*, vt mox ex verbis eius intelligemus. Ptolemæus lib. II cap. III ineunte Oceanum dixit Δεηκαληδόνιον, quod vocabulum vulgo Latine exprimunt *Deucaledonium*, vt idem sint *Caledones, Caledonii, & Deucaledonii*, & Ammiani *Dicalidones*.

LXVIII.

Alterum percelebre nomen *Pictorum* est, sed nescio quam antiquum, quia Tacitus & Ptolemæus nusquam memorarunt, frequens tantum posterioribus. Videtur omnes septemtrionales Britannos, saltem plurimos, significatu suo comprehendisse: Caledonios certe comprehendit. Eumenius panegyrici dicto capite: *non dico Caledonum, aliorumque Pictorum silvas & paludes.* Ergo & Caledones Picti fuerunt. Ammianus lib. XXVII cap. XVIII [Vales. cap. VIII] *Illud sufficiet dici, quod eo tempore Picti in duas gentes diuisi, Dicalidonas & Vecturiones; itidemque Attacotti, bellicosa hominum natio, & Scotti, per diuersa vagantes multa populabantur.* Ergo Valentiniani & Valentis temporibus Picti quidem Caledonios suo nomine continebant, non autem Scotos & Attacottos, qui omnes tamen septemtrionalis tum Britanniæ populi fuerunt. *Pictos* & alio panegyrico, Constantio dicto, Eumenius memorauit cap. XI, *Natio*, inquit, *tunc rudis, & soli Britanni Pictis modo & Hibernis adsueta hostibus, adhuc seminudis, facile Romanis armis signisque cesserunt, prope vt hoc vno Cæsar gloriari in illa expeditione debuerit, quod nauigasset Oceanum.* Et Claudianus de III consulatu Honorii vers. 54

Ille leues Mauros, nec falso nomine Pictos
Edomuit, Scotumque vago mucrone sequutus.

NEC FALSO NOMINE: quia solita gens pictis animalium figuris corpus decorare; vnde nomen putat inditum. Beda Histor. eccles. lib. I cap. I *Pictos* vulgarem tum opinionem sequutus (ait enim, *vt perhibent*) ex Scythia nauibus longis adlatos dicit: Cambdenus autem non contemnendis rationibus probat Pictos indigenas Britanniæ septemtrionalis fuisse: aliunde non accessisse.

LXIX.

Scotos autem ex Hibernia in maioris insulæ septemtrionem aduectos esse, plurium non improbabilis est sententia, nec tamen nomen illorum, si auctoritatem poscas, est antiquissimum, nec qui ante Theodosii ætatem vsurpauerit, facile quisquam reperietur, vt in Hibernia ostendemus. Tam Scotis quam Pictis suas sedes in septemtrionali Britannia venerabilis Beda lib. I cap XII adsignauit. Scilicet de Britannia propria, antea Romana,

Subi-

Subito, inquit, *duabus gentibus transmarinis vehementer ſæuis, Scotorum a Circio, Pictorum ab Aquilone multos ſtupet gemitque per annos.* Quod ſi verum eſt, quod ſupra ex Oceani nomine coniecimus, Caledonios, qui & Picti fuere, ab occaſu habitaſſe, & Scotos a Pictis diſtinctos, in orientali plaga; conuerſa malim quæ Beda dixit, & Pictos potius a Circio, Scotos ab Aquilone veniſſe crediderim. niſi forte vagabundæ gentes ſedes ſuas interuentu ſæculorum mutauerunt. *Transmarinas* autem cur dixerit, ipſe interpretatur, non tamquam poſitas extra inſulam, ſed *quia a parte Britonum erant remotæ, duobus ſinibus maris interiacentibus.* Et ſi recte attendimus, hi prædatores non ex inſulæ ſeptemtrione vltimo venerunt, verum ex partibus prope valla ſiue muros, vbi æſtuaria illa maiora ſunt, quos *ſinus* videtur adpellare: in quo tractu Dio Caſſius *Mæatas* conſtituit, a Caledoniis, vt remotioribus ſeparatos.

LXX.

Qui præterea apud Ammianum dicto loco *Attacotti* & *Vecturiones* adpellantur, illo ſolo auctore noti ſunt, a nemine, quod ſciam, præterea memorati. *Vecturionum* etiam non certum in libris Ammiani vocabulum, ſed quod Valeſii fratres obſeruarunt, manu ſcripti quidam *Veſturiones*, alii *Verturiones* nobis referunt. Adeo tenebris immerſa ſunt ignobiliora illa nomina populorum.

LXXI.

Nec clariora ſunt quæ Ptolemæus vltra Glotam, fluuium & æſtuarivm, nomina populorum ſcripſit, *Gadinorum, Epidiorum, Creonum, Ceronum, Carinorum*; & in latere orientali *Tæzalorum, Mertarum, Cantarum, Logorum*; & in extremitatis anguſtiis, vtrique lateri communibus, gens vltima *Cornabiorum*, de qua ipſe ſcripſit, ἀνατολικώτεροι καὶ τελευταῖοι Κορνάβιοι, *Orientaliores & vltimi Cornabii.* Quo forte Agathodæmon Alexandrinus reſpexit, quum Britanniæ tabulæ extremam partem a ſeptemtrione deflexit in orientem. Flumina etiam Ptolemæus recenſet, ſed æque ignobilia, & omnibus aliis ignota, *Ityn* videlicet, *Nabæum, Ileam, Loxam*, quæ, & cetera nomina, ad hiſtoriam & antiquitatis vſum nihil adferunt.

LXXII.

Tandem de *fertilitate* Britanniæ aliquid dicendum eſt. Tacitus Agric. cap. XII *cælum* eius dicit *crebris imbribus & nebulis fœdum*: at *aſperitatem frigorum abeſſe.* Ideo *ſolum, præter oleam vitemque & cetera calidioribus terris oriri ſueta, patiens frugum, fecundum.* Addit *ferre aurum & argentum & alia metalla, pretium victoriæ.* In primis *ſtannum* eſt quo abundat, alias regiones ſuperat. Diodorus Siculus lib. V cap. XXII de iis tradit, qui Belerium promontorium (Bolerium Ptolemæo, in extrema Cornuwallia) accolant, οὗτοι τὸν καττίτερον κατασκευάζουσι, φιλοτέχνως ἐργαζόμενοι τὴν φέρουσαν αὐτὸν γῆν. *Hi ſtannum, terra, quæ illud parturit, ſollerti opere ſubacta, conficiunt.* Inde per mercatores in Galliam & vlterius deportabatur. Cæſar lib. V cap. XII *plumbum album* in mediterraneis regionibus gigni refert: ferrum modicum in maritimis.

LXXIII.

Hæc terræ fertilitas: non minor ibi ingeniorum fuit, poſtquam cultura ex Romanorum conſuetudine acceſſit. Mirum, quam celeriter gens barbara in moribus, in litteris profecerit. Agricola *principum filios liberalibus artibus erudiri* iuſſit, quo propere factum, vt *ingenia Britannorum ſtudiis Gallorum anteferrentur, vt qui modo linguam Romanam abnuerant, eloquentiam concupiſcerent.* Tacit. cap. XXI.

HIBERNIA.

LXXIV.

Britannicarum maiorem inſularum ſecunda *Hibernia* eſt, Britanniæ, id eſt inſulæ maximæ, ab occaſu ſolis obiecta. Varie nomen ſcribitur: Cæſari, Tacito, Plinio, Solino, Oroſio *Hibernia* eſt: Pomponio Melæ *Iuverna,* quod cum Ἰουερνία Ptolemæi in codice Palatino congruit: vulgati autem eiusdem libri Ἰουερνία habent, quod etiam Agathemeri eſt lib. II cap. VIII. At Straboni Ἰέρνη eſt lib. II & IV; etiam Ariſtoteli de Mundo; quam formam imitatus eſt Claudianus de IV conſul. Honorii verſ. 33, *glacialis Ierne:* & Latino caſu Apuleius de Mundi, Ariſtotelis interpres, *Albion & Ierna.* Romanis parum cognita Hibernia: minus Græcis. neque enim expeditionem in illam antiquis temporibus fuiſſe factam cognouimus: quam in animo habuit Agricola, nec ſpes occupandi defuit; vt Tacitus in Vita cap. XXIV prodidit. *Quinto,* inquit, *expeditionum anno eam partem Britanniæ, quæ Hiberniam adſpicit, copiis inſtruxit, in ſpem magis, quam ob formidinem. ſiquidem Hibernia media inter Britanniam atque Hiſpaniam ſita, & Gallico quoque mari opportuna, valentiſſimam imperii partem magnis inuicem vſibus miſcuerit. - - - Sæpe ex eo* [Agricola] *audiui, legione vna & modicis auxiliis debellari obtinerique Hiberniam poſſe.* Sed impeditus fuit Agricola aliarum motu gentium, ne inſtitutum perſequeretur. Quidquid ergo Romani de inſula cognitum habuerunt, *per commercia & negotiatores* habuerunt, eodem referente Tacito.

LXXV.

Pomponius Mela ita de illa cenſuit lib. III cap. VI *Supra Britanniam Iuuerna eſt, pæne par ſpatio, ſed vtrimque æquali tractu litorum oblonga, cæli ad maturanda ſemina iniqui: verum adeo luxurioſa herbis non lætis modo, ſed etiam dulcibus, vt ſe exigua parte diei pecora impleant, & niſi pabulo prohibeantur, diutius paſta diſſiliant. Cultores eius inconditi ſunt, & omnium virtutum ignari, pietatis admodum expertes.* Idem de paſcuis Solinus tradit cap. XXII *ita pabuloſam eſſe, vt niſi pecua a paſcuis interdum arceantur, in periculum agat ſatias:* & de barbarie incolarum tam Strabo quam Solinus: ille, ἀγριωτέρους τῶν Βρεττανῶν ὑπάρχειν, *magis feros, quam Britannos, eſſe:* hic ipſam inſulam *inhumanam* dixit *incolarum ritu aſpero.*

LXXVI.

Fluuios insulæ Ptolemæus pæne multos nominauit, e quibus potiores sunt in australi latere *Birgus*, nunc Borrow: & *Dabrona*, More hodie, præfluens oppidum Lisinore. In latere occidentali post *Notium* promontorium, quod Hispaniam spectat, fluuius Iuernus est: dein *Senus*, omnium in insula maximus, quem *Scenam* Orosius dixit lib. I cap. II, nunc Schennon: supra quem *Ausoba*, *Libnius*, *Rauius*; in septemtrione *Vidua*, *Argita*: in ortum tendentes *Logia*, *Bubinda*, *Oboca*, siue *Ouoca*. Desunt historiæ, & ex solius Ptolemæi fide hæc nomina sunt.

LXXVII.

Multas *gentes* nominat Ptolemæus, sed quod deficit antiqua huius insulæ historia, ignotæ omnes aut pleræque, earumque sine insigni vsu notitia. In australi parte ponit *Brigantes* tamquam cognatos iis, qui in Britannia hoc nomine clari exstiterunt, colentes circa *promontorium Sacrum*, ἱερὸν, quod Britannorum Walliæ est oppositum. quibus *Vodiæ* ab occasu, & supra hos *Vterni* (Palat. cod. Ἰουέρνιοι, *Iuernii*) adiacebant; ab occasu post *Notium* promontorium *Vellabori*, quibus Orosius *Lucenos* addit. nam dicto loco sic ait: *Huius partes intentæ Cantabrico Oceano - - - ab eo præcipue promontorio, vbi Scenæ fluminis ostium est, & Velabri Lucenique consistunt.* Ab his in boream tendunt *Nagnatæ*, *Erdini*, *Vennicnii*: sed in extremo septemtrione insulæ *Robogdii*, ad promontorium huius nominis: ab ortu *Voluntii*, *Eblanii*, (sic Palat. qui aliis *Blanii*, prope *Eblanam* vrbem) *Cauci*, & *Manapii*; inter quos & Brigantes *Coriondi* sunt. Hos populos Ptolemæus in Hibernia prodidit: nullos autem in illis recensuit *Scotos*, quos ideo posteriores, saltem nomen illorum, oportet in hac insula fuisse. Claudianus demum de IV consul. Honorii vers. 33

Scotorum cumulos fleuit glacialis Ierne.

Et lib. II in primum consul. Stilichonis vers. 251

- - totam quum Scotus Iernen mouit.

Isidorus Hispalensis lib. XIV Origin. cap. VI *Scotia eadem & Ibernia proxima Britanniæ insula, Scotia, quod ab Scotorum gentibus colitur, adpellata.* quod etiam Orosius dixit lib. I cap. II. *Hibernia*, inquit, *a Scotorum gentibus colitur.* Sed tres hi auctores posterioris æui sunt, nec eximium aliquid adferre ad antiquam geographiam possunt.

LXXVIII.

Oppida non minus varia nominat, sed qua fide, aliunde ex antiquitate confirmari vel negari nequit. *Eblana* creditur Dublinium esse, caput insulæ & regia: a qua in austrum modice distant *Laberus* & *Dunum* in mediterraneis: illa, Λάβηρος, quibusdam est castrum Killair; hoc, *Dunum*, reductum paullisper ad isthmum, nunc Down putatur esse. Ad mare *Manapia* in Manapiis, ad ostium Μοδόνα, *Modoni* fluuii. Intus *Iuernis*, & gemina Ῥηγία, vt in Palat. scribitur, *Regia*, altera ad *Senum* fluuium; altera ad Argitam: sub qua *Ræba* inter lacus, quæ nomen in paucis casulis dicitur adseruare.

IN-

INSVLAE MINORES BRITANNICAE.

LXXIX.

Vt propior Britanniæ in freto Britannico, ita nobilior est VECTIS, vt Plinius vocat & Suetonius; etiam Ptolemæus, cui Οὐηκτις est: siue VECTA, vt est in panegyrico Eumenii, dicto Cæsari Constantio, cap. XV. *Classis*, inquit, *apud Vectam insulam in speculis atque insidiis collocata.* Praue Diodorus Siculus lib. V cap. XXII Ἴκτιν *Ictin* vocat, præcisa littera. Hodie est *Wight.* Hanc in Romanorum potestatem redegit Vespasianus, quum priuatus sub Claudio meruit, legatus legionis. Suetonius cap. IV Vitæ: *insulam Vectam Britanniæ proximam, in ditionem redegit.*

LXXX.

Prope Cantuariam insula est TANETOS a fluuio & mari cincta. Beda ita nominat lib. I cap. XXVI. Solino cap. XXII est TANATIS, quam scripturam præfert Salmasius. Hodie *Tenet* ab Anglis vocatur. *Frumentariis campis felicem* Solinus dixit. Quod vero addit, & aliis locis salubrem esse, dum asportata inde terra serpentes necet; id falsum esse Cambdenus prodit. Ad Tamesis æstuarium Ptolemæus duas insulas ponit, alteram TOLIAPIN, alteram Κώουνον, COVNVM adpellans. Illa videtur *Schepey* esse : hæc, *Canvey.*

LXXXI.

In mari Hibernico, siue inter Angliam & Hiberniam, duæ insulæ sunt eodem plerumque nomine MONAE. Quæ medio mari interiacet, oblonga, ab austro in septemtrionem directa, a Cæsare lib. V cap. XIII ita designatam habemus: *Hibernia dimidio minor, vt existimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus atque ex Gallia est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quæ adpellatur Mona.* Eadem Ptolemæo Μονάοιδα, *Monaœda,* sed longius in septemtrionem remouit, quam re vera est. Orosio dicto loco est *Menauia* (sic legendum, non *Meuania*) quod cum Plinii vocabulo *Monapia* conuenit, si P cum B permutato *Monabiam*, quod Cambdeno videtur, legeris.

LXXXII.

Altera MONA insula, eademque australior & latior, sita est in ora Ordouicum, a quibus tenui freto dirimitur. Tacitus lib. XIV cap. XXIX de Suetonio Paullino : *Monam insulam, incolis validam, & receptaculum perfugarum adgredi parat, nauesque fabricatur plano alueo aduersus breue litus & incertum. Sic pedites. equites vado sequuti, aut altiores inter vndas adnatantes equis transmisere.* Et Agricolæ Vita cap. XIV de eodem : *Monam insulam, vt vires rebellibus administrantem adgressus, terga occasioni patefecit.* Occasioni scilicet defectionis per omnem fere Britanniam. Occupauit ergo Paullinus quidem, sed a possessione reuocatus est tumultu Britannorum, eiusque gloriam Agricolæ reliquit. Tacitus ibidem cap. XVIII *Monam*

nam insulam, cuius possessione reuocatum Paullinum rebellione totius Britanniæ supra memoraui, redigere in potestatem animo intendit. Sed, vt in dubiis consiliis, naues deerant, ratio & constantia ducis transuexit: depositis omnibus sarcinis, lectissimos auxiliarium, quibus nota vada, & patrius nandi vsus, quo simul seque & arma & equos regunt; ita repente immisit, vt obstupefacti hostes, qui classem, qui naues, qui mare exspectabant, nihil arduum aut inuictum crediderint sic ad bellum venientibus. Ita petita pace, ac dedita insula, clarus ac magnus haberi Agricola cœpit. Tandem ab Anglis capta, nunc *Anglesey*, quasi Anglorum insula, adpellatur.

LXXXIII.

Extremitati Dumnoniorum (nunc Cornuwalliæ) obiectæ sub Hibernia insulæ plures paruæ, exiguo spatio disiunctæ inter se, vulgo *Silures* dictæ, sed falso, quia non Silurum regioni, sed Dumnoniorum obiacent. A Solino id nomen fuit, sed male castigato, ex quo vulgo legitur cap. XXII, *Silurum quoque insulas ab ora, quam gens Britanna Dumnonii tenent, turbidum fretum distinguit.* Salmasius ait, in MSS. esse *Siluram insulam:* & in margine Regii codicis adscriptum *Sillinas insulas*, quod probat: saltem *Silinam insulam.* nam Sulpicius quoque Seuerus lib. II Hist. Sacræ cap. LI id nominis habet. *Instantius,* inquit, *quem superius ab episcopis damnatum diximus, in Sylinam insulam, quæ vltra Britanniam sita est, deportatus.* Huc *Limnum* Plinii & Ptolemæi quidam referunt, quasi *Silimnum*, truncato capite. Cambdenus etiam *Cassiterides* veterum huc referendas censet, quas nullas in Hispanici maris ora inuenimus, vbi a Strabone, Plinio, Solino sunt collocatæ. Stanni prouentus, vnde nomen habent, coniecturam firmat, quod copiosum in Silinis est. Hodie *Sillyes* dicuntur, & a nautis *Sörlinges.*

LXXXIV.

A septemtrione plures adiacent minores insulæ ad Britannicam maiorem, de quibus quæ priscorum notitia fuerit, nunc inuestigabimus. Pomponius Mela dicto loco: *Triginta sunt Orcades angustis inter se diductæ spatiis. Septem Aemodæ.* Plinius lib. IV cap. XVI *Sunt* XL *Orcades, modicis inter se discretæ spatiis. Septem Aemodæ, &* XXX *Hebudes.* Solinus sæpe dicto cap. XXII *A Calidoniæ promontorio Thylen petentibus, bidui nauigatione perfecta, excipiunt Hebudes insulæ, quinque numero, quarum incolæ nesciunt fruges; piscibus tantum & lactibus viuunt. - - - - - Secundam a continenti stationem Orcades præbent: sed Orcades ab Hebudibus porro sunt septem dierum, totidemque noctium cursu, numero tres. Vacant homine; non habent siluas; tantum iunceis herbis inhorrescunt. Cetera earum nudæ arenæ.* Ptolemæus lib. II cap. II ὑπέρκεινται νῆσοι τῆς Ἰουερνίας, αἱ δὲ καλούμεναι Ἔβουδαι, ε τὸν ἀριθμόν, *Supra Hiberniam sitæ insulæ Ebudæ, quinque numero*, quas singulas nominatim recenset. duæ enim *Ebudæ* in iis, vna *Ricina:* reliquæ *Maleos, Epidium.* Et cap. III Νῆσοι παράκεινται τῇ Ἀλουίωνος, κατὰ μὲν τὴν Ὀρκάδα ἄκραν, Ὀκητις νῆσος, Δοῦμνα νῆσος, ὑπὲρ ἣν αἱ Ὀρκάδες, περὶ τριάκοντα τὸν ἀριθμόν. *Insulæ adiacent Albioni, iuxta Orcada promontorium, Ocetis insula, Dumna insula, supra quam Orcades insulæ sunt, numero triginta circiter.*

LXXXV

LXXXV.

Multa in his sunt pugnantia, quæ difficile est omnia conciliare. Salmasius in Solinum p. 176 *Ebudes Pomponius nullas recenset, & nullas Emodas Ptolemæus. Vix sane mihi dubium est, quin Emodæ vel Emudæ, & Ebudæ eædem sint. Hoc fefellerit Plinium, qui, quum Emodas alibi, apud alios Ebudas reperisset, diuersas putauit.* Contra Ioannes Harduinus hanc discrepantiam videns, etiam in numero Ebudarum, quarum XXX Plinius posuit; *Omnium,* inquit, *verissime Plinius: sunt enim eæ pæne innumeræ, haud procul Orcadibus supra Hiberniam Scotiamque.* Est ita, quod numerus Ptolemæi & Pomponii non sufficiat, quia quæ ab occasu Scotiæ mediocres & paruæ & minimæ insulæ adiacent, haud exiguum numerum conficiunt. Nihilominus Ptolemæum & Melam easdem credo intellexisse, sed maiores seu mediocres, posthabitis paruis, minimis, & quæ instar sunt scopulorum. Quod vero *Orcades* Solinus tantum *tres* numerauit, error manifestus est, ab omnibus, quos sequi potuisset, confutatus, qui quamuis ipsi non consentiant, in eo tamen conueniunt, multo plures omnino fuisse, quam quot Solinus posuit, nisi forte prauatus est numerus, & maior aliquis excidit. Plinius certe XL habet: Pomponius XXX: Ptolemæus περὶ τριάκοντα, *circiter triginta.* Videtur ergo numerus XXX excidisse, & ipse Solinus animo intendisse, aut scripsisse etiam *tres & triginta.* Quem numerum Orosius lib. I cap. II adprobauit. *Hæc,* inquit, *insula* [Britannia] *a tergo Orcadas insulas habet, quarum viginti desertæ sunt, tredecim coluntur.* qui numerus adprime conuenit, & Solini truncata verba integritati restituit.

LXXXVI.

Tandem de THVLE siue THYLE, quam omnes cum Britannicis coniungunt, aliquid dicendum est. Salmasius *Thyle* in Solino scribit, ac id quoque Plinio vult restitui, atque ita etiam Taciti codicibus refertur: at Græci Θούλη diphthongo scribunt Strabo, Ptolemæus, Agathemerus, & Stephanus ille Byzantius. Poetis *vltima Thule* est, Virgilio lib. I Georg. vers. 30, & Senecæ Medea vers. 379. De situ non conuenitur: nec mirum in distantia tanta, & inaccessa insula. Ingenue Strabo lib. IV pag. 139 περὶ τῆς Θούλης ἀσαφὴς ἡ ἱστορία, *Obscura Thules est historia;* & qui talem scripserat Massiliensis Pytheas, in plurimis mentitum esse non vano iudicio adfirmat. Plinius plus videtur cognouisse IV cap. XVI. *Vltima omnium,* inquit, *quæ memorantur, Thule: in qua solstitio nullæ noctes, Cancri signum sole transeunte; nullique contra per brumam dies.* Si certus ita scripsit, sensit quod res est. At vnde constare ipsi potuit? Vereor ergo, ne ὑπερβολικῶς loquutus fuerit, *prope* nullam noctem, *prope* nullum diem certis ibi temporibus esse. Hoc Solinus, qui Plinium sublegit, adiecta vocula *pæne* expressit ita: *Thule vltima, in qua æstiuo solstitio nox pæne nulla.* Ptolemæus ergo lib. VIII cap. II *viginti* horis æquinoctialibus ibi longissimum diem constare tradit, eique latitudinem LXIII graduum ab æquatore lib. II cap. III adsignauit: quod inde etiam ab Agathemero, lib. I extremo, repetitum est. Nec Stephanus plures quam *viginti* horas æquales ibidem diei dat longissimo in Thule.

LXXXVII.

Ex quibus luculente probatur, veteres non *Islandiam*, quum *Thulen* memorant, intellexisse, sed *Schetland* siue *Hitland*, aut insulam *Fero*; quæ cum gradibus & horis dictis propius conueniunt. Id quod Tacitus Agric. cap. x confirmat, quum classe circumuectam Britanniam scripsit. *Dispecta est & Thyle*, inquit, *quam hactenus nix & hiems abdebat*. At longius remota est Islandia, quam vt *dispici* possit a circumnauigantibus Britanniam. Nec illud certum, num insulam quamdam mediocrem crediderint illam Thulen esse, an maximam Scandinauiæ peninsulam, hoc est Suediam atque Norwegiam, quam plurimi quondam pro insula habuerunt. Procopius certe lib. II de Bello Goth. cap. XV Θούλην μεγίστην dicit, *amplissimam Thulen* esse, & Βρεττανίας αὐτὴν πλέον ἢ δεκαπλασίαν ξυμβαίνειν εἶναι, *Britannia decuplo maiorem*, & inter incolas eius esse οἱ Σκριθίφινοι ἐπικαλοῦνται, *qui Scritifinni adpellentur*, vbi non semestris dies æstate sit, aut tanta nox hieme: sed ὁ ἥλιος ἀμφὶ τὰς θερινὰς τροπὰς ἐς ἡμέρας τεσσαράκοντα οὐδαμῇ δύει, *Sol circa solstitium per quadraginta dies non occidat*, & totidem diebus circa brumam οὐδαμῇ φαίνεται, *non adpareat*: quæ omnia non Islandiæ, sed Scandinauiæ magnæ, aut parti eius, conueniunt. Plinius autem Norwegiam videtur a Thule separasse. *Sunt*, inquit lib. IV cap. XVI extremo, *qui & alias* [insulas] *prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos: maximamque omnium Nerigon, ex quo in Thulen navigetur*. Adeo incerti de disiunctissimis in septemtrione locis antiqui scriptores fuerunt. Supra Thulen Plinius vnius diei nauigatione *mare concretum*, quod a nonnullis *Cronium* adpelletur, posuit: quod & Taciti *pigrum* (Agric. cap. x) videtur idem esse, hibernis mensibus glacie *concretum*, æstiuis *pigrum* ita creditum, *& graue remigantibus*, vt *ne ventis quidem attolli* possit: quamquam contrarium nostros nautas referre, Michael Virdungus ad Taciti Agricolam obseruauit.

CAPVT V

DE
GERMANIA TRANS-RHENANA.

I.

EXpositis Britannorum insulis, proximus cursus est in *Germaniam*, eamque *Transrhenanam*, quæ etiam *Magna* cognominatur, & *Barbara*. Quantum nobis constat, primus ita Iulius Cæsar distinxit, lib. IV cap. XVI *Vbii*, inquit, *vni ex Transrhenanis legatos miserant*: & lib. V cap. II extremo, *Treuiri Germanos Transrhenanos sollicitare dicebantur*. Sic dicti, respectu illorum, qui olim in Cisrhenana parte sedes occupauerant. Idem lib. VI cap. II *Quum videret, Neruios ac Menapios, adiunctis Cisrhenanis omnibus Germanis, esse in armis*. Et Tacitus sæpe Transrhenanos illos Germanos

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
GERMANIA ANTIQUA
SCANDIA siue SCANDINAVIA
Teutoni
Teu toni
Cimbrorum Reliquiæ
CHERSONESVS CIMBRICA
SINVS CODANVS
MARE SVEVICVM
Sinus Venedicus
Electrides Insulæ
Clilipenus Sinus
Aestii
SARMATIAE PARS
Fosi, qui & Saxones
Angli
Varini
Eudoses
Auiones
Suardones
Reudigni
Langobardi
Rugii
Sidini
Lemouii qui & Heruli
Gothones
Burgundiones
Carini
Sciri
GERMANI
VENEDI
Venedici Montes
Chauci siue Cauchi maiores
Cauchi siue Chauci minores
Amisia statio
Frisii maiores
Frisii
Marsaci
Bructeri
Chamaui
Angriuarii
Cheruſci
Marsi
Sicambri
Tencteri
Vsipii seu Vsipetes
Menapii
Vbii
GALLIAE
Colonia Agrippina
CATTI
Mattiaci
Mattium
Melibocus Mons
Albis flu.
Visurgis flu.
Rhenus flu.
Mosa flu.
SVEVIA
Semnones
HERCYNIA SILVA
Sudeti Montes
Marsingi
Marcomannorum
BOIOHEMVM
noua sedes
Lugii seu Logiones
Burii
Osi
Gothini
Quadi
Vistula flu. terminus Germaniæ
TRANS
VISTVLANI
BASTERNAE
Carrodunum
Carrodunum alterum
Vibantauarium
Clepidaua
Tyras flu. hodie Niester
Iazyges
Carpates Montes
Alpes Basternicæ
Hierasus flu.
Danubius flu.
Limes Germaniæ magnæ
Carnuntum
Vindobona
PANNONIAE PARS
NORICI PARS
VINDELICIA
Augusta Vindelicorum
Narisci
Hermunduri
Sedusii
Harudes
Marcomannorum antiqua sedes
Decumates agri
Vangiones
Nemetes
Treueri
Mediomatrici
Argentoratum
Moguntiacum
BELGICAE
Arduenna Silua
Augusta Rauracorum
PARS

nos memorauit, vt lib. IV Histor. cap. LXXVI Ciuilis dicitur *opperiendas Transrhenanorum gentes* censuisse. Quod discrimen etiam posteriori æuo ita seruatum fuit. Capitolinus in Maximino cap. XII *ingressus Germaniam Transrhenanam.* Et Claudius Mamertinus Genethliaco Maximiani cap. VII *Transrhenana victoria:* & cap. XVI *Barbaræ gentes Transrhenanas expeditiones furore percitæ in semet imitentur.*

II.

Eadem Germania *Magna* dicitur Ptolemæi lib. II cap. XI inscriptione in Palatino codice, γερμανίας μεγάλης θέσις, *Germaniæ Magnæ positio.* Maior enim multo & amplior est quam Cisrhenana, cuius fines non longissime a ripa Rheni recedebant. *Barbara* vero vel eadem Magna, vel maxima eius pars est dicta, quæ nondum Romanæ ditionis erat, neque Romanorum commercio exculta. Eutropius lib. VII cap. V de Drusi expeditione auspiciis Augusti: *Germanorum ingentes copias cecidit: ipsos quoque trans Albim fluvium submouit, qui in barbarico longe vltra Rhenum est.* In *barbarico*, subaudi, *solo*, vt plene Epitoma Victoris de Decio: *in solo barbarico submersus est.* Et Vopiscus in Probo cap. XIII *quum iam in nostra ripa, immo per omnes Gallias* [Germani] *securi vagarentur, cæsis prope quadringentis millibus, qui Romanum occupauerant solum, reliquias vltra Nicrum fluuium & Albam removit, tantum his prædæ barbaricæ tulit, quantum ipsi Romanis abstulerant: contra vrbes Romanas & castra in solo barbarico posuit, atque illic milites collocavit.* Ammianus quoque lib. XVIII cap. IV de Alemannia, *ponte constrato sollicitarum gentium opinione præuenta, visus in barbarico miles;* id est exercitus Iuliani, subito Rhenum traiectus, venit in Germaniam barbaram. Nec vero solus Probus, sed superiores etiam principes sæpe conati sunt vrbes & castella in Germanica ripa ponere; plerumque tamen res minus feliciter cessit, vt propter barbarorum incursiones, qui occupabant, etiam suo æuo Hieronymus epistola XLI ad Rufinum, *Rheni semibarbaras ripas adpellet.*

III.

Vocabulum *Germanorum* non Romani indiderunt, vt Strabo lib. VII ineunte credidit, ὡς γνησίους Γαλάτας φράζειν βουλόμενοι, *quasi fratres Gallorum voluissent dicere:* sed ab ipsis Germanis additum, non obscure Tacitus de Mor. Germ. cap. II significat. *Germaniæ,* inquit, *vocabulum recens & nuper additum: quoniam qui primi, Rhenum transgressi, Gallos expulerint, ac nunc Tungri, * tunc Germani ** vocati sint. Ita nationis nomen, non gentis, eualuisse paullatim, vt omnes primum a victore ob metum, mox a se ipsis *** inuento nomine Germani vocarentur.* Quod si ex Germania hæc vox est, vis notionis non potest obscura esse, qua *bellatores* significantur, siue ex *gerre,* **** id est, bello, veteri verbo Teutonico, a Gothis, Vandalis, Burgundionibus,

* *Zum Gewebre* siue *zur Webre verordnete Leute.*

** *Webrmænner,* qui arma gerebant eo tempore. Nam Teutoni per vices & alternis annis arma gerebant, aut arabant. Cæsar B. G. IV. c. 1. f. 4, 5, 6. collat. VI. c. 22. f. 2.

*** Die *Webrmænner,* vti modo dixi.

**** Est ipsum nomen *Webre* seu *Gewebr.* Vt enim apud Romanos *arma* pro *bello* ponuntur, ita *Webre* vel *Gewebr* pro *Krieg* posuere nostri maiores. Bella enim eorum ideo gerebantur fere, vt defenderentur fines & reprimerentur inuadentes.

bus, Saxonibus in Italiam, Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam inlato; ſiue ex reliquo nobis *heer*, id eſt exercitu, deducas primam ſyllabam: altera autem *man*, id eſt vir, nemini poteſt eſſe ignota.

IV.

Sic eualuit nationis vnius nomen, vt vniuerſæ gentis adpellatio breui poſt tempore, vt Tacitus ait, fieret. Cetera cognomenta, *Teutones, Alemanni*, ſero toti genti acceſſerunt, vti de *Teutonibus* in Germania ſeptemtrionali oſtendemus: *Alemannorum* autem nomen per ſe fuit recentius, nec ante Antoninorum tempora illius vlla mentio in vetuſtis monimentis reperitur. Sunt equidem qui ex Auguſti æuo id nominis deducant, quia Agathias Scholaſticus lib. I pag. 17 Aſinio Quadrato tribuat, quem illum Aſinium putant eſſe, de quo Strabo lib. IV referat, Rheni oſtia ante Strabonem deſcripſiſſe. Verum hos Suidas & Stephanus Byzantius confutant, qui Quadratum Aſinium vſque ad Alexandrum Mammææ, aut Philippos potius, Romanam hiſtoriam, & ille eam χιλιετηρίδα, hic (in Ἄνθιον) Ῥωμαϊκὴν χιλιάδα idcirco inſcripſiſſe referunt. De Caracalla autem primum tradit Spartianus cap. X, *deuiciſſe gentem Alemannorum*, & præter Germanici, Parthici, Arabici, etiam *Alemannici* ſibi nomen induiſſe prodidit. Sed tum exiguis finibus ea gens continebatur, atque etiam poſtea diu, quum inualuiſſent, a Saxonibus & Franconibus diſtincti diuerſique exſtiterunt. Ptolemæus autem, qui ſub initium ſæculi Antoniniani ſcripſit, nullam eorum mentionem fecit, neque Ptolemæo ſuperiores, id quod nouitatem nominis, aut ipſius coaleſcentis populi, probare ſatis poteſt.

V.

Fines veteris Germaniæ ab antiquis geographis ita deſcriptos habemus, vt ex omni parte fere a finibus, quos nunc habet, declinent. Occidentalem terminum omnes in Rheno conſtituunt. Strabo lib. VII ineunte: Εὐθὺς τὰ πέραν τοῦ Ῥήνου μετὰ τοὺς Κελτικοὺς πρὸς τὴν ἕω κεκλιμένα Γερμανοὶ νέμονται, *Statim trans Rhenum poſt Gallos, orientem verſus, Germani habitant.* Pomponius Mela lib. III cap. III *Germania hinc ripis Rheni usque ad Alpes; a meridie ipſis Alpibus: ab oriente Sarmaticarum confinio gentium: qua ſeptemtrionem ſpectat, Oceanico litore obducta eſt.* Obſcura res de Alpibus eſt, interiecta Rhætia, Vindelicia, & Norici parte, amplis regionibus, quas Romani ſeparatas a Germania eſſe voluerunt. Sed Strabonem videtur ſequutus Mela, & ex illius mente interpretandus. Ἐξήρτηται, inquit, ἡ χώρα πρὸς νότον, καὶ συνεχῆ ταῖς Ἄλπεσι ποιεῖ ῥάχιν τινὰ, πρὸς ἕω τεταμένην, ὡς ἂν μέρος οὖσαν τῶν Ἄλπεων, *Attollitur Germania meridiem verſus, ac dorſum quoddam erigit contiguum Alpibus, porrectum in orientem ita, vt videri pars Alpium poſſit.* Sed alia mens Melæ, ac Strabonis fuit, neque dubitandum eſt, quin ad Alpes Germaniam pertinere crediderit. nam Rhodanum quoque, in Rhætis ortum, & aliorſum tendentem, in fluuiis Germaniæ numerauit. *Amnium*, inquit, *in alias gentes exeuntium Danubius & Rhodanus: in Rhenum, Mœnis & Lupia: in Oceanum, Amiſius, Viſurgis, & Albis clariſſimi.* Tacitus autem principio libri de Germania, auſtralem limitem ſignatius deſcripſit ita: *Germania*

mania omnis a Galliis Rhætiisque & Pannoniis Rheno & Danubio fluminibus ; a Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur. Danubius ergo Germaniam a Vindelicia & Norico separauit : quod etiam Ptolemæus his clarissimis verbis lib. II cap. XI adfirmat : τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν ὁρίζει τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ τὸ δυσμικὸν μέρος, *Meridianum latus* [Germaniæ] *terminat Danubii pars occidentalis.* nam pars orientalis extra Germaniam in Pannonias & Mœsias delabitur. In occiduo fine consentit etiam Ptolemæus, quod ἀφορίζει ὁ Ῥῆνος ποταμός, *Rhenus fluuius terminator sit.*

VI.

Orientalem limitem ambiguè Pomponius & Tacitus definiunt. Ille enim *Sarmaticarum confinio gentium ;* hic, *mutuo metu aut montibus* separari dixit. Clarius & distinctius iterum Ptolemæus, primum ponit Danubii ἐπιστροφὴν πρὸς τὰ ὑπερκείμενα Σαρματικὰ ὄρη, *flexum Danubii ad superiacentes Sarmaticos montes :* quem vt ipse gradibus determinat, circa Granuæ ostium, aut paullo citerius, Cusum siue Wagam versus, poni necesse est. Deinde κεφαλὴν τοῦ Οὐϊστούλα ποταμοῦ, καὶ ἔτι αὐτὸς ὁ ποταμὸς ἕως θαλάσσης, subaudi ὁρίζει. Hoc est, *Fons Vistulæ & ipse fluuius Vistula vsque ad mare* terminat ab ortu Germaniam. Consentit Agathemerus lib. II cap. IV τῆς Γερμανίας μετὰ τὸν Οὐϊστοῦλαν ποταμὸν ἔχεται ἡ Σαρματία, *Germaniam,* inquit, *excipit trans Vistulam fluuium Sarmatia.*

VII.

In septemtrione Oceanus finis est consensu omnium ; & sinus *Codanus,* nunc Balticus vocatus. Sed hoc incertum, vtrum ora maris, austrum spectans, Germaniam finierit, an sinus insulas & vlteriora comprehendens. Ptolemæus separat insulas, ὑπέρκειντας τῆς Γερμανίας, *supra Germaniam sitas,* dicens : Mela autem easdem & vlteriora includit. *Supra Albin,* inquit, *Codanus ingens sinus magnis paruisque insulis refertus est. Hac re mare quod gremio litorum accipitur, nusquam late patet, nec vsquam mari simile ; verum aquis passim interfluentibus, ac sæpe transgressis, vagum atque diffusum facie amnium spargitur : qua litora attingit, ripis contentum insularum non longe distantibus, & vbique pæne tantumdem, vt angustum & par freto, curuansque subinde se, longo supercilio inflexum est. In eo sunt Cimbri & Teutoni : vltra, vltimi Germaniæ Hermones.* Quis non videt insulas Danicas descriptas esse, sitas in sinu Codano? Et quia *vltra* illas Germanorum vltimos locat, Cluuerius existimat Halandiam, Scandinauiæ partem, significari, cuius populum, aut nomen potius, immutandum esse censet, in quo nolim ei adsentiri, nec vero in re ipsa dissentire longius. Videtur idem, quod Mela, dixisse Tacitus. *Cetera* [Germaniæ] inquit, *Oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens, nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit.* quod de Noruagia & Suedia ceteroque septemtrione Cluuerius interpretatur lib. I Germ. A. cap. XI.

FLVMINA GERMANIAE.

VIII.

Occidentis terminus *Rhenus* fluuius fuit, de quo satis dictum est in Gallia. Proximus Rheno ex claris & maioribus est *Amisius*, aliis *Amasius* & *Amisia*, ac *Amasia*, per Frisios in Oceanum decurrens. Mela dicto loco: *Amnium exeuntium in Oceanum Amisius, Visurgis, & Albis clarissimi.* Plinius lib. IV cap. XIIII extremo: *Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus.* Tacitus scripsit *Amisia.* Annali I cap. LX *Cæcinam* [Germanicus Cæsar) *cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit.* Et paucis interiectis: *quantum Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum.* Et cap. XLIII *Mox reducto ad Amisiam exercitu.* Straboni est Ἀμασία, *Amasia*, lib. VII pag. 201, Εἰσὶ ποταμοὶ πλωτοὶ, ὧν ἐν τῷ Ἀμασίᾳ Δροῦσος Βρουκτέρους κατεναυμάχησε, *Sunt*, inquit, *amnes nauigabiles* [in Germania] *de quibus est Amasia, in quo Bructeros Drusus prœlio nauali vicit.* Ptolemæo est Ἀμάσιος, *Amasius*, Ἀμασίου ποταμοῦ ἐκβολαὶ, *Amasii fluminis ostia*, lib. II cap. XI. Hodie *Ems* vocatur, contracto nomine, fluuius notus, qui iuxta Emdam vrbem Oceano infunditur.

IX.

Amisio & Rheno minora flumina interiecta, quorum etiam aliqua in antiquitatibus est ratio. Dubia memoria est *Salæ* Rheno proximi, qui partem eius, Drusiana fossa acceptam, in Oceanum effundit, nunc Isala siue Ysel dictus. Io. Isac. Pontanus Chorograph. Disceptat. XXXI contendit, esse hunc Salam, quem Strabo lib. VII memorauerit. Geographi verba sunt pag. 201 Ἔστι καὶ Σάλας ποταμὸς, οὗ μεταξὺ καὶ τοῦ Ῥήνου πολεμῶν καὶ κατορθῶν Δροῦσος ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικὸς, *Est & Sala fluuius, inter quem & Rhenum bellum feliciter gerens Drusus Germanicus obiit.* Iam vero Dio Cassius ineunte libro LV de Drusi vltima expeditione ita refert: ἔς τε τὴν τῶν Χάττων ἐσέβαλε, καὶ προῆλθε μέχρι τῆς Σουηβίας - - - κἀντεῦθεν πρός τε τὴν Χερουσκίδα μετέστη, καὶ τὸν Οὐΐσουργον διαβὰς ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβίου πάντα πορθῶν, *in Chattorum fines ingressus, ad Suevos vsque peruenit: inde in Cheruscos conuerso itinere, Visurgim transgressus, omnia populando, ad Albim vsque perrexit.* Quum vero, ne Albim transmitteret, deterritus spectro esset, παραχρῆμα ἀπέβη, σπουδῇ τε ὑποστρέψαντος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινὶ, πρὶν ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐλθεῖν, τελευτήσαντος, *confestim retro ire cœpit, & in itinere, priusquam Rhenum attingeret, morbo exstinctus est.* Ecquis vero hos populos, tot expeditiones inter Rhenum & Isalam quæsierit? ad interiorem Germaniam omnia pertinent: & multis perquam probabile videtur esse, redeuntem Drusum, ad Magontiacum, vbi & monimentum ei exstructum fuit, exspirasse. Eutropium vide lib. VII cap. VIII in Claudio. Vbi ergo Strabonis Sala? Hadrianus Valesius Notit. Gall. in *Salia* pag. 496 *Alter est etiam Sala, a Strabone memoratus, qui in Mœnum delabitur.* Notus est Sala Franconicus, sed minor fluuius, quam vt curæ potuerit Straboni inter maiores esse. Quare Cluuerio potius & Mensoni Altingio, claris viris, accedo, qui de Sala in Albim influente in-

interpretantur. Hic enim cum Mœno, ad Rhenum tendente, Transrhenanam Germaniam inferiorem a tergo terminat, vt vere Strabo dixerit, inter Salam illum & Rhenum & gessisse Drusum res vltimas, & mortem obiisse.

X.

Ptolemæus inter Rheni & Amasii ostia interposuit ὀυίδρε ποταμοῦ ἐκβολὰς, *Vidri fluuii ostia,* quo tractu quum nullus notabilior fluuius adpareat, quam qui superiore parte *Vechtus,* inferiore, Aqua Nigra, (*Swarte Water*) adpellatur; Cluuerius, Ortelius, H. Iunius, & nuper quoque Theod. Ryckius ad Taciti annal. I cap. LXX, existimant, hunc ipsum Ptolemæi Vidrum esse, quod ideo probabilius Cluuerio videtur, quia alia dialecto pronuntietur, *Wæter,* unde factum sit *Vider.* Contra Menso Altingius, vir huius regionis peritissimus, ex Ptolemæi ordine demonstrat, in Oceano ostia enarrari, non in lacu Austrino siue Fleuo, in quem Vechtus cum Rheno, a Druso abacto, spargitur. In Oceano ergo, post Manarmanim portum, Vidri ostium ostendit, ostium videlicet occidentale Amisii, quod *Vider* siue *Witer,* id est laxius, amplius, nostra dialecto *Weiter,* adpelletur, quia ingenti ore pars Amisii per id exeat in Oceanum.

XI.

Ptolemæo etiam, vt diximus modo, locus est inter Rheni & Vidri ostia Μαναρμανὶς λιμὴν, *Manarmanis portus,* quem Cluuerius censet esse oppidum Geelmuyden, ex cuius portu nauigia Hasseltum deducantur. Quum vero Ptolemæus in litore Oceani versetur, non in ora lacus; alibi vtique *Portus Manarmanis* est quærendus, quem vir laudatus Menso Altingius in eo sinu siue æstuario, quo amnis *Vnsingis,* qui Gröningam adluit, excipitur, inueniri probauit, cui, tamquam peritissimo locorum patriæ, censemus subscribendum esse.

XII.

Ipsum autem amnem *Vnsingim,* qui per Gröningensem agrum in portum illum, cui *Manarmanis* nomen est, defertur, idem Altingius auctoritate veteri munitum iuit, in Taciti annali I cap. LXX, vbi inepte adhuc *Visurgim* lectum, substituens *Vnsingim.* Nam Vitellius duas legiones sibi a Germanico commissas ducebat ab Amisiæ ostio ad Fleuum versus, ac pæne æstu maris submersus, tandem in editiora agmen subduxit. *Inde,* ait Tacitus, *penetratum ad amnem Visurgim, quo Cæsar classe contenderat.* Non contendit Cæsar ad Visurgim, a quo longius longiusque remeabat. Vidit mendum Iustus Lipsius, sed hæsit editione prima, ideoque delendum censuit nomen *Visurgim,* scribendumque simpliciter, *ad amnem quo Cæsar.* Secundis autem curis edi iussit, ad *amnem Vidrum,* id est Vechtum, vt plerique illum interpretantur: eamque lectionem, vt optimam & congruentem, adprobauit recens Taciti emendator Theodorus Ryckius, vir industrius atque acutus. Quum vero apices vocis *Vidrum* & numero & ductu discrepent a voce *Visurgim*; conueniant autem maxime cum *Vnsingim*; hanc vocem substituendam sæpe laudatus Menso censet: quod nolumus improbare, quia cum loci natura congruit, & amnis Gröningensis *Hunsing,* & ager *Hunsingia* vocatus

catus fuit: etiam incertæ rationes *Vidri* apud Ptolemæum ſunt, vt ſupra demonſtrauimus.

XIII.

Antequam ad Viſurgim veniamus, *Luppia* fluuius, ſiue *Lupia*, qui in transuerſum a Teutenburgico ſaltu ad Rhenum fertur, eique miſcetur, contemplandus eſt. Straboni eſt Λȣπίας, *Lupias.* Lib. VII poſt initium: ἐπὶ ταυτὰ τῷ Ἀμασίᾳ φέρονται Βισȣργίς τε καὶ Λȣπίας ποταμὸς, *in eamdem partem, in quam Amiſia, feruntur Viſurgis & Lupia.* Sed fallitur de Lupia, qui per transuerſum ruit in Rhenum: Viſurgis autem & Amiſia in Oceanum alio tractu feruntur. Velleius Paterculus lib. II cap. CV *Pietas ſua Cæſarem, pæne obſtructis hieme Alpibus, vrbem traxit: ad tutelam imperii eum veris initio reduxit in Germaniam; in cuius mediis finibus, ad caput Lupiæ fluminis, hiberna digrediens princeps locauerat.* Sic Lipſius, Bœclerus, Rob. Rigvez, & alii legendum iudicarunt, non *Iuliæ*, qui nullus amnis eſt: ſic edidit primus Nicolaus Heinſius, vir acri iudicio ſummaque doctrina. Pomponius Mela lib. III cap. III *Amnium in Rhenum exeuntium, Mœnis & Lupia clariſſimi.* Et Tacitus annali I cap. LX *Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum, quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum: haud procul Teutoburgienſi ſaltu.* Hodie dicitur *Lippe*, notus amnis Weſtphaliæ, ex quo nomine adparet, recte in Taciti libris littera geminata ſcriptum eſſe.

XIV.

Excipit Luppia *Aliſonem* fluuium. Dio Caſſius lib. LIIII pag. 544 ὥστε Δρȣ̃σον, ἀντικαταφρονήσαντα αὐτῶν, ἐκεῖ τε ᾗ ὅ, τε Λȣπίας καὶ ὁ Ἐλίσων συμμίγνυνται. φρȣ́ριόν τί σφισι ἐπιτειχίσαι, *vt Druſus, contemnens barbaros, ad Lupiæ & Eliſonis confluentes caſtellum contra eos exſtrueret.* Taciti teſtimonium inciſionis dubio incertius eſt redditum. Ait annali II cap. VII *cuncta inter caſtellum, Aliſonem, ac Rhenum, nouis limitibus aggeribusque permunita.* Sic incidunt Vertranius & Freinshemius: vt caſtellum ſit quod proxime dixerat *Luppiæ flumini adpoſitum.* Contra Th. Ryckius coniungit ſine interciſo *caſtellum Aliſonem*, forte quia Velleius lib. II cap. CXX vt locum deſcripſit: *qui vna circumdati Aliſone immenſis Germanorum copiis obſidebantur*; & Ptolemæo locus Ἄλεισον eſt, quamquam turbatis numeris ad Rhenum fere reductus. Nec vero de flumine Dionis dubitatur, quod hodie Alme dicitur, haud procul Paderbornia confluens.

XV.

Nobilis amnis *Viſurgis* ita Latinis Græcisque dictus, vulgo Weſer. Straboni dicto loco Βίσȣργις: Ptolemæo Οὐίσȣργις & alio loco corrupte Οὐισȣ́ριγις: Dioni * lib. LV ineunte Οὐίσȣργος. Velleius dicto lib. II cap. CV *Intrata protinus Germania: ſubacti Bructeri, recepti Cheruſci, gentes: & amnis mox noſtra clade nobilis, tranſitus Viſurgis.* Mela in clariſſimis, in Oceanum exeuntibus, *Viſurgim* refert, vt ſupra vidimus. Plinius itidem dicto loco: *Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus.* Et Tacitus annali II cap. IX *Flumen Viſurgis Romanos Cheruſcosque interfluebat.* Atque ita ſæpe in ſequentibus. Et Sidonius Apollinaris Narbone ſiue Carm. XXIII verſ. 244

* Οὐίσȣργος l. LIV. p. 623.

Tu Tuncrum, & Vachalim, Visurgin, Albin,
Francorum & penitissimas paludes
Intrares.

XVI.

Visurgis sinistræ ripæ adfunditur in Cattis flumen *Adrana*, nunc *Eder* dictum. Tacitus annali I cap. LVI de Germanico: *Cattis adeo improuisus aduenit, vt quod imbecillum ætate ac sexu, statim captum aut trucidatum sit: iuuentus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque pontem cœptantes arcebant.* Haud longe a fontibus Adranæ exoritur alius amnis, qui in contrarias partes fertur & Rheno admiscetur, nunc *Lanus* siue *Lonus* dictus. Christophorus Browerus a Venantio Fortunato *Laugonam* lib. VII carm. VII, & in vetustis diplomatis *Loganam* dici, ad dictum locum Venantii adnotauit. Verba poetæ sunt ad ducem Lupum:

Tamque diu pugnas, acie fugiente, sequutus,
Laugona dum vitreis terminus esset aquis.

XVII.

Superior Rhenus duos nobiles fluuios haurit *Mœnum* & *Nicrum*. Vtrumque Eumenius Panegyrico Constantini cap. XIII coniungit. *Pulchrum tibi,* inquit, *videtur, & re vera pulcherrimum est, vt Rhenus ille non solum, vbi aut latitudine vadosus, aut vicinia fontis exiguus; sed etiam ibi nouo ponte calcetur, vbi totus est, vbi iam plurimos bausit amnes, quos hic noster ingens fluvius, & Barbarus Nicer, & Mænus inuexit, vbi iam immani meatu ferox, & alvei vnius impatiens, in sua cornua gestit excedere.* Sed de vtroque seorsum, quæ veteres scriptores habent, requiramus. Alter scribitur varie *Mœnis, Mœnus, Mænus, Menus.* Pomponius Mela sæpe dicto loco: *Amnium in alias gentes exeuntium, Danubius & Rhodanus: in Rhenum, Mœnis & Lupia clarissimi.* Plinius lib. IX cap. XV de Siluro pisce maiore: *Præcipue in Mœno, Germaniæ amne, protelis boum, & in Danubio marris extrahitur.* Et Tacitus de Germ. cap. XXVIII *Inter Hercyniam siluam, Rhenumque & Mœnum amnes Heluetii; vlteriora Boii, Gallica vtraque gens, tenuere.* Ammianus Marcellinus lib. XVII cap. II *Germani trans Menum nomine fluuium ad opitulandum suis necessitudinibus auolarunt.*

XVIII.

Alterius, *Nicri*, vix memoria supra Constantinorum ætatem est reliqua. Ex Eumenii panegyrico ad Constantinum modo verba attulimus, quibus *barbarus Nicer* cum *Mæno* dicebatur, respectu *Mosellæ*, fluuii ingentis *nostri*, id est Romani, ex Romana prouincia in Rhenum decurrentis. Vopiscus in Probo cap. XIII *reliquias* [hostium] *vltra Nicrum fluuium & Albam remouit.* Ausonius Mosella vers. 423

Hostibus exactis Nicrum super.

Et Sidonius Apollinaris ad Auitum socerum Panegyr. vers. 324

Bructerus, vluosa quem vel Nicer abluit vnda,
Prorumpit Francus.

XIX.

Mediam Germaniam fluuius *Albis* peruadit, * vulgo *Elbe*, in cuius nomine plerique consentiunt; Græci, Strabo, Ptolemæus ὁ Ἄλβις, *Albis*: præter Dionem, cuius est lib. LV ineunte ὁ Ἀλβίας: Latini, Mela, Plinius, quorum verba supra cognouimus: Velleius Paterculus lib. II cap. CVI *a Rheno vsque ad Albim, qui Semnonum Hermundorumque fines præterfluit*: Tacitus Germ. cap. XLI *In Hermunduris Albis oritur flumen inclutum & notum olim*: & annali I cap. LIX *inter Albim & Rhenum.* ac sæpe alibi. Et Seneca Medea vers. 371

Nil, qua fuerat, sede reliquit
Peruius orbis.
Indus gelidum potat Araxem,
Albim Persæ, Rhenumque bibunt.

Flauius Vopiscus, vt modo vidimus, mutata forma, *Alba* dixit.

XX.

In Albim decurrit *Sala* ille nobilior Germaniæ fluuius, quem Strabo lib. VII, vt supra probauimus, quum de Sala Inferioris Germaniæ siue Isala ageremus, nominatim indicauit; Tacitus lib. XIII cap. LVII sine nomine circumscripsit. *Eadem æstate*, inquit, *inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen, gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt. - - - Inde indulgentia numinum illo in amne illisque in siluis saltem prouenire, non, vt aliàs apud gentes, eluuie maris, arescente vnda: sed super ardentem arborum struem fusa, ex contrariis inter se elementis, igne atque aquis concretum.* Scilicet salinæ nostræ iuxta Salam, in siluosa tum regione, ex ipso flumine, quod inde nomen haberet, prouenire videbantur.

XXI.

Post Albim incertiora omnia Romanis fuerunt, vt qui numquam flumen traiecerunt, vel, si quando id transmisere, vt de L. Domitio refert Tacitus annali IV cap. XLIV, *exercitu flumen Albim transscendisse*; longius tamen non videntur progressi esse. Vnde est quod vlteriora flumina aut taceant omnia, aut alii aliter illa adpellent atque ordinent. Mela nihil vltra Albim memorat præter *Visulam* amnem, id est Vistulam: Plinius *Vistulam & Guttalum*: Ptolemæus *Chalusum, Sueuum, Viadum, Vistulam.* Primus, *Chalusus*, non dubitatur *Traua* esse, qui Lubeccam perluit; quia proximus Albi ponitur: alter vero, *Sueuus*, admodum dubitabilis. Quod enim Ptolemæus a Viado (lege *Viadro*) distinguit, & citeriorem facit; sunt clari viri qui de *Spreba* flumine, quod per Hauelam Albi adfunditur, intellectum velint: quibus hoc maxime obest, quod Ptolemæus solos ibidem amnes recenseat in Oceanum exeuntes, non in alios fluuios: ideoque Cluveri-

* Ῥεῖ δὲ ἐκ τῶν Ουανδαλικῶν ὀρῶν, ait Dio libr. LV. pag. 627. Equidem librarium citius audaciæ accusarim, quam Dioni eam scriptionem tribuerim. Ex nomine Ουινδελικῶν conflari facile potuit, vt videtur, Ουανδαλικῶν • Vindelici fortasse quidam cum Marcomannis in Boiohemum abierunt, qui vt a Marcomannis olim separatam sedem habuerant, ita vicinitatis veteris memoria in Boiohemo quoque seorsim incoluerunt, vt ex eorum finibus Albis existere diceretur.

verius pro vno flumine habet cum Sueuum tum Viadrum, errore ſeparatos a Ptolemæo, quod eo facilius fuerit, quia Germania trans Albim tum temporis non ſatis fuit cognita. Quod etiam Oderæ, qui haud dubie Ptolemæi Viadus vel Viader eſt, vt nomen oſtendit; disiunctiſſimis oſtiis, & per inſulas Wollinam & Vſedomiam ſeparatis, Oceano ſiue Codano ſinui infunditur, non inprobabile eſt, citerius oſtium vocari Sueuum; vlterius Viadrum, ſeruato amnis nomine, ſicut hodieque diuerſis nominibus illa oſtia diſtinguuntur. Citimum enim, quod fluuium *Pene* ſimul effundit, eius nomen quoque induit: medium *Swine* adpellatur, ſeu *Swene* dialecto alia, quod propius ad *Sueui* nomen accedit: vltimum eſt *Diwenouium*. Hæc congruentior eſt Ptolemæi interpretatio, quam ſi in eo erraſſe dixeris, vt vel ex vno flumine duo fecerit, vel fluuiale oſtium habuerit pro marino.

XXII.

Succedit Solini *Guthalus* inter Albim & Viſtulam cap. xx poſitus, latiſſimis amnibus Germaniæ adnumeratus: qui a Plinio ſcribitur *Guttalus*, ſed, turbato ordine, vltra Viſtulam remouetur. Quem ſi preſſe ſequi volueris, de Boruſſo quodam amne, forte Pregela, interpreteris. Quod vero Solinus, qui Plinium transſcripſit, Guthalum citeriorem ponit (ait enim: *De internis eius* [Germaniæ] *partibus Albis, Guthalus, Viſtula, amnes latiſſimi, præcipitant in Oceanum;*) nec vero in Boruſſia eſt tam *clarus*, vt Plinius ſuum Guttalum facit; aut tam *latus*, vt dixit de eodem Solinus, quam Odera Pomeraniæ; turbatus ordo Plinii a deſcribentibus videtur, eique ordo Solini præferendus. Quod ſi eſt; Guttalus non poteſt alius quam Odera eſſe, quia Pomerania alium tam memorabilem ac clarum, latiſſimamque non habet, neque credibile propter hanc cauſſam, prætermitti a Plinio vel Solino Oderam potuiſſe. In quo etiam Philippum Cluuerium, præſtantiſſimum geographum Germaniæ, conſentientem habemus.

XXIII.

Viſtula autem, οὐΐϛελα Ptolemæo & Agathemero, Plinio *Viſtillus* ſiue *Viſtula*; Solino *Viſtula*, & in ſcriptis quibusdam libris *Viſtla*, ſiue *Viſcla*, Salmaſio teſtante: Pomponio Melæ *Viſula;* ex ſitu non dubitatur amnis eſſe, qui vulgo *Weixel*, & *Wieſſel* ſiue *Weiſſel* adpellatur, terminus, aduerſus Sarmatiam, Germaniæ. vt ſupra ex Ptolemæo & Agathemero probauimus.

XXIV.

Auſtralis limes ſupereſt, quem *Danubius* * amnis facit, in oriente *Iſter* adpellatus. Fluuius Europæ nobiliſſimus, cuius maiorem partem peruadit, μέσην σχίζων τὴν Εὐρώπην; *Europam mediam diuidens*, vt Herodotus ait lib. II cap. XXXIII. Limitem Germaniæ ab auſtro eſſe ſupra oſtendimus: eſſeque binominem, & nunc *Danubium* nunc *Iſtrum* dici, omnium confeſſione certum eſt: ſed quibus regionibus *Danubius* ſit, & quibus alio *Iſter* nomine, diſſenſionibus auctorum maxime incertum: niſi quod in eo conuenitur, *Danubii*

* Ariſtoteles Meteorol. I. c. 13. originem Iſtri e Pyrenæo monte arceſſit. Herodotus libr. II. c. 33. ex oppido Pyrrheno. Aelian. hiſt. animal. XIV. c. 23. magis etiam obſcura tradit. Tenzel in Colloq. menſtr. Ann. 1690.

nubii nomen valere ab occasu : *Istri*, in oriente. Pomponius lib. II cap. I *Per immania magnarum gentium diu Danubius est: deinde aliter adpellantibus accolis, fit Ister.* Ptolemæus lib. III cap. VIII ἀπ' Ἀξίου πόλεως ἤδη καλεῖται ὁ Δανούβιος μέχρι τοῦ Πόντου καὶ τῶν ἐκβολῶν, Ἴστρος, *ab Axiopoli iam vocatur Danubius vsque ad Pontum & ostia* ISTER. At Axiopolis in Mœsia Inferiore est prope Getarum regionem. Sic tamen etiam Strabo lib. VII pag. 212 τοῦ ποταμοῦ τὰ μὲν ἄνω καὶ πρὸς ταῖς πηγαῖς μέρη, μέχρι τῶν καταρακτῶν, Δανούβιον προσηγόρευον, ἃ μάλιστα διὰ τῶν Δάκων φέρεται· τὰ δὲ κάτω μέχρι τοῦ Πόντου, τὰ περὶ τοὺς Γέτας, καλοῦσιν Ἴστρον. *Fluminis superiores partes, quæ fontes versus sunt ad cataractas usque, Danubium dixerunt, quæ maxime per Dacos feruntur: inferiores ad Pontum vsque, quibus Getæ sunt vicini, Istrum adpellant.* Contra Plinius lib. IV cap. XII *Per innumeras lapsus gentes Danubii nomine, immenso aquarum auctu, & vnde primum Illyricum adluit, Ister adpellatus.* Breviorem sic vsum vocabuli *Danubii* ostendit, sed nondum clare distincteque, quia Illyricum antiquum (alia ratio Illyrici medio æuo est) non attingit Danubius. Magis coarctat vsum vocabuli Agathemerus lib. II cap. IV, ὁ Ἴστρος, ὃν μέχρις Οὐϊνδοβόνης πόλεως Δανούβιον καλοῦσι, *Ister, quem ad Vindobonam vsque Danubium vocant.*

XXV.

Quid ergo in tanto dissensu constituendum? Superiora fluminis, *Danubii* nomen; inferiora, *Istri* ferre certum est: in mediis, huic, illi nomini terminum præfinire perdifficile, in quo vsus scriptorum sequendus est, qui vero nec ipse sibi constat vbique & in omnibus exemplis. Græci scriptores mediis partibus sæpius *Istrum*, Ἴστρον; Latini frequentius *Danubium* adpellant. Eutropius lib. VI cap. II de Scribonii Curionis Dardanico bello: *vsque ad Danubium penetrauit:* & cap. VIII de M. Luculli bello Thracio: *vsque Danubium penetrauit.* Ac Florus lib. IV cap. XII de Dacis: *quoties concretus gelu Danubius iunxerat ripas, decurrere solebant & vicina populari.* Vopiscus Aureliano cap. XXXIX *Prouinciam trans Danubium Daciam, a Traiano constitutam, reliquit.* Adde Eutropium lib. IX cap. IX. At idem Florus dicto loco, paucis ante verbis, *Pennonii duobus saltibus, ac tribus fluuiis Drauo, Sauo, Istroque vallabantur.* Pannonii autem Dacis citeriores sunt. Pæanius in locis Eutropii lib. VI & IX, Ἴστρον reddidit qui Latine est *Danubius:* & Xiphilinus Traiani pontem, qui in Mœsia Superiore erat, ἐπὶ τοῦ Ἴστρου, *super Istrum* constructum fuisse narrauit.

MONTES ET SILVAE GERMANIAE.

XXVI.

In nobilioribus montibus, qui memorantur ab antiquis scriptoribus, celebratur a Mela & Tacito *Taunus.* Ille lib. III cap. III *Montium altissimi Taunus & Rhetico.* Hic annali I cap. LVI *Germanicus quatuor legiones, quinque auxiliarium millia, & tumultuarias cateruas Germanorum, cis Rhenum colen-*

lentium, Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem sociorum numerum ipse ducit: positoque castello super vestigia paterni præsidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit. Et interiectis paucis: *Cattis inprouisus aduenit: iuuentus flumen Adranam nando tramiserat, Romanosque, pontem cœptantes, arcebant. dein tormentis sagittisque pulsi. - - - Cæsar incenso Mattio (id genti caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum.* Idem lib. XII cap. XXVIII de L. Pomponio legato, qui trans Rhenum Cattos repressurus, auxiliares Vangiones & Nemetas cum alario equite præmiserat: *præda famaque onusti ad montem Taunum reuertuntur, vbi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti cupidine vlciscendi casum pugnæ præberent.* Hæc latius transscribenda erant, vt de situ constaret clarius. Sunt enim qui in Cisrhenana Germania hunc montem quærant: quem vero Tacitus trans Rhenum designat. Quid enim opus fuisset montano præsidio in pacata prouincia, vt Drusus poneret, aut Germanicus dirutum a barbaris instauraret? cur subsidia, suis in hostem emissis, Pomponius cis Rhenum posuisset ad casus & fortunam belli? Et quia inde rectum iter ad Mattium oppidum erat & Adranam flumen; pronum vtique ad fidem est, quod Cluuerius censet, esse montem illum, qui ex aduerso Moguntiaci vulgo *der Heyrich* & *die Höhe* adpellatur. Ortelius quoque trans Rhenum apud Cattos locauit.

XXVII.

Pomponii Melæ *Rheticonem* frustra quidam in Rhætia & in Alpibus, nominis consonantia decepti, inuestigant, quia Alpes Romani ad Italiam potius referunt, quam ad Germaniam; nec aliud propositum Melæ fuit, quam montes, siluas, flumina Transrhenanæ Germaniæ indicare. Sicut ergo *Taunus* in conspectu Romanorum fuit, Moguntiaci aut vicinis locis præsidia habentium: ita vero simile est, in pari situ & notitia montem esse *Rheticonem*; cui positioni nullus respondet magis, quam qui Tauno non minor trans Rhenum e regione Bonnæ conspicitur, vulgo Septimontium, *Siebengebirge* dictus. Hæc ex Cluuerii iudicio, qui omnia diligentissime scrutatus est.

XXVIII.

Ptolemæi *Melibocus* mons, Μηλίβοκον ὄρος, inter Visurgim & Albim est, quem a Chamauis incipere dixit, eiusque orientales accolas, Bonochæmas, περὶ τὸν Ἄλβιν ποταμὸν, *circa Albim fluuium* ipse constituit. Cluuerio videntur illi montes esse, qui reliquum nomen ex Hercynia silua tenent, vulgo *der Haartz.*

XXIX.

Eiusdem Ptolemæi mons *Asciburgius* in Poloniæ finibus sit necesse est, quia accolæ & vicini proximi μέχρι τοῦ Οὐϊστούλα, *vsque ad Vistulam* pertinuisse dicuntur. Montes ergo sunt inter Silesiam & Poloniam, & ex australi parte Hungariam contingentes. Tandem *Suditos* vel *Sudetos* montes addit Ptolemæus, τὰ Σούδητα ὄρη, quos circa Boiohemum esse plerique consentiunt, & ipsa positio Ptolemæi non obscure probat. Quidam in ortum, ad Mœni, Salæ & Egræ fontes: alii in aliam plagam ad fontes Albis reducunt: Cluuerius vtrobique, vt sint montes cingentes Bohemiam.

XXX.

Denique etiam *Abnoba* dignus mons est qui commemoretur, Ptolemæo Ἄυνοβα dictus, qui idem est: neque is difficilis inuentu, propter flumen quod fundit. Plinius lib. IV cap. XII de Danubio: *Ortus hic in Germaniæ iugis montis Abnobæ, ex aduerso Raurici Galliæ oppidi, multis vltra Alpes millibus.* * Et Tacitus de Germ. cap. I *Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ iugo effusus, plures populos adit.* Festus Auienus Descriptione Orbis v. 437

Abnoba mons Istro pater est: cadit Abnobæ hiatu.

XXXI.

Siluarum maxima est *Hercynia*, Straboni lib. VII Ἑρκύνιος δρυμός, υ Græca littera, quam Latini imitantur, quamuis propter Germanicam originem vocis opus non erat. Horrida fuit & amplissime patens. Cæsar lib. VI cap. XXIV *Hercyniæ siluæ latitudo* IX *dierum iter expedito patet. Oritur ab Helvetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus, rectaque fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum & Anartium: hinc se flectit sinistrorsus, diuersis a flumine regionibus, multarumque gentium fines propter magnitudinem attingit. Neque quisquam est huius Germaniæ, qui se adisse ad initium eius siluæ dicat, quum dierum iter* LX *processerit, aut, quo ex loco oriatur, acceperit.* Mela dicto loco dimensione vtitur eadem: *Maxima*, inquit, *siluarum Hercynia; & aliquot sunt, quæ nomen habent: sed illa dierum sexaginta iter occupans, vt maior aliis, ita & notior.* Plinius lib. IV cap. XIV extremo: *introrsus, nullo inferius nobilitate, Hercynium iugum prætenditur.* Sed necdum omnem latitudinem videtur Cæsar cognouisse. nam inferiorem etiam Germaniam occupauerat. Claudianus IV Consul. Honor. vers. 450

venit accola siluæ
Bructerus Hercyniæ.

Et de Cattis Tacitus Germ. cap. XXX, *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis & palustribus locis, vt ceteræ ciuitates: - - - - & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit.* Totam ergo Germaniam fere complexa videri potest, vt ceteræ pleræque siluæ, huius partes adpareant, quamlibet nomine insignitæ singulari: neque reliquiæ eius tantum illæ sunt quæ nomen retinent, *der Haartz*; verum etiam aliæ pleræque horridiores, vt *Spessard*, *Westerwald*, *Thuringica*, *Hassiaca*, & *Boiohemum cingentes*, & aliæ. Sed vetera nomina inquirere iam nostrum est.

XXXII.

Cæsar lib. VI cap. X *infinitæ magnitudinis siluam* memorat, *quæ adpelletur Bacenis. Hanc*, ait, *introrsus pertinere, & pro natiuo muro obiectam Cheruscos a Sueuis, Sueuosque a Cheruscis, iniuriis incursionibusque prohibere.* Et ad huius fines se Sueui, id est Catti, recipiebant, quum Cæsaris, Rhenum transgressi, arma refugerent. Metaphrastes Βακένην vocat. Ex situ autem siluæ

* Aelianus XIV hist. anim. c. 23 Ὑπὸ τῷ ποδὶ τῶν Ἀλπείων ὀρῶν πρὸς ἄνεμον βοῤῥᾶν ὑπὸ τῇ ἄρκτῳ (forte τῇ τῶν Ῥαιτῶν χώρᾳ) γένος δὲ τοιοῦτον ἱππικοὶ ἄνδρες. Ἐντεῦθέν τοι πρόεισιν ὁ τῶν Εὐρωπαίων ποταμῶν μέγιστος Ἴστρος, ἐκ πηγῆς μὲν οὐ πολλῆς, ταῖς δὲ τοῦ ἡλίου προσβολαῖς ταῖς πρώτως ἀντίος. Εἶτα οἱονεὶ δορυφοροῦντες αὐτὸν, ἅτε τῶν ἐπιχωρίων ῥευμάτων βασιλέα συνανίσχουσ οἱ πολλοὶ καὶ κέννασιν τὸ ῥεῦμα αὐτῶν ἐστι.

ſiluæ *Bacenis*, & Cattorum fuga, ab Rheno magis magisque recedentium, adparet, non poſſe alios montes & ſaltus eſſe, quam Hercyniæ reliquias genuinas, quæ hodieque longo tractu procurrentes *der Haartz* adpellantur.

XXXIII.

Nec dubium eſt Cluuerio, quin & *Cæſia ſilua*, annali I Taciti memorata, pars fuerit magnæ illius Hercyniæ. Verba Taciti de illa cap. L ſunt: *Sequitur ardorem militum Cæſar, iunctoque ponte tramittit duodecim millia e legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas. - - - - At Romanus agmine propero ſiluam Cæſiam, limitemque a Tiberio cœptum ſcindit, - - - Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſiluarum amoliri iubetur: legiones modico interuallo ſequuntur. Iuuit nox ſideribus illuſtris, ventumque ad vicos Marſorum.* Quibus expenſis omnibus, & vnde duxerit ſuos Germanicus, nempe ex Caſtris Veteribus; concludit tandem Cluuerius, ſiluam Cæſiam partim in Cliuenſi Ducatu, partim in Weſtphalia eſſe, inter Veſaliam & Kœsfeldum interiectam.

XXXIV.

Pars quoque Hercyniæ fuit *Gabreta ſilua*, Straboni Γαύβρητα ὕλη, *Gaubreta*; Ptolemæo Γαβρῖτα ὕλη, dicta, quamuis hi diſtinguant ab Hercynia. Strabonis hæc ſunt lib. VII pag. 202 Ἔστι καὶ ἄλλη ὕλη Γαύβρητα μεγάλη· ἔπειτα δὲ τὰ τῶν Σοήβων· ἔπειτα δ᾽ ὁ Ερκύνιος δρυμός· *Eſt & alia magna ſilua Gabreta; deinde Sueuorum ſedes; inde Hercynius ſaltus.* Ptolemæus lib. II cap. XI τὰ καλούμενα Σούδητα ὄρη. ὑφ᾽ ἃ ἐστιν ἡ Γάβριτα ὕλη, ὧν μεταξὺ καὶ τῶν Σαρματικῶν ἐστιν ὁ Ορκύνιος δρυμός. *Montes Sudeti dicti; ſub quibus eſt Gabrita ſilua: inter quos & Sarmaticos montes eſt Hercynia ſilua.* Et poſt paullo: ὑπὲρ τὰ Σούδητα ὄρη Τευριοχαῖμαι· ὑπὸ δὲ τὰ ὄρη Οὐάριστοι· εἶτα ἡ Γαβρῖτα ὕλη· ὑπὸ δὲ τὴν Γαβρῖταν ὕλην Μαρκομάνοι. *Super Sudetos montes, Theuriochæmæ: infra illos montes, Variſti: deinde Gabrita ſilua, ſub qua Marcomanni.* Sed neuter Hercyniam tantam habet, quantam Cæſar & Pomponius. Coniicit tamen ex hiſce Cluuerius, Gabretam ſiluam partim Thuringicam eſſe, partim Boiohemicam, Thuringicæ continuam atque connexam. Inter quam & Melibocum montem eſt Ptolemæi *Semana ſilua*, Σημανὰ ὕλη, quæ quibusdam eſt ipſa *Bacenis* ſiue *der Haartz*.

XXXV.

In alia plaga eſt *Luna ſilua*, nec ipſa disiuncta longe ab Hercynia ſilua. Ptolemæus dicto loco; ὑπὸ τὸν Ορκύνιον δρυμὸν Κούαδοι. ὑφ᾽ οὓς τὰ σιδηρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη· ὑφ᾽ ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαιμοὶ, μέχρι τοῦ Δανουβίου. *Sub Hercynia ſilua Quadi: ſub quibus ferri fodinæ, & Luna ſilua: ſub qua gens magna Bæmi vsque Danubium.* Luna ergo ſilua ad Morauiam eſt, ad fontes Mari, nunc March, qui contra Carnuntum Danubio inſinuatur.

XXXVI.

Itidem ex alia plaga ſunt *Marcianæ ſiluæ*, quas Ammianus Marcellinus vocat lib. XXI cap. XV. [Valeſ. cap. VIII] *Diſcedens*, inquit, *Iulianus a Rauracis, - - - profecturus per Marcianas ſiluas viasque iunctas Iſtri fluminis ripis, - - - quum ad locum veniſſet, vnde nauigari poſſe didicit flumen; lembis*

 con-

conſcenſis ferebatur occulte, ſcilicet in Pannoniam, Sirmium verſus. Inter Rauracos autem & Danubium recentem media eſt *ſilua Nigra*, *Schwartzwald*, notisſimæ famæ, per quam tranſirę Iulianum oportuit, vt veniret ad Danubium nondum nauigabilem. Hæc ergo eſt illa *Marciana ſilua*, vt Valeſius; ſiue *Martiana*, vt Lindenbrogius ſcripſit: quam Tabula Peutingeriana eodem ſitu oſtendit, itidem per c ſcriptam, *Silua Marciana*.

DIVISIO GERMANIAE.

XXXVII.

Plinius lib. IV cap. XIV Germanos Transrhenanos in quinque gentes diuidit, quarum quædam longius & ſupra conſuetum limitem excurrunt. *Germanorum*, inquit, *genera quinque: Vindili, quorum pars Burgundiones, Varini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes. Proximi autem Rheno Iſtæuones; quorum pars Sicambri. Mediterranei Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cherusci. Quinta pars Peucini, Baſternæ, contermini Dacis.* Quum vero difficile ſit, cuilibet harum gentium ſuam ſedem & proprios fines adſignare; malumus cum Tacito ſecundum fluuios diſpeſcere, qui certiores termini ſunt, etiam notiores nobis, & iam expoſiti. Non equidem aperte ita diſpenſat Tacitus; id vero haud obſcure ex libello eius colligitur. Prima ergo pars eſt inter Rhenum, Salam, Albim, vſque ad Sinum Codanum, vulgo *Ooſt-See* dictum: altera inter Salam, Albim, Danubium & Viſtulam ac mare ſeptemtrionale; quam vno nomine *Sueuiam* adpellabant. Nam, inquit Tacitus cap. XXXVIII, *Sueuorum non vna gens: maiorem Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque diſcreti, quamquam in commune* SVEVI vocentur. Maiores hæ partes ſecundum alia interiecta flumina in minores ſubdiuiduntur, vt inter Rhenum & Amiſium; inter Amiſium & Viſurgim; inter Viſurgim & Albim; & ſic in aliis quoque diuiſionibus. Sit ergo pars prior & occidentalis Germanorum

SECTIO I.

INTER RHENVM ET ALBIM.

XXXVIII.

Multæ gentes inter Rhenum & Albim coluerunt, quas diſtinctius vt cognoſcamus, particulatim contemplabimur, prout interiectis aliis fluminibus denuo diuiſæ ac ſeparatæ ſunt.

XXXIX.

Inter Rhenum & Amiſium ſub Oceano ſunt FRISII MAIORES, a *Minoribus*, qui circa lacus inter Rheni alueos habitauerunt, diſterminati. Taciti hæc diuiſio eſt de Germ. cap. XXXIV *Angriuarios & Chamauos a tergo Dulgibini & Chaſuari cludunt, aliæque gentes haud perinde memoratæ. a fronte Friſii excipiunt. Maioribus minoribusque Friſiis vocabulum eſt, ex modo virium.*

vtræque

vtræque nationes vsque ad Oceanum Rheno prætexuntur, ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus nauigatos. Ait distingui sic *ex modo virium:* quod argumento est plus terrarum, & spatiosiores campos tenuisse *Maiores*, qui vtique inter Fleuum lacum, seu Rhenum a Druso abactum, & flumen sunt Amisium. Ex quo consequitur, *Minores* Frisios circa ipsos lacus & inter Rheni alueos vna cum aliis gentibus, supra in Belgica ex Plinio enumeratis, vt in tractu angustiore, coluisse. Tacitus *Maiores* maxime in Caninefatum tumultu lib. IV Histor. cap. XV intelligit, quum *gentem Transrhenanam* Frisios adpellat. *Statim*, inquit, *accitis Frisiis (transrhenana gens est) duarum cohortium hiberna, proxima occupatu, Oceano irrumpit*, puta, Brinio, dux Caninefatum.

XL.

Plinius lib IV cap. XV & *Frisios* & *Frisiabones* inter Helium & Fleuum, Rheni ostia concludit, atque sic tantummodo *Minorum* rationem habet, quorum pagum censet Menso Altingius *Frisiabones* fuisse. Sed vlteriores etiam esse & ad Amisium vsque pertinere, Tacitus annali I cap. LX clarissime ostendit. *Maior*, inquit, *Cæsari metus: & ne bellum mole vna ingrueret, Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit: equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit. Ipse impositas nauibus quatuor legiones per lacus vexit: simulque pedes, eques, classis apud prædictum amnem conuenere.* Et Ptolemæus lib. II cap. XI τὴν παρωκεανῖτιν κατέχουσιν οἱ Φρίσσιοι μέχρι τοῦ Ἀμισίου ποταμοῦ, *partem, quæ iuxta Oceanum est, Phrissii colunt vsque ad flumen Amisium.* Sic scribit ille gentis nomen: qui Dioni lib. LIV sunt Φρείσιοι; Latinis, Plinio Tacitoque, *Frisii:* Paullo Diacono lib. VI Langob. cap. XXXVII *Frisones.* Est & *Friseus* veteri inscriptione apud Gruterum pag. 532 num. 6.

AVR. VERO EQ. SING. AVG
NAT. FRISEO T. AEL. GEMINI
VIXIT ANN. XXX
MIL. ANN. XIII.

Frisiorum itaque post Fleuum ostium, primum fuit *Fleuum castellum* Taciti, quod in oppidis numerasse, & Φληοῦμ, *Fleum* dixisse Ptolemæus videtur. In Frisiis fuisse certum est, & ex Taciti annali IV cap. LXXII constat. *Eodem*, inquit, *anno Frisii, transrhenanus populus, pacem exuere, nostra magis auaritia, quam obsequii impatientes. - - - Olennius, e primipilaribus, regendis Frisiis impositus, infensos fuga præuenit, receptus castello, cui nomen Fleuum: & haud spernenda illic ciuium sociorumque manus litora Oceani præsidebat. Quod vbi L. Apronio inferioris Germaniæ proprætori cognitum, - - - exercitum Rheno deuectum Frisiis intulit; soluto iam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus.* Cluuerius, communi nomine inductus, a dextra *Fleui* ostii ponit: Altingius cum aliis, ad ostium Vnsingæ, nixus numeris Ptolemæi, profert, præsertim quum locus ibi, Fliedorp dictus, supersit. Nos nihil definimus: si quid tamen omnino dicendum est, censemus tutius in nominibus certis, quam in dubia auctoritate Ptolemæi confidi.

XLI.

Portus Marnamanis, supra ex Ptolemæo, quum de fluminibus ageremus, monstratus, vel sinus vel æstuarium est Oceani, (non lacus Fleui, vt alii contra sententiam Ptolemæi putant) cui Vnsinga, fluuius Gröningensis, infunditur. Deinde *Ostium Vidri*, quod occidentale fluminis Amisii esse æque supra, Altingio indice, ostendimus. Intus paullo iuxta idem ostium, quod sinus instar excurrit in læuam, *Amisia* oppidum, quod Tacitus lib. II annal. cap. VIII descripsit. *Lacus inde*, inquit, *& Oceanum* [Germanicus] *vsque ad Amisiam flumen, secunda nauigatione peruehitur: classis Amisiæ relicta, læuo amne; erratumque in eo, quod non subuexit.* Vim verbis Taciti inferunt, qui de Emda, vrbe Cauchorum interpretantur, vt erudite Altingius, sæpe honoris caussa nominatus, probauit. In *læuo* enim *amne* siue ad Amisii sinistram & statio illa nauium, quæ opportuna ibidem est, & oppidum *Amisia* iuxta eamdem quærendum est.

XLII.

Interiora iuxta idem flumen videntur *Corbulonis munimentum* habuisse & *Mediolanium* Ptolemæi. Illud ex Taciti libro XI cap. XIX eruendum. *Natio*, inquit, *Frisiorum post rebellionem, clade L. Apronii cœptam, infensa, aut male fida, datis obsidibus consedit apud agros a Corbulone descriptos. Idem senatum, magistratus, & leges imposuit. ac ne iussa exuerent, præsidium immunivit: missis, qui maiores Chaucos ad deditionem perlicerent.* Ex quibus colligitur, in parte Frisiorum, quæ Amisio & Chaucis proxima est, hoc *Corbulonis Munimentum*, cui præsidium, senatum, magistratum, leges imposuit, excitatum fuisse. Cui locum magis commodum, quam Groningæ, in tota Frisiorum regione negat Menso Altingius inueniri, quæ ciuitas multa vestigia Romanarum legum ac magistratuum ad nostram ætatem retineat. Quod vero Romanorum alia monimenta heic rara sint aut nulla, ex eo esse probabile facit, quod ibidem Tacitus subiecit, *Claudium adeo nouam in Germanias vim prohibuisse, vt referri præsidia cis Rhenum iuberet.*

XLIII.

Alterum propter Vnsingam oppidum, *Mediolanium*, ex situ & numeris Ptolemæi coniicitur, quod idem doctissimus vir *Mediolarium* scribendum esse existimat, quia X M. P. supra Groningam, iuxta lacum, locus in medii æui annalibus adhuc *Ad tres Lares* nominetur, ibidemque tenuis vicus supersit *Midlaren* dictus, id est *Mediolarium*. Inde in occasum, & Fleuum versus *Cruptoricis villam*, & *Lucum Baduhennæ fuisse*, ex clade Romanorum, quam Tacitus annali IV cap. LXXIII descripsit, intelligitur. *Mox compertum*, inquit, *a transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugna in posterum extracta, confectos, & aliam quadringentorum manum, occupata Cruptoricis, quondam stipendiarii, villa, postquam proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse.* Nemus sacrum *Lucum Baduhennæ* fuisse, ipsum nomen fert: an inædificatum fanum, vicum, vel maius aliquid habuerit, non habemus certum dicere.

XLIV.

Supra Frisios, in austrum versus, campi iacebant, pecoribus & armentis militum, ad dextram ripam fossæ relicti, quos ANSIBARII siue ANSIVARII, a Chaucis, finitimis suis pulsi, petierunt ab Romano duce, nec impetrarunt: pariterque deserti a Tencteris Bructerisque, ad quos confugerant; & reiecti ab Vsipiis & Tubantibus; in Cattis tandem & Cheruscis perierunt. Tacitus lib. XIII cap. LV seq. de iis enarrauit.

XLV.

Ab austro etiam Frisios spectabant MARSI atque BRVCTERI, ab Rheno longe supra Luppiam extensi: quibus separati finibus, minus certum est. Cluuerius censet, Marsos in cæsorum Bructerorum loca immigrasse. Quæ aperta habemus, ex Tacito ostendimus, aut vndecumque possumus. Annali I cap. LVI ille: *Fuerat animus Cheruscis iuuare Cattos; sed exterruit Cæcina huc illuc ferens arma: & Marsos, congredi ausos, prospero prælio cohibuit.* Et annali II cap. XXV *C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Cattos imperat* [Germanicus] *ipse maioribus copiis Marsos irrumpit: quorum dux Malouendus, nuper in deditionem acceptus, propinquo luco defossam Varianæ legionis aquilam modico præsidio seruari indicat.* Forte alius hic lucus est ab illo, qui *Tanfanæ templum* habuit, antea ab eodem Cæsare euersum. Nam annali I cap. L legatus eius præmissus dicitur *ad vicos Marsorum* venisse: & cap. LI Cæsar subsequens *quinquaginta millium spatium ferro flammisque peruastasse: & profana simul & sacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod Tanfanæ vocabant, solo æquatum.* Non ergo ibi, sed alio luco, *præsidium modicum* seruandæ aquilæ fuisse, credibile est: sicuti nec illud incertum, in Marsis *Tanfanæ* templum exstitisse.

XLVI.

De BRVCTERIS Tacitus Germ. cap. XXXIII *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu fauore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem prœlii inuidere. super LX millia non armis telisque Romanis, sed quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt.* Ait discordia ipsorum Germanorum Bructeros, Romanis cum voluptate spectantibus, excisos esse. At non ita exstirpati omnes, quin posteriori etiam tempore eius nominis multi superessent. Incertum tempus huius internecionis, & sub Tiberio cum Bructeris etiam bellum fuit Romanis. Tacitus annali I cap. LX *Cæsar Cæcinam, distrahendo hosti, per Bructeros ad Amisiam mittit.* Ergo inter Flevum lacum & Amisiam coluerunt, supra Frisios. nam *equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducebat: ipse* [Germanicus] *legiones per lacus vexit, - - Bructeros, sua vrentes, expedita cum manu L. Stertinius missu Germanici fudit, interque cædem & prædam reperit vndeuicesimæ legionis aquilam cum Varo amissam. Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum, haud procul Teutoburgiensi saltu.* Posteriori autem sæculo etiam *Bructeros* superfuisse, remotiores fortasse ab Rheno,

no, panegyrici, Constantino dicti, ostendunt. Eumenius cap. XII *Vt omnibus modis barbarorum immanitas frangeretur, immissa Bructeris vastatione fecisti, imperator inuicte.* Et Nazarius ad eumdem: *Quid memorem Bructeros? quid Chamauos? quid Cheruscos? quid Alemannos? - - - Innumeræ simul gentes ad bellum coactæ, sed vno impetu tuo fusæ.* Claudianus IV Consul. Honor. vers. 450

- - - - venit accola siluæ
Bructerus Herciniæ.

XLVII.

Strabo & Ptolemæus Bructeros in *Maiores* & *Minores* distinguunt. Ille lib. VII post initium: ὁ Λουπίας ποταμὸς, ῥέων διὰ Βρουκτέρων ἐλαττόνων, *Luppia amnis per Bructeros Minores fluit.* Et Ptolemæus lib. II cap. XI Κατέχουσι τῆς Γερμανίας, τὰ μὲν παρὰ τὸν Ῥῆνον ἀρχομένοις οἵ τε Βρούκτεροι (male Βουσάκτεροι scriptum) οἱ μικροὶ καὶ οἱ Σύγαμβροι, *Tenent Germaniam a Rheno fluuio Bructeri Minores & Sigambri.* Minores ergo ad Rhenum fuerunt in limite: Maiores intus ad caput Luppiæ versus, & saltum Teutoburgicum.

XLVIII.

Inter *Amisiam* & *Visurgim* ad septemtrionem seu Oceanum erant CHAVCI, siue CAVCHI, qui & CAVCI scribuntur, sed *Minores* tantum: nam Maiores trans Visurgim vsque ad Albim erant. Ptolemæus in Germania: Μετὰ τούτους Καῦχοι οἱ μικροὶ, μέχρι τοῦ Οὐϊσούργιος ποταμοῦ. εἶτα Καῦχοι οἱ μείζους, μέχρι τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ, *Post hos* [Frisios] *Cauchi Minores sunt, vsque ad Visurgim: deinde Cauchi Maiores: vsque ad Albim fluuium.* Etiam Tacitus hac diuisione vsus est lib. XI cap. XIX. *Corbulo*, inquit, *præsidium* [Frisiis] *immuniuit, missis qui Maiores Chaucos ad deditionem perlicerent.* Situm, amplitudinem, & mores gentis ita Tacitus de Mor. German. cap. XXXV descripsit: *Hactenus in occidentem Germaniam nouimus. In septemtrionem ingenti flexu redit. Ac primo statim Chaucorum gens, quamquam incipiat a Frisiis ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos vsque sinuetur. Tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent, populus inter Germanos nobilissimus, quique magnitudinem suam malit iustitia tueri, sine cupiditate, sine impotentia, quieti secretique. nulla prouocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur.* Attamen Ansibarios de sedibus expulerunt, vt supra ex annali XIII cap. LV ostensum: & cum Ciuile fecerunt contra Romanos. Idem Hist. lib. V cap. XIX *Ciuili Chaucorum auxilia venere.* Terram illorum Dio Cassius lib. LIV pag. 544 Χαυκίδα, *Chaucidem* adpellauit. Nostra ætate Frisia orientalis est & Oldenburgicus Comitatus, vbi Minores fuere: Bremensis Ducatus & portio Lauenburgica, vbi Maiores.

XLIX.

Supra Minores Chaucos in austrum CHAMAVI erant, qui antiquissimis temporibus ripam Rheni tenuerunt, vt Ansibariorum vel dux, vel orator ad Romanos, Boiocalus, apud Tacitum lib. XIII cap. LV ostendit: quæ petebant ab Romanis, *Chamauorum quondam arua, mox Tubantum, & post Vsi-*

Vsipiorum fuisse. Quo casu vero migrauerint, silente historia, ignotum est. Migrarunt autem in Bructerorum sedem vna cum Angriuariis. Idem de Germ. cap. XXXIII *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant: nunc Chamauos & Angriuarios immigrasse narratur, pulsis Bructeris ac penitus excisis.* Vicini ergo Chamauorum ANGRIVARII, quos inter Amisiam & Visurgim coluisse, castris Germanici, annali II cap. VIII, probatur, quæ metanti, *Angriuariorum defectio nuntiatur a tergo.* Et quia altero latere Cheruscos attingebant, in meridiem illorum sedem inclinasse non obscurum est. Tacitus ibidem cap. XIX *Latus vnum Angriuarii lato aggere extulerant, quo a Cheruscis dirimerentur.* Ex quo est consequens, vt Chamaui septemtrionem versus, proxime Chaucos, habitauerint. Ptolemæo sunt χαῖμαι, *Chæmæ,* quod nomen Cluuerio ex χαμάυοι, vel χάμαβοι, vt Iulianus oratione ad Athenienses scripsit, corruptum adparet.

L.

Chamauos accolebant TVBANTES, incertum quibus finibus, pariter ab Rheno depulsi quondam, aut cedentes, quod supra ex Taciti lib. XIII cap. LV probaui. Idem annali I cap. LI *Exciuit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vsipetes.* Cluuerius *Teceliam* Ptolemæi, quæ, quod nomen prodit, nunc Teklenburg est, in Angriuariorum Tubantumque *confinio* ponit: malim *Chamauorum* Tubantumque, aut gentis vtriusque & Tubantum conlimitio, sed a fronte: a tergo enim aliæ obscuræ gentes erant DVLGIBINI & CHASVARI. Tacitus Germ. cap. XXXIV *Angriuarios & Chamauos a tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæque gentes, haud perinde memoratæ.* Dulgibini sunt Ptolemæi *Dulgumnii:* Chasuari siue Chassuari, Strabonis χατ]ȣάριοι *Chattuarii,* lib. VII; & Velleii forsan *Attuarii,* lib. II cap. CV, truncato capite litterarum. Videntur genus Chattorum siue Cattorum fuisse, qui alia dialecto nominati *Chassi* fuerunt, sicuti nunc Hassi. Francos in illum tractum successisse, ex Ammiano patet, qui lib. XX cap. XXV [Vales. X] ait de Iuliano: *Rheno exinde transmisso, regionem subito peruasit Francorum, quos Attuarios vocant.* Hos postea Rhenum transiecisse, & in secunda Germania, Lugdunensi prima, Lingonumque finibus sedes occupasse probat Hadrianus Valesius Notit. Gall. in *Attuarii.*

LI.

Ad Rhenum reuertimur. VSIPII & TENCTERI, a Cattis expulsi, & triennio vagati ad Rhenum venerunt & Menapiorum transrhenanas regiones occuparunt, teste Cæsare lib. IV cap. IV. A Druso postea subiugati, amicitiam Romanorum acceperunt. Dio Cassius lib. LIV pag. 544 de Druso: τὸν Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Ουσιπέτας κατεστρέψατο, τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, *Rhenum traiecit, & Vsipetes subegit, & Lupiæ ripis ponte iunctis in Sigambrorum terram irrupit.* Videntur *Vsipii* a diuortio Rheni in superiora per ripam sedes habuisse. Ibidem Dio paullo ante, ἐς τὴν τῶν Ουσιπετῶν κατὰ αὐτὴν τὴν τῶν Βαταούων νῆσον διέβη, *in Vsipetum regionem iuxta ipsam Batauorum insulam transgressus est. Tencteri* vero in austrum vergebant, Agrippinensibus fere trans flumen obiecti. Tacitus Histor. lib.

IV cap. LXIV *Tencteri, discreta Rheno gens*, puta, ab Vbiis siue Agrippinensibus. Scribuntur varie hæc nomina, *Vsipii, Vsipetes & Vsipetæ:* sic etiam *Tencteri & Tenchteri.* * Græci magis variant Strabo, Dio Ptolemæus, addentes litteram, aut dementes, aut peruertentes.

LII.

Per Vsipios Drusus, ponte in Luppia facto, in SICAMBROS siue SIGAMBROS, quorum vetus sedes supra Luppiam fuit, & in extremis finibus illorum, *Aliso* fluuius & castellum, vt supra de Fluminibus dictum fuit: quod ipsum castellum est, de quo Velleius Paterculus lib. II cap. CXX refert, *L. Cæditii, præfecti castrorum, eorumque qui vna circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est.* In ripa Luppiæ, oppidum Ptolemæi eodem nomine *Luppia*, Λουππία, nunc Lippstadt, notum in Westphalia est. Horatius lib. IV oda II *feroces Sicambros* vocat: sed victi ab Augusto, quem

Compositis venerantur armis,

vt idem extrema oda XIV dixit: & *in Gallias* ex sede sua *traiecti* sunt, vt Tacitus lib. XII cap. XXXIX Ostorii, ducis Romani, verbis refert. *Sugambros* Tacitus nominauit, Græcorum more, qui Σύγαμβροι scripserunt: plures autem Latini, *Sicambri*, per I simplex & C. Sic Cæsar de se lib. IV cap. XVIII *ad vtramque partem pontis firmo præsidio relicto, in fines Sicambrorum contendit.* Martialis Spectac. carm. III

Crinibus in nodum tortis venere Sicambri.

Sidonius Apollinaris lib. IV epist. I *paludicolas Sicambros* dixit. Cetera hunc tractum, post Alisonem fluuium, & circa fontes Luppiæ, *Saltus Teutoburgiensis* attingebat, quem illustrissimus auctor Monimentorum Paderbornensium, exsurgere dicit in diœcesi Paderbornensi, ac per Lippiensem, Ravensbergensem, Osnabrugensem, Monasteriensem, & Oldenburgensem ditionem longissimo montium siluarumque tractu porrigi ostendit. Sed hæc connexio siluarum atque montium: proprie dictus Teutoburgiensis saltus in illa, quam diximus, regione est, quod nomen confirmat, a *Teutoburgio* ductum, quod eruditorum plurium consensu in Dethmolda siue Dietmellen, oppido comitatus Lippiensis, inuenitur. Saltus hic clade Variana nobilitatus fuit. Tacitus annali I cap. LX *Ductum inde agmen ad vltimos Bructerorum, quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum; haud procul Teutoburgiensi saltu, in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur.* Cluverius hunc locum Cheruscis citerioribus, hoc est cis Visurgim colentibus, attribuit: de quibus postea dicturi sumus.

LIII.

Supra Tencteros circa Segi confluentem, vbi australis pars Ducatus Bergensis est, Cluuerius *Iubones* Taciti locat, de quibus extremo lib. XIII scripsit: *Sed ciuitas Iubonum, socia nobis malo inprouiso adflicta est. nam ignes terra editi villas, arua, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia.* Quod vero alius nemo huius gentis mentionem fecit, &

* Vt accentus ratio haberi possit, addo e Dione libr. XXXIX. pag. 126. Τέγκτηροι.

& inſuper ſcripti codices, Florentinus & Th. Ryckii, *Vibonum* referunt; Nicolao Heinſio, acuto viro, in mentem venit, *Vbiorum*, loco *Iubonum*, legendum eſſe, quam ſententiam etiam Menſo Altingius tuetur: Ryckius autem *Aeduorum* mauult, & *coloniam nuper conditam*, non Agrippinenſem, ſed Lugdunenſem, ad Rhodani & Araris confluentes, intelligit, cuius memorabile incendium Seneca epiſt. XCI narrauit. Sed propius ad MSS. codicum *Vbiorum*, quam *Aeduorum*, accedit: etiam ratio temporis, aduerbio *nuper* ſignificata, cum Agrippinenſi magis, quam Lugdunenſi conuenit, vti ex vtriusque conditu, in Galliis a nobis deſcripto, luculentum eſt. Ad *Segum* fluuium reducit Cluuerius Ptolemæi *Segodunum*, in locum vbi nunc *Sigen* oppidum eſt & ſedes principis: ſicut fluuius etiam *Sige* adpellatur, quem ab oppidi vocabulo, quod Ptolemæus prodit, *Segum* modo diximus. De *Rheticone* monte, qui illo in tractu eſt, ſupra quoque in *Montibus* commentati ſumus.

LIV.

Supra Tencteros in ripa Rheni, ſi Iuhones excidant, vti videntur excidiſſe, CATTI, ſiue CHATTI, vſque ad Mœnum habitabant, ampliſſima natio, & late diffuſa, ab ortu vſque Salam amnem per Thuringiam: a ſeptemtrione in Weſtphaliam ad Paderbornenſes fines; & præter Haſſiam, Wetterauiam, & partem Rhenani tractus ac ripas Loni fluuii, inter hos fines omnia poſſidebant. Cæſar paſſim illos *Sueuos* vocauit, nec minus Rheno adpoſuit; neſcitur autem qua inductus ratione, in eo nomine fuerint, quum longe ſatis abſint a propriis Sueuis ſiue Alemannis. Cæſarem interdum alii imitantur, vt Strabo lib. IV p. 134 ὑπέρκεινται τῆς ποταμίας ταύτης οἱ Σούηβοι προσαγορευόμενοι Γερμανοὶ, καὶ δυνάμει καὶ πλήθει διαφέροντες τῶν ἄλλων· ὑφ' ὧν οἱ ἐξελαυνόμενοι κατέφευγον εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου νυνί· *Supra totam hanc ripam degunt Sueui, Germanica natio, reliquis potentia & numero ſuperior: a quibus expulſi in regionem cis Rhenum confugerunt.* Et Seneca Medea verſ. 713

Lucis Suëui nobiles Hercyniis.

Cattorum ſedem Tacitus deſcribit Germ. cap. XXXII. *Proximi*, inquit, *Cattis certum iam alueo Rhenum, quique terminus eſſe ſufficiat, Vſipii ac Tencteri colunt.* Et ex altero latere cap. XXX *Catti initium ſedis ab Hercynio ſaltu inchoant, non ita effuſis ac paluſtribus locis, vt ceteræ ciuitates, in quas Germania pateſcit. durant ſiquidem colles paullatimque rareſcunt: & Cattos ſuos ſaltus Hercynius proſequitur ſimul atque deponit.* Propria ergo Hercynia ſilua, & quæ maxime hoc nomen tenebat, in Cattis erat, & circa illorum regionem.

LV.

Caput Cattorum fuit *Mattium*, quod tamen haud dubie etiam MATTIACIS, ſingulari genti, nomen dedit; inde pronum eſt coniicere, *Mattiacos* fuiſſe Cattorum partem ita, vt plerumque ſeorſum nominentur, etiam a Cattis aliquando diſtinguantur. Tacitus annali I cap. LVI de Germanico: *expeditum exercitum in Cattos rapit - - - item*, *Cattis inprouiſus aduenit - - Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus vertit ad Rhenum.* Et lib. IV Hiſtor. cap. XXXVII *mixtus ex Cattis, Vſipiis, Mattiacis exercitus.* Quod ſi ergo

si ergo distincti sunt a Cattis, distinctos fines habuisse necesse est, quos autem difficile est signanter determinare: nec desperandum tamen quodammodo inueniri posse. Plinius lib. XXXI cap. II *Fontes Mattiacos* laudat, quæ Ammiani *Aquæ* sunt *Mattiacæ*, lib. XXIX cap. XX, omnium consensu thermæ Wisbadenses, e regione Magontiaci. Ait enim Plinius: *Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo feruet.* Deinde *Mattium*, vt vniuersæ gentis Cattorum, ita speciatim *Mattiacorum*, quibus nomen dedit, caput fuisse, perquam est vero simile. quam ob caussam non *Mattium*, sed *Mattiacum*, quasi oppidum Mattiacorum, a Ptolemæo vocatum est. Hoc autem non tam consensu plurimorum, quam rationibus Taciti, videtur *Marpurgum* esse, quasi Matburgum, quod in via erat transeunti Germanico a Tauno monte, qui contra Magontiacum est, ad Adranam flumen: vti ex Taciti annali I cap. LVI colligitur. Ergo Mattiacorum fuit quidquid a Moguntia Marpurgum vsque aut paullo vltra est: vtrum autem plura possederint, & quem ad finem, non habemus dicere. Rhenum attigisse certum est. sic enim Tacitus de Mor. Germ. cap. XXIX *Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. Protulit enim magnitudo populi Romani vltra Rhenum, vltraque veteres imperii reuerentiam. Ita sede finibusque in sua ripa; mente animoque nobiscum agunt.* Videntur ergo ripam inter Mœni & Loni confluentes tenuisse.

LVI.

Reliqua vltra illum confluentem, & ad Adranam, & Fuldam amnem, & vlteriora, Cattorum proprie dictorum fuerunt, in quibus nihil memorabile occurrit, nisi ad Fuldam *Castellum* Cattorum, nunc vrbs incluta *Cassel*, licet, præter nomen, nullum forsan antiquum eius monimentum supersit, a geographo vetere vel historico conseruatum. *Castellum* vero in *Tauno* monte, a Druso patre exstructum, a filio Germanico reparatum, in fines Mattiacorum incidit, quia prope Fontes Mattiacos erat, & ad limitem eorum prope Magontiacum, seu huic vrbi ex aduerso respondentem, vergebat. Ait de Germanico Cæsare: *posito castello super vestigia paterni præsidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Cattos rapit.* An idem etiam *Munimentum Traiani* sit, ab Iuliano reparatum, referente Marcellino lib. XVII post principium, alios inter & Cluuerium ambigue disputatur. Ait ille esse idem, atque ita ter a primo conditu Drusiano, propter loci commoditatem, reparatum, a Germanico; a Traiano, qui nomen suum indiderit; & tandem ab Iuliano. Nobis secus omnia videntur, eiusque sententiæ auctor nobis ipse Ammianus est. Tradit, *post Argentoratensem pugnam* Iulianum *Magontiacum petiisse*, ac, *flumine pontibus constratis transmisso, occupasse terras hostiles*, & noctu *nauigiis modicis & velocibus octingentos imposuisse milites, qui sursum versum decurso egressi, quidquid inuenire potuerint, ferro violarent.* Hanc rem *perculisse animos Germanorum*, vt *trans Mœnum nomine fluuium, ad opitulandum suis necessitudinibus, auolarent. Emensa æstimatione decimi lapidis, quum prope siluam venissent squalore tenebrarum horrendam*, obstructis semitis *obiecto robore & ilicibus incisis; gradi cauti retro* constituerunt. *Et dum*

nullus

nullus obsisteret, munimentum, quod in Alemannorum solo conditum Traianus suo nomine voluit adpellari, dudum violentius oppugnatum, tumultuario studio reparatum est. Videmus, apud Magontiacum, ponte in Rheno facto, exercitum traiectum esse, & ex transrhenanis castris emissos nauigiis, haud dubie per Mœnum fluuium, qui hostilem terram vastarent: ideoque Mœnus barbaris transmittendus erat, vt suis opitularentur. Excursoribus obfuit immanis silua, obstructis semitis inperuia, cuius inter Francofurtum & Darmstadium reliquiæ sunt, quæ arguunt cum Ottena silua cohæsisse. Congruit spatium decem lapidum siue milliariorum. In illo receptu demum Iulianus, qui interea sequutus emissarios videtur, Traiani munimentum *in solo Alamannorum*, hoc est sinistra Mœni ripa, reparauit. Vltra illam siluam, ad dextram ripam conuersi Nicri, haud longe a confluente, *Lupodunum* Ausonii fuit, qui Mosella vers. 423 scripsit,

Hostibus exactis Nicrum super, & Lupodunum:

quod Freherus aliique Ladenburgum interpretantur. Huc vero producti Cattorum fines in austrum fuerunt.

LVII.

CHERVSCI supersunt, a Cattis in septemtrionem inter Visurgim & Albim procurrentes, gens itidem ampla, sed minore gloria quam Catti. Tacitus Germ. cap. XXXVI *In latere Chaucorum Cattorumque Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt. idque incundius quam tutius fuit, quia inter impotentes & validos falso quiescas. - - - Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur: Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit. Tacti ruina Cheruscorum & Fosi, contermina gens.* Ex quibus sedes illorum inter Chaucos, Cattos & Fosos intelligitur, quæ maxime inter Visurgim & Albim incidit. Olim bellicosiores fuerunt sub Arminio duce contra Romanos pugnantes, vt Tacitus ann. II cap. XVI seq. perscripsit; & de iis non minus, quam de Cattis & Angriuariis triumphauit Germanicus, quod Tacitus ibidem cap. XLI narrauit. Latius tum & cis Visurgim etiam Cheruscos coluisse, ex Dionis lib. LIV. videtur pronum ad probandum esse. De Druso ait pag. 544 τὸν Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Οὐσίπετας κατεστρέψατο, τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, καὶ δι' αὐτῆς καὶ ἐς τὴν Χερουσκίδα προσεχώρησε, μέχρι τοῦ Οὐϊσούργου. *Rhenum transmisit, Vsipetes subiugauit, Lupiam ponte iunxit & in regionem Sicambrorum irrupit, & per illam in Cheruscorum terram, vsque ad Visurgim.* Quem ordinem & Velleius lib. II cap. CV tenet: *Intrata protinus Germania, subacti Attuarii, Bructeri: recepti Cherusci: transitus Visurgis.* Hanc ob caussam Cluuerius *Teutoburgium* cum silua, qua Varus cum legionibus cæsus est, Cheruscis adscripsit. de quo supra in *Sicambris* aliquid diximus.

LVIII.

Verius in Cheruscis est *Mons Melibocus*, de quo etiam antea dictum fuit: & *Lucus Herculis*, Tacito lib. II annal. cap. XII *Silua Herculi sacra*, quam prope Mindam fuisse Cluuerius opinatur: & *Tropæa Drusi*, Τρόπαια Δρούσου, quæ Ptolemæus in oppidis Germanorum numerauit. Dio Cassius ad

Albim posita fuisse tradit ineunte lib. LV. *Drusus*, inquit, *inde* πρὸς τὴν Χερουσκίαν μετέστη, καὶ τὸν Οὐίσουργον διαβὰς, ἤλασε μέχρι τοῦ Ἄλβιος πάντα πορθῶν· ἐκεῖνον ἐπεχείρησε μὲν περαιωθῆναι, οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἀλλὰ τρόπαια στήσας, ἀνεχώρησε. *in Cheruscos conuerso itinere, Visurgim transgressus, ad Albim vsque populando perrexit. Hunc quum frustra conatus esset transire, tropæis constitutis, recessit.*

SECTIO II.

INTER ALBIM ET VISTVLAM.

LIX.

Septemtrionali Germania, quæ Romanis cis Albim erat, adhuc omni explicata; traiecto amne, eumdem cursum in septemtrionali plaga ad Vistulam vsque prosequemur. Cheruscis contermini, sed Albi interfluente, FOSI erant, vt paullo ante ex Taciti Germ. cap. XXXVI cognouimus. *Tacti*, inquiebat, *ruina Cheruscorum & Fosi, contermina gens, aduersarum rerum ex æquo socii, quum in secundis minores fuissent.* Quod contermini, dubitare possis, an trans Albim, flumen ante ostia instar maris latum, fuerint. At quia subiicit, *Eumdem Germaniæ sinum proximi Oceano Cimbri tenent*; & hæc verba cum superioribus connectit, nec quidquam inter Fosos Cimbrosque interposuit; recepta opinio, Fosos trans Albim habitasse * confirmatur. Nemo vnquam illorum, nisi Tacitus, mentionem fecit; nec Ptolemæus, qui LX circiter annis post Tacitum scripsit, largus alioquin in gentibus enumerandis. In loco autem Fosorum SAXONES memorat, quæ validissima gens postea euasit. ἐπὶ τὸν αὐχένα τῆς Κιμβρικῆς Χερσονήσου, Σάξονες, *Supra collum*, inquit, *Cimbricæ Chersonesi, sunt Saxones.* Quæ caussa est, vt Fosi Cluuerio sint ipsi Saxones, quum fieri haud potuerit, vt tam breui interuallo Fosorum gens perierit, & noua Saxonum surrexerit, a nemine antea memorata. Ipsam autem Chersonesum his obscuris nominibus post Saxones repleuit *Sigulonibus, Sabalingiis, Cobandis, Chalis, Phundusiis, Charudibus,* πάντων δὲ ἀρκτικώτατοι Κίμβροι, *omnium autem maxime septemtrionales Cimbri.*

LX.

CIMBRI autem Taciti æuo *parua ciuitas, sed gloria ingens.* Addit cap. XXXVII, *veteris famæ late manere vestigia, vtraque ripa castra ac spatia, quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis, & tam magni exercitus fidem.* Non dubium ergo, ingentem olim multitudinem fuisse, quæ peninsulam occuparet, & obscuros populos, quos Ptolemæus nominauit, subiectos & oppressos contineret. Quum vero Italiam inuasuri essent, a Mario Catuloque sunt deleti: quæ vero pars domi remanserat, Taciti æuo *ciuitas parua*, in septemtrionali peninsulæ sinu, Ptolemæo auctore, collocatur. Post Albim supra Cimbros Tacitus *Reudignos, Auiones, Anglos, Varinos, Eudoses, Suardones* & *Nuithones*, cap. XL nominauit: sed difficulter in suas sedes distribuuntur, quia alia hoc loco & monstrosa vocabula Ptolemæus habet. Meræ ergo coniecturæ sunt, quas sequuntur, qui in tabulis sedes-

* Respicit Autor illos, qui *Fosos* ad flumen Saxoniæ Inferioris *Fos* collocant.

sedes hisce gentibus adsignauerunt: soli ANGLI, quod alio æuo societatem cum Saxonibus in occupanda Britannia fecerunt, videntur coniungendi, vt vicini, esse.

LXI.

Vrbes Ptolemæus ad Albim ponit *Marionem* & *Laciburgum*, quarum illa fere in locum cadit vbi nunc Hamburgum, celeberrimum emporium est: hoc, supra illam, in locum *Lauenburgi*, quod probabilius fiet, si υ pro κ in vocabulo Ptolemæi legas. Habet eodem tractu geographus *Treuam*, quæ quod nomine cum amne *Traua* conuenit, qui Ptolemæo *Chalusus* est; fit, vt multi ad illud flumen reducant, quasi Lubecca, itidem nobilis vrbs, ex Treuæ vel initiis vel ruinis sit exorta. Post *sinus ingens Codanus* est, magnis paruisque insulis refertus, vt Pomponius Mela describit; nunc *Ost-See*, siue *Mare Balticum*; sub cuius initio Ptolemæus alteram *Marionem* (ἑτέρα Μαριωνὶς Græce dicitur) locauit, quæ curiosis, qui vetera cum nouis, dubia cum certis componunt, videtur in loco Wismariæ esse: vbi vulgo VARINOS locant, quasi hi sint quos nunc maritimos Meklenburgios nominant. Supra hos populos, amnem Spream versus, siue inter Albim & Oderam in Brandenburgica Marchia ponendi LANGOBARDI videntur, quos, vt Tacitus ait cap. XL, tum *paucitas nobilitabat, quod plurimis ac valentissimis nationibus cincti non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti* erant. Tiberii tempore Cheruscorum socii facti, Arminio accessere, bello contra Marobodu-um & Sueuos. Postea, ingenti multitudine auctos, cum alia bella & excursationes, tum diuturna possessio Italiæ multum nobiliores reddiderunt.

LXII.

Superius, inter eosdem fluuios, Albim & Viadrum, fuerunt SEMNONES, qui se *vetustissimos nobilissimosque Sueuorum*, vt Tacitus cap. XXXIX refert, memorabant. Adiecit auctoritatem fortuna Semnonum. *Centum enim pagis habitabantur, magnoque corpore effectum, vt se Sueuorum caput crederent.* Nec intra fines amnium multitudo gentis contineri potuit, quin hinc trans Albim in Misniæ partes, illinc vltra Viadrum in citeriorem Poloniam se proferrent. Ante Tacitum Velleius Paterculus memorauit lib. II cap. CVI. *Albis*, inquit, *Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit.* Et Strabo, qui lib. VII post principium, τῶν Σεήνων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας, *ipsorum Sueuorum nationem magnam Semnonas*, porrecta syllaba media dixit. At Ptolemæo Σέμνονες sunt, media breui.

LXIII.

Dixi vetustissimos nobilissimosque Sueuorum, & caput, *Semnones* videri voluisse. nam SVEVI omnes inter Albim & Vistulam Germani vocabantur. Tacitus cap. XXXVIII *Nunc de Sueuis dicendum est, quorum non vna, vt Cattorum Tencterorumue gens. maiorem enim Germaniæ partem obtinent, propriis adhuc nationibus nominibusque discreti: quanquam in commune SVEVI vocentur.* Postea sub illis recenset Langobardos, Reudingos, Auiones, Anglos, & quos alios supra enarrauimus: etiam Marsingos, Osos, & quos trans Oderam colentes postea enumeraturi sumus. Hinc est quod Ptolemæus con-

coniungit vocabula Σȣῆβοι Ἄγγιλοι, *Sueui Angli*; & Σȣῆβοι Σέμνονες, *Sueui Semnones*.

LXIV.

Inter Viadrum, qui & *Sueuus* videtur esse, & Vistulam sunt Taciti positione sub mari Sueuico & RVGII & LEMOVII. Cap. XLIII extremo: *Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemouii:* quos sic vlteriorem Pomeraniam, præsertim maritimam, cum Cassubiorum terra tenuisse necesse est. *Rugii* citeriores, & prius a Tacito nominati, quorum oppidum *Rugium* intus posuit Ptolemæus: & prope Viperæ ostium superest aliud *Rügenwald*, quod veterem nomenclaturam regionis confirmat. Limitem ergo his ab Odera seu Viadro Cluuerius constituit *Viperam* siue Wipper amnem. Vlteriores *Lemouii*, a Vipera ad Vistulam sunt. Hos posteriori æuo HERVLos nominatos fuisse, exinde Cluuerius coniecit, quia medii æui scriptores, obliti Lemouiorum, plerumque cum Rugiis coniungant *Herulos*, in regionibus, in quas vna egresi fuerant Paullus Warnefredi de Gestis Langobard. lib. I cap. I *Gothi Wandalique, Rugi, Heruli atque Turcilingi, nec non etiam aliæ feroces & barbaræ nationes, e Germania prodierunt.* Et Iornandes Odoacrum genere *Rugum* dixit, at *Herulorum* simul regem, saltem auxilio illorum munitum, de Regnorum Success. cap. CIII. licet de Rebus Getic. cap. XXIII cum Ablabio historico a Mæotide palude velit arcessere.

LXV.

Ptolemæus heic omnia turbat, & inaudita vocabula nationum adfert, e quibus solos *Sidinos* siue *Sidenos*, Σιδηνȣ̀ς, cum oppido *Viritio*, spatio complendo retinuimus: Plinius lib. IV cap. XIV heic suos VINDILOS, id est *Vandalos* siue *Wandalos* ponit, quorum partem facit BVRGVNDIONES. Ipse quidem cum *Varinis*, quos in citeriore tractu supra posuimus, coniungit proxime; at vlteriores etiam, Carinos & Guttones subiungit, vt de sede nationum nihil certi ex Plinio habeamus. Cluuerius *Burgundiones* circa Wartam flumen locat, quia Zosimus lib. I cap. LXVII & insequenti, cum *Legionibus* siue *Lygiis* ad Rhenum egressos, Probo Romanum imperium tenente, tradidit. *Lygios* autem Vistulæ censeri proximos. Addo, quod posteriore loco cum *Vandalis* coniungat, cuius nominis reliquiæ inter Viadrum & Vistulam supersunt. Probus, inquit, Βȣργȣ́νδοις καὶ Βανδίλοις ἐμάχετο, *cum Burgundis & Vandalis dimicauit.* Claudius Mamertus Panegyrico Maximiani cap. V *Burgundiones*, *Alemannos* & *Erulos* coniungit. Hadrianus quidem Valesius Rer. Franc. lib. I pag. 50 *Burgundiones* Germaniæ, a *Burgundis* Sarmatiæ discretos vult, sed quam firmis rationibus nitatur, aliis iudicandum relinquo. Tam dubiæ sunt coniecturæ, quæ sedem his populis constituunt. nec mirum, quia Romanæ expeditiones in Albi fere flumine suum limitem & finem habuerunt.

LXVI.

Ordo Taciti cap. XLIII ita vlterioris Germaniæ populos disponit: Post Marcomannos & Quados, quorum illi Boiohemum tenebant, hi, vulgari opinione, Morauiam quam vocamus; ipsi sunt *Marsigni, Gothini, Osi, Burii:* atque

atque hi omnes dicuntur *terga Marcomanorum Quadorumque claudere*, id est ab ortu, saltem æstiuo, obiectos habitare. *Omnes* etiam *pauca campestrium, ceterum saltus & vertices montium insederunt*, eodem Tacito adnotante. Iuga hæc, vbi in septemtrionem excurrunt, *Asciburgius Mons* a Ptolemæo adpellantur. *Dirimit enim*, (pergit Tacitus) *scinditque Sueuiam continuum montium iugum, vltra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissime patet* LYGIORVM *nomen, in plures ciuitates diffusum. Valentissimas nominasse sufficiet, Arios, Helueconas, Manimos, Elysios, Naharualos.* Hi *Lygii*, qui etiam *Lugii* scribuntur, haud dubie sunt Zosimi Λογίωνες, *Logiones*, quos paullo ante ex lib. I cap. LXVII ostendimus, cum Burgundis & Vandalis contra Romanos ad Rhenum profectos. Hi quod latissime patebant vltra iuga montium; non potest alia illorum sedes & regio fuisse, quam quæ inter Asciburgios montes & Vistulam, amplum sinum excursione in ortum versus facientem, habetur: quo antea nominatæ obscuræ nationes sub *Lygiorum* nomine latentes, continebantur. Nunc his locis pars Poloniæ est. Cis Asciburgium montem inter Burgundiones & Burios cadit Ptolemæi oppidum *Calisia*, quod indicio nominis videtur Poloniæ *Kalisch* esse, in citeriore hac parte positum. Propius Vistulam in Lygiorum gente fuit *Carrodunum* Germanicum Ptolemæi, quod quidam Cracouiam esse diuinant: Menso Altingius in nomine oppidi *Radom* credit vestigia inueniri.

LXVII.

Tacitus addit: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo tamen adductius quam ceteræ Germanorum gentes: nondum tamen supra libertatem. Protinus deinde ab Oceano Rugii, & Lemouii.* Hinc intelligitur, GVTHONES fuisse medios inter Lygios ab austro, & Lemouios a septemtrione: iidemque sunt, quos *Guttones* Plinius dicto loco dixit. Post Burgundiones enim ponit *Carinos, Guttones.* Et lib. XXXVII cap. II Pytheam, veterem scriptorem, credidisse refert, *Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æstuarium Oceani, Mentonomon nomine.* Sed Taciti, peritiore sæculo scriptoris, fides maior est, Gothones inter Oceanum & Rugios Lemouiosque interponentis. Philippus Cluuerius lib. III Antiq. Germ. cap. XXXIV operose contendit, hos *Gothones* vel *Guttones* esse ipsos *Gothos* vel *Gotthos*, quorum posteri per imperii Romani prouincias se effuderint, nec illarum modo plures, sed ipsam quoque Italiam, aliquamdiu possederint, diuisi in *Ostrogothos & Vesigothos*, hoc est in orientales & occidentales: vsique forma gemina vocabuli, *Gothi & Gothones*, sicuti iidem dicantur Franci & Francones; Burgundi & Burgundiones. Contra sunt qui obiiciant, non potuisse fieri, vt ex tam angusta terra, qualem Tacitus Gothonum regionem describit, tam immensæ copiæ ac innumerabiles exercitus prodirent. Quare Iornandem, Gothorum episcopum, aut huius ducem Ablabium sequuti, malunt in Scandinauia, illa vastissima peninsula, quam veteres insulam esse crediderunt, Gothorum patriam quærere, vnde egressi in orientem, Dacorum regiones insederint, post, traiecto flumine, imperii Romani occupauerint prouincias. Ad cuius fidem faciendam & ipsi credunt in vocabulo etiam argumentum reperisse

ſe, *Gothiæ* ſcilicet, amplæ Suedorum prouinciæ; & vicinæ inſulæ *Gothlandiæ.* Sed hiſtoricorum eſt hanc controuerſiam excutere: geographiæ ſufficit & regiones definiiſſe, & illarum oſtendiſſe vocabula.

SECTIO III.

GERMANIA AVSTRALIS.

LXVIII.

Ex ſeptemtrionali Germania in auſtralem & ad Danubium, qui terminus meridianus eſt, degrediemur. Inter Rhenum & Danubium, ex fontibus ſuis nouum, & Nicri confluentem, antiquitus MARCOMANI fuerunt, iisque a latere adiuncti *Seduſii* atque *Harudes.* Cæſar id nobis haud obſcure prodidit. Commentario I cap. LI ait, Ariouiſtum regem Germaniæ a Sequanis contra Aeduos mercede euocatum, habuiſſe in acie ſua *Harudes, Marcomanos, Triboccos, Vangiones, Nemetes, Seduſios.* Iam vero ante Cæſarem Tribocci, Vangiones, Nemetes in ripam Gallicam conceſſerant: reliquos ergo oportet Germanos fuiſſe, quos rex Germaniæ in auxilium ſecum adduxerat. Probabile autem, proximos Germanorum a Sequanis inuocatos fuiſſe, id eſt illos, qui inter Rhenum & Danubii fontes, aut circa eosdem eſſent. Ergo *Marcomani, Seduſii* & *Harudes* in illo tractu ſedem habuerunt. Quod vero Marcomanorum natio præcipua ex tribus fuerit, ex ſucceſſione adparet, & in Boiohemum transportatione. In vtraque enim nominatim tantum Marcomanorum fit mentio, & ſucceſſor Ariouiſti Maroboduus, & ipſe Marcomanus genere, tantummodo *dux* ſiue *rex* Marcomanorum vocatur, & illos ſolos, nominatim ſignificatos, in Boiohemum fertur deduxiſſe. Strabo poſt principium lib. VII dicit, *in Germania eſſe Hercyniam ſiluam, & Sueuorum gentes; quarum quædam habitent in ipſa ſilua, vt Coldulos, in quibus ſit Marobodui* βασίλειον, *regia,* εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους. καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάνους, *in quem locum ille cum alios plures* [Harudes & Seduſios] *transtulit, tum gentiles ſuos Marcomanos.* Et Velleius Paterculus lib. II cap. CVIII *Nihil erat iam in Germania, quod vinci poſſet, præter gentem Marcomanorum, quæ Maroboduo duce excita ſedibus ſuis, atque in interiora refugiens, incinctos Hercyniæ ſiluæ campos incolebat.* Et cap. CIX, *Sentio Saturnino mandatum, vt per Cattos legiones in Boiohemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen eſt) duceret.*

LXIX.

Quum adhuc ad Rhenum habitaret, qui ſingularum ex tribus nationibus fines fuerint, deſignari certo non poteſt, licet Cluuerius id auſus fuerit præſtare, nimium confiſus coniecturis ſuis. Id autem facile ad concedendum eſt, quia Marcomani valentiores ceteris; & ampliorem & meliorem ſedem ad Rhenum Nicrumque tenuiſſe: ceteros coluiſſe a latere. HARVDES remotiores fuiſſe ex eo colligit Cluuerius, quia poſteriores ceteris in Galliam, ab Ariouiſto exciti, aduenerint, XXIV *millia hominum*, ex quo numero adparet non exiguam fuiſſe illorum nationem. De vtroque Cæſar commentario I cap. XXXII velim conſulatur.

LXX.

Degreſſis ab Rheno Marcomanis atque ſociis, vacuefactam regionem illi maxime occuparunt, quos Tacitus ait Germ. cap. XXIX *decumates* agros exercere. *Non numerauerim, inquit, inter Germaniæ populos, quamquam trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos, qui decumates agros exercent. Leuiſſimus quisque Gallorum, & inopia audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupauere. Mox limite aucto, promotisque præſidiis, ſinus imperii, & pars prouinciæ habentur.* Hæc parua initia videntur ALEMANNIAE, quæ ampliſſima poſterioribus ſæculis euaſit, & gentem aluit numeroſiſſimam æque ac potentiſſimam. Diximus ſupra de nomine, quod ante Caracallæ hiſtoriam non reperitur, qui primus, Spartiano in Vita cap. X teſtante, *Alemannorum* gentem deuicit, & *Alemannici* cognomen adfectauit. Conuenit adprime cum Taciti deſcriptione *Alemannorum* nomen, quod Aſinius Quadratus apud Agathiam lib. I pag. 17 ξυνήλιδας ἀνθρώπους καὶ μιγάδας, *conuenas & vndique mixtos* interpretatur. Tum adhuc diſtincta Alemannia erat a Germania, & Antoninus Caracalla vt diuerſas adpellationes *Germanici* & *Alemannici* adſcribi ſibi poſtulauit: poſtea ceſſit Germaniæ nomen nominibus Alemanniæ atque Franciæ, vti in medii æui Geographia declaraturi ſumus.

LXXI.

Proximi a Danubio ſunt HERMVNDVRI, perlongo tractu ad Salæ vsque confluentem habitantes. Tacitus de Germ. cap. XLI *Propior (vt quo modo paullo ante Rhenum, ſic nunc Danubium ſequar) Hermundurorum ciuitas, fida Romanis, eoque ſolis Germanorum non in ripa commercium, ſed penitus atque in ſplendidiſſima Rhætiæ prouinciæ colonia.* Quod ergo Danubium ſequuturus Tacitus, ab *Hermunduris* orditur; id argumento eſt, eosdem ex auſtrali parte Danubium tetigiſſe. Nunc demonſtrandum, quousque illorum regio in ſeptemtrionem procucurrerit. Idem Tacitus annali XIII ſub finem: *Eadem æſtate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen, gignendo ſale fecundum, & conterminum, vi trahunt.* Si conterminum flumen illud fuit, communis terminus inter vtramque gentem fuit, & quidem ea parte, qua diuites ſalinas iuxta ſe ſe habet, quæ in noſtra vrbe Hala ſunt, & flumen ipſum produnt, non aliud quam Salam noſtrum eſſe, qui breui poſt Albi, maiori fluuio, miſcetur. Sala ergo diremit Cattos & Hermunduros, eiusque ſalinæ Hermundurorum ſunt, quia in ripa ſunt, quæ Albim ſpectat & orientem, vt illo certamine iniquius Catti egiſſe videantur. In ſeptemtrione Cheruſcos contingebant iuxta Salæ confluentem, & Melibocum montem. Ab ortu Albis ſeparauit a Semnonibus. Paterculus cap. CVI *a Rheno vsque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum ſignis perductus exercitus.* Si vtriusque nationis fines hic amnis præterfluit, neceſſe eſt medium intermeare, & terminum vtrique genti ponere.

LXXII.

Sed vltra Albim etiam Hermunduros pertinuiſſe credas, quia Tacitus dicto loco ait, *In Hermunduris Albis oritur.* Fontes vero eius in Sileſiæ ſunt

 finibus,

finibus, in iugis Silesiam & Bohemiam terminantibus. Torsit hic locus multos, etiam ipsum Cluuerium, qui tandem deserit fidelissimum in ceteris ducem, qui ipse excusationis materiem suppeditat. Addit enim superioribus de Albis ortu verbis: *flumen inclutum & notum olim; nunc tantum auditur.* Non ergo Traiani æuo tam notus Albis Romanis fuit, quam temporibus Augusti, quum ad illum vsque Romana arma penetrauerunt. Fieri ergo perfacile potuit, vt pro temporum suorum conditione, aut Romanorum in vniuersum, in capite Albis inueniendo & diligentissimus Tacitus erraret, quia numquam in partes illas Romana arma perducta fuerant, neque ætate Augusti Cæsaris. Ab ortu ergo Albis Hermunduros septemtrionales finiuit: australes iuga Bohemica & limes Nariscorum.

LXXIII.

Hermunduris ergo hos limites dat Cluuerius: Quidquid inter Salam & Albim est, pars Anhaltini principatus, ducatusque Saxonici: Misnia fere tota; Voigtlandia tota: Coburgensis ducatus pars cum oppido Coburg: Brandenburgicæ ditionis oppida Franconica, Culmbach, Cronach, Bareut: Franconiæ pars ad læuam Mœni ripam, vbi oppida Bamberga & Forcheim: Palatinatus superioris portio, & nobilissima Norimberga: denique Sueuiæ portio, qua oppida Nordlinga & Dinkelspüel existunt. An vero veteris Sueuiæ portio fuerint Hermunduri, dubitari potest. Plinius certe lib. IV cap. XIV seiungere videtur. *Mediterranei*, inquit, *Hermiones, quorum Suevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci.* Contra Tacitus de Germania libello, quum cap. XXXVIII de Sueuis, quorum non vna gens sit, instituisset agere, postea cap. XLI in propriis nationibus, adpellatione discretis *Hermunduros* recenset inter alias: & Cluuerius extremo capite de Hermunduris censet, *particulam permagnæ illius Sueuiæ, Hermundurorum fuisse sedem.* Plinii autem *Sueui* non sunt iidem, quos Tacitus ita adpellauit.

LXXIV.

NARISCI sequuntur a latere Hermundurorum australium, supra Danubium, orientem versus. Tacitus cap. XLII *Iuxta Hermunduros Narisci: ac deinde Marcomani & Quadi agunt. - - - nec Narisci degenerant*, a virtute scilicet Marcomanorum. Ita etiam hoc nomen Capitolinus in Marco Antonino cap. XXII scripsit, *Marcomani, Narisci, Hermunduri & Quadi.* Theodosius extremis excerptis ex Dione in eodem Marco Ναριστὰς, *Naristas* vocat: Ptolemæus Οὐαριστὲς, *Varistos*, quod magis detortum est, quamquam vulgo hodie receptum sit, & in alienam partem, Hermundurorum scilicet, translatum. Secantur transuerse a *Nabo* fluuio, quem eum esse, qui in Venantii Fortunati libris *Nablis* dicitur, Christophori Broweri coniectura est. Ait poeta ille in regis Sigeberti & Brunichildis epithalamio, lib. VI carm. II

Quem Nablis ecce probat, Toringia victa fatetur.

ductus enim litteræ *u* quam facile in *li*, totidem lineas, peruerti potest? aut *Nabis* legendum, L superfluo, quod Browerus scripsit, quamquam alterum facilius ad lapsum est, etiam ad excusandum. Fines Cluuerius Nariscis adsignat ab Aeni confluente ad vsque vrbem Ingolstadium.

LXXV.

MARCOMANI, siue *Marcomanni*, a septemtrione succedunt, postquam relicta veteri sede, quem ad Rhenum & Danubii fontes habuerant, in terram a Boiis habitatam (inde *Boiohemum* vel *Boioheimum* dictam Teutonice) pulsis, quos offendebant colonis, inuaserunt. Vndique montibus circumvallata regio, qui *Suditi* vel *Sudeti* vocantur, vt supra demonstrauimus. Nomen *Boiohemum* a Velleio Paterculo est, qui etiam Marobodui migrationem in illas sedes lib. II cap. CVIII descripsit: & cap. CIX dixit, *legiones Boiohemum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est,) duceret.* Tacitus *Boiemum* vocat de Germ. cap. XXVIII *Manet*, inquit, *adhuc Boiemi nomen, significatque loci veterem memoriam, quamuis mutatis cultoribus.* Pulsi autem Boii sunt haud dubie, quia peregrini erant, ex Gallia huc ante Cæsaris tempora profecti. Migrationis ipse Cæsar meminit lib. VI cap. XXIV, sed in nomine forte aberrauit. Ait enim, *Herciniam siluam Volcæ Tectosages occupauerunt atque ibi consederunt;* quos nomen reliquum *Boios* fuisse documento est. Ptolemæus in Germania: ὑπὸ τὴν Γαβρῖταν ὕλην Μαρκομανοὶ, *sub Gabrita silua Marcomani.* Silua ergo illa cohæret cum Bohemicis. Idem in eo tractu oppidum ponit Μαρόβουδον, *Marobudum*, quod conditoris nomen refert, fortassis regia sedes Marobodui. Ex quo multi coniiciunt, fundamenta hæc & initia magnæ vrbis Pragensis esse. Strabo lib. VII pag. 201 Βουίασμον, *Bouiasmum* Marobodui *βασίλειον, regiam*, vocat, quam Cluuerius vocem malit Βοίαιμον, *Boiæmum* legi, si codices permittant.

LXXVI.

A tergo montium Boiohemicorum ad ripam Danubii fuerunt veteres QVADI, vsque ad flumen *Marum*, qui nunc *March* vocatur, Morauiam præterlabens. Tacitus Germ. cap. XLII *Iuxta Hermunduros Narisci: ac deinde Marcomani & Quadi agunt.* Multa eorum mentio apud Eutropium & Capitolinum in Marco Antonino: etiam apud illum in Gallieno. Tractum regionis tenuere, qui cum Morauia fere congruit. Tiberio imperante, Sueuos fugitiuos, expulsorum regum comites, a Romanis inter *Marum* & *Cusum*, id est inter Marchum & Wagam, locatos esse, dato rege ex Quadorum gente, Tacitus auctor est annali II cap. LXIII. Hi quod regem Quadum habuerunt, & ipsi Quadis adnumerati sunt: neque sequenti sæculo illorum limes ad Cusum perstitit, sed ad Granuam vsque flumen prolatus fuit: quod ex Marci Antonini περὶ ἑαυτοῦ libro I manifestum est. Inter XIV enim & XV sectiones insertum est, τὰ ἐν Κουάδοις πρὸς τῷ Γρανούᾳ, *Hæc in Quadis, ad Granuam:* quod lemma, incertum, ad antecedentia, an consequentia pertineat; malim tamen ad consequentia. Sed hoc obiter. Certum inde autem est, *Quados* tum pertinuisse ad *Granuam*, qui cum Cuso extra limitem est Germaniæ.

LXXVII.

Oppida Ptolemæus plura habet, quæ in Quadorum fines incidunt: *Eburodunum* (sic emendandum ex lib. VIII Tab. IV Europæ: non *Robodunum*) quod situs ratione interpretantur Brin, claram vrbem Morauiæ: & *Eburum*,

in loco fere, vbi nunc est Olmütz: *Medoslanium*, fortassis nunc Znaim: & *Celemantia*, quod in vico quodam, Kalminz dicto, inueniri Cluuerius existimat, cuius & superiores sunt, quas attulimus, de tribus vrbibus coniecturæ. Menso Altingius aliter easdem vrbes disposuit, *Medoslanium* iuxta Danubium: *Robodunum* (sic vulgarem lectionem sequitur, quæ etiam lib. VIII Palatini est) Ratibor, montem Morauiæ, interpretatus, ferri fodinis diuitem: infra quem, in austrum versus, *Kelemantiam* locat: supra illum, in septemtrionem, *Filekiam* φιληκίαν, quam cynosuram ceterarum vocat, oppidum Morauiæ extremum, Silesiam versus, quod nomen *Filek* siue *Fülnek* servet integrum: *Eburum* in Silesiæ & Poloniæ confinio. Adeo dissident eruditorum hominum de Ptolemæi positionibus sententiæ siue coniecturæ.

SECTIO IV.

GERMANIA TRANSVISTVLANA.

LXXVIII.

Vistula olim Germaniæ ad orientem terminus erat, vt ex M. Agrippa apud Plinium lib. IV cap. XIII, Mela & Ptolemæo constat, quibus hic amnis Germaniam a Sarmatia distinguit. Vt vero ab solis occasu non poterat Germanorum gens Rheno teneri, quo minus in Galliam effunderetur: ita ab ortu trans Vistulam longissime inter Sarmatas vsque ad Istri ostia & Euxinum Pontum habitarunt, qui origine, moribus, & lingua Germani erant. Hi communi nomine BASTARNAE siue BASTERNAE vocabantur, a Sarmatis & Dacis non tam certis finibus, quam mutuo metu, vt Tacitus ait principio libri de Germanis, disterminati. In varias hi ipsi nationes diuisi erant & *Peucinos* quidem (Zosimo lib. I cap. XLII *Peucæ* sunt) ad ostia versus Danubii locauit Strabo lib. VII. a cuius magna insula *Peuce*, ostiis vicina, nomen habuerunt. Tacitus cap. XLVI *Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito: quamquam Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede ac domiciliis vt Germani agunt: sordes omnium ac torpor, procerum connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur.* CARPI videntur *Carpates* montes insedisse, qui inter Poloniam & Hungariam procurrunt, vnde in Theodosii tabula *Bastarnicæ Alpes* iidem montes adpellantur. SIDONES Vistulæ propinquiores fuisse ex Ptolemæo fortassis probari potest. BORANOS quoque ex eadem gente fuisse, quamquam locus eorum certus non sit, probabile est. Protulerunt sedes vsque in Pannoniam. vide Zosimum lib. I cap. XXVII. Regio *Bastarnorum* hoc tempore Nigræ* Russiæ & Podoliæ, & quod huic adiacet, nomina videtur induisse, ** vnde Ptolemæi Bastarnica oppida, & quidem *Carrodunum* Lemberg Cluuerius: *Clepidaua* Kamieniec; *Vibantauarium* Bar interpretatur.

LXXIX.

Supra Bastarnas Vistulam versus VENEDI erant, quos Iornandes *Wi-*

* Rubræ.

** Neque situs ex Dionis libr. LI. pag. 527. satis liquet.

Venidas vocat siue *Vinidos*, quod nomen etiam in horum dispersis successoribus, *die Wenden* dictis, integrum seruatur. Pars horum Oceanum respiciens AESTII dicebantur in Borussiæ & Poloniæ parte, quæ trans Vistulam est, vsque ad insulas *Electrides*, quæ ab succini prouentu, in illa ora copioso, nominatæ sunt, reliquis Venedis per eamdem Poloniam ac Liuoniam & Lithuaniam late longeque extensis. De Aestiis Tacitus * cap. XLV *Dextro Sueuici maris litore Aestiorum gens adluuntur, quibus ritus habitusque Sueuorum, lingua Britannicæ propior.* Ergo hos Germanicæ originis esse non dubitamus: ceteri autem fere Sarmatæ, de quibus Plinius lib. IV cap. XIII *Quidam hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt.* De his forte plura in Sarmatia.

SECTIO V.

GERMANIA TRANSMARINA ET INSVLAE.

LXXX.

Veteres Germaniam in extremum septemtrionem, vbi Suediæ nunc & Daniæ regna sunt, extenderunt. Quod nos Balticum dicimus, Tacito *Mare Sueuicum* est, Melæ & Plinio *Sinus Codanus*, eiusque pars ad Vistulæ ostium *Venedicus sinus* Ptolemæo. Trans mare nihil nisi insulas posuere veteres, quarum maximas dixerunt SCANDINAVIAM siue *Scandiam*, & FINNINGIAM, incompertæ magnitudinis, quas nunc constat peninsulas potius esse. Plinius lib. IV cap. XIII *Incipit deinde clarior aperiri fama ab gente Ingæuonum, quæ est prima inde Germaniæ. Seuo mons ibi immensus, nec Riphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorum vsque promontorium efficit sinum, qui Codanus vocatur, refertus insulis, quarum clarissima Scandinauia est incompertæ magnitudinis; portionem tantum eius, quod sit notum, Hilleuionum gente quingentis incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Eningia.* Addit cap. XVI *Nerigon* & *Bergos*, vnde in Thulen (id est Islandiam) nauigatio sit, quæ non obscura Norwegiæ, & emporii *Bergen* vestigia præbent: quæ vero non insulæ sunt, sed sita vtraque in magna illa peninsula Scandinauia.

LXXXI.

Hanc Scandinauiam adpellarunt etiam *Baltiam*; item *Basiliam*, (nisi alterum ex altero corruptum est) qua immensæ magnitudinis peninsula hodie vniuersa Suedia, Norwegia, Lapponia, Finnmarchia continentur. Plinius lib. IV cap. XIII *Xenophon Lampsacenus, a litore Scytharum tridui nauigatione, insulam esse immensæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eamdem Pytheas Basiliam nominat.* Pytheas apud eumdem lib. XXXVII cap. II insulam *Abalum* dixit, quam Timæus *Basiliam*. Iornandes de Reb. Get. cap. III & IV vocat *Scanziam*, ex qua Gothi egressi sint. Esse enim ait *quasi officinam gentium, aut certe velut vaginam nationum.* Mons *Seuo*, quem Plinius memorauit

* Adde Cassiodor. V. ep. Var. 2.

rauit, quia immanem ſinum vſque promontorium Cimbrorum efficit, quod in ſupremo ſeptemtrionalis Iutiæ eſt, nunc *Scagen* dictum; ipſe neceſſe eſt cum ſinu ſuo procurrat longius, ſitque illud iugum montium immane, quod Norwegiam a Suedia diſcludit.

LXXXII.

Tacitus poſt litoris Sueuici expoſitionem *Suionum* mentionem fecit. *Suionum*, inquit, *hinc ciuitates, ipſo in Oceano.* Ciuitates, id eſt nationes, quod ſolemne Tacito & antiquioribus: quæ quod *ipſo in Oceano;* ideo in inſula (ſic creditum olim) permagna, & tot ciuitatum capace. Nihil autem tantæ magnitudinis poſt Oceanum illum reperitur niſi peninſula Scandinavia. In hac ergo fuerunt SVIONES, quos Tacitus laudat, in varias ſubdiviſi ciuitates ſiue nationes. Quænam illæ nominatim fuerint, non eſt perinde notum. Plinius dicto loco ſuos *Hilleuiones*, qui in auſtrali & notiore parte, vt ipſe deſcribit, fuiſſe videntur, quam Scaniam, Blekingam, & Halandiam adpellamus. quingentis enim pagis habitaſſe referebat. Septemtrionales maxime *Scritofinni* vel *Scritfinni*, vel *Scritobini*, quos Procopius lib. II Goth. cap. XV, & Paullus Warnefredi lib. I de Geſt. Langobard. cap. V memorarunt. Si Ptolemæi inſula Germaniæ *μεγίςη*, *maxima*, quam Σκάνδιαν, *Scandiam* vocat, eadem, quæ aliorum Scandinauia eſt, vt fere doctioribus videtur; plures gentes nominare poſſumus, ſed obſcuras, *Chædinos*, *Phauonas*, *Phiræſos*, *Dauciones*, *Leuonos*, truncatos ex *Hilleuionibus* Plinii, quod ex infimo vtriusque gentis ſitu adprobatur: ſed Γοῦται, *Gutæ*, τὰ μεσημβρινά, *meridianas partes*, dicuntur tenuiſſe: de quibus cogitandum relinquo, an *Gothi* forte ſignificentur hoc conſonante vocabulo.

LXXXIII.

Tacitus Suionibus adiungit SITONES, de Germ. cap. XLV. *Suionibus*, inquit, *Sitonum gentes continuantur.* Quod ſi *continuantur*, a latere vtique fuerunt Suionum, ab iisque ſeparatæ. Videntur ergo *Sitones* a ſiniſtra Sevonis montis fuiſſe, vbi poſtea Nortmanni fuerunt; nunc Norwegi ſunt, & a Cimbrico ſinu longisſime in Boream procurrunt. *Gentes* autem, in quas rurſus diſtributi fuerunt Sitones, nobis, prodente nemine, ignotæ ſunt.

LXXXIV.

Vltra *Suionas* mare, *pigrum* &, vt quibusdam placet, *Cronium* dictum. Tacitus dicto loco: *Trans Suionas aliud mare, pigrum ac prope immotum, quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quod extremus cadentis iam ſolis fulgor in ortus edurat, adeo clarus, vt ſidera hebetet. - - - Illuc vſque (& fama vera) tantum natura.* Plinius vere lib. IV cap. XIII de hoc ſeptemtrione: *Reliqua litora incerta ſignata fama. Septemtrionalis Oceanus - - - Vltra deinde Cronium*, puta mare. Credunt quidam *Gronium* legendum, vt cum Grönlandia magis conueniat. *Riphæi* heic montes ſunt, & in ſummo ſeptemtrione longisſime in ortum procurrunt: quos alii citeriores ſtatuunt, vt in Sarmatia dicemus.

LXXXV.

Alteram ab ortu Plinius maiorem inſulam (verius peninſulam) lib. IV cap.

cap. XIII opponit FINNINGIAM, quæ in MSS. *Epigia*, in editis *Eningia* legitur: at interpretum consensu, saltem plurium, *Finningia* est legenda, regio, Suediæ post Botnicum sinum ab ortu obiecta, & *Finnia* nunc dicta, siue *Finnland.* Plinius ita de ea: *Nec est minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Vistulam vsque fluuium, a Sarmatis, Venedis, Sciris, Hirris tradunt. Sinum Cylipenum vocari, & ostio eius insulam Latrin. Mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris.* Hic Lagnus sinus per se est cognitus, ex Cimbrorum nomine, quos adluit, & in quem Traua se effundit: alter, *Cylipenus*, vt in MSS. vocatur, (nam in editis *Clylipenus*) Liuonicus sinus videtur esse, qui ab austro claudit Finningiam: aut, quod, Cluuerio placet, Rigensis, ab Riga, emporio, quæ prope adiacet, dictus. Incolas Eningiæ *Fennos* Tacitus adpellat, id est *Finnos. Peucinorum*, inquit cap. XLVI, *Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis adscribam, dubito.* Et paucis interiectis: *Venedi, quidquid inter Peucinos Fennosque siluarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant.* Ergo continenti terra Fenni cum Venedis, hoc est Liuonis, cohærent. Et mox: *Fennis mira feritas: fœda paupertas.*

LXXXVI.

Insulæ minores in Codano sinu, & Germanico Oceano siue occidentali, plures numerantur, quam nominantur. Plinius cap. XIII, *Tres & viginti inde insulæ Romanorum armis cognitæ. Earum nobilissimæ, Burchania, Fabaria a nostris dicta, a frugis similitudine sponte prouenientis. Item Glessaria, a succino militiæ adpellata, a barbaris Austrania; præterque Actania.* Quam *Burchaniam*, siue *Burchanam* dixit, Straboni & Stephano est Βύρχανις, *Burchanis*, quam a Druso ille lib. VII tradit captam esse. Cluuerius & Altingius de insula, inter ostia Amisii sita, interpretantur. *Glessaria* vbi sit, non apertum est, nisi vnam illarum in sinu Venedico, quas *Electrides* propter eamdem caussam adpellant, intelligas. Ipse Plinius lib. IV cap. XVI sui interpres est & nominis Electridum. *Ab aduerso*, inquit, [Britannicarum] *in Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores adpellavere.* Sed hæ occidentales sunt *Electrides*, sicubi sunt: orientales in Codano sinu vltra Vistulæ ostia. Tacitus cap. XLV de Aestiis: *Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada, atque in ipso litore legunt.* Græci autem ἤλεκτρον, *succinum* adpellant. Pomponius Mela lib. II cap. VII *Electridas* in sinu Adriatico ponit, Græcos imitatus, qui *Eridanum* quemdam fluuium ad septemtrionale mare ducebant, ἀπὸ τεῦ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾷν λόγος ἐστὶ, *vnde electrum adferri fama est*, vt Herodotus dicit lib. III cap. CXV, qui vero de flumine huiusmodi dubitat. Plinius lib. XXXVII cap. II post Græcorum fabulas de *electri* origine, *Diligentiores*, inquit, *eorum Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. qua adpellatione nullas vnquam ibi fuisse certum est.* Ex Borussia autem Romanos succinum accepisse Tacitus ibidem adfirmat. *Diu*, inquit, *inter cetera eiectamenta maris iacebat, donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis* [Aestiis] *in nullo vsu: rude legitur, informe perfertur, pretiumque mirantes accipiunt.*

Videtur error Græcorum exinde esse, quod *Venedos* in Sarmatiæ finibus colentes, cum *Venetis* Italiæ ad ostia Eridani siue Padi, confuderunt.

LXXXVII.

Ptolemæus itidem lib. II cap. XI de insulis Germaniæ: ὑπὲρ τὴν Κιμβρικὴν Χεῤῥόνησον, *super Chersonesum Cimbricam* tres insulas ponit quæ dicantur Αλόκιαι, *Alociæ*. Multæ ibi sunt insulæ Danorum regni propriæ, sed quæ in illis *Alociæ*, a Ptolemæo designatæ, difficile est iudicare. Cluuerius inter Halandiam, Suedorum prouinciam, & Iutiam septemtrionalem notari putat, paruas videlicet, & obscuras: Agathodæmon vero ad sinistrum mare, Oceanum Germanicum, sinistrum latus Chersonesi tangentem, eadem latitudine & in septemtrionem inclinatione, reducit. Idem Ptolemæus etiam tres insulas, quas *Saxonum* vocat, τὰς καλουμένας Σαξόνων, dicit κατὰ τὰς τοῦ Ἄλβιος ἐκβολὰς ὑπερκεῖσθαι, *super Albis ostia sitas esse*. Sunt ibidem paruæ, quæ facile hunc numerum explere possunt. Dictæ autem sunt *Saxonum insulæ*, quia Ptolemæus suorum Saxonum sedem ad ostium Albis constituerat, quibus hic sinus & hæ insulæ prætendebantur.

LXXXVIII.

Danorum insulas sine nomine Pomponius Mela lib. III cap. III describit. *Super Albim*, inquit, *Codanus ingens sinus magnis paruisque insulis refertus est. Hac re mare quod gremio litorum accipitur nusquam late patet, nec usquam mari simile; verum aquis passim interfluentibus, ac sæpe transgressis, vagum atque diffusum facie amnium spargitur: qua litora attingit, ripis contentum insularum non longe distantibus, & vbique pæne tantumdem, vt angustum & par freto, curuansque subinde se, longo supercilio inflexum est.* Bene hæc conveniunt illis insulis interfluentibusque fretis, quæ inter Holsatiam & Seelandiam Danorum paruo interuallo distant inuicem, & fretum non sine impetu, propter angustias litorum, instar fluminis transmittunt. Maximam Danorum, quæ sedem tenet regiam, vulgo putant a Mela lib. III cap. VI nominari *Codanoniam*, vt Aldus, Andr. Schottus, & alii, ediderunt quasi dictam a *Codano* sinu. Isaacus autem Vossius ad hunc locum adnotauit: *Libri optimi legunt Candanouia. Scribe, Scandinouia. Sic quoque in optimis & antiquissimis Plinii membranis scriptum reperi, non Scandinauia. Hæc est illa vasta septemtrionis peninsula, quæ & Scandia, & barbaris temporibus Scandzia fuit adpellata, a viciniore eius parte, quæ Scane, vel Scone etiamnum dicitur.* Vossianam lectionem sequutus est Iac. Gronouius emendatissima editione, *Scandinouiam* adpellans, quæ aliis est *Codanonia:* in ceteris discrepans non nihil a Vossio. Magnitudinem Mela tribuit & fecunditatem, e quibus iudicium faciendum est. Cluuerius vulgarem lectionem sequitur, & *Codanoniæ* vocabulum Seelandiæ Danorum insulæ, non Scaniæ, imponit.

LXXXIX.

Insulam *Rugiam*, citeriori Pomeraniæ obiectam, notauit fortassis Tacitus, sed sine nomine. Libro de Germ. cap. XL citeriores Pomeraniæ maritimas gentes recensuerat, Varinos, Suadones, Eudoses, & ceteros: hos dicit *in commune Herthum, id est Terram matrem colere: esse in insula Oceani castum nemus,*

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
SARMATIA
Sudeni
Hyperborei Montes
Hippophagi Sarmatæ
Rha Flu
Budinus Mons
Borysthenis Fons Septentrionalis
Borusci
Rha Fluuius
Borysthenes Flu
Alaunus Mons
Agathyrsi
Alauni
Riphæi Montes
Phthirophagi
Cariones
SARMATIA EVROPAEA
Tanais Flu
Hamaxobii
Tanaitæ
Tranomontani
Coraxi
SCYTHIAE INTRA IMAVM PARS
Roxalani
Mæotæ siue Mæotici
Tanais Flu
Burgiones
Amadoca
Tanais
Scymnitæ
Orgasi
Geloni
Nomades
Panticapes fl.
Rhombites Flu
SARMATIA ASIATICA
Metropolis
Olbia
Odessus siue Ordessus
Axiaces Flu
Asturcani
Serbi
Asiotæ
Tyramba
Azara
MAEOTIS PALVS
Carcine
Zinchi
Alani
Caucasus Mons
Caucasiæ Portæ
Cabalaca
Carcinites Sinus
CHERSONESVS TAVRICA
Panticapæum
Theodosia
Charax
Phanagoria
Sindi
Cercetæ
Heniochi
Tyra Flu
Tyra
Britolagæ
Parthenium Promont
Cherronesus
Criumetopon Promont
Cercetius Sinus
Dioscurias
Sebastopolis
Neoris
Albanus Fl
Albana
MARE CASPIVM
Ister Flu
MOESIAE PARS
PONTVS EVXINVS
Colchis propria
COLCHIS
IBERIA
ALBANIA
Artanissa
Harmastis
Armactica
Adiabla
Getara
Seumara
Phasis
Lazi
Absarum castellum
Harmozica
Toga
Hebrus Flu
THRACIA
Carambis Prom.
PAPHLAGONIA
Trapezus
Moschi
Cyrus Flu
Araxes Flu
Propontis
BITHYNIA
Sangarius Flu
Parthenius Flu
Halys Flu
PONTVS
Lycus Flu
Thermodon Flu
Moschici Montes
Armeniæ Limes
MEDIAE Caspii PARS

nemus, dicatumque in ea vehiculum veste contectum. At his populis nulla notabilior insula, quam *Rügen*, est opposita: tamen minores plures vtrimque disiectæ, vt certi nihil definiri possit. *Rugia* autem a *Rugis*, transoderano populo, qui forsan aliquando occupauit, videtur nomen accepisse. De *Latri* insula, forte nunc Oesel, in ostio Cylipeni sinus, supra diximus.

Hæc de Transmarina Germani sufficiant, quam cum Germania Plinius, Tacitus, Mela coniunxerunt, populis vindicatam Germanicis. Nec ipse Ptolemæus, qui Germaniæ cis mare suos terminos tam accurate constituit; quum de insulis agit Germaniæ, dissentire videtur, sed illis quoque Scandiam maximam, quæ Scandinouia videtur esse, adscribit.

CAPVT VI

DE SARMATIA EVROPAEA.

I.

SArmatia * in vniuersum tam Europæ, quam pars Asiæ est, Cimmerio Bosporo, Mæotide palude, & Tanai fluuio diremta. Europæa quidem incipit a Vistula, & illo climate ad Pontum vsque supra Danubium profertur: verum quia citerior & australis pars Germanicis gentibus permixta fuit, in Germania considerauimus; partim in Dacia, quæ pars illius est proprio nomine insignita, consideraturi sumus. Quæ in boream adsurgit, & in limitem Asiæ inclinat, iam curæ nobis erit, imitaturis Ptolemæum, qui quidem lib. III cap. V τῆς ἐν Εὐρώπῃ Σαρματίας, *Sarmatiæ Europææ* a Vistula etiam initium fecit, sed pauca ibidem tetigit, illico ad Pontum inde procurrens, vt quæ supra illum sunt, copiosius ac verbis pluribus recenseat.

II.

A Vistula sunt Germanicæ gentes: saltem dubiæ, vtrum ex Germania originem, an ex Sarmatis habuerint, quemadmodum Tacitus Germ. cap. XLVI se dubitare fatetur, Peucinorum Venedorumque nationes Germanis adscribat, an Sarmatis: qui quidem inter Bastarnas & Sarmatas colant, *sermone* tamen, *cultu ac domiciliis vt Germani agant.* Ptolemæus post Vistulam quatuor fluminum ἐκβολὰς siue *ostia* enumerat, quæ in Venedicum mare eiusque sinus se infundant. Primus & proximus Vistulæ est fluuius *Chronius*, quem *Niemen* interpretantur geographi, inter Regiomontum & Memel in sinum *Curisch Haf* dictum, se effundentem. Memorauit etiam Ammianus lib. XXII cap. XVIII quamuis alieno loco, Alanos, Sarmatas & Massagetas confundens. Quod vero *Bisulam*, id est *Visulam* siue Vistulam cum *Chronio* coniungit, non dubitatur, ipsum hoc flumen, quod Ptolemæus nominauit, in animo ei fuisse. Verba eius sunt: *vbi Riphæi deficiunt montes, habitant Arimaspi, iusti homines, placiditateque cogniti, quos amnes Chronius & Bisula præterfluunt: iuxtaque Massagetæ, Alani, & Sarmatæ.*

* Scythiæ pars est. nam Diodorus IV. pag. 249. τῷ βασιλεῖ τῶν Σαρματῶν οὓς ἔνιοι Σκύθας προσαγορεύουσι, *Regi Sarmatarum, quos aliqui Scythas appellant.* Sic multi alii scriptores.

III.

Alter eſt *Rubo*, multorum conſenſu nunc *Dwina* ſiue *Duna*, ex Moſcovia decurrens, & Rigam adluens ante oſtium, quo in ſinum Clilipenum exoneratur. Tertius *Turuntus* eſt, qui in Moſcouia exortus, per lacus defertur, & apud Naruam in ſinum Finnicum illabitur, Moſcouis dictus *Weliko.* Vltimus *Cheſinus*, *Lowat* Ruſſis, per lacum Ilmen in maiorem Ladogam, ex ſinu Finnico ortum, excurrit.

IV.

Situm autem Sarmatiæ huius Ptolemæus per populos ita deſcribit: *κατέχει τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα· οἱ δὲ Οὐένεδαι παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον, καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοι τε καὶ Βαστάρναι· καὶ παρ᾽ ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος Ἰάζυγες, καὶ Ῥωξολάνοι· καὶ ἐνδοτέρω τούτων οἱ Ἁμαξόβιοι, Tenent Sarmatiam gentes maximæ: Venedi per totum ſinum Venedicum: & ſuper Daciam Peucini & Baſtarnæ; & per totum Mæotidis latus Iazyges ac Roxalani: & qui interiores ſunt iis, Hamaxobii.* Tractus recte ordinatus eſt; gentium autem nomina, ſeu ipſæ gentes, a variis varie collocantur, & Iazyges etiam in citerioribus locis ponuntur; Baſtarnæ per totam diffunduntur Sarmatiam.

V.

Plurimi geographorum in Sarmatia circa Pontum conſiſtunt, & quæ ibidem ſunt, curioſius interpretantur, quorum veſtigia legentes ita progredimur in fluminibus, oppidis, & gentibus Sarmatarum exponendis.

VI.

Flumina Herodotus lib. IV ab cap. LI inter Iſtrum & Tanaim, Europæ finem, ponit ſeptem. Primus eſt *Tyra*, vt Plinius; *Tyras*, vt Mela ſcribit: Ptolemæus, & Scymnus Chius Τύρας; & Ouidius lib. IV ex Ponto epiſt. X v. 50

- - - - *nullo tardior amne Tyras;*

Herodotus Τύρης. * Strabo lib. VII pag. 211 diſtantiam Tyræ ab oſtio extremo Iſtri ponit *περὶ τριακοσίους σταδίους, circiter trecenta ſtadia:* ex quo colligitur, eum eſſe qui *Nieſter* nunc vocatur, ſiue *Dnieſter.* quod nomen videtur ex *Danaſter* eſſe, quo vſus eſt Iornandes de Rebus Get. cap. V ad eum modum quo ex *Danapris*, Dnieper: quamuis disiungat Iornandes Tyram ac Danaſtrum, quod poteſt ex errore eſſe. Ceterum Ptolemæus obſeruat, flumen Tyram *ὁρίζειν τὰ μέρη τῆς Δακίας καὶ τῆς Σαρματίας, diuidere partes Daciæ a Sarmatia.* Adiacet flumini oppidum *Tyra*, quod antea *Ophiuſa* dictum fuit, Plinio adſeuerante lib. IV cap. XII. *Clarus*, inquit, *amnis Tyra, oppido nomen imponens, vbi antea Ophiuſa dicebatur.* quod Stephanus Byzantius ex Polyhiſtore confirmat. ὁ Πολυΐστωρ, inquit, *τὸν ποταμὸν καὶ τὴν πόλιν Τύραν, τοὺς δὲ πολίτας Τυράνους· ἐκαλεῖτο δ᾽ Ὀφιοῦσσα. Polyhiſtor & fluuium & vrbem Tyram* [vocat] *ciues Tyranos: vocabatur antea Ophiuſſa.* Male ergo Ptolemæus lib. III cap. X Ophiuſam a Tyra ſeparauit, tamquam diuerſa fuiſſent oppida,

quum

* Herodotus IV. c. 51. *Εἷς μὲν δὴ τῶν ποταμῶν τοῖσι Σκύθῃσί ἐστι ὁ Ἴστρος, μετὰ δὲ τοῦτον Τύρης, ὃς ἀπὸ βορέω μὲν ἀνέμου ὁρμᾶται, ἄρχεται δὲ ῥέων ἐκ λίμνης μεγάλης, ἣ οὐρίζει τήν τε Σκυθικὴν καὶ Νευρίδα γῆν. Vnum quidem Scythis flumen eſt Iſter, poſt hoc Tyres, quod a vento borea ruit, proditque e locu magno, qui Scythiam & Neuridem terram terminat.*

quum Ophiusa vetus nomen Tyræ sit oppidi. Situm Strabo curatius delineauit dicto loco. Ab ostio Tyræ, inquit, & adstructa turri, ἀναπλεύσαντι ἑκατὸν τεσσαράκοντα σαδίους, ἐφ᾽ ἑκάτερα πόλεις, ἡ μὲν Νικωνία, ἡ δ᾽ ἀριστερᾷ Ὀφιοῦσα, *aduerso flumine* CXL *stadia nauiganti vtrimque oppida sunt, a dextra Niconia, a sinistra Ophiusa.* Ergo secundo flumine Tyra in ripa dextra fuit. Nugæ autem sunt, quod Ammianus lib. XXII cap. XVIII [Vales. VIII] Phœnicum coloniam dixit, ideoque *Tyrum*, non Tyram, nominauit. *Proxima*, inquit, [Achilleos dromo] *est ciuitas Tyros, colonia Phœnicum, quam præstringit fluvius Tyras.* nam a flumine nomen habet, non a conditoribus, vt Plinius supra prolatis verbis vere censuit: & si colonia fuit, Milesiorum potius, qui plures ad Pontum condiderunt, quam Tyriorum fuit. Id quod ex Scymni Chii fragmento constat, quod adscribimus, quia etiam fluuii naturam & commoditatem declarat.

- - - - - ὁ Τύρας ποταμὸς
Βαθὺς τε ὢν, εὐβοτανός ἐστι ταῖς νομαῖς
Τῶν ἰχθύων, διάθεσιν ἐμπόροις ἔχων,
Ταῖς ὁλκάσι τε ναυσὶν ἀνάπλουν ἀσφαλῆ.
Ὁμώνυμος δὲ τῷ ποταμῷ κεῖται πόλις
Τύρας, ἄποικος γενομένη Μιλησίων.

Hoc est, Luca Holstenio interprete:

amnis Tyras
Profundus herbidusque alendis piscibus,
Situque mercatoribus percommodus,
Tutusque onustis subuehendis nauibus.
Hic ciuitas amni iacet cognominis
Tyras, trahens originem a Milesiis.

Qui ad ostium huius fluminis coluerunt, Τυρῖται, *Tyritæ* dicti Herodoto cap. LI, ἕλληνες, *Græci* genere, quod confirmat coloniam Milesiam: Straboni sunt Τυρεγέται, *Tyrigetæ.* Et Plinius dicto loco: *In eodem* [Tyra] *insulam spatiosam incolunt Tyragetæ:* quæ non adparet, nisi gemino quondam ostio in mare hic amnis effluxit.

VII.

Trans Tyram fluuium, at cis Hypanim, fuit oppidum *Niconia*, eadem a mari distantia, qua Ophiusa remota fuit, quod ex Strabone modo cognouimus. Ptolemæo est Νικώνιον, *Niconium.* Praue Scylacis Periplo Νεώνειον, *Neonium:* falso iuxta ostia Istri, a Stephano collocatum. Νικωνία πόλις τοῦ Πόντου πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἴστρου. *Niconia*, inquit, *oppidum Ponti ad Istri ostia.* Quod si etiam Τύρου pro Ἴστρου velis legere, tamen nondum conueniet lectio, quia reducta CXL stadiis ab ostiis & mari fuit Niconia.

VIII.

Inter Tyram & Borysthenem Herodotus lib. IV cap. LII, & Mela lib. II cap. I habent *Hypanim*, quem amnem ille τρίτον, *tertium* ab Istro numerat, eique πλόον, *nauigationem* tribuit: hic, *Callipidas*, inquit, *Hypanis includit. Ex grandi palude oritur, quam Matrem eius accolæ adpellant: & diu qualis na-*

 tus

tus est, defluit. Tandem non longe a mari, ex paruo fonte, cui Exampeo cognomen est, adeo amaras aquas accipit, vt ipse quoque iam sui dissimilis, & non dulcis hinc defluat. Ex distantia & magnitudine cognoscitur (nam quinque diebus nauigatur in dulci aqua, vt Herodotus obseruauit) esse illud flumen, quod nunc *Bog* vocatur, maximum inter Tyram & Borysthenem. Plinius lib. IV cap. XII eius loco refert *flumen Rhoden, sinum Sagaricum*, qui nomen a *Sagari* fluuio habet, de quo Ouidius lib. IV Pont. epist. X verf. 47

Huc Lycus, huc Sagaris, Peniusque, Hypanisque Cratesque
Influit.

At *Rhode* & *Sagaris* minora flumina videntur: *Hypanim* autem nauigabilem esse, probatum fide Herodoti fuit. Plinius quidem post paullo & *Hypanin* memorauit, sed vel ipse vel describentes in nomine errarunt, quum *Hypanin* in loco *Hypacaris* posuit, quod ex Mela manifestum est, cuius cetera verba transscripsit, *Hypacaris* loco *Hypanin* substituit. Errauit & Ptolemæus, qui *Hypanin* vltra Borysthenem remouit, vbi *Panticapes* fluuius est.

IX.

Inter Hypanin & Tyram interponit Mela flumen *Axiacen*, memoratum etiam Plinio & Ptolemæo. Sic enim Mela dicto loco: *Callipidas Hypanis includit. - - - - Axiaces proximus intra Callipidas Axiacasque descendit. Hos ab Istricis Tyras separat.* Plinius ibidem: *Abest* [Tyra] *a Pseudostomo centum triginta millibus passuum. Mox Axiacæ cognomines flumini; vltra quos Crobyzi: flumen Rhode, sinus Sagaricus, portus Ordesus.* Ptolemæus, ὁ Ἀξιάκης ποταμὸς καὶ αὐτὸς διαῤῥεῖ τὴν Σαρματέαν μικρὸν ὑπὲρ τὴν Δακίαν, *Axiaces fluuius percurrit & ipse Sarmatiam, paullo supra Daciam.* Tabulæ nouæ ibi habent flumen *Teligol*, quod huic Axiaci videtur respondere.

X.

Ab Hypani proximus *Borysthenes*, in maximis fluminibus septemtrionis. Mela regrediens ab Achilleo Dromo: *Tum Borysthenes gentem sui nominis abluit, inter Scythiæ amnes amœnissimus: turbidis aliis, liquidissimus defluit: placidior quoque quam ceteri, potarique pulcherrimus. Alit lætissima pabula, magnosque pisces, quibus & optimus sapor, & nulla ossa sunt. Longe venit ignotisque ortus ex fontibus, quadraginta dierum iter alueo stringit, tantoque spatio nauigabilis.* Ex Herodoti lib. IV cap. LIII fere expressa sunt, qui addit, ἐστι μέγιστος μετὰ Ἴστρον, *post Danubium maximus est*, puta, in septemtrione. nam Nilum etiam Istro ibidem anteponit. Hodie *Nieper* siue *Dnieper* adpellatur, quod nomen non recentissimum est, sed ex alio *Danapris*, quod medio æuo obtinuit, contractum. Anonymi Periplo Ponti Euxini: ὁ Βορυσθένης ποταμὸς ναυσίπορος ὁ νῦν Δανάπρις λεγόμενος, *Borysthenes fluuius nauigabilis, qui nunc Danapris dicitur.* Ammianus lib. XXII cap. XVIII *Borysthenes a montibus oriens Neurorum, primigeniis fontibus copiosus concursuque multorum amnium adolescens, mari præruptis vndarum verticibus intimatur.* De fontibus Borysthenis Herodotus lib. IV cap. LIII ait, Μούνου τούτου τοῦ ποταμοῦ καὶ Νείλου οὐκ ἔχω φράσαι τὰς πηγάς, *Huius solius fluminis & Nili non possum fontes dicere.* Mela lib. II cap. I de Borysthene: *Longe venit, ignotisque ortus e fontibus, quadra-*

dra-

draginta dierum iter alueo ſtringit. Ptolemæus tamen duos fontes longiſſime diſtantes indicat, ſeptemtrionalem in monte Budino: & auſtralem, quo forſan fluuius alius, ab occaſu ad Boryſthenem adlabens, funditur.

XI.

Qui accolebant Boryſthenem, propinquum Ponto, *Boryſthenidæ* adpellati ſunt. Plinius eodem loco: *flumen Boryſthenes, lacusque, & gens eodem nomine.* Et Propertius lib. II eleg. VII

Gloria ad hibernos lata Boryſthenidas.

Oppida in iis duo memorantur, *Olbia*, vt Strabo & Ptolemæus, & Arrianus Periplo dixerunt; ſiue *Olbiopolis* & *Miletopolis*, vt Plinius: nam κτίσμα Μιλησίων, *opus Mileſiorum* fuit, quod Strabo addidit, a quibus alterum nomen eſt, quod auctore Plinio iam edebamus, *Miletopolis.* Eadem vrbs a fluuio, cui impoſita erat, Βορυσθενὶς, *Boryſthenis* frequenter nominata fuit. Strabo dicit ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ πόλιν, *cognominem flumini* [Boryſtheni] *vrbem.* Plinius *Olbiopolin* & *Miletopolim* adpellari dixit *antiquis nominibus*; quo non obſcure fatetur, alîud nomen poſtea fuiſſe adiectum, quod *Boryſthenidis* eſt. Periplo anonymi, πρότερον μὲν Ὀλβία Σαυΐα καλεμένη, μετὰ δὲ ταῦτα ὑφ' Ἑλλήνων πάλιν Βορυσθένης (lege Βορυσθενὶς) κληθεῖσα. *Prius Olbia Sauia dicta: poſt rurſus a Græcis Boryſthenis.* Et Stephanus Byzantinus chorographus: πόλις ἑλληνὶς, Μιλησίων ἀποικία, ἣν οἱ μὲν ἄλλοι Βορυσθένην, αὐτοὶ δὲ Ὀλβίαν, *Græca vrbs, Mileſiorum colonia, quam alii Boryſthenem, ipſi* [incolæ] *Olbiam* vocant. Fefellit Melam multitudo nominum, vt diuerſa oppida cenſeret. *Boryſthenes,* inquit, *tanto ſpatio nauigabilis, ſecundum Boryſthenida & Olbiam, Græca oppida, egreditur.* Pomponium ſequutus eſt Iornandes de Reb. Get. cap. V. *Scythia,* inquit, *in eo loci latere, quo Ponticum litus attingit, oppidis haud obſcuris inuoluitur, Boryſthenide, Olbia, Callipode, Cherſone, Theodoſia.* Sed eamdem vrbem eſſe Olbiam & Boryſthenidem, ſuperiorum teſtimonia ſatis adprobauerunt. De vero ſitu etiam deliberari poteſt. Mela dixit, vbi *egreditur* in mare amnis Boryſthenes, fuiſſe poſitam. Anonymi Periplo, ἐπὶ ταῖς καθ' Ὕπανιν καὶ Βορυσθένην συμβολαῖς ἐςὶν κτισθεῖσα πόλις Ὀλβία (cetera ſupra recitata ſunt) id eſt, *vbi Hypanis & Boryſthenes coniunguntur, condita eſt Olbia* ſiue Boryſthenis. Quæ etiam Stephani fuit opinio in Βορυσθένης, vti ex verbis eius, quamquam male ſanis, adparet. Iam vero ſi *Hypanis* nunc *Bogus* eſt, ſicuti videtur eſſe, vtique ante oſtium coniungitur cum Boryſthene, & illo confluente locus vrbis denotatur. Verum non Bogum confluentem, qui mari proximus eſt, anonymus intellexit, ſed qui διακοσίων καὶ τεσσαράκοντα ςαδίων τὸν ἀνάπλουν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἔχει, *ducentis & quadraginta ſtadiis a mari abeſt.* Strabo in diſtantia prope conuenit, ςαδίοις διακοσίοις, *ducenta ſtadia* retro emetiens a mari ad Olbiam in Boryſthene. Plinius praue, vt puto, XV *millia paſſuum* habet pro XXV M. P. qui numerus reducendus eſt, vt cum Strabone conſentiat. Neuter Hypanis in eo loco confluentis mentionem fecit. Tanto ergo ſpatio reducenda a mari eſt Olbia, in ripam ſuperiorem Boryſthenis, quod etiam Arrianus cenſuit, κατὰ τὸν Βορυσθένην ἄνω πλέοντι πόλις ἑλληνὶς, ὄνομα Ὀλβία, πεπόλισται, *aduerſo amne in ſuperiora Boryſthenis*

naui-

nauiganti occurrit vrbs Olbia, a Græcis condita. Strabo addit, fuisse *μέγα ἐμπορεῖον, magnum emporium.*

XII.

Alterum oppidum, fama nobilitatum, circa Borysthenem est *Ordesus* siue *Ordessus*, quod Ptolemæus male super Axiacem collocauit; *ὑπὲρ τὸν Ἀξιάκην ποταμὸν Ὀρδησὸς* (Palat. *Ὀρδησσὸς*) *super Axiacem*, inquit, *fluuium est Ordesus*, siue, vt in Palatino codice scriptum est, *Ordessus*. At Plinius, *portus Ordesus* dixit, Arrianus Ponti periplo, *ἐν Ὀδησσῷ ὅρμος ναυσὶν, in Odesso* (quod idem ac Ordesso) *portus pro nauibus.* At portus ad mare est, non ad flumen: multo minus ad Axiacen, flumen non maximum. *Odessus* autem in vtroque Periplo scribitur, credo, corrupte, quia *Odessus* Mœsiæ Inferioris est, etiam ad Pontum: *Ordessus*, vt Plinius & Ptolemæus scribunt, in tractu Borysthenio.

XIII.

Insulam sub ostio Borysthenis ait Mela sitam esse, quam alii citeriorem ponunt, & Tyram ac Istrum versus reducunt; quæ *Leucæ* * adpellatur, & Achilli sacra sit, eiusque tumulum ac templun contineat. Mela lib. II cap. VII *Leuce Borysthenis ostio obiecta, parua admodum, & quia ibi Achilles situs est, Achillea cognomine.* Et Plinius lib. IV cap. XII *Insula Achillis, tumulo eius viri clara.* De situ nihil addit, nisi quod inter Borysthenis descriptionem, & peninsulæ, Dromi Achilleos, interiiciat, haud dubie Pomponium Melam, vt alibi sæpe, in positione insulæ sequutus. Strabo citeriorem facit hanc insulam, mediam fere inter Borysthenem & Tyram, ab illo IↃC, ab hoc IↃ stadiis remotam. Lib. VII pag. 211 ait, *διέχει τοῦ στόματος ἡ νῆσος ἡ Λευκὴ δίαρμα πεντακοσίων σταδίων, ἱερὰ τοῦ Ἀχιλλέως, πελαγία· εἶτα Βορυσθένης ποταμὸς πλωτὸς ἐφ᾽ ἑξακοσίοις σταδίοις.* *Abest ab ostio* [Tyræ] *insula Leuce traiectu* IↃ *stadiorum, Achilli sacra, in alto sita: inde Borysthenes, nauigabilis fluuius,* IↃC *stadiis est remotus.* Ptolemæi lib. III cap. X extremo duæ diuersæ insulæ sunt, *Βορυσθενὶς, Borysthenis, καὶ ἡ Ἀχιλλέως ἡ Λευκὴ νῆσος, a Leuce, Achillis insula.* Et licet ipse citeriorem ponat Borysthenidem; conuenientius tamen, vt nomen fert, sub cognomine illam fluuio esse; Achilleam autem, quod Strabo tradit, citeriorem. De templo in ea Achillis, & simulacro Arrianus Periplo Ponti prodidit.

XIV.

Post Achillis insulam est peninsula, *Dromos Achilleos* nominata, Græce *Δρόμος Ἀχίλλειος.* ** Plinius dicto loco: *Ab ea* [insula] CXXV *millibus passuum peninsula, ad formam gladii in transuersum porrecta, exercitatione eiusdem* [Achillis] *cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem octoginta millium passuum tradit Agrippa.* Et Pomponius Mela lib. II cap. I *Achilles infesta classe mare Ponticum ingressus, ibi ludicro certamine celebrasse victoriam, & quum ab armis quies erat, se ac suos cursu exercitauisse memoratur. Ideo dicta est Δρόμος Ἀχίλλειος.* De figura gladii idem: *Terra tum longe distenta exce-*

* Tzetzes ad Alex. Lycophr. v. 186. qui dicit etiam *στῖλον* appellatam fuisse.
** vid. etiam Tzetz. ad Lycophr. Alex. v. 192.

excedens, tenui radice litori adnectitur. Post spatiosa modice, paullatim se ipsa fastigat, & quasi in mucronem longa colligens latera, facie positi ensis adlecta est. Quam ergo Mela peninsulam, & ex illo Plinius, comparauerunt formæ gladii iacentis, Strabo pag. 213 cum ταινία *fascia* conferendam duxit: & similitudinis rationem dat, quia longitudo sit circiter CIↃ stadiorum; latitudo maxima, duorum stadiorum; minima τέσσαρα πλέθρων, *quatuor iugerum.* Ptolemæus lib. III cap. V peninsulæ huius in transuersum oblongæ singulatim ἰσθμὸν, *isthmum*; & promontoria laterum siue extremitatum enarrat, occidentale, ἱερὸν ἄκρον, *sacrum promontorium*; & orientale, μυσαρὶν ἄκραν *Mysarin promontorium.* Arrianus insulam Achillis Leucam cum hoc Dromo siue Cursu eiusdem confundit, quasi eadem fuerit insula & Dromos: quæ vero ab aliis diligenter, vt insula & peninsula, distinguuntur.

XV.

Hæc in peninsula: extra quam ex septemtrione decurrit fluuius *Panticapes*, de quo ita Plinius dicto cap. XII, *Vltra Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos disterminat: mox Acesinus.* Hausit ex Mela, verbis vso eisdem. Hic vero ab Herodoto habet, lib. IV cap. LIV dicentis, ποταμὸς ἄλλος, τῷ ὄνομα Παντικάπης· ῥέει ἀπὸ βορέω τε καὶ ἐκ λίμνης, καὶ τὸ μεταξὺ τούτου τε καὶ Βορυσθένεος νέμονται οἱ γεωργοὶ Σκύθαι, *Alius fluuius, cuius nomen est Panticapes. Fluit ex a septemtrione & ex lacu, & in hunc & Borysthenem habitant Scythæ agricolatores.* Addit idem, τῷ Βορυσθένεϊ συμμίσγεται, *Borystheni miscetur*: quod refutat Plinius eodem loco. *Quidam*, inquit, *Panticapen confluere infra Olbiam cum Borysthene tradunt: diligentiores Hypanin.*

XVI.

Quem vero *Acesinum* idem Plinius vocat, ceteris fere ignotus est, nisi huc referamus Valerii Flacci verba lib. VI vers. 69

Acesinaque læuo
Omine fatidicæ Phrixus mouet agmina ceruæ.

Præcessit enim superiore versu

Quique lacum cinxere Bicen.

Bice autem, siue *Byce*, lacus est in Chersoneso Taurica prope isthmum, vt breui post videbimus. Post Panticapen flumen, ad sinum Carciniten, fuit oppidum *Tamyraca*, Arriano, Ptolemæo & Stephano memoratum.

XVII.

Tandem est fluuius *Hypacaris*, in quem *Gerrhus* alius fluuius a loco, vnde deuehitur, dictus, infertur: ipse autem sic auctus in sinum Carcinitem. Pomponius Mela lib. II cap. I *Sinus Carcinites: in eo vrbs est Carcine: quam duo flumina, Gerros & Hypacaris, vno ostio effluentia attingunt; verum diuersis fontibus, & aliunde delapsi.* Ab Herodoto * Mela accepit, qui etiam Ὑπάκαριν vocat flumen, quod ἐκδιδοῖ κατὰ Καρκινῖτιν πόλιν, *iuxta oppidum Carcinitin in mare exit.* Etiam illud addit, quod Γέῤῥος ποταμὸς ἐκδιδοῖ ἐς τὸν Ὑπάκαριν, *Gerrus fluuius in Hypacarin effundatur.* A Ptolemæo Hypacaris ab oppido, quod præterfluit, *Carcinites* adpellatur, & *Gerrus* vltra isthmum in

* IV. p. 125. cap. 55.

Mæotin paludem effunditur, quod falsum est, vti ex Herodoto & Mela cognouimus. Plinius Hypacarin, demto capite vocat *Pacyrin*, si sana est lectio. Supra ostium posita vrbs *Carcine*, vt Mela vocat; Κάρκινα, vt Ptolemæus, Καρκινῖτις, *Carcinitis*, vt Herodotus: a qua sinus, in quem exit Hypacaris, *Carcinites* a Mela & Plinio vocatur.

XVIII.

Hæc in ora vsque ad isthmum Tauricum: vltra quem *Mæotis* incipit, siue *palus* dicta, siue *lacus*: sed *lacus* verior quam *palus*. Vtroque modo tamen adpellatur. Pomponius Mela lib. I cap. I de mari interno: *Qua paludi committitur, Cimmerius Bosporus. Palus ipsa, Mæotis.* Idem mox cap. II extremo: *Ad lacum, Mæotici: ad Tanaim, Sauromatæ.* Plinius etiam vtroque modo. *Mæotica palus*, lib. II cap. LXVII: & *Mæoticus lacus*, lib. V cap. XXVII; ac *Mæotius lacus*, lib. VI cap. I. Et Lucanus lib. II vers. 641

Pigra palus Scythici patiens Mæotica plaustri.

Græcis, Straboni, Scylaci, Ptolemæo * est ἡ Μαιῶτις λίμνη. quod etiam *lacum* significat. Ab isthmo ad Tanaim vsque fluuium, quem recipit, hic lacus in ortum æstiuum est extensus, cuius ambitum Strabo lib. II & VII ἐνναϰισχιλίων σαδίων, *nouies mille stadiorum* facit, & ἥμισυ τȣ̃ Πόντȣ, *dimidiam Ponti Euxini partem* explere Scylax existimat; sed neuter iudicauit quod res est, nec potuit etiam in distantia tanta, & in tam barbaris ac inaccessis oris, quum ne hodie quidem omnes eodem modo figuram ac amplitudinem Mæotidis adumbrent. Qui accolunt lacum, *Mæotæ, Mæotici*, & *Mæotidæ* dicuntur. Plinius lib. IV cap. XII. *Per oram, Tanaim vsque, Mæotæ, a quibus lacus nomen accepit.* Mela lib. I cap. II extr. *Ad lacum, Mæotici.* Vopiscus Tacito cap. XIII *Quoniam a Mæotide multi barbari eruperant, hos eosdem consilio atque viribus, vt eo redirent compulit. Ipsi autem Mæotidæ ita congregabantur, quasi accitu Aureliani ad bellum Persicum conuenissent.*

XIX.

Interiora Sarmatiæ, quæ longe a maris ora in extremum septemtrionem excurrunt, sunt variis distincta gentibus, sed quarum sola nomina possumus certa dare, sedes cuique suas, ob dissensum de iis scribentium, adsignare non possumus. Sunt communia quidem vocabula *Scytharum* & *Sarmatarum*, sed sæpe etiam ad partes restringuntur, & mutuo a partibus aliis distinguuntur. Herodotus lib. IV cap. XCIX ab Istro ad vrbem Carcinitidem ἀρχαίην Σκυθίην, *veterem Scythiam* appellat, πρὸς μεσαμβρίην τε καὶ νότον ἄνεμον κειμένην. *meridiem versus & in austrum sitam.* Contraxit in arctius fines Strabo lib. VII pag. 215 ἐκαλεῖτο ἡ χώρα αὕτη πᾶσα, σχεδὸν δέ τι καὶ ἡ ἔξω τȣ̃ ἰσθμȣ̃ μέχρι Βορυσθένȣς, μικρὰ Σκυθία, *Tota illa regio, & fere quidquid extra isthmum ad Borysthenem vsque est, nuncupabatur Parua Scythia.* Plinius autem Scytharum nomen videtur latius extendere, quum lib. IV cap. XII ait, *Ab eo,* [Istro, seu ostiis Istri] *in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes: variæ tamen litori adposita tenuere: alias Getæ, Daci Romanis dicti: alias Sar-*

* Aristoteli meteorol. I. c. 14, vbi & alia memorabilia.

matæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobii aut Aorsi: alias Scythæ degeneres & a seruis orti, aut Troglodytæ: mox Alani & Rhoxalani.

XX.

Difficile eſt, vt dixi, ſedes ſingulis tribuere: per flumina non nulli diſcerni ab aliis, auctore Mela, poſſunt, quibus pauci interiores a Plinio adduntur. Pomponius Mela lib. II cap. I *Gerros inter Baſilidas & Nomadas, Hypacaris per Nomadas euoluitur. Siluæ deinde, quas maximas hæ terræ ferunt, & Panticapes, Nomadas Georgosque diſterminans. - - - Tum Boryſthenes gentem ſui nominis abluit,- - - Callipidas Hypanis includit: - - - Axiaces proximus inter Callipidas Axiacasque deſcendit. Hos ab Iſtricis Tyras ſeparat: ſurgit in Neuris.*

XXI.

Ex quibus hic ordo gentium inter Iſtrum ſiue eius oſtia, & iſthmum Tauricum conficitur: Ab Iſtro ad Tyram *Iſtrici*, haud dubie aliis etiam nominibus diſtincti: poſt Tyram *Axiacæ* ad fluuium cognominem; vltra quem *Callipidæ* vſque ad Hypanim, * qui Bogus eſt. Ab eo ad Boryſthenem, *Boryſthenitæ*, quos flumen ſuum abluit, vt Mela ait; poſiti ἐπὶ τῷ Ὑπάνι, vt Herodotus dicit, id eſt, inter Hypanim & Boryſthenem. A Boryſthene ad Panticapen *Georgi*, οἱ γεωργοὶ Σκύθαι, *agrum exercentes Scythæ:* a Panticape ad Gerrum *Nomades Scythæ*, Νομάδες Σκύθαι Herodoto lib. IV cap. XIX, οὔτε σπείροντες οὐδὲν, οὔτε ἀροῦντες, *qui nec ſerunt, neque arant:* in quo a Georgis diſtinguuntur. Mela lib. II cap. I *Vagi Nomades pecorum pabula ſequuntur, atque vt illa durant, ita diu ſtatam ſedem agunt. Colunt Georgi exercentque agros.* Trans Gerrum, & ſupra iſthmum Tauricæ Cherſoneſi, erant Scythæ *Baſilidæ*, a Pomponio memorati. Herodotus cap. XX πέραν τοῦ Γέῤῥου ταῦτα, δὴ τὰ καλεύμενα βασιλήϊά ἐστι, καὶ Σκύθαι οἱ ἄριστοί τε καὶ πλεῖστοι, *Trans Gerrum ſunt ea, quæ vocantur Regia, & Scythæ optimi & plurimi.* Ad latus Mæotidis *Iazyges*. Ptolemæus, παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος Ἰάζυγες, *per totum latus Mæotidis Iazyges.* A qua poſitione nec Ouidius abludit ex Ponto lib. I epiſt. II verſ. 79

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iazyges acres,
Cultaque Oreſteæ Taurica terra Deæ.

XXII.

Intus ſunt remotiſſimi in occaſum *Neuri*, apud quos *Tyras* ſiue *Nieſter* ſurgit, quod Mela dixit; non Boryſthenes, quod Plinius ſcripſit, cuius fontes abhinc longe in ſeptemtrione, inclinantes in ortum, inueſtigandi ſunt: niſi Plinius fluuium forte occidentalem, qui ad Czernobel Boryſtheni adfunditur, pro ipſo Boryſthene habuit. *Auchetas* autem Melæ, ita Plinius locauit, vt apud eos Hypanis oriatur. *Alani*, Europæi quidem, vt Ammianus lib. XXII cap. XIX diſtinguit, ſupra Mæotin, iuxta Tanaim fuerunt, a quibus in occaſum *Rhoxalani* recedebant, in veteri inſcriptione apud Gruterum pag. 453 cum Baſtarnis & Dacis coniuncti. Poſſis exiſtimare ab Alanis eſſe ortos, & ab illorum gente diſtinctos prima ſyllaba: quemadmodum

* Hic ordo dilucidior eſt ea narratione, qua Herodotus vtitur IV. c. 17.

dum etiam *Rhoxalanos* Harduinus ex Plinii membranis scripsit: at dicta inscriptione RHOXOLANI; & Straboni Ρωξολανοὶ dicuntur; & Spartianus Hadriano cap. VI *Cum rege Roxolanorum, qui de imminutis stipendiis querebatur, cognito negotio, pacem composuit.* Plinius coniunxit cum *Alanis*, tamen vt gentem separatam, cuius verba supra exposuimus. *Alani* autem (qui Ptolemæi *Alauni* videntur esse) etiam a Suetonio memorantur Vespas. cap. II. *Quum Vologesus*, inquit, *Parthorum rex, auxilia aduersus Alanos depoposcisset.* Sed hi fortassis Asiatici erant, Tanai a nostris separati. Martialis lib. VII epigram. XXIX

Nec te Sarmatico transit Alanus equo.

Iosepho lib. VII de Bello Iud. cap. XXIX τὸ τῶν Ἀλανῶν ἔθνος εἰσὶ Σκύθαι * περὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην κατοικοῦντες, *Alanorum natio Scythæ sunt, iuxta flumen Tanain & Mæotin lacum habitantes.* Quod Claudianus confirmat lib. I in Rufinum vers. 314

cæsamque bibens Mæotida Alanus,

cæsam, id est, glacie dolabris fracta aquam eliciens ad bibendum. Crebra huius gentis apud Claudianum mentio, quia illis temporibus, relicto Tanai, ad Danubium consederat, primum militans Romanis & stipendia merens, quod idem de Bello Getico vers. 581 dixit,

Ibat patiens ditionis Alanus
Quæ nostræ iussere tubæ:

& IV Consulat. Honorii vers. 487

in Latios ritus transistis Alani.

postea cum Vandalis & Sueuis Galliam Hispaniamque vastauerunt. Marius Victor ad Salmonem de peruersis moribus sæculi:

si quid vastauit Sarmata, si quid
Vandalus incendit, veloxque abduxit Alanus,

Regio quam incolebant olim Alani, *Alania* dicta est ab Orosio lib. I cap. II. *Ab oriente*, inquit, *Alania est: in medio Dacia, vbi & Gothia: deinde Germania est.*

XXIII.

Antiqua etiam, nec minus famosa *Gelonorum* natio, in Sarmatia iuxta Budinos & Agathyrsos sedem habuit, origine Græca. Herodotus lib. IV cap. CVIII εἰσὶ οἱ Γελωνοὶ τοαρχαῖον Ἕλληνες, *Geloni origine Græci sunt.* In Sarmatiam profecti, cum *Budinis*, indigenis Sarmatiæ, commixti ita sunt, vt Budinorum vrbs lignea, πόλις ξυλίνη, *Gelonus* adpellaretur: Gelonis tamen lingua & moribus a Budinorum gente quodammodo diuersis, quod idem Herodotus adnotauit dicto loco. Multum autem ex barbarie, vt fieri solet, adsumserunt, in quibus & pictura fuit corporum. Virgilius Georg. II vers. 115

Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos.

Pictos, Seruius interpretatur *stigmata habentes*, quod Claudianus lib. I in Rufin. vers. 315 ita luculentius exponit:

Mem-

* Sed Alanos a Scythis distinguit Toxaris apud Lucian. p. 67, 69.

Membraque qui ferro gaudet pinxiſſe Gelonus.

Dura interpretatio, nec *pingendi* verbo facile reſpondet. Credibilius, quod Salmaſius in Solini cap. x v cenſet, colore faciem, aut omne corpus, pinxiſſe, quod & aliis barbarorum ſub illo cælo ſolemne fuit. Virgilius Aeneid. I V verſ. 146.

Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Agathyrſi.

Agathyrſi autem finitimi Gelonorum erant, ideoque communi ritu pingendi ſe, vtebantur. Ammianus lib. XXXI cap. V [Valeſ. cap. II] *Gelonis Agathyrſi collimitant.* Confines ergo populi fuerunt *Geloni, Agathyrſi, Budini,* quorum nomen nos ad *Budinum* montem ducit, ex quo Ptolemæus Boryſthenem deriuat, aut partem eius ſeptemtrionalem. Sed credo citeriores Gelonos fuiſſe, quia & Græcis & Romanis notiores, quam aliæ Sarmatarum gentes fuerunt.

XXIV.

Agathyrſi ſecundum Melam lib. II cap. I ſunt ipſi *Hamaxobii.* Mela lib. II poſt initium: *Mæotidis flexum Buces amnis ſecat, Agathyrſi & Sauromatæ ambiunt: quia pro ſedibus plauſtra habent, dicti Hamaxobii:* id quod non tam gentis nomen, quam morum & vitæ, multis Sarmatarum commune fuit. Vlteriores *Anthropophagi,* vt Mela & Plinius adpellant; ſiue Ανδροφάγοι, *Androphagi,* vt Herodotus lib. IV cap. CII & CVI: quod nomen a morum feritate eſt. Cum his *Melanchlænas* * Ammianus coniungit dicto loco. *Melanchlænas,* inquit, *& Anthropophagos palari accepimus per diuerſa, humanis corporibus victitantes.* Μελάγχλαινοι Herodoto cap. CVII, qui, & Mela, nomen ab atris veſtibus ducunt. Et hi quoque ἀνδροφαγέουσι, *carne humana veſcuntur:* aut ſunt ipſi *Anthropophagi,* quia Herodotus addit, quod μοῦνοι, *ſoli* Sarmatarum nefandis his cibis vtantur.

XXV.

Vltimi in orientem inter flexus Tanais fluuii recedentes ſunt *Tanaitæ,* a Ptolemæo nominati, id eſt Tanais extremi accolæ, ſicut qui ad Boryſthenem ſedes habuere, *Boryſthenitas* vocari ſupra memorauimus. Extremi autem in ſeptemtrionem *Hyperborei,* in limite Aſiæ, & a Mela tam lib. I cap. II, quam lib. III cap. V adſcripti Aſiæ, & ratione nominis explicati, qui *ſuper Aquilonem Rhipæosque montes ſub ipſo ſiderum cardine iacent.* Ptolemæus etiam lib. V cap. IX in Aſia *Hyperboreos* ponit ἐν τοῖς πρὸς τῇ ἀγνώστῳ γῇ κλίμασιν, *in climate iuxta terram incognitam.* Plinius autem in Europa illos recenſet lib. IV cap. XII, non ignorans, quod *quidam eos in prima parte Aſiæ litorum poſuere, non in Europa:* additque fabulam, ab aliis acceptam, de felicitate Hyperboreorum. *Pone eos montes,* inquit, [Riphæos puta] *vltraque Aquilonem gens felix, ſi credimus, quos Hyperboreos adpellauere, annoſo degit æuo, fabuloſis celebrata miraculis.* Nomen, extremi ſeptemtrionis populos ſignificat, quales æque in Europa ſunt & in Aſia, vt recte Plinius iudica-

* Quum in horum vicinia multas gentes Scythicas memorat Herodotus libr. IV. c. 20. ſeqq. hos tamen Melanchlænas Scythas eſſe negat c. 20. Atque ex eadem hac narratione Herodoti multæ gentes huc pertinentes ſuppleri poſſint a Cellario omiſſæ.

dicauit. Et alia huius tractus in fabulis latent. *Arimaspos*, quos *vltimos a tergo Mæotarum* Plinius ponit, & *mox Riphæos montes*; hos, inquam, Arimaspos Mela lib. II ineunte, tamquam vnoculos describit. *Scytharum*, inquit, *Arimaspi, queis singuli oculi esse dicuntur.* Fabula ab Aristea Proconnesio est, vt Herodotus lib. IV cap. XIII refert. *Ab eis* [Arimaspis] *Essedones* Mela *vsque ad Mæotida* ducit. Ἰσσηδόνας dixit Herodotus, qui pellerentur ab Arimaspis.

XXVI.

*Sauromatæ** Græco ore sunt ipsi Latinorum *Sarmatæ*, quod commune nomen est totius tractus illius Scythici: speciatim autem de parte circa Tanaim quæ est, aut circa Mæotida, intelligitur. Mela lib. I extremo: *Ripas eius* [Tanais] *Sauromatæ, & ripis hærentia possident.* Et lib. II post initium: *Mæotida Agathyrsi & Sauromatæ ambiunt.* Regis Sauromatæ mentionem facit Plinius lib. X epist. XIV, & nummus ab illustri viro Ezech. Spanhemio describitur ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ, percussus temporibus Seueri. Alias gentes a Ptolemæo nominatas, *Boruscos, Nascos*, iuxta Riphæos montes: *Tranomontanos*, ad dextram ripam Borysthenis, & his proximos Βουργίωνες, *Burgiones*; a sinistra ripa autem Καρύονες, *Caryones*, & hinc in austrum deductos *Chunos, Amadocos, Nauaros*, aliosque, vt obscuriores, omnes prætermittimus. Occasum versus *Grutungi* erant, *bellicosa gens*, vt Ammianus dicit lib. XXVII cap. XI; & lib. XXXI cap. VIII de iisdem: *Hunni peruasis Alanorum regionibus, quos Grutingis confines Tanaitas consuetudo nominauit.* An autem *Hunni*, posteriori historia notiores, a *Chunis* Ptolemæi sint, non habeo quod pro certo adseuerem. Ptolemæus in Sarmatia Europæa: Μεταξὺ Βαστέρνων καὶ Ῥωξολάνων Χοῦνοι, *inter Basternas & Roxolanos Chuni.* Ammianus autem lib. XXXI cap. II *Hunnorum gens monimentis veteribus leuiter nota, vltra paludes Mæoticas glacialem Oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit.* Neque Ptolemæi fides semper tuta; neque in rebus geographicis, Ammiani: etiam ipsæ gentes ita vagæ, vt sæpe sedes permutauerint.

XXVII.

A populis ad montes & oppida, quæ extra isthmum, & in partibus interioris Sarmatiæ a Ptolemæo ponuntur, accedendum est. Montes idem Ptolemæus habet *Peucen* ab occasu, supra Dacos, aduersus Basternas, longo iugo procurrentem: *Amadocos montes* supra isthmum, iuxta gentem cognominem: *Alaunos* supra Mæotidem lacum, iuxta Alanos populos: *Riphæos* siue *Rhipæos*, (nam τὰ Ῥίπαια ὄρη Græce sunt; Straboni Ῥιπαῖα: Melæ libris etiam *Rhipæi*) fundentes Tanaim: & *Budinum* Borysthenis fonte septemtrionali notabilem: & tandem *Hyperboreos*, maxime septemtrionales, prope quos cardo mundi sit. Sunt qui coniungunt Riphæos & Hyperboreos. Byzantius Stephanus: Ῥιπαία. ὄρος Ὑπερβορέων, *Ripæa mons Hyperboreorum.* Plinius dicto cap. XII *Mox Riphæi montes, & assiduo niuis casu pinnarum similitu-*

* Erant Sauromatæ etiam in Thracia. Dio 54. p. 612. add. Id. 55. p. 651. Sed bellandi causa modo.

litudine, Pterophoros adpellata regio: pars mundi damnata a rerum natura, & densa mersa caligine: neque in alio, quam rigoris opere, gelidisque Aquilonis conceptaculis. Pone eos montes, vltraque Aquilonem, gens felix, si credimus, quos Hyperboreos adpellauere, annoso degit æuo. Si pone montes Riphæos & quod præcessit, inter Riphæos & Mæotas soli Arimaspi colunt; nimis propinqui Hyperborei sunt Mæotidi paludi. At damnata pars mundi & densis immersa tenebris zonam frigidam arguit, quod clarius exponit Mela lib. III cap. v. *Hyperborei super Aquilonem Rhipæosque montes sub ipso siderum cardine iacent, vbi sol non quotidie vt nobis, sed primum verno æquinoctio exortus, autumnali demum occidit: & ideo sex mensibus dies, & totidem aliis nox vsque continua est.* Hi ergo sunt super Rhipæos montes, & quidem post ingens interuallum, quod cum Ptolemæi positione conuenit. Virgilius quoque discernit, & quidem tanto spatio, quantum ventus ab vna parte ad alteram impugnandam perferendus requirit, Georg. III vers. 381

Talis Hyperboreo septem subiecta trioni
- - Gens effrena virum Riphæo tunditur Euro.

Præstat ergo distinguere hos montes, & Riphæis, vt Latini fere scribunt; seu Rhipæis, vt Græci, in medio locatis, forte in Moscouia; Hyperboreos vltra arcticum circulum remouere: Poetis quidem miscere licet, & quosvis septemtrionales montes *Riphæos* & *Hyperboreos* adpellare: alia vero ratio sit geographorum. Proprie Papinius Theb. I vers. 692

sed iam temone supino
Languet Hyperboreæ glacialis portitor Vrsæ.

Et Claudianus lib. II in Rufin. vers. 240 dixit

Hyperboreo damnatam sidere Thulen.

At idem in Consul. III Honor. vers. 56 de Theodosio, magni patre,

Fregit Hyperboreas remis audacibus vndas,

quum Pictos Scotosque repulisset. Idem in Consul. VI Honor. vers. 31 *Riphæo ab axe*, id est a cardine, tamquam vltimi omnium essent, & sub vertice siti montes Riphæi.

XXVIII.

Hæc de montibus. Oppida interiora (nam maritima supra exposuimus) Ptolemæus etiam per flumina distribuit. Iuxta Carciniten fluuium, qui Hypacaris est, ponit *Toroccam, Pasiridem, Ercabum, Tracanam, Naubarum*, obscura nomina, præter *Naubarum*, quod Plinius etiam memorauit, coniunctum cum *Carcine*. Ex quo coniicitur haud longe a mari abfuisse. Circa Borysthenem locauit *Azagarium, Amadocam, Sarum, Serimum, Metropolim*, post quæ ad *Olbiam* venit, quam supra exposuimus. nam a septemtrione descendit in austrum. Ad flexum Borysthenis *Leinum, Sarbacum, Niossum.* Supra Tyram *Carrodunum, Clepidauam*, quæ in Germania transvistulana recensuimus. Insulam Tanais ostio adiacere dicit, nomine *Alopeciam*, quæ & *Tanais insula nominetur.* Plinius post oppida Hermisium & Myrmecium relata, addit: *intus insulam Alopecen.*

CHER-

CHERSONESVS TAVRICA.

XXIX.

Taurica Cherſoneſus a *Tauris* incolis nomen habet, qui in varios populos rurſus fuerunt diuiſi. Etiam extra iſthmum, prope eumdem tamen, *Tauri erant.* Iidem & *Taurici* dicti. Mela lib. II cap. I *Subit ripam mare, &, donec quinque millia paſſuum abſit a Mæotide, refugientia vſque ſubſequens litora, quoad Satarchæ & Taurici.* Ouidius Pont. lib. III epiſt. II verſ. 45

Eſt locus in Scythia (Tauros dixere priores)
Qui Getica longe non ita diſtat humo.

Hi Plinio & Ptolemæo vocantur *Tauroſcythæ.* Procopius tamen lib. III de Aedificiis cap. vlt. videtur diſtinguere. Ait, μετὰ λίμνην τὴν Μαιώτιδα, καὶ τοὺς Ταύρους καὶ Ταυροσκύθας, *trans paludem Mæotidem, vltraque Tauros & Tauroſcythas.* Poteſt vero καὶ etiam *ſiue* explicari. Regio dicitur *Taurica terra.* Ouidius Pont. lib. I epiſt. II verſ. 80

Cultaque Oreſteæ Taurica terra Deæ:

& ſimpliciter *Taurica.* Plinius ſæpe dicto loco: *A Carcinite Taurica incipit:* vbi *terra* vel *cherſoneſus* ſubaudias. Vocatur etiam Cherſoneſus *Scythica.* Strabo lib. VII pag. 213 Ενταῦθά ἐστιν ὁ ἰσθμός, ὁ ποιῶν τὴν Ταυρικὴν καὶ Σκυθικὴν λεγομένην χερρόνησον, *Ibi eſt iſthmus, efficiens Tauricam & Scythicam ita dictam Cherſoneſum*, quæ etiam μεγάλη χερρόνησος pag. 215 vocatur, id eſt *magna Cherſoneſus*, ad diſcrimen paruarum, quæ in ipſa ſunt, a Zenone & Heracleotis ædificatæ. Ibidem Strabo: Πελοποννήσῳ προσέοικε, καὶ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος, *Peloponneſo & forma & magnitudine ſimilis eſt.*

XXX.

Iſthmus *Taphræ* dictus fuit. Mela lib. II cap. I *Quod inter paludem & ſinum eſt, Taphræ nominatur.* Oppidum in iſthmo eiuſdem nominis. Plinius ibidem: *In ora a Carcinite oppida: Taphræ in ipſis anguſtiis peninſulæ.* Ptolemæo eſt Τάφρος, *Taphrus.* Inde Plinius: mox *Heraclea Cherroneſus*, * quæ nomina coniunctim legenda. Prius nomen a conditoribus eſt; alterum a ſitu peninſulæ paruæ. Idem enim paullo ante dixerat *Cherroneſum Heracleotarum oppidum.* Ptolemæo eſt Χερσόνησος, *Cherſoneſus:* Scylaci Caryandenſi Χερρόνησος ἐμπόριον, *Cherroneſus emporium*, iſque in Græcis peninſulæ ciuitatibus numerat. nam ἐν τῇ Ταυρικῇ οἰκοῦσιν Ἕλληνες, *in Taurica*, inquit, *habitant Græci*, Scythis permixti. Heraclea autem Pontica, mater Tauricæ ſecundum Strabonem, etiam fuit Græcanica ciuitas. Hanc vrbem poſteriores Græci *Cherſonem*, Χερσῶνα, vocant, Zonaras in Rhinotmeto, Euſtathius in Periegeſin Dionyſii verſ. 140, & Procopius IV Goth. cap. V & lib. I Perſ. cap. XII. Hanc vrbem Plinius ait, *mox* ſequi poſt *Taphras:* at latus peninſulæ occidentale interiacet, in quo Ptolemæus recenſet *Eupatoriam*, & *Dandacam* oppida, antequam ad *Cherſoneſum* vrbem perueniat. Etiam promontorium *Parthenium* antecedit, cui *oppidum adiacet Cherroneſus*, ſecun-

* An igitur hinc Aelian. V I. c. 40. de anim. plane inſulam facit? Νῆσος ἐν τῷ πόντῳ Ηρακλῇ μὲν ὁμώνυμος ἐκτετίμηται.

ſecundum Melam lib. II cap. I; ſeu πρὸ τῆς πόλεως ἐςὶν ἐν ςαδίοις ἑκατὸν, *ante vrbem eſt ad centum ſtadia*, ſecundum Strabonem lib. VII pag. 213. Ptolemæus quoque illud promontorium inter Dandacam & Cherſoneſum oppidum enarrauit.

XXXI.

Auſtrale latus peninſulæ poſt oppidum Cherſoneſum inſignes aliquot portus habet, *Ctenuntem* (Κτενῦς, *Ctenûs* in recto) a Strabone & Ptolemæo memoratum: & *Portum Symbolorum*, Συμβόλων λιμένα, Plinii & Strabonis. Totus enim iſte ſinus portuoſus eſt a Parthenio promontorio vſque ad alterum quod Κριȣ̃ μέτωπον, quaſi *Frons Arietis* adpellatur. Pomponius Mela clare : *Sinus portuoſus, & ideo* Καλὸς λιμὴν *adpellatus, promontoriis duobus includitur. Alterum* Κριȣ̃ μέτωπον *vocant, Carambico, quod in Aſia diximus, par & aduerſum: Parthenion alterum.* Strabo pluribus deſcribit illud Arietinæ frontis promontorium, quod πρόκειται πολὺ πρὸς τὸ πέλαγος, *longe in mare procurrat:* & ἀντίκειται, *oppoſitum ſit* Carambi, promontorio Paphlagoniæ. Plinius etiam Latine ſcripſit *Criumetopon*, idque *aduerſum Carambi Aſiæ promontorio* dicit.

XXXII.

Ab eo incipit latus orientale, in quo ſunt Ptolemæi *Charax* & *Lagyra* oppida, promontorium *Corax*, & flumen *Iſtrianum:* deinde celebrior vrbs *Theodoſia*, Scylaci, Straboni, Melæ, Plinio, Ptolemæo laudata. In Scylacis periplo, & Stephani de Vrbibus volumine *Theudoſia* ſcribitur, * corrupte, vt cenſet Berkelius ad Stephanum : plures Θεοδοσία, *Theodoſia*, etiam ipſe Stephanus in deriuatis : quod Græcum nomen Græcam vrbis originem arguit, quemadmodum Scylax quoque *Theodoſiam* in Græcis peninſulæ vrbibus recenſet. Hodie *Caffa* adpellatur. Ptolemæo proximum eſt *Nymphæum*, Scylaci Νύμφαια, *Nymphæa*, etiam a Græcis condita.

XXXIII.

Breui poſt ſpatio *Boſporus Cimmerius* incipit, dictus, vt ex Stephano Byzantio Conſtantinus Porphyrogennetus lib. II Them. XII refert, ἀπὸ Ἰȣ̃ς τῆς Ἰνάχȣ, *ab Io, Inachi filia.* Dionyſius quidem periegeta verſ. 140 eam rationem ad Thracium refert Boſporum, quem Io, in iuuencam transformata, tranauerit : at interpres Euſtathius ad vtrumque accommodat, de Cimmerio dicens, λέγεται Βόσπορος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ ἐκεῖνος, ἐκ τῆς Ἰȣ̃ς, τῆς βοός. Ridiculum ergo eſt, quod Cedrenus, in Iuſtiniano, deducit ἀπὸ τȣ̃ τελεῖν ἀντὶ χρημάτων βόας; *ab bobus tributi loco dari ſolitis* ab illa gente. In ora illius freti Boſporani, ſeu vbi deſinit illud & Ponto infunditur, quidam vrbem celebrant *Boſpori* nomine. Procopius ſub finem lib. III de Aedificiis, meminit Βοσπόρȣ καὶ Χερσῶνος πόλεων, αἵπερ κατὰ τὴν ἐκείνην ἀκτὴν ἐπιθαλασσίδιαι μετὰ λίμνην τὴν Μαιῶτιδα ἐν ἐσχάτῳ οἰκȣ̃νται τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς. *Boſpori & Cherſonis vrbium, quæ maritimæ in eo litore poſt lacum Mæotidem in extremo imperii Romani habitantur.* Memorat eamdem vrbem Boſporum & alibi Procopius, lib. I de Bello Perſ. cap. XII, & lib. IV de Goth. cap. V; Cedrenus dicto loco pag. 302. Poſſis dubitare, an diuerſa fuerit vrbs Boſporus a Panticapæo? nihil

* Etiam a Demoſthene in Lacrit. p. 596. A.

nihil enim Procopius de Panticapæo, qui toties vrbem *Bosporum* commendat, quum tamen illud fuerit μητρόπολις τῶν Βοσποριανῶν, *vrbs princeps Bosporanorum*, Strabone p. 214 adseuerante; & Plinius lib. IV cap. XII dicat, *Panticapæum aliqui Bosporum vocant.* Et Strabo ibidem per stadia spatium inter Theodosiam & Panticapæum emetitur, & accurate a fertilitate, vicis, & oppido, quod continet, Nymphæo describit: vrbis autem Bospori nullam mentionem facit. Distinguunt tamen, vt diuersas vrbes, Eutropius lib. VII cap. V de Augusto: *Adiecit imperio omnes Ponti maritimas ciuitates: in his nobilissimas Bosporum & Panticapæum:* & Stephanus Byzantius, qui non solum *Bosporum* πόλιν Πόντου κατὰ τὸν Κιμμέριον κόλπον, *vrbem Ponti iuxta Cimmerium sinum* vocat; verum etiam *Panticapæum* πόλιν μεγίστην, τῶν κατὰ Βόσπορον μητρόπολιν, *vrbem maximam, & earum quæ iuxta Bosporum sunt, metropolim*, commemorat: & Lucas Holstenius, vir summus ingenio, in Ortelium Adnot. p. 33 Oppidum *Bosporus* μετὰ λίμνην, *ait Procopius, hoc est post vel extra paludem. Erat enim extra angustias Panticapes ad Pontum Euxinum sita in sinu Cimmerio.*

XXXIV.

Ipsum autem *Panticapæum*, vt Scylax, Strabo, Mela, Plinius vocant; siue *Panticapæa*, Παντικάπαια, vt Ptolemæus; quod nemo dubitat, ad fretum Bospori intra peninsulam magnam, quæ Taurica dicitur, situm fuit. Plinius eodem loco: *Restat longe validissimum in ipso Bospori introitu, Panticapæum Milesiorum, a Theodosia* LXXXVII *M. passuum.* Eadem Strabo, additis quoque aliis, esse Panticapæum λόφον πάντη περιοικούμενον ἐν κύκλῳ σταδίων εἴκοσι, ἔχειν πρὸς ἕω λιμένα, ἔχειν καὶ ἀκρόπολιν· κτίσμα δ' εἶναι Μιλησίων, *tumulum circumcirca habitatum, ambitu* XX *stadiorum: habere portum ab ortu, & arcem, & ipsam vrbem a Milesiis conditam esse.* Fuit olim libera: postea sub Bosporanis regibus, a quibus Mithridates accepit, testante Strabone.

XXXV.

Post Panticapæum, vbi effluit ex lacu Bosporus, *Myrmecion* Plinii, Melæ, & Ptolemæi est: illi oppidum vocant; hic promontorium. Oppidum ergo iuxta promontorium, vel in ipso fuit. Scylax in vrbibus Chersonesi Græcanicis numerat. A quo ad isthmum Ptolemæus sub Mæotide tria oppida ponit *Parthenium*, (diuersum a promontorio huius nominis in alio latere) *Zenonis Chersonesum*, & *Heracleum*, de quibus quod dicamus præterea, non habemus. Plinius *Hermisium* cum Myrmecio coniungit, quod a Pomponio Mela accepit, qui vero Theodosiæ postponit hoc ordine: *in Bosporum vergentia oppida, Myrmecion, Panticapæum, Theodosia, Hermisium.* Ptolemæus inter Nymphæum & Panticapæum habet Τυρικτάκην, *Tyrictacam*, ignotam aliis.

XXXVI.

Ante isthmum intus est lacus *Byce*, Ptolemæo Βύκη λίμνη, *Byce palus.* Plinio mutatione cognatarum litterarum *Buges* est. *A tergo*, inquit, *lacus Buges, fossa emissus in mare.* In mare, puta Mæoticum, cum quo ad isthmum cohæret. Valerius Flaccus lib. VI verſ. 68

Quique

Quique lacum cinxere Bicen,

Bicen, Latina littera, pro Græca Ptolemæi, quam *V* Plinii defendit, respondens Ptolemæi Υ Græcæ. An eadem ſit quæ Strabonis Σαπρὰ λίμνη, *Putris lacus*, qui ϛαδίων τετρακιϛχιλίων, ɪᴠ ᴄɪↄ *ſtadiorum* ſit, nolim iudicare. Maior enim hic ambitus eſt: etiam dicitur iſthmus illum a mari διείργειν, *ſeparare*, quod Mæotidi potius conuenit.

XXXVI.

Cherſoneſi Tauricæ oppida mediterranea Ptolemæus multa enarrat, ſed obſcura & incognita pleraque. *Taphrum* ſupra, ob vicinitatem in maritimis cenſebamus; *Taronam, Paroſtam, Bæonem* ignoramus: *Cimmerium*, cuius nominis vel idem vel aliud Pomponius lib. I cap. XIX in Aſiæ ora & quidem prope fretum ponit: quem Plinius ſequutus, *trans fretum* ait *ſitum* eſſe; & *Tazum, Argodam, Tabanam*, obſcura nomina: & *Satarcham*, in parte ſeptemtrionali, vbi *Satarchæ*, populus, colebant. quos Mela iam manifeſtabit: *Cytæum* tandem Ptolemæi a Scylace vocatur Κυταία, vt Voſſius emendauit ſcriptum Κυδαία.

XXXVIII.

Tres populos Mela lib. II cap. I in hac Cherſoneſo recenſet, *Satarchas, Græcos*, & *Tauricos*. Iſtos locat a ſeptemtrione: illos in litoribus: hos in auſtrali parte peninſulæ, Græcis permixtos. Sed omnes etiam Tauri dicti; etiam extra peninſulam ſupra iſthmum quidam. Melæ verba ſunt: *Obliqua ad Boſporum plaga excurrens, Ponto ac Mæotide includitur. In paludem vergentia Satarchæ tenent: in Boſporum Cimmerica* (forte Græcanica) *oppida, Myrmecion, Panticapæum, Theodoſia, Hermiſium: in Euxinum mare, Taurici.* Superior pars prope Boſporum vſque Theodoſiam, a Boſporanis aliquamdiu regibus poſſeſſa, Boſporanæ terræ adiudicatur. Strabo ibidem pag. 215 πρότερον εἶχον ὀλίγην, *Antea exiguam partem* Boſporani dynaſtæ ſeu reguli tenebant τὴν πρὸς τῷ ϛόματι τῆς Μαιώτιδος, μέχρι Θεοδοσίας, *iuxta fretum Mæoticum, vſque Theodoſiam:* poſtea omnem Cherſoneſum magnam occupauerunt.

XXXIX.

Hæc de Sarmatia Europæa, in quam nos Germania partim transmarina abduxit, vt abſolueremus, quæ in ſeptemtrione Europæ connexa ſunt cum Germania: partim quæ trans Viſtulam ſunt Germaniæ gentes, inter Baſtarnas ad Sarmatiam vſque diſperſe habitantes. Soli Daci ex Transdanubianis ſuperſunt, quos quia ponte cum Mœſia Traianus coniunxit, cum illa explicaturi ſumus. Iam in citeriora regreſſi, quæ Germaniæ proxima ſub Danubio ſunt, ad exponendum adgrediemur.

CAPVT VII
DE
VINDELICIA, RHAETIA, ET NORICO.

I.

DAnubius terminus antiquæ erat Germaniæ: hunc inter & Alpes quæ sunt, etsi hodie in Germania censeantur, aliam Romanis olim partem, aut Illyrici continuationem, constituebant. Strabo sane lib. VII pag. 217 inde Illyridem recensere ita incipit: Λέγωμεν δὴ τὰ Ἰλλυρικὰ πρῶτα, συνάπτοντα τῷ τε Ἴστρῳ καὶ ταῖς Ἄλπεσιν, ἃ κεῖται μεταξὺ τῆς Ἰταλίας καὶ Γερμανίας, ἀρξάμενα ἀπὸ τῆς λίμνης τῆς κατὰ τοὺς Οὐινδελικοὺς καὶ Ραιτοὺς καὶ Ἐλουητίους, *Primum Illyrica exponamus, quæ & Istrum & Alpes attingunt, sita in medio Italiæ & Germaniæ, incipientia a lacu, qui est apud Vindelicos, Rhætos & Heluetios.* Hunc tractum in populos maiores distinxerunt, *Vindelicos, Rhætos, Noricos*; & eorum quemque in varias minores gentes, quibus omnibus, præsertim iis, qui in Alpes vergunt, aut inter illarum iuga colunt, difficile est certas & proprias sedes definire. Ab occasu, vt inde incipiamus, erant *Vindelici* & *Rhæti*, suis inter se limitibus distincti ita, vt tamen vterque populus vno nonnumquam *Rhætorum* nomine comprehenderetur. Sit ergo nobis prima, quæ inter Danubium & lacum Brigantinum est,

VINDELICIA.

II.

Vindelicia, Ptolemæo lib. II cap. XVI Οὐινδελικία, est regio Vindelicorum, Latine potius gentis nomine, quam proprio regionis, adpellata. Suetonius Aug. cap. XXI *Domuit Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam & Vindelicos, ac Salassos gentes Inalpinas.* Et Velleius Paterculus lib. II cap. XXXIX *Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, nouas imperio nostro subiunxit prouincias.* Quod vero non ita interpretandum est, quasi damnata Latinis sit vox *Vindeliciæ*: sed ea fit loquendi elegantiore consuetudine, qua Nepos Agesilao dixit, *quum meditaretur in Persas proficisci*, id est in Persidem vel Persiam. Nam & illo nomine vsus est Sextus Rufus cap. VIII. *Limes*, inquit, *inter Romanos & barbaros ab Augusto per Vindeliciam, per Noricum, Pannoniam, ac Mœsiam est constitutus.* Nomen gentis, vt dictum, est *Vindelici*, Græce Οὐινδελικοὶ, vt apud Strabonem est & alios. Horatius lib. IV oda IV

Videre Rhæti bella sub Alpibus
Drusum gerentem Vindelici - - -

Ita veteres libri: recentiores, *& Vindelici*; de quo mox dicturi sumus. Nomen aiunt a fluminibus esse, quæ rigant illam regionem, quorum alter *Vinda* est

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
VINDELICIA RHAETIA, ET NORICVM
GERMANIAE MAGNAE PARS
VINDELICIA
NORICVM
NORICVM MEDITERRANEVM
RIPENSE
PANNONIAE LIMES
PANNONIAE PARS
HELVETII
GALLIAE PARS
RHAETIA PROPRIA
ITALIAE PARS
CARNI
ISTRIA
LIBVRNIA
SINVS ADRIATICVS
Sinus Tergestinus
Venetia
Boii ex Boiohemo pulsi
Deserta Boiorum
Alpes Noricæ
Alpes Rheticæ
Alpes Iuliæ
Cetius Mons
Danubius Flu.
Rhenus Flu.
Aenus flu.
Drauus Flu.
Sauus siue Saus flu.
Murus flu.
Isargus Flu.
Licus Flu.
Athesis Flu.
Regina castra siue Reginum
Germanicum
Celeusum
Seruiodurum
Augustana castra
Petrensia
Batava castra
Boiodurum
Quintana
Lentia
Lauriacum
Lacus Felicis
Ad pontem Isis
Comagena
Vindebona
Aequinoctium
Carnuntum
Ad Flexum
Arabo
Scarabantia
Sabaria colonia
Muroela
Eburum
Eburodunum
Celemantia
Medoslanium
Casurgis
Vetoniana
Clarenna
Grinario
Augusta Vindelicorum
Aræ Flauiæ
Fons Nicri
Abnoba Mons
Iuliomagus
Brigobanna
Rostrum Nemauiæ
Celius mons
Febiana
Gentia
Esco
Cambodunum
Coueliacæ
Parrodunum
Brigantium
Arbor Felix
Aeni pons
Veldidena
Matreium
Vipitenum
Breuni siue Brenni
Sebatum
Genauni
Curia
Canini
Lapidaria
Clauenna
Vennones
Mesiates
Lepontii
Comum
Bergamum
Verona
Vicentia
Tridentum
Salurnum
Bauxara siue Bauxanum
Belunum
Feltria
Opitergium
Concordia
Altinum
Aquileia
Tergeste
Pola
Flanates
Iapydes
Colapini
Emona colonia
Nauportus
Celeia
Petouio
Raclitanum
Virunum
Teurnia
Loncium
Aguntum
Littamum
Iulium Carnicum
Noreia
Sabatinca Noreia
Vacorium
Iuuauia Iuuauum
Bedaium siue Badacum
Aeni pons Antonini
Claudia
Artobriga
Cuculli
Laciacum
Ouilia siue Ouilabis
Tergolape
Ad Pontem
Viscellæ
Ernolatia
Gabromagus
Tutatio
Elegium
Arlape
Pirum tortum
Lugeus
Segestica Insula
Verbanus Lac.
Larius Lac.

est ſiue *Vindo*, a ſiniſtra Auguſtam adluens: alter a dextra, *Licus*, hodie Lech; confluentes infra vrbem. Venantius Fortunatus de S. Martino lib. IV

Pergis ad Auguſtam, quam Vindo Licusque fluentat.

III.

Fines Vindeliciæ aliter Strabo, aliter Ptolemæus conſtituit: ſed Straboni credendum magis eſt, qui prope tempora illa fuit, quibus Rhætos & Vindelicos Auguſti priuigni domuerunt. Strabo lib. IV pag. 142 τὰ πρὸς ἕω μέρη τῶν ὀρῶν, καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον, Ῥαιτοὶ καὶ Οὐϊνδελικοὶ κατέχουσι, συνάπτοντες τοῖς Ἐλουηττίοις καὶ Βοΐοις· ἐπίκεινται γὰρ τοῖς ἐκείνων πεδίοις. Οἱ μὲν οὖν Ῥαιτοὶ μέχρι τῆς Ἰταλίας καθήκουσι, τῆς ὑπὲρ Οὐήρωνος καὶ Κώμου· - - - - οἱ δὲ Οὐϊνδελικοὶ καὶ Νωρικοὶ τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχουσι. *Montium partes, quæ* [poſt Salaſſos] *ortum ſpectant, & in meridiem vertuntur, Rhæti & Vindelici tenent, contermini Heluetiis atque Boiis, quorum campis imminent. Rhæti vsque ad Italiam pertinent, ſupra Veronam atque Comum: - - - Vindelici autem & Norici montana exteriora tenent*, id eſt, (Velſero lib. I de Aug. interprete p. 189) extremas tantum Alpes & humiliores colunt. Idem Strabo lib. VII poſt initium de lacu Acronio ſiue Brigantino: προσάπτονται τῆς λίμνης ἐπ᾽ ὀλίγον μὲν οἱ Ῥαιτοὶ, τὸ δὲ πλέον Ἐλουήττιοι καὶ Οὐϊνδελικοὶ, *lacum Rhæti exigua parte; maiore Heluetii & Vindelici attingunt.* Rhæti ergo lacum non contingunt, niſi exigua parte, quæ inter Rhenum & Brigantinum eſt. nam hoc oppidum, quod Ptolemæus quidem ſuis Rhætis dat, verius Vindelicorum fuit. Strabo dicto loco libri IV Οὐϊνδελικῶν εἰσὶ καὶ Βριγάντιοι, καὶ πόλεις αὐτῶν Βριγάντιον καὶ Καμπόδουνον, *Vindelicorum etiam Brigantii ſunt: & oppida illorum, Brigantium & Campodunum.* Accedat Plinius, qui Noricis Vindelicos contermininos fuiſſe lib. III cap. XX tradit. *Iuxta Carnos*, inquit, *quondam Tauruſci adpellati, nunc Norici. His contermini Rhæti & Vindelici.* Quod ſi Vindelici contingunt Noricos, vsque Aenum pertinere neceſſe eſt, quia *Aenus Rhætos* [vniuerſos, incluſis Vindelicis] *Noricosque interfluit*, vt Tacitus tradit Hiſt. lib. III cap. V Ad hæc, Auguſtus *per Vindeliciam & Noricum* conſtituit limitem imperii, non per Rhætiam; quod Sex. Rufus cap. VIII, vt ſupra dictum, nos docuit: ergo Vindelici æque ac Norici ad Danubium, qui limes imperii Romani erat, pertinuerunt.

IV.

Ex quibus colligere pronum eſt, quinam fines veteris Vindeliciæ fuerint, ſcilicet a lacu Brigantino ad fontes & alueum Danubii, vsque ad confluentem Aeni, quo flumine a Norico ſeparata fuit. Solum latus meridiale certo determinari non poteſt, niſi aliquid definitum putaueris, ſi a Strabone prædictum repetemus, τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχειν, Vindelicos *ſubalpina & exteriora Alpium poſſidere:* Rhætos, quæ intus & in ſummis Alpibus vsque in Italiam ſunt. Et, quæ lib. VII pag. 202 dixit idem, Οὐϊνδελικοὺς οἰκεῖν ὀροπέδια, *Vindelicos incolere montanas planities:* quibus a ſummis Rhætorum Alpibus remouentur. Ptolemæi autem rationes, vt eius trans Alpes ſunt pleraque, etiam Inalpina, turbatiores ſunt, quam vt Strabonis & aliorum ſen-

tentiæ præferri possint. Comprimit enim nimis Vindeliciam, Lico & Aeno fluminibus concludens.

V.

Quum vero post Romanorum victoriam Vindelicia non fuerit provincia singularis, sed cum Rhætia semper coniuncta; factum est vt omnis tractus, qui inter lacum Brigantinum, Danubium, Aenum, Carnos, Venetos & Insubres est, sæpe numero *Rhætia* diceretur & *prouincia Rhætia*, vt tamen in ipsa prouincia populi separati & Rhæti & Vindelici manerent. Sic Augustam Vindelicorum Tacitus Germ. cap. XLI *splendidissimam Rhætiæ prouinciæ coloniam* dixit: & Horatius lib. IV oda IV *Rhætos Vindelicos*, vt distingueret ab Rhætiæ propriæ incolis: & Plinius lib. IX cap. XVII *inter Alpes lacum Rhætiæ Brigantinum*, quem vero Vindelici plures, per totum latus dextrum; quam Rhæti proprii, inter Rheni & Brigantii fluminis ostia, accoluerunt.

VI.

Flumina Vindelicorum præter Danubium, qui a septemtrione stringit limitem, sunt *Licus* siue *Lichus*, & *Vindo*, qui Augustam coloniam ambiunt; supra ex Fortunati lib. IV de S. Martino, vna demonstrati,

Pergis ad Augustam, quam Vindo Licusque fluentat.

Vetustiorem memoriam non habemus. Quod enim Cluuerius Ouidium quoque arcessit, lib. I ex Ponto epist. V vers. 21 dicentem,

Torquet enim fortuna parum, nisi Lycus in Hebrum
Confluat? & frondes Alpibus addat Athos?

nihil ad rem est. Heinsius ex Patauino *Nilus* legit: & si *Lycus* etiam salua lectio esset, nonne credibilius foret, alium quemuis *Lycum* (nam plura huius nominis flumina) aut nobilem Asiæ Lycum, qui in Mæandrum defertur, quam illum Vindelicum, intelligi? Post Venantium Paullus Diaconus lib. II de Gest. Langobard. cap. XIII de eodem Fortunati itinere ex eiusdem carminibus, vti fatetur, repetens, *ad Briones & Augustam ciuitatem, quam Virdo & Lech fluentant, iter fuisse*, describit. Sic Lindenbrogius & Grotius ediderunt: vt de Fortunati lectione dubitare possis, annon *Virdo* & ibidem legendum sit, præsertim quod hodie *Werta* ille amnis adpellatur. Ricardus tamen poeta etiam multum postea, Aust. lib. II, veterem scripturam expressit,

Respicit & late fluuios Vindamque Licumque

nisi quod *Vinda* forma, vbi in Fortunati libris *Vindo* est.

VII.

Inter hos fluuios & Aenum, qui terminat ab ortu Vindelicos, *Isarus* est siue *Isargus*, quæ posterior adpellatio est a populo, quos inscriptio Alpina de gestis Augusti apud Plinium lib. III cap. XX ISARCOS nominat, cum Breunis ibidem & Genaunis coniunctos. Alius autem Ἴσαρος, *Isarus* Strabonis est lib. IV pag. 143, qui Atagin accipiens, & cum eo receptus ab Athesi, in Adriaticum mare defertur: Vindelicus autem Isarus, qui hodieque nomen *Iser* retinet, in Danubium effunditur, antea auctus *Ambro*, ab occasu

adla-

adlabente, qui etiam nunc *Amber* adpellatur. Auctor Itinerarii, quod Antonini esset dicitur, itinere ducto a Lauriaco, inter Isiniscam, quæ ad Isarum est, & Augustam ponit *Ambre*, quod vel flumen ipsum est, vel aliquid cognomine eidem flumini adpositum.

VIII.

Inter Licum & Brigantinum lacum *Ilargus* est, nunc *Iler*, Sueuiam secans, memoratus a Pedone Albinouano, Elegia ad Liuiam, vers. 385

Rhenus, & Alpinæ valles, & sanguine nigro
Decolor infecta testis Ilargus aqua.

Sic enim legendum esse, non *Itargus*, vt vulgo editur, res ipsa probat, & quæ commemorantur, *Alpinæ valles.* A dextra Ilargus accipit *Cambum*, minorem fluuium, a Camboduno defluentem. *Guntia* autem, nunc Guntz, inter Ilargum & Licum, æque vt illi, effluit in Danubium.

IX.

Tandem de *Aeno* fluuio, de quo prædiximus terminum inter Vindelicos Noricosque esse, vel nominis ratione addemus. Quidam scribunt *Oenus*, atque ita est in Antonini itineribus ab A. Schotto & P. Bertio vulgatis: at Aldina editione vbique *Ponte Aeni*, prima diphthongo; & a Ptolemæo Αἶνος, *Aenus*, scriptum est: Taciti editores eadem littera *Aeni* Histor. lib. III cap. V scripserunt, vbi in libris perperam *Rheni* legebatur. Videntur ad originem Græcam, qua *vinum* notatur, auctores alterius scripturæ respexisse, satisne commode in voce Germanica? non difficile est iudicare. Hoc vero flumen in extremis Rhætis oritur, & per Rhætiam longo tractu delapsum, tandem inter Vindelicos Noricosque in Danubium exoneratur. Sic enim Tacitus dicto loco: *Sextilius Felix ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhætos Noricosque interfluit, missus.* Vulgo nunc vocatur *Inn.*

X.

Populi Vindelicorum, in quos hi diuidebantur, ad lacum Brigantinum erant BRIGANTII, hoc est, quod nemo dubitat, accolæ lacus *Brigantini.* Ipse autem lacus a populo illo, vel oppido adiacente, dicitur *Brigantinus* Plinio lib. IX cap. XVII; *Acronius* Melæ lib. III cap. II, cui præiacet siue adhæret alius, dictus Venetus, eodem Mela auctore. Supra Brigantios sunt ESTIONES, quos illis coniunxit Strabo lib. IV pag. 142 οἱ Ἐσίωνες τῶν Οὐϊνδελικῶν εἰσι, καὶ Βριγάντιοι· καὶ πόλεις αὐτῶν, Βριγάντιον καὶ Καμπόδουνον, *Estiones Vindelicorum sunt, & Brigantii: & oppida illorum Brigantium & Campodunum.* Quum vero Brigantium fuerit Brigantiorum; consequens est vt Estionum fuerit Campodunum. Habemus ergo & Estionum sedem, circa *Campodunum*, quod vulgo dicitur Kämpten: Strabo & Antoninus dura littera *P* scribunt: Ptolemæus molli *B*, *Cambodunum*, quæ etiam in Tabula & Notitia adparet: *Brigantium* autem Strabonis, Ptolemæi, Tabulæ Theodosianæ; siue *Brigantia* Antonini, nunc Bregenz, adiacet Brigantino lacui ab ortu, iuxta ostium fluminis *Brigantii*, quod inter Vindeliciam Rhætiamque diuidit. Inter Brigantium & Campodunum in Tabula sunt *Vemania* & *Viaca*; Itinerario tantum *Vemania*, vt Aldus edidit, quod recentiores in

Nema-

Nemauia prauarunt, forsan quia supra illud Rostrum Nemauiæ, aliud oppidum, occurrit. Ex quibus intelligitur, *Vemaniam*, in Notitia *Vimaniam*, hodie esse Wangen: & *Viacam* esse Wagek. Ptolemæi loca, vt solent, perturbata heic nimis sunt, adeo, vt ne lacus quidem Acronii ille rationem habuerit.

XI.

Ab Estionibus progredimur ad LICATES, vt Plinius lib. III cap. XX ex inscriptione Augusti inalpina vocat; siue Λικάτιοι, *Licatii*, vt Strabo & Ptolemæus. Nomen arguit, ad Licum amnem, qui nunc Lech est, coluisse. Strabo lib. IV sub finem: τῶν Λικατίων (sic cum Ptolemæo legendum: corrupte in libris Λικαντίων, aut Λικατ]ίων) ὥσπερ ἀκρόπολις Δαμασία, *Licatiorum quasi arx, Damasia.* Cluuerio *Damasia* est caput Licatiorum, & ipsa vrbs Augusta; antequam, ob nouos colonos & maiora ornamenta & amplificationem, augustiore nomine augeretur: Marco Velsero autem videtur secus esse, creditque Damasiæ vestigia superius in austrum prope Vindonem flumen reperiri. Colonia autem illa a Ptolemæo Αὐγοῦστα Οὐινδελικῶν, *Augusta Vindelicorum* vocatur: ab Antonino & in Tabula Peutingeriana, *Augusta Vindelicûm*: a Tacito Germ. cap. XLI *splendidissima Rhætiæ prouinciæ colonia.* Quomodo *Rhætiæ* hoc vocabulum sumatur, supra fuit expositum.

XII.

Tabula, quam diximus, itinere ab Augusta Vindelicûm per Cambodunum, fert proxime *Esconem.* Hic locus *Esco*, vt milliaria probant, ad Licum videtur fuisse, vbi nunc in sinistra ripa est *Schonga*, cuius nomen ab Escone non est alienum. In superiora eiusdem amnis cadit *Abodiacum* Tabulæ, XVIII millibus supra Esconem; Ptolemæo Ἀβούδιακον, quod eruditi ex situ interpretantur *Füssen*, oppidum in ripa sinistra positum. Inter Licum & Ilargum amnis *Guntia*, hodieque Güntz dictus, delabitur in Danubium, prope cuius fontes Velserus & Cluuerius ponunt oppidum *Guntiam*, Itinerario Antonini memoratum: vbi nunc *Guntberg* est. Sunt etiam qui ad *Güntzburg*, quod ad confluentem huius amnis est & Danubii, referunt, verum ex itineris ratione refelluntur, quæ talis est continuatione eius, quod per ripam ducitur Pannoniæ:

Augusta Vindelicûm			
Guntiam	M.	P.	XXII
Cælium Montem	M.	P.	XVI
Campodunum	M.	P.	XIIII
Vemaniam	M.	P.	XV
Brigantiam	M.	P.	XIIII.

Sed quia plura loca ad illum amnem sunt, quæ nomen ab ipso etiamnum habent; malim in medio, quam in extremis, Guntiam Antonini inuenire. Ita enim nos ducunt itineris rationes. Ad os Guntiæ, quo in Danubium fluvius infertur, situm est Güntzburg, vbi haud dubie ille *Guntiensis transitus Danubii* fuit, quem Eumenius Panegyrico Constantii nominauit, de huius Cæsaris victoria cap. II dicens, *a ponte Rheni vsque ad Danubii transitum*

Gun-

Guntiensem, deuastata atque exhausta penitus Alemannia. Forsan heic quoque *Guntia* illa fuit, de qua Notitia Imperii sub duce Rhætiarum: *Præfectus militum Vrsariensium Guntiæ.* Non repugnabo adseuerantibus, Itinerarii & Notitiæ Guntiam eamdem esse: nec vero ignoro, stationes militum plerumque in ripa exstitisse, præsertim ad tam nobilem traiectum. Accedit, quod in medio tractu Guntiæ amnis ad sinistram ripam iam tum castra *Febiana* erant. Notitia Imperii sub duce Rhætiarum: *Equites Stablesiani iuniores Ponte Aeni, nunc Febianis:* quæ doctis videntur esse Babenhausen. *Cælius* autem *Mons*, qui *Guntiam* alteram in itinerario excipit, vt nomen indicat, nunc *Kelmüntz* est inter Guntiam & Ilargum, siue Ilarum, amnes, in Tabula, sub Rhætiarum duce, simpliciter dictus *Cælius*, sine *Montis* cognomine, hoc modo: *Tribunus cobortis tertiæ Herculeæ Pannoniorum Cælio.* Haud longe a transitu Danubii Guntiensi, Augustam versus, fuit Tabulæ *Grinario* secundum Cluuerium, qui Gneringen interpretatur, vocabulis non multum discrepantibus.

XIII.

Ad Ilargum *Rostrum Nemauiæ*, quod Simleri & Cluuerii iudicio est Memmingen. Reducit dextrorsum *Velserus* ad Vindonem vsque. Nec vero contemnendæ sunt Cluuerii rationes. Inde ad fontes Danubii regredimur, & ab ipso Rheno post lacum incipimus, si quid forsan in illo quoque tractu Vindelicis possit vindicari. Eo situ est *Sanctio* Ammiani lib. XXI cap. V quæ Cluuerio videtur Seckingen, in dextra Rheni ripa oppidum, Rauracis oppositum. *Quum mature*, inquit, *prope oppidum Sanctionem venisset, longe visus a barbaris,* & cetera. Ibi autem Iulianum traiecisse, aliorum exemplis non est improbabile. Inde sequuntur oppida Tabulæ Theodosianæ, quæ quidem supra lacum videntur posita, a doctis vero viris ita ordinantur, quasi in dextra ripa recentis Danubii sita fuerint. Scriptum est,

Iuliomago	
Brigobanne	XI
Aris Flauis	XIIII
Samulocenis	XIIII
Grinarione	XXII.

Si aliorum coniecturas licet sequi; (nam certo probari posse desperamus) *Iuliomagus* fortassis erit Dütlingen: *Brigobanna*, Beyern, etiam oppidum Danubianum: *Aræ Flauæ* (vel potius *Flauiæ*, quia Ptolemæo sunt Βωμοὶ Φλαβίοι) fere in loco, quo est Aurach: Ptolemæus autem suas *Aras*, a *Flauio* denominatas, trans Rhenum in Germania magna posuit, cui forte minus fidei habendum est, quam Tabulæ, quia non insolens illi, præsertim in transalpinis, a vera positione aberrare. Quid autem de *Samulocenis* dicam? Cluuerius credit Ptolemæi *Alcimoennim* esse, in aduersa Germaniæ ripa locatam: dubius, vtrum vocabulum sit correctius; nisi vtrumque forte deprauatum est: satis autem vult sibi certus esse, & situm in Tabula, & itineris tractum referre ad locum, quo nobilissima vrbs Sueuiæ *Vlma* in Danubii ripa est posita.

ta. Ego autem nec habeo quo adfirmem; nec curo, quibus impugnetur.

XIV.

Hæc de iis, quæ cis Licum ſunt, ſufficiant: inter illum amnem & Aenum quæ oppida inueniantur, ad explicandum nunc adgrediamur. Ad confluentem Lici Danubio adiacet *Clarenna* Tabulæ, hodie Rain: inde in ripa Danubii, ex eadem Tabula, ſunt *Vetoniana*, ſubaudi, caſtra; Cluuerio Winten: & poſt XII millia *Germanicus*, puta, vicus, aut *Germanicum*, puta prædium ſiue oppidum, quo tractu eſt Foburg: & poſt VIII inde *Celeuſus*: interiectis III millibus, *Aruſena*, quod nomen corruptum eſt ex *Abuſina*, vti itinere Antonini ex Pannonia per ripam legitur, etiam in Notitia ſub duce Rhætiarum; nunc *Abensberg*, a flumine *Abens* adpellatum. Caue vero caſtra intelligas: oppidi enim nomen eſt femineæ formæ, & quarto caſu in Itinerario *Abuſinam*; ſexto in Tabula & Notitia, *Abuſina* legitur: a quo diſtat *Reginum* XX vel XXII millibus, ad confluentem fluuii *Regen*, vnde nomen eſt: nunc vrbs incluta *Regensburg*. Dicitur autem *Reginum* dicto itinere Antonini, & in Tabula Theodoſiana; in Notitia Imperii ſub Rhætiarum duce, *Caſtra Regina*, quamuis Velſero lib. III. Rer. Boicar. pag. 90 videantur caſtra extra vrbem, aut etiam aliquot inde millibus remota fuiſſe. *Præfectus*, inquit auctor Notitiæ, *legionis tertiæ Italicæ partis ſuperioris Caſtra Regina, nunc Vallato*. Sunt, qui coloniam Tiberii ex neſcio quo nummo referant, inſcripto COL. TIBERIA AVGVSTA, nullo addito ſigno, quod in Rhætia ſit & ad Danubium: verum, ſi genuinus nummus eſt, æque in alia orbis terrarum gente colonia eſſe potuit, quia plures condidit Tiberius, etiam aliæ ciuitates nomen principum induerunt. Addunt quidem diploma Leonis III, P. M. quo ſcribatur: *Iuxta muros Tiburniæ ciuitatis, quæ a Tiberio Cæſare auguſto ædificata eſt; quæ modo vulgo adpellata eſt Reginaspurch*. Sed quid ignorantia barbari illius ſæculi (eſt autem exeunte VIII ſcriptum diploma) non inſulſe finxit? nec a Tiberii nomine formatur *Tiburnia*; vt vel hoc nomine inſcitia illius temporis prodatur. Quin potius Tacito, grauiſſimo auctori, credimus, qui prouinciæ Rhætiæ vniuerſæ vnam coloniam fuiſſe dixit, non plures; quam quum nemo dubitet, Auguſtam Vindelicorum eſſe, durante vocabulo in *Augſtburg*; euaneſcit altera, quæ Reginum deducta fingebatur.

XV.

Inter Reginum vrbem & confluentem Iſargum, ſub Danubio ſunt *Auguſtana*, ſupple, caſtra. Notitia ſub duce Rhætiarum: *Equites Stableſiani Seniores Auguſtanis*. Antoninus itinere per Pannoniæ ripam *Auguſta* vocat itidem caſtra intelligens, diſtincta ab Auguſta Vindelicorum, vt poſtea recenſebimus; XXIIII millibus ab Regino, qui numerus falſatus eſt, maior iuſto haud dubie. Schottus & Bertius Itinerario *Auguſtas* ſcripſerunt, ſed æque falſo. veteres libri, etiam Aldi, ſexto caſu referunt *Auguſtis*, vnde *Auguſta* caſtra propius, quam *Auguſtas*, neſcio quas, effeceris; præſertim quum militum ſtationem *Auguſtanis* fuiſſe Notitia edoceat. Sequitur eadem ripa,

pa *Seruiodurum* in Tabula, XXVIII ab Regino, quod interuallum ducit ad nobilem vrbem Straubingam.

XVI.

Inter Iſargum ſiue Iſarum, & Aenum amnes ſub Danubio ſunt alia caſtrorum nomina: *Petrenſia*, propiora Iſargo, quorum numeri, XXVII M. P. ducunt in oppidum Oſterhoven: medio ſitu *Quintiana* Itinerarii, ſiue *Quintana*, Notitiæ Imperii, cuius eſt *Præfectus alæ primæ Flauiæ Rhætorum Quintanis.* Non liquet quænam ſcriptura ſit melior, niſi aliquid in vico Kintzen, quo Cluuerius refert, inueniſſe putes pro priore & quinque litterarum ſcriptura. Extremum ad Aeni confluentem eſt *Caſtellum* Tabulæ; ſiue *Batava* Notitiæ, quæ vox *caſtra* deſignat, & vna rationem nominis ita declarat: *Tribunus cohortis nouæ Batauorum Batauis*, videlicet in Rhætia, quia ſub duce & comite Rhætiarum hæc cohors in præſidiis erat. Loco illo nunc *Paſſau* eſt, celebris ciuitas, cuius nomen a *Batauis* eſt, primum *Batau* colonorum ſeu præſidii ore dictum; poſt, adſumta regionis dialecto, *Baſſau* ſiue *Paſſau.* Trans flumen adiacet *Boiodurum*, de quo in Norico dicemus.

XVII.

Interiora huius tractus ſecantur *Iſargo* fluuio, qui *Ambrum* defert, vt ſupra diximus: illius accolæ ISARCI dicuntur inſcriptione Alpina de geſtis Auguſti, apud Plinium lib. III cap. XX. Ad fluminis ripam, dextram an ſiniſtram non certum ſatis; videtur *Iſiniſca*, ſiue *Iſuniſca*, Antonini & Tabulæ itinerariæ fuiſſe. Ille itinere a Lauriaco Brigantiam ita interualla diſpoſuit:

Iouauo			
Bidaium	M.	P.	XXXIII
Pontem Aeni	M.	P.	XVIII
Iſiniſcam	M.	P.	XX
Ambram	M.	P.	XXXII
Auguſtam Vindelicûm	M.	P.	XXXVII.

Hæc ſi recte diſtribuuntur interualla, ducente via publica, *Iſiniſca*, quod Cluuerius cenſet, fere in locum cadit, quo inſignis vrbs eſt Bauariæ *Monachium*; immo eidem ipſum *Monachium* videtur, quaſi Iſariſca dicta, iam olim caput Iſarcorum. Quod ſi eſt, in ſiniſtram ripam Iſiniſca reducenda eſt. Contra ea Marcus Velſerus in tabula ſua longe aliam diſpoſitionem fecit, & ſicut inferiorem *Pontem Aeni* Oetingam Bauaricam interpretatur; flumen, quod infra Oetingam ab occidente in Aenum defertur, *Iſiniſcam* vocat, & in eius ripa, medio prope loco inter Aenum & Iſargum, cognomine oppidum *Iſiniſcam* conſtituit. Id quod prope conuenit cum Tabula Peutingeriana, cuius hæ ſunt rationes diſtantiarum:

Iſuniſca	[ſic ſcriptum eſt]
Ad Enum [Aenum]	XX
Bedaio	XIII
Artobrige	XVI
Iuauo	XVI.

Vnusquisque ſibi eligat, quam putat vero eſſe ſimiliorem ſententiam. Non noſtrum enim eſt inter hos viros clariſſimos tantas lites componere, aut alterutram opinionem reiicere, probata & defenſa altera.

XVIII.

Illum tractum etiam, qui Aenum verſus eſt, BOII, a Marcomannis ex Boichemo pulſi, coluerunt, quod non obſcure ex Strabonis verbis lib. IV, quæ ſupra protulimus, probari poteſt. Nam τὰ πρὸς ἕω μέρη τῶν Ἄλπεων, καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον, Ῥαιτοὶ καὶ Οὐϊνδελικοὶ κατέχουσι, συνάπτοντες Ἐλουηττίοις καὶ Βοΐοις, *orientales partes Alpium, & quæ in auſtrum vergunt, Rhæti ac Vindelici tenent, Heluetios atque Boios confinio tangentes.* Scilicet vtrique Heluetiis; Vindelici etiam ab ortu Boiis, quorum campis ἐπίκεινται, *imminebant*: quam regionem hodieque tenent, dicti *Boiari*, contracte *Baiern.*

XIX.

Iter Antonini ex Pannonia per ripam inter Abuſinam, quæ Abensberg eſt, & Auguſtam Vindelicûm, addit quædam oppida *Vallatum* & *Summuntorium*, quorum ſitus & diſtantia talis eſt:

Regino			
Abuſinam	M.	P.	XX
Vallatum	M.	P.	XVIII
Summuntorium	M.	P.	XVI
Auguſtam Vindelicûm	M.	P.	XX.

Vtrumque etiam in Notitia Imperii ſub duce Rhætiarum memoratum eſt. Dicitur ibi *Præfectus legionis tertiæ Italicæ partis ſuperioris* [apud] *Caſtra Regina* [fuiſſe,] *nunc Vallato*, intellige, eſſe. Et mox: *Præfectus alæ ſecundæ Valeriæ ſingularis Vallato.* Ex numeris colligit Cluuerius fuiſſe *Vallatum* ad amnem Ilmum, circa oppidum Gaiſenfeld, aut ſupra illud. Alterum, in Itinerario *Summuntorium*, in Notitia *Submontorium*, refertur ab eodem ſupra oppidum Hohenwart ad flumen Parum. Eodem Notitiæ loco: *Præfectus legionis tertiæ Italicæ partis ſuperioris deputatæ Ripæ primæ Submontorio.* In auſtro prope fontes Iſari ſunt *Coueliacæ* ex ſola Tabula Peutingeriana notæ, eo fere loco, quo nunc oppidum Kochel eſt, quod non plane diſcrepat a veteri adpellatione. Et ſupra fontes Ambri inter Füſſen & Insbrück, fere medio loco, ad flumen Loyſam, quod in Iſarum exit, eſt locus Partakirch, a quo nec voce nec ſitu abludit *Parthanum* Antonini, in itinere ab Auguſta Vindelicorum Veronam. Ordo ſic habet:

Auguſta Vindelicûm			
Abuzacum	M.	P.	XXXVI
Parthanum	M.	P.	XXX
Veldidenam	M.	P.	XXX
Tridentum	M.	P.	CXVI
Veronam	M.	P.	LVIII.

Quod

Quod primo loco ponitur *Abuzacum*, videtur ex situ Cluuerio esse *Auodiacum* vel *Abodiacum* Tabulæ; Ptolemæi Ἀβοδίακον, de quo supra diximus. *Veldidena* autem, frequens in Itinerario, extra Vindeliciam est, in finibus Rhætorum, vt situs & nomen indicat, hodie est Wilten, prope Aeni Vtiique confluentem. *Parthanum* autem Antonini in Tabula corrupte est *Tartenum:* correctius in Notitia Imperii *Parradunum.* Ait enim: *Præfectus cohortis primæ Herculeæ Rhætorum Parraduno.* Ptolemæus, vel qui transscripsit illum, vna littera aberrauit, καρράδουνον, κ pro π, nobis exhibens. Itinere a Lauriaco Veldidenam, *Pontium* fit mentio, quos Aldus *Tesfenios*, Schottus & Bertius *Tersentnos* scribunt (forte *Tessenii* vel *Tesseni* genuina scriptura) quos situs ratione Diesen vel Tiessen ad Ambrum lacum videtur prodere. Positio itineris huiusmodi est

Isinisca	
Ambram	M. P. XXXII
Ad Pontes TessenInos	M. P. XL
Parthanum	M. P. XX
Veldidenam	M. P. XXIII.

Si quæ alia sunt Vindeliciæ, ita incerta & ignota sunt, vt nequeamus illis certam sedem adsignare. *Biriciana* addo in ripa inter Clarennam & Vetoniana, ex Tabula Theodosiana.

RAETIA siue RHAETIA.

XX.

Rhætiæ & Rhætorum vocabulum scribitur varie. Vulgaris scriptura *Rhætia* & *Rhæti*, cum adspiratione & diphthongo, a Græcis est, Strabone, Ptolemæo, Dione, quibus sunt Ῥαιτοὶ & Ῥαιτία. Origine Tusci fuerunt, in montana, Rhæto duce, profecti. Iustinus lib. XX cap. V *Tusci quoque, duce Rhæto, auitis sedibus amissis, Alpes occupauere, & ex nomine ducis gentes Rhætorum condiderunt.* Et Plinius lib. III cap. XX *Rhætos Tuscorum prolem arbitrantur, a Gallis pulsos, duce Rhæto.* Et Stephanus Byzantius: Ῥαιτοὶ, Τυῤῥηνικὸν ἔθνος, *Rhæti, populus Etruscus.* An vero Tusci illi antiqui Græcis litteris vsi fuerint, non est pronum adfirmare: quamquam nec improbabile, vtcumque Romanos id credidisse, difficulter adprobaueris. Monimenta enim illorum & lapides sine adspiratione habent, NATIONE RAETO, Reines. Inscr. class. VIII n. 13. & EX RAETIS, Gruter. Inscript. pag. 439. n. 8. &, si genuinus Golzii nummus est ex Tiberii sæculo, COL. AVGVSTA RAETORVM: etiam RAITI, Gruter. pag. 524 num. 3 in Moguntino lapide; & in Romano apud Holstenium in Ortel. p. 161. Vnde etiam Ryckius in Tacito, Valesius in Ammiano, vterque emendatissimos libros sequutus, scripserunt *Ræetiam, Rætias*, sine H: at in eodem Ammiano *Rhetias* Lindenbrogius cum adspiratione, & sine diphthongo scripsit, quæ forma etiam in antiquitate habet, quo se exemplo & ratione tueatur. Hadriani nummo apud illustrem Spanhemium pag. 843 EXERCITVS RHETICVS; quamuis a Medio-

diobarbo, itidem illustri viro, nummus eidem principi inscriptus, proferatur EXERCITVS RAETICVS S.C. Videmus ergo singulis scribendi modis suas, saltem aliquas rationes constare, nec vitio verti posse, si quis vulgarem & receptum sequutus fuerit.

XXI.

Flumina Rhætia multa fundit. *Rhenus* stringit limitem occidentalem, separatque ab Heluetia. *Aenus* secat prouinciam, in qua ortus; quam egressus inter Vindeliciam & Noricum emittitur in Danubium. Ceteri in iugis Rhæticis orti, in Italiam decurrunt, *Ticinus* per Verbanum lacum; *Addua* * per Larium; *Ollius* per Seuinum; *Mincius* per Benacum; & his maior *Athesis*, qui *Atagin* siue *Aisacum* defert, iam *Byrro* auctum. *Athesin* plures laudant: & princeps poetarum Aeneid. IX vers. 680

Athesin seu propter amœnum:

Atagin commendat Strabo lib. IV pag. 143: *Byrrum* Paullus Warnefredi lib. II Langob. cap. XIII. Adde *Meduacum* ex Tridentinis Alpibus in Venetos defluentem. Sed de his plura in Italia.

XXII.

Rhætia vel *propria* est, distincta & separata a Vindelicia; vel *prouincia*, quæ & propriam Rhætiam & Vindeliciam comprehendit. Exempla vtriusque notionis ostendimus. verbi gratia, Suetonii Aug. cap. XXI *Domuit Rhætiam & Vindelicos.* Et Velleius lib. II cap. XXXIX *Rhætiam & Vindelicos ac Noricos, Pannoniamque, nouas imperio nostro subiunxit prouincias:* vbi propria & seiuncta Rhætia intelligitur. At quum Tacitus Germ. cap. XLI de Augusta Vindelicorum dicit, *splendidissima Rhætiæ prouinciæ colonia*, vniuersam notat prouinciam, ex Rhætia propria & Vindelicorum regione constantem. Vni enim præsidi & Rhætia & Vindelicia subiecta erat, a quo diuersus fuit, cui parebat Noricum. Hinc factum est, vt quia Romani prouinciam adpellabant *Rhætiam*, Vindelicorum nomen pæne exolesceret, succedente communi *Rhætorum*; non autem omne exstingueretur. Sic Vopiscus in Aureliano cap. XXXV *Vindelicos obsidione barbarica liberauit.* Postea vero, quum noua diuisio prouinciarum institueretur, Rhætia propria dicta fuit *Rhætia Prima*; Vindelicia, *Rhætia Secunda.* Illius caput Curia secundum Velserum; huius, Augusta fuit. Coniicit idem vir clarissimus lib. III Rer. Boi. pag. 91, & lib. VI Rer. Aug. pag. 298 diuisionem Rhætiarum ab Hadriano esse, aut proxime post illum institutam: nec vero firmiori subnixus argumento est, quam quod Capitolinus in Pertinace cap. II dixit, *statim Rhetias & Noricum ab hostibus vindicauit.* At sub Diocletiano, qui auctor fuit multiplicationis prouinciarum, Iulius Capitolinus scripsit, & ex more suorum temporum de Rhætia loqui potuit; nec facile exemplum prius diuisionis in *Primam & Secundam* in prouinciis inuenies; plura autem in *Superiorem & Inferiorem:* nec vero vel huius diuisionis vsquam in Rhætia signum occurrit, certe nondum ætate Ptolemæi, qui posterior Hadriano secundum Suidam fuit. Qui vero nomen *Rhætiæ Primæ & Secundæ* habent, sunt auctor

No-

* Strabo L IV. pag. 293. & pag. 320. vbi magnum flumen dicitur. Oritur ex monte Adula Strabo L. V. pag. 321.

Notitiæ Imperii, & Paullus Warnefredi lib. II de Gest. Langobard. cap. XV: & *Rhetias*, pluratiuo numero, præter Capitolinum dicto loco, & Vopiscum in Probo cap. XVI, præcipue & frequenter Ammianus dixit lib. XVI cap. XVIII & XXV, lib. XXII cap. XII; lib. XXVIII cap. XXX. *Rhætiæ ergo Propriæ* fines fuerunt ab Rheno ad Alpes Noricas, si longitudinem æstimes; si latitudinem, ab Italia ad fines Vindeliciæ.

XXIII

Populos Rhætiæ Plinius permultos lib. III cap. XX enumerat, sed plerosque obscuri nominis & ignoti situs. Præcipui sunt LEPONTII, quos cum Salassis coniungit, vnde ab occasu prouinciæ coluisse coniicias. Straboni, qui cum Tridentinis componit, sunt Λεπόντιοι, vnde fabula manauit, quod Plinius obseruat, ab Hercule heic loci relictos esse: Horum genus sunt *Lepontii Viberi*. Plinius dicto loco: *Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani accolunt*. SARVENETES, obscurius nomen, ab eodem dicuntur *ortus Rheni amnis accolere*. CAMVNI, Καμοῦνοι, quos cum Lepontiis & Strabo & Plinius iungunt, supra Seuinum lacum interpretes ponunt. Dio Cassius lib. LIV pag. 534 Καμμούνιοι καὶ Οὐεννώνιοι, Ἀλπικὰ γένη, ὅπλα τε ἀντήραντο καὶ νικηθέντες ὑπὸ τοῦ Πουβλίου Σιλίου ἐχειρώθησαν, *Camuni & Vennonii, gentes Alpinæ, arma contra Romanos sumserunt, & victi sunt a Publio Silio.* Venonii autem, vt emendatum in Dione volunt, siue *Venii*, vt vulgatum est, sunt VENNONETES Plinii, Οὐΐννωνες Ptolemæi; Οὐέννωνες Strabonis, qui de ipsis tradit pag. 141, ὑπέρκεινται τοῦ Κώμου, ἐπὶ τὴν ἕω κεκλιμένοι, *supra Comum*, siue Larium lacum, *habitant, in ortum solis inclinantes.* Ex variis scribendi modis geographi VENNONES, tamquam constantiorem formam colligunt.

XXIV.

Strabo cum his Στόνους, *Stonos* narrat, de quibus Epitom. Liuii LXII *Q. Marcius consul Stonos, gentem Alpinam, expugnauit.* Sed neque recte *Stoni* scribuntur, neque recte censentur in Rhætis. Inscriptio vetusta apud Gruterum pag. 298 num. 3 (quod fragmentum est Fastorum triumphalium)

Q. MARCIVS Q. F. Q. N. REX PRO COS. AN. IↃCX
DE LIGVRIBVS STOENEIS III NON. DEC.

subaudi *triumphauit*. Verum ergo nomen est *Stœni*, sexto casu *Stœneis* antique, vt solemne in illo fragmento est, hoc est *Stœnis*. Coluerunt autem Alpes non Rhæticas, sed maritimas, Liguriam versus, & ipsi censiti in Liguribus. Verius in Rhætia ponuntur BREVNI & GENAVNI. Priores varie scribuntur *Breuni, Brenni, Brenci, Breones, Briones*. Inscriptio Alpina apud Plinium ISARCI, BREVNI, GENAVNES. Strabo lib. IV p. 142 *Vindelici & Norici* τὴν ἐκτὸς παρωρείαν κατέχουσι μετὰ τῶν Βρέγκων καὶ Γεναύνων, *exteriores montes tenent cum Brencis & Genaunis.* Sic Aldina editione: Casaub. autem *Breunis*, Βρεύνων. Missis igitur aliorum lectionibus, rescribimus *Breuni*, etiam Horatio lib. IV oda XIV de Rhætica victoria canenti ad Augustum:

Vindelici didicere nuper,
Quid Marte possis. milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,

Breu-

Breunosque veloces & arces,
Alpibus impositas tremendis,
Deiecit acer, plus vice simplici.
Maior Neronum mox graue prœlium
Commisit, immanesque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis.

Videntur Vindelicorum pars fuisse: at quia Strabo ibidem, ἤδη τούτων Ἰλλυριῶν, *nunc ad Illyrios pertinent*; oportet reductiores fuisse, & in Rhætorum potius finibus. Suetonius Tiberio cap. IX *Rhætico atque Vindelico* [bello] *gentes Alpinas: Pannonico Breucos & Dalmatas subegit.* Sed hi videntur alii fuisse, qui ab Alpinis separantur: & proprii Pannoniæ siue Illyrici. Vnde forsan confusio orta quod nunc Vindelicis, nunc Rhætis, non numquam Illyricis gentibus adnumerantur. *Breones* autem ipsi Breuni in Alpibus. Venantius Fortunatus Vita S. Martini lib. IV

Pergis ad Augustam, quam Virdo Lycusque fluentat.
Si vacat ire viam, neque Boioarius obstat;
Qua vicina sedent Breonum loca, perge, per Alpem
Ingrediens, rapido qua gurgite voluitur Aenus.

Adde Paulli Diaconi lib. II Langobard. cap. XIII, qui in eadem historia *Briones* scripsit.

XXV.

Genaunes autem Plinii, quos Horatius *Genaunos* adpellat, videntur aditum Alpium cum Breunis insedisse, quo transeundum Druso erat, Vindelicis bellum inlaturo. BRIXENTES Plinii dicta inscriptione, seu Βριξάνται, *Brixantæ* Ptolemæi, consensu plurimorum apud Aisacum amnem, quem & Atagin vocant, coluerunt, vbi oppidum vulgari nomine *Brixen* conspicitur, quod haud dubie a Brixantis populis superest.

XXVI.

Oppida nunc Rhætorum perlustremus. Italiæ proximum, quod indubito Rhætorum sit, est *Tridentum*, a quo populus, *Tridentini*, apud Strabonem & Plinium; hunc vero ita, vt vna oppidi rationem habeat. *Feltrini*, inquit lib. III cap. XIX, *& Tridentini, & Berunenses, Rhætica oppida.* Oppidum Antonini itineribus ab Augusta Veronam, & ab Opitergio Tridentum, est ipsum *Tridentum*; in Theodosiana Tabula *Tridente*, vt Tergeste: nec hodie ignotum. An vero etiam *Terona* Rhætorum fuerit, non est liquidissimum. Probatum it Cluuerius ex Plinii lib. XIV cap. I *Ante eum* [Tiberium] *Rhæticis prior mensa erat vuis, Veronensium agro.* At si hæc sana lectio, nihil ex ea sequitur, quam Veronensium agro fuisse Rhæticas vuas, quæ etiam transplantatione eo deferri potuerunt. Sed MSS. aliter habent, *Ante eum Rhæticis prior mensa erat, & vllis Veronensium agro.* Idcirco aliquod proprium agri nomen latere, vt *Tulliis*, vel simile, coniectura Harduini est. Nec validius est alterum argumentum ex cap. VI eiusdem libri: *In Veronensi item Rhætica, Falernis tantum posthabita a Virgilio.* Id enim dicitur, vites ex Rhætia adlatas, verbi caussa, ex Tellina valle, in Veronensi agro bene prouenisse. Plinius ambigue lib. IV cap. XIX *Rhætorum & Euganeorum*

rum Verona. Ptolemæus Veronam Cenomanis adſcripſit: nec quisquam Catullum Rhætum dixit, quia non minus, ac

Mantua Virgilio, gaudet Verona Catullo.

Quare placet Strabonis ſententia, qui ſupra Veronam incipere fines Rhætorum dicit, ipſam vero inde Veronam excipit. οἱ Ραιτοὶ, inquit, μέχρι τῆς Ιταλίας καθήκουσι, τῆς ὑπὲρ Οὐήρωνος καὶ Κώμου, *Rhæti vsque Italiam pertingunt, quæ ſupra Veronam & Comum eſt.*

XXVII.

Succedit *Feltria* in Rhæticæ finibus Italiam verſus, inſcriptionibus etiam antiquis celebrata. Gruterus pag. 273 num. 6 ex lapide imperatori Decio dedicato, ORDO FELTR. & pag. 409 num. 8 COLLEGIORVM FABR. CENT. DENDR. FELTRIAE. Incolæ *Feltrini.* Plinius loco dicto: *Feltrini & Tridentini, Rhætica oppida.* Situs per ſe notus, veteri nomine durante. Inter Feltriam & Vicentiam *Auſugum* eſt, quod ita itinere ab Opitergio Tridentum eſt ſignificatum:

Ad Cepaſias			
Feltriam	M.	P.	XXVIII
Auſugum	M.	P.	XXX
Tridentum	M.	P.	XXIIII

Paullus Diaconus lib. III Langobard. cap. XXXI *Alſucam,* id eſt *Alſugam* dicit, in qua Franci duo caſtra ſiue caſtella diruerint.

XXVIII.

Supra Feltriam *Belunum* eſt, hodie *Belluno.* Plinius lib. IV cap. XIX *Opitergium, Belunum, Vicetia.* Ptolemæus Βελοῦνον, *Belunum.* Vterque tribuit Venetis, quorum fines in Alpes & Rhætiam excurrebant. Videtur etiam *Berunum* dictum: vnde *Berunenſes* iidem forte qui Belunenſes. Plinius dicto loco: *Feltrini, & Tridentini, & Berunenſes, Rhætica oppida.* Et Inſcript. Grut. pag. 409 n. 8 FELTRIAE ITEMQVE BERVENS. quaſi excidiſſet N littera.

XXIX.

Ab occaſu Feltriæ ſita *Teſana,* caſtellum. Paullus Diaconus lib. III cap. XXXI *Nomina caſtrorum, quæ diruerunt* [Franci] *in territorio Tridentino, iſta ſunt: Teſana, Maletum, Semiana, Appianum, Fagitana, Cimbra, Vitianum - - - & duo in Alſuca, & vnum in Verona.* Teſana, nunc Teſſina, inter Feltriam & Tridentum: *Appianum,* nunc Albiano: & *Vitianum* vitioſe ſcriptum, lege *Viuianum,* in colle ſitum: *Semiana,* vulgo Meân: cetera obſcuriora ſunt. Sub Atheſis & Atagis confluente *Bauzanum* eſt, nunc Bolzano Italis: noſtris Botzen, emporium. Paullus idem de Langobard. lib. V cap. XXXVI *Hic dum dux eſſet in Tridentina ciuitate, cum comite Baioariorum, qui Bauzanum & reliqua caſtella regebat.* Dictum etiam *Bauxare.* Lex III Cod. Theod. de Palatinis ſacr. largitionum data eſt *Bauxare,* quem locum Bauzanum interpretatur Iacobus Gothofredus, antiquitatum peritiſſimus. Inter hoc oppidum & Appianum, de quo modo diximus; ſiue infra Bauza-

num ad Athesin est *Salurnum.* Paullus lib. III cap. IX *quem Tridentinus dux in loco, qui Salurnis dicitur, interfecit.* Nomen retinet hodieque Salurno.

XXX.

Ad Atagin siue Aisacum, prope confluentem, sunt *Endidæ*, ex itinere quod Augusta Veronam ducit, notæ, cuius rationes postea indicabimus. In eodem cursu, septemtrionem versus *Veldidena* fuit, haud procul ab illustri nunc vrbe Aeniponte. Olim nobilem fuisse ex itineribus Antonini patet, quæ Lauriaco, & inferiore Aeniponte diriguntur Veldidenam: nunc vicus est Wilten, creuitque ex ruinis eius, quem laudauimus, Aeni Pons, ciuitas Tirolensis. Inde in ortum est *Matreium* Tabulæ Peutingerianæ, quod nomen Matray & hodie tenet: in austrum, *Vipitenum*, Tabulæ *Vepitenum*, quod, Cluuerio iudice, in locum cadit, quem Sterzingen vulgo adpellant. Ad Aisacum porro est *Sublauio*, siue *Sublabio*; & *Pons Drusi*, sed Pons citerior, in Tabula consignatus: inde per XIII millia *Sublauio*, Itinerario æque, vt Tabula Theodosii, commendata. Videtur *Sauio*, vel *Sabio*, Paulli Diaconi esse, qui eius episcopum nominat, *Ingenuinum de Sabione*; lib. III cap. XXVI. Et supra Sabionem, *Sebatum* Antonini; & *Littamum* eiusdem, quod Lutach Cluuerius interpretatur. Sita autem hoc ordine: *Aguntum*, *Littamum*, *Sebatum*, *Vipitenum*, *Veldidena.* Quod corrupti numeri hoc loco videntur, supersedemus adscribere. Sed & plura superius exposita vel vnicum iter ab Augusta Vindelicûm Veronam, potest luculente illustrare:

Augusta Vindelicûm			
Abuzacum	M.	P.	XXXVI
Parthanum	M.	P.	XXX
Veldidenam	M.	P.	XXX
Vipitenum	M.	P.	XXXVI
Sublauionem	M.	P.	XXXII
Endidas	M.	P.	XXIIII
Tridentum	M.	P.	XXIIII.

XXXI.

In Athesis ripa fere medio loco inter fontes & Bauzanum arx cum oppidulo *Terioli* spectatur: quod nomen nec olim ignotum fuit. In Notitia Imperii, sub Duce Rhætiarum, est *Præfectus legionis tertiæ Italicæ transuectioni specierum deputatæ Teriolis:* & mox: *Tribunus Gentis per Rhætias deputatæ Teriolis:* Inde in occasum transgressi, quæ inter Aenum & Rhenum sunt, explicamus. A *Lepontiis* incipimus qui supra Verbanum lacum sunt, ad cuius oram, vbi Ticinus influit, castellum *Bilitio* est, vt Gregorius Turonensis lib. X cap. III vocat, vulgo Belizona, in *Campis*, quod addit Turonensis, *Caninis*, quem doctissimus quisque adhuc sequutus est. Alii *Caninos Campos* Grisonibus dant, quod *canus* sit *grau* nostratibus, indeque dicantur *Graupünter.* Sed aliam originem nominis dat Apollinaris Sidonius Panegyr. V, quem Maioriano dixit, vers. 373

Condescenderat Alpes,
Rhætorumque iugo per longa silentia ductus,

Romano

Romano exierat populato trux Alemannus
Perque Cani quondam dictos de nomine campos
In prædam centum nouies dimiserat hostes.

Sic Sirmondus & Sauaro ; neuter *canis:* ille etiam maiuſcula littera, quaſi proprium nomen ſit; hic communi, *cani :* vt neque ſic certa ſit deriuatio. Ammianus Marcellinus lib. XV cap. VI *Alemannicis pagis indictum eſt bellum. - - - ad quem procinctum imperator egreſſus, in Rhætias Camposque venit Caninos.* indeque magiſtrum equitum iuſſit cum exercitu ad lacum Brigantiæ ire. Mediolano proficiſcebatur Conſtantius, vnde æque & rectiori via per Griſones itur Brigantium, quam per Lepontios: vt ita ſola Turonenſis Gregorii auctoritate ſententia altera, quæ Cluuerio, Sirmondo, Iac. Gothofredo placet, innitatur. Eodem tractu cum Lepontiis fuerunt *Meſiates* Tabulæ Peutingerianæ: vnde fortasſis locus eſt, quo data eſt lex XXV Cod. Theod. de Appellationibus, qui in libris vulgatis *Meſſadenſis* dicitur : at ſi certum eſt, quod credunt interpretes, Conſtantium per Lepontios aduerſus Alemannos iſſe, corrigi fortasſis ita poteſt, vt *Meſiatenſi,* quod Meſſadenſi eſt, legatur.

XXXII.

Supra *Larium* lacum, qui *Comenſis* eſt, a Como oppido in ſeptemtrionem longe porrectus; gemino itinere Antonini a Brigantia inſtituto, altero vsque Comum, altero ad Mediolanum ferente, ſpatium quod inter Comum eſt & Curiam, accurate explicatur. A Curia eſt XX millibus *Tinnetio* vicus, nunc Italis Tenezone, noſtris Tinzen: quem inter & lacum *Murus* ſequitur, caſtellum: a quo ad *Summum lacum*, locum in extrema ora lacus prope Clauennam, ſunt XX millia. Altero itinere poſt Curiam eſt *Tarueſede,* in Tabula *Tarueſſedum,* XV millibus a Clauenna, (quo loco nunc vicus Maſſede eſt) ad flumen *Mairam*, qui ab occaſu ſolis ad Clauennam accelerat. *Clavenna* autem ſatis certum ex nomine oppidum, Italis Chiauenna, noſtris Cleuen: vnde X millia ad *Lacum Comacenum*, qui *Larius* antiquis eſt, a Como *Comacenus* dictus. In Paulli Langobardicis crebra mentio *inſulæ Comacinæ* eſt, ſitæ in lacu Comaceno lib. IV cap. III, & lib. VI cap. XIX & XXI. Dicitur ibi [cap. XIX] Anſprandus, a Liutberto apud Ticinum victus, *fugiens in inſulam Comacinam ſe communiuiſſe :* victorem vero *miſiſſe exercitum in inſulam Comacinam. quo comperto, Ansprandus fugerit Clauennam.* Sunt autem, quamuis continentes, duo lacus, quorum ſuperior paruus, vsque ad influentem Adduam, nunc a Clauenna denominatur; maior ſiue inferior, a Como: Clauennenſis vero in Comenſem ſe effundit. Situs locorum talis eſt:

Curia			
Tinnetionem	M.	P.	XX
Murum	M.	P.	XV
Summum Lacum	M.	P.	VX
Comum	M.	P.	LX

Et altero itinere a Brigantia per Curiam:

Curia			
Taruesede	M.	P.	LX
Clauennam	M.	P.	XV
Ad Lacum Comacenum	M.	P.	X.

XXXIV.

Ipsa vrbs *Curia*, ad Rhenum in Grisonibus sita, nunc *Cur*, Rhætorum fuit. Paullus Langobard. lib. VI cap. XXI *Ansprandus fugit Clauennam: deinde per Curiam, Rhætorum ciuitatem, venit ad Baioariorum ducem.* Marcus Velserus lib. VI Rer. Aug. pag. 298 *Curiam* caput Rhætiæ Primæ fuisse, argumento ex nomine petito, quod tribunal sonet, adseuerat. At plura itinera per Rhætiam diriguntur *Veldidenam*, a Lauriaco, a Ponte Aeni Inferiore, ab Aquileia: nullum, quod sciam, *Curiam*; vt vel eo nomine *Veldidena* præferri possit, quam nobilem quondam fuisse (nunc enim vicus Wilten est) ex vicina Inspruck, quæ ex ruinis illius enata est, elucet.

XXXV.

Inter Taruessedum & Curiam Tabula Theodosiana ponit *Lapidariam*, sitam ad Rhenum, nostris vlteriorem (non autem Romanis, quibus citerior is alueus est:) & inter hanc & Taruessedum corruptum nomen *Cunu aureu*, quod *Cuneo aureo* Cluuerius legit: & nescio an *Dinumma* sit, vbi data est lex VIII Cod. Theod. de Exactionibus. Iacobus autem Gothofredus ad Campos Caninos trahit, qui in Lepontiis sunt, quia illo tempore, quod Ammianus lib. XV cap. VI refert, aduersus Alemannos mouens imperator, Mediolano *in Rhætias Camposque venit Caninos.* Caussa ergo ex eo pendet, vbi *Campi Canini* fuerint, de quibus supra dictum: num in Lepontiis circa *Bilitionem*, vbi Turonensis Gregorius posuit; an, vt vulgus existimat, supra Clauennam & circa Curiam Rhætorum.

XXXVI.

Eadem Theodosiana Tabula a Curia ad Lacum Brigantinum descendentes ducit per *Magiam*, nunc Meyenfeld: & *Cluniam*, propius lacum, vbi nunc oppidum est Feldkirchen. Sed ad Rheni fontes est remeandum. Ptolemæus in Rhætia ponit oppidum Ταξγαίτιον, πρὸς τὴν κεφαλὴν τȣ̃ Ῥήνȣ ποταμȣ̃, *Taxgætium, ad caput Rheni fluminis.* Ad citeriorem Rhenum, qui Germanis ita dicitur, est vicus, qui vulgo vocatur Tavêtsch, quem ex nominis nonnulla conuenientia Cluuerius, & alii, putant Ptolemæi *Taxgætium* esse. Ipsi autem fontes Rheni sunt in monte *Adula*, vt Strabo illam partem Alpium (μέρος τῶν Ἄλπεων) vocat: quamuis Ptolemæus lib. II cap. IX Adulam montem cum Rheni fontibus non in ipsis Alpibus, sed ἐπὶ τὰς Ἄλπεις ὄρη, *ad Alpinos montes* constituat. Sed Cæsar lib. IV cap. X *Rhenus oritur ex Lepontiis, qui Alpes incolunt.* Lepontii ergo, de quibus iam dictum est, eo vsque pertinuerunt, & omnis ille montanus tractus est Alpium.

NORI-

N O R I C V M.

XXXVII.

NORICVM, prouincia Romana, inter Danubium & Alpes Noricas, ab Aeno amne, qui a Vindelicia; ad Cetios montes, qui a Pannonia distermìnant. Quo tractu magna pars Austriæ & archiepiscopatus Salzburgicus cum omni Stiria & Carinthia continentur. Limitem hunc Ptolemæus descripsit lib. II cap. XIV, scilicet μέρει τοῦ Δανουβίου τῷ ἀπὸ τοῦ Αἴνου ποταμοῦ μέχρι τοῦ Κετίου ὄρους, *parte Danubii, quæ ab Aeno est ad Cetium montem.* qui quidem limes septemtrionalis est, alios tam ab ortu & occasu vna definit. Supra quoque ex Taciti Hist. lib. III cap. V ostendimus *Aenum flumen Rhætos Noricosque interfluere.* Rhætos, id est Vindelicos, qui etiam Rhætorum nomine adpellantur. Et clarius ibidem Ptolemæus: Τὸ Νωρικὸν περιορίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως Αἴνῳ ποταμῷ· ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν τῷ Κετίῳ ὄρει, *Noricum circumscribitur ab occasu Aeno fluuio: ab ortu, monte Cetio.* Australis limes incertior est, nec pari cura aut claritate a Ptolemæo expressus, magisque ex oppidis & doctorum hominum iudicio, quam stabili termino definiri potest.

XXXVIII.

Olim regnum erat, & propriis regibus Noricum parebat. Mentio *regni Norici* exstat apud Velleium lib. II cap. CIX, & Suetonium Tiber. cap. XVI. *Regis Norici* meminit Cæsar lib. I B. Gall. sub finem, & Civ. B. lib. I cap. XVIII. Hinc *Noricum* simpliciter regio dicebatur, etiam quum desiisset regnum esse; Ptolemæus supra, τὸ Νωρικὸν, *Noricum*, de sua ætate. Tacitus Hist. lib. I cap. XI *Rhætia, Noricum, Thracia:* & cap. LXX *cunctatus, num Rhæticis iugis in Noricum flecteret.* Idem Annal. II cap. LXIII *Noricam prouinciam* dixit. Populus, *Norici* sunt, vt passim exempla prostant. Domuit Augustus Tiberii ductu, tamquam socios Pannoniorum. Vnde est quod Dio lib. LIV pag. 534 οἱ Παννόνιοι τοῖς Νωρίκοις αἴτιοι τῆς αὐτῆς δουλείας ἐγένοντο, *Pannonii Noricis caussa seruitutis fuerunt.* Adde Velleium lib. II cap. XXXIX, vbi quando prouincia facta fuerit, describitur. De administratione prouinciæ pauca exstant in antiquis monimentis. Tacitus Hist. lib. I cap. XI *Noricum* in iis prouinciis numerat, *quæ procuratoribus cohibebantur*, id est, quas procuratores vice præsidum regebant, vt Pilatus Palæstinam: aut turbulento illo tempore ordinarii præsides cessabant, quod ciuilibus non raro bellis factum est.

XXXIX.

Diuisa fuit prouincia in duas, sed quando, incertum: credibile tamen, non ante diuisionem factam esse, quam reliquæ prouinciæ sub Diocletiano & Constantino in plures dispescerentur. In quo nobiscum facit vir summus Thomas Reinesius Inscript. pag. 32. Desunt antiquiora indicia. Sextus Rufus cap. VII *Sub Iulio & Octauiano Cæsaribus per Alpes Iulias iter factum est: Alpinis omnibus victis, Noricorum prouinciæ accesserunt.* id est: tum Noricum accessit, quod Rufi ætate duæ prouinciæ erant. Et cap. VIII *Habet Illyricus*

lyricus ſeptem & decem prouincias: Noricorum duas, Pannoniarum duas, & reliquas. Diuidi autem cœpit in *Noricum Ripenſe*, quod per ripam Danubii erat: & *Noricum Mediterraneum*, quod vergebat ad Alpes. Neutrius latitudinem cognouimus, & incertum prorſus, quouſque Ripenſe in auſtrum ſuos fines; aut alterum, in ſeptemtrionem protulerit: ac in vniuerſum pauca de hac diuiſione litteris tradita fuerunt, & vix ſingula exempla vtriusque. Notitia Imperii Occidentalis *Diſpoſitionem viri ſpectabilis Ducis Pannoniæ Primæ & Norici Ripenſis* habet: quod argumento eſt, rei militaris curam vni duci in vtraque prouincia commiſſam fuiſſe. *Mediterranei* exemplum præbet lapis Celeienſis apud Gruter. pag. 283 num. 5

D. N. FL. CONSTANTINO
CLEMENTISSIMO ATQ. VICT. AVG
MARTINIANVS V. P. PRAESES
PROVINC. NORICI MEDITERR
D. N. M. EIVS.

Antiquiora, vt dixi non ſuppetunt, nec Ptolemæus Antoninorum ætate geographus quidquam de gemina prouincia habet, ſed vnum tradit & exponit Noricum. Flumina Norici, in limite ab ortu *Aenus*, a ſeptemtrione *Danubius*, ab auſtro forte, ex parte ſaltem, *Sauus*, de quo plura infra: in mediterraneis *Drauus*, in Rhætia ortus, in Norico adoleſcens: & *Murus*, natus in Norico, & cum Drauo in Pannoniam delabens: & *Aniſus*, ſiue *Anaſus*, tam ortus quam conditus intra fines Norici, quippe in Danubium intra limitem exit, nunc *Ens* adpellatus: & *Iouauus*, qui Iouauum ſeu Iuuauiam oppidum præterlapſus, quod *Salzburg* hodie vocatur, in Aeni flumen effunditur. Diues prouincia ferri & chalybis olim quoque, vt hodie Stiria, pars Norici; & inde optima ferramenta. Horatius lib. I oda XVI

Triſtes vt iræ, quas neque Noricus
Deterret enſis:

& Epodon XVII verſ. 71 *enſe pectus Norico recludere*, id eſt acutiſſimo. Et Ouidius Metamorph. XIV verſ. 712

Durior & ferro, quod Noricus excoquit ignis.

XL.

Oppida Norici Ripenſis, ſiue in ripa Danubii ab Aeno vsque, ſunt primum *Boiodurum*, Aeno fluuio ſeiunctum a *Batauis* caſtris, quæ cis Aenum in Vindelicia erant; nunc *Innſtadt*. Ptolemæus quidem in Vindelicia Βοιόδουρον, & Tabula Peutingeriana ſine interuallo cum *Caſtello*, quod Batauorum erat, *Bolodurum*, id eſt *Boiodurum* coniungit; quod vero Cæſar lib. I Bell. Gall. cap. V dixit, *Boios, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum tranſierant*, & reliqua; & ager Noricus ab Aeno incipit, in quem tranſierant ex patria Boiohemo; conſequens Cluuerio videtur, vt *Boiodurum*, a Boiis in illo tranſitu conditum, potius extra Vindeliciæ limitem, in principio Norici, ſeu dextra Aeni ripa, conſtituatur. Antonini itinere ex Pannonia per ripam, XXIIII millibus a Quintanis caſtris in ortum reducitur. Notitia Imperii ſub diſpoſitione ducis Pannoniæ Primæ & Norici Ripenſis: *Tribunus*

cobor-

cohortis Boiodoro. At in eadem Notitia ſub duce Rhætiarum, *Tribunus* eſt *cohortis nouæ Batauorum Batauis:* quod luculente probat, coniuncta in Tabula *Caſtellum Batauorum* ſiue *Bataua* caſtra, & *Boiodurum*, in diuerſis fuiſſe prouinciis, & ſub diuerſis ducibus, quod eſſe non poteſt, niſi Aeno ſeparentur.

XLI.

Sequuntur in ripa, itinere Antoniniano, *Stenacum*, quod ignotum eſt: dein *Iouiacum*, quod etiam in Notitia ſub laudati ducis diſpoſitione memoratur, *Præfectus* ſcilicet *ſecundæ Italicæ militum Liburnariorum Iouiaco.* Sed de hoc infra pluribus. In eadem Notitia *Equites ſagittarii Lentiæ* locantur, quæ *Lentia* haud dubie Lintz eſt, clara ciuitas Superioris Auſtriæ, prope confluentem *Trauni*, ad quem fluuium, introrſus paullum, vt tamen cum ripa iungatur in Itinerario, ſunt *Ouilia* Tabulæ, Antonini *Ouilabis*, quam inſignem vrbem & coloniam fuiſſe, inſcriptio vetus teſtatur, ad ripam Aniſi in Auſtria reperta, apud Gruterum pag. 345 num. 8

PONTIF. COLONIAE AVRELIAE
ANTONINIANAE OVIL.

Ex quibus intelligitur, oppidum *Wels* haud dubie eſſe, quia nihil in illo tractu inuenitur, quod tam claræ coloniæ nomen tueri æque poſſit.

XLII.

Iam Trauno transmiſſo, in ripa ex itinerario habemus *Lauriacum*, itidem nobilem coloniam, & caput, vt putatur, Norici Ripenſis. Certe, quod ex Eccleſiæ Notitia conſtat, metropolitanam dignitatem accepit, Sirmienſi exſtincta. Vide Caroli a S. Paulo Geograph. Sacr. pag. 73. Notitia Imperii *Præfectum legionis ſecundæ* ponit *Lauriaco:* & mox, *Præfectum claſſis Lauriacenſis.* Scribitur & *Laureacum*, & MILITES LAVREACENSES inſcriptione veteri, quæ ex agro Laureacenſi Vindobonam translata eſt, apud Lazium de Rep. R. lib. XII ſect. VII cap. V, & Gruterum pag. 164 n. 3. Addit aliam Cluuerius, qua *Colonia Aureliana Laureacenſis*, quam neſcio cuius fidei ſit, aut a quo ex lapide transſcripta: nec vero coloniam fuiſſe dubitandum eſt, quæ præfectum legionis, præfectum claſſis fluuialis habuit, in quam tot itinera fuerunt directa, vel ex ea alio inſtituta: vt Aquileia, & Sirmio, & Tauruno Lauriacum; & Lauriaco Brigantiam, & Veldidenam. In Tabula, eius loco conſpicitur *Blaboriciaco*, quod haud dubie ex *Lauriaco* deprauatum eſt. Hodie ex nomine reſtat pagus *Lorch* ante mœnia ripenſis oppidi *Ens*, ad cognominis fluuii, quem Sanctorum vitæ Aniſum vel Anaſum vocant (apud antiquos legi non memini) & Danubii confluentes.

XLIII.

In Tabula proximum *Elegium*, obſcurus locus, forte quod ex diſtantia coniicitur, vicus Erlach, nomine non plane diſſonante. Inde Antonini Itinerario eſt *Lacus Felicis*, oppidi nomen, in Notitia etiam Imperii ſignificatum, quæ duci Norici Ripenſis ſubdidit *Equites ſagittarios Lacufelicis*, compoſito vocabulo. Locus & diſtantia fert in Ober-Wels. Tabula addit locum *Ad pontem Iſis*, qui & nomine & diſtantia reſpondet oppido *Ibs*, ad

con-

confluentem cognominis amnis. Vlterior eſt *Arlape*, itineribus a Sirmio & Tauruno Lauriacum: a qua claſſis cognominata fuit. Notitia enim Imperii etiam *Præfectus claſſis Arlapenſis* cognominatur. In Theodoſiana corrupte *Arelate* ſcribitur: a Ptolemæo corruptius Αρεδάτη in Norico. Tabula quoque nominat locum *Namare*, qui latet, quamuis ad Melck Cluuerius referat: & *Trigiſanum*, quod forſan oppido Trasmur reſpondet: & tandem *Pirum Tortum*, quo loco dicitur Pixendorf eſſe, vt dubitare poſſis, an Romani recte adpellauerint, aut bene deſcripſerint amanuenſes. *Cetium* Itinerarii, in Tabula *Citium*; a monte *Cetio* nomen trahit, ſitum haud dubie ad radicem eius, inter ipſum & Danubium: inter quod & Vindobonam *Comagenæ* ſunt, dubium, vtrum ad Pannoniam, an ad Noricum referendæ: ipſam vero Vindebonam, quam Cluuerius etiam Norico, & Aequinoctium, & Carnuntum adſcribit; cum Ptolemæo Pannoniæ vindicabimus. Vt vero Norici Danubianam ripam cognoſcamus diſtinctius, ex Itinere per ripam Pannoniæ in Gallias, pauca excerpemus.

Vindebona			
Comagenas	M.	P.	XX
Cetium	M.	P.	XXX
Arlape	M.	P.	XX
Lacum Felicis	M.	P.	XXV
Lauriacum	M.	P.	XX
Ouilabim	M.	P.	XVI
Iouiacum	M.	P.	XXVII
Stanacum	M.	P.	XVIII
Boiodorum	M.	P.	XX.

XLIV.

Ad interiora Norici luſtranda properamus. Ad Aenum *Pons Aeni* ex itineribus Antonini, quem ſupra aliquoties inferiorem diximus, vt a ſuperiore vrbe nobiliſſima *Inſpruck*, quæ recentior eſt, diſcerneretur. Incertum vero, ſi quid adpoſitum ponti fuit, vel vicus vel oppidum; fueritne in dextra, an ſiniſtra fluminis ripa. Cluuerius exiſtimat illum tranſitum eſſe, qui recta Monachio Salzburgum fert, ad oppidulum Alt-Hohenau. Vide Itinera a Lauriaco Veldidenam, & indidem Brigantiam. Et plura de eo in Vindelicia diximus propter ambiguum illius ſitum. Eſt quoque idem locus quem Antoninus *Pontem Aeni*, & Tabula *Ad Enum*, (vbi A excidiſſe videtur) adpellauit. Poſt paullo ad flumen, quod ex lacu Chiemenſi exit, *Bidacum* Antonini, *Bedaium* Tabulæ, veteri editione Bertii; noua Norimberg. male *Bodaio:* quod Ptolemæi Βάδακον, *Badacum* eſt. De inſcriptionibus, ad quas Cluuerius prouocat, vt coloniam fuiſſe probet; malo tacere, quam incertum adferre. Quod enim AVGVSTA BADACVM in lapide legi ait, velim vbi ſit ille, aut quis prodiderit, ſubſcripſiſſet. Gruterus pag. 431 num. 6 AVG. BAD. ſed Romæ exſtat ille lapis, perpaucis litteris ſignatus, nec vllum in eo ſignum, quod nos in Noricum remittat. Reineſius claſſe I inſcript.

CXLVIII BEDAIO AVG. habet, ſed idoli nomen aut numinis loci, quod licet commune fuerit cum oppido, non tamen probauerit coloniam fuiſſe. Ceterum & Pontis & Bidaii ſitus vt cognoſcatur apertius, ex itinere a Lauriaco Veldidenam, hæc adpono:

Iouauo			
Bidaium	M.	P.	XXXIII
Pontem Aeni	M.	P.	XVIII
Iſiniſcam	M.	P.	XX.

XLV.

Supra lacum Chiemenſem fuit Plinii *Claudia* lib. III cap. XXIV, quæ ſitne idem oppidum quod Ptolemæi Κλαυδιούιον, *Claudiuium*, non habeo dicere, quod ſuum Ptolemæus in Danubii ripa poſuit: Cluuerius, vtrumque idem ratus, ſupra lacum, quem dixi, retraxit. Longius abiit Harduinus, vtrumque Clagenfurt, quod prope Drauum eſt, interpretatus. Reineſius Claſſ. III inſcr. 57 huc refert lapidem in caſtro Leibnitio Stiriæ

DIVO CO. POS
M. CLAVD.

quod *municipium Claudinum* legit: ſed neque adſentiri, neque refutare animus eſt.

XLVI.

Ad *Iouauum* fluuium ſuperiori loco eſt *Vacorium*, Οὐακόριον, Ptolemæi; Tabulæ Peutingerianæ *Vocarium*, quod nunc in vico quæritur. Infra illud *Cuculli* ſiue *Cucullæ*: in Tabula enim ſcribitur *Cuculle.* Eugippius Vita S. Seuerini cap. XI *In caſtellum, cui erat Cucullis vocabulum, vir ſanctus venerat.* Tum ſequitur celebre *Iouauum* ſiue *Iuuauia:* in Itinerario *Iouauim*, quarto caſu, *Iuaui* ſexto, quem ſecundum putat Cluuerius, ab *Iouauum.* Tabula *Iuaui:* Notitia Imperii ſub duce Pannoniæ & Norici, *Iuuenſe*, puta caſtellum: Inſcriptio apud Reineſium Claſſ. III num. 29, & Notitia Eccleſiæ, *Iuuauia.* Inſcriptio alia apud Gruterum pag. 265 num. 4, imperatori Seuero dicata, COL. HADR. IVVAV. *Hadrianæ* cognomen auctorem coloniæ ſignificat, quæ cauſſa eſt, cur veteres illius nullam rationem habuerint. Sed cur nec Ptolemæus? Cluuerio videtur vetus nomen poſuiſſe Γαυανόδουρον, *Gauanodurum*, ſi modo nec hoc corruptum eſt, & propius ad vocabulum *Iuuaui* reducendum. Et quia hi lapides Saliſburgi reperti, non dubitandum, archiepiſcopalem vrbem eſſe veterem *Iuuauiam*, quod etiam medii æui ſcriptores, vtrumque vocabulum componentes, non diſſimularunt. Alia inſcriptione apud Reineſium claſſe VI num. 36 eſt DEC. IVVAVE, id eſt, *Decurio Iuuauenſis:* vt ſic nec de ſcriptura, quam Lazius & alii in *Iuuana* peruerterunt, dubitare amplius liceat. Infra Iuuauum, ad eumdem amnem, locanda eſt ex XVI millium diſtantia *Artobriga* Tabulæ, in quem locum forte incidit oppidum *Lauffen.*

XLVII.

Dextrorſum ab Iuuauo, prope lacum, cadit *Tarnanto* Tabulæ, & vbi

ex lacu effluit Traunus amnis, *Laciacum* eiusdem, & Antonini ex Aldi editione, Itineribus a Lauriaco Veldidenam & Brigantiam: quo loco hodie est Gemünd. Vtrobique Bertius & Schottus ediderunt *Iouiacum*, quod nomen nescit Cluuerius quo referendum sit. Et in Notitia etiam sub duce Norici Ripensis est *Præfectus secundæ Italicæ militum Liburnariorum Iouiaco.* Esto vero, *Laciacum* Antonini dubitari posse, tamen ex Tabula firmari potest, qua sexto casu *Laciacis* est inter Tarnantonem & Tergolapen. *Tergolape* ergo ad id flumen sequitur, vbi cum Alma confluit. Inde *Ouilabis* sequitur, quæ & *Ouilia* sunt; de quo loco supra dictum in ripa fuit.

XLVIII.

Prope Danubium Trauno alius amnis adfunditur, qui vulgo Krems adpellatur. Ad hunc superiori loco est *Gabromagus* Tabulæ & Antonini, itinere ab Aquileia Lauriaco; & proxime *Ernolatia* Tabulæ: & infra hanc, eadem ripa, *Tutatio* Antonini dicto itinere, quod oppidum in Tabula *Tutastio* scriptum est, vt nesciatur, vtra lectio sit verior. Quæ sequuntur alia *Vetoniana* castra, a Vindelicis diuersa, ex eadem Theodosiana sunt Tabula.

XLIX.

Inter Anisum & Murum fluuios *Viscelli* siue *Viscellæ* cadunt, in Tabula descriptæ, quod nomen Cluuerius in Weltz latere putat, duplicis vici ibidem, superioris & inferioris vocabulo. Inde XIIII millibus locus *Ad Pontem*, in eadem Tabula, quem oportet esse ad Murum flumen, &, vt ex distantia verosimile, in loco quo nunc est Murau. In illo tractu *Sabatinca* fuit, itinere Antonini ab Aquileia Lauriacum, in vico nunc obscuro latens: & paullo vlterior, XIIII millibus a Ponte, *Noreia* Tabulæ, quæ videtur illa Cæsaris esse lib. I B. Gall. cap. V *Boii, qui trans Rhenum incoluerant, & in agrum Noricum transierant, Noreiamque oppugnauerant.* Sic veteres libri, & metaphrastes Νορήϊαν: recentiores *Noricamque.* Nec vero credibile, eamdem Plinii *Noreiam* esse, lib. III cap. XIX, etsi *Tauriscis* eam tribuat, τῶν δὲ Νωρικῶν εἰσι καὶ οἱ Ταυρίσκοι, *Taurisci etiam ex Noricis sunt*, vt Strabo censet lib. IV pag. 142, sed ex iis Noricis qui ad Italiæ fines secesserant. Ibidem Strabo: Μετὰ τούτους οἱ ἐγγὺς ἤδη τοῦ Ἀδριατικοῦ μυχοῦ, καὶ τῶν κατ᾽ Ἀκυλήϊαν τόπων, οἰκοῦσι Νωρικῶν τέ τινες καὶ Κάρνοι, *Post hos vicini iam Hadriatici Sinus intimo, & locis ad Aquileiam, habitant Noricorum quidam & Carni.* Eodem tractu inter Murum & Drauum in Tabula locus signatur *Grauiacis*, quasi *Grauiaci* casu nominandi, qui ex itineris tractu & nominis similitudine videtur esse *Gurck*, episcopale oppidum, propius tamen ad Murum quam ad Drauum. Sed aliter videtur Io. Ludouico Schönleben Apparatu Carniolæ Antiquæ.

L.

Hinc ad *Drauum* progredimur, eiusque caput, circa quod limes Noricorum Rhætorumque est. Norica ibi oppida sunt *Aguntum* & *Loncium*, quæ Cluuerius Rhætis addit, Plinius vero lib. III cap. XXIV, & Ptolemæus lib. II cap. XIV *Aguntum*, quod remotius est, adscribunt Norico, quos sequimur. Plinius ibi: *Oppida Noricorum, Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum,* & reliqua. Ptolemæus, Ἄγουντον. Posteriores castellum vocant; etiam

Agun-

Aguntus, forma feminea, nominant. Paullus Diaconus Lang ob. lib. II cap. XIII *per Alpem Iuliam, perque Aguntum castrum, Drauumque & Byrrum fluvios.* Et Fortunatus de S. Martino lib. IV

Per Drauum itur iter, qua se castella supinant.
Heic montana sedens in colle superbit Aguntus.

Putant quidam esse locum, qui nunc vocatur Innichen, oppidulum in comitatu Tirolis. At *Loncium*, proxime Drauum, haud longe a fontibus fluentem, memoratur itinere Antonini ab Aquileia Veldidenam, nunc Lintz dictum. Inde ex interuallo est *Teurnia*, a Plinio lib. III cap. XXIV verbis modo recensitis in Norici vrbibus laudata, Ptolemæo Τευρνία, *Tëurnia*, quod non vile oppidum fuisse, ex magistratu adparet, in lapide apud Chimum lacum expresso, qui a Grutero pag. 473 num. 6 ita transscriptus est:

L. TERENTIO VERO
II VIRO TEVRN
PR. IVR. DIC.

Alii aliter interpretantur: Cluuerius Villach, in ripa Draui, ducem sequutus Ptolemæum.

LI.

Hoc inter oppidum & Virunum supra Drauum, paullo reductior a ripa sinistra, fuit *Solua*, multis inscriptionibus nobilitata Gruterus pag. 537 num. 1

C. CENSORIO
G. FIL. SERENO
FL. SOLVA - - -

quod Reinesius Inscript. Opere pag. 33 legit *Flauia Soluà oriundo.* Et pag. 559 num. 5.

D. M.
C. SABINIO C. F. SOLVA.

Et in saxo castri Leibnitii in Stiria, pag. 737 n. 2

POLYBIO SOLVENS
ET VELLECIAE MATRI.

Flauiæ prænomen a Fl. Vespasiano habuit, quod ex Plinii dicto loco, lib. III cap. XXIV manifestum est. Oppida enim Norici recensens, hoc *Flauium Soluense* nominat, quod male quidam, tamquam duo oppida essent, interpungunt. Colonia fuerit, an municipium a Vespasiano ornatum, mihi nondum est liquidum. Reinesius quidem pag. 33 citat inscriptionem ante datam C. SABINIO COL. FL. SOLVA: sed syllabam COL. non habet Gruterus. Censet tamen coloniam fuisse Wolfg. Lazius lib. XII R. R. sect. VI cap. V, & multa monimenta ex ruinis profert Romanæ vetustatis, in agro eruta, qui etiamnum dicatur *Solfeld*: ideoque etiam caput Norici Mediterranei constituit, vt Ripariæ fuit Lauriacum.

LII.

Nec minus nobilis vrbs fuit *Virunum*, itidem ad Drauum, per quam iter Antonini ab Aquileia Lauriacum, ducit: vnde de situ eius certiores

ſumus. Plinius in nobilibus Norici vrbibus primo loco numerauit. *Oppida*, inquit, *Noricorum: Virunum, Celeia, Teurnia.* Ptolemæus, Οὐίρουνον, *Virunum:* Tabula Peutingeriana *Varunum*, praue. nam & antiquis inſcriptionibus *Virunum.* Gruterus p. 108 n. 7

SP. CENSORIVS IVSTVS VIRVNO
L. VOLCEIVS SEVERVS SESTINO
Q. SEXTILIVS RVFVS FLANONA
C. VALERIVS VERANIVS TRIDENTE.

qui ſinguli a patria ſimpliciter, auferendi caſu, nominantur. Quod ideo plenius volui adferre, vt quas ſupra de *Solua* inſcriptiones attulimus, exemplis illuſtrentur: etiam de *Tridentis* vocabulo & ſingulari forma, quam ſupra ex Theodoſiana Tabula proferre memini, ex alio etiam monimento certiores fiamus. Et pag. 569 num. 7 Gruter. Inſcr. NAT. NORICVS COL. C. VIRVNO. Quæ ſi recte ſe ſe habent, (ne autem certus plane ſim, ex Gruteri ſcriptione eſt, qua CoL vocali minuta curauit exprimi, quaſi ipſe abſentem ſuppleuerit) coloniam fuiſſe non erit, quod dubitemus. Cluuerius refert ad Carinthiæ oppidum *Volckmarck:* alii alio.

LIII.

Heic finiremus Noricum, vt auſtralis terminus ſeptemtrionali, monti Cetio, reſponderet, niſi Plinius dicto loco *Celeiam* quoque, quæ longius in ortum ſolis ab hoc termino recedit, in Noricis vrbibus connumeraret. Tantum ergo, quæ inter Drauum & Sauum vſque ad Celeiam ſunt, adiungamus. A Viruno ſubiacet in auſtrum *Iuenna* Tabulæ Theodoſianæ, XXIII millibus paſſuum, ex quo coniicit Cluuerius eſſe Iaunſtein Carinthiæ. Exinde in occaſum vergit *Saloca* eiusdem Tabulæ; Selch eidem, de quo dubitant alii. Deinde propius ad Celeiam accedunt *Colatio*, & *Vpellæ*, eiusdem Tabulæ. Vtrumque creditur ad ripam *Sanæ* fluminis eſſe, quod infra Celeiam miſcetur Sauo. Inter vtrumque ponunt *Santicum* Antonini itinere ab Aquileia Lauriacum; Ptolemæi Σιαντικὸν, *Sianticum* in Norico; nunc *Saneck*, vt nomen & ſitus fert. Ipſa vero *Celeia* non difficilis inuentu eſt, quia nomen ſeruat, & inſignem Comitatum denominat. Ptolemæo quoque Κέλεια, *Celeia* in Norico poſtrema eſt, ſita ad eundem amnem Sanam, in cuius & Saui confluente Noricum finimus, vlteriora Pannoniæ relinquentes.

LIV.

Quæ autem ad Drauum vltra Virunum ſunt, itidem in cenſu Pannoniæ ſcribemus: licet non deſint, qui etiam Noricum eo vsque extendant. Ammianus Marcellinus lib. XIV cap. XXXVII *venit Petobionem, oppidum Noricorum.* Sed malo limitem Ptolemæi, antea nobis quoque conſtitutum, quam varietates aliorum ſequi: quod idem etiam de Vindebona, Carnunto, Peiſone lacu (licet hunc etiam Noricis iungat Plinius lib. III cap. XXIV) intellectum velimus. Plura de limite qui cupit cognoſcere, legat clariſſimi viri Io. Ludouici Schönleben Apparatum Antiquæ Carniolæ cap. I num. V

CAPVT

Septentrio
Meridies
Occidens
PANNONIA
MOESIA, DACIA,
ILLYRICVM.
GERMANIAE MAGNAE PARS
SARMATIAE EVROPAEAE PARS
Carpates Montes
Basternæ
Roxalani
NORICI PARS
PANNONIA SVPERIOR
PANNONIA INFERIOR
Iazyges Metanastæ
DACIA PROVINCIA TRAIANI
MOESIA SVPERIOR
MOESIA INFERIOR
DARDANIA
LIBVRNIA
ILLYRIS
DALMATIA
ILLYRICVM
THRACIA
MACEDONIAE PARS
ASIAE PARS
PONTVS
PONTI EVXINI
Britolagæ
Getæ
Tyras Flu.
Danubius Fl.
Lentia
Lauriacum
Comagena
Carnuntum
Vindobona
Adpontem
Deserta
Boiorum
Sabaria
Scarabantia
Carrodunum
Murus flu.
Muroela
Virunum
Iuenna
Rhabo siue Mariscus Flu.
Tibiscus Flu.
Gormanum
Partiscum
Anarti
Vlpianum
Parolissum
Napuca
Patrouissa
Salinæ
Zeugma
Teurisci
Marcodaua
Apulum s. Alba Iulia
Sargetia Flu.
Sarmizagethusa Vlpia Traiana Augusta Dacorum
Augusta Prætoria
Comidaua
Sandaua
Petrodaua
Iassii
Pons Darii
Ister Flu.
Hierassus Flu.
Tiasum
Netindaua
Phrateria
Aegissos
Istropolis
Nouiodunum
Tomi
Calatis
Scythæ
Bizone
Dionysiopolis
Trosmis
Biroe
Marcianopolis
Odessus
Mesembria
Deultum
Anchialus
Apollonia
Halmydessus
Byzia
Hæmus Mons
Cabyle siue Calybe
Phinopolis
Byzantium
Perinthus, e Heradea
Odrysæ
Traianopolis
Aenum
Cardia
Nicopolis ad Nestum
Bistonii
Rhodope
Medi
Philippi
Thessalonica
Strymon flu.
Pautalia
Bessi
Philippopolis
Adrianopolis
Nicopolis ad Hæmum
Ternobum
Serdica Vlpia
Naissus
Remisiana s. Romatiana
Scupi
Mediana
Scordisci
Hæmus Mons
Bona mansio
Scodra
Labeati
Olchinium
Lissus
Nymphæum pr.
Epidamnus, Dyrrachium
Samothrace
Imbrus
Thasus
Lemnus
Tenedos
Chersonesus
Sestus
Abydus
Hellespontus
Propontis
Bosporus
Corcyra Nigra
Melite
Epidaurus
Doclea
Rhizinium
Tribulium
Narona
Salona
Scardona
Iadera
Aenona
Lissa siue Issa
Siparuntum
Delminium
Drinus Flu.
Sirmium
Taurunum
Aureus Mons
Municipium
Pincum
Pincensii
Horrea Margi
Martis Castrum
Remesiana
Triballi
Ratiaria
Almum
Cebrum
Augusta
Oescus
Nicopolis
Sucidaua
Durostorum
Axiopolis
Cium
Acumincum
Tibiscum
Teutoburgum
Cornacum
Mursa
Antiana
Sopiana
Limusa
Lussonium
Anamatia
Acinque
Aquincum
Salinæ
Brigetio
Arrabo
Ad Statuas
Breuci
Valcum
Amantini
Scordisci
Siscia
Segesta
Cileia
Ragondo
Frigidus
Aquileia
Tergeste
Iapydes
Senia
Lopsica
Vegia
Istria
Aegida
Parentium
Pola
Sinus Tergestinus
Mare Adriaticum
Sidrona
Stridon

CAPVT VIII
DE
PANNONIA, MOESIA, DACIA, ILLYRICO.

I.

NOricum excipit *Pannonia*, Pannoniam *Mœsia*, cui Traianus *Daciam* ponte adiunxit: Pannoniæ, & ex parte Mœsiæ in austrum subiacet *Illyricum*. Fines *Pannoniæ* a Plinio describuntur lib. III cap. XXV, de iis, quæ post Noricum sunt, dicente: *Quæ pars ad mare Adriaticum spectat, adpellatur Dalmatia & Illyricum: ad septemtriones Pannonia vergit: finitur inde Danubio.* Sic duo latera habemus: australe, Dalmatiam: septemtrionale, Danubium. Quæ enim trans Danubium sunt, Germaniæ magnæ accessio erant. Et Dio Cassius lib. XLIX pag. 413 οἱ Παννόνιοι νέμονται πρὸς τῇ Δαλματίᾳ, παρ᾽ αὐτὸν τὸν Ἴστρον, ἀπὸ Νωρικοῦ μέχρι τῆς Μυσίας τῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ. *Pannonii ad Istrum habitant, Dalmatis vicini; a Norico vsque Mysiam Europæam*, id est Mœsiam. Et Strabo ait lib VII pag. 217 διατείνει μέχρι Δαλματίας, *pertingit* [Pannonia] *vsque Dalmatiam*, vt Sclauoniam & Bosniam comprehendat. Sed clarissime omnium, quamuis posterior, Iornandes de Reb. Get. cap. L, *Pannonia in longa porrecta planicie habet ab oriente Mœsiam Superiorem, a meridie Dalmatiam, ab occasu Noricum, a septemtrione Danubium.*

II.

Nomen est *Pannonia*, quod an a *pannis*, ἐξ ἱματίων τινῶν, vt Dio Cassius lib. XLIX pag. 413 censet, equidem non intelligo, quia is addit, ἐπιχωρίως κατατέμνοντες καὶ προσαγορεύοντες, *patrio more concidere & denominare vestes.* At barbara lingua fuit patria, non Latina, nisi Latinus interpres tantum adlusit ad *pannum*, & sub ἱματίοις alia vox barbara latet. Oppido antiquum vocabulum. Ouidius lib. II Trist. vers. 225

Nunc tibi Pannonia est, nunc Illyris ora domanda.

Plinius Panegyr cap. VIII *Adlata erat ex Pannonia laurea.* Populus, *Pannonii.* Tacitus Hist. II cap. XIV *quingenti Pannonii, nondum sub signis.* Et Ouidius ad Liuiam vers. 390

Summaque dispersi per iuga Pannonii.

An vero etiam *Pannones* dicantur, vt frequens recentioribus est; antiquis exemplis non ita clare probare licet. Muliebre tamen *Pannonis* est Lucani lib. VI vers. 220

Pannonis haud aliter post ictum sæuior vrsa.

Græcis sunt Παννόνιοι & Παννονία, Straboni lib. VII & Ptolemæo lib. II cap. XV: multis etiam Παίονες & Παιονία, quod quamuis improbet dicto loco Dio Cassius, quia *Pæonia* sit pars Macedoniæ, Thraciam versus; tamen grauissimi scriptores illa altera forma vsi sunt. Plutarchus in Pompeio pag. 640 Mithridatis ait consilium fuisse διὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν

Ἰταλίαν, *per Scythiam & Pannoniam cum exercitu inuadere Italiam.* Herodianus lib. I cap. III ineunte de Marco morituro, διατρίβων ἐν Παίοσι, *agens in Pannonia:* & lib. II cap. IX itidem principio, διηγγέλλετο τὰ πραττόμενα εἰς τε Παίονας καὶ Ἰλλυριοὺς, *fama per Pannonios Illyricosque increbuerat.* Pæanius lib. VII cap. V sect. 6 Ἰλλύριοί τε καὶ Παίονες, *Illyrii & Pannonii.* Et lib. VIII cap. VI de imperatore Marco: τοὺς Παίονας ἠλευθέρωσε δουλείας, quo Eutropii verba, *Pannoniis seruitio liberatis,* expressit. Zosimus lib. II cap. XLIII de Vetranione: τὴν στρατηγίαν τῶν ἐν Παιονίαις στρατοπέδων ἔχειν ταχθεὶς, *dux exercituum in Pannoniis.*

III.

Pannonia citius, quam adiacentes regiones, Noricum & Rhætia, diuisionem accepit; nec vero prius, quam illæ, suam in Primam & Secundam; prius autem vtique in *Superiorem* & *Inferiorem.* Nam Ptolemæo est lib. II cap. XV ἡ Παννονία ἡ ἄνω, *Pannonia Superior:* & cap. XVI ἡ κάτω Παννονία, *Pannonia Inferior* descripta. Et Dio Cassius lib. XLIX pag. 413 de se ipso: τῇ Παννονίᾳ τῇ ἄνω καλουμένῃ προσετάχθην, *Pannoniæ Superioris præses constitutus fui.* Et lib. LV pag. 564 in Legionum hibernis designandis, decimam gemellam τῇ ἄνω, *Superiori* dat: decimam quartam τῇ κάτω, *Inferiori.* Terminus inter vtramque est secundum Ptolemæum cap. XVI ἡ τοῦ Ἀραβῶνος ποταμοῦ ἐκτροπὴ *diuertigium Arabonis fluuii.* Fueritne autem diuisio ante Antoninorum tempora suscepta, equidem non habeo quod pro certo dicam. Plures veterum de Pannonia, vt vna, loquuntur: Velleius, Plinius vterque, Suetonius, Tacitus: nec inscriptiones, quæ vtriusque prouinciæ aut alterutrius nomen singulatim tenent, antiquiorem ætatem certo præ se ferunt. Vnus locus Taciti, principio libri de Germania, videri potest geminam Pannoniam indicasse: *Germania,* inquit, *omnis a Gallis Rhætiisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus separatur.* At quia sequitur, *a Sarmatis Dacisque,* quæ populorum nomina; quis mihi præstabit, *Pannoniis* prouincias, non populum, significari. Dicis, regionum esse quæ præcedunt, *Galliis Rhætiisque;* de *Galliis* apertum: de *Rhætiis* dubium, quia plane mihi ex genio auctoris & æqualium videtur esse, *a Galliis Rhætisque & Pannoniis;* sicut subsequitur *a Sarmatis Dacisque:* & supra de *Vindeliciæ* nomine exempla adposuimus, quibus regionum & gentium vocabula vna serie narrationis coniunguntur. Nec de Rhætia Tacitus alibi, aut æquales, pluraliter. Confirmat nos Suetonius Vitellio cap. XX his verbis: *desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum atque Pannoniæ: item ex transmarinis Iudaicus & Syriacus.* Distinguuntur Mœsiæ: Pannonia vna narratur.

IV.

Amnes Pannoniæ nauigabiles, *Danubius* a tergo, quam longa est, prætensus: mediam secant *Drauus* & *Sauus,* Plinio *Saus.* Singuli minores recipiunt. Prætermissis, quorum nomina in antiquis monimentis non supersunt; *Danubius* recipit *Arabonem,* Ptolemæi Ἀραβῶνα, vulgo dictum *Raab: Drauus,* Straboni lib. VII Δράβος, *Drabus;* Plinio *Draus;* hic vero Drauus, siue Draus, *Murum* ex Norico delabentem; quem volunt Ptolemæi Σαουαρίαν,

ρίαν, *Sauariam* esse, vti in Palatino codice scriptum est lib. II cap. XVI: & supra confluentem cum Danubio, *Valdasum* Plinii, qui videtur flumen *Walpo* esse; Sauus autem, vt vulgo vocatur, dictus etiam a Strabone lib. VII pag. 217 Σάυες; a Dione Cassio lib. XLIX pag. 414 Σάβος, *Sauus*, a Trogo siue Iustino lib. XXXII cap. III bis *Sabus* (memorat autem *confluentem Danubii & Sabi*) & rursus a Strabone lib. IV pag. 143 & Ptolemæo lib. II cap. XVI Σάος; a Plinio *Saus*: hic, inquam, Sauus, siue Saus, accipit *Colapin* Strabonis & Plinii, qui Κόλοψ, *Colops* est Dionis dicto loco; vulgo nunc *Culpa*, qui apud Segesticam insulam se Sauo infundit: & inferius *Drinum* Ptolemæi, ex Dalmaticis montibus decurrentem; & *Bacuntium* Plinii, in agro Sirmiensi. Plinius de his ita lib. III cap. XXV *Amnes clari & nauigabiles in Danubium defluunt, Draus e Noricis violentior; Saus ex Alpibus Carnicis placidior. - - - Præterea amnes memorandi, Colapis in Saum influens iuxta Sisciam: - - - alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit. - - - Supra* [Saui confluentem] *influunt Valdasus, Vrpanus, & ipsi non ignobiles.* Vrpanum quem nominat, non nouimus, nisi quod Ortelius in Tabula eum *Vrpanum* dixit, qui vulgo nunc Sarwitz vocatur, & supra Draui confluentem Danubio miscetur.

V.

Fluminibus addendæ sunt insulæ ab ipsis circumclusæ. In Danubio plures sunt, sed ab antiquis scriptoribus, quod sciam, numquam nominatæ: in Sauo autem duas descripsit Plinius dicto cap. XXV lib. III *Insula*, inquit, *in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi: Colapis in Saum influens iuxta Sisciam, gemino alueo insulam ibi efficit, quæ Segestica adpellatur.* Strabonis est lib. IV pag. 143 ἡ Σεγεστικὴ πόλις, *Segestica vrbs*, sed locus ille vitiatus, quo multa confunduntur. Sunt præterea, qui *Metubarrim* vocant illam insulam, quæ ad Colapis confluentes est: sed illa est Segestica, vt Plinius nominauit, distinxitque a Metubarri. Sunt autem inferiori parte Saui aliæ insulæ maiores, e quibus quæ circa Drini confluentes est, Lazius putat Plinii Metubarrim esse. Potuit etiam situs insulæ, alveo mutato, vt sæpe fit, perire, ac plane faciem a priore aliam induere.

VI.

Montes Pannoniæ sunt, in Norici limite Κέτιος, *Cetius*, vnde initium Pannoniæ ab occasu est. Vulgo *Kahlenberg*, quod nominis quia etiam iuxta Saui ripam est, ex aduerso Celeiæ siue Cilly; coniicit Io. Lud. Schönleben in Carnioliæ Apparatu, ad Sauum vsque *Cetios* montes protensos fuisse. Plinius dicto loco laudat *montem Claudium, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci.* Scordisci orientem versus, πρὸς ἕω, Pannonios accolebant, Strabone auctoro lib. VII pag. 219. Ipse Strabo p. 217 *Ocram* montem definit ταπεινότατον μέρος τῶν Ἄλπεων· *humillimam partem Alpium*, porrectarum a Rhætis ad Iapodes. Ergo in extremis finibus Pannoniæ fuit. vbi & *Albius* mons, ὄρος τελευταῖον τῶν Ἄλπεων, *extremus Alpium*, vt ibidem Strabo dixit, siue Alpium finis, sub quo siti Iapodes.

Populi Pannoniæ varii & multi enumerantur, sed plerique obscuri & ignoti. Plinius ibidem: *Draus per Serretes, Serrapillos, Iasos, Andizetes:*

Saus

Sau:s per Colapianos Breucosque defluit. Populorum hæc capita. Præterea Ariuates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Cornacates, Erauiſci, Hercuniates, Latouici, Oſeriates, Varciani. E quibus Azalos, Vercianos, Iaſſios (ſic ſcribit vtrosque) Ptolemæus in Superiore Pannonia locat: Breucos, Amantenos (*Amantes* Plinii) & Arauiſcos, ſiue Erauiſcos; nec non Scordiſcos, in Inferiore. Andizetes, per quos Drauus labitur, ſunt Strabonis Ἀνδιζήτιοι, *Andizetii*, lib. VII p. 217, qui quod vltimo loco a Plinio ponuntur, non dubitamus ad Inferiorem prouinciam pertinere. *Colapiani*, ex flumine, quod accolunt, origine nominis, intelliguntur Superioris prouinciæ fuiſſe. *Latouici* quoque in Superiorem referendi ſunt, quia *Prætorium Latouicorum*, apud Antoninum itinere ab Aemona Sirmium, in eam partem cadit ripæ Sauiæ poſt confluentem Sanæ. Ceteræ tam Ptolemæi quam Plinii gentes Pannoniæ ſunt ignobiles & ignotæ: etiam Strabonis Piruſtæ, Mazæi, * Dæſiatæ, quorum princeps Baton fuit.

VII.

Alias diuiſiones Pannoniæ in *Primam, Secundam, Sauiam, Valeriam*, quia poſterioris æui omnes ſunt, in Geographia medii æui explicabimus.

SECTIO I.

PANNONIA SVPERIOR.

VIII.

Ptolemæo diſpenſatore *Pannonia Superior* Cetio monte & Arabone fluuio continetur, anguſtiore quidem ſpatio quam Inferior, ſed quod in auſtrum procurſione longa compenſatur. Primum ripam Danubii expediemus: deinde ſenſim in auſtrum ad interiora progrediemur.

IX.

Ad Cetium montem fuit *Cetium*, oppidum forſan, VI millibus a Vindobona ſecundum Tabulam Peutingerianam: immani ſpatio ſecundum Antonini rationes itinerarias, quæ ideo ſuſpectæ in hac parte ſunt, maiorque fides Tabulæ habenda. Etiam ipſa loca conturbat Itinerarium, Cetio & Vindobonæ *Comagena* interponens, in Tabula vero hoc ordine ponuntur.

Comagenis VII *Citio* VI *Vindobona*.

Prima vrbs poſt Cetium, quod limitem ſub cognomine monte habet, *Vindobona* eſt, in Tabula Theodoſii, & Itinerario Antonini; ſiue, vt Victor Schotti de morte Marci Antonini ſcripſit, *Vendobona*. Ptolemæus Ἰουλιόβωνα, *Iuliobona*, mendoſe, vt videtur, quia omnes ceteri prioribus ſyllabis *Vindo-, Windo-Vendo-* conſentiunt. Nam Notitiæ Imperii ſub Duce Pannoniæ Primæ eſt *Præfectus legionis decimæ Vindomanæ*. Et Iornandes de Rebus Get. cap. L *Ornata patria ciuitatibus plurimis, quarum prima Sirmis, extrema Windomina*, vt Lindenbrogius, ſiue *Vindomina*, vt Hugo Grotius edidit: ex quo vulgare noſtrum *Wien* videtur eſſe contractum. Cluuerius

* Dio l. 55. p. 653. Μαζαίους Δαλματικὸν ἔθνος, *Mazæos gentem Dalmaticam*.

us quidem M antiquius in hoc vocabulo censet, quam B, & pro dialecti diversitate *Vindomina, Vindomana, Vindomona* pronuntiatum fuisse: post demum B in locum M adsumtum: sed nolim id adfirmare, quia antiquiores sunt, qui Vindobona vel Vendobona, quam qui secus vocabulum scripserunt. Accedit in syllaba, de qua disputatur, Ptolemæus, antiquissimus forsan, qui vrbis mentionem fecit, cui posterior pars βωνα est, non μωνα. De ætate eius vrbis non satis constat, quia ante Ptolemæum nulla eius memoria: & Tiberii tempore nondum exstitisse vel nondum claram fuisse Velleius Paterculus lib. II cap. CIX non obscure significat, dum dicit *Carnutum*, siue *Carnuntum*, fuisse ex parte Romanorum *proximum regni Norici.* Ex quo consequitur, inter Carnuntum & Noricorum fines nullum clarum oppidum fuisse Velleii temporibus: alias non proximum fuisset Carnuntum. Quamquam vero clarius olim Carnuntum fuit, quam Vindobona; tamen nec ignobilis postea Vindobona fuit, quæ hiberna *Legioni* X *Geminæ*, vt in Itinerario est, præbuit.

X.

Inter Vindobonam & Carnuntum Itinerario ponuntur *Ala noua* & *Aequinoctium:* vtrumque etiam in Tabula, sed prius corruptum *Villagai.* Tum deinde nobilis vrbs in ripa fuit *Carnuntum*, aliis *Carnutum.* Sed *Carnuntum* scripsit Plinius, Eutropius, auctores Itinerarii & Tabulæ Theodosianæ; etiam Spartiani codice Palatino in Seuero cap. V, quem Salmasius tuetur & sequitur. Dubii sunt editorum dissensione Velleius Paterculus & Ammianus Marcellinus, quibus Bœclerus & Valesius *Carnuntum*; Vossius & Lindenbrogius *Carnutum* reddiderunt. Sed verius *Carnuntum*, quia Ptolemæo Καρνοῦς est recto casu, vnde *Carnuntis* obliquo est, & Latina forma etiam recto *Carnuntum*, vt ab *Hydrûs, Hydruntum.* Valesius etiam ad Liuium prouocat, qui lib. XLIII ineunte *Carnuntem munitam vrbem* dixit, quasi Polybium pro more imitatus, Καρνοῦντα expresserit Græce scriptum; licet de ipsa vrbe dubitare possis, vtrum Romani Illyrico bello, ex Macedonia suscepto, vel fama eo vsque pertingere potuerint. Cippo Romano legitur apud Gruterum Inscript. p. 1032 num. 2 NATVS CARNVNTO, quod orthographiæ rationem confirmat. Plinius lib. IV cap. XII *Pannonica Hiberna* hunc locum nominauit. *Superiora*, inquit, *inter Danubium & Hercynium saltum, vsque ad Pannonica Hiberna Carnunti.* Quod posteriores etiam ita seruarunt. De Marco enim imperatore Eutropius lib. VIII cap. VI *quum apud Carnuntum iugi triennio perseuerasset.* Et de Seuero Spartianus cap. V *multis hortantibus repugnans imperator est adpellatus apud Carnuntum:* & ibi *Legio* XIIII *Gemina*, vt in itinere ex Pannonia per ripam est, in præsidio fuit, aut statiua habuit. Ammianus quidem lib. XXX cap. V Valesii (XVII Grut.) *Illyriorum oppidum* vocat: sed ex consuetudine temporis sui, quo Pannoniæ & Noricum partes Illyrici magni erant sub præfecto prætorii per Illyricum. Rectius, more veteri, Aurelius Victor in Marco & Vero, *vrbem* dixit *Pannoniæ*. Fuit autem fere ex aduerso confluentis Mari, vbi nunc est Haimburg; aut in pago propter illud reliquiæ inuestigandæ.

XI.

Post Carnuntum XIIII millibus est *Gerulata*, itinere Antonini per ripam, & in Notitia Imperii singulariter; in Tabula pluraliter inflexum, quo loco nunc Kerlburg visitur. Inde æquali prope spatio siue XVI millibus est *Ad Flexum*, puta Danubii, in austrum declinantis, vt in Tabula vocatur: siue simpliciter *Flexum*, in Itinerario & Notitia: & Ptolemæo Φλέξον: nunc Owar, nostris Altenburg. *Quadratum* succedit, Antoniniano itinere & in Notitia, sub media Schütta insula, vbi Tabula habet *Stailucum*, qui vel idem vel coniunctus locus est: nunc vicus Wiselburg. In eadem Imperii Notitia, sub Pannoniæ Primæ duce, est Cuneus equitum *Stablesianorum*, & *Præfectus militum Liburnariorum Arrabonæ*: qui locus haud dubie ad Ptolemæi fluuium Αραβῶνα est, nunc Raab dictum. Ex quo probabiliter consequi credas, vt fluminis nomen, sic quoque oppidi cum munitissimo *Rabe* conuenire. Sic Cluuerio videtur de Notitiæ Arrabona. Alio nos infra ducent Itinerarii & Tabulæ rationes. Sed hæc satis sint de ripa Danubiana Pannoniæ Primæ.

XII.

Intus est primum *lacus Peiso*, hodie Neusidler See; de quo Plinius lib. III cap. XXIV *Noricis iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum.* Iunguntur, inquit, hoc est vicina sunt, non in ipso Norico. *Pelsonem* Aurelius Victor, quem Schottus edidit, adpellat, vt alterum nomen corruptum esse oporteat. *Agrum*, ait de Galerio, *satis reipublicæ commodantem, cæsis immanibus siluis, atque emisso in Danubium lacu Pelsone, apud Pannonios fecit.* Iornandes Rer. Get. cap. LII & seq. *lacum Pelsodis* dixit, quod videtur lectionem Victoris, præ altera, quæ Plinii est, corroborare. Adiacet *Mutenum* Antonini, itinere de Pannonia in Galliam, & a Sabaria Vindobonam; nunc Muzon quibusdam; aliis in altera lacus ripa prope Sempronium. Inde sunt *Boiorum deserta*, quæ Plinius dixit prædicto loco, iisque imposuit duo nobilia oppida. *Noricis*, inquit, *iunguntur lacus Peiso, deserta Boiorum: iam tamen colonia Divi Claudii Sabaria, & oppido Scarabantia Iulia habitantur.* Prima est colonia Claudii *Sabaria*, de qua nummus exstat apud Golzium & Harduinum, COL. SABARIA CLAVDIANA AVGVSTA. quo ipso in loco repertus lapis est his notulis inscriptus, apud Grut. p. 389 n. I

L. VAL. L. FIL. CL. CENSORINVS
DC. C. C. S. ITEM VE. LEG. I

id est *Decurio coloniæ Claudiæ Sabariæ.* Ptolemæo in Pannonia Superiore est Σαβαρία. Sulpicius Seuerus Vita S. Martini cap. II *Matinus Sabariæ Pannoniarum oriundus fuit.* Epitoma Aurel. Victoris in Didio Iuliano: *Hoc tempore Niger Pescennius apud Antiochiam: in Pannoniæ Sabaria Septimius Seuerus creantur augusti.* quod Carnunti factum Spartianus supra dixit. Vterque locus castris idoneus. Ammianus Marcellinus lib. XXX cap. XX de Valentiniano: *commoda quærebat hiberna: nullaque sede idonea potiri, præter Sabariam, poterat.* Hodie Sarwar castrum videtur esse ad Guntiæ & Rabi confluentes in insula quasi positum. Hinc XXXIIII M. P. in septemtrionem

aberat

aberat *Scarabantia,* quam Plinius *Iuliæ* cognomine ornauit, Ptolemæo Σκαραβάντια, etiam ex Tabula, & Itinerario Antonini nota, quem locum hodie Scapring dici plerique tradunt, alii referunt ad Oedenburgum.

XIII.

In austrum a Sabaria vergebat *Arrabona* Tabulæ & Itinerarii, XX M. P. Pœtouionem versus remota, quam ad flumen cognomine fuisse non dubitamus: an vero hæc ipsa ad ostium eiusdem, quo Danubio miscetur, quod Cluuerius putat; nondum inducimur vt credamus. Proinde Notitiæ *Arrabona,* in qua castra *cuneus equitum Stablesianorum,* & *præfectus Legionis* X & XIIII *geminatæ militum Liburnariorum* castra habuerunt, eadem videtur fuisse, quæ Itinerarii & Tabulæ. Ordinem distantiarum ita Antoninus, itinere a Vindobona Petouionem, posuit:

Vindobona			
Aquas	M.	P.	XXVIII
Scarabantiam	M.	P.	XXXI
Sabariam	M.	P.	XXXIIII
Alicanum in medio Curta	M.	P.	XL
Petouionem	M.	P.	XXXI

Sic etiam Tabula Peutingerorum, Drauum versus, ad austrum:

Scarabantio	XXXIII
Sabarie	XX.

Arabone.

Quod vero in eadem Tabula superius, Danubium versus iterum legitur

Ad flexum XIII *Stai luco* XII *Arrabo fl.* XXX *Brigantio,*

credibile fit, non solum fluuium ibidem significari; sed vel vicum vna, vel castrum, ad eumdem. Id quod etiam ex alio itinere Antonini a Sabaria Bregetionem videtur apertum esse:

Sabaria			
Bassianam	M.	P.	XVIII
Mursellam	M.	P.	XXXIIII
Arrabonam	M.	P.	XX
Bregetionem	M.	P.	XXX

Et iterum alio, a Sirmio Carnuntum:

Crispiana			
Arrabonam	M.	P.	XXV
Flexum	M.	P.	XXV
Carnuntum	M.	P.	XXX.

Quod si est, non vnam Arrabonam fuisse necesse est, alteram Drauum versus, alteram prope Danubium, aut ad Rabi confluentes. Cui displicet geminatio, sicut omnino suspecta est; corrigat oportet alterutra itinera, & falsitatis coarguat. Sequar lubens, si quid certi proposuerit.

XIV.

Quæ superiori itinere a Vindobona Pœtouionem, primo loco *Aquæ* visuntur, XXVIII millibus a Vindebona in austrum distantes, celebres Au-

ſtriacorum thermæ ſunt, *Baden* dictæ. Reſtat hoc tractu *Carrodunum* Ptolemæi, cuius ſitus incertus eſt. Sunt tamen qui Kornburg ad amnem Rabum, nondum inflexum, interpretantur. Itineribus Antonini a Vindobona Pœtouionem, & Pœtouione Carnuntum locus dicitur *Alicanum, Halicanum,* & *Hilicanum,* & in libris quibusdam *Heclitanum*, qui ductu itineris ad Murum cadit, vbi nunc eſt Rackelsburg. Idcirco coniicit Cluuerius, variantes has lectiones omnes corruptas eſſe, & genuinam forſan fuiſſe *Raclitanum.* Supra hoc oppidum ad idem flumen *Muroëla,* Μερόελα Ptolemæi eſt, quam Mureck vulgo interpretantur: alii paullo ſuperius reducunt.

XV.

Ad Drauum in finibus Pannoniæ eſt *Petouio* ſiue *Pœtouio,* quæ & *Petavio* & *Petobio* legitur: nam varie ſcriptum hoc nomen eſt. Tacitus lib. Hiſt. ineunte: *Petouionem in hiberna* XIII *legionis conuenerant.* Ammianus lib. XIV cap. XXXVII *venit Petobionem oppidum Noricorum.* At Tacitus Pannoniæ Alpibus opponit, & Ptolemæus corruptum Πατάυϊον in Pannonia Superiore ſcripſit. Tabula Theodoſiana *Petauione,* ſexto caſu. In lapidibus apud Gruterum pag. 533 num. 8, & pag. 766 n. 2. POETEVIONE: at pag. 529 n. 5 LVCILIO POETOVION. & pag. 266 n. 5 POETOVIENS. id eſt Pœtouienſes. Antonini Itinerario eſt quoque *Pœtouio.* verbi cauſſa Pœtouione Carnuntum, Pœtouione Siſciam, Vindobona Pœtouionem inſtituta itinera: at Hieroſolymitano, *Petouio.* E quibus id quoque apertum eſt, eſſe oppidum quod *Petau* hodie adpellatur, ſiue *Pettau.* Inter Pœtouionem & Celeiam medius locus *Ragondo* in Tabula & Itinerariis, qui periit. Nolim enim in monaſterio, recentiore opere, cum Cluuerio inueſtigare.

XVI.

Ad Sauum progredimur, ad quem *Segeſta* fuit, oppidum exciſum, Strabonis Σεγεςικὴ πόλις, vnde *Segeſtani* apud Appianum in Illyrici parte, cuius deficit Græca αὐθεντία. Inſula Saui, quæ ad confluentem Colapim eſt, inde nomen ducit *Segeſticæ:* ad quam, ſed in auſtrali ripa, oppidum *Siſcia* * non ignobile. De vtroque Plinius lib. III cap. XXV *Colapis in Saum influens iuxta Siſciam, gemino alueo inſulam ibi efficit, quæ Segeſtica adpellatur.* Et paullo ante: *In ea* [Pannonia] *coloniæ, Aemona, Siſcia.* Straboni eſt Συσκία, *Syſcia,* lib. VII pag. 217. Εγγὺς, inquit, τῆς Σεγεςικῆς ἐςὶ καὶ ἡ Συσκία Φρέριον. *prope Segeſticam eſt Syſcia caſtellum.* Ptolemæus in Superiore Pannonia Σίσκια, *Siſcia:* Zoſimus lib. II cap. XLVIII οἱ Σισκίαν τὴν πόλιν φυλάττοντες, ἐπικειμένην τῇ ὄχθῃ τȣ̃ Σάκ, *præſidiarii vrbis Siſciæ, in ripa Saui ſitæ.* Meminit & Velleius lib. II cap. CXIII. *Regreſſus,* inquit, *Siſciam,* Tiberius bello Pannonico. Et Prudentius Paſſione Quirini, epiſcopi Siſcienſis, verſ. 3

Vrbis

* A Dione lib. XLIX. pag. 472. appellatur *Tuſcia.* Ὁ γὰρ Κόλοψ ὀνομαζόμενος, παρ' αὐτὸν τὸν περίβολον παραῤῥέων ἐς τὸν Σαῦον ὀλίγον ἀπέχοντα αὐτȣ̃ ἐμβάλλει, καὶ νῦν πᾶσαν τὴν πόλιν ἐγκεκύκλωται, Τιβερίȣ τάφρῳ τινὶ μεγάλῃ ἐς τȣ̃το αὐτὸν κατασήσαντος, δι' ἧς ἐς τὸ ἀρχαῖον αὖθις ῥεῖθρον ἐπανέρχεται. *Colops enim amnis ipſa mœnia præterfluens in Sauum paullum a ſe diſſitum infunditur, omnem vrbem circumplexus, quandoquidem Tiberius magna quadam foſſa eum iſtuc adegit, per quam in antiquum rurſus alueum redit.*

Vrbis mœnia Siſciæ
Conceſſum ſibi martyrem
Complexu patrio fouent.

Antoninus itinera deſcripſit a Siſcia Murſam; & Pœtouione Siſciam: quæ vero media interiacent, minus nobis ſunt cognita. Tabula Theodoſiana *Siſciam* in media inſula Segeſtica, cum vrbis & coloniæ inſignibus, conſtitutam habet. Nunc, nomine prodente, & itinerum ratione Siſek ſiue Siſſeg vicus vocatur: ſplendor autem & frequentia, cum epiſcopali honore, abiit Zagrabiam vicinam.

XVII.

Altera Pannoniæ colonia *Aemona* fuit, Plinio auctore lib. III cap. XXV. Scribitur etiam *Emona*, Græce Ἤμωνα, a Ptolemæo & Zoſimo lib. V cap. XXIX, quam ſcripturam Caſaubonus in Capitolini Maximinum Thracem cap. XXI veriorem cenſet, vt fuerit Ἤμων, inde Ἤμωνα, vt Narbo & Narbona. Herodianus lib. VIII cap. I ἣν καλοῦσι Ἡμᾶν, *quam Emam vocant*, praue: legendum Ἤμωναν cum Zoſimo & Ptolemæo. Capitolinus dicto loco conſentit in vocali: ſed addit adſpirationem, *Hemona*, ſicut Pacatus Panegyr. Theodoſii cap. XXXVII *Hæmona* ſcripſit; ſed abeſſe poteſt ſpiritus ſecundum inſcriptionem veterem apud Gruter. pag. 556 num. 5 C. PETILIVS C. F. CLA. PAVLLVS EMONA. Et Peutingerorum Tabula *Emona*. Nec vero diphthongus Plinii ſine auctoritate eſt. Inſcriptio alia pag. 475 num. I DECVRIONI AEMONAE. De ſitu etiam lis eſt. Herodianus ad Italiam refert vt πρώτην Ἰταλίας πόλιν, *primam & limitaneam vrbem Italiæ*, quem ſequitur Capitolinus dicto loco, *in Italia poſt Alpes* conſtituens. Sed non intellexit Herodianum, cui ἱδρυμένη πρὸ τῆς ὑπωρείας τῶν Ἄλπεων, *ſita eſt ante radices Alpium Pannonicas.* nam ſequenti die ἐπὶ τὰς Ἄλπεις ἠπείγοντο, *ad Alpes acceſſerunt.* Male vero Herodianus Italiæ fines, contra conſenſum omnium, trans Alpes remouit. Cum Plinio ergo Pannoniæ adſcribamus: quam etiam Ptolemæus Pannoniæ Superiori adiunxit ita, vt ſit μεταξὺ Ἰταλίας ὑπὸ τὸ Νωρικὸν Παννονίας, *inter Italiam ſub Norico Pannoniæ*, id eſt in harum regionum confinio, quemadmodum etiam Zoſimus poſuit μεταξὺ Παιονίας τῆς ἀνωτάτω καὶ Νωρικοῦ, *inter Pannoniam Primam & Noricum.* Vir peritiſſimus harum regionum Io. Lud. Schönleben multis argumentis contendit, Aemonam *Labacum* Carniolæ eſſe, vulgo *Laubach* dictum: quod etiam iter Antonini ab Aemona Sirmium, confirmat.

XVIII.

Sita eſt Aemona ad fluuium *Nauportum*, qui nunc *Labacus* eſt, milliario Germanico a confluentibus: ſed ſuperius ad idem flumen eſt oppidum *Nauportum*, perperam a Strabone dictum Ναύποντον, *Naupontum.* Nomen enim a fluuio habet, cuius etymon Plinius lib. III cap. XVIII reuelauit, diſputans contra Nepotem alioſque, qui ex Iſtro alueum in Adriaticum mare effluere crediderunt. *Nullus*, inquit, *ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo nauis flumine in mare Adriaticum deſcendit non procul Tergeſte, nec iam conſtat quo flumine. Humeris trauectam Alpes*

pes diligentiores tradunt. Subiisse autem Istro, dein Sauo, dein Nauporto, cui nomen ex ea caussa est, inter Aemonam & Alpes exorienti. Flumen ex Alpibus oritur prope *Longaticum*, mansionem, quæ in Tabula est VI millibus ab oppido Nauporto: hoc XII ab Emona. Ex quo coniicitur, probaturque a laudato viro I. L. Schönleben, *Nauportum* oppidum fuisse in loco Super-Labaci, vulgo *Ober-Laubach.* Taurifcorum, qui in extremo Noricorum sunt, *κατοικίαν, coloniam,* siue *habitationem* Strabo vocat De hoc oppido Velleius Paterculus lib. II cap. CX in rebellione Pannoniorum & Dalmatarum: *pars petere Italiam decreuerat, iunctam sibi Nauporti ac Tergestis confinio.* Et Tacitus annali I cap. XX *Manipuli ante cœptam seditionem Nauportum missi, ob itinera & pontes, & alios vsus, postquam turbatum in castris accepere, vexilla conuellunt: direptis proximis vicis, ipsoque Nauporto, quod municipii instar erat.* Huc vehiculis merces portabantur, vt nauigiis per Nauportum amnem in Sauum deducerentur. Vide Strabonem d. l. pag. 217 & de situ vniuerso inspice tabulam nostram Norici, qua hæc plenius, quam Pannoniæ tabula, exponuntur.

SECTIO II.

PANNONIA INFERIOR.

XIX.

Pannonia Inferior reliquum spatium, quod sub Danubio est, a Rabo amne, siue Arabone, ad vsque fines Mœsiæ; & in austrum ad Carnorum Alpes & montes Dalmaticos protenditur. In ripa Danubiana post Arabonem fluuium, siue post insulam illam, quam *Schütte* vulgo adpellant, siue fuerit castrum vel oppidum *Arrabona*, siue alio reducendum sit, de qua re supra actum fuit; proxime in Itinerario sequitur locus dictus *Ad statuas*, itinere per ripam; qui censetur esse Dotis. Hic locus, & quæ sequuntur omnia, vix fundamentum sedis suæ, præter coniecturam, habent. Tabula Theodosiana & Itinerarium Antonini ab Arabone fluuio, & si quæ adposita fuit Arabona, per XXX millia ducunt ad *Bregetionem*, quam, nisi citerior fuit, quod ex distantia videtur adparere; multi archiepiscopalem vrbem *Graan* existimant esse. Laudata monimenta itinerum Antonini *Bregetio* habent; etiam Notitia Imperii in Pannonia Secunda *Præfectum legionis primæ adiutricis cohortis quintæ Bregetione.* Ex quo manifestum est, Ptolemæum & nomine & situ aberrasse, dum eamdem legionem (λεγιῶνα α' βοηθὸν) in Pannonia Superiore posuit, & in oppido, quod vocat Βρεγαίτιον, *Bregætium.* Grauior lapsus est in Tabula Theodosiana, qua *Brigantium* vocatur: & in Epitoma Aurelii Victoris, qua Valentinianus dicitur *apud Bergentionem* legatis Quadorum respondisse, quum impetu sanguinis, amissa voce, exspirauit. Quod idem narrans Ammianus lib. XXX cap. XX *Bregitionem* oppidum nominat, quod vocabulum vna littera ab Itinerario & Notitia Imperii leuissime differt: nisi forsan & illa ab errore describentis est, quia eiusdem Marcellini lib. XVII cap: XXVII (Vales. cap. XII) tam Lindenbrogius quam Valesius

ſius ediderunt, *Bregetionem caſtra commota ſunt.* Lazius in illo tractu lapidem repertum ſignificat, dicatum Seuero auguſto, cui ſubſcriptum ſit BREG. PVBLIC. D.D. vt de prima ſyllaba non liceat dubitare.

XX.

Ptolemæus in primis Pannoniæ Inferioris oppidum habet Σαλῦα, *Salva*, quæ *Salua manſio* eſt Antonini, itinere ab Acinco, ab eodem XLII M. P. Sic vero legendum cum Ptolemæo eſt, non *Solua*, vt editum; cenſente etiam Thoma Reineſio Inſcript. pag. 33. Incidit circa inſulam, quæ ſupra Budam eſt, cui Vacia adiacet, a S. Andrea cognominatam. Non autem ſola manſio fuit, ſed præſidium equeſtre ſeu equitum caſtra, tam Maurorum, quam cuneum ſcutariorum habuit, vt diſtincte in Notitia Imperii notatum eſt. Proxima inde eſt Καρπὶς Ptolemæi, *Carpis*, Ammiano lib. XXVII cap. XI *Carporum vicus*, ſtatiuis caſtris frequentatus: qui in Notitia *Cirpi*, vbi *Equites Dalmatæ*, & *Auxilia Fortenſia* præſidio erant, in dicto itinere *Sirpi*, XXI millibus a Salua, videtur nominari.

XXI.

Celebrius oppidum *Acincum* fuit, Antonino, Notitiæ auctori, & Ammiano lib. XXX cap. XX ita dictum: Ptolemæo & auctori Tabulæ *Aquincum*, Græce Ακούïγκον. Fallunt numeri diuerſorum itinerum, quod per ripam in Galliam fert, & quod Acinco eſt Saluam; nec Tabulæ loca *Aquincum* vtrimque excipientia ſatis nota ſunt, vt ita certa ſedes non poſſit definiri. Quod vero in Notitia Imperii *præfectus legionis* imponitur *Tranſacinco*, & ante paullo *Auxilia vigilum Contra-Acinco trans in Barbarico*, quemadmodum pars *Legionis ſecundæ adiutricis Acinco* erat, nec forte abludit ordo & ſeries, ac diſtantia deſcripta; idcirco ſunt qui Budam ſiue Ofen *Acincum* interpretentur; trans flumen quod oppoſitum eſt Peſtum, *Tranſacincum*. Inde *Vetuſanum* in Tabula poſt XIIII millia paſſuum: *Vetuſſalina* itinere ſæpe dicto, per ripam, & in Notitia: poſt *Annamatia* eiusdem itineris; etiam Tabulæ, a millibus XV: & tum tandem *Luſſunium* Antonini; *Luſſonium* Ptolemæi & Notitiæ; *Luſio* Tabulæ, cui *Luſione* eſt ſexto caſu: a qua poſt X millia eiusdem Tabulæ eſt *Alta ripa*, & in Notitia Imperii *Equites Dalmatæ Ripa alta:* Itinerario autem a Luſſunio per XVIII M. P. locus eſt *Ad ſtatuas*, quas ſi maiores & coloſſas intelligas, ſitus & diſtantia forte ad vrbem Coloczam ducent, in ripa ſiniſtra quidem ſitam, quæ tamen potuit translocata eſſe, aut a ſtatuis aduerſæ ripæ denominata.

XXII.

Inter Luſſonium & Teutoburgium Ptolemæus medium ponit Λουγίωνον, *Lugionum*; Antoninus heic *Altinum* habet, quod etiam in Notitia inuenitur: at *Teutoburgium* Ptolemæi, Antoninus ponit inter Cornacum & Murſam, itinere per ripam: Ortelius, neſcio quo indicio, trans Danubium, ſive in ſiniſtra ripa poſuit, circa Draui confluentes. Nomen a Germanis militibus: ſicut lapis circa Budam repertus, *Sicambriam* a Sicambris ibi conditam meminit: de quo Lazius conſulatur. Inter Drauum & Sauum in ripa Danubii ſunt *Cornacum*, XVI millibus paſſuum a Teutoburgio, vt itinerario

rario & Tabula (in qua *Tittenburgo* praue scriptum est) adnotatur. Notitia Imperii sub duce Pannoniæ Secundæ *Cuneum equitum scutariorum Cornaco* habet. Ptolemæus quoque in Pannonia Inferiore memorauit Κόρνακον, *Cornacum*. Inde XIII millibus in Tabula est *Cuccium*, siue vt in Itinerario & Notitia *Cucci*. Fuit enim *Cuneus equitum promotorum Cuccis*. Nec longe hinc *Cusum* aberat siue *Cusis*, vbi *equites Dalmatæ* præsidio erant, vt in Notitia est. Inter Cusum & Cuccium in Tabula locus ponitur, cui nomen est *Milatis* (sic Bertius edidit: nuper Norimberg. *Malatis*, quod corruptum puto) in Itinerario *Bononia* inter vtrumque media locatur. Et quod æqualis distantia XVI millium tam Bononiæ quam Milatis a Cuccio est, adparet eumdem locum esse *Milatas* atque *Bononiam*: illud vetus nomen, hoc nouum ab Romanis superinductum.

XXIII.

Inter Cusum & Taurinum, si se recte iter Antonini per ripam habet, *Acimincum* fuit, Ptolemæi Ἀκούμιγκον, *Acumincum*. nam & hoc in ripa fuit & proximum flumini. Ammianus lib. XIX cap. XXIV (Vales. cap. XI) de Constantio: *Vallo prope Acimincum locato, celsoque aggere in speciem tribunalis erecto, naues, vehentes quosdam legionarios expeditos, alueum fluminis proximum ripis obseruare sunt iussæ*. Sic scriptum per *i* non per *u*, in MSS. Regio, Colbertino, & Tolosate, quod Valesii fratres obseruarunt: etiam in Notitia Imperii sub duce Pannoniæ Secundæ, *Cuneus equitum Constantium Aciminci*. Locus certo finiri non potest, quia Itinerarium turbatos heic numeros habet CXIII; & a Cuso XXXIII, Tabula XL, in qua *Acunum* correpta forma, quasi per notas scriptum est. Lazio lib. XII Reip. R. sect. II cap. II videtur Salankemen esse. *Rittium* Ptolemæi; seu *Ritti* Antonini sequitur, in Notitia *Ricti*, in Tabula prauius *Bittium*, XXIII millibus a Tauruno: in Itinerario numeri hoc loco monstrosi sunt.

XXIV.

Tandem *Taurunum* est, antiquum oppidum, in cuius situ errare non possumus. Plinius enim lib. III cap. XXV clare monstrat. *Bacuntius*, inquit, *in Saum Sirmio oppido influit: - - - Inde* XLV M. *passuum Taurunum, vbi Danubio miscetur Saus*: quo loco hodie Alba Græca est, quæ etiam Belgrad, (quod nomen etiam apud Constantinum Porphyrog. de Administr. Imp. cap. XLII legitur, κάστρον τὸ Βελέγραδα ἐπονομαζόμενον) nostris *Griechisch Weissenburg* vocatur. Pannoniæ adscriptum fuisse ex Ptolemæi dispositione & Notitia Imperii clarum est, qua *equites promotos* sub duce Pannoniæ Secundæ tenuisse dicitur. Præterea in Itinerario & Tabula Theodosiana legitur. Hæc in ripa Danubiana.

XXV.

Introrsum prope Sauum, vbi Bacuntium recipit, *Sirmium* fuit, vt Plinius modo dictis verbis declarauit. Ptolemæo Σίρμιον in Pannonia Inferiore. Zosimus lib. II cap. XVIII Πόλις Παιωνίας τὸ Σίρμιον, ὅ παραῤῥέει ποταμὸς ἐπὶ θατέρας, εἰς τὸν Ἴστρον ἐκβάλλων; *Pannoniæ vrbs est Sirmium, quam ab vtraque parte flumen adluit, in Istrum se exonerans*. Flumen illud est *Bacun-*

cuntium, vt Plinius nominauit. Herodiano lib. VII cap. II est πόλις μεγίστη, *ciuitas maxima*, Pannoniæ quondam metropolis, quod ex Notitia Ecclesiæ constat, multis itineribus, inde susceptis, celebrata: etiam imperatores ibi sæpissime constiterunt, ibique leges multæ datæ, quas collegit Iacobus Gothofredus Topographia Vrbium in Cod. Theodosiano. Heic Probus interfectus; Eutropio notante: heic imperator creatus Theodosius, testante Epitoma Aurelii Victoris. Meminit & Strabo lib. II pag. 217 sed in situ errat, Segesticæ, & Sisciæ, & Colapi fluuio coniungens. Prope hanc vrbem erat *Almus* mons, siue *Alma*. Eutropius lib. IX cap. XI in Probo: *Opere militari Almum montem apud Sirmium, & Aureum apud Mœsiam Superiorem vineis conseuit.* Vopiscus in Probo cap. XVIII *Ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium, militari manu fossum, lecta vite conseuit.* Victor Eutropium exscribens in Epitoma, etiam dicit *Almam montem apud Sirmium*: & Dio Cassius lib. LV pag. 568 ὄρος τὶ Ἀλμὰν, *montem quemdam Almam* Bato occupauit. At Pæanius metaphrasta Eutropii, Ἄλμον; vt de lectione Eutropii sit minus dubitandum. Agri Sirmiensis fuit vel vicus vel oppidum *Budalia*, siue *Bubalia*, vt alii scribunt, patria Decii, imperatoris Romani. Eutropius lib. IX cap. IV *Decius e Pannonia inferiore, Budaliæ natus.* Sic MSS. & metaphrasta: Aurelius Victor epitoma, eadem transscripsit, sed *Bubaliæ*, vbi ille *Budaliæ.* Antoninus itinere a Sirmio Salonas, *Budaliam* primo loco habet, a Sirmio VIII M. P. distantem: vt ita certior sit scriptura Eutropii, ex optimis membranis Burdegal. & Fuld. petita. Vicum fuisse Victor alter, quem A. Schottus vulgauit, adseuerat. *Decius*, inquit, *Sirmiensium vico ortus, militiæ gradu ad imperium conspirauerat.* Ortus autem erat Budaliæ.

XXVI.

Supra Sirmium palus *Hiulca* est, cui adsidet in colle oppidum *Cibalæ*, vt fere Latini vocabulum formant: siue *Cibalis*, vt Græci. Ptolemæi enim in Pannonia Inferiore est Κίβαλις, *Cibalis*, etiam Zosimi & Pæanii, locis mox indicandis, Κίβαλις. Genus inde duxerunt Valentinianus & Valens, augusti. De patre illorum Ammianus lib. XXX cap. XXIV *Natus apud Cibalas Pannoniæ oppidum Gratianus ignobili stirpe, cognominatus Funarius.* Et Epitoma Victoris: *Valentiniani pater Gratianus ortus apud Cibalas, Funarius adpellatus est.* De ipsis augustis ex Philostorgii lib. VIII sect. XVI Photius excerptor, Οὐαλεντινιανὸν καὶ Οὐαλέντα τὴν Κίβαλιν λαχεῖν ἀναγράφει πατρίδα, *Valentinianum & Valentem Cibalin patriam sortitos esse scribit.* Nobile etiam oppidum factum bello Constantini: aduersus Licinium. Eutropius lib. X cap. IV de Constantino *Primo eum* [Licinium] *in Pannonia, ingenti adparatu bellum apud Cibalas instruentem, repentinus oppressit.* Et Epitoma Victoris: *Primum apud Cibalas iuxta paludem Hiulcam nomine, Constantino nocte castra Licinii inrumpente, Licinius fugam petiit.* Zosimus lib. II cap. XVIII & lacum & vrbem diligentius ita descripsit: Λικίννιος μὲν εἰς Κίβαλιν συνήθροιζε τὸν στρατόν. πόλις δὲ αὕτη Παιονίας ἐστὶν, ἐπὶ λόφου κειμένη· στενὴ δὲ ὁδὸς ἡ ἐπὶ τὴν πόλιν ἀνάγει, σταδίων πέντε τὸ εὖρος ἔχουσα, ἧς τὸ πολὺ μέρος ἐπέχει λίμνη βαθεῖα· τὸ δὲ λειπόμενον ὄρος ἐστὶν, ἐν ᾧ καὶ ὁ λόφος, ἐφ' οὗπερ ἡ πόλις. *Licinius ad Cibalin exercitum congregabat, quod oppidum est Pannoniæ in colle situm, ad*

quod via sursum ducit arta, quinque stadiorum latitudinem habens. Eiusdem maiori parti profunda palus imminet, reliquum mons est, in quo collis, cui oppidum est impositum. Iacobus Gothofredus ad Philostorgii lib. VIII cap. XVI obseruauit, quo loco Cibalis ceterorum est, in Tabula Peutingeriana poni *Ad labores*: quod nomen putat ex acerrimo inter Constantinum & Licinium prælio illi loco esse impositum. Si Antonini iter a Sirmio Salonas se recte haberet, Cibalæ cum lacu in austrum magis deducendæ forent: sed secus ipse ponit itinere alio, a Sirmio Carnuntum, quod iustius putamus dispositum esse. Ita autem habet:

Sirmio			
Vlmos	M.	P.	XXVI
Cibalas	M.	P.	XXIIII
Mursam	M.	P.	XXII,

iuxta quam Drauus traiicitur: & inde per Sopianas Arrabonam versus, & tandem Carnuntum proceditur. *Vlmi* autem, quod oppidum Antoninus omnibus itineribus, a Sirmio directis, vel ad Sirmium, posuit, præter id minus cognitum est, eiusque situs ex itineribus inter Sirmium & Cibalas designandus est.

XXVII.

Ad Drauum non dubitamus *Mursam* fuisse, &, secundum plurimorum opinionem, in loco oppidi, nunc valide muniti, Essek. Suadet itineris ratio modo propositi, quod a Sirmio ducit Carnuntum. Ad flumen autem nauigabile fuisse, ex eo etiam clarum est, quia Notitia Imperii testante, *Præfectus classis Istricæ* fuit *Mursæ*. Stephanus Byzantinus de Vrbibus: Μȣ̃ρσα, πόλις Παιονίας, κτίσμα Ἀδριανȣ̃, *Mursa vrbs Pannoniæ, ab Hadriano condita.* Sic vere legit ex MS. codice Vossiano: perperam vulgo, πόλις Ἰωνίας. Addit auctor: λέγεται καὶ Μȣ́ρσιον, *dicitur etiam Mursium.* Hinc est quod Græci & Latini quidam *Mursiam* vocant. Ptolemæus in Inferiore Pannonia: Μȣρσία κολώνια, *Mursia colonia.* Aurelius Victor in Epitoma: *Hoc tempore Constantius cum Magnentio apud Mursiam dimicans vicit.* Et paullo ante: *Vetranio, magister militum, imperium in Pannonia apud Mursiam corripuit.* Quod Zosimus lib. II cap. XLIII confirmat ita, vt Mursam pro regia Vetranioni ex eo fuisse adiiciat: ἐν τῇ Μȣ́ρσῃ Παιονίας ȣ̓́σῃ πόλει διέτριβε. *Mursiæ, quæ vrbs Pannoniæ est, commorabatur.* Lapsus ergo est Socrates lib. II Hist. Ecclesf. cap. XXXII, & eum sequutus Sozomenus lib. IV cap. VII, dum Mursam, vbi Magnentius victus est, ille Φρȣ́ριον τῶν Γαλλιῶν, *castellum Galliarum*; hic Γαλατῶν τὸ Φρȣ́ριον, *Gallorum castellum* adpellat: quos non solum Zosimus & Aurelius Victor, sed antiquus etiam lapis coarguit, quo non nemo oriundus dicitur MVRSA EX PANNON. INFERIORE, apud Gruterum pag. 1007, inscriptione 3. Hæc vrbs in Peutingeriana Tabula vocatur *Mursa maior*, cum vrbis insignibus: citra quam X millibus est, occasum versus, *Mursa minor*, vicus forsan aut oppidulum, itinere Burdigalensi dicta vitiose *Mersella*, pro *Mursella*. nam & hæc X M. P. a Mursa abest. Ptolemæo Μȣρσέλλα, id est *Mursilla*. Quo Iacobus Gothofredus *Murgillum* refert Lege I

Cod.

Cod. Theod. de Iudæis & Cælicolis, quaſi ex *Murſillo* deprauatum ſit. Præterquam vero quod dubia & incerta eſt emendatio; nondum mihi perſuadeo, Conſtantinum in paruo & obſcuro loco ita commoratum eſſe; vt leges ibi daret; quum in proximo vrbs incluta *Murſa maior* fuerit, in qua commodior principis commoratio eſſet.

XXVIII.

Quæ inter Drauum & Danubium extra huius ripam ſunt, non facile aliunde, quam ex Antonini itineribus cognoſcuntur, e quibus quædam adnotaſſe ſatis pro explicatione ſit. Primum ex itinere a Sirmio Lauriacum hæc damus:

Sirmio			
Vlmos	M.	P.	XXVI
Cibalas	M.	P.	XXIIII
Murſam	M.	P.	XXII
Antianas	M.	P.	XXIIII
Sopianas	M.	P.	XXX
Limuſam	M.	P.	XXII
Silacenas	M.	P.	XVI
Valcum	M.	P.	XXVIII
Mogetianam	M.	P.	XXX
Sabariam	M.	P.	XXXVI.

Deinde ex alio itinere a Sirmio Carnuntum:

Murſa			
Antianas	M.	P.	XXIIII
Sopianas	M.	P.	XXX
Pontem Manſuetianum	M.	P.	XXV
Triccianam	M.	P.	XXX
Cimbrianas	M.	P.	XXV
Criſpianam	M.	P.	XXV
Arrabonam	M.	P.	XXV
Flexum	M.	P.	XXV
Carnuntum	M.	P.	XXX.

De his, quæ me legere memini, breuiter ſubnotabo. *Antiana*, ſingulariter, legitur in Tabula Theodoſiana: Aldus *Ancianis*, caſu auferendi, ſed dubio genere. *Sopianæ* autem muliebri recte ponuntur, quia etiam Ammianus Marcellinus lib. XXVIII cap. II *Maximinus apud Sopianas, Valeriæ oppidum, obſcuriſſime natus eſt.* De Valeria autem prouincia in medii æui Geographia dicemus. Inter Limuſam & Valcum, *Vacontium* Ptolemæi ex ipſius rationibus, coniectura duce, ponimus. *Valcum* autem inepte quidam Valcowar ad Danubium vbi Valdaſum excepit, oppidum interpretantur, toto itineris ordine repugnante. *Mogetiana* itinere a Sabaria Acincum legitur *Mogentianæ*, pluratiuo numero & addita N littera. Latius *Cimbrianas*, ſiue *Cimbrianum*, vt ipſe vocabulum format, a vagis Cimbris deducit, quod facile

concedamus: esse autem in loco Albæ Regalis, adseuerat confidentius, quam probat: nec permittit distantia Arrabonæ.

XXIX.

Sunt & alia eius tractus, quæ ex solo Itinerario Antonini cognoscuntur, nec vero ita plane, vt definiri singula & certo explicari possint. Iter est a Sabaria Bregetionem:

Sabaria			
Bassianam	M.	P.	XVIII
Mursellam	M.	P.	XXXIIII
Arrabonam	M.	P.	XX
Bregetionem	M.	P.	XXX.

Ptolemæus quidem *Basianam* habet, sed inter Sirmium & Mursam recenset, quasi in medio loco positam, vt ita alia videatur esse ab Antonini *Bassiana*. Quæ sequitur *Mursella*, etiam alia est ab illa Ptolemæi & Itinerarii Hierosolymitani, siue a *Mursa minore* Tabulæ Peutingerorum, de qua paullo ante dictum fuit. Distant enim per totam ferme prouinciam.

Alio item itinere a Sopianis Bregetionem:

Sopianis			
Louiam	M.	P.	XXXII
Gurtianam	M.	P.	XXV
Herculiam	M.	P.	XX
Florianam	M.	P.	XV
Bregetionem	M.	P.	VIII.

Nihil certi potest in hisce definiri. Aldus primum a Sopianis locum legit *Louiam*, vti etiam in Tabula Peutingeriana est expressus: Bertius & Schottus *Iouiam*. Item Aldus pro *Gurtiana* legit *Gustianam*; Lazius *Curtianam*; quam & Ptolemæi *Curtam* putat eamdem esse. Non consentio. Curta Ptolemæi est ad Danubium proxima Bregetioni; Gurtiana Antonini in mediterraneis, & XLIII millibus, interiectis aliis, a Bregetione. Alienior est in *Floriana*, de qua dubitat lib. XII sect. III cap. VIII, vtrum hanc, an Sauariam, Græzium, Stiriæ metropolim, interpretetur: vtrumque ἀτόπως, & contra omnes rationes geographicas. Adeo nihil præsidii in Opere Wolfg. Lazii de Rep. Rom. In exteris prouinciis, nobis relictum est. Itidem alio itinere a Siscia Mursam hic ordo oppidorum est:

Siscia			
Variana	M.	P.	XXIIII
Aquas Balissas	M.	P.	XXXI
Inicerum	M.	P.	XXV
Strauianas	M.	P.	XXIIII
Mursam	M.	P.	XXX

Quæ inter Sisciam & Mursam sunt, necesse est cadere inter Sauum & Drauum, quæ Interamnia quasi Pannonia est. Primus locus Aldina editione est *Varianis* sexto casu: vnde, qui omnia in quartum mutarunt, fecere *Varia-*

rianas: malim equidem *Variana*, intellige castra. Exstant enim inscriptiones in Valeria, & Græzii in Stiria, & Petouione, apud Gruterum pag. 482, in quibus laudatur T. VARIVS CLEMENS, cum multarum prouinciarum præses, tum PRAEF. EQ. ALAE II PANNONIORVM, a quo, vel alio huius nominis, hæc castra potuerunt nominari.

XXX.

Notitiæ Imperii in Pannonia Secunda est *Præfectus classis primæ Pannoniæ Seruitii; item Classis Aegetensium, siue secundæ Pannoniæ, nunc Sisciæ.* Turbatus ordo primæ & secundæ videtur. Siscia enim in Prima est seu Superiori. Ad Sauum ergo fuit *Seruitium*, quia classem fluuialem habuit. Plerique censent, esse Ptolemæi *Serbinum*, quum *b* & *v* sæpissime permutentur, *n* & *ti* in MSS. iisdem lineis atque ductibus constent. Notitia Imperii etiam *Seruitium* designatum est LV circiter millibus passuum a Siscia in ortum. Philippus Brietius Tom. III pag. 279 Gradisciam interpretatur. Caue vero cum *Seruitti* Antonini confundas itinere prope medio a Sirmio Salonas. Hoc enim in fines Dalmatiæ cadit. Classis autem *Aegetensium* videtur *Segestensium* legenda esse, a *Segesta* siue *Segestica*, oppido & insula denominata. nam *Aegeta* oppidum Mœsiæ sub Danubio est, remotum nimis a Pannonia, etiam Inferiore.

XXXI.

An vero *Stridon*, S. Hieronymi patria, huc referenda sit, ambigitur. Plures persuasi sunt, esse eamdem quæ Ptolemæi est *Sidrona*, quam in mediterraneis Liburniæ posuit. Ipse Hieronymus de se, extremo Catalogo Script. Eccles. *Hieronymus, patre Eusebio natus, oppido Stridonis, quod a Gothis euersum, Dalmatiæ quondam Pannoniæque confinium fuit.* Sidronam quidem Ptolemæus Liburniæ dat, sed ita, vt in limitem Dalmatiæ incidat, supra fontem Titii amnis, qui Liburniam finit. Ipse Hieronymus in Zephaniæ cap. I comma II videtur *Illyrium*, quo Dalmatia & Liburnia continentur, a patria sua separare. *Testis*, inquit, *Illyrium est, testis Thracia, testis, in quo ortus sum, solum.* Quapropter videtur ita in Dalmatiæ confinio fuisse, vt tamen magis ad Pannoniam Inferiorem, quæ cis Sauum est, vergeret.

XXXII.

Hæc de Pannonia sufficiant, si appendicis loco pauca ad vtramque, quæ supra prætermisimus, adiecta fuerint. Superiori Pannoniæ ad Sauum fluuium addo post Sanæ confluentem Itinerarii *Prætorium Latouicorum*, XXXIIII millibus ab Aemona; quod Ratschach nunc vocari, locorum periti viri tradunt: deinde prope confluentem *Corcoram*, quem amnem Strabo lib. VII pag. 217 nominat (Κορκόρας Græce est) situm eiusdem Itinerarii *Nouiodunum*, nunc Gurkfeld, quia *Corcoras* fluuius hodie Gurk adpellatur. Tum *Quadratum* sequitur: & vlterior *Siscia:* quam *Variana* castra Pannoniæ Inferioris excipiunt. Ordo itineris ab Aemona Sirmium ex priore parte talis est:

Sirmio			
Prætorium Latouicorum	M.	P.	XXXIIII
Nouiodunum	M.	P.	XXXI
Quadratum	M.	P.	XXVIII
Sisciam	M.	P.	XXVIIII
Variana	M.	P.	XXIII.

Inferiori Pannoniæ in ripa Danubii adiungimus locum *ad Muros* dictum, inter *ad Statuas*, quæ post Arrabonam sunt; & *Bregetionem*, vbi Valentinianus augustus mortuus est: cuius vidua Iustina cum Valentiniano puero quod in villa, quam *Murocinctam* adpellant, degebat, multi existimant, Lazium sequuti, eumdem locum esse *ad Muros*, & *Murocinctam*. At ille locus, qui *ad Muros* dicitur, prope Bregetionem fuit, XX circiter millibus disiunctus: *Murocincta* autem villa *centesimo lapide* separata fuit a Bregetione, vt Ammianus auctor est lib. XXX extremo. Infra hunc locum est *Crumerum*, vt Aldus vocat: *Crumeros* dicunt recentiores, eodem itinere per ripam Pannoniæ: sed prior casus est etiam Notitiæ Imperii, qua sub duce Valeriæ sunt *Equites promoti Crumero*. Inter Anamatiam & Vetussalinam est *Intercisa* eodem itinere, vbi Notitia *Equites sagittarios* statiua habuisse narrat. Inter Salvam & Carpim fuerunt castra, *ad Herculem* dicta, itinere ab Acinco; ibi in Notitia locantur *Auxilia Herculensia*. Notitia etiam hoc tractu memorat *Florentiam*, vbi *Præfectus classis Istricæ* fuerit. Surita putat *Florianam* Antonini esse, de qua supra in itinere a Sopianis Bregetionem: si modo Floriana ad flumen fuit, vt præfectum classis habere potuerit. Tandem quum Acincum & Transacincum, ac Contra Acincum supra viderimus; non possum quin inscriptionem ex Grut. p. 545 num. 9 adiiciam, qua etiam *Septaquinci* in hoc tractu Pannoniæ fit mentio:

D. M.
IVLIO IVLIANO
EVOK. AVG. DOMO
SEPTAQVINCI EX
PANNONIA INFERIORE, &c.

XXXIII.

Si quæ reliqua sunt, quæ prætermisimus, in vtraque Pannonia, ex Itinerario Antonini, Tabula Peutingeriana, & Notitia Imperii petantur, suppleantur. Locum enim iis, vt obscurioribus, adsignare non possumus.

SECTIO III.

MOESIA.

XXXIV.

Mœsia Pannoniæ in ortum adiacet, incipiens post Taurunum, ex Ptolemæi dispositione, quam sequimur: licet posteriores quidam Pannoniæ fines protulerint longius. Itinere enim Hierosolymitano, siue Burdigalensi, post

post Singidunum adscriptum est: *Finis Pannoniæ & Mysiæ.* Græci plerique scribunt Μυσία, *Mysia*, quod & nomen regionis in Asia est. Idcirco etiam Dio Cassius lib. XLIX p. 413 discriminis caussa dicit, ἡ ἐν τῇ Ευρώπῃ Μυσία, *Mysia Europæa.* Raro Latini Græcos imitantur. Inscriptio 9 pag. 446 apud Gruterum, LEG. LEG. VII CL. IN MYS. INFERIOR. Et alia apud eumdem pag. 521 num. 7 NAT. MYSIA SVPERIORI. Et Cod. Theod. Lege vn. de lusor. Danub. *in Mysiaco limite:* ac Lege III de milit. veste, *Scythia & Mysia*, id est Mœsia Secunda, Latino more *y* in *u* mutato. Ouidius quoque lib. IV Pont. epist. IX vers. 77 *Mysas* dixit Mœsos:

Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli.

Alibi semper Latino ore est *Mœsia*, * diphthongo sonans, qua a *Mysia* Asiæ distinguatur. Sic etiam pluribus in lapidibus est apud Gruterum p. 448 n. 3 IN MOESIA: & pag. 453 LEGAT. PROPRAET. MOESIAE; & aliis multis locis. Populus sunt *Mœsi.* Tacitus lib. XV cap. VI *quinta legio recens e Mœsis excita erat.* Et Eutropius lib. V cap. IV *Dalmatas & Mœsos vicit.* Græce Μυσοί. Herodianus lib. III cap. X τὰ ἐν Μυσοῖς καὶ Παίοσι ϛρατόπεδα. Inde *Mœsicus* & *Mœsiacus.* Plinius lib. IV cap. I *Mœsicæ gentes.* Tacitus III Hist. cap. II *Mœsici exercitus:* & mox, *ala Mœsica.* Idem Hist. II cap. XXXII *Mœsiacæ copiæ.* Et Suetonius Vesp. cap. VI *Mœsiaci exercitus bina millia missa auxilio Othoni.* Et Græco more Lege vn. de lusor. Danubii, vt modo diximus, *limes Mysiacus.*

XXXV.

Plinius lib. III cap. XXVI Mœsiæ longitudinem, fines, populos & flumina ita descripsit: *Pannoniæ iungitur prouincia, quæ Mœsia adpellatur, ad Pontum vsque cum Danubio decurrens. Incipit a confluente* [Saui] *supra dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Timachi, Mœsi, Thraces, Pontoque contermini Scythæ. Flumina clara: e Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Oescus: ex Hæmo Vtus, Escamus, Ieterus.* Fines ergo a Danubii & Saui confluentibus, vbi Taurunum est, vsque ostia Danubii & Pontum Euxinum deducit, vt semper Danubius a tergo sit: ab austro Dalmatici montes, & longissimo tractu Hæmus, ** quo a Macedonia & Thracia separatur.

XXXVI.

Quod ad populos attinet, noti plurimi, præter *Celegeros*, vel ex nomine, vel situ quem illis Ptolemæus dat, qui plures addit, *Tricornesios, Picensios, Troglodytas, Peucinos*, & alios obscuros: quibus nos addimus *Scordiscos.* Ex his

* Hæc diphthongus a pronunciatione litteræ υ nihil differt, si Lipsium audias de Pronunc. Latin. Lingu.

** Dio Cassius libro LI. extrem. Τὸ μὲν πάλαι Μυσοί τε καὶ Γέται πᾶσαν τὴν μεταξὺ τοῦ τε Αἵμου καὶ τοῦ Ἴϛρου ᾤκουν ἐνέμοντο· προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου καὶ ἐς ἄλλα τινὲς αὐτῶν ὀνόματα μετέβαλον, καὶ μετὰ ταῦτα ἐς τὸ τῆς Μυσίας ὄνομα πάνθ᾽ ὅσα ὁ Σάυος εἰς τὸν Ἴϛρον ἐμβάλλων ὑπέρ τε τῆς Δαλματίας καὶ ὑπὲρ τῆς Μακεδονίας τῆς τε Θρᾴκης ἀπὸ τῆς Παννονίας ἀφορίζει συγκεχώρηκε. Καὶ ἔϛιν ἐν αὐτοῖς ἄλλα τε ἔθνη πολλὰ καὶ οἱ Τριβαλλοί ποτε προσαγορευθέντες, οἵτε Δαρδάνιοι καὶ νῦν οὕτω καλούμενοι. *Olim Mysi & Getæ omnem Hæmo & Istro interiectam terram incolebant. Sed sensim eorum quidam alia sortiti sunt nomina. Posteaque Mysiæ nomen cum omnibus regionibus, quæ Sauus in Istrum incurrens super Dalmatiam & Macedoniam & Thraciam a Pannonia seiungit, communicari cœpit. Atque in iis cum aliæ gentes, tum qui aliquando Triballi appellati sunt & Dardanii etiamnum sic nominati.*

his *Tricornesios* ponit πρὸς Δαλματίᾳ, *Dalmatiam versus*, scilicet maxime occidentales, ab oppido *Tricornio*, quod post Singidunum est, denominatos: *Picensii* autem sunt *Pincensii*, ab oppido *Pinco*, & fluuio *Pingo*, vt Plinius vocauit, dicti. Hi ergo excipiunt Tricornesios. *Mœsi* autem proprii, Ptolemæo *Mysi*, sunt πρὸς τῷ Κιάβρῳ ποταμῷ, *ad Ciabrum flumen*, vltimi in Superiori prouincia: quibus in austrum πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ, *Macedoniam vsque*, adiacebant *Dardani*, qui a Dardanis in Troade videntur originem traxisse, sicut proprii *Mœsi* a Mysis citerioris Asiæ; vnde etiam constanter a Græcis *Mysi*, Μυσοὶ, adpellantur. Inter Dardanos autem & Dalmatas *Scordisci* * erant, vti ex Liuii lib. XL cap. LVII constat. Dardanis enim dicit *per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum Italiamque*. Hinc vagata ad extrema Pannoniæ πρὸς ἕω, *ab ortu*, & in ipsa Pannonia aliquando iuxta Danubium, & aliis locis, consederunt, quod Strabo lib. VII pag. 219 tradit. Vaga enim gens fuit, *a Gallis oriunda*, vt Liuius prodidit epitoma LXIII. Adde Iustinum lib. XXXII cap. III. *Timachi* iuxta *Timachum* fluuium, qui etiam *Timacus* dicitur, sicut oppidum, quod propter ipsum forsan fuit, Ptolemæus Τίμακον, *Timacum* dixit.

XXXVII.

Triballi ** post Ciabrum coluerunt, τὰ δυσμικὰ, *occidentalia* Mœsiæ Inferioris tenentes. *Peucini*, a Peuce insula Danubiana dicti, κατέχουσι τὰ στόματα, *Istri ostia tenebant*: infra quos, Thraciam versus *Troglodytæ* Ptolemæi erant: *Thraces* vero *Mœsi*, quos Plinius dixit, haud dubie ex Thracia profecti, loca videntur patriæ proxima occupasse. Ceteros obscuros Ptolemæi, quos πρὸς τῷ Πόντῳ, *iuxta Pontum* locat, vt *Crobyzos*, *Oetensios*, *Obulensios*, & qui hos interiacent, *Deminsios* & *Piarensios* prætermittimus. *Scythæ* Plinii in Mœsia sunt *Getæ*, ab Ouidio in Ponticis descripti, qui inter illos exsulabat. a quibus extrema illa prouinciæ Inferioris pars medio æuo fuit *Scythia* dicta, & prouinciis Thraciæ adnumerata, vti ex Sexti Rufi cap. IX clarum est. Ipsi autem *Scythæ* Mœsiaci ex Scythia Transdanubiana orti sunt: & sub iis obscura Ptolemæi nomina maiorem partem credo latuisse.

XXXVIII.

Primus fluuiorum Plinii *Margis* est, siue *Margus*, a quo oppidum *Margum* vel *Margus* nomen habet, & iuxta Tricornium exit in Danubium, ideoque idem videtur esse qui *Moschius* est Ptolemæi: *Timachus*, siue *Timacus*, de quo ad oppidum cognomine plenius infra dicemus, a Drino, cui miscetur, in Danubium defertur. *Pingus* siue *Pincus* cum aliis mixtus, est ille, qui hodie Moraua adpellatur. *Ciabrus* diuidit Superiorem Mœsiam ab Inferiore, a Ptolemæo Κίαβρος; aliquando Κίαμβρος adpellatus. *Oescus* videtur Danubio ad oppidum Oescum adfundi, nunc *Isscha* dictus; & *Vtus* ad oppidum Vtum. Vlteriores sunt incerti.

XXXIX.

* Hi sunt fortassis Κορδισταὶ illi quos memorat Athenæus lib. VI pag. 234, A, quosque aurum contemsisse ait.

** In horum terris *Dardani* consedisse videntur, qui deinde Triballorum nomen obscurarunt. Vide infra locum LI. pag. 527, 528.

XXXIX.

Mœsia per Ciabrum fluuium diuisa fuit in *Superiorem* & *Inferiorem*, vt auctor Ptolemæus est. Superior habuit populos Tricornesios, Pincensios, Dardanos, Scordiscos, Timachos Plinii, & Mœsos proprios: ceteræ gentes sunt Inferioris. Quam antiqua sit diuisio, mihi non liquet. Plinius & Tacitus de Mœsia loquuntur vt vna prouincia. Illius verba supra cognovimus ex lib. III cap. XXVI: hic annali I cap. LXXX *prorogatur Poppæo Sabino prouincia Mœsia.* Et lib. II cap. LXVI *proprætor Mœsiæ.* Inscriptio vetus, sub Vespasiano facta, apud Gruterum pag. 453 MOESIAE PRAEFVIT. Spartianus de Hadriano quidem cap. II dixit: *post hoc in Inferiorem Mœsiam translatus extremis iam Domitiani temporibus:* verum non dicitur in eam præses missus, sed tantum vt miles & tribunus, vbi primum de imperio augurium ceperit, cuius locum ita sui temporis consuetudine Spartianus designat. Inscriptio sub Antonino Pio, post Hadrianum facta (nam *Diuus* in ea vocatur) *Superioris* meminit, apud Gruterum p. 493 num. I LEG. AVG. PR. PR. PROVINC. MOESIAE SVPER. & alia sub Seuero pag. 407 num. I LEG. AVG. PR. PR. PROVINC. PANN. ET MOESIAE SVP. Et lapis Tiburtinus, cuius ætas autem non constat, apud eumdem p. 49 num. 6 LEG. AVG. PR. PR. PROVINCIAE MOESIAE INFER. Sed iam tum sub Hadriano diuisam prouinciam fuisse, ex Suetonii verbis Vitell. cap. XV clarum est: *Octauo imperii mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarum atque Pannoniæ.* Ex superiore ætate nondum inuenimus, quod certo possimus dicere. Mansit diuisio inlibata vsque ad Aurelianum, qui, vt Eutropius lib. IX cap. IX tradit, subtraxit partem, præsertim Superiori, vt Daciam suam, quæ cis Danubium est, constitueret: & vsque Constantinum, qui prouinciam Scythiam abstulit Inferiori, relictis vocabulis veteribus. Nam & Rufus cap. IX *Inferiorem* Mœsiam, etiam curtatam illam adpellat: & Ammianus lib. XVI cap. XVIII de Constantio: *nuntiis terrebatur, indicantibus Sarmatas Superiorem Mœsiam & Secundam populari Pannoniam.* Sero Mœsia in *Primam* & *Secundam* diuisa fuit, quæ nomina in Notitia Imperii Occidentalis leguntur. Sed de his in Geographia medii æui agemus.

MOESIA SVPERIOR.

XL.

Limitem supra vidimus, quem constituimus a Saui & Danubii confluentibus cum Plinio, aut paullo vltra; vsque ad Ciabrum fluuium. Populos etiam nominauimus, in quibus & *Dardani* erant, vt sic *Dardania* quoque pars Mœsiæ fuerit Superioris. Oppida primum in ripa explicamus: postea quæ in mediterraneis sunt.

XLI.

Post confluentem & Taurunum, qui finis erat Pannoniæ, primum oppidum Superioris Mœsiæ *Singidunum* est, vt Latini scribunt, Antoninus itinere ab Vrbe in orientem; & auctor Itinerarii Hierosolymitani siue Burdigalensis: item qui Tabulam confecit Theodosianam, & qui Notitiam Im-

perii ſub duce Mœſiæ Primæ; nec non Iornandes de Reb. Get. cap. LV ed. Lindenbrogii; at Grot. *Singidonum*, & Aurelius Victor in epitoma de Iouiani patre, *incola agri Singidonenſis prouinciæ Pannoniæ.* Pannoniæ tribuit vel propter vicinitatem, vel quia vere quidam poſt Singidunum limitem conſtituerunt, vt ſupra ex Itinerario Hieroſolymitano diximus. Græci non vno modo ſcribunt. Ptolemæus Σιγίδουνον; Procopius de Aedific. lib. IV cap. V Σιγγηδὼν & πόλις Σιγγηδόνος: Theophylactus Simocatta lib. I cap. I Σιγγηδὼν, quod etiam in Excerptis Photii, Cod. LXV ita reperitur. Philoſtorgius lib. IV cap. X Σεγγιδὼν, *Sengidon*; ἐν Σεγγιδόνι τῆς Μυσίας, *in Mœſiæ vrbe Sengidone.* Ibi Conſtantium poſt Sirmienſe concilium ait conſtitiſſe: quo tempore ab illo lex XXVIII Cod. Theod. de Adpellationibus, data eſt *Kal. Iul. Singiduno.* Antoninus adſcripſit, *caſtra* habuiſſe: Notitia Imperii, *præfecturam legionis quartæ Flauiæ* dat. Quod oppidum hodie ſit, aut quo loco, non plane conſtat, quia Itinerarii Antoniniani numerus M. P. IIII breuitate ſuſpectus eſt: nec Tabula Peutingeriana lucem adfert, quæ Taurunum ponit cis confluentes III millibus: inter Confluentes autem & Singidunum loco numeri habet ſyllabam *co.* Alii ergo Senderouiam interpretantur, XXIIII millibus a Tauruno diſtantem; alii longius remouent. In tam incerto opinionum accedimus viro ſummo Lucæ Holſtenio, qui ad Ortelium adnotauit: *Procop. IV Aedific.* Σιγγηδὼν *ſcribitur, ſed adnexa ſequenti particula* ἐν, *legendum* Σιγγήδονον. *nunc Zenderin, ſedes non ita pridem Deſpotæ Seruiæ, paullo ſub Tauruno.*

XLII.

Poſt Singidunum in Tabula ſpatio XIIII M. P. *Tricornium* eſt: Itinerario Hieroſolymitano XII, quo *Tricornia caſtra* dicuntur: Ptolemæo Τρικόρνιον: in Notitia Imperii *Cuneus equitum ſagittariorum Tricornio.* Quod vero Ptolemæus dicit, παρ᾽ ἣν ἐκτρέπεται Μόσχιος ποταμὸς, *iuxta quam* [vrbem Tricornium] *diuertitur flumen Moſchium*, non intelligo, niſi ἐκχέεται, *effunditur* vel legas vel explices. Scribit enim ripæ oppida, apud quæ effuſiones ſunt fluminum; non flexus & diuerticula. Aiunt Golumbatz hodie dici quod in eius loco eſt: poſt quod paruo interuallo exoneratur fluuius, qui videtur *Moſchius* Ptolemæi, & forſan etiam Margis Plinii, niſi alter alterum exceptum defert in Danubium. Tunc Tabula Peutingeriana poſt XII millia paſſuum a Tricornio habet *Montem Aureum*, oppidum in ripa, nomen Monte Aureo trahens, quem Probus vitibus conſeuit, vt Eutropius lib. IX cap. XI refert: ad cuius radices hoc eiuſdem nominis oppidum ſic iuxta Danubium ſitum fuit, vt in Norici & Pannoniæ confinio Cetium ſub monte Cetio. Antoninus XXIIII M. P. a Singiduno reducit. Notitia Imperii ſub duce Mœſiæ Primæ, *Cuneus equitum Dalmatarum Aureo Monte.* Abhinc rurſus XIIII millibus eſt in Tabula *Margum* flumen, oblique ab occaſu adlabens, vt Danubio infundatur: a quo amne X millibus in eadem Tabula abeſt *Viminacium*, celebratum oppidum tam in Notitia Imperii, qui non ſolum *Præfectum claſſis Iſtricæ*, verum etiam *Cuneum equitum promotorum*; quam in vtroque Itinerario Antonini & Hieroſolymitano. Eutropius lib. IX cap.

XIII

XIII in Diocletiano: *Carinum apud Margum ingenti prælio vicit inter Viminacium & Aureum Montem.* Ptolemæus Οὐϊμινάκιον, qui λεγιὼν, *legio*, adſcripſit, quod ingens præſidium & caſtra legionis integræ arguit. Procopio & Simocattæ dictis locis Βιμινάκιον, illi laudatur πόλις ἀρχαία *vrbs antiqua;* huic πόλις λαμπρὰ, *vrbs magnifica.* Fuit enim colonia Romana. In ruinis Vlpiæ Traianæ inſcriptio reperta, apud Gruter. p. 371 n. 5

AVRELIO CONSTANCIO EQ. R
DEC. COL. VIMIN

A Viminacio quod *Margum* oppidum (iuxta quod Carinus victus eſt, & cui Tabula *Margenſe auxilium* imponit) tantummodo x millibus paſſuum, Aureum Montem verſus, in Hieroſolymitano Itinerario diſtant, quantum ſpatium Tabulæ a flumine eſt Viminacium; ſequitur, vt vel aliud *Margum* ſit Antonini, itinere ab Vrbe in orientem, quod vero vix credibile: vel numeri eius ſint admodum corrupti, quippe inter Montem illum & Viminacium, numerat LXXVI M. P. Tabula tantum XXIIII.

XLIII.

Heic itinera, quæ ſequuti ſumus, tam Antonini ab Vrbe, quam Hieroſolymitanum, ab ripa in mediterranea Naiſſum deflectunt: ripam autem ab alio Antonini, a Viminacio Nicomediam per ripam, & ex Tabula Theodoſiana, Ptolemæo item, & Procopio lib. IV de Aedific. cap. VI proſequemur. Sed magnæ nos difficultates circumſtant, quod nec hodie quiſquam, quod ſciamus, Bulgariam ripenſem diligentius delineauit, neque fluminibus, quod ſumme neceſſarium erat, diſtinxit ita, vt cum Ptolemæo ac Theodoſiano geographo conueniat, iiſque commode applicari poſſit: neque ipſi veteres inter ſe magnopere conſentiunt. Ptolemæus enim Dorticum & Ratiariam cis Ciabrum poſuit, qui amnis, ſi is eſt, quem Abr. Ortelius, quem Sigiſmundus a Bircken, quem alii ſignificarunt, cui flumen, Sofiam vrbem præterlabens, confunditur, & poſt Dacici Alutæ confluentes Danubio miſcetur; numeri Theodoſianæ Tabulæ & Dorticon & Ratiariam excludent a prouincia Superiori, quemadmodum etiam Procopius duo illa loca in ortum longe vltra Pontem Traiani remouit: neque pons ipſe ſatis notus eſt, ab aliis citerior factus, multis prope ad Alutæ & Danubii confluentem reductus, quibus non ſolum Procopius, verum etiam res ipſa conſentire videtur, quod probabilius eſt, pontem in medietatem fluminis, quod prouinciam præterlabitur, conſtitutum ita fuiſſe, vt recta per eum ad Dacorum Auguſtam, ſiue Vlpiam Traianam iretur. Impeditiſſimum ergo hoc iter eſt, ex quo non facile ſe quiſquam extricabit. Accedit, quod in Theodoſiana Peutingerorum Tabula, poſt Ratiariam, quod raro fit, fluuius deſignatus eſt, qui ſi eſt Ciabrus Ptolemæi, alia multo facies vtriuſque prouinciæ prodibit. Nos quem ſequamur incerti, ſingulorum rationem habebimus, aut plurium rationes diſtincte referemus.

XLIV.

In Tabula Peutingeriana poſt Viminacium per x millia paſſuum *Lederata* ſequitur, in Notitia Imperii *Lædenata* corrupte; quam *Turrim Literatam*

tam ab Romanis Latine vocatam, vulgo autem Λεδεράτα, Procopius tradit lib. IV Aedif. cap. VI: vere, an per adlusionem, non dicimus. at hic *Cuppas* & *Nouas* interponit, & Νοβῶν καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ, *contra Nouas in opposita continente* suam *Literatam* constituit, quasi trans Danubium in Daciæ ora positam. Credimus Procopio, quia Antoninus Lederatam posthabuit, & a Viminacio Cuppas idem spatium seruat, quod auctor Tabulæ, vt Turris sic in sinistram ripam remoueatur. A Tabulæ enim Lederata per XXIIII millia, prætermisso *Punico*, quod interiacet, ad vicum *Cuppas* venimus, sicut in Antonini Itinerario a Viminacio Cuppas, itidem XXIIII M. P. Scriptum in Tabula *Vico Cuppe*, etiam in Antonino Aldi, *Cuppe*: sed *Cuppis* sexto casu est in Notitia Imperii, vbi sub duce Mœsiæ Primæ *Cuneus equitum Dalmatarum* est *Cuppis*: item *Auxilium Cuppense* ibidem. Procopius Κοῦπες dixit. Hunc locum in Tabula post XII M. P. excipit alius, cui nomen est *Ad Nouas*. In Notitia *Auxiliares Nouenses ad Nouas*: item *Præfectura militum exploratorum Nouis*. Vtroque ergo modo dixerunt *Ad Nouas*, & *Nouæ*, sicut Procopius Νοβαί, & Antoninus Aldi & Schotti *Nouas*: sed numeri suspecti sunt, & haud dubie commutati cum numeris versus sequentis.

XLV.

A Nouis Tabula post XXV passuum millia oppidum cum vrbis insignibus habet, cui nomen *Faliatis*: Antonini Itinerario *Talia*: plenius Notitia Imperii *Taliata*. Ergo in Tabula etiam *Taliatis* legendum est. Forte idem locus est qui a Ptolemæo Τανάτις, *Tanatis*: a Procopio Τανάτας, *Tanatas* adpellatur. Ille enim inter Viminacium & Eteta ponit; hic in castellis, quæ vltra Nouas existunt: vocabula autem non multum dissonant. Inde per XXI M. P. Itinerarium Antonini fert *Aegetam*, quæ Aldina editione *Ageta* est, Tabulæ *Egeta*, & si quid sentio, Ptolemæi Ἔτητα, *Eteta*. Tabula tamen alia loca interiecta habet, vt maior fiat distantia, quam in Itinerario est.

XLVI.

Quæ ad *Ratiariam* vsque, Ptolemæi vltimum locum Superioris prouinciæ, sequuntur in itinere a Viminacio Nicomediam per ripam, hæc sunt:

Aegeta			
Aquas	M.	P.	XVI
Dorticon	M.	P.	X
Bononiam	M.	P.	XVII
Ratiariam, Leg. XIIII *Gem.*	M.	P.	XVIII

XLVII.

Oppidum *Aquæ*, quod proximum Antoninus post Aegetam ponit, in Tabula est *Ad aquas*; Ἀκυὲς Procopio, qui proxime post Pontem Traiani posuit. Episcopale fuit postea, quod ex Notitia Ecclesiæ, & subscriptionibus Concilii Chalcedonensis constat. Ab Aquis X millibus passuum *Dorticon* abest; in Tabula XXIIII: a Dortico Ratiaria XXXV in Itinerario; at in Tabula XLI. Tantum discrimen est distantiarum. Ab Ratiaria in eadem Tabula *Remedodiam* sunt XII M. P. & hinc ad *Almum* iuxta amnem, qui ibi Danubio adfunditur, IIII millia.

XLVIII.

XLVIII.

De *Dortico* nihil habemus dicere, quam quod a Ptolemæo, Antonino, auctore Tabulæ Theodosianæ, & Procopio, qui Φέρριον, *castellum*, dicto loco vocat, commemoretur. Nobilior *Ratiaria*, vt Antoninus, Notitia Imperii sub duce Daciæ Riparensis, & Procopius vocant. In Tabula Peutingerorum vocabuli exitus siue finis suspectus est, *Ratiaris* sexto casu: in Ptolemæo initium, diphthongus videlicet, Ῥαιτιαρία, *Rætiaria*, contra quam quatuor dicti auctores consentiunt. Accedit vetus marmor Romanum, Gruteri pag. 521 num. 7, NAT. MYSIA SVPERIORI REG. RATIARESE VICO CINISCO. *Ratiarese*, pro *Ratiarense*, lapsu marmorarii. Confirmat hæc inscriptio Ptolemæi dispositionem, qua Ratiaria Superioris fuit Mœsiæ & citra Ciabrum fluuium sita. Legionem XIIII Geminam ibi statiua habuisse, supra ex Antonini Itinerario intelleximus. At in Notitia Imperii sub duce Riparensis Daciæ est *Præfectura legionis tertiæ decimæ Geminiæ Ratiariæ.* Non iudicaueris facile, qui verior numerus sit, quum vtraque *Gemina* antiquis inscriptionibus cognominetur. Ratiariam *Arezar* hodie Bulgaris dici, Lucas Holstenius obseruauit. Addidimus ex Tabula spatium XVI millium passuum, in quo *Remedodia* & *Almum* sunt, si quis fortasse eiusdem Peutingerianæ delineatum flumen pro limitaneo, id est Ciabro, velit habere. Procopius his addit *Caput bouis*, Traiani opus: & *Zanes*, πολίχνιον παλαιόν, *vetus oppidulum*, prope Pontem Traiani.

XLIX.

Ipse Pons Danubii, mirandum Traiani opus, a Dione Cassio descriptus fuit, ex quo hæc Xiphilinus excerpsit, quæ Latine, brevitatis caussa, proferemus: *Traianus pontem lapideum in Danubio fecit, quem ego digne admirari nequeo. nam etsi Traiani sunt alia opera magnifica, tamen is pons longe omnibus antecellit. Eius pontis pilæ sunt* XX *ex lapide quadrato,* (κρηπῖδες λίθου τετραπέδου.) *altitudine pedum* CL *præter fundamenta; latitudine pedum* LX. *Distant inter se interuallo* CLXX *pedum, suntque fornicibus* (ἀψῖσι) *coniunctæ. Cuius operis sumptus licet sit incredibilis; tamen plus admirationis habet, quod hæc in fluuio, gurgitibus pleno, limosoque alueo facta sunt, quodque fluxus eius fluminis alio auerti non potuit,* (περιτρέψαι τὸ ῥεῦμα ἠδυνήθη.) Etenim factus pons fuit, vbi flumen est στενώτατον, *angustissimum*, & propterea ῥοωδέστατον καὶ βαθύτατον, *rapidissimum altissimumque.* Procopius lib. IV de Aedific. cap. VI addit rationem, cur Traianus tantum opus molitus fuerit, scilicet ægre tulisse, ὅτι οὐκ ἀπέραντος αὐτῷ ἡ βασιλεία εἴη, ἀλλὰ ποταμῷ Ἴστρῳ ὁρίζεται, *quod non interminatum haberet imperium, sed Istro finitum*, hoc est non continuum, sed maximo amne diremtum, impeditumque ita, vt ex vna parte alteri non possit facile subuenire. Addit quoque architecti nomen, *Apollodori Damasceni*: item, vtrimque pontem castellis muniuisse, quorum alterum, quod in Mœsia erat; *Pontes*, alterum *Theodora* vocatum fuerit.

L.

Tam mirabile opus inuidia successoris Hadriani destruxit. nam vt

Dio ait, ἀφεῖλε τὴν ἐπιπολῆς κατασκευὴν, *deiecit superiorem structuram*, vt solæ pilæ relinquerentur, quod barbari facile irrumpere possent, caussatus: sed vera caussa suberat, quod Traiani gloriæ inuidit, quam quum superare desperaret, maluit eius magnitudini detrahere. Procopius addit, ruderibus impeditum flumen, mutasse cursum, subindeque (αὖθις) alueum repetiisse; vt nauigia non impedite deueherentur.

LI.

Locus Pontis incertus est & maxime dubitatus. Vulgo aiunt rudera ad Seuerinum oppidum exstare: sed vereor, ne decepti a Paullo Iouio fuerint; ipse vero a rumore vel fabula: quod etiam Lipsius de Iouio censet lib. III Magnitud. Rom. cap. XIII. Quis enim credet, ipsius ætate *pilas*, vt ait, *triginta sex exstitisse*, quum Dio, Dalmatiæ ac Pannoniæ præses, sicque nec vicinæ Mœsiæ imperitus, XX tantummodo fuisse tradat; & Procopius, Iustiniani æuo, nihil nisi ἐρείπια καὶ θεμελίους, *rudera & fundamenta* commemoret? Nec de Seuerini oppido idem omnes iudicant, quod in Seruia alii longe supra Morauam collocant; alii prope Alutæ confluentem in Bulgaria. Quo fit vt disiunctissimis locis pontem eumdem in diuersis chartis poni videamus. Quum ergo ab recentibus nihil sit subsidii, ex antiquitate repetendum est. Procopius, sæpe dicto loco, *Pontem Traiani* longe infra Viminacium (quod Widin putatur esse) & post Cuppas ac Nouas recenset. Ergo falsi sunt, qui supra Viminacium, seu media via inter id ac Taurunum ponunt. Deinde idem Ἄκυες, *Aquas*, siue *Ad aquas*, dicit oppidum ἐγγὺς κείμενον, *propinque situm*, μετὰ τὴν Πόντην, *post Pontem*, & inde, præter nonnulla castella, ad Bononiam & Ratiariam ducit, quo cursu ad alteram de vlteriore Seuerino sententiam acceditur propius, non autem id plane confirmatur, sed inter Aegetam & Aquas *Pons Traiani* statuitur.

LII.

Mediterranea Mœsiæ Superioris a Tauruno ad Viminacium parum nota sunt: a Viminacio autem iter Antonini, ab Vrbe in orientem directum, ita Naissum & Serdicam ducit, vt per Thraciam ferat Byzantium. Quem cursum etiam Itinerarium Hierosolymitanum tenet, pluribus autem locis & oppidis, sed plerisque obscurioribus, vel explicatum vel interpolatum. Antonini hic ordo est.

Viminacio			
Municipium	M.	P.	XVIII
Idimum	M.	P.	XXVII
Horrea Margi	M.	P.	XXI
Pompeios	M.	P.	XXIIII
Remisiana	M.	P.	XXV
Turrim	M.	P.	XXVIII
Meldia	M.	P.	XXX
Serdicam	M.	P.	XXXIIII

Quod *Municipium* dicitur oppidum, ita etiam, eademque distantia, vocatur in Hierosolymitano & in Peutingerorum Tabula. Quod sequitur *Idimum* sic

ſic ſcribitur etiam in Tabula, ex quibus corrigendum Hieroſolymitanum eſt Itinerarium, quo praue *Idomum* expreſſum eſt. *Horrea Margi* ab Idimo in Tabula ſunt XII tantum millibus ab Idimo, quod numerum Antonini ſuſpectum reddit, quaſi X alterum pro I irrepſerit. In Hieroſolymitano eſt XVII M.P. ab Idimo, *Oromago*, quod non dubito, quin ex *Horreo Martis* deprauatum ſit. nam *Orrea* Ptolemæi & *Horrea* Antonini pari interuallo diſtant a Naiſſo, quæ ſequitur. Ptolemæus autem ſimpliciter ὄῤῥεα, *Orrea* vocat. Cognomentum *Margi* haud dubie a fluuio *Margo* vel *Margi* eſt, qui videtur adluiſſe. oblique enim Mœſiam percurrit. Inde ducit Antoninus *Pompeios*, qui in Hieroſolymitano *Ipompeii* corrupte: in Tabula Peutingeriana *Præſidium Pompeii* ſunt.

LIII.

Hinc itur *Naiſſum*, nobilem ciuitatem, &, vt Excerpta anonymi de Vita Conſtantini M. tradunt, huius imperatoris patriam. quod inde fit probabilius, quia is ſæpe ibi conſtitit, & multas in ea vrbe leges tulit, vt I Cod. Theod. de alimentis: lex II de integri reſtitutione: lex VII. de centonariis, & eiuſdem codicis aliæ. An etiam Iuliani lex I. Cod. Th. de proximis com. diſpoſitionum, huc referenda ſit, quæ accepta dicitur *Naiſis*, dubitat non nihil Iacobus Gothofredus: quem Lucas Holſtenius confirmare poſſit, qui in veteri nummo Romæ vidit NAISITANI; indeque verum vrbis vocabulum fuiſſe *Naiſus*, ſimplici ſibilo perſuaſum it, vſus ad illud & Stephani chorographi teſtimonio, Ναϊσὸς ſcribentis. Verum Abr. Berkelius, V.C. obſeruauit, in omnibus libris antiquis legi geminata littera Ναϊσσός: at Zoſimus indiſcriminatim lib. I cap. XLV, Νάϊσσος ſcripſit, & lib. III cap. XI Νάϊσον: ac Tabula Theodoſiana *Naiſſus*. Ptolemæi Νέσος Dardaniæ, eruditis viris, vt fiat Ναϊσὸς vel Ναϊσσὸς, videtur emendandum eſſe. Ammianus Marcellinus *Næſſus* ſcripſit, niſi error eſt deſcribentium, qui *ai*, vt ſolet nonnunquam antiquis monimentis, pro diphthongo habuerunt. Lib. XXI cap. XVIII [Valeſ. X] de Iuliano: *Imperator reuertitur Næſſum, copioſum oppidum.* Et cap. ſeq. *Iulianus agens tunc apud Næſſum.* Zoſimus autem in eadem hiſtoria lib. III cap. XI καταλαβὼν τὴν Νάϊσον, *quum Naiſum perueniſſet.* Et mox, ὄντι κατὰ τὴν Νάϊσον, *quum apud Naiſum hæreret.* De ſitu & regione variant auctores. Stephanus Byzantius, Νάϊσσος πόλις Θρᾴκης *Naiſſus vrbs Thraciæ*, quod Berkelius ex confinii ratione excuſat: Valeſius in Ammian. XXI cap. X Δακίας legendum putat, quia incluta Daciæ mediterraneæ fuit. Iornandes Get. cap. LVI *Naiſſum primam vrbem inuadit Illyrici*, puta Illyrici magni, quo Mœſia continebatur. De patria Conſtantini conſentiunt multi. Stephanus in Naiſo: κτίσμα καὶ πατρὶς Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως, *opus & patria Conſtantini imperatoris.* OPVS, quia patriam ſuam ornauit & amplificauit. Excerpta anonymi de Conſtantino, a Valeſio edita: *Conſtantinus natus in oppido Naiſo atque eductus.* Et Iulius Firmicus Matheſ. lib. I cap. vlt. *Dominus & Auguſtus noſter, Conſtantinus Maximus, apud Naiſum genitus.* Sic ex duobus MSS. Valeſius: vulgatum perperam *apud Tarſum.* Cedrenus pag. 221 de Conſtantio Chloro: ἐγέννησε Κωνσταντῖνον περὶ τὴν τῆς Δακίας πόλιν,

genuit

genuit Constantinum apud Daciæ vrbem, quasi excidisset nomen, aut propter dignitatem sic satis significaretur. Hodie, & nomine & loco suadente, est *Nissa*, vrbs non ignobilis in via, a Tauruno Constantinopolim ferente.

LIV.

Tribus millibus passuum a Naisso fuit *Mediana*, villa regia siue prætorium, vbi etiam principes aliquando constiterunt. Marcellinus lib. XXVI cap. X *Concordissimi principes* [Valentinianus & Valens] *percursis Thraciis Næssum* [Naissum] *aduenerunt: vbi in suburbano, quod adpellatum Mediana, a ciuitate tertio lapide disparatur, quasi mox separandi, partiti sunt comites.* Heic data est lex VIII Cod. Theod. de iure fisci, & lex XIII de operibus publicis, quibus subscriptum est *Med.* quod alibi *Mediolanum*; his legibus locum hunc Daciæ siue Mœsiæ antiquæ, vt Gothofredus probauit, significat.

LV.

Post Naissum Antonini itinere proxima *Remisiana*, Hierocli in MS. *Remessiana*; Peuting. Tabula *Romesiana:* & apud Gennadium de Script. Eccles. *Romatianæ ecclesiæ episcopus*; atque ita etiam in Martyrologiis: Burdigalensi itinere *Romansiana.* Holstenio videtur esse Piros inter Nissam & Sofiam. Sequitur post XXVIII in Antonini Itinerario *Turris:* at Hierosolymitanum habet *Turres* pluraliter; etiam Tabula Theodosii; & hæc quidem cum interuallo XXX M. P. quod cum Antonino prope conuenit: minus autem cum Hierosolymitani Itinerarii auctore, cui tantum XVIII sunt siue bis IX: sed potest numerus excidisse. Atque hæc ex itineribus in Superiore prouincia. Præterea in mediterraneis est *Timacum* inter Naissum & Ratiariam. Tabula Peutingerorum duplex facit, *maius* & *minus;* sed proxime coniungit, a Naisso XXVII M. P. vtrumque ponit. Ptolemæus Τίμακον in oppidis mediterraneis recenset: Plinius flumen *Timachum* habet, quod, vt verosimile est, si oppidum præterlabitur, falsum est, quod quidam in Pannoniam remittunt, quasi Drino infusum, vt Tabula Sigismundi a Birken habet. A Timaco non longe absunt *Castra Martis*, oppidum ἐ παρὰ τὴν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, *extra ripam* positum, vt Procopius dicit de Aedific. lib. IV cap. VI, cui Καςράμαρτις, *Castramartis* vocatur. Sozomenus lib. IX cap. V de barbarorum ad Istrum sedentium quodam duce, καὶ Καςράμαρτις, πόλιν τῆς Μυσίας, προδοσίᾳ ἑλών, *Castra Martis, vrbem Mœsiæ, proditione cepit.* Et Marcellinus lib. XXXI cap. XXXII (Vales. XI) *Gratianus Sirmium introiit, & quatriduo ibi moratus per idem flumen* [Danubium] *ad Martis Castra descendit.* Episcopus eius vrbis subscripsit Concilio Sardicensi. Vulgo Stramartis vocari, Holstenius auctor est.

LVI.

Hæc ripam versus exstiterunt: in austrum recedunt æque circa limitem vtriusque Mœsiæ *Vlpianum* & *Scupi.* Procopius lib. IV de Aedific. cap. I ἦν τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ παλαιοῦ πόλις, ἥπερ Οὐλπιᾶνα ὠνόμαστο, *Erat vetus oppidum Dardaniæ, quod Vlpiana dictum fuit.* Instaurator Iustinianus vocauit *Iustinianam Secundam.* Et Ptolemæus in Dardania Οὐλπιανὸν, *Vlpianum* recen-

censet. Locus incertior est. Cum vulgo Baudrandus Prisren interpretantur; Brietius Pyroth: alii longius in ortum reducunt.

LVII.

Scupi autem, Ptolemæo est Σκοῦπι, *Scupi*; Stephano Σκόποι, *Scopi*, nisi etiam Σκοῦποι legendum, vt iustus ordo alphabeti seruetur, quem neglectum esse in hoc vocabulo, Berkelius quoque obseruauit. Dicit quidem πόλιν Θράκης, *oppidum Thraciæ*; sed ea ratione, qua supra Naissum adscripserat Thraciæ, quæ, quod nemo dubitat, Mœsiæ est. Trebellius Pollio epistola Claudii Gothici, in Regilliano, *qualis apud Scupos in pugnando fueris.* Data & *Scupis* lex est CXIX Cod. Theod. de decurionibus. Paullinus Nolanus Carm. XVII ad Nicetam vers. 195

Ibis & Scupos patriæ propinquos
Dardanus hospes.

Hodie *Scopia*, vulgo *Vschup* adpellatur.

LVIII.

Addit Ptolemæus *Vellanim* (Græce Οὐελλανὶς est) in extremo limite iuxta Inferiorem Mœsiam, vbi Gothofredus contendit legem II Constantini de Veteranis, Cod. Theod. datam esse, quia in MSS. *in ciuitate Velanorum*, quod perperam vulgatum sit *Velouacorum*, quasi Bellouacorum, quia Constantinus illo anno in Gallia non fuerit. Addit idem *Vendenim* citeriorem etiam mediterraneam. Superest *Pincum* oppidum, haud dubie amni *Pingo*, vt Plinius dixit, impositum, qui vnus ex illis videtur esse, quos Moraua haurit. Notitia Imperii in Mœsia Prima: *Cuneus equitum Dalmatarum Pinco*, Andr. Morellius, vir clarissimus, Speciminis rei nummar. tab. XXII, nummum Hadriani ostendit, inscriptum AELIANA PINCENSIA, id est ludi, Aelii Hadriani honoribus *Pinci* in Mœsia editi, quum eam prouinciam lustraret. nam in Mœsiam venisse, testantur eiusdem nummi alii, inscripti ADVENTVI AVG. MOESIAE. Ab hac vrbe Πινκήνσιοι, *Pincensii* Ptolemæo dicti sunt, de quibus supra in populis.

LIX.

Hactenus sparsim de *Dardania*, Mœsiæ Superioris parte, * quæ vero quod sæpe vt gens & prouincia singularis est memorata, pretium erit, vniuersam Dardaniam breuiter in conspectum dare. Ptolemæus sub Mœsia Superiore in Dardania quatuor oppida enumerat, *Nesum*, Νέσον, quæ Naisus est, vt supra ostendimus; *Arribantium*; *Vlpianum*; & *Scupi*. Et totidem in Ecclesiæ Notitia Caroli a S. Paulo pag. 210 numerantur, *Scupi*, *Vlpianum*, *Diocletiana*, & *Nessyna*, quæ Naissus est. De Diocletiana autem, etiam de *Tauresio* χωρίῳ, & *Bederiana* siue *Bederina* Φρουρίῳ, quorum hoc natalibus, illud educationi Iustiniani Procopius lib. IV Aedific. cap. I tribuit, vtrumque

* Neque enim magnopere nos morari debent verba Dionis libr. LI. pag. 527, 528. Βαστάρναι τὸν Ἴστρον διαβάντες τήν τε Μυσίαν τὴν κατ' ἀντιπέρας σφῶν, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ Τριβαλλοὺς ὁμόρους αὐτῇ ὄντας, τούς τε Δαρδάνους ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἐκείνων οἰκοῦντας ἐχειρώσαντο. *Bastarnæ Istro traiecto Mysiam ipsis oppositam & postea Triballos quoque ei finitimos, & Dardanos in eorum regione incolentes subegerunt.*

ἐν Δαρδάνοις τοῖς Ευρωπαίοις, *in Dardanis Europæis* poſitum; diſpiciemus in Geographia medii æui.

MOESIA INFERIOR.

LX.

Inferior Mœſia a Superiore inter Iſtrum & Hæmum montem vſque ad Pontum & illius oſtia procurrit. Ripam Ptolemæus, auctor Tabulæ Theodoſianæ, & Antoninus deſcripſerunt, e quibus hæc, præteritis ignobilioribus, collecta damus.

LXI.

Poſt Almum quod vltimum erat in prouincia Superiore, Antoninus refert *Cebrum*, quod Ortelio videtur contractum ex *Ciabrum*, quaſi ad flumen Ciabrum, vbi Danubio infertur, ſitum fuerit, quod non eſt improbabile. nam & *Ciabrus* videtur Κέβρος a Dione lib. LI pag. 461 dici, flumen Mœſiæ, vbi Mœſos & Baſtarnas Craſſus ἐς τὴν Μυσίδα ἐμβαλών, in Mœſiam irruens, perſecutus eſt & profligauit. Scriptum quidem Κέδρῳ, ſed etiam Th. Reineſio iudice, πρὸς τῷ Κέβρῳ τῷ ποταμῷ, *iuxta Cebrum flumen*, legendum eſt. Ciabrus autem fluuius Ptolemæo communis vtriusque Mœſiæ terminus eſt. Et Procopius de Aedif. lib. IV cap. VI Κεβρὸν oppidum vocat, eiusque ὀχυρώματα πεπονηκότα, *ruinoſas munitiones* Iuſtiniani temporibus fuiſſe tradit, ideoque ab illo principe θαυμασίως, *mirifice*, inſtauratas. Ex quo coniicimus locum opportunum & munitione dignum fuiſſe, cuius generis præcipue ſunt, quæ confluentibus magnorum fluminum adiacent: Idcirco etiam in Notitia Imperii ſub duce Daciæ Ripenſis *Cuneus equitum ſcutariorum*, & *Præfectura legionis* V *Macedonicæ Cebro* fuerunt.

LXII.

A Cebro per XVIII M. P. venitur *Auguſtam*, ignotum a quo conditam, cuius vrbis ibidem Procopius μόνα ἐδάφη, *ſola rudera* ſuperfuiſſe memorat, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, *priſcis temporibus* AVGVSTAE adpellatæ. Aldus *Auguſtis* caſu ſexto ſcripſit, quaſi caſtra fuerint imperatoris: ſed πόλιν, *vrbem* nominauit Procopius, nec alibi eo vocabulo Romani, niſi in claris ciuitatibus, vſi ſunt. *Variana* proxima in Itinerario poſt XII M. P. eſt: adſcriptum Schotti editione charactere alio, quaſi variet lectio, *Valeriana*: ſed abeſt hoc additamentum ab Aldina. Etiam vrbes *Varianam* & *Valerianam* Procopius diſtinguit: coniungit tamen vt vicinas.

LXIII.

Vrbs *Nicopolis*, quæ hodieque ſuperſtat, in hunc tractum incidit, ſita ad *Iatrum* fluuium, quod Iornandes in Geticis prodidit. De barbaro Mœſiam vaſtante agens cap. XVIII, *Nicopolim*, inquit, *accedit, quæ iuxta Iatrum fluuium eſt.* Et quia ad oſtium huius amnis ſita eſt, qui ibi Danubio infertur; diſcriminis cauſſa *Nicopolis ad Danubium* vocatur, ſiue *ad Iſtrum*. Nummi Caracallæ & Diadumeniani ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡΟϹ ΙϹΤΡΩ; item Getæ & Gordiani, ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΩΝ ΠΡΟϹ ΙϹΤΡΟΝ, *Nicopolitarum*

ad

Ammianus Marcellinus lib. XXXI cap. XVI *Anchialos capta, & tempore eodem Nicopolis, quam indicium victoriæ contra Dacos Traianus condidit imperator.* Hanc vel Daciæ fuisse, vel Mœsiæ, vicinam tamen Daciæ & oppositam ad Danubium, verosimillimum est. Thraciæ enim Nicopolis, vbi Anchialus est, longius abest a victoria Dacica. Anton. Bonfinius Rer. Vngar. Decad. III lib. II geminam tradit Nicopolin, minorem trans Danubium, opus Traiani; & maiorem cis flumen, ab Hadriano additam, cetera ita connexas, vt solo flumine dirimantur. Prona hæc ad fidem sunt: an vero distinctius a veteri scriptore sit ita proditum, non habeo adfirmare. Mirum vero neque Antoninum, neque auctorem Tabulæ eius habuisse rationem.

LXIV.

Memorabilior *Oescus* est, sic Antonino scripta & in Notitia Imperii: Ptolemæo οἶσκος Τριβαλλῶν, *Oescus Triballorum*, quia in Triballorum gente sita erat. Procopio de Aedif. lib. IV cap. VI Ἰσκός, *Iscus*, qui a Danubio reduxit paullisper: in Tabula Peutingeriana *Escus*, flumini *Esco* adposita, qui forte Plinii lib. III cap. XXVI *Escamus* amnis est. Gruterus p. 566 n. 9 NATVS MESIA INFERIORE DOMV ESCVM - - Fluuius *Escus*, siue *Oescus*, vestigia nominis sui in Ischa siue Isca reliquit.

LXV.

In eadem ripa sequuntur *Vtus* siue *Vtum.* Casu sexto enim Antoninus Aldi & Imperii Notitia in Dacia Ripensi *Vto* habent. Vnde vitium Tabulæ Peutingerianæ deprehendi & corrigi potest, qua *Vio* eadem distantia ab Oesco expressum est. Plinii fluuius *Vtus* hoc oppidum adluit, quod ad eius confluentem necesse est positum fuisse: deinde *Securisca* Antonini, & Notitiæ in Mœsia Secunda, qua *Cuneus equitum scutariorum Securiscæ* dicitur castra habuisse. Ex vtriusque consensu iterum Tabulam emendamus, cuius *Securispa* est. Excipiunt *Nouæ* in Itinerario cum castris *Leg.* I *Ital.* quæ in Tabula *ad Nouas* sunt, cum claræ vrbis insignibus. Notitia, quod miror, *ad Nouas* in Dacia Ripensi recenset, quæ vero superiorem *Securiscam* posuerat in Mœsia Secunda. Ptolemæo sunt etiam Νόβαι, *Nouæ.* Tabula mox *Latrum* exhibet: Notitia Mœsiæ Secundæ *Cuneum equitum scutariorum Latris.* Quod sequitur Trimammion Antonini & Notitiæ; *Trimanium* Tabulæ; corrupte Ptolemæus dixit Τριμμάνιον. Male sanum est etiam vocabulum quod insequitur, Antonini, vt Aldus edidit, *Sexantapristis;* vt Schottus, *Exantapristin:* Notitiæ, *Sexagintapristræ:* Tabulæ, *Pristis.* Singula eo casu, quo leguntur, scripsi, vt de recto planius iudicetur. Tum *Tegræ* sunt Tabulæ: *Tegra* Notitiæ, cui *Cuneus equitum secundorum armigerorum* est *Tegræ.*

LXVI.

Appiaria Antonini & Tabulæ, & Notitiæ tam Ecclesiæ (nam episcopum habuit) quam Imperii. *Transmarisca* Antonini & Notitiæ; *Trasmarisca* Tabulæ; Τρανμάρισκα Ptolemæi. *Candidiana* Notitiæ Imperii & Itinerarii; in Tabula *Nigriniana*, quod ex malo forsan euentu est. Hinc nomen Candi-

didianum, Galerii filium accepiſſe, ibi vel natum vel educatum, coniectura Toinardi eſt in Lactantii de Mortib. Perſ. cap. xx. Prætera *Teglicium* Antonini, quo *milites Mœſiacos* imponit Notitia Imperii: & *Doroſtorum* Antonini, ſiue *Duroſtorum* Notitiæ, & Ptolemæi Δουρόστορον; Tabulæ *Duroſteron* cum inſignibus vrbis nobilioris. Itinerario teſte *Legio* XI CL. id eſt, vt Notitia explicat, *vndecima Claudia* impoſita fuit: etiam in Notitia, *Milites quarti Conſtantiani*. Ptolemæum citauimus ſecundum Palatinum codicem: vulgati Δουροστόλον præferunt: quam formam & Procopius tenet dicti libri cap. VII, cui ὀχυρώματα παρὰ τοῦ Ἴστρου ἠϊόνα Δοροστόλος καὶ Συκιδάβα, *munimenta ad Iſtri ripam ſunt Doroſtolus & Sucidaua.* Hæc *Sucidaua* Antonini, Tabulæ & Notitiæ, Ptolemæo quoque eſt Σουκιδαύα, quæ proximam *Axiopolim* habet, Ptolemæi Ἀξιόπολιν, eaque in Itinerario & Tabula hunc locum obtinet. Ad hanc vrbem Ptolemæus vult deſinere *Danubii* nomen, incipere *Iſtri*, vt ſupra oſtendimus in Fluminibus Germaniæ. Succedunt Antonini itinere *Capidaua*; Tab. Peut. *Calidaua*; ſed prior ſcriptura verior, quia etiam Conſtantinus Porphyrogennetus lib. II them. I Καπιδάβα, *Capidaua* ſcripſit: & *Carſon*, quod Ptolemæo etiam Κάρσον eſt, Tabulæ *Carſium*: item *Cion, Biroe, Troſmis*, vbi *Legio* I *Iouia* ſtatiua habuit; Tabulæ *Troeſmis*, Ptolemæi Τρισμίς. Ouidius tamen etiam *Troſmis*. Ex Ponto lib. IV epiſt. IX verſ. 79 de Flacco præſide:

Hic captam Troſmin celeri virtute recepit,
Infecitque fero ſanguine Danubium.

Ergo Romanæ ditionis fuerat; a barbaris intercepta; a Flacco recuperata. Heic poſteriores principes, quum diuiderent prouincias, Mœſiam Secundam terminauerunt, reliquis Scythiæ adiudicatis.

LXVII.

Sunt autem, quæ vſque ad Iſtri oſtia reſtant, perpauca numero: *Arabium* in Tabula; in Itinerario *Arrubium*: & antiquum oppidum *Nouiodunum*, itidem Antonini & Tabulæ; Νουιόδουνον Ptolemæo: *Nouidunum* Marcellino lib. XXVII cap. XI [Valeſ. cap. V] & *Nebiodunum* Lege I Cod. Theod. de veſtibus oloueris, niſi *Nobiodunum* legendum eſt.

LXVIII.

Inſequitur *Aegyſus* Itinerarii, ſive *Aegypſus*, vt in vulgatis Ouidii, ſiue *Aegiſus* ſeu *Aegiſſus*, vt in MSS. aliquot. Ouidius lib. I ex Ponto, epiſt. VIII

Stat vetus vrbs, ripæ vicina binominis Iſtri,
Mœnibus & poſitu vix adeunda loci.
Caſpius Aegiſſus (de ſe ſi credimus ipſis)
Condidit & proprio nomine dixit opus.

Natura loci munita fuit: interceptam a Thracibus Romani recuperarunt. Eodem lib. IV epiſt. VII ad Veſtalem præſidem:

Non negat Aegiſſos, quæ te ſubeunte recepta
Senſit in ingenio nil opis eſſe loci.

Veram ſcripturam *Aegiſſos* eſſe, confirmat etiam Porphyrogennetus lib. II them. I cui in præfectura Myſiæ [poſt alia] ſunt Ἀξιόπολις, Καπιδάβα, Κάρ-

Κάρπος, Τρῶσμις, Νοβιόδουνος, Ἄιγισσος, Ἀλμυρίς. Inter Aegiſſon & Iſtri oſtia Antonini & Tabulæ *Salſouia* eſt: poſt XXIIII millia eiuſdem Tabulæ *Ad ſtoma*, locus ad oſtium, vbi primum Iſter incipit diuidi.

LXIX.

Heic etiam *Pons Darii* fuit olim, quo in Scythas exercitum traiecit. Nepos Miltiade cap. III *Perſarum rex Darius Scythis bellum inferre decreuit. pontem fecit in Iſtro flumine, qua copias traduceret.* Locum pontis ita ſignauit Herodotus lib. IV cap. LXXXIX ὁ ναυτικὸς στρατὸς τὰς Κυανέας διεκπλώσας, ἔπλεε ἰθὺ τοῦ Ἴστρου. ἀναπλώσας δὲ ἀνὰ τὸν ποταμὸν δυῶν ἡμερέων πλόον ἀπὸ θαλάσσης, τοῦ ποταμοῦ τὸν αὐχένα, ἐκ τοῦ σχίζεται τὰ στόματα τοῦ Ἴστρου, ἐζεύγνυε. *Naualis exercitus* (quem Iones & Aeoles & Helleſpontii ducebant) *prætereuectus Cyaneas* [inſulas,] *recta ad Iſtrum nauigauit, ſubuectusque duorum dierum itinere a mari, fauces fluminis, vbi in oſtia ſcindi incipit, ponte iunxit.* Darius interea pedeſtrem exercitum per Thraciam duxit ad Iſtrum. Omnia hæc ſunt perſpicua, etiam Straboni adprobata, qui lib. VII pag. 211 ab oſtio Sacro ait ἀνάπλουν, *nauigationem aduerſam* eſſe ad Peucen CXX ſtadiis, ἧς κατὰ τὸ κάτω μέρος ἐποίησε τὸ ζεῦγμα Δαρεῖος, *iuxta cuius* [inſulæ] *occidentalem partem Darius pontem fecit.*

LXX.

De *oſtiis* Iſtri nunc dicendum eſt, quorum nec numerus, neque nomina ſatis certa ſunt. Ephorus apud Strabonem dicto loco πεντάστομον Iſtrum, *quinque oſtiis* exire dixit. Dionyſius Perieg. verſ. 301 itidem de Iſtro,

Πενταπόροις προχοῇσιν ἑλισσόμενος περὶ Πεύκην,

quod Feſtus Auienus verſ. 441 interpretatus eſt,

ora per æquor
Quinque vomunt amnem, qua ſe procul inſula Peuce exerit.

Plinius *ſex* oſtia lib. IV cap. XII eidem flumini dat. Iſter, inquit, *in Pontum ſex fluminibus euoluitur.* Plures *ſeptem* tribuunt. Strabo lib. VII pag. 211 ἑπτάστομός ἐστι, *ſeptem oſtia habet.* Pomponius Mela lib. II cap. I de Iſtro: *totidem quot Nilus oſtiis, ſed tribus tenuibus, reliquis nauigabilibus, effluit.* Ptolemæus etiam totidem numerauit. Ammianus Marcellinus lib. XXII cap. XIX *ſeptem oſtiis erumpit in mare.* Cauſſa varietatis opinionum eſt, quod alii tenues exitus connumerant, alii excludunt & prætereunt. Nec nomina oſtiorum ſunt eadem. Quod ad auſtrum maxime vergit, per ſe validum & amplum, *Sacrum* vocatur, item *Peuce*, ab inſula quam facit, eiuſdem nominis. Ptolemæus lib. III cap. X ἐκβάλλει στόματι λεγομένῳ ἱερῷ ἢ πεύκη, *influit oſtio quod Sacrum vel Peuce dicitur.* Quod proximum huic, Ptolemæo eſt *Inariacium*: Plinio & Marcelliuo *Naracuſtoma*: tertium eiſdem *Calonſtoma*: quaſi pulchrum, quod καλὸν eſt, oſtium: quartum *Pſeudoſtoma*: quintum exile *Boreum*, Βόρειον. *ſtoma*: ſextum Ammianus *Stenoſtoma* dixit, Plinius poſthabuit. Plinii autem extremum *Spireonſtoma*: ſi ſalua lectio eſt: Ptolemæus ſuum ſeptimum, quod extremum eſt, *Thiagolam* vocat, a lacu eius nominis quem tranſit; idque ψιλὸν, *exiguum*: Marcellino autem *ſeptimum ingens.* Strabo de eiſdem: *Tria oſtia,* ἐφεξῆς τῷ ἱερῷ, *quæ Sacrum ſubſequuntur, parua ſunt:*

cetera bis ma ora, Sacro tamen multo minora. Sic inconſtanter veteres de his oſtiis cenſuerunt, nec forte illa ſemper eadem fuerunt, ſed cum temporibus, vt in Nilo etiam, mutata.

LXXI.

De inſulis inter oſtia quæ prodantur, breuiter attingenda putamus. Strabo: γίνονται μεταξὺ στομάτων νησίδες. *Sunt inter oſtia paruæ inſulæ.* Mela lib. II cap. VII *Sex ſunt inſulæ inter Iſtri oſtia: ex his Peuce notiſſima, & maxima.* Situm Strabo paullo ante, quum de Ponte Darii ageremus, oſtendit, intra diuortium fuiſſe ad Sacri oſtii alueum, reductam vero a mari CXXX ſtadiis. Plinius: *Primum oſtium Peuces: mox ipſa Peuce inſula a qua proximus alueus adpellatus.* Rurſus Strabo eodem loco: πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς μεγάλη νῆσος ἐστὶν ἡ Πεύκη· κατασχόντες δ' αὐτὴν Βαστάρναι, Πευκῖνοι προσηγορεύθησαν, *Ad oſtia* [Iſtri] *magna eſt inſula Peuce: quam tenentes Baſtarnæ, Peucini ſunt cognominati.* Reliquæ minores inſulæ ſine nominibus in vniuerſum a ſcriptoribus, qui ſuperant, produntur.

LXXII.

Maritima ora Mœſiæ Inferioris eſt inter Iſtri oſtia & fines Thraciæ ad Pontum Euxinum. Ab oſtiis prima vrbs fuit *Iſtrus* Antonini & Eutropii lib. VI cap. VIII; *Iſtros* Ammiani lib. XXII cap. XIX; Ἴστρος Stephani Byzantini, & Peripli Ponti Euxini pag. 157, & ex antiquioribus Scymni Chii, cuius fragmentum Lucas Holſtenius cum Notis in Stephanum reliquit, cuius verſu 21 dicitur

- - - - - - - - ἡ πόλις
Ἴστρος ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔλαβε τοὔνομα
- - - - - καὶ ταύτην τὴν πόλιν
Μιλήσιοι κτίζουσιν.

Hoc eſt: *Iſter ciuitas ab Iſtro flumine nomen accepit: & hanc vrbem Mileſii condiderunt.* Arriano ſub finem Peripli eſt Ἰστρία πόλις, Ptolemæo Ἰστρόπολις; Melæ lib. II cap. II & Plinio III cap. XI *Iſtropolis;* Tabula Peutingeri *Hiſtriopolis,* LX M. P. a loco, qui *Ad ſtoma* vocatur, quem ad Sacrum oſtium fuiſſe Strabonis ſuffragio confirmatur lib. VII pag. 220 Ἔστιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ στόματος Ἴστρος πολίχνιον ἐν πεντακοσίοις σταδίοις, *Abeſt a Sacro oſtio oppidum Iſtrus quingentis ſtadiis.* Quam autem πολίχνιον, *paruum oppidum* vocat, ex ſuis metitur temporibus: nam maior olim & illuſtrior fuit. Marcellinus dicto loco: *Iſtros quondam potentiſſima ciuitas.* Gemina ergo huius nominis forma, *Iſtrus* ſiue *Iſtros;* & *Iſtropolis:* ſed prior, vt vetuſtior, ita etiam eſt frequentior, vtpote Scymni, Strabonis, & quem Stephanus ſequutus eſt; etiam nummi antiqui ΙΣΤΡΙΗΩΝ, pro Ἰστριέων, Ionice, quod ab Ἴστρος eſt. nam ab Ἰστρόπολις deducitur Ἰστροπολιτῶν. Colonia fuit Mileſiorum, vt Scymnus, Strabo, & Plinius teſtantur.

LXXIII.

Sequuntur *Tomi*, interuallo XL M. P. ſecundum Peutingerianam; XXXVI ſecundum Antoninum. Ptolemæo Τόμοι: etiam Plinio & Ammiano prædictis locis, & Melæ lib. II cap. II *Tomi* pluraliter: at Straboni lib. VII p. 220 Τόμις,

Τόμις, Τόμεως. Nummus Caracallæ ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ ΤΟΜΕΩΣ. Qua forma etiam Ouidius vſus eſt lib. III Triſt. eleg. IX extrema, de Medea fugiente:

Inde Tomis dictus locus hic; quia fertur in illo
Membra ſoror fratris conſecuiſſe ſui. *

Vnde etiam origo nominis vel vera vel fabuloſa patet. Idem lib. IV Pont. epiſt. XIV extrema

Tam mihi cara Tomis: patria quæ ſede fugatis
Tempus ad hoc nobis hoſpita fida fuit.

Non autem πολίχνιον fuit, vt Strabo cenſet; ſed vrbs illius regionis præcipua, in dicto nummo μητρόπολις; & in Tabula Peutingeriana vrbium clararum & nobilium inſignibus ornata. Incolæ *Tomitæ.* Idem IV Pont. epiſt. IX verſ. 21

Hoc facit, vt miſero faueant adſintque Tomitæ:

& gentile *Tomitanus*, vt lib. III epiſt. VIII

Quæ tibi - - - - - - - -
Dona Tomitanus mittere poſſet ager.

LXXIV.

A Tomis in Tabula XXXIIII, in Itinerario XXX millibus paſſuum, apud Strabonem CCLXXX ſtadiis in auſtrum diſtat *Calatis*, ſiue *Callatis*, ſiue *Callatia.* Strabo, Mela, Plinius, Eutropius; Antoninus *Calatis* L ſimplici: Scylaci, Scymno Chio, & Peutingerianæ auctori *Callatis*, litera duplicata: Ptolemæo Καλλατία, *Callatia*, quæ forma etiam in nummo Gordiani apud Patinum p. 372 exſtat ΚΑΛΛΑΤΙΑΝΩΝ. Colonia Heracleotarum fuit, vt Scymnus Chius & Strabo tradiderunt. Inter Calatim & Tomos Eutropius VI cap. VIII *Parthenopolim* habet, quam Plinius etiam in Mœſia inferiore ponit, ſed obſcuris nominibus immiſtam. Forte reductius quodammodo a mari fuit.

LXXV.

Nec in Itinerario, nec in Periplo Ponti ἀπὸ Καλάτιδος, *a Calati* ad *Dionyſopolim* per L amplius M. P. quidquam memorabile fuit, præter *Bizonen*, Βιζώνην quæ LXXX ſtadia ſupra Dionyſopolim in ſeptemtrionem erat: ſed motu terræ concidit. Mela lib. II cap. II *Fuit heic Bizone: motu terræ intercidit.* Et Plinius lib. IV cap. XII *Bizone terræ hiatu rapta.* In Tabula corrupte *Bibone* XII M. P. ſupra Dionyſopolim. Ipſa *Dionyſopolis* antea *Cruni*, Κρουνοὶ, dicta, ob vicinas ὑδάτων ἐκρύσεις, *aquarum ſcaturigines*, vt Scymnus Chius principio fragmenti, & ex illo Stephanus refert de Vrbibus. An vero etiam *Matiopolis* dicta fuerit, vt Periplo Ponti traditur, & ipſo nunc Scymni fragmento legitur, dubitamus; quia Plinius idem de Crumnis habet, de Matriopoli nihil: vt videatur ex *Martianopolis* illud nomen, Traiani in eadem

* Aliter rem narrat Appollodorus biblioth. I. c. 9. §. 24. Συναθροίζων δὲ Αἰήτης τὰ τοῦ παιδὸς μέλη τῆς διώξεως ὑστέρησε. Διόπερ ὑποστρέψας, καὶ τὰ σωθέντα τοῦ παιδὸς μέλη θάψας, τὸν τόπον προσηγόρευσε Τόμους. *Aeetes autem membris filii colligendis conſequi* (Medeam) *fugientem non potuit. Quamobrem reuerſus membra, pueri reliquias, ſepeliuit locumque Tomos appellauit.*

eadem Mœsia opere, enatum longe post Scymnum fuisse. nam etiam Stephanus, qui Scymni verbis vtitur, illud, quod de Matiopoli est, ignorat. Spurius ergo versus ille fragmenti videtur, de quo plura Isaacus Vossius ad Periplum. *Dionysopolis* autem *Cruni* adpellati fuerunt ex eo, quod Pontus ad illud litus simulacrum Bacchi adpulisset, tradente eodem poeta Chio, eumque sequentibus auctore Peripli, & chorographo Byzantino.

LXXVI.

Reliqua Mœsiæ ad Pontum, ex vtroque Periplo sic expedimus: A Dionysopoli ad *Odessum*, vbi portus, CC stadia. Alter Periplus: Ὀδησσὸς πόλις, ἐν ᾗ ὅρμος ναυσὶ, *vrbs Odessus, in qua statio nauium est*. Ammiano lib. XXVII cap. IX *Odyssus* est, sicut etiam Ptolemæo Ὀδυσσός. Sed præstat prior scriptio Ὀδησσὸς, *Odessus*, quæ Scymni etiam & Strabonis est. In nummis quoque Caracallæ & Gordiani ΟΔΗϹϹΕΙΤΩΝ, apud Harduinum. Et Diodorus Siculus lib. XX extremo: παρῆλθεν εἰς Ὀδησσὸν, ἣ κεῖται μεταξὺ τῆς τε Ἀπολλωνίας καὶ Καλατίας (sic legendum, non Γαλατίας) *Odessum transiit, quæ inter Apolloniam & Calatin sita est*. Milesiorum colonia erat. Strabo, Ὀδησσὸς Μιλησίων ἄποικος, *Odessus Milesiorum colonia*: & Scymnus principio fragmenti

- - - - - Ὀδησσὸν οἱ Μιλήσιοι
Κτίζουσιν,

Odessum Milesii condiderunt.

LXXVII.

Inde ad *Hæmum* montem, qui in Pontum procurrit, ad cuius radices etiam ὅρμος ναυσὶ, *statio nauium* est, stadia sunt Arriano CCCLX; anonymo CCLX. Ab Hæmo *Mesembriam*, XC stadia, siue millia passuum fere XII. Peripli anonymus auctor p. 161 αὕτη ἡ Μεσημβρία πόλις παρὰ τὴν ὑπώρειαν τοῦ καλουμένου Αἵμου κειμένη τῇ Θρακίᾳ τε καὶ τῇ Γετικῇ συνορίζει γῇ, *Hæc Mesembria vrbs ad radices montis dicti Hæmi sita est, Thraciæ Geticæque terræ contermina*. Etiam Ptolemæo est Μεσημβρία vltima Mœsiæ ad Thraciæ fines iuxta Pontum; & Melæ II cap. II, ac Plinio IV cap. XI *Mesembria*: Herodoto autem lib. IV cap. XCIII Μεσαμβρία, *Mesambria*, & in nummis Seueri & Philippi iunioris ΜΕϹΑΜΒΡΙΑΝΩΝ.

LXXVIII.

Hæc in Ponti ora ad Mœsiam Inferiorem pertinent, quæ cum iis, quibus ripa Istri est culta atque condita, vlteriorem fere omnem partem conficiunt, nec ex mediterraneis aliquid notum est, præter *Marcianopolim*, vt Marcellinus ait lib. XXVII cap. IX, *a sorore Traiani principis ita cognominatam*. Vulgo in litore eamdem posuerunt, Itinerario Antonini in errorem inducente, quo inter Odessum & Anchialum *Marcianopolis* visitur. Verum maior fides est Peutingerianæ Tabulæ, in qua a Durostoro, deflectente ab ripa itinere ad Odessum versus, XXIIII M. P. ab Odesso sic reducta in mediterranea est:

Durostoro	- - -
Palmatis	XIIII
Marcianopoli	XLV
Panisso	XII
Odesso	XII.

Thra-

Thraciæ Mœsiæne adscribas, dubitare possis, si Zosimi verba lib. I V cap. X inspexeris obiter, αὐτὸς ἐπὶ τῆς Μαρκιανȣπόλεως, ἣ μεγίςη τῶν ἐν Θράκῃ πόλεών ἐςι, διατρίβων, *ipse Marcianopoli degens, quæ vrbium Thraciæ maxima est.* Verum de Valente imperatore agit, cuius ætate Thracia ad Istri vsque ostia prorogata erat, nec solam Mœsiam inferiorem, sed Scythiam quoque, id est ad ostia regionem complectebatur, vti ex Sexti Rufi cap. IX liquet: ante divisionem vero prouinciarum nouam, a Diocletiano vel Constantino institutam, ipse Zosimus aliter iudicauit, de Claudio Gothico scribens lib. I cap. XLII, προελθόντες δὲ, καὶ ἐπὶ Μαρκιανȣ πόλιν, ἥ Μυσίας ἐςὶν, ἀναβάντες, καὶ ταύτης διαμαρτόντες, ἔπλεον ἐπὶ τὸ πρόσω. *Progressi vero* [Scythæ] *& Marcianopolim delati, quæ Mœsiæ ciuitas est, ac ne illa quidem potiti, nauigarunt vlterius.* Ammianus quoque Marcellinus dicto loco: *Dein Mysia* [id est Mœsia] *vbi Marcionopolis est.* Et Trebellius Pollio in Claudio cap. IX *Pugnatum est apud Mœsos, & multa prœlia fuerunt apud Marcianopolim, multi naufragio perierunt.* At ex his, & modo adlatis Zosimi verbis ex lib. I, videtur nihilominus adstrui, maritimam Marcianopolim fuisse. Verum nauigarunt quidem barbari: vbi autem opulentiorem vrbem cognouerant, exscensione facta, per viginti, & amplius, passuum millia eo vsque excurrere, & oppugnare, & quid non grauius? cupiditas prædæ coegit. Si Claudii prœlia ad Marcianopolim, aut inter hanc vrbem & mare sunt facta, vtique victi ad naues refugerunt, vt vel tempestate perirent, vel naues regere turbati clade & fuga non potuerint: nisi illud Pollio naufragium respexit, quod Zosimus loco dicto, & ex illo Suidas in voce Σκύθαι, descripserunt, quum Marcianopolim frustra oppugnassent, vlterius nauigaturis accidisse, vt in angustiis Propontidis impetu fluentis maris naues colliderentur & magna pars cum hominum tum nauigiorum periret. Quod si licet etiam recenti testimonio vti, adfero summi viri, Lucæ Holstenii, qui, quum Ortelius in Thesauro scripsisset, sitam hanc vrbem esse AD PONTUM EUXINUM; adnotauit, *Falsum. Est nunc quoque celebris ciuitas Bulgaris, Preslaw dicta, quasi ciuitas illustris.*

LXXIX.

Nominis quoque rationes attingendæ sunt. Ex Græcis Suidas Μαρκιανȣ́πολις, Zosimus Μαρκιανȣ πόλις diuise; etiam Nicenæ Synodo Pistus episcopus Μαρκιανȣ πόλεως subscripsit, & sic quoque in Actis Gelasii pag. 55. Ex quo ferme dubitare cœpit de fide Marcellini Casaubonus in Pollionis Claudium cap. IX. *Debuisset,* inquit, Μαρκιανῆς, *si fides Ammiano.* At propter Græculorum scripturam nolim Marcellini, grauis auctoris, fidem in dubium vocare. Incuriosi enim illi sæpe in his nominibus sunt. Fassi ipsimet, Helenopolim Bithyniæ ab Helena, Constantini matre, nomen ducere: nihilominus Ἑλενȣ́πολιν scripserunt Socrates lib. I cap. XXXIX; Cedrenus tam Paris. ed. p. 295, quam Basil. p. 243, qui etiam addit διὰ τὴν μητέρα *propter matrem* Ἑλενȣ́πολιν vocari: & Anna Comnena lib. XV pag. 463, & Constantinus Porphyrogennetus lib. I them. V. Diligentiores vero, Philostorgius lib. II cap. XIII, & Sozomenus lib. II cap. XXXIV, Ἑλενόπολις scripserunt. Sic quoque veteres Μαρκιανόπολις scripsisse nummi plures testes sunt, Sept. Se-

veri, Iuliæ Domnæ, Caracallæ, Elagabali, Alexandri, Gordiani; qui omnes ΜΑΡΚΙΑΝΟΠΟΛΕΙΤΩΝ præferunt, nullus cum ȣ diphthongo. Marcianæ autem, Traiani sorori, hanc vrbem imputari, etiam Iornandes confirmat, de Reb. Get. cap. XVI, de qua augusta femina Plinius Paneg. cap. LXXXIV consulatur, & quæ ibi ex fornice Anconitano (apud Grut. p. 247 extr.) subnotauimus,

DIVAE
MARCIANAE AVG
SORORI AVG.

Non ergo indigna fuit, cuius nomine etiam vrbes a fratre augusto dedicarentur.

LXXX.

Obscura sunt oppida, quæ in Tabula vtrimque Marcianopoli adiunguntur, *Palmatæ* & *Panissum*, nisi quod Ptolemæus inter Odessum & Mesembriam *Panysi* fluminis ostia habet. Ipsa autem pars Mœsiæ Inferioris, quæ inter Pontum, Istri ostia & Hæmum montem est, etiam *Pontus* fuit dicta, vt vrbem Tomos ΜΗΤΡΟΠ. ΠΟΝΤΟΥ, *metropolim Ponti* in nummo Caracallæ vocari supra intelleximus, & Ouidius lib. v Trist. eleg. x ineunte:

Vt sumus in Ponto, ter frigore constitit Ister.

Posteriori æuo prouincia heic noua constituta, & Thraciæ adiecta fuit, quæ *Scythia*, a Scythis & Getis incolis, adpellabatur, licet maritimæ pleræque vrbes essent Græcorum coloniæ, id est, Milesiorum vel Heracleotarum. De *Getis* vero habitatoribus plena sunt Ouidiana carmina. * Sed ad citeriora reflectamus, mediterranea Inferioris Mœsiæ a finibus Superioris, vbi cessauimus supra, perlustraturi breuiter.

LXXXI

A Turribus Superioris prouinciæ, proxima sunt *Meldia* in vtroque itinere: vnde XXIIII passuum millibus venitur *Serdicam* siue *Sardicam*. vtroque modo enim scribitur, vocali prima & secunda, etiam in ipsis antiquis monimentis ambigue. Nummus Diadumeniani apud Harduinum ΣΑΡΔΙΚΕΩΝ. Alius apud illust. Spanhemium p. 185 ΟΥΛΠΙΑΣ ΣΕΡΔΙΚΗΣ. Ptolemæus & Theodoritus (H. E. lib. II cap. IV) Σαρδική: lapis Romanus Grut. p. 540 CIVITATE SERDICA: Tabula Peuting. SERTICA, praue T pro D adsumpto. Plures Latini *Serdica*, Ammianus, Sidonius, & auctores legum in Cod. Theodosiano, quarum multæ sunt *Serdicæ*, præsertim a Constantino, datæ. At tamen Eutropius de Galerio: *in Dacia haud longe a Sardica natus:* & Sulpicius Seuerus *Sardica* & *Sardicensis*, de concilio ibi congregato disserens. Difficilior situs inuentu, seu regio & sedes, in qua fuit vrbs nobilis. Ptolemæus Thraciæ mediterraneæ vrbibus adnumerat. Iuuatur veteri inscriptione apud Grut. p. 540 num. 2 NAT. THRAX CIVITATE SERDICA. Facile autem ad conciliandum est, quod Eutropius dixit, *in Dacia haud longe a Sardica:* & Theodoritus dicto loco, Σαρδική, Ἰλλυρικὴ πόλις, τȣ̃ Δακῶν ἔθνȣς μητρόπολις, *Sardica, vrbs Illyrica, metropolis Daciæ.* Dacia

* Getas e Thracibus ἀνδρειοτάτȣς & δικαιοτάτȣς appellat Herodotus IV. c. 93.

cia enim hæc Aureliani est, detracta Mœsiæ, quod ex Eutropii lib. IX cap. IX fit clarissimum. Eadem Dacia est pars Illyrici magni, quod in orientale & occidentale diuisum erat: huius Sirmium; illius Sardica caput & metropolis fuit, etiam speciatim Daciæ mediterraneæ: de quibus in Geographia medii æui dicemus. Id ergo disputandum est, vtrum *Sardica* Mœsiæ inferioris sit, an Thraciæ finibus adscribenda. Quod Thraces nobiliores erant quam Mœsi, etiam potentiores; facile adducor vt credam, fines Thraciæ aliquando in Mœsiam fuisse propagatos. Sic Sardicensis ille miles in prædicta inscriptione, qui se *natione Thracem* maluit, quam *Mœsum* censeri, videtur maiorem bellicosorum Thracum, quam ignobilium Mœsorum gloriam ambiisse. Itinerario Burdegalensi, quod etiam Hierosolymitanum dicunt, *Serdica* ponitur in Mœsia, &, interiectis aliquot mutationibus & mansionibus per XLVI millia passuum, tandem adscriptum est, *Finis Daciæ & Thraciæ*. Situs autem vtroque itinerario est eiusmodi, vt in Mœsiam potius, quam in Thraciam cadat, immensis Hæmi montibus a Serdica disiunctam. Itinerum rationes ducunt in locum, vbi vrbs celebris Turcorum est *Sofia*, Bulgaris indigenis vocata *Triadizza*. At hæc ipsa est *Sardica* veterum recentiumque suffragiis. Cedrenus pag. 573 (ed. Bas.) sub Basilio, *Tzimiscæ successore*, Τριάδιτζα πάλαι Σαρδικὴ ἐπωνόμασται, *Triaditza olim Sardica vocata fuit:* quod etiam Michaelis Glycæ annales sub Constantino M. de Sardicensi concilio confirmant. Recenti auctoritati Lucas Holstenius *(in Ortel.)* tuendæ par est, vnus instar omnium. Incrementa vrbs a Traiano accepit, quod *Vlpiæ* cognomen in nummis testatur: ante illa tempora nulla eius memoria exstat.

LXXXII.

A Serdica in Itinerario Antonini locus proximus est *Burburaca*, in Burdigalensi *Buragara*, prauato vocabulo alterutro: quæ sequuntur in Mœsia per XXVI millia, *Sparata*, *Iliga*, *Soncio*, vsque ad fines Daciæ & Thraciæ, ignota sunt, ideoque a nobis etiam transmittuntur: Antoninus alia habet; Peutingeri Tabula itidem alia, sed neque certiora sunt, neque nobiliora. Inde iter dirigitur Philippolim, per LIIII M. P. quæ haud dubie propria est Thraciæ. Τέρνοβος, *Ternobus*, regia Bulgarorum, laudata a Pachymere lib. V cap. V & lib. VI cap. VII seq. & a Gregora lib. III pag. 28. eadem Τέρναβος, *Trinabus* Chalcocondylæ lib. I pag. 14, in medii æui Geographia considerabitur.

S E C T I O IV.

D A C I A
PROVINCIA TRAIANI.

LXXXIII.

Mœsiæ explicatæ coniunctam volumus *Daciam*, quam Traianus, qui in prouinciæ formam redegit, ponte admirando cum Mœsia coniunxerat. Patet illa inter Danubium & Carpates montes a Tibisso siue Tibisco vsque ad flexum Danubium, id est in septemtrionem se conuertentem, vt inde recto

cto tractu ad ostia & ad Pontum deferatur: in ipso septemtrione, post Carpaten montem, Tyra amne, qui nunc Dniester est, terminabatur. Addimus ab occasu regionem inter Danubium & Tibissum sitam, quæ proprie quidem non fuit Dacorum, sed *Iazygum Metanastarum*; propter vicinitatem vero, & morum similitudinem commodissime cum Dacia coniungitur.

LXXXIV.

Flumina Daciæ pauca nominibus suis sunt cognita: *Danubius*, terminus inter Mœsiam Daciamque: *Tibiscus*, τίβισκος Ptolemæi, qui veteri inscriptione apud Gruterum pag. 448 num. 3 *Tibissus* vocatur, quod monimentum, quia infra etiam vsuri illo sumus, integrum huc transscribimus:

M. PAPIRIO M. F. COR
PRAEF. COH. I PANN. IN DACIA
PRAEF. RIPAE TIBISSI. DANVVII
CVRATORI PONTIS AVG. IN MOESIA
II. VIRO POP. PLEBSQ. VLPIAE TRAIA
SAR. PATR. H. M. P.

Plinius lib. IV cap. XII *Pathyssum* vocat; Rauennas anonymus lib. IV cap. XIV *Tibisiam*. Ex Carpatibus decurrens supra Saui confluentes Danubio miscetur, vulgo nunc *Teisse* dictus. Recipit fluuium ex Dacia tranuerse adlabentem, qui vulgo *Marocz* vocatur, a Ptolemæo lib. III cap. VIII videtur ῥαβῶν, *Rhabon*; a Strabone lib. VII pag. 211 Μάρισος, *Marisus* adpellari, quamuis vterque in eo aberret, quod in Danubium deriuat, qui deducendus in Tibissum erat. Idem *Marisia* Rauennati dicitur. Non equidem ignoro, *Marisum* Strabonis quosdam Marchum Quadorum interpretari, a quibus vt dissentiam, ipsa mihi Strabonis verba persuadent. Ait enim ῥεῖ δι' αὐτῶν [Γετῶν] fluere per Getas. paullo ante autem Getas ita collocauerat, vt Dacis ab oriente essent, quod de Quadis, id est Morauis, intelligi nequit. *Sargetia* Dionis in Traiano, adluens Sarmizogæthusam, post Vlpiam Traianam dictam, a Rhabone excipitur. Proximum ab hoc, sed ex interuallo non mediocri, *Alutam* flumen ponit, qui nomen contracte retinet, vulgo *Alt* siue *Olt* dictus a Germanis atque accolis. Itidem ex iugis Carpaticis ortus, multisque auctus minoribus fluuiis, inter Pontem Traiani & Nicopolim in Danubium exoneratur. Multis prætermissis, quorum antiqua nomina latent, Ptolemæus tandem Ἱέρασον, *Hierasum* eo tractu ducit, vt non alius possit esse, quam Walachorum *Pruth*, qui Danubio, tum Istri nomen adepto, inter flexus dictos miscetur. Extremus *Tyras* est, supra etiam in Sarmatia descriptus, ille, vt Ouidius ait lib. IV Pont. epist. X,

- - - *nullo tardior amne Tyras.*

LXXXV.

Dacorum nomen putat Strabo lib. VII pag. 210 esse idem quod Dauorum in comœdiis, quia Daci Getis fuerint finitimi. Vt ergo serui *Getæ* apud comicos sint ex Getarum gente: ita nomen *Daui* ex vicina natione Dacorum.

LXXXVI.

LXXXVI.

Populos Dacorum post *Iazyges Metanastas*, qui discriminis caussa ita cognominantur, vt ab *Iazygibus*, qui in Sarmatia ad Euxinum Pontum sunt, distinguantur; supra Danubium qui Ptolemæo memorantur, ignobiles prorsus sunt, *Saldensii*, *Ciagisi*, *Piephigi*; etiam qui medio tractu, *Albocensii*, *Potulatensii*, *Burridensii*, *Cotensii*, & alii, qui præter nomen nihil adferunt. Septemtrionales paullo notiores sunt, *Anarti*, de quibus ipse lib. III cap. VIII de Dacia: ἀρκτικώτατοι μὲν ἀρχομένοις ἀπὸ δυσμῶν, Ἄναρτοι, *maxime septemtrionales, si ab occidente incipimus, Anarti sunt.* Prope ergo Tibissum habitasse necesse est. Hi *Anartes* sunt Cæsari lib. VI cap. XXIV. *Hercinia silua*, inquit, *oritur ab Heluetiorum & Nemetum & Rauracorum finibus, rectaque fluminis Danubii regione pertinet ad fines Dacorum & Anartium.* In medio relictis *Teuriscis*, ortum versus sub Hieraso fluuio habitarunt *Iassii*. Inscriptio statuæ Antonino Pio dicatæ apud Gruter. p. 259 num. 8 præfert cum dedicatoris nomine PRAEF. M. DACORVM IASSIOR. id est *præfectus municipii Dacorum Iassiorum.* Quum vero receptum postea fuerit, vt oppida suarum gentium nomina induerent; credibile plane est, caput Walachorum *Iassy*, & ipsum quoque in Dacia veteri situm, esse illud Iassiorum municipium, in cuius loco fere Ptolemæus *Petrodauam*, vetus nomen, posuit. Consentit nobiscum Luc. Holstenius in Ortelium p. 96. *Dacorum*, inquit, *Iassiorum meminit inscriptio apud Gruterum. Forte Iassi Walachi.* Mons longo tractu Daciam & Iazygum regionem a Sarmatia separat, Ptolemæo dictus Καρπάτης, *Carpates*, singulari numero; in versione Latina *Carpatus*, errore, quod Ptolemæus aliquoties Καρπάτȣ obliquo casu formauit: qui vero eiusdem libri cap. VII scripsit ὑπὸ τὸν Καρπάτην τὸ ὄρος *sub Carpaten montem.* In Tabula Peutingeriana sunt *Alpes Bastarnicæ*, montes inter Poloniam & Vngariam Transsiluaniamque procurrentes.

LXXXVII.

Ab his montibus, tamquam antiqua sede, videntur *Carpi*, siue *Carpiani*, populus transistrianus, nomen trahere. Solus Ptolemæus lib. III cap. V dixit Καρπιανȣ̀ς, *Carpianos:* qui post eum scripserunt tantum Καρπȣς, *Carpos.* Ille vero μεταξὺ Πευκίνων καὶ Βαστέρνων Καρπιανȣ̀ς, *inter Peucinos & Basternas Carpianos* collocauit. Et Eutropius lib. IX cap. XV extremo cum Basternis coniunxit. *Carpis*, inquit, *& Basternis subactis.* Zosimus lib. I cap. XXXI περὶ τὸν Ἴστρον, *circa Istrum*, trans flumen tamen, posuit, vt de gentibus, qui coniunguntur, patet. Sed iam tum egressi sedibus Romanas prouincias, quæ Danubio finiebantur, sub Gallieno infestabant, etiam paullo ante Philippus Arabs ἐπὶ Κάρπȣς ἐστράτευεν, contra Carpos expeditionem suscepit, qui iam cœperant τὰ περὶ τὸν Ἴστρον, *vicina Danubio loca* populari, quod idem Zosimus lib. I cap. XX adnotauit. Et ante Philippum sub Maximo & Balbino, vt Capitolinus in his cap. XVI obseruat, *pugnatum a Carpis contra Mæsos fuit.* Postea Aurelianus, vt Vopiscus refert cap. XXX, *Carporum copias adflixit:* sed partem victorum in citeriorem ripam & Romanum solum traduxit. Aurelius Victor in Diocletiano: *interea cæsi Marcomanni, Car-*

porumque natio translata omnis in nostrum solum: cuius fere pars iam ab Aureliano erat. Et Ammianus lib. XXVIII cap. II de Diocletiano idem confirmat. *Carpos,* inquit, *antiquis excitos sedibus Diocletianus transtulit in Pannoniam.*

LXXXVIII.

Iazygum quædam oppida Ptolemæus nominauit, *Partiscum, Pessium, Candanum, Trissum*, sed nobis omnia ignota: supra quæ in septemtrione *Gormanum*, vel, vt alii legunt, *Bormanum* ponit, quod Steph. Zamosius Caschouiam interpretatur. Vltra Tibissum in ripa Danubii Ptolemæus nihil habet: aliqua vero Tabula Peutingeri, ex qua, e regione Cupparum incipiendo notantur *Arcidaua, Centum putea, Bersouia*, & alia: item post Aegetam Mœsiæ, *Drubetis, Amutria, Pelendoua, Castra noua, Romula, Acidaua, Rusidaua, Pons Aluti.* Hæc ergo vsque Alutam fluuium, sed exigui vsus pleraque, quia historias eorum ignoramus.

LXXXIX.

Pons Traiani in Danubio factus, de quo in Mœsia diximus, heic repetendus est. Hoc tractu in Peutingeriana est *Pons Augusti*, sed longius reductus ab ripa, vnde iter XV M. P. est *Sarmategte*, quæ videtur scripturæ ita compendio notata, legendaque *Sarmategetuse*, quod caput Dacorum fuit. Quod si est, pontem illum vel in Sargetia amne, vel in Rhabone siue Marisio fuisse necesse est. In antea producta inscriptione ex Gruteri pag. 448 erat CVRATORI PONTIS AVG. IN MOESIA II VIRO. Putares ad mirabilem illum Danubii pontem pertinere, quia *in Mœsia* adiiciatur: nisi illud cum II VIRO legendum, post quod subsequitur, quod aptum connexioni sit. An vero ille *Pons Augusti* in mediterranea Dacia tantæ dignitatis fuerit, vt *curatore* opus esset, rursus est quod dubitemus. Vtrumque adferre nostrarum partium visum est, vt vnicuique iudicium & arbitrium relinquatur. Sed a principio, id est, Tibisso, in mediterraneis quoque est ordiendum.

XC.

Obscura nomina sunt, quæ Ptolemæus inter Tibissum & Rhabonem habet, *Dierna, Lizisis, Argidaua, Zurobara*, & positio plane incerta, quia nec Rhabonis confluentes Ptolemæus cognouit, quos perperam in Danubium deduxit, quum ille Tibisso fluuio misceatur. Prope confluentes eius fuit *Tibiscum* Ptolemæi, quod etiam in Tabula Peutingeriana *Tiuisci* nomine exstat. In septemtrione prope Anartos ponit *Vlpianum*, cuius vel solum nomen est illustrius. Adiacet ab ortu *Napuca*, Νάπουκα Ptolemæo, quam Iac. Sponius Erud. Antiq. Miscell. p. 168 cum Thoma Reinesio putat eam esse, quæ hodie *Clausenburg* adpellatur, quia lapis eius vrbis inscriptum habeat COL. NAP. id est, *colonia Napuca* siue *Napucensis.* Vide Th. Reinesii class. I inscriptionem CLXVIII pag. 185. In Tabula Peutingeriana est *Napoca*; & Lege I Dig. de Censibus est *colonia Napocensis* etiam vocali tertia: Vicina, immo proxima apud Ptolemæum *Patruissa*: & tum *Salinæ*, Σαλῖναι, quæ etiam in Tabula adparent, XII millibus a *Patauissa*, quæ videtur *Patruissa* Ptolemæi esse, in occasum versus remota. *Salinæ* autem hæ apud Tordam sunt, vbi

vbi ſal effoditur, Zamoſio teſtante Analect. cap. IX. Inde poſt XXIIII millia *Napoca*, quæ ſi eadem ac Ptolemæi Napuca & doctiorum hominum *Clauſenburg*; neceſſe eſt vt Tabulæ in hoc transdanubiano tractu alias plagas tribuamus, & quæ illa in ortum porrigit, coarctata inter montes atque flumen; magis in ſeptemtrionem conuertamus. Sic etiam *Paroliſſo* rationes conſtabunt, quod in Tabula extremum eſt, in ortum ſolis verſus: Ptolemæo ſupremum in ſeptemtrione. Hic Παρόλισσον, *Paroliſſum* vocat: Tabula *Poroliſſum*: lapis antiquus apud Sponium p. 193 *Paraliſum*, quam non ignobilem vrbem fuiſſe, ex dignitatibus quas Cocceius in ea obtinuit, manifeſtum eſt. Inciſum illi lapidi:

COCCEIO VMBRIAVO DECVRIONI AVGVR
ITEM PONTIFICI CIVITATIS PARALISENSI
VM PROVINCIAE DACIAE COCCEIVS SE
VERVS FILIVS PATRI PIENTISSIMO.

Doctiſſimus Sponius addit: *Ciuitatis huius Daciæ Paraliſenſium meminiſſe aliquem antiquum geographum, non puto:* at iam & Ptolemæi & Tabulæ Peutingerianæ teſtimonia protulimus. *Singidaua* Ptolemæi, Lazio indice, videtur multis eſſe Enyedinum oppidum: alii ad Mariſi & Tibiſſi confluentes reducunt. Pontem arguit Ptolemæi *Zeugma*, ipſius numeris ita poſitum, vt vel in Rhabonem cadat, vel in Sergetiam, antequam hic Rhaboni infundatur. Qui curatius adhuc Tabulas pinxiſſe videntur, in flexu Mariſii ſiue Rhabonis poſuerunt: quod non abhorret a loco Tabulæ, quem paullo ante oſtendimus, inſignitum *Ponte Auguſti*, XV millibus ante regiam Dacorum.

XCI.

Hæc regia vrbs ampliſſima fuit, ad flumen ſita *Sargetiam*, quod, auerſo alueo, theſauris defoſſis induxerat Decebalus, rex Dacorum, quum a Traiano premeretur, quod Dio Caſſius in hoc principe narrauit. Vrbs barbaro nomine a Ptolemæo lib. III cap. VIII Ζαρμιγέθυσα βασίλειον, *Zarmigethuſa regia* vocatur, vocabulo curtato, quia ipſe lib. VIII tab. IX plenius ſcripſit Ζαρμισογέθυσα τὸ βασίλειον, *Zarmiſogethuſa regia.* Bene, quod proxime ad antiquam ſcripturam, quæ in lapidibus comparet, accedit. Gruterus pag. 257 inſcr. I

IMP. CAES. ANTONINO
PIO AVG. COLONIA
SARMIZAEGETHVSA.

Et ſine diphthongo *Zarmizegethuſa* lege I § 8 Dig. de Cenſibus. Et Zamoſius Analect. cap. V inſcriptionem profert, COL. VLP. TRAIANA DACIC. SARMIZEG. Et pag. 6 num. 3 rurſus apud Gruterum:

FELICIBVS AVSPICIIS
CAESARIS DIVI NERVAE
TRAIANI AVGVSTI
CONDITA COLONIA
DACICA SARMIZ. PER
M. SCAVRIANVM EIVS PROPR.

Et

Et pag. 46 num. I COLONIA DAC. SARMIZ. Et Th. Reinesius Class. VI inscriptione 90

FLAM. COL. SARMIZ. DEC. COL. SAR. ET APVL.

Hoc vetus ciuitatis nomen, neque in colonia plane abolitum: additum tamen nouum etiam, idque geminum, *Vlpiæ Traianæ*, & *Augustæ Dacicæ*. Inscriptio apud Grut. p. 437 n. I

COLON. VLPIA TRAIAN
AVG. DACICA SARMIZGETVSA.

Et inscriptione supra in Tibisso & Ponte Augusti producta POP. PLEBSQ. VLPIAE TRAIA- Et nummus Traiani COL. AVG. VLPIA TRAIANA. Maiestatem coloniæ, cui non facile par in prouinciis fuit, ruinarum pretiosa fragmina copiose adhuc ostenderunt. nunc vicus ibi *Varhel* dictus, sæpe in inscriptionum libris memoratus.

XCII.

Ptolemæus proxime post Sarmizægethusam posuit ὕδατα, *Aquas*, qui locus in Peutingeriana XIIII millibus a metropoli in ortum versus abest. Illustri monimento locus ille signatus est, superque scriptum *Ad aquas*; quod celebres forsan natura fuerunt, & arte Romana magis exornatæ, operibus splendidis, vt solebant, aliisque ædificiis adstructis. Infra Vlpiam Traianam, Danubium versus ex Ptolemæi dispositione sunt *Acmonia* & *Phrateria*.

XCIII.

Supra illam vero, in dextra Rhabonis decurrentis ripa, vrbs est *Weissenburg*, Latine *Alba Iulia*, cuius nomen videtur oppido antiquum esse, sed origo eius nominis obscura satis & incerta. Aiunt illud trahere ab *Iulia*, imperatoris M. Antonini matre, idque sibi constare credunt ex inscriptione veteris lapidis, in ipsa Alba illa reperti, quem & Gruterus pag. 6 num. 6 post alios descripsit:

I. O. M. ET
IVNONI REGIN
PRO SAL. IMP. M. AVR. AN
TONINI PII AVG. ET
IVLIAE AVG. MATRIS AVG.

Marcus hic non Philosophus est, cuius mater Domitia Caluilla secundum Capitolinum fuit: siue Domitia Lucilla, auctore Spartiano in Didii Iuliani vita cap. I; sed Marcus Aurelius Antoninus Caracalla, cuius mater, Seueri vxor, *Iulia Domna*, Syra natione erat. Nec vero certo consequitur, conditricem illam coloniæ esse, vbi pro salute eius & filii vota nuncupantur. Plures lapides in Weissenburgo Transiluaniæ reperti, aut prope illud oppidum, qui præferunt inscriptum COL. APVL. id est, *colonia Apulensis*: nullus eorum *Albæ Iuliæ* vel leuem memoriam tenet, quum tamen in iis sint post Caracallam incisi, aliquis sub Gordiano, apud Gruterum pag. 57 num. 5 DEC. COL. APVL. Accedit quod Vlpianus Lege I Dig. de Censibus, colonias

Daciæ

Daciæ enarrans, hanc non Albam, nec Iuliam, sed *Apulensem* vocat. Nullum ergo monimentum antiquum vidi, quod nominis, *Albæ Iuliæ*, vetustatem quodammodo confirmet: vtique autem documenta multa sunt, quæ probant, ibidem, aut mille passibus ab Alba, vbi rudera magnæ vrbis sunt reliqua, vt Zamosius cap. VII refert, fuisse coloniam Apulensem, quam Marisius fluuius adluerit, a quo Alba, quæ superstat, paullo est reductior. Gruterus, præter ostensum Gordiani lapidem, habet pag. 40 num. 15 AVG. COL. APVL. & pag. 105 n. 10 COL. APVL. & 345 n. 3 DEC. COL. AP. & 346 n. 5 PONTIF. ET II VIRAL. COLONIAE APVLENSIS. Et Reinesius class. I. 8 II VIR COL. APVL. & VI. 90 DEC. COL. SAR. ET APVL. quod supra in Sarmizægethusa indicauimus. Omnes hi lapides, & plures apud Zamosium Analect. cap. VII, dicuntur Albæ Iuliæ, aut in ruinis iuxta eam, exstare, vt de situ *Apuli* vetusti oppidi Dacorum, post coloniæ Romanæ, non liceat dubitare. Splendidam fuisse, vel *Augustæ*, modo ex Gruteri pag. 40 monstratum nomen conuincit: quo referunt etiam inscriptionem eiusdem loci (apud Grut. p. 88 num. 13) T. FL. ITALICVS PRIMVS IIII VIR M. A. A. quod legunt, *quatuoruir municipii Apuli Augusti:* quidam sine necessitate, *Albæ Augustæ*. Nam quamuis tot locis *colonia* dicatur Apulum; obseruamus tamen etiam *municipium* vocari. Apud Zamosium cap. VII in Albæ suburbio: DEC. COL. ET FLAMEN - - - MVN. APVL. & ad ipsa Apuli rudera, FLAM. DIAL. MVN. COL. APVLI. Hæc de colonia & municipio Apulo: videant alii de *Albæ Iuliæ* nomine, sitne vetus, an superadditum, an deprauatum ex nomine Apuli.

XCIV.

Ceteras colonias Vlpianus dicta lege I de Censibus, nominauit. *In Dacia,* inquit, (sic legendum, non *indicia:* in Basilicis enim ἐν Δακίᾳ) *Zernensium colonia, a diuo Traiano deducta, iuris Italici est. Zarmizegethusa quoque eiusdem iuris est: item Napocensis colonia & Apulensis, & Patauicensium vicus, qui a diuo Seuero ius coloniæ impetrauit.* De Zarmizegethusa, Napoca, & Apulo satis dictum fuit: vbi vero colonia *Zernensium?* Notitia Imperii, sub duce Daciæ Ripensis, tradit quidem *Præfectum legionis* XIII *Geminiæ Zernis;* sed hic locus cis Danubium fuit in Dacia noua Aureliani, cuius pars Ripensis erat; situs prope Ratiariam. Martinus Opitius in Zlatna sua legit *Zeugmensium,* sed qua fide codicum, ignoro. *Zeugma* autem oppidum & pontem supra exposuimus. Basilica, ἡ τῶν Ζερμησιῶν ἀποικία; sed ita videtur cum Zarmisegethusa confundi, a qua distinxit iurisconsultus. In recentibus tabulis locus *Cerne* conspicitur fere medius inter Cibinium & Coroniam, quod nomen cum Zernensium colonia concordat: esse autem illam, adfirmare non possum.

XCV.

Alteram in *Vico Patauicensium* coloniam fuisse, lex modo dicta tradidit. Vocabulo aliquid mendi inesse, non vana ex eo coniectura est, quia in Transsiluaniæ inscriptionibus apud Gruterum p. 347 n. 4, & p. 508 n. 5 locus PETOVIVM legitur, qui haud dubie *Vicus* est ille *Patauicensis*. De situ au-

tem iudicare non possumus. Cetera quæ dabimus, omnia Ptolemæi sunt, neque nota nobis aliunde. Supra Apulum *Marcodaua*, & *Prætoria Augusta:* sub qua *Comidaua*, & in ortum magis æstiuum, *Sandaua*, ac iuxta *Hierasum* amnem, qui Pruth videtur esse, *Petrodaua*, de qua supra diximus, videri *municipium Iassiorum* esse, quod & nomine & situ conuenit cum Iassy, regia Walachorum. In austrum vergunt & Danubium versus sita sunt *Tiasum*, & *Netindaua*, & si quæ alia sunt obscuriora.

XCVI.

Regebatur prouincia a legato consulari siue Cæsaris, vt solebant maiores omnes, quæ armis defendendæ erant. Gruterus pag. 493 num. 1 ex sæculo Hadriani & Antoninorum: LEG. AVG. PROV. DACIAE.

SECTIO V.

ILLYRICVM.

XCVII.

Quæ regio Hadriatico mari a tergo adiacet vsque ad Pannoniam, *Illyricum* adpellatur, quo vocabulo *solum* forsan subaudiendum est. Liuius lib. XLV cap. XVII *Quinque in Illyricum legatos decreuerunt.* Græci quoque vocant τὸ Ἰλλυρικόν. Herodianus lib. VI cap. VII οἱ ἐκ τοῦ Ἰλλυρικοῦ στρατιῶται, *milites ex Illyrico*, id est genere Illyrii. Quo illud quoque diuinæ ad Romanos epistolæ XV, 19 μέχρι τοῦ Ἰλλυρικοῦ referri oportet. Græcis hic tractus frequenter etiam Ἰλλυρὶς vocatur. Ibidem Herodianus, ἐμπεπιστευμένοι τὴν Ἰλλυρίδος ἡγεμονίαν, *præsides prouinciæ Illyricæ.* Quæ forma nec a Latinis spreta fuit. Pomponius Mela lib. I cap. III *Hadriaticum latus Illyris occupat.* Rarior est forma *Illyria*, Græce apud Stephanum: Latine Propertius lib. I eleg. VIII principio:

An tibi sum gelida vilior Illyria?

Idem lib. II elegia XVI vers. 8 ad Cynthiam, cui amator ab Illyricis terris munera attulerat,

Deinde vbi consumpto restabit munere pauper,
Dic alias iterum nauiget Illyrias.

Populus sunt *Illyrii.* Scylax pag. 16 Ἰλλύριοι ἔθνος. Liuius lib. X cap. II *Illyrii Liburnique & Istri, gentes feræ.* Et Ἴλλυρες dixerunt Græci. Eustathius ad Periegetam in Corcyræ descriptione: οἱ Κερκυραῖοι παρά τισι καὶ Κέρκυρες λέγονται, ὡς καὶ Ἴλλυρες οἱ Ἰλλυριοί. Quæ Illyriorum sunt, aut ab hac gente denominantur, sunt *Illyrica.* Tacitus Annal. II cap. LIII *per Illyricam oram.* Et lib. III cap. VII *Drusus ad Illyricos exercitus profectus est.* Posteriores dixerunt etiam *Illyricanus* & *Illyricianus.* Gruter. Inscript. p. 415 num. 7 PRAEF. PRAETOR. ILLYRICAN. Et nummus Decii apud Mediobarb. p. 353 GENIVS EXERC. ILLYRICANI S. C. & alius ibidem, GENIVS EXERCITVS ILLYRICIANI S. C. & itidem alius eiusdem, GENIVS EXERC. ILLVRICIANI S. C. nam & *Illuricum* latina littera, quamuis raro, scriptum

ptum fuit. Et apud Pollionem in Claudio cap. XIV Valerianus epistola ad Zosimionem: *Claudium Illyricianæ gentis virum, tribunum Martiæ quintæ legioni fortissimæ dedimus.*

XCVIII.

Tantum de nomine. Fines Illyrico non dantur iidem ab omnibus. Mela lib. II cap. III *Taulantii, Encheliæ, Phæaces. Deinde sunt quos proprie Illyrios vocant. Tum Pyræi, & Liburni, & Istria.* Plinius eodem lib. III cap. XXIII hoc ordine posuit: *Labeatæ, Enderoduni, Sassæi, Grabæi, proprieque dicti Illyrii, & Taulantii & Pyræi.* Medii ergo inter illas gentes *proprie Illyrii* fuerunt, & vt Harduinus interpretatur, inter Naronem & Drinium siue Drilonem fluuios. Sic ergo sunt proprie Illyrii, vt in Mœsia erant Mœsi vel Mysi proprie dicti ad fluuium Ciabrum. Scylax autem suos Illyrios longius extendit, nec vero includit Liburnos: Μετὰ Λιβυρνὰς εἰσὶν Ἰλλύριοι ἔθνος, καὶ παροικᾶσιν οἱ Ἰλλύριοι παρὰ θάλατταν μέχρι Χαονίας, *Liburnos sequitur Illyriorum gens, habitantque Illyrii ad mare vsque Chaoniam.* At Plinius lib. III cap. XXVI *Illyrici longitudo a flumine Arsia ad flumen Drinium* DCCC M. siue, vt in MSS. est, IↃXXX M. Sic ergo Liburniam Dalmatiamque complectitur. quæ sententia etiam Ptolemæi est, qui Illyridis fines a Scardo monte & Superiore Mœsia ab ortu, ad Istriam vsque in occasum deduxit, & in expositione tam Liburniæ quam Dalmatiæ oppida, separatim tamen vt partium; eaque cum maritima tum mediterranea persequutus est. Pomponius dicto lib. II cap. III extremo terminum vltra Istriam profert. *Tergeste,* inquit, *intimo in sinu Hadriæ situm, finit Illyricum.* Sed malo Plinium sequi, qui maiorem Histriæ partem Italiæ relinquit vsque ad flumen Arsiam: cum quo Ptolemæus etiam consentit, lib. II cap. XVII Illyridem ab Albona, μετὰ τὴν Ἰςρίαν τῆς Ἰταλίας, *post Histriam Italiæ,* incipiens enarrare.

XCIX.

Fluuii Illyridis sunt post *Arsiam,* qui finis est Italiæ, & in Italia a Ptolemæo postremus memoratur, Οἰνεὺς, *Oeneus* & *Tedanius* eiusdem Ptolemæi in Liburnia, inter Arsiam & Titium non quidem plane medii, attamen ita decurrentes, vt Tedanius inter Lopsicam & Stlupi delabatur: Oeneus inter Arsiam & Tedanium pari ferme distantia. *Titius* Plinii Ptolemæo Τίτος, amissa syllaba, apud Scardonam se effundens, terminus est inter Liburniam & Dalmatiam. In Dalmatia ὁ Νάρων, *Naro,* Strabonis, Ptolemæi, & Plinii, hodie Narenta: & *Drilo* Plinii, Strabonis, & Ptolemæi, prope Lissum, extremum oppidum maritimæ Dalmatiæ, qui hodie *Drino* ab Italis & aliis vocatur, quod caussam reddit difficiliorem. nam etiam Ptolemæus *Drinum* quemdam memorat, eodem Scardi iugo, quo Drilo, exortum, qui vero in aduersum fluat, & ab occasu Tauruni vrbis in Sauum se exoneret. Et Plinius lib. III cap. XXVI, *longitudinem Illyrici* dixit *a flumine Arsia ad flumen Drinium esse,* vt supra quoque ostendimus. At vero Drilo cum adiacente oppido Lisso constituitur terminus Illyrici a Ptolemæo: & Strabo lib. VII pag. 218 Δρίλων ποταμὸς ἀναπλῶν ἔχει πρὸς ἕω, μέχρι τῆς Δαρδανικῆς. συνάπτει δὲ τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθνεσι καὶ τοῖς Παιονικοῖς πρὸς μεσημβρίαν. *Drilone aduerso naviga-*

vigatur orientem verſus vsque Dardaniam. Attingit autem Macedonicas & Illyricas gentes ad meridiem. Quo ſatis arguitur, Drilonem in limite Dalmatiæ eſſe Macedoniæque. * Accedit, quod Plinius cap. XXII de amne Drilone dixit, *ſuper eum oppidum ciuium Romanorum Scodram* eſſe. Iam vero Vibius Sequeſter de Fluminibus, *Drinus*, ait, *e palude Ligniſti* (Lychniti, legendum) *abluens Scodram oppidum Illyricorum.* Ex quibus videtur conſequi, Drinium Plinii, ſiue Drinum Vibii, & Drilonem eumdem fluuium eſſe, terminatorem Dalmatiæ, quod etiam Harduino viſum fuit ad cap. Plinii XXVI prædicti lib. III.

C.

Conciliatio non difficilis eſt, ſi poſterioris ætatis ſcriptores adhibeantur. Cedrenus p. 588 de palude ad vrbem Achridem ſiue Lychnidum: ἐξ ἧς ποιεῖται τὰς ἐκβολὰς ὁ Δρῖνος ποταμὸς, πρὸς ἄρκτον ἰών. εἶτα νεύων πρὸς δύσιν, καὶ εἰσβάλλων εἰς τὸ Ἰόνιον περὶ τὸν Ειλισσὸν τὸ Φρούριον, *ex qua* [palude] *Drinus fluuius ſeptemtrionem verſus effluit. Deinde in occaſum deflectens in Ionium* [mare] *intrat, apud Eliſſum caſtellum.* Eliſſum autem caſtellum, nunc Aleſſio, ipſa Liſſus eſt veterum. Eadem Nicephorus Calliſtus lib. XVII cap. XXVIII. Drinus ergo ex lacu Lychnidenſi ortus, apud Liſſum Hadriatico infertur ſinui, atque ſic idem eſt qui Drilo, nec vero is ſolus eſt Drilo Plinii atque Ptolemæi. nam & alius amnis ex iugis Scardicis ortus, huic in Dalmatiæ finibus miſcetur, qui in non nullis tabulis dicitur *Drilo minor.* Caſimirus Freſchotus in Memorie Geografiche della Dalmazia, tradit, flumen quod Drino vocant hodie, & apud Liſſum ſiue Aleſſio infertur mari, duobus fontibus oriri, altero in Scardo monte, vnde *Drino bianco,* id eſt Albus Drinus profluat: altero in Macedonia apud Lychnidum, cuius amnis dicatur *Drino negro,* Niger Drinus, qui coniuncti tandem Drinum ſimpliciter efficiant. Vterque tamen & Plinius & Sequeſter, in eo errant, quod ille Drilonem, hic Drinum ſuum ad Scodram ducit, quum alius plane ſit fluuius, qui vrbem illam adluit. *Drinus* autem Ptolemæi eſt alius, qui per Pannoniam in Sauum flumen defertur.

CI.

Montes Illyrici ſunt maximi & longis iugis protenſi, qui Illyricum a Pannonia, quæ eo vsque pertinebat, ſeiungunt atque ſeparant. Varia ſortiti ſunt nomina. Supra Iſtriam qui ſunt, vbi Iapides habitabant, Strabo lib. VII p. 217 vocat τὸ Ἄλβιον ὄρος, *Albium montem*, τελευταῖον τῶν Ἄλπεων, *extremum Alpium*, ſiue earum finem. Ex hoc Colapin fluuium in Danubium deriuat, & ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, *in Albio monte*, quod idem Strabo tradit, ἱδρυνται οἱ Ἰάποδες, *Iapydes locati ſunt.* Ptolemæus *Albanum* dixit, & qui ei in ortum cohærent, vlteriorem Liburniam Dalmatiamque a Pannonia ſeparantes, *Bebios montes.* Lib. II enim cap. XV in Pannoniæ Superioris delineatione, *A meridie*, inquit, *terminatur parte Hiſtriæ ac Illyridis, iuxta lineam* διὰ τοῦ Ἀλβανοῦ

* Nicander Ther. v. 607. p. 40. Ἶριν θ' ἣν ἔθρεψε Δρίλων καὶ Νάρονος ὄχθη, vbi addit Scholiaſtes: Δρίλων ποταμὸς Ἰλλυριῶν καὶ Νάρων· ὃς διαχωρίζει τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Λιβύρνους. Ἐνταῦθα ὁ Κάδμος καὶ ἡ Ἁρμονία ᾤκησαν. *Drilon amnis Illyricorum & Naron, qui disiungit Illyricos & Liburnos. Hic Cadmus & Harmonia habitarunt.*

νοῦ ὄρους μέχρι τῶν Βεβίων ὀρέων, *per Albanum montem vsque ad Bebios montes.* Hi extimi ſunt & Pannoniæ contermini: medii autem alii interiacent inter hos limitaneos montes, & mare Hadriaticum. Strabo pag. 218 Ἄδριον ὄρος, *Adrium montem* μέσον τέμνον τὴν Δαλματικὴν, τὴν μὲν ἐπιθαλάττιον, τὴν δ' ἐπὶ θάτερα, *qui mediam ſecat Dalmatiam, vt altera pars mare ſpectet, altera in diuerſum.* Sic Aldi liber p. 138, nec aliter ſcripti, Caſaubono teſte. Xylander vero Ἄρδιον, *Ardium* mauult, vt populis *Ardiæis*, qui ibidem referuntur, quaſi accolentibus, congruat. Vltimus montium, qui a Dardania Mœſiaque ſeiungit, eſt *Scardus*, τὸ Σκάρδον ὄρος, vt Ptolemæus lib. II cap. XVII, & Strabo excerptis ex lib. VII vocat: ſiue *Scordus*, vt adpellat Liuius lib. XLIII cap. XX. *Hi transgreſſi*, inquit, *iugum Scordi montis per Illyrici ſolitudines, quas de induſtria populando Macedones fecerant, ne tranſitus faciles Dardanis in Illyricum aut Macedoniam eſſent, Scodram labore ingenti tandem peruenerunt.*

CII.

Populi in Illyrico multi & varii a diuerſis enumerantur. Præter Illyrios genere, qui Macedoniæ ſunt adſcripti, intra fines Illyridis ſecundum Strabonem fuerunt *Iapydes, Liburni, Dalmatæ*, per ſe noti: & circa Naronem flumen *Daorizi, Ardiæi, Pleræi*, quorum hi propinqui inſulæ Corcyræ Nigræ fuerunt; Ardiæi, Phariæ: ſed hos a mari in mediterranea Romani coegerunt. Hæc Strabo pag. 218. Addit *Autariatas*, & de Gallis *Boios* & *Scordiſcos*, qui omnes ab Romanis ἐταπεινώθησαν, *ad incitas redacti fuerint.* Plinius præter Iapydes, Liburnos, Dalmatasque, & plurimos a ſingulis oppidis inſulisue nominatos, aliosque obſcuros, recenſet cap. XXI *Flanates, Lopſos, Stlupinos*; & cap. XXII *Nareſios*, & *Vardæos, populatores quondam Italiæ; Siculotas*, & *Docleatas*: & Macedoniam verſus *Labeatas, Enderodunos*, & quorum incerta ſedes, *Saſſæos, Grabæos*, & *Pyræos.* Eiusdem proprie dictos Illyrios ſupra memorauimus. Ex his Ptolemæus agnoſcit *Iapydes, Vardeos*, ſine diphthongo, *Narenſios, Siculotas, Diocleatas*; addit *Mazæos* conterminos Iapydibus, *Derriopes*, & *Derrios*: item *Ceraunios, Comenios* & *Sardiotas*: nec non *Piruſtas*, & Σκίρτωνας, *Scirtones.* Ex his rurſus ſunt quidam componendi, vt adpareant, qui celebriores fuerint præ ceteris. *Daorizi* ſunt Straboni & Plinio communes: *Ardiæi* Strabonis videntur Plinii *Vardæi* eſſe, Ptolemæi Οὐάρδεοι, *Vardei*: ſed diphthongo hos etiam Vatinius ſcripſit lib. V epiſt. IX ad Ciceronem. *Dicitur*, inquit, *mihi tuus ſeruus anagnoſtes fugitiuus cum Vardæis eſſe.* Strabonis *Pleræos*, ignotos aliis, videas an cum *Pyræis* Plinii, neque hos viſos ab aliis, forſan poſſis componere. Gentium enim nomina prauationi præcipue in libris ſunt obnoxia. *Mazæi* communes ſunt Plinio & Ptolemæo: etiam *Docleatæ*, & *Siculotæ*. Plinii *Sardiates* ſunt Σαρδιῶται, *Sardiotæ* Ptolemæi. Conueniunt etiam Plinii *Nareſii, Cerauni, Scirtari, Dindari*, & Ptolemæi Ναρήνσιοι, *Narenſii*; Κεραύνιοι, *Ceraunii*; Σκίρτωνες πρὸς τῇ Μακεδονίᾳ, *Scirtones, prope Macedoniam*; & Δινδάριοι, *Dindarii.*

CIII.

Diuiſio Illyridis in hiſtoriis, quantum nobis eſt cognitum, non reperitur:

tur: fuisse autem aliquam in *Superiorem* & *Inferiorem*, ex vetusto lapide apud Gruterum pag. 396 num. 1 videtur manifestum esse;

P. CORNELIO DOLABELLAE
COS. VII. VIRO EPVLON
SODALI TITIENSI
LEG. PRO PR. DIVI AVGVSTI
ET TI. CAESARIS AVGVSTI
CIVITATES SVPERIORIS
PROVINCIAE HILLYRICI.

Ex quo adparet, Illyricum ab Augusto in duas prouincias dispensatum fuisse, Superiorem & Inferiorem: sed qui situs vtriusque fuerit, tacente historia & veteri geographia, non liquet. Pannonia & Mœsia respectu fluminum, Danubii maxime, ita diuiduntur: aliæ respectu montium. Dubium ergo est, quæ diuidendi ratio hic valuerit; num Superior, Liburnia, propter vicinitatem Pannoniæ & Mœsiæ sic distributarum; & Inferior, Dalmatia; an Superior montana Illyris siue montibus vicina; inferior, maritima. Mirum, si non dubitatione dignum, quod neque Plinius neque Ptolemæus diuisionis tam antiquæ mentionem fecerint, nec in historia vestigium adpareat. Dalmatiam sub Cæsaribus a legato augusti pro prætore rectam, inscriptiones & historiæ testantur. Gruterus pag. 402 n. 6 LEG. AVG. PR. PR. DALMATIAE. Suetonius Claudio cap. XIII *Bellum ciuile mouit Furius Scribonianus Dalmatiæ legatus*. Et Tacitus II Hist. cap. LXXXVI Poppeum Siluanum, *consularem legatum, Dalmatiam tenuisse* refert Galbæ & Othonis temporibus. Liburnia autem & Histria fere coniunctæ cum Transpadana erant. Gruterus ibidem num. 4 PROC. ALIMENTORVM PER TRANSPADVM, HISTRIAM ET LIBVRNIAM; sicut Iulius quoque Cæsar Illyricum, quantum tum temporis Romanis parebat, coniunctum cum Cisalpina Gallia tenuit. Diuisio autem Illyrici in Orientale & Occidentale, non est antiquæ Geographiæ, nec illius Illyrici, quod heic tractamus, sed Illyrici magni, plures alias prouincias sub Christianis principibus comprehendentis.

CIV.

Plinius Illyricum in tres conuentus iuridicos diuisit, *Scardonitanum*, quo ius Iapydes & Liburni petebant: & *Salonitanum*, vnde petebant Mazæi Dalmatæ & Sardiates, & cum aliis insulis Issæi: & denique *Naronitanum* pro reliquis populis, in quibus Cerauni, Docleatæ, Naresii & Siculotæ numerantur. Quæ sequuntur oppida ab Epidauro ad Scodram, ciuium Romanorum erant. Vide Plinium lib. III cap. XXI & XXII. Ptolemæus, quem sequemur, omnem Illyridem in *Liburniam*, & *Dalmatiam* distribuit. Iapydia autem vel continetur in Liburnia, vel eidem, vt parua prouincia, adiecta est.

LIBVRNIA.

CV.

Liburnia inter Histriam est atque Dalmatiam ab Albio monte ad mare Hadria-

Hadriaticum. Olim in libera republica Histria quoque fuit pars Illyrici. nam, vt supra ex Pomponii Melæ lib. II cap. III extremo cognouimus, *Tergeste, intimo in sinu Hadriæ situm, finiit Illyricum.* Ab Augusto autem Cæsare prorogati sunt fines Italiæ, eique maior pars Histriæ adiecta, & Illyridis fines facti arctiores sunt. Strabo lib. VII pag. 217 tradit Ἴςρους πρώτους τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίας, *Histros primos in Illyrica ora maritima fuisse,* postea μέχρι Πόλας, Ἰςρικῆς πόλεως, προήγαγον οἱ νῦν ἡγεμόνες τοὺς τῆς Ἰταλίας ὅρους, *suæ ætatis Imperatores protulisse Italiæ terminos vsque ad Polam, Histriæ ciuitatem.* Pola vero Italiæ fuit adiecta, & limes constitutus in Arsia flumine. Plinius lib. III cap. XIX *& nunc finis Italiæ fluuius Arsia.* NVNC ait, quia recens institutum prolati termini, cœptum sub Augusto Cæsare. Et cap. XXI *Arsiæ gens Liburnorum iungitur, vsque ad flumen Titium.*

CVI.

Distincti quodammodo a Liburnis fuerunt IAPYDES, quorum regio *Iapydia* vocatur. Strabo dixit Ἰάποδες, *Iapodes;* Dio Cassius autem & Ptolemæus & Plinius Ἰάπυδες, *Iapydes,* Græca littera. Strabo de iis lib. VII pag. 218 agit vt gente singulari & a Liburnis separata, eisque quatuor oppida tribuit, *Metulum, Arupinum, Monetium,* & *Vendum,* eosque a montibus ad mare extendit. Albius ille mons est, in quo sedes præcipue habuerunt. Pag. 217 ἵδρυνται οἱ Ἰάποδες ἐπὶ τῷ Ἀλβίῳ ὄρει, τελευταίῳ τῶν Ἄλπεων ὄντι, *Habitant Iapodes in monte Albio, vltimo Alpinorum.* Ad mare vsque extendit illos, ad quod per mille colant stadia. Ibidem ait: ὁ Ἰαποδικὸς παράπλους χιλίων σαδίων, *Iapodum ora mille stadiis præternauigatur.* Sed de maritima sede non omnes consentiunt. Plinius cap. XIX *Nonnulli in Flanaticum sinum Iapydiam promouere.* In his Strabo est præcipuus. Dio Cassius de Augusti victoria, qui illos perdomuit, lib. XLIX pag. 412 αὐτὸς ἐπὶ τοὺς Ἰάπυδας ἐςράτευσε, καὶ τοὺς μὲν ἐντὸς τῶν ὀρῶν, οὐ πάνυ πόῤῥω τῆς θαλάσσης οἰκοῦντας, ἀπονώτερον προσηγάγετο. τοὺς δὲ ἐπί τε τῶν ἄκρων, καὶ ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα αὐτῶν, οὐκ ἀταλαιπώρως ἐχειρώσατο. *Iapydes ipse bello petiit: quorum eos, qui citra montes haud procul a mari habitabant, non omnino difficulter subegit: qui vero montes, & vltra eos, incolebant, eos non sine maximo labore perdomuit.* Plana descriptio, ex qua patet, & in montibus Albiis, & cis eos ac vltra late habitasse, propinquos etiam mari, non autem contiguos.

CVII.

In montanis partibus horum oppidum Μέτουλον, *Metulum,* primarium erat, μεγίςη πόλις, *amplissima vrbs,* vt Dio vocat, in cuius oppugnatione ipse Octauianus Cæsar vulneratus fuit. *Arupinum* est *Arypium* tabulæ Peutingerianæ, *Arupium* Antonini itinere ab Aquileia Sisciam; quod vna cum *Auendone* non longe a mari videtur situm fuisse. *Auendo* autem Tabulæ & Itinerarii, est Strabonis Οὐενδῶ, *Vendo,* vt in MSS. legitur; pro quo editum est Οὔενδος, *Vendus.* Distat XX M. P. a Senia in ortum; a Vendone X millibus Arypium siue Arupinum, Ἀρούπινος, Strabonis hoc ordine:

Senia XX *Auendone* X *Arypio.*

Itinerarium tantum XVIII habet inter Seniam & Auendonem: quartum, *Mone-*

Monetium, ignotum est. Habitarunt Iapydes vsque ad flumen *Tedanium*, hodie Zermagna, vt Harduinus interpretatur. Plinius cap. XXI *Flumen Tedanium, quo finitur Iapydia.* Flumen hoc Ptolemæus post Lopsicam ab oriente deduxit.

CVIII.

Strabo dicto lib. VII p. 218 Μετὰ τὸν τῶν Ιαπόδων, ὁ Λιβυρνικὸς παράπλες, *Post maritimam oram Iapydum est ora Liburnorum.* Sed ex supra propositis manifestum est, non ita partitas has regiones fuisse, vt vna alteram consequeretur: sed Iapydiam ita fuisse Liburniæ immistam, vt post Albonam & Seniam, Liburnica oppida, fuerint Vendo & Arupium, quæ Iapydum erant, & post Tedanium rursus quæ in Liburnis censentur. Maritimam oram primum perlustrabimus, post adituri oppida mediterranea.

CIX.

Initium Liburniæ supra cum Plinio a flumine *Arsia*, quod in Histria est, constituimus, quæ sententia etiam Flori fuit lib. II cap. V *Illyrii*, inquit, *seu Liburni sub extremis Alpium radicibus agunt inter Arsiam Titiumque flumen.* Prima Ptolemæi vrbs est Αλϐῶνα, quasi *Aluona*, quæ etiam Plinio & Tabulæ Peutingerianæ auctori *Aluona* est, XII millibus ab Arsio fluuio: hodie *Albona.* Deinde est *Flanona* Plinii, Φλάνων Stephani, qui περὶ τὴν Ἄψυρτον νῆσον, *circa Absyrthum insulam* ponit: ex quibus Ptolomæi Φλαυῶνα corrigenda est, & ν pro υ reponendum. Hinc eidem Plinio *Flanates*, populus, & *Flanaticus sinus*, lib. III cap. XIX & XXI: qui Stephano est κόλπος Φλανωνικὸς, *Flanonicus sinus.* An in hoc sinu insula *Flanon* sit, disquirendum. Socrates certe Hist. Eccles. lib. II cap. XXXIV tradit, Gallum cæsarem περὶ Φλάνωνα τὴν νῆσον γενόμενον, *quum circa Flanonem insulam esset*, fuisse interfectum: quod Ammianus lib. XIV cap. XXXVIII *in Histria prope oppidum Polam* dicit factum esse: nisi forte lapsus est Socrates, & νῆσον scripsit pro πόλιν, *insulam* pro *vrbe.*

CX.

Succedit *Tarsatica* Plinii, Ptolemæi, Antonini & Tabulæ, qua ab *Alvona* XX distat millibus, interiecta Flanona, quæ prætermissa in Tabula est. Post hoc oppidum Ptolemæus ostia Οἰνέως, *Oenei* amnis ponit, a quo, præter quemdam obscurum locum, ad oppidum *Seniam* ducit, Plinio æque, & in Tabula memoratam: cuius situs & nomen prodit, esse id oppidum quod vulgo *Zeng* & *Segna* adpellatur. Portum habere Seniam in Peutingeriana notatum est. Inde ordine, quem supra monstrauimus, Iapydum oppida *Auendo* & *Arypium*, id est *Vendo* & *Arupinum* Strabonis, succedunt: Ptolemæo autem proxima post Seniam est *Lopsica*, a qua *Lopsi*, quorum Plinius meminit, nominantur: tum *Tedanii* fluminis ostia, quod secundum Plinium finit Iapydiam. Eumdem ordinem Plinius & Ptolemæus tenent, præter *Tedanium* amnem, cuius locum Plinius turbauit. Ordo autem talis est:

PTOLEMAEI	PLINII
Σένια	*Senia*
Λοψίκα	*Lopsica*

Τηδα-

Τηδανίε ἐκβολαὶ	- - - -
Ὄρτοπλα	*Ortopula*
Οὐεγία	*Vegium*
Αργυρȣ̃τον	*Argyruntum*
Κορίνιον	*Corinium*
Ἀινῶνα.	*Aenona.*

CXI.

Cur *Aenona* apud Plinium *ciuitas Pasini* cognominetur, non est compertum. Hodie dicitur Nona. Post quam *Iadera* est, ἰάδερα κολώνια Ptolemæo, *Iadera colonia:* & Plinio *colonia Iadera*, memorata etiam Melæ lib. II cap. III. Nummus Claudii, COL. CLAVDIA AVGVSTA FELIX IADERA. Vide Holstenium. Alius Domitiani apud Harduinum ex Golzio, COL. AVGVSTA IADERA. * Hodie vocatur locus *Zara Vecchia*, vltra Zaram nouam visendus cum ruderibus nostræ Iaderæ. In MSS. aliquando est *Iader*, dissyllabum. Vide Harduin. ad Plin. lib. III extrem. Vltima in ora Liburnorum Ptolemæo sunt *Titii* ostia cum vrbe *Scardona*, Σκαρδῶνα, quam ostiis quidem postponit, in Liburnia autem censet, quod etiam alibi nonnumquam fieri obseruauimus, vt in Veliocassibus Gallorum. Sed qui Dalmatiam hodiernam scripserunt, tradunt, ruinas Scardonæ haud longe a *lacu Scardonio* a dextra fluminis *Titii*, quod nunc Kerca vocatur, conspici, vt ita transponenda sint ostia Ptolemæi. Casimirus Freschotus in Memoria Geographica pag. 291 de Scardona: *Le ruine delle sue antiche fortificazioni, e cittadella, si vedono poco longi dal lago, chiamato da Latini Scardonio; e in volgare Proclian; e a destra del fiume Kerca, ch' e l' antico Titio, quale col suo corso mette li confini all antica Liburnia e Dalmazia.* Claram olim fuisse *Scardonam*, ex iuridico conuentu eius constat, quia inde ius & Iapydes & Liburni omnes petierunt, vt supra de Diuisione ex Plinio cognouimus. E Tabula Peutingerorum in hoc vocabulo excidit littera, & scriptum exstat *Sardona:* sed & Plinius & Ptolemæus *Scardona*, quam ille XII M. P. a mari abesse tradit, & Strabo Σκάρδων, *Scardon*, lib. VII. Flumen etiam Τίτον, *Titum* scripsit Ptolemæus: at Plinius & Florus *Titium*, tribus syllabis, vt perinde ibi videatur littera excidisse.

CXII.

Hæc de Liburnia maritima: minus cognita sunt eius mediterranea loca, e quibus Agathodæmon *Aruciam, Tediastum, Ardotium, Stlupi, & Curcum* Tedanio fluuio adposuit; quorum soli *Stlupini*, ab oppido illo nominati, a Plinio memorantur. Vlteriora sunt, Οὐαρȣαρία, *Varuaria*, vnde *Varuarini* sunt apud Plinium; & lapide Rauennate apud Gruterum pag. 564 num. 7

D. M.
M. VALERIO
M. F. CLAVD. CO
LONO LIBVRN

* Adde Sponii *Voyage de Dalmatie* libr. II. pag. 64. Idem paullo post affert inscriptionem hanc: *Imperator Cesar diui F. Aug. parens coloniæ murum & turris dedit &c.*

VARVAR. SCRIB. CL.
PR. RAVEN. VIX. ANN. L
MIL. ANN. XXVI;

& *Saluia*, quæ etiam in Antonini itinere a Sirmio Salonas ita legitur; Aldina autem *Silua*: & prope hanc *Asisia* & *Burnum*, vnde apud Plinium sunt *Assesiates* & *Burnistæ*. De ceteris, *Adra*, *Arauzona*, *Ouporum*, *Nedinum*, & in Dalmatiæ limite *Blanona*, nihil habemus quod adferamus. De *Sidrona* Ptolemæi prope Sauum, dictum in Pannonia est. *Romulam* addo ex itinere Antonini ab Aquileia Sisciam; & Peutingeriana Tabula, cuius hæ rationes sunt:

Romula XIIII *Quadrata* XIIII *Ad Fines* XX *Siscia*.

In Antonini autem Itinerario hic ordo obseruatur:

Senia	—	—	—
Auendonem	M.	P.	XVIII
Arupium	M.	P.	X
Bibium	M.	P.	X
Romulam	M.	P.	X
Quadratum	M.	P.	XIIII
Ad Fines	M.	P.	XIIII
Sisciam	M.	P.	XXI.

Fortasse etiam *Quadratum* Liburniæ fuit, aut in fines eius incidit: quemadmodum itinere ab Aquileia per Histriam, traiecto Liburniæ sinu, inter Iaderam & Tragurium ponuntur, quæ non possunt in Liburniam non cadere, præsertim Blandona, ab Iadera XX millibus remota.

DALMATIA.

CXIII.

Dalmatia in antiquis monimentis, id est in nummis & marmoribus sæpe *Delmatia*, secunda vocali, dicitur. Io. Harduinus refert, in nummis esse ADVENT. AVG. DELMATIAE, * non *Dalmatia*. Et Hadriani nummo MET. DELM. id est Metallum Delmaticum. Diues enim prouincia metalli fuit. Fragmentum Fast. consul. apud Gruter. pag. 298 num. 3

L. CAECILIVS L. F. Q. N. METELLVS ANN. IↃCX
DELMATIC. PROCOS. DE DELMATEIS III NOV.

Et pag. 529 n. 8 idem Gruterus NAT. DELM. Et pag. 574 num. 5 IN DELMATIA, ex Domitiani æuo. Nec vero nulla exempla sunt vocalis primæ. Grut. p. 402 num. 6 LEG. AVG. PR. PR. DALMATIAE. Et pag. 568 num. 3 in cippo Iaderensi:

D. M.
L. VETVRIVS FLORVS
VETERANVS SCRIBA
NA. DALMATA
VIX. ANN. LV.

Et

* Velius Longus de orthograph. p. 328. *Placet etiam, vt* Delmatiam, *non* Dalmatiam *pronunciemus, quoniam a* Delminio *maxima ciuitate tractum nomen existimetur.*

Et Græci plerique Δαλματία, Δαλμάται & Δαλματεῖς, Scylax, Strabo, Ptolemæus, Dio Cassius, Agathemerus, Procopius, & alii: solus fere Polybius nobis visus est qui Excerpt. Legat. CXXIV Δελματεῖς vocali secunda scripserit.

CXIV.

Fines supra descripsimus, a Titio amne ad Macedoniæ Mœsiæque limitem, inter montes Pannoniam terminantes, & sinum Hadriaticum. In litorali ora post Titii ostia primum vulgari censu est *Sicum*, Σικοῦν Ptolemæi. Plinius lib. III cap. XXII *Sicum, in quem locum diuus Claudius veteranos misit.* Itaque vulgo opinantur Sebenigo esse, oppidum episcopale. Sed aliter oram illam descripsit nobis Plinius loco dicto. *Liburniæ finis*, inquit, *& initium Dalmatiæ Scardona, in amne eo*, XII M. *pass. a mari. Dein Tariotarum antiqua, & castellum Tariona, promontorium Diomedis, vel vt alii, peninsula Hyllis, circuitu* C. M. *passuum. Tragurium ciuium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum diuus Claudius veteranos misit. Salona colonia, ab Iadera* CXII M. *pass.* Quos *Tariotas* vocat, videntur *Autariatæ* Strabonis esse, quorum castellum *Tariona* fuerit. *Peninsula Hyllis*, si hoc loco fuit, illam fuisse necesse est, in qua Tragurium situm est. Et Græci *Hyllos* siue *Hylleos* Liburniæ iungunt. Dionysius vers. 385 θῖνας Λιβυρνίδας, *litora Liburnica*, &

Ὑλλήων χθόνα πᾶσαν, ὅση περικέκλιται ἰσθμῷ,

Hylleorum omnem terram, quæcumque isthmo continetur, coniungit. In quem locum Eustathius ex Apollodoro (forte eo qui περιήγησιν scripsisse fertur) adfert, μετὰ τοὺς Ὕλλους Λιβυρνοὶ, *post Hyllos Liburni colunt.* Sed nihil definimus, non ignari quod alii aliter interpretentur Græcos. Et *Hyllis* quoque *peninsula* fortasse alibi inuestiganda. Lucas Holstenius: *Hyllis est Sabioncello, siue peninsula Stagni.* Quoquo loco igitur Hyllis fuit, in oppidorum nos ordine inhæremus. Quod autem marmore notum *Tragurium* dicit, omnium consensu est oppidum *Trau;* post quod demum *Sicum* ponit, & deinde *Salonam.* Si certus hic ordo est, (neque vero habemus vnde impugnetur) *Sicum* inter Tragurium & Salonam fuisse necesse est. Locorum periti etiam ibidem rudera superesse adfirmant, vt Freschotus ostendit in Sebenico pag. 292. Strabo & Mela & Ptolemæus Τραγούριον, *Tragurium* in insula ponunt eiusdem nominis: sed maior nobis est Plinii auctoritas, cuius verba modo recitauimus; præsertim quum recentes αὐτόπται quoque confirment. Ioannes Lucius, Dalmata genere, & cum eo Iacobus Sponius, * doctus peregrinator, obseruarunt, esse omnino peninsulam, quamuis per fossam, manu factam, videri possit insula.

CXV.

Nobilissima in his oris *Salona*, colonia, Plinio & veteri inscriptione testantibus, qua, Grutero referente pag. 23 num. 12, COLONIA MARTIA IVLIA SALONA dicta fuit: & nummo Claudii apud Golzium COL. IVL. SALONA: & alio quem Ligorius descripsit COL. CLAVDIA AVGVSTA PIA VETER. SALONA, de quo autem Harduinus dubitat. Sic vetustis monimentis singulariter *Salona:* etiam Mela II cap. III extremo: *Salona, Iadera,*

* Voyage de Dalmat. II. p. 71.

ra, Narona, Tragurium, turbato ordine. Et Hirtius B. Alexandr. cap. XLIII de Gabinio: *Salonam se recipiens in oppidum maritimum, quod ciues Romani fortissimi fidelissimique incolebant.* Alii pluratiuo numero. Cæsar III Civ. cap. VIII *A Salonis ad Orici portum:* & cap. IX *M. Octauius cum iis, quas habebat, nauibus Salonas peruenit.* Et veteri inscriptione apud Sponium Misc. Erud. Antiq. p. 179 VIAM GABINIANAM AB SALONIS ANDETRIVM APERVIT ET MVNIT. Ptolemæus, Σαλῶναι κολώνια, *Salonæ, colonia.* Lucanus lib. IV vers. 404

Qua maris Hadriaci longas ferit vnda Salonas.

Græci etiam virili genere dixerunt ὁ Σάλων, *Salo.* Strabo lib. VII pag. 218 τὸ ἐπίνειον αὐτῶν Σάλων, *nauale eorum* [Dalmatarum] *Salo.* Et Dio Cassius lib. LV pag. 568 ὁ Βάτων ὁ Δαλμάτης ἐπὶ Σάλωνα στρατεύσας. *Bato Dalmata Salonem oppugnans.* Zonaras de Diocletiano, se imperio abdicante, ἐν Σάλωνι, πόλει τῆς Δαλματίας, διῆγεν, ἥ τις ἦν αὐτοῦ καὶ πατρίς. nam *Salonensis* erat Diocletianus. *Salone* ergo priuatus *vitam transegit.* Posteriores Græci etiam Σάλωνες pluraliter. Procopius lib. I B. Goth. cap. VII ὁ τῶν Σαλώνων περίβολος, & mox, Ῥωμαῖοι Σάλωνας ἔχον: & Pæanius lib. IX extremo, ἐν ἀγρῷ γειτνιῶντι Σάλωσι. Iuridicum conuentum habuit, vt supra ex Plinio demonstratum est. Nunc in ruinis * iacet vrbs quondam celeberrima, in vicino autem loco *Spalatrum*, tamquam ex illius cineribus resurrexit.

CXVI.

Inter Salonam & Naronis ostia Ptolemæus posuit *Epetium*, ** *Peguntium, Onæum.* Plinius lib. III cap. XXII ab Epetio nominat: *Epetinos:* alterum, castellum vocat, in tertii locum substituit aliud. Ait enim: *Epetini. Ab his castella, Piguntiæ, Rataneum.* Et Polybius Excerpt. Legat. CXXIV Ἐπέτιον memorauit. In Tabula Theodosiana ex his *Epetium* cum ciuitatis non vulgaris insignibus, & cum *portu Epetio* notatum est: deinde post VII millia *Oneum.* Antoninus itinere a Salonis Dyrrachium, alia nomina habet vsque Naronam, *Pontem Tiluri, Tronum, Biludium, Ausustianas*, obscura omnia. Ab Narone ad Drilonis ostia Ptolemæus disposuit *Risinum, Epidaurum, Ascruium,* (Ἀσκρούιον) *Rizonicum sinum, Buluam* (Βουλούαν) *Vlcinium, Drilonis ostia, Lissum.* Male Ptolemæus *Resinum*, quod Rhizinium est, anteposuit Epidauro. Secus enim & Plinius & auctor Tabulæ Peutingerorum ordinauerunt. Clare cap. XXII Plinius: *A Narone amne* C *millibus pass. abest Epidaurum. Ab Epidauro sunt oppida ciuium Rom. Rhizinium, Ascriuium, Butua, Olchinium.* Tabula quoque XX millibus *Resinum* post *Epidaurum* constituit. Inter Naronem autem & Epidaurum Tabula interposita habet, sed corruptis quædam nominibus; *Ad turres, Delintum*, quod Antonini *Dalluntum* est; *Parduam*, - - - *Asanum:* & tum demum *Epitaurum.* Sic scribitur in Tabula: & inscriptione apud Gruterum p. 573 P. VIBI MIMI EPITAVR. EQ. R. qui cum Salonita ibi componitur: ceteri *Epidaurus* siue

Epidau-

* Videatur Sponius *Voyage* libr. II. pag. 81, 82. templum ibi & paruas molas superesse dicit, æquali autem spatio ab Andetrio & Spalatro diremtum fuisse.

** Videri etiam Sponius potest in Itinerario libr. II. pag. 76.

Epidaurum. Fuit autem *Epidaurum* colonia, vt Plinius tradit, & apud Golzium inscriptione est, COL. EPIDAVRVM. LEG. IX. Ptolemæus feminea forma Επίδαυρος, *Epidaurus:* & Procopius lib. I Goth. cap. VII ἐς Επίδαυρον, & ἐξ Επιδαύρου, æque, quod non dubitamus, muliebri genere. Situs ostendit, fuisse in loco ruinarum dicto Ragusa Vecchia, aliquot millibus ab Ragusa, nobili & præclara ciuitate.

CXVII.

Post hanc est *Rhizinium* Plinii, Ρίσινον Ptolemæi, * reductum in suum locum; *Resinum* Tabulæ; Ρίζους Scylacis pag. 19; Strabonis & Stephani Ρίζων, Liuii *Rhizon* lib. XLV cap. XXVI. *Anicius,* inquit, *rege Gentio in potestatem redacto, Rhizoni & Olcinio vrbibus C. Licinium præfecit.* Incolæ Liuio ibidem *Rhizonitæ:* Ριζαῖοι Straboni. ὁ Ριζαίων, inquit, κόλπος ἐςὶ, καὶ Ρίζων πόλις, *Rhizæorum sinus, & vrbs Rhizon,* lib. VII p. 218; quem sinum mox Ριζικὸν κόλπον, *Rhizicum* adpellat: Ptolemæus Ριζωνικὸν κόλπον, *Rhizonicum sinum,* quamuis oppidum, a quo nomen est, Ρίσινον vocauerat; nisi forte a recentiore manu hoc vocabulum est, quia hodie id oppidum *Risino* nominatur.

CXVIII.

Sequitur, ad eumdem sinum, *Ascriuium* Plinii; Ασκρούιον Ptolemæi, quod Cattaro Harduinus interpretatur. Proxima *Butua* Plinii, Βουθόη, *Buthoë* Scylacis & Stephani; *Batua* Tabulæ Theodosianæ; corrupte Βουλούα, *Bulua* Ptolemæi. Apud Sophoclem Βουθείην, *Buthæen* dici, Berkelius ad Stephanum ex Etymologico confirmat. Scylax pag. 19 Από τοῦ Δρίλωνος ποταμοῦ εἰς Βουθόην ὁ πλοῦς, καὶ τὸ ἐμπόριον, *a Drilone fluuio nauigatio est Buthoen, & emporium.* Hodie Budoa vocari dicitur conseruato nomine antiquo. Succedit consensu Plinii & Ptolemæi *Olcinium,* quod *Olchinium* Plinius scripsit, quia a Colchis deriuat quasi Colchinium: Liuio autem loco dicto est *Olcinium.* Sic puto scribendum esse; non *Olzinium,* quod in libris est; quia mox eodem cap. *Olciniatæ,* incolæ eius vrbis, per c scribuntur: quod Ptolemæus firmat, Ουλκίνιον, *Vlcinium,* per κ Græce exprimens. Nunc *Dulcigno* est, vt vel nominis consonantia probare potest.

CIX.

Tandem *Lissus* ad Drilonem, vel post illum est, terminus Illyricæ regionis, vltra quam vrbem incipit Macedonia. Plinius lib. III cap. XXII extr. *Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Lissum oppidum ciuium Romanorum ab Epidauro C. M. passuum. A Lisso Macedoniæ prouincia.* Ptolemæo Λισσὸς est vltima Illyrici ad maritimam Macedoniam. Portum capacem habuit, opus Dionysii Siceliotæ, qui coloniam *Lissum* deduxerat, quam ampliauit & muris cinxit, quod Diodorus Siculus refert lib. XV cap. XIII. Et paruus fluuius adluit, *Anapus* nomine, iuxta quem gymnasia idem rex Dionysius exstruxit. Adiacebat Ακρόλισσος, *Acrolissus,* arx in monte Polybius lib. VIII cap. X de Philippo rege: Θεωρῶν τόν τε τοῦ Λίσσου περίβολον, καὶ τὰ πρὸς τῇ θαλάττῃ, καὶ τὰ πρὸς τὴν μεσόγαιον ἠσφαλισμένον διαφερόντως καὶ

* An hoc est Dionis L VI. p. 663. Ραίτινον.

καὶ φύσει καὶ κατασκευῇ τόν τε παρακείμενον Ἀκρόλισσον αὐτῷ, καὶ διὰ τὴν εἰς ὕψος ἀνάτασιν, καὶ διὰ τὴν ἄλλην ἐρυμνότητα διαύτην ἔχοντα φαντασίαν, ὥστε μηδ' ἂν ἐλπίσαι μηδένα κατὰ κράτος ἑλεῖν, *contemplans Lißi ambitum, egregie tam natura quam arte munitum: Acrolissum quoque ei adiacentem, partim quia mire in altum est elatus, partim ob reliquam munitionem eiusmodi præ se ferre speciem, vt per vim capi posse nemo hominum sperare deberet.* Erat autem *Acrolissus* non continuus, aut coniunctus vrbi, sed μεταξὺ διάστημα τοῦ Λίσσου, καὶ τοῦ κατὰ τὸν Ἀκρόλισσον πρόποδος σύμμετρον ὑπάρχον, *interuallum inter Lissum & radicem montis, in quo est Acrolissus.* Post Gentii, Illyriorum regis, imperio parebat. Liuius lib. XLIII cap. XX *Lissi rex Gentius erat. eo acciti legati, mandata exponentes, benigne auditi sunt.* Tandem medii æui temporibus hæc vrbs Præualitanæ prouinciæ, quod ex Hieroclis Notitia adparet, contributa fuit. A Constantinopolitanis scriptoribus Ἔλισσος adpellatur, vt supra de fluminibus demonstratum est: hodie dicitur *Alessio*. Propinqua fuit *Bassania*, sed incertum, intrane limitem Illyrici, an in Macedoniæ finibus. Liuius de illa lib. XLIV cap. XXX de Gentio rege: *ipse ad Bassaniam vrbem quinque millibus ab Lisso ducit.* Aeque incerti sumus de oppido ab Romanis expugnato, quod Liuio *Dimallum* dicitur lib. XXIX cap. XII, Polybio Δίμαλον, simplici littera, lib. III cap. XVIII, quod oppugnaturus consul Rom. εἰς τὴν Ἰλλυρίδα μετὰ τῶν δυνάμεων, *in Illyricum cum legionibus* venit. Promontorium *Nymphæum*, quod supra Plinius memorauit, quidam prope Lissum ponunt, vt sit Cabo di Redeni: quidam in oram Apollinatium producunt.

CXX.

Hæc de ora maritima Dalmatiæ. In mediterraneis Ptolemæus Ἀνδέκριον, *Andecrium* ponit, quod Dionis Cassii Ἀνδήριον, *Anderium* castellum est, lib. LVI pag. 579. Vterque vitiose. Verum nomen est *Andetrium*. Inscriptio vetus apud Iac. Sponium Misc. Erud. Antiq. p. 179

ITEM VIAM GABINIANAM
AB SALONIS ANDETRIVM APERVIT
ET MVNIT PER LEG. VII.

Sic & Plinius recte vocauit lib. III cap. XXII. *In hoc tractu*, inquit, *sunt Burnum, Andetrium, Tribulium, nobilitata populi Romani prœliis castella.* Strabo, vna littera superflua, Ἀνδρήτριον dixit, *Andretrium*, idque vocat ἐρυμνὸν χωρίον, *munitum locum.* In Tabula Peutingeriana *Andretium*. Situm clarius descripsit Dio Cassius, loco dicto, de Tiberio Batonem obsidente: καταφυγόντι αὐτῷ ἐς Ἀνδήριον τεῖχος ἐπ' αὐτῇ τῇ Σαλώνῃ ἐπῳκισμένον προσεδρεύσας ἐπόνησε. τό τε φρούριον ἐπ' ἐυερκοῦς πάνυ καὶ δυσπροσβάτου πέτρας ἐπετετείχιστο, φάραγξι βαθείαις, ποταμοὺς χειμάρρους ἐχούσαις, ἐγκεκυκλωμένον, *fugientem in castello Andetrio obsedit, quod erat ad ipsas Salonas ædificatum in munita & inaccessa rupe, profundis conuallibus, quæ torrentes fluuios habebant, cinctum.* Vt situs ostendit, videtur castellum esse, quod hodie *Clissa* * vocatur

* Addi huc potest Sponius in Itinerario libr. II. pag. 82.

catur, cuius nomen a κλεῖσα, *clausa* vel *clusura* est, de qua Constantinus Porphyrogen. de Administr. cap. XXIX.

CXXI.

Quæ præter hoc Plinius castella dicto loco Dalmatiæ nominauit, *Burnum* & *Tribulium* sunt: illud, dubium, idemne sit quod Βοῦριον Ptolemæus in Liburnia dixit, & vnde Plinii *Burnistæ* nominantur: diuersa sane Harduino videntur, qui illud oppidum Liburniæ; hoc castellum Dalmatiæ attribuit. *Tribulium* autem, quod etiam nomen prodit, *Trebigni* videtur esse. In MSS. *Triburium* est. Deinde Ptolemæo sunt *Aleta* (Ἄλητα) & *Herona*. Antonini itinere a Salonis Dyrrachium, est *Alata*, quam a Sallunto XVII millibus in ortum videmus prolatam, vt ita minus certum sit, eademne *Aleta* & *Alata*, an separata & diuersa: *Salluntum* vero etiam in Peutingeriana expressum est. De *Herona* non superest alia, præter Ptolemæi fidem & auctoritatem: apud quem Αἴκουον κολώνια, *Aequum colonia* sequitur. Ex Zlatna Transsilvaniæ inscriptio apud Gruterum pag. 387 num. 4 huc referenda est:

P. CELSENIO CONSTANTI
DEC. COL. DELMATIAE
CL. AEQVO. ITEM DEC. COL
DAC. V. A. XXX.

An etiam illa ex Alba Iulia, pag. 33 n. 3 DEC. COL. AEQVENS. huc ducenda? Aequum dignumque videtur Reinesio Inscr. Op. p. 712, vbi eodem refert Sertoriam quamdam DOMO AEQVO, puta oriundam colonia Aequo in Dalmatia.

CXXII.

Inter Heronam & Aequum Ptolemæus ponit Δελμίνιον, *Delminium*, quod ita etiam Appianus in Illyricis, teste Byzantino scriptore vrbium, nominauit, qui liber Græce desideratur. Strabo sæpe dicto loco vocat Δάλμιον, *Dalmium*, Quadratus apud eumdem Stephanum, Δέλμιον, vt in Palatino codice Salmasius inuenit: in ceteris etiam Δάλμιον vel Δάλμινον exstat. Scilicet, quod Eustathius ad Dionysii vers. 97 notauit, ἡ πόλις λέγεται Δάλμιον, ἢ Δελμίνιον ἢ Δέλμινον. Fuit olim vrbs magna & potens, quæ genti nomen dedit, vt *Delmatæ* vel *Dalmatæ* adpellarentur. Strabo, Δάλμιον μεγάλη πόλις, ἧς ἐπώνυμον τὸ ἔθνος, *Dalmium magna vrbs, vnde nomen genti est.* Eadem Appianus de Delminio. De situ nihil certi constat: ex Ptolemæi autem numeris & positione inter Andretium & Naronam in septemtrione ponendum esse admonemur. Nasicam Scipionem eam vrbem μικρὰν ποιῆσαι, captam *in tenuem statum redegisse*, ibidem Strabo adiecit. Id quod ab Aurelio Victore de Viris illustr. in hoc Nasica confirmatur. *Consul*, inquit, *Delminium, vrbem Delmatarum, expugnauit.* Consul autem fuit P. Cornelius Scipio Nasica cum M. Claudio Marcello II, anno V.C. IↃXCVIII, quinquennio circiter ante bellum Punicum III. Tantæ moræ & molis fuit superare Delmatiam, quippe ab Augusto Cæsare tandem omnis subiugata fuit.

CXXIII.

CXXIII.

Prætereuntes *Salonianam*, quam non nouimus, ad *Naronam* venimus Ptolemæi ductu, quam ipse quidem, aut qui oscitanter transcripserunt, Ναρβωνὰν, forte Ναρβῶναν, *Narbonam* vocant, Gallicum nomen in Dalmatiam transferentes; verum autem nomen *Narona* ex multis probatum documentis est. Bene adscripsit Ptolemæus *κολώνια*, *colonia*. nam Plinius quoque cap. XXII sæpe dicti libri: *Narona colonia tertii conuentus, a Salona* LXXXII M. P. *adposita cognominis sui fluuio, a mari* XX M. *passuum*. Et nummus Titi apud Golzium, COL. NARONA. Etiam Antonini Itinerario, & Theodosiana Tabula *Narona* vocatur, vt ita de nomine satis conueniat: de dignitate nec Plinius nos sinit dubitare, qui & coloniam vocauit, & conuentus sedem iuridici, quem Cerauni, Dæsitiates, Daorizi, Docleatæ, Naresii, & aliæ gentes petant, e quibus supra plerasque descripsimus, de *Dæsitiatibus*, quos Strabo in Pannoniæ gentibus numerauit, hoc tantum addimus, quod bene Plinius in Dalmatia posuerit, quem antiqua inscriptio, a Sponio prodita, p. 179 tuetur,

TI. CAESAR DIVI AVGVSTI F.
AVG. IMP. PONTIF. MAX
TRIB. POTEST. XXI. COS. III
VIAM SALONIS AD CASTEL
DAESITIATIVM PER MILLIA PASSVVM
CLVI MVNIT.

Quodnam vero sit *castellum Dæsitiatium*, & vbi situm, non facile quisquam exposuerit.

CXXIV.

Naronam in Ptolemæi serie excipit *Enderum*, Ἔνδηρον, vnde *Enderodunos* Labeatis coniunctos Plinius nominauit. Labeatæ autem Scodram tenuerunt, vt ex vicinis etiam de sede Enderodunorum iudicari possit. Sed non opus aliunde petere qui ad *Enderum* nos deducat: quum nomen *Endero* maneat in Albania, sat fidus testis antiquæ positionis oppidi *Enderi*. Est autem in septemtrionis plaga, prope fines Seruiæ. Populus *Labeatæ* Plinio; *Labeates* Liuio dicuntur.

CXXV.

Prætermissa *Chinna*, sequitur Δόκλεα, *Doclea*, vnde *Docleatæ* sunt Plinii, in conuentu Naronitano. Dictum postea oppidum *Dioclea*. Aurelii Victoris epitoma: *Diocletianus Delmata, Anuli senatoris libertinus, matre pariter atque oppido nomine Dioclea, quorum vocabulis, donec imperium sumeret, Diocles adpellatus: vbi orbis Romani potentiam cepit, Graium nomen in Romanum morem conuertit.*

CXXVI.

Proxima est *Rhizana*, de qua nihil occurrit memorabile: deinde *Scodra*, de qua aliquid in Drilonis expositione diximus, supra quem fluuium Plinius positam esse dixit, idemque *oppidum ciuium Romanorum*. Gentii regia fuit aut vrbs præcipua. Liuius lib. XLIV cap. XXXI *Ad Scodram inde ven-*

ventum est, id quod belli caput fuerat: non eo solum, quod Gentius eam sibi ceperat, velut regni totius arcem; sed etiam quod Labeatium gentis munitissima longe est & difficilis aditu. Duo cingunt eam flumina, Clausula latere vrbis, quod in orientem patet, præfluens: Barbana, ab regione occidentis, ex Labeatide palude oriens. Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod ortum ex monte Scodro, multis & aliis auctum aquis, mari Hadriatico infertur. Coloniam ab Romanis eo deductam fuisse, Ligorius ex nummo Claudii probat, quem Holstenius etiam transscripsit, COL. CLAVDIA AVGVSTA SCODRA. Medio æuo Præualitanæ prouincia contributa est: nostris temporibus, prauato nomine *Scutari* Italis, *Scadar* incolis, vt referunt, dicta, nec hodie vrbs ignobilis Turcorum: Labeatium etiam fuit oppidum *Medeon,* quo cognatos rex Gentius deposuerat. Liuius lib. XLIV cap. XXXII *Anicius Perpernam extemplo mittit ad comprehendendos amicos cognatosque regis; qui Medeonem, Labeatium gentis vrbem profectus, vxorem cum duobus filiis, & Carauantium fratrem Scodram in castra adduxit.*

CXXVII.

Quæ Scodram in Ptolemæi Dalmatia mediterranea sequuntur, *Thermidaua, Siparuntum, Epicaria* & *Eiminacium,* obscuriora sunt: etiam quæ in Itinerario inter Naronam & Scodram (itinere a Salonis Dyrrachium) ponuntur, *Leusinium,* in Tabula *Leusinum:* & *Andarba, Salluntum,* quod itidem in Tabula quoque conspicitur: *Alata, Birziminium, Cinna,* quod est Ptolemæi Χίννα, *Chinna,* Tabulæ *Sinna*, XII millibus a Scodra secundum Itinerarii rationes: XX secundum Tabulæ, qua *Scodræ* nomen prauæ in *Scobre* est deformatum. Nec oppida ab Augusto exusta, *Priamonem, Niniam, Sinotium* suis sedibus adsignare possumus, quorum nomina sola Strabo prodidit.

SECTIO VI.

INSVLAE ILLYRICAE.

CXXVIII.

Insulæ in ora Illyrica plures sunt, nec vero omnes nominatæ, aut ab omnibus singulæ eodem modo distributæ, aut eisdem distinctæ nominibus. Strabo lib. VII pag. 218 παρ' ὅλην, ἣν εἶπον παραλίαν νῆσοι μὲν αἱ Ἀψύρτιδες· - - - ἔπειτα ἡ Κυρακτικὴ, κατὰ τοὺς Ἰάποδας. εἶθ' αἱ Λιβυρνίδες περὶ τετταράκοντα τὸν ἀριθμόν· εἶτ' ἄλλαι νῆσοι, γνωριμώταται δ' Ἴσσα, Τραγούριον, Ἰσσέων κτίσμα· Φάρος, ἡ πρότερον Πάρος, Παρίων κτίσμα. *Iuxta totam, quam explicaui, oram insulæ sunt Apsyrtides, - - - deinceps est Cyractica pone Iapodas: sequuntur Liburnicæ, numero* XL: *tum aliæ, quarum nobilissima Issa; Tragurium, ab Issensibus condita: Pharus, quæ olim Parus, Pariorum colonia.* Pomponius Mela lib. II cap. VII has recenset: *In Hadria Apsoros, Dyscelados, Apsyrtis, Issa, Pityia, Hydria, Electrides, Nigra Corcyra, Tragurium.* Et Plinius lib. III cap. XXI *Insulæ eius sinus cum oppidis, præter supra significatas* (significauerat autem *Fertinates* & *Curictas* populos ex insulis) *Absyrtium,*

Arba, Crexa, Gissa, Portunata. Et cap. XXII de Salonitano conuentu: *petunt ex insulis Issaei, Colentini, Separi, Epetini.* Et eodem lib. III cap. vlt. *Contra Iader est Lissa, & quae adpellatae. Contra Liburnos Crateae aliquot: nec pauciores Liburnicae, Celadussae. Contra Tragurium Bauo, & capris laudata Brattia: Issa ciuium Romanorum, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melaena cognominata, cum Gnidiorum oppido, distat* XXV M. *passuum; inter quam & Illyricum Melita, vnde catulos Melitaeos adpellari Callimachus auctor est:* XV *millia passuum ab ea* IV *Elaphites.* Ptolemæus denique extremo lib. II separauit Liburniæ Dalmatiæque insulas: ex cuius dispensatione Liburnicæ sunt Ἄψορος, *Apsorus,* in qua duo oppida sint, Κρέψα, *Crepsa,* & Ἀψόῤῥος, *Apsorrus:* deinde insula Κουρίκτα, *Curicta,* cuius oppida sint *Fulfinium* & *Curicum:* tertia insula Σκαρδῶνα, *Scarduna,* cuius oppida sint *Arba* & *Collentum.* Dalmaticas autem insulas enumerat *Issam, Tragurium, Phariam, Corcyram Nigram,* & *Melitinen.*

CXXIX.

Hæ sunt variorum de insulis illis opiniones: ex quibus componimus, conciliamus, abiicimus & nonnullas superaddimus. Primæ iuxta Histriam sunt *Apsyrtides* siue *Absyrtides* * Strabonis, quæ vna est Melæ & Plinii, illi *Apsyrtis;* huic *Absyrtium;* vna etiam Ptolemæi *Apsoros.* Nomen deduxit Strabo** & Plinius lib. III cap. vlt. ab Absyrto, Medeæ fratre, a sorore ibidem interfecto. Sed vna est & plures siue duæ, quod vna exiguo freto dissecta & ponte iuncta fuit. Male autem Pomponius *Apsoron* & *Apsyrtidem,* tamquam diuersas insulas, prodidit, quum eamdem esse ex Ptolemæo notum sit.

CXXX.

Dyscelados Melæ nulla est, Vossio iudice, ficta ex Issæ insulæ epitheto apud Apollonium Argonaut. lib. IV versu 565

Ἴσσά τε δυσκέλαδός τε καὶ ἱμερτὴ Πιτύεια,

Issa malesona, desiderabilisque Pityea. Sed nexus geminatus repetitæ voculæ τε videtur sententiæ Vossianæ repugnare. Plinii *Crexa* quoque non est insula, sed oppidum insulæ Absyrtidis *Crepsa,* Κρέψα, si fides habenda Ptolemæo est.

CXXXI.

Cyractica autem Strabonis est cum Plinio & Ptolemæo dicenda *Curicta;* etiam incolæ eius *Curictae.* Hæc proxima est Absyrtibus: litori autem propior quam illæ. *Celadussae* Plinii sunt ex Melæ *Dyscelado.* nam & illo modo in Melæ quibusdam libris legitur. Satis ergo supra de illa, etiam si plures sint, dictum est.

CXXXII.

Crateae eiusdem (non Creteæ) sic in MSS. leguntur. Adiuuat lectionem Caryandensis Scylax, cuius Κρατειαὶ, *Crateiae* insulæ in hoc sinu sunt

κατὰ

* Apollodor. biblioth. I. c. 9. §. 24. extr. Καὶ αὐτῶν τὰς Ἀψυρτίδας νήσους παραπλεόντων, & eis insulas Absyrtidas praeteruectis.

** VII. pag. 484.

κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν, prope Pharum & Issam, vna cum *Proterade* & *Olynta*, quas addit Crateis.

CXXXIII.

Quæ contra Iaderam Plinio insula est *Lissa*, a multis cum celebriore *Issa* confunditur. At distinxit Plinius, illam contra Iaderam, vt dixi, statuens; hanc in iis, quæ obiectæ sunt Tragurio. Separauit etiam Antoninus, siue quisquis auctor Maritimi Itinerarii, hac serie insulas ad Dalmatiam & Histriam recensens: *Apsoros, Brattia, Bolentia, Issa, Lissa, Corcyra, Melita.* Alteram autem *Issam* cum Pharo coniunxerunt veteres. Scylax pag. 17 situm quarumdam insularum descripturus, dicit positas esse κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν, *iuxta Pharum & Issam,* tamquam maxime vicinas. Straboni est γνωριμωτάτη, *notissima*; Agathemero lib. I cap. V ἐπισημοτέρα, *insignior.* Liuius lib. XLIII cap. IX *Octo naues ornatas a Brundisio senatus censuit mittendas ad C. Furium legatum Issam, qui cum præsidio duarum Issensium nauium insulæ præerat.* Apollonii versum supra vidimus de hac insula: Polybius Teutæ reginæ restitisse ait, ideoque ἐπολιόρκει τὴν Ἴσσαν, vrbem insulæ eiusdem nominis, *obsidione cinxisse*, lib. II cap. VIII. Hinc *Issaici lembi*, genus nauigii, apud Liuium lib. XXXI cap. XXI denominantur, quod nauigandi studium & peritiam Issensium ostendit. Plura de Issa infra suo loco: hæc, vt discerpatur ab obscuriore Lissa.

CXXXIV.

Plinii *Bouo*, vt in MSS. est, Tragurio opposita: aliis *Boa* dicta, aut pluraliter *Boæ*. Erat autem pœnæ locus, quo damnati deportabantur. *Lege* LIII Cod. Theod. de Hæreticis: *Præcipimus ipsum machinatorem in insulam Boam festina celeritate deduci.* Et Ammianus lib. XXII cap. III *contrusus est in insulam Dalmatiæ Boas.* Et lib. XXVIII cap. V *quum senatus eum ad Boas, Dalmatiæ locum, exterminasset.* Hodie vocatur *Bua*, eique proxime Tragurium est adiectum. Insula *Brattia*, quam *capris laudatam* Plinius dixit, etiam maritimo itinerario, vt vidimus supra, laudata est. nunc *la Brazza* Italis, vel *la Brassa*.

CXXXV.

Insula *Scardona* siue Σκαρδῶνα Ptolemæi est Liburniæ subiecta, diciturque duo oppida habere *Arbam* & *Collentum*. An a Scardonitis, continentis populo, seu ciuitate, ædificata insula, aut colonia in illam deducta, quia communi nomine vtebantur? & num eadem Plinii *Arba* est, ab oppido nominata? Ita videtur Ortelio. Ad *Arbam* Plinius cum Absyrtide coniungit, vicinamque ponit Histriæ: Colentinos autem, ab altero Scardonæ oppido denominatos, item cum Issæis conuentui Salonitano contribuit. Quis autem credet vnius insulæ duo oppida diuersis censeri conventibus? Hoc est quod suspectam mihi *Scardonam* insulam facit, quæ si omnino aliqua fuit, id tamen dubitari potest, an *Arba* & *Collentum* fuerint eius oppida, quia illa nomina diuersis & longe disiunctis insulis imponit Plinius. De *Arba* modo diximus, quam propinquam Iapydiæ vel ipsi Histriæ constituit; & etiamnum id nominis, *Arba*, insula Venetis est in

Flanatico sinu, inter Gissam & Curictam, contra Seniam oppidum continentis: de *Colento* ipse Plinius tam diligenter scripsit, vt curatius non potuerit. *Rursus*, inquit, *in continente colonia Iadera, quæ a Pola* CLX M. P. *abest: inde triginta* M. *Colentum insula:* XVIII *ostium Titii fluminis.* Plinii *Gissa* videtur plerisque Pago esse, inter Curictam & Aenonam sita: certo non probatur. *Electridas* Melæ Plinius ex Hadria exterminauit, ostenso errore Græcorum, quos ille sequutus erat, de quo in Germania sub finem, dicta plura sunt.

CXXXVI.

De *Issa* supra copiose actum est, quum a *Lissa* distingueremus. Addo, Plinium lib. III extremo vocare *ciuium Romanorum*, intellige vrbem insulæ eiusdem cognominis. Hirtius B. Alexandr. cap. XLVII vocat *nobilissimum regionum earum oppidum.* Vatinius, inquit, *post diem* III *contendit in insulam Issam, quod eo se recepisse ex fuga credebat Octauium. Erat nobilissimum regionum earum oppidum, coniunctissimumque Octauio.* Ex eiusdem belli cap. XLV discimus in eodem sinu esse insulam *Tauridem*, iuxta quam victus Octauius a Vatinio, in insulam Issam se fuga recepisse credebatur, Hirtius dicto loco: *Octauius, quum Vatinium classem magna ex parte confectam ex nauiculis actuariis habere cognouisset, confisus sua classe, substitit ad insulam Tauridem: qua regione Vatinius insequens nauigabat, non quod Octauium ibi restitisse sciret, sed quod eum longius progressum insequi decreuerat. Quum propius Tauridem accessisset*, & reliqua. Propinqua ergo Issæ est *Tauris* insula, quia inde proxime fuga victo in Issam patuit: nec vero ab alio memoratur, haud dubie ex XL illis Liburnicis, aut ἄλλαις, *aliis*, e quibus tantum *Issam* Strabo nominauit.

CXXXVII.

Post Issam ex nobilioribus insulis fuit *Pharia* Plinii; Φάρος, *Pharus* Strabonis, aliorumque Græcorum. Scylax p. 17 *Proteras, Cratiæ, Olynta,* κατὰ Φάρον καὶ Ἴσσαν, *prope Pharum & Issam.* Agathemerus lib. I cap. V εἰσὶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ νῆσοι παρὰ τὴν Ἰλλυρίδα, ὧν ἐπισημότεραι Ἴσση, καὶ ἡ Μέλαινα Κορκύρα, καὶ Φάρος, καὶ Μελίτη. *Sunt in Hadriatico mari insulæ propter oram Illyrici, quarum insigniores sunt Issa, & Corcyra Nigra, & Pharus, & Melite.* Stephanus Byzantius: Φάρος νῆσος ἐν τῷ Ἀδρίᾳ, *Pharus insula in Hadriatico.* Addit ex Ephoro, esse κτίσμα Παρίων, *coloniam Pariorum.* Item Strabo tradit lib. VII Φάρος, ἡ πρότερον Πάρος, Παρίων κτίσμα, *Pharus, antea Parus dicta, Pariorum colonia.* Et Diodorus Siculus lib. XV cap. XIII Πάριοι κατά τινα χρησμὸν ἀποικίαν ἐκπέμψαντες εἰς τὸν Ἀδρίαν, ἔκτισαν ἐν αὐτῷ νῆσον ὀνομαζομένην Φάρον, *Parii, oraculi monitu coloniam deducentes in Hadriaticum mare, in eo condiderunt insulam Pharum dictam.* Polybius lib. III cap. XVIII etiam Φάρον, *Pharum*, dixit, & πόλιν ὀχυρὰν, *munitam vrbem*, quamquam Stephanus id exemplum ad continentis vrbem referat: non videmus quid impediat, quo minus de insula, continenti proxima, interpretemur. His Φάρος, *Pharus* est: Ptolemæo Φαρία, καὶ πόλις, *Pharia, & vrbs* eiusdem nominis. Plinio itidem *Pharia* est, vt supra cognouimus. Hodie censetur Lezina insula esse.

CXXXVIII.

ITALIA ANTIQVA
LIBVRNIA
Aenona
Titius Flu.
Issa siue Lissa
Tragurium
DALMATIA
Pharia
Narona
Corcyra nigra
Melite
Epidaurus
Rhizinium
Olchinium
Lissus
Drila Fl.
MARE SVPERVM siue ADRIATICVM
Diomedis Insulæ
Teate
Frentani
Marrucini
Cliternia
Garganus M.
Luceria
Sipus
Sipuntum
Daunia
Hirpini
Cannæ
Aufidus Flu.
Venusia
Beneventum
Capua
Neapolis
Salernum
APVLIA
Peucetia
Barium
Egnatia
Iapygia
Silarus
Bradanus Flu.
CALABRIA
Brundisium
Pæstum
Velia
Atinum
Metapontum
Tarentum
Lupia
LVCANIA
Heraclea
Buxentum
Sinus Tarentinus
Hydrus, Hydruntum
Oenotrides Insulæ
Thurii, antea Sibaris
Palinuri promon.
Cerilli
Consentia
Crimisa
Petelia
Crotona
Ogygia
Dioscorum I.
Lametia
Scylacium
Sinus Scylaceus
Vibo Valentia
Caulon
Scylla
Locri
Rhegium
Messana
SICILIAE PARS
Insulæ
Hicesia
Strongyle
Herculis I.
Euonymos
Vulcania siue Hiera
MARE IONIVM
Epidamnū Dyrrachium
Sason
Aulon
GRAECIAE PARS
Corcyra Insula
Oriens
46
45
44
43
42
41
40
39
38

CXXXVIII.

Post hanc, interiecta Hylli peninsula, est *Corcyra*, cognomento *Nigra*, vt Plinius ait, quod a Græcis est, qui Μέλαιναν cognominant, vt ab Ionii maris maiore insula discernatur. Agathemerus, ἡ Μέλαινα Κερκύρα; Ptolemæus Κόρκυρα ἡ Μέλαινα. Hodie Curzola. *Nigra* autem cognominatur a siluis procerarum arborum, quibus prope contecta est.

CXXXIX.

Tandem est *Melita* Plinii, Μελίτη Agathemeri, Μελιτινὴ νῆσος, *Melitine insula* Ptolemæi. Vnde catulos cognominari *Melitæos*, Plinius dicto loco auctor est. Nunc Italis *Melede* vocata, in potestate Ragusanæ reipublicæ, cui plures subsunt insulæ, cum peninsula Hylli. Iacobus Sponius Itinerario Dalmatiæ p. 88 *En poursuiuant nostre Route nous vimes les isles d' Augusta, de Mezzo, & de Meleda, qui appartiennent a la republique de Ragusa.*

CXL.

Plinii *Elaphites*, vt nomen ostendit, a multitudine ceruorum adpellantur: quot numero, incertum, quia inconstantius de eis scriptum est. Libro Frobenii III, Harduini IV, numerale signum, præmittitur.

CAPVT IX

DE

I T A L I A.

I.

ITalia, antequam hoc nomen sortiretur, *Saturnia*, *Oenotria*, *Hesperia*, *Ausonia* traditur adpellata, quæ nomina aliquando apud Poetas remanent. Virgilius Georg. II vers. 173

Salue, magna parens frugum, Saturnia tellus,
Magna virûm;

qui vero ipse fatetur, alias huic adpellationes successisse, lib. VIII Aeneid. vers. 329

Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus.

Nomen autem a Saturno esse, ibidem latitante, cum pulsus ab Ioue filio fuisset, nemo est qui ignoret. Alterum nomen est *Oenotria*, Οἰνωτρία, ab antiquis incolis *Oenotris*. Virgilius lib. VII vers. 85

Hinc Italæ gentes omnisque Oenotria tellus.

Quod ipse lib. I Aeneid. vers. 530, adiuncto & tertio nomine *Hesperiæ*, interpretatur:

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis atque vbere glebæ:
Oenotri coluere viri; nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.

A Græcis ergo *Hesperiæ* nomen est, quod *occidentalem* regionem sonat, qualis Italia est si ad Græciam referatur. Aeneidos II vers. 781 Creüsa Aeneam adloquitur:

Ad terram Hesperiam veniens, vbi Lydius arua
Inter opima virûm leni fluit agmine Tibris:

& Lucanus lib. I verſ. 404

Finis & Hesperiæ promoto limite Varus:

ac Silius Italicus lib. I verſ. 50 *Cannas tumulum Heſperiæ* dixit, id eſt Italiæ. Eſt & Hiſpania *Heſperia*, ſed cum *vltimæ* cognomine: vt in illo Horatii lib. I. oda XXXVI

Qui nunc Heſperia ſoſpes ab vltima:

at ſi Italiæ ſub hoc nomine epitheton adiiciendum eſt, *Heſperia magna*, a magnitudine imperii atque rerum adpellatur. Iterum Virgilius Aeneid. I v. 569

Seu vos Heſperiam magnam, Saturniaque arua,
Siue Erycis fines, regnumque optatis Aceſten;

quemadmodum propter eamdem cauſſam etiam *Italia* cognominatur *magna* Aeneid. IV verſ. 345

Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ iuſſere capeſſere ſortes.

Tandem etiam *Auſonia* dicta fuit Italia, niſi hoc ex primis & antiquiſſimis fuit adpellationibus. Aeneid. VII v. 54 de Lauinia nubili:

Multi illam magno e Latio totaque petebant
Auſonia.

Et lib. XI Aeneid. verſ. 252

O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Antiqui Auſonii.

Ad quæ verba Seruius commentatus eſt: ANTIQVI AVSONII, *quia qui primi Italiam tenuerunt, Auſones dicti ſunt.* Et quia a Græcis hæc cognomenta ſunt, non neſcimus inferiori Italiæ, Græcis cognitæ præ ſuperioribus partibus, impoſita præcipue fuiſſe, & tam Auſones, quam Oenotros in certis partibus, difficulter autem ob antiquitatem definiendis, * ſedem habuiſſe: poſtea nomina ſua vniuerſæ Italiæ conceſſiſſe, quod etiam poetæ imitati fuerunt, quibus ſolis hæc nomina conſeruata ſunt: apud ceteros obſoleuerunt, *Italiæ* vocabulo in illorum locum ſubrogato. De cuius adpellationis dubitata origine, ceteriſque nominibus antea commemoratis, eorumque ſucceſſione, Dionyſius Halicarnaſſeus diſſeruit lib. I pag. 28, qui, poſtquam dixerat, Italiam ſecundum quoſdam quaſi *Vitaliam*, dictam putari, a *vitulo* ſeu boue

* Audiendum ego putem Tzetzem ad v. 44 Lycophronis: Αὐσονία δὲ κυρίως, ὡς Δίων γράφει Κοκκηανὸς, ἡ τῶν Αὐρούγκων γῆ μόνον λέγεται, μέσῳ Καμπανῶν καὶ Οὐολκῶν παρὰ θάλασσαν κειμένη· Συχνοὶ δὲ καὶ μέχρι τοῦ Λατίου Αὐσονίαν εἶναι ἐνόμισαν, ὥστε καὶ πᾶσαν Ἰταλίαν ἀπ᾽ αὐτῆς. *Auſonia autem proprie, vt Dio Cocceianus ſcribit, tantummodo Auruncorum terra dicitur inter Campanos & Volſcos ad mare interiecta. Multi autem etiam in Latium vſque protenderunt & per omnem Italiam.* Adde Tzetzem ad v. 615 & v. 720. Si cui Ariſtotelis auctoritas magni ponderis videatur, habeat ex Polit. VII c. 10 iſta verba, quæ paulo poſt afferemus. Feſtus Pompeius pag. 257 *Auſoniam appellauit Auſon Vlyſſis & Calypſus filius eam primam partem Italiæ, in quo ſunt vrbes Beneuentum & Cales. Deinde paulatim tota quoque Italia, quæ Apennino finitur. Dicta eſt Auſonia ab eodem duce, a quo etiam conditam fuiſſe Aruncam vrbem ferunt.* Strabo V pag. 355 Ὑπέρκειται δ᾽ ἐν τῇ μεσογαίᾳ τὸ Πωμέντιον πεδίον· τὴν δὲ συνεχῆ ταύτῃ πρότερον Αὔσονες ᾤκουν, οἵπερ καὶ τὴν Καμπανίαν εἶχον. *Supra in mediterraneis eſt Pometius campus. Huic contiguam regionem prius Auſones habitarunt, qui iidem Campaniam quoque tenuerunt.*

boue Herculis, ibi deperdito, & per totam regionem quæsito; * id vero nominis *μεταπεσεῖν ἀνὰ χρόνον εἰς τὸ νῦν σχῆμα, processu temporis in præsentem formam matatum esse;* tum hæc plane & perspicue subiecit: εἴτε, ὡς Ἀντίοχός φησιν, ἐπ᾽ ἀνδρὸς ἡγεμόνος, ὅπερ ἴσως καὶ πιθανώτερον ἐστιν· εἴτε, ὡς Ἑλλάνικος οἴεται, ἀπὸ τοῦ ταύρου τὴν ὀνομασίαν ταύτην ἔσχεν· ἐκεῖνό γ᾽ ἐξ ἀμφοῖν δῆλον, ὅτι κατὰ τὴν Ἡρακλέους ἡλικίαν, ἢ μικρῷ πρόσθεν, οὕτως ὠνομάσθη. τὰ δὲ πρὸ τούτων Ἕλληνες μὲν Ἑσπερίαν καὶ Αὐσονίαν αὐτὴν ἐκάλουν· οἱ δὲ ἐπιχώριοι Σατορνίαν, ὡς εἴρηταί μοι πρότερον. *Siue, vt Antiochus* [Syracusanus] *ait, a duce, quod fortasse verosimilius est; siue vt Hellanicus opinatar, a tauro nomen hoc* [Italia] *accepit: illad certe ex amborum auctoritate liquet, Herculis ætate, aut paullo ante, sic nominatam esse: superiore vero tempore Græci Hesperiam & Ausoniam eam vocabant, indigenæ Saturniam, vt supra dictum est.* Verosimilius ergo Halicarnassensi fuit, a duce *Italo,* ** quod etiam supra producto versu Virgilius censuerat, adpellatam *Italiam* esse, quam a boue aberrante, quæ Antiochi erat opinio; aut ab antiqua voce Græca, quæ Varronis sententia est apud Gellium lib. XI cap. I. *M. Varro,* inquit, *in antiquitatibus rerum humanarum, terram Italiam de Græco vocabulo adpellatam scripsit: quoniam boues veteri lingua* ἰταλοὶ *vocitati sint, buceraque in ea terra gigni pascique solita sint complurima.* Quod vero plures terræ armentosæ sunt, nec inde vel vlla alia sibi adsumsit nomen; probabilior est, Halicarnassensi quæ *πιθανωτέρα* videbatur, eademque Virgilii opinio, Aeneid. I vers. 533, qua *minores*

Italiam dixisse ferunt ducis de nomine gentem.

Obscura & incerta Italiæ nomina, id est vnius tantum auctoris fide cognita, prætermittimus, vt sunt *Argessa* apud Tzetzen scholiasten Lycophronis ad vers. 1232: & *Chone* apud Hesychium ex Antiocho Xenophane; & *Camesene,* vt regionem, in qua Ianiculum est, nescio an omnem Italiam, Protarchus Trallianus dixit, referente Macrobio lib. I Saturn. cap. VII. Nec antiquissimos populos Italiæ, Aborigines, *** Osci, Læstrigones, Ausones, **** Oenotros ***** aliosque curamus ita, vt de limite illorum magnopere solliciti

* Vid. Apollodorus II c. 5. §. 10. p. 115. quum Geryonæ boues ab Hercule in Tyrrheniam abactos esse dixisset, pergit: Ἀπὸ Ῥηγίου δὲ εἷς ἀπορρήγνυσι ταῦρος, καὶ ταχέως εἰς τὴν θάλασσαν ἐμπεσὼν, καὶ διαπλευσάμενος εἰς Σικελίαν, καὶ τὴν πλησίον χώραν διελθὼν τὴν ἀπ᾽ ἐκείνου κληθεῖσαν Ἰταλίαν &c. *Bos, qui vicinam regionem peragrarat ab ipso Italiam appellatam a Rhegio aufugit, in mare illapsus & in Siciliam delatus.* Fabulæ!

** Vel a rege Oenotriæ Italo, de quo copiose Aristoteles Polit. VII. c. 10. Φασὶ γὰρ οἱ λόγιοι τῶν ἐκεῖ κατοικούντων Ἰταλόν τινα γενέσθαι βασιλέα τῆς Οἰνωτρίας, ἀφ᾽ οὗ τό τε ὄνομα μεταβαλόντας Ἰταλοὺς ἀντ᾽ Οἰνωτρῶν κληθῆναι &c. *Aiunt enim gnari incolarum illorum homines Italum quendam fuisse regem Oenotriæ, a quo nomen hoc, commutatione facta, sortiti sint, vt Itali pro Oenotris appellarentur.*

*** Priscianus VI. ita scribit: Cato in I. Orig. *Agrum quem Volsci habuerunt, campestris plenus Aboriginum fuit.*

**** Aristoteles Politic. VII. c. 10. Ὤικουν δὲ τὸ μὲν πρὸς τὴν Τυῤῥηνίαν Ὀπικοὶ, καὶ πρότερον καὶ νῦν καλούμενοι Αὔσονες. Τὸ δὲ πρὸς τὴν Ἰαπυγίαν καὶ τὸ Ἰόνιον Χῶνες τὴν καλουμένην Σύρτιν· ἦσαν δὲ καὶ οἱ Χῶνες Οἰνωτροὶ τὸ γένος. *Habitabant autem ad Etruriam Opici, qui & antea & etiamnum Ausones vocantur. Alteram autem partem, quæ ad Iapygiam & Ionium pertinet, incolebant Chaones, Syrtim appellatam; & ipsi quoque ab Oenotris orti.*

***** Aristoteles Politic. VII. c. 10. verbis not. ** allatis continuo ista subiicit: Καὶ τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν, ὅση τετύχηκεν ἐντὸς οὖσα τοῦ Σκυλλητικοῦ καὶ τοῦ Λαμητικοῦ· ἀπέχει γὰρ ταῦτα ἀπ᾽ ἀλλήλων ὁδὸν ἡμισείας ἡμέρας. *Et oram illam Europæ maritimam nomen*

liciti ſimus: qui vero Romanorum temporibus in Italia populi fuerunt, ex diuiſione in regiones manifeſtum fiet, vbi cuilibet parti ſuæ gentes adſignabuntur. Diuiſionem autem præcedant fines & flumina, vt ex illis totum prius, quam partes, cognoſcamus: & ex his diuiſionis fundamentum, plerisque populis a natura conſtitutum, accipiamus.

II.

Fines Italiæ ſunt maiorem partem ita ſupero inferoque mari firmati, vt neque ignorari, neque mutari facile poſſint. Reliquam partem Alpes ſummæ definiunt a mari Liguſtico vsque ad Pannoniam, & vbi illæ deſinunt iuxta Hadriaticum mare, flumen per Hiſtriam delabens Arſia. Ptolemæus quidem lib. III cap. I etiam gentes nonnullas trans Alpes ſitas in Italia cenſuit, vt fines dilataret: ſed malumus cum aliis Italiæ terminum in ſummis Alpium conſtituere, quarum ὄρη, *montes*, ἐν τείχους σχήματι περίκειται καὶ προβέβληται Ἰταλίας, *in muri forma circumiacent Italiæ*, vt ſcite Herodianus dixit lib. II cap. XI.

III.

Flumina Italiæ ſunt quam plurima, ſaltem plura nominata & deſcripta ab hiſtoricis & geographis, quam in vlla parte ac regione terrarum orbis. Italia enim vt feraciſſima ingeniorum fuit, ita his quoque debuit accuratiorem ſui, quam aliarum regionum deſcriptionem. Omnia nunc ſingulatim prænarrare, antequam regiones explicemus; nimium erit: etiam ſuperfluum, quia in ſuis quæque regionibus denuo occurrent enarranda. Contenti ergo erimus vel maiores tantum fluuios iam proponere, vel ex minoribus præcipue illos, qui ad diuiſionem prouinciarum ſiue regionum aliquid adferunt.

IV.

Primas partes, quamuis in media Italia, *Tiberis* * tenet, quem *ſceptriferum* Silius lib. VIII verſ. 368 vocauit. Oritur ex Apennino, & Tifernum ac Peruſiam præterlabitur, auctusque *Tinia*, *Clani*, *Nare*, nunc vrbi propior *Fabarim*, *Alliam*, *Cremeram* & tandem *Anienem* accipit, & gemino oſtio infra vrbem Tyrrheno mari infunditur. Hic non Latium ſolum, ſed Sabinorum etiam agrum, & Vmbriam cis Apenninum, ab Etruria, quam dextra ripa tangit, ſeparat.

V.

Huic proximus, non ſitu, ſed nobilitate eſt *Padus*, qui ſæpe etiam *Eridanus* adpellatur vetuſtiore nomine. Diodorus Siculus lib. V cap. XXIII τοῦ δὲ Φαέθοντος πεσόντος πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ νῦν Πάδου καλουμένου ποταμοῦ, τὸ δὲ παλαιὸν Ἠριδανοῦ προσαγορευομένου, *quum Phaëthon delaberetur in oſtia fluuii, qui nunc Padus, quondam Eridanus dicebatur*. Plinius lib. III cap. XVI Græcis auctori-

Italiæ accepiſſe, quanta inter Scyllaticum & Lameticum ſinum iacet. Intercedit autem inter vtrumque via diei dimidii.

* Digna ſunt Varronis lib. IV. L. Lat. c. 5. verba, quæ hic legantur: *Sed de TIBERIS nomine anceps eſt hiſtoria. nam & ſuum Etruria & Latium eſſe credit. Fuerunt qui a vicino regulo Veientum Debebri dixerint appellatum primo Debebrim. Sunt qui Tiberis priſcum nomen Latinum* Albulam *vocatum literis tradunt: Poſterius propter Tiberinum regem Latinorum mutatum, quod ibi interierit.*

ctoribus id adpellationis imputat. *Padus*, inquit, *Græcis dictus Eridanus, ac pœna Phaëthontis illustratus.* Imitantur hos Latini poetæ. Virgilius Georg. I verſ. 481

Proluit inſano contorquens vortice ſiluas
Fluuiorum rex Eridanus.

Et Propertius lib. I elegia XII

Quantum Hypanis Veneto disſidet Eridano.

Nec minus poetæ Latini, quam fere omnes ſcribentes proſa, eumdem amnem *Padum* vocant. Lucanus lib. I V verſu 134

Sic Venetus, ſtagnante Pado, fuſoque Britannus
Nauigat Oceano.

Oritur in Cottiis Alpibus monte Veſulo & Ciſalpinam Galliam in Transpadanam ſecans & Cispadanam, vtrimque fluminibus ex ceteris Alpibus & Apennino auctus non exiguis, ſeptem oſtiis in Hadriaticum mare exoneratur. Pomponius Mela lib. II cap. IV *Padus, ab imis radicibus Veſuli montis exortus, paruis ſe primum fontibus colligit, & aliquatenus exilis ac macer, mox aliis amnibus adeo augeſcit atque alitur, vt ſe per ſeptem ad poſtremum oſtia effundat.* Præcipui fluuii quibus Padus augetur ex Alpibus Penninis & Rhæticis ſunt *Ticinus, Addua, Ollius, Mincius:* ex Liguſticis montibus & Apennino, *Tanarus, Trebia, Tarus, Scultenna, Lauinius* & *Rhenus* paruus. * De ſingulis in regionibus ſuis agemus.

VI.

Liguriam includunt *Varus*, finis Galliæ, & *Macra*, Etruriam & Liguriam diſterminans. Plinius lib. III cap. V *Flumen Macra, Liguriæ finis.* Et mox: Patet ora Liguriæ *inter amnes Varum & Macram.*

VII.

Etruriam ſecat *Arnus*, fluuius nobilior, Florentiam & Piſas adluens, & has vna *Auſer* ſiue *Auſur*, amnis minor. De Piſana vrbe Rutilius Itiner. lib. I verſ. 566

Quam cingunt geminis Arnus & Auſur aquis.

VIII.

Latium ab Etruria vt *Tiberis*, ita *Liris* a Campaniæ ora ſeiungit: ſuperius autem, id eſt ſeptemtrionem verſus, vbi *Fibrenum* Liris accipit, excedit hunc amnem Latii noui limes, de quo infra dicturi ſumus.

IX.

Campaniæ flumina ſunt *Vulturnus* amnis & *Liternus*, quorum ille Capuam adluit; hic, Acerras. Idem *Linternus* ſcribitur, & alio nomine *Clanius.* Virgilius Georg. II verſ. 225.

\- - - *vacuis Clanius non æquus Acerris.*

Et Silius Italicus lib. VII verſ. 536

Clanio contemtæ ſemper Acerræ,

propter crebras exundationes, quibus oppidum infeſtatur.

* Incommoda ex tot fluminum incurſu in Padum Aggenus docet in commentario in Frontinum de limitibus agror. pag. 56 57.

X.

Silarus amnis Picentinos a Lucanis: hos a Bruttiis *Laüs* distinguit.

XI.

In sinum Crotoniensem effluunt *Neæthus*, nunc Neto, de quo Ouidius Metamorph. XV vers. 51

Præterit & Sybarin, Sallentinumque Neæthum,

vltra fines Sallentino cognomine a poetis promoto, de quo infra dicturi sumus: & *Crimisus* siue *Crimissus* Stephani: in sinum Tarentinum *Sybaris*; & *Siris*, *Aciris*, inter quos Heraclea sita; *Casuentus*, *Bradanus*, inter quos Metapontum; & ad Tarentum *Galesus*, siue *dulce pellitis ouibus Galesi flumen*, vt Horatius vocat lib. II Oda VI. Idem flumen etiam *Eurota* dictum fuit, Polybio testante lib VIII cap. XXVIII, ἔχον ἐπωνυμίαν ταύτην ἀπὸ τῆς τοῦ παρὰ Λακεδαίμονα ῥέοντος Εὐρώτα, *ab Eurota qui Lacedæmonem præterfluit.* nam Lacedæmoniorum colonia Tarentum fuit. Ouidius dicto XV Metam. vers. 5[illegible]

Nauigat Ionium: Lacedæmoniumque Tarentum
Præterit.

XII.

Apuliæ nobilissimus fluuius est *Aufidus*, Horatio *tauriformis* ille *Aufidus*,

Qui regna Dauni præfluit Appuli:
Quum sæuit horrendamque cultis
Diluuiem meditatur agris,

lib. IV oda XIV: Floro lib. II cap. VI *documentum cladis* [Cannensis] *cruentus aliquamdiu Aufidus.* Polybius lib. III cap. CXI de hoc flumine obseruat, quod μόνος διαιρεῖ τὸν Ἀπεννῖνον, *solus Apenninum diuisum pertranseat.*

XIII.

In Hadriæ ora multi sunt fluuii regionum terminatores. *Frento* enim dirimit Frentanos ab Apulis: *Matrinus* & *Aesis* Picenum definiunt: Vmbriam *Aesis* & *Rubico*: & alter simul terminus Galliæ Cisalpinæ erat, notus ex ciuilis belli initio. Suetonius Cæsare cap. XXXI *Consequutus cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paullum constitit: ac reputans quantum moliretur, conuersus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi possumus. quod si ponticulum transierimus, omnia armis agenda erunt.* PONTICVLVM vocat, quia exiguus fluuius est. Lucanus lib. I vers. 185

- - - *Vt ventum est parui Rubiconis ad vndas.*

Nihilominus terminus erat prouinciæ. Cicero Philipp. VI cap. III *citra flumen Rubiconem, qui finis est Galliæ.* Et Lucanus dicto libro I vers. 213

Fonte cadit modico, paruisque impellitur vndis
Puniceus Rubico, quum feruida canduit æstas:
Perque imas serpit valles, & Gallica certus
Limes ab Ausoniis disterminat arua colonis.

XIV.

Inter hunc & Aesim *Ariminus*, *Pisaurus*; sed nobilior clade Asdrubalis factus *Metaurus*. Horatius lib. IV oda IV

Quid

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Deuictus.

XV.

Vltra Padum proximus *Athesis*, ex Rhætorum Alpibus ruens, Tridentum & Veronam præterfluens. Virgilius lib. IX verſ. 680

Siue Padi ripis, Athesin seu propter amœnum.

Euganeos, veterem populum, a Venetis terminauit: & ab Verona flectit curſum, & παράλληλος Pado in Hadriaticum mare defertur.

XVI.

Inter vtrumque, Atheſim & Padum, minor quidam fluuius eſt, *Tartarus*, tandem per foſſam Pado coniunctus, vnde Plinius lib. III cap. XVI *Tartarum ostium* vocat. Tacitus lib. III Hiſt. cap. IX *Cæcina inter Hostiliam vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis castra permuniit: tutus loco, quum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur.* Quod idem flumen oppidum *Atriam* adluit, inde Ατριανὸς ποταμὸς *Atrianus amnis* Ptolemæo eſt.

XVII.

Succedit *Medoacus* geminus, maior & minor, ſed confluentes in vnum alueum, qui & ipſe Padi oſtio ſeptemtrionali miſcetur. Plinius dicto loco: *Edronem* [portum faciunt] *Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, & per hæc effunditur.* Diſtinctionis ſigna, *maior*, *minor*, addita in Tabula Peutingeriana.

XVIII.

Qui ſequuntur, *Silis*, *Plauis*, a paucis memorantur: *Liquentia* ex montibus Opiterginis, Plinio lib. III cap. XVIII, quem Seruius etiam Aeneid. IX verſ. 679 *Liquentia flumina* vocari credit, & *Liquetia* potius, quam *Liquentia*, pro fluminis nomine habet, atque ita legendum in Virgilio cenſet.

XIX.

Reliquos fluuios ita dicto loco enarrat Plinius: *colonia Concordia: flumina & portus, Romatinum, Tilauentum maius minusque, Anassum in quod Verramus defluit; Alsa, Natiso cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam,* XV M. P. *a mari sitam.* Tilauentum, Τιλαούεμπτος ποταμὸς Ptolemæo, id eſt *Tilavemptus fluuius:* in Alſam proiectus Conſtantinus, Conſtantini M. filius, vt Epitoma Victoris refertur.

XX.

Poſt Aquileiam eſt *Sontius* fluuius. Caſſiodorus lib. I epiſt. XVIII Theodorici verbis: *Sonti fluenta transmisimus, vbi primum Italiæ nos suscepit imperium.* Hodie Liſonzo vocatur.

XXI.

Recipit idem ex tranſuerſo adlabentem fluuium *Frigidum*, ad quem miranda victoria Theodoſius Eugenium ſuperauit. Socrates lib. V cap. XXV γίνεται συμβολὴ περὶ τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Φρίγιδον, *prælium committitur ad fluuium, quem Frigidum vocant.* De eodem prœlio Claudianus III Conſ. Honor. verſ. 99

Alpinæ rubuere niues, & Frigidus amnis
Mutatis fumauit aquis, turbaque cadentum
Staret, ni rapidus iuuiſſet flumina ſanguis.

Eſt quoque in Peutingeriana Tabula *fluuius Frigidus* poſt *Pontem Sonti:* & Antonini itinere ab Vrbe in orientem, hic ordo ſervatus eſt:

Altino	—	—	—
Concordiam	M.	P.	XXXI
Aquileiam	M.	P.	XXXI
Fluuium Frigidum	M.	P.	XXXVI
Longaticum, manſ.	M.	P.	XXII
Aemonam	M.	P.	XVIII.

XXII.

In provimo eſt nobiliſſimus *Timauus*, fons, lacus, flumen, portus. Virgi ius Aeneid. I verſ. 244

Antenor potuit
- - - - - fontem ſuperare Timaui,
Vnde per ora nouem, & vaſto cum murmure montis
It mare præruptum.

Liuius lib. XLI cap. I *lacum Timaui* vocat. *Profectus*, inquit, *ab Aquileia conſul, caſtra ad lacum Timaui poſuit.* Scilicet ex lacu ſeptem vel nouem capitibus hic amnis profluit. Pomponius lib. II cap. IV *In oris proxima eſt à Tergeſte, Concordia. Interfluit Timauus nouem capitibus exſurgens, vno oſtio emiſſus.* Et Claudianus VI conſul Honor. verſ. 197

Mincius, inque nouem conſurgens ora Timauus.

At Strabo lib. VII pag. 148 ἱερὸν τȣ̃ Διομήδȣς ἐςὶν ἄξιον μνημης τὸ Τίμαυον· λιμένα γὰρ ἔχει, καὶ ἄλσος εὐπρεπὲς, καὶ πηγὰς ζ´ ποταμίȣ ὕδατος, εὐθὺς εἰς τὴν θάλατ]αν ἐκπίπτοντος πλατεῖ καὶ βαθεῖ ποταμῷ, *Templum Timauum Diomedis memorabile eſt: portum habet, & lucum amœnum, etiam fontes ſeptem aquæ fluuialis, ſtatim lato altoque flumine in mare exeuntis.* Poetæ ſic deſcribunt, vt apud Patauium in Venetis, aut prope illos videatur eſſe. Vnde Patauinum Liuium Papinius Statius lib. IV ſilv. VII extr. *Timaui alumnum* vocat: & Sidonius carm. IX verſ. 196 *Euganeum Timauum*, ab Euganeis, Venetorum ab occaſu vicinis, denominat. Nec aliter Lucanus lib. VII verſ. 192

Euganeo, ſi vera fides memorantibus, augur
Colle ſedens, Aponus terris vbi fumifer exit,
Atque Antenorei diſpergitur vnda Timaui.

At quum non raro geographia laxior poetarum ſit; præſtat ex Græcis Strabonem, & quos ipſe adlegat, Polybium & Poſidonium: e Latinis Melam, Plinium, Antoninum, & Tabulæ Theodoſianæ auctorem ſequi, qui omnes Timauum poſt Aquileiam ponunt ſiue inter Aquileiam & Tergeſte. Plinius cap. XVIII *amnem Timauum* poſt Aquileiam, ante Tergeſtinum ſinum habet, perinde ac Mela verbis ſupra recenſitis. Antoninus itinere ab Aquileia Salonas:

Aqui-

Aquileia	—	—	—
Fontem Timaui	M.	P.	XII
Tergeste	M.	P.	XII

Idem ordo in Tabula Peutingeriana obseruatur, vt de vero situ Timaui dubitare non liceat.

XXIII.

Vltra Tergestinam coloniam VI M. passuum *Formio amnis*, vt Plinius prædicto loco tradit, *antiquus auctæ Italiæ terminus*, quem postea *Polam* vsque, & tandem ad Arsiam amnem prorogarunt Cæsares. Strabo lib. VII pag. 217 Ἴστρους πρώτους τῆς Ἰλλυρικῆς παραλίας, συνεχεῖς τῇ Ἰταλίᾳ· καὶ διότι μέχρι Πόλας, Ἰστρικῆς πόλεως, προήγαγον οἱ νῦν ἡγεμόνες τοὺς τῆς Ἰταλίας ὅρους, *Histros primos Illyricæ oræ, conterminos Italiæ* fuisse dicit. *Post*, inquit, *principes nostri ad Polam vsque, Histriæ vrbem, Italiæ fines protulerunt.* Plinii ætate vltra Polam ad flumen Arsiam finis productus erat. *Nunc*, inquit, cap. XIX, *finis Italiæ fluuius Arsia.* Vlterius numquam, quantum constat, terminus fuit promotus.

DIVISIO ITALIAE.

XXIV.

Ab ipsa natura Italia per *Apennini* iuga, quæ omnem a Liguria ad fretum Siculum percurrunt, est diuisa: indeque duo maria, *Superum*, quod trans Apenninum est; & *Inferum*, quod cis eumdem montem est, denominantur. Inde quoque populi, & arbores, & aliæ res in *supernates* & *infernates* diuiduntur. Plinius lib. XVI cap. XXXIX *Romæ infernas abies supernati præfertur.* Caussam Vitruuius dat lib. II cap. vlt. *Infernates* [arbores] *quæ ex apricis locis adportantur, meliores sunt, quam quæ ab opacis de supernatibus aduehuntur.* Sicciores enim arbores in aprico & australi Apennini latere, quam in septemtrionali, quod superum mare spectat; ideoque durabiliores gignuntur. Superum mare vulgo *Hadriaticum*, siue *Adriaticum* vocatur: item *Hadria* siue *Adria*, * ab vrbe eius nominis nominatur. Duplex autem Italiæ *Hadria*, altera in Venetis ad Tartarum fluuium inter Padum & Athesim; quam supra in fluminibus *Atriam* scripsimus, præeunte Plinio, & Ptolemæo; Strabo autem lib. V pag. 148 etiam hanc per Δ scribit Ἀδρίαν, *Adriam*: altera ad Vomanum fluuium in Piceno est, ad quam Antonini iter ab vrbe est directum, patria maiorum Hadriani imperatoris. Ab vtra nunc mare adpelletur, dubitari potest. Plures Venetæ id attribuunt. Plinius lib. III cap. XVI *egesto amnis impetu per transuersum in Atrianorum paludes, quæ septem maria adpellantur, nobili portu oppidi Tuscorum Atriæ, a quo Atriaticum mare ante adpellabatur, quod nunc Adriaticum.* An vero hoc oppidum tam celebre fuerit, vt mari nomen imponeret; dubitari ex eo possit,

 quia

* Si *Atria* per *t* olim etiam scriptum fuit, vt auctor noster ipse docet, triplex *Atria* in Italia fuisse videtur. Nam Varro lib. IV. L. L. c. 33. Atrium *appellatum ab* Atriatibus *Tuscis, illinc enim exemplum sumtum.*

quia Strabo inter πολισμάτια, id est *oppidula* numerat; de veteri autem conditione eius non ex sua sententia, sed incerta vulgi opinione dicit, τὴν Ἀδρίαν ἐπιφανῆ γενέσθαι πόλιν φασὶν, ἀφ᾽ ἧς καὶ τοὔνομα τῷ κόλπῳ γενέσθαι τῷ Ἀδρίᾳ, *Adriam claram fuisse vrbem dicunt, a qua nomen sit sinui Adriatico.* Sed φασὶν *dicunt* homines, non probant documentis. Iustinus quidem lib. XX cap. I videtur Plinium ituare, dum *Adriam*, quæ mari nomen dederit, *Illyrico mari* ponit *proximam*: at iunior Aurelius Victor, epitomes auctor, in Hadriano aperte dicit, *oppidum agri Piceni mari Adriatico nomen dedisse.* Est & tertia opinio, ab *Adria*, * Iaonis filio, Italo homine, nomen impositum mari fuisse. Eustathius in Dionys. vers. 92 Ἰάονος υἱὸς Ἀδρίας ἱστόρηται, ἀφ᾽ οὗ τὸ αὐτὸ πέλαγος καὶ Ἀδριατικὸν λέγεται, *Traditur Adrias Iaonis* [Ἰάονος, ἀνδρὸς Ἰταλοῦ, vt ante paullo vocauerat] *filius exstitisse, a quo etiam Adriaticum mare adpelletur.* Sed hæc de nominis origine dubitanter. Vocatur Græcis plerumque ὁ Ἀδρίας κόλπος, *Adria sinus*: vide Polybium lib. II cap XIV; & simpliciter ὁ Ἀδρίας, ibidem cap. XVI, & Strabonis proxime productis verbis: quemadmodum Latinis etiam *Adria* est, vt Horatio *arbiter Adriæ Notus*, lib. I oda III; & Senecæ epist. XC *Parum est, nisi trans Hadriam, & Ionium, Aegæumque vester villicus regnet.* Cicero vocauit *Hadrianum mare*, in Pison. cap. XXXVIII, & lib. X Attic. ep. VII. Alia forma Virgilius Aeneid. XI vers. 405 *Hadriacas vndas*; Silius lib. I vers. 54 *Adriacum pontum.* Vulgo *mare Adriaticum* cum Mela lib. I cap. III; Plinio, loco supra dicto; Seneca III Quæst. Nat. cap. XXIX. Sed, sine adspiratione, an cum illa, vocabulum scribendum sit, noua lis est. Si nomen ab oppido Piceni est, *Hadria*, & *Hadriaticum* scribi oportet, quia imperatoris, inde genus ducentis, in nummis & lapidibus nomen *Hadrianus* est: si ab oppido Venetiæ, vt antiquiore, eiusque colonia Picentinum est, vt Cluuerio videtur; eadem ratio ob commune nomen præualebit: ad quam Venetorum vrbem Lucas Holstenius in Stephanum, Magni Ducis Tuscorum vetustum nummum refert, cui HADR. inscriptum est cum Neptuno effigiato.

XXV.

Sed vt in viam reuertamur, vnde *Superi* maris explicandi caussa digressi fueramus; adpellatio illa, etiam *Inferi*, id est Tyrrheni maris, quod illi opponitur, admodum trita frequensque Romanis fuit. Cicero lib. IX ad Attic. epist. III *Non sunt faciles nobis ex Italia exitus, quum ea tota armis præsidiisque teneatur, hieme præsertim. nam, si commodius anni tempus esset, vel infero mari liceret vti. nunc nihil potest nisi supero tramitti; quo iter interclusum est.* Et eodem libro, epist. vltima: *Nos, quoniam superum mare obsidetur, infero nauigabimus; & si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus aut Thurios.* Et Liuius lib. V cap. XXXIII *Mari supero inferoque Italia insulæ modo cingitur.* Et Pomponius Mela lib. II cap. IV *Italia se media perpetuo iugo Apennini attollens montis, inter Hadriaticum & Tuscum, siue, vt aliter adpellantur, inter superum mare & inferum excurrit.* Inscriptione Alpina, Augusto Cæsari dicata, quam Plinius etiam lib. III cap. XX exhibuit, GENTES ALPINAE OMNES

* Vid. etiam Tzetzes ad Lycophronis Alexandr. v. 630.

QVAE

QVAE A MARI SVPERO AD INFERVM PERTINEBANT, SVB IMPERIVM P. R. REDACTAE SVNT. Et Virgilius lib. VIII verſ. 149

Et mare quod ſupra, teneant, quodque adluit infra.

Has adpellationes marium Apenninus mons gignit, per mediam Italiam, quam longa eſt, procurrens. Lucanus lib. II verſ. 399

Mons inter geminas medius ſe porrigit vndas
Inferni ſuperique maris.

Hic mons eſt, vt ipſe verſ. 396 deſcripſerat,

Vmbroſis mediam qui collibus Apenninus
Erigit Italiam.

ſiue, vt Silius Italicus lib. II verſ. 314 illum comparat,

Alpibus æquatum attollens caput Apenninus.

XXVI.

Hæc naturalis diuiſio Italiæ. Alia ſequitur ab origine gentium, quæ occupauerant, deſumta. Conſtat enim ſuperiorem partem, quæ ſub Alpibus eſt, Gallos inſediſſe: partem vero quæ in Græciam Siciliamque vergit, oppletam fuiſſe Græcorum coloniis. Hinc noua nomina nata, vt pars Italiæ *Gallia* adpellaretur; pars alia, *Græcia Magna*. Gallorum inuaſionem cum cura ſcripſit Liuius lib. V cap. XXXIII ſeq. *ducentis annis ante, quam Cluſium oppugnarent, vrbemque Romam caperent, in Italiam Gallos tranſcendiſſe, Priſco Tarquinio Romæ regnante, excitos, Bellouеſo* duce, *ex Biturigibus, Aruernis, Senonibus, Aeduis, Ambarris, Carnutibus, Aulercis: per Taurinos ſaltusque Iuliæ Alpis tranſcendiſſe, fuſisque acie Tuſcis, haud procul Ticino flumine, quum, in quo conſederant, agrum Inſubrium adpellari audiſſent, cognomine Inſubribus, pago Aeduorum. Ibi omen ſequentes loci condidiſſe vrbem, Mediolanum adpellaſſe. Alia ſubinde manus Cænomanorum, Elitouio duce, veſtigia priorum ſequuta, eodem ſaltu, fauente Belloueſo, quum tranſcendiſſet Alpes, vbi nunc Brixia & Verona vrbes ſunt (locos tenuere Libui) conſediſſe. Poſt hos Salluuios: - - - Pennino deinde Boios Lingonesque transgreſſos, quum iam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecto, non Etruſcos modo, ſed etiam Vmbros agro pepuliſſe: intra Apenninum tamen ſe ſe tenuiſſe. Tum Senones, recentiſſimos aduenarum, ab Vtente flumine vſque ad Aeſim fines habuiſſe.* Hi ergo ſunt illi populi, qui intra Italiæ fines Ciſalpinam Galliam conſtituerunt, quibus, in poteſtatem redactis, Romani poſtea certos limites conſtituerunt, prouinciæ formam imponentes, cuius caput videtur *Ariminum* fuiſſe, quo nomine totam aliquando prouinciam adpellauerunt. Liuius lib. XXVIII cap. XXXVIII, anno Punici II belli quartodecimo: *Tum prætoriæ prouinciæ in ſortem coniectæ. vrbana Cn. Seruilio contigit: Ariminum (ita Galliam adpellabant) Sp. Lucretio: Sicilia L. Aemilio: Cn. Octauio Sardinia.* Poſt Mutina videtur caput prouinciæ fuiſſe, quod ex Mutinenſi bello, cum M. Antonio geſto adparet, quia ibi D. Brutus, cui decreta prouincia a ſenatu erat, ab Antonio fuit obſeſſus.

XXVII.

Græcorum in Italia coloniæ, quæ *Maiorem Græciam* conſtituebant, ſal-

saltem partem eius, certos fines ac limitem non habuerunt. Quidam scriptores angustis terminis concludunt: alii laxe nimis eius fines per omnem fere Italiam proferunt. Liuius lib. XXXI cap. VII consulis Sulpicii verbis: *Nec Tarentini modo, oraque illa Italiæ, quam Maiorem Græciam vocant, vt linguam, vt nomen sequutos crederes: sed Lucanus, & Bruttius, & Samnis a nobis defecerunt.* Iustinus lib. XX cap. II de Metaponto agens: *Omnis illa pars Italiæ Maior Græcia adpellata est.* Et Seneca ad Heluiam cap. VI *Totum Italiæ latus, quod infero mari adluitur, Maior Græcia fuit.* Festus tandem in MAIOR GRAECIA: *Maior Græcia dicta est Italia, quod in ea multæ magnæque ciuitates fuerunt, ex Græcia profectæ.* Ouidius concinit Fast. IV vers. 63

Nec tibi sit mirum Graio rem nomine dici:
Itala nam tellus Græcia Maior erat.

Non facile hæc conueniunt, nec omnis Italia, sed pars eius *Magna Græcia* vocata: sed quanta illa, & qui eius fuerint limites, fateor, subobscurum esse. Liuius eximit Lucanos & Bruttios: at Seneca huic Græciæ totum dat latus maris inferi, in quo vtique est Lucania, & ipsa Græcis exculta coloniis; nec non ipsa quoque Campania in eodem litore. Iustinus presse loquitur, litus quod a Tarento ad Locros aut ad fretum est, hoc nomine adpellitans. Scilicet res ita habet: Quod plures in Italia Græcæ coloniæ erant, magna illius pars fuit *Græcia* adpellata. postquam vero propiores Latio, Latinos mores Latinamque linguam sequuti sensim sunt; factum est vt angustiori parti nomen Græciæ relinqueretur, præsertim illi, quæ ad Tarentinum sinum, & vsque ad Locros seu Leucopetram promontorium est, ita tamen, vt nec alterum litus, quod inde in Lucaniam tendit, excluderetur. Nulli ergo certi fines huius Græciæ erant: omnium autem consensu in eo tractu Italiæ sita fuit, quæ Græciam vlteriorem & transmarinam, nec non Siciliam spectabat. Ipse Cicero sic inter tempora distinxit, &, vt videtur, secundum illa etiam inter fines, lib. III de Oratore cap. XXXIV *Instituitne*, inquit, *Pythagoras totam illam veterem Italiæ Græciam, quæ quondam Magna vocitata est?* QVONDAM ait. ergo Ciceronis tempore cessauerat hæc adpellatio: non autem *Galliæ Cisalpinæ*, quam vbique in ore habet Cicero.

XXVIII.

Cur vero hæc pars Italiæ vocetur *Græcia*, apertum est; non æque, cur *Magna* vel *Maior*. Iosephus Scaliger ad Festum pag. 81 *Certissimum est, ita vocatam a Romanis, quia propior ea esset illis, quam transmarina Græcia.* Non capio, qui propinquitas inferat magnitudinem. Aliæ rationes quærendæ sunt. Plinius lib. III cap. V ad ambitionem refert Græcorum, qui adpellationis huius auctores sint, non Romani. *Ipsi*, inquit, *de ea iudicauere Græci, genus in gloriam suam effusissimum: quotam partem ex ea adpellando Græciam Magnam?* Ergo, quæ per se non maior quam transmarina, immo minor sit, ab ambitiosis ex Græcia colonis ita adpellari censet. Strabo autem lib. VI sub initium, τὴν μεγάλην Ἑλλάδα ταύτην ἔλεγον, καὶ τὴν Σικελίαν, *illam* [quam tractat Italiæ partem] *Magnam Græciam dixerunt, & Siciliam.* Si ergo Sicilia

vius lib. v. cap. XXXV est dubius, *solane gens Senonum Romæ bellum intulerit, an ab omnibus Cisalpinorum Gallorum populis adiuta.* Et lib. XXVII cap. XXXVIII *ne* [Asdrubal] *Gallos Cisalpinos sollicitaret.* Eadem, vt modo diximus, est CITERIOR; & Transalpina, *vlterior.* Cicero * lib. x ep. IV *Sum in exspectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in vrbe mense Ianuario geratur, vt sciam.* Sollicitus autem erat de exitu belli Mutinensis. Idem de Consular. prov. cap. XV *alter vlteriorem Galliam decernit cum Syria; alter citeriorem.* ac cap. XVI *ne Gallia citerior alicui decernatur post eos consules, qui nunc erunt designati.* Sæpe etiam neque citerior, neque Cisalpina dicitur, sed simpliciter *Gallia.* Cicero Philipp. XII cap. IV *Quid? Galliam quo tandem animo hanc rem audituram putatis? illa enim huius belli propulsandi, administrandi, sustinendi principatum tenet. Gallia D. Bruti nutum ipsum, ne dicam imperium, sequuta, armis, viris, pecunia, belli principia firmauit. - - - - Et vt omittam reliquas partes Galliæ, Patauini alios excluserunt, alios eiecerunt, missos ab Antonio.* Et de eadem caussa ac tempore Velleius lib. II cap. LX *Idem,* [Antonius] *prouinciam D. Bruto designato consuli decretam, Galliam occupare statuit.* Et Eutropius lib. II cap. IX *Conditæ a Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio.*

XXXII.

Alia nomina huius partis Italiæ sunt *Gallia Togata*, & *Italia Subalpina.* Prius, supra quoque in Transalpinæ explicatione ex Ciceronis Philipp. VIII cap. IX ostendimus, qua Antonii postulata referebat, *Galliam Togatam remitto, Comatam postulo.* Quæ adpellatio non æque, vt superius explicatæ, antiqua est, sed demum tum cœpit, quum ἐς τὸν τῆς Ἰταλίας ἤδη νόμον ἐσεγέγραπτο, *Italiæ iam legibus & statutis formata fuerat*, vt Dio Cassius lib. XLVIII pag. 364 tradit: & propterea incolæ τῇ ἐσθῆτι τῇ Ῥωμαϊκῇ τῇ ἀστικῇ ἐχρῶντο ἤδη, *Romano iam vestitu*, hoc est toga, *vt in vrbe, vtebantur*, quod idem sub finem lib. XLVI declarauit: seu, vt Martialis ait lib. III epigr. I

Gallia Romanæ nomine dicta togæ.

Hæc vero, vt priore loco addidit, ἐντὸς Ἄλπεων, *Cisalpina* erat, quod etiam Pompeius Festus in *Boicus ager*, confirmat. *Boicus*, inquit, *ager dicitur, qui fuit Boiorum Gallorum. Is autem est in Gallia citra Alpes, quæ Togata dicitur, in qua sunt Mediolanenses.* Hirtius lib. VIII de Bello Gall. aliquoties hac adpellatione vsus est: cap. XXIV *Legionem* XII *in Togatam Galliam mittit, ad colonias ciuium Romanorum tuendas.* A coloniis itaque & toga huius prouinciæ, & origo nominis *Togatæ.* Idem cap. LII *quum omnes regiones Galliæ Togatæ Cæsar percucurrisset.* & post paullo: *T. Labienum Galliæ Togatæ præfecit.* Et Plinius lib. III cap. XIV *Ab Ancona Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine.* Ex quibus clarum satis est, Ptolemæum lib. III cap. I nimis coarctare Γαλλίαν τὴν Τογάταν, *Galliam Togatam*, qui Alpibus Liguriæque montibus, seu Apennino, ac Pado flumine vsque Rauennam inclusit. Omnis enim citerior & Cisalpina Togata fuit, non sola Cispadana, vt Ptolemæus

* Plancus potius, qui quum in vlteriore Gallia esset, tamen hanc superioris Italiæ partem *Galliam citeriorem* appellabat. Ita igitur vis argumenti Cellariani summa ex istit.

lemæus censuit; sed Transpadana etiam, & Festo nominatim testante, *Mediolanenses* etiam, qui trans Padum sunt. Quid? quod Mela lib. II cap. IV scripsit: *Interiora eius* [Italiæ] *aliæ aliæque gentes: sinistra parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam.*

XXXIII.

Alterum ex reliquis nominibus est *Italia Subalpina.* apud Plutarchum in Marcello sub initium, ἡ ὑπαλπεία. Subalpini enim ibi dicuntur τὴν ὑπαλπείαν νεμόμενοι τῆς Ιταλίας. Et Plinius lib. XVI cap. XI de resina quadam: *rara, nec nisi in paucis locis Subalpinæ Italiæ.* Vtrum tota prouincia Cisalpina, an pars Alpibus propinqua ita vocetur, ex hisce non potest intelligi. Idem Plutarchus autem in Cæsare pag. 717 non sinit nos dubitare, quin tota sic provincia denominetur. Ait enim de Cæsare, εἰς τὴν περὶ Πάδον Γαλατίαν κατέβη, τῆς αὐτῷ δεδομένης ἐπαρχίας οὖσαν. ὁ γὰρ καλούμενος Ρουβίκων ποταμὸς ἀπὸ τῆς ὑπὸ ταῖς Ἄλπεσι Κελτικῆς ὁρίζει τὴν ἄλλην Ιταλίαν, *in Galliam Circumpadanam, quæ prouinciæ erat suæ, contendit: siquidem amnis Rubico dirimit a Gallia Subalpina Italiam reliquam.* Rubico autem, terminus Subalpinæ, longius remotus est ab Alpibus, quam vt finire proxime subiacentem illis regionem possit.

XXXIV.

Hæc nominum satis sit explicatio, quorum pleraque *Galliam* adpellant illam partem Italiæ. Augustus autem quum Italiam in XI Regiones descripsit, sustulit ex illa denominationem *Galliæ*, quæ postea non occurrit nisi rarissime, quum antea frequentatissima fuisset. An vero illa pars ante Augustum etiam *Italiæ* nomine adpellata fuerit, est quod nunc dispiciamus. Rara quidem tum illi parti, quæ sub Alpibus & circa Padum est, *Italiæ* cognominatio, nec vero nulla, * aut falsa fuit, quum vulgo *Gallia* adpellaretur, non quod vere talis esset, sed quod a Gallis populis occupata fuerit. Hos vero Polybius lib. II cap. XIII vocat τοὺς κατὰ τὴν Ιταλίαν Κελτοὺς, *Gallos in Italia:* & in Hannibalis historia lib. III cap. LIV dicit, ita Italiam Alpibus subiacere, vt hæ illi sint instar arcis (ἀκροπόλεως) & munimenti. Et D. Brutus persequuturus trans Alpes Antonium, scripsit ad Ciceronem Eporedia, quæ in Pedemontio est, lib. XI epist. XXIII *Ego, dum mihi a te litteræ veniant, in Italia morabor.* Quod Cicero epist. XXIV repetit & probat his verbis: *Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi litteræ meæ veniant, si per hostem licet, non erraris.* In Italia ergo ille tractus subalpinus est, vbi sita Eporedia.

XXXV.

Tandem etiam de finibus Cisalpinæ Galliæ aliquid dicendum est, qui aliter in se considerantur, aliter vt prouinciam Romanam definiunt. Supra ex Liuii lib. V cap. XXXV percepimus Senones Gallos *vsque ad Aesim* flumen habitasse. Longius fines prorogauit Plinius lib. III cap. XIV. *Ab Ancona,*

* Sic Plancus X ep. 15 extr. qui in Allobrogum finibus erat, de Antonio a Mutino citerioris Galliæ oppido depulso & in Galliam vlteriorem tendente: *Quod si latro, præcognito nostro adventu, rursus in Italiam se recipere cœperit. Bruti erit officium occurrere ei.* Adde huc XI ep. Bruti 9.

inquit, *Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine.* Nihilominus Cicero Philipp. VI cap. III & Suetonius Cæſare cap. XXXI (quorum verba ſupra protulinus) Rubiconem fluuium, qui inter Rauennam & Ariminum eſt, terminum citerioris Galliæ conſtituunt. Addimus Plutarchum Cæſare pag. 723 ὡς ἦλθεν ἐπὶ ὁρίζοντα τὴν ἐντὸς Ἄλπεων Γαλατίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης Ιταλίας ποταμὸν (Ρουβίκων καλεῖται) καὶ λογισμὸς αὐτὸν εἰσῄει, ac reliqua. Hoc eſt, *Vt venit ad amnem, qui Galliam Cisalpinam a cetera Italia ſecernit, & cogitatio ipſum ſubiit, quantum periculum adiret,* & cetera. Sed vtrumque verum eſt: habitationem Gallorum olim Aeſis amnis aut oppidum Ancona finiebat; & prouinciam poſtea Romanorum fluuius Rubico. Nam Polybius lib. II cap. XXI, tempore inter primum & ſecundum Punicum bellum medio: Μάρκου Λεπίδου ϛρατηγοῦντος κατεκληρούχησαν ἐν Γαλατίᾳ Ρωμαῖοι τὴν Πικεντίνην προσαγορευομένην χώραν, ἐξ ἧς νικήσαντες ἐξέβαλον τοὺς Σήνωνας προσαγορευομένους Γαλάτας. *M. Lepido duce, Romani in Gallia Picenum agrum diuiſerunt, ex quo Gallos Senones vincendo expulerunt.* Itaque diuiſo inter Romanos ciues ſuperiore Piceno, terminus Galliæ ad Rubiconem fluuium reductus fuit. Strabo lib. V pag. 157, poſtquam de Metauro fluuio & Fano Fortunæ dixerat, adiecit: Περὶ τούτους τοὺς τόπους εἰσὶ τὰ ὅρια τῆς Ιταλίας τῆς πρότερον καὶ τῆς Κελτικῆς, - - - Πρότερον μέν γε τὸν Αἶσιν ἐποιοῦντο ὅριον· πάλιν δὲ τὸν Ρουβίκωνα ποταμόν. *Circa hæc loca eſt limes Italiæ antiquæ & Galliæ. Prius enim Aeſim fluuium fecerunt limitem: deinde Rubiconem.* Idem narrauerat paullo ante pag. 150, poſtremis verbis ita expreſſis, ὕϛερον δὲ ὁ Ρουβίκων, *poſtremo Rubico*, puta, terminus fuit. Ergo diuerſis temporibus alius atque alius limes fuit. Limes medius inter Macram Liguriæ finem, & Aeſim vel Rubiconem, curuatura Apennini fuit ad ſuperum tendentis mare. Strabo dicto libro p. 150 ὅριον τῆς χώρας ταύτης, ἣν ἐντὸς Κελτικὴν καλοῦμεν, πρὸς τὴν λοιπὴν Ιταλίαν, τό, τε Απεννῖνον ὄρος τὸ ὑπὲρ τῆς Τυῤῥηνίας ἀπεδέδεικτο, καὶ ὁ Αἶσις ποταμὸς· ὕϛερον δὲ ὁ Ρουβίκων. *Limes regionis huius, quam citeriorem Galliam vocamus, ad reliquam Italiam, mons Apenninus eſt, quem oſtendimus Etruriæ imminere; & fluuius Aeſis: ac poſtea Rubico.*

XXXVI.

Qui vero ager inter Rubiconem & Aeſim ereptus Gallis fuit, & inter ciues diſtributus, vt eſſet propriæ Italiæ pars; nihilominus a priſtina conditione *ager Gallicus* & *Gallicanus* dictus fuit. Cicero in Catilin. II cap. III *delectum in agro Piceno & Gallico Q. Metellus habuit:* Et cap. XII *Q. Metellus, quem ego, proſpiciens hoc, in agrum Gallicanum Picenumque præmiſi, aut opprimet hominem, aut omnes eius motus conatusque prohibebit.* Paullus Manutius in Cicer. lib. V epiſt. I nobiſcum facit. *Erat,* inquit, *hic ager Gallicus non Galliæ citerioris, quam poſtea Metellus rexit; ſed Italiæ pars, disiunctus a Gallia Rubicone flumine.* *

XXXVII.

* Vide infra §. 220. Adde Varronem R. R. I. c. 14. & præſertim lib. I. c. 2. *Ager Gallicus Romanis vocatur, qui viritim cis Ariminum datus eſt vltra agrum Picentinum.* Columella III c. 3. *Et in Fauentino agro & in Gallico qui nunc Piceno contribuitur.*

XXXVII.

Hic ergo limes ab ortu erat & ad Italiam, quam propriam vocamus; ad Illyricum æque mutatus, primum *Formio* fluuius fuit, dein *Pola*, aut tandem amnis *Arsia*, vt supra in fluminibus ex Plinio & Strabone demonstratum est: Alpinus Galliæ limes per se notus est: ad Liguriam res incertior difficiliorque. Sita Liguria propria & Italica (erant enim etiam circa Massiliam & ad Rhodanum ac vltra Ligures, vt in Gallia ostendimus) sita, inquam, nostra Liguria cis Alpes est, intra Italiæ terminum: & sic vtique videtur pars Cisalpinæ fuisse. At Liuius distinguit lib. XXVII cap. XLIX *Quum esset nuntiatum consuli, Gallos Cisalpinos, Liguresque abire siue certo duce.* Erant etiam, præsertim Alpes maritimas incolentes, *capillati* & *comati* vsque ad Augusti tempora, atque sic extra sortem Togatæ Galliæ. Dio Cassius lib. LIV. pag. 538 αἱ Ἄλπεις αἱ παραθαλάσσιοι, ὑπὸ Λιγύων τῶν Κομητῶν καλουμένων ἐλευθέρως ἔτι καὶ τότε νεμόμεναι, ἐδουλώθησαν, *Ligures Comati etiam, qui Alpes maritimas adhuc libere coluerant, in potestatem redacti sunt.* Inde a Punico bello pugnatum cum Liguribus, & multi ex iis acti triumphi, quoties fere captum castellum esset, vt Cicero in Bruto cap. LXXIII ostendit; omnes autem, montani præcipue, ante Augustum non fuerunt perdomiti. Tum posita coma, & in togæ ius omnes transierunt. Lucanus lib. I vers. 442

Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effusis toti prælate Comatæ.

Quod vero Ligures, antiquus populus, eas sedes incoluerunt ante, quam Transalpini Galli in Italiam migrarunt; factum, vt discreti aliquando a Cisalpina Gallia censerentur. Post sensim in Romanos mores & Ligures transducti, licet quidam illorum ad vltimum repugnarint; & coloniæ in illum tractum deductæ, vt de Dertonensi ex Paterculo lib. I cap. XV est clarissimum. Tum etiam Togatæ prouinciæ adscribi potuerunt. Sic Veneti ante illam Gallorum migrationem supra Padi ostia coluerunt, vt Liuius lib. V cap. XXXIII testatur; nihilominus cum Carnis *Togatæ* adscribuntur a Mela lib. II cap. IV Nunc ad singulas gentes explicandas accedimus.

GENTES ALPINAE ET SVB ALPIBVS.

XXXVIII.

Ab Alpibus incipiendum, limite inter Galliam & Italiam. Ad mare terminus Varus flumen est, a quo proximi sunt VEDIANTII, a Plinio lib. III cap. V memorati, quorum oppidum *Cemelion* est, seu potius *Cemenelion*, siue *Cemenelum*, vt in Antonini itinere est ab Roma in Galliam. Gemina inscriptione apud Iac. Sponium Misc. Er. Antiq. p. 163 ORDO CEMENEL. Et alia, pag. 104

MATRONIS
VEDIANTIABVS
P. ENISTALIVS P. F.
CL. PATERNVS CEMENELENSIS.

Etiam Ptolemæus in *Vestiantiis* (sic scribit per sibilum) oppidum Κεμενέλεον, *Ceme-*

Cemenelum ponit: nunc *Cimiez* est. Pars hi sunt Ligurum CAPILLATORVM Plinii, qui Dionis Cassii lib. LIV pag. 538 Λίγυες Κομῆται, *Ligures Comati* sunt, ab Augusto perdomiti, quum antea libere egissent. Et cap. XX ait Plinius: *Capillatorum plura genera ad confinium Ligustici maris.* Contingunt hos MONTANI Ligures in Maritimis Alpibus. Ibidem Plinius: *ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani vocantur.* Montani ergo in summis Alpium verticibus prope fontes Padi. Ad Padi recentis ripam VAGIENNI, quorum *Augusta Vagiennorum* fuit, a Plinio laudata, & Taurinensi inscriptione apud eumdem Sponium p. 164 AVG. BAGIENNORVM. Ptolemæus corrupte Αὐγȣ́στα Βατιεννῶν, quam falso etiam cum Iria & Dertona in Taurinis locauit. Plurimorum opinione oppidum est, quod *Saluzzo* hodie vocatur. In Tabula Peutingeriana scribuntur *Bagitenni*, T otiose redundante. Et hi quoque ex Liguribus fuerunt, auctore Plinio lib. III cap. XVI.

XXXIX.

Trans Padum TAVRINI sunt, & vbi is Duriam recipit, aut non longe supra illum locum, *Augusta Taurinorum*, antea *Taurasia* dicta, quod nomen superest in Hannibalicis Appiani. Nouum nomen ab Augusti colonia est. Plinius cap. XVII *Coloniæ ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salassorum Augusta Prætoria.* Et Tacitus Hist. lib. II cap. LXVI *Augustam Taurinorum*, & mox *coloniam Taurinam* vocat: Ptolemæus Αὐγȣ́στα Ταυρινῶν. Anonymi panegyrico, nisi Nazarii est, ad Constantinum, cap. VI coloni *Turinates* dicuntur: ager circumiectus, *Taurinates campi*. Iam *Taurinum* esse, caput Pedemontii, nemo est qui dubitet. Alterum Taurinorum oppidum est *Vibî Forum*, vt Plinius scripsit cap. XVII, id est *Forum Vibii*, cuius incolæ *Forouibienses* sunt cap. XVI. Situm ibidem sic describit: *Padus e gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen Alpium elati, finibus Ligurum Vagiennorum, visendo fonte profluens, condensque sese cuniculo, & in Forouibiensium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior.* Taurinos supra in Liguribus censebat Plinius: at Appianus Gallicæ originis facit, dum Taurasiam πόλιν Κελτικὴν, *oppidum Gallicum* vocat. Liuius tamen etiam ab Liguribus videtur deriuare.

XL.

Post Taurinos, seu occasum versus, *Alpes* sunt *Cottiæ*, in iisque REGNVM COTTII reguli, & populus, SEGVSIANI. Plinius lib. III cap. XX dicit *Cottianas ciuitates* XII fuisse, e quibus paucæ ab oppidis suis notæ sunt. Caput gentis *Segusio*, vt Plinius, Ammianus & auctor Tabulæ scripserunt: vel *Segusium*, Σεγȣ́σιον, vt Ptolemæus. Inuenitur etiam per c scriptum *Secustone*, sexto casu, Itinere Burdigalensi, & inscriptione Maximiani ac Diocletiani apud Sponium p. 198 seq. *Secusia*, sic, ORDO SPLENDISS. CIVITATIS SECVSIAE. At ibidem etiam geminato G in Taurinensi lapide CIVIT. SEGG. Municipium in lapide Taurinensi vocatur. inscriptum enim GENIO MVNICIPI SEGVSINI, in Grut. Opere pag. CXI. Situm est ad amnem Duriam, qui infra Taurinorum Augustam miscetur Pado. Nunc *Susa* vocatur, vrbs

non

non ignobilis. Id quod etiam ex diſtantia patet, quippe dicto Itinerario, quod Burdigala Hieroſolymam ducit, hic ordo ſeruatus:

Incipiunt Alpes Cottiæ:		
Rame	—	— —
Brigantium	M.	XVII
Inde adſcendis Matronam		
Gesdaone	M.	X.
Ad Martem	M.	IX
Secuſione	M.	XVI
Ad Duodecimum	M.	XII
Ad Fines	M.	XII
Ad Octauum	M.	VIII
Taurinis	M.	VIII

Ptolemæus in Seguſianis ſcripſit quoque Βριγάντιον, quod nunc in itinere vidimus *Brigantium*, ſiue vt praue editum eſt, *Byrigantum*; prauius *Virgantia* pro Vrigantia vel Brigantia, in Ammiani lib. XV cap. X Valeſ [XXV Grut.] cuius ſitus nos ad vrbem *Briançon* in Delphinatus limite deducit. Cetera minoris momenti ſunt, nec vero non intra regnum Cottii, *Rame*, *Ad Martem*, *Ad Duodecimum*, *Ad Fines*, mutationes tantummodo aut manſiones: at Secuſio ſiue Seguſio *ciuitas* eodem Itinerario, perinde vt Taurini, vocata eſt. *Ad Martem*, quod in Itinerario dicitur, Ammianus dicto loco *ſtationem Martis* dixit: quod *Ad Fines* in eodem, in Tabula quoque *Finibus* eſt indicatum. Supereſt oppidum vel vicus *Ocelum*; & alius ei proximus, *Scingomagus*. Strabo lib. IV in Narbonenſis deſcriptione pag. 124 ἐντεῦθεν πρὸς τοὺς ἑτέρους ὅρους τῶν Οὐοκοντίων, πρὸς τὴν Κοττίου, μίλια ἑκατὸν ἑνὸς δέοντα, εἰς Ἐπεβρόδουνον κώμην· εἶτ᾽ ἄλλοι τοσοῦτοι διὰ Βριγαντίου κώμης ἐκ Σκιγγομάγου καὶ τῆς τῶν Ἄλπεων ὑπερθέσεως ἐπὶ Ὤκελον, πέρας τῆς Κοττίου γῆς· καὶ ἡ ἀπὸ Σκιγγομάγου δὲ ἤδη Ἰταλία λέγεται. *Inde ad alteros Vocontiorum terminos & ad Cottii terram, milliaria IC ad Epebrodunum vicum: hinc totidem per Brigantium vicum a Scingomago & Alpium alto tranſitu ad Ocelum, qui finis eſt terræ Cottii. A Scingomago autem iam Italia dicitur.* Etiam a Cæſare *Ocelum* memoratum eſt lib. I Bell. Gall. cap. X. *Compluribus*, inquit, *his prœliis pulſis, ab Ocelo, quod eſt citerioris prouinciæ extremum, in fines Vocontiorum vlterioris prouinciæ die ſeptimo peruenit.* Plinius lib. II cap. CVIII vocat *Cingomagum* alterum, elapſa forſitan littera prima; ideoque Harduinus *Scingomagum* ex Strabone reſtituit. Plures interpretantur *Sezanne*: at idem Harduinus cum Honor. Bouche contendit eſſe ipſum oppidum, quod *Seguſium* poſtmodo, ſiue *Seguſio*, nunc *Suſa* dictum eſt.

XLI.

Hiſtoriam regni Cottii cum cura ſcripſit Marcellinus lib. XV cap. X Valeſ. [XXV Grut.] *Gallia*, inquit, *vnde ad ſolis ortus attollitur, aggeribus cedit Alpium Cottiarum: quas rex Cottius, perdomitis Galliis, ſolus in anguſtiis latens, inuiaque locorum aſperitate confiſus, lenito tandem tumore, in amicitiam Octaviani receptus principis, molibus magnis exſtruxit ad vicem memorabilis muneris,*

ris, compendiarias & viantibus opportunas, medias inter alias Alpes vetustas, super quibus comperta paullo postea referemus. In his Alpibus Cottiis, quarum initium a Segusione est oppido, præcelsum erigitur iugum, nulli fere sine discrimine penetrabile. Et paucis interiectis: *Huius sepulcrum reguli, quem itinera struxisse retulimus, Segusione est mœnibus proximum, manesque eius ratione gemina religiose coluntur; quod iusto moderamine rexerat suos, & adscitus in societatem rei Romanæ, quietem genti præstitit sempiternam.* Segusio ergo ipsius regia fuit, quia sepulcrum habet: & ab eius temporibus Romanis via per Alpes Cottias aperta est, qua postea etiam plerumque in itineribus & militum traiectu vsi sunt. Mortuo rege prouinciam Nero fecit, vt Suetonius cap. XVIII & Eutropius lib. VII cap. IX adnotarunt.

XLII.

IDEONNI REGNVM, proximum Cottiano, & Salassorum terræ, est obscurius, quam illud Cottii, nec forte vlli memoratum, nisi Straboni lib. IV pag. 141. Ἐπὶ δὲ θάτερα μέρη, τὰ πρὸς τὴν Ἰταλίαν κεκλιμένα τῆς λεχθείσης ὀρεινῆς, Ταυρινοί τε οἰκοῦσι, Λιγυστικὸν ἔθνος, καὶ ἄλλοι Λίγυες. Τούτων δ' ἐστὶ καὶ ἡ τοῦ Ἰδεόννου λεγομένη γῆ, καὶ ἡ τοῦ Κοττίου. Μετὰ δὲ τούτους καὶ τὸν Πάδον Σαλασσοί. *In altera parte montanorum, quæ ad Italiam vergit, Taurini habitant, Ligustica gens, aliique Ligures. Horum est etiam, quæ Ideonni dicitur, & quæ Cottii terra. Post hos & Padum Salassi.* Obscura & regio & eiusdem regulus: nec situs satis ex his verbis perspectus. Ait geographus, post Cottii & Ideonni mentionem, μετὰ τὸν Πάδον, *trans Padum* deinde Salassos esse, quasi cis flumen & Cottii & Ideonni possessiones fuerint. At vero Cottii oppida supra enarrata trans Padum sunt omnia. Quæ vero cis flumen, occuparunt Vagienni, Ligures Montani, & Capillati: ideoque Cluuerius Ideonni regionem in septemtriones ad Alpes *Graias* remouet, quæ inter Cottias & Penninas sunt mediæ. An alia etiam Ideonni memoria exstet, dubium est. Cluuerius eius caussa adlegat Ouidii versum lib. IV Pont. eleg. VII ad Vestalem, oræ Ponticæ præfectum,

- - - progenies alti fortissima Donni,

quasi exciderit prima littera ex *Idonni*: tertia absorpta sit contractione, *Idonni* pro *Ideonni*. At variant mire codices in hac voce. Heinsius *Dauni* legit. Sed pro Cluuerio est eiusdem epistolæ præcedens versus VI

Alpinis iuuenis regibus orte.

Dauni regnum vero in Apulia, non in Alpibus fuit: vt sic quoque vulgatæ lectioni aliquid præsidii adferri videatur.

XLIII.

Supra Taurinis in *Graiis* Alpibus, & sub illis, SALASSI sunt, potens natio, & bellicosa. Strabo lib. IV pag. 141. ἡ τῶν Σαλασσῶν πολλὴ μέν ἐστιν, ἐν αὐλῶνι βαθεῖ, τῶν ὀρῶν ἀμφοτέρων κλειόντων τὸ χωρίον. μέρος δέ τι αὐτῶν ἀνατείνει καὶ πρὸς τὰς ὑπερκειμένας κορυφάς. *Salassorum regio ampla est in profunda conualle, montibus vtrimque includentibus: quamquam alicubi etiam ad superincumbentes attollitur vertices.* Plinius lib. III cap. XVII *Salassorum Augusta Prætoria iuxta geminas Alpium fores, Graias atque Pœninas. His Pœnos,*

nos, Graiis Herculem transisse memorant. Idem de Graiis & transitu Herculis Cornelius Nepos Hannibale cap. III tradit; sed fabulosa sunt, quæ de Herculis transitu cum exercitu referuntur. Liuius lib. v cap. XXXIII de Alpinis itineribus agens dixit, *nisi de Hercule fabulis credere libet.* Nihilominus dicamus *Alpes Graias* cum Plinio: aut *saltum Graium* cum Nepote, vt ab aliis Alpibus secernamus. Quæ supra Graias sunt, & Hannibali transitum præbuisse traduntur, illarum inconstans & incertum nomen est. Ptolemæus lib. II cap. XII vocat Ποινὰς, *Pœnas:* Plinius *Pœninas*, ob eamdem rationem: Strabo lib. IV pag. 141 διὰ τοῦ Ποινήνου λεγομένου, intellige ὄρους, *per montem Pœninum dictum.* Quo referri inscriptio vetus potest, Gruter. p. 376 num. 6,

PROLEG. PROVINCIAI
RAITIAI ET VINDELIC
ET VALLIS POENIN.

Contra Liuius lib. XXI cap. XXXVIII negat heic Herculem transire potuisse, aut nomen Alpibus Pœnorum transitu fuisse inditum. *Nec verisimile est*, inquit, *ea tum ad Galliam patuisse itinera; vtique quæ ad Penninum ferunt, obsepta gentibus semigermanis fuissent. neque, hercule, montibus his (si quem forte id mouit) ab transitu Pœnorum vllo Veragri, incolæ iugi eius, norunt nomen inditum: sed ab eo, quem in summo sacratum vertice Penninum montani adpellant.* Sic *Penninæ* sunt illæ Alpes, non *Pœnæ*, aut *Pœninæ*; a numine ibi culto adpellatæ.

XLIV.

Salassorum *Augusta Prætoria* est, vt supra ex Plinio cognouimus: colonia Romana, in quam III millia prætorianorum Octauianus Augustus deduxit, postquam ductu Terentii Varronis eam gentem deuicerat. Strabo lib. IV p. 142 τρισχιλίους Ῥωμαίων πέμψας ᾤκισε τὴν πόλιν Αὐγοῦσταν ὁ Καῖσαρ, ἐν ᾧ ἐστρατοπέδευσε χωρίῳ Οὐάῤῥων, *Vrbem Augustam Cæsar, missis Romanorum tribus millibus, condidit in loco, quo Varro castra habuerat.* Dio Cassius de Salassis, ab Augusto victis, lib. LIII pag. 514 Αὐτῶν ἡ ἀρίστη τῆς γῆς τῶν τε δορυφόρων τισὶν ἐδόθη, καὶ πόλιν τὴν Αὐγοῦσταν Πραιτωριανῶν ὠνομασμένην ἔχει, *Agri eorum pars optima cohortibus prætorianis data, vrbem Augustam Prætoriam tenet.* Etiam Ptolemæo in Salassis est Αὐγοῦστα Πραιτωρία κολώνια, *Augusta Prætoria colonia.* In extremo sita Italiæ, vt inde longitudinem Italiæ *ab Alpino fine Prætoriæ Augustæ, per Vrbem Capuamque cursu meante, Rhegium oppidum* Plinius lib. III cap. V metiatur. Adposita est *Duriæ* fluuio, qui vtilis Salassis εἰς τὰ χρυσοπλύσια, vt Strabo ait, *ad eluendum aurum.* nam ἔχει χρύσεια ἡ τῶν Σαλασσῶν: *Salassorum regio auri prouentum habet*, quod ex alueo fluminis in riuos diuisi collegerunt. *Duria* autem ille non est is amnis, qui a Segusione Taurinum versus tendebat: sed alius & maior, qui Eporediam defertur, & longe infra confluentem minoris, qui in Taurinis est, itidem Pado adfunditur. Plinius lib. III cap. XVI *Durias duos* in ea regione ponit, alter maior ex Alpibus Graiis ortus; alter minor decurrens ex Cottiis. Vtriusque etiamnum commune nomen *la Doria* est. Sed vt ad Augustam Sa-

lassorum reuertamur, illa hodie *Aosta* est, vt præter nomen, ex itinerariis est manifestum. A Mediolano Antoninus

per Alpes Graias		*per Alpes Penninas*	
Ticinum	M. P. XXII	— — —	
Laumellum	M. P. XXII	*Nouariam*	M. P. XXXIII
Vercellas	M. P. XXVI	*Vercellas*	M. P. XVI
Eporediam	M. P. XXXIII	*Eporediam*	M. P. XXXIII
Vitricium	M. P. XXI	*Vitricium*	M. P. XXI
Augustam Prætoriam	M. P. XXV	*Augustam Prætoriam*	M. P. XXV
— — —		*Summum Penninum*	M. P. XXV
— — —			
Darantasiam	M. P. LXVII.	*Octodurum*	M. P. XXV

XLV.

Ad eumdem amnem Duriam maiorem sita etiam est *Eporedia*, oppidum, vt Plinius ait lib. III cap. XVII, *Sibyllinis iussis a populo Rom. conditum.* Datæ heic epistolæ D. Bruti ad Ciceronem XX & XXIII libri XI. Ptolemæo Ἐπορεδία, *Eporedia.* Colonia Romana fuit, vt non obscure Plinius prædictis verbis: plane & perspicue Paterculus lib. I cap. XV significat, quamuis hic male in Vagiennis collocauit. Municipium deinde factum. Tacitus lib. I Hist. cap. LXX *vt donum aliquod nouo principi firmissima Transpadanæ regionis municipia Mediolanum, ac Nouariam,* & Eporediam ac *Vercellas adiunxere.* Tabulæ Peutingerianæ hic ordo est:

Augusta Prætoria XXVIII *Vitricio* XXI *Eporedia.*

Medio æuo semibarbaro Rauennas anonymus scripsit *Eporea* & *Eporeia* lib. IV cap. XXX. Inde barbare *P* in *B* mutatum, & hæc in cognatam *V*, vt nunc, extrusa *O*, fit *Ivrea.* Reliqua Salassorum oppida sunt *Vitricium* Tabulæ & Antonini, quod Rauennas *Bitricium* scripsit: & eiusdem Tabulæ *Eudracinum,* medio itinere inter Summum Penninum & Augustum Prætoriam.

L I G V R I A.

LXIV.

Alpinas adhuc gentes perlustrauimus, plerasque originis Ligustinæ, quasdam etiam ab aliis Liguriæ adscriptas ita, vt illius limitibus comprehendantur; quemadmodum ex Liuio & Strabone supra cognouimus: nunc vero ad *Liguriam propriam*, & strictim ita & sine dubietate dictam, accedimus, quæ inter Varum & Macram amnes continetur, pleraque in litore *Ligustici maris* procurrens, nec parum in mediterranea, non autem in summas Alpes extensa. Litoralem tractum diligenter Plinius lib. III cap. V descripsit. *Ab amne Varo,* inquit, *Nicæa oppidum a Massiliensibus conditum: fluuius Paulo* (sic

(ſic legendum, non Pado) *Alpes, populique Inalpini multis nominibus: - - - portus Herculis Monœci, Liguſtica ora. - - - Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium: flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum: portus Vadûm Sabatiûm: flumen Porcifera, oppidum Genua: fluuius Feritor, portus Delphini: Tigulia intus: Segeſta Tiguliorum: flumen Macra, Liguriæ finis.* Singula inſpiciemus, additur ex aliis, ſi quæ fuerint prætermiſſa.

XLVII.

Ptolemæus Liguriam non a Varo incipit, ſed poſt Monœci portum, inter quem & Varum quæ ſita ſunt, *Maſſilienſium oram* adpellat. Conſentit Plinius, vt modo ex verbis illius cognitum, poſt portum Monœci, *Liguſticam oram* nominans, quaſi prima ibidem incipiat. Strabo quoque lib. IV pag. 140 ἔοικε, inquit, ἀπὸ τοῦ ὀνόματος καὶ μέχρι δεῦρο διατείνειν ὁ Μασσαλιωτικὸς παράπλους, *ex nomine* [Græco Monœci] *veriſimile, eo vſque pertinuiſſe nauigationem Maſſilienſium.* Quoquo modo hæc extrema Italiæ cenſeantur, & vel Maſſilienſibus vindicentur vel Liguribus propriis; quatuor omnino ſunt, quæ Ptolemæus inter Galliam & Liguriam poſuit.

XLVIII.

Prima eſt *Nicæa,* Νίκαια Μασσαλιωτῶν, id eſt *a Maſſilienſibus condita,* vt Plinius refert; ſeu, vt Stephanus, Μασσαλιωτῶν ἄποικος, *Maſſilienſium colonia:* qui eam, quod Strabo addit, τοῖς Λίγυσι τοῖς τὰς Ἄλπεις οἰκοῦσι, *Liguribus Alpes incolentibus* oppoſuerunt. Hodie Nizza, notum oppidum. Adluitur flumine *Paulone,* quod perperam *Pado* in Plinii libris ſcriptum eſt. Mela lib. II cap. IV ab ortu in occaſum progrediens: *Genua, & Sabatia, & Albigaunum: tum Paulon & Varum flumina, vtraque ab Alpibus delapſa.* Non autem ab ortu, vt Plinius poſtpoſuit; ſed Varum verſus illud mœnia attingit, ſiue inter Varum & Nicæam decurrit.

XLIX.

Reliqua Ptolemæi ſunt, *Portus Herculis, Tropæa Auguſti* & *Monœci Portus.* Sic diſtinxit portum Herculis & Monœci, interiectis Auguſti tropæis: quod errore commiſſum Cluuerius putat, quia, qui plene dicitur *Portus Herculis Monœci,* aliquando ſine cognomine *Herculis* portum, aliquando tantummodo *Monœci* portum nominari perceperit. Alii vero *portum Herculis* a Ptolemæo ſeparatim poſitum interpretantur Villam Francam, II millibus a Nicæa ſitam. Sed non conſtat, Villæ Francæ portum, vt vt Monœci portu ſit capacior, antiquis temporibus frequentatum ædificatumque fuiſſe, & ſi fuit, potius Nicæenſium nomine, in quorum agro eſt, quam Herculis, videtur adpellari debuiſſe, præſertim quum Plinius & Strabo, & ceteri omnes non niſi vnum *portum Herculis,* cognomine *Monœci,* Μονοίκου, in hac ora nouerint. Auctor Itinerarii maritimi, vulgo Antoninus creditus, inter Herculem Monœcum & Nicæam tres obſcuros portus nominat, *Auiſionem, Anaonem, & Oliuulam;* ſed nullam facit Herculei alterius mentionem. *Monœci Herculis* autem portus celebratus eſt. Virgilius lib. VI verſ. 830

Aggeribus ſocer Alpinis atque arce Monœci
Deſcendens.

Et Lucanus lib. I Pharſal. verſ. 405 plenius:

Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus
Vrget rupe caua pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus: ſolus ſua litora turbat
Circius, & tuta prohibet ſtatione Monœci.

Et Tacitus III Hiſt. cap. XLII *Fabius Valens, e ſinu Piſano ſegnitia maris, aut aduerſante vento, Portum Herculis Monœci depellitur.* Hodie eſt Monaco. *Tropæa* autem *Auguſti*, a ſolo Ptolemæo memorata, vt fere nomen etiam arguit, videntur *Torbia* eſſe, paullo intus ſita, quia tropæa mos erat in montibus erigere.

L.

Ptolemæi Liguria ab *Albiniminio* incipit, quod corruptum nomen eſt, & *Albintemelium*, ſiue *Albintimilium*, aut *Albium Intemelium* cum Strabone & Plinio ſcribendum eſt. Plinii verba ſupra vidimus; Strabonis lib. IV pag. 139 hæc ſunt: ἐν τῷ μεταξὺ πόλις εὐμεγέθης, Ἄλβιον Ιντεμέλιον, καὶ οἱ κατοικῦντες Ιντεμέλιοι, *In medio* [inter Portum Monœci & Albingaunum] *vrbs magna eſt Albium Intemelium: incolæ Intemelii.* Tacitus lib. II Hiſt. cap. XIII *Irritatus eo prœlio Othonis miles, vertit iras in municipium Intemelium.* Scribitur & *Albintimilium.* Inſcriptio Romana in Sponii Miſcell. p. 155

M. SABINIVS
FAB. ALBINTIMILI
EVOC. AVG. SALVT.

Et alia ibidem ALBINTIMILIENSIVM. Vnde emendari Tabula Peutingeriana poteſt, quæ refert *Albentimillo*, auferendi, vt aiunt, caſu. Nunc *Vintimiglia* vocatur, flumine *Rutuba* ab ortiuo latere adfuſa, ſecus ac Plinius flumen ab occiduo delabi cenſuit. Lucanus *Rutubam cauum* dixit lib. II verſ. 422, propter riparum altitudinem, niſi hic alius eſt, fortaſſis quem Vibius *ex Apennino in Tiberim fluere* tradidit.

LI.

Interponit Albiis duobus Itinerarium maritimum *Mauricii portum*, ignotæ originis, recentiorem fortaſſe, quam vt noſtram geographiam, quæ antiqua eſt, poſſit attingere: Peutingeriana *Coſtam Bellene*, quam correctius *Balænæ* Antoninus dixit, ſed æque incognitam: Plinius amnem *Merulam*, quem nunc *Arociam* aiunt adpellari. Tum eo propinquo oppidum *Albium Ingaunum*, vt Plinius plene ſcripſit: alii *Albingaunum*, ſiue *Albigaunum* contracte. Strabo dicto loco lib. IV p. 139 Τῶν Λιγύων τῶν μὲν ὄντων Ιγγαύνων, τῶν δὲ Ιντεμελίων, εἰκότως τὰς ἀποικίας αὐτῶν ἐπὶ τῇ θαλάττῃ, τὴν μὲν ὀνομάζεσθαι Ἄλβιον Ιντεμέλιον, τὴν δὲ ἐπιτετμημένως μᾶλλον Αλβίγγαυνον, *Quum Ligurum alii ſint Ingauni, alii Intemelii; conſentaneum fuit, eorum colonias maritimas alteram Albium Intemelium vocari, alteram conciſius aliquanto Albingaunum.* Sic & Tacitus Hiſt. II cap. XV *Othoniani Albingaunum interioris Liguriæ reuertere.* Nec aliter in Tabula Peutingeriana, & Maritimo Itinerario ſcriptum: at Mela, eliſa littera, *Albigaunum* lib. II cap. IV, & Ptolemæus Αλβίγαυνον. Nunc *Albenga* eſt.

LII.

LII.

In illo litore succedit nunc oppidum munitum Hispanorum *Finale*; dein *Vadi*, siue vulgari elisione *Vai*, tandem *Sauona* episcopalis. Hæc ita secundum veterum rationes, Antonini & Strabonis, Lucas Holstenius distribuit, vt in Antonini *Pollupicis* loco Finale esse censeat: & Vadi siue Vai, in loco *Vadorum Sabatiorum*, quæ Plinio sunt *Portus Vadúm Sabatiûm*: Straboni pag. 139 τὰ καλέμενα Σαββάτων Οὔαδα: Bruto ad Ciceronem lib. XI epist. X simpliciter *Vada*, de quibus epist. XIII hoc addit: *Antonius ad Vada venit, quem locum volo tibi esse notum. Iacet inter Apenninum & Alpes, impeditissimus ad iter faciendum*, intellige propter montes & paludes. a paludibus autem *Vadorum* nomen. Est & vbi *Sabatia* simpliciter dicuntur, suppresso Vadorum nomine. Pomponius lib. II cap. IV *Deinde Luna Ligurum, & Tigulia, & Genua, & Sabatia, & Albigaunum.* nam Vada intelligi, non Sabata; ora, quam enarrat, litoralis conuincit. Tandem in Sauonæ loco fuerunt *Sabata*, oppidum Sabatiorum, Straboni dicta Σάββατα, duplicata littera, quæ simplex plurimis Latinorum est: etiam Ptolemæo Σάβατα. Cluuerio *Sabata* & *Vada Sabatia* vel eadem vel coniunctissima sunt: sed notatus ob id ab Holstenio est, qui VI vel VII millibus passuum disiungit, quot sunt inter Vai & Sauonam. Quod si Sabata in loco Sauonæ fuerunt, unde nouum illud Sauonæ nomen? Liuius extremo lib. XXVIII, *Genuam, nullis præsidiis maritimam oram tutantibus,* [Mago] *repentino adventu cepit: inde ad oram Ligurum, si quos ibi motus facere posset, classem adpulit. - - - - Pœnus Sauonæ, oppido Alpino, præda deposita, & decem longis nauibus in statione ad præsidium relictis - - - ipse, societate cum Ingaunis composita, montanos instituit oppugnare.* Aptum *Sauonis* nomen, vt inde *Sauona* ducatur, sicut a *Narbo, Narbona*; a *Salo, Salona*: sed *Sauona* ad mare est, *Sauo*, oppidum Alpinum. Intus ergo *Sauo* situs fuit, reductus quodammodo a mari, quo etiam *Sabata* reducenda videntur, quorum nullam mentionem faciunt qui Liguriæ litoralia exponunt. An ergo idem Sauo & Sabata? non habeo, quo negem; nec quo adfirmem pertinacius. Commune priori parte nomen *Sau* & *Sab*, quia B & V sæpissime permutantur. Sed situs Sauonæ turbat. An Sauo potuit intus esse, postea euersus, mutata sede, vt sæpe fit, restitui, & ad mare transferri, traducto vna nomine? Sic coniicere licet: certo definiri vix potest. Ceterum *Sabata* vix alius, quam Strabo & Ptolemæus memorauit: iste lib. IV pag. 139 dixit, *στάδιοί εἰσι μεταξὺ Γενύας καὶ Σαββάτων σ᾽ πρὸς τοῖς ξ᾽*, *inter Genuam & Sabiata* CCLX *stadia sunt*: Et, τὸ Ἀπέννινον ἀπὸ Γενύας, αἱ δὲ Ἄλπεις ἀπὸ τῶν Σαββάτων ἔχουσι τὴν ἀρχήν, *Apenninus a Genua, Alpes a Sabatis initium habent.* Antonini itinere ab Roma per Tusciam via Aurelia Arelatum, transpositi numeri, ita restituendi videntur:

Vadis Sabbatiis			
Pollupicem	M.	P.	VIII
Albingaunum	M.	P.	XII.

Ceterum *Vada Sabatia* nobiliora quondam, quam ipsa *Sabata*, etiam a pluribus,

ribus, vt ſupra vidimus, commemorata, Strabone, Plinio, Bruto, Mela, Antonino, & auctore Peutingerianæ: quibus Capitolinum addo, de Pertinace cap. IX dicentem, *Auaritiæ ſuspicione priuatus non caruit, quum apud Vada Sabatia, oppreſſis fænore poſſeſſoribus, latius ſuos teneret fines.*

LIII.

Proximum in litore oppidum *Genua* eſt, ἐμπορεῖον Λιγύων, *Ligurum emporium*, vt Strabo vocat, qui & verbis antea productis diſtantiam a Sabatis difiniuit. Liuii teſtimonium ſupra vidimus: addo eiusdem alia. Lib. XXI cap. XXXII *P. Scipio cum admodum exiguis copiis Genuam repetit.* & lib. XXIX cap. V *Naves, quæ ab Carthagine ad Magonem miſſæ erant, inter Albingaunos Ligures, Genuamque acceſſerunt.* De Plinio & Mela etiam antea dictum eſt. Ptolemæo quoque eſt Γενȣ̃α, *Genua*. In Tabula vetere ænea ciues dicuntur GENVATEIS apud Gruter. pag. 204. Plinius præponit flumen *Porciferam*, ſed incognitum aliis: niſi quod Holſtenius pag. 9 in Cluverium, ex ænea antiqua tabella, quam etiam Gruterus pag. 204 deſcripſit, huc FLOVIVM PROCOBERAM agri Genuatis, quaſi eumdem, qui in Plinii libris *Porcifera* ſcriptus eſt, adlegat. Quem vero Plinius *Feritorem* fluvium vocat, Cluuerio videtur ille eſſe, qui ſub ipſis vrbis mœnibus ad orientem verſus defluit, *Biſagno* nunc vulgo dictus. Ptolemæi autem *Entella* amnis vlterior eſt, inter Delphini portum & Tiguliam, qui vulgo adpellatur *Lauagna*.

LIV.

In reliquo litore Liguriæ poſt Genuam eſt Tabulæ *Ricina*, nunc forte vicus *Recco:* & Plinii *Portus Delphini*, quem *Delphinos* Antoninus vocat: nunc corrupto nomine *Porto Fino*. Quæ vero de *Tigulia* & *Segeſta Tiguliorum* in Plinii enarratione ſequuntur, quarum illa intus ſit, hæc in ora & litore; earum ſitum ſollicitat Cluuerius, vt Tiguliam malit ad mare locari, Segeſtam vero intus ad duo millia, vbi rudera antiquæ vrbis adpareant. Inductus ad permutationem eſt Ptolemæi auctoritate, qui Τιγȣλλίαν, *Tigulliam* in litoralibus recenſet. At exactiſſimus vir, Lucas Holſtenius, potiorem fidem Itinerariis antiquis habendam cenſet, quæ in ipſa via Aurelia *Tiguliam*, ſive vt Aldus ſcripſit *Tecolatam;* vt Schottus, *Tegulatam* commemorant: *Segeſtæ* autem poſitio litoralis in ora maritima recenſeatur, quo tempore vterque adhuc locus exſtitiſſe videtur, vt nominum permutatio a Plinio, vel deſcribente, non potuerit fieri. Vtrumque enim iter, terreſtre & maritimum, quæ Antonino tribuuntur, Plinianæ narrationi conſonant. In cuius ſummi viri iudicio, tam firmis rationibus innixo, adquieſcimus, & *Segeſtam Tiguliorum* illud eſſe oppidum, quod *Seſtri* hodie vocatur, perſuaſi ſumus: *Tiguliam* vero ad rudera illa interiora in viam Aureliam remouemus.

LV.

Succedit proxime locus in Tabula Peutingeri *Ad Monilia*, quod hodiernam *Monegliam* eſſe, ipſum nomen clariſſime oſtendit. Qui vero in maritimo Itinerario *Portus Veneris* memoratur, etiam nunc veteri nomine

clarus

clarus est, ad occidentale latus sinus, siue ipsius Portus Lunensis, haud longe ab ostio fluminis *Macræ*, qui terminus est Liguriæ.

LVI.

Ipsa autem vrbs *Luna* trans flumen fuit in solo Etruriæ, vbi ruinæ eius de veteri loco testantur. Strabo lib. v pag. 153 ἡ μὲν Λοῦνα πόλις ἐςὶ καὶ λιμὴν, *Luna & vrbs est & portus*, sed interfluente Macra. Liuius distincte de vtroque lib. XXXIV cap. VIII *M. Porcius consul ad Lunæ Portum profectus:* & lib. XXXIX cap. XXI *Litteris de morte proprætoris recitatis, senatus censuit mittendum, qui ad Lunæ portum C. Calpurnium prætorem consequeretur.* De oppido autem lib. XLI cap. XIX *qui Lunam Pisasque depopulati erant :* & lib. XLIII cap. IX *exercitu in hiberna Lunam & Pisas deducto.* Vrbs non magna fuit, vt Strabo refert: portus autem μέγιςος καὶ κάλλιςος, *capacissimus & pulcherrimus*, plures includens portus, omnes ἀγχιβαθεῖς, *prope litus profundos.* Silius Italicus lib. VIII vers. 481

Tunc quos a niueis exegit Luna metallis
Insignis portu, quo non spatiosior alter
Innumeras cepisse rates, & claudere pontum.

Iuxta portum *Promontorium Lunæ* est, cuius Ptolemæus meminit, sed loco alieno in Etruria, quum ad dextram Macræ exeuntis ripam procurrat.

LVII.

Mediterraneæ Liguriæ Ptolemæus dat quinque oppida *Sabata, Polentiam, Astam* coloniam, *Albam Pompeiam*, & *Libarnam.* Plinius addit plura lib. III cap. V, quorum præcipua sunt *Dertona* colonia, quam perperam Ptolemæus in Taurinis scripserat; *Forum Fuluii* & *Aquæ Statiellorum.* Augustam enim Vagiennorum in Alpinis supra contemplati sumus. Proximus Vagiennis est amnis *Tanarus*, vt Plinius ait lib. III cap. XVI, *Apennini latere iactus ;* ad quem, vbi Sturam recipit, *Pollentia* sita est, quæ secundum Plinium etiam *Carrea*, item *Potentia* cognominatur, Harduino interprete: Cluuerius autem incidit post *Pollentia*, vt *Carrea*, cognomine *Potentia*, sit oppidum separatum. D. Brutus Ciceroni lib. XI epist. XIII de Ventidianis militibus, cum Antonio coniunctis, *orare cœperunt*, vt *Pollentiam iter facerent.* Et mox: *hora antea præsidium meum Pollentiam venit, quam Trebellius cum equitibus.* Ptolemæo est Πολεντία. Inde dicti *Pollentini* incolæ. Suetonius Tib. cap. XXXVII *Quum Pollentina plebs funus cuiusdam primipilaris non prius ex foro misisset, quam extorta pecunia, per vim heredibus ad gladiatorium munus: cohortem ab vrbe, & aliam a Cottii regno, dissimulata itineris caussa, detectis repente armis, concinentibusque signis per diuersas portas in oppidum immisit, ac partem maiorem plebis ac decurionum in perpetua vincula coniecit.* Quod decuriones habuit, argumento est, municipium fuisse non nullius dignitatis. Laudatur a copia nigri velleris. Plinius lib. VIII cap. XLVIII [Lanas] *nigri velleris præcipuas habet Pollentia iuxta Alpes.* Posteriori æuo, insigni clade polluta fuit Pollentia, Romanorum magis Stilicone duce, quam Gothorum sub Alarico, de qua chronicorum scriptores Prosper Aquitanus & Aurelius Cassiodorus, Arcadio &

Honorio

Honorio quintum consulibus, vt de prælio illo adulatorie magis quam vere scripserit Claudianus Bello Get. vers. 635

O celebranda mihi cunctis Pollentia sæclis!
O meritum nomen felicibus apta triumphis!

Hodieque, quamuis exigua, *Polenza* vocatur, vt de situ dubitare non liceat.

LVIII.

Supra Pollentiam ad idem flumen *Ceba* fuit nunc Ceua, vnde Plinius *Cebanum ex Liguria* caseum laudat lib. XI cap. XLII: infra autem, ad id flumen est *Alba Pompeia*, Plinio sic & Ptolemæo nominata, & in Tabula Peutingeri repetita: patria Pertinacis Augusti, qui, vt Xiphilinus ex Dione excerpsit, fuit Λίγυς ἐξ Ἄλβης Πομπηΐας, *Ligur ex Alba Pompeia.* Colonia fuit, aut a Pompeio Magno deducta, aut ab eodem instaurata, quum antea a Scipione deducta fuisset. In veteri lapide, quem Sponius Misc. Erud. Antiq. p. 163 descripsit:

P. CORNELIO P. F. L. N. AFRICANO
ET CN. POMPEIO MAGNO CN. F. SEX. N.
ALBAE INSTAVRAT. S. P. Q. CERIALIS D.

Ceriale autem, vel *Cereale* nunc, oppidum territorii Albensis, vbi hic lapis visitur. Et alio, in Augusta Taurinorum, pag. 164

PRAEF. COH. BREVCOT. MVNICIPIO SVO
ALBA POMPEIA PATRONO COLONIARVM
MVNICIPIORVM ALBAE POMPEIAE
AVG. BAGIENNORVM . . . .
. . . ENS. GENVENS. AQVENS. STATIEL.

Oppidani, *Alpenses Pompeiani.* Plinius lib. XVII cap. IV *in Alpensium Pompeianorum agro.* Et veteri lapide apud Gruter. p. 484 ALB. POMPEIANORVM. Hodie *Alba* vocatur sine cognomine.

LIX.

Infra Albam, ad idem flumen, in sinistra ripa, vbi minorem fluuium, *Vrbem* dictum, accipit, *Asta* est, quæ nomen seruat, nunc quoque ampla & munitionibus illustris, *Asti*, ab Italis vocata. Romana colonia fuit. Ptolemæus in Liguria mediterranea Ἄστα κολωνία, *Asta colonia:* Plinius lib. III cap. V. *Alba Pompeia, Asta, Aquæ Statiellorum.* Corrupte in Tabula *Hasia*, quasi *Hasta* cum adspiratione, XVI millibus a Pollentia. Oppidani *Astenses*, vti ab Hispaniæ quoque Asta adpellantur in Hirtii bello Hispaniensi: & ipsa vrbs Ligurum *Astensis ciuitas*, a Paullo Diacono Langob. IV cap. XLII. *Vrbs* vel *Vrbis*, nunc Orba, fluuius minor apud Astam, memoratur a Claudiano de Bello Get. vers. 554

Ligurum regione suprema
Peruenit ad fluuium miri cognominis Vrbem.

LX.

Hinc in ortum paullo colebant STATIELLI siue STATIELLATES. Liuius lib. XLII cap. VII *In Liguribus in agro Statiellati pugnatum ad oppidum Carystum:* & cap. VIII *Atrox res visa senatui, Statiellates, qui vni ex*

Ligurum

Ligurum gente non tulissent arma aduersus Romanos, - - - - omni vltimæ crudelitatis exemplo laceratos & deletos esse. Et cap. XXI eiusdem libri: *Aucta inuidia est Popillii litteris eius, quibus iterum cum Statiellatibus Liguribus proconsul pugnasse se scripsit.* Et interiectis paucis: *Sanciebatur, vt qui ex Statiellis deditis in libertatem restitutus ante calendas Sextiles primas non esset, cuius dolo malo is in seruitutem venisset, vt iuratus senatus decerneret, qui eam rem quæreret, animaduerteretque.* Horum oppidum ad Bormiam fluuium erant *Aquæ Statiellæ*, siue *Statiellorum;* nunc, ne de loco dubites, *Acqui* dictæ. Plinius lib. III cap. V *Aquæ Statiellorum:* & lib. XXXI cap. II *Augent* [aquæ] *numerum deorum nominibus variis, vrbesque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statiellas in Liguria, Sextias in Narbonensi prouincia.* Oppidani *Statiellenses.* D. Brutus Ciceroni lib. XI epist. XI extrema: *ex castris, finibus Statiellensium.* Inscriptione modo prolata, AQVENS. STATIEL. ex qua etiam adparebat, municipium Aquas Statiellas fuisse. Oppidum *Carystum* siue *Caristum*, quod Liuius in Statiellate agro cap. VII posuit, non restat, nisi vestigia eius in vico Carso, qui in via, a Genua Dertonam ferente, est, superesse existimes.

LXI.

Ad Padum vsque Ligures habitarunt, sub quo flumine ipsis Plinius tribuit *Forum Fuluii*, cognomine *Valentinum*, ex quo coniicitur, in Valenza, Mediolanensis Ducatus oppido, *Forum Fuluii* latitare, id quod distantia XXII M. P. a Dertona, quæ in Tabula Peutingeri est, comprobatur.

LXII.

Supra quod Forum, iuxta eumdem fluuium, *Industria* oppidum fuit, quod Ligures a flumine *Bodincomagum* adpellabant, in quo loco creditur nunc Casale esse, nupero bello recuperatum. Plinius lib. III cap. V *Industriam* in Liguriæ oppidis numerat mediterraneis. Et cap. XVI extremo de Pado: *Ligurum lingua amnem ipsum Bodincum vocari* [Metrodorus Scepsius dicit] *quod significet fundo carentem. Cui argumento adest oppidum iuxta, Industria, vetusto nomine Bodinçomagum, vbi præcipua altitudo incipit.* In Romano lapide, quem Gruterus pag. 555 num. 7 refert, est DOMO BODINCOMAGVS: & in alio Montisferratensis agri, p. 431 n. 5

T. LOLLIVS T. LOLLII MASCVLVS
IIII VIR BONDICOMENSIS

quasi etiam *Bondicomum* id oppidum adpellauerint, nisi incisoris culpa syllaba prætermissa fuit. Vtroque modo autem *Bondincomagus* & *Bodincomagus* libri habent, vt propterea inscriptio non suspecta fieri possit, quam contra Cluuerii dubitationem Lucas Holstenius, vir accuratissimus, tuetur.

LXIII.

Hæc intra Padum & Tanarum: citra hunc *Dertona* colonia, cum *Iuliæ* cognomento: nunc *Tortona.* Plinius lib. III cap. V de hoc tractu: *omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Iria,* & reliquis. Et Paterculus lib. I cap. XV in coloniis Romanis numerat, licet ambigat de tempore deductionis. In lapide vetusto apud Grut. p. 487 n. 6

ORIVNDO EX ITAL. IVL. DERTONA.

Quo nummum Tiberii Harduinus refert, signatum C. I. A. D. quod legit, *Colonia Iulia Augusta Dertona:* quem Vaillantius ad Hispaniæ Dertosam transmittendum esse contendit. Itinerariis etiam *Dertona,* & Ptolemæo Δεςτῶνα, Latinorum forma, sed male in Taurinis collocata. Græcis aliis ὁ Δέρτων, vt Stephani Byzantii breuiator scripsit: vel Δερθὼν, vt Strabo lib. V pag. 150. Fluuius qui adluit, & paullo inferius Pado miscetur, vulgo creditur *Iria* esse. at, quia oppidum *Iria* a Dertona X millibus in ortum remotum est, quod etiam amne quodam adfunditur; ille potius *Iria* censendus est, non, qui Dertonam præterlabitur. Iornandes de Reb. Get. cap. XLV alteram sententiam induxerat: *Dertonæ iuxta fluuium Ira cognomento occiditur.* At semibarbaro scriptori *Dertonæ* est *in agro Dertonensi.* Antoninus itinere ab Arimino Dertonam:

Placentia	—	—	—
Camillomagum	M.	P.	XXV
Iriam	M.	P.	XVI
Dertonam	M.	P.	X.

LXIV.

Supra Dertonam, Montes versus *Libarna* est Plinii & Ptolemæi; *Libarnum* Antonini & Tabulæ, media via inter Genuam & Dertonam. De *Iria* eiusque situ, modo aliquid diximus, X millibus distare a Dertona, Placentiam versus. Et hanc quoque Ptolemæus male in Taurinis posuit. Hodie *Voghera* est. Quod interiacet in Itinerario *Comillomagum* oppidum, in Tabula est *Cameliomagum,* de quo nihil certi iudicare licet, sicut neque de *Barderate* Plinii.

LXV.

Finiri heic per *Iriam* fluuium Liguria possit, nisi Liuius longius videatur in ortum eius limitem produxisse lib. XXXII cap. XXIX. *Q. Minucius,* inquit, *in læua Italiæ ad inferum mare flexit iter: Genuamque exercitu abducto, ab Liguribus orsus est bellum. Oppida Clastidium & Litubium, vtraque Ligurum, & duæ gentis eiusdem ciuitates, Celelates, Cerdiciatesque, se se dediderunt. Et iam omnia cis Padum, præter Gallorum Boios, Iluates Ligurum, sub ditione erant. quindecim oppida, hominum viginti millia esse dicebantur, quæ se dediderant.* Quod si Ligurum oppida fuerunt *Clastidium & Litubium,* vt Liuius ait; & Clastidium in loco vici Chiastezo siue Chiasteggio fuit, vt Cluuerius & alii ex nominis adfinitate iudicant; videtur vtique Liguriæ sub Pado terminus trans Iriam amnem protrahendus, quem Cluuerius vsque ad flumen Tidonem, quod proximum est Trebiæ, producit. De loco, minus est quod dubitemus: de Liguriæ autem extensione omnino. Nam Clastidium, quod heic *oppidum* vocatur, *vicus* est lib. XXI cap. XLVIII, etiam Plutarcho κώμη, *vicus,* quamuis Polybio lib. II cap. XXXIV, & lib. III cap. LXIX πόλις, *oppidum.* Etsi enim diversi de conditione huius loci dissentiant: verisimile tamen non est, a se ipso Liuium dissentire. Præter id Liuius lib. XXI cap. LVIII principio & lib.

lib. XXVII cap. XLIX, & alibi, Gallos Ciſalpinos a Liguribus diſtinxit, quæ verba ſupra protulimus; & clarius lib. XXXIX cap. II *Pacatis Liguribus, in agrum Gallicum exercitum duxit:* idem vero Claſtidium dixit *in Gallia* eſſe lib. XXIX cap. XI extremo. *Aedem Virtutis M. Marcellus dedicavit ſeptimo decimo anno poſt, quam a patre eius vota in Gallia ad Claſtidium fuerat.* Et ipſo libro XXXII, quo Ligurum eſſe dixerat, poſt paullo cap. XXXI videtur, etiam Sigonii iudicio, Gallorum ſolo tribuere, vbi incenſum eſſe ſcribit; & a Liguria ſeparare. Plutarchus quoque Claſtidium diſerte vocat *Γαλατικὴν κώμην, Gallicum vicum,* Vita Marcelli pag. 300. Quæ omnia eiusmodi ſunt, vt non ſine cauſſa Carolus Sigonius de Liuii loco, quo Ligurum dixit eſſe oppidum, dubitauerit, ſuſpicatus, forte *Cariſtum* aut aliud ſcriptum a Liuio fuiſſe. De *Litubio,* quod cum Claſtidio Liuius memorauit, isque ſolus; æque dubia res eſt: quia, quem locum adſignat Cluuerius, a loco Claſtidii Liguſtini pendet, qui ſi incertus eſt, aut lectio ſuſpecta, non certior ſedes erit *Litubii,* quod nunc Ritorbio dici exiſtimat, idque nomen cum velis *Ritouinis, in vicino Padi & Ticini* factis, quæ Plinius laudat lib. XIX cap. I, componit, quaſi *Ritobium* & ipſe Liuius ſcripſerit. Incertiores ſunt ciuitates ſiue populi Ligurum *Celelates* & *Cerdiciates,* lib. XXXII cap. XXIX; & *Iluates,* ibidem, & lib XXXI cap. X: nec iis ſic ſedes adſignari poſſunt vt *Ingaunis, Intemeliis,* aut aliis iuxta mare: aut iis qui in Alpibus habitabant.

GALLIA CISPADANA.

LXVI.

A Liguribus ad eos populos accedimus, quos *Gallos* Romani adpellabant, regum Romanorum temporibus transgreſſos Alpes in Italiam. Hos autem ſecabat Padus fluuius, cui qui propiores vtrimque colebant, *Circumpadani* dicebantur. Liuius lib. XXI cap. XXXV de Hannibale: *Italiam oſtentat, ſubiectosque Alpinis montibus Circumpadanos campos:* & Plinius lib. XIV cap. XX *muſta Circumpadana.* Hi ad vtramque ripam, & amplius. Alterutrimque etiam Padus denominabat Gallos ſpecialius, hinc Cispadanos; quos vel ſimpliciter *Gallos,* vel *Gallos* proprie *Togatos* poſtea dixerunt, quia citius in leges Romanas, quam qui trans Padum erant, conceſſerunt; illinc Transpadanos, qui longius in Illyricum vſque protendebantur. Multa *Transpadanorum* mentio apud Ciceronem, Tacitum, Suetonium, & in antiquis inſcriptionibus: ex cuius vocabuli analogia citeriores *Cispadanos,* eorumque regionem *Cispadanam Galliam* adpellamus (nec enim facile exemplum inueneris; ſaltem non ita frequenter, vt verbi alterius:) de qua nunc proxime agendum eſt.

LXVII.

Supra diximus, ambiguum ſub Pado terminum Liguriæ & Cispadanæ Galliæ eſſe, quem Cluuerius ad *Tidonem* amnem, qui propinquus eſt Trebiæ, promouendum cenſet: nos autem oſtendimus, vltra *Iriam,* nihil certum

tum proferri posse, quod indubitato sit Ligurum: idque de *Clastidio*, quod interiacet, in vtramque partem disputatum est, * vt tamen Gallis potius, quam Liguribus tribuatur. De quo quæ ex Polybio, Liuio, Plutarcho proferri possunt, attulimus ibidem: addo nunc Strabonem lib. v pag. 150, qui Κλαςίδιον, *Clastidium* inter Ticinum & Dertonam memorat, quorum illud trans Padum est, hæc citra eundem. Sed cis flumen *Clastidium* fuisse, etiam ex Polybii lib. II cap. XXXIV liquet, vbi Insubres, Acerris relictis, oppugnaturi Clastidium, dicuntur διαβιβάσαντες τὸν Πάδον, *Padum fluuium traiecisse*: Ad illum fluuium, siue *Tidon* est, siue alius, a Cluuerio Phlegontis Tralliani de Longæuis, πόλις Βελεία, *oppidum Veleia* statuitur, quod Plinius confirmat lib. VII cap. XLIX. *Circa Placentiam*, inquit, *in collibus oppidum est Veleiatium, in quo* CX *annos sex detulere; quatuor centenos vicenos; vnus* CXL. Veliates ergo oppidani ex Veleia. Et hucusque Cluuerius Liguriam produxit, de qua prorogatione autem est quod dubitemus, vt supra pluribus demonstratum est. Quæ sequuntur, sunt Galliæ sine dubitatione, eiusque *Cispadanæ*, quam singulari ratione & κατ᾽ ἐξοχὴν, vt aiunt, *Togatam Galliam* Ptolemæus vocat, intra Padum & Apenninum vsque ad Sapim & Rubiconem fluuios procurrentem.

LXVIII.

Populi huius Galliæ præcipui nobilissimique erant BOII, vbique in Romana historia memorati: & mare versus LINGONES, quos Liuius lib. v cap. XXXV, etiam cum Boiis transiisse Alpes consedisseque cis Padum narrat: quibus Polybius lib. II cap. XVII ad Apenninum ANANES adiungit. Τὰ δὲ πέραν, inquit, τοῦ Πάδου τὰ περὶ τὸν Ἀπεννῖνον πρῶτοι μὲν Ἄνανες, μετὰ δὲ τούτους Βοιοὶ κατῴκησαν. ἑξῆς δὲ τούτων ὡς πρὸς τὴν Ἀδρίαν, Αἴγωνες· τὰ δὲ τελευταῖα πρὸς θαλάττῃ, Σήνωνες. *Vltra Padum, circa Apenninum primi Ananes occurrunt; deinde Boii: post istos Hadriam versus Aegones: postremi omnium ad mare Senones.* Noti Senones Romano bello & mutua clade: *Aegones* & *Ananes* obscurissimi, nec ex quibus plagis Transalpinæ profecti sint, constat. *Senones* autem maiorem partem, si non omnem, in Vmbria extra limitem nostrum habitarunt, quorum regionem postea Romani in propria Italia, exstinctis Senonibus, censuerunt. Sed ad principium, vnde digressi sumus, reuertimur.

LXIX.

Primum occurrit fluuius *Trebia*, ex Apennino in Padum apud Placentiam decurrens, inde *Placentinus* cognominatus Plinio lib. III cap. XVI. *Padus*, inquit, XXX *flumina in mare Hadriaticum defert: Celeberrima ex iis, Apennini latere iacium, Tanarum; Trebiam Placentinum; Tarum, Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum.* Nobilitatus clade Romanorum Punico II bello, in quo eius a Polybio lib. III cap. LXVIII seqq. Liuio lib. XXI cap. LI, Floro lib. II cap. VI, Eutropio lib. III cap. IV, facta mentio est. Præterea Strabo lib. v pag. 150 κατὰ Πλακεντίαν ὁ Τρεβίας συμβάλλων τῷ Πάδῳ, *iuxta Placentiam Trebias incidit in Padum.* Et Silius lib. III vers. 575

Tum

* Vid. §. 65.

Tum Trebia infausto noua prœlia gurgite fessis
Incboat, & precibus Iunonis suscitat vndas.

LXX.

Quæ adiacet *Placentia*, antiqua colonia fuit, metu Punici belli condita. Polybius lib. III cap. XL *Nunciato, iam Iberum transiisse Hannibalem, dilectus habent, & cetera expediunt bello necessaria, & prius institutum de coloniis in Galliam deducendis perfecturi, oppida muniunt, & colonos ad suas colonias proficisci iubent.* ὧν μὲν μίαν ἔκτιζον ἐπὶ τάδε τοῦ Πάδου ποταμοῦ, προσαγορεύσαντες Πλακεντίαν· τὴν δ' ἄλλην ἐπὶ θάτερα, κατονομάσαντες Κρεμώνην. *Harum alteram cis Padum condebant, cui nomen fecerunt Placentiæ: alteram trans Padum, quæ dicta est Cremona.* Id quod epitoma Liuii XX sic breuiter narratur: *Coloniæ deductæ in agro de Gallis capto Placentia & Cremona.* Et Velleius Paterculus lib. I cap. XIV *Sub aduentum in Italiam Hannibalis Cremona atque Placentia*, puta, deductæ sunt coloniæ. Post, vt multæ aliæ, ius municipii quoque accepit. Cicero in Pison. cap. XXIII *O familiæ, non dicam Calpurniæ, sed Caluentiæ: neque huius vrbis, sed Placentini municipii!* Et in fragmento eiusdem orationis apud Asconium itidem *municipium* vocauit, *de se optime meritum.* Et Tacitus lib. II Hist. cap. XIX vocat *coloniam virium & opum validam:* at mox cap. XXI incolas eius *municipale vulgus.*

LXXI

Circa Placentiam duo emporia fuerunt, a Liuio laudata lib. XXI cap. LVII. *Emporium*, inquit, *prope Placentiam fuit, & opere magno munitum, & valido firmatum præsidio. eius castelli expugnandi spe cum equitibus ac leui armatura profectus Hannibal.* Tam propinquum autem fuit, *vt clamor eius tumultus Placentiæ quoque audiretur.* Inde reiectus Hannibal a consule, *ad Victumuias ire pergit oppugnandas. Id emporium a Romanis Gallico bello fuerat munitum.* Hoc deditione cepit Hannibal, & diripuit.

LXXII.

A Placentia ad Ariminum noua via strata fuit ab Aemilio Lepido, quæ *Aemilia* vocata *via.* Liuius lib. XXXIX cap. II *Aemilius viam ab Placentia, vt Flaminiæ committeret, Ariminum perduxit.* Duæ autem secundum Strabonem lib. V pag. 150, Aemiliæ viæ, Scauri Aemilii alia, quæ per Pisas & Lunam ferebat Dertonam: alia Aemilii Lepidi, διαδεχομένη τὴν Φλαμινίαν, *quæ Flaminiam excipit.* Idem Scaurus, quod ibidem Strabo fertur addidisse, fossam nauigabilem per transuersos amnes a Placentia duxit Parmam, vt paludosa loca exsiccaret. Sic corrupta Strabonis verba emendant partim, partim interpretantur Xylander & Cluuerius, quæ ita in libris habentur: ἀνέψυχε τὰ πεδία ὁ Σκαῦρος διώρυχαις πλωταῖς, ἀπὸ τοῦ Πάδου μέχρι Παρμηστῶν. quod secundum litteram est, *a Pado ad Parmestas.* Xylander vertit *a Placentia Parmam vsque*, quod adprobat Cluuerius, quasi Παρμητὰς geographus scripserit, qui *Parmenses* sint; quod dubitat Casaubonus. Tam impedita adhuc est *Fossa Aemilia*, ab Aemilio Scauro inter Parmam ducta & Placentiam.

LXXIII.

Interiacet Parmæ & Placentiæ ad fossam *Fidentia* in itinerario, quæ itinere a Mediolano per Picenum vocatur *Fidentiola vicus*, XXIIII millibus a Placentia; XV a Parma: & itinere ab Arimino Dertonam, non solum *Fidentia*, verum etiam *Florentia* aliqua, quæ Cluuerii tabula est *Florentiola*, suspecta & dubia Suritæ. Sed Peutingerianæ quoque Tabulæ *Florentia* inter Placentiam Fidentiamque est media, quæ quoquo se modo habet, *Fidentia* tamen certissima & antiqua est eo positu, commemorata ab Liuio epitoma LXXXVIII, Velleio lib. II cap. XXVIII, & Plinio lib. III cap. XV. Nam Carbo *circa Fidentiam* superatus fuit a Metello Pio, Syllæ auspiciis, quod Liuius tradit & Paterculus: Plinius *Fidentinos* in octaua regione ponit, id est in Cispadana. Itinerariorum rationes in locum referunt, qui nunc *Burgo di San Domnino* dicitur. S. Domninus autem in Martyrologio Romano a. d. VII idus Octob. dicitur supplicium passus *apud Iuliam in territorio Parmensi*: quod si iustum cognomen est, coloniam fuisse Fidentiam, auspiciis Iulii vel Augusti Cæsaris deductam, probabile est.

LXXIV.

Subiacet in austrum, ad Tari & Ceui confluentes, locus qui nunc *Fornouo* dicitur, quod nomen documento est, & heic *Forum Nouum* exstitisse. Inscriptio vetus apud Grut. p. 492 n. 5

PATR. COL. IVL. AVG. PARM
PATR. MVNICIPIORVM FORODRVENT. ET FORO
NOVANORVM.

LXXV.

Nunc ad nobilem vrbem *Parmam*, quo iam ante Aemilia nos ducebat, progredimur, antiquam coloniam, nec minore nostris temporibus claritate. Colonia facta cum Mutina. Liuius lib. XXXIX cap. LV *Eodem anno* [quo Aquileia] *Mutina & Parma coloniæ Romanorum ciuium sunt deductæ. bina millia hominum in agro, qui proxime Boiorum, ante Tuscorum fuerat, octona iugera Parmæ, quina Mutinæ acceperunt.* Auxit ornauitque coloniam Augustus Cæsar: a quo IVLIAE AVGVSTAE cognomen in modo producta inscriptione accepit. Qui incolebant, Cicero Philipp. XIV cap. III vocat *optimos viros, honestissimosque homines, maxime cum auctoritate huius* [senatorii] *ordinis, populique Romani dignitate coniunctos.* Deplorat ibidem *Parmensem calamitatem*, a L. Antonio bello Mutinensi acceptam. Lanam Parmensis agri Martialis laudat multis locis, e quibus satis sit libri XIV epigramma CLV repetiisse, cui titulus LANAE ALBAE præscriptus:

Velleribus primis Apulia, Parma secundis
Nobilis: Altinum tertia laudat ouis.

Nomen vrbis haud dubie est ab interfluente amne *Parma:* cuius nescio an in antiquis monimentis supersit quædam memoria, nisi quod illa ex Theodosiano æuo Tabula itineraria corrupte in hoc tractu habet *Fl. Paala.*

LXXVI.

Eadem Tabula, & Antonini, quod dicitur, Itinerarium inter Parmam & Mu-

& Mutinam *Tannetum* oppidum siue vicum tenent, quod etiam nunc Tanedo adpellatur. Polybius lib. III cap. XL in Boiis memorat τὴν Τάνητος καλουμένην κώμην, *Tanetis ita dictum vicum:* & Liuius lib. XXX cap. XIX dicit, *qui ad vicum Tanetum a Boiis capti fuerant.* Plinius lib. III cap. XV in octaua regione, quæ Cispadana est, *Tanetanos* recenset: & Ptolemæus in Togata Τάνητον, *Tanetum.* Ordo talis est itinere ab Arimino Dertonam:

Bononia	—	—	—	
Mutinam	M.	P.	XXV	
Regium	M.	P.	XVIII	
Tannetum	M.	P.	X	
Parmam	M.	P.	IX	
Fidentiam	M.	P.	XV	
Florentiam	M.	P.	X	(Florentiolam)
Placentiam	M.	P.	XV.	

LXXVII.

Hinc ad Padum rursus descendimus, ad cuius & alterius fluminis, quod Plinii *Nicia*, Tabulæ *Nigella* videtur, situm couflue ntes est *Brixellum*, nunc Bersello, siue Brescello, quod Plinius dicto loco in coloniis numerat. Et Ptolemæus in Togata vocat Βρίξελλον, *Brixellum.* Fatale fuit Othoni imperatori, qui heic vim vitæ suæ intulit, rebus ad Bedriacum inprospere gestis. Suetonius cap. IX *Nec illi pugnæ adfuit, substititque Brixelli.* Tacitus Hist. II cap. XXXIX *Profecto Brixellum Othone,* ibi (cap. XLVI) *opperiebatur nuntium pugnæ.* Infra Brixellum ad eumdem Padum est *Nuceria,* Ptolemæi Νουκερία, nec forsan ab alio veterum scriptorum memorata: nunc mutata littera, Lucera siue Luzara.

LXXVIII.

Clarius est, quod intus recedit, *Regium Lepidi,* siue *Regium Lepidum,* aut simpliciter *Regium,* quod Cluuerius vocat, nescio quo auctore, *Forum Lepidi.* Situm in via Aemilia, nomen ferens ab Aemilio Lepido, qui cum C. Flaminio consul fuit. Vnde autem cognomen vel nomen *Regium,* incertum plane & obscurum est. Cicero lib. XII epist. V ad Cassium: *Præter Bononiam, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam tenebamus studiosissimam reipublicæ.* Et Brutus ad Ciceronem lib. XI epist. IX extr. *III Kal. Maii ex castris Regii.* Ptolemæus in Togata prouincia: Ῥήγιον Λεπίδιον κολώνια, *Regium Lepidium* (seu potius *Lepidum*) *colonia.* Sic enim est emendandum ex Strabone, qui æque, vt Latini, Ῥήγιον Λέπιδον lib. V pag. 150 adpellauit. Plinio lib. III cap. XV sunt *Regienses a Lepido.* Tacitus lib. II Hist. cap L *Die quo Bedriaci certabatur, auem inusitata specie apud Regium Lepidum celebri luco consedisse incolæ memorant.* In Peutingeriana Tabula *Lepido Regio* scriptum exstat: ceteri posteriores tantum *Regii* nomen agnoscunt, vt paullo ante ex Antonini itinere vidimus. Orosius quoque lib. V cap. XXII de tumultu, post Syllæ mortem a Lepido consule concitato, *Brutus in Cisalpinam Galliam*

liam fugiens, persequente Pompeio, apud Regium interfectus est. Hodie vocatur Reggio.

LXXIX.

Excipit Plinii flumen *Gabellum*, cui oppidulum, a Strabone Μακροὶ Κάμποι, *Macri Campi*, vocatum, adpositum est. Liuius etiam videtur oppidi nomen facere. Lib. XLI cap. XVIII *Consul litteras ad C. Claudium misit, vt cum exercitu ad se in Galliam veniret: Campis Macris se eum exspectaturum.* Et lib. XLV cap. XII *Profectus in Galliam, circa Macros Campos, ad montes Siciminam & Papinum, statiua habuit.* Columellæ autem lib. VII cap. II sunt campi circa Parmam atque Mutinam. *Oues*, inquit, *quæ circa Parmam & Mutinam Macris stabulantur campis.* Atque sic etiam Varro R.R. præfatione libri II, *in Campos Macros.*

LXXX.

Inter *Gabellum* & *Scultennam* amnes, ad Aemiliam viam, nobilis vrbs est *Mutina*, colonia ciuium Romanorum, cuius deductionem supra in *Parma* vidimus, quia eodem anno sunt conditæ, vt Liuius refert lib. XXXIX cap. LV. Polybius Μοτίνη scripsit lib. III cap. XL; Strabo p. 150 Μουτίνη; Ptolemæus Μούτινα, Latino more. Cicero Philipp. V cap. IX [Antonius] *circumsedit Mutinam, firmissimam & splendidissimam populi Romani coloniam.* Tacitus lib. I Hist. cap. L *Pharsaliam, Philippos, & Perusiam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur.* Plura apud Ciceronem & historicos in bello Mutinensi. Silius lib. VIII vers. 592

Certauit Mutinæ quassata Placentia bello.

Et Lucanus lib. I Pharsal. vers. 41

His, Cæsar, Perusina fames, Mutinæque labores
Accedant fatis.

LXXXI.

Inter eosdem fluuios, Gabellum & Scultennam, sed supra Mutinam, ad montem Apenninum versus, *Mutilum* castrum est. Liuius lib. XXXIII cap. XXXVII *L. Furius Purpureo, alter consul, per tribum Sappiniam in Boios venit. Iam castro Mutilo adpropinquabat, quum veritus, ne intercluderetur simul a Boiis Liguribusque, eadem via, qua adduxerat, reduxit.* Etiam nunc vocatur Medolo, situmque supra Mutinam in radicibus Apennini. Paullo infra hoc castellum Cluuerius ad Gabellum ponit *Saltum Gallianum*, quasi oppidum a Plinio lib. III cap. XV notatum: verum Harduinus e MSS. legit *Saltes Galliani, qui cognominantur Aquinates.* non enim oppidorum ibi aut nemorum, sed populorum nomina recensentur. In Aemilia via, prope Scultennam, III millibus a Mutina abest locus *Ad Victoriolas*, in Hierosolymitano Itinerario sub finem designatus: trans flumen in eadem via, VIII M. P. a Mutina, est *Forum Gallorum*, vt Tabula Peutingeri distantiam definiuit. Heic Antonius vicit Pansam, & victus est ab Hirtio. Galba ad Ciceronem lib. X epist. XXX *Audita re Hirtius cum cohortibus viginti veteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiasquo eius omnes deleuit, fugauitque eodem loco, vbi erat pugnatum, ad Forum Gallorum.* Et Frontinus Strateg.

teg. lib. I cap. V exemplo XXXIX *Antonius, apud Forum Gallorum, quum Pansam* COS. *aduentare comperisset, insidiis per siluestria Aemiliæ viæ dispositis, agmen eius excepit fuditque: & ipsum eo vulnere adfecit, quo intra paucos dies exanimaretur.*

LXXXII.

Infra Mutinam, intra eosdem amnes, *Gabellum* & *Scultennam*, itinere Antonini a Verona Bononiam, inter Hostiliam & Mutinam medio loco, vtrimque XXV M. P. distante, ponitur *Colicaria*, oppidum vel vicus, quam inter Mutinam & Mirandulam in vico Rocaglia, itineris tractu monstrante, quærebat Cluuerius: inferius, Padum versus, *Otesia*, vnde *Otesini* dicti Plinio lib. III cap. XV, & ex Bergomate lapide CVRATOR REIP. OTESINORVM, vt Cluuerius refert pag. 282, quod est praue scriptum ATESINORVM in Gruteri opere p. 396 num. 8. Ad confluentes *Scultennæ* & Padi, oppidum *Padinum* est, nunc Bondeno; vnde Plinii *Padinates* sunt dicto cap. XV. De *Scultenna* autem fluuio præter Plinium lib. III cap. XVI, etiam Liuius lib. XLI cap. XVIII ineunte agit.

LXXXIII.

Vlteriores fluuii sunt *Lauinius* & *Rhenus*, in quorum altero *insula Triumuirorum* est, hoc est, in qua M. Antonius, M. Lepidus, & Octauianus Cæsar triumuiratum, seu potestatis summæ societatem inierunt. Appianus ineunte lib. IV de B. Ciuili: συνήεσαν ἀμφὶ Μουτίνην πόλιν ἐς νησίδα τοῦ Λαβινίου ποταμοῦ βραχεῖαν τε καὶ ὑπτίαν, *congressi sunt* [triumuiri] *circa Mutinam in parua quadam & plana insula fluuii Labinii.* Cui fragmentum tabulæ in agro Bononiensi repertæ consentit, qua insulam triumuirorum dicitur AMNIS LAVINVS ADLATRARE. Sed dudum obseruarunt docti viri, non esse antiquum, quisquis est, illius tabulæ auctorem, & ab Appiano accepisse, quod de amne Lauino tradidit. Vide Thomæ Reinesii Inscript. LXVII Classis II, cum subnotatis. Nec Appianus sibi constat de oppido & amne. Ait *circa Mutinam*, at tamen in *Lauinii insula* pactos societatem triumuiros fuisse. Longe abest Lauinius a Mutina; propior vtique Bononiæ: nec tantus, vt insulam capiat, in cuius medio conferre secreta triumuiri potuerint, vt nec in ripa vtrimque stantes, neque in pontibus, exaudirent. Sic enim ipse Appianus de illo colloquio scripsit. Relinquitur ergo in *Rheno*, qui maior est Lauinio, illam insulam triumuirorum, & prope Bononiam fuisse. Id quod non obscure Dio Cassius lib. XLVI sub finem, confirmat, ἐν νησιδίῳ τινὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ παρὰ τὴν Βονωνίαν παραῤῥέοντος, *in insula quadam parua illius amnis, qui Bononiam præterlabitur.* Is vero haudquaquam Lauinius est, sed Rhenus, quem ideo Plinius *Bononiensem amnem* dixit lib. XVI cap. XXXVI. *Nullus*, inquit, *sagittis aptior calamus, quam in Rheno, Bononiensi amne.* Et Silius lib. VIII vers. 600

- - - - - *paruique Bononia Rheni.*

Suetonius quoque Aug. cap. XCVI dicit, *ad Bononiam* triumuirorum copias fuisse contractas: & Plutarchus Cicerone p. 884 ἐγίνοντο αἱ σύνοδοι μόνοις ἀπόῤῥητοι περὶ πόλιν Βονωνίαν ἐφ᾽ ἡμέρας τρεῖς, καὶ συνήεσαν εἰς τόπον τινὰ πρό-

σω τῶν ϛρατοπέδων, ποταμῷ περιῤῥεόμενον, Colloquuti soli sunt, remotis arbitris, tres dies iuxta vrbem Bononiam. Locus vbi conuenerunt, pro castris erat, amne cinctus. Tres sic apud Bononiam id factum esse adfirmant, singuli graues auctores, & Appiano vtique præferendi: quorum consensu probatur, amnicam illam insulam fuisse Rheni, Bononiam præfluentis; non Lauinii, decurrentis longius ab illa vrbe.

LXXXIV.

Satis nota vrbs *Bononia*, & vel sola antiquitate commendabilis, olim, quum Tusci tenerent, ante inuasionem Gallorum, *Felsina* vocitata, quod nomen nec deinceps fuit penitus oblitteratum. Plinius lib. III cap. XV *Bononia, Felsina vocitata, quum princeps Etruriæ esset.* Et Liuius lib. XXXIII cap. XXXVII *Dein iunctis exercitibus primum Boiorum agrum vsque ad Felsinam oppidum populantes* [consules] *peragrauerunt.* Nomen autem Bononiæ videtur a Gallis esse, quorum id nominis oppidum etiam in Belgica ad fretum fuit Britannicum. Romani coloniam Latinam eo deduxerunt. Liuius lib. XXXVII cap. LVII *Eodem anno* [IↃLXIII vrbis conditæ] *ante diem tertium Kalendas Ianuarias, Bononiam Latinam coloniam ex SC. L. Valerius Flaccus, M. Atilius Seranus, L. Valerius Tappus triumuiri deduxerunt. Tria millia hominum sunt deducta: equitibus septuagena iugera; ceteris colonis quinquagena sunt data. Ager captus de Gallis Boiis fuerat: Galli Tuscos expulerant.* Et Velleius Paterculus lib. I cap. XV de eadem: *Cn. Manlio Volsone, M. Fuluio Nobiliore* COSS. *Bononia deducta colonia, abhinc annos ferme* CCXVII. Auxit Octauianus sub initium Actiaci belli, vt Dio refert lib. L pag. 422. Tacito lib. XII cap. LVIII est *Bononiensis colonia.*

LXXXV.

Vltra Bononiam in eadem via Aemilia est *Claterna* interuallo X M. P. quod ex itinerario vtroque constat. Cicero Philipp. VIII cap. II *cuius* [Antonii] *præsidium Claterna deiecit Hirtius.* Idem lib. XII epist. v ad Cassium: *Si erupisset* [D. Brutus] *Mutina, nihil belli reliqui fore videbatur. Paruis omnino iam copiis obsidebatur, quod magno præsidio Bononiam tenebat Antonius. Erat autem Claternæ noster Hirtius: ad Forum Cornelii Cæsar, vterque cum firmo exercitu.* Plinius lib. III cap. XV post colonias Cispadanæ enumeratas: *oppida, Cæsena, Claterna,* & reliqua. Ptolemæi quoque in Togata *Κλατέρνα* est.

LXXXVI.

Antequam Boios deseramus, in Lingonum Gallorum sedem transituri, de *Litana silua* aliquid dicendum est. In Boiis fuisse, ex Liuio notum est: quo loco aut regione, incertum. L. Postumius Albinus in ea a Boiis cæsus. Lib. XXIII cap. XXIV *Silua erat vasta (Litanam Galli vocant) qua exercitum traducturus erat - - - - caput ducis præcisum Boii ouantes templo, quod sanctissimum est apud eos, intulere.* Et lib. XXXIV cap. XXII *L. Valerius Flaccus in Gallia cum Boiorum manu propter Litanam siluam signis collatis secundo prælio conflixit.* Hic vltus est superiorem cladem, quam etiam Frontinus lib. I cap. VI strateg. IV descripsit. *Boii,* inquit, *in silua Litana succiderant arbores.*

Holste-

Holstenius in Cluv. Ital. p. 15 coniicit fuisse supra fontes Scultennæ in iugo Apennini inter Cerfinianum & Mutinam.

LXXXVII.

Post Claternam *Forum Cornelii* est, Ciceronis epistola modo memoratum: Straboni Φόρον Κορνήλιον: Ptolemæo Φόρος Κορνηλίου. Martialis lib. III epigr. IV

Romam vade, liber. Si, veneris vnde, requiret;
Aemiliæ dices de regione viæ.
Si quibus in terris, qua simus in vrbe, rogabit;
Cornelî referas me, licet, esse Foro.

Opus Cornelii Sullæ esse, Prudentius hymno IX de passione Cassiani Forocorneliensis in principio testatur:

Sulla Forum statuit Cornelius: hoc Itali vrbem
Vocitant ab ipso conditoris nomine.

Et vetusto lapide apud Spon. Miscell. p. 185 IIIIII VIRO FORO CORNELI. Hodie *Imola* id oppidum vocatur, quod non solum itinerariorum rationes probant, verum etiam Paullus Warnefridi lib. II Langobard. cap. XVIII aperte & nominatim declarauit. *Aemilia*, inquit, *locupletibus vrbibus decoratur: Placentia scilicet, Parmaque, Regio, & Bononia, Corneliique Foro, cuius castrum Imolas adpellatur.* Oppidani FOROCORNELIENSES in veteri lapide apud Holstenium in Cluv. pag. 15.

LXXXVIII.

Post, eodem tractu, sequitur *Fauentia*, nunc Fnenza, vnde Plinio * *Faventini* incolæ eius oppidi nominantur. Sullano bello memorabilis facta *Fauentia*, quod ad illam etiam pugnatum fuit. Epitoma Liuii LXXXVIII *Sulla Carbonem, exercitu eius ad Clusium, ad Fauentiam Fidentiamque cæso, Italia expulit.* Et Velleius lib. II cap. XXVIII *magnificis prœliis partium eius viri hostium exercitum fuderant: duo Seruilii apud Clusium, Metellus Pius apud Fauentiam, M. Lucullus circa Fidentiam.* Silius Italicus lib. VIII vers. 596

- - - - - - vndique sollers
Arua coronantem nutrire Fauentia pinum. **

LXXXIX.

Inde pergitur *Solonam*; quæ hodie Citta' di Sole est, in sinistra *Vtentis* ripa. Inscriptio apud Gruterum pag. 1095 n. 2 CVRATORI SOLONATIVM. Trans flumen, paullo inferius, *Forum Liuii* est, nunc Forli, inter Cæsenam situm & Fauentiam, quod ex Antonini itinere ab Arimino Dertonam, & Peutingerorum Tabula adparet. Decem millibus distat a Faventia. Inde ad mare vergit *Forum Popilii*, vt Plinius vocat lib. III cap. XV; vt corrupte in Peutingeriana, *Forum populi*: vnde hodiernum nomen est Forlinpopolo. Superest intus in tractu hoc *Cæsena*, Straboni Καισῆνα. Plinius d. l. *Oppida, Cæsena, Claterna*, & cetera: Ptolemæo Καισοῦνα; hodie Cesena, seruato vocabulo: medio æuo, nescio vnde, *Curua Cæsena*, vt

Yyy 2 in

* Et cuius antiquior autoritas est, Varroni I. R. R. c. 2. & Columell. III. c. 3.
** Regio vini ferax fuit. Varro, R. R. I. c. 2.

in Antonini Itinerario est, & Tabula Peutingeriana. Inter Cæsenam & Forum Popilii in occasum vergit *Forum Truentinorum*, vt in Plinii lib. III cap. XV scriptum: siue *Druentinorum*, vt in lapidibus vetustis est. Supra in *Foro Nouo* monstrauimus ex Grut. p. 492 n. 5 PATR. MVNICIPIORVM FORODRVENT. & alia pag. 1094 n. 2 CVR. REIP. FORODR. vtrobique per D. quæ verior orthographia est. Distantias plurimorum, quæ adhuc oppida proposuimus, iter Antonini ab Arimino Dertonam sic illustrat:

Arimino			
Curuam Cæsenam	M.	P.	XX
Forum Liuii	M.	P.	XIII
Fauentiam	M.	P.	X
Forum Cornelii	M.	P.	X
Claternam	M.	P.	XIII
Bononiam	M.	P.	X.

XC.

In maritima ora nobilis vrbs *Rauenna* est, πόλις ἀρχαία, Θεσσαλῶν ἀποικία, *vrbs antiqua, Thessalorum colonia*, vt Zosimus tradit lib. V cap. XXVII. Strabo confirmat idem lib. V pag. 148 ex fama, Θετ]αλῶν λέγεται κτίσμα, *dicitur a Thessalis condita.* Vnde est quod de integritate Plinii, in cuius lib. III cap. XV *Sabinorum oppidum* est, Cluuerius dubitare cœpit. Quod Strabo addit, ἐν τοῖς ἕλεσί ἐστι, καὶ διάῤῥυτος, *in paludibus est sita, & aquis peruia.* Ideoque Silius lib. VIII vers. 602 dixit,

Lenta paludosæ perscindunt stagna Rauennæ.

Hæc munimenta eius naturalia. Portum antiquitus habuit in *Bedesis* ostio: addidit nouum Augustus, qui classem caperet tutando supero mari impositam, inter quem & vrbem Via Cæsaris. Sidonius lib. I epist. V *Rauennam cursu dexteriore subeuntes: quo loci veterem ciuitatem nouumque portum media via Cæsaris ambigas vtrum connectat an separet.* De classe Rauennate, ex Augusti institutione, Suetonius Aug. cap. XLIX, Tacitus Hist. II cap. C. Iornandes de Get. reb. cap. XXIX, vbi situm vrbis curatius quam ceteri ex Dionis deperdito loco descripsit.

XCI.

Supra Rauennam, VI millibus passuum ab illa, *Butrium* fuit, quod Strabo τῆς Ραυέννης πόλισμα, *oppidum Rauennatium* vocat: Plinius autem dicto loco: *nec procul a mari, Vmbrorum Butrium.* Scilicet Vmbri Thessalis, quod Strabo addit, in Rauennæ oppidi possessione successerunt. Distantia VI millium in Tabula Peutingeri adnotata est.

XCII.

Tandem de fluminibus, quamquam aliquibus minus claris, quæ inter Rhenum Bononiensem & Rubiconem sunt, aliquid adiiciendum est. Post Rhenum est *Idex* inter Bononiam & Claternam medius, nunc *l'Idice:* quod prauationem Tabulæ Peutingerianæ arguit, qua *Isex* scriptum est. Inter Claternam & Forum Cornelii *Silarus*, in eadem tabula positus. Deinde *Vatrenus* Plinii, nunc Saterno, Forum Cornelii, hoc est

est Imolam, ab ortu adluens. Et hic in Padum cum superioribus decurrit. Plinius cap. XVI libri III *Auget ibi Padum Vatrenus amnis ex Forocorneliensi agro.* Et Martialis lib. III epigram. LXVII ad pigros nautas:

Cessastis pueri, nihilque nôstis
Vatreno Eridanoque pigriores.

Succedit in eadem Tabula *Sinnum* flumen, nunc Senno siue Senio: &, qui Fauentiam præterlabitur, *Anemo* Plinii cap. XV. in Tabula *Animo*, sed nimis in occasum cum Saterno, & vltra Mutinam remotus. Vulgo Amone est siue Armone. Salonam & Rauennam, illam ab ortu, hanc a septemtrione præterfluit *Vtis*, in obliquo Vtentis; male in Plinii libris cap. XV *Vitis* scriptus. Liuius lib. V cap. XXXV *Tum Senones, recentissimi advenarum, ab Vtente flumine vsque ad Aesim fines habuere.* Inter Forum Liuii & Forum Popilii Rauennam delabitur *Bedesis* Plinii: & tandem *Sapis* eiusdem, cuius superior pars circa Sarsinam fines Vmbriæ perstringit: quamuis inferior, vt citra Rubiconem, partem Cispadanæ extremam permeet. Vmbriæ, ob superiorem partem, etiam Silius lib. VIII vers. 449 adsignauit,

- - - *canis venientes montibus Vmbri.*
Hos Aesis Sapisque lauant.

Tractum circa amnis huius superiora, *Sapiniam tribum* quem dicunt, etiam Liuius lib. XXXI cap. II, Vmbriæ adiudicauit.

TRANSPADANA REGIO.

XCIII.

Qui trans Padum populi habitabant, non omnes Galli erant, sed quidam etiam ante illorum aduentum illas terras tenuerunt, vt Veneti, Euganeique: ideoque quum *Gallia Transpadana* vulgo dicitur συνεκδοχικῶς illud tanquam de pluribus, intelligendum est. Vocatur autem *Transpadana Italia* Plinio lib. XVI cap. XV, & sæpe alibi; & Tacito Hist. II cap. XXXII, cui etiam *regio Transpadana* dicta lib. I Hist. cap. LXX, ad cuius explicationem nunc adgredimur.

XCIV.

Ab Alpibus vero denuo incipiendum. Post Salassos supra explicatos iuxta Graias Alpes sunt LEPONTII, quorum pars superior, *Viberi* Plinio cognominati, in Rhætorum fines porrigitur: altera, nec minor fortassis, censetur in Italia. Plinius lib. III cap. XX *Lepontios & Salassos Tauriscæ gentis Cato arbitratur. Ceteri fere Lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretatione Græci nominis credunt, præustis in transitu Alpium niue membris.* Scilicet a λείπω, *linquo*, duxerunt nomen, quod in Strabonis lib. IV sub finem inconstanter scribitur, semel Ληπόντιοι, iterum Λεπόντιοι. Caput illorum fuit *Oscela*, Ptolemæi ὄσκελλα, quod Cluuerius λ simplici scribendum esse ex eo putat probabile, quia vulgare nomen, quod hodie obtinet, *Domo d'Oscela*, aut *Osula*, mediam correptam habeat. Ad hos etiam *Canini Campi* pertinuerunt, per quos a Mediolano transeundum in Alemannos erat, vti ex Ammiani Marcellini lib. XV cap. VI adparet, & supra in

in Rhætia quoque pag. 428 præmonstrauimus. Situm Camporum illorum Gregorius Turonensis lib. x cap. III ostendit. *Olo dux;* inquit, *ad Bilitionem, huius vrbis* [Mediolanensis] *castrum in campis situm Caninis, importune accedens, iaculo sub papilla sauciatus, cecidit & mortuus est.* *Bilitio* autem castrum haud dubie est *Belizona,* situm supra Verbanum lacum ad flumen Ticinum. Præterea ad Caninos Campos Iacobus Gothofredus *Dinumma* refert, locum, quo data lex VIII Cod. Theod. de Exactionibus.

XCV.

Decurrit ex Lepontiis *Sessites* fluuius Plinii lib. III cap. XVI ad LIBICIOS siue LIBICOS populum, & *Raudios campos,* in quibus Marius Cimbrorum ingentes copias prostrauit. *Libicorum* oppida duo Ptolemæus nominat, *Vercellas,* & *Laumellum.* Plinius lib. III cap. XVII *Vercellæ Libicorum ex Sallyis ortæ.* Tacitus Hist. lib. I cap. LXX *firmissima Transpadanæ regionis municipia, Mediolanum, ac Nouariam, & Eporediam, ac Vercellas adiunxere.* Vtraque, nomen seruant, Vercelli & Lomello, XXV millibus passuum in veteribus Itinerariis disiuncta. Tabulæ Theodosianæ, quam Peutingeri etiam dicimus, inter vtrumque sunt *Cutiæ,* nunc Cozo, medio viæ interuallo. Gentis nomen Ptolemæo & Plinio sunt *Libici,* tribus syllabis; at quatuor, Polybio lib. II cap. XVII Λεϐέκιοι, *Lebecii:* quo Cluuerius etiam refert Liuii *Libuos,* lib. XXI cap. XXXVIII, tamquam prauatum nomen ex *Libicis* sit. Situs non repugnat. Ait enim de Hannibalis itinere: *ambo saltus eum non in Taurinos, sed per Salassos montanos ad Libuos Gallos deduxissent.* At lib. V cap. XXXV ait, Libuos *tenuisse* illos *locos, vbi nunc Brixia ac Verona.*

XCVI.

Campi *Raudii* primus Paterculus lib. II cap. XII mentionem fecit. *Quinto* [consulatu Marius] *citra Alpes in campis, quibus nomen erat Raudiis, ipse consul & proconsul Q. Lutatius Catulus fortunatissimo decertauere prœlio.* Aurelius Victor de Vir. illustr. in C. Mario: *Teutones in Gallia apud Aquas Sextias; Cimbros in Italia in campo Raudio vicit.* Sic A. Schotti MS. alii *Caudio,* vel *Claudio,* quod nihil est. Florus tandem lib. III cap. III *Tridentinis iugis in Italiam prouolutos* illos Cimbros dicit, & *Athesim flumen,* quod tranare frustra tentassent, *ingesta obrutum silua transiluisse:* quorum *in Venetia* deinceps *ipsa soli cœlique clementia robur elanguerit.* At Alpes illæ, & flumen, & regio longe absunt a Sessite fluuio, ad quem Raudios campos fuisse supra cum Cluuerio dicebamus. Subdit præmissis his nihil ominus Florus: *in patentissimo, quem Raudium vocant, campo concurrere.* Quibus inducti non nulli illum campum & prœlium prope Athesim & Veronam quærunt. Schottus ad Victoris dictum locum: *ad Athesim, Veronæ fluuium, pugna facta.* Crederem ipse, nisi Plutarchus aliud suaderet in Mario pag. 419 dicens, prouocantibus Cimbris, diem illis tertium, χώραν τε καὶ πεδίον τὸ περὶ Βερκέλλας, *locum & campum apud Vercellas* ad pugnam constituisse. Quum vero æque ac Florus, traiecti Athesis paullo ante meminerit Plutarchus, & nunc pugnæ locum dicat apud Vercellas fuisse; moram intercessisse

tercessisse oportet, & circuitionem, qua ab Athesi ad Ticinum tandem & Sessitem sunt barbari reducti.

XCVII.

Supra hos campos *Lacus Verbanus* est, iam Lago Maggiore, qui *Ticinum* fluuium, nunc Tesino, transmittit. Strabo lib. IV extremo: λίμνας εἶναί φησιν ἐν τοῖς ὄρεσι πλείας μὲν, τρεῖς δὲ μεγάλας· ὧν ἡ μὲν Βήνακος ἔχει μῆκος πεντακοσίων σταδίων, πλάτος δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα, ἐκρεῖ δὲ ποταμὸς Μίγκιος· ἡ δ' ἑξῆς Οὐερβανὸς, τετρακοσίων· πλάτος δὲ στενωτέρα τῆς πρότερον. ἐξίησι δὲ ποταμὸν τὸν Τίκινον· τρίτη δὲ Λάριος, μῆκος ἐγγὺς τριακοσίων, πλάτος δὲ τριάκοντα· ποταμὸν δὲ ἐξίησι μέγαν Ἄδουαν. *Aiunt lacus esse complures in Alpibus, tres vero maiores: quorum Benacus habet longitudinem* IↃ *stadiorum; latitudinem* CL. *ex hoc Mincius effluit. Post hunc Verbanus, longus* CCCC *stadia; angustior aliquanto prius dicto: tertius est Larius longus fere* CCC, *latus* XXX. *is Adduam, magnum flumen, emittit.* Congruit numerus maiorum lacuum; etiam fluminum nomina per quemque transmissorum: non autem ordo, quia Larius est medius: nec longitudo, quia Benacus horum est minimus. Adferendum vero hoc pro Verbano testimonium erat, quia nescio, an alius eius meminerit præter Plinium, qui lib. II cap. CIII dixit: *Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius.* Et lib. III cap. XIX *In hac* [X] *regione &* XI, *lacus incluti sunt, amnesque eorum partus aut alumni: si modo acceptos reddunt, vt Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi.* Et quia hi lacus & flumina coniunxere; iuuat de fluminibus coniunctis etiam poetam Claudianum ex lib. de VI Cons. Honor. v. 195 audire:

- - - - Frondentibus humida ripis
Colla leuant pulcher Ticinus, & Addua visu
Cærulus, & velox Athesis, tardusque meatu
Mincius.

Ticinum etiam epgregie descripsit Silius lib. IV vers. 82

Cæruleas Ticinus aquas, & stagna, vadoso
Perspicuus seruat turbari nescia fundo,
Ac nitidum viridi lente trahit amne liquorem.
Vix credas labi, & reliqua.

Est hic inter infausta Romano populo nomina ob cladem ab Hannibale acceptam. Idem lib. VI extremo:

Adde & Ticini spumantes sanguine ripas,
Et nostrum Trebiam, & Trasimeni litora Tuscis
Clausa cadaueribus.

XCVIII.

Inter Ticinum & Sessitem paruus amnis *Nouaria* in Tabula Theodosiana dictus, a quo vrbs *Nouaria*, quam præterlabitur, nomen habet. Inter Larium quoque Verbanumque lacus, alius, minor his, intercedit, nunc Lago di Lugano, olim *Ceresius* dictus, quem Turonensis Gregorius lib. X cap. III, *stagnum Coresium*, siue vt Cluuerius legit, *Ceresium* adpellat.

XCIX.

Larius lacus pluribus laudatus, Plinio maxime iuniori, cuius natale solum & plura prædia tangebat. Lib. IX epist. VII *Hoc quoque non dissimile, quod ad mare tu* [ædificas,] *ego ad Larium lacum. Huius in litore plures villæ meæ, sed duæ vt maxime delectant, ita exercent.* Virgilius quoque lib. II Georg. vers. 159 eiusdem lacus, & Benaci etiam rationem habuit, quum scripsit,

An mare, quod supra memorem, quodque adluit infra?
Anne lacus tantos? te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu adsurgens, Benace, marino?

Ad Larium lacum etiam in Comensi agro fuit fons mirandæ naturæ, statis horis crescens & decrescens, quem idem Plinius lib. IV epist. XXX descripsit.

C.

Sub lacu Lario, & ad Adduam fluuium, ac vltra illum, OROBII fuerunt, quibus Plinius lib. III cap. XVII tria oppida dat, Catonem auctorem, vt fatetur, sequutus. *Orobiorum,* inquit, *stirpis esse Comum, atque Bergomum, & Licinî forum, & aliquot circa populos, auctor est Cato.* Antiqua vrbs *Comum,* & potens olim, vt etiam cum Romanis bellum gereret haud secus atque aliæ gentes validiores. Liuius lib. XXXIII cap. XXXVI *Marcellus Pado confestim traiecto in agrum Comensem, vbi Insubres, Comensibus ad arma excitis, castra habebant, ducit.* Et extremo illo capite, *victoria ad Comum parta:* & cap. XXXVII *Triumphauit* [Marcellus] *in magistratu de Insubribus Comensibusque.* Non obscurum deinde municipium, cui nouos colonos Iulius Cæsar addidit, ex quo *Nouocomum* plerumque vocitatum. Cicero lib. XIII epist. XXXV *C. Auianus - - - quem Cæsar meo beneficio in Nouocomenses retulit.* Strabo lib. V pag. 147 πεντακισχιλίȣς ἐπισυνῴκισεν, *quinque millia colonorum addidit.* Appianus Alexandrinus lib. II Ciuil. p. 730 πόλιν Νεώκωμον ὁ Καῖσαρ ἐς Λατίȣ δίκαιον ἐπὶ τῶν Ἄλπεων ᾠκίκει, ὧν ὅσοι κατ' ἔτος ἦρχον, ἐγίγνοντο Ῥωμαίων πολῖται, *Nouumcomum condidit sub alpibus Cæsar, donauitque iure Latii, vt qui annuum magistratum ibi gessisset, haberet in vrbe ius ciuium.* Plutarchus quoque in Cæsare p. 722 de iniuriis Cæsari illatis: Νεοκωμίτας ὑπὸ Καίσαρος ἐν Γαλατίᾳ κατῳκισμένȣς ἀφῃρȣ̃ντο τῆς πολιτείας, *colonis, quos Nouumcomum Cæsar in Galliam deduxerat, ciuitatem ademerunt.* Quod ita Suetonius cap. XXVIII narrauit: *Retulit* [consul Marcellus,] *vt colonis, quos rogatione Vatinia* [Cæsar] *Nouumcomum deduxisset, ciuitas adimeretur,* Catullus quoque ad illud incrementum respexit, quum carm. XXXVI Cæcilio poetæ scripsit,

Veronam veniat, Noui relinquens
Comi mœnia, Lariumque litus.

Sed cum tempore obsoleuit nouitatis cognomen, & Plinius, alumnus eius, simpliciter *Comum* vocauit lib. I epist. III ad Caninium Rufum: *Quid agit Comum? tuæ meæque deliciæ?* Et lapide Brixiensi apud Gruterum pag. 392 num. 7

CVRAT. REIP. COMENS. DAT
AB IMP. HADRIANO.

Nec

Nec itinerariis aliter quam *Comum.* In Tabula Peutingeri *Como*, ſexto caſu: in Anton. itineribus à Brigantia Mediolanum, & Comum ipſum, pergitur

Summum lacum: Comum: Mediolanum.

CI.

Vrbs altera Orobiorum, & Como vel æqualis, vel ſecundum alios, etiam ipſum Cluuerium, tamquam princeps gentis, præferenda, eſt *Bergomum*, de qua Plinii verba ſupra vidimus: Ptolemæo eſt Βέργομον, *Bergomum.* Atque ſic etiam in vetuſtis lapidibus. Gruter. p. 392 CVRAT. REIP. BERGOM. & pag. 396 num. 8 BERGOMI PATRONO. In Iuſtini vulgaribus libris legitur *Vergamum*, quæ iudice Græuio, conſummatiſſimo viro, barbari ſæculi ſcriptura eſt, quum veteres libri, etiam Iuntarum Florentiæ impreſſus, *Bergomum*, vocali quarta præ ſe ferant. Iuſtini verba, & ceteris etiam interpretandis idonea, lib. XX cap. V ſunt: *Galli quum in Italiam veniſſent, ſedibus Tuſcos expulerunt, & Mediolanum, Comum, Brixiam, Veronam, Bergomum, Tridentum, Vicentiam condiderunt.* E quibus tamen Plinius quædam non Gallis, ſed Rhætis auctoribus it vindicatum, vt in Rhætia præmonſtrauimus. Quid? quod in Tabula Theodoſiana, ex Peutingeriano muſeo prodita in lucem, CCL plus minus annis poſt Iuſtinum confecta, etiam *Bergomum* ſcriptum exſtat, quarta in medio, non prima vocali. Quod vero hodie *Bergamo* illud oppidum vocitatur, id temporum inſequentium barbariei imputandum eſt. Oppidani ſunt *Bergomates* Plinio lib. III cap. XVII. Ptolemæus quidem *Bergomum* in Cenomanis ſcripſit, nec nomen quidem Orobiorum habet, quod tam celebre, vt Inſubrum & Cenomanorum non eſt; nos vero Plinii auctoritatem, antiquiora repetentis, ſequuti ſumus.

CII.

Tertium oppidum Orobiorum, *Forum Licinii,* minus eſt notum, nec ab alio forſan, quam Plinio, commemoratum: ideoque dubiæ poſitionis, ſitne hodie *Pieve d' Incino*, an, quod Cluuerio magis placet, *Berlaſina* inter Comum & Mediolanum.

CIII.

Proximi Orobiis in auſtrum ſunt INSVBRES, Gallica & ipſa gens, & multis certaminibus Romanorum nota. Liuius lib. XXII cap. VI ſingulariter dixit *Inſuber eques:* & lib. XXX cap. XVIII *in agro Inſubrium Gallorum.* Polybio ſunt Ἴσομβρες, lib. II cap. XVII; & Straboni lib. V poſt initium, ac Ptolemæo lib. III cap. I Ἴνσουβροι, *Inſubri.* Potentiam bella cum Romanis geſta apud Liuium oſtendunt, & Strabo Inſubres & Boios Gallorum cis Alpes potentiſſimos dixit iam indicato loco: Μέγιστα τῶν Κελτῶν ἔθνη Βοΐοι καὶ Ἴνσουβροι, καὶ οἱ τὴν Ῥωμαίων πόλιν ἐξ ἐφόδου καταλαβόντες Σένωνες, *Maximæ gentes Gallorum Boii & Inſubres ſunt, & qui Romam ſubita incurſione ceperunt, Senones.* Situm illorum Polybius demonſtrauit dicto loco, & vna multitudinem teſtatur: τὰ μὲν πρῶτα καὶ περὶ τὰς ἀνατολὰς τοῦ Πάδου κείμενα, Λάοι καὶ Λεβέκιοι, μετὰ δὲ τούτους Ἴσομβρες κατῴκησαν, ὃ μέγιστον ἔθνος ἦν αὐτῶν. ἑξῆς δὲ τούτοις παρὰ τὸν ποταμὸν Κενομάνοι. *Prima eius regionis, quæ fontes verſus Padi*

ſita, tenent Lai (Læui) *& Lebecii: poſt illos Inſubres habitarunt, quæ illarum gens maxima: deinceps fluuium accolunt Cenomani.* Sunt ergo magis occidentales quam Cenomani: nec vero Padum attingunt, ſed Lai ſiue Læui inter illos & flumen ſunt.

CIV.

Caput Inſubrium *Mediolanum*, antiquum oppidum & genti ſuæ in Italia coæuum. Liuius lib. v cap. XXXIV *Ipſi* [Galli] *Taurino ſaltu inuias Alpes tranſcenderunt, fuſisque acie Tuſcis, haud procul Ticino flumine, quum, in quo conſederant, agrum Inſubrium adpellari audiſſent, cognomine Inſubribus pago Aeduorum; ibi, omen ſequentes loci, condidere vrbem: Mediolanum adpellarunt.* Quod etiam Plinius lib. III cap. XVII adprobauit: *Inſubres condidere Mediolanum.* Et Polybius lib. II cap. XXXIV Μεδιόλανόν ἐςι κυριώτατος τόπος τῆς τῶν Ἰσόμβρων χώρας, *Mediolanum præcipuus locus eſt Inſubrium.* Tacitus lib. II Hiſt. in *firmiſſimis Transpadanæ regionis municipiis* Mediolanum primo loco numerauit. Et quod ex Plinii lib. IV epiſt. XIII adparet, liberalium ſtudiorum ſedes fuit hoc municipium adeo, vt inde *Nouarum Athenarum* nomen acceperit. Inſcriptio ibidem reperta apud Gruterum p. 177 n. 4 ſub Antonino Pio, AQVAEDVCTVM IN NOVIS ATHENIS COEPTVM A DIVO HADRIANO PATRE SVO CONSVMMAVIT DEDICAVITQVE. Videtur pars municipii, vel vicus, in quo domicilia litterarum erant, id auguſti nominis tuliſſe. Et Auſonius in claris vrbibus:

Et Mediolani mira omnia. copia rerum,
Innumeræ cultæque domus, facunda virorum
Ingenia, & mores læti.

Supra Mediolanum in ſeptemtrionem ad flumen *Lambrum* eſt locus Mozza dictus, qui videtur ille eſſe quem *Modiciam* Paullus Diaconus vocat lib. IV cap. XXII, a Mediolano, vt ipſe tradit, XII millibus remotum. Ibi inſcriptio vetus nomen MOGVNTIACI refert, ex quo docti viri coniiciunt, id vetus nomen illius loci exſtitiſſe.

CV.

In ortum verſus a Mediolano *Laus Pompeia* ſita eſt inter Adduam & Lambrum fluuios. Vulgo putant *Lodi* eſſe, quod oppidum Adduæ eſt adpoſitum: verum aliter itineraria tradunt, quæ aliquot millibus *Laudem* Mediolanum verſus reducunt a Lodi noſtræ ætatis, circa quem locum vicus *Lodeue* occurrit, quod nomen Holſtenius *Lodi Vecchio* interpretatur, vnde haud dubie contractum eſt. Oppidum autem *Lodi* ex illius ruinis in vlteriori loco ortum fuit. Peutingeriana Tabula & Antonini iter a Mediolano ad columnam ſeu Siciliæ traiectum hoc ita demonſtrant:

Tabula		Antoninus	
Mediolano		*Mediolano*	— —
Laude Pompeia	XVI	*Laudem*	XVI
Placentia	XXII	*Placentiam*	XXIIII.

Hæc de ſitu. Origo alia oppidi, eaque peruetuſta; alia coloniæ eſt. Plinius dicto loco: *Boii trans Alpes profecti Laudem Pompeiam condiderunt.*

Scili-

Scilicet quum primum transgressi Alpes fuissent, antequam traiecto Pado sedem aliam & fixam inter amnem & Apenninum deligerent. Quod nomen Gallicum huius oppidi fuerit, ignoratur. Strabo Pompeius tandem, Magni pater, colonia eo deducta, nouum nomen imposuit. Asconius Pedianus ad Orat. in Pisonem sub initium: *Cn. Pompeius Strabo, pater Cn. Pompeii Magni, Transpadanas colonias deduxerat: - - - [&] veteribus incolis manentibus ius dedit Latii.* In quibus alter Strabo, geographus, pag. 147 *Comum* quoque refert, ante *κατοικίαν μετρίαν, mediocre oppidum:* quod adflictum a Rhætis ille *συνῴκισεν, instaurauerit.*

CVI.

In Tabula illa Theodosiani æui vltra Laudem Pompeiam in ortum distant XXII millibus *Acerræ:* inde XIII Cremona. *Acerræ* etiam Ἀκέῤῥαι a Plutarcho nominantur in Marcello pag. 300; a Polybio autem lib. II cap. XXXIV Ἀχέῤαι, * qui obsidionem illarum describit: a Strabone lib. V p. 150 Ἄκαρα, nisi forte alium locum intellexit, quia cum Cispadanis oppidis recenset: ceteri vero omnes trans Padum habent, vt inde reiecti hostes Mediolanum & Comum refugerint: & Tabulæ rationes ad flumen Adduam perducunt, VII millibus supra Padum fluuium, vt coniicit Cluuerius. Ibi in vico quodam nomen Gherræ dicitur superesse.

CVII.

Ptolemæus addit *Forum Iutuntorum* (Φόρος Ἰουτουντῶν est) quod in Cenomanis quidem scribit, in Insubribus tamen fuisse, locus quem adsignat, ostendit, qui fere ille est, quem nunc oppidum *Crema* tenet. Turbat vero in aliis etiam limites Ptolemæus, & Cenomanis tribuit quæ sunt Euganeorum, & Læuorum, Rhætorum ac Boiorum cis Padum: Insubribus autem quæ eorumde n Læuorum erant. Itinere Hierosolymitano adduntur inter Mediolanum & Bergomum *Argentia* XXII millibus a Mediolano, qui locus nunc in vico obscuro latet: & post X millia *Pons Aureoli,* de quo Aurelius Victor Schotti in Gallieno: *Aureolus, quum per Rhætias legionibus præesset, excitus, vt mos est, socordia tam ignaui ducis, sumto imperio, Romam contendebat. Eum Gallienus apud pontem, cui ex eo Aureoli nomen est, fusum acie Mediolanum coegit.* Et Trebellius in Aurelio tyranno: *Hunc eumdem Aureolum Claudius, interfecto iam Gallieno, conflictu habito, apud eum pontem interemit, qui nunc Pons Aureoli nuncupatur.* Bis apud illum pontem victus a diuersis fuerit, an Pollio & Victor eamdem historiam confundant, non est facile explicatu: certior situs illius pontis, quia ab eo Bergomum in itinere sunt XIII passuum millia.

CVIII.

Ab Insubribus ad Padum patebant LAEVI, vt Liuius vocat lib. V cap. XXXV; siue LEVI, vt Plinius scripsit lib. III cap. XVII: qui Λάοι sunt Polybii lib. II cap. XVII. Liuius dicto loco ita: *Salluuii prope antiquam gentem Læuos Ligures incolentes circa Ticinum amnem, considunt.* Scilicet Galli, etsi bonam partem hominum expulissent, nomen eiectæ gentis subierunt; quod Io. Frid. Gronouius etiam ad Liuii locum obseruauit. Plinius autem sic: *No-*

* Verum a Stephano Ἀχίῤῥαι.

varia ex Vertacomacoris orta, Vocontiorum hodieque pago, non, vt Cato existimat, Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procul a Pado. Polybii verba paullo ante in Insubribus sunt recitata. Ex quibus colligitur, *Nouariam* & *Ticinum* fuisse Læuorum oppida. *Nouariam* Tacitus Hist. I cap. LXX in *firmissimis Transpadanæ regionis municipiis* numerauit. Idcirco decuriones habuit, vt est in Comensi lapide apud Gruterum pag. 393 num. 8

M. AEMILIO COELIO
COELIANO DECVR
MEDIOL. ET NOVAR.

Suetonius in claris rhetoribus cap. VI laudat *C. Aebutium Silum Nouariensem.* Notus situs, quia nomen conseruatum.

CIX.

Oppidum alterum *Ticinum* est, ad flumen eiusdem nominis,* quod a Gallis conditum, vt Plinius suprá ostendit; an vero statim fuerit muro circumdatum, dubitari ex eo potest, quia Hannibalis bello nulla oppidi mentio, fluminis autem multa. Postea tamen municipium factum, ex lapide eiusdem loci Cluuerius probat, quo MVNICIPI PATRONO scriptum est. ** Clarum sub Cæsaribus fuit, & Augustum Drusi funeris caussa *Ticinum vsque progressum* Tacitus refert annal. III cap. V; & classicos Othonis *inter Placentiam Ticinumque interceptos*, Hist. II cap. XVII; & castra *apud Ticinum* munita, cap. XXVII; & *Ticini Vitellium discubuisse*, cap. LXVIII. Hodie *Pauia* nuncupatur, quod ex Pabia vel Papia est, nomine oppidi medio æuo. Paullus Warnefredi lib. II Langobard. cap. XV *Secunda prouincia Liguria* [plana, Transpadana, quæ medio æuo vocabatur] *in qua Mediolanum est & Ticinus, quæ alio nomine Papia adpellatur.*

CX.

CENOMANI, Κενομάνοι, vt Plinius, Polybius, & Ptolemæus scribunt; siue CAENOMANI, diphthongo, vt Liuii libris quibusdam expressum est; vtrosque, Insubres & Læuos, ab ortu excipiunt, & a *Sebino* lacu vsque ad Padum pertinent. Polybius lib. II cap. XVII ἑξῆς δὲ τούτοις [Ἰσόμβρεσι] παρὰ τὸν ποταμὸν Κενομάνοι, *post Insubres ad flumen* [Padum] *Cenomani.* Liuius lib. V cap. XXXV *Alia subinde manus Cænomanorum, Elitouio duce, vestigia priorum* [Gallorum] *sequuta, eodem saltu, fauente Belloueso, quum transscendisset Alpes; vbi nunc Brixia ac Verona vrbes sunt* (*locos tenuere Libui*) *considunt.* Plinius lib. III cap. XIX *in mediterraneo regionis decimæ, coloniæ: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro.* Caput gentis *Brixia*, nunc Brescia, iuxta flumen *Melam.* Liuius lib. XXXII cap. XXX *Insubres cum Cenomanis super amnis Mincii ripas consederunt. Infra eum locum quinque millia passuum & consul Cornelius castra adplicuit. Inde mittendo in vicos Cenomanorum Brixiamque, quod caput gentis erat; vt satis comperit, non ex auctoritate*

* Silius Italicus libr. I. v. 45.
Dum Romana Tuæ, Ticine cadauera ripæ
Non capiant?

** Adde huc Iusti Vicecornitis libellum, quo municipium fuisse *Ticinum* concedit, coloniam negat.

tate seniorum iuuentutem in armis esse, nec publico consilio Insubrium defectioni Cenomanos se adiunxisse; excitis ad se principibus, ibi agere & moliri cœpit, vt descis cerent ab Insubribus Cenomani. Catullius carm. LXVIII ad Ianuam impudicæ:

> *Brixia Chinææ supposita speculæ,*
> *Flauus quam molli præcurrit flumine Mela:*
> *Brixia Veronæ mater amata meæ.*

Flumen *Mela* præcurrit Brixiam ab occasu, non *percurrit*, vt in vulgatis libris Catulli est. Seruat enim nomen suum, distinctusque est a Gartia fluuiolo, vrbem perluente. Hunc etiam Virgilius, si antiquis interpretibus credendum est, memorauit Georg. IV, a vers. 275 canens

> \- - - - - *violæ sublucet purpura nigræ.*
> *Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ.*
> *Asper in ore sapor. tonsis in vallibus illum*
> *Pastores & curua legunt prope flumina Mellæ.*

Seruius enim: *Mella fluuius Galliæ, iuxta quem herba hæc plurima nascitur.* Et Philargyrius: *Mella amnis in Gallia Cisalpina, vicinus Brixiæ.* Sed ad Brixiam a fluuio reuertimur, quæ colonia fuit & municipium, eademque multis antiquis inscriptionibus celebrata: e quibus sunt apud Gruterum p. 423 num. 7 DECVRIO BRIX. quod municipatum arguit: & p. 469 n. 4 BRIXIAE VI VIR AVGVSTAL. Liuius inde dixit *Brixianos Gallos* lib. XXI cap. XXV extr.

CXI.

Alia vrbs incluta in Cenomanis, & colonia Romana fuit *Cremona*, cuius originem supra in Placentia ex Polybii lib. III cap. XL, & Liuii epitoma XX demonstrauimus, quia ambæ vno tempore ac vnis auspiciis fuerunt deductæ. Sita ad Padum, infra Adduæ confluentem, certa positione, quia integro nomine & flore superat. Græci quidam nomen Κρεμὼν formant. Appianus Hannibalico p. 549 ἐς Κρεμῶνα & mox ἐν Κρεμῶνι. Et Xiphilinus ex Dione in Vitellio, ἐς τὴν Κρεμῶνα, & ἐν τῇ Κρεμῶνι. Et Zosimus lib. V cap. XXXVII Κρέμωνα, quarto casu. At Polybius dicto loco Κρεμώνη: & Strabo lib. V p. 150 Πλακεντία καὶ Κρεμώνη πλησιαίταται, *Placentia & Cremona admodum vicinæ sunt:* & Ptolemæus Κρέμωνα κολώνια. Opulenta fuit & mercatu celebris. Tacitus III Hist. cap. XIX *opes Cremonensium* laudat: & cap. XXXII *tempus mercatus ditem alioquin coloniam maiorum opum specie complebat.* Calamitosa autem ciuilibus bellis. Virgilius ecloga IX vers. 28

> *Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ!*

Vbi Seruius: *Augustus victor Cremonensium agros, quia pro Antonio senserant, dedit militibus suis, qui quum non suffecissent, his addidit agros Mantuanos,* saltem aliquid illorum. Vitelliano autem bello excisa fuit a Flauianis, quod Tacitus cap. XXXIII dicti libri descripsit. *Mox tamen rediit Cremonam reliquus populus. reposita fora, templaque magnificentia municipum: & Vespasianus hortabatur,* quod idem cap. XXXIV superaddidit. Municipum, ait. Sic enim colonia fuit, vt etiam municipale ius habuerit.

CXII.

Deinde *Mantua* est ad *Mincium* fluuium, qui ex *Benaco* lacu profluit. De flumine Virgilius ecloga VI vers. 12

Hic viridis tenera prætexit arundine ripas
Mincius.

De lacu idem lib. II Georgic. vers. 259

te, Lari maxime, teque
Fluctibus & fremitu adsurgens Benace marino.

De vtroque Plinius lib. IX cap. XXII *Lacus est Italiæ Benacus in Veronensi agro, Mincium amnem transmittens.* Qui accolunt lacum, *Benacenses* dicuntur in vetustis lapidibus apud Gruterum pag. 260 n. 2, & p. 263 n. 8. Vrbis autem famam vel solus alumnus Virgilius ingenio suo clarissimam fecit cum per se, tum per alios in ipsius gratiam. Ipse lib. III Georg. vers. 12

Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas
Et viridi campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.

Et alii propter ipsum. Silius Italicus lib. VIII vers. 594

Mantua Musarum domus, atque ad sidera cantu
Euecta Andino, Smyrnæis æmula plectris.

Et Papinius Statius lib. IV Silv. carm. II vers. 9

Nectat adoratas & Smyrna & Mantua lauros.

Ac Martialis lib. I epigrammate LXII

Marone felix Mantua est.

Non autem in vrbe natus est Virgilius, sed in pago prope vrbem, cui *Andes* nomen erat. Vitæ Virgilianæ vetus auctor, qui vulgo Donatus creditur, *Natus est*, inquit, *Cn. Pompeio Magno & M. Licinio Crasso* COSS. *iduum Octobrium die, in pago, qui Andes dicitur, qui est a Mantua non procul.* Hinc *cantus Andinus* in iam prolato Silii versu, est Virgilianus, quia ipse Maro *Andinus* proprie fuit, & propter vicinitatem *Mantuanus*. Originem Mantuæ, quæ sane antiquissima est, lib. X Aeneidos vers. 198 seq. descripsit.

CXIII.

Verona sequitur, non minus antiqua vrbs Italiæ, quam *Rhætorum & Euganeorum* simul fuisse, lib. III cap. XIX Plinius tradit: Liuius autem lib. V cap. XXXV dicit, *Gallorum manum*, Elitouio duce, transgressam Alpes, *vbi nunc Brixia ac Verona vrbes sunt, consedisse.* Et Catullus Veronensis carm. LXVIII

Brixia Veronæ mater amata meæ,

quasi colonia Verona Brixiensium fuisset. Hæc vero ita inter se conciliari possunt, vt initium Veronæ debeatur Rhætis ac Euganeis, aut, quod Liuius ibidem habet, etiam Libuis: post, Gallos illum tractum occupasse, & post Brixiam, vel ex illa, insedisse ac obtinuisse Veronam, probabile

le est. Hæc sita ad *Athesim* flumen, æque Catullo, alumno suo, vt Mantua Marone, gloriatur. Silius Italicus lib. VIII versu 596

Tum Verona Athesi circumflua.

Et Martialis lib. XIV epigrammate CXCV

Tantum magna suo debet Verona Catullo,
Quantum parua suo Mantua Virgilio.

Amplior ergo & opulentior Verona fuit, quam Mantua. Colonia & ipsa facta Romana fuerat, quam Flauiani aduersus Vitellium sedem belli sibi legerunt. Tacitus Hist. III cap. VIII *Quæsitum inde quæ sedes bello legeretur. Verona potior visa patentibus circum campis adpugnam equestrem, qua præualebant: simul coloniam copiis validam auferre Vitellio, in rem famamque videbatur:* ideoque cap. X *militari vallo circumdari placuit.* Sub Gallieno renouata fuit, & *Augustæ* nomine aucta. Arcus Veronæ geminus, qui aliquando pro porta fuit, hanc inscriptionem habet, referente post alios Grutero p. 166

COLONIA AVGVSTA VERONA NOVA GALLIENIANA
VALERIANO II ET LVCILIO CONS.
MVRI VERONENSIVM FABRICATI EX DIE III NON. APRIL
DEDICATI PR. NON. DECEMBRIS
IVBENTE SANCTISSIMO GALLIENO AVG. N.

CXIV.

Veronensis ditionis erat *Sirmio,* in imo Benaco lacu peninsula miræ amœnitatis, non patria Catulli, qui Veronensis fuit, testante Plinio lib. XXXVI cap. VI, & Eusebio in chronico: sed prædium & secessus. nec enim illam patriam, sed *larem suum* vocat seu possessionem, seque illius *herum,* non alumnum. Sic enim canit carm. XXXII

Peninsularum Sirmio, insularumque
Ocelle, quascumque in liquentibus stagnis
Marique vasto fert vterque Neptunus.
Quam te libenter, quamque lætus inuiso,
& mox: *O quid solutis est beatius curis!*
Quum mens onus reponit, ac peregrino
Labore fessi venimus larem ad nostrum,
Desideratoque adquiescimus lecto!
Hoc est, quod vnum est pro laboribus tantis.
Salue, o venusta Sirmio, atque hero gaude.

CXV.

In via a Verona ad Cremonam fuit *Bedriacum* siue *Betriacum,* prœlio ab Othonianis commisso cum Vitellianis nobilitatum. Quidam *Bedriacum* scribunt, sed superantur ab iis codicibus, quibus T vel D est loco B. Tacitus habet *Bedriacum* in cod. Florentino: Suetonius Othone in melioribus MSS. (quod Torrentius & A. Schottus testantur) *Betriacum,* plane vt Plutarchus Othone Βητριακὸν; Iosephus lib. IV cap. XXXIII de Bello Iud. Φερηγδιακὸν, quod, prauatum quidem, non autem alienum multo a scriptu-

ra

ra Taciti. Tolle enim γ superfluum, manebit φρηδιακὸν, quod, transpositis litteris & φ cum non absimili β permutata, est ipsum, quod modo exhibuimus, *Bedriacum*. Hieronymus in Chronico *Vetriacum*, β & v pro more commutatis. Plinius autem cap. XLIX libri X scripsit *Bebriacensibus bellis ciuilibus trans Padum*; & Iuuenalis Satyr. II vers. 106 *Bebriaci campo*: & Eutropius *Bebriacum*, quem Orosius sequutus est, & forte etiam Victor iunior in epitoma. Tacitus *vicum* adpellat lib. II Hist. cap. XXIII. *Bedriaci*, inquit, *sistit. inter Veronam Cremonamque situs est vicus, duabus iam Romanis cladibus notus, infaustusque*. Plutarchus pag. 1070 ἔστι πολίχνη πλησίον Κρεμώνης τὸ Βητριακὸν, *oppidulum prope Cremonam est Betriacum*. Dio Cassius etiam pugnatum dicit πρὸς τῇ Κρεμῶνι, *ad Cremonam*, quod huic, quam Veronæ, Betriacum erat propinquius: Victor autem Schotti Othonem dicit *Veronensi prælio pulsum esse*, quod longius a vero loco abest. Situs coniici potest ex Taciti verbis cap. XXXIX *Promoueri ad quartum a Bedriaco castra placuit*: & mox cap. XL *Confluentes Padi & Adduæ fluminum* XVI *inde millium spatio distantes*. E quibus colligit Cluuerius, Bedriacum XX millia passuum a Padi Adduæque confluentibus *abfuisse*: *XV a Cremona, Veronam versus*. Quo posito incidit Bedriacum in locum ferme, quo vicus est Caneto, supra Ollii atque Clusii confluentes.

CXVI.

Inter Cremonam & Bedriacum fuit locus, qui *Castorum Nemus* vocabatur, descriptus a Tacito lib. II Hist. cap. XXIV *Ad duodecimum*, inquit, *a Cremona, locus Castorum vocatur, ferocissimos auxiliarium imminentibus viæ lucis occultos componit*. Via illa est *Postumia*, quam idem vocat lib. III cap. XXI. Suetonius Othone cap. IX *Tribus, verum mediocribus prœliis, apud Alpes, circaque Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit*. Castoris ergo, vel vna fratris etiam, ibi lucus templumue fuit.

CXVII.

Superest ex nobilioribus locis *Hostilia* vt perlustretur. Vicum esse ad Padum amnem, Veronensis ditionis, adfirmant Plinius & Tacitus. Ille lib. XXI cap. XII *Hostilia vicus adluitur Pado*. Hic (Tacitus, puta) lib. III Hist. cap. IX *Mox Cæcina inter Hostiliam, vicum Veronensium, & paludes Tartari fluminis castra permuniit*. Antoninus itinere a Verona Bononiam hanc distantiarum rationem ponit:

Verona			
Hostiliam	M.	P.	XXX
Colicariam	M.	P.	XXV
Mutinam	M.	P.	XXV
Bononiam	M.	P.	XXV

Tacitus quoque, vt vicinam, cum Cremona Hostiliam coniungit sæpius. Hist. III cap. C *Accelerare legiones Cremonam; pars Hostiliam petere iussæ*. Et lib. III cap. XIV *Hostiliam rursus, inde Cremonam pergunt*. Et cap XL *Nec deerant qui monerent, vt, vitata Ravenna, Hostiliam Cremonamue pergeret*.

CXVIII.

CXVIII.

EVGANEORVM gens in septemtrionem hinc & ad Alpes, inter Larium lacum & Athesim flumen, habitabant: ante Troiana tempora vero ad ipsum mare Hadriaticum. ex qua sede a Troianis & Henetis expulsi, in Alpinas partes secesserunt. Liuius lib. I cap. I *Satis constat, casibus variis Antenorem cum multitudine Henetûm, qui seditione ex Paphlagonia pulsi, & sedes & ducem, rege Pylæmene ad Troiam amisso, quærebant, venisse in intimum maris Hadriatici sinum, Euganeisque, qui inter mare Alpesque incolebant, pulsis, Henetos Troianosque eas tenuisse terras, - - - gens vniuersa Veneti adpellati.* Hinc est quod Venetorum regionem poetæ sæpe ab Euganeis, antiquis possessoribus, denominant. Silius lib. VIII vers. 603

Tum Troiana manus, tellure antiquitus orti
Euganea, profugique sacris Antenoris oris.

Et Martialis lib. IV epigrammate XXIV

Quæque Antenoreo Dryadum pulcherrima Fauno
Nupsit ad Euganeos sola puella lacus.

Et Sidonius Apollinaris Panegyr. Anthemii vers. 189

- - - - - vel *quidquid in æuum*
Mittunt Euganeis Patauina volumina chartis.

Sed de pulsorum sede, quam inter Larium & Athesim tenuere, nunc nobis disquirendum est: cuius pleraque obscura sunt & ignobilia. Primum gentes sub Euganeis minus claræ erant, *Camuni*, *Triumpilini*, *Stœni*. CAMVNI Strabonis sunt lib. IV sub finem, qui Rhæticis gentibus adnumerat; & Plinii lib. III cap. XX; iidemque Καμμοῦνιοι, Ἀλπικὸν γένος, *Cammunii, Alpinum genus*, Dionis lib. LIV pag. 535. Ad Ollium flumen tractus, qui vulgo vocatur *Val Camonica*, haud dubie a Camunis, in valle Ollii habitantibus, nomen suum accepit. De ceteris Plinius dicto loco: *Triumpilini, venalis cum agris suis populus: dein Camuni.* Et ibidem in Augusti tropæo: TRIVMPILINI, CAMVNI. Vallis, quam *Mela* amnis secat, nunc Troppia vocatur, quod videtur ex Trompia, quasi Italice pro Trompla, esse. Ibi putantur Triumpilini sedem habuisse. STONI tandem, Strabonis sunt & Liuii. Ille lib. IV pag. 141 Λεπόντιοι, καὶ Τριδέντινοι, καὶ Στόνοι, *Lepontii, Tridentini, & Stoni:* hic epitoma libri LXII *Q. Marcius consul Stonos, gentem Alpinam, expugnauit.* In marmore triumphorum Capitolino apud Grut. p. 297 DE LIGVRIBVS STOENIS. Videntur ex Liguria originem habuisse, vel communem cum priscis Liguribus. Rursus Plinius dicto loco: *præstantes genere Euganei, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos.* Sed nemo, præter illum, tale oppidum memorauit. Sedis Stonorum, nullum exstat indicium. Locantur in tabulis ex incerta coniectura circa *Clusium* vel *Clesium* amnem supra lacum *Edrinum*, coniectore Cluuerio.

CIX.

Nec oppida Euganeorum fuerunt clarissima. Cluuerius recenset *Maletum* & *Brentonicum*, quæ Paullus Diaconus Langob. lib. III cap. XXXI *in Territorio Tridentino* posuit, vt dubium sit, Rhætisne an Euganeis sint pro-

prie contribuenda. Addit *Anonium* Ptolemæi, nunc Nôn vel Nun: *Bretinam* eiusdem, nunc Brentino: & *Carracam* itidem Ptolemæi; nunc *Sarca* amnis nomen in Benacum defluentis, iuxta quem coniicitur situm fuisse: & *Tusculanum* quasi Benacensium, id est, qui Benacum accolunt, commune oppidum, quod cum Octauio Rossio ex veteri inscriptione probat in valle Camunorum reperta:

SACERDOS TVSCVLANI
AEDILIS BRIX . . .

Et *Sabium*, a quo hodieque Val di Sabio cognominatur, & olim oppidani *Sabini*. Idem Rossius ex vico Sauallo eiusdem vallis inscriptionem antiquam produxit,

FIRMVS IN
GENVI F. PRIN
CEPS SABINORVM.

vbi *princeps*, *πρωτοπολίτης*, vt *πρῶτος τῆς νήσου*, Act. Apost. XXVIII. 7. Fuit ibi etiam ad ripam Clesii amnis oppidum, cuius vestigia in vico Boarno sunt, cuius vetus nomen *Vobernam* fuisse, alio ostenditur lapide ibidem reperto:

P. ATINIVS L. F. FAB
HIC SITVS EST
- - - - PERLEGE VTRE
QVIETVS QVEAS DICERE
SAEPE TVIS. FINIBVS ITA
LIAE MONVMENTVM
VIDI VOBERNA IN QVO
EST ATINI CONDITVM.

Ab occasu Benaci minor lacus est, quem Clesius amnis transit, cui adpositum est oppidum nunc *Idro* dictum, cuius antiquum nomen Edrum fuisse, ex lapide discimus, in quo oppidani *Edrani* dicti sunt:

. . . . CVSSIAE
GASSVMI F. VXORI ET
LVIDIAE VOSSIS
F. EDRANI.

Supra Sebinum lacum ad Ollium fluuium oppidulum est, nunc Ciuitâ seu Ciuidado dictum, quod videtur Ptolemæi *Vannia*, vnde Plinii lib. III cap. XIX *Vannienses* sunt. Vestigia amphitheatri habet, vt municipium fuisse minus dubitetur. Ipse lacus *Sebinus* & *Seuinus* dicitur, vulgo Lago d' Iseo, quod nomen corruptum est ex Seo, pro *Seuo*. Adiacet enim, in ima parte lacus, oppidum *Iseo*, quod *Seuum* nominatum fuisse vel *Sebum*, ex lacus vocabulo adparet, quem Plinius lib II cap. CIII *Seuinum* nuncupat. *In Benaco*, inquit, *Mincius, in Seuino Ollius.* hunc amnem enim transmittit lacus. Et lib. III cap. XIX *Amnes acceptos reddunt, Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis.* Ergo & *Sebum* & *Seuum* dictum idem fuit oppidum. Adiicit Cluuerius notissimam illam

lam ex vini prouentu *Telinam vallem*, quam amnis Addua vſque ad Larium lacum ſecat: in qua oppidum eſt *Teglio*, Germanis *Tell*, quod vetus nomen *Telium* manifeſtat. Sed quis veterum ſcriptorum vel vallis huius, vel oppidi mentionem fecerit, neſcire nos profitemur.

CXX.

Poſt Euganeos ad mare vſque, inter Padi oſtium extremum, quod prope Rauennam eſt, & Carnorum fines habitarunt VENETI, antiquus populus, quem plures ex Aſia & Troiano bello arceſſunt, vt ſupra ex Liuio cognouimus, principio narrationis de Euganeis: Strabo vero lib. IV pag. 134 ex Gallia & ab Oceano deducit. Poſtquam enim de Cæſaris bello cum Venetis Gallis geſto dixerat, ſuam ita declarat de iis ſententiam: τούτους οἶμαι τοὺς Οὐενετοὺς, οἰκιστὰς εἶναι τῶν κατὰ τὸν Αδρίαν. *Hos ego puto conditores illorum Venetorum eſſe, qui ad Hadriaticum mare habitant.* Libro V vero poſt principium dubitanter: Περὶ τῶν Ἐνετῶν διττός ἐστι λόγος· οἱ μὲν γὰρ καὶ αὐτοὺς φασὶ Κελτῶν εἶναι ἀποίκους τῶν ὁμωνύμων παρωκεανιτῶν· οἱ δὲ ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μετ᾽ Αντήνορος σωθῆναι δεῦρο φασὶ τῶν ἐκ τῆς Παφλαγονίας Ἐνετῶν. *De Venetis duplex fertur ſententia. quidam eos Gallos faciunt, Gallorum ad Oceanum gentiles: alii ex bello Troiano cum Antenore eo locorum veniſſe tradunt Venetorum Paphlagonum quoſdam.* Sed neutra ſententia ſatis firma, & ſola nominis conuenientia nituntur. Id vero certum eſt, vndecumque venerunt, ante ceterorum Gallorum trans Alpes migrationem, in Italiam antiquis temporibus veniſſe. Liuius enim tradidit lib. V cap. XXXIII, quum Tuſci *ante Romanum imperium* trans Padum terras tenerent, *Venetorum angulum, qui ſinum circumcoluerint maris, exceptum fuiſſe.*

CXXI.

Fines Venetorum in ceteris plagis ſatis certi ſunt, Padus, mare, & limes Euganeus antea explicatus, ſiue flumen *Atheſis* ante conuerſionem, cum limite Cenomanorum: in ſeptemtrione pro temporibus diuerſis variatus. Primum enim Veneti ſinum accolebant vſque ad Hiſtriam, tum terminum Italiæ. Scylax Periplo pag. 13 Μετὰ δὲ Ἐνετοὺς εἰσὶν ἔθνος Ἴστροι, *poſt Venetos eſt gens Hiſtrorum:* & Scymnus Chius Periegeſi Iambica, quam alii Marciano Heracleotæ tribuunt, pag. 16

Ἐνετῶν ἔχονται Θρᾷκες Ἴστροι λεγόμενοι,

Venetis contermini ſunt Thraces, qui Hiſtri vocantur. Ex quibus adparet, maritimam omnem oram a Pado vſque ad Hiſtriam, Venetorum ditionis fuiſſe quondam. Poſtea vero vel ipſi *Carni*, Alpina gens, partem oræ vlteriorem eripuerunt Venetis, vel a victoribus Romanis in eam deducti fuerunt, quia Strabo, Mela, Plinius, & Ptolemæus non tantum in montibus, verum in litore quoque Carnos prope Hiſtriam poſuerunt. Strabo lib. V pag. 148 ἔξω δ᾽ ἐστὶ τῶν Ἐνετικῶν ὅρων ἡ Ακυληΐα, *Aquileia extra Venetorum fines ſita eſt.* Et lib. VII pag. 217 *Tergeſten* ad mare poſitam, *Carnorum vicum* adpellat. ἐκ Τεργέστης, κώμης Καρνικῆς ὑπέρθεσίς ἐστι διὰ τῆς Ὄκρας εἰς ἕλος Λούγεον καλούμενον, *a Tergeſte*, inquit, *vico Carnico, traiectus montis Ocræ eſt ad Lugeam paludem.* Pomponius lib. II cap. IV maritimos populos Italiæ recenſens,

a Car-

a Carnis initium facit. *ſiniſtra*, inquit, *parte Carni & Veneti colunt Togatam Galliam: tum Italici populi Picentes, Frentani, Dauni, Apuli, Calabri, Salentini.* Ptolemæus autem lib. III cap. I manifeſto ſeparauit maritimos Carnos a mediterraneis. Illorum, inquit, *ὁ μυχὸς τȣ̃ κόλπȣ*, *intimus ſinus eſt*, *ἐν ᾧ ἐςὶ Τιλαȣέμπτȣ ποταμȣ̃ ἐκϐολαὶ*, *Νατίσωνος ποταμȣ̃ ἐκϐολαὶ*, *in quo ſunt Tilauempti & Natiſonis fluuiorum oſtia.* Et Plinius lib. III cap. XVIII poſt narrata Tilauentum, Alſam, Natiſonem flumina, & Aquileiam coloniam, ſubdit, *Carnorum hæc regio, iunctaque Iapydum.* Quum ergo *Tilauemptus*, ſiue, vt Plinius ſcripſit, *Tilauentus*, Carnorum amnis ſit, ſaltem in finibus illorum; vſque ad illum Cluuerius produxit limitem Venetorum: cui etiam bene cum prædictis iam auctoribus eſt quod conueniat.

CXXII.

Regio, quam Veneti inhabitabant, antiquitus vocata *Venetia*. Liuius lib. XXXIX cap. XXII *Galli Tranſalpini transgreſſi in Venetiam, haud procul inde, vbi nunc Aquileia eſt, locum oppido condendo ceperunt.* Et Plinius lib. II cap. LXXII *Decima in parte Italiæ, quæ Venetia adpellatur.* Et lib. XXXV cap. IV *eques e Venetia.* Idem lib. XVII cap. XXIII *arbuſtat agros Venetia ſalice propter vliginem ſoli.* Nunc ad oſtia Padi, & oppida Venetiæ perluſtranda accedimus, quorum ingentem numerum collegit Scymnus Chius dicto loco,

- - - *Ἑνετῶν δ' εἰσι πεντήκοντά που*
Πόλεις ἐν αὐτῷ κείμεναι πρὸς τῷ μυχῷ,

Venetorum quinquaginta ſunt oppida in intimo ſinu poſita. Sed tantum numerum, ſi etiam Carnorum oram, vt Scymni ætate fuit, adieceris, nec tamen inibis, forte quod clariora tantum a geographis & hiſtoriarum conditoribus nominata ſunt: quibus nos recenſendis & perluſtrandis tantummodo inſiſtemus.

CXXIII.

Primum oppidum ab extremo Padi oſtio, quod prope Rauennam exit, *Spina* fuit, Græcorum antiquiſſima colonia, quum Romanorum res florerent, in vicum redacta. Strabo lib. v pag. 148 *ἡ Σπίνα, νῦν μὲν κωμίον, πάλαι δὲ Ελληνὶς πόλις ἔνδοξος. Θησαυρὸς γοῦν Σπινιτῶν ἐν Δελφοῖς δείκνυται*, *Spina, nunc vicus, quondam Græca vrbs nobilis: quippe & Spinitarum theſaurus Delphis oſtenditur.* Quod etiam Plinius adfirmat lib. III cap. XVI, & ſitum vna oſtendit, dum inde oſtium cognominatum dicit. De auſtrali oſtio diſſerens, *Hoc*, inquit, *ante Eridanum oſtium dictum eſt: aliis Spineticum, ab vrbe Spina, quæ fuit iuxta præualens, vt Delphicis creditum eſt theſauris.*

CXXIV.

Oſtia heic ſunt Eridani ſiue Padi varie nominata. Primum dicitur *Spineticum*, & *Paduſa*: proximum inde oſtium *Capraſiæ*: dein *Sagis*; dein *Volane*, quod ante *Olane* vocabatur. Hæc ex Plinii cap. XVI lib. III, qui vero addit, *omnia ea flumina foſſasque primos a Sagi feciſſe Tuſcos.* A SAGI quid ſit, non eſt omnino apertum. quidam oppidum eius nominis ex Annii Viterbienſis Catone interpretantur: cui videtur aliquid ex

ex Tabula Peutingeriana accedere, qua *Sacis ad Padum*, tamquam oppidum recenſetur: aliis tantum alueus eſt & oſtium. Foſſas plures heic eſſe & fuiſſe non dubium eſt: easque plures non natura, ſed manu factas ſignificat Plinius: quod clarius ex Polybii lib. II cap. XVI probatur. Dicit, Padum vno alueo ferri inde a fontibus: σχίζεται δ᾽ εἰς δύο μέρη κατὰ τοὺς προσαγορευομένους Τριγαβόλους. τούτων δὲ μὲν ἕτερον στόμα προσονομάζεται Παδόα [lege Παδοῦσα] τὸ δ᾽ ἕτερον Ολάνα, *ſcindi in duos alueos iuxta ita dictos Trigabolos: quorum alter Paduſa dicatur, alter Olana.* De *Paduſa* etiam Virgilius lib. XI verſ. 456

Haud ſecus atque alto in luco quum forte cateruæ
Conſedere auium, piſcoſoue amne Paduſæ
Dant ſonitum rauci per ſtagna loquacia cygni.

Adde ibi Seruium. Et Claudianus Epithalam. Pallad. & Celerinæ verſ. 109

Eridani ripas, & raucæ ſtagna Paduſæ
Diffugiens nudauit olor.

Quicumque ergo aluei extra Paduſam ſiue Spineticum, ac Olanam, quæ poſt Volana dicta eſt, fuerunt, foſſæ ſunt, manu factæ, vltra quas *Carbonaria* eſt, & *foſſiones Philiſtinæ* apud eumdem Plinium, quæ vel ipſo foſſionis nomine originem ſuam produnt. Septem hæc Padi flumina per lacus in Hadriam effunduntur, quos *ſeptem maria* qui accolebant, vocarunt. Herodianus lib. VIII cap. VII de Eridano ſiue Pado: ἑπτὰ στόμασιν ἐς θάλατταν ἐκχεῖται. ἔνθεν καὶ τῇ [ἑαυτῶν] φωνῇ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι ἑπτὰ πελάγη τὴν λίμνην ἐκείνην, *ſeptem oſtiis in mare effunditur: vnde etiam indigenæ patria lingua Septem maria paludem illam adpellant.* Plinius dicto loco ambiguus eſt, de his Padi oſtiis, an Atrianorum paludibus, quæ tamen cohærent cum illis, hæc *ſeptem maria* interpretetur. De Padi foſſis ait & fluminibus, Tuſcos primum feciſſe, *egeſto amnis impetu per transuerſum in Atrianorum paludes, quæ ſeptem maria adpellantur.*

CXXV.

Supra Padum eſt amnis *Tartarus*, qui & *Atrianus* Ptolemæo vocitatur, ad quem ſitum eſt oppidum *Atria* ſiue *Hadria*; de quibus ſupra in diuiſione Italiæ prædictum eſt pag. 509. ſeq. Flumen illud & ipſum cum Pado iunctum foſſa eſt: quamquam per Atheſim, qui proximus eſt, potius quam per Padum, mare ſubeat. *Tartari* nomen apud Tacitum eſt lib. III Hiſt. cap. IX, ſed ita *caſtra inter Hoſtiliam, vicum Veronenſium, & paludes Tartari fluminis* poſita memorat, vt magis dubites, quam confirmeris de ſitu amnis. Plinius autem illud Padi oſtium, quod poſtremum ad ſeptemtrionem eſt, ab aliis *Tartarum* tradit vocitari. *Inde*, inquit, *oſtia plena: Carbonaria, ac foſſiones Philiſtinæ, quod alii Tartarum vocant.* Vltra Atheſim, de quo ſupra in fluminibus dictum, eſt Plinii *Togiſonus*, in portum *Brundulum*, quem idem nominat, effluens. Prope abeſt *Foſſa Clodia*, ex Medoaco minore deducta; & portus *Edro*, in quem exit Medoacus. Vide de ſingulis Plinium dicto cap. XVI.

CXXVI.

Inter fossas illas a Rauenna ad Patauium, multa narrantur loca in Peutingeriana Tabula: quorum pleraque aliunde haud nota sunt, quæ eo ordine & casu, quo ibi referuntur, visum est huc transscribere. *Min. Medoaco; Ebrone* [Edronem portum Plinius dixit:] *Fossis; VII Maria; Hadriani; Corniculani; Neronia; Sacis ad Padum; Augusta, Butrio, Rauenna.* Iornandes de Reb. Get. cap. XXIX *Fossam Asconis* ex Pado ductam ad Rauennam, describit.

CXXVII.

Mediterranea Venetorum citra Medoacum sunt, *Patauium*, Antenoris Troiani opus, vt fama fuit, situm in sinistra ripa Medoaci minoris. Pomponius Mela lib. II cap. IV in *opulentissimis vrbibus* numerat *Patauium Antenoris.* Strabo lib. V pag. 147 πλησίον τὸ Παταβίον, πασῶν τάυτῃ ἀρίστη τῶν πόλεων, *prope* [paludes] est *Patauium, omnium eius regionis vrbium præstantissima.* Seneca ad Helv. cap. VII *Quid interest enumerare Antenorem Patauii conditorem, & Euandrum in ripa Tiberis regna Arcadum collocantem?* Virgilius Aen. I vers. 247

Hic tamen ille vrbem Patauì sedesque locauit
Teucrorum: Antenor, puta.

Tacitus lib. III Hist. cap. VI *Patauium & Ateste partibus adiunxere.* Oppidani *Patauini.* Liuius & ipse Patauinus, lib. X cap. II *ad frequentes agros, tribus maritimis Patauinorum vicis colentibus eam oram, peruenit.* Hic T. Liuius non exiguam quoque gloriam ingenio suo adiecit patriæ, nec minor illi, quam Catullus Veronæ, Mantuæ Maro Virgilius fuit. Sidonius Panegyr. Anthemii vers. 189

- - - - - *quidquid in æuum*
Mittunt Euganeis Patauina volumina chartis.

In Patauino agro fons *Aponus* est, calidis & fatidicis aquis celebratus. Silius Italicus lib. XII vers. 217

- - - - *Venetæque ex ordine gentes,*
Atque Apono gaudens populus.

Quia calidus, *fumiferum* dixit Lucanus lib. VII vers. 193

- - - - - *Aponus terris vbi fumifer exit.*

Salubritatem laudat Cassiodorus regia epistola XXXIX lib. II, etiam mirandam naturam inde defluentis riui. Vim μαντικὴν, quæ credebatur, prodidit Suetonius Tiber. cap. XIV, *Quum Illyricum petens, iuxta Patauium adisset Geryonis oraculum sorte tracta, qua monebatur, vt de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret; euenit, vt summum numerum iacti ostenderent.* Plura Claudianus singulari carmine de Apono.

CXXVIII.

Ad minorem Medoacum, sed superius, vrbs alia sita est, & ab illo perluitur, *Vicetia*, aliter *Vicentia*, vt hodie Vicenza. Prior forma scribendi *Vicetia* Latinis veteribus probata. Plinio lib. III cap. XIX inter oppida regionis X est quoque *Vicetia.* Tacitus lib. III Hist. cap. VIII *possessa ipso*

tran-

transitu Vicetia: quod per se parum (etenim modicæ municipio vires) magni momenti locum obtinuit. Et vetus inscriptio apud Gruter. p.326 num. 8

M. ENNIVS M. F
MEN. VICETINVS
DECVRIO VICETIAE.

At Ptolemæus Οὐίκεντα, *Vicenta* seu *Vicentia:* Tabula Peutingeri *Vicĕtia,* N per notam suprascripto. Prauius Hierosolymitano itinerario & apud Paullum Diaconum *Vincentia.* Municipium fuit, quod Tacitus modo dixit, & *decurio* in lapide laudatus probat.

CXXIX.

Medoacus autem fluuius, siue *Meduacus,* duplex est, maior & minor: ille septemtrionalis; hic australis: vterque ex Tridentinis Alpibus decurrit. Maior hodie *la Brenta* dicitur: minor *il Bachiglione.* Confluunt ante lacus atque portum, & fossis etiam deriuantur. Liuius lib. x cap. 11 *quum inde esse ostium fluminis prealti* [audisset] *quo circumagi naues in stationem tutam vidisset; (Meduacus amnis erat) eo inuectam classem subire flumine aduerso iussit.* Strabo lib. v pag. 148 de Patauina vrbe: ἔχει θαλάττης ἀνάπλουν ποταμῷ διὰ τῶν ἑλῶν φερομένῳ σταδίων ν καὶ σ ἐκ λιμένος μεγάλου, καλεῖται δ᾽ ὁ λιμὴν Μεδόακος, ὁμώνυμος τῷ ποταμῷ. *Ad eam a mari subuectio est aduerso flumine per paludes ad stadia* CCL, *ex magno portu, cui, necnon flumini, nomen est Medoaco.* Distinguit Plinius lib. III cap. XVI *Pars eorum* [fluminum] *& proximum portum fecit Brundulum, sicut Edronem Medoaci duo, ac fossa Clodia. His se Padus miscet, & per hæc effunditur.*

CXXX.

Inter Medoacum & Athesim *Ateste colonia,* vulgo nunc *Este.* Plinius lib. III cap. XIX *In mediterraneo regionis decimæ, coloniæ: Cremona, Brixia, Cenomanorum agro: Venetorum autem, Ateste: & oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia.* Ptolemæo est Ἀτεστέ. Tacitus III Hist. cap. VI *Patauium & Ateste partibus adiunxere.* Memorat & Antoninus itinere ab Aquileia Bononiam, quo fertur per *Concordiam, Altinum, Patauium, Ateste.* Prope abest ab ortu solis *Mons silicis,* oppidum, quod vulgo dicitur *Montelese.* Paullus Diaconus lib II cap. XIV *Alboin Vincentiam Veronamque, & reliquas Venetiæ ciuitates, exceptis Patauio, & Monte silicis, & Mantua, cepit.* Et lib. IV cap. XXVI *Langobardi castrum Montis silicis inuaserunt.* Nec vero dubitamus, antiquioris memoriæ fuisse, licet de eo nihil reliquum in monimentis vetustis sit.

CXXXI.

Forum Allieni superest, cuius solus Tacitus Hist. III cap. VI mentionem fecit. De Patauio & Ateste egerat. *Illic cognitum,* pergit, *tres Vitellianas cohortes, & alam, cui Scribonianæ nomen, ad Forum Allieni, ponte iuncto, consedisse.* Scribunt alii editores *Forum Alieni.* Doctorum hominum coniectura est, Forum hoc nobilem nunc vrbem *Ferraram* esse, alueo Padi, vbi in Padusam & Caprasiam diuiditur, impositam. Sic Phil. Cluuerius,

us, Th. Ryckius, Iul. Pichon, & alii: quam certo nixi argumento sint, non est quod nunc discutiamus.

CXXXII.

Trans Medoacum vsque ad Tilauentum quæ sita sunt, nunc exponemus. In ora *Altinum* est ad ostium *Silis* fluuii. Plinius lib. III cap. XVIII *Decima regio Italiæ, Hadriatico mari adposita, cuius Venetia: fluuius Silis ex montibus Taruisanis: oppidum Altinum.* Strabo lib. V pag. 148 ἔστι τὸ Ἄλτινον ἐν ἕλει, *in palude situm Altinum est,* παραπλήσιον, *perinde* vt Rauenna. Etiam Ptolemæus & Zosimus lib. V cap. XXXVII Ἄλτινον. Martialis lib. IV epigram. XXV

Aemula Baianis Altini litora villis.

Oppidani *Altinates.* Inscript Gruter. pag. 409 n. 8 COLLEG. FABR. ALTINATIVM. Flumen hodieque *Sile* vocatur: & oppidum quoque nomen in ruinis seruat.

CXXXIII.

Ad eumdem amnem, *Taruisium,* vulgo Treuiso, situm est, sed intus: quam antiquum oppidum, non liquet. posteriores enim sunt, qui memorant. Procopius lib. II B. Goth. cap. XXIX Belisarium Ταρβισίον, *Taruisium* cepisse; & lib. III cap. I ἀμφὶ πόλιν Ταρβήσιον, (mutata vocali) *circa oppidum Taruesium* acre prœlium commissum esse refert. Meminit & Paul. Diaconus lib. IV cap. III *rebellauit apud Taruisium:* & cap. XLVII *Opitergium, ciuitatem inter Taruisium & Foroiulii positam, expugnauit & diruit.* Et Fortunatus de Martino lib. IV sub finem: *Qua mea Taruisus residet.* Nec vero nouum plane videtur. Lapide ibidem reperto MVN. TAR. inscriptum est: & alio DECVRION. quod veteris municipii dignitatem confirmat. Adferre etiam aliquid *montium Taruisanorum* nomen potest, quos modo Plinius nominauit, nisi a gente id potius, quam oppido deductum est. Cassiodorus lib. X epist. XXVII *Taruisinum horreum:* & Paullus Diaconus lib. II cap. XII *ecclesia Taruisiana.*

CXXXIV.

Inter Silim & Plauem amnes est *Acelum* Plinii, Ptolemæi Ἄκελον, & eiusdem Paulli lib. III cap. XXVI *Acilium:* vulgo nunc Azolo siue Asolo. Ipse fluuius *Plauis,* hodie Piave, itidem a Paullo Langobardo nominatur lib. II cap. XII. *Alboin,* inquit, *quum ad fluuium Plauem venisset, ibi ei episcopus Taruisianæ ecclesiæ occurrit.* Huic amni *Duplauilis* vicus adsidet, de quo idem capite insequenti: *hic Fortunatus, natus in loco, qui Duplauilis dicitur, fuit: qui locus haud longe a Cenitensi castro, vel Taruisiana distat ciuitate.* Ipse Fortunatus lib. IV de Vita S. Martini sub finem

Per Cenetam gradiens & amicos Duplauelenses.

CXXXV.

Oppidum autem *Ceneta,* vulgo nunc Ceneda, situm paullo superius inter Plauem & Liquentiam, municipium antiquum. Veteri lapide apud Grute-

Gruterum p. 228 num. 8 DECVRIONES ET POP. CENET. Aquileiensi concilio Euentius Cenetensis episcopus interfuit, etiam subscripsit.

CXXXVI.

Ad Alpes *Cælina* vel *Cilina* fuit vetus oppidum ad amnem cognominem, qui Liquentiam defertur. Plinius lib. III cap. XIX *In hoc situ interiere per oram Iramine, Pellaon, Palsatium: ex Venetis Atina, & Cælina.* In ripa amnis Cælinæ lapis repertus, cui CILINENSES inscriptum est.

CXXXVII.

Inter Plauem & Liquentiam etiam *Opitergium*, a pluribus memoratum, flumini paruo adsidet, cui Motegano dicitur nomen esse, quod Liquentiæ adfunditur. Plinius dicto lib. III cap. XIX *Venetorum colonia, Ateste: & oppida, Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia.* e quibus Belunum supra in Rhætia censuimus: cetera paullo ante in Venetis. Et Tacitus lib. III Hist. cap. VI *Primus ac Varus & Opitergii & Altini lætis animis accipiuntur.* Ptolemæus Ὀπιτέργιον: Ammianus lib. XXIX cap. XXXV *obsessa ab iisdem* [Quadis] *ac Marcomannis Aquileia diu, Opitergiumque excisum.* Hodie Oderzo est.

CXXXVIII.

Liquentia autem fluuius, hodie Liuenza, post Opitergium delabitur. Plinius lib. III cap. XVIII *Flumen Liquentia ex montibus Opiterginis: & portus eodem nomine.* Seruius etiam Virgilio memoratum tradit Aeneid. IX vers. 679

Quales aeriæ Liquentia flumina circum
Siue Padi ripis, Athesim seu propter amœnum
Consurgunt geminæ quercus.

Ait enim: *Liquetia Venetiæ fluuius est inter Altinum & Concordiam, nam liquetia* (sic legit, non liquentia) *non est epitheton. nemo enim a generalitate transit ad species. Vnde adparet, quia Liquetia legendum, & non Liquentia.* Sed ceteri constanter *Liquentia* scribunt, vt iam in *Ponte Liquentiæ* videbimus. Iunctus enim hic fluuius fuit memorabili ponte, XLVIII millibus a Foroiulii. Warnefredi filius toties nominatus lib. V cap. XXXIX *Ipse Alachis ad pontem Liquentiæ fluminis, quod a Foroiulii quadraginta octo millibus distat* - - quum Foroiulianorum exercitus sparsim veniret, *omnes eos, sicut veniebant, iurare sibi compulit.* Et lege II Cod. Theod. *Ne operæ a conlator.* dicunt imperatores: *Caussam Pontis Liquentiæ nolumus nostris præiudicare decretis: videlicet ob reparationem eiusdem aliquis numerus excusatus habeatur, sed ita eum instaurari oportet, vt a possessoribus ciuitatis eius territorio suo, quotiens vsus poposcerit, reformetur.* Cluuerius putat illum pontem ad *Mottam* fuisse, quæ ciuitas illa sit, cuius in lege fit mentio. At Iacobus Gothofredus, vir eminente ingenio iudicioque, *ciuitatem* legis probat ipsum esse Opitergium, quæ quamuis illi flumini non sit adposita, tamen territorium habuerit, quod ad Liquentiam flumen pertineret. Lucas tamen Holstenius, vir æque summus, cum Cluuerio in hac caussa facit,

cit, & Pontem Liquentiæ non nudum pontem, sed pontem cum oppido esse, quod sit *la Motta* dictum vulgariter.

CXXXIX.

Vltra Liquentiam *Romatinus* amnis est, de quo Plinius lib. III cap. XVIII *colonia Concordia: flumina & portus, Romatinum: Tilauentum maius minusque: Anassum, in quod Varramus defluit.* Cluuerius ordinem verborum sollicitat, & illud *maius minusque* retrahendum censet ad *Romatinum*, qui geminus sit, nec alterius nomen aliud notum: contra Tilauentus fluuius Varramum deferat sinistra ripa exceptum. nam & reliqua auctoris verba ita ordinat: *Tilauentum, quo Varramus defluit; Anassum, Alsa, Natiso.* Rationem adfert, quia Tilauenti & Varrami nomina corrupte supersint *Tiliamento* & *Varmo*, qui confluant.

CXL.

Siue iam minor Romatinus ad maiorem, siue alio nomine fluuius in sinistra ripa accedit; ad illos confluentes colonia illa Plinii fuit *Concordia*, quam etiam Ptolemæus κολώνιαν dicit, quamquam minus accurate in Carnis locat. Cognomen habet *Iuliæ*, quo simul proditur qui deduxit. Lapis a Grutero p. 549 num. 7 descriptus præfert

D. M.

C. LAELIO C. F. CLAVD
EXORATI DOMO IVLIA
CONCORDIA EQVO PVBLICO
VIXIT ANN. XIII M. VI.

Inde via publica per pontem Liquentiæ & oppidum Altinum ferebat in citeriorem Italiam. Eutropius lib. VIII cap. V de L. Vero: *obiit in Venetia, quum a Concordia ciuitate Altinum proficisceretur.* Et de Alarico, Romam petituro, Zosimus lib. V cap. XXXVII Ἀκυληΐαν παρατρέχει καὶ τὰς ἑξῆς πόλεις, ἐπέκεινα τοῦ Ἠριδανοῦ ποταμοῦ κειμένας. Φημὶ δὲ Κονκορδίαν καὶ Ἄλτινον, *Aquileiam præterit, & vrbes ordine trans Padum flumen sitas, Concordiam, inquam, & Altinum.* Et Antonini itinere ab Aquileia Bononiam hic ordo obseruatus:

Aquileia	-	-	
Concordiam	M.	P.	* XXXI
Altinum	M.	P.	XXXI
Patauium	M.	P.	XXXII
Ateste	M.	P.	XXV

CXLI.

A Tilauento flumine CARNI succedunt, Alpinus populus, sed postea ex parte vsque ad mare deductus, vt supra de Venetorum finibus probatum fuit. Pertinebant ad *Formionem* amnem, quo ab Histria diremti sunt. In ora hæc sunt: *Anassus* fluuius, in quem, secundum Plinium, *Varramus* defluit,

defluit, in quibus quæ Cluuerius desideret, paullo ante ad Romatinum flumen demonstrauimus. *Varramus* enim Tilauento, id est Varmo (nam superant nomina) Tiliamento, adfunditur: postea delabitur *Anassus:* deinde *Alsa* fluuius. Plinius dicto loco: *colonia Concordia: flumina & portus: Romatinum: Tilauentum maius minusque: Anassum, in quod Varramus defluit: Alsa, Natiso cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam.* *Alsa* flumen est, ad quod Constantinus, Magni filius, ciuili bello a fratre Constante victus, periit. Epitoma Aurelii Victoris: *Constantinus latrocinii specie dum incautus, fœdeque temulentus, in aliena irruit, obtruncatus est, proiectusque in fluuium, cui nomen Alsa est, non longe ab Aquileia.* Hieroymus chronico: *Constantinus bellum fratri inferens, iuxta Aquileiam Alsæ occiditur.* Ex quo coniicias, oppidum eiusdem nominis flumini fuisse adpositum: cuius vero nulla exstat apud alios memoria reliqua. Forsan lapsu factum, vt fluminis nomen pro oppidi vocabulo caperetur.

CXLII.

Deinde *Aquileia* fuit, ampla ciuitas & nobilis colonia. Præfluentes, *Natisonem* cum *Turro*, iam Plinius memorauit. *Natiso* ab oriente vrbem præfluens in lacu Hadriæ præiacente portum facit Aquileiensem, ad insulam lacus, *Gradus*, de cuius oppido in medii æui geographia dicturi sumus. Iornandes Get. cap. XLII *Attila Aquileiensem obsedit ciuitatem, - - - cuius ab oriente muros Natiso amnis, fluens a monte Picis, elambit.* Et Paullus Warnefredi lib. II cap. X *patriarcha ex Aquileia ad Gradus insulam confugit.* Vocatur hodieque & ipsa & oppidum in ea, & portus *Grado.* Sed ad Aquileiam reuertimur. Antiqua illa colonia fuit, cuius originem Liuius lib. XL cap. XXXIV descripsit. *Aquileia colonia Latina eodem anno in agro Gallorum est deducta.* Tempus id erat inter I & II bellum Macedonicum. Strabo lib. V. pag. 148 caussam deductionis prodit. κτίσμα, inquit, ἐςὶ Ῥωμαίων, ἐπιτειχισθὲν τοῖς ὑπερκειμένοις βαρβάροις, *opus Romanorum est Aquileia, munitum aduersus supra illam habitantes barbaros.* Aucta colonis nouis post aliquot annos fuit. Liuius lib. XLIII cap. XVII *Postulantibus a senatu Aquileiensium legatis, vt numerum colonorum augeret; M & IↃ familiæ ex S. C. scriptæ, triumvirique, qui eas deducerent, missi sunt.* Inde celeberrimum emporium factum, cuius vbique laudes celebrantur. Vide Herodianum lib. VIII cap. II, Præfat. Nouellæ XXIX, & Ausonium de claris vrbibus, quamuis ille detrahat dignitati, dum *nonam* facit. Adi illust. Spanhem. ad Iulianum pag. 254. Nomen Iulianus Orat. II de gestis Constantii, ab *aquilæ* augurio, quum conderetur, impositum dixit: Isaacus Vossius ad Melam, ab aquarum copia quasi *Aquilegiam* adpellatam. Portus in Natisonis ostio LX stadiis ab vrbe distat, vnde ὁλκάσι κατὰ τὸν Νατίσωνα, *tractis nauigiis aduerso Natisone* merces subuehebantur, quod Strabo, loco ante dicto, memorat. Mela quoque lib. II cap. IV *Natisonis* rationem habet, qui *Aquileiam ditem non longe a mari attingat.*

CXLIII.

Vltra Aquileiam est amnis *Sontius*, nunc *l'Isonze* dictus. Cassiodori quidem

quidem chronico, in Zenone, vulgatum est, *Odouacer ad Isontium victus*; sed vereor, ne ab recenti manu prima littera sit: quia idem Cassiodorus lib. I epist. XVIII scripsit: *Sontî fluenta transmisimus*. Iornandes quoque Get. cap. LVII, *ad pontem Sontium nuncupatum castra metatus est*: & antiqua Peutingerorum tabula *Ponte Sonti*. Hic pons ab Aquileia XIIII millibus fuit, itinere inde in Alpes Iulias directo. Supra pontem Sontius amne *Frigido* augetur, ab ortu adlabente, de quo supra in Fluminibus ex Socrate, Claudiano, & Itinerariis prædictum fuit: nec non de *Timauo fonte, flumine, & lacu*: etiam de antiquo fine Italiæ, vt Plinius ait, flumine *Formione*. Vide pag. 507. 508. 509.

CXLIV.

Omnia hæc flumina, quæ post Aquileiam sunt, in *Sinum Tergestinum*, quem ita Plinius lib. III cap. XVIII nominauit, effunduntur. A colonia *Tergeste* nomen sinui, quæ adiacet, citra tamen Formionem: & ipsa aliquando finis Italiæ. Mela lib. II cap. III extremo: *Tergeste, intimo in sinu Hadriæ situm, finit Illyricum*. Plinius dicto loco: *Tergestinus sinus, colonia Tergeste* XXIII M. P. *ab Aquileia: vltra quam* VI M. *passuum Formio amnis, antiquus auctæ Italiæ terminus*. Prorogationem termini exposuimus pag. 509 ex Strabone. Nomen Latinis censetur neutro genere, vt *Præneste, Ateste*. Sic Pomponius modo dixit, *Tergeste intimo in sinu situm*: & Paterculus lib. II cap. CX *Nauporti ac Tergestis confinio*. At Strabo lib. VII pag. 217 ἐκ Τεργέστης, femineo modo: & Ptolemæus neutrali forma alia Τέργεστον κολώνια, *Tergestum colonia*. Stephani breuiator, transpositis litteris, Τέγεστρα, poetas forsan sequutus, metathesi metri caussa vtentes. Dionysius Periegesi vers. 382 ἄστυ Τεγεστραίων, *vrbs Tegestræorum*. Verum autem nomen *Tergeste* est, atque ita in lapidibus inscriptum. Gruterus pag. 388 num. I

AED. II VIR. IVR. D
TERGESTE.

Etiam Theodosiana Tabula *Tergeste*. Vulgo nunc *Trieste*. Coloniam Plinius vocat & Ptolemæus. Quando deducta fuerit, non liquet. Mirum verò, Strabonem, qui sub Tiberio scripsit, dicto loco κώμην Καρνικὴν, *vicum Carnicum* vocare, quum Dionysius, quem Augusto iubente scripsisse tradit Plinius lib. VI cap. XXVII, iam tum ἄστυ, *vrbem* adpellauerit. Sequutus forte Strabo est veterem scriptorem, qui præcessit deductionem coloniæ.

CXLV.

Hæc de Carnorum maritimis. In mediterraneis sunt, si ab occasu incipimus, in Carnicis Alpibus *Iulium Carnicum*, quod ita Antoninus vocat itinere ab Aquileia Veldidenam. Ptolemæus lib. II cap. XIV μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Νωρικοῦ Ἰούλιον Κάρνικον, *Inter Italiam & Noricum est Iulium Carnicum*. Dubius itaque fuit, vtri regioni sit attribuendum. Plinius vero lib. III cap. XIX sine hæsitatione *Iulienses Carnorum* in Italia censet. Ne enim Forum Iulium intelligas, post paullo seorsum memorauit *Foroiulienses*, distinctos ab Iuliensibus Carnorum. Vestigia exstare dicuntur circa initia Tilauenti fluuii.

CXLVI.

CXLVI.

Ad eumdem etiam videtur *Noreia* fuisse, quia Strabo lib. v pag. 148 scripsit: *Sita est Aquileia extra Venetorum fines.* διορίζονται δὲ ποταμῷ ῥέοντι ἀπὸ τῶν Αλπέων ὀρῶν, ἀναπλοῦν ἔχοντι, καὶ σ' σταδίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις εἰς Νωρήειαν πόλιν, *Dirimuntur* [Veneti a Carnis] *flumine delabenti ab Alpibus, quo aduerso nauigari potest per* CIↃ CC *stadia ad vrbem Noreiam.* Iam vero quia extra Venetum limitem Aquileia fuit, quem fluuius citerior nauigabilis fecit; non potest alius ille esse quam Tilauentus, ad quem ex Strabonis descriptione *Noreia* posita fuit. Plinius dicto cap. XIX Tauriscis quidem tribuit, attamen cum Carnis eos coniungit, & vtrosque in decima Italiæ regione recenset. *In hoc situ,* inquit, *interiere per oram Iramine, Pellaon, Palsatium: ex Venetis Atina & Cælina: Carnis Segeste & Ocra: Tauriscis Noreia.* Meminit etiam Cæsar Noreiæ in Norico lib. I Gall. cap. v, cuius verba in illa prouincia pag. 434 proposuimus. Verum dubitant multi, an eadem sit. Quod si fuit, oportet ipsum Cæsarem, in illo tractu, Italiæ fines protulisse, quemadmodum Forum Iulium & Iulium Carnicum ab ipso nomen habent. Verum quia plane incertum est, an Norici limes summas Alpes transierit, Cæsaris autem *Noreia,* vt veteres libri & metaphrasis Græca habent, siue *Norica,* vt recentiores legunt, *in agro Norico* sita fuit; non desinit dubitatio, sitne eadem Noreia Cæsaris, quæ Plinii ac Strabonis fuit, an ab illa diuersa: nisi dicere velis, Cæsarem non id tradere, quod Noreia in Norico sita sit, sed quod Boii ex Norico Noreiam oppugnauerint: quod etiam fieri potuit, quia Norici & Carni sunt contermini. Quoquo autem modo res de Cæsaris Noreia habet: fuit nihil ominus in medio Norico Noreia, vt ex Peutingeriana Tabula alibi ostensum est.

CXLVII.

Non ignobilis vrbs hodie in illo tractu est *Vdina,* de cuius ætate quidem nihil constat, nec tamen noua, aut condita post Romanorum tempora videtur, pro quo Cluuerius *Nedinates* Plinii ex dicto cap. XIX adlegat, quasi N pro V irrepserit, ac *Vedinates* legendum sit, & *Vedinum* (correpta media vt in *Ariminum*) nomen oppidi antiqui fuerit, quod nunc *Vdene* vel *Vdine,* vulgo adpellatur. Scite inuentum, nec a fide alienum, nisi, quod etiam Harduinus obiecit, ab adsensu ordo reuocaret, quem Plinius pro more secundum alphabetum obseruauit. Hanc enim seriem elementorum tenuit: *Foroiulienses cognomine Transpadani, Foretani, Nedinates, Quarqueni, Taurisani, Togienses, Varbari.* Sic Harduinus ex MSS. legit: Frobenius autem, posthabita serie elementorum, *Foretani, Venidates, Quarqueni:* quam lectionem etiam Cluuerius in animo & oculis habuit.

CXLVIII.

Itinere Antonini ab Aquileia Veldidenam, inter ipsam Aquileiam & Iulium Carnicum, est locus *Ad Tricensimum,* siue *Tricesimum,* intellige lapidem seu milliarium, qui quod distantiam ab vrbe per se significat, itineris ductu locari facile potest, fere medio inter vtrumque loco. Plura in hoc tractu castella, sed ignobilia omnia, Paullus Diaconus nominat lib. IV cap.

XXXVIII, *Cormones*, *Nomajum*, *Osopum*, *Arteniam*, *Reuniam*, *Glemonam*, &, vt ait, inexpugnabili positione *Ibliginem*: sed obscura pleraque, nec alibi descripta, & quorum nequit ostendi locus atque situs, præter *Cormones*, nunc Cormons: Ideoque prætereunda potius censemus, quam incertis inuestiganda coniecturis.

CXLIX.

Ad Natisonem supra Aquileiam est *Forum Iulii*, Ptolemæi φόρος Ἰέλιος κολώνια, *Forum Iulium colonia.* cuius incolæ sunt Plinio *Foroiulienses cognomine Transpadani*, lib. III. cap. XIX. Plura enim sunt huius nominis oppida, Forum Iulium Galliæ Narbonensis cis Rhodanum: Forum Iulium Vmbriæ, cognominatum Concubiense: & hoc nostrum discriminis caussa *Transpadanum* dictum. Eadem est *Foroiuliensis ciuitas* lib. XII epistola regia XXVI. vbi cum Concordiensi & Aquileiensi coniungitur. Et Paullus Langobard. lib. VI cap. LI *Fidentius episcopus de Castro Iuliensi cum voluntate superiorum ducum intra Foroiuliani castri muros habitauit.* Hodie vocatur *Cividal di Friuli*, a qua regio Friuli denominatur: dignitatem autem capitis concessit ciuitati Vdinensi.

CL.

Tandem ἀνώνυμος vrbs non est prætereunda in hoc tractu. Liuius lib. XXXIX cap. XXII *Eodem anno* [Q. Marcio & Sp. Postumio coss.] *Galli Transalpini transgressi in Venetiam sine populatione aut bello, haud procul inde, vbi nunc Aquileia est, locum oppido condendo ceperunt.* Condiderunt vtique: sed brevi post tempore deletum fuit a Claudio Marcello. Plinius lib. III cap. XIX quum oppida, quæ in Venetis & Carnis interiissent, enarrasset, addit, *Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum, etiam inuito senatu, a Claudio Marcello, L. Piso auctor est.* Id haud dubie fuit, quod Galli, vt dictum, condiderant. Vnde Cluuerius, quod proprium nomen latet, *Gallorum oppidum* adpellat.

CLI.

HISTRIA tandem accedit, quondam pars Illyrici: sub Cæsaribus demum adiecta Italiæ. Nam more priorum temporum, vt sæpe facit, Pomponius Mela scribens, *Tergeste* tradit *finire Illyricum* lib. II cap. III extremo. Et olim citerior limes erat, quia Plinius *Formionem* fluuium, qui VI millibus vltra Tergeste est, *auctæ Italiæ terminum* dixit lib. III cap. XVIII. Sub Augusta accessit Histria. Strabo lib. VII pag. 217 οἱ νῦν ἡγεμόνες, *nostri temporis principes*, qui Augustus sunt & Tiberius, fines Italiæ *ad Polam* Histriæ vrbem protulerunt. Illius enim auspiciis, huius ductu & aliorum in illis oris contra Dalmatas & Pannonios debellatum fuit. Integra Strabonis verba supra pag. 509 exscripsimus. Accessit iterum pars post Strabonem a Pola vsque amnem Arsiam, de quo Plinius cap. XIX dicit: *finis Italiæ fluuius Arsia.* Nec dissentit Ptolemæus, cui Νέσακτον τέλος Ἰταλίας, *Nesactum finis Italiæ* est, oppidum ad ostia situm Arsiæ, atque ita Italiæ extremum. Exigua pars Histriæ, quæ vltra est amnem Arsiam, relinquitur Illyrico.

CLII.

Italiæ itaque in Histriæ peninsula post Formionem est *Aegida*, proximum flumini oppidum, quod medio æuo *Iustinopolis* dictum, nunc *Capo de Istria*, ibi in insula situm. Plinius lib. III cap. XIX vetus nomen seruauit. *Oppida*, inquit, *Histriæ ciuium Romanorum, Aegida, Parentium.* Oppidani inscriptionem ostendunt, quam & Gruterus pag. 164 habet, qua *Aegidis insula* vocatur, ædificata ab Iustino imperatore. Sed conficta illa Thomæ Reinesio, acerrimi iudicii viro, ab recentiore aliquo videbatur. Alterum ciuium Rom. oppidum erat *Parentium*, vt iam Plinii testimonio cognouimus; Ptolemæi Παρέντιον, hodie *Parenzo*, in parua peninsula.

CLIII.

Antonini itinere ab Aquileia per Histriam, oppidum *Ningum* interpositum est, his vtrimque interuallis:

Aquileia			
Fontem Timaui	M.	P.	XII
Tergeste	M.	P.	XII
Ningum	M.	P.	XXVIII
Parentium	M.	P.	XVIII
Polam	M.	P.	XXXI.

Itineris ductu fertur fere ad paruæ oralis insulæ oppidum *Humago*. Nemo præterea mentionem fecit. Inter Ningum & Parentium flumen exit, quod Histriam secat, nunc vulgo *Quieto* dictum. In Theodosiana Tabula, quam Peutingeris debemus, ad figuram prætorii vel calidarum adscriptum est *Quaeri*: & infra, *Siluo*. Inde coniicit Cluuerius *Quætum* nomen fluminis fuisse: & *Siluum* vel *Siluium* illud oppidum, cuius ruinæ IV millibus a mari in ripa eius amnis conspiciuntur.

CLIV.

Pola autem, nobilis colonia, nomen retinet. Strabo, lib. v pag. 149, Colchorum *κτίσμα ἀρχαῖον, opus antiquum* vocat, eorum videlicet, qui missi ad Medeam persequendam, frustrati spe, heic consederint. Plinius dicto loco: *colonia, Pola, quæ nunc Pietas Iulia, quondam a Colchis condita.* Etiam Mela lib. II cap. III *Sinus Polaticus, & Pola quondam a Colchis, vt ferunt, habitata (in quantum res transeunt!) nunc Romana colonia.* Veteri lapide apud Gruterum p. 360 n. I VI VIR AVG. TERG. ET POL. Vt autem Mela *sinum* nominauit *Polaticum*: sic Stephani breuiator refert ἀκρωτήριον πολατικὸν, *promontorium Polaticum.*

CLV.

Post Polam Plinius: *mox oppidum Nesactium: & nunc finis Italiæ fluuius Arsia.* Nesactium ergo extremum Italiæ oppidum ad ostium amnis Arsiæ, Νέσακτον, *Nesactum*, tribus syllabis, Ptolemæo dictum. Liuius corrupte *Nesatium*, vel, vt in aliis libris est, *Nesartium*: sed &, auctoribus Plinio & Ptolemæo, substituendum. *Iunius*, inquit, *Manliusque oppidum Nesactium; quo se principes Histrorum, & regulus ipse Aepulo receperat, summa vi*

oppu-

oppugnarunt. Liuius ibidem addit: *Duo deinde oppida, Mutila & Faueria, vi capta, & deleta:* sed de horum situ nihil nobis cognitum est præter incertam Cluuerii coniecturam, qui *Faueriam* Arsiæ adponit; *Mutilam* mari post promontorium Polaticum.

SECTIO II.

ITALIA PROPRIA.

CLVI.

De Gallia Cisalpina adhuc actum fuit, ea Italiæ parte, quæ in Cispadanam Transpadanamque diuisa fuit. Quæ nunc sequitur, Italia Propria est, semper Italiæ nomine vsa, cui propter incertos fines etiam illam partem adiectam volumus, quæ ab Græcanicis coloniis Græcia olim Magna fuit adpellata. Propriam ergo Italiam vocamus, vt ab Italia Gallica discernatur: quamuis in illa quoque aliquid fuit, inter Macram videlicet & Arnum, quod in prouincia Gallia Cisalpina Romani censuerunt. Nam *Luca* primum eius prouinciæ oppidum fuit, quod ex Ciceronis lib. I epist. IX sect. 16 clarum est: vbi Manutium etiam interpretantem consulas. Contra *Pisæ* primum oppidum erat Etruriæ. Polybius lib. II cap. XVI μέχρι πόλεως Πίσσης, ἣ πρώτη κεῖται τῆς Τυῤῥηνίας ὡς πρὸς τὰς δυσμὰς, *vsque ad Pisas, primam Etruriæ vrbem, occidentem versus.* Quod Italiæ Propriæ pars maxime occidentalis Etruria est, de illa etiam initium faciemus, inde ad ceteras partes, vt proximus cuiusque situs inuitabit, qua cœptum via est, progressuri.

ETRVRIA. *

CLVII.

Quæ a Macra fluuio, Liguriæ fine, ad Tiberim vsque regio patet, *Etruria* Romanis dicta fuit, Græcis Τυῤῥηνία. Id nomen Latini veteres sine adspiratione scripserunt; etiam deriuatum *Etrusci*, quod ex inscriptionibus vetustis manifestum est: hoc Polybius, Scylax, Strabo, alii vsi sunt, quod ab rege Tyrrheno, ex Asia aduecto, deducunt. Plinius lib. III cap. V *Adnectitur septima* [regio] *in qua Etruria est, ab amne Macra, ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi: hos Lydi, a quorum rege Tyrrheni;*** *mox a sacrifico ritu, lingua Græcorum, Thusci sunt cognominati.* Quod etiam Dionysius Halicarnasseus tradit lib. I pag. 24, a peritia rerum diuinarum & sacrificiorum quasi Θυοσκόους vocatos esse, quod contractum in Tuscos fuerit. Sed vereor, vt genuina hæc deriuatio sit, nec potius adlusio longius petita. Veteres Latini enim per T scripserunt *Tuscos*; non *Thuscos* per Th, quod Θ Græcorum est, & necessarium iis, quæ a θύω deriuantur. Manutius testis est, & libris veteribus, & in lapidibus sine adspiratione esse, verbi caussa, fragmento marmoris triumphorum Capitolini, DE TVSCEIS: & Præ-

* Etruriæ ager pinguis habebatur. Varro R. R. I. c. 9.

** Sic Flaccus de condit. agror. c. 3 *Tyrrheni qui dicuntur Etrurii.*

Præneſtino lapide TVSCVS ARATOR: ac Florentino, SABINORVM ET TVSCORVM. Ipſum autem *Tuſcorum* vocabulum perantiquum eſt, & Virgilius dixit *Tuſcum Tiberim* Georg. I verſ. 499: & lib. X verſ. 164

- - - *Tuſcis comitetur aboris.*

An vero etiam regionis nomen quod a Tuſcis ducitur, *Tuſcia*, ſit æque antiquum, exemplis deſtituti, non ſine cauſſa dubitamus. * Lapides habent CORRECTORI TVSCIAE apud Gruterum p. 387, 476, 486; ſed nec ignotum, poſterioris æui illud munus & dignitatem eſſe perinde ac *Tuſciæ ſubvrbicariæ* cognomen Lege XII Cod. Theod. de Indulgentiis debitorum: quo tempore etiam Ammianus *Tuſciam annonariam* lib. XXVII cap. IV dixit; & ſimpliciter, *Tuſciam rexit*, lib. XXVIII ſub initium. Vetuſtiores omnes dicunt *Etruria*. Quæ regio quod longius procurrit a mari ad Tiberim vſque; commodioris expoſitionis cauſſa in partes diuidemus, vt prima ſit a Macra amne ad Arnum: altera ab Arno fluuio ad Volſinium lacum: reliqua inde ad Tiberim. Id ſolum prænotamus, antequam ad oppidorum expoſitionem veniamus, vniuerſam Etruſcorum gentem in duodecim populos, a præcipuis oppidis denominatos, fuiſſe diſtributam. Liuius lib. IV cap. XXIII *legatis circa* XII *populos miſſis:* & lib. V ineunte, *ſuffragio* XII *populorum:* & lib. VII cap. XXI *Terror inde vanus belli Etruſci, quum coniuraſſe duodecim populos fama eſſet.* Et clarius Halicarnaſſenſis Dionyſius lib. VI pag. 399 L. Iunii oratione: Τυῤῥηνίαν ἅπασαν εἰς δώδεκα νενεμημένην ἡγεμονίας, *vniuerſam Etruriam in duodecim ducatus diuiſam* dixit. Sunt autem populi illi ab vrbibus nominati, quas Cluuerius & Holſtenius ita enumerant: *Cluſium, Peruſia, Cortona, Arretium, Volaterra, Vetulonium, Ruſellæ, Tarquinii, Volſinii, Cære, Falerii, Veii.* Sic antiquis temporibus. Sub Cæſaribus auctus numerus, vt inſcriptiones teſtantur. Gruter. p. 385 num. I ETRVR. XV POPVLOR. Et Reineſ. claſſ. VI n. 114 AETRVR. XV POPVL. Reineſius quidem cenſet XV in XII mutandum eſſe: ſed quod altera Gruteri eumdem numerum habet, molliorem ex temporibus, quam violentam lituræ & mutationis medicinam duco præferendam eſſe. Sunt enim ſub Cæſaribus factæ, & ſuam Reineſius ad Gallieni tempora referre non dubitauit.

CLVIII.

Prima pars a Macra ad Arnum nunc expedienda. Oppidum primum *Luna* eſt, in Macræ ſiniſtra ripa, reductum a mari: portus autem Lunenſis trans flumen in Liguriæ ſolo eſt: quod contra Cluuerium, Straboni atque Melæ credentem, ex Plinio & Ptolemæo, & quod præcipuum eſt, ex αὐτοψίᾳ & locorum inſpectione Holſtenius probauit. Strabo ſcripſit ambigue p. 153 ἡ Λοῦνα πόλις ἐστὶ καὶ λιμήν, *Luna & vrbs eſt & portus*, quod tam de diverſis quam uno loco intelligas licet. Mela confudit cum vrbe portum lib. II cap. IV, *Luna Ligurum* dicens: niſi ad originem reſpexit. Nam inter Macram etiam & Arnum credibile Ligures genere habitaſſe. nam XII populi Etruſcorum

Cccc

* Apud Iulium Frontinum de coloniis pag. 111. *Lex agrorum ex commentario Claudii Cæſaris. Lex agris limitandis metiundis partis Tuſciæ prius &c.* Sed locus eſt corruptus, ſaltem interpolatus videtur. Sed alibi tamen v. g. pag. 119, 133 ibidem *Tuſcia* reperitur.

rum citra Arnum omnes fuere: nec vero Augustus demum limitem produxit, quia Strabo p. 154 ait, τῶν συγγραφέων πολλὰς, *multos scriptores* in Macra limitem Liguriæ Etruriæque posuisse. Hoc est quod Liuius dixit lib. XLI cap. XIII de Luca colonia: *Quinquagena & singula iugera & semisses agri in singulos dati sunt. De Ligure captus is ager erat: Etruscorum ante, quam Ligurum, fuerat.* Idem bene distinxit ab vrbe Luna portum Lunæ, vt verbis eius in Liguria p. 658 demonstrauimus. Nec marmor Lunense silendum est. Plinius lib. XXXVI cap. V *Omnes candido marmore vsi sunt e Paro insula, multis postea candidioribus repertis, nuper etiam in Lunensium lapidicinis.* Et cap. VI de Mamurra Formiano: *totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuit, omnes solidas e Carystio aut Lunensi.* Et Silius Italicus lib. VIII vers. 481

Tunc quos a niueis exegit Luna metallis.

CLIX.

Flumen post Lunam L' Auenzo est, quod, vt nomen arguit, est *Auentia* Tabulæ, quamuis alieno ibi positum loco. *Fossæ* ibidem *Papirianæ* sunt, Antonini *Papiriana*, medio inter Lunam & Pisas loco sita, hinc XI, illinc XII passuum millibus. Longius a mari in Macram flumen *Audena* se infundit prolapsus ex iugis Apennini. Liuius memorauit lib. XLI cap. XIX. *Inter Audenam,* inquit, *amnem P. Mucius cum iis, qui Lunam Pisasque depopulati erant, bellum gessit.* Sed hoc ex coniectura Cluuerii. *Vesidia* flumen, quod Tabula habet, se nomine vulgari prodit *Versiglia.* Huic Cluuerius *Fanum Feroniæ* adponit, ductus Longobardica inscriptione apud Gruter. p. 220 *Petra sancta, olim Fanum Feroniæ.* In hac ora autem exstat oppidum, quod *Pietra Santa* vocitatur. Accedit Latina Ptolemæi versio, qua inter Lunæ promontorium & Arni ostia est *Lucus Feroniæ.* Strabonis autem *Feroniæ Fanum* sub monte Soracte prope Tiberim: ibidemque *Lucus Feroniæ* Plinii. Supra Fanum, quod posuit, in eadem ripa *Forum Clodii* idem Cluuerius locauit, quod in Peutingeri tabula, sed turbato ordine, adparet. Ptolemæus autem *Herculis Fanum* in litore habet.

CLX.

Intus ad *Auserem* amnem nobilis colonia *Luca* est, quæ nomen custodit, vt de sede non liceat ambigere. Liuius lib. XXI cap. LIX *Hannibal in Ligures: Sempronius Lucam concessit.* Tum nondum colonia erat. Idem lib. XLI cap. XIII *Et Lucam colonia eodem anno* [IↃLXXVI] MM *ciuium Romanorum sunt deducta:* quod etiam cum Velleii Paterculi calculo lib. I cap. XV conuenit. Strabo lib. V pag. 150 πρὸς τοῖς ὄρεσίν ἐστιν πόλις τοῖς ὑπερκειμένος τῆς Λούνης, Λοῦκα, *ad montes supra Lunam sita est vrbs Luca.* Plinius III cap. V colonia *Luca a mari recedens.* Ita vero colonia Luca fuit, vt vna esset municipium. Cicero lib. XIII epist. XIII *L. Castronius Pætus, longe princeps municipii Lucensis.*

CLXI.

Illustriores olim *Pisæ* erant, a pluribus tam Græcis quam Latinis laudatæ. Ibidem Plinius: *Pisæ inter amnes Auserem & Arnum.* Quod etiam Rutiti-

tilius Numatianus mox proferendo versu dixit. Tradunt, a Pisæis Peloponnesi conditas: vnde *Alpheæ* a fluuio Peloponnesiaco cognominantur. Virgilius lib. x vers. 179

- - - - Alpheæ ab origine Pisæ,
Vrbs Etrusca solo.

Et Rutilius iam nominatus lib. I Itinerar. vers. 565

Alpheæ veterem contemplor originis vrbem,
Quam cingunt geminis Arnus & Ausur aquis. *

nam *Ausur* & *Auser* dicitur is fluuius: Straboni corrupte Αἴσαρ. Idem p. 154 ἡ Πίσα κτίσμα ἐςὶ τῶν ἐν τῇ Πελοποννήσῳ Πισατῶν, *Pisæ conditæ a Pisatis Peloponnesiacis.* Duplicant sibilantem Græci ceteri. Polybius lib. II cap. XXVII ὕπατος εἰς Πίσσας καταπλευκὼς, *consul Pisas nauigans* e Sardinia: & cap. XXVIII εἰς τὰς Πίσσας κατάπλους, *Pisas nauigatio.* Sic quoque Ptolemæus, & Lycophron vers. 1241. Sed Romanorum lapides constanter *Pisæ,* aut sexto casu *Pisis,* apud Gruterum p. 301, 444 num. I, & 550 n. 10. & L. Cæsaris cenotaphio, PISIS IN FORO. Colonia fuit æque vt Luca. Plinius dicto loco: *Colonia Luca a mari recedens: propiorque* [mari] *Pisæ inter Auserem & Arnum,* subaudi, colonia. Ptolemæus Πίσσαι κολώνια. Et ipsi Pisani dicto L. Cæsaris cenotaphio: LEGATI EX NOSTRO ORDINE IMPER. CAESAREm AVGVSTVM - - - ADEANT PETANTQVE AB EO, VTI COLONIS IVLIENSIBVS COLONIAE OPSEQVENTI IVLIAE PISANAE EX HOC DECRETO EA OMnIA FACERE EXSEQVIQVE PERMITTAT. Hinc habes integra & honorifica coloniæ cognomina. Originem Liuius reuelauit lib. XL cap. XLIII. *Pisanis,* inquit, *agrum pollicentibus, quo Latina colonia deduceretur, gratiæ ab senatu actæ, triumuiri creati ad eam rem.* Postea Cæsar colonos nouos addidit: vnde cognomen nouum. Portum egregium habuerunt: ex quo est quod supra dixit Polybius εἰς Πίσσας καταπλευκέναι, *Pisas nauigare:* etiam Liuius lib. XXI cap. XXXIX *quum Pisas nauibus venisset.* Et Rutilius Itinerar. lib. I vers. 531

Contiguum stupui portum, quem fama frequentat
Pisarum emporio, diuitiisque maris.

Sinum etiam maris hæc vrbs, quamuis reducta paullo, cognominauit. Tacitus Hist. lib. III cap. XLII *Fabius Valens e sinu Pisano segnitia maris, aut aduersante vento, Portum Herculis Monœci depellitur.* Supra vrbem, tertio fere lapide, qua Lucam iter est, *Aquæ* sunt *Pisanæ,* calidæ scilicet. Plinius lib. II cap. CIII *Patauinorum aquis calidis herbæ virentes innascuntur: Pisanorum, ranæ.*

CLXII.

Hinc in septemtrionem sub Apennino est *Pistoria,* nunc Pistoia, Plinii *Pistorium:* at Ptolemæus Πιςωρία, *Pistoria.* Tabula Peutingeriana corrupte *Pistoris:* Antoninus itineribus a Fauentia & Luca, Aldina editione *Pistores;* Schottana & Bertiana *Pistorium.* A Luca distat XXV millibus.

* Sed hodie alia fluminum horum ratio. Vid. Victorin. lib. XVII, variar. lection. c. 3.

Possessiuum & gentile *Pistoriensis*. Sallustius Cat. cap. LVII *reliquos Catilina in agrum Pistoriensem abducit*.

CLXIII.

Florentia, Arno flumini imposita, XXV millibus a Pistorio in ortum, vt Antonini itinere a Fauentia Lucam, & Luca Romam, definitum est, iam tum Syllani belli temporibus in splendidis municipiis numerata. Florus lib. III cap. XXI *Municipia Italiæ splendidissima sub hasta venierunt, Spoletium, Interamnium, Præneste, Florentia*. Sic Palat. & Vineti MSS. vbi vulgo *Fluentia*, quod nihil aut dubium est, legitur. Sed an illo tempore tam splendida fuerit, non sine caussa dubitatur. Tacitus quoque in municipiis aut coloniis habet, Annal. I cap. LXXIX. *Auditæ*, inquit, *municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis solito alueo demotus, in amnem Arnum transferretur*. Coloniam quoque factam esse, hæc verba Frontini, de coloniis Tusciæ, probant: *Colonia Florentina deducta a triumuiris, adsignata lege Iulia centuriæ Cæsarianæ in iugera* CC. Plinii eadem, quæ Flori, ratio est, cuius lib. III cap. V in plerisque libris *Fluentini præfluenti Arno adpositi* sunt, solo Chiffl. & Paris. MSS. *Florentini*. Ptolemæi in Tuscis est φλωρεντία. Antonini testimonium dictum est: in Tabula itineraria, *Florentia Tuscorum*.

CLXIV.

Fæsulæ III millibus passuum supra Florentiam, nunc pagus Fiesoli, ad Apennini radices situs: olim oppidum non incelebre. Polybius lib. II cap. XXV ἐπὶ πόλιν φαίσολα, *ad oppidum Fæsola*. Et Silius lib. VIII vers. 478 singulariter *Fæsula* dixit. Ptolemæus autem φαισόλαι, *Fæsulæ*, pluraliter: etiam Sallustius Catil. cap. XXIV & XXVII dixit *Fæsulas*: & Cicero II Catil. cap. IX, in MSS. quoque libris, *ex iis coloniis, quas Sylla Fæsulis constituit*: quamquam ob pluratiuum coloniarum numerum, quas vnum oppidum non capit, id nomen glossema videtur, & tam Arretini quam Fæsulani coloni ex eiusdem pro Muræna cap. XXIV intelligendi. Plinius lib. VII cap. XIII dixit *Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fæsulana*, quod coloniam vel municipium non contemnendum arguit. *Ager Fæsulanus* memoratur in Catil. orat. I cap. VI. Quidam sine diphthongo scribunt: ceteri Græcos imitantur, & veterem inscriptionem apud Gruter. p. 533 num. 5 A. BAEBIVS C. F. SCAP. CLEMENS FAES. id est Fæsulanus.

CLXV.

Ab Arno ad Volsiniensem lacum constituimus secundam partem Etruriæ. In ea ab Arno in litore procedenti occurrit primum *Portus Herculis Labronis* siue *Liburni*, cuius mire nomen conquisitum est. Antoninus itinere ab Roma per Tusciam & Alpes maritimas, XII millibus a Pisis locum vocat *Ad Herculem*. Cicero ad Quintum fratrem lib. II epist. VI eo tractu portum quemdam *Labronem* nominat. *Erat*, inquit, *iturus a. d. III id. Apriles, vt aut Labrone, aut Pisis conscenderet*. Zosimus autem lib. V cap. XX oppidum quoddam Italiæ in ora maritima λίβυρνον, *Liburnum*, licet incertum sit, quod ille ait, in eo primum Liburnas naues ædificatas esse. Ex quo coniicitur, *Labronis* vocabulum, si modo se recte in epistola habet, posterior

ori æuo in *Liburnum* mutatum fuiſſe, vti hodieque celeberrimus portus & emporium *Liuorno* adpellatur.

CLXVI.

Decem octo inde millibus diſtant *Vada Volaterrana*, vt Antoninus numerauit. In Tabula Peutingeriana *Vadis Volaterris*. Cicero pro Quintio cap. VI *Quum veniſſent ad Vada Volaterrana, quæ nominantur; vident perfamiliarem Næuii*. Plinius quoque lib. III cap. V poſt Piſarum deſcriptionem: *Vada Volaterrana, fluuius Cæcina, Populonium Etruſcorum hoc tantum in litore*. Rutilius verſ. 453

In Volaterranum vero, Vada nomine, tractum
Ingreſſus dubii tramitis alta lego.

Fluuius *Cæcina*, modo a Plinio nominatus, iuxta hæc Vada in mare exit, qui an nomen ſuum ipſi Vadorum oppido etiam dederit, incertum & obſcurum eſt. Pomponius Mela lib. II cap. IV ſub finem, verſo ordine: *Coſſa, Telamon, Populonia, Cæcina, Piſæ, Etruſca & loca & nomina.* Sed puto, Plinio interprete, & flumen his locis & nominibus inmiſcuiſſe. Intus, a Vadis XV circiter M. paſſuum, eſt antiqua vrbs *Volaterræ*, in monte ſita, colonia & municipium, olim vna ex XII Tuſcorum ciuitatibus ſiue populis, quod ex Halicarnaſſenſis lib. III pag. 189 conſtat. Strabo lib. V p. 154 ſitum deſcribit, poſitam ἐν φάραγγι, *in valle*, vt tamen, τὸ τεῖχος τῆς πόλεως, *arx & munimentum vrbis*, ἐν κορυφῇ λόφου, *in vertice collis* exſtructum fuerit. Municipium fuiſſe Cicero oſtendit lib. XIII epiſt. IV. *Cum municipibus*, inquit, *Volaterranis mihi ſumma neceſſitudo eſt*: eamdemque coloniam, his probatur Frontini de Coloniis: *Colonia Volaterrana lege triumuirali eſt adſignata*. Thermæ in illo agro ſunt, quæ in Tabula dicuntur *Aquæ Volaternæ*, hoc eſt ſcripturæ compendio, *Volaterranæ*.

CLXVII.

A Volaterris in ortum æſtiuum diſtat *Sena Iulia*, colonia cum aliis Etruriæ ab Auguſto Cæſare deducta, aut inſtaurata, vt ex communi cognomento *Iuliæ* adparet. Qualis ante Cæſarem Sena fuerit, non liquet, quia nulla eius antiquior memoria exſtat. Poſt deductam autem coloniam Iuliam clara eius eſt mentio, ſed tantum coloniæ nomine: *Iuliæ* cognomen in ſola Tabula additur Peutingeriana. Plinius dicto lib. III cap. V *Intus coloniæ: - - - Ruſellana, Senienſis, Sutrina.* Tacitus lib. IV Hiſt. cap. XLV *in colonia Senienſi*: & mox: *factum S. C. quo Senienſium plebes modeſtiæ admoneretur*. Sunt qui de Senia Dalmatiæ interpretantur Tacitum, quod a Sena *Senenſis* dicendum fuiſſet. At Dalmatiæ Seniam coloniam populi Rom. fuiſſe, vnde probabitur? Plinius lib. III cap. XXI oppidum tantummodo dixit, colonias ſeorſum memorauit. Ad hæc MSS. etiam in Plinii cap. V *Senienſis colonia* in Etruria mediterranea, vbi vulgo *Senenſis* legitur, quemadmodum in Tacito ante Lipſium *in colonia Senenſi, & Senenſium plebes*. Vide Th. Ryckii & L. Holſtenii adnotationes, ac de MSS. Plinii, Io. Harduini. Hodie *Siena*, vrbs archiepiſcopalis & Academia. Sed a montibus in oram rurſus reuertamur.

CLXIIX.

Post Vada & Cæcinæ ostia *Vetulonii* sunt, siue *Vetulonia*, ad quod oppidum aquæ calidæ sunt. Plinius lib. II cap. CIII *Patauinorum aquis calidis herbæ virentes innascuntur: Pisanorum ranæ: ad Vetulonios in Etruria non procul a mari, pisces.* Dionysius Halicarnassensis in XII ciuitatibus Etruriæ, & postquam Clusinos, Arretinos, Rusellanos, Vetulonienses nominauerat, addit, καὶ ἔτι πρὸς τούτοις Οὐετυλωνιᾶται, *& supra illos, Vetulonienses.* Et Silius Italicus lib. VIII vers. 484 seq.

Mæoniæque decus quondam Vetulonia gentis.
Bissenos hæc prima dedit præcedere fasces,
Et iunxit totidem tacito terrore secures:
Hæc altas eboris decorauit honore curules,
Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostro.

Quæ quod ad laudem huius ciuitatis pertinent, Romanos ad imitationem perlicientis; haud prætermittenda hoc loco videbantur.

CLXIX.

Inde ad insulam Iluam versus situm erat in promontorio *Populonium*, vt Plinius & Tabula vocant, siue *Populonia*, vt Mela & Rutilius: aut *Populonii* pluraliter, vt Liuius. Singulorum mox verba adferemus. Strabo lib. V p. 154, qui Ποπλώνιον vocat, situm exacte descripsit, sed sua ætate desertum fuisse addit: ἐπίνειον autem siue *naua*[illegible]*le*, ad radices montis, melius habitatum. Solum hoc, idem obseruat, ex vetustis Etruriæ oppidis ἐπ' αὐτῇ τῇ θαλάττῃ ἱδρῦσθαι, *ad ipsum mare fuisse conditum.* Ex quo Plinii verba, paullo ante quoque recitata intelligimus: *Populoniam Etruscorum quondam hoc tantum in litore:* quod mare, vt addit Strabo, conditores παντάπασιν ἔφευγον, *omnibus modis* propter pericula *fugiebant.* Ruinas etiam Rutilius descripsit a versu 401

Proxima securum referat Populonia litus,

& paucis interiectis versibus:

Agnosci nequeunt æui monimenta prioris,
Grandia consumsit mœnia tempus edax.
Sola manent interceptis vestigia muris,
Ruderibus latis tecta sepulta iacent.

Oppidani sunt *Populonienses* apud Liuium lib. XXVIII cap. XLV. Tabula Peutingeriana etiam exhibet longiuscule a Populonio reductas *Aquas Populonias*, de quibus silent scriptores alii.

CLXX.

Prope Populonium erat *portus Lauretanus*, nunc fere ignotus. Liuius lib. XXX cap. XXXIX *Claudium consulem profectum tandem ab vrbe inter portus Cosanum Lauretanumque atrox vis tempestatis adorta, in metum ingentem adduxit. Populonios inde quum peruenisset, stetissetque ibi, dum reliquum tempestatis exsæuiret; Iluam insulam traiecit.*

CLXXI.

In ortum paullo a Vetuloniis distat clara nunc vrbs Massa, quæ haud du-

dubie est *Massa Veternensis*, patria Galli Cæsaris, ab Ammiano Marcellino memorata lib. XIV cap. XL. *Natus*, inquit, [Gallus] *apud Tuscos in Massa Veternensi, patre Constantio, Constantini fratre Imperatoris.* Subiacet sinus, in quem etiam amnis a Massa decurrit. Huic sinui ab occasu adiacet *Portus Falesia*, uti Antonini itinerario maritimo vocatur: siue *Faleria*, vt Rutilius dixit vers. 371

Laxatum cohibet vicina Faleria cursum.

CLXXII.

Ab latere ortiuo eius sinus sunt *Scapri* siue *Scabri*, itidem portus, eodem itinere: supra quem *Manliana* Tabulæ, & Antonini, ac Ptolemæi: & inter sinum ac lacum *Prelium*, siue *Prilem* (quem praue Itineraria *Aprilem* nominant) est fluuius *Alma* exiguus. Ipse autem lacus a Cicerone *Prelius* vocatur, quod inter variantes codices tuetur Cluuerius, & tenet Iac. Gronouius, pro Milone cap. XXVII. De Clodio enim Tullius: *quum ab equite Rom. T. Pacuuio non impetrasset, ut insulam in lacu Prelio venderet; repente lintribus in eam insulam materiam, calcem, cæmenta, atque arma conuexit.* Agit autem de Etruriæ inuasis villis & possessionibus. Plinius quasi cum tempore mutato nomine vocat *Prilem* siue *Prillem* lib. III cap. V. *Hinc amnes*, inquit, *Prille, mox Vmbro nauigiorum capax.* Ab amne autem nomen hæsit lacui, in quem ille effunditur. Maritimi autem itinerarii secundum Aldinam, ex Schottana nonnihil correctam, hæc est dispositio: *A portu Telamonis ad fluuium Vmbronem:* hinc *in lacum Aprilem* (Prilem) *a lacu Aprili in in Almam flumen: ab Alma flumine Scapros portum: ab Scapris Falesiam portum: a Falesia Populonium.* Lacus autem Prilis siue Prelius nunc est Lago di Castiglione: cui *Salebro* oppidum (quod Antonini iter ab vrbe per Tusciam, nec non Tabula habet) ad os fluminis *Salebronis* adsidet.

CLXXIII.

Inter lacum Prilem & Vmbronem, Plinii amnem, *Rusellæ* erant, vna ex duodecim vrbibus Tuscorum veterum, quod ex Dionysio Halicarnassensi constat lib. III pag. 189: postea colonia Romana. Plinius dicto loco *Intus coloniæ: Falisca Argis orta, quæ cognominatur Etruscorum; Lucus Feroniæ, Rusellana, Senensis, Sutrina.* Holstenius pag. 39 ex veteri lapide profert COL. RVS. Ptolemæo sunt Ῥουσέλλαι: incolæ Liuio lib. XXVIII cap. XLV *Rusellani.* Holstenio teste vestigia antiqua huius coloniæ adeo clara supersunt, vt nomen quoque priscum seruent. Post *Vmbronem, non ignobile flumen*, vt Rutilius censet vers. 337, nunc *Ombrone*, ex interuallo aliquo fuit *Caletra*, in cuius agro colonia *Saturnia* fuit condita. Liuius lib. XXXIX cap. LV *Saturnia colonia ciuium Romanorum in agrum Caletranum est deducta.* Incertum, an tum superstes fuerit Caletra. Saturnia Ptolemæo est Σατουρνιάνα κολώνια, *Saturniana colonia*: coloni autem Plinio, sæpe dicto cap. V, *Saturnini, qui antea Aurinini vocabantur.* Ergo vetus nomen *Aurinia* fuit.

CLXXIV.

Ad mare *Telamon* cum portu.* Polybius lib. II cap. XXVII, περὶ Τελαμῶνα τῆς Τυῤῥηνίας, *circa Telamonem Etruriæ.* Mela lib. II cap. IV extr. *Grauiscæ, Cossa, Telamon, Populonia.* Plinius prædicto loco: *Vmbro, nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ, portusque Telamon.* Oppidum nomen retinet *Telamone.*

CLXXV.

Post sequitur *Albinia* fluuius in Tabula nominatus, hodie Albegna: vltra cuius ostia, & paruum sinum, in quem exit ille, sita est *Cosa* siue *Cossa*, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, *breui spatio a mari*, vt Strabo lib. v pag. 156 refert, qui, etiam Ptolemæus, Κόσσαι, *Cossæ* plurali numero scripsit: Mela, Plinius, Antoninus *Cossa*; Cicero autem & Liuius melioribus libris *Cosanus* simplici elemento; & Tacitus, ac Rutilius, & auctor Tabulæ Peutingerianæ *Cosa* scribunt. Virgilius itidem, sed multitudinis numero, Aeneid. x vers. 167

- - - - qui mœnia Clusi
Quique vrbem liquere Cosas.

Colonia fuit, qua de ita Plinius loco sæpe prædicto: *Cossa Volcientium a populo Romano deducta*, subaudi, colonia. Annum deductionis prodit Paterculus lib. I cap. XV *Cosam & Pæstum abhinc annos ferme* CCC, *Fabio Dorsone & Claudio Canina* COSS. *coloni missi*, nouem annis ante Punicum I bellum. Aucta, petentibus Cosanis, mille colonis, teste Liuio XXXIII cap. XXIV. Instauratam ab Augusto esse, cognomen *Iuliæ*, vt plerarumque Etruscarum, in nummo Neruæ, quem Holstenius cum Tristano profert, videtur adprobare. inscriptus enim, COL. IVL. COSSA. Egregium portum habuit, de quo Liuius lib. XXII cap. XI *naues onerarias, commeatum ab Ostia in Hispaniam ad exercitum portantes, a classe Punica circa portum Cosanum captas esse.* Et lib. XXX cap. XXXIX *inter portus Cosanum Lauretanumque.* Vide paullo ante de Lauretano. De agro, aut litore prope portum, Cicero lib. IX Attic. ep. VI *Domitius in Cosano, & quidem, vt aiunt, paratus ad nauigandum.* Adde Cæsar. Civ. I cap. XXXIV. Idem portus & *Herculis* vocatur in maritimo Itinerario. Et Strabo lib. v pag. 156 ὑπόκειται Ἡρακλέους λιμὴν, *subiacet* [vrbi Cosæ] *Herculis portus:* nisi forte qui proximus vrbi, *Herculis* est; & in altero promontorii latere, qui nunc S. Stephani dicitur, *Cosanus.* Nam & promontorium ibi est, & eodem nomine. Tacitus annali II cap. XXXIX *vectus Cosam, Etruriæ promontorium, ignotis locis se se abdit.* Id promontorium *Mons Argentarius* quoque vocatur. Rutilius vers. 298

Haud procul hinc petitur signatus ab Hercule portus.

&, interiecta de Lepidis narratione, vers. 315

Tenditur in medias mons Argentarius vndas.

At

* Diodorus IV. pag. 259. Παραπλησίως δὲ τοῖς εἰρημένοις. κατὰ μὲν τὴν Τυῤῥηνίαν ἀπὸ σταδίων ὀκτακοσίων ἀπὸ τῆς Ῥώμης ὀνομάσαι λιμένα Τελαμῶνα. *Similiter autem & dictis conuenienter portum in Etruria octingentis stadiis a Roma remotum Telamonem nominasse* Argonautas aiunt.

At nobilis hæc colonia desolata Rutilii temporibus erat. Versu enim 285 lib. I Itinerarii ait,

Cernimus antiquas nullo custode ruinas,
Et desolatæ mœnia fœda Cosæ.

In loco fere nunc Ansedonia oppidum: at Orbetello in intimo lacus situm, quæ λιμνοθάλαττα Strabonis est p. 156.

CLXXVI.

Supra Cosam antiquum oppidum *Volci,* Οὐόλκοι Ptolemæi, vnde Plinii *Volcentini cognomine Etrusci:* & ipsa *Cossa Volcientium,* verbis supra productis; quia in agro vetustæ vrbis Volcorum sita. Scriptum antiquitus *Vulci* & *Vulcientes,* quod in Capitolina tabula de triumphis est DE VVLSINIENSIBVS ET VVLCIENTIB. Tabula Itineraria etiam *Succosam* siue *Subcosam* habet supra Cosam; & vltra illam, *Armenitam* fluuium, qui *Arnina* Itinerario maritimo nominatur, nunc Fiore: cui superiori, seu propiori fontibus *Suana,* hodie Soana, adposita est, vnde Plinii sunt *Suanenses:* decurso prope ostia, *Forum Aurelii,* vt ex Itinerariis coniicere licet. Quod Antonino tribuitur inter hoc Forum & Martam fluuium XIIII M. P. ponit; quod interuallum, aut minus etiam, ad Armenitam flumen ducit, vbi nunc Monte Alto est: at Tabula ex Theodosiano, vt putatur, sæculo, IIII millibus ab Armenita siue Flore flumine reductum habet. Nihil ergo certi de Foro Aurelii definiri potest. Conditor haud dubie fuit, qui viam muniuit Aureliam.

CLXXVII.

Inter Armenitam & Martam flumina procul a litore est *Statonia,* Strabonis Στατωνία, ex qua *Statoniensis* est. Plinius XIV cap. VI. *vina Statoniensia:* & lib. XXXVI cap. XXII *Silices albi circa lacum Volsiniensem. Et in Statoniensi sunt quibus ne ignis quidem nocet.* Haud dubie ergo lib. III cap. V oppidani non *Statones,* vt editum, sed *Statonienses* sunt. Seneca Quæst. Nat. III cap. XXV *Alia* [insula] *in Vadimonis lacu vehitur, alia in lacu Statoniensi.* Ex quo lacu & vicinis locis, quæ Strabo, Plinius, Vitruuius commemorant, lacum hunc *Lago di Mezzano* esse, & *Statoniam* clarum nunc oppidum *Castro,* eruditi homines coniiciunt. Non colonia, nec municipium fuit, sed præfectura. Vitruuius lib. II cap. VII de lapidicinis: *Officinæ maximæ sunt circa lacum Vulsiniensem; item præfectura Statoniensi.*

CLXXVIII.

In hoc tractu etiam *Sudertum* locant, a quo Plinii lib. III cap. V *Sudertani* sunt: & Liuii lib. XXVI cap. XXIII *in foro Sudertano.* Ptolemæi est Σούδερνον, *Sudernum:* vnde quidam corruptum Tabulæ *Materno* ex *Suderno,* suspicantur. Ad *Martam* amnem, qui ex Volsiniensi lacu emanat, hodie Toscanella est, quæ locum *Tuscanæ,* quam Tabula habet, ostendit. Vetus oppidum esse, *Tuscanienses,* a Plinio III cap. V memorati, probant.

CLXXIX.

Hinc in septemtrionem ipse *lacus* est *Volsiniensis,* siue *Vulsiniensis,* nomen ducens ab oppido *Volsiniis,* quod in summo lacu in boream versus si-

tum, nunc *Bolſeno* vocatur. Modo a Plinio II c. 53. & Vitruuio nominari cognouimus. Addo Columellam, qui lib. VIII cap. XVI ait, *lacum Sabatinum, item Vulſinienſem, & Ciminum lupos auratasque* [natura] *procreare:* & Liuium lib. XXVII cap. XXIII dicentem, *Vulſiniis ſanguine lacum manaſſe.* Ergo *Volſinii*, ſiue *Vulſinii*, antiquum oppidum, eiusque incolæ Vulſinienſes, vt ſupra ex marmore Capitolino dictum, *de Vulſinienſibus* triumphatum anno CCCCLXXIII fuiſſe. Qui & *Volſinii*, vt Græuius cum N. Heinſio emendat, non *Volſini*, a Floro dicuntur lib. I cap. XXI, *Poſtremi Italicorum in fide manſere Volſinii, opulentisſimi Etruſcorum.* Ipſum oppidum prætereа memorarunt Tacitus, annali IV ineunte, de Seiano, *genitus Vulſiniis:* & Iuuenalis Satyr. III verſ. 191

- - *poſitis nemoroſa inter iuga Volſiniis.* - -

CLXXX.

Ad latus occidentale lacus, & vna auſtrum verſus, ſitum eſt oppidum *Veſentium*, aut *Viſentium*, nunc Biſentio; a quo *Veſentini* ſunt Plinii: qui veteri lapide ibi reperto etiam *Viſentini* dicti ita: VIRTVTI VISENT. SACR.

CLXXXI.

Ad *Clanem* flumen, vbi id *Palliam*, in Tabula Itineraria ſignatum amnem, (nunc Paglia) recepit, in dextra ripa vrbs conſpicua *Oruieto* eſt, quod nomen ortum videtur ex *Vrbs vetus*, vt Paullus Diaconus lib. IV cap. XXXIII oppidum Tuſciæ adpellat, in illo tractu ſitum, vbi Oruieto eſt. nam Procopius lib. II Belli Goth. corrupte Οὐρβιβεντον, *Vrbiuentum* vel *Vrbiuentus*, inſerta littera, habet: idque vicinum dicit Cluſio cap. XI, in colle ſitum ad flumen *magnum & imperuium*, μέγα καὶ ἀπόρευτον, cap. XX, qui Clanis eſt, vt aliud non poſſit eſſe quam Oruieto. *Vrbs* autem illa *Vetus* creditur Plinii *Herbanum*, quod in Etruriæ oppidis nominat, fuiſſe.

CLXXXII.

Supra illud, ad eumdem amnem, vbi e paludibus emergit, poſita vrbs vetus *Cluſium** eſt, nunc Chiuſi dicta, olim regia Porſenæ. Liuius lib. II cap. 19 *Traquinii ad Lartem Porſenam, Cluſinum regem, perfugerant.* Polybius lib. II cap. XXV Κλύσιον ἀπέχει ἡμερῶν τριῶν ὁδὸν ἀπὸ τῆς Ῥώμης, *Cluſium tridui ſpatio ab Roma abeſt.* Liuius lib. V cap. XXXIII *auctor Cluſium oppugnandi.* Virgilius lib. X verſ. 167

- - - - - *qui mœnia Cluſî*
Quique vrbem liquere Coſas.

Ab hac vrbe longa illa palus *Cluſina* cognominatur, vulgo Chiana Palude: Straboni lib. V pag. 157 ἡ λίμνη ἡ περὶ Κλύσιον, *lacus qui circa Cluſium eſt.* Fluvius *Clanis* perfluit, vulgo *la Chiana.* Tacitus annal. I cap. LXXIX *Auditæ municipiorum & coloniarum legationes, orantibus Florentinis, ne Clanis ſolito alueo demotus in amnem Arnum transferretur.* Silius lib. VIII verſ. 454

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Senæ.

CLXXXIII.

* Liuius X. c. 25. *Vere inde primo relicta ſecunda legione ad Cluſium, quod Camars olim appellabant.* Oroſii tempore *Tuſcia* dicebatur. Ita enim is lib. II. c. 19. *Galli Senones, cum vrbem Cluſini, quæ nunc Thuſcia dicitur, obſiderent, legatos Romanorum in acie aduerſum ſe viderunt pugnantes.*

CLXXXIII.

Sequitur tertia pars Etruriæ, a Clani & Marta fluuiis ac Volsiniensi lacu vsque ad Tiberim. In supremo, ad radices Apennini *Tusci*, villa Cæcilii Plinii, erant, quam ipse lib. v epist. vi diligentissime descripsit. Ad Tiberim sita est, sed fontibus propinquum: dextra an sinistra ripa, non liquet. Cluuerii Tabula in sinistra: sed nomen *Tusci* videtur dextram postulare, quia in plerisque Tuscos siue Etruscos alueus Tiberinus finit. Inde Arretium versus Harduinus ad lib. III cap. v Plinii *Clusinos nouos* locat, nec illos vero longe a fontibus Tiberinis. Id quod in Emend. XXXVI ex fragmento quodam Itinerarii Antoniniani contra Holstenium, qui veteres, nouos Clusinos vni loco inclusos vult, illustrat. Sane ibidem adhuc locus *Chiusi* vocatur, qui facit, vt adsensum faciliorem præbeamus. *Clusini* autem *veteres* sunt, qui *Clusium* ad Clanis paludem incoluerunt, cuius insalubritas aeris videtur caussa migrationis exstitisse.

CLXXXIV.

Arretium, vulgo Arezzo, etiam ex antiquis oppidis Etruriæ est, prope Arnum & Clanem situm, Polybio lib. II cap. XIX Ἀῤῥητίνων πόλις, *vrbs Arretinorum.* Cicero lib. XVI epist. XII *quum Cæsar Arretium occupauisset.* Cæsar ipse Civ. I. cap. XI *ab Arimino Antonium cum cohortibus quinque Arretium mittit.* Silius lib. v vers. 123

Arretî muros, Coriti nunc diruat arcem.

Triplices Arretinos facit Plinius lib. III cap. v, *Veteres, Fidentes,* & *Iulienses*, quos Harduinus locis & oppidis distinctos & separatos fuisse existimat: Holstenius autem in Cluv. p. 72 colonos nomine tantum, non re & loco, distinctos: quasi integrum nomen fuerit, COLONIA FIDENS IVLIA ARRETIVM. Sane Harduinus quoque, qui seiungit, non habet quod alio loco vestigium vel Fidentis vel Iuliensis coloniæ, a veteri Arretio separatæ, ostendat. Quamuis vero coniunctæ loco fuerunt coloniæ, tamen quæque rem suam separatam habuisse, ex inscriptione, quam iam olim Hermolaus produxit, adparet, DECVRIONES ARRETINORVM VETERVM. Sic lapides semper cum geminata RR inscriptum habent, DOMO ARRETIO Grut. pag. 520 n. 3. MVNICIP. ARRETIN. p. 372 n. 12. ORDO ARRETINORVM p. 1028.*

CLXXXV.

Supra Trasimenum lacum *Cortona* est, quæ nomen seruat, olim inter capita Etruriæ numerata. Liuius lib. IX cap. XXXVII *a Perusia, & Cortona, & Arretio, quæ ferme capita Etruriæ populorum ea tempestate erant, legati pacem fœdusque ab Romanis petentes, inducias in* XXX *annos impetrauerunt.* Et lib. XXII cap. IV *quod agri inter Cortonam vrbem Trasimenumque lacum est.* Polybius lib. III cap. LXXXII Κυρτώνιον vocat: at Ptolemæo Κόρτωνα est, vt Romanis. Silius lib. v vers. 123 *Coriti arcem*, periphrasi, vocat, vti interpretes quidam existimant. At lib. VIII vers. 473 expresso nomine

Lectos Cære viros, lectos Cortona superbi
Tarcontis domus, & veteres misere Grauiscæ.

* Sic Frontinus de Coloniis pag. 112. *Colonia Arretium Lege Augustea censita limitibus Gracchanis.*

A Cortona *Cortonensis* est. Liuius lib. XXII cap. IV *vbi montes Cortonenses Trasimenus lacus subit.*

CLXXXVI.

Ab altero lacus Trasimeni latere, iuxta Tiberim, *Perusia* est, nunc Perugia, & ipsa, vt iam in Cortona vidimus, inter capita Etruriæ antiquæ. Testimonio, ibidem producto, addo aliud eiusdem Liuii lib. X cap. XXXVII *Tres validissimæ vrbes, Etruriæ capita, Volsinii, Perusia, Arretium, pacem petiere.* Ex L. Antonii bello, quod *Perusinum* vocatur, fama vrbi adcreuit. Velleius lib. II cap. LXXIV *Antonius pulsus vndique viribus Cæsaris, Perusiam se contulerat. - - - Cæsar Perusiam expugnauit; Antonium inuiolatum dimisit. in Perusinos magis ira militum, quam voluntate sæuitum ducis.* Vrbs populosa: quod ex Liuii lib. X cap. XXXI luculente adparet. *Fabius*, inquit, *in Etruria rebellante denuo quatuor millia & quingentos Perusinorum occidit: cepit ad mille septingentos quadraginta.*

CLXXXVII.

Ipse *Lacus Trasimenus* nunc a Perusia vicina nomen habet: Romanis Punico bello fatalis. Polybius lib. III cap. LXXXII Θρασιμένην λίμνην scripsit: at Strabo lib. V p. 157 Τρασυμένην, per T, vt plerique Latinorum. At vterque falsus in penultima est, quam Latini poetæ attollunt. Ouidius lib. VI Fast. vers. 765

- - - - *Trasimenaque litora testes.*

Et Silius Italicus lib. IV vers. 740

- - - - *stagnis Trasimenus opacis.*

Et Statius lib. I Siluar. carm. IV vers. 86

- - - - *gaudet Trasimenus, & Alpes,*
Cannensesque animæ.

Sed rursus in austrum & ad lacum Volsiniensem descendamus. A lacu Tiberim versus primum fuit *Trossulum*, duobus millibus a Monte Fiasconi, vbi vestigia & nomen Trosso, vt Holstenius notauit, supersunt. Ab eo capto equites *trossuli* olim Romanis adpellati. Festus Pompeius: *Trossuli equites dicti, quod oppidum Tuscorum Trossulum sine opera peditum ceperint.* Et Plinius lib. XXXIII cap. II *Celeres sub Romulo regibusque* [equites] *adpellati sunt: deinde flexumines: postea trossuli, quum oppidum in Tuscis citra Volsinios passuum IX M. sine vllo peditum adiumento cepissent eius vocabuli.*

CLXXXVIII.

Vicinum Trossulo *Ferentinum*, cuius ruinæ & nomen prope Flasconem dicuntur superesse. Plinius lib. III cap. V memorat in Etruriæ oppidis; & Suetonius Othone cap. I *Maiores Othonis orti sunt oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atque ex principibus Etruriæ.* Et Horatius lib. I epist. XVII vers. 8 *Ferentinum ire iubebo*: de quo dubitat quidem vetus interpres, sitne Tusciæ oppidum, an Hernicorum; plures tamen de Etrusco interpretantur, idque ex textu probat Cluuerius. Vitruuius lib. II cap. VII *municipium Ferentis* dixit: & Frontinus de Tusciæ Coloniis: *Colonia Ferentinensis lege Sempronia est adsignata.* Subiacent *Aquæ Passeris*, in Tabula

Itineraria significatæ, quarum etiam mentionem Martialis fecit lib. VI epigram. XLII

Non mollis Sinuessa, feruidique
Fluctus Passeris.

CLXXXIX.

Propior Volsiniensi est lacui mons seu saltus *Ciminus*, & eodem vocabulo lacus. Virgilius lib. VII vers. 697

Et Cimini cum monte lacum lucosque Capenos.

Et Silius lib. VIII vers. 492

- - - - *Sabatia quique*
Stagna tenent, Ciminique lacus.

Inde *Ciminius*, adiectiuum, cum montis, saltus, siluæ, lacus nominibus. Liuius lib. IX cap. XXXVI *Silua erat Ciminia magis tum inuia atque horrenda, quam nuper fuere Germanici saltus.* Et post paullo: *abhorrebat a fide, quemquam externum Ciminios saltus intraturum.* Et mox: *luce prima iuga Ciminii montis tenebat.* Adde Florum lib. I cap. XVII, & Frontinum lib. I cap. II strateg. 2. Lacum quoque Strabo lib. V p. 157 Κιμινίαν λίμνην vocat. Ammianus lib. XVII cap. XVI refert, *in Ciminia Italiæ parte Succiniense oppidum ad profundos hiatus* demersum subsedisse. Forsan vbi lacus est, qui in locum successit.

CXC.

Est etiam in Tabula & Antonini itinerario *Forum Cassii*, quod in hunc tractum & ad Cimini montis radices incidit. Antonini rationes distantiarum hæ sunt itinere a Luca Romam via Clodia:

Clusio			
Vulsinios	M.	P.	XXX
Forum Cassii	M.	P.	XXXVIII
Sutrium	M.	P.	XI
Bacanas	M.	P.	XII
Romam	M.	P.	XXI.

Vestigia tradit Holstenius in Cluuer. p. 64 seq. ad Vetullam & Sutrium exstare ad ipsam veterem viam Cassiam.

CXCI.

Nec procul afuit ab his montibus *Fanum Voltumnæ*, situm circa Viterbium, nisi ipsum illud, quod quibusdam videtur, oppidum est. Liuius heic concilia Etruscorum habita refert. Lib. IV cap. XXIII *Quum duæ ciuitates legatis circa duodecim populos missis impetrassent, vt ad Voltumnæ fanum indiceretur omni Etruriæ concilium.* Et cap. XXV *Consilia ad mouenda bella in Volscorum Aequorumque conciliis, & in Etruria ad Fanum Voltumnæ agitata.* Et cap. LXI *Etruscorum concilium ad Fanum Voltumnæ frequenter habitum.* In Tabula additur *Vicus Matrini* IIII millibus a Foro Cassii in ortum solis.

CXCII.

Vlterius in ortum & lacum versus Vadimonis, fuit *Castellum Amerinum*, quod eadem Peutingerorum Tabula XII millibus a Faleriis in occasum constituitur. In hoc agro circa Castellum illud *Amerina prædia* Calpurnii Fabati, quæ progenero Plinio Cæcilio inspicienda mandauit lib. VIII epist. XX; & inter illa ipse *lacus Vadimonis*, * natantibus insulis admirandus, eadem epistola descriptus. Memorarunt hunc lacum etiam Polybius lib. II cap. XX princ. qui ὀάδμονα, correpta penultima vocat: & Liuius lib. IX cap. XXXIX *ad Vadimonis lacum Etrusci, lege sacrata coacto exercitu, quum vir virum legisset, simul animis dimicarunt.* Et Florus lib. I cap. XIII extr. *Omnes reliquias eorum* [Gallorum Senonum] *in Etruria ad lacum Vadimonis Dolabella deleuit.* Natantium in eo insularum meminere & Plinius alter lib. II cap. XCV; & Seneca Quæst. Nat. lib. III cap. XXV.

CXCIII.

Falerii autem oppidum ad Tiberim, cuius incolæ aut populus, quos ager ille habuit, *Falisci* dicti sunt. Male igitur Strabo lib. V pag. 156, aut quorum ille sententiam profert, Falerios & Faliscos, vt gentes; & Solinus, cap. de Italia, Faliscam & Falerios, vt oppida, distinguunt. Aliter Liuius, qui *Falerios* ** oppidum nominat: & *Faliscos* populum. De oppido lib. V cap. XXVII dicit proditor puerorum obsidenti Camillo, *Falerios se in manus Romanis tradidisse.* Et lib. X cap. XIV *ab Sutrio, & Nepete, & Faleriis.* Et lib. XXI cap. I post oppidorum nomina, e quibus prodigia nuntiabantur; *& Faleriis cælum findi visum.* Dionysius Halicarn. lib. I p. 16 Φαλέριον, *Falerium* vocauit. De gente autem Liuius lib. V cap. XXVI *donec M. Furius Camillus in Faliscos proficisceretur.* Et lib. X cap. XLV *Faliscos arma Etruscis iunxisse.* Zonaras quoque Tom. II p. 32 optime distinxit. Ait enim, ὁ πρὸς Φαλίσκους πόλεμος, *bellum aduersus Faliscos:* & mox, πολιορκοῦντες πόλιν αὐτῶν ἐρυμνὴν, Φαλερίους ὠνομασμένην, *obsidentes vrbem illorum permunitam, Falerios nomine.* Virgilius lib. VII vers. 695 Faliscos *æquos* laudat, quod vt Seruius ait, ab his supplementa XII tabularum legibus accesserint. Eutropius tamen lib. I cap. XVIII vrbem *Faliscos* vocat, & Frontinus de coloniis Tusciæ, *Colonia,* inquit, *Iunonia, quæ adpellatur Faliscos.*

CXCIV.

Supra Falerios est *Fescennia* Plinii, Φασκένιον Halicarnassensis prædicto loco: vbi nuptialia carmina inuenta Seruius refert, inde *Fescennina* dicta. Virgilius lib. VII, v 695

Hi Fescenninas acies æquosque Faliscos,
Hi Soractis habent arces.

CXCV.

E regione confluentis Naris in Tiberim, nunc oppidum *Orti* est, quod, vt nomen probabile facit, *Hortanum* Plinii fuit, siue Paulli Langobardi IV cap.

* Hodie Lago *di Bassanello* vel *Bassano*. Vide Fontanini de antiquitat. Hortæ.

** Varro IV L. L. c. 22. *Lucanicam dicunt, quod milites a Lucanis didicerunt, qui & Faleriis Faliscum ventrem.*

cap. VIII *Horta :* * qui ibidem & *Polimartium* aliud oppidum memorat, quod hodie Bomazzo in eodem tractu dicitur.

CXCVI.

Vt reliqua Eturiæ persequamur ad *Martam* amnem reuertendum est, qui nomen, quod in Antonini Itinerario habet, nunc quoque retinet. Hunc inter & Minionem in mediterraneis *Tarquinii* erant, vetus oppidum, de quo Liuius lib. I cap. XXXIV *Lucumo vir impiger ac diuitiis potens, Romam commigrauit, cupidine maxime ac spe magni honoris, cuius adipiscendi Tarquiniis (nam ibi quoque peregrina stirpe oriundus erat) facultas non fuerat.* Et mox: *consilium migrandi ab Tarquiniis cepit.* Et cap. XLVII oratione Tulliæ: *facesse hinc Tarquinios, aut Corinthum.* Situm Tarquiniorum idem ostendit lib. V cap. XVI, Romanis vltra Cære fuisse, quia *A. Postumius & L. Iulius per agrum Cæretem obliquis tramitibus egressi, Tarquinienses, a populationibus Romani agri redeuntes grauesque præda, oppressere.* A Græcis originem Iustinus XX cap. I tradit duxisse. Post colonia Romana facta. Frontinus de Coloniis: *Colonia Tarquinios lege Sempronia est adsignata.* Tabula Peutingeriana *Tarquinis* contracte, auferendi casu ; Strabo p. 152 Ταρκυνία ἡ πόλις: sed breui post ἐκ Ταρκυνίων.

CXCVII.

Ad mare prope Martæ ostia *Grauiscæ* sunt : Velleio lib. I cap. XV, & Tabulæ, *Grauisca,* singulari numero : ceteris plurale est. Liuius lib. XLI cap. XVI *nuntiatum, Grauiscis murum portamque de cœlo tacta.* Virgilius lib. X vers. 184

Et Pyrgi veteres, intempestæque Grauiscæ.

Et Silius lib. VIII vers. 474 - - - *veteres misere Grauiscæ.*

Colonia fuit, quod præter Velleium dicto loco, etiam Liuius significauit lib. XL cap. XXIX *Colonia Grauiscæ eo anno deducta est in agrum Etruscum, de Tarquiniensibus quondam captum.* * Incolæ *Grauiscani,* inscript. Grut. p. 407 num. I CVR. R. P. GRAVISCANORVM.

CXCVIII.

Minio amnis post Grauiscas exit. Mela turbat locum, inter Pyrgos & Castrum Nouum deducens lib. II cap. IV, qui inter Grauiscas & Centumcellas delabitur, nunc *il Mignone* dictus : nisi aliud sub Minione latet, quia MSS. & olim editi *Anio* habent, etiam praue, & Rutilius hoc loco *Inui castrum,* vers. 302. vide Holsten. p. 35. Virgilius lib. X vers. 183

Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in aruis.

Et Rutilius Numatianus lib. I vers. 279

Paullisper litus fugimus Minione vadosum,
Suspecto trepidant hostia parua solo.
Inde Grauiscarum fastigia rara videmus,
Quas premit æstiuæ sæpe paludis odor.

Ab aeris enim grauitate nomen est Grauiscarum. CXCIX.

* Vel *Hortæ.* Fontaninus putat unam e duodecim Etruriæ, quibus sui quondam reges præessent, fuisse. Augustum item Coloniam militarem eo deduxisse, ipsamque tribus Quirinæ fuisse, demonstrate marmore.

** Frontinus pag. 115, *Colonia Grauiscos ab Augusto deduci iussa est.*

CXCIX.

Ad fontes Minionis referunt *Nouem Pagos*, quos Plinius lib. III cap. V memorauit, Lucas Holstenius pag. 47 *Nouem illos Pagos fuisse existimo circa superiorem partem Minionis.* Inde quæ recto tractu via Clodia sunt Romam vsque, Tabula reuelat, & laudatus ita interpretatur Holstenius: *Roma Careias sunt* m. p. XV: *inde* IX *ad Nouas: inde porro* XVI *Bleram transeundo Sabaten & Forum Clodii, quæ Tabula coniuncta fuisse docet. Nam a Novis Sabaten* III *plus minus sunt m. p. Inde* II *sunt milliaria Oriolum siue Forum Claudii. Vnde porro Bleram sunt m. p.* IX *vel* X, *quæ in vniuersum* XVI *m. p. constituunt, quæ Tabula inter Nouas & Bleram ponit, & Cluuerius frustra mutare conatur, non perspecto vero sensu Tabulæ. Vndo certissimo liquet, Forum Claudii plane eodem loco fuisse, vbi nunc est Oriolo.*

CC.

Sic intelligimus *Forum Claudii* vbi fuerit, quod in Tabula *Foro Clodo:* in Itinerario *Forum Clodi* scribitur: plenius a Plinio *Præfectura Claudia Foroclodii* vocatur. Episcopum olim *Fori Clodii* fuisse, ex Optati Mileuitani lib. I sub finem constat, vbi cum Italiæ episcopis etiam *Donatianus a Foro Clodii* nominatur. Oppidum *Blera*, Ptolemæi πλήρα, corrupte Strabonis libro V scriptum πληράτοι, quod Casaubono legendum videtur πληρά τε, καὶ φερεντινὸν, καὶ φαλέριον. Ex ea Plinio sunt *Blerani* incolæ adpellati. Oppidum *Sabate* ad lacum cognominem est incertius. In Tabula scribitur *Sabate*, dubium, lacus an oppidum intelligatur: creditur tamen oppidum. Lacus autem eodem vocabulo nominatur. Pompeius Festus: *Sabatina* [tribus] *a lacu Sabate dictâ.* Et in Etruriæ lacubus Strabo p. 157 Σαβάτα connumerat. Silio lib. VIII vers. 491. lacus sunt *Sabatia stagna :* Columellæ lib. VIII cap. XVI *Sabatinus lacus.* Proculi verba, Lege LXIX Dig. de contrahenda emtione, videntur aliquid vitii traxisse. *Rutilia Polla*, inquit, *emit lacum Sabatenem angularium.* Suspecta vox *angularium*, visa ex adiacentis oppidi non antiquissimi, *Anguillara*, per glossam aut aliter accessisse. Hodie *lago di Bracciano* dicitur ab oppido, quod adiacet ripæ australi. *Careias* supra vidimus ex Tabula ab Holstenio definitas.

CCI.

Hinc in septemtrionem sunt *Sutrium, Nepet, Soracte*, & alia. *Sutrium* celebris vrbs, & antiqua colonia Romanorum, eisque *claustra Etruriæ*, vt Liuius censet lib. IX cap. XXXII. Nam *post septem annos quam Galli vrbem ceperunt, Sutrium deducta colonia est*, vt Paterculus lib. I cap. XIV numerauit. Auxit Augustus, a quo COLONIA IVLIA SVTRIN. in veteri lapide apud Grut. p. 302 n. I adpellatur. Plinius lib. III cap. V *colonia Sutrina:* & incolæ *Sutrini.* Liuius dicto loco; *Aduenientibus Romanis, Sutrini benignius commeatus in castra aduexere.* Situm Antoninus Via Clodia ita definiuit:

Foro Cassii			
Sutrium	M.	P.	XI
Baccanas	M.	P.	XII
Romam	M.	P.	XXI.

CCII.

Nepet oppidum ſuccedit Romam verſus, quod ita ſcribendum eſſe Sigonius ad Liuii VI cap. IX contendit. Ibi: *legati ab Nepete ac Sutrio auxilium aduerſus Etruſcos petentes veniunt.* Hic ſextus caſus: primo Plin. III cap. V *Herbanum, Nepet, Nouem pagi.* Atque ita Sigonius in Liuii lib. VI cap. IX extremo, *Nepet exercitus ductus*, quarto caſu: & lib. XXVII cap. IX *Eæ* [coloniæ] *fuere Ardea, Nepet, Sutrium.* Vtrobique libri vulgati Nepete. Paterculus lib. I cap. XIV *Nepe* libris optimis habet. *Poſt ſeptem annos*, inquit, *quam Galli vrbem ceperunt, Sutrium deducta colonia eſt, & poſt annum Setina: nouemque interiectis annis, Nepe.* Tabula etiam *Nepe*: at Ptolemæus Νέπετα. Inde *Nepeſinus* deriuatum, vt *ager Nepeſinus*, Liuii lib. V cap. XIX: & veteri inſcriptione apud Gruter. p. 441 n. 7 MVNICIPIBVS NEPESINIS. Sic enim colonia fuit, vt iure municipii etiam vteretur. Frontinus autem, coloniarum menſor, *colonia* dixit *Nepenſis*.

CCIII.

Inde in ſeptemtrionem, Tiberim verſus eſt mons *Soracte*, in Faliſcorum finibus. Horatius lib. I oda IX

Vides, vt alta ſtet niue candidum
Soracte.

Ad radices montis in tumulo oppidum fuit, ſaltem arx eodem vocabulo: quo Holſtenius p. 56 refert Virgilii verba lib. VII Aen. verſu 696

Hi Soractis habent arces, Flauiniaque arua.

Apollini mons ſacer erat, cuius fanum ibi, & ſingularis per prunas currendi religio. Aeneid. XI verſ. 785

- - - *ſancti cuſtos Soractis Apollo.*

Et Silius Italicus lib. VIII verſ. 493

- - *qui ſacrum Phœbo Soracte frequentant.*

Modum religionis illius idem Virgilius lib. XI ſcripſit verſ. 787, & Silius lib. V verſ. 178. *Flauina* autem, vnde *Flauinia arua* modo Virgilius dixit, incerti ſitus eſt. Idem Silius lib. VIII verſ. 491

Quique tuos Flauina focos, Sabatia quique
Stagna tenent, Ciminique lacum.

CCIV.

Ad orientale latus Soractis montis, vt Holſtenius monſtrat, *Aqua Viua* fuit, olim epiſcopale oppidum, inter cuius rudera & veſtigia ædificiorum fons vberrimus ſcaturire viſitur, qui vulgari ſermone dicitur *la fontana de Aqua viua.* Exſtat in Tabula, & Itinerario Hieroſolymitano XXXII millibus paſſuum ab Roma.

CCV.

A monte, Romam verſus, eſt locus in Tabula & Hieroſolymitano *Ad Viceſimum*, qui per ſe ab vrbe diſtantiam ſignificat.

CCVI.

Magis inde in auſtrum vergebat potens olim & ditiſſima ciuitas, plurali nomine *Veii* adpellata: vnde aſſidui Romanis & anniuerſarii Romanis, vt Florus lib. I cap. XII dixit, hoſtes veniebant. Liuius lib. V cap. XIX *Ve-*

ios fata adpetebant: & cap. XXII *nuntiatum est Veios captos.* Tam vicina Romæ vrbs fuit, *vt* XVIII *milliario abesset*, Eutropio obseruante lib. I cap. XVII. Sed nimius est numerus Eutropii, & in Tabula tantum XII colliguntur: ac Dionysius Halicarnassensis lib. II pag. 116 ἀμφὶ τοὺς ἑκατὸν σταδίους, *ad centum stadia* plus minus, id est XII milliariis & 10 passibus remouet ab Roma. Oppidani *Veientes* & *Veientani:* vtrumque etiam commune aliis rebus adiectum nomen. Cicero lib. I de Diuinat. cap. XLIV *In annalibus habemus, Veienti bello, quum lacus Albanus præter modum creuisset, Veientem quemdam ad nos hominem nobilem profugisse, eumque dixisse, ex fatis, quæ Veientes scripta haberent, Veios capi non posse, dum lacus is redundaret.* Liuius lib. II cap. XLVIII *Veiens hostis.* Et lib. V cap. XXVII *Veientium exitus.* Et Ouidius Fast. II vers. 195 *Veientibus aruis.* Rursus Liuius lib. V cap. XXI *in Veientana arce.* Eutropius lib. I cap. XVIII *Veientani rebellauerunt.* Et Plinius quoque lib. III cap. V *Veientanos* dixit pro *Veientibus.* Capta vrbs sexennio ante Romam a Gallis captam, vt Cicero dicto loco adnotauit: nec vero deleta, vt consilia agitauerint Romani, vrbe sua incensa, eo migrandi, quod Camillus dissuasit teste Liuio lib. V cap. LI. Stabat etiam post Punicum bellum. Idem lib. XXXII cap. IX *de cœlo tacta erat via publica Veiis.* Et colonia aliquando Veios deducta. Libello de Coloniis, quem Frontino tribuunt, forte excerptum ex illius libro: *Colonia Veius* [sic scriptum est] *priusquam oppugnaretur* [al. suppleretur] *ager eius militibus est adsignatus ex lege Iulia.* Post ita sensim decreuit, vt tandem ne vestigium superesset; ac difficulter locus inuentus ac monstratus ab Holstenio est aduersus Cluuerium p. 54, in colle scilicet prærupto, opposito insulæ Farnesiæ, nunc Isola: quod cum Dionysio Halicarnassensi lib. II pag. 116 consentit, κεῖται dicenti, ἐφ' ὑψηλοῦ σκοπέλου καὶ περιῤῥῶγος.

CCVII.

Inter Veios & Tiberim in ripa fuit *Capena* oppidum, in eiusque agro *Lucus* & *Fanum Feroniæ.* Liuius lib. V cap. X *Bellum multiplex fuit eodem tempore, & ad Veios, & ad Capenam, & ad Falerios, & in Volscis.* Et lib. XXII cap. I *Prodigia ex pluribus simul locis nuntiata: Capenæ duas interdiu lunas ortas,* & cetera. Municipium fuit, * quod ex inscriptione in monte Soracte apud Gruter. p. 466 n. 6 adparet,

V. M. SELICI CLE
MENTIS SEVIRI
MVNICIPIO CA
PENAT.

nam *Capenates* oppidani & accolæ. Liuius lib. V cap. VIII *Auctum est bellum aduentu repentino Capenatium & Faliscorum. Hi duo Etruriæ populi, quia proximi regione erant, deuictis Veiis, bello quoque Romano se proximos fore credebant.* Hinc situs Capenæ coniicitur & populi Capenatium. Et cap. XXIV *Corneliis. Faliscum bellum, Valerio ac Seruilio Capenas sorte euenit.* Et mox: *Ea clades Capenatem populum subegit.* In horum agro, vt prædixi, *Lucus* fuit

* Et fortassis antea colonia. Nam Frontini *Colonia Capis* vitiose scriptum videtur pro *Colonia Capenas*, vti *Colonia Nepis* pro *Nepetensis.*

it *Feroniæ*, * eiusdemque diuæ *fanum.* Liuius lib. XXVII cap. IV *in agro Capenate ad Lucum Feroniæ:* vbi, cap. V, ipsi Romani supplicationem indixerunt: etsi *templum* Hannibal spoliauerat, lib. XXVI cap. XI. Et lib. XXXIII cap. XXVI *Aedes Feroniæ in Capenate de cælo tacta erat.* Virgilius lib. VII vers. 697

Et Cimini cum monte lacum, lucosque Capenos.

CCVIII.

Hinc in austrum recedunt *Saxa Rubra*, oppidulum propinquum Romæ, seu ponti Muluio, in Flaminia via. Cicero Philipp. II cap. XXXI *Quum hora diei decima fere ad Saxa Rubra venisset, delituit in quadam cauponula.* Liuius lib. II cap. XLIX *Ita fusi retro ad Saxa Rubra, pacem supplices petunt.* Et Tacitus III Hist. cap. LXXIX *Antonius per Flaminiam ad Saxa Rubra, multo iam noctis, serum auxilium venit.* Aurelius Victor maior in Maxentio: *tandem vrbe in Saxa Rubra, millia ferme nouem, ægerrime progressus.* Et Hierosolym. Itinerario IX millibus ab Roma locantur *Rubræ*, subaudi, *petræ*, vt Martialis lib. IV epigram. LXIV dixit

Fidenas veteres, breuesque Rubras.

CCIX.

Prope aberat *Cremera* amnis, funestus Fabiorum clade. Liuius lib. II cap. XLIX *ad Cremeram flumen perueniunt. Is opportunus visus locus communiendo præsidio.* Florus lib. I cap. XII *cæsi apud Cremeram trecenti.* Et Ouidius lib. II Fastor. vers. 205

Vt celeri passu Cremeram cepere rapacem.

Castellum ad flumen Fabii condiderunt, cuius præsidio & amne se tutarentur: id quod Dionysius Halicarnassensis τὸ ἐν Κρεμέρᾳ φρούριον, *castellum Cremeræ impositum* nominat: quod Etrusci expugnarunt. Liuius dicto loco: *Veientes, excito ex Etruria exercitu, præsidium Cremeræ oppugnant.*

CCX.

Infra hoc flumen erat locus *Ad sextum* dictus, puta, milliarium ab Roma, e regione vrbis, notatus in Tabula Peutingeriana: supra amnem, vel prope fontes eius, *Baccanæ*, quæ itinere Antonini per viam Clodiam hac ponuntur distantia:

Foro Cassii			
Sutrium	M.	P.	XI
Baccanas	M.	P.	XII
Romam	M.	P.	XXI.

In confinio Cæretanorum & Veientium fuit oppidum *Artena*, a regibus olim euersum, vt Liuius testatur lib. IV extremo.

CCXI.

Hæc de mediterraneis in hac Etruriæ parte tertia vsque ad Romam perducta: supersunt maritima, aut mari vicina a Minione fluuio vsque ad Tiberim eiusque ostia. Inter Minionem & Centumcellas in Maritimo itinerario sunt *Algæ*, ita, quod Holstenius obseruauit, nominatæ, quia isthic totum litus alga oppletum semper conspicitur.

* Hinc fortasse Frontini pag. 123 *Lucoferonia* pertinet. Nam interpretatio W. Goesii in indice Geographico parui momenti est.

CCXII.

Inde III millibus a mari sunt *Aquæ Tauri*, calidæ, a tauro, vt aiunt, inventæ & nomen adeptæ. Tabula, vt alias thermas, insigni monimento ornauit, cuius restare dicuntur structurarum nonnullæ reliquiæ. Ab his sunt Plinii lib. III cap. V *Aquenses cognomine Taurini.* Rutilius Itinerario a versu 249 descripsit mirifice:

Nosse iuuat Tauri dictas de nomine thermas,
Nec mora difficilis millibus ire tribus.
Non illic gustu latices vitiantur amaro
Lymphaque fumifico sulfure tincta calet.
Purus odor mollisque sapor dubitare lauantem
Cogit, qua melius parte petantur aquæ.
Credere si dignum famæ, fragrantia taurus
Inuestigato fonte lauacra dedit:

CCXIII.

Tribus millibus ab *Algis Centumcellæ* in litore sunt, villa Traiani, cum egregio portu, quem mirandis operibus idem princeps elaborauit. Plinius lib. VI epist. XXXI *Euocatus in consilium a Cæsare nostro ad Centum Cellas (hoc loco nomen) longe maximam cepi voluptatem.* Et sectione XV eiusdem epistolæ: *Villa pulcherrima cingitur viridissimis agris: imminet litori, cuius in sinu quam maximus portus, velut amphitheatrum. Huius sinistrum brachium firmissimo opere munitum est: dextrum elaboratur. In ora portus insula adsurgit,* & reliqua. Insula autem facticia, ingentibus saxis constructa, *vt illatum vento mare obiacens frangat.* Et extrema epistola: *Habebit hic portus etiam nomen auctoris:* quod aliquamdiu ita fuit, & a Ptolemæo Τραϊανὸς λιμὴν *Traianus Portus* vocitatur: posteriores autem Centumcellarum nomen reduxerunt, vt ex Itinerario maritimo constat, & illo Rutilii vers. 237

Ad Centumcellas forti deflexímus austro,

qui ibidem portum non minus industrie, quam Plinius, descripsit:

Molibus æquoreum concluditur amphitheatrum,
Angustosque aditus insula facta tegit.
Attollit geminas turres, bifidoque meatu
Faucibus arctatis pandit vtrumque latus.

Vel locus antea oppidulum habuit, vel villa Traiani in oppidum excreuit, quod hodie *Ciuita Vecchia* adpellatur, insigni adhuc portu præditum. Procopius certe lib. II Goth. cap. VII vocat πόλιν ἐπιθαλασσίαν, λόγου πολλοῦ ἀξίαν, Κεντουμκέλλας ὄνομα, *vrbem maritimam memorabilem, Centumcellas nomine.* De Tabula, & gemino itinere Antonini per oram, vbi itidem *Centumcellæ* adpellantur, superuacaneum erit addere.

CCXIV.

In eadem Tabula subsequitur in litore *Castrum nouum*; quod etiam Liuii lib. XXXVI cap. III, qui in coloniis numerat; & Melæ II cap. IV, & Antonini est: & postea, sed reductæ a mari, *Aquæ Apollinares*, quas Cluuerius cum Cæretanis confundit, improbante Holstenio pag. 35. nam longius absunt

sunt a Cære, vt ex itinere ab vrbe Cosam, adparet. Inde in Tabula est *Punicum* vel castrum vel oppidum in litore, VIIII millibus, at verius III millibus, passuum secundum Itinerarium maritimum a Castro nouo: & vltra, post VI millia passuum, *Pyrgi*, pluribus memorati. Mela dicto loco post illa quæ citra Tiberim sunt: *vltra*, *Pyrgi, Minio, Castrum nouum.* Plinius in Italiæ descriptione: *Grauiscæ, Castrum nouum, Pyrgi.* Virgilius lib. X vers. 184

Et Pyrgi veteres, intempestæque Grauiscæ.

Et Rutilius lib. I vers. 223

Alsia prælegitur tellus: Pyrgique recedunt,
Nunc villæ grandes, oppida parua prius.

Martialis lib. XII epigram. II *litoreos Pyrgos* dixit. Coloniam fuisse, ex Liuii lib. XXXVI cap. III probatur. *Liuium Prætorem*, inquit, *contentio orta cum colonis maritimis paullisper tenuit - - - Ostia, & Fregenæ, & Castrum nouum, & Pyrgi, & Antium, & Tarracina & Minturnæ & Sinuessa fuerunt, quæ cum prætore de vacatione certauerunt.* Nunc ibi oppidulum *S. Seueræ.*

CCXV.

Inter Pyrgos & Alsium Tabula X; Antoninus XVI millia habet passuum, interiecto loco *Ad Turres.* Adeo incerti sunt itinerariorum numeri. Interfluit etiam *Cæretanus amnis*, quem Plinius memorat, ab oppido *Cære*, quod intus est, decurrens in mare. Plinius: *Grauiscæ, Castrum nouum, Pyrgi. Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus*, M. *pass. quatuor*, *Agylla a Pelasgis conditoribus dictum. Alsium, Fregenæ.* Fluminis quoque Virgilius mentionem facit, verum etiam sine proprio nomine, ab vrbe, quam præfluit, denominati, Aeneid. VIII vers. 597

Est ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem.

Est quidem *Cære* alias ἄκλιτον nomen, vt Liuius dixit lib. I cap. II, *ad Mezentium Etruscorum regem confugiunt, qui Cære, opulento tum oppido, imperitans, haud grauatim socia arma Rutulis iunxit.* Et lib. IX cap. XXXVI *Cære educatus apud hospites.* Vetus vrbis nomen *Agyllæ* fuisse, tradunt etiam Dionysius, Strabo, Stephanus: atque ideo Virgilius Cære Agyllinam vrbem lib. VII vers. 652 dixit:

Ducit Agyllina nequidquam ex vrbe sequutos
Mille viros. Et lib. VIII vers. 478
Haud procul hinc saxo colitur fundata vetusto
Vrbis Agyllinæ sedes, & cetera.

Oppidani *Cærites*, correpta media: & *Cæretes*, media porrecta. Liuius lib. VII cap. XIX *prædæ partem in Cæritum fines auectam:* & cap. XX *Cærites belli terror incessit.* Et Gruteri inscript. p. 214 MVNICIP. CAERITVM. nam municipium fuit, quod etiam alio lapide p. 485 n. 5 MVNIC. CAER. legitur. Altera forma in illo Virgilii est lib. X vers. 183

Qui Cærete domo, qui sunt Minionis in aruis.

Est & tertia forma *Cæretanus.* Rutilius vers. 225

Iam Cæretanos demonstrat nauita fines,
Aeuo depoſui nomen Agylla vetus.

Olim magna & clara vrbs Cære, Strabonis ætate ἴχνη σώζει μόνον, *ſolum veſtigia ſeruat.* Prope vrbem ſunt *Aquæ Cæretanæ,* τὰ πλησίον θερμὰ, ἃ καλοῦσι Καιρετανὰ, vt Strabo dicit p. 152, quo Romani θεραπείας χάριν, *valetudinis cauſſa,* frequentius itabant. Nunc Cære dictum *Ceruetere* caſtrum, ſiue vt pronunciant, *Cervetr.*

CCXVI.

Proſequenti litus illud Romam verſus, occurrit proxime *Alſium,* XVIII millibus a Portu Auguſti, vt ex itinere Antonini liquet, quod ſpatium ad oſtia fere *Aronis* fluminis, quod ex Sabatino lacu delabitur, deducit. Confirmat lapis ibidem repertus, in quo eſt DECVR. COLON. ALSIENSIS. Id enim gentile & poſſeſſiuum eſt. Cicero lib. IX epiſt. VI *quum ille* [Cæſar] *ſcripſiſſet, ſe in Alſienſe venturum.* Et pro Milone cap. XX *ſciebat Pompeium in Alſienſi eſſe.* Ipſum oppidum *Alſium* præter Plinium, quem ſupra produximus, memoratur Velleio, qui lib. I cap. XIV refert, circa finem I Punici belli *Aeſulum & Alſium colonis occupata.* Et Silius originem ad Troiana tempora & ad Aleſum, Agamemnonis amicum, refert lib. VIII verſ. 475

Nec non Argolico dilectum litus Aleſo,
Alſium, & obſeſſæ campo ſqualente Fregenæ.

Sic enim legendum: non Fregellæ, vt editum. Strabo & Ptolemæus Ἄλσιον; regio, *Alſia tellus,* Rutilio, vt paullo ante vidimus.

CCXVII.

Poſt Alſium tandem ſequitur oppidum *Fregenæ* apud Plinium & Antoninum medio inter Alſium & Portum Romanum loco, vtrimque IX M. P. vti in itinere eſt ab Roma Centumcellas. Liuius quoque lib. XXXVI cap. III in maritimis coloniis *Fregenas* numerauit, cuius verba in *Pyrgis* paullo ante ſunt producta. Strabo lib. V pag. 156 Πύργοι καὶ Ἄλσιον καὶ Φρεγηνία, quod mediam in *Fregenæ* productam arguit. Et Silii modo prolatus verſus huc referendus eſt, in eoque *Fregenæ,* non *Fregellæ,* legendum, quia *litus* deſcribit ab Aleſo ſiue Haleſo amatum, in quo Alſium eſt: Fregellæ vero longe hinc remotæ ſunt, nec in litore poſitæ, ſed in mediterraneis Latii adiecti. Cluuerius etiam Plinii epitomam XIX correxit *Fregenæ* ſubſtituens, vbi *Fregellæ* lectum vulgo eſt. Fregellas enim coloniam deductam iam tum ſupra lib. VIII cap. XXII Liuius memorauerat.

CCXVIII.

Intus ſupra Fregenas in Tabula eſt *Bebiana,* puta, villa: & propius vrbem *Lorium,* quod etiam Antoninus itinere ab Roma per Tuſciam Arelatum vſque habet, XII millibus ab vrbe remotum. quam diſtantiam Eutropius lib. VIII cap. IV firmat, de Antonino Pio dicens, *Obiit apud Lorium, villam ſuam, milliario ab vrbe* XII. quod plenius metaphraſtes exſcripſit, τῆς Ῥώμης πόῤῥω δυοκαίδεκα σημείων, *duodecim milliariis ab Roma.* De eodem Capitolinus cap. XII *ſpiritum reddidit apud Lorium.* Scribitur etiam

Lauriu

Laurium. Ibidem cap. I *Natus in villa Lanuuina: educatus Lauri in Aurelia.* ad hanc viam enim pertinet. Sed dubitatur de ſcriptura, quia & heic in Palat. codice *Lori* eſt, quod etiam Salmaſio adprobatur. Euſebius quoque, ſeu potius Hieronymus in chronico, etiam de Antonini morte *Lorium* dixit. Victoris epitoma in eodem principe plurari forma: *apud Lorios, villa propria, millibus paſſuum duodecim ab vrbe, febri conſumtus eſt.*

CCXIX.

Tandem etiam de *Mæſia ſilua,* ab Anco rege Veientibus ademta, aliquid addendum eſt. Liuius de ea lib. I cap. XXXIII *Nec vrbs tantum hoc rege creuit, ſed etiam ager fineſque: ſilua Mæſia Veientibus ademta: vſque ad mare imperium prolatum.* Plinius quoque eiusdem meminit lib. VIII cap. LVIII. *In Mæſia ſilua,* inquit, *Italiæ, non niſi in parte reperiuntur hi glires.* Cluuerius cum aliis ponit in mediterraneis ad Baccanum caſtellum & Cremeram amnem: at Holſtenius, vir peritiſſimus locorum, cenſet pag. 56, fuiſſe haud dubie propius mare & oſtia Tiberis circa Maccareſe. Hæc de Etruria, quanta cognoſci potuerunt. Sunt pauca oppida, vt *Cortuoſa* & *Contenebra* apud Liuium lib. VI cap. IV, de quorum ſitu nihil conſtat, ideoque non prætermiti non potuerunt.

V M B R I A.

CCXX.

VMBRIA Etruriæ ab ortu ſolſtitiali opponitur, comprehenſa Supero mari & Rubicone, Tiberi, Nare, Aeſi fluminibus, per Apenninum in duas partes diuiſa. Græcis Ὀμβρικὴ eſt, quaſi ab ὄμβρος, *imber,* hoc eſt ab inudatione. Plinius lib. III cap. XIV *Vmbrorum gens antiquisſima Italiæ exiſtimatur, vt quos* OMBRIOS *a Græcis putent dictos, quod inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent.* Alii, quod Solinus Cap. de Italia ex Boccho refert, *Gallorum veterem propaginem* Vmbros eſſe tradiderunt, quod de prioribus difficulter probauerit: de Senonibus autem, qui poſtremi in Italiam venerunt, conciliatur ita, vt maritimam Vmbriam, quæ inter mare & Apenninum eſt, a Gallis concedas occupatam fuiſſe, eosque Vmbris permiſtos poſtea habitaſſe, nec vero prouinciæ Galliæ ab Romanis attributos eſſe: id quod ſupra de Gallia Ciſalpina eſt pluribus demonſtratum. Sed quoquo modo Græcorum deriuatio vocis, vel adluſio ſe habet; Latini vocali quinta ſcripſerunt, quod Stephani quoque breuiator agnoſcit, qui poſtquam Ὀμβρίκους & Ὄμβρους Græce dixiſſet adpellari; addit, λέγονται Οὔμβροι παρὰ τοῖς Ἰταλικοῖς συγγραφεῦσι, *dicuntur ab Italis ſcriptoribus Vmbri:* Propertius lib. I extremo de patria ſua:

> *Proxima ſuppoſito contingens Vmbria campo*
> *Me genuit terris fertilis vberibus.*

Cultores *Vmbri;* ſinguli, *Vmber.* Catullus carm. XXXVIII

> *Si vrbanus eſſes, aut Sabinus, aut Tiburs,*
> *Aut porcus Vmber, aut obeſus Etruſcus.*

Et Præneſtino marmore, vt Gruterus refert p. 72 n. 5

QVOS

QVOS VMBER SVLCARE SOLET, QVOS TVSCVS ARATOR.

Maritima Vmbria, saltem magna illius pars, quod a Gallis Senonibus habitata fuerat, quamlibet postea inter ciues distributa, a pristina condition e *Ager Gallicus*, siue *Gallicanus* haut desiit vocitari, vt supra pag. 516 demonstrauimus. Adlatis ibi testimoniis aliquot noua adiunxisse liceat. Cicero pro Sextio cap. IV *non obscure Pisauri, & in aliis agri Gallici partibus in illa coniuratione versatus.* Liuius lib. XXXIX cap. XLIV *coloniæ duæ, Potentia in Picenum; Pisaurum in Gallicum agrum, deductæ sunt.* Et Plinius lib. III cap. XIV *Iungitur his sexta regio, Vmbriam complexa agrumque Gallicum circa Ariminum.*

CCXXI.

Strabo lib. V pag. 157 de Vmbris ait, ἀπὸ Ῥαβέννης ἀρξάμενοι, *inde a Rauenna incipiunt colere:* nos vero a supra constituto termino, Rubicone fluuio incipiemus. Nihilominus in mediterraneis pars illa, quæ circa Sapem fuit fluuium, inde *Tribus* adpellata *Sapinia*, Vmbriæ etiam a Liuio adiudicatur lib. XXXI cap. II. *C. Appium,* inquit, *præfectum sociûm, hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappiniam vocant, agrum Boiorum inuadere iussit.*

CCXXII.

Post Rubiconem est *Ariminus* amnis, & ad ostium eius oppidum *Ariminum.* Pompeius Festus: *Ariminum a nomine fluminis propinqui est dictum.* Plinius lib. III cap. XV *Ariminum colonia cum amnibus Arimino & Aprusa.* Amnis *Aprusa* ab altera parte oppidum prælabitur, quod nomen corrupte in Rimino conseruat. Memoratum a pluribus. Cicero lib. XVI epist. XII *Quum Cæsar Ariminum, Pisaurum, Anconam occupauisset.* Ipse Cæsar Civ. I cap. VIII de se: *Cognita militum voluntate, Ariminum cum ea legione proficiscitur.* De accentu Lucanus nos edocet lib. I vers. 231

Vicinumque minax inuadit Ariminum, vt ignes
Solis lucifero fugiebant astra relicto.

CCXXIII.

Inter Ariminum & Pisaunum medio tractu *Crustumium* flumen est. Plinius dicto loco: *In ora fluuius Crustumium:* Et Lucanus lib. II vers. 405

\- - - *veloxque Metaurus,*
Crustumiumque rapax, & iuncto Sapis Isauro.

CCXXIV.

Oppidum *Pisaurum* nunc Pesaro, dictis locis Cicero memorauit: & Cæsar Civ. I cap. XI *Pisaurum, Fanum, Anconam singulis cohortibus occupat.* Colonia fuit, vt paullo ante ex Liuii XXXIX cap. XLIV perceptum est, qui etiam annum deductionis notauit: etiam Velleius lib. I cap. XV *Cn. Manlio Volsone & Fuluio Nobiliore* COSS. *Bonona deducta colonia, abhinc* annos ferme CCXVII: *& post quadriennium, Pisaurum & Potentia.* Et Gruteri Thesauro p. 433 n. I PATRONO COLONIARVM PISAVR. ET FANEST. Exit iuxta eam eiusdem vocabuli flumen. Plinius lib. III cap. XIV *Pisaurum cum amne.*

amne. Vibius Sequester: *Pisaurus, qui & Isaurus, vt Lucanus: a quo Ciuitas Pisaurum, de qua Catullus* [carm. LXXXI] *moribunda sede Pisauri: decurrit in Hadriaticum.* Lucani versum modo vidimus.

CCXXV.

Quod proxime in ora memorabile sit, *Fanum Fortunæ* est. Sic plene nominat Plinius cap. XIV *coloniæ, Fanum Fortunæ, Pisaurum cum amne.* Et Tacitus Hist. III cap. L *Exercitus ducesque ad Fanum Fortunæ iter sistunt.* Ac Strabo lib. V pag. 157 τὸ ἱερὸν τῆς Τύχης. Aliquando simpliciter *Fanum* dicitur: item *colonia Fanestris.* Cæsar dicto cap. XI *Pisaurum, Fanum, Anconam.* Sidonius lib. I epist. V *Hinc Ariminum Fanumque perueni.* Et Vitruuius lib. V cap. I *colonia Iulia Fanestris.* Et inscriptio in Gruteri Thes. p. 416 n. 8 COL. IVL. FANESTRIS. * Et pag. 475 n. 7 ORIVNDVS COLONIA IVLIA FANO FORTVNAE.

CCXXVI.

Ex modico interuallo *Metaurus* fluuius, ab Apennino per Vmbriam delapsus, in mare se effundit. Plinius: *in ora flumen Aesis: Senogallia: Metaurus fluuius.* Liuius lib. XXVII cap. XLVII *alter per vada nota Metaurum flumen tranauit.* Et Silius lib. VIII vers. 450

Vortice contorquens vndas per saxa Metaurus.

Horatius quoque lib. IV oda IV de Nerone, Asdrubalis victore:

Quid debeas, o Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Deuictus.

CCXXVII.

Proximum flumen memorabile, *Sena* est, siue *Senna* ἐπενθετικῶς. Silius lib. VIII vers. 455 post alia fluuiorum nomina,

Et Clanis, & Rubico, & Senonum de nomine Sena:

Sic enim legendum, quia de fluminibus agitur, non de oppidis; minus de Senis, Etruriæ ciuitate & colonia. Lucanus lib. II vers. 406

Crustumiumque rapax & iunctus Sapis Isauro,
Sennaque, & Hadriacas qui verberat Aufidus vndas.

Cluuerio est is, qui nunc Cesano dicitur, IV millibus ante Senogalliam. nam hanc qui adluit in Tabula itineraria vocatur *Misus*, nunc Nigola vulgo, etiam non nullis Misa.

CCXXVIII.

Senogallia ad Misum est, cuius vel nomen originem prodit. Plinius dicto loco: *in ora flumen Aesis: Senogallia, Metaurus fluuius.* Et Strabo p. 157 ἔστι ὁ μὲν Αἶσις μεταξὺ Ἀγκῶνος καὶ Σηνογαλλίας, *Aesis est inter Anconam & Senogalliam fluuius.* Dicitur etiam simpliciter *Sena.* Liuius lib. XXVII cap. XLVI *Ad Senam castra alterius consulis* [Liuii Salinatoris] *erant: & quingentos inde ferme passus Asdrubal aberat.* Et Eutropius lib. III cap. X *Asdrubal apud Senam, Piceni ciuitatem, in insidias compositas incidit.* Additur in Tabula veteri separatim *Galli,* breuiatum cognomen, quod plene est *Sena Gallica,*

* Adde Gruter. pag. 625 n. 9.

Gallica. Gentile *Senensis.* Cicero in Bruto cap. XVIII *quos* [ludos] *Salinator Senensi prœlio vouerat.* Et Liuius dicto libro XXVII cap. XXXVIII *colonos maritimos* enumerat, qui vacationem dicebantur habere, cuius caussa hi populi ad senatum venerint: *Ostiensis, Alsiensis, Antias, Anxuras, Minturnensis, Sinuessanus, & ab supero mari Senensis.* E quibus simul elucet, coloniam fuisse, quia *colonis* maritimis adnumeratur. Frontinus de Coloniis libro, aut quisquis auctor est vel excerptor, etiam *Senogalliensis ager* dixit.

CCXXIX.

Aesis, Αἶσις, fluuius qui Vmbriam a Piceno seiungit, satis iam ex Plinio & Strabone in Senogallia, etiam antea, delineatus fuit. Silius lib. VIII vers. 444 ita nominis originem ex fama, vt ait, vetusta reuelauit:

Ante (vt fama docet) tellus possessa Pelasgis,
Queis Aesis regnator erat: fluuioque relinquit
Nomen, & a sese populos tum dixit Asisos.

CCXXX.

Hæc de Vmbria in ora maris: sequuntur eiusdem mediterranea, in quibus enarrandis rursus ab occasu in ortum, vt solemne est geographis, progediemur. Prima ergo vrbs est *Sarsina,* quæ nomen seruat, in sinistra *Sapis* ripa, Plauti, comici poetæ, patria, de quo Hieronymus chron. ad olympiadem CXLV *Plautus ex Vmbria Sarsinas Romæ moritur.* Strabonis lib. V pag. 157 est Σαρσίνα, & sic Latinis quoque per R litteram scriptum legitur. Silius lib. VIII vers. 462

- - - - *his Sarsina diues Lactis.*

Et Martialis lib. IX epigrammate LIX

Sic montana tuos semper colat Vmbria fontes,
Nec tua Baianas Sarsina malit aquas.

Incolæ quoque Plinio *Sarsinates* dicto loco: Polybio lib. II cap. XXIV Σαρσινάτοι, seu potius Σαρσινάται, vt mos est Græcis gentilia formare. Etiam Grut. Inscr. p. 1095 num. 2 CVRATORI SARSINATIVM. Aliis tamen lapidibus per SS videmus scriptum. Grut. p. 322 n. 4 MVNIC. SASSI. & pag. 522 n. 8 NATVS SASSINA. Et Reines. class. VII inscr. 20 BAEBIVS GEMELLVS SASSINAS MVNICIPIBVS SINGVLEIS. Municipium enim fuit haud ignobile.

CCXXXI.

Inter Sarsinam & montem Feretrum ad sinistram Arimini amnis ripam, haud procul castello Sicchiano, *Vicus Titiensis* fuit, quod Lucas Holstenius pag. 89 ex lapide ibidem reperto demonstrat, quo legitur BALINEVM VICANORVM TITIENSIVM. *Mons Feretrus* autem, hodie S. Leo; at ager Monte Feltro, corrupte, a Procopio ita nominatur lib. II Goth. cap. XI φρούρια δύο, Καισηνά τε καὶ Μοντεφέρετρον, *duo castella, Cæsena & Monteferetrum.* Luithprandus lib. VI cap. VI *Montem Feretratum* dixit. At prope fontes Pisauri *Sestinum* celebre municipium fuisse, testantur antiquæ inscriptiones, e quibus est, quam Cluuerius refert,

L. VOL-

L. VOLCEIVS SEVERVS SESTINO.

plures in Seb. Maccii Tomo II pag. 222 exhibentur. Hinc quos Plinius laudauit, *Sestinates* sunt municipes.

CCXXXII.

Haud longe a sinistra Pisauri ripa *Pitinum* fuit, * cognomine *Pisaurense*, vt ab alio eius vocabuli oppido, quod in Piceno fuit, distingueretur. Ptolemæo est Πίτινον, *Pitinum*, in mediterranea Vmbria: Gruterus veterum inscriptionem p. 322 n. 8 Pisaurensis lapidis ostendit,

PATRONAE MVNICIPI
PITINATIVM PISAVRENSIVM.

Est & eiusdem cognominis *Tifernum Metaurense*, situm ad flumen, a quo cognominatur, eodemque discernitur a Tiferno Tiberino. Plinius lib. III cap. XIV *Tifernates cognomine Tiberini; & alii Metaurenses.* Videtur esse oppidum S. Angelo in Vado.

CCXXXIII.

Vrbinum quoque geminum, *Hortense* & *Metaurense*. Plinius ibidem: *Vrbinates cognomine Metaurenses; & alii Hortenses.* Ex his præcipuum *Vrbinum Hortense* fuit, quod etiam nunc caput sui ducatus est, vt ex inscriptionibus eius loci, & Procopii narratione adparet. Hic lib. II B. Goth. cap. XIX *Vrbinum* tradit in edito colle & rotundo situm, & vno tantum fonte vti; quod adprime conuenit cum clarissima nunc ciuitate Vrbino. Gruterus Inscript. p. 485 n. 8

C. VESNIO C. F. STEL. VINDICI
POPVLI VRVINI PATRONO SVO
ET MVNICIPII AEDIL.

per v enim, loco B, & alibi scriptum hoc nomen exstat. Et pag. 301 Oper. Grut. in priore vrbium serie VRBINO scriptum est: in altera eiusdem paginæ VRVINO. *Vrbinum* autem *Metaurense* VIII millibus passuum ab illo abest, Metauro flumini impositum, videtur Castellum Durante esse, ab altero Vrbino in austrum recedens. Gruter. pag. 463 num. 4 CVRATORI REIP. VRVINATIVM METAVRENSIVM.

CCXXXIV.

Ad Metaurum infra Vrbinum est etiam *Petra Pertusa*, quæ ita Victoris epitoma in Vespasiano adpellatur. *Tunc*, inquit breuiator ille, *cauati montes per Flaminiam sunt prono transgressu, quæ vulgariter Pertusa Petra vocitatur.* Maior Aurelius, quem Schottus in lucem produxit, tantummodo dicit, *cauati montes per Flaminiam prono transgressu:* cui alter, tamquam interpres, *Pertusæ Petræ* nomen adiecit. Procopius quoque lib. IV Goth. cap. XXVIII eodem vocabulo nominauit, πέτρας τῆς Περτούσης καλουμένης τὸ τοῦ ὀχυρώματος καρτερὸν χωρίον φύσει, *Petræ Pertusæ, vt vocant, locus natura munitissimus.* Castellum itaque fuit, & vna transitus per petram instar portæ factus. Claudianus de VI consul. Honorii a vers. 500 ita descripsit:

* Ita Fabrettus etiam Inscript. cap. 9. pag. 658.

Lætior hinc Fano recipit Fortuna vetusto,
Despiciturque vagus prærupta valle Metaurus,
Qua mons ante patens viuo se perforat arcu,
Admisitque viam sectæ per viscera rupis.

Idem locus veteri tabula, quæ Peutingerorum fuit; signatur *Ad intercisa*, intellige saxa, a Fano Fortunæ XVI millibus ad Forum Sempronii itinere ducente; inde XII ad hunc locum, qui *Ad intercisa* vocitatur. Hierosolymitano itinere simpliciter *Intercisa* dicuntur, & distantia paullo breuior hoc modo, nisi numeri fallunt, expressa:

Intercisa	— — —
Forosempronii	IX
Ad Octauum	IX
Fano Fortunæ	VIII.

CCXXXV.

Inde in austrum, IX millibus passuum ab Intercisis est locus *Ad Cale* in Hierosolymitano, *Ad Calem* in Tabula, *Ad Callem* Antonini ab Heluillo Anconam itinere: quæ scriptura Holstenio probatur, quia & hodie *Cagli* est. Vlterius in austrum & ad Apenninum erat *Ad Ensem*, Tabulæ Peutingerianæ memoratus locus, quem Cluuerius in oppidi cuiusdam ruinis quærit: Holstenius p. 87 diuersorium fuisse existimat, qui oppidi ruinas separatim ad *Luceolis* vel oppidum vel castrum refert, de quo Paullus lib. IV Langobard. cap. VIII & XXXV.

CCXXXVI.

Inter Ad Ensem & Attidium *Sentinum* est, hodie Sentina; Ptolemæus Σεντῖνον vocat: Polybius lib. II cap. XIX ἐν τῇ τῶν Σεντινατῶν χώρᾳ, quod Liuius lib. X cap. XXX, & insequenti, Latine dixit, *in Sentinati agro*. Dio lib. XLVIII pag. 364 de triumuiro Cæsare Octauiano, μεταστὰς ἐς τὴν Ομβρικὴν Σεντινάτας ἐπολιόρκησε, *profectus in Vmbriam, Sentinatium vrbem oppugnauit.* Et hoc ad Apennini radices, haud longe ab *Heluillo*, quod propius est montibus, aut in ipsis situm, vnde Antonini iter Anconam directum, ad Callem primum ducit, XIIII ab Heluillo in septemtriones remotum: X millibus a loco Ad Ensem reductum est in Tabula, orientem versus. Cluuerius existimat vetus nomen *Suillum* fuisse, vnde Plinii sunt *Suillates* lib. III cap. XIV. Ibi locus est nunc *Sigillo* dictus, quod nomen *Suillo* Plinii respondet, siue id itinerariorum Heluillum est, siue ab eo paullisper reductum.

CCXXXVII.

Infra Intercisa est *Forum Sempronii* ad Metaurum amnem, hodie *Fossombrone*, vitiato nomine. Straboni Φόρον Σεμπρώνιον dictum; Ptolemæo Φόρος Σημπρωνίου. Vetusto lapide, Grutero p. 322 notante, FORO SEMPRONII est: & pag. 417 num. 7 II VIRI ET DECVRIONES FOROSEMPRONIENS. Hierosolymitano itinere Forosempronii, cuius situm ex ductu itineris paullo ante in Intercisis intelleximus.

CCXXXVIII.

CCXXXVIII.

Ad Senam sita *Suasa* est in vtraque ripa: Ptolemæi Σϰάσα: vnde *Suasani* sunt Plinii. Municipium fuisse, ex inscriptione constat, a Grutero p. 469 n. 5 producta, II VIRO Q. Q. AVGVRI SVASAE.

CCXXXIX.

Ostra, Ptolemæi ὄςρα, infra Suasam, Misum flumen versus, aut in eius ripa, vbi vestigia dicit Holstenius exstare. Hinc *Ostrani* sunt, quos Plinius dicto loco recenset. Supra hæc ad idem flumen Senam, nunc Cesano, vbi Pergula est, antiqui oppidi rudera adparent in læua ripa, quo loco *Tuficum* Ptolemæi & Plinii fuisse Holstenius existimat: quod oppidum ad Tiberim Cluuerius locauit.

CCXL.

Aesis colonia ad cognominis eiusdem flumen, hodie Iesi. Ptolemæus Αἶσις, *Aesis.* Vetus inscriptio in Gruteri Thesauro p. 446 n. I COL. 'AVXIM. ET COL. AESIS ET MVNICIP. NVMANAT. & num. 2 ibidem: P. C. AESIS ET MVNIC. NVMANAT. Ac Reinesius class. VI inscr. 22 PATRONO COL. AESIS. Et hæc sunt Vmbriæ mediterranea trans Apenninum, inter Rubiconem aut Sapem ab occasu, & Aesim fluuium ab ortu comprehensa, quem supra ostendimus limitem fuisse Vmbriæ & Piceni: sed hoc, si veteres geographos sequemur, de ora potius & maritimis, quam de interioribus & Apennino propinquis intelligendum est, quia Strabo, Plinius & Ptolemæus etiam *Camerinum* in Vmbria censent, quod longius abest ab Aesi flumine, orali termino Picentium Vmbrorumque. Horum ductu Vmbris adiungemus quædam oppida trans Aesim, sed Apenninum versus, aut ad radices eius posita.

CCXLI.

Primum est *Attidium,* vnde Plinii *Attidiates* sunt lib. III cap. XIV. In veteri lapide Aesi, Holstenio teste, CVRAT. R. P. ATTIDIAT. Corruptum ergo est quod ex Balbi de Limitibus libro Frontinus sub finem adfert, *Ager Atteiatis oppidi.* Pagus eo tractu prope Aesis fontes, est Attigio, quod nomen ex illo videtur deductum esse. Infra id oppidum, etiam propior amni, est *Matilica,* a quo Plinius *Matilicates* dixit oppidanos. Frontinus de Coloniis: *Matilica, oppidum. Ager eius ea lege continetur, quo & Camerinus.* Veteri nomine hodieque dicitur Matelica.

CCXLII.

His in ortum breui interuallo *Pitulum* municipium adiacet. Holstenius ex lapide, qui Aesi exstabat, CVRATOR. REIP. PITVL. Et ex alio pag. 84 CVRATORI REIP. FVLGINAT. ORDO PITVL. Plinius sæpe dicto loco: *Pitulani, cognomine Pisuertes; & alii Mergentini.* Quinam huius loci sint, incertum est: item, num vtrique in Vmbria seu sexta regione, an alteri in Latio, vbi etiam *Pitulum* lib. III cap. V Plinius collocauit. Prope amnis Potentiæ fontes *Prolaquium* Tabulæ fuisse videtur.

CCXLIII.

Vltima vrbs Vmbrorum *Camerinum,* quod nomen manet: id Strabo

& Ptolemæus Καμάρινον vocali prima ſcripſerunt: Latini ſemper ſecunda. Cæſar Civ. I cap. XV *Camerino fugientem Hirrum excipit.* Pompeius Domitio ſub Ciceronis lib. VIII ad Attic. ep. XII, *cohortes, quæ ex Piceno & Camerino venerunt.* Frontinus de Colon. *Ager Camerinus.* nam idem gentile eſt. Paullus lib. IV Langob. cap. XVII *Ariulfus quum bellum contra Romanos in Camerino geſſiſſet.* Frequentius vero eſt *Camers* tam poſſeſſiuum quam gentile. Cicero pro Sulla cap. XIX *in agro Camerti, Piceno, Gallico.* Idem pro Balbo cap. XX *neque Iguuinatium neque Camertium fœdere eſſe exceptum.* Et Silius lib. VIII verſ. 462

- - - his populi fortes, Amerinus, & armis
Vel raſtris laudande Camers.

VMBRIA CIS APENNINVM.

CCXLIV.

Hactenus quæ trans Apenninum Vmbria eſt: quæ pars cis montes inter Tiberim & Narem amnes erat, nunc nobis perluſtranda eſt. Primum eſt in Tiberis ripa *Tifernum Tiberinum*, quo cognomine a Tiferno Metaurenſi ſeparatur. Plinius lib. III cap. XIV *Tifernates cognomine Tiberini, & alii Metaurenſes.* Plinius alter lib. IV epiſt. I *Oppidum eſt prædiis noſtris vicinum: nomen Tifernum Tiberinum, quod me pæne adhuc puerum patronum cooptauit.* Idem lib. X epiſt. *municipium* dicit id vicinum prædiis ſuis oppidum. Gruteri Inſcript. p. 494 n. 5 exſtat REIP. TIF. TIB. Etiam pluraliter *Tiferna Tiberina* dictum fuiſſe, probat Holſtenius pag. 90 inſcriptione veteri: C. IVLIO C. F. CLV. PROCVLO TIFERNIS TIBERINIS, ſupple, oriundo.

CCXLV.

Iguuium proximum ſuccedit, Tabulæ *Agubium*, hodie *Eugubio.* Cæſar Civ. I cap. XII *Diffiſus municipii voluntati Thermus cohortes ex vrbe educit: Curio, omnium ſumma voluntate, Iguuium recipit.* Municipium ergo fuit, & antiquum oppidum. Siſenna quoque apud Nonium in APISCI ex Hiſt. lib. IIII *Poſtero die legatos Iguuium apiſcitur.* Silius lib. VIII verſ. 459

Narnia, & infeſtum nebulis humentibus olim
Iguuium.

Oppidani Plinio ſunt *Iguuini*, etiam Cæſari dicto loco, *certior factus, omnium eſſe Iguuinorum optimam erga ſe voluntatem:* & inſcriptione Grut. p. 347 n. I IGVVINORVM: Cicero autem pro Balbo cap. XX dixit etiam in MSS. *fœdere Iguuinatium.*

CCXLVI.

Tuſicum deinde, Ptolemæi Τέφικον, vnde Plinii *Tuſicani* ſunt, Cluuerius ad Tiberim, ſed dubitanter, ponit. Ait enim, *forte* apud ripam illam *Tuſicum* fuiſſe. Sed ſupra oſtendimus, Holſtenium trans Apenninum ad Ceſanum fluuium illius rudera, vt opinatur, inueniſſe.

CCXLVII.

Arna ex aduerſo Peruſiæ, prope Tiberim, Ptolemæi Ἄρνα. Silius lib. VIII verſ. 457

His

His vrbes, Arna, & latis Meuania pratis.

Oppidani *Arnates* Plinio. Hodie Ciuitella d'Arno.

CCXLVIII.

Trans Clasium flumen, qui in *Tiniam* influit, *Asisium* est in monte, nunc Assisi, seruato vocabulo, Ptolomæi Ἀσίσιον, ex quo Plinii sunt *Asisinates.* Municipium fuisse inscriptio docet, Grutero pag. 21 num. II referente, MVNICIPIVM ASISINATIVM. Procopio lib. III B. Goth. cap. XII sunt Ἀσίσινοι. Prope Tiniæ confluentem *Vettona* fuit, Tabulæ *Vetona,* inter Perusiam & Tuder. Incolas Plinius *Vettonenses* dixit: & inscriptio Grut. p. 487 n. 2 PATRONO ET CVRATORI R. P. VETTONENSIVM.

CCXLIX,

Hispellum, paullo plus in ortum ab Asisio recedit, Strabonis Εἰσπέλλον, Ptolemæi Ἴσπελον. Latini *Hispellum* scribunt. Plinius lib. III cap. XIV *Intus Hispellum, Tuder.* Hygenus de Limitibus *colonia Iulia Hispellum.* quod etiam ex lapide ita Gruterus p. 351 n. I profert: II VIR QVIN. COL. IVL. HISPELLI. Silius lib. VIII vers. 458

Hispellum, & duro monti per saxa recumbens Narnia.

Coloni *Hispellates.* Plinius lib. VIII epist. VIII *Balineum Hispellates, quibus illum locum diuus Augustus dono dedit, publice præbent & hospitium.* Nec non iidem *Hispellenses* dicebantur. Inscriptio Fulginiens. in Sponii Miscell. erud. Ant. p. 183 HISPELLENSES, IGVVINI.

CCL.

Ad *Tiniam* amnem *Fulginia* est siue *Fulginium*: hodie Fuligno. Silius lib. VIII vers. 460

Iguuium, patuloque iacens sine mœnibus aruo
Fulginia.

Altera forma Appiani est, qui lib. v. Ciuil. p. 1100 Φουλγίνιον scripsit, additque CLX stadiis a Perusia distare. Oppidani Plinio sunt *Fulginates:* inscriptione iam ex Sponio citata sunt æque FVLGINATES, tamquam a *Fulginum* sit trisyllabo. Alia tamen Grut. p. 347 n. I legitur PATRONO CIVITAT. FOROFLA. FVLGINIA. ITEMQVE IGVVINORVM, quod legendum videtur *Fulginiatium.* Itin. Hierosolym. *Fulginîs* est multitudinis numero & casu sexto contracto.

CCLI.

Vbi Tiniæ Clitumnus miscetur, ei adposita est *Meuania,* cuius oppidani *Meuenates* dicti Plinio: etiam inscriptione, quam Sponius Erud. Antiq. Misc. p. 183 transscripsit, MEVENATES. Diues *Meuania* armentorum albo colore, quæ sacrificiis alebantur. Silius lib. VIII vers. 457

\- - - - *latis Meuania pratis.*

Lucanus lib. I vers. 473

\- - - - *tauriferis vbi se Meuania campis*
Explicat.

Caussa coloris Clitumni aqua, qui ibi Tiniæ miscetur. Virgilius lib. II Georg. vers. 146

Hinc albi, Clitumne, greges, & maxima taurus Victima.

Est

Est autem *Clitumnus*, vt Plinius lib. VIII epist. VIII describit, fons pluribus venis inter Hispellum & Spoletium, ex quo flumen emanat breui post spatio amplissimum, etiam patiens nauium. Adiacet templum priscum & religiosum, quo Clitumnus deus amictus ornatusque prætexta stat, quem Iouem Vibius Sequester interpretatur. Commodus amnis gignendis alendisque victimis, vt ex Virgilio modo ostendimus. Addo Silii testimonium lib. VIII vers. 451

- - - ingentem perfundens flumine sacro
Clitumnus taurum.

CCLII.

Amnis *Tinia*, Straboni ὁ Τενέας, p. 157, nunc Tupino, cui miscetur Clitumnus, ibidem vers. 453 inter amnes, qui in Tiberim properant, numeratur ita

- - - Tiniæque inglorius humor.

CCLIII.

Prope fontes Tiniæ est *Nuceria*, nunc Nocera, cognomine *Camellaria*, vt in Tabula Peutingeriana est: Strabonis Νουκερία: Etiam Ptolemæi, qui κολώνια addit, quod quidam ex cognomine καμελλανα suspicantur prauatum esse. nam Plinius sæpe notato loco: *Nucerini cognomine Fauonienses & Camelani:* id quod Tabulæ cognomen suspectum corruptionis facit. An Fauoniensis Nuceria sit eadem quæ Camelana, & sic duo cognomina vnius oppidi, dubitatur. Ait tamen Cluuerius: quia Plinius non addiderit, quod alibi hoc capite solet, *& alii.*

CCIV.

Forum quoque *Flaminii* in hoc tractu fuit, Strabonis Φόρον Φλαμμίνιον, qui cum Nuceria coniungit: Ptolemæi Φόρος Φλαμίνιος. Hieronymus chronico: *Gallus & Volusianus, quum aduersum Aemilianum, qui in Mœsia res nouas moliebatur, ex vrbe profecti essent, in Foro Flaminii, siue vt alii putant, Interamnæ: interfecti sunt.* Supra laudata ex Sponii Miscellaneis inscriptione in Vmbriæ populis recensentur etiam FOROFLAMINIENSES. Cluuerius anxie locum inquirit: iuuat Holstenius, in Tabula post *Forum Flaminii* non XVI sed VI *legens* passuum millia. Hierosolymitano itinere hæc sunt.

Ciuitas	*Treuîs*	— —	— —
Ciuitas	*Fulginîs*	M.	V
Ciuitas	*Foroflamini*	M.	III
Ciuitas	*Noceria*	M.	XII.

CCV.

Trebia propinqua est, vnde Plinii *Trebiates*. In Hierosolymitano *Treuîs*, id est Trebiis, vt iam ostensum est. Hodie *Treui* in colle inter Fulginium & Spoletium, sed propius illi.

CCLVI.

Spoletium autem colonia, cuius deductionem Velleius lib. I cap. XIV, & Epit. Liuii XX descripserunt. Liuius lib. XXII cap. IX *Hannibal per Vmbriam*

briam vſque ad Spoletium venit. Florus lib. III cap. XXI in ſplendidiſſimis Italiæ municipiis numerat. Incolæ *Spoletini* Plinio: & *populus Spoletinus* Ciceroni pro Balbo cap. XXI. Et Inſcript. Grut. p. 476 n. 7 ORDO SPOLETINORVM: quod a *Spoletium* formatur; non a *Spoletum*, vt perperam quidam libri, recentem adpellationem *Spoleto* imitati, exhibent.

CCLVII.

Tuder oppidum, nunc Todi. Strabo Τȣδερ. Plinius: *Intus Hispellum, Tuder.* Tabula itineraria, *Tuder* inter Vetonam & Ameriam. Silius lib. VI verſ. 645

Deuexum lateri pendet Tuder. - - -

Frontinus: *colonia Fida Tuder.* Poſteriores *Tudertum* dixere. vide Paul. Diaconum lib. IV cap. VIII. Incolæ *Tudertes*; ſingulatim *Tuders.* Plinius lib. II cap. LVII *ab Amerinis & Tudertibus.* Gruter. pag. 19 inſcr. 6 POPVLI TVDERTIS. Et Silius lib. IV verſ. 222

Et Gradiuicolam celſo de colle Tudertem.

Dicta inſcriptione apud Sponium p. 183 TVDERTINI.

CCLIIX.

Inter Tuder & Spoletium ſunt *Carſulæ*, ſed in auſtrum nonnihil deductæ, IX m. p. ab Narnia, XXI a Meuania, vt Holſtenius calculum poſuit. Strabonis ſunt Κάρσȣλοι. Tacitus Hiſt. III cap. LX *Duces partium vt Carſulas venere, paucos ad requiem dies ſumunt.* Hodie diuerſorium Carſulanum in ruderibus eſt. Gentile Carſularum eſt *Carſulanus.* Plinius lib. I epiſt. IV *Quantum copiarum in Ocriculano, in Narnienſi, in Carſulano, in Peruſino tuo.*

CCLIX.

Inde ad Tiberim deuergit *Ameria*, nunc Amelia. Cicero pro Roſcio cap. VII *primo diluculo nuntius hic Ameriam venit.* Ptolemæus Αμερία. Plinius lib. III cap. XIV extremo: *Ameriam Cato ante Perſei bellum conditam annis* IↃCCCCLXIV *prodidit.* Municipium fuiſſe, Cicero dicta oratione teſtis eſt cap. VI, *Sex. Roſcius, pater huiusce, municeps Amerinus fuit, genere, & nobilitate, & pecunia non modo ſui municipii, verum etiam eius vicinitatis facile primus.* Et inſcriptio Grut. p. 485 n. 5 PATR. MVNIC. AMERIAE. Auguſti lege *ager Amerinus*, vt Frontinus prodidit, veteranis eſt adſignatus.

CCLX.

Ad Narem amnem *Narnia* eſt, hodieque Narni dicta, a Plinio & Ptolemæo Vmbriæ adſcripta, quamuis, vt nunc eſt, poſita in ripa læua extra limitem. Vetus nomen illius *Nequinum* fuit. Plinius cap. XIV *Narnienſes, quod oppidum Nequinum antea vocabatur.* Liuius lib. X cap. IX *Alter conſul in Vmbria Nequinum oppidum circumſedit.* * Et quia in limite, coloniam aduerſus Vmbros accepit, & nouum a flumine nomen. Ibidem cap. X *Ita Nequinum in ditionem populi Rom. venit. Colonia eo aduerſus Vmbros miſſa, a flumine, Narnia adpellata.* Hinc duplex gentile. In tabula triumphorum Capi-

* Statim addit Liuius: *Locus erat ardus, atque in parte una præceps, vbi nunc Narnia ſita eſt.*

pitolina NEQVINATES: & apud Gruterum p. 387 ORDO NARNIENSIVM. Situm Silius lib. VIII verſ. 458 delineauit,

Hiſpellum, & duro monti per ſaxa recumbens
Narnia.

CCLXI.

Supra Narniam, ad idem flumen, aut in ipſo, *Interamna* eſt, Nare circumflua. Varro L.L. lib. IV cap. V *Oppidum Interamna dictum, quod inter amnes eſt conſtitutum.* Strabo in Vmbria Ιντέραμνα. Tacitus Hiſt. III cap. LXIII *pars Narniæ, pars Interamnæ ſubſiſtere iuſſi.* Incolæ *Interamnates.* * Idem annali I cap. LXXIX *Interamnates diſſeruere, peſſum ituros fecundiſſimos Italiæ campos, ſi amnis Nar (id enim parabatur) in riuos diductus ſuperſtagnaviſſet.* Quum vero plures ſint Interamnæ, hi *Nartes* fuere cognominati. Plinius in Vmbria: *Interamnates, cognomine Nartes.* Et inſcriptione veteri apud Grut. p. 411 n. 3 PATRONO MVNICIPI INTERAMNAT. NART. **

CCLXII.

Tandem *Ocriculum*, cuius ſitum ita Strabo deſcripſit: ὁ Νὰρ ποταμὸς συμβάλλων τῷ Τιβέρι μικρὸν ὑπὲρ Οκρίκλων, *amnis Nar paullo ſupra Ocriculos Tiberi fluit.* nam pluraliter is οἱ Οκρίκλοι eadem pag. 157 dixit. Latini veteres *Ocriculum.* Liuius lib. XX cap. XI quum ad *Tiberim circa Ocriculum proſpexiſſet agmen.* Tacitus lib. III Hiſt. cap. LXXVIII *digreſſus Narnia Veſpaſiani exercitus, feſtos Saturni dies Ocriculi per otium agitabat.* Et Plinius lib. VI epiſt. XXV *Scribis, Robuſtum cum Attilio Scauro Ocriculum vſque commune iter peregiſſe.* Et Ptolemæus quoque eadem forma Οκρίκωλον ſcripſit. Vulgare nomen eſt *Otricoli*, a quo T etiam in libros Taciti irrepſit, a quo ex MSS. Th. Ryckius purgauit. Situm etiam eſt vltra Narem, Romam verſus; nec minus vero in Vmbria a Plinio & Ptolemæo cenſetur. Quod argumento eſt, Vmbriæ fines Narem ex parte transgreſſos fuiſſe. Gentile eius, *Ocriculani*, auctore Plinio: & inſcriptione, quæ Ocriculi exſtat, qua de PATRONI MVNICIPI patre dicitur THERMAS OCRICVLANIS A SOLO EXSTRVCTAS SVA PECVNIA DONAVIT. Ceterum Flaminia via per hæc oppida hoc ordine & diſtantia itur Antonino duce, itinere ab Vrbe per Picenum Anconam,

Ocriculos	M. P.	XLVII
Narniam	M. P.	XII
Ad Martis	M. P.	XVIII
Meuaniam	M. P.	XVI
Nuceriam	M. P.	XVIII.

AGER PICENVS.

CCLXIII.

Vmbriam ab ortu ſolis excipit *Picenum*, ſiue vt ſæpius vocatur, *Ager Picenus.* Cæſar Civ. I cap. XII *delectum toto Piceno habebat.* Plinius lib. III cap.

* Vel *Interamnes.* Cic. Milon. c. 17.
** Fortasſis etiam *Flaminia* cognominata fuit. hoc enim nomen incorruptum eſt. Vide Frontin. de Colon. pag. 118 & 135.

cap. XIII *Quinta regio Piceni est.* Et ne *agrum* subaudiri putes, ecce Florus lib. III cap. XVIII nominandi casu: *quum omne Latium atque Picenum, Etruria omnis, atque Campania, postremo Italia contra matrem ac parentem vrbem consurgeret.* At Cicero & Sallustius semper, puto, *Picenum agrum* dixerunt. Vide illum in Catil. II cap. II & XII, pro Sulla cap. XIX, Philipp. V cap. XVI, Offic. III cap. XVIII, & alibi: hunc Catil. Belli cap. XXVII, XXX, XLII, & LVII. Etiam Liuius lib. XXII cap. IX *in agrum Picenum auertit iter:* & Tacitus Hist. III cap. XLII *qua Picenus ager Hadria adluitur.* Silius simili modo lib. VIII vers. 425

Et qui Picenæ stimulat telluris alumnos.

Populus *Picentes* sunt, diuersi a Picentinis ad mare inferum: quamuis Græci & illos Πικεντῖνες adpellitant. Cicero pro Sulla cap. VIII de Asculano genere differens, *Aut doceat, Picentes solos non esse peregrinos.* Liuius lib. X cap. X *fœdus ictum cum Picenti populo est.* Prudentius passione Hippolyti vers. 206

Indigena, & Picens, plebs & Etrusca venit. *

Tam amplæ multitudinis hic populus fuit, vt Plinius dicto loco *trecenta sexaginta millia Picentium in fidem populo Romano venisse* referat. Fines in ora ab Aesi flumine sunt vsque Prætutianos, si proprie Picentes intelligamus. Ibidem Plinius: *Teruium, quo finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit.* Laxe autem si Picenum capias, & Prætutianum & Hadrianum agrum comprehendet. Itidem Plinius eodem loco: *Tenuere Picentes ab Aterno amne, vbi nunc ager Hadrianus.* Superiori parte ab Apennino Vmbri excludunt Camerinum vsque, vt supra exposuimus: inferiore latius a mari ad montes habitabant. Strabo lib. V pag. 166 οἰκῦσι ἀπὸ τῶν ὀρῶν ἀρξάμενοι μέχρι τῶν πεδίων καὶ τῆς θαλάττης, *incolunt a montibus* [Picentes] *vsque ad campos & mare.* Nomen deductum ab aue *pico*, quo duce in has oras ex Sabinis venisse referuntur, ibidem Strabo explicauit, & Festus in *Picena regio.*

CCLXIV.

Prima vrbs in ora *Ancona* est, & situ & nomine suo hodieque notissima. Iterum Strabo: πόλις Ἀγκὼν Ἑλληνὶς, Συρακυσίων κτίσμα, τῶν φυγόντων τὴν Διονύσυ τυραννίδα, *Græca vrbs Ancona, a Syracusanis condita, Dionysii tyrannidem fugientibus.* Nominis rationem Pomponius Mela lib. II cap. IV ex situ declarat. *Illa,* inquit, *in angusto duorum promontoriorum ex diuerso coeuntium inflexu, cubiti imagine sedens, ideo a Graiis dicta Ancon.* Græcis enim huius vrbis nomen Ἀγκὼν est, Latinis pluribus *Ancona.* Cicero lib. XVI epist. XII *Pisaurum, Anconam, Arretium occupauit.* Cæsar Civ. I cap. XI *Pisaurum, Fanum, Anconam singulis cohortibus occupat.* Liuius lib. XLI cap. I *Aduersus Illyriorum classem creati duumuiri nauales erant, qui tuendæ XX nauibus maris superi oræ, Anconam velut cardinem haberent.* Et Plinius dicto loco suum Melam sequutus in nominis interpretatione, *Colonia,* inquit, *Ancona, adposita promontorio Cumero in ipso flectentis se oræ cubito.* ** Et Catullus carm. XXXVI ad Venerem, ibi templum habentem,

* *Ager Picentium.* Varro R. R. I c. 2 Fuit vini ferax.

** Fuit colonia *Ancona*, Plinio teste lib. III. c. 13. & numo apud Vaillantium tom. I. numismatum

Quæque Anconam, Cnidumque arundinosam
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos.

Nec aliter antiquis inscriptionibus est quam ANCONA, & II VIR ANCONAE. Vid. Grut. p. 301 & 459 n. 9. Alii poetæ autem Græcos imitantur. Lucanus II vers. 402

- - Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 437

Stat fucare colus nec Sidone vilior Ancon,
Murice nec Libyco.

nam & purpura Anconæ tingebatur. Et græcissans Atticus ad Ciceronem lib. VII epist. XI ineunte: *Anconem amisimus.* Sic enim in MSS. est. * Gentile Balbus & Frontinus ita formant, *Ager Anconitanus.* **

CCLXV.

Numana XII millibus in Tabula ab Ancona. Mela lib. II cap. IV *Piceni litora excipiunt: in quibus Numana, Potentia, Cluana, Cupra.* Et Plinius eodem cap. XIII *Numana a Siculis condita.* Silius dicto libro, vers. 432

Heic & quos pascunt scopulosæ rura Numanæ.

Municipium fuit: *Numanates* municipes. Inscriptione veteri apud Gruterum pag. 446 n. I MVNICIP. NVMANAT. Nunc *Humana* vulgo vocitatur.

CCLXVI.

Potentia in illo litore sequitur. Mela modo cognitus. Plinius inverso ordine procedens: *Cluana, Potentia, Numana.* Cicero extrema oratione de Arusp. Responsis: *eodem fere tempore factus in agro Piceno Potentiæ nuntiatur terræ motus horribilis.* Strabo & Ptolemæus Ποτεντία. Tabula inter Anconam & Potentiam flumina præfert *Aspiam* & *Miseonem:* & post Potentiam aliud *Misium* cum loco *Sacrata*, nunc Porto de Monte santo.

CCLXVII.

Cluana oppidum Melæ & Plinio, quorum verba supra commemoravimus, in maritimis recensitum. Et quia ostiis fluviorum solemne adponi oppida, hoc forsan ad ostium amnis fuit, qui nunc Chiento dicitur, Cluverio *Flusor* Tabulæ videtur, de quo nomine certi dici potest, quia nemo præter auctorem Tabulæ memoravit.

CCLXVIII.

Firmum oppidum, nunc Fermo, paullo intus situm & reductum a mari, colo-

in coloniis cusorum pag. 7. Nam literæ illius numi *C. IVL. T. A N C.* nomina hominum signare non possunt, ne quatuorviros pro duumviris habeamus, quum tamen numus ipse duumviros modo nominet. Iulius Frontinus de Coloniis pag. 117. *agrum Anconitanum ea lege, qua & agrum Florentinum, esse assignatum limitibus Augusteis* memorat. Atqui paulo ante idem pag. 112. *colonia Florentina*, inquit, *deducta a III viris, assignata lege Iulia centuriæ Cæsarianæ in iugera CC. per cardines & decumanos.* Videantur, si placet, monument. ingenior. tom. II. monum. XLIV. pag. 65. seqq. & Act. Erudit. Lips. 1727. pag. 379.

* Nacta est Ancona portum meliorem a Traiano. Qua de re Inscriptio quædam Anconæ reperta ita prædicat: *Imp. Cæsari Divi Nervæ F. Nervæ Traiano optimo Aug. Germanic. Dacico Pont. Max. Tr. pot. XVIIII Imp. VIII Cos. VI P. P. providentissimo Principi Senatus P. Q. R. quod accessum Italiæ, hoc etiam addito ex pecunia sua portu, tutiorem navigantibus reddiderit.*

** Vetus item inscriptio apud Gruterum pag. 465 n. 6 *Decuriones & plebs coloniæ Anconitanorum*

colonia vetus. Paterculus lib. I cap. XIV *Initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata.* Pompeius Domitio proconsuli (lib. VIII ad Attic. post epist. XII) *quod audieris, Cæsarem Firmo progressum in castrum Truentinum venisse.* Et Ptolemæus in mediterraneis Φίρμιον ponit. quæ contra Melam notanda sunt, qui tantummodo *castellum Firmum* refert, oppidum cum castello confundens, quæ Strabo optime distinxit. Cum oppidis enim quæ in ora, καὶ Φίρμον Πικηνὸν, *etiam Firmum Picenum* recenset, quia non longe a mari recedit. Quæ Strabonis adpellatio, coniungens vrbi regionis nomen, aut ab aliis eiusdem vocabuli distinguens, etiam antiqua inscriptione, quam Gruterus p. 533 n. 5 profert, adprobatur, NAT. COL. FIRM. PICENO, id est, natus colonia Firmo Piceno. Addit Strabo, ἐπίνειον δὲ ταύτης, Κάστελλον, *nauale vero huius* [vrbis] *dicitur Castellum.* Hoc Plinius dixit *Castellum Firmanorum.* Sic enim oppidani dicebantur seu coloni. Plinius alter lib. VI epist. XVIII *Rogas, vt agam Firmanorum publicam caussam; quod ego adnitar.**

CCLXIX.

Cupra Maritima, si ad flumen fuit & ostium, quod pronum est ad fidem; ad illud fuit quod nunc *Asone* adpellatur. Ptolemæus Κύπρα Μαριτίμα, quod cum inscriptione, a Grutero p. 108 n. 7 prodita, consentit, ANNIVS CRISPINVS CVPRA MAR. Plinius in ora: *Cupra oppidum, Castellum Firmanorum.* Mela in Italia: *Numana, Potentia, Cluana, Cupra, vrbes.* Cognomen *Maritimæ* discernit a Cupra Ptolemæi altera, quam in eodem Piceno intus posuit, *Montanam* cognominatam. *Cupræ* autem nomen est Κύπρα, quod in Iunonis nominibus Etruscis conditoribus erat. Strabo lib. V pag. 166 τὴν Ἥραν ἐκεῖνοι Κύπραν καλοῦσι, *Iunonem illi* [Etrusci] *Cupram, siue Cypram, nominant.* De quo numine, Hadriano facta inscriptio testatur (Grut. p. 1016 n. 2) TEMPLVM DEAE CVPRAE RESTITVIT: quod Straboni est τὸ τῆς Κύπρας ἱερὸν, *Cupræ fanum.* Et Silius lib. VIII vers. 433

Et queis litoreæ fumant altaria Cupræ.

CCLXX.

Amnis *Truentus* deinceps est proximus, cui intus, vbi Castellanum flumen receptat, *Asculum Picenum*, caput regionis, adpositum est: in ora *Castrum Truentinum*, quod supra in *Firmo*, Pompeio auctore, memorauimus. Pomponius dicto loco: *Castella, Firmum, Hadria, Truentinum: id & fluuio, qui præterit, nomen est.* Plinius: *Truentum cum amne.* Strabo: Τρουεντῖνος ποταμὸς, καὶ πόλις ἐπώνυμος, *Truentinus amnis, & oppidum eiusdem nominis.* Ptolemæus tantum ostia Truentini, Τρουεντίνου ποταμοῦ ἐκβολὰς, sine oppido memorat. Id quod flumen nunc Tronto, contracta voce ex Truento, nominatur. Inter hoc & Vomanum flumen, quod itidem nomen retinet, tria mediocria flumina intercedunt, quæ vulgo creduntur nominatim a Plinio referri, quippe, vt a Frobenio & aliis est editum, post Truentum, oppidum &

* Sic *Gruter.* Inscript. 2. pag. 1081. *IIII viris & decurionibus Falerienſium ex Piceno quid constituerim de subsiciuis, cognita causa inter vos & Firmanos, vt notum haberetis, huic epistolæ subiici iussi.* Adde subsequentia.

& amnem, expositum ait: *Flumina, Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prætutiana regio, & Picentum incipit.* Ioannes autem Harduinus, reiectis his tamquam spuriis, ex septem codicibus MSS. ita legit: *Flumen Albula: Teruium, quo finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit.* Teruium autem ipsi oppidi nomen est, non fluminis. Adde eiusdem Emendat. LXXIV lib. III.

CCLXXI.

Hic finis est oræ Picentium proprie sic dictæ *Prætutiorum* incipit inter prædicta flumina, & Vomano finitur, qui limes est agri Hadriani. Simplex *Prætutiorum* nomen nobis Ptolemæus reliquit, quum de Vestinis tradit, esse ἀνατολικωτέρȣς Πραιτουτίων, *magis orientales quam Prætutios.* Et Silius lib. XV vers. 568

Tum qua vitiferos domitat Prætutia pubes
Læta laboris agros.

Inde *Prætutianus.* Liuius lib. XXII cap. IX *Prætutianum Hadrianumque agrum deuastat.* Plinius lib. III cap. XIII *Flumen Vomanum: ager Prætutianus Palmensisque.* Corruptus est Polybius, cuius lib. III cap. LXXXVIII eadem historia, quam Liuius transscripsit, Hannibal Πρετετιανὴν καὶ Ἀδριανὴν χώραν vastasse dicitur. Consona tamen τ Ptolemæo corrigendo prodest, in quo perperam Πραιγουτίων legebatur. Longius hic ager ad interiora recedit, & Ptolemæus vt Vestinos magis orientales Prætutiis; ita hos ἀνατολικωτέρȣς Μαρσῶν, *orientales magis, quam Marsos,* ponit. Hi autem sunt populi mediterranei. Ager vero *Palmensis*, quem Prætutiano Plinius coniungit, haud dubie illi implicitus fuit, nec definiri potest facile, cuius nulla, præter hanc Plinii, vsquam exstat memoria. Sed in oram reuertamur.

CCLXXII.

Castrum ibi in Prætutiorum finibus, saltem prope illos est, colonia vetus. Velleius lib. I cap. XI *Initio primi belli Punici Firmum & Castrum colonis occupata.* Liuius epitoma XI *Coloniæ deductæ sunt, Castrum, Sena, Hadria.* Et Strabo ac Ptolemæus Κάστρον in his oris habent, & hic quidem distincte in maritimis. Plinius lib. III cap. XIII *Flumen Vomanum: ager Prætutianus Palmensisque. Item Castrum nouum; flumen Batinum, Truentum cum amne.* Itinerariis quoque *Castrum nouum* adpellatur, & itinere ab Vrbe per Picenum, XII m. p. a Castro Truentino ponitur: in Tabula XXIV ab Aterno. Inde dicuntur *Castrani.* Balbus de Limitibus: *Ager Cuprensis, Truentinus, Castranus.* Flumen autem *Batinum* Plinii ignotum est, saltem perquam dubium. MSS. aliquot, Harduino teste, *Vibatinum* ferunt: ipse intelligit *Matrinum* Strabonis & Ptolemæi, quod nomen *Macrinum* in Tabula itineraria vocatur, etiam in MSS. Ptolemæi Vaticanis, Holstenio testante p. 136. Quod si idem est, oportet turbatum Plinii ordinem esse, qui inter Castrum nouum & Truentum ponit; nam Ptolemæus & Strabo de loco fluminis consentiunt, quod vltra castrum sit, Aterno propinquum. Strabo etiam clarissime: ὁ Ματρῖνος ποταμὸς ῥέων ἀπὸ τῆς Ἀδριανῶν πόλεως, ἔχων ἐπίνειον τῆς Ἀδρίας ἐπώνυμον ἑαυτȣ̃, *Matrinus amnis ab Hadrianorum vrbe profluens,* na-

nauale Hadriæ habet nomine ſecum conueniens. Quod Nauale *Macrinum* eſt Tabulæ, VII millibus diſtans ab Hadria, nunc Porto de Atri.

CCLXXIII.

Intus ad idem flumen, ad cuius oſtia Caſtrum nonum fuit, ſitum eſt oppidum *Interamna*, Ptolemæi in Prætutianis Ιντεραμνία, hodie corrupto nomine *Terano*, * ex quo de ſitu ſatis conſtat.

CCLXXIV.

Vt vero Hadriam vrbem ab ortu *Matrinus* præterfluit, ita ab occaſu ſolis maior fluuius *Vomanus* decurrit, hodieque dictus *Vomano*. Plinius, *flumen Vomanum:* Silius lib. VIII verſ. 438

- - - - *ſtatque humectata Vomano*
Hadria.

Vltra Matrinum, poſt aliquot minores, eſt *Aternus* fluuius, nunc Peſcara dictus, Paullo Diacono lib. II cap. XIX *Piſcarius*, vnde recens nomen depravatum eſt. Strabo in oppido *Aterno* (quod vero in ripa Marrucinorum eſt) id ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ dicit, eiusdem vocabuli, quo amnis vtitur, cuius oſtio adpoſitum eſt. Ptolemæus, Ατέρνȣ ποταμȣ̃ ἐκβολαὶ, *Aternis fluminis oſtia.* Plinius ſæpe dicto loco: *Tenuere ab Aterno amne Picentes.* Mela, vt nouiſſime Iac. Gronouius e MSS. correxit, *Ab eo* [Truentino] *Frentani iam Matrini habent ac Aterni fluminis oſtia.* Olim hic fluuius Picenum laxe dictum terminauit, vt ex Plinio intelleximus, & de Piſcario ſuo, qui idem eſt, dicto loco Paullus Langobardus prodidit.

CCLXXV.

Hæc de maritimis. Mediterranea Piceni nunc ingrediamur. *Auximum* primum ab Aeſi oppidum, nunc Oſimo ſiue Oſmo. Tabula *Auſimum:* Balbus de Limit. *Ager Auſimatis:* ** Strabo, Ἄυξȣμον πόλις μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάτἴης, *Auxumum oppidum, paullulum ſupra mare.* Verum & antiquum nomen *Auximum.* Cæſar Civ. I cap. XII *Cæſar Auximum proficiſcitur:* & cap. XIII *Decuriones Auximi ad Attium Varum frequentes conueniunt.* Velleius Paterculus lib. I cap. XV *Auximum in Picenum coloni miſſi.* Plutarchus in Pompeio pag. 621 ἐν Αὐξίμῳ πόλει Et Lucanus lib. II verſ. 466

- - - *admotæ pulſarunt Auximon alæ.*

Coloni *Auximates.* Cæſar dicto cap. XIII *Auximatibus agit gratias.* Et Gruterus pag. 372 inſcr. 4

L. AVRELIO MARCIANO
AVG. LIB. EXCEPTORI
AVXIMATES.

* Vide Campani libr. I. epiſt. 4. Ex Frontini de Colon. pag. 121 apparet, hanc *Interamnam Palæſtinam Piceni* appellatam eſſe, diſcriminis cauſa. Adde ibid. p. 118. & 125. Fortaſſe *Pleſtina. Terano* autem ex *Interamna* corruptum eſſe, nemo dubitabit, qui meminerit, iam Frontini illius corrupti temporibus *Teramne* dici cœpiſſe. Vide Gœſii edit. p. 125. Varro L. L. IV. c. 5. *Oppidum* Interamna *dictum, quod inter amnes eſt conſtitutum.*

** Ergo colonia fuit. Vide Frontin. pag. 119.

CCLXXVI.

Cingulum a Labieno constitutum vel munitum ciuili bello. Cæsar Civ. I cap. XV *Etiam Cingulo, quod oppidum Labienus constituerat, suaque pecunia exædificauerat, ad eum* [Cæsarem] *legati veniunt.* Cicero, Attici verbis, lib. VII epist. XI *Cingulum, inquis, nos tenemus: Anconem amisimus.* Nomen & hodie superat Cingolo. Oppidani Plinio *Cingulani* dicti; Frontino *Cingulanus ager.** Qualis ante ciuile bellum locus fuerit, ignoratur. Adlusio enim Silii est Italici ad ciuile bellum in Punico, quum lib. X vers. 34 scripsit,

- - - celsis Labienum Cingula saxa
Miserunt muris.

CCLXXVIII.

Septempeda, Strabonis & Ptolemæi Σεπτέμπεδα, Frontini de Colon. *Septempeda oppidum.* Situm Antoninus itinere ab Vrbe Anconam ita ostendit:

Nuceriam	M.	P.	CXI
Prolaqueum	M.	P.	XVI
Septempedam	M.	P.	XV
Trea	M.	P.	IX
Auximum	M.	P.	XVIII
Anconam	M.	P.	XII.

Municipium fuit. Gruter. p. 308 inscr. 3 FLAM. FERON. MVNICIPI SEPTEMP. Municipes *Septempedani.* Idem pag. 284 inscr. 4 ORDO SEPTEMPEDANORVM.

CCLXXIX.

Treia municipium, Antonini *Trea,* vti iam vidimus. vnde *Treensis ager* Frontino de Coloniis: at municipes Plinio *Treienses.* Verum nomen *Treia,* & gentile *Treiensis.* In lapide veteri, Grutero auctore p. 447 n. I, ORDO ET PLEBS TREIENS. Locus ex itinere iam monstratus fuit.

CCLXXX.

Vrbs Saluia, hodie Vrbisaglia: Ptolemæi οὐρβσαλουΐα: Balbus de Limit. *Ager Vrbis Saluiensis.* Tabula

Ausimo - - Ricina XIIII *Vrbesaluia* XII.

At Plinius lib. III cap. XIII extr. *Vrbesaluia Pollentini.* Fuit quippe etiam in Piceno quædam POLLENTIA. Liuius lib. XXXIX cap. XLIV *Eodem anno coloniæ duæ, Pollentia in Picenum, Pisaurum in Gallicum agrum, deductæ sunt.* Alia est illa *ferax fusci Pollentia villi,* vt Silius ait lib. VIII v. 598, de qua in Liguria diximus. Hæc autem Piceni aut eadem est, quæ Vrbssaluia, quod Harduino placet: aut proxime illi coniuncta, quod cum Camillo Lilio Holstenius censet, ut ob vicinitatem, in vnam quasi ciuitatem coaluisse videantur: quod ex vestigiis aiunt demonstrari. Fluctuat Cluverius, dirimendo illas, & longius separando.

CCL XXX

* Coloniam fuisse, ipsum Frontini citati nomen indicat. Vide eius p. 121.

CCLXXXI.

Tollentinum, quod nomen hodie ſuperat, municipium fuit, vt in veteri lapide, Grutero p. 194 referente, inciſum eſt, PRAEF. FABR. MVNICIP. TOLLENTIN. Municipes Plinio ſunt *Tollentinates*: Balbo de Limit. *Ager Tolentinus.*

CCLXXXII.

Ricina, oppidum, ſero colonia ſub Seuero facta. Vetus Tabula, *Ricina:* Plinius, *Ricinenſes.* Veſtigia II vel III m. p. a Macerata ad fluminis Potentiæ ripam dexteram ſunt, Holſtenio monſtrante pag. 137. Marmore ad Maceratam inuento (Grut. p. 265 n. 5) COLONIA HELVIA RICINA CONDITORI SVO. Et Iac. Sponii Miſcell. E. A. p. 177 PATRONO COLONIAE RICINNIAE HELVIAE IN CIVIVS CVR. ET OF. F BENEMERITO RICINNATI HELVIANI SVA IMPENSA IN FORO CAESAR. D. D.

CCLXXXIII.

Faleria ſiue *Falaria.* Plinii ſunt *Falarienſes* lib. III cap. XIII: at ænea tabula, quam Gruterus p. 1082 n. 2 deſcripſit, DECVRIONIBVS FALERIENSIVM EX PICENO. Hodie Falleroni, vbi tabula illa exſtat. Balbus de Limit. *Falerionenſis ager.*

CCLXXXIV.

Aſculum Picenum, hodie Aſcoli, noto ſitu. Cæſar Civ. I cap. XV *cum his duabus* [legionibus] *Aſculum Picenum proficiſcitur.* Græci Ἄσκλον, Strabo, Plutarchus, Stephanus: at Ptolemæus Latino more Ἄσκȣλον. Locus natura munitus. Strabo p. 166 lib. V, τὸ Ἄσκλον τὸ Πικηνὸν ἐρυμνότατον χωρίον, καὶ ἐφ᾽ ᾧ κεῖται τὸ τεῖχος, καὶ τὰ περικείμενα ὄρη ςρατοπέδοις ȣ̓ βάσιμα. Caput fuit Piceni. Plinius dicto loco: *Super id* [caſtellum Firmanorum] *colonia Aſculum, Piceni nobiliſſima, intus.* Et Florus lib. I cap. XIX *Domiti Picentes, & caput gentis Aſculum.* Coloni, *Aſculani.* Cicero in Bruto cap. XLVI *Omnium eloquentiſſimus extra hanc vrbem T. Betucius Barrus, Aſculanus, cuius ſunt aliquot orationes Aſculi habitæ.* Gruter. pag. 465 n. 10 PATRONVS COLONIAE ASCVLANORVM. Municipium etiam fuiſſe, probant illa Ciceronis pro Sulla cap. VIII *Eſt ipſe* [Torquatus] *a materno genere municipalis honeſtiſſimi ac nobilisſimi generis, ſed tamen Aſculani.*

CCLXXXV.

Cupra Montana intus ſita, e regione Cupræ Maritimæ. Ptolemæus in mediterraneis Piceni: Κȣ́πρα μοντάνα. Plinius dicto loco: *Cuprenſes, cognomine Montani.* Balbus de Limit. *Ager Cuprenſis, Truentinus, Caſtranus, Aternenſis lege Auguſtea ſunt adſignati.* Situm ex relatione epiſcopi eius loci oſtendit Holſtenius p. 137.

CCLXXXVI.

Tandem ſunt *Pauſulæ.* Tabula: *Pauſulas* VIIII *Potentia.* Balbus, *Ager Pauſulenſis.* Plinius, *Pauſulani.* In ruderibus Pauſularum nunc oppidum *Monte dell' Olmo* exſtare, fide Camilli Lilii adfirmat Holſtenius p. 137.

CCLXXXVII.

Quod reliquum est, aliquot dubia loca, quæ ad Picenum referuntur, ne prætereamus, institutum admonet. *Nouana* Plinii dubitatur, fueritne in ora, an mediterraneo solo. Verba eius sunt lib. III cap. XIII ex vulgari incisione: *Cupra oppidum, castellum Firmanorum, & super id colonia Asculum Piceni nobilissima. Intus Nouana: in ora Cluana, Potentia, Numana, a Siculis condita.* Harduinus autem ita incidit: *colonia Asculum, Piceni noblissima, intus. Nouana in ora: Cluana, Potentia, Numana.* Hinc est quod Cluuerius mediterraneis Nouanam adscribit: Harduinus maritimis. Prona vulgaris lectio: in altera durum, *Nouana in ora: Cluana.* Tum æque prona esset, si sequentibus copula esset præfixa, *& Cluana, & Potentia:* aut voces transpositæ, *in ora Nouana, Cluana,* & reliqua.

CCLXXXVIII.

Deinde *Pitinum* oppidum trans Apenninum fuit: qua sede, incertum. Plinius lib. II cap. CIII *In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitiis torrens, brumaq; siccatur.* Ignotus amnis Nouanus. quare *Vomanus* videtur pluribus legendum. Tabula Peutingeriana habet *Pitinum,* sed interpositum vtrimque obscuris locis & aliunde non cognitis. Cluuerius prope fontes Vomani ponit: Holstenius vestigia III circiter m. p. ab ciuitate Aquilana exstare tradit, in *Torre de Pitino.* Ad hæc & *Forum Nouum* fuit in Piceno, cuius incolæ FORONOVANI in veteri inscriptione reperta Romæ CIↃIↃCXLV. Reinesius illam classe VI num. CXXIX reuelauit: sed vbi illud Forum in Piceno fuerit, nemo quisquam, quod sciamus, adhuc prodidit. Balbus de Limit. (p. 122 ed. Goes.) in Piceno: *Foronouanus* [ager] *per limites & centurias est adsignatus.*

CCLXXXIX.

Tandem & *Alba* in Piceno a Procopio memoratur lib. II Goth. cap. VII, ἀμφὶ πόλιν Ἄλβαν, ἐν Πικήνοις κειμένην, *circa vrbem Albam, in Picenis sitam.* Balbus ibidem pag. 120 *Albensis ager locis variis limitibus intercisiuis est adsignatus.* Regius tamen cod. Procopii ἐν Πιγκιανοῖς, quod æque nihil illustrat. Si Albam ad Fucinum lacum intellexit, Piceni fines nimium laxos habuisse oportet.

VESTINI, MARRVCINI,
PELIGNI, MARSI.

CCXC.

Coniunctos conterminosque populos coniungamus, quos & coniungi in historiis videmus. Liuius lib. VIII cap. XXIX *Erat genus omne abunde bello Samnitibus par, Marsi, Pelignique, & Marrucini: quos, si Vestinus attingeretur, omnes habendos hostes.* Et sic etiam Polybius lib. II cap. XXIV. Primum itaque VESTINI sunt perlustrandi, qui a fontibus Vomani, Matrini, & Aterni incipientes, in ripis illorum fluminum vsque ad mare coluerunt. Ptolemæus oppida illis tribuit *Pinnam, Auiam, Angulum:* addit *Amiternum,* quod vero Sabinorum esse postea ostendemus. Plinius addit

Peltuina-

Peltuinates & *Aufinates*: Cluuerius etiam *Aternum* ad mare, quod Marrucinis mox vindicabimus. Quinque ergo oppida indubitato Vestinorum sunt: quæ vero Liuius lib. VIII cap. XXIX adiungit, *Cutinam* & *Cingiliam*; eorum situs ignoratur.

CCXCI.

Pinna, hodie Ciuita di Penna, Ptolemæi Πίννα, vnde *Pinnenses* sunt Plinii. Vitruuius lib. VIII cap. III *Pinnam Vestinam* dixit. *Est*, inquit, *aquæ frigidæ genus nitrosum, vti Pinnæ Vestinæ, Cutiliis, aliisque locis similibus.* Silius Italicus lib. VIII vers. 516

Haud illo leuior bellis Vestina iuuentus
Agmina densauit venatu dura ferarum,
Quæ, Fiscelle, tuas arces, Pinnamque virentem,
Pascuaque haud tarde redeuntia tondet Auellæ.

CCXCII.

Angulum oppidum, Ἀγγολὸς Ptolemæi in Vestinis; vnde Plinii *Angulani* sunt. Antoninus itinere ab Vrbe Anconam & inde Brundisium, inter Aterni ostia & Ortonam *Angulum* ponit, inde X; hinc XI millibus passuum remotum: quod arguit haud longe a mari abfuisse.

CCXCIII.

Auia, Ptolemæi Αὔϊα, Tabulæ *Aueia* XX millibus ab Alba, quæ Fucentis videtur Cluuerio esse. Prope vrbem Aquilam fuit, quod ex Martyrologio Romano elucet a d. XIII Kal. Novembris: *In Auiensi ciuitate prope Aquilam in Vestinis, natalis beati Maximi, leuitæ & martyris.*

CCXCIV.

Peltuinum habuit *Peltuinates* Plinii. Oppidum sic in antiqua inscriptione est, quam Gruterus p. 443 num. 6 profert, PELTVINI VESTINIS IN CVRIA AVG. ORDINEM HABENTIBVS.

CCXCV.

Aufina vel *Aufinum* nobis Plinius prodidit, *Aufinates* vocans incolas lib. III cap. XII. Cum nomine conuenit Ofena inter Aquilam & Pinnam sita. Cognomen *Cismontanorum* addit Plinius, quod aliter, quam de Apennino respectu Romæ & Latii, intelligendum est, quia Apenninus Vestinos Sabinosque separauit. Quæ caussa etiam est, cur *Amiternum* * in montibus situm, quia cis summos montes est, Sabinorum potius agro, quam Vestinorum, attribuamus, quamuis Ptolemæus in Vestinis censeat, & Martyrologio IX Kalend. Augusti scriptum sit, *Amiterni in Vestinis.*

CCXCVI.

MARRVCINI, ** Græcis fere ρ simplici, Latinis geminata littera R scribuntur. Strabo de illis gentibus in vniuersum lib. V p. 167 ἔχουσι καὶ Τεάτε τὴν τῶν Μαρουκίνων μητρόπολιν· ἐπ' αὐτῇ δὲ θαλάττῃ τό, τε Ἄτερνον, ὅμορον τῇ Πικεντίνῃ, ὁμώνυμον δὲ τῷ ποταμῷ τῷ διορίζοντι τήν τε Οὐηστίνην καὶ τὴν Μαρουκίνην. *Habent*

* Vid. Varro L. L. IV. c. 5. *Ab hoc qui circa* Aternum *habitant amnem*, Amiternini *appellati.*
** Cato II. Originum: *Marsus hostem occidit priusquam Pelignus, propterea Marrucini vocantur, de Marso detorsum nomen.*

bent etiam Teate, caput Marrucinorum: ad mare vero Aternum, Piceno confine, & flumen eiusdem nominis, quod Vestinorum ac Marrucinorum regionem disiungit. Certum ergo de *Teate* est, Marrucinorum fuisse, etiam caput illorum: & hanc solam vrbem eis, quia præcipua, Plinius adsignat, *Marrucinorum Teatini,* dicens. Laudat Silius lib. VIII vers. 520

Marrucina simul Frentanis æmula pubes
Corfinî populos, magnumque Teate trahebat,

quamquam Corfinium in Pelignis est. Et lib. XVII vers. 457

- - - - *cui nobile nomen*
Marrucina domus, clarumque Teate ferebat.

Antoninus itinere ab Vrbe Hadriam per Valeriam viam,

Tibur	M.	P.	XX
Carseolos	M.	P.	XXII
Albam Fucentiam	M.	P.	XXV
Cerfenniam	M.	P.	XXIII
Corfinium	M.	P.	XVII
Interbromium	M.	P.	XI
Teate Marrucinum	M.	P.	XVII
Hadriam	M.	P.	XIIII.

Hodie *Tieti* & frequentius *Chieti,* ac Ciuita di *Chieti,* adpellatur.

CCXCVII.

Aternum oppidum, nunc Pescara, quamuis Strabo dicat Vestinorum esse, tamen quia in ripa Marrucinorum positum, quem limitem ipse Strabo constituit; & commune ἐπίνειον, *nauale* tam Marrucinorum Pelignorumque eodem teste, quam Vestinorum fuit; in Marrucinis potius quam Vestinis numeramus, ne oppidum ex ripa in oppositam translocare, quod Cluuerio visum est, necesse habeamus. Balbus de Limit. *agrum Aternensem* memorauit. An plura oppida habuerint Marrucini, nullo indicio vel a geographis vel historicis est proditum. nec mirum silentium illorum, quia, eodem Strabone testante, hæ gentes κωμηδὸν ζῶσιν, *in vicis habitabant* magis quam in oppidis.

CCXCIIX.

PELIGNI his proximi erant, quos *Sagrus* fluuius diuidebat a Frentanis. Strabo dicto loco: Μεταξὺ δὲ Ὄρτωνος καὶ Ἀτέρνου ὁ Σάγρος ποταμὸς ὁρίζων τοὺς Φρεντανοὺς ἀπὸ τῶν Πελιγνῶν, *inter Ortonam & Aternum Sagrus fluuius est, qui Frentanos a Pelignis disterminat.* An etiam ad mare vsque coluerint, dubitari potest, quia nullum eius habitationis indicium adparet: nisi quod communi portu Aternensi cum Marrucinis & Vestinis vsi sunt. *Corfinium & Sulmo* sunt, quæ Ptolemæus illis dat oppida: Plinius *Super-Equum* addit; sed hæc omnia a mari longius reducta sunt. Plinius: *Marrucinorum Teatini: Pelignorum, Corfinienses, Superequani, Sulmonenses.* Pelignus genere Ouidius fuit, ac ipse de se scripsit lib. III Amor. eleg. XV

Mantua Virgilio gaudet, Verona Catullo,
Pelignæ dicar gloria gentis ego.

CCIC.

CCIC.

Corfinium caput Pelignorum. Strabo, Κορφίνιον, ἡ τῶν Πελιγνῶν μητρόπολις, *Corfinium metropolis Pelignorum.* Bello Marſico caput Italiæ adverſus Romam conſtitutum fuit, etiam *Italicæ* nomen adſumſit. Idem Strabo de Italis ſociis: *Corfinium* κοινὴν ἅπασιν τοῖς Ἰταλιώταις ἀποδείξαντες πόλιν ἀντὶ τῆς Ῥώμης, ὁρμητήριον τοῦ πολέμου, μετονομάσαντες Ἰταλικήν, id quod breuius Velleius Paterculus enunciat: *Caput imperii ſui Corfinium legerant, quod adpellarent Italicum.* Situm fuit tribus millibus ab Aterno flumine, quod ponte traiiciendum iis erat, qui Aſculo Corfinium petebant. Cæſar I Civ. cap. XVI *Corfinium contendit. Eo quum veniſſet, cohortes* V, *præmiſſæ a Domitio ex oppido, pontem fluminis interrumpebant, qui erat ab oppido millia paſſuum circiter* III. *Ibi cum antecurſoribus Cæſaris prælio commiſſo, celeriter Domitiani, a ponte repulſi, ſe in oppidum receperunt. Cæſar legionibus transductis, ad oppidum conſtitit, iuxtaque murum caſtra poſuit.* Lucanus lib. II verſ. 478

At te, Corfinî validis circumdata muris
Tecta tenent, pugnax Domiti. *

Aberat VII millibus a Sulmone, qui nomen conſeruat: quod etiam Tabula Auguſtana ita definitum eſt, itinere a Teate Sulmonem per Corfinium ducente. Ex quo coniicitur, prope Popolo ſiue Populium oppidum exſtitiſſe.

CCC.

Sulmo, hodie Solmona, notum oppidum. Cæſar Civ. I cap. XVIII *Interim Cæſari nuntiatur, Sulmonenſes, quod oppidum a Corfinio* VII *millium interuallo abeſt, cupere ea facere, quæ vellet.* Silius lib. VIII verſ. 510

- - - - - *coniungitur acer*
Pelignus gelidoque rapit Sulmone cohortes.

Patria fuit Ouidii, quod ipſe lib. IV Triſt. eleg. IX prædicauit,

Sulmo mihi patria eſt gelidis vberrimus vndis.

Coloni eo miſſi, ſed, vt videtur, poſt Naſonis tempora. Frontini expilator, ſeu quisquis auctor libelli de Coloniis ſub Frontini nomine: *Solmona ea lege eſt adſignata, qua & ager Eſerniæ.* At de hac ita ibidem: *Eſernia oppidum muro ductum: iuſſu Neronis eſt deductum.* Et Gœſ. ed. p. 145 *colonia Solmontina* videtur vitio barbarorum temporum Sulmonenſis dicta.

CCCI.

Tertium oppidum Pelignorum Frontinus de Limit. *Super Equum* vocat: oppidanos Plinius *Superequanos*; & iterum Frontinus p. 145 ed. Gœſ. *colonia Superequana. Ager eius veteranis eſt adſignatus: ſed poſtea Seuerus & Antoninus, & Commodus aliqua priuatis conceſſerunt.* Hodie, vt Holſtenius probauit, eſt Caſtel Vecchio Subrequo ſiue Subequo. Addo *Interbromium* Antonini, quod in Tabula eſt *Inter primum*, itineris ductu ad Aterni ripam referendum.

* Gentile eſt *Corfinius.* Frontinus de Coloniis pag. 121. *Corfinius ager.* Ergo & Colonia fuit *Corfinium.*

CCCII.

MARSI circa *Fucinum* lacum late coluerunt, gens bellicoſa, vti ex Marſico bello clarum eſt. Fabuloſam originem ſaltem nominis a Marſya ex Aſia poetæ deducunt. Silius VIII verſ. 503

Sed populis nomen poſuit metuentior hoſpes,
Quum fugeret Phrygios trans æquora Marſya Crenos.

Lacus ille *Fucinus* in Marſis, iam Lago di Celano, a multis memoratus eſt. Virgilius Aeneid. VII verſ. 759

Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus vnda,
Te liquidi fleuere lacus.

Liuius lib. IV cap. LVII *caſtellum ad lacum Fucinum vi expugnatum.* Plinius lib. XXXI cap. III *Aqua Marcia tranſit Marſos & Fucinum lacum, Romam non dubie petens.* Hunc emittere Iulius Cæſar tentauit, vt Suetonius cap. XLIV refert: quod perficere conatus Claudius eſt. Suetonius cap. XX *emiſſarium Fucini lacus perfecit.* Et Dio lib. LX p. 672 τὴν λίμνην τὴν Φουκίνην τὴν τῶν Μαρσῶν ἠθέλησε μὲν ἐς τὸν Τίβεριν ἐξαγαγεῖν, *Marſorum lacum Fucinum in Tiberim* [Claudius] *emittere voluit.* Ad quod opus *montem perfodit inenarrabili impendio,* vt Plinius lib. XXXVI cap. XV in *maxime memorandis* huius principis laudauit. Tacitus lib. XII cap. LVI *inter lacum Fucinum amnemque Lirin perrupto monte, quo magnificentia operis a pluribus viſeretur, lacu in ipſo navale prœlium adornaſſe.* Ad lacum qui colunt, *Fucentes* dicti Plinio: neſcio an circumcolentes ibi, quia Alba ſatis vicina lacui, a quo cognominatur; *Albenſes* tamen eodem cap. XII lib. III a Fucentibus diſtincti ſunt.

CCCIII.

Caput Marſorum *Marrubium* ſiue *Marruuium*, * ab orientali latere lacus ſitum, quod ex veſtigiis Holſtenius aduerſus Cluuerium demonſtrauit p. 151. Strabo lib. V pag. 167 & Dionyſius Halicarn. lib. I p. 12 Μαρούιον, id eſt *Maruuium* vocant. Et Silius lib. VIII verſ. 506

Marruuium, veteris celebratum nomine Marri,
Vrbibus eſt illis caput.

Quo inſcriptio Reineſii 114 claſſ. VI pertinet CVRATORI P. SPLENDIDISSIMAE CIVITATIS MARS. MARR. id eſt Curatori perpetuo ſpl. civ. Marſorum Marrubii. Gentile inde *Marruuii* Plinio: *Marrubii* Virgilio, qui lib. VII verſ. 750

Quin & Marrubia venit de gente ſacerdos.

CCC IV.

Altera vrbs eſt *Alba*, ſeptemtrionali lacus latere, quæ nomen ſuum adſeruat. Quod vero plures Albæ ſunt in Italia, hæc a lacu cognominata, cui adiacet, ſatis diſtincta eſt a ceteris. Plinius dicto loco: *Albenſium*, ** *Alba ad Fucinum lacum.* Soſipater Chariſius lib. I Inſt. Gr. p. 81 *Albani dicuntur ab Albano: Albentes autem ab Alba Fucente.* Inſcriptio vetus Grut.

p. 404

* Hoc poſterioribus temporibus *Marſus municipium* dictum videtur. Vide Frontin. pag. 123 & 145.

** Varro VII L. L. c. 18. *Cum duæ ſint Albæ, ab vna dicuntur* Albani, *ab altera* Albenſes.

p. 404 CVR. R. ALB. FVC. Antonini itinere per Valeriam, *Alba Fucentia.* Silius lib. VIII verſ. 507 poſt verſus ante adlatos de Marruuio Marſorum:

- - - - interiorque per vdos
Alba ſedet campos, pomiſque rependit ariſtas.

Gentile *Albenſes* ex Plinio & Soſipatro cognouimus. Colonos in eam miſſos, Liuius lib. X ineunte, Velleius lib. I cap. XIV, & Appianus Hannibalic. p. 579 tradiderunt.

CCCV.

Cerfennia quoque in oppidis memorabilibus Marſorum fuit. Poſita inter Albam & Corfinium: nec vero nouum forte eſt oppidum, ſed iam tum ætate Claudii imperatoris laudatum. In Teatina columna milliaria, Iac. Sponio Miſc. p. 200 referente, etiam Holſtenio p. 154, de Claudio exſtat:

IAM CLAVDIAM ALER
A CERFENNIA OSTIA ATERN
MVNIT.

Situm & diſtantiam iter ſupra in *Teate* commonſtratum perſpicue definit.

CCCVI.

Ad latus occidentale lacus Fucini *Lucus* fuit *Angitiæ,* de quo Virgilius verſu ante producto, *Te nemus Angitiæ. Nemus,* metri gratia: *Lucus* proprie dictus, cuius incolas Plinius *Lucenſes* dixit. Angitia, Medeæ ſoror, cur ibi culta fuerit, prodit Silius lib. VIII, a verſu 499

Aeetæ prolem Angitiam mala gramina primam
Monſtrauiſſe ferunt, tactuque domare venena,
Et lunam excuſſiſſe polo, ſtridoribus amnes
Frenantem, ac ſiluis montem nudaſſe vocatis.

Adde, quem ibi interpretis loco adhibuimus, Iul. Solinum cap. de Italia, ex C. Cœlio. Situs ex oppido, cui vulgare nomen *Luco* eſt, non eſt obſcurus, quia non dubie idem eſt. In ipſo lacu quærendum oppidum *Archippe,* hauſtum a lacu ſubmerſumque. Plinius lib. III cap. XII *Gellianus auctor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, conditum a Marſya duce Lydorum.* Veſtigia etiam nunc exſtare adfirmant Marſi ad ripam lacus inter Tranſaquam & Ortuciam, vt Holſtenius refert p. 154.

CCCVII.

Anxantium, a quo Plinii ſunt *Anxantini,* dicitur eſſe Ciuita d' Antia. *Cuculum* autem, Κύκυλον Strabonis in Valeriæ deſcriptione, eſt Cucullo in Valle Superequana in confiniis Marſorum & Pelignorum, haud procul via Valeria. Supra Cerfenniam in Valeria, Corfinium verſus eſt *Mons Imeus* Tabulæ, & deinde *Statule;* obſcura loca, & aliunde non cognita. Reſtant alia incerta & dubia, quæ Liuius lib. X cap. III memorauit. *Profectus,* inquit, *dictator cum exercitu, prælio vno Marſos fundit. compulſis deinde in vrbes munitas Milioniam, Pleſtinam, Freſiliam, intra dies paucos cepit.* Quum vero breui poſt tempore, quod eiusdem libri cap. XXXIV deſcribitur, *Milionia* Samnitibus difficili expugnatione erepta perhibeatur, & lib. IX cap. XXI *Pliſtia* Romanorum ſocia ab Samnitibus oppugnata; dubitare viri eruditi cœpe-

cœperunt, eademne illa oppida, quæ Marsis supra tribuebantur, an Marsorum alia, alia simili vocabulo Samnitium. Carolus Sigonius separauit ita, vt *Miloniam* & *Plistiam* Samnitibus daret, *Milioniam* & *Plestinam* vindicaret Marsis, veterum librorum, vt ait, & Stephani Byzantii auctoritate fretus: cui Μιλωνία πόλις Σαμνιτῶν, *Milonia vrbs est Samnitica.* Quod vt de *Plestina* & *Plistia* facile concedo; ita *Miloniæ* & *Milioniæ* diuersitatem, dum maiora testimonia accedant, nondum adducor vt credam, quum belli tempore eadem vrbs, præsertim in confinio sita, nunc in huius gentis, nunc in alterius sit potestate.

SABINI ET AEQVI SIVE AEQVICVLI.

CCCIIX.

Sabinorum gens antiquissima, de cuius nomine & sede Plinius lib. III cap. XII *Sabini, vt quidam existimauere, a religione & deorum cultu adpellati: Velinos adcolunt lacus, roscidis collibus.* Nec tantum ad lacus illos, sed vsque Tiberim habitauerunt, Nare fluuio ab Vmbris, Apennino a Picentibus seclusi, Latinis, qui Latium colebant, & Aequis ab austro contermini. Strabo lib. V pag. 157 Sabinos habitare dicit ἀπὸ τῦ Τιβέρεως καὶ Νωμέντου πολίχνης μέχρι Οὐηςίνων, *a Tiberi & oppido Nomento vsque ad Vestinos.* Nec ita Nomentum terminus fuit, vt infra illud oppidum, ad Romam versus, nihil Sabini possiderent. Liuius lib. I cap. X de raptu Sabinarum: *Cæninenses, Crustuminique & Antemnates erant, ad quos eius iniuriæ pars pertinebat.* At hæc oppida interiacent. Erant quidem Nomentum, Crustumerium, & Fidenæ Albanorum coloniæ, vt Dionysius Halicarnassensis lib. II pag. 116 refert; at in agro constitutæ Sabinorum, illorumque postmodum, vt ex bello cum Romanis constat, subiectæ ditioni.

CCCIX.

Antemnæ siue *Antemna* proximum ex his oppidum vrbi Romanæ erat. Liuius, vt dixi, de raptu virginum historia, in Sabinis censet. Cis Anienem Antemnæ erant: inde Nomen, Varrone auctore de L. L. lib. IV cap. V. *Antemnæ,* inquit, *quod ante amnem, qui influit in Tiberim.* * Præterea pluraliter Strabo adpellat Ἀντέμναι, lib. V pag. 159; & Virgilius lib. VII vers. 631

Ardea, Crustumerique, & turrigeræ Antemnæ.

Singulari numero Ἄντεμνα Dionysius lib. II scripsit, & Cato lib. I Originum (quod Priscianus nobis fragmentum lib. VI seruauit) *Antemna,* inquit, *veterior est quam Roma:* & Silius Italicus lib. VIII vers. 366

- - - *Antemnaque prisco*
Crustumio prior.

CCCX.

Cis amnem videtur etiam *Collatia* fuisse. Liuius lib. I cap. XXXVII in Tar-

* *Quod in bello male acceptum consenuit.* addit Varro continuo. Et quia hæc verba oppidi fata demonstrant, addenda sunt visa.

Tarquinii geſtis: *Collatia, & quidquid circa Collatiam agri erat, Sabinis ademtum.* Ergo Sabinorum fuerat, quamlibet in limite Latinorum. Idem cap. LVII *Omnes citatis equis aduolant Romam. quo quum primis ſe intendentibus tenebris perueniſſent, pergunt inde Collatiam, vbi Lucretiam nocte ſera deditam lanæ inueniunt.* Nulla veſtigia exſtant. Holſtenius vltra Oſæ & Anienis confluentes remouet: ſed tantum ſpatium tam breui & nocturno tempore, poſtquam regias etiam nurus Romæ inuiſiſſent, non videtur a Tarquinio & comitibus perfici potuiſſe. Probabilius, vltra IV vel V m. p. ab vrbe non abfuiſſe. Silius lib. VIII verſ. 362

Lauinum, ac altrix caſti Collatia Bruti.

Et Virgilius lib. VI verſ. 773 in editiore loco ſitum ait,

Hi Collatinas imponent montibus arces.

CCCXI.

Intercedit *Anio* fluuius, nunc Teuerone, a cuius cum Tiberi confluente non procul Antemnæ afuerunt. Ortus *in monte Trebanorum,* vt Plinius lib. II cap. XII notauit, per Aequiculos delapſus Latinos poſtea ab Sabinis diſcernit, at propior oſtio vtraque in ripa Sabinos videt. Horatius lib. I oda VII

Et præceps Anio, & Tiburni lucus.

Obliquo *Anienis* flectit, vt Cicero in I pro Cornelio dixit *trans Anienem.* Priſcianus iterum lib. VI *Anio etiam Anienis, quod antiquiſſimi ſecundum analogiam Anien nominatiuum proferebant.* Antiquitatem renouauit Statius lib. I Siluar. carm. V verſ. 25

Quas præceps Anien, atque exceptura natatus,
Virgo iuuat.

CCCXII.

Poſt amnem proximus vrbi *Mons Sacer* eſt, in quem ſemel, iterum Romana plebs ſeceſſit, iniuriis adfecta patriciorum. Liuius lib. II cap. XXXII *Sicinio quodam auctore, iniuſſu conſulum in Sacrum Montem ſeceſſiſſe, trans Anienem amnem, tria ab vrbe millia paſſuum.* Iterum oppreſſi plebeii a patribus, quod Liuius lib. III cap. LII refert, *Via Nomentana, cui tum Ficulnenſi nomen fuit, caſtra in Monte Sacro locauere, modeſtiam patrum ſuorum, nihil violando imitati.* Cognomen *Sacri* ab illa ſeceſſione impoſitum. Dionyſius lib. VI pag. 375 ὃ νῦν ἐξ ἐκείνου ἱερὸν ὄρος καλεῖται, *qui nunc ab illo tempore Sacer Mons adpellatur.* nam aram ibi Διὸς Δειματίου terrore ſacro correptos conſtituiſſe, idem dicto libro, p. 411 memorauit.

CCCXIII.

Vltra montem in via Nomentana *Ficulea* fuit ſiue *Ficulnea,* vt iam ex viæ deſcriptione intelleximus. Liuius lib. I cap. XXXVIII *Corniculum, Ficulnea vetus, Cameria, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Nomentum, hæc de priſcis Latinis, aut qui ad Latinos defecerant, capta oppida.* Gentile inde *Ficuleates.* Varro de L. L. lib. V. cap. III *qui tum ſub vrbe populi, vt Ficuleates ac Fidenates, & finitimi alii, contra nos coniurarunt.* Non dubitandum, Plinii *Ficolenſes* eſſe, quamuis hos extra Sabinos lib. III cap. XII locauerit.

Sabinorum enim agrum non ex antiquo sæculo, sed suo metitur, quo propiora vrbi Romanæ, quamuis Sabinorum fuerant, in Latio censebantur. Cicero quoque lib. XII ad Attic. ep. XXXIV huius oppidi agrum vel in eo prædium memorauit. *Cras*, inquit, *in Sicæ suburbano: inde puto me in Ficulnensi fore.* De via *Ficulnensi* modo dictum est ex Liuio.

CCCXIV.

Propinquas etiam Roma habuit *Fidenas*, siue *Fidenam*, quarum situm Dionysius Halicarnassensis delineauit. Libro II pag. 116 de Romulo dixit, ἐπὶ τὴν Φιδηναίων ἐστράτευσε πόλιν, ἀπὸ τετταράκοντα σταδίων τῆς Ρώμης κειμένην, *contra Fidenatum vrbem exercitum duxit,* XL *stadiis ab Roma sitam.* Et lib. III p. 191 in Tarquinio Prisco: οἱ Σαβῖνοι καταστρατοπεδεύονται Φιδήνης πλησίον, περὶ τὰς συμβολὰς τοῦ τε Ανίηνος καὶ τοῦ Τιβέριος ποταμοῦ, *Sabini castra ponunt prope Fidenam, circa Anienis & Tiberis confluentes.* Et Tacitus annali IV cap. LXII ruinam amphitheatri *apud Fidenam* L. M. suo casu debilitantem vel obterentem describens, *confluxisse* ait *auidos talium ob propinquitatem loci effusius.* Vestigia eius prope Tiberim adparent V M. P. ab vrbe, II millibus supra Anienis confluentem. Illustris olim fuit, ideo dicta Dionysio priore loco πόλις μεγάλη τε καὶ πολυάνθρωπος, *vrbs magna & populosa.* Nomen vtroque numero enuntiant, plurali, Strabo lib. V pag. 159 Αντέμναι καὶ Φιδῆναι: Liuius II cap. XIX *His consulibus Fidenæ obsessæ, Crustumeria capta.* Et Cicero Agr. II cap. XXXV *Labicos, Fidenas, Collatiam cum - - - comparabunt.* Suetonius Tib. cap. XL *apud Fidenas supra* XX *hominum millia, gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant.* Horatius lib. I epist. XI vers. 7

- - - - Gabiis desertior atque
Fidenis.

Et Iuuenalis satyra X vers. 100

An Fidenarum Gabiorumque esse potestas?

Contra singulari, præter Dionysium atque Tacitum, quos iam cognouimus, Virgilius lib. VI vers. 773 vsus est,

Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemque Fidenam.

Et Silius Italicus lib. XV vers. 90

- - - - modo Roma minanti
Impar Fidenæ, contentaque crescere asylo.

Deriuatum nomen *Fidenas* est & *Fidenates.* Liuius lib. I cap. XIV *perculsi Fidenates:* & mox: *belli Fidenatis contagione irritati Veientium animi.*

CCCXV.

Supra Fidenas ad Tiberim *Crustumerium* fuit, modico interuallo. nam & ipsum Dionysius lib. XI p. 705 οὐ πρόσω τῆς Ρώμης, *haud longe ab Roma* ponit. Nomen varium casu. Plinius lib. III cap. V, & Liuius lib. I cap. XXXVIII *Crustumerium* vocant, neutrali genere: at lib. II cap. XIX *Crustumeria capta*, & lib. III cap. XLII *inter Fidenas Crustumeriamque:* & Dionysius dicto loco Κρουστομέρεια. Virgilius pluraliter *Crustumerii*, lib. VII vers. 631 *Ardea Crustumerîque.* Silius lib. VIII vers. 367 breuiori forma *Crustumium;* a qua gentile *Crustuminus* est. Liuius I cap. IX *Cæninenses, Crustumini, Ante-*

te-

temnates : & lib. v cap. XXXVII *Allia Crustuminis montibus defluens*. Plinius lib. III cap. V *Agrum Crustuminum*, nescio quem, in Etruria censet: & Festus *Crustuminam tribum a Tuscorum vrbe* dictam tradit: sed vbi illa fuerit, ignotum prorsus est: de tribu etiam dubium, si non falsum. Apud Liuium enim lib. XLII cap. XXXIV *Sp. Ligustinus tribus Crustuminæ, ex Sabinis*, inquit, *sum oriundus*. An forsan trans flumen quoque Crustumini agrum possederunt? ipsi certe Sabini fuere, quia ad illos quoque pars iniuriæ raptarum virginum pertinebat, Liuio indicante lib. I cap. X. *

CCCXVI.

In ortum & Anienem versus hinc abest *Corniculum*. Liuius I cap. XXXVIII *Corniculum, Ficulnea vetus, Cameria*. Vere coniungit. nam vt Dionysius lib. I pag. 13 refert, Φικόλνεοι, οἱ πρὸς τοῖς καλουμένοις Κορνίκλοις ὄρεσι, *Ficuleates, qui ad montes Corniculanos sunt*. Meminit & Plinius in prima regione. Idem lib. IV ineunte, & Stephani breuiator oppidum Latinorum vocant, sed vel originis caussa, vel quia Latio pars illa Sabinorum adiuncta ab Romanis fuit. Sub Tarquinio rege ἐνεπρήσθη, *incendio deletum fuit*: sed postea instauratum, quia etiam post exactos reges illius mentionem Florus facit lib. I cap. XI.

CCCXVII.

In septemtrionem magis *Cænina* vergebat: quam Festus sine diphthongo scripsit. At Stephanus Καινίνη πόλις Σαβίνων, *Cænina oppidum Sabinorum*. Pars etiam iniuriæ raptarum *ad Cæninenses* spectauit, testante Liuio I cap. X, vt in Sabinis id oppidi fuisse non liceat dubitare. Ideo cum Curibus coniunxit Ouidius lib. II Fast. vers. 135 ad Romulum consecratum:

Te Tatius, paruique Cures, Cæninaque sensit.

In monte sita fuit. Propertius enim lib. IV eleg. XI

- - - *Cæcina ductor ab arce.*

Holstenio videtur S. Angelo esse, aut Monticelli, pag. 103.

CCCXIIX.

Liuii *Cameria, Medullia, Ameriola* lib. I cap. XXXVIII, quæ singula etiam Plinius lib. III cap. V memorauit, nisi quod alio casu *Camerium* dixit, incerta positione sunt: nec vero ab iam dictis seu explicatis Sabinorum oppidis disiuncta multum, quod vtriusque ordo probat. Liuius enim: *Corniculum, Ficulnea vetus, Cameria, Crustumerium, Ameriola, Medullia, Nomentum, hæc de priscis Latinis, aut qui ad Latinos defecerant, capta oppida*. Plinius autem hoc ordine: *Cænina, Ficana, Crustumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum*: & Romæ mentione interiecta, *Antemnæ, Camerium, Collatia*. Medulliæ munitiones Liuius lib. I cap. XXXIII laudauit.

CCCXIX.

Sed inter ante recensita & Nomentum *Allia* interfluit, de quo dissentiunt eruditi viri, cui id nomen amni hodie attribuendum sit. Liuius autem satis notabiliter descripsit lib. V cap. XXXVII. *Gallis*, inquit, *velut tumultuario*

* Non prætereunda sunt hic fortasse *pira Crustumina*, non a Latinis modo celebrata, sed in Mischna quoque *de Heterogeneis* c. I. §. 4. & alibi memorata.

ario exercitu raptim ducto, ægre ad vndecimum lapidem occursum est, qua flumen Allia, Crustuminis montibus prealto defluens aluco, haud multum infra viam Tiberino amni miscetur. Ex quibus Holstenius pag. 127 verum fluentum Alliæ demonstrauit. *Ego,* inquit, *consideratis locorum interuallis, Alliam esse puto riuulum, qui inter prædium S. Columbæ & S. Ioannis paullum vltra Marciglianum prealto alueo defluit in Tiberim. Nam hic riuus quinque aut sex pass. mill. distat a Fidenis siue Castello Giubileo: Fidenæ autem* V *ab vrbe passuum millibus absunt, quæ in vniuersum* XI *millia pass. conficiunt.* Clades Romanorum ibi accepta infaustum nomen fecit. Ideo Virgilius lib. VII vers. 717

Quosque secans infaustum interluit Allia nomen.

CCCXX.

Oppidum autem *Nomentum,* quod cum ceteris supra Liuius coniungebat, haud longe a Tiberi afuit, quod Strabo docet, p. 157 limitem Sabinorum occidentalem ducens ἀπὸ τȣ̃ Τιϐέρεως καὶ Νωμέντȣ πολίχνης, *a Tiberi & oppido Nomento.* Iterum Liuius lib. VI cap. XXII *Eo dictator infesto agmine subit, nec procul Nomento signis collatis fudit Etruscas legiones: compulit inde in vrbem Fidenas.* Dionysius lib. II pag. 116 Albanorum ἀπόκτισιν vocat, quod etiam Virgilius innuit lib. VI vers. 773

Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemque Fidenam,

puta, hi Albani, Aeneæ posteri, condent. At lib. VII vers. 712 inter Sabinorum vrbes etiam *Nomentum* recenset. Scilicet Latini Albani in agrum Sabinorum colonias deduxerunt. Hodie Lamentana Vecchia eo loco est. Inde *Via Nomentana* dicta, * & incolæ *Nomentani,* quos Plinius videtur duplices facere lib. III cap. V cum Norbanis & Prænestinis, Latinis populis, enumerans: at cap. XII cum Nursinis & Reatinis, vltimis Sabinorum, in regione quarta. De quibus Harduinus notauit: *a Nomentanis primæ regionis diuersi.* Quum vero neque apud Norbam, neque apud Reate aliis sit Nomentum obseruatum, putamus vnum bis Plinium posuisse, exinde in errorem deductum, quod antiquiores dixerant, a Latinis Nomentum conditum fuisse: posteriores in Sabinis, vbi est, illud censuerint. In Nomentano agro Straboni lib. V pag. 165 laudatæ *Aquæ Labanæ,* τὰ Λάϐανα ὕδατα ἐν τῇ Νωμεντάνῃ, quæ vero nunc corruptæ dicuntur, neque, vt olim fuerunt, salubres.

CCCXXI.

Propinquum Nomento *Eretum,* porrecta media. Strabo p. 158 *Salaria via in Nomentanam incidit* κατὰ Ἤρητον τῆς Σαϐινῆς κώμην, ὑπὲρ τȣ̃ Τιϐέρεως κειμένην, *iuxta Eretum, vicum Sabini agri, supra Tiberim positum.* Et loco iam in Labanis aquis citato, ἐν τῇ Νομεντάνῃ καὶ τοῖς περὶ Ἤρητον τόποις, *in Nomentana regione & circa Eretum locis.* Liuius lib. III cap. XXIX *consul ad Eretum cum Sabinis egregie pugnat.* Et Valerius Maximus lib. II cap. IV *Habitabat in villa sua propter vicum Sabinæ regionis Eretum.* Et Virgilius lib. VII vers. 711

Ereti manus omnis, oliuiferæque Mutuscæ.

Antoni-

* *Nomentana regio* Columellæ ætate *celeberrima fama erat illustris* ob Senecæ prædia. Colum. III c. 3. adde c. 2. eiusdem.

Antoninus in Via Salaria, ab vrbe Eretum numerauit millia passuum XVIII. In quo tractu etiam *Silua Malitiosa* fuit, de qua Liuius lib. I cap. XX *Tullus occupat in agrum Sabinum transire: pugna atrox ad Siluam Malitiosam fuit.* Et Dionysius lib. III pag. 174 in eadem historia περὶ τὴν καλυμένην ὕλην κακέργων. Sed neque huius situs & locus satis certus est.

CCCXXII.

Cures nunc adeundi, oppidum princeps Sabinorum, quod multitudinis numero Latini nominant, Virgilius lib. VI vers. 811 de Numa Pompilio:

- - - Curibus paruis & paupere terra
Missus in imperium magnum.

Et Ouidius lib. II Fastor. vers. 135 ad Romulum:

Te Tatius, paruique Cures, Cæninaque sensit:

parui, virili genere, quod Scaliger etiam Propertio lib. IV elegia X extrema restitutum vult:

Sic Sancum Tatii composuere Cures.

Etiam Dionysius pluraliter lib. II pag. 113 τὰς προσαγορευομένας Κύρεις dixit. Alii Græci singulari numero. Breuiator Stephani: Κυρὶς μητρόπολις Σαβίνων, *Curis metropolis Sabinorum.* Et Strabo lib. V pag. 158 Κύρις νῦν μὲν κώμιόν ἐστιν. ἦν δὲ πόλις ἐπίσημος, ἐξ ἧς ὥρμηντο οἱ τῆς Ρώμης βασιλεύσαντες Τίτος Τάτιος καὶ Νυμᾶς Πομπήλιος, *Curis nunc viculus est, quondam vrbs illustris, ex qua orti sunt, qui Romæ regnarunt, T. Tatius & Numa Pompilius.* Et Festus Pompeius de Curibus: *fuit vrbs opulentissima Sabinorum.* De situ controuersia est: nos Holstenium, peritissimum antiquæ Italiæ virum sequuti, Cures veteres censemus nunc Correse siue Cureze esse, positum ad flumen eiusdem nominis, quod infra Farfarum Tiberi miscetur. Gentile *Curenses* Plinio lib. III cap. XII; Stephano Κουρίτης, vnde *Quirites* Romani ciues adpellantur. *

CCCXXIII.

Fabaris ergo fluuius, qui & *Farfarus* dicitur, supra amnem Curensem est. Virgilius lib. VII vers. 715

Qui Tiberim Fabarimque bibunt.

Et Vibius Sequester de Fluminibus: *Fabaris Sabinorum. Is Faber corrupte dicitur.* Ouidius Metamorph. XIV vers. 330

Narque tulit præceps, & amœnæ Farfarus vmbræ.

Seruius ad dictum Virgilii locum: *Fabarim quem dicit, etiam ipse per Sabinos transit, & Farfarus dicitur.* Truncatum nomen Farfa, quod superstes est, qui binominis ille fuerit, non sinit nos ignorare.

CCCXXIV.

Sed *Auens* fluuius incertus plane est. Solus Seruius ex Varrone ad illud Virgilii, *Pulcher Auentinus*, Aeneid. VII vers. 657, memorauit. *Varro*, inquit, *dicit in Gente populi Romani, Sabinos a Romulo susceptos istum accepisse*

* Vid. Liuius l. I. c. 13, qui tamen hoc nomen peregrinum & iccirco Romanis ignominio sum colorare contendit.

cepisse montem, quem ab Auente fluuio prouinciæ suæ adpellauerint Auentinum. Sed plane incerta hæc origo nominis in monte Auentino. Liuius enim lib. I cap. III, Dionysius lib. I. p. 57, Pompeius Festus in hac voce, & Victor de Orig. Gentis Rom. tradunt, *Auentinum* regem Albanorum huic colli, sub quo sepultus fuerit, nomen de suo reliquisse. Addit aliam opinionem Seruius, *ab auibus nominatum esse*, quæ de Tiberi adscendentes ibi consederint. Sed fuerit *Auens* Sabinorum fluuius, quamuis nomen Auentino monti non dederit; vlteriorem tamen, quam quos perlustrauimus, probabile est fuisse, quia hi suis nominibus dignoscuntur, & propinquior a tot scriptoribus nequierit ita prætermitti, vt ne semel quidem eius mentio in tot Sabinis bellis occursaret.

CCCXXV.

Tandem *Himella* amnis est, de quo Vibius: *Himella Sabinorum prope Casperiam vrbem.* Scilicet supra id oppidum ortus in Tiberim decurrit. Virgilius lib. VII vers. 714

Qui Nomentum vrbem - - - - -
Casperiamque colunt, Forulosque, & flumen Himellæ.

CCCXXVI.

Supremum forte Sabinorum fuit, Tiberim versus, oppidum *Forum Nouum*, de cuius sede dubitat Cluuerius: certior Holstenius ex vestigiis & inscriptionibus ostendit, fuisse eo loco, vbi nunc est Episcopium Sabinense. Magliano nunc vocatur caput prouinciæ Sabinæ & sedes episcopi Sabinorum, prope Tiberim, XX millibus supra Romam: prope quem locum adparet *Forum Nouum* exstitisse. Municipium fuisse, inscriptione ibi reperta probatur, in qua MVNICIPIVM & MVNICIPES clare leguntur: & alia, in qua FORONOVARII. Vide Holsten. Adnot. in Cluv. p. 107 & 121. Addit Sponius p. 186 aliam, in qua FORONOVANI.

CCCXXVII.

Sic omnia, quæ nouimus, ab occidente Sabinorum explicata essent, si quid certius ad hæc de *Regilli* sede constaret. Vulgo inter Farfarum & Aventem (si & hic amnis satis certus est) conlocant, quod ibidem ruinæ alicuius oppidi conspiciantur. Sed recentius id dirutum oppidum esse, Holstenii, perspicacis viri, opinio est. Nihilominus quæ de *Regillo* oppido exstant, quoquo loco etiam in Sabinis fuit, adferenda sunt. Stephani breviator: Ῥήγιλλος Σαβίνων πόλις, *Regillus oppidum Sabinorum.* Liuius lib. II cap. XVI *Ap. Clausus, cui postea Ap. Claudio fuit Romæ nomen, ab Regillo magna clientium comitatus manu, Romam transfugit.* Dionysius Halicarnassensis lib. V p. 308 de eodem Appio: ἀνήρ τις ἐκ τοῦ Σαβίνων ἔθνους πόλιν οἰκῶν Ῥήγιλλον, *vir quidam Sabinæ gentis in vrbe Regillo habitans.* Et lib. XI p. 697 oratione Appii: εἰς Σαβίνους ἄπειμι, πόλιν οἰκήσων Ῥήγιλλον, *in Sabinos abeo, oppidum habitaturus Regillum.* Dicuntur & *Regilli*, multitudinis numero. Suetonius Tiber. cap. I *Gens Claudia orta est ex Regillis, oppido Sabinorum.* Gentile *Regillianus*, ibidem cap. II; quamuis & *Regillenses* A. & L. Postumii cognominantur apud Liuium lib. VI cap. XXII, nisi ab lacu Regillo

Tusculani

Tusculani agri cognomen habent, iuxta quem Postumius dictator Latinos deuicerat: quam pugnam Liuius lib. II cap. XIX & sequenti descripsit.

CCCXXIIX

Orientalem Sabinorum partem incipimus a *Casperia,* quam Virgilius lib. VII ita, versu 714 nominauit, *Qui Nomentum - - - Casperiamque colunt:* quod nomen etiam Vibius Sequester seruauit in *Himella,* prope quod flumen, aut fontes eius, sita fuit *Casperia:* Silio autem lib. VIII vers. 416 vocata est *Casperula,* qui nomine adludit ad originem ex Caspiis.

Hunc, inquit, *Amiterna cohors, & Bactris nomina ducens*
Casperula, hunc Foruli - - - -

puta, comitantur. Nunc in Aspra vico vestigia quæruntur.

CCCXXIX.

Hinc ad flumen Anienem progredienti occurrit Horatii villa cum fonte *Blandusiæ, Lucretili & Vstica* montibus, riuo *Digentia,* & pago *Mandela,* de quibus ipse lib. I oda XVII, & lib. III oda XIII, & lib. I epist. XVI & XVIII consulatur. Vetus interpres ad I od. XVII. & Festus: *Lucretilis, mons in Sabinis.* Idemque interpres: *Vstica, nomen montis & vallis.* Fontem lib. III od. XIII descripsit,

O fons Blandusiæ, splendidior vitro,

& reliqua: pagum & riuum epist. XVIII vers. 104

Me quoties reficit gelidus Digentia riuus,
Quem Mandela bibit rugosus frigore pagus.

Hac contentus amœnissima villa Horatius sibi videbatur, vt ipse ait lib. II oda XVIII,

Satis beatus vnicis Sabinis:

& præ illa maiores opes contemnebat. Lib. III enim od. I dixit

Cur valle permutem Sabina
Diuitias operosiores?

CCCXXX.

Supra Casperiam in septemtriones est *lacus Velinus,* nunc Lago di Rieti, ab adiacente vrbe Reate dictus. Tacitus annali I cap. LXXIX *Nec Reatini silebant, Velinum lacum, qua in Narem effunditur, obstrui recusantes.* Plinius lib. III cap. XII *Sabini Velinos accolunt lacus,* quia in plures diuisus est, sed connexos, quos *Velinus* amnis alit, de quo Virgilius dixit lib. VII vers. 517

Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:

aut si *fontes* de capite intelligas, inter eos & lacum amnis Velinus intermeat. Augetur hic amnis *Telonio* ex Marsis aduecto, ad quem Rutilius consul bello Marsico cum exercitu cæsus est, Orosio notante lib. V cap. XVIII, nisi *Tolenus* vel *Tolenius* legendum, vt Ouidius VI Fast. vers. 565 in aliquot MSS.

- - - - - flumenque Tolenum
Purpureo mistis sanguine fluxit aquis.

Circa hos lacus fertilissimi campi & pascua, quæ Virgilius dicto libro, vers.

712

712 *Roſea rura Velini* dixit: de quibus Varro R.R. lib. I cap. VII extremo *Cæſar Vopiſcus, cauſſam quum ageret apud cenſores, campos Roſeæ Italiæ dixit eſſe ſumen.* quod Plinius lib. XVI cap. IV extr. repetiit. Cauſſam fertilitatis Seruius, *Roſea rura* interpretans, ex Varrone adfert emiſſionem lacus, poſt quam tantum per noctem creuerit, quantum per diem demtum paſcendo fuiſſet. De emiſſione Cicero ad Attic. lib. IV epiſt. XV *Lacus Velinus a M. Curio emiſſus, interciſo monte, in Narem defluit: ex quo eſt illa ſiccata, & humida tamen modice, Roſea.* Seruius etiam *agrum Roſulanum* dixit vocitari.

CCCXXXI.

Adiacet ad lacum oppidum *Reate*, nunc Rieti, porrecta media ſyllaba. Silius lib. VIII verſ. 416

> \- - - *hunc Foruli, magnæque Reate dicatum*
> *Cœlicolûm matri.*

Præfectura fuit, in quo cenſu nominatim Feſtus ſcripſit: & Cicero *ex præfectura Reatina* exciuerat delectos, quorum opera in republica, a Catilinæ inſidiis defendenda, vteretur, quod ipſe dixit oratione III cap. II. Suetonius autem auum Veſpaſiani *municipem Reatinum* cap. I dixit. nam & præfecturæ quædam aliquid municipalis iuris obtinuerunt, vt Carolus Sigonius de Iure Ital. lib. II cap. XI demonſtrauit: ex quo inſcriptiones apud Sponium ſunt pag. 196 REIP. REAT. &. R. P. REATINORVM. Multa heic prodigia tradebantur facta. Liuius XXV cap. VII *Reate ſaxum ingens viſum volitare:* & lib. XXVI cap. XXIII *nunciatum, Reate mulam peperiſſe;* & id genus alia.

CCCXXXII.

Multa circa Reate, & in agro Reatino, qui amplus eſt, notabilia. *Reatina palus* vocatur Plinio lib. II cap. CIII ex Velinis lacus; haud dubie propior oppido: aut vniverſi, *Reatinæ paludes*, lib. XXXI cap. II. *Tempe Reatina* Cicero dicta epiſtola dixit. *Reatini*, inquit, *me ad ſua* τέμπη *duxerunt, vt agerem cauſſam contra Interamnates apud conſulem.* Tempe, id eſt omnia amœna loca circa Velinos lacus, cuius ſortis & Roſea rura, ſupra laudata, cenſeri debent. Plinius dicto cap. CIII lib. II. *In Reatino fons Neminie adpellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem ſignificans.* Fuit quoque locus *Palatium* in hoc agro. Varro de L. L. lib. IV cap. VIII de vocabulo collis Palatini disquirens, aut, inquit, ſic dictus, *quod Palatini, qui & Aborigines, ex agro Reatino, qui adpellatur Palatium, ibi conſederunt.* Dionyſius Halicarn. lib. I pag. II Παλάτιον πέντε πρὸς τοῖς εἴκοσι ςαδίοις ἀφεςὼς Ρεάτȣ, *Palatium XXV ſtadiis abeſt a Reate.* In πόλεσι, *oppidis* Aboriginum id primo loco numerat. Sunt etiam *Septem Aquæ* in illo tractu, Dionyſio pag. 12 τὰ καλȣ́μενα Ἑπτὰ ὕδατα. Cicero prædicta epiſtola: *Vixi cum Axio. quin etiam me ad Septem aquas duxit.* Cluuerio videtur lacus S. Suſannæ eſſe in Roſeæ campo: Holſtenio autem omnes etiam vicini lacus, maiores & paruuli adnexi, vt numeuus reſpondeat. Vide ipſum p. 110.

CCCXXXIII.

CCCXXXIII.

Hæc proxima oppido in Reatino agro: reductiora sunt, *Korſula*, Κορσȣ̃λα, quam Dionyſius LXXX ſtadiis a Reate abeſſe, ibidem narrat. Addit vero, *νεωςὶ διεφθαρμένη, nuper euerſa.*

CCCXXXIV.

Septuageſimo a Reate ſtadio diſtabat Κοτυλία πόλις ἐπιφανὴς, *clara vrbs Cutilia*, vt ibidem refertur, ſub monte poſita ad lacum. Lacus ille *Cutilienſis* a Varrone vocatur L. L. lib. IV. cap. X, cui adſint *nymphæ Commotiæ; quod ibi inſula in aqua commouetur.* Plinius lib. III cap. XII extremo: *In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet inſula, Italiæ vmbilicum eſſe M. Varro tradit.* Medicata ibi aqua cum celebri titulo *Aquarum Cutiliarum.* Idem lib. XXXI cap. II *Aquæ Cutiliæ in Sabinis gelidiſſimæ; ſuctu quodam corpora inuadunt, vt prope morſus videri poſſit: aptiſſimæ ſtomacho, neruis, vniuerſo corpori.* Solitus iis Veſpaſianus vti. Suetonius cap. XXIV *Cutilias ac Reatina rura, vbi æſtiuare quotannis ſolebat, petiit.* Ibidemque mortuus eſt. Xiphilinus ex Dione: *μετήλλαξεν ἐν τοῖς ὕδασι τῶν Σαβίνων τοῖς Κȣτιλίοις ὠνομασμένοις, exceſſit in Sabinorum Aquis Cutiliis.* De inſula in lacu natante Seneca lib. III Q. Nat. cap. XXV, *Ipſe ad Cutilias natantem inſulam vidi.* Adde Macrobium lib. I Saturn. cap. VII.

CCCXXXV.

Vicus inde non procul fuit *Phalacrine*, patria Veſpaſiani. Suetonius cap. II *Natus eſt in Sabinis vltra Reate, vico modico, cui nomen eſt Philacrine.* Antonini itinere ab vrbe Hadriam hic ordo diſtantiarum cernitur:

Reate	—	—	—	
Cutilias	M.	P.	VIII	emendante Holſten.
Interocrium	M.	P.	VI	
Falacrinum	M.	P.	XVI.	

quod corruptum in Peuting. Tabula eſt *Palacrinis.*

CCCXXXVI.

Qui interiacet locus, *Interocrium*, etiam in Tabula expreſſus eſt & oppidi ſigno notatus, VII millibus ab *Aquis Cutilliis*, vt ibidem ſcriptum exſtat: Strabonis lib. V pag. 100 Aldina, & Xylandr. p. 251 (nam Caſaubonea excidit) κώμη Ιντεροκρέα, *vicus Interocrea.* Nomen inde eſt, quia inter montes ſitum. Feſtus: *Ocrem antiqui montem confragoſum vocabant.*

CCCXXXVII.

Sexaginta ſtadiis ab Reate fuit *Trebula*, ἡ Τρέβολα, Dionyſio auctore lib. I. pag. II. Hæc *Mutuſca* cognominata, vt ab altera Sabinorum Trebula, cui *Suffenatis* cognomen fuit, diſcerneretur. Plinius lib. III cap. XII *Nomentani, Reatini; Trebulani, qui cognominantur Mutuſcæi, & qui Suffenates.* Iulius Obſequens cap. CII & CIII prodigia *Trebulæ Mutuſcæ*, vt plene ſcripſit, facta narrat. Inſcriptio vetus in Gruteri opere p. 487 n. 9 TREBVL. MVTVSTAE, cum T loco C. At Holſtenius teſtis p. 112, MVTVESCA in lapide eſſe. Virgilius lib. VII verſ. 71 ſolum cognomen poſuit:

Ereti manus omnis, oliuiferæque Mutuſcæ.

Eodem Dionysio testante, λόφον ἐπικαθημένη σύμμετρον, *colli modico imposita* fuit, quod confirmat illorum opinionem, qui nunc Monte Lione della Sabina vocari aiunt, vbi multæ TREBVLANORVM inscriptiones reperiuntur. Municipium fuit. Frontinus de Coloniis: *Trebula municipium oppidum.* Et Liuius lib. x ineunte, *Trebulanis ciuitas data.* Alteram cognomine *Suffenam*, vel *Suffenatem*, Harduinus interpretatur Montorio di Romagna ad Curensem fluuium.

CCCXXXIIX.

Supra Velinum ad radices Apennini est *Nursia*, hodie Norcia, Ptolemæi Νυρσία in Sabinis. Suetonius Vespas. cap. II *Polla* [mater Vespasiani] *Nursiæ honesto genere orta.* Dio Cassius de Octauiano lib. XLVIII pag. 364 ἐπὶ Νυρσίαν ἐς τοὺς Σαβίνους στρατεύσας, *aduersus Nursiam, Sabinorum oppidum, cum exercitu profectus.* Frigidior ex situ sub Apennino. ideo Virgilius lib. VII vers. 716 *quos frigida misit Nursia:* & Silius lib. VIII vers. 418 *nec non habitata pruinis Nursia.* Gentile *Nursinus.* Suetonius Aug. cap. XII *Nursinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido.*

CCCXXXIX.

Extremum Sabinorum *Amiternum* fuit, ideoque a Ptolemæo, qui etiam Αμίτερνον scribit, positum in Vestinis, quia illorum fines attigit: Straboni autem lib. V pag. 157 in Sabinis, cui etiam est neutro genere Αμίτερνον. Dionysius lib. I pag. 12 sequiori genere ἐκ πόλεως Αμιτέρνης. Latini *Amiternum.* Liuius lib. XXVI cap. XI *Cælius iter* [Hannibalis] *ab Reate, Cutiliisque, & ab Amiterno orditur, - - - - inde Albensi agro in Marsos; hinc Amiternum Forulosque vicum venisse.* Incolæ *Amiternini* Plinio lib. III cap. XII. Et Liuius lib. XXVIII cap. XLV *Vmbriæ populi, & præter hos Nursini, & Reatini, & Amiternini, Sabinusque ager omnis, milites polliciti.* Virgilius vero lib. VII vers. 710, & imitator Silius lib. VIII vers. 415 metri caussa *Amiterna cohors:* & Martialis lib. XIII epigr. XX *Ager Amiternus.* Fuit prope castrum Vittorino, quod a S. Victorino Amiternensi martyre nomen habet, situm ad Aternum, prope fontes, prope vrbem Aquilam, quæ ex ruinis Amiterni creuit. Non longe abest locus, adhuc Furconio dictus, vbi oppidum fuisse vestigia docent, quod Paullus Langob. lib. II cap. XX *Furconam* dixit.

CCCXL.

Inter Amiternum & Cutilias Reatini agri, vt ex Hannibalis iam monstrato itinere coniicitur, etiam *Foruli* fuerunt, quos Liuius vicum lib. XXVI cap. XI, non oppidum, dixit: nec tamen incelebres fuere. Strabo lib. V p. 158 Σαβίνων εἰσὶ καὶ οἱ Φόρυλοι, πέτρα πρὸς ἀπόστασιν μᾶλλον, ἢ κατοικίαν, εὐφυής, *Sabinorum sunt etiam Foruli, rupes ad rebellionem, quam habitationem, aptiores.* Virgilius lib. VII, 714, *qui*

Casperiamque colunt, Forulosque, & flumen Himellæ.

Et Silius lib. VIII vers. 416 *comitantur hunc*

Casperula, hunc Foruli.

Inscriptione antiqua sunt incolæ VICANI FORVLANI, Holstenio testante

te pag. 119. *Forum Decii*, quod Plinius nominat lib. III cap. XII, quo loco fuerit, ignoratur.

CCCXLI.

Montes ſuperſunt, Apennini partes, ſed citeriores, & Sabinis contributi, *Fiſcellus* & *Seuerus*, & *Tetricus*. De iſto Plinius lib. III cap. XII *Nar amnis e monto Fiſcello labens*: & Silius lib. VIII verſ. 518

Quæ, Fiſcelle, tuas arces, & cetera:

de his Virgilius lib. VII verſ. 713

Qui Tetricæ horrentes rupes, montemque Seuerum
Caſperiamque colunt.

Tetrica autem, qui mons Virgilio, quem *Tetricam rupem* lib. VIII verſ. 418 Silius Italicus dixit,

- - - - - *a Tetrica comitantur rupe cohortes*;

Holſtenio eſt horrendum illud adſpectu montis iugum, quod inter Montem Sibyllæ & Aſculum ſuper reliqua Apennini iuga emicat. *

A E Q V I.

CCCXLII.

Hæc de SABINIS. Contermini erant AEQVI ſiue AEQVICVLI, inter Sabinos Latinosque medii, Latinis hiſtoricis plerumque *Aequi* dicti: poetis ſæpius *Aequiculi*. Liuius lib. III toto teſtimonio ſit, & Florus lib. I cap. XI. Alterno nomine vtuntur Virgilius VII, 747

- - - - - *gens duris Aequicola glebis.*

nam & quarta vocali ſcribitur. Ouidius Faſt. III verſ. 93 *Aequicolus acer*: & Silius lib. VIII verſ. 370

- - - *raſtrisque domant Aequicula rura* * *

Suetonius quoque Vitell. cap. I *aduerſus Aequiculos*. Et Græci variant nomine. Dionyſius & Appianus Αἰκανοί: Strabo Αἴκοι, & pag. 159 Αἴκȣοι: Diodorus Siculus lib. XIV extremo, ὑπὸ Αἴκων τῶν Αἰκίκλων καλȣμένων: Ptolemæus Αἰκȣικλοι. Deriuata vtrimque ſunt. Liuius lib. III cap. IV *Aequicum bellum*. Plinius III cap. XII *Aequiculanorum, Cliternini, Carſeolani*. Hæc vero ſunt indubitata oppida Aequorum, etiam a Ptolemæo Aequiculis ſiue Αἰȣίκλοις attributa, Κλιτερνον & Καρσίολοι: tertium quod addiderat, excidit ex Græco, in cuius locum interpres corruptum nomen *Obriculum* adſumſit: quod, tamquam ignotum omnibus, prætereundum eſt. Sunt autem *Aequi* diſtincti ab Latinis, quod vel ex illo Liuii lib. II cap. XXX abunde conſtat, *Aequi Latinum agrum inuaſerant*. Sed ita antiquis temporibus fuit, antequam Roma vicinas gentes in ditionem redegiſſet. Ex eo autem pars Sabinorum citerior, & Aequi ac Volſci, aliique Latino populo adſcripti, & Latii finibus continebantur. Florus ex ſuorum temporum conditione de priſcis loquens, *peruicaciſſimi Latinorum Aequi & Volſci fuere*.

Kkkk 2 CCCXLIII.

* His addi poterat *mons Canterius* in Sabinis apud Varronem R. R. II. c. I.
** Extra poeſin gentile eſt *Aequiculanus*. Frontinus pag. 122. *Ecicylanus* (id eſt *Aequiculanus*) *ager per Prigas & Scamna in centuriis eſt aſſignatus.*

CCCXLIII.

Primum Aequorum oppidum, ex nominatis, *Cliternum* eſt, quod vocabulum a Ptolemæo habemus: reliqui poſſeſſiuo aut gentili nomine vtuntur: Plinius *Cliternini*, vti iam vidimus, id eſt incolæ ac oppidani: Cicero lib. IX epiſt. XXII *colei Cliternini non honeſti.* Quæ forma probabile reddit, & *Cliterniam* Latinum nomen fuiſſe, vt alia vrbs in Daunis a Pomponio Mela atque Plinio vocatur. Quo ſitum loco Aequorum *Cliternum* fuerit ſiue *Cliternia*, definiri non poteſt: & ſi qui definiunt, ſola coniectura nituntur.

CCCXLIV.

Alterum oppidum, quod Plinius & Ptolemæus adſignant Aequis, *Carſeoli* ſunt, antiqua colonia. Liuius lib. X cap. III *a Marſis agrum vi teneri, in quem colonia Carſeoli deducta erat.* Et lib. XXVII cap. IX in triginta coloniis Romanorum & *Carſeoli* numerantur. Adde lib. XXIX cap. XV. Ouidius lib. IV Faſt. verſ. 683

Frigida Carſeoli, nec oliuis apta ferendis
Terra, ſed ad ſegetes ingenioſus ager.

Situs quodammodo ex Tabula Auguſtana cognoſcitur, in qua vltra Præneſte cum vrbis inſignibus poſiti, XV millibus a Varia, X a Laminis, niſi numeri prauati ſunt. Ruinas Holſtenius diu perquiſitas inuenit & deſcripſit p. 164, ſitas a læua Valeriæ, IIII millibus a loco qui nunc *Arſoli* vocatur: ruinarum autem nomen eſt Ciuita Carentia. Coloni *Carſeolani* dicti Plinio, vt ſupra vidimus. *Lex Carſeolana* dicto Ouidii libro verſ. 710 memoratur.

CCCXLV.

Quæ circumiacent, haud dubie Aequorum fuerunt, illinc *Laminæ*, ex Tabula modo nominatæ; & *Varia* eiuſdem Tabulæ, cuius locum vicus Varo in dextra ripa Anienis oſtendit: hinc *Simbruini colles.* Tacitus lib. XI cap. XIII de Claudio: *Fontes aquarum, Simbruinis collibus deductos, vrbi intulit.* Et vicinum oppidum *Sublaqueum.* Plinius lib. III cap. XII *Anio in monte Trebanorum ortus, lacus tres amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim.* Hæc ſunt *Simbruina ſtagna*, a Tacito lib. XIV cap. XXII memorata. *Diſcumbentis*, inquit, *Neronis aqud Simbruina ſtagna* (*loco Sublaqueum nomen eſt*) *ictæ dapes* [flumine] *menſaque diſiecta.* Aliud vero Sublaqueum oppidum, alia villa Neronis eſt. hæc ab oppido nomen habet, quia non ſub lacubus, ſed ſupra, ſita. Frontinus de Aquæductibus p. 247 *Anienis quoque noui vitia exſcindi poſſe* [princeps] *vidit. Omiſſo enim flumine repeti ex lacu, qui eſt ſuper villam Neronianam Sublacenſem, vbi limpidiſſima eſt, iuſſit.*

CCCXLVI.

Et quia non longe *Treba* abeſt, nunc Treui, prope fontes Anienis, vt ex Plinio iam cognouimus; illam quoque Aequiculanæ ditionis fuiſſe cenſendum eſt. Frontinus dicto loco: *Quum oriatur Anio ſupra Trebam Auguſtam.* Sic MSS. non *anguſtam*, vt vulgatum eſt. Sed a quo nomen illud principe ſit, non liquet. Statim mox *nouum imperatorem Cæſarem Neruam*

Traianum

Traianum augustum Frontinus laudat, cuius putamus ornamenta illa Trebanæ vrbis, vt auctoris, fuisse. Incolæ *Trebani*, & supra Plinii verba attulimus, quibus natalem locum Anienis *montem Trebanorum* dixit. Liuius ineunte lib. x, & Appianus Hannib. p. 579 etiam Albam Fucentem *in Aequos* deductam coloniam tradunt, sed longius illa remota in Marsis fuit, de qua supra, quum de Marsis ageremus, diximus.

CCCXLVII.

Hæc Aequorum trans Anienem aut circa illum: cis flumen, illorum *Bola* fuit, vt Virgilius & Stephani breuiator singulari numero nominant: ille Aeneid. VI vers. 775

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.

hic, Βῶλα, πόλις Ιταλίας, *Bola, vrbs Italiæ.* Pluratiuo numero Diodorus Siculus lib. XIV extr. ἀκέσας ὁ ἀυτοκράτωρ πορθεῖσθαι Βώλας πόλιν, *audiens dictator vrbem Bolas oppugnari.* Et Liuius lib. IV cap. XLIX *Volas quoque, sicut Lauicos, coloni mitterentur:* & paucis interiectis, *Volis insequente anno receptis.* Quod num ipse per V scripserit, an permutatio elementi ab exscribentibus sit grammaticis dubius Cluuerius est, quia & Græci & Latini alii B littera in hoc vocabulo vtantur, Virgilius *Bola*, vt vidimus; Plinius, *Bolani*, gentile, scribendo lib. III cap. V in prima regione. Sed quod Liuius illo capite sexies *Volas* aut *Volanos* scripsit, eripit vel constantia sua dubitationem. Dionysio lib. 8 p. 493 est Βωλανῶν πόλις, *oppidum Bolanorum.* Plinius in Latio, vt dixi, posuit: sed antea Aequorum fuisse ex Liuii dicto loco probatur. *Aequos*, inquit, *accepta clades prohibuit Volanis, suæ gentis populo, præsidium ferre.* Qui quod addit: *Excursiones inde in confinem agrum Lauicanum factæ erant;* de sede simul aliquid docet, non procul a Lauico siue Labico abfuisse.

CCCXLIIX.

Et quæ citerius oppida, *Vitellia* & *Corbio* ad Aequos sunt referenda. De *Vitellia* res certa. Liuius lib. V cap. XXIX *Vitelliam coloniam Romanam, in suo agro Aequi expugnant.* In suo agro; ergo Aequorum fuit. Suetonius Vitell. cap. I *Indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Ianiculo ad mare vsque: item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Aequiculos tutandam olim depoposcissent.*

CCCIL.

Huic propinqua fuit vrbs *Corbio.* Liuius lib. II cap. XXXIX de Coriolano exsule: *Corbionem, Vitelliam, Trebiam, Labicos, Pedum cepit.* Et lib. III cap. XXX *nocturno impetu Aequorum Corbione amissum præsidium nuntiatum est.* Fata Corbionis Dionysius lib. X pleniora descripsit. Aequi acie victi a L. Quintio Cincinnato, illo ab aratro dictatore, cogebantur πόλιν τῶν σφετέρων Κορβιῶνα, *suam vrbem Corbionem* Romanis tradere, quam insequenti anno, oppresso per noctem præsidio, receperunt: sed eodem anno consul Horatius Puluillus, victis denuo Aequis, vrbem hanc funditus deleuit, τοῦ τε Κορβιῶνος τὰ τείχη κατασπάσας, καὶ τὰς οἰκήσεις ἐκ θεμελίων ἀνελών. Dionys. p. 651, 652, 657.

CCCL.

De *Algido* supereſt, monte & oppido. Cluuerius Aequis transſcribit: Holſtenius Latinis, quia Liuius, exercitus, vt in alienum ſolum, eo miſſos ſcribat. Haud dubie vir ſummus ad libri III cap. II verba reſpexit, *exercitus in Algidum aduerſus Romanos miſſus* ab Aequis. Sed vt in bello fit, ab Latinis & Romanis teneri potuit; & repeti ab Aequis, tamquam olim ipſorum, qui etiam pro belli ſede aliquamdiu, quod fatetur Holſtenius, habuerunt. Dionyſius pro altera ſententia eſt lib. XI pag. 705 οἱ ἐν Ἀλγιδῷ τῆς Αἰκανῶν χώρας θέμενοι τὴν παρεμβολὴν, *qui in Aequorum regione in Algido caſtra poſuerant.* Abeſt ab Roma ἀπὸ ςαδίων εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, *centum viginti ſtadiis*, vt Procopius lib. III B. Goth. cap. XXII; aut potius decem octo millibus paſſuum, vt peritisſimus illius regionis Holſtenius tradit, qui propterea in Eutropii lib. I cap. XV pro *duodecimo ferme milliario*, legendum cenſet *duodeuiceſimo.* Mons fuit, & oppidum, & tractus ſeu regiuncula eodem vocabulo. Eutropius, *in Algido monte:* Strabo lib. V p. 163 ἐπὶ Ἀγλιδὸν πολίχνιον; Dionyſius lib. X p. 647 περὶ πόλιν Ἀλγιδόνα; nam & Ἀλγιδὼν Græci nomen formant: Procopius dicto loco, ἐν χωρίῳ Ἀλγιδόνι. Ideo Latini, vt regiunculæ aut monti, præpoſitionem addunt. Liuius lib. III cap. II *in Algidum miſſus exercitus:* & cap. III *ab Algido conſul redierat:* & cap. XXXVIII *Aequi caſtra in Algido locant.* Horatius quoque, vt de monte, lib. I oda XXI *nemorum coma*

- - - *gelido prominet Algido.*

Et lib. III oda XXIII *victima,*

- - - *quæ niuali paſcitur Algido*
Deuota, quercus inter & ilices.

SECTIO III.

LATIVM VTRVMQVE.

CCCLI.

Latium Latinorum regionem ſonat, quæ initio anguſtis admodum finibus circumſcripta erat, acceſſionibus poſtea ex variis gentibus ſucceſſu creuit temporis. A *latendo* nomen deducunt, quod Saturnus, arma Iouis fugiens, in has oras delatus, & hominibus in reipublicæ formam compoſitis, *Latium* eam regionem, vt Virgilius lib. VIII verſ. 322 tradit, voluerit vocari,

- - - *his quoniam latuiſſet tutus in oris.*

Idem gentem *Latinam*, quam quidam a Latino rege habuiſſe nomen credunt, a *Latio* denominatam lib. I verſ. 6 refert, de Aenea dicens,

- - - *dum conderet vrbem,*
Inferretque deos Latio, genus vnde Latinum.

Contra Halicarnaſſenſis Dionyſius lib. I pag. 8 *Aborigines* ἐπὶ Λατίνου βασιλέως, ὃς κατὰ τὸν Ἰλιακὸν πόλεμον ἐδυνάςευσε, Λατῖνοι ἀρξάμενοι καλεῖσθαι, *a Latino rege, qui Troiani belli temporibus regnauit, cœperunt Latini adpellari.* Sed quoquo modo origo vocabuli habet, id certum eſt vtique, temporibus primis

mis Latium, quum Aeneæ & posteris pareret, id est Albanis regibus, Latinos solos tenuisse, exclusis Aequis, Volscis, Hernicis, aliisque, qui postea in Latinorum societatem venerunt: nisi quod Rutulos deuictos Aeneas quoque cum Latinis suis eodem nomine censuit. Idcirco Strabo lib. v pag. 159 dixit, *τὸν Αἰνείαν νικήσαντα Λατίνους καλέσαι τοὺς ὑφ᾽ αὑτῷ*, *victorem Aeneam suæ ditioni subiectos Latinos adpellasse.*

CCCLII.

Hoc antiquissimum Latium fuit, contentum Latinorum sedibus: at partim sub regibus Romanis, partim post illos ita creuit, vt *Circeii* terminus antiqui Latii statuerentur, postquam superbus ille Tarquinius Suessam Pometiam, caput Volscorum, vt Strabo lib. v pag. 159 notauit. Plinius lib. III cap. v de illis temporibus: *Latium antiquum a Tiberi Circeios seruatum est:* idemque Strabo p. 160 *ἡ Λατίνη πρότερον μέχρι τοῦ Κιρκαίου ἐσχήκει τὴν ἐπίδοσιν*, *Latium prius vsque ad Circæum promontorium accessionibus creuit.* ANTIQVVM autem, præter Plinium iam dicto loco, Virgilius adpellauit lib. VII v. 38

Quis Latio antiquo fuerit status:

& Tacitus annal. IV cap. v *vetere Latio, & coloniis antiquitus Romanis.* Exactis regibus, certamen consulibus cum reliquis Latinis, cum Aequis, Volscis, Hernicis, Auruncis fuit, quibus tandem post grauia & diuturna bella subactis, omnis illorum regio in Latinorum nomen, Latio contributa, transiit. Hoc ipsum est, quod Strabo p. 158 dixit, *ἡ Λατίνη πολλὰς [πόλεις] συνειληφυῖα τῆς μὴ Λατίνης πρότερον*, *Latium multa comprehendit, quæ antea Latinorum non fuerant*, videlicet *Aequos, Volscos, Hernicos*, aliosque, quos nominatim ibidem subiicit, & Latio iam aucto comprehendit. Plinius dicto loco: *Vltra Circeios Volsci, Osci, Ausones, vnde nomen Latii processit ad Lirim amnem.* Liris ergo terminus factus ab oriente: ab septemtrione autem vsque ad Marsos & Sabinos porrectum Latium, nisi quod ad Tiberim agri Sabinorum quædam, coloniis Albanorum occupata, Latinis nonnumquam adscribi videmus, cuius testis est Virgilianus versus 773 libri VI

Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemque Fidenam,

& reliqua. Et sicuti antea citatis verbis Strabo Aequos ad septemtrionalem partem vtriusque Latii adscripserat, ita australem & maritimam pag. 160 diligentius definiuit, vt *Nouum* Latium ab *Antiquo* vna secernatur. Νυνὶ οὖν, inquit, *ἡ παραλία μέχρι πόλεως Σινουέσσης ἀπὸ τῶν Ὠστίων Λατίνη καλεῖται. πρότερον δὲ μέχρι τοῦ Κιρκαίου μόνον ἐσχήκει τὴν ἐπίδοσιν.* *Nunc ora maritima ab Ostia Sinuessam vsque, Latium adpellatur: prius vsque Circæum tantummodo accessione auctum fuit.* Habes sic vtrumque Latium in litore curate terminatum: intus autem difficilius discernuntur, nec nisi ex oppidis non Latinis, id est Aequis, Volscis & similibus, quod alterutrius est, cognoscitur. Supra ergo Lirim limes tandem productus fuit, quod Strabo etiam p. 151 prædixerat, *μέχρι πόλεως Σινουέσσης*, *vsque ad oppidum Sinuessam*, quod trans Lirim amnem in finibus est Campaniæ. Et Plinius lib. III cap. v *oppidum Sinuessa extremum in adiecto Lortio.* Ad idem lib. XXXI cap. II Sinuessanas aquas *in Campaniæ regione* posuit, quia in limite illius regionis sunt. Quod autem

vulgo

vulgo Latium *Nouum* dicunt, tamquam *antiquo* & *veteri*, vt Virgilius & Tacitus nomiuauerunt, oppoſitum; id eleganter Plinius ADIECTVM eo modo dixit, quo minor Phrygia Straboni eſt Ἐπίκτητος.

CCCLIII.

De populis Latii Plinius dicto cap. v *Colonis ſæpe mutatis tenuere alii aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli: & vltra Circeios Volſci, Oſci, Auſones.* Ex his qui primi, qui deinde regionem tenuerint, difficile eſt explicare. Ad Saturnum & Ianum nos annales vel fabulæ reducunt, quum Latinorum antiquitatem, quantum geographiæ neceſſaria eſt, inueſtigamus. Ille enim *Saturniam* vrbem condidiſſe fertur, hic *Ianiculum*, proximum illi, ſed trans Tiberim. Varro lib. IV de L. L. cap. VII de Tarpeio monte: *Antiquum oppidum in hoc fuiſſe Saturniam ſcribitur. Eius veſtigia etiam nunc manent tria.* Minucius Felix cap. XXII Saturnus profugus, ab Iano ſuſceptus, *vrbem Saturniam de ſuo nomine; & Ianiculum Ianus ad memoriam vterque poſteritatis reliquerunt.* Virgilius lib. VIII verſ. 357

Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit vrbem:
Ianiculum huic, illi Saturnia nomen.

Inde per Picum & Faunum poeta genus ad Latinum regem, Aeneæ ſocerum, lib. VII verſ. 35 deduxit: quo tempore Euander, fato huc actus ex Arcadia, in monte Palatino vrbem condidiſſe fertur lib. VIII verſ. 54

Pallantis proaui de nomine Pallanteum.

De *Pallanteo* oppido Liuius lib. I cap. V *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuiſſe ludicrum ferunt, & a Pallanteo vrbe Arcadica Palatium, deinde Palatinum montem adpellatum.* Et Solinus cap. I *Palatium nemo dubitauerit, quin Arcadas habeat auctores: a quibus primum Pallanteum oppidum; quod aliquamdiu Aborigines habitatum, propter incommodum vicinæ paludis, quam præterfluens Tiberis fecerat, profecti Reate, poſtmodum reliquerunt.* Pallantium autem Arcadiæ, a quo Italico nomen eſt, deſcripſit Pauſanias Arcad. cap. III & XLIV. Hæc tria oppida vetuſtas deleuit ante, quam Romani rerum potirentur: *Laurentum* autem, Latini & maiorum regia, ideoque Aeneid. VII verſ. 171 *Laurentis regia Pici;* & nomen & oppidi formam conſeruauit. Sed de regiis his domiciliis ſit fides penes poetas, conditores huiusmodi fabularum.

CCCLIV.

Iam ad populos Latii vtriusque progredimur explicandos. *Aequos* ſiue *Aequiculos*, ſupra cum Sabinis expoſuimus, quia inter Latinos, Sabinos & Marſos ſiti ſunt, vt in Latio perluſtrando auſpicium a LATINIS & ab ipſa *Roma* faciamus. De origine & conditu *Romæ*, nec non de ſitu, re per ſe nota, nihil proferemus. Septem collibus impoſitam eſſe, etiam indubitatum: vnde Prudentius Romani paſſione verſ. 413 *ſepticollem* dixit: quamquam Romulus in Palatino ſolo ædificauit; ceteros colles alii reges adiecerunt, Tullus Cœlium, Ancus Ianiculum & Auentinum, Seruius Viminalem, Quirinalem, Esquilinum. Colles vt diuerſis temporibus adiecti fuerunt,

runt, ita diuersis dati ad inhabitandum. Liuius lib. I cap. XXXIII *Quum circa Palatium ſedem veteres Romani, Sabini Capitolium atque arcem, Cœlium montem Albani impleſſent; Auentinum nouæ multitudini datum.* Et interiectis paucis de eodem Anco rege: *tum quoque multis millibus Latinorum in ciuitatem acceptis: quibus, vt iungeretur Palatio Auentinum, ad Murciæ datæ ſedes. Ianiculum quoque adiectum, non inopia loci, ſed, ne quando ea arx hoſtium eſſet, id non muro ſolum, ſed etiam, ob commoditatem itineris, ponte ſublicio, tum primum in Tiberi facto, coniungi vrbi placuit.*

CCCLV.

Præter ſeptem illos colles, quos Liuius, Dionyſius, Eutropius vrbi commemorant additos, & a quibus Septimontiale ſacrum adpellatur; ſunt etiam alii colles non minus memorabiles huius vrbis, vt *cliuus Capitolinus*, vt Cicero vocat pro Mil. cap. XXIV, & II Phil. cap. VII; qui & mons *Tarpeius* eſt, in præcipitio lateris *ſaxum Tarpeium, rupes Tarpeia*, vnde damnati deiiciebantur. * Aeneid. VIII verſ. 347

Hinc ad Tarpeiam ſedem & Capitolia ducit.

Et Liuius lib. VI cap. XVII *non obuerſatam eſſe ſpeciem agminis Gallorum per rupem Tarpeiam ſcandentis?* Et Tacitus lib. VI cap. XIX *Sex. Marius ſaxo Tarpeio deiicitur.* Eſt quoque *collis hortulorum*, cui impoſitum Domitiorum monimentum fuit, Suetonio auctore Neron. cap. L: & *collis Vaticanus*, vt Feſtus vocat, trans Tiberim; ſeu *montes Vaticani*, vt Cicero XIII Attic. epiſt. XXXIII. *Caſu*, inquit, *ſermo a Capitone de vrbe augenda: a ponte Muluio Tiberim duci ſecundum montes Vaticanos.* Sunt & *campi*, cis Tiberim *Martius*, comitiorum ſedes, omnibus notiſſimus, cuius conſecrationem Liuius refert lib. II cap. V: & *campus Vaticanus* trans flumen, quo comitia transferri Cæſar cupiebat, quum Martium coædificare in animo haberet, vt ibidem Cicero ex Capitone, amico Cæſaris, audiuerat.

CCCLVI.

Portas, vt Plinius tradit, lib. III cap. V, tres Romulus reliquit, aut, vt plurimas tradentibus credamus, quatuor: poſtea, prolatis pomœriis, fuerunt triginta ſeptem, e quibus in hiſtoriis nobiliores ſunt *Capena, Carmentalis, Collina, Cœlimontana, Eſquilina, Flumentana, Triumphalis, Trigemina*, & aliæ. Regiones vrbs habuit XIIII, compita Larium CCLXV. Cetera a ſcriptoribus, qui id ſingulari cura perſequuti ſunt, petantur.

CCCLVII.

De magnificentia imperioque ſummo, ſufficiat vnum & alterum poetam, breui ſumma rem maximam complexos, adlegaſſe. Propertius lib. III eleg. X verſ. 57

Septem vrbs alta iugis, toti quæ præſidet orbi.

Et Martialis lib. XII epigrammate VIII

Terrarum dea gentiumque Roma, **
Cui par eſt nihil & nihil ſecundum.

* Eſt hodie perexigua & iccirco contemta. Vide Miſſon in Itinerar. tom. II pag. 234.

** Ρῶμα ἐπιτομὴ τῆς οἰκυμένης, *Roma compendium orbis terrarum.* Athenæus lib. I pag. 20. B. Adde Strabon. lib. V p. 358 ſeqq.

CCCLIIX.

Aquæductus etiam Romanæ vrbis magnificentiam auxerunt, aquis longius conlectis, &, vbi loci genius respuebat, supra arcuatum opus eleuato alueo, deductis. Iulius Frontinus singulari libello descripsit, in quibus præcipuæ *Appia*, quæ & *Claudia* Eutropio lib. II cap. IV adpellatur, ab Appio Claudio ductore; *Martia, Virgo, Anio vetus.* Septem autem vsque ad C. Cæsarem Caligulam fuerunt, qui duos nouos ductus inchoauit, quos successor Claudius perfecit dedicauitque: vni datum *Claudiæ* nomen; alteri *Anienis noui.* Fuit etiam *aqua Crabra* ex Tusculano agro ad vrbem perducta, cuius Cicero meminit Agrar. III cap. II, & lib. XVI epist. XVIII; verum hanc Agrippa emisit, vt Tusculanis villis relinqueretur tota; quod idem Frontinus prodidit. In riuis *Almo* religionis caussa notabilis fuit, *cursu* ille *breuissimus Almo*, vt Ouidius dixit XIV Metamorph. vers. 329. Idem Fastor. lib. IV vers. 337

Est locus, in Tiberin qua lubricus influit Almo,
Et nomen magno perdit ab amne minor;
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam sacraque lauit aquis.

Et Italicus Silius lib. VIII vers. 364 - - - *quique ostia Tusci*
Amnis amant, tepidoque fouent Almone Cybellen.

Ritum clarissime etiam Vibius Sequester de Fluminibus libello notauit. *Almon*, inquit, *Romæ, vbi mater deûm* VI *calend. Aprilis lauatur:* id est, simulacrum deorum matris.

CCCLIX.

Hinc prono amne ad ostia descendimus Tiberina, quæ gemina sunt. Rutilius lib. I vers. 179 - - - *qua fronte bicorni*
Diuiduus Tiberis dexteriora secat.

Cornua insulam ambiunt, quam ἱερὰν νῆσον, *insulam sacram* Procopius dixit lib. I Goth. cap. XXVI, quæ Aesculapio sacrata fuit, postquam draco Epidaurius, quem naue aduectum pro numine habebant, in illam desiluit. Epit. Liuii XI *angue in insulam Tiberis egresso, eodem loco ædes Aesculapio consecrata est.* Adde Valerium lib. I cap. VIII exempl. 2. Originem insulæ Liuius lib. II cap. V mirabilem descripsit, *stramenti aceruos*, ex Tarquinii agro in flumen immissos, ibi *sedisse illitos limo, insulam paulatim, aduectis aliis, quæ flumen fert, factam, firmam templis quoque atque porticibus sustinendis.* Diuisum itaque flumen dextro alueo *portum Romanum* perfluit: sinistro *Ostiam*, primam Romanorum coloniam, præterlabitur.

CCCLX.

Portu hoc priscos Romanos vsos esse, sed natura facto, non est, quod dubitemus: augustorum studio ædificatus, munitus, exornatus. Et ne ab illo aberrent nauigantes, Pharum imposuit Claudius imperator. Suetonius cap. XX *Portum Ostiæ exstruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo iam salo mole obiecta. quam quo stabilius fundaret, nauem ante demersit, qua magnus obeliscus ex Aegypto fuerat aduectus, congestis-*

gestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Portum *Ostiæ*, a vicinitate vocat, quamquam dextri aluei, non Ostiensis fuerit. Procopius lib. I Goth. cap. XXVI τὸ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μέρος ἐς τὸν λιμένα τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται, *pars amnis dextera in portum euoluitur.* Distant autem ostia XV inter se stadiis, quod idem adnotauit Procopius. Confirmat Iuuenalis satyra XII vers. 76 *Tyrrhenam Pharon* adpellando, vbi & cetera portus cum cura sic descripsit:

Tandem intrat positas inclusa per æquora moles,
Tyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rursum,
Quæ pelago currunt medio, longeque relinquunt
Italiam.

Vetus ibi scholiastes: INCLVSA PER AEQVORA: *portum Augusti dicit, siue Traiani.* PORRECTAQVE: *quia Traianus portum Augusti restaurauit in melius, & interius tutiorem sui nominis fecit.* Augustus hunc portum ornasse non legitur: maxime vero Cæsar Claudius: a quo etiam *Augusti* nomen habere potest, quod commune factum imperatoribus est. Traianum vero addidisse interiorem, vel ideo minus dubitamus, quia, quem geminum injecta mole fecerat Claudius, postea tergeminus siue triplex fuisse scribitur. Philostorgius lib. XII cap. III de Alaricho: ὁ δὲ θᾶττον καταλαμβάνει τὸν πόρτον, μέγιστον δὲ τοῦτο νεώριον Ῥώμης, λιμέσι τρισὶ περιγραφόμενος, *festinanter portum occupat: maximum illud vrbis Romæ nauale est, tribus portubus circumseptum.* Figuram multiplicis portus huius cum Pharo descriptam vetus tabula Peutingeriana, ex Theodosii æuo, vt putatur, conseruata, exhibet. Vocatur non vno modo: *portus Romanus*, ὁ τῆς Ῥώμης λιμὴν, Zosim. lib. VI cap. XI; & *portus vrbis æternæ*, lege vn. C. Th. de saccariis: *portus venerabilis vrbis*, lege vlt. de nauiculariis: *portus Augusti*, itinerario maritimo: *portus Ostiæ*, Sueton. dicto loco: sæpe simpliciter *portus*, Procop. dicto loco, & Sidon. Apollinar. lib. I epist. X: item *portus Phari.* Paullinus Nolanus carm. XXI ad Cytherium de Martiniani naufragio vers. 363

Longinquiorem portum ab vrbe adlabitur,
Cui Centumcellas nomen est:
Ac inde naui promouendus longius
Intraret vt portum Phari.

Idemque prorsa epistola XLIX ad Macarium, sect. VIII, *Primo* [navis] *ad vrbem acta, Romani portus Pharum vidit.* Nec tantum portus fuit, sed supra illum etiam oppidum conditum, mercibus frumentisque recipiendis idoneum, & ipsum *Portus* vocabulo celebratum. Procopius dicto loco: ὧν [ἐκβολῶν] ἐκτὸς πόλιν ἐκ παλαιοῦ Ῥωμαῖοι πρὸς τῇ ὄχθῃ ἐδείμαντο τεῖχος περιβεβλημένην ἐχυρὸν μάλιστα. Πόρτον δὲ αὐτὴν τῷ λιμένι ὁμωνύμως καλοῦσιν. *Extra illud ostium ad ripam olim oppidum Romani condiderunt, quæ mœnibus cincta validissimis Portus communi cum portu nomine adpellatur.* Sic Antoninus terrestri itinere ab Roma Centumcellas primo *per Portum* ducit, dein Fregenas, & Alsium, & in reliqua loca maritima. Heic horrea annonæ vrbanæ erant per mare aduectæ ex prouinciis, quæ inde *horrea Portuensia*

 dicta.

dicta. Vide titulum Cod. Theod. *de patronis horreorum Portuensium.* Hodie vix vestigia supersunt cum paucissimis incolis: manet tamen nomen *Porto*, & dignitas episcopalis.

CCCLXI.

Sinistro alueo Tiberini amnis colonia *Ostia* adposita, prima Romanorum, ab rege Anco deducta. nomen ab ostio, cui adiacebat. Clarum quondam oppidum. Liuius lib. XXIII cap. XXXVIII *quinquaginta naues ab Ostia Tarentum profectæ.* Et epitoma LXXIX *Ostiam coloniam* * *Marius expugnauit, & crudeliter diripuit.* Plinius lib. II epist. XVII *ceteras copias Ostiensis colonia ministrat.* Minucius Felix cap. II *placuit Ostiam petere, amœnissimam ciuitatem.* Decreuit postea & lacerata fuit. Procopius dicto lib. I B. Goth. cap. XXVI πόλις Οςία λόγε μὲν πολλȣ̃ τὸ παλαιὸν ἀξία, νῦν δὲ ἀτείχιςος παντάπασιν ȣ̃σα, *vrbs Ostia, olim magni nominis, nunc mœnibus plane nuda.* Hodie in ruinis iacet, solo nomine & episcopatu conseruatis. *Ostienses* circum *salinæ* erant. Liuius in Anco lib. I cap. XXXIII *In ore Tiberis Ostia vrbs condita, salinæ circa factæ.* Ab his *via salaria* dicta, quæ in Sabinos ferebat. **

CCCLXII.

Ceterum Tiberis olim *Albula* dicta fuit. Liuius lib. I cap. III *Pax ita conuenerat, vt Etruscis Latinisque fluuius Albula, quem nunc Tiberim vocant, finis esset.* Et Plinius lib. III cap. V *Tiberis, antea Tybris adpellatus, & prius Albula.* Virgilius lib. VIII vers. 330.

Tum reges, asperque immani corpore Tybris,
A quo post Itali fluuium cognomine Tybrim
Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.

CCCLXIII.

Si a Tiberi per oram veteris Latii progredimur, primum venimus *Laurentum.* Melæ lib. II cap. IV, ordine inuerso, hæc oppida sunt, *Circeii, Antium, Aphrodisium, Ardea, Laurentum, Ostia.* Et Plinius lib. III cap. V ab Roma progrediens, *In principio est Ostia, colonia a Romano rege deducta: oppidum Laurentum, lucus Iouis Indigetis, amnis Numicius.* Strabo lib. V pag. 160 Λαύρεντον. Fingitur regia vetustissimorum regum Latini, Pici, Fauni. Virgilius lib. VII vers. 171

Tectum augustum, ingens, centum sublime columnis
Vrbe fuit summa, Laurentis regia Pici.

Tibullus lib. II eleg. V *castrum* vocat versu 51,

Ante oculos Laurens castrum, murusque Lauinî est.

Sane Traiani ætate si oppidum fuit, exiguum fuisse epistola Plinii de villa Laurente probat, quippe cui *ceteras copias*, quibus ipsa carebat, non propinquius Laurentum, sed *Ostiensis colonia ministrauit.* Commodus vt pestilentiam euaderet, quod Herodianus lib. I cap. XII refert, εἰς

τὴν

* Inscriptio Traiano posita: *Colonia Ostia conseruata & aucta omni indulgentia & liberalitate eius.*

** Varro R. R. I c. 14 *Ad viam salariam in agro Crustumino videre licet locis aliquot &c.*

τὴν Λαύρεντον ἀνεχώρησε, *Laurentum secessit.* Nomen a lauretis est, quia τὸ χωρίον κατάσκιον δαφνηφόροις ἄλσεσιν, *regio siluis e lauru opaca est*, quod ibidem Herodianus adiecit. Qui colunt, *Laurentes* dicuntur. Aeneid. VIII verſ. 537

Heu quantæ miseris cædes Laurentibus instant!

quod & adiectum nomen est, vt dicta Tibulli elegia v. 41

Iam tibi Laurentes adsignat Iuppiter agros.

Dicitur pro illo etiam *Laurentinum.* Martialis X epigr. XXXVII *Laurentino in litore.* Et Plinius lib. II epist. XVII ineunte ad Gallum de suo in his oris prædio: *Miraris, cur me Laurentinum, vel si ita mauis, Laurens meum tantopere delectet.* quod mirifice exædificatum ibidem pluribus descripsit.

CCCLXIV.

A Laurento sex millibus, vt in veteri tabula est, distabat *Lauinium*, opus Troianorum, ab vxore Aeneæ Lauinia, regis Latini filia, ita nominatum. Liuius cap. I *Troiani oppidum condunt: Aeneas ab nomine vxoris Lavinium adpellat.* Et Varro lib. IV de L L. cap. XXXII *Oppidum quod primum conditum in Latio stirpis Romanæ, Lauinium. nam ibi dii penates nostri.* Liuius lib. VIII cap. XII *Venerant & ab Lauinio Antioque auxilia.* Populus & incolæ *Lauinii* & *Lauinienses* dicti. Liuius ibidem cap. XIII *Aricinos, Lauiniosque, & Veliternos, Antiatibus Volscis se coniungentes, ad Asturæ flumen Mænius, inprouiso adortus, fudit.* Lapis Capitolinus de Mænii triumpho, Grut. p. 297

C. MAENIVS P. F. P. N. COS. DE ANTIATIBVS AN. CDXV
LAVINIEIS VELITERNEIS PRIDIE K. OCT.

Et Varro de re rust. lib. II cap. IV *Lauinienses condiderunt oppidum Albam.*

CCCLXV.

Amnis *Numicus*, * vel *Numicius* prope *Lauinium* decurrit, inter quem & Tiberim Aeneas adpulit. Virgilius lib. VII verſ. 150

- - - vrbem, & fines, & litora gentis
Diuersi explorant: hæc fontis stagna Numici, &c.

& versu 242 - - - *fontis vada sacra Numici:* & verſ. 797

Qui saltus, Tiberine, tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colles.

nam Rutulorum in finibus fluit. Plinius lib. III cap. V verbis supra prolatis, *amnis Numicius.* Fons huius fluminis est ille, in quem *Anna Perenna* desiluit, quæ apud Ouidium Fast. III verſ. 653 ita loquitur:

- - - placidi sum nympha Numici:
Amne perenne latens Anna Perenna vocor.

Circa hunc amnem *lucus Iouis Indigetis* fuit, vt Plinius dicto loco vocauit, positus inter Laurentum & amnem Numicium. Plures *Indigetis* numen ad Aeneam referunt, qui quum prœlio ad illum amnem commisso desierit videri, creditus sit in fluuium decidisse, iuxta quem templum ei cum

* Iuturna fons in Italia salubris iuxta Numicum amnem. Vid. Not. in Varr. pag. 1593 edit. Gothofr.

hac inſcriptione, vt Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. I pag. 52 tradit, dicatum fuerit:

ΠΑΤΡΟΣ ΘΕΟΥ ΧΘΟΝΙΟΥ
ΟΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΝΟΜΙΚΙΟΥ ΡΕΥΜΑ ΔΙΕΠΕΙ.

Cuius nominis etiam apud Virgilium mentio eſt lib. XII verſ. 794. Et Aurelius Victor de Orig. Gent. Rom. pag. 16. *Illi* [Aeneæ] *eo loco templum conſecratum, adpellarique placuit* PATREM INDIGETEM. Et Tibullus lib. II elegia v ad Aeneam ἀποστροφῇ,

Illic ſanctus eris, quum te, venerande Numici
Vnda deum cælo miſerit Indigetem.

CCCLXVI.

Hæc in litore Aeneas atque poſteri, etiam primi reges Romanorum poſſederunt: qui ſequuti ſunt, ad *Circeios* vſque antiqui Latii fines protulerunt. Interiecto tractu ſine nomine aut memorabili re, *Aphrodiſium* fuit. Mela dicto loco: *Antium, Aphrodiſium, Ardea.* Plinius ordine verſo incedens, poſt Ardeam: *dein quondam Aphrodiſium, Antium colonia.* Quum ergo *quondam* dicit, tum veſtigia ſola ſuperfuiſſe oſtendit.

CCCLXVII.

Deinde *Caſtrum Inui* fuit. Virgilius lib. VI verſ. 775

Pometios, Caſtrumque Inui, Bolamque Coramque.

Seruius ad hunc locum: *Caſtrum Inui, id eſt Panos, qui illic colitur. Inuus autem latine adpellatur: græce* Πάν. Silius lib. VIII verſ. 360 ſimpliciter *Caſtrum* dixit:

Quos Caſtrum, Phrygibusque grauis quondam Ardea miſit.

Quo pertinet, quod Martiali reſtitutum eſt lib. IV epigram. LX,

Ardea ſolſtitio Caſtranaque rura petantur.

Quod ſequitur *Antium,* quia Volſcorum fuit, in illa gente explicabimus, nunc LATINOS & proprie dictum LATIVM conſideraturi, & RVTVLOS.

CCCLXIIX.

Rutuli ad mare Latinis contermini, a quibus difficulter diſcernuntur, poſt Aeneæ victoriam Latinis contributi. Sæpe a Marone celebrati poſterioribus libris Aeneidos. Caput illorum *Ardea* fuit, reducta a mari, regia Turni, Rutulorum principis. Liuius lib. I cap. LVII *Ardeam Rutuli habebant, gens, vt in ea regione, atque in ea ætate, diuitiis præpollens.* Virgilius lib. VII verſ. 409, 411

Audacis Rutuli muros: - locus Ardua quondam
Dictus auis, & nunc magnum manet Ardea nomen.

Quod Silius, imitator Maronis, repetit lib. I verſ. 293

Magnanimis regnata viris, nunc Ardea nomen.

Diſtare ab Roma Eutropius lib. I cap. VII *octauo decimo milliario* tradit: Strabo lib. V pag. 158 ſtadiis CLX. Colonia facta. Liuius lib. IV cap. XI *Triumuiri ad coloniam Ardeam deducendam creati,* quamuis tum plurimum agri *ad Ardeates redierit.* Sic enim incolæ vocantur, & ipſa Ardea ibidem *ciuitas Ardeatium.* In coloniis etiam Liuius lib. XXIX cap. XV numerauit. Reliqua

liqua Rutulorum incerta sunt: situs caussa huc referas licet, Cluuerio auctore, *Aphrodisium* & *Castrum Inui*, loca paullo ante in maritimis exposita.

CCCLXIX.

Prope Ostiam videntur *Ficana, Tellena* & *Politorium* fuisse: incertior tamen res de Politorio. Plinius singula lib. III cap. V memorauit: sed totus ille locus turbatus est, sine oppidorum ordine aut situ obseruato. Festus autem in *Puilia saxa*, ex Labeone: *Locum putat Labeo dici, vbi fuerit Ficana, via Ostiensi, ad lapidem vndecimum.* Liuius lib. I cap. XXXIII de Anco rege: *Politorium, vrbem Latinorum vi cepit, - - - multitudinem omnem Romam traduxit - - - - Auentinum nouae multitudini datum: additi eodem haud ita multo post, Tellenis Ficanaque captis, noui ciues.* Tellenae ergo, quod eodem tempore captae, vicinae oppido Ficanae videntur fuisse, & si Cluuerii coniecturae credendum, inter Ficanam & Lanuuium. Strabo quoque pluraliter Τελλῆναι scripsit: Dionysius singulari numero Τελλήνη, quam lib. III p. 179 πόλιν Λατίνων ἐπιφανῆ, *claram Latinorum vrbem* adpellat: Plinio est *Tellene*, aeque singulari, sed Graeca forma. *Politorium* inde rursus bello ab eodem rege repetitum, *quod vacuum occupauerant prisci Latini, eaque caussa diruendae vrbis eius fuit:* quod ibidem Liuius adiecit. Sed de positu eius nihil certum habemus dicere.

CCCLXX.

Princeps autem vrbs illarum, quas posteri Aeneae possedisse ante Romam conditam feruntur, *Alba*, cognomine *Longa* fuit, colonia Lauinio deducta. Liuius lib. I cap. III *Ascanius, abundante Lauinii multitudine, florentem iam, vt tum res erant, atque opulentam vrbem matri seu nouercae relinquit: nouam ipse aliam sub Albano monte condidit, quae ab situ porrectae in dorso vrbis Longa Alba adpellata.* Haec regia deinde sedes vsque ad conditam Romam, sicut Anchises praedixisse fingitur Aeneidos VI vers. 766 de Siluio Lauiniae filio:

Vnde genus Longa nostrum dominabitur Alba.

Condita XXX annis post Lauinium, & *Albae* nomen inditum ab sue alba, quae XXX porcellos ibidem edidisse fertur. Varro R. R. lib. II cap. IV *Antiquissimum fuisse scribitur, quod sus Aeneae Lauinii triginta porcos pepererit albos. Itaque, quod portenderit, factum XXX annis, vt Lauinienses condiderint oppidum Albam.* Adde Aurelium Victorem de Origine Gentis Romanae. Propertius lib. IV eleg. I vers. 35

Et stetit Alba potens, albae suis omine nata. *

Euersa ab Romanis sub rege Hostilio Tullo. Liuius lib. I cap. XXXIII *Euentus belli minus miserabilem dimicationem fecit, quod nec acie certatum est, & tectis modo dirutis alterius vrbis duo populi in vnum confusi sunt.* Strabo lib. V p. 160 κατεσκάφη πλὴν τοῦ ἱεροῦ, *diruta est Alba, fano excepto.* Circa illum tractum

* Varro L. L. IV c. 32. *Hinc post triginta annos oppidum alterum conditur* Alba, *id ab sue alba cognominatum. Haec e naui Aeneae quum fugisset Lauinium, triginta parit porcos. Ex hoc prodigio post Lauinium conditum annis triginta haec vrbs facta, propter colorem suis & loci naturam* Alba longa *dicta.*

tractum prætoria & villæ nitidius ædificatæ, e quibus eminuerunt *Albanum* Pompeii, & Domitiani, duæ splendidissimæ villæ: illa memorata Ciceronis pro Milone oratione cap. xx; hæc notata Tacito Agric. cap. xlv, & Plinio lib. iv epist. xi, quia eodem, qui peruerse omnia agebat, & senatum aliquando, & pontificum collegium, contra morem patrium, conuocauit. Posteriores etiam oppidi in his locis mentionem iniecerunt, Procopius lib. ii Goth. cap. iv τὸ Ἀλβανῶν πόλισμα ἐν τῇ Ἀππίᾳ ὁδῷ κείμενον, *Albanorum oppidum, in Appia situm*, commemorans; & Itinerario Hierosolymitano *Aricia* & *Albona*, corrupte quamuis, coniunguntur. Verum id non antiquum oppidum fuit, sed ex castris videtur natum, descriptis ab Herodiano lib. viii cap. v in Maximinis. Memorabilior est *Mons Albanus*, in quo Feriæ Latinæ actæ, etiam triumphus extra ordinem; de quibus passim Liuius potest consuli: & *tumuli Albani*, atque *luci*, quorum meminit Cicero pro Milone cap. xxxi; & *lacus Albanus*, ibidem; & Liuius lib. v cap. xix *ex lacu Albano aqua emissa in agros.*

CCCLXXI.

In Albano bello etiam *Fossa Cluilia* memoratur, vt Liuius ait lib. i cap. xxiii, *ab nomine ducis Cluilii Albani per aliquot sæcula adpellata:* & lib. ii cap. xxxix de Coriolano: *Postremum ad vrbem a Pedo duxit, & ad Fossas Cluilias quinque ab vrbe millia passuum castris positis, populatur inde agrum Romanorum.* Plutarchus Coriolani vita p. 227 diphthongo *Clœlias fossas* scripsit, περὶ τὰς λεγομένας Κλοιλείας τάφρους κατεστρατοπέδευσε. Distantia Plutarchus congruit cum Liuio, quadraginta ponens stadia.

CCCLXXII.

Procopius Albanum lacum *Bouillæ* fuerunt, quas Augustana Tabula *Bobellas* x ab vrbe millibus passuum, videmus nominatas. Propinquitatem Albani montis significat Velleius lib. ii cap. xlvii tradens, Clodium a Milone *circa Bouillas* iugulatum esse, quod Cicero factum dicit sub monte Albano. Exstat illarum memoria apud Tacitum non vna; *sacrarium genti Iuliæ, effigiemque diuo Augusto apud Bouillas dicatam*, lib. ii cap. xli: & *ludicrum Circense Iuliæ genti apud Bouillas editum,* lib. xv cap. xxxiii: & *agmen legionum intra Bouillas stetisse*, Hist. lib. iv cap. ii: & apud Suetonium Augusto cap. c, eius mortui corpus *a Nola Bouillas vsque decuriones municipiorum & coloniarum deportasse.* Ergo illo tempore *Bouillas* stetisse non dubitandum, quamuis Florus lib. i cap. xii de illis triumphum, vt de paruo oppido, non tam rideat, quam in pudendis Romæ veteris adscribat.

CCCLXXIII.

Aricia quoque sub Albano monte fuit, seu vt Strabo dicit μετὰ τὸ Ἄλβανον Ἀρίκια πόλις, *post Albanum montem est oppidum Aricia*, &, quod addit, in via Appia, clx stadiis ab Roma: Antonino xvi m. p. Tabulæ, xiii. Horatius lib. i satyr. v ineunte:

> *Egressum magna me excepit Aricia Roma*
> *Hospitio modico.*

Adiacet *Aricinum nemus*, siue lucus *Dianæ Aricinæ*; βαρβαρικὸν καὶ Σκυθικὸν ἔθος,

ἔθος, *barbarum Scythicumque morem* seruans, vt Strabo refert p. 165. Hinc *nemoralis Aricia* Martiali lib. XIII epigr. XIX: & Statio lib. III Silv. carm. I verſ. 56

Fumat Aricinum Triuiæ nemus.

In nemore illo erat *fons Egeriæ* nymphæ, de quo Liuius lib. I cap. XXI *Lucus erat, quem medium ex opaco ſpecu fons perenni rigabat aqua: quo quia ſe perſæpe Numa ſine arbitris, velut ad congreſſum deæ, inferebat, Camœnis eum lucum ſacrauit, quod earum ſibi concilia cum coniuge ſua Egeria eſſent.* Quæ repetiit inde, & ad id, quod res eſt, accommodauit Lactantius lib. I Inſtit. cap. XXII. Fuit ibi locus etiam, *ad Camœnas* dictus. Martialis lib. II epigram. VI

Et cum currere debeas Bouillas,
Interiungere quæris ad Camœnas.

Adpellatio exinde eſt, quia Numa, vt Liuius dixit, *Camœnis eum lucum ſacrauit:* &, quod Halicarnaſſenſis obſeruat lib. II pag. 122, quidam Egeriam τῶν Μουσῶν μίαν, *aliquam Muſarum* fuiſſe crediderunt.

CCCLXXIV.

Poſt Ariciam in Appia eſt *Lanuuium*, cuius multam mentionem Cicero pro Milone fecit. Cap. X *Quum ſciret Clodius, iter ſolemne, legitimum, neceſſarium a. d.* XIII *Kal. Febr. Miloni eſſe Lanuuium ad flaminem prodendum, quod erat dictator Lanuuii Milo.* Et cap. XVII *dictatoris Lanuuini ſtata ſacrificia:* & alibi. Iunonis ibi Soſpitæ ſiue Siſpitæ cultus erat. Liuius lib. XXII cap. I *decretum eſt, Iunoni Soſpitæ Lanuuii maioribus hoſtiis ſacrificaretur.* Silius ad Ciceronis Milonem adludens lib. XIII verſ. 364

Lanuuio generate, inquit, quem Soſpita Iuno
Dat nobis, Milo.

In Lanuuino agro *campus* fuit *Solonius*, cuius aliquoties mentionem Cicero fecit. Lib. I de Diuinat. cap. XXXVI *Roſcius quum eſſet in cunabulis, educareturque in Solonio, qui eſt campus agri Lanuuini.* Adde lib. II cap. XXXI, & ad Attic. lib. II epiſt. III. Macrobius lib. I Saturn. cap. X dixit, corrupte credo, *agrum Solinium.*

CCCLXXV.

Supra Albam, ſeptemtrionem verſus, eſt *Tuſculum*, ἐπ᾽ ὀρεινῇ, *in colle ſitum*, vt Strabo lib. V p. 165 notauit: ideoque Horatii epodo I *ſupernum* dictum,

- - *ſuperni villa candens Tuſculi.*

Non autem, vt vulgo creditum, in ſummo iugo fuit, cuius rudera priuatam potius villam, quam Tuſculanum oppidum, inſpectanti Holſtenio probauerunt: ſed vbi nunc Fraſcati eſt, vetus Latinorum Tuſculum fuit. * Græci plerique diſſyllabum faciunt, Τοῦκλον, vt Strabo, & Plutarchus principio Catonis maioris; vel Τύσκλον, vt Dionyſius lib. V; aut Τύσκλος, vt Stephanus: at Latini tribus ſyllabis *Tuſculum.* Cicero Diuinat. I cap. XLIII

* Adde huc D. B. Matthæi Memorie Iſtoriche dell' antico Tuſculo pag. 12 ſeqq.

Tusculi ædes Castoris & Pollucis e cælo icta est. Tacitus lib. XI cap. XXIV *Porcii Tusculo in senatum acciti.* Suetonius Galb. cap. XVIII *quum Tusculum excucurrisset.* Atque ita etiam Ptolemæus Τȣ́σκȣλον. Municipium fuit. Cicero pro Fonteio cap. XIV *Pro huius innocentis salute supplicat primum generis antiquitas, quam Tusculo, ex clarissimo municipio, profectam, in monimentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus.* Distantiam ab vrbe prodidit Dionysius lib. X p. 646 ȣ̓κ ἔλαττον σαδίων ἑκατὸν, *non minorem centum stadiis:* quod Iosephus etiam lib. XIIX cap. IIX adfirmat, Τȣσκολάνον, ὅσον ἀπὸ σαδίων ἑκατὸν τῆς Ῥώμης. qui vero villam potius Tiberii, in quam Capreis delatus erat, quam ipsum oppidum, huic tamen propinquam, significare videtur. Amœnissima regio, ideoque pluribus villis ædificata, quæ passim laudantur a Cicerone: sed huius quod prædium *Tusculanum* fuit, omnium habetur, propter ingenii non minus quam agri prouentum, clarissimum.

CCCLXXVI.

Supra Tusculum, Anienem versus, *Regillus lacus,* ad quem Postumius dictator, iuuantibus Διοσκȣ́ροις, vt credebatur, Latinos vicit. Liuius lib. II cap. XIX de illo prœlio: *ad lacum Regillum in agro Tusculano.* Cicero II Nat. D. cap. II *apud Regillum bello Latinorum.* Victor de vir. illust. in eodem Postumio, *apud Regilli lacum.* Dionysius lib. VI p. 343 παρὰ λίμνῃ Ῥηγίλλῃ καλȣμένῃ.

CCCLXXVII.

In eodem tractu *Labicum* siue *Lauicum,* & frequentius plurali numero *Labici* seu *Lauici* erant. Liuius lib. IV cap. XLVII *ad Lauicos ductus exercitus:* & mox: *senatus censuit frequens, coloniam Lauicos deducendam.* Et Cicero II Agrar. cap. XXXV *Labicos, Fidenas, Collatiam.* Silius lib. VIII v. 367

- - - - *habiles ad aratra Labici,*

vbi dubium, vrbs an populus intelligatur, quia inter oppida Tibur, Præneste, Antemnas recensetur. nam *Labici* etiam poetis sunt Labicani, vt in illo Aeneid. VII vers. 796

- - - *& picti scuta Labici.*

Singulariter *Labicum,* præter Strabonem, cuius est p. 164 παλαιὸν Λαβικὸν, *vetus Labicum;* Silius XII vers. 534 dixit

- - - *campos ingressus & arua Labici.*

Situm Liuius ostendit XXVI cap. IX Hannibalis itinere: *per Frusinatem Ferentinatemque & Anagnium agrum in Labicanum venit. Inde Algido Tusculum petiit.* Nunc *la Colonna* est, Holstenio teste, XV millibus ab Roma, viæ Lauicanæ a dextris imminens: supra quod Tusculum ad III vel IV millia passuum recedit. Etiam Antonini itinerario, Lauicana via primus locus ab vrbe est *ad Quintanas,* decimo quinto milliario: inde post decem passuum millia, *ad Pictas,* etiam Straboni p. 164 πρὸς τὰς Πικ]άς: male in Tabula, *ad Pactas.* Ibi tabernas subaudiunt; heic, statuas.

CCCLXXIIX.

E Lauicana via in Prænestinam si declinamus, *Gabii* sunt fere medio inter

inter Romam & Præneste loco, illic XII millium interuallo; heic XI, secundum Antoninum & Tabulam. Frequens mentio illorum in Tarquinii Superbi historia, cap. LIII, *Gabios, propinquam vrbem, nequidquam vi adortus:* item: *transfugit ex composito Gabios:* & cap. LV *Gabiis receptis.* Virgilius lib. VI vers. 773

Hi tibi Nomentum, & Gabios, vrbemque Fidenam.

Deriuatum *Gabinus.* Liuius dicto libro, cap. LIV *veteribus Gabinis adsentire;* item, *Gabina res plerumque superior:* & Tacitus lib. XV cap. XLIII *saxo Gabino Albanoque solidare.*

CCCLXXIX.

Supra Gabios *Pedum,* Latinorum oppidum. Liuius lib. II cap. XXXIX de Coriolano: *Labicos, Pedum cepit. postremum ad vrbem a Pedo ducit.* Et lib. VIII cap. XII *Aemilius ad Pedum exercitum duxit. Pedanos tuebatur Tiburs, Prænestinus, Veliternusque populus:* & cap. XIII *A paucis populis Pedani adiuti sunt. Tiburtes Prænestinique, quorum ager propior erat, Pedum peruenere.* Horatius lib. I epist. IV ad Tibullum:

Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?

id est in villa tua, in agro sita Pedano. Plinius lib. III cap. V *Pedanos* in iis populis numerauit, quorum oppida sine vestigiis interierint. Coniectura ergo standum est in sede inuestiganda, quæ ex Liuio laudata propinquitate haud dubie inter Tibur & Præneste fuit: id quod etiam in vetustissimo Horatii libro adscriptum margini Torrentius inuenit.

CCCLXXX.

Nec longe a Pedo fuit *Aesula,* siue *Aesulum,* siue *Aesola;* verum etiam inter Tibur forsan & Præneste, saltem prope agrum Tiburtinum. Horatius lib. III oda XXIX

Ne semper vdum Tibur, & Aesulæ
Decliue contempleris aruum, &
Telegoni iugum parricidæ,

qui Tusculum fertur condidisse. Quum itaque cum Tibure, cum Tusculo coniungatur *Aesula,* in illo tractu etiam sedes illius quærenda est, quamquam certo designari non potest, quia iam tum suo æuo Plinius *Aesolanos* in iis scripsit, quorum nulla vestigia superessent. Coloniam fuisse testis est Paterculus, qui *Aesulum* scripsit, neutro genere, lib. I cap. XIV, idque, ac Alsium, XXIII annis ab initio belli I Punici colonis fuisse occupatum.

CCCLXXXI.

Nec certior ratio est oppidi *Scaptiæ,* quod Plinius dicto loco in Latii quondam claris oppidis, euersis postmodum, numerauit. Pompeius Festus tradit, *Scaptiam vrbem Pedanos incoluisse.* Propinquam ergo Pedo fuisse, non est quod dubitemus. Hinc *tribus Scaptia* cognominata, eodem auctore Festo: & *tribules Scaptienses* apud Suetonium Aug. cap. XL. Origo tribus Scaptiæ ab Liuio perscripta lib. VIII cap. XVII.

CCCLXXXII.

Ad Anienem amnem oppidum Latinorum *Tibur* recedit, antiquissimum æque, vt amœnissimum, quippe conditum a Græcis fertur

Tibur, Argeo positum colono,

Horatio canente lib. II oda VI. Amœnitatem idem lib. I oda VII descripsit, quod nulla Græcarum vrbium tam delectet,

Quam domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & vda
Mobilibus pomaria riuis.

Positu idem *supinum* est lib. III oda IV; & *vdum* tamen, * vt modo in Aesula ostendimus, quia, eodem auctore lib. IV oda III

-- *Tibur aquæ fertile perfluunt,*

cataracta præcipites: vnde *præceps Anio* lib. II oda VI, cuius ex alto deiectus etiam Straboni lib. V p. 164 ὁ καταῤῥάκτης dictus est. Virgilio Aeneid. VII vers. 630 est

--- *Atina potens, Tiburque superbum.*

Religiosum cultu & templo Herculis, quod τὸ Ἡράκλειον Strabo iam memorato loco dixit; ideoque Propertio lib. II eleg. XXXII est *Tibur Herculeum.* Deriuata nomina *Tiburs* & *Tiburtinus.* Cicero lib. II de Orat. cap. LXV *villam in Tiburte habes.* Liuius lib. VIII cap. XII *Pedanos tuebatur Tiburs populus:* & cap. XIII *Tiburtes Prænestinique Pedum peruenere.* Martialis lib. IV epigram. LVII

Nunc Tiburtinis cedite frigoribus.

CCCLXXXIII.

Tiburtium ditionis erant *Empulum* & *Sassula,* ignotæ positionis oppida, a Romanis olim capta. Liuius lib. VII cap. XVIII *Empulum eo anno ex Tiburtibus haud memorando certamine captum:* & cap. insequenti XIX *Cum Tiburtibus ad deditionem pugnatum. Sassula ex his vrbs capta.*

CCCLXXXIV.

Tiburi ab oriente imminet *Afflianus* mons, ex veteri inscriptione cognitus, quam Holstenius pag. 200 exhibuit:

RIVOM AQVAE CLAVDIAE AVGVSTAE
SVB MONTE AFFLIANO CONSVMAVIT
IMP. DOMIT. CAESAR AVG. GERM. COS.

CCCLXXXV.

Inde in austrum longius, & in fines Aequorum, recedit Latinorum oppidum *Præneste,* illud *altum Præneste,* ** vt Virgilius vocat lib. VII v. 682: ideoque *frigidum* Horatio lib. III oda IV, a montano situ: quæ vero successit ei Palestrina, vt nunc vocatur, in vallem est deducta. Vetus autem *Præneste* & natura & arte munitissimum fuit. Strabo lib. V p. 165 situm & muni-

* Ager tamen Tiburs mediocris terræ fuit. Varro R. R. I. c. 9.

** Salmasius Plinian. Exercit. in Solin. pag. 45, 46. *Cato quod montibus præstaret, dictum autumabat* Præneste *in Originibus.* Sed Solinus Polyhist. c. 2. *Præneste a Prænesto, Vlyxis nepote, Latini filio.*

munitionem quum descripsisset, notabiliter adiecit, καταφεύγουσι ἐκεῖσε οἱ νεωτερίσαντες, *qui res nouas moliti sunt, eodem confugiunt.* Velleius lib. II cap. XXVI de Mario filio, apud Sacriportum victo, *Præneste, quod ante natura munitum præsidiis firmauerat, se exercitumque contulit.* Idem cap. LXXIV de Fuluia Antonii: *Hæc belli sedem Præneste ceperat.* Et Cicero de Catilina orat. I cap. III *Quid? quum tute Præneste kalend. ipsis Nouembris occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu, meis præsidiis, custodiis vigiliisque esse munitam?* Incolæ *Prænestini.* Liuius lib. VI cap. XXIX *Octo oppida erant sub ditione Prænestinorum: ad ea circumlatum bellum: deincepsque haud magno certamine captis, Velitras exercitus ductus. ea quoque expugnatæ. tum ad caput belli Præneste ventum.* Plinius lib. III cap. V *Prænestini, vrbe quondam Stephane dicta.* nam & Strabo dicto loco refert, Πραίνεστον Πολυστέφανον καλεῖσθαι πρότερον. Plerique neutro genere, vt vidimus, etiam auferendi casu, *Præneste* dicunt, vt Liuius lib. VI cap. XXIX *Triumphans, signum Præneste deuectum Iouis Imperatoris in Capitolium tulit.* Tamen etiam femineo more Virgilius lib. VIII vers. 561 *Præneste sub ipsa*, etiam Seruio, vt rarum, adnotante. Et Iuuenalis sat. III vers. 190

Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam?

Patrio casu *Prænestis.* Paterculus lib. II cap. XXVII *oppugnationi Prænestis ac Marii præfuerat Ofella:* Propertius lib. II eleg. XXXII

Nam quid Prænestis dubias, o Cynthia, sortes?

id est, oraculum Prænestinum petis. nam & Strabo ei imponit τὸ τῆς Τύχης ἱερὸν ἐπίσημον χρηστηριάζον, *fanum & oraculum Fortunæ.* Et Suetonius Tib. cap. LXIII *Vicina vrbi oracula etiam disiicere conatus est: sed maiestate Prænestinarum sortium territus destitit.* Ceterum Strabo ἡ Πραίνεστος format casum: Ptolemæus τὸ Πραίνεστον.

CCCLXXXVI.

Superest ex Latinis oppidis *Ortona*, quam *Hortanam* aliqui libri, aut *Artonam* referunt, sed, iudice Sigonio, peruerse, cui ex Dionysii vestigiis *Ortona* placet. Liuius lib. II cap. XLIII *Ortonam, Latinam vrbem, Aequi oppugnabant.* Et lib. III cap. XXX *Horatius, quum iam Aequi, Corbione interfecto præsidio, Ortonam etiam cepissent; in Algidio pugnat: multos mortales occidit, fugat hostem non ex Algido modo, sed a Corbione Ortonaque.* Sedes coniecturæ relinquenda, quæ vero minus in *Tolerio* inuestigando valet, ex quo Plinii *Tolerienses* in Latio sunt; Plutarchi in Coriolano pag. 227 Τολερῖνοι: quos cum Latinis Dionysius lib. VIII pag. 493 censet. De illo enim Coriolano ait: ἐπὶ Τολερίνους ἐλαύνει, τοῦ Λατίνων ὄντας ἔθνους, *in Tolerinos mouet, Latini nominis populum*, quos pag. 500 in μικροπολίταις adnumerat. Reliqua, quæ Præneste circumiacent, Aequiculorum fuerunt pleraque, supra in Aequis post Sabinos exposita: quæ itidem deuocanda in Latium, sed ampliatum sunt, hoc est, quod præter Latinos Rutulosque, etiam Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos comprehendat.

CCCLXXXVII.

HERNICORVM nomen apud Liuium aliosque frequens est, neque

vero tam late illorum notitia patet, quam Volscorum Latinorumque. Correpta syllaba media vocabuli, quod ex Virgilii versu 684 libri VII liquidissimum est,

Hernica saxa colunt - - -

& Silii Italici lib. IV versu 226

Quosque in prægelidis duratos Hernica riuis
Mittebant saxa.

CCCLXXXVIII.

Horum oppida, quantum constat, fuere *Anagnia, Alatrium, Verulæ, Ferentinum.* De primo, *Anagnia,* quæ & nunc Anagni est, Virgilii prædicto versu perdocemur, - - - *quique*

Hernica saxa colunt, quos diues Anagnia pascit:

& clarius Macrobii testimonio lib. V Saturn. cap. XVIII *Hernicorum est Anagnia.* Et paullo ante: *Sunt in libro septimo* [Maronis] *illi versus, quibus Hernici populi, & eorum nobilissima, vt tunc erat, ciuitas, Anagnia enumerantur,*

- - - - - *quos diues Anagnia misit,* &c.

Reliqua oppida Hernicorum, quæ nosci possunt, Liuius nobis lib. IX cap. XLII prodidit. *Id ægre,* inquit, *passi Hernici, concilium populorum omnium habentibus Anagninis, in circo, quem Maritimum vocant, præter Alatrinatem, Ferentinatemque, & Verulanum, omnes Hernici nominis populo Romano bellum indixerunt.* Et cap. XLIII *Hernicorum tribus populis, Alatrinati, Verulano, Ferentinati, suæ leges redditæ.* Ex quibus manifestum est, hæc oppida Hernicorum fuisse, vt vero caput esset *Anagnia,* quæ quod cum ceteris non nominatis, (præter tria illa, quæ bello abstinuerant,) sine difficili pugna Romanis se dediderat, præmium ciuitatis ab iisdem tulit. Liuius ibidem: *Anagninis, quippe arma Romanis intulerant, ciuitas sine suffragii latione data.* Post colonia facta. Frontinus de Coloniis: *Anagnia, muro ducta. colonia Drusi Cæsaris. populus deduxit. Iter populo non debetur. Ager eius per strigas veteranis est adsignatus.*

CCCLXXXIX.

Alterum Hernicorum oppidum est *Alatrium,* vt Liuius vbique *Alatrinates,* vocali prima scripsit, & hodieque *Alatri* dicitur: Straboni Αλέτριον, vnde Plinii sunt *Aletrienses* vocali secunda. Ciuitatem sine suffragio tulisse, modo ex Liuio perceptum fuit. Cicero autem (sed longo post tempore) municipium vocat pro Cluentio cap. XVI. *C. & L.* inquit, *Fabricii, fratres gemini fuerunt ex municipio Aletrinate:* qui & cap. XX populum dixit *Aletrinates* vocali secunda.

CCCXC.

Hinc in austrum vergunt *Verulæ.* Florus lib. I cap. XI *De Verulis & Bouillis; pudet, sed triumphauimus.* Frontinus de Coloniis libro: *Verulæ oppidum muro ductum. Ager eius limitibus Gracchanis est adsignatus: & ab imperatore Nerua colonis redditus.* Incolæ *Verulani,* de quibus satis ex Liuio iam dictum est. Et hoc oppidum eiusque situs ex seruato prisco nomine *Veruli* perfacile cognoscitur.

CCCXCI.

CCCXCI.

Et *Ferentinum* in via Latina nomen retinet. Antea Liuii *Ferentinates* vidimus: quos alii, poetæ præſertim, etiam *Ferentinos* vocant. Silius lib. VIII verſ. 394

Sulla Ferentinos, Priuernatumque maniplos
Ducebat.

Antoninus in Lauicana via *Ferentinum*, *Fruſinonem* VII millibus diſiungit. Priorem ſtatum ſupra cognouimus, ἀυτονομίαν conceſſam ab Romanis eſſe: poſt colonia Latina eodem deducta. Liuius lib. XXXV cap. IX *Eodem anno coloniam Latinam in agrum Ferentinum triumuiri deduxerunt.* Annus erat IↃLX, L. Cornelio Merula & Q. Minucio Thermo conſulibus. Hæc de Hernicis prodita: plura poſſediſſe ex Liuii verbis [lib. IX cap. XLII] ſupra productis clarum eſt, quia cum Anagnanis *omnes Hernici nominis* Romanis bellum indixerunt, præter Alatrinates, Ferentinates, Verulanos. Vici forſan & oppidula fuerunt, quorum nulla fama ſupereſt.

CCCXCII.

Sed unum reſtat, quod Hernicis adſcribit Holſtenius p. 203, *Affile* oppidum non ignobile, in montibus inter Sublaqueum ſitum & Anagniam. Frontinus de Coloniis libello: *Affile oppidum lege Sempronia. In centuriis & in laciniis ager eius eſt adſignatus.* Veteri lapide ibidem reperto ineſt L. LVPERCVS AFFILANVS. Anaſtaſius Bibliothecarius Vita Sixti III *in territorio Afilano.*

CCCXCIII.

VOLSCI ſequuntur, gens maior ceteris, quæ in Latium adſumtæ ſunt, etiam potentior, a mari Antiano habitans ad Liris fluuii ſuperiora, & vltra. Quod in cauſſa fuit, vt Pomponius Mela lib. II cap. IV ad veterem memoriam reſpiciens, *Volſcos*, tamquam per ſe validos ad gentem conſtituendam, a Latio ſepararet. Sic enim oram illam enumerat: *Etruria; poſt Latium, Volſci, Campania.* Scylax quoque Periplo ita diſcernit, prauato quamuis nomine: Λατίνων ἔχονται Ὀλσκοί· Ὀλσκῶν δὲ ἔχονται Καμπανοί. *Latinis continui ſunt Volſci: Volſcis Campani.* Ab ora maritima incipiemus.

CCCXCIV.

Antium, Græce Ἄντιον, (Dionyſio etiam Ἀντία, lib. V p. 304) Volſcorum fuiſſe vrbem, docet Liuius lib. II cap. XXXIII *fuſi Volſci Antiates:* & cap. LXIII *Numicius Antium aduerſus Volſcos profectus:* & poſt paullo, eodem capite: *Melius in Volſcis imperatum eſt. Fuſi primo prœlio hoſtes, fugaque in vrbem Antium, vt tum res erant, opulentiſſimam acti.* Ad mare ſita vrbs; ἀλίμενος tamen, hoc eſt, *ſine portu*, vt Strabo ait pag. 160, quia propinquum oppidulum cum portu habuit, *Cenonem*, de quo mox dicturi ſumus. Ab Antio prima gloria rei naualis Romanis fuit. Liuius lib. VIII cap. XIV *Naues Antiatium partim in naualia Romæ ſubductæ, partim incenſæ, roſtriſque earum ſuggeſtum in foro exſtructum adornari placuit, Roſtraque id templum adpellatum.* Plenius paullo Florus lib. I cap. XI *Exſtant & parta de Antio ſpolia, quæ Mænius in ſuggeſtu fori, capta hoſtium claſſe, ſuffixit; ſi tamen illa claſſis.*

nam

nam sex fuere rostratæ. Coloni eo aliquoties missi, primum, quum captum ab Romanis esset, circa annum V. C. CCLXXXV. Vide Liuium lib. II extremo: Iterum lib. VIII cap. XIV *Et Antium noua colonia missa.* Et sub Nerone Tacitus lib. XIV cap. XXVII *Veterani Tarentum & Antium adscripti.* Deriuata *Antianus* & *Antias.* Plinius lib. III cap. VI *Vltra Tiberina ostia in Antiano* [mari] *Astura,* insula. Coloni & oppidani *Antiates.* Liuius dicto lib. VIII cap. XIV *interdictum mari Antiati populo est:* & mox, *naues Antiatium,* vt prædiximus. Celebre ibi Fortunæ templum. * Horatius lib. I oda XXXV ad illam:

O diua, gratum quæ regis Antium, & reliqua.

CCCXCV.

Adiacebat *Ceno* oppidum, quod nauale & forum habebat Antiatium. Dionysius lib. VIII pag. 612 πολίχνην ἐπιθάττιον, *maritimum oppidulum* vocat, quo Antiates ἐπινείῳ τε καὶ ἀγορᾷ τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων ἐχρῶντο, *portu & foro necessariorum ad vitam vtebantur.* Ei nomen *Cenoni* fuisse, in eadem consulis Numicii expeditione, quam Halicarnassensis tractat, prodit Liuius lib. II cap. LXIII. *Cenonem,* inquit, *aliud oppidum, nequaquam tam opulentum, ab Antiatibus cepit.* Quod *Ceno* quondam dictum, nunc, etiam iudice Holstenio, est Nettuno.

CCCXCVI.

Astura succedit, flumen & insula. Plinius lib. III cap. V *Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula.* Et cap. VI insequenti, quo de insulis agit, *Vltra Tiberina ostia in Antiano* [mari] *Astura.* Insula autem parua prope ostium fluuii. Heic villa Ciceronis fuit. Plutarchus in Vita p. 884 de Marco & Quinto fratribus, nuntiata proscriptione; ἔγνωσαν εἰς Ἄστυρα μεταβῆναι, χωρίον παράλιον τοῦ Κικέρωνος, *decreuerunt Asturam transire, maritimam villam Ciceronis.* Huius ipse meminit lib. VI ep. XX *Ego me Asturæ diutius arbitror commoraturum.* Et lib. XIII Attic. epist. XXVI *Ego, vt tempus est nostrum, locum habeo nullum, vbi facilius esse possum, quam Asturæ.* Videtur villa intra insulam fuisse. Lib. XII enim epist. XIX scripsit Attico: *Est heic quidem locus amœnus, & in mari ipso, qui & Antio & Circeiis adspici possit.* Excreuit vel hæc vel alia eius loci villa in oppidum, vicum saltem. Seruius enim in Aeneid. VII vers. 801 *Haud longe a Tarracina oppidum est Astura, & eiusdem cognominis fluuius.* Fluuii etiam Liuius meminit lib. VIII cap. XIII. *Aricinos,* inquit, *Lauiniosque, & Veliternos, Antiatibus Volscis se coniungentes, ad Asturæ flumen Mænius improuiso adortus fudit.* Strabonis lib. V pag. 161 est ὁ Στόρας ποταμὸς, *Stora fluuius,* quod in mendis nolim habere, quia etiam Festus scripsit: *Stura flumen in agro Laurenti est, quod quidam Asturam vocant.* Vtrumque ergo nomen receptum fuit, *Astura* verum forte ac genuinum: *Stura* vulgare.

CCCXCVII.

Clostra Romana Plinius lib. II cap. V nominauit: & Tabula vetus *Clostris,*

* Adde huc Io. Addisonii *Remarks op seueral parts of Italy,* vbi duæ Fortunæ Antii cultæ esse dicuntur. pag. 291.

ſtris, ab Aſtura IX millibus paſſuum. Intercedit apud Plinium *Nymphæus* fluuius, nunc la Nimpa, cuius oſtio putat Holſtenius ab Romanis clauſtra fuiſſe adpoſita contra vim Oceani; quæ illa Plinii *Cloſtra Romana* ſint.

CCCXCVIII.

Circeii deinceps in ora occurrunt, antiquus Latinorum terminus. Scylax periplo: Λατῖνοι μέχρι τȣ̃ Κιρκαίȣ, ſubaudi ὄρȣς, *Latini pertinent ad Circæum * vsque promontorium.* Hoc eſt quod Virgilius lib. VII verſ. 799 dixit *Circæum iugum:* Silius VIII verſ. 391 *iuga Circæa.* Oppidum Latinis *Circeii* pluraliter dictum. Cicero lib. XV Attic. ep. X *Statim mittam vel Antium vel Circeios.* Mela lib. II cap. IV *Circes domus aliquando, Circeii.* inde nomen. Et Strabo πολίχνιον Κίρκης, *Circes oppidulum* vocat lib. V pag. 161. Et Tabula vetus *Circeios* XXII M. P. a Cloſtris habet poſitos. Colonia antiqua fuerunt, deducta ab rege Tarquinio Superbo, vt Liuius lib. I cap. LVI tradit. Cicero III Nat. D. cap. XIX *Circen coloni noſtri Circeienſes religioſe colunt.* Et Liuius lib. VI c. XVII *colonis Circeienſibus triſtiora reſponſa reddita, quod ciues Romani patriæ oppugnandæ nefanda conſilia iniiſſent.*

CCCXCIX.

In hoc tractu eſt *Saturæ palus*, de qua Virgilius lib. VII verſ. 801

Qua Saturæ iacet atra palus.

Et Silius Italicus lib. VIII verſ. 381

Qua Saturæ nebuloſa palus reſtagnat.

Cluuerio eſt ipſa *Pomptina* ſiue *Pomtina*, quæ etiam vt vna, quamquam ſæpius pluraliter, deſcribitur ab Iuuenale ſatyra III verſ. 307

Et Pomtina palus, & Gallinaria pinus.

Dixi, ſæpius pluratiue nominari. Lucanus lib. III verſ. 85

Et qua Pomtinas via diuidit vda paludes.

Tacitus lib. XV cap. XLII de foſſa, quam Neroni quidam ab Auerno lacu ad Tiberina oſtia nauigabilem promiſerant; *non aliud humidum gignendis aquis occurrit, quam Pomptinæ paludes.* Siccare plures tentauerunt, & ex parte ſiccaſſe certum eſt. Epitome Liuii XLVI *Pomptinæ paludes a Cornelio Cethego conſule ſiccatæ, agerque ex iis factus.* Idem conatus eſt Iulius Cæſar teſtante Suetonio cap. XLIV, incertum quo ſucceſſu. Et Antonius triumuir per Lucium fratrem diuidendos plebi agros, in iisque χώραν ἐν τοῖς ἕλεσι Ποντίνοις, ὡς κεχωσμένοις ἤδη, pollicitus eſt, quod Dio Caſſius refert lib. XLV pag. 274. Heic & alibi (lib. XLIV pag. 242) ſcribit τὰ Πόντινα ἕλη, per N; etiam Feſtus in Pontina tribu: *a Pontia vrbe dicta, a qua & palus quoque*

* Theophraſtus hiſt. Plantar. V. c. 9. Τὸ δὲ Κιρκαῖον καλȣ́μενον εἶναι μὲν ἄκραν ὑψηλὴν, δασεῖαν δὲ σφόδρα, καὶ ἔχειν δρῦν καὶ δάφνην πολλὴν καὶ μυῤῥίνην. Λέγειν δὲ τȣ̀ς ἐγχωρίȣς, ὡς ἐνταῦθα ἡ Κίρκη κατῴκει, καὶ δεικνύναι τὸν τȣ̃ Ελπήνορος τάφον. - - Καὶ πρότερον μεν ȣ̃ν νῆσον εἶναι τὸ Κιρκαῖον. Νῦν δὲ ὑπὸ ποταμῶν τινων προσκεχῶσθαι καὶ εἶναι ἠιόνα. Τῆς δὲ νήσȣ τὸ μέγεθος περὶ ὀγδοήκοντα ςαδίȣς. *Circæum excelſum eſſe promontorium & arboribus frequens valde, & multas quercus & lauros alere & myrtos. Incolas autem dicere, Circen ibi habitaſſe, & oſtendere ſepulcrum Elpenoris. - - Et Circæum quidem olim inſulam fuiſſe, nunc vero per flumina quædam aggere adiunctum litus euaſiſſe. Inſulæ magnitudinem octoginta circiter ſtadiorum fuiſſe.* Adde ſis Diodorum Siculum lib. IV pag. 249.

Pontina adpellata est iuxta Terracenam: si Festi sunt, quæ nomine illius ibidem referuntur.

CCCC.

In proximo *Vfens* fluuius est, quem diphthongo Festus scripsit, *Oufentinam tribum* ab *Oufente* fluuio deriuans. Virgilius Aeneidos VII vers. 802

- - - gelidusque per imas
Quærit iter valles, atque in mare conditur Vfens.

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 381 *- - - & atro*
Liuentes cœno per squalida turbidus arua
Cogit aquas Vfens, atque inficit æquora limo.

Claudianus etiam in Probini & Olybrii consul. vers. 257
- - - tardatusque suis erroribus Vfens.

Et Vibius Sequester: *Vfens Terracinæ proximus.*

CCCCI.

Recipit aut vicinum habet *Amasenum*, a Priuerno decurrentem. Virgilius lib. VII vers. 685

- - - - quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater.

vbi Seruius: *Amasenus est fluuius, qui Anagnienses agros inrigat.* Sed Anagninum flumen in Lirim effunditur. Præstat Vibium sequi, cui *Amasenus* est *Priuernatium.* Quod propter Pomptinas paludes, iisque siccandis depressas fossas, & ductus fluminum & ostia mutata fuerunt, difficulter de his quoque, Amaseno & Vfente, censetur. Holstenius Vfentem *il Portatore* interpretatur, natum sub Setia: Amasenum, *Baudinum* vel *Badinum* vulgo adpellatum; alii coniungunt, vt vno ostio effluant; alii separatum vtrumque in mare deducunt.

CCCCII.

Et *Feroniæ lucus* in hac ora maris fuit, estque de quo Virgilius lib. VII vers. 799

- - queis Iuppiter Anxurus aruis
Præsidet, & viridi gaudens Feronia luco.

Fons in luco sacer. Horatius lib. I satyra V vers. 24
Ora manusque tua lauimus, Feronia, lympha:

etiam fanum siue templum. Scholiastes Horatii: *Fanum Feroniæ in tertio erat milliario a Tarracina.* Distantiam ipse Horatius ibidem a fonte sacro vers. 25 adprobauit:

Millia tum pransi tria repimus: atque subimus
Impositum saxis late candentibus Anxur.

CCCCIII.

Anxur autem est Volscum nomen eius oppidi, quod Græci & Latini *Tarracinam* dicunt. Plinius lib. III cap. V *Dein flumen Vfens, supra quod Terracina oppidum, lingua Volscorum Anxur dictum.* Sic scriptum eius optimis libris *Terracina:* alii plerique *Tarracina*, prima vocali. Strabo Ταῤῥακίνη,

κίνη, Stephanus Ταῤῥακῆνα: Cicero Attico VII ep. V *De Formiano Tarracinam prid. kal. Ian. inde Pomptinam summam: inde Albanum Pompeii.* Mela lib. II cap. IV *Liris, Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina.* Liuius lib. XXXVI cap. III colonias enumerat, quæ cum prætore de vacatione naualis rei certauerint, in quibus etiam sunt *Antium, & Tarracina, & Minturnæ.* Alibi Plinius pluraliter effert. Etenim lib. IV cap. LIX *Anxur,* inquit, *fuit quæ nunc Tarracinæ sunt.* Etiam Ptolemæus plurali numero Ταῤῥακῖναι. Vocabulo *Anxuris* in antiqua Volscorum historia etiam Liuius vsus est, v. gr. lib. VII cap. XXXIX *quum haud procul Anxure esset:* aliis temporibus, quæ insequuta sunt, *Tarracinæ* nomen præualuit, vt supra ostendimus. Poetis tamen *Anxur* placet, tamquam magis idoneum ad metrum, eoque diuerso genere vtuntur: neutro, Horatius verbis antea ex lib. I sat. V productis,

Impositum saxis late candentibus Anxur:

virili, Martialis lib. V epigrammate I

Siue salutiferis candidus Anxur aquis.

Et lib. X epigramm. LI *superbus Anxur,* quo situm significat editiore vertice: vt Silius lib. VIII vers. 391

- - - *scopulosi verticis Anxur.*

Geminum inde gentile, *Tarracinensis* & *Anxuras.* Cicero pro Roscio Am. cap. XXIII *Tarracinensis homo:* Liuius lib. XXVII cap. XXXVIII *Ea die hi populi ad senatum venerunt, Ostiensis, Alsiensis, Antias, Anxuras, Minturnensis.*

CCCCIV.

Inter Anxur & Fundos *Lautulæ.* Liuius lib. VII cap. XXXIX *quum haud procul Anxure esset, ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes consedit.* Et lib. IX cap. XXIII *ad Lautulas ancipiti prœlio dimicatum est.* Oppidulum, an saltus fuerit, non liquet. Hæc Volscorum maritima, ex quibus in eorumdem mediterranea adscendemus.

CCCCV.

Velitræ primum oppidum Volscorum trans montem Albanum: hodie Velletri. Liuius lib. II cap. XXX in Volsco bello: *castris exutum hostem Velitras persequuti, vno agmine victores cum victis in vrbem irrupere.* Tum colonia facta, quæ statim post aucta fuit. Eodem lib. II cap. XXXIV *Et Velitris auxere numerum colonorum Romani.* * Et lib. IIX cap. III *præter Signiam Velitrasque, & ipsas colonias Romanas, Volsci exciti ad arma erant.* Suetonius Aug. principio: *Gentem Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant.* Hinc gentile *Veliternus* formatur, non, vt in Suetonii quosdam libros inrepsit, *Velitrinus.* Liuius lib. VIII cap. XII *Veliternus populus.* adde cap. XIV. Et Plinius III cap. V *Veliterni:* etiam Suetonius Aug. cap. XCIV in MSS. *Veliterni.* Vetusta tabula triumphorum (Grut. p. 297) C. MAENIVS - - - DE VELITERNEIS PRIDIE K. OCT.

* Adde Dionysium Halicarnass. VII pag. 427.

CCCCVI.

Proxima Velitris est ab ortu *Cora*, nomen hodieque seruans. Virgilius lib. VI Aeneidos vers. 775

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.

Et Italicus Silius lib. VIII vers. 379

Quos Cora, quos spumans inimico Signia musto.

Et Liuius lib. II cap. XVI *Duæ coloniæ Latinæ, Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt.* Gentile *Corani.* Plinius lib. III cap. V *Corani a Dardano Troiano orti.* Liuius lib. IIX cap. XIX *vastans effuse Setinum Norbanumque & Coranum agrum.*

CCCCVII.

Vlterior in eodem tractu *Norba, ἐκ ἀφανὴς πόλις, non ignobilis vrbs,* vt Dionysius lib. VII p. 428 laudauit. nunc Norma. Liuius lib. II cap. XXXIV *Velitris auxere numerum colonorum Romani, & Norbæ in montes nouam coloniam, quæ arx in Pomptino esset, miserunt.* Idem lib. VII extremo: *Priuernates Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incursione subita depopulati sunt.* Et principio libri IIX, *Setini Norbanique:* & cap. XIX *ager Norbanus.*

CCCCIIX.

Etiam *Signia*, nunc Segni, in illo tractu est, in septemtriones a Norba recedens. Colonia Tarquinii Superbi. Liuius lib. I cap. LVI *Signiam Circeiosque colonos misit, præsidia vrbi futura terra marique.* Aucta & renouata sub consulibus. Idem lib. II cap. XXI *Signia colonia, quam rex Tarquinius deduxerat, suppleto numero colonorum, iterum deducta est.* Silius lib. IIX vers. 379

- - - - *spumans inimico Signia musto.*

Vide quæ adnotauimus ex Plinii XIV cap. VI de Signino vino. Eadem Martialis lib. XIII epigr. CXVI

Potabis liquidum Signina morantia ventrem,

quia id vini aluum sistit. Coloni *Signini.* Liuius XXVII cap. X *Ne nunc quidem post tot sæcula sileantur fraudenturue laude sua, Signini fuere, & Nolani & Norbani.*

CCCCIX.

Prope Signiam *Sacriportus* fuit. Paterculus lib. II cap. XXVI *Marius* [Marii filius] *apud Sacriportum pulsus a Sulla acie, Præneste se exercitumque contulit.* Liuius epit. LXXXVII de eodem: *exercitu eius fuso deletoque ad Sacriportum.* Appianus vocabulum Græce vertens, Ciuil. I pag. 674 de eodem Mario, *ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν καλέμενον ἱερὸν λιμένα, ἐξέτασσεν ἐς μάχην, vbi ad Sacriportum peruenit, explicuit aciem.* Elegans Lucani tmesis lib. II vers. 134

Iam quot apud Sacri cecidere cadauera Portum?

Quod vero prœlium Velleius, Liuius, Appianus *apud Sacriportum* commissum narrant, idem Plutarchus Sullæ vita pag. 469 factum tradit *περὶ Σίγνιον, circa Signiam.* Vnde vicinitas, supra indicata, intelligitur. Num vero

vero oppidum, vicus, an aliud fuerit, non constat; nec alia eius exstat mentio.

CCCCX.

Setia colonia in austrum inde magis est reducta: vulgo nunc Sezza. Liuius lib. VII extremo: *Priuernates Norbam atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incursione subita depopulati sunt.* Et lib. XXVII cap. IX in triginta coloniis numeratur. Et lib. XXVI cap. IIX *consul per Appiæ municipia, quæque propter eam viam sunt, Setiam, Soram, Lauinium præmisit.* Sita in montium iugo. Inde *pendula* Martiali cognominata lib. IV epigr. LXIV. Idem lib. X epigr. LXXIV

Nec quæ paludes delicata Pomptinas
Ex arce cliui spectat vua Setini.

nam largus vini optimi prouentus in Setino agro. Silius lib. IIX vers. 377

- - *ipsius mensis seposta Lyæi Setia.*

Coloni *Setini*, & ipsa Setia *Setina colonia.* Vetus inscriptio apud Sponium p. 179 PATRONO FABRVM COLONIAE SETINAE.

CCCCXI.

Priuernum hinc in ortum recedit, nunc Piperno Vecchio, paullulum declinans a nouo in septemtrionem. Liuius lib. IIX ineunte: *Consul ad Priuernum profectus, extemplo acie conflixit.* Et lib. XXVII cap. XI *Priuerni satis constabat, bouem loquutum.* Virgilius lib. XI vers. 540

Priuerno, antiqua Metabus quum excederet vrbe.

Incolæ *Priuernates.* Liuius lib. IIX ineunte: *nuntii defectionis Priuernatium venerunt.* Et cap. XXI *ex auctoritate patrum latum ad populum est, vt Priuernatibus ciuitas daretur.* Sic cap. XIX eiusdem libris *Priuernas bellum:* & Plinius lib. XIV cap. VI *Priuernatia vina.*

CCCCXII.

Antequam ad vlteriora, quæ circa Lirim sunt, progrediamur, in *Campum Pomptinum*, qui in austrum versus subiacet, degressi a Setia & Priuerno, quo in eo, aut circa sunt, peragramus. *Pomptinus* ille *Campus* vocatur, Straboni lib. V pag. 161 τὸ Πωμέντιον πεδίον. quod Græci plures *Pometiam* dicunt Πωμεντίαν, inserto N, *Pomentiam.* Ab illa enim & paludis & agri videtur cognomen esse, quasi *Pometia* contracte dicta fuerit *Pomtia*; & *Pometinus, Pomtinus*; quibusdam etiam, vt permutabiles sunt litteræ, *Pontia* & *Pontinus.* P autem inter M & T, vt sæpe alias, euphoniæ caussa impositum.

CCCCXIII.

In extremitate, Romam versus, sita illa *Suessa Pometia*, quam Strabo pag. 159 μητρόπολιν τῶν Οὐόλσκων, *metropolim Volscorum*; Dionysius lib. VI pag. 364 ἡγεμόνα τοῦ ἔθνους, *gentis eius primariam vrbem* vocat. Liuius lib. I cap. LIII de Tarquinio Superbo: *Is primus Volscis bellum in ducentos amplius post suam ætatem annos mouit: Suessamque Pometiam ex his vi cepit.* Et lib. II cap. XXV *ad Suessam Pometiam, quo confugerant hostes, legionibus ductis, intra paucos dies oppidum capitur.* Receperant enim interea Volsci. Cognomen additur discriminis caussa, quia & alia *Suessa* est, sed *Auruncorum*,

rum, de qua post paullo dicturi sumus. Alibi vel tantum *Suessa*, vt præcipua huius nominis; vel solo nomine *Pometia* vocatur. Strabo lib. v p. 159 ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν Σύεσσαν εἷλε, *filius eius* [Tarquinii Prisci; is est Superbus] *Suessam cepit*. Et Liuius lib. II cap. XVI *duæ coloniæ Latinæ, Pometia & Cora, ad Auruncos deficiunt*: & paucis interiectis: *Pometiæ arma inlata*. Virgilius id vocabulum pluratiuo numero expressit lib. VI vers. 775

Pometios, Castrumque Inui, Bolamque Coramque.

A Pometia est deriuatum *Pometinus*. Liuius lib. I cap. LV *Pometinæ manubiæ*. Et contracte lib. IV cap. XXV *in Pomtinum agrum frumenti caussa misere*.

CCCCXIV.

Inter Suessam & Lanuuium, in Latinorum confinio, *Mons* est *Marcius*, in Volscorum bello memoratus. Liuius lib. VI c. II de Camillo: *nec procul ab Lanuuio (ad Marcium is locus dicitur) castra oppugnare est adortus*. Sic legendum: non, *Metium*. Diodorus Siculus lib. XIV cap. vlt. in eodem bello: ἐν τῷ καλουμένῳ Μαρκίῳ κατεστρατοπέδευσαν, ἀπέχοντες ἀπὸ Ῥώμης σταδίους διακοσίους, *in ita dicto Marcio castra metati* [Romani] *sunt*, CC *stadiis ab Roma*. Et Plutarchus in Camillo p. 126 περιελθὼν μακρὰν περίοδον περὶ τὸ Μάρκιον ὄρος, *exercitu Marcium montem circumducto*.

CCCCXV.

In hoc Volscorum tractu fuit etiam oppidum, Liuio dictum *Corioli*: Dionysio lib. VI pag. 412 Κορίολα; Stephano Κορίολλα. Plutarchus in Coriolano: ἐν τῷ Οὐολούσκων ἔθνει ἡ τῶν Κοριολάνων πόλις ἀξίωμα μέγιστον εἶχε, *in Volscis Corioli vrbs maximæ dignationis*. Et Dionysius dicto loco: προῆγεν ἐπὶ Κορίολαν, πόλιν ἐπιφανῆ σφόδρα, καὶ ὥσπερ ἂν μητρόπολιν τῶν Οὐολούσκων, *duxit aduersus Coriolam, vrbem clarissimam & quasi metropolim Volscorum*. Liuius lib. II cap. XXXIII *Fusi Volsci Antiates: Corioli oppidum captum*. Inde cognomen C. Marcio *Coriolano*, vt præter laudatos scriptores Valerius, Florus, Eutropius, Victor adnotarunt. Situs ambiguus, & Plinius III c. V *Coriolanos* in iis populis recenset, quorum oppida interierint sine relicto vestigio. Liuius autem quodammodo sedem indicauit lib. III cap. LXXI, Scaptii verbis pronuntians, *finium Coriolanorum fuisse agrum*, de quo Aricini atque Ardeates, quum bello sæpe certassent, multis inuicem cladibus fessi, iudicem populum Romanum ceperint. Hinc utrique populo ad ortum *Coriolos* ponit Cluuerius ad Antium versus, sub Lanuuio, quia obsessæ vrbi auxilio Antiates soli, vt propinquiores, venerint.

CCCCXVI.

Et circa Coriolos fuere, *Longula*, *Polusca*, *Satricum*. De *Polusca* & *Longula* Liuius lib. II cap. XXXIII *alter consul Antiates Volscos fundit fugatque: compulsos in oppidum Longulam persequutus mœnibus potitur. inde Poluscam, item Volscorum, cepit: tum magna vi adortus est Coriolos*. Et cap. XXXIX de Coriolano exsule & hoste: *Satricum, Longulam, Poluscam, Coriolos, nouella hæc Romanis oppida, ademit*. Halicarnassensis Dionysius lib. VI pag. 412 Πολύσκη (sic legendum pro truncato πόλεις, ex lib. IIX) κατὰ

διάστημα

διάςημα ὀ πολὺ τῆς Λογγόλας ἀπέχει, *Polusca haud longe a Longula distat.* Oppidani Plinio *Pollustini* sunt lib. III cap. V, ex alia forma *Pollustia* adpellati. At Dionysius lib. VIII pag. 509 εἰς τὴν Πολυσκανῶν χώραν, *in Poluscanorum regionem.* De oppido *Satrico* iam diximus aliquid ex Liuii II cap. XXXIX. Eius reliqua fata ita se habent: Liuius lib. VI cap. XXXIII *Ira & rabies Latinorum eo erupit, vt Satricum vrbem, quæ receptaculum primum eis aduersæ pugnæ fuerat, igni concremarent: nec aliud tectum eius superfuit vrbis, quam matris Matutæ templum.* Restitutum ab Antiatibus. Idem lib. VII cap. XXVII *Satricum ab Antiatibus colonia deducta, restitutaque vrbs, quam Latini diruerant.* Tertio post anno [Vrbis CCCCVII] dirutum atque incensum Satricum ab Romanis, vt Liuius dicto loco addidit. Postea ciues Romani in id oppidum missi, qui quum præsidium Samnitium accepissent, oppressi ab Romanis, & auctores defectionis securi percussi sunt, referente Liuio lib. IX cap. XVI. Incolæ *Satricani* ibidem dicti.

CCCCXVII.

Supra hæc in septemtrionem reducendum oppidum *Verrugo* Volscorum: an vero eo vsque, quo Cluuerius constituit, inter Velitras & Sacriportum, pro certo non habemus dicere. Id autem rationis subest: consul Sempronius quum parum prospere aduersus Volscos dimicasset, Lauicana via exercitum adfectum reduxisse a Liuio narratur lib. IV cap. XLI. Id vero prœlium Valerius Maximus dicit *apud Verruginem* commissum, lib. III cap. II exemplo 8. Addit vero Liuius cap. XXXIX extremo consulem non proximis ad vrbem itineribus fugisse, sed ignaros fuisse equites, quam consul regionem petisset, qui in viam tandem Lauicanam euasit: vt ita nec ex prœlio illo & consulis fuga certus locus *Verruginis* possit definiri. Aequis propinquiorem fuisse, ex Liuii cap. LV videtur probari, quia ab arce *Caruentana*, quam Aequi inuaserant, exercitus Verruginem ductus fuit. Adde eiusdem libri IV cap. I & LVIII.

CCCCXIIX.

Sed prius quæ in austro restant, quam ad vlteriora progrediamur, expedienda sunt. Circa Velitras & Suessam Pometiam fuerunt *Vlubræ*, in Pomptino agro, iuxta paludes. Cicero lib. VII epist. XVIII ad Trebatium: *Has litteras scripsi in Pomptino, quum ad villam Metrilii Philemonis deuertissem: ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti. Nam Vlubris honoris mei caussa vim maximam ranunculorum se commosse constabat.* Trebatius autem, ad Cæsarem in Gallias profectus, clientes suos, in quibus Vlubrani erant, (epist. XII) Ciceroni commendauerat. Fuit tenue oppidum, aut instar vici. Horatius lib. I epist. XI extr.

- - - - *nauibus atque*
Quadrigis petimus bene viuere. quod petis, heic est,
Est Vlubris: animus si te non deficit æquus.

Hinc est quod *vacuas* Iuuenalis dixit satyr. X vers. 102, id est, male habitatas, non omnino desertas. Superfuit enim, qui *vasa minora* solitus sit

Frangere pannosus vacuis ædilis Vlubris.

Incolæ

Incolæ Ciceroni *Vlubrani* lib. VII epist. XII, Plinio lib. III cap. V *Vlubrenses*.

CCCCXIX.

Propinquæ fuerunt *Tres Tabernæ* in via Appia: & vlterius paullo *Forum Appii*. Cicero lib. II Attic. ep. X *Ab Appii Foro, hora quarta. dederam aliam paullo ante Tribus Tabernis.* Vterque locus etiam apostolico itinere Actor. XXVIII, 15 notatus, obuiam Roma Christianos Paulo exiisse ἄχρις Αππίȣ φόρȣ καὶ Τριῶν Ταβερνῶν. *Appii Forum*, quod circa Nymphæum amnem fuit, Hierosolymitano itinerario signatum est: *Tres Tabernæ*, Tabula Augustana: vtrumque itinere Antonini ab Vrbe via Appia ad Columnam, licet numeri non satis salui videantur esse.

CCCCXX.

Ecetræ dubius locus est. Dionysius scribit Εχετρὰ, lib. VIII post principium, quæ ἐν καλλίςῃ συνόδῳ, *idoneo comitiis* Volscorum *loco* sit posita. Et lib. X pag. 647 Εχετρανῶν πόλις τȣ̃ Οὐολȣ́σκων ἔθνȣς ἐπιφανεςάτη τε καὶ κρατίςῳ τόπῳ μάλιςα κειμένη. *Echetra, clarissima Volscorum vrbs, & loco sita commodissimo.* Liuius, qui demit adspirationem, ad Aequorum vicinitatem refert lib. III cap. IV. *Aequi*, inquit, *ab Ecetranis Volscis præsidium petiere: quo cupide oblato, bellum summa vi parabatur. Sentiunt Hernici, & prædicunt Romanis, Ecetranum ad Aequos descisse.* Et cap. X eiusdem libri: *Hernici nuntiant, Volscos & Aequos, etsi accisæ res sint, reficere exercitus: Antii summam rei positam: Ecetræ Antiates colonos palam concilia facere. id caput, eas vires belli esse.* E quibus colligitur, ita Volscorum Ecetram fuisse, vt non longe ab Aequis & Hernicis abesset.

CCCCXXI.

Forte in eodem tractu *Artena* fuit, de qua Liuius lib. IV extremo: *Artena inde, Volscorum oppidum, ab tribunis obsideri cœpta. inde inter eruptionem tentatam, compulso in vrbem hoste, occasio data est Romanis inrumpendi, præterque arcem, cetera capta.* Et post paullo: *Diruta & arce & vrbe Artena, reductæ legiones ex Volscis.* Sed positio incertissima, immo ignota huius oppidi est.

CCCCXXII.

Minus dubium oppidum *Sulmo* est Volscorum. Quemadmodum enim nobilis Pelignorum Sulmo, non tantum *Sulmona* vulgo, verum etiam a quibusdam, praue quamuis, *Sermona* vocatur; ita nomen *Sermoneta*, muniti in monte oppidi, post Norbam ad ortum siti, tamquam ὑποκοριςικόν, ad paruum Sulmonem Volscorum nos adducit: cuius Plinius meminit cum Norba, lib. III cap. V, & Virgilius in viri nomine ad id adludit lib. IX v. 412.

CCCCXXIII.

Inde vsque ad Lirim amnem erant Volscorum oppida, & quædam trans illum. Cis Lirim, ad *Cosam* fluuium (Straboni lib. V pag. 164 ὁ Κόσας) qui a Verulis decurrit, est *Frusino*, nunc Frussilone, Festo *præfectura*; Frontino de coloniis, *oppidum muro ductum.* Silius lib. VIII vers. 399

Suessa, atque duro Frusino haud imbellis aratro.

Et

Et Iuuenalis Satyra III verſ. 223

Si potes auelli Circenſibus, optima Soræ,
Aut Fabrateriæ domus, aut Fruſinone paratur.

Ducitur inde nomen *Fruſinas* tam incolis ſignificandis, quam rebus, quæ illorum ſunt. Liuius lib. X ineunte: *Fruſinates tertia parte agri damnati.* Et Cicero ad Attic. XI epiſt. XIII *De fundo Fruſinati redimendo iam pridem intellexiſti voluntatem meam.*

CCCCXXIV.

Magis hinc in ortum recedit *Fabrateria,* ad amnem *Trerum,* qui Coſam acceperat, poſita. Strabo dicto loco: Φαβρατερία, παρ' ἣν ὁ Τρῆρος ῥεῖ, *Fabrateria, quam Trerus fluuius præterfluit.* Silius lib. VIII verſ. 397

Heic Fabrateriæ vulgus: nec monte niuoſo
Deſcendens Atina aberat.

Cicero lib. IX epiſt. XXIV *Aquini & Fabrateriæ conſilia ſunt inita de me.* Coloniam fuiſſe ex Velleii lib. I cap. XV patet. *Caſſio,* inquit, *Longino & Sex. Caluino* COSS. *Fabrateria deducta eſt.* Gentile *Frabriterni.* Priſcianus lib. II ſub finem: *Fabrateria, Fabraternus.* Liuius lib. VIII cap. XIX *legati ex Volſcis Fabraterni & Lucani Romam venerunt.* Plinius diſtinguit inter *Fabraternos veteres* & *Fabraternos nouos,* quod forſan noua colonia veteri fuit ſuperaddita. In lapide apud Gruterum pag. 1095 num. 6 FABRATERNI NOVANI.

CCCCXXV.

Ad Lirim, ſupra confluentes Treri, *Fregellæ* fuerunt. Strabo lib. V pag. 164 ἔτι δὲ Φρεγέλλαι, παρ' ἣν ὁ Λεῖρις ῥεῖ, ὁ εἰς τὰς Μιντέρνας ἐκδιδοὺς. νῦν μὲν κώμη, πόλις δὲ γεγονυῖα ἀξιόλογος. *Adhuc Fregellæ, quam* [vrbem] *Liris præterfluit, ad Minturnas ſe effundens; nunc quidem vicus, quondam vero vrbs memorabilis.* Liuius lib. VIII cap. XXII *Fregellas* (*Sidicinorum is ager, deinde Volſcorum fuerat*) *colonia deducta.* Silius lib. V verſ. 543

- - - *hunc triſtes luxere Fregellæ.*

Fatum vrbis auctor libri IV ad Herennium cap. XV hac exclamatione manifeſtat: *O perfidioſæ Fregellæ! quam facile ſcelere veſtro contabuiſtis! vt, cuius nitor vrbis Italiam nuper illuſtrauit, eius nunc vix fundamentorum reliquiæ maneant.* Deriuatur inde *Fregellanus.* Cicero lib. XIII epiſt. LXXVI *Fregellanus ager:* & Columella lib. III cap. II *Vitis Fregellana.* Et de colonis Liuius IX cap. XII *pugnam Fregellani ſuſtinuerunt.*

CCCCXXVI.

Supra Fregellas ad Lirim *Sora* eſt, quæ retinet nomen, etiam oppidum Volſcorum quondam. Strabo de ſitu lib. V p. 164 Σώρα, παρ' ἣν ὁ Λεῖρις παρεξιὼν εἰς Φρεγέλλας ῥεῖ καὶ Μιντέρνας. *Sora, quam Liris præteriens, ad Fregellas & Minturnas defluit.* Ptolemæo etiam Σώρα in Latinis oppidis eſt, id eſt in Latio. Liuius lib. IX cap. XXIII *Ad Soram e Samnio Apuliaque traductæ legiones.* Et cap. XXIV *Ad Soram inde reditum.* Iuuenalis teſtimonium ſupra in *Fruſinone* vidimus. Silius lib. VIII verſ. 394

Sulla Ferentinos Priuernatumque maniplos
Ducebat ſimul excitos: Soræque iuuentus
Addita fulgebat telis.

Coloniam accepit. Liuius lib. x ineunte: *Soram atque Albam coloniæ deductæ.* Adde Velleium lib. I cap. XIV. Sed hæc iterata fuit deductio. nam ante quoque colonia fuerat. Liuius lib. IX cap. XXIII *Sora ad Samnites defecerat, interfectis colonis Romanorum.* Hinc *Soranus*, gentile nomen. Liuius ibidem cap. XXIV *Soranus transfuga:* & lib. x cap. XXXIII *retro in pacatum Soranum agrum pabulatores ibant.*

CCCCXXVII.

Inter Soram & Fregellas Liris amnis *Fibrenum* flumen, ſiniſtræ adfuſum ripæ, accipit: prope quos confluentes ab ortu ſitum eſt *Arpinum*, nunc deminutum, ſeruato tamen nomine: patria Ciceronis & C. Marii. Ille de ſe lib. XIII ep. XI *Non dubito, quin ſcias non ſolum, cuius municipii ſim, ſed etiam quam diligenter ſoleam meos municipes Arpinates tueri:* de hoc Salluſtius Iugurth. cap. LXIII *Is* [Marius] *natus, & omnem pueritiam Arpini altus.* Ante Punica bella ius ciuitatis accepit: finito ſecundo, ſuffragii lationem. Liuius lib. x ineunte: *Eodem anno* [quo Sora colonia deducta] *Arpinatibus Trebulanisque ciuitas data.* Et lib. XXXVIII cap. XXXVI *De Formianis Fundanisque municipibus, & Arpinatibus C. Valerius Tappus tr. pl. promulgauit, vti iis ſuffragii latio (nam ante ſine ſuffragio habuerant ciuitatem) eſſet. - - - Rogatio perlata eſt, vt in Cornelia tribu Arpinates ferrent.* Et poſſeſſiuum *Arpinas.* Cicero XIV ep. VII ad Terentiam: *fundo Arpinati bene poteris vti:* & Attico I ep. XVI *Arpinates aquæ.* Poetæ etiam *Arpinus* dicunt. Martialis lib. x epigr. XIX de Plinii ſtudiis, elaborare dicit

Hoc quod quod ſæcula poſterique posſint
Arpinis quoque comparare chartis,

id eſt Ciceronianis. Sed ad flumina reuertendum.

CCCCXXIIX.

De confluentibus *Liris* & *Fibreni* ita Silius lib. VIII verſ. 400,

At qui Fibreno miſcentem flumina Lirim
Sulfureum tacitisque vadis ad litora lapſum
Accolit Arpinas.

Fibrenus ante confluentem, inſulam facit, in qua Ciceronis villa erat, quam ipſe dialogo II de Legibus cap. I deſcripſit ita: *Visne,* inquit Atticus, *in inſula, quæ eſt in Fibreno, ſermoni reliquo demus operam ſedentes?* reſpondet Marcus: *Sane quidem. nam illo loco libentisſime ſoleo vti, - - - quia hæc eſt mea, & huius fratris mei germana patria. hinc enim orti ſtirpe antiquisſima: hic ſacra, hic gens, hic maiorum multa veſtigia. Quid plura? hanc vides villam, vt nunc quidem eſt, lautius ædificatam patris noſtri ſtudio: qui quum eſſet infirma valetudine, hic fere ætatem egit in litteris.* Fuiſſe plures Ciceroni villas circa Arpinum, ex lib. VIII ad Atticum ep. IX adparet. *Ego,* inquit, *Arpini volo eſſe pridie kalendas: deinde circum villulas noſtras errare, quas viſurum me poſtea deſperaui.*

CCCCXXIX.

Infra Fregellas, vbi Liris flumen *Melpim,* vt Strabo vocat, nunc Melfa, recipit, *Interamna,* discriminis ergo *Lirinas* cognominata, sita fuit. Cicero Phil. II cap. XLI *Casino salutatum veniebant, Aquino, Interamna.* Et Liuius lib. XXVI cap. IX *Sub Casinum biduo statiua habita. Inde, præter Interamnam Aquinumque, in Fregellanum agrum ad Lirim fluuium ventum.* Ad Lirim autem hanc Interamnam fuisse, etiam cognomen probat, quod Plinius adiungit sæpe dicto cap. V *Interamnates Succasini, qui & Lirinates vocantur,* hoc est, sub Casino ad Lirim siti. Vetus inscriptio [Grut. pag. 431 num. 7] CVR. R. P. INTERAMNAT. LIRIN. Hos solo cognomine videtur Silius notasse, quem ita lego a versu 400 lib. VIII

- - *Fibreno miscentem flumina Lirim*
Accolit Arpinas, accita pube Venafro,
Ac Lirinatum dextris socia hispidus arma
Commouet, atque viris ingens exhaurit Aquinum.

Lego *Lirinatum,* id est Interamnatium, quos *Lirinates* cognominabant. Hi enim inter Aquinum & Arpinum sunt, non *Larinates,* qui vulgo leguntur, quales in Frentanis nouimus: nullos in finibus Latii, quos hoc loco Silius recenset.

CCCCXXX.

Aquinum proximum, *ingens* Silio iam dicto versu: * πόλις μεγάλη Straboni, loco supra indicato. Municipium fuit. Cicero Philipp. II cap. XLI *Quum inde Romam proficiscens ad Aquinum accederet; obuiam ei processit (vt est frequens municipium) magna sane multitudo.* Paullinus Nolanus Natal. III Felic. vers. 73

- - - *quos fertile pascit Aquinum.*

Municipes *Aquinates.* Cicero dicto loco: *Stulte Aquinates: sed tamen in via habitabant.* Et Silius lib. XII vers. 528

- - - - - *mox & vicinus Aquinas.*

CCCCXXXI.

Ab Arpino in ortum prope recentem Melpim fluuium sita est *Atina,* quæ nomen hodieque seruat. Adrigitur media protracto accentu. Virgilius lib. VII vers. 630.

Tela nouant Atina potens, Tiburque superbum.

Liuius IX cap. XXVIII *Qui captæ decus Nolæ ad* COS. *trahunt, adiiciunt Atinam & Calatiam ab eodem captas.* Prius præfectura fuit, quam colonia fieret sub Cæsaribus. Cicero pro Plancio cap. IIX *Hic est e præfectura Atinati, non tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana.* At Frontinus principio libelli de Coloniis: *Atina muro ducta colonia. Deduxit Nero Claudius Cæsar.* Gentile *Atinates.* Cicero dicto loco: *Vtrum magis favere putas Atinates, quam Tusculanos, suis?*

CCCCXXXII.

Extremum in Volscis & septemtrionali Latio trans Lirim oppidum Casi-

* Et Straboni V p. 362. παρ' ἣν ὁ Μέλπις ῥεῖ ποταμὸς μέγας, *quam præterfluit magnus amnis Melpis.*

Caſinum fuit, * cui hodieque *Caſino* nomen eſt. Paullo ante, in *Interamna* huius regionis, ex Ciceronis Philipp. II produximus, *Caſino ſalutatum veniſſe:* & ex Liuii XXVI cap. IX *ſub Caſinum ſtatiua habita.* Municipium fuit. Sic enim in lapide vetuſto eſt apud Gruter. p. 351 n. 1 II VIR QVINC. IN MVNICIPIO SVO CASINI. Municipes alia inſcriptione pag. 431 dicuntur CASINATES. Et Liuius lib. XXII cap. XIII *vt ſe in agrum Caſinatem ducat.* Atque ita vbique in antiquis monimentis s ſimplici *Caſinum, Caſinates,* quod perperam in vulgatis libris duplicatum eſt. Adde Cluuer. Inſcr. p. 126, & 462 n. 4.

CCCCXXXIII.

Tandem AVRVNCI ** quoque ac AVSONES, vltimus in Latio adiecto populus iuxta inferum mare, adeundi ſunt. *Auſones*, laxe accepto vocabulo, omnem inferiorem Italiam tenebant a Circæo promontorio ad fretum vsque Siciliæ. Plinius lib. III cap. X de magna Græcia: *Auſones tenuere primi.* His *Oenotrii,* ex Græcia aduecti, ſucceſſerunt in partibus, vbi reliquias Oenotrides inſulæ, Lucanis obuerſæ, teſtantur. Idem cap. VII dicti libri: *Contra Veliam Pontia & Iſcia, vtræque vno nomine Oenotrides, argumentum poſſeſſæ ab Oenotris Italiæ.* Redacti ſic Auſones in anguſtias inter Circæos & Maſſicos montes, nec vero ſoli poſſederunt, ſed permixti alii. Idem cap. V *Vltra Circeios Volſci, Oſci,* *** *Auſones.* Oſci vero etiam in Campania. Hi in ora Auſones: mediterraneos inter Beneuentum & Cales Feſtus locat. Etiam Liuius lib. VIII cap. XVI *Auſonum gens Cales vrbem incolebat.* Iidem *Aurunci*, ſaltem intermixti ita, vt diſcerni facile non poſſint. Tzetzes Chiliad. V verſ. 580

> Τοὺς δὲ Αὐρούγκους μόνους μοι Αὔσονας λέγειν νόει,
> Μέσους Οὐέλσκων. Καμπανῶν πρὸς θάλασσαν κειμένους.

id eſt, *Auruncos ſolos mihi Auſones dicere cogita, medios inter Volſcos & Campanos, ad mare ſitos.* Seruius ad Maronis verba: *Aurunci miſere patres,* lib. VII verſ. 727, *Iſti,* inquit, *Græce Auſones nominantur:* quaſi eadem gens aliter ab Italis antiquis, aliter a Græcis fuerit adpellata. Plinius autem lib. III cap. V *Auſones* & *Auruncos* ſeparauit. Liuius Auſonum bello lib. IX cap. XXV *Auſonum gens proditione vrbium in poteſtatem venit. Auſona, & Minturnæ, & Veſcia vrbes erant.* De *Auſona* vrbe aut reliquiis eius, quia ſilent ceteri, nihil prodi poteſt: de *Veſcia* & *Minturnis* dicemus iam in vrbibus.

CCCCXXXIV.

Oppida ergo & alia loca Auſonum iuxta mare, villa *Spelunca,* in qua Tiberius

* Suppetias auctori fert Frontinus pag. 104. Varro L. L. VI cap. 3 a *Caſco* deducit *Caſinum. Item oſtendit*, inquit, *quod oppidum vocatur Caſſinum. Hoc enim a Sabinis orti Samnites tenuerunt & nunc noſtri, vnde & Caſinum forum vetus.* Quare Scaliger *Caſcinum* ſcribi maluit. Littera autem C propter duritiem fortaſſe elidi ſenſim cœpit.

** Add. Strabo libr. V pag. 224 edit. Baſil.

*** Strabo V pag 355 de Auſonibus locutus pergit: Μετὰ δὲ τούτους Ὄσκοι· καὶ τούτοις δὲ μετῆν τῆς Καμπανίας. *Poſt hos Oſci ſunt, qui & ipſi partem Campaniæ tenuerunt.* Olim igitur Oſca hic florebat lingua, Liuius X cap. 20. Ea deinde a Romanis conſeruata fuit, Oſcorum gente abolita. Vide Strabonem loco citato.

Tiberius pæne oppressus fuerat, quod Tacitus narrat annali IV cap. LIX. Sita inter Amyclanum mare & montes Fundanos. *Vescebantur*, inquit Tacitus, *in villa, cui vocabulum Speluncæ, mare Amuclanum inter, Fundanosque montes, natiuo in specu. eius os, lapsis repente saxis, obruit quosdam ministros: hinc metus in omnes.* Et Plinius lib. III cap. V post Tarracinam: *dein locus Speluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus.*

CCCCXXXV.

Ad mare sub loco Speluncæ, aut paullo propius Tarracinam, fuit olim oppidum *Amyclæ*, vt Plinius cap. V addit, *a serpentibus deletæ.* Iulius Solinus sit loco interpretis, qui cap. II de Italia hæc ita repetiit: *Amunclas, quas Amyclas ante Græci condiderant, fugauere serpentes. Illic frequens vipera insanabili morsu.* Colonia ergo Amyclarum Laconiæ fuerunt, in quarum nomine leuiter Latini hoc mutarunt, vt *Amunclas* (sic Salmasius e MSS.) vel *Amuclas*, vt Tacitus dicto loco scripsit, adpellitarent. Seruius ad verba Maronis Aeneid. X vers. 564

- - - - - - - *ditissimus agri*
Qui fuit Ausonidûm, & tacitis regnauit Amyclis;

commentatus est, a Laconibus conditas, qui quum Pythagoræ disciplinam sequuti, a qua *taciti* dicti sint, abstinerent a necandis animalibus, multitudine serpentum, a vicinis paludibus natarum, fuisse deletas. Aliam expositionem addit, quum falso rumore, hostes adesse, ciuitas sæpius concuteretur, lata lege cautum fuisse, ne quis vmquam hostis nuntiaret aduentum. Sic verum aduentum hostium nemine nuntiante, ex improuiso ciuitatem captam oppressamque esse. Id quod Silius respexit lib. VIII vers. 529

- - - *quasque euertere silentia, Amyclæ:*

& Lucilius apud Seruium, *Mihi necesse est loqui: nam scio Amyclas tacendo periisse.* Deriuatum nomen Latinis *Amyclanus* siue *Amuclanus* est, vti supra ex Taciti verbis perspeximus: Græcis *Amyclæus*, vt Virgilius lib. III Georg. vers. 89 ab Amyclis Laconicis formauit

- - - *Amyclæi domitus Pollucis habenis.*

CCCCXXXVI.

Caieta sequitur, nunc Gaeta, portus & oppidum. Tradunt ab Aeneæ nutrice nomen trahere, ibidem sepulta. Virgilius principio libri VII Aneidos:

Tu quoque litoribus nostris Aeneia nutrix
Aeternam moriens famam Caieta dedisti.

Cicero pro Lege Manil. cap. XII vocat *portum Caietæ celeberrimum atque plenissimum nauium.* Silius lib. VIII vers. 530 *regnata Lamo Caieta.* Lamus autem rex Læstrygonum fuit, qui in hoc tractu circa Formias sedem dicuntur habuisse.

CCCCXXXVII.

Caietano litori propinquæ ab ortu sunt *Formiæ*, vt vnum sinum etiam

& hæ & Caieta denominent. * *Λακωνικὸν κλίσμα* Strabo dicit lib. v p. 161, hoc eſt a Lacedæmoniis conditas: a quibus *ὁρμίαι διὰ τὸ εὔορμον*, *Hormiæ a portus opportunitate* ſint nominatæ. Plinius quoque lib. III cap. v *Oppidum Formiæ, Hormiæ prius olim dictum: vt exiſtimauerunt, antiqua Læſtrygonum ſedes.* Cicero VII Attic. epiſt. VIII *vna Formias venimus.* Tacitus XV cap. XLVI *gubernatores, quamuis ſæuiente pelago, a Formiis mouere.* Antiquum municipium. Velleius lib. I cap. XIV *Fundani & Formiani in ciuitatem recepti eo ipſo anno, quo Alexandria condita eſt.* Longe poſt II Punicum bellum, vt Liuius lib. XXXVIII cap. XXXVI notauit, *de Formianis Fundanisque tr. pl. promulgauit, vti iis ſuffragii latio (nam ante ſine ſuffragio habuerant ciuitatem) eſſet.* Horatius lib. I oda XX vinum Formianum laudat:

- - - mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

Nec incelebre Ciceronis *Formianum* prædium, cuius ſæpe mentionem habet, vt lib. XI epiſt. XXVII, lib. XVI ep. X. Hodie Formiæ in ruinis iacent prope locum, qui nunc Mola dicitur.

CCCCXXXIIX.

Ad Lirim *Minturnæ* erant paullo ſupra oſtium, ad vtramque ripam, IX millibus paſſuum vltra Formias, vt Antonini eſt Itinerario: ſiue, vt Strabo metitur, *σαδίοις π'*, *ſtadiis* LXXX, qui vtramque ripam inædificatam docet. *διαῤῥεῖ*, inquit, *Λεῖρις ποταμὸς*, *perfluit* [Minturnas] *Liris fluuius*, lib. v pag. 161. Plinius eadem lib. III cap. v *colonia Minturnæ, Liri amne diuiſa.* Vetus autem colonia. Liuius lib. IX cap. XXV *Auſonum gens proditione vrbium in poteſtatem venit. Auſona, & Minturnæ, & Veſcia vrbes erant.* Idem lib. X cap. XXI *Placuit, vt duæ coloniæ circa Veſcinum & Falernum agrum deducerentur, vna ad oſtium Liris fluuii, quæ Minturnæ adpellata: altera in ſaltu Veſcino, Falernum contingente agrum.* Et Velleius lib. I cap. XIV *Quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinueſſam Minturnasque miſſi coloni:* qui inde *Minturnenſes* dicti. Idem lib. II cap. XIX *Marius in carcerem Minturnenſium perductus eſt.*

CCCCXXXIX.

De amne *Liri*, qui nunc Garigliano eſt, id notamus, prius *Glanim* adpellatum fuiſſe Italis. Strabo dicto loco: *Λεῖρις ποταμὸς. Κλάνις ἐκαλεῖτο πρότερον*, *Liris amnis prius Clanis vocabatur.* Et Plinius: *colonia Minturnæ, Liri amne diuiſa, Glani adpellato.* Ex Apennino effuſus pluribus augetur fluminibus. Silius lib. IV verſ. 350 de placido fluxu illius:

Et Liris nutritus aquis, qui fonte quieto
Diſſimulat curſum, ac nullo mutabilis imbri
Perſtringit tacitas gemmanti gurgite ripas.

Ac

* Alterum quidem oppidum alteri lucem adfert ſæpe apud hiſtoricos. Vnus locus ſatis erit, vnde ſimul alia quædam momenta elucebunt huc pertinentia. Diodorus Siculus V pag. 259 *Κατὰ δὲ Φορμίας τῆς Ἰταλίας Αἰήτην, τὸν νῦν Καιήτην προσαγορευόμενον. Ad Formias Italiæ Aeetam, nunc Caietam adpellatum.*

Ac Horatius lib. I Carm. oda XXXI

Non rura, quæ Liris quieta
Mordet aqua, taciturnus amnis.

Adiacent *paludes Minturnenses*, C. Marii latibulum; & *lucus Maricæ*. De paludibus Cicero in Pison. cap. XIX *Marium Italia, seruata ab illo, demersum in Minturnensium paludibus: Africa, deuicta ab eodem, expulsum & naufragum vidit.* Et Paterculus lib. II cap. XIX *Marius extractus arundineto, circa paludem Maricæ, in quam se, fugiens consectantes Sullæ equites, abdiderat.* Maricæ paludem vocat, quia ibi lucus huius nymphæ. Liuius lib. XXVII cap. XXXVII *Prodigia nuntiata: Minturnis ædem Iouis, & lucum Maricæ de cælo tacta.* Plutarchus Mario p. 428 τὸ τῆς λεγομένης Μαρίκης ἄλσος, ὃ σέβονται, *Maricæ, quæ sic dicitur, lucus, quem sacrum habent.* Lucanus lib. II vers. 424

- - - *vmbrosæ Liris per regna Maricæ.*

Et Claudianus de consulatu Prob. & Olybr. vers. 259

- - - *flauæque terens querceta Maricæ Liris.*

Seruius ad illud Aeneidos lib. VII vers. 47 de Latino:

Hunc Fauno & nympha genitum Laurente Marica;

Est, inquit, *Marica dea litoris Minturnensium iuxta Lirim fluuium.* - - - *Quod si voluerimus accipere vxorem Fauni Maricam, non procedit. Dii enim topici, id est locales, ad alias regiones numquam transeunt.* Alia ergo fuit Laurens Marica, alia Marica Lirinas, quæ huius loci.

CCCCXL.

Vescia, vetus vrbs Ausonum, de qua paullo ante *Minturnis* ex Liuio dictum. Addo ex eiusdem lib. VIII cap. XI *qui pugnæ superfuerunt,* - - - *Vescia vrbs eis receptaculo fuit.* Byzantii chorographi epitoma: Βεσκία πόλις Αὐσόνων, *Vescia vrbs Ausonum.* Hinc *Vescinus* saltus dictus, & *ager Vescinus.* Cicero Agrar. II cap. XXV *ager Fundanus, Vescinus, Falernus.* In Hygini libro de Limitib. constit. pag. 161 depictus visitur *mons Vescini* supra Minturnas. Liuius lib. X cap. XXI *Placuit, vt duæ coloniæ circa Vescinum & Falernum agrum deducerentur, vna ad ostium Liris fluuii, quæ Minturnæ adpellata: altera in saltu Vescino, Falernum contingente agrum, vbi Sinope dicitur Græca vrbs fuisse; Sinuessa deinde ab colonis Romanis adpellata.* Ex quibus de situ Vesciæ, & saltu ad illam, iudicari potest.

CCCCXLI.

Sinuessa autem, quæ ibidem designatur colonia, vltima Latii adiecti fuit, in finibus Campaniæ, trans Lirim amnem, ad mare, vbi ruderibus nomen priscum conseruatur. Strabo lib. V pag. 161 Ταύτης [πόλεως Φορμιῶν] ἀνὰ μέσον εἰσὶ καὶ Σινουέσσης αἱ Μιντοῦρναι, *Inter Formias & Sinuessam Minturnæ medio loco sunt.* Et Plinius lib. III cap. V *Oppidum Sinuessa extremum in adiecto Latio, quam quidem Sinopen dixere vocitatam.* * Cicero lib. IX ad Attic. ep. XVI *Cæsarem Sinuessæ mansurum nuntiabant.* De colonis in eam missis supra

* Idem adfirmat Liuius X cap. 21 ubi *Sinope* dicitur *Græca vrbs* fuisse; *Sinuessa deinde ab colonis Romanis adpellata.*

ſupra in *Minturnis* & Liuii & Velleii teſtimonia cognouimus, quia ambæ coloniæ eodem anno deductæ. Coloni *Sinueſſani.* Liuius lib. XXVII c. XL *populus Sinueſſanus.* Et in lapide apud Holſtenium p. 224 SENVISSANI. Proximo loco *Aquæ Sinueſſanæ.* Liuius lib. XXII cap. XIII *Hannibal Maharbalem cum equitibus in agrum Falernum prædatum dimiſit. Vſque ad Aquas Sinueſſanas populatio ea peruenit.* Et Plinius lib. XXXI cap. I: *In Campaniæ regione Sinueſſanæ aquæ ſterilitatem feminarum, & virorum inſaniam abolere produntur.* Campaniæ dat: oppidum autem ſupra Latio adiecto, quia Aquæ inter oppidum & Falernum agrum in limite Campaniæ, quod modo etiam ex Liuio intellectum eſt. Ab his thermis *Sinueſſa tepens* Silio dicta lib. VIII verſ. 528. Claudius Cæſar iis vſus eſt. Tacitus lib. XII cap. LXVI *In tanta mole curarum Claudius valetudine aduerſa corripitur, refouendisque viribus mollitie cæli & ſalubritate aquarum, Sinueſſam pergit.* Idem lib. I Hiſtor. cap. LXXII *accepto apud Sinueſſas aquas ſupremæ neceſſitatis nuntio.*

CCCCXLII.

Inter Sinueſſam & Minturnas locus fuit, cui *Trifanum* nomen. Liuius lib. VIII cap. XI *Huic agmini Torquatus conſul ad Trifanum (inter Sinueſſam Minturnasque is locus eſt) occurrit.* Propius tamen Sinueſſæ quam Minturnis fuit, quia Diodorus Siculus lib. XVI cap. XCI idem prœlium, quod Liuius ſcripſit, dicit factum eſſe *περὶ πόλιν Σινύεσσαν, circa oppidum Sinueſſam.* Sic enim legendum, non Σούεσσαν, vt editum, etiam Sigonius ad Liuium obſeruauit.

CCCCXLIII.

Hæc Auſonum in maris ora: intus pauciora ſunt memoriæ prodita, nec facile reperimus aliquid præter *Fundos* oppidum, & *agrum Cæcubum*, prouentu generoſioris vini celebratum. *Fundi* autem, hodie Fondi, loco ſatis certo oppidum inter Tarracinam & Formias ſitum ita, vt a mari, nec vero longius, recedat, ab illa diſtans XVI; ab his XIII M. P. ſecundum iter Antonini ab Vrbe via Appia ad Columnam. Mela lib. II cap. IV *Minturnæ, Formiæ, Fundi, Tarracina.* Cicero XIV Attic. ep. VI *Pridie idus Fundis accepi tuas litteras cœnans.* Suetonius Galb. cap. IV *Natus eſt in villa colli ſuperpoſita, prope Terracinam, ſiniſtrorſum Fundos petentibus.* Et Strabo & Ptolemæus Φοῦνδοι. Regio circumiecta *ager Fundanus* Ciceroni Agrar. II cap. XXV; & *lacus Fundanus*, Plinio memoratus lib. III cap. V: & incolæ *Fundani.* Liuius lib. XXXIIX cap. XXXVI *Fundani municipes.* Pompeius Feſtus in Municipii primo genere: *participes omnium rerum ad munus fungendum vna cum Romanis ciuibus, præterquam de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo: ſicut fuerunt Fundani, Formiani, Cumani.* Ideo etiam idem Feſtus in præfecturis iis *Fundos* numerat, quæ quotannis ab vrbano prætore miſſos magiſtratus capiebant.

CCCCXLIV.

Cæcubum, τὸ Καίκουβον, *Cæcubus ager*, vt Plinius lib. II cap. XCV adpellat. *Quædam inſulæ*, inquit, *ſemper fluctuant, ſicut in agro Cæcubo.* Fundanum lacum

lacum videtur notasse. nam Strabo lib. v pag. 161 ἔχεται τοῦ Καιάτου κόλπου τὸ Καίκουβον, τούτου δὲ Φοῦνδοι πόλις ἐν τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ, *Continuum Caietano sinui Cæcubum: huic vero Fundi, oppidum Appiæ.* Plures quidem heic paludes, & totus campus paluster: at maiorem lacum, qui insulam ferat, vix alium ab Fundano inuenimus. Est simul campus vini feracissimus. Strabo ibidem p. 160 τὸ Καίκουβον ἑλῶδες ὂν, εὐοινότατον ἄμπελον τρέφει, *Cæcubum, quod palustre est, generosissimam vitem fert.* Inde vinum Cæcubum, ab Horatio laudatum. Lib. I oda XX

Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes vuam.

Et lib. III oda XXVIII

- - - prome reconditum,
Lyde strenua, Cæcubum.

Hactenus de Latio adiectis multis ad Latinos populis, videlicet Volscis, Aequis, Hernicis & Ausonibus, ampliato: adeunda nunc fertilissima est

SECTIO IV.

CAMPANIA.

CCCCXLV.

Campania inter Latium, Samnium, Picentinos & mare inferum posita, vt Strabo dicit lib. v p. 167, πεδίον εὐδαιμονέστατον τῶν ἁπάντων, *omnium fertilissima est regio:* quippe cuius etiam γεωλοφίαι εὔκαρποι, *colles sint summe frugiferi.* Cicero II Agrar. cap. XXIIX *Campanus ager, orbis terræ pulcherrimus.* Ft Florus lib. I cap. XVI *Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum pulcherrima Campaniæ plaga est. Nihil mollius cælo: denique bis floribus vernat. Nihil vberius solo: ideo Liberi Cererisque certamen dicitur.* Fluminibus rigatur *Sauone, Vulturno, & Literno,* qui & *Clanius* vocatur: item *Sarno,* aliisque minoribus. Oræ maritimæ hæc facies est:

CCCCXLVI.

Sauo primus fluuius post Sinuessam, terminum Latii adiecti, hodie Saone. Plinius lib. III cap. V *In ora Sauo fluuius: Vulturnum oppidum cum amne.* Statius Silv. lib. IV carm. III vers. 66.

Et Literna palus, pigerque Sauo.

Tabula Peutingeriana hic ordo & distantia seruatur:

Sinuessa VII *Safo fl.* XII *Vulturno.*

CCCCXLVII.

Maximus Campaniæ amnium est *Vulturnus,* hodieque dictus *Voltorno,* qui & oppido, quod ostio adpositum, *Vulturni* nomen dedit, quod nunc Castello di Voltorno. Flumen a Plinio, dictis iam verbis, memoratur: & sæpe a Liuio. Lib. VIII cap. XI *Falernus ager vsque ad Vulturnum flumen plebi Romanæ diuiditur.* Et lib. X cap. XX *cognoscit ad Vulturnum flumen sedere hostem.* Et lib. XXII cap. XIV pr. *Vt vero ad Vulturnum flumen castra sunt posita.* Ad ostium castellum exstructum Punico II bello, quod

in oppidum excreuit. Idem Liuius lib. XXV cap. XX *ad Vulturni ostium, vbi nunc vrbs est, castellum communitum.* Colonia post eodem est deducta. Liuius lib. XXXIV cap. XLV *Coloniæ ciuium Romanorum eo anno deductæ sunt Puteolos, Vulturnum, Liternum.* Et Varro de Lat. Ling. lib. IV cap. V *colonia nostra Volturnum.*

CCCCXLIIX.

Liternum siue *Linternum*, ad ostium *Clanii* fluuii, qui & ipse *Liternus* dicitur. Adiacet palus, quam modo ex Statii Silv. IV carm. III. 66 audiuimus memorari, *Linterna palus*, vt in libris est: a qua Silio dicitur lib. VI vers. 653 *stagnosum Linternum:* & lib. VIII vers. 531

- - - - *stagnisque palustre Linternum.*

Coloniam Romanam accepit, vti ex Liuii verbis in Vulturno iam cognovimus, eodem tempore, quo Puteolos & Vulturnum coloniæ fuerunt deductæ. Renouauit, aut auxit, Augustus. Frontinus de Coloniis: *Liternum muro ductum. colonia ab Augusto deducta.* Fuisse ad ostium cognominis fluuii, ipsum nomen commune significat, & Liuius prodit lib. XXXII cap. XXIX. *Acilius*, inquit, *tr. pl. tulit, vt quinque coloniæ in oram maritimam deducerentur: duæ ad ostia fluminum Vulturni Liternique: vna Puteolos: vna ad castrum Salerni: his Buxentum adiectum.* Quæ vtique deductæ omnes sunt, vti ex lib. XXXIV cap. XLV patet, vbi etiam *Liternum* colonia dicitur deducta. Quod si Festo fides est habenda, Liternum vna cum Vulturno coloniarum iure excidit, quippe in præfecturis vtrumque numerauit.

CCCCXLIX.

Situm fuit *Liternum* oppidum inter Cumas & Vulturnum. Sic enim Mela lib. II cap. IV ordinauit: *Cumæ, Linternum, Vulturnus amnis, Vulturnum oppidum.* * Et Plinius verso itinere: *Vulturnum oppidum cum amne, Linternum, Cumæ.* In hoc tractu vero & inter dicta oppida non est flumen aliud, quam quod ab Acerris supra Atellam decurrit, vulgo *l'Agno* dictum, quod veteres Glanim vel Clanium vocarunt, ideoque ipsum quoque oportet *Liternum* esse a Liuio supra memoratum. Alterum id nomen Virgilius dat Georg. II vers. 225

- - - *vacuis Clanius non æquus Acerris:*

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 536

- - - *& Clanio contemtæ semper Acerræ.*

Græcis hic amnis γλάνις est. Dionysius Halicarn. lib. VII p. 419, οἱ παρὰ τὰ στρατόπεδα ῥέοντες αὐτῶν ποταμοὶ, Οὐολτοῦρνος ὄνομα θατέρῳ, τῷ δὲ ἑτέρῳ Γλάνις, *qui præter illorum castra fluebant amnes, alter Vulturnus, alter Glanis dictus.* Et Lycophron vers. 718 γλάνιν, *Glanim* fluuium cum Parthenopes, vnius Sirenum, monimento siue templo coniungit, quod in Campaniæ ora fuisse postea demonstrabitur. De priore vocabulo lis est, rectiusne *Liternum* an

Linter-

* Fuit colonia quoque. Varro L. L. IV cap. 5 *Vt quod oritur e Samnio* Volturnus, *nihil ad latinam linguam. At quod proximum oppidum ab eo secundum mare* Volturnum, *ad nos iam latinum vocabulum, vt Tiberinus, nam & colonia nostra* Volturnum *& Deus Tiberinus.*

Linternum ſcribatur, quod difficulter iudicaueris, quum, euerſo oppido, ne lapis quidem ſuperſit, quantum ſcimus, qui antiquum nomen inſcriptum oſtendat. Libri variant, & Liuii, Plinii, Frontini, Feſti; etiam vetus Tabula Peutingeri, *Liternum* præ ſe ferunt: contra Ouidii [Metamorph. xv verſ. 714] Melæ, Silii codices dictis locis *Linternum* habent, nec exactiſſimi viri Heinſius, Voſſius, Gronouius de caſtigando nomine notauerunt. Sed prior ſcriptura, vt pluribus probata, & noſtro iudicio, ſi tanti eſt, vincat, cui & Græcorum ſuffragium accedit, Strabonis, Appiani, Ptolemæi. Illi enim Λίτερνον ſcripſerunt; hic Λείτερνον diphthongo.

CCCCL.

Inter Vulturni & Literni oſtia *Silua* eſt *Gallinaria.* Strabo lib. v pag. 168, vbi de Cumis egit, addit, in ſinu illo eſſe ſiluam ἄνυδρον καὶ ἀμμώδη, *ſine aqua & arenoſam,* ἣν Γαλλιναρίαν ὕλην καλοῦσι, *quam Gallinariam ſiluam vocant.* Cicero lib. x epiſt. xxiii *Heri veni in Cumanum - - - - quum mihi M. Ceparius in ſilua Gallinaria obuiam veniſſet.* Hæc eſt quæ Iuuenali ſatyra iii verſ. 307 *Gallinaria pinus* dicta eſt. Aiunt locum illum adhuc ſilueſtrem eſſe, vt de ſitu dubitetur minus.

CCCCLI.

Sequuntur *Cumæ,* plurale Latinis, & Ptolemæo Κοῦμαι; Straboni & Stephano Κύμη ſingulariter: quos interdum Latini poetæ imitantur. Silius lib. xiii verſ. 494

At gravida arcanis Cymes anus,

id eſt Sibylla Cumana: & verſ. 498 *Cymæo in antro,* eſt in Cumano. Et Statius iv Silv. iii verſ. 65

Miratur ſonitum quieta Cyme,
Et Literna palus, pigerque Sauo.

Et rurſus Silius lib. viii verſ. 532

- - - - quondam fatorum conſcia Cume.

Peruetuſtum oppidum. Plinius: *Cumæ Chalcidenſium.* Addit Strabo p. 168 Cymæos ex Aeolia conditores. ἔστι, inquit, κύμη Χαλκιδέων καὶ Κυμαίων παλαιότατον κτίσμα, *Sunt Cumæ Chalcidenſium & Cumæorum opus vetuſtiſſimum:* quod pronum eſt ad fidem, quia nomen a Cumæis potius, quam a Chalcidenſibus, originem ducit: niſi duos illos populos, quod Strabo refert, ita inter ſe pactos credas, vt alterius colonia eſſet, ab altero nomen acciperet. Poetæ ad Chalcidem Eubœæ ſolam referunt. Statius Silv. lib. iv carm. iii verſ. 98

Profert Chalcidicas Sibylla laurus:

& eiuſdem libri carm. iv verſ. 78 *Chalcidicis litoribus* Veſuuium ponit propter Cumas & Neapolim a Cumanis conditam. Et Virgilius initio libri vi

Et tandem Euboicis Cumarum adlabitur oris.

Et ipſa Cumana Sibylla inde *Euboica* cognominatur. Statius lib. iv Silv. carm. iii verſ. 24 *Euboicæ domum Sibyllæ* Cumas dixit: & Ouidius Faſt. iv verſ. 257 Sibyllina oracula

Carminis Euboici fatalia verba.

Incolæ *Cumani*. Velleius lib. I cap. IV *Cumanos Osca mutauit vicinia.* Laudantur etiam *Aquæ Cumanæ*, vt salubres. Liuius lib. XLI cap. XVI *Cn. Cornelius* COS. *ex monte Albano rediens concidit, & parte membrorum captus, ad Aquas Cumanas profectus, ingrauescente morbo Cumis decessit.* Ciceronis prædium *Cumanum*, laudante ipso, satis notum est. v. gr. lib. X ad Attic. ep. IV *A Curione mihi nuntiatum est, eum ad me venire. venerat enim is in Cumanum vesperi pridie: - - - præteriit villam meam Curio, iussitque nuntiari mox se venturum: concurritque Puteolos, - - - rediit: fuit ad me sane diu.*

CCCCLII.

Inter Cumas, iam desertas, & Misenum est *Acherusia palus*, Straboni pag. 168 Ἀχερουσία λίμνη, Plinio lib. III cap. V *Acherusia palus, Cumis vicina.* Secundum Strabonem est τῆς θαλάσσης ἀνάχυσίς τις τεναγώδης, *cœnosa maris effusio*, ideoque a Lycophrone etiam vers. 695 Ἀχερουσία χύσις dicta. Quidam, notante ipso Strabone pag. 169, cum Lucrino lacu, alii cum Auerno confundunt: sed discreuit Strabo atque Plinius.

CCCCLIII.

Inde proximum est *Misenum* * promontorium, portus, & oppidum. Origo nominis fabulosa, ab tubicine Aeneæ ibidem sepulto, cui nomen fuerit *Miseno.* Virgilius lib. VI vers. 232

At pius Aeneas ingenti mole sepulcrum
Imponit, suaque arma viro, remumque tubamque
Monte sub aerio, qui nunc Misenus ab illo
Dicitur, æternumque tenet per sæcula nomen.

Mons ille promontorium ab aliis dicitur. Tacitus lib. VI cap. L *Tiberius, mutatis sæpius locis, tandem apud promontorium Miseni consedit.* Et lib. XIV cap. IV *promontorium Misenum inter, & Baianum lacum.* Oppidum Plinius vterque enarrant: maior, *Cumæ Chalcidensium, Misenum, portus Baiarum:* minor lib. VI epist. XX de Vesuuii incendio: *ego Miseni relictus, - - - tum demum excedere oppido visum.* Portum tandem, immo nauale, Misenensis classis ab Augusto instituta probat. Suetonius cap. XLIX *classem Miseni, & alteram Rauennæ, ad tutelam superi & inferi maris collocauit.* Et Florus lib. I cap. XVI *Hic illi nobiles portus, Caieta, Misenus.* Hinc dicuntur *Misenenses.* Tacitus Hist. lib. II cap. IX *e classe Misenensi duæ triremes.* Et annali XV cap. LI *primores classiariorum Misenensium.* Et Plinius lib. XVIII cap. VI *Nouissimam villam in Misenensi posuit C. Marius septies consul, sed peritia castra metandi.* Plures ibidem villæ propter loci amœnitatem, cuius generis quædam *Luculli villa* fuerat, in qua Tiberius, iam viribus defectus, *apud promontorium Miseni consedit*, & ibi, referente Tacito lib. VI cap. L, vitæ finem habuit.

CCCCLIV.

Ex istis villis erat etiam *Retina*, proxime sub Miseno Vesuuium versus

* Ratio & natura locorum inter Misenum & Puteolos adcurate nobis describitur a Dione libr. XLVIII pag. 443.

ſus poſita. Plinius lib. VI epiſt. XVI *Retinæ claſſiarii, imminenti periculo exterriti (nam villa ea ſubiacebat, nec vlla, niſi nauibus, fuga) vt ſe tanto diſcrimini eriperet, orabant.* Et paucis interiectis: *Deducit* [Plinius maior] *quadriremes, adſcendit ipſe non Retinæ modo, ſed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium.*

CCCCLV.

Miſenum inter & Puteolos *Baiæ* * ſunt thermis nobiles, quæ non tantum πρὸς θεραπέιαν, *ad medicinæ vſum*, verum etiam πρὸς τρυφὴν, vt Strabo ait, hoc eſt *ad luxuriam & voluptatem* Romanis opulentioribus erant. Nomen fingunt a *Baio*, Vlyſſis ſocio, ibidem ſepulto. Lycophron in Caſſandra verſ. 694

Βαιȣ̃ δ᾽ ἀμέιψας κυβερνήτȣ τάφον,

Baii naucleri ſepulcrum tranſiens. ** Silius lib. XII verſ. 114

- - - - - docet ille tepentes
Vnde ferant nomen Baiæ, comitemque dediſſe
Dulichiæ puppis ſtagno ſua nomina monſtrat.

Etiam Florus dixit lib. I cap. XVI *tepentes fontibus ſuis Baias.* Et Martialis lib. XI epigram. LXXX

Baias ſuperbæ blanda dona naturæ.

Has naturæ dotes ad vitia & luxuriam traxerunt homines, vt Canopum Aegypti, vt Daphnen Antiochiæ. Seneca epiſt. LI *De ſeceſſu cogitans* [vir probus & ſapiens] *numquam Canopum eliget, quamuis neminem Canopus eſſe frugi vetet. Ne Baias quidem. diverſorium vitiorum eſſe cœperunt. Illic ſibi plurimum luxuria permittit: illic, tamquam aliqua licentia debeatur loco, magis ſoluitur.* Inuitauit locorum voluptas, vt plures heic villæ ponerentur, etiam βασίλειοι οἰκήσεις, *auguſtorum palatia*, vt Ioſephus Antiquit. lib. XIIX cap. IX illum locum deſcripſit, quem per ſe πολίδριον, *oppidulum eſſe* ſignificat. Ab hoc dicitur *Sinus Baianus*, Sueton. Ner. cap. XXVII: *Portus Baiarum*, Plin. lib. III cap. V; quem Auguſtus Cæſar ampliſſimum fecit, *immiſſo in Lucrinum & Auernum lacum mari*, nominarique iuſſit *Portum Iulium apud Baias*, Sueton. cap. XVI. Eſt etiam *Baianus lacus* apud Tacitum lib. XIV cap. IV, quem quidam ipſum Lucrinum interpretantur.

CCCCLVI.

Lucrinus autem lacus ſub ipſis Baiis fuit, vt ex Suetonio iam cognouimus, & Mela ac Plinius teſtantur. Ille, *Puteoli*, inquit, *lacus Lucrinus & Auer-*

* Dio lib. XLVIII pag. 443. Τὰ ὄρη ταῦτα πρὸς τοὺς ἔνδον θαλάσσαις ὄντα πηγὰς πυρός τε ἀμα πολλȣ̃ καὶ ὕδατος συμμιγȣ̃ς ἔχει. - - Καὶ ἐκεῖνο μὲν πρὸς τὴν θάλασσαν διὰ τῶν προπόδων ἐς τὰς δεξαμενὰς χωρεῖ. Τὴν δ᾽ ἀτμίδα ἀυτȣ̃ ἔς τε οἰκήματα μετέωρα διὰ σωλήνων ἀνάγȣσι κἀνταῦθα ἀυτῇ πυριῶνται. Ὅσα γὰρ ἂν ἐπὶ πλεῖον ἀπό τε τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τȣ̃ ὕδατος ἀναδράμῃ, ξηρότερα γίνεται. Κατασκευαί τε ȣ̃ν περὶ ἀμφότερον πολυτελεῖς ἤσκηνται, καὶ ἐστιν ἔς τε βίȣ διαγωγὴν καὶ ἐς ἄσκεσιν ἐπιτηδειότατα. *Montes hi ad ſinus interiores qui ſunt, fontes habent calidis aquis plenos. Atque iſtæ quidem per extremas montium partes in ciſternas defluunt: Vaporem autem iſtarum in ædes ſublimes per canales attollunt, & ibi iſto incaleſcunt & ſudant. Nam quæcunque longius a terra & aqua adſcendunt aquæ, ſicciores fiunt. Vtrimque igitur ædificia ſunt ſumtuoſa, & aquæ cum ad degendam vitam, tum ad medendum ſunt idoneæ.*

** Adde Tzetzem ad hunc locum.

Auernus, Baiæ, Misenum: hic, inuerso itinere: *Misenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, - - dein Puteoli.* In deliciis erant ostrea Lucrina, quæ ex hoc lacu erant. Horatius Epod. II

Non me Lucrina iuuerint conchylia.

Et Cicero IV Attic. ep. X ex Cumano: *Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas, his rebus Puteolanis & Lucrinensibus.* Hic lacus anno CIƆ IƆ XXXVIII a. d. III kalend. Octob. qui dies angelorum principi sacer est, graui motu terræ concussus, montem eructauit, qui adhuc *Monte nuouo di cenere*, id est mons nouus cinereus vocatur, descriptus ab Iulio Cæsare Capaccio in Antiquitatibus Puteolanis cap. XX. Quæ superant de lacu extra montem, paludes paruæ, lutosæ, cum arundineto sunt.

CCCCLVII.

Inter lacum & mare agger *Via Herculanea* * dicebatur, quasi Hercules bubus suis traducendis muniuisset. Cicero Agrar. II cap. XIV *Adiungetur illa via vendibilis Herculanea, multarum deliciarum, & magnæ pecuniæ.* Silio lib. XII vers. 118 est *Herculeum iter.* Strabo de illo p. 169 ὅ φασιν Ἡρακλέα διαχῶσαι, τὰς βοῦς ἐλαύνοντα τὰς Γηρυόνȣ, *dicunt Herculem, Geryonis boues agentem, aggerasse.* Propertius lib. III eleg. XIIX

Qua iacet & Troiæ tubicen Misenus arena,
Et sonat Herculeo structa labore via.

CCCCLIIX.

Lucrino adiacet *lacus Auernus*, ** qui id nomen retinet. Ostio coniungebatur, quod etiam nunc visitur, quamuis terra oppletum est. Adparet tamen ex situ, interstitium paucorum fuisse passuum: quod Holstenius pag. 133 suis oculis obseruatum adnotauit. Vibius Sequester de Lacubus: *Auernus immensæ altitudinis, cuius ima pars deprehendi non potest.* Ideo Lucanus lib. II vers. 668

Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni

dixit. Silua circa eum fuit. Virgilius Aen. III vers. 442

Diuinosque lacus, & Auerna sonantia siluis:

sed excidit illam Agrippa tum, credo, quum portum Iulium faceret. Strabo lib. V pag. 169 νυνὶ δὲ τῆς ὕλης τῆς περὶ τὸ Ἄορνον κοπείσης ὑπὸ Ἀγρίππα, *nunc autem silua illa, quæ circa Auernum erat, excisa ab Agrippa.* De nomine iam disquirendum est. Lucretius lib. VI vers. 740

Principio, quod Auerna vocantur, nomen id ab re
Impositum est, quia sunt auibus contraria cunctis.

Nota

* Diodorus Sicul. IV pag. 229. Ἀναπεπλαμένης δὲ τῆς λίμνης εἰς τὴν θάλατλαν, τὸν Ἡρακλέα λέγεται τὸν μὲν ἔκρȣν ἐγχῶσαι, τὴν δ' ὁδὸν τὴν νῦν ȣ̓̃σαν παρὰ θάλατλαν κατασκευάσαι τὴν νῦν καλȣμένην Ἡράκλειαν. *Cum lacus in mare decurrisset, Hercules dicitur fluxionem interclusisse, & viam, quæ nunc Herculanea vocatur, ad mare aggere muniisse.*

** Diodorus Sicul. IV pag. 229 Proserpinæ sacrum dictum esse confirmat. Κεῖται μὲν ȣ̓̃ν ἡ λίμνη μεταξὺ Μισηνȣ̃ καὶ Δικαιαρχείωνα πλησίον τῶν θερμῶν ὑδάτων. Ἔχει δὲ τὴν μὲν περίμετρον ὡς πέντε σαδίων, τὸ δὲ βάθος ἄπισον. Ἔχȣσα γὰρ ὕδωρ καθαρώτατον φαίνεται τῇ χρόᾳ κυάνεον διὰ τὴν ὑπερβολὴν τȣ̃ βάθȣς. *Iacet igitur lacus inter Misenum & Dicæarcheam prope ad aquas calidas. Ambitus eius est quinque circiter stadiorum, altitudo vero incredibilis. Aqua eius quamuis sit pura, tamen cærulei coloris videtur propter altitudinem.*

Nota fabula de lacu ita pestilenti, vt ne auis transuolare possit, quin decidat & exstinguatur. Vere Strabo dicto loco: *postquam quæ circa lacum silvestria erant, ædificiis occupata sunt*, (addo ego: & in lacu classis ædificata Augusti;) ἅπαντ' ἐκεῖνα ἐφάνη μῦθος, *omnia illa fabulam esse adparuit*. Virgilius bene, non de lacu, sed de *spelunca* siue antro interpretatur lib. VI vers. 237

Spelunca alta fuit, vastoque immitis hiatu,
Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
Quam super haud vllæ poterunt impune volantes
Tendere iter pennis. Talis se se halitus atris
Faucibus effundens supera ad conuexa ferebat.

Inde rectius *lacus Auerni* vocatur, id est circa antrum Auernum; quam *Auernus lacus* primo casu. Cicero Tusc. lib. I cap. XVI *in vicinia nostra Auerni lacus.* Et Liuius lib. XXIV cap. XII *cum cetero exercitu ad lacum Auerni descendit.* Et cap. XIII *quum* [Hannibal] *ad lacum Auerni esset.* Ammianus Marcellinus lib. XXVIII cap. XXII *si a lacu Auerni lembis inuecti sunt pictis Puteolos vel Caietam.*

CCCCLIX.

Est & *Gaurus* mons in hoc tractu, cuius etiam Cicero Agrar. II cap. XIV meminit. Liuius lib. VII cap. XXXII *Consules ambo cum duobus ab vrbe exercitibus profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium: ille ad montem Gaurum; hic ad Saticulam, castra ponunt.* Situm poetæ ostendunt. Lucanus lib. II vers. 667

- - - *si conuulso vertice Gaurus*
Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.

Et Sidonius Panegyr. Maioriani vers. 345

Et se Lucrinas qua vergit Gaurus in vndas.

Ergo circa illos lacus est. Supra laudatus Capaccius in Antiquit. Puteolanis cap. XXII tres montes in Campaniæ finibus *Gauri* nomine adpellari censet: primum prope Massicum & Minturnas, quem Cicero de agraria lege intelligat: alterum circa Nuceriam & Surrentum: vnde Plinius III cap. V *Gaurani Surrentinique montes*: & in his naualem materiam cædi. Silius VIII vers. 533

Illic Nuceria, & Gaurus naualibus aptus.

Tertius vicinus Auerno & Lucrino. Nolim vero diiungere: iugo montes longe continuantur, & sic maxime in medio circa Auernum & Puteolos *Gaurus* dicitur, vitifer in imis; vt vel aliis locis, vel saltem in summitate pinifer, aptus naualibus fuerit. Vini feracem descripsit Statius in Silvis. Lib. III carm. I vers. 147

- - - *nemorosus palmite Gaurus.*

Et carm. V vers. 99

- - - *Bacchei vineta madentia Gauri.*

Ac lib. IV carm. III vers. 64

Atque

Atque echo simul hinc & inde fractam
Gauro Massicus vuifer remittit.

CCCCLX.

Inter Baias & Lucrinum lacum fuit nobilis villa, *Bauli* dicta, quod nomen interpretantur *Boaulia*, id est boum stabula, ex eadem de Herculis bubus fabula. Seruius ad Aeneid. VII verſ. 662 *Iuxta Baias* [Hercules] *caulas bubus fecit, & eas sepsit, qui locus Boaulia dictus. nam hodie Baulæ vocantur.* Symmachus carmine, epistolæ I libri I inserto, de Baulis, quos Lucrina sede mutauerat:

Huc deus Alcides stabulanda armenta coegit,
Eruta Geryonis de lare tergemini.
Inde recens ætas corrupta Boaulia Baulos
Nuncupat occulto nominis indicio.

Ob eamdem caussam lib. XII verſ. 156 Silius *Herculeos Baulos* nominauit. Situs ex Dionis lib. LIX pag. 652. *C. Caligula*, inquit, διὰ τῆς θαλάσσης τρόπον τινὰ διππεῦσαι ἐπεθύμησε, γεφυρώσας τὸ μεταξὺ τῶν τε Πυτεόλων καὶ τῶν Βαύλων, *cupiit per mare certo modo equis vehi, ponte iungens illam partem, quæ inter Puteolos & Baulos est.* Ex his Holstenius sequi dicit, *Baulos inter Baias & Lucrinum lacum fuisse. nam ordo ductusque pilarum recta eo tendit.* Villam autem fuisse, non oppidum, diserte Tacitus testatur lib. XIV cap. IV. *Venientem*, inquit, [matrem Nero] *obuius in litora (nam Antio aduentabat) excipit manu & complexu, ducitque Baulos: id villæ nomen est, quæ promontorium Misenum inter & Baianum lacum flexo mari adluitur.* Nobilior autem adeo villa fuit, vt alias ab hac, tamquam ab oppido, denominatas videamus. Cicero Quæst. Acad. lib. IV cap. III *in Hortensii villa, quæ est ad Baulos:* & cap. XL *putas, vt nos nunc simus ad Baulos, Puteolosque videamus; sic*, & cetera. Meminit & Cœlius ad Ciceronem lib. VIII epist. I.

CCCCLXI.

Huc veteres fabulæ nescio quod oppidum *Cimmerium*, & populum *Cimmerios*, ex Caucaso forsan euocatos, deducunt. Ephorus apud Strabonem dicit, ἐν καταγείοις οἰκίαις οἰκεῖν, καὶ διά τινων ὀρυγμάτων παρ' ἀλλήλους τε φοιτᾶν, *in subterraneis ædificiis habitare, ac per fossas quasdam inter se commeare.* Addit, μαντεῖον, *oraculum* habuisse, ad quod hospites per easdem fossas deduxerint. Tandem a rege quodam deletos esse, & oraculum alio translatum. Strabo vero, τοιαῦτα μὲν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐμυθολόγουν, *Talia*, inquit, *antiqui fabulati sunt.* Plinius in Campania: *lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quem Cimmerium oppidum quondam.* Et Silius Italicus lib. XII verſ. 131 in Campaniæ descriptione:

Infernis pressas nebulis, pallente sub vmbra
Cimmerias iacuisse domos, noctemque profundam
Tartareæ narrant vrbis.

Hauserunt omnes ab Homero, qui vt Vlyssi suo, quæ de Scythicis Cimmeriis audierat, adplicaret, illos a Circes domo vnius diei nauigatione remouit ita, vt Κιμμερίων δῆμός τε πόλις τε, *Cimmeriorum populus & oppidum*, semper

per

per caligine & nebulis contegantur, nec vmquam eos ſol radiis ſuis adſpiciat. Vide Odyſſ. Λ ſub initium. * Pompeius Feſtus fabulam naturaliter interpretaturus, *inter Baias & Cumas* ait *conuallem eſſe ſatis eminenti iugo circumdatam, quæ neque matutino, neque veſpertino tempore ſole contegatur.* Quod an ſatis ſit ad fabulæ enormitatem excuſandam, & an vere tali ſitu ibi vallis ſit, peritiores locorum videant.

CCCCLXII.

Puteoli, nunc Pozzuolo, in hoc litore ſequuntur, Græcis dicti Δικαιαρχία vel Δικαιάρχεια, ** quod antiquius oppidi nomen eſt. Epitoma Stephani: Δικαιάρχεια πόλις Ἰταλίας. Ταύτην δέ φασιν κεκλῆσθαι Ποτιόλους. *Dicæarchia vrbs Italiæ, quam Puteolos vocari aiunt.* Nominis Latini rationem dat, quia δυσώδη τὰ φρέατα ἔχει, *graue olentes habuerit puteos.* Nec aliter Feſtus. *Puteolos*, inquit, *dictos aiunt ab aquæ calidæ putore. quidam a multitudine puteorum*, **** *earumdem aquarum cauſſa factorum.* Strabo diuidit, quosdam ἀπὸ τῶν φρεάτων, *a puteis* nominaſſe, vt Puteoli multos minores puteos eius loci ſignificent ὑποκοριστικῶς: alios ἀπὸ τῆς δυσωδίας τῶν ὑδάτων, *a graui odore aquarum:* quaſi ad *olere* ſimul Romani in hoc nomine reſpexerint, id quod Stephanus Græcis litteris ὀλέρε ſcripſit, & ὄζειν interpretatus eſt. Sed hoc minus eſt vero ſimile. Plinius lib. III cap. V *Dein Puteoli, colonia, Dicæarchia dicti.* Poetæ aliquando contrahunt Græcum nomen. Papinius Statius lib. II Silv. carm. II verſ. 96 *Dicarchi mœnia* Puteolos dixit: & verſ. 110

> - - - *nec te cultu Tirynthia vincat*
> *Aula, Dicarchæique ſinus,*

id eſt, nec Bauli, villa; nec ſinus Puteolanus. Alterum nomen Strabo a temporibus Hannibalis duxit, quando Romani locum communire cœperunt. κατὰ τὴν Ἀννίβα στρατείαν συνῴκησαν Ῥωμαῖοι, καὶ μετωνόμασαν Ποτιόλους, quum antea fuerit Δικαιαρχία, ἐπίνειον Κυμαίων, *Cumanorum nauale Dicæarchia dictum.* Romani Punico bello tenuerunt defenderuntque. Liuius lib. XXIV cap. XIII *Peruaſtato agro Cumano vſque ad Miſeni promontorium,* [Hannibal] *Puteolos repente agmen conuertit ad opprimendum præſidium Romanum. Sex millia hominum erant, & locus munimento quoque, non natura modo tutus. Triduum ibi moratus Pœnus, ab omni parte tentato præſidio: deinde, vt nihil procedebat, ad populandum agrum Neapolitanum, magis ira quam potiundæ vrbis ſpe, proceſſit. Poſt illud bellum etiam colonia Puteolos fuit deducta*, eodem Liuio tradente lib. XXXIV cap. XLV, & Velleio lib. I cap. XV; an pleno iure coloniarum, dubitari ex illo Taciti poſſit lib. XIV cap. XXVII: *In Italia vetus oppidum Puteoli ius coloniæ, & cognomentum a Nerone adipiſcuntur.* Sed non ſimpliciter ius coloniæ, quod dudum habuerat, ſed ius coloniæ Auguſtæ (id cognomentum eſt) & amplius priore,

* Adde huc Tzetzem ad Lycophron. v. 695.

** Videatur etiam Epigrammat. Græc. lib. IV cap. εἰς θάλασσ. pag. 443.

*** Varro L. L. IV cap. 5. *A puteis oppidum* Puteoli, *quod ſint circa eum locum aquæ frigidæ & calidæ multæ. Niſi a putore potius, quod putidus ſit odoribus ſæpe ex ſulfure & alumine.*

adeptum id oppidum dicitur. Frontinus de Coloniis: *Puteolis colonia Augusta. Augustus deduxit.* Forte legendum: *Nero Augustus deduxit.* * Hinc gentile *Puteolani.* Cicero lib. v Attic. ep. II *quum per emporium Puteolanorum iter facerem.* nam & Strabo pag. 169 de Puteolis: ἡ πόλις ἐμπορεῖον γεγένηται μέγιστον, χειροποιήτους ἔχουσα ὅρμους, *vrbs facta emporium maximum, quia portus manufactos habet.* Vicinum mare *Sinus Puteolanus* dictus Suetonio Aug. cap. XCVIII, qui & *Baianus* idem est.

CCCCLXIII.

Tandem in hoc tractu *Phlegræi campi* ** sunt, id est ardentes. Strabo a Puteolis ad Baias & Cumanam regionem patere dicit: Diodorus Siculus lib. IV cap. XXI τὸ Κυμαῖον πεδίον ὠνομάσθαι Φλεγραῖον, *Cumanum agrum Phlegræum nominari:* sed addit a monte Vesuuio id nomen esse, instar Aetnæ ignes euomente: vt adeo tractum a Cumis vltra Neapolim innuisse videatur. Polybius lib. II cap. XVII τὰ Φλέγραιά ποτε καλούμενα τὰ περὶ Καπύην καὶ Νώλην πεδία, *campos circa Capuam & Nolam Phlegræos olim vocatos esse*, vt ita fere omnem per Campaniam extendantur. Scilicet, quia ista regio pluribus locis calidos fontes effundit, quibusdam etiam ignes eructat, & sulfuris multum progignit; hoc nomen videtur eidem adhæsisse. Quæ vero de gigantibus, fulmine ibidem prostratis, addunt, in fabulis, vt cetera de Hercule in his locis, sunt relinquenda. Plinius lib. XVIII cap. XI ait, *Leborias* campum vocari, quem Græci *Phlegræum* adpellent. Silius lib. VIII vers. 538

- - - - illic quos sulfure pingues
Phlegræi legere sinus.

CCCCLXIV.

Inter Auernum & Puteolos Ciceronis villa fuit, quam *Academiam* dixit. Fortasse hæc eadem & *Puteolanum* ipsius. non enim longius quam XXX stadiis, vt ipse Academ. Quæst. IV cap. XXXI prodidit, aberat a Puteolis. De Puteolano lib. XIV ad Atticum ep. VII *Ego e Formiano exiens* XVII *kal. vt inde altero die in Puteolanum, scripsi hæc.* Academiæ nomen & situm explicat Plinius lib. XXXI c. II. *Digna,* inquit, *memoratu villa est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam vocabat Cicero Academiam, ad exemplum Athenarum: ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua & monimenta sibi instaurauerat.* Addit ibidem de eadem Laureæ Tullii liberti versiculos, quibus

- - Academiæ celebratam nomine villam

vocat. In ea, exiguo post obitum Ciceronis, Antistio Vetere possidente, *eruperunt fontes calidi, perquam salubres oculis:* quæ inde *Aquæ Ciceronianæ* dictæ. Laurea ibidem:

Nimi-

* Ornauit Puteolos *diui Neruæ pronepos*, vt habet inscriptio Puteolis reperta: *T. Aelius Hadrianus Antoninus Aug. Pont. Max. Trib. Pot. II Cos. II desig. III P. P.* nam *opus pilarum vi maris conlapsum a Diuo patre suo P. promissum restituit.*

** In his incoluisse ferebantur gigantes, Apollodorus I Bibliothec. c. 6 §. 1. Diodor. IV pag. 228. Vide tamen etiam Phlegram Macedoniæ. Sed fabulæ sunt fabulæ.

Nimirum locus ipſe ſui Ciceronis honori
Hoc dedit, hac fontes quum patefecit ope.
Vt, quoniam totum legitur ſine fine per orbem,
Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.

Huius villæ ſub *Academiæ* nomine mentionem facit lib. I ad Attic. epiſt. IV. *Quod ad me,* inquit, *de Hermathena ſcribis, per mihi gratum eſt, & ornamentum Academiæ proprium meæ.* quamquam non nulli hoc de Tuſculani parte interpretantur, non de villa agri Puteolani. nam & ibi duo gymnaſia habuit; ſuperiori, *Lyceo* nomen fuit, lib. I Diuinat. cap. V; alteri, *Academiæ*, lib. II Tuſcul. cap. II, & lib. III cap. III.

CCCCLXV.

Leucogæus collis inter Puteolos & Neapolim. Plinius lib. XVIII cap. XI de alica candida ſeu cretacea; *Inuenitur hæc inter Puteolos & Neapolim, in colle Leucogæo adpellato.* Et lib. XXXI cap. II laudat *fontes Leucogæos*, itidem *inter Puteolos & Neapolim, oculis & vulneribus medentes.*

CCCCLXVI.

Ipſa autem *Neapolis* antiqua vrbs, nouo nomine & nouis colonis aucta. Velleius lib. I cap. IV *Pars horum ciuium* [Cumanorum] *Neapolim condidit.* Sed tum dicta *Parthenope.* Plinius lib. III cap. V *Litore Neapolis Chalcidenſium, & ipſa Parthenope a tumulo Sirenis adpellata.* Chalcidenſium dicit, eorum videlicet, qui Cumas condiderant. Cumarum enim colonia Parthenope ſiue Neapolis. Marcianus Heracleota Periplo p. II

Ἐκ τῆς δὲ Κύμης τῆς πρὸς Ἀόρνῳ κειμένης
Κτίσιν κατὰ χρησμὸν ἔλαβεν ἡ Νεάπολις,

Ex Cumis ad Auernum ſitis, diuino monitu ortum habet Neapolis. Sireni nomen fuit *Parthenopes.* Strabo lib. V pag. 170 Νεάπολις, ὅπου δείκνυται μνῆμα τῶν Σειρήνων μιᾶς Παρθενόπης, *Neapolis, vbi ſepulcrum Parthenopes, vnius Sirenum, oſtenditur.* Græca igitur ciuitas habita, Græcorum ſeruantiſſima rituum. Liuius lib. XXXV cap. XVI *Qui enim magis Smyrnæi Lampſacenique Græci ſunt, quam Neapolitani, & Rhegini, & Tarentini?* Eſt poſtea quoque Tacitus lib. XV cap. XXXIII de Neronis ludis: *Non tamen Romæ incipere auſus, Neapolim, quaſi Græcam vrbem, delegit.* Ibi enim agones, gymnaſia, theatra, vt Strabo etiam obſeruat, omnia Græcorum more. Hinc *in otia natam Parthenopen* Ouidius dixit lib. XV Metam. verſ. 711. Silio lib. XII verſ. 27 eſt *mitis Parthenope.* addit verſ. 31 rationem:

Nam molles vrbi ritus atque hoſpita Muſis Otia.

Habet etiam thermas non deteriores Baianis, vt Strabo cenſet: habet Virgilii iuxta ſe monimentum intra ſecundum lapidem, vt Vita Virgilii proditum; quod pro templo quaſi cultum ab eruditis poſteris. Plinius lib. III epiſt. VII de Silio: *Virgilii natalem religioſius, quam ſuum, celebrabat; Neapoli maxime vbi monimentum eius adire, vt templum, ſolebat.* Statius Silvar. lib. IV carm. IV verſ. 52

Litus, vbi Auſonio ſe condidit hoſpita portu
Parthenope, tenues ignauo pollice chordas

Pulſo, Maroneique ſedens in margine templi
Sumo animum, & magni tumulis adcanto magiſtri.

Adluitur Neapolis *Sebetho* fluuio. Vibius Sequeſter: *Sebethos Neapolis in Campania.* Columella lib. x verſ. 134

Doctaque Parthenope Sebethide roſcida lympha.

Et Statius lib. I Silv. carm. II verſ. 263 de ſponſa Neapolitana:

\- - - *pulchra tumeat Sebethos alumna.*

Huic nympham præſidere eiusdem nominis, finxit Virgilius Aeneid. VII verſ. 734, - - - *fertur*

\- - - *quem generaſſe Telon Sebethide nympha.*

Nec ſilentio prætereunda eſt *Crypta Neapolitana*, inter Puteolos & Neapolim. Seneca epiſt LVII principio, de via lutoſa, mox puluerulenta: *a ceromate nos haphe excepit in Crypta Neapolitana.* Strabo lib. v p. 170 ἔςι καὶ ἐνθάδε διώρυξ κρυπτὴ τȣ̃ μεταξὺ ὄρȣς τῆς τε Δικαιαρχίας καὶ τῆς Νεαπόλεως, *Eſt ibi quoque foſſa occulta per montem inter Puteolos & Neapolim.* Lumen ſuperne accipit ἐκκοπεισῶν θυρίδων, *feneſtris exciſis.* Hodie dicitur *la Grotte di Napoli.*

CCCCLXVII.

Prope eodem loco, quo Neapolis eſt, fuit quondam *Palæpolis*, haud dubie vetuſtæ pars Parthenopes, quæ id nomen adſumſit aduerſus Neapolim, acceſſione colonorum nouorum ortam. Liuius lib. VIII cap. XXII *Palæpolis fuit haud procul inde, vbi nunc Neapolis ſita eſt. duabus vrbibus populus idem habitabat. Cumis erant oriundi.* Et mox: *fecialibus Palæpolim ad res repetendas miſſis:* & pauculis interpoſitis: *populus Palæpolitanis bellum fieri iuſſit.*

CCCCLXIIX.

Vltra Neapolim, e regione Veſuuii, in ora *Herculaneum* ſiue *Herculanium* oppidum fuit. Tabula Auguſtana XI millibus paſſuum a Neapoli poſitam habet. Plinius III cap. V *Neapolis & ipſa Chalcidenſium, Parthenope a tumulo Sirenis adpellata: Herculanium: Pompeii.* Et Paterculus lib. II cap. XVI *Herculanium* ſociali bello captum ſcribit. Florus lib. I cap. XVI *Vrbes ad mare: Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii.* Seneca Quæſt. Nat. VI cap. XXVI *Pompeii & Herculaneum ſenſere.* de terræ motibus agit. Et cap. I eiusdem libri VI *Et Herculanenſis oppidi pars ruit.* Ouidius Metamorph. XV verſ. 711

Herculeamque vrbem, Stabiasque, & in otia natam
Parthenopen.

Columella lib. X verſ. 135 *ſalinas* huic loco tribuit:

Quæ dulcis Pompeia palus vicina ſalinis
Herculeis.

CCCCLXIX.

Vicinum oppidum, *Pompeii*, ex dictis iam innotuit. Plinius enim, Florus, atque Seneca cum Herculaneo coniunxerant. Et Velleius dicto loco de atauo ſuo: *tantam Romanis hoc* [ſociali] *bello fidem præſtitiſſe, vt Hercu-*

Herculaneum simul cum T. Didio caperet, Pompeios cum L. Sulla oppugnaret. Seneca principio lib. VI Quæst. Nat. cap. I fatum huius oppidi descripsit. *Pompeios*, inquit, *celebrem Campaniæ vrbem, in quam ab altera parte Surrentinum Stabianumque litus, ab altera Herculanense, conueniunt, mareque ex aperto reductum amœno sinu cingunt, desedisse terræ motu, vexatis quæcumque adiacent regionibus, Lucili virorum optimę, audiuimus.* Strabo vocat Πομπαίαν, *Pompeiam.* Seruius vocabulo addit fabulam, in Aeneid. VII v. 662 id a *pompa* Herculis triumphali deducens. *Hercules*, inquit, *in quadam Campaniæ ciuitate pompam triumphi sui exhibuit: vnde Pompeii dicitur ciuitas.* Hanc *Sarnus* amnis, hodieque *Sarno* dictus, præterlabitur. Strabo: Πομπαία, ἣν παραῤῥεῖ ὁ Σάρνος ποταμός, *Pompeia, quam Sarnus præterfluit.* Plinius *adluere* dicit, vt mox trademus. Inde *Pompeianus Sarnus* vocatur. Statius Silv. lib. I carm. II vers. 265

Nec Pompeiani placeant magis otia Sarni.

Silius lib. VIII vers. 537 *mitem* cognominauit:

Sarrastes etiam populos, totasque videres
Sarni mitis opes:

quod ex Aeneidos VII vers. 738 haustum est:

Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus.

Sarrastes populos, id est Sarni adcolas. Vide Seruium. Et Paullinus Nolanus Natal. III Felic. vers. 62, - - - *quique*
Vsentem Sarnumque bibunt.

CCCCLXX.

Maxime autem spectabilis in hac ora est mons *Vesuuius*, nunc Monte di Somma, Aetnæ æmulator crebris incendiis, & ignium fauillarumque eructatione. Proprium nomen, quo plures scriptores vtuntur, *Vesuuius* est, etiam Straboni Οὐεσσούιον ὄρος: poetis variat nomen, estque *Veseuus, Vesuius, Vesbius.* Per exempla eamus. Pomponius Mela II cap. IV *Sinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum, Vesuuii montis adspectus, Pompeii, Neapolis.* Plinius hunc sequutus III cap. V *Herculaneum, Pompeii, haud procul adspectante monte Vesuuio, adluente vero Sarno amne.* Liuius lib. VIII cap. VIII extr. *Pugnatum est haud procul radicibus Vesuuii montis, qua via ad Veserim ferebat.* Valerius Maximus lib. I cap. VII n. 3. *non procul a Vesuuii montis radicibus positis castris.* Et Florus lib. I cap. XVI *Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius, Aetnæi ignis imitator.* Est enim, quod Strabo etiam obseruauit, ἀγροῖς περιοικούμενος παγκάλοις, πλὴν τῆς κορυφῆς, *in circuitu agris optimis cultus, præter verticem,* qui sterilis totus, ἐκ τῆς ὄψεως τεφρώδης, *cinereus adparens*, cauernas ostendens exusti lapidis, ὡς τεκμαίροιτ' ἄν τις, τὸ χωρίον τοῦτο καίεσθαι πρότερον, καὶ ἔχειν κρατῆρας πυρός, *vt coniecturam facere possis, ista loca quondam arsisse, & crateras ignis habere.* Tam rarum & inauditum ante Flauiana tempora Vesuuii fuit incendium! cuius nouitas etiam Plinium inuitauit, vt propius adiret illud, quo periit, ardentis montis periculum. Sed ad poetas, nomen immutantes, accedamus. Silius Italicus lib. XVII vers. 597

Sic vbi vi cæca tandem deuictus ad astra
Euomuit pastos per ſecula Vesbius ignes,
Et pelago & terris fuſa eſt Vulcania peſtis;
Videre Eoi monſtrum admirabile Seres,
Lanigeros cinere Auſonio caneſcere lucos.

Grandis hyperbole, Italicos cineres in vltimum orientem diſpergi. Sed habuit Silius, quamlibet ſuſpectæ fidei auctorem, quem ſequutus eſt. Is Cteſias, qui in Indicis apud Photium cod. LXXII Aetnæ ignes in Indiam ferri, innocuum iuſtorum terræ, ceteris peſtilentem, audaciter ſcripſit. Lucretius lib. VI verſ. 747

Qualis apud Cumas locus eſt, montemque Veſeuum.

Et Virgilius lib. II Georg verſ. 224

Talem diues arat Capua, & vicina Veſeuo
Ora iugo.

Et Statius Silv. lib. IV carm. IV verſ. 79 - *Chalcidicis*
Litoribus, fractas vbi Vesbius erigit iras.

Et Martialis lib. IV epigrammate XLIII

Hic eſt pampineis viridis modo Veſuius vmbris.

Ex his alteram formam Suetonius imitatur in Tito cap. VIII *conflagratio Veſeui montis*, dicens. Tacitus autem & Plinius minor, huic æquales, *Veſuuium* vocant, ille annali IV cap. LXVII de Capreis inſula: *proſpectabat pulcherrimum ſinum, antequam Veſuuius mons ardeſcens faciem loci verteret:* hic lib. VI epiſt. XVI incendium montis luculentiſſime deſcripſit.

CCCCLXXI.

Vltra Sarnum & Pompeios, ſinu medio fuerunt *Stabiæ*, oppidum antea, poſt in villæ formam redactæ. Plinius lib. III cap. V *In Campano agro Stabiæ oppidum fuere vsque ad Cn. Pompeium & L. Catonem conſules, pridie calend. Maii, quo die L. Sulla legatus bello ſociali id deleuit; quod nunc in villam abiit.* Alter Plinius prædicta epiſtola de hoc auunculo: gubernatori monenti, vt retro flecteret, *Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabiis erat, diremtus ſinu medio.* Ouidius Metam. XV verſ. 711

Herculeamque vrbem, Stabiasque.

Lac Stabiarum in medicina fuit. Symmachus lib. VI epiſt. XVIII edit. Iureti [al. XVII] *Nunc illis proficiſcendi attulit cauſſam medicorum coactu imperata curatio. Nam Stabias ire deſiderant, vt reliquias longæ ægritudinis armentali lacte depellant.* Procopius lib. IV Goth. B. cap. XXXV in hoc tractu montem memorat, ὅπερ Ῥωμαῖοι γάλακτος ὄρος τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ, *quem Romani Lactis montem Latine vocant*, qui haud dubie a copia illa & ſalubritate lactis nomen habet. Aquæ etiam & fontes Stabiarum laudantur. Columella lib. X verſ. 133

Fontibus & Stabiæ celebres, & Veſuia rura.

In Peutingeriana tabula Stabiæ inter Pompeios & Surrentum ſunt locatæ. Hodie *Caſtell a mare di Stabia*, & ſimpliciter *Caſtell a mare*, paruum oppidum, epiſcopale tamen, in illo loco viſitur.

CCCCLXXII.

CCCCLXXII.

Surrentum Mela primo loco ponit ad Sinum Puteolanum, regrediens a Lucania per maritimam oram in Latium: Plinius contra incedens lib. III cap. V *Surrentum cum promontorio Mineruæ*, poſt Sarnum amnem enarrat. Hodieque *Sorrento* vrbs archiepiſcopalis ſupereſt. Ptolemæus Σύρεντον, Strabo Σύρεντον adpellat. Silius lib. VIII verſ. 544

Surrentum, & pauper ſulci cerealis Abella.

Frontinus de Coloniis: *Surrentinum oppidum.* Adiacent *colles Surrentini* vitiferi: vnde vinum Surrentinum in generoſis Italiæ. Ouidius Metamorph. XV verſ. 710

Et Surrentino generoſos palmite colles.

Martialis lib. XIII epigrammate CX

Surrentina bibis? nec murrhina picta, nec aurum
Sume: dabunt calices hæc tibi vina ſuos.

Tandem in hoc litore ad *Mineruæ promontorium* venimus, terminum Campaniæ in ora aduerſus Picentinos. Plinius dicto ſæpe loco: *Surrentum, cum promontorio Mineruæ, Sirenum quondam ſede.* Et hodie Capo della Minerua dictum. Exſtat in auſtrali angulo, ex oppoſito inſulæ, cui Capreis nomen eſt. Tacitus annali IV cap. LXVII de Tiberio: *Capreas ſe in inſulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctum.* Surrentinum, idem quod Mineruæ, quia non propinquius ei oppidum, quam Surrentum. Strabo lib. V p. 170 Συνεχὴς τῇ Πομπαίᾳ τὸ Σύρρεον τῶν Καμπανῶν, ὅθεν πρόκειται τὸ Ἀθήναιον, *Pompeiis contiguum eſt Surrentum Campanorum, vnde Athenæum* [Mineruæ promontorium] *prominet.* Nomen inde eſt, quia ἐπ' ἄκρῳ Ἀθηνᾶς ἱερὸν, *in promontorio Mineruæ fanum eſt.* Ouidius Metam. XV verſ. 709 confirmat vicinitatem inſulæ:

Inde legit Capreas, promontoriumque Mineruæ.

Hoc vero non Campaniam ſolum, ſed ſinum quoque Puteolanum finit. Pomponius ſæpe dicto loco: *Mineruæ promontorium: - - - ſinus Puteolanus, Surrentum, Herculaneum.*

MEDITERRANEA CAMPANIAE.

CCCCLXXIII.

Ad Sinueſſam, aut prope eam, incipiunt *radices Maſſici* montis, vt Cicero Agrar. II cap. XXV nominat. Liuius lib. XXII cap. XIV *per iuga Maſſici montis Fabio ducente.* Vitifera regio, ſi quæ alia. vnde *Maſſicum* ſæpius vinum eius agri nobilius ſignificat. Martialis lib. XIII epigram. CXI

De Sinueſſanis venerunt Maſſica prælis.

ex quo vicinia Sinueſſæ & Maſſici intelligitur. Horatius ode I

- - *veteris pocula Maſſici.*

CCCCLXXIV.

Sub hoc monte patet *Falernus ager.* Liuius lib. XXII cap. XIV *Vt vero in extrema iuga Maſſici montis ventum eſt, hoſtesque ſub oculis erant, Falerni*

lerni agri colonorumque Sinuessæ tecta vrentes, & reliqua. Scilicet idem mons Massicus, tanquam editior pars agri, interdum vocatur *mons Falernus*. Martialis lib. XII epigr. LVII

Nec in Falerno monte maior autumnus.

alii *colle* legunt, quod idem est. At *Falernus ager* nominatus & alibi Liuio. Lib. VIII cap. XI *Latinus ager, Priuernati addito agro; & Falernus, qui populi Campani fuerat, vsque ad Vulturnum flumen plebi Romanæ diuiditur.* Et lib. X cap. XX *per Vescinos in Campaniam Falernumque agrum transcendunt.* Et cap. XXI *in saltu Vescino Falernum contingente agrum.* Vini generosissimi ferax. Plinius lib. XIV cap. VI *Secunda nobilitas Falerno agro erat, & ex eo maxime Faustiano.* Faustianus autem ager pars Falerni melior. Et ibidem Plinius: *Faustianus* [ager incipit] *circiter quatuor milliaria vico prope Cedias, qui vicus a Sinuessa* VI *millibus abest.* Cediæ autem ignotus locus. Sed ad Falernum reuertimur. Silius lib. VII vers. 164

- - - - grauidæ cui nectare vites
Nulli dant prælis nomen præferre Falernis.

Sæpe id Horatius vinum laudauit, vt lib. I oda XX *Falernæ vites:* & lib. II Sermon. sat. III vers. 115 cum Chio componit:

- - positis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis.

CCCCLXXV.

In hoc tractu decurrit *Sauo* fluuius, de quo supra in litorali ora dictum fuit. Ponte is iungitur ad Appiam viam, qui *Pons Campanus* adpellatur. Plinius lib. XIV cap. VI *Falernus ager a ponte Campano læua petentibus Vrbanam coloniam Sullanam, nuper Capuæ contributam, incipit.* Horatius Serm. lib. I satyr. V vers. 45

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit, & parochi quæ debent, ligna salemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

Tabulæ Peutingerianæ hæc dispositio locorum est:

Sinuessa - - ponte Campano III *Vrbanis - - Casilino.*

Ex quibus vna cognoscimus, non integri diei iter a ponte fuisse Capuam, quia ibi onerati muli tempestiue clitellas Capuæ deposuerint: etiam, vbi *Vrbana* Syllæ *colonia* fuerit, & quam vicina Campano ponti. Hæc enim est, quam nomine *Vrbanis* significauit Tabula.

CCCCLXXVI.

Falernum a septemtrione claudit mons Callicula, supra quem *Stellatis est Campus*. De monte Liuius lib. XXII cap. XV *Quum satis sciret* [Fabius,] *per easdem angustias, quibus intrauerat Falernum agrum,* [Hannibalem] *rediturum; Calliculam montem & Casilinum occupat modicis præsidiis, quæ vrbs Vulturno flumine diremta Falernum a Campano agro diuidit.* Et insequente XVI capite: *quum per Casilinum euadere non posset, petendique montes, & iugum Calliculæ superandum esset.* De campo autem *Stellate* idem lib. IX cap. XLV *Eodem anno in campum Stellatem agri Campani Samnitium incursiones*

siones

ſiones factæ. De ſitu eius ex eiusdem libri XXII cap. XIII quodammodo conſtat. *Auerſus,* inquit, *ab ſuo itinere* [Hannibal] *per Alliſanum, Calatinumque, & Calenum agrum; in campum Stellatem deſcendit, vbi quum montibus fluminibusque clauſam regionem circumſpexiſſet, vocatum ducem percunctatur, vbi terrarum eſſet; quum is Caſilini eo die manſurum eum dixiſſet, tum demum cognitus eſt error.* Memoratus hic campus etiam a Cicerone eſt. Agraria I cap. VII, *His,* inquit, *colonis agrum Campanum & Stellatem campum diuidi iubet.* Et oratione II Agrar. cap. XXXI *Adiungit Stellatem campum agro Campano, & in eo duodena deſcribit in ſingulos homines iugera: quaſi vero paullum differat ager Campanus & Stellatis.* Et Suetonius Cæſ. cap. XX *Campum Stellatem, maioribus conſecratum, agrumque Campanum ad ſubſidia reipublicæ vectigalem relictum, diuiſit extra ſortem.* Campanus autem ager ille, qui toties Stellati campo opponitur, præcipue eſt Capuanus, vti mox oſtendetur.

CCCCLXXVII.

Capua autem antiquiſſima vrbs, vt ex Paterculi lib. I cap. VII adparet; & caput ſuæ gentis & vrbium circumiectarum. Florus lib. I cap. XVI *Ipſa caput vrbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemque, numerata.* Ad *caput* ergo nominis ortum referre videtur, quemadmodum Strabo lib. V p. 172 eamdem κεφαλὴν vocat, τῷ ὄντι κατὰ τὴν ἐτυμότητα τȣ̃ ὀνόματος, *vere caput, vt nomen ſonat.* At Liuius lib. IV cap. XXXVII a *Capye,* Samnitum duce, qui ceperit a Tuſcis conditam, nouum nomen fuiſſe, ex fama tradit. Videlicet, *Vulturnum, Etruſcorum vrbem, quæ nunc Capua eſt, a Samnitibus captam, Capuamque ab duce eorum Capye adpellatam.* Sed addit idem: *vel, quod propius eſt, a campeſtri agro.* quod Plinius etiam lib. III cap. V comprobauit. *Intus,* inquit, *coloniæ: Capua ab campo dicta: Aquinum, Sueſſa,* & aliæ. Adluſio ergo in Flori verbis & Strabonis ineſt, non vera origo nominis. Punico bello quod Hannibalem exceperat, in formam præfecturæ redacta erat: ſed a COS. Cæſare ius priſtinum recuperauit. Velleius lib. II cap. XLIV *In hoc conſulatu Cæſar legem tulit, vt ager Campanus plebi diuideretur: ſuaſore legis Pompeio. Ita circiter XX millia ciuium eo deducta, & ius ab his reſtitutum poſt annos circiter CLII, quam bello Punico ab Romanis Capua in formam præfecturæ redacta erat.* Copia & amœnitas loci ciuitatem magiſtram voluptatis fecit. Liuius lib. VII cap. XXXVIII *Iam tum minime ſalubris militari diſciplinæ Capua, inſtrumento omnium voluptatum delinitos militum animos auertit a memoria patriæ.* Adde lib. XXIII cap. IV. Gentile contendit Cluuerius veteribus *Campanum* fuiſſe, ex Liuii VII cap. XXIX, qui, *Samnites,* inquit, *omiſſis Sidinicis, ipſam arcem finitimorum Campanos adorti - - - Tifata, imminentes Capuæ colles, quum præſidio firmo occupaſſent, deſcendunt inde quadrato agmine in planiciem, quæ Capuam Tifataque interiacet.* Et cap. XXX legatorum oratione: *Campani, non vrbis amplitudine, non agri vbertate vlli populo, præterquam vobis cedentes.* Adde quæ paullo ante in Falerno agro & Stellate campo diximus. Græce Καπυανὸς, *Capuanus,* formant. Sic Stephani epitoma-

tomator: & in nummis Golzii ΚΑΠΥΑΝΩΝ. Posterioris æui inscriptione, quam Sponius pag. 161 Valentiniani temporibus tribuit, (exstat etiam apud Gruterum p. 459 n. 1) legitur ORDO CAPVENSIS.

CCCCLXXIIX.

Casilinum, ad vtramque Vulturni ripam fuit, vbi nunc Capua noua. Liuius lib. XXII cap. XV *Calliculam montem & Casilinum occupat modicis præsidiis.* Cicero Philipp. II cap. XL *Deduxisti coloniam Casilinum, quo Cæsar ante deduxerat:* puta in primo consulatu suo. Decreuit postea. Plinius lib. III cap. V *Sunt & morientis Casilini reliquiæ.* Incolæ *Casilinenses* Ciceroni dicti lib. II de Inuent. cap. VII: & *Casilinates* Val. Maximo lib. VII cap. VI exemplo 2.

CCCCLXXIX.

Tifata, plurale nomen, mons Capuæ qui imminet. Liuius lib. VII cap. XXIX *Tifata, imminentes Capuæ colles.* Et lib. XXVI cap. V de Hannibale: *In valle occulta post Tifata, montem imminentem Capuæ, consedit.* Et lib. XXXII cap. VII *sub Tifatis Capuæ agrum* [censores] *vendiderunt.* Silius lib. XII vers. 48 de Hannibale

- - - - *arduus ipse*
Tifata inuadit propior, qua mœnibus instat
Collis, & e tumulis subiectam despicit vrbem. id est Capuam.

Sacer montanus is tractus fuit, & in Tabula Augustana duæ ædes in collibus supra Capuam conspiciuntur: alteri, quæ ad occasum vergit, adscriptum est *Ad Dianam:* * alteri, orientem respicienti, *Iouis Tifatinus.*

CCCCLXXX.

Supra Calliculam *Cales* erant, oppidum & colonia. In veteri Tabula itineraria ponuntur inter Teanum Sidicinum & Casilinum, ab hoc VII millibus, vnde de situ iudicandum. Cicero ad Attic. lib. VIII cap. XV *Capuam Calibus proficiscens, has litteras dedi.* Et lib. XVI epist. XI ad eumdem: *iter faciens* [Cæsar puer] *in Samnium, venit Cales, mansit Teani.* Et Philipp. XII cap. XI *Sulla cum Scipione inter Cales & Teanum leges inter se, conditiones, contulerunt.* Tacitus lib. VI cap. XV *Vinicio oppidanum genus, Calibus ortus.* Silius lib. VIII vers. 513 *non paruam vrbem* vocat: Strabo lib. V pag. 164 πόλιν ἀξιόλογον, *vrbem memorabilem:* Cicero Agrar. II cap. XXXI *Calenum municipium.* At antiqua colonia etiam fuerat. Liuius lib. VIII cap. XVI *Capti cum vrbe Ausones sunt, præsidioque imposito Calibus, reductæ Romam legiones.* Et interiectis paucis: *Consules de colonia deducenda Cales retulerunt, factoque* S C. *vt duo millia quingenti homines eo scriberentur, triumuiros coloniæ deducendæ agroque diuidundo creauerunt.* Paterculus lib. I cap. XIV *Eodem anno* [quo Campanis data ciuitas] *Cales deducta colonia.* Sic semper pluratiuo numero nominant: semel Silius lib. XII vers. 525 *Threïciamque Calen* dixit, quum & ipse antea lib. VIII vers. 513 dixerit, *quem genuere*

* Velleius II c. 25. s. 4, *Post victoriam, qua descendens montem Tifata cum C. Norbano concurrerat Sylla, grates Dianæ, cuius numini regio illa sacrata est, soluit, aquas salubritate medendisque corporibus nobiles & agros omnes addit Deæ &c.*

genuere Cales: & magister eius Aeneid. VII verf. 728 *quique Cales linquunt.* Oppidani *Caleni.* Fragm. Capitolin. in M. Valerii Corui triumpho DE CALENEIS IDIBVS MART. CDXIIX. Grut. p. 297 Diuites vini melioris prouentu. Horatius lib. I oda XX

Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes vuam.

Et oda XXXI *Premant Calena falce, quibus dedit*
Fortuna, vitem.

CCCCLXXXI.

Inde ad occasum, *Teanum Sidicinum* est, nunc vulgo *Tiano.* Plinius lib. III cap. V *Intus coloniæ: Capua - - - - Teanum Sidicinum cognomine, Nola.* Indiget gentis cognomine, vt a Teano Apulo discernatur. Paullinus Nolanus III Natal. Felicis verf. 75

Quique vrbem liquere Cales, geminumque Teanum,

geminum, hoc est, & Sidicinum & Apulum. Cicero ad Pompeium epistola, quæ libro VIII ad Atticum inest: *Capuam veni eo ipso die, quo tu Teano Sidicino es profectus.* Et Liuius lib. XXII cap. LVII *legione Teanum Sidicinum præmissa.* Strabo sub finem lib. V vocat Τέανον Σιδικηνόν: addit καὶ ἄυτη ἀξιόλογος, *& hæc ex vrbibus nobilibus est.* Frontinus de Colon. *Teanum Sidicinum colonia Cæsaris Augusti. - - - Ager eius militibus est adsignatus.* Interdum sine cognomine *Teanum* vocatur, Sidicinum autem intelligitur, tamquam nobilius altero, non indigeat discriminis nota. Cicero VII Attic. ep. XIII *Pompeius a Teano Larinum versus profectus est a. d. VIII kal. Eo die mansit Venafri.* Et Ptolemæus in Campania Τέανον simpliciter. Populus, *Sidicini,* tam in oppido, quam circa illud. Cicero Philipp. II cap. XLI *Quid ego illas istius minas contumeliasque commemorem, quibus inuectus est in Sidicinos?* Sunt tamen in lapidibus etiam TEANENSES. Vide Grut. p. 381 n. 1 & p. 389 n. 2.

CCCCLXXXII.

Hanc inter Sidicinorum vrbem & Minturnas fere media est *Suessa Aurunca,* cognomine ab Suessa Pometia diuersa, Auruncorum vrbs altera, quam, *Aurunca* metu deserta, communiuerunt. Liuius lib. VIII cap. XV *Fama adfertur, Auruncos metu oppidum deseruisse, profugosque cum coniugibus & liberis, Suessam communisse, quæ nunc Aurunca adpellata; mœnia antiqua eorum, vrbemque ab Sidicinis deletam.* Breui post facta colonia. Idem lib. IX cap. XXVIII *Suessa & Pontia eodem anno coloniæ deductæ sunt. Suessa Auruncorum fuerat.* Et Velleius lib. I cap. XIV *Suessa Aurunca deducta colonia.* Ciceronis tempore municipium fuit. Philipp. XIII cap. VIII *lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum, Suessam fortissimorum militum sanguine* [Antonius] *impleuit.* Abest hinc cognomen, vt in illo Silii lib. VIII verf. 498 *detritaque bellis Suessa.* Iterum colonia facta sub Augusto. Inscript. Grut. pag. 1093 n. 8 AEDILIS COLONIA IVLIA FELICI CLASSICA SVESSA. Qui colebant, *Suessani.* Alia inscriptione sub Hadriano facta, apud Holsten. pag. 257 QVI VIAM

SVESSANIS MVNICIPIIS SVA PEC. FECIT. Cato R. R. cap. XXII *trapetus emtus in Suessano.*

CCCCLXXXIII.

Supra Teanum, in ortum hibernum sunt *Rufræ*, Virgilio lib. VII verſ. 739 in Campanis oppidis numeratæ:

Qui Rufras, Batulumque tenent, atque arua Celennæ.

Obſcura nomina, Campaniæ tamen cum ceteris quæ præcedunt, quæ ſequuntur, vindicanda. Seruius ibi: *Rufras Batulumque: Caſtella Campaniæ a Samnitibus condita.* Holſtenius auctor eſt, Præſenziani in Teanenſi diœceſi lapidem repertum, cui inſcriptum eſt:

M. AGRIPPAE L. F. PATRONO
RVFRANI COLONI.

& ager adiacens vulgo *la Coſta Rufaria* dicitur. Silius lib. VIII verſ. 567

Et quos aut Rufre, aut quos Aeſernia, ſupple, *miſit.*

Rufre, ſecunda vocali, libri, quaſi Ρέφρη; niſi *Rufræ* legendum, vt Virgilius habet; quia antiqui codices ſæpe E pro biuocali exhibent. In hoc tractu etiam *Batulum* & *Celennas* fuiſſe, videtur admodum probabile.

CCCCLXXXIV.

Venafrum, extremum Campaniæ in ſeptemtriones oppidum, in Vulturni ripa, quod nomen retinet *Venafro.* Colonia aliquando fuit. Plinius lib. III cap. V *Intus coloniæ: Capua a campo dicta, Aquinum, Sueſſa, Venafrum.* Cato R. R. cap. CXXXV *palas* ac *tegulas Venafro* vult adferri. Cicero VII Attic. ep. XIII *Pompeius a Teano Larinum verſus profectus eſt a. d.* VIII *kal. Eo die manſit Venafri.* Præſtantis olei prouentu nobile eſt. Inde Straboni dicto loco εὐέλαιος ille tractus, *olei feraciſſimus:* & p. 164 ὅθεν τὸ κάλλιςον ἔλαιον. *vnde optimum oleum eſt.* Horatius lib. II oda VI de Tarentina mellis & olei copia:

- - - vbi non Hymetto
Mella decedunt: viridisque certat
Bacca Venafro.

Plinius lib. XV cap. II de oleo: *principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano.* Vnde *Venafranum* abſolute pro oleo præſtantiſſimo. Iuuenalis ſatyra V verſ. 86

Ipſe Venafrano piſcem perfundit.

CCCCLXXXV.

In citeriore Campania, ſed auſtrali magis, videtur etiam *Forum Popilii* fuiſſe, Ptolemæi Φόρος Ποπλίου, quod inter Capuam ponit atque Trebulam. Holſtenius ex Campaniæ lapide, quem ipſe Capuæ vidit, deſcripſit FORO POPILIENSIVM. Locus certus adſignari nequit. *

CCCCLXXXVI.

In ortum æſtiuum a Calibus Vulturnum verſus *Calatia* recedit, vetus oppidum, iam inde ex Samnitium bello cum Romanis notum. Liuius lib. IX cap. II *ad Calatiam* conſules dicit caſtra habuiſſe: & cap. XXVIII

Qui

* In coloniis numerat Frontinus pag. 134.

Qui captæ Nolæ decus ad COS. *trahunt, adiiciunt, Atinam & Calatiam ab eodem captas.* Hannibalis bello post Capuam, vt Liuius lib. XXVI cap. XVI prodit, *Atella & Calatia in deditionem acceptæ.* Silius lib. VIII vers. 543

- - - *nec paruis aberat Calatia muris.*

Sociali bello *Calatia Capuensi coloniæ a Sulla adiudicata ob hosticam pugnam,* Frontino de Colon. referente. Cæsar, qui multa in Campanis reformavit, eo veteranos in coloniam misit. nam, quod Velleius lib. II cap. LXI tradit, Octauianus Cæsar *primum a Calatia, mox a Casilino veteranos exciuit paternos.* Populus, *Calatini.* Liuius lib. XXII extremo: *Defecere ad Pœnos hi populi: Atellani, Calatini, Hirpini,* reliqui. Eodem libro cap. XIII *per Allifanum, Calatinumque & Calenum agrum in campum Stellatem descendit.* Hæc fere cis Vulturnum, aut prope illum.

CCCCLXXXVII.

Nunc ad ea transimus, quæ trans Vulturnum amnem & Capuam, & Tifata sunt: in quibus prima occurrit *Suessula* inter Tifata montem & Clanium amnem. nunc quoque *Castel di Sessola.* Tabula Peutingeriana hic ordo seruatus:

Capua IX *Suessula* IX *Nola.*

Et Straboni Σεέσσελα est. Hinc *Suessulani* dicti qui incolebant. Liuius lib. VIII cap. XIV *Cumanos Suessulanosque eiusdem iuris conditionisque, cuius Capuam esse placuit.* Sulla coloniam eo deduxit. Frontinus: *Suessula oppidum muro ductum: colonia lege Sullana est deducta.*

CCCCLXXXIIX.

Ad Clanium amnem *Acerræ* sunt, hodieque Acerra: Straboni Ἀχέῤῥαι. Virgilius Georg. II vers. 225

- - - *vacuis Clanius non æquus Acerris.*

quippe qui damna oppido crebra exundatione inferat. Nec aggeribus facile coerceri ab Acerranis potuit, ideoque Silio lib. VIII vers. 536 dictæ

- - - *Clanio contemtæ semper Acerræ.*

Vide de fluuio plus in litorali expositione supra. Liuius lib. XXIII cap. XVII *Pœnus Acerras primum ad voluntariam deditionem conatus perlicere:* & breui post: *Acerris direptis atque incensis.* Incolæ *Acerrani.* Idem lib. VIII cap. XVII *Romani facti Acerrani lege ab L. Papirio prætore lata,* qua ciuitas sine suffragio data. Et dicto iam lib. XXIII cap. XVII *Acerranis plus animi, quam virium erat.* Tamdem coloni eo missi. Frontinus principio libelli de Coloniis: *Acerræ muro ducta colonia: diuus Augustus deduci iussit.*

CCCCLXXXIX.

Ad idem flumen, sed infra Acerras, Cluuerius oppidum *Trebulam* ponit, quæ sit Ptolemæi Τριβέλα in Campanis oppidis, vnde *Trebulanos* Plinius lib. III cap. V, *cognomine Balinienses* ducat. Liuius lib. XXIII cap. XIV *Ipse* [Marcellus] *a Casilino Calatiam petit: atque inde, Vulturno amne traiecto, perque agrum Saticulanum Trebianumque super Suessulam per montes Nolam peruenit.* Cluuerius *Trebulanum* legi vult, quod Gronouiorum editione receptum est, sed nulla nota emendationis adposita. Holstenius

autem pag. 260 *Trebbiam* * locum illum hodieque dici adfirmat, eoque Polybii lib. III cap. XCII Τριβιανὸν λόφον (sic emendat ex Ερεβιανὸν) *Tribianum collem* referendum censet.

CCCCXC.

Trans Clanium, in austrum magis si progredimur, inter Capuam & Neapolim, *Atella* fuit, cuius rudera II millibus ab Aduersa visuntur. Tabula vtrimque IX millibus passuum amotam habet. Cicero Agr. II cap. XXXI *Atellam, Cumas, Neapolin - - suis præsidiis deuincient.* Strabo Ατέλα, Ptolemæus Ατέλλα. Liuius lib. XXVI cap. XVI *Atella & Calatia in deditionem acceptæ:* postquam ad Hannibalem defecerant. Silius lib. XI vers. 14

Iamque Atella suas, iamque & Calatia abegit,
Fas superante metu, Pœnorum in castra cohortes.

Municipium fuit: dein colonia facta. Cicero lib. XIII epist. VII *locutus sum tecum de agro vectigali municipii Atellani.* Frontinus de Colon. *Atella muro ducta colonia: deducta ab Augusto.* Incolæ *Atellani.* Liuius XXVII cap. III *Nucerini Atellam (Atellanis Calatiam migrare iussis) traducti.* De fabulis Atellanis, quod genus ab Oscis est, Liuium consulas lib. VII cap. II.

CCCCXCI.

Ab Atella progressi, traiecto Sebetho amne, ad *Veserim* sub Vesuuio monte venimus, incertum qui locus sit, oppidumne, an vicus, an flumen, an aliud. Aurelius Victor de Vir. illustr. dicit fluuium esse. In Decio patre: *positis apud Veserim fluuium castris.* Et in Torquato: *Latinos apud Veserim fluuium Decii collegæ deuotione superauit.* Nemo præter hunc aperte flumen nominauit. Quamobrem oppidum Cluuerius interpretatur, quia ceteri tantum dicant *ad Veserim, apud Veserim.* Cicero III Offic. cap. XXX; *cuius* [Manlii Torquati] *tertio consulatu Latini ad Veserim fusi & fugati.* Liuius lib. X cap. XXXVIII *pater P. Decius ad Veserim bello Latino se iusserat deuoueri:* Et Valerius Maximus lib. VI cap. IV *Manlius Torquatus, filius eius, qui Latinos apud Veserim incluta pugna fuderat.* Accedit, quod nullum memorabile flumen in illo tractu, præter nominata, *Sebethum* atque *Sarnum*, est, &, quod Vibius in Sarnum deriuat, *Vestinum.* Nihilominus apud Liuium est, quod de oppido etiam dubites. Libro VIII enim cap. VIII *Pugnatum est,* inquit, *haud procul radicibus Vesuuii montis, qua via ad Veserim ferebat.* Si oppidum esset, dixisset, *qua via Veserim ferebat:* quod quamquam vsitatius est, rem tamen, quæ disceptatur, nondum explanat. Dixit enim Cicero quoque lib. III epist. VI *ad Sidam nauigassem:* & lib. IX epist. II *Te vero nolo ad Baias venire.* Quapropter in obscuris hunc locum relinquimus, hæsitantes oppidumne fuerit, an aliud.

CCCCXCII.

Ab Vesuuio, in cuius radicibus Veseris erat, recta ad vrbem *Nolam* descendimus, quæ in campo iacet, perantiqua, & quondam frequens ac munita, a Chalcidensibus, vt fertur, condita. Hodie remisit splendor, seruato tamen nomine. Silius Italicus lib. XII vers. 161

Hinc

* Adde Marcell. Donat. dilucidat. in Sueton. c. 31 pag. 572.

Hinc ad Chalcidicam transfert citus agmina Nolam.
Campo Nola ſedet, crebris circumdata in orbem
Turribus, & celſo facilem tutatur adiri
Planiciem vallo.

De Chalcidenſi origine conſentit Iuſtinus ex Trogo, lib. XX cap. I *Nolanos* dicens *Chalcidenſium colonos.* Velleius autem lib. I cap. VII *Quidam aiunt* (in quibus Catonem numerat) *a Tuſcis Capuam Nolamque conditam.* Samnitico bello Romani ſibi vindicauerunt. Liuius lib. IX c. XXVIII *In Campaniam reditum, maxime ad Nolam armis repetendam.* Et mox: *Nola eſt capta.* Item: *qui captæ decus Nolæ ad conſulem trahunt.* Ad hanc vrbem primum Hannibalis impetus, duce Marcello, fractus eſt: quod Liuius lib. XXIII cap. XVI deſcripſit. Qui habitabant & contra Hannibalem defenderant, non dubium, quin ampliſſimis præmiis ornati ab Romanis fuerint. Veſpaſianus nomen *Auguſtæ coloniæ* adiecit. Frontinus: *Nola muro ducta, colonia Auguſta. Veſpaſianus Auguſtus deduxit.* Incolæ *Nolani:* & *ager Nolanus:* utrumque apud Liuium lib. XXIII cap. XIV: & *plebs Nolana,* cap. XVI.

CCCCXCIII.

Inde ſeptemtrionem verſus, vltra Clanis fontes, *Abella* eſt, nunc Abella Vecchia, prope Nouam ſita. Strabo & Ptolemæus Ἀβέλλα ſcripſerunt. Virgilius lib. VII verſ. 740

Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ.

Sic enim legendum eſſe, non *Bellæ;* nec Seruio, vetuſto interpreti, ignotum fuit. Silius lib. VIII verſ. 544

- - - *pauper ſulci Cerealis Abella:*

vbi quidam libri *Auella* habent, quemadmodum ſæpe B & V in codicibus medii æui permutari cernimus. Frontinus de Coloniis: *Abella municipium. coloni vel familia imperatoris Veſpaſiani iuſſu eius acceperunt. Poſtea ager in iugeribus militi eſt adſignatus.* Hinc coloni vel municipes *Abellani* dicti. Iuſtinus lib. XX cap. I *Nolani, Abellani nonne Chalcidenſium coloni ſunt?*

CCCCXCIV.

Vltra Pompeios, prope Sarnum fluuium, in Picentinorum limite, *Nuceria* eſt Campaniæ, vulgo nunc Nocera, quæ cognomen *Alphaternæ* habuit, ſiue *Alfaternæ.* Diodorus Siculus lib. XIX cap. LXV οἱ τὴν Νουκερίαν τὴν Ἀλφατέρναν καλουμένην οἰκοῦντες, *qui Nuceriam Alphaternam inhabitant.* Liuius lib. IX cap. XLI *Fabius profectus ad Nuceriam Alfaternam.* Cognomen additum, vt ab Vmbriæ Nuceria, quæ *Camellana,* alia *Fauonienſis* ſecundum Plinium adpellantur, diſcerni poſſit facilius. *Nucerini* oppidani. Liuius lib. XXVII cap. III *Nucerinos & Acerranos querentes, vbi habitarent, non eſſe, Acerris ex parte incenſis, Nuceria deleta; Romam Fuluius ad ſenatum miſit. Acerranis permiſſum, vt ædificarent quæ incenſa erant: Nucerini Atellam, quia id maluerant (Atellanis Calatiam migrare iuſſis) traducti.* Et lib. IX cap. XXXVIII *ad depopulandum agrum Nucerinum profecti.*

CCCCXCV.

Tandem de Cluuerii *Tegliano* oppido aliquid adiungimus, quod ille putat in veteri inſcriptione [Grut. pag. 484 num. 6] CVR. REIP. TEGIANENSIVM, inueniſſe, qua cum Tabulæ *Ad teglanum*, ſito inter Nolam & Nuceriam, comparata, etiam locum eidem deſignari poſſe perſuaſum habet. Holſtenius autem in marmore redundare credit opificis lapſu ſyllabam GI, VT TEANENSIVM legatur: in Tabula vero non oppidum ſignari, (neque id pati præpoſitum AD) ſed forte *tegularium* legendum eſſe, locum vbi tegulæ coquebantur. Certe ædificium, in Tabula adpictum, non oppidi eſt, ſed in publicum, aut principis vſum exſtructi. Vide Holſten. pag. 261 ſeq.

P I C E N T I N I.

CCCCXCVI.

Picentini continuantur in litore Campanis a *Mineruæ promontorio*, termino Campaniæ litorali, ad vsque *Silarum* amnem, terminum inter Picentinos Lucanosque. Intus ad Samnites vsque & Hirpinos proferebantur, licet ignota aut nulla in limite illo ſint Picentinorum oppida. Tractum hunc quondam Campani tenuere, ideoque Strabo lib. V extremo: οἱ Πικέντες μέχρι τȣ̃ Σιλάριδος ποταμȣ̃, τȣ̃ ὁρίζοντος ἀπὸ ταύτης τῆς χώρας τὴν ἀρχαίαν Καμπανίαν. *Veterem* Campaniam dum memorat, ampliorem noua haud dubie vult intellectam, quam Silarus amnis finierit. *Picentes* autem vocat, quos ante paullo *Picentinos* magis proprio vocabulo adpellauerat. *Poſt Campaniam*, inquit, *& Samnitin, vsque ad Frentanos ſuper Tyrrhenum mare*, τὸ τῶν Πικεντινῶν ἔθνος οἰκεῖ, μικρὸν ἀπόσπασμα τῶν ἐν τῷ Ἀδρίᾳ Πικεντίνων, ὑπὸ Ῥωμαίων μετῳκισμένον εἰς τὸν Ποσειδωνιάτην κόλπον, ὃς νῦν Παιςᾶνος καλεῖται, *Picentinorum gens habitat, auulſa a Picentinis* (Picentibus) *qui ad Hadriaticum mare habitant, ab Romanis transducta ad Poſidonium ſinum, qui nunc Pæſtanus nominatur.* Plinius vero vocabula curatius diſtinxit, *Picentes* vocans, qui Picenum ad ſuperum mare incolebant: *Picentinos*, ex illis deductos ad mare inferum inter Campanos Lucanosque medios. Lib. III c. V ineunte: *Roma*, inquit, *terrarum caput: Volſcorum poſtea litus & Campaniæ: Picentinum inde ac Lucanum Bruttiumque.* Et ſub finem capitis: *A Surrento ad Silarum amnem*, XXX *millia paſſuum, ager Picentinus fuit Tuſcorum, templo Iunonis Argiuæ, ab Iaſone condito, inſignis.* Tuſcorum dicit, quia ante Oſcos, Auſones & Campanos vniuerſum id litus Etruſci feruntur tenuiſſe. Eiusdem libri cap. XIII *Quinta regio Piceni eſt:* CCCLX *millia Picentium in fidem populo Romano venere.* Et mox: *Finitur Prætutiana regio, & Picentium incipit.* Scilicet ſicut libertini a libertis erant vocabulo diſtincti; ita *Picentium* illud ἀπόσπασμα *Picentini* ſunt adpellati. Ptolemæus etiam *Picentinos* a Picenis (ſic Picentes vocat) ſeiunxit tamquam infernates a ſupernatibus: ſed in eo aberrat, quod Nolam illis & Nuceriam cum Sarni oſtiis & Surrento attribuit, quæ omnium conſenſu Campanorum ſunt.

Longius

Longius Pomponius Mela ab eo quod verum eſt, declinat, qui inde a Pæſtano ſinu & oppido progreſſus ad Mineruæ promontorium, neque hoc excepto, *omnia Lucaniæ loca* dixit.

CCCCXCVII.

Quam exigua autem illa Picentinorum regio eſt, vt vix plura quam duo oppida nominari poſſint, *Salernum* & *Picentia:* tam multis illa controuerſiis de ſitu oppidorum eſt implicata. Strabo extremo lib. v ἐπετείχισαν αὐτοῖς Σάλερνον Ῥωμαῖοι φρουρᾶς χάριν, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, *præſidii cauſſa Romani Salernum muniuerunt, paullo ſupra mare ſitum.* Plinius lib. III cap. v *Intus oppidum Salerni, Picentia.* Vnum an duo oppida deſignet, propter ambiguum gignendi caſum *Salerni,* non eſt ſatis certum. Sane & Strabo dixit, φρουρᾶς χάριν Salernum communitum fuiſſe: oppidum, an vicus, & qualis locus ante munitionem fuerit, non dicit. Et Liuius lib. XXXII cap. XXIX *caſtrum Salerni* dixit. Io. Harduinus ad Plinium: *In mediterraneo, procul a mari, fuiſſe tum Picentiam innuit, Picentini agri metropolim. Salernum autem, quod in ora, vti nunc eſt, non oppidi tum nomen habuiſſe, ſed præſidii tantum, a Romanis ibi conſtituti.* Poſtea vero oppidum *Salernum* factum, non dubitatur, quia colonia eo deducta fuit. Liuius lib. XXXIV cap. XLV *Salernum Buxentumque, coloniæ ciuium Romanorum deductæ ſunt.* Adde Velleii lib. I cap. XV. Et Ptolemæus Σάλερνον in oppidis recenſet, & Tabula Auguſtana vrbis ſignum adſcriptum habet.

CCCCXCIIX.

Idem oppidum *Salernum* vtrum mare attigerit, vti nunc attingit, itidem dubitatur. Cluuerius ita ſentit: *Clara nunc vrbs Salerno in ipſo litore poſita, quum olim remota eſſet a mari, in montibus, qui hodiernæ vrbi imminent.* Ad hæc quærit Holſtenius: *quo auctore? nam adhuc bona ciuitatis pars in accliui collis latere habitatur.* Ptolemæus quoque in maritimis numerauit. At μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, *paullum ſupra mare poſuit* Strabo. Ille vero φρουρὰν, *caſtrum* tantummodo, idque ante coloniam deductam, memorauit. Si ergo caſtrum in monte fuit; num etiam poſtea totum oppidum & colonia? Sed in monte multæ ruinæ dicuntur ſupereſſe. Si ſunt, dubium, vrbisne, an caſtri, an villæ ſuburbanæ fuerint. Nihil ergo certi definimus, proniores tamen in Holſtenii quam Cluuerii ſententiam. Ab vrbe denominatur *Salernitanus.* Plinius lib. XIII cap. III *L. Plotium, proſcriptum a triumuiris, in Salernitana latebra vnguenti odore proditum conſtat.*

CCCCXCIX.

Nec facilior inuentu eſt vrbs *Picentia,* μητρόπολις, *caput* Picentinorum, vt Strabo extremo libro v vocitauit. Quam vero Plinius intus ſtatuit Picentiam, Cluuerius, Harduinus, alii, a mari longius reducunt. Contra Holſtenius pag. 263 *Inter Salernum & Ebolos tranſitur locus Bicenza dictus (quem adlabitur fluuius vulgo dictus il Bicentino)* VII *m. p. a Salerno, &* XIII *m. p. a Silaro diſtans. Vnde nullo modo dubitandum, quin hæc ipſiſſima ſit Picentia, quæ in Picentino, non meditullio ſita, nomen genti dedit. Et ad-*

paret hinc, cur Mela eam in ora maritima recenſeat. Melæ de hoc verba ſunt ex lib. II c. IV *Pæſtanus ſinus, Pæſtum oppidum, Silerus amnis, Picentia, Petræ quas Sirenes habitauere, Mineruæ promontorium.*

D.

Fuit quoque oppidum inter Sirenuſas & Poſidoniam, Μαρκῖνα, *Marcina* Straboni dictum, conditum, vt idem ait, a Tyrrhenis; habitatum a Samnitibus: ſed ſitus ratione ad Picentinos, poſtea in illam regionem traductos, pertinuit, qui etiam haud dubie poſſederunt. ἐντεῦθεν, *hinc*, ſiue a Marcina, per Nuceriam Pompeios, iſthmum eſſe dicit ſtadiorum CXX. Ex qua deſcriptione coniicit Cluuerius, fuiſſe forſan *Marcinam*, vbi nunc eſt oppidum *Veteri*, ipſo nomine præ ſe ferens ſuam antiquitatem. Plura de Picentinis oppida non habemus, nec fuerunt forte multa, quia, vt idem Strabo obſeruat, κωμηδὸν, *vicatim* habitauerunt. Vide libri V extrema.

S A M N I V M.

DI.

Samnites, notus Romanis bellis populus, a Sabinis orti, vnde etiam *Sabelli* adpellantur. Plinius lib. III cap. XII *Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum.* Varro de Lat. ling. lib. VI cap. III *a Sabinis orti Samnites.* Idem (apud Philargyrium, veterem interpretem illius Georgicωn II verſ. 167 *pubemque Sabellam*) in Agemodo ſic ſcripſiſſe dicitur: *Terra culturæ cauſſa attributa olim particulatim hominibus, vt Etruria Tuſcis, Samnium Sabellis.* Nec vero ſemper Sabelli ſunt Samnites, ſed ſæpe etiam proprie dicti Sabini *Sabelli*, præſertim a poetis, adpellantur. Singulare nomen *Samnis* eſt. Tacitus Hiſt. lib. III cap. LIX *Erectus Samnis Pelignusque.* Silius lib. IV verſ. 560

- - - - *Samnitis pellibus vrſæ.*

Græcum nomen *Saunites*, quod Plinius tribuit, eſt ita apud Polybium & Dionyſium Halicarnaſſenſem, Σαυνῖται; in Strabonis autem libris Σαννῖται: Ptolemæus Romanis propius accedens Σαμνιτῶν πόλεις dixit. Regio illorum Latine *Samnium* vocatur. Liuius lib. IX cap. XLIV *ambo conſules in Samnium miſſi.* Et lib. X cap. XIV *totam belli molem in Samnium auerterunt.* Hæc Σαυνῖτις Græce. Polybius lib. III cap. XCII διελθὼν ἐκ τῆς Σαυνίτιδος τὰ ςενὰ, *ex Samnio fauces transgreſſus.*

DII.

Ceterum in plura genera Samnitium gens diuiſa fuit, e quibus ſunt *Pentri* & *Caricini* ſiue *Caraceni*, nominatim cogniti: præter *Hirpinos* & *Frentanos*, qui etiam a Samnitibus ſunt. Liuius lib. IX cap. XXXI *Inde victor exercitus Bouianum ductus. caput hoc erat Pentrorum Samnitium longe ditisſimum atque opulentisſimum armis virisque.* Quæ lectio, a Cluuerio ſollicita, Excerptis Dionyſii Halicarnaſſenſis [ed. Valeſ. p. 533] confirmatur, qui etiam Σαυνιτῶν τοὺς καλουμένους Πέντρους memorauit, id eſt *Pentros Samnites.* Alios Samnites Καρακίνους, *Caracinos*, Zonaras Tom. II pag. 51 vocat, qui

qui haud dubie ſunt Καρακῆνοι, *Caraceni*, quibus Ptolemæus Aufidenam tribuit, locatis ὑπὸ τοὺς Φρεντανοὺς, *ſubter Frentanos*. Vterque populus trans Apenninum fuerunt. nam & ibi Samnites coluerunt: plures tamen, ſeu maior pars, citra montem, aut in montibus. Circum Samnites ergo fuere Aequiculi, Campani, Hirpini, Frentani, Peligni, & qui his ſunt interpoſiti.

DIII.

Trans Apenninum extrema vrbs Samnitium, in finibus Pelignorum, *Aufidena* eſt, ad *Sagrum* flumen ſita, nunc vulgo Alfidena. Ptolemæo etiam Αὐφιδήνα, qui caput Caracenorum Samnitium conſtituit. Liuius lib. x cap. XII *Bouianum inde adgreſſus: nec ita multo poſt Aufidenam vi cepit.* Antonini iter a Mediolano ad Columnam per Picenum, licet numeris forſan parum fidei hoc loco ſit, tamen ordinem poſitionis monſtrat:

Sulmone	
Aufidenam	M. P. XXIIII
Aeſerniam	M. P. XXVIII
Bouianum	M. P. XVIII.

Oppidanos Plinius *Aufidenates* dixit lib. III cap. XII. De *Sagro* autem fluvio, cui adpoſita eſt Aufidena, Strabo lib. v pag. 167 ὁ Σάγρος ποταμὸς ὁρίζων τοὺς Φρεντανοὺς ἀπὸ τῶν Πελιγνῶν, *Sagrus fluuius dirimit Frentanos a Pelignis.* Ptolemæus vocat Σάρον, eliſa littera; ſed verior ſcriptura Strabonis, quia *il Sangro* hodieque adpellatur.

DIV.

Ad Frentanorum fines accedunt *Tifernum* & *Treuentum*. De illo Livius lib. IX cap. XLIV *Ambo* COSS. *in Samnium miſſi, quum diuerſas regiones, Tifernum Poſtumius, Bouianum Minucius petiſſent; Poſtumii prius ductu ad Tifernum pugnatum.* Et lib. x cap. XIV *Profecti conſules, in Samnium legiones ducunt. Vbi in hoſtium fines ventum eſt, vterque populabundus effuſo agmine incedit: explorant tamen latius, quam populantur. Igitur non fefellere ad Tifernum hoſtes in occulta valle inſtructi, qua ingreſſos Romanos ſuperiore ex loco adoriri parabant.* Vtroque loco, vt oppidum, eſt deſcriptum: at tertio, qui eſt eodem lib. x cap. XXX, montem ita Liuius adpellat: *Volumnius in Samnio res gerit, Samnitiumque exercitum in Tifernum montem compulſum, non deterritus iniquitate loci, fundit fugatque.* Sed potuit mons, & oppidum, & fluuius eodem nomine eſſe. Fluuium certe memorauit Mela lib. II cap. IV *Ab eo*, inquit, *Frentani iam Matrini habent ac Aterni fluminis oſtia - - - Dauni autem Tifernum amnem.* Et Plinius lib. III cap. XI *Tifernus amnis. inde regio Frentana.* Hodie vulgo dicitur *il Biferno*, ad quem haud dubie hoc oppidum fuit, ſed ſuperiorem & fontibus propinquum. Vnde Cluuerii coniectura eſt, Tifernum quondam eo loco fuiſſe, vbi nunc *Moliſe* eſt, caput ſuæ prouinciæ. Sed de Moliſe alia opinio eſt Holſtenii, quam poſt paullo proferemus.

DV.

Alterum ad Frentanorum fines oppidum, Samnitis ditionis, *Treuen-*

tum fuit siue *Triuentium*. Frontinus de Coloniis: *Treuentum* [alii libri Tereuentum] *oppidum. Ager eius in præcisuras & strigas est adsignatus post tertiam obsidionem militibus Iulianis.* Plinius lib. III cap. XII inde nominat oppidanos *Treuentinates*, ex forma *Treuentium*. Hodie dicitur *Triuento*, ad flumen *Trinium*, nunc Trigno: de quo Plinius dicto loco: *In ora, Frentanorum* [gens] *a Tiferno: flumen Trinium portuosum.*

DVI.

Tandem fuit trans montes etiam Samnitium vrbs *Bouianum*, de quo supra ex Liuii lib. IX cap. XXXI cognouimus, fuisse gentis *Pentrorum caput*: etiam in Tiferno ex cap. XLIV, *Bouianum* Minucium consulem ad oppugnandum petiisse. Et lib. X cap. XII Liuius: *Consulis clara pugna in Samnio ad Bouianum haudquaquam ambiguæ victoriæ fuit. Bouianum inde adgressus; nec ita multo post Aufidenam vi cepit.* Strabo Βοΐανον, Ptolemæus Βουίανον scripserunt. Colonia postmodum facta, eaque gemina. Plinius lib. III cap. XII *Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum vetus, & alterum cognomine Vndecumanorum.* Et Frontinus de Coloniis: *Bouianum, oppidum. lege Iulia milites deduxerunt, sine colonis.* Rigaltium ibi interpretantem potes consulere. Inde *Bouianius* formatur. Silius lib. VIII vers. 565

> - - - - - *Bouiania quique*
> *Exercent lustra.*

Situm oppidum prope Tiferni fontes ad radices Apennini, nunc quoque superstes, *Boiano* dictum vulgariter. Et hæc Samnitium fuere trans Apenninum montem.

DVII.

Cis montes prima est *Aesernia*, hodie Isernia, exiguo spatio a læua ripa Vulturni. Strabo * Ἐσερνίνα, sed verius diphthongo scribitur, vti bis in fragmento marmoris Romani apud Gruter. pag. 570 num. 10 incisum est AESERN. In nummis gentis Claudiæ est aliquis AESERNINO inscriptus, haud dubie Marcelli illius, de quo Epitoma Liuii LXXIII *Aesernia colonia cum M. Marcello in potestatem Samnitium venit.* Silius lib. V vers. 567

> *Et quos aut Rufre, aut quos Aesernia - - - misit.*

Et Ptolemæus Αἰσερνία, & emendatiores omnes codices Latini. Frontinus de Coloniis: *Aesernia colonia. deducta lege Iulia. - - - Ager eius limitibus Augusteis est adsignatus.* Sed vel additamentum hoc fuit, veteranorum forsan militum; vel renouatio coloniæ veteris, aut exstinctæ. nam ante quoque colonia fuerat, deducta Punico primo bello. Liuii epitoma XVI *Colonia Aesernia deducta est.* Et epitoma LXXII *Aesernia & Alba, coloniæ, ab Italicis obsessæ sunt.* Qui incolebant, *Aesernini* dicti. Liuius lib. XXVII cap. X *Beneuentani & Aesernini.* Et Plinius lib. III cap. XII *Esernini*, vt Harduinus edidit: & *ager Aeserninus*, Liuii X cap. XXXI, vt in Gronouii codice est.

* L. V pag. 382 e A. Sed idem V p. 364 *Aeserniam* itidem appellat.

DIIX.

Longe hinc in ortum, ſed æque propinquum Apennino, *Sæpinum* oppidum fuit, nunc Supino, prope fontes *Tamari* fluuii, Ptolemæo Σαίπινον. Liuius lib. x cap. XLIV *diuerſi, Papirius ad Sæpinum, Caruilius ad Volanam oppugnandam legiones ducunt.* Et cap. XLV *Papirio ad Sæpinum maior vis hoſtium reſtitit.* Tabula Peutingeriana ſic:

Sepinum XII *Sirpium* XVIII *Benebento.*

Oppidani *Sæpinates.* Inſcriptio vetus pag. 441 n. 4 Gruter. MVNICIPES SAEPINAT. Et p. 513 n. I MAGG. SAEPINAT.

DIX.

At *Tamarus* fluuius, qui ſupra Beneuentum in Calorem, aut ſuperiorem hoc, influit, hodieque id nomen tenet, ex Antonini itinere, a Mediolano per Picenum ad Columnam, ita eſt cognitus:

Bouiano	
Super Tamari fluuium	M. P. XVI
Ad Equotuticum	M. P. XXII

Quod autem a Sæpino in auſtrum iacet, *Sirpium*, ex ſola forte Tabula, vt oſtendimus modo, notum eſt.

DX.

Inter Venafrum & Sabati confluentem, ſupra læuam Vulturni ripam, *Alliſæ* ſunt, antiquum oppidum, quod nomen conſeruat. Liuius lib. VIII cap. XXV *Tria oppida in poteſtatem venerunt, Alliſæ, Calliſæ, Rufrium.* Et lib. IX cap. XXXVIII *C. Marcius Rutilus Alliſas de Samnitibus vi cepit.* Quod ad eumdem modum Diodorus Siculus lib. XX cap. XXXV narrauit: ὁ δὲ Μάρκιος ἐπὶ τοὺς Σαμνίτας ἀναζεύξας, Αλλίφας μὲν πόλιν εἷλε κατὰ κράτος. Ibidem Liuius cap. XLII *Q. Fabius proconſul ad vrbem Alliſas cum Samnitium exercitu ſignis collatis confligit.* Frontinus de Colon. *Alliſe oppidum, muro ductum:* ſingulari forma, vt Silius lib. VIII verſ. 536

Alliſe, & Clanio contemtæ ſemper Acerræ.

Et Ptolemæus Ἄλλιφα, *Allipha.* Meliores libri geminata littera L ſcriptum habent, quod vulgatis quibusdam eſt opponendum; præſertim quia lapides etiam conſentiunt. Gruter. p. 417 num. 3 CVR. AQVAE DVCENDAE ALLIFIS. & pag. 460 num. 9 QVAESTOR AVG. ALLIFIS. Hinc *Alliſanus* nomen gentis & poſſeſſionum. Alia inſcriptione pag. 407 num. 7 ORDO ET POPVLVS ALLIFANORVM. Et Cicero Agrar. II cap. XXV *ager Alliſanus:* & pro Plancio cap. IX *totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Alliſanus.*

DXI.

Inde in ortum hibernum eſt *Teleſia*, ſita haud procul confluentibus Vulturni Sabatique, eaque etiam nunc *Teleſe.* Ptolemæus Τελεσία. Quamvis autem ad fines poſita ſit Campaniæ; tamen in Samnio etiam ab Liuio cenſam intelligimus. Lib. XXII cap. XIII *Hannibal ex Arpis in Samnium tranſit. Beneuentanum depopulatur agrum: Teleſiam vrbem capit.* Et lib. XXIV cap. XX *Fabius in Samnium ad populandos agros, recipiendasque armis, quæ*

quæ defecerant, vrbes processit. - - - oppida vi capta, Compulteria, Telesia, Compsa, Melæ, Fulfulæ, & Orbitanium. Fuit etiam colonia eo deducta. Frontinus: *Telesia, muro ducta, colonia. a triumuiris deducta. - - - Ager eius militibus* [al. *limitibus*] *Augusteis in nominibus est adsignatus.*

DXII.

Fluuius autem *Sabatus*, qui a Beneuento delatus Vulturno miscetur, hodieque Sabato dictus, ex veteri monimento an probari possit, aut mentio eius inueniri, dubito: nisi quod Liuius in hoc tractu *Sabatinos*, populum, memorat lib. XXVI cap. XXXIII, & insequente. *Omnes Campani*, inquit, *Atellani, Calatini, Sabatini, qui se dediderunt in arbitrium ditionemque populi Romani:* vt videri possit (sicut visum est Cluuerio) oppidum flumini fuisse adpositum, forsan *Sabatiæ* nomine, vnde denominati sint *Sabatini:* sed vbi illud fuerit, si fuit, ignoratur. *Sabatus* autem fluuius apud Beneuentum excipit alium, qui *Calor* adpellatur. Liuius lib. XXIV cap. XIV *Ad Beneuentum, velut ex composito, parte altera Hanno ex Bruttiis cum magna peditum equitumque manu: altera Ti. Gracchus ab Luceria accessit, qui primo oppidum intrauit. deinde, vt Hannonem tria millia ferme ab vrbe ad Calorem fluuium castra posuisse, & inde agrum populari audiuit; & ipse egressus mœnibus mille ferme passus ab hoste castra locat.* Et lib. XXV c. XVII *Sunt qui in agro Beneuentano prope Calorem fluuium ostendant - - - -* [consulem Gracchum] *interfectum.* Signatus etiam est *Calor fluuius* in Tabula Peutingeriana. Et Vibius de Fluminibus: *Calor, Beneuenti oppido iunctus.* Dicitur & hodie *il Calore.*

DXIII.

Vrbs autem, propter quam is Sabato miscetur, *Beneuentum* vocatur, olim *Maleuentum*, a grauitate ventorum eius loci, vt Procopius lib I Goth. cap. XV interpretatur. Vetus nomen, tamquam vsitatum illo tempore, exstat apud Liuium lib. X cap. XV. *Samnitibus*, inquit, *Apuli se ante prœlium coniunxissent, ni P. Decius* COS. *iis ad Maleuentum castra obiecisset.* Antiquum oppidum adeo, vt a Diomede Troianis temporibus conditum feratur. Solinus cap. II *Notum est, a Philocteta Petiliam constitutam; Arpos & Beneuentum a Diomede; Patauium ab Antenore.* Quum colonia fieret Romana (deducta autem est A. V. CCCCLXXXV, ante Punicum primum bellum, vt ex Velleii lib. I cap. XIV adparet) mali ominis nomen in melius commutatum fuit. Plinius lib. III cap. XI *Intus in secunda regione, Hirpinorum colonia vna, Beneuentum, auspicatius mutato nomine, quæ quondam adpellata Maleuentum.* Hirpinorum dicit, quia in confinio Samnitium & Hirpinorum. Alii vero Samnio proprio adscribunt. Liuii epitoma XV *Coloniæ deductæ, Ariminum in Piceno, Beneuentum in Samnio.* Et Eutropius lib. II cap. IX *Conditæ a Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio.* Samnites etiam possederunt. Liuius lib. IX cap. XXVII *Tota deinde iam vincere acie Romanus, &, omisso certamine, cædi capique Samnites: nisi qui Maleuentum, cui nunc vrbi Beneuentum nomen est, perfugerunt.* Aucta colonia & renouata ab Augusto. Holstenius pag. 266 ex Caudino lapide:

lapide: COLONIA IVLIA CONCORDIA AVG. FELIX BENEVENTVM. Coloni dicuntur *Beneuentani.* vt in lapidibus sæpe. Vide Gruteri opus. Et p. 390 n. 1 ORDO BENEVENTANVS. Liuius lib. XXIV cap. XVI *Beneuentani omnes turba effusa quum obuiam ad portam exissent.* Et l. XXVII c. X *Beneuentani & Aesernini.* Et lib. XXII c. XIII *Hannibal ex Arpis in Samnium transit: Beneuentanum depopulatur agrum.* Quod ideo diligentius notamus, vt vel Stephanus ille Byzantius, vel epitomator eius castigetur, qui scripsit, τὸ ἐθνικὸν, Βενεβεντῖνος.

DXIV.

Inter Calatiam & Beneuentum in Appia est *Caudium*, vt Strabo ducit & Tabula itineraria. Crebra mentio est Liuii libro IX, vt cap. II *circa Caudium* [Pontius Samnitium dux] *castra locat:* & cap. IX *Nihil ad Caudium humanis consiliis gestum est:* cap. X *ductus ad Caudium exercitus:* ac cap. XII *obsides ad Caudium dati.* Frontinus de Coloniis tantummodo *oppidum* vocat, *muro ductum,* quod *a Cæsare coloniæ Beneuentanæ cum territorio suo adiudicatum* sit. Hinc *Caudinus* denominatiuum: vt *Caudinus Samnis,* Liuii lib. XXIV c. XX: &, *sicut quondam Caudini fecerunt,* Velleii lib. II cap. I: &, *Caudinum prœlium,* Cicero de Senect. cap. XII: *Caudina pax,* Liuius ineunte libro IX, & cap. VII: *Caudinæ legiones,* ibidem cap. XII. Maxime vero memorabiles Romanorum ignominia *Caudinæ Furculæ,* quas Liuius eiusdem libri cap. II & III, & lib. XXII cap. XIV nominat; siue *Furcæ Caudinæ,* vt epitomator lib. IX. quas idem dicto lib. IX cap. II sic descripsit: *altera via* [Luceriam] *per Furculas Caudinas breuior. Sed ita natus locus est: saltus duo alti, angusti siluosique sunt, montibus circa perpetuis inter se iuncti. Iacet inter eos satis patens clausus in medio campus herbidus aquosusque, per quem medium iter est. Sed antequam venias ad eum, intrandæ primæ angustiæ sunt, & aut eadem, qua te insinuaueris, retro via repetenda; aut, si ire porro pergas, per alium saltum arctiorem impeditioremque euadendum. In eum campum via alia per cauam rupem Romani, demisso agmine, quum ad alias angustias protinus pergerent, septas deiectu arborum saxorumque ingentium obiacente mole inuenere.*

DXV.

Quæ ad hodiernam locorum faciem Holstenius p. 267 adplicuit, etiam pagum ibi *Furchie* dictum superesse testatur. Prope Caudium etiam *Taburnus* mons est, de quo Vibius Sequester in Montibus: *Taburnus Samnitum oliuifer.* Gratius autem Cyneget. vers. 508 non amœnum & oliviferum describit, sed tamquam horridum & vel Furculis Caudinis congruentem,

- - - - veniat Caudini saxa Taburni,
Garganumque trucem, aut Ligurinas desuper Alpes.

de Parthico equo, molli gressui adsuefacto, sermo est, cui inuia sint hæc loca asperiora. Habet tamen & Vibius, quo se patrono tueatur. Virgilius Georg. II vers. 38

iuuat

- - - - iuuat Ismara Baccho
Conserere, atque olea magnum vestire Taburnum.

Significat aspera etiam & montuosa loca tentanda ad culturam esse. Quod vero interpretum hic, Campaniæ; ille, Apuliæ tribuit Taburnum; errant, qui auctore Gratio *Caudinus* est, prope Caudium existens in Samnio.

DXVI.

Tandem de *Saticula* aliquid dicendum est, quam licet Seruius in Aeneid. VII vers. 729 in Campania locet; verius tamen in Samnio illa censetur, quia primum Festus Pompeius exsertis verbis Samnio attribuit. *Saticula*, inquit, *oppidum in Samnio captum est, quo postea coloniam deduxerunt triumuiri M. Valerius Coruus, Iunius Scæua, & Fuluius Longus ex* S. C. *kal. Ianuar. P. Papirio Cursore C. Iunio* II COSS. Congruit calculus Paterculi lib. I cap. XIV, qui etiam annum deductæ Saticulam coloniæ notauit. Deinde Liuius lib. VII cap. XXXII idem confirmat. COSS. inquit, *ambo cum duobus ab vrbe exercitibus profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium: ille ad montem Gaurum; hic ad Saticulam castra ponunt.* Ergo in Samnio Saticula. Accedit Virgilii vox lib. VII vers. 729

- - - - pariterque Saticulus asper;

at Campani molles conditione cæli: Samnites & Hirpini duri locorum asperitate. Non ergo satis caussæ fuit, vt *Saticulam* Cluuerius prope Capuam sub monte Tifatis locaret. Quod etiam Holstenio p. 260 displicuit, cuius summi viri iudicio vtique plurimum, præsertim in rebus Italiæ, est tribuendum. Memorat præterea *Saticulam* Liuius lib. IX cap. XXII, *dictator Saticulam oppugnare adortus:* & mox de Samnitibus: *spe abiecta Saticulæ tuendæ.* Gentile *Saticulani*, Liv. lib. XXVII cap. X: & *ager Saticulanus.* lib. XXIII cap. XIV. Oppidum ipsum autem intercidit, vt nec vestigia, nec certa sedes ostendi possit. Ceterum plerisque libris Liuii, ante Gronouianam editionem *Satricula* expressum est, errore describentium, quasi cum *Satrico* oppido aliquid commune haberet: Festus autem & Velleius, vt vidimus *Saticula*; Virgilius *Saticulus*; Diodorus Siculus lib. XIX cap. LXXII & Stephanus Σατικόλα scripserunt.

DXVII.

Restant alia incertæ positionis loca, solis nominibus ex Liuii historiis cognita. Lib. X cap. XLV *Caruilius* [COS.] *Volanam, & Palumbinum, & Herculaneum ex Samnitibus ceperat: Volanam intra paucos dies: Palumbinum eodem quo ad muros accessit: ad Herculaneum bis etiam signis collatis ancipiti prœlio, & cum maiore sua quam hostium iactura. dimicauit. Castris deinde positis, mœnibus hostem inclusit: oppugnatum oppidum, captumque. In his tribus vrbibus capta aut cæsa decem millia hominum.* Herculaneum quidem in Tabula videtur corrupte significari, qua infra vocem *Aeras*, seu potius *Aecas*, scriptum est *Hercul9 rani:* sed ita turbata ibi itinera sunt, vt locus certus adsignari nequeat. Addo ex lib. IX cap. XXXI *Cluuiam*, de qua æque nihil certi constat. *In Samnio*, inquit Liuius, *Cluuiam, præsidium Romanum, quia nequiuerat vi capi, obsessum fame in deditionem acceperant*

Samni-

Samnites. Et post paucissima interiecta: *Iunius nihil antiquius oppugnatione Cluuiana ratus, quo die adgressus est mœnia, vi cepit.*

DXIIX.

Idem lib. XXIV cap. XX *Fabius in Samnium ad populandos agros, recipiendasque armis, quæ defecerant vrbes, processit. - - - Oppida vi capta: Compulteria, Telesia, Compsa, Melæ, Fulfulæ & Orbitanium.* E quibus *Telesia* & *Compsa* alibi explicantur: *Fulfulæ* & *Orbitanium* penitus ignota: *Compulteriam* quidem, quæ etiam lib. XXIII cap. XXXIX memoratur; vult Holstenius ostendere in loco *S. Maria de Couultere:* & *Melas* putat ad *Molise,* nobilem vrbem, referri posse. quod si est, cadit Cluuerii supra data de Molise coniectura. Sed nihil certiores reddimur, quia utrobique etiam coniectura Holstenius ductus est. Liuius etiam lib. XXVII ineunte: *Marcellus Maroneam & Meles de Samnitibus vi cepit.* Maroneam non nouimus: Meles haud dubie *Melæ* sunt, quas modo contemplati sumus. Tandem in Samnio etiam fuit *Murgantia.* Liuius lib. X cap. XVII *P. Decius, adprobantibus cunctis, ad Murgantiam, validam vrbem, oppugnandam ducit.* Stephani epitomator, Μοργέντιον, πόλις Ἰταλίας. λέγεται καὶ Μοργεντία, *Morgentium vrbs Italiæ: dicitur etiam Morgentia.* Fuisse autem in Samnio, ex P. Decii adhortatione, quæ proxime antecessit, clarum est. *Quid per agros,* inquit, *vagamur, vicatim circumferentes bellum? quin vrbes & mœnia adgredimur. nullus iam exercitus Samnio præsidet. cessere finibus, ac sibimet ipsi exsilium consciuere.* Et initio cap. XVIII *Dum ea in Samnio gererentur.* Quo autem loco in Samnio fuerit, definire non possumus. Addo æque incerta ex eodem lib. X cap. XXXIX *Duroniam* & *Cominium,* quæ Samnitium fuerunt, incertum autem, vtrum intra proprium Samnium, an in finitima regione, armis illorum detenta. Quod vero *Cominium* tum ibi, tum præcipue cap. XLIII multum cum Aquilonia Hirpinorum coniungitur, etiam a Samnitibus possessum; vel in Hirpinis situm fuisse, vel in limite horum & Samnitium, probabile est.

HIRPINI.

DXIX.

Hirpini Samnitibus proximi & generis ortu, & situ locorum. nam & ipsi origine Samnites sunt. Strabo sub finem libri V Ἑξῆς εἰσὶν Ἱρπινοὶ, κᾀυτοὶ Σαυνῖται, *Sequuntur Hirpini, qui & ipsi Samnites sunt.* Quod vero addit de lupo, qui *Hirpus* Samnitium lingua dicatur, coloniæ illius deductore; fabulæ quam historiæ est similius. Picentinos a meridie attingunt: ab ortu Apulos: a septemtrione Apenninus obiacet & pars Samnitium, qui & cetera ab occidente cingunt. Rigantur *Sabato* & *Calore* fluminibus, supra in Beneuentano confluente explicatis. Oppida sunt

DXX.

Abellinum, hodie Auellino, Ptolemæo Ἀβέλλινον, ad Sabatum fluuium fontibus propinquiorem. Frontinus principio libelli de Coloniis: *Abellinum,*

linum, muro ducta colonia: lege Sempronia deducta. Ager eius veteranis est adsignatus. Hinc Plinio sunt lib. III cap. XI *Abellinates cognomine Protropi*, & hi in Hirpinis sunt: a quibus ipse distinguit ibidem *Abellinates cognominatos Marsos*, qui ad Marsos etiam pertinent.

DXXI.

In ortum hinc *Aeculanum* recedit, quod Fricento Cluuerius interpretatur, Holstenius circa Mirabellam ponit. Ptolemæus Αἰκελάνον. Appianus lib. I Ciuil. p. 643 Σύλλας ἐς ἔθνος ἕτερον Ἱρπίνους μετεστρατοπέδευε, καὶ προσέβαλε Αἰκελάνον, *Sulla inde in Hirpinos, aliam gentem, mouit, & Aeculanum oppugnare cœpit.* An etiam Cicero eius meminerit, lis est. Attico lib. XVI epist. II scripsit: *V kal. in Pompeianum cogitabam: inde Aculanum.* alii *Acculanum.* Sic veteres libri & vulgati: ideoque multi *Aeculanum* Hirpinorum intelligunt. Coniecerat Manutius, forte *Herculanium*, quod a Pompeiis non longe abest, legendum esse, idque post multis editionibus, Bruti, Bosii, Gruteri, est receptum. Ais: quid Ciceroni cum Hirpinis? at prædixerat, *Brundisium cogito*, quo iter ex Campania per Samnium & Hirpinos vtique ferebat. Græuius & Gronouius antiquam lectionem reduxerunt. Scribitur etiam contracte *Aeclanum.* Inscript. Grut. p. 446 n. 7 R. P. AECLANENSIVM. Et Antoninus itinere a Beneuento Tarentum *Aeclanum*, vt A. Schottus; seu *Eclano*, vt Aldus & Simlerus ediderunt: quod etiam Tabula Peutingeriana ita expressum est.

DXXII.

Supra Aeculanum Cluuerius *Taurasinos campos*, ad Sabatum vsque fluuium, cum oppido *Taurasio*, quod falso ex Plinio probat, qui lib. III c. XI nihil eius nominis habet. Addit Florum lib. I cap. XVIII in bello Pyrrhi dicentem: *Lucaniæ suprema pugna sub Arusinis, quos vocant, campis.* vbi vult *Taurasinis* legi, quod contra fidem codicum est omnium. Firmat veterem lectionem etiam Frontinus lib. IV Strategem. cap. I num. 13 de eodem Pyrrhi prœlio: *Romani deinde, victo eo in campis Arusinis, circa vrbem Statuentum castris eius potiti.* Quod insolens nomen *Statuentum*, quidam *Beneventum* supposuerunt, quibus Flori *Lucania* nouam difficultatem mouet. Maxime vero, quod Cluuerius contendit, videtur Liuius lib. XL c. XXXVIII probare. *Ager*, inquit, *publicus populi Romani erat in Samnitibus, qui Taurasinorum* ** *traducere Ligures Apuanos vellent*, & reliqua. Mancum locum alii aliter supplere conati sunt: alii dubitant de *Taurasinorum*, quo innixa caussa est, vocabulo, quia vet. ed. *Tauraninorum*, quasi a *Taurania*, præ se fert, quod oppidum Stephanus habet, & Plinius in iis ponit Campaniæ, quæ olim perierunt, lib. III cap. V. Est quidem Ταυρασία, πόλις Κελτική, *Taurasia, vrbs Gallica* in Appiani Hannibalico pag. 546, sed vt ratio itineris ostendit, in Transpadana: vnde Taurinorum vrbem multi significari suspicantur.

DXXIII.

Ad Hirpinorum limitem aquilonalem attingit oppidum *Equus Tuticus*, id est *Equus magnus*, vt Hierosolymitani itinerarii auctor interpretatur. Antoni-

Antoninus autem aliquot itineribus *Equum Tuticum* adpellat, quod nomen etiam in Tabula est, sed biuocali scriptum *Aequo tutico.* Memorauit Cicero ad Attic. lib. VI sub initium epistolæ I. *Scire vis,* inquit, *tuas ego quas acceperim. Omnes fere, quas commemoras, præter eas, quas scribis Lentuli pueris & Equotutico & Brundisio datas.* Ptolemæus tantummodo Τεύτικον scripsit, posthabito nomine priore. Situm in via, quæ Beneuento Brundisium fert, quod Horatii itinere non minus, quam Antonini itinerario constat. Ille sæpe dicta satyra V libri I non quidem nominat, quod vox inepta versui; describit autem & situm & naturam loci satis luculente:

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis perfacile est. Venit vilissima rerum
Heic aqua: sed panis longe pulcherrimus.

A villa *Triuici* egressus in hoc oppidulum rheda vectus peruenit, quod Ariano censet Cluuerius esse. Ipsum autem *Triuicum,* quod solus Horatius nominauit, cum Treuico, episcopali in eo tractu oppido, quis negabit conuenire?

DXXIV.

Vlteriores *Aecæ* sunt, nunc Troia, vt tam ex itinerariis, quam chronico veteri probat Holstenius. In Tabula & Hierosolymitano *Aecas* scriptum: in Antonini itinere ab Equotutico, *Ecas,* ab illo XVIII millibus passuum remotas. Gentile *Aecanus.* Plinius lib. III cap. XI *Aecani,* diuersi ab *Aeculanis,* ibidem etiam nominatis. Vetus inscriptio (Grut. pag. 444 n. 5) CVRAT. REIP. AECANORVM.

DXXV.

Hinc XIX millibus, Canusium versus, quod ex itinere ab Equotutico Hydruntum intelligimus, est *Herdonia,* nunc Ardona, non Cedogna, quod Cluuerius volebat. Liuius lib. XXV cap. XXI *Circa Herdoniam Romanæ legiones & prætor Fuluius erant.* Et lib. XXVII cap. I *nequaquam inde tantum gaudium fuit, quanta clades intra paucos dies accepta est haud procul ab Herdonia vrbe.* Appianus Hannibal. p. 587 Φούλβιος Ρωμαίων ὕπατος Ἑρδονίαν ἐπολιόρκει, *Fuluius, Rom. consul, Herdoniam obsidebat.* O magno scribendum erat Ἑρδωνία. nam Silius Italicus lib. VIII vers. 568 produxit.

- - - - *quosue*
Obscura incultis Herdonia misit ab agris.

Itinerario Antonini & Tabula plurale est *Erdoniæ.* Itinere ab Equotutico Hydruntum:

Equotutico	
Ecas	M. P. XVIII
Erdonias	M. P. XVIIII
Canusium	M. P. XXVI.

DXXVI.

Ad Apuliæ fines vrbs *Aquilonia,* Holstenio iudice nunc Cedogna, prope *Aufidum* amnem. Liuius lib. X cap. XXXIX *Papirius Aquiloniam, vbi*

summa rei Samnitium erat, peruenit. Multa eius quoque in sequentibus mentio, cap. XLIII & XLIV. Ptolemæus in Hirpinis Ἀκυϊλωνία. Oppidani Plinio lib. III cap. XI *Aquiloni*, quod Cluuerio truncatum videtur ex *Aquilonienses.*

DXXVII.

Non longissime abhinc videtur *Cominium* fuisse, quod vulgo ponunt in Samnio, malim in Hirpinis, quia Liuius dicto loco cum *Aquilonia* coniungit, sita in extremo Hirpinorum limite: quamuis vtrumque oppidum Samnites belli tempore armis tenuerunt. Liuii verba ex c. XLIII libri X ad iudicandum proferre, fortasse non alienum videbitur. *Sic*, inquit, *ad Cominium, sic ad Aquiloniam gesta res. Inde medio inter duas vrbes spatio, vbi tertia exspectata erat pugna, hostes non inuenti, septem millia passuum quum abessent a Cominio, reuocati ab suis, neutri prœlio occurrerunt. Primis ferme tenebris, quum in conspectu iam castra, iam Aquiloniam habuissent, clamor eos vtrimque par accidens sustinuit.* Lege reliqua. Et cap. XLIV *Vterque ex alterius sententia consul captum oppidum diripiendum militi dedit: exhaustis deinde rebus, ignem iniecit, eodemque die Aquilonia & Cominium deflagrauere.*

DXXIIX.

In illo tractu forsan *Callifæ* etiam fuerunt, a Liuio lib. VIII cap. XXV memoratæ. *Tria*, inquit, *oppida in potestatem venerunt, Allifæ, Callifæ, Rufrium.* De primo supra diximus in Samnio: alterum quo situ fuerit, non liquet. Sunt qui in oppidulo *Carife* quærant, sono forsan ducti non plane abhorrente. Quod vero tertium in Hirpinis extremis fertur esse; medium quoque in illis fuisse, vero non est absimile.

DXXIX.

In medio fere Hirpinorum lacus est graueolens *Amsancti* olim dictus, siue *Ampsancti*, nunc Mufiti, quod a *Mephiti* est, putore, aut dea tetri odoris, quæ culta ibidem fuit. Cicero lib. I de Diuinat. c. XXXVI *Quid enim? non videmus quam sint varia terrarum genera? ex quibus & mortifera quædam pars est, vt & Ampsancti in Hirpinis, & in Asia Plutonia.* Et Plinius lib. II cap. XCIII *In Hirpinis Ampsancti, ad Mephitis ædem, locus, quem qui intrauere, moriuntur.* Virgilius lib. VII vers 563

Est locus Italiæ medio sub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Amsancti valles. - - - -
Hic specus horrendum, sæui spiracula Ditis,
Monstratur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces.

Scilicet hanc voraginem ad inferos vsque patere, finxerunt poetæ. Idcirco Claudianus lib. II de Raptu, sub finem, Proserpinæ nuptiis feriatos & lætatos inferos describens, dixit etiam

Tunc & pestiferi pacatum flumen Auerni

Innocuæ

Innocuæ transitis aues, flatumque repressit
Amsanctus: tacuit fixo torrente vorago.

DXXX.

Iuxta lacum, fanum fuit *Mephitis*, quod numen putori arcendo præsidere crediderunt. Plinius iam dicto loco, *ad Mephitis ædem.* Culta & alibi fuit, vt Cremonæ. Tacitus III Hist. cap. XXXIII *Quum omnia sacra profanaque in igne considerent, solum Mephitis templum stetit ante mœnia, loco, seu numine defensum.* Deinde μετωνυμικῶς ipsa exhalatio grauis atque pestilens *Mephitis* vocata. Virgilius VII vers. 84 de Tiburtini agri nemore & fonte Albunea:

- - - - *nemorum quæ maxima sacro*
Fonte sonat, sæuamque exhalat opaca mephitim.

DXXXI.

In austrum vergunt cetera. Ex his *Romulea* oppidum est, quam Liuius lib. X cap. XVII a Samnitibus possessam scribit. Decii consulis oratione: *Ad Romuleam vrbem hinc eamus, vbi vos labor haud magnus, præda maior manet.* Subdit Liuius: *Diuendita præda, vltro adhortantes imperatorem, ad Romuleam pergunt. - - - captum oppidum ac direptum est, ad duo millia & CCC occisi.* Stephani epitome: Ρωμυλία, τῶν ἐν Ιταλίᾳ Σαυνιτῶν πόλις, *Romulia, Samnitum in Italia oppidum.* Sæpe autem Hirpini cum Samnitibus censentur, quos & loco & origine attingunt. Itinerario & Tabula est *Subromula*, vt aliis quoque locis præpositio adiicitur: aut, vt diuersorium proximum oppido, siue *sub Romula* situm, significetur. Ex quibus simul locus & distantia intelligitur. Vtroque Antonini itinere a Beneuento, & Hydruntum & Tarentum directo,

Aeclanum	M. P.	XXV
Subromulam	M. P.	XXI
Pontem Aufidi	M. P.	XXII
Venusiam	M. P.	XVIII.

DXXXII.

Prope fontes Aufidi amnis vrbs *Compsa* est, nunc Conza. Et Ptolemæus Κόμψα, sed in Lucanis ponit, quorum finibus propinqua est. Sed Hirpinorum fuisse, clare testatur Paterculus lib. II c. LXVIII *Milo Compsam in Hirpinis oppugnans, ictusque lapide, tum P. Clodio, tum patriæ, quam armis petebat, pœnas dedit.* Et Liuius lib. XXIII ineunte: *Hannibal post Cannensem pugnam - - - - accitus in Hirpinos a Statio, pollicente se Compsam traditurum.* Qui colebant *Compsani* dicti Plinio lib. III cap. XI. Et Liuius eodem principio: *Compsanus erat Trebius, nobilis inter suos.*

DXXXIII.

Tandem in extremo Hirpinorum vltra Compsam Cluuerius *Rufrium* Liuii, quod, & *Rufræ* Virgilii, idem ipsi oppidum est, cuius ductu nescio, collocauit. Nos, Holstenium sequuti, Rufras a Rufrio supra separauimus, vt, illis Campaniæ vindicatis, sicut vindicauimus, *Rufrium* solum superstit inuesti-

inueſtigandum. De hoc Liuius lib. VIII cap. XXV *Eodem tempore etiam in Samnio res proſpere geſta. tria oppida in poteſtatem venerunt, Alliſæ, Calliſæ, Rufrium.* Samnio attribuit, ſed laxis finibus deſcripto, vt Hirpinos etiam, qui ortu Samnites ſunt, comprehendat. An ſit oppidum quod hodie Ruuo vocatur, quod credit Cluuerius; iudicent peritiores illarum regionum.

FRENTANI.

DXXXIV.

Samnitum progenies altera *Frentani.* Strabo lib. V pag. 166 Φρεντανοὶ, Σαννιτικὸν ἔθνος, *Frentani, gens Sammitica.* Oram maris ſuperi incolebant ab *Aterno* fere ad *Frentonem* amnem, a quo nomen habent. Plinius autem videtur *Tiferno* amne finire lib. III c. XI. *Flumen,* inquit, *portuoſum Frento, Teanum Apulorum; itemque Larinatum Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana.* Et cap. XII *Sequitur regio quarta gentium vel fortiſſimarum Italiæ. In ora, Frentanorum, a Tiferno.* At ipſe cap. XI *Larinates,* trans Tifernum colentes, cognominauit *Frentanos:* & Ptolemæus Larinum in Frentanis mediterraneis cenſet. Olim ergo *Frentonem* amnem *Frentanorum,* quos denominat, fuiſſe, vtique ſimillimum veri eſt, quamquam aliquando mutata res in gratiam Apulorum fuerit. Flumina ergo Frentanorum poſt *Aternum,* de quo ſupra in Veſtinis & Marrucinis actum, ſunt, *Sagrus,* & *Trinius,* & *Tifernus,* de quibus in Samnio diximus: & tandem *Frento,* terminus.

DXXXV.

Oppidorum primum eſt ab Aterno fluuio *Ortona,* Græcis ὄρτων, virili genere. Strabo lib. V pag. 167 Μετὰ δὲ Ἄτερνον Ὄρτων, ἐπίνειον Φρεντανῶν, *Poſt Aternum Orton eſt, nauale Frentanorum.* Atque ita etiam Ptolemæus ſcripſit, quamquam perperam Pelignis adiudicauit. Plinius lib. III c. XII *Frentanorum* [gens] *a Tiferno: flumen Trinium portuoſum. Oppida Hiſtonium, Buca, Ortona: Aternus amnis.*

DXXXVI.

Hanc inter & Sagrum fluuium, ſed paullo intus, eſt *Anxanum* oppidum: vulgo nunc l'Anciano, ſiue Lanciano. Ptolemæus lib. III cap. I Φρεντανῶν μεσόγειοι [πόλις] Ἄγξανον, Λάρινον, *Frentanorum mediterraneæ vrbes Anxanum, Larinum.* Incolæ *Anxani* Plinio auctore, qui lib. III cap. XII *Intus Anxani, cognomine Frentani.*

DXXXVII.

Dein *Sagrus* fluuius eſt, nunc Sangro, Straboni Σάγρος, qui vero male inter Aternum & Ortonam ponit: Ptolemæo Σάρος, qui etiam falſo Pelignis oſtia adſignat: Vibio dictus *Saron Adriæ,* ſubaudi flumen. De hoc ſupra etiam in Samnio, ex cuius montibus decurrit, diximus. Inter Sagrum & *Trinium* flumen eſt oppidum ad mare ſitum *Hiſtonium.* Mela lib. II cap. IV *Frentani tenent vrbes Bucam & Hiſtonium.* Ptolemæus in

Frenta-

Frentanis maritimis ἴςόνιον. Situm Tabula vetus Auguſtana oſtendit hoc ordine:

Ortona XI *Anxano* III *Annum* IV *Pallanum* XII *Iſtonium.*

De flumine, quod ex interuallo ſequitur, *Trinio* dicto, nunc Trigno, ita Plinius lib. III cap. XII *In ora, Frentanorum* [gens] *a Tiferno: flumen Trinium portuoſum.*

DXXXIIX.

Poſt hoc flumen, ſeu inter illud & Tifernum, *Buca* oppidum, itidem ad mare. Strabo dicto loco: ὄρτων ἐπίνειον Φρεντανῶν, καὶ Βῦκα, καὶ αὐτὸ Φρεντανῶν, *Ortona, nauale Frentanorum; & Buca, ipſa quoque Frentanorum.* Plinius de Frentanis: *oppida, Hiſtonium, Buca, Ortona.* Pomponius: *tenent vrbes Bucam & Hiſtonium.* Sed Plinius peruertit ordinem, qui eſſe debet: *Buca, Hiſtonium, Ortona.* Ptolemæus quoque inter Tiferni oſtia & Hiſtonium locauit. Strabo Bucam dicit ὅμορον, *conterminam* Teano Apulo. At duo flumina, Tifernum & Frento, interlabuntur, & inter illa non mediocre ſpatium.

DXXXIX.

Poſt Tifernum, ſeu iuxta dextram ripam illius, *Larinum* eſt, hodie Larina vulgo, intus ſitum & a Ptolemæo in μεσογείοις, *mediterraneis* Frentanorum, poſitum Λάρινον, *Larinum.* Cicero pro Cluentio c. IX *quum alter eius filius Teani Apuli, quod abeſt a Larino decem & octo millia paſſuum, apud matrem educaretur.* Mela lib. II cap. IV *Cliterniam, Larinum, Teanum oppida* Daunis Apulis attribuit: quem Plinius ſequutus eſt, in Tiferno amne Frentanorum limitem conſtituens. Supra autem oſtendimus, quare ad Frentonem vsque Frentanorum limitem, vbi olim fuerat, malimus continuatum. Municipium Larinum fuit. Cicero dictæ orationis cap. V *A. Cluentius Auitus, pater huiuſce, homo non ſolum municipii Larinatis, ex quo erat, ſed etiam regionis illius & vicinitatis, virtute, exiſtimatione, nobilitate facile princeps.* Gentile enim *Larinas* eſt, plur. *Larinates.* Silius lib. XV verſ. 565

Quaque iacet ſuperi Larinas accola ponti.

Et Plinius lib. III cap XI *Larinates, cognomine Frentani.* Vbi autem alterum Larinum, hoc diſcretum cognomine, ſit, nondum liquet: niſi *Larinates* Silii lib. VIII verſ. 403, cum Venafranis & Arpinatibus coniunctos, huc pertrahere velis, quos poſſis etiam *Lirinates* legere. Amplum territorium ciuitatis, vt vel ſolum cum regionibus cenſeatur. Cæſar I Civ. cap. XXIII *per fines Marrucinorum, Frentanorum, Larinatium in Apuliam pervenit.*

DXL.

De *Cliternia*, quam Plinius & Mela his adiiciunt, nihil certi habemus, & locus ei ſola coniectura definitur. Melæ hic eſt ordo: *Dauni* [habent] *Tifernum amnem, Cliterniam, Larinum, Teanum, oppida:* Plinius autem ſic cap. XII *Flumen portuoſum Frento, Teanum Apulorum: itemque Larinatum Cliternia: Tifernus amnis. Inde regio Frentana.* Vnde de amne etiam

Frento-

Frentone, nunc *il Fortore* dicto, iudicatur. nec enim alius ibi *portuosus* est, vt Frentonem Plinius signauit.

A P V L I A,

Cuius partes DAVNIA & PEVCETIA.

DXLI.

Ad vlteriora Italiæ, quæ Græciam propius spectant, pedetentim nunc adeundum est. Non autem vno nomine ille tractus qua totus, qua partes insignitur, sed quidam omnem vocant *Iapygiam*, poetæ præsertim & nonnulli ex historicis Græcis: ceteris *Iapygia* sola est peninsula illa, ex qua in Græciam diuersis portibus traiicitur: quæ etiam *Messapia*, & *Calabria*, & *Ager Salentinorum* adpellatur: in quibus alii denuo distinguunt, præsertim inter Calabriam & Salentinorum regionem. Quidquid autem extra peninsulam in hoc tractu est, a Frentone flumine ad Brundisium vsque & Tarentum, Romanis APVLIA Latino ore dicebatur. Sed antiquorum testimoniis hæc singula comprobemus.

DXLII.

Polybius lib. III cap. LXXXVIII de Hannibale: διελθὼν καὶ καταφθείρας τήν τε Πρετετιανὴν, καὶ τὴν Αδριανὴν, ἔτι δὲ τὴν Μαρρυκίνην καὶ Φρεντάνην χώραν, ὥρμησε ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὴν Ιαπυγίαν. ἧς διῃρημένης εἰς τρεῖς ὀνομασίας, καὶ τῶν μὲν προσαγορευομένων Δαυνίων, τῶν δὲ [Πευκετίων, καὶ τῶν] Μεσσαπίων, εἰς πρώτην ἐνέβαλε τὴν Δαυνίαν. *Pertransiens & vastans Prætutianum Hadrianumque agrum, etiam Marrucinorum & Frentanorum; in Iapygiam, continuans iter, inuasit. Quæ tribus nominibus distincta est, Dauniorum, Peucetiorum & Messapiorum. Hannibal autem primam impetiit Dauniam.* Priores partes vno nomine APVLIAM Romani adpellauere. Strabo lib. VI pag. 291 οἱ ἐπιχώριοι πᾶσαν τὴν μετὰ τοὺς Καλαβροὺς Απουλίαν καλοῦσι, *Incolæ, quidquid huius regionis post Calabros est, Apuliam adpellitant.* Poetæ vero & has sæpe partes, perinde vt Polybius, *Iapygiam* dixerunt laxiore vsu vocabuli adsumto. Virgilius lib. XI vers. 247 de Diomede:

Ille vrbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis aruis.

Garganus autem mons in Apulia citeriore siue Daunia est, & nihilominus *Iapyx* cognominatur. Silius lib. I vers. 50

Dum Cannas tumulum Hesperiæ, campumque cruore
Ausonio mersum sublimis Iapyga cernam.

Etiam lib. III vers. 708 Cannensem agrum *Iapyga campum* dixit: & lib. VIII vers. 223

Celsus Iapygios qua se Garganus in agros Explicat.

Straboni vero, principi geographorum, Iapygia eadem est quæ Messapia, peninsula videlicet a Tarento & Brundisio ad Iapygium seu Salentinum promontorium procurrens. Ait enim lib. VI pag. 191 συνεχὴς δ᾽ ἐστὶν ἡ Ιαπυγία· ταύτην δὲ καὶ Μεσσαπίαν καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες, [Italiam vsque Metapontum

tum explicatam] *continenter ſequitur Iapygia, quam & Meſſapiam Græci dixerunt.* Sed Apulia nunc nobis curæ eſt, inter Frentanos contenta & Calabros: lata autem a mari Hadriatico vſque Lucanos.

DXLIII.

Nobiliſſimus Apuliæ fluuius eſt *Aufidus,* quem ſupra, principio huius de Italia capitis, pag. 506 deſcripſimus, e quibus tantummodo pauca Horatii, ex lib. IV oda XIV, repetemus:

Sic tauriformis voluitur Aufidus
Qui regna Dauni præfluit Appuli.

Appuli, geminata littera, porrigendæ ſyllabæ cauſſa, quæ per ſe correpta eſt, vt ex eiusdem poetæ lib. III oda IV patet:

Me fabuloſæ Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo, fatigatumque ſomno
Fronde noua puerum palumbes Texere.

Lapides etiam P ſimplici ſcriptum hoc nomen exhibent. Gruter. pag. 14 n. 12 EX APVLIA: & pag. 411 n. 1 CALABR. ET APVLIAE.

DXLIV.

Alter fluuius qui apud Sipontum effunditur, eſt *Cerbalus,* nunc Cervaro, de quo Plinius lib. III cap. XI *amnis Cerbalus, Dauniorum finis.* Finis Dauniæ, ſed intus forſan, vbi ab Hirpinis diſtinguit, in illorum natus montibus: quum procurrit, adeo non finis eſt, vt mediam Dauniorum regionem ſecet. Limes autem Dauniæ eſt paullo vltra amnem Aufidum conſtituendus, vt *Canuſium* etiam Dauniis, & *Venuſia,* vindicentur. Inde *Peucetii* Apuli incipiunt, qui reliqua vſque Calabriam occupauerunt. Strabo dicto lib. VI p. 191 ὑπὲρ τούτους [Καλαβροὺς] πρόσβοροι Πευκέτιοί τέ εἰσι καὶ Δαύνιοι, *ſuper Calabros, ſeptemtrionem verſus, ſunt Peucetii: deinde Daunii.* Itaque in duas partes diuiſa fuit Apulia, *Dauniam,* Frentanis conterminam; & *Peucetiam* alteram, Calabriæ fines attingentem.

DXLV.

DAVNIAE Apuliæ nomen a priſco rege *Dauno* eſt, ſocero Diomedis. Horatius lib. III oda vltima:

- - *qua violens obſtrepit Aufidus,*
Et qua pauper aquæ Daunus, agreſtium
Regnator populorum.

Mela, Plinius, Ptolemæus oppida illius deſignant, & hic quidem diſtincte maritima primum, *Salapiam, Sipuntem* (Σιποῦς recto caſu) *Apeneſtas, montem Garganum, Hurium,* Græce Ὕριον: & mediterranea, *Teanum, Nuceriam, Vibarnum, Arpos, Erdoniam, Canuſium.* Pomponius Mela ita: *Dauni* [habent] *Teanum oppidum, montemque Garganum. Sinus eſt continuo Apulo litore incinctus, nomine Vrias, modicus ſpatio pleraque aſper acceſſu. Extra, Sipuntum, vel, vt Graii dixere, Sipûs; & flumen, quod Canuſium attingens, Aufidum adpellant.* Et Plinius lib. III cap. XI *Hinc Apulia Dauniorum cognomine, a duce Diomedis ſocero: in qua oppidum Salapia; Sipontum, Vria:*

amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agasus, promontorium montis Gargani, portus Garnæ, lacus Pantanus - - - Teanum Apulorum. Reliqua infra in *Luceria* trademus.

DXLVI.

Primum post Frentonem, quod flumen Frentanos ab Apulis separat, est *Teanum*, quod simpliciter *Teanum* iam Mela dixit & Ptolemæus: cum cognomine Plinius *Teanum Apulorum:* Strabo lib. VI pag. 197 τὸ Ἄπουλον Τέανον, ὁμώνυμον τῷ Σιδικινῷ. *Teanum Apulum, eiusdem nominis, quo Sidicinum.* Addit, ἐν μεσογαίᾳ. *in mediterraneo* situm. Vestigia eius adparent ad Frentonem XVI millibus supra ostium, qui locus hodie *Ciuita*, vel *Ciuitate* adpellatur, quod medio æuo Teani nomen fuit, & *Ciuitatensis* episcopus in actis Beneuentanæ ecclesiæ, cui Teanensis subiecta fuit, adhuc legitur, Holstenio teste pag. 279. Gentile *Teanenses.* Liuius lib. IX cap. XX *Ex Apulia Teanenses Canusinique, populationibus fessi, obsidibus L. Plautio* COS. *datis, in deditionem venerunt.*

DXLVII.

Superior prope idem flumen fuit vrbs *Gerion*, vt Gruterus legit; siue *Gerunium*, vt Polybius, quod Gronouius nomen etiam Liuio reddendum censet: siue *Geronium*, vt in Tabula Peutingeriana est, idque VIII millibus a *Teneapulo*, hoc est *Teano Apulo*, diiunctum. Liuius lib. XXII cap. XVIII *Ex Pelignis Pœnus flexit iter, retroque Apuliam repetens, Geronium peruenit, vrbem metu, quia collapsa ruinis pars mœnium erat, ab suis desertam.* Et Polybius lib. III cap. C ἐν τῇ περὶ τὴν Λουκερίαν καὶ τὸ καλούμενον Γερούνιον χώρᾳ, *in agro circa Luceriam & Gerunium.* Et lib. V cap. CVIII *Hannibal* ἔμελλε περὶ τὸ Γερούνιον τῆς Δαυνίας ποιεῖσθαι τὴν παραχειμασίαν, *circa Gerunium Dauniæ hiematurus erat.* Coniiciunt eruditi viri, esse in loco, vbi nunc *Tragonora.*

DXLIIX.

Interius recedit *Luceria*, fere ad fines Hirpinorum, colonia Romana. Plinius III cap. XI *Dauniorum, præter supra dicta, coloniæ, Luceria, Venusia.* Ptolemæus autem Venusiam Peucetiis adscripsit. De *Luceria*, & eius antiquitate, præclare Strabo lib. VI pag. 196 πολλὰ δείκνυνται τῆς Διομήδους ἐν τούτοις τοῖς τόποις δυναστείας σημεῖα. Ἐν μὲν τῷ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερῷ τῆς ἐν Λουκερίᾳ παλαιὰ ἀναθήματα· καὶ αὕτη δ' ὑπῆρξε πόλις ἀρχαία Δαυνίων, νῦν δὲ τεταπείνωται. *Multa exstant Diomedis imperii in ea regione vestigia, vt sunt Luceriæ in Mineruæ templo antiqua donaria. Fuit enim illa vetus vrbs Dauniorum: nunc autem tenuis facta.* Et Cicero meminit pro Plancio cap. LXIX. *Teano Apulo*, inquit, *atque Luceria equites Romanos, honestissimos homines, laudatores videtis.* Ptolemæi est Νουκερία Ἀπουλῶν, *Nuceria Apulorum*, errore litteræ, an temporis illius consuetudine, incertum est. nam in Cispadana Gallia idem *Nuceriam* scripsit, quæ adhuc vulgo *Lucera* est, vel aliorum ore *Luzzara.* Cuius forte caussa Aurelius Victor de illustribus in Postumio, nostram cognomine distinxit. *Ille*, inquit, [Pontius Telesinus] *simulatos transfugas misit, qui Romanos docerent, Luceriam Apulam a Samnitibus obsideri.* In Tabula quoque cum cognomento *Nucerie Apule* scriptum exstat,

littera

littera N, vti Ptolemæus ſcripſerat. In nummis LOVCERIA ſcribi, oſtendit Holſtenius ad Stephanum. Gentile *Lucerini* apud Liuium lib. XXVII cap. X. Nunc vrbs *Lucera* & *Nocera* vocatur.

DXLIX.

Abhinc in ortum hibernum, prope Cerbalum amnem, Cluuerius *Ardoneas* Liuii ponit ex lib. XXIV cap. XX. Verba ſunt: *Et a Q. Fabio, cui circa Luceriam prouincia erat, Accua oppidum per eos dies vi captum: ſtatiuaque ad Ardoneas communita.* Hanc Ardonam vult eſſe, ſed diſtinctam ab *Herdonea* eiusdem lib. XXVII cap. I. At eadem eſt Herdonea, Ardona hodierna, Ptolemæi in Apulis Ἐρδωνία, Ardoneæ Liuii, & Κερδωνία Strabonis, praue ſcriptæ. Vide Holſten. p. 281. De Herdonia autem in Hirpinis actum, quam ſi quis in Apulia cenſeri malit, nos facile conſentientes habet. Nam ibi ordinem Gruteri ſequebamur.

DL.

A Luceria in ortum æſtiuum ſiti ſunt *Arpi*, nobilis vrbs, quæ & *Argos Hippium* olim, & *Argyripe* dicta. Plinius dicto loco: *coloniæ, Luceria, Venuſia: oppida, Canuſium, Arpi, aliquando Argos Hippium Diomede condente, mox Argippa dictum.* Virgilius lib. XI verſ. 242

Vidimus, o ciues, Diomedem, Argiuaque caſtra, &c.
Ille vrbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis agris.
Poſtquam introgreſſi, & coram data copia fandi,
Munera præferimus, nomen patriamque docemus,
Qui bellum intulerint, quæ cauſſa attraxerit Arpos.

Heic quam *Argyripam* vrbem dixerat, mox *Arpos* eamdem adpellat. Et Strabo lib. VI pag. 196 ἐκαλεῖτο ἐξ ἀρχῆς Ἄργος ἵππιον, εἶτ᾽ Ἀργυρίππη, εἶτα νῦν Ἄρποι, *Vocata hæc vrbs primum Argos Hippium, deinde Argyrippa, tandem nunc Arpi.* Lycophron quoque π geminato ſcripſit Caſſandr. verſ. 592

– – Ἀργυρίππαν Δαυνίων παγκληρίαν,

Argyrippam Dauniorum poſſeſſionem: vbi Tzetzes commentator: ἡ Ἀργυρίππα πόλις μεθερμηνευομένη Ἄργος ἵππιον: vt ita metri cauſſa Virgilius ſyllabam, eliſa vna gemellarum, corripuerit. Hæc vt Diomedis traditur regia fuiſſe, quod Virgilius modo docuit: ſic ampla vrbs poſtea etiam & frequens fuit, quæ, vt Liuius lib. XXIV cap. XLVII prodidit, tria millia ſuorum armauit, & præterea præſidium quinque millia ferme amatorum, ab Hannibale impoſitorum aluit. Vicinitatem Luceriæ idem lib. XXII cap. IX monſtrauit. *Hannibal,* inquit, *Marſos Marrucinosque & Pelignos deuaſtat, circaque Arpos & Luceriam, proximam Apuliæ regionem.* Et lib. XXIV c. III *In Apulia ne hiems quidem quieta inter Romanos atque Hannibalem erat. Luceriæ Sempronius conſul, Hannibal haud procul Arpis hiemauit.* Gentile variat. Polybio lib. III cap. CXVIII ſunt Ἀργυριππανοὶ *Argyrippani:* Straboni dicto loco Ἀργυριππηνοί, *Argyrippeni:* adde de vtraque forma epitomen Stephani Byzantii. Et hæc ab Ἀργυρίππα, quod nomen Aldina Strabonis editione π ſimplici perſcriptum eſt. A forma *Arpi* Liuius lib.

lib. XXIV cap. XLVII sæpius *Arpini:* Plinius autem lib. III cap. XI *Arpani*; & Frontinus in prouincia Apulia [p. 110 ed. Goes.] *Ager Canusinus, - - - Arpanus, Conlatinus, Sipontinus:* & nummo Pignorii Holstenio teste ΑΡΠΑΝΩΝ. In ruinis iacet, vt vestigia tamen adpareant, & loco nomen *Arpe* superſit, inter Luceriam & Sipontum.

DLI.

In hoc tractu circa Garganum montem fuit etiam *Collatia* quædam, vnde Plinii lib. III cap. XI in Apulia sunt *Collatini:* & Frontini de Colon. *ager Collatinus,* quem cum Gargano coniungit. *Ager,* inquit, *Conlatinus, - - - & qui circa montem Garganum sunt.* Plura non constant. Ad certiora progrediendum, quæ sunt

DLII.

Peninsula, cuius bonam partem mons *Garganus* implet, vulgo dictus Monte di S. Angelo. Hunc montem *Garganum* memorat Mela atque Plinius: & Ptolemæus Γάργαρον ὄρος, lapsu, credo describentis. Horatius lib. II oda IX

- - - - - - Aquilonibus
Querceta Gargani laborant.

Idem lib. II epistola I vers. 202 de theatri strepitu,

Garganum mugire putes nemus.

Extremum montis in mare excurrit. Lucanus lib. V vers. 380

Appulus Hadriacas exit Garganus in vndas.

Hinc Plinius dicto loco: *promontorium montis Gargani.* Et Strabo lib. VI pag. 196 Πρόκειται τοῦ κόλπου τούτου πελάγιον ἀκρωτήριον ἐπὶ τ´ ἀνατεῖνον σταδίους πρὸς τὰς ἀνατολὰς, τὸ Γάργανον, *Ante hunc sinum est promontorium ad* CCC *stadia in mare procurrens, ortum versus, Garganum.* In litore a Frentonis ostio sunt duo lacus, qui propior flumini, *Pantanus* Plinio dictus, nunc Lago di Lesina. Post illos lacus, *portus Garnæ,* itidem a Plinio memoratus, qui in locum incidit, vbi nunc est *Rodia.*

DLIII.

Ad extremum Gargani ciuitas est vulgo *Vieste* dicta, in ruinis antiqui & episcopalis oppidi *Merini* exstructa, vnde sunt Plinii *Merinates ex Gargano.*

DLIV.

Oppidum quoque Ὕριον, *Hyrium* Ptolemæi, non videtur longe Garnæ portu, & quæ nunc est, Rodia, abfuisse, quod nonnullis videtur Ὑρία. *Hyria* Herodoti lib. VII cap. CLXX esse, quam alii ad Calabriam reducunt. Sed quoquo loco fuit illud Herodoti, congruit tamen Ptolemæi *Hyrium* cum *Hyrio* Periegetæ vers. 379

Φῦλα τ´ Ἰηπύγων τετανυσμένα μέσφ´ Ὑρίοιο
Παρ̣ῥαλίας,

Gentes Iapygum extentæ sunt vsque ad Hyrium maritimum. Dum maritimum dicit, videtur etiam aliud mediterraneum innuere, quod an *Vria* Plinii sit, nemo facile diiudicauerit. Quod si idem oppidum, vt credunt alii,

alii, *Vria* Plinii & *Hyrium* Ptolemæi; vter a vero ſitu aberrauerit, dici non poteſt. Ptolemæus inter Garganum & Frentanos locauit; Plinius inter Cerbalum amnem & Sipontum enumerat.

DLV.

Ptolemæi *Apeneſtæ*, ſi ductum illius ſequamur, circa promontorium Gargani, a Strabone deſcriptum, fuere; ceteris omnibus ignotæ.

DLVI.

Inter id promontorium & Cerbalum flumen, eſt Plinii *portus Agaſus*, qui videtur ille eſſe, quem vulgo *Porto Greco* dicunt.

DLVII.

Propius flumen oppidum *Sipontum* fuit, vt Plinius & Liuius vocant; ſiue *Sipuntum*, vt Mela & Antoninus; ſiue denique *Sipûs*, vt Græci, & qui ex Latinis illos imitantur. Melæ verba ſæpe dicto loco: *extra, Sipuntum, vel, vt Graii dixere, Sipûs.* Stephanus & Ptolemæus Σιποῦς. Lucanus lib. v verſ. 377

Quas recipit Salapina palus, & ſubdita Sipûs Montibus.

Silius lib. VIII verſ. 634, tamquam peregrinum, immobile facit,

- - - *& terram & litora Sipûs,*

id eſt Sipuntis, vt Græci flectunt. Polybius lib. x Excerpt. cap. I ἀπὸ ἄκρας Ιαπυγίας ἕως εἰς Σιποῦντα, *a promontorio Iapygio vsque ad Sipuntem.* Colonia fuit Romana. Liuius lib. XXXIV cap. XLV *Sipontum item in agrum, qui Arpinorum fuerat, coloniam ciuium Romanorum, alii triumuiri deduxerunt.* Quum decreſceret, aucta fuit & integrata. Idem lib. XXXIX c. XXIII *quia Sp. Poſtumius conſul renuntiauerat, peragrantem ſe propter quæſtiones vtrumque litus Italiæ, deſertas colonias, Sipontum ſupero, Buxentum infero mari, inveniſſe; triumuiri ad colonos eo ſcribendos ex* S C. *creati ſunt.* Ruinæ eius ſunt proxime Manfredoniam, quæ ex illis creuit. Gentile Stephano Σιπέντιος: Latinis autem *Sipontinus*, quaſi a *Sipontium*. Cicero Agrar. II cap. XXVII *in Sipontina ſiccitate collocari.* Frontinus de Colon. in Apulia: *Ager Canuſinus* - - - *Sipontinus.*

DLIIX.

Iuxta eſt oſtium amnis Cerbali, in *ſinum Vriam* exeuntis. De flumine ſupra diximus: de ſinu Mela: *Sinus eſt continuo Apulo litore incinctus, nomine Vrias, modicus ſpatio, pleraque aſper acceſſu.* Nomen haud dubie ab *Vria* oppido, de quo paullo ante ex Plinio dictum fuit, de cuius ſede non conſtat omnino: in litore tamen & prope ſinum fuiſſe, nomen huius ſinus non ſinit dubitare.

DLIX.

Poſt aliud flumen, veteribus, quantum nos ſcimus, non nominatum (dici nunc *Carapella* fertur) *Salapina palus*, paullo ante ex Lucani lib. v verſ. 377 demonſtrata, ab illo amne ſub mari ad Aufidum fere protenſa, nomen ab oppido *Salapia* ducens, quod Aufidum prope & illam paludem ſitum erat, nunc exciſum, nomen tamen *Salpe* illi loco conſeruans. Liuius lib. XXIV cap. XX *Salapiam vt venit Hannibal.* Et lib. XXVI cap. XXXVIII

Blasius peruicit, vt præsidium Punicum Salapiaque traderetur Marcello. Et lib. XXVII ineunte, *Salapia per proditionem recepta.* Plinius lib. III cap. XI *In qua* [Apulia Dauniorum] *oppidum Salapia, Hannibalis meretricio amore inclutum.* Ptolemæus Σαλαπίαι pluraliter, contra vsum Romanorum: & Appianus Alexandrinus lib. I Ciuil. Σαλπία contracte tam Caroli Stephani editione p. 180, quam Alex. Tollii p. 644. Cosconius, inquit, Σαλπίαν τε ἐνέπρησε, καὶ Κάννας παρέλαβε. *& Salapiam incendit, & in fidem Cannas accepit.* Gentilis nominis non vna forma. Cicero Agrar. II cap. XXVII *in Salapinorum pestilentiæ finibus collocari.* quod Vitruuius lib. I cap. IV interpretatur: Salapiam veterem, a Diomede conditam, propter loci insalubritatem quatuor millibus mare versus translatam fuisse. Cicero ergo veterem & desertum locum dixit pestilentem. Ibidem Vitruuius: *nunc Salapini quatuor millibus passuum progressi ab oppido veteri, habitant in salubri loco.* Sed hoc obiter. Liuius inde format *Salapitanus* secundum MSS. codices, vt Tauromenitanus, Massilitanus. Lib. XXVII cap. XXVIII *Sensere Salapitani fraudem.* item, *Salapitani, alii perfugas inuadunt: alii e turri absterrent hostem.* Frontinus contraxit dicto loco: *ager Sipontinus, Salpinus.* De lacu siue *palude Salapina,* quam supra ex Lucani Pharsalia ostendimus, ex dicto Vitruuii loco adnotamus: *M. Hostilius, qui transtulit ciuitatem, his confectis lacum aperuit in mare, & portum e lacu municipio perfecit.* Ex quo etiam municipalem Salapinorum dignitatem obseruamus. Addit Strabo lib. VI p. 195 Σαλαπία τὸ τῶν Ἀργυριππηνῶν ἐπίνειον, *Salapia nauale Argyrippenorum,* siue *Arpanorum;* id quod ab illo portu in lacu est.

DLX.

A quo intus magis inter duo flumina, quæ lacum includunt, regredientes, venimus ad *Asculum,* cognomine *Apulum,* diuersum ab Asculo Piceni; hodieque *Ascoli* dictum, quod in Pyrrhi bello commemoratum est pluribus. Florus lib. I cap. XVIII *In Apulia deinde apud Asculum melius dimicatum est, Curio Fabricioque consulibus.* Et Plutarchus in Pyrrho p. 396 eamdem pugnam dicit factam περὶ Ἄσκλον πόλιν, *apud oppidum Asculum,* Apulum puta, supra fines Lucaniæ. vnde & hoc prœlium Vegetius *in Lucania* dicit commissum lib. III cap. XXIV. Et Zonaras Tom. II p. 47 ὁ Πύῤῥος εἰς τὴν Ἀπυλίαν ἐνέβαλε, καὶ πολλὰ μὲν βίᾳ, πολλὰ δὲ ὁμολογίᾳ προσεποιήσατο. μέχρις οὗ Ῥωμαῖοι πρὸς Ἀσκύλῳ πόλει ὄντι, αὐτῷ ἐπελθόντες ἀντεστρατοπεδεύσαντο, *Pyrrhus, impressione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione cepit: donec Romani ad Asculum oppidum contra eum castra opposuerunt.*

DLXI.

Post Asculum & Salapiam *Aufidus* fluuius decurrit, quem supra satis descripsimus. Dextræ ripæ adpositum *Canusium* oppidum, Straboni & Ptolemæo Κανύσιον, hodie Canosa, quod is amnis *præfluit,* vt Plinius modo dixit: siue, vt Mela, *Canusium attingit.* Perfugium Romanis post Cannensem cladem. Liuius lib. XXII cap. L [ex minoribus castris in maiora] *ad sexcentos euaserunt, atque inde protinus, alio magno agmine adiuncto, Canusium incolumes perueniunt.* Et cap. LIV *Varro ipse Canusium copias traduxit.*

Et

Et iam aliqua species consularis exercitus erat: mœnibusque se certe, si non armis, ab hoste videbantur defensuri. Gentile *Canusinus.* Liuius lib. IX cap. XX *Ex Apulia Teanenses Canusiniqûe.* Horatius lib. I satyr. X verſ. 30 - - - *Canusini more bilinguis*, quia & græce & latine loquebantur. Silius lib. X verſ. 389

Iam Latius se se Canusina in mœnia miles
Colligere - - - - cœperat.

DLXII.

Ex quibus propinquitas *Cannarum* vna intelligitur. Procopius lib. III Goth. cap. XVIII τȣ́τȣ Κανȣσίȣ πέντε καὶ εἴκοσι ςαδίȣς ἀπέχȣσι Κάνναι, XXV *stadiis absunt Cannæ a Canusio.* Florus lib. I cap. VI *Cannæ, ignobilis Apuliæ vicus, sed magnitudine cladis emersit.* Liuius lib. XXII cap. XLIII *ad nobilitandas clade Romana Cannas, vrgente fato, profecti sunt. Prope eum vicum Hannibal castra posuerat.* Non ergo oppidum *Cannæ*, sed tantum vicus fuerunt. Silius lib. I verſ. 50 *Cannas tumulum Hesperiæ* dixit. Ad Aufidum sitæ, infra Canusium. Liuius ibidem: *Aufidus amnis utrisque castris adfluens.* Et Silius de hoc prœlio lib. X verſ. 320

Sanguineus tumidis in campos Aufidus vndis
Eiectat, redditque furens sua corpora ripis.

Inde illa pugna & clades *Cannensis* dicitur. Liuius lib. XXII cap. L *Hæc est pugna Cannensis, Alliensi cladi nobilitate par.* Et Cicero offic. III cap. XI *Nostra respublica, Cannensi calamitate accepta, maiores animos habuit, quam vnquam rebus secundis.*

DLXIII.

In illo infelice campo est torrens siue amniculus *Vergellus*, solo cadauerum ponte, quem Hannibal fecit, memorabilis. Valerius Maximus lib. IX cap. II *Hannibal in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit.* Et Florus lib. II cap. VI *Documenta cladis, cruentus aliquamdiu Aufidus: pons de cadaueribus iussu ducis factus in torrente Vergelli.* Silius lib. VIII extremo idem de ponte dixit, & proxime Aufidi meminit, non quod in eo pons ille factus fuerit, vt Cluuerio interpretandum videtur, (neque enim vis fluminis tulisset) sed quod is cadauera voluerit effuderitque. Verba sunt:

- - - - pons ecce cadentum
Corporibus struitur; tacitusque cadauera fundit
Aufidus.

DLXIV.

In hoc tractu circa Cannas & amnem Aufidum fuit etiam CAMPVS DIOMEDIS, qui argumento est, Dauniorum etiam hanc trans Aufidum regiunculam fuisse, distinctam a possessione propria Peucetiorum. Liuius lib. XXV cap. XII de vatis Marcii carminibus: *Priore carmine Cannensis prædicta clades in hæc ferme verba erat: Amnem Troiugena Cannam Romane fuge: ne te alienigenæ cogant in campo Diomedis conserere manus. Sed neque credes tu mihi, donec compleris sanguine campum.* Cannam flumen credit Cluue-

Cluuerius ipſum Aufidum eſſe, quia hunc Florus cruentum dixerit clade Romanorum: niſi minor quis fuit, Cannas vicum præterlabens, de quo vero nihil nobis conſtat. Arnobius lib. IV pag. 129 *Diomedis campi Romanis cadaueribus aggerati ſunt.* Pompeius Feſtus: *Diomedis campi in Apulia adpellantur, qui ei in diuiſione regni, quam cum Dauno fecit, ceſſerunt.* Silius lib. VIII verſ. 242 dixit

Infauſtum Phrygibus Diomedis nomine campum.

DLXV.

Ceterum vt Canuſium trans Aufidum Ptolemæus ac Plinius adſcripſerunt Dauniis: ita eisdem Plinius *Venuſiam,* in confinio Apulorum Lucanorumque ſitam dedit, quamquam diſſentiat Ptolemæus. Intus enim Dauniam ad radices fere *Vulturis* pertinuiſſe, credibile omnino eſt. Plinii verba ex cap. XI ſunt: *Dauniorum coloniæ, Luceria, Venuſia: oppida, Canuſium, Arpi.* De colonia etiam Velleius lib. I cap. XIV *Quo anno Pyrrhus regnare cœpit, Sinueſſam Minturnasque miſſi coloni: poſt quadriennium Venuſiam.* In via erat, qua Tarentum ibatur, & inde Hydruntem, vt itineraria oſtendunt. Etiam Cicero ad Attic. V ep. V *ſcito idibus Mai. nos Venuſia mane proficiſcentes has dediſſe. - - - Nos Tarenti ad te perſcribemus.* Ambiguum ſitum Horatius, cuius patria fuit, demonſtrat lib. II Sermon. ſat I verſ. 34

- - - ſequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps.
Nam Venuſinus arat finem ſub vtrumque colonus.

Gentile enim *Venuſinus.* Et Liuius XXII cap. LIV *Venuſini.* Græci nomen vt Latini ſcribunt, Polybius, Strabo & Ptolemæus Οὐενουσία: at Plutarchus Marcello p. 314 Βενουσία. Hodie *Venoſa.*

DLXVI.

Reliqua pars Apuliæ *Peucetiorum* fuit, & ipſa illa regio dicta PEVCETIA. Plinius lib. III cap. XI *Calabriam Græci Meſſapiam a duce adpellauere: & ante Peucetia, a Peucetio Oenotri fratre in Salentino agro.* ANTE, id eſt, ante Diomedis aduentum & Troiana tempora totus ille tractus Apuliæ & Calabriæ *Peucetia* fuit dicta, poſtea Peucetii in anguſtias redacti, illinc Dauno ſeu Diomede; hinc Meſſapio partem occupante. Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. I pag. 9 tradit ἑπτακαίδεκα γενεαῖς τῶν ἐπὶ Τροίαν στρατευσάντων, XVII *ætatibus ante Troianum bellum,* Lycaonis filios, Oenotrum & Peucetium, propter fratrum multitudinem e Peloponneſo in Italiam profectos, vtrumque cum claſſe, Peucetium ad Iapygium promontorium adpuliſſe, Oenotrum in ſinum alterum maris inferi perueniſſe: ab illo ταῦτα τὰ χώρια οἰκοῦντες Πευκέτιοι ἐκλήθησαν, *iſtorum locorum incolas Peucetios nominatos eſſe.* De ætate XVII generationum, quæ fabuloſa videtur, non diſputamus: ſufficit, ante Troianum bellum id factum fuiſſe. Pars Peucetiorum erant *Pœdiculi,* Ποιδίκλοι. Strabo lib. VI pag. 195 διὰ Πευκετίων, οὓς Ποιδίκλους καλοῦσι, *per illos Peucetios, quos Pœdiculos vocant.* Appianus lib. I Ciuil. p. 644 ed. Toll. Ποδίκλους ſcripſit: Plinius lib. III c. XI ſine diphthongo *Pediculos,* quorum agrum *Brundiſio conterminum;* & oppida *Rudias,*

Egnati-

Egnatiam, Barium dixit. Cluuerius etiam huc illud Valerii Maximi confert lib. VII cap. VI *ex Apulia & Fidiculis;* censens *Pediculos* siue *Pœdiculos* substituendum esse.

DLXVII.

Maritimis Peucetiis Ptolemæus tribuit *Barium* & *Egnatiam.* Illud *Barium,* nunc quoque nomen seruat *Bari,* emporium & caput regionis. Horatius lib. I satyr. V vers. 97 *Barî mœnia piscosi* dixit. Et Tabula & Antoninus *Barium.* Municipium fuit. Tacitus lib. XVI cap. IX *Silanus post municipio Apuliæ, cui nomen est Barium, clauditur.* Hoc inter & Egnatiam in Tabula est *Turris Cæsaris,* XX millibus a Bario. Antoninus itinere ab vrbe per Picenum Anconam & Brundisium, ponit XXII M. P. a Bario *Arnestum,* aliundé vix notum, quod prope locum *Turris Cæsaris,* ex Tabula iam notatæ, incidit.

DLXIIX.

Ἐγνατία Strabonis & Ptolemæi; Plinii *Egnatia* lib. II cap. CVII; est *Gnatia* Horatii, Antonini, Tabulæ Peutingerianæ. Plinius: *In Salentino oppido Egnatia, imposito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.* Salentinum dicit oppidum, laxe accepto vocabulo, vt Iapygiæ quoque & Peucetiæ nomina nunc strictius significant, nunc latius diffusa notione. Ipsum miraculum ridet Horatius loco iam dicto, quando præmisit,

- - - - - *dehinc Gnatia lymphis*
Iratis exstructa, id est, sine dulci aqua.

Antoninus dicto itinere:

Barium	- - - -	
Arnestum	M. P.	XXII
Gnatiam	M. P.	XV
Speluncas	M. P.	XXI
Brundisium	M. P.	XVIII.

Superest excisæ vrbis turris aliqua, vulgo dicta *Torre d' Anazzo.* Quæ inde Brundisium versus ponuntur *Speluncæ,* iam dicto itinere; aut Hierosolymitano *Turres Iulianæ, Aurelianæ,* quod aliunde non illustrantur, prætermittimus cum aliis obscuris. Et hæc in litore.

DLXIX.

In mediterraneis Peucetiorum est post Venusiam, vltimam Dauniorum, *mons Vultur,* de quo Horatius lib. III oda IV

Me fabulosæ Vulture in Appulo,
Altricis extra limen Appuliæ,
Ludo fatigatumque somno
Fronde noua puerum palumbes Texere.

Ibidem, vt proxima loca, memorat *Acherontiam, Bantiam, & Forentum,* quæ si cum altrice Venusia componuntur, adparet, quale iugum sit, quod Vulturis nomine poeta indicauerit. Lucanus quoque de eodem, lib. IX vers. 183

Et renouare parans hibernas Appulus herbas
Igne fouet terras, ſimul & Garganus, & arua
Vulturis, & calidi lucent buceta Matini.

DLXX.

Circa hos montes fuiſſe *Siluium* oppidum, ex Strabonis deſcriptione conſtat. Ait enim lib. VI pag. 195, ſicut Barium ſit extremum in ora maris oppidum Peucetiorum: ita τῇ μεσογαίᾳ μέχρι Σιλυίου, *in mediterraneis ad Siluium vsque pertinere.* Oppidani dicuntur *Siluini* a Plinio lib. III cap. XI. Ex ſitu Holſtenius interpretatur locum, qui nunc *il Gorgolione* adpelletur.

DLXXI.

Ad eosdem montes limitemque ſita eſt *Bantia.* Plutarchus Marcello pag. 314 μεταξὺ Βαντίας πόλεως καὶ Βενυσίας καθήμενος, *inter oppidum Bantiam & Venuſiam caſtris poſitis.* Et Liuius lib. XXVII cap. XXVI *In Apuliam ex Bruttiis reditum, & inter Venuſiam Bantiamque, minus trium millium paſſuum interuallo, conſules binis caſtris conſederunt.* Stephanus Byzantius ſcripſit Βάντεια diphthongo. Veſtigia nomenque ſupereſſe tradit Holſtenius, V vel VI m. p. ſupra Forentum: & XII circiter ſupra Venuſiam, ad locum *S. Maria de Vanze.* Gentile eſt *Bantinus,* ſicut Horatius lib. III oda IV *ſaltus Bantinos* dixit.

DLXXII.

Propinquum ei *Forentum,* nunc Forenza, eſt, vt iam Holſtenius narrabat. Hinc Liuius *Forentanos* in Apulia recenſet. Quæ quod recenti nomenclaturæ conſonat; vix dubium eſt, quin genuina ea ſit lectio. At multi *Ferentum,* vocali ſecunda exſcriptum, reliquerunt. Horatius loco iam indicato:

- - - - quicumque
Saltusque Bantinos, & aruum
Pingue tenent humilis Ferenti:

& Diodorus Siculus lib. XIX cap. LXV Φερέντην πόλιν τῆς Ἀπουλίας κατὰ κράτος εἷλον, *Ferentum, vrbem Apuliæ, vi expugnarunt.* Quo etiam *Ferentanos* Liuii referunt ex lib. IX cap. XVI. An autem credibile, tot ſcriptores in hoc vocabulo prauatos eſſe? Gronouius tamen pater in Liuii IX cap. XX *Forentum* legit: & in notis ibi, etiam *Forentanos* ex cap. XVI. Altero loco Sigonius ex vet. lib. *Acheronto:* Gronouius autem veſtigia ſequutus eſt tam aliquot MSS. librorum, quam primum editorum, qui habent *Florento.* Verba ſunt cap. XX: *Apulia perdomita (nam Forento quoque, valido, oppido, Iunius potitus erat) in Lucanos perrectum.* Sic Gronouius: vulgo *Tarento.*

DLXXIII.

Sequitur *Acherontia* Horatii, in monte ſita, ideoque *nido* comparata prædicto loco; - - - *tenent,* inquit,

Quicumque celſæ nidum Acherontiæ.

Procopius lib. III B. Goth. cap. XXIII extr. Φρούριον, *caſtellum,* dixit, in Lucanis ſitum, ſed ἄγχιστα τῶν Καλαβρίας ὁρίων, *prope Calabriæ fines,* ὅπερ Ἀχεροντίδα καλοῦσι Ῥωμαῖοι, *quod Romani Acherontidem vocent.* De Liuii loco & Sigonii

Sigonii emendatione iam diximus: quem forte iuuerit codex Voſſii, *atorento* præferens. Nec inualida eius ratio, biennio ante Forentum in fidem acceptum fuiſſe. Paullus Diaconus lib. II Langobard. cap. XXI *Agerentiam* dixit: quæ hodie *Cirenza* eſt, & *Acerenza*.

DLXXIV.

Inde non breui interuallo, Tarentum verſus, prope fines Calabriæ, ſitum eſt oppidum, vulgo *Genoſa* dictum, cuius ſunt *Genuſini* lib. III Plinii cap. XI inter Apuliæ populos: & *Ager Genuſinus*, extremo libello Frontini de Coloniis, in Calabria, cuius ille fines longius in Peucetios profert, Egnatiam etiam Calabris adſcribens. Vnde pronum eſt coniicere, nomen antiquum oppidi fuiſſe *Genuſium*. Limes hac parte Apuliæ, a Lucania dirimens, eſt fluuius *Bradanus*, qui inter Genuſium & Metapontum in ſinum ruit Tarentinum. Eius nomen, quod hodieque manet, Antonini itinere, a Mediolano per Picenum ad Columnam, occurrit, quo locus inter Opinum & Potentiam, Lucaniæ oppida, *ad fluuium Bradanum* adpellatur.

DLXXV.

Tandem etiam ambigua pauca ſunt adiicienda. Strabo vias Brundiſinas pag. 195 recenſens, vnam monſtrat, quæ regredientem ferat per *Egnatiam*, *Celiam*, *Netium*, *Canuſium*, *Herdoniam*. Non quidem Κελία, *Celia* Strabonis & Ptolemæi, qui in mediterraneis Peucetiorum ſcribit; ſiue *Cælium* Plinii lib. III cap. XI, tam dubiæ poſitionis eſt, vt nullo modo inueſtigari poſſit, quam Holſtenius pag. 276 teſtatur nomen retinere IV aut V millibus paſſuum ſupra Barium in mediterraneis; per quam etiam hodie via publica ducat; vnde Frontinus de Colon. libro *Cælinum agrum* denominat, & Harduinus eo nummum Caracallæ refert, inſcriptum AEL. MVNIC. COEL. ANT. quaſi *Aelium municipium Cælium Antoninianum*: ſed Νήτιον, *Netium* eſt quod maxime locorum ſcrutatores vexat. Strabonis verba ſunt: ἐφ' ἧ ὁδῷ Εγνατία πόλις, εἶτα Κελία, καὶ Νήτιον, καὶ Κανύσιον, καὶ Ερδονία, *qua via eſt Egnatia, dein Celia, & Netium, & Canuſium, & Herdonia.* Iſaaco Caſaubono videntur expungendæ voces καὶ Νήτιον, tamquam ex vna Κανύσιον, bis perperam exſcripta, natæ, quod violentum conſilium eſt, merito inprobatum ab Holſtenio: qui primum quidem ad *Natiolum* Tabulæ, quaſi inde deminutum, referebat; ſed quod hoc in alia via deprehendebat, ſententiam poſtea mutauit, nec vero certiorem aliam ſubſtituit, niſi quod dicit, Νήτιον Strabonis eſſe *Ebetium* Tabulæ, quamuis ordo variet. Harduinus Plinii libro III cap. XI *Netinos* inſeruit, ex codice veteri an ingenio ſuo, non oſtendit; vbi priores *Neretinos* legerunt, qui poſt paullo repetuntur, vt alterutro loco vel vitioſum, vel prauatum vocabulum videatur. Strabonem ergo ſequutus, expunxit ſyllabam, & *Netinos* reliquit tamquam lectionem genuinam.

DLXXVI.

Denique de *Matino* monte, vel campo, aliquid in limite Apuliæ vel ideo dicemus, quod incerti ſumus, Apulorum ille, an Calabrorum fuerit. Horatius lib. I oda XXVIII *litus Matinum* dixit: ergo in ora maris fuit.

Vetus interpres ibi: *Matinus mons Apuliæ: ſiue, vt quidam volunt, plana Calabriæ.* Herboſus fuit: vnde idem lib. IV oda II verſ. 27 apibus idoneum laudat. *Apis Matinæ,* inquit, *more modoque.* Et Lucanus lib. IX v. 185

- - - - & arua
Vulturis, & calidi lucent buceta Matini.

MESSAPIA ſiue CALABRIA.

DLXXVII.

Peninſula, qua in Ionium mare Italia procurrit, iſthmum inter Tarentum & Brundiſium habens, tamquam contermina Apuliæ, nunc ſequitur perluſtranda. Dicitur Græcis Μεσσαπία, *Meſſapia,* a Meſſapio duce, vt Plinius notauit: eadem Latinis plerumque eſt *Calabria:* nec raro Græci *Iapygiam* vocitant: & quamquam pars ſit *Salentinorum* tractus, tamen & ipſe aliquando totam peninſulam ſignificat. Strabo lib. VI p. 194 χέῤῥονησον Μεσσαπίαν τε καὶ Ιαπυγίαν καὶ Καλαβρίαν καὶ Σαλεντίνην κοινῶς οἱ πολλοὶ προσαγορεύουσι. τινὲς δὲ διαιροῦσιν, *Peninſulam illam multi communiter vocant Meſſapiam, & Iapygiam, & Calabriam, & Salentinam: alii vero diſtinguunt,* quorum ſententiam ſe antea expoſuiſſe dicit. Id fecerat pag. 39. hiſce verbis: συνεχὴς δ᾽ ἐςὶν Ιαπυγία. ταύτην δὲ καὶ Μεσσαπίαν καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες· οἱ δ᾽ ἐπιχώριοι κατὰ μέρη, τὸ μέν τι Σαλεντίνους καλοῦσι, τὸ περὶ τὴν ἄκραν τὴν Ιαπυγίαν· τὸ δὲ Καλαβροὺς. *Contingit* [Metapontum] *Iapygia, quam & Meſſapiam Græci dixerunt. Incolæ alios Salentinos dicunt, qui circa Iapygium habitant promontorium; alios Calabros:* ſupra quos ſeptemtrionem verſus ponit Peucetios. Non autem credo fieri poſſe, vt ex monimentis, quæ ſuperant, certi limites vtriusque partis definiri poſſint. Subdit ibidem Strabo: ἔςι δ᾽ ἐπιχεῤῥονησιάζουσα ἡ Μεσσαπια τῷ ἀπὸ Βρεντεσίου μέχρι Τάραντος ἰσθμῷ κλειομένη, ςαδίων ί καὶ τ´. *Meſſapia peninſulæ formam tenet, iſthmo intercluſa, qui in Brundusio Tarentum vsque porrigitur.* Anguſtiſſima autem peninſula non in hoc iſthmo eſt, ſed vltra paullo a Saſina portu ad Brundiſium verſus. Plinius lib. III cap. XI *Latitudo peninſulæ a Tarento Brundiſium terreno itinere* XXXV *millia paſſuum, multoque breuius a portu Caſina.*

DLXXIIX.

Primum a fine Peucetiorum eſt *Brundiſium,* Βρεντέσιον Græcis, Straboni & Appiano: Βρεντήσιον Polybio & Stephano Byzantio: Βρενδέσιον Ptolemæo. εὐλίμενον Strabo dicit: Plinius, *inprimis Italiæ portu nobile.* Plures enim portus habet, ſed ἑνὶ ςόματι πολλοὶ κλείονται λιμένες, *vno aditu plures clauduntur,* quod idem Strabo adnotauit. Hinc traiectus commodiſſimus in Græciam, longior quidem quam Hydruntinus; ſed *certior, excipiente Dyrrachio,* quod Plinius obſeruat: quamquam etiam Brundiſio ad montes Ceraunos traiici, ſed minus frequenter, a Strabone pag. 195 eſt traditum. Commodior autem & frequentior curſus a Brundiſio Dyrrachium, vt diximus, ferebat. Silius lib. VIII verſ. 575

- - - Brundiſium, quo deſinit Itala tellus,

ſcilicet

ſcilicet euntibus in Græciam, quia cum portu eius Italicam oram relinquunt: alioquin vlteriora ſunt, ab illo vsque ad promontorium Iapygium. Antiquiſſimum oppidum: poſt Romana auctum ornatumque colonia. Liuii epitoma XIX *Coloniæ deductæ ſunt, Fregena; in agro Sallentino Brunduſium.* Et promontorium habet. Liuius lib. X cap. II *circumuectus inde Brunduſii promontorium.* nam & ſic aliquando Latini per v, vocalem vltimam, ſcribunt: ſæpius autem *Brundiſium* vocali tertia. Cicero ad Attic. lib. IV epiſt. I *Brundiſina colonia:* & mox *Brundiſinorum gratulatio.* Sic enim coloni illi adpellati ſunt.

DLXXIX.

Abhinc XI millibus paſſuum, trans flumen *Paſtium,* quod *Pactium* eſt Plinii, in Tabula adparet oppidum *Balentium;* in Hieroſolymitano itinerario *Valentia:* quod haud dubie eſt Melæ, *Valetium,* cum aliis lib. II c. IV ordine hoc enumeratum: *Iam in Calabria Brunduſium, Valetium, Lupiæ, Hydrus.* Et Plinius III cap. XI inuerſo itinere: *Ab Hydrunte - - - Lupia, Baleſium, Cælium, Brundiſium.* Vnde coniicere poſſis, Baleſium hoc eſſe *Valetium* Melæ, quem ille in plurimis ſequi adſolet. Cluuerius ad eiusdem Pactii oſtium vrbem Valetium ponit, ſed in ripa ſiniſtra; quam Tabula habet in dextra.

DLXXX.

Iſaacus Voſſius ad Melam contendit, idem oppidum & Melæ *Valetium* & Ptolemæi Ἀλήτιον, *Aletium* eſſe. At *Valetium* illud maritimum fuit: *Aletium* Ptolemæi in mediterraneis. præterea Plinius etiam *Aletinos* narrat Calabriæ, dicti libri cap. XI extremo. An vero etiam oppidum *Aletium* ſeorſum memoret, vt vulgo editum eodem eſt capite, addubitamus, quia, Holſtenio & Harduino teſtantibus, omnes manu ſcripti libri habent *Sarmadium* in loco vulgati *Aletii:* quod quidnam ſit nominis, fatemur nos ignorare. Qui a Valetio ſeparant *Aletium* mediterraneum oppidum, interpretantur *Lecce* ſiue *Leze,* quod inter Brundiſium & Hydruntem reductum quodammodo a mari eſt. Sed rurſus ad oram percurrendam nos conferimus.

DLXXXI.

Lupia eſt quæ ſequitur proxime in Plinii narratione; quam vulgo putant *militum ſtationem* a Plinio vocari: ſed in MSS legitur *ſtatio Miltopæ,* tamquam a Lupia ſeiuncta & Brundiſium verſus ſita ſtatio nauium ſit. Strabo, Mela, Ptolemæus ſcripſerunt pluratiuo numero *Lupiæ,* Λουπίαι, quamquam alieno loco Strabo: Mela autem, Plinius, Ptolemæus, quo poſuimus ordine, ac in ora, inter Brundiſium atque Hydruntem. In Tabula *Luppia;* & Frontinus de Colon. in Calabria: *ager Lyppienſis.* Sed ceteri P ſimplici omnes ſcribunt. quo veterem inſcriptionem, Hydrunte repertam, referimus ex Gruteri Opere pag. 374 num. 5 PATR. COL. LVPIENSIVM: ex qua coloniam fuiſſe vna intelligimus.

DLXXXII.

Hanc inter & Hydruntem Plinius ponit *Stationem Miltopæ,* vt diximus:

mus: dein *portum Tarentinum*, vt separatum a Tarento in superi maris ora locum: & *Fratruertium* ignotum: & *Soletum desertum*, quod multi putant *Salentum* legendum esse, vt sit forte Σαλλεντία, *Sallentia* Stephani, vnde nomen *Sallentinorum* est, in marmoribus Capitolinis etiam non semel, sed iterum iterumque DE SALLENTINEIS geminata littera perscriptum. Alio autem lapide pag. 199 num. I legitur BRVTTIEI. SALENTINEI. & Græci ceteri Σαλεντῖνοι. Plinius post *Soletum* illud, *Hydruntem* proxime in ora adposuit.

DLXXXIII.

Hydrûs autem siue *Hydruntum* alterum nobilem commodumque portum habet, vnde breuior est traiectus in Græciam ad Apollinatum ciuitatem, vt Plinius obseruauit. Græcis est ὑδροῦς, qua forma & Latini sæpenumero vsi sunt. Cicero lib. XVI epist. IX ad Tironem: *Inde* [a Cassiope] *austro lenissimo, cælo sereno, nocte illa & die postero in Italiam ad Hydruntem ludibundi peruenimus.* Lucanus lib. V vers. 375

Et cunctas reuocare rates, quas auius Hydrûs,
Antiquusque Taras, secretaque litora Leucæ,

puta, recipiunt. Altera forma, *Hydruntum*, Plinius vsus est: & Liuius lib. XXXVI c. XXI *A Patris Corcyram vsque Aetoliæ atque Acarnaniæ litora legit, atque ita ad Hydruntum Italiæ traiecit.* Hodie nobilis in primis ille portus, cum oppido & arce, *Otranto* dicitur, & iam tum Hierosolymitano itinerario *Odronto*. Promontorium habet, quod Melæ dictum *Hydrus mons.*

DLXXXIV.

In Tabula VIII millibus vltra Hydruntum est *Castrum Mineruæ* (male scriptum *Castra* plurali: credo *Castro* fuisse, sexto casu, vt pleraque eius Tabulæ) Castrum, inquam, quæ *Arx Mineruæ* aliis dicebatur. Aeneid. III vers. 531

- - - - portusque patescit
Iam propior, templumque adparet in arce Mineruæ.

Ergo in litore fuit, vt procul in mari potuerit conspici. Halicarnasseus Dionysius lib. I pag. 41 de Aeneæ classe: *pars nauium ad Iapygiæ promontorium adpulit: reliquæ* κατὰ τὸ καλούμενον Ἀθήναιον, *ad Mineruæ templum.* Latine dicitur *Mineruium*, nec templum solum aut castrum erat, sed oppidum etiam, præsertim postquam colonia eo deducta fuit. Velleius lib. I cap. XV *Cassio Longino & Sex. Caluino* COSS. *Fabrateria* [colonia] *deducta est: & post annum, Scyllacium, Mineruium, Tarentum.* Nunc *Castro* est, oppidum episcopale, sed adflictum & tenue.

DLXXXV.

Prope fuit *Basta* oppidum, quod hodie in viculo *Vaste* quærunt, sed in situ dissentiunt, aliis citra Castrum, aliis vltra illud ponentibus. Plinius lib. III cap. XI ita: *Ab eo* [promontorio Iapygio] *Basta oppidum & Hydruntum decem & nouem millia passuum.* Ambigue dictum, nisi sensus est quem Harduinus exponit, vtrumque, Bastam & propinquum ei Hydruntum, a promontorio tot millibus distare, sed illam intus paullo, hoc ad mare. Inde

Veretum

Veretum oppidum, ante *Baris* dictum. Strabo pag. 194 καλοῦσι δὲ Βάριν οἱ νῦν Οὐέρητον, *Barin nunc dicunt Veretum.* Etiam Ptolemæus Οὐέρητον scripsit, porrecta media Latine in *Veretum.* Reductum paullisper a mari, ideoque in mediterraneis scriptum a Ptolemæo.

DLXXXVI.

Proximum promontorio oppidulum *Leuca,* πολίχνιον τὰ Λευκά, vt Strabo dicto loco adpellat. Singulari numero Lucanus dicto ante loco:

Antiquusque Taras, secretaque litora Leucæ.

DLXXXVII.

Ipsum promontorium & *Iapygium* cognominatur & *Salentinum.* Ptolemæus in Italia: Ιαπυγία ἄκρα, ἡ καὶ Σαλεντίνη. Sallustius, apud Seruium in Aeneid. III vers. 400, *Omnis Italia coacta in angustias, finditur in duo promontoria, Bruttium & Salentinum.* Et Plinius III cap. XI *Inde promontorium quod Acran Iapygiam vocant, quo longissime in maria procurrit Italia.* Et Strabo lib. VI pag. 191 vocat ἄκραν Ιαπυγίαν. Mela dicto loco: *Sinus Tarentinus inter promontoria Salentinum & Lacinium.* Hodie Capo di S. Maria di Leuca.

DLXXXIIX.

Circa hoc promontorium, ad vsque Hydruntum forsan & Callipolin, sunt proprii Salentini, vt supra ex Strabone ostendimus: & hi sunt *campi Salentini & Salentina litora,* quæ Mela sæpe dicto loco nominauit. Cum hoc tractu etiam maris nomenclatura mutatur, & quod supra Hydruntum erat Hadriaticum, post illud adpellatur *Ionium.* Plinius dicto loco: *Hydruntum, ad discrimen Ionii & Hadriatici maris.* Et Mela ad modo prolata verba complet, *Salentini campi & Salentina litora; & vrbs Graia Callipolis. Hucusque Hadria, hucusque Italiæ latus alterum pertinet.* quamquam & Ionium mare ad Acheloum vsque flumen & vltra, *Hadriaticum* interdum adpellent. Vide Ptolemæum lib. III cap. XIV, & Dionysium periegetam vers. 92, & Eustathium ibi. Auienus periegef. vers. 594

Achelous
Irruit Hadriaci tergum maris.

DLXXXIX.

Alterum latus peninsulæ, a promontorio ad Tarentum, pauciora habet; nec quidquam memorabile in ora occurrit ab illo Iapygum promontorio vsque ad *Gallipolim,* quam modo Mela *Graiam vrbem* dixerat, adhuc in Salentinis sitam. Ex Plinii lib. III cap. XI vulgatum est: *in ora vero Senonum Gallipolis,* quasi condita ab Senonibus Gallis. at vero *Graiam vrbem* iam Pomponius dixerat: qui ergo opus Gallorum potest esse? Sed nihil opus argumentis est, vbi membranæ caussam diiudicant. Ex MSS. Harduinus legit: *In ora vero, Senum, Callipolis, quæ nunc est Anxa:* vt *Senum* quoque, si vera lectio, nomen oppidi Salentinorum sit, quamquam nihil de eo præterea proditum a geographis fuit. Sufficit aliud quidquam, quam *Senonum,* fide ac ductu codicum legendum esse.

esse. Interiacet, sed intus, oppidum *Vgento* iam dictum, quod haud dubie Ptolemæi est οὔξεντον, *Vxentum:* Tabulæ *Vhintum* vitiose descriptum.

DXC.

Inde in septemtrionem IX circiter millibus a Callipoli est *Neretum* Tabulæ; Νήριτον. *Neriton* Ptolemæi: vulgo nunc *Nardo*, IV millibus a mari. Infra Neriton, Callipolin versus, Ptolemæi mediterraneum oppidum Βαυότα, *Bauota* est, quod consonantia vocis Cluuerius ad Pacauita aut Parabita, quod hodie est, reducit: quum vero Βαῦςα in Palatino sit codice, vereri possis ne *Basta* sit supra exposita, alioquin intacta Ptolemæo.

DXCI.

Trans montes prope Aletium, e regione ferme Lupiæ, mediterraneum fuit oppidum *Carminianum*, nomine necdum hodie obliterato; cuius mentio habetur in Notitia Imperii, vbi sub dispositione Comitis rerum priuatarum, memoratur *Procurator rei priuatæ per Apuliam & Calabriam, siue saltus Carminianenses.* Vnde adparere dicit Holstenius, eum locum cum saltu siue agro suo olim ad priuatum imperatorum pertinuisse patrimonium.

DXCII.

Sed ad sinum Tarentinum reuertimur, in quo inter Callipolim & Tarentum est *Sasina portus*, vbi peninsula est angustissima. Plinius III cap. XI *Latitudo peninsulæ a Tarento Brundisium terreno itinere* XXXV *M. pass. patet, multoque breuius a portu Sasina.* Ex qua angustia elucet esse qui hodie *Porto Cesareo* adpellatur.

DXCIII.

Tarentum autem vrbs antiquissima, quæ cum Troianis temporibus certare possit, sita in sinu suo, Græce dicta Τάρας, virili genere. Strabo lib. VI p. 194 εἰς τὸν Τάραντα, quam formam imitatus Lucanus est lib. V vers. 376

Antiquusque Taras, secretaque litora Leucæ.

Lacedæmonii non condiderunt, sed occuparunt auxeruntque colonia. Iustinus lib. III cap. IV de Partheniis Spartanis, Phalanto duce nouam terram inquirentibus: *diu & per varios casus iactati, tandem in Italiam deferuntur, & occupata arce Tarentinorum, expugnatis veteribus incolis, sedes ibi constituunt.* Hinc cognomina ab ipsa Lacedæmone. Ouidius Metam. XV vers. 50.

- - - *Lacedæmoniumque Tarentum.*

Virgilius Georgic. IV vers. 125 Tarentum *Oebaliæ turres* dixit, id est Laconiæ, quia Oebalus rex fuit Lacedæmoniorum, pater Tyndarei, auus Helenæ. Horatius *Neptuno sacrum* dixit lib. I oda XXVIII, religiosius ibi culto. Vrbs potens olim, & probe munita, vti ex bello Romanorum Tarentino, & Punico II constat. Vide Liuium XXVII cap. XV. Colonos Romani eodem miserunt, vt supra in *Mineruio* ex Velleio ostendimus deductionem. *Tarentini* incolæ passim nominati ab Liuio aliisque: & *Sinus Tarentinus.* Mela dicto loco: *Mare* [Italia inferior] *per sinus recipit. Primus dicitur Tarentinus inter promontoria Salentinum & Lacinium.*

DXCIV.

Præfluit Tarentum amnis *Galesus*, multis auctoribus nominatus. Virgilius Georg. IV verſ. 126 *ſub Oebaliæ turribus,*

Qua niger humectat flauentia culta Galeſus.

Liuius lib. XXV cap. XI de Tarenti obſidione Punica: *Ipſe* [Hannibal] *profectus cum ceteris copiis ad Galeſum flumen (quinque millia ab vrbe abeſt) poſuit caſtra.* Horatius lib. II oda VI

Dulce pellitis ouibus Galeſi
Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.

Martialis lib. II epigrammate XLIII

Te Lacedæmonio velat toga lota Galeſo.

DXCV.

Iuxta eſt mons *Aulon* vitifer. Idem lib. XIII epigram. CXXV

Nobilis eſt lanis, & felix vitibus Aulon.

Quod etiam Horatius iam dicto loco confirmat:

Ver vbi longum, tepidasque præbet
Iuppiter brumas, & amicus Aulon,
Fertilis Baccho, minimum Falernis
Inuidet vuis.

DXCVI.

Inter Tarentum & Brundiſium ſunt primum *Rudiæ*, Ennii patria, quas Plinius quidem Pediculorum oppidis, citra Brundiſium ſitis, adnumerat, atque ita etiam Mela: ſed aliorum conſenſione refutatur. Ptolemæus (cui Ρϐδία eſt) in Salentinis mediterraneis primo loco recenſuit. Ouidius de Arte amandi lib. III verſ 409

Ennius emeruit, Calabris in montibus ortus,
Contiguus poni, Scipio magne, tibi.

Silius Italicus lib. XII verſ. 397 de Ennio:

Miſerunt Calabri, Rudiæ genuere vetuſtæ.
Nunc Rudiæ ſolo memorabile nomen alumno.

Et Horatius lib. IV oda VIII Enniana carmina *Calabras Pierides* dixit. Hieronymus Chron. Euſeb. olymp. CXXXV *Quintus Ennius poeta Tarenti naſcitur*, id eſt, Rudiis in agro Tarentino; quod vicinitatem nobilioris vrbis Tarenti arguit. Gentile *Rudius* & *Rudinus*. Cicero pro Archia cap. X de Ennio: *Rudium hominem maiores noſtri in ciuitatem receperunt:* Et Horatii ſcholiaſtes ad ſupra dictum locum, dicit Ennium *oriundum de Rudino oppido Calabriæ.* Frontinus in Calabria: *ager Rodinus, Tarentinus.*

DXCVII.

Hæc extra viam: in ipſa, quæ Tarento Brundiſium fert, *Vria* fuit, alia ab illa in Apulia circa Garganum montem. Strabo lib. VI pag. 195 ἐν ταύτῃ πόλις Οὐρία τε, καὶ Οὐενυσία, ἡ μὲν μεταξὺ Τάραντος καὶ Βρεντεσίου· ἡ δ' ἐν μεθορίοις Σαμνιτῶν καὶ Λευκανῶν, *In illa* [Appia via continuata] *eſt vrbs Vria, & Venuſia: illa inter Tarentum & Brundiſium; hæc in confinio Samnitum &*

Lucanorum. Herodotus lib. VII cap. CLXX λέγεται, ὡς κατὰ Ιηπυγίην γενέσθαι πλώοντας, - - - - ἐνθαῦτα Υρίην πόλιν κλίσαντας καταμεῖναι, *Fertur, dum circa Iapygiam* [Cretenses] *nauigarent, illic subsidentes vrbem Hyriam condidisse.* Et Appianus lib. V Ciuil. p. 1121 Antonius equites ad Cæsarem euntes oppressit περὶ πόλιν Υρίαν, *circa vrbem Hyriam*, & in deditionem acceptos αὐτῆς ἡμέρας ἐς τὸ Βρεντέσιον ἐπανήγαγεν, *eodem die Brundisium reduxit.* Hyria autem eadem quæ Strabonis *Vria:* &, vt videtur, Plinii *Varia*, vno elemento redundante. Sic Cluuerius. At Frontinus distincte in Calabria: *Ager Tarentinus, Varnus, Veretinus, Vritanus, Ydrontinus.* Varnus; videtur legendum *Varinus*, ex Varia: *Vritanus* ex Vria. Mendosus præterea Cluuerio est Plinii locus ille: *Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium.* A sciolo videtur *Apulæ* insertum, cui *Messapia* oppidi nomen visum, quum regionis sit. In Calabria enim versatur, non in Apulia, Plinius, vbi aliam commemorauit Vriam cum Siponto & amne Cerbalo. Sic ergo scriptum a Plinio videtur: *Vria, cui cognomen Messapiæ; Aletium.* Quod si est, de *Varno* Frontini agro dispiciant alii. Vria autem hodie *Oria* est, fere media inter Brundisium & Tarentum: in Tabula corrupte *Vrbius.*

DXCIIX.

In eadem Tabula XX millibus a Tarento, Neretum versus aut Hydruntum, est locus *Manduriis*, aut potius contracte *Manduris*, quasi a recto *Manduriæ*, plurali: ceteri singulari numero. Liuius lib. XXVII cap. XV *Q. Fabius* COS. *oppidum in Salentinis Manduriam vi cepit.* - - - *Inde Tarentum profectus.* Et Plinius lib. II cap. CIII *In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus*, quem describit. Stephani Byzantii epitoma: Μανδύριον πόλις Ιαπυγίας. Plutarchus in Agide pag. 796 Μανδόνιον, prauatis duabus litteris.

LVCANIA.

DXCIX.

Lucania, Græce Λευκανία; & *Lucani*, populus, Λευκανοί; a Samnitibus orti, fines habuere ad Tyrrhenum mare, *Silarum* & *Laum* amnes, illo a Picentinis; hoc a Bruttiis disterminati: ad sinum Tarentinum, a Bradano fluuio ad amnem Sybarim seu oppidum Thurios. Mela quidem vsque Mineruæ promontorium, siue Campaniæ limitem, dicit *omnia Lucaniæ loca*: sed includit Picentinos, quos supra cum Plinio, Strabone, ac Ptolemæo seiunximus. Ad Tarentinum sinum qui limes dictus australis est, profertur a non nullis, & quæ sunt Bruttiorum, Lucanis attribuuntur vsque ad sinum ferme Scylaceum. Nos autem Strabonem sequuti Lucaniam ad Thurios finimus, & quid reliquum est Italiæ vsque ad fretum, Bruttiorum genti adsignamus. Sic vero ille post initium libri VI p. 176 Ἔστι ἡ μὲν Λευκανία μεταξὺ τῆς τε παραλίας τῆς Τυῤῥηνικῆς καὶ τῆς Σικελικῆς, τῆς μὲν ἀπὸ τοῦ Σιλάριδος μέχρι Λάου, τῆς δ᾽ ἀπὸ Μεταποντίου μέχρι Θουρίων· κατὰ δὲ τὴν ἤπειρον ἀπὸ Σαυνιτῶν μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ ἀπὸ Θουρίων εἰς Κηρίλλους πλησίον Λάου, *Lucania*

cania est inter oram maris Tyrrheni ac Siculi, illic a Silaro vsque Laum amnem; hic a Metaponto vsque ad Thurios: in continente autem a Samnitibus vsque ad isthmum, qui a Thuriis ad Cerillos pertinet. Consentit Plinius in parte Tyrrheni maris, lib. III cap. V. *A Silaro*, inquit, *regio tertia, & ager Lucanus Bruttiusque incipit:* & interiectis nonnullis, *Laüs amnis. fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Bruttium litus.*

DC.

A Tyrrheno litore incipiemus. Qui limes est *Silarus* amnis, ita vocatur a plerisque. Virgilius Georg. III vers. 146 *Est lucos Silari circa.* Silius lib. VIII vers. 581

Nunc Silarus quos nutrit aquis.

Plinius dicto loco: *a Silaro regio tertia incipit.* Et Tabula Peutingeriana, *Silarum fl.* Et Ptolemæus Σιλάρου ποταμοῦ ἐκβολαί, *Silari fluminis ostia.* At Pomponius Mela in castigatissimis libris *Silerus:* & Lucanus ac Vibius *Siler;* hic de Fluminibus, *Siler in Lucania:* ille lib. II vers. 426

- - - - - - *radensque Salerni*
Culta Siler.

Strabo autem primam vocalem retinet, casum mutat, Σίλαρις formando, oblique Σιλάριδος, fine libri V & principio VI. Recipit *Tanagrum* fluuium, nunc Negro dictum, de quo Paullinus Nolanus Natal. III de Felice, vers. 62 - - - *quique*
Vfentem Sarnumque bibunt, qui sicca Tanagri,

subaudi, *colunt.* Antoninus itinere ab Vrbe via Appia ad Columnam:

Nola	
Nuceriam	M. P. XVI
ad Tanagrum	M. P. XXV
ad Calorem	M. P. XXIIII.

Mersus Tanager sub terra labitur ad IV millia passuum; non XX, vt Plinius tradit (si salua lectio est) lib. II cap. CIII. *In Atinate*, inquit, *campo fluuius mersus post* XX M. *passuum exit.*

DCI.

Qui sequitur in itinere amnis *Calor*, a Cluuerio etiam ita ponitur, quem imitamur in nostra tabula, vt infra Tanagri confluentem itidem Silaro fluuio misceatur: quod vero non sine itineris turbata ratione fit. Vnde est quod Holstenius p. 285 totum versum illum, *Ad Calorem M. P. XXIIII*, a mala manu intrusum iudicat, redundante etiam milliariorum numero.

DCII.

Oppidum post Silarum, qui nunc *Selo* vocatur, est primum *Pæstum*, Græcis dictum Ποσειδωνία, *Posidonia*, quinquaginta circiter stadia ab Iunonis templo, quod prope Silari fuit ostium, vt Strabo lib. VI ineunte obseruauit. Plinius III cap. V *Oppidum Pæstum, Græcis Posidonia adpellatum: sinus Pæstanus.* Græcum nomen Paterculus lib. I cap. XV *Neptunia* vertit. *Post annum*, inquit, [a consulatu Cassii Longini & Sexti Caluini] *Scylacium, Mineruium, Tarentum, Neptunia; Carthagoque in Africa, prima extra Italiam,*

liam, colonia condita est. Antiquiorem Liuius coloniam facit & ante Punicum I bellum deductam, epitoma XIV, qua breuiator excerpsit: *Coloniæ deductæ sunt Posidonia & Cossa. Carthaginiensium classis auxilio Mamertinis venit: quo facto ab iis fœdus violatum est.* Insignem ciuitatem fuisse, etiam nummi illius testantur reliqui, quibus inscriptum est ΠΟΣΕΙΔΩΝΕΑΤΑΝ. * Gentile & possessiuum *Pæstanus.* Liuius lib. XXVII cap. X inter obsequentes colonias, quibus res Romana stetit, numerantur ab infero mari *Pontiani, & Pæstani, & Cossani.* De sinu iam ex Plinio cognouimus, quem etiam ad Atticum lib. XVI epist. VI Cicero nominauit. *Duo,* inquit, *sinus fuerunt, quos tramitti oportet, Pæstanus & Vibonensis.* Inprimis *rosæ Pæstanæ* in deliciis erant, quarum magnus ibi prouentus fuit. Virgilius Georg. lib. IV vers. 119

- - - - biferique rosaria Pæsti.

Et Ouidius lib. II Pont. epist. IV vers. 28 de re ἀδυνάτῳ,

Calthaque Pæstanas vincet odore rosas.

DCIII.

Supra Pæstum mons *Alburnus* est, de quo Virgilius Georg. III v. 146

Est lucos Silari circa ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans.

Vibius de Montibus: *Alburnus Lucaniæ.* vt erratum esse oporteat in Fluminibus eiusdem, quum legitur: *Siler in Lucania, oppido Alburno;* scribendum *monte Alburno.* Et Seruius ad Virgilium, Alburnum *montem* interpretatur. Fuit tamen etiam huius nominis ibidem portus. Probus, vetus alius interpres Virgilii: *Portus Alburnus, & eiusdem nominis mons ad sextum a primis tabernis. Mentionem facit Lucilius hoc versu:*

Quatuor hinc ad Silari flumen, portumque Alburnum.

DCIV.

Non procul hinc *lacus* est in litore memorabilis, quem diuersis temporibus aquam dulcem & salsam habere prodiderunt. Plutarchus in Crasso p. 1249 de Spartaci quibusdam copiis agit, quæ defecerant ab illo, & castra seorsum posuerant ἐπὶ Λευκανίδος λίμνης, ἣν φασὶ τρέπεσθαι διὰ χρόνου, γινομένην γλυκεῖαν, καὶ αὖθις ἁλμυρὰν καὶ ἄποτον, *super stagno Lucano, quod certis temporibus variari ferunt, ac modo dulce, modo salsum nec potabile fieri.*

DCV.

Inde ad nobile flumen venitur, quod *Hales* siue *Heles*, nunc Halente, adpellatum est. Cicero lib. VII epist. XX ad Trebatium: *Tu has paternas possessiones tenebis, (nescio quid enim Velienses verebantur) neque Haletem nobilem amnem relinques.* Scripti quidam libri *Heletem.* Idem lib. XVI epist. VII ad Atticum: *Brutus erat cum suis nauibus apud Heletem fluuium citra Veliam millia passuum* III.

DCVI.

* Diodorus Sicul. IV pag. 229 de Hercule: Ἐντεῦθεν ἀναζεύξας κατήντησε τῆς Ποσειδωνιατῶν χώρας πρός τινα πέτραν, *istinc progressus deuenit ad petram quamdam Posidoniatarum regionis.*

DCVI.

Adeo propinqua amni vrbs *Velia*, quæ Græcis est Ἐλέα, *Elea*, antea Ὑέλη, *Hyela*, quum condita fuit a Phocæensibus. De illis Herodotus lib. I cap. CLXVII ἐκλήσαντο πόλιν γῆς τῆς Οἰνωτρίης ταύτην, ἥτις νῦν Ὑέλη καλέεται. Ἔκλισαν δὲ ταύτην - - - *possederunt illam vrbem terræ Oenotriæ, quæ nunc Hyela vocatur. Condiderunt autem illam*, &c. Strabo lib. VI ineunte: Κάμψαντι δ' ἄλλος συνεχὴς κόλπος, ἐν ᾧ πόλις, ἣν οἱ μὲν κτίσαντες Φωκαιεῖς Ὑέλην, οἱ δὲ Ἔλλην· ἀπὸ κρήνης τινος, οἱ δὲ νῦν Ἐλέαν ὀνομάζουσι, *Flectenti cursum* [ex Pæstano sinu] *alius contiguus est sinus, in quo vrbs, quam conditores Phocæenses Hyelam, alii Ellam a fonte quodam; qui nostri temporis sunt, Eleam nominant.* Byzantii vrbium scriptoris epitomator: Ἐλέα, πόλις Ἰταλίας, ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ παραῤῥέοντος ποταμοῦ. ἡ νῦν Βελέα, *Elea, vrbs Italiæ, nominatur a præfluente amne: nunc dicitur Velea.* Fluuius ille est *Heles*, vnde *Helea* siue *Elea*, oppidi nomen, quod postea, vt alibi, adspirationem in v mutauit, vt dicatur *Velia*. Plinius lib. III cap. V *Sinus Pæstanus: oppidum Helia, quæ nunc Velia.* Cicero lib. VII epist. XIX *Vt primum Velia nauigare cœpi.* Et Philippica I cap. IV *Ego celeriter Veliam deuectus, Brutum vidi.* Velleius Paterculus lib. II cap. LXXIX *circa Veliam Palinurique promontorium.* Ptolemæus Romano more, sed plurali, Οὐέλιαι, quod est *Veliæ*. Alibi Cicero, Græca forma vsus, dixit lib. III Nat. deor. cap. XXXIII *Zenonem Eleæ in tormentis necatum.* Vt nomen oppidi, sic oppidanorum etiam variat. A Græca forma *Eleates* est, vt *Zeno Eleates*, de quo iam diximus. Cicero Tuscul. II cap. XXII *Zeno Eleates perpessus est omnia potius, quam conscios delendæ tyrannidis indicaret.* * Ab altero formatur *Veliensis*, vt supra ex lib. VII epist. XX perspeximus. Est & alio casu *Velinus*. Virgilius lib. VI vers. 366

- - - - *portusque require Velinos.*

DCVII.

Ad extremum sinum portus & promontorium *Palinuri* est, nomen ab Aeneæ nauclero trahens, ibidem, quum mari periisset, sepulto. Sine oppido est. Pomponius Mela II cap. IV *Buxentum, Velia, Palinurus, olim Phrygii gubernatoris, nunc loci nomen.* Et Plinius lib. III cap. V *oppidum Helia, quæ nunc Velia: promontorium Palinurum.* quod nunc quoque nomen seruat. Dionysius Halicarn. lib. I pag. 42 κατὰ τὸν λιμένα Παλίνουρον, *juxta portum Palinurum.* Velleius ante dicto loco: *circa Veliam Palinurique promontorium.* Virgilius VI vers. 380

Et statuent tumulum, & tumulo solemnia mittent,
Aeternumque locus Palinuri nomen habebit.

DCIIX.

Flumen hinc *Melpes* sequitur, a Plinio III cap. V memoratum. *Proximum*, inquit, *huic* [Palinuro] *flumen Melpes, oppidum Buxentum.* Hodie quoque Melpa vel Melfa.

* Add. Epigramm. Græc. lib. III c. εἰς Φιλοσόφ. pag. 398.

DCIX.

Oppidum autem *Buxentum*, Græcis eſt Πυξοῦς, *Pyxûs*. Strabo lib. VI ſub initium: Μετὰ δὲ Παλίνουρον Πυξοῦς, ἄκρα, καὶ λιμὴν, καὶ ποταμός· ἐν γὰρ τῶν τριῶν ὄνομα, *Poſt Palinurum eſt Pyxûs, promontorium, portus & flumen: tria vno nomine.* Addit Meſſanenſes Siciliæ ibi oppidum condidiſſe, ſed, paucis exceptis, deſeruiſſe. Plinius dicto loco: *oppidum Buxentum, Græce Pyxûs.* Mela *Buxentum:* & Ptolemæus Latino, vt ſolet, more Βύξεντον. Romani coloniam eo deduxerunt. Liuius lib. XXXIV cap. XLV *Salernum Buxentumque coloniæ ciuium Romanorum deductæ ſunt.* Velleius lib. I cap. XV *Puteolos, Salernumque & Buxentum miſſi coloni.* Quum rurſus deſertam & infrequentem Romani inueniſſent, noui coloni ex S C. ſcripti ſunt in ſupplementum. Vide Liuium lib. XXXIX cap. XXIII.

DCX.

Decem millibus a Buxento *Blanda* oppidum fuit, quod vltra Laum Plinius in Bruttios traiecit. Memorat Mela: exſtat in Tabula Peutingeriana. Liuius lib. XXIV cap. XX *Oppida vi capta: - - - ex Lucanis Blandæ.*

DCXI.

Tandem ad finem Lucaniæ litoralis accedimus, qui *Laüs* amnis eſt cum eiusdem nominis oppido. Strabo dicto loco: Μετὰ δὲ Πυξοῦντα Λᾶος κόλπος, καὶ ποταμὸς Λᾶος, καὶ πόλις ἐσχάτη τῶν Λευκανίδων, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ἄποικος Συβαριτῶν. *Poſt Pyxuntem eſt ſinus Laüs, & fluuius Laüs, & oppidum extremum Lucanorum, paullo ſupra mare, colonia Sybaritarum.* Plinius lib. III cap. V *Oppidum Buxentum, Græce Pyxûs: Laüs amnis. fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Bruttium litus.* Stephani epitoma: Λᾶος πόλις Λευκανίας· ἀπὸ Λάου ποταμοῦ, *Laüs oppidum Lucaniæ, dictum a Lao flumine.* Et hæc in ora Tyrrheni maris.

DCXII.

Mediterranea Lucanorum ſunt, miſſis ignotis aut alienis, quæ Plinius lib. III cap. XI admiſcet; ſunt primum *Atinum*, hodie Ateno, correpta media, ad ripam Tanagri amnis: vnde ſunt Plinii *Atinates* dicto loco. Idem lib. II cap. CIII *in Atinate campo fluuius merſus*, qui ipſe Tanager eſt, de quo ſupra diximus.

DCXIII.

Deinde ad Silarum amnem eſt *Aternum*, hodie vt Cluuerius refert, Aterni dictum, quo ipſe *Atranos* Plinii refert, quos alii ad *Trani*, vrbem Apuliæ non ignobilem, reducunt.

DCXIV.

Ad eumdem amnem eſt oppidum *Bucino*, ſiue *Bulcino:* quod *Vulci* olim ſiue *Vulceia* fuiſſe Holſtenio videtur pag. 290. vnde in lapidibus ſint *Vulceiani* ſiue *Volceiani*. Gruterus p. 209 n. 2 VVLCEIANAE CIVITATIS. Et in alio itidem Bucini reperto VOLCEAN. Idem Holſtenius huc *Volcentanos* Plinii refert ex lib. III cap. XI: Harduinus *Volcentes* Liuii lib. XXVII cap. XV, ſic enim legit; non *Volſcentes*, vt editum eſt. Οὔλκοι, *Vlci*,

quod

quod forte *Volci* ſcribendum, oppidum primum Lucanorum in mediterraneis Ptolemæo eſt. Frontinus in Lucania: *Præfectura Vlciane*, id eſt Vlcianenſis.

DCXV.

Eſt non procul inde oppidum, quod vulgo *Marſico* adpellatur. Id videtur ad *Abellinates* Plinii, cognomine *Marſos*, lib. III cap. XI pertinere, diſtinctos ibi ab Abellinatibus Hirpinorum.

DCXVI.

Sontia, vnde *Sontini* ſunt a Plinio memorati, conuenit cum Sanza oppido, inter Policaſtro & flumen Tanagrum ſitum.

DCXVII.

In ſeptemtrionali parte *Potentia* eſt, nunc Potenza, cuius oppidanos Plinius *Potentinos* vocat: & ſupra illam in Apuliæ limite ad Bradanum amnem *Opinum* Antonini, itinere a Mediolano ad Columnam; ex Cluuerii diſpoſitione: ſed quia inſequenti itinere alii numeri, alia diſtantia adparet, nihil certi de illo conſtituimus. Inde iter dirigitur *Cælianum*, Cæliano Heracleam.

DCXIIX.

Quæ vero ad ſinum verſus Tarentinum iacent Lucanorum oppida, ſunt *Grumentum*, *Cælianum* & alia. *Grumenti* ſitus ex Tabula & dicto Antonini itinere patet. Et Ptolemæus Γρέμεντον ſcripſit in Lucanis μεσογείοις. Liuius lib. XXIII cap. XXXVII *Iisdem diebus in Lucanis ad Grumentum T. Sempronius cum Hannone Pœno proſpere pugnat*. Et lib. XXVII cap. XLI *Hannibal in Lucanos ad Grumentum venit*.

DCXIX.

Inde in auſtrum itineris Antoniniani ductu *Nerulum* eſt, & *Summuranum*, XVI millibus disiuncta. Illud, *Nerulos* plurali forma Tabula refert, & Liuius lib. IX cap. XX vt munitum oppidum deſcribit. *Apulia*, inquit, *perdomita in Lucanos perrectum. Inde repentino aduentu Aemilii conſulis Nerulum vi captum*. Alterum, quod in itinere ſequitur, cadit in locum, qui hodieque *Murano* dicitur, quo probabile prorſus fit, *Submuranum* ſeu locum *ſub Murano* oppido, intelligendum eſſe: cuius antiquitatem vetus inſcriptio commendat, qua MVRANVM in via ab Capua Rhegium vsque tempore ſeruilis belli facta memoratur, apud Gruter. p. 150 n. 7.

DCXX.

Lagaria quoque eius tractus eſt, Λαγαρία Stephani, Λαγγαρία Lycophronis verſ. 930. quam Strabo Φρέριον, *caſtellum* vocat, conditum, vt fama erat, ab Epeo, equi Troiani fabricatore.

DCXXI.

Et *Apruſtum*, ſiue *Abryſtum*, quod Plinius in Bruttiis cenſet, ſecundum Ptolemæum huc reducendum eſt, paullum ſuper Thurios, vltimam Lucanorum; illud vero in mediterraneis ſtatuendum. Minus enim dubitant eruditi, eſſe Ptolemæi Ἄβυστρον, *Abyſtrum*, vnde oppidanos Plinius lib. III

cap. XI

cap. XI dixerit transposita littera *Aprustanos*. Sed coniectura est: certo demonstrari posse non temere crediderim.

MAGNA GRAECIA.

DCXXII.

Hinc ad ipsum sinum Tarentinum, & veterum *Magnam Græciam* vt Ptolemæus definiuit, venimus, quamquam minima illius pars ad hunc sinum Lucanorum fuerit. Post Bradanum amnem, qui finis est Lucaniæ, *Metapontum* ad mare est, prima vrbs a Tarento. Pomponius Mela II c. IV *In eodem* [sinu] *sunt Tarentus, Metapontum, Heraclea.* Plinius inuerso itinere lib. III cap. XI *Inter Sirin & Acirin Heraclia, aliquando Siris vocitata. Flumina, Acalandrum, Casuentum: oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur.* Sedes aliquando fuit Pythagoræ. Liuius lib. I cap. XVIII *Samium Pythagoram Seruio Tullio regnante in vltima Italiæ ora circa Metapontum Heracleamque & Crotonem iuuenum æmulantium studia cœtus habuisse constat.* Idem lib. XXVII cap. XLII *Pœnus, ne locum pugnandi daret, Metapontum petiit.* Qui incoluerunt, *Metapontini* dicebantur ex Græca forma, quæ est Μεταπόντιον, Scylaci, Straboni, Ptolemæo, Laertio in Pythagora, Plutarcho in Q Fabio vsurpata. Iustinus lib. XX cap. II *Metapontini in templo Mineruæ ferramenta, quibus Epeus, a quo conditi sunt, equum Troianum fabricauit, ostentant:* propter quod omnis illa pars Italiæ Maior Græcia adpellata est.

DCXXIII.

Est deinde ostium *Casuenti*, a Plinio paullo ante nominati: & post illud aliud flumen, nomine *Acalandrum*, eiusdem Plinii: inter quem amnem & insequentem *Acirin* Cluuerius *Cælianum*, (de quo supra) sed intus, & longe a mari, posuit. Prope os Aciris fluuii, in ripa dextera fuit *Heraclea*, secundum Strabonem a Tarentinis condita, *ciuitas æquissimo iure ac fœdere*, vt Cicero pro Archia laudat cap. IV. Liuius lib. VIII cap. XXIV *Heraclea Tarentinorum colonia.* Græce Ἡράκλεια, vnde porrecta penultima: quamlibet Plinius, si fides est libris, *Heraclia* quoque scripserit. Scylax Ἡράκλειον adpellauit. Oppidani *Heracleenses*, in prædicta Ciceronis oratione. In eo vero Plinius aberrat, quod, verbis modo productis, *Heracleam aliquando Sirin vocitatam* dixit. *Siris* quidem oppidum Troianum fuit, * vt Strabo tradidit ex fama: sed posteaquam Tarentini tribus inde millibus Heracleam constituerunt; facta illa ἐπίνειον, *nauale* Heracleotarum, & vtraque inter Acirin & Sirin amnes ** sita, hæc ad os illius cognominis; illa ad Acirin, reducta paullo a mari.

DCXXIV.

Inter Sirin atque Sybarin medius locus *ad Vicesimum* dictus in Itinerario, situs in ora sinus Tarentini: & tum demum, interuallo pari, est ostium *Sybari-*

* Seu ad Sirin erat oppidum Troianum cognomine *Siri*. Strabo VI pag. 405.
** Πλωτὸς, *nauigabiles.* Strabo VI pag. 405.

Sybaridis fluminis, cui vrbs *Sybaris*, potens olim, adpoſita erat. Plinius dicto loco: *Oppidum Thurii inter duos amnes Crathin & Sybarin, vbi fuit vrbs eodem nomine*, Sybaris videlicet vocitata. Plenius Strabo lib. VI p. 182 ἡ Σύβαρις Ἀχαιῶν κλίσμα δυοῖν ποταμῶν μεταξὺ, Κράθιδος καὶ Συβάριδος, *vrbs Sybaris ab Achiuis condita inter duos fluuios Crathin & Sybarin.* Sic etiam Lycophron verſ. 1079 ex illis amnibus alterius nomen obliquo caſu flectit Κράθιδος: at Diodorus Siculus lib. XII cap. IX τῦ τε Κράθιος καὶ τῦ Συβάριος. Rectus autem caſus eſt Σύβαρις & Κρᾶθις, * amnium nomina. Vrbem vero Sybarim, luxu perditam, ** Crotonienſes euerterunt. Athenienſes aliique Græci reſtituturi εἰς ἕτερον τόπον μετέθηκαν πλησίον, *in alium propinquum locum transpoſuerunt*, & a fonte ibidem reperto, cui nomen Θϐρία erat (Diodorus Sicul. XII cap. X) *Thurios* vel *Thurium* adpellauerunt. Vicinitas ſedis veteris & nouæ fecit, vt *Sybaris* & *Thurii* vrbs eadem viderentur. Stephani epitome: Θϐριοι, πόλις Ἰταλίας, ἡ πρότερον Σύβαρις, *Thurii, vrbs Italiæ, prius Sybaris dicta.* *** Poſt Romani coloniam eodem deduxerunt, vt Liuius refert lib. XXXIV cap. LIII, nouo nomine *Copiarum* impoſito. Stephanus: ὕστερον δὲ Κωπίαι, *poſtremum Copiæ adpellata.* Et Strabo ibidem: *a Tarentinis adflicti, ad Romanos confugerunt*, οἱ δὲ πέμψαντες συνοίκϐς ὀλιγανδρϐσι, μετωνόμασαν Κωπιὰς τὴν πόλιν, *qui ad paucitatem redactis colonos ſubmittentes, vrbem Copias transnominauerunt.* Vetus tamen nomen *Thuriorum* præualuit, etiam per ſæcula poſteriora, vti ex Ptolemæo & Itinerariis liquet. Variant genus vocabuli, *Thurii*, **** *Thuriæ, Thurium* nominandi caſu dicentes. Cicero IX Attic. ep. XIX *Si Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios.* Cæſar III Civ. cap. XXII *Cœlius peruenit Thurios.* Ibidem *municipium* vocat. Velleius II cap. LXVIII *Milo circa Thurios oppreſſus eſt.* Liuius autem lib. X cap. II *Thurias cepit*: item, *Thuriæ redditæ veteri cultori.* Mela II cap. IV *Heraclea, Croto, Thurium.* Et Ptolemæus Θϐριον: Strabo autem Θϐριοι. Gentile veteris nominis *Sybaritæ*; & Iuſtini lib. XX cap. II *Sybaritani*: alterius, *Thurii*, ὁμωνύμως, vt Stephanus ait: & *Thuriatæ*, Græco more. Tacitus XIV cap. XXI *a Tuſcis accitos hiſtriones, a Thuriis equorum certamina.* Vetus inſcriptio (Grut. p. 199 n. 1) LOCREN. . . . THVRIAT. . . . id eſt Locrenſes & Thuriatæ. Κτητικὸν *Thurinus.* Liuius iam indicato loco: *in Thurinum agrum.* Ouidius Metam. lib. XV verſ. 52 *Thurinosque ſinus.* Et hæc de ora Lucanorum ad ſinum Tarentinum.

* Aelian. VI de animal. c. 42 cauſſam nominis docet: Καὶ τῷ μὲν (Αἰπόλῳ ᾧ τὸ ὄνομα Κρᾶθις) ὀκ ἀφανῆ τάφον ἀνέστησαν, ἐξ αὐτῦ δὲ τὸν ποταμὸν Κρᾶθιν ὠνόμασαν, *& ei quidem non obſcurum ſepulcrum excitarunt, flumen ex iſtius nomine Crathin adpellantes.* Adde Euripid. Troad. v. 226, 227, 228. Ouid. Metamorph. XV, 315

Crathis & hinc Sybaris veſtris conterminus aruis,
Electro ſimiles faciunt, auroque capillos.

Addendus huc Aelian. de animal. XII c. 36 & Strabo VI pag. 404 & X pag. 689.

** Aelian. de animal. cap. 10, Ὅτι οἱ Συβαρῖται καὶ ὄρχησιν ἵππϐς ἐπαίδευσαν, πάλαι κεκήρυκται, *Sybaritas etiam equos ſaltationem docuiſſe, dudum peruulgatum eſt.*

*** Varro R. R. I c. 7 *Item Sybari, qui nunc Thurii dicuntur, quercus ſimili eſſe natura.*

**** Aelian. de animal. X cap. 38, Λϐσίας δὲ ποταμὸς ἐν Θϐρίοις ὀνομάζεται, *Luſias autem fluuius Thuriis dicitur.*

BRVTTII.

DCXXV.

Altera Italiæ peninſula, quæ in auſtrum vergit & ad Siciliam, a *Bruttiorum* gente habitata fuit, cuius limites mare vndique finit, præter iſthmum inter Laum atque Thurios, in quo communes terminos cum Lucania habet. Regio ipſa antiquis Latinis ſingulari nomine haud ſignificata fuit, ſed vel gentis communi vocabulo expreſſa, vel circumſcripta eodem, aut ſine illo, eſt varie. Gens illa ſunt BRVTTII Latinis, Græcis plerisque Βρέττιοι; Appiano in Hannib. Βρύτιοι: quod nomen Latini veteres T geminato ſcripſerunt. Capitolinis fragmentis pag. 196 Grut. col. 2 DE LVCANEIS BRVTTIEIS TARENTIN. . . . Et pag. 199 num. I BRVTT. . . . SALENTIN. Et Reineſii claſſe VI inſcript. 12 CORRECTORI LVCANIAE ET BRVTTIORVM. Incerta ergo eſt ratio, qua non nulli a *brutus* hoc gentile vocabulum deriuant. Eodem vero, vt diximus, vtuntur in regione deſcribenda, quæ proprio nomine apud Latinos videtur caruiſſe. Liuius lib. XXVII cap. XXV *Locros in Bruttiis Criſpinus oppugnare conatus.* & mox: *in Apuliam ex Bruttiis reditum.* Idem extremo illo libro: *Hannibal, vt omnia auxilia, quæ diffuſa latius tueri non poterat, in extremum Italiæ angulum Bruttios, contraheret; & Metapontinos, ciuitatem vniuerſam, excitos ſedibus ſuis, & Lucanorum, qui ſuæ ditionis erant, in Bruttium agrum traduxit.* Et Pomponius Mela lib. II cap. VII *agrum Bruttium* illam regionem dixit. *Sicilia,* inquit, *vt ferunt, aliquando continens, & agro Bruttio adnexa.* Græci autem veteres Βρεττίαν illum tractum ſeu peninſulam dixerunt. Polybius lib. IX cap. VII ποιησάμενος τὴν πορείαν διὰ τῆς Δαυνίας καὶ τῆς Βρεττίας. Et Strabo lib. VI pag. 176 Ἀπὸ δὲ Λάου πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς Βρεττίας Τεμέση. Quod Latini poſteriores aliquando imitati ſunt: Paullus Diac. lib. II Langob. cap. XVII *Lucania cum Bruttia.* Diuiditur in duo litora Apennino monte, Tyrrhenum, & Ionii maris cum ſinu Tarentino. Vtrumque nunc breuiter adgredimur enarrandum.

DCXXVI.

Tyrrheni maris litore poſt Lucaniam *Cerilli,* ſiue *Carillæ* ſunt, oppidum, quod in Tabula *Cerelis* ſexto caſu, id eſt Cerillis, ſcribitur. Strabo prædicto loco: *Iſthmus* Bruttiorum peninſulæ vniuerſæ eſt ἀπὸ Θουρίων εἰς Κηρίλλους πλησίον Λάου, *a Thuriis ad Cerillos prope Laum.* Et Silius lib. VIII verſ. 580

- - - *exhauſtæ mox Pœno Marte Carillæ.*

Videtur exiguus locus Strabonis temporibus fuiſſe, quia πρώτην, *primam* a Lao vrbem non in Cerillis ille, ſed in Temeſa, vt modo vidimus, numerauit: ſeruatus tamen vtcumque, quod vetus itineraria tabula oſtendit.

DCXXVII.

Ordo Plinii lib. III cap. V, ſi iuſtus eſt, *Portum Parthenium,* Phocenſium opus, proxime ponit, quem etiam Solinus cum auctoribus, qui Phocenſes erant, memorauit.

DCXXIIX.

Deinde est fluuius *Acheron* siue *Acheros*, quo Alexander Epirensis rex, oraculo deceptus, periit. *Pandosiam* illud & Acherontem cauere iusserat, quæ quod nota in Epiro nomina erant, in Italia rex lubentius bellum cum Romanis gerebat, ignarus & ibi eiusdem adpellationis loca vel flumina esse. Recto casu Straboni dictus is amnis est *Acheron*, Ἀχέρων; Liuio lib. VIII cap. XXIV *Acheros*. Ille ait, regem oraculo iussum φυλάττεσθαι τὸν Ἀχέροντα, *Acherontem cauere*; & mox de Pandosia, παραῤῥεῖ ποταμὸς Ἀχέρων, *præterfluit amnis Acheron*. Liuio vox oraculi est, *caueret Acherusiam aquam*: sensit rex se forte captum, quum miles metu, ac labore fessus, transiens incerto vado, abominandum nomen ita increpauit: *Iure Acheros vocaris*. quod regem fati admonuit; vrgente hoste, nequaquam euitandi. Plinius de eo: *fluuius Acheron, a quo oppidani Acherontini*. Nimis breuiter. non obscure tamen ostendit, & oppidum flumini adpositum fuisse, cuius nomen fuerit *Acherontia*. Exstant nummi, qui huc referuntur, inscripti ΑΧΕΡΟΝΤΑΝ, nec vero locus vrbis vel vestigia monstrari possunt.

DCXXIX.

Nondum ad primam Strabonis vrbem venimus: interiacebant aliæ, *Clampetia*, & *Terina*. Mela II cap. IV ab austro adscendens: *Vibon, Temesa, Clampetia, Blanda, Buxentum*. At quum Plinius dixit, *locus Clampetiæ*, deletam suo tempore fuisse indicat, quæ forte caussa Straboni fuit, vt nullam rationem eius oppidi haberet. Liuius lib. XXX cap. XIX in Bruttiis ciuitatibus, quæ ab Hannibale defecerant, *Clampetiam* quoque numerauit. In Tabula *Clampeia*, demta errore vel casu vna littera; argumento est, ab excidio resurrexisse. Græci vetustiores sine K scripserunt Λαμπετία siue Λαμπέτεια. Sic Polybius lib. XIII auctore Stephano. Hodie illum locum Amantia tenet, siue Mantia.

DCXXX.

Huic proxima *Terina* fuit, Straboni, Scylaci, & Stephano Τερίνα; Lycophroni Τέρεινα. Plinius III cap. V *Crotoniensium Terina, sinusque ingens Terinæus*. Temsam quidem inter hanc & Clampetiam ponit: sed veriorem situm Strabo, in his curatior, monstrauit. De Temesa loquutus, ταύτης, inquit, συνεχὴς Τερίνα. εἶτα Κωνσεντία. Quod Consentia in septemtrionem magis quam Clampetia recedit; & Terina, inter Consentiam Temesamque sita dicitur, vtique illa citra Temesam statuenda, hoc est inter hanc atque Clampetiam. Maritimum situm denominatio *Terinæi sinus*, quem Plinius *ingentem* dixit, demonstrat. At sic non prima ab Lao Temesa, vt Strabo dixit. Erat prima inter superstites vrbes & memorabiles; Terinam autem Hannibal καθεῖλε, *deleuerat*, quod idem Strabo adnotauit. Sunt qui insulam paruam *Terinam* esse referant, in quam Ligea, Sirenum vna, eiecta sit. Lycophron in Cassandra vers. 726

Λίγεια δ' εἰς Τέρειναν ἐκναυσθλώσεται,

Ligea in Terinam exponetur. Et Solinus cap. II de Italia in Bruttiis: *Insula*

ſula Ligea adpellata, abiecto ibi corpore Sirenis ita nominatæ. Sed fabuloſum illud de inſula & Sirenis ſepulcro videtur, etiamſi de ſcopulo interpreteris. Ad fidem pronius, a continentis oppido *ſinum Terinæum* cognominatum eſſe, de quo ante, auctore Plinio, prædictum a nobis eſt. Nunc idem Golfo di S. Eufemia adpellatur.

DCXXXI.

Iuxta Terinam fluuius *Ocinarus* eſt. Lycophron verſ. 729 Terinam dixit, quæ Ligeæ ſepulcrum habeat,

Ὠκινάρου δίναισιν ἀγχιτέρμονα,

Ocinari vorticibus conterminam. Idem verſ. 1008

Οἱ δ' αὖ Τέρειναν, ἔνθα μυδαίνει ποτοῖς
Ὠκίναρος γῆν, Φοῖβον ἐκβράσσων ὕδωρ,

Alii rurſus Terinam, vbi humectat terram Ocinarus, puram aquam euomens. Hic videtur *Sabatus* Antonini eſſe, nunc *Sauato* dictus, XVIII millibus a Conſentia in auſtrum. Vide iter ab Vrbe via Appia ad Columnam.

DCXXXII.

Nunc demum *Temeſa*, quæ & *Temſa* * dicitur, ſuccedit, πρώτη, *prima* vrbium Bruttiarum poſt Laum a Strabone dicta, ſcilicet, digna memoratu & ſuperſtes. Plinius III cap. V *oppidum Temſa, a Græcis Temeſe dictum.* In Tabula etiam *Temſa.* Strabo lib. VI p. 176 Ἀπὸ Λάου πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς Βρεττίας Τεμέση. Τέμψαν δ' οἱ νῦν καλοῦσι, Αὐσόνων κτίσμα. *A Lao prima vrbs Bruttiorum Temeſa, quam nunc Tempſam vocant, ab Auſonibus condita.* Et Ptolemæus Τέμψα. Colonia Romana fuit. Liuius lib. XXXIV cap. XLV *Temſam item, & Crotonem ciuium Romanorum coloniæ deductæ. Temſanus ager de Bruttiis captus erat: Bruttii Græcos expulerant.* Inde enim *Temſanus* deriuatur, vti etiam Cicero *Temſanum incommodum* Verrina vlt. cap. XV dixit. Exciſa vrbs Temſa eſt, vt vix rudera ſuperſint.

DCXXXIII.

Cluuerius heic in ora poſt Temſam ponit *Lametiam*, & inde ſinum cognominat *Lametinum*: eamdemque putat *Lampetiam* a Stephano ex Polybii XIII libro adpellari. Sed ipſe Stephanus diſtinxit *Lampetiam*, quæ ipſa Clampetia eſt, a *Lametinis*, quorum oppidum non in litore, ſed prope fontes *Lameti* fluuii intus eſt, quod in mediterraneis oſtendemus. In ora autem eſt *Lampetes*, Λαμπέτης, mons ſeu promontorium, quod Lycophron verſ. 1068 Ἱππωνίου πρηῶνος κέρας, *Vibonienſis iugi cornu* vocat, hoc eſt promontorium, quia & Tzetzes ibi, κέρας τὸ ἀκρωτήριον. Vltra id, VIII millibus ſupra Vibonem, in medium ſinum flumen *Angitula* decurrit, vt ex Antonini itineribus ad Columnam a Mediolano & Vrbe intelligitur.

DCXXXIV.

Vibo autem, vt Antoninus dicto itinere vocat, in Tabula *Vibona* eſt cognomine *Balentia*, hoc eſt *Valentia.* Mela II cap. IV *Hippo, nunc Vibon.* Et Plinius III c. V *Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam adpellamus.* Hippo, anti-

* Vid. Tzetzes ad Lycophron. verſ. 1067. Ouid. Metamorph. XV, 52 & verſ. 807 *Temeſeſque metalla.*

antiquorum Græcorum nomen, ſed truncatum. nam ἱππώνιον Scylax & Strabo: & ἱππωνιάτης κόλπος Ptolemæo eſt *Sinus Vibonenſis:* & inſcriptio vetus Grut. p. 199 n. 1 HIPPONIATEI. Strabo Λοκρῶν κτίσμα, *a Locrenſibus conditam,* ab Romanis Οὐιβῶναν Οὐαλεντίαν, *Vibonam Valentiam* adpellari refert. Ciceroni eſt *Vibo,* ſine cognomine. Pro Plancio cap. XL *Iter a Vibone Brundiſium terra petere contendi.* Et ad Attic. III epiſt. III *Te oro, vt ad me Vibonem ſtatim venias.* Raro *Valentia* ſimpliciter vocatur. Inſcriptione milliaria apud Gruter. pag. 150 num. 7 MVRANVM - - COSENTIAM - - VALENTIAM. Coloniam Romanam eo miſſam eſſe Liuius narrat lib. XXXV cap. XL. *Eodem,* inquit, *hoc anno* [IↃLXI] *Vibonem colonia deducta eſt ſenatusconſulto plebisque ſcito.* Deriuatum nomen Vibonenſis, vt *Sinus Vibonenſis,* Cic. Attico XVI ep. VI: & *ager Vibonenſis* Liv. lib. XXI cap. LI.

DCXXXV.

Vbi recedit ſinus, *Portus* eſt *Herculis,* Plinio poſt Vibonem, vt proximus, nominatus: Straboni p. 177 Ηρακλέους λιμήν. Propinquus huic locus πρὸς τρόπαια, *Ad Tropæa,* Stephano dictus, cui quidem πόλις Σικελίας, *Siciliæ oppidum* eſt, ſed etiam Bruttios id temporis auctores Siciliæ nomine comprehendebant. In actis conciliorum ſimpliciter *Tropæa* ſcribitur, vt hodieque oppidum illud adpellatur. Vide ſis Holſtenii in Cluv. adnotationes, qui ex Sex. Pompeii victoria id nomen putat ſupereſſe.

DCXXXVI.

Poſt Herculis portum Plinius *Metaurum amnem* narrat: Melæ etiam *Metaurum* in oppidis numeratum. Amnis nunc corrupto nomine Marro dictus. Sed ſi Melæ ordo recte habet, *Medama* ante Metaurum eſt: ſi Plinii, poſt illum. Etiam Strabo Μέδαμα ſcripſit: Plinius contracte *Medma;* Marcianus Heracleota pag. 13 Μέδνα praue: prauius Scylax Μέσα. Strabo addit πλησίον ἐπίνειον καλούμενον Εμπόριον, *prope Medamam nauale, quod Emporium dicatur.* Pomponii *Taurianum,* eſt Plinii *Tauroentum,* cui is *portum Oreſtis* coniungit. Sed turbata hæc interpretibus videntur. Pluribus *Medma* eſt Antonini *Nicotera,* cuius antiquior memoria non reperitur: & Portus Medmæ, ſiue *Emporium* non nullis eſſe *Portus Oreſtis:* Holſtenio *Oreſtis Portus* in oſtio *Metauri* videtur fuiſſe, qui ideo ὕφορμος ὁμώνυμος, *eiusdem nominis ſubiunctum portum habeat,* Strabone auctore p. 177.

DCXXXVII.

Poſt recenſita flumina & portus, *Scyllæum* Plinius, & *Cratain* fluuium enarrat. Oppidum an petra *Scyllæum,* ſeu promontorium, ambigitur. Plinius ita: *Medma: oppidum Scyllæum, Cratais fluuius.* Strabo: Εκδέχεται ἐντεῦθεν τὸ Σκύλλαιον, πέτρα χερρονησίζουσα ὑψηλή, *Hinc ſequitur Scyllæum, petra peninſulæ ſpeciem præbens, excelſa.* Pomponius Mela: *in Bruttio ſunt, Columna regia, Rhegium, Scylla, Taurianum, Metaurum.* Ptolemæus, Σκύλλαιον ἄκρον, *Scylæum promontorium.* Itaque ſolus Plinius cum Solino, illum vnice ſequuto, oppidum dixit: ceteri promontorium, petram, qualis & Scylla Melæ eſt, non oppidum. niſi dicas montem & petram eſſe *Scyllæum,*

cui adsideat eodem nomine oppidulum. *Scyllæum* autem mons, & petra fabulosa *Scylla* videntur idem esse. Vnde qui vnum enarrat, de altero silet. Quod ad fabulam attinet, Virgilius Aen. III, 432

Scyllam, & cæruleis canibus resonantia saxa

descripsit, & ante paullo vers. 425 illam

Ora exsertantem, & naues in saxa trahentem.

Vnde nata fabula sit, Iustinus ostendit lib. IV cap. I, *dum nauigantes magnis vorticibus pelagi desidentis exterriti, latrare putant vndas, quas sorbentis æstus vorago conlidit.*

DCXXXIIX.

Scyllæum excipit *Cænys*, aliud promontorium, Καινὺς Straboni dictum, de quo sic Plinius commemorat: *Siculum fretum, ac duo ex aduerso promontoria: ex Italia Cænys; ex Sicilia Pelorum,* XII *stadiorum interuallo.*

DCXXXIX.

Hoc inter & Columnam est *Cratæis* seu *Cratais* fluuius, de quo sæpe dicto loco Plinius: *Oppidum Scyllæum, Cratais fluuius, mater, vt dixere, Scyllæ.* Atque ita in membranis esse, *Cratais*, non Cratæis, Harduinus oculatus testis est. Solinus de Italia: *Scyllacea regio cum Scyllæo oppido, & Cratæide, flumine Scyllæ matre, vt vetustas fabulata est.*

DCXL.

Ipsa *Columna*, ad quam itinera Antoninus a Mediolano & ab vrbe direxit, in Melæ libris male cognominatur *regia*; verius a Plinio *Rhegia*; optime ex Strabonis descriptione *Rhegina.* Etenim a vicina vrbe *Rhegio*, a qua centum stadiis secundum Strabonem abest, habet, quod diximus, cognomentum. Plinius sic de illa: *Cratais fluuius, mater, vt dixere Scyllæ. Dein Columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo ex aduerso promontoria; ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum,* XII *stadiorum interuallo. Vnde Rhegium duodecim* CIƆ IƆ *pass.* Vides, inter vrbem & Columnam promontorium *Cænyn* interponi. At Strabo *Cænyn* ante Columnam posuit, seu Columnam inter Cænyn & Rhegium. Sic enim: ἀπὸ Καίνυος μέχρι τοῦ Ποσειδωνίου τῆς Ῥηγίνων στηλίδος τοῦ πορθμοῦ, διήκει στενωπὸς ὅσον ἑξαστάδιος, - - - - ἀπὸ δὲ στηλίδος ἑκατὸν εἰς Ῥήγιον, *a Cæny ad Posidonium columnæ Rheginorum iuxta fretum angustus meatus circiter* LX *stadiorum: a columna Rhegium vsque sunt centum stadia.* Alii per adpositionis figuram interpretantur, *a Cæny ad Posidonium, columnam Rheginorum,* quasi Posidonium sit ipsa columna: quod secus mihi aliisque videtur. Posidonium enim, si non oppidum iuxta columnam fuit, at Neptuni fanum iuxta eamdem fuit, per columnæ Rheginæ mentionem distinctum a Posidonio Lucaniæ & gentium aliarum: columna autem videtur milliaria fuisse, & simul signum siue nota traiectus commodioris. Supra laudata vetustissima inscriptione, qua via facta AB REGIO AD CAPVAM explicatur per milliaria, AD FRETVM AD STATVAM sic coniungitur. *Statua* autem est στηλὶς siue *columna.* Vide Grut. pag. 150 num. 7.

DCXLI.

DCXLI.

Rhegium * vrbs peruetuſta adeo, vt nomen ab ῥήγνυσθαι, quaſi ab *abrupta* vi maris Sicilia ab Italia credatur accepiſſe. Nota enim illa fama vel fabula, quæ Siciliam quondam Italiæ adnexam tradidit. Hinc eſt quod qui memorant, VT FERVNT, adiiciant, incertum opinionis aut famæ arguentes. Mela II cap. VII *Sicilia, vt ferunt, aliquando continens, & agro Bruttio adnexa.* Virgilius Aen. III verſ. 414

Hæc loca vi quondam, & vaſta conuulſa ruina
Diſſiluiſſe ferunt, quum protinus vtraque tellus
Vna foret. Venit medio vi pontus, & vndis
Heſperium Siculo latus abſcidit.

Sed ad vrbem *Rhegium* reuertamur. Hanc Χαλκιδέων κτίσμα, *a Chalcidenſibus conditam* Strabo refert: ſemperque fuiſſe ait ἐπιτείχισμα τῇ νήσῳ, *propugnaculum Siciliæ oppoſitum.* A plurimis memoratur, etiam apoſtolico itinere Actor. XXVIII, 13 κατηντήσαμεν εἰς Ῥήγιον, *venimus Rhegium.* Ptolemæo eſt Ῥήγιον Ἰέλιον, *Rhegium Iulium,* quod haud dubie cognomen inde eſt, quia Octauianus Cæſar, eiecto Sicilia Sex. Pompeio, vt Strabo pag. 178 refert, ὁρῶν λειπανδρῦσαν τὴν πόλιν, συνοίκυς ἔδωκεν αὐτῇ τῶν ἐκ τῦ στόλυ τινάς, *videns viris defectam ciuitatem, ſupplementum ex claſſe addidit.* Colonia ſic ex parte, ſeruato tamen iure municipii. Inſcriptio p. 174 Grut. n. 7 MVNICIPIB. RHEGINIS IVLI. *Rhegini* enim oppidani, quos laudat Cicero pro Archia oratione. Veteri lapide p. 199 n. 1 RHEGINEI.

DCXLII.

Vltra Rhegium plura ſunt promontoria, quæ vltimum angulum Italiæ vt ſepimentum circumdant. Quod Rheginæ ciuitati proximum, etiam *Rhegium,* ** communi cum vrbe nomine adpellatum fuiſſe, Thucydides docet lib. VI pag. 441 ἕως ἀφίκοντο ἐς Ῥήγιον, τῆς Ἰταλίας ἀκρωτήριον, *donec ventum eſt ad Rhegium, Italiæ promontorium:* quod etiam lib. IV pag. 268 memorauit. Quidam intelligunt Leucopetram; Cluuerius medium inter vrbem Rheginam & Leucopetram, quod etiam ὁμωνυμία videtur ſuadere, quæ argumentum eſt propinquitatis. Nobilius Ciceronis ſupremo itinere promontorium eſt *Leucopetra,* Λευκοπέτρα, dictum, vt Strabo ait, ἀπὸ τῆς χρόας, *a colore,* qui candidus eſt. Cicero Philipp. I cap. III *Quum me ex Sicilia ad Leucopetram, quod eſt promontorium agri Rhegini, venti detuliſſent, ab eo loco conſcendi, vt tranſmitterem.* Et lib. XVI ad Attic. epiſt. VII de eodem curſu: VIII *idus Sext. quum a Leucopetra profectus ſtadia circiter* CCC *proceſſiſſem, reiectus ſum auſtro vehementi ad eamdem Leucopetram.* Hoc videtur illud eſſe, quod Salluſtius, apud Seruium in Aeneid. III verſ. 400 dixit

* Varro X rer. humanar. *Iuxta Rhegium fluuii ſunt continui ſeptem Latopodonar, Mygodes, Engyon, Stactetes, Polme, Meleiſſa, Argeades. In his autem matris nece purgatus dicitur Oreſtes, ibique diu fuiſſe enſem, & ab eo ædificatum Apollinis templum.* Nomina horum fluuiorum paullum immutat Gabriel Barrus de antiquitate & ſitu Calabriæ.

** Epigramm. Græc. libr. III cap. εἰς ἀνωνύμ. ποιητ. p. 382.

Ῥήγιον Ἰταλίης τεναγώδεος ἄκρον ἀείσω
Αἰεὶ Θρινακρίυ χευομένης ὕδατος.

dixit *Bruttium promontorium*, in quod, & Salentinum, Italia, in angustias coacta, scindatur. quod nulli verius conuenit, quam Leucopetræ, εἰς ἣν τελευτᾶν φασὶ τὸ Απέννινον ὄρος, *in quam desinere montem Apenninum aiunt*; quod Strabo refert p. 179 lib. VI.

DCXLIII.

Inde in ortum paullo hibernum est *Herculis*, quod dicitur, *promontorium*. Strabo ibidem: Εντεῦθεν δὲ Ηράκλειον, ὃ δὴ τελευταῖον ἀκρωτήριον νεύει πρὸς μεσημβρίαν, *Inde* [a Leucopetra] *est Herculis promontorium, quod vltimum vergit in meridiem.* Nusquam enim Italia magis in meridiem recedit, quam circa hoc promontorium, nunc dictum Capo di Spartiuento: Leucopetra vero, Capo del Armi.

DCXLIV.

Hinc flexo litore in sinus maris Ionii venitur, & primo ad *promontorium Zephyrium*, prope vrbem Locros. Strabo ibidem: Μετὰ τὸ Ηράκλειον ἄκρα τῆς Λοκρίδος, ἣ καλεῖται Ζεφύριον, *Post Herculis, succedit Locrensis agri promontorium Zephyrium*, sic dictum, quod portum habet ventis ab occasu flantibus expositum. Ptolemæus post Leucopetram, inflexo litore, ζεφύριον ἄκρον; Plinius lib. III cap. V *Locri cognominati a promontorio Zephyrio.* nam dicti ab eo *Locri Epizephyrii*, vt Græci, *Ozoles*, vel *Epicnemidii*. Id vero non tam gentis quam vrbis ipsius nomen est. Strabo dicto loco: ἡ πόλις οἱ Λοκροὶ οἱ Επιζεφύριοι, *vrbs Locri Epizephyrii.* Sæpius sine cognomine; tamen pluraliter. Liuius lib. XXIX cap. VII *Classis Romana a Messana Locros multa die accessit.* Et paullo ante: *haud procul ab vrbe Locris abest.* Ab Ozolis Locris conditam censet Strabo: malim ab Epicnemidiis, quorum *Naryx* vel *Narycum* fuit oppidum. nam Virgilius Aen. III vers. 399 de nostris Italiæ Locris:

Heic & Narycii posuerunt mœnia Locri:

& ipsam vrbem Locros Ouidius XV Metam. vers. 705 Naryciam dixit:

Lametumque legit, Caulonaque, Naryciamque,
Euincitque fretum.

Gentile duplex, *Locri*, & *Locrenses*. Liuius lib. XXII extremo: *Metapontini, Crotonienses, Locrique.* Et lib. XXIII cap. XXX *Locrenses desciuere ad Pœnos.* Ager & regio Græce Λοκρὶς, ἴδος. Strabo supra in Zephyrio: ἄκρα τῆς Λοκρίδος, *promontorium Locridis.*

DCXLV.

Plura eius memorantur flumina. Liuius lib. XXIX cap. VII *Hannibal a Butroto amni (haud procul is ab vrbe Locris abest) nuntio præmisso - - - luce cœptam inuenit pugnam.* Gronouio suspectum nomen est, necdum consonis inter se membranis; & *Halecem*, certiorem fluuium, in locum deriuat. De eo autem Strabo lib. VI pag. 180 tradit διορίζειν τὴν Ρηγίνην ἀπὸ Λοκρίδος, *agrum Rheginum a Locrensi separare.* Et Thucydides lib. III pag. 240 *nauigantes* ἐς Λοκρίδα, oppidum *Peripolium* capiunt, ὃ ἦν ἐπὶ τῷ Αληκι ποταμῷ, *situm ad fluuium Halecem.*

DCXLVI.

DCXLVI.

Inter Locros & Cauloniam fluuius *Sagras* est. Strabo dicto loco: μετὰ Λοκρὰς, Σάγρας, *post Locros Sagras est.* Et Cicero II Nat. deor. cap. II *quum ad fluuium Sagram Crotoniatas Locri maximo prælio deuicissent.* Plinius lib. III cap. x *A Locris Sagra.* Addit Strabo, θηλυκῶς, *femineo more* nominari, præter fluuiorum consuetudinem. Est & Καϊκινὸς, *Caicinus*, Locrorum fluuius. Iterum Thucydides lib. III pag. 242 narrat, Athenienses ex Sicilia ἐς τὴν Λοκρίδα egressos, κατὰ τὸν Καϊκινὸν ποταμὸν, *iuxta flumen Caicinum* Locros, ad arcendam vim occurrentes, superasse.

DCXLVII.

Sequitur *Caulon* siue *Caulonia.* Mela III cap. IV *Tertius* [sinus] *inter Zephyrium & Bruttium, Consilinum, Cauloniam, Locrosque circumdat.* Et hac forma, Καυλωνία, vtuntur plerique Græci in oppido hoc designando. Strabo supra dicto loco: Μετὰ τὴν Σάγραν, Ἀχαιῶν κλίσμα, Καυλωνία, πρότερον δ' Αὐλωνία λεγομένη. Idem Stephani breuiator: Καυλωνία, πόλις Ἰταλίας, ἣν Αὐλωνίαν Ἑκαταῖος καλεῖ, *Caulonia, vrbs Italiæ, quam Auloniam Hecatæus vocat.* Et Diodorus Siculus lib. XVI cap. XI Διονύσιος διατρίβων περὶ Καυλωνίαν τῆς Ἰταλίας, *Dionysius commorans circa Cauloniam Italiæ.* Altera forma est Plinii, qui *vestigia oppidi Caulonis* lib. III cap. x dixit: & Virgilii Aen. III vers. 553, cuius sunt *arces Caulonis:* & Ouidii, qui, quod supra etiam indicauimus, Metam. XV vers. 705 dixit,

- - - *legit Caulonaque Naryciamque.*

Strabo dicit, ἔστι δ' ἔρημος, *deserta est:* & Pausanias Eliac. II cap. III Pyrrhi bello ἐρημωθῆναι Καυλωνίαν, ἁλοῦσαν ὑπὸ Καμπανῶν, *vastatam esse Cauloniam, captam a Campanis,* Romanorum sociis. Ideoque Plinius *vestigia oppidi Caulonis* dixit, & Ptolemæus, vt desertum locum, præteriit.

DCXLIIX.

Pomponius Mela cum Caulonia *Consilinum* vulgatis libris coniunctum habet. Tertium enim sinum, promontoriis Zephyrio Bruttioque (hoc ipsi Cocintum est) interceptum, oppida circumdare dicit *Consilinum, Cauloniam, Lucrosque.* Plinius lib. III cap. x *vestigia oppidi Caulonis, Mystia, Consilinum castrum, Cocintum.* Aiunt scriptos Pomponii libros loco Consilini habere *Cossentiam* siue *Consentiam.* Quid vero hæc ad sinum maris Ionii, a quo longe nimis abest, nec ad alium sinum posita, sed in mediterraneis? nihilominus *Consilinum* Frontinus de Coloniis, & Cassiodorus lib. VIII epist. vlt. in Lucania censent. Fateor hoc fortius ad persuadendum esse, licet quo loco Campaniæ ponendum sit, non adpareat. Quid vero de Mela sentiendum & Plinio? nec *Cossentia* membranarum Holstenio adprobatur, qui potius ex *Cocintia* suspicatur ortam esse, quæ oppidum fuerit prope eiusdem nominis promontorium, *Cocintum* etiam ab Antonino, itinere ab Equotutico Rhegium ferente, adpellatum, XXII millibus a Scylacio in austrum, fere in loco, vbi nunc est oppidum *Stilo*, a quo obiacens promontorium Cocintum vulgo *Capo di Stilo* nominatur. Promontorium autem *Cocintum* est illud, quod Plinius III cap. x *longissimum Italiæ pro-*

montorium existimari tradit. Id Ouidio Holstenius & Is. Vossius restituerunt Metam. xv vers. 704

- - - *dextra prærupta Cocintia parte,*

vbi inepte *Ceraunia* vulgatum fuerat, quæ in diuersam illius itineris, seu sinistram partem incidunt.

DCXLIX.

Cluuerio *Cocintum, Carcinum, Cæcinum* idem sunt: nobis aliter videtur, quia secundum Melam *Carcinus* ad superiorem sinum pertinet, secundum siue Scylaceum: *Cocintum* autem est in tertio. *Secundus*, inquit, *Scylaceus, in quo est Petilia, Carcinus, Scylacium, Mystiæ.* Ordo oppidorum an rectus sit, non est nostrum disputare. *Mystia* nobis primum, tamquam in limine, quia Plinius inter Caulonem & Consilinum (quod Cocintum maluimus) interposuit. Stephani epitome: Μυςία, πόλις Σαυνιτῶν, *Mystia oppidum Samnitum.* Samnites autem intelligit Bruttios, a Samnitibus profectos. *Carcinum* oppidum cum Plinii amne *Carcine* componendum, non est quod dubitetur. Vbi enim de sinu Scylaceo egit, hoc addidit: *Amnes ibi nauigabiles: Carcines, Crotalus, Semirus.* An etiam *Cæcinus*, & oppidum *Cæcinum*, dicatur, vt in quibusdam libris fertur esse; non habemus dicere, valdeque veremur, ne *Cæcini* nomen, si quod est, ex Thucydidis Καικίνῳ huc detractum in peregrinum locum sit.

DCL.

Scylacium succedit, siue, vt in Melæ libris expressum est, *Scylaceum*; Ptolemæi Σκυλάκιον. Strabo duplicem nuncupationis formam habet pag. 180 Μετὰ δὲ ταύτην [Καυλωνίαν] Σκυλλήτιον, ἄποικος Ἀθηναίων - - - νῦν δὲ Σκυλάκιον καλεῖται. Plinius interpretatur lib. III cap. x *Dein sinus Scylaceus: & Scylacium, Scylletium Atheniensibus, quum conderent, dictum.* Nunc Squillace, in medio sinu oppidum. Promontorium habet aut scopulum. Virgilius lib. III Aen. vers. 553 *nauifragum Scylaceum.* Ouidius de Aesculapio Romam aduecto lib. xv Metam. vers. 701

- - - - *præterque Lacinia templa*
Nobilitata dea; Scylaceaque litora fertur.

DCLI.

Post Scylacium Straboni est Κροτωνιᾶτις χώρα, *Crotoniensis ager*, in quo vero multa occurrunt ante, quam ad Crotonem vrbem venitur. Primum est oppidum cum portu, quæ *Castra Hannibalis* vocantur. Plinius lib. III cap. x *In ea* [peninsula aut isthmo potius] *portus, qui vocatur Castra Hannibalis, numquam angustiore Italia:* XX M. *passuum latitudo est.* In Tabula Augustana signum vrbis adpictum est, vnde oppidum quoque, non solum portum huius nominis fuisse probatur. Inde flumina in sinum Scylaceum funduntur, hoc ordine a Plinio numerata: *Crotalus, Semirus, Arocha, Targines.* E quibus *Crotalus*, hodie Corace dictus, iudice Holstenio: *Semirus* nomen retinet, eodem teste: *Arocha* est Crocha: *Targines*, Tacina, interpretante Harduino. quamquam antiquius nomen *Tacina* vel fluminis vel oppidi, dicto Antonini itinere XXII m. p. distantis a Scylacio

Thurios

Thurios versus. Tum sequuntur, vt Strabo vocat, τῶν Ιαπύγων ἄκραι τρεῖς, *Tria Iapygum promontoria.* Plura de iis non memorantur.

DCLII.

Pergit Strabo: Μετὰ δὲ ταῦτα τὸ Λακίνιον, Ἥρας ἱερὸν, *Post hæc* [tria Iapygia] *Lacinium,* in quo *Iunonis templum.* Nobilissimum *Lacinium* promontorium, & a pluribus memoratum, Mela, Plinio, Ptolemæo, * præter Strabonem. Plinius lib. III cap. XI *A Lacinio promontorio secundus Europæ sinus incipit, magno ambitu flexus,* id est, & Tarentinum & Hadriaticum complectens. Quod enim infra illud promontorium est, ad Ionium mare pertinet. Et Pomponius Mela: *Sinus Tarentinus dicitur inter promontoria Salentinum & Lacinium.* Iunonis Laciniæ templum, quod Strabo refert, πλούσιόν ποτε καὶ πολλῶν ἀναθημάτων, *multis quondam opulentum donariis.* Liuius lib. XXVIII extremo: *In Bruttiis propter Iunonis Laciniæ templum æstatem Hannibal egit.* Cicero Diuinat. lib. I cap. XXIV refert, *columnam auream solidam in fano Iunonis Laciniæ* quum Hannibal tollere statuisset, somnio monitum abstinuisse. Liuius autem lib. XLII cap. XXVIII Fuluium Flaccum refert, *Iunoni Laciniæ, ob spoliatum templum,* fœda morte pœnas dedisse. Adde Valerium Max. lib. I. cap. I exempl. 20.

DCLIII.

Supra Lacinium nobilis vrbs *Croton,* ** vel *Croto.* Mela turbat ordinem, *Crotonem* recensens inter Heracleam & Thurium: quem diligentius ita Plinius seruat: *A Lacinio promontorio sinus secundus,* - - - - *oppidum Croto, amnis Neæthus, oppidum Thurii.* Strabo pag. 181 Κρότων ἐν ἑκατὸν καὶ ν´ σταδίοις ἀπὸ τοῦ Λακινίου, *Croton* CL *stadiis abest a Lacinio.* Liuius lib. XXIV cap. III situm vrbis, magnitudinem, deminutionem *** sic descripsit: *Croto murum in circuitu patentem* XII *millia passuum habuit ante Pyrrhi in Italiam aduentum: post vastitatem eo bello factam vix pars dimidia*

Aaa aa 2 *habi-*

* Add. Tzetzes ad Lycophron. v. 1006 & alios locos.

** Ἡ μὲν Κρότων εὐθηνεῖ τῷ ζεφύρῳ, *Croton prospere agit propter Zephyrum.* Theophrast. de Ventis pag. 411.

*** Hoc idem facit Petronius Satyr. cap. 116 pag. 537, 538. *In montem sudantes conscendimus, ex quo haud procul impositum arce sublimi oppidum cernimus. nec quid esset, sciebamus errantes, donec a villico quodam Crotona esse cognouimus, vrbem antiquissimam & Italiæ primam. Quum deinde diligentius exploraremus, qui homines inhabitarent nobile solum, quodue genus negotiationis præcipue probarent, post attritas bellis frequentibus opes, o mi, inquit, hospites, si negotiatores estis, mutate propositum aliudque vitæ præsidium quærite. Sin autem vrbanioris notæ homines, sustinetis semper mentiri, recta ad lucrum curritis. In hac enim vrbe non litterarum studia celebrantur, non eloquentia locum habet, non frugalitas sanctique mores laudibus ad fructum perueniunt &c* Adde Campani libr. I epist. 2 & 4. Condita fuerat vrbs a Miscolo Alemonis filio, per somnium ab Hercule monito, qua de re Ouid. Metamorph. XV, 19 seqq. copiose differit. nos illa modo hic excerpimus:

Vixque pererratis, quæ spectant littora, terris,
Inuenit Aesarei fatalia fluminis ora:
Nec procul hinc tumulum, sub quo sacrata Crotonis
Ossa tegebat humus. iussaque ibi mœnia terra
Condidit; & nomen tumulati traxit in vrbem.
Talia constabat certa primordia fama
Esse loci, positæque Italis in finibus vrbis.

habitabatur. - - - *Arx Crotonis vna parte imminet mari, altera, vergente in agrum, situ tantum naturali quondam munita, postea & muro cincta, qua per auersas rupes ab Dionysio, Siciliæ tyranno, per dolum fuerat capta.* Cicero lib. IX Attic. ep. vlt. *Crotonem petemus, aut Thurios.* Gentile Græco Latinoque modo exstat. *Crotoniatæ,* Cicer. I de Inuent. cap. I; & *Crotonienses,* Iustin. XX cap. II & seq. Regio & ager, ἡ Κροτωνιᾶτις, Thucyd. VII pag. 509.

DCLIV.

Amnis *Aesarus* olim vrbem Crotonem perluebat: post Pyrrhi bellum procul a parte habitata fluebat. Strabo: * ποταμὸς Αἴσαρος καὶ λιμὴν, *Aesarus fluuius & portus.* Liuius dicto lib. XXIV c. III de vastata Pyrrhi bello vrbe: *flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca præterfluebat muros, procul iis, quæ inhabitantur.* Id flumen autem *Aesarus* erat. Ad Theocriti illud idyll. IV vers. 17 ἐπ' Αἰσάρω νομέυω, scholiastes notauit: Αἴσαρος ποταμὸς διὰ μέσης τῆς πόλεως τῶν Κροτωνιατῶν ῥέων εἰς τὴν θάλασσαν. Montes apud Crotonem, *Latymnus* & *Physcus* eodem idyllio memorantur vers. 19 & 23. Vide scholia. Nec longe inde *Neæthus* amnis est, licet Ouidius Metamorph. XV vers. 51

- - - - - *Salentinumque Neæthum*

dixerit. Laxior enim poetis aliquando geographia est, neque finium circumscriptorum vbique rationem habent. Strabo coniungit cum Aesaro. *Aesarus,* inquit, *fluuius & portus,* καὶ ἄλλος ποταμὸς Νέαιθος, *& alius fluuius Neæthus.* Hi corripiunt primam: producunt alii. Theocritus dicto idyll. IV vers. 24

καὶ ποτὶ τὸν Νήαιθον, ὅπα καλὰ πάντα φύοντι.

Et Lycophron, Alexandra vers. 921, Ναύαιθος.

DCLV.

Macalla, plurale, τὰ Μάκαλλα, oppidum Stephano & Lycophroni memoratum. Ille tantum oppidum Italiæ dixit: hic vers. 927 ἐν Μακέλλαις: vide etiam scholia vetusta eius loci. Sed & heic Μάκαλλα Holstenius ex MSS. legit. Aristoteles libro de Auditis mirabilibus distantiam eius a Crotone, CXX stadiorum prodidit.

DCLVI.

Supra Macalla est *Crimisa* promontorium. Strabo pag. 175 Κρίμισα ἄκρα: etiam oppidum sub promontorio eiusdem nominis. Stephanus: Κρίμισα, πόλις Ἰταλίας, πλησίον Κρότωνος καὶ Θουρίου, *Crimisa, oppidum Italiæ, prope Crotonem & Thurium,* Lycophron vers. 911

Τὸν δ' Αἰσάρου τε ῥεῖθρα, καὶ βραχύπτολις
Οἰνωτρίας γῆς κεγρίνη βεβρωμένον
Κρίμισσα φιτροῦ δέξεται μιαιφόνον.

De Philoctete intellige, quem ex Troia reuersum Aesarus & ad Crimisam regio excepit, quam ipse, & Macalla, condidisse dicitur. Apollodorus apud Strabonem post initium libri VI tradit, Philoctetem Χώνην πόλιν ὑπὲρ Κριμι-

* Lib. VI pag. 402 c. A.

Κριμίσης ἄκρας οἰκῆσαι, ἀφ' ἧς οἱ ταύτῃ Χῶνες ἐκλήθησαν, *Chonen oppidum super promontorium Crimisam habitasse, a quo Chones in illa regione adpellati sint.* Regionem Lycophron Χωνίαν dixit vers. 983. Adde Stephani epitomen in Χώνη.

DCLVII.

Deinde sunt flumina, *Hylia*, finis agri Crotoniensis: & *Traeis*, Τράεις, obliquo Τράεντος, nunc Triunti. De illo Thucydides lib. VII p. 509 *Athenienses*, lustrato exercitu apud Sybarin fluuium, ἦγον διὰ τῆς Θουριάτιδος γῆς, *duxerunt per agrum Thuriorum.* καὶ ὡς ἐγένοντο ἐπὶ τῷ Ὑλίᾳ ποταμῷ, *quum ad Hyliam flumen venissent*, Crotonienses miserunt, qui transitum per suos fines negarent; ideoque ἐπικαταβάντες ηὐλίσαντο πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἐκβολὴν τοῦ Ὑλίου, *descendentes ad mare iuxta ostia Hyliæ castrametati sunt*, vbi classis quoque præsto fuit. De *Traënte* Diodorus Siculus lib. XII c. XXII: Sybaritæ, qui seditionis periculum euaserant, περὶ τὸν Τράεντα ποταμὸν κατῴκησαν, *ad fluuium Traentem consederunt*, & aliquamdiu commorati ibidem, ὑπὸ Βρεττίων ἐκβληθέντες ἀνῃρέθησαν, *a Bruttiis eiecti deletique sunt.*

DCLIIX.

Denique in finibus Bruttiorum, quamuis in Thuriorum potestate, fuit *Ruscia* siue *Ruscianum*, seu *Roscianum*, (nunc Rossano) nauale Thuriorum, XII millibus vltra Thurios remotum. Procopius lib. III Goth. cap. XXVIII παρὰ τὴν ἀκτὴν Ῥουσκία ἐστὶ, τὸ Θουρίων ἐπίνειον, *Est in eo litore Ruscia, Thuriorum nauale.* Antoninus, itinere ab Equotutico Rhegium:

Heraclea		
ad Vicesimum	M. P.	XXIIII
Thurios	M. P.	XX
Roscianum	M. P.	XII.

MEDITERRANEA BRVTTIORVM.

DCLIX.

Besidiæ, ad dextram Crathidis ripam situm oppidum *Bisignano* dicuntur esse. Liuius id nominis habet in Bruttiorum oppidis lib. XXX c. XIX *Ad Cn. Seruilium* COS. *qui in Bruttiis erat, Consentia, Vffugum, Vergæ, Besidiæ defecere.* Sed creditur Bisignano id oppidum esse: probari certo non videmus.

DCLX.

Caprasia oppidum Tabulæ, VIII millibus supra Crathin, qui praue *Crater* in Tabula vocatur. Pluraliter Antoninus itinere ab Vrbe via Appia, *Caprasis* sexto casu, Aldina: *Caprasas* quarto, Schottana editione. Situs sic notatur:

Summurano		
Caprasas	M. P.	XXI
Consentiam	M. P.	XXVIII.

DCLXI.

Post Laum nunc oppidum *Orsò* est, quod videtur olim *Vrsæ* & *Vrsentum* dictum esse: vnde sunt *Vrsentini*, Plin. III cap. XI.

DCLXII.

Ad Acherontem fluuium *Pandosia* oppidum, vt supra in flumine demonstratum. Liuius lib. VIII cap. XXIV *haud procul Pandosia vrbe imminentes Lucanis ac Bruttiis finibus tres tumulos, aliquantum inter se distantes,* [Alexander rex Epiri] *insedit.* Strabo lib. VI Pandosiam Φρέριον ἐρυμνὸν vocat, quod παραῤῥεῖ ποταμὸς Ἀχέρων, hoc est, munimentum iuxta Acherontem fluuium. Plinius lib. III cap. XI *Et Pandosiam Lucanorum vrbem fuisse, Theopompus* [auctor est] *in qua Alexander Epirotes occubuerit.* Verum in MSS. omnibus & impressis ante Hermolaum est *Mardonia*, quam Lucaniæ vrbem Theopompus, vt *Thebas Lucanas* Cato, dixit *fuisse*, quod est interiisse. Conciliare studet Harduinus, quem vide in Emendat. LXIV. Prostant nummi huius vrbis inscripti ΠΑΝΔΟΣΙΕΩΝ, quos Harduinus mauult ad Thesprotiæ Pandosiam referri, Holstenius autem ad Italicam seu Magnæ Græciæ. Hodie in illo dicitur *Mendocino* esse, quod probabilius Holstenio videtur, quam in *Castro Franco* cum aliis quæsiisse.

DCLXIII.

Consentia prope abest a Pandosiæ loco, in austrum inde modico interuallo recedens. Straboni μητρόπολις τῶν Βρεττίων, *caput Bruttiorum:* Ptolemæo etiam in Bruttiis Κωνσεντία: & hodieque *Cosenza.* Liuius lib. VIII cap. XXIV in Lucanis censuit. *Quum Heracleam,* inquit, *Tarentinorum coloniam, Consentiam ex Lucanis,* - - - *cepisset*, puta, Epirensis Alexander. Sed quum supra Lucaniæ fines cum Plinio & Strabone constituimus, non negauimus esse, qui vltra illos, præsertim in mediterraneis, Lucanorum limitem proferrent. Habet etiam alibi illius mentionem. Lib. XXIII cap. XXX *Recepta Petelia Pœnus ad Consentiam copias traducit.* Petelia vero, vt ibidem dicitur, *in Bruttiis* erat. Et lib. XXIX extremo: *Eadem æstate in Bruttiis Clampetia a consule vi capta: Consentia & Pandosia, & ignobiles aliæ ciuitates, voluntate in ditionem venerunt.* Gentile nomen, *Consentini.* Cicero de Finib. I cap. III *Persius Tarentinis ait se, & Consentinis, & Siculis scribere.* Et Liuius lib. XXVIII cap. XI *in Consentinum agrum* COSS. *exercitum duxerunt.*

DCLXIV.

In ortum hinc est *mons Clibanus*, de quo Plinius lib. III cap. X *Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium.* Etsi enim promontorium non intus est: tamen ab interiore monte, tamquam pars, procurrit in mare. Ipsa vrbs *Petilia*, siue *Petelia*, etiam Philoctetæ Troiani credebatur opus esse. Virgilius Aen. III vers. 402

Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

Non autem parua mansit, sed metropolis facta, saltem in præcipuis Bruttiarum postea numerata. Strabo post initium libri VI Πετηλία μητρόπολις νομίζεται τῶν Λευκανῶν, καὶ συνοικεῖται μέχρι νῦν ἱκανῶς. *Petelia Lucanorum*

vrbs

vrbs primaria censetur, & hodieque est satis frequens. Suspecta vox Λευκανῶν, *Lucanorum*, & ipsi Straboni in constitutis finibus Lucaniæ aduersa. *Bruttiorum* vel scripsit, vel voluit scribere. Liuius lib. XXIII cap. XXX *Petelia in Bruttiis aliquot post mensibus expugnata.* Natura & arte munita fuit, ἐρυμνὴ, Strabone auctore: & vicina Crotoni, quod ex Tabula itineraria adparet, in qua etiam *Petēlia*, secunda vocali scriptum est, & Ptolemæus Πετηλία in Magna Græcia, quæ cum Crotone, maiori ex parte Bruttiorum fuit, vt Ptolemæus eam definiuit. Ex quibus, hoc est, ex situ naturaquē loci, & ex vetere illa Tabula probat Holstenius pag. 307, *Petiliam* fuisse quæ hodie est *Strongoli*, vbi multæ inscriptiones exstant, & quod Sponius addit Miscell. E. A. pag. 196, tubi plumbei detecti, quibus inscriptum PETILIA. Et eodem loco inscriptio vetus (Gruter. pag. 215 num. 2) REIP. PETILINORVM. Fide singulari in Romanos fuit, vt Saguntus, Hannibalis bello. Silius lib. XII vers. 431

Fumabat versis incensa Petilia tectis,
Infelix fidei, miseræque secunda Sagunto.

Municipium fuisse, inscriptiones Strongolenses testantur, in quibus hodieque MVNICIPII nomen legitur. Gentile *Petelini*, non semel apud Liuium lib. XXIII cap. XX. Et nummus Thesauri Brandenburg. ΠΕΤΗΛΙΝΩΝ.

DCLXV.

Siberena, Σιβερηνὴ epitomes Stephani, quam antiquum sit, probari facile non potest. Nominis consonantia suadet, vt *S. Seuerinæ* oppidum, inter Clibanum montem amnemque Neæthum, credatur esse: quod iam tum Porphyrogennetæ temporibus ita adpellatum fuit, vti ex lib. II them. X adparet, vbi πολισμάτιον τῆς ἁγίας Σευηρίνης καὶ ὁ Κρότων iunctim legitur, hoc est, *oppidulum S. Seuerinæ & Croton.* Cluuerius *Siberinæ* nomen etiam Liuio restitutum it, lib. XXVI cap. XXXIX dicenti, vt vulgatum est; *Velis tum forte Romanus veniebat; sed circa Crotonem Sibarimque suppleuerat remigio naues.* Legi postulat, *circa Crotonem Siberinamque:* sed æquis, an inuitis criticorum filiis id fiat, non habeo pro certo quod vel negem vel adfirmem.

DCLXVI.

Inde in occasum, & Tyrrhenum mare versus, *Numistro* erat, antiquum oppidum. Liuius lib. XXVII cap. II *Consul ex Samnio in Lucanos transgressus, ad Numistronem in conspectu Hannibalis posuit castra.* In Lucanos, inquit, quia hic auctor sæpe superiorem Bruttiorum partem Lucanis tribuit. Plutarchus Marcello p. 312 fatetur nominatim, se *Liuium* sequi: ταῦτα μὲν ὁ Λιβιός φησιν. Ergo nouum nihil est, quum Marcellum εἰς Λευκανίαν, *in Lucaniam* Hannibalem persequutum, καὶ περὶ πόλιν Νομίστρωνα καθήμενον, *ad Nomistronem castra habentem*, adgressum esse scripsit. Ptolemæus autem *Numistronem* (Νεμίστρων in recto) in Bruttiis mediterraneis scripsit. Plinius lib. III cap. XI Lucanos populos recensens (quibus vero peregrinos immiscet) tandem dicit, *quibus Numestrani iunguntur.* nam & *Numestro* secunda vocali dixisse, ex hoc loco, si se recte habet, probari potest.

Quod

Quod si vero *iunguntur* Lucanis Numestrani, non in ipsis Lucanis finibus sunt siti, sed ipsis tantum aliunde contribuuntur. Meminit etiam Frontinus lib. II Strateg. cap. II n. 6, sed sine gentis aut regionis nomine, *Hannibal*, inquit, *apud Numistronem contra Marcellum pugnaturus*. Baudrandus interpretatur *Clocento*, XV millibus a Consentia in meridiem: VIII a mari Tyrrheno.

DCLXVII.

Longius hinc in meridiem, e regione Locrorum ferme, *Mamertum* vel *Mamertium* fuit. Strabo lib. VI pag. 180 Τὴν δὲ ὑπὲρ τῶν πόλεων τούτων μεσόγαιαν, Βρέττιοι κατέχουσι, καὶ πόλις ἐνταῦθα Μαμέρτιον, καὶ ὁ δρυμὸς ὁ φέρων τὴν ἀρίστην πίτταν, ἣ Βρέττιον Σίλαν καλοῦσι. *Super has vrbes* (Rhegium & Locros) *mediterranea Bruttii tenent, & oppidum ibi Mamertium, & silua optimam picem ferens, quam Bruttiam Silam adpellant.* Vergit in austrum silua Rhegium versus, estque pars Apennini. Plinius lib. III cap. V sub finem: *Caenys - - Rhegium - - Inde Apennini silua Sila, promontorium Leucopetra: ab ea Locri.* Vibius Sequester in Nemoribus: *Syla Bruttiorum*. scribe *Sila*, vt Strabo & Plinius. Inde *pix Bruttia* laudata. Plinius lib. XVI cap. XI *Sequens liquor, crassior iam, picem fundit. Haec rursus in cortinas aereas coniecta, aceto spissatur: & coagulata Bruttiae cognomen accepit, doliis duntaxat, vasisque ceteris vtilis, lentore ab alia pice differens.*

DCLXIIX.

Antonini itinere ab Equotutico inter Scylacium & Rhegium ponuntur obscura & ignota oppida, in quibus *Altanum* & *Hipporum* sunt: & tandem XX millibus a Rhegio *Decastadium*, quod incidit in locum, qui iam vocatur Castidio. Aeque ignoti situs sunt, quae Liuius lib. XX cap. XIX enumerat, *Vffugum, Vergae, Sipheum, Argentanum, Hetriculum*, in Bruttiis sita, ipso docente, quae nihilominus ex coniectura Holstenius conatur interpretari, cui videlicet *Vffugum* Fognano est: *Vergae*, Rogiano: *Sipheum*, Montalto: *Argentanum*, Argentina prope Montalto: *Hetriculum*, Lattarico: quibus vero inniti non possumus, licet multum iudicio tanti viri tribuamus.

DCLXIX.

De *Graecia Magna* supra in Italiae diuisione diximus. Nec tantum in Bruttiis erat illa, & in Calabria, sed in Campaniam vsque patebat: & Cicero pro Archia cap. V nobiliores Italiae ciuitates Graecanicas enumerans, *Rheginos, Locrenses, Neapolitanos, Heracleenses*, & *Tarentinos* nominat. Ptolemaeus arctiores fines constituit, ac tantum illud latus Italiae, quod ad Tarentinum sinum est & ad mare Ionium, *Graeciam Magnam*, μεγάλην Ἑλλάδα, vocat, a Tarento vsque Locros; diremto ab illa Bruttiorum altero latere, in quo Rhegium, & Vibo sunt, quem tractum proprie Bruttios adpellat. Ex mediterraneis Magnae Graeciae duo oppida adsignat, *Peteliam* & *Abystrum*.

SECT. V.

SECTIO V.

REGIONES ITALIAE.

DCLXX.

Dictum supra sub initium huius Capitis est de diuisione Italiæ in Galliam Cisalpinam, Italiam propriam, & Magnam Græciam. Vltima pars adpellationem suam citius amisit, nomine retracto in angustias sinus Tarentini & Ionii, vt Ptolemæus modo docuit; aut ne in his quidem constantius seruato. Superior pars, quæ Gallicanos colonos habebat, *Galliæ* nomen vsque ad Augusti Cæsaris imperium conseruauit, qui demum, peregrinis nominibus abrogatis, *Italiæ* commune nomen inde ab Illyrico, Histriæ contermino, & ab Alpibus in circuitu, vsque ad Iapygum & Bruttiorum promontoria induxit vel restituit, & nouam vniuersæ Italiæ diuisionem in *vndecim Regiones* inuenit. Plinius lib. III cap. v *Qua in re præfari necessarium est, auctorem nos diuum Augustum sequuturos, descriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones XI.*

DCLXXI.

PRIMA REGIO ex Plinii delineatione, (neque enim alius descriptionem Augusti prodidit,) a Tiberi vsque ad Silarum amnem pertinuit. Postquam enim Campaniam enarrauerat a Sauone fluuio vsque Mineruæ promontorium, *Regio*, inquit, *ea a Tiberi prima Italiæ seruatur ex descriptione Augusti.* Et recensitis interioribus tam Latii vtriusque quam Campaniæ, addit: *In prima regione præterea fuere: in Latio clara oppida,* quæ more suo, alphabeti ordine recenset, pleraque antiquata tum nomina, olim autem sub regibus, aut antea etiam, non obscura. nempe Romam *Saturniam* nominat: Ianiculum, *Antipolin*, quæ repetere nihil attinet. Satis est ex hisce intellexisse, vtrumque Latium & Campaniam fuisse *regionem primam.* Campaniæ autem finis Silarus amnis est, a quo tertiam regionem incipit.

DCLXXII.

SECVNDA REGIO lib. III Plinii cap. XI designatur ita: *Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos.* Et interiectis non nullis: *Cetero intus in secunda regione Hirpinorum colonia vna Beneuentum.* Deinde magno numero populos huius regionis recenset, e quibus notiores tantummodo, missis obscurioribus aut deletis, referemus: *Aquilonienses, Abellinates* vtrosque, *Compsanos, Caudinos, Aeculanos, Aecanos, Cannenses, Genusinos, Herdonienses, Larinates cognomine Frentanos, Netinos, Venusinos*; & ex mediterraneis Salentinorum *Aletinos.*

DCLXXIII.

TERTIA REGIO. De hac Plinius lib. III cap. v *A Silaro regio tertia, & ager Lucanus Bruttiusque incipit.* Vrbium quas enarrat, potiores sunt *Pæstum, Velia, Buxentum, Clampetia, Temsa, Terina, Vibo, Rhegium, Locri.* Cetera non enumerat *regionis* nomine, sed *Magnæ Græciæ* cap. x, per si-

num

num Ionium & Tarentinum: at cap. XI terminum definit manifeste. *Oppidum*, inquit, *Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur.*

DCLXXIV.

QVARTA REGIO. Plinius lib. III cap. XII *Sequitur regio quarta gentium vel fortissimarum Italiæ. In ora Frentanorum, a Tiferno, Histonium, Ortonia, Aternus amnis. Intus, Anxani cognomine Frentani: - - - - Marrucinorum, Teatini: Pelignorum, Corfinienses, Superequani, Sulmonenses: Marsorum, Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenses, Maruuii: Albensium, Alba & Fucinum lacum: Aequiculanorum, Cliternini, Carseolani: Vestinorum, Pinnenses: - - - Samnitium, Bouianum, Aufidenates, Aesernini - - - Treuentinates: Sabinorum, Amiterni, Curenses, Forum Nouum, Fidenates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini, Trebulani, Tiburtes.*

DCLXXV.

QVINTA REGIO lib. III cap. XIII ab eodem Plinio ita est descripta: *Quinta regio Piceni est, quondam vberrimæ multitudinis. Tenuere ab Aterno amne, vbi nunc ager Hadrianus, & Hadria colonia: flumen Vomanum: ager Prætutianus, - - - Truentum, - - Cupra oppidum, Castellum Firmanorum: colonia Asculum, intus. Potentia, Numana, Ancona. Intus Auximates, Ricinenses, Tollentinates.*

DCLXXVI.

SEXTA REGIO, quæ Vmbriæ est, sequitur cap. XIV. *Iungitur*, inquit, *his sexta regio, Vmbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. In ora flumen Aesis, Senogallia, Metaurus fluuius; coloniæ, Fanum Fortunæ, Pisaurum cum amne: & intus Hispellum, Tuder.* Cetera populorum nominibus significat, in quibus nobiliores sunt *Amerini, Aesinates, Camertes, Carsulani, Fulginates, Foroflaminienses, Forosempronienses, Iguuini, Interamnates cognomine Nartes; Meuanates, Narnienses, Nucerini, Ocriculani, Sarsinates, Spoletini, Suasani, Tuficani, Tifernates Tiberini*, & alii *Metaurenses: Vrbinates* cognomine *Metaurenses*, & alii *Hortenses.*

DCLXXVII.

SEPTIMA REGIO Etrusca. Plinius lib. III cap. V *Adnectitur septima* [regio] *in qua Etruria est, ab amne Macra.* Oppida huius regionis nobiliora, prætermissis ceteris, *Luca, Pisæ, Volaterra, Cossa, Cære, Sena, Sutrium, Arretium, Clusium, Florentia, Fesulæ, Hortanum, Nepet, Pistorium, Perusia.*

DCLXXIIX.

OCTAVA REGIO traditur eodem libro, cap. XV, ab Arimino ad Padum & Apenninum, ita: *Octaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino.* Oppida & flumina excerpta: *Ariminum, fluuius Rubico, & Sapis: Rauenna, Bononia, Mutina, Parma, Placentia: Cæsena, Claterna; Forum Clodii, Liuii, Popilii, Cornelii: Fauentia, Fidentia, Regium Lepidi.*

DCLXXIX.

NONA REGIO itidem lib. III cap. V descripta Plinio est. Postquam enim Liguriæ oppida enarrauerat, *Albium Intemelium & Ingaunum, Vada*

Sabatia, Genuam, Segestam: & a tergo *Dertonam, Pollentiam, Augustam Vagiennorum, Albam Pompeiam, Astam, Aquas Statyellorum;* subdit Plinius: *Hæc regio ex descriptione Augusti nona est.*

DCLXXX.

DECIMA REGIO Transpadana maritima est, & quæ huic vicina in mediterraneis. Plinius lib. III cap. XVIII *Sequitur decima regio Italiæ, Hadriatico mari adposita, cuius Venetia, fluuius Silis ex montibus Taruisanis, oppidum Altinum,* & interiectis pluribus fluminibus, *Aquileia, Carnorum regio, amnis Timauus, colonia Tergeste, Formio amnis, antiquus auctæ Italiæ terminus.* Et ex cap. XIX *Histria peninsula - - - & nunc finis Italiæ fluvius Arsia. In mediterraneo regionis decimæ, coloniæ, Cremona, Brixia, Ateste: oppida Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua - - - Verona, Iulienses Carnorum, Foroiulienses, - - - Noreia.* Et lacus, *Larius, Verbanus, Benacus, Eupilis.*

DCLXXXI.

VNDECIMA REGIO, Transpadana est Subalpina. Plinius lib. III cap. XVII *Transpadana adpellatur ab eo* [Pado] *regio vndecima, tota in mediterraneo. Oppida Vibi Forum, Segusio: coloniæ ab Alpium radicibus, Augusta Taurinorum, dein Salassorum Augusta Prætoria, - - - Oppidum Eporedia, - - Vercellæ, Noueria, Ticinum, Laus Pompeia, Mediolanum, Comum, Bergomum.*

DCLXXXII.

Sic operosius Augustus Italiam diuisit quam vtilius, quia posteri non secundum has regiones descriptas nominarunt eius partes, sed priscis nominibus regionum & populorum contenti, nullam descriptionis Augusteæ rationem habuere: nisi quod *Gallorum* nomen, Augusto auctore, in Circumpadana expunxerunt, *Italiæ* vbique restituto.

VIAE STRATAE
PER ITALIAM.

DCLXXXIII.

In admirandis Italiæ etiam *Viæ stratæ* erant, commoditati itinerum per varias productæ regiones. Vetus institutum, inde a Samnitico bello, quo Appius Claudius *Appiam* strauit, per tot sæcula ornandæ iuuandæque Italiæ continuatum. Quod enim Liuius lib. XLI cap. XXVII scribit, censores Fuluium Flaccum & Postumium Albinum, quorum annus fuit IↃ LXXIX, *vias glarea extra vrbem substernendas marginandasque primos omnium locauisse,* id vel de glarea inducta, vel de marginatione intelligendum est, quia ipse Liuius longo ante tempore viam Appiam Flaminiamque munitam fuisse ostenderat. *Appia* ergo vt antiquissima erat, ita fuit nobilissima tum præstantia operis & longitudine, tum frequentia illorum, qui iter in illa faciebant, quoties in vlteriorem Italiam, & Græciam Asiamque Romanis eundum erat, aut inde redeundum.

DCLXXXIV.

APPIA ergo VIA prima nobis explicanda eſt. Auctor eius Appius Claudius, Cæcus poſtea cognominatus, tum cenſor. Liuius lib. IX cap. XXIX *Et cenſura clara eo anno Appii Claudii & C. Plautii fuit: memoriæ tamen felicioris ad poſteros nomen Appii, quod viam muniuit, & aquam in vrbem duxit: eaque vnus perfecit.* Annus autem erat vrbis CCCCXLI. Et Eutropius lib. II cap. IV *Eo tempore Appius Claudius cenſor aquam Claudiam induxit, & viam Appiam ſtrauit.* Longitudo erat ἀπὸ Ῥώμης μέχρι Καπύης, *ab Roma Capuam,* quod Diodorus Siculus lib. XX cap. XXXVI refert. Et Procopius lib. I Bell. Goth. cap. XIV ἐκ Ῥώμης ἐς Καπύην διήκει, *ab Roma Capuam pertinet.* Et Frontinus principio de Aquæductibus: *Ap. Claudius cenſor viam Appiam a porta Capena vſque ad vrbem Capuam muniendam curauit.* Falſus ergo auctor libelli de Viris illuſtr. in hoc Appio dicens: *Viam vſque Brundiſium lapide ſtrauit.* Neque enim Appii temporibus eo vſque Romanis Italia patebat: neque tantum opus vnius hominis eſt aut ætatis vnius. Nihilominus ad Brundiſium producta fuit, ſed a quo & quando continuatio facta, incertum. Strabo lib. V p. 161 Ἐνταῦτα συνάπτει τῇ θαλάττῃ πρῶτον ἡ Ἀππία ὁδὸς, ἐστρωμένη μὲν ἀπὸ τῆς Ῥώμης μέχρι Βρεντησίου, πλεῖστον δ' ὁδευομένη, *Heic* [ad Tarracinam] *primum ad mare via Appia accedit, ab Roma vſque Brundiſium ſtrata, quæ plurimum frequentatur.* Sic Tacitus II annal. cap. XXX in vanis Libonis Druſi conſultationibus refert, *viam Appiam Brundiſium vſque pecunia operire.* Strata autem fuit λίθοις στερεοῖς, *duriſſimo lapide,* vt Diodorus ait; quem φύσει σκληρὸν Procopius dixit, neque hoc obuio & ad manum vbique, ſed, quod idem addit, ἐκ χώρας ἄλλης μακρὰν οὔσης, *ex longinqua regione* aduecto, grandiore & ad normam cæſo, quod magnitudinem operis & admirationem auget, in tanta præſertim latitudine, vt ἅμαξαι ἐναντίαι ἀλλήλαις, *aduerſa plauſtra inter ſe* libere commeare poſſent. Vt adeo vere Papinius Statius lib. II ſilv. II verſ. 12 dixerit,

Appia longarum teritur regina viarum.

Ductum huius viæ Horatius lib. I ſatyr. V, & diuerſis locis Strabo; & Antoninus itinerario prodidit.

DCLXXXV.

Præcipuæ vrbes & manſiones inter Romam & Brundiſium in Appia erant *Aricia, Forum Appii, Tarracina, Fundi, Minturnæ, Sinueſſa, Capua:* inde *Caudium, Beneuentum, Equotuticum, Herdonia, Canuſium, Barium, Egnatia, Brundiſium.* Iuxta Appiam, inter Forum Appii & Tarracinam, *foſſa* fuit per paluſtria, lembo a mula tracto nauigabilis, quam Strabo lib. V pag. 161, & Horatius lib. I Satyr. V deſcripſerunt.

DCLXXXVI.

VIA FLAMINIA fuit a Roma per Ocriculos vſque Ariminum. Liuius epitoma XX *C. Flaminius cenſor viam Flaminiam muniuit.* Cenſor autem fuit cum L. Aemilio Pappo, anno ante bellum Punicum II, qui annus vrbis DXXXIII. Strabo autem lib. V pag. 150 non cenſori, ſed conſuli Flaminio tribuit, poſteriori quam cenſor, ex longo interuallo: συνυπάτευ-

σαν ἀλλήλοις Μάρκος Λέπιδος καὶ Γάϊος Φλαμίνιος· καθελόντες δὲ Λίγυας, ὁ μὲν τὴν Φλαμινίαν ἔστρωσεν ἐκ Ῥώμης διὰ Τυῤῥηνῶν καὶ τῆς Ὀμβρικῆς μέχρι τῶν περὶ Ἀρίμινον τόπων· ὁ δὲ τὴν ἑξῆς μέχρι Βονωνίας, κἀκεῖθεν εἰς Ἀκυληΐαν, *Collegæ in consulatu fuerunt M. Lepidus & C. Flaminius: Liguribus autem deuictis, hic viam Flaminiam strauit ab Roma per Etruriam & Vmbriam usque ad Ariminum: ille deinceps ad Bononiam vsque, & inde vsque ad Aquileiam.* At hi consules fuere anno DLXVI, de quibus Liuius lib. XXXVIII cap. XLII *Comitia consulibus rogandis fuerunt ante diem* XII *calend. Martias. Creati M. Aemilius Lepidus, C. Flaminius.* Valde vereor, ne censores prope cognomines cum his Strabo consulibus confuderit. Clare enim Liuius *censorem Flaminium* auctorem viæ Flaminiæ dixit. Continuatio autem illa Aemilii per Bononiam vsque Aquileiam, etiam interdum *Flaminiæ* nomine exprimitur. Lipsius de Magn. Rom. III cap. X *Quid? Flaminia via an breuior* [quam Appia?] *quæ Roma Ariminum vsque, & inde porro Aquileiam ducebat.* Sed de illa parte pluribus in Aemilia. Propria Flaminia Arimino finiebatur. Suetonius Aug. cap. XXX *Quo facilius vndique vrbs adiretur, desumta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris, ex manubiali pecunia sternendas, distribuit.* Non nouus aut primus muniuit, sed reparauit, vbi perierant, priores munitiones. Dio Cassius lib. LIII pag. 511 ὁδοὺς τὰς ἔξω τοῦ τείχους δυσπορεύτους ὑπ' ἀμελείας ὁρῶν οὔσας, - - - τὴς δὴ Φλαμινίας αὐτὸς, ἐπειδήπερ ἐκστρατεύσειν δι' αὐτῆς ἔμελλεν, ἐπεμελήθη, *Videns vias extra vrbem difficiles itineribus fieri; - - - ipse Flaminiæ curam reparandæ suscepit, quia per viam illam exercitum ducturus erat.* Per montes ad Metaurum fluuium faciliorem transitum, intercisis saxis, fecit, quem Tabula *Ad intercisa*, intellige, saxa; Hierosolymitani itineris auctor simpliciter *Intercisa:* Victoris epitome & Procopius IV Goth. cap. XXVIII *Petram Pertusam* vocant. Locum enim illum in Flaminia esse, vterque Victor significauerunt. Vide supra in Vmbria trans Apenninum.

DCLXXXVII.

Oppida in Flaminia via secundum Strabonem lib. V pag. 157, & itineraria Antonini & Hierosolymitanum, nec non vestigia Holstenio pag. 100 reperta sunt ab Roma *Ocriculi, Narnia Carsulæ, Meuania, Fulginium, Forum Flaminii,* [*Nuceria*] *Heluillum, Calle, Intercisa* siue *Petra Pertusa; Forum Sempronii, Fanum Fortunæ, Pisaurum, Ariminum.* Itineraria per diuerticula ducunt ad Interamnam & Spoletium. At Strabo diserte, ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ, *in dextra huius viæ* Spoletium relinqui profecturo Roma Ariminum. Et Tacitus Hist. III cap. LXIV *vitata Flaminiæ viæ celebritate, diuertere Interamnam iussit.* Etiam Nuceria extra viam erat, quem nec Antoninus attigit: Strabo tamen Νουκερίαν διὰ τῆς ὁδοῦ πληθυνομένην μᾶλλον, ἢ διὰ πολιτικὸν σύστημα, *commoditatis caussa frequentatam* scripsit: Ob eamdem rationem itinera per Fanestrem coloniam & Pisaurum hanc viam ducunt.

DCLXXXIIX.

VIA AEMILIA non vna est: alia ab Aemilio Scauro fuit munita, quam Strabo p. 150 ita descripsit: οὗτος ὁ Σκαῦρός ἐστιν, ὁ καὶ τὴν Αἰμιλίαν ὁδὸν στρώσας,

τὴν διὰ Πισῶν καὶ Λύνης μέχρι Σαββάτων· κἀντεῦθεν διὰ Δέρθωνος, *Hic ille Scaurus est, qui Aemiliam viam strauit, quæ per Pisas, Lunam, vsque Sabata fert: indeque Dertonam perducta est.* Auctor libri de Viris illust. cap. LXXII in Scauro: *Censor viam Aemiliam strauit.*

DCLXXXIX.

Altera nobilior est, quæ prouinciam circumiacentem posteriori æuo denominauit, opus Aemilii Lepidi, consulis cum C. Flaminio. Sed hanc aliter Strabo, aliter Liuius delineauit. Ille Lepidum ab Arimino, vbi desinebat Flaminia, viam ad Bononiam vsque; indeque prorsus Aquileiam scribit protulisse: Liuius lib. XXXIX cap. II *Aemilius, pacatis Liguribus, viam ab Placentia, vt Flaminiæ committeret, Ariminum perduxit.* Ab Arimino Bononiam fuisse deductam, Plinius quoque testis est, quum lib. XIX cap. I *Fauentiam*, quæ fere media inter Ariminum & Bononiam est, dicit *in Aemilia via* esse: & lib. II cap. LXXXIII portentum agri Mutinensis, concurrentes montes, & inter hos erumpentem ignem, *in via Aemilia* interdiu visum esse. Et *Forum Cornelii* in illa via fuit, quod Martialis, epigrammate IV libri III ad librum suum, docet:

Romam vade, liber. Si, veneris vnde, requiret,
Aemiliæ dices de regione viæ.
Si, quibus in terris, qua simus in vrbe rogabit,
Cornelî referas me, licet, esse foro.

DCXC.

VIA AVRELIA per maritima Etruriæ ducebat Pisas versus, vel ad illas. Peutingeriana Tabula eius tractum ostendit, ab vrbe per *Lorium, Alsium, Pyrgos, Castrum nouum, & Centum cellas:* quod etiam Antoninus, itinere per hanc viam in Galliam suscepto, confirmat. Num vlterius processerit, propter *Aurelii Forum*, quod vltra Martham flumen est, & eiusdem haud dubie auctoris, non licet dubitare. At *Grauiscæ* inter Forum illud & Centum cellas sitæ, videntur extra viam fuisse. Sic enim Celsus lege XXX Dig. de legat. & fideic. II *Quidam in testamento ita scripsit: Reipublicæ Grauiscanorum lego in tutelam viæ reficiendæ, quæ est in colonia eorum, vsque ad viam Aureliam.* Sed eadem Tabulæ via, quamquam abrupta Centumcellis, fert a Minione per Grauiscas Forum Aurelii, vt diuerticulum agri Grauiscani, quod incidat in Aureliam, intelligendum sit. Cicero de Catilina, oratione II cap. IV, *Demonstrabo iter: Aurelia via profectus est.* Idem Philipp. XII cap. IX *Tres viæ sunt ad Mutinam: a supero mari, Flaminiâ: ab infero, Aurelia: media, Cassia.* De ætate non plane constat: plurimi tamen ad Aurelium Cottam, consularem virum, qui censor anno DXII fuit, vt in tabulis Capitolinis est, referunt. Duplex autem fuit, vetus & noua. Inscriptio Tiburtina, Grut. p. 457 n. 7,

CVRATORI. VIAR. AVRELIAE. VETERIS. ET
NOVAE. CORNELIAE. ET TRIVMPHALIS.

Quæ illa *noua* fuerit, incertum est silente historia. Raph. Frabrettus vt *veterem* a Sublicio ponte per Ianiculum, qui tunc solus transitus patuerit, in

oram

oram maris ducit: ita paullo supra, seu septemtrionem versus, *nouam* ponit, vt tamen in *veterem* ab interuallo incidat; putatque ab Aurelio Antonino imperatore nomen habere.

DCXCI.

VIA CASSIA, quam Cicero modo, vt mediam inter Flaminiam Aureliamque, memorabat, per mediam Etruriam ferebat. Vestigia eius vir diligentissimus L. Holstenius pag. 65, 69 monstrauit, quæ a Baccanis Sutrium, inde Vetrallam, deinde ad Aquas Passeris tendunt: & vltra hæc per Vulsinios ad Clusium.

Illustrat hanc viam inscriptio vetus Hadriani apud Gruterum p. 156 num. 2

VIAM CASSIAM
VETVSTATE COLLABSAM
A CLVSINOR. FINIBVS
FLORENTIAM PERDVXIT
MILLIA PASSVVM
XXCI.

Festus ait, *a Cassio stratam*; a quonam, & quando, non addit. Num a Cassio Longino, qui cum Valerio Messala anno DC aut superiore censor fuit? de quibus præter Fastos Capitolinos, etiam Plinius lib. XVII cap. XXV consulatur.

DCXCII.

VIA CLODIA siue CLAVDIA itidem in Etruria est, ex Cassia deducta, & per *Arretium, Florentiam* ac *Pistorium* ferebat *Lucam*, vt Antoninus tradit: quæ vero cis Clusium ibidem narrantur, sunt ipsa oppida Cassiæ, iam demonstrata. Ex illa enim deducta est, non Cassia ex Claudia.

Ad australe latus Sabatini lacus via Clodia ducebat, & supra Braccianum ingentes eius reliquiæ visuntur. Vide Holsten. ad Cluv. pag. 44, 45. Prope Flaminiam fuit, in quam videtur tandem incidisse. Ouidius Pont. lib. I epist. VIII

Nec quos piniferis positos in collibus hortos
Spectat Flaminiæ Clodia iuncta viæ.

DCXCIII.

VIA POSTVMIA semel memorata Tacito in prælio Bedriacensi, lib. III Hist. cap. XXI. *Sistere*, inquit, *tertiam legionem in ipso viæ Postumiæ aggere* [dux Antonius] *iubet, cui iuncta a læuo septima Galbiana, patenti campo stetit.* Et ante cap. XVII *Iuuit locus, arctiore illic via, & fracto interfluentis riui ponte, qui incerto alueo, & præcipitibus ripis fugam impediebat.* Ex his, & quæ interiecta sunt, intelligitur, *viam Postumiam* a Cremona Mantuam Veronamque, & forte in vlteriora, perduxisse. Vbi initium eius fuerit, non liquet. Aut enim in Cispadana & in ipsa Liguria nata; aut ibi alia fuit *via Postumia*. Nam in tabula ænea de finibus Genuensium & Veituriorum (Gruter. p. 204) legitur: IBI TERMINI DVO STANT CIRCVM VIAM POSTVMIAM, adde reliqua. Sed quia de agro ibi Genuensi eiusque

que finibus agitur, forte diuersa a Transpadana illa *Postumia* fuit, vt duæ sunt Aemiliæ, de quibus supra dictum est.

DCXCIV.

Sunt præterea aliæ viæ in Etruria, aut circa Flaminiam, solis inscriptionibus, & indiculo Victoris de Vrbis regionibus, proditæ, ANNIA, AVGVSTA, CORNELIA, CIMINIA, quæ difficilius explicantur. Gruterus pag. 399 num. 6 CVRATORI. VIAE. CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE. CIMINIAE. E quibus *Ciminia* perspectior est, ex Cassia ad Sutrium in oppidum & montem *Ciminum* ferens, & ad Aquas Passeris rursus recidens in Cassiam, vt sollertissimus Holstenius ex vestigiis pag. 67 demonstrauit. *Anniam* autem Onuphrius vel Flaminiæ conjunctam, vel ab ea incepisse ex marmore in Faliscis exstante comprobari putat, cuius hæc inscriptio ex Augusti sæculo est:

VIAM AVGVSTAM AB VIA
ANNIA EXTRA PORTAM AD
CERERIS SILICE STERNENDAM
CVRARVNT PECVNIA SVA.

DCXCV.

Augustam autem *viam* non procul a Flaminia in Faliscis fuisse, & in Anniam incidisse, simul ex hac inscriptione Onuphrius ostendit. Plus de Augusta Italiæ compertum non habemus,

DCXCVI.

Corneliam inscriptio, paullo ante producta in *Aurelia*, commendat. Qui enim Aureliæ vtriusque curam habebat, dicitur etiam curator fuisse VIAR. CORNELIAE ET TRIVMPHALIS. Quod ergo heic & alia inscriptione Romana, qua C. Sallius curator dicitur VIARVM AVRELIAE. CORNELIAE. TRIVMPHALIS; *Cornelia* cum Aurelia & triumphali coniungitur; coniicit inde Onuphrius, mediam inter Aureliam & Triumphalem fuisse *viam Corneliam*, de cuius auctore nihil certi cognitum est. *Triumphalem* autem initium extra vrbem a ponte Tiberino, cuius rudera quædam non minus, quam Portæ triumphalis, in ripa, superesse dicuntur, habuisse, siue inter Flaminiam & Aureliam nouam ; Barthol. Marlianus Topograph. Rom. lib. I cap. VIII extr. & Fabrettus in Tabula, auctores sunt. Longe in exteriora id nominis patuisse, probabile non est, quia pompæ via illa destinata fuit, quæ intra Tiberim & Capitolium fere omnis ostentabatur. S. Hieronymus de Scriptor. eccles. in *Petro* apostolo: *Sepultus Romæ in Vaticano, iuxta viam Triumphalem.* Alexander ergo Donatus de Vrbe Roma lib. I cap. XXII viam Triumphalem per vtrumque campum, Flaminium & Martium, tendisse in Vaticanum existimat.

DCXCVII.

Egregius lapis exstat Auximi, descriptus a Grut. p. 446 num. 4, quo plures adhuc expositæ viæ memorantur, & cum iis etiam AMERINA, quæ ex Flaminia, vt Onuphrius putat, Ameriam diuertit. Verba inscriptionis hæc sunt ex æuo Hadriani:

CVR. VIAR
CLODIAE. ANNIAE. CASSIAE
CIMIÑAE. TRIVM. TRAIANARVM
ET. AMERINAE.

DCXCIIX.

Vbi autem hæ *Traianæ* fuerint & in qua regione, nemo facile explicauerit. Xiphilinus ex Dione ſcripſit in hoc principe: *πλεῖστα ἀναγκαιότατα καὶ ἐν ὁδοῖς καὶ ἐν λιμέσι κατασκευάσαι, plurima neceſſaria tam in viis quam portubus inſtauraſſe:* ſed qua regione aut prouincia, non exponit. Appiam inſtauraſſe aut ſimilem, quæ ad Calabros Bruttiosque pertineret; *Traianamque* vocitaſſe, videtur inſcriptio Romana, mutila quamuis, (Grut. pag. 199 num. 1) probare,

VIAM TRAIAN. . . . . BRVTT. .
SALENTIN. . . . . . PVBL. . . . .

Quo nummus Traiani referri ſolet, ſedentem mulierem oſtentans, quæ alteram manum rotæ imponit, altera arundines tenet, cum ſubſcriptione VIA TRAIANA, cuius hæc femina ſimulacrum ſit, per Pomtinas (arundine ſignificatas) communitæ & reparatæ. *Tres* autem *Traianæ* ſuperiori inſcriptione videntur extra hanc fuiſſe, quia cum quibus iunguntur, Clodia, Annia, Caſſia, Cimina, Amerina, omnes ſunt Transtiberinæ: vnde pronum ad coniecturam fit, tres illas etiam trans Tiberim in Etruria aut Vmbriæ finibus exſtitiſſe.

DCXCIX.

In Transtiberina regione, ſed propius flumen, reſtant duæ viæ, *Portuenſis* & *Vitellia*. PORTVENSIS ſic P. Victori dicta, libello de Regionibus Vrbis, ſub finem. Ad Portum Romanum ferebat, ſiue dextrum oſtivm Tiberinum, vnde nomen eſt. Ab hac recedit paullisper, etiam a fluvio, VIA VITELLIA, cuius originem Suetonius cap. 1 Vitellii oſtendit, ipſamque viam definit *ab Ianiculo ad mare vsque.* Ab hac diſtinxit IANICVLENSEM P. Victor, ſed quo duxerit, & quam longa fuerit, incertum eſt.

DCC.

VIA VALERIA ex iis, quæ cis Tiberim erant, poſt Appiam in præcipuis fuit, per Sabinos, Aequos & Marſos in Pelignos aut vltra producta. Strabo lib. v pag. 164 ἡ Οὐαλερία ἄρχεται ἀπὸ Τιβούρων, ἄγει δ᾽ ἐπὶ Μάρσους καὶ Κορφίνιον τὴν τῶν Πελιγνῶν μητρόπολιν. *Valeria via incipit a Tibure, & fert per Marſos ad Corfinium, Pelignorum metropolim.* Addit in ea eſſe oppida *Carſeolos & Albam:* prope, *Cuculum.* Quum vero dubius *Carſeolorum* locus ſit, & doctiſſimi viri Lucas Holſtenius ac Raphael Fabrettus, hic Italus, ille in Italia plurimum verſatus, de eo litigent, & Holſtenius veſtigia huius coloniæ diu perquiſita tandem inueniſſe dicat & perſpexiſſe, omnesque partes eius diligentiſſime (pag. 164) deſcribat; hic autem Holſtenium non leuiter notet & caſtiget: noſtrum non eſt, inter tantos viros has geographicas lites componere: minus Gruteri poſitionem, inter Laminas &

Sublaqueum ad Anienem, tueri. Quum ergo per Carſeolos hæc via ferat, vt Strabo dixit; pro illorum diuerſo ſitu aliter aliterque Valeriam duci & delineari oportet. De ceteris ſupra actum, quos partim etiam ſequuti ſumus: Fabrettus Carſeolorum ruinas inter Rio Freddo & Celli de Carſoli poſuit, libro de Aquis & Aquæductibus. Quoquo autem loco colonia Carſeolana fuit, & propter illam vel altius vel preſſius ſit in Aequicolis hæc via perducenda; tamen a Tibure ad Albam Fucentem illa duxit, inde Cerfenniam, Corfinium, Interbromium, Teate Marrucinum ad vſque Hadriam. Id quod ex Antonini itinere per Valeriam inſtituto, clarum eſt & apertum.

DCCI.

VIA LATINA inter Appiam & Valeriam media, tandem incidit in Appiam. Strabo lib. v pag. 163 γνωριμώταται, *celeberrimæ viarum* per Latium *ſunt Appia, Latina & Valeria:* μέση δ' αὐτῶν ἡ Λατίνη, ἡ συμπίπτουσα τῇ Αππίᾳ κατὰ Κάσινον πόλιν, *media illarum Latina eſt, quæ in Appiam apud oppidum Caſinum incidit.* Scribe *Caſilinum,* quod prope Capuam eſt: Caſinum autem longe reductum ab Appia. Oritur Latina prope Romam ex Appia, & poſt Cales ad Caſilinum in eamdem recidit. Oppida in ea Strabo numerauit, poſtquam inter montes Tuſculanum & Albanum traducta fuit, *Algidum ad Pictas,* diuerſorium, vbi Lauicanam excipit: deinde *Ferentinum, Fruſinum, Fabrateriam, Aquinum, Interamnam,* Latinorum vltimum: & in Campania *Teanum Sidicinum, Calenum,* & *Caſilinum,* iuxta quod viæ Appiæ Latina ſe inſinuat. Crebro memoratur. Liuius lib. II cap. XXXIX de Coriolano: *inde* [a Circeiis] *in Latinam viam transuerſis tramitibus transgreſſus.* Suetonius Domit. cap. XVII *per veſpillones exportatum Phyllis nutrix in ſuburbano ſuo Latina via funerauit.* Et Paullinus Nolanus Natalitio III S. Felicis verſ. 72

Aſpera montoſæ carpuntur ſtrata Latinæ.

DCCII.

In Latinam a ſiniſtra cadit VIA ASINARIA, haud procul vrbe, cuius Feſtus meminit in *Retricibus.* Verba in *Ardeatina* proferemus. Breuis ergo & ignobilis via prætereatur.

DCCIII.

VIA SALARIA in Sabinos tendebat, a ſale per eam deuecto dicta. A Collina porta per pontem Anienis ferebatur. Tacitus lib. III Hiſtor. cap. LXXXII *tertium agmen per Salariam Collinæ portæ propinquabat.* Et Liuius lib. VII cap. IX *Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis caſtra habuere.* Strabo lib. v pag. 158 Ἔστρωται δὲ αὐτῶν ἥ τε Σαλαρία ὁδὸς οὐ πολλὴ οὖσα, εἰς ἣν καὶ ἡ Νωμεντάνη συμπίπτει κατὰ Ἤρητον τῆς Σαβίνης κώμην, ὑπὲρ τοῦ Τιβέρεως κειμένην, ὑπὲρ τῆς αὐτῆς πύλης ἀρχομένη τῆς Κολλίνης. *Strata eſt per illos* [Sabinos] *via Salaria, non longa, in quam Nomentana incidit apud Eretum, Sabinorum vicum, ſupra Tiberim poſitum; incipiens ab ipſa porta Collina.* De nomine Paullus ex Feſto: *Salaria via Romæ eſt adpellata, quia per eam Sabini ſal a mari deferebant.* Congruunt veſtigia Feſti reliqua.

DCCIV.

DCCIV.

VIA CAMPANA quo duxerit, & vnde nominata ſit, incertum eſt. Memorat Suetonius Aug. cap. XCIV *Ad quartum lapidem Campanæ viæ in nemore prandenti, ex improuiſo aquila panem ei e manu rapuit.* Romæ in veteri lapide, exhibente Grutero pag. 611 num. 13 HVIC MONVMENTO ITER ADITVS AMBITVS DEBETVR - - - A VIA CAMPANA PVBLICA. Torrentius *Appiam* interpretatur, quæ in Campaniam ferebat: ſed nobilius nomen *Appiæ* frequentiusque, quam vt regionis nomen ſubſtitui patiatur. Raph. Fabrettus, inuento veteri ductu inter Laurentinam & Ardeatinam, dubitanter adſcripſit: *forſan* CAMPANA. Vide Tabulas ipſius ad Diſſertat. III.

DCCV.

Ceteræ viæ ab oppidis, quo ferebant, ſunt denominatæ, ex quorum ſitu cognoſcuntur facillime. Vt a ſeptemtrione incipiamus, poſt Salariam fuit NOMENTANA ducens *Nomentum*, Sabinorum oppidum. Hæc vel incidit in Salariam, vt modo a Strabone accepimus; vel Salaria cadit in ipſam. Liuius lib. III cap. LII *Via Nomentana, cui tum Ficulnenſi nomen fuit, profecti, caſtra in monte Sacro locauere.* Suetonius Nerone cap. XLVIII *ſuburbanum inter Salariam & Nomentanam viam.* Vetus inſcriptio Grut. p. 439 n. 4 CVRATOR VIAE NOMENTANAE.

DCCVI.

Huic TIBVRTINA proxima, quam ab ipſo oppido, a quo nomen habet, Valeria excepit, vt ſupra, Strabone auctore, oſtendimus. Inſcriptio pag. 446 n. 9 CVRAT. VIAE TIBVRTIN. Vitruuius lib. VIII cap. III *in Tiburtina via flumen Albula.* Poſt hanc eſt VIA COLLATINA, quæ Collatiam ferebat. Frontinus de Aquæduct. lib. I *Concipitur* [aqua Virgo] *via Collatina ad milliarium* VIII, *paluſtribus locis.*

DCCVII.

Proxima Collatinæ in auſtrum eſt VIA PRAENESTINA, ducens per Gabios in oppidum *Præneſte.* Frontinus de Aquæduct. ſub initium: *Concipitur Appia* [aqua] *in agro Lucullano, via Præneſtina.* Strabo lib. V p. 164 γάβιοι ἐν τῇ πραινεςίνῃ ὁδῷ κειμένη [πόλις] *Gabii, in Præneſtina via ſitum oppidum.* Vnde prior pars viæ vocata etiam *Gabina.* Lapis vetus Romæ, Grut. pag. 150 num. 8

P. SCAPTIVS, P. F. GABINAM
VIAM ORNARI AC REFICI
SVA IMPENSA CVRAVIT.

DCCIIX.

Non procul aberat VIA LABICANA, ſiue LAVICANA, ducens in oppidum *Labicum*, quod prope Gabios fuit. Liuius lib. IV cap. XLI *Iam conſul via Labicana ad fanum Quietis erat.* Inſcriptio vetus claſſe II Reineſ. num. 27 VIAE LABIC. CVR. Spartianus in Iuliano extr. *Corpus eius in proaui monimenta translatum, milliario quinto, via Lauicana.* Fuit hæc inter Præneſtinam, & Latinam, ſupra cum Appia in nobilioribus viis expli-

explicatam. Ergo solæ supersunt, quæ recta ab vrbe in meridiem tendebant.

DCCIX.

ARDEATINA VIA ex Appia haud procul ab vrbe, circa Almonem fluuium in dextram digreditur, & *Ardeam* vsque profertur. Pompeius Festus in voce *Retricibus* eius mentionem fecit: *Cato*, inquit, *significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum & tertium, qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam & Asinariam, vsque ad Latinam.*

DCCX.

VIA LAVRENTINA a *Laurento* oppido, quo tendebat, nomen habuit, ex Ostiensi inter secundum & tertium lapidem sinistrorsus deriuata. Plinius lib. II epist. XVII de villa sua: *Aditur non vna via. nam & Laurentina & Ostiensis eodem ferunt: sed Laurentina a quartodecimo lapide; Ostiensis ab vndecimo relinquenda est.* Et Gellius lib. x cap. II de femina quinque pueros vno partu enixa: *monimentum ei factum, iussu Augusti, in via Laurentina:* quia in agro Laurente pepererat.

DCCXI.

Tandem OSTIENSIS VIA fuit, prope Tiberim ad Ostiam coloniam deducta. Præter Plinii testimonium iam prolatum, Tacitus lib. XI cap. XXXII *Messalina spatium vrbis pedibus emensa, vehiculo, quo purgamenta hortorum eripiuntur, Ostiensem viam intrat.* Prudentius passione Petri & Pauli, vers. 45, de huius sepulcro:

Parte alia titulum Pauli via seruat Ostiensis,
Qua stringit amnis cæspitem sinistrum.

Quod autem colonia & *Hostia* & *Ostia* scripta fuit; *via* quoque *Hostiensis* in antiquis monimentis est. Gruter. pag. 752 n. 2 HAEC VEHICVLO EVERSO VIA HOSTIENSI III KAL. FEBR. OBIIT.

CAPVT X

DE INSVLIS MINORIBVS CIRCA ITALIAM.

I.

Maribus inclusa est Italia tamquam peninsula, *supero* siue *Hadriatico*, & *infero* siue *Tyrrheno*, quæ vbi connectuntur illud *Ionii* nomen induit: hoc *Siculi*, quia ad Siciliam insulam, quæ proxima Italiæ, deuergit. *Superi maris*, in ora Italica, perpaucæ insulæ sunt: *inferi* plures & numerosæ. De vtrisque nunc agendum est ita, vt a supero mari initium faciamus.

II. Ad

II.

Ad Histriam, ante Polam, Strabo refert lib. v pag. 149 νησίδια εὔορμα καὶ εὔκαρπα, *paruas insulas portu instructas & fructiferas* esse: nec vero nomina illarum, quæ hodieque obscuriora sunt, prodidit. Deinde sub Aquileia, in lacu mari præiacente & connexo, est insula *Gradus*, Paullo Diacono & Iornandi memorata, quæ illorum æuo oppidum non incelebre habuit, de quo in medii æui geographia agemus, sicut de ipsa insula prædiximus supra in *Aquileia*.

III.

Venetorum paruæ insulæ, quibus posteriori æuo vrbs maxima imposita fuit, nescio an ab antiquis descriptæ fuerint, nisi sub falso nomine *Electridum* insularum latuerunt. Strabo dicto loco reiicit quidem τὰς Ηλεκτρίδας νήσους, τὰς πρὸ τοῦ Πάδου, καὶ Μελεαγρίδας ἐν αὐταῖς, *Electrides insulas, ante Padum sitas, & in iis Meleagrides*, quod τούτων οὐδέν ἐστιν ἐν τοῖς τόποις, *nihil harum in iis locis sit*; at vero nomen *Electridum*, & prouentum electri, in his oris bene negauit, non autem ipsas insulas ante Padi ostia tam facile omnes sit licitum pernegare. Etiam Pomponius Mela lib. II cap. VII *Electridas* insulas, imitatus Græcos, in Hadriatico posuit. Erroris fontem in Germania Transmarina indicauimus, quod Græci *Venedos*, Aestiorum accolas, quorum Electrides insulæ in sinu Codano sunt, cum *Venetis* Italicis haud dubie confuderunt.

IV.

Certiores in Hadria *Diomedeæ* sunt insulæ ex aduerso Apuliæ, quamquam illis quoque adfictæ sint fabulæ, neque de numero scriptores veteres conueniant. Aristoteles de mirandis aud. libello: ἐν τῇ Διομηδείᾳ νήσῳ, ἣ κεῖται ἐν τῷ Αδρίᾳ, *in Diomedea insula, quæ sita est in Hadria*, tamquam de vna loquutus est. Et vnius tantum *Diomediæ* insulæ Mela dicto loco mentionem fecit. At Strabo lib. VI pag. 196 ἐν τῇ πλησίον θαλάττῃ δύο νῆσοι Διομήδειοι προσαγορευόμεναι, ὧν ἡ μὲν οἰκεῖται, τὴν δὲ ἐρήμην φασὶν εἶναι, *In vicino* [Dauniæ] *mari duæ sunt insulæ, Diomedeæ adpellatæ, quarum colitur altera, alteram aiunt esse desertam.* Addit ibidem, πρὸ τῆς ἄκρας, *ante promontorium* Gargani sitas. Totidem numerauit Plinius lib. III cap. XXVI. *Contra Apulum litus*, inquit, *Diomedea, conspicua monimento Diomedis: & altera eodem nomine, a quibusdam Teutria adpellata.* Ptolemæus lib. III cap. I extremo Diomedeas insulas *quinque* numerat, in quibus maxima est *Trimetus*, Aristoteli, & Melæ, & Solino, & si qui alii vnam tantummodo memorarunt, κατ᾽ ἐξοχὴν *Diomedea* adpellata. Tacitus annal. IV cap. LXXI *Per idem tempus Iulia mortem obiit, quam neptem Augustus conuictam adulterii damnauerat, proieceratque in insulam Trimetum, haud procul Apulis litoribus.* Hodie est veteri nomine *Tremiti*, a tribus, vt aiunt, montibus dicta: a qua vniuersæ *l' Isole di Tremiti* dicuntur.

V.

Brundisio obiecta parua insula, quæ *Pharos* olim dicta, quia noctu

lucerna viam nauigantibus monstrauit. Mela lib. II cap. VII *Vt Alexandriæ, ita Brundisio adiacens Pharus.*

VI.

In Tarentino sinu haud procul Tarento, parua insula est, cui nomen *Electris* siue *Febra* fuisse dicitur. Seruius in Aeneid. XI vers. 271 *Habitant in insula Electride siue Febra, quæ est haud longe a Calabria in conspectu Tarentinæ ciuitatis.*

VII.

In Scylaceo sinu plures paruæ. Plinius lib. III cap. X extremo: *Promontorium Lacinium; cuius ante oram insula X M. passuum a terra Dioscuron: altera Calypsus, quam Ogygiam adpellasse Homerus existimatur: præterea Tiris, Eranusa, Meloessa.* Pleræque nunc opertæ dicuntur, vel parum adparentes, aut ita exiguæ vt vix amplius memorentur. De *Ogygia* Calypsûs Homerus Odyss. H vers. 244

Ὠγυγίη τις νῆσος ἀπόπροθεν εἰν ἁλὶ κεῖται
Ἔνθα μὲν Ἄτλαντος θυγάτηρ, δολόεσσα Καλυψὼ
Ναίει ἐυπλόκαμος, δεινὴ θεός.

Et Hesychius in hoc vocabulo: Ὠγυγίη, ὄνομα τῆς νήσου Καλυψοῦς. *Ogygia, nomen insulæ Calypsus.* Hæ in supero mari, & attinente Ionio, ad Italiam insulæ.

IIX.

In mari *Ligustico*, quæ pars est inferi, prima a Gallici litoris confinio est *insula Gallinaria*, ex aduerso Albii Ingauni. Varro lib. III de Re Rust. cap. IX *Gallinæ rusticæ similes facie non his villaticis gallinis nostris, sed Africanis adspectu, ac facie incontaminata - - - Nec fere in villis oua & pullos faciunt, sed in siluis. Ab his gallinis dicitur insula, Gallinaria adpellata, quæ est in mari Tusco, secundum Italiam, contra montes Ligusticos, Intimelium Albium & Ingaunum.* Et Columella lib. VIII cap. II *Rustica gallina, quæ non dissimilis villaticæ, per aucupem decipitur: eaque plurima est in insula, quam nautæ, in Ligustico mari sitam, producto nomine alitis Gallinariam vocitauerunt.* In hanc fugit Martinus, Turonensis postea episcopus, sanctitate commendatus, pulsus Mediolano ab Auxentio, Arianorum antistite. Sulpicius Seuerus Vita eius cap. VI *Cedendum itaque tempori arbitratus, ad insulam Gallinariam nomine secessit. - - - Hic aliquamdiu radicibus vixit herbarum.* nam deserta erat, quod in eadem Martini historia Sozomenus lib. III cap. XIV notauit: μικρὰ δὲ αὕτη καὶ ἀοίκητος, *parua*, inquit, *illa, nec habitata.*

IX.

In Pisano sinu, seu contra Liburnum portum, est intus, Corsicam versus, insula *Vrgo*, vt Mela nominat & Plinius. Ille, *Vltra aliquot sunt paruæ, Dianium, Igilium, Carbania, Vrgo:* hic, lib. III cap. VI post Planariam: *amplior Vrgo, & Capraria.* Posteriore æuo *Gorgon* fuit dicta. Rutilius lib. I vers. 516

Adsurgit

Adsurgit ponti medio circumflua Gorgon,
Inter Pisanum Cyrniacumque latus.

Inde est quod hodieque illa insula *Gorgona* vocitatur.

X.

In ora, siue inter Vrgonem & portum Liburnum insula *Mallora* nunc est siue Meloria, quæ videtur Plinii *Mænaria* esse.

XI.

Propior Corsicæ est insula *Capraria*, quæ etiam *Caprasia* vocatur: nunc Capraia. Plinius dicto loco: *Vrgo, & Capraria.* Mela II cap. VII *Vrgo, Ilua, Capraria.* Etiam Ptolemæus Καπραρία νῆσος. Rutilius vers. 439

Processu pelagi iam se Capraria tollit,
Squallet lucifugis insula plena viris.

Varro, qui *Caprasia* scripsit, lib. II cap. III R.R. a capris feris nomen ducit. *Capræ,* inquit, *quas alimus, a capris feris sunt ortæ: a queis propter Italiam Caprasia insula est nominata.* Græci Αἴγιλον dixerunt. Plinius ibidem: *Capraria, quam Græci Aegilon dixere.* quod repetit Solinus cap. III *Capraria, quam Græci* Αἴγιλον *dicunt.*

XII.

In Etruriæ ora *Ilua* est, Græcis *Aethalia.* Male enim Ptolemæus Αἰθάλην & Ἰλόαν separauit. Nobilior ceteris est, etiam maior, hodie *Elba* dicta, quod vetus nomen *Ilua* redolet. Plinius dicto loco: *Ilua cum ferri metallis, circuitu centum millia, a Populonio decem; a Græcis Aethalia dicta.* Solinus dixit *Iluam ferri feracem,* vt adhuc Elba est. Virgilius lib. X vers. 173

- - - - - - *ast Ilua trecentos* [dederat]
Insula inexhaustis chalybum generosa metallis.

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 616

Non totidem Ilua viros, sed lectos cingere ferrum
Armarat patrio, quo nutrit bella, metallo.

Et Rutilius Numatianus lib. I Itinerar. vers. 351

Occurrit chalybum memorabilis Ilua metallis,
Qua nihil vberius Norica gleba tulit.

Liuius lib. XXX cap. XXXIX *Populonios quum peruenisset, Iluam insulam, & ab Ilua Corsicam traiecit.* Græci, vt dictum, Αἰθαλίαν vocant, Aristoteles in Mirandis; Diodorus Siculus lib. V cap. XIII; Strabo lib. V; & Αἰθάλη ac Αἰθαλία * ex diuersis Stephanus.

XIII.

Adiacet Iluæ insula minor, nunc dicta *Pianosa*, quæ haud dubie est veterum *Planasia.* Varro R.R. III cap. VI *Pauonum greges agrestes esse dicuntur in Planasia insula M. Pisonis.* Tacitus lib. I annal. cap. III [Liuia] *senem Augustum deuinxerat adeo, vti nepotem vnicum Agrippam postumum in insulam Planasiam proiiceret.* Addit in eadem Agrippæ huius historia Dio Cassius sub finem libri LV de situ huius insulæ: αὐτὸς ἐς Πλανασίαν, τὴν πρὸς

Κύρνῳ

* Aethaliæ portus *Argous* dictus est. Diodor. IV pag. 259.

Κύρνῳ νῆσον, ἐνεβλήθη, *ipse in Planasiam, Corsicæ propinquam insulam, est relegatus.* Videtur eadem quæ Plinii *Planaria* lib. III cap. VI, *a specie dicta, æqualis freto, ideoque nauigiis fallax:* sicut, quam paullo ante vidimus, vna erat Capraria & Caprasia. Salmasius ad Solini cap. III conciliat nomina, vt *Planaria* Latinum sit, a specie, id est planitie, dicta. vt enim a plenus plenarius; ita a planus planarius. *Planasia* autem ipsi est nomen Græcum a πλανᾶσθαι, *ab erroribus Vlyssis*, vt Solinus ait, vocata. Plinius distinxit Planasiam a Planaria, nimioque spatio ab Aethalia siue Ilua diiunxit, id quod errore factum non dubitamus.

XIV.

Abhinc longius a litore in austrum recedit insula, a multo tempore *Monte Christo*, a celso monte, totam pæne insulam complectente, vocitata. Hanc *Oglasam* Plinii esse, ex distantia, ab ipso signata, non difficulter probatur. *Citra* [Corsicam] inquit cap. VI, *est Oglasa; intra vero sexaginta millia passuum a Corsica, Planaria.* Argumentum geminum: & *citra* Corsicam est Oglasa, & vicina eadem insulæ Planariæ, quæ Pianosa est, vt ita alia non sit, quam quæ *Monte Christo* vocitatur.

XV.

Contra Cosam, Etruriæ vrbem, est *Igilium*, quibusdam *Aegilium*, diuersum autem ab Aegilo, Græco nomine Caprariæ. Mela lib. II cap. VII *Vltra* [Tiberina ostia] *aliquot sunt paruæ, Dianium, Igilium, Carbania, Vrgo, Ilua, Capraria.* A Tiberi Liguriam versus progreditur enumerando. Cæsar lib. I B. Civ. cap. XXXIV *Cognoscit profectum Domitium ad occupandam Massiliam nauibus actuariis* VII, *quas Igilî & in Cosano a priuatis coactas seruis, libertis, colonis suis, compleuerat.* Rutilius lib. I vers. 325

Eminus Igilii siluosa cacumina miror.

Hi omnes *Igilium* scripserunt. At Plinius dicto loco *Aegilium* diphthongo. *Capraria*, inquit, *quam Græci Aegilon dixere. Item Aegilium: & Dianium.* Est vero quod dubites de Plinii scriptura. nam Mela, quem sequitur plerumque, *Igilium*: &, qui Plinium exscripsit, Martianus Capella VI, sic verba Plinii sublegit: *Capraria, quam Aegilon Græci dixerunt: Item Igilium, Dianium.* At etiam Antoninus itinerario insularum: *Insula Aegilium a Cosa stadia* XC. Hodie est Giglio.

XVI.

Inde *Dianium* proxima insula est, nunc Gianuto, Græce Αρτεμισία & Αρτέμιτα. Plinius ante dicto loco: *Item Aegilium: & Dianium, quam Artemisiam,* supple, Græci dixere. Mela inuerso itinere: *Dianium, Igilium.* Stephanus: Αρτέμιτα, νῆσος Τυῤῥηνική, παρὰ τὴν Αἰθάλειαν, *Artemita, insula Tyrrheni maris, iuxta insulam Aethaliam.* Coniungit Plinius *Barpanam*; Pomponius Mela *Carbaniam*, in quibus nominibus, saltem alterutro, aliquid vitii inesse, non leuis coniectura est. Sic tamen etiam in MSS. libris est: vulgatis Plinii *Harpona.* Insulam Cerboli vel Corboli esse, multorum est sententia. Aeque vel magis incertæ sunt Plinii *Columbraria* & *Venaria.* Solinus cap. III de insulis Tyrrheni: *Columbaria, auium hoc nominis*

minis mater. Alteram Martianus Capella scripsit *Veneriam.* Vtramque non nulli inter Iluam & Populonium locant: quo argumento inducti, mihi non adparet.

XVII.

Hæ Etruriæ insulæ: ad Latii nunc succedimus, de quibus Plinius lib. III cap. VI *Vltra Tiberina ostia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, & aduersum Formias Pontiæ.* De *Astura* sub eiusdem nominis ostio, idem Plinius cap. V *Antium colonia: Astura flumen & insula.* De ea supra dictum in Latio. *Palmaria* autem hodie Palmeruola: *Sinonia,* Sanone, Caietam versus. Maior controuersia in *Pontiis,* tam de numero earum, quam de situ ac positione.

XIIX.

Plinius dicto loco: *aduersum Formias Pontiæ,* plurali. Pomponius Mela: *Capreæ, Prochyta, Pontiæ, Pandateria, Phitonia, Palmaria.* Strabo lib. II pag. 84 πολὺ δὲ τέτων λειπόμεναι, πελάγιαι μὲν Πανδαταρία μὲν καὶ Ποντία· πρόσγειοι δὲ, Αἰθαλία τε καὶ Πλανασία, καὶ Πιθήκεσαι, καὶ Προχύτη, καὶ Καπρέαι, *Multo minores* [quam Sicilia, Sardinia, Corsica] *in mari quidem sunt Pandataria & Pontia: in ora vero Aethalia, & Planasia, & Pithecusæ, & Prochyta, & Capreæ.* Et Ptolemæus singulari numero Ποντία, *Pontia,* cui subdit proxime Πανδατωρίαν, *Pandatoriam* insulam. Plinius etiam aliam *Pontiam* nominauit in Veliensi sinu, vnam Oenotridum, sed minorem obscurioremque, quam quæ in sinu Formiano seu Caietano, colonia Romana olim & exsilio illustrium nobilitata est. De colonia Liuius lib. IX cap. XXVIII *Suessa & Pontiæ eodem anno coloniæ deductæ sunt. Suessa Auruncorum fuerat: Volsci Pontias insulam sitam in conspectu litoris sui incoluerant.* Diodorus Siculus lib. XIX cap. CXI ὁ δῆμος ἀποικίαν ἀπέσειλεν εἰς τὴν νῆσον τὴν Ποντίαν καλεμένην, *populus* [Romanus] *coloniam misit in insulam, quæ Pontia vocitatur.* De exsiliis Suetonius Tib. cap. LIV *Germanici filios, iudicatos hostes, fame necauit, Neronem in insula Pontia; Drusum in ima parte palatii.* Et in Caligula cap. XV *Tiberio funerato amplissime, confestim Pandatariam & Pontias, ad transferendos matris fratrisque cineres festinauit.* Et Dio Cassius lib. LIX pag. 657 τάς τε ἀδελφὰς ἐς τὰς Ποντίας νήσες κατέθετο, *sorores in Pontias insulas relegauit.* Et Hieronymus Epitaphio Paullæ cap. III *Delata ad insulam Pontiam, quam clarissimæ quondam feminarum sub Domitiano principe pro confessione nominis Christiani, Flauiæ Domitillæ, nobilitauit exsilium, vidensque cellulas, in quibus illa longum martyrium duxerat.*

XIX.

Vides quam varie id nominis habeatur. Strabo, Ptolemæus, Diodorus singulariter Ποντία, *Pontia:* Mela, Plinius, Liuius pluratiuo *Pontiæ:* nec de multis id Liuius, sed de vna insula intellectum vult, *Pontias insulam* dicens: Dio autem τὰς νήσες, vere vt plures. Sic ergo est: a præcipua & maxima, quæ *Pontia* est, adiacentes etiam insulæ interdum *Pontiæ* adpellantur, vt tamen proprie id nomen vnius fuerit, sed nobilioris, quæ hodie Ponza vocitatur, vt de situ primariæ Pontiarum non liceat dubitare. Quod si plu-

ſi plures ſunt, de numero Pontiarum in Antonini Itinerario inſularum variat diuerſis editionibus. Aldus & Simlerus ediderunt: *Inſulæ numero* III *Pontiæ, a Terracina ſtadia* CCC. Schottus autem & Bertius *numero* IIII.

XX.

Pandataria autem, vt Suetonius & Plinius vocant, & Strabo Πανδαταρία; ſiue *Pandateria*, vt Mela atque Tacitus (nam Ptolemæi Πανδατωρία corruptionem redolet) ex Holſtenii coniectura eſt inſula S. Mariæ, ſita inter Pontiam & Iſchiam, ſeu Aenariam, & huic vicinam, quæ vulgo dicitur Vento tiene. Vide ipſius in Cluuer. adnotat. pag. 214. Hæc quoque exſilio illuſtrium deſtinata erat. Tacitus annal. I cap. LIII *Eodem anno Iulia ſupremum diem obiit, ob impudicitiam olim a patre Auguſto Pandateria inſula, mox oppido Rheginorum, qui Siculum fretum accolunt, clauſa.* Et Suetonius Tiber. cap. LIII *Nurum Agrippinam - - - Pandatariam relegauit.* Iterum Tacitus annal. XIV cap. LXIII *Inſula Pandateria Octauiam claudit. Non alia exſul viſentium oculos maiore miſericordia adfecit.*

XXI.

Inſula *Aenaria*, etiam *Inarime* dicta, in Cumano ſinu poſita, ſiue Cumis obiecta. Plinius lib. III cap. VI *Aenaria a ſtatione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecuſa.* Mela autem dicto cap. VII diiungit Pithecuſam ab Aenaria. *Pithecuſa,* inquit, *Leucothea, Aenaria, Sinonia, Capreæ, Prochyta.* Et Liuius ſeparauit, lib. VIII cap. XXII *in inſulas Aenariam & Pithecuſas egreſſi*, multitudinis numero de vna, vt Capreæ. Sunt tamen qui Plinio ſuffragantur. Appianus lib. V Ciuil. pag. 1130 ed. Toll. ὁ Λίβων ἐς νῆσον ὡρμίσθη τὰς Πιθηκούσσας, ἣ νῦν ἐστὶν Αἰναρία, *Libo ad inſulam Pithecuſas adpulit, quæ nunc eſt Aenaria.* Et Strabo lib. V pag. 171 inſulam, quam Auguſtus Neapolitanis dedit, vt Capreas ab illis acciperet, vocat Πιθηκούσσας, *Pithecuſas;* Suetonius cap. XCII *Aenariam.* Ergo eadem Pithecuſæ & Aenaria. Accedit quod Strabo, qui Pithecuſas ſæpe nominat, & Ptolemæus, cui itidem pluraliter Πιθηκοῦσσαι ſunt, non habent Aenariam, nec Inarimes nomen; nec vero credibile, tam amplam tamque vicinam continenti inſulam ab iis prætermitti potuiſſe: contra Antoninus Aenariam habet in inſulis inter Italiam & Siciliam XLV *ſtadiis*, vt ait, *a Cumis* reductam: Pithecuſarum nulla apud eum ratio. Nomen *Pithecuſarum* a ſimiis deducunt, quod quia Plinius negatum iuit, notatur a Sam. Bocharto lib. I Chan. cap. XXXIII, quem conſulas.

XXII.

Nec vero Homerus *Inarime* dixit, vt Plinius refert, ſed diuiſis vocibus ἐν Ἀρίμοις, Catalogo vrbium verſ. 290: vnde Latini poetæ *Inarimes* nomen compoſuerunt. Virgilius Aen. IX, 716

- - - - - - *durumque cubile*
Inarime Iouis imperiis impoſta Typhoeo.

Et Ouidius Metamorph. lib. XIV verſ. 88

- - - - *orbataque præſide pinus*

Inari-

Inarimen, Prochytenque legit, sterilique locatas
Colle Pithecusas, habitantum nomine dictas.

Et Silius Italicus lib. VIII vers. 541

Non Prochyte, non ardentem sortita Typhoea Inarime.

Esse autem Inarimem ipsam Aenariam, etiam Seruius in Aeneid. IX vers. 716 tradidit. *Inarime,* inquit, *nunc Enaria dicitur.* Hodie Ischia vocatur.

XXIII.

Ab hac abrupta credebatur *Prochyte* siue *Prochyta*, quasi ἀπὸ τοῦ προχύναι, vt Seruius tradit: siue vt Plinius, *quia profusa ab Aenaria erat,* id est motu terræ auulsa. Præter Ouidium, Siliumque & Melam, supra memoratos, Virgilius dicto loco:

Tum sonitu Prochyta alta tremit.

Statius lib. II satyr. II vers. 76 de fenestris cubiculi in villa:

Hæc videt Inarimen, illi Prochyta aspera paret.

Strabo, Ptolemæus, Dionysius Halicarnasseus, Stephanus Προχύτη. Hodie Procita vel Prochita.

XXIV.

In sinu Neapolitano sunt plures paruæ insulæ, quarum præcipua Græcum nomen insulæ, νησὶς, etiam Latine *Nesis* seruat. Cicero XVI Attic. epist. I ineunte I *Nonis Quint. veni in Puteolanum. postridie iens ad Brutum hæc scripsi.* Et epist. II *Bruto tuæ litteræ gratæ erant. fui enim apud illum multas horas in Neside.* Et Seneca epist. LIII *Putaui, tam pauca millia a Parthenope tua vsque Puteolos surripi posse, quamuis dubio & impendente cælo. Itaque quo celerius euaderem, protinus per altum ad Nesida direxi, præcisurus omnes sinus.* E quibus non obscure intelligitur, inter Neapolim & Puteolos sitam in alto, ab illa VI, ab his III millibus, quam petunt, qui vitabundi sinus compendio nauigant. Hodie *Nisita* vocatur. Poetæ quoque memorarunt. Lucanus lib. VI vers. 90

- - - - *tali spiramine Nesis*
Emittit Stygium nebulosis aera saxis.

Et Papinius Statius lib. II Siluar. carm. II vers. 77, 78

- - - - - *inde malignum*
Aera respirat pelago circumflua Nesis.

XXV.

Proxime sequitur apud Papinium iam dicto loco, versu 79, 80

Inde vagis omen felix Euplœa carinis,
Quæque ferit curuos exserta Megalia fluctus.

Et idem lib. III Siluarum carmine I versu 149

Et placidus Limon, numenque Euplœa carinis.

Euplœa autem parua insula in Puteolano sinu, habens bonam stationem, quæ nauigantibus felix omen, & instar numinis διασώζοντος est.

XXVI.

Megalia autem Neapoli proxima: quæ fortasse *Megaria* scribenda est, nisi liquidarum permutatio propter euphoniam in hoc nomine inualuit.

Nam Plinius lib. III cap. VI *Inter Pausilipum & Neapolim Megaris.* Parua insula, ponte iuncta Neapoli, nunc ab eo quod habet, dicta Castello dell' Ouo. *Pausilipum* autem promontorium est amœnissimum, etiam nunc Posilipo dictum. *Limon*, insula an portus sit, an quod commentatores, vnde, nescio, coniiciunt, villa litoralis, incertum est. Nec certior *Parthenope* Ptolemæi.

XXVII.

Vbi desinit sinus, ex aduerso Surrenti, sunt *Capreæ*, * insula maior superioribus, Neapolitanorum antea: post Pithecusæ permutatione Augusti κτῆμα, qui splendide ædificauit, vt Strabo refert lib. V pag. 171. Deinde secessus Tiberii multis annis. Tacitus annal. IV cap. LXVII *Cæsar dedicatis per Campaniam templis - - - perosus municipia & colonias, omniaque in continenti sita, Capreas se in insulam abdidit, trium millium freto ab extremis Surrentini promontorii diiunctam.* Et Suetonius Tib. cap. XL *Peragrata Campania, quum Capuæ Capitolium, Nolæ templum Augusti, quam caussam profectionis prætenderat, dedicasset, Capreas se contulit, præcipue delectatus insula, quod vno paruoque litore adiretur, septa vndique præruptis immensæ altitudinis rupibus & profundo maris.* Plutarchus de Exsilio pag. 534 Τιβέριος Καῖσαρ ἐν Καπρέαις ἑπτὰ ἔτη διητήθη μέχρι τῆς τελευτῆς, *Tiberius Cæsar Capreis vixit septem annos vsque ad vitæ finem.* Inde dicitur Tiberii *Capreensis secessus*, Sueton. cap. XLIII. Si Straboni fides habenda, duo quondam oppida habuit: postea vnum, deleto altero. Fuit ibi *Villa Iouis* & *Arx* Tiberii. Suetonius cap. LXV *Oppressa coniuratione Seiani nihilo securior aut constantior, per nouem proximos menses non egressus est villa, quæ vocatur Iouis.* Et Plinius lib. III cap. VI *A Surrento octo millibus passuum distantes Tiberii principis arce nobiles Capreæ, circuitu quadraginta millia passuum.* Antiquissimi incolæ *Teleboæ*. Tacitus ann. IV cap. LXVII *Capreas Telebois habitatas, fama tradit.* Virgilius lib. VII vers. 735

- - *Teleboûm Capreas quum regna teneret.*

XXIIX.

Inde in ortum sub Mineruæ promontorium sunt tres *Sirenusæ*, paruæ insulæ. Strabo libro I pag. 15 Ἄγκων τις ἔγκειται μακρὸς καὶ στενὸς ἀπὸ τῶν κατὰ Σύῤῥεντον χωρίων ἐπὶ τὸν κατὰ Καπρέας πορθμὸν, ἐπὶ θάτερα μὲν τῆς ὀρεινῆς, τὸ τῶν Σειρήνων ἱερὸν ἔχων, ἐπὶ θάτερα δὲ, πρὸς τῷ ποσειδωνιάτῃ κόλπῳ, νησίδια τρία προκείμενα, ἔρημα πετρώδη, ἃ καλοῦσι Σειρηνούσας, *A vicinis Surrento locis vsque ad fretum Capreense, terra instar cubiti flexa, ab altero montano latere Sirenum fanum habet; ab altero, ad Pæstanum sinum tres exiguæ insulæ desertæ & saxosæ præiacent, quæ vocantur Sirenusæ.* Idem lib. VI pag. 178 Σειρῆνας, *Sirenes*

* Dio lib. LII extrem. Καὶ τὴν Καπρίαν παρὰ τῶν Νεαπολιτῶν, ὧνπερ τὸ ἀρχαῖον ἦν, ἀντιδόσει χώρας ἠλλάξατο. Κεῖται δὲ οὐ πόῤῥω τῆς κατὰ Σύῤῥεντον ἠπείρου, χρηστὸν μὲν οὐδὲν, ὄνομα δὲ καὶ νῦν ἔτι διὰ τὴν Τιβερίου ἐνοίκησιν ἔχουσα. *Capreas a Neapolitanis, quorum antiquitus erant, permutatione agri redemit. Hæc sita est insula haud procul a Surrentana continente, ad nullam quidem rem vtilis, nomen tamen etiamnum propterea, quod ibi habitauit Tiberius, obtinens.*

Sirenes in insulis numerauit, * vt sint eædem quæ Sirenusæ. αἱ Καπρέαι, inquit, καὶ ἡ Λευκωσία, καὶ Σειρῆνες, *Capreæ, Leucosia, Sirenes.* Mela II cap. IV *petras* memorat, *quas Sirenes habitauerint:* sed in continenti posuit, vt rupes sint in litore. *Sirenusæ* autem sunt insulæ, vt Strabo dixit: & Ptolemæus lib. III cap. I extremo, Σειρηνοῦσαι νῆσοι, *Sirenusæ insulæ.*

XXIX.

Mela & Plinius quamdam insulam *Leucotheam* memorauerunt, ignotam ceteris. Ille lib. II cap. VII *Pithecusa, Leucothea, Aenaria:* hic lib. III cap. VI post Caprearum descriptionem: *Mox Leucothea.* Putares, *Leucosiam* in Pæstano sinu, quæ & *Leucasia* dicta est, intelligi, nisi ipse Plinius insequente cap. VII dixisset: *Contra Pæstanum sinum Leucasia est, ab Sirene, ibi sepulta, adpellata.* Sed non insolens Plinio, rem vnam duplicare, & potest a Mela, qui nullam Leucasiam habet, *Leucotheam* accepisse: ab aliis addidisse *Leucasiam.* Scribunt *Leucosia* & *Leucasia:* situ autem conueniunt. Strabo ambiguus, aut eius exscriptores. Lib. II pag. 84 Προχύτη, καὶ Καπρέαι, καὶ Λευκασία, *Prochyta, & Capreæ, & Leucasia.* At lib. VI p. 178 αἱ Καπρέαι, καὶ ἡ Λευκωσία, *Capreæ & Leucosia.* Dionysius Halicarnassensis l. I pag. 43 tradit, Aeneam & Troianos a Palinuri promontorio insulæ adplicuisse, ᾗ τοὔνομα ἔθεντο Λευκασίαν, ἀπὸ γυναικὸς ἀνεψιᾶς Αἰνείου, περὶ τόνδε τὸν τόπον ἀποθανούσης, *cui nomen imposuere Leucasiæ, ab Aeneæ consobrina, ibidem exstincta.* Lycophron in Alexandra vers. 723

Λευκωσία ῥιφθεῖσα τὴν ἐπώνυμον
Πέτραν ὀχήσει δαρόν.

Eiecta Leucosia cognominem diu occupabit insulam. Ibidem scholiasta Isaacius Tzetzes: πέτραν τὴν νῆσον λέγει. Λευκωσία δὲ ἡ νῆσος ἀπὸ ταύτης τῆς Σειρῆνος Λευκωσίας ἐκλήθη, *petram vocat insulam. Leucosia vero insula ab hac Sirene Leucosia nomen trahit.* Ouidius etiam *Leucosia*, sed o correpto seu μικρῷ, Metamorph. XV vers. 708

Leucosiamque petit, tepidique rosaria Pæsti.
Inde legit Capreas, promontoriumque Mineruæ.

Hodie illa insula vel petra *Licosa* adpellatur, quod nomen ex veteri *Leucosia* conseruatum est.

XXX.

Oenotrides insulæ in Veliensi sinu sitæ succedunt. Strabo lib. VI sub initium: πρὸ τῆς Ἐλεάτιδος αἱ Οἰνωτρίδες νῆσοι δύο ὑφόρμους ἔχουσαι, *ante Veliensem regionem sitæ sunt duæ Oenotrides insulæ, nauium stationi opportunæ.* Plinius etiam duas numerat, easque nominatim recenset lib. III cap. VII: *Contra Veliam,* inquit, *Pontia & Iscia, vtræque vno nomine Oenotrides, argumentum possessæ ab Oenotris Italiæ.*

 XXXI.

* Sic Apollodorus biblioth. I cap. 9 §. 25 de Argonautis: Παραπλεόντων δὲ Σειρῆνας αὐτῶν, Ὀρφεὺς τοὺς Ἀργοναύτας κατέσχε, μόνος δὲ Βούτης ἐξενήξατο πρὸς αὐτάς. *Prælernauigantibus autem Sirenas eis, Orpheus Argonautas detinuit: solus Butes ad eas enatauit.* Et mox: Μετὰ δὲ τὰς Σειρῆνας τὴν ναῦν Χάρυβδις ἐξεδέχετο καὶ Σκύλλα. *Post Sirenas nauem excepit Charybdis & Scylla.*

XXXI.

Sequuntur Bruttiorum in Tyrrheno insulæ. Solinus cap. de Italia: *Mox in Bruttiis ab Vlysse exstructum templum Mineruæ. Insula Ligea adpellata, ab eiecto ibi corpore Sirenis ita nominatæ.* Si Mineruæ templum intelligit quod Strabo lib. v Ἀθήναιον, ἵδρυμα Ὀδυσσέως, male in Bruttiis illud ponit, quod in confinio Campanorum Lucanorumque prope Surrentum fuit. Attamen Lycophron vers. 726 *Ligeam* in Bruttiis locat, qui cum Terina Bruttiorum vel coniungit vel confundit. Ait enim Ligeam Sirenem sepultam in Terina:

Λίγεια δ᾽ εἰς Τέρειναν ἐκναυσθλώσεται.

XXXII.

Præterea Solinus cap. III *Ithacesiam* insulam memorat, quam interpretatur *Vlyssis speculam.* At plures facit huius nominis Plinius lib. III cap. VII. *Contra Vibonem,* inquit, *paruæ, quæ vocantur Ithacesiæ, ab Vlyssis specula.* Tres ibidem existunt, nunc Braces, Praca, Torricella, vt ferunt, nominatæ.

XXXIII.

Tandem Pomponius Mela lib. II cap. VII in Siculo freto insulam *Aeæen* ponit, Calypsûs olim sedem. *Circa Siciliam,* inquit, *in Siculo freto est Aeæe, quam Calypso habitasse dicitur.* Sed error etiam in fabula. Calypso, secundum Homerum Odyss. H vers. 244 seq. *Ogygiam* insulam coluit, quam Plinius lib. III cap. X non in freto, sed contra Lacinium promontorium locauit. Alii Circes insulam, * quæ ante siccatas paludes fuerit, vbi promontorium Circeium est, *Aeæam* dictam referunt. Apollonius lib. IV Argonaut. vers. 661

Ἶξον Αἰαίης λιμένα κλυτὸν - - -
- - - - ἔνθα δὲ Κίρκην εὗρον,

Venerunt in celebrem portum Aeææ, - - vbi Circen inuenerunt. Et ipsam Circen Virgilius *Aeæam* lib. III Aen. vers. 386 dixit,

Infernique lacus, Aeææque insula Circes:

Vbi Seruius: *qui nunc Circeius mons a Circe dicitur, aliquando, vt Varro dicit, insula fuit nondum siccatis paludibus, quæ eam diuidebant a continenti.* Siue ergo Calypsûs sedem, siue Circes, secundum positionem fabularum intelligamus, vtraque procul a freto abest, vt ita nihil præsidii in fabulis sit, quo Melæ possit de Aeæa insula opinio defendi.

CAP. XI.

* Sic Apollodorus biblioth. I cap. 9 §. 24 extr. de Argonautis: Παραμειψάμενοι Τυῤῥηνίαν ἦλθον εἰς Αἰαίαν, ἔνθα Κίρκης ἱκέται γενόμενοι καθαίρονται. *Etruriam præteruecti venerunt in Aeæam, vbi quum Circæ supplicassent, expiantur.*

CAPVT XI
DE INSVLIS MAIORIBVS CORSICA ET SARDINIA.

I.

IN Liguſtico mari duæ maiores ſunt inſulæ, *Corſica* atque *Sardinia*: hæc Africum pelagus attingens; illa propior litori Italiæ. Pomponius Mela lib. II cap. VII de Inſulis: *Duæ grandes fretoque diuiſæ Corſica & Sardinia, quarum Corſica Etruſco litori propior: - - - Sardinia Africum pelagus attingens, niſi quod in occidentem quam in orientem anguſtius ſpectat.* Primum agemus de Corſica ſeparatim: deinde de Sardinia.

CORSICA.

II.

Corſica Latino ore eſt, quæ Græcis eſt Κύρνος. * Strabo lib. V pag. 155 ἡ δὲ Κύρνος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καλεῖται Κόρσικα, *Corſicam Romani nominant, quæ Cyrnus eſt Græcis.* Plinius lib. III cap. VI *In Liguſtico mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellauere, ſed Tuſco propior: a ſeptemtrione in meridiem proiecta, longa paſſuum* CL *millia: lata maiore ex parte quinquaginta.* Stephanus geminam formam protulit, Κύρνος, & Κορσὶς, ἴδος; vtramque etiam imitatus eſt Euſtathius ad illud Dionyſii verſu 458

- - - - - - καὶ ἀπείριτος εἰν ἁλὶ Κύρνος.

III.

Antiqui cultores dicuntur Phocenſes fuiſſe. Herodot. lib. I cap. CLXV auctore: at Iſidorus Orig. lib. XIV cap. VI, & Euſtathius ad Dionyſii dictum verſum (quod etiam Byzantius chorographus in Κορσὶς attingit,) a Liguribus primo incultam referunt, poſtquam taurum ex grege transnatare & per interualla corpore aucto reuerti Ligus femina, Corſa nomine, obſeruaſſet. Sed hoc fabuloſum eſt. Verius Seneca de diverſis inſulæ habitatoribus cap. VIII ad Heluiam: *Hæc ipſa inſula* [Corſica] *ſæpe iam cultores mutauit. Vt antiquiora, quæ vetuſtas obduxit, transeam, Phocide relicta, Graii, qui nunc Maſſiliam colunt, prius in hac inſula conſederunt. Ex qua quid eos fugauerit, incertum eſt: vtrum cæli grauitas, an præpotentis Italiæ conſpectus, an natura importuoſi maris. - - - Tranſierunt deinde Ligures in eam, tranſierunt & Hiſpani, quod ex ſimilitudine ritus adparet. - - - Deductæ deinde ſunt duæ ciuium Romanorum coloniæ, altera a Ma-*

* Αὐτὰ δὲ τὰ ξύλα τῷ μήκει θαυμαστὰ καὶ ἄοζα καὶ λεῖα. Μέγιστα δὲ καὶ παρὰ πολὺ τὰ ἐν τῇ Κύρνῳ φασὶν εἶναι. *Ipſæ autem arbores longitudine mirabili, enodia, lænia. Maximas autem, & multo quidem, arbores Corſicæ dicunt eſſe.* Et mox: Κύρνος μὲν οὖν εἴτε διὰ τὴν αὔανσιν, εἴτε καὶ τὸ ἔδαφος καὶ τὸν ἀέρα πολὺ διαφέρει τῶν ἄλλων. *Corſica igitur ſiue propter ſiccitatem, ſiue etiam propter ſoli & aeris naturam multum ab aliis regionibus differt.* Theophraſt. hiſt. Plant. V cap. 9.

a Mario, altera a Sylla. Toties huius aridi & spinosi saxi mutatus est populus. Incolæ dicuntur *Corsi.* Liuius lib. XLII cap. VII *Cicereius prætor in Corsica signis collatis pugnauit: septem millia Corsorum cæsa.* Et Capitolinis tabulis in Papirii Masonis triumpho DE CORSEIS, antique, id est *Corsis.*

IV.

Plinius XXXIII *ciuitates* habuisse lib. III cap. VI tradit; si oppida intelligas, suspectus est numerus, quia maiori longe insulæ Sardiniæ idem cap. VII tantum XVIII oppida, vt in MSS. est, tribuit, vt in vulgatis, XIV: sin populos & societates, quod Latinis vox *ciuitas* sonabat; oportet paruas & exiguas fuisse, propter eamdem insulæ paruitatem. Plerique tantum duas vrbes, easdemque Romanorum colonias memorant, *Marianam* & *Aleriam*: tot Diodorus Siculus lib. V cap. XIII, tot Mela, Plinius, Seneca dictis locis. Cetera a Ptolemæo adduntur & Antonino.

V.

Mariana colonia a C. Mario deducta, vt nomen fert, & Plinius diserte dixit, ac Seneca. Situm Ptolemæus & Antoninus ostendunt in latere orientali supra medietatem, septemtrionem versus, in maris ora. Etruscos condidisse, Diodorus auctor est; etiam nominis prisci *Nicææ.* Quod enim duas solum in insula vrbes fuisse dicit *Aleriam* & *Nicæam*; in hanc Marium colonos misisse vt in præcipuam & insignem vrbem; omnino est probabile, præsertim quod etiam Stephanus in vocabulo Νικαία, quintam huius nominis ἐν Κύρνῳ τῇ νήσῳ, *in insula Cyrno*, siue Corsica, posuit: quam eximiam vrbem omnes alii, nisi Mariana est, silentio, quod non credibile est, præteriisse oportet.

VI.

Aleria, altera vrbs nobilior, ita scripta Plinio, & Melæ, & Antonino: etiam Ptolemæo Αλερία κολώνια. Et ne dubites de nominis sinceritate, vetusto lapide, quem Sirmondus exposuit, & Græuius ad Flori II cap. II repetiit, de L. Scipione legitur

HIC CEPIT CORSICA ALERIAQVE VRBE,

Sic scriptum exstat, legendumque *Corsicam Aleriamque vrbem.* Idem nomen Floro ex veteri libro Salmasius restituit, vt Punico I bello nunc legamus de eodem L. Scipione: *Sardiniam, adnexamque Corsicam transit: Olbiæ hic, ibi Aleriæ vrbis excidio incolas terruit.* Græcorum aliis corruptum nomen est: Herodoto Αλαλία lib. I cap. CLXVI; Diodoro Siculo lib. V cap. XIII Κάλαρις: Zonaræ Tom. II p. 57 Οὐαλερία, qui κρατίστην Κύρνου πόλιν, *præstantissimam vrbem Corsicæ* laudauit. Sita prope medio latere orientali insulæ, prope ostium amnis *Rotani*, a Ptolemæo memorati, XL millibus, vt Antonini itinerario est, a Mariana in meridiem. Conditam a Phocensibus fuisse, Diodorus adnotauit: post Sulla in eam colonos duxit, vti ex Plinii Senecæque testimoniis constat. huius verba supra attulimus: illius sunt lib. III cap. VI *Corsica ciuitates habet* XXXIII, *& colonias Marianam, a C. Mario deductam: Aleriam, a dictatore Sulla.*

VII. Inter

VII.

Inter Aleriam & Marianam Ptolemæus posuit post flumen Rotanum, Αρτέμιδος λιμένα, *Dianæ portum:* dein Τυτήλας βωμὸν, *Aram Tutelæ:* Τύολα ποταμῦ ἐκβολὰς, *Touolæ fluminis ostia,* in cuius sinistra fuit Mariana. Supra quam in septemtrionem ex eiusdem dispositione est *Mantinorum* oppidum, πόλις Μαντίνων; in loco fere quo nunc est Bastia: deinde *Clunium,* vbi nunc S. Catharinæ fanum. Sed nihil horum est historiis, ac ne quidem itinerariis antiquis, illustratum: neque *Canelata,* in loco S. Florentiæ.

IIX.

Infra Aleriam, in austrum versus, est Antonini itinere a XXX millibus *Præsidium,* atque iterum post XXX millia *portus Fauonii,* qui videtur Ptolemæi Φιλωνίυ λιμὴν, *Philonii portus* esse: tum demum est *Palla,* Πάλλα Ptolemæi, quo iter Antonini ferebatur, XXV millibus diiuncta a portu Fauonii, in loco, vt videtur, S. Bonifacii: & hæc est extrema in australibus insulæ. Inter Pallam & portum Fauonii Ptolemæus locauit *Alistam* oppidum, portum versus, quem Philonii dixit, Antoninus Fauonii: & propinquiorem Pallæ *Portum Syracusanum,* Συρακυσάνων λιμένα, de quo etiam Diodorus dicto loco: ἄυτη ἡ νήση ἐυπροσόρμιςος ὖσα, κάλλισον ἔχει λιμένα τὸν ὀνομαζόμενον Συρακούσιον, *Hæc insula* [Corsica] *aditur facile, optimum portum habens, qui dicitur Syracusanus.*

IX.

Quæ deinceps a meridie & occasu sequuntur vsque in septemtrionem, a solo Ptolemæo sunt prodita. Post Pallam in austro est *Marianum,* ἄκρον καὶ πόλις, *promontorium & oppidum.* Deinde Παῦκα πόλις, *oppidum Pauca* in occidentali latere, quo loco nunc Pola est: vnde suspicio non pœnitenda Cluuerii est, Ptolemæum quoque scripsisse Παῦλα. Supra Paulam *Vrcinium* est oppidum eo situ fere, quo nunc vrbs Adiazzo est: & in occasum inde, *Rhium* promontorium. Inde alia promontoria *Viriballum, Attium, Tilox.* Mediterranea obscuriora sunt: a septemtrione *Palanta:* & χρυσοῦν ὄρος, *Aureus mons,* suo iugo protractus in ortum & austrum versus: ex aduerso Vrcinii *Aluca:* prope Aleriam ὄπινον, *Opinum* oppidum: & alia. Strabonis oppida *Blesino, Charax, Eniconiæ, Vapanes* inaudita & ignota sunt.

SARDINIA.

X.

Quæ *Sardinia* insula Latinis est, Græcis dicitur Σαρδὼ, & antiquissimis a specie plantæ pedis, quam præbet, Ιχνῦσα, & Σανδαλιῶτις. Plinius lib. III cap. VII *Sardiniam ipsam Timæus Sandaliotin adpellauit ab effigie soleæ: Myrsilus Ichnusam a similitudine vestigii.* Pausanias in Phoc. cap. XVII ὄνομα τὸ ἀρχαῖον, ὅτι μὲν ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων ἐγένετο, ὐκ οἶδα. Ἑλλήνων δὲ οἱ κατ᾽ ἐμπορίαν ἐσπλέοντες Ιχνῦσαν ἐκάλεσαν, ὅτι τὸ σχῆμα τῇ νήσῳ κατ᾽ ἴχνος μάλιςά ἐςιν ἀνθρώπυ, *Antiquum nomen, quod ab indigenis fuit, non noui. Qui a Græcis commercii*

mercii caussa adnauigarunt, Ichnusam vocauere, quod formam humani vestigii haberet. Nomen autem Σαρδὼ a duce Afrorum est, qui primi in insulam transmigrasse feruntur. Ibidem Pausanias: πρῶτοι διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες. ἡγεμὼν δὲ τοῖς Λίβυσιν ἦν Σάρδος, - - - καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Σάρδου τούτου μετέβαλεν ἡ νῆσος, *Primi in hanc insulam Afri dicuntur immigrasse, quorum dux Sardus erat: - - a quo insula nomen sortita est.* Vtrumque nomen Italicus Silius lib. XII vers. 355 seq. eleganter ita exposuit:

Insula fluctisono circumuallata profundo
Castigatur aquis, compressaque gurgite, terras
Enormes cohibet nudæ sub imagine plantæ.
Inde Ichnusa prius Graiis memorata colonis:
Mox Libyci Sardus, generoso sanguine fidens
Herculis ex sese mutauit nomina terræ.

Sed tum rudi sæculo, sine oppidis dicitur habitata, quæ deinceps a Græcis & Hispanis, qui superuenerint, fuisse condita, idem tradit Pausanias. Latini *Sardiniam dixere,* vt notum est: incolas *Sardos.* Liuius lib. XXI cap. XVI *Sardos Corsosque lacessisse magis, quam exercuisse Romana arma.* quos Eutropius lib. III cap. I *Sardinienses* Latina consuetudine adpellauit. Adiectum nomen, *Sardous* Græca forma, vt Plinii lib. III cap. V sub finem, *Sardoum mare:* & Latine Nepos Catone cap. I *Sardiniensis triumphus.*

XI.

Fertilitas insulæ, quamuis insalubri cælo, magnopere laudatur. Mela lib. II cap. VII *Sardinia fertilis, & soli quam cæli melioris: atque vt fecunda, ita pæne pestilens.* * Polybius lib. I cap. LXXIX Σαρδὼ, οὖσα νῆσος καὶ τῷ μεγέθει, καὶ τῇ πολυανθρωπίᾳ, καὶ τοῖς γεννήμασι διαφέρουσα, *Sardinia est insula & magnitudine, & frequentia hominum, & fructuum prouentu præstans.* Silius Italicus lib. XII vers. 375 de hac insula:

- - - *propensæ Cereris nutrita fauore.*

Quæ caussa fuit, vt in horreis vrbis Romanæ & Italiæ etiam Sardinia numeraretur. Cicero pro lege Manil. cap. XII *Pompeius nondum tempestiuo ad nauigandum mari Siciliam adiit, Africam explorauit: inde Sardiniam cum classe venit: atque hæc tria frumentaria subsidia reipublicæ firmissimis præsidiis classibusque muniuit.* Et Valerius Maximus lib. VII cap. VI n. I *Siciliam & Sardiniam, benignissimas vrbis nutrices* vocitauit.

XII.

Oppida Plinius lib. III cap. VII in insula XVIII fuisse tradit: ipse sex solum nominauit, *Sulcitanos, Valentinos, Neapolitanos, Bosenses, Caralitanos ciuium Romanorum, & Norenses:* coloniam vnam, quæ vocatur *ad turrim Libysonis.* Mela dicto loco: *Vrbium antiquissimæ, Calaris & Sulci.* Nec Strabo lib. V pag. 155 πόλεις εἰσὶ μὲν πλείους, ἀξιόλογοι δὲ Κάραλις καὶ Σοῦλχοι, *Plures quidem* [Sardiniæ] *vrbes sunt, duæ autem præcipuæ, Caralis & Sulchi.* Pausanias dicto loco *Olbiam* & *Noram* in antiquissimis numerat. Hæ sunt huius

* Adde Strabon. V p. 343, 344, qui æstate morbosam dicit insulam. Vide ibi notas Casauboni.

huius insulæ vrbes & oppida nobiliora, quæ singulatim nunc, in quantum cognita sunt, cum aliis quibusdam obscuris perlustrabimus.

XIII.

Sardinia freto diremta est a Corsica, cui in austrum obiecta, in Africum mare protenditur. Plinius lib. III cap. VI *Pelagus Africum attingens Sardinia, minus octo millibus passuum a Corsicæ extremis, etiamnum angustias eas arctantibus insulis paruis, quæ Cuniculariæ adpellantur: itemque Phintonis & Fossæ: a quibus fretum ipsum Taphros nominatur.* Fretum ipsum ergo *Fossa* dictum, Græce τάφρος, ab insula huius nominis in freto, vel prope, sita.

XIV.

Post fretum pars insulæ, quæ Italiam spectat, montosa & aspera: inculta & inperuia. Pausanias Phoc. cap. XVII τῆς νήσου τὰ πρὸς τῆς ἄρκτου καὶ ἠπείρου τῆς κατὰ Ἰταλίαν, ἔστιν ὄρη δύσβατα, τὰ πέρατα συνάπτοντα ἀλλήλοις, *ora insulæ ad aquilonem & Italiæ litora conuersa, in montes consurgit inuios, coeuntibus prope verticibus.* Silius Italicus lib. XII vers. 372

Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta.

Hoc tractu sunt illi *Insani montes*, vt proprio nomine adpellabantur. Liuius lib. XXX cap. XXXIX *a Corsica in Sardiniam* [consul Claudius] *traiecit. Ibi superantem Insanos montes multo & sæuior & infestioribus locis tempestas adorta, disiecit classem.* Et Florus lib. II cap. VI *Sardiniam Gracchus arripuit. nihil illi gentium feritas, Insanorumque (nam sic vocantur) immanitas montium profuere.* Et Ptolemæus lib. III cap. III eodem sensu τὰ Μαινόμενα ὄρη illos montes in Sardinia nominauit. Claudianus B. Gild. v. 511 seqq. de Sardiniæ situ:

- - - - *quæ respicit Arcton,*
Immitis, scopulosa, procax, subitisque sonora
Flatibus. Insanos infamat nauita montes.
Hinc hominum pecudumque lues, hinc pestifer aer
Sæuit, & exclusis regnant aquilonibus austri.

Promontoria ibi sunt *Erebantium* ad fretum; *Columbarium*, ex montibus dictis procurrens. Vtrumque Ptolemæo auctore notum, qui alterum vocauit Κολυμβάριον ἄκρον, Latina littera *u* in *υ* mutata. Inter vtrumque habet Ἄρκτου ἄκραν, *Vrsi promontorium*, prope insulam Fossam.

XV.

Vbi planior insula sese aperit, sequitur *Portus Olbianus* Ptolemæi in orientali latere: & ex interuallo vrbs *Olbia*, antiquissima, a Græcis, vt Pausanias refert, condita. Cicero ad fratrem, præsidem illius prouinciæ lib. II epist. VIII *Has scito litteras me solas accepisse post illas, quas tuus nauta attulit, Olbia datas.* Ptolemæus Ὀλβία πόλις. Florus lib. II cap. II de L. Scipione: *Sardiniam adnexamque Corsicam transit. Olbiæ hic, ibi Aleriæ vrbis excidio incolas terruit.* De eodem Zonaras pag. 57 ἐπὶ πόλιν Ὀλβίαν

ἦλθεν, *Olbiam vrbem adgressus est.* Sita ad mare fuit. Claudianus B. Gild. verſ. 519

Partem litoreo complectitur Olbia muro.

Inde *Olbienſes* dicti. Oroſius lib. I cap. II *Sardinia habet a meridie Caralitanos: ſeptemtrionem verſus Vlbienſes.* nam & *Vlbia* ſcriptum fuit. Cicero ad Quintum lib. II epiſt. III *Olbienſem epiſtolam* dixit Olbia datas litteras. Quod vero ſupra portum *Olbianum* diximus, id Græca factum imitatione, quia Ptolemæi ὀλβιανὸς λιμὴν eſt.

XVI.

A XXVII millibus in Antonini itinerario *portus Luguidonis* eſt, haud dubie cum oppido, aut non longe ab illo, quia in populis inſulæ Ptolemæus Λουκουϊδωνησίους, *Luguidonenſes* quoque numerauit. Hinc poſt XV millia, Caralim verſus, *Fanum Cariſii;* nec Ptolemæi procul abeſt Φηρωνία πόλις. *oppidum Feroniæ:* & ex modico interuallo Συπίκιος λιμήν, *Supicius portus,* ſiue, vt in Vaticano eſt, Σολπίκιος, *Sulpicius:* Antoninus eo tractu *Porticenſes* habet. Sed carent hæc lumine hiſtoriarum: ad clariora properamus.

XVII.

Caralis, & pluraliter *Carales,* * in nobiliſſimis vrbium Sardiniæ: immo caput eius: hodie Cagliari, item Calari. Florus lib. II cap. VI *Sardiniam Gracchus arripuit. - - - Sæuitum in vrbes, vrbemque vrbium Caralim.* Strabonis & Melæ verba ſupra percepimus. vterque ſingulari numero Κάραλις, *Caralis.* Ptolemæus: Κάραλις πόλις καὶ ἄκρα, *Caralis vrbs & promontorium.* Et Plinii Caralitanum promontorium dicto loco ſeu cap. VII eſt: Ptolemæi etiam Καραλιτανὸς κόλπος, *Caralitanus ſinus.* Pauſanias Phoc. cap. XVII & Procopius Goth. IV cap. XXIV & Vand. B. lib. I c. XXIV Κάρναλις, addita littera ſcripſerunt. Multitudinis numero *Carales* Liuius conſtanter. Lib. XXIII cap. XL *nauibus longis ad Carales ſubductis.* Et mox: *Manlius Carales ſe recepit:* & cap. XLI *Carales exercitum reduxit.* Et Hirtius Afric. extremo: *poſt diem III Carales in Sardiniam peruenit.* Et mox: *a Caralibus ſecundum terram prouectus.* A Pœnis conditam Pauſanias refert: ab Romanis ius ciuitatis accepiſſe Plinius auctor eſt, qui *Caralitanos ciuium Romanorum* dixit.

XIIX.

In auſtrali latere, vrbs itidem præclara, *Sulci* erant. Mela dicto loco: *vrbium antiquiſſimæ, Caralis & Sulci.* nam vna cum Carali, vt Pauſanias tradit, & hæc vrbs a Carthaginienſibus condita. Male is quidem Σύλλους in vulgatis habet, quod credo ab exſcribentibus eſſe, & Σύλκους legendum. Sic enim Stephani breuiator: Σύλκοι, πόλις ἐν Σαρδοῖ, Καρχηδονίων κτίσμα. *Sylci vrbs Sardiniæ, Carthaginienſium opus.* Ptolemæus Σόλκοι: forſan Σούλκοι ſcripſit,

* Claudian. de bell. Gildon. extr.

Vrbs Lybiam contra Tyrio fundata potenti
Tenditur in longum Caralis tenuemque per vndam
Obuia dimittit fracturum flumina collem.
Efficitur portus medium mare, tutaque ventis
Omnibus ingenti manſueſcunt ſtagna receſſu.

ſcripſit, vt Latini *Sulci.* Strabo * Σουλχοὶ, *Sulchi,* quod minus placet, quia Stephanus & Ptolemæus κ, Latini c conſtantius ſeruant. Mela *Sulci,* vt dictum: Plinius, *Sulcitani,* qui incolunt: & Hirtius Afric. extremo: *Cæſar Sulcitanos* H-S C *millibus multat.* Itidem Plinius eodem loco, *Sulcenſe promontorium.* Claudianus B. Gild. ſub finem:

Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulcos.

Vrbs nuuc diruta iacet, nomen in proxima inſula ſeruari fertur, quæ videtur Plinii *Enoſis* eſſe.

XIX.

Per flexum inſulæ in occidentale latus venimus, in quo *Boſa* & *Neapolis* priſca nomina conſeruant: vnde Antonini ductu, itinere a Tibulis Sulcos, de ceteris oppidis iudicamus. Ordo in notioribus talis eſt:

Tibulis		
ad Herculem	M. P.	LVIII
ad Turrem	M. P.	XVIII
Noram	M. P.	XVII
Boſam	M. P.	XLI
Cornos	M. P.	XVIII
Tharros	M. P.	XVIII
Neapolim	M. P.	XXX
Metalla	M. P.	XXX
Sulcos	M. P.	XXX

XX.

Vt ergo ab auſtro in ſeptemtrionem progrediamur, prima poſt Sulcos ſunt *Metalla,* a fodinis haud dubie nominata. Deinde eſt *Neapolis,* quæ nomen retinet, ad ſinum, paullo ſupra Oriſtanum, vrbem archiepiſcopalem. Inde Caralim verſus, ex interuallo ſunt *Aquæ Neapolitanæ,* calidæ & ſalubres a Ptolemæo æque & Antonino laudatæ. Haud procul Neapoli, ſi recta poſitio Ptolemæi eſt, οὔσελλις, *Vſellis* fuit, πόλις κολώνια, *oppidum, colonia,* quam poſt Veſpaſiani tempora deductam eſſe oportet, quia Plinius ſua ætate *vnam coloniam,* Turrim Libyſonis fuiſſe, lib. III cap. VI teſtis eſt. Supra Vſellim Τάῤῥαι πόλις, *oppidum Tarræ:* Antoninus *Tharpos* vel *Tharphos,* illud Aldi, hoc Simleri editione dixit, quod in *Tharros* recentiores, Ptolemæo duce, mutauerunt.

XXI.

Nobilior vrbs *Cornus* eſt, Ptolemæi Κόρνος, Antonini pluratiuo numero *Corni.* Liuius lib. XXIII cap. XL *Alius exercitus primo per agros ſiluasque fuga palatus: dein quo ducem fugiſſe fama erat, ad vrbem, nomine Cornum, caput eius regionis, confugit, debellatumque eo prœlio in Sardinia eſſet, ni claſſis Punica - - - in tempore ad ſpem rebellandi adueniſſet.* Et cap. XLI *Ceteris vrbs Cornus eadem, quæ ante, fugæ receptaculum fuit. quam Manlius, victore exercitu adgreſſus, intra paucos dies recepit.* Ptolemæus in mediterraneis ſcripſit: ſed haud procul a mari fuiſſe, iter oſtendit Antonini. *Boſam*

* Libr. V pag. 343. c. A.

ſam quoque, quam & ipſe Βῶσαν vocat, vnde Plinii *Boſenſes* ſunt, in μεσογείοις, *mediterraneis* ſcripſit, quæ vero in ora ſita ſupereſt vrbs eadem, vt nomen probat & iter Antonini.

XXII.

Interiacet Ptolemæi *Coracodes portus*, Κορακῶδες λιμήν, cuius oppidum videtur *Corax* fuiſſe: & Antonini *Carbia*; & alius portus ac oppidum Νύμφαιον, *Nymphæum* nomine, eiusdem Ptolemæi; antequam ad *Noram* veniatur, intus paullo, recedente inter duos ſinus mari, poſitam, quod itineris etiam rationes demonſtrant. Hæc Ptolemæi Νῶρα πόλις, ſed itidem loco mota in meridianam regionem. Ductus autem itineris Antonini nobis certior eſt, quam diſpoſitio Ptolemæi. Pauſanias ſæpe dicto cap. XVII Phoc. Ἴβηρες ἐς τὴν Σαρδῶ διαβαίνουσιν ὑπὸ ἡγεμόνι τοῦ στόλου Νώρακι, καὶ ᾠκίσθη Νῶρα πόλις ὑπὸ αὐτῶν, *Hiſpani, in Sardiniam duce Norace transuecti, vrbem Noram condiderunt.* Oppidanos Plinius *Norenſes* adpellauit.

XXIII.

Ad mare, ſupra Nymphæum, Τίλλιον πόλις, *oppidum Tillium*, ſiue *Tilivm:* & ad ſinum excurrentem locus *ad Turrem*, Itinerario monſtrante, quæ Plinii haud dubie *Turris Libyſonis*, Ptolemæi πύργος Λιβίσσωνος, vt in MS eſt, vulgo Βίσσωνος: nunc, exciſa vrbe, nudus portus *Porto Torre* vocitatur. Inde locus *ad Herculem*; & tandem, minore interuallo, quam itinerario eſt, ſunt *Tibula*, vnde aliquot itinera ducuntur; Ptolemæi Τίβουλα πόλις, *vrbs Tibula:* ſupra quam *Iuliola* eiusdem Ptolemæi, prope fretum poſita.

XXIV.

Superſunt quædam interiora ad perluſtrandum, quibus vero certum locum adſignare difficile eſt. Itinere a Tibulis Caralim ponit Antoninus *Forum Traiani* inter oppidum Luguidonem & Aquas Neapolitanas, munitum ab Iuſtiniano. Procopius lib. VI de Aedific. cap. VII πόλις ἐστὶν ἐν τῇ νήσῳ Σαρδοῖ, ἣ νῦν Σαρδινία καλεῖται, Τραϊανοῦ φόρον αὐτὴν καλοῦσι Ῥωμαῖοι. Ταύτην τειχήρη πεποίηται Ἰουστινιανὸς, οὐ πρότερον οὖσαν, *Oppidum eſt in inſula Sardinia, Forum Traiani. Hoc mœnibus cinxit Iuſtinianus, quum eſſet nudum antea.*

XXV.

Tredecim millibus ſupra Caralim, eodem indice Antonino, itinere a portu Tibulis Caralim, *Ferraria* eſt, a fodinis haud dubie & officinis ita dicta. nam & ferri ferax hæc inſula, & Rutilius Itinerar. lib. I chalybem inſulæ Iluæ laudans, nec potiorem Noricum eſſe dicit, neque Bituricenſem Galliæ,

Nec quæ Sardoo ceſpite maſſa fluit.

XXVI.

Ptolemæus in mediterraneis etiam *Valeriæ* meminit, (editum eſt Οὐαλερία πόλις) quod nomen ipſe ſuſpectum reddidit, dum in populis inſulæ Οὐαλεντῖνους recenſet, & Plinius *Valentinos* lib. III cap. VII. Vnde pronum eſt coniicere, nomen oppidi non Valeria, ſed *Valentia* fuiſſe, & ita quoque ſcripſiſſe Ptolemæum. Eiusdem eſt Λῆσα, *Leſa*, vnde *Aquas* nominat *Leſita-*

Lesitanas: Alia Ptolemæi & Antonini tam in litore, quam media terra, præterimus, quod nihil habemus de iis dicere; minus in historiis, vnde illustremus.

XXVII.

De populis Sardiniæ lib. III cap. VII Plinius: *Celeberrimi in ea* [insula] *populorum Ilienses, Balari, Corsi.* Pomponius Mela de eadem insula: *In ea antiquissimi populorum sunt Ilienses.* Sed antiquiores in insula, si Pausaniæ credimus, Hispani, Libyes, Græci fuerunt. Post demum, inquit, Troianorum, qui cum Aenea erant, *μοῖρα ἀπενεχθεῖσα ὑπὸ ἀνέμων ἐς Σαρδῶ, ἀνεμίχθησαν τοῖς προενοικοῦσιν Ἕλλησι, pars tempestatibus in Sardiniam abrepta, Græcis, qui ante illic consederant, permisti sunt.* Hi sunt *Ilienses* Sardi, a Mela, Plinio, Liuio memorati, qui postea, quum maior Afrorum manus superueniens exstingueret Græcos, *ἐς τῆς νήσου τὰ ὑψηλὰ, in montana insulæ* confugientes, ibi *Iliensium* nomen etiam ad Pausaniæ ætatem vsque (*ἐς ἐμὲ ἔτι,* inquit) conseruarunt. *Corsorum* origo, & ex vicina insula aduentus, per se intelliguntur. *Balarorum* nomen *φυγάδας, fugitiuos* Pausanias *κατὰ γλῶσσαν τὴν Κυρνίων, secundum Corsorum linguam,* interpretatur, quia fuerint Hispani genere, antea socii Pœnorum in insula, post separati ab illis defectione, in alios montes confugerint. Aeque ergo, vt Ilienses, confisi montibus quos incolebant, planiores partes, vt liberi prædatores, infestarunt. Liuius lib. XLI cap. VI *In Sardinia magnum tumultum esse, litteris prætoris cognitum est. Ilienses, adiunctis Balarorum auxiliis, pacatam prouinciam inuaserant: nec eis inualido exercitu, & magna parte pestilentia absumto, resisti poterat.* Est & genus hominum in insula, quos *Pellitos Sardos* Liuius dixit lib. XXIII cap. XL, qui etiam in montanis haud dubie habitarunt: ideoque mastrucis & pellibus ad frigus arcendum vsi. Dux Sardorum, inquit, *Hampsicora tum forte profectus erat in Pellitos Sardos ad iuuentutem armandam, qua copias augeret.* Hos Cicero de Prov. consul. cap. VII *mastrucatos latrunculos* vocat. *Res,* inquit, *in Sardinia cum mastrucatis latrunculis a proprætore vna coborte auxiliaria gesta.* Ptolemæus plures populos enumerat, sed plerosque ab vrbibus denominatos, vt *Tibulatios, Coracenses, Canusitanos,* quos a Fano Canusii Cluuerius (sic legit in itinerario, non *Carisii*) ducit: geminos *Solcitanos,* australes, & alios; quemadmodum etiam Antoninus alios *Sulcos* in orientali latere, alios in australi habet: *Cornenses, Scapitanos, Neapolitas,* & ceteros. *

XXIIX.

Fluminum insulæ vix vnum & alterum nominatim memoratur, *Thyrsus,* Θύρσος Ptolemæi & Antonini; ille ostia supra Vsellim ponit: hic, caput in via ab Olbia Caralim: lapsus, *διὰ μέσου τῆς χώρας, per mediam insulam,* vt Pausanias, cui Θόρσος est, prauate fortassis, loco persæpe dicto adnotat. Proximus est Τέρμος, *Termus,* inter Nymphæum & Caracodem portum in mare decurrens. Cetera minora & indigna memoratu sunt.

XXIX.

* Adde Strabon. V pag. 344 & Diodor. IV pag. 235.

XXIX.

Insulæ circa Sardiniam plures sunt minores. Plinius lib. III cap. VII *Habet ea* [Sardinia] *a Gorditano promontorio duas insulas, quæ vocantur Herculis: a Sulcensi, Enosin: a Caralitano, Ficariam.* Habet & Ptolemæus in Sardinia Γορδίτανον ἄκρον, *Gorditanum promontorium* in latere occidentali supra Tillium, septemtrionem versus, vbi duæ insulæ, altera mediocris, altera parua admodum. Ptolemæus autem vnam Ηρακλέυς νῆσον proponit, maiorem intelligens, quæ hodie Zauara dicitur: minorem, nunc Isola Piana, propter exiguitatem posthabuit. Promontorium autem Gorditanum, est Capo di Argentera. *Enosis,* hodie S. Antioco: Caralitano promontorio obiectæ Cortelazo & Serpentera: alterutra Plinii & Ptolemæi *Ficaria.* Præterea Ptolemæus narrat *Phintonis* (Φίντωνος) insulam, *Nymphæam, Diabaten, Hieracum,* ἱεράκων, id est accipitrum; *Plumbariam,* & *Hermæam* siue Mercurii. In Agathodæmonis tabula *Hermæa* est supra Olbianum sinum, contra Insanos montes: *Diabate* contra portum Nymphæum: *Hieracum* siue *Accipitrum* insula ab occasu sinus Sulcitani. *Phintonis* insulam, quam & Plinius habet, in septemtrionem Cluuerius ad Erebantium promontorium reiecit. *Cunicularia* Plinii ex Tabulæ Peutingerianæ *Cunicularia* vna, ad sinum Caralitanum sita, cognoscuntur. *Bertula* in eadem Tabula ad medium lateris occidentalis: Boaris & Bouenna, vtcumque scriptas, ad australe visuntur, quæ il Toro (Taurus) & la Vacca hodie vocantur. *Plumbaria,* Μολυβώδης, incerto loco est.

CAPVT XII

DE

SICILIA.

I.

Sicilia insula tam propinqua est Italiæ, vt plures veterum continentem olim fuisse, postea vel terræ motu vel maris impetu vtriusque abscissam, crediderint, de quo in Italia, quum *Rhegii,* vrbis ad fretum sitæ, nomen explicaremus, prædictum fuit, suspectam illam historiam, & fabulæ similiorem permultis videri adeo, vt antiquorum etiam modestiores, * Virgilius atque Mela, ad famæ incertum & vulgi opinionem id reiiciant, dicantque, ille *dissiluisse FERVNT;* hic, *Sicilia, vt FERVNT, aliquando continens.* Sæuit hodieque mare, fiunt tremores terræ atque motus, nec vero tanta auulsio partium deprehenditur. Accedunt rupes & promontoria, quibus vtrumque latus freti præmunitur, vt disruptio ne credibilis quidem videatur. Nihilominus non desunt, qui id adseueranter enuntient, Silius Italicus lib. XIV vers. II

Auso-

* Ouid. Metamorph. XV, 290
- - - *Zancle quoque iuncta fuisse*
Dicitur Italiæ: donec confinia pontus
Abstulit & media tellurem reppulit vnda.

Ausoniæ pars magna iacet Trinacria tellus;
Vt semel expugnante Noto, & vastantibus vndis,
Accepit freta cæruleo propulsa tridente.
Namque per occultum cæca vi turbinis olim
Impactum pelagus laceratæ viscera terræ
Discidit, & medio perrumpens arua profundo
Cum populis pariter conuulsas transtulit vrbes.

Plinius quoque lib. III cap. VIII non dubitabundus dixit, *Sicilia, quondam Bruttio agro cohærens, mox interfuso mari auulsa.* Quod tam certum Tanaquillo Fabro, viro clarissimo, adparet, vt tempus etiam auulsionis in Eustathii ad Periegetæ vers. 475 commentariis se inuenisse lib. I epist. XIV glorietur: quam is auctor (si modo antiquior ipse esset, fideque dignior) Acasto, Aeoli filio, Siculis imperitante, factam esse memorat. Aeolum autem Tanaquillus circa ea tempora vixisse refert, quibus Israelitæ duram illam seruitutem, quam sub Pharaonibus seruierant, exuerunt. Vnde id confirmetur, non addidit, quod in medio, aut dubio potius, relinquemus.

II.

Siue autem vera fuit abruptio illa, siue, quod probabilius videtur, vt multæ antiquitatis traditiones, conficta; tam vicina tamen Sicilia Italiæ est, vt *suburbanam* illam *prouinciam* Romani dixerint. Florus lib. II cap. II *quum iam Sicilia suburbana esset populi Romani prouincia:* & lib III c. XIX de seruili bello: *Terra frugum ferax, & quodammodo suburbana prouincia.* Quid? quod tanta illarum propinquitas est, vt in altera alterius gallicinia & latratus canum exaudiri iam olim obseruatum fuerit. Silius dicto loco vers. 20

Sed spatium, quod dissociat consortia terræ,
Latratus fama est (sic arcta interuenit vnda)
Et matutinos volucrum transmittere cantus.

Plinius latitudinem freti MD passuum refert: Straboni autem lib. V p. 177 a Cæny promontorio ad Posidonium στενωπὸς ἔστιν ἑξασταδίος, μικρῷ δὲ πλέον τὸ ἐλάχιστον διάπεραμα. *angustia freti sex stadiorum, & paullo longior traiectus breuissimus.* At Agethemerus lib. I cap. V δίαρμα ἔχει ἀπὸ Πελώρου ἄκρου εἰς Ἰταλίαν σταδίων ιά πορθμόν, *traiectus a Peloro promontorio in Italiam, habet vndecim stadiorum fretum:* id quod propius ad numeros Plinii, si recte sese habent, accedit.

III.

Varia sunt insulæ huius nomina, eaque vel a situ, vel a populis eorumque ducibus imposita, *Trinacria, Triquetra, Sicania, Sicilia*, vt periphrastica nomina alia taceamus. Plinius lib. III cap. VIII *Ante omnes* [insulas est] *claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra, a triangula specie.* Primum nomen *Trinacria* a tribus ἄκραις seu *promontoriis* vocatur, quorum primum, *Pelorum*, Πέλωρος, aduersus Scyllam in Italiam vergit: alterum, *Pachynum*, in Græciam: tertium, *Lilybæum*, in

 Afri-

Africam. *Trinacriæ* nomen poetis vſurpatum magis eſt quam ceteris ſcriptoribus. Virgilius Aeneid. III verſ. 440

Trinacria fines Italos mittére relicta.

Et ibidem in verſu 581 - - - - *intremere omnem*

Murmure Trinacriam, & cælum ſubtexere fumo.

Et per modum adiectionis verſu 384

- - - *Trinacria lentandus remus in vnda:*

& Silius lib. XIV verſ. II *Trinacria tellus*, quem verſum paullo ante produximus. Eſt etiam *Trinacris*, triſyllabum eiusdem compoſitionis nomen. Ouidius Faſt. IV verſ. 419,

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris, a poſitu nomen adepta loci.

Et Metamorphoſ. lib. V verſ. 346

Vaſta giganteis ingeſta eſt inſula membris
Trinacris.

Ac eliſa littera Τρινακία, *Trinacia:* & Τρινακὶς, *Trinacis.* Dionyſius Perieg. verſ. 467

Τρινακίη δ' ἐπὶ τῇσιν, ὑπὲρ πέδον Αὐσονιήων
Ἐκτέταται.

Trinacia autem poſt has ſuper ſolum Auſoniorum extenta eſt. Id quod nonnulli etiam ab ἄκρον, quamquam eiecta littera eſt, deriuant. Euſtathius ad Dionyſium: Ἔστιν οἷον ἐτυμολογία τοῦτο τῆς Τρινακίας οἱονεὶ Τριακρίας, ὅ ἐστι τρία ἐχούσης ἄκρα. Et Strabo lib. VI pag. 183 euphoniæ dat expulſionem litteræ. Τρινακρία, inquit, πρότερον, Τρινακὶς δ' ὕστερον προσηγορεύθη, μετονομασθεῖσα εὐφωνότερον, *Trinacria primum, Trinacis deinde adpellata ſono vocis concinniore.* Alii vocabulum a τρίναξ, κος, id eſt *tridens* deducunt, quod quia ambigue per τ & θ ſcribitur, Homeri quoque ſcriptura Θρινακίη * Odyſſ. Λ verſ. 106, & Μ verſ. 127, 135 ſimul intelligitur. Byzantius Stephanus: Τρινακρία ἐκλήθη οὕτως, ἢ ὅτι τρεῖς ἄκρας ἔχει, ἢ ὅτι θρινακί ἐστιν ὁμοία, *Trinacria ita vel a tribus promontoriis dicta, vel quod* θρινακι, id eſt tridenti, *ſimilis eſt.*

IV.

Vocabulum *Triquetræ* præter Plinium ſupra productum, eſt Horatii lib. II ſatyr VI verſ. 55, vbi *prædia Triquetra militibus promiſſa*, in Sicilia ſunt: & Silius lib. V verſ. 490

Huc Aetnæa cohors, Triquetris quam miſerat oris
Rex, Arethuſa, tuus.

V.

Nomen *Sicaniæ* a *Sicanis*, populo, eſt, quos Dionyſius Halicarnaſſenſis lib. I pag. 17 γένος Ἰβερικὸν, *Hiſpanam gentem* vocat: *Siculi* autem, vnde nomen *Siciliæ* eſt, ex Italia feruntur in inſulam veniſſe. Silius lib. XIV verſ. 33 de vtrisque

Cyclo-

* Nicander Theriac. 529 pag. 35, Θρινακίην μὲν ῥίζαν ἔλευ γυιαλθέα θάψου Μίξας. Vbi Scholiaſtes: Θρινακίαν τὴν ῥίζαν τῆς θάψου λέγει, διὰ τὸ ἐν Σικελίᾳ γίνεσθαι. ἡ γὰρ Σικελία διὰ τὸ τρεῖς ἄκρας ἔχειν Τρινακρία καὶ Τρινακία καλεῖται. Ignorauit igitur veriorem originem Θρινακίας.

- - - - - - - *Cyclopia regna*
Vomere verterunt primum noua rura Sicani.
Pyrene misit populos. - - - - & verſ. 37
Mox Ligurum pubes, Siculo ductore nouauit
Poſſeſſis bello mutata vocabula regnis.

Etiam *Læstrygones*, quæ gens perinde fuit Italica, in antiquiſſimis Siciliæ habitatoribus numerantur, de quibus Silius dicto libro verſ. 127

Prima Leontinos vaſtarunt prœlia campos,
Regnatam duro quondam Læstrygone terram. *

Additæ coloniæ Græcorum, Naxos, Chalcidenſium, Syracuſæ Corinthiorum, aliæque aliorum: & Carthaginienſes magnam partem occuparunt. Hos colonos numeraſſe ſatis ſit; plures tradunt Strabo in Sicilia, & Thucydides lib. VI ſub initium. Ex qua commiſtione factum, vt *trilingues* Siculi apud Apuleium lib. XI cenſerentur, id eſt Græce, Punice, Italice loquentes.

VI.

Ingens fertilitas inſulæ, laudataque a pluribus. Vt de Græcis taceam, tota Ciceronis oratio Frumentaria eſt teſtis huius rei: & Florus ſeruili bello, *Terra frugum ferax:* ac Silius Italicus lib. XIV verſ. 23

Multa ſolo virtus: iam reddere fœnus aratris,
Iam montes vmbrare olea, dare nomina Baccho;
Nectare Cecropias Hyblæo accendere ceras.

Inde eſt, quod horreum Romanæ reipublicæ hæc inſula habita quondam fuerit. Cicero pro Lege Manil. cap. XII Pompeius *nondum tempeſtiuo ad nauigandum mari Siciliam adiit, Africam explorauit; inde in Sardiniam cum claſſe venit: atque hæc tria frumentaria ſubſidia reipublicæ firmiſſimis præſidiis nauibusque muniuit.* Et Liuius lib. XXVI cap. XL de conſule Læuino refert, *coegiſſe Siculos, poſitis tandem armis ad agrum colendum animos convertere: vt eſſet non incolarum modo alimentis frugifera inſula, ſed vrbis Romæ atque Italiæ (id quod multis ſæpe tempeſtatibus fecerat) annonam leuaret.* Et lib. XXVII cap. V *omnes* [Siculos] *in vrbes agrosque ſuos reductos, arare, ſerere: deſertam recoli tandem terram frugiferam ipſis cultoribus, populoque Romano pace ac bello fidiſſimum annonæ ſubſidium.*

VII.

Limes inter Italiam Siciliamque *fretum* eſt, inde *Siculum* cognominatum, de cuius latitudine ſupra dictum fuit: longitudo XV millia paſſuum ſecundum Plinium lib. III cap. VIII. Florus lib. IV cap. VIII de Sexto Pompeio: *Tanta mole belli penitus in Siculo freto iuuenis oppreſſus eſt.* Græce πορθμὸς Σικελικὸς, vt Marcianus Heracleota pag. 12 adpellauit. Fertur illud inter Scyllam & Charybdim: illam in Italico litore, de qua etiam in Italia actum fuit; hanc in mari propiorem inſulæ litoribus. Mela lib. II cap. VII *Scylla ſaxum eſt: Charybdis mare;* ** *vtrumque noxium adpulſis.*

 Plinius

* Adde Tzetzen ad Lycophron. v. 662.
** De Scylla & Charybdi multa Tzetzes ad Lycophron. v. 45.

Plinius dicto loco: *Charybdis mare vorticosum.* Seneca epist. LXXIX ineunte: *Exspecto epistolas tuas, quibus mihi indices, circuitus Siciliæ totius quid tibi noui ostenderit, & omnia de ipsa Charybdi certiora. Nam Scyllam saxum esse, & quidem non terribile nauigantibus, optime scio: Charybdis an respondeat fabulis, perscribi mihi desidero. Et si forte obseruaueris, (dignum est autem vt obserues) fac nos certiores, vtrum vno tantum vento agatur in vortices, an omnis tempestas æque mare illud contorqueat: & an verum sit, quidquid illo freti turbine adreptum est, per multa millia trahi conditum, & circa Tauromenitarum litus emergere.* Virgilius Aeneid. III vers. 420

Dextrum Scylla latus, læuum implicata Charybdis
Obsidet, atque imo barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.

E quibus facile adparet, quid rei subsit in Charybdi, & quid fabulis imputandum sit. Quo id cumprimis pertinet, quod de trina eructatione a poetis, etiam Hygino fab. CXXV est proditum. Esse autem propiorem Siciliæ litori, quam Italiæ, illud *læuum* Maronis, *dextro* Scyllæ oppositum ostendit; etiam cognomentum a Siciliæ vrbe petitum, Ouidii Fast. lib. IV vers. 499

Effugit & Syrtes, & te, Zanclæa Charybdi.

IIX.

Primum in insula iuxta fretum est promontorium *Pelorum*, quod vario genere nominatur *Pelorus* & *Pelorum*, prout vel mons vel promontorium subauditur: etiam muliebri forma *Peloris* & *Pelorias*, vtrumque imitatione Græcorum, quibus est Πελωρὶς, ἰδος, & Πελωριὰς, ἀδος. Dionysius Perieg. vers. 472

Ηνεμόεσσα Πελωρὶς, ἐς Αὐσονίην ὁρόωσα,

Ventosa Peloris in Ausoniam spectans. Polybius lib. I cap. XLII ἀκρωτήριον, τὸ εἰς τὰς ἄρκτȣς κεκλιμένον, προσαγορεύεται Πελωριὰς, *promontorium* [insulæ] *septemtrionale vocatur Pelorias.* Et antea cap. XI περὶ Πελωριάδα. Latina exempla sunt: Silius Italicus lib. XIV vers. 79

Celsus arenoso tollit se mole Pelorus.

Et Ouidius Metamorph. XIII vers. 726 - - - - *at Arcton*
Aequoris expertem spectat Boreamque Peloros.

Mela lib II cap. VII de promontoriis Siciliæ: *Pachynum vocatur, quod Græciam spectat: Lilybæum, quod in Africam: Peloris, quod in Italiam vergens Scyllæ aduersum.* Et paucis interiectis: *inter Lilybæum & Pelorida Panormus & Himera.* Et Cicero Verrina vltima cap. III *facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quam ad Peloridem accedere.* Ouidius Fast. IV vers. 479

Iamque Peloriadem, Lilybæaque, iamque Pachynum
Lustrarat.

Et Solinus cap. V *Pelorias aduersa vespero Italiam videt.* Verius *septemtrioni*, quam *vespero*, dixisset, etiam Salmasii τȣ̃ πάνυ iudicio. Aliquando *Pelorias* est nomen regionis, distinctum a promontorio. Diodorus Siculus

lus lib. IV extremo fabulam ex Hesiodo adfert, *Ὠρίωνα προχῶσαι τὸ κατὰ τὴν Πελωριάδα κείμενον ἀκρωτήριον, καὶ τὸ τέμενος τοῦ Ποσειδῶνος κατασκευάσαι, Orionem aggeribus construxisse promontorium iuxta Peloriadem, & templum in eo Neptuni ædificasse.* Illa regio *Peloritana ora* dicta est Solino cap. V.

IX.

Messana prima vrbs Siciliæ, ex Italia si traiicitur, ad fretum posita, olim dicta *Zancle.* Silius lib. XIV vers. 195

Incumbens Messana freto.

Diodorus lib. IV cap. vlt. *ἡ τότε Ζάγκλη, νῦν δὲ Μεσσήνη, ὀνομαζομένη, quæ olim Zancle erat, nunc Messane nuncupatur.* Idem, nomen *Zancle* a Zanclo rege deductum refert: alii a falce, quam vox *ζάγκλον* Siculis sonet, id est a curuitate loci. Thucydides lib. VI pag. 413 *ὄνομα τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν, ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὸ χωρίον τὴν ἰδέαν ἐστὶ, τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ Ζάγκλον καλοῦσι, Nomen antiquum* [vrbis] *Zancle erat, a Siculis impositum, quia locus* [curuitate sua] *speciem falcis præbet. Falx enim Siculis ζάγκλον dicitur.* Alterum nomen a Messeniis Peloponnesi est. Strabo lib. VI pag. 185 *κτίσμα ἐστὶ Μεσσηνίων, τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, παρ' ὧν τοὔνομα μετήλλαξε, Ζάγκλη πρότερον καλουμένη διὰ τὴν σκολιότητα τῶν τόπων, Condita est a Messeniis Peloponnesiacis, a quibus & nomen accepit, Zancle antea ab obliquitate locorum dicta.* Thucydides id soli Anaxilæ Messenio, Rheginorum tyranno, tribuit, qui, promiscuis colonis immissis, vrbem a patria sua denominauerit. Vocabulum *Zancle* poetis reliquum. Silius lib. I. vers. 662

Vos etiam Zanclen Siculi contra arma tyranni
Iuuisse egregium:

qui & *Zanclæa mœnia* eamdem vrbem lib. XIV vers. 49 vocitauit. Alterum nomen Græcis idem plane est, quum Siciliæ & Peloponnesi vrbes significat. Vtramque enim *Μεσσήνην* Strabo, Ptolemæus, Scylax, Thucydides, Diodorus vocant: in nummis autem Siculorum est ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ, quam formam Latini imitantur, Siciliensem vrbem *Messanam;* Peloponnesiacam *Messenen* constanter nominantes. Mela dicto loco: *Ora, Ionium mare attingens, hæc fert illustria: Messanam, Taurominium, Catinam, Megarida, Syracusas.* Et Liuius lib. XXI cap. XLIX *Ad eas* [naues Carthaginiensium] *conspectas, a Messana duodecim naues ab Hierone rege Syracusanorum missæ, qui tum forte Messanæ erat.* Et Suetonius Calig. cap. LI *repente a Messana noctu profugit, Aetnæi verticis fumo ac murmure pauefactus.* Oppidani *Μεσσανιεῖς*, vti ex nummis adparet, in quorum vno est ΜΕΣΣΑΝΙΩΝ: facie obuersa ΠΕΛΩΡΙΑΣ. Latine *Messanenses:* postquam autem Mamertinos receperunt, nominis illorum societatem inire non sunt dedignati. Pompeius Festus in MAMERTINI: *Quum in parte ea Siciliæ* [Mamertini] *consedissent,* * *quæ nunc Tauricana dicitur, forte parantibus bello cernere Messanensibus auxilio venerunt vltro - - - quod ob meritum eorum vt gratiam referrent, & in suum corpus communionemque agrorum inuitarunt eos,*

 & no-

* *Ver sacrum Samnitium* dicere debuerat auctor. Nam postea demum *ver* illud sacrum a *Mamerte* (sic Osci Martem vocant) *Mamertinorum* nomen accepit.

& nomen acceperunt vnum, vt dicerentur Mamertini. Et Plinius lib. III cap. VIII *A Peloro, mare Ionium ora ſpectante, oppidum Meſſana ciuium Romanorum, qui Mamertini vocantur.* Ab his Meſſana Ciceroni dicta *Mamertina ciuitas,* orat. in Verr. Frument. cap. VI.

X.

Sequitur *Drepanum* promontorium Ptolemæi atque Plinii: dein, quod Plinius addit, *colonia Tauromenium, quæ antea Naxos.* Et nummus, COL. AVG. TAVROMEN. Et Græci Ταυρομένιον, quod vtique præferendum vulgato Latinis libris *Tauromínio:* quamuis nec hoc, quod in multis codicibus conſtanter legitur, damnatum velim. Cicero fœderatam ciuitatem dixit, orat. Frumentar. cap. VI. *Fœderatæ,* inquit, *ciuitates duæ ſunt, Mamertina & Tauromenitana.* Ciues ergo ſeu coloni *Taurominitani* ſiue *Tauromenitani.* Silius lib. XIV verſ. 257

Taurominitana cernunt de ſede Charybdim.

Nummus Harduini, ΤΑΥΡΟΜΕΝΙΤΑΝ. Ceterum huius vrbis meminit Cicero lib. XVI epiſt. XI ad Atticum: *Epiſtolas Catinam, Tauromenium, Syracuſas commodius mittere potero.* Hodie Taormina. Quod vero Plinius Tauromenium dixit antea *Naxum* fuiſſe adpellatum; in eo diſſentit Strabo, dicto loco: ſed facile conciliatur Plinio. Nam Tauromenium conditum eſt in monte *Tauro,* vt Diodorus deſcribit lib. XIV cap. LX, & lib. XVI cap. VII. Naxus autem ad latus montis auſtrale fuerat, quam Dionyſius euertit, vt idem lib. XIV cap. XVI prodidit. Ex ruinis ergo huius ſurrexit in proximo, aut creuit Tauromenium, vt viſa eadem vrbs fuerit, quæ olim Naxos, poſt Tauromenium adpellabatur. Litus Tauromenitanum dicebatur Κοπρία, *Copria,* ab eiectis ibi nauium fragminibus, quæ Charybdis vortice perierant. Strabo prædicto loco de Charybdi: τὰ ναυάγια παρασύρεται πρὸς ἠϊόνα τῆς Ταυρομενίας, ἣν καλοῦσιν ἀπὸ τοῦ συμπτώματος τούτου Κοπρίαν, *abſorptarum nauium fragmenta ad litus Tauromenitanum deuoluuntur, quod ab hoc euentu* COPRIA, quaſi *ſterquilinium, vocatur.* Et Pacatus Panegyr. Theodoſ. cap. XXVI *Charybdim loquor? quæ quum plena nauigia ſorbuerit, dicitur tamen reiectare naufragia, & contortas fundo rates Taurominitanis litoribus exponere.*

XI.

Citra Tauromenium eſt Ἀργεννον ἄκρον, *Argennum promontorium* Ptolemæi: vltra coloniam *Onobala* fluuius Appiani, lib. V Ciuil. pag. 1162 παρέπλει τὸν ποταμὸν Ονοβάλαν, *præternauigabat flumen Onobalam.* Quod vero circa Tauromenium aut Naxum defluit, non videtur amnis alius ab illo eſſe, qui Vibio eſt *Taurominius, inter Syracuſas & Meſſenen, a quo oppidum Taurominium.* Hodie Cantara dictus. Proximus eſt *Aſines* fluuius Plinii, quem Fiume Freddo, ab aqua frigidiſſima nunc adpellari aiunt. Harduinus Plutarchi *Aſinarum* (Ασίναρον, in Nicia pag. 541) eumdem eſſe autumat, quem Cluuerius inter Syracuſas & Pachynum poſuit. Ab Aetna decurrit *Acis* amnis, poetis memoratus. Theocritus idyllio I verſ. 69

Οὐδ' Αἴτνας σκοπιὰν, οὐδ' Ἄκιδος ἱερὸν ὕδωρ,

Neque

Neque Aetnæ cacumen, neque ſacram Acidis vndam. Et Ouidius lib. IV Faſtor. verſ. 468

Præterit & ripas, herbifer Aci, tuas.

Et Silius lib. XIV verſ. 222

Quique per Aetnæos Acis petit æquora fines.

Nomen hodieque tenet, aut Sicula dialecto Iaci vel Chiaci vocatur. Poſt hunc

XII.

Catana * eſt ſiue *Catina*, e regione Aetnæ montis, vna ex quinque coloniis Romanis, ſecundum Strabonem Ναξίων κλίσμα, *a Naxiis olim condita.* Ptolemæus, Κατάνη κολώνια: Plinius III cap. VIII *Scopuli tres Cyclopum, portus Vlyſſis, colonia Catina.* Mela II cap. VII *Ora hæc fert illuſtria, Meſſanam, Taurominium, Catinam, Megarida, Syracuſas.* Huius nominis eadem ratio eſt, quæ Taurominii, vt aliter Græci ſcribant, Κατάνη, prima vocali: aliter Latini plerique, *Catina*, vocali tertia: ſicut Græcorum erat Ταυρομένιον; plurium Latinorum *Taurominium.* Thucydides, Scylax, Strabo, Ptolemæus Κατάνη & Καταναῖοι, & nummi veteres ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ: Plinii & Melæ ſcripturam modo vidimus: cum quibus poetæ faciunt Silius atque Auſonius. Ille lib. XIV verſ. 197

Tum Catine nimium ardenti vicina Tiphœo:

id eſt Aetnæ vicina; vide Notas noſtras: hic, de Clar. vrbib.

Quis Catinam ſileat? quis quadruplices Syracuſas.

Nec Cicero aliter quam *Catina*, etiam libris caſtigatiſſimis. Libro IV in Verr. de Signis cap. XXIII *Catinam quum veniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum.* Et lib. XVI ad Attic. ep. XI *Epiſtolas Catinam, Tauromenium, Syracuſas commodius mittere potero.* At Liuius lib. XXVII cap. VIII *Tantum ea cura frumenti prouenit, vt & Romam mitteret, & Catanam conueheret, vnde exercitui, qui ad Tarentum æſtiua acturus eſſet, poſſet præberi.* **

XIII.

Interluit oppidum Catinenſe amnis *Amenanus*, ex Aetna ortus, paruus & breui decurſione. Strabo lib. V pag. 166 καθάπερ περὶ τοῦ Ἀμενάνου συμβαίνειν φασὶ, τοῦ διὰ Κατάνης ῥέοντος, *quemadmodum flumini Amenano euenire dicunt* (deficere penitus) *per Catanam fluenti.* Ouidius Faſt. IV verſ. 467

Iamque Leontinos Amenanaque flumina curſu Præterit.

Et Metamorphoſ. lib. XV verſ. 279 reſtitutoribus Vrſino & Heinſio:

Nec non Sicanias voluens Amenanus arenas
Nunc fluit; interdum ſuppreſſis fontibus aret.

Idem

* Nonnus Dionyſ. XIII v. 309 pag. 368

Τῷ δ' ἐπὶ Σικελίηθεν ἑκηβόλος ἤλθεν Ἀχάτης
Καὶ οἱ ἐφωμάρτησαν ὁμήλυθες ἀσπιδιῶται
Κιλλυρίων τ' Ἐλύμων τε πολὺς στρατὸς· οἵτε παλίγγων
Ἕδρανον ἀμφενέμοντο. καὶ οἱ Κατάνην παρὰ λίμνην
Γείτονα Σειρήνων πόλιν ᾤκεον.

** Et Oroſius V c. 13, *Eodem tempore Aetna mons vltra ſolitum exarſit, & torrentibus igneis ſuperfuſis lateque circumfluentibus, Catanam vrbem fineſque eius oppreſſit &c.*

Idem Fulv. Vrsinus nummum produxit ab vna parte scriptum ΑΜΕΝΑΝΟΣ, ab altera, ΚΑΤΑΝΑΙΩΝ. Deriuatiuum autem hoc nomen est: simplex *Amenas*, quo vsus est Pindarus Pyth. oda I antistr. IV Ἀμένα παρ' ὕδωρ, *Amenæ ad aquam.*

XIV.

Sequitur *Symæthus*, Σύμαιθος fluuius, ex Cluuerii coniectura terminus inter Leontinos & Catanam. Thucydides lib. VI pag. 455 ηὐλίσαντο ἐπὶ Συμαίθῳ ποταμῷ ἐν τῇ Λεοντίνῃ, *castra posuerunt ad Symæthum flumen in agro Leontino.* Scylax in Sicilia: Σύμαιθος ποταμὸς, *Symæthus fluuius.* Virgilius lib. IX vers. 584

Eductum Martis luco, Symæthia circum
Flumina: pinguis vbi & placabilis ara Palici.

Vbi Seruius: *Symæthus fluuius est Siciliæ, a rege Symætho dictus, haud longe ab vrbe Catinensi, circa quem sunt Palici dei.* Et Vibius Sequester: *Symæthus Siciliæ, vicinus Palicis.* Defert fluuios *Cyamosorum*, Κυαμόσωρον Polybii lib. I cap. IX iuxta Centuripas confluentem: & *Chrysam* Assorinorum, a Cicerone lib. IV in Verr. de Signis, cap. XLIV memoratum.

XV.

Supra ostium Symæthi, prope mare, videtur oppidum *Murgentium* fuisse, Strabonis Μοργάντιον lib. VI pag. 186. Et Diodorus lib. XIV cap. XCVI viam memorat, a Chrysa flumine ferentem εἰς Μοργαντίναν, *in Morgantinam*, vbi πόλιν, *vrbem* subaudiri verosimile est. At Cicero Frument. orat. cap. XLIII, & Plinius III cap. VIII *Murgentinos* oppidanos vocant: quod a forma *Murgentium* Latina est. Silius lib. XIV vers. 266 - - - - *frondosis Morgentia campis*, genere muliebri. Liuius Græcos imitatus lib. XXIV cap. XXVII ita maritimum situm notauit: *Ad Murgantiam tum classem nauium centum Romanus habebat, quoniam euaderent motus ex cædibus tyrannorum orti Syracusis.* Vltra Symæthum est *Eryces* fluuius, ab oppido *Eryce*: quod intus est, delapsus, cuius mentio in Ἀκράγαντες apud Stephanum: deinde *Terias*, alius amnis, prope Leontinos in mare Siculum decurrens. Scylax dicto loco: εἰς τοὺς Λεοντίνους κατὰ Τηρίαν ἀνάπλους μ' σταδίων, *Leontinos per Teriam sursum nauigatur* XL *stadia*, vt Cluuerius numerum emendauit adprobante Vossio. Thucydides lib. VI pag. 444 ἐκομίσθησαν ἐπὶ τὸν Τηρίαν ποταμὸν, *delati sunt ad Teriam flumen*: & pag. 476 per ε expressum est ἐπὶ τὸν Τηρέαν ποταμόν. Plinius de Sicilia: *Flumina Symæthum, Terias.* Excipit hic *Lissum* amnem, Leontinos præterfluentem, vt Polybius loco mox indicando tradidit.

XVI.

Leontini, plurali numero vrbs prope Teriam, Scylaci XX stadiis, Cluverio emendanti XL a mari. Mela II cap. VII *Interius Leontini, Centuripinum, & Hybla.* Et Plinius III cap. VIII *Oppida Leontini, Megaris.* Ptolemæus vocat Λεόντιον, *Leontium.* Hodie Lentini est. Situm cum cura signauit Polybius principio excerptorum libri VII, τὴν τῶν Λεοντίνων πόλιν adpellans. Populus quoque, communi cum vrbe nomine, *Leontini.* Liuius lib.

lib. XXIV cap. XXIX *profectus & ipse in Leontinos:* & cap. XXX *Marcellus cum omni exercitu profectus in Leontinos.* Ager fertilissimus. Cicero Frumentaria cap. XVIII *Aetnensis ager, qui solebat esse cultissimus; &, quod caput est rei frumentariæ, campus Leontinus.* Hi sunt *Læstrygonii campi*, vt olim dicebantur. Plinius dicto loco: *Intus Læstrygonii campi. Oppida Leontini, Megaris.* Et Silius lib. XIV vers. 126

Prima Leontinos vastarunt prœlia campos,
Regnatam duro quondam Læstrygone terram.

Olim & *Xuthiam* illum agrum, a Xutho, prisco domino, adpellatum, Diodorus auctor est lib. V cap. VIII. In agro illo etiam castellum validum, quod *Bricinnias* Thucydides nominauit lib. V pag. 344.

XVII.

In sinum Leontinum *Pantagias* fluuius infunditur. Vibius in Fluminibus, addita fabula: *Pantegias Siciliæ ita dictus, quod sonitus eius decurrentis per totam insulam auditus est vsque eo, donec Ceres, quærens filiam, comprimeret eum.* Virgilius Aen. III vers. 688

- - - *viuo præteruehor ostia saxo*
Pantagiæ, Megarosque sinus.

Et Silius lib. XIV vers. 231 - - - *qui*
- - - *facilem superari gurgite parco*
Pantagiam, rapidique colunt vada flaua Symæthi.

Et Græca terminatione *Pantagies*, Πανταγίης. Plinius lib. III cap. VIII *Oppida, Leontini, Megaris: amnis Pantagies.* Et Ouidius lib. IV Fastor. vers. 471

Liquerat Ortygien, Megareaque, Pantagienque,
Quaque Symætheas accipit æquor aquas.

Ptolemæus corrupte Παντάχου ποταμοῦ ἐκβολαὶ, pro Πανταγίου. *Trotilum* oppidum ignobile ὑπὲρ Παντακίου (lege Πανταγίου, nisi vtroque modo pronuntiatum fuit) id est, *super Pantagia* situm, Thucydides post principium libri VI memorauit.

XIIX.

Megara, seu *Megaris,* olim *Hybla* dicta. Stephanus Byzantius: Ὕβλαι τρεῖς πόλεις Σικελίας, - - - ἡ μικρὰ, ἧς οἱ πολῖται Γαλεῶται, Μεγαρεῖς, *Tres Hyblæ in Sicilia. - - - Parua, cuius ciues Galeotæ, Megarenses.* In voce Μέγαρα idem: ἕκτη ἐν Σικελίᾳ, ἡ πρότερον Ὕβλη, *Sexta* [huius nominis] *vrbs in Sicilia, quæ prius dicta fuit Hybla.* Scilicet Megarenses ex Græcia coloni vetus nomen, inducto suo, abrogauerunt. Strabo lib. VI pag. 185 refert, τοὺς Δωριέας Μέγαρα κτίσαι, τὴν Ὕβλαν πρότερον καλουμένην, *Dorienses Megara condidisse, Hyblam antea vocatam.* Qui & heic & alibi multitudinis numero τὰ Μέγαρα lib. VI dixit: etiam Thucydides lib. VI pag. 476 παρέπλευσαν ἐπὶ Μεγάρων τῶν ἐν τῇ Σικελίᾳ, *nauigarunt aduersus Megara, quæ in Sicilia sunt.* Illustris vir Ezech. Spanhemius pag. 356 nummum profert, quo singulari numero scriptum ΜΕΓΑΡΑΣ ΥΒΛΑΣ, *Megaræ Hyblæ.* Sic Megara, *orum,* & Megara, *ræ,* gemina forma habemus. Liuius quoque variat: lib.

lib. XXIV cap. XXX *exercitum ducunt Megaram*, & mox: *Megaris castra movent*, pluraliter: & iterum singulari numero cap. XXXI *Megaram, vnde profecti erant, referri signa iubent.* Tertia forma Μεγαρίς est Scylacis, cuius lectionem V. C. Iac. Gronouius sollicitat. Certior Diodorus, qui lib. IV cap. LXXX πλησίον τῆς Μεγαρίδος *prope Megaridem*, dixit: etiam certiores Latini geographi. Plinius, vt supra dictum, *Oppida*, inquit, *Leontini, Megaris.* Pomponius Mela: *Ora hæc fert illustria, Messanam, Taurominium, Catinam, Megarida, Syracusas.* Strabonis æuo *Megara* desierant esse (οὐκ ἔτι ἐστί.) τὸ δὲ τῆς Ὕβλης ὄνομα συμμένει διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ Ὑβλαίου μέλιτος, *nomen autem Hyblæ propter mellis Hyblæi præstantiam manebat.* Ouidius lib. IV ex Ponto epist. XV

Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla fauos.

Et Silius Italicus lib. XIV vers. 200

Tum quæ nectareis vocat ad certamen Hymetton
Audax Hybla fauis.

Inde *apes Hyblæas* Virgilius generosissimas ecloga I dixit: & Martialis *Hyblæa mella*, omnium præstantissima.

XIX.

Myla fluuius in hoc tractu memoratus Liuio est lib. XXIV cap. XXX. *Syracusanis*, inquit, *octo millium armatorum agmine profectis domo, ad Mylam flumen nuntius occurrit, captam vrbem esse.* Et in ora, *Xiphonia* promontorium: addunt alii oppidum nominis eiusdem, nec non portum. Strabo lib. VI pag. 184 τὸ τῆς Ξιφωνίας ἀκρωτήριον, *Xiphoniæ promontorium.* Stephani breuiator: Ξιφωνία πόλις Σικελίας, *Xiphonia, oppidum Siciliæ:* & Scylax in Sicilia, λιμὴν Ξιφώνειος, *Xiphoneus portus.*

XX.

Inter Mylam & Megaram *Alabon*, siue *Alabus* fluuius est. Diodorus lib. IV cap. LXXX Dædalum Cocalo regi fecisse κολυμβήθραν, & quidem prope Megaridem, ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλησίον θάλατταν ἐξερεύγεται, καλούμενος Ἀλαβών, *ex qua ingens fluuius, quem Alabonem nominant, in vicinum mare se profundit.* Interpres Diodori est Vibius Sequester: *Alabon* (sic scribendum) *Megarensium, cuius fontem Dædalus dilatauit, agrumque reddidit & regionem, quam idem fluuius deuastabat.* Stephanus Byzantius: Ἀλαβὼν πόλις καὶ ποταμός, *Alabon oppidum & flumen.* Non addit breuiator, vbinam gentium sit: sed excidisse videtur vox Σικελίας. Silio *Alabis* est lib. XIV vers. 228

Nec non qui potant Hypsamque Alabinque sonoros.

Plutarcho & Ptolemæo forma Ἄλαβος, *Alabus*, placet. Hic Ἀλάβου ποταμοῦ ἐκβολαί, *Alabi fluminis ostia*; ille in Timoleonte pag. 252 inter Syracusas & Catanam τὸ ῥεῦμα τὴν Ἄβολον, riuum *Abolum* habet, quod haud dubie traiectis litteris legendum est Ἄλαβον, *Alabum*, vt Ptolemæus scripsit.

XXI.

In intimo sinu, in peninsula *Tapsus* fuit, siue *Thapsus.* nam Græci per Θ scribunt: Latini fere T simplici omnes. Stephanus: Θάψος ἐστὶ καὶ Σικελίας

κελίας χερσόνησος ἐν τῷ στενῷ ἰσθμῷ, *Thapſus eſt quoque Siciliæ peninſula* [& oppidum] *in anguſto iſthmo.* Ex Thucydidis lib. VI p. 478 hauſit, cuius hæc ſunt: ταῖς τε ναυσὶν ἐς τὴν Θάψον καθορμισάμενοι. ἔστι δὲ χερσόνησος μὲν ἐν στενῷ ἰσθμῷ προὔχουσα ἐς τὸ πέλαγος, τῆς δὲ Συρακουσίων πόλεως οὔτε πλοῦν, οὔτε ὁδὸν πολλὴν ἀπέχει, *cum claſſe Thapſum ſubierunt, quæ anguſto terræ limite in mare prominens peninſula eſt, non procul Syracuſis, ſiue terra, ſiue mari.* Virgilius Aeneid. III verſ. 689

- - - Megarosque ſinus, Tapſumque iacentem.

IACENTEM, id eſt planam fluctibusque parem, Seruio interpretante. Ouidius Faſtor. lib. IV verſ. 487

Hinc Camerinan adit, Tapſonque, & Heloria tempe.

Et Silius Italicus lib. XIV verſ. 207

Non Tapſos, non e tumulis glacialibus Acræ
Defuerunt.

XXII.

Succedunt illuſtriſſimæ *Syracuſæ*, a Corinthiis conditæ, ſed quod Velleius lib. II cap. XV obſeruat, conditrice factæ potentiores: vrbs multiplex, permunita, cum duobus portubus. Scylax: Συράκουσαι, καὶ λιμένες ἐν αὐτῇ δύο, *Syracuſæ, in qua vrbe duo portus.* Plinius ſæpe dicto loco: *colonia Syracuſæ, cum fonte Arethuſa.* Solinus de Sicilia: *principem vrbium Syracuſas habet.* Thucydides lib. VII pag. 503 Συρακούσας ἀντιπολιορκεῖν, πόλιν οὐδὲν ἐλάσσονα αὐτήν τε καθ' αὑτὴν τῶν Ἀθηνῶν, *Syracuſas viciſſim obſidere, vrbem nihilo per ſe, quam ipſas Athenas, inferiorem.* Magnitudinem vrbis ex Romanorum expugnatione intelligere licet, per partes multis vix diebus peracta, ſingulas tutas munitionibus. Vide Liuii lib. XXV cap. XXIV, ſeq. Strabo lib. VI pag. 186 de Syracuſis: πεντάπολις ἦν τὸ παλαιὸν, ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σταδίων ἔχουσα τὸ τεῖχος, *quinque quaſi vrbes complexa olim,* CLXXX *ſtadiorum murum habentes.* Partes illæ fuere, *Naſos, Achradina, Tyche, Neapolis, Epipolæ;* de quibus Liuius dicto loco conſulatur. Quod vero *Epipolæ* minus erant habitatæ, alii quatuor tantum vrbes, ſiue tetrapolin in Syracuſis notauerunt. Cicero Verrina de Signis, ſiue lib. IV cap. LIII de Syracuſis: *Ea tanta eſt vrbs, vt ex quatuor vrbibus maximis conſtare dicatur: quarum vna eſt ea, quam dixi, Inſula: quæ duobus portubus cincta, in vtriusque portus oſtium aditumque proiecta eſt, in qua domus eſt, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores vti ſolent. - - - Altera autem eſt vrbs Syracuſis, cui nomen Acradina eſt, in qua forum maximum, pulcherrimæ porticus, ornatiſſimum prytaneum, ampliſſima eſt curia, templumque Iouis Olympii. - - - Tertia eſt vrbs, quæ quod in ea parte Fortunæ fanum antiquum fuit, Tycha nominata eſt, in qua & gymnaſium ampliſſimum eſt, & complures ædes ſacræ; coliturque ea pars & habitatur frequentiſſime. Quarta autem eſt vrbs, quæ quia poſtrema ædificata eſt, Neapolis nominatur, quam ad ſummam theatrum eſt maximum,* reliqua. Et totidem partes poſteriori æuo fuerunt. Auſonius de Claris vrbibus:

Quis Catinam ſileat? quis quadruplices Syracuſas?

De prima parte, quæ Νᾶσος, id est νῆσος, siue *Insula* vocabatur, *Ortygia* * proprio nomine, ex eodem Ciceronis loco adnotamus, *mari disiunctam angusto, ponte rursum adiunctam fuisse.* Addit ibidem: *In hac insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa* ** *est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium, qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum a mari disiunctus esset.* Mira sunt quæ de hoc fonte tradunt, *fimum redolere per Olympia.* Vnde Plinius lib. XXXI cap. V ait, *veri simile* esse, *Alpheum*, Peloponnesi fluuium, *in eam insulam sub ima maria permeare.* Clarius id Seneca scripsit, sed addidit, *opinio est*, lib. III Quæst. Nat. c. XXVI. Et Strabo lib. VI pag. 187 μυθεύουσι, τὸν Ἀλφειὸν εἶναι τοῦτον, *fabulantur hoc de Alpheo.* Ex poetis, quorum proprium est fingere, Virgilius tamen ad *famam* refert Aen. III, vers. 692

Sicanio prætenta sinu iacet insula contra
Plemmyrium vndosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc, Elidis amnem,
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur vndis.

Partem vrbis *Achradinam* Plutarchus in Marcello pag. 308 τὸ καρτερώτατον, καὶ κάλλιστον, καὶ μέγιστον, *munitissimam, & pulcherrimam, & amplissimam* ciuitatis dixit. Græci, Plutarchus dicto loco, & Diodorus XI cap. LXVIII, & lib. XIV cap. LXIV, Ἀχραδινὴ scripserunt: Latini interdum, vt Cicero iam dictis verbis *Acradina* sine adspiratione. *Epipolæ*, Ἐπιπολαὶ, secundum eumdem Diodorum lib. XIV cap. XIX, τόπος τετραμμένος ἐστὶ πρὸς ἄρκτον, ἀπόκρημνος δὲ πᾶς, καὶ διὰ τὴν τραχύτητα δυσπρόσοδος ἐκ τῶν ἔξωθεν μερῶν, hæc, inquit, pars *tota prærupta erat, & ob asperitatem inaccessa intrinsecus, adiacens* cultioribus partibus *a septemtrione:* quam Dionysius muro circumdedit & vrbi adiunxit. *Hexapylos*, cuius Liuius & Diodorus dictis locis mentionem faciunt, vel porta fuit Neapoleos, vel pars illius nouæ vrbis, aut pars muri portis distincti in eadem. Diodorus Epipolis contiguam vel propinquam partem facit, dum murum Epipolarum πρὸς τοῖς Ἑξαπύλοις, *ad Hexapyla* (pluraliter Græci) ductum a Dionysio, scripsit: Plutarchus autem & Liuius, vterque in Marcelli historia, vt portam describunt, vel locum insigni porta peruium: ille pag. 308 τὰ Ἑξάπυλα διακόψας, *Hexapyla effringens:* & mox: ἅμα φαυσίᾳ τῶν Ἑξαπύλων ὁ Μάρκελλος κατῄει, *simul illuxit, Marcellus per Hexapyla ingressus vrbem est:* hic lib. XXV cap. XXIV *sub luce, Hexapylo effracto, Marcellus omnibus copiis vrbem ingressus.* Et paullo ante: *signo ab Hexapylo dato:* item, *prope Hexapylon est portula; ea magna vi refringi cœpta.*

XXIII.

Fontes etiam ad Syracusas celebrantur. Plinius lib. III cap. VIII *Syracusæ cum fonte Arethusa. quamquam & Temenitis, & Archidemia, & Magea,*

* De hac Ouidius Metamorphos. XV v. 336,

- - *Tempusque fuit, quo nauit in vndis,*
Nunc sedet Ortygie.

** De Arethusa add. Nonnus Dionysiac. XIII v. 323 pag. 370.

gea, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusano potantur agro. De Arethusa supra dictum: *Milichia*, μελιχίη, a delicata aqua nomen habet: ex ceteris *Cyane* poetarum carminibus incluta. Ouidius lib. II Pont. epist. x vers. 26

Quaque suis Cyanen miscet Anapus aquis.

Fingitur ex nympha, comite Proserpines, in fontem mutata. Claudianus lib. III de Raptu vers. 245

- - - - - mediis inuenimus aruis
Exanimem Cyanen. - - - - - -
Adgredimur subitæ, & casus scitamur heriles.
(Nam propior cladi steterat) quis vultus equorum,
Quis regat? Illa nihil: tacito sed læsa veneno
Soluitur in laticem. subrepit crinibus humor.
Liquitur, in roremque pedes & brachia manant,
Nostraque mox lambit vestigia perspicuus fons.

Vibius Sequester in lacubus *Cyanen* scripsit, per quam *Anapus* fluuius transeat. Flumen illud, ex Ouidii iam versu cognitum, inter Syracusas & suburbium Olympieum in portum magnum infunditur. Memorauit etiam Liuius lib. XXIV cap. XXXVI. *Marcellus Syracusas rediit: & post paucos dies Himilco, adiuncto Hippocrate, ad flumen Anapum, octo ferme inde millia castra posuit.* Et Theocritus Idyll. I vers. 68

Οὐ γὰρ δὴ ποταμοῖο μέγαν ῥόον εἴχετ' Ἀνάπω,

neque enim [o nymphæ] *magnum flumen Anapi amnis tenuistis.* Scholiastes ibi: ὁ Ἄναπος ποταμὸς ἐν Συρακούσαις τῆς Σικελίας.

XXIV.

Trans Anapum oppidulum est, tamquam suburbium Syracusarum, cui nomen *Olympium*, siue *Olympieum*, a templo Iouis Olympii, quod habebat. Liuius lib. XXIV cap. XXXIII *Romanus exercitus ad Olympium (Iovis id templum est) mille & quingentis passibus ab vrbe castra posuit.* Thucydides lib. VI pag. 454 ἐδίδασκον αὐτοὺς περὶ τοῦ πρὸς τῷ Ὀλυμπιείῳ χωρίου, *docuerunt ipsos de loco* (quem caperent) *ad Olympieum.* Et lib. VII pag. 488 ἐπὶ τῇ ἐν τῷ Ὀλυμπιείῳ πολίχνῃ, *apud oppidulum, quod est in Olympieo.* Et Diodorus lib. XIII cap. VI Athenienses silentio in magnum portum nauigantes, τοῦ τε Ὀλυμπίου κύριοι κατέστησαν, *etiam Olympio potiti sunt:* & cap. VII eosdem ait loco portui imminente potitos, τὴν καλουμένην πολίχνην, *quod dicitur, oppidulum* (Polychnam) muniuisse, inclusisseque Διὸς ἱερὸν, *Iouis templum.* Idemne Olympieum & πολίχνη fuerint, vti videtur, adfirmare argumentis non possum.

XXV.

Qui inter Olympium & Plemmyrium sinus est, *Dascon* nominabatur. Diodorus lib. XIII cap. XIII πρὸς τὸν κόλπον τὸν Δάσκωνα καλούμενον, *in sinum Dasconem* compulsus est Eurymedon. Adiacebat castellum eiusdem nominis. Idem lib. XIV cap. LXXIII τὸ πρὸς τῷ Δάσκωνι χωρίον, *quod ad Dasconem*

nem ſinum caſtellum eſt. Id communi nomine cum ſinu vocitatum eſſe, verba Stephani commonſtrant, Δάσκων, Σικελίας χωρίον.

XXVI.

Inde in auſtrum eſt *Plemmyrium* promontorium, & iuxta illud eodem nomine caſtellum. Virgilius Aen. III verſ. 693 *Plemmyrium vndoſum* dixit, contra Ortygiam inſulam ſitum. Diodorus lib. XIV cap. LXIV ᾠκοδόμησε καὶ τρία φρούρια παρὰ θάλατταν, τὸ μὲν ἐπὶ τοῦ Πλημμυρίου, τὸ δ' ἐπὶ μέσῳ τοῦ λιμένος, τὸ δὲ κατὰ τὸν νεὼν τοῦ Διός. *Aedificauit* [Himilco] *tria caſtella, vnum ad Plemmyrium, alterum ſupra medium portum, tertium iuxta Iouis templum.* Sed curatius deſcripſit & promontorium & caſtellum Thucydides lib. VII pag. 488 τῷ δὲ Νικίᾳ ἐδόκει τὸ Πλημμύριον καλούμενον τειχίσαι. ἔστι δὲ ἄκρα ἀντιπέρας τῆς πόλεως, ἥπερ προὔχουσα τοῦ μεγάλου λιμένος τὸ στόμα στενὸν ποιεῖ, *Niciæ placuit Plemmyrium munire. Eſt vero promontorium e regione vrbis, quod prominens in portum magnum fauces eius coarctat.* Stephanus, Πλημμύριον φρούριον Συρακουσῶν, *Plemmyrium caſtellum Syracuſarum.*

XXVII.

Vltra Syracuſas ſunt flumina, Κακύπαρις, *Cacyparis,* ad quod itum eſt via Helorina, Thucydide prodente lib. VII pag. 545: deinde *Aſinarum,* Ασίναρος ποταμὸς, Plutarcho in Nicia pag. 541 monſtrante: tum nobilius *Helorum.* Plinius poſt Syracuſas: *portus Nauſtathmus, flumen Elorum.* Vibius Sequeſter: *Helorus Syracuſarum, a quo ciuitas.* nam & oppidum, impoſitum flumini, eodem nomine fuit. Stephanus: Ἔλωρος πόλις Σικελίας, ἀπὸ Ἐλώρου ποταμοῦ τοῦ κατὰ Πάχυνον, *Helorus oppidum Siciliæ, ab Heloro fluuio, qui eſt ad Pachynum.* Hic Silio eſt lib. XIV verſ. 270 *clamoſus Helorus,* a ſtrepitu. Rigauit amœniſſimum campum, Diodoro lib. XIII cap. XIX τὸ Ἐλώριον πεδίον dictum: & Ouidio IV Faſt. verſ. 487 *Heloria tempe:* Virgilio Aen. III verſ. 689 *præpingue ſolum ſtagnantis Helori.*

XXIIX.

Plures etiam portus erant inter Syracuſas & promontorium Pachynum. Plinio poſt vrbem eſt *Nauſtathmus portus:* Ptolemæo ſupra Pachynum Φοινικοῦς λιμὴν, *Phœnicûs portus:* & ſub ipſo Pachyno promontorio portus erat. Cicero Verrina vltima cap. XXXIV *noſtra claſſis erat in portu Pachyni.* De ipſo promontorio ſupra in nomine *Trinacriæ* dictum. Et Virgilius Aen. III verſ. 689 poſt *Helori* ſtagnantis oſtia:

Hinc altas cautes proiectaque ſaxa Pachyni
Radimus.

Et Polybius lib. I cap. XXV ὅθεν ἀναχθέντες ἔπλεον, δεξιὰν ἔχοντες τὴν Σικελίαν, κάμψαντες δὲ τὴν Πάχυνον ὑπερῆραν, *vnde* [a Meſſana Romani] *nauigantes dexteram habuere Siciliam, flexoque curſu Pachynum ſuperarunt.* Ptolemæus: Πάχυνος ἄκρα.

XXIX.

Poſt Pachynum in auſtrali latere eſt Ptolemæi Ὀδύσσεια ἄκρα, *Odyſſevm promontorium.* Lycophron dixit verſ. 1030

Τοῦ Σισυφείου παιδὸς ὀχθηρὰν ἄκραν,

Siſyphei

Sisyphei filii iugosum promontorium. Quidam enim Vlyssem παῖδα γενεαλογοῦσι τοῦ Σισύφου, *filium Sisyphi fuisse per genealogiam tradunt*, vt scholiastes vetus Lycophronis interpretatur. Idem addit, nescio vnde, Vlyssem a se id promontorium nominasse, κάκραν καλουμένην πρὶν, ὅπερ ἐστὶν πλησίον Παχύνου, *quod antea Cacra dictum fuerit, propinquum Pachyno.* Huc refert Cluuerius *portum Edissæ* Ciceronis Verr. vlt. cap. XXXIII, aliunde non notum, tamquam deprauatum nomen ex *Odysseæ.*

XXX.

Inter Vlyssis portum & Camarinam sunt fluuii *Motycanus*, a Motyce delapsus, quem Μοτυχάνου Ptolemæus scripsit: & *Hirminius* Plinii. Ille nunc Xicli; hic Maulo & Fiume di Ragusa dictus.

XXXI.

Camarina autem vrbs a Syracusanis condita. Strabo lib. VI pag. 187 Καμαρίνα ἄποικος Συρακουσίων, *Camarina colonia Syracusanorum.* Plinius III cap. VIII *oppidum Camarina.* * Gentile Καμαριναῖοι Thucydidi lib. VI, & in nummis ΚΑΜΑΡΙΝΑΙΩΝ: etiam Καμαρῖνοι, *Camarini*, apud Suidam. Hodieque ruinæ, quæ de amplitudine testantur, Camarana dicuntur. Adiacet *palus Camarina*, nunc Lago di Camarana, quam *Hipparis* amnis transit, cuius Pindarus Olymp. od. V, & vna *Oani*, Ὠάνου, mentionem facit, vtriusque, vt scholiastes addit, ἐν Καμαρίνῃ, *in agro Camarino.* Ab hac palude prouerbium est, μὴ κίνει Καμαρίναν, ** *Camarinam ne moueas:* quod Stephanus refert Byzantius, & Seruius interpretatur ad illud Virgilii Aen. III vers. 701

Adparet Camarina procul:

& respicit Silius lib. XIV vers. 199

Et cui non licitum fatis Camarina moueri.

XXXII.

Inter Camarinam & Gelam sunt duo flumina, quæ, quum ceteris cunctis antiquæ adpellationis rationes constent, iisdem deficiuntur. ideoque illos putat Cluuerius esse, quos coniunctos memorauit Silius lib. XIV vers. 229

Et perlucentem splendenti gurgite Achaten.
Qui fontes Vagedrusa tuos - - - -

supple, colunt. De *Achate* Plinius lib. XXXVII cap. X & Solinus cap. V *** referunt, in ripis eius primum gemmam Achatem fuisse repertam, tum pretiosam, post vilescentem, quum pluribus locis inueniretur. De *Vagedrusa* nihil præterea notum est.

XXXIII.

* Nonnus Dionysiac. XIII v. 316,

Οἵ τ' ἔχον Καμάριναν, ὅπῃ κελάδοντι ῥεέθρῳ
Ἵππαρις ἀστήρικτος ἐρεύγεται ἀγκύλον ὕδωρ.

** Epigrammat. Græc. libr. IV Antholog. cap. εἰς πηγ. pag. 493

Μὴ κίνει Καμάριναν· ἀκίνητος γὰρ ἀμείνων·
Μήποτε κινήσας τὴν μείονα μείζονα θήῃς.

*** Et Theophrastus de lapidib. pag. 396 princip.

XXXIII.

Gela oppidum ſequitur, nomine accepto a fluuio Gela, qui adluit. Stephanus: Γέλα πόλις Σικελίας καλεῖται ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα, *Gela oppidum Siciliæ: nomen habet a Gela fluuio.* Virgilius Aeneid. III verſ. 70

Immaniſque Gela, fluuii cognomine dicta.

Et Silius lib. XIV verſ. 219

Venit ab amne trahens nomen Gela, venit Haleſa.

Amnis dicitur *Gelas,* * nunc Fiume di Terranoua. Plinius III cap. VIII *Oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas.* Ouidius lib. IV Faſtor. verſ. 470

Et te vorticibus non adeunde Gela.

Dextræ ripæ in mare deſinenti adpoſitum oppidum Terranoua, quod haud dubie vetus *Gela* eſt, ita ordine Maronis poſtulante: quæ olim vrbs ampla fuit, ideo *immanis* poetæ cognominata. Oppidani *Geloi,* Γελῷοι, Thucyd. lib. VI ſub initium: Ciceroni Frumentar. cap. XLIII *Gelenſes:* Virgilius & agrum Græco more denominat lib. III Aen. verſ. 701

Adparet Camarina procul, campique Geloi.

XXXIV.

Poſt hoſce campos fluuius *Himera,* Ἱμέρα, qui inſulam ſecat. Liuius lib. XXIV cap. VI *Pacto conuenit* [inter regem Hieronymum & Carthaginienſes] *vt Himera amnis, qui ferme inſulam diuidit, finis regni Syracuſani ac Punici imperii eſſet.* Et Straboni dicitur διὰ μέσης ῥέειν τῆς Σικελίας, *per mediam Siciliam defluere.* Pomponius Mela II cap. VII *Himera, in media admodum* [inſula] *ortus, in diuerſa decurrit, ſcindensque eam vtrinque, alio ore in Libycum, alio in Tuſcum mare deuenit.* Eadem Silius XIV verſ. 234. Sic in contraria geminum Himeram (nam duo huius nominis ſunt) certum eſt fluere: ex vno fonte oriri, falſum. Circa oſtia eius, qui in auſtrum decurrit, eſt *Phalarium* caſtellum, in quo taurus ille æneus fertur exſtitiſſe, vt Diodorus narrat lib. XIX cap. CXVIII. Cluuerius ſiniſtro oſtio adponit *Phintiam,* quæ Diodori ſit *Phintias,* in excerptis lib. XXIV; Ptolemæi Φθινθία, quamquam ab hoc in mediterraneis poſita. Sed dubia res *Phintiæ,* quam in medio relictam volumus. Itidem inter oſtia mons Ἔκνομος, *Ecnomos,* Diodoro ibidem, & Polybio lib. I cap. XXV, & Plutarcho in Dione pag. 969 memoratus: & in eo forſan *Dædalium* Antonini, quia Dædali plura in his oris opera, Diodoro teſte lib. IV cap. LXXX.

XXXV.

Proximum *Agrigentum,* Græce Ἀκράγας, quam formam etiam Latini nonnunquam ſuam faciunt. Scylax: Καμαρίνα, Γέλα, Ἀκράγας. Plinius: *Fluuius Gelas: oppidum Acragas, quod Agrigentum noſtri dixere.* Virgilius poſt Gelæ mentionem, dicto loco:

Arduus inde Acragas oſtentat maxima longe
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum.

Thucy-

* Epigrammat. Græc. libr. III cap. εἰς ἀνωνυμ. ποιητ. pag. 382, Λευκὰ γέλας Σικελοῖο παρ' ὕδατος.

Thucydides lib. VII pag. 521 ἁμαρτὼν τῦ Ἀκράγαντος, *excidens spe Agrigenti occupandi.* Liuius lib. XXIV cap. XXXV *Adueniens Heracleam* [Marcellus] *intra paucos dies inde Agrigentum recipit.* Gentile Græcum nomen in nummis exstat ΑΚΡΙΓΑΝΤΙΝΩΝ: Latinum *Agrigentini* Ciceronis lib. II in Verr. de iurisd. Sicil. cap. L. *Agrigentini,* inquit, *de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habent; in quibus & eadem illa sancta sunt, & hoc amplius: Quum Agrigentinorum duo genera sint, vnum veterum, alterum colonorum, quos T. Manlius prætor ex SC. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum; cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent in senatu ex colonorum numero, quam ex vetere Agrigentinorum.* Oppidum in monte fuit: ad portum Ἀκραγαντίνων ἐμπόριον, Ptolemæo notante, hoc est *Emporium Agrigentinorum:* Strabo ἐπίνειον, *nauale,* vocat. Ἀκράγας, inquit, καὶ τὸ ἐπίνειον. Desertum cum vrbe fuit, vt totum pæne illud latus, iam tum Strabonis ætate, vt vix ἴχνη τινὰ σώζοντα τῶν ἀρχαίων κατοικιῶν, *vestigia quædam antiquorum oppidorum* superessent.

XXXVI.

Camicus fluuius & oppidum inter Agrigentum & Heracleam; quondam Cocali regia. Strabo lib. VI pag. 188 Καὶ τῶν βαρβαρικῶν ἐξελείφθησαν πολλαὶ, καθάπερ οἱ Καμικοὶ, τὸ Κωκάλου βασίλειον, παρ᾽ ᾧ Μίνως δολοφονηθῆναι λέγεται, *Et ex barbaricis multa oppida desierunt, quemadmodum Camici, Cocali regia, iuxta quam Minos dicitur insidiis periisse.* Alii singulari numero. Diodorus lib. IV cap. LXXX ἐν τῷ Καμικῷ, vbi tractus ille totus circa Agrigentum videtur intelligi. Stephanus: Κάμικος, πόλις Σικελίας, ἐν ᾧ Κώκαλος ἦρχεν, *Camicus, oppidum Siciliæ, in quo Cocalus regnauit.* Herodotus lib. VII cap. CLXIX οἱ μὲν οὐ συνεπρήξαντο αὐτῷ τὸν ἐν Καμίκῳ θάνατον γενόμενον, *illi quidem* [Cretenses] *non vlti sunt cædem eius* [Minois] *in Camico factam.* De amne Vibius in Fluminibus: *Camicos Siciliæ, ex quo vrbs Camicos diuidit Agrigentinos.*

XXXVII.

Inde ex non magno interuallo est fluuius Ἅλυκος, *Halycus,* cuius mentio fit in Dionysii & Carthaginiensium pacificatione, τῆς Ἀκραγαντίνης μέχρι τοῦ Ἀλύκου καλουμένου ποταμοῦ, *pars Agrigentini agri vsque ad flumen Halycum.* Circa ostium eius videtur *Heraclea* fuisse, cognominata *Minoa.* Liuius lib. XXIV cap. XXXV *Himilco ad Heracleam, quam vocant Minoam,* XXV *millia peditum,* III *equitum exposuit.* Et Polybius lib. I cap. XXV πρὸς Ἡράκλειαν τὴν Μινώαν. Mela dicto loco *Acragas, Heraclea, Thermæ.* Cicero de Iurisdict. Sicil. cap. L *Idem fecit Heracleæ.* Diodorus lib. XVI cap. IX de Dione tyrannum deiecturo κατέπλευσε τῆς Ἀκραγαντίνης εἰς τὴν ὀνομαζομένην Μινώαν, *nauigauit* [ex Zacyntho] *Minoam, quæ vocatur, Agrigentini tractus.* Etiam Plutarchus pag. 969 Dionem adpulisse tradit κατὰ Μινώαν, *apud Minoam.* Ita nunc oppidum *Heracleam* dicunt, nunc *Minoam:* nunc coniunctis nominibus *Heracleam Minoam.* Credebatur a Minoe Cretensi condita, quum Dædalum persequeretur, vt dicto loco Diodorus commemorauit.

XXXIIX.

Post amnes aliquot, in quibus forte *Isburus* Ptolemæi est, & *Allaua* siue *Allaba* Antonini; *Thermæ* sunt. Mela II cap. VII *Inter Pachynum & Lilybæum Acragas est, & Heraclea, & Thermæ.* Plinius III cap. VIII *Fluuius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum nostri dixere: Thermæ colonia.* Antoninus itinerario *Ad aquas* dixit: in Peutingeriana Tabula: *Aquæ Labodes*, Antonini itinerario *Larodes.* Et Strabo lib. VI pag. 189 Θερμῶν ὑδάτων ἀναβολὰς κατὰ πολλὰς ἔχει τόπους ἡ νῆσος· ὧν τὰ μὲν Σελινούντια κατὰ Ἱμέραν ἁλμυρά ἐστι, *Multæ sunt aquæ calidæ in hac insula, e quibus Selinuntiæ apud Himeram salsæ sunt.* De Himera lis est, quam cum thermis Himeræis Ptolemæus in latere occidentali inter Lilybæum & Pelorum ponit, quem erroris Salmasius in Solini cap. V pag. 80 incusauit, fretus Melæ, Plinii, Strabonis auctoritate, qui nobiles Thermas, coloniam Romanam, in australi latere ac prope Selinuntem, atque ibi etiam κατὰ Ἱμέραν, *iuxta Himeram,* veterem vrbem locauerint: de quibus plura in latere occidentali dicturi sumus.

XXXIX.

Proxime in hoc litore, a sinistra amnis *Hypsæ*, Ptolemæi *Pintiam*, Πιντίαν, quam ille inter *Mazaræ* & *Sossii* ostia constituit, Cluuerius putat reponendam esse, cui vel idem oppidum *Inycum*, Ἴνυκον Stephani esse & Pausaniæ Achaic. cap. IV; Herodoti Ἴνυξ, *Inyx* lib. VI cap. XXIV: quod quidam regiam Cocali fuisse autumant, quia Pausanias scripsit, *Dædalus* ἐς Ἴνυκον, Σικελῶν πόλιν, ἀφικνεῖται παρὰ Κώκαλον, *Inycum, quæ Siciliæ vrbs est, ad Cocalum* [regem] *venit.* Herodotus dicto loco, ἐκ τῆς Ἴνυκος: at cap. XXIII ἐς Ἴνυκον, quæ suspecta in vno auctore variatio est. Quo pacto autem cum Pintia Ptolemæi hoc Inycum cohæreat, non videmus: nec vero dubitamus in australi latere fuisse, quia in eo regnum Cocali fuit, & hospitium tam Dædali, quam Minois. Cur vero non ad *Camicum* reducitur, quod Strabo fecit τὸ Κωκάλου βασίλειον, *regiam sedem Cocali?* Vide quæ paullo ante de illo diximus.

XL.

Hypsa amnis, maximus in eo tractu, e montibus Panormitanis ortus, & *Crimisso* siue *Crimiso* auctus, prope Selinuntem in mare defluit, quod inter insulam & Africam intercedit. Plinius III cap. VIII *Hypsam* in fluminibus australis lateris numerauit. Selinuntem oppidum vel adluisse, vel proxime præterfluxisse, nummus antiquus probat inscriptus ΣΕΛΙΝΟΝΤΙΩΝ; ex altera parte ΥΨΑΣ, tamquam flumen illorum proprium. Quem defert fluuium, per dexteram ripam infusum, *Crimisus*, siue *Crimissus* est, iuxta quem Carthaginienses Timoleon vicit. Scribitur non vno modo. Holstenius ad Stephanum notationibus probauit formam *Crimissus*, quæ Lycophronis est versu 961. Cluuerius *Crimisus*, simplici littera, sequutus Dionysium Halicarnassensem, cuius lib. I pag. 41 est Κριμισὸς ἐν γῇ Σικανῶν. Ceteros scribendi modos adduximus Notis ad Nepotis Timoleontem. Vt vero Plutarchus Timoleontis expeditionem & ad Crimissum victoriam descri-

descripsit, inter Agrigentum & Lilybæum illæ res gestæ sunt, rapto exercitu ab Syracusis ὁδὸν ἡμερῶν ὀκτώ, id est, ferme *octo dierum via*, vt refragantes Timoleonti obiiciebant. Quod si est, non alium fluuium, quam antea delineatum, *Crimissum*, Plutarchi Κρίμησον, *Crimesum*, fuisse cum Cluuerio censemus, nec cum iis conuenire possumus, qui Crimissum in Segestanum sinum deriuant. Idem videtur esse qui *Crinisus* dictus Virgilio lib. v vers. 38

Troïa Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit.

XLI.

Plinius post Hypsæ mentionem subiungit proxime: *Selinûs oppidum.* Stephani breuiator: Σελινοῦς, πόλις Σικελίας, ἀρσενικῶς καὶ θηλυκῶς λεγομένη. *Selinûs, vrbs Siciliæ, masculine & feminine dicta.* Sita vltra Mazaram a Lilybæo. Diodorus lib. XIII cap. LIV Αννίβας ἀνέζευξεν ἀπὸ τοῦ Λιλυβαίου τὴν πορείαν ποιούμενος ἐπὶ Σελινοῦντος. ὡς δ' ἐπὶ τὸν Μαζάραν ποταμὸν παρεγενήθη, τὸ μὲν παρ' αὐτὸν ἐμπόριον κείμενον εἷλεν ἐξ ἐφόδου, *Hannibal castra ex Lilybæo mouens aduersus Selinuntem proficiscitur. Quum ad Mazaram fluuium venit, situm ibi emporium in transitu cepit.* Condita ab Syracusanis est, qui Πάμμιλον πέμψαντες ἐς Σελινοῦντα κτίζουσι, vt Thucydides lib. VI p. 412 tradidit. Magnitudinem vrbis reliqua vestigia ostendunt a Thoma Fazello Dec. I lib. VI cap. IV descripta. Virgilio Aen. III vers. 705 a prouentu palmarum cognominata,

Teque datis linquo ventis, palmosa Selinûs.

Et Silius Italicus lib. XIV vers. 200

\- - - *nectareis vocat ad certamen Hymetton*
Audax Hybla fauis, palmæque arbusta Selinûs.

Oppidani Σελινούντιοι, *Selinuntii*, Thucydides lib. VII pag. 526, Diodorus lib. XIII cap. LIV: addit Stephanus etiam Σελινούσιοι.

XLII.

Ab occasu adluit fluuius eiusdem nominis, cuius vrbs est. Vibius Sequester: *Selinus Messaniorum, a quo ciuitas Selinus dicta, quod apium ibi plurimum nascitur.* Corrupta vox *Messaniorum*, vt Simlerus; vel *Messaliorum*, vt Aldus edidit. Fortasse *Sicanorum* genuina scriptura est. Stephanus in Ακράγας ex veteri scriptore adfert, plerasque vrbes Siciliæ a fluminibus præterlabentibus nuncupari, in quarum numero etiam Σελινοῦντα, *Selinuntem* posuit. Ptolemæus: Σελινοῦντος ποταμοῦ ἐκβολαί, *Selinuntis fluuii ostia.* Videtur Antonini *Lanarium* flumen esse, quod mauult Cluuerius *Apiarium* legi, ab copia σελίνου, *apii*, in illo loco.

XLIII.

Mazara Ptolemæo & Plinio fluuius: etiam Diodoro lib. XIII c. LIV, verbis paullo ante adlatis, qui *emporium* eidem adpositum fuisse dicit. Addit Byzantius castellum. Μαζάρη, inquit, φρούριον Σελινουντίων, *Mazara, castellum Selinuntiorum.* Hodie vrbs clara in illo loco, sed, quod Fazellus obseruauit, sine vllo monimento antiquitatis: vetus tamen loci nomen & ipsa

ipsa conseruat ac tuetur. Et hæc in latere Africam versus sito, a Pachyno ad Lilybæum.

XLIV.

Superest ora tertii lateris, quod δυτικὴν πλευρὰν, *occidentale latus* Ptolemæus vocat. A Lilybæo decurrit ad vsque Pelorum promontorium. *Lilybæum* promontorium est cum oppido & portu eiusdem adpellationis. Iterum Ptolemæus lib. III cap. IV Λιλύβαιον πόλις καὶ ἄκρα, *Lilybæum, vrbs & promontorium.* Vtrumque Polybius lib. I cap. XLII descripsit. Illud, inquit, ἐπίκειται τοῖς Καρχηδόνος ἀκρωτηρίοις εὐκαίρως διέχον ὡς χιλίους σταδίους, *commode situm aduersus promontoria, quæ apud Carthaginem sunt, mille stadiis ab iis distans.* De vrbe autem & portu ita: ἐπὶ τούτῳ πόλις ὁμώνυμος κεῖται τῷ τόπῳ, τείχεσι δὲ διαφερόντως ἠσφαλισμένη, καὶ πέριξ τάφρῳ βαθείᾳ καὶ τενάγεσιν ἐκ θαλάττης, δι' ὧν ἐστὶν εἰς τοὺς λιμένας εἴσπλους, *In eo loco vrbs eiusdem nominis posita, muris & prӕalta fossa, & aquis e mari refluis munita, per quas in portus nauigari potest.* Adde Liuium lib. XXI cap. XLIX. Amplitudo vrbis probatur numero præsidiariorum militum, præter ciuium multitudinem, εἰς μυρίους, *ad decem millia.* Qui incolebant, dicti *Lilybætani.* Asconius Pedianus in Diuination. Verrinam: *A duobus quæstoribus Sicilia regi solet, vno Lilybætano, altero Syracusano: ipse vero* [Cicero] *Lilybætanus quæstor fuit Sex. Peduceo prætore.* Quos Sponius exscripsit lapides, *Lilybitanus* referunt. Pag. 184 Misc. Er. Antiq. ita legitur IMAGINEM GENII MVNICIPI LILYBITANOR. EX ARG. P. Et alio: POPVLVS LILYBITANVS. Itidem alio: DEC. SPL. COL. AVG. LILYB. nam colonia etiam ab Augusto Lilybæum fuit deducta.

XLV.

A Lilybæo proximum oppidum est *Motye*, Phœnicum κτίσμα. Thucydides lib. VI post initium de Phœnicibus dicit, habitasse per totam ferme Siciliam: Græcis vero aduenientibus plurima deseruisse, Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον συνοικίσαντες ἐνέμοντο, *Motyam, Soloëntem & Panormum condidisse.* Et Diodorus lib. XIII cap. LXXXVIII ἐκ Πανόρμου καὶ Μοτύης. Et Pausanias Eliac. I cap. XXV Ἔστι κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης καὶ νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον, Μοτύη πόλις. οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐπ' αὐτῇ καὶ Φοίνικες. *Est prope promontorium Siciliæ, in austrum & Africam conuersum, quod Pachynum vocant* (Lilybæum voluit scribere) *Motye oppidum: id Afri & Phœnices inhabitant.* Oppidani Μοτυηνοὶ, *Motyeni*, apud Diodorum XIII cap. LXIII. Et alia forma Polyænus lib. V Strateg. cap. II num. 6 τὸ στόμα τοῦ λιμένος τοῦ Μοτυαίων, *ostium portus Motyæorum:* quibus proxime additum ἀπὸ τῆς Μοτύης, *a Motya;* ne dubites cuius oppidi illud gentile sit, quod etiam Dionysii & Himilconis bellum, ibidem descriptum, probat.

XLVI.

Inde venitur ad Ptolemæi ἄκραν Αἰγίθαρσον, *promontorium Aegitharsum*, quod Αἰγίθαλλον Diodoro est eclog. lib. XXIII, Zonaræ Tom. II pag. 63 Αἰγίθαλον littera simplici. Ex quo loco adparet, castellum habuisse eiusdem nominis.

XLVII.

XLVII.

Ab hoc prope abest oppidum *Drepanum*, Ptolemæi Δρέπανον, & Polybii lib. I cap. XLVI Δρέπανον: at cap. XLI & LV τὰ Δρέπανα pluratiuo numero. Et Tabula *Drepanis*, eadem forma numeri. Anchises heic exstinctus est, ideo Aen. III vers. 707 sub Aeneæ persona Virgilius:

Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora Accipit.

Gentile *Drepanitani*. Cic. in Verr. de iurisd. Sicil. cap. LVII *pupillus Drepanitanus.*

XLIIX.

Eryx, ὁ Ἔρυξ, mons & oppidum munitum cum Veneris templo, quæ inde *Erycina* cognominatur. Solinus: *Eminet* [Sicilia] *montibus Aetna & Eryce. Vulcano Aetna sacer est: Eryx Veneri.* Polybius lib. I cap. LV ὁ Ἔρυξ ἐστὶ μὲν ὄρος παρὰ θάλατταν τῆς Σικελίας ἐν τῇ παρὰ τὴν Ἰταλίαν κειμένῃ πλευρᾷ, μεταξὺ Δρεπάνων καὶ Πανόρμου, *Eryx est mons ad mare Siciliæ, quod Italiam spectat, inter Drepana & Panormum.* Addit esse altissimum Siciliæ, Aetna excepto: in vertice (ἐπὶ τῆς κορυφῆς) templum Veneris existere, siue cum cognomine inde petito, τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκινῆς ἱερόν. Vrbs Eryx sub ipsum verticem (ὑπ' αὐτὴν τὴν κορυφὴν) posita erat, ad quam difficili vndique via adscendebatur. Strabonis æuo & vrbis frequentia, & cultus templi illius defecerat, postquam Romani, vt ipse lib. VI p. 188 refert, ædem Veneris Erycinæ, bello Punico II votam, extra Collinam portam dedicauerant. Adde Liuium lib. XXII cap. IX. Vt breuius dicam, montem Virgilius XII vers. 701 cum Atho & Apennino comparat: *Quantus Athos, aut quantus Eryx*, reliqua: de templo Aeneid. V vers. 759

Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ,

scilicet ab Aenea: de oppido & munimentis Liuius lib. XXVIII cap. XLI Fabii oratione aduersus Scipionem: *Ab Drepano atque Eryce detraxisse Hamilcarem, quam Italia expulisse Pœnos atque Hannibalem malis?*

XLIX.

Ad sinum qui sequitur, obscuriora sunt *Cetaria* Ptolemæi, *Aquæ Perticianenses* Antonini, quæ numeris differunt ab *Aquis Segestanis*, alio itinere nominatis, vicinis tamen, quia vtræque, si diuersæ sunt, inter Drepanum sunt & Parthenicum.

L.

Clarius est *Segestanorum emporium*, ἐμπόριον Σεγεστάνων, vt Ptolemæus vocat; siue vt Strabo, Αἰγεστέων ἐμπόριον, lib. VI pag. 184. Ipsa autem vrbs *Aegesta* siue *Segesta*, quamuis paullo intus sita, tamen ad oram refertur, quia etiam Thucydides & Diodorus, quorum verba post paullo in *Hyccaris* proferemus, ad eam nauigatum esse tradiderunt. Antiquum nomen *Aegesta*, ab Aegesto Troiano inditum, qui inter conditores creditur fuisse. Strabo lib. VI post initium ex Apollodoro: σταλέντες εἰς Σικελίαν περὶ Ἔρυκα μετὰ Αἰγέστου τοῦ Τρωὸς, Αἴγεσταν τειχίσαι, *missi* [a Philocteta] *in Siciliam ad Erycem cum Aegesto Troiano, Aegestam muniisse.* Eodem libr. VI p. 188 Αἴγε-

σανκλιθῆναί φασιν ὑπὸ τῶν μετὰ Φιλοκλήτου, - - - παρ' αὐτοῦ σαλέντων εἰς τὴν Σικελίαν μετὰ Αἰγέστου τοῦ Τρωός. *Aegestam conditam ferunt ab iis, qui ab Philoctetа* [ex Italia] *in Siciliam missi sunt cum Aegesto Troiano.* Thucydides sine diphthongo * scripsit lib. VI sub initium: πόλεις αὐτῶν Ἔρυξ καὶ Ἔγεσα, *vrbes illorum Eryx & Egesta:* & pag. 414 eodem libro, ἐς τὴν Ἔγεσαν. vnde ibidem oppidani sunt οἱ Ἐγεσαῖοι. Eadem vrbs postea, præsertim ab Romanis, dicta *Segesta.* Pompeius Festus in SEGESTA: *Segesta quæ nunc adpellatur, oppidum in Sicilia est, quod videtur Aeneas condidisse, præposito ibi Egesto, qui eam Egestam nominauit. Sed præposita est ei littera, ne obsceno nomine adpellaretur, vt factum est in Maleuento, quod Beneuentum dictum est, & in Epidamno, quod vsurparunt Dyrrachium.* Cicero Verrina IV de Signis cap. XXXIII *Segesta est oppidum peruetus in Sicilia, quod ab Aenea fugiente a Troia, atque in hæc loca veniente, conditum esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognatione se cum populo Romano coniunctos esse arbitrantur.* Etiam Ptolemæus Σεγέστα. Eadem est Virgilii *Acesta* Aen. V vers. 718

Vrbem adpellabunt permisso nomine Acestam.

Seruius ibi: PERMISSO NOMINE: *ab Aceste scilicet. Dicta autem Acesta, Segesta.*

LI.

Eam præterfluit amnis, qui supra vrbem alium excepit, & coniuncti in sinum effunduntur. Troiana nomina *Scamandri* & *Simoëntis* Aeneas illis imposuisse fertur. Strabo lib. XIII pag. 418 de Aenea: οἱ δ' εἰς Αἰγέσταν κατᾶραι τῆς Σικελίας σὺν Ἐλύμνῳ Τρωΐ, καὶ Ἔρυκα, καὶ Λιλύβαιον κατασχεῖν, καὶ ποταμοὺς περὶ Αἰγέσταν προσαγορεῦσαι Σκάμανδρον καὶ Σιμόεντα, *Quidam tradunt illum ad Aegestam Siciliæ cum Elymno Troe traiecisse, & occupasse Erycem ac Lilybæum: fluuiosque circa Aegestam denominasse Scamandrum & Simoentem.* Illorum dexter, & dextræ alterius ripæ adlabens, Σιμόεις, *Simois* est: alter Σκάμανδρος, *Scamander.* Hæsisse nomina, ex Diodori lib. XX c. LXXII constat, vbi Agathocles Aegestanos vrbe eductos παρὰ τὸν Σκάμανδρον ποταμὸν ἀπέσφαξε, *iuxta Scamandrum fluuium mactauit.* Aelianus Var. Hist. lib. II cap. XXXIII de fluuiorum imaginibus: Αἰγεσταῖοι τὸν Πόρπακα, καὶ τὸν Κριμισσὸν καὶ τὸν Τελμισσὸν ἀνδρῶν εἴδει τιμῶσιν, *Aegestani Porpacem, & Crimissum, & Telmissum virili specie colunt.* De Crimisso supra diximus, non parum ab Aegesta remoto. *Porpacem* ignoramus: de *Telmisso* longum foret Cluuerii coniecturam repetere.

LII.

Vltra Scamandri ostia in eumdem sinum inlabitur *Bathys* fluuius, Βαθέος ποταμοῦ ἐκβολαὶ Ptolemæi: & post hunc & alium, in ora *Parthenicum* Antonini, oppidum: & post hoc *Hyccara*, plurale, siue *Hyccaron*, oppidulum. Breuiator Stephani: Ὕκκαρον πόλις Σικελίας, *Hyccarum, oppidum Siciliæ*, ex Philisto: at ex Apollodoro idem τὰ Ὕκκαρα, quæ forma etiam Thucydidis & Diodori est. Ille lib. VI pag. 453 ἐν τῷ παράπλῳ αἱροῦσιν Ὕκκαρα, πό-

* Etiam Diodorus Siculus IV p. 230, vbi etiam *thermæ Egestææ* memorantur.

πόλισμα Σικανικὸν, *præternauigantes capiunt Hyccara, Sicanorum oppidum.* Et mox: ἐξ Ὑκκάρων ἐπὶ Ἐγέστης παραπλεύσας, *ex Hyccaris Egestam delatus:* hic (Diodorus) lib. XIII cap. VI παραπλεύσαντες ἐς Αἰγέσαν, Ὕκκαρα, Σικελικὸν πολισμάτιον, ἑλόντες, *nauigantes Aegestam, Hyccara, Siculorum oppidulum, capiunt.* Plutarchus quoque in Nicia & Alcibiade pluraliter id oppidum nominauit.

LIII.

Ex interuallo, prope Panormum, est mons *Ercta*, & in eo eiusdem nominis castellum. Diodorus ecloga libri XXII τῶν Ερκτῶν ὀχύρωμα, *Erctorum munimentum:* & lib. XXIII πολιορκήσαντες Ρωμαῖοι Ερκτὴν φρούριον - - - ἑλεῖν οὐκ ἴσχυσαν, *Romani, castellum Erctam obsidentes, capere non potuerunt.* Polybius Εἰρκτὴν vocat diphthongo. Lib. I cap. LVI Αποπλέων ἐντεῦθεν κατῆρε παντὶ τῷ στόλῳ πρὸς τὴν Πανορμῖτιν, καὶ καταλαμβάνει τὸν ἐπὶ τῆς Εἰρκτῆς λεγόμενον τόπον, ὃς κεῖται μὲν Ἔρυκος καὶ Πανόρμου μεταξὺ πρὸς θαλάττῃ, *Inde nauigans in Panormitanos fines cum tota classe venit, ibique locum occupauit dictum Super Eirctam, situm inter Erycem atque Panormum.*

LIV.

Panormus autem, nunc Palermo, a portus commoditate nomen habet. Antiqua vrbs, quam Phœnices dicuntur *condidisse*, vt supra ex Thucydidis lib. VI in *Motya* prædictum fuit. Polybius lib. I cap. XXXVIII Consules καταράντες εἰς Πάνορμον τῆς Σικελίας τριακοσίαις ναυσὶν, ἥπερ ἦν βαρυτάτη πόλις τῆς τῶν Καρχηδονίων ἐπαρχίας, *classe nauium* CCC *Panormum in Sicilia adpellunt, quæ erat præcipua ex illis, quas Carthaginienses* [in Sicilia] *possidebant.* Mela II cap. VII *Inter Lilybæum & Pelorida Panormus & Himera.* Cicero de Iurisd. Sicil. cap. XXVI *alia iudicia Panormi restituta sunt.* Et Liuius lib. XXIV cap. XXXVI *triginta quinqueremes Legionem primam Panormi exposuere.* Silius lib. XIV vers. 262

Tergemino venit numero fecunda Panormos.

Colonia Romana facta. Strabo lib. VI pag. 188 Πάνορμος Ρωμαίων ἔχει κατοικίαν, *Panormus habet Romanam coloniam.* Et vetusto lapide, quem Sponius pag. 176 exscripsit, COL. AVG. PANHORM. & alio PATRONO COL. PANHORMIT. qui lapides quatuor adiecit, quibus est RESP. PANHORM. & RESP. PANHORMITANORVM. Nam sæpe veteres, etiam Plinius, *Panhormus* cum adspiratione scripserunt, vt spiritus in ὅρμος exprimeretur. At nummi Parutæ & Vaillantii, Latine inscripti, PANORMITANORVM: alii Græce ΠΑΝΟΡΜΙΤΑΝ.

LV.

Orethus fluuius ab ortu vrbis Panormi. Vibius Sequester de Fluminibus: *Orethus Panhormi Siciliæ.* Polybius lib. I cap. XL τὸν πρὸ τῆς πόλεως ποταμὸν. *flumen quod ante vrbem est*, dixit. Post Orethum breui interuallo decurrit amnis *Eleutherus*, Ελεύθερος Ptolemæi: deinde in peninsula *Solois*, Σολόεις; siue *Solûs*, Σολοῦς Græce; siue *Soluntum*, Latina formatione. Thucydides lib. VI sub initium: Μοτύην, καὶ Σολόεντα, καὶ Πάνορμον συνοικίσαντες, *Motyen, & Soloentem, & Panormum* [Phœnices] *condiderunt;* quod ab

ab recto Σολόεις est: altera forma est Plinii cap. VIII *Oppida, Panhormum, Solûs, Himera cum fluuio.* vnde obliquum formauit Diodorus lib. XIV cap. LXXIX παρέλαβον διὰ προδοσίας Κεφαλοίδιον, καὶ Σολοῦντα, καὶ τὴν Ἔνναν, *proditione Cephalœdium ceperunt, & Soluntem, & Ennam.* Tertia forma *Soluntum*, est Tabulæ itinerariæ & Antonini: quæ hodieque in vulgari *Solanto*, vna prauata littera, tenetur. Nummus Parutæ ΣΟΛΟΝΤΙΝΩΝ: Ciceroni autem cap. XLIII Frumentariæ, oppidani sunt *Solentini*, quod ex *Seloëntini* vel prauatum est, vel veteri more contractum.

LIV.

Himera, ἱμέρα, ad sinistram fluuii *Himeræ*, vrbs quondam insignis, a Pœnis postea deleta. Exscidium descripsit Diodorus lib. XIII cap. LXII, quam hanc Himeram septemtrionalem esse, ex cap. LXI clarum est, quia triremes inde Syracusas ituræ, præter Messanam vehi necesse habuerunt. Opus Zanclæorum fuit: ideo obsidionem timentes Zanclam suos asportarunt, vt Diodorus XIII cap. LXI narrauit. Thucydides lib. VI pag. 413 ἱμέρα ἀπὸ Ζάγκλης ᾠκίσθη, *Himera est a Zanclæis condita.* Scylax autem Ἑλληνίδα, *Græcam ciuitatem* dixit. Ἀπὸ δὲ Λιλυβαίου πόλις ἐστὶν Ἑλληνὶς ἱμέρα, *A Lilybæo* [ad Pelorum versus] *Græca vrbs est Himera.* Scilicet multis locis cum Sicanis vel Siculis Græci aduenæ permisti fuerunt: quin & ipsa Zancle, postquam Messenios recepit, Græca facta vrbs est. Mela dicto loco: *Inter Lilybæum & Pelorida Panormus & Himera:* tamquam solæ vrbes clariores. Et Plinius lib. III cap. VIII *Oppida, Panhormum, Solûs, Himera cum fluuio.* Cicero in Verr. lib. II de Iurisdictione: *Oppidum Himeram Carthaginienses quondam ceperant; quod fuerat in primis Siciliæ clarum.* Adde reliqua, quæ mox in *Thermis* proferemus. Plinius & Mela, si de suo æuo loquuntur, restitutam trans flumen vrbem apud Thermas intelligunt.

LVII.

Thermæ Himerenses * trans flumen erant Himeram. Ptolemæus Θερμαὶ ἵμεραι, πόλις, *Thermæ Himeræ, oppidum.* quamquam is perperam citra flumen posuit, quum etiamnum sint vltra illum. Pindarus Olymp. XII sub finem, θερμὰ νυμφᾶν λουτρὰ, *calida nympharum balnea:* addit scholiastes, ἐν ἱμέρᾳ, quia Ergoteli Himeræo illa oda dicata est. Nummus Parutæ ΘΕΡΜΙΤΑΝ, quem australi Himeræ Harduinus tribuit; nihil obstat autem, quo minus de nostra intelligamus. Vrbis originem Cicero dicta Verrina de Iurisdict. cap. XXXV prodidit: *Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ii se se Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neque longe ab oppido antiquo.* A Pœnis autem deleta fuerat, vt supra in Himera vetere, auctore Diodoro, notauimus. Tabula & Antoninus absolutæ *Thermæ:* vti nunc quoque vrbs *Termini* vocitatur. Colonia Romana sub Augusto facta. Inscriptio apud Grut. pag. 433 num. 6 ORDO ET POPVLVS SPLENDIDISSIMAE COL. AVG. HIMERAEORVM THERMIT. Ex Cl. Marii Aretii Chorographia Siciliæ sumsit, qui in vrbe Termini, a thermis, quas habet, dicta, Tyrrhenoque mari adposita, inscriptionem hanc

* Diodorus lib. IV pag. 230 has ab Egestanis secretas etiam memorat.

hanc exſtare ipſe cum Siculus, tum αὐτόπτης teſtatur. Non ergo dubitandum eſt, Thermas ſuperas ad Tyrrhenum mare coloniam fuiſſe Romanam.

LIIX.

Cephalœdis, ſiue *Cephalœdium*, nunc Cefalu, ſubſequitur, Ptolemæi Κεφαλοιδὶς, Plinii *Cephalœdis:* Strabonis Κεφαλοίδιον, quam formam & Diodorus lib. XIV cap. LXXIX adhibuit. Παρέλαβον, inquit, διὰ προδοσίας Κεφαλοίδιον καὶ Σολοῦντα, *Ceperunt proditione Cephalœdium & Soluntem.* Cicero, ſi libri recte habent, ſine diphthongo ſcripſit, Actionis in Verrem lib. II cap. LII. *Cephaledi*, inquit, *menſis eſt certus, quo menſe ſacerdotem maximum creari oporteat.* Et poſt paullo ciues vocat *Cephaleditanos*. Hinc Græcum nomen, quod denominet, ductum Silio lib. XIV verſ. 253

- - *procelloſo Cephalœdias ora profundo.*

LIX.

Interiecto *Monalo* fluuio (Μονάλου ἐκβολαὶ Ptolemæo ſunt) ſequitur *Haleſa*, ſiue *Alæſa*, oppidum. Straboni & Ptolemæo eſt Ἄλαισα, *Alæſa*. Cicero ſine diphthongo, dicto loco cap. VII *ſtatim Meſſana litteras Haleſam mittit.* Diodorus ibidem cap. XVII Ἄλεσα, media correpta. At produxit Silius lib. XIV verſ. 219

Venit ab amne trahens nomen Gela: venit Haleſa.

Gentile *Haleſinus*. Cicero Frumentaria cap. LXXIII *ciuitas Haleſina;* item, *in ſenatu Haleſino*. Adluitur flumine *Alæſo* ſiue *Haleſo*. Tabula Meſſanenſi apud Gruter. p. 212 ΤΟΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΝ ἍΛΑΙΣΟΝ: & mox, ΑΠΟ ΤΟΥ ΡΟΟΥ ΑΛΑΙΣΟΥ. Et Columella lib. X verſ. 268

Et quæ Sicanii flores legiſtis Haleſi.

Fons Haleſini agri admirandus, de quo Solinus cap. V *In Haleſina regione fons, alias quietus & tranquillus quum ſiletur; ſi inſonent tibiæ, exſultabundus ad cantus eleuatur, & quaſi miretur vocis dulcedinem, vltra margines intumeſcit.* Silent veteres de hoc fonte; idcirco dubitando. Solus Priſcianus in Periegeſi repetiit verſ. 500

Hic & Haleſinus fons eſt mitisſimus vndis
Tibi quem extollit cantu ſaltare putatur
Muſicus & ripis lætans excurrere plenis.

LX.

Poſt Haleſam eſt *Calacta* ſiue *Calacte*. Cicero Frumentar. cap. XLIII *Calactinis quamobrem imperaſti anno tertio, vt decumas agri ſui, quas Calactæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio decumano darent.* Meminit & Antoninus itinere a Lilybæo Tyndaridem hoc ordine: *Cephalœdim, Aleſam, Calactam.* Silius ad originem vocis reſpiciens lib. XIV verſ. 252

- - - *litus piſcoſa Calacte.*

nam eſt καλὴ ἀκτὴ, * *bonum litus*, vt Græci diuiſe ſcribunt. Herodotus lib. VI cap. XXIII Καλὴν μὲν ἀκτὴν ἐᾶν χαίρειν, τὴν δὲ Ζάγκλην ἔχειν, *Pulchro litore valere iuſſo, Zanclen occupent.* Et Diodorus Siculus lib. XII cap. VIII κτίσαι τὴν Καλὴν ἀκτὴν ἐν Σικελίᾳ, *condere Calen Acten in Sicilia:* & mox, ἔτους περὶ

* Vide eius ſitum apud Herodot. VI pag. 177.

περὶ τὸν οἰκισμὸν τῆς καλῆς ἀκτῆς ἐγίνετο, is coloniæ in Pulchro litore intentus erat. Gentile, *Calactinus*, vt supra Ciceronis Verrina vidimus.

LXI.

Aluntium inde proximum est in litore, Ptolemæi Αλόντιον. Dionysius Halicarnassensis lib. I pag. 41 ἐν Αλουντίῳ τῆς Σικελίας. Plinius lib. III cap. VIII *Himera cum fluuio: Cephalœdis, Aluntium, Agathyrnum.* Scribitur etiam *Haluntium* cum adspiratione. Cicero Verr. de Signis cap. XXIII *Quum ad Haluntium venisset prætor laboriosus & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, quod erat difficili adscensu atque arduo: Archagathum Haluntinum, hominem non solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, vocari iussit.* Ex quo situm oppidi montanum simul intelligimus. Præfluit *Chydas* fluuius. Ptolemæus, Χύδα ποταμοῦ ἐκβολαὶ, *Chydæ fluuii ostia.*

LXII.

Post aliud flumen, est oppidum *Agathyrna* siue *Agathyrnum.* Plinius dicto loco *Agathyrnum:* corrupte Græci, Ptolemæus Αγαθύριον, Strabo pag. 184 Αγάθυρσον. At Stephanus Αγάθυρνα, quæ forma, *Agathyrna*, Latinis ceteris placuit. Liuius lib. XXVI cap. XL *ab Agathyrna inconditam multitudinem secum in Italiam transuexit.* Silius Italicus lib. XIV verſ. 260

Mille Agathyrna dedit, perflataque Strongylos austris.

LXIII.

Flumen deinde *Timethum*, Τίμηθον Ptolemæus posuit: & ex interuallo *Tyndarium*, Τυνδάριον, oppidum, quod amnis *Helicon* adluit. Idem, Ἑλίκωνος ποταμοῦ ἐκβολαὶ, *Heliconis fluminis ostia.* Ptolemæus, vt dixi, *Tyndarium:* ceteri *Tyndarin* siue *Tyndaridem* oppidum nominauerunt. Plinius III cap. VIII *Tyndaris colonia.* Strabo lib. VI pag. 188 Ἄλαισα καὶ Τυνδαρὶς, *Alæsa & Tyndaris.* Diodorus lib. XIV cap. LXXIX de Messanensibus, quibus hunc locum Dionysius tribuerat: ὠνόμασαν Τυνδαρίδα, *nominarunt Tyndaridem.* Antoninus ab Agathyrna XXVIIII millibus reduxit.

LXIV.

Inter Tyndaridem & Mylas *Longanus* amnis. Polybius lib. I cap. IX ἐν τῷ Μυλαίῳ πεδίῳ περὶ τὸν Λογγανὸν καλούμενον ποταμὸν, *in Mylæo agro, propter amnem, quem Longanum dicunt.* Deinde oppidum est *Mylæ*, hodie Milazzo. Plinius lib. III cap. VIII *Tyndaris colonia: oppidum Mylæ, &, vnde cœpimus, Pelorus.* Strabo lib. VI pag. 184 ἐκ Πελωριάδος εἰς Μύλας κε', *a Peloro ad Mylas millia passuum* XXV. Scylax Periplo: πόλις Ἑλληνὶς Μύλαι, καὶ λιμήν, *Mylæ, oppidum Græcum & portus.* Et Ptolemæus Μύλαι. Memoratur ciuili Sex. Pompeii bello. Velleius lib. II cap. LXXIX *apud Mylas ductu Agrippæ pugnatum prospere.* Et Suetonius Aug. cap. XVI de eodem prœlio: *Pompeium inter Mylas & Naulochum superauit.* Solus Silius singulari numero, nisi describentium error est, lib. XIV verſ. 203

Subsidium infidum fugientibus æquora, Myle.

LXV.

Antequam inde Naulochum veniebatur, *Fanum Dianæ Fascelinæ* erat, siue *Facelinæ.* Silius lib. XIV verſ. 261

Mille

Mille Thoanteæ ſedes Faſcelina diuæ.

Seruius ad Aeneid. II verſ. 116 ad verba, *Sanguine placaſtis ventos*, interpretatur ita, vt a *faſce* lignorum deducat, quo Dianæ Tauricæ ſimulacrum abſconditum Ariciam, quæ in Italia eſt, Oreſtes portaſſet. Pomponius Sabinus ad eumdem locum extrita *S* littera, a *face* nomen ducit, Lucilii ad id verſu vſus, quo & quantitas penultimæ mutata:

- - - - *Facelinæ templa Dianæ.*

niſi legendum *Faſcelina templa*. Nec vero ignorat, ſecundum alios a *faſcibus* eſſe, indeque Dianam *Faſcelitim* cognominari. Locum Appianus Ciuil. lib. V pag. 1167 Ἀρτεμίσιον, πολίχνην βραχυτάτην, *Artemiſium, perexiguum oppidulum.* Præterfluit *Melas* fluuius, qui & *Phacelinus* ſiue *Facilinus* inde dictus eſt. Vibius Sequeſter de Fluminibus: *Phacelinus* (vel *Phaſcelinus*: nam praue *Phæthelinus* editum eſt) *Siciliæ iuxta Peloridem, confinis templo Dianæ.* Alterum nomen eſt ex Ouidii Faſtorum lib. IV verſ. 486

Sacrorumque Melan paſcua læta boum.

quia Solis boues ibi ſtabulari fingebantur. Appianus dicto loco de oppidulo Dianæ: ἐν ᾗ (πολίχνῃ) φασὶ τὰς ἡλίȣ βοῦς γενέσθαι, *in quo aiunt Solis boues fuiſſe.* Plinius lib. II cap. XCVIII *Circa Meſſanam & Mylas fimo ſimilia exſpuuntur in litus purgamenta: vnde fabula, Solis boues ibi ſtabulari.*

LXVI.

Inde Pelorum verſus eſt *Naulochus*, ſtatio nauium cum oppidulo. Suetonius Aug. cap. XVI *inter Mylas & Naulochum.* Vide ſupra *Mylas*. Multitudinis numero Appianus dicto loco: Μύλας δ' ἔτι, καὶ τὰ ἐκ Μυλῶν ἐπί τε Ναυλόχȣς καὶ Πελωριάδα, καὶ τὰ παράλια ἅπαντα Φρȣραὶ Πομπηΐȣ κατεῖχον, *Mylas, & inde ad Naulochos & Pelorum omnem oram Pompeius præſidiis tenebat.* Sic enim legendum, non ναυάρχȣς, eruditorum eſt ſententia. Etiam Silius pluraliter, ſed alio genere, lib. XIV verſ. 265

Non Herbeſos iners, non Naulocha pigra pericli
Sederunt.

MEDITERRANEA SICILIAE.

LXVII.

Supra fontes amnis Facelini ſiue Μέλανος, *Noæ* fuerunt Phil. Cluuerii coniectura, quia ibi oppidum cognati nominis *Noara* ſupereſt. Stephanus: Νόαι. τὸ ἐθνικὸν Νοαῖος. ἔστι δὲ πόλις Σικελίας. Inde Plinius lib. III cap. VIII denominauit *Noæenos*. Suidas quoque: Νόαι, πόλις Σικελίας, ἧς ὁ πολίτης Νοαῖος, *Noæ, oppidum Siciliæ, cuius ciuis Noæus dicitur.* Diodorus Siculus lib. XI cap. LXXXVII Νέας corrupte dixit: lege Νόας emendante Palmerio p. 110. De Ducetio rege ait: τὰς μὲν Νόας, ἥτις ἦν αὐτȣ͂ πατρὶς, μετῴκισεν εἰς τὸ πεδίον, *oppidum Noas, patriam ſuam, tranſtulit in campum.*

LXIIX.

Inde in auſtrum recedit mons *Aetna*, * incendiis ſuis notiſſimus.

Iii ii 2

* Hoc monte Iupiter Typhonem fugientem obruit, vnde natum prouerbium videtur: *onus Aetna grauius.* Vid. Apollodor. Biblioth. I c. 6 §. 3 extr. Nonnus Dionyſiac. XIII v. 318 ſeqq. pag. 370. Ouidius Metamorphoſ. XV, 340 & XIII, 868.

mus. * Pomp. Mela lib. II cap. VII *Præcipui montium Eryx - - & Aetna, quæ Cyclopas olim tulit, nunc assiduis ignibus flagrat.* nam & femineo genere hoc montis nomen effertur. Virgilius lib. III Aen. verſ. 579

- - - ingentemque inſuper Aetnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis.

Plinius lib. III cap. VIII *Mons Aetna nocturnis mirus incendiis. Crater eius patet ambitu ſtadia* XX. Iterum Virgilius dicto libro, verſ. 571

- - horrificis iuxta tonat Aetna ruinis.

Altiſſimus inſulæ, adeo, vt niues & glaciem in vertice fere ſemper teneat, etiam quum maxime furit & ardet. Silius lib. XIV verſ. 67

Summo cana iugo cohibet (mirabile dictu)
Vicinam flammis glaciem, æternoque rigore
Ardentes horrent ſcopuli: ſtat vertice celſi
Collis hiems, calidaque niuem tegit atra fauilla.

Circumcolitur in radicibus lateribusque propter eximiam fertilitatem.

LXIX.

Oppida adiacent, a ſeptemtrione *Tiſſa*, iuxta Onobalam amnem. Situs eius ex Ptolemæi eſt numeris, alioquin incertus. Is autem Τίσσα ſcripſit: Stephanus Τίσσαι plurali numero. Τίσσαι, inquit, χωρίον Σικελίας. Silius ex Ionico Τίσση formauit *Tiſſe*, lib. XIV verſ. 268

- - - & paruo nomine Tiſſe.

Creditur Randazzo eſſe. Gentile *Tiſſenſes*, non Tiſſinenſes, vt apud Plinium ſyllaba redundante eſt. Cicero Orat. Frumentar. cap. XXXVIII *A Tiſſenſibus, perparua & tenui ciuitate, nonne plus lucri nomine eripitur, quam quantum frumenti omnino exarauit?*

LXX.

Ex altera parte, ſiue auſtrali latere oppidum *Aetna*, eodem, quo mons, nomine fuit: olim *Ineſſa* dicta. Strabo lib. VI pag. 185 οἱ Αἰτναῖοι παραχωρήσαντες, τὴν Ἴννησαν καλȣμένην, τῆς Αἴτνης ὀρεινὴν ᾤκησαν, καὶ προσηγόρευσαν τὸ χωρίον Αἴτνην, διέχον τῆς Κατάνης ςαδ.ȣς ὀγδοήκοντα, *Aetnenſes* [Catana] *regreſſi, Inneſam, vt montana Aetnæ vocantur, habitarunt, locoque impoſuerunt nomen Aetnæ.* Et poſtea pag. 89 dicit πλησίον τῶν Κεντορίπων, *propinquam oppido Centuripæ* eſſe, & montem conſcendentes excipere ac deducere. Adde Diodori librum XI c. XLIX & LXXVI, vbi hæc clarius enarrantur: & Antoninum ac Tabulam.

LXXI.

Inde ab occaſu *Centuripæ*, plurale, Κεντȣ́ριπαι Ptolemæi: aliis Græcis τὰ Κεντόριπα. Thucydides lib. VI pag. 476 ἐχώρȣν ἐπὶ Κεντόριπα, Σικελῶν πόλισμα. Et Polybius lib. I cap. IX περὶ Κεντόριπα. Silius lib. XIX verſ. 205 ſingulariter *Centuripe*. Gentile hinc *Centuripini*. Cicero Frumentar. cap. XLV *Centuripini, qui agri Aetnenſis multo maximam partem poſſident.* Et mox:

* Quæ tamen non ab vltimis mundi temporibus extitere. Ouidius Metam. XV, 340,

Nec quæ ſulfureis ardet fornacibus Aetna,
Ignea ſemper erit; neque enim fuit ignea ſemper.

mox: *ciues Centuripini; populus Centuripinus; aratores Centuripini.* Horum amnis *Cyamosórus* fuit. Κυαμόσωρος. Polybius dicto loco: ἀντιστρατοπεδεύσας περὶ Κεντόριπα, καὶ παραταξάμενος περὶ Κυαμόσωρον ποταμὸν, *castra metatus prope Centuripen, aciem ad Cyamosorum flumen instruxit.*

LXXII.

Inter Centuripam & Aetnense oppidum in meridiem inclinat *Adranum* siue *Hadranum* oppidum. Stephanus: Ἄδρανον πόλις Σικελίας ἐν τῇ Αἴτνῃ, ποταμὸν ὁμώνυμον ἔχουσα, *Adranum oppidum est Siciliæ apud Aetnam, quod fluuium cognominem habet.* Auctorem & situm sic Diodorus lib. XIV cap. XXXVIII descripsit: Διονύσιος ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλιν ἔκτισεν ὑπ' αὐτὸν τῆς Αἴτνης λόφον, καὶ ἀπό τινος ἐπιφανοῦς ἱεροῦ προσηγόρευσεν αὐτὴν Ἄδρανον, *Dionysius in Sicilia oppidum sub ipsum Aetnæ montem condidit, quod ab illustri quodam fano Adranum vocauit.* Silius lib. XIV vers. 251

Hadranum, Hergentumque simul - - -

Hinc apud Plinium *Hadranitani:* & in nummis ΑΔΡΑΝΙΤΑΝ.

LXXIII.

Proxima *Hybla Maior.* * Stephanus, Ὕβλαι τρεῖς πόλεις Σικελίας· ἡ Μείζων, ἧς οἱ πολῖται Ὑβλαῖοι, *Tres Hyblæ vrbes Siciliæ: Maior, cuius ciues Hyblæi.* Pausanias Eliac. I cap. XXIII duas Hyblas numerat, in iisque τὴν, ὥσπερ ἐκάλουν, Μείζονα, *vnam, quam vocarunt Maiorem.* Nummus Ph. Parutæ ΥΒΛΑΣ ΜΕΓΑΛΑΣ. Hæc Hybla prope Aetnam fuit. Thucydides lib. VI pag. 477 πιμπράντες ἅμα τὸν σῖτον τῶν τε Ινησσαίων καὶ τῶν Ὑβλαίων, *segetem Inessensium & Hyblensium incendentes.* Plinius lib. III cap. VIII *Hyblenses.* Adde supra in maritimis dicta de *Megara*, quæ prius *Hybla Minor* fuit.

LXXIV.

In occasum post Aetnam recedit *Galaria* siue *Galeria.* Stephano Γαλαρία est χώρα, *regio:* Γαλάρινα, πόλις Σικελίας, *Galarina vrbs Siciliæ.* At Diodorus lib. XVI cap. LXVIII *Galeriam* oppidum dixit; incolas, *Galerinos.* οἱ τὴν Γαλερίαν πόλιν οἰκοῦντες, *qui*, inquit, *Galeriam oppidum inhabitant:* & mox: τὴν τῶν Γαλερινῶν συμφορὰν ἀκούσαντες, *cladem Galerinorum audientes.* Videtur oppidum esse quod vulgo nunc *Gagliano* vocitatur: ex quo situm eius iudicant.

LXXV.

Inde Herbitam versus *Imachara* oppidum. Ptolemæus Palatino codice Ιμιχάρα, *Imichara:* vulgaribus, ἡμιχάρα. Cicero Frument. cap. XVIII Vrsinus, Victorius, alii *agrum Imacharensem* vindicant: vulgatis libris *Macharensis.* Et cap. XLII Victorius & Gronouius, *Imacharenses tributum facere coegisti.* Et Verrina vltima cap. VII Cluuerius: *in Leonida Imacharensi,* vbi libris plerisque est, *in Leonte Megarensi.*

LXXVI.

Vlterior ad *Heræos* montes fuit oppidum *Herbita,* Ptolemæi Ἔρβιτα. Cicero Frument. cap. XXXII *Quum Apronius Herbitam cum illa prædonum copia manuque venisset.* Oppidani *Herbitenses*, ibidem & apud Plinium, qui

* Ὕβλης θ' ἱερὸν ἄστυ. Nonnus Dionysiac. XIII v. 318 p. 370.

qui cum adſpiratione in ordine alphabetico ſcripſit. Cicero eodem loco, *Herbitenſis ciuitas.* Græce iidem Diodoro lib. XIV cap. LXXIX Ἑρβιταῖοι. *Heræi* autem montes, quibus hoc oppidum adiacet, eidem Diodoro lib. IV cap. LXXXVI ſunt Ἡραῖα ὄρη, quorum ſalubritatem æſtiuam cum amœnitate laudat.

LXXVII.

Ad illos montes paullo inferius eſt caſtellum *Taui* vulgari nomine, quod Cluuerio videtur *Tabas* Silii eſſe lib. XIV verſ. 273

Et bellare Tabas docilis.

LXXIIX.

Symæthum flumen iuxta ſe oppidum *Symæthum* eodem nomine habuit, vnde *Symæthii* ciues dicti Plinio III cap. VIII.

LXXIX.

Prope idem flumen ad dexteram ripam nunc eſt oppidum S. Filippo d'Argirone, quod doctis viris videtur *Agyrium* oppidum eſſe, Ptolemæi Ἀγύριον, Antonini *Agurium.* At Cicero Frument. cap. XXVII *Apronius Agyrium venit.* Ibidem, *Agyrinenſis populus:* item, *Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ.* Stephanus Ἀγύρηνα, qui forte ſcripſerat Ἀγύρινα. In nummis ΑΓΥΡΙΝΑΙΩΝ. Patria fuit Diodori Siculi, qui lib. I cap. IV ait, ἡμεῖς ἐξ Ἀργυρίου τὸ γένος τῆς Σικελίας ὄντες, *nos orti Argyrio Siciliæ ſumus.* Cluuerius ſecundam litteram otioſam putat: tuetur Holſtenius, quia hodieque *Argirone* dicatur, quaſi veteres vrbem & *Argyrium* & *Agyrium* adpellauerint.

LXXX.

Inter hoc & Ennam *Aſſorus,* Ἀσσωρὸς Apollodoro apud Stephanum; qui & aliam formam Ἀσσώριον, *Aſſorium* produxit. Cicero Verrinæ actionis lib. IV de Signis cap. XLIV *Chryſas eſt amnis, qui per Aſſorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius eſt in agro propter ipſam viam, qua Aſſoro itur Ennam.* Fluit deinde *Chryſas* per agrum Agyrinenſium, ſaltem in limite eius. Diodorus lib. XIV cap. XCVI ἐν τῇ τῶν Ἀγυριναίων χώρᾳ, παρὰ τὸν Χρύσαν ποταμὸν, ἐγγὺς ὁδοῦ τῆς φερούσης εἰς Μοργαντίναν, *in Agyrinenſium agro, iuxta Chryſam amnem, prope viam quæ Morgantinam fert.*

LXXXI.

Trans flumen eſt oppidum Ἐργέτιον Philiſto apud Stephanum; *Hergetium* Latine: Silio *Hergentum* dicto libro verſ. 251

Hadranum, Hergentumque ſimul:

Ptolemæo Σεργέντιον, *Sergentium,* vt in aliis aliquando Σ pro adſpiratione inuenitur.

LXXXII.

Ab Aſſoro in auſtrum ſita proxime eſt *Enna* ſiue *Henna,* vrbs antiqua & percelebris propter raptum Proſerpinæ, qui huic loco adfingitur. Diodorus Siculus lib. V c. III γενέσθαι δὲ μυθολογοῦσι τῆς κόρης τὴν ἁρπαγὴν ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἔνναν. ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος πλησίον μὲν τῆς πόλεως, ἴοις δὲ καὶ

τοῖς

τοῖς ἄλλοις ἄνθεσι παντοδαποῖς εὐπρεπὴς καὶ θέας ἄξιος, *Fingunt raptum puellæ* [Proſerpinæ] *factum eſſe in pratis iuxta Ennam. Eſt autem locus ille prope vrbem, violis aliisque floribus amœnisſimus & contemplatione dignus.* Cicero Verr. de Signis cap. XLVIII *Vetus eſt hæc opinio, - - - raptam eſſe Liberam, quam eamdem Proſerpinam vocant, ex Ennenſium nemore: qui locus quod in media eſt inſula ſitus, vmbilicus Siciliæ nominatur. - - - Enna autem eſt loco præcelſo atque edito, quo in ſummo eſt æquata agri planities, & aquæ perennes: tota vero ab omni aditu circumciſa atque diremta eſt. quam circa lacus ſunt plurimi, & lætisſimi flores omni tempore anni: locus vt ipſe raptum illum virginis, quem iam a pueris accepimus, declarare videatur. Etenim propter eſt ſpelunca quædam, conuerſa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru exſtitiſſe, abreptamque ex eo loco virginem ſecum aſportaſſe, & ſubito, non longe a Syracuſis penetraſſe ſub terras, lacumque in eo loco repente exſtitiſſe.* Eadem Diodorus dicto loco: etiam quæ de vmbilico inſulæ dicebantur in Ennenſi nemore vel prato, quod Σικελίας ὀμφαλὸς ὑπό τινων ὀνομάζεται, *Siciliæ vmbilicus a quibusdam nominetur.* Idem quoque Callimachus dixit hymno in Cererem verſ. 15

Τρὶς δ' ἐπὶ καλλίστης νήσου δράμες ὀμφαλὸν Ἔνναν,
Ter ad pulcherrimæ vmbilicum inſulæ Ennam accurriſti.

Cereris heic viguit religio. Mela II cap. VII *Famam habet ob Cereris templum Enna.* Vnde Ceres, *Ennææ numina diuæ*, Silio lib. I verſ. 93 dicta: & Ciceroni loco antea indicato, *religio Cereris Ennenſis.* Scribitur etiam cum adſpiratione. In veteri nummo, quem illuſtris vir Ezech. Spanhemius laudat p. 906 MVN. HENNAE. Municipes *Hennenſes* ſcripſit Plinius lib. III cap. VIII.

LXXXIII.

Adiacet oppido *lacus Pergus*, diſtans ab eo V millibus paſſuum. Ouidius Metamorph. lib. V verſ. 385

Haud procul Hennæis lacus eſt a mœnibus altæ,
Nomine Pergus, aquæ.

Et Claudianus de Raptu Proſerpinæ lib. II verſ. 112

Haud procul inde lacus (Pergum dixere Sicani)
Panditur, & nemorum frondoſo margine cinctus
Vicinis palleſcit aquis.

LXXXIV.

Prope hunc lacum, ex altera parte, oppidum *Magella* a Cluuerio ponitur, vnde *Magellini* ſunt Plinio: ſed locus incertior eſt quam vt deſignari diſtincte poſſit.

LXXXV.

Inde orientem verſus ſunt *Capitonianæ* Antonini, inter Catinam & Agrigentum itinere, circa flumen Erycen: infra quas eſt *Palica* oppidum cum fano, ad fontem & lacum *Palicorum.* * Diodorus lib. XI c. LXXXVII de

* Dicitur etiam *lacus Palici.* Ouidius de Ponto eleg. X v. 25,
Aetnæosque lacus, & olentia ſtagna Palici.
Sed poeticum videtur.

de Deucetio rege: πλησίον τȣ̃ τεμένȣς τῶν ὀνομαζομένων Παλίκων ἔκτισε πόλιν ἀξιόλογον, ἣν ἀπὸ τῶν προειρημένων θεῶν ὠνόμαζε Παλίκην, *prope Palicorum fanum vrbem insignem posuit, quam ab his ipsis diis Palicam nominauit.* Religiosus locus & periuris formidabilis, qui aqua illa mergebantur, seruatis qui bene iurauerant. Vide caput insequens Diodori, & Macrobium lib. v cap. XIX, & quæ nos commentati sumus ad illa Silii verba lib. XIV vers. 220

Et qui præsenti domitant periura Palici
Pectora supplicio.

LXXXVI.

Prope abest oppidum *Eryce*, ad fontem fluuii cognominis *Eryces*, de quo Stephanus: Ερύκη, Σικελικὴ πόλις, *Eryce vrbs Sicula.* Et Callias in septima historia de rebus Siculis apud Macrobium lib. v cap. XIX ἡ Ερύκη τῆς Γελῴας ὅσον ἐννενήκοντα ςάδια διέςηκεν, *Eryce a Gelensium finibus* XC *circiter stadia abfuit.* Longe autem Geloi fines in septemtrionem prolati fuerant.

LXXXVII.

Eidem lacui Palicorum subiacebant *Menæ*, Μεναὶ Ptolemæi, quod etiam Stephano Bochartus & Cluuerius pro corrupto Μενδαὶ, restituerunt, vt legatur, Μεναὶ πόλις Σικελίας, ἐγγὺς Παλίκων, *Menæ, oppidum Siciliæ prope Palicos.* Cicero Frument. cap. XLIII *pactiones Meneniorum*, quasi a Μένηνα deductum possessiuum nomen. Plinius III cap. VIII *Menanini:* sicut a Tissa *Tissinini* formauerat. Nummus Parutæ ΜΕΝΑΝΙΝΩΝ. Diodorus Siculus lib. XI cap. LXXVIII Μέναινον hoc oppidum dixit. De Deucetio rege ait, Μέναινον μὲν πόλιν ἔκτισε, *Menænum oppidum condidit.*

LXXXIIX.

Vltra Menas in meridiem vergebat *Echetla* oppidum. Stephanus: Εχέτλα, πόλις Σικελίας. Polybius lib. I cap. XV ἐπολιόρκȣν οἱ Ρωμαῖοι καὶ τὴν Εχέτλαν, ἐν μέσῃ κειμένην τῇ τῶν Συρακȣσίων καὶ Καρχηδονίων ἐπαρχίᾳ, *Et Echetlam obsederunt Romani, in confinio sitam Syracusanorum & Carthaginiensium prouinciæ.* Et Diodorus lib. XX cap. XXXII καταλαβόμενοι τὴν Εχέτλαν, ἐπόρθȣν τήν τε Λεοντίνην καὶ Καμαριναίαν, *Echetlam occupantes vastarunt & Leontinam & Camarinam regionem.* Ergo sita erat in medio illarum. Plinius, *Echetlienses*, dico loco.

LXXXIX.

In agro Syracusano erant oppida, *Cacyrum*, Κάκυρον, Ptolemæi, quod hodie credunt *Cassaro* esse: de quo plura non constant, nisi Plinii *Cetarinos* cum nonnullis in *Cacyrinos* mutare velis: deinde *Bidis*, de quo Cicero in Verr. lib. II de Iurisdict. Sicil. cap. XXII *Bidis oppidum est, tenue sane, non longe a Syracusis.* Stephanus: Βίδος φρȣ́ριον ἐν Σικελίᾳ, ȣ̓δετέρως, *Bidos castellum Siciliæ, neutro genere.* Vnde *Bidini* sunt, quos Plinius III cap. VIII recensuit. Aiunt superesse ædem sacram eo loco, *S. Giovanni di Bidini* adpellatam. *Talaria* quoque huc referenda. Stephanus: Ταλαρία πόλις Συρακȣσίων, *Talaria vrbs Syracusanorum:* ex qua sunt Plinii *Talarenses.* Quo situ fuerit, incertum prorsus est.

XC. In-

XC.

Inter Oanum & Hirminium fluuios *Hybla Minor* fuit, a Maiore mediterranea, & Megarensi maritima, distincta. Stephano τρεῖς πόλεις Σικελίας ὕβλαι. ἡ μείζων, *Maior* - - - ἡ μικρὰ, *Parua*, cuius ciues Μεγαρεῖς, *Megarenses*: ἡ δὲ ἐλάττων Ἥρα καλεῖται, *Minor autem Hera vocatur*, vel *Heræa* cognominatur. Prauatum heic Itinerarium, quo editum ab Aldo & Simlero *Plagereo siue Cymba*: a Schotto, *Plagia Hereo.* Forte *Heræa* legendum est, quia Ἥρα nomen est a Stephani epitomatore proditum. Si hoc est, de situ quodammodo constare potest: etiam ex alio eiusdem itinere a Lilybæo Messanam, quo *Hyblam* inter Agrigentum & Acras posuit.

XCI.

Prope mare Ionium & Pachynum promontorium, siue inter Syracusas & Camarinam ac Pachynum sunt primum *Acræ*, a Syracusanis conditæ, haud longe a mari. Stephanus in Ἄκρα decem huius nominis vrbes numerat. τρίτη, inquit, ἐστὶ Συρακουσίων κτίσμα, *Tertia est opus Syracusanorum.* Plenius Thucydides lib. VI pag. 413 Ἄκραι καὶ Κάσμεναι ὑπὸ Συρακουσίων ᾠκίσθησαν· Ἄκραι μὲν ἑβδομήκοντα ἔτεσι μετὰ Συρακούσας, Κάσμεναι δὲ ἐγγὺς εἴκοσι μετὰ Ἄκρας, *Acræ & Casmenæ a Syracusanis sunt conditæ: Acræ quidem* LXX *annis post Syracusas, Casmenæ vero circiter* XX *annis post Acras.* Liuius lib. XXIV cap. XXXVI *eques leui certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit.* Etiam Antoninus *Acras* dixit itinere a Lilybæo Messanam: Ptolemæi autem Ἀκραίαι haud dubie sunt prauatæ, syllaba redundante: Plinius *Acrenses* dixit oppidanos. Situm editiorem monstrauit Silius lib. XIV vers. 207

Non Tapsos, non e tumulis glacialibus Acræ
Defuerunt.

XCII.

Ab his diuersæ sunt *Acrillæ*, siue *Acrilla*, eodem tractu. Stephanus: Ἄκριλλα πόλις Σικελίας οὐ πόῤῥω Συρακουσῶν, *Acrilla vrbs Siciliæ non procul a Syracusis.* Sitæ inter Acras & Agrigentum, quod ex Liuii lib. XXIV cap. XXXV adparet, vbi Marcellus, ab Agrigento in Syracusana castra rediturus, in via hostes offendit ad Acrillas, quos victor in Acras refugere compellit. *Hippocrates*, inquit, [dux Syracusanus] *cum decem millibus peditum, quingentis equitibus nocte per intermissa custodiis loca profectus, castra circa Acrillas vrbem ponebat. Munientibus superuenit Marcellus ab Agrigento iam occupato,* - - - *incompositos ac dispersos nactus eos, & plerosque inermes, quod peditum fuit, circumuenit: eques, leui certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit.*

XCIII.

Inter Acrillas & Elorum, quod ad mare est, in edito colle *Neetum*, codice Palatino Ptolemæi Νέητον; & sæpius *Netum* contracte; nunc Noto est, vnde vallis, pars tertia insulæ nominatur. Cicero Verr. act. lib. IV de Signis cap. XXXVI *Attalus homo pecuniosus Neti; Lyso Lilybæi; Critolaus Ennæ.* Silius lib. XIV vers. 269

Et Netum, & Mutyce, pubesque liquentis Acheti.

Hinc *Netinenſes*, quos Cicero dixit Act. in Verr. lib. II cap. LXV: & *Netini*, orat. vlt. in Verr. cap. XXII. Etiam Plinius *Netini Latinæ conditionis*.

XCIV.

Illud Silii *Achetum* in ignotis latet: *Mutyce* autem, ſiue *Motyca*, nota, hodieque *Modica* dicta. Ptolemæi Μότȣκα, quia Romano more υ in ȣ perſæpe commutatur. Eidem amnis, qui præfluit, Μοτυχανὸς, *Motychanus*, ſi ſalua ſcriptura eſt. Sita prope Pachynum ita, vt latus ſpectet auſtrale. Plinio hinc *Mutycenſes*: Ciceroni Frum. c. XLIII & LI *ager Mutyenſis*, niſi forſan littera c excidit.

XCV.

Inde mare verſus, forte ad idem flumen ſuperius, fuit *Casmena* ſiue *Casmenæ*, Κασμένη & Κάσμεναι. Herodotus, quem Stephanus adlegat, lib. VII cap. CLV ὁ Γέλων καταγαγὼν τȣ́τȣς ἐκ Κασμένης πόλιος ἐς τὰς Συρακȣ́σας. Stephanus: Κασμένη πόλις Σικελίας. Ηρόδοτος ζ. Thucydides lib. VI p. 413 plurali numero Κάσμεναι, *Casmenæ*, cuius verba paullo ante in Ἄκραι, *Acræ*, adſcripſimus.

XCVI.

Propius promontorium Pachynum oppidum fuit *Ichana*. Stephanus: Ἴχανα πολίχνιον τῆς Σικελίας, *Ichana*, *oppidulum Siciliæ*. Vnde Plinii *Ichanenſes*. Ptolemæi libris eſt Ἴνα, quod videtur ex Ἴχανα eſſe. Et Apollinis Libyſtini fanum, de quo Macrobius Saturn. I cap. XVII. Antonino *Refugium Apolline*.

XCVII.

Supra Geloos *Mactorium*. Stephanus, Μακτώριον, πόλις Σικελίας, *Mactorium oppidum Siciliæ*. Herodotus lib. VII cap. CLIII ἐς Μακτώριον, πόλιν ὑπὲρ Γέλης οἰκημένην, ἔφυγον ἄνδρες Γελώων, *Mactorium*, *oppidum ſupra Gelam habitatum*, *fugerunt Gelenſes*.

XCIIX.

Inde in ſeptemtrionem ſunt minus certa, *Caulonia*, Καυλωνία Stephani, hoc tractu poſita ab iis, quibus eadem *Calloniana* videntur Antonini: & Νώνυμνα, *Nonymna*, eiusdem Stephani. Coniiciunt fuiſſe, vbi oppidum *Nauni* iam exiſtit. Antonini *Philoſophiana*, in Aldino *Gelaſium Philoſophianis*, quod alii *Gela ſiue Ph.* legunt; Cluuerius *Gelenſium Philoſophiana*, refertque ad fontem Gelæ amnis, quousque territorium Gelenſium pertinuiſſe non dubitat. Neque notiora ſunt *Petiliana*, & *Corconiana* eiusdem itinerarii oppida, quorum illud ab Agrigento XVIII; hoc XII millibus paſſuum narratur afuiſſe.

XCIX.

Nobilior *Erbeſſus* ſiue *Herbeſſus*. Cluuerius duas huius nominis vrbes, alteram ſupra Agrigentum ponit, alteram ad fontes Anapi, qui in portum magnum Syracuſanorum effluit. Illam probat ex Polybii lib. I cap. XVIII, quo Bochartus Ούεσσαν, *Veſſam* Polyæni lib. V cap. I num. 4 refert, demta parte compoſitionis, quia ab חר & בצע deducit: ideo nunc la Grotte eſſe credunt, a ſubfoſſione. Non dubitanda hæc *Erbeſſus*, quia horreum Roma-

Romanorum fuit quum Agrigentum obsiderent. Commeatum enim socii εἰς Ερβησσὸν, *in Erbessum* contulerunt. Alteram, vicinam Syracusis, ex Liuii lib. XXIV cap. XXX probat, quamquam plus ille non dixit, quam prætores Syracusanos exercitum Megaram duxisse: ipsos cum paucis equitibus Herbessum profectos, quam quum nequissent ad deditionem perpellere, castra Megaris mouisse, vt Herbessum omnibus copiis oppugnarent. Ptolemæus, Plinius, Stephanus vnam Herbessum memorarunt, vt de sede gemina dubitare possimus, & mediam inter Syracusas & Agrigentum circumspicere. Nec Bocharti originibus inniti tuto possumus, cuius præcipua ratio est, quod *Herbenses* cum adspiratione Plinius, non *Erbenses*, scripserit.

C.

Inter amnes Himeram australem & Crimissum ponuntur *Motyum* castellum. Diodorus Siculus lib. XI cap. XC Μότυον φρȣρȣ́μενον ὑπὸ τῶν Ακραγαντίνων, *Motyum præsidio munitum ab Agrigentinis.* Et mox: τὸ Μότυον Φρȣ́ριον, *Motyum castellum.* Alia autem est *Motya*, vrbs prope Lilybæum.

CI.

Deinde *Ancyra*, oppidum in hoc tractu. Diodorus lib. XIV c. XLIX plurali numero Αγκύραι, *Ancyræ*, scripsit, quum quinque ciuitates numerauit, quæ in fide erga Carthaginienses manserint. αὗται δὲ ἦσαν, Αγκύραι, Σόλος, Αἴγεστα, Πάνορμος, Ἔντελλα, *Hæ*, inquit, *erant, Ancyræ, Solus, Aegesta, Panormus, Entella.* Cluuerius huc opinatur referri posse Ἄγκρινα, *Ancrina* Ptolemæi, & Ciceronis *Acherinos*, ex Frumentaria cap. XLIII, quasi prauata vocabula ex illo sint. Tandem *Triocala* sunt, Ptolemæi Τρίοκλα, *Triocla*, Stephani Τρίκαλα, *Tricala*: ceteri quatuor syllabis *Triocala*, vt Plinius oppidanos dixit Triocalinos: & Silius lib. XIV vers. 271

- - - *seruili vastata Triocala bello.*

CII.

Abhinc in septemtrionem, inter Hypsam & Crimissum flumina, sunt *Schera*, Ptolemæi Σχῆρα; cuius oppidi ciues *Scherini* sunt a Plinio III cap. VIII memorati: & *Macella*, Ptolemæi Μάκελλα. Polybius lib. I cap. XXIV Μάκελλαν πόλιν κατὰ κράτος εἷλον, *Macellam vrbem vi expugnarunt.* Liuius lib. XXVI cap. XXI *sequutæ defectionem eorum Hybla & Macella.* Legitur etiam inter nobiliores Duillii expeditiones in fragmento Columnæ rostratæ MACEL...... VGNANDO CEPIT, id est *Macellam* [oppidum] pugnando cepit.

CIII.

Trans Crimissum *Entella*, Ptolem. Ἔντελλα, cuius rudera ad idem flumen dicuntur superesse. Stephanus, Ἔντελλα πόλις Σικελίας. Adde Diodorum ex lib. XIV cap. XLIX modo adlegatum in *Ancyra*. Silius lib. XIV vers. 205

Centuripe, largoque virens Entella Lyæo.

Oppidani Plinio *Entellini*, quos Cicero laudat Frumentar. orat. cap. XLIII *Cognoscetis*, inquit, *iudices, Entellinorum, summi laboris summæque industriæ, dolorem & iniurias.*

CIV.

Ad idem flumen, ſed ſuperius, *Ietæ*, oppidum, nunc Iato. Stephanus, Ιεταὶ, φρέριον Σικελίας, *Ietæ, caſtellum Siciliæ.* At longam eſſe mediam, docet Silii verſus 272 lib. XIV

- - - Arabela ferox, & celſus Ietas,

Ietas mons, in quo ſitum oppidum: & nummus Parutæ diphthongo referens ΙΑΕΤΙΝΩΝ. Cluuerius dubitanter coniicit, Ciceronis *Letinos*, omnibus ignotos, ex Frumentar. cap. XLIII legendos forſan *Ietinos*, qui Plinio ſunt *Ietenſes*.

CV.

Lilybæum verſus *Halicyæ*. Stephanus: Ἁλικύαι, πόλις Σικελίας μεταξὺ κειμένη Εντέλλης καὶ Λιλυβαίε, *Halicyæ oppidum Siciliæ, ſitum inter Entellam & Lilybæum.* Incolæ Ἁλικυαῖοι, Diodori lib. XIV cap. LV; Plinii III cap. VIII *Halycienſes*. Cicero Frum. cap. VI *Quinque ſine fœdere immunes ciuitates* & liberæ, *Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halicyenſis, Panormitana.*

CVI.

Et inde in auſtrum verſus, *Legum*, Λῆγον; & *Elcethium*, Ελκέθιον, vtrumque ex Ptolemæi poſitione. Nihil ſic notum in occidente mediterraneo ſupereſt. *Aegeſtam* enim ſiue *Segeſtam*, quod propinqua mari & nauigationes admittit, ſupra expoſuimus in ora. Obſcura loca, *Ad oliuam*, & *Locaricum*, ſiue *Longaricum*, vt variat ſcriptura, ex Antonini itinerario cum diſtantiis ſuis, quas inter Lilybæum & Hyccara ſeruant, repetantur. Trans montes hinc eundum eſt.

CVII.

Montoſa Sicilia, præter Aetnam & Erycem, altiſſimos montes, multis iugis eminet, ſiue montium continuatione. Talis eſt *Cratas*, ὁ Κράτας Ptolemæi: *Maro* Plinii III cap. VIII, cuius & *Gemelli colles* ſunt: *Nebrodes* Solini c. v. quibus Silius lib. XIV v. 237 fontes vtriusque Himeræ attribuit:

Nebrodes gemini nutrit diuortia fontis,
Quo mons Sicania non ſurgit ditior vmbra.

Gemini fontis diuortia, id eſt Himeræ, de quo ſupra dictum eſt. Et *Heræi* montes Diodori lib. IV cap. LXXXVI, Ἡραια ὄρη, quaſi Iunonii. Vibius de Fluminibus: *Chryſas, Syracuſis ex monte Heræo.* Hos vero diſcernere & limitibus finire difficillimum, neque plus quam coniecturas, adferri adhuc videmus. Ad montes ſunt *Pirina* Antonini, Schottana editione *Pyrama*, medio itinere inter Panormum & Petrinas ſiue Petram: & quum intus magis ad Himeram amnem arx hodie Margana dicta exſiſtat, eo Stephani Μόργυναν, *Morgynam* Cluuerius interpretatur: quam certo, adparet cuilibet; præſertim quum Polybius lib. I cap. VIII Μεργάνην *Merganam* memoret, ſed propiorem Syracuſis. Nec Stephanus de ſua plus attulit, quam πόλιν Σικελῶν, *oppidum* eſſe *Siculorum.*

CIIX.

Ad mare accedit propius poſt Himerenſes Thermas *Paropus*, Πάρωπος, oppidum. Polybius lib. I cap. XXIV μεταξὺ τῶ Παρώπυ καὶ τῶν Θερμῶν

μῶν τῶν Ἱμεραίων ἐπιπεσὼν αὐτοῖς, *inter Parôpum & Thermas Himeræas illis superueniens.* Plinio hinc sunt *Paropini* lib. III cap. VIII, Vsticæ insulæ obiecti.

CIX.

Petra autem, Πέτρα Ptolemæi, *Petrinæ* Antonini, non dubie videtur oppidum Petraglia esse, quo etiam itinerarium ducebat. Silio est *Petræa*, vt *vrbs* subaudiatur, quod Latine *Petrina* est. Lib. XIV enim vers. 249

Romanos Petræa duces, Romana petiuit
Fœdera Callipolis, lapidosique Engyon arui.

Oppidani *Petrini* Plinio. Et Cicero Frum. orat. cap. XXXIX *Petrinis pecuniam ereptam gloriatur.*

CX.

Quod coniungit Silius oppidum *Engyon*, non procul a Petrina vrbe fuit. Ptolemæus & Diodorus lib. XVI cap. LXXIII dixere Ἔγγυον, *Engyon, Engyum*, vt Silius, & ex hac forma Ciceroni Frum. cap. XLIII *ciuitas Eggyna* est: at insequenti de Signis oratione cap. XLIV *Enguinos* scripsit, vt in libris castigatis est. *Matris*, inquit, *magnæ fanum apud Enguinos est:* quod respondet vocabulo Ἐγγύϊον, *Enguium*, quo Plutarchus in Marcello vsus pag. 309. & inde Diodorus dicto loco gentile Ἐγγύηνοὶ quod prauatum est ex Ἐγγυνοὶ vel Ἐγγυϊνοὶ, vt libri ferunt, formauit. Ruinas tradunt inter montes Nebrodem, Maronem & Heræum conspici.

CXI.

Supra hos montes mare versus, quod Aeolias tenet, videntur Silii *Nomæ* & *Amastra*, quæ Stephani *Amestratus*, Ἀμήστρατος est, fuisse. Ait ille lib. XIV vers. 267

- - - - *comitata Nomæis*
Venit Amastra viris.

Sic enim legendum esse, non *Nemæis*, quales nulli in Sicilia, ex Diodori lib. XI cap. XC elucet, qui στρατοπεδεύοντα περὶ τὰς Νομὰς scripsit, id est, *circa Nomas castra metantem.* Vicina autem *Amastra* est Stephani Ἀμήστρατος, *Amestratus*; Polybii Μυτίστρατος, *Mutistratus*, hodie *Mistretta*, vocabulo corrupto. Hic vero lib. I cap. XXIV de Romanis consulibus scripsit, Panormum versus exercitum deduxisse, quod Carthaginienses ibidem hiemarent. Quum vero nemo hostium prodiisset, inde ἐπὶ πόλιν Ἱππάναν, aduersus Hippanam impetu facto, eam vi cepisse. εἷλον δὲ καὶ Μυτίστρατον, πολλοὺς χρόνους ὑπομεμενηκὸς τὴν πολιορκίαν, διὰ ὀχυρότητα τοῦ τόπου. *Ceperunt etiam Mutistratum, natura munitum oppidum, quod ideo obsidionem diu tolerauit.* Zonaras Tom. II p. 57 Μουτίστρατον πόλιν, *vrbem Mutistratum* in Sicilia dixit. Hinc Plinio *Mutustratini* lib. III cap. VIII.

CXII.

Hippanam vero inter Panormum & Mytistratum fuisse, ex Polybii iam data narratione adparet. Stephanus, qui etiam ad hunc Polybii locum prouocat, ad historiam non attendit, quum oscitanter scripsit Ἵππανα πόλις

περὶ Καρχηδόνα, *Hippana vrbs circa Carthaginem:* verius Panormum, aut aliam eius tractus in Sicilia, nominasset.

CXIII.

Apollonia quoque in Sicilia fuit, quam septimam eius nominis vrbem πλησίον Ἀλοντίνων καὶ Καλῆς Ἀκτῆς, *prope Haluntinos & Calacten* posuit idem chorographus Byzantinus. Sic legendum, non Λεοντίνων, qui longius absunt a Calacta. Diodorus lib. XVI cap. LXXIII Timoleon παραλαβὼν τὴν Ἀπολλωνίαν, *Apolloniam in fidem accepit.* Cicero Frument. cap. XLIII *ciuitas Apolloniensis.*

CXIV.

Intus magis ad montes ponunt Καπύτιον, *Capytium* Ptolemæi: & vltra, *Galatam*, vnde Plinii sint *Galatini.* Prope Tyndarium, *Abacænum* oppidum. Suidas: Ἀβακαῖνον πόλις Σικελίας, *Abacænum vrbs Siciliæ.* Diodorus lib. XIV cap. XCI de rege Dionysio: πρὸς Ἀβακαίνῳ πόλει συμμαχίδι κατεστρατοπέδευσε, *iuxta Abacænum, vrbem sociam, castra posuit.* Vicinitatem Tyndaritanam idem eodem libro, cap. LXXIX luculente ostendit, quum Tyndaridem a Messeniis conditam ad mare dicit in loco τῆς Ἀβακηνῆς χώρας, *Abacenæ regionis.*

CXV.

Sunt & alia, quibus certus locus non potest adsignari, *Callipolis, Arabela, Eubœa,* & alia. *Callipolis* a Marciano Heracleensi pag. 12 cum oppidis coniungitur, quæ prope fretum sunt; quibus & *Eubœam* admiscet. Verba sunt

Ζάγκλη, Κατάνη, Καλλίπολις ἔχον ἀποικίας.
Πάλιν δ' ἀπὸ τούτων δύο πόλεις, Εὔβοια
Καὶ Μύλαι κατῳκίσθησαν ἐπικαλούμεναι.

Zancle, Catana, & Callipolis accepere [ab Rheginis] *colonias. Rursus vero his duæ vrbes, Eubœa & Mylæ dictæ, conditæ fuerunt.* Callipolin Stephanus quoque memorauit: & Silius lib. XIV vers. 250

- - - - - - *Romana petiuit*
Fœdera Callipolis.

Herodotus lib. VII cap. CLV πολιορκέοντος Ἱπποκράτεος Καλλιπολίτας τε καὶ Ναξίους, καὶ Ζαγκλαίους τε καὶ Λεοντίνους, *obsidente Hippocrate Callipolitanos, & Naxios, & Zanclæos, & Leontinos:* quarum ciuitatum quod tres in orientali latere sunt, probabile fit, & *Callipolim* ibidem exstitisse.

CXVI.

Minus constat de *Eubœa* vrbe, nisi quod cum Mylis Heracleota coniunxit: & Strabo inter dirutas vna cum Callipoli numerauit. Nec insolens Siceliotis, insularum nomina oppidis suis imponere, vt Naxi exemplum ostendit, vel ob primos colonos, vel ob additos ex illa insula.

CXVII.

Arbelæ autem situs prioribus est ignotior. Stephanus, Ἀρβέλη, πόλις Σικελίας: & Suidas in hac voce: πόλισμα Σικελικὸν ἡ Ἀρβέλη, *Arbela Siciliæ oppidum.* Silius XIV vers. 272 prauato verbo *Arabeia* videtur *Arabelam* innuisse,

nuiſſe, quæ & Cluuerii coniectura eſt. At ſi vere hoc coniiceretur, non Αρβέλη, ſed Αρβήλη ſcribendum nomen eſſet, quod produxit ſyllabam poeta,

Sidonios Arabeia ferox - - - -

CXIIX.

Hæc oppida Siciliæ, in quibus quinque, ſecundum Plinium, coloniæ Romanæ, Tauromenium, Catina, Syracuſæ, Thermæ, & Tyndaris: duæ ſecundum Ciceronem (Frument. orat. cap. VI) ciuitates fœderatæ, quarum decumæ venire non ſoleant, Mamertina & Tauromenitana: quinque præterea ſine fœdere immunes ac liberæ, Centuripina, Haleſina, Segeſtana, Halicyenſis, Panormitana. Præter has omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus erat, etiam ante populi Rom. imperium, ipſorum Siculorum voluntate & inſtitutis. Hæc dictante Tullio prædicta oratione.

CXIX.

Vnum reſtat, vt de *Valeria via*, qua ab Meſſana Lilybæum itur, aliquid adiiciamus. Illam nobis Strabo monſtrauit lib. VI pag. 184, Latera inſulæ millibus paſſuum dimenſus. ἐκ Μεσσήνης, inquit, εἰς Λιλύβαιον, Οὐαλερίᾳ ὁδῷ λε, *A Meſſana Lilybæum via Valeria* XXXV, qui numerus prauatus poſcit Σ præmitti, vt fiant CCXXXV. Hanc autem viam per maris oram duxiſſe, quia latera metitur, hoc eſt, per Mylas, Tyndaridem, Cephalœdim, Thermas, Panormum & Drepanum ad Lilybæum vsque per tot millia plus minus, vero prorſus eſt ſimile.

INSVLAE MINORES
CIRCA SICILIAM.

CXX.

Inſulæ inter Siciliam & Italiam medio mari poſitæ dicuntur vulgo *Aeoliæ*, quia Aeolus in iis regnaſſe traditur. Dicuntur etiam *Vulcaniæ* ab ignibus eructatis: item *Liparæorum inſulæ*, αἱ Λιπαραίων νῆσοι (Strab. VI pag. 190) a principe illarum, Lipara. Plinius lib. III cap. IX *Citra Siciliam* [reſpectu Italiæ] VII *Aeoliæ adpellatæ. Eædem Liparæorum & Hephæſtiades a Græcis, a noſtris Vulcaniæ: Aeoliæ, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnavit.* Et interiectis paucis: *Strongyle, in qua regnauit Aeolus, quæ a Lipara liquidiore flamma tantum differt, e cuius fumo, quinam flaturi ſint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: vnde ventos Aeolo paruiſſe exiſtimatum.*

CXXI.

Sunt autem ſeptem numero, in quo Strabo, Diodorus, Mela, Plinius conſentiunt. Non autem eodem ordine aut iisdem nominibus enumerantur. Mela lib. II cap. VII *Illæ ſeptem, quas Aeoli adpellant, Oſteodes, Lipara, Heraclea, Didyme, Phœnicuſa, ac, ſicut Aetna, perpetuo flagrantes igne, Hiera & Strongyle.* Plinius hoc ordine: *Lipara: altera Hiera: tertia Strongyle: quarta Didyme: quinta Ericuſa: ſexta Phœnicuſa: nouiſſima, Euonymos.* Quæ prope conueniunt cum Diodori enarratione lib. V c. VII, Αὗται δ' εἰσὶ μὲν ἀριθμὸν ζ, προσηγορίας δ' ἔχουσι ταύτας. Στρογγύλη, καὶ Εὐώνυμος,

μος, ἔτι δὲ Διδύμη, καὶ Φοινικώδης, καὶ Ερυκώδης· πρὸς δὲ τέτοις ἱερὰ ΗΦαίςε, καὶ Λιπάρα, *Septem ſunt numero, hæc nomina ſortitæ: Strongyle, Euonymos, & Didyme, & Phœnicuſa, & Ericuſa: adhæc Hiera Vulcani, & Lipara.* Etiam Strabo pag. 190 εἰσὶ δὲ επ]ὰ μὲν τὸν ἀριθμὸν, *ſunt numero ſeptem:* vt adeo prauatum Appianum eſſe oporteat, quum lib. v Civ. Belli p. 1158. de Strongyle ſcriptum legitur, ἡ τῶν πέντε νησῶν ἐςὶ τῶν Αἰόλε, *quæ vna eſt ex quinque inſulis Aeoliis.* Contra ſi nomina numeres, addasque Hiceſiam Ptolemæi, excreſcet numerus, & Oſteodem ac Heracleam Melæ cum Hiceſia reſiduas habebis, niſi decem aut plures velis in Aeoliis inſulis cenſeri. Sed *Oſteodes* eſt longe ab Aeoliis remota, vt poſtea monſtrabimus: *Heraclea* Melæ, quæ in Peutingeriana quoque Tabula *Inſ. Herculis*, & inſulari itinerario *Heracleotes* vocatur; & *Hiceſia* Ptolemæi, Aeoliis quidem vicinæ ſunt, adiacentes proxime; in cenſum vero illarum minime venerunt, quod vel minores erant, aut incultæ, aut Liparæis non ſubiectæ. Ceterarum nomina ſunt ſingularia, præter *Hieræ*, quæ etiam Virgilio *Vulcania*, Straboni Θέρμισσα, *Thermiſſa* eſt adpellata: & *Liparæ*, quæ olim *Meligunis* erat, Strabone & Plinio referentibus.

CXXII.

Princeps illarum eſt *Lipara*, * quæ vrbem eodem nomine tenuit, tantæque fuit potentiæ, vt claſſem haberet, ceterisque Aeoliis imperaret. Strabo dicto loco: Μεγίςη ἡ Λιπάρα, Κνιδίων ἄποικος, - - - ἡγήσατο δὲ καὶ ςόλῳ, ὑπηκόες ἔχεσα τὰς νῦν λεγομένας Λιπαρέων νήσες, ἃς Αἰόλε τινὲς προσαγορέυεσι, *Maxima eſt Lipara, Cnidiorum colonia: hæc & claſſem duxit, ſub ſe habens reliquas Liparæorum, vt nunc dicuntur, quas Aeoli quidam adpellant inſulas.* Nomen habet a Liparo rege, quem Diodorus tradit Auſonis filivm, a fratribus pulſum in hac inſula conſediſſe, cuius filiam ſucceſſor Aeolus duxerit. Contra Plinius dicit Liparum Aeolo ſucceſſiſſe. His poſteriorem Cnidiorum coloniam fuiſſe oportet, quam Strabo memoravit, lib. VI pag. 184. Incrementa habuit a bonitate portuum & aquarum ſalubritate. Diodorus lib. v cap. x αὕτη λιμέσι τε καλοῖς ὑπὸ τῆς Φύσεως κεκόσμηται, καὶ θερμοῖς ὕδασι τοῖς διαβεβοημένοις, *Hæc* [inſula] *bonis portubus naturæ beneficio ornata eſt, & thermis celebratiſſimis.*

CXXIII.

Inter Liparam & Siciliam eſt *Hiera*, Diodori ἱερὰ ΗΦαίςε, id eſt *Vulcano ſacra*; ἣν νῦν ἱερὸν ΗΦαίςε καλέσι, *quam nunc*, vt Strabo dicit, *Templum Vulcani vocitant.* Vnde etiam *Vulcania* ** nominatur. Virgilius Aen. VIII verſ. 416

Inſula

* Ab Aeolo extructam eſſe dicit Diodorus IV pag. 270, Αιολος μὲν ἒν τὰς ἐν τῷ Τυῤῥηνικῷ πελάγει καλεμένας ἀπ' αὐτὲ Αἰολίδας νήσες κατέσχε καὶ πόλιν ἔκλισε, τὴν ὀνομαζομένην ἀπ' αὐτὲ Λιπάραν. *Aeolus igitur inſulas in mari Tyrrheno, ab ipſo vocatas Aeolicas, tenuit, & vrbem condidit ab ipſo Liparam nominatam.*

** Hæc inſula ſubito extitit extremis Annibalis temporibus. Caſſiodorus III Variar. epiſt. 47, *Memorant æui priſtini ſeruatores, hanc inſulam ante aliquot annos vndarum rupto terrore, primitus erupiſſe, quum Hannibal apud Pruſiam Bithyniæ regem veneno ſecum ipſe pugnauit.* Oroſius lib. IV hiſtor. c. 20 pag. 272, *Iisdem diebus Annibal apud Pruſiam Bithyniæ regem,*

Insula Sicanium iuxta latus, Aeoliamque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.

Eadem Thermissa dicta. Strabo ibidem: ἡ Λιπάρα ἐγγυτάτω τῆς Σικελίας κειμένη, μετά γε τὴν Θέρμισσαν, *Lipara proxima Siciliæ post Thermissam*, hoc est, Thermissa excepta, quæ propinquior. Paucis interiectis dicit, ταύτης [Λιπάρας] μεταξύ πως ἐςὶ καὶ τῆς Σικελίας, ἣν νῦν ἱερὸν Ηφαίςε καλοῦσιν, *Inter hanc* [Liparam] *& Siciliam est insula, quam nunc Vulcani Templum adpellant.* Ergo Thermissa eadem & Vulcani Templum siue Hiera Vulcani. Thermissa dicta ab ignibus quos eructat, tamquam ex Vulcani caminis & officina.

CXXIV.

Post hanc *Strongyle*, Στρογγύλη, inter nobiliores est, quæ ita ἀπὸ τοῦ σχήματος, *a figura* nominatur, vt Strabo dixit: seu, vt Cornelius Seuerus in Aetna vers. 433

Insula, cui nomen facies dedit ipsa rotunda.

Silio Italico est Strongylos, alia forma, lib. XIV vers. 260

Mille Agathyrna dedit, perflataque Strongylos austris.

Strongylos, συνεκδοχικῶς, omnes Aeoliæ. neque enim hæc sola millenos milites potuisset præbere. Eadem forma vsus est auctor insularis itinerarii: *Insula Strongylos a Messana stadia* CCCXX. Solinus cap. VI *Strongyle, Aeoli domus, vergit ad exortus solis:* nisi potius Lipara fuit regia. Octauianus Cæsar bello Siculo, vt Appianus auctor Civ. lib. V pag. 1158, a Vibone ἐς Στρογγύλην, *in Strongylem* traiecit: Agrippa ἀπὸ Στρογγύλης ἐς ἱεράν, *a Strongyle in Hieram.*

CXXV.

Reliquæ minoris momenti sunt, & *Phœnicusa* ac *Ericusa* id nominis ἀπὸ τῶν φυτῶν, *a stirpibus*, erica & palma nominantur, quæ copiose ibi proveniunt. Idcirco de Phœnicusa Plinius: *pabulo proximarum relicta:* de vtraque Strabo, ἀνεῖνται εἰς νομὰς, *pascuis permittuntur.* Εὐώνυμος dicta, quia ex Lipara in Siciliam nauigantibus a læua est, vt Strabo adnotauit. Sinistra vero melioris quondam ominis, quod nomen significat, quam ipsa dexteriora. Hæc Plinio est *minima* omnium Aeoliarum: Straboni ἔρημος, *deserta.* Tandem Διδύμη, *Didyme* alia, quæ gemella intuentibus adparet, itidem ἀπὸ τοῦ σχήματος, *a figura*, seu, quam præbet, specie ita nominata.

CXXVI.

In eodem mari, occasum versus, sunt *Vstica* & *Osteodes.* Plinius lib. III cap. VIII extremo: *a Solunte* LXXV M. *Osteodes: contraque Paropinos Vstica.* Ptolemæus post Aeolias: Οὐςίκα νῆσος καὶ πόλις· Οςεώδης νῆσος, *Vstica insula & oppidum: Osteodes insula.* Paropus autem, cui obiectam Plinius insulam Vsticam dicit, inter Himerenses Thermas & Cephalœdim est. Paruam traditur esse, & nomen antiquum retinere. Altera *Osteodes,*

 vt

quum a Romanis reposceretur, veneno sese necauit. - - Tunc Vulcani insula, quæ ante non fuerat, repente in mari edita, cum miraculo omnium usque ad nunc manet.

vt Plinius & Ptolemæus locauerunt, magis in occidentem recedit, quam Vstica: vt Mela non habuerit, cur Aeoliis illam, a quibus longius abest, adnumeraret. Diodorus Siculus lib. v cap. xi ambigue: Μετὰ τὴν Λιπάραν, εἰς τὸ πρὸς δυσμὰς μέρος, νησός ἐςι πελαγία, μικρὰ μὲν τὸ μέγεθος, ἔρημος δὲ καὶ διά τινα περιπέτειαν Οςεώδης ὀνομαζομένη, *Post Liparam, occasum versus, in alto mari insula parua est & deserta, quam ab euentu quodam Osteodem*, id est Ossuariam, *nominant*. Euentum ita descripsit ibidem: Syracusano bello Carthaginienses vi millia mercenariorum militum, quod sæpius rebellassent, in eam insulam deportauisse, quibus fame ibi consumtis, συνέβη τὸν τόπον ὀλίγον ὄντα πληρωθῆναι τῶν ὀςῶν, *factum, vt paruus ille locus ossibus compleretur*.

CXXVII.

Ptolemæi *Paconiam*, Πακωνίαν, Agathodæmon in Tabula ante ostium Bathis locauit, quem Cluuerius sequitur: sed ordo Ptolemæi post Aegates locum postulat. Sunt qui Aponianam Hirtii B. Afr. cap. ii Paconiam Ptolemæi esse, alterutro vocabulo corrupto, contendunt.

CXXIIX.

Drepano obiecta insula parua, instar scopuli, Πελιὰς Græce, hoc est *Columbaria* dicta. Zonaras Tom. ii pag. 64. de consule Numerio Fabio: τῷ Δρεπάνῳ προσήδρευε καὶ ἐπεβούλευσε τῇ νησίδι τῇ Πελιάδι καλουμένῃ προκατειλημμένῃ παρὰ Καρχηδονίων, ςρατιώτας πέμψας νυκτὸς, οἱ τοὺς φρουροὺς κτείναντες, τὴν νῆσον εἷλον, *Drepanum obsedit, & insulæ Columbariæ, a Carthaginiensibus præoccupatæ insidiatus est, noctu missis militibus, qui, occiso præsidio, insulam ceperunt*. Sic Latinus interpres, ad πελειάδα, columbam, id nomen reducens.

CXXIX.

Nobiliores sunt *Aegates* insulæ, Lilybæo promontorio oppositæ, ad quas Romanorum victoria finis impositus est bello Punico primo. Male quidam *Aegades* scribunt repugnante syllabæ ipsius quantitate, & melioribus libris omnibus. Varro de Vita pop. Rom. lib. iii apud Nonium in CATAPVLTA, *postea C. Lutatio consuli apud Aegates insulas, quum ipse catapulta ictus esset*. Corn. Nepos Hamilcare cap. i *Carthaginienses classe apud insulas Aegates a C. Lutatio consule Rom. superati*. Liuius lib. xxi cap. x oratione Hannonis in senatu Carthaginiensi: *Aegates insulas Erycemque ante oculos proponite*. Et cap. xli *qui ad Aegates pugnauere insulas*. Et Pomponius Mela lib. ii cap. vii *Contra Carthaginis sinum Tarichiæ & Aegates, Romana clade memorabiles*: id est quam dedere Pœnis Romani. Adi interpretes. Et Florus lib. ii cap. ii *Lutatio Catulo consule tandem bello finis impositus apud insulas, quibus nomen Aegates*. Syllabæ mediæ quantitatem docet Silius lib. i vers. 61 de Hannibale:

- - - *auet Aegates abolere, parentum Dedecus*.

Et lib. iv vers. 79 de Carthagine,

- - - - - - - *quæ mersa sub æquor*
Aegates inter vasto iacet obruta ponto.

Et

Et lib. VI verſ. 684 in pictura templi Liternenſis:

Addiderant geminas medio conſurgere fluctu
Aegates, laceræ circum fragmenta videres Claſſis.

Quas *geminas* dixit poeta, tres reuera numerantur, eiusdem prope magnitudinis, nec longius remotæ a Lilybæo. Polybius lib. I cap. XLIV *Aegusas* vocat, ab vna earum, quæ *Aegusa*, Αἰγοῦσα νῆσος Ptolemæo. Miſſum ait Carthagine trierarchum, qui Lilybæum obſidione liberaret. Hic καθορμισθεὶς ἐν ταῖς καλουμέναις Αἰγούσαις, μεταξὺ δὲ κειμέναις Λιλυβαίου καὶ Καρχηδόνος, ἐπετήρει τὸν πλοῦν, *ad Aegusas, vt vocant, inſulas adpulſus commodam adnauigandi tempeſtatem præſtolatur.* Et cap. LX de prœlio vltimo belli Punici primi: ἔπλευσε πρὸς τὴν Αἰγοῦσαν νῆσον, τὴν πρὸ τοῦ Λιλυβαίου κειμένην, *nauigauit* [Lutatius] *ad inſulam Aegusam, quæ ante Lilybæum ſita eſt.* Cluuerius eamdem putat Hirtii *Aponianam* eſſe, B. Afr. cap. II. Ceterarum nomina videtur Ptolemæus prodidiſſe, dum poſt Vſticam & Oſteodem tres inſulas memorat, *Phorbantiam, Aegusam* & *Hieram*, quæ tres Aegates putantur eſſe, vt Phorbantia ſeptemtrionem ſpectet tamquam proxime poſt Oſteodem poſita; ceteræ ſic ordine ſubiiciantur.

CXXX.

In Africo mari ſunt *Melite*, nunc Malta: & huic adiacens *Gaulos*, nunc Gozo: & inde occaſum verſus *Coſyra*. Scylax & Ptolemæus illas ad Africam reiecerunt: ſed propiores ſunt Siciliæ, eique ab Romanis contributæ. Prima *Melite*, ambiguo accentu mediæ, ſed verius correpto. Ouidius Faſtor. lib. III verſ. 567

Fertilis eſt Melite, ſterili vicina Coſyræ.

At Arator in Actor. Apoſt. cap. XXVIII

Menſibus hibernis tribus in regione Melite
Multiplicem dat Paulus opem.

Plinius lib. III cap. VIII *Inſulæ in Africam verſæ: Gaulos, Melita, a Camerina* LXXXIV *M. paſſuum; a Lilybæo* CXIII; *Coſyra.* Mela lib. II cap. VII *Africam verſus, Gaulos, Melita, Coſura.* Diodorus Siculus lib. V cap. XII Melitæ inſulæ portus bonos laudat & vrbem bene ædificatam, nec non omnis generis artifices, & in his maxime linteaminum ſubtiliſſimorum textores: id quod a Phœnicibus habuerint, primis eius inſulæ colonis. Quum in Romanam ditionem venit, quamuis πρῶτον, *principem* aut *præfectum* habuerit, qualis ille in Actibus ſacris eſt cap. XXVIII comm. 7, & veteri inſcriptione ΠΡΩΤΟΣ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ; prætori tamen Siciliæ ſubiecta fuit. Cicero Verrina de Signis cap. XLVI *Inſula eſt Melita ſatis lato ab Sicilia mari, periculoſoque disiuncta: in qua eſt eodem nomine oppidum, quo iſte* [Verres] *nunquam acceſſit: quod tamen iſti textrinum per triennium ad muliebrem veſtem conficiendam fuit.* Addit religioſum Iunonis fanum haud longe ab oppido poſitum, quod Verres per ſeruos ſpoliauerat. Silius lib. XIV verſ. 252 *lanigeram* cognominat, vnde copia eſt textrinæ: etiam mediam, vt Ouidius, corripuit,

Lanigera Melite, & litus piſcoſa Calacte.

CXXXI.

De *Gaulo* & *Cosyra* in ipsa Melite iam diximus, Plinium, Melam, Ouidium laudantes: addimus quæ restant aliorum. Diodorus dicto loco, Γαῦλος πελαγία καὶ λιμέσιν εὐκαίρως κεκοσμένη, Φοινίκων ἄποικος, *Gaulos* insula *in alto sita, portuum commoditate præstans, a Phœnicibus primum frequentata.* Et antea dixerat æque vt Melitam, πόλιν, *oppidum* habere. Scylax Periplo pag. 118 Μελίτη πόλις καὶ λιμὴν, Γαῦλος πόλις, *Melite oppidum & portus: Gaulos oppidum.* Antiqua inscriptio Melitensis apud Sponium Misc. Erud. Antiq. pag. 190

CHRESTION AVG. L. PROC.
INSVLARVM MELIT. ET GAVL.

Et Silius Italicus lib. XIV vers. 275

- - - *strato, Gaulos, spectabile ponto.*

Incolæ *Gaulonitæ.* In lapide Melitensi apud eumdem Spon. p. 192 PLEBS GAVLITANA. Municipium fuit. Ibidem ex lapide ipsius Gauli insulæ: MVNICIPIVM GAV.... & sub statua: PATRONO MVNICIPII. Itidem alio: R. P. GAVL. CVRANTE.

CXXXII.

De *Cosyra* Ptolemæus lib. IV cap. III extr. Κόσσυρα νῆσος καὶ πόλις, *Cossyra insula & oppidum.* Scylax: ἀπὸ Κοσύρου ἐπὶ Λιλύβαιον ἀκρωτήριον Σικελίας, πλοῦς ἡμέρας μιᾶς, *a Cosyro ad Lilybæum, Siciliæ promontorium, nauigatio vnius diei.* Scribitur enim Cosyra, Cosura, Cossyra, & auctoribus Scylace ac Stephano Κόσυρος, *Cosyrus.* Silius XIV vers. 273

Et bellare Tabas docilis, Cossyraque parua.

quæ duplicatio non tam propter metrum est, quia Ouidius supra prolato versu corripuerat primam; quam quia vsus veterum geminum Σ in hoc vocabulo postulabat. Strabo lib. VI pag. 191 Κόσσουρα πρὸ τοῦ Λιλυβαίου, καὶ πρὸ τῆς Ἀσπίδος Καρχηδονιακῆς πόλεως, ἣν Κλυπέαν καλοῦσι, μέση ἀμφοῖν κειμένη, *Cossura ante Lilybæum & ante Aspidem siue Clupeam, Africæ vrbem, in medio sita.* Et quinque nummi apud Philippum Parutam, & Holstenium ad Stephanum Notis geminato sibilo COSSVRA. Potius ergo Ouidius corripuit metri caussa syllabam, quæ longa erat, extrusa littera altera gemellarum. Ex Strabonis verbis etiam elucet, falli Byzantium illum Stephanum seu eius breuiatorem, qui Κόσυρον, *Cosyrum,* Siciliæ insulam, a Κοσύρα, *Cosyra* insula Africæ distinxit.

CAPVT XIII
DE
GRAECIA.

I.

GRæciæ vocabulum nunc vniuersas illas terras, quæ Illyrico, Dardania, Thracia & tam Hadriatico Ionioque, quam Aegæo mari continen- tur-

tur, significat: nunc, exclusis Macedoniæ ac Epiri regnis, solius partis nota est, quam ipsi Græci ἑλλάδα vocant, id est liberam Græciam & proprio nomine ita dictam. Innumeræ gentes fuerunt, quæ colebant: regionesque in maiores, minores partes quam plurimas diuisæ. Et hæ ipsæ cum temporibus mutatæ, nunc liberæ & sui iuris, nunc alienæ ditionis; modo coniunctissimæ fœderibus; modo odiis in bella erumpentibus laceratæ ac distractæ. In propria Græcia dudum regna cessauerant, libertate introducta, quum Macedonia & Epirus suos reges haberent, illa autem, quam hæc, diutius, quia Epirenses tandem in Macedonum potestatem venerunt, quos Romani, deuictis Macedonibus, liberos iusserunt esse, mox prouinciæ Achaiæ post Corinthium bellum contribuendos. Romani enim vniuersam Græciam in duas prouincias distribuerunt *Macedoniam* & *Achaiam*, vtraque præsidem separatim indepta vel prætorium vel consularem. Sed de prouinciis illis dicemus postmodum; nunc antiquum statum Græcorum, & qui cum his coniuncti vicinitate fuerunt, exponemus, incipientes ab occasu, per oram in ortum pedetentim progressuri.

SECTIO I.

ORA ILLYRICIANA.

II.

Illyricum supra perlustrauimus, antequam in Italiam veniremus: restant gentes quædam Illyricæ Græcis colonis permixtæ, quorum consociatione barbariem exuerunt Græcis & ipsæ deinceps adnumeratæ. Vtique ergo discernenda est Illyris barbara, quæ in Lisso desinit, ab *Illyride Græca*, quæ ab illa vrbe ad Epiri fines iuxta tergum maris Hadriatici, & intus aliquantum procurrit. Strabo id nos perdocuit lib. VII pag. 220 dicens: τὴν Ἰλλυρικὴν παραλίαν ἐπιόντες μέχρι τῶν Κεραυνίων ὀρῶν προύβημεν ἔξω τῆς Ἰλλυρικῆς παρατεινόντων ὀρεινῆς, ἐχόντων δέ τι οἰκεῖον πέρας, *Illyrici oram describentes vsque ad Ceraunios montes progressi sumus, qui extra Illyrici montana siti, suum proprium terminum habent.* Scylax Periplo: ἔστι τὸ Ἰλλυρικὸν ἔθνος, ἐν ᾧ ἡ Ἐπίδαμνός ἐστι, *Gens est Illyriorum, in qua Epidamnus sita est.* Et paullo post: οἱ Ὠρικιοὶ κατοικοῦσιν τὴν Ἀμαντίας χώραν. οἱ δὲ Ἀμαντιεῖς εἰσὶν μέχρι ἐνταῦθα Ἰλλύριοι ἀπὸ Βουλινῶν. *Oricii inhabitant Amantiæ regionem. Amantini vero sunt Illyrii: a Bullinis hucusque extenduntur Illyrii.* Et mox: μετὰ Ἰλλυρίους Χάονες, *post Illyrios sunt Chaones.* Tota vero hæc regio postea Macedoniæ fuit contributa. Dio Cassius lib. XLI pag. 176 τὸ Δυρράχιον ἐν τῇ γῇ τῇ πρότερον μὲν Ἰλλυριῶν τῶν Παρθινῶν, νῦν δὲ καὶ τότε γε ἤδη, Μακεδονίᾳ νενομισμένῃ, κεῖται. *Dyrrachium quondam in Parthinis Illyriis sita, iam vero, etiam tunc* [ciuilis belli temporibus] *Macedoniæ adnumerata.* Et Cicero pro Ligario cap. IX *in Macedonia ad Cn. Pompeii castra venit*, quæ iuxta Dyrrachinam vrbem posita erant. Et Plinius lib. III cap. XXIII *A Lisso Macedoniæ prouincia.* Lissus autem ipsa Illyrici proprii, siue barbarici, semper fuit tamquam vrbs vltima aduersus Macedonas atque Romanas, & ab his Demetrio

 Phario,

Phario, Illyriorum regi, pacificatione confirmata: de quo Polybius lib. III cap. XVI πορθεῖν μὲν καὶ καταστρέφεσθαι τὰς κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα πόλεις τὰς ὑπὸ Ῥωμαίους ταττομένας· πεπλευκέναι δ' ἔξω τοῦ Λισσοῦ παρὰ τὰς συνθήκας, *vastare* [adgressus] *& in suam ditionem redigere Illyricas Romanorum vrbes: & vltra Lissum contra leges pacis nauigare.* Etiam Gentio mansit Lissus. Liuius lib. XLIII cap. XX *Lissi rex Gentius erat: eo acciti legati, mandata exponentes benigne auditi sunt.* Contra, de eodem Gentio fragmentum Appiani in Excerptis Valesianis pag. 562 ἐσέβαλεν ἐς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις Ἰλλυρίδα, *in Illyridem Romanam irrupit:* quam Liuius lib. XLIV cap. XXX in eadem historia ita descripsit: *missi a Gentio ad Dyrrachinorum & Apolloniatium agros populandos.*

III.

Lisso igitur in barbarico relicta, ad *Illyridem Græcam* illustrandam accedimus, in qua vrbs prima *Epidamnus* fuit, vt Strabo ait, Κερκυραίων κτίσμα, *a Corcyræis condita*, quæ vel ipsa post, mutato nomine, *Dyrrachium* est adpellata ὁμονύμως τῇ χερρονήσῳ, ἐφ' ἧς ἵδρυται, vt Strabo addit, id est, *a peninsula, cui imposita est:* vel, quod Pausanias Eliac. lib. II cap. X tradit, Ἐπιδάμνιοι χώραν μὲν, ἥνπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς, πόλιν δὲ οὐ τὴν ἀρχαίαν ἐπὶ ἡμῶν ἔχουσιν, ἐκείνης ἀφεστηκυῖαν ὀλίγον, ὄνομα δὲ τῇ πόλει τῇ νῦν, Δυρράχιον, ἀπὸ τοῦ οἰκιστοῦ. *Agrum Epidamnii nostra ætate tenent, quem iam ante ab initio: oppidum vero non idem, quod priscis temporibus, sed quod a vetere vrbe paululum abest, & a conditore Dyrrachium adpellatur.* * Dissentit a Strabone & in re & in origine vocabuli, quod ille a peninsula, hic a conditore ducit, quæ inter se conciliari forsan possunt, si per *conditorem* intelligas, qui nouam eo coloniam deduxit, nouumque ei a peninsula, in qua sita est, nomen, vt Strabo ait, imposuit. Iosephus Scaliger in Eusebianis pag. 84 Dyrrachium nauale, Epidamnum vrbem interpretatur, qui quod Græcorum consensione destitutus est, dicam ei Isaacus Vossius, ad Melam adnotationibus, scripsit. Potuit Romana colonia ad latus ædificare, quo factum, vt vetus vrbs intercideret, noua in dies incrementum caperet, vt nihilominus vrbs eadem censeretur. Pomponius lib. II cap. III *Dyrrachium, Epidamnos ante erat.* Ab Romanis autem & nomen nouum & coloniam nouam fuisse, clarissime Plinius lib. III cap. XXIII exponit. *In ora*, inquit, *ciuium Romanorum Epidamnum colonia, propter inauspicatum nomen a Romanis Dyrrachium adpellata.* Celebris inde in historia vrbs. Cicero exsul lib. XIV epist. I extrema: *Dyrrachium veni, quod & libera ciuitas est, & in me officiosa, & proxima Ita-*

* Audiamus etiam Dionem histor. libr. XLI pag. 197, 198 *Dyrrachium in terra Illyriorum Parthinorum quondam, nunc autem Macedonia prouincia adpellata situm, peropportunum est, siue sit Epidamnus & Corcyræorum vrbs, siue etiam alia. Et qui illud quidem scripserat, cum ortum eius, tum nomen ad Dyrrachium heroem referunt: Alii autem a Romanis ex litoris difficultate adpellatum aiunt, propterea quod nomen Epidamni in lingua latina damni significatum habens, ipsis isthuc traiicientibus minus auspicatum esset visum.* Mihi *Epidamni* nomen a Corcyrensibus esse perquam est probabile, & prouinciam signare videtur. *Dyrrachium* autem non magis boni ominis est nomen, quam *Epidamnus*. Et quia Græcum est, a Romanis præsertim linguæ suæ tenacibus proficisci non potuit, sed quum vtrumque iam dudum voluisset, alterum hoc *Dyrrachium* præoptari cœpit.

ma Italiæ. Et epist. III *Ego eo nomine sum Dyrrachii hoc tempore, vt quam celerrime, quid agatur, audiam: & sum tuto.* Portus enim huius vrbis Brundisino respondebat, interque illos facillimus traiectus. Emporium quoque clarissimum fuit populorum Hadriaticum sinum accolentium. Cui ingens incrementum adferebat, quod, referente Aeliano Var. Hist. lib. XIII cap. XVI, Επιδάμνιοι ἐπιδημεῖν καὶ μετοικεῖν παρεῖχον τῷ βουλομένῳ, *Epidamnii potestatem omnibus in suam vrbem migrandi & incolendi faciebant,* contra quam vicini Apollonienses, Spartanos imitati, peregrinos expulerunt. Catullus carmine XXXVII dixit

- - *Durrachium Hadriæ tabernam,*

quod illuc diuertere solebant qui per Hadriaticum nauigassent. Incolæ *Dyrrachini* Ciceroni, Liuio, aliis persæpe.

IV.

Prope Dyrrachium *Panyasus* fluuius, vt Ptolemæus vocat, in mare decurrit: a cuius ostiis non longe abest locus, vt Cæsar notat lib. III Ciuil. cap. XLII, qui adpellatur *Petra,* aditumque habet nauibus mediocrem, vbi castra Pompeius, Dyrrachio interclusus communiuit.

V.

Nobilior *Apsus* fluuius Straboni, Ptolemæo, Lucano & Cæsari memoratus. Cæsar dicti libri cap. XIII de seipso: *castra ad flumen Apsum ponit in finibus Apolloniatium:* & cap. XIX *Inter bina castra Pompeii atque Cæsaris vnum flumen tantum intererat, Apsus.* Inter rupes anguste ruens euoluitur. Plutarchus Flaminio pag. 370 τὰς περὶ τὸν Ἄψον ποταμὸν ἐμβολὰς καὶ τὰ στενὰ φυλάττων, *ostia Apsi illasque fauces custodiens* rex Philippus.

VI.

Deinde *Genusus* amnis inter Apsum & Apolloniam delabitur. Cæsar lib. III cap. LXXV de festinato suo itinere ab Apso Apolloniam: *quum ventum esset ad flumen Genusum, quod ripis erat impeditis.* Et cap. LXXVI *Cæsar, transducto exercitu flumen Genusum, veteribus suis in castris contra Asparagium consedit.* Lucanus lib. V vers. 461

Prima duces vidit iunctis consistere castris
Tellus, quam volucer Genusus, quam mollior Apsus
Circumeunt ripis.

Apud Liuium lib. XLIV cap. XXX praue *Genusuus amnis:* qui haud dubie cum Cæsare & Lucano *Genusus* scripsit tribus syllabis. Sic ergo legendum: *Ap. Claudius, adsumtis ad eum exercitum, quem habebat, Bulinorum & Apolloniatium & Dyrrachinorum auxiliis, profectus ex hibernis circa Genusum amnem castra habebat.* A sinistra ripa Genusi, siue Apolloniam versus, fuit vel vicus vel castellum *Asparagium,* quod modo ex Cæsaris descriptione cognouimus.

VII.

Apollonia, vrbs nobilissima, inde in austrum versus sita est, LX stadiis a mari, X ab *Aoo* flumine, vt Strabo tradit lib. VII pag. 219: siue stadia L, vt Scylax habet in Periplo. Addit Strabo, a Corinthiis & Corcyræis conditam.

ditam. * Cicero Philipp. XI cap. XI *M. Brutum retinet etiam nunc C. Antonius, qui tenet Apolloniam, magnam vrbem & grauem: tenet, opinor, Byllidem: tenet Amantiam: instat Epiro, vrget Illyricum.* Idem lib. XIII epist. XXIX de Macedoniæ quæstore: *quum signaretur argentum Apolloniæ, non possum dicere eum præfuisse, neque possum negare adfuisse.* Studia litterarum ibi floruisse, Octauiani Cæsaris exemplo constat, quem Iulius, auunculus maior, vt Velleius lib. II cap. LIX prodidit, *Apolloniam in studia miserat*, quum ipse Romæ interficeretur: & Suetonius de eodem cap. VIII *præmissus Apolloniam studiis vacauit.* Incolæ *Apolloniatæ*, Græca forma; & *Apolloniates*, Latina. Cicero in Pison. cap. XXXV *quum* CC *talenta tibi Apolloniatæ, dedissent.* Liuius lib. XXIV cap. XL *Castris direptis Apolloniatæ catapultas, balistas tormentaque alia, quæ oppugnandæ vrbi comparata erant, Apolloniam deuexere. - - Hæc quum Oricum essent nuntiata*, reliqua: quæ addo, vt videas, cuius Apolloniæ ciues intelligantur: eius videlicet, quæ vicina Orico, ad mare sita est in Græcia. Cæsar autem lib. III Civ. cap. XII, *obsides ab Apolloniatibus exigere cœpit.* Et mox: *Apolloniates ad Cæsarem legatos mittunt.* Et ipse Liuius lib. XLII cap. XXXVI *in agro Apolloniati castra habebat.*

IIX.

Proxime ab austro flumen *Aoum* siue *Aeas* præterfluit. ** Scylax: ὁ Αἴας ποταμὸς παρὰ τοῦ Πίνδου ὄρους παρὰ τὴν Ἀπολλωνίαν παραῤῥεῖ, *Aeas fluuius, a Pindo monte delapsus Apolloniam præterfluit.* Strabo lib. VII pag. 219 de flumine quod decem stadiis ab Apollonia decurrit, τὸν Ἄων Αἴαντα καλεῖ Ἑκαταῖος, *Hecatæus ait, Aoum & Aeantem idem flumen esse.* Plinius lib. III cap. XXIII *Flumen Aous a quibusdam Aeas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia,* IV *M. passuum a mari recedens.* Et Mela lib. III cap. II extremo: *Aeas secundum Apolloniam emittitur.* Liuius lib. XXXII cap. V *præter amnem Aoum. is inter montes, quorum alterum Aeropum, alterum Asnaum incolæ vocant, angusta valle fluit, iter exiguum super ripam præbens.* Et cap. X *consulem & regem, vbi in arctissimas ripas Aous cogitur amnis, in colloquium adduxerunt.*

IX.

Sequitur in litore *Aulon*, Ptolemæi Αὐλὼν, πόλις καὶ ἐπίνειον, *Aulon, oppidum & nauale:* qui solus ex antiquis memorauit, certo argumento, ante ipsum non longo tempore fuisse vrbem, sed fortassis nauium stationem. Meminit etiam Antoninus itinere ab Hydrunte Aulonem & inde per Macedoniam. Hodie Valona nominatur.

X. De-

* Dio histor. XLI pag. 195 Apollonia *autem Corinthiorum colonia opportunitate soli, opportunitate maris & præcipue fluminum vtitur. Et, quod ego inprimis omnium admiratus sum, ad flumen Anam multus ignis editur, & neque in finitimos agros longius progreditur, neque eos, in quibus versatur, inflammat aut exsuccos efficit, sed herbas atque arbores etiam proxime germinantes & habet, & ad imbrium superfusionem adauget atque extollit. Ac propterea* Nymphæum *adpellatur, & oraculum tale præbet &c.*

* Dio *Anam* vocat, vt proxima nota nostra condocefacit.

X.

Deinde est *Bullis* siue *Byllis*, Ptolemæi Βυλλίς. Stephanus: Βυλλὶς, πόλις Ἰλλυρίδος παραθαλασσία, *Byllis oppidum Illyridis maritimum.* Cæsar Civ. III cap. XL *commeatus Bullide atque Amantia importari in oppidum prohibebat.* Cicero Phil. XI cap. XI *C. Antonius tenet, opinor, Byllidem, tenet Amantiam.* Vnde Liuius lib. XXXVI cap. VII *Byllinum agrum* dixit: & lib. XIV cap. XXX *Bullinorum & Apolloniatium auxilia.* Plinius lib. IV cap. X *coloniæ, Bullidensis, & Diensis.*

XI.

Quæ a Cæsare & Cicerone coniungitur *Amantia*, vt in Byllide iam ostendimus, Ptolemæi est Ἀμαντία in maritimis: nam etiam mediterraneam *Amantiam* habet, de qua vero, tacentibus ceteris, dubitatur. Situm demonstrat Scylax, CCCXX stadiis ab Apollonia; LX ab Orico, prima vrbe Epiri, abesse.

XII.

Hæc de Græcorum Illyride maritima: difficilius limes in mediterraneis inuenitur. Dyrrachini agri videtur oppidum *Parthus* fuisse, vnde *Parthini*, populus, siue *Portheni.* Stephanus: Πάρθος, πόλις Ἰλλυρική, *Parthus vrbs Illyrica.* Situs quodammodo ex gente inde denominata cognoscitur. Plinius III cap. XXIII *A Lisso Macedoniæ prouincia: gentes Partheni, & a tergo eorum Dassaretæ.* Mela II cap. III *Parthini & Dassaretæ prima eius* [maris] *tenent: sequentia Taulantii.* Ex quibus elucet, non longe a Dyrrachio fuisse *Parthum* oppidum.

XIII.

Albanopolis a solo Ptolemæo narratur cum gente *Albanorum* in Macedoniæ finibus: quam angustiori limite contentam fuisse oportet, quam nunc est ibi Albania. Dassaretas etiam ad originem Illyricam referunt. Stephanus: Δασσαρῖται ἔθνος Ἰλλυρίας, *Dassaretæ gens Illyrica*, quorum vrbs *Lychnidus* fuit, lacui adposita, quamquam longius remota est a mari. Liuius lib. XLIII cap. IX *ad Lychnidum Dassaretiorum consedit.* Stephanus: Λυχνιδὸς, πόλις Ἰλλυρίας, *Lychnidus, Illyridis oppidum.* Et Ptolemæus in Dassaretiis posuit: interque id & Albanopolim *Aestræum*, in gente *Aestræorum*; cuius situs si verus est, aliud id est ab *Asterio*, quod in Pæonia Liuius lib. XL cap. XXIV; in Thessalia Stephani breuiator collocauit. Inter Lychnidum & mare Ptolemæus Σκαμπεῖς, *Scampes*, plurale, quæ *Scampis* Antonini est itinere a Dyrrachio Byzantium, locauit.

XIV.

Inter Albanos & Dassaretas videntur etiam *Penestæ* fuisse, a Liuio lib. XLIII cap. XVIII seq. diligentius descripti. Perseus, inquit, *tertio die* [a Stubera] *ad Vscanam (Penestianæ terræ ea maxima vrbs est) posuit castra. - - erat autem ibidem cum iuuentute Illyriorum Romanum præsidium.* Et cap. XIX *Vscanienses se vrbemque dediderunt. Perseus præsidio Vscanæ imposito multitudinem omnem deditorum Stuberam abducit. Ibi Romanis in custodiam ciuitatum diuisis, Vscaniensibus Illyriisque venditis, in Pe-*

nestiam exercitum reducit ad Oæneum oppidum in potestatem redigendum, & alioqui opportune situm; & transitus ea est in Labeates, vbi Gentius regnabat. Et cap. XXI *Penestarum obsides Apolloniam, Parthinorum Dyrrachium* [ab Romanis] *missi.* Ex his *Penestiæ* situs, & vrbes *Vscana* & *Oæneum*, quodammodo intelliguntur, vt non sit quod Stephano accedamus, cui Penestæ ἔθνος Θεσσαλικὸν, *gens* sunt *Thessalica.* *

XX.

Ad Aoum etiam Ptolemæi Δαυλία, *Daulia* fuit, quam ille in gente Εορδετῶν, *Eordetarum* ponit, quorum regio an *Eordæa* Liuii est lib. XXXI cap. XL, Polybii excerptis lib. XVII cap. XIX Εορδαία? negant nonnulli: mihi vero non videtur ab illa longius declinare.

XVI.

Deinde est Ἔλυμα Ptolemæi in Ελυμιωτῶν, *Elymiotarum* populo. Regio *Elimea* Liuio dicto loco, & *Elimiotis* lib. XLV cap. XXX dicta. Vir clarissimus Iacobus Palmerius ad interiora Macedoniæ trahit, inductus Persei itinere quod Liuius lib. XLIII cap. XXI ita descripsit: *Et Perseus in Elimeam profectus, & circa eam exercitu lustrato, ad Stratum, vocantibus Epirotis, ducit.* Mihi vero minus ex hoc id loco persuadetur, vt longe Ptolemæum aberrasse credam: alibi autem idem Liuius habet, quod maximopere me dubium relinquat. Libro XLII cap. LIII ait: *Profectus inde* [Perseus] *toto exercitu Eordæam petens, ad Begorritem quem vocant lacum, positis castris; postero die in Elimeam ad Haliacmona fluuium processit.* Longe Haliacmon abest, mediam percurrens Macedoniam, quum Ptolemæi positio *Aoum* potius fluuium poscat, qui Elimeorum regionem, vel finiat tangendo, vel penitus etiam interluat. Aut ergo Liuius in nomine errauit fluminis, aut omnia Ptolemæi in hac ora sunt immutanda. Nec crediderim facile, Elimeam seu Elimiotin in propria Macedonia fuisse. In diuisione enim regni lib. XLV cap. XXX tradit Liuius: *Quartam regionem Eordæi & Lyncestæ & Pelagones incolunt: iuncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis.* IVNCTA autem aliquid adiectum & contributum Macedoniæ notat, quod per se illius non fuerat.

XVII.

Est etiam circa Aoum in Apolloniati agro *Nymphæum* dictus locus, de quo Plutarchus in Sulla pag. 468 ἡ δὲ Απολλωνία πλησίον ἐστὶ, καὶ πρὸς αὐτῇ τὸ Νύμφαιον, ἱερὸς τόπος, ἐκ χλοερᾶς νάπης καὶ λειμώνων ἀναδιδοὺς πυρὸς πηγὰς σποράδας ἐνδελεχῶς ῥέοντος, *Prope* [Dyrrachium] *est Apollonia, & in vicino Nymphæum, sacer locus, qui ex virenti valle & pratis perpetuo manantis ignis venas dispersas eructat.* Dio Cassius lib. XLI pag. 174 locum plenius descripsit, ignem illum neque terram, ex qua exsultet, ἐκπυροῦν, *inflammare*, neque ξηροτέραν ποιεῖν, *aridiorem facere*, sed herbas arboresque prope illum gigni, quæ imbribus adolescant vigeantque, καὶ διὰ τοῦτο αὐτό τε Νυμφαῖον

* Stephano suffragatur Athenæus VI pag. 259 F, Αγαθοκλέα δοῦλον γενόμενον καὶ τῶν ἐκ Θετταλίας Πενεστῶν κ. τ. λ. Agathoclem seruus qui fuerat & e Penestis Thessaliæ &c. Adde Athenæum libr. VI pag. 263 E & 264 B.

φαῖον ὀνομάζεται, *ideoque illum locum Nymphæum adpellari.* Addit ibidem *μαντεῖον*, *oraculum* exiſtere huius indolis, vt, ſi ratum votum ſit, thus, ad ignem coniectum, conſumatur; ſin irritum, thus non accipiatur ab igne, ſed ab illo refugiat. Liuius quoque meminit huius loci lib. XLII cap. XXXVI, *ad Nymphæum*, inquit, *in agro Apolloniati caſtra habebat.*

XIIX.

Tandem *Oreſtidis* regionis, ὀρεςίδος, vt in ora ſunt *Amantia* & *Celydni* fluminis oſtia, ita intus alia *Amantia* eidem a Ptolemæo datur, de qua ſupra dubitauimus: minus de Liuii *Celetro*, in lacus ſito peninſula, de quo ita ſcripſit lib. XXXI cap. XL *Peruaſtatis paſſim agris, in Elimeam ſe recepit. Inde impetum in Oreſtidem fecit, & oppidum Celetrum eſt adgreſſus, in peninſula ſitum. Lacus mœnia cingit. - - - Ab Celetro in Daſſaretios proceſſit, vrbemque Pelium vi cepit.* Omnis autem hæc Illyris Græca poſtmodum Macedoniæ, vt ſupra demonſtraui, eſt adnumerata.

XIX.

Populi huius partis erant varii, plerique ſupra iam commemorati. A ſeptemtrione in ora *Parthini* ſiue *Partheni* (nam παρθενοὶ Polybio lib. II cap. XI, quæ diphthongus ambigue Latinis ſcribitur) de quibus ſupra in vrbe *Partho* actum fuit. Deinde ſunt *Taulantii*, de quibus Thucydides lib. I pag. 17 προσοικοῦσι αὐτὴν [Ἐπίδαμνον] Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος, *Epidamno finitimi ſunt Talantii barbari, gens Illyrica.* Iac. Palmerius Antiq. Græc. lib. I cap. XXXIV ita cenſet: *Taulantiorum olim vicini, & poſtea ſucceſſores Parthini fuerunt.* Id ex Polybii libro II colligit, qui bello contra Illyrios circa Dyrrachium geſto de Parthinis non vno loco meminerit, Taulantiorum ne ſemel quidem mentionem habeat. At Liuius illorum æque vt Parthinorum antea (lib. XLIII cap. XX) mentionem facit lib. XLV cap. XXVI; Mela quoque & Plinius vtriusque gentis rationem habent: & Ptolemæus Taulantios longe per oram illam extendit, iisque & Dyrrachium, & Apolloniam & Aulonem attribuit, nulla mentione Parthinorum facta, vt vel huius auctoritate, ſi Palmerii argumentum valeat, probare e contrario poſſis, Taulantios Parthinis ſucceſſiſſe. Diſtinctos ergo hos populos non minus, quam coniunctos & finitimos, manſiſſe vtique cenſemus, præſertim illo tempore, de quo agit Polybius; ita tamen vt nunc hic, nunc ille præualuerit. Hinc mentionis inæqualitas: nec iidem ſemper fines; quos Pomponius lib. II cap. III videtur optime, ſi omnino diſcerni potuerunt, deſignaſſe. *Parthini*, inquit, *& Daſſaretæ prima eius* [maris] *tenent: ſequentia Taulantii.* Ad latus habitabant *Albani*: in auſtrum verſus *Eordæi* ſiue *Eordetæ*, quorum tam illos Palmerius, vt Macedonas, ab his, tanquam Illyriis, non tantum ortu, ſed ſede etiam diſtinctos vult eſſe, neque vero probauit: & *Elymæi* ſiue *Elimei*: & tandem *Oreſtæ*, qui Oreſtidem incolebant, iudicio Stephani, Μολοσσικὸν ἔθνος, *gens Moloſſica*, fortaſſe eo cenſu habiti, quia Epirum, cuius Moloſſi ſunt, attingebant. De regione ſupra diximus in Celetro & Amantia: Strabo autem Oreſtia-

dem, cuius populus ὀρέςαι, *Oreſtæ*, ſunt, ad Epirum lib. VII pag. 225, in cuius limite ſunt, adnumerauit.

SECTIO II.

MACEDONIA.

XX.

Quam expoſuimus Græcorum partem Illyricam, poſtea in ipſa cenſa fuit, vt prædiximus, *Macedonia.* * Ordo ergo poſtulat, vt *Macedoniam propriam* nunc ingrediamur, cuius breuiores fines ſub antiquis regibus fuerunt, laxiores ſub poſterioribus. Ab occaſu Illyris Græca ſecundum plurimos, vt diximus, acceſſit, quam vero Cæſar quoque a Macedonia, more veterum, lib. III Ciuil. Belli diſtinxit: manente Boreæ & Orientis limite, Hæmo monte & Aegæo mari, inter vtrumque terminus, qui Strymon flumen antea erat, ad vsque Neſtum fluuium & vltra, ab ortu æſtiuo fuit prorogatus: a meridie acceſſit Theſſalia, & ipſa quoque Epirus in hibernum occaſum Macedoniæ regno oppoſita. Iam primum agemus de veteri proprieque dicta Macedonia.

XXI.

Limes ab occaſu eſt incertior, vbi Illyricas gentes attingebat. Hinc diſſenſus auctorum de Elymæis ſiue Elimeis; de Eordæis ſiue Eordetis Ptolemæi eſt, quos alii ſeparant vt diuerſas gentes, alii coniungunt vt vnam, quamuis ſedes, ſi Ptolemæo non licet fidere, difficulter ex hiſtoriis adſignatur. Ipſi quoque Daſſaretæ, ſecundum plurimos gens Illyrica, ſi recte intuemur, in mediam pæne excurrit Macedoniam. Quod Plinius & Ptolemæus de Macedonia, vt ipſorum temporibus erat, iudicarunt; ſequemur, in veteri deſignanda, Aemilii Paulli diuiſionem, a Liuio lib. XLV cap. XXIX deſcriptam, inuerſo tamen ordine, quia is ab ortu in occaſum progreditur; nos ab occaſu in ortum, vt ſolemne eſt geographis, progrediemur: & quam ille trans Strymonem adiecit partem, ſeparatim exponemus vt ἐπίκλητον ſiue adiectam.

XXII.

Iuuat Liuii verba tantum ex repetitione cap. XXX cognoſcere. *Pars prima*, inquit, *Biſaltas habet, fortiſſimos viros: trans Neſſum amnem incolunt, & circa Strymonem: & multas frugum proprietates, & metalla, & opportunitatem Amphipolis, quæ obiecta claudit omnes ab oriente ſole in Macedoniam aditus. Secunda pars celeberrimas vrbes Theſſalonicen & Caſſandriam habet: ad hoc Pallenen fertilem ac frugiferam terram: maritimas quoque opportunitates ei præbent portus ad Toronem ac montem Atho, alii ad inſulam Eubœam, alii ad Helleſpontum opportune verſi. Tertia regio nobiles vrbes Edeſſam & Berœam, & Pellam & Vettiorum bellicoſam gentem: incolas quoque permultos Gallos & Illyrios impigros cultores. Quartam regionem Eordæi, & Lynceſtæ, & Pelagones incolunt. Iuncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis.* Ordi-

* Dicta eſt a *Macedone*, filio Emathiæ regis Lycaonis. Aelian. de animal. X c. 48.

Ordinem, dixi, ex geographiæ rationibus inuertemus, vt quarta Liuii fiat pars prima expositionis nostræ: de qua idem cap. XXIX prædixerat: *Quarta regio trans Boram montem vna parte confinis Illyrico, altera Epiro.*

XXIII.

Primum sunt ALMOPII, vbi Hæmus & Scardus montes se contingunt; quibus Ptolemæus *Hormam* & *Europum* dat: gens obscura, dicti *Almopii* Plin. IV cap. X: Αλμοποὶ Ptolemæo Pal. cod. & verius Ἄλμωπες, ac regio Αλμωπία, Thucyd. lib. II pag. 170. *Bora* mons solius est Liuii dicto loco: diuersus positione a Vibii *Borea*, quem ad Dyrrachium locauit.

XXIV.

Vlterior in septemtrione est PELAGONIA, incolentes *Pelagones*, Πελαγόνες. Strabo VII pag. 225 ἡ τριπολῖτις Πελαγονία, *trium vrbium Pelagonia.* Ptolemæo quidem tantum duæ vrbes memoratæ, *Adaristus*, vt in Tabula & versione est, Græce Αδάτηστς, ignota ceteris; & *Stobi:* quibus addenda *Pelagonia* Liuii, vrbs suæ regionis primaria. Ille enim dicto cap. XXIX *capita regionum, vbi concilia fierent, primæ regionis Amphipolim, secundæ Thessalonicen, tertiæ Pellam, quartæ Pelagoniam* [Aemilius Paullus] *fecit.* Ergo præcipua illius gentis fuit: nec vero Stobi forsan binomines fuere. nam ibidem subsequitur, *vt Stobos Pæoniæ deueherent.* Pæoniæ, id est Pelagoniæ, vti etiam lib. XXXIII cap. XIX idem dixerat *circa Stobos Pæoniæ:* vbi *Pelagoniæ* Glareanus ex Ptolemæo substituit sine caussa. Nam, vt Strabo in excerptis libri VII ait, οἱ Παίονες Πελαγόνες ἐκαλοῦντο, *Pæones vocabantur Pelagones.* * Et Plinius lib. IV cap. X *Pelagones* in *Pæoniæ gentibus* numerauit. Pæonia autem propria ibidem, paullo ante, a Pelagonia distinguitur. *Partem*, inquit, *septemtrionalem* [Macedoniæ] *Pæonia ac Pelagonia protegunt a Triballis.* Sed hæc obiter ad Liuii lectionem tuendam explicandamque. Olim interiisse *Pelagoniam* metropolim, ex eo verisimile est, quia post Liuium, Macedonici belli scriptorem, nemo postea memorauit. *Stobi* autem incrementa ceperunt & illustriores facti sunt. Plinius dicto loco: *oppidum Stobi ciuium Romanorum.* Et lege vlt. Dig. de Censibus: *In prouincia Macedonia Dyrracheni; Cassandrenses, Philippenses, Dienses, Stouenses iuris Italici sunt.* In nummo Vespasiani MVNIC. STOBENS. apud Vaillantium: & alio: MVNICIP. STOBENS. Et Traiani: MVNICIP. STOBENSIVM. De Ptolemæi *Pæonia* mox dicturi sumus.

XXV.

Sequuntur huius partis LYNCESTAE, ** & regio eorum LYNCESTIS, Λυγκηστὶς Ptolemæi. Ab oppido *Lynco* nomen habet, quod perperam Stephanus in Epiro scripsit, falso ad Strabonem prouocans; quum

* *Pæonii* etiam alibi sæpe memorantur. Sic Aelianus libr. de animal. VII cap. 12 mulierum Pæoniarum studium laborandi collaudat.

** Vnde *Lyncestius* fit. Ouid. Metamorphos. XV, 329

Huic fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quam si mera vina bibisset.

& Thucydides lib. IV pag. 333 in media Macedonia ponat: & lib. III p. 169 τῶν Μακεδόνων εἰσὶ καὶ Λυγκησταὶ, *Lyncestæ ſunt in Macedonia.* Straboni Λυγκισταὶ, *Lynciſtæ* dicti. Ptolemæus huic genti ſolam *Heracleam* adſcripſit, quæ ipſius ætate caput fuit, deleta Lynco fortaſſis vel diminuta. Hæc videtur eſſe, quam Malchus rhetor in Excerpt. Legat. in Pelagonia poſuit.

XXVI.

Supra hos Ptolemæi eſt *Pæonia* in occaſum vna vergens, ceterum in boream a Lynceſtide reducta. Duæ vrbes in ea recenſentur, Δήβορος, *Deborus,* * & Ἄλωρος, *Alorus.* Prior Thucydidi lib. III pag. 169 eſt Δόβερος ἡ Παιονική, *Doberus in Pæonia,* vt in alterutro vocales transpoſitas eſſe oporteat. Sed videtur in ortum magis Thucydides reduxiſſe. Quum vero nihil certi poſſit conſtitui, in tabula noſtra Ptolemæum, quamquam non magis certum, ſequuti ſumus.

XXVII.

Ad hanc partem Liuius etiam *Eordos* refert, de quibus Thucydides lib. II pag. 170 ἀνέστησαν καὶ ἐκ τῆς νῦν Εορδίας καλουμένης Εόρδους, ὧν οἱ μὲν πολλοὶ διεφθάρησαν, βραχὺ δέ τι αὐτῶν περὶ Φύσκαν κατῴκηται, *Eiecerunt etiam ex Eordia, vt nunc vocatur, Eordos: quorum permulti deleti ſunt, aliquantulum vero ex iis circa Phyſcam ſedem habet.* Si Phyſca illa Φύσκαι Ptolemæi ſunt, quas in Mygdonia ipſe repoſuit; deletos Eordos citeriorem locum incoluiſſe neceſſe eſt, ſi cum Liuii *Eordeis* debent conuenire. Phyſcæ enim Ptolemæi extra Liuii illam regionem ſunt, videlicet occidentalem Macedoniæ, vbi etiam *Eordetas* ſuos (Εορδέτας) Ptolemæus collocauit; ſaltem non longe ab Liuii Eordeorum, quos vocat, ſede. Plinio ſunt *Eordenſes:* Herodoto lib. VII cap. CLXXXV Εορδοί. Oppida Ptolemæi ſupra vidimus: vlteriora, vbi fere Thucydidis fuere *Eordi,* & fortaſſe etiam, ſaltem ex parte, Liuii, ignorantur. Strabo lib. VII pag. 223 ait, viam Egnatiam per Heracleam, Lynceſtas, Eordos ad Edeſſam, Pellam, Theſſalonicam: qui ordo ſi ſe recte habet, ægre Liuius Straboni conciliatur, quod quæ vltra Lynceſtas in ortum ſunt, extra quartam Liuii (noſtram primam) regionem cadunt, *vna parte confinem Illyrico, altera Epiro,* vt ipſe definit cap. XXIX.

XXIIX.

Huius tractus eſt etiam *Candauia,* aut in ora eius ad Illyricas gentes, quam Strabo lib. VII pag. 227 ὄρος Ἰλλυρικὸν, *montem Illyricum* vocat. Aſper locus & montoſus tractus, non mons vnus; per quem a Dyrrachio & Apollonia in interiorem Macedoniam per Lychnidum, Heracleam, Lynceſtas, Edeſſam, & Pellam ad mare ducebatur, vt dicto loco deſcriptum a Strabone eſt. Abeſt a Dyrrachio LXXVIII millibus paſſuum, quod Plinius obſeruauit lib. III cap. XXIII. Cicero lib. III Attic. ep. VII *aut accedemus in Epirum, aut tarde per Candauiam ibimus.* Cæſar lib. III Civ. cap. LXXIX *Pompeius per Candauium iter in Macedoniam expeditum habebat.* Seneca

* Zoſimus I cap. 43 pag. 69 Τὰ περὶ Δοβῆρον καὶ Πελαγονίαν ἐληΐζοντο πάντα χωρία, *Omnem propter* Doberum *&* Pelagoniam *agrum prædis agendis infeſtabant.* add. II cap. 33.

Seneca epist. XXXI *Hoc est summum bonum: - - - Quomodo*, inquis, *isto peruenitur?* non *per Peninum Graiumue montem, nec per deserta Candauiæ.* De via postmodum sub finem Macedoniæ agemus.

XXIX.

Addit Liuius de eadem parte siue regione: *Iuncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis.* Dum IVNCTA dicit, aliunde hanc accessionem factam & contributam esse significat. Strabo enim lib. VII pag. 225 *Atintanes* & *Tymphæos* (qui Stymphalii sunt, vt postea probabimus) inter Epiri gentes censuit. Ἠπειρῶται δ' εἰσὶ καὶ Ἀμφίλοχοι, καὶ οἱ ὑπερκείμενοι καὶ συνάπτοντες τοῖς Ἰλλυρικοῖς ὄρεσι, τραχεῖαν οἰκοῦντες χώραν, Μολοττοί τε καὶ Ἀθαμᾶνες, καὶ Αἴθικες, καὶ Τυμφαῖοι, καὶ Ὀρέσται, Παρωραῖοί τε καὶ Ἀτιντᾶνες, *Epirotæ*, inquit, *sunt etiam Amphilochi, & qui Illyrios montes attingunt, aspera incolentes loca, Molossi, Athamanes, Aethices, Tymphæi, Orestæ, Paroræi, Atintanes.* Memorauit ATINTANES etiam Polybius lib. II cap. V extr. Epirotas ab Illyriis ad extremam suam vrbem Antigoneam victos διαφυγεῖν ὡς ἐπὶ Ἀτιντάνων, *ad Atintanes versus confugisse:* memorauit quoque Thucydides lib. II p. 154, eosdemque cum Molossis coniunxit. Μολοσσοὺς, inquit, ἦγε καὶ Ἀτιντᾶνας Σαβύλινθος, Molossorum & Atintanum dux erat Sabylinthus. Regionem Stephanus perinde ac Liuius dixit Ἀτιντανίαν, quam μοῖραν Μακεδονίας, *Macedoniæ partem* interpretatur.

XXX.

Stymphalis Liuii consonat Ptolemæi *Stymphaliæ*, cui Gyrtonem oppidum tribuit: sed vtrumque nomen suspectum est Palmerio, in Arcadiam potius, quam Epiri oram, inferendum. Legi vult *Stymphæis* & *Stymphæa*, Στυμφαία, extruso λ; cuius sint Στυμφαῖοι, *Stymphæi* cultores: qui alia dialecto Τυμφαῖοι a Strabone adpellantur. Id quod ex Arriani loco lib. I Exped. Alex. pag. 19 clarius elucet: ἄγων δὴ παρὰ τὴν Ἐορδαίαν τε καὶ τὴν Ἐλυμιῶτιν, καὶ παρὰ τὰ τῆς Στυμφαίας καὶ Παρυαίας ἄκρα, ἑβδομαῖος ἀφικνεῖται ἐς Πελλήνην τῆς Θετταλίας, *Eordæam itaque & Elymiotin, rupesque Stymphæas & Paryæas cum exercitu prætergressus, septimo die Pellenen Thessaliæ vrbem peruenit.* Nomen a monte Στύμφη, *Stympha* est. Strabo dicto loco de Arachto fluuio: ἀρχόμενος ἐκ Στύμφης ὄρους, *profluit ex monte Stympha:* de quo eodem Stephanus: Τύμφη ὄρος Θεσπρωτικόν, *Tympha mons Thesprotiæ.* Thesprotia autem heic laxe dicta, vt Molossidem quoque contineat, ad cuius fines mons Tympha procurrit & regio Tymphæa. Βόες Τυμφαΐδες, *Tymphaicæ boues* laudantur Callimachi hymno in Dianam vers. 178, quo pascuorum copia Tymphææ regionis indicatur.

XXXI.

De *Elimiotide* supra dictum, quæ in gentes Illyricas vsque extensa fuit, quam modo Arrianum Ἐλυμιῶτιν scripsisse intelleximus. Thucydides lib. II pag. 169 scripsit Ἐλιμιώτας, quos cum Lyncestis coniungit. Vt autem scriptura variat, ita non eamdem illis sedem adsignant: ex Liuii tamen, quam explicamus, loco cognouimus, ad occasum & Epirum versus spectasse, vt pars in Illyricis gentibus sita esset, pars in Macedoniam ipsam produ-

produceretur. *Paroræi*, Παρωρεῖοι, Tymphæis fuere finitimi, vti ex Strabonis loco ſupra oſtenſo perſpicitur. Alia ergo Strabonis hoc loco *Paroræa* eſt: alia *Paroreia Thraciæ*, quam Liuius memorauit lib. XXXIX cap. XXVII extr.

XXXII.

Tertia pars Liuii (noſtra ſecunda) inter Axium & Penéum amnes contenta, nobiliſſimas vrbes Edeſſam, Berœam, Pellam cum parte Pœoniæ habuit. Bellicoſam *Vettiorum* gentem attribuit Liuius: ſed ignota illa & ſuſpecti nominis. Cap. XXIX ita definit idem: *Tertia pars facta, quam Axius oriente, Penêus amnis ab occaſu, cingunt: ad ſeptemtrionem mons Bora obiicitur. Adiecta huic parti regio Pœoniæ, qua ab occaſu præter Axium amnem porrigitur: Edeſſa quoque & Berœa* (cap. XXX additur Pella) *eodem conceſſerunt.* Quod vero Penêus Theſſaliam ſecat, quam ſeparatim, vt diſtinctam a Macedonia regionem, illuſtraturi ſumus, partem illam Theſſaliæ in præſenti nos præterituros eſſe, & ſuo loco reſeruaturos, præſignificamus.

XXXIII.

In ſeptemtrione huius regionis inter Axium & Erigonem amnes eſt DEVRIOPVS, pars Pæoniæ magnæ, Straboni lib. VII pag. 225 ἡ Δευρίοπος, cuius flumina poſt paullo dicit in Erigonem delabi, & cum illo in Axium: Oppida eius tractus nominat, tamquam Δευριοπῶν πόλεις, *Deurioporum vrbes, Bryanium, Alalcomenas, & Stymbaram:* quibus addenda videtur, niſi eadem quæ *Stymbara* eſt, Liuii *Stubera* lib. XLIII cap. XVIII & XX; Polybii Legat. LXXVI Στυβέῤῥα, vnde Illyricam expeditionem per Peneſtas rex Perſeus iniuit, ibidemque captiuos vendidit, legatos Gentii audiuit, atque ita non breue tempus in vrbe illa moratus fuit. Liuius lib. XXXIX cap. LIII de Deuriopo: *Oppidum in Deuriopo condere* [ex Thracia reuertens rex Philippus] *inſtituit. Pæoniæ ea regio eſt prope Erigonum fluuium, qui ex Illyrico per Pæoniam fluens, in Axium amnem editur. Haud procul Stobis, vetere vrbe, nouam vrbem Perſeida, vt is filio maiori haberetur honos, adpellari iuſſit.* Quod ſi, vt συναφεία videtur comprobari, vrbs noua illa, haud procul Stobis ſita, in Deuriopo fuit a Philippo condita; ipſi Stobi, a Ptolemæo trans Axium locati, ad Erigonum verſus reducendi magis videntur. Etenim plures vrbes Deuriopi Straboni ſunt ἐπὶ τῷ Εριγῶνι, *ſupra Erigonem* fluuium, qui recto caſu huic Εριγὼν, Liuio *Erigonus* eſt. Eſſe autem maiorem illum, qui ab occaſu adlabitur Axium; Strabo ibidem adſeuerat, dum flumina, quæ recipit, non minus ex Illyricis montibus & Lynceſtide, quam ex Deuriopo oriri teſtatus eſt: quæ δεξάμενος εἰς τὸν Αξιὸν ἐκδίδωσι, *accipit, & in Axium effundit.*

XXXIV.

Ad cetera Pæoniæ, cis Axium ſitæ, adgredimur. Thucydides lib. IV pag. 337 de Braſida refert, quum a Lynceſtis ſe reciperet, & Toronam cogitaret, *Arniſſam* adiiſſe, πρώτην τῆς Περδίκκου ἀρχῆς, *primam vrbem regni Perdiccæ*, id eſt propriæ Macedoniæ. Vltra ergo Lynceſtas fuit in ortum & in

in ſeptemtrionem ſimul reducta: quam perperam Ptolemæus in Taulantiis, maritima gente, repoſuit. Liuius lib. XL cap. III *Emathiam* tum dictam ait, *quæ quondam adpellata fuerat Pæonia.* EMATHIA præſtantiſſima pars Macedoniæ & nobiliſſimis prædita vrbibus, quas Ptolemæus recenſet, ab occaſu pro lege geographiæ incipiens. Primum ponit obſcuriora oppida, quæ Lynceſtidis fines & Daſſaretiæ prope contingunt, *Tyriſſam*, vnde *Tyriſſei* ſunt Plinio: deinde *Scydram*, & Μύεζαν, *Myezam*, ſupra flumen *Haliacmona* ſita oppida. *Haliacmon* ſiue *Aliacmon* amnis ex Peneſtis procurrens Lynceſtidem & Emathiam ab auſtro prætercurrit, & a Theſſalia Macedoniam proprie dictam ſeparat. Cæſar lib. III Civ. cap. XXXVI *M. Fauonium ad flumen Haliacmonem, quod Macedoniam a Theſſalia diuidit, cum cohortibus* VIII *præſidio impedimentis legionum reliquit.* Liuius quidem lib. XLII cap. LIII ſcripſit, *in Elimeam ad Haliacmona fluuium proceſſit:* ſed ſupra indicauimus, quam dubia Elimeorum ſit poſitio, quos Ptolemæi diſpenſatione Aous potius, quam Haliacmon, perfluit. Et Claudianus B. Getic. verſ. 179

Et fruſtra rapidum damnant Aliacmona Beſſi.

XXXV.

Interiora Emathiæ tenent *Cyrrheſtæ*, quos Plinius in Macedonia lib. IV cap. X memorauit: quorum vrbs *Cyrrhus* eſt, praue in Ptolemæi libris Κυῤῥος ſcripta; & regio *Cyrrheſtis.* Thucydides lib. II pag. 170 ἐς τὴν ἄλλην Μακεδονίαν προὐχώρει τὴν ἐν ἀριστερᾷ Πέλλης καὶ Κύῤῥου, *in reliquam progreſſus eſt Macedoniam, quæ ad ſiniſtram Pellæ iacet & Cyrrhi.*

XXXVI.

Supra eam *Idomene* & *Gortynia* oppida. Thucydides dicto loco: εἷλεν Εἰδομένην μὲν κατὰ κράτος. Γορτυνίαν δὲ ὁμολογίᾳ, *Idomenen vi cepit: Gortyniam deditione.* Ptolemæus Ιδομένη ſcripſit ſine diphthongo: etiam lib. III Thucydides pag. 249 ſine illa, caſu autem plurali τῶν ἐν Ιδομέναις, *eorum qui Idomenis erant.* Stephanus vtrumque exemplum diuerſis locis, quaſi diuerſa oppida, expoſuit, ſed vnum idemque eſt, nec rara illa diphthongi & vocalis ſimplicis, præſertim in nummis, permutatio. *Gortynia* autem Thucydidis, eſt Plinii *Gordynia*, qui cum Scydra & Mieza, antea dictis oppidis, coniunxit: etiam Stephanus; Γορδυνία, πόλις Μακεδονίας, *Gordynia, vrbs Macedoniæ:* Ptolemæus autem Γορδηνία, *Gordenia*, qui fortaſſis lapſus eſt deſcribentium.

XXXVII.

Prope Gordyniam fuit *Edeſſa*, quam Ptolemæus Αἴδεσσαν, *Aedeſſam* bivocali nominat: ceteri ſimplici littera. Antiqua regia fuit Macedonum ante Pellam: quæ quum capta eſſet caprarum gregis ductu, quem inter pluuias nebulaſque hoſtes ſequebantur; ab euentu nomen induit, & *Aege, Aegæ, Aegia*, ac *Aegæa*, Græce Αἰγή, Αἰγαὶ, Αἴγεια, Αἰγαία fuit adpellata. Iuſtinus lib. VII cap. I de Carano: *Quum in Emathiam veniſſet, vrbem Edeſſam, non ſentientibus oppidanis propter imbrium & nebulæ magnitudinem, gregem caprarum, imbrem fugientium ſequutus, occupauit. Vrbem Edeſſam ob memoriam*

moriam muneris Aegeas, populum Aegeadas, vocauit. Male ergo Ptolemæus Aedessam & Aegæam distinxit vt duas vrbes Emathiæ. Philippus Amyntæ hinc regiam sedem transtulit, & *Pellæ* constituit, vt tamen sepulcra regum in vrbe veteri religionis caussa etiam in posterum manerent. Plinius lib. IV cap. X *Oppida, Aege, in quo mos sepeliri reges.* Et Diodorus lib. XIX cap. LII de Cassandro: Ευρυδίκην καὶ Φίλιππον, τοὺς βασιλεῖς, ἔθαψεν ἐν Αἰγαῖς, καθάπερ ἔθος ἦν τοῖς βασιλεῦσι, *Eurydicen & Philippum reges sepeliuit Aegis, vt mos fuit regibus.* Etiam aliæ solemnitates non numquam, sede iam regum mutata, ibidem celebratæ sunt, quod nuptiis Alexandri Epirotæ & Philippi filiæ Cleopatræ, ἐν Αἰγαῖς τῆς Μακεδονίας peractis, vt Diodorus lib. XVI cap. XCIII tradit, luculenter manifestat. In qua vrbe etiam inter ipsas nuptias rex Philippus interfectus fuit. Corn. Nepos in Regibus: *Philippus Aegis a Pausania, quum spectatum ludos iret, iuxta theatrum occisus est.* Polybius veteri nomine adpellat Ἔδεσαν, quod Σ Iustinus, Ptolemæus & Antoninus duplicarunt. Ille vero lib. V cap. XCVII ἧκεν εἰς Ἔδεσαν, *Edesam venit.* quam regiam olim fuisse idem Diodorus in Excerptis Vales. pag. 266 testatur: τὰς Αἰγέας διαρπάσας ὁ Πύῤῥος, ἥτις ἦν ἑστία τῆς Μακεδονικῆς βασιλείας, *Aegeas Pyrrhus diripuit, quæ sedes Macedonum regia fuit.* Gentile Liuius lib. XLII cap. LI habet, *Antiphilus Edessæus.*

XXXIIX.

Nobilis vrbs quoque *Berœa* fuit ab Edessa in austrum, a Cyrrho in ortum hiemalem vergens, sita ad radices montis *Bermii.* Strabo excerptis libri VII ἡ Βέροια πόλις ἐν ταῖς ὑπωρείαις κεῖται τοῦ Βερμίου ὄρους, *Berœa ad radices Bermii sita est.* Sic etiam diuinus scriptor Actor. Apost. XVII, & Stephani breuiator, vterque Βέροια, & Plinius *Berœa* hoc nomen tradiderunt: Ptolemæus Βέῤῥοια, littera geminata, quæ etiam Thucydidis scriptura est lib. I pag. 40, ἀφικόμενοι ἐς Βέῤῥοιαν, *venientes,* inquit, *Berrhœam.* Atque ita etiam Philostorgius lib. IX cap. VIII μετάγεται Δημόφιλος ἀπὸ Βεῤῥοίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, *transfertur Demophilus a Berrhœa Constantinopolim.* Episcopum enim habuit quum Christiani rerum potirentur. Gentile duplex reperitur: Polybii Legat. LXIX Μήδων Βεῤῥοιεὺς, *Medo Berœensis:* & apud Stephanum Βεροιαῖος: atque ita etiam in nummis Traiani & Antonini Pii ΒΕΡΟΙΑΙΩΝ, nisi ad Syriacam Berœam referre nummos malueris.

XXXIX.

Tandem regiam alteram, eamque splendidiorem accedimus, *Pellam,* quæ propior mari est in limite sita Emathiæ, ideoque Herodotus *Bottiææ,* maritimæ regioni, attribuit. Lib. VII cap. CXXIII Βοττιαιΐδος, inquit, ἔχουσι τὸ παρὰ θάλασσαν στεινὸν χωρίον πόλις Ἴχναι τε καὶ Πέλλα, *Bottiæidis angustum ad mare spatium vrbes Ichnæ & Pella occupant:* sed quia inter eam & mare aliquantum spatium intercedit, malumus in Emathia cum Ptolemæo censere, quam cum isto in Bottiæide. Situm descripsit Liuius lib. XLIV extremo: *Consul a Pydna profectus cum toto exercitu die altero Pellam peruenit, - - - quam non sine caussa delectam esse regiam aduertit. Sita est in tumulo vergente in occidentem hibernum. cingunt paludes inexsuperabilis altitudinis*

nis æstate & hieme; quas restagnantes faciunt lacus. In ipsa palude, qua proxima vrbi est, velut insula, arx eminet, aggeri operis ingentis imposita, qui & murum sustineat, & humore circumfusæ paludis nihil lædatur. Muro vrbis coniuncta procul videtur. diuisa est intermurali amni, & eadem ponte iuncta; vt nec, oppugnante externo, aditum ab vlla parte habeat, nec, si quem ibi rex includat, vllum, nisi per facillimæ custodiæ pontem, effugium. Flumen quod adluit, arcemque ab vrbe disiungit, *Ludias* est siue *Lydias.* Strabo sub finem libri VII in excerptis: εἶτα Ἐρίγων καὶ Λουδίας ποταμοί· ἀπὸ δὲ Λουδίου εἰς Πέλλαν πόλιν ἀνάπλους στάδια ρκ, *Dein Erigon & Ludias amnes: a Ludiæ autem ostio ad Pellam aduerso amne nauigatur per* CXX *stadia.* Tanto interuallo vrbs abest a mari. Ptolemæus habet Λυδίου ποταμοῦ ἐκβολὰς, *ostia amnis Lydiæ*, sine diphthongo; * atque ita etiam Herodotus lib. VII cap. CXXVII. Labitur ex lacu, quem Axii ἀπόσπασμα auget, vt ibidem Strabo adnotauit. Vrbs Pomponio *Pelle* dicta, tamquam a πέλλη, quamquam plerique Græcorum Thucydides, Strabo, Ptolemæus, Herodotus, quorum verba paullo ante attulimus: etiam Byzantius vrbium & populorum scriptor Πέλλα vocali prima exprimunt. Verba Pomponii lib. II cap. III ineunte sunt: *Tum Macedonum populi, qua vrbes habitant, quarum Pelle & maxima & illustris. Alumni efficiunt, Philippus Græciæ domitor, Alexander etiam Asiæ.* Alumnus Philippus, quia secundum Strabonem τραφεὶς ἐν αὐτῇ, *in ea educatus fuerat*, cuius gratia μικρὰν πρότερον οὖσαν ηὔξησε, *paruam antea ornauit & amplificauit.* Mansit abhinc sedes etiam posteriorum regum, vt Philippi alterius, Liv. lib. XXXVII cap. VII: ideoque lib. XLII cap. LI dixit idem: *Pellæ, in veteri regia Macedonum*, quia inde a Philippo Amyntæ ad Persen vsque longo tempore regia Macedonum fuerat. Plinio dicta *Pella colonia:* quo nummum vir summus Ezech. Spanhemius refert inscriptum, COL. IVL. AVG. PELL. cuius ectypon vir clarissimus Car. Patinus in nummis Hadriani pag. 195 expressit. Decreuit postea, & Luciani temporibus ταπεινοὺς καὶ ὀλίγους οἰκήτορας, *obscuros & paucos incolas* habuit, vt ipse in Pseudomante est testatus. Hodie τὰ παλατίτια, id est *parua palatia* illum locum vocari, Lucas Holstenius, a Critopulo edoctus, ad Ortel. adnotauit. Inde *Pellæus* gentile. Iuuenalis satyr. X vers. 168 de Alexandro Macedone:

> *Vnus Pellæo iuueni non sufficit orbis.*

Hæc de Emathia.

XL.

In oram sinus Thermaici progredimur. Inter Axii & Ludiæ ostia, parua regio BOTTIAEA, siue Βοττιαὶς, *Bottiæis*, cui Herodotus lib. VII cap. LXXIII & *Ichnas* & *Pellam* adsignat. Credo, ipsius æuo in Bottiæide & *Pellam* fuisse censam: postea amplificatam a Philippo, Emathiæ, nobiliori regi-

* Euripid. in Bacchis vers. 565, *O beata Pieria! colit te Bacchus, & veniet ducturus choros cum bacchationibus. Et celeriter fluentem vbi transierit Axium, saltantes etiam Mænadas ducet ad* (Λυδίαν) *Lydiam, felicitatis mortalibus largitorem & parentem, quem audiui præstantem equis regionem aquis limpidissimis rigatam impinguare.*

regioni, in cuius limite sita erat, contributam: cui Ptolemæus dat, Bottiææ, vt obscuræ regiunculæ nullam faciens mentionem. Meminit eiusdem etiam Liuius lib. XXVI cap. XXV *per Pelagoniam, & Lyncum, & Bottiæam in Thessaliam descendit:* vt ex MSS restituit Gronouius. Plinius *Bottiæos* in Thracia lib. IV cap. XI memorauit, qui iidem videntur quos Thucydides lib. I pag. 38 & lib. II pag. 152 τοῖς ἐπὶ Θρᾴκης Χαλκιδεῦσι, *Chalcidicis ad Thraciam* coniungit: eodem tamen libro II pag. 170 nostrorum quoque rationem habet, ἐς τὴν Βοττιαίαν καὶ Πιερίαν οὐκ ἀφίκοντο, *in Bottiæam & Pieriam* [tamquam contiguas regiones] *non venerunt.* Sed facile conciliantur quæ Thucydidis sunt, quia Chalcidice illa cis Strymonem fuit, & ad sinum Thermaicum pertinuit: difficilius autem huic Plinius conciliatur, quia in Thracibus trans Strymonem Bottiæos suos numerauit, qui vtique reducendi in citeriora erant. *Ichnæ* Herodoti etiam a Plinio memorantur. *Mox,* inquit, *in ora Ichnæ: fluuius Axius.*

XLI.

Sequitur PIERIA, Ptolemæo Ludiæ & Penei ostiis contenta, Straboni vltra Ludiam prolata, ἕως τοῦ Ἀξίου ποταμοῦ, * *usque ad Axium flumen*, Bottiæa quoque comprehensa: qui ab austro non ad Peneum fluuium deducit, sed ad Haliacmonem. Verba sunt: μετὰ τὸ Δίον πόλιν ὁ Ἁλιάκμων ποταμός ἐστιν, ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον· καὶ τὸ ἀπὸ τούτου, ἡ πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου παραλία, Πιερία καλεῖται, ἕως τοῦ Ἀξίου ποταμοῦ. ἐν ᾗ καὶ πόλις Πύδνα, ἣ νῦν Κίτρον καλεῖται· εἶτα Μεθώνη καὶ Ἄλωρος πόλις· εἶτα Ἐρίγων καὶ Λυδίας ποταμοί. *Post Dium vrbem Haliacmon fluuius est, in sinum Thermæum se effundens: & ab hoc septemtrionem versus vsque ad Axium in litore Pieria, in qua vrbs Pydna, quæ nunc Citrum vocatur: deinde Methone & Alorus oppida: vltra quæ Erigon & Ludias fluuii.* In quo dissentit ab Liuio, qui Erigonem in Axium exire supra scripserat, quem etiam in tabula nostra sequuti sumus. Habemus sic oppida Pieriæ, *Alorum, Methonen, Pydnam:* nec plura in ora Ptolemæus addit præter *Dium,* quod trans flumen est Haliacmonem, ab illo etiam Pieriæ adscriptum. Inde si ad Penei ostia cum Ptolemæo deducimus, *Phila* addenda est, paululum remota a mari; & *Heracleum,* in ipso litore. In mediterraneis Pieriæ duo oppida Ptolemæus scripsit *Phylacas* & *Vallas*. De singulis nunc, quæ reperire licet, adferemus.

XLII.

Alorus, Ἄλωρος, ex Strabonis positione supremo loco fuit, ad fines fere Bottiææ, cui ipse Strabo in Excerptis videtur addixisse. ἡ Ἄλωρος, inquit, Βοτταϊκή, *Alorus Bottaica* siue *Bottiæa vrbs est.* Plinius lib. IV cap. X *Intus Aloritæ;* falso, quia in ora *Alorus* fuit, ἐν παραλίᾳ, secundum Strabonem. Confirmat Stephanus: Ἄλωρος πόλις Μακεδονίας· ἔστι δὲ τὸ μυχαίτατον τοῦ Θερμαίου κόλπου. τὸ ἐθνικὸν Ἀλωρίτης, *Alorus vrbs Macedoniæ in intimo recessu Thermæi sinus. Gentile Alorita.*

XLIII.

* Euripides Bacch. vers. 570 Διαβὰς Ἀξιὸν cum vltima acuta. De reliquo Straboni succurrere pene videtur Euripides loco citato.

XLIII.

Deinde eſt *Methone*, Μεθώνη, itidem ex Strabonis diſpoſitione. Quum plures huius nominis ſint, Stephanus hanc quoque diſtincte adnotauit. ἔςι δὲ, inquit, καὶ Μακεδονίας. In huius obſidione Philippus Amyntæ oculum amiſit, καταβελτικῷ βέλει, *machinali telo* excuſſum, quod itidem Strabo prodidit, & Diodorus lib. XVI cap. XXXIV, qui addit regem captam vrbem ſolo æquauiſſe. Oppidani eidem ſunt Μεθωναῖοι, *Methonæi*.

XLIV.

Succedit *Pydna*, vrbs memorabilior, etiam ἐν παραλίᾳ, *ad mare*, vt Strabo tradit, iuxta quam Romani, prœlio cum Perſe commiſſo, Macedonico regno finem attulerunt. Iterum Strabo Excerpt. libri VII ἐν τῷ πρὸ τῆς Πύδνης πεδίῳ Ῥωμαῖοι Περσέα καταπολεμήσαντες καθεῖλον τὴν τῶν Μακεδόνων βασιλείαν. Interpretis loco ſit Paterculus lib. I cap. IX *Is* [Aemilius Paullus] *Perſeum ingenti prœlio apud vrbem nomine Pydnam in Macedonia fuſum fugatumque caſtris exuit.* Liuius lib. XLIV cap. XLII *Princeps fugæ rex ipſe erat. iam a Pydna cum ſacris alis equitum Pellam petebat.* Et paucis interiectis: *qui Pydnam ex acie profugerant, viui in poteſtatem peruenerunt.* Et Caſſander Olympiadem Pydnæ concluſam tenuit, captamque interfecit, quod Diodorus lib. XIX cap. XLIX, Iuſtinus lib. XIV cap. VI pluribus tradiderunt. Oppidani, Πυδναῖοι Stephano: etiam Latine *Pydnæi*. Liuius lib. XLIV cap. XLV *Pydnæi, qui proximi erant, nondum miſerant legatos.*

XLV.

Nec minus clara vrbs *Dium* erat, & ipſa Ptolemæo in Pieria: * aliis extra illam. Liuius lib. XLIV cap. IX *Conſul, capto iam Heracleo, caſtra eo promouit, tamquam Dium; atque inde, ſubmoto rege, in Pieriam etiam progreſſurus.* Strabo enim dicto loco: μετὰ τὸ Δῖον πόλιν ὁ Ἀλιάκμων ποταμός ἐςιν, ἐκβάλλων εἰς τὸν Θερμαῖον κόλπον· καὶ τὸ ἀπὸ τούτου, ἡ πρὸς βοῤῥᾶν τοῦ κόλπου παραλία Πιερία καλεῖται, *Poſt vrbem Dium Haliacmon amnis eſt, in ſinum Thermæum ſe effundens: & ab hoc aquilonem verſus ora eius ſinus Pieria vocitatur.* Straboni ergo & Liuio *Dium* eſt extra Pieriam: quia vero fines eius attingit, & Ptolemæus in ipſa cenſet Pieria; heic illud quoque oppidum enarramus, præſertim quod dubie etiam ad Theſſaliam refertur. Thucydides lib. IV pag. 305 οἱ Περραιβοὶ, αὐτῶν ὑπήκοοι ὄντες Θεσσαλῶν, κατέςησαν αὐτὸν ἐς Δῖον τῆς Περδίκκου ἀρχῆς, ὃ ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ Μακεδονίας πρὸς Θεσσαλοὺς πόλισμα κεῖται, *Illi Perrœbi, qui Theſſalis ſubiecti erant, deduxerunt eum* [Braſidam] *in Dium ditionis Perdiccæ, quod oppidum ſub monte Olympo Macedoniæ, Theſſalos verſus, ſitum eſt.* Macedoniæ ergo fuit, quamquam per ſe neque ad Pierios neque ad Theſſalos pertineret. In ora maris fuiſſe ſitum ex Strabone & Ptolemæo clarum eſt, qui in maritimis recenſent. Splendidam vrbem fuiſſe, ex Polybii lib. IV cap. LXII, qui γυμνάσιον *gymnaſium* eius cum muris ab Aetolis euerſum commemorat: ex quo tamen ex-

* Quia Theophraſtus hiſtor. Plantar. III cap. 5 Olympum Pierium vocat: videri *Dium* Olympo ſubiectum itidem Pierium poteſt. Sed alia fortaſſe tempora aliam formam habuere.

ſcidio ſurrexit, nouumque ſplendorem rex Alexander adiecit ſtatuis æneis interfectorum ad Granicum prœlio, ab Lyſippo conflatis, in vrbe illa poſitis, vt Arrianus lib. I pag. 47 memoriæ prodidit: quod decus vsque ad Romanorum tempora conſeruauit. Liuius lib. XLIV cap. VII *Conſul ſecundis caſtris peruenit ad Dium, metarique ſub ipſo templo iuſſit. Ipſe vrbem ingreſſus, ſicut non magnam, ita exornatam publicis locis & multitudine ſtatuarum, munitamque egregie vix ſatis credere, in tantis rebus ſine cauſſa relictis non aliquem ſubeſſe dolum.* Et coloniam Romani in id oppidum deduxerunt. Plinius IV cap. X *coloniæ, Bullidenſis & Dienſis.* Et nummo Antonini Pii apud Vaillantium: COL. IVL. AVG. DIENSIS.

XLVI.

Haud longe infra *Dium* in mare exit amnis *Enipeus*, ex valle Olympi montis decurrens. Liuius lib. XLIV cap. VIII *Regreſſus Dium* [Perſeus] *quæ disiecta ac vaſtata ab Romanis erant, reficit, pinnas mœnium decuſſas reponit, ab omni parte muros firmat: deinde quinque millia paſſuum ab vrbe citra ripam Enipei amnis caſtra ponit, amnem ipſum tranſitu perdifficilem pro munimento habiturus. Fluit ex valle Olympi montis, æſtate exiguus, hibernis idem incitatus pluuiis - - - facit præaltas voragines, cauatoque medio alueo ripas vtrimque præcipites.*

XLVII.

Prope flumen illud videtur *Phila* oppidum fuiſſe, vt Stephanus auctor eſt, opus Demetrii Gonatæ; & vlterius, Tempe verſus *Heracleum.* Liuius lib. XLIV cap. II *Ipſe* [rex] *circa Dium ſtatiua habuit. deinde adeo, vt obtorpuiſſe inops conſilii videretur, cum equitibus expeditis, litore nunc Heracleum, nunc Philam percurrebat, eodem inde curſu Dium repetens.* Et cap. VIII *Inter hæc conſul a Phila Popillium cum duobus millibus armatorum Heracleum mittit. abeſt a Phila quinque millia ferme paſſuum, media regione inter Dium Tempeque, in rupe amni imminente poſitum.* Et cap. IX *Conſul, capto iam Heracleo, caſtra eo promouit tamquam Dium progreſſurus.* Dicta Plinio *Heraclea* lib. IV cap. X. *In ora*, inquit, *Heraclea, flumen Apilas* [Enipeus.] *Oppida, Pydna, Alioros, amnis Haliacmon.*

XLIIX.

In mediterraneis Pieriæ Ptolemæus poſuit & *Phylacas* & *Vallas*, vtrumque oppidum aliunde parum notum, niſi quod Plinius lib. IV cap. X *Vallæos* & *Phylacæos* memorauit. *Oppida*, inquit, *Pydna, Alorus: amnis Haliacmon. Intus Aloritæ, Vallæi, Phylacæi.*

XLIX.

Regio ſecunda Macedoniæ ex Aemilii Paulli diſtributione, quæ nobis tertia eſt ab occaſu progreſſis, continetur inter Axium & Strymonem amnes: de qua parte Liuius lib. XLV cap. XXX *celeberrimas vrbes Theſſalonicen & Caſſandream habet: ad hoc Pallenen fertilem ac frugiferam terram: maritimas quoque opportunitates ei præbent portus ad Turonem ac montem Atho.* Sinticen autem & Biſalticam ſuæ primæ parti (noſtræ vltimæ) Aemilius

milius adſcripſerat: nos vero in Strymone conſtituentes limitem, vt antiquus fuit, illas quoque partes reuocabimus.

L.

AMPHAXITIS prima portio huius regionis eſt, ab Axio flumine in ora Thermaici ſinus incipiens. Mentio eius apud Polybium lib. v cap. XCVII παραλαβὼν τὲς ἐκ τῆς Βοττίας καὶ Αμφαξίτιδος ἧκεν ἔχων εἰς Ἔδεσαν, *ipſe cum ea manu, quam ex Bottia & Amphaxitide coegerat, Edeſſam venit.* Ptolemæus ei tribuit & *Axii* & *Echedori* fluuii oſtia: & deinde vrbem *Theſſalonicen.* De Axio ſupra dictum; *Echedorus*, Εχέδωρος Ptolemæi, eſt idem qui Herodoti *Chidorus*, Χείδωρος, lib. VII cap. CXXVII, qui ἐκ ἀντέχρησε τῇ ϛρατιῇ πινόμενος, ἀλλ᾽ ἐπέλιπε, *Xerxis exercitui non ſuffecit, ſed defecit.* Vterque enim deſcripſit vt proximum Thermæ ſiue Theſſalonicæ.

LI.

Nam *Theſſalonica* olim Θέρμη, *Therma* vocata, * vnde ſinui, cui adiacet, nomen *Thermæo* eſt ſiue *Thermaico.* Herodotus dicto loco: ὡς δὲ ἐς τὴν Θέρμην ἀπίκετο ὁ Ξέρξης, ἵδρυσε αὐτῦ τὴν ϛρατιήν. ἐπέχε δὲ ὁ ϛρατὸς αὐτῦ ϛρατοπεδευόμενος τὴν παραθάλασσαν χώρην, τοσόνδε. ἀρξάμενος ἀπὸ Θέρμης πόλιος, reliqua. hoc eſt: *Poſtquam Thermam Xerxes venit, ibi ſubſtitit, tantum ſpatii caſtris eius complectentibus, quantum eſt a Therma & Mygdonia ad confluentem Lydei & Haliacmonis.* Et Thucydides lib. I pag. 40 *profecti in Macedoniam*, καταλαμβάνεσι τὲς προτέρες χιλίες, Θέρμην ἄρτι ᾑρηκότας, *offendunt mille priores, qui iam Therma potiti erant.* Et Scylax in Macedonia: Ἄξιος ποταμὸς, Δῶρος ποταμὸς, Θέρμη πόλις, *Axius fluuius*, *Echedorus* (ſic legendum) *fluuius, Therma vrbs.* Huic poſtmodum amplificatæ nomen *Theſſalonicæ* inditum eſſe Strabo, Tzetza & ſcholiaſtes Thucydidis conſentiunt. Hic ſubnotauit: ἡ νῦν Θεσσαλονίκη πόλις, πάλαι Θέρμη ἐκαλεῖτο. Strabonis epitome lib. VII, μετὰ τὸν Ἄξιον ποταμὸν ἡ Θεσσαλονίκη ἐϛὶ πόλις, ἡ πρότερον Θέρμη ἐκαλεῖτο, *Vltra flumen Axium vrbs eſt Theſſalonica, quæ quondam Therma vocitata fuit.* Tzetzes Chiliad. cap. CCCXVI vicum quondam fuiſſe adſeverat:

Ἡ νῦν Θεσσαλονίκη μὲν, πόλις ἡ λαμπροτάτη,
Ὑπῆρχε κώμη, Θέρμη δὲ τὴν κλῆσιν ἐκαλεῖτο,

Quæ nunc eſt Theſſalonica, vrbs præclariſſima, vicus olim fuit, Therma dictus. Auctor auctæ vrbis & noui nominis eſt pluribus Caſſander, qui in gratiam vxoris Theſſalonicæ, Philippi filiæ, ita nominauerit. Sic Strabo, Tzetzes, & Zonaras in Claudio Gothico. Byzantius autem Stephanus etiam aliam rationem & originem addit, ὅτι Φίλιππος τῦ Αμύντε ἐκεῖ Θετ]αλὲς νικήσας ὅτως ἐκάλεσε, *quod Philippus Amyntæ filius, ibi Theſſalos vincens ita nominauerit.* Sub Romanis facile princeps vrbs erat Macedoniæ, ſedes præſidis & quæſtoris. Cicero pro Plancio cap. XLI *Theſſalonicam me, in quæſtorium perduxit:*

* Aeſchines de falſa legation. pag. 250 B, a Παυσανίε - - Φυγάδος μὲν ὄντος, - - ἔχοντος δὲ ἑλληνικὴν δύναμιν, εἰληΦότος δὲ Ανθεμῦντα καὶ Θέρμαν καὶ Στρέψαν καὶ ἄλλα τα χωρία. *Pauſania exule illo quidem, ſed græcis opibus adiuto, quique iam Anthemunta & Thermam & Strepſam aliaque oppida cepiſſet.*

duxit: nec ex diuinis epiſtolis, ad hanc ciuitatem ab apoſtolo ſcriptis, nihil ſplendoris ad laudem illius accedit. Plinius: *Theſſalonica liberæ conditionis.* * Et hodieque vrbs frequens, *Salonichi* mutilato vocabulo adpellata. **

LII.

Aliam vrbem Amphaxitidis Ptolemæus nullam memorauit. Fuere autem intus *Chaleſtra* ſiue *Chalaſtra.* Plinius lib. IV cap. X *In ora ſinus Macedonici oppida Chalaſtra: & intus Phileros, Lete.* Et Strabo libri VII excerptis: μετώκισεν τὰ πέριξ πολίχνια εἰς αὐτήν. οἷον Χαλάστραν, Αἰνείαν, Κισσὸν, καί τινα καὶ ἄλλα, Caſſander *transtulit in ipſam* [Theſſalonicam] *circumiecta oppida, vt ſunt Chalaſtra, Aenea, Ciſſus, & alia non nulla.* Herodotus lib. VII cap. CXXIII ἀπίκετο ἔς τε τὴν προειρημένην Θέρμην, καὶ Σινδόν τε πόλιν καὶ Χαλέστρην, ἐπὶ τὸν Ἄξιον ποταμὸν, ὃς ὀρίζει χώρην τὴν Μυγδονίην τε καὶ Βοττιαιΐδα, *ad Thermam, quam prædiximus, ventum eſt, & ad vrbem Sindum, & ad Chaleſtram ſuper Axium amnem, qui Mygdoniam & Bottiæidem diſterminat.* E quibus *Sindus* paullo recedit a mari: quam Stephanus per ϑ, eodem vſus Herodoto, ſcripſit, Σίνθος πόλις παρὰ τῷ Θερμαίῳ κόλπῳ. Ἡρόδοτος ἑβδόμῃ. *Sinthus,* inquit, *vrbs iuxta Thermæum ſinum. Herodotus ſeptimo.* Longius recedit *Lete* Plinii: *Phileros, Ciſſus* ignoto ſitu, niſi forte in Mygdoniæ finibus fuerunt, quod etiam de *Lete* ſentiendum, quam Λητὴν Ptolemæus dixit, vltimamque Mygdoniæ conſtituit.

LIII.

Cetera MYGDONIAE ex eiusdem diſpoſitione ſunt *Antigonea,* Ἀντιγόνεια, quam & Plinius eodem loco poſuit. *Oppidum Stobi,* inquit, *ciuium Romanorum: mox Antigonea.* Sequuntur *Phyſcæ,* quas ſingulari numero Thucydides lib. II pag. 170 adpellat, περὶ Φύσκαν, *circa Phyſcam* dicens Eordos quosdam, patria ſua expulſos, ſedes conſtituiſſe. Deinde eſt *Terpillus,* & *Aſſorus,* Ἄσσορος; & *Xylopolis,* vnde Plinio *Xylopolitæ,* quos dicit liberos fuiſſe: & Ἀπολλωνία Μυγδονίας, *Apollonia Mygdoniæ,* quæ Antonini itinere a Dyrrachio Byzantium, eſt XXX millibus ab Amphipoli, XXXVII a Theſſalonica, quam etiam diuinus ſcriptor in ſanctis actibus cap. XVII ineunte eodem, quo Itinerarii auctor, inter Amphipolim & Theſſalonicam loco memorauit. Διοδεύσαντες, inquit, Ἀμφίπολιν καὶ Ἀπολλωνίαν, ἦλθον εἰς Θεσσαλονίκην. Plinius ſæpe dicto loco eamdem non quidem in Mygdonia, eidem vero ſubiecta regiuncula ponit. *Regio,* inquit, *Mygdoniæ ſubiacens, in qua recedentes a mari Apollonia, Arethuſa.* Vtramque etiam Scylax in hoc tractu commendat: Ἀρέθουσα ἑλληνὶς, Βόλβη λίμνη, Ἀπολλωνία ἑλληνὶς, *Arethuſa vrbs Græca, Bolbe lacus, Apollonia vrbs Græca.* Addimus *Euporiam,* inter Phyſcas & Apolloniam ſitam, quam Ptolemæus quidem Biſaltis adſcribit, verius tamen, etiam ipſius poſitu, in Mygdoniam cadit: & Eu-

* Accentus vt recte ponatur, habeto verſum Claudiani II in Rufin. v. 279
- - *muroſque ſubibat*
Theſſalonica tuos.

** Portus Theſſalonicæ a Conſtantino demum factus dicitur Zoſimo II cap. 20 princ. Quod mireris.

& *Europum* ad Axium in Mygdoniæ & Pelagoniæ confinio. Plinius IV cap. X *Oppidum Stobi ciuium Romanorum: mox Antigonea: Europus ad Axium amnem.*

LIV.

Thucydides lib. II pag. 170 cum Mygdonia coniungit *Grestoniam & Anthemuntem:* τήν τε Μυγδονίαν καὶ Γρηστωνίαν καὶ Ἀνθεμοῦντα ἐδῄουν, *Mygdoniam & Grestoniam & Anthemuntem populati sunt.* Et paullo ante easdem cum Bisaltia: ἐκράτησαν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν οἱ Μακεδόνες οὗτοι, ἃ καὶ νῦν ἔτι ἔχουσι, τόν τε Ἀνθεμοῦντα καὶ Γρηστωνίαν καὶ Βισαλτίαν, *Et alias gentes in potestatem Macedones hi redegerunt, quas adhuc tenent, Anthemuntem & Grestoniam & Bisaltiam.* Ἐθνῶν, *gentium* hæc nomina Thucydidi sunt, inter regionum vocabula Mygdoniam & Bisaltiam media. Nec vero dubium, *Anthemuntem* & vrbem esse, a qua ager denominetur. Herodotus sane lib. V cap. XCIV videtur vrbis loco habere: nec non Plinius IV cap. X *Cassandria colonia: Anthemus, Olophyxos.* Et clarior Stephanus: Ἀνθεμοῦς πόλις Μακεδονίας, *Anthemûs, vrbs Macedoniæ.* * Grestoniam Herodotus lib. VII cap. CXXIV per K scripsit: Χέδωρος ἐκ Κρηστωναίων ἀρξάμενος ῥέει διὰ Μυγδονίης χώρης, *Echedorus oritur ex Crestonæis & fluit per Mygdoniam.* Ibidem Κρηστωνικὴ est *ager Crestonicus.*

LV.

Supra hos *Sintice* ac *Bisaltia*, vltima Macedoniæ cis Strymonem sitæ. *Sinticen* regionem memorauit Liuius lib. XLIV cap. ult. *Paullus Nasicam Amphipolim misit cum modica peditum equitumque manu: simul vt Sinticen euastaret.* Huius vrbs *Heraclea* erat *Sintica* cognominata. Plinius dicto loco: *Xylopolitæ, Scotussæi liberi, Heraclea Sintica, Tymphæi, Toronæi.* Et Liuius lib. XLV cap. XXIX in adiectis primæ regioni inter Strymonem & Nestum sitæ: *trans Strymonem vergentia ad occasum Bisalticam omnem cum Heraclea, quam Sinticen adpellant.* Cæsaris lib. III Ciuil. cap. LXXIX scriptum secunda vocali *Heraclea Sentica.* Populus Σίντοι, *Sinti* sunt Thucydidi lib. II pag. 169, ἐν δεξιᾷ μὲν ἔχον Παίονας, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Σίντους καὶ Μαίδους, *ad dextram habebant Pæones, ad sinistram Sintos & Mædos.* Addit τῇ Σιντικῇ, *Sinticæ* regioni Παροικόπολιν, *Parœcopolim*, & Τρίστολον, *Tristolum*, quæ in obscuris relinquimus.

LVI.

Tandem *Bisaltæ* non vno modo describuntur. Aliis in Macedonia fuerunt, aliis trans Strymonem in Thracia. Conon, vetus scriptor, in excerptis Photii cod. CLXXXVI cap. XX οἱ Βισάλται, Θρακικὸν ἔθνος ἀντιπέρα Παλλήνης οἰκοῦντες, *Bisaltæ, Thracica gens, ex aduerso [peninsulæ] Pallenæ habitant.* At interiacet gens Chalcidica, aut ita extendenda Pallene est, vt illam quoque contineat. Liuius lib. XXXV cap. XXIX *Bisalticam* gentem cum Heraclea Sintica scribit *ad occasum vergere trans Strymonem:* & cap XXX *Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros: trans Nessum amnem incolunt.*

* Adparet hoc item ex Aeschinis orat. de falsa legation. pag. 250 B. Locum supra citauimus.

colunt, & circa Strymonem. Et quibus adparet, & cis Strymonem Bisaltas fuisse, & vltra illum amnem. Magis tamen cis amnem, quam vltra illum censentur. Plinius IV cap. X *Amphipolis liberum oppidum, gens Bisaltæ.* Stephanus: Βισαλτία πόλις καὶ χώρα Μακεδονίας, *Bisaltia vrbs & regio Macedoniæ.* De vrbe nihil constat, vt errasse videatur chorographus vel breviator. Regio dicta *Bisaltia* etiam Thucydidi lib. II pag. 170, verbis paullo ante productis: sed Ptolemæo praue Βησαλτία, *Besaltia,* cui oppida plura tribuit, sed omnia ignobilia, *Arolum* (Ἄρωλος) *Euporiam*, de qua supra: *Calliteras,* (Καλλιτέραι Græce) *Ossam* & *Bertam.* Populus, *Bisaltæ,* Græcis & Latinis. Virgilius Georg. III vers. 461

Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus.

LVII.

Sed ex septemtrione ad *Thessalonicen* eiusque sinum reuertamur. Sinus ille vocatur ab antiquo vrbis nomine *sinus Thermaicus* Pomponio Melæ II cap. III & Plinio IV cap. X; etiam huic ibidem *sinus Macedonicus:* & alia nominis Græci forma *sinus Thermæus.* Tacitus annal. V cap. X *Toronæum Thermæumque sinum præfestinans.* Quæ sinum ab ortu adiaceant inter Pallenen peninsulam & Thermam siue Thessalonicam, Herodotus lib. VII cap. CXXIII enumerauit: *Lipaxus, Combréa, Lisæ, Gigonus* (Γίγωνος,) *Campsa, Smila, Aenea,* Græce Αἴνεια. Obscura omnia præter vltimum *Aeniam* oppidum, quod ab Aenea conditum antiquitus credebatur, vt Dionysius Halicarnasseus lib. I pag. 39, & Liuius lib. XL cap. IV, & Stephani breviator prodiderunt: Situs Aeneæ ab Liuio lib. XLIV cap. X ita descriptus est: *omissa Thessalonicæ oppugnatione Aeniam inde petunt. quindecim millia passuum ea vrbs abest, aduersus Pydnam posita fertili agro.* Vt Pydna vulgo constituitur prope Aliacmonem, laxe oppositio Aeniæ interpretanda est. Quod vero Dionysius refert, quum in Pellene hibernaret Aeneas, oppidum sui nominis condidisse; sunt qui putent in ipsa peninsula seu prope illam Aeniam exstitisse. Sed est certior Liuius: etiam Strabo in iis numerat quæ πέριξ *circa* Thermam seu Thessalonicam fuerint: nec tam locum Dionysius, quam tempus vrbis conditæ significauit. Thessalonicenses etiam quotannis sacrificium in Aenia oppido faciebant, vt Liuius tradit lib. XL cap. IV, quod propinquiorem locum arguit quam Pallene est peninsula. Oppidani *Aeneates* Liuio ibidem dicti: Stephano Αἰνεάτης singulari numero.

LIIX.

Inter Aeneam & Pallenen peninsulam *Antigonea* fuit. Liuius lib. XLIV cap. X *omissa Thessalonicæ oppugnatione, Aeneam inde petunt. - - - Peruastatis finibus eius, legentes oram, Antigoneam perueniunt. - - - Ab Antigonea classis profecta ad agrum Pallenensem, exscensionem ad populandum fecit. Finium is ager Cassandrensium erat.* Ager Pallenensis non est hoc loco vnius vrbis, sed totius peninsulæ, quippe mox sequitur cap. XI *Cassandrea condita est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quæ Pallenensem agrum ceteræ Macedonia iungunt; hinc Toronaico, hinc Macedonico septa mari.*

Nec

Nec vero negandum est & oppidum *Pallenen* in peninsula huius nominis fuisse. Plinius: *Oppida, Pallene, Phlegra.* fortasse scripsit, *quæ & Phlegra,* siue *olim Phlegra.* Stephanus: Παλλήνη, πόλις Θράκης, *Pallene oppidum Thraciæ.* nam & hæc pars propter Thraces colonos Græcis immixtos est Thracia quondam adpellata. Scylaci autem Παλλήνη non vrbs est, sed ἄκρα μακρὰ εἰς τὸ πέλαγος ἀνατείνουσα, *promontorium longe in mare procurrens.* Sed potest vtrumque & oppidum huius nominis & promontorium fuisse, vt ab alterutro, nisi vtroque, peninsula nominetur.

LIX.

Chersonesus hinc PALLENE est, Dionysio Halicarnassensi lib. I p. 39. χερρόνησος ἡ καλεῖται Παλλήνη, *peninsula quæ vocatur Pallene:* Stephano τρίγωνος figura. Καὶ Παλλήνη, inquit, ἐστὶ χερρόνησος τρίγωνος, *Etiam Pallene peninsula est triquetra.*

LX.

Cui Scylax quinque vrbes Græcas imponit, quarum prima est Ποτίδαια, *Potidæa,* ἐν τῷ μέσῳ τὸν ἰσθμὸν ἐμφράττουσα, *isthmum in medio obstruens,* vrbs etiam olim clara, antequam ornaretur a Cassandro. nam & ausa cum Atheniensibus congredi, & Thucydides memorauit Ποτιδαιατικά, *Potidæensia gesta* lib. I pag. 41 & 77. Vel auxit vel instaurauit Cassander, a quo *Cassandrea* postmodum dicta. Liuius lib. XLIV cap. XI *Hac virium accessione animus creuit prætori, vt Cassandream oppugnaret. Condita est a Cassandro rege in ipsis faucibus, quæ Pallenensem agrum ceteræ Macedoniæ iungunt.* Strabo excerptis lib. VII ἡ Παλλήνη χερρόνησος, ἧς ἐν τῷ ἰσθμῷ κεῖται ἡ πρὶν μὲν Ποτίδαια, νῦν δὲ Κασσάνδρεια, *Pallene est peninsula, in cuius isthmo sita quæ olim Potidæa, nunc Cassandrea vocitatur.* Plinius dicto loco: *Potidæa, nunc Cassandria colonia.* De colonia confirmant nummi Neronis, Vespasiani, Neruæ, inscripti COL. IVL. AVG. CASSANDRENS. Paullus lege vlt. de Censibus: *In prouincia Macedonia Cassandrenses iuris Italici sunt.*

LXI.

Reliqua oppida huius chersonesi sunt *Mende,* * *Aphytis, Thrambus, Scione:* ** addit *Sanen* Strabo, etiam Herodotus VII cap. CXXIII. Accedit

* Vinum *Mendæum* olim celebre. Demosthen. in Lacrit. pag. 594 A, Ἱππίας μαρτυρεῖ συμπλεῖν ἐν τῇ Ὑβλησίου νηῒ, διοπλεύων τὴν ναῦν καὶ εἰδέναι Ἀπολλόδωρον τὸν Φασηλίτην ἀγόμενον ἐν τῷ πλοίῳ ἐκ Μένδης εἰς τὸν Πόντον οἴνου Μενδαίου κεράμια τετρακόσια πεντήκοντα. *Hippias testatur se vna vectum in Hyblesii naue, & cognosse Apollodorum Phaselitam vehere in nauigio e Menda in Pontum vini Meudæi amphoras quadringentas quinquaginta.* Idem in Lacrit. pag. 596, Πᾶν γὰρ δήπου τοὐναντίον εἰς τὸν Πόντον οἶνος εἰσάγεται ἐκ τῶν τόπων τῶν περὶ ἡμᾶς, ἐκ Πεπαρήθου καὶ Κῶ, καὶ Θάσιος, καὶ Μενδαῖος καὶ ἐξ ἄλλων τινῶν πολέων παντοδαπός. *Omnino contra in Pontum importatur vinum ex locis nobis vicinis, Peparetho & Co, Thasium & Mendæum & ex aliis quibusdam oppidis omnis generis.* Adde huc Stephan. de Vrbib in *Mende,* vbi ab hac *Mende* gentile formari ait *Mendæus.* Contra a *Mende,* Aegypti vrbe, *Mendesius.* Ac *Mendesium* vinum sæpe commendat Hippocrates de intern. affection. cap. 17 pag. 217 tom. II & cap. 18 pag. 219 & cap. 19 pag. 221.

** Crebræ istuc nauigationes Athenis institutæ fuisse videntur. Demosth. adv. Lacritum pag. 596 C, Ἐδάνεισαν Ἀνδροκλῆς Σφήττιος καὶ Ναυκράτης Καρύστιος Ἀρτέμωνι καὶ Ἀπολλοδώρῳ Φασηλίταις ἀργυρίου δραχμὰς τρισχιλίας Ἀθήνηθεν εἰς Μένδην ἢ Σκιώνην καὶ ἐντεῦθεν εἰς Βόσπορον.

dit promontorium *Canastræum* Herodoto, Scylaci, Straboni, Ptolemæo memoratum.

LXII.

Ceterum Pallene chersonesus quondam φλέγρα, *Phlegra* dicta fuerat,* vt Herodotus obseruauit. Quo fabulam Strabo atque Stephanus de deorum cum gigantibus pugna, in campis *Phlegræis* commissa, referunt. Propertius lib. III eleg. IX vers. 47 ad Mæcenatem:

Te duce vel Iouis arma canam, cæloque minantem
Cæum, & Phlegræis Oromedonta iugis.

LXIII.

Extra isthmum ad Sinum Toronæum Scylaci & Herodoto sunt *Olynthus, Mecyberna, Torone, Sermyla* & *Galepsus.* Ex his *Olynthus* isthmo proxima, a Potidæa, in isthmo intus sita, ἑξήκοντα μάλιςα ςαδίȣς ἀπέχȣσα, LX *ferme stadiis remota,* quam Diodorus lib. XVI cap. LIV vrbium in eo tractu μεγίςην, *maximam* dixit, quæ antequam Philippi obsidionem ferret, bis cum eo acie conflixit, libera antea; aliquando Atheniensibus subiecta. **

LXIV.

Hanc inter & Toronem fuit *Mecyberna* Herodoti & Scylacis positione, vnde *sinus Mecybernæus* Plinio dictus, qui aliis *Toronæus* est siue *Toronaicus.* Meminit vrbis, a Philippo proditione captæ, Diodorus lib. XVI cap. LIV. Et Mela II cap. III *In litore flexus Mecybernæus inter promontoria Derrim & Canastræum, & portum qui κωφὸς dicitur: vrbes Toronen & Physcellam, atque vnde ipsi nomen est, Mecybernam incingit.* Etiam Plinius *Physcellæ* meminit: nescio an alius præterea.

LXV.

Torone *** postea incrementum cepit, laudata Scylaci, Diodoro, Thucydidi, Pomponio, Plinio, Ptolemæo, vt non immerito sinus qui adluit, ab illa nomen *Toronaici,* vt Liuius dicto lib. XLIV cap. XI, vel *Toronæi,* vt Tacitus annal. V cap. X adpellat, acceperit. Thucydides lib. IV pag. 325 vocat Τορώνην Χαλκιδικὴν, *** *Toronen Chalcidicen,* quia in finibus Chalcidicæ sita est: quam regiunculam supra sinum Toronaicum, cuius Olyn-

Mutuum dederunt Androcles Sphettius & Naucrates Carystius Artemoni & Apollodoro Phaselitis argentum drachmarum tria millia, Athenis Mendam aut Scionam & inde in Bosporum vsque. Et mox: Ἐπὶ οἴνȣ κεραμίοις Μενδαίοις τριχιλίοις, ὃς πλευσεῖται ἐκ Μένδης ἢ Σκιώνης ἐν τῇ εἰκοσόρῳ. *Ob vini amphoras Mendæas ter mille, quod euehetur e Menda aut Sciona naui XX remorum.*

* Apollodorus tamen I cap. 6 f. 1 distinguere conatur: Ἐγένοντο δὲ, inquit, (οἱ γίγαντες) ὡς μέν τινες λέγȣσιν ἐν Φλέγραις, ὡς δὲ ἄλλοι ἐν Πελλήνῃ. *Fuerunt gigantes, vt quidam dicunt, Phlegris, vt alii, in Pallene.*

** Demosthenes de falsa legat. pag. 235, 236 ait, Olynthios aluisse mille equites, quum ipsi essent plures decem millia, omnes vicinos habuisse socios, ab Atheniensibus decem millibus externorum militum & quinquaginta triremibus adiutos esse, itemque quatuor millibus ciuium. Habuisse præterea in Chalcidica quædam oppida.

*** De hac Epigramm. Græc. lib. III cap. εἰς ναυηγ. pag. 339, Εἰ δὲ Τορώνην Λείπων εἰς αὐτὴν ἔρχεαι Ἀμφίπολιν.

*** Theophrastus quoque hist. Plant. IV cap. 10, Τορώνην τῆς Χαλκιδικῆς, *Toronem Chalcidicæ.*

Olynthus, Mecyberna & Torone ſunt, Herodotus VII cap. CXXII Σιθωνίην, *Sithoniam*, νῦν, *nunc*, id eſt ſuo tempore, vocitari narrat.

LXVI.

Os ſinus Toronaici duo promontoria premunt, intus in cherſoneſo *Canaſtræum:* extra, quod vocatur *Derris*. Ptolemæus vtrumque poſuit, etiam prius Herodotus, qui diuiſis vocibus Κάνα ϛραίην ἄκρην nominat: Thucydides autem lib. IV p. 325 Καναϛραῖον coniunctе: de vtroque etiam Pomponius lib. II cap. III *In litore flexus Mecybernæus inter promontoria Derrim & Canaſtræum, & portum qui* Κωφὸς *dicitur.*

LXVII.

Supra Derrim eſt promontorium *Ampelon*, Ptolemæo Ἄμπελος ἄκρα in *Paraxia* regione, cui *Toronen* vrbem etiam attribuit. Ideo Herodotus lib. VII cap. CXXII κάμψας δὲ Ἄμπελον τὴν Τορωναίην ἄκρην *circumuectus Ampelum, Toronæum promontorium;* quia ex aduerſo vrbis Torones eſt.

LXIIX.

Poſt quod *ſinus* eſt *Singiticus*, ab altero latere promontorio Ptolemæi *Nymphæo* finitus. Supra quod & Singiticum ſinum eſt mons *Athos*, & ad Strymonicum ſinum tandem *Acrathum* promontorium.

LXIX.

Ab Atho autem vſque ad Pallenen cherſoneſum, vt Eudoxus apud Stephanum definit, regio eſt CHALCIDICE, Χαλκιδικὴ Ptolemæo, qui vero nimis anguſtam facit, quum ampla regio fuerit, olim Thraciæ tributa, poſt Philippi autem inuaſionem, quem Χαλκιδικὰς πόλεις δύο καὶ τριάκοντα, XXXII *oppida Chalcidicæ* cepiſſe Suidas in voce Κάρανος refert, pars Macedoniæ. Dicta ab vrbe *Chalcis*, propinqua Olyntho in mediterraneis. Ariſtoteles in Mirandis pag. 732 Ἐν τῇ Χαλκίδι τῇ ἐπὶ Θράκης πλησίον Ὀλύνθȣ, *in Chalcide, quæ ſupra Thraciam prope Olynthum eſt.*

LXX.

Vrbes Chalcidicæ in ora, præter illas Toronæo ſinui adpoſitas, quas *Sithoniæ* regiunculæ Herodotus tribuebat, ſunt eiusdem diſpoſitione *Sarga, Singus, Pidorus, Aſſa,* omnes ad Singiticum ſinum ſitæ: Ptolemæus autem præter Σίγγον, *Singum*, a quo nomen eſt ſinui, *Stratonicen* habet, de qua dubitat ad Solinum Salmaſius, ratus, eodem errore impulſum Ptolemæum, Stratonicen Cariæ, quæ Macedonum colonia ſecundum Strabonem erat, in Macedonia quoque collocaſſe, quo Stephanus ineptiſſime ſcripſit Στρατονίκεια πόλις Μακεδονίας, πλησίον Καρίας, quaſi vero Caria, Aſiæ regio, Macedoniæ ſit vicina.

LXXI.

Inde ad Strymonicum ſinum *Acanthus;* * quia ex Acantho, vbi ſta-

* Sed Strabo VII pag. 510 Acanthum ad Singiticum ſinum reiicit, ὅτι Ἄκανθος πόλις ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ ἐϛὶ παράλιος, πλησίον τῆς τȣ̃ Ξέρξȣ διώρυχος, *Acanthus vrbs eſt maritima in ſinu Singitico prope a foſſa Xerxis.* Fauere videtur Straboni varia quædam lectio Plinii libr IV cap. 10. Pergit Strabo loco cit. Καὶ ἐϛιν ἀπὸ πόλεως τῆς Ἀκάνθȣ ὁ περίπλȣς τῆς Χεῤῥονήσȣ ἕως Σταγίρȣ πόλεως τȣ̃ Ἀριϛοτέλȣς. *Et ab oppido Acantho circumuehuntur peninſulæ vsque ad*

tiua Xerxes habuit, dimissi duces classi præfecti, qui per fossam, in Atho monte depressam, in sinum nauigarent Singiticum, quod Herodotus lib. VII cap. CXXI seq. enarrauit. Plinius quoque dicto loco *Acanthum supra fauces alteras isthmi*, in cuius peninsula Athos est, constituit. Scymnus siue Marcianus Heracleota pag. 27 de positu perspicue;

Τὸν Ἄθω δὲ παραπλεύσαντι παράλιος πόλις
Ἄκανθός ἐστιν, Ἀνδρίων ἀποικία,
Παρ' ἣν διώρυξ δείκνυται τετμημένη
Επ]ὰ σαδίοις, Ξέρξην λέγετ' αὐτὴν τεμεῖν.
Εἶτ' Ἀμφίπολις.

hoc est: *Præteruecto montem Atho vrbs maritima Acanthus occurrit, Andriorum colonia, iuxta quam fossa ostenditur septem stadiorum, quam Xerxes fecisse dicitur. Dein Amphipolis.*

LXXII.

Inter Amphipolim & Acanthum vrbs est *Stagira*, vel *Stagirus*, Aristotelis patria, qui inde Σταγειρίτης, *Stagirita* cognominatur. Stephanus: Στάγειρα πόλις, οὐδετέρως, πληθυντικῶς. ὁ πολίτης Σταγειρίτης. Ἀριστοτέλης Σταγειρίτης. *Stagira vrbs, neutrum plurale. Ciuis, Stagirita. Aristoteles est Stagirita.* Herodotus lib. VII cap. CXV in Xerxis itinere ita definiuit: ὡς δὲ ἀπὸ τοῦ Στρύμονος ἐπορεύετο ὁ στρατὸς - - - - Στάγειρον πόλιν Ἑλλάδα παραμειβόμενος, ἀπίκετο ἐς Ἄκανθον, *Postquam a Strymone profectus est exercitus, Stagirum Græcam vrbem præteriens, peruenit Acanthum.* Thucydides lib. IV pag. 311 καὶ Στάγειρος Ἀνδρίων ἀποικία, ξυναπέστη, *etiam Stagirus, colonia Andriorum,* [ab Atheniensibus vna cum Acanthiis] *defecit.* Ptolemæus etiam in maritimis posuit inter Strymonem & Atho montem, sed perperam in libris ipsius in Στάντειρα nomen prauatum est. Plinio est *Stagira.*

LXXIII.

Inter hanc vrbem & Strymonem etiam oppidum fuit *Argilus*, Ἄργιλος, ab Herodoto dicto loco descriptum, quod eodem ordine in tributariis aliquando Atheniensium enumerat Thucydides lib. V pag. 356 Ἄργιλος, Στάγειρος, Ἄκανθος.

LXXIV.

Mediterranea Chalcidices incipiunt a monte *Atho*, * in quo, & circa illum sunt quædam oppida, quæ Herodotus vna cum monte lib. VII cap. XXII delineauit, quod Athos mons peninsulam impleat, in cuius isthmo XII stadiorum sit oppidum Σάνη, *Sana:* intus Δῖον, Ὀλόφυξος, Ἀκρόθοον, Θύσος, Κλεωναί, *Dium, Olophyxus, Acrothoum, Thyssus, Cleonæ.* Et *Fossa* Xerxis ibidem est descripta. Plinius lib. IV cap. X *Athon Xerxes rex Persarum continenti*

Stagiram Aristotelis patriam. Straboni Herodotus etiam capitibus 121 & 122 refragari videtur. Sed fortasse videtur modo ii, qui interpretatione adiuuare nolint eius mentem.

* Nonnus Dionys. III vers. 216,

Ἀθωνιάδος δὲ καὶ αὐτῆς
Ἄβροχα Σιθονίης ἐκαλύπτετο νῶτα Κολώνης.

Athoniadis vero & ipsius non irrigua Sithonii abscondebantur dorsa montis.

tinenti abſcidit - - - Oppidum in cacumine fuit Acrothon: nunc ſunt Vranopolis, Palæorium, Thyſſus, Cleonæ, Apollonia, cuius incolæ Macrobii cognominantur. Succesſiſſe hanc *Apolloniam* in locum euerſi *Acrothoi,* ex Melæ lib. II cap. II extremo liquet. *In ſummo,* inquit, *fuit oppidum Acroathon, in quo, vt ferunt, dimidio longior, quam in aliis terris, ætas habitantium erat.* Thucydides lib. IV. pag. 124 de oppidis ad Athon: πόλεις ἔχει Σάνην μὲν, Ανδρίων ἀποικίαν παρ' αὐτὴν τὴν διώρυχα, - - καὶ ἄλλας, Θύσσον, καὶ Κλεωνὰς, καὶ Ακροθώυς, καὶ Ολόφυξον, καὶ Δῖον, *vrbes habet Sanam Andriorum coloniam, iuxta ipſam foſſam: & alias, Thyſſum, & Cleonas, & Acrothoos, & Olophyxum, & Dion.* Interiora Chalcidicæ ſunt pauciora nobis nota, *Augæa* Ptolemæi, & *Moryllus* eiusdem. De *Chalcide* ſupra dictum eſt ex Ariſtotelis Mirandis. Inde nomen regioni *Chalcidicæ,* quam ab occaſu flumen *Chabrium* Ptolemæi præfluit, quod in Thermæum ſinum effunditur.

LXXV.

Supra Chalcidicen ſunt etiam lacus quidam in mare exeuntes, *Bolbe* Thucydidis lib. IV pag. 320, cui is *Bromiſcum* & *Aulonem* adponit: & *Cercinitis* palus Arriani lib. I Exped. Alex. pag. 31, per quam Alexander, in Aſiam moturus, Amphipolim verſus & ad Strymonis oſtia claſſem egit. Pomponius Mela inter Strymona & Athon montem ponit lib. II cap. II Κάπρυ λιμένα, *Capri portum,* & *Turrim Calarniam,* loca aliunde vix vmquam intellecta. Sunt præterea etiam a Liuio quædam memorata, quæ certo loco adſignari nequeunt.

SECTIO III.

MACEDONIA ADIECTA.

LXXVI.

Strymon * fluuius olim limes inter Macedoniam erat & Thraciam. Scylax: Μετὰ Μακεδονίαν Στρυμὼν ποταμός. οὗτος ὁρίζει Μακεδονίαν καὶ Θράκην, *Poſt Macedoniam Strymon fluuius eſt: hic Macedoniam & Thraciam diſterminat.* Et Plinius IV cap. X *Amphipolis liberum* [oppidum,] *gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo.* ** Stephanus: Στρυμὼν ποταμὸς Αμφιπόλεως. οἱ οἰκοῦντες Στρυμόνιοι, *Strymon fluuius circa Amphipolim: accolæ Strymonii.* In ſinum exit qui Straboni excerpt. lib. VII dictus eſt Στρυμονικὸς, *Strymonicus ſinus.*

LXXVII.

Adiacet clara vrbs *Amphipolis,* Athenienſium colonia: ſed qua ripa, citeriore, vlteriore, non omnibus æque certum. Plinius, vt modo percepimus,

* De *Strymone* vide Epigramm. Græc. libr. IV Anthol. cap. εἰς ποταμοὺς pag. 504. Apollodorus autem libr. II cap. 5 §. 10 pag. 116, *Strymonem* olim nauigabilem, petris impletum ab Hercule, nauium onera non amplius tuliſſe dicit.

** Ariſtotel. Meteorol. I cap. 13, Ο δὲ Στρυμὼν καὶ Νέσσος καὶ ὁ Εβρὸς, ἅπαντες τρεῖς ὄντες ἐκ τοῦ Σκόμβρου. *Strymo, Neſtus & Hebrus, omnes tres ex Scombro exiſtunt.*

pimus, in Macedonia posuit, cis Strymonem: at Scylax in Thracia trans flumen. Conciliantur ipso nomine vrbis, quæ *Amphipolis* ab Atheniensibus vocitata, vt Thucydides lib. IV pag. 320 obseruauit, ἐπ' ἀμφότερα περιῤῥέοντος τῦ Στρυμόνος, διὰ τὸ περιέχειν αὐτὴν, *quod vtrimque circumfluenti Strymone, a fluuio contineatur.* Scissus enim amnis ante ostia, & in medio vtriusque aluei est interposita, a latere, quod mare respicit, præducto τείχει μακρῷ ἐκ ποταμῦ ἐς ποταμὸν, *longo muro ab vno alueo ad alterum.* Vetus nomen erat, Ἐννέα ὁδοὶ, *Nouem Viæ*, vt Thucydides ibidem, & Herodotus lib. VII cap. CXIV testantur, hic etiam nomine illo, vt tum solo & proprio, adpellat: nouum *Amphipolis* est a colonia Atheniensium. Idem Thucydides lib. I pag. 66 perspicue: οἰκιοῦντες τὰς τότε καλουμένας Ἐννέα ὁδοὺς, νῦν δὲ Ἀμφίπολιν, *habitare volentes Novem vias, quæ nunc Amphipolis sunt.* Ciues *Amphipolitani* Liuii XLIV cap. XLV. Prope afuit Ἠϊὼν, *Eion*, * nauale & emporium Amphipolitanorum. Thucydides dicto loco: ὡρμῶντο ἐκ τῆς Ἠϊόνος, ἣν αὐτοὶ εἶχον ἐμπόριον ἐπὶ τῷ στόματι τῦ ποταμῦ ἐπιθαλάσσιον, *Profecti fuerant ex Eione, quam ipsi maritimum emporium in ostio fluuii habebant.* Plutarchus Cimone p. 482 Ἠϊόνα πόλιν ἐπὶ τῷ Στρυμόνι κειμένην ποταμῷ κατέχοντες, *Eionem oppidum, situm super amne Strymone, tenentes.*

LXXIIX.

Supra Amphipolim ad idem flumen erat *Berga*, Βέργη, vnde Antiphanes Bergæus fuit, scriptor ἀπίστων, *incredibilium*, vt Heracleota pag. 27 & Stephanus hac voce adnotarunt, a quo prouerbium βεργαΐζειν ἀντὶ τῦ μηδὲν ἀληθὲς λέγειν, *Bergaizare, id est nihil veri dicere:* quamquam hic male in Chersoneso: recte Ptolemæus & Marcianus ille ad Strymonem oppidum posuerunt.

LXXIX.

Supra Bergam *Scotusa*, Ptolemæo, quam cis Strymonem videtur Plinius IV cap. X constituisse, *Scotussæos* cum Heraclea Sintica coniungens, quos *liberos* esse sub Romanis commemorat. Ptolemæus autem scripsit in *Edonide*, cuius populi sunt Ἤδωνες siue Ἠδωνοὶ, *Edones* siue *Edoni.*** vtroque modo scribitur, etiam ab vno Thucydide, Ἠδωνοὶ lib. I pag. 66; Ἤδωνες lib. IV pag. 320. Herodotus tantum Ἠδωνοὶ, lib. VII cap. CX & CXIV. Plinius *Edoni* lib. IV cap. XI. His Ptolemæus tribuit oppida *Scotusam*, *Bergam*, *Gasorum* (Γάσωρος Græce) *Amphipolim*, *Philippos*, quod de Amphipoli seu Nouem viis Thucydides & Herodotus confirmant, Athenienses *Edonos*, qui possederant, eiecisse.

LXXX.

Philippi multis nominibus clara vrbs, non modo auctore, rege Philippo, cui opportunus locus visus est aduersus Thracas gerendo bello; verum etiam prœlio in campis Philippicis, quo Cassius & Brutus occubuerunt:

* Vid. Tzetzes ad Lycophron. Alexandr. v. 417.

** Epigramm. Græc. libr. IV cap. εἰς. εἰκ. ἀρχ. pag. 431, Χάλκεον Ἠδωνῶν τάγον ἀνέπλασατο. Adde notas Brodæi. Tzetzes ad Alexandr. Lycophron. vers. 419, Ἠδωνοὶ καὶ Ἤδωνες Θρακῶν ἔθνη. Ἀλλ' οἱ μὲν Ἤδωνες τὴν παραθαλασσίαν οἰκοῦσιν, οἱ δὲ Ἠδωνοὶ τὴν μεσογέαν. *Edoni & Edones Thracum gentes. Edones quidem maritimam, Edoni vero interiora inhabitant.*

runt: & diuina epiſtola πρὸς Φιλιππησίους *ad Philippenſes.* Situm Appianus deſcripſit Ciuil. IV occaſione prœlii: * diſtantiam ab aliis, Antoninus itinere a Dyrrachio Byzantium; quæ talis eſt:

Amphipoli		
Philippos	M. P.	XXXIII
Neapolim	M. P.	XII
Acontiſma	M. P.	VIIII
Topirim	M. P.	XVII

Eadem fere Hieroſolymitano itinere diſtantia ſeruatur. Coloniam *Philippos* Romani deduxerunt. Sanctus ſcriptor Act. XVI, 12 *Venimus* εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερίδος τῆς Μακεδονίας πόλις, κολώνια. Plinius IV cap. XI *Intus Philippi colonia.* Nummus Claudii apud Patinum pag. 99 COL. AVG. IVL. PHILIP. & ſubtus, DIVVS AVG. Et veteri lapide apud Spon. Miſc. erud. Antiq. p. 173 COL. IVL. PHILIPPENSIS.

LXXXI.

Inter Philippos & Amphipolim Itinerarium habet *Domeros:* Ptolemæus eodem tractu, ſed boream verſus, *Gaſorum,* quæ videtur Stephani Γάζωρος, *Gazorus* eſſe: niſi hanc per Ἄζωρος, *Azorus,* quia Macedoniæ vrbem vocat, malis cum Berkelio interpretari.

LXXXII.

Inter Strymona & Neſtum Plinius & Ptolemæus in ora *Oeſima* & *Neapolim:* adduntur Itinerario *Acontiſma* & *Topiris.* Sic etiam Plinius alterius hoc ordine mentionem fecit: *Scotuſſa, Topiris, Neſti annis oſtium.* De oppido *Neapoli* Dio Caſſius lib. XLVII p. 348, quod ſit πρὸς τῇ θαλάσσῃ κατ᾽ ἀντιπέρας Θάσου. *ad mare aduerſus Thaſum inſulam.* Sed laxe hoc intelligendum eſt, quia non vltra XII millia paſſuum a Philippis abeſt, quo nondum completur illud ſpatium, quod e regione eſt Thaſi inſulæ. Apoſtolorum actis cap. XVI, 12 ἀπὸ τῆς Τρωάδος εὐθυδρομήσαμεν εἰς Σαμοθράκην, τῇ δὲ ἐπιούσῃ εἰς Νεάπολιν, ἐκεῖθέν τε εἰς Φιλίππους. id eſt: *a Troade profecti ſumus in Samothracen, ſequenti die Neapolin, inde Philippos.*

LXXXIII.

In Edonis etiam *Drabeſcus* fuit, ideo Δράβησκος Ἠδωνική, *Drabeſcus Edonica* dicta Thucydidi lib. I pag. 66. Fuit χωρίον, ſecundum Stephanum, id eſt *locus* vel *campus,* non oppidum, quod etiam non obſcure ex Thucydidis verbis coniicitur: προελθόντες, inquit, τῆς Θράκης ἐς μεσόγειαν, διεφθάρησαν ἐν Δραβήσκῳ τῇ Ἠδωνικῇ ὑπὸ τῶν Θρᾳκῶν, *Progreſſi in mediterranea Thraciæ, ab ipſis Thracibus in Drabeſco interfecti ſunt.* Quæ repetuntur

 lib.

* Etiam Dio lib. XLVII pag. 397, *Vrbs* Philippi *autem Pangæo & Symbolo adiacet. Symbolum enim locum illum vocant, in quo mons ille alteri cuidam in interiora procedenti coniungitur, quique inter Neapolin & Philippos intercedit. Illa enim ad mare accedit obiecta Thaſo: Philippi autem intra montes in campo ſiti ſunt. Quum igitur Saxa & Norbanus compendiarium eius aditum ante occupaſſent: Brutus & Caſſius iſtac ne tranſire quidem tentarunt, ſed alterum quendam longiorem ad Crenidas circumacti etiam ibi quidem præſidium inuenerunt, ſed, illo vi disiecto, montes intrarunt & ad vrbem per loca edita perducti caſtra ſunt metati.* De *Philippis* memorabilia quædam habet Theophraſt. cauſ. Plant. V cap. 20.

lib. IV pag. 320. Fuit ἐκ τῆς δύσεως, *ab occasu* Philipporum, ad Strymonem versus, vt Appianus lib. IV Ciuil. p. 1041 obseruauit in illius vrbis & ad eam commissi prœlii descriptione.

LXXXIV.

Supra Edonidem in Ptolemæi tabula est *Odomantice*, regio, etiam Liuio lib. XLV cap. IV memorata. *Paullus*, inquit, *Aemilius consul quum castra ad Siras terræ Odomanticæ haberet.* Gens, Ὀδόμαντοι, *Odomanti*, apud Thucydidem lib. II pag. 171. Distincti ergo ab Edonis sunt, quod etiam ex Herodoti lib. VII cap. CXII seq. patet, vbi ab Odomantis in Edonos iter factum traditur. Male ergo in Ptolemæi lib. III pro eadem regione Odomantice & Edonis sunt propositæ, quod ex confusione videtur ortum.

LXXXV.

Macedoniam adiectam hunc tractum inter Strymonem & Nestum nominamus, quia quondam fuit Thraciæ, quam Strymon a Macedonia disterminabat. Rex Philippus autem quum suam fecisset, Macedoniæ regno contribuit, in quo & censa fuit postmodum. Aristoteles seu quisquis auctor de Mirandis p. 718 περὶ Φιλίππους τῆς Μακεδονίας. Et Act. XVI, 12 eadem vrbs Philippi dicitur πρώτη τῆς μερίδος τῆς Μακεδονίας πόλις. Notanter μερίδος, id est partis illius trans Strymonem adiectæ ad veterem Macedoniam; non totius, quæ tum erat, prouinciæ Romanorum Macedonicæ.

LXXXVI.

Nouus terminus amnis *Nestus* sic scribitur ab Herodoto, Scylace, Plinio, Mela: * a Liuio *Nessus*: ** a Ptolemæo Νέσος. Salmasius in Solinum auctor est in MSS eiusdem Solini & Plinii & Marciani legi *Mestus*. & Holstenius in Ortel. nummum Caracallæ profert, quo Vlpia Nicopolis dicitur ΠΡΟC ΜΕCΤΟ sita, quæ ad Nestum vel Nessum est.

LXXXVII.

Tandem de *Via Egnatia*, quæ per Macedoniam & Traciam ad Hebrum flumen ferebat, lapidibus strata & milliariis distincta, aliquid dicendum ante est, quam ex Macedonia decedamus. Vt Strabo lib. VII pag. 223 delineauit, geminum caput eius erat, a Dyrrachio & ab Apollonia, prout traiectus diuersus fuit vel Brundisio, qui Dyrrachium tendebat; vel Hydrunte, qui ducebat Aulonem vel Apolloniam. Ad *Clodianas*, quæ XLIII m. p. a Dyrrachio; XLIX ab Apollonia sunt, conueniebatur, indeque via per Lychnidum Dassaretiorum, per Heracleam Lyncestarum, per Edessam, Pellam, Thessalonicam, & inde per Apolloniam, Amphipolim, Philippos, Neapolim & reliqua Thraciæ ferebat μέχρι Κυψέλου καὶ Ἕβρου ποταμοῦ, *ad Cypselum vsque & Hebrum fluuium.* Hæc eadem est illa via, quam Antoninus, seu quisquis auctor itinerarii est, aliquot itineribus sequutus ad Constantinopolim vsque prosequitur, quia pars, quam Strabo per

* Etiam ab Aristotele sic nominatur Meteorol. I c. 13. qui e Scombro eum oriri dictitat.

** Et Theophrasto hist. Plantar. III c. 2. Καθάπερ ὁ Νέσσος ἐν τῇ Ἀβδηρίτιδι πολλάκις μεταβαίνει. *Vti Nessus in agro Abderensi sæpe locum mutat.*

per Macedoniam ad Thessalonicam deduxit, non differt ab Antoniniana, veroque plane est simile, neque in ceteris Antonini iter ab Egnatia via declinasse. De auctore nihil constat: neque nominis apud alium, quod sciam, occurrit mentio. Romanum haud dubie opus fuit, Romano more, vt viæ per Italiam, munitum, distinctum milliariis, & longissime per IↃXXXV passuum millia ad Hebrum vsque productum.

SECTIO IV.

THESSALIA,

Cuius partes PHTHIOTIS, ESTIAEOTIS, THESSALIOTIS, PELASGIOTIS, MAGNESIA.

LXXXVIII.

Thessalia, * nunc vniuersam regionem significat, nunc partem eius, quæ *Thessalia propria*, Straboni Θεσσαλιῶτις, *Thessaliotis* adpellata. Vniversæ limites Strabo lib. IX pag. 296 curatius ceteris definiuit, ab oriente a Thermopylis ad ostia *Penêi* (Πηνειοῦ) fluminis: a meridie, iuga ab Oeta monte ad Pindum protensa: ab occidente Aetolos, Acarnanes & Amphilochios habet: in septemtrione limites obscuriores sunt: attamen si parallela ex ostiis Penei ducatur secundum prædicta iuga, videtur etiam borealis terminus designari. Non enim Peneus fluuius est limes, qui Macedoniam a Thessalia secludat, quamuis ostio limitem constituit: sed, quod Strabo dicto loco dixit, ὁ Πηνειὸς διὰ μέσης ῥέων, *Peneus per mediam fluit* Thessaliam. Pomponius lib. II cap. III diuisit Thessaliam a Phthiotide: Ptolemæus etiam a Pelasgiotide; sed hi partem tantummodo, siue Thessaliam propriam intelligunt, quæ Θεσσαλιῶτις Strabonis est: ipse vero Strabo εἰς τέσσαρα μέρη, *in quatuor partes* vniuersam diuisit, quæ propriis nominibus sunt ipsius ordine Φθιῶτις, Εστιαιῶτις, Θετταλιῶτις, Πελασγιῶτις, *Phthiotis, Estiæotis, Thessaliotis, Pelasgiotis:* quibus Μαγνήτων, *Magnetum* terram ab oriente obiectam, adnumerare velis, habebimus Thessaliam in partes quinque distributam. Singulis partibus sua oppida adsignare, perdifficile videtur: tentabimus tamen, quantum fieri potest, initium facientes ab occasu solis, vt moris est geographis, hoc est ab *Estiæotide*.

LXXXIX.

ESTIAEOTIS, Εστιαιῶτις, Herodoto lib. I cap. LVI Ιστιαιῶτις, est prima & occidentalis regio Straboni & Ptolemæo: non autem Herodoto, cui est ὑπὸ τὴν Ὄσσην καὶ τὸν Οὔλυμπον χώρη, *sub Ossa & Olympo regio*, qui montes in orientali parte Thessaliæ sunt: quod ita etiam Dionysius Halicarnassensis transscripsit lib. I pag. 14. Ipse autem Herodotus ibidem fatetur, Pelasgos, qui Thessali sunt, ἔθνος πολυπλάνητον κάρτα, *valde vagabundam gentem* alias atque alias sedes successu temporum occupauisse, quo factum videtur, vt etiam regionum nomina cum gentibus transponerentur.

* Ab Euripide inter opulentissimas & beatissimas regiones numeratur in Troad. v. 214. seqq. Thessalia olim *Aeolia* fuit adpellata. Diodor. IV pag. 269.

tur. Certum enim eſt, Theſſaliæ partem, ad occaſum ſolis ſitam, poſtea *Eſtiæotidem* eſſe adpellatam, quia Strabo Eſtiæotis τὰ ἑσπέρια, *occidentalia* Theſſaliæ tribuit: Ptolemæus inter prima oppida Εστιωτῶν, *Eſtiotarum*, (ſic ſcripſit) numerat *Phæſtum* & *Gomphos*. de Gomphis autem Cæſar lib. III Civ. cap. LXXX *Gomphos peruenit; quod eſt oppidum primum Theſſaliæ venientibus ab Epiro.*

XC.

Primum ergo oppidum *Gomphi* in Eſtiæotide, quod ait *altisſimis mœnibus* fuiſſe. Liuius lib. XXXI cap. XLI *Ex Perræbia Gomphos petendi Aminander auctor erat.* Et lib. XXXII cap. XLV *Hæc deditio Gomphorum ingentem terrorem Theſſalis intulit.* Incolas Cæſar ibidem *Gomphenſes* dixit.

XCI.

Cum Gomphis Ptolemæus coniungit *Phæſtum*, quæ Φαιστὸς, *Phæſtus* recto caſu eſt. Liuius lib. XXXVI cap. XIII *Bæbius Phacium eſt adgreſſus. quo primo prope impetu capto, Phæſtum eadem celeritate capit.*

XCII.

In quo tractu etiam fuit *Phaleria* Liuii lib. XXXII cap. XV. *Primam*, inquit, *vrbium Theſſaliæ Phaleriam eſt adgreſſus. duo millia Macedonum in præſidio habebat.* Idem lib. XXXVI cap. XIII *Tricca, Melibœa, Phaloria*, quarta vocali: quam ſcripturam Stephanus tuetur, cui Φαλώρη & Φαλωρία πόλις Θετταλίας, *Phalore ſiue Phaloria vrbs Theſſaliæ eſt.* Iterum Liuius lib. XXXIX cap. XXV *Tricca, Phaloria & Eurymene & cetera circa eas oppida.* Vrbs *Tricca* etiam memorata eſt Plinio & Ptolemæo: * cuius ſitum quodammodo Strabo oſtendit lib. IX pag. 301 ὁ Πηνειὸς ἄρχεται ἐκ Πίνδου. ἐν ἀριστερᾷ δ' ἀφεὶς Τρίκκην τε καὶ Πελινναῖον, *Peneus oritur ex Pindo & ad læuam relinquit Triccam & Pellinæum.*

XCIII.

Cæſar a Gomphis expugnatis proxime *Metropolim* venit, quod Ptolemæo eſt vltimum oppidum Eſtiotarum. In ortum ergo a Gomphis ſitum fuit, quod etiam iter Cæſaris euincit. Liuius lib. XXXII cap. XIII *Transgesſi inde in Theſſaliam, Cymenes & Angeas primo impetu potiti ſunt. a Metropoli, dum vaſtant agros, concurſu oppidanorum ad tuenda mœnia facto, repulſi ſunt.* Et cap. XV *Capta Phaleria legati a Metropoli & a Piera, dedentes vrbes, venerunt.* Et lib. XXXVI cap. X de rege Antiocho: *Cranonem profectus cum toto exercitu primo aduentu cepit: inde Cypæram & Metropolim, & iis circumiecta caſtella recepit.* Oppidanos Cæſar *Metropolitas* dixit.

XCIV.

Ante Metropolim Ptolemæus Χυρετίας poſuit, *Chyretias:* quæ haud dubie ſunt *Cyretiæ* Liuii in Perræborum finibus atque ita auſtrum verſus, ſitæ. Lib. XXXI cap. XLI *Aetoli in Perræbiam ire pergunt. Cyretias ibi vi capiunt, fœdeque diripiunt.* Et lib. XLII cap. LIV poſt *Cyretiarum* deditionem: *Mylæ proximum oppidum, ita munitum, vt inexſuperabilis munimenti ſpes*

* Et Athenæo VI pag. 256 c.

spes incolas ferociores faceret. Sed de situ nihil certum est, nisi quod *proximum* Cyretiis dixit Liuius. Vtrumque forte oppidum ad fines Perrhæborum pertinet.

XCV.

Alia Estiæotidis oppida Ptolemæo sunt *Atinium* & *Ctemenæ*, quorum nihil notior situs est, nisi ex Ptolemæi numeris, qui sæpe fallaces sunt, tueamur. Strabo addit *Ithomen*, Ἰθώμην, quam ait Metropoli vicinam esse lib. IX pag. 301, τῆς Μητροπολιτῶν ἐςὶ χώρας ἡ Ἰθώμη. Homerus quoque meminit Catalogo vrbium vers. 236.

Οἱ δ' εἶχον Τρίκκην, καὶ Ἰθώμην κλωμακόεσσαν,
Qui habitabant Triccam, & Ithomen cliuosam.

XCVI.

Et *Pelinna* siue *Pelinnæum* Strabonis, aut *Pellinæum* Liuii lib. XXXVI cap. X & XIII, eius loci fuit, quod Strabo dicto loco cum *Tricca* coniunxerat. *Fanum* sub altero audiri Scylax auctor est in Thessalia, ἱερὸν Πελληναῖον scribens, siue, vt Vossius emendat, Πεληναῖον: aut littera simplici, quia in nummo veteri, ab illustri Spanhemio p. 902 laudato, est ΠΕΛΙΝΑΙΕΩΝ. Oppidi nomen *Pelinna* sive *Pelina*. Stephanus: Πέλιννα, πόλις Θεσσαλίας ἐν τῇ Φθιώτιδι. Κέκληται ἀπὸ Πελινου τοῦ Οἰχαλιέως, *Pelinna vrbs Thessaliæ in Phthiotide. Vocatur sic a Pelino, Oechaliei filio.* Qui quod conditoris nomen simplici littera scripsit, pronum ad fidem est, & oppidi nomen ita scriptum antiquitus fuisse. Quod vero in *Phthiotide* ponit, in eo dissentimus, quia Strabo, vt supra in *Tricca* diximus, ait Peneum amnem eumque recentem a sinistra & Triccam & Pelinnæum fanum relinquere: quæ prope Triccam fuisse arguunt. Huius partis forte *Limnæa* Liuii fuit, lib. XXXVI cap. XIII & XIV, *Ab Limnæa Pellinæum consul proficiscitur.*

XCVII.

Etiam *Aeginium* Strabonis: * adiiciendum est, quod dicit Τυμφαίων ὅμορον, *vicinum Tymphæis* esse, siue Stymphæis, de quibus supra actum est. Plinius autem lib. IV cap. X In regione, quæ Pieria adpellatur a nemore, *Aeginium.* Aut duo ergo *Aeginia* fuerunt; nec vero Stephanus nisi vnum Strabonis nouit: aut alteruter a loco aberrauit. Liuius lib. XXXII cap. XV circa Phaleriam & Gomphos posuit. *Capta*, inquit, *Phaleria, incensa ac direpta est. Inde Aeginium petit. quem locum quum vel modico præsidio tutum ac prope inexpugnabilem vidisset, paucis in stationem proximam telis coniectis ad Gomphorum regionem agmen vertit: digressusque in campos Thessaliæ;* reliqua. Et lib. XXXVI cap. XIII *ad ea recipienda oppida, quæ Athamanes occupauerant, vno agmine ierunt. Erant autem hæc, Aeginium, Ericinum, Gomphi, Silana, Tricca, Melibœa, Phaloria.*

XCVIII.

Erat tandem etiam *Pharycadon* oppidum Estiæotidos. Strabo lib. IX pag. 301 Ἔςι δὲ καὶ Φαρυκάδων ἐν τῇ Ἑςιαιώτιδι. Et quia ῥεῖ δι' αὐτῶν ὁ Πηνειός, *Peneus per Estiotas fluit*, relinquit ille a sinistra *Triccam, Pelinnæum*, καὶ Φαρυ-

* L. VII pag. 504.

φαρυκαδόνα, *Pharycadonem.* E quibus de situ iudicatur, vltra Pelinnam in orientem fuisse positam. Addit pag. 303 Perræbos partem Estiotidis occupauisse, diuersos ab iis, qui ὀρεινότερα χωρία πρὸς τῷ Ολύμπῳ καὶ τοῖς Τέμπεσι *montana iuxta Olympum & Tempe* insederint. In diuersa enim a Lapithis pulsos abiisse, τὲς πλείες *plerosque* in montana περὶ Πίνδον, καὶ Αθαμᾶνας καὶ Δόλοπας, *ad Pindum, Athamanes & Dolopes.*

XCIX.

Media pars est in Thessalis THESSALIA PROPRIA, Strabonis Θεσσαλιῶτις, *Thessaliotis*, multis simpliciter *Thessalia* dicta, quemadmodum etiam Mela *Thessaliam* adpellat, & a Phthiotide distinguit.

C.

A Ptolemæo in hac parte scribuntur *Hypata, Sosthenis, Homilæ, Cypæra, Phalachthia.* Prima illarum *Hypata*, Ptolemæi Ὕπατα, aliquando sub Aetolis, quum illi potentes essent, censa fuit. Polybius Legat. XIII τὲ Λευκίε συνελθόντος εἰς τὴν Ὑπάταν, *Lucio* [Valerio Flacco cum Aetolorum legatis] *veniente Hypatam*, vt in fidem illos reciperet. Liuius lib. XXXVI cap. XXVI *Aetoli concilio Hypatam coacto, legatos ad Antiochum miserunt.* Oppidani *Hypatæi* sunt. Liuius lib. XXXVI cap. XIV *A Thaumacis altero die consul ad Sperchium amnem peruenit: inde Hypatæorum agros vastauit.* Prope Sperchium amnem ergo fuit, & quidem ad occasum solis reducta, quia Ptolemæus primam facit ab occidente. Nec ignobile oppidum fuit, sed in quo Aetolorum concilia coacta, & cuius octoginta exsules lib. XLI cap. XXV Liuius *illustres homines* cognominat.

CI.

Quæ post Hypatam Ptolemæo est *Sosthenis*, Σωσθενὶς, vix aliis est memorata: neque *Homilæ* celebriores: nobilior forsan Κύπαιρα, *Cypæra* Ptolemæi, de qua etiam Liuius lib. XXXVI cap. X *Antiochus Cranonem profectus cum toto exercitu, primo aduentu cepit. inde Cypæram & Metropolim, & eis circumiecta castella recepit.* Inde *Phalachthia*, Φαλαχθία, Ptolemæi, quam ad *Sperchium* amnem locauit. Sic pleraque Ptolemæi in Thessalis ipsius sunt obscura: nec vero dubium & clariora, saltem ex aliorum diuisione habuisse. Adnumeramus huic parti *Phacium* circa *Apidanum* amnem. Stephanus: Φάκιον, πόλισμα Θεσσαλίας. Θεκιδίδης δ΄. *Phacium, oppidulum Thessaliæ: Thucydides* IV *libro.* Thucydidis verba sunt p. 305, Brasidas ἐς Φάρσαλόν τε ἐτέλεσε, καὶ ἐςρατοπεδεύσατο ἐπὶ τῷ Απιδανῷ ποταμῷ. ἐκεῖθεν δὲ ἐς Φάκιον, καὶ ἐξ ἀυτε, ἐς Περαιβίαν, *Pharsalum peruenit, & ad flumen Apidanum castra posuit. atque inde in Phacium, & inde in Peræbiam.* Ergo vltra *Apidanum* amnem, qui in Peneum exit, occasum versus situm fuit. Liuius lib. XXXVI cap. XIII *Bæbius Phacium est adgressus: quo primo prope impetu capto, Phæstum eadem celeritate capit. Inde Atracem quum se recepisset, Cyretias hinc & Phricium occupat.* Ad *Aenianes* * vsque, qui in montibus sunt, hæc regio Thessaliæ extensa fuit. inde est quod Stephanus Hypatam πόλιν Αἰνιάνων *vrbem Aenianum* dixit.

CII.

* Memorat etiam Xenophon de expedit. Cyr. libr. I pag. 246 A.

CII.

PELASGIOTIS, tertia pars Theſſaliæ ſecundum Strabonem, ab antiquiſſima Pelasgorum gente, Theſſaliam quondam cum Aeolibus, & præterea multas alias partes Græciæ tenente, habet nomen. Vide Strabonem lib. v. Ptolemæo *Pelasgiotarum*, Πελασγιωτῶν, & plura ſunt oppida, & clariora: *Dolicha, Azorium, Pythium, Gonnus, Atrax, Scotuſa, Lariſſa, Pheræ.* Olim ad mare vsque patuiſſe, quæ ora poſt Magneſiæ acceſſerit, Strabo auctor eſt lib. IX pag. 300.

CIII.

Inter oppida Ptolemæi *Doliche* & *Azorium & Pythium* primo loco ſunt, tamquam in parte huius regionis occidentali. Hæc *Tripolis* Liuii, ſeu *Tripolitis* regio Strabonis, qui inde Ἄζωρον τῆς Τριπολίτιδος, *Azorum Tripolitidis*, diſcriminis cauſſa (quia & Pelagoniæ *Azorus* Straboni ibidem eſt, forte *Aſſorus* Ptolemæi) diſtincte cognominauit. Liuius lib. XLII cap. LIII *Deinde ſaltu anguſto ſuperatis montibus, quos Cambunios vocant, deſcendit ad (Tripolim vocant) Azorum, Pythium & Dolichen incolentes. Hæc tria oppida paulliſper cunctata, quia obſides Lariſſæis dederant: victa tamen præſenti metu, in deditionem conceſſerunt.* Et lib. XLIV cap. II *quam potiſſimum* [viam] *peteret, retulit* [conſul] *ad conſilium. Aliis per Pythium placebat via: aliis per Cambunios montes, qua priore anno duxerat Hoſtilius conſul: aliis præter Aſcuridem paludem. Reſtabat aliquantum viæ communis: itaque in id tempus, quo prope diuortium itinerum caſtra poſituri erant, deliberatio eius rei differtur. In Perrhæbiam inde ducit, & Azorum & Dolichen ſtatiua habuit, ad conſulendum rurſus quam potiſſimum capeſſeret viam.* Sed quænam illa Perrhæbia? ad Pindum montem, an ſub Olympo, vt ſupra ſedes Perrhæborum cum Strabone ex libro IX diuiſimus? Ptolemæus hanc tripolim, *Azorum, Dolichen, Pythium* ad citeriora refert, Epirum verſus, ſupra Gomphos, qui locus Pindi Perrhæbis eſt propinquior. At Plutarchus in Aemilio pag. 263 de Pythio ita: Naſica ἐξώρμησε τῇ πρὸς θάλασσαν ὁδῷ καὶ κατεστρατοπέδευσε παρὰ τῷ Ἡράκλειον, *mare verſus intendit iter, & iuxta Heracleum caſtra metatus eſt:* quaſi claſſe vellet caſtra hoſtium circumnauigare. Tenebris autem obortis, ἦγε διὰ νυκτὸς τὴν ἐναντίαν ἀπὸ θαλάσσης, καὶ καταλύσας ἀνέπαυε τὴν στρατιὰν ὑπὸ τὸ Πύθιον. ἐνταῦθα τοῦ Ὀλύμπου τὸ ὕψος ἀνατείνει πλέον ἢ δέκα σταδίους, *nocte duxit per contrariam a mari viam, & exercitum ſub Pythio conſtituit. Ibi Olympus mons ſupra decem ſtadia adſurgit.* Quis vero aliud *Pythium* heic quam Liuii, quam Tripolitidis intelligat, præſertim quum & ſub Olympo aut prope illum, vt Strabo monſtrauit, Perrhæbi ſedem habuerint? Plutarcho autem in hac hiſtoria plus fidei, quam Ptolemæo eſt habendum. Ceterum Ptolemæus Ἀζώριον ſcripſit quatuor ſyllabis; Liuius & Strabo *Azorus*, tribus: item Πύθεον Ptolemæus vocali ſecunda; Plutarchus & Stephanus, quos Liuii emendatores ſequuti ſunt, Πύθιον, tertia.

CIV.

An vero etiam vrbs ſingularis in illo tractu præter Tripolitidem Perrhæ-

Perrhæbæorum, nomine *Tripolis* exstiterit, non facillimum est explicare. Stephanus sane aliam *Tripolim* Macedoniæ ait esse; aliam Perrhæbiæ, ἔςι καὶ ἑτέρα [Τρίπολις] Μακεδονίας, καὶ ἄλλη Περῥαιβίας. Hanc Macedoniæ videtur Liuius lib. XLII cap. LV cognominasse. *Consul*, inquit, *quum audiret vagari Macedonas effusos per Thessaliam, vastarique sociorum agros; satis iam refectum militem ad Larissam ducit. Inde quum tria millia ferme abesset a Tripoli [Sceam vocant] super Peneum amnem posuit castra.* De Perrhæbia autem extremo hoc libro siue cap. LXVII *In Perrhæbiam flexis itineribus, Mallœa primo impetu capta ac direpta, Tripoli, aliaque Perrhæbia recepta, Larissam rediit.*

CV.

Proxima *Gonnus*, siue pluraliter *Gonni.* Ptolemæus & Strabo Γόννος, *Gonnos:* & simplici littera Γόνος Lycophron vers. 906. nam eamdem esse, epitheton Περῥαιβικὴ, *Perrhæbica*, confirmat. nam ita etiam Strabo lib. IX pag. 303 Ολοοσσὼν καὶ ἡ Ηλώνη, Περῥαιβικαὶ πόλεις, καὶ Γόννος, *Oloosson, & Elone sunt Perrhæbicæ vrbes: etiam Gonnus.* Plurali numero Liuius, qui & situm describit lib. XXXVI cap. X *Ap. Claudius* [ex Dassaretiis] *per Macedoniam magnis itineribus in iugum montium, quod super Gonnos est, peruenit. Oppidum Gonni viginti millia ab Larissa abest, in ipsis faucibus saltus, quæ Tempe adpellantur, situm.* Alibi & ipse *Gonnus*, lib. XLII cap. LIV, singulari numero. A Dassaretia autem Larissam tendebat, vt vrbi præsidio esset. Videtur ex Polybii libro XVII hausisse, cuius in excerptis cap. XXIII legitur: προελθὼν εἰς Γόννες ἐπὶ τὴν εἰσβολὴν τῶν Τεμπῶν, *Gonnos peruenit, qui in ipso aditu sunt Tempium.* Etiam Stephanus Γόννοι πόλις Περῥαιβίας, *Gonni oppidum Perrhæbiæ.*

CVI.

Propius a Larissa abest *Atrax*, super Peneum fluuium. Liuius lib. XXXII *Inde Atracem est profectus. decem ferme millia ab Larissa abest: ex Perrhæbia oriundi sunt: sita est vrbs super Peneum amnem.* Strabo lib. IX pag. 301 de Peneo flumine: φέρεται παρά τε Ἄτρακα καὶ Λάρισσαν. *præterfluit & Atracem & Larissam.* Iterum Liuius lib. XXXVI cap. X *Omnia iam regionis eius, præter Atrrcem & Gyrtonem, in* [Antiochi] *potestate erant:* & cap. XIII *Bæbius inde* [a Phæsto] *Atracem quum se recepisset.* Recto casu *Atrax.* Stephanus: Ἄτραξ, καὶ Ατρακία, πόλις Θεσσαλίας τῆς Πελασγιώτιδος μοίρας, *Atrax, & Atracia, vrbs Thessaliæ in tractu Pelasgiotidos.* Et Strabo lib. IX p. 303 ὑπέρκειται αὐτῆς Ἄτραξ, *Supra eam* [Argissam] *iacet Atrax.*

CVII.

Vrbs *Scotusa*, siue *Scotussa* bello Macedonico celebrata. Simplici sibilo Σκότεσα Ptolemæus, Scylax, & Plutarchus scripserunt: at Polybius, Strabo, & Liuius geminato, Σκότεσσα, *Scotussa:* & eodem nomine vrbis ad Strymonem sitæ nummus habet ΣΚΟΤΟΥΣΣΑΙΩΝ, itidem Σ geminato. De nostra autem Thessalica Polybius lib. VIII cap. XXXIX ποιέμενος τὴν πορείαν εἰς Σκότεσσαν, *iter Scotussam faciens.* Liuius lib. XXVIII cap. V *ipse* [rex.] *Scotussam est profectus, eodemque ab Larissa Macedonum copias traduci*

duci iussit: & cap. VII *Philippus quum ab Demetriade Scotussam, inde de tertia vigilia profectus, trepidos hostes Heracleam compulisset.* Et lib. XXXVI cap. XIV *Venienti* [consuli] *Pharsalus, Scotussa, & Pheræ, quæque in eis præsidia Antiochi erant, deduntur.* Dum tractus eius oppida Strabo lib. IX sub finem recenset, Λάρισσαν, Σκότουσσαν, Μόψιον, Ἄτρακα, *Larissam, Scotussam, Mopsium, Atracem* coniungit.

CVIII.

Ad Scotussam locus est *Kynos kephalæ*, id est Canis capita dictus, vbi Romani T. Quintio Flaminino duce Philippum regem magno prœlio vicerunt. Strabo dicto loco Ἔστι ἐν τῇ Σκοτούσσῃ χωρίον τι, Κυνὸς κεφαλαὶ καλούμενον, περὶ ὃ Ῥωμαῖοι μετ᾽ Αἰτωλῶν καὶ Τίτος Κοΐντος ἐνίκων μάχῃ μεγάλῃ Φίλιππον τὸν Δημητρίου, Μακεδόνων βασιλέα. Liuius de eodem prœlio lib. XXXIII cap. VII *Supergressi tumulos, qui Cynos cephalæ vocantur,* [Macedones] *posuerunt castra.* Et Plutarchus in Flamin. p. 372 ἐμάχοντο περὶ τὰς καλουμένας Κυνὸς κεφαλάς, αἳ λόφων οὖσαι πυκνῶν καὶ παραλλήλων ἄκραι λεπταὶ, δι᾽ ὁμοιότητα τοῦ σχήματος οὕτως ὠνομάσθησαν, *Pugnatum est circa Cynos cephalas, quas vocant, quæ sunt frequentium æqualiumque inter se collium vertices tenues,* & a figuræ similitudine ita adpellantur. Ipse ibidem Plutarchus, & in Aem. Paullo p. 258 dicit id prœlium commissum περὶ Σκοτοῦσαν, *ad Scotusam*, quod prope ab vrbe istos colles fuisse argumento est.

CIX.

Ad *Larissam*, nobilissimam huius partis vrbium iam venimus. Sita ad Peneum amnem X millibus infra Atracem, vt ex Liuio & Strabone supra demonstratum est. Liuius lib. XXXI cap. XLVI *illam in Thessalia nobilem vrbem* vocat: Solinus cap. VIII de Thessalia in *egregiis oppidis Larissam Thessalam* numerat. Cæsar III Civ. cap. XCVI *Pompeius protinus equo citato Larissam contendit.* Lucanus lib. VI vers. 355

Atque olim Larissa * *potens.* - - -

Gentile Græcum *Larissæus.* Cæsar ibi cap. LXXXI *Nulla Thessaliæ fuit ciuitas præter Larissæos, qui magnis exercitibus Scipionis tenebantur, quin Cæsari pareret.* Et nummi veteres apud Golzium, item Palatini, Medicei, aliique ΛΑΡΙΣΑΙΩΝ, vno Σ, constanter. Adi illustr. Spanhem. p. 906. quamquam etiam duplici Σ percussos Harduinus referat. Liuius lib. XXXI cap. XXXI *Larissenses,* forma Latina.

CX.

Pheræ ** quoque a Ptolemæo Pelasgiotarum regioni adscribuntur. Liuius lib. XXXIII cap. VI *Circa Larissam erat rex, qui certior iam factus, Romanum ab Thebis Pheras mouisse, defungi quam primum certamine cupiens, ducere ad hostem pergit, & quatuor millia fere a Pheris posuit castra.* Eadem Polybius in Excerptis libri XVII cap. XV sic tandem narrationem claudens,

* Alia memorabilia Larissæ, quæ exhausta aqua stagnante contigerunt, narrat Theophrastus de caus. Plantar. V cap. 20.

** A Pherete conditæ. Apollodor. I cap. 9 §. 14. Φέρης δὲ ὁ Κρηθέως Φέρας ἐν Θεσσαλίᾳ κτίσας ἐγέννησεν Ἄδμητον καὶ Λυκοῦργον. *Pheres autem Crethei filius, qui Pheras vrbem Thessaliæ extruxit, Admetum genuit & Lycurgum.*

dens, προῆγε ποιέμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὰς Φερὰς, id est, *Pheras versus* [exercitum] *duxit.* Cicero lib. I de Diuinat. cap. XXV de Eudemo, Aristotelis amico, *iter in Macedoniam venientem Pheras venisse; quæ erat vrbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur.* Hic est ille ab Nepote in Pelopida cap. V memoratus *tyrannus Alexander Pheræus:* nam ita gentile etiam in nummis formatum videmus, ΦΕΡΑΙΩΝ. Stephanus: Φεραὶ, πόλις Θεσσαλίας· ὁ πολίτης Φεραῖος. Prope aberant a mari, vtpote XC stadiis a *Pagasis*, nauali suo. Strabo IX pag. 300 Φεραὶ μὲν οὖν εἰσὶ πέρας τῶν Πελασγικῶν πεδίων πρὸς τὴν Μαγνησίαν, ἐπίνειον δὲ τῶν Φερῶν, Παγασαὶ, διέχον ἐννενήκοντα ςαδίους αὐτῶν, *Pheræ sunt finis Pelasgiotidis aduersus Magnesiam: nauale autem Pherarum Pagasæ, distans ab illis stadia nonaginta.*

CXI.

Hæc a Ptolemæo Pelasgis tributa oppida: quibus non nulla, nec illa ignobilia, sed in historiis laudata, adiungemus. *Cranon* ex illis est, memoratum Plinio in Thessalia cum Campis Pharsalicis; & Stephano, ex quo Strabo in excerptis libri VII est corrigendus. Κράνων, inquit, πόλις τῆς Θεσσαλίας τῆς Πελασγιώτιδος ἐν τοῖς Τέμπεσι, ὡς Ἑκαταῖος Εὐρώπῃ. - - - ἀπέχει δὲ ςαδίους ἑκατὸν τῆς Γυρτῶνος ἡ Κράνων πόλις, ὥς φησι Στράβων. *Cranon, vrbs Thessaliæ Pelasgiotidis, in locis quæ Tempe adpellantur, sita, auctore Hecatæo in Europa. Distat vrbs Cranon centum stadiis a Gyrtone, vt Strabo perhibet.* Liuius lib. XXXVI cap. X *Intra decimum diem, quam Pheras venerat, his perfectis, Cranonem profectus* [rex Antiochus] *cum toto exercitu, primo aduentu cepit. Inde Cypæram & Metropolim recepit.* Hinc illa ἐν Κράνωνι παράταξις, vt Plutarchus Phocione p. 753; siue, vt idem Demosthene pag. 859 vocat, ἡ περὶ Κράνωνα μάχη, *Cranonia pugna,* qua victi Græci ab Antipatro sunt & Cratero, nominatur. Gentile *Cranonius.* Liuius lib. XLII cap. LXIV *Romani ad Cranonium intactum agrum castra mouent,* quo loco libri gemino N scriptum exhibent; * etiam mox: *via quæ inter Sycurium & Crannona est:* & cap. LXV *demessis Crannonis segetibus.* At Plinius, Plutarchus, Stephanus littera simplici scripserunt: & si libris fides, ipse Liuius priore loco.

CXII.

Deinde *Elatia* siue *Elatea* (Ἐλάτεια) est prope Gonnum & fauces, quibus Tempe adeuntur. Liuius lib. XLII cap. LIV *Elatiam & Gonnum, perculsis inopinato aduentu oppidanis,* [Perses] *recepit. Vtraque oppida in faucibus sunt, qua Tempe adeuntur; magis Gonnus.* Sic legendum Sigonius probauit, adprobauit Gronouius. Stephanus enim in Ἐλάτεια, quum Phocidis magnam descripsisset, addidit: ἔςι καὶ Θετταλίας, *est quoque in Thessalia huius nominis oppidum.* Plura de illa non constant.

CXIII.

Gyrton autem, paullo ante ex Strabone & Stephano notata, etiam huius tractus fuit, quia ab Cranone centum stadiis abesse dicebatur. Strabo

* Aelian. de animal. VIII c. 20 Ἐν Κράνωνι τῆς Θετταλίας.

bo lib. IX extremo ex Hieronymo: ἔχει τὸ νῦν καλούμενον Πελασγικὸν πεδίον ἐν Λαρίσσῃ, καὶ Γυρτώνῃ, καὶ Φεραῖς, *qui nunc vocatur Pelasgicus campus, Lariſſam habet, Gyrtonem & Pheras.* Et ante paullo pag. 304 περὶ τὸν Πηνειὸν καὶ τὸ Πήλιον οἰκοῦσι καὶ οἱ τὴν Γύρτωνα ἔχοντες, *circa amnem Peneum & Pelium montem colunt etiam Gyrtonii.* Liuius XXXVI cap. X *Omnia iam regionis eius, præter Atracem & Gyrtonem, in poteſtate erant.* Et lib. XLII cap. LIV *profectus ad Phalannam caſtra mouit: inde poſtero die Gyrtonem peruenit.* Adde Stephanum, qui Theſſaliæ & Perrhæbiæ, id eſt ei parti Theſſaliæ, quæ Perrhæbo habebat, attribuit. Ibidem etiam *Phalanna* fuit. Idem: Φάλαννα, πόλις Περῤαιβίας. Memoratur etiam in Lycophronis Caſſandra verſ. 906. Ceterum ex eodem Strabonis loco notamus, quia ἀναμὶξ, *promiſcue* ibi Perrhæbi & Lapithæ habitarint, Πελασγιώτας ἅπαντας, *omnes Pelasgiotas* adpellatos eſſe.

CXIV.

PHTHIOTIS, Φθιῶτις, Theſſaliæ pars in auſtrum deuergens, & mare contingens ab ortu. Strabo IX p. 296 Ἔχει ἡ μὲν Φθιῶτις τὰ νότια τὰ παρὰ τὴν Οἴτην, ἀπὸ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου καὶ Πυλιακοῦ μέχρι τῆς Δολοπίας καὶ τῆς Πίνδου διατείνοντα, πλατυνόμενα δὲ μέχρι Φαρσαλίου καὶ τῶν πεδίων τῶν Θετταλικῶν, *Phthiotis auſtrina habet iuxta Oetam, a Maliaco ſinu & Pyliaco vsque ad Dolopiam & Pindum pertinentia, dilatata autem vsque Pharſalium & campos Theſſalicos.* Nomen habet a *Phthia,* * quam Plinius lib. IV cap. VII extremo in *celebribus oppidis* numerauit. Et talem fuiſſe *Phthiam,* Achillis patriam, Virgilius lib. I Aeneid. verſ. 284, in Græcia claris vrbibus ponens, oſtendit:

- - - Veniet luſtris labentibus ætas,
Quum domus Aſſaraci Phthiam clarasque Mycenas
Seruitio premet, ac victis dominabitur Argis.

Procopius de Aedificiis lib. IV cap. III cum Lariſſa & Peneo memorauit, ſed tamquam olim deletæ: τῆς Φθίας ἐνταῦθα οὐκέτι οὔσης, *Phthia ibi iam non exſtante.* Oppidani *Phthii.* Horatius lib. IV oda VI *Phthius Achilles.* Hæc de *Phthia,* vnde nomen *Phthiodis.*

CXV.

Ptolemæus in mediterraneis primum ponit *Narthacium,* quod prope Pharſalum fuiſſe, ex Plutarchi Apophthegm. Laconicis patet, quibus de Ageſilao traditur: Φαρσαλίων προσκειμένων καὶ κακουργούντων αὐτοῦ τὸ στράτευμα, πεντακοσίοις ἱππεῦσι τρεψάμενος αὐτοὺς, τρόπαιον ἔστησεν ὑπὸ τῶν Ναρθακίων, *Pharſaliis vexantibus exercitum ipſius, in fugam eos vertit quingentis equitibus, & tropæum conſtituit ſub Narthaciis.*

CXVI.

Altera vrbs Ptolemæi eſt *Coronea,* Κορώνεια, alia ab illa nobiliore Bœotiæ. Strabo lib. IX pag. 298 Phthioticas vrbes recenſens: Ἐρινεὸν πρὸς τού-

 τοις,

* Hic Deucalion regnum ſuum habuit. Apollodorus Bibl. I cap. 7 §. 2, Προμηθέως δὲ παῖς Δευκαλίων ἐγένετο. Οὗτος βασιλεύων τῶν περὶ τὴν Φθίαν τόπων γαμεῖ Πύῤῥαν. *Promethei filius Deucalion. Hic regnans in locis Phthiæ circumiectis vxorem ducit Pyrrham.*

τοις, Κορώνειαν ὁμώνυμον τῇ Βοιωτικῇ, Μελίταιαν, Θαυμακὸς, *adhæc* [post alias] *Erineum, Coroneam cognominem Bœoticæ, Melitæam, Thaumacos.* Stephanus in hoc nomine: τρίτη τῆς Φθιώτιδος, *tertia* [Coronea] *Phthiotidis est.* De situ quod aliunde non constat, credemus Ptolemæo, qui Narthacio in ortum; Lamiæ, prope Sperchium sitæ, ad septemtriones opposuit.

CXVII.

Deinde Μελιτάρα est, vt videtur, praue scripta, quia Μελίταια Straboni, vti iam vidimus; Plinio lib. IV cap. IX *Melitæa* est: Thucydidi lib. IV pag. 305 Μελιτία.

CXVIII.

Sequuntur apud Ptolemæum Ερετρίαι, plurali numero, *Eretriæ*, quæ aliis *Eretria* * singulariter est cum *Phthiotidis* cognomine. Liuius lib. XXXIII cap. VI Romani *ad Eretriam Phthiotici agri; Philippus super amnem Onchestum posuit castra.* Polybius excerpt. lib. XVII cap. XVI in eadem historia mancus est, ἐπὶ τὴν προσαγορευομένην Ερετρίαν τῆς Φ . . . . . ς, quod nemo non videt, supplendum ex Liuio esse Φθιώτιδος, *Phthiotidis*, non, vt visum est Latino interpreti, Φεραίας, *Pheræ.* Propinqua Pheris *Bœbëis*, palus, ab *Bœbi* oppidulo dicta. Strabo p. 300 ἡ Βοιβηὶς λίμνη πλησιάζει ταῖς Φεραῖς.

CXIX.

Succedit *Lamia*, bello Lamiaco, quod Græci post Alexandri mortem cum Macedonibus gesserunt, nobilior facta. Strabo IX pag. 298 Απέχει δὲ Λαμίας ὁ Σπερχειὸς περὶ τριάκοντα ςαδίες, *Sperchêus amnis triginta stadiis abest a Lamia.* Et paucis interiectis: *Enumerant oppida Phthioticæ ditionis Achilli subiecta*, in iisque Θήβας τὰς Φθιώτιδας, Εχῖνον, Λαμίαν, περὶ ἣν ὁ Λαμιακὸς συνέςη πόλεμος Μακεδόσι καὶ Αντιπάτρῳ πρὸς Αθηναίες, *Thebas Phthiotidas, Echinum, Lamiam, ad quam vrbem bellum Lamiacum a Macedonibus & Antipatro aduersus Athenienses gestum fuit.* Et Diodorus lib. XVII cap. CXI ἐξ ὧν ὁ Λαμιακὸς πόλεμος κληθεὶς ἔλαβε τὴν ἀρχὴν, *ex quibus* [motibus] *bellum Lamaicum, quod dicitur, initium cepit.* Ipsum autem bellum lib. XVIII cap. IX seq. persequutus est: & cap. XII rationem adpellationis dat, quia victus Antipater κατέφυγεν εἰς πόλιν Λαμίαν, *in vrbem Lamiam confugit*, quam Athenienses obsederunt. Liuius de eadem vrbe lib. XXXIX cap. XXIII *Antiocho rege bello superato ad Thermopylas, diuisis partibus, quum per eosdem dies consul Acilius Heracleam, Philippus Lamiam oppugnasset; capta Heraclea, quia iussus abscedere a mœnibus Lamiæ erat, Romanisque oppidum deditum est, ægre eam rem tulerat.*

CXX.

Vltima Ptolemæi extra oram est Ἡράκλεια Φθιώτιδος, *Heraclea Phthiotidis.* Prope sinum Maliacum fuit & Thermopylas. Liuius lib. XXXVI cap. XXII *Sita est Heraclea in radicibus Oetæ montis: ipsa in campo, arcem imminentem loco alto & vndique præcipiti habet. - - - quatuor simul locis* [consul] *adgredi vrbem constituit: a flumine Asopo: - - - sinu Maliaco, quæ*

* Vid. Demosthen. Phil. III p. 50 C.

quæ aditum haud facilem pars habebat: ab altero amniculo, quem Melana vocant. Et reliqua. Cognominatur etiam *Heraclea Trachiniæ*, siue *Trachin.* Cognomen tractui & Heracleæ vrbs vetus dedit, *Trachin* * dicta sex stadiis supra locum Heracleæ. Strabo IX pag. 295 Διέχει τῆς ἀρχαίας Τραχῖνος περὶ ἓξ σαδίους ἡ Ἡράκλεια, *abest Heraclea sex fere stadiis a vetere Trachine.* Ibidem vocat Spartanorum opus: Ἡράκλεια, ἡ Τραχὶν καλουμένη πρότερον, Λακεδαιμονίων κτίσμα, *Heraclea, quæ prius Trachin dicta fuit, a Lacedæmoniis condita est.* Thucydides lib. III pag. 235 Peloponnesiaco bello coloniam deductam adnotauit: ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον Λακεδαιμόνιοι Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχινίαις, ἀποικίαν καθίσαντο, *Sub idem tempus Lacedæmonii Heracleam in Trachiniis coloniam deduxerunt.* Eodem libro p. 240 ἦσαν ἐξ Ἡρακλείας τῆς ἐν Τραχῖνι πόλεως, τότε νεοκτίστου οὔσης, *erant ex vrbe Heraclea Trachiniæ, tum recens condita.* Eodem vrbis cognomine Diodorus vsus est lib. XIV cap. LXXXIII, οἱ Βοιωτοὶ μετ' Ἀργείων Ἡράκλειαν τὴν ἐν Τραχῖνι κατελάβοντο, *Bœoti cum Argiuis Heracleam, quæ in Trachine est, occupabant.* Ergo & regionis nomen ἡ Τραχὼν, *Trachin,* & oppidi: populum ibidem Diodorus dixit τοὺς Τραχινίους, *Trachinios.*

CXXI.

Addenda sunt a Ptolemæo prætermissa. Strabo lib. IX pag. 298 Phthioticas vrbes recenset, Thebas, Echinum, Lamiam, Erineum, Coroneam, Melitæam, Thaumacos, quibus addit Πρόερναν, Φάρσαλον, Ἐρετρίαν, *Proernam, Pharsalum, Eretriam.* e quibus intactæ Ptolemæo mediterraneæ, Thaumaci, Proerna, Pharsalus. *Thaumaci,* Θαυμακοὶ Strabonis, ita describuntur ab Liuio lib. XXXII cap. IV, *Thaumaci a Pylis sinuque Maliaco per Lamiam eunti, loco alto siti sunt, ipsis faucibus imminentes, quam Cœlen vocant: Thessaliæque transeunti confragosa loca, implicatasque flexibus vallium vias, vbi ventum ad hanc vrbem est, repente velut maris vasti, sic immensa panditur planities, vt subiectos campos terminare oculis haud facile queas. Ab eo miraculo Thaumaci adpellati.* Stephanus autem a Thaumaco conditore nomen ducit. Iterum Liuius lib. XXXVI cap. XIV *Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit. Adpropinquante faucibus, super quas siti Thaumaci sunt, deserta vrbe iuuentus omnis armata siluas & itinera insedit.* Dicitur etiam vrbs eadem Plinio IV cap. IX *Thaumacie,* siue *Thaumacia.* Et Homerus Catalogo vers. 223

Οἱ δ' ἄρα Μηθώνην καὶ Θαυμακίην ἐνέμοντο,
Qui vero Methonen & Thaumaciam habitabant.

CXXII.

Apud Strabonem dicto loco Thaumacos sequebatur Πρόερνα, *Proërna,* tamquam vicina & propinqua. Liuius iam dicto cap. XIV *Venienti* [consuli] *Pharsalus, Scotussa & Pheræ deduntur. - - - - Proërnam inde recepit, & quæ circa eam castella sunt. Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit. Adpropinquante faucibus, supra quas siti Thaumaci sunt,* reliqua.

* Diodorus IV pag. 249 & Apollodor. II cap. 7 §. 6 & 7 Herculem *Trachinem* rediisse narrat, & sæpe ibi versatum esse.

Ergo citra Thaumacos ſita Proërna erat, vt qui ab hac ſinum Maliacum petebat, Thaumacos præterire neceſſe haberet. Stephanus *Proarna* ſcripſit vocali prima. Πρόαρνα πόλις Μηλιέων, οὐδετέρως, *Proarna, vrbs Malienſium, neutrum plurale.* Malienſes autem, qui ſinum accolunt Maliacum. Sed quia ſecunda vocali & Strabo & Liuius conſentiunt, illorum ſcriptura vtique præferenda in nomine *Proerna* eſt.

CXXIII.

Pharſalus male quorumdam Tabulis ad Eſtiæotidem reducta eſt. Strabo enim, vt ſupra vidimus, in Phthioticis vrbibus cum Thaumacis & Proerna expoſuit: & Polybius lib. v cap. XCIX cum Pheris coniunxit & Lariſſa, cuius vicinitatem fuga Pompeii monſtrauit, qui ex Pharſaliis campis proxime Lariſſam petiit, nec vero intrauit. Strabo & Liuius antedictis locis Φάρσαλος, *Pharſalus:* & Lucanus lib. VI verſ. 350

Emathis æquorei regnum Pharſalos Achillis.

Et Catullus carm. LXIV de Nuptiis Pel. & Thet. verſ. 37

Pharſalum coeunt, Pharſalia tecta frequentant.

Tacitus Hiſt. lib. I cap. L *Pharſalium* vocat. * *Nec iam,* inquit, *recentia ſævæ pacis exempla, ſed repetita bellorum ciuilium memoria, captam toties ſuis exercitibus vrbem, vaſtitatem Italiæ, direptiones prouinciarum, Pharſaliam, Philippos & Peruſiam ac Mutinam, nota publicarum cladium nomina, loquebantur.* Vrbem Ενιπεὺς, *Enipeus* fluuius præterlabitur. Strabo IX pag. 297 ὁ δ' Ενιπεὺς ἀπὸ τῆς Ιρυθρᾶς παρὰ Φάρσαλον ῥυεὶς, εἰς τὸν Απιδανὸν παραβάλλει, ὁ δ' εἰς τὸν Πηνειὸν, *Enipeus ab Erythra Pharſalum præterlabens, in Apidanum, & hic in Peneum influit.* Eſt hic alius *Enipeus* ab illo Macedonico, qui ab Olympo monte procurrens prope Dium effunditur. De noſtro, eiusque receptore, Plinius lib. IV cap. VIII *Flumina Theſſaliæ Apidanus, Phœnix, Enipeus: - - - & ante cunctos claritate Peneus, ortus iuxta Gomphos.* Appianus lib. II Ciuil. pag. 778 ait, aciem Pharſaliam Pompeii ſtetiſſe μεταξὺ Φαρσάλȣ τε πόλεως καὶ Ενιπέως ποταμȣ̃, *inter oppidum Pharſalum & Enipeum fluuium.* Quod ſi eſt, laxe illud Strabonis παρὰ, *præter*, interpretandum, vt ſpatium interceſſerit aciei capiendæ: niſi Pharſalum veterem a noua remoueas longius, vt altera flumini fuerit propinquior, altera reductior ab eodem. Strabo ibidem: Θετίδιόν ἐςι πλησίον τῶν Φαρσαλῶν ἀμφοῖν, τῆς δὲ παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, *Thetidis ſacellum vtrique Pharſalo, & veteri & nouæ, propinquum eſt.* Eutropius lib. VI cap. XVI *Deinde in Theſſalia apud Palæopharſalum productis vtrimque ingentibus copiis,* [Cæſar & Pompeius] *dimicauerunt.* Itidem Strabo lib. XVII pag. 548 Πομπήϊος Μάγνος ἧκε Φεύγων ἐκ ΠαλαιοΦαρσάλȣ πρὸς τὸ Πηλȣ́σιον, *Pompeius Magnus venit, ex Palæopharſalo fugiens, Peluſium.* Liuius lib. XLIV cap. I *Palæpharſalum* ſcripſit. Inter hanc ergo & amnem Enipeum, commiſſum illud fatale fuit prœlium.

CXXIV.

* Ouid. Metamorph. XV, 822

Illius auſpiciis obſeſſæ mœnia pacem
Victa petent Mutinæ: Pharſalia ſentiet illum.

CXXIV.

Hæc de mediterraneis Phthiotarum: maritimis illorum Ptolemæus dat *Pagasas, Demetriadem, Larissam, Echinum, Sperchiam, Thebas Phthiotidis.* A septemtrione sic in austrum progressus est: contra Strabo ab austro in boream procedendo addit supra enumeratis, lib. IX p. 300, *Antronem, Pteleum, Alon,* * vltra quæ promontorium *Pyrrha,* ἐνταῦθα ἡ Φθιῶτις πᾶς τελευτᾷ, *vbi finis fere Phthiotidis est:* Ptolemæus autem supra Demetriadem & Pagasas producit, quam partem Magnetibus Strabo attribuit. Superaddenda *Phalara* in sinu Maliaco, post quam ostia Sperchêi, in quibus Ptolemæus oram Phthiotidis finiuit. Liuius lib. XXXV cap. XLIII *Iam profectus ab Demetriade rex, quia ita decreturos sciebat, Phalaram in sinum Maliacum processerat.* Et lib. XXXVI cap. XXIX *rediens Phalara in sinu Maliaco.* Polybius Legation. XIII τῦ Νικάνδρυ καταπλεύσαντος ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὰ Φάλαρα τῦ κόλπυ Μηλιέως *quum Nicander ex Asia rediret Phalaram in sinu Maliaco.* Et Stephanus: Φάλαρα, πόλις Θετταλίας, πλησίον Λαμίας, *Phalara oppidum Thessaliæ prope Lamiam.* Etiam Plinius lib. IV cap. VII *Phalara* scripsit, qua constantia probatur, mendum in libris Liuianis esse, quibus *Phalera* secunda vocali legitur.

CXXV.

Prope hanc (supra an infra, certum non habeo) ex Ptolemæi dispositione ponendæ *Thebæ* sunt, quas ipse Φθιώτιδος cognominat, id est *Thebas Phthiotidis* regionis: Strabo p. 298 Θήβας τὰς Φθιώτιδας: Polybius Legat. VI Θήβας Φθίας: & Liuius lib. XXXII cap. XXXIII *Thebas Phthias;* & lib. XXVIII cap. VII *Thebas Phthioticas:* Plinius lib. IV cap. VIII *Thebas Thessaliæ:* atque ita Ptolemæus prope *Sperchii* ostia, seu inter ipsa & *Sperchiam* oppidum locauit, in quo error vel auctoris est, vel describentium. Quis enim dubitat, *Sperchiam* a flumine, cui adiacet, nomen accepisse, quæ vero, vt vulgatum libris Ptolemæi est, retrahitur ab illo, interiectis Thebis? Aliter Strabo, qui Thebas supra Halon, in septemtrione ac prope in fine ponit Phthiotidis, lib. IX pag. 300. Vbi vbi fuerunt in ora Phthiotidis, *emporium vnum* fuerunt *maritimum, quondam quæstuosum Thessalis & frugiferum,* vt ipsi apud Liuium lib. XXXIX cap. XXV queruntur, quum inde negotiationem maritimam rex Demetriadem auerterat. Idem rex, colonia eo deducta, Φιλίππυ τὴν πόλιν ἀντὶ Θηβῶν κατωνόμασεν, *Philippopolim pro Thebis adpellari iussit,* vt Polybius refert lib. V cap. C.

CXXVI.

Sperchia autem, Σπέρχεια Ptolemæi, haud dubie ad ostium *Sperchii* fluminis fuit, nec dubitatur, quin eadem sit *Sperchios* Plinii lib. IV cap. VII, quamquam ille in Doride locauit. Addit enim post paullo: *Ex his* [Thessalis] *Phthiotæ nominantur Dorida accolentes.*

CXXVII.

Hæc in Phthiotide προσχώρῳ τοῖς Μαλιεῦσι, *contermina Maliensibus,* vt

* De hac vrbe videatur etiam Demosthenes de falsa legatione pag. 205 A, B. & pag. 220 fin. & pag. 245 B.

vt Strabo vocat lib. IX pag. 298: Liuio autem is tractus, saltem ex parte, est *ager Maliensis*, lib. XLII cap. XL * Huius partis fuit etiam *Phylace*, ἡ Φυλάκη Straboni dicto loco, nec vero certum, mari adposita, an non nihil reducta fuerit. Iuxta sunt *Sperchii* ostia siue *Sperchêi*, nam Σπερχειὸς Græcis est: ideoque Latini etiam produxerunt. Ouidius Metam. I vers. 579

Populifer Spercheos, & irrequietus Enipeus.

Exit in sinum qui Plinio & Liuio locis antea monstratis est *sinus Maliacus*, ** Græce κόλπος Μαλιεὺς, seu Ionice Μηλιεὺς, vt modo ex Polybii Legat. XIII ostendebamus, quia Μαλιεῖς, *Malienses* accolebant: seu Μαλεεῖς, *Maleenses*, vt Pausanias Phoc. cap. VIII scripsit, quum Thessaliæ contributos ab Augusto fuisse prodidit. Idem sinus a vicina vrbe etiam *Lamiacus* nominatur. Pausanias Attic. cap. IV τοῦ κόλπου τοῦ Λαμιακοῦ τέλματος πρὸς ταῖς Θερμοπύλαις ὄντος, *Lamiacus sinus ad Thermopylas cœnosus est.*

CXXVIII.

Supra Phalaram ex prædictis Ptolemæi erat Ἔχινος, *Echinus*, siue Ἐχῖνος, producta media, vt Polybii excerptis lib. XVII cap. III extr. scriptum exstat. qui coniungit Ἐχῖνον καὶ Θήβας τὰς Φθίας, *Echinum & Thebas Phthias* siue *Phthioticas*: quæ ita etiam eiusdem Legatione VI pag. 1100 componuntur. Liuius lib. XXXII cap. XXXIII principis Aetolorum aduersus Philippum regem oratione: *eadem fraude habere eum Thebas Phthias, Echinum, Larissam, & Pharsalum.* Strabo, ὁ Ἐχῖνος, CL stadiis supra Phalaram, lib. IX pag. 299.

CXXIX.

Proximam Echino Ptolemæus *Larissam* ponit, sine cognomine, quod alibi adiunctum, quasi maritimam, quamquam paullum recedit a mari. nam Strabo ibidem: τῆς ἑξῆς παραλίας ἐν μεσογαίᾳ ἐστὶν ἡ Κρεμαστὴ Λάρισσα εἴκοσι σταδίους αὐτῆς διέχουσα, *vlteriori litore, intus paullum ad XX stadia a mari, Larissa est, Cremaste* (id est pensilis) *cognominata.* Liuius lib. XXXI cap. XLVI *Larissam, non illam in Thessalia nobilem vrbem, sed alteram, quam Cremasten vocant, subito aduentu, præter arcem,* [legatus] *cepit.* Hanc etiam *Pelasgiam* cognominari, Strabo ibidem auctor est, quod forte condita fuit a Pelasgis, quamuis sita extra Pelasgiotidem.

CXXX.

Sequuntur ἐν τῷ πρὸς Εὐβοίᾳ πόρῳ, *ad fretum Euboicum* sita, Strabonis Ἄντρων, εἶτα Πτέλεον καὶ ὁ Ἅλος, *Antron*, *** *deinde Pteleum, & Halos.* Liuius lib. XLII extremo: *Consul cum exercitus parte profectus in Achaiam Phthiotim; Pteleum desertum fuga oppidanorum diruit a fundamentis: Antrona voluntate colentium recepit.* Cur autem Phthiotis *Achaia* ab Liuio cognominetur, caussam aperuit Strabo pag. 298 Ἀχαιοὶ ἐκαλοῦντο οἱ Φθιῶται πάντες, *Achæi vocabantur Phthiotæ vniuersi.* Aliis *Achaia* hæc est pars Phthiotidos.

* Hic fortasse fuit mons *Malea*, quo a Lapithis eiectus Chiro concessit. Apollodor. Bibliothec. II cap. 5 §. 4 pag. 104, 105.

** Theoprastus de ventis pag. 411 ἐν τῷ Μαλιακῷ κόλπῳ.

*** Vrbs a Philippo rege Macedonum emta. Demosthen. Phil. IV pag. 54 A. Olim paruerat Protesilao. Ab Antrone ad Thermopylas erat regnum Achillis. Strabo IX pag. 664.

tidos. Tertia vrbs, ὁ Ἅλος ἢ ἡ Ἅλος, (communi enim genere ita Strabo censet p. 298) etiam Plinio IV cap. VII extremo *Halos* dicta cum adspiratione. * Addit Strabo ex Artemidoro, *Halon* ἐν τῇ παραλίᾳ sitam a Pteleo distare ἑκατὸν καὶ δέκα σαδίοις, CX *stadia.* Item paullo ante suis verbis: ὁ Φθιωτικὸς Ἅλος ὑπὸ τῷ πέρατι κεῖται τῆς Ὄθρυος ὄρους πρὸς ἄρκτον κειμένου τῇ Φθιώτιδι. *Halos Phthioticus ad radices montis Othryis, a septemtrione claudentis Phthiotim, situs est.*

CXXXI.

Adluitur *Amphryso* siue *Amphrysso*, amne post Sperchêum maxime memorabili in Phthiotis. Strabo IX pag. 298 ᾤκισεν ὁ Ἀθαμὰς τὴν Ἅλον. ὑπέρκειται δὲ τοῦ Κροκίου πεδίου. ῥεῖ δὲ ποταμὸς Ἄμφρυσσος πρὸς τῷ τείχει, *Athamas Halon condidit; quæ supra Crocium campum sita est: mœnia præterfluit Amphryssus.* Hic est amnis, de quo Virgilius Georg. III ineunte, *Pastor ab Amphryso:* vbi Seruius quoque interpretatur *fluuium Thessaliæ.* Et Callimachus hymno in Apoll. vers. 48

> Ἐξότ' ἐπ' Ἀμφρύσσῳ ζευγήτιδας ἔτρεφεν ἵππους,
> *Ex quo iuxta Amphrysum iugales pauit equas.*

Et Apollonius lib. I vers. 54 - - - ἐπ' Ἀμφρύσσοιο ῥοῇσιν, *iuxta Amphrysi fluenta.* Ouidius Metam. VII vers. 228

> *Multa quoque Apidani placuerunt gramina ripis,*
> *Multa quoque Amphrysi: neque eras immunis Enipeu;*
> *Nec non Peneæ, nec non Spercheides vndæ.*

Habes heic Thessaliæ fluuios nobiliores. Et Lucanus VI vers. 566

> \- - - - - *ferit amne citato*
> *Maliacas Sperchîos aquas: & flumine puro*
> *Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi.*

CXXXII.

Phthiotidis etiam fuerunt *Myrmidones*, nobilis gens apud poetas, Achilli & Patroclo subiecti, vt Straboni p. 298 εἰκὸς, *verosimile* videtur.

CXXXIII.

Hæc de Thessalia eiusque quatuor partibus, suis olim regibus subiecta, post Aetolis magna ex parte: dein Macedonibus paruit, quibus Romani ademerunt. Tandem prouinciæ Macedoniæ accessit, quemadmodum etiam in Macedonia censuit Ptolemæus. Sunt plura, apud Liuium præsertim, in Thessalia, non modo oppida, quibus certum locum adsignare non possumus; verum etiam *Cambunii montes*, Liv. lib. XLIV cap. II, & *Ascuris lacus*, ibidem, & alia, quæ prætermisimus, maiori otio, aut aliorum industriæ reseruanda.

CXXXIV.

Tandem amœnissimum locum (*Tempe* dixerunt) cui regioni contribuamus, non est manifestum. In Thessalia fuisse, epitheta commonstrant. Liuius lib. XXXIII cap. XXXV *Thessalica Tempe;* Ouidius Metam.

* Demostheni item orat. ad Philippi epistolam princip.

tam. VII verſ. 222 *Theſſala Tempe.* Sed in qua regione Theſſaliæ? Catullus carm. LXIV verſ. 35

- - - *linquunt Phthiotica Tempe.*

Putares in Phthiotide eſſe. At Peneum, Tempe perluentem, Phthiotæ vix vnquam attigerunt, Othry monte aut ſimilibus ſeiuncti. Pelasgiotæ vicina loca Gonnum, Cranonem tenuere, at iuxta oſtia nihil poſſederunt. Ipſa ergo *Tempe* definienda prius ſunt, quam de gente aut regione illorum iudicetur.

CXXXV.

Plinius lib. IV cap. VIII *Penêus inter Oſſam & Olympum nemoroſa conualle defluens quingentis ſtadiis, dimidio eius ſpatii nauigabilis. In eo curſu Tempe vocantur quinque mill. paſſuum longitudine, & ferme ſesquiiugeri latitudine, vltra viſum hominis attollentibus ſe dextera læuaque leniter convexis iugis. Intus ſua luce viridante adlabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu.* Acceſſit naturæ fabula, quam Strabo refert, * ſtagnaſſe hoc loco Penêum (ἐλιμνάζετο) cohibito exitu altioribus circa mare quæ ſunt locis, donec tandem ὑπὸ σεισμῶν ῥήγματος γενομένȣ (τὰ νῦν καλȣ́μενα Τέμπη) καὶ τὴν Ὄσσαν ἀπεχίζοντος ἀπὸ τȣ̃ Ὀλύμπȣ, διεξέπεσε ταύτῃ πρὸς θάλασσαν ὁ Πηνειὸς, *terræ motibus hiatu facto, & abrupto Oſſa ab Olympo, inter montes illos Penêus in mare ſe effuderit.* Convenit in loci ſitu cum Plinio & Strabone Aelianus Var. Hiſt. lib. III cap. I ita *Tempe Theſſalica* deſcribens: ἔςι χῶρος μνταξὺ κείμενος τȣ̃ τε Ὀλύμπȣ καὶ τῆς Ὄσσης, - - - ȣ̃ τὸ μὲν μῆκος ἐπὶ τεσσαράκοντα διήκει ςαδίȣς· - - διαρρεῖ δὲ μέσȣ ὁ καλȣ́μενος Πενειός. - - διατριβὰς δ᾽ ἔχει ποικίλας καὶ παντοδαπὰς ὁ τόπος ȣ̃τος, ȣ̓κ ἀνθρωπίνης χειρὸς ἔργα, ἀλλὰ φύσεως αὐτόματα. *Locus eſt inter Olympum & Oſſam montes, longitudine* XL *ſtadiorum, quem medium Peneus perfluit: amœnitates habet miras & varias naturæ, non humanæ induſtriæ opera & oblectamenta.* Liuius autem horrorem potius, quam amœnitatem, in illis notauit, videlicet exercitui Romano propter anguſtos tranſitus incuſſum. *Sunt,* inquit, *Tempe ſaltus, etiamſi non bello fiat infeſtus, tranſitu difficilis. nam præter anguſtias per quinque millia, qua exiguum iumento onuſto iter eſt, rupes vtrimque ita abſciſæ ſunt, vt deſpici vix ſine vertigine quadam ſimul oculorum animique poſſit. terret & ſonitus & altitudo per mediam vallem fluentis Penei amnis.* Ex quibus adparet, fuiſſe Tempe Pelasgiotidis regionis, cuius extrema Penêi quondam erant, poſtea, vt videtur, Magneſiæ contributa: atque ita Plinius lib. IV cap. IX *Penei oſtium* non in Theſſalia ipſa, ſed in *Magneſia Theſſaliæ adnexa* cenſeri voluit.

CXXXVI.

MAGNESIA extra Strabonis τέσσαρα μέρη, *quatuor partes* Theſſaliæ eſt, & Pelasgiotis μέχρι Μαγνητικῆς παραλίας *vſque ad Magnetiam oram* pertinet, lib. IX pag. 296, ſæpe tamen ipſi Theſſaliæ attributa. Plinius IV cap. IX *Theſſaliæ adnexa Magneſia eſt.* Tota fere παραλία, *maritima ora* eſt, Perrhæbis mediterranea, quæ adiacent, tenentibus. Scylax in hac gente:

* Et Diodorus Siculus IV pag. 226.

gente: ἔθνος Μαγνήτων παρὰ θάλατταν - - - ἐν μεσογέᾳ ἐποικοῦσιν ἔθνος Περῥαιβῶν. Ἕλληνες, *Magnetum gens ad mare habitat: - - - in mediterraneo tractu Perrhæbi habitant, natio Græca.* Ptolemæus Magnetas separatim non exposuit, sed partem addidit Pelasgiotis: partem inferiorem Phthiotarum regioni.

CXXXVII.

In limite Phthiotidis ex Strabonis dispositione *Demetrias* est, opus Demetrii Poliorcetæ, vt ille lib. IX pag. 300 refert, qui vicina oppida in eam conduxit, *Neliam, Pagasas, Ormenium, Rhizuntem, Sepiadem, Olizonem, Bœben, Iolcon,* quæ ita exhausta, abductis Demetriadem colonis, fuerunt, vt Strabo subiunxerit dicto loco: αἳ [πόλεις] νῦν εἰσὶ κῶμαι τῆς Δημητριάδος, *hæc oppida nunc sunt pagi Demetriadis.* Liuius lib. XXXIX cap. XXIII *Demetriadem quoque, vrbem validam & ad omnia opportunam, & Magnetum gentem suæ ditionis* [rex Philippus] *fecit.* Sic vero in Magnetum finibus fuit, vt in Thessalia etiam censeretur. Idem lib. XXVII cap. XXXII *profectus ab Dymis per Achaiam Bœotiamque, & Eubœam, decimis castris Demetriadem in Thessaliam peruenit.* Heic Antiochus, quum in Europam venisset, adpulerat. Polybius lib. III cap. VII ἀρχὴ τοῦ πολέμου ὁ Ἀντιόχου κατάπλους εἰς Δημητριάδα, *Initium belli fuit Antiochi adpulsus in Demetriadem.* Hæc vrbs diu nauale, & regia quoque aliquando Macedonicorum regum fuit. Strabo ibidem de Demetriade: καὶ δὴ καὶ ναύσταθμον ἦν τοῦτο καὶ βασίλειον μέχρι πολλοῦ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Μακεδόνων.

CXXXVIII.

Septem stadiis supra Demetriadem *Iolcos* * fuit, Strabone auctore, qui addit: ἡ Ἰωλκὸς κατέσκαπται μὲν ἐκ παλαιοῦ, *Iolcus olim deleta est.* Plinius lib. IV cap. IX *Thessaliæ adnexa Magnesia est, cuius fons Libethra: oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon.*

CXXXIX.

De fonte *Libethra* Plinii sic Pomponius lib. II cap. III *heic Libethra, carminum fontes.* Propter pluralem distinguit Ortelius ab oppido fontes. nam oppidum, *Libethram* nomine, in Olympo monte, qua is in Macedoniam vergit, Pausanias Bœot. cap. XXX descripsit. Hinc nymphæ aut Musæ *Libethrides.* Strabo lib. IX pag. 282 in Helicone ponit, præter Musarum templum & Hippocrenen, etiam τὸ τῶν Λειβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον, *Libethridum Musarum antrum.* Et Virgilius eclog. VII vers. 21

Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite. - - -

CXL.

Viginti stadiis ab Iolco sunt *Pagasæ* secundum eumdem Strabonem, nauale quondam Pherarum, a quibus stadia XC distant. Plinius confundit cum Demetriade lib. IV cap. VIII. *Oppidum,* inquit, *Pagasæ, idem postea*

* Patria Iasonis. Apollodor. Bibl. I c. 8 §. 2 & c. 9 § 26. Iolco tamen eiectus Corinthum concessit. Apollodor. I c. 9 §. 28. Habuit portum vicinum, sed quem oppidani ex oppido cernere non possent. Diodorus IV pag. 245.

ſtea Demetrias dictum. Sed diſtinxit Strabo, & Pagaſis coloni Demetriadem deducti: & quum illæ antea nauale ac emporium fuiſſent, omnis negotiatio & naualis res inde Demetriadem translata fuit. Quidam *Pagaſarum* nomen ex πήγνυμι, a naue Argo ibidem *compacta* deriuant: alii ex fontibus eius loci, quia Dorice παγαὶ *fontes* ſunt, ceteris Græcorum πηγαί. Prior ratio gratior poetis eſt. Propertius lib. I eleg. XX verſ. 17.

Namque ferunt olim Pagaſæ naualibus Argo
Egreſſam longe Phaſidos iſſe viam.

Hic ergo ſingulari numero *Pagaſa* dixit, etiam Mela II cap. III *Sinus vrbem Pagaſam amplexus:* ceteri, Strabo, Scylax, Ptolemæus, & Apollonius lib. I verſ. 411 Παγασαί.* *Pagaſæ*, pluraliter: etiam Plinius prædicto VIII capite Harduini editione; Frobenii & aliorum *Pagaſa:* vt videri poſſit Latinis ſingularem; Græcis pluralem in hoc nomine magis placuiſſe, quos malumus, quam illos, in vrbis Græce vocabulo imitari. Hinc ſinus, cui adſitæ, Scylaci & Straboni Παγασητικὸς κόλπος: Plinio, *Sinus Pagaſicus* dicto loco: Melæ *Pagaſæus ſinus:* quæ forma etiam aliis eſt vſurpata. Sic Ouidius Epiſt. Herûs ad Leandr. verſ. 175 *Pagaſæus Iaſon:* & Lucanus lib. II verſ. 715 *Pagaſæa ratis,* id eſt Argo.

CXLI.

Prope aberat locus Ἀφέται, *Aphetæ*, vnde egreſſi in mare Argonautæ. Strabo poſt Pagaſarum deſcriptionem: πλησίον δὲ καὶ Ἀφέται, ὡς ἂν ἀφετήριόν τι τῶν Ἀργοναυτῶν, *In proximo etiam Aphetæ ſunt, quaſi emiſſarium Argonautarum.* Adde Herodotum lib. VII cap. CXCIII. Et Diodorus Siculus lib. XI cap. XII κατέπλευσεν εἰς Ἀφετὰς τῆς Μαγνησίας, *nauigauit in Aphetas Magneſiæ.* Sic variat in libris accentus, qui Strabonis & Herodoti, in media; Diodori, eſt in poſtrema.

CXLII.

Hactenus Strabonis ordinem ſequuti ſumus: cetera certo loco vix poſſunt deſignari: quædam nequaquam poſſunt. *Methone* in hoc numero eſt, Græce Μεθώνη, quam Thucydides lib. VI pag. 415 Μεθώνην τὴν ὅμορον Μακεδονίᾳ, *Methonen Macedoniæ finitimam* vocitat. Scylax in Magneſia: Ἰωλκός, Μηθώνη, Κορακαί, Σπάλαθρα, Ὀλιζών, *Iolcus, Methone, Coracæ, Spalathra, Olizon.* Homerus quoque Catalogo nauium & vrbium verſ. 223

Οἱ δ᾽ ἄρα Μηθώνην καὶ Θαυμακίην ἐνέμοντο,
Qui vero Methonem & Thaumaciam habitabant.

nam Μηθώνη & Μεθώνη ſcribitur.

CXLIII.

Olizonem, Ὀλίζωνα, quam heic Scylax memorat, etiam ſupra in iis oppidis, quorum incolas rex Poliorceta Demetriadem deduxerat, Strabo numerauit. Homerus iam dicto verſui ſubiecit:

Καὶ Μελίβοιαν ἔχον καὶ Ὀλίζωνα τρηχεῖαν.
Et Melibœam tenebant & aſperam Olizonem.

Stephanus Theſſaliæ dat, ſed late ſumtæ, vt Magneſiam comprehendat.

CXLIV.

* Etiam Demoſthenes de falſa legation. pag. 221 B.

CXLIV.

Melibœæ situm Liuius monstrauit lib. XLIV cap. XIII *præteruecti, ad Iolcon classem adpulerunt: inde agro vastato, Demetriadem quoque adgressuri. Inter hæc & consul, ne segnis sederet tantum in agro hostico, M. Popillium cum quinque millibus militum ad Melibœam vrbem oppugnandam mittit. Sita est in radicibus Ossæ montis, qua parte in Thessaliam vergit, opportune imminens super Demetriadem.* Strabo lib. IX extremo ἐν κόλπῳ, ad sinum ponit, qui inter Peneum & Ossam est.

CXLV.

Olooſſon, Ὀλοοσσών, Straboni Περῤῥαιβικὴ πόλις, *vrbs Perrhæbica*; Stephano πόλις Μαγνησίας, *oppidum Magnesiæ.* nam Perrhæbi mediterranea Magnesiæ tenebant, vt supra, Scylacea auctore, tradebamus. Homerus Catalogo vrbium vers. 246

- - - οἳ ἐνέμοντο

Ὄρθην, Ἠλώνην τε, πόλιν τ' Ὀλοοσσόνα λευκὴν,

quam *albam*, λευκὴν, cognominat, vt Strabo exponit, ἀπὸ τοῦ λευκάργιλος εἶναι, quod *in solo argillæ albæ* sit imposita. Lycophron versu 906 Ὀλοσσόνων γύας, *Olooſſonensium arua* contracte dixit.

CXLVI.

Elone quoque Homeri etiam Straboni nota est, qui illam æque, vt Olooſſonem, ὑπὸ τῷ Ὀλύμπῳ, *sub Olympo*, prope flumen *Eurotam*, qui Τιταρήσιος Homeri sit (*Titaresus* Lucani lib. VI vers. 376) posuit.

CXLVII.

Sub Pelio monte etiam vrbs fuit eodem, quo regio, nomine *Magnesia*, paucis memorata. Apollonio lib. I vers. 584 est metri caussa Μάγνησσα, *Magnesa.* Scholiastes ibi: Μάγνησσα: τὴν Μαγνησίαν λέγει τὴν κατὰ Θεσσαλίαν. *Magnesa: Magnesiam intelligit Thessaliæ.* item: Μάγνησσα δὲ πόλις τῇ χώρᾳ ὁμώνυμος, ἄγαν εὔδιος καὶ παραθαλάσσιος, *Magnesa vrbs eiusdem nominis, quo regio, valde salubris, & maritima.* Pausanias Achaicis cap. VII in tribus vrbibus, quas Philippus Demetrii filius claues Græciæ dixerit, numerat etiam Μαγνησίαν τὴν ὑπὸ τὸ Πήλιον, *Magnesiam sub Pelio sitam:* vbi non desunt qui Demetriadem interpretantur, quæ eo modo *Magnesia* dicta sit, quo Plinius *Pagasas* Demetriadem dixerit, quia Demetrias ex Magnesia, Pagasis, & aliis circumiectis, quod Strabo exposuit, fuerit conflata. Illustrior quidem Demetrias fuit, & satis opportuna ad Thessalos cohibendos; verum longius remota a monte Peleo. De *Bœbe* oppido, & *Bœbeide* lacu supra ex Strabone diximus, quum *Pherarum* situm in extrema Pelasgiotide describeremus. Quod vero vltra limitem, quæ Pheræ sunt, videntur ad Magnesiam pertinere, heic quoque de illis aliquid addendum est. Stephano quidem Βοίβη πόλις Θεσσαλίας, *Bœbe oppidum Thessaliæ est:* & Plinius quoque lib. IV cap. VIII in Thessalia, citra Magnesiam, lacum censet *Bœbëidem*; qui Stephano est Βοιβιὰς λίμνη, *Bœbias lacus*; nec vero dubitatio cessat, qua verendum est, ne extra Pelasgiotidem, quam Pheris finiuit Strabo, illud oppidum & lacus cadant. Homerus inter Pheras & Iolcum ponit lib. B Iliad. in Catalogo vrbium vers. 218

Οἱ δὲ Φερὰς ἐνέμοντο πάραι Βοιβηΐδα λίμνην,
Βοίβην καὶ Γλαφυρὰς καὶ ἐυκτίμενον Ἰαωλκὸν,
Qui Pheras habitabant apud Bœbeidem paludem,
Bœben, & Glaphyras, & bene ædificatam Iolcon.

CXLVIII.

Thessaliæ contra Plinius dat *Pyrrham, Casthanæam,** & *Spalathram:* e quibus alterum & Herodotus lib. VII cap. CLXXXIII Καθαναίην scripsit, & manifesto in Magnesia locauit. οἱ βάρβαροι, inquit, ἐξανύσαι τῆς Μαγνησίης χώρης ἐπὶ Σηπιάδα τε καὶ τὸν αἰγιαλὸν τὸν μεταξὺ Καθαναίης πόλιος ὄντα καὶ Σηπιάδος ἀκτῆς. *barbari* [totum diem nauigantes] *tenuerunt Magnesiam oram super Sepiadem, & litus, quod est inter vrbem Casthanæam & oram Sepiadem.* Stephanus, Lycophron, & Mela scripserunt sine adspirata littera Κασαναία, *Castanæa.* Quam addit Plinius *Spalathram*, supra quoque, auctore Scylace, attigimus. Sed his singulis sedem propriam & verum ordinem determinari posse desperamus.

CXLIX.

Superest *Sycurium*, quod ita Liuius lib. XLII cap. LIV descripsit: *Sycurium est sub radicibus Ossæ montis, qua in meridiem vergit, subiectos habet Thessaliæ campos: ab tergo Macedoniam atque Magnesiam.* Polybius excerpt. Legat. LXIX extrem. Συκύριον scriptum reliquit.

CL.

Promontoria Magnesiæ Ptolemæo, qui Thessaliæ adscribit, duo sunt, Μαγνησία ἄκρα, quæ in septemtrionem vergit: & Σηπιὰς ἄκρα, quæ in austrum. Alterum, *Sepias*, pluribus est memoratum, Herodoto, iam dicto loco; Apollonio lib. I Argonaut. vers. 582

- - - - ἔδυνε δὲ Σηπιὰς ἄκρη,

subiit autem ipsis promontorium Sepias. Scholiastes ibi: Σηπιάς. ἀκρωτήριον ἐν Ἰωλκῷ οὕτω καλούμενον, *Sepias: promontorium in Iolco ita nominatum.* Iolcus autem hoc loco non oppidum est, sed litus & tractus. Strabo IX pag. 300 καλεῖται καὶ ὁ συνεχὴς αἰγιαλὸς Ἰωλκὸς, *vocatur etiam continuum litus Iolcus.* Plinius quoque in Magnesia: *promontorium Sepias.* Herodotus prædicto loco etiam χώραν, *litus* & *tractum* denominat *Sepiadem:* idem nomen oppidulo, promontorio subiacenti dedit Strabo, dum Σηπιάδα quoque inter illa oppida numerat, quibus exhaustis creuisset Demetrias.

CLI.

Montes celebrantur *Pelios* & *Ossa*, ** e quibus Ossa Peneo est propior, qui inter hunc & *Olympum* effluit. Ambo noti sunt gigantum fabulis. Virgilius Georg. I vers. 281

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam,
Scilicet, atque Ossæ frondosum inuoluere Olympum.

E Horatius lib. III oda IV

Fra-

* Add. Nicander Alexipharm. pag. 81 v. 271 & ibi scholia.

** Aelian. de animal. VIII c. II, Καὶ βουκολεῖν μὲν αὐτὸν (Αλέυαν) ἐν τῇ Ὄσσῃ φησὶ, παρὰ δὲ τῇ κρήνῃ νέμειν τὰς βοῦς τῇ καλουμένῃ Αἱμονίᾳ. Θετταλὴ δ' ἂν καὶ ἡ κρήνη εἴη. Hegemon Alevam *in ossa ait ad Thessalicum fontem nomine Hæmonium boues pauisse.*

Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.

Seneca Agamemnone vers. 337

- - - stetit imposita
Pelion Ossa. pinifer ambos
Pressit Olympus.

Scilicet finguntur hæc gesta, antequam Peneus inter Olympum & Ossam perruperit. *Pelion* autem mons, Græca forma; * Πήλιον ὄρος, fertur habitaculum gigantum & Centaurorum fuisse, qui ex gente *Lapitharum* erant: ** cui loco vtrum etiam *Pelethronium* *** addendum sit, aliud domicilium Centaurorum, an in media Thessalia ponendum, non habeo, quod pro certo dicam. Seruius meminit eius oppidi ad illud Virgilii Georg. III vers. 115

Frena Pelethronii Lapithæ, gyrosque dedere.

Et Lucanus lib. VI vers. 386 Centauros ibi natos fingit. Quum vero tyranni fuerint Centauri, qui montes muniuerunt; etiam citeriorem montem Othryn iis Virgilius tribuit Aen. VII vers. 675

Descendunt Centauri, Omalen Othrynque niualem ****
Linquentes cursu rapido.

SECTIO V.

EPIRVS,

Cuius partes CHAONIA, THESPROTIA, MOLOSSIS.

CLII.

Epirus, Ἤπειρος, regio Græciæ, post Illyricas gentes supra Ceraunios montes incipit, & vsque ad sinum Ambracium, & quem ille recipit, Arachtum amnem patet. Veterem tantummodo Epirum in vetere Geographia definimus: Nouam, quæ multis post sæculis ex Illyricanis Macedoniæ gentibus conscripta fuit, ad medii æui Geographiam reseruamus. Illa vero *Epirus*, quæ quondam regnum Aeacidarum fuit, & sola *Epirus* a scriptori-

* Diodorus IV pag. 245, Καὶ πρῶτον μὲν περὶ τὸ Πηλίον ναυπηγήσασθαι τὸ σκάφος κ. τ. λ. & *primum quidem circa Pelium nauem compegisse.*

** Sed Chiro centaurus a Lapithis de monte Pelio depulsus dicitur Apollodoro II c. 5 §. 4 p. 104.

*** Nicander Theriac. v. 438,

Φράξεο δὲ χλοάοντα δαεὶς κυανόν τε δράκοντα,
Ὅν ποτε παιήων λασίῃ ἐνὶ θρέψατο φηγῷ,
Πηλίῳ ἐν νιφόεντι πελεθρόνιον κατὰ βῆσσαν.

Vbi Scholiastes: Ὁ Δράκων ἐτράφη ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ κατά τινα τόπον τοῦ Πηλίου καλόμενον Πελεθρόνιον. *Draco nutritus est ab Aesculapio in loco quodam Pelii dicto Pelethronio.* Et paucis interiectis: Πελεθρόνιον τόπος ἐστὶ τοῦ Πηλίου ἀνθώδης. διὸ καὶ οὕτω καλεῖται ἀπὸ τοῦ πέλειν ἐκεῖσε τὰ ἄνθη. Θρόνα γὰρ τὰ ἄνθη λέγεται. *Pelethronium locus est Pelii floribus obsitus. Quare sic vocatur, quia ibi sint flores. Throna enim flores dicuntur.*

**** Nicander Theriac. v. 145 p. 11,

Ναὶ μὴν καὶ νιφόεσσα φέρει δυσπαίπαλος Ὄθρυς Φοινὰ δάκη κ. τ. λ.

Vbi Scholiastes: Ὄθρυς ὄνομα ὄρους Θεσσαλίας, ὅπου ὁ σήψ νέμεται. Πλεονάζει γὰρ ἐκεῖ τὸ θηρίον τοῦτο. *Othrys nomen montis in Thessalia, vbi seps versatur. Abundat enim ibi hic serpens.*

ptoribus antiquis nominatur, in tres regiones dispescitur, *Chaoniam, Thesprotiam, Molossidem,* quibus alii addunt *Cassopiam* siue *Cassiopen:* item *Cestrinen,* & *Pindum.* quas nunc singulas perlustrabimus, inuestigaturi vrbes quotquot poterimus inuenire. Polybius enim in deperdito quodam libro apud Strabonem lib. VII pag. 223 scripsit Aemilium Paullum Ἐπειρωτῶν ἑβδομήκοντα πόλεις ἀνατρέψαι, quod Liuius lib. XLV cap. XXXIV repetitum interpretatur, *oppida circa septuaginta, muris dirutis, direpta* fuisse: quantum numerum neque ex geographis neque historicis libris colligere possumus. Ea tamen omnia memorabimus, quarum mentionem in litterarum monimentis licebit inuenire.

CLIII.

CHAONIA prima pars Epiri, cuius incolæ dicuntur Χάονες, *Chaones.* Liuius lib. XLIII cap. XXIII *Appius, dimissis Chaonumque, & si qui alii Epirotæ erant præsidiis, cum Italicis militibus in Illyricum regressus.* Plinius lib. IV cap. I *Epiros in vniuersum adpellata Acrocerauniis incipit montibus. In ea primi Chaones, a quibus Chaonia.* Stephanus: Χαονία μέση τῆς Ἠπείρου. οἱ οἰκήτορες, Χάονες, *Chaonia media est Epiri: habitatores, Chaones.* μέση dicit, *media,* quia scripsit post adiectam Epirum Nouam. Ceterum lis in limite septemtrionali est, quem Plinius in Cerauniis montibus constituit: Ptolemæus extra illos *Oricum,* primam Epiri vrbem, posuit. Sed verior Plinii, quam Ptolemæi sententia Iacobo Palmerio, viro clarissimo adparet, quia etiam Propertius lib. I eleg. VIII ad suam Cynthiam scripserit,

Vt te, felici præuecta Ceraunia remo,
Accipiat placidis Oricos æquoribus.

Si necesse, inquit, *Cynthiæ erat, ab Italia soluenti, præuehi Ceraunia, vt Oricum teneret; etiam necesse fuisse videtur, Oricum fuisse vltra Ceraunia in Epiro.* Recte coniicit vir doctissimus, si Brundisio Cynthia, aut Hydrunte traiectura fuisset, vt in Epirum & Achaiam proficisceretur: sed omnes rationes poetæ sunt contrariæ. Suspicatur enim, cum nescio quo viro in Illyricum ituram esse, ideo sub initium queritur:

An tibi sum gelida vilior Illyria?

Deinde non Calabriæ portu, sed Tyrrheno mari, portu Ostiensi soluturam præuidit quum dixit,

Ne Tibi Tyrrhena soluatur funis arena;

vt Siciliam præteruecta Ionio mari in Hadriaticum ingrederetur. quod si est, valent Ptolemæi rationes, vt præuecta Ceraunios montes in portum Oricium veniret. Accedit, quod Plinius lib. III cap. XXIII, & Pomponius Mela lib. II cap. III extra Epirum in Illyrico tractu *Oricum* censent. Plinius ibi: *in ora oppidum Oricum, a Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia.* Neque existimare licet, in monte forsan Oricum fuisse positam. nam Liuius lib. XXIV cap. XL *eam vrbem sitam in plano* testatur, *neque mœnibus, neque viris atque armis validam primo impetu oppressam esse.* Cetera eius vrbis nunc sunt adiicienda.

CLIV.

Prima ergo Epiri vrbs secundum Ptolemæum fuit Ὠρικὸν, *Oricum,* neutro genere, quo etiam Mela & Plinius id nomen casu recto expresserunt: at Stephanus & Marcianus Heracleota (siue Scymnus est) Ὠρικὸς, *Oricus,* femineo modo vrbium: ille Ὠρικὸς πόλις ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ, *Oricus, vrbs in sinu Ionio:* hic pag. 18

Ἑλληνὶς Ὠρικός τε παράλιος πόλις.

id est, *Græca & maritima vrbs Oricus.* Portum insignem habuit, cuius lib. III Cæsaris Civ. cap. VII, VIII, & alibi fit mentio, vt Bibulus etiam *cum classe ad Oricum* potuerit consistere, cap. XV. Inde deriuatum nomen *Oricius.* Dionysius Perieg. vers. 399 Ὠρικίην ὑπὲρ αἶαν, *Oriciam super terram.*

CLV.

Post Oricum sunt montes in mare vsque procurrentes, qui, quod sæpe fulminibus impetantur, *Ceraunii* a κεραυνῷ dicuntur, & neutro genere, Græcorum more *Ceraunia:* item *Acroceraunia.* Periegetes vers. 388

- - - - - ἄχρι κολώνης
Οὐρέων δ' ἠλιβάτων, τὰ Κεραύνια κικλήσκουσι.

hoc est, *vsque ad iugum montium excelsorum: Ceraunia vocant.* Eustathius ibi: τῆς Ἰλλυρικῆς χώρας πέρας αἱ ἠλίβατοι κολῶναι, τὰ Κεραύνια ὄρη, οὕτω καλούμενα διὰ τὸ συχνοὺς ἐκεῖ πίπτειν κεραυνούς. Pomponius Mela lib. II cap. III *Deinde Ceraunii montes: ab iis flexus in Hadriam.* His enim iugis & prominente monte seu promontorio Ionium mare ab Hadriatico discernitur. Cæsar Civ. III cap. VI vocat *Cerauniorum saxa.* Et Suetonius Aug. cap. XVII *repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus: primo inter promontoria Peloponnesi atque Aetoliæ; rursus circa montes Ceraunios.* Virgilius lib. III vers. 506

Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta:
Vnde iter Italiam, cursusque breuissimus vndis.

Plinius ineunte lib. IV *Epiros, in vniuersum adpellata, Acroceraunius incipit montibus.* Et Horatius lib. I oda III

Qui vidit mare turgidum, &
Infames scopulos Acroceraunia.

CLVI.

Prope Oricum & Ceraunios montes fuit locus *Palæste,* quo Cæsar adpulit. Dicto libro III Civ. cap. VI *Postridie terram attigit, Cerauniorum saxa inter & alia loca periculosa quietam nactus stationem: & portus omnes timens, quos teneri ab aduersariis arbitrabatur, ad eum locum, qui adpellatur Palæste, omnibus nauibus ad vnam incolumibus, milites exposuit.* Sic legendum, vt antiquo codice Chalcidensi Paullus Marsus inuenit: & Lucanus lib. V vers. 459 de classe illa Cæsaris:

- - - *quæ iam vento fluctuque secundo*
Lapsa Palæstinas vncis confixit arenas.

CLVII.

Ibidem putatur *Aornus* locus Plinii fuisse, cui exhalatio auibus ad-

fingitur pestifera, lib. IV cap. I. nec procul mari *castellum Chimæra* eiusdem in ipsis Cerauniis: sub quo portus *Panormus* Strabonis & Ptolemæi: de quo hic, Πάνορμος λιμὴν, *Panormus portus*; ille lib. VII pag. 224 Πάνορμος λιμὴν μέγας ἐν μέσοις τοῖς Κεραυνίοις ὄρεσι, *Panormus portus magnus in mediis Ceraunüs montibus.*

CLVIII.

Post quem portus alius, quem ὄγχισμον, *Onchismum* Strabo vocat: Ptolemæus *Onchesmum*; Græce est ὄγχησμος λιμήν, vnde Cicero lib. VII Attic. epist. II ineunte: *Brundisium venimus* VII *kalend. Decemb. vsi tua felicitate nauigandi. Ita belle nobis flauit ab Epiro lenissimus Onchesmites.* qui ventus ex hoc portu in Italiam nauigantes promouet: ideoque ab eodem nominatus est. Nomen fingitur ab *Anchisa* esse quasi *Anchisæ portus.* Dionysius Halicarnassensis lib. I pag. 41 ἐκ Βουθρωτοῦ παρὰ γῆν κομισθέντες ἄχρι λιμένος, Ἀγχίσου μὲν τότε ὀνομασθέντος, νῦν δὲ ἀσαφεστέραν ἔχοντος ὀνομασίαν, *A Buthroto secundum oram deuecti in portum, qui tunc Anchisæ, nunc obscuriore nomine adpellatur.*

CLIX.

Vltimus locus Ptolemæi in ora Chaoniæ est Κασιόπη λιμὴν, *Cassiope portus*, siue Κασσώπη, *Cassope*, vnde Strabo lib. VII pag. 224 Κασσωπαίους, *Cassopæos* populum nominat, & Vrsini nummo ΚΑΣΣΩΠΑΙΩΝ expressum est. Nomen ab *Ioue Cassio* habet, vt non obscure ex Suetonii Nerone cap. XXII coniicitur. *Nec profectione,* inquit, *dilata,* [in Græciam puta ex Italia] *vt primum Cassiopen traiecit, statim ad aram Iouis Cassii cantare auspicatus est.* Læuinus Torrentius hoc loco Corcyræ oppidum *Cassiopen* interpretatur, quod Plinius lib. IV cap. XII *Cassii Iouis* habuisse templum tradat: contra Iacobus Palmerius lib. II Antiq. Græc. cap. IV de vrbe in continente intelligit, quod vox *traiecit,* qua vsus Suetonius est, videtur persuadere. Cum quo etiam nos facimus, quod verosimile est, communi nomine quæ vtebantur, & hanc & illam vrbem templum Iouis Cassii habuisse. In litore continentis autem, præter Ptolemæum, etiam Strabo *Cassiopen* portum & oppidum, lib. VII pag. 224 posuit. καὶ πάλιν, inquit, ἄλλος [λιμήν] Κασσιόπη, ἀφ᾽ οὗ ἐπὶ Βρεντέσιον, χίλιοι καὶ τριακόσιοι στάδιοι. hoc est: *Et rursus alius* [post Onchismum] *portus, Cassiope, a quo ad Brundisium stadia sunt* CIↃIↃCC. Idem continentis oppidum etiam Gellio in animo credo fuisse, quum lib. XIX ineunte scripsit, *Nauigabamus a Cassiopeia Brundisium.* Nam de Corcyræa Cassiope si sermo est, discriminis caussa adiicitur quod insularem situm definiat. Cicero lib. XVI epist. IX ad Tironem: *Corcyræ fuimus vsque ad* XVI *kal. Decemb. tempestatibus retenti. a. d.* XV *kal. Decemb. in portum Corcyræorum ad Cassiopen stadia* CXX *processimus.* Territorium continentis vrbs amplum habuit per Thesprotiam, ad cuius ipsa fines sita fuit. Nomen regionis Κασσωπία, *Cassopia,* Stephano: quæ quanta in ora fuerit, Strabo dicto loco prodit: καθήκει αὐτῶν [Κασσιοπαίων] ἡ χώρα μέχρι τοῦ κόλπου, *pertinet Cassiopæorum ora vsque ad sinum.* Interpres sinum Dulcem intelligit: sunt qui Ambracium

cium: sed prius malim, quia statim mox sequitur: Μετὰ Γλυκὺν λιμένα, *post Dulcem sinum.* Etiam aliquid Thesprotis in litore, ne omnia Cassopæis cedant, relinquendum est. Intus Strabo Cassopæis *Buchætium* adsignat, *Elatriam & Pandosiam.* Et Plinius lib. IV cap. I hanc gentem *Cassiopæos* nominat. Quod vero Ptolemæus Cassopæorum regionem distincte in ora non exposuit; intus solam vrbem Κασσιόπην, *Cassiopen* alteram nominauit; sub Thesprotis regiunculam illorum, vt partem, contentam fuisse verosimile est; præsertim antiquis temporibus, quum inualuisset nomen Thesprotiæ.

CLX.

Mediterranea oppida *Chaoniæ* Ptolemæo sunt Ἀντιγόνεια, Φοινίκη, Ἑκατόμπεδον, Ὀμφάλιον, Ἐλαιοῦς, *Antigonea, Phœnice, Hecatompedum, Omphalium, Elæus.* Earum vrbium primam, quæ *Antigonea* dicitur, Ptolemæus supra Ceraunios montes, e regione Orici vrbis posuit: cui fauet, quod Polybius lib. II cap. V præsidium a Phœnice Antigoneam *per fauces* dicit transmissum esse, quales haud dubie in Cerauniis sunt montibus. Ait enim, quinque millia submissos κατὰ γῆν, *terrestri itinere,* διὰ τῶν παρ' Ἀντιγόνειαν στενῶν, *per fauces Antigonenses,* vt vrbem Antigoneam tuerentur. Plinius quidem lib. IV cap. I videtur separare a Chaonia: sed nec mirum illud est, quia Chaoniam ipsis montibus finiuerat. Verba sunt: *In Epiro primi Chaones, a quibus Chaonia: dein Thesproti, Antigonenses.* Putares alio loco quam ad Ceraunios illam posuisse: quod vero etiam Stephanus scripsit, Ἀντιγόνεια πόλις Χαονίας ἐν Ἠπείρῳ, *Antigonea vrbs Chaoniæ in Epiro est;* vtique in Ptolemæi positione adquiescimus, præsertim quod etiam Polybii non dissentire rationes videantur.

CLXI.

Phœnice altera vrbs Ptolemæi, τῆς Ἠπείρου Φοινίκη, *Epiri Phœnice* Polybii prædicto loco adpellata. Sic Liuius quoque lib. XXIX cap. XII *Phœnice vrbs est Epiri.* Strabo autem lib. VII pag. 224 locum propius definiturus, τοῦ δὲ [κόλπου] inquit, κατὰ Βούθρωτον ἡ Φοινίκη, supple, ὑπέρκειται, *supra sinum, qui iuxta Buthrotum est, sita est Phœnice.* At in Tabula Peutingeri vetustissima inter Phœnicen & Buthrotum est spatium LVI milliariorum, vt *Buthrotum* pro *Panormo* irrepsisse videatur. id quod etiam Ptolemæi numeri confirmant. Atque ita *Phœnice* in Chaoniam cadit, in qua Ptolemæus posuit: quum secundum Strabonem, qui cum Buthroto coniungit, foret in Thesprotia.

CLXII.

Quod sequitur ad Atintanum fines, *Hecatompedum*, ignotum ceteris & obscurum est. *Omphalion,* Stephanus quidem in Thessalia ponit, sed idem in Παραύαιοι ex Rhiani Thessalicis versum profert, quo Omphalienses cum Thesprotis Parauæis coniunguntur,

Σὺν δὲ Παραυαίοις καὶ ἀμύνονας Ὀμφαλιῆες.

Parauæi enim eidem sunt ἔθνος Θεσπρωτικόν, *gens Thesprotiæ.* An vero etiam id nominis oppidum in Thessalia fuerit, nostrum non est in præsenti in-

vestigare. Neque notior *Elæûs* Ptolemæi, nusquam ab aliis memorata. Addi potest, de quo supra diximus, Plinii *castellum Chimæra, in Acroceraunijs* situm, sub quo *aquæ regiæ fons*, thermæ forsan, dictæ ὕδατα βασιλικά. vide lib. IV cap. I. sed verus situs & a mari distantia ignoratur.

CLXIII.

THESPROTIA, Θεσπρωτία, Stephano; Θεσπρωτὶς & Θεσπρωτὶς γῆ, *Thesprotis*, Thucydidi lib. I pag. 32. Incolentes Θεσπρωτοὶ, *Thesproti*. Scylax Periplo: Μετὰ δὲ Χαονίαν Θεσπρωτοί εἰσιν ἔθνος, *Post Chaoniam Thesproti sunt.* Horum limes orientalis Ambracia & lacus Ambracius: a meridie mare. Herodotus lib. VIII cap. XLVI Θεσπρωτοί εἰσι οἱ ὁμουρέοντες Ἀμπρακιώτῃσι καὶ Λευκαδίοισι, *Thesproti sunt contermini Ambraciotis & Leucadiis.* Postea *Cassiopenses* quasi ab iis auulsi, arctiores limites reliquerunt. Oram prius maritimam explicare adgredimur: deinde quæ sunt in mediterraneis.

CLXIV.

Post *Cassopen* seu *Cassiopen* in ora *Posidium* Strabonis, id est Neptunium, occurrit, quod promontorium est, quia Ptolemæus in Thesprotis, Ποσείδιον ἄκρον, *Posidium promontorium.* Oppidum ibidem iuxta montem fuerit, nec ne, silente historia non liquet.

CLXV.

Inde post flexuosum sinum *Buthrotum* est, Βουθρωτὸν Græce, oppidum non ignobile, quamlibet Ptolemæus tantummodo scripserit, Βουθρωτὸν κόλπος, *Buthrotum sinus:* Strabo autem VII pag. 224 situm oppidum dicit ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ καλουμένου Πηλώδους λιμένος, *in ingressu portus Pelodis:* quamquam Ptolemæus aliquod spatium interiicere videatur. In loco qui peninsulam refert, *Buthrotum* fuit. vnde Byzantius ille Stephanus Βουθρωτὸς, Χερρόνησος περὶ Κέρκυραν, *Buthrotus peninsula circa Corcyram.* Addit: ἔστι καὶ πόλις, *est etiam oppidum.* Cicero lib. XVI epist. VII ad Tironem: *Septimum iam diem Corcyræ tenebamur: Quintus autem pater & filius Buthroti.* Idem Attico suo lib. II epist. VI *tu vero sapientior Buthroti domum parasti.* Plinius lib. IV cap. I *colonia Buthrotum.* Et Strabo VII p. 224 Βουθρωτὸν ἐποίκους ἔχον Ῥωμαίους, Buthrotum colonos Romanos habet. Quod etiam Augusti nummus confirmat, quo expressum est, C. A. BVT. EX DD, hoc est, *colonia Augusta Buthrotum ex decreto Decurionum.* Et alio: BVTHR. AVGVSTVS. Gentile Stephano Βουθρώτιος: & Latine *Buthrotius.* Cicero ad Plancum sub ep. XVI libri XVI ad Attic. *Verba fecimus pro Buthrotiis.* Et ibidem paullo ante: *Buthrotia tibi caussa non ignota est.* Et mox statim: *vt primum Buthrotium agrum proscriptum vidimus.*

CLXVI.

Portus Πηλώδης, *Pelodes*, & Dorice Παλώδης, a Strabone & Ptolemæo memoratus. Vrbem habuerit, nec ne, non liquet. Ptolemæus tantummodo portum dixit, Πηλώδης λιμὴν, *Pelodes portus.* Strabo quidem coniunxit cum Buthroto; sed supra ostendimus, diuersa loca aliis Buthrotum & Pelodem; etiam vere separata esse. Plutarchus de Oraculorum defectu, vbi de magni Panis morte oraculo agit, neutro genere dixit κατὰ τὸ Παλῶδες,

λῶδες, *ad Palodes.* Idem portus Appiano Civ. lib. v pag. 1118 Παλόεις est. ἐς Παλόεντα κατέπλευσεν, *in Paloentem nauigauit,* a Corcyra, puta. Idem enim παλόεις quod παλώδης, *cœnosus* vtrumque a πηλὸς, vel Dorice παλὸς, *cœnum, lutum.*

CLXVII.

Vltra sinum est Θύαμις ἄκρα, *promontorium Thyamis:* & iuxta hoc, Θυάμιος ποταμοῦ ἐκβολαὶ, *ostium amnis Thyamis:* vtrumque ex positu Ptolemæi. Strabo dicto loco: ῥεῖ καὶ Θύαμις πλησίον, *prope fluit Thyamis.* Cicero lib. VII ad Attic. ep: II *Q. Ciceroni obsisti non potuit, quo minus Thyamim videret:* id est Pomponii Attici prædia propter hunc fluuium & circa Buthrotum. nam lib. VI epist. III, adludens ad difficultatem successionis in prouincia Cilicia, scripsit Attico: *quanto tua prouincia melior? decedes, quum voles; nisi forte iam decessisti: quem videbitur, præficies Thesprotiæ & Chaoniæ.* Meminit huius amnis etiam Thucydides lib. I pag. 32, cuius verba post paullo proferemus. Et Athenæus lib. III cap. I παρὰ τὸν Θύαμιν ποταμὸν τῆς ἐν Ἠπείρῳ Θεσπρωτίας, *prope Thyamin Thesprotiæ in Epiro fluuium.*

CLXVIII.

Inde proximum est Χειμέριον, *Chimerium* promontorium Strabonis, quod duo flumina coarctant, hinc *Thyamis,* illinc *Acheron,* Acherusiam lacum effundens. Thucydides loco dicto, quum Acherontem & Thyamim amnes memorasset, subiicit, ὧν ἐντὸς ἡ ἄκρα ἀνέχει τὸ Χειμέριον, *inter quos Chimerium promontorium coercetur;* Et paullo ante eadem pag. 32. ὁρμίζονται ἐς Χειμέριον τῆς Θεσπρωτίδος γῆς. ἔστι δὲ λιμὴν, καὶ πόλις ὑπὲρ αὐτοῦ κεῖται ἀπὸ θαλάσσης, *adpelluntur in Chimerium quod est oræ Thesprotidis. Est autem portus, & super eum vrbs a mari distans.* portus, puta, iuxta promontorium: vrbis autem adiacentis nomen quodnam fuerit, dubitatur. Interpres Latinus Thucydidis vertit: *in palustribus Thesprotidis sita, nomine Ephyre.* * At Græcus liber præfert, ἐν τῇ Ἐλεάτιδι τῆς Θεσπρωτίδος Ἐφύρῃ, quæ genuina Thucydidis esse non frustra dubitatur.

CLXIX.

Est in hac ora prope Acherontem Ptolemæi Ἐλαίας λιμὴν, *Elææ portus,* a quo forsan *Eleatis* regiuncula nominata est: est etiam *Ephyre* ibidem nomen oppidi, quod, Strabone auctore, postea Κίχυρος, *Cichyrus* vocatum fuit: *Cichyrus* autem, vt Pausanias Atticis cap. XVII refert, est prope Acherusiam paludem & flumen Acherontem, quæ heic in mare exeunt: πρὸς τῇ Κιχύρῳ λίμνη τέ ἐστιν Ἀχερουσία καλουμένη καὶ ποταμὸς Ἀχέρων. Et Thucydides scripsit: ἔξεισι παρ' αὐτὴν [Ἐφύρην] Ἀχερουσία λίμνη ἐς τὴν θάλασσαν, *iuxta Ephyram palus Acherusia in mare exit.* Strabo igitur, quod res est, sensit, & omnino eadem vrbs Ephyra & Cichyrus fuit. Hæc illa, de qua lib. I cap. I Velleius Paterculus: *Phidippus Ephyram in Thesprotia occupauit.*

* Apollodor. II c. 7 §. 6 Στρατεύει δὲ Ἡρακλῆς μετὰ Καλυδωνίων ἐπὶ Θεσπρωτούς. καὶ πόλιν ἑλὼν Ἔφυραν, ἧς ἐβασίλευε Φύλας, Ἀστυόχῃ τῇ τούτου θυγατρὶ συνελθὼν πατὴρ Τληπολέμου γίνεται. *Bellum autem Hercules cum Calydoniis adversus Thesprotos gerit. Et capta vrbe* Ephyra, *cui rex Phylas praeerat, Astyochen eius filiam adamauit & Tlepolemi pater euasit.*

CLXX.

Acherusia autem palus, per quam Acheron fluit, itidem prope mare fuit, vti ex iam prolatis verbis Thucydidis, nec non ex Scylacis in Thesprotia, clarum est. Error ergo est, quum quidam Acherontem ita ex Acherusio lacu deducunt, vt is fontes amni præbeat, decepti Strabonis * verbis, ῥέων ἐκ τῆς Ἀχερȣσίας λίμνης: & quia Liuius lib. VIII cap. XXIV *ex Molosside* dixit amnem Acheronta defluere, nimis quantum Acherusiam quoque in septemtrionem ab maris ora reducunt. Plinius quidem Acherontem ex Acherusia lacu deriuat, non autem in sinum Thesprotium, vt Strabo, Ptolemæus & Thucydides; sed in Ambracium effundit, qui, nisi aliud flumen intellexit, magno errore abreptus fuit.

CLXXI.

Ptolemæi Σύβοτα λιμὴν, *portus Sybota* vltra Acherontem ponendus est, quia hic amnis cum Thyami, auctore Thucydide, promontorium Chimerium coercent. Fuit autem desertus portus. Thucydides lib. I pag. 34 ἔςι τὰ Σύβοτα τῆς Θεσπρωτίδος λιμὴν ἔρημος, *Sunt Sybota desertus portus Thesprotiæ.* At ex lib. III pag. 224 constat, raro fortassis vsu, non autem neglectum ab omnibus fuisse. ὁρμισάμενοι ἐς Σύβοτα λιμένα τῆς Ἠπείρȣ, ἅμα ἕω ἐπέπλεον τῇ Κερκύρᾳ, *ingressi*, inquit, *Sybota Epiri portum, sub exortum auroræ in Corcyram nauigarunt.* Nomen a vicinis insulis paruis habet, quæ Σύβοτα dicebantur, vt Thucydides prodit lib. I pag. 32, idque propterea, vt scholia Græca interpretantur, quia σῦς ἔχουσαι πολλὰς, *multas sues alunt.*

CLXXII.

Qui his proximus portus est, Straboni Γλυκὺς λιμὴν, *Dulcis portus* dictus est, in quem tradit Acherontem fluuium exire: commemoratus eodem nomine ab Dione Cassio lib. L pag. 426, qui æque, vt Strabo, ἀπὸ τȣ̃ γλυκαίνεσθαι per flumina infusa, adpellationis rationem dat. Hic an idem sit, qui Ptolemæi Ἐλαίας λιμὴν, *Oliuæ portus*, non est iam pronum nobis dicere.

CLXXIII.

Hunc inter & Nicopolim idem Strabo portum Κόμαρον, *Comarum* ponit, LX stadiis a Nicopoli, quem etiam prædicto loco Dio Cassius in bello Actiaco memorauit: ** & alium capaciorem, XII milibus a Nicopoli, cuius ipse nomen non expressit.

CLXXIV.

* L. VII p. 499 c. A adde huc Thucydidem L. I cap. 47, citatum ab Almeloveenio ad Strabonis locum citatum.

** Locum Dionis repræsentabimus ex libr. L pag. 487, Κατέλαβε τὸ χωρίον τȣ̃το, ἐν ᾧ νῦν ἡ Νικόπολίς ἐςι, καὶ ἐν αὐτῷ ἐπὶ μετεώρȣ, ὅθεν ἐπὶ πάντα ὁμοίως τῆς πρὸς Πάξοις θαλάσσης καὶ τῆς ἔσω τῆς Ἀμπρακικῆς, τῆς τε ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, ἐν ᾧ οἱ λιμένες οἱ πρὸς τῇ Νικοπόλει εἰσὶν, ἄποπτόν ἐςιν, ἱδρύθη. Καὶ αὐτότε ἐκρατύνατο, καὶ τείχη, ἀπ' αὐτȣ̃ εἰς τὸν λιμένα τὸν ἔξω τὸν Κόμαρον καθῆκε. Κἀκ τȣ́τȣ καὶ ἐφήδρευε καὶ ἐφόρμει τῷ Ἀκτίῳ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. Cæsar Octauianus *locum occupauit, in quo nunc Nicopolis sita est. ibique in sublimi, vnde vniuersum mare quod est ad Paxos interiusque sinus Ambracici & interiacens mare, in quo sunt portus ad Nicopolin, conspici poterat, castra posuit, & cum ipsum muniuit, tum muros ab eo ad portum exteriorem Comarum perduxit. & ex eo terra marique Actio insidiabatur & imminebat.*

CLXXIV.

Ipſa *Nicopolis* * opus Auguſti Cæſaris eſt, Actiacæ victoriæ monimentum, vrbs ſplendidiſſimis ornamentis a primo ortu aucta & condecorata: Plinio lib. IV cap. I *ciuitas libera Nicopolitana:* Tacito annali V extremo *colonia Romana*, quæ ex circumiectarum ruinis ſua cepit incrementa. Strabo ſæpe dicto loco: ὁ Σεβαστὸς ὁρῶν ἐκλελειμμένας τελέως τὰς πόλεις, εἰς μίαν συνῴκισε τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ κληθεῖσαν Νικόπολιν ἐν τῷ κόλπῳ τούτῳ. *Auguſtus videns, plane deſeri has vrbes, in vnam omnes a ſe vocatam Nicopolim in ſinu illo* [Ambracio] *contraxit.* E quibus Pauſanias Eliac. I cap. XXIII Ambraciotas & Anactorios nominauit. Et Dio Caſſius lib. LI ineunte de Auguſto: πόλιν τέ τινα ἐν τῷ στρατοπέδου τόπῳ, τοὺς μὲν συναγείρας, τοὺς δὲ ἀναστήσας τῶν πλησιοχώρων, συνῴκισε, Νικόπολιν αὐτῇ ὄνομα θεύς. *Vrbem eo loco, vbi caſtra habuerat, condidit; partim collectis ad eam incolendam hominibus, partim eo translatis finitimis.* Et quia plures Nicopoles, hæc cognomine diſcernenda ab reliquis erat. Tacitus annali II cap. LIII *Achaiæ Nicopolis:* Antoninus itinere Macedonico: *Actia Nicopolis*, quod etiam anonymus Rauennas lib. IV cap. VIII imitatus eſt. Locum Notitia Epiſcopatuum Græc. deſignat: Νικόπολις, ἡ νῦν, Πρέβεζα, *Nicopolis nunc Preueſa.*

CLXXV.

Mediterranea Theſprotorum obſcuriora ſunt. Caſſopæis, qui pars illorum ſunt, tribuit Strabo *Buchætium*, πολίχνιον μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης ὄν, *oppidulum paullum ſupra mare, &* ἐγγὺς τῆς Κιχύρου, *prope Cichyrum:* & X millibus a mari *Gitanæ.* Liuius lib. XLII cap. XXXVIII *ad Gitanas Epiri oppidum decem millia ab mari quum adſcenderent:* & intus itidem Strabonis *Elatria, & Batiæ*, parum notæ; niſi quod Stephanus in Ἐλατέια, etiam Ἐλάτρειαν Θεσπρωτίας, *Elatriam Theſprotiæ* adfert: quibus *Pandoſiam* Strabo addit, Acheronti flumini adpoſitam, vt Liuius lib. VIII cap. XXIV prodit, ſortes Dodonæas referens, *caueret* [Alexander Epirenſis] *Acheruſiam aquam Pandoſiamque vrbem*, quas ille vitaturus in Italiam traiecerit, *vt quam maxime procul abeſſet vrbe Pandoſia in Epiro, & Acheronte amni.*

CLXXVI.

Ipſa vrbs *Caſſiope*, Κασσιόπη, altera & mediterranea Ptolemæi, ſi qua fuit, huc pertinet, quam ille *Caſſiopæis* illis, ὑπὲρ οὓς εἰσι Δόλοπες, *ſupra quos Dolopes ſint*, adſcribit. Plinius addit *Mæandriam & Cæſtriam*, quas vrbes ceteri ignorant: regiunculam tamen Κεστρίνην, *Ceſtrinam* Thucydides nominauit lib. I pag. 32 de Thyami fluuio dicens, ὁρίζων τὴν Θεσπρωτίδα καὶ Κεστρίνην, *Theſprotidem Ceſtrinamque diſterminare.*

CLXXVII.

Fuit etiam locus *Charadra*, Χαράδρα, ſinum verſus Ambracium, auctore Polybio lib. IV cap. LXIII: ſupra ſinum prope Arachthi oſtium vrbs nobilis *Ambracia*, Corinthiorum colonia. Periegeſios auctor, ſiue Scymnus eſt, ſiue Heracleota Marcianus, p. 19

Μετὰ

* Situs deſcribitur a Dione l. L p. 487.

Μετὰ τοὺς Μολοττοὺς δ' Ἀμβρακία Κορινθίων
Ἄποικος ἐςίν,

Post Molossos Ambracia * *est, Corinthiorum colonia.* nam & hanc in Thesprotia censent non ignobiles geographi. Stephanus, Ἀμβρακία πόλις Θεσπρωτίας, *Ambracia vrbs Tesprotiæ:* & Pausanias Eliac. I cap. XXIII Ἀμβρακιῶται δὲ ἐξ Ἠπείρου τῆς Θεσπρωτίδος, *Ambraciotæ ex Epiri Thesprotide:* quamuis videatur trans flumen fuisse posita. Ptolemæus enim ab occasu progrediens, prius ponit Arachti ostia, deinde Ambraciam. Liuius lib. XXXVIII cap. IV *Ambracia tumulo aspero subiecta. vrbs, qua murus vergit in campos & flumen, occidentem; arx, quæ posita in tumulo est, orientem spectat. amnis Arethon ex Athamania fluens cadit in sinum maris, ab nomine propinquæ vrbis Ambracium adpellatum.* Paullo ante cap. III hunc fluvium *Arethontem nauigabilem amnem* vocat: vti Polybius Legat. XXVII καὶ τὸν Ἀρέθοντα ποταμὸν, ῥέοντα παρὰ τὴν πόλιν, συνεργήσειν πρὸς τὰς τοῦ στρατοπέδου χρείας, *Arethontem amnem, qui vrbem præterfluit, opportunum aduehendis necessariis ad vsum castrensem esse.* Hoc flumen Ἄραχθον, *Arachthum* Ptolemæus vocat: etiam Strabo, qui vna situm vrbis sic lib. VII pag. 225 describit: ὑπέρκειται αὐτη [Ἀμβρακία] τοῦ μυχοῦ μικρὸν, παραῤῥεῖ δ' αὐτὴν ὁ Ἄραχθος ποταμὸς, ἀνάπλουν ἔχον ἐκ θαλάττης εἰς αὐτὴν, ὀλίγων σαδίων, ἀρχόμενος ἐκ Στύμφης ὄρους, *Sita est Ambracia aliquantulum supra sinus intimum recessum: eam præterlabitur Arachthus fluuius, quo aduerso ad eam vrbem ex mari paucis stadiis nauigatur.* Olim liberam fuisse non dubitatur. Postea in potestatem Aeacidarum venit, quibus regiam sedem, Pyrrho maxime, Romanorum hosti, præbuit. Polybius excerpt. Legat. XXVIII multas tabulas statuasque ibi Romanos inuenisse ait, διὰ τὸ γεγονέναι βασίλειον Πύῤῥου τὴν Ἀμβρακίαν, *quod regia Pyrrhi quondam Ambracia fuerat.* Pomponius Mela II cap. III *In Epiro nihil Ambracio sinu nobilius est. Facit sinus, qui angustis faucibus, & quæ minus mille passibus pateant, grande pelagus admittit. Faciunt vrbes quæ adsidunt; Actium, Argia, Amphilochis, Ambracia, Aeacidarum regna Pyrrhique.* Postea Aetoli possederunt, cum quibus in ditionem Romanorum venit. Florus Aetolico bello lib. II cap. IX de Fuluio Nobiliore: *Hic protinus caput gentis Ambraciam, regiam Pyrrhi, machinis quatit.* Aetoli enim vltra fines suos imperium protulerant. Oppidani Latinis *Ambracienses*: Græce Ἀμβρακιῶται; ** Liuius lib. XXXVIII cap. VI *Ambracienses, quique intus Aetoli erant, velut proditi a suis, segniores ad pericula erant.* Polybius lib. IV cap. LXI παρῆν εἰς τὴν Ἀμβρακιωτῶν χώραν, *ad Ambraciotarum fines accessit.* Thucydides vbique scripsit Ἀμπρακιῶται, vsus π dura littera. Et Dio Cassius lib. L pag. 426 ἡ θάλασσα ἡ Ἀμπρακική, *Ampracium mare:* at plures Β littera id nomen expresserunt: etiam in nummis ΑΜΒΡΑΚΙΩΤΑΝ. Etiam possessionis nomen *Ambracius*

* Vide Sponii Voyage II pag. 105, vbi ait, *Ambraciam* non esse *Lartam*, sed Ambraciam vicum a *Larta* iter vnius diei remotum & a mari quoque milliare vnum disiunctum.

** Sed Aurelius Victor quoque in Fuluio Nobil. c. 52 *Consul Aetolos Ambraciotasque in deditionem accepit.* Verum imitatus est Græcos.

cius ex vſu frequentiori eſt, vt *ſinus Ambracius,* Liuii lib. XXXII cap. XIV & alibi, Plinii lib. IV cap. I. Portum quoque habuit haud dubie in ſinu ſuo, qui *Ambracius portus,* ſeu *Ambraciæ portus* dictus eſt. Lucanus plurali lib. V verſ. 651

- - - - - oræque malignos
Ambraciæ portus,

ſupple, *non pauent.* An etiam in exteriori mari vltra ſinus oſtium portus aliquis huius vrbis fuerit, diſputari poteſt. Ait fuiſſe Palmerius, Scylacis verbis inductus, Ἀπέχει αὕτη ἀπὸ θαλάττης στάδια π΄, ἔστι δὲ καὶ ἐπὶ θαλάττης τεῖχος καὶ λιμὴν κάλλιστος, *Abeſt* [vrbs Ambracia] a mari ſtadia LXXX. *Habet vero ad mare munimentum & portum pulcherrimum.* At longior eſt ſinus Ambracius, quam ſtadiorum LXXX. Polybius lib. IV cap. LXIII κατὰ τὸ μῆκος ἀπὸ τοῦ πελάγους προσπίπτει περὶ τριακόσια στάδια, *in longum porrigitur* [ſinus Ambracius] *a mari* CCC *ſtadia.* Ampliorem Plinius facit lib. IV cap. I. *Maxime nobilitatus,* inquit, *Ambracius ſinus,* IↃ *paſſuum faucibus ſpatioſum æquor accipiens, longitudinis* XXXIX M. P; latitudinis XV M. E quibus quæ de ſinu ipſo notari debeant, & antea dictis Melæ, etiam ceteris Polybii lib. IV cap. LXIII, abunde intelliguntur. Prope vrbem Ambraciam locus eſt in paludibus, *Ambracus,* ὁ Ἄμβρακος dictus, quondam muro & προτειχίσμασιν, *antemuralibus* munitus, vnum aditum habens adgeſta terra factum; vnde vrbs ipſa infeſtari poterat. de quo pluribus egit Polybius dicto lib. IV cap. LXI.

CLXXVIII.

MOLOSSI quoque, Μολοσσοὶ, gens nobilis in Epiro, quorum regio *Moloſſis,* Μολοσσὶς & Μολοσσία, ſiue Μολοττία alia dialecto, adpellata. Scylax Periplo: Μετὰ δὲ Κασσωπίαν Μολοττοί εἰσιν ἔθνος. οἰκοῦσι δὲ οὗτοι κατὰ κώμας. καθήκουσι δὲ κατὰ μικρὸν ἐνταῦθα ἐπὶ τὴν θάλατταν· εἰς μεσογείαν δὲ πολλή. *Poſt Caſſopiam gens Moloſſorum eſt, qui & ipſi vicatim habitant. Pertingunt, quamuis exiguo ſpatio, vſque ad mare: maxima enim ex parte mediterranei ſunt.* XL tantum ſtadia in ora ipſis adſignat: ſed de tantillo etiam dubitatur, quia nec portum nec oſtium vllius fluminis in gente hac memorauit. Sed potuerunt aliquando in maritimis poſſediſſe Theſprotis ademta, quibus Moloſſi nonnunquam præualuiſſe videntur, quum reges habuerunt, qui haud dubie in aliis Epiri partibus imperium protulerunt, cuius generis rex Admetus fuit, ad quem Themiſtocles confugit patria pulſus, quem Thucydides τὸν Μολοσσῶν βασιλέα, Nepos *Moloſſorum regem* adpellat. Plerumque vero Moloſſis tota fuit mediterranea, etiam quod oppida & fluuii oſtendunt, ſeptemtrionalis, ad Stympham & Pindum atque his continuos montes pertingens. Plinius lib. IV cap. I *Moloſſorum flumina, Aphas & Arachthus.* Et Liuius lib. VIII cap. XXIV *Acherontem amnem, ex Moloſſide fluentem in ſtagna inferna, accipit Theſprotius ſinus.* Oritur ergo in Moloſſis Acheron: Arachtus illos ſecat atque perfluit. Strabo quoque lib. VII pag. 225 inter illos primo loco numerat Moloſſos, qui Illyrios montes contingant, τραχεῖαν οἰκοῦντες χώραν, *ac aſperam*

ram & montosam regionem inhabitent: ceteros Molossis vicinos recenset, Athamanes, Aethices, Tymphæos, Atintanes, aliosque.

CLXXIX.

In Molossis *Dodona*, Δωδώνη, fuit, Iouis incluta oraculo. Stephanus Byzantius: Δωδώνη, πόλις τῆς Μολοσσίδος ἐν Ηπείρῳ, καθ' ἣν Δωδωναῖος Ζεύς, *Dodona, oppidum Molossidis in Epiro, a quo Iupiter Dodonæus dicitur.* Marcianus Capella lib. VI de tertio sinu Europæ: *Deinde mons Pindus, Dryopes, Molossique, Dodonæi Iouis fano incluto celebrati.* At Pausanias Attic. cap. XVII τῆς δὲ γῆς τῆς Θεσπρωτίδος, ἔστι μέν που καὶ ἄλλα θέας ἄξια, ἱερόν τε Διὸς ἐν Δωδώνῃ, καὶ ἱερὰ τοῦ θεοῦ φηγός. *In Thesprotide quidem & alia spectatu digna sunt, & Iouis in Dodona templum, sacraque ei fagus.* Sed bene res habet, quia fines harum gentium non semper iidem exstiterunt. Strabo lib. VII pag. 227 ita conciliat: ἡ Δωδώνη τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ Θεσπρωτοῖς ἦν, - - - καὶ οἱ τραγικοί τε, καὶ Πίνδαρος Θεσπρωτίδα εἰρήκασι τὴν Δωδώνην· ὕστερον δὲ ὑπὸ Μολοττοῖς ἐλέγετο. *Dodona antiquitus sub Thesprotis fuit, & tragici ac Pindarus Thesproticam dixerunt Dodonam: postea sub Molossis censebatur.* Ex quibus adparet, in vtriusque gentis confinio fuisse, vt nunc huic, nunc illi, quæ præualuerat, adiudicaretur; Verius tamen Molossis tribuitur quam Thesprotis, quia Homerus Perrhæbos, quos constat in Pindo & ad latera eius fuisse, circa Dodonam coluisse refert, ideoque ipsam Dodonam, δυσχείμερον, *difficili hieme laborantem* a situs asperitate adpellauit. Verba poetæ sunt in Catalogo nauium & vrb. vers. 256

- - - - μενεπτόλεμοί τε Περαιβοί,
Οἱ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί' ἔθεντο.

bellicosique Perrhæbi, qui circa Dodonam valde brumalem domos posuerunt. Plinius IV cap. I *Molossi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illustre: Tomarus mons centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus:* etiam Strabo prædicto loco, sub monte *Tomaro* situm illud Iouis templum obseruauit. τὸ ὄρος, inquit, ὁ Τόμαρος, ὑφ' ᾧ κεῖται τὸ ἱερόν.

CLXXX.

Cetera Molossorum oppida ex parte nominantur a Liuio lib. XLV cap. XXVI. *Anicius,* inquit, *in Molossidem transgressus: cuius omnibus oppidis, præter Passaronem, & Tecmonem, & Phylacen, & Horreum, receptis, primum ad Passaronem ducit.* Ex his, quæ nominantur, *Passaron* videtur caput fuisse. Huius principes clauserunt portas Romanis aduenientibus, multitudinem, vt mortem seruituti præponerent, hortantes: qua saniora consilia anteferente, Romanis vrbs est dedita. Et cap. XXXIII eiusdem libri, [Paullus] *ipse Epirum petens, quintis decimis castris Passaronem peruenit. Haud procul inde Anicii castra aberant.* Plutarchus Pyrrho pag. 385 εἰώθεισαν ἐν Πασσαρῶνι, χωρίῳ τῆς Μολοττίδος, Αρείῳ Διὶ θύσαντες ὁρκωματεῖν τοῖς Ηπειρώταις καὶ ὁρκίζειν, αὐτοὶ μὲν ἄρξειν κατὰ τοὺς νόμους, ἐκείνους δὲ τὴν βασιλείαν διαφυλάξειν κατὰ τοὺς νόμους. *Mos erat regibus, vt Passarone, Molossidis oppido, Ioui Martio sacrificantes, iurarent Epirotis secundum leges se imperaturos esse,*

esse, & vicissim iureiurando illos obstringerent, illos ex præscripto legum regnum defensuros esse.

CLXXXI.

Altera vrbs est *Tecmon*, τέκμων, quam Stephanus quidem in Thesprotis scribit: in Molosside autem secundum Liuium est ponenda. Is dicto libro, cap. XXVI *Simili pertinacia Cephali principis clausum Tecmonem, ipso interfecto per deditionem* [Anicius] *recepit.* Stephanus autem, τέκμων, πόλις Θεσπρωτῶν. ὁ πολίτης Τεκμώνιος. Obliquo casu Τέκμωνος, *Tecmonis*, O longo.

CLXXXII.

Phylacen quoque & *Horreum* Liuius dicto cap. XXVI in Molosside posuit. Subiungit ibidem: *nec Phylace, nec Horreum oppugnationem tulerunt.* Antea dixerat in *Molosside* hæc quatuor inesse *Passaronem, & Tecmonem, & Phylacen, & Horreum.* Ab hac diuersa est *Phylace* Thessalorum in Phthiotide, de qua supra ex Stephano & Strabonis lib. IX pag. 298 actum fuit. *Horreum* subobscurum est, nec succurrit qui præterea mentionem illius habuerit. Plura oppida Molossorum fuisse Liuius ibidem adfirmat, *omnibus oppidis receptis* deditione, præter quatuor illa, quæ expugnanda vi & armis erant.

CLXXXIII.

Epirotas etiam dixit Strabo plerasque gentes sub Pindo, aut in latere australi eius montis habitantes, *Athamanes, Aethices, Tymphæos, Orestas, Paroræos, Atintanes.* Et si Epiri pars fuerunt, ad Molossidem maxime, quam propius attingunt, referendi sunt. Addi his *Perrhæbi* possunt, de quibus paullo ante ex Homero disserebamus. Plinius autem lib. IV cap. II *Athamanes, Tymphæos, Perrhæbos* Aetolis attribuit; & Liuius quoque lib. XXXVIII ineunte *Athamanes* Aetolis ponit quam proximos. nam Aetoli a tergo etiam Pindum montem habuerunt, vt gentes eius nunc Aetolis, quando potentiores erant, nunc Epirotis adscriberentur. Stephanus *Athamaniam* dixit χώραν Ἰλλυρίας, *Illyriæ regionem*, quod Strabonis sententiæ est propius. Illyrios intellige Epiro & Thessaliæ conterminos, postea Macedoniæ contributos. Oppida Athamanum sunt, *Argithea*, caput gentis, vt Liuius XXXVIII cap. I vocat: & *Acanthus:* in quo nomine Stephanus: ἔστι καὶ ἡ Ἀθαμανίας. *est etiam alia* [Acanthus] *Athamaniæ.*

CLXXXIV.

Aethices sunt Hesychio ἔθνος παρὰ τὴν Θεσσαλίαν *gens iuxta Thessaliam:* Stephano, ἐν Θεσσαλίᾳ, ἐν Πίνδῳ ὄρει. *in Thessalia, in monte Pindo:* sed verius apud eumdem Marsyas dixit, μέσον τῆς Τυμφαίας καὶ Ἀθαμανίας κεῖσθαι τὴν [Αἰθίκων] χώραν, *Aethicum regionem esse mediam inter Athamaniam & Tymphæam:* atque sic in illis montibus qui Epirum spectant, non Thessaliam.

CLXXXV.

Tymphæos, a *Tympha* siue *Stympha* monte dictos, inter Epirotas & Illyricas gentes esse, & modo his, modo illis adiudicari, supra ex Strabone

 dictum

dictum fuit. Plinius & hos Aetoliæ adiungit, sed potentiam Aetolorum respicit, late quondam vltra fines suos per Thessaliam & Epirum imperantium. Tymphæus certe mons, qui Arachthum fundit, Molossis, quam Aetolis, est propinquior.

CLXXXVI.

Orestas Stephanus exsertis verbis dat Molossidi. Ορέσαι, inquit, Μολοσσικὸν ἔθνος. Late habitarunt, & Ορεςὶς, *Orestis* regio in ora Illyricarum gentium ad occasum Stymphaliæ, ad septemtrionem Chaoniæ, a Ptolemæo posita, & supra explicata. Inde vsque in Molossidem oblique per montes producebatur. Liuius quidem lib. XXXIII cap. XXXIV *Macedonum gentem Orestas* dixit, sed Macedoniam amplificatam per finitimas gentes intelligit. Idem lib. XLII cap. XXXVIII inter Epirum & Aetoliam Orestas posuit. *Marcius & Atilius ad Gitanas, Epiri oppidum, decem millia ab mari quum adscenderent, concilio Epirotarum habito, cum magno omnium adsensu auditi sunt: & quadringentos iuuentutis eorum in Orestas, vt præsidio essent liberatis ab se Macedonibus, miserunt. Inde in Aetoliam progressi.* Stephanus etiam vrbem *Orestiam* in hac gente ponit, patriam Ptolemæi Lagi. Ορεςία, inquit, πόλις ἐν Ορέςαις, ἐν ὄρει ὑπερκειμένῳ τῆς Μακεδονικῆς γῆς, ἐξ ἧς Πτολεμαῖος ὁ Λαγȣ̃ πρῶτος βασιλεύσας Αἰγύπτȣ, *Orestia vrbs Orestarum in monte, qui Macedoniæ imminet, ex qua Ptolemæus Lagi fuit, primus rex Aegypti.*

CLXXXVII.

Qui sequuntur, *Paroræi*, Παρωραῖοι, & ipsi circa Stymphæam videntur fuisse. nam ex his quoque Arachthum fluuium deducunt, quem ἐκ Στύμφης ὄρȣς καὶ τῆς παρωρείας Strabo lib. VII pag. 225 dixit profluere: quod Xylandri versione, etiam a Casaubono emendata, expressum ita est: *profluens ex Stympha monte & Paroræis.* Quod vero non legitur παρωραίας, sed παρωρείας, quæ vox tractum iuxta montem, aut latus montis, & vicinos adiacentes colles significat; commode verti apud Strabonem potest, *ex Stympha & vicino tractu*, qui riuos adfundebat. Nihilominus *Paroræos*, quos breui post Strabo memorauit, haud longe a Stympha monte fuisse censemus, quia cum Tymphæis & Atintanibus ibidem coniunguntur.

CLXXXVIII.

Atintanes etiam circa hos montes fuere Chaoniæ & Illyricanis gentibus vicini. Stephanus quidem *Atintaniam* μοῖραν Μακεδονίας, *Macedoniæ partem* dixit, sed ampliato *Macedoniæ* vocabulo. Polybius lib. II cap. V Epirotas, ad Antigoneam Chaoniæ ab Illyriis victos, διαφυγεῖν ὡς ἐπὶ Ατιντάνων, *fugisse Atintanes versus* tradit. Liuius lib. XLV cap. XXX quartam & occidentalem Macedoniæ partem describens, id est Eordæos & Lyncestas, addit: *iuncta his Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis.* Dum ergo *iuncta* fuit, accessit aliunde Macedoniæ, propria pars non fuit. Etiam vicinitas Chaonum ostendit apud Polybium, & Tymphæorum ac Orestarum apud Strabonem, ad fines Epirotarum, Stympham montem versus, in aspero loco Atintanes habitasse. Liuius enim ibidem de iis & finitimis:

Fri-

Frigida hæc omnis, duraque cultu & aspera plaga est: cultorum quoque ingenia terræ similia habet. ferociores eos & accolæ barbari faciunt: nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos. Ex quibus intelligimus, inter Illyricos montes & Stympham Pindumque, aut his propinquo loco in Epiri finibus, aut iuxta eos coluisse. De *Perrhæbis* Pindi supra satis dictum, quum de Thessalis Perrhæbis ageremus.

CLXXXIX.

Pindus autem mons non vnus est, sed iuga montium a variis gentibus Epiri & Thessaliæ habitata, quales sunt antea laudati Athamanes, Aethices, Perrhæbi, aliique. Diuidit inter Macedoniam, Thessaliam, & Epirum. Strabo lib. IX. pag. 299 ἡ δὲ Πίνδος ὄρος μέγα, πρὸς ἄρκτον μὲν τὴν Μακεδονίαν, πρὸς ἑσπέραν δὲ Περῥαιβοὺς μετανάστας ἀνθρώπους ἔχουσα, παρὰ δὲ μεσημβρίαν Δόλοπας· αὕτη δ᾽ ἐστὶ τῆς Τετταλίας. *Pindus vero mons est magnus, qui septemtrionem versus Macedoniam habet, ab occasu Perrhæbos, eo compulsos: a meridie Dolopes: ipse vero Thessaliæ est.* Plinius lib. IV cap. I *Cestrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus: Cassiopæi, Dryopes, Selli, Hellopes, Molossi.* Ille Thessaliæ, hic Epiro magis inter Epiroticas gentes accenset. Sufficit vtrique sententiæ, inter Epirum & Thessaliam Pindum montem situm esse, & incolentes, illinc ad Thessalos adnumerari, hinc ad Epirotas.

CXC.

Quod ad *Dolopes, Dryopes, Sellos, & Hellopes* attinet, DOLOPES Thessali sibi vindicabant, & Strabo lib. I pag. 19 dixit τοῖς Παίοσι τοὺς ὁμόρους Δόλοπας, *Pæonibus finitimos esse Dolopas:* & Homerus Iliad. ἰῶτα vers. 480

Ναῖον δ᾽ ἐσχατιὴν Φθίης, Δολόπεσσιν ἀνάσσων,

Incolebam extremam oram Phthiæ, Dolopibus imperans:

Nec vero dubitandum est, etiam in Pindo iuxta fines Epiri, aut in ipsis finibus *Dolopes* quoque habitasse. Ptolemæus de Cassiopæis Epiri: ὑπὲρ οὓς εἰσι Δόλοπες, *supra quos Dolopes sunt.* Regio illorum *Dolopia* dicebatur. Polybius Legat. excerpt. XXVI ἐστράτευσαν εἰς τὴν Δολοπίαν, *in Dolopiam exercitum duxerunt.* Et Liuius lib. XXXVI cap. XXXIII *Inde Dolopiam, & Aperantiam, & Perrhæbiæ quasdam ciuitates recepit.* Non autem in Thessalia omnem Dolopiam fuisse, verum etiam cis Pindum aliquam ad Epiri fines partem, saltem supra Aetoliam & Acarnaniam Thucydides sub finem libri II clarissime demonstrat. De Acheloo flumine ait: ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς ῥέων ἐκ Πίνδου ὄρους διὰ Δολοπίας, καὶ Ἀγραῶν, καὶ Ἀμφιλόχων, καὶ διὰ τοῦ Ἀκαρνανικοῦ πεδίου, ἄνωθεν μὲν παρὰ Στράτον πόλιν, ἐς θάλασσαν διεξιεὶς παρ᾽ Οἰνιάδας, *Achelous fluuius ex Pindo monte decurrit per Dolopiam, Agraos, Amphilochos, perque Acarnanicum campum superne præter Stratum vrbem, apud Oeniadas in mare effluit.*

CXCI.

DRYOPES * sunt dubiæ sedis: in Epiri tamen finibus auctoritate Plinii, qui inter Cassiopæos, Molossos, & Sellos posuit, omnes gentes Epiroticas.

* In Epirum nos trahunt etiam illa, quæ Apollodorus II c. 6 & 7 pag. 133 & 134 de expeditione Herculis in Dryopes narrat.

roticas. Strabo autem lib. IX pag. 299 in Theſſalia ponit, vnde pars venerit in Peloponneſum.

CXCII.

SELLI. Σελλοὶ, ſunt Stephano οἱ Δωδωναῖοι, *Dodonæi:* & Straboni lib. I pag. 19 περὶ Δωδώνην μέχρις Ἀχελώου, *circa Dodonam vsque Acheloum.* * Lucanus lib. III verſ. 180 *Sellæ*, alia forma:

Theſproti, Dryopesque ruunt, quercusque ſilentes
Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ.

CXCIII.

HELLOPES Plinii itidem circa Dodonam fuerunt, ideoque tractus ille dictus *Hellopia*, vt a Dolopibus Dolopia Strabo lib. VIII pag. 227 ex Heſiodi carminibus adfert:

Ἔστι τις Ἑλλοπίη, πολυλήϊος ἠδ' εὐλείμων
Ἔνθα δὲ Δωδώνη τις ἐπ' ἐσχατιῇ πεπόλισται.

Supplet ſcholiaſtes Sophoclis in Trachiniis ad verſ. 1174

Τήνδε Ζεὺς ἐφίλησε καὶ ὃν χρηστήριον εἶναι
Τίμιον ἀνθρώποις, ναῖον ἐν πυθμένι φηγοῦ.

Hoc eſt: *Hellopia quædam eſt, pratis agrisque locuples, cuius in extremo Dodona eſt ædificata: quam Iupiter amauit & ſuum oraculum eſſe voluit, hominibus venerabile, habitans in ima fago.* Sunt qui Hellopes, & Sellos eosdem volunt, quia non raro adſpiratio in ſibilum conuerſa eſt, vt Helli ſiue Hellopes dicti ſint Selli. Vide Strabonem & Sophoclis ſcholia locis iam prædictis.

CXCIV.

Tandem etiam AENIANVM quædam mentio facienda eſt. Horum varia migratio traditur: pulſos autem a Lapithis ad Aethices veniſſe: inde τῆς Μολοσσίας χώραν, *Moloſſidis regionem* ad *Arauam* (Plinii *Apham*) flumen occupaſſe, Plutarchus refert Quæſtion. Græcis. Strabo autem lib. IX pag. 294, de alio forſan loquens tempore: τοῖς Ἐπικνημιδίοις Αἰνιᾶνες συνεχεῖς, *Epicnemidiis* [Locris] *Aenianes continui.* ** Et lib. I pag. 42 Αἰνιᾶνες οἱ νῦν Αἰτωλοῖς ὅμοροι, *Aenianes Aetolis nunc finitimi.*

GRAECIA PROPRIA. *.*

CXCV.

Hactenus de Græca Illyride, de Macedonia, eique adnexa Theſſalia; & de

* Ariſtoteles Meteor. I cap. 14 Αὕτη (ἡ Ἑλλὰς ἡ ἀρχαία) ἐστὶν ἡ περὶ τὴν Δωδώνην καὶ τὸν Ἀχελῷον· οὗτος γὰρ πολλαχοῦ τὸ ῥεῦμα μεταβέβληκεν· ᾤκουν γὰρ οἱ Σελλοὶ ἐνταῦθα καὶ οἱ καλούμενοι, τότε μὲν Γραικοὶ, νῦν δὲ Ἕλληνες. *Græcia antiqua eſt circa Dodonam & Acheloum. Iſte enim multis in locis fluxionem permutauit. Habitabant enim Selli hic, & qui vocabantur tunc quidem Græci, nunc autem Hellenes.*

** Demoſthenes in Neær. 531 C, Βοιωτοῖς δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπασι καὶ Λοκροῖς καὶ Φωκεῦσι καὶ Μαλιεῦσι καὶ Οἰταίοις καὶ Αἰνιᾶσι πανδημεὶ ἐπαγγέλλαντες στρατεύειν. Lacedæmonii Platæenſibus bellum inferunt, *Bœotis reliquis omnibus & Locris & Phocenſibus & Malienſibus & Oetæis & Aenianibus quum imperaſſent, vt vniuerſas copias ſuas educerent.*

. Olim gens, quæ *Græci* dicebatur, Dodonæ & Acheloo flumini circumfuſa fuit, vti ex Ariſtotelis Meteorolog. I cap. 14 oſtendimus ſupra. Quare vetuſtiſſimis temporibus ibi Græcia propria fuit quærenda.

& de Epiro, & iis in Pindo monte gentibus, quæ Epiro contributæ fuerunt, vel fines eius attigerunt. Hæ partes sub regibus, non antiquissimis tantum temporibus, quibus omnes Græci suos regulos habebant, sed postea quoque, quum ceteri liberi essent, fuerunt, quod de Macedonia nemo dubitat, cui etiam Philippus, Amyntæ filius, Thessaliam adiunxit, Pherarum tyrannis subactis, quod Diodorus lib. XVI cap. XXXVII, & de tota Thessalia Suidas in Κάρανος ex veteri scriptore referunt. Nec in Epiro ignota Aeacidarum regna, nec Admetus rex Molossorum, de quo in Molossis diximus; aut Amynander, rex Athamanum, in Polybii Legationibus excerptis. Ceteri vero Græciæ populi, qui a Thessalia & Macedonia in austrum vergebant, olim abrogato regio imperio, vsi libertate sunt, quam pactis inter se & fœderibus, aut legibus suis ciuitates singulæ ac potentia tuebantur. Hi præ ceteris Ἕλληνες genuini, seu *proprie Græci* adpellati, & terra quam colebant, *Hellas* siue *Græcia propria.* * In varias autem rursus gentes siue respublicas ac ciuitates distributi erant, quas nunc singulas enarrabimus, ab Epiri limite, hoc est ab occasu solis, vt solemne est geographis, initium facientes.

S E C T I O VI.

A C A R N A N I A.

CXCVI.

Acarnania prima regio Græciæ liberæ ab occasu solis, siue Græciæ propriæ, sinu Ambracio intercepta & Acheloo fluuio, qui ab Aetolia disterminat, vt ille sinus ab Epirotis. Regio Ἀκαρνανία, Thucydidi, Scylaci, Stephano, & Latine *Acarnania* Liuio, Melæ, Plinio dicta: Straboni X pag. 311 ἡ Ἀκαρνάνων γῆ: item, ἡ Ἀκαρνάνων χώρα, Polybio lib. V cap. XCVI. Populus

* Hæc ex Demosthenis Philipp. III pag. 47 C, magis etiam intelligentur. Ecce igitur eius verba: Καὶ μὴν κἀκεῖνό γε ἴστε, ὅτι ὅσα μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἢ ὑφ᾽ ὑμῶν ἔπασχον οἱ Ἕλληνες, ἀλλ᾽ οὖν ὑπὸ γνησίων γε ὄντων τῆς Ἑλλάδος ἠδικοῦντο. καὶ τὸν αὐτὸν τρόπον ἄν τις ὑπέλαβε τοῦτο, ὥσπερ ἂν εἰ τις υἱὸς ἐν οὐσίᾳ πολλῇ γεγονὼς γνήσιος διῴκει τι μὴ καλῶς μηδ᾽ ὀρθῶς, κατ᾽ αὐτὸ μὲν τοῦτο ἄξιος μέμψεως εἶναι καὶ κατηγορίας· ὡς δ᾽ οὐ προσήκων ἢ ὡς οὐ κληρονόμος τούτων ὢν ταῦτα ἐποίει, οὐκ εἶναι λέγειν. Εἰ δέ γε δοῦλος ἢ ὑποβολιμαῖος τὰ μὴ προσήκοντα ἀπώλλυε καὶ ἐλυμαίνετο· Ἡράκλεις ὅσῳ μᾶλλον δεινὸν καὶ πολλῆς ὀργῆς ἄξιον πάντες ἂν ἔφασαν εἶναι. Ἀλλ᾽ οὐχ ὑπὲρ Φιλίππου καὶ ὧν ἐκεῖνος πράττει, νῦν οὕτως ἔχουσιν, οὐ μόνον ΟΥΧ ΕΛΛΗΝΟΣ ΟΝΤΟΣ, ΟΥΔΕ ΠΡΟΣΗΚΟΝΤΟΣ ΟΥΔΕΝ ΤΟΙΣ ΕΛΛΗΣΙΝ, ἀλλ᾽ οὐδὲ βαρβάρων ἐντεῦθεν, ὅθεν καλὸν εἰπεῖν, ἀλλ᾽ ὀλέθρου Μακεδόνος, ὅθεν οὐδ᾽ ἀνδράποδον σπουδαῖον οὐδὲν ἦν πρότερον πρίασθαι. *Sane etiam illud novistis, quod, si qua a Lacedæmoniis aut a vobis Græci perpessi sint, at a GENUINIS GRAECIS perpessi sint. Id quod ita existimari posset, ac si quis filius familias in magna re familiari quiddam minus bene & recte administraret, & iccirco reprehensione & criminatione dignus esset. Idem autem non dici posset fecisse vt alienigena aut hæreditatis expers. Si quis vero seruus aut filius suppositus ea, quæ ad ipsum nihil pertinerent, perderet ac vastaret: omnes sane id indigne & scelerate fieri dictitarent. Verum in Philippum & eius facta nunc non ita animati sunt homines, QUI TAMEN NEC GRAECUS EST, NEC GRAECOS ULLA RATIONE ATTINGIT, sed ne ex iis quidem barbaris habendus, qui nominis aliquam habent dignitatem, Macedonica enim est pestis, unde olim ne mancipium quidem bonæ notæ emere licuit.* Origo autem opinionis de Græcis seu potius Hellenibus tanquam communi stirpe & cognatis, repetenda est ex Apollodori lib. I c. 7. §. 2. pag. 24, vbi Hellen filio Xutho Peloponnesum, Doro terras ultra Peloponnesum, Aeolo finitimas Thessaliæ, & fortasse Achæo Achaiam diuisisse docetur.

lus Ἀκαρνᾶνες, *Acarnanes*, porrecta media: singularis Ἀκαρνὰν *Acarnan.* Curtius lib. III cap. VI *Erat inter medicos Philippus natione Acarnan.* Et Silius Italicus lib. XV vers. 588

- - - - *hosti dextras iungebat Acarnan.*

De finibus gentis clare Strabo lib. X pag. 309 Αἰτωλοὶ μὲν καὶ Ἀκαρνᾶνες ὁμοροῦσιν ἀλλήλοις, μέσον ἔχοντες τὸν Ἀχελῶον ποταμὸν, ῥέοντα ἀπὸ τῶν ἄρκτων καὶ τῆς Πίνδου πρὸς νότον διά τε Ἀγραίων Αἰτωλικοῦ ἔθνους, καὶ Ἀμφιλόχων. Ἀκαρνᾶνες μὲν τὸ πρὸς ἑσπέραν μέρος ἔχοντες τοῦ ποταμοῦ μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, τοῦ κατὰ Ἀμφιλόχους, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος. *Aetolos & Acarnanes inuicem conterminos medius fluuius Achelous distinguit, a septemtrionibus & Pindo in austrum fluens per Agræos, Aetolicam gentem, & Amphilochos. Acarnanes occasum versus colunt vsque ad sinum Ambracium iuxta Amphilochos & fanum Apollinis Actii.* Ptolemæus, & hunc quidam recentes sequuti, Acarnaniam in Epiro censent, & terminum Epiri Acheloum faciunt: forsan quod Ptolemæi æuo Acarnania sub Epiri præside fuit: olim autem separata ab Epiro erat, vti iam Strabonis verbis probatum fuit. Et Liuius quoque lib. XXXIII cap. XVII *Acarnania vniuersa, inter Aetoliam atque Epirum posita, solem occidentem & mare Siculum spectat.* Iterum Strabo principio libri VIII Μετὰ τοὺς Ἠπειρώτας, καὶ τοὺς Ἰλλυριοὺς τῶν Ἑλλήνων Ἀκαρνᾶνες εἰσὶ, *post Epirotas & Illyrios in Græcia sunt Acarnanes*, quos Aetoli, Locri, Phocenses & reliqui ibi nominati, ordinatim excipiunt. Nunc oppida pernarramus.

CXCVII.

Actium * in ora Acarnaniæ non magnum olim oppidum: templo autem Apollinis celebratum, etiam portu tuto, & adiacente eiusdem nominis promontorio. Strabo lib. X pag. 311 πρῶτόν ἐστιν Ἀκαρνάνων χωρίον τὸ Ἄκτιον. ὁμωνύμως δὲ λέγεται τό τε ἱερὸν τοῦ Ἀκτίου Ἀπόλλωνος, καὶ ἡ ἄκρα ἡ ποιοῦσα τὸ στόμα τοῦ κόλπου, ἔχουσα καὶ λιμένα ἐντός. *Primum Acarnaniæ oppidum est Actium: idem autem nomen gerunt Apollinis Actii templum: & promontorium quo os illius sinus coarctatur.* Et Thucydides lib. I pag. 21 ἐπειδὴ δὲ ἐγένοντο ἐν Ἀκτίῳ τῆς Ἀνακτορίας γῆς, οὗ τὸ ἱερὸν Ἀπόλλωνός ἐστι, ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακικοῦ κόλπου, *postquam in Actium venerunt terræ Anactoriæ, vbi templum Apollinis est in faucibus sinus Ambracii.* De portu Cicero lib. XVI epist. IX *Leucadem venimus a. d. VIII idus Nouembres: a. d. VII Actium. ibi propter tempestatem ad VI idus morati sumus.* Clarius factum & oppidum & promontorium Actiaca victoria, & colonia eo deducta. Plinius lib. IV cap. I *in ore ipso* [sinus] *colonia Augusti Actium, cum templo Apollinis nobili.* Et Suetonius Augusto cap. XVII *nauali prœlio apud Actium vicit:* & cap. XVIII *vrbem Nicopolim apud Actium condidit, ludosque illic quinquennales constituit, & am-*

* Dio libr. L pag. 487 Τὸ δὲ Ἄκτιον Ἀπόλλωνος ἱερόν ἐστι καὶ πρὸ τοῦ στόματος τοῦ πορθμοῦ τοῦ κόλπου τοῦ Ἀμπρακικοῦ κατ᾽ ἀντιπέρας τῶν πρὸς τῇ Νικοπόλει λιμένων κεῖται. Ὅ, τε πορθμὸς ἴσος ἐπὶ πολὺ διὰ στενοῦ τείνει καὶ ἔστι καὶ αὐτὸς καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ πάντα καὶ ἐνορμίσασθαι καὶ ἐνναυλοχῆσασθαι - - *Actium autem Apollinis fanum est, & ad os freti Ambracici portubus Nicopoleos oppositum. Ac fretum quidem æqualiter per angustias longius procurrit & cum ipsum tum omnia ante ipsum loca ad excipiendas tuendasque naues opportuna.*

& ampliato vetere Apollinis templo locum castrorum, exornatum naualibus spoliis, Neptuno ac Marti consecrauit. Hi sunt Ludi Actiaci. Idem Suetonius Tib. cap. VI *Præsedit & Actiacis ludis, & Troianis Circensibus.*

CXCVIII.

A templo Actio stadiis XL Ἀνακτόριον, *Anactorium* oppidum aberat, vt Strabo dicto loco obseruauit: qui & in peninsula positum, & nouæ vrbis Nicopolis ἐμπορεῖον, *emporium* dixit. Thucydides lib. I pag. 37 Ἀνακτόριόν ἐστι ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ Ἀμπρακιακοῦ κόλπου, *Anactorium est in ipso ore Ambracii sinus.* Stephanus: Ἀνακτόριον Ἀκαρνανίας πόλις, Κορινθίων ἄποικος, *Anactorium Acarnaniæ oppidum, colonia Corinthiorum.* Plinius IV cap. I *ciuitas Anactoria:* modo in *Actio* ex Thucydide aderat Ἀνακτορία γῆ, *ager Anactorius:* & Scylacis κόλπος Ἀνακτόριος, *sinus Anactorius* est Ambracius.

CXCIX.

Supra Anactorium ad eumdem sinum *Limnæa* fuit. Polybius lib. V cap. V *Ambracium sinum inuectus, priusquam illucesceret,* καθορμισθεὶς πρὸς τῇ καλουμένῃ Λιμναίᾳ, *ad Limnæam portum subiit:* & cap. XIV ποιούμενος τὴν πορείαν ὡς ἐπὶ τὴν Λιμναίαν καὶ τὰς ναῦς, *ad Limnæam & naues contendens.* Non oppidum, sed vicus sine muro fuit. Thucydides lib. II pag. 154 διὰ τῆς Ἀργείας ἰόντες, Λιμναίαν κώμην ἀτείχιστον ἐπόρθησαν. ἀφικνοῦνταί τε ἐπὶ Στράτον, *per Argeam* (Amphilochicum agrum) *iter facientes, Limnæam, vicum sine muro, diripuerunt. Inde venerunt Stratum.* Videtur ibi mercatura exercita propter portum: ideo primum exercitus opimæ prædæ caussa eo adductus veluti ad locum non munitum, vt aduersus munitas vrbes præda inlecti fortius postea pugnarent. Liuius etiam *Limnæam* memorat lib. XXXVI cap. XIII & XIV, sed forte aliam, & Thessaliæ.

CC.

Argos Amphilochicum nobilis vrbs, cuius ager Ἀμφιλοχία, *Amphilochia* Thucydidi lib. II pag. 145. Et Dicæarchus vers. 47 post Amphilochos demum Acarnanes posuit veluti gentem separatam.

Εἶτ' Ἀμφίλοχοι. Ἄργος δ' ἐνταῦθά ἐστι τὸ
Ἀμφιλοχικόν. μετὰ τούτους δ' Ἀκαρνᾶνες.

Plures vero hoc Argos in Acarnania censent. Scylax Periplo: Μετὰ Ἀμβρακίαν Ἀκαρνανία ἔθνος ἐστὶ, καὶ πρώτη πόλις αὐτόθι Ἄργος Ἀμφιλοχικὸν, *Ambraciam Acarnaniæ regio sequitur: cuius prima vrbs Argos Amphilochicum.* Plinius lib. IV cap. I *Deinde Acarnanum vrbes, Alyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum.* Et Strabo lib. X pag. 310 Πόλεις δ' εἰσὶν ἐν μὲν τοῖς Ἀκαρνᾶσιν, Ἀνακτόριόν τε καὶ Στράτος - - - καὶ ἄλλαι δ' εἰσὶ, Παλαιρός τε, καὶ Ἀλυζία, καὶ Λευκὰς, καὶ Ἄργος τὸ Ἀμφιλοχικὸν, *Acarnaniæ ciuitates sunt Anactorium & Stratus: - - - & aliæ, Palærus, & Alyzia, & Leucas, & Argos Amphilochicum.* Id quod situ etiam confirmatur. Posita enim hæc vrbs *Argos* fuit ἐν τῷ Ἀμπρακικῷ κόλπῳ, *in Ambracio sinu*, vt Thucydides dicto loco demonstrauit: seu, vt Mela lib. II cap. III dixit, ex iis nobilibus vrbibus est, *quæ adsidunt sinui Ambracio.* Distabat præterea ab Ambracia, secundum Polybium Legat. XXVIII, ρπ' στάδια CLXXX stadia, id est, vt Liuius

lib. XXXVIII cap. X Romano more dimensus est, XXII passuum millia. *Profectus*, inquit, *ab Ambracia consul, ad Argos Amphilochicum (viginti duo millia ab Ambracia abest) castra posuit.* E quibus intelligimus, in ipsa Acarnania ad sinum Ambracium situm fuisse.

CCI.

Nomen non tantum *Argos* fuit, neutro genere, τὸ Ἄργος Græce, verum etiam *Argia*, quia Pomponio Melæ dicta *Argia Amphilochis*, veluti Ἄργεια Ἀμφιλοχίς: & si Stephano est fides habenda, gentis quoque nomine, vt aliæ vrbes medio æuo, *Amphilochi* est adpellata. Ait enim: Ἀμφίλοχοι πόλις Ἀκαρνανίας. οἱ καὶ Ἀμφιλοχικὸν Ἄργος κληθέντες, vt Vossius ad Melam emendauit & suppleuit. Origo nominis ab *Amphilocho*, Amphiarai filio, conditore, qui patriæ nomine, quæ in Argolide Peloponnesi erat, hanc nouam vrbem adpellauit. Lege Thucydidem dicto loco. Hæ ad sinum Ambracium Acarnaniæ vrbes.

CCII.

Mediterraneæ Arcananum fuerunt *Stratos, Metropolis, Thyreum, Palærus*, & aliæ. Amplissima ciuitas *Stratos*, ad Acheloum amnem sita. Thucydides lib. II pag. 154 ἀφικνοῦνται ἐπὶ Στράτον, πόλιν μεγίστην τῆς Ἀκαρνανίας, *veniunt Stratum, maximam Acarnaniæ vrbem.* Idem sub finem huius libri, vbi Acheloum amnem a fontibus ad ostia describit, ἄνωθεν παρὰ Στράτον πόλιν *superiori Acarnania præter vrbem Stratum* dicit defluere. Liuius lib. XLIII cap. XXI *Perseus in Elimeam profectus, & circa eam exercitu lustrato ad Stratum, vocantibus Epirotis, ducit. Stratus validissima tum vrbs Aetoliæ erat. Sita est super Ambracium sinum, prope amnem Acheloum.* Aetoliæ dicit esse, quia ad fines eius, Acheloo separante: etiam aliter fuit Thucydidis tempore, aliter Philippo & Perseo regnantibus, quum iam Aetolorum creuisset potentia, & fines vtrimque prolati essent longius. Stratum nauigatur Acheloo aduerso ducentis amplius stadiis, vt Strabo docet lib. x pag. 310, ex quo verus situs huius vrbis & a mari distantia cognoscitur. Inde κτητικὸν formatur Στρατικός. Polybius lib. IV cap. LXIV ποιούμενος τὴν πορείαν εἰς τὴν Στρατικήν, *agmen in Stratensium agrum ducit.* Octoginta stadiis a Strato est *Anapus* fluuius, auctore Thucydide lib. II pag. 156.

CCIII.

Ab Strato non longe aberat, in austrum paullo vergens, *Metropolis*, XX stadiis reducta ab Acheloo; quæ in via erat, qua Strato itur Conopen Aetoliæ, quod ex dicti lib. IV Polybii cap. LXIV adparet.

CCIV.

Prope mare & vrbem Leucadem fuit oppidum *Thyreum* siue *Thurivm*, quod in Acarnania Polybius censet. Lib. IV cap. VI τῆς Ἀκαρνανίας Θύρειον, *Thyreum Acarnaniæ oppidum:* & Legatione LXXV idem: κατὰ τὴν Ἀκαρνανίαν συναχθείσης τῆς ἐκκλησίας εἰς Θούριον, *Acarnanum concilio Thurii congregato.* Idem excerpt. Legat. X ἐκ Θουρίου *ex Thurio*, quod idem oppidum est. Varie enim scribitur. Liuius XXXVI cap. XI *ducentis*

centis Thyrii in præsidio positis. quam scripturam Stephanus adprobauit. ἔστι, inquit, καὶ Ακαρνανίας Θύριον, διὰ τοῦ ἰῶτα, *Est quoque Acarnaniæ Thyrium, quod per I scribitur.* Ex quo Liuium Sigonius correxit: alibi vero, lib. XXXVIII cap. IX, mansit in libris, *adduci eos a Thyrreo iussit.* Haud procul a mari fuisse & vrbe Leucade, ex Ciceronis excursione, quam eo a Leucade fecit, adparet. Lib. XVI epist. V quæ Leucade scripta est, *Duas*, inquit, *horas Thyrei fuimus. Xenomanes hospes tam te diligit, quam si vixerit tecum.* Cum Thyrio Liuius lib. XXXVI cap. XI coniungit *Medionem*, vt propinquum locum in mediterraneo Acarnaniæ, quem Stephanus πρὸς τῇ Αἰτωλίᾳ posuit, id est apud Aetoliam.

CCV.

Citra Leucadem a Patris, nauiganti Italiam versus, fuit *Alyzia*, ἡ Αλυζία, XV stadiis a mari, vt Strabo definit lib. X pag. 316. Cicero lib. XVI epist. II ad Tironem Patris relictum: *Tertio die abs te Alyziam accesseramus. Is locus est citra Leucadem stadia* CXX. Eodem situ Ptolemæus posuit. Stephanus: Αλύζεια πόλις Ακαρνανίας, *Alyzea oppidum Acarnaniæ.* Et Plinius IV cap. I *Deinde Acarnanum vrbes, Alyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum.* Hæc de ora maris exteri in Acarnania.

CCVI.

Intus *Palærus*, Παλαιρὸς, Strabonis, vnde Thucydidi gentile Παλιρεὺς, lib. II pag. 120 sine diphthongo, id est *Palirensis*, tamquam a Παλιρὸς, *Palirus.* Σόλιον, inquit, Κορινθίων πόλισμα αἱροῦσι, καὶ παραδιδόασι Παλιρεῦσιν Ακαρνάνων μόνοις τὴν γῆν καὶ πόλιν νέμεσθαι. *Solion, Corinthiorum oppidum,* [Athenienses] *postquam diripuerunt, id cum agro solis Acarnanum Palirensibus colendum tradiderunt.* Quod autem heic *Solium* nominatur, aliunde non est notum, neque de situ eius iudicari potest. In Acarnania fuisse, scholiastes adnotauit.

CCVII.

Ad Acheloum, propinquum ostio, vrbs *Astacus*, Αστακὸς, ex Ptolemæi positione: quæ vero secundum Scylacem etiam portum in mari habet a dextra exeuntis Acheloi, qui terminus ita est Acarnaniæ, vt tamen in sinistra ostiorum oppidum *Oeniadæ* itidem Acarnanum fuerit. Sic enim Scylax enumerando procedit, vt Acheloum inter Astacum & Oeniadas tamquam amnem medium deducat: πόλις Αστακὸς καὶ λιμὴν, καὶ ποταμὸς Αχελῶος, καὶ Οἰνιάδαι πόλις, *vrbs Astacus & portus, & flumen Achelous, & vrbs Oeniadæ.* Vnde est quod quum Aetoli occupassent, tamquam sitas in solo suo; Romani decreto Acarnanibus restituerunt. Liuius XXXVIII cap. XI *Oeniadæ cum vrbe agrisque Acarnanum sunto.* Olim enim Acarnanum fuerant. Thucydides lib. I pag. 73 διαπλεύσαντες πέραν, τῆς Ακαρνανίας ἐς Οἰνιάδας ἐστράτευσαν καὶ ἐπολιόρκουν, *traiicientes* [ex Peloponneso] *Acarnaniæ Oeniadas oppugnauerunt.* Et Scylax in Acarnania posuit. Liuius lib. XXVI cap. XXIV *Læuinus Zacynthum vi cepit, & Oeniadas Nasumque Acarnanum captas Aetolis contribuit.* Stephanus quoque: Οἰνιάδαι πόλις Ακαρνανίας πρὸς τῷ

Ἀχελώῳ, ἡ καὶ Ερυσίχη καλȣμένη, *Oeniadæ sunt vrbs Acarnaniæ ad Acheloum, quæ etiam Erysiche adpellatur.* De situ etiam Thucydides lib. II sub finem: ἐς θάλασσαν ἐξιεὶς [ὁ Ἀχελῷος] παρ' Οἰνιάδας, καὶ τὴν πόλιν ἀυτοῖς περιλιμνάζων, *in mare exit Achelous iuxta Oeniadas, ad quorum vrbem restagnat.* Et Polybius lib. IV cap. LXV τȣ̀ς μὲν Οἰνιάδας κεῖσθαι συμβαίνει παρὰ θάλατταν, ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς Ἀκαρνανίας τῷ πρὸς Αἰτωλȣ̀ς συνάπτοντι περὶ τὴν ἀρχὴν τȣ̃ Κορινθιακȣ̃ κόλπȣ. *Oeniadarum oppidum ad mare situm est, in vltima parte Acarnaniæ, qua Aetolos contingit, circa principium sinus Corinthiaci.* Extrema verba: *circa principium finis Corinthiaci,* suspecta sunt, quod omnis Aetolia interiecta est Oeniadas inter & initium Corinthiaci sinus. Gentile, *Oeniadæ* eodem quo vrbs nomine, vt ex Liuii XXXVIII cap. XI modo patuit, qui ex Polybii Legat. XXVIII transscripsit, cuius verba sunt, ἡ δὲ πόλις καὶ ἡ χώρα ἡ τῶν Οἰνιάδων, Ἀκαρνάνων ἔςω. Adde quæ ex Thucydidis lib. II extremo iam protulimus.

CCVIII.

Nasum, quam velut oppidum Acarnanum cum Oeniadis coniunxit Liuius lib. XXVI cap. XXIV, vt modo ostensum est; Polybio lib. IX cap. XXXIII oratione Lycisci itidem Νῆσος dicta sic cum Oeniadis componitur. Ait ibi Acarnanum orator: ἤδη παρῄρηνται μὲν Ἀκαρνάνων Οἰνιάδας καὶ Νῆσον, *hi iam* [Aetoli] *Acarnanibus Oeniadas & Nesum ademerunt.* Quod vero νῆσος & Dorice νᾶσος Latine *insula* sonat, videtur ex iis aliqua, quæ Achelous in mari adgestionibus faciat, vt Thucydides lib. II sub finem scripsit, hoc nomine significari.

CCIX.

Ad peninsulam, cui *Leucadiæ* nomen est, & postea, perfosso isthmo, insulam factam, vt hodieque est, Sanctæ Mauræ nomen gerens, quia & ipsa pars fuit Acarnaniæ, nunc accedimus perlustrandam. Olim peninsulam fuisse, ex Homeri carminibus, qui ἀκτὴν ἠπείροιο vocat, *litus Epiri,* hoc est Acarnaniæ, probat Strabo lib. x pag. 311. Tria oppida Homeri memorat, *Nericum, Crocyleam, & Agylipem;* e quibus primum, Νήρικον Homeri Odyss. Ω vers. 376, (aliis, vt apud Stephanum est, Νήριτον, quod alias montis vocabulum est) dicit Corinthios, qui isthmum perfoderint, μετενέγκαντας, *transferentes* posuisse in loco fere, vbi isthmus fuerat, qui a perfossione illa, vt apud Polybium est lib. v cap. v, διόρυκτος, siue *Dioryctos,* vt Latine Plinius IV cap. I scripsit, adpellatur. Scylax eadem fere in Acarnania: ἄυτη δ' ἐςὶ νῦν νῆσος τὸν ἰσθμὸν ἀποτεῖαφρευμένη, *ea nunc insula est, isthmo perfosso.* Nihil de perfossione, neque de insula Thucydides: ideoque eius ætate adhuc peninsulam fuisse Isaacus Vossius ad Scylacem censet. Plinius omnem caussam dicto loco ita enarrat: *Dein sinus & Leucadia ipsa peninsula, quondam Neritis adpellata, opere accolarum abscissa a continenti ac reddita ventorum flatu congeriem arenæ accumulantium, qui locus vocatur Dioryctus, stadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritum dictum.*

CCX.

Straboni peninsulæ & oppidi est idem nomen Λευκὰς, *Leucas:* Mela & Plinius vrbem *Leucadem;* insulam siue peninsulam *Leucadiam* nominarunt, quod etiam Thucydides lib. III pag. 237 fecit, Λευκάδα & Λευκαδίαν discernens. Ita etiam Liuius distinxit lib. XXXIII cap. XVII, *Leucadia nunc insula,* * *& vadoso freto, quod perfossum manu est, ab Acarnania diuisa: tum peninsula erat, occidentis regione arctis faucibus cohærens Acarnaniæ. Quingentos ferme passus longæ fauces erant; latæ haud amplius centum & viginti. In his angustiis Leucas posita est, colli adplicata verso in orientem & Acarnaniam. Ima vrbis plana sunt, iacentia ad mare, quo Leucadia ab Acarnania diuiditur.* Florus autem lib. IV cap. XI *Leucadem insulam* dixit, quæ aliis erat *Leucadia.* Etiam Ouidius Metam. lib. XV verſ. 289

Leucada continuam veteres habuere coloni,
Nunc freta circumeunt.

Ab insula & vrbe distinguendum promontorium Λευκάτα, *Leucata;* & alia dialecto Λευκάτη, *Leucate:* Liuius lib. XXVI cap. XXVI *Læuinus superato Leucate promontorio, quum venisset Naupactum, Anticyram inde se petiturum edixit.* Florus dicto loco: *positis in Epiro castris, Leucadem insulam, montemque Leucaten, & Ambracii sinus cornua classe* [Cæsar] *succinxerat.* Virgilius Aeneid. III verſ. 274

Mox & Leucatæ nimbosa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo;

nam templum Apollinis in illo monte erat. Et lib. VIII verſ. 676

- - - *totumque instructo Marte videres*
Feruere Leucaten.

Et Claudianus I consul. Stilic. lib. I verſ. 174

Nec iuga Leucatæ feriens spumantia fluctu
Deterrebat hiems.

Est autem πέτρα λευκὴ, *saxum album,* in mare prominens Cephaleniam versus, vt Strabo p. 311 descripsit. Ipsa vrbs *Leucas maxime clara* fuit, vt Mela refert, & celebris adeo, vt caput esset Acarnaniæ. Liuius lib. XXXIII cap. XVII *Leucade hæc sunt decreta: id caput Acarnaniæ erat, eoque in concilium omnes populi conueniebant.* Et lib. XXXVI cap. XI *Is quum Leucadios, quod Acarnaniæ caput est, non facile ad defectionem posse cerneret impelli.* Situm paullo ante ex Liuii XXXIII dispeximus. Ita autem in Isthmo vrbs posita erat, vt magis intus, quam in fauces vergeret, quia Thucydidi Leucas & Apollinis templum intus in chersoneso, seu intra illius isthmum erant, lib. III pag. 237. οἱ μὲν, inquit, Λευκάδιοι τῆς τε ἔξω γῆς δῃουμένης, καὶ τῆς ἐντὸς τοῦ ἰσθμοῦ (ἐν ᾗ καὶ Λευκάς ἐστι, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος) πλήθει βιαζόμενοι ἡσύχαζον, *Leucadii, quum ipsorum ager tam extra, quam intra isthmum (vbi Leucas ipsa sita est & Apollinis templum) vastaretur, quiescebant.* Cicero, quum ex prouincia rediret, *Leucade* biduum fere consumsit, lib. XVI epist.

* Videatur Sponius in Itinerario II pag. 102, vbi hoc ipsum confirmatur, *Leucas a Santa Maura* secernitur & reliquis rebus lumen adfunditur.

IV & V, & in portu Tironis litteras exſpectauit, binasque indidem ad ipſum dedit, cui etiam ſuaſit, vt Leucadem feſtinaret venire, atque ibi ſe plane confirmaret. Ita vero *Leucas* in inſula erat, vt eſſet etiam in continenti, quia foſſa, quæ dirimebat, ponte iungebatur, anguſtior adgeſtionibus arenæ facta, vt ſupra Plinius demonſtrabat. Strabo lib. X pag. 311 *τῆς χεῤῥονήσου διορύξαντες τὸν ἰσθμὸν, ἐποίησαν νῆσον τὴν Λευκάδα, - - - νῦν δὲ πορθμὸς γεφύρᾳ ζευκτὸς, peninſulæ iſthmum perfodientes fecerunt inſulam Leucadiam : nunc vero fretum ponte iunctum eſt.* Oppidani Λευκάδιοι, *Leucadii*, vt iam ex Thucydide & Liuio perſpectum eſt. Et *Leucadius* Apollo cognominatus, Straboni dicto loco, τὸ τοῦ Λευκάτα Απόλλωνος ἱερὸν, quia templum in monte erat. Propertius lib III eleg. XI

Leucadius verſas acies memorabit Apollo.

SECTIO VII.

AETOLIA.

CCXI.

Aetolia ab Acheloo flumine ad fretum ſinus Corinthiaci patebat, ſiue ad Locros vſque Ozolas. Sed hi termini Aetoliæ vniuerſæ. Duplex autem erat ſecundum Strabonem lib. X pag. 310, *ἡ μὲν ἀρχαία, ἡ δ' ἐπίκτητος, Aetolia antiqua, & adiecta.* Definit *ἀρχαίαν ἀπὸ τοῦ Ἀχελώου μέχρι Καλυδῶνος παραλίαν, ἐπὶ πολὺ καὶ τῆς μεσογαίας ἀνήκουσαν - - - ἐπίκτητον δὲ, τὴν τοῖς Λοκροῖς συνάπτουσαν, ὡς ἐπὶ Ναύπακτόν τε καὶ Εὐπάλιον, Antiquam, ab Acheloo vſque ad maritima Calydonis* [quam Euenus præfluit] *Naupactum verſus & Eupalium.* Colentes Αἰτωλοὶ, *Aetoli*, omnibus hiſtoriis notiſſimi. Poſſeſſiuum, *Aetolicus.* Florus lib. II cap. IX *Syriatico bello ſucceſſit* (*& debebat*) *Aetolicum.* Potentiores facti Aetoli multa in Theſſalia, & Acarnania, & alibi occupauerunt, quæ vero huc non pertinent. Lege bella illorum aduerſus Macedonas & Romanos geſta apud Liuium Polybiumqne.

CCXII.

Flumina Aetoliæ *Achelous*, qui ab Acarnania ſeparat: & *Euenus*, ὁ Εὔηνος, * qui diuidit inter Aetoliam Veterem & Epictetum : huius curſum & flexiones Strabo lib. X pag. 310 deſcripſit. Ouidius Metamorph. lib. IX verſ. 104 de Hercule:

Venerat Eueni rapidas Ioue natus ad vndas.

CCXIII.

Aetoliæ, quam Alexander Acarnan lib. XXXV Liuii cap. XVIII *vmbilicum Græciæ* vocat, Homerus Catalogo verſ. 146 has vrbes laudauit:

Οἳ Πλευρῶν' ἐνέμοντο, καὶ Ὤλενον, ἠδὲ Πυλήνην,
Χαλκίδα τ' ἀγχίαλον, Καλυδῶνά τε πετρήεσσαν.

Qui Pleuronem habitabant, & Olenum, & Pylenen, Chalcidemque maritimam & pe-

* Eius ſitum quodammodo etiam Apollodorus II c. 5 §. 4 p. 105 docet. *Acheloum* autem in vnum alueum incluſum eſſe ab Hercule, & ea re Aetolorum terram munitam eſſe docet Anonymus de incredibil. cap. 5 in mythographis.

& petrosam Calydonem. * Ex his *Pleuron* illa ἀρχαία, *vetus* est, vt Strabo lib. x pag. 310 distinguit, sita quondam prope Calydonem; post deserta, & νεωτέρα Πλευρὼν *noua Pleuron* iuxta *Aracynthum* montem condita, de qua Plinius IV cap. II, *in mediterraneo Pleuron, Halicyrna.* reducta enim a mari est, vt tamen non longius interiora versus recedat. Pausanias Achaic. cap. XI Αἰτωλῶν οἱ Πλευρῶνα οἰκοῦντες, id est, *Pleuronii* siue *Pleuronenses Aetoli.*

CCXIV.

Pleuroni nouae vicina fuit *Olenus*, Ὤλενος, Homero memorata, sed postea ab Aeolibus, vt Strabo tradit, deleta: cuius nominis alia in Achaia Peloponnesi fuit, cum nostra minime confundenda. Ptolemaeus inter Pleuronem & Calydonem posuit *Olenum* mediam. Montem *Aracynthum* Plinius IV cap. II, & ex eo Solinus in Acarnania ponunt: Strabo & Dionys. Perieg. vers. 431 in Aetolia. Hic est de quo ecloga Virgilii II vers. 24

Amphion Dircaeus in actaeo Aracyntho.

ACTAEO interpretantur *saxoso & praerupto*, alii *litorali* vtrumque ab ἀκτῇ, quae & litus, & saxa scopulosque significat.

CCXV.

Inde Acheloum versus *Paeanium* erat, quod rex Philippus deleuit, sicut etiam *Ithoriam*, quod vtrumque Polybius lib. IV cap. LXV narrauit. Dirutae vrbis Paeanii materiam (τὰ ξύλα καὶ κέραμον) per amnem Oeniadas deuexit, quod argumento est, Acheloo amni *Paeanium* adpositum fuisse.

CCXVI.

Supra Aracynthum montem *Conope*, Κωνώπη fuit, ab Acheloo XX stadiis, vti ex Polybii lib. IV cap. LXIV adparet, remota. Idem Philippi regis iter ex Acarnania Thermum versus lib. V cap. VII describens, ait, in transitu Acheloi ad sinistram reliquisse *Stratum, Agrinium, Thestienses:* ad dextram vero *Conopen, Lysimachiam, Trichonium*, Φοίτεον, *Phoeteum.*

CCXVII.

Sinisteriora, praeter Stratum ad septemtrionalem Aetoliam pertinent: quae dextrorsum cum Conope erat, *Phoeteum*, Φοιτεία, lib. IV eiusdem cap. LXIII, Stephano Φοιτίαι, qui vero male dixit vrbem Acarnaniae, quum hoc Polybii loco altero, siue cap. LXIII libri IV, de rege dicatur: διελθὼν τὴν Ἀκαρνανίαν, ἧκε τῆς Αἰτωλίας πρὸς τὴν καλουμένην πόλιν Φοιτείας, *transgressus per Acarnaniam, ad Aetoliae vrbem Phoeteias venit.*

CCXVIII.

Ad dextram dicto itinere Philippus relinquebat etiam *Lysimachiam*, cuius situm notat Liuius lib. XXXVI cap. XI *Ipse Delphis Naupactum processit. consilio principum Aetoliae habito, via, quae praeter Chalcidem & Lysimachiam fert ad Stratum, suis, qui per Maliacum sinum veniebant, occurrit.* Strabo lib. X pag. 317 ἠφανισμένην, *excisam* & ipsam iacere tradit.

CCXIX.

Trichonium autem, Τριχώνιον, quod itidem a dextris illo itinere Philippus apud Polybium lib. V cap. VII habuit, videtur inter Lysimachiam & Phoeteum

* *Calydon* & *Pleuron* nomen sortitae sunt ab Aetoli & Pronoes filiis, Apollodor. I c. 7 §. 6 pag. 27.

Phœteum fuiſſe: Stephano quoque πόλις Αἰτωλίας, *oppidum Aetoliæ:* quod Palmerius etiam Straboni lib. x pag. 320 reſtituit, apud quem in Aetolia veteri corrupte legitur Τραχίνιον.

CCXX.

Quo autem regis iter tendebat, *Thermum*, opulentum oppidum erat, de quo Polybius lib. v præter locum ex cap. VII monſtratum antea, etiam cap. VIII agit plenius. Rex, inquit, difficili via προέβαινε πρὸς τὸ Θέρμον, *progrediebatur Thermum:* item, ἧκε πολλῆς ὥρας ἐπὶ τὸ Θέρμον, *Thermum venit, quum adhuc diei multum ſupereſſet.* Hunc locum καθ' ἕκαστον ἔτος ἀγοράς τε καὶ πανηγύρεις ἐπιφανεστάτας, καὶ τὰς ἀρχαιρεσιῶν καταστάσεις, id eſt, *quotannis mercatum & ludos celebres, etiam comitia Aetolorum* habuiſſe, ibidem teſtatur Polybius.

CCXXI.

Inter Thermum & Conopen fuit ad *Trichonidem* lacum, vrbs *Metapa*, LX ſtadiis a Thermo. Polybius lib. v cap. VII ἀφικόμενος δὲ πρὸς πόλιν τὴν καλουμένην Μετάπαν, ἣ κεῖται μὲν ἐπ' αὐτῆς τῆς Τριχωνίδος λίμνης καὶ τῶν παρὰ ταύτην στενῶν. ἀπέχει δὲ σχεδὸν ἑξήκοντα στάδια τοῦ προσαγορευομένου Θέρμου. *Deinde ad oppidum peruenit quod Metapa vocatur, ad Trichonidem lacum & ipſas illius fauces ſitum: ab eo loco, quem Thermum adpellant, ſtadia fere ſexaginta diſtantem.*

CCXXII.

Hinc ad *Calydonem* venimus, ad *Euenum* fluuium ſitam, caput totius Aetoliæ. * Plinius IV cap. II *Aetoliæ oppidum Calydon eſt ſeptem millibus quingentis paſſ. a mari, iuxta Euenum amnem.* Olim ab Aeolibus habitatoribus videtur *Aeolis* dicta. ** Thucydides lib. III pag. 241 ἀνεχώρησαν ἐς τὴν Αἰολίδα τὴν νῦν καλουμένην Καλυδῶνα, καὶ Πλευρῶνα, καὶ ἐς ταύτη χωρία, *abierunt in Aeolidem, quæ nunc Calydon vocatur; & Pleuronem, & alia loca quæ circa ſunt.* Sed quod etiam alibi *Calydon* pro ipſa regione, quæ *Calydonia* eſt, inuenitur, quemadmodum illud Lucani lib. VI verſ. 366

Euenos Calydona ſecat, - - -

de regione, non de vrbe Palmerius interpretatur; regio potius eſt *Aeolis* Thucydidis, quam oppidum regionis, interpretanda. Scylax primo loco in Aetoliæ oppidis ponit: Virgilius lib. VII verſ. 306 *antiquam Calydona* vocat; & Aeneid. XI verſ. 270 *pulchram Calydona:* itidem Statius Theb. VII

- - - *veterem Calydona Dianæ*
Expugnare dedi.

Vide Seruium ad prædictum verſum Aeneid. VII. Cæſar Ciuil. III cap. XXXV *Caluiſius, præſidiis Calydone & Naupacto reiectis, omni Aetolia potitus eſt.*

CCXXIII.

* Hinc illud Pacuuii

Calydonia altrix terra exuberantium virûm.

Addit Varro L. L. VI cap. 2 *Vt ager Tuſculanus, ſic Calydonius ager eſt, non terra: ſed lege Poetica, quod terra Aetolia, in qua Calydon: a parte totam accipi Aetoliam voluit.*

** Imo ab Aeolo Hellenis filio, qui βασιλεύων τῶν περὶ Θεσσαλίαν τόπων τοὺς ἐνοικοῦντας Αἰολεῖς προσηγόρευσε, *regnans in locis Theſſaliæ finitimis ſeſſores Aeolenſes adpellauit.* Ergo hinc quoque *Aeolim* eſſe regionem, non vrbem, adparet. Vid. Apollodor. I cap. 7 §. 2 pag. 24.

CCXXIII.

Cum Calydone dicto versu Homerus Χαλκίδα ἀγχίαλον, *Chalcidem litoralem* coniunxerat. Fuit autem ad os Eueni. Thucydides lib. II p. 156 κατεῖδον τοὺς Ἀθηναίους ἀπὸ τῆς Χαλκίδος καὶ τοῦ Εὐηνοῦ ποταμοῦ προσπλέοντας, *viderunt, Athenienses a Chalcide & Eueno fluuio adnauigare.* Præponitur Chalcis Eueno in hoc cursu, velut ad dextram ostii adpositum oppidum fuerit, quod etiam Strabo, enarrans litus Aetoliæ lib. x pag. 316, videtur confirmare, ab Acarnania & Oeniadis progressus: μετὰ τὸν Εὔηνον τὸ ὄρος ἡ Χαλκὶς, *post Euenum mons Chalcis,* si modo mons in eodem, quo oppidum, fuit latere, sub quo monte situm oppidum erat, ideoque a nonnullis dictum Ὑποχαλκὶς, *Hypochalcis*, vt Strabo refert dicto libro p. 310. Definiri latus certo non potest: id vero certissimum, aberrare Stephanum, quum ab Aetoliæ Chalcide Acheloum ait fluere, deceptus Periegetæ versu 496

Νήσων τ' ἀλλάων, ὅσσας τ' ἀπὸ Χαλκίδος ἕρπων
Δίνης ἀργυρέης Ἀχελώϊος ἄμφις ἑλίσσει.

Insularum aliarum, quotquot a Chalcide labens vorticibus argenteis Achelous circumdat. Euenum vterque cum Acheloo, vt ex Thucydide & Strabone constat, confudit.

CCXXIV.

Progredienti a Chalcide in ora ortum versus occurrit *Molycria* oppidum. Strabo lib. IX pag. 294 ἡ Μολύκρεια δ' ἐστὶ κατὰ τὸ Ἀντίῤῥιον, Αἰτωλικὸ πολίχνιον, *Molycria est iuxta Antirrhium, Aetolorum oppidulum.* Ptolemæus quoque ab occasu promontorii Antirrhii lib. III cap. XV posuit. Plinius lib. IV cap. II *Calydon iuxta Euenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cuius a tergo Chalcis mons, & Taphiassus.*

CCXXV.

Ipsum itaque *Antirrhium* subsequitur, de quo ibidem Plinius lib. IV cap. II *In ora promontorium Antirrhium, vbi ostium Corinthiaci sinus, minus mille passuum latitudine influentis, Aetolosque dirimentis a Peloponneso. Promontorium quod contra procedit, adpellatur Rhium.* Ipsum fretum, quo Corinthiacus sinus ex Ionio mari effunditur, etiam *Rhium* perinde vocatur vt promontorium, quod intus est in Peloponneso. Liuius lib. XXVII cap. XXIX *Aetoli nauibus per fretum, quod Naupactum & Patras interfluit (Rhion incolæ vocant) exercitu traiecto,* [Achæos] *depopulati erant.* Idem lib. XXVIII cap. VII *veriti, ne intra Rhium (fauces eæ sunt Corinthii sinus) opprimerentur.*

CCXXVI.

Inter Antirrhium & Naupactum quæ fuerint, incertum plane est. Tria quidem memorantur prope Naupactum & in Corinthiaco sinu Aetolorum fuisse, *Erythræ, Eupalium & Pylene:* sed citra, vltra fuerint, aut supra eam posita, definire non possumus. De *Erythris* Liuius lib. XXVIII cap. VIII *miserat in Corinthium sinum, profectus ad Erythras Aetolorum, quæ prope Eupalium sunt, exscensionem fecit.* Portus ergo vel locus fuit in litore aptus ad exscensionem e nauibus faciendam. De *Eupalio* iam in Erythris

thris dixit Liuius: & Strabo lib. x pag. 310 Aetoliam ἐπίκτητον siue *adiectam* dicit pertinere ὡς ἐπὶ Ναύπακτόν τε καὶ Εὐπάλιον, *ad Naupactum & Eupalium.* Thucydides qui Εὐπόλιον scripsit, Locris attribuit. Etiam Stephanus ponit in Locride, ad cuius expositionem reiectum volumus. *Pylene* non dubitatur Aetolorum fuisse, in quibus etiam Homerus posuit & Plinius. Homeri verba sub initium huius capitis de Aetolia produximus: Plinii, mox proferemus in Naupacto: & Strabo quoque in Aetolia recenset, addens translatam paullisper esse, & Πρόσχιον *Proschium,* mutato nomine, vocitari, lib. x pag. 311. Thucydides quoque lib. III pag. 241 ἐς Πρόσχιον τῆς Αἰτωλίας, dixit, hoc est, *in Proschium Aetoliae* abierunt. Statius Theb. IV vers. 102 *scopulosa Pylene:* & lib. VIII vers. 483 *torua Pylenes agmina.*

CCXXVII.

Naupactus, * extremum Aetolorum oppidum: nunc Lepanto. De illa Strabo lib. IX pag. 294 ἡ Ναύπακτος τῷ Ἀντιῤῥίῳ πλησίον. ὠνόμασται δ' ἀπὸ τῆς ναυπηγίας τῆς ἐκεῖ γενομένης, *Naupactus Antirrhio vicina, a nauibus ibi compactis nominata.* Plinius lib. IV cap. II *In Corinthiaco sinu, oppida Aetoliae, Naupactum, Pylene.* Et Liuius lib. XXXV cap. XII *Aetoli concilium Naupactum indixerunt.* Ptolemæus tam Antirrhium quam Naupactum in Locris scripsit, & illorum quondam fuisse Strabo dicto loco refert: addit vero: ἔστι δὲ νῦν Αἰτωλῶν [Ναύπακτος] Φιλίππου προσκρίναντος, *nunc vero Naupactus Aetolorum est, Philippo adiudicante.* Sic etiam Scylax atque Plinius Naupactum in Aetolia censuerunt.

CCXXVIII.

Intus supra Chalcidem duo montes sunt, quos Strabo lib. x pag. 310 ὄρη ἱκανῶς ὑψηλά, *montes valde excelsos* vocat: alter *Chalcis,* eodem, quo subiectum oppidum nomine: alter Ταφίασσος, *Taphiassus,* super quo πολίχνιον Μακυνία, *oppidulum Macynia* fuit positum, quod Plinius etiam Aetoliae oppidis adnumerauit, quæ vltra Calydonem & Euenum amnem sunt. *Halicyrna* quoque in hoc tractu Aetoliae fuit Scylacis & Plinii testimonio, quo Stephanus confutatur, qui in Acarnania posuit: locus autem certus adsignari nequit. Nec sedes certa *Aegitii* (Αἰγίτιον vocat Thucydides lib. III pag. 239) quamquam distantia a mari eodem auctore non sit incerta, LXXX stadia.

CCXXIX.

Est etiam mons *Corax* Aetoliae orientalis, in septemtrionem ad Oetam vsque excurrens. Strabo lib. IX pag. 287 τῶν δὲ πλευρῶν τοῦ Παρνασσοῦ τὸ μὲν ἑσπέριον νέμονται Λοκροί τε οἱ Ὀζόλαι, καί τινες τῶν Δοριέων, καὶ Αἰτωλοὶ κατὰ τὸν Κόρακα προσαγορευόμενον Αἰτωλικὸν ὄρος, *Latus Parnassi occiduum Locri Ozolae tenent, & Dorienses quidam, atque Aetoli iuxta Coracem* ** *montem Aeto-*

* Apollodor. II c. 8 §. 2 extr. Τήμενος ναῦς ἐπήξατο ἐν τῷ Αἰτωλίας τόπῳ, ἔνθα νῦν ἀπ' ἐκείνου ὁ τόπος Ναύπακτος λέγεται. *Temenus naues compegit in eo Aetoliae loco, vbi nunc ab eo locus Naupactus dicitur.* Sed Dicæarchus de vit. Græc. pag. 165 Εἶτα μετὰ ταύτην ἡ Λοκρὶς καλουμένη, ἐν ᾗ πόλις Ναύπακτος, *Deinde post hunc Locris dicta, in qua vrbs Naupactus.*

** Κόρακος πάγος memoratur a Nicandro Theriac. v. 215 p. 15.

Aetolicum. Et lib. x pag. 310 idem Strabo: ἔχει καὶ ἡ Αἰτωλία μέγιστον μὲν ὄρος τὸν Κόρακα συνάπτοντα τῇ Οἴτῃ, *Aetoliæ etiam maximus mons est, Oetæ conterminus.* Et Liuius lib. xxxvi cap. xxx *Vt ad Coracem est ventum (mons est altissimus inter Callipolin & Naupactum) ibi & iumenta multa ex agmine præcipitata cum ipsis oneribus sunt, & homines vexati.* Quam hic nominat Aetoliæ *Callipolin*, suspecta est Iac. Palmerio Græc. Ant. lib. iv cap. xxii; at minus nobis, quia & Stephanus in κόραξ, ex Polybii lib. xx profert, μεταξὺ Καλλιπόλεως καὶ Ναυπάκτου, *inter Callipolim & Naupactum.* Non ergo dubium, quin Polybius ita scripserit, quia eodem modo & Liuius & Stephanus transscripserunt. Mauult laudatus vir Καλλίου πόλεως. Fac vero, ita labi potuisse Stephanum: quid vero de Liuio dicemus, cui vertendum fuisset *inter Callium vrbem?* Id vero concedo facile, eamdem vrbem esse [illegible] Polybii, Stephani, Liuii; & Κάλλιον, *Callium* Pausaniæ Phoc. cap. xxii, quamuis verus locus & sedes ignoretur.

CCXXX.

Dubiæ quoque positionis sunt, quæ Thucydides lib. iii pag. 238 Aetolis dat mediterraneis, *Potidania*, *Crocylion*, & *Tichium.* ἅμα τῇ ἕῳ, inquit, ἄρας ἐπορεύετο ἐς τὴν Αἰτολίαν, καὶ αἱρεῖ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ Ποτιδανίαν, καὶ τῇ δευτέρᾳ Κροκύλιον, καὶ τῇ τρίτῃ Τίχιον, *summo mane motis castris in Aetoliam pergit: ac primo die Potidaniam expugnat; secundo Crocylium: tertio Tichium.* Et Liuius lib. xxviii cap. viii *Haud fefellit Aetolos. nam hominum quod aut in agris, aut in propinquis castellis Potidaniæ ac Apolloniæ fuit, in siluas montesque refugit.* Nec illa Liuii *Apollonia* nota, nisi Stephani Ἀπολλωνία τῆς Φωκίδος, *Apollonia Phocidis* est. Alia *Crocylea*, Κροκύλεια Homeri, Catalogo vers. 140, quam Strabo in Leucadia peninsula, Palmerius in insula Ithaca quærendam censet.

CCXXXI.

Inter Acheloum & Euenum in septemtrione erant *Agrinium* & *Thestia.* Polybius lib. v cap. vii, quum rex ex Acarnania, Acheloo traiecto, Thermum proficisceretur, ait a sinistra reliquisse Στράτον, Ἀγρίνιον, Θεστιεῖς. *Stratum, Agrinium, Thestienses.*

CCXXXII.

Sub Pindo & Oeta montibus in tergo Aetoliæ, vel pars illius vel finitima, *Aperantia*, quam Polybius Legat. xxvi, & Liuius xxxvi cap. xxxiii memorarunt: de qua etiam supra, quia Epirum versus recedit, aliquid diximus.

CCXXXIII.

Fuit etiam *Dorica tetrapolis*, * id est, *Erineus, Boium, Pindus, Cytinium*, vt Strabo nominatim interpretatur lib. ix pag. 294, & ipsos Dores ** huius

* Tzetza ad Lycophron. v. 980 Ἡ γὰρ Δωρὶς ἓξ πόλεις ἔχει, Κυτίνιον, Βοῖον, Λίλαιον, Κάρφαιαν, Δρυόπην καὶ τὴν Ἐρινεόν. *Doris sex habet vrbes, Cytinium, Boium, Lilæum, Carphæam, Dryopen & Erineum.*

** Dorus fuit filius Hellenis. Is Dorus a parente terram trans Peloponnesum nactus sessores a se *Dores* adpellauit. Apollodorus I cap. 7 §. 2 pag. 24 Δῶρος δὲ τὴν πέραν χώραν Πελοποννήσου λαβὼν τοὺς κατοίκους ἀφ' ἑαυτοῦ Δωριεῖς ἐκάλεσεν.

ius loci vocat Δωριεῖς τὴν τετράπολιν οἰκήσαντας, qui πόλεις ἔχον Ἐρινεὸν, Βοῖον, Πίνδον, Κυτίνιον. *Pindus*, Dorica vrbs, posita ad amnem eiusdem nominis, * qui in Cephissum deinde infunditur, auctore eodem Strabone. **

CCXXXIV.

Medio tractu populi fuerunt *Agræi*, siue *Agrai*, de quibus supra quoque dictum fuit, & *Curetes*, & *Aeoles*, & *Ophienses* siue *Ophionenses*, (ὀφιεῖς Strabonis, ὀφιονεῖς Thucydidis) ac Naupactum versus *Apodoti*, *Eurytanes* & alii ignobiles. Vide Thucydidem lib. III pag. 237, & Strabonem lib. X pag. 310, qui & *Perrhæbos*, *Athamanes*, & partem *Aenianum*, Aetolis ibidem addidit.

SECTIO VIII.

LOCRIS.

CCXXXV.

Locris, regio Locrorum, Græce Λοκρίς. Mela II cap. III *A Macedonia prima est Thessalia, deinde Magnesia, Phthiotis, Doris, Locris, Phocis.* Et paucis interiectis: *in Doride Pindus: in Locride Cynos & Calliaros: in Phocide Delphi & mons Parnassus.* Διττὴ [ἡ Λοκρὶς] ἐστὶ, διῃρημένη ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ δίχα, *Duplex Locris est*, inquit Strabo IX p. 287, *diuisa bifariam a Parnasso.* Pars citerior est Λοκρῶν Ὀζολῶν, *Locrorum Ozolarum*, contenta inter Aetoliam & Phocidem: vlterior trans Parnassum est, & Thermopylas versus procurrit, pertinetque ad Euripum Eubœæ. Vide Strabonem dicto loco, & pag. 292. Et hi rursus diuiduntur in *Opuntios*, qui ad mare colunt Euboicum; & *Epicnemidios*, vtpote ad montem *Cnemidem*, Κνημίδα, accolentes. Ozolæ etiam dicuntur ἑσπέριοι Λοκροὶ, *occidentales Locri*, Strab. p. 287, quum ceteri vergant in orientem. *Epizephyrii* autem Locri sunt Straboni p. 294 ἄποικοι, *coloni* Græcorum in Italiam deducti, a quibus *Locri*, vrbs Bruttiorum, nominantur; de quibus in Italia actum. Quidam posthabent diuisionem alteram, omnesque qui trans Parnassum sunt, adpellant Epicnemidios. Scholiastes Pindari in Olymp. od. XI γένη τῶν Λοκρῶν εἰσὶ τρία, Ἐπιζεφύριοι, Ὀζόλαι, Ἐπικνημίδιοι. τούτων οἱ μὲν Ἐπιζεφύριοι εἰσι Λοκροὶ ἐν Ἰταλίᾳ· οἱ δὲ Ὀζόλαι, πρὸς τῇ Αἰτωλίᾳ· οἱ δ' Ἐπικνημίδιοι πρὸς Εὐβοίᾳ. *Locrorum tria sunt genera, Epizephyrii, Ozolæ, Epicnemidii. Ex his Epizephyrii Locri sunt in Italia: Ozolæ ad Aetoliam: Epicnemidii iuxta Eubœam.* Nos tamen Strabonem sequuti Opuntios ab Epicnemidiis propriis separamus.

CCXXXVI.

OZOLAE LOCRI, qui etiam *Zephyrii* adpellantur, a Naupacto incipiunt & ad Phocensium vsque fines, angusto ad mare spatio, & vix CC stadiorum, procurrunt.

CCXXXVII.

Ad mare est *Oeanthia*. Pausanias sub finem Phoc. ἐπὶ θαλάσσης δὲ Οἰάνθεια καὶ ταύτῃ ὁμορεῦσά ἐστι Ναύπακτος, *mari proxima Oeanthea est; cui finitima Naupactus.* Sic & Hellanicus apud Stephanum adpellat. Ipse Stepha-

* Qui suum nomen debebat Pindo regis Emathiæ filio. Aelian. X cap. 48.

** L. IX p. 654. Hæc Pindus dicitur a quibusdam Ἀκύφας. Vid. Strabo ibidem.

phanus οἰάνθη πόλις Λοκρῶν, *Oeanthe vrbs Locrorum.* Et Plinius IV cap. III *Oeanthe.* Ptolemæus autem Εὐανθία, *Euanthia:* ac Scylax, Εὔανθις, *Euanthis.*

CCXXXVIII.

Addit Plinius *Portum Apollinis Phæstii*, ignotum fere aliis. *Proximi*, inquit, *Aetolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe, Portus Apollinis Phæstii, sinus Crissæus.* In mediterraneis Ozolarum habet *Phæstum* oppidum, vnde portus cognominatur. *Intus*, inquit, *oppida: Argyna, Eupalia, Phæstum, Calamissus.*

CCXXXIX.

Prope Oeanthen fuit *Oeneon*, Οἰνεὼν, vel mari adpositum oppidum, vel proxime ab illo reductum. Thucydides lib. III pag. 238 ὡρμᾶτο ἐξ Οἰνεῶνος τῆς Λοκρίδος, *profectus ex Oeneone Locridis:* & pag. 240 ἐπὶ τὴν θάλασσαν paucis interiectis: ἐχώρει τῷ στρατῷ ἐπὶ τὴν Ναύπακτον διὰ τῶν Λοκρῶν· καὶ πορευόμενος Οἰνεῶνα αἱρεῖ αὐτῶν, καὶ Εὐπόλιον, *aduersus Naupactum* [ex Delphis] *cum exercitu per Locros contendens, in itinere Oeneonem illorum capit & Eupolium.* Stephanus quoque Οἰνεὼν, Λοκρίδος λιμὴν, *Oeneon, portus in Locride.* E quibus situs Oeneonis quodammodo cognosci potest, vt tamen incertum maneat, cis Oeanthen, an vltra illam hic portus vel oppidum, vel vtrumque.

CCXL.

Vlteriora litoris Plinius dat Phocidi: *Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon, a quo* VII *millibus passuum introrsus liberum oppidum Delphi.* Et Ptolemæus Κύῤῥαν, *Cyrrham* in Phocide scribit: Χαλεὼς autem, *Chaleos*, quod *Chalæon* Plinii est, in Locride ipsi relinquitur: quod oppidum Stephanus, vt Plinius, scribit: vt Ptolemæus, in Locride censet. Χάλαιον, inquit, πόλις Λοκρῶν. Eadem dissensio in *Anticyra* siue *Anticyrrha*, quæ Ptolemæi dispositione longius in ortum, quam Cyrrha & Chalæon, recedit, & sic ab ipso vere videtur in Phocide constitui. At Strabo lib. IX pag. 299 in Oetæa regione dicit Ἀντικιῤῥαν esse ὁμώνυμον τῇ ἐν Λοκροῖς τοῖς Ἑσπερίοις, *Anticirrham eiusdem nominis, cuius est illa in Locris occiduis.* Et Liuius lib. XXVI cap. XXVI *Sita Anticyra est in Locride læua parte sinum Corinthiacum intrantibus.* Adeo incerti ad maris oram sunt limites Locrorum atque Phocensium: quod vel ex temporum diuersitate est, vel ex permistione turbatorum finium.

CCXLI.

Intus in hac Locride est primum *Eupalium*, prope Aetolorum fines, quod ex Liuii lib. XXVIII cap. VIII adparet. *Profectus*, inquit, *ad Erythras Aetolorum, quæ prope Eupalium sunt, exscensionem fecit.* Strabo lib. X pag. 310 ἐπίκτητον siue *adiectam* Aetoliam dicit pertinere ὡς ἐπὶ Ναύπακτόν τε καὶ Εὐπάλιον, *ad Naupactum & Eupalium versus:* quod vicinum Naupacto Eupalium esse non obscure arguit. In Locride autem fuisse, Stephanus adfirmat, Εὐπαλία πόλις Λοκρίδος, ἣν Εὐπάλιον Ἀρτεμίδωρός φησι, *Eupalia oppidum Locridis, quod Eupalium Artemidorus dixit.* Et Thucydides, qui Εὐπόλιον

λιον lib. III pag. 238 τὴν λείαν ἐς Ευπόλιον τῆς Λοκρίδος ἀπέπεμψε, *prædam misit Eupolium Locridis.* Situs eodem libro indicatur pag. 241, vbi Eurylochus Delphis profectus aduersus Naupactum per Ozolas, dicitur in itinere *Eupalium* siue *Eupolium* expugnasse. Ergo a Naupacto in ortum recedit, & simul in septemtrionem non nihil inclinat.

CCXLII.

Primaria Ozolarum vrbs *Amphissa* fuit. Pausanias Phoc. cap. XXXVIII Δελφῶν δὲ ἀπωτέρω σαδίοις εἴκοσι καὶ ἑκατόν ἐστιν Ἄμφισσα μεγίστη καὶ ὀνομαστοτάτη πόλις τῶν Λοκρῶν, *Delphis* CXX *stadiorum itinere Amphissa abest, Locrorum vrbs maxima & nobilissima.* Aeschines contra Ctesiphontem pag. 449 οἱ Λοκροὶ οἱ Αμφισσεῖς ἑξήκοντα σάδια ἄπωθεν οἰκοῦντες Δελφῶν, *Locri Amphissenses sexaginta stadiis absunt a Delphis.* en quantus dissensus! ille CXX habet [illegible] phissensibus, qui a finibus suis Athenienses arcebant. Ex qua parte vero Delphorum, læuane an dextra, Amphissa sita fuerit, non est omnino apertum. Plinius IV cap. III in Phocide ponit, quo fit, vt in dextrum latus, quod ortum solis spectat, aut in boream remota ab vrbe Delphis fuerit, quia hi in extremo Phocidis, prope Locrorum fines fuere positi. Contra Ptolemæus, & Scylax, & Stephanus, & Harpocration in Locride Ozolarum censent, vt Delphos a dextra & orientem versus adspexerit Amphissa. Ptolemæus quoque ab occasu opposuit Delphis, quamquam nimis ab illis remouit, vt tamen in plaga consentiat; distantiam definiat Pausanias. Oppugnauerunt Romani, vt Liuius lib. XXXVII cap. V seq. tradidit: sed soluta tandem obsidio fuit, cap. VII. Plinio *Amphissa immunis* est lib. IV cap. III. Quam longe a mari fuerit, non satis liquet. In mediterraneis scripsit Ptolemæus, & Scylax quoque, qui in maritimis videtur numerare: sed commode interpretandus, ne ceteris omnibus contradicat. Pausanias dicto loco sub finem rerum Phocicarum describit, vt mari quidem adpropinquantem, non autem ἐπὶ θαλάσσης, *adpositam mari,* seu proximam.

CCXLIII.

Sunt & aliæ Ozolarum Locrorum mediterraneæ vrbes, vt Scylax & Pausanias dicto loco referunt: sed vix alia certo cognita quam Μυωνία, *Myonia,* sita, vt ibidem Pausanias designauit, ἄνω μὲν ὑπὲρ Αμφίσσης, πρὸς ἤπειρον, σαδίοις ἀπωτέρω τριάκοντα Αμφίσσης, *superiore loco supra Amphissam, triginta stadiis ab illa in mediterranea recedens.* Stephano est Μύων, πόλις Λοκρῶν ἐν ἠπείρῳ, *Myon, oppidum Locrorum in mediterraneis.* Oppidanos Thucydides lib. III pag. 241 Μυωνεῖς, *Myonenses* vocat, ὁμόρους, *finitimos* Amphissensibus. Quæ vltra sunt & Locridem in septemtrionem continuant, a Stephano Phocensibus adiudicantur; ad quorum descriptionem etiam reseruamus. *Alopes* sedes incerta, quam alii Ozolis adscribunt, alii Epicnemidiis, ipso Strabone rem in dubio relinquente. Stephanus sextam huius nominis περὶ Λοκρίδα, *circa Locridem* posuit. Plinius IV cap. VII inter Narycium & Scarphiam, atque ita supra Cnemidem.

CCXLIV.

CCXLIV.

EPICNEMIDII LOCRI Parnasso ab Ozolis separati, ab illo monte ad sinum vsque Maliacum habitabant. Nomen est, vt Strabo IX pag. 287 tradit, *ἀπὸ ὄρους Κνημῖδος, a monte Cnemide*, quem Eustathius in Periegetæ vers. 426 ex male intellecto Strabone putat *κειμενον περὶ τὸ ὄρος τὴν Οἴτην, iuxta Oetam situm esse:* sed quia Ptolemæus oppidum Κνημῖδες, *Cnemides*, quod haud dubie a monte, cui adiacet, ad sinum Maliacum locauit, montem etiam ibidem fuisse *Cnemidem* suspicamur, nisi iuga longa velis intelligere, quæ ab Oeta ad mare producantur.

CCXLV.

Ad sinum illum, ab Opuntiorum limite, fuerunt *Cnemides*, Κνημῖδες, Ptolemæi oppidum, quamquam is male Opuntiis, quia in limite est, adiudicauit. Mela lib. II cap. III quamuis sine ordine, *Termopylæ, Opoes, Scarphia, Cnemides, Alope*. Strabo lib. IX pag. 293 *μετὰ Δαφνοῦντα Κνημῖδες χωρίον ἐρυμνὸν, post Daphnuntem Cnemides sunt, natura munitus locus vel oppidum.* Singulari numero Scylax Θρόνιον, Κνημὶς, *Thronium, Cnemis*, qui vero male in Phocide vtrumque recenset.

CCXLVI.

In ora sequitur *Scarphia* siue *Scarphêa*, quæ Græce Σκαρφία Straboni lib. I pag. 41, eidemque *Σκάρφη*, *Scarphe* lib. IX pag. 293: pluribus, Ptolemæo, Stephano, Appiano in Syriac. *Σκάρφεια, Scarphêa:* Plinius *Scarphia*. Liuius lib. XXXI cap. III *Quintius ab Elatia profectus, præter Thronium & Scarpheam, ad Thermopylas peruenit.* Et Stephanus: *Σκάρφεια, πόλις Λοκρίδος, τῶν Θερμοπυλῶν ἐγγύς, Scarphea oppidum Locridis prope Thermopylas.* * Si Σκάρφη, illa Strabonis hæc Σκάρφεια est (Casaubonus enim mauult Τάρφη legi) *σταδίοις ὑπερκειμένη τῆς θαλάσσης δέκα, decem stadiis a mari abest, ἐφ᾽ ὕψους, in sublimi loco* posita.

CCXLVII.

Propior Thermopylis *Nicæa.* ** Strabo dicto lib. IX p. 293 *ἔπειτα Νίκαια καὶ αἱ Θερμοπύλαι, deinde* [post Scarphen] *Nicæa est, & Thermopylæ.* Ad mare fuit. Polybius excerpt. lib. XVII cap. I *συνεγγίσαντες κατὰ Νίκαιαν πρὸς τὴν θάλατταν, adpropinquantes mari iuxta Nicæam:* de sinu autem Maliaco agit. Et Liuius Lib. XXXII cap. XXXII *In sinu Maliaco prope Nicæam litus elegere.*

CCXLVIII.

Inter Cnemides & Scarphiam amnis *Boagrius* effunditur, ad cuius ostium portus est: intus, XX stadiis a portu, præterfluit *Thronium*, *** præcipuam Epicnemidiorum vrbem. Strabo lib. IX pag. 293 distantiam a mari

* Epigramm. Græc. libr. III c. *εἰς ναυαγης.* pag. 340 *Ἐπεὶ τί με τὸν προφυγόντα κῦμα Σκαρφιεὺς ἀμφεκάλυψε λιμήν*

** Aeschines de falsa legation. pag. 264 C, *Πρέσβεις πρὸς ὑμᾶς ἦλθον ἐκ Φωκέων ἐπαγγελλόμενοι παραδώσειν Ἀλπωνὸν καὶ Θρόνιον καὶ Νίκαιαν, τὰ τῶν παρόδων τῶν εἰς Πύλας χωρία κύρια.* *Legati Phocensium ad vos venerant pollicentes, se traditurus Alponum & Thronium & Nicæam, quæ loca transitu Pylarum potiuntur.*

*** Videatur Aeschines loco iam allegato.

a mari & adluuionem *Boagrii* notauit. Plinius lib. IV cap. VII *Thronium, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare.* Non procul a mari fuiſſe, etiam Liuius commonſtrat lib. XXXVI cap. XX *Decem naues regiæ ad Thronium in ſinu Maliaco ſtabant.* Pauſanias Eliac. I cap. XXII Λοκροὶ ἐκ Θρονίου τῆς ἐπὶ Βοαγρίῳ ποταμῷ, *Locri ex Thronio, quæ* [vrbs] *ad Boagrium flumen ſita eſt.* Homerus Catalogo verſ. 40

Τάρφην τε, Θρόνιόν τε, Βοαγρίου ἀμφὶ ῥέεθρα,
Tarphamque Throniumque, circa Boagrii fluenta.

Diodorus Siculus lib. XII cap. XLIV de Cleopompo, Athenienſium duce: τὴν παραθαλάττιον τῆς Λοκρίδος ἐδῄωσε, καὶ πόλιν Θρόνιον ἐξεπολιόρκησε, τοῖς δὲ ἀντιταξαμένοις τῶν Λοκρῶν συνάψας μάχην ἐνίκησε περὶ πόλιν Ἀλόπην, *maritimam Locrorum oram vaſtauit, & Thronium obſidione cepit, & Locros acie vicit circa Alopen.* Nam & *Alope* in illo tractu fuit, ſed intus, quam etiam Thucydides lib. II pag. 118 in eadem Cleopompi hiſtoria, ac dictis locis Mela atque Plinius memorauerunt.

CCXLIX.

Fuit ibidem etiam *Naryx*, ſiue *Narycum*, ſeu *Narycium* Aiacis patria. Stephanus: Νάρυξ πόλις Λοκρίδος. τινὲς δὲ Νάρυκον τὴν πόλιν φασὶν, ἐξ ἧς Αἴας. *Naryx vrbs Locridis. Quidam vero Narycum vrbem vocant, ex qua erat Aiax.* Plinius IV cap. VII Oppida [Epicnemidiorum] *Narycion, Alope, Scarphia.* Ex his Locris erant qui in Italiam migrauerunt. Virgilius Aeneid. III verſ. 399

Heic & Narycii poſuerunt mœnia Locri,

quamuis Strabo ex Ozolis voluerit deductos.

CCL.

Tarpha Homeri, iam dicto verſu; etiam *Calliarus* eiuſdem & Strabonis, incertæ poſitionis ſunt. Epicnemidiorum fuiſſe, & ordo & adſociatio oppidorum apud Homerum videntur adprobare:

Οἳ Κῦνόν τ' ἐνέμοντ' Ὀπόεντά τε, Καλλίαρόν τε,
Βῆσσάν τε, Σκάρφην τε, καὶ Αὐγειὰς ἐρατεινὰς,
Τάρφην τε, Θρόνιόν τε Βοαγρίου ἀμφὶ ῥέεθρα.

Qui Cynum habitabant, & Opuntem ac Calliarum, & Beſſam, ac Scarphen & amabiles Augeas: Tarphenque Throniumque, circa Boagrii fluenta. De Cyno & Opunte mox in Opuntiis; etiam de Beſſa & Augeis: *Calliarum* autem Epicnemidiis manet; etiam *Scarpha* & *Tarpha*, ſeparata oppida.

CCLI.

Supereſt *Daphnûs*, olim Phocenſium, poſtea Locrorum factus ditionis. Strabo vtrumque declarat. Lib. I pag. 41 a Phocide ita cognominat, ἕως τοῦ Φωκικοῦ Δαφνοῦντος, *vſque ad Daphnuntem Phocium.* Et lib. IX pag. 286 ἡ Φωκὶς ἐστὶ πρὸς ἄρκτον παραβεβλημένη τῇ Βοιωτίᾳ παραπλησίως ἀπὸ θαλάσσης εἰς θάλασσαν τό γε παλαιόν. ὁ γὰρ Δαφνοῦς οὐκ ἦν τότε τῆς Λοκρίδος, σχίζων ἐφ' ἑκάτερα τὴν Λοκρίδα, καὶ μέσος ταττόμενος τοῦ τε Ὀπουντίου κόλπου, καὶ τῆς τῶν Ἐπικνημιδίων παραλίας· νῦν δὲ Λοκρῶν ἐστὶν ἡ χώρα· τὸ δὲ πόλισμα κατέσκαπται, ὥστε οὐκ ἐκεῖ καθήκειν οὐκέτι μέχρι τῆς πρὸς Εὐβοίᾳ θαλάττης ἡ Φωκίς. *Phocis ſeptemtriones verſus iuxta Bœotiam porrecta a mari ad mare antiquitus. Daphnûs enim*

tunc non erat Locridis, sed eam vtrimque diuidebat, medius inter sinum Opuntium & oram Epicnemidiorum. Nunc Locrorum ea est regio: vrbs solo æquata. Itaque non iam ad Euboicum mare pertingit Phocis. Satis hinc de Daphnunte cognoscitur.

CCLII.

Tandem fuit etiam proxime Thermopylas Ἀλπηνὸς πόλις πρώτη ἐοῦσα τῶν Λοκρίδων πρὸς Μηλιέων, vt Herodotus describit lib. VII cap. CCXVI, id est, *vrbs Alpenus prima Locricarum aduersus Malienses:* quam cap. CLXXVII dixerat κώμην ἀγχοτάτω τῆς ὁδοῦ, Ἀλπηνοὺς ὄνομα, *vicum, prope viam* [angustam Thermopylarum] *Alpenos nomine.*

CCLIII.

Ipsæ autem *Thermopylæ* angustus transitus inter mare & præruptos montes siluis inperuiis horrendos, ex Thessalia in Locridem sunt & Bœotiam: ab Herodoto lib. VII cap. CLXXVI ita descriptæ: τῶν Θερμοπυλέων τὸ μὲν πρὸ ἑσπέρης, ὄρος ἄβατόν τε καὶ ἀπόκρημνον, ὑψηλὸν, ἀνατεῖνον ἐς τὴν Οἴτην. τὸ δὲ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς ὁδοῦ, θάλασσα ὑποδέχεται καὶ τενάγεα. ἔστι δὲ ἐν τῇ ἐσόδῳ ταύτῃ θερμὰ λουτρὰ, *Thermopylarum quod ad occidentem vergit, mons est inaccessus & prealti præcipitii, procurrens vsque ad Oetam: quod autem viæ in ortum vergit, id a maris excipitur illuuie.* Et Liuius lib. XXXVI cap. XV, *intra saltum Thermopylarum se recepit. Id iugum sicut Apennini dorso Italia diuiditur, ita mediam Græciam dirimit* [videlicet Oetæ & Pindo continuum] ---- *Hoc iugum ab Leucate & mari ad occidentem verso per Aetoliam ad alterum mare orienti obiectum tendens, ea aspreta rupesque interiectas habet, vt non modo exercitus, sed ne expediti quidem facile vllos ad transitum calles inueniant. Extremos ad orientem Oetam vocant, quorum quod altissimum, Callidromum adpellatur: in cuius valle ad Maliacum sinum vergente iter est non latius quam sexaginta passus. Hæc vna militaris via est, qua traduci exercitus, si non prohibeantur, possint: ideo Pylæ, & ab aliis, quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sunt, Thermopylæ locus adpellatur.* Aliquibus locis via tam angusta est, vt vnum modo vehiculum capiat, ideoque ἁμαξιτὸς μούνη dicta Herodoto prædicto cap. CLXXVI libri septimi.

CCLIV.

OPVNTII LOCRI ab Epicnemidiis in austrum vergunt ad Bœotos vsque, dicti ab vrbe *Opunte*, primaria illorum. Strabo lib. IX pag. 293 Ὀποῦς ἐστὶ μητρόπολις· ἀπέχει δὲ θαλάσσης περὶ πεντεκαίδεκα σταδίους. *Opûs est metropolis, distans a mari circiter stadia* XV. Liuius lib. XXXII cap. XXXII *quum Quintius in Phocide ac Locride hiberna disposita haberet, Opunte orta seditio est.* Patria Patrocli fuit, quod præter Homerum, etiam ex illo Ouidii adparet lib. I Pont. epist. III vers. 73

Cæde puer facta Patroclus Opunta reliquit.

Contracta hæc forma est vocabuli: plana Ὀπόεις, & Latine *Opoes.* Mela II cap. III Thermopylæ, *Opoes, Scarpha, Cnemides.* Homerus Catalogo vers. 38

Οἳ Κῦνόν τ' ἐνέμοντ' Ὀπόεντά τε - - -

qui Cynum colebant & Opoentem. Et Pindarus Olymp. od. IX

Κλεινᾶς ἐξ Ὀπόεντος - -

clara ex Opoente. Hinc formatur Ὀπούντιος, *Opuntius*; vt Plin. IV cap. VII in Epicnemidiis: *Oppida, Opûs: vnde & sinus Opuntius.* Et Thucydides lib. III pag. 233 ἐπὶ Λοκροὺς Ὀπουντίους, *contra Opuntios.*

CCLV.

Sexaginta stadiis supra Opuntem, Thermopylas versus, est *Cynus*, Κῦνος, Plinio *Cynos* dicto loco, nauale Opuntiorum. Strabo, postquam dixerat Opuntem XV stadiis a mari abesse, addit: ἀπέχει τοῦ δ᾽ ἐπινείου καὶ ἑξήκοντα. Κῦνος δ᾽ ἐστὶ τὸ ἐπίνειον, *abest vero* [Opus] *a nauali sexaginta stadia. Cynos autem est nauale illud.* Mela dicto loco: *in Locride Cynos & Calliaros.* Liuius lib. XXVIII cap. VI *classem inde ad Cynum Locridis* (*emporium id est Opuntiorum vrbis, mille passuum a mari sitæ*) *traiecit.* Homeri testimonium paullo ante bis productum fuit. Hic terminus erat Opuntiorum, supra quem a quinquaginta stadiis sita erat *Cnemis* vel *Cnemides*, prima vrbs Epicnemidiorum: quam distantiam itidem Straboni acceptam referimus.

CCLVI.

Bessam quoque Homeri huc referunt, cuius ex Catalogo versum 39 supra etiam proposuimus,

Βῆσσάν τε, Σκάρφην τε, καὶ Αὐγειὰς ἐρατεινάς.

quod Seneca Troade, quum chorum quærentem introduxit,

Quæ vocat sedes habitanda captas?

videtur imitatus esse, enumerationi aliarum subiiciens versu 848 hæc oppida:

Bessan & Scarphen? Pylon an senilem?

Strabo πεδίον, *campum* dixit lib. IX pag. 293. Καλλίαρος, inquit, οὐκέτι οἰκεῖται· ἑξῆς δὲ Βῆσσά τι πεδίον, *Calliarus habitari desiit: deinceps Bessa est campus.* addit: δρυμώδης τόπος ἐστὶ, *siluester locus est.* Siue ergo campus, siue etiam oppidum quondam fuit, veram eius sedem æque ac *Augearum* Homeri, ignoramus.

CCLVII.

Tandem etiam *Larymna* quondam Opuntiorum fuit: postea vltro accessit ad Bœotos. Pausanias Bœot. cap. XXIII συνετέλει ἐς Ὀποῦντα ἡ Λάρυμνα τὸ ἀρχαῖον, *cum Opunte olim censebatur Larymna.* Crescente vero Thebanorum potentia, ἑκουσίως μετετάξαντο ἐς Βοιωτούς. *vltro ad Bœotos se adiunxerunt.* Vnde est quod ibidem dicitur: ἔστιν ἐπὶ θαλάσσης Βοιωτῶν πόλις Λάρυμνα, *est ad mare Bœotorum vrbs Larymna.* Plinius lib. IV cap. VII *Rursus Locrorum ora, in qua Larymna, Thronium.* atque ita etiam vnam tantum Larymnam agnouit. Quod vero Strabo non distinxit tempora Larymnæorum, in errorem incidit, vt duas crederet *Larymnas* esse, alteram Bœotorum, alteram Locrorum, lib. IX pag. 280.

SECTIO

SECTIO IX.

PHOCIS.

CCLVIII.

Phocis * inter Bœotos & Locros continetur, olim amplior, a sinu Corinthiaco ad mare vsque Euboicum patens, vt supra in Daphnunte Locrorum demonstratum est. Si Dionysio Periegetæ credimus, ad Thermopylas protensa quondam fuit. Versu enim 438 ait:

Ἑλκομένη βορέην δὲ, κατὰ στόμα Θερμοπυλάων,

ad boream vergens & os Thermopylarum, videlicet Φωκὶς ἄρουρα, *Phocidis regio.* Sed hac parte olim exciderant Phocenses, & ad angustiores limites redacti sunt.

CCLIX.

Vrbes Phocensium Pausanias in Phoc. cap. III recitauit, sed quarum plurimæ bello Persarum in vicos demutatæ fuerunt, quædam funditus excisæ. A litore sinus Corinthiaci incipimus, vbi quidam limitem turbarunt Locris ad Anticyram productis: plures autem *Cirrham* ** constituunt primam vrbem Phocensium. Pausanias Phoc. cap. XXXVIII ἡ γῆ ἡ Λοκρῶν τῶν καλουμένων Ὀζολῶν προσεχὴς τῇ Φωκίδι ἐστὶ κατὰ τὴν Κίῤῥαν, *Ager Locrorum, qui sunt Ozolæ vocati, Phocidem contingit iuxta Cirrham.* Strabo lib. IX pag. 288 ὑποπέπτωκε τῇ Κίρφει πόλις ἀρχαία Κίῤῥα ἐπὶ τῇ θαλάττῃ ἱδρυμένη, *Subiacet Cirphi* [monti apud Delphos] *vrbs antiqua Cirrha, mari adposita.* Plinius lib. IV cap. III *Vltra* [Locros] *Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon.* Fuit nauale Delphorum, quia egregium portum habuit. Pausanias ibidem cap. XXXVII ἐς δὲ Κίῤῥαν, τὸ ἐπίνειον Δελφῶν, ὁδὸς μὲν σταδίων ἑξήκοντά ἐστιν ἐκ Δελφῶν, *via sexaginta stadiorum ducit a Delphis Cirrham, quod est nauale Delphorum.* Strabo vero dicto loco ὀγδοήκοντα που σταδίων ἀνάβασιν, *octoginta stadiorum adscensionem* a Cirrha Delphos posuit.

CCLX.

Quem Plinius coniungit *Chalæon* portum, quia Ptolemæus & Stephanus Locris attribuunt, supra quoque in Locride exposuimus. Supra eum *Crissa* oppidum, distincta a *Cirrha*, secus ac in Etymologico est. Homerus quidem, si Pausaniæ dicto loco recta est obseruatio, *Crissam* *** quæ Cirrha est, adpellauit. Diuersa autem oppida esse Ptolemæus, Plinius, Strabo confirmant. Hic certe lib. IX pag. 288 post Cirrhæ expositionem: ἐφεξῆς ἐστιν ἄλλη πόλις Κρίσσα, ἀφ' ἧς ὁ κόλπος Κρισσαῖος, *deinde est alia vrbs*

 Crissa,

* *Phocis* oppida habuit Demosthenis ætate XXVII Vid. Demosth. de fals. legat. pag. 216 A.

** Aeschines contra Ctesiphont. pag. 289 Ἔστι γὰρ, ὦ Ἀθηναῖοι, τὸ Κιῤῥαῖον ὀνομαζόμενον πεδίον καὶ λιμὴν ὁ νῦν ἐξάγιστος καὶ ἐπάρατος ὠνομασμένος. Ταύτην ποτὲ τὴν χώραν κατῴκησαν Κιῤῥαῖοι καὶ Ἀκραγαλλίδαι γένη παρανομώτατα, οἳ εἰς τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς, καὶ τὰ ἀναθήματα ἠσέβουν, ἐξημάρτανον δὲ καὶ εἰς τοὺς Ἀμφικτύονας. *Est enim, o Athenienses, campus & portus Cirrhæus nunc execrabilis & deuotus dictus. Hanc aliquando regionem Cirrhæi & Acragallidæ tenuerunt, nationes iniustissimæ, qui in templum Delphicum & donaria impie egerunt & aduersus Amphictyonas peccarunt.* Legantur insequentia & præsertim formula dirarum. Conf. Demosth. de Coron. p. 334 B.

*** Nonnus Dionys. XIII v. 218 p. 358 Κρῖσαν ἀειδομένην καὶ Δαυλίδα καὶ Πανοπῆα.

Crissa, *a qua sinus Crissæus adpellatur.* Is idem est multis qui vulgo *Corinthiacus* vocatur: sed proprie *Crissæus* est pars illius Corinthiaci, excursus maris ad Crissam, quia Strabo lib. VIII pag. 231 dicit, ab Rhio & Antirrhio δίϊσαται πάλιν ἡ παραλία μετρίως ἑκατέρωθεν· προϊοῦσα δ' εἰς Κρισσαῖον κόλπον, ἐνταῦτα τελευτᾷ, *rursus litora inuicem mediocriter diducuntur*, *& vsque Crissæum sinum procedit litus*, *& ibi desinit.* At Corinthiacus sinus est totus a freto Antirrhi ad isthmum Achaicum. Plinius lib. IV cap. II *In ora promontorium Antirrhium*, *vbi ostium Corinthiaci sinus*, *minus mille passuum latitudine influentis.* Et Polybius lib. IV cap. LXV Oeniadarum vrbem, quæ in extrema ora Acarnaniæ & Aetoliæ sita est, dixit κεῖσθαι περὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, *iacere prope initium sinus Corinthiaci.* Ipsa vrbs *Crissa* perinde ac Cirrha, Strabonis æuo deleta erat. Lib. IX pag. 288 ἡ δὲ Κίρρα καὶ ἡ Κρίσσα κατεσπάσθησαν.

CCLXI.

Anticirrha siue *Anticyra*; vtroque modo scribitur: Strabo lib. IX pag. 288 MSS. & p. 299 Ἀντίκιῤῥα; at Pausanias Phoc. cap. XXVI, & Stephanus, Ἀντίκυρα, & Liuius *Anticyra.* Hic lib. XXXII cap. XVIII *Anticyra in Phocide in Corinthiacum versa sinum:* quamuis antea lib. XXVI cap. XXVI dixerat, *sitam Anticyram esse in Locride*, *læua parte sinum Corinthiacum intrantibus.* Vltra modum enim fines Locridis heic prorogauit: nisi forte *a Locride* est legendum. Neque enim putandum est, aliam in Locride, aliam in Phocide fuisse Anticyram. Fuit quidem alia, sed in Maliaca regione, ἐν Μαλιεῦσιν, vt Stephanus ex Apollodoro refert; siue vt Strabo dicto libro p. 288, κατὰ τὸν Μαλιακὸν κόλπον καὶ τὴν Οἴτην, *iuxta Maliacum sinum & montem Oetam:* & hæc secundum vtrumque, Stephanum & Strabonem, elleborum præstantissimum fert, quod Phocicæ tribuit Pausanias cap. XXVI. Hinc adagium, quo Horatius etiam vsus est lib. II satyr. III vers. 166

Nauigat Anticyram, - - -

de homine parum sanæ mentis. Et de Arte poet. vers. 300

Si tribus Anticyris caput insanabile. - - -

De Phocica etiam Plinius lib. IV cap. III *oppidum Crissa*, & cum Bulensibus *Anticyra.* De Bulensibus autem in mediterranea Phocide agemus. Gentile Ἀντικυρεὺς, Pausaniæ dicto loco.

CCLXII.

Vicinus Anticyræ fuit *Medeon*, Μεδεὼν, cognomine *Phocicus*, quo a Bœotico, altero huius nominis discernitur. Strabo lib. IX pag. 289 Μεδεὼν ὁ μὲν Φωκικὸς ἐν τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ, διέχων Βοιωτίας σταδίων ἑκατὸν ἑξήκοντα· ὁ δὲ Βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνου κέκληται, *Medeon Phocicus in Crissæo sinu est*, *distans a Bœotiæ Medeone stadiis* CLX. *Bœoticus autem ab illo nomen habet.* Nominis originem inuersam mauult Palmerius, quia Homerus Bœotici meminerit: non item Phocici Medeonis. Euersus fuit haud dubie sacro bello a Philippo rege. Pausanias Phoc. cap. XXXVI κεῖται ἡ πόλις [Ἀντίκυρα] κατὰ Μεδεῶνος τὰ ἐρείπια, *Sita Anticyra iuxta Medeonis ruinas.* Ipsa autem Anticyra non vna ab rege

deleta

deleta fuit, vt vir clarissimus ex κεῖται Pausaniæ probari credit: sed Strabonis ætate συμμένει, *superabat*, euersis ceteris, lib. IX pag. 288.

CCLXIII.

Extremus portus Phocensium est *Mychus*, ὁ Μυχὸς, e regione Heliconis & Ascræ situs. Strabo lib. IX pag. 291 ὁ λιμὴν ἔσατος, ὁ προσαγορευθεὶς Μυχὸς ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος ὑπὸ τῷ Ἑλικῶνι καὶ τῇ Ἄσκρῃ κείμενος, *portus Phocensium extremus, de quo supra diximus, Mychus a situs casu adpellatur.* Casus ille est, quod μυχὸς intimum recessum sinus significat, vt antea quoque pag. 288 declarauerat, vbi hoc addidit, κατὰ τοῦτον τὸν λιμένα, *iuxta hunc portum,* Heliconem sinui Crissæo ἐπικεῖσθαι, *imminere.*

CCLXIV.

In mediterraneis Phocensium fuit vrbs clarissima *Delphi*, quæ alio nomine *Pytho*, vel *Pythia* vocata fuit. Pausanias Phoc. cap. VI Χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ Πυθὼ τὴν πόλιν, οὐ Δελφοὺς μόνον ἐκάλεσαν οἱ περιοικοῦντες *interiecto tempore vrbem ipsam non solum Delphos, sed etiam Pytho nominarunt finitimi.* Et Didymus, Homeri scholiastes, ad Catalogi vers. 26

Οἱ Κυπάρισσον ἔχον, Πυθῶνά τε πετρήεσσαν,

sic commentatus est: Πυθῶνα. Καὶ αὕτη πόλις Φωκίδος. τὸ πρότερον δὲ ἐκαλεῖτο Παρνασία νάπη, ὡς ἀπὸ τοῦ παρακειμένου ὄρει· ἔπειτα Πυθὼν ὕστερον δὲ Δελφοί, *Python vrbs Phocidis est, quæ prius Parnassia vallis vocata fuit, deinde Pytho, tandem Delphi.* Sæpe poetis *Pytho* * vrbs eadem, quæ Apollinis oraculum habebat, id est Delphi. Homerus Odyss. Θ vers. 79

Ὣς γάρ οἱ χρείων μυθήσατο Φοῖβος Ἀπόλλων
Πυθοῖ ἐν ἠγαθέῃ,

Vt ei vaticinans Phœbus Apollo in vrbe diuina Pythone prædixerat. Pindarus Olymp. od. II vers. 71 ἐν Πυθῶνι χρησθὲν, *Pythone* seu *Delphis oraculum editum.* Et Apollonius lib. I Argonaut. vers. 308

Δῆλον ἀν' ἠγαθέην, ἠὲ Κλάρον, ἢ ὅγε Πυθώ,
Per Delum sacram, vel Clarum, vel Pythonem,

in quibus Apollinis templa sunt & oracula. Non ergo cum Ptolemæo consentimus, qui Pythiam & Delphos, tamquam diuersa oppida, separauit: nisi forsitan pars, quæ templum habuit, Pytho vel Pythia vocata fuit, sed ita numeris Ptolemæi, qui longius seiungunt, non conuenit. Sita vrbs sub Parnasso seu in adscensu illius, a Cirrhæ portu LX secundum Pausaniam; LXXX secundum Strabonem, vt supra in *Cirrha* monstratum est. Clarissima vrbs Apollinis fano & oraculo fuit. Fanum editiore loco seu supra vrbem positum fuit, siue, vt Strabo refert, κατὰ κορυφὴν, *iuxta verticem,* lib. IX pag. 288. Originem oraculi Diodorus scripsit lib. XVI cap. XXVI; etiam loci indolem, χάσμα videlicet, *voraginem* in rupe Parnassi, cui tripus fuit impositus, quod adytum templi postea superstructi. Accessum a mari ad vrbem ex insidiis regi Eumeni paratis intelligimus, apud Liuium lib. XLII cap. XV. Vmbilicum Græciæ, immo terrarum orbis esse olim creditum fuit. Idem Liuius lib. XXXVIII cap. XLVII oratione Manlii: *etiam Delphos,* *quondam*

* Sic Nonnus Dionys. XIII v. 127
Οἵ τε λάχον Πυθῶνα καὶ ἀμφίκρημνον Ἀλαιήν.

quondam commune humani generis oraculum, vmbilicum orbis terrarum Galli spoliauerunt. Strabo de Delphico fano, libro dicto pag. 289 τῆς Ἑλλάδος ἐν μέσῳ, πῶς ἐςὶ τῆς συμπάσης τῆς τε ἐντὸς ἰσθμοῦ καὶ τῆς ἐκτὸς· ἐνομίσθη δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης καὶ ἐκάλεσαν τῆς γῆς ὀμφαλόν. *In medio totius Græciæ, tam eius quæ intra isthmum, quam quæ extra est, situm: immo creditum etiam, in medio terrarum orbis: ideo vmbilicum terræ vocant.* Quod an verum sit, lib. I cap. IV disputatum est.

CCLXV.

Non longe a Delphis in eodem Parnassi iugo fuit *Cyparissus*, oppidum vel pagus. Homerus Catalogo vers. 26

Οἳ Κυπάρισσον ἔχον, Πυθῶνά τε πετρήεσσαν,
Qui Cyparissum habitabant, & Pythonem petrosam.

Strabo ait, esse qui pagum Lycoreiæ interpretentur. Aliis oppidum est. Stephanus: Κυπάρισσος, πόλις ἐν Παρνασσῷ κατὰ τοὺς Δελφοὺς, *Cyparissus oppidum in Parnasso iuxta Delphos.* Et Dicæarchus vers. 80

Ἐν τῇ μεσογείᾳ δ' ἐςὶ Κυπάρισσος πόλις.
In mediterraneo vrbs Cyparissus est.

Et Statius lib. VII Thebaidos vers. 344, [colunt]

- - - *qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparisson.*

CCLXVI.

In summo Parnasso *Lycorea* siue *Lycoria*, quam primum Delphi inhabitarunt, antequam degressi circa fanum Apollinis ædificarent & colerent. Nomen a lupis ducibus, quos sequuti tutiorem locum inuenissent. Pausanias Phoc. cap. VI refert, Deucalionis cataclysmo seruatos, ἐς τοῦ Παρνασσοῦ τὰ ἄκρα, *in Parnassi iuga,* vlulatum luporum sequutos, refugisse: ideo πόλιν ἣν ἔκτισαν, ἐκάλεσαν ἐπὶ τούτῳ Λυκώρειαν, *vrbem quam illic condiderint, vocasse Lycoreiam.* Alii a conditore Lycoro nomen ducunt. Et Strabo lib. IX pag. 288 ὑπέρκειται αὐτῆς ἡ Λυκώρεια, ἐφ' οὗ τόπου πρότερον ἵδρυντο οἱ Δελφοὶ ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ· νῦν δ' ἐπ' αὐτῷ οἰκοῦσι περὶ τὴν κρήνην τὴν Κασταλίαν. *Supra eam* [vrbem quæ ad fanum est] *sita Lycorea, quo in loco antiquitus Delphi supra templum incolebant: nunc ad ipsum degunt templum circa fontem Castalium.*

CCLXVII.

Fons ergo *Castalius* ad radices Parnassi est prope templum Apollinis, seu iuxta Delphos. Pausanias Phoc. cap. VIII ἐκ δὲ τοῦ γυμνασίου τὴν ἐς τὸ ἱερὸν ἀνιόντι, ἔςιν ἐν δεξιᾷ τῆς ὁδοῦ τὸ ὕδωρ τῆς Κασταλίας, καὶ πιεῖν ἡδὺ, *a gymnasio sursum ad fanum tendenti, ad viæ dexteram Castaliæ aqua suauis potu est.* Pindarus Pyth. od. I vers. 74

Λύκιε, καὶ Δάλοι' ἀνάσσων
Φοῖβε, Παρνασοῦ τε κράναν
Κασταλίαν φιλέων,

O Lycie, & Delo imperans Phœbe, Parnassique fontem Castalium amans. Virgilius Georg. lib. III vers. 291

Sed

Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: iuuat ire iugis, qua nulla priorum
Castaliam molli diuertitur orbita cliuo.

Musis sacer fuit fons Castalius, quæ inde *Castalides* dictæ. Martialis lib. IV epigram. XIV ad Silium Italicum:

Sili, Castalidum decus sororum.

CCLXVIII.

Ipse quoque mons *Parnassus* Musis & Apollini sacratus erat, excelsus & biuertex. Lucanus lib. V vers. 72

- - - *Parnassus gemino petit æthera colle,*
Mons Phœbo Bromioque sacer.

Ouidius Metamorphos. lib. I vers. 316

Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.

Idcirco *Parnasson vtrumque* dixit Statius lib. VII Thebaid. vers. 345.

CCLXIX.

In altero montis latere oppidum fuit *Tithorea*, Τιθορέα. Pausanias Phoc. cap. XXXII Τιθορέα δὲ ἀπωτέρω Δελφῶν ὀγδοήκοντα ὡς εἰκάσαι, σταδίοις ἐστὶν, ἰόντι διὰ τοῦ Παρνασσοῦ, *abest a Delphis Tithorea stadia plus minus octoginta, iter per Parnassum facienti*, id est per tramitem Parnassi difficilem, extra quem longius iter est.

CCLXX.

Ad Parnassum est *Corycium nemus* & *antrum*. A Corycia nympha * nomen ducit, Apollini amatam, vt Pausanias Phoc. cap. VI refert, τὸ ἄντρον ὀνομασθῆναι Κωρύκιον ἀπὸ τῆς νύμφης, *antrum nominatum Corycium a nympha esse*. Ibidem cap. XXXII de eodem antro: Ἀπὸ δὲ τοῦ Κωρυκίου χαλεπὸν ἤδη καὶ ἀνδρὶ εὐζώνῳ πρὸς τὰ ἄκρα ἀφίκεσθαι τοῦ Παρνασσοῦ, *A Corycio* [antro] *vel expedito homini difficile est ad Parnassi iuga peruenire*. Adde Herodotum lib. VIII cap. XXXVI. Statius Thebaid. lib. VII vers. 46

- - - *vel quia Parnasson vtrumque,*
Aut Cirrham tauris, Anemoriamque supinant,
Coryciumque nemus.

CCLXXI.

Ceterum incerto situ est quæ hoc versu memoratur *Anemoria*, de qua Homerus etiam Catal. vers. 28 scripsit:

Οἵ τ' Ἀνεμώρειαν καὶ Ὑάμπολιν ἀμφενέμοντο,
Qui Anemoriam & Hyampolim circumhabitabant.

Et Lycophron vers. 1073

Πάτραν Λίλαιαν, κἀνεμωρείας πέδον.
Patriam Lilæam & Anemoriæ campum.

vbi scholiastes: πόλεις εἰσὶ Φωκίδος, *sunt Phocidis oppida.*

CCLXXII.

Ab ortu adiacent Parnasso *Ambrysus* siue *Ambryssus*, & *Daulis*, & *Panope*

* Dicæarch. de vit. Græc. pag. 166 Εἶτα νυμφῶν ἐχόμενον Κωρύκιον ἄντρον.

nope. Primæ ſitum Pauſanias Phoc. cap. XXXVI ita delineavit: ἡ δὲ Ἄμβρυσσος κεῖται μὲν ὑπὸ τὸ ὄρος τὸν Παρνασσὸν, τὰ ἐπέκεινα δὲ οἱ Δελφοὶ, *Ambryſſus ſita eſt ſub monte Parnaſſo; vltra vero* [ex altera parte] *ſunt Delphi.* Et Polybius lib. IV cap. XXV Ἐγκαλούντων δὲ Φωκέων, διότι στρατεύσαντες ἐπ' Ἄμβρυσον καὶ Δαύλιον, ἐπιβάλοιντο καταλαβέσθαι τὰς πόλεις, *a Phocenſibus* [Aetoli] *accuſabantur, quod Ambryſum & Daulium vrbes occupare adgreſſi fuerint.* Et Liuius lib. XXXII cap. XVIII *Anticyra haud multum in oppugnando præbuit moræ. Ambryſus inde Hyampolisque receptæ.*

CCLXXIII.

Quæ ſequitur *Daulis*, ſic ab Homero, Liuio, Pauſania, Stephano vocatur, vrbibus Phocidis adnumerata: Polybio, iam prolatis verbis, Δαύλιον, *Daulium:* Plinio autem *Daulis* regio eſt lib. IV cap. III. *Tritea*, inquit, *Ambryſus, Drymæa regio, Daulis adpellata.* At vrbem fuiſſe *Daulidem*, ſatis prodidit Homerus Catalogo verſ. 27

Κρίσσαν τε ζαθέην, καὶ Δαυλίδα, καὶ Πανοπῆα.

Stephanus: Δαυλὶς, πόλις Φωκίδος, *Daulis, vrbs Phocidis:* Et Liuius lib. XXXII cap. XVIII *Daulis quia in tumulo excelſo ſita eſt, nec ſcalis nec operibus capi poterat.* Pauſanias ſitum etiam quodammodo deſcribit in Phoc. cap. IV, abeſſe a Panopeo VII ſtadiis: & propinquam Parnaſſo, quia διὰ τῆς Δαυλίδος, *ex Daulide* in Parnaſſum adſcendatur longiore quidem via, quam quæ ex Delphis eſt, at minus difficili. Quid? quod diſerte ibidem πόλιν *oppidum* vocat: τὸ δὲ ὄνομα τῇ πόλει τεθῆναι λέγουσιν ἀπὸ Δαυλίδος νύμφης, *nomen oppido a nympha Daulide dicunt eſſe.* Regionem Thucydides lib. II pag. 119 videtur *Dauliam* adpellaſſe. ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος ᾤκει, *in Daulia Phocidis* [Tereus] *habitabat.* Sed poteſt etiam oppidi vocabulum eſſe, quod *Daulis, Daulia, Daulium* vocatum fuerit. *

CCLXXIV.

An vero *Drymæa* ſit regio, vt Plinius ſcripſit, æque dubitatur. Pauſanias ſane Phoc. cap. III in oppidis numerauit: & cap. XXXIII ἐκ Τιθρωνίου εἴκοσιν εἰς Δρυμαίαν στάδιοι, *a Tithronio viginti ſtadia interſunt ad Drymæam.* Stephanus in Pauſania Δρυμία legit: Δρυμία πόλις Φωκίδος. Παυσανίας ί. *Drymia vrbs Phocidis. Pauſanias lib. X.* Herodotus lib. VIII cap. XXXIII Δρύμον dixit: ** ἔκαυσαν Δρύμον πόλιν, *vrbem Drymon incenderunt.* Ne credas vero eamdem eſſe Drymæam & Daulidem vrbem. Herodotus a Drymo Δαυλίων πόλιν, *Dauliorum vrbem* diſtinguit; etiam Pauſanias Daulidem & Drymæam; & Stephanus Daulidem & Drymiam ſeparatim tanquam diuerſas vrbes expoſuit.

CCLXXV.

Prope Daulidem, ſpatio VII ſtadiorum interiecto, fuit Πανοπεὺς, *Panopeus*, oppidum. Strabo lib. IX pag. 291 Πανοπεὺς, ὁ νῦν Φανοτεὺς, ὅμορος τοῖς περὶ

* Adparet idem ex Apollodoro III c. 3. extr. pag. 228, 229 Αἱ δὲ ἐν Δαυλίᾳ τῆς Φωκίδος γενόμεναι προκατάληπτοι θεοῖς εὔχονται ἀπορνεωθῆναι. Procne & Philomela in vrbe *Daulia Phocidis iam iamque prehendendæ deos orant, vt in aues conuertantur.*

** Item Demoſthenes de falſa legat. pag. 244 B.

περὶ Λεβαδίαν τόπους, *Panopeus, qui nunc Phanoteus est, fines locorum, qui circa Lebadiam sunt, attingit.* Sæpe laudatur Homero. Catalogo vers. 27

- - - καὶ Δαυλίδα καὶ Πανοπῆα.

Et Iliad. P vers. 307 ἐν κλειτῷ Πανοπῆϊ, *in celebri Panopeo.* Et Odysseæ Λ vers. 580

Πυθῶδ' ἐρχομένην διὰ Καλλιχόρου Πανοπῆος,

Ad Pytho euntem per choris decorum Panopeum.

Herodotus etiam ad situm eius cognoscendum lib. VIII cap. XXXIV adfert, Persas, vrbem Parapotamios prætergressos, venisse ἐς Πανοπέας, *ad Panopeos.* Ibi, diuisis copiis, partem per Bœotos aduersus Athenas iisse: ceteros, τὸν Παρνησσὸν ἐν δεξιῇ ἀπέργοντες, *Parnassum a dextra præstringentes,* ad templum Delphicum contendisse. Dicitur etiam vrbs Πανόπη, *Panope.* Stephanus & Hesychius: Πανόπη, πόλις Φωκίδος, *Panope vrbs Phocidis.* Ouidius Metamorph. lib. III vers. 19

Iam vada Cephisi, Panopesque euaserat arua.

Et Papinius lib. VII Thebaid. vers. 344

- - - *qui Panopen, qui Daulida, qui Cyparisson.*

Quod vero ad alterum seu recentius nomen *Phanoteus,* cuius Strabo meminerat, attinet, illud etiam Liuio Sigonius ex vet. cod. restituit, lib. XXXII cap. XVIII *Phocidis primo impetu Phanoteam sine certamine cepit.* Stephanus: Φανοτεύς πόλις Φωκίδος. Θουκυδίδης δ΄. Λέγεται καὶ Φανότη, καὶ Φανότεια. *Phanoteus oppidum Phocidis. Thucydides lib. IV. Dicitur etiam Phanote, & Phanotea.*

CCLXXVI.

Supra Drymæam XX stadiis sedet *Tithronium,* de quo supra in Daulide ex Pausania; quod Herodoto lib. VIII cap. XXXIII est Τεθρώνιον, *Tethronium:* Plinio IV cap. III *Tithrone.*

CCLXXVII.

Inde XV stadiis abest *Amphiclea,* a qua ad Lilæam stadia LX, ex eodem Pausania cap. XXXIII. Ἀμφίκλεια, *Amphiclea,* etiam dicta fuit Ὀφίτεια, *Ophitea,* ibidem. Fuit etiam, quum Ἀμφίκαια, *Amphicæa* diceretur, quod nomen Herodoti est lib. VIII cap. XXXIII. id quod genuinum vocabulum videtur Palmerio esse.

CCLXXVIII.

Lilæa ad fontes Cephissi est. Strabo lib. IX pag. 280 ὁ Κηφισσὸς ἐκ Λιλαίας Φωκικῆς πόλεως τὴν ἀρχὴν λαμβάνει, *Cephissus ab Lilæa, Phocica vrbe, originem habet.* quod ex Homeri versu Catal. 30 probat

Οἵ τε Λίλαιαν ἔχον πηγῆς ἔπι Κηφισσοῖο,

Quique Lilæam tenebant super fontes Cephissi.

Et Statius lib. VII Thebaid. vers. 348

- - - - - - *propellentemque Lilæam*
Cephissi glaciale caput.

CCLXXIX.

Hic amnis, qui & *Cephisus* * scribitur, Pindum defert in λίμνην Κωπαΐδα,

* A Theophrasto quoque hist. Plant. IV cap. 12.

δα, in *lacum Copaidem.* Vrbes quæ ad ipsum aut prope sunt, recitat Herodotus lib. VIII cap. XXXIII, suntque nominatim *Drymos, Charadra, Tethronium, Amphicæa,* Νεών, *Neon;* Τριθέαι, *Triteæ; Hyampolis, Parapotamii,* & *Abæ;* quarum pars supra sunt expositæ.

CCLXXX.

Ex reliquis *Charadra,* secundum Pausaniam Phoc. cap. XXXIII abest εἴκοσι σαδίοις, *viginti stadiis* ab Lilæa, ὑπὲρ ὑψηλοῦ κειμένη κρημνοῦ, *posita in excelso & prærupto loco,* quem flumen *Charadrum* præterfluit, breui post spatio in Cephissum influens.

CCLXXXI.

Neon, Parnassum versus, aut, vt Pausanias cap. XXXII ex Herodoto putat constare, in ipso iugo Parnassi fuit, ὄνομα μὲν Νεῶνα τῇ πόλει, Τιθορέαν δὲ εἶναι τοῦ Παρνασσοῦ τὴν ἄκραν, *nomen vrbis Neonem esse, at Parnassi iuga Tithoream vocari.* Memorat etiam Strabo lib. IX, & Demosthenes pro Ctesiphonte.

CCLXXXII.

Triteæ eiusdem sunt Herodoti dicto cap. XXXIII; *Tritea* Plinii lib. IV cap. III; Τρίταια, *Tritæa* Thucydidis lib. III pag. 241; Stephani Τρίτεια, *Triteia,* μεταξὺ Φωκίδος καὶ Λοκρῶν τῶν Ὀζολῶν, *inter Phocidem & Locros Ozolas* posita: ob quam situs rationem a Thucydide cum Locrorum oppidis numeratur.

CCLXXXIII.

Hyampolis ** in angustiis sita, quibus aditur e Thessalia & ex Locride Epicnemidiorum Phocis. Herodotus VIII cap. XXVIII ἐν τῇ ἐσβολῇ, ἥ ἐστι κατὰ Ὑάμπολιν, *in ingressu, qui est iuxta Hyampolim.* Statius Theb. VII vers. 345

- - - - - - & Hyampolin acri
Subnixam scopulo.

Liuius lib. XXXII cap. XVIII *Ambrysus Hyampolisque receptæ.* Pausanias Phoc. cap. XXXV Ἐς Ἄβας δὲ ἀφικέσθαι, καὶ ἐς Ὑάμπολιν, ἔστι μὲν καὶ ἐξ Ἐλατείας ὀρεινὴν ὁδὸν ἐν δεξιᾷ τοῦ Ἐλατέων ἄστεως, *Abas & Hyampolim ducit montana via, quæ est ab Elateensium oppido a dextera.*

CCLXXXIV.

Parapotamii ad fluuium Cephissum fuerunt, vt nomen prodit: Strabo lib. IX pag. 292 ἐπὶ τῷ Κηφισσῷ, *super flumen Cephissum.* Et pag. 281 διὰ Παραποταμίων, *per Parapotamios* Cephissum dicit fluere. Adde supra Herodotum.

CCLXXXV.

Abæ, nobiles Apollinis oraculo, cuius ἱερὸν πλούσιον, *locuples delubrum* habebant: nec suo tempore desiisse, Herodotus dicto loco tradit: antiquius ipso Delphico fuisse, Stephanus in hoc oppido obseruauit. Lycophron vers. 1074

- - - Ἀμφισσάν τε καὶ κλεινὰς Ἄβας,
Amphissam & celebres Abas.

CCLXXXVI.

* Nonnus Dionys. XIII v. 123 p. 358,

Ἀγχίποροι Φωκῆες ὁμήλιθες. οἳ κυπαρίσσου
Εἶχον ἕδος· καὶ γαίης Ὑάμπολιν ἥνπερ ἀκούω
Ἀονίης ὑὸς οὖδας ἐπώνυμον, ἣ περὶ μορφῆς
Αὐχένα γαῦρον ἄειρε, καὶ ἤρισε Τριτογενείῃ.

CCLXXXVI.

Maxima autem in Phocensibus vrbs, & itidem Cephisso adposita, fuit *Elatia*, siue *Elatea*, Ἐλάτεια. Strabo lib. IX pag. 281 de illo fluuio: δι' Ἐλατείας ῥυεὶς, μεγίστης τῶν ἐν Φωκεῦσι πόλεων, *per Elateam fluit, maximam Phocicarum vrbium.* Et Pausanias Phoc. cap. XXXIV Ἐλάτεια τῶν ἐν Φωκεῦσι μεγίστη πόλεών ἐστι τῶν ἄλλων μετά γε τοὺς Δελφοὺς, *Elatea omnium, quæ in Phocide sunt, vrbium, exceptis Delphis, multo est maxima.* Idem paullo ante de eadem vrbe: κεῖται κατὰ Ἀμφίκλειαν. *sita est contra Amphicleam.* Liuius lib. XXVIII cap. VII *Philippus vno die* [ab Scotussa Thessaliæ] *Phocidis Elatiam millia amplius sexaginta contendit.* Et lib. XXXII cap. XVIII *Elatia clausit portas: nec nisi vi cogerentur, recepturi mœnibus videbantur aut ducem aut exercitum Romanum. Elatiam obsidenti consuli rei maioris spes adfulsit, Achæorum gentem ab societate regia ad Romanam amicitiam auertendi.*

CCLXXXVII.

Plinii *Bulenses*, quos cum Crissa coniunxit, supra vidimus: oppidum Βοῦλις, *Bulis*, in finibus Bœotiæ: Ptolemæo in mediterraneis Βούλεια, *Bulia.* Pausanias Phoc. cap. XXXVII ἐς τὴν Βοῦλιν, ἐκ μὲν τῆς Βοιωτίας Θίσβης, σταδίων ἐστὶν ὁδὸς ὀγδοήκοντα, *ex Thisbe Bœotiæ ad Bulin fert via* LXXX *stadiorum.* Obliquus casus est Βούλιδος, *Bulidis.* Pausanias ibidem: δύσβατα ὄρη καὶ τραχέα τὰ μεταξὺ Ἀντικύρας τέ ἐστι καὶ Βούλιδος, *asperi montes sunt inter Anticyram & Bulidem.* Inde oppidani Βουλίδιοι, *Bulidii*, ibidem.

CCLXXXVIII.

Stiris, Στίρις, oppidum LX circiter stadia ab Amphrysso, CXX a Chæronea, vt Pausanias Phoc. cap. XXXVI auctor est. Dicitur ἐν Στίριδι, & ἐκ Στίρεως, & ἐς πόλιν Στίριν, variante obliquo. Ibi Cereris fanum fuit, cognominatæ Δήμητρος τῆς Στιρίτιδος, *Cereris Stiritidis.*

CCLXXXIX.

Addunt quidam oppidum, *Phocicum* nomine, quod ex Pausaniæ Phocicis cap. III probatum eunt. Θρακίς τε, inquit, καὶ Φωκικὴ, καὶ Μεδεὼν, καὶ Φωκικός. Vt vero recte Sylburgius Θρακὶς ἡ Φωκικὴ emendat; cur non etiam scribemus Μεδεὼν ὁ Φωκικὸς, *Medeon Phocicus*, vt a Bœotico distinguatur? Stephanus sane, Μεδεὼν, Βοιωτικὴ πόλις, καὶ Φωκικὴ ἑτέρα, *Medeon vrbs Bœotica, & alia Phocica.* Et clarius Strabo lib. IX pag. 283 Μεδεὼν δ' ὁ μὲν Φωκικὸς ἐν τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ, διέχων Βοιωτίας σταδίους ἑκατὸν ἑξήκοντα· ὁ δὲ Βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνου κεκλῆται, *Medeon Phocicus in Crissæo sinu est: a Bœotiæ distans stadia* CLX: *Bœoticus autem Medeon ab illo nomen trahit.* Sed vrget Sylburgius, post paullo [cap. V] Βοιωτικοῦ, vt singularis loci fieri mentionem. Ego vero hoc non moueor, quia οἰκοδόμημα sibi vocatur, *ædificium*, non oppidum; item μέγα οἴκημα, *magna domus*, in qua concilium erat Phocicarum vrbium; sita ad læuam viæ, quæ a Daulide Delphos ferebat. Φωκικὸν autem dicebatur, subaudi συνέδριον, aut simile.

CCXC.

Quæ de Plinii *Daphnunte Phocico* heic dicenda essent, diximus in Locride,

cride, cuius postea fuit, quum olim fuisset Phocidis ad Euripum vsque patentis. Vide Strabonem pag. 286. *Thracis* autem, Θραχὶς Pausaniæ, supra memorata, est Strabonis τραχὼν, *Trachin* prope Lebadiam, pag. 292. Inde a Pausania φωκικὴ discriminis caussa cognominatur, quia & aliud oppidum *Trachin* in Græcia est ad *Oetam*, supra explicatum. *Erochus*, Ἔρωχος, & *Echedamia* Pausaniæ: & *Phlygonium* eiusdem, siue Plinii *Phlygone*, in obscurioribus vtique censenda, præterimus: nec Stephanus plus de *Phlygonio* habet, quam oppidum esse Phocidis.

SECTIO X.

BOEOTIA.

CCXCI.

Bœotia inter Atticam, Locridem, Phocidemque sita, ab Ephoro apud Strabonem lib. IX pag. 276 μόνη τριθάλαττος, *sola trimaris* dicta, quia per Euripi extrema tam in superum mare, quod Macedoniam inter & Ioniam est, & in Propontidem; quam in mediterraneum ad Aegyptum vsque nauigatio Bœotis pateat: per Crissæum autem siue Corinthiacum sinum, vsque in Italiam. Ad singulas nauigationes portus habet satis idoneos. Primum maritimam oram ab Attica ad Locros perlustrabimus: deinde progrediemur in loca mediterranea.

CCXCII.

Prima vrbium est *Oropus*, Ὠρωπὸς, * in Atticæ confinio, mari vicina, a quo duobus millibus distare, Sponius, qui rudera vidit, Itinerario refert. Strabo in Bœotia lib. IX pag. 277 ἀρχὴ δ' ὁ Ὠρωπὸς *principium* [Bœotiæ ab Attica] *est Oropus*. Stephanus quoque Bœotiæ vrbem dixit. De agro contendit cum Atheniensibus, quem tandem Philippus rex his adiudicauit, quod Pausanias refert Attic. cap. XXXIV, qui dicit ἐπὶ θαλάσσης, *super mare* sitam, nihil habere memorabile. Nec agrum modo, sed vrbem ipsam sibi Athenienses vindicarunt. Liuius lib. XLV cap. XXVII *Inde Oropum Atticæ ventum est*. Et Ptolemæus in Attica recensuit. Duodecim stadiis abest ἱερὸν τοῦ Ἀμφιαράου, *fanum Amphiarai*, eo loco, quo ipse cum curru terra haustus credebatur: quem primi consecrarunt Oropii, quod ibidem narrauit Pausanias. Sunt qui idem accidisse dicant inter Thebas & Chalcidem, quod ibi locus Ἅρμα, *Harma*, id est *currus*, quia cum curru traditur mersus hiatu terræ. Quod etiam Straboni expositum est lib. IX pag. 278.

CCXCIII.

In intimo sinu, XX stadiis ab Oropo, est *Delphinium*, portus, Straboni dicto loco ἱερὸς λιμὴν, ὃν καλοῦσι Δελφίνιον, *Sacer portus quem Delphinium vocant*, cuius e regione fuit antiqua Eubœæ Eretria.

CCXCIV.

Post Oropum *Asopi* fluuii ostia, quæ Ptolemæus in Atticam deduxit, citra

* Nicandri Scholiastes ad Theriac. v. 614 Γράφεται καὶ Ὀρόπαος· Ὀρόπαα γὰρ πόλις Βοιωτίας, ὅπου διασημότατον ἱερὸν Ἀπόλλωνος. *Oropæa enim vrbs Bœotiæ, vbi insigne templum Apollinis.* Sed falli videtur Scholiastes in terminatione nominis.

citra Oropum: ſed refutatur a Strabone lib. IX pag. 282, qui παρὰ Τάναγραν, *iuxta Tanagram,* quæ ſupra Oropum eſt, exire *Aſopon* tradidit. Accolas vocat Παρασωπίους, *Paraſopios.* Ouidius lib. III Amor. eleg. VI

Quid referam Aſopon, quem cepit Martia Thebe?

Fluit enim cum *Iſmeno* per agrum Thebanum. Strabo ibidem: ὁ Ἀσωπὸς καὶ ὁ Ἰσμηνὸς διὰ τοῦ πεδίου ῥέουσι τοῦ πρὸ τῶν Θηβῶν, *Aſopus & Iſmenus per planiciem feruntur, quæ ante Thebas eſt.* * Apollini ſacer fuit, isque inde ὁ θεὸς Ἰσμήνιος, *Deus Iſmenius* dictus eſt Pauſaniæ Bœot. cap. x. Ouidius lib. II Metamorph. verſ. 244

Et celer Iſmenos cum Phocaico Erymantho.

Hinc Thebanæ mulieres *Iſmenides* dictæ. Idem Metam. III extr.

- - - ſanctasque colunt Iſmenides aras.

Ptolemæus ei ſeparata oſtia tribuit, quia Aſopon alieno loco poſuit: aliis defertur ab Aſopo, quod veriſimile ex eo, quia vterque prope Thebas fluunt.

CCXCV.

Aulis Chalcidi oppoſita ad Euripum, vbi id fretum anguſtiſſimum eſt & aliquando aggere iunctum. Diodorus Siculus lib. XIII cap. XLVII τῆς μὲν Εὐβοίας κατεσκευάσθη τὸ χῶμα κατὰ τὴν Χαλκίδα, τῆς δὲ Βοιωτίας πλησίον Αὐλίδος. ἐνταῦθα γὰρ ὁ μεταξὺ τόπος ἦν στενότατος. *In Eubœa Chalcis, in Bœotia Aulis ducendi aggeris initium fuit. nam hic interſtitium loci anguſtiſſimum erat.* Strabo lib. IX pag. 278 Αὐλὶς πετρῶδες χωρίον καὶ κώμη Ταναγραίων, *Aulis ſaxoſus locus,* ** *& pagus Tanagræorum.* Liuius lib. XXXV cap. XXXVII *quum pedeſtres copias adpropinquare iam Aulidi & Euripo ſenſiſſet.* Idem lib. XLV cap. XXVII *A Chalcide Aulidem traiicit, trium millium ſpatio diſtantem, portum inclutum ſtatione quondam mille nauium Agamemnoniæ claſſis.* Et Plinius lib. IV cap. VII *In ipſis faucibus Euripi quem facit obiectu inſulæ Eubœæ, Aulis capaci nobilis portu.* De claſſe Græcorum Troiano bello Virgilius Aen. IV verſ. 425

Non ego cum Danais Troianam exſcindere gentem
Aulide iuraui, claſſemque ad Pergama miſi.

CCXCVI.

Triginta ſtadiis inde eſt *Delium,* Apollinis templum ad formam eius, quod in Delo inſula eſt, ædificatum. Strabo lib. IX p. 278 εἶτα Δήλιον τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος ἐκ Δήλου ἀφιδρυμένον, Ταναγραίων πολίχνιον, Αὐλίδος διέχον σταδίους τριάκοντα. Oppidulum ergo præter templum fuit, quod Ptolemæus in mediterraneis poſuit: ſed haud procul a mari fuiſſe oſtendit Liuius lib. XXXV cap. vlt. *Omiſſo,* inquit, *ad Aulidem itinere, Delium conuertit, vt inde in Eubœam transmiſſurus. Templum eſt Apollinis Delium,* imminens mari, quinque millia paſſuum Tanagra abeſt.

 CCXCVII.

* Ad Aſopum hunc Adraſtus rex Sicyonis & Argorum templum condidit Nemeſi. Nam *Aeſepi* nomen in Strabonis libr. XIII p. 880 eſt corruptum. Id quod nec Bælius vidit in *Adraſte.* Vid. monumenta ingeniorum tom. IV.

** Nonnus Dionyſ. XIII v. 104 p. 356,

Οἵ τ' εἶχον ἀγρομένων ξεινηδόκον ὕδατ' Ἀχαιῶν
Αὐλίδα πετρήεσσαν ἐέδλιον Ἰοχεαίρης κ. τ. λ.

CCXCVII.

Modico ſpatio ab hoc abeſt *Salganeus*, Σαλγανεὺς, de quo ita Stephanus: Μετὰ τὴν Χαλκίδα ἐςὶ ὁ Σαλγανεὺς, συνάπτων τῷ Εὐρίπῳ. ἐςὶ δὲ πόλις Βοιωτίας, *Poſt Chalcidem eſt Salganeus, adhærens Euripo. Eſt vero vrbs Bœotiæ.* Strabo lib. IX pag. 278 πλησίον ἐςὶν ἐφ' ὕψȣς κείμενον χωρίον Σαλγανεύς, *prope* [Euripum] *eſt in edito loco Salganeus oppidum.* Et Liuius lib. XXXV cap. XXXVII *ab Athenis Thebas primum: hinc Salganea proceſſit.* Et cap. XXXVIII *His tuenda mœnia Chalcidis oppidani quum tradidiſſent, ipſi omnibus copiis transgreſſi Euripum, ad Salganea poſuerunt caſtra.* Et extremo illo libro: *Achæorum & Eumenis milites Salganea tenebant.* Dubium, plurali nominauerit Liuius, an ſingulari, Græco caſu, vt ſolent in *eus* ſiue εὺς cadentia vocabula.

CCXCVIII.

Vltima Bœotorum vrbs in Euripi litore eſt *Anthedon*, Ἀνθηδὼν, portu prædita. Strabo lib. IX p. 279 μετὰ δὲ Σαλγανέα Ἀνθηδὼν πόλις λιμένα ἔχȣσα, ἐσχάτη τῆς Βοιωτικῆς παραλίας τῆς πρὸς Εὔβοιαν· καθάπερ καὶ ὁ ποιητὴς εἴρηκεν,

- - - - Ἀνθηδόνα δ' ἐσχατόωσαν.

Poſt Salganeum Anthedon vrbs eſt portum habens, vltima in Bœotico, quod Eubœæ oppoſitum eſt, litore. ideo Homerus dixit extremam Anthedonem*, Catalogi verſu 15. Meminit etiam Homerus in litoralibus Bœotiæ. Et Dicæarchus verſ. 91

- - - εἶτ' Εὔριπος. Ἀνθηδὼν δ' ἔχει
Ἀνθηδόνιον τὸν λιμένα.

Dein Euripus, Anthedon autem habet Anthedonium portum. Scylax in Bœotia: Εὔριπος, τεῖχος Ἀνθηδὼν, *Euripus oppidum muro cinctum Anthedon.*

CCXCIX.

Ipſe *Euripus*** fretum eſt inter Aulim & Chalcidem, ſeu fauces illæ anguſtæ, quæ continuo motu ſeu reciproco, ab vtroque mari impulſæ, dicuntur agitari. Supra diximus, quondam aggerem impoſitum, vt Eubœa Bœotiæ cohæreret: vt tamen media pars ponte iungeretur ad naues transmittendas; non numquam longiorem: vnde pontem Strabo dicto loco dixit γέφυραν δίπλεθρον, *duorum iugerum.* Pomponius Mela lib. II cap. VII *Euripon vocant rapidum mare, & alterno curſu ſepties die ac ſepties nocte fluctibus inuicem verſis, adeo immodice fluens, vt ventos etiam ac plena ventis nauigia fruſtretur.* Strabo IX pag. 278 παλίῤῥοιαν τȣ̃ Εὐρίπȣ, *reciprocum fluxum Euripi* vocat, quem ἑπτάκις μεταβάλλειν φασὶ καθ' ἡμέραν ἑκάςην καὶ νύκτα, *ſepties quouis die ac nocte curſum mutare dicunt.* De numero & ordinata reciprocatione dubitat Liuius *** lib. XXVIII cap. VI *Fretum ipſum*, inquit, *Euripi non ſepties die, ſicut fama fert, temporibus ſtatis reciprocat: ſed temere in modum*

* Nonnus Dionyſiac. XIII v. 73 p. 354.

Οἵτε εἶχον πυμάτην Ἀνθηδόνα γείτονα πόντȣ
Βαιὴν ἰχθυβολῆος ἀεξώοιο πολίχνην
Γηροβίȣ γλαύκοιο.

** Vid. Epigrammat. Græc. libr. I pag. 69.

*** Sponius Itinerar. libr. VI Ieſuitæ Babini narrationem de Euripo adfert.

modum venti nunc huc nunc illuc verso mari, velut monte præcipiti deuolutus torrens rapitur. Claudianus in Rufin. lib. I vers. 92

- - - *Euripi refluis incertius vndis.*

Lucanus lib. V vers. 234

Arctatus rapido feruet qua gurgite pontus,
Euripusque trahit, cursum mutantibus vndis
Chalcidicas puppes ad iniquam classibus Aulim.

CCC.

Plinius lib. IV cap. VII plura addit oræ maritimæ, ex Homero maxime, sed oram late capit, vt reductiora etiam a mari contineat: & in iis pagi quoque sunt, vt de Heleone & Peteone Strabo obseruauit. Verba Plinii hæc sunt: *In ora autem Infra Thebas, Ocalee, Heleon, Scolos, Schœnus, Peteon, Hyrie, Mycatessus, Hilesion, Pteleon, Olyros.*

CCCI.

De primo loco *Infra Thebas* notamus, oppidum Homeri esse Catalogo vers. 12 *Hypothebas,*

οἵ θ' Ὑποθήβας εἶχον ἐϋκτίμενον πτολίεθρον.

quas Hypothebas Thebano septem regum bello euersas Homeri scholiastes tradit.

CCCII.

Mycalessus Straboni pagus circa Tanagram est lib. IX pag. 278, in via, quæ Thebis fert Chalcidem. Stephano autem est πόλις μεσογεία Βοιωτίας, *vrbs Bœotiæ mediterranea.*

CCCIII.

Straboni *Schœnos* p. 281 inter Thebas & Anthedonem, L stadiis a Thebis. Cetera minus clara, saltem minus certæ positionis. Ad nobiliora ergo & certo mediterranea nos conferemus.

CCCIV.

Ex his prima post litus est *Tanagra,* Τάναγρα, * quam Dicæarchus in vrbibus ad Euripum positis enarrauit: sed Ptolemæus & Strabo reducunt paullo a mari, quamuis agrum eius ad mare pertinuisse non negemus. Minora enim oppidula & pagos multos Tanagræi, quod Strabo significauit, possederunt. Sic Pausanias Bœot. cap. XX ἔστι τῆς Ταναγραίας ἐπὶ θαλάσσῃ καλούμενον Δήλιον, *in Tanagræorum finibus ad mare est Delium.* Liuius lib. XXXV cap. vlt. *Delium est Apollinis templum, imminens mari: quinque millia passuum a Tanagra abest.* Victi ad hoc oppidum Athenienses a Lacedæmoniis. Thucydides lib. I pag. 71 γενομένης μάχης ἐν Τανάγρᾳ τῆς Βοιωτίας, ἐνίκων Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ σύμμαχοι. Gentile Ταναγραῖος, *Tanagræus,* Straboni & Stephano. Ceterum vterque horum obseruarunt, Γραῖαν Homeri esse hanc Tanagram, Catalogi versu quinto:

Θέσπειαν, Γραῖάν τε, καὶ εὐρύχορον Μυκαλησσόν.

CCCV.

* Tzetza ad Lycophron. Alexandr. v. 326 Ποιμανδρία πόλις Βοιωτίας καὶ Τάναγρα καλουμένη, ἔνθα ἄριστοι βόες. *Pœmandria vrbs Bœotiæ etiam Tanagra adpellata, vbi optimi boues.*

CCCV.

Deinde ſunt *Thebæ*, * ad Iſmenum fluuium vrbs clariſſima: poetis aliquando ſingulari numero Θήβη, & Latine *Thebe*. Plinius lib. IV cap. VII *nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominantur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum, Liberi atque Herculis, vt volunt, patria.* A Cadmo fertur condita:** vnde arx adiacens *Cadmeæ*, Καδμείας, nomen ſeruauit, tamquam initium Thebarum. *** Illuſtrauit Epaminondas, quo duce maxime floruerunt. Solo æquauit Alexander rex: inſtaurauit deinde Caſſander. Vide Diodori lib. XIX cap. LIII & LIV. Septem portas traduntur habuiſſe, ideo Græcis cognominatæ ἑπτάπυλος. **** Heſiodus Oper. verſ. 161

- - ἐφ᾽ ἑπταπύλῳ Θήβῃ, Καδμηΐδι γαίῃ.

Vnde ad paucitatis deſcriptionem, adagii modo, adhibuit Iuuenalis ſatyra XIII verſ. 26

Rari quippe boni: numerus vix eſt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis oſtia Nili.

Gentile notum eſt Græce Θηβαῖος, Latine *Thebanus*. De *Cadmea*, Καδμεία, arce modo diximus, quæ antiqua vrbs erat ſeu origo Thebarum. Nepos Pelopid. cap. I *Phœbidas Lacedæmonius quum iter per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmea nominatur, occupauit.* Pauſanias Bœot. cap. V Κάδμος τὴν πόλιν, τὴν καλουμένην ἔτι καὶ ἐς ἡμᾶς Καδμείαν, ᾤκισεν· αὐξηθείσης δὲ ὕστερον τῆς πόλεως, οὕτω τὴν Καδμείαν ἀκρόπολιν συνέβη τῶν κάτω γενέσθαι Θηβῶν. *Cadmus oppidum, cui & nunc idem eſt nomen, Cadmeam condidit. Sed aucta poſtea vrbe, pro arce Cadmea inferioribus Thebis fuit.*

CCCVI.

A Thebis in auſtrum *Platææ* ***** ſunt, nobiles Mardonii clade & Pauſaniæ Lacedæmonii aliorumque Græcorum victoria. Sic ſcribitur in emendatis libris Corn. Nepotis: aliis, Plinii, Iuſtini, *Platæ*, ſicut Græci plerique Diodorus, Strabo, Plutarchus, Ptolemæus Πλαταιαί; ****** Thucydides autem lib. II pag. 100 ſingulari numero Πλάταια, *Platæa*. ἠβέλοντο, inquit, τὴν Πλάταιαν προκαταλαβεῖν, *voluerunt Platæam intercipere*: Herodotus vtroque modo, lib. VIII cap. L ἐνέπρησε Θέσπειάν τε καὶ Πλάταιαν, *incendit*

* Sic adpellari coeptæ ſunt demum ex *Zethi* vxore *Thebe*. Apollodor. III c. 5 §. 6 init. p. 166.

** Videatur Nonnus Dionyſiac. V v. 50 p. 142 & Apollodor. III c. 4 §. 1 & 2.

*** Concilianda ergo hæc ſunt cum Varrone de ruſt. III c. 1 *Etenim vetuſtiſſimum oppidum quum ſit traditum Græcum, Bœotiæ Thebæ, quod rex Ogyges ædificarit: in agro Romano Roma, quam Romulus rex. nam in hoc nunc denique eſt, vt dici poſſit, non cum Ennius ſcripſit,*

Septingenti ſunt paullo plus aut minus anni,
Auguſto augurio poſtquam inclita condita Roma eſt.

Thebæ, quæ ante cataclyſmum Ogygi conditæ dicuntur, ea tamen circiter duo millia annorum & centum ſunt.

**** Vide Epigrammat. Græc. lib. I cap. εἰς πόλεις pag. 139, 140. Nonnum Dionyſiac. XXV v. 413 ſeqq. p. 666. Euripid. Phoeniſſ. v. 1111, 1112 ſeqq. Lucus Thebis finitimus *Teumeſſius* eſt apud Nonnum Dionyſiac. V v. 59, 60 pag. 142.

***** Vrbs munita fuit valde. Vid. Demoſth. in Neær. p. 531 C. Fuitque boreæ oppoſita. Theophraſt. de Ventis pag. 409.

****** Sic Aeſchines quoque de falſa legat. pag. 256 C. Demoſthen. in Neær. p. 531 B, C. Theophraſt. de Ventis p. 409. Nonnus Dionyſiac. IV v. 336 βαθυκλήρους τε Πλαταιάς.

dit [Xerxes] *Thespiam & Platæam:* at lib. IX cap. LXXV ἐν Πλαταιῆσι, *ad Plataeas.* Nusquam oppidi mentio frequentior exstat quam bello Persico. Nepos Pausania cap. I *Huius illustrissimum est prœlium apud Plataeeas.* Iustinus lib. II cap. XII *Post hæc Thespias & Platæas & Athenas, vacuas hominibus, incendit.* Diodorus lib. XI cap. XXXIV τῇ περὶ τὰς Πλαταιὰς [μάχῃ] συντελεσθείσῃ, *pugna ad Platæas commissa.* Plutarchus Aristide pag. 329 τὴν δύναμιν ἦγε πρὸς τὰς Πλαταιάς, *exercitum* [Pausanias] *duxit Platæas.* Oppidani *Platæenses,* Nepoti Miltiad. cap. V. Situm Strabo lib. IX pag. 283 sic descripsit: Πλαταιαί, ἃς ἑνικῶς εἶπεν ὁ ποιητής, ὑπὸ τῷ Κιθαιρῶνι εἰσὶ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ Θηβῶν, κατὰ τὴν ὁδὸν τὴν εἰς Ἀθήνας καὶ Μέγαρα, ἐπὶ τῶν ὅρων τῶν τῆς Ἀττικῆς καὶ τῆς Μεγαρίδος, *Platæ, quas singulari numero poeta* [Catal. v. II] *dixit, sub Cithærone monte sunt, iuxta viam quæ Athenas & Megaram ducit,* in finibus Atticæ & Megaricæ. Interfluere inter Thebas & Platæas *Asopum,* Diodorus lib. XI cap. XXX monstrauit clarissime. *

CCCVII.

Inde in occasum *Leuctra* recedunt. Strabo lib. IX cap. 285 τὰ δὲ Λεῦκτρά ἐστιν, ὅπου Λακεδαιμονίους μεγάλῃ μάχῃ νικήσας Ἐπαμεινώνδας, ἀρχὴν εὕρετο τῆς καταλύσεως αὐτῶν. - - :- Δείκνυται δὲ ὁ τόπος οὗτος κατὰ τὴν ἐκ Πλαταιῶν εἰς Θεσπιὰς ὁδόν. *Leuctra sunt, vbi Epaminondas superatis magna pugna Lacedæmoniis eneruandæ illorum potentiæ initium fecit. Ostenditur ille locus* [Leuctra] *in via quæ Platæis Thespias ducit.* Pugna illa vocatur *Leuctrica,* Nepotis Epaminonda cap. VI & X, quam curatius descripsit Diodorus Siculus lib. XV cap. LV seq. Et Plutarchus vita Pelopidæ pag. 288 περὶ τὰ Λεῦκτρα τοῖς Λακεδαιμονίοις ἀντεστρατοπέδευον, *ad Leuctra* [Thebani] *Lacedæmoniis castra opposuerunt.*

CCCVIII.

Lacus dein *Copais,* ** in quem Cephissus influit; dictus a *Copis,* oppido adiacente. Strabo lib. IX pag. 283 Περὶ Κωπῶν εἴρηται. προσάρκτιος δέ ἐστιν ἐπὶ τῇ Κωπαΐδι λίμνῃ, *De Copis dictum est. Iacet* [hoc oppidum] *ad septemtrionem lacus Copaidis.* Homero etiam *Copæ* memoratæ Catalogi versu 9, qui itidem pluraliter quarto casu Κώπας, *Copas* dixit. Pergit Strabo: αἱ ἄλλαι κύκλῳ εἰσὶν αἵδε· Ἀκραιφίαι, Φοινικίς, Ὀγχηστός, Ἁλίαρτος, Ὠκάλεαι, Ἀλαλκομεναί,

* Sic Aeschines quoque de falsa legat. pag. 256 C. Demosthen. in Neær. pag. 531 B, C. Theophr. de Ventis pag. 409. Nonnus Dionys. IV v. 336 βαθυκλήρους τε Πλαταιάς.

** Nicander Theriac. v. 887

Σίδας ψαμαθηΐδας, ἅς τρέφει αἶα
Κωπαΐς τε λιμναῖον ὑπετρέψαντο παρ' ὕδωρ,
Ἧτε ῥ Σχοινῆός τε ῥόος Κνώπειό τε βάλλει.

Hic Scholiastes: Αἱ Κωπαῖαι πόλις Βοιωτίας, αἳ καὶ Κῶπαι λέγονται. Αἵτινες, φησὶν, ἀνέθρεψαν τὰς σίδας περὶ τὸ λιμναῖον ὕδωρ, ὅπου ὁ ῥοῦς τοῦ Κνώπου καὶ τοῦ Σχοινέως βάλλει καὶ φέρεται. Σχοινεὺς δὲ καὶ Κνῶπος ἄμφω ποταμοὶ Βοιωτίας εἰσί. Κνῶπος δὲ ὁ Ἰσμηνός ἐστιν, ὃς οὕτω καλεῖται ἀπὸ Κνώπου τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἔστι δὲ καὶ τόπος Κνῶπος, δι' οὗ ὁ Ἰσμηνὸς φέρεται. *COPAEAE vrbs Bœotiæ, quæ eadem Copæ dicuntur. Quæ, ait, malos punicas aluerunt circa locum, quo flumen Cnopi & Schœnei fertur. Schœneus autem & Cnopus duo sunt Bœotiæ flumina. Cnopus autem Ismenus est, qui ita vocatur a Cnopo Apollinis filio. Est autem etiam locus Cnopus, per quem Ismenus fertur.* Idem Nonnus Dionysiac. XIII v. 64 p. 384

Κώπας ἀγλαὸν οὖδας, ὅπῃ περίπυστον ἀκούω
Ἐγχελύων θρέπτειραν ἐπώνυμον ἤθεϊ λίμνην.

καὶ, Τιλφέσιον, Κορώνεια, *ceteræ vrbes* [lacum Copaidem] *circumiacentes ſunt.: Acræphia, Phœnicis, Oncheſtus, Haliartus, Ocaleæ, Alalcomenæ, Tilphuſium, Coronea.*

CCCIX.

Primum oppidum caſu inconſtanti eſt. Strabo loco iam dicto pluraliter Ἀκραιφίαι, *Acræphiæ*, quod poſt paullo Ἀκραίφιον, *Acræphium* vocat: Livio eſt *Acræphia* numero ſingulari. Libro XXXIII cap. XXIX ait: *cum parte copiarum P. Claudio Acræphiam ire iuſſo, cum parte Coroneam circumſedit.* Ptolemæo eſt Ἀκρίφια, *Acriphia:* ſed haud dubie lapſu & errore, quia ceteri omnes diphthongo. Stephanus: Ἀκραιφία πόλις Βοιωτίας. οἱ δὲ Ἀκραίφιον. Παυσανίας δὲ Ἀκραίφνιον, *Acræphia vrbs Bœotiæ, quam alii Acræphium vocant: Pauſanias Acræphnium.* Pauſaniæ locus inter alia eſt in Bœot. cap. XXIII, vbi Ἀκραίφνιον πόλιν vocat, quam tradit εἶναι ἐξ ἀρχῆς μοῖραν τῆς Θηβαΐδος, *partem Thebaidis fuiſſe:* & cap. XXIV inter Acræphnium & lacum Copaidem *campos Athamantios,* * πεδίον Ἀθαμάντιον, interiacere ſcribit: non proxime ad lacum vrbem eſſe.

CCCX.

Phœnicis, quæ huic proxima apud Strabonem eſt, vix aliunde cognoſcitur. Addit ſub *Phœnicio* monte ſitam, prope Oncheſtum.

CCCXI.

Oncheſtus autem primum lucus fuit, Neptuno ſacer. Homerus Catalog. verſ. 13

Ὀγχηστόν θ' ἱερὸν Ποσιδήϊον, ἀγλαὸν ἄλσος,
Oncheſtumque, ſacrum Neptunium, clarum nemus.

Poſtea vrbem adpoſitam fuiſſe Pauſanias auctor eſt, qui Bœot. cap. XXVI πόλεως ἐρείπια Ὀγχηστοῦ, *rudera vrbis Oncheſti* memorauit. Stephanus de Homeri Onchesto: Ὀγχηστὸς, ἄλσος. κεῖται ἐν τῇ τῶν Ἁλιαρτίων χώρᾳ. - - - ἔστι καὶ πόλις Βοιωτίας. *Oncheſtus, lucus. Situs in Haliartiorum regione. Eſt & oppidum Bœotiæ,* de quo ad Pauſaniam prouocat. Addit, quosdam Oncheſtum πόλιν μεγάλην, *magnam vrbem* dicere *inter Haliartios & Acræphios* ſitam.

CCCXII.

Supra Oncheſtum, aut Acræphiam, videtur *Medeon* Bœoticus fuiſſe, de quo ſupra in Phocico aliquid diximus: Strabo lib. IX pag. 283 Μεδεὼν ὁ Βοιωτικὸς ἀπ' ἐκείνου κέκληται. πλησίον δ' ἐστὶν Ὀγχηστοῦ ὑπὸ τῷ Φοινικίῳ ὄρει, ἀφ' οὗ καὶ μετωνόμασται Φοινικίς. *Medeon Bœoticus ab illo* [Phocico] *nomen ducit. Oncheſto vicinus eſt ſub Phœnicio monte. vnde & Phœnicis* [oppidum] *adpellatur.* Plinius lib. IV cap. VII in Bœotia: *Medeon, Phlygone, Acræphia, Coronea.*

CCCXIII.

Ad eumdem lacum, qua in auſtrum vergit. *Haliartus* ** fuit, non ignobile oppidum, euerſum bello Romanorum Macedonico II. Strabo ibidem: Ἁλίαρ-

* Dictos fortaſſe ab illo Athamante, de quo Apollodorus I c. 9 §. 1 & 2.

** Nonnus Dionyſiac. XIII v. 71

Τερμήλην τ' Ἁλίαρτον ὀρεσσιχύτου ποταμοῖο,
Χεύμασι μεσσατίοισι μεριζομένην Ἑλικῶνος.
Aquoſam Haliartum ex flumine de monte fuſo mediis Heliconis fluxibus diuiſam.

Ἁλίαρτος νῦν οὐκέτι ἐστὶ, κατασκαφεῖσα ἐν τῷ πρὸς Περσέα πολέμῳ, *Haliartus non exstat hodie, deleta bello contra Perseum.* Liuius lib. XLII cap. LXIII *In Bœotia summa vi Haliartum Lucretius prætor oppugnarat : - - - vrbs diruta a fundamentis.* Corn. Nepos Lysandro cap. III *Orchomeniis missus subsidio, occisus est a Thebanis apud Haliartum.* nam, quod Pausanias Bœot. cap. XXXII tradit, προσβαλὼν τῷ Ἁλιάρτῳ πρὸς τὸ τεῖχος, στρατιᾶς ἔκ τε Θηβῶν ἐνούσης ἔνδον καὶ ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ ἐπεξελθόντων τῶν πολεμίων ἔπεσεν ἐν τῇ μάχῃ, *quum murum Haliarti subiisset, quæ Thebanorum & Atheniensium præsidium habebat: eruptione facta cecidit in pugna.* Gentile Ἁλιάρτιος, vt paullo ante ex eiusdem Pausaniæ cap. XXVI perspectum est: etiam Latine. Liuius lib. XLII cap. XLIV *turba Coronæorum Haliartiorumque conuenerat ad defendendum decretum regiæ societatis.*

CCCXIV.

Prope Haliartum fuit *Ocalea*, vel *Ocaleæ*, (vtroque modo in Strabonis libris legitur) Homero autem Catal. vers. 8 Ὠκαλέη, Stephano Ὠκαλέα, ** Plinio *Ocalea* siue *Ocalee*, Ionico Homeri casu. Plinius, vt supra etiam diximus, *in ora* ponit, quod falsum, nisi oram lacus intelligas, cui Strabo illam adposuit: & Stephanus: αἱ Θεσπιαὶ γειτονοῦσι καὶ ὁμοροῦσιν αὐτῇ, *Thespiæ vicinæ & conterminæ sunt ei,* puta, Ocaleæ. Rursus Strabo dicto loco: Ὠκαλέη μέση Ἁλιάρτου καὶ Ἀλαλκομενίου, ἑκατέρου τριάκοντα σταδίους ἀπέχουσα, *Ocalee medio loco iacet inter Haliartum & Alalcomenium,* XXX *stadiis vtrimque distans.*

CCCXV.

In hoc quoque variauit idem Strabo & Ἀλαλκομένιον scribens & Ἀλαλκομεναὶ, vt supra in ora lacus dixerat, id est *Alalcomenium*, & *Alalcomenæ.* Variat nomen etiam aliis. Stephano est Ἀλαλκομένιον πόλις Βοιωτίας, *Alalcomenium vrbs Bœotiæ:* at Pausaniæ Bœot. cap. XXXIII Ἀλαλκομεναὶ κώμη μέν ἐστιν οὐ μεγάλη, *Alalcomenæ vicus sunt non magnus.*

CCCXVI.

Sequitur Strabonis ordine *Tilphusium*, quod a *Tilphossa* *.* fonte ex monte *Tilphossio* fluente dici auctore Pindaro tradit, πλησίον Ἁλιάρτου καὶ Ἀλαλκομενῶν *prope Haliartum & Alalcomenas.* Locus Pindari non exstat, etiam Casaubono notante. Pausanias cap. XXXIII τὸ ὄρος τὸ Τιλφούσιον, καὶ ἡ Τιλφοῦσα καλουμένη πηγὴ, σταδίους μάλιστα Ἁλιάρτου πεντήκοντα ἀπέχουσι, *mons Tilphusios, & Tilphusa item fons qui dicitur, ab Haliarto stadia absunt, vt maxime, quinquaginta.*

CCCXVII.

Tandem circa lacum oppidis, a Strabone narratis, inest *Coronea*, Κορώνεια, de qua ibidem addit: ἡ Κορώνεια ἐγγὺς τοῦ Ἑλικῶνός ἐστιν ἐφ' ὕψους ἱδρυμένη, *Coronea sita est edito loco prope Heliconem.* Recentiores tradunt ad os Cephissi sitam, nomen retinere: quod si est, aut longius aberit ab Helicone, aut huius iuga longiori tractu procurrunt. Agesilaus, Plutarcho notante in Vita pag. 605, a Thermopylis in Phocidem concessit, φίλην οὖσαν, *quæ pacata erat.* Vt primum Bœotiam attigit, castra ad Chæroneam posuit: inde profectus

* Nonnus Dionysiac. XII v. 56 seqq. Ὠκαλέη.

** Ὠκάλεια Apollodoro Bibliothec. II cap. 4 §. 11 pag. 98.

. Τιλφωσσαῖον memorat Demosthenes de falsa legat. pag. 218 B & 219 B.

fectus *Coroneam*, hostes sibi obuios habuit. Nepos eiusdem Vita cap. IV *Obsistere ei conati sunt Athenienses & Bœoti apud Coroneam: quos omnes graui prœlio vicit.* Quod prœlium Diodorus scripsit lib. XIV cap. LXXXV, Bœotos cum sociis occurrisse Agesilao *ad Coroneam*, ἀπήντησαν εἰς Κορώνειαν.

CCCXVIII.

Abest a Coronea XL stadiis *Libethrius* mons, in quo Pausanias cap. XXXIV tradit ἀγάλματα Μουσῶν τε καὶ Νυμφῶν ἐπίκλησιν Λιβηθρίων, *Musarum Nympharumque Libethriarum cognomine, statuas* esse: quod etiam loco Macedoniæ tribuitur, vt supra indicauimus, cum nomine *Musarum Libethridum*, ex ecloga VII Virgilii vers. 21.

CCCXIX.

Sic, quæ circa lacum erant, explicatis oppidis, de ipso lacu eiusque nominibus adiiciendum est. Κωπαῒς, *Copais*, a plerisque dicitur; quod nomen Κῶπαι, Plinio quoque *Copæ*, oppidum prope situm, imposuerunt. Liuius lib. XXXIII cap. XXIX *Plurimi pedites circa Copaidem paludem inventi: ibi ex limo eruta extractaque ex stagno cadauera.* Dicitur etiam *Cephissis* palus. Pausanias Bœot. cap. XXIV Ἐξ Ἀκραιφνίου ἰόντι εὐθεῖαν ἐπὶ λίμνην τὴν Κηφισσίδα, οἱ δὲ Κωπαΐδα ὀνομάζουσιν τὴν αὐτὴν, πεδίον καλούμενόν ἐστιν Ἀθαμάντιον. *Acræphnio recta ad lacum Cephissidem, quem alii Copaidem vocant, tendenti, campi Athamantii peragrandi sunt.* Nomen a Cephisso fluuio est, qui infunditur. Dictus etiam *Haliartius*, vt Strabo dicto loco obseruauit. καθ' ἑκάστην, inquit, πρὸς αὐτῇ κατοικίαν ἐκείνης ἐπώνυμος ἐλέγετο, Κωπαῒς μὲν τῶν Κωπῶν Ἁλιάρτιος δὲ Ἁλιάρτου, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων. *Palus hæc dicta fuit Copais a Copis, Haliartia ab Haliarto, eodemque modo ab reliquis.* Dicitur etiam amnis *Melas*, quem Plutarchus in Sylla p. 465 solum a fontibus nauigabilem dicit, hanc paludem implere. Pausanias Bœot. cap. XXXVIII ὁ Μέλας ἐς λίμνην Κηφισσίδα ἐκδίδωσιν. Sed Strabo de illo lib. IX pag. 280 οὗτος ἠφάνισται τελέως, *hic* [fluuius Melas] *omnino periit*, vel hiatu haustus vel lacubus absumtus. nec enim longe manasse fertur, sed ortus apud Orchomenum, breui post in stagna & lacus subiisse.

CCCXX.

Orchomenus, ὁ Ὀρχομενὸς Plutarcho, Pelopida pag. 286, & Thucydides lib. IV pag. 303 Χαιρώνεια ἐς Ὀρχόμενον τὸν Μινύειον πρότερον καλούμενον, νῦν δὲ Βοιώτειον, ξυντελεῖ, *Chæronea Orchomeno, Minyeo antea dicto, nunc Bœotico, contribuit.* Hoc est quod Plinius lib. IV cap. VIII videtur expressisse: *Orchomenus, Minyeus antea dictus:* quamuis male is in Thessalia posuit. At rursus Thucydides lib. I pag. 74 οἱ ἐκ τῆς Ὀρχομενοῦ φυγάδες, genere sequiori. Supra Copaidem paludem in Locrorum erat confinio. Plutarchus Lysandri vita pag. 449 τὴν Ὀρχομενίων πόλιν ἑκουσίως προσχωρήσασαν ἔλαβε, *Orchomeniorum vrbem vltro se dedentem cepit.* Nomen ab Orchomeno Minyæ filio, vnde & cognominatur. Pausanias Bœot. cap. XXXVI Μινύου ἦν Ὀρχομενός. ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος ἥ τε πόλις Ὀρχομενὸς, καὶ οἱ ἄνδρες ἐκλήθησαν Ὀρχομένιοι. διέμενε δὲ οὐδὲν ἧσσον καὶ Μινύας ἐπονομάζεσθαι σφᾶς ἐς διάκρισιν ἀπὸ Ὀρχομενίων τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ, *Minyæ filius fuit Orchomenus. Eo regnante & vrbs*

Orcho-

Orchomenus & populi Orchomenii adpellati. Mansit tamen & Minyarum cognomen, quo ab iis, qui in Arcadia sunt, Orchomeniis distinguerentur. Orchomeni aiunt fontem *Acidalium* fuisse. Seruius in Aeneid. I vers. 120 ad verba, *Matris Acidaliæ: Acidalia,* inquit, *Venus dicitur a fonte Acidalio, qui est in Orchomeno, Bœotiæ ciuitate, in quo se Gratiæ abluunt, quas Veneri constat esse sacratas.*

CCCXXI.

Vicinæ Orchomeno *Chæronea* & *Lebadea.* Illa, patria Plutarchi, clade Græcorum, a Philippo rege inlata, notior. Stephanus: Χαιρώνεια, πόλις πρὸς τοῖς ὅροις Φωκίδος, *Chæronea, vrbs ad fines Phocidis.* Et Thucydides lib. IV pag. 303 ἔστι ἡ Χαιρώνεια ἔσχατον τῆς Βοιωτίας πρὸς τῇ Φανότιδι τῆς Φωκίδος, *Chæronea in extremis est Bœotiæ, apud Phanotidem, quæ Phocidis est.* Aelianus Var. Hist. lib. VI cap. I ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην ἐνίκησεν ὁ Φίλιππος, *Philippus vicit ad Chæroneam.* Prœlium illud scripsit Diodorus lib. XVI cap. LXXXVII. Ibidem Sulla vicit Archelaum. Plutarchus Sulla pag. 462 ὁ Ἀρχέλαος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Χαιρώνειαν, *Archelaus contendit aduersus Chæroneam.* Idem in Lucullo pag. 493 αἱ τοῦ Σύλλα πρὸς Ὀρχομενῷ καὶ περὶ Χαιρώνειαν ὑμνούμεναι ἀριστεῖαι, *Sullæ ad Orchomenum & Chæroneam laudata facinora.* Chæroneam olim Orchomeno contributam fuisse refert Thucydides lib. IV pag. 303.

CCCXXII.

Proxima est *Lebadia,* Λεβαδία & Λεβάδεια, *Lebadea,* itidem ad Phocidis fines. Strabo lib. IX p. 291 de Panopeo Phocidis: ὅμορος τοῖς περὶ Λεβαδίαν τόποις. Pausanias Bœot. cap. XXXIX Φωκεῦσιν ὑπεροικοῦσιν Ὀρχομενίων· ἐν δὲ τῷ πεδίῳ Λεβάδεια αὐτοῖς ὅμορος, *Orchomeniis finitimi Phocenses: qua campi patent, proxima est Lebadea.* Et cap. XL Λεβαδέων ἔχονται Χαιρωνεῖς, *Lebadensibus vicini sunt Chæronenses.* Et Strabo lib. IX pag. 285 Λεβαδία κεῖται μεταξὺ τοῦ Ἑλικῶνος καὶ τῆς Χαιρωνείας, Κορωνείας πλησίον *Lebadia sita est inter Heliconem & Chæroneam, prope Coroneam.* Gellius lib. XII cap. V describit iter Athenis Delphos per *Lebadiam, quod est oppidum antiquum in terra Bœotia.* Statius Theb. VII vers. 345

Et valles Lebadea tuas, & Hyampolin acri
Subnixam scopulo.

Habuit Lebadia *Iouis Trophonii* oraculum. Strabo ibidem: Λεβαδία δ' ἐστὶν, ὅπου Διὸς Τροφωνίου μαντεῖον ἵδρυται, χάσματος ὑπονόμου κατάβασιν ἔχον, *Apud Lebadiam Iouis Trophonii oraculum est, quod qui consulit, in hiatum terræ descendit.* Plura de hoc oraculo eiusque ritibus tradit Pausanias Bœot. cap. XXXIX. Idem in Attic. cap. XXXIV Trophonium inter homines numerat, οἱ θεῶν Ἕλλησι τιμὰς ἔχουσι, *quibus Græci diuinos honores habuerunt.*

CCCXXIII.

In eodem Bœotorum limite ad fines Phocidis est *Helicon,* mons Musis sacer: εὔγεως καὶ δένδρων ἀνάπλεως, *præstans, terræ bonitate, & crebritate arborum,* quod Pausanias Bœot. cap. XXVIII obseruauit. Longe protrahitur, vt Strabo lib. IX pag. 283 descripsit. Phocidem enim attingit ἐκ τῶν πρὸς ἄρκτον αὐτῆς μερῶν, *a partibus eius* [Phocidis] septemtrionalibus; & partim

ab occidente: nec non πρὸς τὸν ὕςατον λιμένα Μυχὸν, *ad extremum portum* [Phocidis] *Mychum.* In Helicone erant, quod idem addit, τό, τε τῶν Μουσῶν ἱερὸν, καὶ ἡ Ἵππου κρήνη, *& Musarum templum & fons Hippocrene:* etiam τῶν Λιβηθρίδων νυμφῶν ἄντρον, *antrum Libethridum nympharum*, quod diuersis locis fingitur, aut non vno loco dedicatum fuit, vt supra intelleximus. Alia Heliconis monimenta quam plurima narrauit Pausanias Bœot. cap. XXX, etiam fluuium *Heliconem*, qui in terram mersus, ex interuallo se, sed alio nomine, proferat, videlicet *Baphyræ.* In hoc monte lusus & delicium poetarum est. Virgilius lib. VII vers. 641

Pandite nunc Helicona, Deæ, cantusque mouete.

Horatius lib. II epist. I vers. 217

- - - - - & vatibus addere calcar,
Vt studio maiore petant Helicona virentem.

Et Propertius lib. III elegia V vers. 19

Me iuuat in prima coluisse Helicona iuuenta,
Musarumque choris implicuisse manus.

CCCXXIV.

Cum Helicone multi *Pimplam* siue *Pimpleium* montem coniungunt, itidem Musis sacrum: vnde illa Horatii adlocutio ad Musam lib. I od. XXVI est, *Pimplea dulcis:* & Catulli carm. CIII *Pimpleum scandere montem.* Sed verius forsan in Pieriam Macedoniæ reducetur, * quia Strabo dicit lib. X pag. 324 a Thracibus illa loca *Pieriam, Olympum, Pimplam, Libethrum* dedicata fuisse: νῦν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες, *nunc vero Macedones possidere.* nisi existimes, vt *antrum Libethridum* diuersis locis dedicatum fuit, in Macedonia & in Helicone: sic eosdem Thraces, quos & Bœotiam tenuisse olim Strabo censet, vtroque loco *Pimplam* montem & *Pimpleium fontem,* Festo laudatum, consecrasse.

CCCXXV.

Præter *Libethrum* Macedoniæ etiam *Libethrius* mons in Bœotia cum Musarum simulacris erat, vt supra in *Coronea,* prope quam ille situs est, demonstrauimus: qui haud dubie cum Helicone est continuus, saltem eidem proximus.

CCCXXVI.

Mons *Cithæron* Κιθαιρὼν, ** ex altero latere est, & ad Megarenses vergit. Strabo lib. IX pag. 279 Ἀπὸ τῆς ἑσπέρας ὁ Κιθαιρὼν λοξὸς ἐμπίπτει μικρὸν ὑπὲρ τῆς Κρισσαίας θαλάττης, ἔχων τὴν ἀρχὴν συνεχῆ τοῖς Μεγαρικοῖς καὶ τοῖς Ἀττικοῖς ὄρεσιν· εἶτ' ἐπιςρέφον εἰς τὰ πεδία, παυόμενος δὲ περὶ τὴν Θηβαίαν. *Ab occasu Cithæron obliquus incidit paullum supra Crissæum mare, initium habens Atticis*

* Tzetza ad Lycophron. Alexandr. v. 275 Πιμπλεία δὲ πόλις καὶ κρήνη καὶ ὄρος Μακεδονίας, ὡς μέμνηται Καλλίμαχος ἐν ὕμνοις κ. τ. λ. *Pimpleia autem vrbs & fons & mons Macedoniæ, vt Callimachus meminit in hymnis.* Post pauca: Αἵτινες (αἱ Μοῦσαι) παρὰ τὴν Πιμπλείαν καὶ Λειβήθριαν καὶ τὸν Βήφυρον οἰκοῦσιν, ἃ παρὰ τὸν Ἑλικῶνα καὶ τὴν Μακεδονίαν εἰσί.

** Euripid. Bacch. v. 660 Ἥκω Κιθαιρῶν' ἐκλιπὼν ἵν' οὔποτε λευκῆς χιόνος ἀνεῖσαν εὐαγεῖς βολαί. *Venio relinquens Citheronem, vbi nunquam liquescunt sacri cumuli candidæ niuis.* conf. Theophrast. de Ventis pag. 409.

cis & Megaricis montibus contiguum: deinde in campos ſe ſe torquens, & ad Thebas deſinens. Pindarus Pyth. od. I verſ. 150 πρὸ Κιθαιρῶνος μάχαν, pugnam dicit aduerſus Mardonium apud Platæas. Plinius lib. IV cap. VII *Datur & his* [Muſis] *Thebis ſaltus Cithæron.* Pomponius Mela lib. II cap. III *In Bœotia Thebæ, & Cithæron fabulis carminibusque celebratus.* Fabulæ illæ ſunt Actæonis, Orgiorum Bacchi, muri Thebarum Amphionis lyra ſtructi, & forſan aliæ. Seneca Trag. Phœniſſ. ſub initium, perſona Oedipi:

Ibo, ibo qua prærupta protendit iuga
Meus Cithæron: qua peragrato celer
Per ſaxa monte iacuit Actæon, ſuis
Noua præda canibus.

Virgilius Aeneid. lib. IV verſ. 302

- - - *audito ſtimulant trieterica Baccho*
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.

Et Propertius lib. III elegia II

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte ſua in muri membra coiſſe ferunt.

CCCXXVII.

Fontes etiam Bœotiæ circa Heliconem & Thebas ſunt laudati. Plinius dicto loco: *Præterea fontes in Bœotia: Oedipodia, Pſamathe, Dirce, Epicrane, Arethuſa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie.* Primi, *Oedipodii*, nomen ab Oedipo eſt, qui paternæ cædis cruorem illo abluiſſe fertur apud Pauſaniam Bœot. cap. XVIII. *Pſamathe* rarioris eſt mentionis. *Dirce* * in Thebanorum vrbe. Scholiaſtes ad Pindari Olymp. od. X verſ. 101 Δίρκη πηγὴ ἐν Θήβαις, *Dirce fons eſt Thebis.* Ipſe Pindarus Iſthm. od. VIII verſ. 43 παρὰ καλλιρόῳ Δίρκᾳ, *apud Dircen pulchre fluentem.* Vnde Horatius lib. IV oda II verſ. 25 de Pindaro Thebano poeta dixit:

Multa Dircæum leuat aura cygnum.

Dorica dialecto quæ *Epicrane* dicta Plinio & Martiano Capellæ; ἐπικρήνη eſt communi Græciſmo, de cuius ſitu nihil præterea notum eſt. *Arethuſa* cum Pſamathe ac Oedipodia, Thebarum fuit Solino auctore cap. VII. *Apud Thebas,* inquit, *Helicon lucus eſt, Cithæron ſaltus, amnis Iſmenius: fontes, Arethuſa, Oedipodia, Pſammathe, Dirce. Sed ante alios Aganippe & Hippocrene.* Hi vero in Helicone, vt de *Hippocrene* ſupra ex Strabone dictum: & *Aganippe* ibidem. Claudianus de Conſ. Mallii Theod. verſ. 271

Concinuit felix Helicon, fluxitque Aganippe
Largior.

Sunt qui eumdem fontem dicant Aganippen & Hippocrenen. Ouidius Faſtor. lib. V verſ. 7

Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Meduſæi ſigna tenetis equi.

Solinus autem verius ſeparauit; & addidit dicto loco: *incenſa eſt licentia poeta-*

* Addatur Nonnus Dionyſ. IV v. 356 & Euripid. in Phœniſſ. v. 648 ſeqq. & v. 737 & 833. *Dirce* dicta eſt a *Dirce* Lyci vxore in fontem hunc proiecta. Apollodor. III cap. 5 pag. 166.

poetarum, vt vtrumque pariter disseminaretur, & quod aperta foret alitis equi vngula, & quod poti inspirationem faciant litterariam. Prius singulari numero de solo Hippocrene dixit: alterum pluraliter de vtroque, Aganippe & Hippocrene. Consule ibidem Salmasium. *Gargaphie* superest, quam Pausaunias Bœot. cap. IV in Platæarum descriptione κρήνην Γαργαφίαν, *fontem Gargaphium* vocat, cuius aquam corruperit Mardonius, quum Græcorum exercitum illa vti vidisset.

CCCXXVIII.

Dum de fontibus Heliconis montis egimus, nec obliuiscenda est *Ascra*, Hesiodi patria, paruus vicus, vt ipse descripsit in ἔργ. vers. 638 de patre suo dicens:

Νάσσατο δ' ἄγχι Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει ἀργαλέῃ, ὐδέ ποτ' ἐσθλῇ,

Habitauit prope Heliconem misero in vico Ascra, hieme malo, æstate molesto, numquam bono. Pausanias Bœot. cap. XXIX ex Hegesinoo, veteri poeta, Ἑλικῶνος ἔχει πόδα, *radices Heliconis* [Ascra] *tenet.* Sita Ascra ἐν τῇ τῶν Θεσπιέων, ἀπέχυσα τῶν Θεσπιῶν ὅσον τετ]αράκον]α ςαδίυς, vt Strabo lib. IX pag. 282 notauit, hoc est, *in Thespiensi regione, quadraginta circiter stadia a Thespiis.*

CCCXXIX.

Ipsæ *Thespiæ*, siue *Thespia* numero singulari, (nam vtroque modo ait Strabo adpellari) Græce Θέσπεια & Θεσπιαὶ; vrbs est πρὸς τῷ Ἑλικῶνι, νοτιωτέρα αὐ]ῦ, ἐπικειμένη τῷ Κρισσαίῳ κόλπῳ καὶ αὐτὴ καὶ ὁ Ἑλικών: *ad Heliconem sita in austrum versus, imminens sinui Crissæo, sicut etiam ipse Helicon:* vt Strabo lib. IX pag. 282 eius situm delineauit. Et Pausanias Bœot. cap. XXVI Θέσπεια ὑπὸ τὸ ὄρος τὸν Ἑλικῶνα ᾤκισ]αι, *Thespia infra montem Heliconem condita est.* Ita autem sub Helicone sita est, vt quodammodo etiam Cithæronem montem adspiciat. Scylax scripsit Θεσπιαί: * Herodotus VIII cap. L, & Stephanus Θέσπεια. Hic vero addit πληθυν]ικῶς Θεσπιαὶ ὀξυ]όνως, *plurali numero accentum ad vltimam transferri.* Liuius lib. XLII cap. XLIII *Exvles Thespias vniuersi concesserunt.* Id memorabile, Strabonis ætate, quod dicto loco testatur, hanc vrbem & Tanagram solas ex Bœoticis constitisse. Plinius lib. IV cap. VII *Thespiæ, liberum oppidum.* Hinc in oram conuertimur.

CCCLXXX.

Ora Crissæi, siue Corinthiaci sinus, ex parte etiam Bœotiorum erat, in qua *Creusa* est, Κρέυσα, nauale Thespiensium. Strabo loco iam prædicto: ἐπίνειον δ' ἔχυσιν αἱ Θεσπιαὶ Κρέυσαν, ἣν καὶ Κρευσίαν καλῦσιν, *nauale habent Thespiæ Creusam: quod etiam Creusiam dicunt.* Ptolemæus quoque Κρέυσαν in maritimis Bœotiæ iuxta Phocidem adpellat. Liuius Thespiensium emporium dixit lib. XXXVI cap. XXI. *Is*, inquit, *a Creusa (Thespiensium emporium est, in intimo sinu Corinthiaco retractum) Patras Achaiæ petit.* Pausaniæ Bœot. cap. XXXII idem oppidum est Κρευσὶς, *Creusis*, duabus syllabis. τοῖς δὲ, inquit, ἐν Κρευσίδι, ἐπινείῳ τῶν Θεσπιέων οἰκῦσιν, ἐν κοινῷ μέν ἐςιν ὐδέν. *Qui Creuside, nauali Thespiensium habitant, illi nihil publice habent memoratu*

* Sic habet etiam Demosthenes de Megalop. pag. 86 A.

moratu dignum. Stephanus eodem modo, ſed reducto accentu: Κρεῦσις, πόλις Βοιωτίας, *Creuſis, vrbs Bœotiæ.*

CCCXXXI.

Inde in occaſum, & propius fines Phocidis, Ptolemæo ſunt Σίφαι, *Siphæ*, in maritimis. Thucydides lib. IV pag. 303 Σίφας μὲν ἔμελλόν τινες παραδώσειν. αἱ δὲ Σῖφαι εἰσὶ τῆς Θεσπιακῆς γῆς ἐν τῷ Κρισαίῳ κόλπῳ ἐπιθαλασσίδιοι, *Siphas quidam voluerunt prodere. Siphæ autem ſunt Theſpiaca regione ad mare in ſinu Criſæo.* Dorice Τίφαι, vel ſingulariter Τίφα *Tipha* eſt. Pauſanias cap. XXXII A Creuſide præter Thisben nauiganti πόλισμά ἐστιν οὐ μέγα ἐπὶ θαλάσσῃ Τίφα, *occurrit paruum oppidum, ad mare ſitum, Tipha.*

CCCXXXII.

Ipſa autem, *Thisbe*, Θίσβη, inter Creuſidem ſiue Creuſam eſt & Siphas, reductior a mari, vti ex dicto Pauſaniæ loco adparet; ſed haud longe. Idem in Phoc. cap. XXXVII ἐς τὴν Βοῦλιν ἐκ μὲν τῆς Βοιωτίας Θίσβης σταδίων ἐστὶν ὁδὸς ὀγδοήκοντα, *a Thisbe oppido Bœotiæ in Bulin oppidum Phocidis, ſunt ſtadia octoginta.* Et Plinius *Thisben* in Bœotiæ oppidis numerauit.

CCCXXXIII.

Hæc de Bœotia, quæ certiora ſunt. Plinius plura addit, ſed pleraque incerto ſitu. Sunt autem, *Eleutheræ, Pheræ, Aspledon,* * *Hyle, Erythræ, Cliſſas, Anchoa:* præter illa, quæ ſupra æque obſcura, ab eodem prodita, ſignificabamus.

CCCXXXIV.

Ex his *Eleutheræ*, Ἐλευθεραὶ, Straboni, Pauſaniæ, Stephano ** etiam notæ fuerunt. Ex Pauſaniæ Attic. cap. XXXVIII conſtat, Atticam olim & Bœotiam *Eleutherenſes* diremiſſe. Poſtquam Eleutheræ in Athenienſium poteſtatem veniſſent, Cithæronem montem finem vtriusque regionis haberi cœpiſſe. Ipſius ætate pauca ἐρείπια, *rudera* & veſtigia ſupererant ὑπὲρ πεδίου πρὸς τῷ Κιθαιρῶνι, *ſuper campo iuxta montem Cithæronem.*

CCCXXXV.

Pheræ, Φηραὶ, Straboni IX pag. 279 ſunt vnus ex IV pagis Tanagricis. ἐστὶ τῆς τετρακωμίας τῆς περὶ Τάναγραν.

CCCXXXVI.

Hyle, Ὕλη, in Homeri Catal. verſ. 7 exſtat,

Οἵ τ' Ἐλεῶν' εἶχον, ἠδ' Ὕλην,

qui Eleonem tenebant, aut Hylen. quo ſitu, non adparet, niſi quod *Hylicæ* paludis Strabo meminit, diſtinctæ a Copaide, cuius generis plures ſupra Copaidem fuerunt.

Bbb bbb CCCXXXVII.

* Nonnus Dionyſ. XIII v. 94 pag. 356,

Οἵ τ' Ἀσπληδόνος ἄστυ καὶ ὃν χάρις οὔποτε λείπει
Ὀρχομένων Μινύαο χοροίτυπον ἄλσος ἐρώτων·
Οἵ θ' Ὑρίην ἐνέμοντο δεχδόχον οὖδας ἀρούρης,
Ξεινοδόκον μεθέπουσαν ἐπωνυμίην Ὑριῆος.
Ἧχι γίγας ἀπέλεθρος ἀπειρογάμων ἀπὸ λέκτρων
Ὠρίων κ. τ. λ.

** Et Diodoro Siculo IV pag. 211, qui a Baccho conditas eſſe dicit.

CCCXXXVII.

Aspledon, ἡ Ἀσπληδὼν obliquo Ἀσπληδόνος, viginti stadiis Straboni pag. 286 ab Orchomeno abest; interfluit *Melas* * amnis. Stephanus quoque memorauit, sed perperam πόλιν Φωκίδος, *Phocidis vrbem* vocat, si modo illud nomen ab illius manu est. Pausanias Bœot. cap. XXXVIII desertam aquarum fuisse penuria, refert.

CCCXXXVIII.

Erythræ prope Platæas & Cithæronem dicuntur fuisse. Pausanias Bœot. cap. II γῆς δὲ τῆς Πλαταιΐδος ἐν τῷ Κιθαιρῶνι ὀλίγον τῆς εὐθείας ἐκτραπεῖσιν ἐς δεξιὰ, Ὑσιῶν καὶ Ερυθρῶν ἐρείπιά ἐστι, *Agro Platæensi sub Cithærone paululum digressis ad dexteram, sunt Hysiarum & Erythrarum rudera.* Homerus vers. 6 Catalogi:

Οἵ τ' ἀμφ' Ἅρμ' ἐνέμοντο, καὶ Εἰλέσιον καὶ Ερυθράς.

CCCXXXIX.

Glissas, siue *Glissa* eiusdem est versu eius Catalogi II

Οἵ τε Πλάταιαν ἔχον, ἠδ' οἱ Γλίσσαν τ' ἐνέμοντο.

qui Platæam tenebant, & qui habitabant Glissam. Eustathius Γλίσσας, Γλίσσαντος formauit.

CCCXL.

Tandem *Anchoa*, Ἀγχόη, secundum Strabonem pag. 280 locus est, vbi Cephissus, aliquanto spatio sub terra occultatus, prope Larymnam Locridis erumpit, & deinde in mare exit.

SECTIO XI.

ATTICA.

CCCXLI.

Attica, regio Atheniensium, antiquitus *Acte, Actæa, Atthis* ** adpellata. Plinius lib. IV cap. VII *Attica, antiquitus Acte vocata.* Et Pausanias Attic. cap. II ὀνομάζουσιν Ἀττικὴν τὴν χώραν, πρότερον καλουμένην Ἀκταίαν, *nominant Atticam regionem, quæ prius vocata fuit Actæa.* Pomponius Mela lib. II cap. III *Locris, Phocis, Bœotis, Atthis,* *** *Megaris: sed omnium Atthis clarissima.* Plinius ab isthmo deducit, vt Megaram quoque contineat tamquam partem. *Attingit*, inquit, *isthmum parte sui, quæ adpellatur Megaris, a colonia Megara.* Alii Megarim, etiam Mela, separatam regionem constituunt, quod vrbs Megara æmula sæpe & inimica fuit Atheniensibus. Quod si est, terminos Attica ab occasu habuit Megaridem: a septem-

* Nicander Theriac. v. 686

Παμῆαν μέλανος ποταμοῦ παρὰ χεῖλος ἀμέρσῃ.

Scholiastes adscribit, Μέλας ποταμὸς Βοιωτίας. Melas influit, quo Cephisus. Theophrastus histor. Plantar. IV cap. 12 pag. 470. Idem de causis Plantar. V cap. 5 ait, aquas vtrumque suas retinere.

** Olim Μοψοπία. Vide Tzetzem ad Lycophron. v. 733.

*** A virgine filia Cranai regis ita dicta est. Apollodor. III c. 13 §. 5 pag. 225.

ptemtrione Bœotiam: * ab auſtro Saronicum ſinum: ab ortu Aegæum mare.

CCCXLII.

Princeps vrbs huius regionis, quod notum, *Athenæ* ſunt Ἀθῆναι: ** de qua Plinius dicto loco: *Libera hæc ciuitas, nec indiga vllius præconii amplius: tanta claritas ſuperfluit.* Cicero pro Flacco cap. XXVI *Adſunt Athenienſes vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras diſtributæ putantur: de quorum vrbis poſſeſſione propter pulchritudinem etiam inter deos certamen fuiſſe proditum eſt: quæ vetuſtate ea eſt, vt ipſa ex ſe ſe ſuos ciues genuiſſe dicatur: & eorum eadem terra parens, altrix, patria dicatur: auctoritate autem tanta eſt, vt iam fractum prope ac debilitatum Græciæ nomen, huius vrbis laude nitatur.* Idem lib. I de Oratore cap. IV *illæ omnium doctrinarum [inuentrices] Athenæ, in quibus ſumma dicendi vis & inuenta eſt & perfecta.* Olim vrbs dicta *Cecropia*, quod nomen poſtea arci manſit. Plinius lib. VII cap. LVI *Oppidum Cecrops a ſe adpellauit Cecropiam, quæ nunc eſt arx Athenis.* Ita autem arx fuit, vt omnem vrbem veterem complecteretur. Thucydides lib. II pag. III τὸ πρὸ τούτου, ἡ ἀκρόπολις ἡ νῦν οὖσα, πόλις ἦν, καὶ τὸ ὑπ' αὐτὴν πρὸς νότον μάλιστα τετραμμένον, *Ante Theſea, quæ nunc ſumma vrbs eſt (ἀκρόπολις,) tunc vrbs fuit, & id præcipue, quod ſub ea ſpectat meridiem.*

CCCXLIII.

Memorabilia circa Athenas ſunt primum Academia, Ἀκαδημία, de qua Pauſanias Attic. cap. XXIX ἐγγυτάτω δὲ Ἀκαδημία, χωρίον ποτὲ ἀνδρὸς ἰδιώτου, γυμνάσιον δὲ ἐπ' ἐμοῦ, *Proxime vrbem eſt Academia, priuati olim hominis poſſeſſio, mea ætate gymnaſium.* Immo & longe antea gymnaſium fuerat. Ser. Sulpicius ad Cicer. lib. IV epiſt. XII *nos in nobiliſſimo orbis terrarum gymnaſio Academiæ locum delegimus, ibique eum combuſſimus.* Platonis ibi ſchola erat, vnde ſectatores ipſius *Academici* dicti. Cicero lib. I Acad. Quæſt. cap. IV *Qui erant cum Ariſtotele, Peripatetici dicti ſunt, quia diſputabant inambulantes in Lyceo: illi autem, qui Platonis inſtituto, in Academia, quod eſt alterum gymnaſium, cœtus erant, & ſermones habere ſoliti, e loci vocabulo nomen habuerunt.* Iac. Sponius a ſeptemtrione vrbi adpoſitam habet: a qua Meurſius ſex ſtadiis abfuiſſe ex principio lib. V Cic. de Finibus probauit. Idem locus & *Ceramicus*, Κεραμεικός, dicebatur, aut Academia pars erat Ceramici, ſed illius, qui extra vrbem erat: fuit enim intra mœnia Ceramicus alius. Heſychius: εἰσὶ δὲ δύο Κεραμεικοί, ὁ μὲν ἔξω τείχους, ὁ δὲ ἐντός. *Erant duo Ceramici, alter extra vrbem, alter intus.* Idem in Ἀκαδημία: καὶ τόπος καλεῖται οὕτως ὁ Κεραμεικός. *Is locus vocatur etiam Ceramicus.* Vide ſingularem librum Io. Meurſii de Ceramico gemino.

Bbb bbb 2 CCXLIV.

* Montibus altis, per quos difficiles aditus erant, interceptam. Vide Xenophont. memorabil. Socrat. III pag. 771.

** Dictæ ita ab Ἀθηνᾶ. Vide Apollodor. III cap. 13 §. 1 pag. 221, 222. Λαμπροτάτη πολέων, *ſplendidiſſima vrbium*, Athenæus I pag. 20 B. Vid. Meurſii Athenas. Cauſſas ſplendoris Athenarum expoſuit Xenophon in libro de reditibus.

CCCXLIV.

Alter locus, modo a Cicerone laudatus, est *Lyceum*, Λύκειον, in quo *Peripatus* fuit, Aristotelis *deambulatio*. Diogenes Laertius sub initium Vitæ Aristotelis, quum is ex Macedonia legatus rediisset, ἑλέσθαι περίπατον, τὸν ἐν Λυκείῳ, *elegisse sibi peripatum, qui in Lyceo est*. Harpocration: ἓν τῶν παρ' Ἀθηναίοις γυμνασίων ἐστὶ Λύκειον, *vnum ex gymnasiis Atheniensium Lyceum est*.

CCCXLV.

Ab occasu vrbis est portus *Piræeus*, Πειραιεὺς, omnium clarissimus, quem Themistocles condidit. Nepos Vita eius cap. VI *Quum Phalereo portu neque magno neque bono Athenienses vterentur, huius consilio triplex Piræei portus constitutus est, isque mœnibus circumdatus, vt ipsam vrbem dignitate æquipararet, vtilitate superaret.* TRIPLEX portus: quia Thucydides lib. I pag. 62 de Piræeo loco dicit habere τρεῖς λιμένας αὐτοφυεῖς, *tres portus natura factos*. Vicus quidem seu pagus Piræeus fuit, antequam Themistocles ornaret; non autem portus. Pausanias Attic. cap. I Ὁ Πειραιεὺς δῆμος μὲν ἦν ἐκ παλαιοῦ· πρότερον δὲ, πρὶν ἢ Θεμιστοκλῆς Ἀθηναίοις ἦρξεν, ἐπίνειον οὐκ ἦν· Φαληρὸν δὲ, ταύτῃ γὰρ ἐλάχιστον ἀπέχει τῆς πόλεως ἡ θάλασσα, τοῦτο σφίσιν ἐπίνειον ἦν. *Piræeus pagus quidem erat olim; antequam Themistocles ad rempublicam accederet, nauale non fuit. Phalerum autem (nam ea parte vrbs minimum a mari distat) ipsis nauale erat.* Heic omne commercium cum Atheniensibus erat, & quidquid Athenis petebatur, ex hoc portu accipiebatur. Cicero de Clar. Orat. cap. XIII *Vt semel e Piræeo eloquentia euecta est, omnes peragrauit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est.* Quarto casu Statius lib. XII Thebaidos vers. 616

- - - *& trepidis stabilem Piræea nautis:*

quem Græci contrahunt, τὸν Πειραιᾶ, vt Thucydides lib. II loco mox indicando. Et poetæ hoc nomen contrahunt in *Piræus*. Catullus carm. LXIV de nupt. Pel. & Thet. vers. 74

Egressus curuis e litoribus Piræi.

Ouidius lib. VI Metamorphos. vers. 445

- - - - *veloque & remige portus*
Cecropios intrat, Piræaque litora tangit.

Et Propertius lib. III elegia XXI

Inde vbi Piræi capient me litora portus.

Quamuis autem non minimo interuallo ab vrbe distabat; tamen muris ei coniunctus erat, quæ μακρὰ τείχη, *longi muri* vocabantur: etiam μακρὰ σκέλη, *longa crura* Appiano in Mithridaticis. Thucydides lib. II pag. 110 τὰ δὲ μακρὰ τείχη πρὸς τὸν Πειραιᾶ, τεσσαράκοντα σταδίων, ὧν τὸ ἔξωθεν ἐτηρεῖτο, καὶ τοῦ Πειραιέως ξὺν Μουνυχίᾳ ἑξήκοντα μὲν σταδίων ὁ ἅπας περίβολος, *Longi muri ad Piræeum vsque, quadraginta stadia habebant, quorum exteriora custodiebantur: & Piræei cum Munychia vniuersus ambitus, sexaginta stadia.*

CCCXLVI.

Inde propior vrbi portus erat *Munychius*, minor quam Piræeus, qui etiam colebatur instar oppiduli, nec minus, quam ille, munitus. Locus

cus ille Μουνυχία, *Munychia* vocabatur, vti iam ex Thucydide est cognitum. Nepos Thrasybulo cap. II *Hinc in Piræeum transiit, Munychiamque muniuit.* Ideo Φρουρὰν etiam, *præsidium* habuit, vti ex Plutarchi Demosthene pag. 859 constat. Strabo lib. IX pag. 272 λόφος ἐστὶν ἡ Μουνυχία χερρονησίζων - - - ὑποπίπτουσι δ' αὐτῷ λιμένες τρεῖς. τὸ μὲν οὖν παλαιὸν ἐτετείχιστο καὶ συνῴκιστο ἡ Μουνυχία παραπλησίως ὥσπερ ἡ τῶν Ροδίων πόλις, προσειληφυῖα τῷ περιβόλῳ τόν Πειραιᾶ καὶ τοὺς λιμένας πλήρεις νεωρίων, *Munychia tumulus peninsulæ forma,* - - *& infra sunt tres portus. Antiquitus muro cincta atque habitata fuit Munychia, fere quomodo Rhodiorum vrbs, complexa mœnibus Piræeum, & portus naualium plenos.* Et Pausanias Attic. cap. I Ἔστι καὶ ἄλλος Ἀθηναίοις, ὁ μὲν ἐπὶ Μουνυχίᾳ λιμὴν, καὶ Μουνυχίας ναὸς Ἀρτέμιδος. *Est & alius portus Atheniensibus in Munychia, cum Munychiæ Dianæ templo.* Statius Theb. XII vers. 615

- - - - *qui rura lacessunt*
Munychia, & trepidis stabilem Piræea nautis.

Ptolemæus Munychiam vltra Ilissi ostia, & longius ab vrbe, orientem versus, remouit, quem plures tabularum auctores adhuc sequuti sunt. Sed aliud Thucydides tradit modo prolatis verbis: & Pausanias quoque cum Piræeo, vt propiorem portum, coniungit: & qui oculis hæc loca inspexit peregrinator nobilis, Iacobus Sponius, sic oram maritimam ab occasu in ortum delineauit, vt primum portum Piræeum, nunc *il Porto Liona*, posuerit, deinde Munychiam: postea Ilissi Eridanum deferentis ostium: tandem Phalereum portum.

CCCXLVII.

Post Munychiam ergo commune ostium vtriusque fluminis est Athenas adluentis. nam *Eridanus* ab occidentali latere decurrit, qui infra vrbem *Ilisso*, ab ortu solis adlabente vrbem, miscetur. Pausanias Attic. cap. XIX Ποταμοὶ Ἀθηναίοις ῥέουσιν Εἰλισσός τε καὶ Ἠριδανῷ τῷ Κελτικῷ κατὰ τὰ αὐτὰ ὄνομα ἔχων, ἐκδιδοὺς ἐς τὸν Εἰλισσόν. *Amnes Atheniensibus sunt Ilissus, & in eum cadens Eridanus, eodem nomine ipse & Gallicus* cis Alpes. Et mox: Ἐθέλουσι δὲ Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλων θεῶν ἱερὸν εἶναι τὸν Εἰλισσὸν, καὶ Μουσῶν βωμὸς ἐπ' αὐτῷ ἐστὶν Εἰλισσιάδων, *Ilissum Athenienses & aliis diis, & Musis sacrum putant, quarum in eius ripis ara est, Ilissiadum Musarum dicta.* De qua religione etiam Polyænus Strateg. lib. V cap. XVII παρὰ τὸν Ιλισσὸν, οὗ τὸν καθαρμὸν τελοῦσι τοῖς ἐλάττοσι μυστηρίοις. *ad Ilissum, vbi lustratio fieri consueuit minoribus mysteriis.* Papinius Statius Thebaid. lib. VIII extremo:

Ilissos multa purgauit lumina lympha.

CCCXLVIII.

Deinde est *portus Phalereus*, antequam Piræeum Themistocles constitueret, vel maxime frequentatus Atheniensibus. Corn. Nepos Themist. cap. VI *Quum Phalereo portu neque magno, neque bono Athenienses vterentur, huius consilio triplex Piræei portus constitutus est.* Pausaniæ, principio Atticorum, Φαληρὸν ἐπίνειον, *Phalerum nauale* est: Plinio lib. IV cap. VII *Piræeus & Phalera, portus.* Stephanus: Φαληρὸν, δῆμος καὶ ἐπίνειον τῆς Ἀττικῆς, *Phalerum vicus & nauale Atticæ.* Et hic portus vrbi muro iunctus erat.

erat. Thucydides lib. I pag. 70 Ἤρξαντο κατὰ τοὺς χρόνους τούτους καὶ τὰ μακρὰ τείχη Ἀθηναῖοι ἐς θάλασσαν οἰκοδομεῖν, τὸ, τε Φαληρόνδε καὶ τὸ ἐς Πειραιᾶ. *Sub idem tempus cœperunt & Athenienses longos ad mare muros exstruere, alterum, Phalerum; alterum, Piræeum versus.*

CCCXLIX.

Ad Phalerum est promontorium & litus Κωλιάς, *Colias* dictum, in quo Veneris illustre fanum erat. Stephanus: Κωλιάς, ἄκρα ἢ τοῦ Φαλεροῦ ἀκτή. ὅπου καὶ Ἀφροδίτη Κωλιάς. *Colias, promontorium seu litus ad Phalerum, vbi Venus Colias colitur.* Harpocration in hac voce: ἐπιθαλασσία ἄκρα Ἀττικῆς ἐστιν ἡ Κωλιάς. ἔστι δ' αὐτόθι Ἀφροδίτης ἱερόν. *Colias maritimus mons Atticæ est. Illic Veneris fanum.* Hesychius: Κωλιὰς Ἀφροδίτης ἐπικωλιάδος ἐστὶν ἱερὸν ἐν τῇ Ἀττικῇ, *Colias Veneris Coliadis templum est in Attica.* In hoc litus reiecta ex prœlio ad Salaminem Persarum naufragia. Herodotus lib. VIII cap. XCVI τῶν ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβὼν ὁ ἄνεμος ζέφυρος, ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἠϊόνα τὴν καλεομένην Κωλιάδα, *naufragiorum multa ventus zephyrus in oram Atticam reiecit, dictam Coliadem.* Et Cereris ibidem sacra erant. Polyænus lib. I cap. XX Σόλων ἔπλευσεν ἐπὶ Κωλιάδος, ἔνθα αἱ γυναῖκες Δήμητρι ἑορτὴν ἐτέλουν, *Solon nauigauit in Coliadem, vbi mulieres Cereri festum celebrabant.*

CCCL.

Fontes etiam in Attica vel proximi Athenis, nisi in vrbe quidam, celebrantur. Plinius sæpe dicto loco: *In Attica fontes: Cephissia, Larine, Callirhoe Enneacrunos.* Primus est *Cephissia* siue *Cephisia*, intellige κρήνη: cuius rara vtique est mentio. Gellius lib. I cap. II locum quemdam, quo Herodes Atticus villam habuit, *Cephisiam* dixit, *lauacris nitidis collucentem, & aquis vndique canoris personantem.* Sed hæc ex duodecim oppidis, quibus Atticam Cecrops συνοικίσαι, *ad habitandum ornasse* dicitur vnum fuit, Straboni lib. IX pag. 274 dictum Κηφισσία, *Cephissia:* quæ sex millibus ab Athenis fuit, nomen hodieque seruans, vnde inscriptione Κηφισιεῖς, *Cephisienses* sunt apud Iac. Sponium de Pagis Atticis. *Larinam* forte solus Plinius memorauit: nec iam suppetit nobis mentio alia. Tertius autem *Callirhoe* siue *Enneacrunos* vtique nobilior est ceteris. Pausanias Attic. cap. XIV Ἐς δὲ τὸ Ἀθήνησιν ἐσελθοῦσιν ᾠδεῖον, ἄλλα τε καὶ Διόνυσος κεῖται θέας ἄξιος. πλησίον δέ ἐστι κρήνη, καλοῦσι δὲ αὐτὴν Ἐννεάκρουνον, οὕτω κοσμηθεῖσαν ὑπὸ Πεισιστράτου. φρέατα μὲν καὶ διὰ πάσης τῆς πόλεώς ἐστι· πηγὴ δὲ αὕτη μόνη. *Quum vero Athenis Odeum introieris, & alia spectatu digna, & Liberum patrem conspicies: iuxta quem fons est Enneacrunos* [a nouem scatebris] *dictus. Pisistratus eum exornauit. Putei quidem passim in vrbe multi: hic autem vnicus fons saliens.* In vrbe ergo hic fuit: ceteri extra illam. Hunc & *Callirhoen* dictum fuisse, præter Plinium, etiam Statius testis est Theb. XII vers. 629

Et quos Callirhoe nouies errantibus vndis
Implicat.

Ac Tzetzes Chiliad. VIII cap. CLXXXIV, qui vero duodecim scatebras, auctore Cratino comico, studet probare:

Ἡ Καλλιρόη τις κρηνὶς τυγχάνει ταῖς Ἀθήναις,
Ἥπερ καὶ Ἐννεάκρουνος τὸ πρώην ἐκαλεῖτο.
Ἐγὼ δὲ Δωδεκάκρουνον οὕτως εἰρήκειν στόμα,
Καθὼς τοῖς πάλαι πρὸ ἡμῶν παρῳχηκόσι χρόνοις
Περὶ αὐτοῦ που γέγραφεν ὁ κωμικὸς Κρατῖνος.

CCCLI.

Præterea in ora Atticæ ab vrbe & Phalero portu vsque ad Aegæum mare nihil proditum est memorabile, nisi ὕφορμος λιμὴν, *Hyphormus portus*, quasi subportus, Ptolemæi: & extremum promontorium *Sunium*, Ptolemæi Σούνιον ἄκρον. * Strabo lib. 11 pag. 63 τὸ Σούνιον ἀκρωτηριάζει, *Sunium promontorium facit*, siue procurrit in mare. Liuius lib. XXXII c. XVII *Navales copiæ, duabus claris vrbibus Eubœæ intra paucos dies captis, circumuectæ Sunium, Atticæ terræ promontorium, Cenchreas, Corinthiorum emporium petierunt.* Et antea, inuerso itinere lib. XXVIII cap. VIII idem Liuius: *ipse* [Philippus] *ab Cenchreis præter terram Atticam super Sunium nauigans, inter medias prope hostium classes Chalcidem peruenit.* Statius Thebaid. XII vers. 624

Linquitur Eois longe speculabile proris
Sunion.

Sub promontorio fuit ἀξιόλογος δῆμος Σούνιον, *memorabilis vicus Sunium*, quem Strabo describit lib. IX pag. 275.

CCCLII.

Hæc ab ortu solis in ora sunt Attica: ab occasu vrbis vltra Piræeum portum est fluuius *Cephissus*, alius ab huius nominis Bœotico; qui inter Piræeum & Eleusinem in sinum Saronicum effunditur. quo loco ipsum Sponius peregrinator delineauit. De hoc Eusebius Chronico in Hadriano: *Cephisus fluuius Eleusinam inundauit: quem Hadrianus ponte coniungens, Athenis hiemem exegit.* Circa hunc amnem *Thriasius campus* est. Herodotus lib. VIII cap. LXV ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ ἰδεῖν κονιορτὸν χωρέοντα ἀπὸ Ἐλευσῖνος, *in campo Thriasio vidisse puluerem venientem ab Eleusine.* Et Thucydides lib. II pag. 114 καθεζόμενοι ἔτεμνον πρῶτον μὲν Ἐλευσῖνα, καὶ τὸ Θριάσιον πεδίον, *castrametati vastauerunt primo Eleusinem, & Triasium campum.* Meminit & Plinius: Stephanus nomen duxit a Thria, vno ex δήμοις siue pagis Atticis.

CCCLIII.

Ipsa *Eleusis* siue *Eleusin* iuxta dextram ripam Cephissi, Megaram versus in maris ora fuit, pars Atticæ, non Megarensis regionis. Scylax in Attica: Μετὰ Μεγαρεῖς εἰσὶν Ἀθηναίων πόλεις· καὶ πρῶτον τῆς Ἀττικῆς Ἐλευσὶς, οὗ ἱερὸν Δήμητρός ἐστι, καὶ τεῖχος, *Post Megarenses sunt Atheniensium oppida. Et primum Atticæ est Eleusis, vbi fanum Cereris, & oppidum.* Pomponius lib. II cap. III *In Atthide Eleusin Cereri consecrata.* Plinius IV cap. VII *Geranea, Megare,*

* Euripid. Cyclop. v. 292
Ἥτε Σουνίου
Δίας Ἀθάνας σῶς ὑπάργυρος πέτρα.
Et Sunii Diæ Mineruæ sospes argento scatens rupes.

Megara, Eleusin. Et lib. XXXV cap. XI *Anthenion pinxit in templo Eleusine* Herodotus dicto loco: ἀδαήμων τῶν ἱερῶν τῶν ἐν Ἐλευσῖνι γινομένων, *ignarus sacrorum, quæ Eleusine fiunt.* Heic *initia* seu initiationis ritus, quæ *mysteria* vocabant, peragebantur, summo silentio celanda. Spartianus Hadriano cap. XIII *Per Asiam & insulas ad Achaiam nauigauit, & Eleusinia sacra exemplo Herculis Philippique suscepit.* Ideo *sancta* dicta est Eleusin. Cicero Nat. deor. lib. I cap. XLII *Omitto Eleusinam sanctam illam & augustam,*

Vbi initiantur gentes orarum vltimæ.

CCCLIV.

Sinus, supra quem est ora Attica, *Saronicus* adpellatur, Σαρωνικὸς κόλπος. Strabo lib. VIII pag. 254 Εἶθ' ὁ Σαρωνικὸς κόλπος· οἱ δὲ πόντον λέγουσιν, οἱ δὲ πόρον, καθ' ὃ καὶ πέλαγος λέγεται Σαρωνικόν. *Deinde est sinus Saronicus, quem alii pontum, alii fretum vocant; vnde & mare dicitur Saronicum.* Longus est a Cenchreis ad Sunium: latus inde ad Epidaurum Peloponnesi, & vltra. nam Strabo ibidem: τοῦ δὲ Σαρωνικοῦ Ἐπίδαυρός ἐστι, *in Saronico sinu Epidaurus est.* De ipsa Trœzene agens Euripides Hippolyto vers. 1200

Πρὸς πόντον ἤδη κειμένη Σαρωνικὸν,
Sita iam ad mare Saronicum.

Plinius lib. IV cap. IV *Corinthiacus hinc, illinc Saronicus adpellatur sinus: Lecheæ hinc; Cenchreæ illinc angustiarum termini.* Et cap. V *Sinus Saronicus olim querno nemore redimitus: vnde nomen; ita Græcia antiqua adpellante quercum.* Σαρωνίδες enim δρύες, *quercus* erant. Vide Hesychium in hac voce. Alii a Σάρων deducunt, loco apud Trœzenem. Stephanus: Σάρων τόπος Τροιζῆνος.

CCCLV.

In ora Aegæi maris non habet Ptolemæus quod Atticæ attribuat, præter portum & duo promontoria cum Dianæ fano. Illum Πάνορμον λιμένα vocat, quod insignem aliquem & capacem portum arguit: quam vocem *Panormus* etiam Latini imitantur. Promontoria sunt, Κυνόσουρα ἄκρα, *Cynosura promontorium,* de quo etiam Hesychius: Κυνόσουρα ἄκρα τοῦ Μαραθῶνος πρὸς τὴν Εὔβοιαν τετραμμένη, *Cynosura promontorium Marathonis, Eubœæ obuersum:* alterum Ptolemæi est Χερσόνησος ἄκρα, *Chersonesus promontorium.* Inter Cynosuram & Panormum habet Ἀρτέμιδος ἱερὸν, *Dianæ templum.* Quæ addit *Asopi* ostia & vrbem *Oropum,* in iis falsus est, vt supra probatum in Bœotia fuit.

CCCLVI.

Mediterranea Atticæ, vt ab occasu incipiamus, post Megarenses fines sunt hæc: *Oenoe,* Οἰνόη, supra Eleusinem ad septemtriones in Bœotiæ finibus posita, limitaneum Atheniensium munimentum. * Thucydides lib. II pag. 113 ὁ δὲ στρατὸς τῶν Πελοποννησίων προϊὼν ἀφίκετο τῆς Ἀττικῆς ἐς Οἰνόην πρώτην, ᾗπερ ἔμελλεν ἐσβαλεῖν. - - - ἡ γὰρ Οἰνόη οὖσα ἐν μεθορίοις τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιω-

* Adparet hoc etiam e Diodoro IV pag. 263. Periisse videtur iam Plinii ætate, ex libro eius IV cap. 7.

βοιωτίας ἐτετείχιστο, καὶ αὐτῷ φρουρίῳ οἱ Ἀθηναῖοι ἐχρῶντο, ὁπότε πόλεμος καταλάβοι. *Peloponnensium exercitus, in Atticam tendens, peruenit primum ad Oenoen, qua* [Atticam] *ingressurus erat. - - - Nam Oenoe, in confinio Atticæ & Bœotiæ posita, munita erat, qua Athenienses, quoties bellum incidebat, pro munimento vtebantur.* Ptolemæus eodem modo scripsit Οἰνόη, & primam posuit in mediterraneis Atticæ. Ab Oenoe, quam expugnare nequierant, vt idem Thucydides narrat pag. 114, Lacedæmonii ἐσέβαλον ἐς τὴν Ἀττικήν, - - - καὶ καθεζόμενοι ἔτεμνον πρῶτον μὲν Ἐλευσῖνα καὶ τὸ Θριάσιον πεδίον. A septemtrione ergo in austrum progressi ad maritimam oram, in qua *Eleusin* est & campus *Thriasius*, de quibus supra actum fuit: ἔπειτα προὐχώρουν, ἐν δεξιᾷ ἔχοντες τὸ Αἰγάλεων ὄρος, διὰ Κεκροπίας ἕως ἀφίκοντο ἐς Ἀχαρνάς, χωρίον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς τῶν δήμων καλουμένων. *Inde progressi, a dextris relicto monte Aegaleo, per Cecropiam ad Acharnas vsque venerunt, maximum omnium oppidorum, quæ Atticis* δῆμοι *adpellantur.*

CCCLVII.

E quibus situm quodammodo *Acharnarum* cognoscimus, quæ etiam singulari numero *Acharna* vocatur. Stephanus: Ἀχάρνα, δῆμος τῆς Οἰνηΐδος φυλῆς, *Acharna, populus* (id est vicus vel oppidum) *Oeneidis tribus.* nam in tribus & populus & regio Attica, vt infra referemus, distribuebantur. Plures tamen plurali numero enuntiant. Pausanias Attic. cap. XXXI ἔστι δὲ Ἀχαρναὶ δῆμος, *Acharnæ autem populus* seu *vicus sunt.* Pindarus Nem. od. II vers. 25

> Ἀχάρναι δὲ παλαίφατον
> Εὐάνορες.

id est, *Acharnæ secundum priscam famam fortes viros habuerunt.* Papinius Statius XII Theb. vers. 623

> *Quæque rudes thyrsos hederis vestistis Acharnæ.*

Gentile Ἀχαρνεὺς Stephano, & aliter: quos plurali quarto casu Thucydides τοὺς Ἀχαρνέας dixit pag. 115. Reddiderunt hoc Senecæ nomen in Hippolyto vers. 22 Io. Meursius & Io. Fr. Gronouius:

> \- - - - *qua tepidis*
> *Subditus austris frigora mollit*
> *Durus Acharneus.*

Femineum nomen ex alia forma in MSS. Cornelii Nepotis est Themistocle cap. I, *Is* [Neocles] *vxorem Acharnanam ciuem duxit, ex qua natus est Themistocles.*

CCCLVIII.

Inter Acharnas vero & Eleusinem atque Triasium campum, locus medius est *Cecropia*, vti ex Thucydidis verbis, modo recitatis, adparet; alia ab illa acropoli Athenarum: qualis autem fuerit illa, aliunde nobis non constat, neque, quod miramur, in Cecropia sua doctissimus vir Io. Meursius exposuit. Non enim arcem Atheniensem a Thucydide intelligi, ex eo manifestum est, quia ab Eleusine Peloponnesii διὰ Κεκροπίας, *per Cecropiam* ad Acharnas profecti dicuntur: Acharnæ autem citra Athenas sitæ sunt, a qui-

bus ſecundum Thucydidem eodem II libro pag. 115 ſexaginta ſtadiis ſunt remotæ: arx vero Cecropia in medio Athenarum erat. Adi Meurſium cap. IV ex multis monimentis id demonſtrantem.

CCCLIX.

Poſt Phalerum ſupra Coliadem intus paullo, *Anaphlyſtus*, Ἀνάφλυστος, erat δῆμος, *pagus* Atticæ ſecundum Herodotum lib. IV cap. XCIX & Pauſaniam Attic. cap .XXX, & quidem δῆμος τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς, *tribus vicus in Antiochide*, quod Stephanus adnotauit. Situm nobis Strabo monſtrauit lib. IX pag. 274 Περὶ δὲ Ἀνάφλυστόν ἐστι καὶ τὸ Πανεῖον καὶ τὸ τῆς Κωλιάδος Ἀφροδίτης ἱερὸν, εἰς ὃν τόπον ἐκκυμανθῆναι τὰ τελευταῖα τὰ ἐκ τῆς περὶ Σαλαμῖνα ναυμαχίας τῆς Περσικῆς ναυάγια φασί. *Ad Anaphlyſtum eſt Panis fanum, & ædes Coliadis Veneris, in quem locum eiectas fluctibus aiunt naufragii tabulas ex Perſarum prœlio ad Salaminem.* Non autem in ipſo litore fuiſſe, ſed intus nonnihil reductum hunc δῆμον, Ptolemæo auctore probabile fit, qui in Atticæ mediterraneis recenſuit.

CCCLX.

Ad mare Eubœum verſus fuit *Decelia* ſiue *Decelea*, Δεκέλεια, vt Stephanus prodit, δῆμος τῆς Ἱπποθοωντίδος φυλῆς, *vicus in tribu Hippothoontide*: ab Athenis, ſecundum Thucydidem lib. VII pag. 496, circiter εἴκοσι καὶ ἑκατὸν, *centum & viginti* diſtans ſtadiis. Hanc Spartani, conſilio Alcibiadis, munierunt. Corn. Nepos Alcib. cap. IV *Huius conſilio Lacedæmonii Deceliam in Attica munierunt, præſidioque perpetuo ibi poſito in obſidione Athenas tenuerunt.* Id munimentum, quod Plutarchus dicit, Alcibiade pag. 203, διειργάσατο καὶ κατέφθειρε τὴν πόλιν, *maxime adflixit ſingulorum rem domeſticam Athenienſium.* Sita enim in via erat, quæ ad Eubœam proxime ferebat ab Athenis. Munito autem loco factum, vt difficilior nauigatio ſumtuoſiorque (πολυτελὴς) eſſet περὶ Σούνιον, *circa Sunium* promontorium, vt Thucydides notauit lib. VII pag. 503, præter moleſtias & vexationes quæ ab Deceleenſis præſidii excurſionibus patiebantur Athenienſes. Pauſanias Lacon. cap. VIII munimentum a Decelia diſtinguit ita, τὸ φρούριον τὸ ἐν Δεκελείᾳ, *caſtellum quod in Decelea.*

CCCLXI.

Haud longe inde *Phyle* aberat, aliud caſtellum. Nepos Thraſybulo cap. II *Hic quum Phylen confugiſſet, quod eſt caſtellum in Attica munitiſſimum, non plus habuit ſecum, quam triginta de ſuis.* Centum circiter ſtadia ab Athenis aberat. Diodorus Siculus lib. XIV cap. XXXIII Θρασύβουλος ὑπὸ τῶν τριάκοντα πεφυγαδευμένος, συνεργούντων αὐτῷ λάθρα τῶν Θηβαίων, κατελάβετο χωρίον τῆς Ἀττικῆς ὀνομαζόμενον Φυλήν. ἦν δὲ τὸ φρούριον ὀχυρόν τε σφόδρα, καὶ τῶν Ἀθηνῶν ἀπέχον σταδίους ἑκατόν. *Thraſybulus, a triginta tyrannis fugatus, iuvantibus clam Thebanis, occupauit locum Atticæ, quem Phylen adpellant. Caſtellum hoc valide munitum erat, ab Athenis diſtans centum ſtadiis.* Iuſtinus lib. V cap. IX *caſtellum Phylen Atticorum finium* [Thraſybulus] *occupat.* Stephanus: Φυλὴ, δῆμος Οἰνηΐδος φυλῆς, *Phyle, pagus Oeneidis tribus.* Ex quo illud dubium oritur, an fuerit prope Deceleam in orientali tractu Atticæ. Oeneis enim tribus, cuius Acharnæ erant, in occaſum magis vergebat.

CCCLXII.

CCCLXII.

Superius, ad Euboicum mare versus, vel prope illud *Probalinthus* fuit. Stephanus: Προβάλινθος, δῆμος Πανδιονίδος φυλῆς, *Probalinthus, populus* seu *vicus Pandionidis tribus.* Plinius lib. IV cap. VII *Fuere & Oenoa, Probalinthus:* quod in ruinis illo tempore iacuisse significat. Strabo quoque in tetrapoli Attica Προβάλινθον, *Probalinthum,* vt infra videbimus, enumerauit.

CCCLXIII.

Post illam est *Marathon,* Μαραθών, victoria Atheniensium, Miltiade duce, nobilitatus locus. Pomponius lib. II cap. III *Marathon magnarum multarumque virtutum testis, iam inde a Theseo, Persica maxime clade pernotus.* A THESEO, inquit, Plutarcho interprete, propter Μαραθώνιον ταῦρον, οὐκ ὀλίγα πράγματα τοῖς οἰκοῦσι τὴν τετράπολιν παρέχοντα, *Marathonium taurum, tetrapoli* [Atticæ] *multum damni inferentem,* quem cepit Theseus & Apollini Delphinio, vt Plutarchus pag. 6, aut vt Pausanias Attic. cap. XXVII extr. refert, τῇ θεῷ, *deæ,* Mineruæ puta, immolauit. Et hic locus in δήμοις, id est *populis* seu oppidis Atticorum censetur. Pausanias Attic. cap. XXXII Δῆμός ἐστι Μαραθών. Ibidem memoratur ἡ ἐν τῷ Μαραθῶνι λίμνη, τὰ πολλὰ ἑλώδης, *lacus ad Marathonem, magna ex parte cœnosus,* in quem fugientes Persæ irruerint, quum hærerent, cæsi sint a victoribus. Situm & distantiam Corn. Nepos Miltiade definit: *Inde* [ab Euboeæ Erethria] *ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. Is abest ab oppido circiter millia passuum decem:* hoc est ab Athenis, Bœotiam versus. Propinquum autem mari esse ** Herodotus ostendit lib. VI cap. CVII de Hippia Pisistrati filio, καταγομένας ἐς τὸν Μαραθῶνα τὰς νέας ὅρμιζε οὗτος, *naues ad Marathonem adpulsas in stationibus locat.*

CCCLXIII.

Prope Marathonem fuit *Brauron.* Pausanias cap. XXXIII Μαραθῶνος δὲ ἀπέχει τῇ μὲν Βραυρών, quod Rom. Amasæus vertit: *a Marathone non multum abest Brauron.* *** Pomponio Melæ II cap. III *Brauronia,* sequiori forma. *Thoricos,* inquit, *& Brauronia, olim vrbes, iam tantum nomina.* At Strabo etiam Βραυρών, & Statius XII Theb. vers. 615

Qui gelidum Braurona viri, qui rura lacessunt
Munychia.

CCCLXIV.

Plures δήμους, siue vicos siue oppida dicas, Strabo lib. IX p. 275 inter Marathonem & Sunium ponit. Κάμψαντι, inquit, τὴν κατὰ τὸ Σούνιον ἄκραν, ἀξιόλογος δῆμος Σούνιον· εἶτα Θόρικος, εἶτα Ποταμὸς δῆμος οὕτω καλούμενος, ἐξ οὗ οἱ ἄνδρες Ποτάμιοι· εἶτα Πρασία, Στειρία, Βραύρων, ὅπου τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέμιδος ἱερόν· - - - εἶτα

*Nonnus Dionysiac. XIII v. 184 pag. 362
Καὶ τέμενος βαθύδενδρον ἐλαιοκόμου Μαραθῶνος.

** Vnde Nonnus Dionys. XIII v. 153 pag. 360
Καὶ χθόνα καλλείψαντες ἁλικλύστου Μαραθῶνος.

*** Nonnus Dionys. XIII v. 158 pag. 362
Οἵ τε πόλιν κελεοῖο καὶ οἳ λάχον ὅρμον Ἀθήνης
Ἀγχίαλον Βραύρωνα κενήριον Ἰφιγενείας.

τα Μυῤῥινῦς, Προβάλινθες, Μαραθών. *Vbi promontorium, quod ad Sunium est, circumflexeris, offertur Sunium, memorabilis pagus: tum Thoricus: inde Potamus pagus ita nominatus, cuius incolæ Potamii. Sequuntur Brasia, Steiria, Brauron, vbi Dianæ Brauroniæ templum est: - - - tum Myrrhinûs, Probalinthus, Marathon.* De Braurone iam diximus: de Dianæ ibidem templo & simulacro, quod Iphigenia ex Taurica adlatum dedicasse fertur, Pausanias Atticis cap. XXXIII consulatur; & in Arcad. cap. XLVI vbi Xerxem ait ἐκ Βραυρῶνος ἄγαλμα τῆς Βραυρωνίας λαβόντα Ἀρτέμιδος, *ex Braurone simulacrum Dianæ Brauroniæ abstulisse.* De ceteris breuiter dicemus.

CCCLXV.

Thoricus, etiam Melæ, modo productis verbis, memoratus pagus est. Plinio eius nominis promontorium lib. IV cap. VII *Sunium promontorium, Thoricos promontorium.* Vt ad Sunium δῆμος fuit eodem nomine: sic etiam ad promontorium Thoricum. Stephanus: Θορικὸς, δῆμος τῆς Ἀκαμαντίδος φυλῆς, *Thoricus,* * *pagus Acamanthidis tribus.* Inscriptio apud Sponium: ΚΑΛΛΙΚΡΑΤΟΥ ΘΟΡΙΚΙΟΥ.

CCCLXVI.

Sequuntur apud Plinium post Thoricum promontorium: *Potamos, Steria, Brauron, quondam oppida.* Suidas: Ποταμοὶ, δῆμος τῆς Λεοντίδος, *Potami, pagus* [Atticus] *Leontidis tribus.*

CCCLXVII.

Atticæ *Brasia* minus nota quam Laconiæ *Brasia* siue *Brasiæ,* quas Pausanias cap. XXIV & Stephanus commendant.

CCCLXVIII.

Plinii *Steria,* Strabonis Στειρία, est Pausaniæ δῆμος Ἀττικὸς Πανδιονίδος φυλῆς, *pagus Atticus Pandionidis tribus.* Et Hesychius: Στειριεῖς, δῆμος φυλῆς τῆς Πανδιονίδος. Eiusdem tribus, vt vicina, est Μυῤῥινῦς, *Myrrhinûs,* Strabonis. Stephanus: Μυῤῥινῦς δῆμος τῆς Πανδιονίδος φυλῆς. ὁ δημότης Μυῤῥινύσιος. *Myrrhinûs, pagus seu populus Pandionidis tribus: qui in populo illo est, dicitur* Myrrhinusius. Inscriptio vetus in Sponii Pagis Atticis: ΙΣΙΓΕΝΟΥΣ ΜΥΡΡΙΝΟΥΣΙΟΥ ΘΥΓΑΤΗΡ. De Probalintho & Marathone dictum est.

CCCLXIX.

Supra Marathonem *Tricorythus,* & deinde *Rhamnûs.* Strabo IX pag. 275 Μετὰ Μαραθῶνα Τρικόρυθος, εἶτα Ῥαμνῦς τὸ τῆς Νεμέσεως ἱερὸν· εἶτα Ψαφὶς ἡ τῶν Ὠρωπίων. *Post Marathonem est Tricorythus: deinde Rhamnûs, templum Nemesis: post quod Psaphis Oropiorum,* in Bœotiæ finibus. *Tricorythum* Stephanus Τρικόρυνθον, addito N, scripsit, nisi mendum est, quia ipse alibi in Τετράπολις, ex Strabone scripsit Τρικόρυθος, *Tricorythus.*

CCCLXX.

Quod vltimum in septemtrione, mare versus, oppidum est *Rhamnûs:* de quo Mela dicto loco: *Rhamnus parua, illustris tamen, quod in ea fanum est Amphi-*

* Nonnus Dionys. XIII v. 187 pag. 362
Καὶ δάπεδον Θορίκοιο καὶ εὐώδινος Ἀφίδνης.
** N interponit etiam Diodorus Siculus IV pag. 260, 261.

Amphiarai & Phidiaca Nemesis. Plinius IV cap. VII *Rhamnus pagus: locus Marathon.* Stephanus: Ραμνοῦς, δῆμος τῆς Αἰαντίδος φυλῆς, *Rhamnûs, pagus Aeantidis siue Aiacidæ tribus.* Distat a Marathone LX stadiis in septemtrionem. Pausanias Atticis cap. XXXIII Μαραθῶνος δὲ σταδίους μάλιστα ἑξήκοντα ἀπέχει Ραμνοῦς τὴν παρὰ θάλασσαν ἰοῦσι ἐς Ωρωπόν. *A Marathone stadia sexaginta Oropum versus iuxta mare progressis Rhamnûs occurrit.*

CCCLXXI

Sunt plures δῆμοι in Attica, sed vix certo loco reliquos posueris. Tales sunt, Ἄφιδνα, *Aphidna,* * vbi Theseus raptam Helenam dicitur adseruasse, quam inde fratres, Castor & Pollux, liberauerint. Vide Pausaniæ Attic. cap. XVII, qui τὴν Ἄφιδναν singulari numero scripsit. Strabo eamdem historiam vel fabulam recitauit pag. 273, sed scripsit Αφύδνα. Certior autem prima forma *Aphidna,* quia etiam Hesychius: Ἄφιδνα δῆμος τῆς Πτολεμαΐδος φυλῆς, *Aphidna pagus Ptolemaidis tribus.* Herodotus lib. IX cap. LXXII ἐπὶ τὰς Αφίδνας, *aduersus Aphidnas,* plurali numero, vbi etiam illud de raptu Helenæ adiecit. Incola in Spon. Inscript. est Αφίδνιος, *Aphidniensis.*

CCCLXXII.

Fuit in pagis etiam *Erchia,* patria Xenophontis. Diogenes Laertius principio Vitæ: Ξενοφῶν, Γρύλλου μὲν ἦν υἱὸς, Αθηναῖος, τῶν δήμων Ερχιεύς, *Xenophon, Grylli filius, Atheniensis, pago Erchiensis.* Plura de eo pago Meursius Reliquis Attic. cap. V.

CCCLXXIII.

Fuit & *Melita* Plinii, vnde ΜΕΛΙΤΕΥΣ incola vel δημότης dictus Inscript. Spon. de Pag. Atticis.

CCCLXXIV.

Fuit quoque *Gargettus,* Epicuri patria. Diog. Laertius: Επίκουρος Αθηναῖος, τὸν δῆμον Γαργήττιος, *Epicurus Atheniensis, pago Gargetto oriundus.* Inde Epicurus *senior Gargettius* dictus est Statio lib. I silv. III vers. 94.

CCCLXXV.

Ipse Strabo lib. IX pag. 274 plures δήμους, *populos* seu *pagos* enarrat, *Halimusios, Aexonenses* (Αἰξωνεῖς,) *Lampirenses, Aegilienses,* (vt Meursius emendat) qui Græce sunt Λαμπτρεῖς, Αἰγιλιεῖς, ab Αἰγιλία quæ Stephano δῆμος τῆς Αντιοχίδος φυλῆς, *pagus Antiochidis tribus Aegililia:* item *Azenenses,* Αζηνιεῖς: vnde in veteri inscriptione in Angliam a nobili Wehlero portata ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΖΗΝΙΕΥΣ.

CCCLXXVI.

Sic & ΣΦΗΤΤΙΟΣ, *Sphettius* vel *Sphettensis* in alia Sponii inscriptione est, quæ illustrat, quod Pausanias Corinth. cap. XXX scripsit: Τροιζήνιοι παῖδες, Ανάφλυστος καὶ Σφῆττος, μετοικοῦσιν ἐς τὴν Αττικὴν, καὶ οἱ δῆμοι τὰ ὀνόματα ἔχουσιν ἀπὸ τούτων, *Trœzenis filii Anaphlystus & Sphetus in Atticam migrarunt, a quibus pagi* (oppida Atheniensium) *nomina acceperunt.* Nomen oppidi in duodecim Cecropiis Philochoro apud Strabonem lib. IX pag. 274

* Diodorus Sic. IV pag. 265 Φοβηθεὶς ὁ Θησεὺς ὑπεξέθετο τὴν Ελένην εἰς Αφίδναν μίαν τῶν Αττικῶν πόλεων. *Veritus Theseus deposuit Helenam Aphidnæ, quæ vna est ciuitatum Atticarum.*

est Σφῆττος, *Sphettus.* Etenim εἰς δυωκαίδεκα πόλεις συνοικίσαι τὸ πλῆθος, *in duodecim vrbes multitudinem composuisse* Cecropem regem Philochorus narrat, quæ sint *Cecropia, Tetrapolis, Epacria, Decelea, Eleusis, Aphydna, Thoricus, Brauron, Cytherus, Sphettus, Cephissia, Phalerus.* Has Theseus postea exhausisse fertur, incolarum magna parte Athenas abducta, vt vrbem suam amplificaret. Vide Stephanum in Ἀθῆναι, & Meursium de Fortuna Attica cap. III.

CCCLXXVII.

Ex hoc Strabonis loco etiam illud elucet, δήμους Atticos, quos *populos, pagos, vicos, curias* varie vertunt, heic *oppida*, πόλεις, adpellari, vti reuera erant, aut vici maiores, quamuis vnus alteri fuerit frequentior. Φυλαὶ, *tribus* autem in δήμους erant distributæ, quæ ab Stephano plerisque pagis (δήμοις) adnotatæ sunt. Verbi caussa, Tribus *Acamanthis*, Ακαμανθὶς, in Thorico: *Aeantis*, ab Aiace nominata, in Tricorytho & Rhamnunte: *Aegeis*, Αἰγηὶς, in Icaria: *Antiochis*, in Anaphlysto: *Cecropis*, Κεκροπὶς, Harpocration in Αἰξωνεῖς: *Hypothoontis* tribus, in Decelea: *Leontis*, in Marathone & Potamo: *Oenëis*, Οἰνηὶς, in Acharnis & Phyle: *Pandionis*, in Probalintho, Myrrhinunte, ac Stiria: *Ptolemais*, in Aphidna; & ita ceteræ.

CCCLXXVIII.

Tandem *Tetrapolis Attica* explicanda. Quatuor vrbes erant in septemtrione Atticæ, quæ diutius videntur dignitatem oppidorum sustinuisse: aut ita dictæ, quod antiquitus quatuor ab Xutho illius septemtrionalis partis rege fuerunt conditæ. Strabo lib. VIII pag. 264 de Xutho, Ionis patre: ᾤκισε τὴν Τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς· Οἰνόην, Μαραθῶνα, Προβάλινθον καὶ Τρικόρυθον, * *condidit tetrapolin Atticæ, Oenoen, Marathonem, Probalinthum & Tricorythum.* Festus autem Pompeius, dum Attii vocem Quadrurbem interpretatur, videtur aliam τετράπολιν τῆς Ἀττικῆς, Atticæ tetrapolim constituere. Quadrurbem, inquit, *Athenas Attius adpellauit, quod scilicet ex quatuor vrbibus in vnam domicilia contulerunt, Braurone, Eleusine, Piræeo, Sunio.* Verum, etiam doctissimo viro Io. Meursio iudice, grauiter hic Festus erravit: quidpe neque ex quatuor vrbibus olim Athenæ constitere, neque Athenas denique ipsas Attius notat, sed tetrapolim potius Atticæ, iam ex Strabonis lib. VIII a nobis explicatam, quam Latino nomine efferre *quadrurbem* ita voluit.

CCCLXXIX.

Sic oppida, fontes, flumina Atticorum exposuimus; restant *montes* eiusdem regionis. Strabo lib. IX pag. 275 τῶν δ' ὀρῶν, ἃ ἐν ὀνόματι μάλιστά ἐστιν, ὅ, τε Ὑμηττὸς, καὶ Βριλησσὸς, καὶ Λυκαβηττὸς, ἔτι δὲ Πάρνης, καὶ Κορυδαλλός. *Nobiliores montes sunt Hymettus, & Brilessus, & Lycabettus: adhæc etiam Parnes, & Corydallus.* Et Plinius lib. IV cap. VII de Attica: *Montes: Brilessus, Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus.* ** Addit Strabo Πεντελικὸν, *Pentelicum*, post Hymettum facile fodinis optimi marmoris nobilissimum: sicut mellis prouentu Hymettus, itidemque præstantiore: vterque etiam Athe-

* Adde Diodorum Siculum IV pag. 260.
** Theophrastus de Signis pluuiar. pag. 416.

Athenis eſt propinquior. Strabo dicto loco: *μαρμάρου δ᾽ ἐστὶ τῆς τε Ὑμηττίας καὶ τῆς Πεντελικῆς κάλλιστα μέταλλα πλησίον τῆς πόλεως, Prope vrbem marmor Hymettium pulcherrimum effoditur, etiam Pentelicum: quin & optimum mel fit in Hymetto.* Pauſanias Attic. cap. XXXII laudat *Pentelicum, Parnethem & Hymettum:* addit tandem Ancheſmum. ὄρη δὲ, inquit, Ἀθηναίοις ἐστὶ Πεντελικὸν, ἔνθα λιθοτομίαι· καὶ Πάρνης παρεχομένη θήραν συῶν ἀγρίων καὶ ἄρκτων· καὶ Ὑμηττὸς, ὃς φύει νομὰς μελίτταις ἐπιτηδειοτάτας. *Montes in Attica ſunt, Pentelicus, vbi lapicidinæ: Parnes, aprorum & vrſorum venationes præbens: & Hymettus, qui paſtiones apibus commodiſſimas profert.*

CCCLXXX.

De *Hymetto* * pleni ſunt libri, poetarum maxime. Statius lib. XII Thebaidos verſ. 622

- - - *& olentis arator Hymetti.*

Et Silius Italicus lib. II verſ. 218

Sparſa ſuper flores examina tollit Hymettos.

Idem lib. XIV verſ. 200

Tum quæ nectareis vocat ad certamen Hymettum
Audax Hybla fauis.

Martialis lib. VII epigrammate LXXXVII

Paſcat & Hybla meas, paſcat Hymettos apes.

Tzetzes Chiliad. XI carm. CCCLXX

- - - ὁ Ὑμηττὸς δὲ ὄρος
Ἐν ᾧ μέλι τὸ κάλλιστον ἁπάντων τῶν μελιτῶν.

Hymettus autem mons, in quo præſtantiſſimum omnium mellium. Sic Horatius lib. II Satyr. II verſ. 15 *Hymettia mella* laudauit tamquam optima. De marmore Hymettio antea ex Strabone. Itidem Horatius lib. II oda XVIII *trabes Hymettias* dixit marmoreas, quæ columnis transuerſæ imponuntur. Vetus ibi commentator: *Hymettiæ: trabes marmoreæ, ex Hymetto monte Atticæ exciſæ.* Sic quoque Turnebus, Torrentius, alii. Meurſius vero Reliq. Attic. cap. X de arboribus interpretatur. *Silua,* inquit, *etiam nobilis erat* [in Hymetto monte] *e qua trabes petebantur ædificiis.* Inde Horatius lib. II oda XVIII

Non trabes Hymettiæ
Premunt reciſas vltima columnas
Africa. - - -

CCCLXXXI.

Mons *Pentelicus* etiam propinquus Athenis eſt Marathonem verſus; ſicut Hymettus eſt ab ortu. De *Pentelico* ſupra ex Strabone & Pauſania diximus, marmoris præſtantioris lapidicinas habere. Ciceronem his addo ex lib.

* *Hymettus* duplex erat. Theophraſtus de Signis pluuiar. pag. 419 Ὑμηττὸς ἐλάττων, ἄνυδρος καλούμενος, ἐὰν τῷ κοίλῳ νεφέλιον ἔχῃ, ὑδάτιος σημεῖον. Καὶ ἐὰν ὁ μέγας Ὑμηττὸς τοῦ θέρους λευκὰς ἔχῃ νεφέλας ἄνωθεν καὶ ἐκ πλαγίου, ὑδάτιος σημεῖον. *Hymettus minor, ſudus vocatus, ſi in cavo nubeculam habet, pluuiæ eſt ſignum. Ac ſi magnus Hymettus æſtate albas habeat nubes ſupra & ex obliquo, pluuiæ eſt ſignum.*

lib. I ad Atticum epist. VIII *Hermæ tui Pentelici cum capitibus æneis me admodum delectant.* Hermæ Pentelici, statuæ ex marmore factæ Pentelico.

CCCLXXXII.

Parnes quoque cum venationibus suis ostensus ex eisdem auctoribus. Latini succedant. Seneca Hippolyti principio:

Quæ saxoso loca Parnethi
Subiecta iacent.

a Πάρνης enim obliquo casu Πάρνηθος * formatur. Statius Theb. XII, 620

Diues & Aegaleos nemorum, Parnesque benignus
Vitibus, & pingui melior Lycabessus oliua.

Siluosus vertex & venationibus aptus: inferiora frugum & vini feracia. Supra Eleusinem & Acharnas situs, vt prope cum Cithærone, Bœotiæ extremæ monte, cohæreat. Plato in Critia pag. 503 μέχρι τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ Πάρνηθος, *vsque ad Cithæronem & Parnethem.*

CCCLXXXIII.

Qui additur in tragœdia *Aegaleos*, a Thucydide lib. II pag. 114 scribitur Αἰγάλεως, a dextra situs euntibus ab Oenoe Acharnas. Verba supra in *Acharnis* prolata sunt. Idem haud dubie est Plinii *Aegialeus*, fortassis mendose scriptus, quia Papinius & Thucydides consentiunt.

CCCLXXXIV.

Lycabessus eiusdem Statii est aliis libris, etiam Barthii, *Lycabettus*, Attica dialecto, qua & Plinius & Strabo vsi sunt. Situs est ante arcem Athenarum, quod ex Antigono Carystio probat Meursius Reliq. Att. cap. VII. Confirmat Plato in Critia veterem Athenarum vrbem dicens pertinuisse ad Eridanum & Ilissum amnes, καὶ τὸν Λυκαβηττὸν ὄρος ἔχουσαν, *& montem Lycobettum complexam* fuisse.

CCCLXXXV.

Mons *Brilessus* ** a Plinio IV cap. VII primo loco positus, etiam a Thucydide memoratur lib. II pag. 116. Peloponnesios ait ab Acharnis profectos vastasse τῶν δήμων τινὰς ἄλλους τῶν μεταξὺ Πάρνηθος καὶ Βριλησσοῦ ὄρους, *pagorum quosdam alios, sitos inter Parnethem & Brilessum montem.*

CCCLXXXVI.

Mons *Icarius* Plinii haud dubie prope *Icariam* pagum fuit, supra ex Stephani de Vrbibus excerpto libro notatum, cuius situs vero in dubiis latet.

CCCLXXXVII.

Denique *Anchesmus*, Ἀγχεσμὸς, Pausaniæ ὄρος ἐστὶν οὐ μέγα, καὶ Διὸς ἄγαλμα Ἀγχεσμίου, *mons est non sane magnus, & in eo Iouis Anchesmii simulacrum.* nam, vt ibidem (cap. XXXII) Pausanias dicit, Ἀθηναίοις τὰ ὄρη καὶ θεῶν ἀγάλματα ἔχει· Πεντελῆσι μὲν Ἀθηνᾶς· ἐν Ὑμηττῷ δὲ ἄγαλμά ἐστιν Ὑμηττίου Διός· βωμοὶ δὲ καὶ Ὀμβρίου Διὸς καὶ Ἀπόλλωνός εἰσι Προοψίου· καὶ ἐν Πάρνηθι Παρνήθιος Ζεὺς χαλκοῦς ἐστὶ καὶ βωμὸς Σημαλέου Διός, *deorum signa Atticæ montes habent: in Pentelico*

* Vide Theophrastum de signis tempestat. pag. 438. Et est cum masculini tum fœminini generis. Vide Theophrast. loco citato & pag. 439.

** Βρίλητος Theophrastus de Signis tempestat. pag. 438, 439.

telico Mineruæ; in Hymetto, Hymettii Iouis statua est, Pluuii etiam Iouis & Apollinis Præsagi ara. In Parnethe Parnethius Iuppiter ex ære, & Semalei Iouis ara.

SECTIO XII.

MEGARIS.

CCCLXXXVIII.

Megaris, Μεγαρὶς, Megarensium regio, quam Plinius lib. IV cap. VII Atticæ partem facit, alii ab ea, vt proximam tamen & contiguam ab occidente, separant. *Attica*, inquit Plinius, *attingit isthmum parte sui, quæ vocatur Megaris, a colonia Megara, e regione Pagarum.* Et Strabo fatetur esse, quibus ἡ Μεγαρὶς τῆς Ἀττικῆς μέρος ἦν, *Megaris pars Atticæ sit.* Ipse vero ibidem (est vero sub initium libri IX) distinguit, quum mare coercere dicit τὰ πρὸς τῇ Πελοποννήσῳ, τήν τε Μεγαρίδα καὶ τὴν Ἀττικὴν, *quæ supra Peloponnesum sunt, Megaridem Atticamque.* Et Pomponio Melæ distinctæ regiones sunt Græciæ *Megaris* atque *Atthis.* Separauit etiam Ptolemæus, & Scylax Caryandensis, & ipsæ historiæ quæ bella inter Athenienses & Megarenses gesta enarrant.

CCCLXXXIX.

Incipit Megaris a finibus Corinthiorum, & primo in litore est *Cromyon* siue *Crommyon*, Κρομυὼν, oppidum, in ipsis finibus Corinthiorum. Thucydides lib. IV pag. 283 ἔπλευσαν ἐς Κρομμυῶνα τῆς Κορινθίας, *nauigauerunt Crommyonem Corinthiaci agri.* Et Pausanias Corinth. cap. I τῆς Κορινθίας ἐστὶ γῆς ὁ καλούμενος Κρομυὼν, *Corinthiaci agri est* [locus] *qui Cromyon vocatur.* Strabo autem lib. IX ineunte dicit, τὸν Κρομμυῶνα τῶν Μεγαρέων εἶναι, καὶ μὴ Κορινθίων, *Crommyonem Megarensium esse, non Corinthiorum.* Plutarchus Theseo pag. 4 memorat λῃστρίδα κατοικοῦσαν ἐν Κρομμυῶνι, *latrocinantem feminam, habitantem Crommyone.* Scylax Κρεμμυὼν, & Plinius *Cremmyon* scripsit. Ille, ἔστι καὶ ἔξω τοῦ ἰσθμοῦ χώρα Κορινθίοις, καὶ τεῖχος Σιδοῦς, καὶ ἕτερον τεῖχος Κρεμμυὼν, *Est & extra isthmum Corinthiis regio, & oppidum Sidûs, & aliud oppidum Cremmyon:* hic vero lib. IV cap. VII *In ora portus Schœnûs. Oppida, Sidûs, Cremmyon: Scironia saxa.* Sed alii, vt vidimus, *Crommyon.*

CCCXC.

Addit Strabo: Μετὰ δὴ Κρεμυῶνα ὑπέρκεινται τῆς Ἀττικῆς αἱ Σκειρωνίδες πέτραι,* πάροδον οὐκ ἀπολιποῦσαι πρὸς θαλάττῃ· ὑπὲρ αὐτῶν δ' ἐστὶν ἡ ὁδὸς, ἡ ἐπὶ Μεγάρων καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀπὸ τοῦ ἰσθμοῦ. *Post Crommyonem sunt super Atticam sitæ Scironides petræ, præter quas mare versus non patet transitus: super illas autem via est, ab isthmo Megaram & in Atticam ducens.* Nomen habere ab Scirone, latronum duce, qui insederat, quem Theseus interfecerit, idem Strabo prodidit, & Plutarchus in Theseo pag. 4. ** Pomponius Mela lib. II cap. III

 Sciro-

* Sic igitur intelligimus Apollodorum libr. II c. 8 §. 1 pag. 140 Αὐτὸν δὲ Εὐρυσθέα φεύγοντα ἐφ' ἅρματος καὶ πέτρας ἤδη παριππεύοντα Σκειρωνίδας κτείνει διώξας Ὕλλος. Ipsum autem Eurystheum curru fugientem & petras iam Scironidas præteruehentem Hyllus persecutus occidit.

** Adde Diodorum IV pag. 262.

Scironia ſaxa, * *ſæuo quondam Scironis hoſpitio etiam nunc infamia.* Plinius lib. IV cap. VII *Scironia ſaxa, VI mill. longitudine.* Seneca Hippolyto verſ. 1023

Et ſcelere petræ nobiles Scironides.

CCCXCI.

Poſt has petras promontorium eſt Μινώα, *Minoa*, ſub quo *portus* eſt *Niſæenſis*, & iuxta eum oppidum *Niſæa*, nauale Megarenſium. Strabo lib. IX poſt initium: Μετὰ τὰς Σκειρωνίδας πέτρας ἄκρα πρόκειται Μινώα, ποιοῦσα τὸν ἐν τῇ Νισαίᾳ λιμένα. ἡ δὲ Νισαία ἐστὶν ἐπίνειον τῶν Μεγαρέων δέκα καὶ ὀκτὼ σταδίους τῆς πόλεως διέχον, σκέλεσιν ἑκατέρωθεν συναπτόμενον πρὸς αὐτήν· *Poſt Scironides petras promontorium procurrit Minoa, quod portum in Niſæa facit. Niſæa autem eſt nauale Megarenſium decem & octo ſtadiis ab oppido* [Megara] *diſtans, cui vtrimque longo muro connexum eſt.* Et Pauſanias Attic. cap. XXXIX Νισαία ἔτι καὶ νῦν Μεγαρεῦσιν ἐπίνειον ἀπ' αὐτοῦ καλεῖται, *Niſæa hodieque nauale eſt Megarenſium, nomen trahens ab illo*, puta Niſo, Pandionis filio, rege Megarenſi, qui Niſæam condidit. Scholiaſtes Theocriti ad idyll. XII verſ. 27 vocat *Niſam*, ad poetæ verba Νισαῖοι Μεγαρῆες notans: ἐπίνειον Μεγαρέων ἡ Νῖσα. Habet & Niſæa ſuam ἀκρόπολιν, *arcem*, quam Pauſanias Attic. cap. XLIV deſcribit; perinde vt ipſi vrbi Megaris eſt ἄλλη ἀκρόπολις, *alia arx*, deſignata ab eodem cap. XLII.

CCCXCII.

Intus, vt viſum eſt, Strabone monſtrante, ab decem octo ſtadiis caput regionis eſt, quod antiquum nomen hodieque ſeruat, *Megara*, ** τὰ Μέγαρα Græcis, at Latinis vtroque numero. Pauſanias cap. XXXIX ὁδὸς πρὸς Μέγαρα ἄγει, *via ad Megara ducit.* Thucydides lib. I pag. 70 Ἀθηναίων ἐχόντων Μέγαρα καὶ Πηγάς, *Athenienſibus tum tenentibus & Megara & Pagas.* Liuius lib. XXVIII cap. VII *cum expedito agmine profectus per Bœotiam Megara, atque inde Corinthum deſcendit.* Iuſtinus lib. XIII cap. V *Demoſthenes forte Megaris exſulabat.* At ſingulari numero Plinius IV cap. VII *adpellatur Megaris a colonia Megara.* Et Velleius lib. I cap. II *Peloponneſii, digredientes finibus Atticis, Megaram, mediam Corintho Athenisque vrbem, condidere.* Colli vrbs impoſita, ex quo Νίσου λόφος, *Niſi collis* dicta Pindaro. Pyth. od. IX verſ. 160

- - Αἰγίνα τε γὰρ
φαμὶ, Νίσου τ' λόφῳ.

In

* Nicander Theriac. v. 214

Οἱ μὲν (ἔχιδες) ὑπὸ Σκύρωνος ὄρη, παμμώνιά τ' αἰπη,
Ῥύπιον κόρακός τε πάγον, πέλιόν τ' ἀσέληνον.

vbi Scholiaſtes: Σκίρων μὲν ὄρος μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου κείμενον, ὅπερ τινὲς σκιρωνίδα πέτραν καλοῦσι. Παμμώνια δὲ ὄρη τῆς Μεγαρικῆς. ὥς αὐτὸς ἐν τρίτῳ τῶν Θηβαϊκῶν φησι·

Τείχεα δὲ προλιπόντες ὑπὲρ Παμμωνίδας ὄχθας
Ἐσσύμενοι Μεγαρῆες ἐνευνάσαντο δόμοισι.

Ῥύπιον δὲ Ἀντίγονος μὲν τῆς Ἀχαΐδος φησὶν εἶναι, ἐπεὶ καὶ ῥύπαιοι οἱ Ἀχαιοὶ ὠνομάσθησαν. Ἔστι δὲ τῆς Αἰτωλίας, ὡς Νίκανδρος περί τινων ἐς Αἰτωλίαν ἐρχομένων διηγούμενός φησιν·

Αἰπεινήν τε κολώνην οἰωνοῦ τε ῥύπαιον
Ὀνθίδα τ' αὖ λίμνην σπέρχοντες ἴσαν ναύπακτον
Ἀμφὶ δύμην δ' ἐπελάζετο.

Τὸ δὲ ἀσέληνον, λοκρικὸν ὄρος ἐστὶ ὀνομαζόμενον.

** Condita a Creonte & ex filiæ eius Megaræ nomine adpellata. Diodor. IV pag. 219.

In Aegina enim, dico, & Nisi colle: & Nem. od. v vers. 84

Νίσȣ τ' ἐυαγκεῖ λόφῳ,

In Nisi colle pulchras valles iuxta se habente. Scholiastes ad hunc locum τελέσιν, ἐν Μεγάροις, *hoc est, Megaris.* Ciuitas nobilis quæ cum Atheniensibus & Corinthiis multa bella gessit: * etiam scholam habuit philosophorum. Strabo lib. IX pag. 271 Ἔσχε δέ ποτε καὶ φιλοσόφων διατριβὰς τῶν προσαγορευθέντων Μεγαρικῶν, Ευκλείδην διαδεξαμένων Σωκρατικὸν, ἄνδρα, Μεγαρέα τὸ γένος. *Habuit aliquando etiam scholam philosophorum qui Megarici dicebantur, successores Euclidis Socratici, patria Megarensis.* Dorica dialecto vsi Megarenses, antea Attica, ob nouos colonos quos Peloponnesii eo deduxerunt. Pausanias Attic. cap. XXXIX Μεγαρεῖς ȣ̃τως ἔθη καὶ φωνὴν μεταβαλόντες, Δωριεῖς γεγόνασι, *sic Megarenses, lingua cum moribus mutata, Dorienses facti sunt.* Coloniam tandem Romanam factam esse, supra, tradente Plinio, accepimus. Nummi eius ciuitatis plures exstant, tam veteres quam sub Cæsaribus cusi, omnes inscripti ΜΕΓΑΡΕΩΝ.

CCCXCIII.

Reliqua oppida Megarensium sunt *Pagæ* & *Aegisthena,* Pausanias Att. cap. XLIV ἡ δὲ ὀρεινὴ τῆς Μεγαρίδος τῆς Βοιωτῶν ἐςὶν ὅμορος, ἐν ᾗ Μεγαρεῦσι Πηγαὶ, πόλις, ἑτέρα δὲ Αἰγίσθενα ᾤκισαι, *Montana Megarici agri pars Bœotis finitima est. In ea ab Megarensibus condita oppidum Pegæ, & aliud, Aegisthena.* Plinius dicto loco: *Pagæi, & amplius Aegosthenienses contributi Megarensibus.* Stephanus: Πηγαὶ παροικία Μεγαρέων, *Pegæ, habitatio Megarensium.* Idem chorographus: Αἰγόσθενα πόλις Μεγαρίδος, ȣ̓δετέρως, ὡς Παυσανίας. *Aegosthena, oppidum Megaridis, neutro genere, vt Pausanias.* Quia ad Pausaniam prouocat, haud dubie Stephani scriptura est genuina Pausaniæ, consentiens cum Pliniana: quod eo facilius in animum induco, quod in alia quoque littera Pausaniæ scriptura, vt nunc quidem editum est, vacillat. Eodem enim capite XLIV, quod vltimum Atticorum est, verbis antea productis, scriptum Αἰγίσθενα diphthongo: mox, paucis interiectis, ἐν Αἰγιοσθένοις, vocali simplici. Superius oppidum, *Pagas* vel *Pegas,* Ptolemæus ponit in maritimis ad sinum Corinthiacum. nam & ibi ὀρεινὴ, *montana* regio est & finitima Bœotiæ, vt ita Ptolemæus nequaquam a Pausania dissentiat. *Aegosthena* inde in ortum & septemtrionem videntur recessisse. De *Pagis* conuenit Straboni lib. VIII cum Ptolemæo. ait enim, παρεκλείνȣσα ἡ ἠϊὼν Παγῶν τῆς Μεγαρίδος, *porrectum litus vsque ad Pagas Megaridis.* Ceterum *Pagæ* & *Pegæ* scribitur, quia Græce Πηγαὶ, Attica, & Παγαὶ Dorica dialecto, qua Megarenses vsos esse, supra comprobatum fuit: vt adeo propius sit indoli gentis propriæ *Pagæ* Strabonis & Plinii, quam *Pegæ* Thucydidis, Stephani ac Ptolemæi.

* Isocrates de pace pag. 433 Μεγαρεῖς δὲ, μικρῶν αὐτοῖς καὶ φαύλων τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρχόντων, καὶ γῆν μὲν ȣ̓κ ἔχοντες, ȣ̓δὲ λιμένας, ȣ̓δὲ ἀργυρεῖα, πέτρας δὲ γεωργȣ̃ντες μεγίςȣς τῶν ἑλλήνων οἴκȣς κέκτηνται κ. τ. λ. *Megarenses autem, quum opes eorum per se paruæ ac tenues sint (nam neque agrum habent, neque portus, neque argentifodinas, sed saxa excolunt) amplissimas facultates inter omnes Græcos pararint.* Adde insequentia, vbi Isocrates miratur, eos perpetua pace frui, quum inter Peloponnesios & Thebanos & Athenienses, potentes & bellicosos populos, interiecti sint, & frugalitatem ac temperantiam Megarensium collaudat.

CCCXCIV.

Addit Plinius *Geraneam*, quo ſitu, non declarat. Poſt Scironia ſaxa: *Geranea*, inquit, *Megara*, *Eleuſin*. Stephano id nomen montis eſt. Γεράνεια, inquit, ἐςὶν ὄρος μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου, *Geranea mons eſt inter Megara & Corinthum*.

PELOPONNESVS.

CCCXCV.

Peloponneſus, magna peninſula, ab auſtro ceteræ Græciæ adiecta eſt. Dicitur quaſi *Pelopis neſus* ſiue inſula, quamuis proprie inſula non ſit, ſed peninſula. Dionyſius periegeta verſ. 403

- - - - Πέλοπος δ' ἐπὶ νῆσος ὀπηδεῖ,
Εἰδομένη πλατάνοιο μυουρίζοντι πετήλῳ,

Pelopis autem inſula conſequitur, ſimilis platani in acumen deſinenti folio. Inſulam vocat poeta, ὡς παρὰ βραχὺ τοιαύτη οὖσα, *quod talis ſit præter exiguam partem*, iſthmum videlicet paucorum ſtadiorum, vt Euſtathius interpretatur. Plinius lib. IV cap. IV *Peloponneſus, Apia ante adpellata & Pelasgia, peninſula haud vlli terræ nobilitate poſtferenda, inter duo maria, Aegeum & Ionium, plätani folio ſimilis propter anguloſos receſſus.* Similitudinem folii etiam Strabo & Pomponius commendant. Priſcis nominibus addit Strabo lib. VIII pag. 256 tertium Ἄργος, *Argos*, idque ex Homeri carminibus etiam comprobat. Conſtantinus Porphyrogennetus περὶ Θεμάτων lib. II cap. VI ex Nicolai Damaſceni libro IV Hiſtoriarum ſingula ab origine ita interpretatur: ἐπὶ μὲν Ἀπίου ἐκαλεῖτο Ἀπίη· ἐπὶ δὲ Πελάσγου τοῦ αὐτόχθονος, Πελασγία· ἐπὶ δὲ Ἄργου, καὶ αὐτὴ ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἄργος· ἐπὶ δὲ Πέλοπος, Πελοπόννησος ἔσχε τοῦτο τὸ κύριον ὄνομα. *Apio regnante, vocabatur Apia: * ſub Pelasgo indigena, Pelasgia: ſub Argo vero, etiam ſimiliter Argos adpellata eſt: ** tandem ſub Pelope, Peloponneſi hoc proprium nomen accepit.* Diuiditur ſecundum populos aut nobiliores vrbes in plures vel pauciores partes, vt etiam Κορινθίαν, Σικυωνίαν quidam, & alii alias in iis numerent: ſed præſtat non nimium & in minutiores partes diſpeſcere, verum ſex tantummodo cum Pomponio Mela hoc ordine diſpoſitas tenere. *In Peloponneſo*, inquit lib. II cap. III, *Argolis, Laconice, Meſſenia, Elis, Achaia, Arcadia.*

SECTIO XIII.

ACHAIA.

CCCXCVI.

Alia via, quam qua vſus eſt Pomponius, incedemus, iſthmi ita ratione ducente, qui Peloponneſi eſt initium, nec vero tam Argolidi, quam quæ in latus alterum excurrit, Achaiæ poteſt coniungi. *Achaiam* autem intelligimus *Propriam*, non quæ ſub Romanis demum ita cœpta eſt dimidia pars mus

* Paullo ante *Aegialéa* adpellata fuiſſe videtur, Apollodor. II c. I §. I, cui deinde *Apiæ* nomen ſucceſſit. Conf. Strabo VIII pag. 5?7.

** Vide Apollodorum II c. I §. 2. *Pelasgiæ* nomen eandem habuiſſe, iam ante ex Apollodori II c. I §. I recte colligitur.

Græciæ vniuersæ adpellari, quod Corinthiaco bello Romani, quia caput Corinthus est Achaiæ propriæ, in Helladis seu liberæ antea Græciæ possessionem peruenerant. Supra enim demonstrauimus, omnem Græciam ab Romanis in duas prouincias, Macedoniam & Achaiam, fuisse diuisam.

CCCXCVII.

Incipit Achaia nostra ab *Isthmo*, ἰσθμῷ, qui angustum collum est, quo peninsula cohæret continenti, & Achaiæ quidem isthmus secundum Strabonem lib. VIII pag. 231 latus τετταράκοντα σταδίους, *quadraginta stadia*, ideo ab Eustathio ad Dionysii vers. 403 dictus ὀλιγοστάδιος αὐχὴν, *ceruix paucorum stadiorum.* Plinius lib. IV cap. IV *Angustiæ, vnde* [Peloponnesus] *procedit, Isthmos adpellantur. In eo loco erumpentia e diuerso maria, eius omnem ibi latitudinem vorant, donec contrario incursu æquorum tantorum, in quinque M. passuum interuallo exesis vtrimque lateribus, angusta ceruice Peloponnesum contineat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus adpellatur sinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc angustiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plaustris transuehi prohibet: quam ob caussam perfodere nauigabili alueo angustias eas tentauere, Demetrius rex, dictator Cæsar, Caius princeps, Domitius Nero, infausto, vt omnium patuit exitu, incepto.* De transuectione nauium per isthmum etiam Strabo lib. VIII pag. 231 τὰ πορθμεῖα ὑπερνεολκοῦσιν ἀπὸ τῆς ἑτέρας εἰς τὴν ἑτέραν θάλατταν, *nauigia* [per isthmum] *ab vno mari ad alterum traducuntur.* Exemplum est apud Liuium lib. XLII cap. XVI *a Corintho, per Isthmi iugum nauibus traductis, Aeginam traiiciunt.* De irrita perfossione Pausanias Corinth. cap. I ὅς δὲ ἐπεχείρησε Πελοπόννησον ἐργάσασθαι νῆσον, προαπέλιπε διορύσσων Ἰσθμόν· καὶ ὅθεν μὲν διορύσσειν ἤρξαντο, δῆλόν ἐστιν, ἐς δὲ τὸ πετρῶδες οὐ προεχώρησαν ἀρχήν. Μένει δὲ ὡς ἐπεφύκει, καὶ νῦν ἤπειρος ὤν. *Quicumque Peloponnesum insulam facere conatus est, morte oppressus, opus imperfectum reliquit. Qua sane Isthmus fodi cœptus fuit, operis exstant vestigia: saxosa eius pars omnino tentata non fuit: ideo situs adhuc sui naturam seruat.*

CCCXCVIII.

In austrina Isthmi parte est sita vrbs clarissima *Corinthus*, quam Cicero pro Lege Manil. cap. V *totius Græciæ lumen* vocat: a positione poetis cognominata *bimaris*, Horatio lib. I od. VII, Ouidio Metam. lib. V vers. 407. Vrbs ampla, diues, * nitida, & propria sedes excellentissimorum artificum. Strabo lib. VIII pag. 263 sic de laudibus eius: ἡ πόλις τῶν Κορινθίων μεγάλη τε καὶ πλουσία διαπαντὸς ὑπῆρξεν, ἀνδρῶν τε ηὐπόρησεν ἀγαθῶν εἴς τε τὰ πολιτικὰ, καὶ εἰς τὰς τέχνας δημιουργικάς· μάλιστα γὰρ καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐν Σικυῶνι ηὐξήθη γραφική τε καὶ πλαστικὴ, καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία. *Fuit vrbs magna Corinthus & diues semper, copiamque tulit virorum & ad res ciuiles tractandas & ad artificia exercenda idoneorum. maxime enim Corinthi & Sicyone pingendi ac fingendi, aliæque idgenus artes auctæ sunt.* Imminet vrbi mons excelsus & præruptus, *Acrocorinthus* ** dictus, in cuius vertice fanum Veneris: sub verti-

Ddd ddd 3

* Vide Epigramm. Græc. libr. I c. εἰς πόλεις pag. 139.

** Epigramm. Græc. libr. III c. εἰς ἄνδρ. pag. 278

Τὸν μέγαν Ἀκροκόρινθον Ἀχαϊκὸν, Ἑλλάδος ἄστρον
Καὶ διπλῆν Ἰσθμοῦ σύντροφον ἠϊόνα

vertice Πειρήνη, *Pirene* fons. Strabo lib. VIII pag. 261 ἐτετείχιςο δ᾽ ὅσον τῆς πόλεως γυμνὸν ἦν τοῦ ὄρους. συμπεριείληπτο δὲ τῷ περιβόλῳ τούτῳ καὶ τὸ ὄρος ὁ Ακροκόρινθος, ᾗ δυνατὸν ἦν τειχισμὸν δέξασθαι. *Muro munita vrbs, quantum eius mons denudauerat: mœnibus ipse etiam includebatur mons Acrocorinthus, qua muro muniri poterat.* Eodem libro pag. 249 dicit ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀπέτομον, τείχει κοινῷ περιειλημμένον, ὥς τ᾽ ἀκροπόλει χρῆσθαι, *montem excelsum & præruptum, communi contentum muro, quo pro arce* [Corinthii] *vtantur.* Polybivs lib. II cap. XLIII πάλιν ςρατηγὸς αἱρεθεὶς τὸ δεύτερον, καὶ πραξικοπήσας τὸν Ακροκόρινθον Αντιγόνου κυριεύοντος, καὶ γενόμενος ἐγκρατὴς, μεγάλου μὲν ἀπέλυσε φόβου τοὺς τὴν Πελοπόννησον κατοικοῦντας. *iterum prætor* [Achaiæ] *creatus, Acrocorinthum, quem præsidio Antigonus tenebat, vt proderetur, pollicitationibus corrupit; quo potitus, ingenti metu Peloponnesios liberauit.* Et Liuius lib. XXXIV cap. L *respiciunt præsidium, ab Acrocorintho descendens, protinus ad portam duci atque abire.*

CCCXCIX.

Antiquum Corinthi nomen fuit *Ephyra.* Plinius lib. IV cap. IV *Medio interuallo quod Isthmon adpellauimus, adplicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexagenis ab vtroque litore stadiis, e summa sua arce, quæ vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene,* * *diuersa duo maria prospectans.* Apollodorus lib. I cap. IX sect. 3 Σίσυφος Αἰόλου κτίσας Εφύραν τὴν νῦν λεγομένην Κόρινθον, *Sisyphus Aeoli filius condidit Ephyram, cui nunc Corintho nomen est.* Hinc Virgilio Georg. II vers. 264 *Ephyrëia æra*, sunt æs Corinthium: & Silius de Syracusis, colonia Corinthiorum, lib. XIV vers. 51

Sed decus Aetnæis haud vllum pulchrius oris
Quam quæ Sisyphio fundauit nomen ab Isthmo,
Et multum ante alias Ephyræis fulget alumnis.

Et ipso *Ephyræ* nomine, pro *Corintho*, poetæ vtuntur. Ouidius lib. II Metamorphos. vers. 239

\- - - - *queritur Bœotia Dircen,*
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas vndas.

Ab Romanis Corinthus bello Achaico fuit deleta: sed a Cæsare Iulio restituta splendorem pristinum recuperauit; & colonia Romana facta, etiam Plinio teste, quam idem Cæsar dictator deduxit, vt ex nummo elucet Corinthiorum, vna parte cum Iulii imagine inscripto: LAVS. IVLI. CORINT. Sic clarissimus vir Io. Vaillantius refert sine mentione coloniæ: at illustris Spanhemius pag. 236 *Pegasus frequens in nummis Corinthiorum insigne, vel solus vel cum sessore Bellerophonte modo cum leone, modo cum chimæra depugnante, inscriptis* COL. L. IVLIA COR. Vnde plurimos nummos præsertim sub Marco & Lucio Antoninis cusos, scriptosque per notas, C. L. I. COR. eruditissimus quisque interpretatur *Colonia Laus Iulia Corinthus*, eaque ciuitatis adpellatio honorificentior ab illo tempore fuit. Et Dio Cassius lib. XLIII

Λεύκιος ἐσυφέλιξα, δορυπτοίητα δὲ νεκρῶν
Οςέα σωρευθεὶς ὡς ἐπέχει σκόπελος.

* Vide de eo etiam Nicetam libr. II de Manuel. Commen. c. I pag. 58

XLIII pag. 238 restitutionem vrbis Cæsari imputat, qui, ἀνέστησε, *instaurauit*: & mox: *Carthago & Corinthus vno tempore deletæ*, τότε ἅμα ἀνεβιώσκοντο, *tunc simul reuiuiscere cœperunt.* Idem de Iulio tradit Pausanias Corinth. cap. I λέγουσιν ἀνοικίσαι Καίσαρα, ὃς πολιτείαν πρῶτος ἐν Ῥώμῃ πρῶτος τὴν ἐφ' ἡμῶν κατεστήσατο, *restitutam aiunt a Cæsare* [Corinthum] *eo, qui Romanam rempublicam, vt nunc est, primus constituit.* Et cap. III, vbi *Octauiæ templum*, quod Corinthi erat, describit, illam dicit sororem fuisse Αὐγούστου βασιλεύσαντος μετὰ Καίσαρα τὸν οἰκιστὴν Κορίνθου τῆς νῦν, *Augusti, imperantis post Cæsarem, conditorem Corinthi quæ nunc est.*

CCCC.

Proxime Corinthum erat lucus Κράνειον, *Cranéum* dictus, Diogenis Cynici habitaculum. Pausanias cap. II πρὸ τῆς πόλεως κυπαρίσσων ἐστὶν ἄλσος ὀνομαζόμενον Κράνειον. *Ante vrbem est cupressorum lucus, cui nomen est Craneum:* * Huc illum adiit Alexander rex visendi & audiendi caussa. Plutarchus Alexandro pag. 671 ὡς δὲ ἐκεῖνος ἐλάχιστον Ἀλεξάνδρου λόγον ἔχων, ἐν τῷ Κρανείῳ σχολὴν ἦγεν, αὐτὸς ἐπορεύετο πρὸς αὐτόν. *cum is* [Diogenes] *in Craneo otium agens, nihil de Alexandro laboraret, ipse ad illum profectus est.*

CCCCI.

Corinthus quidem neutrum mare attingebat, ad vtrumque tamen portus habuit commodissimos, ad Crissæum seu occidentalem *Lechæum*, Λεχαῖον: ad Saronicum sinum *Cenchreas*, Κεγχρεὰς, longius ab vrbe, quam Lechæum, recedentes. Strabo lib. VIII pag. 262 Ἀρχὴ τῆς παραλίας ἑκατέρας, τῆς μὲν τὸ Λέχαιον, τῆς δὲ Κεγχρεαὶ κώμη καὶ λιμὴν ἀπέχων τῆς πόλεως ὅσον ἑβδομήκοντα στάδια. τούτῳ μὲν οὖν χρῶνται πρὸς τοὺς ἐκ τῆς Ἀσίας· πρὸς δὲ τοὺς ἐκ τῆς Ἰταλίας τῷ Λεχαίῳ. τὸ δὲ Λέχαιον ὑποπέπτωκε τῇ πόλει, κατοικίαν ἔχον οὐ πολλήν· σκέλη δὲ καθείλκυσται σταδίων περὶ δώδεκα, ἑκατέρωθεν τῆς ὁδοῦ τῆς περὶ τὸ Λέχαιον. *Oræ maritimæ vtriusque initia sunt, alterius Lechæum, alterius Cenchreæ, vicus & portus, ab vrbe distans ad* LXX *stadia, quo portu vtuntur ad Asiaticos, Lechæo ad Italos. Lechæum vero sub vrbe iacet, non admodum frequens domicilijs. Ab vtraque parte viæ, quæ a Corintho Lechæum pertingit, deducti sunt crurum instar muri, ad stadia circiter duodecim.* Pausanias Corinth. cap. II vtrumque ἐπίνειον, *nauale* Corinthiorum vocat, quibus nomina Neptuni filios Lechen & Cenchriam dedisse refert. Strabo & Pausanias scribunt Λέχαιον: in Ptolemæi libris est Λεχαῖον ἐπίνειον, *Lechæum nauale*, traiecto accentu: Plinius autem IV cap. IV *Lecheæ*, pluraliter: verba supra fuerunt producta. At Harpocration etiam & Hesychius Λέχαιον, quod vterque describit ἐπίνειον Κορινθίων, *Corinthiorum nauale.* Sic quoque Polybius lib. V cap. XVII βασιλεὺς κατῆρε μετὰ τοῦ στόλου παντὸς εἰς Κόρινθον ὁρμίσας δὲ τὰς ναῦς ἐν τῷ Λεχαίῳ, *Rex cum tota classe Corinthum tendit, adpulitque in Lechæo:* & cap. XXV ἀκούσας ὁ Φίλιππος, ἧκε μετὰ σπουδῆς ἐκ τοῦ Λεχαίου, θέων εἰς τὴν πόλιν, *quo audito Philippus celeriter ex Lechæo in vrbem adcurrit.*

CCCCII.

* Κράνιον, *Cranium* & *Olympium* duo loca vicina apud Corinthum. Theophrast. de caus. Plantar. V c. 20.

CCCCII.

Celebrior portus *Cenchreensis*, cuius nomen varie scribitur. Strabo & diuinus scriptor ad Romanos epistola cap. XVI Κεγχρεαί: & ita quoque Ptolemæus & Stephanus, nisi quod retracto accentu illorum libris Κεγχρέαι editum est. Thucydides & Pausanias diphthongo vsi sunt: ille lib. VIII aliquoties Κεγχρειῶν patrio casu, & pag. 562 ἐς Κεγχρειάς: hic Corinth. cap. II ἐν Κεγχρείαις: semel Thucydides singulari numero lib. IV pag. 281 ἐν Κεγχρειᾷ. Quas vero κώμην, *vicum* Strabo dicto loco dixit, Mela lib. II cap. III & Stephanus *oppidum* * vocant. Ille, *In eo* [Isthmo] inquit, *oppidum Cenchreæ, fanum Neptuni, ludis, quos Isthmicos vocant, celebre:* hic, Κεγχρέαι πόλις καὶ ἐπίνειον Κορίνθου, *Cenchreæ oppidum & nauale Corinthi.* Liuius dixit *emporium* Corinthiorum lib. XXXII cap. XVII; *Nauales copiæ, circumuectæ Sunium Atticæ terræ promontorium, Cenchreas, Corinthiorum emporium, petierunt.*

CCCCIII.

Supra Cenchreas, Megaram versus, ad sinum Saronicum est alius portus *Schœnûs*, Σχοινοῦς, ad quem Isthmus angustissimus est, ibidemque naues machinis a mari in mare per Isthmum traducebantur. Strabo lib. VIII pag. 254 κατὰ τὴν Σχοινοῦντα ὁ διολκός, τὸ στενώτατον τοῦ ἰσθμοῦ, περὶ ὃν τὸ τοῦ Ἰσθμίου Ποσειδῶνος ἱερόν, *Apud Schœnuntem angustissima est Isthmi pars, qua naues per terram ex vno mari in alterum traducuntur.* Templum illud Neptuni descripsit Pausanias Corinth. cap. I, situm infra Schœnuntem, Corinthum versus. Iuxta viam quæ Corintho ferebat ad templum, ἔστι μὲν θέατρον, ἔστι δὲ στάδιον λίθου λευκοῦ, *theatrum est & albo lapide stadium*, vbi Isthmii ludi siue agon Isthmius seu certamen solemni tempore celebrabatur, vt ibidem adnotauit Pausanias. Ptolemæus in maritimis τῆς Κορινθίας, Corinthiæ regionis post Cenchreas, ab Epidauro progressus seu austro: Σχοινοῦς λιμήν. Plinius lib. IV cap. VII *In ora, portus Schœnûs.* Alius est Melæ *portus Schœnitas*, in eodem sinu quidem, sed prope Trœzenem. Adi Vossium.

CCCCIV.

Inter Corinthum & Sicyonem flumen est *Nemea*, terminus agri vtrisque. Strabo lib. VIII pag. 263 ὁρίζει τὴν Σικυωνίαν καὶ τὴν Κορινθίαν ποταμὸς Νεμέα. *Sicyoniam & Corinthiam Nemea fluuius discernit.* Liuius lib. XXXIII cap. XV *Androsthenes Corintho profectus ad Nemeam (amnis est Corinthium & Sicyonium interfluens agrum) castra locat.*

CCCCV.

Ipsa vrbs *Sicyon* reducta a mari olim potens & suis regibus vsa, postea libera, deinde inter certamina ciuitatum nunc Atheniensibus adiuncta, nunc a Spartanis oppressa fuit. Iustinus lib. XXXIII cap. V *Demosthenes Sicyona, Argos, & Corinthum, ceterasque ciuitates eloquentia sua Atheniensibus iunxit.* Thucydides lib. V pag. 397 Lacedæmonii τὰ ἐν Σικυῶνι ἐς ὀλίγους κατέστησαν, *statum in Sicyone ad paucos redegerunt.* Quamuis autem sita erat in Achaiæ tractu, si Corinthum quoque Achaiæ adiungimus, & vt Plinius IV cap.

cap. v Sicyonem in Achaia scripsit; tamen aliquando certa pactione in Argolide censebatur. Pausanias Arcad. cap. I Σικυώνιοι ἔσχατοι ταύτῃ μοίρας τῆς Ἀργολίδος, *Sicyonii hac in parte sunt extremi Argolidis populorum.* Alio tempore Achæorum fuit. Liuius lib. XXXII cap. XIX *legatis ad Achæos missis Sicyone datum est concilium.* De situ etiam Liuius lib. XXVII cap. XXXI *Sulpicius ab Naupacto profectus, classem adpulit inter Sicyonem & Corinthum, agrumque nobilissimæ fertilitatis effuse vastauit.* Ceterum ciuitas artificum ingenio nihil Corinthiis concessit, vt supra in *Corintho* ex Strabone ostendimus. Hinc adagii loco, de quo Stephanus, ὑποδήματα Σικυώνια, *Sicyonii calcei*, elegantiores, quam vt graui viro conuenirent, quod Socratis exemplo egregie demonstrauit Cicero lib. I de Orat. cap. LIV. *

CCCCVI.

Propius vrbem præfluit amnis *Asopus*, Ἀσωπὸς, qui alius est a Nemea, quia vtrumque Strabo, vt diuersos, nobis tradidit. De Nemea, supra: de *Asopo* eodem loco (pag. 263) Ἀσωπὸς ὁ παραῤῥέων τὴν Σικυωνίαν, καὶ ποιῶν τὴν Ἀσωπίαν χώραν, μέρος οὖσαν τῆς Σικυωνίας. *Asopus præterfluit Sicyoniam, & facit regionem Asopiam, quæ pars est Sicyoniæ.* Ptolemæus Asopum Corinthiæ regioni adscribit, in qua ostia illius ponit: sed secundum Strabonem potius est Sicyoniæ.

CCCCVII.

In Sicyonia autem Ptolemæus censet *Phliuntem* oppidum, recto casu Φλιοῦς, *Phliûs.* Strabo dicto loco: Κεῖται ὁ Φλιοῦς ἐν μέσῳ Σικυωνίας, Ἀργείας, Κλεωνῶν, καὶ Στυμφάλου, κύκλῳ περιερχόμενος. Τιμᾶται δ' ἐν Φλιοῦντι καὶ Σικυῶνι τὸ τῆς Δίας ἱερὸν, καλοῦσι δ' οὕτω τὴν Ἥβην. *Phliûs iacet in medio Sicyoniæ, Argolidis, Cleonarum & Stymphali, circulo inclusa. Colitur Phliunte & Sicyone Diæ fanum, id est Hebes siue Iuuentæ.* Habet etiam Stephanus, cui Φλιοῦς est πόλις Πελοποννήσου, *oppidum Peloponnesi:* & gentile Φλιούντιος ac Φλιάσιος, euphoniæ gratia pro Φλιούσιος. Vnde *Phliasia* ager est circa Phliuntem. Pausanias Corinth. cap. XII ἡ Φλιασία τῆς Σικυωνίων ἐστὶν ὅμορος, *Phliasia Sicyoniis est finitima.*

CCCCVIII.

Quibus Corinthia & Sicyonia singulares regiones sunt, hinc Achaiam propriam incipiunt, vt primum in ea castellum *Pallene* sit. Strabo lib. VIII pag. 266 ἔστι ἡ Πελλήνη σταδίοις ἑξήκοντα τῆς θαλάττης ὑπερκειμένη, φρούριον ἐρυμνόν. ἔστι δὲ καὶ κώμη Πελλήνη, - - - κεῖται μεταξὺ Αἰγῶν καὶ Πελλήνης. *Pellene stadiis* LX *supra mare posita, castellum munitum. Est & vicus Pellene situs inter Aegas &* [castellum] *Pellenen.* Ceteri vnius Pellenes meminere, vici, seu κώμης, vt Strabo vocat, quam Xenophon lib. VII de Reb. Græc. pag. 371 πόλιν Πελλήνην, *vrbem Pellenen* dixit: castellum autem eius loci adpellarunt Ὄλουρον, *Olurum.* Plinius lib. IV cap. V *Primæ ibi Lecheæ, Corinthiorum portus: mox Oluros, Pellenæorum castellum.* Xenophon dicto loco: καταλαμβάνουσιν αὐτῶν Ὄλουρον. - - - ἐπεὶ δ' ᾔσθοντο τὰ περὶ Ὀλούρου, περιελθόντες αὖ καὶ οὗτοι, ὅποι ἐδύναντο, εἰς τὴν αὐτῶν πόλιν Πελλήνην εἰσῆλθον. *Arcades capiunt illorum* [Pelle-

Eee eee

* Equi Sicyonii olim clari fuere. Demosthen. in Mid. pag. 407 B.

[Pellenensium] *Olurum - - - Postquam vero* [Pellenæi] *cognouerunt quæ Oluri facta essent, circumeuntes, vtcumque poterant, in oppidum suum Pellenen reuertuntur.* Multa & alia de Pellenæorum rebus & expeditionibus in Xenophontis libro: vt adeo vrbem potius, quam vicum fuisse, credibilius sit. Stephanus: ὄλȣρος, πολίχνιον Ἀχαΐας, ȣ̓ πόῤῥω Πελλήνης, *Olurus, oppidulum* [siue castellum] *Achaiæ, non procul a Pellene.*

CCCCIX.

Achaiæ cetera oppida illorumque situm optime descripsit Strabo lib. VIII pag. 265. Ἡ δὲ τάξις τῶν τόπων, ȣ̓̀ς κατῴκȣν, εἰς δώδεκα μέρη διῃρημένη, τοιαύτη τίς ἐςι. Μετὰ Σικυῶνα Πελλήνη κεῖται· εἶτα Αἴγιρα δευτέρα· τρίτη Αἰγαὶ, Ποσειδῶνος ἱερὸν ἔχȣσα· τετάρτη Βȣ̃ρα· μετ' αὐτὴν, Ἑλίκη· - - - μετὰ δὲ Ἑλίκην Αἴγιον, καὶ Ῥῦπες, καὶ Πατρεῖς, καὶ Φαρεῖς· εἶτ' Ὤλενος, παρ' ὃν ποταμὸς μέγας Μέλας· εἶτα Δύμη καὶ Τριταιεῖς. *Ordo locorum, quos* [Achæi] *habitabant, hic est: Post Sicyonem Pallene est sita, deinde secunda Aegira, tertia Aegæ, quæ templum habent Neptuni; quarta Bura: post hanc est Helice; * - - - post Helicen est Aegium, Rypenses, Patrenses, & Pharenses: deinde est Olenus, iuxta quem fluuius magnus Melas decurrit: post Dyme & Tritæenses.* Polybius lib. II cap. XLI de populari republica Achæorum: τοῦτο δ' ἦν ἐκ δώδεκα πόλεων, ἃς ἔτι καὶ νῦν συμβαίνει διαμένειν πλὴν Ὠλένȣ καὶ Ἑλίκης τῆς πρὸ τῶν Λευκτρικῶν ὑπὸ τῆς θαλάττης καταποθείσης. αὗται δ' εἰσὶ, Πάτραι, Δύμη, Φάραι, Τριταία, Λεόντιον, Αἴγειρα, Πελλήνη, Αἴγιον, Βȣ̃ρα, Κεραυνία, Ὤλενος καὶ Ἑλίκη. *Hæc ex XII vrbibus constabat, quæ nunc quoque supersunt, præter Olenum, & Helicen, quam paullo ante cladem Leuctricam mare hausit. Sunt autem hæ: Patræ, Dyme, Pharæ, Tritæa, Leontium, Aegira, Pellene, Aegium, Bura, Cerreunia, Olenus, & Helice.* Plinius lib. IV cap. V & Buram in haustis numerat. *Oppida,* inquit, *Helice, Bura: in quæ refugere haustis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos.*

CCCCX.

Ex his de pluribus Achaiæ ciuitatibus iudicari potest. De *Pellene* satis dictum. *Aegira,* ** porrecta media, quia Αἴγειρα Polybio est & Stephano, etiam Ptolemæo, qui in maritimis scripsit. abest enim a mari tantum septem stadia. Polybius lib. IV cap. LVII ἡ τῶν Αἰγειρατῶν πόλις ἔκτισαι τῆς Πελοποννήσȣ κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, μεταξὺ τῆς Αἰγιέων καὶ Σικυωνίων πόλεων. κεῖται δ' ἐπὶ λόφων ἐρυμνῶν καὶ δυσβάτων. νεύει δὲ τῇ θέσει πρὸς τὸν Παρνασὸν καὶ ταῦτα τὰ μέρη τῆς ἀντιπέρα χώρας· ἀπέχει δὲ τῆς θαλάττης ὡς ἑπτὰ ςάδια. *Oppidum Aegira situm est in ea Peloponnesi parte, quam Corinthiacus sinus adluit inter Aegium & Sicyonem, collibus imposita præruptis & inaccessis. Spectat eius situs Parnassum & vicina loca in regione opposita, distatque a mari stadia*

* *Helice & Bura* abruptis locorum hiatibus deuoratæ sunt anno ab V. C. CCCLXXXVI Orosius III histor. c. 3 princip. Adde Epigrammat. Græc. I c. εἰς πόλεις p. 140. iunge Brodæi notas. Aelianus item de animalibus XI c. 19 Helices interitum copiose narrat. Ouidius Metamorph XV, 293

Si queras Helicen & Burin Achaidas vrbes:
Inuenies sub aquis: Et adhuc ostendere nautæ
Inclinata solent cum mœnibus oppida mersis.

** Aegiram ciues ex Aegis traducti sunt, & Aegæi adpellati. Strabo libr. VIII pag. 592.

stadia septem. Aegiratis nauale fuit eiusdem nominis, a quo ἐς τὴν ἄνω πόλιν, *in vrbem in colle sitam* stadia XII esse, Pausanias tradit Achaic. cap. XXVI.

CCCCXI.

Quas *Aegas* Strabo * post Aegiram memorauit, etiam ab Homero Iliad. Θ vers. 203 vna cum Helice laudatæ sunt. Pausanias autem cap. XXV refert, ἐκλειφθῆναι αὐτὴν [πόλιν] ἀνὰ χρόνον ὑπὸ ἀσθενείας, *desertam illam vrbem fuisse, quum amissis opibus infirmior facta esset.* Sita fuerat πρὸς τῇ Ἀχαϊκῇ Κράθιδι, *ad Achaiæ flumen Crathidem,* * * a quo nomen ducit Crathis amnis Italiæ. De *Bura* & *Helice* supra est abunde dictum ex Polybio, Plinio, ac Strabone. De *Helices* interitu res certa est: de *Bura* aliter res habet, quam non mare hausit, sed σεισμὸς, *terræ motus*, euertit, seruatis tantum, qui ἀποδημοῦντες, *peregre profecti* vel militiæ vel negotii caussa aberant; καὶ αὐτοὶ τῆς Βούρας ἐγένοντο οἰκισταὶ, *qui Buram restituerunt:* quod diligentius dicto cap. XXV Pausanias adnotauit. Idem etiam ποταμὸν Βουραϊκὸν ὀνομαζόμενον, *Buraicum amnem,* qui præterfluit vrbem, memorauit.

CCCCXII.

Aegium, quod Strabonis ordine sequitur, oppidum nobilius est. nam Achaiæ συνέδριον, *concilium* habuit. Pausanias cap. XXIV Ες δὲ Αἴγιον καὶ ἐφ' ἡμῶν ἔτι συνέδριον τῶν Ἀχαιῶν ἀθροίζεται, *conuentus Achæorum etiam adhuc nostra ætate Aegii celebratur.* Et Liuius lib. XXXVIII cap. XXX *Aegium a principio Achaici concilii semper conuentus gentis indicti sunt: seu dignitati vrbis id, seu loci opportunitati datum.* Quadraginta stadiis aberat a χωρίῳ Ἑλίκῃ, *a loco Helices* seu reliquo ex illa vrbe vico: quod Pausanias dicto loco obseruauit, qui etiam religiones loci, Ομαγυρίου Διὸς, *Homagyrii Iouis*, i. e. Congregatoris; & Παναχαίας Δήμητρος, *Cereris Panachææ;* nec non Lucinæ, & Aesculapii, & aliorum descripsit: cultum vero *Achææ Iunonis apud Aegium oppidum* meminit Tertullianus lib. I cap. VI ad Vxorem. Aegiensem agrum perlabuntur flumina, *Phœnix* & *Meganitas,* eodem Pausania prodente cap. XXIII. Nummus exstat in Cimelio serenissimi Electoris Brandenburgici inscriptus ΑΙΓΙ, cum testudinis figura, quæ signum Peloponnesi, vt minus dubitare liceat, quo procusus ille loco sit.

CCCCXIII.

Deinde fuerunt *Rypæ,* siue *Rhypæ,* Ῥύπαι. Stephanus: Ῥύπαι, πόλις Ἀχαϊκή. *Rypæ, vrbs Achaica.* Pausanias Achaic. cap. XXIII ὀλίγον ὑπὲρ τὴν λεωφόρον, Ῥυπῶν, ἐστὶ τὰ ἐρείπια. Σταδίους δὲ Αἴγιον περὶ τοὺς τριάκοντα ἀπέχει Ῥυπῶν, *Paululum supra militarem viam cernuntur Rhyparum ruinæ: ab illis distat Aegium stadia circiter* XXX. Strabo scripsit Ῥύπες, vt Aldi & Casauboni libris editis est, quod gentiliter interpres vertit *Rhypenses.* Pausanias cap. VI Ῥίπες, qui vero alibi, cap. XXIII, per υ scripsit Ῥυπῶν ἐρείπια.

CCCCXIV.

Ptolemæo inter Aegium & promontorium Rhium est Ερινεὸς λιμὴν, *Erineus portus;* Plinio *Erineos:* in quo tractu Polybius lib. V cap. CII portum

* Libr. VIII pag. 593. Dicitur & *Aega.* Strabo ibidem, vbi itidem non habitari eam dicit.
** Vide Aelian. XII histor. anim. c. 36. sed de Crathi Italiæ loquitur.

aliquem *Panormum* ita describit: περὶ Πάνορμον ὅς ἐστὶ μὲν τῆς Πελοποννήσου λιμὴν, κεῖται δὲ κατ᾽ ἀντικρὺ τῆς τῶν Ναυπακτίων πόλεως, *circa Panormum* [castra ponit:] *is portus est Peloponnesi, qui vrbem Naupactum habet in aduerso litore oppositam.*

CCCCXV.

Sequitur *Rhium* promontorium ad fretum, cui *Antirrhium*, de quo in Aetolia dictum, obuersum est. Ptolemæus: Ῥίον, ἄκρον, τὸ καὶ Δρέπανον, *Rhium, promontorium, quod etiam Drepanum vocatur.* Clarius Strabo lib. VIII pag. 231 Ἔστι τὸ μὲν Ῥίον τῶν Ἀχαιῶν ἁλιτενὴς ἄκρα, δρεπανοειδῆ τινὰ ἐπιστροφὴν εἰς τὸ ἐντὸς ἔχουσα, καὶ δὴ καὶ καλεῖται Δρέπανον, *Rium Achaiæ est promontorium in mare prominens, introrsum falcis in morem reflexum: vnde & Drepanum dicitur.* An etiam oppidum eiusdem nominis subiectum fuerit, non plane liquet. Stephanus dubitabundus: Ῥίον πόλις Μεσσήνης ἢ Ἀχαΐας. καὶ ἄλλη Αἰτωλίας. *Rhium oppidum Messenæ vel Achaiæ: & aliud Aetoliæ.* Liuius lib. XXVII cap. XXX *De pace dilata consultatio est in concilium Achæorum; concilioque ei & locus, & dies certa dicta.* - - - - [Rex] *Heræis peractis, ab ipso ludicro extemplo Rhium profectus est ad indictum multo ante sociorum concilium.* Vnde oppidum ad illud promontorium fuisse Sigonius probauit.

CCCCXVI.

Vltra promontorium *Patræ* proximæ, nobilis ciuitas. Cicero lib. VII epist. XXVIII ad Curium: *Erat multo domicilium huius vrbis (cum quidem hæc vrbs) aptius humanitati & suauitati tuæ, quam tota Peloponnesus, nedum Patræ.* Et lib. XIII epist. XVII *M. Curius, qui Patris negotiatur.* Et lib. XVI epist. I ad Tironem: *si intelliges opus esse, te Patris conualescendi caussa paullum commorari.* Plinius lib. IV cap. IV & situm & dignitatem clarius descripsit. *Patræ,* inquit, *colonia, in longissimo promontorio Peloponnesi condita, ex aduerso Aetoliæ & fluminis Eueni.* Antiquissimum nomen eius fuit *Aroë,* Ἀρόη siue Ἀρόα: post amplificata a Patreo (Πατρεὺς recto casu) nomen *Patrarum* ab illo adsumsit, veteri non omnino abolito, sed coniuncto cum nouo in nummis. Vide Pausan. Ach. cap. XVIII Colonia facta sub Augusto, cuius nummus habet COL. A. A. PATRENS. Et Neronis: COL. A. A. PATR. quod legunt: *Colonia Augusta Aroe Patrensis.*

CCCCXVII.

Inde sunt *Pharæ,* a Strabone supra, Polybio item & Plinio ita nominatæ, Græce Φάραι: a Ptolemæo Φεραὶ *Pheræ,* qui in mediterraneis censet, licet non longe a mari reductas fuisse, ex Strabonis narratione ac ordine oppidorum constat.

CCCCXVIII.

Tum *Pirus* amnis, Πεῖρος, a Pausania cap. XVIII descriptus, LXXX stadiis a Patrensium ciuitate: iuxta cuius ripam fuit *Olenus,* Ὤλενος, quæ postea propter ciuium imbecillitatem defecit & deserta est. Pausanias ibidem Ἀχαιῶν πόλις ποτε Ὤλενος ᾤκεῖτο παρὰ τῷ Πείρῳ. Postea dicit, eius οἰκήτορας ἐκλιπεῖν ὑπὸ ἀσθενείας. Plinius lib. IV cap. V *vltra Patras oppidum Olenum.* Iuxta Olenum fluuius *Melas.* Vide Strabonem.

CCCCXIX.

Tandem *Dyme*, Δύμη, Liuio plurali numero *Dymæ*, vrbs vltima Achaicarum, quæ a fluuio *Lariſſo*, communi termino Achæorum Eleorumque, vt Pauſanias tradit cap. XVII, ϛαδίυς ὅσον τετρακοσίυς ἀπέχει, *circiter quadringenta ſtadia abeſt*, qui numerus mihi videtur nimius: neque, CCC, vt Stephanus Niger Dialogo habet, non iuſto maior mihi adparet, vt plane perſuaſus ſim, *quadraginta* poſſe ſufficere. nam *Araxus* promontorium, quod vltra Lariſſum eſt, LX ſtadiis abeſt a Dyme, vt mox ex Strabone probabimus. Omnes *Dymen* Achæorum vltimam ponunt, quæ ſic a limitaneo fluuio longius non potuit abeſſe. Ptolemæus enim ſic finit Achaiæ maritima: Πάτραι, Ὤλενες, Δύμη, Ἄραξος ἄκρα. Pauſanias autem ὅρον, *limitem* facit flumen Lariſſum, quod vel terminus diuerſis temporibus variauit, vel Lariſſus eſt intus, Araxus in ora terminus. Liuius, vt Pauſanias, lib. XXVII cap. XXXI *Profecti ab Dymis, coniuncto exercitu tranſeunt Lariſſum amnem, qui Eleum agrum ab Dymæo dirimit.* Straboni ſub finem libri VIII Araxus eſt ἀκρωτήριον τῆς Ηλείας, *Eleæ promontorium.* Sed ad *Dymen* reuertimur, quam coloniam Romanam Plinius dixit, *Vltra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme.* Vt Strabo ſub finem libri VIII refert, Pompeius Magnus, καταλύσας τὰ λῃςήρια, *finito Piratico bello*, quosdam piratarum Dymæ collocauit, vt alios ἐν Σόλοις, *Solis* Ciliciæ; ἀνθρώπυς μιγάδας, *homines diuerſarum nationum*, vt ſolent in turba prædonum. Auguſtus autem Dymen contribuit Patrenſibus. Pauſanias ibidem: Αὔγυςος ὕςερον καὶ προσένειμεν αὐτὴν [Δύμην] Πατρεῦσιν.

CCCCXX.

Superſunt Achaiæ oppida, quorum ſedes eſt incertior. Ex his eſt *Tritæa*, Stephano πόλις Αχαΐας, *oppidum Achaiæ*, quod vltra Dymen videtur Strabo pag. 265 poſuiſſe, poſt Patras, Pharas & Olenum ita ordinans oppida: εἶτα Δύμη καὶ Τριταιεῖς, *deinde Dyme & Tritæenſes.* At Pauſanias cap. VI, ordine inuerſo procedens, Δύμη πρὸς Ἤλιδος πρώτη. μετὰ δὲ αὐτὴν Ὤλενος, καὶ Φαραὶ, καὶ Τριταία, Ρίπες, *Dyme eſt prima ab Elide venientibus: deinde Olenos, & Pharæ, & Tritæa, Ripes.* Turbatior eſt Polybii ordo, lib. II cap. XLI, *Patræ, Dyme, Pharæ, Tritæa, Leontium, Aegira:* in hoc tamen conſentiens Pauſaniæ, quod cum Pharis Tritæam coniunxit. Nec illud liquet ad mare fuerit *Tritæa*, an paullo reductior ab illo.

CCCCXXI.

Neque *Leontium* Polybii eſt certius, quod etiam lib. V cap. XCIV memorauit: neque eiusdem *Ceraunia:* aut Κερύνεια, *Cecyrina* Pauſaniæ cap. VI. Interiora omnia ſunt ignota, neque Ptolemæus alia in mediterraneis recenſuit, niſi *Pheras, Helicen, Buram, Pellenen,* quæ omnia tamen in ora fuerunt, & mari ſatis propinqua.

SECTIO XIV.

ELIS SIVE ELEA.

CCCCXXII.

Elis siue *Eléa*, Ηλεία, Peloponnesi regio inter Achaiam & Messeniam, ab Arcadia ad mare vsque quod occasum solis spectat. Adpellatur ab vrbe *Eli* eiusdem nominis, quo est regio, nisi quod regionis vocabulum aiunt crescere obliquis, *Elis, Elidis;* non item nomen vrbis. Strabo lib. VIII pag. 232 Νῦν δὲ πᾶσαν Ηλειαν ὀνομάζεσι τὴν μεταξὺ Αχαιῶν τε καὶ Μεσσηνίων παραλίαν, ἀνέχεσαν εἰς τὴν μεσόγαιαν τὴν πρὸς Αρκαδία. *Hodie Eleam vocamus omnem maritimam oram inter Achæos & Messenios, contingentem in mediterraneis Arcadiam.* Ptolemæus etiam Ηλείαν, *Eleam*, vocat hanc regionem. Scylax: Μετὰ Αχαιὺς εἰσὶν ἔθνος Ηλις, *post Achæos est Elis.* Polybius lib. V cap. XCII ἐξελθὼν ἐκ τῆς Ηλιδος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς Μεσσηνίαν, *egressus ex Elide iuxta primum aditum in Messeniam.* Ouidius Metamorph. lib. V vers. 494

Pisa mihi patria est, & ab Elide ducimus ortum.

Terminus Achaiæ atque Elidis, etiam secundum Strabonem VIII pag. 233 promontorium *Araxus:* ἐστι ἄκρα τις τῆς Ηλείας πρὸς βορρᾶς ἀπὸ ἑξήκοντα σαδίων Δύμης Αχαϊκῆς πόλεως, Αραξος, *promontorium Eleæ septemtrionem versus, a Dyma distans* LX *stadiis.* * De Ptolemæo supra cognouimus. Polybius lib. IV cap. LXV οἱ κατὰ τὸν Αραξον τόποι, *quæ iuxta Araxum iacet.*

CCCCXXIII.

Deinde est *Cyllene*, Κυλλήνη, nauale Eleorum. nam & ipse Strabo dicto loco, τὸ τῶν Ηλείων ἐπίνειον ἡ Κυλλήνη, *Eleorum nauale Cyllene.* Confirmat Ptolemæus; Κυλλήνη ἐπίνειον. Thucydides lib. I pag. 22 τὴν Κυλλήνην, τὸ Ηλείων ἐπίνειον, ἐνέπρησαν. *Cyllenen, Eleorum nauale, incenderunt.* Liuius lib. XXVII cap. XXXII *ignorabant Sulpicium cum* XV *nauibus ab Naupacto Cyllenem traiecisse.*

CCCCXXIV.

Post Cyllenen Ptolemæo sunt Πηνειȣ̃, *Penei* amnis ostia, qui minor est quam id nominis fluuius in Thessalia. Strabo dicit pag. 233 inter Cyllenen & Chelonatam promontorium exire *Peneum* & *Selleenta* fluuios: Πηνειὸς ποταμὸς καὶ ὁ Σελλήεις ὑπὸ τȣ̃ ποιητȣ̃ λεγόμενος, *Peneus* is est, quem Tzetzes ad Lycophronis vers. 652 pag. 107 dicit ab Hercule, vna cum Alpheo, Augiæ stabulo purgando immissum fuisse. τρέψας, inquit, πρὸς τὴν βȣστασιαν ποταμȣ̀ς β΄, τόν τε Αλφειὸν καὶ Πηνειὸν, τὴν ἄμετρον ἐκείνην τῶν βοῶν κόπρον καθαίρει βραχεία ῥοπῇ.

CCCCXXV.

At Pausanias Eliac. lib. I cap. I id *Minyeio*, itidem Eleæ fluuio circa Triphyliam tribuit, de hoc Herculis labore dicens: τȣ̃το ἐξειργάσατο ἐκτρέψας τȣ̃ Μιν-

* Terminus alter Messeniam versus est flumen Neda. Strabo VIII pag. 535. Νυνὶ μὲν ȣ̃ν τῇ τριφυλίᾳ πρὸς τὴν Μεσσηνίαν ὅριον ἐστὶ τὸ τῆς Νέδας ῥεῦμα λάβρον ἐκ τȣ̃ Λυκαίȣ κατιὸν Αρκαδικȣ̃ ὄρȣς; *Nunc igitur Triphylia Messeniam versus fines sunt Neda, flumen copiosum e cyclo Arcadiæ monte defluens.*

Μινυήϊς τὸ ῥεῦμα ἐς τὴν κόπρον, *Hoc perfecit immisso in stercora flumine Minyeio.* Hic quoque per se in mare exit, non delatus ab alio. Homerus Iliados Λ v. 721

Ἔστι δέ τις ποταμὸς Μινυήϊος εἰς ἅλα βάλλων
Ἐγγύθεν Ἀρήνης.
Fluuius est aliquis Minyeius in mare exiens
Prope Arenen.

CCCCXXVI.

Selleis fluuius, Σελλήεις, post exit, vt supra Strabone auctore diximus. Homeri vtitur auctoritate, Catalogi vers. 166

Τὴν ἄγετ' ἐξ Ἐφύρης ποταμοῦ ἀπὸ Σελλήεντος,
Quam duxerat ex Ephyra, a flumine Selleente.

Intus fuit ad flumen hæc *Ephyra*, postea disparuit, vel nomine in aliud mutato, vel funditus euersa.

CCCCXXVII.

Tum sequitur promontorium Χελωνάτας, *Chelonatas*, vt Strabo dicto loco vocat, siue *Chelonates*, vt Mela lib. II cap. III; seu, vt Ptolemæus, Χελωνίτης ἄκρα, *Chelonites promontorium.* Palatinus codex habet etiam Χελωνίτης κόλπον, *sinum Cheloniten*, iuxta promontorium huius nominis: inter quod & Alphei ostia Ptolemæo Ἰχθὺς ἄκρα, *promontorium Ichthys.* Mela lib. II cap. III promontorio *Ichthy* finit a septemtrione sinum Cyparissium.

CCCCXXVIII.

Aliud promontorium Φειὰ, *Phia*, cum oppido eiusdem nominis μετὰ τὸν Χελωνάταν, *post Chelonatam*, apud Strabonem est lib. VIII pag. 236, qui dicit, εἶτ' ἄκρα Φειὰ, *deinde* [post Chelonatam & Pisatarum litus] *promontorium Phia:* ἦν δὲ καὶ πολίχνη, *erat etiam oppidum huius nominis.* Thucydides lib. II pag. 118 τῆς Ἠλείας ἐς Φειὰν, *in Phiam Eleæ:* & Homerus Iliad. Η vers. 135

Φειᾶς πὰρ τείχεσσιν, Ἰαρδάνου ἀμφὶ ῥέεθρα,
Apud mœnia Phiæ, circa Iardani fluenta,

qui præterfluit. Vide Didymi scholion.

CCCCXXIX.

Tum vero *Alpheus*, Ἀλφειὸς, nobilissimus fluuius Peleponnesi, longo anfractu per Arcadiam delapsus, effunditur. Mira fabulantur de hoc fluuio, amore nymphæ Arethusæ subter mare deferri ad Siciliam, & in Syracusano fonte erumpere. * Virgilius lib. III Aeneid. vers. 694

- - - Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare, qui nunc
Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur vndis.

CCCCXXX.

Ab Alpheo ad Messeniæ fines quæ superest pars Elidis, vocabatur *Tryphalia*, Τριφαλία, Polybio lib. IV cap. LXXVII, cui vrbes dat *Samicum*, *Lepreum*, *Hypanam*, alias: definitque, quod κεῖται Πελοποννήσου παρὰ θάλατταν μεταξὺ τῆς Ἠλείων καὶ Μεσσηνίων χώρας, *iaceat in maritimis Peloponnesi inter*

* Adde Epigrammat. Græc. libr. I εἰς ποταμοὺς pag. 150.

inter Eleorum & Messeniorum regionem. Quum vero *Samicum* & *Lepreum* Pausanias Eliac. lib. I cap. V in *Triphylia* regione censeat, adparet *Triphyliam* & *Tryphaliam* eamdem esse. *Triphyliam* quoque Strabo dixit lib. VIII pag. 232 & Liuius lib. XXXII cap. V *Eleis Alipheram contendentibus, nunquam eam vrbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui.* Dionysius Perieg. vers. 409

Τῆς πρὸς μὲν ζεφύροιο Τριφυλίδος ἤθεα γαίης,
Ab occasu eius, sedes terræ Triphylidis. *

CCCCXXXI.

Ex oppidis Triphyliæ ad mare tantum fuit *Samicum.* Pausanias dicto loco: χωρίον ἐςὶν ἐπὶ θάλασσαν καθῆκον. ὀνομάζεται μὲν Σαμικόν *oppidum est ad mare pertinens, quod Samicum nominatur.* certa sunt intus sita pleraque.

CCCCXXXII.

In mediterraneis caput regionis, quod nomen dedit, vrbs *Elis*, Ἦλις, * * ad Peneum sita, qui perfluit. Strabo lib. VIII pag. 232 ἡ Ἦλις ἐκ τῶν περιοικίδων συνεπολίσθη μία τούτων. ῥεῖ δὲ διὰ τῆς πόλεως ὁ Πενειός. *Elis ex pagis circumiectis in vnam vrbem redacta est, per quam Peneus fluit.* Stephanus: Ἦλις, πόλις πρὸς τῇ Ὀλυμπίᾳ, *Elis, vrbs prope Olympiam.* Fuerunt qui cum Pisa & Olympia confunderent. οὐκ ὀρθῶς δὲ, *non recte vero*, vt vetus scholiastes Pindari ait ad Olymp. I vers. 28. qui a Pisa ςαδίοις πεντήκοντα, *stadiis quinquaginta* abesse scribit. Pisæ autem & Olympiæ vicinitatem postea monstraturi sumus. Post Troianum bellum condita, & initio quidem sine muro, vt Strabo refert eodem libro pag. 247. sed post id tempus cinctam muro fuisse, ex Pausaniæ Messen. cap. XXVIII clarum est. Quum enim Lacedæmonii auxilia in vrbem, factionibus turbatam, missuri essent, Messenii habitu Spartano Φθάνουσιν ἀφικόμενοι πρὸς τὴν Ἦλιν, *præueniunt Elin venientes*, quos qui in vrbe erant Lacedæmoniis studentes, ἐδέχοντο ἐς τὸ τεῖχος, *intra mœnia receperunt.* Strabo de hac vrbe pag. 235 κατὰ τὴν ἐκ Δύμης εἰς Ἦλιν ὁδὸν, *iuxta viam, quæ a Dyma ducit Elin.* Liuius lib. XXXVIII cap. XXXII *Tumultus consulem in Peloponnesum adduxit; iussuque eius Elin concilio indicto, Lacedæmonii ad disceptandum acciti.* Ciues Ἠλεῖοι, *Elei*, communi nomine cum gente ac natione. Stephanus etiam Ἠλιδαῖος, *Elideus* habet, quod Latino ore formatum fit *Elidensis.* Gellius lib. II cap. XVIII *Phædon Elidensis ex cohorte illa Socratica fuit.* Vnde videri possit, vrbis nomen æque vt regionis, patrio casu Ἤλιδος, *Elidis* formare, quemadmodum Stephanus ille gentile. ἀπὸ τῆς Ἤλιδος γενικῆς, *a genitiuo Elidis* deduci censebat, secus ac clarissimi viri Petrus Victorius & alii ad Ciceronis lib. XIII epist. XXVI distinguunt. Ciceronis tamen libris MSS. constanter inest: *qui Eli negotiatus est.* Strabo autem Ἤλιδος obliquo casu de ipsa vrbe quoque dixit, v. gr. lib. VIII pag. 235 ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, τῆς ἐπὶ Δύμην ἐξ Ἤλιδος τῆς νῦν πόλεως, *in via quæ Dymen fert ab Elide vrbe, quæ nunc est.*

* Adde Demosthen. de Megalop. pag. 84 B.

** Dioscorides libr. I cap. 67 Τοιοῦτον δέ ἐςι τὸ ἐν πέργῃ τῆς Παμφυλίας καὶ ἐν Ἤλιδι τῆς Ἀχαΐας γινόμενον.

est. Sic pag. 244 Olympiæ templum prope ccc stadia τῆς Ἤλιδος διέχειν, *ab Elide abesse* dicitur.

CCCCXXXIII.

Deinde est *Pylus* Eliaca, cuius situm ita Pausanias Eliac. II cap. XXII describit. Πύλου τῆς ἐν τῇ Ἠλείᾳ δῆλα τὰ ἐρείπια κατὰ τὴν ἐξ Ὀλυμπίας ἐστὶν ἐς Ἦλιν ὀρεινὴν ὁδὸν. ὀγδοήκοντα δὲ στάδια ἐς Ἦλιν ἀπὸ τῆς Πύλου, *Pyli Eliacæ rudera in conspectu sunt ab Olympia per montanam viam Elin contendentibus.* Strabo vero lib. VIII pag. 234 ita: Μεταξὺ δὲ τοῦ Πηνειοῦ καὶ τοῦ Σελλήεντος ἐκβολῆς Πύλος ᾤκεῖτο κατὰ τὸν Σκόλλιν, *Inter Penei & Selleentis ostia Pylus habitabatur iuxta Scollim montem.* Fuit alia *Pylus* in Triphylia, alia in Messenia. Ceterum ambigui generis hoc vocabulum est. Pausanias Eliac. II cap. XXII Πύλου τῆς ἐν Ἠλείᾳ, *Pyli Eliacæ.* * Strabo pag. 237 ὁ Τριφυλιακὸς Πύλος, *Pylus Triphyliacus.*

CCCCXXXIV.

Iuxta Alpheum erat *Olympia,* ** in Pisæo agro sita, quam Strabo VIII pag. 244 describit vt ἱερὸν, *templum* Iouis Olympii, cui πρόκειται ἄλσος ἀγριελαίων, ἐν ᾧ τὸ στάδιον· παραῤῥεῖ δ᾽ ὁ Ἀλφειὸς ἐκ τῆς Ἀρκαδίας ῥέων, *lucus oleastris consitus præiacet, in quo stadium est: & Alphæus ex Arcadia delapsus, præterfluit.* Pomponius Mela lib. II cap. III *In Elide sanum delubrumque Olympii Iouis, certamine gymnico, & singulari sanctitate, ipso quidem simulacro, quod Phidiæ opus est, maxime nobile.* Plinius lib. IV cap. V *A Pylo* XII *millia passuum intus delubrum Olympii Iouis, ludorum claritate fastos Græciæ complexum.* Stephanus: Ὀλυμπία, ἡ πρότερον Πίσα λεγομένη, ἔνθα Ὀλύμπιος Ζεὺς· ἀφ᾽ οὗ τὰ Ὀλύμπια, ὁ ἀγών. *Olympia, quæ olim Pisa dicta fuit, vbi Iuppiter Olympius colitur: vnde Olympia certamen.* Ptolemæus: Ὀλυμπία Πίσσαι, qui vel Πίσα scripsit aut Πίσαι, etiam eamdem putans Olympiam & Pisam. *Pisa* autem antiquius nomen quam *Olympia,* vnde populus Πισαῖοι, *Pisæi,* Pausaniæ Eliac. II cap. XXI seq. & Πισᾶται, *Pisatæ,* Pindari Olymp. od. IX vers. 103, & regio Πισᾶτις, *Pisatis,* Strabonis lib. VIII passim, & adposito nomine, Πισατίδος γῆς, *terræ Pisatidis,* apud Polybium lib. IV cap. LXXIV. Quamvis autem non nulli dubitent apud Strabonem, vtrum fuerit umquam vrbs *Pisa,* nec potius id fontis nomen, qui & regioni & genti addiderit adpellationem: tamen de vrbe eius nominis certiores sumus, quia & Pindarus, & Pausanias & Stephanus pro vrbe habent, nec a fonte facile regiones & populi denominantur. Coniungit vtrumque Stephanus: Πίσα, πόλις καὶ κρήνη τῆς Ὀλυμπίας, *Pisa oppidum & fons Olympiæ.* quod a Strabone forsan habet, qui lib. VIII pag. 245 dicit: τὴν Πισᾶτιν ὁμολογοῦσιν, οἱ μὲν ἀπὸ Πίσης ὁμωνύμου τῇ κρήνῃ πόλεως· - - - τινὲς δὲ πόλιν μὲν οὐδεμίαν γεγονέναι Πίσαν φασὶν, κρήνην δὲ μόνην. *Pisatidis nomen alii deducunt a Pisa vrbe, quæ nomen cum fonte commune habeat: alii negant vllam vrbem Pisam exstitisse; fontem duntaxat.* Pausanias lib. I Eliac. cap. X Πίσαν οἱ Ἠλεῖοι πολέμῳ καθεῖλον, *Pisan Elei bello deleuerunt:* & lib. II cap. XXII dicit τείχους ἢ ἄλλου κατασκευάσματος, *murorum aliorumque ædificiorum* nulla vestigia superesse, sed vites plantatas in loco,

Fff fff

* Apollodor. II c. 7 §. 3 pag. 130 Ἑλὼν δὲ τὴν Πύλον, *capta Pylo.*
** Adde de loci huius natura differentem Diodorum libr. IV pag. 282.

co, ἔνθα ἡ Πίσα ᾤκεῖτο, *vbi olim Pisa colebatur.* Pindarus Olymp. od. VIII, ἀντιστρ. I Pisam describit, sicut Strabo Olympiam:

ἀλλ᾽ ὦ Πίσας εὔδενδρον ἐπ᾽ Ἀλφεῷ ἄλσος,

sed o Pisæ arboribus bene instructum nemus iuxta Alpheum. Historici Pisæ nullam rationem habent, sed tantum Olympiæ. Polybius lib. IV cap. X προῆγον ἐκ μεταβολῆς ὡς ἐπ᾽ Ὀλυμπίας, *Olympiam versus iter auertunt:* & cap. LXXIII ἧκε πεμπταῖος εἰς Ὀλυμπίαν, *quintis castris Olympiam peruenit.* Liuius lib. XLV cap. XXVIII *per Megalopolim Olympiam adscendit.* Videtur ergo Olympia, quidquid habitationum præter templum & certaminum loca habuit, ex ruinis Pisæ succreuisse; siue oppidi speciem habuit, siue vici alicuius maioris. Alio tamen loco Pisa fuit, alio, sed vicino, & ad eumdem lucum, Olympia. Publica autem ædificia celebrantur, templum Iouis, gymnasium, porticus, αἱ τῶν ἀθλητῶν οἰκήσεις, *athletarum habitationes,* stadium, hippodromus, χῶμα quidem seu *agger,* sed superstructiones adiunctas habens, vt carceres & alias: de quibus Pausanias consulatur lib. II Eliac. cap. XX & maxime cap. XXI.

CCCCXXXV.

Pisatidis regiones octo vrbes dicuntur fuisse, vt Strabo refert lib. VIII pag. 245 seq. in quibus *Salmonen,* Σαλμώνην ponit, cum fonte cognomine, ex quo *Enipeus* siue *Barnichius,* vt postea dictus est, emanans, in Alpheum effunditur: & *Heracleam,* quam in octo vrbibus ponit (μία τῶν ὀκτώ) Pausanias autem Eliac. II cap. XXII κώμην Ἠλείων, *Eleorum vicum* dixit, distantem ab Olympia ὡς πεντήκοντα σταδίους, *quinquaginta ferme stadiis,* vbi Strabo habet περὶ τεσσαράκοντα, *circiter quadraginta.*

CCCCXXXVI.

Sita est hæc *Heraclea* ad Κυθήριον, *Cytherium* flumen, vt Strabo vocat, siue tribus syllabis Κύθηρον *Cytherum,* vt Pausanias dicto loco.

CCCCXXXVII.

Iuxta Olympiam fuit etiam Ἔπινα, *Epina,* καὶ αὕτη τῶν ὀκτώ, *& ipsa ex octo illis* ciuitatibus Pisatidis, per quam labitur *Parthenias* fluuius, ὁ Παρθενίας, qua itur ad Pheræam Arcadiæ vrbem. Has Strabo ex octo nominauit: ceteras, obscuriores forsan, nec pretii erit inuestigare, neque temporis iam nostri, qui ad alia properamus.

CCCCXXXVIII.

Hæc de Elide propria & Pisatide: sequitur pars tertia Eleæ late sumtæ siue maioris, quæ *Triphylia* pluribus est, Polybio *Triphalia,* in austrum vergens, vt supra explicatum est.

CCCCXXXIX.

Ora vnum oppidum *Samicum* habebat; quod antea lustrauimus: intus triginta stadiis aut paullo pluribus, erat *Pylus Triphyliacus,* qui & *Lepreaticus* cognominatus est. Ab eo enim meridiem, XL circiter stadiis a mari, fuit *Lepreum,* τὸ Λέπρεον, vti situm vtriusque lib. VIII pag. 237 Strabo delineauit: qui duo oppida in septemtrione regionis huius ponit, *Hypanam* & *Ctypansam.* Plura Polybius addit lib. IV cap. LXXVII *Typanæam, Pyrgum,*

gum, * *Aepyum, Bolacem, Styllagium, Phrixam;* de quorum situ nihil certi nobis constat. Ipse nihilominus etiam primo loco *Samicum, Lepreum, Hypanam* numerauit.

CCCCXL.

Ex hisce facile primum & nobilissimum est *Lepreum,* * Pausaniæ virili genere ὁ Λέπρεος, *Lepreus.* Eliac. lib. I cap. V πόλις ἐςὶν ἐν τῇ Τριφυλίᾳ Λέπρεος, *Lepreus vrbs est in Triphylia:* & lib. II cap. XV ἐκ Λεπρέου τοῦ ἐν Τριφυλίᾳ, *ex Lepreo, qui in Triphylia est, ortus.* Qui colebant *Lepreatæ* dicti. Eodem lib. I cap. V Ἐθέλουσιν οἱ Λεπρεᾶται μοῖρα εἶναι τῶν Ἀρκάδων· φαίνονται δὲ Ἠλείων κατήκοοι τὸ ἐξ ἀρχῆς ὄντες, *Lepreatæ volunt inter Arcades censeri: sed clarum, antiquitus inter Eleos fuisse.* Qui enim in Olympicis ex ea ciuitate vicerunt, eos præco semper Ἠλείους ἐκ Λεπρέου, *Eleos ex Lepreo* proclamauit: vt dubitare possis, an tam propinqua mari oppida fuerint Lepreum & *Pylus,* quam illa Strabo posuerat.

CCCCXLI.

Arcadum enim ad oram maris omnino nihil erat: & *Pylus* ille tamen *Arcadius,* vt videtur, ab situ ad fines, cognominatus est. Idem Strabo lib. VIII pag. 232 Ἀρκαδικὸς Πύλος ἐκλήθη ὁ αὐτὸς καὶ Τριφυλιακός, *Arcadius Pylus est idem qui Triphyliacus.* Ergo in Triphylia ad fines fuit Arcadiæ. In ipsa autem Arcadia nihil huius nominis fuit. Pausanias Eliac. II cap. XXII οὐ μὲν οὐδὲ ἐν τῇ Ἀρκάδων Πύλον ποτὲ ὀνομασθεῖσαν ἴσμεν πόλιν, *nullam nouimus in Arcadia vrbem Pylum nominatam esse.*

CCCCXLII.

Ptolemæus vero *Lepreum* ad mare posuit: *Hypaniam* ad ortum in finibus Arcadiæ: addit *Corynen,* Κορύνην, ad Peneum fluuium, sed hanc extra Triphyliam in Elea propria. Plinius addit *Aulonam,* sed æque ignoti situs, lib. IV cap. V. *Arene* Homeri, vt ipse supra descripsit, prope ostium Minyei fuit, eiusque arx, Strabonis coniectura pag. 239, *Samicum.*

SECTIO XV.

MESSENIA.

CCCCXLIII.

Messenia, Μεσσηνία, Peloponnesi regio in austrum vergens, maritima pleraque, inter Eleam & Laconicen sita. Strabo lib. VIII pag. 247 ἡ Μεσσηνία συνεχής ἐςι τῇ Ἠλείᾳ, περινεύουσα τὸ πλέον ἐπὶ τὸν νότον καὶ τὸ Λιβυκὸν πέλαγος. *Continuo post Eleam est Messenia, maiore sui parte ad austrum vergens & mare Libycum.* Olim pars Laconicæ fuit sub Menelao principe, sed regionis tum vocabulum Messene, non vrbis fuit, vtpote quæ postea est condita, quod Strabo dicto loco & Pausanias Messen. cap. I Homeri auctoritate contendunt,

* Fortasse est *Pyrgi,* quod oppidum cum *Cyparissina* & fluminibus *Acidone* & *Neda* in maritimis Triphyliæ oris collocat Strabo pag. 535.

** Ei propinqua erat *Chæa* cum campo *Aepasio.* Vid. Strabon. VIII pag. 533, vbi Iliad. η. 135 explicat.

tendunt, apud quem Odyss. Φ vers. 15 Μεσσήνη, *Messene* sit regio, seu vt scholiastes interpretatur, Μεσσηνιακὴ χώρα.

CCCCXLIV.

Primum ab Elide in ora oppidum est *Cyparissa*, vt Plinius vocat lib. IV cap. V; siue Κυπάρισσαι, pluraliter, *Cyparissæ*, vt Ptolemæus: seu *Cyparissia*, Κυπαρισσία, vt Strabo; & rursus plurali numero Κυπαρίσσιαι, *Cyparissiæ*, vt Pausanias fine Messen. & principio Arcadiorum: Stephanus Κυπαρισσαία, *Cyparissæa*, etiam in MSS. libris. Liuius lib. XXXII cap. XXI *hospitem Cyparissiæ Garitenem contra ius omne & fas inter epulas prope ipsas occisum.* Ab vrbe *sinus Cyparissius* Plinio, & Κυπαρίσσιον ἄκρον, *Cyparissium promontorium* dictum Ptolemæo est. Sunt qui oppidum hodie *l' Arcadia* dici existiment, quia locus fere congruit. Inde amnis *Sela* Ptolemæi.

CCCCXLV.

Tum est *Pylus*, antiquum oppidum sub *Aegaleo* monte, *Messeniæ Pylus* discriminis caussa adpellata. Strabo p. 248 ἡ μὲν παλαιὰ Πύλος ἡ Μεσσηνιακὴ ὑπὸ τῷ Αἰγαλέῳ πόλις ἦν, *Antiqua Pylus Messeniaca sub Aegaleo monte sita erat*, qua diruta, incolarum multi Coryphasium concesserunt. Peloponnesiaco bello Athenienses munierunt, vt aduersus Lacedæmonios vterentur, quia opportuno loco & natura non nihil munito sita erat: de quo Thucydides sub initium lib. IV potest consuli. Tres autem in Peloponneso Pyli, Eliacus, Triphyliacus, & Messeniacus. Omnes alumno Nestore gloriabantur. Quod vero Nestoris possessiones Homerus ad vtramque ripam Alphei disposuit; Strabo inde lib. VIII pag. 341 vero simillimum censet, Pylum Nestoris fuisse Triphyliacum, * qui solus fuit circa fluuium Alpheum: Pausanias cap. vlt. Messen. tradit, in *Coryphasio* promontorio Pylum situm esse. Centum stadia, inquit, a Mothona esse ἐπὶ τὴν ἄκραν τὸ Κορυφάσιον· ἐπ' αὐτῇ δὲ ἡ Πύλος κεῖται, *ad promontorium Coryphasium, in quo Pylus situs est.* Ptolemæus etiam Κορυφάσιον ἄκρον, *Coryphasium promontorium* inter Pylum & Methonen posuit: Strabo quoque lib. VIII pag. 240 coniungit, sed *Coryphasium* æque, vt Pylum adiacentem, castellum vocat. A Pylo, inquit, Triphyliaco & Lepreo CCCC stadiorum interuallum esse ἐπὶ τὴν Μεσσηνιακὴν Πύλον καὶ τὸ Κορυφάσιον ἐπὶ θαλάττῃ κείμενα φρούρια. *ad Messeniacam Pylum & Coryphasium, castella super mari posita:* atque ita Pylum a Coryphasio disiungit, non autem longe separat. Thucydides lib. IV pag. 29 simpliciter ἐν τῷ Κορυφασίῳ.

CCCCXLVI.

Deinde est *Methone*, Μεθώνη, vt plurimi scribunt: Pausanias, Μοθώνη, *Mothone:* hodie Modon. Habet Strabo ac Ptolemæus. Et Plinius lib. IV cap. V de Messenia: *Oppida, Pylos, Methone.* Thucydides lib. II pag. 117 in

* Sed si patria Nestoris quæratur, est Messeniacus secundum Apollodorum I c. 9 § 9 Καὶ Νηλεὺς μὲν ἐκπεσὼν ἧκεν εἰς Μεσσήνην, καὶ Πύλον κτίζει, καὶ γαμεῖ Χλωρίδα τὴν Ἀμφίονος, ἐξ ἧς αὐτῷ γίνεται θυγάτηρ μὲν Πηρώ, ἄῤῥενες δὲ Ταῦρος, Ἀλάστωρ, Νέστωρ. *Ac Neleus quidem regno pulsus venit Messenem, & Pylum condit, & Chloridem Amphionis filiam vxorem ducit, ex qua ei filia Pero nascitur, & filii Taurus, Alastor, Nestor.* Hancque vrbem Pylum Hercules deinde perdidit, eodem teste. Sed qui Homeri Iliad. Λ & Strabonis VIII pag. 523 - 538. seqq. verba perpenderit, de Pylo Triphyliaco non dubitabit.

in Laconica scribit, ἐς Μεθώνην τῆς Λακωνικῆς: atque ita etiam Stephanus & Scylax; quod inde est, quia Messene olim, vt supra Strabone auctore monstratum, pars fuit Laconicæ. Pergit Strabo: τῇ δὲ Μεθώνῃ συνεχής ἐστιν ὁ Ἀκρίτας, ἀρχὴ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου. *Continuus Methonæ est Acritas, initium sinus Messeniaci:* Ptolemæus autem *Colonen* interponit hoc ordine: Μεθώνη, Κολώνη, Ἀκρίτας ἄκρα, *Methone, Colone, Acritas promontorium.* Interiectum oppidum Pausanias Messen. cap. XXXIV *Colonides* plurali numero dixit: ἐκ Κολωνίδων ὁδὸς, *ex Colonidibus via:* de promontorio idem: ἀνέχει εἰς θάλασσαν ὁ Ἀκρίτας, *in mare Acritas procurrit.*

CCCCXLVII.

Sinus *Messeniacus*, auctore Strabone p. 248, dicitur etiam Ἀσιναῖος, *Asinæus*, ab *Asine* oppido adiacente; item Θουριάτης κόλπος, *sinus Thuriates* a *Thuria* oppido supra sinum posito: item *Coronæus*, a *Corone*, Plinio.

CCCCXLVIII.

Prima vrbs post Acritam promontorium est Ἀσίνη, *Asine*, XL stadiis ab Acrita, vt Pausanias Messen. cap. XXXIV extr. refert. Ptolemæo etiam in Messeniaco sinu prima: vnde cognomen sinui, vt diximus. Portum habet quem Thucydides lib. IV pag. 260 descripsit.

CCCCXLIX.

Deinde est *Corone*, Κορώνη, Ptolemæo ducente. Strabo pag. 249 πρὸς θαλάττῃ πόλις Κορώνη, *ad mare oppidum Corone.* Pausanias Messen. cap. XXXIV tradit priscum & Homericum fuisse Αἴπειαν, *Aepeiam*, quod Strabo mauult ad Thuriam relatum lib. VIII pag. 249. A Corone *sinus Coronæus* Plinio dictus, vt modo est expositum: hodie Golfo di Coron, quia nomen oppidi seruatum est.

CCCCL.

Supra Coronam nihil, quod certum sit, occurrit vsque ad ostium *Pamisi* fluuii, qui Πάμισος Straboni est & Pausaniæ, Ptolemæo Πάνισος, *Panisus;* haud longe a Corona. Strabo lib. VIII pag. 249 πλησίον Κορώνης, κατὰ μέσον πως τὸν κόλπον, ὁ Πάμισος ποταμὸς ἐκβάλλει, ταύτην μὲν ἐν δεξιᾷ ἔχων, καὶ τὰς ἑξῆς, *Haud procul a Corona, circa medium sinum, effunditur amnis Pamisus, Coronam & sequentes vrbes a dextra habens.*

CCCCLI.

Post flumen, Φεραὶ, Ptolemæi, Φηραὶ Strabonis, id est *Pheræ* sunt, ἓξ που στάδια, *sex fere stadia* a mari, vt Pausanias Messen. cap. XXXI obseruauit, cui Dorica dialecto αἱ Φαραὶ, *Pharæ* sunt, η in α permutato, vt solemne Doriensibus, quorum lingua Messenii vtebantur. Polybius Legat. LIII *Phara* dixit singulari numero. ἡ δὲ Ἀβία, καὶ Θουρία καὶ Φαρὰ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἀπὸ μὲν τῆς Μεσσήνης ἐχωρίσθησαν, *Ea tempestate Abia, Thuria, Phara ab Messeniis auulsa sunt.* Apud Pheras *Nedo* fluuius, Νέδων, Strabone docente, exit in mare.

CCCCLII.

Dein est oppidum *Abia*, vltimum Messeniorum in ora contra Laconicam. Pausanias cap. XXX Φαραὶ ἀφεστήκασιν Ἀβίας σταδίους ἑβδομήκοντα, *Phara*

ræ distant ab Abia LXX *stadiis.* Ptolemæo est Ἀβέα, *Abea*, etiam extrema maritimarum Messeniæ, iuxta Laconicæ fines. Hinc Plinii *Abeatæ* sunt lib. IV cap. VI.

CCCCLIII.

In mediterraneis est caput gentis *Messena*, Μεσσήνη, quam frustra Ptolemæus in maritimis scripsit, cuius errorem plurimi tabularum auctores adhuc sequuti sunt. Pausanias sane αὐτόθι ab ora reducit: etiam Strabo, qui Ithomen, omnium consensu mediterraneum & montem & castellum, munimentis vrbis, sub illo sitæ, communi muro includit. Quid? quod perspicue Plinius lib. IV cap. V *Amnis Pamisus. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia.* Non fuit antiquissima, sed Epaminondas Thebanus condidit, omnesque Messenios exsules in illam reuocauit, eique nomen *Messenæ*, quod gentis antea fuerat, imposuit: quæ a Pausania cap. XXVII plenivs sunt exposita. Valida vrbs munimentis suis. Idem cap. XXXI, quas ipse viderit, muris munitissimas vrbes nominat Amphrysum Phocicam, Byzantium & Rhodum: tamen his ait munitiorem esse Messeniorum vrbem. Strabo situs & munitionis caussa Corintho confert lib. VIII pag. 249 Ἡ δὲ Μεσσηνίων πόλις ἔοικε Κορίνθῳ· ὑπέρκειται γὰρ τῆς πόλεως ἑκατέρας ὄρος ὑψηλὸν καὶ ἀπότομον, τείχει κοινῷ περιειλημμένον, ὥς τ' ἀκροπόλει χρῆσθαι· τὸ μὲν καλούμενον Ἰθώμη· τὸ δὲ Ἀκροκόρινθος. *Ceterum Messena Corintho similis est. Vtrique enim vrbi mons excelsus & præruptus imminet, communi muro comprehensus, arcisque vsum præstans, Ithoma Messenæ, Acrocorinthus Corintho.* Itaque Demetrius Pharius Philippo, Persei patri, suasit, si Peloponnesum vellet in potestate habere, vt duas has vrbes subigeret. τῶν κεράτων γὰρ ἀμφοῖν καθέξῃς τὴν βοῦν, *Bouem*, inquit, *vtroque sic cornu tenebis.* quod ibidem Strabo adnotauit.

CCCCLIV.

Alii *Ithomen* quasi separatum oppidum aut castellum descripserunt. Plinius lib. IV cap. V *Intus ipsa Messene, Ithome, Oechalia.* Pausanias Mess. cap. IX refert Messeniorum mediterraneos, Spartano bello inferiores, desertis ceteris oppidis ἐς τὸ ὄρος ἀνοικίζεσθαι τὴν Ἰθώμην, *in montem Ithomen secessisse*, in quo tum fuerit πόλισμα οὐ μέγα, *paruum oppidulum*, cuius pomœrium ampliarint vt esset ἔρυμα πᾶσιν αὔταρκες, *munimentum omnibus sufficiens.* Post sub monte cœpta Messene ædificari, cui tandem muro iuncta Ithome fuit. Ab religione loci Ζεὺς Ἰθωμάτας, *Iuppiter Ithomata*, & ἑορτὴ Ἰθωμαία, *festum Ithumæum* dictum. Vide Pausan. & Stephan. & Meursium.

CCCCLV.

Oechalia autem Plinii est Stephani ἡ Μεσσηνὶς Οἰχαλία, * siue vt alii legunt ἡ Μεσσήνης Οἰχαλία, *Messenæ Oechalia*, quæ an sit ab Homero Catal. vers. 103 nominata,

Οἰχαλίηθεν ἰόντα παρ' Εὐρύτου Οἰχαλιῆος,

ex Oechalia venientem ab Euryto Oechaliensi rege; disputat Strabo lib. VIII pag. 234. nam ad Thessaliam alii referunt.

CCCCLVI.

* Vide Apollodorum II c. 7 §. 7 pag. 135.

CCCCLVI.

Cetera Plinii, *Arene, Pteleon, Thryon, Dorion* ex eodem Homeri loco sunt a versu 98. de quibus certi nihil constat: de *Arene* supra aliquid dictum: *Thryum* Homerus cognominat Ἀλφειοῖο πόρον, *Alphei vadum,*

Καὶ Θρύον, Ἀλφειοῖο πόρον. item

Καὶ Πτελεὸν, καὶ Ἕλος, καὶ Δώριον:

Ex quibus *Helos* etiam Plinius in Messenia scripsit: *Oppida, Pylos, Methone; locus Helos:* quod arguit dirutum fuisse ætate Plinii. Strabo lib. VIII pag. 241 Ἕλος οἱ μὲν περὶ τὸν Ἀλφειὸν, χώραν τινὰ φασὶν, οἱ δὲ καὶ πόλιν ὡς τὴν Λακωνικήν. *Helos quidam dicunt locum esse circa Alpheum: alii oppidum, vt Helos Laconicæ.* Sed hæc omnia Strabo in Elea ponit, & vere quidem, quia pars illorum ad Alpheum sita, Arcadiæ & Eleæ, non Messeniæ fluuium.

CCCCLVII.

Ptolemæus tria oppida in mediterraneis recenset, e quibus primum Ἀλίαρτος, *Haliartus,* ignotum ceteris: alterum, de quo iam dictum, *Ithome:* tertium, *Træzen* (Τροιζὴν) est, de quo etiam silent geographi ceteri. Strabo addit *Thuriam* lib. VIII pag. 249 Αἴπεια, νῦν Θουρία καλεῖται, ἣν ἔφαμεν ὅμορον Φηραῖς, *Aepea nunc Thuria vocatur, quam diximus Pheris finitimam.* Et paullo ante: Φηραὶ, ὅμορος Θουρίᾳ καὶ Γερηνίοις, *Pheræ, quæ vrbs finitima Thuriæ & Gereniis.* Thuria intus sita, LXXX stadiis a Pheris: hæc VI a mari: quod Pausanias obseruauit Messen. cap. XXXI. In monte sita: postea in planum deducta, vt tamen nec montana vrbs deseretur. Incolæ *Thuriatæ,* Θουριάται, quos Augustus, Messeniis infensus, Antonii sociis, contribuit Lacedæmoniis: quod itidem a Pausania est proditum.

CCCCLVIII.

Fuerunt apud Strabonem qui *Antheiam* Homeri interpretarentur Thuriam. Fuit autem Antheia, Ἄνθεια, vna ex septem oppidis, quæ Agamemnon Achilli dotis loco daturus fuisse dicitur Iliad. I vers. 149, quæ quod in Messenia Sttabo censuit, licet interpretatione varient antiqui perinde ac recentes auctores, (vide Strabon. p. 248.) pretium fortasse erit recensuisse:

Ἑπτὰ δέ οἱ δώσω εὖ ναιόμενα πτολίεθρα,
Καρδαμύλην, Ἐνόπην δὲ καὶ Ἱρὴν ποιήεσσαν,
Φηράς τε ζαθέας, ἠδ' Ἄνθειαν βαθύλειμον,
Καλήν Αἴπειαν, καὶ Πήδασον ἀμπελόεσσαν.
Πᾶσαι δ' ἐγγὺς ἁλὸς νέαται Πύλου ἠμαθόεντος.

Septem autem ei dabo oppida celeberrima: Cardamylen, Enopen, Hiram herbosam, Pheras diuinas, & Antheam pratosam, pulchramque Aepeam, & Pedasum vitiferam. Omnia autem prope mare habitantur Pyli arenosi. E quibus solæ *Pheræ* notæ sunt: cetera dubii situs & adpellationis, quæ cum aliis successu temporis, sed incertum cum quibus, permutata creditur. De *Cardamyla* tamen Strabo: ἐπὶ πέτρας ἐρυμνῆς ἵδρυται Καρδαμύλη, εἶτα Φηραί, *in petra prærupta Cardamyla est posita: deinde Pheræ.* Fuit etiam *Erana,* Ἔρανα, media inter Cyparissiam & Pamisi fluuii, quem & *Amathum* dixere, ostia, eodem Strabone auctore pag. 249. Dubia etiam est *Aethea,* Αἴθεα Thucydidis lib. I pag.

I pag. 67, Θουριᾶταί τε καὶ Αἰθεεῖς ἐς Ἰθώμην ἀπέστησαν, *Thuriatæ & Aetheenses Ithomen aufugerunt.*

SECTIO XVI.

LACONICA.

CCCCLIX.

Post Messeniam in ortum versus sita est Λακωνική, *Laconica*, siue vt Mela scripsit *Laconice.* Liuius lib. XXXI cap. XXV *Philippus pollicitus, terrorem omnem belli in ipsam Laconicam, ducto eo extemplo exercitu, translaturum.* Velleius lib. I cap. III *Achæi ex Laconica pulsi.* Semel Plinius scripsit *Laconia*, ineunte libro IV, quod suspectum est Harduino.

CCCCLX.

Præcipua pars maritimæ oræ sita ad *sinum Laconicum*, Tænaro & Malea contento. Strabo lib. VIII pag. 250 Ἔστι δὲ μετὰ Μεσσηνιακὸν κόλπον ὁ Λακωνικὸς μεταξὺ Ταινάρου καὶ Μαλεῶν, ἐκκλίνων μικρὸν ἀπὸ μεσημβρίας πρὸς ἕω. *Post Messeniacum sinum est Laconicus inter Tænarum & Maleas, a meridie in ortum paullo declinans.*

CCCCLXI.

Primæ in Laconica, sed Messeniaco sinui adhærentes sunt Θυρίδες, *Thyrides*, quasi portulæ seu fenestræ. Straboni lib. VIII pag. 250 ῥοώδης κρημνός, *fluctibus obnoxium præcipitium:* Pausaniæ Lacon. cap. XXV ἄκρα Ταινάρου, *Tænari promontorium*, quod vero secundum Strabonem a Tænaro stadiis CXXX distat.

CCCCLXII.

Ὀλίγον ἀπωτέρω, *prope inde*, quod Pausanias addit, fuit Μέσσα πόλις καὶ λιμήν, *Messa oppidum & portus.* Homerus Catal. vers. 89

Φάρην τε, Σπάρτην τε, πολυτρήρωνά τε Μέσσην,

Pharen, & Spartam, & columbis abundantem Messam, dixit: sed tradit Strabo pag. 251 τὴν μὲν Μέσσην οὐδαμοῦ δείκνυσθαι φασὶ, *Messam* [Homeri] *negant vllibi posse monstrari.*

CCCCLXIII.

Dein *Tænarum* est, Ptolemæi Ταινάριον, a quo incipit sinus Laconum. Promontorium & oppidum dicitur. Pausanias dicto loco: ἐς θάλασσαν ἀνέχουσα ἄκρα Ταίναρον, καὶ λιμένες, ὅ τε Ἀχίλλειός ἐστι καὶ Ψαμαθοῦς, *in mare excurrit Tænarum promontorium, & sub eo portus,* Achilleus & Psamathûs.* Plinius lib. IV cap. V *Oppida: Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta.* Pausanias Lacon. cap. XXV Ταινάρου δὲ τῆς ἄκρας πλὴν ὅσον τεσσαράκοντα σταδίων ἀφέστηκε Καινήπολις· ὄνομα δὲ ἦν καὶ ταύτῃ Ταίναρον, *Promontorium Tænarum ad XL stadia præteruecto occurrit Cænepolis, cuius antiquum nomen erat Tænarum.* Cænepolis, quasi Neapolis, quod est instauratum Tænarum. Nouum

* Euripid. Cyclop. v. 291,

Ἱερός τ' ἄθραυστος Ταινάρου μένει λιμήν,
Μαλέας τ' ἄκροι κευθμῶνες.

Sacerque & inuiolatus manet ei Tænari portus Maleæque summæ latebræ.

Nouum id nomen Καινούπολις legitur etiam in Procopii B. Vandal. lib. I cap. XIII: διαφυγόντες Ταινάρῳ προσέμιξαν, ἣ νῦν Καινούπολις ἐπικαλεῖται, *elapsi* [a Malea] *Tænarum adplicuerunt, quæ nunc Cænopolis vocatur.* Male ergo Ptolemæus Tænarium & Καινὴν, *Cænen*, tamquam diuersa oppida separauit. Celebratur Neptuni fanum in ipso promontorio vel litore. Cornelius Nepos Pausan. cap. IV *Fanum Neptuni est Tænari, quod violari nefas ducunt Græci.* Strabo lib. VIII pag. 250 τὸ μὲν Ταίναρον ἀκτή ἐστιν ἐκκειμένη, τὸ ἱερὸν ἔχουσα τοῦ Ποσειδῶνος, ἐν ἄλσει ἱδρυμένον, *Tænarum est litus procurrens in mare, fanum habens Neptuni in luco positum.* Pausanias ait dicto loco: ἐπὶ τῇ ἄκρᾳ ναὸς εἰκασμένος σπηλαίῳ, καὶ πρὸ αὐτοῦ Ποσειδῶνος ἄγαλμα, *in ipso promontorio est templum speluncæ simile, & ante ipsum Neptuni simulacrum.* Strabonis ergo, ἀκτὴ, *litus*, est ipsum promontorium. De spelunca vterque fabulam addunt, creditum fuisse, per illam Herculem ab inferis Cerberum eduxisse, quasi ibi accessus ad illos pateat. Per quam etiam Psychen Veneris iussu ad inferos measse & reuertisse, lib. VI fabulatur, *quære*, inquit, *Tænarum. inibi spiraculum Ditis: per portas hiantes monstratur iter inuium - - - ad ipsam Orci regiam.* Hinc est quod Horatius lib. I od. XXXIV dixit;

Quo Styx, & inuisi horrida Tænari
Sedes.

CCCCLXIV.

A Tænaro ad Eurotæ ostia primum Ptolemæo & Pausaniæ oppidum est Τευθρώνη, *Teuthrona,* vt alter addit, CL stadiis a Tænaro promontorio.

CCCCLXV.

Straboni a Tænaro ad Eurotam in ora sunt Ἀμαθοῦς πόλις, oppidum *Amathûs*, & post illud *Asine*, & tandem *Gythium*, Γύθιον, nauale Lacedæmoniorum, inter quod & *Acræas*, (aliis *Acriam*) Eurotam dicit in mare exire. Ptolemæus inter Teuthronam & Eurotam ponit oppidum, cui nomen Λᾶς, *Las*, quarto casu τὴν Λᾶν, *Lan*, Straboni pag. 251, qui expugnatam dicit a Dioscuris, id est Castore & Polluce, quibus cognomen inde sit Λαπέρσαι apud Sophoclem. Pausanias cap. XXIV ἐν δεξιᾷ Λᾶς ἐστι, *a dextra Gythii Las est*, X stadiis a mari, XL a Gythio. Scylax in Laconica: Λᾶς πόλις καὶ λιμήν, *Las oppidum & portus.* Stephanus scribit Λᾶ primo casu, vocatque πόλιν Λακωνικὴν, *vrbem Laconicam.* Lycophron in Alexandra vers. 95 καὶ Λᾶν περήσεις, *& Lan transibis.* Homerus Catalog. vers. 92 vocali geminata,

Οἵ τε Λάαν εἶχον - - - -

CCCCLXVI.

Amathûs Strabonis haud dubie est aliorum Ψαμαθοῦς, *Psamathus.* Pausaniam supra produximus in *Tænarus:* Scylaci est Ψαμαθοῦς λιμὴν, *Psamathûs portus:* * Stephano duplicata littera Ψαμμαθοῦς πόλις Λακωνική, *Psammathûs oppidum Laconicum:* Plinius quoque lib. IV cap. V *amnis Eurotas, sinus Aegilodes, oppidum Psammathus.* In ora fuisse, portus, quem Scylax

tribuit,

* Aeschines epist. I pag. 121 Ζάλη δὲ καὶ ἄνεμος ἐξαίσιος ἐμπεσὼν ἀνήνεγκεν ἡμᾶς ὑπὲρ Κρήτην πλησίον Ψαμαθοῦντος. *Sed tempestas exorta & ventus impetuosus nos supra Cretam prope Psamathuntem abstulit.*

tribuit, argumento est, si vel maxime id minus ex ordine locisque vicinis clarum esset.

CCCCLXVII.

Asine Strabonis Laconica minus nota, nisi quod Polybius lib. v cap. xix Philippum *Asinam*, via inter Spartam & Tænarum sitam, scribit frustra oppugnasse. Habet quidem & Scylax, sed miscet alia quoque Messeniorum: certior Asine Messeniæ, & alia Argolidis.

CCCCLXVIII.

Gythium, γύθιον, vt plurimi; siue γύθειον, *Gytheum*, vt alii scribunt, τῆς Σπάρτης ἐπίνειον, *nauale Spartæ*, vt Strabo dixit lib. viii pag. 251; siue ναύσταθμος τῶν Λακεδαιμονίων, *nauium statio Lacedæmoniorum*, vt Polybius lib. v cap. xix. His, & Lycophroni vers. 98, & Ptolemæo, est γύθιον, simplici vocali; etiam Liuio *Gythium* lib. xxxiv cap. xxxviii. Stephanus diphthongo, γύθειον πόλις Λακωνική, *Gytheum, vrbs Laconica.* Pausaniæ codex ambiguus, in Lacon. cap. xxii γύθειον, at cap. xxiv γύθιον præferens. Cicero lib. iii Offic. cap. xi *classem Lacedæmoniorum, quæ subducta esset ad Gytheum, clam incendi posse.* Oppidani γυθεᾶται, *Gytheatæ*, Pausaniæ cap. xxi; & ab oppido *sinus Gytheates* Plinio dictus lib. iv cap. v. Mela etiam lib. ii cap. iii *Gythium* fluuium in Laconica memorauit.

CCCCLXIX.

Inter Gythium & Eurotæ ostia Ptolemæi dispositione est Τρίνασος ἐπίνειον, *Trinasus nauale*, quasi Τρίνησος, a tribus paruis obiectis insulis. Pausanias Lacon. cap. xxii ἐν ἀριστερᾷ δὲ Γυθείου στάδια προελθόντι ὡς τριάκοντα, ἔστιν ἐν τῇ ἠπείρῳ Τρινάσου καλουμένης τείχη, *ad Gythei læuam* xxx *stadia progresso, in continenti sunt muri sic dictæ Trinasi:* e quibus coniicit, Φρούριον, *castellum* potius, quam oppidum fuisse.

CCCCLXX.

Deinde est *Eurotas*, * Εὐρώτας nobilis fluuius, a Sparta decurrens, quam ab ortu, vt Polybius lib. v cap. xxii præterfluit. Liuius lib. xxxiv cap. xxviii *ad Eurotam amnem sub ipsis prope fluentem mœnibus* [Spartæ] *peruenit.* Pindarus Isthm. od. v vers. 42

Κάστορος δ᾽ αἰχμὰ Πολυδεύ-
κεός τ᾽ ἐπ᾽ Εὐρώτα ῥεέθροις,

quod Propertii verbis lib. iii eleg. xiv vertas:

Qualis & Eurotæ Pollux & Castor arenis.

CCCCLXXI.

Vltra ostia est oppidum Ptolemæi Ἀκρέα, *Acrea*, Pausaniæ cap. xxii Ἀκριαὶ, *Acriæ.* ἐπὶ θαλάσσης, inquit, πόλις ἐστὶν Ἀκριαὶ, *iuxta mare est oppidum Acriæ.*

* In *Eurota* illud inprimis memorabile est, quod virginum quoque exercitationi natandi seruierit & destinatus fuerit. Cic. Tuscul. II c. 15 *Spartiatæ autem voluerunt nihil horum simile esse apud Lacænas virgines, quibus magis palæstra, Eurota, sol, puluis, labor militiæ in studio est, quam futilitas barbara.* Idem Tuscul. V c. 34 *Condimenta enim defuerunt. quæ tandem, inquit ille? Labor in venatu, sudor, cursus ab Eurota, fames, sitis. his enim rebus Lacedæmoniorum epulæ condiuntur.*

Acriæ. Itidem aliter id nomen exſtat in Strabonis codicibus: ὁ Εὐρώτας ἐκδίδωσι μεταξὺ Γυθίου καὶ Ἀκραίων, *Eurotas exit in Gythium & Acræas.*

CCCCLXXII.

Sequuntur *Biandina* & *Aſopus*, Ἀσωπὸς πόλις, apud Ptolemæum. Obſcura illa: hæc etiam Straboni cognita. Et Pauſanias cap. XXII πόλις Ἀσωπὸς Ἀκριῶν ἀπέχει σταδίους ἑξήκοντα, *oppidum Aſopus ab Acriis abeſt ſtadia ſexaginta.*

CCCCLXXIII.

Inde eſt ὄνου γνάθος, *Oni gnathos*, vt in Palatino Ptolemæi codice additur, ἄκρα, *promontorium.* Strabo lib. VIII pag. 251 εἶτα ἡ ὄνου γνάθος λιμένα ἔχουσα· εἶτα Βοία πόλις· εἶτα Μαλεαί, *deinde eſt Oni gnathos, portum habens: deinde Bœa oppidum: tandem Maleæ.* Addit a Maleis Oni gnathum abeſſe CL ſtadiis.

CCCCLXXIV.

Bœa, oppidum pluraliter ſcriptum Pauſaniæ dicto loco: τὰ ἐπέκεινα Γυθείου πρὸς θαλάσσῃ, Ἀσωπὸς, Ἀκριαὶ, Βοιαὶ, *vltra Gytheum ad mare, Aſopus, Acriæ, Bœæ:* Scylaci Βοία, *Bœa*, vt Straboni & Plinio: ſed Ptolemæo, eodem ſitu, Βοαί, *Boæ.* Oppidani Βοιᾶται, *Bœatæ*, Pauſaniæ cap. XXIII.

CCCCLXXV.

Tandem *Malea*, Μαλέα, promontorium nominatiſſimum eſt in angulo Peloponneſi, quo auſtrale latus cum orientali cohæret. Plures ſcribunt Μαλέα, *Malea.* * Polybius lib. V cap. CI περὶ Μαλέαν ποιεῖσθαι τὸν πλοῦν, *Maleam circumnauigare.* Scylax: Μαλέα ἄκρα, *Malea promontorium.* Stephanus: Μαλέα ἄκρα πρὸς Πελοποννήσῳ, *Malea promontorium ad Peloponneſum.* Ptolemæus: Μαλέα ἄκρα, etiam ſingulari numero. Et Plinius lib. X epiſt. XXVI ad Traianum: *nuntio tibi, me Epheſum cum omnibus meis* ὑπὲρ Μαλέαν *nauigaſſe.* Solus prope Strabo Μάλεαι, plurali numero, vt ſupra vidimus. Ambigue Herodotus, lib. I cap. LXXXII μέχρι Μαλεῶν, *vsque ad Maleas:* at lib. IV cap. CLXXIX κατὰ Μαλέην, *iuxta Maleam*, ſingulari numero: quo & Latini vſi ſunt. Liuius lib. XXXIV cap. XXXII oratione Quintii, ducis Romani, ad Nabin tyrannum: *mare circa Maleam infeſtum nauibus piraticis feciſti.* Mela de promontoriis Peloponneſi: *ad meridiem Malea, Tænaros, Acritas:* & mox, *inter Scyllæon & Malean* [ſinus] *Argolicus.* Virgilius Aeneid. V verſ. 193

Ionioque mari, Maleæque ſequacibus vndis.

Stephanus addit, a quibusdam diphthongo Μάλεια ſcribi: καὶ Μάλεια διὰ διφθόγγου. Inde eſt quod poetæ non numquam producant. Ouidius lib. II Amor. eleg. XI verſ. 20

Quo lateant Syrtes quoue Malea ſinu.

Et Papinius Statius lib. VII Thebaid. verſ. 16

- - - *& raucæ circumtonat ira Maleæ.*

Alibi vero idem Statius corripuit, Silv. lib. I carm. III verſ. 97 *Si*

* Euripid. Cyclop. v. 292
Μαλέας τ' ἄκροι κευθμῶνες.

Si Maleæ credenda ratis, Siculosque per æstus
Sit via.

Tempestuosum enim ad id promontorium mare est, qui *Maleus sinus* est Floro lib. III cap. VI. Aiunt a figura etiam γαμφηλὰς ὄνε, *maxillas asini* vocari, atque ita de Malea Lycophronis versum 94 Tzetzes interpretatur: sed id probabilius ad vicinum promontorium ὄνε γνάθον, quod idem sonat, supra expositum, refertur.

CCCCLXXVI.

Post Maleam Argolicus sinus incipit, cuius australem oram Lacones tenent, in eaque primum est *Delium*, Δήλιον, ἱερὸν Ἀπόλλωνος, ὁμώνυμον τῷ Βοιωτικῷ, *Apollinis fanum, nomen commune cum Bœotico habens*, Strabone lib. VIII pag. 254 prodente. Ptolemæus cætera enarrat singula: & proximus Μινώα λιμὴν, *Minoa portus*, quod Straboni est Μινώα φρέριον, *Minoa castellum*: Pausaniæ cap. XXIII Μινώα ἄκρα ἐς τὸ πελάγος, *Minoa promontorium in mare procurrens*, iuxta vrbem Epidaurum Limeram, quæ etiam Straboni hinc sequitur, & Ptolemæo, nisi quod hic Διὸς Σωτῆρος λιμένα, *Iouis Seruatoris portum* interiicit.

CCCCLXXVII.

Epidaurus autem illa ἡ Λιμηρὰ, *Limera* cognominatur, quasi λειμῶνας ἔχουσα vel λιμένες, *quod multa prata habeat*, vel *a portuum commoditate*. Vide Stephani Byzantii chorographiam. Alterum tuetur Apollodorus apud Strabonem, ἐπιτετμημένας Λιμηρὰν εἰρῆσθαι ὡς ἂν Λιμενηρὰν. *contracte Limeram dici quasi Limeneram*, id est portuosam. Opus autem est cognomine, vt ab altera Argolidis in Saronico sinu discernatur. Præter Strabonem & Pausaniam cap. XXI & XXIII, meminit cum cognomine Plinius lib. IV cap. V. *Oppida*, inquit, *Bœa, Epidaurus, Limera cognomine; Zarax:* Scylax & Ptolemæus sine cognomine, rati forsan, quia in Laconica scripserunt, regionis nomine satis distinctam esse. Historicis autem epitheto opus est. Thucydides lib. IV pag. 288 ἀπέπλευσαν ἐς Κύθηρα· ἐκ δὲ αὐτῶν περιέπλευσαν ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηρὰν, *nauigarunt* [Athenienses] *in Cythera: inde in Epidaurum Limeram.* Idem lib. VI extremo: ἀποβάντες ἐς Ἐπίδαυρον τὴν Λιμηρὰν, καὶ Πρασιὰν, *abierunt in Epidaurum Limeram, & Prasiam.* incidit fere in locum, quo nunc est Maluasia.

CCCCLXXVIII.

Zarex, Ζάρηξ, sequitur ex Ptolemæi ordine, quem paullo aliter disposuit Pausanias cap. XXI; Βοιαὶ, Ζάραξ, Ἐπίδαυρος ἡ Λιμηρὰ, Βρασιαὶ, *Bœæ, Zarax, Epidaurus Limera, Brasiæ:* Ptolemæus autem Zarecem Epidauro postposuit. Scribitur *Zarex* & *Zarax:* illud Ptolemæi est & Stephani; hoc Polybii, Plinii, Pausaniæ. Stephanus: Ζάρηξ πόλις Λακωνικὴ πρὸς τῇ θαλάσσῃ. *Zarex oppidum Laconicum iuxta mare.* Polybius lib. IV cap. XXXVI Πολίχναν μὲν, καὶ Πρασιὰς, καὶ Λεύκας, καὶ Κύφαντα προσπεσὼν, ἄφνω κατέσχε. Γλυμπεῦσι δὲ καὶ Ζάρακι προσπεσὼν, ἀπέσπασε, *Polychnam, Prasias, Leucas, & Cyphanta repentino impetu cepit: Glympes quoque & Zaracem inuadens seiunxit a societate.* Plinii verba in Limera Epidauro produximus.

CCCCLXXIX.

CCCCLXXIX.

Succedit apud Ptolemæum, Κύφαντα λιμήν, *Cyphanta portus*; qui modo Polybii verbis erat Κύφαντα, accentu ſcribarum arbitrio conſtituto. Plurale eſt. ſic enim Pauſanias cap. XXIV ἀπὸ Ζάρακος ſtadia VI ſecundum mare progredienti, & inde ſtadia X declinanti ἐς μεσόγαιαν, *in mediterranea*, Κυφάντων καλουμένων ἐρείπιά ἐστιν, *Cyphantorum ruinæ occurrunt.* Plinius dicto loco: *Cyphanta portus.*

CCCCLXXX.

Vltima Ptolemæi Laconica vrbs in Argolico ſinu Πρασία eſt, *Praſia*; Scylaci Πρασία πόλις καὶ λιμήν, *Praſia oppidum & portus.* Pauſanias cap. XXIV & numerum & elementum mutauit. Βρασιαὶ, inquit, ἐσχάτη μὲν ταύτη τῶν Ἐλευθερολακώνων πρὸς θαλάσσῃ ἐστὶ, Κυφάντων δὲ ἀπέχουσι πλέον σταδίων διακοσίων, *Braſiæ extremum hac in parte Eleutherolaconum ad mare oppidum ſunt: diſtant autem a Cyphantis* CC *ſtadiis.* Pauſaniam ſequutus eſt Stephanus, eumque nominatim laudauit, vt mirum non ſit, eodem elemento & numero vſum eſſe. Hiſtoricis ſunt Πρασιαὶ ſiue Πρασίαι, *Praſiæ*, plurali numero. Polybium paullo ante in *Zarax* cognouimus. Thucydides lib. II pag. 136 ἄραντες ἀπ᾽ αὐτῶν, ἀφίκοντο ἐς Πρασιὰς, τῆς Λακωνικῆς πόλισμα ἐπιθαλάσσιον, *profecti hinc* [ex Trœzenide & Hermionide] *venerunt in Praſias, quod eſt maritimum oppidum Laconicæ.* Polyænus lib. II cap. XV *Hippodamas ab Arcadibus* ἐν Πρασίαις ἐπολιορκεῖτο, *Praſiis oppugnabatur.*

CCCCLXXXI.

Antequam in mediterranea progrediamur, addenda ſunt quædam dubia & prætermiſſa. Dum colligimus, quæ illuſtrationi faciant, præteritus eſt locus *Helos*, Ἕλος, vnde *Helotæ*, ſerui Lacedæmoniorum, Liuio *Ilotæ* dicti libro XXXIV cap. XXVII, adpellabantur. Cornelius Nepos in Pauſania cap. III *Eſt genus quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorum colit, ſeruorumque munere fungitur.* Qui fuerint, & vnde dicti, Pauſanias docet Lacon. cap. XX Ἐπὶ θαλάσσῃ πόλισμα Ἕλος ἦν, *Ad mare oppidulum fuit Helos*, ex quo capto πρῶτοι ἐγένοντο οὗτοι Λακεδαιμονίων δοῦλοι τοῦ κοινοῦ, καὶ Εἵλωτες ἐκλήθησαν πρῶτοι καθάπερ γε καὶ ἦσαν. *primi publici Lacedæmoniorum ſerui fuerunt, qui Helotes a loco dicti, vnde erant.* Obtinuit deinde vſus, vt & alii captiui, Meſſeniorum præſertim, his pares facti, *Helotes* communi nomine vocarentur. Oppidum illud ad mare fuiſſe, teſtatur etiam Homerus Catal. verſ. 91

Οἵ τ᾽ ἄρ᾽ Ἀμύκλας εἶχον, Ἕλος τ᾽, ἔφαλον πτολίεθρον,

Quique Amyclas tenebant, & Helos, maritimum oppidum.

Quo ſitum loco Helos fuerit, quodammodo monſtrat idem Pauſanias cap. XXII, τοῦ Ἕλους τὰ ἐρείπια ὑπόλοιπα, *oppidi, quod Helos dicebatur; ruinas reliquas* videri inter Trinaſum & Acrias, illinc LXXX ſtadiis; hinc XXX circiter diſtantes.

CCCCLXXXII.

Quum ſupra Cyphanta & Praſias perluſtraremus, *Leucas* inter illa medias ex Polybii libro IV cap. XXXVI memorari animaduertimus. Iurares forte,

forte, apud Argiuorum fines esse, vbi sita sunt quibuscum ibi componitur. At lib. v cap. XIX eædem *Leucæ* cum oppidis in sinu Laconico coniunctæ sunt. πρὸς Ακριάς, inquit, καὶ Λεύκας, ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν Βοιῶν χώραν, *ad Acrias vsque, & Leucas, & Boias.* Et Liuius lib. XXXV cap. XXVII *tertia parte copiarum ab obsidione Gythii abducta, ad Eliam posuit castra. Imminet is locus & Leucis & Acriis.* Sic ex Polybii lib. v cap. XIX legendum, qui Ελίαν vocat καλλίστην χώραν τῆς Λακωνικῆς, *partem Laconicæ pulcherrimam.* Ergo Leucæ ad sinum Laconicum fuere, vicinæ Acriis & Bœiis; quoquo modo locus prior Polybii vel emendandus est, vel saltem interpretandus.

CCCCLXXXIII.

In sinu Messenio Laconicæ partis seu in ortum solis vergente Strabo lib. VIII pag. 248 hæc loca posuit: Μεταξὺ δ' ἀπὸ τῶν Θυρίδων ἀρξαμένοις ὁ Τύλος ἐστί· καλεῖται δ' ὑπό τινων Οἴτυλος· εἶτα Λεῦκτρον τῶν ἐν Βοιωτίᾳ Λεύκτρων ἄποικος· εἶτ' ἐπὶ πέτρας ἐρυμνῆς ἵδρυται Καρδαμύλη· εἶτα Φηραὶ, ὅμορος Θουρία. *Interiacent a Thyridibus* [occasum versus] *Tylus, quem quidam Oetylum vocant: deinde Leuctrum est, Leuctrorum, quæ in Bœotia sunt, colonia: post Cardamyla in saxo prærupto sita: inde Pheræ, quibus Thuria confinis est.* Pheræ illæ sunt, quas supra diximus *Pharas* quoque nuncupari, ab Homero Φᾶριν, *Pharin,* Catal. vers. 89, vt olim lectum fuit, quod Pausanias testatur Messen. cap. XVI, & interpres Homerici versus, Papinius Statius Theb. IV vers. 226

Quos Pharis, volucrumque parens Cytherëia Messe.

Hæc obiter, quia vulgo nunc Φάρην legitur apud Homerum. Posteriora loca sunt Messeniorum, vt supra exposuimus: priora Laconum.

CCCCLXXXIV.

Oetylus etiam Homero memoratus, Catalog. vers. 92

Οἵ τε Λάαν εἶχον, ἠδ' Οἴτυλον ἀμφενέμοντο,

Qui Laan habitabant, aut Oetylon incolebant.

Pausanias Lacon. cap. XXI ἐπὶ Ταινάρῳ δὲ Καινήπολις, Οἴτυλός τε καὶ Λεῦκτρα, *supra Tænarum* [promontorium, occasum versus sita] *Cænepolis, & Oetylos, & Leuctra.*

CCCCLXXXV.

Alterum oppidum & Plinio *Leuctra* est: at Straboni, vt iam vidimus, & Plutarcho Λεῦκτρον, *Leuctrum.* Hic enim in Pelopida pag. 288 τῆς Λακωνικῆς πολίχνιον πρὸς τῇ θαλάσσῃ Λεῦκτρον ὀνομάζεται, *etiam Laconicæ oppidulum, mari impositum, Leuctrum vocatur.*

CCCCLXXXVI.

Inter Helos & promontorium, quod a maxilla asini nomen habet, Strabo oppidum *Cyparissiam* in peninsula cum portu ponit, lib. VIII pag. 251, quæ diuersa ab illa Messeniæ in Triphyliæ confinio.

CCCCLXXXVII.

Dubius locus est, qui *Cynosura, & Cynosuræ,* pluratiuo numero, & *Cynosuris,* Κυνόσουρις, adpellatur, fueritne ad mare, an in mediterraneis: in Laconica certe fuisse, minus est quod dubitemus. Quod enim Stephanus ait,

Κυνό-

Κυνόσερα, ἄκρα Ἀρκαδίας, *Cynoſura Arcadiæ promontorium,* vitioſum ſane, quia nulla parte Arcadia contingit mare, vt promontorium limite ſuo contineat. Nec tutum Ἀττικῆς ſufficere in locum, quia Heſychius ἄκραν τῦ Μαραθῶνος *promontorium Marathonis* ad Eubœam conuerſum, hoc nomine inſignitum referat. Laconicæ autem id nomen Pauſanias cap XVI; & ſcholiaſtes Callimachi, & idem etiam Heſychius, qui in Attica id nominis aliud poſuerat, vindicauerunt. Pauſanias enim cum Spartanis populis coniungit hiſce: οἱ Λιμνάται Σπαρτιατῶν καὶ Κυνοσυρεῖς καὶ ἐκ Μεσόας τε καὶ Πιτάνης θύοντες τῇ Ἀρτέμιδι, *Limnatæ Spartiatarum, & Cynoſurenſes, & qui ex Meſoa & Pitana venerant, Dianæ ſacrificantes.* Scholiaſtes Callimachi in hymn. Dianæ verſ. 94 Κυνοσυρὶς, τόπος Λακωνικῆς, *Cynoſuris locus Laconicæ.* Et quod ἄκραν dixit chorographus, in regionis quamlibet adpellatione errabundus; ad mare fuiſſe id oppidum ſub promontorio ſitum, veroſimile eſt. Nec enim geographis vox ἄκρα tam quemuis montem, quam in mare procurrentem ſignificat. Heic, quocunque loco fuit, ſepultus dicitur Aeſculapius. Cicero lib. III Nat. deor. cap. XXII *Aeſculapius ſecundus, ſecundi Mercurii frater. is fulmine percuſſus, dicitur humatus eſſe Cynoſuris.* Et Clemens Alexandrinus Protrept. pag. 18 de Aeſculapio: οὗτος κεῖται κεραυνωθεὶς ἐν τοῖς Κυνοσουρίδος ὁρίοις, *hic fulmine ictus ſepulcrum habet in Cynoſuridis finibus.*

CCCCLXXXVIII.

In mediterraneis Laconicæ eſt caput gentis *Lacedæmon,* quæ & *Sparta* dicitur, quæ duo nomina ita differunt, vt alterum ſit proprium & antiquum vrbis, alterum regionis, quod poſtea vrbi etiam primariæ acceſſerit. Pauſanias Lacon. cap. XI Σπάρτη μὲν ὀνομασθεῖσα ἐξ ἀρχῆς, προσλαβοῦσα δὲ ἀνὰ χρόνον καὶ Λακεδαίμων ἡ αὐτὴ καλεῖσθαι. τέως δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκεῖνο τῇ γῇ, *Sparta dicta prius, quæ poſtea etiam Lacedæmon fuit nuncupata, quum antea regionis hoc nomen eſſet.* Et Stephanus: Λακεδαίμων πόλις ἐνδοξοτάτη τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, ἡ Σπάρτη πρότερον, *Lacedæmon vrbs celeberrima in Peloponneſo, quæ prius Sparta adpellata fuit.* De origine vtriuſque nominis, quæ varia ab diverſis proditur, Meurſius in Miſcell. Laconicis conſulatur: ad noſtrum illa inſtitutum nihil adfert. Diſtinxit ita vrbem ab regione Homerus Iliad. B, ſiue Catalogo verſ. 88

Οἱ δ' εἶχον κοίλην Λακεδαίμονα κητώεσσαν,
Φάρην τε, Σπάρτην τε, πολυτρήρωνά τε Μέσσην.
Qui tenebant cauam Lacedæmonem, cetis abundantem,
Pharamque & Spartam, & columbis plenam Meſſam.

Scholiaſtes ibi: Λακεδαίμονα τὴν χώραν λέγουσι· τὴν δὲ πόλιν Σπάρτην. ἕτεροι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τὸ μέν τοι Λακεδαίμονα, τὸ δὲ Σπάρτην καλοῦσι. *Lacedæmonem regionem dicunt: vrbem Spartam: alii vrbem vtroque nomine Lacedæmonem & Spartam adpellant.* Κοίλη, *caua* dicitur regio, quod montibus eſt circumdata, Taygeto maxime. Adi ſcholiaſten laudatum, qui etiam epitheton vrbis κητώεσσα interpretatur. Sita vrbs ad dextram Eurotæ ripam, de quo flumine ſupra in oſtiis dictum fuit. Minor erat ambitu Athenis, vtcumque par potentia, vel etiam ſuperior. Polybius lib. IX cap. XX tradit cir-

circuitum eſſe XLVIII ſtadiorum; quum Athenarum multo amplior exſtitiſſet. Quum floreret Lacedæmon, carebat muris, virtute ciuium munita & defenſa. Nepos Ageſilao cap. VI *Quum Epaminondas Spartam oppugnaret, eſſetque ſine muris oppidum, talem ſe imperatorem præbuit, vt eo tempore omnibus adpareret, niſi ille fuiſſet, Spartam futuram non fuiſſe.* Caſſandri demum temporibus, aut poſtea, quum tyranni tenerent ciuitatem, diffiſi armis & virtute, muro vrbem cinxerunt, leuiore primum & tumultuario, quem Nabis firmiſſimum perfecit. Iuſtinus lib. XIV cap. V ex Trogo: *Caſſander profectus in Græciam multis ciuitatibus bellum infert, quarum excidio, veluti vicino incendio territi Spartani, vrbem, quam ſemper armis, non muris defenderant, tum contra reſponſa fatorum & veterem maiorem gloriam, armis diffiſi, murorum præſidio includunt.* Demetrii & Pyrrhi temporibus initia murorum Pauſanias tribuit, Archaic. cap. VIII. τὰ τείχη τῆς Σπάρτης, inquit, οἰκοδομηθέντα μὲν καὶ πρότερον ἔτι αὐτοσχεδίως καὶ ἐπί τε τῆς Δημητρίου, καὶ ὕστερον τῆς Πύῤῥου καὶ Ἠπειρωτῶν στρατείας· ἐπὶ δὲ τῆς τυραννίδος τῆς Νάβιδος καὶ ἐς τὸ ἀσφαλέστατον ὀχυρωθέντα. *Spartæ muri, Demetrio & Pyrrho olim oppugnantibus, tumultuario opere exſtructi fuerant: Nabis poſtea tyrannus ita perfecit, vt nihil ad firmitudinem deſideraretur.* Liuius lib. XXXIV cap. XXXVIII *Fuerat quondam ſine muro Sparta. tyranni nuper locis patentibus planisque obiecerant murum: altiora loca, & difficiliora aditu, ſtationibus armatorum pro munimento obiectis tutabantur.*

CCCCLXXXIX.

Viginti ſtadiis a Sparta, in auſtrum verſus, *Amyclæ* erant, amœniſſimum oppidulum & antiquum. Polybius lib. V cap. XIX αἱ Ἀμύκλαι καλούμεναι, τόπος ἐστὶ τῆς Λακωνικῆς χώρας καλλιδενδρότατος καὶ καλλικαρπότατος. ἀπέχει δὲ τῆς Λακεδαίμονος ὡς εἴκοσι στάδια. *Amyclæ, quæ ita vocantur, locus ſunt fructiferarum arborum prouentu amœniſſimus, diſtantque viginti circiter ſtadia a Lacedæmone.* Inde eſt quod *virides* a Statio dicuntur Thebaid. IX verſ. 769

- - hunc virides non excipietis Amyclæ.

Apollinis templo claræ fuerunt. Polybius ibidem: ὑπάρχει καὶ τέμενος Ἀπόλλωνος ἐν αὐτῷ σχεδὸν ἐπιφανέστατον τῶν κατὰ τὴν Λακωνικὴν ἱερῶν, *Eſt in loco illo Apollinis templum, facile clariſſimum omnium, quæ in Laconica regione ſunt.* Ideoque *Apollineæ* Amyclæ dictæ eidem Statio Theb. verſ. 223

Huius Apollineæ currum comitantur Amyclæ.

Leda, Dioſcurorum & Helenæ mater, heic ſedem habuiſſe traditur, vnde cognomen *Ledææ* eſt. Idem Theb. VII verſ. 163

- - - - Ledæasque ibis Amyclas.

Et Silius Italicus lib. II verſ. 434

Ledæis veniens victor Xanthippus Amyclis.

Ab auſtro autem vrbi fuiſſe obuerſas, itidem Polybius dicto loco teſtis eſt: Κεῖται τῆς πόλεως ἐν τοῖς πρὸς θάλατταν κεκλιμένοις μέρεσι, *Sitæ ſunt Amyclæ ad eam partem vrbis, quæ vergit ad mare.* Liuius lib. XXXIV cap. XXVIII *Quintius prope Amyclas poſuit caſtra. Inde, quum perpopulatus omnia circum-*

cumiecta vrbi frequentis & amœni agri loca esset, nullo iam hoste porta [Lacedæmonis] *excedente; mouit castra ad flumen Eurotam.*

CCCCXC.

Trans flumen, in altera ripa, *Therapne* erat, siue *Therapnæ*, itidem vicina Spartanæ vrbi; vitiose in vulgatis quibusdam libris *Theramne* scripta. Pausanias Lacon. cap. XX Ἑτέρα ἐκ τῆς πόλεως ὁδὸς ἐς Θεράπνην ἄγει. - - πρὶν δὲ ἢ διαβῆναι τὸν Εὐρώταν, ὀλίγον ὑπὲρ τῆς ὄχθης, ἱερὸν δείκνυται Διὸς Πλουσίου. *Altera via ex vrbe ducit Therapnen. - antequam vero Eurotam transieris, haud longe a ripa ostenditur Iouis Opulenti fanum.* Ergo Eurotas traiiciendus erat iis, qui Sparta exibant Therapnen. πόλιν, *oppidum* dixit idem Pausanias cap. XIV, & Stephanus. Suidas *locum* vocat; Θεράπναι τόπος ἐστὶν ἐν τῇ Λακεδαιμονίᾳ: Scholiastes Pindari Isthm. oda I vers. 43 κώμην, *vicum*: Θεράπνα, κώμη αὐτόθι, *Therapna vicus ibidem*, id est apud Spartam. Castoris & Pollucis templum habuit. Idem scholiastes dicto loco: Ἰστέον ὅτι τῆς Λακωνικῆς ἐν Θεράπναις τὸ ἱερόν ἐστι τῶν Διοσκούρων, *Sciendum quod in Laconicæ Therapnis templum sit Dioscurorum.* Quo Statius adlusit Siluarum lib. IV carm. VIII vers. 52

Et vos Tyndaridæ, quos non horrenda Lycurgi
Taygeta, vmbrosæque magis coluere Therapnæ:

quos idem Thebaidos lib. VII vers. 793 inde *Therapnæos fratres* dixit. Pomponius Mela lib. II cap. III *in Laconide Therapne, Lacedæmon, Amyclæ.* Plinius lib. IV. cap V vitiose, *intus Sparta. Theramne*, quod etiam in libros Stephani & Statii irrepsit, indignante Meursio Miscell. Lacon. lib. IV cap. XII.

CCCCXCI.

Inter Spartam & eius nauale in via sunt *Croceæ*, Κροκέαι, Pausaniæ cap. XXI, & Stephano nominatæ: ille κώμην, *vicum* vocat; hic τῶν ἑκατὸν πόλεων μίαν *vnum ex centum* [Laconicis] *oppidis*. Ibi lapidicinæ Spartanorum, & *Iouis Croceatæ*, Διὸς Κροκεάτα, lapideum simulacrum.

CCCCXCII.

Inde si pergas XXX stadia, oppidulum est *Aegiæ*, Αἰγίαι, quod credebatur Homericum esse Αὐγειαί, *Augeæ* dictum. Vide Pausaniam.

CCCCXCIII.

Ptolemæus inter Spartam & mare fere media via ponit Θούριον, *Thurium*, de quo silent ceteri. Inde ad occasum habet *Bitylam*, quam Meursius Miscell. lib. IV cap. VIII putat ex *Oetylo*, maritimi oppidi nomine prauatum esse, quamuis suam Ptolemæus in mediterraneis scripserit. *Blemminam* autem Ptolemæi, Βλέμμινα, in septemtrione sitam ad Arcadiæ fines, credit Meursius ceterorum *Belbinam* esse. Stephanus: Βελβίνα πόλις Λακωνική, *Belbina, oppidum Laconicum.* Prouocat ad Pausaniæ octauum librum, siue de Arcadicis rebus, cuius cap. XXXV in nostris libris non Βελβίνα, sed Βελεμίνα, *Belemina* legitur, quod propius cum Ptolemæi *Blemina* siue *Blemmina* congruit. nec situs repugnat. Arcades enim ait narrare, olim suam fuisse; a Lacedæmoniis sibi ereptam. Si mendi suspicionem obiicias, constan-

ſtantia ſcribentis diluet, quia etiam in Lacon. cap. XXI Βελεμῖνα, & eodem quidem ſitu legitur. Accedit quod itidem ad Arcadiæ fines Polybius memorat Βελμινᾶτιν χώραν, *Belminaticum agrum*, in confinio Megalopolitanorum. Nihilominus propter hanc ipſam ſitus conuenientiam concedimus facile, *Belbinam* & *Blemminam* & *Beleminam* eamdem eſſe, vel errante ſcriptura alterutra, vel gemino nomine vnius oppidi vſurpato. Liuius lib. XXXVIII cap. XXXIV *Ager Belbinites* [quidam *Belbinatis* legunt] *quem iniuria tyranni Lacedæmoniorum poſſederant, reſtitutus eidem ciuitati* [Megalopolitanæ] *ex decreto vetere Achæorum, quod factum erat Philippo Amyntæ filio regnante.* Plutarchus in Agide & Cleomene pag. 806 Πρῶτον οἱ ἔφοροι πέμπουσι καταληψόμενον τὸ περὶ τὸν Βέλβιναν Ἀθήναιον. ἐμβολὴ δὲ τῆς Λακωνικῆς τὸ χωρίον ἐστὶ, καὶ τότε πρὸς τοὺς Μεγαλοπολίτας ἦν ἐπίδικον. *Primum ephori* [Cleomenem] *mittunt ad Mineruæ templum, quod prope Belbinam eſt, occupandum. Is locus agri Laconici aditus erat, & tunc temporis Lacedæmoniis controuerſus erat cum Megalopolitanis.*

CCCCXCIV.

Fuit & *Tripolis* quædam in his oris Lacedæmoniorum. Liuius lib. XXXV cap. XXVII *Ita perculſis hoſtibus, Philopœmen protinus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui proximus finem Megalopolitanum eſt, duxit, & magna vi pecorum hominumque inde abrepta, priusquam a Gythio tyrannus præſidium agris mitteret, diſceſſit.* Vnum oppidum, an tria fuerint, vt in Arcadia, non quidem definitum eſt: probabilius autem, regiunculam, tria oppida minora continentem, fuiſſe, quod abactio pecorum hominumque, & ipſa depopulatio ſuadet. Præter hanc nemo, quantum nobis notum eſt, *Tripolim* Laconicam memorauit.

CCCCXCV.

Vt vero Tripolis alia Laconicæ, alia erat Arcadiæ; ita etiam *Caryæ* aliæ Arcadum, aliæ Lacedæmoniorum fuerunt. De his Pauſanias Meſſ. cap. XVI & Lacon. cap. X, quæ Dianæ fanum habebant, ad quod Lacænæ virgines feſto diuæ die choreas ducebant. Sitæ erant inter Spartam & Meſſeniorum fines: vt dicto cap. XVI Meſſenicorum adparet. Stephanus ſingulari numero Κάρυα, χωρίον τῆς Λακωνικῆς. Ab his cognomen *Dianæ Caryatidis* apud Diomedem Gramm. lib. III pag. 483. Et Heſychius: Καρυᾶτις, ἑορτὴ Ἀρτέμιδος καὶ ἱερόν. Papinius Statius Theb. IV verſ. 225

Plaudentique habiles Caryæ reſonare Dianæ.

CCCCXCVI.

In Argiuorum confinio *Glympes*, Γλυμπεῖς, plurale, fuerunt. Polybius lib. IV cap. XXXVI Γλυμπεῦσι καὶ Ζάρακι προσπεσών, *Glympes & Zaracem inuaſit.* De ſitu idem clarius lib. V cap. XX παραγενόμενοι πρὸς Γλυμπεῖς χωρίον, ὃ κεῖται περὶ τοὺς ὅρους τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς, *Ventum ad Glympes eſt caſtellum, ſitum in confinio Argeæ & Laconicæ.*

CCCCXCVII.

In eodem tractu, ſed orientem verſus æſtiuum, & æque in Argiuorum quam Arcadum confinio cum Lacedæmoniis, poſuit Ptolemæus *Lernam*

nam oppidum, Λέρνην, de qua nihil nobis notum in Laconica eſt: niſi forſan prope paludem Lernam aut fluuium fuit, de quibus in Argolide dicemus. Addit *Thalamam*, Θαλάμην, quam pluraliter Pauſanias enuntiat Θαλάμαι, *Thalamæ*, & in oppidis Eleutherolaconum ſcribit cap. XXI; quod argumento eſſet, haud longe ab Argolico ſinu abfuiſſe, quia vt Pauſanias ibidem tradit, ἐπὶ θαλάσσῃ ᾠκισμένον ἐστὶν ἤδη τῶν Ἐλευθερολακώνων, *maritima tenent Eleutherolacones*; niſi Polybius in Excerptis Valeſianis ex lib. XVI nos aliud doceret. ὁ μὲν Εὐρώτας, inquit, καὶ τὰ περὶ Σελλασίαν κεῖται τῆς Σπάρτης ὡς πρὸς τὰς θερινὰς ἀνατολάς. τὰ δὲ κατὰ Θαλαμίας, καὶ Φάρας, καὶ Πάμισον ὡς πρὸς τὰς χειμερινὰς δύσεις. *Eurotas & ager Sellaſiorum ad ortum æſtiuum Spartæ ſiti ſunt: Thalamæ vero & Pharæ ac Pamiſus amnis proxime ad occaſum hibernum.* Lege quæ antecedunt & ſequuntur, e quibus intelliges, *Thalamas*, (ſic enim rectius ſcribitur quam *Thalamias*) inter Eurotam & Pharas ſeu Meſſeniæ fines fuiſſe ſitas. Sed in ſeptemtrionem reuertamur.

CCCCXCVIII.

Eiusdem tractus eſt regio *Cynuria*, Κυνουρία γῆ, in Argolidis confinio, cuius duo oppida erant, *Thyrea*, & *Anthena*, Græce Θυρέα & Ἀνθήνη. Thucydides lib. IV pag. 288 ἀφικνοῦνται ἐπὶ Θυρέαν, ἥ ἐστι μὲν τῆς Κυνουρίας γῆς καλουμένης, μεθορία δὲ τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς, νεμόμενοι δὲ αὐτὴν ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι Αἰγινήταις ἐκπεσοῦσιν ἐνοικεῖν. *Veniunt* [Athenienſes] *Thyream terræ Cynuriæ, diſterminantis Argiuum & Argolicum agrum: quam Lacedæmonii colentes Aeginetis, patria eiectis, habitandam tradiderant.* Idem lib. V pag. 371 περὶ τῆς Κυνουρίας γῆς, ἧς ἀεὶ πέρι διαφέρονται, μεθορίας οὔσης. ἔχει δὲ ἐν αὐτῇ Θυρέαν καὶ Ἀνθήνην πόλιν· νέμονται δ' αὐτὴν Λακεδαιμόνιοι, *de Cynuria regiuncula* (Argiuis monentibus) *quæ ſemper controuerſa fuit, quia in limite erat. Habet autem oppida Thyream & Anthenam: eamque poſſident Lacedæmonii.* Plinio eſt *Anthane.* nam etiam Ἀνθάνα vocatur. Adi Stephanum Byzantium.

CCCCIC.

Citeriora ſunt Ptolemæo, *Gerenia*, Γερηνία, quam Pauſanias cap. XXI etiam in Eleutherolaconum vrbibus numerauit: Plinius lib. IV cap. V ſcripſit *Gerania*, Dorico more. Rurſus Pauſanias principio Laconicorum, Meſſeniis dicit conſtitutum limitem eſſe ad Laconas κατὰ τὴν Γερηνίαν, *iuxta Gereniam:* vnde Stephanus quoque *Gereniam* in Meſſenia cenſet. Quod ſi eſt, nimis illam Ptolemæus in ortum protraxit.

D.

Deinde Ptolemæi eſt Οἰνόη, * *Oenoe*, a Sparta in ortum ſita, quæ Meurſio videtur Stephani Οἰνοῦς, *Oenûs* eſſe, a vini præſtantis prouentu laudatum Athenæo oppidulum, (ὁ ἐξ Οἰνοῦντος οἶνος, *Oenuntinum vinum*) lib. I cap. XXIV. Eſt & fluuius *Oenûs*, apud Polybium lib. II cap. LXV, haud dubie Oenuntem, communi nomine oppidulum, præterfluens.

DI.

Ad hunc ſita erat *Sellaſia* oppidum. Liuius lib. XXXIV cap. XXVIII *Quin-*

* Apollodor. bibl. II cap. 5 §. 3 pag. 103 ita loquitur de Oenoe, vt etiam regio aliqua videatur fuiſſe. Sed ἐν eſt ſæpe *apud, prope*, vti in Diodori IV pag. 239.

Quintius, satis iam omnibus paratis, profectus ab statiuis, die altero ad Sellasiam super Oenunta fluuium, - - - inde quum audisset escensum difficilis & arctæ viæ esse, breui per montes circuitu præmissis qui munirent viam, lato satis & patenti limite ad Eurotam amnem, sub ipsis prope fluentem mœnibus, peruenit. Polybius scripsit Σελασία, *Selasia*, lib. II cap. LXV, & lib. IV cap. LXIX: Excerptis autem Valesii ex lib. XVI editum pag. 73 Σελλασία, quum situm eius ad Spartam vrbem ita descripsit: ὁ Εὐρώτας καὶ τὰ περὶ τὴν Σελλασίαν κεῖται τῆς Σπάρτης ὡς πρὸς τὰς θερινὰς ἀνατολάς. *Eurotas & quæ circa Sellasiam, ad ortum æstiuum Spartæ sita sunt.* Ερείπια Σελασίας, *rudera Selasiæ*, ostendit Pausanias Lacon. cap. X. Hic vero etiam simplici lamda scripsit.

DII.

Ceteræ mediterraneæ vrbes, quamuis dubiæ positionis, sunt, *Pitane*, Πιτάνη, haud longe a Sparta quod ex iuuenum secessione in collem ἐγγὺς Πιτάνης, *prope Pitanem*, apud Polyænum lib. II cap. I strateg. 14 adparet. Ad Eurotam fuisse, versus Pindari 46 odæ VI Olymp. probat,

Πρὸς Πιτάναν δὲ παρ' Εὐρώτα πόρον,
Ad Pitanam vero iuxta Eurotæ meatum,

Plinius in Laconica: *Intus Sparta, Theramne: atque vbi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane.* Memorauit etiam Pausanias cap. XVI vna cum Mesoa & Cynosura. Correpta media syllaba. Ausonius epigram. XXIV de Thrasybulo Lacedæmonio, septem aduersis vulneribus acie cæso:

Non dolor hic patris, Pitanæ sed gloria maior.

Desumtum epigramma ex Græco est apud Plutarchum in Apophthegm. Laconicis, quod incipit: *

Τᾷ Πιτάνᾳ Θρασύβουλος ἐπ' ἀσπίδι ἤλυθεν ἄπνους.

DIII.

Quam coniungit Pausanias *Mesoan*, aliis est *Messoa*, geminato sibilo. Stephanus: Μεσσόα, τόπος Λακωνικῆς, *Messoa, locus Laconicæ.* Patria Alcmanis poetæ. Suidas: Αλκμὰν Λάκων ἀπὸ Μεσσόας, *Alcman, Lacedæmonius Messoensis.*

DIV.

Sunt præterea, incerto situ, *Geranthræ* siue *Geronthræ*, in Eleutherolaconibus; auctore Pausania cap. XXI, & Stephano: & *Thea*, Θέα, eiusdem Stephani, qui ex Thucydide Θεεῖς, *Theenses* producit. Exstat nummus in Thesauro serenissimi Electoris Brandenburgici, DOMINI mei, quem huc refert vir clarissimus Laur. Begerus pag. 442. Et *Alagonia*, ac *Marios*, a Pausania in Eleutherolaconicis numeratæ, fere ignotæ sunt.

DV.

Notior in eodem censu *Pyrrhichus*, a Pyrrho, Achillis filio, nomen ducens, vt idem Pausanias cap. XXV tradidit. nam ait ibi, ἀπὸ Πυῤῥίχου καταβάντι ἐς θάλασσαν, ἐστὶ Τευθρώνη, *a Pyrricho ad mare descendenti occurrit Teuthrone.* Teuthrona autem inter Lan & Tænarum in ora existebat, vt supra exposuimus. Ibi *Scyras* fluuius exit, quem classe ingressus Pyrrhus est, quum ad

* Est etiam in Epigrammat. Græc. libr. III c. εἰς ἀνδρείους pag. 274.

ad nuptias Hermiones proficifceretur. Vrbs Pyrrhichus XL ftadiis abeft a flumine. Hæc ex Paufaniæ dicto loco. Meurfius exiftimat, eumdem locum effe quem Polybius lib. v cap. XIX dicit τὸν Πύῤῥου καλούμενον χάρακα, *Pyrrhi ita nominatum Vallum*, quo Philippus vno die inter populandum ab Amyclis dicitur veniffe. Videtur eumdem locum Liuius lib. XXXV cap. XXVII *Pyrrhi castra* adpellaffe. *Nabis*, inquit, *recepto Gythio, cum expedito exercitu inde profectus, quum præter Lacedæmonem raptim duxiffet, Pyrrhi, quæ vocant, Caftra occupauit.*

DVI.

Quod vero fæpe *Eleutherolaconum* facta eft mentio, de iis ex Paufaniæ Lacon. cap. XXI notandum eft, Spartam feu Lacedæmonem circumiectis olim oppidis plurimis imperaffe. Ab huius ciuitatis iurisdictione exemit Auguftus Cæfar duodeuiginti oppida, eaque libera effe permifit, pleraque ἐπὶ θαλάσσῃ ᾠκισμένα, *maritima*; omnia fic pofita, vt longius a mari ne recedant. Sunt autem, *Gythium, Teuthrone, Las, Pyrrhichus*, ad Tænarum *Cænepolis, Oetylos, Leuctra, Thalamæ, Alagonia, Gerenia, Afopus, Acriæ, Bœæ, Zarax, Epidaurus Limera, Brafiæ, Geronthræ, Marios.* Hinc eft quod Plinius dixit lib. IV cap. V *Ager Laconicus, liberæ gentis.*

DVII.

Montes Arcadiæ pauci memorantur, *Taygetus*, Ταΰγετος, & *Menelaius*; fed *Taygetus* tantæ longitudinis, vt per totam procurrat Laconicam, a mari ad vsque Arcadiam. Strabo lib. VIII pag. 250 Τούτων ὑπέρκειται τὸ Ταΰγετον· ἔστι δ' ὄρος, μικρὸν ὑπὲρ τῆς θαλάττης, ὑψηλόν τε καὶ ὄρθιον, συνάπτον κατὰ τὰ προσάρκτια μέρη ταῖς Ἀρκαδικαῖς ὑπωρείαις, ὥστε καταλείπεσθαι ἀγκῶνα, καθ' ὃν ἡ Μεσσηνία συνεχής ἐστι τῇ Λακωνικῇ. *Supra hæc* [Tænarum ac Thyrides] *fitus eft mons Taygetus, paruo fpatio a mari, altus & erectus, & feptemtrionem verfus Arcadicorum montium attingens radices ita, vt flexus cubito fimilis in medio relinquatur, vbi Meffenia Laconicæ cohæret.*

Sub hoc monte Sparta fita eft, & Eurotas amnis decurrit. Ibidem Strabo: ὑποπέπτωκε τῷ Ταϋγέτῳ ἡ Σπάρτη ἐν μεσογαίᾳ, καὶ Ἀμύκλαι, *fub Taygeto iacet Sparta in mediterraneis, & Amyclæ.* Quintius conful Romanus, Spartam oppugnaturus, referente Liuio lib. XXXIV cap. XXVIII, *vallem Taygeto fubiectam euaftat.* Venationes egregias hæc iuga omnis generis ferarum præbent, quas Paufanias Lacon. cap. XX recenfet. His quoque virgines Spartanæ exercebantur. Propertius lib. III elegia XIV

Et modo Taygeti crines adfperfa pruina
Sectatur patrios per iuga longa canes.

Dicuntur & plurali numero *Taygeta* fubaudi ὄρη, *montes, iuga.* Virgilius Georgicor. lib. II verf. 487

- - - *virginibus bacchata Lacænis*
Taygeta.

Et Papinius Statius lib. I Achilleidos verf. 426

Nufquam vmbræ veteres: minor Othrys, & ardua fidunt
Taygeta, exuti viderunt aëra montes.

DVIII.

Mons *Menelaius* proxime Spartam est. Liuius lib. XXXIV cap. XXVIII *Quintius prope flumen præter vrbem* [Spartam] *sub ipsas Menelaii montis radices ducere copias instructas pergit.*

SECTIO XVII.

ARGEIA siue ARGOLIS.

DIX.

Laconicam excipit a septemtrione & in ortum excurrit *Argéa* siue *Argia*, Græce Ἀργεία: & alia forma Ἀργολὶς, vt Latine etiam Plinius lib. IV ineunte, & Mela lib. II cap. III scripserunt, *Argolis*; a qua sinus dicitur *Argolicus*, Græce Ἀργολικὸς κόλπος, apud Polybium lib. V cap. XCI. vt de Scylace, Strabone ac Ptolemæo taceamus. Ab occasu Argolidi Arcadia obiecta, & in septemtrione Achaia. *Sinus* autem *Argolicus*, vt Latini quoque Mela ac Plinius vocant, inter Maleam ac Scyllæum promontoria continetur. Inferiorem partem Lacones tenebant vsque ad Prasias: reliquam omnem vsque ad Saronicum sinum Ptolemæus Argiuis dat; Strabo rursus distinguit, mediam suo nomini relinquens; supremam ab vrbe adiacente adpellans *sinum Hermionicum*, κόλπον τὸν Ἑρμειονικὸν, siue Ἑρμιονικόν.

DX.

Argolidem Strabo incipit a *Prasiis*, quas Laconibus supra vindicauimus: Ptolemæus a *Temenio*. Strabo enim lib. VIII pag. 254 τῶν Ἀργείων αἵ τε Πρασιαὶ, καὶ τὸ Τημένιον, *Argiuorum sunt & Prasiæ & Temenium.* Nos vero *Prasias* supra Laconibus, sequuti Pausaniam & Ptolemæum, reliquimus, vt ita aliud nobis Argeæ initium capiendum sit. In ora itaque oppidum *Temenium*, Τημένιον, post Laconidem primum fuit, haud procul ostiis *Erasini* fluuii, qui ex monte Arcadiæ Stymphalo, aut palude Stymphalide, in Argiuorum agrum delapsus, heic effunditur: incertum vero, vtrum cis Temenium, an vltra illud effluat. Ἐρασῖνος Græce est, porrecta penultima, cuius nominis plures Strabo pag. 256, in Attica, & ipsa Arcadia, sed per Achaiam in Corinthiacum mare effluentem, & alibi notauit. Hic, qui Argolicus est, sub terra aliquod spatium occultari, * & in Argea emergere dicebatur. Strabo VIII pag. 256 δύντα ὑπὸ γῆς φασὶ τοῦτον ποταμὸν ἐκπίπτειν εἰς τὴν Ἀργείαν, *hunc fluuium aiunt sub terra abditum in Argea erumpere.* Et Seneca lib. III Quæst. nat. cap. XXVI de illo refert Ouidii versus ex Metamorphos. lib. XV, 275 seq.

- - - - , *tacito modo gurgite lapsus*
Redditur Argolicis ingens Erasinus in aruis.

Pausanias Corinth. cap. XXXVI tradit, *Erasinum* influere in *Phrixum*

amnem

* Herodot. libr. VI c. 76 Ἐπεί τε δὲ Σπαρτιάτας ἄγων ἀπίκετο ἐπὶ ποταμὸν Ἐρασῖνον, ὃς λέγεται ῥέειν ἐκ τῆς Στυμφαλίδος λίμνης, τὴν γὰρ δὴ λίμνην ταύτην ἐς χάσμα ἀφανὲς ἐκδιδοῦσαν ἀναφαίνεσθαι ἐν Ἄργεϊ, τὸ ἐνθεῦτεν δὲ τὸ ὕδωρ ἤδη τοῦτο ὑπ᾽ Ἀργείων Ἐρασῖνον καλέεσθαι. *Postquam autem Spartanos ducens ad flumen peruenit Erasinum, quod ex Stymphalico lacu profluere dicitur; lacum enim hunc in hiatum obscurum infusum in Argolide rursus adparere aiunt, & amnem iam inde ab Argiuis Erasinum adpellari &c.*

amnem; Phrixum deinde exire in mare. Sed obscurior ille *Phrixus*: nobilior *Erasinus*, a quo potius *Phrixum* deferri credibilius est. Strabo enim lib. VIII pag. 256 duo tantum flumina, quasi celebriora, in Argea memorat: εἷς μεν Ἴναχός ἐςιν ὁ διαῤῥέων τὴν Αργείαν· ἄλλος δὲ ποταμὸς Ερασῖνος ἐν τῇ Αργείᾳ ἐςίν· *Vnus fluuius, Argeam perlabens, est Inachus: alter fluuius in Argea Erasinus.* Statius lib. I Theb. vers. 357

Inachus, & gelidas surgens Erasinus ad Arctos.

quamquam hic Erasinus Argolidis cum Arcadico, qui in septemtriones tendit, ille vero in austrum, ut adparet, confunditur.

DXI.

Deinde *Nauplia* * est nauale Argiuorum. Strabo: Μετὰ τὸ Τημένιον ἡ Ναυπλία, τὸ τῶν Αργείων ναύςαθμον, *post Temenium est Nauplia, Argiuorum naualis statio.* Ptolemæus Ναυπλία ἐπίνειον, *Nauplia nauale.* Memorauit & Herodotus lib. VI cap. LXXVI. Quinquaginta stadiis a Temenio distabat, auctore Pausania, extremo Corinthiacorum. Nominis rationem Strabo dat, ἀπὸ τοῦ ταῖς ναυσὶ προσπλεῖσθαι, *quod nauibus impleatur.* Quæ quod portus commoditatem significant, fit, vt Napoli di Romania, permunita vrbs & portus esse credatur. At Pausaniæ ætate erat ἔρημος, *deserta* & vix τειχῶν ἐρείπια, *murorum vestigia* reliqua.

DXII.

Post Naupliam oppidum Ptolemæo est Φλιοῦς, *Phliûs;* Straboni specus cum labyrinthis, εἶτ' ἄλλα χωρία, *deinde alia loca,* in quibus fortassis Ptolemæi *Phliuntem* maritimum numerare possumus. Celebrior Phliûs Sicyoniæ, de quo supra in Achaia dictum est.

DXIII.

Tum *Asine,* Ασίνη, Strabonis est, initium *sinus Hermionici,* quam Pausanias Messen. cap. XXXIV τὴν πρὸς Ερμιόνῃ Ασίνην, *Asinen Hermionicam* vocat. In sinu autem Hermionico, qui pars Argolici est, sed laxe sumti, Strabo pag. 254 tria oppida ponit, *Asinen,* de qua diximus; *Hermionam* & *Træzenem.*

DXIV.

Ptolemæo æque laudata *Hermione* vt Straboni, cui οὐκ ἔςι τῶν ἀσήμων πόλεων, *non de obscuris vrbibus est.* Pausanias Corinth. cap. XXXIV veterem Hermionen, fanis quibusdam exceptis, euersam tradit: nouam quatuor stadiis a promontorio, in quo Neptuni fanum erat, positam. Vrbis nomen Scylaci est Ερμιών, *Hermion;* etiam Polybio. Agrum circumiectum Pausanias ibidem, & Thucydides lib. II pag. 136, τὴν Ερμιονίδα, *Hermionidem* regionem adpellauerunt.

DXV.

Deinde vbi mare in orientem maxime recedit, & terræ amplitudo crescit, *Scyllæum* promontorium est Ptolemæi, quod Pausanias Corinth. cap. XXXIV in via ab Trœzene Hermionen ferente ponit, qui & aliud, *Bucephala* dictum, inter Scyllæum & Hermionen, prodit promontorium.

DXVI.

* Diodorus IV pag. 239 τῆς Αργείας λιμένα vocat, *Argiuæ terræ portum.*

DXVI.

Vltra Scyllæum, non magno interuallo, vrbs *Trœzen*, Τροιζὴν, est, Neptuno sacra, vnde & *Posidonia* dicta, vt Strabo refert: nec ipsa ignobilis, οὐδ᾽ ἄσημος πόλις, eodem geographo testante. Vicinitatem Scylax ostendit: ἔστι τὸ Σκύλλαιον τῆς Τροιζηνίας, *Scyllæum promontorium in agro Trœzenio.* Hunc agrum Τροιζηνίδα, *Trœzenidem* dixit Thucydides lib. II pag. 136. Ipsa vrbs plerisque est Τροιζὴν, *Trœzen*, Græcis & Latinis: Ptolemæo autem Τροιζηνὴ, *Trœzena*, tribus syllabis. Scylax: μετὰ Ἑρμιόνα Τροιζὴν πόλις καὶ λιμὴν, *post Hermionem Trœzen est, oppidum & portus.* Polybius lib. II cap. LII προσλαβὼν - - - Ἐπίδαυρον, Ἑρμιόνα, Τροιζῆνα, *occupans Epidaurum, Hermionem, Trœzenem.* Corn. Nepos Themistocle cap. II *sua omnia quæ moueri poterant, partim Salaminem, partim Trœzenem asportant.* Ouidius Metamorphos. lib. VI vers. 418

- - - - *neque adhuc Pittheïa Trœzen.*

Pittheus frater & successor fuit Trœzenis, a quo nomen vrbis est. Vide Pausaniæ Corinthiaca cap. XXX. Iterum Ouidius lib. XV vers. 296

Est prope Pitthêan tumulus Trœzena, sine vllis
Arduus arboribus.

DXVII.

Inter Trœzenem & Epidaurum, vt Strabo obseruat, χωρίον ἦν ἐρυμνὸν Μέθανα, καὶ χεῤῥόνησος ὁμώνυμος τούτῳ, *locus erat munitus Methana, & Chersonesus eodem nomine.* Addit in quibusdam Thucydidis libris Μεθώνη legi; vt in nostris est lib. IV pag. 283 ἀφίκοντο ἐς Μεθώνην, τὴν μεταξὺ Ἐπιδαύρου καὶ Τροιζῆνος, *Methonen illam venerunt, quæ inter Epidaurum & Trœzenen est.* Ptolemæus simpliciter χερσόνησον, Mela *Chersonesum* vocant, cuius etiam Thucydides dicto loco mentionem habet.

DXVIII.

Tum sequitur *Epidaurus*, propter Aesculapii religionem, ἱερὰ Ἐπίδαυρος, *sacra Epidaurus* Plutarcho dicta in Pericle pag. 171. Nam inde Romani arcessierunt Sibyllæ libris moniti, quum pestilentia adfligerentur. Liuius lib. X extremo; *inuentum in libris, Aesculapium ab Epidauro Romam arcessendum.* Idem lib. XLV cap. XXVIII *Sicyonem inde & Argos, nobiles vrbes, adit: inde haud parem opibus Epidaurum, sed inclutam Aesculapii templo, quod quinque millibus passuum ab vrbe distans, nunc vestigiis reuulsorum donorum, tum donis diues erat, quæ remediorum salutarium ægri mercedem sacrauerant deo.* Plinius lib. IV cap. V *In eo* [sinu Saronico Argiuorum partis] *Epidaurum oppidum, Aesculapii delubro celebre.* Hinc antiquissimus cultus huius numinis, vt multi ἐν Ἐπιδαύρῳ τὸν θεὸν γενέσθαι, *Epidauri Aesculapium natum esse* tradiderint. τὰ γὰρ Ἀσκλήπεια ἐπιφανέστατα ἐξ Ἐπιδαύρου, *nam præcipua huius dei cultura ab Epidauro profecta,* quod Pausaniæ iudicium est Corinth. cap. XXVI. Cicero III Nat. deor. cap. XXXIV cauillum Dionysii refert, qui *Aesculapii Epidauri barbam auream demi iussit. neque enim conuenire barbatum esse filium, quum in omnibus fanis pater imberbis esset.* Exstant nummi huius vrbis cum capite Aesculapii, vel serpentis figura, in-

scripti

scripti ΕΠΙΔΑΥΡΙΩΝ. Et vetus inscriptio apud Th. Reinesium pag. 152 AESCVLAPIO EPIDAVRIO. nam & Latini gentile *Epidaurius* formant. Pomponius Mela lib. II cap. III *Habitant ab Isthmo ad Scyllæum Epidaurii, Aesculapii templo incluti; & Trœzenii, fide societatis Atticæ illustres.*

DXIX.

Quæ reliqua in hoc litore vsque ad isthmum sunt, Plinius lib. IV cap. V ita enumerauit: *In eo* [sinu] *Epidaurum oppidum, Aesculapii delubro celebre: Spiræum promontorium, portus Anthedon, & Bucephalus:* Mela lib. II cap. III *Peloponnesi oram sinus & promontoria lacerant: ab oriente Bucephalos, & Chersonesus, & Scyllæon.* Ptolemæus: Ἐπίδαυρος, Σπείραιον ἄκρον, Ἀθηναίων λιμὴν, Βουκέφαλον λιμὴν, *Epidaurus, Spiræum promontorium, Atheniensium portus, Bucephalum portus.* Quem ergo *Anthedonem* dixit Plinius, Ptolemæus vocat *Atheniensem* portum; vt alterum vocabulum vix possit non mendosum esse. Hausit alia ex Pomponio Plinius, etiam proxima de Epidauro: non autem quæ de portubus. nam iste hoc loco: *portus Saronicus, & Schœnitas, & Pogonus.* Pogonus ille Trœzenius est. Strabo VIII pag. 257 πρόκειται τοῦ λιμένος αὐτῆς, Πώγωνος τοὔνομα, Καλαυρία νησίδιον, *præiacet illius* [Trœzenis] *portui, cui nomen Pogoni est, parua insula Calauria.* Portum *Schœniten* Plinius a ceteris distinxit: quo loco eius sinus sit, non indicauit. Portus Saronicus qui Plinii aut Ptolemæi sit, non est clarum. Is. Vossius mauult *porus Saronicus*, quia hunc sinum referat Strabo etiam πόρον Σαρωνικὸν adpellari. Lib. VIII pag. 254 εἶτ' ὁ Σαρωνικὸς κόλπος· οἱ δὲ πόντον λέγουσιν, οἱ δὲ πόρον, καθ' ὃ καὶ πέλαγος λέγεται, *Sequitur Saronicus sinus, quem alii pontum, alii porum* [traiectum] *dicunt, vnde & mare dicitur Saronicum.* Circa Trœzenem incipit, quam Ptolemæus Saronico, Strabo sinui Hermionico tribuit, quia in limite est ambiguo.

DXX.

In mediterraneis Argiuorum vrbs princeps fuit Ἄργος, *Argos,* * neutro genere; Latine *Argi,* viriliter plurali numero. Græci, vt dixi, τὸ Ἄργος formant. Homerus, vt de geographis taceam, Catalogo vers. 66

Οἳ δ' Ἄργος τ' εἶχον, Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν.

Qui Argos colebant, & munitam Tirynthem.

Polybius lib. II cap. LXX ὁ Ἀντίγονος παραγενόμενος εἰς Τέγεαν, δευτεραῖος ἐντεῦθεν εἰς Ἄργος, *Antigonus venit Tegeam, postero die Argos.* Plutarchus Pyrrho p. 403 προῆγεν ἐπὶ τὸ Ἄργος, *mouit aduersus Argos.* Obliquis casibus τοῦ Ἄργους Strabo dixit VIII pag. 254; τῷ Ἄργει, Homerus Iliad. A vers. 30

Ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ, ἐν Ἄργεϊ, τηλόθι πάτρης.

Imitantur aliquando Latini. Mela dicto loco: *in Argolide Argos, & Mycenæ, & templum Iunonis.* Et Plinius IV cap. V *alias Inachium, alias Dipsium Argos.* Et Ouidius lib. II Metamorph. vers. 239

Iii iii ----*que-*

* Nonnus Dionys. III, 251 p. 100

Ἔστι πόλις κλυτὸν Ἄργος ἐεδέθλιον Ἥρης
Νήσου ταντάλιδαο μεσόμφαλος.

Hanc vrbem euersam dicit Epigramm. Græc. libr. I c. εἰς πόλεις pag. 139.

- - - - queritur Bœotia Dircen,
Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas vndas.

Sed hoc hellenismo tribuendum: puræ Latinitatis est plurale *Argi.* Liuius lib. XXXI cap. VII *Peloponnesum totam in ditione Philippus habet, Argosque ipsos; non vetere fama magis, quam morte Pyrrhi nobilitatos.* Et lib. XXXII cap. XXXVIII *Philippus magis de Argis quam de Corintho sollicitus.* Etiam Virgilius Aeneid. I vers. 24 de Iunone:

- - *quod* [bellum] *ad Troiam pro caris gesserat Argis:*

& versu 284

- - - - - claras que Mycenas
Seruitio premet, ac victis dominabitur Argis.

Cognomenta habet varia. Strabo lib. VIII pag. 255 ex Homeri carminibus enotauit Ἀχαϊκὸν, Ἴασον, Ἵππιον, ἱππόβοτον, Πελασγικὸν, Πολυδίψιον, e quibus *Achaicum* discriminis caussa ab regione sumtum est vel antiquo populo. exempli gratia, Odyss. Γ vers. 251

Ἦ οὐκ Ἄργεος ἦεν Ἀχαϊκοῦ, - - -

Hippium etiam Plinius tradit, quod vt alterum ἱππόβοτον, equorum copiam, qui ibi nutriantur, sonat. Addit Plinius *Inachium* a præterfluente Inacho amne; & *Dipsium*, quod est Homeri πολυδίψιον Iliad. Δ vers. 171, a Strabone πολυπόθητον *desiderabile*, per tralationem; non *siticulosum* (nam abundat aquis) interpretando expositum. Duas arces habuit. Liuius lib. XXXIV cap. XXV *Præfectus præsidio Laconum* sub aduentum Romanorum *vtrasque arces (nam duas habent Argi) validis præsidiis firmauit.* Vnius nomen *Larissa* est, Strabone teste: alterius, non memini proditum esse. Iunoni vrbs dicata erat, cui ideo *caros Argos* supra poeta dixerat. Vnde *Iuno Argiua* in antiquis monimentis. Nummus Neronis ΗΡΑ ΑΡΓΕΙΑ: & Latina inscriptio apud Gruterum pag. 24

IVNONI ARGEIAE
C. BLANDVS PROCOS.

Vt cæteros nummos huius ciuitatis, quæ in præcipuis erat Græciæ, inscriptos ΑΡΓΕΙΩΝ, item ΑΡΓΟΣ, & ΑΡΓ. a variis expositos, taceamus. Distant autem *Argi* a Temenio, maritimo oppido, stadiis XXVI, Strabone auctore: ab his septemtrionem versus *Mycenæ* stadiis L.

DXXI.

Mycenæ * olim regni caput, Agamemnonis regia, poetis celebrata. Virgilius inde lib. VI Aeneid. vers. 838 dixit

Eruet

* Euripides Iphigen. in Aulid. v. 1499 seqq. a Perseo & Cyclopibus conditam dicit.

Μυκήναι τ' ἐμαὶ θεράπναι.	*Mycenæ meæ famulæ!*
Καλεῖς πόλισμα Περσέως	*Nominas vrbem Persei*
Κυκλωπίαν πόνον χερῶν.	*Laborem manuum Cyclopicarum.*

Nomen ipsum a μύκητι, *capuli parte vaginam tegente*, aut *Mycena* nympha profectum est, si audias Scholiasten Nicandri ad vers. 102 pag. 71 Alexipharm. Ἀπὸ τοῦ μύκητος τοῦ ξίφους φησὶ (Νίκανδρος) πεσόντος ὠνομάσθη τὰς Μυκήνας. Τινὲς δὲ ἀπὸ Ηρωΐδος νύμφης, ἧς μέμνηται καὶ Ομηρος,

Τυρώ τ' Ἀλκμήνη τε ἐϋστέφανός τε Μυκήνη.

Habuit vrbs hæc fontem Langiam. Nam Scholiastes idem ad v. 105 Νύμφη λαγγείη πόμα addit: Λάγγεια κρήνη τοῦ Ἄργους.

Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenas.

Et Horatius lib. I oda VII

Aptum dicit equis Argos, ditesque Mycenas.

Post Troianum bellum, exstincto Agamemnonis regno ταπεινωθῆναι Μυκήνας, *decreuisse Mycenas*, Strabo notauit, adeo, vt ipsius ætate ne vestigium quidem superesset. * Macedonico autem Romanorum bello aliquid vrbis fuisse super, ex Polybii excerptis lib. XVI pag. 73 ed. Vales. non potest dubium esse. εὐθέως, inquit de Nabi tyranno, ἐπὶ τὴν Κοντοπορείαν ἐπεβάλετο, καὶ περὶ τὰς Μυκήνας ἐποιεῖτο τὴν πορείαν εἰς Ἄργος: *statim in Contoporiam venit, & secundum Mycenas iter Argos fecit.* Contoporia autem locus circa Corinthum fuit, vt ex Athenæi lib. II cap. VI constat. Liuius subobscure in eiusdem temporis historia dixit lib. XXXIV cap. XXXIX, *Attalus in suam sententiam Quintium traduxit, ne in vrbem ipsam Argos iret. Haud procul vrbe Mycenica vocatur. in eo loco vt congrederentur conuenit.* Plerique pluraliter enuntiant Μυκῆναι, *Mycenæ:* Homerus autem vtroque numero. Catal. vers. 76

Οἳ δὲ Μυκήνας εἶχον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,

Qui Mycenas tenebant, bene conditam vrbem:

Et Iliados Δ vers. 52

Ἄργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη

Argos & Sparta, & latis viis Mycena.

Decem stadiis a Mycenis, Argos versus, seu XL ab Argis in via Mycenas ducente, fuit Ἡραῖον, Strabone auctore, id est *Iunonis fanum*, quod interpretes etiam *Heræum* scribunt. Hoc est quod Mela in præcipuis Argeæ monimentis numerauit. *In Argolide*, inquit, *Argos, & Mycenæ, & templum Iunonis.*

DXXII.

Non procul ab Argis, in confinio Laconidis, est *Lerna*, ** quam Ptolemæus oppidum Laconicæ censuit mediterraneum, sed in finibus Argiuorum, quo loco etiam Pausanias Corinth. cap. XXXVI *Lernam*, Λέρναν, posuit, prope Temenium, ad quam ab Argis descendentibus, traiiciendus sit Erasius, qui Phrixo amni mistus inter Temenium & Lernam exeat in mare. Sitam autem Lernam dicit in ora maris: ἡ δὲ Λέρνα ἐστὶ πρὸς θαλάσσῃ, *Lerna ad mare est.* Nec vero addit quid sit Lerna, oppidum, flumen, an palus. Strabo autem lib. VIII pag. 256 ἡ δὲ Λέρνη λίμνη τῆς Ἀργείας ἐστὶ καὶ τῆς Μυκηναίας, *Lerna palus est Argiui & Mycenæi agri.* Sic videri possit inter Argos & Mycenas paludem illam esse, quod repugnat Pausaniæ verbis modo recitatis; etiam Pindari, Λερναίας ἀπ' ἀκτῆς, *ab litore Lernæo*, Olymp. oda VII vers. 60. Si fuit oppidum huius nominis, videtur id mare versus exstitisse; paludem autem interius. Pindari scholiastes: ἕτεροι δὲ καὶ πόλιν φασὶν, *alii dicunt oppidum* [Lernam] *esse:* adseuerantius Pomponius Mela lib. II cap.

* Adde Epigramm. Græc. lib. I c. εἰς πόλεις p. 139. De agro Mycenarum & Argiuo memorabilia habet Aristoteles Meteorol. I cap. 14.

** Fontes *Lernæ* apud sunt Apollodorum II c. 1 §. 4 extr.

111 *In Argolico* [sinu] *sunt noti amnes, Erasinus atque Inachus,* * *& notum oppidum Lerne.* Etiam plus hoc nomine quam paludem videtur Statius Thebaid. lib. II verſ. 433 significaſſe:

- - - - - - felicibus Argos
Auſpiciis Lernamque regas.

Ceterum hæc palus eſt ἐν ᾗ τὴν ὕδραν ἱστορῦσι, *in qua*, vt Strabo ait, *hydram* [Herculis] *fabulantur.* Virgilius Aen. VI verſ. 803 de Hercule,

- - - - Lernam tremefecerit arcu.

Et Statius lib. I Thebaidos verſu 360

- - & veteri ſpumauit Lerna veneno:

ideoque eidem Statio lib. II Silv. carm. I verſ. 181 dicta *anguifera Lerna.* Flumine palus in mare exit, forſan etiam ex flumine orta. Virgilius lib. XII verſ. 518

- - - - - - piſcoſæ flumina Lernæ.

A palude prouerbium natum, Λέρνη κακῶν, *Lerna malorum*, idque, vt Strabo exponit, διὰ τοὺς γενομένους καθαρμοὺς ἐν αὐτῇ. *ob piacula in ea facta:* Heſychius, διὰ τὸ τοὺς Ἀργείους καθάρματα εἰς αὐτὴν βαλεῖν, *quod purgamenta Argiui in eam proiecerint.* A Lerna eſt Λερναῖος, *Lernæus*, vt ſupra ex Pindari verſu oſtendimus. Virgilius lib. VIII verſ. 300

Lernæus turba capitum circumſtetit anguis.

DXXIII.

Prope Lernam eſt fons *Amymone*, Ἀμυμώνη.** Strabo dicto loco: δείκνυται καὶ Ἀμυμώνη τις κρήνη κατὰ Λέρνην, *monſtratur etiam Amymone fons prope Lernam.* Plinius in Argolide dicto loco: *Fontes; Niobe, Amymone, Pſamathe.* Et Ouidius lib. II Metamorphoſ. verſ. 240 *- - - queritur*

Argos Amymonen, Ephyre Pirenidas vndas.

DXXIV.

Arx vel caſtellum *Lycimna*, ſecundum Strabonem ἀκρόπολις Λυκίμνα, lib. VIII pag. 257, XII ſtadiis aberat a Nauplia.

DXXV.

Tiryns, *** patrio caſu *Tirynthis*, ὁρμητήριον, ſiue arx a Cyclopibus condita, vt Strabo ibidem ex fabulis refert. Plinius lib. IV cap. V *Mycenæ: & vbi fuiſſe Tiryntha tradunt.* Tiryntha, id eſt Tirynthem, Græco caſu. Homerus Catalog. verſ. 66

Oi

* Ita ab *Inacho* Oceani & Thetyis filio adpellatus dicitur Apollodoro II c. 1 §. 1. Alius autem *Inachus* fuit, quem ex Pindo oriri dicit Ariſtoteles Meteorolog. I c. 13. niſi forte locus corruptus ſit.

** Nonnus Dionyſ. VIII, 24

Οἷα παρ' Ἀργείοισι λεοντοβότῳ παρὰ Λέρνῃ
Σῆμα γάμων ἔστησεν Ἀμυμώνης, ὅθι Νύμφης
Λερναίης ἔτι χῶρος ἐπώνυμός ἐστι τριαίνης.

Vt apud Argiuos leones paſcentem ad Lernam ſignum nuptiarum conſtituit Amymone. Vnde Nymphe Lernææ adhuc regio cognomentum habet Tridentis.

*** *Tirynthe* Hercules exulauit iuſſu Pythiæ. Apollodor. II c. 4 § 12 extr. & c. 5. *Tirynthii* ita iocorum riſusque fuerunt amantes, vt de morbo illo leuando oraculum Delphicum conſulerent &c. Athenæus VI pag. 261 D.

οἵ δ' Ἄργος τ' εἶχον, Τίρυνθά τε τειχιόεσσαν,
Qui Argos incolebant, & bene munitam Tirynthem.

Euersa ab Argiuis fuit. Pausanias Corinth. cap. XVII Τίρυνθα ἀνελόντες Ἀργεῖοι, *Tirynthem Argiui euerterunt.*

DXXVI.

Supra Mycenas, in via quæ Argis Corinthum ducit, sunt *Cleonæ*, Κλεωναὶ, sitæ ἐπὶ λόφου περιοικουμένου πανταχόθεν, *in colle ædificiis vndiquaque circumculto*, vt Strabo situm indicauit lib. VIII pag. 260. Pausanias Corinth. cap. XV πόλιν οὐ μεγάλην, *vrbem non magnam* dicit, quam etiam ait obuiam esse venienti a Corintho Argos. Liuius lib. XXXIV cap. XXV *Ipse copias eductas ab Elatia ducere Argos pergit. atque ei circa Cleonas Aristænus prætor cum decem millibus occurrit.* Ouidius *humiles* dixit Metamorph. VI vers. 417 non a situ, quem celsum descripsit Strabo; sed ab exiguitate paucitateque colentium:

Messeneque ferax, Patræque, humilesque Cleonæ.

In saltu prope hoc oppidum immanis ille leo fuit, quem Hercules interfecisse dicitur. Claudianus lib. I in Rufin. vers. 285

Vna Cleonæum pascebat silua leonem.

Etiam Silius lib. III vers. 36 *leonem* illum *Cleonæum* dixit: & rem ipsam exposuit Seneca Herc. Oet. vers. 189 sub Alcmenæ persona:

Flete Argolicæ, flete, Cleonæ.
Hic terrentem mœnia quondam
Vestra leonem fregit nostri
Dextera nati.

DXXVII.

Inter Cleonas & Phliuntem est Νεμέα, *Nemea*, Strabone designante; dubium, oppidum, an regio, an aliud. Addit Strabo, καὶ τὸ ἄλσος ἐν ᾧ καὶ τὰ Νέμεα συντελεῖν ἔθος τοῖς Ἀργείοις, καὶ τὰ περὶ τὸν Νεμεαῖον λέοντα μυθευόμενα, *& lucus, in quo Nemea Argiui pro more celebrant; & ibi fabulantur Nemeæum illum leonem fuisse.* Plinius IV cap. V *regio Nemea, Bembinadia vocata.* at Straboni Βέμβινα κώμη, *Bembina vicus* est apud Nemeam. Stephanus: Νεμέα, χώρα τῆς Ἤλιδος, *Nemea, regio Elidis.* Non autem in Elide, sed in Argea esse, quamquam ad fines Elidis; ceteri plerique consentiunt, Strabo, Ptolemæus, Pausanias: male Plinius in Arcadia ponit. Auctor tertii prologi ad Pindari Nemea: ἔστι ἡ Νεμέα τῶν Ἀργείων τῆς χώρας μοῖρα, *Nemea est portio regionis Argiuorum.* Pausanias Corinth. cap. XV χωρίον vocat, id est vicum vel oppidulum. De Cleonis egerat: subiungit, ἐν τούτοις τοῖς ὄρεσι τὸ σπήλαιον ἔτι δείκνυται τοῦ λέοντος, καὶ ἡ Νεμέα τὸ χωρίον ἀπέχει σταδίους πέντε που καὶ δέκα. ἐν δὲ αὐτῇ Νεμείου τοῦ Διὸς ναός ἐστι θέας ἄξιος. *In illis montibus leonis specus adhuc ostenditur: a quo vicus Nemea stadia* XV *abest. In illa Iouis Nemei templum plane insigne.* Hoc Iouis cognomen exstat etiam apud Pindarum Nem. od. II sub initium, sed paullo aliter flexum:

- - - - Νεμεαίου
ἐν πολυϋμνήτῳ Διὸς ἄλσει,

hoc est, *in decentato luco Iouis Nemeæi.* Idem ergo Nemeæus & Cleonæus leo, propter locorum vicinitatem. De ludis Nemeæis, qui inter quatuor agonas sacros Græcorum erant, Pindarus in Nemeis, Pausanias Corinth. cap. XV, & alii consulantur. Νεμέων vel Νεμέων πανήγυριν Pausanias ibidem, & Polybius lib. II cap. LXX & lib. V cap. CI vocant: Liuius lib. XXXIV cap. XLI *nobile ludicrum Nemeorum.*

SECTIO XVIII.

ARCADIA.

DXXVIII.

Arcadia intima est Peloponnesi & tota mediterranea regio, nulla parte pertinens ad mare; montosa, & pascuis quam culturæ agrorum aptior, ideoque bucolicis poetis inprimis laudata, qui Pana, pastorum numen, eius præsidem fingunt. Virgilius ecloga IV vers. 58

Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet.

Et in Gallo, siue ecloga X vers. 26

Pan deus Arcadiæ venit, quem vidimus ipsi.

De situ Strabo sub finem libri VIII Ἀρκαδία ἐστὶν ἐν μέσῳ μὲν τῆς Πελοποννήσου, πλείστην δὲ χώραν ὀρεινὴν ἀποτέμνεται, *Arcadia est in medio Peloponnesi, plurimamque montosam regionem continet.* Quod a mari abest, difficilior fit explicatu, quia nulla promontoria, nulli portus qui distinguant. Ptolemæus suis numeris, nec vero fidis vbique, discernit quædam: plura autem eius regionis non attingit. Curatius sua Pausanias tractat, quæ inter se confinium habent, plerumque coniungens, etiam distantiis per stadia expressis: nec inde vero positio certa haberi potest, quia plagas & cardines paucissimis locis determinat, vt incertus semper sis, dextrorsum, sinistrorsum, supra, infra aliquis locus, cuius situm inquiris, sit positus. Non ergo, vt voluimus, sed vt possumus, hanc regionem exponemus.

DXXIX.

Strabonis ætate paucæ vrbes supererant, pluribus bello Græcorum circumcolentium euersis. Plinius plurima numerat, sed confuso ordine, lib. IV cap. VI. *Mediterranea eius*, Peloponnesi, inquit, *Arcadia maxime tenet vndique a mari remota. Oppida eius: Psophis, Mantinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, vnde Palatium Romæ; Megalopolis, Gortyna, Bucolium, Carnion, Parrhasie, Thelpusa, Melæne, Heræa, Pyle, Palene, Agræ, Epium, Cynætha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydrium, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleonæ, inter quæ duo regio Nemea, Bambinadia vocitata.* E quibus postrema, Cleonæ & Nemea, aliorum omnium iudicio non Arcadum, sed Argiuorum propria fuerunt.

DXXX.

Ptolemæo in septemtrione ad Elidis fines Ἡραία, *Heræa* est, a quo auersus Stephanus, ἔστι, inquit, Heræa καὶ πόλις Ἀρκαδίας, κεῖται δὲ κατὰ Μεσσήνην,

σήνην, πρὸς Πελοπόννησον. *Est quoque [Heræa] oppidum Arcadiæ, situm iuxta Messenen in Peloponneso.* Messene vero australis est siue oppidum significat, siue Peloponnesi regionem; a quo situ longe Heræa abfuit, vt Ptolemæo consentiens etiam Pausanias prodit lib. VIII, qui de Arcadicis est, cap. XXVI. Ἡραιεῦσι, inquit, οἰκιστὴς γέγονεν Ἡραιεὺς ὁ Λυκάονος. κεῖται δὲ πόλις ἐν δεξιᾷ τοῦ Ἀλφειοῦ, *Heræensium conditor fuit Heræeus, Lycaonis filius. Oppidum vero in dextera Alphei ripa situm est.* Polybius lib. IV cap. LXXVIII Φίλιππος διαβὰς τῇ γεφύρᾳ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν, ὃς ῥεῖ παρ' αὐτὴν τῶν Ἡραιῶν πόλιν, ἧκε πρὸς Ἀλίφειραν, *Philippus, quum ponte Alpheum amnem, qui Heræorum vrbem præterfluit, traiecisset, venit Alipheram.* Aelianus lib. XIII Var. Hist. cap. VI refert, ἐν Ἡραίᾳ τῆς Ἀρκαδίας, *in Heræensi Arcadiæ agro* vinum nasci, quod viros ἔκφρονας *insanos*, mulieres fecundas faciat. Memorat hoc oppidum etiam Plinius loco dicto, & Liuius lib. XXVIII cap. VII seq.

DXXXI.

Prope Heræam fuit *Thelphussa* siue *Thelpusa*, vt ex eodem libro Polybii cap. LXXVII adparet. Philippus, inquit, ἐκ τῆς Ὀλυμπίας ἀναζεύξας τὴν ἐπὶ Φαραίαν, παρῆν εἰς Τέλφουσσαν, κἀκεῖθεν εἰς Ἡραίαν, *ex Olympia castra mouens in Pharæam versus, mox Telphussam venit, inde Heræam.* Stephanus: Τέλφουσσα πόλις Ἀρκαδίας, *Telphussa vrbs Arcadiæ.* Plinius & Pausanias *Thelpusa*, Θέλπουσα scripserunt: ille prædicto loco; hic in Arcad. cap. XXIV *Erymanthus*, inquit, fluuius, ex monte *Lampêa* ortus, Ἀρκαδίαν διεξελθὼν, ἐν δεξιᾷ μὲν τὸ ὄρος ἔχων τὴν Φολόην, ἐν ἀριστερᾷ δὲ πάλιν Θέλπουσαν χώραν, κάτεισιν εἰς τὸν Ἀλφειόν, *Arcadiam percurrens ad dextram monte Pholoë relicto, ad sinistram agro Thelpusa, in Alpheum inlabitur.*

DXXXII.

Mons heic quoque *Erymanthus* fuit, Achaiam tangens, a quo flumini nomen hæsit, fabulosus apro ab Hercule interfecto. * Pausanias Arcad. cap. XXIV, vulgatum ait esse, confecisse Herculem Eurystei iussu παρὰ τῷ Ἐρυμάνθῳ ὗν μεγέθει καὶ ἀλκῇ τοὺς ἄλλους ὑπερηρκότα, *aprum magnitudine & robore insignem in monte Erymantho.* Virgilius lib. VI vers. 801

Nec vero Alcides tantum telluris obiuit,
Fixerit æripedem ceruam licet, aut Erymanthi
Pacarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.

Seneca Hercule Furente vers. 228

quid memorem - - -
Solitumque densis hispidum Erymanthi iugis
Arcadia quatere nemora Mænalium suem?

Heic etiam Calisto in vrsam conuersa errasse fingebatur. Ouidius Trist. lib. I elegia IV de Boota, Vrsæ sidus insectante,

- - - - *custos Erymanthidos Vrsæ.*

Pars Erymanthi montis Λάμπεια, *Lampêa* est, mons ex quo *Erymanthus* fluuius ortus, Pholoë monte ad dextram relicto, in Alpheum inlabitur. Vide Pausan. Arcad. cap. XXIV. Plinio est *Lampêus* mons lib. IV cap. VI, cum

* Adi huc Apollodor. Bibl. II c. 5 §. 4 pag. 104.

cum oppido *Lampe:* at Papinio lib. IV Thebaid. verſ. 290 æque *Lampêa*, vt Pauſaniæ;

- - - candensque iugis Lampea niuoſis.

DXXXIII.

In ortum hinc progredienti occurrit, Argolidem verſus, *Stymphâlus*, Στύμφαλος, vrbs ad lacum cognominem, auium *Stymphalidum*, quas Hercules confecit, fabulis non ignota. Producitur media, quæ idcirco etiam vocali longa Στύμφηλος ſcripta eſt ab Homero & Heſychio. An etiam mons huius nominis? poſthabuit Strabo, quum montes Arcadiæ lib. VIII pag. 267 recitauit. Heſychius dubitabundus: Στύμφηλος, πόλις ἢ ὄρος Ἀρκαδίας, *Stymphalus, vrbs aut mons Arcadiæ.* Certior Ptolemæus, cui & in Peloponneſi montibus eſt ὁ Στύμφαλος; & in vrbibus Arcadiæ itidem Στύμφαλος, *Stymphalus.* Sub monte lacus: ad lacum, oppidum, quod *Stymphalum*, * neutro genere, eſt Plinio. Apollonii ſcholiaſtes ad lib. II verſ. 1055 Στύμφαλος πόλις Ἀρκαδίας· Στυμφαλὶς δὲ λίμνη, ** *Stymphalus vrbs Arcadiæ; at Stymphalis eſt lacus.* Ouidio lib. II Faſt. verſ. 27 hic lacus *Stymphalides vndæ:* circumcolæ *Stymphalii* Polybio lib. II cap. LV: regio *Stymphalia*, Στυμφαλία, lib. IV cap. LXVIII. Vrbem Strabo in euerſis numerat: lacus fundit flumen, quod antequam terra ſubmergatur, etiam *Stymphalum* dicitur: quum in Argea rurſum errumpit, *Eraſini* nomen induit, vt Pauſanias Arcad. cap. XXII demonſtrauit. Herculis fabulam Apollonius dicto libro II verſ. 1054 ſic enarrauit:

Οὐ δὲ γὰρ Ἡρακλέης ὁπότ' ἤλυθεν Ἀρκαδίην δὲ
Πλωΐδας ὄρνιθας Στυμφαλίδος ἔσθενε λίμνης
Ὤσασθαι τόξοισι.

Quod Hygini verbis fab. XXX interpretamur: *Aues Stymphalides in inſula Martis, quæ emiſſis pennis ſuis iaculabantur, ſagittis interfecit.* Catullus carm. LXIX verſ. 113 ad Mallium, de Hercule:

Tempore quo certa Stymphalia monſtra ſagitta
Perculit imperio deterioris heri.

Et Lucretius lib. V verſ. 32

- - - - - vncisque timendæ
Vnguibus Arcadiæ volucres Stymphala colentes.

DXXXIV.

Supra lacum *Parthenius* mons ad fines Argolidis: longo iugo inde ad Tegeatidem recurrens. Addit Plinius *Parthenium* oppidum. Strabo VIII pag. 267 Ὄρη ἐπιφανῆ πρὸς τῇ Κυλλήνῃ Φολόη, καὶ Λύκαιον, καὶ Μαίναλον, καὶ τὸ Παρθένιον καλούμενον, καθῆκον ἐπὶ τὴν Ἀργείαν ἀπὸ τῆς Τεγεάτιδος, *Montes, præter Cyllenen, inſignes ſunt Pholoë, Lyceus, Mænalus, & qui Parthenius vocatur, a Tegeatide regione ad Argeam vſque pertingens.* Eoſdem enumerat, & in iis *Parthenium* quoque Pomponius lib. II cap. III. Liuius lib. XXXIV cap. XXVI *Caſtra* [ex Argiuo agro] *mouit, &, Parthenio monte ſuperato, præter Tegeam tertio die ad Caryas poſuit caſtra.* Virgilius eclog. X verſ. 57

- - - - non

* Ἐν Στυμφάλῳ πόλει, Apollodorus II c. 5 §. 6 p. 108.
** Adde Apollodorum II c. 5 §. 6 pag. 108.

- - - - *non me vlla vetabunt*
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.

DXXXV.

Contingit *Cyllene*, mons altiſſimus Arcadiæ. * Strabo ibidem: μέγιϛον ὄρος ἐν αὐτῇ Κυλλήνη, *maximus mons in ea* [Arcadia] *Cyllene.* Pauſanias cap. XVII ὄρος ὑψηλότατον ὀρῶν τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ Κυλλήνη, *altiſſimus montium Arcadiæ eſt Cyllene.* In vertice Ἑρμοῦ Κυλληνίου, *Mercurii Cyllenii* templum, eodem teſte. Ibi enim natus fingebatur Mercurius. Virgilius lib. VIII verſ. 138

Vobis Mercurius pater eſt, quem candida Maia
Cyllenæ gelido conceptum vertice fudit.

Lege Seruium ibidem. Ouidius Faſt. II verſ. 276

Altaque Cyllene, Parrhaſiæque niues.

DXXXVI.

Nam & *Parrhaſius* mons illius tractus eſt. Heſychius: Παρράσιον ὄρος Ἀρκαδίας. *Parrhaſius, mons Arcadiæ.* Statius Thebaid. VII verſ. 163

Parrhaſiumque nemus, - - - -

Ab hoc vrſa quoque cæleſtis, quæ Caliſto fuerat, cognomen accepit, quaſi & in illo quondam nemore erraſſet. Iterum Statius Siluar. lib. IV carm. V verſ. 5

Iam trux ad Arctos Parrhaſias hiems
Conceſſit, altis obruta ſolibus.

Et lib. VII Thebaid. verſ. 8

- - *Oceano vetitum qua Parrhaſis ignem*
Nubibus hibernis & noſtro paſcitur imbri.

DXXXVII.

Oppidum quoque Plinio *Parrhaſie* ** fuit: Stephano etiam & Heſychio laudatum auctore Homero, qui Catal. verſ. 115

Στύμφηλόν τ᾽ εἶχον, καὶ Παρρασίην ἐνέμοντο,
Stymphalum tenebant, & Parrhaſiam habitabant.

Inde *Parrhaſii,* populus apud Strabonem dicto libro p. 267, & poſſeſſiuum *Parrhaſius,* id eſt Arcadius. Virgilius VIII, 344

Parrhaſio dictum Panos de more Lycæi.

DXXXVIII.

Ad occaſum hinc eſt mons *Pholoë,* ἡ Φολόη, *** Elidem ſpectans. Plinius

* Οὐ μὴν ἀλλ᾽ ἐν τοῖς μεγάλοις ὄρεσιν, οἷον τὰ ἐν Παρνησσῷ τε καὶ Κυλλήνῃ καὶ Ὀλύμπῳ τῷ Πιερικῷ τε καὶ τῷ Μυσίῳ, καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἕτερον, ἅπαντα φύεται διὰ τὴν πολυειδίαν τῶν τόπων. *Atque etiam in montibus magnis, quales Parnaſſum & Cyllenem & cum Piericum tum Myſium Olympum, & ſi qui ſunt alibi alii, ob varietatem locorum omnia naſcuntur.*

** Nonnus Dionyſ. XIII v. 291 p. 368,
Παρρασίην τ᾽ εὔδενδρον, ὅπῃ πέδον ἐστὶ θεαίνης
Ἀζυγες ἀρχεγόνοιο λεχώϊον εἰσέτι Ῥείης.

*** Epigrammat. Græc. VI c. ἀπὸ κυνηγ. pag. 566
Τὸν ἔλαφον λάδωνα καὶ ἀμφ᾽ Ἐρυμάνθιον ὕδωρ
Νῶτά τε θηρονόμου φερβομέναν Φολόης
Παῖς ὁ Θεαρίδεω λασίωνος εἷλε Λυκόρμας κ. τ. λ.

Pholoë nomen habet a *Pholo* centauro. Diodor. IV pag. 220, 221. Apollodor. II c. 5 §. 4 p. 104.

nius lib. IV cap. VI, *Montes in Arcadia, Pholoë cum oppido: item Cyllene: reliqui.* Ouidius Fastor. lib. II verſ. 273

Teſtis erit Pholoë, teſtes Stymphalides vndæ.

Et Statius Thebaid. lib. X verſ. 228

Vertice ſic Pholoës volucrum nutritor equorum.

Et idem Achilleid. lib. I verſ. 168

- - - - *fœtam Pholoes ſub rupe leænam.*

DXXXIX.

Pholoe ad dextram relicta, prope Erymanthum flumen ſita eſt *Pſophis*, Ψωφὶς, antea Φήγεια. vel Φηγία, *Phegia*, adpellata, vt Pauſanias & Stephanus referunt. Plinius & Ptolemæus *Pſophidis* mentionem habent: ſitum oſtendit Pauſanias cap. XXIV Σιραίων μὲν δὴ ςαδίοις ἐςὶν ἀπωτέρω τριάκονϛα ἡ Ψωφίς. παρὰ δὲ αὐτὴν ὅ τε Αροάνιος ποταμὸς, καὶ ὀλίγον ἀπωτέρω τῆς πόλεως Ερύμανθος ῥέουσιν. *Abeſt a Siræis Pſophis ſtadia* XXX. *Præterfluit amnis Aroanius, & brevi ab vrbe interuallo Erymanthus.* Polybius lib. IV cap. LXX ſitum Pſophidis ita deſcribit: κεῖται τῆς μὲν συμπάσης Πελοποννήσου κατὰ τὴν μεσόγαιαν· αὐτοῖς δὲ τῆς Αρκαδίας ἐπὶ τοῖς πρὸς δυσμὰς πέρασι, συναπτούσης τοῖς περὶ τὰς ἐσχατίας κατοικοῦσι τῶν προσεσπερίων Αχαιῶν, *Sita eſt* [Pſophis] *ſi vniuerſam ſpectes Peloponneſum, in ipſius meditullio: ſi Arcadiam, in occiduis eius partibus, qua vltimos occidentem verſus Achæorum fines contingit.* Occaſum verſus ſitam fuiſſe & Achæorum vltimos aut Eleos etiam ſpectaſſe, conuenit cum Pauſaniæ deſcriptione: at in medio totius Peloponneſi puncto exſtitiſſe, non video, quomodo poſitioni occidentali, quam vna defendit Polybius, conciliari facile poſſit. Non procul admodum a Clitorio fuiſſe, adparet ex Polybii eodem loco, vbi exercitus dicitur ductus διὰ τῆς Κλειτορίας ὡς ἐπὶ Ψωφῖδος, *per Clitoriam, quaſi Pſophidem verſus..* Pauſanias cap. XXXIII Siræos in medio ponit inter Clitorios & Pſophidios. ὅροι, inquit, Κλειτορίοις τῆς χώρας πρὸς Ψωφιδίους εἰσὶν αἱ Σιραί, *Siræ ſunt agri fines inter Clitorios & Pſophidios.* Siræ autem fuerunt locus, vnde *Siræi*, paullo ante memorati, nominabantur.

DXL.

Eodem libro IV cap. LXXII & ſeq. aliquoties *Laſio*, Λασιὼν, * cum Pſophide, tamquam vicino loco, coniungitur, videlicet ad Eleorum fines, niſi potius in ipſa Elide extrema fuit *Laſio.* nam ait, οἱ παραφυλάττοντες τὸν Λασιῶνα τῶν Ηλείων, *præſidium quod Laſione Eleorum erat.* Idem Polybius lib. V cap. CII ait Philippum ἐπὶ Λασιῶνα, *Laſionem* acceſſiſſe, & turri deſerta eius vrbis occupata, ſe εἰς τὴν Ηλείαν, *Eleam* inuaſurum eſſe ſimulaſſe.

DXLI.

Hactenus de iis, quæ ad ſeptemtrionem ſunt Arcadiæ, & in finibus adiacentium ibi regionum: quæ interiorum ſunt Arcadum, & circa Alpheum

* Nonnus Dionyſ. XIII v. 288 p. 368

Οἵ τ' εἶχον Λασιῶνα καὶ ἄλσεα καλὰ Κυταίου
Καὶ κρανεὴν σύμφηλον ἀειδομένην τε Πελίχνην
Ρίπην καὶ Στρατίην καὶ Μαντινέην καὶ Ενίσπην.

pheum fluuium, nunc imus perlustratum. Pausanias Arcad. cap. vlt. Alpheum ἄρχεσθαι, *oriri* dicit ἐν Φυλάκῃ, *ad Phylacen:* deinde mergi in *Tegeatico* agro, rursus erumpere in *Asæo.* Ex quibus intelligimus *Tegeam* & *Aseam* fuisse prope Alpheum.

DXLII.

Τέγεα, *Tegea,* * nobilis quondam vrbs & bello clara. Crebra mentio apud Polybium, sed vix vlla certioris situs indicaturam habens: nisi quod lib. IV cap. LXXXII dicit, Philippum ἐκ τῆς Μεγάλης πόλεως, *ex Megalopoli* profectum, διὰ τῆς Τεγέας, *per Tegeam* ducto exercitu, εἰς Ἄργος, *Argos* venisse. Nimis ergo ad occasum reduxit Ptolemæus, quum a Megalopoli in æstiuum ortum potius recedat. Iterum Polybius excerptis libri XI cap. XVI tradit, Philopœmenem, *Tegea* primo impetu capta, postero die castra ad Eurotam posuisse. Conuentus ibi Achæi aliquando egerunt, quum aduersus Lacedæmonios bellum gererent. Liuius lib. XXXV cap. XXVII *Tegeam exercitu contracto, concilioque eodem & Achæis & sociis indicto.* Et lib. XXXVIII cap. XXXIV *Decretum Tegeæ in concilio communi Achæorum factum est.* Pluribus oppidis Arcadiæ bellorum impetu ac vi deletis, de hac Strabo sub finem lib. VIII tradit: Τέγεα ἔτι μετρίως συμμένει, *Tegea adhuc mediocriter se sustentat.* Oppidani Τεγεάται, *Tegeatæ* apud Polybium sæpe, & Stephanum. Nummus antiquus thesauri Gallorum regii, ΤΕΓΕΑΤΑΝ, id Τεγεατῶν, Dorice.

DXLIII.

Asea, Ασέα, non procul abfuit, in cuius agro emergit Alpheus, supra submersus, vt ante paullo, Pausania auctore, monstrauimus: qui & cap. XLIV ἐρείπια Ασέας, *ruinas Aseæ* ostendit, vbi etiam ὁ λόφος, ἀκρόπολίς ποτε ἦσα, τείχους σημεῖα ἔχει, *collis, in quo arx fuit* [eius vrbis] *vestigia murorum retineat.* Addit, non amplius quinque stadiis ἀπὸ Ασέας, *ab Asea,* πηγὴν, *fontem* Alphei renascentis; nec longe inde fontem Eurotæ abesse. Stephanus *vicum* dixit, forsan quia ex vrbe in vici formam redacta fuit. Ασέα, inquit, κώμη τῆς Αρκαδίας, ἀφ' ἧς ὁ Αλφειὸς ῥέει, *Asea, vicus Arcadiæ, vnde Alpheus* [iterum erumpens] *oritur.* Vicanus ipsi est Ασεάτης; forsan etiam Ασαῖος *Asæus,* quia tale possessiuum, plerumque simile gentili, est. Pausanias cap. LIV ἀνατείλας ἐν Ασαίᾳ, subaudi, γῇ, id est *rursus emergens* [Alpheus] *in Asæo agro.*

DXLIV.

Plura oppida exhausit ἡ Μεγάλη πόλις siue Μεγαλόπολις, *Megalopolis,* Græcarum vrbium, exceptis Romanis coloniis, vt Pausanias cap. XXVII dicit, νεωτάτη, *recentissima,* Epaminondæ auspiciis, paucis mensibus post pu-

 gnam

* Epigramm. Græc. libr. III c. εἰς ἀνδρ. pag. 278

Τῶν δὲ δι' ἀνθρώπων ἀρετὰν οὐχ ἵκετο καπνὸς
Αἰθέρα δαιομένης εὐρυχόρου Τεγέης.
Οἳ βούλοντο πόλιν μὲν ἐλευθερίᾳ τεθαλοῖαν
Παισὶ λιπεῖν, αὐτοὶ δ' ἐν προμάχοισι θανεῖν.

Et infra:

Ευθυμάχων ἀνδρῶν μνησώμεθα, τῶν ὅδε τύμβος·
Οἳ θάνον εὔμηλον ῥυόμενοι Τέγεαν.

gnam Leuctricam condita, multis inualidis oppidis in magnam vnam ciuitatem deductis, vt fortius se aduersus Spartanos tuerentur. Scribitur Græce diuise Μεγάλη πόλις a Ptolemæo, Pausania, Stephano: * & coniunctim Μεγαλόπολις a Strabone sub finem libri VIII. Ipse Megalopolitanus Polybius vtroque modo, Μεγάλην πόλιν dixit lib. IV cap. VII; & Μεγαλόπολιν lib. IV cap. LXXVII. *Helisson* fluuius vrbem hanc interfluit, vt Pausanias cap. XXX demonstrauit, ortus ἐκ κώμης ὁμωνύμου, *ex vico eiusdem nominis, Helissonte,* qui inde per *Dipæensium* primum, *Lycæatem* deinde agrum perlapsus, postremo αὐτὴν διεξελθὼν Μεγάλην πόλιν, *ipsam Megalopolim percurrens,* haud longe inde in Alpheum se infundit. Coloni *Megalopolitæ,* Græca forma, Liuii lib. XXXV cap. XXVII: & *Megalopolitani,* eiusdem libri cap. XXIX.

DXLV.

Oppida ex quibus coaluit Megalopolis, a Pausania narrantur cap. XXVII, quorum pleraque sunt obscura. Potiora seligemus. *E Mænalo,* inquit, *Alea, Pallantium, Helisson, Dipæa,* alia. Mons *Mænalus* est, a Strabone & Plinio in montibus Arcadiæ laudatus: & Virgilius ecloga VIII vers. 22

Mænalus argutumque nemus pinosque loquentes
Semper habet: semper pastorum ille audit amores.

Et plurali numero ecloga X vers. 55

Interea mixtis lustrabo Mænala nymphis.

Est & campus eodem nomine. Pausanias cap. XXXVI ὄρος ὁμώνυμον τῷ πεδίῳ τὸ Μαινάλιον. *idem nomen montis est & campi, nempe Mænalium.* ** Oppida ergo plura capere partim montanus tractus, partim campus potuit. In ipsis fuit etiam *Mænalum* oppidum, cuius etiam ἐρείπια, id est *ruinas ac rudera,* ibidem Pausanias notauit. Pindari scholiastes ad Olymp. IX vers. 88 Μαίναλον ὄρος Ἀρκαδίας καὶ πόλις.

DXLVI.

In hoc tractu ex oppidis quæ in vicinam Megalopolim concesserunt, nominatur primum *Alea,* Ἀλέα, vnde Minerua Ἀλαία, *Alæa* cognominata, cuius templum solum supererat Strabonis ætate, lib. VIII extremo. Plinius quoque *Aleam* in oppidis Arcadiæ recensuit.

DXLVII.

Pallantium, Παλλάντιον, vt Pausanias scribit, & Salmasius Stephanum emendat; siue *Palatium,* vt Plinii habent codices, sed minus recte, quia Euandri proauus, vnde nomen est, *Pallas* fuit, geminato lambda; non *Palas,* simplici. Id vero recte notauit Plinius: *Pallantium, vnde Palatium Romæ.* Liuius lib. I cap. V *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum, ferunt, & a Pallanteo, vrbe Arcadica Pallantium, deinde Palatium montem adpellatum.* Et Virgilius Aeneid. VIII vers. 54

Pallantis proaui de nomine, Pallanteum.

DXLVIII.

* Etiam Demosthene orat. de Megalop. pag. 83 B, C. & pag. 85 A, B, C.
** Fortasse legendum τὸ Μαίναλον. Vide Pausaniam VIII c. 3 pag. 603.

DXLVIII.

Sequitur in Mænalo *Helisson.* *κώμην, vicum* dixit Pausanias cap. XXX, vbi de flumine eiusdem nominis agit, qui fontem habet ad illum vicum. At antea cap. III ἡ τε πόλις καὶ ὁ ποταμὸς Ἑλίσσων, *& oppidum & amnis Helisson.* De flumine *Helissonte* paullo ante diximus, qui etiam *Dipæam* adluit, itidem Megalopolitanæ vrbi adscriptam. Vide cap. XXVII & XXX.

DLXIX.

Ab Eutresiis, gente Arcadum, oppida Megalopolis exhausit *Tricolonos, Zœtium, Paroriam,* & alia. Ex Parrhasiis, *Lycosura* antiquissima vrbs in monte *Lycæo,* * vnde & *Iuppiter Lycæus* adpellatur, cuius & Plinius meminit. Consule de *Lycosura* Pausaniam cap. II & XXXVIII. Ex eadem gente etiam *Trapezûs* fuit, quæ Megalopolim concessit, quamuis pars Trapezuntiorum in Asiam enauigarit, vbi qui Ponti Euxini Trapezuntem metropolim tenebant, eos συνοίκους ἐδέξαντο καὶ συνωνύμους, *tamquam gentiles & cognomines* receperunt, Pausania notante cap. XXVII. qui cap. XXIX ruinas *Trapezuntis* ** prope Alpheum tradit visas esse. Hæc & alia plura oppida exhausit noua vrbs *Megalopolis,* vt vel omnino deserta illa fuerint, vel in formam vicorum exiguam redacta.

DL.

Vici quoque illi, qui oppida antea fuerunt, ditionis erant Megalopolitanorum. Ibidem Pausanias cap. XXVII αἱ μὲν [πόλεις] ἐς ἅπαν εἰσὶν ἐφ' ἡμῶν ἔρημοι, τὰς δὲ ἔχουσιν οἱ Μεγαλοπολῖται κώμας, Γόρτυνα, Διποίνας, Θεισσόαν τὴν πρὸς τῷ Ὀρχομενῷ, Μεθύδριον, Τευθίν, Καλλιάς, Ἑλισσόντα, *Vrbium,* [e quibus Megalopolis est conflata] *quædam funditus hodie sunt deletæ; quædam redactæ in vicos, Gortys videlicet, Dipœnæ, Thissoa ad Orchomenum, Methydrivm, Theutis, Calliæ, Helisson.*

DLI.

Prima recto casu est Γόρτυς, *Gortys.* Pausanias cap. XXVIII Γόρτυς κώμη τὰ ἐπ' ἐμοῦ, *Gortys vicus est mea ætate:* Plinio eadem est *Gortyna.* Ab hac fluuius *Gortynius* nominatur, qui τῷ Ἀλφειῷ τὸ ῥεῦμα ἀνακοινοῖ, *in Alpheum effunditur.*

DLII.

Etiam *Methydrium,* Plinio quoque commemoratum, cum *Theuti* & *Thisoa* erat ἐκ τῶν συντελέντων ἐς Ὀρχομενόν, *ex contributis Orchomeno,* Pausania censente cap. XXVII. *Orchomenus* autem hic, vt a Bœotico distinguatur, Herodoto *** cum cognomine est Ὀρχομενὸς τῆς Ἀρκαδίης, *Orchomenus Arcadiæ.*

* Huius situs e flumine Neda, quod ex Lycæo decurrit, intelligitur. Strabo VIII pag. 5;5.

** De origine nominis Apollodorus III c. 8 §. 1 pag. 158, 189, qui ait, a Ioue fercula improba abominato mensam euersum esse & inde loco nomen hærere cœpisse.

** Fuit oppidum μικρὸν καὶ ταπεινόν, vbi quondam habitauit Clearchus, qui optime deos colere dictus est Apollini, apud Porphyrium de abstinentia libr. II §. 16 pag. 62.

*** Item Theophrasto de lapidib. pag. 396. Nonnus Dionys. XIII v. 293 pag. 368

Καὶ δάπεδον Φενεοῖο καὶ Ὀρχομένοιο τοκῆα
Ὀρχόμενον πολύμηλον ἐδέθλιον Ἀπιδανήων.

DLIII.

Fuit quoque *Tripolis* Arcadiæ, ex tribus vrbibus ſic adpellata regio, *Calliis, Dipœnis, Nonacri.* Pauſanias dicto loco: προσεγένετο καὶ Τρίπολις ὀνομαζομένη, Καλλία καὶ Δίποιναι, καὶ Νώνακρις, *acceſſit etiam ſic adpellata Tripolis, Callia, Dipœna, & Nonacris.* Male Amaſæus vertit: *Tripolis, Callia nomine, acceſſit.* Prima *Callia* mox ſtatim dicitur Καλλιαὶ, *Calliæ*, pluratiuo numero: & *Dipœna* quoque Δίποιναι *Dipœnæ: Nonacris* autem peſtifero *Stygis* fonte ſatis celebrata. Herodotus lib. VI cap. LXXIV ait, ἐν ταύτῃ τῇ πόλι εἶναι τὸ Στυγὸς ὕδωρ, *in hac vrbe,* id eſt prope illam, *eſſe Stygis aquam.* Vitruuius lib. VIII cap. III *Eſt in Arcadia Nonacris nominata terræ regio, quæ habet in montibus e ſaxo ſtillantes frigidiſſimos humores. Hæc autem aqua* ςυγὸς ὕδωρ *nominatur, quam neque argenteum, neque æneum, neque ferreum vas poteſt ſuſtinere, ſed diſſilit & diſſipatur: conſeruare autem eam & continere nihil, niſi mulina vngula.* Stephanus: Νώνακρις, πόλις Αρκαδίας, *Nonacris, oppidum Arcadiæ.* Plinius *Nonacrin* in montibus Arcadiæ numerauit, ad quem olim poſitum fuit oppidum. Inde *Nonacrius* & *Nonacrinus* formatur. Euander ex Arcadia in Italiam delatus Ouidio lib. V Faſt. verſ. 97 eſt *Nonacrius heros:* & lib. II Faſtor. verſ. 275

Cinctaque pinetis nemoris iuga Nonacrini.

DLIV.

Prope Nonacrin fuit *Pheneus*, Φενεὸς, * inter quas aqua ** Stygis deſtillauit; vnde æque Pheneo & Nonacri adſcribitur. Strabo lib. VIII extremo: περὶ Φενεὸν δ' ἐςὶ καὶ τὸ καλέμενον Στυγὸς ὕδωρ, λιβάδιον ὀλεθρίε ὕδατος, νομιζόμενον ἱερόν. *Prope Pheneum eſt etiam quæ dicitur Stygis aqua, ſtillicidium aquæ pernicioſæ, quam ſacram habent.* Stephanus; Φενεὸς πόλις Αρκαδίας, *Pheneos oppidum Arcadiæ.* Euandri & maiorum in Arcadia ſedes fuit. Virgilius Aen. VIII verſ. 165 ſub Euandri perſona:

Acceſſi, & cupidus Phenei ſub mœnia duxi,

puta Anchiſen hoſpitem. Callimachus hymno in Delum verſ. 71 ſcripſit Φεναιὸς, quod illuſtris vir Ezech. Spanhemius *ob metrum* fieri cenſet. Statius Thebaid. IV verſ. 291

Et Pheneos nigro Styga mittere credita Diti.

DLV.

Sub Nonacri, auſtrum verſus, κλείτωρ, *Clitor*, Plinii *Clitorium* ſitum erat. Pauſanias cap. XVII Ἐκ Φενεῦ δὲ ἰόντι ἐπὶ ἑσπέρας καὶ ἡλίε δυσμῶν, ἡ μὲν ἀριςερὰ τῶν ὁδῶν ἐς πόλιν ἄγει Κλείτορα· ἐν δεξιᾷ δὲ ἐπὶ Νώνακριν καὶ τὸ ὕδωρ τῆς Στυγὸς. *Eunti ex Pheneo, occaſum verſus, duæ viæ ſunt; Clitorem læua, Nonacrin dextera & ad Stygis aquam ducit.* Straboni ſub finem libri VIII in dirutis

* Dicitur interdum cum addito τῆς Αρκαδίας, v. g. apud Theophraſt. hiſtor. plantar. III c. I extr. Similiter Ouid. Metamorph. XV, 332

Eſt locus Arcadiæ, Pheneon dixere priores,
Ambiguis ſuſpectus aquis: quas nocte timeto:
Nocte nocent potæ: ſine noxa luce bibuntur.

** Aelianus de animal. X c. 40 Δημήτηρ δὲ ἄρα τὸ ὕδωρ ἀνῆκε τὸ τὸ πλησίον Φενεῦ. *Ceres autem aquam Stygis emiſit prope Pheneum.*

rutis vrbibus sunt etiam Κλείτωρ καὶ Φενεὸς, *Clitor & Pheneos.* Et Ptolemæo Κλείτωρ, *Clitor.* De mirabili fonte eius, fastidium vini adferente, Vitruvius lib. VIII cap. III *In Arcadia ciuitas est non ignota Clitor, in cuius agris est spelunca profluens aquæ, quam qui biberint, fiunt abstemii.* Ouidius Metam. lib. XV vers. 322

Clitorio quicumque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius vndis.

Plinius lib. XXXI cap. II *Vinum in tædium venire his, qui ex Clitorio lacu biberint, ait Eudoxus.* Est eidem Plinio etiam fluuius Clitorius, lib. IX cap. XIX, Κλείτωρ, *Clitor* Pausaniæ dictus cap. XXI, qui influit in *Aroanium* amnem, septimo ab vrbe stadio. *Aroanius* deinde Psophin vrbem adluit, cap. XXIV.

DLVI.

Aliphera, Ἀλίφειρας, trans amnem Alpheum, siue in sinistra eius fuit. Polybius lib. IV cap. LXXVIII de Philippo: διαβὰς τῇ γεφύρᾳ τὸν Ἀλφειὸν ποταμὸν, ὃς ῥεῖ παρ᾽ αὐτὴν τὴν τῶν Ἡραιέων πόλιν, ἧκε πρὸς Ἀλίφειραν, ἣ κεῖται μὲν ἐπὶ λόφου κρημνώδους πανταχόθεν, *Alphei ponte traiecto, qui Heræam præterfluit, Alipheram venit, in colle vndique prærupto sitam.* Liuius lib. XXXII cap. V *in Achaiam legatos* [Philippus] *misit, qui redderent Achæis Orchomenon & Heræam & Triphyliam: Megalopolitis Alipheram, contendentibus numquam eam vrbem fuisse ex Triphylia, sed sibi debere restitui, quia vna esset ex iis, quæ ad condendam Megalopolim ex decreto Arcadum contributæ forent.* Quod Pausanias cap. XXVI confirmat. Ἔστι Ἀλιφήρα πόλισμα οὐ μέγα. ἐξελείφθη γὰρ ὑπὸ οἰκητόρων πολλῶν, ὑπὸ τὸν συνοικισμὸν τῶν Ἀρκάδων ἐς Μεγάλην πόλιν. *Aliphera ciuitas haud magna est, quo incolarum multa pars tunc discessit, quo tempore communi Arcadum consilio Megalopolim coloni sunt deducti.* His enim etiam post conditam Megalopolim πόλιν, *vrbis nomen & dignitatem* conseruarunt, quod idem cap. XXVII adnotauit. Relicti illi habitatores a Polybio Ἀλιφειραῖοι, dicto loco cap. LXXVII: a Plinio itidem *Alipheræi,* lib. IV cap. VI.

DLVII.

Cynætha quoque eo tractu fuit, Clitori finitima. Polybius lib. IV cap. XVIII τὸ Ἀρτέμιδος ἱερὸν, ὃ κεῖται μὲν μεταξὺ Κλείτορος καὶ Κυναίθης, *Dianæ fanum inter Clitorem & Cynætham situm.* Straboni quoque Κύναιθα, *Cynætha,* in desertis aut dirutis Arcadiæ numerata. Plinius quoque eius mentionem habet lib. IV cap. VI. Oppidani erant Κυναιθαεῖς, vt Polybius dicto loco vocat, & Pausanias cap. XIX.

DLVIII.

Orchomeniis & Pheneatis confines erant *Caphyatæ,* quod Pausanias cap. XIII tradit: dicti ab oppido *Caphya,* quod etiam in censu dirutarum apud Strabonem est. Paullo ante Pausanias: ἰόντι ἐξ Ὀρχομενοῦ, καὶ σταδίους προελθόντι ὅσον τρεῖς, ἡ μὲν εὐθεῖα ἐπὶ πόλιν Καφυὰν ἄγει, *Ab Orchomeno stadia prope tria profectis via se ostendit qua Caphyam recta iter est.* Polybius plurali numero visus est lib. II cap. LII προσλαβὼν τῷ τρόπῳ τούτῳ Καφύας, Πελ-

λήνην,

λήνην, Φενεὸν, *occupans sic Caphyas, Pellenen, & Pheneum.* Et Stephanus: Καφύαι, πόλις Ἀρκαδίας, *Caphyæ, oppidum Arcadiæ.*

DLIX.

Pheneatis confines erant *Caryæ*, eædemque vergentes in Laconiam: aliæ a Caryis Lacedæmoniorum. Pausanias cap. XIII extremo: ταῖς καταλεγμέναις πόλεσι, *prædictis vrbibus* [confinio vtentibus, Orchomeno, Pheneo & Caphyæ] φάραγξ ὑπόκειται, - - - καὶ ἐπὶ τῷ πέρατι τῆς φάραγγος, Καρυαὶ χωρίον, *vallis subiacet: - - - in qua extrema est locus Caryæ.* Et cap. XIV ineunte: Φενεατῶν τὸ πεδίον κεῖται μὲν ὑπὸ ταῖς Καρυαῖς, *Pheneatarum ager subiectus est Caryis.* Liuius lib. XXXIV cap. XXVI *Castra deinde* [Quintius ex Argiuo agro] *mouit, & Parthenio monte superato, præter Tegeam tertio die ad Caryas posuit castra. ibi, priusquam hostium intraret agrum, sociorum auxilia exspectauit.* Arcadicæ hæ sunt, non Laconicæ Caryæ, ad quas ab Argis tertio die cum exercitu venire nequaquam potuisset. Et ipse Liuius interpres sui est, quum dixit, Caryas *citra agrum hostium*, quæ omnis Laconica erat, fuisse: nec, nisi transitis illis, in agrum Lacedæmoniorum, qui ad Arcadiam pertinebat, intratum esse. Vitruuius lib. I cap. I *Si quis statuas marmoreas, mulieres stolatas, & quæ Caryatides dicuntur, pro columnis in opere statuerit, & insuper mutulos & coronas collocauerit, percontantibus ita reddet rationem: Carya, ciuitas Peloponnesi, cum Persis hostibus contra Græciam censensit; postea Græci per victoriam glorioso bello liberati, communi consilio Caryatibus bellum indixerunt. Itaque oppido capto, viris interfectis, ciuitate deleta, matronas eorum in seruitutem abduxerunt. Nec sunt passi stolas, neque ornatus matronales deponere, vti non vno triumpho ducerentur; sed æterno seruitutis exemplo graui contumelia pressæ, pœnas dare viderentur pro ciuitate. Ideo qui tunc architecti fuerunt, ædificiis publicis designauerunt earum imagines, oneri ferundo collocatas, vt etiam posteris nota pœna peccati Caryatium memoriæ traderetur.* Vir maximus Iosephus Scaliger Animaduers. in Chronolog. Eusebii pag. 20, recensitis his Vitruuii verbis, *Hæc*, inquit, *Carya non potest esse, nisi illa, quæ erat in Arcadia, quum Laconica fuerit tantum templum Dianæ, non autem ciuitas.* Ioannes Meursius autem Miscell. Lacon. lib. IV cap. XIV Vitruuii verba de Carya Laconica interpretatur: sed malo cum Scaligero de Arcadica architectum interpretante facere, in cuius iudicio etiam vir summus Lucas Holstenius, ad Stephanum Notis, adquiescit.

DLX.

Mantinêa, Μαντίνεια,* a Ptolemæo in austro Arcadiæ & ad fines Laconicæ constituitur: ex altera parte confines sunt Orchomeniis Mantineenses. Pausanias cap. XII Μαντινέων ὅροι πρὸς Ὀρχομενίους ἐν ταῖς Ἀγχισίαις εἰσὶ, *sunt ad Anchisias agrorum inter Mantinenses & Orchomenios termini.* Est autem *Anchisia* mons, & ad radices eius Ἀγχίσου μνῆμα, *Anchisæ sepulcrum*, quem quidam in his oris mortuum ac sepultum tradiderunt. Strabo lib. VIII extremo: Μαντίνειαν ἐποίησεν ἔνδοξον Ἐπαμεινώνδας, τῇ δευτέρᾳ νικήσας μάχῃ

* Herodotus IV pag. 143.

χη Λακεδαιμονίες, *Mantineam Epaminondas illustriorem fecit, victis ibi altero prælio Lacedæmoniis.* Antiqua vrbs & Homero etiam laudata Catalogo verſ. 114

Καὶ Τεγέην εἶχον, καὶ Μαντινέην ἐρατεινήν,
Et Tegeam habitabant & Mantineam amabilem.

Fata illius Pauſanias cap. VIII enarrat. Peloponneſiaco bello cum Eleis Athenienſes aduerſus Lacedæmonios iuuerunt: quam ob rem Lacedæmonii illam duce Ageſipolide, Pauſaniæ filio, expugnatam maiori ex parte diruerunt, vt κατὰ κώμας, *vicatim* ab relictis habitaretur. In quinque κώμας deſcripſiſſe, Ephoro auctore Harpocration nos docet. Thebani apud Leuctra victores reſtituerunt, ſed immemores beneficii Mantinenſes prœlio, quo Epaminondas occubuit, Spartanis auxilio fuere: mox Achæis accedentes & Antigono regi, Spartanorum hoſtibus, in illius honorem ὄνομα τῇ πόλει μετέθεντο Αντιγόνειαν, *mutato nomine vrbem ſuam Antigoneam adpellaverunt.* Plutarchus autem in Arato pag. 1048 tradit, Achæos Antigoni ope occupaſſe vrbem, qui, primoribus cæſis, dono Argiuis dederit, decreto facto, μηκέτι καλεῖν Μαντίνειαν, ἀλλ᾽ Αντιγόνειαν, *vt ne amplius illam Mantineam vocarent, ſed Antigoneam.* Ex quo Ptolemæus illuſtratur, qui in Arcadia ſcripſit, Αντιγονία, ἡ καὶ Μαντινία. Hadrianus tandem imperator, vt Pauſanias refert, ἀφελὼν Μαντινεῦσι τὸ ὄνομα τὸ ἐκ Μακεδονίας ἐπακτὸν, ἀπέδωκεν αὖθις Μαντίνειαν καλεῖσθαί σφισι τὴν πόλιν, *nomine Macedonico abrogato, rurſus Mantineam iuſſit vocari.*

DLXI.

Inter Pſophim & Mantineam Ptolemæus Φιάλειαν, *Phialeiam* poſuit, quæ eſt Pauſaniæ Φιγαλία, *Phigalia,* cuius ſitum prope Lycoſuram & montem Lycæum deſcripſit cap. XXXIX, quo in orientem magis a Ptolemæi poſitione declinat. Eamdem autem eſſe, idem antea ex nominis mutatione cap. III & V monſtrauit, videlicet quæ olim Φιγαλία fuerat, *Phigalia;* poſtea dictam eſſe Φιαλίαν, *Phialiam.* Confirmat Stephanus: Φιγαλέα πόλις Αρκαδίας, *Phigalea oppidum Arcadiæ.* Ad Rhianum prouocat, qui Φιγάλεια ſcripſerat. Addit, μετωνομάσθη δὲ Φιάλεια δίχα τοῦ γ, poſtea *Phialêa ſine* G *nominata eſt.*

DLII.

Arcadiæ *Pallenen* Plinius lib. IV cap. VI inter alias vrbes recenſet, quem Apollonii ſcholiaſtes ad lib. I verſ. 177 iuuat: ἡ Αχαϊκὴ Πελλήνη διὰ τοῦ Ε· ἡ δὲ ἑτέρα, ἡ τῆς Αρκαδίας, διὰ τοῦ Α γράφεται Παλλήνη, *Achaiæ Pellene per* E; *altera Arcadiæ per* A *ſcribitur Pallene.*

DLXIII.

Pomponius Mela in tribus Arcadiæ vrbibus (nec enim plures memorat) habet *Teneam,* illarum mediam. *In Arcadia,* inquit, *ſunt vrbes, Pſophis, Tenea, & Orchomenon.* Nemo, quod ſciam, hoc nomine oppidum in Arcadia poſuit: vt ſuſpicari poſſis *Tegea* forſan legendum eſſe, quod vix credibile, vnam ex tribus primariis præteriri a ceteris omnibus poſſe. Exſtat quidem nummus ΤΕΝΕΑΤΩΝ inſcriptus, quem vero Harduinus ad

Corinthiaci agri κώμην seu pagum refert eius nominis. Strabo sane illum laudat lib. VIII pag. 262 a templo τῦ Τενεάτυ Ἀπόλλωνος, *Apollinis Teneatæ*: & tandem Teneatas καθ' ἀυτὺς πολιτέυεσθαι, *peculiarem rempublicam constituisse*, & Achaico bello a *Corinthiis defecisse ad Romanos* tradit. Pausanias Corinth. cap. V ait, portam Corinthi Τενεατικὴν, *Teneaticam*, denominare, a qua vrbe absit stadia LX. Stephanus qui etiam κώμην Κορίνθυ, *Corinthi vicum* dixit, inter Corinthum & Mycenas tradit Τενέαν, *Teneam* fuisse positam. Quæ quum ita auctorum fide sint, Corinthiacæ potius Teneæ, quam ignotæ Arcadum, quem diximus, nummus vindicetur.

DLXIV.

Neque notior *Eua* est Arcadiæ. Stephanus: Ἐὺα πόλις Ἀρκαδίας, *Eua Arcadiæ oppidum*. In Brandenburgico Thesauro pag. 443 nummus est ΕΥΑ inscriptus, qui ad hoc oppidum a doctissimo viro L. Begero refertur. Nec enim ad Argiuorum κώμην, id est vicum Ἐὺαν, *Euam*, quam Pausanias extremo Corinthiacorum ostendit, nummus publicus potest reduci. Ptolemæus addit *Lysiadem*, & *Lilæam*, Λείλαιαν, sed itidem minus notas.

DLXV.

Sunt & alia quæ Plinius recenset, *Bucolium*, *Carnion*, *Melænæ* (Pausaniæ Μελενάιαι, cap. III) *Macistum*, *Enispe*, quam & Homerus cum aliis nominauit versu 113 Catalogi,

> Ῥίπην τε Στρατίην τε, καὶ ἠνεμόεσσαν Ἐνίσπην,
> *Ripen, & Stratiam, & altam Enispen.*

Sed nemo facile his sedem & locum adsignabit. Finimus ergo Pomponii verbis de montibus fluminibusque: *In Arcadia sunt montes Pholoë, Cyllene, Parthenius, Mænalus: flumina Erymanthus & Ladon.* Non sufficiunt: plura ostendimus supra: plura etiam Plinius adnumerauit, montibus, *Lycæum*, quem & *Olympum* dici Pausanias cap. XXXVIII auctor est; & *Lampeum*: fluminibus nihil addit, Melæ autem duos in *Alpheum* ait defluere: quod de vtroque supra, præsertim de *Ladone* ex Pausaniæ Arcad. cap. XXV, & Eliac. I cap. VII, demonstrauimus. *Alpheus* autem est princeps Arcadiæ fluuiorum & ceterorum receptator.

DLXVI.

Gentes Arcadiæ Strabo in *Azanes* & *Parrhasios* distribuit, saltem illo loco non plures nominat. Pausanias addit *Eutresios* cap. XXVII. *Azanes* videntur ad occasum habitasse, quia illorum Psophis fuit: *Parrhasii*, circa Parrhasium montem. Statius cum Strabone facit Thebaid. lib. IV vers. 292

> *Venit & Idæis vlulatibus æmulus Azan,*
> *Parrhasiique duces.*

CAPVT

CAPVT XIV
DE
INSVLIS GRAECIAE.

I.

AB Illyrica ora si incipimus per Ionium mare in Creticum & Aegæum peruehi, prima insula est SASON, Σάσων, siue Σασών. Silius geminato sibilo *Sasson* scripsit: Plinius extremo lib. III feminea forma *Sasonis*. De situ lis est. Videntur veteres Italicis insulis adposuisse. Strabo lib. VI pag. 194 εἰς Σάσωνα τὴν νῆσον, ἥτις μέση πως ἵδρυται τῦ διάρματος, τῦ ἐκ τῆς Ἠπείρυ πρὸς τὸ Βρεντέσιον, *in insulam Sasonem, quæ in medio traiectu est ab Epiro Brundisium.* Et Lucanus lib. II vers. 627

Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason.

Quod vero Ptolemæus lib. III cap. XIII de Macedonia scripsit, παράκειται τῇ Μακεδονίᾳ ἐν τῷ Ἰονίῳ πελάγει Σασὼ νῆσος, *Macedoniæ in Ionio mari insula Saso adiacet;* & hodieque contra Aulonem, quæ nunc Valona dicitur, parva insula sita est, quam *Saseno* vulgo vocant: vtique vero persimile est, illam quæ prope Aulonem iacet, *Sasonem* esse veterem. Polybius de illa lib. V cap. CX λέμβοι καθορμισθέντες εἰς τὴν νῆσον, ἣ καλεῖται μὲν Σάσων, κεῖται δὲ κατὰ τὴν εἰσβολὴν τὴν εἰς τὸν Ἰόνιον πόρον, *lembi adpulsi ad illam insulam, quæ Saso dicitur: Sita autem est in Ionii maris introitu.* Scylax in Illyriis: Ἔστι τὰ Κεραύνια ὄρη ἐν τῇ Ἠπείρῳ, καὶ νῆσος περὶ ταῦτά ἐστι μικρὰ, ᾗ ὄνομα Σασών, *Sunt Ceraunii montes in Epiro, & insula ibi parua est, cui nomen Sason.* Mela etiam *Sason* scripsit & Statius, vt mirum sit a duce suo discedere Plinium, quem extremo lib. III ait: *In Ionio mari, ab Orico - - millia passuum, Sasonis, piratica statione nota.* numerum omisi quia suspectus est, M *millia passuum* in Harduini libro; MM *passuum* in Frobeniano; illic multitudine excedens, heic paruitate deficiens. Scylax distantiam facit ἡμέρας τρίτον μέρος, *tertiam partem diei.* Iterum Lucanus lib. V vers. 650

Non humilem Sasona vadis, non litora curuæ
Thessaliæ saxosa pauent.

Humilis: quia supra dixerat perfundi æquore. Silius ei non montes, nec saxa, sed *arenas* tribuit lib. VII vers. 480

Adriaci fugite infaustas Sassonis arenas.

CORCYRA.

II.

Corcyra, Græce Κέρκυρα, Thesprotiæ obiecta, variis olim nominibus vocitata est. Plinius lib. IV cap. XII *Insula ex aduerso Thesprotiæ, a Buthroto* XII *millia passuum*, eadem ab Acroceranniis L *millia, cum vrbe eiusdem nominis Corcyra, liberæ ciuitatis; & oppido Cassiope, temploque Cassii Iouis, passuum nonaginta septem millia in longitudinem patens: Homero dicta*

Scheria & Phæacia; Callimacho etiam Drepane. Scholiastes ad illud Homeri Odyss. ε vers. 34

Ἤματί κ' εἰκοστῷ Σχερίην ἐρίβωλον ἵκοιτο
Φαιήκων ἐς γαῖαν,

Vicesima die ad Scheriam fertilem veniat, Phæacum in terram. Σχερία, inquit, ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος τῶν Φαιάκων, τὸ δὲ μετὰ ταῦτα ἐκλήθη Κέρκυρα· τὸ δὲ ἀρχαιότατον ἐκαλεῖτο Δρεπάνη, *Scheria vocatur Phæacum insula, quæ postea dicta est Corcyra: antiquissimum vero nomen fuit Drepane:* quod, si a fabulis abstrahas, a curuitate figuræ est. Eadem de nominibus insulæ scholiastes Apollonii ad lib. IV vers. 983. Vrbs est eodem nomine *Corcyra*, potens olim, quæ sæpe cum validis rebuspublicis bellum gessit. Homerus tantum Φαιήκων πόλιν nominat, hoc est *Phæacum vrbem* Odyss. Z vers. 298, quam a versu 262 ita describit, vt non alia sit quam quæ hodieque *Corcyra*, vulgo Corfou, a Κορυφῶ, medii æui apud Nicetam & æquales arcis Corcyrææ nomine adpellatur. Deinde coloniam Corinthiorum accepit, vnde Thucydides lib. VII pag. 526 Κερκυραῖοι, Κορίνθιοι σαφῶς, *Corcyræi indubitato sunt Corinthii.* Porrigitur media in *Corcyræ* vocabulo etiam in Græco Κέρκυρα. Lucanus lib. II vers. 622

- - - - *seu vela ferantur*
In portus Corcyra tuos - - -

Ouidius in Ibin vers. 510

Te Corcyræum Cressia turba putet.

III.

Altera vrbs insulæ Corcyræ, a Plinio & Ptolemæo laudata, est *Cassiope*, Κασσιόπη, quam hic in septemtrione insulæ locauit. Promontorium eius nominis addit Ptolemæus: Plinius templum *Cassii Iouis:* Cicero portum, lib. XVI epist. IX ad Tironem: *Corcyræ fuimus vsque ad* XVI *kalend. Decemb. tempestatibus retenti. a.d.* XV *kal. Decemb. in portum Corcyræorum ad Cassiopen stadia* CXX *processimus.*

IV.

Promontoria Corcyræ Ptolemæus, præter iam dictum *Cassiopæum*, quod a septemtrione est, in latere quod in occasum simul & in meridiem vergit, *Phalacrum*, Φαλακρὸν ἄκρον; & *Amphipagum*, quæ Græce est Ἀμφίπαγος ἄκρα: & in extremitate altera, per totam insulam opposita Cassiopæo, Λεύκιμμα ἄκρα, *Leucimma promontorium* est; Straboni, loco mox indicando, ἡ Λευκίμμη; Plinio & Thucydidi lib. I pag. 22 & 32 Λευκίμνη, *Leucimna* per N; sita e regione Sybotorum insularum. Plinius lib. IV cap. XII *A Phalacro, Corcyræ promontorio scopulus, in quem mutatam Vlyssis nauem a simili specie fabula est. Ante Leucimnam, Sybota.*

V.

SYBOTA, τὰ Σύβοτα, paruæ insulæ inter Corcyram & continentem Thesprotiæ. Strabo lib. VII pag. 224 ἐπὶ δὲ νησίδες τὰ Σύβοτα, τῆς μὲν Ἠπείρου μικρὸν ἀπέχουσαι, κατὰ δὲ τὸ ἑῷον ἄκρον τῆς Κερκυραίας, τὴν Λευκίμμην κείμεναι, *Sunt Sybota paruæ insulæ, paulullum ab Epiro distantes, iuxta orientale* [Corcyræ]

cyræ] *promontorium Leucimmam sitæ.* Thucydides lib. I pag. 32 ἐϛρατοπεδεύσαντο ἐν μιᾷ τῶν νήσων, αἳ καλοῦνται Σύβοτα, *castrametati sunt in vna insularum, quæ vocantur Sybota.* Non ergo vna insula est, Sybota, vt Stephanus scripsit, Σύβοτα νῆσος καὶ λιμὴν, *Sybota insula & portus:* sed plures, minimum duæ. Portus huius nominis, sed quod Thucydides pag. 34 obseruat, ἔρημος, *desertus*, in vicina est continente Thesprotide, de quo in Epiro diximus. Procopius lib. III Goth. cap. XXVII promontorium *Cynos cephalas* nominat πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον, *ad solis ortum* quod respiciat.

VI.

Eodem tractu ortiuo insulæ Corcyræ, contra vrbem Corcyram est *Ptychia*, Πτυχία, Thucydidi lib. IV pag. 283 descripta. Ptolemæus in oppidis insulæ Corcyræ numerauit, vt puto propter propinquitatem: sed separatam & singularem insulam esse, clare docet Thucydidis historia, εἰς τὴν νῆσον τὴν Πτυχίαν διεκόμισαν, *in insulam Ptychiam transportarunt.* Et Stephanus: Πτυχία, νῆσος παρὰ τῇ Κερκύρᾳ, *Ptychia, insula iuxta Corcyram.*

VII.

Ortum versus ab Corcyra sunt duæ paruæ insulæ dictæ Πάξοι, *Paxi* siue *Paxœ.* Plinius lib. IV cap. XII *Ad Leucadiam Paxœ duæ, quinque M. discretæ a Corcyra.* Dio Cassius lib. L de prœlio Actiaco p. 426 ἡ πρὸς Πάξοις θάλασσα, *mare iuxta Paxos.* Alibi traiecto accentu Παξοί. Polybius lib. II cap. X περὶ τοὺς καλουμένους Παξοὺς, *iuxta Paxos ita nominatos.* Et Plutarchus de defectu oraculorum pag. 237 φωνὴν τῆς νήσου τῶν Παξῶν ἀκουσθῆναι, *ab* [vna] *insula Paxorum vocem auditam esse.* Recentes tabulæ ibi duas ponunt, quarum nomina sunt *Pachsu & Antipachsu.* Plinius in hoc mari plures memorat, nec hodie satis notas, *Ericusam, Marathen, Elaphusam, Malthacen, Trachien, Pythioniam, Tarachiam:* e quibus *Ericusa*, ἡ Ἐρικοῦσα νῆσος, etiam Ptolemæo fuit cognita, quam inter Corcyram & Cephaleniam posuit.

INSVLAE MINORES
ad LEVCADIAM.

VIII.

De ipsa *Leucadia*, tamquam peninsula, actum supra est in Acarnania, cui adhæret: post deinde insula facta, vti hodieque est, *Sancta Maura* nunc adpellata. Huic in ortum versus plures paruæ insulæ adiacent, de quibus iam agendum est. Plinius lib. IV cap. XII *Inter Leucadiam & Achaiam permultæ, quarum Teleboides, eædemque Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam adpellantur Taphias, Oxiæ, Prinoëssa: & ante Aetoliam Echinades, Echialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionysia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Mystus.*

IX.

Teleboæ,* Τηλεβόαι, qui & *Taphii* dicebantur, populi fuerunt Acarnaniæ, quam

* Ταύτην ἁρπάσας Ποσειδῶν καὶ κομίσας ἐπὶ τὰς Ἐχινάδας νήσους μίγνυται καὶ γεννᾷ Τάφιον, ὃς ᾤκισε Τάφον, καὶ τοὺς λαοὺς Τηλεβόας ἐκάλεσεν, ὅτι τηλοῦ τῆς πατρίδος ἔβη. *Hanc Hippothoen quum rapuisset Neptunus atque in Echinadas insulas pertulisset, cognoscit & Taphium gignit, qui Taphum colonis instruxit, & populos Teleboas vocauit, quod procul a patria abisset.* Apollodor. II c. 4 §. 5.

quam Strabo lib. VII pag. 222 a tribus gentibus habitatam fuisse, Curetibus, Lelegibus & Telebois, etiam Aristotelis testimonio probauit. E quibus Teleboæ, vel pars illorum, in Italiam migrauit, & in insula Capreis sedem fixerunt, vt Virgilius lib. VII vers. 735 & Tacitus annal. IV cap. LXVII tradiderunt. Ab his insulæ *Teleboides* dictæ, quæ Acarnaniæ obiacent. Stephanus: Τηλεβοΐς μοῖρα τῆς Ἀκαρνανίας, ἀπὸ Τηλεβόου, ἣ πρότερον Ταφίων ἐκαλεῖτο. *Telebois est pars Acarnaniæ, a Teleboa dicta, quæ prius Taphiorum regio dicebatur.* Rursus Strabo lib. X pag. 316 αἱ τῶν Ταφίων νῆσοι, πρότερον δὲ Τηλεβοῶν. ὧν ἦν καὶ ἡ Τάφος, νῦν δὲ Ταφιοῦσσα καλουμένη, *Taphiorum insulæ, ante Teleboarum, e quibus & Taphos erat, quæ nunc Taphiusa vocatur.* Apollonii scholiastes ad lib. I vers. 747 ἡ Τάφος νῆσός ἐστι μία τῶν Ἐχινάδων, ἣν ᾤκησαν Τηλεβόαι, οἱ πρότεροι τὴν Ἀκαρνανίαν οἰκοῦντες, *Taphos insula est vna ex Echinadibus, quam Teleboæ incoluerunt, qui prius Acarnaniam incoluerant.* Ibidem ad vers. 750 Τηλεβόαι οἱ Τάφιοι, *Teleboæ sunt ipsi Taphii.* * Quod si est, Echinades insulæ sub Teleboidibus continentur: Strabo autem pag. 316 Teleboides non interuallo quidem, sed ἡγεμόσι, *ducibus*, sub quibus ταττόμεναι, *rectæ & administratæ* fuerant, Ταφίοις & Τηλεβόαις, *qui Taphii & Teleboæ quondam fuissent*, a reliquis dicit distingui.

X.

ECHINADES, Ἐχινάδες, correpta quæ vltimam antecedit, paruæ insulæ sunt ante Acheloi ostia, plures numero, sed asperæ ac steriles pleræque. Plinivs: *ante Aetoliam Echinades.* Thucydides lib. II extremo: κεῖνται τῶν νήσων τῶν Ἐχινάδων αἱ πολλαὶ καταντικρὺ Οἰνιαδῶν, τοῦ Ἀχελώου τῶν ἐκβολῶν οὐδὲν ἀπέχουσαι. ὥστε μέγας ὢν ὁ ποταμὸς προσχοῖ ἀεί, καὶ εἰσὶ τῶν νήσων αἳ ἠπείρωνται. *Iacent pleræque Echinadum insularum e regione Oeniadarum, ab adluuionibus Acheloi nihil admodum distantes, quarum fluminis, quum intumuit, adgestione, continenti adiunguntur.* Strabo lib. X pag. 315 ait, a Cephalenia πρὸς ἕω τὰς Ἐχινάδας ἱδρῦσθαι νήσους· ὧν τό, τε Δουλίχιόν ἐστι (καλοῦσι δὲ νῦν Δολίχαν) καὶ αἱ Ὀξεῖαι καλούμεναι, ἃς ὁ ποιητὴς Θοὰς εἶπε, *ad ortum* [æstiuum maxime] *sitas esse Echinadas, quarum sit Dulichium, quæ nunc Dolichna vocatur; & Oxiæ* [Acutæ] *dictæ, quas poeta Thoas vocauit.* Multitudinis illarum Ouidius testis est Metamorph. lib. VIII vers. 587

- - - - - - partesque resoluit
In totidem, mediis quot cernis Echinadas vndis.

Auctore Stephano dicuntur etiam *Echinæ*, Ἐχῖναι: sed plerique omnes, quos superstites scriptores habemus, eas non Echinas, sed *Echinades* adpellant. Scylax quoque ita describit, vt dicat πολλάς, *multas* numero esse, quarum aliquas Achelous, humo adgesto continenti coniungat: εἰσὶ δὲ ἔρημοι, *desertas esse*, quod de plerisque & minoribus intelligo. Si enim *Dulichium*, vt Strabo censet, in illarum numero fuit, quæ habitata erat, vtique non omnes desertas fuisse oportet. Virgilius Aeneid. III vers. 270

Duli-

* Adparet hoc ex Apollodori quoque libr. II c. 4 §. 7 pag. 93. Nam Amphitruo Cephalum, promissa parte manubiarum Teleboarum, Taphiorum insulam vastat, sed Taphum viuo Pterelao capere non potest, sed eo mortuo omnes insulas capit, & Eleo Cephaloque tradit, qui vrbes cognomines ibi condiderunt. Adde §. 5 pag. 89 & §. 8 pag. 94.

Dulichiumque Sameque & Neritos ardua saxis:

& κτητικῶς, ecloga eiusdem VI verſ. 76

Dulichias vexaſſe rates.

Dulichium etiam ὀξεῖαν, *Oxeam* dictam eſſe, Stephanus auctor eſt, quod vna τῶν ὀξειῶν, quas Strabo vocitauit. Mela autem lib. II cap. VII Dulichivm ab Echinadibus ſeiungit.

XI.

ITHACA, * Ἰθάκη, Vlyſſis patria, vicina Dulichio, ἐν ᾗ ὁμώνυμος πόλις, *in qua vrbs eiusdem nominis*, vt Ptolemæus refert: ſiue vt Scylax, πόλις καὶ λιμὴν, *vrbs & portus.* ** Oppidum erat ὑπονήϊον, *ſub Nëio monte ſitum.* Homerus Odyſſ. Γ verſ. 81

Ἡμεῖς ἐξ Ἰθάκης ὑπονηΐου εἰλήλουθμεν,

Nos ex Ithaca ad Neïum ſita venimus.

Celebratur etiam mons *Neritos*, Νήριτος, in hac inſula. Iterum Homerus Odyſſ. ἰῶτα verſ. 21

Ναιετάω δ' Ἰθάκην εὐδείελον, ἐν δ' ὄρος αὐτῇ

Νήριτον εἰνοσίφυλλον, ἀριπρεπές.

Colo autem Ithacam clariſſimam, in qua mons eſt

Neritus, multas frondes mouens, decorus.

Euſtathio in hunc locum idem eſt Nëius & Neritus: ſed rectius diſtinguuntur: Strabo vero in dubio relinquit pag. 313, ἄδηλον, dicens, εἴτε τὸ αὐτὸ τῷ Νηρίτῳ λέγει τὸ Νήϊον, εἴτε δ' ἕτερον ἢ ὄρος ἢ χωρίον, *Incertum eſt, num Neriti nomine Neium ipſum dicat* [Homerus,] *an alium montem vel locum.* Melæ *Neritus* inſula eſt ab Ithaca diuerſa, lib. II cap. VII. *In Ionio*, inquit, *Prote, Hyria, Cephalenia, Neritos, Same, Zazynthos, Dulichium: & inter non ignobiles Vlyſſis nomine Ithaca maxime illuſtris:* cui videtur Virgilius paullo ante citato verſu præiſſe,

Dulichium Sameque & Neritos ardua saxis:

Verum quia idem Samen & Cephaleniam, quæ eadem Homero eſt, item Hyriam & Zacynthum, Plinio eamdem, diſtinguit; neque in Nerito fides ipſi contra conſenſionem ceterorum habenda eſt. Seruius ad hunc locum Virgilii: *Neritos, mons Ithacæ.* Et Strabo lib. X pag. 312 ad illud Homeri Catalogo verſ. 139

Οἵ τ' Ἰθάκην εἶχον, καὶ Νήριτον εἰνοσίφυλλον,

adnotauit: ὅτι μὲν τὸ Νήριτον ὄρος λέγει, τῷ ἐπιθέτῳ δηλοῖ· ἐν ἄλλοις δὲ καὶ ῥητῶς ὄρος, *Neriton montem Homero eſſe, ex epitheto manifeſtum eſt: aliis autem locis diſerte montem adpellat.* Et Plinius dicto loco: *Ab ea* [Cephalenia] *Ithaca* XV *millia diſtat, in qua mons Neritus. Tota vero circuitu patet* XXV *millia paſſuum.* *** *Ante hanc in alto, Aſteris, Prote.*

XII.

* Sponius eam inſulam *Ithacam* fuiſſe putat, quæ hodie *Iathaco* dicitur. Vide eum copioſe diſſerentem libr. II Itinerarii pag. 100, 101.

** Sed num idem portus etiam *Phorcyn* adpellabatur? nam fuiſſe hoc nomen portui alicui Ithacenſi, docet Arthemidorus Epheſius apud Porphyrium in antro Nympharum pag. 252.

*** Sed quomodo hæc conſentiunt cum Artemidori Epheſii calculo apud Porphyrium de antro Nympharum pag. 252. Τῆς δὲ Κεφαλληνίας ἀπὸ Πανόρμου λιμένος σταδίων ὀγδοήκοντα πέντε. *A Cephaleniæ portu Panormo in orientem duodecim ſtadia inſula eſt Ithaca* L X X X V *ſtadiorum*

XII.

Hæc illa *Prote*, quam modo Pomponius primo loco posuerat. *Asteris* * autem, quæ & *Asteria* dicta, Stephano est νησίον μεταξὺ Κεφαλληνίας καὶ Ἰθάκης, *parua insula inter Cephaleniam & Ithacam.* Strabo etiam *Asteriam* dixit: Homerus autem Ἀςερίδα, Odyss. Δ vers. 844

> Ἔςι δέ τις νῆσος μέσση ἁλὶ πετρήεσσα,
> Μεσσηγὺς Ἰθάκης τε Σάμοιό τε παιπαλοέσσης,
> Ἄςερις, ὃ μεγάλη.

Hoc est: *Insula in medio mari est saxosa, inter Ithacam & asperam Samum,* siue Cephaleniam, *Asteris non magna.* Ausonius quoque Periocha in hunc Odyss. IV librum: *Circa Asteriam insulam, quæ Ithacam Samumquæ interiacet.*

CEPHALLENIA.

XIII.

Cephallenia, Κεφαληνία, siue Κεφαλληνία, ** insula mediocris est maris Ionii inter Ithacam & Zacynthum, quatuor intra se oppida continens. Nomen gemino λ scripserunt Thucydides, Polybius, Strabo; simplici litera Scylax, Ptolemæus, Marcianus Heracleota. Sic Latini quoque diuisi sunt, & Liuii libris *Cephallenia* legitur: Melæ, Plinii, Flori *Cephalenia.* Et quamquam a Κεφάλῳ, *** *Cephalo* Pausanias vocabulum ducat, tamen & ipsius codicibus id geminato lambda expressum est. Manutius in Orthographia: CEPHALLENE *insula, duplici* LL *libri veteres & Græca consuetudo.*

XIV.

Eruditorum opinio est, Strabonis nixa & Eustathii auctoritate, Homerum hanc insulam *Samum* adpellasse; etiam *Epirum Nigram.* Ille lib. X pag. 312 Σάμον δὲ τὴν νῦν Κεφαλληνίαν, *Samon* [vocat Homerus] *quæ nunc est Cephallenia:* nec Σάμον modo, sed Σάμην etiam tam vrbem quam insulam communiter adpellari addit: quamquam alii *Samum* insulam a *Same,* eius oppido, distinctam velint. Odyss. A vers. 246

> Δουλιχίῳ τε Σάμῃ τε καὶ ὑλήεντι Ζακύνθῳ.
> *Dulichioque Sameque & nemorosa Zacyntho.*

Et Odysseæ Δ vers. 671

> Ἐν πορθμῷ Ἰθάκης τε Σαμίοιό τε παιπαλοέσσης,
> *In freto Ithacæque Samique asperæ.*

cui persimilis versus est 845 eiusdem libri paullo ante in insula *Asteria* explicatus. Eamdem insulam putant etiam *Epirum Nigram* ab Homero nominari, Odyss. Ξ vers. 97 & Φ vers. 109. Vide Palmerii Græc. Antiq. lib. IV cap. XXIV. Quæ sane satis antiqua videtur opinio esse, vt Plinius quoque in ea errauerit, Cephalleniam etiam *Melænam* dicens nuncupatam esse, quum

* Etiam apud Nicetan de Manuel. Commen. libr. II c. 5 pag. 58 Ἀςερὶς nominatur ex auctoritate veterum scriptorum, ad quos prouocat.

** Vide Sponii Itinerar. II pag. 102.

*** Adde Apollodor. II cap. 4 §. 7 extrem.

quum nemo solum *Melænam*, sed *Epirum Melænam* siue *Nigram* tradant dictam esse. Adde Odyss. Ω vers. 377 & ibi Eustathium.

XV.

Oppida Cephalleniæ ita descripsit Thucydides lib. II pag. 120 Κεῖται ἡ Κεφαλληνία κατὰ Ἀκαρνανίαν, Λευκάδα, τετράπολις οὖσα, Παλλεῖς, Κράνιοι, Σαμαῖοι, Πρόνναιοι. *Sita est Cephallenia Acarnaniam versus & Leucadem, quatuor vrbes habens, Pallenses, Cranios, Samæos, Pronæos.* Polybius lib. V cap. III κατέσχε τῆς Κεφαλληνίας κατὰ Πρόνους, *Cephalleniam attigit iuxta Pronos* oppidum. Et Plinius lib. IV cap. XII A Paxo Cephallenia, quondam Melæna dicta, circuitu patet XLIV M. P. *Same diruta a Romanis: adhuc tamen oppida tria habet.* Haud dubie Same vrbs princeps, quia sic, & *Samos*, insula vocata, quæ vrbs postea *Cephallenia*, vt insula, fuit nuncupata. Ptolemæus: ἡ Κεφαλληνία νῆσος, ἧς ὁμώνυμος πόλις. *Cephalenia, insula, cuius est vrbs eodem nomine.* Liuius lib. XXXVIII cap. XXVIII *M. Fuluius quum traiecisset in Cephalleniam, circa ciuitates insulæ misit percunctatum, vtrum se dedere Romanis, an belli fortunam experiri mallent. Metus ad omnes valuit, ne deditionem recusarent. Obsides inde imperatos, pro viribus inopis populi, vicenos Nesiotæ, Cranii, Pallenses & Samæi dederunt.* Et cap. XXIX *Quatuor menses obsidionem Same sustinuit. - - - Samæi posteaquam captam vrbis partem ab hostibus senserunt; cum coniugibus & liberis in maiorem refugerunt arcem: inde postero die dediti, direpta vrbe, sub corona omnes venierunt. Consul, compositis rebus Cephalleniæ, præsidio Samæ imposito, in Peloponnesum traiecit.*

XVI.

Hæc de metropoli *Same* satis sint: de ceteris consensus est duobus, *Pallensibus & Craniis:* lis de tertio oppido superest, cuius incolas Liuius *Nesiotas* vocat, quod commune insulanorum nomen est: Thucydides *Pronæos* oppidum ipsum *Pronos*, Πρόνους Polybius, quod primo casu est Πρόνοι, *Proni.* Forte in parua insula adiacente aut peninsula situm fuit, vt nouum nomen & inde sustineret. Et *Pallensium* vocabulum subdubium est. Thucydides Παλλῆς, incertum quo casu; pro quo supra legebamus Παλλεῖς, sicut Pausanias Eliac. II cap. XV ait: Παλεῖς ἡ τετάρτη Κεφαλλήνων μοῖρα, *Palenses* (a παλεὺς) *quarta pars Cephalleniorum.* Polybius lib. V cap. III πρὸς τὴν τῶν Παλαιέων πόλιν, *ad Palæensium vrbem*, quasi Παλαιά, *Palæa* nomen vrbis fuerit. Totius insulæ cultores Græce Κεφαλλῆνες, Polybio, dicto loco: & Periegeta vers. 436 Κεφαλλήνων πτολίεθρα, *Cephallenum oppida.* Singulari Κεφαλλὴν ἔμπορος, *Cephallenius mercator*, Pausanias Messen. cap. XX dixit. Imitantur Latini. Liuius lib. XXXVII cap. XIII *cum iuuentute Cephallenum.* Et Silius lib. XV vers. 305

Saxa Cephalenum, & scopulosis Neriton aruis.

XVII.

Mons in Cephallenia *Aenus*, vnde Ioui cognomen fuit *Aenesii.* * Apollonii scholiastes ad lib. II vers. 297 Ἔστι καὶ Αἶνος ὄρος τῆς Κεφαλληνίας, ὅπου Αἰνησίου Διὸς ἱερόν ἐστι, *Aenus mons Cephaleniæ, in quo templum Iouis Aenesii est.* Præcedit ex Hesiodo sine sibilo - - Αἰνηΐῳ ὑψιμέδοντι.

* Strabo libr. X pag. 700.

ZACYNTHVS.

XVIII.

Zacynthus, Ζάκυνθος, insula in austrum Cephalleniæ subiecta, propius, quam illa, accedens ad Peloponnesum. Strabo lib. x pag. 315 Zacynthum cum Cephallenia in insulis numerat, ὑπὸ τῷ Ὀδυσσεῖ τεταγμένοις, quæ sub Vlyssis imperio fuerint. Ambitum eius facit stadiorum CLX & amplius: distantiam a Cephallenia, LX. ὑλώδης μὲν, εὔκαρπος δὲ, *siluosa est*, inquit, *fertilis autem*. Ex Homero est, qui Odyss. ἰῶτα vers. 24

Δουλίχιόν τε, Σάμη τε, καὶ ὑλήεσσα Ζάκυνθος.

quod Virgilius imitatus est Aeneid. III vers. 270

Iam medio adparet fluctu nemorosa Zacynthos,
Dulichiumque Sameque, & Neritos ardua saxis.

XIX.

Vrbem habet cognominem, eamque, quod Strabo addit, ἀξιόλογον, *memorabilem*. Thucydides lib. II pag. 144 Ζάκυνθος ἡ νῆσος κεῖται ἀντιπέρας Ἤλιδος· εἰσὶ δὲ Ἀχαιῶν τῶν ἐκ Πελοποννήσου ἄποικοι, *Zacynthus insula e regione Elidis sita est, Achæorum, qui sunt ex Peloponneso, colonia*. Et Liuius lib. XXVI cap. XXIV *Et Læuinus Zacynthum (parua insula est, propinqua Aetoliæ: vrbem vnam eodem, quo ipsa est, nomine habet) eam, præter arcem, vi cepit.* Ptolemæus: ἡ Ζάκυνθος, ἐν ᾗ καὶ ὁμώνυμος πόλις, *Zacynthus, in qua etiam vrbs eodem nomine*. Et Scylax: ἐν ᾗ καὶ πόλις καὶ λιμὴν, *in qua & oppidum & portus est*. Plinius lib. IV cap. XII *Ante eas* [Teleboidas & Echinadas] *in alto Cephalenia, Zacynthus, vtraque libera*. Et paucis interiectis: *Inter hanc* [Cephaleniam] *& Achaiam, cum oppido magnifica, & fertilitate præcipua Zacynthus, aliquando adpellata Hyrie*. Male ergo *Hyriam* a Zacyntho distinxit Mela. Hodie vocatur, quod notissimum est, & insula & oppidum *Zante*. Qui incolebant, dicebantur Zacynthii. Nepos Dione cap. IX *Suorum e numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit.*

INSVLAE MINORES CIRCA PELOPONNESVM.

XX.

Quæ inde a Zacyntho vsque ad sinum Asinæum sunt insulæ, a Plinio ita lib. IV cap. XII enarrantur: *Ante Zacynthum* XXX *mill. pass. in Eurum ventum Strophades duæ, ab aliis Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ; & totidem ante Messenen Oenussæ.*

XXI.

STROPHADES duæ sunt insulæ, vt Strabo lib. VIII pag. 248 describit, πελάγιαι, *in alto sitæ*, e regione Cyparissiæ, vnde Κυπαρισσίων νῆσοι, *Cyparissiorum dictæ insulæ*: CCCC fere a continente stadiis. Virgilius lib. III Aeneid. vers. 209

Serua-

Seruatum ex vndis Strophadum me litora primum
Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dictæ
Insulæ Ionio in magno, quas dira Celæno
Harpyiæque colunt.

Stephanus: Στροφάδες, νῆσοι πρὸς τῇ Ζακύνθῳ δύο, *Strophades, duæ insulæ iuxta Zacynthum.* * Dictæ etiam *Plotæ*, πλωταὶ, vt Plinius referebat, id est natantes in aquis, fluctuantes. Apollonius lib. II verſ. 296

- - - Στροφάδας δὲ μετακλείουσ' ἄνθρωποι
Νήσους τοῖο γ' ἕκητι, πάρος Πλωτὰς καλέοντες,
- - *Strophadas cognominarunt homines*
Insulas huius caussa, prius Plotas nominantes.

Strophades autem, ἀπὸ στροφῆς, *a conuersione* dictæ, quia Zethus & Calais, alati iuuenes, Boreæ filii, Harpyias ad insulas vsque illas gladiis persequuti, monente Iride, inde finguntur reuertisse. Quod pluribus Virgilii interpres Seruius exposuit: breuius scholiastes Apollonii. **

XXII.

Letoia Plinii est Ptolemæi *Lotoa*, Λωτῶα νῆσος, ab eodem locata occasum solis versus inter Cephalleniam & Zacynthum.

XXIII.

SPHAGIAE insulæ Plinio tres sunt: sed vna tantum vere insula: scopuli ceteræ. Strabo lib. VIII pag. 248 ἡ προσκειμένη πλησίον τοῦ Πύλου Σφαγία νῆσος· ἡ δὲ αὐτὴ καὶ Σφακτηρία λεγομένη, *Adiacet Pylo* [Messenio] *insula Sphagia, quæ etiam Sphacteria nominatur.* Plures *Sphacteriam* vocant quam *Sphagiam.* Vtriusque tamen nominis mentionem habet Stephanus, *Sphacteriæ*, ex Pausania; *Sphagiæ*, ex Phauorino. Pausanias extremis Messenicis: τοῦ λιμένος ἡ Σφακτηρία νῆσος προβέβληται, *ante portum* [Pyli] *Sphacteria insula prominet.* Et Thucydides lib. IV pag. 256 ἡ νῆσος ἡ Σφακτηρία καλουμένη, τόν τε λιμένα παρατείνουσα, καὶ ἐγγὺς ἐπικειμένη, ἐχυρὸν ποιεῖ, καὶ τοὺς ἔσπλους στενούς. *Insula, quæ Sphacteria vocatur, portui* [vrbis Pyli] *prætenta est, eumque tutum efficit, & introitus angustos.* Nobilitata est Spartanorum clade. Diodorus Siculus lib. XIII cap. XXIV Ἀθηναῖοι κατὰ τὸν Πελοποννησιακὸν πόλεμον εἰς τὴν Σφακτηρίαν νῆσον πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων κατακλείσαντες καὶ λαβόντες αἰχμαλώτους, ἀπελύτρωσαν τοῖς Σπαρτιάταις. *Athenienses bello Peloponnesiaco Lacedæmoniorum quam plurimos in insula Sphacteria ceperunt, redemtos inde Spartanis restituerunt.*

XXIV.

OENVSSAE sunt Plinio tres insulæ in sinu Messenio, siue, vt loquitur, *ante Messenen.* Vnam plurali nomine significat Pausanias Messen. cap. XXXIV μετὰ τὸν Ἀκρίταν, λιμήν τε Φοινικοῦς, καὶ νῆσος κατ' αὐτὸν Οἰνοῦσαι, *post Acritan portus est Phœnicûs, & ipsi proxima insula Oenusæ.* Quidam insulam *Sapientiæ* interpretantur illarum maximam, alii *Caureram*, itidem alii *Veneticam* cognominatam.

* Antonini Itinerar. fol. 185.
** Et Apollodor. Bibliothec. I c. 9 §. 21.

XXV.

Pergit Plinius: *In Asinæo sinu tres Thyrides: in Laconico Teganusa, Cothon, Cythera cum oppido, antea Porphyris adpellata.* Straboni & Pausaniæ *Thyrides*, Θυρίδες, sunt in vertice Tænari, seu in promontorio ad Tænarum, vt supra in Laconicæ principio monstratum est. Ab his subiacentes insulas, aut scopulos, haud dubie Plinius *Thyrides* denominauit.

XXVI.

Teganusam, seu potius Theganusam, quia per Θ Græci exprimunt; Plinius in Laconico sinu posuit: malim in Messenio. nam ante promontorium Acritan situm est, inter Methonen & Coronen, oppida Messeniæ. Strabo lib. VIII pag. 248 τῇ Μεθώνῃ συνεχής ἐστιν ὁ Ἀκρίτας, *Methonæ continuus est* [mons] *Acritas*, seu promontorium. Pausanias Messen. cap. XXXIV Ἀνέχει ἐς θάλασσαν ὁ Ἀκρίτας, καὶ νῆσος Θηγανοῦσά ἐστιν ἔρημος πρὸ αὐτοῦ, *Excurrit in mare Acritas, & ante ipsum deserta est insula Theganusa.* Mela lib. II cap. VII *Oenusa & Theganusa contra Acritan.* Ptolemæus scripsit Θηγανοῦσα, eamdemque cum Acrita promontorio in Messenico sinu, non Laconico, a quo longissime absunt, posuit.

XXVII.

Cothon autem Plinio in Laconico est, haud procul a Cythera insula. Stephanus: Κώθων, νῆσος οὐ πόῤῥω Κυθήρων, *Cothon, insula non longe a Cytheris.* A Berkelio Salmasius notatur, qui Stephani Cothonem in Africam ad Carthaginem voluit traiectum. Pomponius etiam *Cothonis* meminit, sed in Aegæo mari. Nobis sufficit quod Stephanus cum Plinio consentiat.

XXVIII.

Ante Gythium est *Cranaë* insula. Pausanias Lacon. cap. XXII ἡ νῆσος ἡ Κραναὴ πρόκειται Γυθείου, *insula Cranae præiacet Gytheo.* Huc primum Paris raptam Helenam deduxit a Lacedæmone, vt Homerus refert Iliad. Γ vers. 445

Νήσῳ δ' ἐν Κραναῇ. - - - -

XXIX.

CYTHERA, Κύθηρα, insula oppido Boiæ & promontorio Maleæ obiecta, cum oppido & portu. Oppidum eiusdem nominis est *Cythera.* Plinius dicto loco: *Cythera cum oppido.* Scylax: κατὰ ταύτην κεῖται Κύθηρα νῆσος καὶ πόλις καὶ λιμήν, *iuxta hanc* [Maleam ἄκραν] *sita Cythera insula, & oppidum, & portus.* Strabo lib. VIII pag. 250 Πρόκειται κατὰ τούτου Κύθηρα ἐν τετταράκοντα σταδίοις νῆσος εὐλίμενος πόλιν ἔχουσα ὁμώνυμον. *Ante hoc* [promontorium Maleam] *sita est insula Cythera, interuallo* XL *stadiorum, bono portu instructa, & vrbe eiusdem nominis.* Portus egregius, qui etiam ἐπίνειον, *nauale*, ob capacitatem dictus a Pausania est Lacon. cap. XXIII, sub quo oppidum aliud est, Σκάνδεια, *Scandea* nomine, decem stadiis ab interiore vrbe Cytheris. Thucydides lib. IV pag. 287 τὴν ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν Σκάνδειαν καλουμένην αἱροῦσι, *vrbem* [insulæ] *maritimam, quæ Scandea vocatur,* [Athenienses] *capiunt.* Et paucis interiectis: οἱ Ἀθηναῖοι τήν τε Σκάνδειαν, τὸ ἐπὶ τῷ λιμένι πόλισμα παραλαβόντες, καὶ τῶν Κυθήρων φυλακὴν ποιησάμενοι, ἔπλευσαν ἔς τε

Ἀσίνην

Ἀσίνην καὶ Ἕλος, *Athenienses potiti Scandea oppido sub portum sito, Cytheris imposito præsidio, nauigarunt Asinen & Helos.* Et Pausanias dicto cap. XXIII Κύθηρα κεῖται ἀπαντικρὺ Βοιῶν. - - - Ἐν Κυθήροις δὲ ἀπὸ θαλάσσης Σκάνδειά ἐστιν ἐπίνειον. Κύθηρα δὲ ἡ πόλις ἀναβάντι ἀπὸ Σκανδείας, στάδια ὡς δέκα. *Cythera ex aduerso Boiarum sita sunt. In* [insula] *Cytheris autem ad mare est Scandea nauale. A Scandea ad vrbem Cythera sunt stadia prope decem.* Nomen Græcis plurale est, vt vidimus. Iterum Thucydides pag. 287 τὰ δὲ Κύθηρα νῆσός ἐστιν. ἐπίκειται δὲ τῇ Λακωνικῇ κατὰ Μαλέαν, *Cythera sunt insula, adiacens Laconicæ iuxta Maleam.* Polybius IV cap. VI περὶ Κύθηρα, *circa Cythera.* Quod etiam Latini æmulantur, poetæ præsertim. Virgilius Aen. I vers. 680

- - - - *super alta Cythera.*

Et Ouidius Amor. lib. II eleg. XVII de Venere:

Quæ Paphon & fluctu pulsa Cythera tenet.

nam Veneri sacra erant, cuius antiquissimum templum, quod Pausanias obseruat, habuerunt. Idem Ouidius Fastorum lib. IV vers. 285

Tum læua Creten, dextra Pelopeidas vndas
Deserit: & Veneri sacra Cythera petit.

Portus insulæ Lacedæmoniorum præcipuus erat, cuius maximam curam agebant, præsidio tenentes & oppidum & portum & quotannis ex Sparta mittentes, qui ius diceret in insula. Hæc ex Thucydidis prædicto loco. Hodie insula *Cerigo* adpellatur: olim etiam *Porphyris*, Plinio auctore: siue Πορφυροῦσα, vt apud Periegetæ scholiasten est ad vers. 499, qui rationem reddit, διὰ τὸ καλλίστας ἔχειν πορφύρας, *quod præstantissimas purpuras habeat.*

XXX.

Argolici sinus insulas Plinius plures nominat lib. IV cap. XII. *In Argolico,* inquit, *Pityusa, Irine, Ephyre: contra Hermionium agrum Tiparenus, Aperopia, Colonis, Aristera: contra Trœzenium, Calauria, quingentos passus distans.* Sed, præter vltimam *Calauriam*, quæ extra Argolicum sinum in Saronico potius est, nihil de ceteris distincte definiri potest. Pausanias Corinth. cap. XXXIV iuxta Bucephalon promontorium, quod in Saronico sinu est, *Pityusam* ponit & *Aristeras*, cum alia, *Haliusa*: post quas *Aperopiam* & *Hydream* memorat, tamquam longius in austrum versus distantes. Sed quoquo loco illæ fuerunt, in Argolico sunt quæ hodie a nautis vocantur Caraui, Bellapola, Settepozze, ad quas haud dubie Plinius quibusdam suis nominibus respexit.

XXXI.

Notior certiorque CALAVRIA, ante portum Trœzenium sita, interuallo, quod Plinius dixit, L passuum, siue, quod idem est, vt Strabo lib. VIII pag. 254 prodidit, τετραστάδιον, *quatuor stadiorum.* Ambitus XXX stadiorum est. Idem pag. 257 Πρόκειται τοῦ λιμένος Καλαυρία νησίδιον, ὅσον τριάκοντα σταδίων ἔχον τὸν κύκλον, *Ante portum* [Trœzenis] *iacet Calauria, parua insula, ambitu* XXX *stadiorum.* Religiosum ibi Neptuni templum erat & asylum,

lum, * etiam Amphictyonum conuentus ciuitatum septem, quas Strabo nominat. quod ἱερὸν ἅγιον. *sanctissimum fanum* etiam Pausanias laudauit Corinth. cap. XXXIII. In hac insula bis exsulauit Demosthenes; etiam mortem veneno inuenit, & intra fani septa sepulcrum: de quibus præter Strabonem, Pausanias dicto loco, & Plutarchus Vita pag. 859 consulantur. Pomponius lib. II cap. VII *Trœzenio litori proxima Calauria inter ignobiles alias leto Demosthenis nobilis.* Minus fertilem esse, Dionysii epitheto Perieg. vers. 499 probatur,

Αἴγυλά τ' ἠδὲ Κύθηρα, Καλαυριά τε τρηχεῖα,
Aegyla, & Cythera, & Calauria aspera.

XXXII.

Illa *Aegyla* aliis est *Aegilia*. Stephanus: Αἰγιλία, νῆσος μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου, *Aegilia insula inter Cretam & Peloponnesum.* Mela dicto loco: *At interius Melos, Oliaros, Aegilia, Cothon.*

XXXIII.

Supra Calauriam ex aduerso Atticæ est insula *Belbina*, siue vt Scylax definit, inter Sunium & Scyllæum, Trœzenii agri promontorium. Plinivs persæpe dicto loco: *Contra Trœzenium* [agrum] *Calauria, quingentos passus distans: Plateis, Belbina, Lasia, Baucidias.* At Strabo lib. IX pag. 275 magis in septemtrionem & ad oram Atticam submouet. Postquam enim loca Atticæ, quæ circa Phalereum portum sunt, exposuerat; & promontoria, quæ inde ad Sunium sunt, *Zosterem* & *Astypalæam*, cum præiacentibus paruis insulis *Phaura* & *Eleusa*; addit, πρόκειται καὶ τούτων τῶν τόπων Βέλβινα νῆσος, οὐ πολὺ ἄπωθεν, *Ante hæc loca non procul a continente iacet insula Belbina.* Et lib. VIII pag. 259 *Aeginæ* exiguas insulas, continentem versus, circumiectas esse: Βέλβινα δὲ πρὸς τὸ πέλαγος ἀνατείνουσα· *Belbinam vero inde in altum versus sitam esse.*

XXXIV.

Quam vero Plinius *Eleusam* insulam Spiræo promontorio obiacere tradidit; forsitan media inter Astypalæam Atticæ, & Spiræum Peloponnesi est.

XXXV.

AEGINA, Αἴγινα, nobilis insula, & classe olim cum Atheniensibus certans, quibuscum de palma ad Salaminem prœlio aduersus Persas contendit. Certe post Athenienses nulla ciuitas illo prœlio maiorem nauium numerum habuit, quam Aeginetarum. Strabo lib. VIII pag. 258 περὶ πρωτείων ἀμφισβητήσασά ποτε πρὸς Ἀθηναίους ἐν τῇ περὶ Σαλαμῖνα ναυμαχίᾳ κατὰ τὰ Περσικά. Adde Pausaniam Corinth. cap. XXIX. Vrbem habuit eiusdem nominis, τετραμμένην πρὸς λίβα, *in africum conuersam*, vt Strabo ibidem notauit. Patria & regnum Aeaci, vtroque quos nominaui, referente. Olim *Oenopia* dicta: Aeacus matris nomen imposuit. Ouidius Metamorphos. lib. VII vers. 472

Oenopiam Minos petit, Aeacidëia regna,

Oeno-

* Demosthenes epist. 2 pag. 112 A, ipse fatetur, se ibi salutem quærere.

Oenopiam veteres adpellauere; sed ipse
Aeacus Aeginam genitricis nomine dixit.

Cicero lib. III Officior. cap. XI *Nimis imminebat, propter propinquitatem, Aegina Piræeo.* Plinius lib. IV cap. XII *Aegina a Piræeo Atheniensium portu* XX *millia passuum abest, antea Oenone vocitata.* Pausaniæ dicto loco, Οἰνώνη. * Pomponius Mela de insulis: *Aegina Epidaurico litori proxima.* Dionysius Perieg. versu 512

Φαίνονται Σαλαμίς τε καὶ Αἰγίνης πτολίεθρον,
Adparent Salamis & oppidum Aeginæ.

Sulpicius Ciceroni lib. IV epist. V *quum ab Aegina Megaram versus nauigarem.* Incolæ *Aeginetæ*, Αἰγινῆται. Cicero dicto Offic. loco: *Athenienses sciuerunt, vt Aeginetis, qui classe valebant, pollices præciderentur.* Horum fata Pausanias dicto loco recenset. *Oea*, Οἰή, locus Aeginæ mediterraneus, XX stadiis ab oppido Aegina, descriptus ab Herodoto lib. V cap. LXXXIII. **

XXXVI.

SALAMIS siue *Salamin*, insula e regione Eleusinis. Scylax: κατὰ τοῦτο [Ἐλευσῖνος ἱερὸν καὶ τεῖχος] ἐστὶ Σαλαμὶς νῆσος, καὶ πόλις, καὶ λιμήν, *Iuxta hoc* [Eleusinium fanum] *est Salamis insula, oppidum, & portus.* Et Pausanias Attic. cap. XXXV Σαλαμὶς κατὰ Ἐλευσῖνα κειμένη, *Salamis e regione Eleusinis sita.* Secundum Strabonem post initium lib. IX longitudo [τὸ μῆκος] eius est LXX vel LXXX stadiorum. Vrbem habuit eiusdem nominis, veterem quidem πρὸς νότον, *in austrum* & Aeginam versus; nouam autem in sinu & peninsula πρὸς τὴν Ἀττικήν, *aduersus Atticam.* Patria sedes Aiacis fuit. Horatius lib. I oda VII de Telamone, Teucri & Aiacis patre:

\- - - *Teucer Salamina patremque*
Quum fugeret.

Et Seneca Troadibus vers. 844

Numquid Aiacis Salamina veram?

Veram (etiam Lucanus III vers. 183) dixit ad discrimen alterius in Cypro, ad huius imaginem a Teucro conditæ, quam *ambiguam* ibidem Horatius nuncupauit. Clarior facta Themistoclis victoria & Persarum clade. Mela lib. II cap. VII *In Atthide Helene, nota stupro Helenæ; & Salamis excidio classis Persicæ notior.* Cicero lib. I Offic. cap. XXI *citetur Salamis clarissimæ testis victoriæ.* Et lib. I Quæst. Tusc. cap. XLVI *Ante Salaminem ipsam Neptu-*

* Nonnus Dionys. XIII v. 182

Οἳ λάχον Οἰνώνης γόνιμον πέδον.

Tzetzes ad Lycophron. Alex. v. 174 Ἡ γὰρ Αἴγινα πρότερον Οἰνώνη ἐλέγετο ἀπὸ Οἰώνης τῆς Βυδίωνος θυγατρός. - - Αἴγινα δὲ μετεκλήθη, ὡς πάντες φασὶν, ἀπὸ Αἰγίνης τῆς Ἀσωποῦ. pag. 24 col. b. & ad v. 176 Ἡ δὲ Αἴγινα αὕτη νῆσος μία τῶν σποράδων ἐστὶν, ἀντικρὺ κειμένη τῆς Ἀττικῆς, ἄποικος, ὡς ἔφην, Ἀργείων ὑπάρχουσα κ. τ. λ. *Aegina prius Oenone dicebatur ab Oeone Budionis filia. Aegina autem vocari cœpit, vt omnes dicunt, ab Aegina filia Asopi. Aegina autem hæc insula est vna quædam ex Sporadibus, Atticæ opposita, colonia, vt dixi, Argiuorum.*

** De templo Græcorum communi in Aegina vide Isocrat. Euagor. p. 452. Solum insulæ subtus glebosum, in superficie saxosum; hordei tamen ferax. Quare mercaturæ dedere operam Aeginetæ, & numos cudere primi. Strabo VIII pag. 579. Aelian. Hist. Var. XII c. 10. Aeginetæ dicebantur *Myrmidones* propter agri colendi studium. Strabo ibidem.

Neptunus obruet, quam Salaminii tropæi memoriam. nam gentile ac possessiuum *Salaminius.* Idem pro Archia cap. VIII *Homerum Chii suum vindicant, Salaminii repetunt.* Etiam *Salaminiacus* κτητικῶς dicunt. Lucanus lib. v verſ. 109

Vt Salaminiacum meminit mare. - - -

Et ſinum Saronicum quoque Σαλαμινιακὸν, *Salaminiacum* dictum eſſe, Strabo auctor eſt lib. VIII pag. 231. qui alia inſulæ vetuſta nomina lib. IX pag. 271 profert, quæ ſunt Σκιρὰς, Κιχρία, Πιτυοῦσσα, *Sciras, Cichria, Pityuſa,* * illa ab heroibus, hoc ab arbore inditum, quia pinifera eſt. Adde Pauſan. Att. cap. XXXVI.

XXXVII.

Ante Salaminem, Niſæam & Megarum verſus quinque paruæ inſulæ, πέντε νησία, vt Strabo notat: ſed alia Atticam verſus *Pſyttalia,* νησίον ἔρημον πετρῶδες, *deſerta, ſaxoſa,* vt idem ſubiunxit p. 272. Plinius IV cap. XII *Clara Salamis: ante eam Pſyttalia.* Pauſanias Attic. cap. XXXVI νῆσος πρὸ Σαλαμῖνος ἐςὶ καλουμένη Ψυτ]άλεια, *inſula ante Salaminem eſt, dicta Pſyttalia.*

E V B O E A.

XXXVIII.

Eubœa, Εὐβοία, inſula oblonga, ab Attica ad Theſſaliam vſque, Bœotiæ, a qua Euripi freto dirimitur, prætenta. Strabo ſitum & præcipua loca deſcripſit ineunte libro X, quem Latine Plinii verbis interpretamur ex lib. IV cap. XII sect. XXI: *Eubœa,* inquit Plinius, *& ipſa auulſa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo, vt ponte iungatur: a meridie promontoriis duobus, Geræſto ad Atticam vergente; ad Helleſpontum Caphareo inſignis: a ſeptemtrione Cenæo: nuſquam latitudinem vltra* XL *millia paſſuum extendit, nuſquam intra duo millia contrahit: ſed in longitudinem vniuerſa Bœotiæ, ab Attica Theſſaliam vſque, prætenta in* CL *mill. paſſuum: circuitu vero trecenta ſexaginta quinque.* Quod breuius Pomponius Mela lib. II cap. VII his verbis præiuit: *Eubœa ad meridiem promontorium Geræſton & Capharea: ad ſeptemtrionem Cenæum extrudit, & nuſquam lata, duûm millium ſpatium habet vbi arctiſſima eſt: ceterum longa totique Bœotiæ adpoſita, anguſto freto diſtat a litore. - - - Aliquot in ea ſunt oppida, Iſtiæa, Eretria, Pyrrha, Neſos, Oechalia: verum opulentiſſimæ Caryſtos & Chalcis.*

XXXIX.

Plinius plura addit oppida, ſed multa in iis euerſa: ideoque inter hæc, & quæ ſuperabant, diſtinguit. *Vrbibus,* inquit, *clara quondam, Pyrrha, Porthmo,* ** *Neſo, Cerintho, Orco, Dio, Aedepſo, Ocha, Oechalia: nunc Chalcide, cuius ex aduerſo in continenti Aulis eſt: Geræſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio, fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Ellopiæ vocan-*

* Item νῆσος δράκοντος, *inſula draconis.* Vide Tzetzem ad Lycophron. v. 110.

** Demoſthenes Philipp. IV pag. 54 A, Πάλιν ταῦτ' ἀμελούμενα ἰδὼν κατέσκαψε πορθμὸν καὶ τυραννίδα ἀπαντικρὺ τῆς Ἀττικῆς ἐπετείχισεν ὑμῖν ἐν τῇ Εὐβοίᾳ. *Rurſus ea negligi quum videret: Subruit Porthmum & dominium e regione Atticæ tanquam vallum vrbis obiecit in Eubœa.*

vocantur, nobilis: notior tamen marmore Caryſtio. Scylax Caryandenſis pag. 50 τετράπολιν vocat, id eſt, quatuor oppidis conſtantem inſulam. Μετὰ δὲ Ἄνδρον Εὔβοια νῆσος, αὕτη τετράπολις. Εἰσὶ δὲ ἐν αὐτῇ Κάρυστος, Ἐρετρία καὶ λιμὴν, Χαλκὶς καὶ λιμὴν, Ἑστιαία καὶ λιμήν. *Poſt Andrum eſt Eubœa inſula, in qua vrbes quatuor, quæ ſunt hæ: Caryſtus, Eretria cum portu, Chalcis cum portu, Heſtiæa cum portu.* Nunc de ſingulis agendum eſt, & primum de promontoriis, & adiacentibus.

XL.

Inſulæ Eubœæ auſtrale latus duobus continetur promontoriis, *Geræſto* * quod Atticam proſpectat; & *Caphareo*, quod Helleſpontum. *Geræſtum*, Γεραιστὸν, Plinius in promontoriis numerat, quem Solinus mutato genere ſequutus eſt. *Cenæo promontorio*, inquit, *vadit in ſeptemtrionem: duobus aliis in meridiem extenditur, quorum Geræſtos ſpectat Atticam; Caphareus prominet in Helleſpontum.* Subiacet oppidum eiusdem nominis cum portu. Plinius: *vrbibus clara, nunc Chalcide, Geræſto,* ** *Eretria, Caryſto.* Strabo lib. x ineunte: Γεραιστὸς καὶ Πεταλία πρὸς Σούνιον, *Geræſtus & Petalia Sunio opponuntur.* De vicina autem *Petalia* vix alius memorauit, niſi quod Plinius lib. IV cap. XII *Petaliæ quatuor inſulas primo Euripi introitu* ponit, quas oppido Petaliæ obuerſas eſſe, non licet dubitare. Sed de his infra. Stephano autem Geræſtus non oppidum, ſed κώμη Εὐβοίας, *vicus Eubœæ* eſt. Portus enim illuſtrior quam habitationes. Liuius lib. XXXI cap. XLV *cetera claſſis Geræſtum, nobilem Eubœæ portum, dum a Caryſto Iſſæi redirent, tenuit.* Et Homerus huius portus mentionem habuit Odyſſ. Γ verſ. 177

- - - - - - αἱ δὲ μάλ' ὦκα
Ἰχθυόεντα κέλευθα διέδραμον, ἐς δὲ Γεραιστὸν
Ἐννύχιαι κατάγοντο.

Hoc eſt: *illæ vero* [naues] *celeriter piſcoſas vias percurrerunt, & ad Geræſtum noctu deductæ ſunt.* Vbi ſcholiaſtes: Γεραιστὸς λιμὴν Εὐβοίας, *Geræſtus portus Eubœæ.*

XLI.

Alterum huius lateris promontorium, in ortum magis recedens, Καφαρεὺς, Ionice Καφηρεὺς, *Caphareus*, ſiue *Caphereus*, *** tribus ſyllabis, vocatur, cuius ſitum ſupra Plinius delineauit. Herodotus lib. VIII cap. VII *ducentas naues, ne ab hoſte viderentur, miſerunt* κατά τε Καφηρέα, καὶ περὶ Γεραιστὸν ἐς τὸν Εὔριπον, *iuxta Caphereum & circa Geræſtum, in Euripum.* Mons periculoſus nauigantibus propter vortices, quos facit, & latentes circa eum ſcopulos. Seneca Agamemnone verſ. 558

* Nonnus Dionyſ. XIII v. 161
- - Οἵ τ' ἔχον ἄκρην
Ἄκρην κυματόεσσαν ἀσιγήτοιο Γεραιστοῦ.

** Tzetzes ad Lycophr. Alex. v. 156 Ὁ δὲ Γεραιστὸς, ἀποθανόντος ἐκεῖ τοῦ Μυρτίλου Μυρτῷον πέλαγος ὠνομάσθη. *Geræſtus autem, mortuo ibi Myrtilo, Myrtoum mare nominari cœpit.*

*** Tzetzes ad Alex. Lycophr. v. 373 Νῦν δὲ ὁ Καφαρεὺς ἰδιωτικωτέρως Ξυλόφαγος καλεῖται. *Nunc autem Caphareus vulgo Xylophagus dicitur.* Adde Antholog. Epigramm. Græc. libr. I p. 100 cap. εἰς ναυάγιον.

Est humilis vnda, ſcrupeis mendax vadis,
Vbi ſaxa rapidis cluſa verticibus tegit
Fallax Caphareus.

Et Virgilius Aeneid. lib. XI verſ. 260

- - - *Euboicæ cautes, vltorque Caphareus.*

Et Ouidius Triſt. lib. I eleg. I verſ. 83

Quicumque Argolica de claſſe Capharea fugit,
Semper ab Euboicis vela retorquet aquis.

Ac Silius Italicus lib. XIV verſ. 144

Euboici non per ſcopulos illiſa Caphareo
Euripi magis vnda furit.

Tertullianus quoque de Anima cap. LII adiectiua forma: *Vis eſt & illa navigiis, quum longe a Caphareis ſaxis, nullis depugnata turbinibus, nullis quasſata decumanis, adulante flatu, labente curſu, lætante comitatu, inteſtino repente perculſu cum tota ſecuritate deſidunt.* Stephanus: Καφηρεὺς, ἐπίνειον Εὐβοίας, *Caphareus, nauale Eubœæ,* ſed fallitur haud dubie. Omnes enim velut periculoſum locum ac fugiendum deſcribunt: nemo alius vt portum aut nauale.

XLII.

In ſeptemtrione inſulæ extremo *Cenæum*, Κήναιον, promontorium, quod cum Geræſto longitudinem inſulæ dimetitur. Strabo lib. X ineunte: Παραμήκης ἐςὶν ἡ νῆσος ἐπὶ χιλίϰς σχεδόν τι καὶ διακοσίϰς ςαδίϰς ἀπὸ Κηναίϰ πρὸς Γεραιςόν. *Inſula* [Eubœa] *oblonga eſt, a Cenæo ad Geræſtum porrecta ſtadiis circiter* CIↃ CC. Et mox: τὸ μὲν Κήναιόν ἐςι κατὰ Θερμοπύλας, *Cenæum Thermopylis opponitur.* Et Ptolemæus lib. III cap. XV Κήναιον ἄκρον, *Cenæum promontorium,* in ſumma inſula poſuit. Plinii de hoc verba ſupra propoſuimus.

XLIII.

Artemiſium eſt promontorium, vel litus, ad quod primum Græcorum cum Xerxe fuit prœlium commiſſum, quod ita etiam Diodorus Siculus in hoc prœlio lib. XI cap. XII nominauit. οἱ Ἕλληνες ὥρμυν ἐπ᾽ Ἀρτεμισίῳ τῆς Εὐβοίας, *Græci,* inquit, *ad Artemiſium Eubœæ nauigabant.* Corn. Nepos Themiſtocle cap. III *primum apud Artemiſium inter Eubœam continentemque terram cum claſſiariis regis conflixit.* Eius neque Strabo, neque Ptolemæus mentionem fecit: vtique vero Plutarchus Themiſtoclis Vita pag. 115. πέμπεται, inquit, μετὰ νεῶν ἐπ᾽ Ἀρτεμίσιον τὰ ςενὰ φυλάξων, *Mittitur* [Themiſtocles] *cum nauibus ad Artemiſium, vt fauces illas tueatur.* Et interiectis paucis: ἔςι δὲ τῆς Εὐβοίας τὸ Ἀρτεμίσιον ὑπὲρ τὴν Ἑςιαίαν αἰγιαλὸς εἰς βορέαν ἀναπεπταμένος - - ἔχει δὲ ναὸν ϰ μέγαν Ἀρτέμιδος ἐπίκλησιν Προσηῴας, *Artemiſium Eubœæ eſt ſupra Heſtiæam in ſeptemtriones expanſum litus. Fanum non magnum habet Dianæ, cognominatæ Proſeoæ,* id eſt Orientalis. An hoc Plinii *Artemiſium* ſit, vehementer dubitamus. Hic enim in oppidis numerauit, quod fortaſſis eſt Ptolemæi Ἀρτέμιδος ἱερὸν, *Dianæ fanum,* in medio litoris, ortum ſpectantis, locatum. Id quod vero Græcorum & Perſarum prœlio nomen

nomen dedit, αἰγιαλὸς, *litus* fuit secundum Plutarchum; vel vna mons a litore procurrens in mare, quemadmodum Suidæ & Harpocrationi Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριον τῆς Εὐβοίας, *promontorium* est insulæ *Eubœæ*. Ptolemæo est etiam Λέων ἄκρον, *Leon promontorium*; & Καλὴ ἀκτὴ, *Cale acte* seu *Pulchrum litus*; de quibus post paullo dicturi sumus.

XLIV.

Oppidorum, vt rursus ab australi parte incipiamus, est primum *Carystus*, Κάρυστος, * vt Ptolemæus posuit, inter Caphareum & Geræstum. Consentit Stephanus, qui πρὸς τῷ Μυρτώῳ πελάγει, *ad mare Myrtoum* sitam esse tradidit. Nec Liuius abnuit, qui lib. XXXII cap. XVI ab Andro Eubœam ingressos primum ad Carystum venisse tradit: deinde ad Eretriam. *Hæ*, inquit, *circa Andrum insulam classes coniunctæ, Eubœam inde, exiguo distantem freto, traiecerunt. Carystiorum primum agros vastarunt: deinde vbi Carystus, præsidio a Chalcide raptim misso, firma visa est, ad Eretriam accesserunt.* Pomponius *opulentissimam* dixit, scilicet marmoris copia, vnde columnæ cædebantur. Strabo post initium libri X, Κάρυστός ἐστιν ὑπὸ τῷ ὄρει τῇ Ὄχῃ, πλησίον δὲ τὰ Στύρα, καὶ τὸ Μαρμάριον, ἐν ᾧ τὸ λατόμιον τῶν Καρυστίων κιόνων. *Carystus sub monte Ocha sita est: in propinquo Styra, & Marmarium, vbi Carystiæ columnæ cæduntur.* Marmor illud columnis ponendis in primis commendabatur. Plinius lib. XXXVI cap. VI ex Cornelio Nepote tradit, *Mamurram primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas e Carystio aut Lunensi.* Plinius alter lib. V epist. VI sect. 36 *Vitem quatuor columellæ Carystiæ subeunt.* Tibullus lib. III eleg. III

Quidue domus prodest Phrygiis innixa columnis,
Tænare siue tuis, siue Caryste tuis.

XLV.

Strabo *Styra*, τὰ Στύρα, ** oppidum in propinquo locat, vt iam vidimus. Stephanus repetit Strabonis verba, Στύρα πλησίον Καρύστου. Thucydides lib. VII pag. 524 Χαλκιδεῖς, καὶ Στυρεῖς, καὶ Καρύστιοι *Chalcidenses, & Styrenses, & Carystii.*

XLVI.

Quod addit Strabo *Marmarium*, *** non tam lapicidina videtur fuisse, quam oppidulum, seu vicus, iuxta quem marmor cædebatur, quia ipse a λατομίῳ, seu loco cædendi marmoris, distinguit. Stephanus: Μαρμάριον πόλις Εὐβοίας, *Marmarium, oppidum Eubœæ.* Carystium ergo vocatur illud marmor non a proximo loco, sed nobiliori. Vetus inscriptio apud Gruterum pag. 593 num. 8

* A Dryopum exulibus condita. Diodorus IV pag. 242.

** Demosthen. in Midiam pag. 408 B. memorat. Et Nonnus Dionys. XIII v. 159 p. 360

- - - Οἳ λάχον ἀμφὶ
Καὶ Στύρα καὶ Κήρινθον, ἀειδομένης τε Καρύστου
Ἕδρανα καὶ Δίου κραναὸν πέδον.

*** Nonnus Dionys. XIII v. 160

Καὶ Στύρα καὶ Κοτυλαῖον ἕδος, καὶ Σίριδος ἕδρην,
Μαρμαρίου τε τένοντα καὶ Ὠγυγίης πέδον Αἴθης.

HYMENEVS CAESARIS
SER. THAMYRIANVS A LAPIDICINIS
CARISTIIS FEC. SIBI ET THAMYRO NVTRICIO.

Sic Gruterus edidit. At Manutius qui ipſe inſpexit (nam Romæ exſtat) A LAPICIDINIS, Orthograph. pag. 479. quod propius ad genium antiquitatis eſt. De his nihil Ptolemæus habet: proxime autem Caryſtum, καλὴν ἀκτὴν, *Calen acten*; qua quid indicatum velit, litusne, vt nomen fert, an oppidum, quod ſeries ſuadet, incertum eſt.

XLVII.

Ocha Plinii ſub monte *Ocha*, iuxta quem Caryſtum Strabo poſuit, videtur fuiſſe. *Ocha* autem μέγιστον ὀρῶν, *mons maximus* Euboicorum, a quo & tota inſula *Oche* olim dicta, vt Strabo refert principio libri X.

XLVIII.

Antequam ad Eretriam venitur, *Amarynthus*, Ἀμάρυνθος eſt, vicus Eretriæ, ſeptem ſtadiis ab vrbe Caryſtum verſus remotus. Strabo lib. X pag. 308 Ταύτης [Ἐρετρίας] ἐστὶ κώμη Ἀμάρυνθος, ἀφ᾽ ἑπτὰ σταδίων τοῦ τάχους. *Huius* [Eretriæ] *pagus eſt Amarynthus, ſeptem ſtadiis a mœnibus.* Stephanus νῆσον Εὐβοίας, *inſulam Eubœæ* vocat manifeſto errore, qui πόλις fortaſſe vel κώμη vel ſimile voluit dicere, immo debuit. Ptolemæus hunc ordinem ſeruat a Chalcide ad Caryſtum: *Chalcis, Eretria, Amarynthus, Leon promontorium, Cale acte, Caryſtus.* Quæ ſi recte ſe ſe habent (nec vero adparet vnde impugnentur) ſitus Amarynthi, & eorum quæ vtrimque attingunt, non obſcurus eſt. Dianæ heic cultus religioſus erat, atque hinc cognomen divæ. Liuius lib. XXXV cap. XXXVIII *Sacrum anniuerſarium eo forte tempore Eretriæ Amarynthidos Dianæ erat, quod non popularium modo, ſed Caryſtiorum etiam cœtu celebratur.* Et Pauſanias Attic. cap. XXXI ἔστιν Ἀμάρυνθος ἐν Εὐβοίᾳ· καὶ γὰρ οἱ ταύτῃ τιμῶσιν Ἀμαρυσίαν Ἄρτεμιν, *Amarynthus eſt in Eubœa: ibi Amaryſia Diana colitur.*

XLIX.

Ipſa vrbs *Eretria*, Græce Ἐρετρία a Scylace, Strabone, Ptolemæo, Stephano, Polybio ſcribitur: * ab Homero metri cauſſa Εἰρετρία, Catalogi verſu 44 de Bœotiæ vrbibus:

> Οἱ δ᾽ Εὔβοιαν ἔχον, μένεα πνείοντες, Ἄβαντες,
> Χαλκίδα τ᾽ Εἰρέτριάν τε, πολυστάφυλόν θ᾽ Ἱστίαιαν.
>
> *Qui autem Eubœam colebant, robora ſpirantes, Abantes,*
> *Et Chalcidem, Eretriamque, abundantemque vuis Iſtiæam.*

Obiter notamus, *Abantes* ** Homeri eſſe Eubœæ incolas, τοὺς ἀπὸ Εὐβοίας, vt Strabo initio libri X & ſcholiaſtes interpretantur, quos οὔ δέ ποτε, nusquam aliter,

* Dio libr. LIV pag. 61 Ἐρέτρεια.
** Nonnus Dionyſ. XIII v. 153 de Curetibus:

> Καὶ χθόνα καλλείψαντες ἁλικλύστου Μαραθῶνος,
> Νόστιμον ἴχνος ἔκαμψαν ἐς ἱερὸν οὖδας Ἀβάντων.

Et terram Marathonis maritimi relinquentes redierunt in ſacrum ſolum Abantum. Et verſu 158

> Τοῖσι συνεστρατόωντο μαχήμονες υἷες Ἀβάντων,
> Οἳ λάχον ὀφρυόεσσαν Ἐρετρίαν κ. τ. λ.

His opitulati ſunt Abantes Eretriæ editæ coloni.

aliter, aut ab insula deducto vocabulo, denominauit. Hoc vero nomen ab *Abante* rege est, Neptuni, vt fingitur, filio.

L.

Sed ad *Eretriam* reuertamur, vrbem amplam & peruetustam. Strabo post principium libri x Μετὰ τὴν Γέραιςεν Ἐρετρία πόλις μεγίςη τῆς Εὐβοίας μετὰ Χαλκίδα, *Post Geræstum Eretria est, Euboicarum vrbium, præter Chalcidem, maxima.* Antiquitatem Homerus iam probauit: quam & ὁ πάλαι ποτὲ γενόμενος πόλεμος Χαλκιδέων καὶ Ἐρετριέων, *vetus illud inter Chalcidenses & Eretrienses bellum*, quod Thucydides lib. I pag. 12 memorauit, confirmat. Maritima erat & probe munita. Liuius lib. XXXII cap. XVI *L. Quintius iussit, vt quæ ex sua classe venissent naues, Eubœam peterent. Eretria summa vi oppugnabatur: nam & trium iunctarum classium naues omnis generis tormenta machinasque ad vrbium excidia secum portabant.* Et arcem habuit, quo, capto muro, oppidani confugerunt. Ornatum & elegantiam ostendunt *signa, tabulæ priscæ artis, ornamentaque eius generis plura, quam pro vrbis magnitudine, aut opibus ceteris inuenta.* Oppidani Ἐρετριεῖς, vt supra Thucydides vocauit: Latine *Eretrienses.* Iterum Liuius lib. XXXV cap. XXXVIII *miserunt qui orarent Eretrienses Carystiosque.* Euersa a Persis, in loco proximo fuit instaurata, vt Strabo prodit: qui & scholam *philosophorum Eretriensium* in hac vrbe fuisse refert.

LI.

Quam Mela & Plinius *Oechaliam* memorant, vicina fuit Eretriæ, olim oppidum, deinde in pagum redacta. Strabo pag. 308 ἔςι καὶ ἡ Οἰχαλία κώμη τῆς Ἐρετριακῆς, λείψανον τῆς ἀναιρεθείσης ὑπὸ Ἡρακλέους, *Est & Oechalia pagus Eretriensis agri,* * *reliquiæ oppidi ab Hercule deleti.* Cuius nominis & alia sunt, in Trachinia, & apud Triccam, & in Arcadia.

LII.

Chalcis sequitur ad Euripum, Græce Χαλκὶς, ** hodie *Negroponte,* præcipua huius insulæ. Strabo ibidem: Νυνὶ μὲν ὁμολογουμένως ἡ Χαλκὶς φέρεται τὰ πρωτεῖα, καὶ μητρόπολις αὐτη λέγεται τῶν Εὐβοέων· δευτερεύει δ' ἡ Ἐρετρία, *Nunc quidem citra controuersiam Chalcis principem dignitatem obtinet, & primaria Eubœæ vrbs dicitur: secundo loco Eretria est.* Plinius lib. IV cap. XII *Eubœa vrbibus clara quondam - - - - nunc Chalcide, cuius ex aduerso in continenti Aulis est.* Et Liuius lib. XXXV cap. XXXVII *Herodorus traiicere in insulam Atalantam iussus, vt inde, quum pedestres copias adpropinquare iam Aulidi atque Euripo sensisset, Chalcidem traiiceret. Ipse ceteras copias nocturnis maxime itineribus, quanta poterat celeritate, Chalcidem ducebat.* Propter situs commoditatem & munimentorum robur hæc vna ex tribus vrbibus est, quas rex Philippus, Demetrii filius, πέδας Ἑλληνικὰς, *compe-*

* Ouidius de Ponto libr. IV epist. 8 v. 61

Sic victor laudem superatis Liber ab Indis,
Alcides capta traxit ab Oechalia.

** Nonnus Dionys. XIII v. 165 pag 360

- - Οἷς πέλε πάτρη
χαλκὶς ὀπισθοκόμων μητρόπολις Ἑλλοπιήων.

Adde Demosthen. aduers. Aristocr. pag. 454 C.

compedes Græciæ adpellasse fertur apud Polybium excerpt. lib. XVII cap. XL. Sunt autem Demetrias, Chalcis, & Corinthus. Oppidani Χαλκιδεῖς, vt supra Thucydides dixit: Latine *Chalcidenses*, vt Liuius lib. XLIII cap. VII seq. Tractus hic insulæ a Geræsto ad Aulidem siue Chalcidem obiectam, Strabo dixit lib. X ineunte τὰ κοῖλα τῆς Εὐβοίας, *Caua Eubœæ*, propter situm, quia ibi κολποῦται ἡ παραλία, *ora maritima sinuatur:* ab Chalcide vero κυρτοῦται πάλιν πρὸς τὴν ἤπειρον, *rursus curuatur in continentem.*

LIII.

Supra Chalcidem Ptolemæus ponit Ἀίδιψον, *Aedipsum*, quod *Aedepsum* Plinius, Αἴδηψον Strabo & Stephanus scripserunt, qui consensus haud dubie genuinum nomen nobis prodit. Strabo lib. I pag. 41 * τὰ θερμὰ τὰ ἐν Αἰδηψῷ, *aquæ calidæ in Aedepso.* Stephanus: Αἰδηψός, πόλις Εὐβοίας, *Aedepsus Eubœæ oppidum.*

LIV.

Inter Aedepsum & extremum insulæ promontorium, Cenæum, Ptolemæus interposuit Ἀταλάντης νησίον, *Atalantæ Nesium*, tamquam locum in continente, quamuis parua insula vocetur: quod, & Melæ oppidum *Nesos*, an idem sit, non possumus diiudicare, quamuis non inprobabile nobis videtur. *Atalantes* cognomen ex vicina insula Euripi est, quam ante paullo in *Chalcide* ex Liuii XXXV cap. XXXVII nominabamus. De eadem Thucydides lib. III pag. 233 περὶ Ἀταλάντην τὴν ἐπὶ Λοκροῖς τοῖς Ὀπουντίοις νῆσον, *circa Atalantem iuxta Locros Opuntios insulam.* Plinius lib. II cap. XC a continente abruptam. ** Sed de hac postea.

LV.

Liuius in hoc tractu *Oreum* *** vrbem [Ὠρεὸν] laudat, eiusque situm lib. XXVIII cap. V ita ponit: *classem in Eubœam ad vrbem Oreum transmittunt, quæ ab Demetriaco sinu Chalcidem & Euripum petenti ad læuam prima vrbium Eubœæ posita est.* Idem lib. XXXI cap. XLVI *Inde consultari de Oreo oppugnando cœptum. Valida ea ciuitas & mœnibus, & quia ante fuerat tentata, firmo erat præsidio.* Et paucis interpositis: *Oreum diuersi, Romani & rex Attalus, oppugnabant: Romani a maritima arce; regii aduersus vallem inter duas iacentem arces, qua & muro intersepta vrbs est.* Stephanus: Ὠρεὸς πόλις Εὐβοίας. Hæc eadem est quæ quondam *Istiæa* vel *Hestiæa* nuncupata fuit. Supra ex Homero in *Eretria* id nomen ostendimus: etiam ex Pomponii Melæ lib. II cap. VII. Non autem diuersas vrbes esse, Strabonis & Pausaniæ auctoritate probamus. Ille lib. X sub initium: Ὠρεῖται ὠνομάσθησαν ὕστερον οἱ Ἱστιαιεῖς, καὶ ἡ πόλις ἀντὶ Ἱστιαίας Ὠρεός. *Istiæenses postea vocati sunt Oritæ, & vrbs pro Istiæa Oreus dicta fuit.* nec vero pristinum nomen fuit omne abrogatum. Pausanias Achaic. cap. XXVI κατ' ἐμὲ ἦσαν ἔτι, οἱ Ὠρεὸν τὴν ἐν Εὐβοίᾳ τῷ ὀνόματι Ἑστιαίαν ἐκάλουν τῷ ἀρχαίῳ. *Adhuc mea ætate fuerunt, qui Oreum in Eubœa veteri vocabulo Hestiæam adpellarent.* Plinius in iis Ore-

vm

* L. IX pag. 651.

** Adde Orosium histor. II cap. 13 extrem.

*** Vid. Demosthen. Philipp. III p. 50 C, sed num est hæc vrbs? an alia? Idem de fals. legat. pag. 221 B.

vm vrbibus numerat, quæ quondam claræ fuerint: sua ætate deletæ, aut redactæ in pagos. Sed ex iam citatis Pausaniæ verbis adparet, illius adhuc ætate, forte minus claram, superfuisse. De *Cenæo*, quod sequitur, promontorio supra dictum est: de *Euripo* in Bœotia, a qua Eubœam abrumpit.

LVI.

Hactenus de ora, quæ Bœotiam spectat, ad fretum, quod *Euripum* vocant, posita: septemtrionem claudit fretum breuius, prospiciens in Thessaliam, ad quod *Artemisium* est promontorium vel litus, de quo supra in huius insulæ promontoriis dictum est. In eodem etiam Δῖον est, *Dium*, Ptolemæo ἄκρον, promontorium: Straboni oppidum, supra vel vltra Cynæum promontorium, *Dion* nomine, quia coloniam inde deductam Canas Aeolidis tradit. ἐπ' αὐτῷ, inquit, (intellige Κηναίῳ, *Cenæo*,) τὸ Δῖον, - - - ἐκ δὲ τοῦ Δίου Κάναι τῆς Αἰολίδος ἐπῳκίσθησαν, *Supra illud* [Cenæum] *Dium est:* - - *a Dio Canas Aeolidis deducta colonia.* Stephanus quoque oppidum dixit, quamquam mutato genere: Δία, πόλις Θεσσαλίας, Αἰακοῦ κτίσμα· β, Θράκης κατὰ τὸν Ἄθω· γ, Εὐβοίας. *Dia vrbs Thessaliæ Aeaci opus: secunda Thraciæ iuxta Atho: tertia Eubœæ.* Addit Strabo *Athenas Diades*, Eubœæ oppidum, post initium libri x, τὸ Δῖον, καὶ Ἀθῆναι αἱ Διάδες, κτίσμα Ἀθηναίων, ὑπερκείμενον τοῦ ἐπὶ Καῦνον πορθμοῦ, *Dium, & Athenæ Diades, opus Atheniensium, positum supra fretum quod ad Caunum est.* Suspecta vox Καῦνον Casaubono, quamquam nihil ipse definit: Latinus autem interpres *Cenæum*, Κήναιον, substituit. Stephanus in Ἀθῆναι: Huius nominis vrbs ἕκτη Εὐβοίας, Δίαντος κτίσμα, *sexta Eubœæ, Diantis opus:* quod ab Ephoro habet. Dias autem ipsi est filius Abantis. Potest etiam cognomen Διάδες, *Diades*, a Dio esse, quasi Athenæ Dio promontorio & oppido vicinæ.

LVII.

Latus quod Aegæum mare tangit, minus, quam cetera, notum est, & si Ptolemæo, qui solus aliquid delineauit, habenda fides in oppidis & promontoriis est, post Dium *Phalasia* promontorium est: deinde Ὠρεός, *Horæus*, forte oppidum: post quod Ἀρτέμιδος ἱερὸν, *Dianæ fanum*, situ diuersum ab Artemisio, Græcorum pugna aduersus Persas nobilitato, de quo supra dictum est: tum demum Κήρινθος, *Cerinthus* paullo notior est, quam Strabo ineunte lib. x dicit ab Ellope, Ionis filio conditam: Plinius in *quondam claris* Eubœæ vrbibus numerauit; sua autem ætate aut non superstitem, aut minus claram. Homerus Catalog. vers. 45

> Κήρινθόν τ' ἔφαλον, Δίου τ' αἰπὺ πτολίεθρον,
> *Cerinthumque maritimam, & Dii altum oppidum.*

Et Apollonius Rhodius lib. I Argonaut. vers. 79

> \- - - - - - οὐ μὲν ἔμελλε
> Νοστήσειν Κήρινθον ὑπότροπος,
> *Non reuersurus erat Cerinthum redux,*

Canthus scilicet ex Eubœa missus. Deinde Ptolemæus *Budori*, Βουδόρου, fluminis ostium ponit, quod Χερσόνησος ἄκρα, *Chersonesus promontorium* excipit: a quo ipse Κοῖλα Εὐβοίας, *Caua Eubœæ*, tamquam oppidum locauit, quæ cam-

campum esse late patentem, a Geræsto ad Chalcidem vsque, supra, Strabone auctore, demonstrauimus.

LVIII.

Ex mediterraneis Euboeæ perpauca memoriæ sunt tradita. *Ellopia*, Ἐλλοπία, ab Ellope, de quo diximus, condita, ἐν τῇ Ὠρίᾳ καλουμένῃ τῆς Ἱστιαιώτιδος πρὸς τῷ Τελεθρίῳ ὄρει, *in Oria Istiæensis regionis sub monte Telethrio.* Ager autem Istæensis in septemtrione est insulæ, qui δρυμὸν habet, id est *siluam* iuxta locum in quo fuit Ellopia, quæ omnia ostendunt, intus non in ora illud χωρίον siue oppidum fuisse. Ellopenses postmodum Istiæam commigrarunt, a Philistida tyranno coacti, post Leuctricam pugnam. Hæc ex Strabonis x ineunte. Plinius lib. IV cap. XII *aquas calidas, quæ Ellopiæ vocantur*, commemorauit. Alias autem has esse ab iis, quas Strabo in *campo Lelanto* ponit, diuersitas locorum arguit: quia Ellopiæ in septemtrione prope Istiæam & Ellopensium sedem sunt: Lelantiæ Strabonis supra Chalcidem. Sic enim pag. 308 ait: ὑπέρκειται τῆς τῶν Χαλκιδέων πόλεως τὸ Λήλαντον καλούμενον πεδίον, ἐν δὲ τούτῳ θερμῶν τε ὑδάτων εἰσὶν ἐκβολαὶ πρὸς θεραπείαν νόσων εὐφυεῖς, οἷς ἐχρήσατο καὶ Σύλλας Κορνήλιος ὁ τῶν Ῥωμαίων ἡγεμών. *Supra Chalcidem situs est campus Lelantus, in quo aquæ calidæ erumpunt ad sanandos morbos aptæ, quibus etiam Cornelius Sulla, Romanorum imperator est vsus.* Plinius quidem cum aquis suis Ellopiis coniungit *flumen Lelantum*, vt videri possint eædem esse quæ sunt Straboni in campo Lelanto. Sed verendum est, quod etiam in mentem Harduino venit, ne Κάλλαντα ποταμὸν, *fluuium Callantem* Strabonis, qui petram, in qua Ellopia erat, præterfluit, cum *Lelanto* campo vel flumine Plinius confuderit: nec ita coniunxit flumen & thermas Plinius, vt vno in loco necesse sit existere; sed vt alia separanda commiscet, ita & hæc ipsa verba non incommode diuidentur: *Eubœa - - - fonte Arethusa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Ellopiæ vocantur, nobilis: notior tamen marmore Carystio.*

LIX.

Antequam ex Euboica prouincia decedam, lubet antiqua nomina insulæ, auctoribus Strabone ac Plinio, adiungere. Ille ineunte libro x de Eubœa ita: οὐ μόνον Μάκρις ἐκλήθη ἡ νῆσος, ἀλλὰ καὶ Ἀβαντίς. - - - καὶ Ὄχη δὲ ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος· καὶ ἔστιν ὁμώνυμον αὐτῇ τὸ μέγιστον τῶν ἐνταῦθα ὀρῶν. Καὶ Ἐλλοπία δ' ὠνομάσθη ἀπὸ Ἔλλοπος τοῦ Ἴωνος. *Non modo Macris vocatur hæc insula, verum etiam Abantis. Quin & Oche adpellata fuit: quod nomen maximi Euboicorum montium est: & Ellopia nominata ab Ellope Ionis filio.* Plinius lib. IV cap. XII *Antea vocitata est Chalcis, aut Macris, vt Dionysius & Ephorus tradunt: vt Aristides, Macra: vt Callidemus, Chalcis, ære ibi primum reperto: vt Menæchmus, Abantias: vt poetæ vulgo, Asopis.* Dionysii, ad quem prouocat, verba sunt Perieges. vers. 520

Εὐρώπης δ' ἤτοι μὲν Ἀβαντιὰς ἔπλετο Μάκρις.
Europæ porro Abantias est Macris.

LX.

De minoribus insulis circa Eubœam, quæ ad dextram sunt, postea in

Aegæo

Aegæo dicemus: quæ ad sinistram in Euripo, de iis Plinius lib. IV cap. XII sect. 23 *In Euripo Euboico, primo fere introitu, Petaliæ quatuor insulæ, & in exitu Atalante.* Scopuli videntur illæ *Petaliæ* insulæ esse, quia nullæ ibi notabiles obseruantur. Denominantur a vicino oppido Petalia, de quo supra ex Strabonis initio libri X, Γεραιστὸς καὶ Πεταλία πρὸς Σούνιον, *Geræstum & Petaliam,* Euboeæ oppida, *Sunio,* Atticæ promontorio, obuersa esse. De *Atalanta* supra memorauimus quum Ptolemæi *Atalantæ Nesion* explicaremus.

CRETA.

LXI.

Creta, Κρήτη, * est altera maximarum, quæ ad Græciam sunt, insularum, inter Aegæum & Cyreniacum mare a Peloponneso pæne vsque ad Asiæ fines protensa, latitudine nusquam quinquaginta millia passuum excedens, longitudine implens CCLXX millia. Plinius lib. IV cap. XII sect. 20. de situ & nominibus: *Creta altero latere ad austrum, altero ad septemtrionem versa, inter ortum occasumque porrigitur, centum vrbium clara fama. - - - Crates primum Aeriam dictam: deinde postea Curetin; & Macarôn nonnulli temperie cœli adpellatam existimauere.* MACARÔN, puta insulam, quod Solinus cap. XI Græce scripsit: *Nonnulli etiam a temperie cæli* Μακάρων νῆσον *adpellatam prodiderunt.*

LXII.

Promontoria Cretæ sic Strabo lib. X pag. 327 descripsit: τῶν ἄκρων τὸ μὲν ἑσπέριόν ἐστι τὸ περὶ Φαλάσαρνα, πλάτος ἔχον διακοσίων σταδίων, καὶ εἰς δύο ἀκρωτήρια μεριζόμενον, ὧν τὸ μὲν νότιον καλεῖται Κριοῦ μέτωπον· τὸ δ' ἀρκτικὸν Κίμαρος· τὸ δ' ἑῷον Σαμώνιόν ἐστι, ὑπερπίπτον τοῦ Σουνίου οὐ πολὺ πρὸς ἕω. Sensus est, latus occidentale duobus promontoriis contineri, quorum septemtrionale *Cimarus* (aliis *Cyamon;*) australe *Criu metopon*, quasi frons arietis: orientale autem *Samonium,* quod paullo longius, quam Sunium in Attica, in ortum solis versus excurrat. De his & insulæ situ ac antiquitatibus præclare Mela lib. II cap. VII *Super eas* [Cyclades] *iam in medio mari, ingens & centum quondam vrbibus habitata Crete, ad orientem promontorium Samonium, ad occidentem* Κριοῦ μέτωπον *immittit: nisi maior esset, Cypri similis: multis famigerata fabulis, aduentu Europæ, Pasiphaes & Ariadnæ amoribus, Minotauri feritate fatoque, Dædali operibus & fuga, Tali statione atque morte: maxime tamen eo, quod ibi sepulti Iouis pæne clarum vestigium sepulcrum est, cui nomen eius insculptum esse accolæ ostendunt. - - - Inter colles, quod ibi nutritum Iouem accepimus, fama Idæi montis excellit.* De hoc monte Strabo: ἐν μέσῳ ἐστὶ κατὰ τὸ εὐρυχωρότατον τῆς νήσου τὸ Ἰδαῖον, ὄρος ὑψηλότατον τῶν ἐκεῖ, περιφερὲς δ' ἐν κύκλῳ σταδίων ἑξήκοντα· περιοικεῖται δ' ὑπὸ τῶν ἀρίστων πόλεων. *In medio* [insulæ] *qua latissima est, mons est Idæus altissimus omnium qui in ea sunt, rotundus ambitu stadiorum sexaginta: circumiacent vrbes nobilissimæ.* Ab occasu sitos *Leucos montes,* Λευκὰ ὄρη, quasi Albos, memorat, quos dicit alti-

* Olim etiam *Idæa* vocata ab vxore Ammonis *Crete* adpellari cœpit. Diodor. III pag. 204.

altitudine vel Taygetum coæquare. Plinius quatuor recenset montes huius insulæ. *Montes*, inquit, *Cadistus, Idæus, Dictynnæus, Corycus.* Positio *Idæi* montis iam Strabone indicante innotuit, cui Ptolemæus consentit, qui Ἴδην, *Idam* vocat, quemadmodum alibi etiam Strabo, & Solinus: *Dictynnæus* & *Cadistus* sunt ex *Leucis*, quos supra memorauimus, positis ad occasum insulæ. Solinus cap. XI *Albet* [Creta] *iugis montium Dictynnæi & Cadisti, qui ita excandescunt, vt eminus nauigantes magis putent nubila.* Dictynnævs ergo non est *Dictæus* siue *Dicte*, in quo recte Strabo Callimachum notauit, qui hymno in Dianam vers. 199 ὄρος Δικταῖον, *Dictæum montem* a Dictynna nympha denominauit. *Dictæus* enim est *Dicte*, ἡ Δίκτη, mons æque Strabonis ac Ptolemæi sententia in ortiua parte insulæ: Dictynnæus autem in occidua. Dicæarchus in Creta:

> ὄρος τε Δικτύνναιον ἐπὶ δυσμὰς φέρον,
> *Mons Dictynnæus in occasum tendens.*

Hic Dianæ sacer, quæ Dictynna: at Dicte Ioui, cuius antrum æque in fabulis monti Dictæ ac Idæ tribuitur. Virgilius Georg. IV vers. 151

> \- - - *apes*
> *Curetum sonitus crepitantiaque æra sequutæ*
> *Dictæo cæli regem pauere sub antro.*

Mons tandem *Corycus*, quem Plinius nominauit, est Ptolemæi Κώρυκος ἄκρα, *Corycum promontorium*, in extremo occidente huius insulæ. Atque hæc de montibus.

LXIII.

Oppidis ita abundauit Creta, vt centum rotundo numero dicatur habuisse. Scylax in Creta: λέγεται εἶναι ἑκατόμπολις, *dicitur centum vrbes habere.* Pomponius Mela: *ingens & centum quondam vrbibus habitata Crete.* Virgilius Aen. III vers. 104

> *Creta Iouis magni medio iacet insula ponto,*
> *Mons Idæus vbi, & gentis cunabula nostræ:*
> *Centum vrbes habitant magnas, vberrima regna.*

Et Horatius lib. III oda XXVII

> *Quæ simul centum tetigit potentem*
> *Oppidis Creten.*

Plinius quum *oppida eius insignia*, vt loquitur, enumerasset, viginti circiter in ora, & totidem mediterranea, adiecit: *& aliorum circiter* LX *oppidorum memoria exstat.* Homerus autem, quamuis in Catalogo vers. 156 etiam Κρήτην ἑκατόμπολιν, *Cretam centum vrbium*, nuncupasset, tamen Odyss. T XC tantummodo vers. 174

> \- - - ἐν δ' ἄνθρωποι
> Πολλοὶ, ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόληες·

sunt in ea [Creta] *homines multi, infiniti & nonaginta vrbes.* Scholiastæ aiunt, interea decem ab Idomeneo vel Leuco euersas fuisse. Sed vix putandum aliquid certi in hoc numero statutum fuisse, & Meursius de Creta cap. V testatur, se centum circiter ac viginti in veteribus monimentis obseruasse.

Nos

Nos ducem Ptolemæum ſequuti in πλευρὰς, *latera* oram maritimam diſtribuemus, inde poſtea tranſituri ad mediterranea.

LXIV.

Latus occidentale Ptolemæus coarctat promontoriis *Coryco* & *Criumetopo:* alii, non inuito Strabone, vſque ad Capo di Spada, quod *Cyamum* Ptolemæi, *Cimarum* Strabonis eſt, extendunt. Diuerſitas inde eſt, quod etiam hodie non vno modo figura inſulæ Cretæ proditur. Nobis *Cyamum* communis terminus ſit occidentalis & ſeptemtrionalis laterum, quod *Cimarum*, Κίμαρον, Strabonis eſſe, non dubitamus, quia loco conueniunt, ex parte etiam litteris ac vocabulo, licet definire non poſſimus, Strabonisne an Ptolemæi ſcriptura, ſilentibus ceteris, ſit præferenda.

LXV.

Ab illo promontorio proximum Δίκταμνον, *Dictamnum* Ptolemæi eſt, quod corruptum ex *Dictynna* Melæ videtur, cui lib. II cap. VII poſt alia Cretæ oppida ſunt *Cydonia, Marathuſa, Dictynna.* Strabo etiam lib. X pag. 330 Cydoniam & Dictynnæum fanum coniungit. τῆς μέν τοι, inquit, Κυδωνίας ὄρος ἐςὶ, ἐν ᾧ ἱερόν ἐςιν ȣ̓ Δικταῖον, ἀλλὰ Δικτύνναιον. Κυδωνία δ᾽ ἐπὶ θαλάττῃ μὲν ἵδρυται, βλέπȣσα πρὸς τὴν Λακωνικήν. *Apud Cydoniam mons eſt Tityrus, in quo templum non Dictæum, ſed Dictynnæum. Cydonia autem ad mare ſita eſt, Laconicam ſpectans.* In qua ora fuit mons ille, ex quo nympha *Britomartis*, Minois amores fugiens εἰς δίκτυα, in piſcatorum *retia* præcipitaſſe ſe fingitur, vt Callimachus hymno in Dianam, & Strabo lib. X pag. 330 referunt.

LXVI.

Poſt Dictamnum vel Dictynnam Ptolemæo eſt *Pſacum* promontorium, quo loco nunc tabulæ Spachio promontorium referunt: deinde oppidum *Ciſamus*, Κίσαμος πόλις, nauale Apteræ. Strabo lib. X pag. 330 Ἀπτέρας ἐπίνειόν ἐςι Κίσαμος. Plinius in oppidis Cretæ, *Cyſamum*, littera Græca ſcripſit. Sed in Notitia Epiſcopatuum ſcribitur ὁ Κισάμȣ, *Ciſami epiſcopus.* Hodie Chiſamo.

LXVII.

A Ciſamo proximum eſt promontorium *Corycum*, & forte oppidum ſub eo. Ptolemæus: Κώρυκος ἄκρα καὶ πόλις, *Corycus promontorium & oppidum.* Stephanus: ἔςι καὶ ἀκρωτήριον Κρήτης Κωρυκία, *eſt quoque promontorium Cretæ Corycia:* oppidi nullam mentionem facit. Plinio *Corycus* inter montes eſt Cretæ, vt ſupra vidimus.

LXVIII.

Phalaſarna oppidum excipit, Φαλάσαρνα, Plinio *Phalaſarne.* Memorat Strabo dicto loco: & Polybius Excerpt. Legat. cap. XLV τὴν Φαλασάρναν ἀφεῖναι, *Phalaſarna excedere.* Plurale eſt ſecundum Scylacem, ἀπὸ Φαλασάρνων, *a Phalaſarnis.* Et Dicæarchus in Creta

- - - - - Φασὶ δ᾽ ἐν Κρήτῃ πόλιν
Εἶναι Φαλάσαρνα, κειμένην πρὸς ἥλιον
Δύνοντα, κλειςὸν λιμένʼ ἔχȣσαν, καὶ ἱερὸν

 Ἀρτέ-

Ἀρτέμιδος ἅγιον, καὶ καλεῖσθαι τὴν θεὸν
Δίκτυναν.

Aiunt in Creta vrbem esse Phalasarna, sitam ad solem occidentem, portum habentem, qui claudi possit; ac templum Dianæ, & deam illam Dictynnam vocari. Sed singulari numero vsi sunt Polybius & Plinius, vt modo vidimus: etiam Strabo de Polyrrhenis: ἀπέχουσι Φαλασάρνης σταδίους ἑξήκοντα, *distant a Phalasarna stadiis* LX.

LXIX.

Inde Ptolemæi ordo χερσόνησον, *Chersonesum* ponit, id est oppidum in peninsula. Stephanus: Τετάρτη Χερρόνησος κατὰ Κρήτην νῆσον, ἔχουσα πολισμάτιον ὁμώνυμον, *Quarta Chersonesus iuxta Cretam insulam est, habens oppidum eiusdem nominis.* Eustathius Lycti nauale dixit: Strabo fanum nymphæ Britomartis habere. Pausanias Eliac. II cap. XVI Philonidem, Olympici certaminis victorem, dicit γένος ἐκ Χερρονήσου τῶν Κρητῶν, *patria ex Chersoneso Cretensium* fuisse. Inter hanc & Criumetopon Ptolemæus *Inachorivm*, obscurum locum posuit.

LXX.

Tum *Criu metopon*, Κριοῦ μέτωπον, id est, arietis frons, celebre promontorium, claudit latus occidentale. Scylax: Ἀπὸ δὲ Φαλασάρνων Κριοῦ μέτωπόν ἐστιν ἀκρωτήριον, *Post Phalasarna est Criumetopon promontorium.* Strabonis & Melæ verba supra sunt prolata. Ptolemæi ordo est quem posuimus. Plinius dicto loco: *ad occidentem Criumetopon Cyrenas versus expellit.* nam limes est & terminus inter occidentale latus & australe. Dionysius Perieg. vers. 87

Καὶ Κρήσσης ἄκρης, ἥτ' εἰς ἅλα πουλὺ νένευκε,
Πάρ θ' ἱερὴν Γόρτυνα καὶ ἠπειρώτιδα Φαιστὸν,
Προπρηνὴς, κριοῦ παραυγάζουσα κάρηνον·
Τοὔνεκά μιν καὶ Κριοῦ ἐφημίξαντο μέτωπον.

Et Cretensis promontorii: quod in mare valde prominet, & iuxta sacram Gortynam ac mediterraneam Phæstum, præruptum, arietis adsimilans caput: ideoque ipsum vulgo Arietis dixerunt frontem. Licentiæ poetarum condonandum est, quod Phæstum & Gortynam, longius remotas vrbes, πάρ, *iuxta* dicit sitas esse.

LXXI.

Meridiani lateris vrbs prima secundum Ptolemæum Λισσὸς, *Lissus* est, quæ *Lissa*, Λίσσα, vt Vossius emendat, in Periplo Scylacis.

LXXII.

Deinde *Tarbam* ponit, τάρβα, quæ Meursio videtur Τάρρα, *Tarrha* legenda esse, quam Stephanus habet, & oraculi versus apud Eusebium Præpar. Euang. lib. V cap. XXXI

Φαιστοῦ καὶ Τάρρας ναέται, Δίου τε πολύρρου.
Phæsti & Tarrhæ habitatores, & Dii circumflui.

LXXIII.

Præteritis *Pœcilasio*, obscuro oppido, & *Hermæa* promontorio, sequitur

quitur φοινικοῦς λιμὴν, *Phœnicûs portus*, vt Ptolemæus vocat, cui Stephanus oppidum adiungit: φοινικοῦς πόλις Κρήτης, *Phœnicûs*, inquit, *oppidum Cretæ*. Ptolemæus autem oppidum portui ab ortu adponit, quod φοῖνιξ, *Phœnix* vocetur: quo nomine diuinus scriptor Act. Apost. XXVII comm. 12 ipsum portum adpellat, εἰς φοίνικα παραχειμάσαι, λιμένα τῆς Κρήτης, βλέποντα κατὰ λίβα καὶ χῶρον, *in Phœnice hibernare, portu Cretæ, qui Africum & Caurum spectat.* Vtroque ergo nomine & oppidum & portus *Phœnicûs* & *Phœnix* adpellabatur.

LXXIV.

Post fluuiorum sunt ostia, *Massaliæ* & *Electræ*, quibus *Psychium* oppidum interpositum est, etiam a Stephano obseruatum: vltra quod *Matalia*, Ματαλία Ptolemæi est, de cuius vero nomine nihil certi inuenimus. In editis Strabonis libris est Μέταλλον, *Metallum*: in MSS. Meursio testante Μάταλον, vel Μάταλον, vel Μάρταλον: quo Plinii *Matium* laudatus Meursius, & qui sequuntur, referunt: quod idem mox Plinius contra *Diam* insulam ponit, quæ si Standia est, vt multi sentiunt, id quod postea discutiemus; vtique *Matium* ad superius mare & septemtrionale latus, eiusque medietatem pertinebit. Sed quoquo modo *Metallum* illud Strabonis est scribendum, nauale Gortynæ fuisse, CXXX stadiis remotum ab illa, eodem auctore indicatum est.

LXXV.

Succedit *Leon* promontorium, Græce Λέων, a figura nominatum: & prope illud vrbs Λεβὴν Strabonis, Λέβηνα, *Lebêna* Ptolemæi, alterum nauale Gortyniorum & emporium, clarum Aesculapii templo. Strabo lib. X pag. 329 de Gortyna: διέχει τῆς Λιβυκῆς θαλάττης καὶ Λεβῆνος, τοῦ ἐμπορείου αὐτῆς ἐνενήκοντα, *distat ab Africo mari & Lebene nauali suo* XC *stadiis*. Plinius *Lebena*. Et sic Pausanias Corinth. cap. XXVI ἐκ τοῦ παρὰ Κυρηναίοις τὸ ἐν Λεβήνῃ τῇ Κρητῶν ἐστὶν Ἀσκληπιεῖον, *ad Cyrenaici similitudinem factum est Aesculapii templum, quod Lebenæ, Cretensi vrbe, exstat.* Hinc Λεβηναῖος, *Lebenæus*, possessiuum & gentile nomen. Philostratus lib. IX Vitæ Apollonii cap. XI ἐπορεύθη ἐς τὸ ἱερὸν τὸ Λεβηναῖον. ἔστι δὲ Ἀσκληπιοῦ· καὶ ὥσπερ ἡ Ἀσία ἐς τὸ Πέργαμον, οὕτω ἐς τὸ ἱερὸν τοῦτο ξυνεφοίτα ἡ Κρήτη· *ad fanum Lebenæum se contulit, quod est Aesculapii: vtque Pergamum Asia, ita in templum hoc tota Creta confluebat.*

LXXVI.

Duo flumina dein occurrunt, quæ in mare Libycum effunduntur; vnum est *Catarractum*, minus notum; alterum *Lethæum*, a Gortyna metropoli delapsum. Strabo lib. X pag 329 διαρρεῖ αὐτὴν [Γορτύναν] ὅλην ὁ Ληθαῖος ποταμὸς, *perfluit totam Gortynam amnis Lethæus.* Vibius Sequester de Fluminibus: *Lethæus insulæ Cretæ, ita dictus, quod Hermione, Veneris filia, Cadmi viri ibi oblita dicitur.*

LXXVII.

Ab hoc proxima vrbs *Inatus*, Εἴνατος, vt Stephanus & Hesychius; siue Ἴνατος, vt Ptolemæus scripsit: qui post eam ponit ἱερὰν πέτραν, *Hieram petram*, seu Sacrum saxum, quem locum plerique putant *Hierapytnam* Strabonis,

bonis, Plinii, & Stephani esse. Videri quidem posset, mediterraneam *Hierapytnam* fuisse in Ida monte positam, quia Strabo lib. x pag. 325 dixit: τῆς ἴδης λόφος πύτνα, ἀφ' ἧ ἱεραπύτνα ἡ πόλις. *Pytna collis in monte Ida, a quo vrbs Hierapytna dicitur.* Verum hæc adpellationem inde habere potuit, quamquam alio loco posita, quem idem Strabo mox pag. 327 ostendit ad Libycum mare fuisse. ἀπὸ Μινώης, inquit, τῆς Λυκτίων εἰς Ιεράπυτναν καὶ τὸ Λιβυκὸν πέλαγος ἐν κόλπῳ δ' ἐστὶν ἡ πόλις, *ab Minoa in Lyctiorum tractu ad Hierapytnam & Libycum mare: vrbs ea in sinu est.* Dio Cassius sub initium libri XXXVI vocat τὰ ἱεράπυδνα: in Notitia Episcopatuum inter Cretenses episcopos est etiam ὁ ἱεραπίδνης mutata & altera littera. Stephanus ait, hanc vrbem prius *Cyrbam*, deinde *Pytnam*, item *Camirum*, denique *Hierapytnam* vocatam esse.

LXXVIII.

Tria Ptolemæi in hoc latere australi supersunt explicanda, *Erythræum* promontorium, Ερυθραῖον ἄκρον, sub quo haud dubie posita vrbs *Erythræa*, quam Florus lib. III cap. VII inter insignes Cnossum & Cydoniam memorauit. Alterum est Ἄμπελος ἄκρα, *Ampelus promontorium.* Plinius dicto loco etiam oppidum eius nominis habet: *Ampelos*, inquit, *Hierapytna, Lebena.*

LXXIX.

Tandem ἴτανος πόλις, *Itanus* oppidum est Ptolemæi, extremum huius lateris, prope *Samonium* promontorium: cuius etiam Stephanus meminit: & Herodotus lib. IV cap. CLI πέμπουσι ἐς Κρήτην ἀγγέλους, *mittunt in Cretam nuntios*, qui insulam pererrantes, ἀπίκοντο καὶ ἐς Ἴτανον πόλιν, *venerunt etiam in vrbem Itanum.*

LXXX.

In hac extrema ora prope Samonium fuit etiam locus a portuum commoditate dictus καλοὶ λιμένες, *Boni portus*, Act. Apost. cap. XXVII comm. 8, vbi adiicitur, ᾧ ἐγγὺς ἦν πόλις Λασαία, *cui propinquum erat oppidum Lasæa.* Ignota *Lasæa*: & Plinius quidem *Lasum* habet, sed in mediterraneis. Quum autem heic varient vetusti codices, Meursio suspectum id nomen est, nec vero suppetit, vnde genuinum restituatur.

LXXXI.

Latus orientale duobus promontoriis a Ptolemæo includitur, *Samonio* & *Zephyrio.* Illud Græce Σαμώνιον ἄκρον. Strabo ἑῷον Σαμώνιον, *orientale Samonium* dixit, id est in ortum tendens lib. x pag. 327. Atque ita etiam Mela *Samonium*: Plinius *Sammonium* duplici littera adpellauit. Duplicatio non sine caussa, sed euphoniæ gratia litteram conuersam arguit, quia ex *Salmonium* factum est *Sammonium*, quod vsus postmodum scripsit *Samonium.* Dionysius vers. 110

> Μακρὸν ἐπ' ἀντολίην, Σαλμωνίδος ἄχρι καρήνου,
> Ἥν Κρήτης ἐνέπουσιν ἑώϊον ἔμμεναι ἄκρην.

Longe in ortum, vsque ad Salmonidem promontorium, quod dicunt Cretæ esse promontorium orientale. Ex quo adparet, Paulli apostoli itinere act. XXVII ipsum

ipsum Samonium significari promontorium quum dicitur, ὑπεπλεύσαμεν τὴν Κρήτην κατὰ Σαλμώνην, *infra Cretam nauigauimus iuxta Salmonem.* Hodie corrupte Capo Salomon adpellatur.

LXXXII.

Portus inde est *Minoa*, Ptolemæi Μινῶα λιμὴν, ab vrbe *Minoa*, quam septemtrionali lateri inposuit, caute distinguendus.

LXXXIII.

Portum ciuitas *Camara* excipit, Καμάρα πόλις, quæ etiam *Lato*, Λατώ, dicta fuit, vt Stephanus ex Xenione refert. Sub Christianis episcopalis facta. Notitia ecclesiæ seu episcopatuum in Creta: ὁ Καμάρας, *Camaræ* episcopus.

LXXXIV.

Sequitur ὀλῦς, *Olûs*, quæ praue ὄλκλις scripta a Ptolemæo est. Strabo, Scylax, Stephanus, Pausanias ὀλῦς, *Olûs*. Hic etiam obliquo casu in Bœot. cap. XL de Dædali operibus, *duo lignea* ἐν Κρήτῃ, *in Creta supersunt*, Βριτεμάρτις ἐπ' Ὀλοῦντι, καὶ Ἀθηνᾶ παρὰ Κνωσσίοις, *Britomartis* [simulacrum] *ad Oluntem; & Mineruæ apud Cnossios.* Deinde *Chersonesus* est, & *Zephyrium* promontorium, quo clauditur hoc latus orientale.

LXXXV.

Septemtrionalis lateris secundum Ptolemæi dispositionem oppidum primum est *Heracleum*, Ἡράκλειον, quod Strabo lib. x pag. 328 Gnossiorum nauale dixit. Ἔχει, inquit, ἐπίνειον τὸ Ἡράκλειον ἡ Κνωσσός. Deinde *Panormus* est Ptolemæi, cuius etiam Plinius meminit: & *Apollonia*, quam non omnes codices Ptolemæi habent: quod vero Stephanus ex multis vnam Apolloniam ἐν Κρήτῃ πρὸς τῷ Κνωσσῷ, *in Creta iuxta Cnossum* locat, non dubitamus recte Ptolemæum in hoc loco, vt vulgatum est, se habere. *Cytæum*, Κυταῖον nunc Ptolemæus ponit, quod etiam Plinii est, sed alio ordine: *Panhormum, Cytæum, Apollonia.* Dein Δῖον ἄκρον, *Dium* promontorium: vltra quod *Pantomatrium*, Παντομάτριον eiusdem Ptolemæi, & Plinii, & Stephani. Excipit Ῥίθυμνα, *Rhithymna* apud eumdem, quo modo etiam Plinius scripsit: at Stephanus Ῥιθυμνία, *Rhithymnia:* nunc Retimo, contractiore vocabulo, quæ plurimorum est sententia.

LXXXVI.

Amphimales sinus, Ἀμφιμαλῆς κόλπος, Ptolemæi, putatur Golfo della Suda esse. Adiacens oppidum nomen dedit, quod Plinio est *Amphimalla;* Stephano *Amphimallum* & *Amphimalla*, Ἀμφιμάλλιον & Ἀμφίμαλλα: Dicæarcho Ἀμφιμέλα, quod forte Ἀμφιμάλα est legendum.

LXXXVII.

Interiecto *Drepano* promontorio, Μινώα, *Minoa* vrbs est Ptolemæi, etiam Stephano ethnicographo ex Perusino codice a C. V. Iac. Gronouio reddita. Plinius dixit *Minoum.* Opus Minois regis.

LXXXVIII.

Inde Πυκνοῦ, *Pycni* fluuii ostia: & tandem *Cydonia*, Κυδωνία, * vna ex tribus

* A Samiis condita. Herodot. III c. 44 p. 92.

tribus clariſſimis Cretæ vrbibus Strabone iudice lib. x pag. 328 Πόλεις εἰσὶν ἐν τῇ Κρήτῃ πλείους μὲν, μέγισαι δὲ καὶ ἐπιφανέσαται τρεῖς, Κνωσσὸς, Γόρτυνα, Κυδωνία, *vrbes quidem plures ſunt in Creta, tres autem maximæ clariſſimæque, Cnoſſus, Gortyna, Cydonia.* Florus lib. III cap. VII metropolim dixit; quum Metellum ait inſulam vaſtaſſe populo intra caſtella & vrbes redacto, *Cnoſſum, & Erythræam, & vt Græci dicere ſolent, vrbium matrem Cydoneam.* Cydoneam, ſecunda vocali quaſi ex Κυδώνεια, vt Ptolemæus videtur ſcripſiſſe, in cuius libris corrupte legitur Κυδώνεις, quod nihil eſt in nominibus vrbium. Strabo autem & Stephanus Κυδωνία ſine diphthongo. Accedit his Scylax: Κυδωνία καὶ λιμὴν κλειςὸς πρὸς βορέαν, *Cydonia cum portu clauſo, ad boream.* Et Diodorus Siculus lib. v cap. LXXIX Κυδωνία ἐν τοῖς πρὸς ἑσπέραν κεκλιμένοις τόποις, *Cydonia in partibus inſulæ ad occaſum vergentibus;* nihilominus in latere ſeptemtrionali. Plinius duabus ſyllabis *Cydon*, quaſi altera forma *Cydonia* ſit ex adiecto nomine, & *vrbs* ſubaudienda: Mela, quem is ſequi ſolet, etiam *Cydonia*, vt Græci. Multorum conſenſu, quæ hodie *Canea* eſt, vrbs incluta & munita, fuit veterum *Cydonia.* Oppidani *Cydoniatæ.* Liuius lib. XXXVII extremo: *Cydoniatæ bellum aduerſus Gortynios Gnoſſiosque gerebant.* Erant etiam Κύδωνες, *Cydones* ex antiquiſſimis populis Cretæ, qui occidentalem partem inſulæ incolebant, vt Strabo ex Staphylo adfert lib. x pag. 327. Poſſeſſiua *Cydonius* & *Cydonêus.* Virgilius eclog. x verſ. 59

- - *libet Partho torquere Cydonia cornu*
Spicula.

Et Silius Italicus lib. x verſ. 261

Ecce Cydonea violatus arundine plantam.

LXXXIX.

Cydoniam excipit *Cyamum* promontorium quod communem terminum occidentalis & ſeptemtrionalis laterum ſupra conſtituimus. Plura quidem ſunt Plinio huius inſulæ maritima, ſed dubiæ poſitionis, quia Ptolemæus prætermiſit, nec aliunde ſedes certior haberi poteſt. Sunt autem *Etêa, Pergamum, Matium, Miletus, Hierapolis.*

XC.

Ἠτεία, *Etêa* Stephano etiam tamquam Cretæ oppidum commendata, & patria Myſonis vnius ex VII Sapientibus Græciæ. Diogenes Laertius Vita eius: Εὐθύφρων Κρῆτα φησὶν εἶναι. Ἠτείαν γὰρ πόλιν εἶναι Κρήτης. *Euthyphron dicit Cretenſem eſſe. Eteam enim oppidum eſſe Cretæ.*

XCI.

Plinii *Pergamum*, dictum etiam *Pergamea.* Velleius principio opuſculi, *Agamemnon, tempeſtate in Cretam inſulam reiectus, tres ibi vrbes ſtatuit, duas a patriæ nomine, vnam a victoriæ memoria, Mycenas, Tegeam, Pergamum.* Virgilius Aeneæ tribuit lib. III verſ. 132

Ergo auidus muros optatæ molior vrbis,
Pergameamque voco.

Plutarchus Lycurgo extremo: Timæum & Ariſtoxenum tradere, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα· καὶ τάφον Ἀριςόξενος αὐτοῦ δείκνυσθαί φησιν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας,

γαμίας, in Creta diem obiisse: & Aristoxenus refert, Cretenses qui Pergamiæ habitant, sepulcrum eius ostendere. Sita erat vt Seruius ad Virgilii dictum locum notauit, *iuxta Cydoniam:* dextrorsum, sinistrorsum, in incerto relinquitur. Iuuat Scylax Seruium, qui Dictynnæum Dianæ templum, quod prope Cydoniam posuit Strabo, πρὸς βορέαν ἄνεμον τῆς χώρας Περγαμίας, *ad septemtrionem regionis Pergameæ* constituit.

XCII.

Matium vulgo creditur esse *Candia*, vrbs princeps huius insulæ. Ita Pinetum sequuti Brietius, Baudrandus, Harduinus, alii. Nituntur Plinii verbis: *contra Matium Dia.* Persuasum enim habent, *Diam* insulam esse Standiam, quæ vrbi Candiæ obiecta est: quia Ptolemæus in illo pelago nullam propiorem posuerit. Addunt quod syllabæ posteriores conueniant, & vocabulum *Standia* prauatum videatur ex εἰς τὴν Δίαν. Nihil huius in mentem doctissimo Meursio venit, qui ad *Mataliam*, supra Libycum mare positam, referri posse existimat. Sed nec ipse firmiore argumento nititur, si quod est in quo nitatur, quod certe nullum attulit, nisi quosdam Strabonis codices pro Μέταλλον, quæ Ptolemæi Matalia censetur, habere Μάταιον. Ptolemæus sub Dia insula proxime *Cytæum* posuit, fere in loco Candiæ.

XCIII.

Miletus, Μίλητος, cuius & Homerus Catalogo meminit verſ. 154, quo loco fuerit in ora insulæ, non adparet. Hanc tradunt matrem esse celebrioris Mileti in Caria. Strabo lib. XIV post initium: Φησὶ δ' Ἔφορος τὸ πρῶτον κτίσμα εἶναι Κρητικῶν, ὑπὲρ θαλάττης τετειχισμένον, ὅπου νῦν ἡ παλαιὰ Μίλητός ἐστι Σαρπεδόνος ἐκ Μιλήτου τῆς Κρητικῆς ἀγαγόντος οἰκήτορας, καὶ θεμένου τοὔνομα τῇ πόλει τῆς ἐκεῖ πόλεως ἐπώνυμον. *Ephorus narrat Miletum principio a Cretensibus ad mare fuisse conditam, vbi nunc vetus est Miletus, Sarpedone e Cretensi Mileto eo ducente colonos, nomen vrbi idem, quod illius erat, imponente.* Et Apollonii Rhodii scholiastes ad lib. I verſ. 185 οἱ δέ φασιν, ὑπὸ Σαρπηδόνος τοῦ Διὸς Μίλητον κτισθῆναι ὀνομασθεῖσαν ἀπὸ τῆς ἐν Κρήτῃ. *Quidam dicunt, a Sarpedone, Iouis filio Miletum conditam esse, nominatamque ab ea quæ in Creta est.*

XCIV.

Tandem *Hierapolis* Cretæ Plinio laudata, memoratur etiam a Stephano, qui in hoc nomine ait: δευτέρα Κρήτης, *secunda vrbs eius nominis, in Creta est.*

MEDITERRANEA CRETAE.

XCV.

Ptolemæo auctore mediterraneæ vrbes sunt *Polyrrhenia, Apteria, Artacina, Lappa, Subrita, Eleutheræ, Gortyna, Pannona, Gnossus, Lyctus.* Adduntur plura ab Plinio, *Phæstum, Myrina, Lycastus, Rhamnûs, Dium, Asum, Pylorus, Rytium, Elatos, Pharæ, Holopyxos, Lasos, Eleuthernæ, Therapne, Marathusa, Cylissos.* Accedant ab vtroque omissa *Elyrus, Oaxus.*

XCVI.

Quæ ab occaſu prima eſt Ptolomæi Πολυῤῥηνία, Scylacis Πολύῤῥηνα, *Polyrrhenium* Plinii, cujus ciues ſunt Πολυῤῥήνιοι, *Polyrrhenii* Polybio lib. IV cap. LIII & LXI; ſimplici litterâ apud Stephanum ſcribitur Πολύρην, *Polyren*; nec in nummis duplicatur. Stephanus enim, Πολύρην, πόλις Κρήτης ἀπὸ τοῦ πολλὰ ῥήνεα, τουτέστι πρόβατα ἔχειν, *Polyren oppidum Cretæ, ita dictum quod multas oues habeat.* Nummus Reginæ Suecorum, ab illuſtri Spanhemio productus, ΠΟΛΥΡΗΝΙΩΝ: & clariſſimi Wildii ΠΟΛΥΡΕΝΙΟΝ, *Polyreniorum*: cui ſimilis eſt in theſauro ſereniſſimi Electoris Brandenburgici, quem V. C. Laur. Begerus exhibet Tom. I pag. 398.

XCVII.

Deinde eſt Ἄπτερα, *Aptera*, cuius nauale fuit *Ciſamus*. Strabo lib. X pag. 330 Ἀπτέρας ἐπίνειόν ἐστι Κίσαμος. Ptolemæus auget ſyllaba, Ἀπτερία ſcribens: ſed tribus ſyllabis Ἄπτερα Strabo, Stephanus, Suidas: Plinius neutro genere *Apteron*, qui male in maritimis ſcripſit, quod nauale eius ſeparatum probat Ciſamus.

XCIIX.

Quæ ſequitur *Artacina* Ptolemæi, prauatum videtur Meurſio ex *Hyrtacina*, quia Scylax Ὑρστακίνα, itidem praue Σ pro Τ; Stephanus Ὕρτακος, *Hyrtacus*.

XCIX.

Lappa Ptolemæi etiam ſic vocatur a Dione Caſſio ſub initium libri XXXVI de Metello: καὶ μετὰ τοῦτο Λαππὰν ἐκ προσβολῆς εἷλε, *poſtea etiam Lappam vi cepit.* Sed prius π ex μ eſt per euphoniam. * Stephanus enim, Λάμπη, πόλις Κρήτης, Ἀγαμέμνονος κτίσμα, *Lampa, vrbs Cretæ, Agamemnonis opus.* Et Notitia Epiſcopatuum pluraliter ὁ Λαμπῶν, *Lamparum epiſcopus.* Oppidani apud Polybium ſunt Λαμπαῖοι, *Lampæi*; & inſcriptio vetus, quam Mabillon Muſæo Italico pag. 33 ex lapide Romano deſcriptam dat, ΛΑΜΠΑΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ, *Lampæorum ciuitas.* Deinde Σούβριτα, *Subrita* Ptolemæi: Tabula Peutingeriana *Subriti*: Notitia Epiſcopatuum, ὁ Σουβρίτου, *Subriti epiſcopus.*

C.

Eleutheræ Ptolemæi Ἐλευθέραι: ſingulari apud Dionem Caſſium ineunte lib. XXXVI Ἐλευθέραν τὴν πόλιν ἐκ προδοσίας ἑλών, *Eleutheram vrbem proditione capiens.* Hanc antea *Aoron* dictam tradit Stephanus in Ἄωρος; quamquam hic Ἐλευθήρα ſcripſerit. Diſcernit Meurſius *Eleutheram* ab *Eleutherna*: Holſtenius ad Stephanum pro eadem vrbe habet; cui fidem poſſit facere, quod qui Eleutheram nominat ſiue Eleutheras, Ptolemæus, & Notitiarum auctores, Eleuthernam non agnoſcant: & qui hanc habeant, careant nomine Eleutherarum ſiue Eleutheræ. Stephanus: Ἐλευθέρνα πόλις Κρήτης. Scylax: Ἐλευθέρναι πρὸς βορέαν, *Eleutherna adſeptemtrionem.* Plinius quoque pluratiuo *Eleutherna*, in mediterraneis. Oppidani Ἐλευθερναῖοι, *Eleuthernæi*, apud Polybium lib. IV cap. LIII. Et nummus Reginæ Gothorum

* Sed tu vide Spanhemii orb. Roman. Exercitat. II c. 12 pag. 352, 353.

rum ab Spanhemio τῷ πάνυ productus, ΕΛΕΥΘΕΡΝΑΙΩΝ. Addo ex Peutingeriana Tabula, vt simul ordo ac situs non solum huius, sed aliarum etiam vrbium constet: *Cisamos* IX. *Lappa* XXXII *Eleuterna* VIII *Subriti* XXXII *Gortina*.

CI.

Ipsa *Gortyna*, Γόρτυνα, siue vt alii scribunt, Γόρτυν, *Gortyn*, vrbs incluta fuit, aliquando prima, quæ cum Gnosso de dignitate certauit. Homeri ætate muris cincta fuit, qui Catalogo vers. 153 dixit

- - - - Γόρτυνά τε τειχιόεσσαν,
Gortynem etiam muris cinctam.

postea πάντα τὸν χρόνον μείνασα ἀτείχιστος, *semper immunita fuit*, quod Strabo refert lib. X pag. 329. nec vero propter id minus clara, vtpote quæ Lebene nauali, Metallo emporio vsa fuit, ipsa flumine Lethæo adfusa, a mari Libyco distans stadiis XC, eodem Strabone obseruante. Eustathius ad Dionysii versum 88 tradit, conditam a Tauro, rege Cretensium, qui Europam rapuerit. Inde fabula, in qua Lethæi quoque fluminis est mentio. Solinus cap. XI *Gortynam amnis Lethæus præterfluit, quo Europam tauri dorso Gortynii ferunt vectitatam.* Nomen duplicis formæ est, *Gortyn* & *Gortyna*. Eustathius loco prædicto: ὅτι ἡ Γόρτυν καὶ Γόρτυνα λέγεται τρισυλλάβως, καὶ τὸ μὲν κλίνεται Γόρτυνος, τὸ δὲ Γορτύνης. *Dicitur Gortyn, & Gortyna tribus syllabis: illud flectitur Gortynis;* * *hoc Gortynæ.* Homerus, Dionysius, Strabo duabus syllabis: tribus Scylax & Ptolemæus dixerunt. Et Lucanus lib. III vers. 186

- - *nec Eois peior Gortyna sagittis.*

CII.

Pannona Ptolemæi ignota est: *Cnossus*, seu *Cnosus*, Κνωσσὸς siue Κνωσὸς, omne punctum fert. Aliquando *Cæratus* dicta fuit a flumine præterlabente eiusdem nominis. Callimachus hymno in Dianam vers. 44

Χαῖρε δὲ Καίρατος ποταμὸς μέγα, - - -
Lætabatur Cæratus fluuius vehementer.

Scholiastes ibi: Καίρατος ποταμὸς Κρήτης, καὶ πόλις ἡ Καίρατος οὕτω λεγομένη, *Cæratus fluuius Cretæ, & vrbs eodem nomine dicta.* Strabo lib. X pag. 328 ἐκαλεῖτο ἡ Κνωσσὸς Καίρατος πρότερον, ὁμώνυμος τῷ παραῤῥέοντι ποταμῷ. *Cnossus prius vocata Cæratus, eodem nomine quo fluuius præterlabens.* Heic sepulcrum Iouis fuisse traditur. Lactantius lib. I cap. XI *Sepulcrum eius* [Iouis] *est in Creta, in oppido Cnosso.* Hinc & *Labyrinthus* fuit. Pausanias Attic. cap. XXVII τὸν ἐν Κνωσσῷ Λαβύρινθον οἰκῆσαι, *Labyrintum inhabitare qui in Cnosso est.* Augustana Tabula Cnoson XXIII millibus a Gortyna in ortum versus protulit. Potentiam ciuitatis & bella Polybius lib. IV cap. LIV descripsit. Nauali vsa *Heracleo*. Strabo pag. 328 ἔχει ἐπίνειον τὸ Ἡράκλειον ἡ Κνωσσὸς, *Cnossus nauale habet Heracleum.* Minois regia fuit, antiquissimi regis. Eustathius ad Dionysii vers. 501 Κνωσσὸς, βασίλειον Μίνωος. Gentile & possessiuum Κνώσσιος, *Cnossius*. Vide Polybium dicto loco: &

* Nonnus Dionys. XIII v. 233 p. 364
Οἷς ἅμα πολλοὶ
Ὑψιλόφου Γόρτυνος ἐθωρήσσοντο πολῖται.

& Virgilii *Cnosſia regna* Aen. III verſ. 115, & *Cnosſia ſtella coronæ* Georg. I verſ. 222. Sic ſcribo quia Græci Κνωσσὸς per K; quod præſtat quam G, quod in multis libris Latinorum eſt. At *Cnoſus* etiam Tabula Peutingeri Auguſtana. Per c & ſimplex s. Wildii Tab. VI ΚΝΩΣΩΝ. nam *Cnoſus* & *Cnoſius* deriuatum nomen. Lucanus lib. III verſ. 185

Creta vetus populis, Cnoſasque agitare pharetras Docta.

Et Harduini, ΚΝΩΣΙΕΩΝ, etiam Σ ſimplo.

CIII.

Lyctus, Λύκτος, Ptolemæi vltima mediterranearum. Sic & Strabo ſcripſit, & Scylax atque Stephanus: at Λύττος, *Lyttus*, Homerus Strabone teſte (noſtri libri Λύκτον habent) & Polybius, & nummus Triſtani præ ſe ferens ΛΥΤΤΙΩΝ Η ΠΟΛΙΣ, *Lyttiorum ciuitas*. Polybii hæc ſunt lib. IV cap. LIII Λύττος ἡ Λακεδαιμονίων μὲν ἄποικος ἦσα καὶ συγγενὴς, ἀρχαιοτάτη δὲ των κατὰ Κρήτην πόλεων, ἄνδρας δ' ὁμολογεμένως ἀρίστες ἀεὶ τρέφεσα Κρηταιέων. *Lyttus Lacedæmoniorum colonia erat, & cognatione illi iuncta, omnium Cretæ vrbium antiquiſſima, ciuium educatrix, qui ſine controuerſia ceteris Cretenſibus ſemper præſtabant.* Lytto vero a Cnoſſiis deleta, in Lampæorum ciuitatem conceſſerunt Lyttii.

CIV.

Ex additis Plinii præcipua eſt *Phæſtus* ſiue *Phæſtum*: * illa plurium forma; hæc Plinii. Stephanus: Φαιστὸς, πόλις Κρήτης, ὀξυτόνως. *Phæſtus vrbs Cretæ, accentu in vltima.* Scylax: πρὸς Νότον Φαιστὸς, *in meridiem Phæſtus vergit.* Diodorus Siculus lib. V cap. LXXIX Φαιστὸν δ' ἐπὶ θαλάσσης, ἐστραμμένην ἐπὶ μεσημβρίαν, *Phæſtum autem* [Minos condidit] *ſuper mare, conuerſam in auſtrum.* nec vero mare attigit, ſed XX ſtadiis ab illo diſtabat, LX a Gortyna, XL a Metallo nauali, auctore Strabone. Quod etiam Dionyſius confirmat verſ. 88

Πάρ θ' ἱερὴν Γόρτυνα, καὶ ἠπειρῶτιδα Φαιστὸν,
Iuxta ſacram Gortynem, & mediterraneam Phæſtum.

CV.

Deinde *Lycaſtus* eſt. ** Stephanus Λύκαστος, πόλις Κρήτης. *Lycaſtus, vrbs Cretæ.* nec vero auctorem laudat niſi Homerum, qui Catal. verſ. 154

Λύκτον, Μίλητόν τε, καὶ ἀργινόεντα Λύκαστον.
Lyctum, & Miletum, & albicantem Lycaſtum.

ἀργινόεντα, id eſt λευκόγειον, alba terra præditam. Homerum Mela reſpexit, Melam Plinius. Olim enim euerſæ erant tam Miletus quam Lycaſtus, illius agrum Lyttiis, huius Cnoſſiis occupantibus, quod Strabo lib. X pag. 330 adnotauit. Vnde de ſitu quodammodo iudicari poteſt.

CVI.

* Circa hanc vrbem religioſiſſimum fuit templum *Lebenæum*, ab omni Creta & Afris quoque frequentatum. Vid. Philoſtratus vit. Apollon. IV c. 34 pag. 174, 175. Gentile eſt *Phæſtei*, Φαιστῆοι, qui a pueris adſueſiebant iocis. Athenæus VI pag. 261 E.

** Nonnus Dionyſ. XIII v. 235 pag. 364

Καὶ νασσὶ Ῥύτριοιο καὶ εὐκάρποιο Λυκάστε.
Καὶ χθόνα Νωδαίοιο Διὸς καὶ ἐδέθλια Θήβης,
Καὶ δάπεδον κισάμοιο καὶ ἄστεα καλὰ Κυταίε.
Τοῖος ἀπὸ Κρήτης πρόμος ἤλυθεν.

CVI.

Myrina suspecta Meursio: qui *Mycenæ* suspicatur scriptum fuisse. De *Dio* supra ex oraculo. *Asum*, Stephani Ἄσος, πολίχνιον, *Asus oppidulum*. nihil notum præterea. *Rhytium*, Ῥύτιον, ex Homero est, dicto loco, vers. 155

Φαιστόν τε, Ῥύτιόν τε, πόλεις εὖ ναιεταώσας,

Phæstum & Rhytium, vrbes bene habitatas.

De *Laso* & *Eleuthernis* supra dictum: *Pharæ* soli Stephano, *Holopyxos* vix alii quam Melæ comprobata. *Therapnas* idem Mela inter vrbes notissimas censuit vna cum *Marathusa*, & *Holopyxo*, iam dicta. *Cylissos* ex Solino restituta in Plinianum contextum, varie antehac lecta.

CVII.

Elyrum addimus, quæ Harduino videtur Plinii *Pyloros* esse, monstrose vitiata. Stephanus Ἔλυρος, πόλις Κρήτης, *Elyrus, Cretæ oppidum*. Pausanias in Phoc. cap. XVI ἔστι ἐν τοῖς Κρητικοῖς ὄρεσι καὶ κατ᾽ ἐμὲ ἔτι Ἔλυρος πόλις, *Est in montanis Cretæ, etiam adhuc mea ætate oppidum Elyrus.* Exstat in thesauro Brandenburgico inscriptus nummus ΕΛΥΡΙ, id est Ἐλυρίων. quem huius ciuitatis esse, quum ignota sit Elyrus alia, non dubitatur. Harduinus plene scriptum adfert ΕΛΥΡΙΩΝ. Nauale Elyriorum dictum *Syia*. Stephanus: Συΐα πόλις μικρὰ Κρήτης, ἐπίνειον οὖσα τῆς Ἐλύρου, *Syia oppidulum Cretæ, nauale Elyri.*

CVIII.

Oaxus, Ὄαξος, Herodoti lib. IV cap. CLIV, & Stephani, ad fluuium cognominem, de quo Virgilius eclog. I

\- - - *rapidum Cretæ veniemus Oaxem.*

Scio *Cretam* nonnullos non insulam, sed nescio quam terram albicantem interpretari: quod vero Herodotus tradit τῆς Κρήτης Ὀαξὸν πόλιν, *Cretæ insulæ vrbem Oaxum*, Etearchi regiam; idemque Stephanus repetit, Ὄαξος πόλις Κρήτης, Ἐλευθέρας οὐ πόρρω, *Oaxus vrbs Cretæ, non longe ab Eleuthera*: eiusque conditorem *Oaxem*, Apollinis filium, ex Philisthene Seruius ad eclogam nominat: & Apollonius Rhodius lib. I vers. 1131 in Creta γαίης Οἰαξίδος mentionem facit, quam Varro ibidem apud Seruium *tellurem Oaxida* vertit; quis dubitabit etiam flumen eius regionis eodem nomine fuisse, præsertim Virgilio adfirmante, comprobante Vibio Sequestro? Hic enim de Fluminibus: *Oaxes Cretæ, a quo & ciuitas Oaxia. Varro hoc docet.*

CIX.

Ῥαῦκος, *Raucus*, Stephani, πόλις ἐν μεσογείῳ τῆς Κρήτης, *oppidum Cretæ mediterraneum.* Prope Cnossum fuisse & Lyttum, ex Polybii Legation. cap. XLV constat, vbi Cnossiis ademta pars agri alia Ῥαυκίοις, *Raucíis*, alia Λυκτίοις, *Lyctiis* siue Lyttiis attributa dicitur.

CX.

Præsus, Πραῖσος, quoque vrbs Cretæ. Sic Stephanus diphthongo scribit, & Herodotus lib. VII cap. CLXXI, ac Athenæus lib. IX cap. IV oppidanos Πραισίους, *Præsios* vocant. Strabo autem scripsit Πράσος & Πράσιοι, quem ideo corrigendum Meursius censet. Situm lib. X pag. 329 describit

bit, quod Prasii ὅμοροι, *finitimi* sint Lebeniis; LX stadiis a mari, CLXXX a Gortyna: & mox, inter Samonium & Chersonesum dicit positam, prope *Dictam* montem, a quo & templum *Dictæi* Iouis habeant.

CXI.

Tegea, Τεγέα ἐν Κρήτῃ, Agamemnonis opus, solis auctoribus Paterculo cap. I & Stephano innotescit: itidem *Mycenæ*, solo fere Velleio. Vide supra in *Pergamum*.

CXII.

Prope Cnossum erant Θεναὶ, *Thenæ*, vt ex Stephano in Ομφάλιον adparet, quem locum dicit πλησίον Θενῶν καὶ Κνωσσοῦ, *prope Thænas & Cnossum* esse: clarius ex Callimachi hymno in Iouem vers. 43

- - - Θεναὶ δ' ἔσαν ἐγγύθι Κνωσσοῦ,

Thenæ vero erant prope Cnossum.

Vbi scholiastes: Θεναὶ πόλις καὶ ἄλσος, *Thenæ oppidum & lucus.* Nummus ab Holstenio ad Stephanum productus: ΘΕΝΕΩΝ. Vnde corrigendus Stephanus alio proprioque loco, quo editum est, Θενναὶ πόλις Κρήτης, littera perperam duplicata.

CXIII.

Arcades quoque & *Arcadia* nomen oppidi in Creta. Stephanus: Αρκάδες πόλις Κρήτης, *Arcades oppidum Cretæ.* Peutingeri tabula, *Arcade*, vbi iter in ortum solis tendens ita se habet:

Cnoso XVI *Chersoneso* XVI *Licium* XVI *Arcade.*

inde *Blennam* fertur, hinc *Hiera;* quæ videtur Hierapytna esse. Dicitur etiam *Arcadia.* Seneca lib. III Quæst. nat. cap. XI *Idem* [Theophrastus] *ait, circa Arcadiam, quæ vrbs in Creta insula fuit, fontes & lacus substitisse, quia desierit coli terra, diruta vrbe: postea vero quam cultores receperit, aquas quoque recepisse.* Et Plinius de eadem re lib. XXXI cap. IV *Proditur certe in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, cessasse fontes amnesque, qui in eo situ multi erant: rursus condito post sex annos emersisse, vti quæque cœpissent partes cœli.* Notitia Ecclesiæ in Creta: ὁ Αρκαδίας, *Arcadiæ* episcopus. Oppidani quoque *Arcades* dicti. Polybius lib. IV cap. LIII *Polyrhenii, Cereatæ, Lampæi*, πρὸς δὲ τούτοις Ὄριοι μετ' Αρκάδων, *item Orii cum Arcadibus, a Cnossiorum amicitia ad Lyttiorum societatem* ὁμοθυμαδὸν, *communi consilio deficiunt.* Ex his populis ignoti sunt *Orii* & *Cereatæ:* sic Meursius scribi vult; editum Κερέται, *Ceretæ.* Corrigit etiam Suidam in Ριανὸς, vbi Κεραίτης scribitur. Sed æque hoc incertum, Βήνη, *Bena* oppidum Cretæ, quod ibidem Suidas nominat, obscurum.

CXIV.

Hæc de mediterraneis: litorale vnum addimus, cuius certam nescimus positionem. *Amnisus* est, Græce Αμνισός. * Stephanus chorographus: Αμνισὸς, πόλις Κρήτης, *Amnisus oppidum Cretæ.* Fuit ad *Amnisi* amnis

* Nonnus Dionys. VIII v. 114 pag. 230 paullo aliter scribit:
Ἀλλ' ὅτε Δικταίοις κορυβαντίδος ὑψόθι πέτρης
Γείτονος Αμνησσοῖο λεχώϊον ἔδρακεν ὕδωρ.

mnis ostium, quod inde elucet, quia Strabo lib. x pag. 328 ait, Minoem regem vsum esse ἐπινείῳ τῷ Ἀμνισῷ, *nauali Amniso*, oppido an fluuio? flumen articuli videtur genus notare: oppidum, quæ sequuntur, ὅπου τὸ τῆς Εἰλειθυίας ἱερὸν, *vbi Lucinæ fanum est.* Sed nauale oppidum & ostium requirit. Homerus Odyss. τ vers. 188

> Στῆσε δ' ἐν Ἀμνισῷ, ὅθι τε σπέος Εἰλειθυίης
> Ἐν λιμέσι χαλεποῖσι.

Statuit in Amniso, vbi spelunca Lucinæ, in portubus difficilibus. Scholiastes ibi: Ἀμνισὸς πόλις καὶ ποταμὸς Κρήτης, *Amnisus oppidum & fluuius Cretæ.* Pausanias Atticis cap. XVIII Κρῆτες τῆς χώρας τῆς Κνωσίας ἐν Ἀμνισῷ γενέσθαι νομίζουσιν Εἰλήθυιαν, *Cretenses Cnosiæ regionis credunt Lucinam Amnisi natam esse.* Non longius ergo a Cnoso fuit, Minois regia, qui illo nauali vsus est. De flumine Apollonius lib. III vers. 875

> Οἵη δὲ λιαροῖσιν ἐφ' ὕδασιν Παρθενίοιο
> Ἠὲ καὶ Ἀμνισοῖο λοεσσαμένη ποταμοῖο,
> *Qualis limpidis aquis Parthenii*
> *Aut etiam Amnisi lota fluuii* Diana.

INSVLAE MINORES
CIRCA CRETAM.
CXV.

Circumiacent Cretam paruæ insulæ, quas magno numero Plinius recenset: aliquæ tamen verius scopuli quam insulæ. Sic autem ille: *Reliquæ* [insulæ] *circa eam* [Cretam] *ante Peloponnesum duæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere septemtrionali, dextra Cretam habenti, contra Cydoniam Leuce, & duæ Budroæ: contra Matium Dia. Contra Itanum promontorium Onisia, Leuce: contra Hierapytnam, Chrysa, Gaudos. Eodem tractu Ophiussa, Butoa, Aradus: circumuectisque Criumetopon tres Musagoros adpellatæ. Ante Sammonium promontorium Phoce, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armendon, Zephyre.*

CXVI.

Primæ ex hisce, *Coricæ, Mylæ*, ignotæ ceteris geographis, quod argumento est, scopulos verius esse quam insulas. Quæ ante Cydoniam est *Leuce*, nunc est Scoglio di S. Theodoro, siue Fortressa di S. Theodoro: arcem enim munitissimam habere dicitur. *Budroæ* (sic in MSS non *Budoræ*) Harduino videntur Turluru nunc vocitari. Contra Matium *Dia*, omnium consensu nunc est *Standia*, * Candiæ vrbi opposita, vt supra in *Matio* declaratum est. Et Ptolemæo Δία, *Dia* eo situ est, vbi nunc Standia; & vocabuli posterior pars *dia*, ipsum nomen antiquum refert.

CXVII.

Contra Itanum promontorium, hodie Capo Xacoro; eique subiectum oppidum, *Onisia*, quæ videtur Cufonisi esse: altera *Leuce* adiecta, quod

* Scilicet nauigantes interrogati, quo tendant, respondent: εἰς τὴν Δία. Hinc extitit *Standia.* Vti ex formula ἐς τὸν Εὔριπον *Negroponte*, ex ἐς Χίον *Scio*, & similia nomina facta sunt. Vide Sponii Itinerarium.

quod iam nomen ferat, incognitum. Contra Hierapytnam, *Chrysa*, *Gaudos*. Vtramque etiam Mela lib. II cap. VII nominauit. Maior hodie Gaiderognissa vocatur: minorem, cui *Gaudos* nomen est, Harduinus putat Claudum Ptolemæi esse: sed hoc pugnat cum positu Ptolemæi; etiam cum intinere Paulli apostoli Act. XXVII. *Ophiussa*, *Butoa* in hoc tractu minus sunt cognitæ. *Aradus* in MSS. *Aranus*, ex Stephani ethnicographia est, cui Ἄραδος τρίτη, Κρήτης, *tertia Aradus ad Cretam est*.

CXVIII.

Contra Criumetopon *tres Musagores*, vt Harduinus edidit: Mela autem, tam Vossii quam Gronouii editione, *quas Musagoros numero tres vno tamen vocabulo adpellant*. Quænam sint illæ tres, non facile discerni potest, quia dixit *circumuectis Criumetopon* obuias esse, nec vero declarat longius, breuius ab illo absint; ad dextramne an sinistram positæ; in austrum, an septemtrionem, an alio vergant.

CXIX.

Ante Sammonium quas plures narrat Plinius, ex iis *Zephyre* sic etiam Melæ nominata: *Naulochos* autem Plinii suspecta ideo potest esse, quia Mela, a quo sine dubio accepit, habet *Naumachos*, etiam in MSS. Præfert tamen Isaacus Vossius lectionem Plinianam. *Phoce* nominata etiam in Antonini maritimo Itinerario sub finem. *Platiæ* quæ sint, incertum est. Inferius paullo quum Cyclades exposuit, *Plateam* vnam memorat: Stephanus πλάτειαν, *Plateam*, Herodotus IV cap. CLI Πλάταιαν, *Platæam*, sed vterque Libyæ insulam vocat, a Creta longius remotam.

CXX.

Tabula Peutingeriana, ad orientalem partem Cretæ duas insulas habet, quarum alteri adscriptum *Dionisa*. alteri *Dionis*. sine dubio scripturæ forma breuiata. Hæ sunt illæ insulæ *Dionysiades* dictæ, de quibus Diodorus Siculus lib. V cap. LXXV memorat, Cretenses inde probare velle, apud se Bacchum natum esse, ὅτι περὶ τὴν Κρήτην δύο νήσους κτίσας ἐπὶ τῶν καλουμένων διδύμων κόλπων, Διονυσιάδας ἀφ' ἑαυτοῦ προσηγόρευσε, *quod prope Cretam duas insulas in gemellis, quos vocant, sinubus excoluerit, easque de nomine suo Dionysiades adpellarit*.

CXXI.

Ptolemæus *Letoam* addit, λητῶαν, a meridie adpositam Cretæ: & κλαῦδον, ἐν ᾗ πόλις, *Claudum*, *in qua oppidum*, ad extremitatem qua latera, austrinum & occidentale coniunguntur. Hæc κλαύδη, *Claude* est sacro scriptori, Act. XXVII, 16, ad quam, Phœnicem portum tempestatibus præteruecti, eatenus sunt perlati, qui apostolum vehebant, vt vix scapham potuerint abripere. Sub Christianis episcopum habuit, qui notitia ecclesiæ ὁ νήσου κλαύδου, *insulæ Claudi* episcopus vocatur.

CXXII.

Hæ, quas enarrauimus, propiores sunt; longius paullo a Creta remotæ, neque minus vero in Cretico mari positæ, sunt primum ASTYPALAIA, supra orientalem Cretæ partem. Plinius lib. IV cap. XII *Astypalæa*

læa liberæ ciuitatis. Strabo extremo x ἐν τῷ Καρπαθίῳ εἰσὶ πολλαὶ τῶν Σποράδων μεταξὺ τῆς Κῶ μάλιστα, καὶ Ῥόδου, καὶ Κρήτης· ὧν εἰσὶν Ἀστυπαλαιά τε καὶ Τῆλος καὶ Χαλκία, καὶ ἃς Ὅμηρος ὀνομάζει ἐν τῷ καταλόγῳ. *In Carpathio mari multæ sunt Sporadum insularum inter Con, Rhodum & Cretam: quarum sunt Astypalæa, & Telus, & Chalcia, & quas Homerus in catalogo nominat.* Mela lib. II cap. VII de Creta: *Iuxta est Astypalæa, Naumachos, Zephyre, Chryse.*

CXXIII.

Quas Strabo coniunxit cum Astypalæa *Telon* & *Chalciam*, etiam a Plinio memoratas; non errat qui ad Asiam referre malit, quia ab ortu adiacent Astypalææ. Inter hanc & Con est *Nisyros*, præcipua ex Homericis, ad quas Strabo modo prouocabat. Verba sunt Catalogo, vers. 183

Οἳ δ' ἄρα Νίσυρόν τ' εἶχον, Κράπαθόν τέ, Κασόν τε

Qui vero Nisyrum colebant, Crapathumque & Casum.

Carpathus autem (hæc enim est illa metathesi poetica *Crapathus*) & Casos ad Asiæ oram pertinent. Strabo extremo x: Νίσυρος πρὸς ἄρκτον μέν ἐστι Τήλου, *Nisyrus ad septemtrionem Teli sita est.* Et post paullo: Φασὶ δὲ τὴν Νίσυρον ἀπόθραυσμα εἶναι τῆς Κῶ, *Aiunt Nisyrum fragmentum esse ab insula Co auulsam.* *

CXXIV.

Proxima est CALYMNA siue vt Mela habet, *Calymnia:* Stephanus vtramque formam proposuit: Strabo autem extremo x Κάλυμνα, *Calymna*, tribus syllabis. Dicitur eadem etiam *Calydna.* Quod vero *Calydnas* Homerus & Lycophron pluratiuo numero seu tamquam plures nominant, putant nonnulli, quod Strabo tradit, Homerum ipsas Sporadas νήσους Καλύδνας, *insulas Calydnas* vers. 184 adpellasse: addit vero Eustathius ad Dionys. vers. 530 ὧν μία ἰδίως Καλύδνα καλεῖται, *earum vna proprie Calydna vocatur.* Idem dicit μέλι Καλύδνιον, *mel Calydnium* esse ipsum Καλύμνιον, *Calymnium*, a Stephano laudatum, quod argumento est *Calydnam* & *Calymnam* eamdem esse insulam. At Plinius distinguit. Is vero plures distinguit non distinguendas, ideoque iuste a Vossio notatus ad Melam pag. 213 in hoc ipso huius insulæ argumento. Ouidius Metam. VIII vers. 222 in Icari fabula:

Dextra Lebinthos erant fecundaque melle Calymne.

CXXV.

LEBINTHVS ergo propinqua Calymnæ: Straboni Λέβινθος, quam cum Leria coniungit: Plinius *Lebinthus, Leros, Cinara.* Pomponius Mela: *Nisyros, Lebinthos, Calymnia.*

CXXVI.

ANAPHE ** in occasum inde recedit, prope Theram, Cyrenarum matrem. Callimachi fragmentum apud Strabonem lib. x pag. 333 Αἰγλή-

* Scilicet quum Polybotes Neptunum persequentem fugeret, venit in Co. Tum Neptunus insulæ partem in eum coniecit *Nisyrum* dictam. Apollodor. I c. 6 §. 2.

** Apollodor. bibliothec. I c. 9 §. 26 Οἱ δὲ πλησίον ἐθεάσαντο νῆσον· τῷ δὲ παρὰ προσδοκίαν ἀναφανῆναι προσορμισθέντες Ἀνάφην ἐκάλεσαν. *Argonautæ vero propinquam conspicati sunt insulam, & deuecti in portum propterea, quod præter opinionem adparere cœperat,* Anaphen *adpellarunt.*

Αἰγλήτην Ἀνάφην τε Λακωνίδι γείτονα Θήρα.

Aegleten & Anaphen, Spartanæ vicinam Theræ.

Adde plura post paullo in *Thera.*

CXXVII.

Plinius: Sequuntur *Lea, Ascania, Anaphe, Hippuris.* De prioribus nihil notum: de *Anaphe* iam dictum: *Hippurim* a Mela habet, qui lib. II cap. VII *Gyaros, Hippuris, Donysa.* Apollonius lib. V vers. 1712

- - ὀλίγης Ἱππερίδος ἀντία νήσε

ex aduerso paruæ insulæ Hippuridis.

Vbi scholiastes: νῆσος ἡ Ἱππερὶς πλησίον Θήρας, *insula Hippuris vicina Theræ.*

CXXVIII.

THERA autem, Θήρα, * vt Strabo tradit: ἡ τῶν Κυρηναίων μητρόπολις, ἄποικος Λακεδαιμονίων· καὶ πλησίον ταύτης Ἀνάφη, ἐν ᾗ τὸ τε Αἰγλήτε Ἀπόλλωνος ἱερόν, *Thera Cyrenæorum metropolis, Lacedæmoniorum colonia: & vicina huic Anaphe, in qua Aegletæ Apollinis est templum.* Et mox idem: πλησίον αὐτῆς [Θήρας] ἥ τε Ἀνάφη καὶ Θηρασία, *prope Theram sunt Anaphe & Therasia.* Hæ sunt illæ insulæ, de quibus memoriæ proditum, aliquando non fuisse: post demum, & quasdam in conspectu hominum, emersisse. Plinius lib. II cap. LXXXVII *Claræ iam pridem insulæ Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Postea minores, vltra Melon Anaphe: - - - inter Cycladas Olympiadis* CXXXV *anno quarto Thera & Therasia. Inter easdem post annos* CXXX *Hiera, eademque Automate.* ** *Et ab duobus stadiis post annos* CX *in nostro æuo M. Iunio Silano, L. Balbo* COSS. *a. d.* VIII *idus Iulias, Thia.* Et Seneca lib. VI Quæst. Nat. cap. XXI *Tunc demum impetum* [aquæ] *sumunt, quum illas agit flatus: qui potest dissipare magna spatia terrarum, & nouos montes subrectos extollere, & insulas, non ante visas, in medio mari ponere. Theren, & Therasiam, & hanc nostræ ætatis insulam spectantibus nobis in Aegæo mari enatam, quis dubitat quin in lucem spiritus vexerit.* Ex his satis de *Thia* & *Hiera*, nouis insulis enatis constare potest.

MARE MYRTOVM.

CXXIX.

Myrtoum mare, πέλαγος τὸ Μυρτῷον, Strabo, Plinius, Pausanias aliter definiunt, inter Atticam videlicet, Eubœam & Peloponnesum; aliter Ptolemæus, ad Asiæ oram Cariæ obiectum, reducens, lib. V cap. II. vbi Cariæ ciuitates maritimas Miletum, Iassum, Myndum, reliquas dicit sitas κατὰ τὸ Μυρτῷον πέλαγος, *iuxta Myrtoum mare.* At vnus consensione trium vincitur.

CXXX.

Strabo lib. II pag. 85 Τῷ Σικελικῷ συνάπτει τὸ Κρητικὸν πέλαγος, καὶ τὸ Μυρτῷον, ὃ μεταξὺ τῆς Κρήτης ἐστὶ καὶ τῆς Ἀργείας καὶ τῆς Ἀττικῆς, πλάτος ἔχον τὸ μέγι-

* Herodotus IV c. 147 p. 140 *Theram* ait prius *Callistem* adpellatam esse, & posteros viri cuiusdam Phœnicis ibi habitasse cum aliis Phœnicibus.

** Orosius hist. VIII cap. 6 *Anno imperii eius* (Claudii) *quinto inter Theram & Therasiam insula e profundo emicuit triginta stadiorum spatio extenta.*

μέγιστον τὸ ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς ὅσον χιλίων καὶ διακοσίων σταδίων· μῆκος δὲ ἔλαττον ἢ διπλάσιον. Ἐν τούτῳ δὲ νῆσοι Κύθηρά τε καὶ Καλαυρία, καὶ αἱ περὶ Αἴγιναν καὶ Σαλαμῖνα, καὶ τῶν Κυκλάδων τινές. *Siculum mare contingunt Creticum, Sardoum, Myrtoum. Hoc inter Cretam est, & Argiam, & Atticam, latissimum ab Attica ad stadia* CIↃ CC, *Longitudine paullo minus quam dupla. Insulæ in eo, Cythera, Calauria, & quæ circa Aeginam ac Salaminem sunt, & Cycladum nonnullæ.* Plinius lib. IV cap. XII *In Myrtoo multæ* [insulæ] *sed maxime illustres Glauconesus & Aegilia.* Et ex interuallo *Atticæ litora Myrtoa* dixit. *Cyclades,* inquit, *& Sporades ab oriente litoribus Icariis Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, inclusæ.*

CXXXI.

Nominis rationes variæ. Plinius cap. XI eiusdem libri ab insula *Myrto* illud deducit. *Aegæi pars,* inquit, *Myrtoo datur: adpellatur ab insula parua, quæ cernitur Macedoniam a Geræsto petentibus, haut procul Eubœæ Carysto.* At Pausanias Arcad. cap. XIV adfert alias denominationis rationes ac origines, vel a *Myrtilo,* Mercurii filio, quod ipse vero non adprobat: similius autem dicit vero esse, quod etiam Eubœæ incolæ crediderint, ἀπὸ γυναικὸς Μυρτοῦς τὸ πελάγει γεγονέναι τὸ ὄνομα τῷ Μυρτῴῳ, *a Myrtone puella nomen ei pelago Myrtoo inditum esse.*

CXXXII.

Ceterum ibidem Pausanias ita fines Myrtoi maris concludit, ἀρχόμενόν τε ἀπὸ Εὐβοίας, καὶ παρ' Ἑλένην ἔρημον νῆσον καθῆκον ἐς τὸ Αἰγαῖον, *incipere ab Eubœa, & apud Helenam, desertam insulam, cum Aegæo coniungi.* Quamuis vero hoc mare arctius, quam Strabo, videatur Pausanias finire; satis tamen nobis aduersus Ptolemæum facit, quod non ad Cariæ litus, sed ad Atticam & Eubœam omnes tres isti auctores referunt. Hinc intelligitur, quod Horatio mare lib. I oda I cordi fuerit, quum scripsit:

- - - - *vt trabe Cypria*
Myrtoum pauidus nauta secet mare.

MARE AEGAEVM.

CXXXIII.

Aegæum mare Europam ab Asia disiungit, hinc Græciam Macedoniamque; illinc Cariam & Ioniam per partes suas adluens. Sed hoc totum illud mare est, quod inter Græciam & Asiam interfluit, quod vniuersum multi *Aegæum* adpellant, eiusque partes mare Myrtoum, Icarium, aliosque sinus faciunt: alii arctiores illi fines ponunt, separantes ab illo Myrtoum Icariumque & alia illius situs maria, vt Cycladum mare & ex parte Sporadum insularum *Aegæum* proprie adpellitetur. Plinius supra dicto loco: *Aegæi pars Myrtoo datur.* Et Dionysius Aegæi tantum meminit, Myrtoum & Icarium tamquam partes illius, præteriit. At Strabo lib. VII pag. 223 τὸ Αἰγαῖον πέλαγος δύο κλύζει πλευρὰς τῆς Ἑλλάδος, *Aegæum mare duo claudit Græciæ latera,* quorum vnum ducit a Sunio ad Thessalonicam: alterum a Thessalonica

nica ad Strymonem. Ἀπὸ δὲ Σουνίου μέχρι πελοποννήσου τὸ Μυρτῷόν ἐστι καὶ Κρητικὸν, *a Sunio autem vsque Peloponnesum Myrtoum est & Creticum.*

CXXXIV.

Origo nominis controuersa est maxime. Festus tres opiniones protulit. *Aegæum,* inquit, *mare adpellatur, quod crebræ in eo sint insulæ, vt procul adspicientibus species caprarum videantur :* * *siue quod in eo Aegæa, Amazonum regina perierit : siue quod in eo Aegæus pater Thesei se præcipitauerit.* Alia opinio est Plinii lib. IV cap. XI, *Aegæo mari,* inquit, *nomen dedit scopulus inter Tenum & Chium verius quam insula, Aex nomine a specie capræ, quæ ita Græcis adpellatur, repente e medio mari exsiliens. Cernunt eum a dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia, dirum ac pestiferum.* Consentit Plinio & Apollonii scholiastes ad lib. I vers. 831 Αἰγαῖον πέλαγος ἐκλήθη ἀπὸ νήσου Αἰγῶν καλουμένης, *Aegæum mare ita dicitur ab insula Caprarum nomen præ se ferente.*

CXXXV.

Strabo autem lib. VIII pag. 266 ab Euboico oppido, cui nomen *Aegæ* sit, deriuat. Αἰγὰς, *Aegas* Homeri iliad. Ν vers. 21, κλυτὰ δώματα, *præclaras sedes,* interpretaturus, βέλτιον, inquit, δέχεσθαι τὰς ἐν Εὐβοίᾳ· ἀφ᾽ ὧν εἰκὸς καὶ τὸ πέλαγος Αἰγαῖον κληθῆναι, *Præstat Aegas Eubœæ intelligere, a quibus verisimile est Aegæum mare adpellari.* Sunt tamen eruditissimi viri, & in iis etiam Vossius de Orig. Idololatriæ, quibus nulla harum originationum placet, sed *vndosum* mare interpretantur seu *fluctuosum,* ** quia, vt Hesychius auctor est, αἶγες, τὰ κύματα Δωριεῖς, *Dorice fluctus* αἶγες *vocantur,* id est capræ, propter saltum huius animalis. ***

CXXXVI.

Plinius non vbique sibi constat. Supra dixit: Myrtoum Aegæi magis partem esse: postea eodem capite Aegæum non tantum a Myrtoo & Icario, verum etiam a Cycladibus & Sporadibus seiungit. *Cyclades,* inquit sect. XXIII, *& Sporades ab oriente litoribus Icariis Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, a septemtrione Aegæo mari, a meridie Cretico & Carpathio inclusæ.* Quod si Cyclades separatæ ab Aegæo, paucas hoc insulas continebit, falletque vulgaris opinio, a multitudine insularum eius nomen esse. Scylax etiam Cyclades ab Aegæo distinguit, sed alias nominat Cycladas ab iis, quas Strabo & Plinius in κύκλῳ, *circulo* illo numerarunt. In tanta diuersitate sententiarum ampliorem sequuturi *Aegæum mare* omne illud dicemus, quod a Thracia & Hellesponto est ad mare Creticum, vt si non Sporades omnes, Cyclades tamen eodem contineantur. Primum ergo de Cycladibus agemus, deinde alias quoque circumiectas perlustrabimus.

CXXXVII.

* Hinc Varro L.L. VI c. 2 explicandus: *Aegeum dictum ab insulis, quod in eo mari sic scopuli vocantur a similitudine caprarum* αἶγες.

** Tzetzes ad Alex. Lycophron. v. 402 Αἰγαῖον δὲ λέγεται, ὅτε δίκην αἰγὸς κυματοῦται. *Aegeum autem dicitur* mare, *quia fluctibus iactatur instar capræ.* Possit etiam nomen ortum esse ex flumine αἰγός. Αἰγὸς ποταμοὶ nobile est flumen.

*** Varro de R. R. II c. 1 caussæ & argumento seruiens, a *capris* pecore Aegeum mare dictum putat.

CXXXVII.

CYCLADES *ἀπὸ κύκλῳ*, a *circulo* ſeu *orbe*, in quem ſitæ ſunt, adpellantur. Plinius lib. IV cap. XII *A promontorio* [Eubœæ] *Geræſto, circa Delum in orbem ſitæ (vnde & nomen traxere) Cyclades.* Orbis illius centrum etiam Strabo inſulam *Delum* facit lib. X pag. 334, ἡ Δῆλος, inquit, *καὶ αἱ περὶ αὐτὴν Κυκλάδες, Delus, & circa eam Cyclades.* Quænam autem ſint illæ Cyclades, & quot ſint, non eſt eadem omnium, qui ſcripſerunt de illis, ſententia. Strabo dicto loco: *καταρχὰς μὲν δώδεκα λέγονται· προσεγένοντο δὲ καὶ πλείους, Initio duodecim numerabantur: acceſſerunt autem plures.* Deinde recenſet quas Artemidorus enumerarit, *Helenam, Ceon, Cythnum, Seriphum, Melum, Siphnum, Cimolum, Prepeſinthum, Olearum:* item *Naxum, Parum, Syrum, Myconum, Tenum, Andrum, Gyarum:* e quibus tres, Prepeſinthum, Olearum, & Gyarum, eiicit ex numero illarum XII. Verum illarum plurimæ a Delo in meridiem iacent: paucæ in ſeptemtrionem, vt medietas illa, quam Delo tribuunt, laxe ſit interpretanda, non de centro geometrico.

CXXXVIII.

Quam *Helenam* dixit, dubium an in Cycladibus poſuerit. De illa enim; *ἀπὸ ταύτης, φησὶν, αἱ καλούμεναι Κυκλάδες εἰσὶν, ab hac, inquit* [Artemidorus] *Cyclades incipiunt.* De ea diximus ſupra in Attica ſiue finis ſit illa Atticæ, ſiue prima Cycladum, ſeu illarum ab Sunio initium. Addit, a Thorico ad Sunium porrigi longitudine LX circiter ſtadiorum: & lib. IX pag. 275 dixit *νῆσον τραχεῖαν καὶ ἔρημον, aſperam & deſertam.* Plinius autem *Helenam* in Sporadibus primo loco ponit, & primam Cycladum Andrum facit. Sed ſic nimis diſperſas eſſe Sporadas oportet ab Aſiæ litore ad Sunium Atticæ regionis.

CXXXIX.

Andrus autem citra controuerſiam ex Cycladibus eſt, in quo Artemidorus, quem Strabo ſequitur; & Mela, & Plinius conſentiunt. Freto dirimitur ab Eubœa auſtrali: & alio anguſtiore ab inſula Teno. Liuius lib. XXXVI cap. XX *A. Atilius, præfectus Romanæ claſſis, magnos regios commeatus, iam fretum, quod ad Andrum inſulam eſt, præteruectos, excepit.* Alia eius nomina recenſet Plinius, Nonagriam, Laſiam, Hydruſſam, quæ nihil adferunt.

CXL.

Vicina eſt TENOS * inſula, mille paſſibus ab Andro disiuncta ſecundum Plinium. Τῆνος Græce eſt, etiam in Seueri nummo ΤΗΝΙΩΝ, id eſt *Teniorum.* Stephanus: *Τῆνος νῆσος Κυκλάς. ἐκλήθη καὶ Ὑδροῦσσα διὰ τὸ κατάῤῥυτον εἶναι. Tenus, vna Cycladum: quæ & Hydruſa vocata fuit, quod aquis irrigetur; & Ophiuſa.* Strabo ſub finem libri X *Τῆνος πόλιν οὐ μεγάλην ἔχει, Tenos oppidum habet non magnum.* Plinius lib. IV cap. XII *Ab eadem Andro paſſus mille, & a Delo quindecim millia, Tenos cum oppido, in XV millia paſſuum porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam adpellatam ait: aliqui Ophiuſſam.* Ouidius lib. VII verſ. 469

* Adde Epigrammat. Græc. εἰς νήσους lib. I p. 112.

At non Oliaros, Didymæque, & Tenos, & Andros.

CXLI.

Ab Helena in ortum æstiuum est CEOS vel CEA, Κέως, de qua Strabo lib. x pag. 334 ὀνομάζει δὲ Κέω τὴν ἐγγυτάτω τῇ Ἑλένῃ, *nominat* [Artemidorus] *deinde Ceon, Helenæ proximam.* Et Plinius dicto loco: *A Sunio Helene quinque millibus passuum distans. Dein Ceos ab ea totidem, quam nostri quidam dixere Ceam, Græci & Hydrussam. Auulsæ Eubœæ, quingentis longa stadiis fuit quondam: mox quatuor fere partibus, quæ ad Bœotiam vergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Carthæam: intercidere Coressus, Pœëessa.* Adde Stephanum in Ἰελίς. Ab altera vrbe est *Carthëius.* Ouidius Metam. lib. VII vers. 368

Transit & antiquæ Cartheia mœnia Ceæ.

Ptolemæo vocata Κία, *Cia.* Ex hac insula ortus fuit Simonides Lyricus poeta, vt vetus scholiastes ad illud Horatii lib. II oda I

Sed ne relictis Musa procax iocis
Ceæ retractes munera næniæ,

notauit. *Carmen lugubre,* inquit, *Græcis* ἐπικήδιον *dictum, Simonides Græcus poeta Lyricus primus instituit, a Cea insula oriundus, vnde Ceæ næniæ adpellatæ. de qua Virgilius* [Georg. I vers. 14]

- - - - cui pinguia Ceæ;

& Ouidius [epistola Acontii ad Cydippam vers. 222]

Cingitur Aegæo nomine Cea mari.

CXLII.

CYTHNVS * insula vicina Ceæ, Κύθνος Græce Straboni & Stephano: Plinio & Melæ *Cythnos.* Vicinitatem monstrat Strabo sub finem lib. x μετὰ ταύτην [Κέω] Κύθνον, *post hanc* [Ceon, Artemidorus] *Cythnum narrat.* Hæc insula est, in qua Pseudonero, seu Neronem fingens, adparuit. Tacitus Hist. II cap. VIII *Seruus citharæ & cantus peritus, adiunctis desertoribus, mare ingreditur, ac vi tempestatum Cythnum insulam detrusus, mancipiorum valentissimum quemque armauit.*

CXLIII.

Ptolemæus hoc tractu habet *Polyægon,* cuius nominis insulam in superiore mari Pomponius recenset lib. II cap. VII. *In Aegæo mari,* inquit, *prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace, Scandile, Polyægos, Sciathos, Halonesos.* Qui locus non modice a Ptolemaico remotus est.

CXLIV.

SERIPHVS, Σέριφος, subsequitur. Tacitus annali IV cap. XXI *saxum Seriphium* vocat, in quo Cassius Seuerus, maleficæ vitæ homo, bonis exutus, interdicto igni atque aqua, consenuit. Nec vero inculta aut deserta fuit insula. Herodotus enim lib. VIII cap. XLVI memorat, Σεριφίους, *Seriphios* etiam cum Siphniis in partibus Græcorum contra Xerxem stetisse, solos propemodum νησιωτέων, *insulanorum,* qui terram & aquam barbaro negassent. Ouidius Metam. lib. V vers. 251

--inde

* Incolæ *Cythnii* vocantur Demostheni de republ. ordin. extrem.

- - *inde caua circumdata nube Seriphon*
Deserit, a dextra Cythno Gyaroque relictis.

& lib. VII verſ. 464 - - - *planamque Seriphon.*

CXLV.

SIPHNVS proxima, Σίφνος, Straboni etiam in Cycladibus numerata: Plinio, Melæ, & Antonino in Maritimo itinerario *Siphnos.* Ptolemæus: Σίφνου νήσȣ ἡ πόλις, *Siphni insulæ oppidum.* Oppido nomen fuit *Apollonia.* Stephanus in Απολλωνία numero XIX. ιθ, ἐν Σίφνῳ τῇ νήσῳ, *decima nona Apollonia in insula Siphno.* At in ipsa voce Σίφνος, hanc insulam περὶ τὴν Κρήτην, *circa Cretam* dicit sitam esse. Sed fallitur. Constanter ceteri omnes in Cycladibus ponunt: & Ptolemæus prope in medio illarum: quos etiam nominis, quod superest, *Sifano*, reliquiæ iuuant. Nemo, quem sciamus, in mari Cretico, præter Stephanum, locauit. Plinio teste vetus nomen *Meropia* fuit; Stephano, Μερόπη, *Merope.* Incolæ Σίφνιοι, *Siphnii*, apud Herodotum prædicto loco. *

CXLVI.

Adiacet *Prepesinthus* Plinii, quæ etiam Straboni Πρεπέσινθος est. quam Artemidorus in Cycladibus numerat: Strabo ex XII excludit.

CXLVII.

MELOS notior. Plinius: *Melos cum oppido.* - - *Hæc insularum rotundissima est.* Græce Μῆλος, apud Strabonem. Alia eius nomina Plinivs recenset & Stephanus. Incolæ Μήλιοι, *Melii*, Herodoti lib. VIII cap. XLVI. Hinc *Diagoras Melius* oriundus, cui Atheon cognomen hæsit. Vide Minuc. Felicem cap. VIII, & Scholiast. in Dionys. Perieg. verſ. 526.

CXLVIII.

Adiacet Melo Σίκινος, SICINVS Ptolemæi: Strabonis Σίκηνος, praue fortassis. ** nam & Plinius *Sicinus.* Solon, apud Laertium, ad populum sermonem hoc versu incepit

Εἴην δὴ τότ᾽ ἐγὼ Φολεγάνδριος ἢ Σικινίτης,
Vtinam olim fuerim Pholegandrius aut Sicinites.

CXLIX.

At insula Φολέγανδρος. *Pholegandrus*, *** vt Strabo refert dicto libro pag. 334, est Sicino & Melo admodum propinqua.

CL.

Ἐγγὺς δὲ τȣ́των, *prope has*, vt idem loquitur, Κίμωλος, insula CIMOLVS est, **** quam & ipse in XII Cycladibus numerauit. Plinius: *Cimolus quæ Echinussa.* Ouidius Metamorph. VII verſ. 463

Hinc humilem Myconon, cretosaque rura Cimoli.

Vnde a Plinio etiam lib. XXXIV cap. XV *Cimolia creta* laudatur.

CLI.

Ad latus eius OLIAROS Plinii, de qua Stephanus: Ωλίαρος, νῆσος τῶν Κυκλά-

* Et Demosthenem de republ. ordinand. extrem. vbi contemtos eosdem fuisse adparet.
** Sed Stephanus quoque de Vrbib. σίκηνος.
*** In Sporadibus numeratur a Stephano, qui plura suppeditabit.
**** Sponii Voyage de l'Archipel. II pag. 126, hodie ibi argenti fodina est.

Κυκλάδων μία, *Oliarus, insula quædam ex Cycladibus.* Ex Heraclide Pontico adfert, Sidoniorum coloniam esse & LVIII stadiis distare a Paro. Strabo exemit ex XII antiquis Cycladibus, scripsitque secunda vocali Ὠλέαρος, *Olearus.* Atque ita etiam in plerisque Virgilii codicibus Aeneid. III vers. 126

Olearon; niueamque Paron. - - -

Sed & Ouidius *Oliarus* dixit Metamorph. lib. VII vers. 469

At non Oliaros, Didymæque, & Tenos, & Andros.

CLII.

Hæ ex Cycladibus occasum solis seu Peloponnesum cum Attica spectant: medio tractu est primum, cuius caussa in orbem circumiectæ dicuntur, DELVS siue DELOS insula, Græce Δῆλος, Apollini sacrata, in ea nato, vt fabulæ habent & Callimachi hymnus in Delum. Plinius dicto loco: *Ipsa longe clarissima, & Cycladum media, ac templo Apollinis & mercatu celebrata Delos - - Hanc Aristoteles ita adpellatam prodidit, quoniam repente adparuerit enata. Aeglosthenes Cynthiam, alii Ortygiam, Asteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilem igne ibi primum reperto. Cingitur quinque millibus passuum: adsurgit Cyntho monte.* De medietate situs supra actum, quum vocabulum explicaremus Cycladum. Nec solum Apollinis ibi templum, verum etiam Latonæ matris erat. Strabo sub finem libri x: ἡ μὲν Δῆλος ἐν πεδίῳ κειμένην ἔχει τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, καὶ τὸ Λητῶον· ὑπέρκειται δὲ τῆς πόλεως ὄρος ὑψηλὸν ὁ Κύνθος καὶ τραχύ· ποταμὸς δὲ διαῤῥεῖ τὴν νῆσον Ἰνωπὸς οὐ μέγας, καὶ γὰρ ἡ νῆσος μικρά. hoc est, *Delus vrbem habet in planicie sitam, & fana Apollinis atque Latonæ: supra vrbem est mons excelsus ac asper Cynthus: perfluit insulam Inopus fluuius non magnus, quum insula quoque sit parua.* Ideo ab Virgilio sub initium Georg. III vocatur *Latonia Delos.* Mons *Cynthus* Apollini, æque ac ipsa Delus, cognomen dat, vt non modo *Delius* poetis, sed *Cynthius* etiam adpelletur, & soror Phœbe *Cynthia.* De mercatu Cicero pro Lege Manil. cap. XVIII *Insula Delos tam procul a nobis in Aegæo mari posita, quo omnes vndique cum mercibus atque oneribus commeabant, referta diuitiis, parua, sine muro nihil timebat.* Et Plinius lib. XXXIV cap. II *Antiquissima æris gloria Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe.* Auctus mercatus, vt Strabo sub finem libri x obseruat, deleta ab Romanis Corintho. ἐκεῖσε γὰρ μετεχώρησαν οἱ ἔμποροι, καὶ τῆς ἀτελείας τοῦ ἱεροῦ προκαλουμένης αὐτοὺς καὶ τῆς εὐκαιρίας τοῦ λιμένος· *Eo enim mercatores transierunt, inuitante eos immunitate templi, & commoditate portus.* Ipsa quoque insula ἐν καλῷ κεῖται, *opportune sita* ex Italia Græciaque in Asiam nauigantibus. Fingunt de Delo, * olim instabilem natasse, ob Latonæ autem partum geminis columnis, vicinis insulis Mycono & Gyaro fuisse firmatam. Ouidius Metamorph. lib. VI vers. 333

- - : - *quam vix erratica Delos*
Orantem accepit.

Et Petronius Arbiter fragmento Satyrici:

Delos iam stabili reuincta terra,

Olim

* Add. Antholog. Epigramm. Græc. lib. I εἰς νήσους p. 112 & libr. III c. εἰς ποιητ. p. 364.

Olim purpureo mari natabat,
Et moto leuis hinc inde vento
Ibat fluctibus inquieta summis.
Mox illam geminis Deus catenis,
Hac alta Gyaro ligauit, illac
Constanti Myconæ dedit tenendam.

Strabo ex Pindari quodam fragmento, simulac parturiens Latona in insulam delata fuerit, quatuor illam columnis stabilitam firmatamque esse refert.

CLIII.

Delo proxima est parua insula *Rhene*, siue *Rhenia, Rhenêa,* aut *Rhenæa;* non enim vno modo scribitur, quæ sepulcra Deliorum continebat, quia in sacra insula nefas erat sepelire. Plinio *Rhene* est: Thucydidi & Straboni Ῥήνεια, *Rhenêa*: Plutarcho in Nicia pag. 525 Ῥηνία, *Rhenia:* Herodoto lib. VI cap. XCVII ἐν τῇ Ῥηναίῃ, *in Rhenæa.* Tam propinqua autem Delo est, vt, Thucydide referente lib. III pag. 242, Polycrates, Samiorum tyrannus, τὴν Ῥήνειαν ἑλὼν, ἁλύσει δήσας πρὸς τὴν Δῆλον, *Rhenêam occupatam catena Delo coniungens* Apollini Delio consecrauerit. Strabo dicto loco: Ῥήνεια ἔρημον νησίδιόν ἐστιν ἐν τέτρασι τῆς Δήλου σταδίοις, ὅπου τὰ μνήματα τοῖς Δηλίοις ἐστίν. οὐ γὰρ ἔξεστιν ἐν αὐτῇ τῇ Δήλῳ θάπτειν, οὐδὲ καίειν νεκρόν. *Rhenêa parua & deserta insula est intra quartum a Delo stadium, vbi sepulcra sunt Deliorum, quia in ipsa Delo mortuum sepelire aut cremare nefas est.* Adde Thucydidem dicto loco.

CLIV.

In Petronii carmine conspeximus modo, quam propinquæ Melo sint *Myconus & Gyarus*, quasi sustinentes illam columnæ. MYCONVS, Μύκονος, quæ nomen retinet; illa insula secundum Strabonem extremo x est, sub qua vltimi Centaurorum ab Hercule interfectorum iacere finguntur: indeque adagium natum: *omnia sub vnam Myconum,* * πάνθ' ὑπὸ μίαν Μύκονον. Plinius: *Myconos cum monte Dimasto: a Delo* X V *millia passuum.* Thucydides lib. III pag. 190 προσμίξαντες ἀπ' αὐτῆς τῇ Ικάρῳ καὶ Μυκόνῳ, *ab illa* [Delo] *ad Icariam & Myconum accedentes.* Ouidius Metamorph. VII vers. 463

Hinc humilem Myconon, cretosaque rura Cimoli.

CLV.

GYARVS ** autem Γύαρος, ex altero Deli latere est, in qua Strabo nihil inuenit nisi κώμιον ὑπὸ ἁλιέων συνοικούμενον, *viculum a piscatoribus habitatum.* ob quam solitudinem exsilio Romanorum destinata. Tacitus annali III cap. LXVIII *Ille* [L. Piso] *aqua atque igni Silano interdicendum censuit, ipsumque in insulam Gyarum relegandum.* Et cap. LXIX *addidit, insulam Gyarum immitem & sine cultu hominum esse.* Plinius lib. IV cap. XII *Gyaros cum oppido, circuitu* XII M. *passuum. Abest ab Andro* LXII M. P. Etiam

Rrr rrr

* Adde Stephan. de Vrbib. Ceterum memorabile est illud Aelian. de Animal. c. 42 extrem. Ἐν Μυκόνῳ μέλισσα οὐ γίνεται, ἀλλὰ καὶ ἡ κομισθεῖσα ἀποθνήσκει. *In Mycono apis non nascitur, immo etiam illata moritur.*

** Sporadibus adnumeratur a Stephano de Vrbibus.

Etiam Mela *Gyaros* ſcripſit: quidam vero *Gyara*. Iuuenalis Satyr. x verſ. 170 *Vt Gyaræ clauſus ſcopulis, paruaque Seripho.* Et plurali numero. Idem ſatyra i verſ. 73

Aude aliquid breuibus Gyaris & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquis.

CLVI.

In auſtrum a Melo vergit PAROS ſiue *Parus*, * Πάρος Græce, diues candidisſimi marmoris inſula, quod inde *lapis Parius* adpellatur. Plinivs loco ſæpe dicto: *Paros cum oppido, ab Delo* XXXVIII M. *marmore nobilis*. Et lib. XXXVI cap. V *candido marmore vſi ſunt e Paro inſula, quem lapidem cœpere lychniten adpellare*. Oppidum inſulæ permunitum erat. Corn. Nepos Miltiade cap. VII *Parum inſulam, opibus elatam, quum oratione reconciliare non poſſet, copias e nauibus eduxit, vrbem operibus clauſit, omnique commeatu priuauit: deinde vineis ac teſtudinibus conſtitutis propius muros accesſit*. Ipſa Pariorum ciuitas, quod Strabo adnotauit, duas colonias condidit, Thaſum, in inſula Thaſo; & Parium ad Propontidem. A marmore Virgilius Aeneid. III verſ. 126 Paron dixit *niueam*,

Olearon, niueamque Paron, - - -

& Ouidius *marmoream*, Metamorph. VII verſ. 465

- - - - *planamque Seriphon,*
Marmoreamque Paron.

CLVII.

Inter Delum & Parum eſt inſula SYROS, Σύρος, quam Strabo proxime poſt Parum deſcribit. Memorat etiam Plinius. Suidas in Φερεκύδης, qui ex hac inſula oriundus fuit: ἔστι δὲ νῆσος μία τῶν Κυκλάδων ἡ Σύρα πλησίον Δήλου, *Eſt vero Syra inſula vna Cycladum prope Delum*. Eſt & tertia forma vocabuli, *Syria*, Συρία, apud Homerum Odyſſ. O verſ. 402

Νῆσός τις Συρίη κικλήσκεται (εἴπου ἀκούεις)
Ορτυγίης καθύπερθεν.
Inſula quædam Syria vocatur (ſicubi audis)
Supra Ortygiam, id eſt Delon.

CLVIII.

A Delo in ortum NAXVS, Νάξος, ἀξιόλογος, *memorabilis* Straboni, quæ & vrbem habuit. Ptolemæus lib. III cap. XV Νάξου νήσου ἡ πόλις, *Naxi inſulæ oppidum*. Plinius IV cap. XII *Ab ea* [Paro] *ſeptem millibus quingentis Naxus; a Delo* XVIII, *cum oppido: quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada a vinearum fertilitate, alii Siciliam minorem, aut Callipolin adpellauerunt*. Agathemerus lib. I cap. V τῶν Κυκλάδων κρατίστη ἐστὶν ἡ Νάξος, διὸ μικρὰ λέγεται Σικελία, *Inter Cyclades inſulas optima eſt Naxus: ideo etiam Sicilia parua vocatur*. Apollonius quoque lib. IV verſ. 435 dixit Δίαν ſeu Δίην: vbi ſcholiaſtes, Δίῃ ἐν τῇ Νάξῳ. τὸ γὰρ ἔσχε παλαιότερον ὄνομα Νάξῳ, *Dia*,

* Erat hic promontorium χοιράνιος χῶρος dictum, de quo vide Aelian. VIII cap. 3 de Animal. Πάρον νήσων ὠπυτάτην ἱερῶν adpellat Epigramm. Græc. libr. III cap. εἰς γυναικ. p. 310.

Diæ, id est in Naxo. * *nam antiquum Naxi nomen fuit Dia.* Nomen Dionysiadis videtur Maro Aen. III verſ. 125 reſpexiſſe,

Bacchatamque iugis Naxum, viridemque Donyſam.

Vbi enim vini prouentus largior, Bacchus vehementius colebatur. Nummi etiam exſtant inſcripti ΝΑΞΙΩΝ, quos ad hanc Naxum pertinere, inſignia adpreſſa, Fortuna cum gubernaculo ſuo, quod roſtro nauis impoſitum eſt, & Copiæ cornu probant.

CLIX.

Hactenus de iis, quæ ab Artemidoro, Strabone, Pomponio, & Scylace in Cycladibus numerantur: quarum quædam a Plinio inter Sporadas referuntur. ſed ſuperiores maluimus ſequi, ipſo etiam ſitu inuitante, vt ad illorum ſententiam accedamus. Nec vero, quod omnes medium *κύκλȣ, orbis* ponunt, in inſulam Delon ſic incidet, niſi alias ex ſeptemtrione in periodum illam adſumamus: aut Cycladas non a perfecto circulo, ſed ſemicirculo fortaſſe nomen habere exiſtimemus. Sed quoquo illæ referendæ ſint, exponemus quæ ab Andro & Delo in ſeptemtrionem ſitæ ſunt inſulæ.

CLX.

SCYROS, Σκύρος, prima eſt, quæ ſeruat nomen *Sciro* hodieque, Euboeæ mediæ obiecta. Memorarunt Plinius & Strabo; & Ptolemæus lib. III cap. XIII extremo: Σκύρος νῆσος καὶ πόλις, *Scyrus inſula & oppidum.* Clara exſilio & morte Theſei, Athenienſis regis. Valerius Maximus lib. V cap. III *Huius* [Theſei] *ſubmoti ab Athenienſibus, Scyros, exſule minor inſula, oſſa mortui cepit.* Dolopes olim incoluerunt, prædones intolerandi, quos Cimon Athenienſis expulit, vti Plutarchus Vita pag. 483, & Thucydides lib. I pag. 65 referunt. Adiacet inſula minor nunc *Scanda* dicta, quæ videtur Plinii & Melæ *Scandila* eſſe.

CLXI.

Strabo lib. IX pag. 300 coniungit Scyron cum iis pluribus, quæ ante Magnetas ſitæ ſint: e quibus ἐν ὀνόματι, *in fama* ſint Σκίαθος, *Sciathus,* Πεπάρηθος, *Peparethus:* Ικὸς, *Icos;* & Ἁλόνησος, *Halonesus.* Prima SCIATHVS Magneſiæ oppoſita. Liuius lib. XXXI cap. XLV *retro, vnde venerant, Sciathum, & ab Sciatho Eubœam repetunt.* Similis curſus claſſis Perſicæ notatus ab Herodoto lib. VII cap. CLXXIX. Apollonius lib. I Argonaut. verſ. 583

Φαίνετο δ' εἰναλίη Σκίαθος. Φαίνοντο δ' ἄπωθεν
Πειρεσιαὶ, Μαγνησά θ' ὑπεύδιος ἠπείροιο Ἀκτη.

Adparuit maritima Sciathos, adparebant procul Pireſiæ, Magneſaque planum terræ litus. Scholiaſtes ad hæc: νῆσος ἡ Σκίαθος τῆς Θεσσαλίας, ἐγγὺς Εὐβοίας, *Sciathos inſula eſt Theſſaliæ, prope Eubœam.*

CLXII.

PEPARETHVS, Πεπάρηθος, ** ſecundum Ptolemæum a Scyro in ortum

* Diodorus IV pag. 264 Κλέψας τὴν Ἀριάδνην ἔλαθεν ἐκπλεύσας νυκτὸς, καὶ κατῆρεν εἰς νῆσον, τήν ποτε μὲν Δίαν, νῦν δὲ Νάξον προσαγορευομένην. Theſeus *Ariadnen furatus noctu clam abnauigauit, & in inſulam olim Diam, nunc Naxum adpellatam, adpulit.*

** Incolæ dicuntur *Peparethii.* Videatur in operibus Demoſthenis epiſtola Philippi pag. 63 A, B.

tum æstiuum declinat. Πεπάρηθος, inquit, νῆσος καὶ πόλις, *Peparethus, insula & oppidum.* Martianus Heracleota (siue Scymnus Chius est) pag. 24. ed. Hæschel.

Κεῖνται δὲ καὶ νησίδες αὐτῆς πλησίον,
Σκύρος, Πεπάρηθος. - - -

Iacent vero etiam insulæ prope ipsam [Istiæam] *Scyros, Peparethos.* Hæc & vini & olei præstantissimi ferax. * Plinius lib. XIV cap. VII *Apollodorus medicus in volumine, quo suasit Ptolemæo regi, quæ vina biberet, - - - laudauit Oreticum, Oeneaten, Leucadium, Ambracioten, & quod cunctis prætulit, Peparethium: sed minoris famæ esse dixit, quoniam ante sex annos non placeret.* Hinc est quod lib. IV cap. XII sect. 23 idem dixit: *Athos ante se quatuor* [insulas habet:] *Peparethum cum oppido, quondam Euœnum dictam, IX mill. passuum,* reliqua. Εὔοινος enim est boni vini ferax. De olea Ouidius Metam. VII vers. 470

Et Gyaros, nitidæque ferax Peparethos oliuæ.

CLXIII.

ICVS, Ἰκὸς tertia est Straboni ante Magnesiam posita. Stephanus: Ἰκός, νῆσος τῶν Κυκλάδων, προσενεχὴς τῇ Εὐβοίᾳ, *Icus, insula Cycladum, Eubœæ finitima.* Sed non proxima fuit Eubœæ, verusque situs ex Liuio probatur, qui sic lib. XXXI cap. XLV *Inde* [a Geræsto & Carysto Eubœæ] *omnes, velis in altum datis, maris medio præter Scyrum, insulam Icum peruenere: ibi paucos dies, sæuiente borea, retenti, vbi prima tranquillitas data est, Sciathum traiecere.* Inter Sciathum ergo & Scyrum oportet esse.

CLXIV.

HALONESVS, Ἀλόνησος, vltima ex illis quatuor Strabonis est, haud longe a Sciatho. Pomponius lib. II cap. VII *In Aegæo mari prope Thraciam Thasos, Imbros, Samothrace, Scandile, Polyægos, Sciathos, Halonesos.* Stephanus: Ἀλόνησος, περὶ ἧς Φίλιππος καὶ Ἀθηναῖοι διεφέροντο, *Halonesus, de qua Philippus & Athenienses inter se bellum gesserunt.* Plinius lib. IV cap. XII sect. 23 in eodem Aegæo mari etiam *Halonesum,* sed alio loco posuit, quam aliam a nostra esse necesse est. *Inter Cherronesum,* inquit, *& Samothracen, vtrimque fere quindecim M. Halonesos.* Addi in hoc tractu potest Σκόπελος, *Scopulus,* Ptolemæi.

CLXV.

In LEMNVM inde, quæ Λῆμνος Græce est, traiicimus, insulam nobilissimam. Duas vrbes habet, *Myrinam* in ora; & *Hephæstiam* intus, vt Plinius & chorographus Byzantius nominarunt: ille ante dicto loco: *Ab ea* (Imbro) *Lemnos XXII M. quæ ab Atho LXXXVII M. P. Circuitu patet CXII M. P. Oppida habet, Hephæstiam, Myrinam, in cuius forum solstitio Athos eiaculatur vmbram:* hic [Stephanus:] Λῆμνος νῆσος πρὸς τῇ Θράκῃ, δύο πόλεις ἔχουσα, Ἡφαιστίαν καὶ Μύριναν, *Lemnus insula ad Thraciam, duas vrbes habens, Hephæstiam & Myrinam.* Inde δίπολις, dicta. Scholiastes ad Apollonii lib. I vers. 604 δίπολις ἐστιν ἡ Λῆμνος. ἔχει γὰρ Ἡφαιστίαν καὶ Μυρίνην; dua-

* Adde Demosthen. aduers. Lacrit. pag. 596 B.

duarum vrbium insula Lemnos est. nam Hephæstiam habet & Myrinam. Ptolemæus totidem numerat; sed alteram, quæ intus sita, vocat *Hephæstiadem.* Λῆμνος νῆσος, inquit, ἐν ᾗ πόλεις δύο, Μύρινα, καὶ Ἡφαιστιὰς μεσόγειος. *Lemnus insula, in qua duo oppida, Myrina & Hephæstias mediterranea.* Nomen huius ab Vulcano est, cui insula sacrata erat. Valerius Flaccus lib. II vers. 78

> \- - - *iam summis Vulcania surgit*
> *Lemnos aquis.* *

Et ibidem versu 95

> *Lemnos cara deo: nec famæ notior Aetnæ*
> *Aut Lipares domus.*

CLXVI.

A Lemno in austrum iacet parua insula hodie S. Strati dicta, quam putant *Chrysen*, χρυσῆν esse veterum: quam certo vel dubie, in medio relinquimus. Pausanias in Arcad. cap. XXXIII Λήμνου πλεῖν ἀπεῖχεν οὐ πολὺν Χρυσῆ νῆσος. - - - ταύτην κατέλαβεν ὁ κλύδων, καὶ κατέδυ τε ἡ Χρυσῆ καὶ ἠφάνισαι κατὰ τοῦ βυθοῦ. *E Lemno in Chrysen insulam modicus erat nauigationis cursus. Hanc insulam æstus adluuies ad ima maris depressam aboleuit.* Meminit quidem *Chryse* alicuius Stephanus ex Sophocle, quæ ἐγγὺς Λήμνου, *vicina Lemno* sit; sed πόλιν, *oppidum*, eamdem dicit, non insulam, vt omnino Chrysen Troadis, ex alio latere Lemno oppositam, signare videatur, quod inde fit probabilius, quia πόλιν τοῦ Ἀπόλλωνος, *vrbem Apollinis* vocat: de Troiana autem Chryse Strabo lib. XIII refert, quod templum Apollinis Sminthei habuerit.

CLXVII.

Atque hæ notiores sunt Aegæi maris insulæ, quas modo descripsimus, quæ quidem ad Græciam proprie pertinent. Quæ supra Lemnum sunt, quia Thraciæ sunt propiores, in Thracia exponemus. Plinius lib. IV cap. XII addit plures ad Thermæum & Pagasicum sinum, sed obscuriores omnes. *Pegasicus*, inquit, *sinus ante se habet Eutychiam, Cicynethum, & Scyrum supradictam, sed Cycladum & Sporadum extimam: Gerontiam, Scandilam: Thermæus Irrhesiam, Solimniam, Eudemiam, Neam, quæ Mineruæ sacra est.* Ex his Scyrum & Scandilam supra vidimus: *Eutychia* ignota est; nec nomen certum, quia *Euthia* in MSS. quod Græce εὐθεία est. Notior *Cicynethus.* Scylax pag. 60 ἐν τῷ παγασητικῷ κόλπῳ ἐστὶ νῆσος Κικύνηθος, *in Pagasetico sinu est insula Cicynethus.* Et Mela lib. II cap. VII *Pagasæus sinus Scyron prospicit: Cicynethon amplectitur.* Huic addimus *Myonneson*, Μυόννησον, ex Strabonis libro IX pag. 299, νησίδιον, *paruam insulam*, contra Larissam Cremasten, positam. *Gerontiam*, & *Irrhesiam*, & *Solimniam* silent ceteri: *Neæ*, Νέαι, plurali numero, sunt νῆσοι πλησίον Λήμνου, *insula*

* Nicander Theriac. v. 458

> Εἴγε μὲν Ἡφαίστοιο χαλαίποδος ἐν πλυχὶ νήσου
> Βήσεαι, ᾗ ἐ σάμον δυσχήμερον, αἴτ' ἐνὶ κόλπῳ
> Θρηικίῳ βέβληνται, ἑκὰς ῥησκυνθίδος ἥρης κ. τ. λ.

Vbi Scholiastes: Ἡφαίστου νῆσον τὴν Λῆμνον ἐκάλεσεν· ὡς λέγει καὶ Ὅμηρος· κάππεσεν ἐν Λήμνῳ. *Vulcani insulam Lemnum vocauit. Vti etiam Homerus ait: Decidit in Lemnum.*

insula Lemno vicina, vt Suidas & Stephanus tradiderunt: a νέω *nato*, dicta, quod Hercules ad eam adnatauerit. Vicina Chrysæ est, vnde serpentis morsus Philoctetæ inflictus, a Pausania dicto loco Chrysæ tribuitur, a Suidæ his Νέαις, id est *Neæ* insulæ.

CLXVIII.

Quæ huius maris insulæ in ortum vergunt & ad Asiam sitæ sunt, in Asia explicabimus, vt sunt Tenedos, Lesbos, Chios, Samus, Icaria, Patmus, Cos, & quæ aliæ in Icario Carpathioque mari sunt Sporades. *Sporades* enim, quasi dispersæ insulæ, nec in Europa sunt omnes neque in Asiæ ora; sed vt Mela & Plinius descripserunt, pars in Cretico mari, quas supra enarrauimus: pars in Carpathio; aliæ in Icario, quod præcipuas tenet ac nobilissimas: quædam etiam nimis ab his disiectæ in Euboico mari, aut Attico, quemadmodum Plinius Helenen Sporadibus; Scyron dubie Cycladum Sporadumue extremam, quam paullo ante in aceruo Sporadum connumerauerat. Ordo ergo Sporadum, vt ibidem dicit, seruari non potest: neque numerus illarum est certior.

CLXIX.

In Europæ Sporadibus restant quædam memorandæ; AMORGVS, hodie Morgo, haud longe a Naxo distans, orientem versus. Strabo lib. x extremo: ἔστι καὶ Ἀμοργὸς τῶν Σποράδων, *est & Amorgus vna de Sporadibus.* Plinius plura eius nomina recenset, sed nullius ea momenti. Patria hæc Simonidis fuit, iamborum scriptoris, quod Strabo adnotauit. In hanc insulam quoque damnati relegabantur. Tacitus annali IV cap. XXX de Vibii Sereni pœna: *ita Serenus Amorgum reportatur.*

CLXX.

In austrum hinc IOS sita, ferme in mari Cretico; quæ hodie *Nio* vocatur, gemina voce, ἐν Ἴῳ, contracta in vnam. Strabo lib. x pag. 334 æquali interuallo ab Anaphe & Therasia ἀπέχει νησίδιον Ἴος, ἐν ᾧ κεκηδεῦσθαι φασί τινες τὸν ποιητὴν Ὅμηρον, * *abest parua insula Ios, in qua quidam Homerum poetam funeratum dicunt.* Plinius sæpe dicto cap. XII *Distat Ios a Thera viginti quinque millibus passuum.* Stephanus: Ἴος νῆσος τῶν Κυκλάδων, ἀπὸ Ἰώνων οἰκησάντων· ὅθεν ἦν Ὁμήρου μήτηρ, ὡς ὁ χρησμός. *Ios, insula Cycladum sic dicta ab Ionibus qui inhabitabant. Ex hac erat Homeri mater, vt in oraculo legimus.* Pars oraculi est:

Ἔστιν Ἴος νῆσος μητρὸς πατρὶς, ἥ σε θανόντα δέξεται.
Est Ios insula matris patria, quæ te mortuum tenebit.

CLXXI.

Supra Naxum, prope Patmum & Icariam, *Donusa*, vt Plinius scripsit, siue *Donysa*, vt Mela: & Virgilius Aen. III vers. 125

Bacchatamque iugis Naxon, viridemque Donysam.

Tacitus, vt Plinius, *Donusa.* Annali IV cap. XXX *cum Gallus Asinius Gyaro aut Donusa claudendum censeret.* De Vibii Sereni supplicio consultabatur. In illarum ergo numero fuit, quo damnati deportabantur; Quod vero

* Add. de eadem re Epigrammat. Græc. lib. III c. εἰς ποιητ. p. 363.

Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
THRACIA ANTIQVA
DACIAE PARS
PONTI EVXINI PARS
MOESIA INFERIOR
ODRYSARVM REGIO
PROPONTIS
ASIAE PARS
MACEDONIAE PARS
MARIS AEGAEI PARS
Hæmus Mons
Rhodope Mons
Rhodope
Pangæus Mons
Danubius siue Ister Flu.
Ciabrus Flu. inter duas Mœsias diuidens.
Hebrus Flu.
Nestus siue Nessus Flu.
Strymon Flu.
Panysus Flu.
Ium
Cium
Axiopolis
Durosterum
Sucidaua
Apiaria
Trimanium
Oescus
Variana
Almum
Augusta
Mesembria
Anchialus
Deultum siue Deulton
Apollonia
Aulæi mœnia
Astica regio
Peronticum
Thynias Promont.
Kalmydessus, Salmydessus
Flauiopolis, olim Zela
Cænica
Bizya
Philea, seu Phrygia
Cyaneæ siue Symplegades ins.
Phinopolis
Byzantium
Melantias
Selletica
Orcelis
Tonzos
Cabyle siue Calybe
Carpudæmum
Arzos
Ternobum
Nicopolis ad Hæmum
Vsdicesica præfectura
Serdica, Sardica, Vlpia Serdica
Torta
Bessi
Bona Mansio
Bessapara
Philippopolis
BESSICA
Vscudama
Adrianopolis
Bergulæ
Plotinopolis
Coenophrurium
Selymbria
Drusiparum
Perinthus, seu Heraclea
Dantheletæ
Denseletæ
Vlpia Pautalia
Resistos
Ganos
Apros
Dyme
Traianopolis
Tempyra siue Timporum
Milolitum
Nicopolis ad Nestum
Syracella
Cicones
Bisanthe siue Rhædestus
Aphrodisias
Sapaica
Procon[n]esus
Bistones
Bistonis Lacus
Ismaris Lacus
Doriscus campus
Doriscum
Cypsella
Stentoris Lacus
Aenos
MAEDICA
Iamphorina
Mædi
Turris Diomedis
Odomantice
Phragandæ
Gazorus
Philippi
Topiris, Toporus Vlpia
Abdera
Bisaltæ
Edones
Eion
Neapolis
Oesyma
Amphipolis
Scaptesyle
Thasus Ins.
Thasus
Samothrace
Imbros
Lysimachia
Pactye
Cardia
Agora
Callipolis
Lampsacus
Cissa
Madytos
Panormus
CHERSONESVS
Crithote
Sestus
Abydus
Alopeconnesus
Cœlos portus
Elæus
Mastusia prom.
HELLESPONTVS
Bosporus Thracius

vero *viridem* Virgilius dixit, & insequente versu *niueam Paron*; plures putant, ibi viride marmor excisum fuisse, vt candidum in Paro: Seruius vero dubitanter: *Viridem Donysam. vel a colore marmoris Lacedæmonii; vel siluestrem.* Ceteras huius situs, ad Asiæ expositionem reseruamus, cui propiores videntur esse, licet certo non possit definiri, inter quas Europæ & Asiæ limes in hoc mari, quod Aegæum dicunt, pertranseat.

CLXXII.

Incertæ positionis sunt Plinii Sporades aliæ *Phacussa, Nicasia, Schinussa, Cinara*; nisi quod Stephanus de Nicasia, νησίδιον μικρὸν πλησίον Νάξε, *perparua insula prope Naxum.* Athenæus quoque lib. II extremo Κίναρον λεγομένην νῆσον, *insulam quæ Cinarus vocetur*, memorauit: nihil vero quidquam de illius situ addidit. Minus cognitæ sunt Plinii *Odia, Letandros, Cynæthus, Oenoe*, Οἰνόη: eiusdem autem *Corasiæ*, a Strabone lib. X exeunte signantur. *Prope Leriam*, inquit, ἐςὶ ἡ Πάτμος, καὶ Κορασσίαι πρὸς δύσιν κείμεναι τῇ Ικαρίᾳ, *Patmus est & Corassiæ, ad occasum positæ aduersus Icariam.* Sed scopuli videntur *Corassiæ* magis esse quam insulæ.

CAPVT XV
DE
THRACIA.

I.

THracia, Græce Θράκη, qua forma etiam poetæ Latini vtuntur, vt Horatius lib. II oda XVI *bello furiosa Thrace*; Hæc, inquam, *Thracia* inter Hæmum montem & Aegæum mare, Propontidem & Pontum Euxinum intercepta, plerisque locis aspera & montosa est, &, nisi qua mari propinqua, infecunda & frigida, etiam ingenia ferens horridiora, id est solo suo & cælo non dissimilia. Pomponius Mela lib. II cap. II de Thracia: *. *Regio nec cælo læta nec solo: & nisi qua mari propior est, infecunda, frigida, eorumque quæ seruntur, maligne admodum patiens. - - - Viros benignius alit, non ad speciem tamen; nam & illis asper atque indecens corporum habitus est: ceterum ad ferociam & numerum vt multi immitesque sint, maxime ferax. Paucos amnes qui in pelagum euadunt, verum celeberrimos, Hebrum & Neston & Strymona emittit. Montes interior attollit, Hæmon, & Rhodopen, & Orbêlon, sacris Liberi patris & cœtu Mænadum, Orpheo primum initiante, celebratos. Ex quibus Hæmus in tantum altitudinis abit, vt Euxinum & Hadriam ex summo vertice ostendat.* De Rhodope monte infra: *Orbêlus* autem, Græce ὄρβηλος, a Ptolemæo ponitur lib. III cap. IX in Mœsiæ superioris, Macedoniæ & Thraciæ confinio, ferme circa fontes Strymonis. Memorauit etiam Herodotus illum lib. V cap. XVI.

II.

Addi & montibus debent & fluminibus. Montibus, *Pangæus*, septem-

* Vide etiam Amm. Marcell. l. XXVII p. 221.

ptemtrionalis terminus Adiectæ Macedoniæ, hoc est eius partis, quæ inter Strymonem & Nestum est sita. Plinius prope Nestum ponit: Dio Cassius prope Philippos. Ille lib. IV cap. XI *Bessorum multa nomina ad Nestum amnem, Pangæi montis ima ambientem.* Hic, lib. XLVII pag. 347 *Norbanus & Saxa,* [Octauiani & Antonii duces] *antequam Cassius & Brutus in Macedoniam venirent,* πᾶσαν τὴν μέχρι τοῦ Παγγαίου γῆν προκαταχόντες καὶ πρὸς τοῖς Φιλίπποις στρατοπεδευσάμενοι. τὸ δὲ δὴ ἄστυ τοῦτο παρά τε τῷ Παγγαίῳ καὶ παρὰ τῷ Συμβόλῳ κεῖται, *omni regione vsque ad Pangæum occupata, apud Philippos castra posuerant. Vrbs autem illa & Pangæo & Symbolo adiacet.* Virgilius Georg. IV vers. 462

Altaque Pangæa, & Rhesi Mauortia tellus.

nam Thracia Marti sacrata. Et Lucanus lib I vers. 679

- - - - video Pangæa niuosis
Cana iugis, latosque Hæmi sub rupe Philippos.

Σύμβολον, *Symbolum* autem Dioni ibidem est χωρίον, *tractus*, & ὄρος, *mons*, ita dictum, quod ἑτέρῳ τινὶ ἐς μεσόγειαν ἀνατείνοντι συμβάλλει. καὶ ἐστι μεταξὺ Νέας πόλεως καὶ τῶν Φιλίππων, *alii monti, in mediterranea se extendenti, committatur: estque inter Neapolim & Philippos.*

III.

De *Hæmo* monte notamus, a multis scribi Αἷμος, *Aemus:* sed verius cum adspiratione, * quia ante se tenuem præpositionis litteram adspirat. Theocritus idyll. VII vers. 76 μακρὸν ὑφ' Αἷμον. Qui id iugi incolunt, *Hæmimontani* vocantur a Sexto Rufo cap. IX. vbi posteriori æuo constituta prouincia *Hæmimons* siue *Hæmimontus*, eodem Rufi loco, & in libello prouinciarum Schonhouii. Plinius IV cap. XI *Mons Hæmus vasto iugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Aristæum.* HABVIT, inquit, tamquam olim deletum illud oppidum fuerit, de quo silent alii, præterquam quod Diodorus Siculus lib. IV cap. LXXXIV de Aristæo Apollinis filio tradit, περὶ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Αἷμον οἰκήσαντα τινὰ χρόνον, *ad Hæmum, quem vocant, montem aliquamdiu habitasse:* a quo, si quod huius nominis oppidum fuit, tamquam ab auctore adpellationem habuit. De altitudine Hæmi supra cum Pomponio dispeximus, esse tantam videlicet, vt ex vertice vtrumque mare, Euxinum & Hadria, adpareat. Plinius IV cap. XI *Hæmi excelsitas sex millibus passuum subitur. Auersa eius & in Istrum deuexa Mœsi, Getæ, Aorsi, - - - & circa Ponti litora Moriseni, Sithoniique, Orphei, vatis genitores, obtinent.* Ipsum iugum ab Illyrico ad Pontum vsque procurrit.

IV.

Ei fere parallela est *Rhodope*, Ῥοδόπη, in media Thracia, tandem & ipsa prouinciæ nomen sortita.

V.

Fluminibus Melæ addi possunt plura, in quibus sunt, *Melas*, qui *sinum*

* Idem liquet ex fabula αἵματος, sanguinis effusi Typhonis, vnde Hæmus dictus videtur Apollodoro Bibl. I cap. 6 §. 3 extrem.

num Melanem * denominat: & *Aegos flumen* in Chersoneso: *Panysus, Bathynias, Athyras, Arzus* Ptolemaei: e quibus etiam *Panysus* est Plinii, qui etiam *Panissa*, gemina forma, eumdem adpellauit.

VI.

Terminus Thraciæ septemtrionalis iuxta Pontum ambiguus est. Veteres geographi Scylax, Mela, Plinius ad Istri ostia vsque proferunt, vt Istropolis, Tomi, Calatis intra Thraciam censeantur. Plinius sequutus Melam est: Mela forte Scylacem. Quod vero historici hæc & vicina oppida non Thraciæ adscribunt, sed vel in Scythia cisdanubiana, vel simpliciter in ora Ponti censet; & ipse Strabo lib. VII pag. 220 diuisit hunc tractum siue Ποντικὴν παραλίαν, *Ponticam oram*, in eam, quæ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ στόματος τοῦ Ἴστρου μέχρι τῆς περὶ τὸν Αἷμον ὀρεινῆς, *a sacro Istri ostio pertingit vsque ad montana quæ circa Hæmum sunt*, & in eam, quæ inde est μέχρι τοῦ στόματος τοῦ κατὰ Βυζάντιον, *vsque ad os* [Bospori] *iuxta Byzantium*; Ptolemæum potius, quam Scylacem, sequimur, qui superiora, quæ vltra Hæmum sunt, in Mœsia inferiore censet, Thraciam cis Hæmum ad Mesembriam terminat. Et quæ ratio est, quum Hæmus limes in mediterraneis ab ipso Plinio constituatur, in ora vastum illud iugum transilire, & limitem proferre ad Danubivm? Aut ergo in *Hæmo* limes ponatur, quem ipsa natura notabili iugo videtur constituisse: aut in proxima Hæmo *Mesembria*, vti Ptolemæus posuit, cui hæc vltimum oppidum illius Mœsiæ ad Thracum fines est. Hanc etiam Strabo lib. VII pag. 221 cis Hæmum primam posuit. Termino itaque inuento, oram maritimam Thraciæ a Nesto flumine in Aegæo mari, dein in Chersoneso, postea in Propontide & Bosporo, & tandem in Euxino Ponto vsque Mesembriam perlustrabimus.

VII.

In Macedonia adiecta quæ inter Strymonem ac Nestum sunt, exposuimus supra cap. XIII, *Amphipolim*, *Oesymam*, *Neapolim*; & quæ intus sunt, *Gazorum*, *Philippos*, *Topirim*.

VIII.

De postrema addimus, scribi non vno modo: *Topiris* a Plinio, Τοπιρὶς a Ptolemæo: *Topirus* in nummis Getæ cum *Vlpiæ* cognomento. Holstenius illos ad Steph. pag. 325 proposuit inscriptos ΟΥΛΠΙΑΣ ΤΟΠΙΡΟΥ, *Vlpiæ Topiri*: vel diphthongo ΟΥΛΠΙΑΣ ΤΟΠΕΙΡΟΥ. Concil. Ephes. Actis pag. 110 Λουκιανὸς ἐπίσκοπος Τοπήρου, *Lucianus episcopus Toperi*: vbi Holstenius ex alio libro citat Τοπηρίου Θρᾴκης, *Toperii Thraciæ*. Procopius lib. III Goth. cap. XXXVIII Τόπερος, E breui scripsit: eamque ἐπιθαλασσίαν πόλιν, *maritimam vrbem* dixit, Φρουρὰν ἔχουσαν, ἡ πρώτη μὲν Θρᾳκῶν καὶ παραλίων ἐστὶ, *præsidium habentem*, *quæ prima est vrbium maritimarum Thraciæ*. Ptolemæus autem posuit in mediterraneis.

IX.

Scylax inter Neapolim & Nestum ponit *Datum* oppidum, Thasiorum coloniam, si Eustathio in Dionys. vers. 517 credemus: qui ἔνδοξον πόλιν,

* Apud Herodotum VI cap. 41 pag. 180.

λιν, nobilem vrbem vocat, in ſitu autem a Scylace non nihil diſcrepat, vtpote *περὶ τὴν τȣ̃ Στρυμόνος παραλίαν, in ora circa Strymonem* conſtituens.

X.

Poſt *Neſtum*, (de quo fluuio in Macedonia adiecta diximus, *Neſum, Neſſum, Neſtum* & *Meſtum* vocari: addo Thucydidi etiam Νέςον, *Neſtum* eſſe lib. II pag. 167. poſt, inquam, Neſtum vrbs prima eaque inſignis *Abdêra*, Ἄβδηρα, vrbs antiquiſſima, quam Mela ab ſorore Diomedis, ab Hercule victi; alii ab Hercule in Abderi, amati ab illo, * memoriam conditam referunt, quos Stephanus ſequutus eſt. Collapſam Clazomenios colonia reſtituiſſe, Solinus auctor eſt cap. X, quod iterarunt Tëii, vt Strabo lib. XIV pag. 443 narrat, adiecto prouerbio, Ἄβδηρα καλὴ Τηΐων ἀποικία, *Abdera pulchra Teiorum colonia.* Græcis plurale nomen eſt: ** Latinis etiam ſingulare. Strabo ibidem: εἰς Ἄβδηρα, Θρακίαν πόλιν. Thucydides lib. II pag. 167 ἀπὸ Ἀβδήρων πόλεως, *ab vrbe Abdêris.* Plutarchus Apophtheg. Lacon. in Agide, ἐκ τῶν Ἀβδήρων, *ex Abderis.* Plinius lib. XXV cap. VIII *circa Abderam, & limitem qui Diomedis vocatur.* Idem lib. IV cap. XI *Abdera libera ciuitas.* Eius liberationem deſcripſit Liuius lib. XLIII cap. IV. Solinus cap. X *Hanc Abderam Clazomenii nomini ſuo vindicarunt.* Patria fuit Democriti, Protagoræ, aliorumque clarorum hominum, qui inde *Abderitæ* cognominantur. Stephanus: ὁ πολίτης Ἀβδηρίτης. In nummis Veſpaſiani ac Titi: ΑΒΔΗΡΙΤΕΩΝ, & ΑΒΔΗΡΕΙΤΕΩΝ, *Abderitarum.* ***

XI.

Circa Abderam locus cum auri vel argenti fodina, dictus *Scapteſyle:* de quo Stephanus, Σκαπτησύλη πόλις Θράκης μικρὰ, ἀντικρὺ Θάσȣ, *Scapteſyle oppidulum Thraciæ, e regione Thaſi.* Originem vocis Plutarchus Cimone pag. 481 diuiſione oſtendit, de Thucydide hiſtorico, cognato Cimonis, referens, τὰ χρυσεῖα περὶ τὴν Θράκην ἐκέκτητο, καὶ τελευτῆσαι μὲν ἐν τῇ Σκαπτῇ ὕλῃ (τȣ̃το δ' ἐςὶ τῆς Θράκης χωρίον) λέγεται, φονευθεὶς ἐκεῖ, *metalla auri in Thracia poſſediſſe, quem perhibeant in Scapta Hyla (caſtellum id eſt Traciæ) interfectum eſſe.* Ibi etiam hiſtoriam de Peloponneſiaco bello compoſuit, vt idem Plutarchus tradit de Exſilio pag. 605. Sic loci nomen etiam Marcellinus, Vitæ Thucydidis auctor ſcripſit, de vxore Thucydidis narrans: ἠγάγετο γυναῖκα ἀπὸ Σκαπτῆς ὕλης τῆς Θράκης, πλȣσίαν σφόδρα καὶ μέταλλα κεκτημένην ἐν τῇ Θράκῃ. *Vxorem duxit ex Scapta Hyla Thraciæ, valde diuitem & metallorum fodinas poſſidentem.* Et Euſtathius in Dionyſii verſ. 517 μέταλλα χρυσᾶ Σκάπτης ὕλης, *aurifodinæ Scaptes Hylæ.* Feſtus etiam meminit, ſed ad Macedoniam perperam transfert. Idem adlegat Lucretium lib. VI verſ. 810 ſcribentem de venis fodinarum:

Qualeis exſpirat Scapteſula ſubter odores.

XII.

Quæ ſequuntur, Herodotus lib. VII cap. CIX delineauit in Xerxis itinere:

* Ἀβδηρον πόλιν hinc adpellatam ait Apollodorus II cap. 5 §. 8 pag. 110.

** v. g. Hippocrati popular. III c. 3 pag. 734 princ. & fin.

*** Caſſandri temporibus ceſſerant patrio ſolo propter multitudinem ranarum & murium. Oroſius hiſt. III cap. 23 p. 177.

itinere: πόλιας Ἑλληνίδας τάς δε παραμείβετο, Μαρώνειαν, Δικαίαν, Ἄβδηρα. Ταύτας τε δὴ παρεξήϊε, καὶ κατὰ ταύτας, λίμνας ὀνομαστὰς τάυτας· Μαρωνείης μὲν μεταξὺ καὶ Στρύμης κειμένην Ισμαρίδα· κατὰ δὲ Δικαίαν, Βιςωνίδα, ἐς τὴν ποταμοὶ δύο ἐσιεῖσι τὸ ὕδωρ, Τραῦός τε καὶ Κόμψατος. *Græcas has vrbes prætergressus est, Maroneam, Dicæam, Abdera: eas, inquam, præteriit, & hos, qui iuxta eas sunt, famosissimos lacus, Ismaridem, qui Maroneam Strymamque interiacet: & Bistonidem Dicææ contiguum, in quem duo flumina ingrediuntur, Travus & Compsatus.* Eumdem ordinem seruauit Scylax: ποταμὸς Νεςὸς, Ἄβδηρα πόλις, Κύδητος ποταμός. αἱ δὲ πόλεις Δικαία καὶ Μαρώνεια. *fluuius Nestus, Abdera vrbs, Cudetus fluuius: vrbes vero Dicæa & Maronea.* Ignotus aliis *Cudetus*, fluuius nisi forsan Aeliani est Κοσσινίτης, *Cossinites*, qui per Abderitarum regionem in Bistonidem lacum influit, lib. XV Histor. Animal. cap. XXV.

XIII.

Ex his *Dicæa* prima est post Abderam, ab Herodoto & Scylace ac Stephano ita adpellata. Plinio autem pluraliter *Dicææ* sunt. *Abdera*, inquit, *libera ciuitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit Tirida, Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt Dicææ, Ismaron; locus Parthenion, Phalesina, Maronea,* * *prius Ortagurea dicta.* Harpocration & Suidas *Dicæopolin* vocant. Vterque enim, Δικαιόπολις, πόλις ἐν τῇ Θράκῃ πλησίον Ἀβδήρων, *Dicæopolis, oppidum in Thracia, prope Abdera.*

XIV.

Cetera Plinii, *Tirida* olim deleta, quod verbo *fuit* significatur. *Parthenion* etiam a Stephano vrbs Thraciæ dicitur. *Ismaron*, Stephano Ἴσμαρος πόλις Θράκης τῶν Κικόνων, *Ciconum oppidum in Thracia.* Homerus Odyss. ἰῶτα vers. 39

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν

Ἰσμάρῳ, - - - -

Ab Ilio ventus me ferens Ciconibus adpulit ad Ismarum. Et Marcianus Heracleota pag. 28 τοὺς Κίκονας τοὺς ἐν Ἰσμάρῳ. *Cicones in Ismaro.* Hinc lacui nomen Ἰσμαρίδι, *Ismaridi*, de quo paullo ante ex Herodoto. Et Virgilii Georg. II vers. 37

- - - - *Ismara Baccho Conserere,*

Seruius interpretatur *montem Thraciæ.* Ignota penitus, quam Plinius addit, *Phalesina.*

XV.

At Herodoti *Stryma*, ** Stephano etiam oppidum est Thraciæ: Suidæ, Thasiorum colonia & emporium; sed hic νῆσον, *insulam* dicit, quæ si

 est,

* Tzetzes ad Lycophron. Alexandr. v. 818 Ὀδυσσεὺς ἐξωσθεὶς ἀνέμοις κατάρει πρὸς Κίκονας, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν Ἴσμαρον πορθεῖ, τὴν νῦν λεγομένην Μαρώνειαν. *Vlysses ventis compulsus ad Ciconas diuertit, & vrbem eorum Ismarum deuastat, quæ nunc* Maronea *dicitur.*

** Memorat Strymam quoque Philippus in epistola ad Athenienses, Demosthenis operibus inserta pag. 63 C, Καὶ λογίζεσθ', ὡς ἄλογόν ἐστιν Ἀθηναίους Θασίους μὲν καὶ Μαρωνείτας ἀναγκάσαι περὶ Στρύμης διακριθῆναι λόγοις, αὐτοὺς δὲ πρὸς ἐμὲ μὴ διαλύσασθαι περὶ ὧν ἀμφισβητοῦσι κ. τ. λ. *Reputate etiam, quam absurdum sit, Thasios & Maronitas litem de* Stryme *disceptatione finire cogi ab Atheniensibus: Ipsos autem ea, de quibus ambigunt, mecum ad eundem modum non transigere.*

est, coniunctissimam oportet continenti esse. Ἐν ἠπείρῳ, *in continente* vero emporia, Dicææ & Maroneæ vicina, sunt Scylaci Δρῦς, Ζώνη, *Drys & Zone:* Stephano vtraque oppidum Thraciæ; hoc speciatim Ciconum.

XVI.

Sed citerior, quam Stryma, est *Maronea*, Μαρώνεια, quam Mela *ripis Nesti adiacere* scribit: Stephanus κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ Χερρόνησον, *iuxta Thraciæ Chersonesum.* Vterque a vero loco aberrat, quem Herodotus itinere Xerxis ostendit, & Ptolemæus, medium videlicet inter Nestum & Chersonesum. Est enim, vt ipse Stephanus adiecit, πόλις Κικονίας, *Ciconiæ vrbs*, & prope Ismaridem lacum. Polybius lib. v cap. xxxiv τῶν κατ᾽ Αἶνον καὶ Μαρώνειαν, *iuxta Aenum & Maroneam.* Coniungit & Liuius lib. xxxi cap. xxxi *Aeneos, Maronitas, Thasios.* In nummis ΜΑΡΩΝΕΙΤΩΝ. Item in alio: ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΣΩΤΗΡΟϹ ΜΑΡΩΝΙΤΩΝ, Bacchum autem seruatorem suum dixerunt propter generosioris vini in agro eius prouentum. Plinius enim lib. xiv cap. iv *Vino antiquissima claritas Maroneo, in Thraciæ maritima parte genito, vt auctor est Homerus.* Respicit ad Odyss. ἰῶτα vers. 197.

XVII.

Herodotus lib. vii cap. cviii reliqua attexit vsque ad Hebrum. Verso itinere, digressus, inquit, Xerxes ἐκ Δορίσκου *a Dorisco*, præteriit Samothraciorum τείχεα, *munimenta*, quorum vltimum πεπόλισται πρὸς ἑσπέρην πόλις, τῇ οὔνομά ἐστι Μεσαμβρίη· ἔχεται δὲ ταύτης Θασίων πόλις Στρύμη· διὰ δὲ σφέων τοῦ μέσου Λίσσος ποταμὸς διαῤῥέει, ὃς τότε οὐκ ἀντέσχε τὸ ὕδωρ παρέχων τῷ Ξέρξεω στρατῷ, ἀλλ᾽ ἐπέλιπε, *quorum vltimum*, inquit, *oppidum ad occasum situm est, nomine Mesembria, cui vicinum est oppidum Thasiorum Stryma, quæ oppida amnis Lissus interfluit, cuius tunc aqua copiis Xerxis non suffecit, sed defecit.* Sic post Maroneam habemus in ortum versus *Strymam*, dein *Lissum* amnem, post hunc Samothracum *Mesembriam*, tandem *Doriscon*, & postea *Hebrum.*

XVIII.

Doriscus campus descriptus est ab Herodoto lib. vii cap. lix, quod sit πεδίον μέγα, patentissimus campus, per quem Hebrus defluat, in quo etiam τεῖχος βασιλήϊον, *arx regia* sit eiusdem nominis: & ad litus *Sala & Zona* oppida, ac vltimum *Serrium*, ἄκρα ὀνομαστή, *celebre promontorium*, cui castellum eiusdem nominis impositum fuit, a Liuio memoratum lib. xxxi cap. xvi. Stephanus: Δορίσκος, πόλις Θράκης καὶ πεδίον, *Doriscus, oppidum & campus Thraciæ:* oppidum vocat, quod Herodotus τεῖχος, *munitum locum.* Pomponius lib. ii cap. ii *Circa Hebrum Cicones: trans eumdem Doriscos, vbi Xerxen copias suas, quia numero non poterat, spatio mensum ferunt. Deinde promontorium Serrium, & quo canentem Orphea sequuta narrantur etiam nemora, Zone. Tum Nestos fluuius.* Heic *Zone* promontorium vocatur, quod aliis insula, aliis oppidum, vt supra vidimus. Plinius dicto loco de Dorisco: *Mons Serrium, & Zone; tum locus Doriscus decem millium hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri.*

XIX.

XIX.

Sequuntur *Hebri* * oſtia, maximi in Thracia amnis, in duos alueos diuiſa, & ad alueum vlteriorem oppidum *Aenos.* ** Stephanus: ἐν τῇ ἐκβολῇ τοῦ Ἕβρου, διστόμου ὄντος, πόλις Αἶνος, καὶ κτίσμα Κυμαίων, *in exitu Ebri, qui in duo oſtia finditur, ſita eſt vrbs Aenus, quam Cymæi condiderunt.* Mela lib. II cap. II ab ortu in occaſum progrediens: *Eximia eſt Aenos, ab Aenea profugo condita. Circa Hebrum Cicones; trans eumdem Doriſcos.* Et Plinius lib. IV cap. XI verſo itinere procedens: *Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio.* Origo itaque incerta, vt ſunt quæ ex Troianis temporibus petuntur: niſi parua initia Troianorum amplificata ab Cumæis ſunt. Liuius lib. XXXI cap. XVI de Philippo rege: *Maroneam quidem primo impetu expugnauit: Aenum inde cum magno labore, poſtremo proditione Ganymedis, præfecti Ptolemæi cepit.* Ex quo munimenta eius intelliguntur. Gentile Stephanus formari dicit Αἴνιος, *Aenius:* atque ita Plutarchus in Catone Vticenſi pag. 764 fratrem eius, qui Aſiam petens ἐνόσησε περὶ Θράκην ἐν Αἴνῳ, *in morbum inciderat in Thraciæ vrbe Aeno;* marmoreo monimento honoratum eſſe ἐν τῇ Αἰνίων ἀγορᾷ, *in foro Aeniorum,* tradit. Liuius autem lib. XXXI cap. XXXI videtur aliam formam Αἰνεῖος expreſſiſſe. Eadem, inquit, *Aeneos, Maronitas, Thaſios exiſtimate queri.* Stephanus auctor eſt, alio nomine *Abſynthum* dictam fuiſſe.

XX.

Quem interponit *Portum Stentoris,* Στέντορος, Plinius, vtique circa Aenum fuit; ab aliis autem præteritus. Lacus vero *Stentoris,* Στεντορὶς λίμνη, proxime Aenum eſt. Herodotus lib. VII cap. LVII de Xerxe: ἤιε πρὸς ἑσπέρην, Αἶνόν τε πόλιν Αἰολίδα, καὶ Στεντορίδα λίμνην παρεξιών. *in occaſum ſolis contendit, Aenum, Aeolicam vrbem, & paludem Stentoridem præteriens.*

XXI.

Abhinc in tractu non exiguo vſque ad Cherſoneſum, neque Herodotus neque Ptolemæus quidquam memorarunt, quod argumento eſt vicis tantum ac pagis illud litus, non oppidis memorabilibus, cultum & habitatum fuiſſe. Plinius quidem dicto loco: *A Doriſco incuruatur ora ad Macron*

Sss sss 3 cron

* *Hebrum* e Scombro oriri ait Ariſtoteles Meteorolog. I c. 13.

** Herodot. IV cap. 90 p. 131 Ἐκδιδοῖ ὁ Ἕβρος ἐς θάλασσαν τὴν παρ᾽ Αἴνῳ πόλι. *Influit Hebrus in mare ad Aenum vrbem.* Sunt hoc loco fortaſſe flumina memoranda, ex quibus Hebrus identidem cooritur. Audiendus Herodotus loc. cit. Ὁ δὲ Τέαρος λέγεται ὑπὸ τῶν περιοίκων εἶναι ποταμῶν ἄριστος, τά τε ἄλλα ἐς ἄκεσιν φέροντα, καὶ δὴ καὶ ἀνδράσι καὶ ἵπποισι ψώρην ἀκέσασθαι. εἰσὶ γὰρ τοῦ αἱ πηγαὶ δυῶν δέουσαι τεσσερήκοντα ἐκ πέτρης τῆς αὐτῆς ῥέουσαι. Καὶ αἱ μὲν αὐτέων εἰσὶ ψυχραί, αἱ δὲ θέρμαι. Ὁδὸς δ᾽ ἐπ᾽ αὐτάς ἐστι ἴση ἐξ Ἡραίου τε πόλιος τῆς παρὰ Περίνθῳ, καὶ ἐξ Ἀπολλωνίης τῆς ἐν τῷ Εὐξείνῳ πόντῳ δυῶν ἡμερέων ἑκατέρη. Ἐκδιδοῖ δὲ ὁ Τέαρος οὗτος ἐς τὸν Κοντάδεσδον ποταμόν, ὁ δὲ Κοντάδεσδος ἐς τὸν Ἀγριάνην, ὁ δὲ Ἀγριάνης ἐς τὸν Ἕβρον. Tearus *autem a vicinis amnium optimus dicitur, propterea quod cum alia habeat remedia, tum hominum & equorum ſcabiem tollat. Sunt enim eius fontes triginta octo ex eadem petra coorti. Atque eorum alii ſunt frigidi, alii calidi. Iter autem ad eos æquale eſt ex Heræo oppido Perintho propinquo, & ex Apollonia, quæ ad pontum Euxinum receſſit, vtrimque duorum dierum. Infunditur autem* Tearus *hic in amnem* Contadesdum, *Contadesdus in* Agrianem, *Agrianes in* Hebrum. Idem Herodotus libr. IV cap. 92 Δαρεῖος δὲ ἐνθεῦτεν ὁρμηθεὶς ἀπίκετο ἐς ἄλλον ποταμόν, τῷ οὔνομα Ἀρτισκός ἐστι, ὃς δὴ διὰ Ὀδρυσῶν ῥέει. *Darius e fontibus Teari profectus ad aliud flumen peruenit, cui* Artiſci *eſt nomen, quod per Odryſas fluit.*

cron Tichos CXXII MP. *Circa quem locum fluuius Melas, a quo sinus adpellatur. Oppida, Cypsella, Bisanthe, Macron Tichos dictum, qua a Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectus murus procurrentem excludit Chersonesum.* Sed nihil ex his ad locum nostrum pertinet, nisi *Melas* fluuius, etiam a Ptolemæo & Liuio ac Herodoto laudatus; *Cypsela* autem, siue *Cypsella*, secundum Ptolemæum & Antoninum in mediterraneis est: *Bisanthe* ad Propontidem. De flumine & sinu Herodotus prædicto loco & κόλπον Μέλανα, καὶ Μέλανα ποταμὸν, ἀπ' ὧ ὁ κόλπος τὴν ἐπωνυμίην ἔχει, *sinum Melanem & fluuium Melanem* (nec hunc sufficientem exercitui Xerxis) *a quo sinus denominationem habet*, descripsit.

XXII.

In hac ora prope Aenum fuit *Zerynthum antrum*, cui Stephanus & oppidum addit eius nominis. Antrum Hecatæ sacrum erat, cui canes ibi, vt Suidas refert, immolabantur. Lycophron vers. 77

Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφάγȣ θεᾶς.
Zerynthum antrum caniuoræ deæ.

Scholiastes ibi, & Stephanus, etiam Phauorinus, in Thracia ponunt. * Locum propius signat Liuius, sub *Zerynthii* Apollinis nomine, lib. XXXVIII cap. XLI. *Eo die*, inquit, *ad Hebrum flumen peruentum est.* Inde Aeniorum fines, præter *Apollinis (Zerynthum quem vocant incolæ) templum superant.* Ouidius lib. I Trist. eleg. IX

Venimus ad portus, Imbria terra, tuos.
Inde leui vento Zerynthia litora nactis
Threiciam tetigit fessa carina Samon.

CHER-

* Putem Nicandrum quoque in Theriacis vers. 458 & seqq. audiendum esse.

Εἴγε μὲν Ἡφαίστοιο χαλαίποδος ἐν πτυχὶ νῆσον
Βήσεαι, ἠὲ σάμον δυχείμερον, αἵ τ' ἐνὶ κόλπῳ
Θρηϊκίῳ βεβλήνται, ἑκὰς ῥησκυνθίδος ἥρης
Ἕβρος ἵνα ζωναῖά τ' ὄρη χιόνεσσι Φάληρα,
Καὶ δρύες Οἰαγρίδαο, τό δε Ζηρύνθιον ἄντρον.

Hic Scholiastes: Ρησκυνθίδα τὴν Ἥραν λέγει ἀπὸ ῥησκυνθίȣ ὄρȣς Θρᾴκης, ὅπερ ἱερὸν ἐστιν αὐτῆς (fortasse ὅπȣ ἱερόν ἐστιν αὐτῆς) ἐξ ȣ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔχεν. Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ καὶ κυτίνȣ Ἀπόλλωνος ἱερὸν ἢ νεώς. Τῆς Αἴνȣ δὲ πλησίον ἐστὶν ὁ ποταμὸς Ἕβρος. Οὐ μακρὰν δὲ τȣ ποταμȣ καὶ Ζώνη πόλις, μεθ' ἣν αἱ Ὀρφέως δρύες εἰσὶν, ὑφ' ἃς τὸ Ζηρύνθιον ἄντρον. Οἰαγρίδην δὲ τὸν Ὀρφέα λέγει. Οἴαγρος δὲ ὁ πατὴρ αὐτȣ. Ἄλλοι δὲ τὸ Ζηρύνθιον ἄντρον ἐν Σαμοθρᾴκῃ φασὶν εἶναι. Λυκόφρων δέ φησι, Ζηρύνθιον ἄντρον τῆς κυνοσφαγȣς Θεȣ, ὅ ἐστι σπήλαιον τῆς Ἑκάτης. Τῆς δὲ Ζώνης μέμνηται καὶ Ἀπολλώνιος ἐν τῷ Θρηϊκίῃ - - Ζώνῃ ἐπιτηλεθέȣσαι. Μέμνηται καὶ αὐτὸς Νίκανδρος ἀλλαχȣ·

Καὶ μὲν ὑποζωναῖον ὄρος δρύες ἀμφί τε φηγοὶ
Ρίζοθι δινήθησαν ἀνέστησάν τε χορείαν
Οἵην παρθενικαί.

Rhescynthida *Iunonem dicit a* Rhescynthio *monte Thraciæ, vbi eius est templum, ex quo etiam cognomen est nacta. Eodem autem loco etiam Cytini Apollinis sacrarium aut templum.* Aeno *autem propinquum est flumen* Hebrus. *Non longe autem a flumine etiam vrbs* Zona *est, post quam Orphei sunt quercus, sub quibus antrum* Zerynthium. Oeagridem *autem Orpheum dicit*, Oeagrus *enim eius fuit pater. Alii autem* Zerynthium antrum *in Samothrace dicunt esse. Lycophron autem dicit* Zerynthium antrum deæ canis victima honoratæ, *quod est spelunca Dianæ.* Zonæ *autem meminit etiam Apollonius.* Ad Thracicam Zonam germinantes. *Meminit autem etiam ipse Nicander alibi:* Et quidem circa montem Zonæ subiectum quercus & fagi radicibus circumactæ sunt & choream excitarunt qualem virgines.

CHERSONESVS.

XXIII.

Chersonesus Thraciæ post Melanem sinum est, interque eum & Hellespontum longe in austrum & Lemnum versus decurrit. Sæpessimpliciter vocatur *Chersonesus*, vt Nepotis Miltiade, *accidit, vt Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere:* item, *Chersoneso tali modo constituta.* * Liuius lib. XXXI cap. XVI *inde progressus ad Chersonesum, Elæunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recipit.* Adde Herodotum lib. VI cap. XXXIII, & lib. VII cap. LVIII.

XXIV.

Ab isthmo eius incipiendum, in quo tres vrbes numerantur. Excerpta Strabonis libri VII extremi: ἐν τῷ ἰσθμῷ τῆς Χερσονήσου τρεῖς πόλεις κεῖνται· πρὸς μὲν τῷ Μέλανι κόλπῳ, Καρδία· πρὸς δὲ τῇ Προποντίδι, Πακτύη· πρὸς δὲ τῇ μεσογείᾳ Λυσιμαχία. μῆκος τοῦ ἰσθμοῦ στάδια μ΄. *In isthmo Chersonesi tres vrbes sitæ sunt: ad Melanem sinum Cardia; ad Propontidem Pactye: in mediterreneo Lysimachia.* Plinius lib. IV cap. XI *Alius ibi isthmos angustia simili est, eodem nomine & pari latitudine. Illustrant duæ vrbes vtrimque litora, quæ haud dissimili modo tenuere, Pactye a Propontide: Cardia a Melane sinu.*

XXV.

Prima harum *Cardia,* ** Καρδία, vrbs antiqua, Herodoto dictis locis, Scylaci, & in Eumenis historia Plutarcho ac Nepoti memorata. Nomen Plinius a situs figura ducit, *ex facie loci nomine accepto:* quod Solinus cap. X expressit clarius: *quod in cordis faciem sita sit, dicta Cardia est.* Stephanus aliter; quum conderetur, quod coruus victimæ cor rapuisset. Lysimachus deleuit, & in proximo loco *Lysimachiam* suam condidit, reductam vtrimque a mari, quum Cardia ad sinum Melanem fuisset adposita. Pausanias Attic. cap. IX de Lysimacho: τὴν Καρδιανῶν πόλιν ἀνελὼν, Λυσιμαχίαν ἀντ᾽ αὐτῆς ᾤκισεν ἐπὶ τῷ ἰσθμῷ τῆς Θρακίας Χεῤῥονήσου. *quum Cardianorum vrbem euertisset, pro ea Lysimachiam in isthmo Thraciæ Chersonesi condidit.* Gentile enim *Cardianus,* & Nepos principio Eumenis vitæ: *Eumenes Cardianus.*

XXVI.

Desiit autem post Lysimachum Cardiæ mentio, & *Lysimachia* in locum prope & memoriam successit. Polybius lib. V cap. XXXIV in rebus Thraciæ cum Aeni & Maroneæ mentione, τῶν κατὰ Λυσιμάχειαν τόπων, *locorum quæ prope Lysimachiam sunt sita.* Liuius lib. XXXIII cap. XXXVIII *Metus tum incolentes alias Chersonesi vrbes in deditionem dedit. Lysimachiam inde omnibus simul naualibus terrestribusque copiis* [rex Antiochus] *venit. quam quum desertam ac stratam prope ruinis inuenisset, (ceperant autem direptamque incenderant Thraces paucis ante annis) cupido eum restituendi nobilem*

* Et Chersonesum Atheniensium esse dicit Demosthenes & Aeschines de falsa legat. pag. 256 A.

** Demosthenes Philipp. III pag. 4 B Χεῤῥονήσου τὴν μεγίστην πόλιν Καρδίαν dicit, *Cardiam maximam Cherronesi vrbem.* Idem Demosthenes aduers. Aristocrat. pag. 454 C comparat *Cardiam,* propugnaculum Chersonesi, cum Chalcide Eubœæ, vnde in Bœotiam incursus pateat. Quare Philippum regem Macedoniæ ad illam oculum adiecisse dicit.

lem vrbem, & loco sitam opportuno cepit. Itaque omni cura simul est adgressus & tecta murosque restituere, & partim redimere seruientes Lysimachienses, partim fuga sparsos per Hellespontum Chersonesumque conquirere contrahereque, partim nouos colonos, spe commodorum proposita, adscribere, & omni modo frequentare. Vides hinc fata huius vrbis, conditæ, deletæ, restitutæ. Iterum Liuius lib. XXXVIII cap. XL de Manlio: *inde per Chersonesum modicis itineribus, graue præda omnis generis agmen trahens, Lysimachiæ statiua habuit. - - - Quo profectus est ab Lysimachia die, ad amnem Melana, quem vocant; inde postero die Cypsela peruenit.* Rursus hæc vrbs postea decreuit. Plinius dicto loco: *deseritur & Lysimachia iam in Chersoneso.* Ptolemæus lib. III cap. XI Λυσιμαχία τὸ νῦν Ἑξαμίλιον, *Lysimachia, quæ nunc Hexamilium.* Quamquam vero interierat *Cardia*, geographi tamen memoriam seruant vna cum Lysimachia, vt olim claram, quod in Melæ II cap. II & Ptolemæi III cap. XII obseruamus.

XXVII.

Tertia vrbs, isthmo tributa a Strabone ac Plinio, *Pactye*, Πακτύη, vocatur, Propontidis oræ adposita, Ptolemæi æque ac Strabonis supra producto testimonio: quibus Plinius accedit itidem verbis antea adlatis, cui *Pactye a Propontide* sita est, sicut *Cardia a Melane sinu.* Scylax in Thracia: ἐκ Πακτύης εἰς Καρδίαν διὰ τοῦ αὐχένος πεζῇ στάδια μ', ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, *A Pactya Cardiam per isthmi angustias sunt stadia* XL, *a mari ad mare.*

XXVIII.

Ab isthmo ad latera Chersonesi progredimur, quæ ob auctorum dissensionem non facillima ad describendum sunt. Ptolemæus occidentale ducit a *Cardia* ad *Mastusiam* promontorium, sed nihil his terminis interiectum memorat: in australi solum *Elæuntem* habet: in orientali *Cyllam*, *Seston*, *Callipolim.* Pomponius Mela lib. II cap. II, quæ ad laterum discretionem faciant, hæc habet: *Est Eleûs, quæ finit Hellespontum. - - - Eius* [Aegæi] *tractum legentibus, præteruectisque Mastusiam, tum sinus intrandus est, qui alterum Chersonesi latus abluens, iugo facie vallis includitur, & ex fluvio quem accipit, Melas dictus, duas vrbes amplectitur, Alopeconnesum, & in altero isthmi litore sitam Cardiam.* Quæ si ita sunt, *Mastusia* in occasum spectat, vt quoque posuit Ptolemæus. Sed Plinius ab his videtur dissentire, quum lib. IV cap. XI ait, *promontorium Chersonesi Mastusiam aduersum Sigeo* esse, quibus verbis ad orientem potius quam occidentem videtur referri. Quod enim *aduersum* est alicui, e regione eius ac ex propinquo opponitur. Sed duo valent aduersus vnum, & Mela per se aduersus Plinium, qui Melam plerumque in aliis sequutus est. Plinium tamen non nihil Isacius Tzetzes, Lycophronis vetus interpres, iuuat, qui in vers. 534 ad vocem Μαζουσία (quæ eadem & Μαστουσία est, quia μαζὸς & μαστὸς idem) pag. 93 commentatur: οἱ μὲν ἄλλοι ἡ Μαζουσία λέγουσι μετὰ τοῦ ἄρθρου, καὶ φασὶν αὐτὴν ἀκρωτήριον εἶναι Ἐλεοῦντος, *Alii quidem Mazusia cum articulo* [tamquam proprium nomen] *legunt, & promontorium Eleuntis esse perhibent.* Quod si est, ad orientem referendum est australis lateris, vbi Eleûs ad Hellespontum est: quam

quam sententiam quoque Isaacus Vossius ad Melam pag. 130 sequutus est. Sed paullo ante Mela Mastusiam *frontem* Chersonesi, quasi totum latus australe, nominauit. *Terra,* inquit, *quæ sequitur nusquam lata, atque hic arctissima inter Hellespontum Aegæumque procurrit. Angustias Isthmon; frontem eius Mastusiam; totam, Chersonesum adpellant, ob multa memorabilem.* An ergo inde aliquid conciliationis est?

XXIX.

Haud procul ab hoc promontorio Ἀλωπεκόννησος, *Alopeconnesus* abfuit, quia Mela dixit, Melanem sinum duabus oris duas vrbes amplecti Cardiam & Alopeconnesum. Nomen præ se insulam fert: ideoque Plinius etiam lib. IV cap. XII in insulis connumerauit, sed deceptus haud dubie vocabulo. nam ceteri omnes in Chersoneso posuerunt. Liuius lib. XXXI cap. XVI post Aeni, Cypselorum & Dorisci expugnationem de Philippo rege: *Inde progressus ad Chersonnesum, Elæunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita.* En inter medias Chersonesi vrbes Alopeconnesum! * Suidas: Ἀλωπεκόννησος πόλις ἐστὶ μία τῶν ἐν Χεῤῥονήσῳ, *Alopeconnesus est vrbs quædam illarum quæ sunt in Chersoneso.* Et Stephanus simplici N, Ἀλωπεκόνησος, πόλις τῆς Ἑλλησποντίας Χεῤῥονήσου, *Alopeconesus, oppidum Hellespontiæ Chersonesi.* Et Scymnus, siue Heracleota pag. 29 post Lysimachiæ descriptionem:

Εἶτ' Αἰολέων Ἀλωπεκόννησος πόλις.
Ἑξῆς Ἐλαιοῦς Ἀττικὴν ἀποικίαν ἔχουσα.
Deinde vrbs Alopeconnesos ab Aeolis condita,
Post quam Elæûs Atticam habens coloniam.

XXX.

Plinius circa hoc & australe latus plura addit lib. IV cap. XI. *Promontorium,* inquit, *Chersonesi Mastusia aduersum Sigeo: cuius in fronte obliqua Cynossema. Ita adpellatur Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris & delubrum Protesilai. Et in extrema Chersonesi fronte, quæ vocatur Aeolium, oppidum Elæûs. Dein petenti Melanem sinum, portus Cælos, & Panhormus, & supra dicta Cardia.* At dictum antea, Plinium, secus ac ceteros, in ortum nimis *Mastusiam* promontorium protulisse ad *Hecubæ tumulum* & *stationem Achæorum,* quam ad Hellespontum fuisse æque vt *Protesilai turrim,* propter Troiæ positionem credibile est. De his Pomponius prædicto loco: *Sunt Protesilai ossa consecrata delubro. Est & portus Cælos, Atheniensibus &*

* Patet idem ex Demosthene de Coron. pag. 326 A. Χερσονησιτῶν οἱ κατοικοῦντες Σηστὸν, Ἐλεοῦντα, Μάδυτον, Ἀλωπεκόννησον στεφανοῦσιν Ἀθηναίων τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον χρυσῷ στεφάνῳ· *E Chersonesitis, qui Sestum, Eleunta, Madytum, Alopeconnesum habent, senatum populumque Atheniensem corona aurea donant.* Situm *Alopeconnesi* præclare describit Demosthenes aduers. Aristocrat. pag. 452 B. Οὐ γὰρ ἤλθομεν οὐδαμῆ τῆς Θρᾴκης· ἀλλ' ἐπ' Ἀλωπεκόννησον, ἣ Χεῤῥονήσου μέν ἐστι καὶ ἦν ἡμετέρα, ἀκρωτήριον δ' ἀνέχον πρὸς τὴν Ἴμβρον ἀπωτάτω τῆς Θρᾴκης. λῃστῶν δ' ἦν μεστὴ καὶ καταποντιστῶν. Ἐνταῦθα ἐλθόντων ἡμῶν καὶ πολιορκούντων τούτους, πορευθεὶς διὰ Χεῤῥονήσου πάσης τῆς ὑμετέρας, ἡμῖν μὲν προσέβαλλεν, ἐβοήθει δὲ τοῖς λῃσταῖς καὶ καταποντισταῖς. *Nec enim vsquam in Thraciam venimus, sed in Alopeconnesum cogitabamus, quæ & ad Chersonesum pertinet, & nostra fuit, & promontorium Imbrum versus eminens longissime a Thracia remotam, quæ prædonibus & piratis referta erat. Huc igitur quum venissemus, & latrones obsideremus, profectus per omnem vestram Chersonesum & impetum in nos faciebat & prædonibus ac piratis opitulabatur.*

Lacedæmoniis nauali acie decernentibus, Laconicæ classis signatus excidio. Est Cynossema, tumulus Hecubæ, siue ex figura canis, in quam conuersa creditur; siue ex fortuna, in quam deciderat, humili nomine accepto.

XXXI.

Ex hisce intelligitur, *Protesilai turrim*, seu sepulcrum, cum *delubro* ad Hellespontum fuisse, quo loco Græci sub Agamemnone in Asiam aduersus Troiam traiecerunt: & quidem, quod Arrianus lib. I Expedit. Alex. tradit, ad extremam oram Hellespontí fuit, vbi australi lateri Thraciæ Chersonesi ille coniungitur. Alexander enim, Arriano referente pag. 31, ἐλθὼν ἐς Ἐλεοῦντα θύει Πρωτεσιλάῳ ἐπὶ τῷ τάφῳ τοῦ Πρωτεσιλάου, *quum Eleuntem venisset, Protesilao ad sepulcrum Protesilai sacrificauit.* De Protesilai sorte, primi ex Græca classe in Asiam exscendentis, primique a Troianis interfecti, præter Arrianum dicto loco, Hyginus fab. CIII consulatur. Ouidius lib. XII Metam. vers. 67

> - - - *Hectorea primus fataliter hasta,*
> *Protesilae, cadis.*

XXXII.

Inter hoc Protesilai monimentum & oppidum Sestum, fuit etiam *Cynossema* siue *Hecubæ tumulus*; sub promontorio forte huius nominis, aut in illo. Thucydides, qui diuisit vocabulum, lib. VIII pag. 618 ἄκρα ἣ Κυνὸς σῆμα καλεῖται, *promontorium quod canis sepulcrum vocatur.*

XXXIII.

Prope illud fuit *portus Cœlos.* Nam Mela tradit ad hunc portum victos Spartanos esse ab Atheniensibus, quod in hoc tractu nusquam contigit nisi gemino prælio inter Sestum & Abydum commisso, quod vtrumque Diodorus Siculus descripsit lib. XIII. nam de priore ait cap. XXXIX μεταξὺ Ἀβύδου καὶ Σηστοῦ τῆς ναυμαχίας γινομένης, *quum inter Abydum & Sestum pugna naualis institueretur.* Et cap. XL victores Athenienses ἔστησαν τρόπαιον ἐπὶ τῆς ἄκρας, οὗ τὸ τῆς Ἑκάβης ἐστὶ μνημεῖον, *tropæum in promontorio erexerunt, vbi Hecubæ sepulcrum est.* Ergo & Cynossema seu Hecubæ monimentum, & *portus Cœlos* prope Sestum sunt, quod Ptolemæus confirmat, qui *Cyllam* (Κύλλα est Græce) ab Sesto meridiem versus adposuit Hellesponto. Accedit quod Isaacus Vossius ad Melam notauit, in MSS. Ptolemæi esse Κοῖλα, *Cœla*, pluraliter. Plinius quidem videtur *portum Cœlum*, ad latus occidentale reducere, quum dixit ab Eleunte sinum Melanem petenti occurrere *portum Cœlum*, deinde *Panormum*, tandem *Cardiam:* sed contra trium consensionem nequaquam audiendus est. *Panormum* vero, de quo nihil aliunde constat, in illo latere, quo Plinius posuit, relinquemus.

XXXIV.

Eleûs siue *Elæûs* * oppidum, portus, promontorium, in extremo latere meridiali, vbi orientale & Hellespontum contingit, & sic quasi ambiguo situ. Ptolemæus in australi locat: Stephanus Ἐλαιοῦς πόλις ἐν Ἑλλησπόντῳ

* Τὰ ὑπόλοιπα τῶν ὑμετέρων χωρίων Κριθωτὴν καὶ Ἐλεοῦντα ἐπολιόρκει. *Reliquas in Chersoneso vrbes vestras* Crithoten & Eleunta *oppugnabat.* Demosthen. aduers. Aristocrat. p. 451 A.

τω, *Elæus vrbs in Hellespontο*, quod latus Chersonesi orientale est. Quem situm etiam Arrianus Exped. Alex. lib. I pag. 32 monstrauit; ἐξ Ελεȣ̃ντος, *ex Eleunte* Alexandrum in portum Achæum per Hellespontum traiecisse, ex eoque in Asia primum posuisse pedem, indeque venisse Ilium. Et Pomponius Mela lib. II cap. II *Est Eleûs quæ finit Hellespontum. Aegæum statim pelagus vaste longum litus impellit.*

XXXV.

Quod ideo monstrandum erat curatius, quia Ptolemæus ab Hellesponto occasum versus quodam spatio, sed perperam, reduxit. Scribitur ambigue. Herodotus, Arrianus, Strabo excerptis extremis, & ex Latinis Mela, vt in optimis libris est, Ε simplici hoc nominis scripserunt Ελεȣ̃ς, *Eleûs:* contra Thucydides vltimo Peloponnesiaci belli prœlio, Ptolemæus, Stephanus, & Plinius diphthongo, Ελαιȣ̃ς *Elæûs.* * De genere Strabo lib. VII extr. ἡ πόλις ὁ Ελεȣ̃ς ἀρσενικῶ λέγεται, *vrbs, hic Eleûs, virili genere dicitur.* Nihilominus Mela dicto loco: *Est Madytos, est Eleus, quæ finit Hellespontum.* De portu iam dictum ex Arriano, cui Herodotus lib. VII cap. XXI adiungi potest: promontorium quod adiacet, Ptolemæus supra Elæuntem statuit hoc ordine

Ελαιȣ̃ς	*Elæûs,*
καὶ τὸ ἐχόμενον ἄκρον,	*& adhærens promontorium,*
Κύλλα [Κοῖλα]	*Cylla,* [*Cœla*]
Σηςὸς	*Sestus.*

Vossius in Melam id *Mastusiam* promontorium esse contendit, quod Ptolemæus in extremo occidentis latere posuerat.

XXXVI.

Sestus, Σηςὸς, vrbs medio Hellesponto adposita, cui in Asia Abydus obiacet, freto septem vel octo spatiorum interfluente, amoribus Herûs & Leandri famosa, quæ inde Σηςιὰς Ηρὼ, *Sestias Hero* a Musæo vers. 24 dicta, cuius etiam ante paullo vers. 16 hæc est descriptio:

Σηςὸς ἔην καὶ Ἄβυδος ἐναντίον ἔγγυθι πόντȣ,
Γείτονές εἰσι πόληες,
Sestus erat & Abydus e regione positæ prope mare:
Vicina sunt oppida.

Et Lucanus lib. II vers. 674 de Xerxis ponte:

Europamque Asiæ, Sestonque admouit Abydo.

Et Thucydides lib. VIII pag. 588 de Strombichide, Atheniensi duce: ἐπ' Ἄβυδον ἦλθε· καὶ ὡς ȣ̓́τε προσεχώρȣν, ȣ̓́τε προσβαλὼν ἐδύνατο ἑλεῖν, ἐς τὸ ἀντιπέρας τῆς Αβύδȣ ἀποπλεύσας, Σηςὸν πόλιν τῆς Χερσονήσȣ καθίσατο φρȣ́ριον καὶ φυλακὴν τȣ̃ παντὸς Ελλησπόντȣ, *ad Abydum venit: & quum oppidani neque se dederent, nec expugnari possent, in oppositum Abydo litus nauigans, Sesto præsidium imposuit, quod totum Hellespontum custodiret.* Pomponius lib. II cap. II *Est & Abydo obiacens Sestos, Leandri amore nobilis.* Gentile *Sestius.* Stephanus: ὁ πολίτης Σήςιος.

* Zosimus quoque libr. II cap. 23 extrem.

Σήςιος. Nummus Gordiani, ΣΗΣΤΙΩΝ. Hodie famoſi *Dardanelli* ſunt, vbi Seſtus & Abydos erant.

XXXVII.

Supra Seſton memorabile eſt *Aegos flumen*, quod ita vocat Corn. Nepos Lyſandro cap. IV, Alcibiade cap. VIII, & Conone cap. I. vbi a Lacedæmoniis Athenienſes tanta clade adfecti ſunt, vt libertatem & omnia amitterent. Stephanus vrbem vocat: Αἰγὸς ποταμοὶ, πόλις ἐν Ἑλλησπόντῳ, *Capræ flumina, oppidum in Helleſponto.* Sic etiam Tzetzes Chiliad. II verſ. 894

Ἐν ποταμοῖς τοῖς τῆς Αἰγός· Θρᴀ́κης δὲ τοῦτο πόλις,
In fluminibus Aegos: Thraciæ hoc oppidum eſt.

Vulgo, vt nomen fert, putatur amnis eſſe: aut nauium ſtatio, quia Diodorus Siculus lib. XIII cap. CV, & Plutarchus Alcib. p. 211 claſſem ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς * ſtetiſſe tradunt. Forſan ita conciliari poteſt, vt amnis & oppido, quod præfluebat, & nauali, in quod effunditur, nomen largitus fuerit.

XXXVIII.

Suprema ad Helleſpontum, vbi Propontidi iungitur, *Callipolis* eſt, quæ ita Lampſaco, vt Seſtus Abydo in Aſia opponitur. Plinius lib. IV cap. XI *Helleſpontus ſeptem ſtadiis Europam ab Aſia diuidens, quatuor inter ſe contrarias vrbes habet, in Europa Callipolin & Seſton; & in Aſia Lampſacum & Abydon.* Eadem Strabo lib. XIII pag. 405 ἐν δὲ τῇ περαίᾳ τῆς Χεῤῥονήσου πολίχνιόν ἐστι Καλλίπολις. κεῖται δ' ἐπ' ἀκτῆς ἐκκειμένης πολὺ πρὸς τὴν Ἀσίαν κατὰ τὴν Λαμψακηνῶν πόλιν, ὥς τε τὸ δίαρμα μὴ πλέον εἶναι τετταράκοντα σταδίων. *E regione* [Lampſaci] *in Cherſoneſo oppidulum eſt Callipolis. ſitum in litore quod longe extenditur ad Aſiam verſus, ſecundum Lampſacenorum vrbem: vt traiectus ſit minor quam* XL *ſtadiorum.* Strabonem exſcripſit Stephanus, ſed prauatus in hac periodo & mutilus. Ptolemæus quoque eodem ſitu Καλλίπολιν, *Callipolim* ſuam poſuit. Liuius lib. XXXI cap. XVI *Inde progreſſus* [Philippus] *ad Cherſoneſum, Elæunta & Alopeconneſum, tradentibus ipſis recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita & caſtella quædam ignobilia.* Nomen hodieque ſeruat, validum propugnaculum Turcorum.

XXXIX.

Hæc in ora *Cherſoneſi*, quam ab Aſia *Helleſpontus* ſeiungit, fretum ab Helle in eo ſubmerſa nominatum, vt in fabulis eſt apud Hyginum Poet. Aſtr. lib. II cap XX in Ariete. Aries enim fingitur, qui Phrixum & Hellen, ſororem eius, Athamantis regis filios geſtauerit, ex quo Helle decidente, nomen mari natum ſit. Adde Ouidii epiſtolam Leandri v. 137 ſeqq. & qua Hero illi reſpondet verſ. 123.-128. De anguſtia ſupra diximus: non autem breue id fretum eſt, quod iungit Propontidem Aegæo. Ouidius Metamorph. XIII verſ. 407

Longus in anguſtum qua clauditur Helleſpontus.

XL.

* Dinarchus contra Demoſthenem pag 96 C, Οἷα ἐπ' Αἰγὸς ποταμοῖς ἐγένετο, *qualia in Capræ fluminibus facta ſunt.* Adde Demoſthen. aduerſ. Ariſtocrat. pag. 458 C. Ὅτ' ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς ἠτυχήσαμεν ἡμᾶς, *quum ad Capræ flumina infelices fuimus.*

XL.

Mediterranea Chersonesi non satis nota sunt. Superiori loco fuit Ἀγορὰ, *Agora*, quasi forum. Scylax: πολις ἐν τῷ μέσῳ, ᾗ ὄνομα Ἀγορὰ, *oppidum in medio* [Chersonesi] *est, cui nomen Agora.* Herodotus lib. VII cap. LVIII de transitu Xerxis per Chersonesum: ἐν δεξιῇ μὲν ἔχων τὸν Ἕλλης τάφον τῆς Ἀθάμαντος, ἐν ἀριστερῇ δὲ Καρδίην πόλιν. διὰ μέσης δὲ πορευόμενος πόλιος, τῇ ὄνομα τυγχάνει ἐὸν Ἀγορή. ἐντεῦθεν δὲ κάμπτων τὸν κόλπον τὸν Μέλανα καλεόμενον, *dextrorsum tumulum Helles habens Athamantis filiæ; sinistrorsum Cardiam vrbem transiit, per medium oppidum, cui nomen est Agora. Vnde ad sinum Melana deflectebat.*

XLI.

Deinde est *Cissa* oppidum, ad *Aegos flumen*, quod adluit. Plinius lib. IV cap. XI *Chersonesus a Propontide habuit Tiristasin: Crithotem: Cissam flumini Aegos adpositam.* Non certissimum hoc nomen est. Scylacis enim Periplo legitur: ἐντὸς δὲ Αἰγὸς ποταμοῦ Κρῆσσα, Κρηθωτὴ, Πακτύη, *intra Aegos flumen Cressa, Crethote, Pactye.* Dubium ergo, sitne *Cissa*, an *Crissa*, an *Cressa* hoc loco legendum, quia eamdem vrbem & Scylax & Plinius, cuius flumen idem, significare videntur.

XLII.

Tiristasis Plinii etiam a Scylace Τειρίςασις * vocatur, sed huic extra Chersonesum posita. Ait enim, μετὰ τὴν Χεῤῥόνησόν ἐστι Θρᾴκια τείχη τάδε· πρῶτον, Λευκὴ ἀκτὴ, Τειρίςασις, Ἡράκλεια, Γᾶνος, Γανίαι, Νέον τεῖχος, Πέρινθος πόλις καὶ λιμήν. *Post Chersonesum Thracica oppida hæc sunt: primum, Litus album, Tiristasis, Heraclea, Ganus, Ganiæ, Nouus murus, Perinthus vrbs cum portu.* Satis confuse, vt adparet: & quo iure Ganus ac Ganiæ: Heraclea & Perinthus separentur, nondum intelligo: vt sic quoque in incerto relinquendum sit, vter horum, Plinius an Scylax in Tiristasi a vero loco aberrauerit.

XLIII.

Crithote ** Plinii, etiam Heracleotæ seu Scymno pag. 29 Κριθωτὴ scripta est

Εἶτ᾽ ἐστὶ Κριθωτὴ, πόλις τε Πακτύη.
Deinde Crithote est, & vrbs Pactye:

quæ scriptura vtique præferenda est alteri Κρηθωτὴ, *Crethote*, quæ erat Scylacis: & Ptolemæi *Crithea*, quamquam hæc in Græco textu non adparet, quo versus aliqui desiderantur; sed tantummodo in Latina interpretatione est posita, & tabula Agathodæmonis, quam etiam in situ constituendo sequuti sumus. De reliquis ex Periplo Scylacis adductis, extra Chersonesum, vbi ipse constituit, dispiciemus.

XLIV.

Madytos in eodem tractu fuit, aliquoties a Liuio memorata. Lib. XXXI cap.

* Τειρίςασις a Philippo rege Macedonum adpellatur in litteris, Demosthenis operibus insertis, pag. 62 A, vbi etiam situs eius satis lucide ostenditur. Ei finitima Thracia esse dicitur.

** Vide Demosthen. aduers. Aristocrat. pag. 451 A, verba supra ad §. 35 produximus.

cap. XVI *Progressus ad Chersonesum* [Philippus] *Elæunta & Alopeconnesum, tradentibus ipsis, recepit: Callipolis quoque & Madytos dedita, & castella quædam ignobilia.* Et lib. XXXIII cap. XXXVIII *Ipse* [rex Antiochus] *initio veris, nauibus ab Epheso profectus, Hellespontum petit: terrestres copias Madytum traiicit, Chersonesi vrbem: terrestri naualem exercitum iunxit. & quia clauserant portas, circumdedit mœnia armatis, & iam opera admouenti deditio est facta.* Ptolemæi interpres Latinus, & auctor tabulæ ad eumdem, *Madi* habent, quod, licet curtatum, locum tamen positionis quodammodo nos docuit, quum aliunde certior haberi non possit; ex Liuio solum probatur, haud longe ab Hellesponto hanc vrbem abfuisse.

XLV.

Superest locus, cui nomen erat *Chidria*, τὰ χείδρια, quo refugerunt Athenienses, circumuenti & victi ad Aegospotamos. Xenophon post initium lib. II de rebus Græcor. pag. 268 τοὺς πλείστους ἄνδρας ἐν τῇ γῇ ξυνέλεξαν· οἱ δὲ καὶ ἔφυγον ἐς τὰ χείδρια, *maior hominum pars in terra capta: reliqui aufugerunt in Chidria.* Plura de loco hoc non constant: nec litoralis fuerit, an mediterraneus, discerni potest facile: in litore vero & nauibus plus spei ad fugam habuisse credibile est.

XLVI.

Procopius de ædific. lib. IV cap. X de Iustiniani operibus in Thraciæ Chersoneso, præter Sesti, Callipolis & Elæuntis reparationem refert, πόλιν Ἀφροδισιάδα ἐρύματι ἐχυρωτάτῳ περιεβάλλετο, ἀτείχιστον ἐκ τοῦ ἐπιπλεῖστον τὰ πρότερα οὖσαν. Καὶ Κίβεριν πόλιν ἐπ᾽ ἐδάφους κειμένην, τειχήρη πεποιημένος, ξυνῴκισεν, *Vrbem Aphrodisiadem, vndique fere nudam, mœnibus firmissimis cinxit: vrbi Ciberi, quæ euersa iacebat, muros atque incolas dedit,* & alia ornamenta. Sed neque *Ciberis* positionem demonstrare possumus; neque *Aphrodisias* ab Antonino itinere a Traianopoli Callipolim, inter Apros & Callipolim posita intra Chersonesum cadit, sed extra illam supra Cardiam in mediterranea.

ORA PROPONTIDIS ET PONTI.

XLVII.

Supra isthmum Chersonesi in ora Propontidis est primum *Macronticbos*, Μακρὸν τεῖχος, id est *Longus murus*, quem Plinius ita lib. IV cap. XI descripsit: *Oppida: Cypsella, Bisanthe, Macron Tichos dictum, qua a Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectus murus procurrentem exclusit Chersonesum.* Hausit ex Melæ lib. II cap. II qui eadem præiuit: *Post* [Bisanthen & Cypselam] *locus quem Graii* Μακρὸν τεῖχος *adpellant, & in radice magnæ peninsulæ sedens Lysimachia.* Ptolemæus Μακρὸν τεῖχος, *Longum murum* velut oppidum ad Propontidem inter Pactyen & Bisanthen habet positum, vt de situ dubitare, si oppidum quoque eius nominis fuit, saltem de termino muri, non liceat. Non autem hic cum alio Longo muro, posteriori

ætate

ætate a Propontide ad Pontum ducto, vt tutior in medio ad Bosporum sita Constantinopolis esset, confundatur, de quo in Thracia medii æui sumus dicturi.

XLVIII.

Bisanthe * ergo ad Propontidem fuit: quod etiam Mela adfirmauit. *In Propontide*, inquit, *Selymbria, Perinthos, - - - tum Rheso regnata quondam pars Thraciæ; & Bisanthe Samiorum.* Samiorum coloniam etiam Stephanus dixit, quamquam perperam ad Macedoniam reduxit: Βισάνθη πόλις Μακεδονίας κατὰ Θράκην Ἑλληνὶς, ἄποικος Σαμίων, *Bisanthe vrbs Græca Macedoniæ iuxta Thraciam, Samiorum colonia.* Dicta etiam fuit *Rhædestus*, vel *Rhædestum*, præsertim æuo posteriori. Ptolemæus lib. III cap. XI Βισάνθη ἤτοι Ραιδεστὸν, *Bisanthe siue Rhædestum.* Procopius de Aedific. lib. IV cap. IX Ἡρακλείας δὲ ἄποθεν ἡμέρας ὁδὸν Χωρίον ἐπιθαλάσσιον ἦν, Ραιδεστὸς ὄνομα, παρὰ πλοῦ μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου καλῶς κείμενον· εὐλίμενον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασίᾳ ἐπιτηδείως ἔχον. *Rhædestus erat locus maritimus, vnius diei itinere ab Heraclea distans, commodo ad Hellespontum enauigandum situ; portu facili, & ad maritimum commercium peropportuno.* Suidas: Ραιδεστὸς, πόλις, *Rhædestus, oppidum quoddam.* Abr. Berckelius ad Stephani Βισάνθην censet, eumdem locum esse, quem *Resiston* duobus itineribus Antoninus dixit, quasi prauato nomine ex Ptolemæi, Procopii, & Suidæ *Rhædesto.* Sed eruditissimi viri pace dissentimus. Quisquis enim istius itinerarii auctor est, *Resiston* in via posuit, quæ ab vrbe Apris fert Heracleam, vt inter vtramque sit media. *Bisanthe* autem extra illam viam erat publicam.

XLIX.

Bisanthæ *Ganum* adiungimus, incerti quamuis, quo loco accedat aut latere. Plinius IV cap. XI *In ora amnis Erginus: oppidum fuit Ganus.* Quod *fuit*, olim euersum erat. Scylax, Τειρίστασις, Ἡράκλεια, Γάνος. Xenophon lib. VII Expedit. Cyri pag. 241 ἐπειδὰν ἐπὶ θάλατταν ἀπέλθοι, παραδώσει αὐτῷ Βισάνθην, καὶ Γάνον, καὶ Νέων τεῖχος, *quum ad mare venerit, tradet ei Bisanthen, & Ganum, & Nouum munimentum.* Est & Hierocli Γάνος, *Ganus*, inter episcopales vrbes in prouincia Thraciæ Europa. Ex dictis adparet, Xenophontis maxime, in ora fuisse Propontidis.

L.

Sequitur apud Ptolemæum amnis *Arzus*, inter Bisanthen & Perinthum in Propontidem se effundens: & tum ipsa vrbs *Perinthus*, ** quæ posteriori æuo *Heraclea* est adpellata. Ptolemæus, Πέρινθος ἤτοι Ἡράκλεια, *Perinthus siue Heraclea.* Zosimus lib. I cap. LXI de Aureliano: διατρίβοντι αὐτῷ κατὰ τὴν Πέρινθον, ἣ νῦν Ἡράκλεια μετωνόμασται, συνίσταται τις ἐπιβουλή. *Commoranti apud Perinthum, quæ mutato nomine iam Heraclea dicitur, insidiæ factæ sunt.* Sozomenus H. E. lib. VI cap. VII Hypatianum dicit τὸν Ἡρακλείας τῆς

* Xenophon libr. VII expedit. Cyri pag. 402 C, Καὶ Βισάνθην οἴκησιν δώσω, ὅπερ ἐμοὶ κάλλιστον χωρίον ἐστὶ τῶν ἐπὶ θαλάττῃ, ait Seuthes ad Xenophontem. *Ac Bisanthem sedem dabo, quod mihi pulcerrimum est oppidum eorum, quæ ad mare adiacent.*

** Apud Perinthum *Heræum* fuit, si Herodoto credas libr. IV cap. 90. Conf. etiam Demosthen. orat. ad Philippi epist. pag. 65 B.

τῆς Περίνθου ἐπίσκοπον, *Heracleæ Perinthi episcopum.* Antiquum autem nomen *Perinthus* erat. Situm ita descripsit Diodorus Siculus libr. XVI cap. LXXVII ἡ Πέρινθος κεῖται παρὰ θάλατταν ἐπί τινος αὐχένος ὑψηλοῦ, χερρονήσου σταδιαῖον ἐχούσης τὸν αὐχένα. τὰς δὲ οἰκίας ἔχει πεπυκνωμένας, καὶ τοῖς ὕψεσι διαφερούσας. αὗται δὲ ταῖς οἰκοδομαῖς ἀεὶ κατὰ τὴν εἰς τὸν λόφον ἀνάβασιν ἀλλήλων ὑπερέχουσι, καὶ τὸ σχῆμα τῆς ὅλης πόλεως θεατροειδὲς ἀποτελοῦσι. *Perinthus ad mare sita est in edito peninsulæ iugo, ad stadii longitudinem porrecto. ædes inter se confertas & altitudine conspicuas habet. nam aliæ idemtidem alias pro accliuitate collis supereminent, formaque vrbis quamdam theatri similitudinem refert.* De peninsula ita Plinius lib. IV cap. XI *Perinthus latitudine* CC *passuum continenti adnexa.* Marcianus Heracleota sub finem Periegeſ. p. 29

- - - - Σαμίων ἀποικία
Πέρινθός ἐστιν, ἐχομένη ἡ Σηλυμβρία,
- - - - *Samiorum colonia*
Perinthus est; proxima Selymbria.

Quando mutatum nomen fuerit, non est liquidum. Ptolemæus si se recte habet, nec recentiore manu de Heraclea illud (ἤτοι Ἡράκλεια) adscriptum est, satis antiquum & alterum hoc nomen est. Dubitare vero liceat, quia posteriores nummi Seueri & filiorum prioris tantum nominis rationem habent. Nummus Mediceus, prodente illustri Spanhemio pag. 826 ΕΠΙΔΗΜΙΑ Β. ΣΕΥΗΡΟΥ ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ, *Aduentus II. Seueri, Perinthiorum Neocorôn.* Et Getæ nummus apud Harduinum p. 398 ΠΕΡΙΝΘΙΩΝ ΝΕΩΚΟΡΩΝ. Posteriores *Heracleam* adpellant, Vopiscus & Eutropius, vbi necem Aureliani describunt: & Philostorgius lib. VIII cap. XVII τῆς ἐν Θράκῃ ἐφορεύων Ἡρακλείας, & lib. IX cap. XIV ὁ Δωρόθεος ἐξ Ἡρακλείας τῆς Θράκης, id est episcopus Heracleensis. Dignitatem Procopius lib. IV de Aedific. cap. IX declarauit, τὰ πρωτεῖα, *primum locum* prouinciæ ante Constantinopolim tenuisse: post dedicatam illam, δευτερεῖα, *secundum.*

LI.

Succedit *Selymbria*, vt modo ex Scymni versu adparuit, & Ptolemæi ordo confirmat, cui, etiam Herodoto lib. VI cap. XXXIII, nec non Straboni lib. VII pag. 221, est Σηλυβρία: at Scylax & Stephanus scripserunt Σελυμβρία, quam formam Latini tuentur. Mela lib. II cap. II *In Propontide Selymbria, Perinthos Bithynis.* Plinius lib. IV cap. XI *Oppida, Selymbria, Perinthus.* Antoninus itineribus suis nullam eius rationem habuit, quod forsan interciderat: alia vero inter Perinthum & Byzantium posuit, de quibus dicemus postea. Nomen *Selymbriæ* Strabo interpretatur Σήλυος πόλιν, quia vox βρία, *bria*, θρακιστὶ, *lingua Thracica* sonet oppidum.

LII.

Inter Perinthum & Byzantium duo Antoninus interposuit, *Cænophrurion* & *Melantiadem*: illud sonat Nouum castellum, vt Pæanius etiam Καινὸν Φρούριον vertit Eutropii *Cænophrurium.* Hic enim lib. IX cap. IX narrat, *interfectus est* [Aurelianus] *in itineris medio, quod inter Constantinopolin & Heracleam est stratæ veteris. Locus Cænophrurium adpellatur.* Metaphrastes: ὄνομα

ὄνομά ἐστι τῷ τόπῳ Καινὸν Φρούριον. Id quod Aurelius Victor iunior, vt solet, iisdem verbis repetiit. Ex quibus illud dispicitur, vltra Selymbriam situm fuisse, quia *in medio itineris* fuisse dicitur ab Heraclea Constantinopolim. Confirmat Antonini iter per Macedoniam Constantinopolim:

Apris	- - - -	
Resiston	M. P.	XXVI
Heracleam	M. P.	XXVI
Cænophrurion	M. P.	XXIV
Melantiada	M. P.	XXVIII
Byzantium	M. P.	XXIX.

Et alio itinere ab Vrbe in orientem idem ordo seruatur per *Heracleam, Cænophrurion, Melantiada, Bizantium,* quamquam numerus milliariorum non nihil discrepet. In eamdem Vopiscus quoque sententiam concedit in Aureliano cap. XXXV. *Quum iter faceret, apud Cænophrurium, mansionem, quæ est inter Heracliam & Byzantium, malitia notarii sui & manu Mucaporis interemtus est.* Erratum ergo in tabula Augustana est, qua *Cenopurium,* (sic praue scriptum est) citra Perinthum & Heracleam (nam & hæ ibidem distinguuntur) est constitutum.

LIII.

In tabula eadem est XII millibus ab vrbe *Regium,* Ῥήγιον Procopii lib. IV de Aedific. cap. VIII: vbi data est lex V Cod. Theod. de contrah. emtione.

LIV.

Sed citra Regium in illa Peutingeriana Tabula est *Melontiana*, quod legas *Melantiana*, quæ vltima ante Byzantium in Antonini itineribus est *Melantias*, Μελαντιάς, locus bene descriptus a Suida. Μελαντιάς, inquit, ἡ νῦν περὶ πολλοῖς λεγομένη Μελιτίας, κώμη τῆς Θράκης, δύο καὶ ἑκατὸν σταδίοις διεστῶσα τοῦ Βυζαντίου. παραῤῥεῖ δὲ αὐτὴν Ἀθύρας ποταμὸς, ὃς ὀλίγον τι προελθὼν, καὶ ἐπὶ ἄνεμον Καικίαν ὀλίγον τι ἠρέμα ἐκκλίνας, ἐς Προποντίδα τὸν ῥοῦν ἀπερεύγεται. ἔνθεν καὶ τὸ πρὸς αὐτῇ ἐπίνειον τὴν ἀπ' αὐτοῦ φέρεται προσηγορίαν. *Melantias, quæ nunc vulgo Melitias vocatur, Thraciæ vicus,* CII *stadiis Byzantio distans. Eum Athyras amnis præterfluit, qui paullum progressus & Cæciam ventum versus declinans sensim, in Propontidem exit. Hinc & nauale illud, quod in eo litore est, nomen ab ipso fert.* Non ergo in litore fuit *Melantias,* sed paullo supra illud: nauale vero ad ostium *Athyræ* fluuii, a Melantiade decurrentis, de suo nomen dedit *Melantiaci naualis,* vel simili circumscriptione. Ammianus Marcellinus lib. XXXI cap. XXXI [Vales. cap. XI] villam dixit Cæsarianam. *Valens,* inquit, *excitus Antiochia, venit Constantinopolim: - - - ipse ad Melantiada, villam Cæsarianam profectus, militem stipendio fouebat & alimentis.* Chronicon Alexandrinum p. 896 ἐπὶ τὰ μέρη Μελαντιάδος, *circa Melantiadem.*

LV.

Vltra Athyram fluuium, Byzantium versus, Ptolemæus posuit alium, Βαθυνίαν, *Bathyniam,* qui etiam a Plinio memoratus est. Videtur Appiani

Βιθύας, *Bithyas* esse, bello Mithridatico pag. 296. Mela in hac ora, vt supra vidimus, oppidum habet *Bathynidem* siue *Bithynidem*: quod si fuit aliquod (ceteris enim ignotum est) ad hoc flumen fuisse non est quod dubitemus.

LVI.

Mela huic oræ addit *Erginum* fluuium. Post Selymbriæ, Perinthi & Bithynidis enarrationem, adiungit: *amnes, qui interfluunt, Erginos & Athyras.* Plinius: *in ora amnis Erginus*: sed inter quæ oppida labatur, neuter definiuit. Nec plus indicii pro certiore loco ex Apollonii versu 217 lib. I Argonaut. habemus,

- - - ποταμοῖο παρὰ ῥόον Εργίνοιο,
iuxta fluenta amnis Ergini.

Alter fluuius Αθύρας, *Athyras* a Ptolemæo & Suida per θ scribitur: in Melæ autem libris vulgatis *Atyras* sine adspiratione.

LVII.

Hæc in *Propontide,* quod mare est inter Euxinum & Aegæum, vtrimque freto interfluente connexum, ibi, Bosporo Thracio; heic, Hellesponto. Plinius lib. IV cap. XII *Inde* [ab Hellesponto] *exspatiatur æquor, rursusque in arctum coit: laxitas Propontis adpellatur: angustiæ Thracius Bosporus latitudine* 10 *passuum, qua Darius, pater Xerxis, copias ponte transuexit.* Ouidius lib. III Trist. eleg. XII

Fas quoque ab ore freti longæque Propontidos vndis
Huc aliquem certo vela dedisse Noto.

Ipse *Bosporus* cognominatur *Thracius*, vt ab altero, cui *Cimmerio* cognomen est, discernatur. Ptolemæus lib. III cap. XI στόμα τοῦ Πόντου, ὃ καλεῖται Θράκιος Βόσπορος, *os Ponti, quod Thracius Bosporus vocatur.* Arrianus Periplo extremo: τὰ ἀπὸ τοῦ Βοσπόρου, τοῦ Κιμμερίου ἐπὶ Βόσπορον τὸν Θράκιον καὶ πόλιν Βυζάντιον, *Hæc sunt a Bosporo Cimmerio ad Bosporum Thracium ipsamque vrbem Byzantium.* Originem nominis ad Io, mutatam in vaccam, fabulæ referunt, * quæ hoc fretum traiecerit. Dionysius Periegef. verf. 140

Τῇ δ' ἐπὶ Θρηϊκίου στόμα Βοσπόρου, ὃ πάρος Ἰὼ
Ἥρης ἐννεσίῃσιν ἐνήξατο πόρτις ἐοῦσα.

hoc est: *Hanc item post Thracii ostium Bospori, quem olim Io Iunonis impulsu tranauit, iuuenca quum esset.* Alias adpellationis rationes tradit scholiastes Apollonii ad lib. II verf. 168. Dicitur etiam *Mysius Bosporus*, quia Mysiam, ad Propontidem sitam regionem, ora altera attingit. Eustathius ad Dionysii versum prædictum ὁ Θρακικὸς Βόσπορος, ὁ καὶ Μύσιος, *Thracicus Bosporus, qui & Mysius vocatur.* Et post paullo ex Arriano: πόρθμος ὁ κατὰ Χαλκηδόνα καὶ Βυζάντιον, ὅ ποτε Μύσιος, διότι Μυσοὶ ἀντιπέρας ᾤκουν τῆς Θράκης, *fretum, quod iuxta Chalcedonem est & Byzantium, quondam vocabatur Mysium, quia Mysi ex opposito Thraciæ habitant.* Herodotus lib. IV cap. LXXXV vocat τῆς Χαλκηδονίης τὸν Βόσπορον, *Chalcedoniæ terræ Bosporum*, eiusque latitudinem minimam habere dicit τέσσερας σταδίους, *quatuor stadia*: aliis autem est latior.

LVIII.

* Sic Apollodorus biblioth. II c. I §. 3.

LVIII.

Vbi Bosporus Propontidi adhæret, adposita est nobilis vrbs *Byzantium*, quæ postea auctior facta ornatiorque, *Constantinopolis* nomen accepit. Sed hoc ad alius temporis geographiam reseruamus. Vetus Byzantium iam nobis curæ est. Origo eius narratur varie. Strabo lib. VII pag. 221 dicit post Chalcedonem, quæ Megarensium colonia est, Apollinis ferri auspiciis & oraculo conditam. an etiam a Megarensibus, aperte non dicit; vtique autem Stephanus: clarius Marcianus in Periegesi sub finem:

ἑξῆς Μεγαρέων εὐτυχῶν Βυζάντιον,
Deinde est Megarensium fortunatorum Byzantium.

Eustathius in Dionysii vers. 804 Βύζης ἡγῆτο τοῦ τῶν Μεγαρέων στόλου, οἳ καὶ ἔκτισαν τὸ Βυζάντιον, *Byzas dux fuit Megarensium classis, qui etiam Byzantium condiderunt*. Stephano Byzas est Neptuni filius. Sed quisquis ille fuit, ipso auctore Byzantii gloriati sunt. Quum enim pæne multi horum nummi supersint, inscripti ΒΥΖΑΝΤΙΩΝ; quidam etiam nomen ΒΥΖΑϹ cum senili capite galeato, quo haud dubie conditor vrbis significatur, præferunt. Velleius lib. II cap. XV tribuit Milesiis originem vrbis: Iustinus lib. IX cap. I Spartanis: Ammianus lib. XXII cap. XII Atheniensibus. Quæ ita conciliari fortassis possunt, vt plures successu temporis, prioribus pulsis, colonias in tam opportunum locum a diuersis deductas statuamus: quod non obscure ipse Iustinus significauit. *Hæc*, inquit, *vrbs condita primo a Pausania*, * *rege Spartanorum, & per* VII *annos possessa fuit: deinde variante victoria nunc Lacedæmoniorum, nunc Atheniensium iuris habita est. Quæ incerta possessio effecit, vt, nemine quasi suam auxiliis iuuante, libertatem constantius tueretur.* Hanc libertatem etiam sub Romanis conseruauit. Plinius lib. IV cap. XI *Promontorium Chrysoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos dictum.* Nomen vetus etiam Ausonius tradit de Clar. vrb. in Constantinopoli & Carthagine:

Angustas mutastis opes & nomina: tu quum
Byzantina Lygos; tu Punica Byrsa fuisti.

Situm vrbis εὐκαιρότατον καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ πρὸς εὐδαιμονίαν πάντων τῶν ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένῃ, *opportunissimum & ad securitatem & ad felicem rerum adfluentiam, si quis alius in nostro orbe sit*, ** Polybius lib. IV cap. XXXVIII laudauit: quod pluribus verbis Xiphilinus ex Dione in caussa Pescennii Nigri persequutus est. Ouidius Trist. lib. I eleg. XI

Quaque tenent Ponti Byzantia litora fauces.
Hic locus est gemini ianua vasta maris.

LIX.

Supra Byzantium LXXX stadiis est ad Bosporum *Daphnes portus*, λιμὴν Δάφνης, ab Arriano notatus Periplo Ponti extremo: & inde per stadia XL, vbi στόμα τοῦ Πόντου, *os Ponti*, id est finis Bospori, & initium Ponti Euxini,

* Sic etiam Orosius III hist. c. 13 pag. 151 narrat.

** Vrbis *Byzantii* amplitudinem, quæ Seuero imperatori Romano quoque curæ fuit, describit Zosimus II c. 31.

ni, erat τὸ ἱερὸν τȢ Διὸς Οὐρίȣ, *fanum Iouis Vrii*: a quo tantumdem ſpatium, id eſt XL ſtadiorum ad inſulas *Cyaneas* eſt, de quibus poſt dicturi ſumus in inſulis ad Thraciam.

LX.

Ora Ponti ſequitur a Boſporo vſque Meſembriam vel Hæmi extrema: quam itidem Arrianus illuſtrauit; nec minus lib. III cap. XI Ptolemæus. Ab auſtro adſcendenti prima vrbs eſt *Phinopolis*, Φινόπολις, cuius ſitum Ptolemæi rationes conſtituunt. Non habet Arrianus illius mentionem: vtique autem Plinius lib. IV cap. XI. *Phinopolis*, inquit, *iuxta quam Boſporus*, id eſt prima vrbs Ponti poſt Boſporum, ex Melæ & Prolemæi diſpoſitione. Sed quia diſtantiam locorum in hac ora Arrianus curatius, quam ceteri, notauit, pretium eſt, inuerſo eius itinere, hæc ex Periplo excerpere.

Fano Iouis Vrii, vbi os Ponti		
Cyaneas inſulas	XL	ſtadia
Phrygiam	CCCXX	ſtad.
Salmydeſſum	CCCXXX	ſtad.
Thyniadem acten	CC	ſtad.
Aulæi mœnia	CXX	ſtad.
Cherſoneſum	CL	ſtad.
Apolloniam	LX	
Anchialum	CLXXX	ſtad.
Meſembriam	LXX	ſtad.
Hæmi extrema	XC	ſtad.

LXI.

Quæ prima Arriani *Phrygia*, videntur *Phileæ* eſſe Pomponii, qui lib. II cap. II ita a ſeptemtrione progreditur in auſtrum verſus: *Recta dehinc* [ab Apollonia] *ora, niſi quod media ferme in promontorium, quod Thyniam vocant, exit, & incuruis contra ſe litoribus obtenditur, vrbesque ſuſtinet Halmydeſſon & Phileas & Phinopolin.* Ptolemæo hoc loco eſt, Φιλία ἄκρα, *Philia promontorium*, ſub quo haud dubie *Phileæ*, Melæ oppidum, fuerunt. Zoſimus lib. I cap. XXXIV meminit *Phileatinæ paludis*, quæ itidem ſitu cum loco Melæ & Ptolemæi prope conuenit. Φιλεατίνη, inquit, λίμνη κατὰ δυτικὰς τροπὰς Βυζαντίȣ πρὸς τῷ Πόντῳ παράκειται, *Phileatina palus ad occaſum ſolſtitialem Byzantii Ponto adiacet.* Et quid coniecturis opus eſt ex locorum vicinitate? clare periplus anonymi, quem Voſſius edidit, quod quæritur, reuelat pag. 164: ἀπὸ Ἁλμυδισσȣ εἰς Φρυγίαν τὴν καὶ λεγομένην Φιλίαι, *ab Halmydeſſo ad Phrygiam, quæ etiam Philia adpellatur.*

LXII.

Quæ ſequitur vrbs, modo gemino nominatur *Halmydeſſus* & *Salmydeſſus*, quia & alibi adſpiratio in ſibilantem videmus conuerſam. Herodotus lib. IV cap. XCIII, Diodorus Siculus lib. XIV cap. XXXVIII, Strabo lib. I pag. 34, & Arrianus Periplo, ac Stephanus Σαλμυδησσὸν cum ſibilo,

Salmy-

Salmydessum, * adpellant, quibus Lycophronem adiungimus versu 1286, & Xenophontem lib. VII Exped. Cyr. p. 241, quorum est Σαλμυδισσὸς *Salmydissus,* contra Pomponius Mela & Plinius *Halmydessus;* & ex Græcis Peripli Pontici auctor anonymus Ἁλμυδησσὸς, Ptolemæus Ἁλμυδισσός. Non ignobilem ergo *Halmydessum* seu *Salmydessum* fuisse, ex tot auctorum commemoratione manifestum est: nec vero omnes vrbem adpellant, sed Ptolemæus, Ἁλμυδισσὸς αἰγιαλὸς *Halmydissum litus;* Stephanus, Ἁλμυδησσὸς κόλπος τȣ̃ Πόντȣ, *Halmydessus sinus Ponti.* Quo Siculus quoque Diodorus intendit quum τὸν Σαλμυδησσὸν οἰκȣ̃ντας, *Salmydessum colentes,* virili genere, quo non πόλιν, sed vel κόλπον vel αἰγιαλὸν subaudit. Nihil vere dissentiunt. Et vrbis & litoris & sinus commune nomen fuit: vrbe excisa, litori & sinui nomen apud scriptores posterioris æui mansit.

LXIII.

Thynias litus, Θυνιὰς ἀκτὴ, Arriani est: Ptolemæi Θινιὰς ἄκρα, *Thinias promontorium:* at Plinius: *Oppida, Thynias, Halmydessus, Deueltum:* Mela quoque, vt supra vidimus, Thyniam dixit promontorium, in eo consentiens cum Ptolemæo.

LXIV.

Aulæi mœnia siue *castellum,* Græce Αὐλαίȣ τεῖχος, solius Arriani est & anonymi, qui suum ex illius periplo transscripsit. Θυρῶν χωρίον, *venationis domum* ille anonymus interpretatur. Guil. Stuckius Latine *mœnia* vertit: Vossius, *castellum.* τεῖχος enim munimentum est, siue castellum. Quæ sequitur *Chersonesus* Arriani, inter hoc castellum est & Apolloniam, in qua ὅρμος ναυσὶ, *portus* seu *statio nauium* est, vtroque Periplorum consentiente auctore. Interponit Ptolemæus Περοντικὸν, *Peronticum,* & Τονζȣ, *Tonzu* vel *Tonzi,* de quibus nihil præterea nobis cognitum est.

LXV.

Apollonia Milesiorum colonia fuit, vnde colossum M. Lucullus abstulit, & in Capitolio locauit. Strabo lib. VII pag. 220 Ἀπολλωνία ἄποικος Μιλησίων, τὸ πλέον τȣ̃ κτίσματος ἱδρυμένον ἔχȣσα ἐν νησίῳ τινὶ, ὅπȣ ἱερὸν τȣ̃ Ἀπόλλωνος· ἐξ ȣ̃ Μάρκος Λεύκολλος τὸν κολοσσὸν ἦρε καὶ ἀνέθηκεν ἐν τῷ Καπιτολίῳ, τὸν τȣ̃ Ἀπόλλωνος. *Apollonia est Milesiorum, vrbs maiore sui parte condita in parua insula, in qua Apollinis fanum est: vnde M. Lucullus colossum Apollinis sublatum in Capitolio dedicauit.* Plinius lib. XXXIV cap. VII de mole colossorum: *Talis est in Capitolio Apollo, translatus a M. Lucullo ex Apollonia, Ponti vrbe,*

* Tzetzes ad Alexandr. Lycophron. v. 186 Σαλμυδησσὸς δὲ ποταμὸς Θρᾴκης, εἰσβάλλων εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον. *Salmydessus autem flumen est Thraciæ in Euxinum pontum incurrens.* Ergo fortasse etiam flumen ita fuit adpellatum. Sed situm *Salmydessi* plane alium, ac vulgo fit, Herodotus signat, quum libro IV cap. 93 de Dario Scythis bellum illaturo loquutus ita pergit: Πρὶν δὲ ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸν Ἴστρον πρώτȣς αἱρέει Γέτας τȣ̀ς ἀθανατίζοντας. Οἱ μὲν γὰρ δὴ τὸν Σαλμυδησσὸν ἔχοντες Θρήϊκες καὶ ὑπὲρ Ἀπολλωνίης τε καὶ Μεσαμβρίης πόλιος οἰκημένοι, καλεύμενοι δὲ Κυρμιᾶνοι καὶ Μυψαῖοι, ἀμαχητὶ σφέας αὐτȣ̀ς παρέδοσαν Δαρείῳ. *Priusquam autem perueniret ad Istrum, primos cepit Getas immortalitatem donantes. Etenim qui Salmydessum habent Thraces & supra Apolloniam & Mesambriam vrbem habitant, ac Cyrmianæ & Mypsæi vocantur, citra pugnam se Dario ipsi tradiderant.* Sed si ex Itinerario Persæ cuiusdam, qui iam in Getis versabatur, quum hæc scriberet, hæc narratio sumta est; eum communi positione congruet.

xxx *cubitorum, quingentis talentis factus.* Stephanus secundam suam Apolloniam ponit ἐν νήσῳ πρὸς τῇ Σαλμυδησσῷ, *in insula iuxta Salmydessum.* * De insula dubitat Salmasius ad Solinum pag. 151, cui Strabo Apolloniam Asiæ in Ponti insula cum hac nostra confudisse, quas Plinius lib. vi cap. xiii distinxit; Stephanus Strabonem sequutus videtur. De Luculli expeditione Eutropius lib. vi cap. viii *Alter Lucullus* [Marcus] *qui Macedoniam administrabat, - - - multas supra Pontum positas ciuitates adgressus est. Illic Apolloniam euertit.*

LXVI.

Supra Apolloniam *Anchialus* est, oppidum Apolloniatium. Strabo lib. vii pag. 221 εἶτ' Ἀγχιάλη πολίχνιον Ἀπολλωνιατῶν: *Deinde Anchiale est,* (nam plures formæ vocabuli) *oppidum Apolloniatium.* Mela dicto loco: *Odessos, Mesembria, Anchialos.* Plinius neutro genere: *Nunc in ora Mesembria, Anchialum, vbi Messa fuerat.* Zosimus quoque memorauit sub Valeriano lib. I. cap. xxxiv; & Trebellius Pollio Vita Claudii cap. xii *Barbari, Anchialo vastata, conati sunt Nicopolin etiam obtinere.* Et Ammianus lib. xxii cap. xix *Tomi, & Apollonia, & Anchialos.* Omnes igitur *Anchialos* siue *Anchialus:* etiam Ptolemæus Ἀγχίαλος: solus fere Strabo *Anchiale;* & Plinius *Anchialum.* Strabonem sequutus est Eustathius ad Dionys. vers. 875 ἔστι καὶ Θρᾳκικὴ Ἀγχιάλη, κατὰ τὸν γεώγραφον, *Est etiam Thracica Anchiale, secundum geographum,* id est Strabonem, quem honoris caussa ita nominat.

LXVII.

Et heic finit Ptolemæus oram Thraciæ, vlteriora quæ sunt, & ipsam *Mesembriam,* Mœsiæ inferiori adiudicauit, vt supra de terminis Thraciæ, & antea cap. viii in Mœsia commonstrauimus, vbi etiam de *Mesembria,* quæ *Mesambria* Herodoto & in nummis est, diximus. Sita est cis Hæmum montem xc stadiis secundum Arriani periplum supra excerptum: condita a Megarensibus. Strabo lib. vii pag. 221 εἶτα τὸ Αἷμον ὄρος μέχρι τῆς δεῦρο θαλάττης διῆκον. εἶτα Μεσημβρία Μεγαρέων ἄποικος. *Deinde* [post Odessum] *est Hæmus mons, ad istud usque mare pertingens. Sequitur Mesembria, colonia Megarensium.* Plinius lib. iv cap. ix Oppidum *Tetranaulochus. Mons Hæmus, vasto iugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in vertice Aristæum. Nunc in ora Mesembria, Anchialum.* Illa *Tetranaulochus* vltra Hæmum sita erat, etiam simpliciter *Naulochos* dicta; at ditionis Mesembrianorum. Strabo dicto loco: Ὀδησσὸς Μιλησίων ἄποικος, καὶ Ναύλοχος Μεσημβριανῶν πολίχνιον. εἶτα τὸ Αἷμον ὄρος. *Odessus Milesiorum colonia: & Naulochos Mesembrianorum oppidum. Inde mons Hæmus.* Si quis in Hæmo limitem posuerit, tamquam a natura constituto termino, Mesembria Thracibus adscripta; non errabit, meo iudicio, vt supra quoque præfati sumus.

MEDI-

* Herodot. IV pag. 131.

MEDITERRANEA THRACIAE.

LXVIII.

Quæ inter Strymonem & Neſtum ſunt, vſque ad Pangæum montem ferme, excepta Mædica regione; in Macedonia ſupra, cui adiecta fuerunt, expoſuimus. MAEDICA regio ſub Pangæo monte ſita, proxima Macedoniæ. Gens, *Mædi*, caput illorum *Iamphorina.* Polybius Excerpt. lib. X cap. XXXVIII τὺς προσορῦντας τῇ Μακεδονίᾳ Θρᾶκας καὶ μάλιϛα τὺς Μαίδυς ἐπιβολὰς ἔχειν ὡς ἐμβαλῦντας ἐπὶ Μακεδονίαν; *finitimos Macedoniæ Thraces, & in his maxime Mædos, conſilium iniſſe incurrendi in Macedoniam.* Et Liuius lib. XXVI cap. XXV de Philippo: *in Thraciam exercitum & Mædos eduxit. Incurrere ea gens in Macedoniam ſolita erat: - - - vrbem Iamphorinam, caput arcemque Mædicæ, oppugnare cœpit.* Ptolemæus in Thracia, Macedoniam verſus ſita, Μαιδικὴ ϛρατηγία, *Mædica præfectura.* Meminit Liuius etiam oppidi *Petræ* in Mædis, ſed quem locum in hac gente tenuerit, non addit. Verba ſunt lib. XL cap. XXII *Inde* [a Dantheletis] *in Mædicam regreſſus, vrbem, quam Petram adpellant, oppugnare eſt adortus.*

LXIX.

Superiori loco [lib. XXVI cap. XXV] *Phragandas*, obſcuram gentem, cum Mædis coniungit, vnde de ſitu, Macedoniæ propinquo, quodammodo iudicare licet. Addit Ptolemæus: καὶ ὑπὲρ μὲν τὴν Μαιδικὴν Βεσσική, *& ſuper Mædicam, Beſſica præfectura.* Mons *Pangæus* intercurrit, ad Philippos vſque ſe reflectens. Plinius lib. IV cap. XI *Populorum eius* [Thraciæ] *amnem Strymonem accolunt dextro latere Denſeletæ & Mædi, ad Biſaltas vſque ſupra dictos: læuo Digêri, Beſſorumque multa nomina ad Neſtum amnem, Pangæi montis ima ambientem.*

LXX.

DENSELETAE etiam a Cicerone memorantur in Piſonem cap. XXXIV, vt *obediens nato Rom. imperio, quæ ſola in barbarorum defectione Macedonica C. Sentium prætorem tutata ſit.* Videtur eſſe Δανθηλῆται, *Dantheletæ* Ptolemæi, πρὸς ταῖς Μυσίαις καὶ τὸν Αἷμον τὸ ὄρος ἀρχόμενοι ἀπὸ δυσμῶν, *iuxta Mœſiam vtramque & Hæmum montem incipientes ab occaſu.* Ibi fuit Δανθηλητικὴ ϛρατηγία, *præfectura Dantheletica.* Strabo lib. VII pag. 220 Μεδῶν τινὲς καὶ Δανθηλιτῶν, *quidam Medorum & Danthelitarum.* Et Liuius lib. XXXIX cap. LIII *Dantheletarum* cum Beſſis mentionem fecit. Ptolemæus in Dantheletis ponit vrbem *Pautaliam,* Παυταλίαν, quam ita Stephanum quoque, non Παιταλία ſcripſiſſe ordo eius probat alphabeticus. Recte. nam & Ezechiel Spanhemius, quem honoris gratia nominamus, produxit nummum, quo ſcriptum exſtat ΠΑΥΤΑΛΙΑ. quod vna argumentum eſt, non ignobilem vrbem fuiſſe *Pautaliam.* A Traiano ornamenta habuit, quod alii nummi, ab eodem ſummo viro pag. 185 producti, diſerte docent, epigraphen hanc præférentes ΟΥΛΠΙΑΣ ΠΑΥΤΑΛΙΑΣ, id eſt *Vlpiæ Pautaliæ*, Plinius quos *Digêros* vocat, Stephano ſunt Δίγηρες, ἔθνος Θρᾴκιον, *Digeri, gens Thraciæ.*

LXXI.

BESSI omnium Thracum ferociſſimi & barbari adeo, vt Hieronymus epitaphio Nepotiani, ſiue epiſt. III, præ ceteris Thracibus ac barbaris *Beſſorum feritatem* notauerit. Paullinus Nolanus Carm. XVII ad Nicetam verſ. 206

Et ſua Beſſi niue duriores.

Strabo dicto loco: Βέσσοι ὑπὲρ τὸ πλέον τοῦ ὄρους νέμονται τοῦ Αἵμου, καὶ ὑπὸ τῶν λῃστῶν Λῃσταὶ προσαγορεύονται, *Beſſi maiorem Hæmi partem tenent, & a prædonum multitudine Prædones cognominantur.* Eutropius lib. VI cap. VIII de M. Lucullo: *Beſſis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti prælio in Hæmo monte ſuperauit.*

LXXII.

Oppidum illorum *Vſcudama* fuit. Pergit ibidem Eutropius: *Oppidum Vſcudamam, quod Beſſi habitabant, eodem die, quo adgreſſus eſt, vicit.* Ammianus quidem lib. XIV cap. XXXVII *Hadrianopolim, vrbem Hæmimontanam, Vſcudamam antehac adpellatam* tradit: quod etiam Sextus Rufus cap. IX adfirmauit. Sed incertior res eſt de priore nomine, quod Lampridius in Elagabalo cap. VII ait *Oreſtæ* fuiſſe; Zonaras in Conſtantino Monomacho p. 199 Ὀρεστιάδος, *Oreſtiadis.* Ad hæc Hadrianopolis in Odryſis potius, quam Beſſis, ſita eſt: nec propterea duæ in Thracia Hadrianopoles fuere, vt Caſaubonus ad Lampridium ex hoc ipſo diſſenſu iudicauit.

LXXIII.

Propior Beſſis *Philippopolis,* itidem ad Hebrum ſita, ſed multo ſuperiorem: cuius æque incertum nomen antiquum eſt. Rufo *Eumolpias* fuit: etiam Ammiano lib. XXII cap. II: Plinius autem lib. IV cap. XI vetus nomen *Poneropolim* fuiſſe dicit: deinde *Philippolim* ab amplificatore dictam; tandem *Trimontium* ab ſitu. Et Ptolemæus nomen *Trimontii* habet coniunctum cum Φιλιπποπόλεως: ſed, niſi mendum ſubeſt aut adſutum manu aliena, Philippi & Hadriani vrbes in vnam confundit. Philippus, conditor, Amyntæ filius fuit, quia alterius Philippi temporibus iam clara vrbs erat. Liuius lib. XXXIX cap. LIII *mediam in Thraciam exercitum in Odryſas, & Dantheletas, & Beſſos duxit. Philippopolim vrbem fuga deſertam oppidanorum cepit.* Et mox: *relicta ad Philippopolin præſidio.* Adde Polybii excerpt. Legat. cap. XLVIII. In occaſum ſolis inde *Beſſapara* recedit, ex Antonini cognita itinerario.

LXXIV.

Sed ad Neſſum ſiue Neſtum reuertamur, quem Beſſos attingere ſupra Plinius, & ex eo Solinus notauerunt. Adluit hoc flumen *Nicopolin*, Traiani opus, cum cognomine *ad Neſtum.* Ptolemæus in mediterraneis Thraciæ: Νικόπολις ἡ περὶ Νέσον, *Nicopolis, quæ circa Neſum eſt*, ſiue Neſſum: a quo ſitum etiam cognoſcimus. Spanhemiano opere pag. 889 nummus proponitur, præſcriptus ΟΥΛΠ. ΝΙΚΟΠΟΛΕΟΣ ΠΡΟΣ ΝΕΣΤΩ, *Vlpiæ Nicopoleos ad Neſtum.* nam o aliquando in nummis pro Ω eſt. Et aliis Commodi ac Caracallæ apud Harduinum: ΟΥΛΠ. ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

ΠΡΟΣ

ΠΡΟC ΜΕCΤΩ, *Vlpiæ Nicopoleos iuxta Mestum.* sic enim cum Μ etiam hoc flumen fuisse nominatum, supra adnotatum est.

LXXV.

Sub Rhodope inter Nestum & Hebrum, Antonini itinere a Dyrrachio Byzantium, duo oppida nominantur, *Milolitum* & *Timporum:* vnde Traianopolim fit transitus. De priore silent ceteri: alterum nisi fallor, *Tempyrum* scribendum est & iuxta Aeniorum fines ad septemtriones constituendum. Liuius lib. XXXVIII cap. XLI *Inde Aeniorum fines, præter Apollinis (Zerynthum quem vocant incolæ) templum superant. Aliæ angustiæ circa Tempyra excipiunt, (hoc loco nomen est) nec minus confragosæ.* Consentit Ovidius lib. I Trist. eleg. IX

Inde leui vento Zerynthia litora nactis
Threiciam tetigit fessa carina Samon.
Saltus ab hac terra breuis est Tempyra petenti.

LXXVI.

Ipse mons *Rhodope* circa Nestum incipit & vltra Hebrum longe procurrit, vbique Hæmo ferme parallelus. Strabo lib. VII pag. 217 inde vsque ab Illyriis montibus deducit, cum quibus iuga Thraciæ connectit. Sed de hoc in superioribus plura: etiam de *Hebro* fluuio, maximo omnium Thracicorum, poetis & historicis non minus laudato quam geographis, supra actum est.

LXXVII.

Inter Hebrum, Rhodopen & mare quæ sunt, itineribus Antonini explicantur optime. Ad Hebrum, vbi cursum in austrum flectit, *Hadrianopolis,* * CXXXIV millibus a Philippoli, quæ ad eumdem amnem est superius: de quibus est antea dictum. Quæ interiecta sunt, obscura loca sunt omnia, itinere ab vrbe in orientem nominata pag. 30 ed. Schotti.

LXXVIII.

Infra Hadrianopolin ad idem flumen est *Plotinopolis,* a Traiani vxore adpellata: & deinde *Traianopolis.* Inclutam conditoribus suis vtramque Ptolemæus memorauit: & Notitia Episcopatuum Græc. etiam vtramque habet, *Plotinopolin,* in Hæmimontana prouincia; *Traianopolin* in prouincia Rhodope. Antoninus quo loco vtramque habuerit, iter a Plotinopoli Heracleam ostendit, hoc ordine distributum:

Xxx xxx *Plotino-*

* Adde huc Zosimum II cap. 20 pag. 164 Ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης ἅμα τῷ πεζῷ προελθὼν κατὰ τὴν ἠϊόνα τοῦ Ἕβρου ποταμοῦ τῆς Ἀδριανοῦ πόλεως ἐν ἀριστερᾷ ὄντος ἐστρατοπέδευεν. *Terrestri cum exercitu Thessalonica progressus propter ripam fluminis Hebri, qui ad leuam Adrianopolin adluit, castra faciebat.*

Plotinopoli		
Traianopolim	M. P.	XXII
Apros	M. P.	XXIII
Resiston	M. P.	XXII
Heracleam	M. P.	XXV.

LXXIX.

Interiacet *Dyme* inter Plotinopolin & Traianopolin, ex Ptolemæi dispositione, cui Δύμη est: & ex itinere a Dyrrachio Byzantium.

LXXX.

Inter Plotinopolin & Hadrianopolin videtur *Nice*, Νίκη, fuisse, vbi confessionem Ariani conscripserunt, vt nomine imperitis imponerent, quasi Nicena esset Bithyniæ. Ammianus lib. XXXI cap. XXXI *Nicen stationem* memorat inter Byzantium & Hadrianopolin. Itinerarium Hierosolymitanum, vt vocant, siue iter a Burdigala Hierosolymam, sedem propius definit, a *Philippopoli* per CVI millia ducens *Nicen*, inde per XL circiter *Drusiparam*, & per totidem fere *Heracleam*. Quo posito, circa Hadrianopolin aut Plotinopolin cadet, aut in medium inter vtramque. Scribitur itinerario *Nicæ:* at in Ariana illa historia est Νίκη, *Nice* apud Socratem lib. II cap. XXXVII, & Sozomenum lib. IV cap. XIX: & vterque πόλιν, *oppidum* vocat, quam Ammianus *stationem*.

LXXXI.

Syracella inter Trianopolin & Apros, itinere ab Hydrunte Aulonem per Macedoniam.

LXXXII.

Apri autem, Ptolemæo Ἄπροι κολώνια, *Apri colonia* Romana, circa Melam flumen fuerunt. Antoninus etiam plurali *Apros* dixit itinere iam dicto a Plotinopoli: Plinius autem singulari numero *Apros colonia*, lib. IV cap. XI: & Stephanus, Ἄπρος, θηλυκὸν, πόλις Θρᾴκης, *Apros, feminini generis, vrbs Thraciæ.* Etiam Hierocles Ἄπρος. Vaillantius de nummis coloniar. p. 153 Aprum coloniam a Claudio deductam censet, quamuis nullus illius nummus aut aliud monimentum supersit: quod verosimilius est, quum cum Cedreno p. 266, prætorii præfecto Apro, Carini socero, vindicare. Non enim attendit Cedrenus, iam tum a Plinio & Ptolemæo *coloniam* Aprum dictam esse.

LXXXIII.

Cypsella siue *Cypsela* oppidum superest, itidem circa Hebrum vel Melanem positum. Plinius *Cypsella:* Ptolemæus, qui etiam Κύψελλα gemino

no elemento scripsit, ad amnem fere Melanem suis profert numeris: Stephanus autem, cuius sunt Κύψελα, simplici littera, dicit πλησίον τῦ Ἕβρυ ποταμῦ, *prope fluuium Hebrum* esse. Antonini ordo turbatus est, itinere ab Hydrunte per Macedoniam Constantinopolim, vt certi nihil inde haberi possit. Ceterum *Cypsela* Liuio plurale est, qui lib. XXXI cap. XVI in castellis numerat: sed Stephano est πόλις Θρᾴκης, *vrbs Thraciæ*, quod probabilius. Iterum Liuius lib. XXXVIII cap. XL *Postero die Cypsela peruenit: a Cypselis via* X *millium fere siluestris.* Australem autem situm Cypsellorum Ptolemæo debemus. De *Resisto* supra diximus, hoc itinere inter Apros & Heracleam fere medio loco constitui, ideoque frustra ab nonnullis cum Rhædesto confusam esse.

LXXXIV.

Ab Hadrianopoli Heracleam peregrinator Antonius itinere gemino per *Bergulas*, & *Drusiparam* ducit: & sic vtrumque per rectam lineam circa Rhodopen montem cadit. Ordo est huiusmodi:

Hadrianopoli		
Ostudizum	M. P.	XVIII
Burtudizum	M. P.	XVIII
Bergulas	M. P.	XVIII
Drusiparam	M. P.	XIIII
Izirallon	M. P.	XVI
Heracleam	M. P.	XVIII

Priora sunt obscura. *Bergulæ* a Cedreno dicto loco Βεργύλιον, *Bergulion*; a Ptolemæo Βεργύλη, *Bergule* seu *Bergula* dicuntur, quod singulare feminevm videtur genuinum esse. *Drusipara* priori itinere *Drizipara*, corrupte forsan; posteriore *Drusiparum* neutro genere: corruptius apud Suidam Δριζιπάρος, *Drixiparos*. Vera videtur Ptolemæi Δρυσιπάρα, *Drusipara*, quamquam nec Antonini *Drusiparum* contemnendum est.

LXXXV.

Quæ inter Hæmum & Rhodopen sunt cognita, maiorem partem Ptolemæo indice cognita habemus: vt sunt *Nicopolis* ad Hæmum, Νικόπολις περὶ Αἷμον, diuersa ab illa altera Thraciæ ad Nessum eodem auctore: & Πρασίδιον, (forte *Præsidium*) item *Vala*, & *Opisana*, omnia sub Hæmo, sed obscuriora: ad Rhodopen *Ostaphos* & *Arzos*: ad *Panysum* fluuium, qui supra Mesembriam in Pontum ruit, Carpudæmum, Orcelis, & superius, Δεύελτος κολώνια, *Deueltus colonia: Deultum* alias. Plinius IV cap. XI *Halmydessos, Deuelton cum stagno, quod nunc Deultum vocatur, veteranorum.* Veteranorum ergo colonia fuit, ab Vespasiano deducta, quia *Flauia* in nummis cognominatur. Caracallæ nummus apud Patinum p. 301 COL. FL. PAC. DEVLT.

id est, *Colonia Flauia Pacensis Deultum.* quod & sub aliis principibus repetitum fuit p. 343, 358.

LXXXVI.

Trans flumen *Tonzos, Bizya, Cabyle.* De *Tonzo* nihil præterea notum: *Bizya* & aliis memorata, gentis suæ regia. Plinius dicto loco: *Intus Bizya, arx regum Thraciæ, a Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus.* Solinus cap. x addit nonnulla: *In Cæniensi regione, non longe a Flauiopoli colonia, Bizye oppidum, quondam arx Terei regis, inuisum hirundinibus, & deinceps alitibus illis inaccessum.* nota fabula ex lib. vi Metamorphoseos Ouidianæ. Quod vero in *Cæniensi* regione dicit, displicet Salmasio, quia Stephanus ait: Βιζύη, πόλις Θράκης, τὸ τῶν Αστῶν βασίλειον, *Bizye, vrbs Thraciæ, Astorum regia.* In Astica ergo regione fuit, si chorographus vere censuit.

LXXXVII.

Tertia *Cabyle* sic quoque scripta est Eusebio in Chron. & Eutropio, Ammiano, & Harpocrationi, præter Ptolemæum: contra Straboni & Stephano Καλύβη, *Calybe:* quod etiam Sexti Rufi melioribus libris expressum est. Stephanus quidem vtrumque nomen exponit tamquam vrbium diversarum; sed vnam & eamdem esse consensu doctissimorum adprobatum est, Scaligeri in Eus. p. 152, Spanhemii de vsu num. p. 903, Berkelii ad Stephani Καλύβη. Philippus Amyntæ coloniam perditorum hominum in eam deduxit, (πονηροτάτους ἐνταῦθα ἱδρύσας) vt Strabo refert lib. vii pag. 222. Vnde Stephano dicta ἄποικος Μακεδόνων, *colonia Macedonum.*

LXXXVIII.

Hæc a Ptolemæo nominata: quibus *Flauiopolin* Plinii, antea *Zelam* dictam, adiicimus, de qua is ita in Thracia post Bizyam: *Regio Cænica, colonia Flauiopolis, vbi antea Zela oppidum vocabatur.* Solinus ait non longe a Bizya abesse, quam Asticæ supra regioni vindicauimus. Sed res illa regionum aut præfecturarum in plerisque est incerta, quia Ptolemæus nomina dedit; vrbes cuique regioni suas non subdidit. Mœsiæ & Hæmo monti obuertit *Dantheleticam, Vsdicesicam, Selleticam:* Macedoniæ & Aegæo, *Mædicam, Drosicam, Cæleticam, Sapaicam, Cænicam:* Mædicæ superponit *Bessicam,* huic *Bennicam* & *Samaicam;* in maritimis a Perintho ad Apolloniam vsque *Asticam,* in cuius termino prope consentit Heracleota sub finem Periegesi. cui *Thynia* est τῆς Αστικῆς ἐσχάτη, *Asticæ extrema.* Sed a Perintho an incipiat, subdubitatur. Strabo vii pag. 222 ὑπέρκειται τοῦ Βυζαντίου τὸ τῶν Αστῶν ἔθνος, *supra Byzantium est Astarum gens.* Stephanus tantummodo: Ασταὶ, ἔθνος Θράκης τὸ κτητικὸν Αστικὸς, *Astæ Thracum gens: possessiuum Asticus.* Plinius iv cap. xi *Cæletas* diuidit, *maiores Hæmo, minores Rhodopæ* subdit: *inter quos Hebrus amnis* fit. Qui tabulas Ptolemæo adiecit, siue Agadæmon est siue alius, non vbique cum prædictis consentit: quem interdum

terdum potius in nostra tabula, quam dubia aliorum præcepta, sequuti sumus.

LXXXIX.

Gentes autem Thraciæ nobiliores post Edones sunt *Mædi*, *Bistones*, *Cicones*, *Cæni*, *Bessi*, *Cæletæ*, *Odrysæ* [Tacitus ann. III cap. XXXVIII *Cælaletæ Odrusæque*; sed Liuius lib. XXXVIII cap. XL & Plin. IV cap. XI *Cœletæ*] & *παράλιον maritimam oram* tenentes *Astæ*; quos *Astios* Liuius vocat lib. XXXVIII cap. XL, *Cænos* simul, *Cæletas* & *Maduatenos* nominans ad Hæmum *Denseletæ* seu *Denthaletæ*, & *Selletæ*. In his *Bessi* quondam & *Odrysæ* potentissimi. * Hinc *Odrysius* poetis est Thracius, vt exemplis probatum dedimus ad illud Silii lib. IV vers. 432

- - - - Mauors in prœlia currus
Odrysia tellure vocat.

INSVLAE CIRCA THRACIAM.

XC.

Aegæi maris insulas exposuimus supra in Græcia: quæ proximæ sunt Thracibus, ad hunc locum reseruauimus. In iis

XCI.

THASVS prima est, Nesti ostiis opposita, marmore cum primis, quod *Thasium lapidem* vocant, frumento & vino diues. Quidam geminant sibilantem huius vocabuli, & Stephano, ac nonnullis locis Polybii, est Θάσσος: Plinii itidem lib. IV cap. XII *Thassus*. Sed plurimi simplici Σ scripserunt Θάσος, *Thasus*, Herodotus, Thucydides, Scylax extremo periplo, Strabo, & Philippi pacificatione Excerpt. Polyb. Legat. IX: ac in nummis Harduini ac Thesauri Brandenburgici ΘΑΣΙΩΝ. Strabo lib. X pag. 335 ὑπὸ παρίων ἐκτίσθη Θάσος, *a Pariis condita & culta Thasus*: quod de noua colonia intelligamus. primi enim conditores Phœnices fuerunt. Herodotus lib. II cap. XLIV inuenisse se in Thaso templum ait, ὑπὸ φοινίκων ἱδρυμένον, οἱ κατ᾽ Ευρώπης ζήτησιν ἐκπλώσαντες, Θάσον ἔκτισαν, *a Phœnicibus exstructum, qui ad investigandam Europam nauigantes Thasum condiderunt.* A Phœnice Thaso, qui cum Cadmo profectus sit, nomen habere Heracleota Martianus pag. 27 auctor est, **

- - - - Φοίνικες μετὰ Κάδμου καὶ Θάσου
Εκ τῆς Ασίας διαβάντες ἔλαβον δὴ Θάσον,
Απὸ τοῦ Θάσου καὶ τοὔνομ᾽, ὡς καὶ νῦν ἔχει.

 Priscum

* His etiam regio, in qua Bacchum deum colebant & quam Bessi tenebant, largitus est Crassus, teste Dione libr. LII pag. 529, 530. Ibidem *Merdi* quoque & *Serdi* nationes Thracicæ memorantur. Atque hi quidem Odrysis ab occidente obiecti fuisse videntur.

** Et Apollodorus III c. I §. I extrem. p. 149.

Priſcum nomen Euſtathius ad Dionyſium Χρυσῆ, *Chryſe* tradit fuiſſe: addit Plinius nomina *Aëriæ* & *Aethriæ*. Mela lib. II cap. VII *In Aegæo mari prope Thraciam Thaſos, Imbros, Samothrace.* In diuitiis inſulæ laudat Euſtathius & μέταλλα χρυσᾶ, *aurifodinas:* ſed largior prouentus ex marmore. Seneca epiſt. LXXXVI de Romanorum luxu: *Pauper ſibi videtur ac ſordidus, niſi Alexandrina marmora Numidicis cruſtis diſtincta ſunt, - - - niſi Thaſius lapis, quondam rarum in aliquo ſpectaculum templo, piſcinas noſtras circumdedit.* De frugum prouentu Dionyſius verſ. 523

- - - ὠγυγίη τε Θάσος, Δημήτερος ἀκτὴ,

id eſt *Thaſus Cereris litus*, quæ ita vocatur, Euſtathio interprete, διὰ τὸ εὔδαιμον τῆς νήσȣ, καὶ εὔκαρπον, *propter fertilitatis felicitatem.* De vino Apuleius * Apolog. p. 289 *Olitori & cauponi merito eſt conceſſum, olus & vinum ex nobilitate ſoli commendare, vinum Thaſium, olus Phliaſium.* Nepos Cimone cap. II *Thaſios opulentia fretos ſuo aduentu fregit.* Sub Romanis liberi fuere. Plinius: *Thaſſos libera.* Ptolemæo lib. III cap. XI vocata Θαλασσία, *Thalaſſia*, quod corruptum ex Θάσσος vel Θασσία videtur. Vid. Voſſ. in Scylacem.

XCII.

SAMOTHRACE obiecta Hebri oſtiis, religionis fama nobilitata & aſylo. De nomine mire variant an Samo, Ionum inſulæ, acceptum ferat. Straboni lib. x pag. 315 videtur probabilius, ἀπὸ τȣ̃ σάμȣς, quo nomine τὰ ὕψη, *altitudines*, ſignificentur, deductam adpellationem eſſe, quia Ida & Troia ex vertice illius, ſecundum Iliados N verſ. 12, potuiſſent conſpici. Certe *Samos* fuit antiquum nomen, vt Strabo cenſet lib. VII extremo: additamentum *Thraciæ* diſcretionis cauſſa factum. ** Dionyſius verſ. 524

Ἴμβρος, Θρηϊκίη τε Σάμος, *** Κορυβάντιον ἄστυ,
Imbrus, & Threïcia Samus, oppidum Corybantium.

Cory-

* Et Demoſthenes aduerſ. Lacrit. p. 596 B.

** Vide etiam ſupra pag. 1062 Nicandrum Theriac. v. 458 & ibi Scholiaſten.

*** Nonnus Dionyſ. III v. 186

Ἠμαθίων Θρηΐσσαν ἔχων Σάμον Ἄρεος ἕδρην,
Hemathiarum Thracicam habent Samon Martis ſedem. Olim hæc inſula aliis vſa eſt nominibus, apud Poetas maxime. Nicander Theriac. v. 470

- - - Κεγχρήνης
Οὔρεα μαιμάσσων ἐπιΐσσεται ὀκρυόεντα
Αἵματος ἰσχανόων καὶ ἐπὶ κτίλα μῆλα δοκεύων
Ἢ Σάω, ἢ ἐ Μοσύχλȣ, ὅτ' ἀμφ' ἐλάταισι μακεδνοῖς
Ἄγραυλοι ψύχωσι, λελοιπότες ἔργα νομήων.

Vbi Scholiaſtes: Καὶ ὁ Σάος δὲ καὶ ὁ Μόσυχλος ὄρη εἰσὶ τῆς Σάμȣ (καὶ τῆς Λήμνȣ. nam ſubſequentia verba oſtendunt, hæc omiſſa eſſe.) Μέμνηται δὲ τȣ́των τόπων, τὴν Λῆμνον καὶ Σαμοθράκην ἑκατέρας τὰς νήσȣς διὰ τȣ́των σημαίνων. Ἐκαλεῖτο δὲ Σάος καὶ ἡ ὅλη Θρακικὴ σάμος. Καὶ Μόσυχλος δὲ τὰ ὄρη τῆς Λήμνȣ, ὡς Ἀντίμαχος.

- - Ἡφαίστȣ πυρὶ εἴκελον, ἥν ῥα τιτύσκει
Δαίμων ἀκροτάταις ὄρεος κορυφαῖσι Μοσύχλȣ.

Corybantes ad religionem loci pertinent, quia venerabile ibi templum fuit, cuius etiam Plutarchus meminit in Pompeio p. 631. Ibi τὰ ἐν Σαμοθράκῃ μυστήρια, *initiationis mysteria*, vt Strabo dicto loco vocat, tradebantur. non minoris æstimata quam Eleusinia. Etiam asylum erat sanctissimum. Plutarchus Aemil. Paullo p. 268 *Octauius*, consulis legatus, τὴν ἀσυλίαν παρέσχεν τῷ Πέρσει διὰ τοὺς θεοὺς, *Persen inuiolatum deorum caussa reliquit.* Eadem historia a Liuio est perscripta lib. XLV cap. V *Classis Cn. Octauii Samothracam est adpulsa*, reliqua. Vrbem habuit cognominem. Ptolemæus III cap. XI extremo: Σαμοθράκη νῆσος καὶ πόλις, *Samothrace insula & oppidum.* Quum Macedones inualuissent, in illorum ditione fuit. Liuius lib. XLIV cap. XXV *pecuniam* [Persen] *interea Samothracæ in templo depositurum. Ea insula quum ipsius ditionis esset, videre Eumenes, nihil interesse, an Pellæ pecunia esset.* Plura de nominis origine, primis cultoribus, auctore mysteriorum in hac insula, disputat Diodorus Siculus lib. V cap. XLVII seq. Et hæc libera sub Romanis mansit. Plinius IV cap. XII *insula Samothrace, quæ libera, ante Hebrum: ab Imbro triginta duo millia: a Lemno viginti duo* M. D. *a Thraciæ ora triginta octo millia: circuitu triginta duo millia: attollitur monte Saoce decem* M. *passuum altitudinis; vel importunissima omnium.* Sunt qui *Zerinthon antrum* Lycophronis vers. 77 huic insulæ tribuunt, sequuti Aristophanis scholiasten in Pacem pag. 641: quod alii plerique in Thraciæ ora quæsiuerunt, vt supra p. 1062 demonstrauimus.

XCIII.

IMBRVS opposita Mastusiæ Chersonesi. Distantiam ex Plinio iam cognouimus. Stephanus: Ἴμβρος νῆσος ἐστὶ Θράκης, ἱερὰ Καβείρων καὶ Ἑρμοῦ, *Imbrus est insula Thraciæ, Cabiris sacra & Mercurio.* Liuius lib. XXXV cap. XLIII *Imbrum primum insulam tenuit: inde Scyathum traiecit.* Ouidius lib. I Trist. eleg. IX

Venimus in portus, Imbria terra, tuos.

XCIV.

CYANEAE, Κυάνεαι, duæ paruæ insulæ, quasi scopuli, sunt proxime ad Bosporum, in Ponto, de quibus & distantia illarum supra ex Arriano aliquid prædiximus. Vna Asiam, altera Europam spectat. Strabo lib. VII pag. 221 αἱ δὲ Κυάνεαι πρὸς τῷ στόματι τοῦ Πόντου εἰσὶ δύο νησίδια, τὸ μὲν τῇ Εὐρώπῃ προσεχὲς, τὸ δὲ τῇ Ἀσίᾳ, πορθμῷ διειργόμενα ὅσον εἴκοσι σταδίων. *Cyaneæ sunt duæ exiguæ insulæ ad fauces Ponti, altera Europæ, altera Asiæ adiuncta, circiter* XX *stadiorum*

Καὶ Ἐρατοσθένης

Εὖ τοι ὅσοις φαίνεσκε μοσυχλαίῃ φλογὶ ἶσον.

Ac Saus & Mosychlus *montes sunt Sami ac Lemni. Memorat autem hæc loca,* Lemnum *ac* Samothracem, *vtramque insulam, per ea significaturus. Vocabatur autem* Saos *etiam tota* Samothrace. *Ac* Mosychlos *montes Lemni. Vt Antimachus: Vulcani igni, similem quem dirigit deus summis montis cacuminibus Mosychli. Atque Eratosthenes: Bene quibuscumque lucebat tantum quantum flamma Mosychlæa.*

diorum freto distantes. De his fabula fuit, * esse mobiles, coire & collidi, rursusque discedere. Pomponius Mela lib. II cap. VII *Contra Thracium Bosporum duæ paruæ, paruoque distantes spatio, & aliquando creditæ dictæque concurrere, & Cyaneæ vocantur & Symplegades.* Plinius eadem transcripsit lib. IV cap. XIII adiecta origine ac caussa fabulæ: *In Ponto duæ* MD *pass. ab Europa:* XIV M. *ab ostio, Cyaneæ, ab aliis Symplegades adpellatæ: traditæque fabulis se inter concurrisse, quoniam paruo discretæ interuallo ex aduerso intrantibus geminæ cernebantur, paullumque deflexa acie, coeuntium speciem præbebant.* Ex his Darius Hystaspis dicitur Pontum contemplatus, apud Herodotum lib. IV cap. LXXXV. Ammianus lib. XXII cap. XIII *geminos scopulos* vocat: Lycophron vers. 1285 πέτρας, *saxa,*

Ἃς πόντος Ἕλλης καὶ πέτραι Συμπληγάδες.

Ouidius, ad fabulam adludens, lib. I Trist. eleg. IX

Transeat instabiles strenua Cyaneas.

Idem epistola Medeæ ad Iasonem vers. 121

Compressos vtinam Symplegades elisissent.

* Vide Herodot. IV c. 85. Apollodor. I cap. 9 §. 22 copiose. Ouid. Metamorph. XV. 337, 338.

FINIS.

INDEX